This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

Library of

Dei Sub Numine Viget

Princeton University.

5

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

COMMENTARII IN OMNES DIVI PAVLI EPISTOLAS, EX LV-

cubrationibus S. Auguſtini Catholicæ Eccleſiæ probatiſſimi Doctoris,

PER VENERABILEM BEDAM preſbyterum Selecti.

ADDITO ELENCHO LOCORVM PROPE omnium, quorum in nouo teſtamento fit mentio, aliarumque rerum, & vocum, quæ vſui eſſe ſcripturarum ſtudioſis poſſint.

Con Gratia & Priuilegio per anni. X V.

VENETIIS APVD GABRIELEM IOLITVM DE FERRARIIS

M. D. XXXXIII.

Digitized by Google

Digitized by Google

[illegible]EQVITVR TABVLA SERIE LITERA[illegible]

[illegible] e vocum insignium in collectaneis Venerabilis Bedæ Presby/ teri in Epistolas diui Pauli, ex operibus Sancti Augustini Episcopi.

Abba hebraice, latine di/ citur pater. 94. G
Abba pater. 95. E
Abrahæ cur nondum [illegible] circumciso facta sit promissio. 42. B.
[illegible] 45. G
[illegible] credidisset. 385. C
[illegible] 357. H
[illegible] 594 H
[illegible] iussus est ex se minuo, [illegible] corpore. 607. E
[illegible] credidit Isaac occi/ [illegible] sibi posse reddi. 609. C
[illegible] fuit et obediens in [illegible] 609. G
[illegible] volentis filium occi/ [illegible] laudatur pater. 609. C
[illegible] cur deus quædam iudicia sua 149. B
[illegible] patrum ab [illegible] folio. 538 A
[illegible] a diis quomodo [illegible] folio. 536. C
[illegible] peccati per le/ gem. 60 H
[illegible] dei patientia. 26. F
[illegible] ad deum quomo/ do. 270 D
[illegible] neget aposto [illegible] ad perfectionem [illegible] folio. 471. E
[illegible] ne/ [illegible] 227. D
[illegible] differen/ tiæ [illegible] 462 G
[illegible] 142 B
[illegible] gratiarum. 529. D
[illegible] et index [illegible] 218. D
[illegible] 123. G
[illegible] secundum [illegible] 230. D
[illegible]
[illegible] 53 C
[illegible] 77. D
[illegible] Christi [illegible] 305. F
[illegible]
mag viuentem, non in spi ritum viuificantem sicut se cundus. 318. F
Adam quodammodo est totũ genus humanum. A. Fact9 quomodo sit in animam viuentem ad hunc animalẽ. ibidem. 319. A
Adæ extasis data. 443. C
Adam agnoscitur in paruulis nat is. Christus in rena/ tis. 526. H
Adam an serpenti credidisset sine Euæ suasu. 534. H
Adam quomodo seductus est nõ Eua, et mulieri obsecutus est, non victus. ibidem. H
Adam non deceptus sed sciẽs peccauit. ibidem.
Adoptio nostri. 115. D
Aduentus domini falsis ru/ moribus non est creden/ dum. 514. E.
Aduentus domini est diligen/ dus seu optandus. G. Qua/ re de eo definire noluerit Apostolus, et quisecum dili/ gũt. ibidem. H
Aduentus Christi ad iudiciũ desiderium 366. A
Aduentus Christi ad iudiciũ desiderandus est ibidem
Aduersitates et voluptates præ/ sentes respectu futurarum paruæ sunt 277 F
Adulteriũ prohibetur. 504. G
Aedificare aurum, argentum, lapides pretiosos 103. C
Aedificare lignum, fœnum, sti pulam. etc. ibidem. D
Aegyptiorum idolatria. 18 H
Aegyptiorum idolatriæ. 21.
Aegyptiis separari. ccc. A
Aegritudo animi. cccv. C
Aegrotos nos inuenit medicus [illegible] Christus. 80 B.
Aegrotus de medicamento eru [illegible] dissimiliter cura/ tur. 135. D
Aegrotus [illegible] 526. E
Aemulatio signum carnalita/ tis folio. 198 C
Aemulatio amoris non liuo/ ris fuit in Paulo. 364. H
Aenigma quid sit. 294. E
Aer mundi et princeps eius qui sit. folio. 419 D
Aetates sex hominis. 261 B
Aetates hoĩs spiritales 343. H
Aeternitas vera. 174. G
Aeternitas quæ 311. F
Aeternitas habet stabilitatem, tempora veritatem. 575. A
Aeternum neq; præteritũ neq; futurum habet. 577. A
Aeuum et Tempus. 568. G.
Affectiones etiam rectæ huius sunt vitæ non futuræ 24. H
Affectiones corporis tres, sani/ tas, stupor, et immortalitas, quomodo differunt ibidem
Affectus animi quattuor in sapiẽtẽ cadũt. 186. F
Affectus compassiõis. 255. A
Affectus proficienti s. 341. C
Afflictio iustorum est exemplũ iusti iudicii dei. 513. C
Agenda docet Deus, et amorẽ dat ad ea. 465 F
Agere et perficere bonum et ma/ lum folio. 75. D
Agricola et vitis Chřs. 200. B
Agricolæ officium. ibidem
Agricola noster Christ9. 201. B
Alieni qui sint. 286. B
Allegoria. 293 D
Altaĩ ẽ fides et cor nřm. 253. F
Altioribꝰ abstinẽdũ ẽ corã im/ peritis. 585 F
Amandus est creator non crea tura. 90. G
Amantiũ in laborem non sunt onerosi. 39 C
Amans se nõ deum, se non ve se amat. 557. B
Amans deum laudare põt cum. 619. A
Amare ecclesiam. 280. B
Amatus non amandus [illegible] pius. [illegible]

APR 23 1912 286421

Amor è curſus ĩ ſtadio 356 c
Amor tartareus 322 b
Amor duplex 405 c
Amor duplex conſtituit ciui/tates duas 545 h
amoris in deũ pbatio 614 b
Ambiguitates quomodo tol/lantur in ſcriptura 113 c
ambulare ꝑ carnẽ ⁊ ſpũ 80 a
Ambulandum qualiter ſit in Chriſto 103 h
Ambulare et pficere 471 g
Ambulatio mentalis 473 h
amelia 409 b
amen vox hebraica 299 b
amicorum tribulationes co/gnoſcere prodeſt 285 e
anchora nauis noſtræ 590 e
angeli interpretatio 10 a
ange'i mali puniunt malos, ⁊ eorum poteſt 24 g
angeli perfectiores ſunt homi nibus per naturam 50 e
angeli perfectionem nondum habebat Paulus 74 f
ange'i an in dolore ſint, an beati 100 a
angeli ſunt oẽs ſãĩ 192 b
angeli cur non vocentur dij in ſcripturis vt hoies 244 a
angelus.i.nuncius officij no/men 245 c
angeli Sathanæ dolores corpo ris immittunt ſed non niſi permiſſi
angeli ciues noſtri 371 h
angeli quid deo annuncient. folio 477 a
angeli ſancti quomodo ſint an geli noſtri 478 b
angeli non poterant eſſe me/diatores 531 b
angeli quæ cognoſcit ex deo ⁊ effectu 536 b
angelus, ideſt nuncius 575 e
angelos credendum eſt appa/ruiſſe multis 577 a
angelus eſt nomen officij non naturæ 577 b
angelorum pconio dewanda/ta dominus ipſe dicit 58 h
angelus ⁊ dñs idem 581 b
angelos acceptos hoſpitio quo nouerit Sara ⁊ Abrahã 616 b Partim erant cogni ti partim incogniti. ibidem.
angelis æquales fore certifica/uit nos deus 615 g
angelũ ſuũ cuiqꝫ eſſe deputatũ reuelauit angelus beato Io/anni Chryſoſtomo 636 b
animæ nẽæ origo latet 57 c
aĩas no peccaſſe ĩ cœlo priꝰ q̃ ĩfundãtur corporibus 120 c
animas nõ eſſe in cœlo anteq̃ infundantur creatæ 122 b
animæ decor emanauit ex de formitate ſaluatoris 239 b
aĩa ſine ſpũ ſancto mortua eſt. Eius vita charitas, ſicut ipſa vita eſt corporis 287 f
animæ aſpectus no eſt 297 e
anima viuẽs quid differt a ſpi ritu viuificante 315 h
anime ĩmortalitas 494 c
anima cur dicatur caro 319 c corrumpitur vitijs. ibidem.
animæ mors q̃ ſit. ibidem
animæ mors ⁊ vita 434 c
anima caro dicitur 512 b
aĩæ oĩ ĩtellectiuæ inſeuit deus principia intellectiua 576 b
animalis homo non poteſt co gitare de deo niſi corporalia, bene autẽ ſpiritalis 195 b
aĩale eſt prius q̃ ſpiritale. ibi.
aĩalis hoĩs eſt vetus teſtamen/tum, ſpiritalis nouum. ibid. Quomodo differenter no/ſcunt deum. ibidem h
aĩalis ⁊ carnalis qs ſit. 196 a
animalia pertinent ad curam dei vt paſcantur, non vt le/gem accipiant 252 c
animo fugere 510 f
animꝰ hoĩs eſt ſpũs eiꝰ 193 f
anni ſtantes 305 b
anni deficientes. ibidem.
anni non deficientes ibidem.
annæ duæ in ſcripturis illu/ſtres 539 g
annuncient quid deo angeli. Et qualis ſit annunciatio deo facta 477 a b
anatheme 377 b
antecedens pro relatiuo poné di modus 13 a
antichriſtus præcedet aduentũ domini, ſed vbi erit nos ſe/dꝫ ignoramus 515 a
antichriſtus 517
apathia 569
apes ore legunt natos 87
apoſtatare a deo eſt initium peccati 299
apollinariſtarum error 12
apoſtoli ſunt reges eccleſiæ ... regum 190
apoſtoli interpretatio 10
apoſtoli ſunt quaſi veſtis ch riſti 179
apoſtolus ex charitate trad dit hominem Satanæ 215
apoſtoli quales electi 189
apoſtoli ſunt montes 190
apoſtoli ſũt veſtes xp̃i 246
apoſtoli ſunt cœli 252
apſi boues trituràtes 264
apoſtoli ſicut redierunt ad p[...] ſcationem poſt reſurrectio[...] nẽ. 303. b. Nõ iuſſi ſed pe[...] miſſi ſunt ex euãgelio v[...] re, ibi. e. Sũt mõtes. ibi. f. R[...] tinebant inter ſe commune[...] dem ⁊ charitatem 204
apoſtolus quo iurauit 211
apoſtoli per quos credunt om nes fideles 4390
apoſtoli nondum ſanctifica[...] quomodo negentur eſſe [...] mundo 463
apoſtolus, videatur Paulus.
appariſio pũia xp̃i 301
apparitiones repreſentantes ſpiritumſanctum 310
aquæ ideſt prædicationes qu[...] modo pertranſeunt inter m[...] dium montium 303
ara ignoti dei 19
arbiter qui ſit 532
arbitriũ libertas 41
arbitrium liberum nõ periit om nino in peccatore 68
arbitrii liberi quo eſt cõcede[...] dũ, ⁊ quõ negandum 137
arbi. lib. cauſa non eſt oppu gnanda dei gratia 483
arbitrium non poteſt alterum xp̃m efficere 489
arbitrium liberum valet ad m[...] lum 526
arbitrium, videatur liberũ. ibi.
arca Noe eccleſiam deſigna bat 1071
arcana q̃ꝫ vidit pauluꝰ 369

[illegible] 354 a
[illegible] ſpiritalis 450 a
[illegible] cogitatione confeſſi
ſolio 191 e
[illegible] promiſſionis dei 49 e
[illegible] eſt ſpiritus ſanctus 333 a
[illegible] e purgans 96 h
[illegible] tempore 460 f
[illegible] nemo ad patrem niſi
caput e corpus 279 h
[illegible] e phyſici ſubtiles
[illegible] ſunt ſcire ſcripturę interi/
oribus perſcrutandi 522 g
[illegible] quid ſit 321 a
[illegible] arguit 108 f
[illegible] ad quid impellat ama
[illegible] 114 h
[illegible] dei 165 e
[illegible] 443 g
[illegible] eſt idolorum ſerui/
tus 496 g
[illegible] radix omnium ma
lorum 545 g
[illegible] ſidens eſt peior quam here
[illegible] 435 d
[illegible] patiamur
[illegible] 137 e
[illegible] 390 h
[illegible] qd ſint 229 g
[illegible] 597 e
[illegible] non mandacat [illegible]
[illegible] 492 e

B

Abylonica captiui/
tas 172 a
Babylonis interpreta/
tio 173 g
[illegible] 44 c
[illegible] vniuerſa pec
[illegible] 75 e
[illegible] peccata, ſed nõ
[illegible] 90 a
[illegible] tollit omnia rea/
[illegible] 85 f
[illegible] cur in fronte ſi/
[illegible] 134 a
[illegible] perficit verbũ 133 e
[illegible] tantum valet da/
[illegible] per hominem contem/
ptibilem, quantum per apo/
ſtolum 184 b
[illegible] ab apoſtolis, licet gloria
[illegible] meli ibi. b
[illegible] facit filios dei.
[illegible] 269 h

Baptiſmus ſacramentum rege
nerationis 318 g
Baptiſma omnia peccata ab/
luit e purgat 343 e
Baptizari igni 155 b
Baptizandi poteſtas 182 e
Baptizauerit ne Chriſtus 442 b
Baptiſma quibus conferet ibi. e
Baptiſma confert ſpem ſalu/
tis non ſalutem 572 a
Barbara lingua eſt quę deum
laudare non nouit 257 g
Beatum eſſe quid ſit, e in quo
beatitudo conſiſtat 105 b
Beata vita quę ſit 106 e
Beatitudinis magnitudo 111 b
Beatis i cęlo nihil deerit, 113 b
Beatus ſit hic agentes 155 g
Beatior eſt quis tanto quanto
deo placentior 238 g
Beati ſpiritus ſine intermiſſio/
ne videntes deum 294 f
Beatitudo Chriſtiani intrinſe
cus eſt 510 a
Bellum carnis 404 f
Bella ſpiritalia facilius gerun
tur quam memorentur 448 g
Bellum internum moleſtius eſt
ex terno. ibidem. g
Benedictiões appetẽde 374 a
Beneficia dei 441 b
Benignitas Chriſti in nos 222 b
Bigamia ſacerdotum impedit
etiam in paganiſmo con/
tracta 569 b
Blaſphemia 437 g
Blaſphemant modo pauci lin
gua, multi vita 555 g
Bonum in peruerſis inuentum
non eſſe violandum 18 a
Boni nihil agit nemo 32 b
Bona temporalia habentur a
malis 90 h
Bonorum tpalium mala 104 b
Boni futuri magnitudo 111 b
Bone patris ſunt filij e fra/
tris 112 f
Bonis prodeſt nominis dei an
nunciatio 124 f
Bonus eſt ſolus deus 174 a
Bona quę ſeruet deus bonis
ſunt ſupra cor hõis 192 a
Bonorum pęnitas non eſt cõ/
temnenda propter malorum
multitudinem 217 b

Bona fidelis coniugij 150 b
Bonum matrimonium [illegible]
plex [illegible]
Bona temporalia quare [illegible]
bonis e malis 217 e
Q uõo eis vtendũ. 218 b
Bonũ ne accipias male 276 f
Boni quicquaz de ſe habet ne/
mo 385 h
Bona Iob abſtulit dominus
per diabolum 420 g
Bona non aſportanda hinc
ſunt contemptibilia 504 b
Bonorum afflictio eſt exẽplũ
iuſti iudicij dei 513 e
Bonum voluntarium 574 b
Bona eterna ſperanda ſunt iu
ſtis a Chriſto 610 a
Bonũ eſſe voluntate eſt maius
quam eſſe bonũ natura
Brutis ineſt quedam memoria
naturalis, ſed non de indu/
ſtria 342 e Q uomõ iu/
dicet de corporalibus. ibi. e

C

Adere e deſcendere
348 g
Ceci qui, e quõ vidẽ/
tes facti ſint 146 f
Cecus natus 421 e
Ceci acutius audiunt e tan/
gunt 540 b
Celeſtes qui dicantur 319 g
Celi apoſtoli ſunt, terra ceteri
benedicti 252 b
Celi e terra ſpiritaliter 181 f
Celum tertiũ quid ſit 366 b
Celũ primũ, ſecũdũ, tertium, in
qd Paulus raptus 369 g
Celum firmamentum e liber
legis 466 b
Celũ quõo efficiamur 494 f
Celi ſunt ſancti 579 b
Celi ſunt predicatores 589 e
Celi, qui diluuio perierunt. e
q peribũt añ iudiciũ 616 e
Celũ qui perierũt per diluuiũ
qui ſint 579 a
Calcaneus calcaut caput ſerp
tis quid ſignet 173 b
Calciamenta e calciati Sancti
ſis 450 h
Canes latrantes contra verita
tem 467 g
Cantat quis deo 441 b
Cãtare canticũ nouũ 493 e

Cāticū fidei, ſpei, & charitatis ſoli docet nos de⁹ 296. h
Captiuare captiuitatē 432 a
Caput ſerpentis 173 d e
Caput quo fūdamentū 204 g
Caput eccleſiæ xps 205 a
Caput mulieris non viri eſt velandum 269 f
Caput mulieris ordinariſſime eſt vir 271 h
Caput xps, eccleſia corp⁹ 25 h
Caput eccleſiæ datur chriſtus pro magno dono 419 c
Carbones ignis quid 157 h
Cardinaliū virtutū opa 368 b
Carnis concupiſcentia incineratam aiam, ſicut carbo in ſinu comburit tunicam 23 f
Caro xpi quare dicatur eſſe ſimilis carnis peccati 71 h
Carnis quæ ſunt ſaperel, & eius prudentia ibidem b
Eſſe in carne 73 h
Caro oīs pterq̄ caro chriſti eſt caro peccati 90 e
Caro capitur varie 316 d
Carnibus veſci non eſt malum 168 h
Caro non dicetur poſt reſurrectionem, ſed corpus 218 d
Caro & ſanguis ſignificāt interdum opera carnis 320 e
Caro in cœleſtibus nulla, ſed corpora lucida ibidem b
Caro & ſanguis regnū dei non poſſidebunt ibidem e
Caro & ſanguis quo regnum dei non poſſidebunt 349 d
Carnis bella 405, f Quo concupiſcat caro 405 g
Carnis opera & cōcupiſcentia q̄ hic nō dicatur penitus 406 f
Secūdū carnem viuere 407 h
Caro noſtra crucifigenda eſt nō negligenter 409 a
Carnem ſuam nemo odio habuit, & non eſt optandū eſſe ſine corpore 443 a
Caro quo diligatur ibidem b
Caro eſt potius miſeranda q̄ cauenda 448 a
Caro ſpiritum vincit 457 h
Caro chriſti ſola dicitur chriſtus 458 f
Carne & ſanguine 463 g
Caro & corpus carnis idē 490 b
Carnem exuere 491 f
Carnem ſuperare 494 f
Carnis natura nō eſt mala, nec diaboli opus 556 c
Caro Chriſti & Mariæ matris eius 591 a
Carni Adæ inerant vulnus & medicamentum 591 b
Caro xpi ſola ſine vitio 599 c
carnalis quis totus 75 a
carnales per maiorem filium, & ſpiritalis per minorem intelliguntur 124 d
carnales nōdū ſunt ediri 337 g
caſtigandi ſunt inimici cum dilectione 519 h
cataphrygarū hæreſis 240 f
catena qua ad operationem legis peruenitur 41 e
cauendum quo nobis p̄cipitur quod xps non cauit 519 a
cauſarum determinatio 219 a
cauſas quaſdā occulit de⁹, vt gratiarum. ibidem 426 g
ceruorum natura in portandis mutuo in tranſitu aque capitibus 411 b
charitas facit beneuiuere 141 e
charitas in deum & proximum eſt vna 48 d
charitas vbi teneatur 48 e
charitatē nequeūt habere mali, licet habeāt ſacramēta 49 g
charitatem habens ſpiritum dei habet 49 g
charitas dei, Chriſti, & iuſtitiæ eſt eadem 63 e
charitas dei paſſiua 95 e
charitate dei nullum bonū certius aut maius 115 c
charitatis commendatio & effectus 160 d e
Eius duo p̄cepta vnū ſunt. ibi. f. Probatio eius. ibi. h
charitatē habens quo omnes virtutes habeat ibidem a
charitas quādoq̄ fruit 162 f
cōtra eam peccat q̄ſq̄ peccat, & vbi nō ē, nulla p̄fectio e ibi g h
charitate aiaduertit Moſes in idololatras, & Apoſtolus tradidit hominem Sathanæ 215 g
charitatem perſequentes ha/
benti ſoli poſſibile est ... lum 219
charitatem ex nobis eſſe ... tes improbat 241
charitas eſt maius donum q̄ ſcientia 242
charitas vult eū bonis 290
charitatem habens cuncta habet, eſt enim ſcientiæ modus 291
charitatis ſupereminētia 296
charitas ſignatur oliuæ fructu, & tendit neceſſario ſtudiū ibi. Sine ea nō ſufficit fides. ibi.
charitatis viā cōmendat xps in cruce. 287. a. Sine charitate cætera non proſunt 298
charitas eſt veſtis nuptialis, ... natur a deo pro opibus miſericordiæ. ibi. b. Sola diuidit inter bonos & malos. ib.
charitas facit vt tota in nobis habitet trinitas. 299.
Eius pulchra laus. g
charitas eſt radix. 289. a. ... probatio operum 290
charitatē non habet ingratus ſpiritui ſancto 291
charitas facit hoīem ſecurum 290. f. ... mādatū. ibi.
charitatis laudes magnæ 292
charitatis neceſſitas 297
charitas augmentabitur in patria. 297. f. ... vincenti meritū, eiuſq̄ pulcherrimum preconium 298
charitas eſt lex dei 331
charitatis augmentū 346
charitas eſt latitudo mandati 355
charitas auget dolorē de malo proximi 364
charitas perfecta, & quando ... perficitur 372 g
charitas eſt fructus 409
charitatis fortitudo 414
charitatis latitudo, lōgitudo, altitudo, profundū 429 a
charitas ſupereminens 430
charitas timorem ſeruilem foras mittit
charitas legem implet 520
charitatem qui ſcit, omnia ... ti neceſſaria ſunt 521
charitas ...

dulcior vera. 522 b. Non est
inventus . ibidem e
eocatum habere est firma/
mentum salutis 559 h
saluatoris ander
lis. ibidem.
harismata, videamur amor e di
lectio 521 h
terubium quid 163 a
irographum peccatorum de
levit Christus 490 c d
...ide neq; perpetuo 162 d
...liberam seruitute sub
...superstitione 20 a
...populus electus sicut
...45 g
...ostendere 120 g
...faciunt
...Christo 329 f
...gaudium 344 c
...
...407 d
...eo solo q
...erit 427 g
...primum appella
o 550 b
... 560 g
... electi 596 d
...vident Vide.
... 540 f
...ibidem a
... facti . ibidem a
... agnitus a iu/
de s ibidem
...ibi.
... lumen fide
... ibidem d
...vt homi
... electi 181 h
...secun
... sed secun
... ibidem a
... ad
... 16 h
...mari 188
... non liberabum
... 29 h
... Iuda 34 d
... gratia exeriit,
... angelos 50 c
... 52 g
...
... 56 a
...
... 93 h

chris liber docet nos ligatos in
uari 59 c
chris quo peccato mortuus 61 f
chris solus sine peccato neque
ex femina 65 a
caro Christi in quo habuit simi
litudinem carnis peccati 79 g
chris qui prius nullum habuit
peccatum, quo pro nobis intelliga
tur factus peccatum 79 c
chris dando indebitum libera/
uit debitum 80 h
chris mansuetus 80 b
chris solus nullam habuit con
cupiscentiam 89 b
chris perfect est natus q Adam
creatus . Cur infirmitatem
...ibidem e
chris est mercator 90 f
... a nobis separatio est sum
me ducenda 92 c
chris a omni creatura 99 b
chris caput nostrum quomodo
curat membra sua 113 c
chris quare non est agnitus a
Iudeis 130 h
chris verus filius dei e homo 116 g
chris finis noster, e quare 133 b
christi natura duplex 308 e
christus cur non omnes volunt 124 f
ostendit se figulum 126 d
christus est doctor doctissimus
dei 148 c
chris sacerdos magnus 152 a
chris quomodo non sit missus
ad gentes 170 g
chris Iudeorum rex 171 b
chris est lumen 173 f
chris ostium e pastor 181 h
christi infirmitas facit nos
fortes 188 f
chris venit docere humilitatem,
e expugnare superbiam 189 a
chris quomodo e quando sit
nobis vita e iustitia 190 f
chris semper veritas 161 h
christo in crucifixo q multa ha
beant homines discere 191 b
chris crucifixus qd doceat. ibi. e
christo sunt omnia tradita 161 f
christo sancti distinctio substantia
rum e vnitas persone 192 g
chris lac e cibus . Quare sit cru
cifixus, e quid nobis fecerit
... ibidem 196 h g

chris vitis e agricola 200 b
chris panis angelicus 199 g
quo nutriat suos. ibi. e, h
chris est fundamentum 203 b
christum non habere pro fundamen
to sectis ei temporalia 205 a
christum habere in fundamento 206 a
christi transitus ad partem est spes
membrorum 217 b
chris quo est finis legis. ibi. e
chris caput, ecclesia corpus, nos
membra 221 b
chris contemnitur si infamia e
negligitur 247 e
christi est petra, columba nubes, e
manna 256 e
chris caput cum membris 283 e
christi oculi infirmari ibidem h
chris in cruce ostendebat viam
charitatis 187 a
christi inimici quando ponentur
sub pedibus eius 307 h
chris facillime quos voluit sa/
luauit 440 g
chris testatur de se dictum, Di/
xit dominus domino meo 265 b
chris sicq debent uis 268 a
chris seu primo apparuit Ce
phe 301 e
christi e Ade collatio 305 b
Peccatum sanum est relatio dei
iustitia quod non fit sine deo ibi f
chris q ab eterno regnat, coepit
regnare in credentibus 309 e
chris quo euacuat omnem potesta
te, e quo aliquando capitur pro capi/
te, aliquando pro membris 309 f
chris quo subiectus erit patri e
ei subiecit omnia, ibi g
christi natura humana non con
uertetur in diuinitatem eius.
folio 310 a
chris factus e terrenus vt nos
faceret coelestes 315 a
christum nosse secundum carnem
quo se neget Paulus 349 g
chris quomodo ignorauit e tamen
arguit peccatum 352 h
chris quo sit via 350 g
chris factus peccatum e male
dictum 352 a b
christi diuitiae e paupertas 358 e
chris alios deos eiicit 364 g
chris sic veritas est vt tamen in
... 366 f

Chriſtum audiuimus loquentem in predicatoribus. 374 e

Chriſtus filius dei p natura, nos per adoptionem 394 a

Chriſti deformitas eſt pulchritudo noſtra 414 b

Chriſtus dedit & accepit dona 432 a

Chriſto quō cōgruat, q̄d Adam dixit in Geneſi 443 b

Chriſtus moritur ſeu dormit in cruce vt fiat eccleſia, & q̄ Chriſtus vnus. Et ex Chriſto & eccleſia vna facta perſona. Et q̄ ſponſus ſit & ſponſa, & q̄ cum eccleſia vna caro. ibidem E F G

Chriſto vnum ſumus. Eſt ſponſus & ſponſa 445 a

Chriſtꝰ quomodo negauerit ſe a modo videndum diſcipulis ſuis. 350 b

Chriſtus non eſt ſub fato natus ſed eius hora eſt eius voluntas 392 h

Chriſtus quomodo ſapientia patris miſſus eſt 393 e

Chriſtus quomodo in angulo, & factus caput anguli 425 c

Chriſtꝰ an baptizauerit 442 b

Chriſtus dominus a ſeruis ſuis malis ſuſtinuit 443 g

Chriſtus dicitur ſola caro eiꝰ. Eſt deus & homo, & inquantum deus vnum cum patre, minor factus manſit æqualis. Factus eſt etiam ſeipſo minor vt homo, licet vt deus ſit patri ſemper æqualis 458 f g

Chriſtus quō tempus accepit. Et non eſt arbitratus rapinā ſe æqualem eſſe deo. Et quō ſit ſeipſo minor, & vnum cum patre & in illa re inæqualis patri, & eius paupertas 459 b c d

Chriſtꝰ verus filius dei nō factꝰ nec creatus ſed genitus æqualis filii. Accepit formam ſerui. vnde duo primi articuli de eo hō ſunt, duo vltimi deum p̄dicāt. Et ita ē factor factus 460 e f

Chriſtus deus & homo, vna eſt perſona 462 g

Chriſtus aſcendens erexit hominem 463 b

Chriſti obedientia ibidem e

Chriſti mors fuit acerbiſſima folio 463 d

Chriſti in paſſione humilitas & clarificatio poſt paſſionem & ſecundū q̄ homo eſt. Et q̄ factus eſt dominus Dauid 64 f g h

Chriſtus pauꝑ ſuſcitatus de terra & erectus de ſtercore quomodo ſit 473 d

Chriſtus filius charitatis Dei patris 483 d

Chriſtus quomodo genitus, primo genitus, vnigenitus, caput eccleſie. Quomodo aliter qui ceteri homines ſapiens. Caput & corpus eccleſiæ. Spōſus & ſpōſa, via & manſio nobis. Deus & homo mediator, & reconciliator noſter 484 b c d e f g h

Chriſti paſſionibꝰ quid defuit & quō perficiuntur 486 a b

Chriſtꝰ patitur in mēbris. ibi. b

Chriſto quō inhabitet corporaliter plenitudo diuinitatis 489

Chriſtus vocatus ſolus vnigenitus ibidem f

Chriſtum mortuum etiam Pagani credūt, reſurrexiſſe ſoli Chriſtiani 490 a

Chriſtus mortuus ſine peccato deleuit chirographa peccatorū folio 490 c d

Chriſtus potuit non mori, ſed moriens culpas noſtras abluit folio 490 e f

Chriſtus quomodo exemplauit ſ potestates diaboli 491 g

Chriſtꝰ ſolus ſine peccato 512 h

Chriſtus quæ paſſus, & nos paſſi ſumus 404 c

Chriſtus venit ad ſaluandos peccatores 524 g

Chriſtus tributum ſoluit 529 b

Chriſtus cur mediator dictus folio 530 a

Chriſtus victor & victima 531 c

Chriſtus non eſt negandus nomo folio 532 g

Chriſtus panis de cælo miſſus & mediator. Et quomodo mediator ibidem. 532 a b c

Chriſtus etiam infantulem ... ſaluat 526 f

Chriſtus ſic credendus filius ... minis vt etiam filius dei 553

Chriſtus vt immūdus a quibuſdam reſpuitur. 571

Chriſtus etiam propheta erat ... dus eſt angelus 575

Chriſtꝰ de vnctus a deo, & oleo quo vnguitur 578

Chriſtus, Chriſma, Chriſtiani vnde dicantur 579

Chriſtus patriarchas noſtri ... dentibus mortem non abſtulit folio 583 a

Chriſtus homo ſuper angelos conſtitutus 582

Chriſtus expleuit modum ... toris 584

Chriſtus tetendit muſcipulam diabolo 584

Chriſtus que facto docuit 584

Chriſtus natus ante luciferum ... ſacerdos, & nō ſacerdos 587

Chriſtus non eſt decimatus vt L... nec fuit in lumbis Abrahæ vt ille 591

Chriſtus vnde, & q̄ rex diabolum in cruce vicit 598

Chriſtus ſacerdos obtulit victimam mundam, quia ſe 598

Chriſtum eius non liberauit patriarchas 611

Chriſtus terrena contempſit, & mala ſuſtinuit, nos erudiens 611

Chriſtus ſine peccato, non tamen ſine flagello 612

Chriſtus quare in diuerſis ſpeciebus apparuit 631

Chriſtus poſt increpationem Phariſæorum dixit aliquid in laudem eorum: in quo eum Paulus eſt imitatus 935

Chriſtus caput, Mediator, &c. vide in ipſis vocabulis 484 b c d e f g

Cibꝰ & potus ſumēdi qui 164

Cibus noſter chriſtus 197 f e

Cibus angelorum 199 g Lac eſt paruulorum 197

Cilicium quid voce 90

Circuncifio cordis 33

Circuncifio cur præcepta fuerit in lege, & cur die octauo, & quādo euacuata fuit 44

Circuncifis ſi ſpiritus nihil prodeſt, Timotheus cur circunciſus 46

[illegible] 464 g
[illegible] ſignificatio 468 h
[illegible]rmacio 489 a
[illegible]rmacio Chriſtianorũ 490 b
[illegible]macio 591 c
[illegible] quomodo fiat 296 f
[illegible]tas [illegible] 1173 c
[illegible] tenere forma [illegible]piet 398 h
[illegible]tates [illegible], [illegible] 424 b
[illegible] 545 h
[illegible] ad [illegible], e a [illegible] fugiẽdũ ẽ 373 h
Ca[illegible] ad [illegible] ex gratia 107 h
[illegible] media nocte [illegible] ad iudicium 323 e
Charitas dei nec incepit nec deſinet 464 g
[illegible] 373 c
[illegible] 599 e
[illegible] nõ eſt in creatura [illegible] differunt aut [illegible] 575 a
Cogitatio [illegible] opera [illegible] [illegible] aut [illegible] 33 g
Cogitationes Dei ſuñt ſapientes [illegible] vanæ 211 f
Cogitationes omnium beatorum in patria erunt omnibus manifeſtæ 213 f g
Cogitatio omnis bona a deo 331 g h
[illegible] cordiũ 331 g
Cognitio dei qua nos cognoſcimur [illegible] 396 h
Cognitio peccati per legẽ quomodo ſit 537 h 537 e
[illegible] augeri [illegible] 48 c
[illegible] peccatum aggrauat [illegible] 72 g
Cognoſcere deũ, e cognoſci a [illegible] cognoſcere dei 105 h
Cognoſcere dei 436 e
[illegible] 36 h
C[illegible] ſolus qui ſolus beatus [illegible] 243 b
C[illegible] mala [illegible] [illegible] 313 g
C[illegible] 106 f g
C[illegible] 272 c
Communio ſacramentorum [illegible] ſocietas malorum non contaminat, ſed conſenſio peccatorum 216 a
Communicatio cum malis in quo nõ maculet 277 e
Cõmunicatio paſſionũ Chriſti eſt virtus noſtra 470 b
Compaſſionis affectus 255 a
Cõpaſſio minuit dolorẽ 295 g
Compedibus caro ſpiritum vincit 457 g Compedes Pauli rapuit charitas. ibi. h
conceſſis bene vti difficile eſt. 505 h
concluſit quos deus in incredulitate, et quare 1488
concordia Apoſtoli cum Euangelio 460 g
concordia ordinata 541 e
concubitus auctoritas equa eſt in vtroq; coniuge 228 b
An ſit licitus vbi nõ eſt ſpes generandi 229 e
concubitus nõ ſanctus 537 b
cõcupiſcere vetãs ſepp[illegible] [illegible] ſtitur omnia Cõcupiſcẽ dulcius eſt dum vetatur 83 g
cõcupiſcentia laudabilis 83 g
concupiſcere e poſt concupiſcentias ire differunt 83 h
cõcupiſcentia minuitur non extinguitur in proficientibus 84 d
concupiſcentiam nullam habuit ſolus Chriſtus 89 b
concupiſcentiis non conſentire magna laus eſt, carere eis, perfectio 93 b
concupiſcentias non perficere quid ſit 405 g
cõcupiſcẽtia carnis ĩ hac vita nequit penit⁹ deleri 406 f
cõcupiſcẽtia carnis. vide carnis
cõdelectari legi dei quomodo ſit neceſſarium 332 b
condemnationis nihil habent qui ſunt in xpo 77 e
confiteri quid ſit, e confeſſionis ad ſalutem 134 a
cõfiteri debemus Chriſtum. folio 135 e
confeſſionẽ ſuadet 4338 b
cõfeſſionis [illegible] 497 c
conſigi [illegible] 456 g
cõfuſio [illegible] 14 b
cõfundi quis dicatur 48 b
cõiuges alter ſine altero [illegible] vouere nõ poſſunt 542 e
cõiugus humilis melior eſt virgine ſuperba 542 b
coniugum quãtũ ad cocubitũ equalis eſt auctoritas 228 b
conſcientia e fama bona diſſeruntur neceſſaria 360 a
conſcientia bona erga quos ſufficiat 378 b
cõſcientia bona ſine fama bona ſi haberi poteſt, non ſufficit 478 e
cõſcientia bona tota eſt in ſpe, mala in deſperatione 521 c
cõſenſus pctõꝝ polluit 216 b
conſenſio in peccatũ 411 e
conſolatio laboris 98 h
conſolationis ratio 506 f
conſolatio Chriſtiani 560 g
conſuetudines bonæ 236 b
conſuetudo carnalis eſt quædam mors 323 a
cõtẽplatio ĩ quo cõſiſtat 33 b
contemplatio eſt finis actionis 306 b
contemplatio eſt merces fidei. folio 345 e
contemptibilis maluit Paulus litem fidelium committi q̃ in forum deferri 219 a
cõtẽtio de rebus ſeculi 219 f
cõtra naturã dĩ qp eſt, cõtra vſitate vſum, q̃ quo dicatur cõtra eũ facere deus 146 e
cõtradicẽtes redarguẽ 549 b
cõtriſtare ſpũm ſanctum 436 e
cõtriſtari nõ vetat apoſtol⁹ de morte, ſed monet vt min⁹ q̃ infideles contriſtemur 506 b
contritione cordis in cõfitẽdo non habẽtes arguit 278 h
cõtumaciũ reſponſio 563 e
conuerſis peccata donãtur bonitate dei 146 e
conuerſatio noſtra quomodo ſit in celis 476 e
cor ſurſum habendum 113 e
cor hois inſcrutabile 165 e
Non eſt autem iudicandum de corde alieno. ibi. b
cor noſtrũ non auertitur a ſeculo niſi dono dei 256 [illegible]

Digitized by Google

Digitized by Google

SEQVITVR TABVLA SERIE LITERA

rum ſententiarum et vocum inſignium in collectaneis Venerabilis Bedae Preſby/ teri in Epiſtolas diui Pauli, ex operibus Sancti Auguſtini Epiſcopi.

Abba hebraice, latine di/ ctum pater. 94. G
Abba pater. 95. E
Abraham cur non dum circumciſio facta ſit promiſſio. 42. B
Abrahae pr[illegible] 45. G
Abraham ſi ad [illegible] crediderit, nunquam crediderit. 395. C
Abrahe ſemen quo ſim[illegible]. 359. H
Abrahe ſemen ſumus. 594 H
Abraha iuſtus erat ex animo, [illegible] ex carne corpore. 607. E
Abraham credidit Iſaac occi/ ſum ſibi poſſe reddi. 609. C
Abrahe fides et obedientia in [illegible] 609. G
Abrahe volentis filium occi/ dere laudatur pietas. 609. G
Abſcondit cur deus quaedam iudicia ſua 149. B
Abſtinentia potuum ab immun/ dis folio. 538 A
Abſtinere a cibis quomodo liceat. folio. 536. C
Abundantia peccati per le/ gem. 60 H
Abuſi dei patientia. 26. F
Accedit ad deum quomo/ do. 270 D
Accepiſſe quid ſe negat apoſto/ lus quoad ad perfectionem pertineat. folio. 471. E
Accipere nó licet ab vxore ne/ ſciente viro. 227. D
Accidentium nobis differen/ tiae et genera [illegible]. 462 G
[illegible] 142 B
Actiones gratiarum. 529. D
Accuſator et iudex nemo eſſe [illegible] permittitur 219. D
[illegible] 123. G
Actus matrimonii ſecundum veniam. 230. D
non cauſa prolis. ibi. E
Adam primus et ſecúdus. 53 C
Adam [illegible] ante peccatum [illegible] 77. D
Adae et Chriſti collatio. 305. F
Adam primus factus eſt in ani/ mam viuentem, non in ſpi/ ritum viuificantem ſicut ſe cundus. 318. F
Adam quodammodo eſt totū genus humanum. A. Factus quomodo ſit in animam viuentem ad huc animale. ibidem. 319. A
Adae extaſis data. 443. C
Adam agnoſcitur in paruulis natis. Chriſtus in rena/ tis. 526. H
Adam an ſerpenti crediſſet ſine Euae ſuaſu. 534. H
Adam quomodo ſeductus eſt nó Eua, et mulieri obſecutus eſt non victus ibidem, H
Adam non deceptus ſed ſciés peccauit. ibidem.
Adoptio noſtri. 115. D
Aduentus domini falſis ru/ moribus non eſt creden/ dum. 514. E.
Aduentus domini eſt diligen/ dus ſeu optandus. G. Qua/ re de eo definire noluerit Apoſtolus, et quis eum dili/ gat. ibidem. H
Aduentus Chriſti ad iudiciū deſiderium 366. A
Aduentus Chriſti ad iudiciū deſiderandus eſt ibidem
Aduerſitates et voluptates prae/ ſentes reſpectu futurarum poenae ſunt 277 F
Adulteriū prohibetur. 504. G
Aedificare aurum, argentum, lapides pretioſos 103. C
Aedificare lignum, foenum, ſti/ pulam. et c. ibidem. D
Aegyptiorum idolatria. 18. H
Aegyptiorum idolatriae. 21.
Aegyptiis ſeparari. ccxx. A
Aegritudo animi. ccxv. C
Aegros nos inuenit medicus ſummus Chriſtus. 90 B.
Aegrotus de medicamento eru/ beſcens [illegible] cura/ tur. 135. D
Aegyptus [illegible] 526. E
Aemulatio ſignum carnalita/ tis folio. 198 C
Aemulatio amoris non liuo/ ris fuit in Paulo. 364. H
Aenigma quid ſit. 294. E
Aer mundi et princeps eius quis ſit. folio. 419 D
Aetates ſex hominis. 261 B
Aetates hois ſpiritales 343. H
Aeternitas vera. 174. G
Aeternitas quae 311. F
Aeternitas habet ſtabilitatem, tempora veritatem. 575. A
Aeternum neque praeteritū neque futurum habet. 577. A
Aeuum et Tempus. 568. G.
Affectiones etiam rectae huius ſunt vitae non futurae 24. H
Affectiones corporis tres, ſani/ tas, ſtupor, et immortalitas, quomodo differunt ibidem
Affectus animi quattuor in ſapiēte cadūt. 196. F
Affectus compaſſiōis. 255. A
Affectus proficientis. 341. C
Afflictio iuſtorum eſt exemplū iuſti iudicii dei. 513. C
Agenda docet Deus, et amorē dat ad ea. 465 F
Agere et perficere bonum et ma/ lum folio. 75. D
Agricola et vitis Chřs. 200. B
Agricolae officium. ibidem
Agricola noſter Chriſt[us]. 201. B
Alieni qui ſint. 286. B
Allegoria. 293 D
Altare fides et cor nřm. 253. F
Aliorib[us] abſtinēdū é corā im/ peritis. 585 F
Amandus eſt creator non crea/ tura. 90. G
Amantium labores non ſunt oneroſi. 39 C
Amans ſe nō deum, ſe non ve/ re amat. 557. B
Amans deum laudare pōt et cura. 618. A
Amare eccleſiam. 280. B
Amatus non [illegible] eſt im/ pius. [illegible]

* b

APR 23 1912 286421
(RCPPG)
Digitized by Google

Amor e curſus i ſtadio 356 c
Amor tartareus 322 b
Amor duplex 405 c
Amor duplex conſtituit ciuitates duas 545 h
amoris in deū pbatio 614 b
Ambiguitates quomodo tollantur in ſcriptura 113 c
ambulare ſm carnē e ſpū 80 a
Ambulandum qualiter ſit in Chriſto 103 h
Ambulare et pficere 471 g
Ambulatio mentalis 473 h
amelia 409 b
amen vox hebraica 299 b
amicorum tribulationes cognoſcere prodeſt 295 e
anchora nauis noſtræ 590 e
angeli interpretatio 10 a
angeli mali puniunt malos, e eorum poteſt 24 g
angeli perfectiores ſunt hominibus per naturam 50 e
angeli perfectionem nondum habebat Paulus 74 f
angeli an in dolore ſint, an beati 100 a
angeli ſunt oēs ſcī 192 b
angeli cur non vocentur dij in ſcripturis vt hoīes 244 a
angelus. i. nuncius officij nomen 245 c
angeli Sathanæ dolores corporis immittunt ſed non niſi permiſſi
angeli ciues noſtri 371 h
angeli quid deo annuncient. folio 477 a
angeli ſancti quomodo ſint angeli noſtri 478 b
angeli non poterant eſſe mediatores 531 b
angeli quæ cognoſcāt ex deo e effectu 536 b
angelus, ideſt nuncius 575 c
angelos credendum eſt apparuiſſe multis 577 a
angelus eſt nomen officij non naturæ 577 b
angelorum pconio denunciata dominus ipſe dicit 58 h
angelus e dn̄s idem 581 b
angelos acceptos hoſpitio quo noueriſ... e Abrahā 616 b Partim autem cogniti partim incogniti. ibidem.
angelis æquales fore certificauit nos deus 615 g
angelū ſuū cuiq; eſſe deputatū reuelauit angelus beato Ioanni Chryſoſtomo 636 b
animæ noſtræ origo latet 57 c
aīas nō peccaſſe i cœlo priꝰ q̄ īfundātur corporibus 120 c
animas nō eſſe in cœlo anteq̄ infundantur creatæ 122 b
animarū decor emanauit ex deformitate ſaluatoris 239 b
aīa ſine ſpū ſancto mortua eſt. Eius vita charitas, ſicut ipſa vita eſt corporis 297 f
animæ aſpectus no eſt 297 e
anima viuēs quid differt a ſpiritu viuificante 315 h
anime īmortalitas 494 c
anima cur dicatur caro 319 c
corrumpitur vitijs. ibidem.
animæ mors q̄ ſit. ibidem
animæ mors e vita 434 c
anima caro dicitur 512 b
aīæ oī itellectiuæ inſeruit deus principia intellectiuaꝰ 576 b
animalis homo non poteſt cogitare de deo niſi corporalia, bene autē ſpiritalis 195 b
aīale eſt prius q̄ ſpiritale. ibi.
aīalis hoīs eſt vetus teſtamentum, ſpiritalis nouum. ibid. Quomodo differenter noſcunt deum. ibidem h
aīalis e carnalis q̄s ſit. 196 a
animalia pertinent ad curam dei vt paſcantur, non vt legem accipiant 252 c
animo fugere 510 f
animꝰ hoīs eſt ſpūs eiꝰ 193 f
anni ſtantes 305 b
anni deficientes. ibidem.
anni non deficientes ibidem.
annæ duæ in ſcripturis illuſtres 539 g
annuncient quid deo angeli. Et qualis ſit annūciatio deo facta 477 a b
anatheme 377 b
antecedens pro relatiuo ponēdi modus 13 a
antichriſtus precedet aduentū domini, ſed vbi erit eius ſedes ignoratur 515 a
antichriſtus 517 h
apathia 569 b
apes ore legunt natos 87 c
apoſtatare a deo eſt initium ſuperbiæ 299 d
apollinariſtarum error 12 g
apoſtoli ſunt reges eccleſiæ filiæ regum 180 b
apoſtoli interpretatio 10 a
apoſtoli ſunt quaſi veſtis chriſti 179 f
apoſtolus ex charitate tradidit hominem Satanæ 215 h
apoſtoli quales electi 189 b
apoſtoli ſunt montes 180 b
apoſtoli ſūt veſtes xpi 246 h
apoſtoli ſunt cœli 252 b
apli boues triturātes 264 b
apoſtoli lidiæ redierunt ad piſcationem poſt reſurrectionem. 303. b. Nō iuſſi ſed permiſſi ſunt ex euāgelio viuere, ibi. e. Sūt mōtes. ibi. f. Retinebant inter ſe cōmunem fidem e charitatem 204 g
apoſtolus quō iurauit 211 h
apoſtoli per quos credunt omnes fideles 430 c
apoſtoli nondum ſanctificati quomodo negentur eſſe de mundo 463 h
apoſtolus, videatur Paulus.
apparitio pu'ia xpi 301 a
apparitiones repreſentātes ſpiritum ſanctum 319 c
aquæ ideſt prædicationes quomodo pertrāſeunt inter medium montium 303 f
ara ignoti dei 18 a
arbiter qui ſit 532 h
arbitrij libertas 41 e
arbitrium liberum nō periit omnino in peccatore 69 e
arbitrij libeꝝ quō eſt cōcedendū, e quō negandum 137 e
arbi. lib. cauſa non eſt oppugnanda dei gratia 483 e
arbitrium non poteſt alterum xpm efficere 489 c
arbitrium liberum valet ad malum 526 e
arbitrium, videatur libeꝝ. ibi.
arca Noe eccleſiam deſignabat 107 h
archana quæ vidit pauꝰ 369 g

Digitized by Google

[illegible] 354 a
[illegible] spiritalis 450 a
[illegible] cogitatione [illegible] folio 191 e
[illegible] promissionis dei 49 e
[illegible] est sponsa [illegible] 333 a
[illegible] e pignus 96 h
[illegible] vniuersi de ipso 460 f
[illegible] nemo ad patrem nisi caput e corpus [illegible] 279 b
[illegible] astronomi e physici subtiliter nõ sunt sacre scripture interpretibus preferendi 522 g
[illegible] quid sit 321 a
[illegible] arguit 109 f
[illegible] auaritia ad quid impellat animam 114 h
[illegible] auaritia dei 165 c
[illegible] 448 g
[illegible] auaritia est idolorum seruitus 496 g
[illegible] auaritia est radix omnium malorum 545 g
[illegible] sciens est peior q̃ hereticus nesciens 438 d
[illegible] dicit se paratum esse 137 e
[illegible] augustini [illegible] 390 h
[illegible] 229 g
[illegible] 597 e
[illegible] non manducare bonum nobis 492 c
B Abylonica captiuitas 172 a
Babylonis interpretatio 173 g
Baptismus q̃n [illegible] 44 c
Baptismus abluit vniuersa peccata 78 e
Baptismus delet peccata, sed nõ conflictum 90 a
Baptismus tollit omnem reatum 85 f
Baptizatus cur in fronte signetur 134 a
Baptismũ perficit verbũ 133 e
Baptismus tantum valet datus per hominem contemptibilem, quantum per apostolum 184 d
Baptismus noster nunq̃ [illegible] ab apostolis, licet gloriarentur [illegible] euãgeliũ meũ. ibi. d
Baptismus facit nos filios dei. folio 369 h
Baptisma sacramentum rege[illegible] hereticis 318 g
Baptisma omnia peccata abluit e purgat 343 e
Baptizari igni 155 d
Baptizandi potestas 182 e
Baptizauerit ne ipse 442 d
Baptismus quibus consistet ibi. e
Baptismus confert spem salutis non salutem 572 a
Barbara lingua est quæ deum laudare non nouit 257 g
Beatum esse quid sit, e in quo beatitudo consistat 105 b
Beata vita quæ sit 106 e
Beatitudinis magnitudo 111 d
Beatis i celo nihil deerit 113 d
Beatos se hic iactantes 155 g
Beatior est quis tanto quanto deo placentior 238 g
Beati spiritus sine intermissione vident deum 294 f
Beatitudo Christiani internus est 510 a
Bellum carnis 404 f
Bella spiritalia facilius geruntur q̃ [illegible] 448 g
Bellum internum molestius est ex terno. ibidem. g
Benedictiões appetẽde 374 a
Beneficia dei 441 b
Benignitas Chri in nos 222 d
Bigamia sacerdotum impedit etiam in paganismo contracta 569 b
Blasphemia 437 g
Blasphemant modo pauci lingua, multi vita 555 g
Bonum in peruersis inuentum non esse violandum 18 a
Boni nihil agit nemo 32 b
Bona temporalia habentur a malis 90 h
Bonorũ tpalium mala 104 b
Boni futuri magnitudo 111 d
Bona patris sunt filij e fratris 112 f
Bonis prodest nominis dei annunciatio 124 f
Bonus est solus deus 174 a
Bona quæ seruet deus bonis sunt supra cor hois 192 a
Bonorum paucitas non est cũtimenda propter malorum multitudinem 217 b
Bona fidelis coniugij 130 b
Bonum matrimonium triplex [illegible]
Bona temporalia quare [illegible] bonis e malis 217 c
Q ũo eis vtendũ. 218 d
Bonũ ne accipias male 276 e
Boni quicquam de se habet nemo 385 h
Bona Iob abstulit dominus per diabolum 420 g
Bona non asportanda hinc sunt contemptibilia 504 b
Bonorum afflictio est exẽplũ iusti iudicij dei 513 c
Bonum voluntarium 574 b
Bona eterna spectanda sunt in his a Christo 610 a
Bonũ esse voluntate est maius q̃ esse bonũ natura
Brutis inest quedam memoria naturalis, sed non de industria 342 e Q uomõ iudicet de corporalibus. ibi. e
C Adere e descendere 348 g
Ceci qui, e qũo vidẽtes facti sint 146 f
Cecus natus 421 e
Ceci acutius audiunt e tangunt 540 b
Celestes qui dicantur 319 g
Celi apostoli sunt, terra ceteri benedicti 252 b
Celi e terra spiritaliter 181 f
Celum tertiũ quid sit 366 b
Celũ primũ, secũdũ, tertium, in q̃d Paulus raptus 369 g
Celum firmamentum e liber legis 466 b
Celũ qũo efficiamur 494 f
Celi sunt sancti 579 b
Celi futuri predicatores 589 e
Celi, qui diluuio perierunt. e q perihbũt añ iudiciũ 616 e
Celi qui perierũt per diluuiũ qui sint 579 a
Calcaneus calcaut caput serpentis quid signet 373 a
Calciamenta e calceati Sancti [illegible] 459 h
Canes latrantes contra veritatem 467 g
Cantat quis deo 441 b
Cãtare canticũ nouũ 498 a

Digitized by Google

Cãticũ fidei, ſpei, & charitatis ſolũ docet nos de⁹ 296. h
Captiuare captiuitatẽ 432 a
Caput ſerpentis 173 d e
Caput quo fũdamentũ 204 g
Caput eccleſiæ xps 205 a
Caput mulieris non viri eſt velandum 269 f
Caput mulieris ordinatiſſime eſt vir 271 h
Caput xps, eccleſia corp⁹ 25 h
Caput eccleſiæ datur chriſtus pro magno dono 419 c
Carbones ignis quid 157 h
Cardinaliũ virtutũ opa 368 b
Carnis concupiſcentia incinerat aiam, ſicut carbo in ſinu comburit tunicam 23 f
Caro xpi quare dicatur eſſe ſimilis carnis peccati 71 h
Carnis quæ ſunt ſapere, & eius prudentia ibidem b
Eſſe in carne 73 h
Caro oīs pterq̃ caro chriſti eſt caro peccati 90 e
Caro capitur varie 316 d
Carnibus veſci non eſt malum 168 h
Caro non dicetur poſt reſurrectionem, ſed corpus 218 d
Caro & ſanguis ſignificat interdum opera carnis 320 e
Caro in cœleſtibus nulla, ſed corpora lucida ibidem b
Caro & ſanguis regnũ dei non poſſidebunt ibidem e
Caro & ſanguis qũo regnum dei non poſſidebunt 349 d
Carnis bellũ 405, f Quō concupiſcat caro 405 g
Carnis opera & cõcupiſcentia q hic nō dicetur penit⁹. 406 f
Secũdũ carnem [illegible] 407 h
Caro noſtra crucifigenda eſt nō negligente 409 a
Carnem ſuam nemo odio habuit, & non eſt optandũ eſſe ſine corpore 443 a
Caro qũo diligatur ibidem b
Caro eſt potius miſeranda q̃ cauenda 448 a
Caro ſpiritum vincit 457 h
Caro chriſti ſola dicitur chriſtus 458 f
Carne & ſmine dei 463 g
Caro & corp⁹ ... idẽ 490 b
Carnem exuere 491 f
Carnem ſuperare 494 f
Carnis natura ... eſt mala, nec diaboli opus 356 c
Caro Chriſti & Mariæ matris eius 591 a
Carni Adæ inerant vulnus & medicamentum 591 b
Caro xpi ſola ſine vitio 599 c
carnalis quis totus 75 a
carnales per maiorem filium, & ſpiritalis per minorem intelliguntur 124 d
carnales nõdũ ſunt ediri 337 g
caſtigandi ſunt inimici cum dilectione 519 h
cataphrygarũ hæreſis 240 f
catena qua ad operationem legis peruenitur 41 e
cauendum qũo nobis ſcipitur quod xps non cauit 519 a
cauſarum determinatio 219 a
cauſas quaſdã occulit de⁹, vt gratiarum. ibidem 426 g
ceruorum natura in portandis mutuo in tranſitu aquæ capitibus 411 b
charitas facit bene viuere 141 e
charitas in deum & proximum eſt vna 48 d
charitas vbi teneatur 48 e
charitatẽ nequeũt habere mali, licet habeãt ſacramẽta 49 g
charitatem habens ſpiritum dei habet 49 g
charitas dei, Chriſti, & iuſtitiæ eſt eadem 63 e
charitas dei paſſiua 95 e
charitate dei nullum bonũ certius aut maius 115 e
charitatis commendatio & effectus 160 d e
Eius duo pcepta vnũ ſunt. ibi. f. Probatio eius. ibi. h
charitatẽ habens qũo omnes virtutes habeat ibidem a
charitas quãdoq ſ ... 162 f
cõtra eam peccat qſq peccat, & vbi nõ ē, null⁹ pfect⁹ ē ibi g h
charitate aiaduertit Moſes in idololatras, & Apoſtolus tradidit hominem Satanæ 215 g
charitatem perſeuerantẽ habenti ſoli promiſſum ... lum 219
charitatem ex nobis eſſe ... ter improbat 241
charitas eſt maius ... ſcientia 242
charitas vult cũ bonis 290
charitatem habens cuncta habet, eſt enim ſcientiæ ... dus 291
charitatis ſupereminẽtia 296
charitas ſignatur oliuæ fructu ... & tendit neceſſario ſurſũ ibi. ...
Sine ea nõ ſufficit fides. ibi. ...
charitatis viam ... xps ... cruce. 297. a. Sine charitate ... cætera non proſunt 298 ...
charitas eſt veſtis nuptialis, ... natur a deo pro operibus miſericordiæ. ibi. b. So'a diuidit inter bonos & malos. ib. ...
charitas facit vt tota in nobis habitet trinitas. 299. e
Eius pulchra laus. g
charitas eſt radix. 299. a. ... probatio operum 290 d
charitatẽ non habet ingratus ſpiritui ſancto 291 g
charitas facit hoĩem ſecurum 290. f. eſt lati mãdatũ. ibi. h
charitatis laudes magnæ 292 d
charitatis neceſſitas 297 e
charitas augmentabitur in patria 297. f. eſt dulce vinculũ mentiũ, eiuſq; pulcherrimum preconium 298 g
charitas eſt lex dei 331 e
charitatis augmentũ 346 a
charitas eſt latitudo mandati 355 ...
charitas auget dolorẽ de malo proximi 364 d
charitas perfecta, & quomodo perficitur 372 g h
charitas eſt fructus 408 h
charitatis fortitudo 414 a
charitatis latitudo, lõgitudo, altitudo, profundũ 429 a b
charitas ſupereminens 430 a
charitas timorem ſeruilem foras mittit
charitas legem implet 520 f
charitatem qui ſcit, omnia ſibi neceſſaria ſcit 521 h
charitas ... 521 e

[illegible] 522 b. Non est
[illegible]
[illegible] habere est firma/
[illegible] 559 h
[illegible]
lis. [illegible]
[illegible], videamur amor e di
lectio 521 h
cherubim quid 163 a
chirographum peccatorum de
leuit Christus 490 c d
[illegible] 162 b
[illegible] libera [illegible]
[illegible] 20 a
[illegible]
[illegible] 45 g
[illegible] 120 g
[illegible]
[illegible] Christo 329 f
[illegible] 344 c
[illegible]
[illegible] 407 b
[illegible] solo q
[illegible] 427 g
[illegible]
[illegible] 550 b
[illegible] 560 g
[illegible] electi 586 b
[illegible]
[illegible] 1.10 f
chis [illegible] ibi. a
[illegible] ibidem a
chis [illegible] a Iu/
de s [illegible]
chis qui erat e qui [illegible] sibi.
e est [illegible] lumen fide
[illegible] ibidem b
chis [illegible] vt [illegible]
[illegible] electi 181 h
[illegible] secun
[illegible] secun
[illegible] ibidem a
chis est via [illegible] ad
[illegible] 16 h
chis factus est via i mari 198
[illegible] non liberabun
tur a damnatione 29 h
chis est de tribu Iuda 34 b
[illegible]
e [illegible] 50 e
[illegible] e potentia 52 g
[illegible]
[illegible] 56 a
[illegible]
[illegible] 55 h
chis liber [illegible] ligatus fu
isset 59 c
chis quo [illegible] mortuus 61 f
chis solus sine peccato natus
ex femina 65 a
caro Christi in quo habuit simi
litudinem carnis pcti 79 g
chis qui preter [illegible] habuit
pctm, quo p nobis intelliga
tur factus peccatum 79 c
chis dando [illegible] libera/
uit [illegible] 80 h
chis [illegible] 80 b
chis solus [illegible] con
cupiscentiam 89 b
chis [illegible] Adaz
creatus. Cur [illegible]
[illegible] ibidem e
chis est [illegible] 90 f
a [illegible] a nobis separatio est sum
[illegible] 92 e
chis a [illegible] creatura 99 b
chis caput nostr [illegible] quomodo
[illegible] membra sua 113 c
chis quem non [illegible] a
Iudeis 130 h
chis ver[illegible] dei e hois 116 g
chis finis noster, e quo 133 b
chri natura duplex 308 e
chism [illegible] soluit 124 f
ostendit se figulum 126 b
christus est doctor doctissimus
dei 148 e
chis sacerdos magnus 152 a
chis quomodo non sit missus
ad gentes 170 g
chis Iudeorum rex 171 b
chis est lumen 173 f
chis ostium e pastor 181 h
christi infirmitas facit nos
fortes 188 f
chis venit docere humilitatez
e expugnare superbia 189 a
chis quomodo e quando sit
nobis vita e iustitia 190 f
chis semper veritas 161 h
chis in crucifixo [illegible] ha
beant holes discere 191 b
chis crucifix, qd docerat. ibi e
chis sunt oia tradita 161 f
chis [illegible] substantia
rz e vnitas persone 192 g
chis lac e cibus. Quare sit cru
cifixus, e qd nobis fact[illegible]
[illegible] ibidem [illegible] b f
chis [illegible] e agricola 200 b
chis panis angelicus 199 g
quo nutriat suos. ibi. e h
chis est fundamentum 205 b
chis non habet p fundamen
to [illegible] ei teporalia 205 a
chis [illegible] in fundamento 206 a
chri transitus ad parte est spes
membrorum 217 b
chis quo est finis legis. ibi. e
chis caput, ecclesia corpus, nos
membra 221 b
chis contemnitur si infirmus
negligitur 247 e
chis est petra, columba, nubis, e
manna 256 e
chis caput cum mebris 283 e
chri oculi infirmari ibidez h
chis in cruce carebat vi[illegible]
charitatis 187 e
chri inimici quando ponentur
sub pedibus eius 307 h
chis facillime quos voluit su/
scitauit 449 g
chis testatur de se ipsum, Di/
xit dns pno meo 265 b
chis [illegible] debent ois 268 a
chis [illegible] primo apparuerit Ce/
phe 301 e
chri e Ade collatio 305 b
pctm [illegible] est [illegible] deu
iustitia nō fit sine deo ibi f
chis q ab eterno regnat, cepit
regnare in credetibus 309 e
chis quo euacuat oēm potestatē
te, e qr aliqn capitur p capi/
te, aliqn p membris 309 g
chis quo subiectus erit patri g
ei subiecit omnia, ibi g
chri natura humana non con
uertetur in diuinitatez eius a
folio 310 a
chis factus [illegible] vt nos
faceret celestes 315 a
christum nosse secundu carnez
quo se neget Paulus 349 g
chis quomodo ignorans, e ta
arguit peccatum 352 h
chis quo sit via 350 g
chis factus peccatum e male
dictum 352 a b
chri diuitie e paupertas 355 e
chis alios deos euicit 364 g
chis sic veritas est vt tota in
[illegible] sit 366 f

Digitized by Google

Chriſtum audiuimus loquent in predicatoribus. 374 cd
Chriſtus filius dei p natura, nos per adoptionem 394 a
Chriſti deformitas eſt pulchritudo noſtra 414 b
Chriſtus dedit & accepit dona 432 a
Chriſto quo cõgruat, qd Adam dixit in Geneſi 443 b
Chriſtus moritur ſeu dormit in cruce vt fiat eccleſia, & q Chriſtus vnus. Et ex Chriſto & eccleſia vna facta pſona. Et q ſpõſus ſit & ſponſa, & q cum eccleſia vna caro. ibidem E F G
Chriſto vnum ſumus. Eſt ſponſus & ſponſa 445 a
Chriſt⁹ quomodo negauerit ſe a modo videndum diſcipulis ſo. 350 b
Chriſtus non eſt ſub fato natus ſed eius hora eſt eius voluntas 392 b
Chriſtus quomodo ſapiẽtia patris miſſus eſt 393 e
Chriſtus quomodo in angulo, & factus caput anguli 425 c
Chriſt⁹ an baptizauerit 442 b
Chriſtus dominus a ſeruis ſuis malis ſuſtinuit 443 g
Chriſtus dicitur ſola caro ei⁹. Eſt deus & homo, & inquantum deus vnum cu3 patre, minor factus manſit æqualis. Factus eſt etiam ſeipſo minor vt homo, licet vt deus ſit patri ſemper æqualis 458 f g
Chriſtus quo tempus accepit. Et non eſt arbitratus rapinã ſe æqualẽ eſſe deo. Et quo ſit ſeipſo minor, & vnum cum patre & in illa re inæqualis patri, & eius paupertas 459 b c d
Chriſt⁹ verus filius dei nõ fact⁹ nec creatus ſed genitus equalis filii. accepit formam ſerui. vnde duo primi articuli de eo hõmine, duo vltimi deu3 pdicãt. Et ita ẽ factor factus 460 e f
Chriſtus deus & homo, vna eſt perſona 462 g
Chriſtus aſcendens erexit hominem 463 b
Chriſti obedientia ibidem e
Chriſti mors fuit acerbiſſima folio 463 b
Chriſti in paſſione humilitas & clarificatio poſt paſſionem & ſecundu3 q homo eſt. Et q factus eſt dominus Dauid 64 f g h
Chriſtus pauꝑ ſuſcitatus de terra & erectus de ſtercore quomodo ſit 473 d
Chriſtus filius charitatis Dei patris 483 d
Chriſtus quomodo genitus, primo genitus, vnigenitus, caput eccleſie. Quomodo aliter quã ceteri homines ſapiens. Caput & corpus eccleſiæ. Spõſus & ſpõſa, Via & manſio nobis. Deus & homo mediator, & reconciliator noſter 484 b c d e f g h
Chriſti paſſionib⁹ quid defuit & quo perficiuntur 486 a b
Chriſt⁹ patitur in mẽbris. ibi. b
Chriſto quo inhabitet corporaliter plenitudo diuinitatis 489 d h
Chriſtus vocatus ſolus vnigenitus ibidem f
Chriſtum mortuum etiam Pagani credũt, reſurrexiſſe ſoli Chriſtiani 490 a
Chriſtus mortuus ſine peccato deleuit chirographa peccatorũ folio 490 c d
Chriſtus potuit non mori, ſed moriens culpas noſtras abluit folio 490 e f
Chriſtus quomodo exemplauit poteſtates diaboli 491 g
Chriſt⁹ ſolus ſine peccato 512 h
Chriſtus quæ paſſus, & nos paſſi ſumus 404 f
Chriſtus venit ad ſaluandos peccatores 524 g
Chriſtus tributu3 ſoluit 529 b
Chriſtus cur mediator dictus folio 530 a
Chriſtus victor & victima 531 c
Chriſtus non eſt negandus nomo folio 532 g
Chriſtus panis de cælo miſſus & mediator. Et quomodo mediator ibidem. 532 a b c
Chriſtus etiam infantulem ætate ſaluat 526 f
Chriſtus ſecundum [illegible] hominis vt etiam filius dei [illegible]
Chriſtus vt immũdus a quo abdam reſpuitur. 578
Chriſtus etiam propheta [illegible] dus eſt angelus 575
Chriſt⁹ de vnctus a deo, & oleo quo vngitur 578
Chriſtus, Chriſma, Chriſtianus vnde dicantur 579
Chriſtus patriarchis noſtri [illegible] dentibus mortem non abſ[illegible] folio 583 a
Chriſtus homo ſuper angelos conſtitutus 582
Chriſtus expleuit modum [illegible] toris 584 b
Chriſtus tetendit muſcipulas [illegible] bolo 584 c
Chriſtus que facto docuit 584 e
Chriſtus natus ante luciferum eſt ſacerdos, & nõ ſacerdos 587 b
Chriſtus non eſt decimatus ve[illegible] ut nec fuit in lumbis Abrahæ vt ille 591 h
Chriſtus vnde, & q rex diabolum in cruce vicit 598
Chriſtus ſacerdos obtulit victimã mundam, quia ſe 598
Chriſtum ſuus non liberauit pater vt patriarchas 611 f
Chriſtus terrena contempſit, & mala ſuſtinuit, nos erudiens 611 f
Chriſtus ſine peccato, non tamen ſine flagello 612 b
Chriſtus quare in diuerſis ſpeciebus apparuit 631 c
Chriſtus poſt increpationes Phariſæorum dixit aliquid in laude eorum: in quo eum Paulus eſt imitatus 935 f
Chriſtus caput, Mediator, &c. vide in ipſis vocabulis 484 b c d e f g h
Cib⁹ & potus ſumẽdi qui 164 f
Cibus noſter chriſtus 197 f & angelorum 199 g lac eſt paruulorum 197 f
Cilicium quid vocet 90 c
Circuncifio cordis 33 a
Circũciſio cur præcepta fuerit in lege, & cur die octauo, & quãdo euacuata fuit 44 c
Circũciſis ſi ſpus nihil pdeſt, Timotheꝰ cur circũciſus 462

Digitized by Google

...ſtio nō ſumus 468 g
...s ſignificatio 468 h
...circumciſio 489 a
...circumciſio Chriſtianorū 490 b
...circumciſio 591 e
...ciuis Hieruſalē quomodo ...
ſiat 296 f
...ciuitates due 1173 e
ciuitates ... forma du/
plex 398 h
ciuitates due, e ... ciues.
424 b
ciuitates due 545 h
clamādū de profūdis ad deū, e a
deo ad deū fugiēdū ē 373 h
Clamor ad deū ... ex gra
tia 107 h
Clamor faciēdus media nocte
eſt ... ad iudicium 323 e
Charitas dei nec incepit nec de
ſinet 464 g
clauis eccleſie ... 373 e
Coelum 599 e
Coeterna nō eſt in creatura. eā
... eternum, differunt aut
coeternum e eternum 575 a
Cogitatio producit opera e fa
... aut ...
... 33 g
Cogitationes Dei ſolus ſapiētes
hominum vane 211 f
Cogitationes omnium beato
rum in patria erunt omnibus
manifeſte 213 f g
cogitatio omnis bona a deo
331 g h
cogitare ... 331 g
Cognitio dei qua nos cogno
ſcere dicitur 396 h
Cognitio peccati per legē quō
facta ſit 337 h e 37 e
Cognitio ... angeli e ... ſcie
... 48 e
Cognitio peccatum aggrauat
folio 72 g
Cognoſcere deū, e cognoſci a
deo, e cognoſcere dei 105 h
Cognoſcere dei 436 e
Coheres ... 36 h
Coheredes ... ſolus bea
... 243 b
Colloquia mala ... pre
... circa fidem 313 g
Columbe ... 106 f g
... 272 e
Cōmunio ſacramentorum aut
ſocietas malorum non conta/
minat, ſed conſenſio pecca/
torum 216 a
Communio cum malis in quo
nō maculet 277 e
Cōmunicatio paſſionū Chriſti
eſt virtus noſtra 470 b
Compaſſionis affectus 255 a
Cōpaſſio minuit dolorē 255 g
Compedibus caro ſpiritum vin
cit 457 g Compedes Pauli
rapuit charitas. ibi. h
conceſſis bene vti difficile eſt.
505 h
concluſit quos deus in incre/
dulitate, e quare 1488
concordia Apoſtoli cum Euā
gelio 460 g
concordia ordinata 541 e
concubitus auctoritas equa eſt
in vtroque coniuge 228 b
An ſit licitus vbi nō eſt ſpes
generandi 229 e
concubitus nō ſanctus 537 d
cōcupiſcere vetās precptū cōple
ctitur omnia ... dul/
cius eſt dum vetatur 83 g
cōcupiſcentia laudabilis 83 g
concupiſcere e poſt concupi/
ſcentias ire differunt 83 h
concupiſcentia minuitur non
extinguitur in proficienti/
bus 84 d
concupiſcentiam nullam ha/
buit ſolus Chriſtus 89 b
concupiſcentiis non conſentire
re magna laus eſt, carere eis,
perfectio 93 d
concupiſcentias non perficere
quid ſit 405 g
cōcupiſcētia carnis ī hac vita
nequit penitus deleri 406 f
cōcupiſcētia carnis. vide carnis
cōdelectari legi dei quomodo
ſit neceſſarium 332 b
condemnationis nihil habent
qui ſunt in xpo 77 e
confiteri quid ſit, e confeſſio
oris ad ſalutem 134 a
confiteri debemus Chriſtum.
folio 135 e
confeſſionē ſuadet 4338 d
cōfeſſionis inſtitutio 497 e
conſigi clauis 456 g
cōfuſio nō eſt ... 14 b
cōfundi quis dicatur 48 b
cōiuges alter ſine altero caſtita
te vouere nō poſſunt 542 a
cōiunx humilis melior eſt vir/
gine ſuperba 542 b
coniugum quātū ad cōcubitū
equalis eſt auctoritas 228 b
conſcientia e fama bona diffe.
renter neceſſaria 360 a
conſcientia bona erga quos
ſufficiat 378 b
cōſcientia bona ſine fama bo/
na ſi haberi poteſt, non ſuf/
ficit 478 e
cōſcientia bona tota eſt in ſpe,
mala in deſperatione 521 e
cōſenſus pctōꝝ polluit 216 b
conſenſio in peccatū 411 e
conſolatio laboris 98 h
conſolationis ratio 506 f
conſolatio Chriſtiani 560 g
conſuetudines bone 236 b
conſuetudo carnalis eſt que/
dam mors 323 a
cōtēplatio ī quo cōſiſtat 33 b
contemplatio eſt finis actio/
nis 306 b
contemplatio eſt merces fideli
folio 345 a
contemptibilis maluit Paulus
litem fidelium committi quam
in forum deferri 219 a
contētio de rebus ſeculi 219 f
cōtra naturā dī qd eſt, cōtra uſū
nature vſum, e quō dicatur cō/
tra eā facere deus 146 e
cōtradicētes redarguēt 549 b
cōtriſtare ſpūmſanctum 436 e
cōtriſtari nō vetat apoſtolus de
morte, ſed monet vt minus quam
infideles contriſtemur 506 a
contritione cordis in cōfitēdo
non habētes ... 278 h
cōtumaciū reſponſio 563 e
conuerſis peccata donātur bo/
nitate dei 146 a
conuerſatio noſtra quomodo
ſit in celis 476 e
cor ſurſum habendum 113 e
cor hois inſcrutabile 165 a
Non eſt autem iudicandum
de corde alieno. ibi. b
cor noſtrū non auertitur a ſe/
culo niſi dono dei 256 a

cor nostrum est altare 253 e
cor suum non est exalta usq; ut dicere possit 284 c
cor durum comparatur lapidi 331 g
cor passeri cōparatur 535 d
corde directio opera sunt tecta 586 f
corpus peccatoris quomodo sit mortuum 92 e
corpus mortale & mortuū differunt 92 f
corpora fidelium sunt hostia deo, membra xpi, templa spiritussancti 209 c
corpus domini manducare spiritaliter 222 e
corpus Christi quomodo efficiamur 264 g h
corpus Chri ascendet solum, quo caput ascendit 278 h
corpus Chri seminatum in cōtumelia passionis resurget in gloria 314 f
corpus spiritale non est spūs, & si Adā nō peccasset, corpus nostrum euasisset spiritale sine morte 315 f g
corpora sanctoꝝ qualia erunt post resurrectionem 317 h
corpus Chri cur appelletur caro post resurrectionem ibid.
Et quare dicetur corpus post resurrectionem spiritale. ibi.
corpora erunt post resurrectionē spiritalia, & qualia fuisset in statu innocentiæ 317 a
corpus cur dicatur spiritale, & q̄ corpora ætherea 319 c d
corpora propria sunt oīa huius vitæ opera 347 b
corpus carnis 434 e
corpus & spūm dignaꝫ debemus nos exhibere Christo sponso 442 g
corpora non sunt contemnenda, sed rationabiliter domanda nō interimenda 443 b
corpus Christi 485 e
corpꝰ carnis & carōidē 490 b
corporale quid 489 g
correctio fraterna facienda est cum charitate 325 b
correctioni sic studeas, vt non studeas [illegible] 557 g
corpora primoꝝ parentū poterant non mori 87 g
correptionis vtilitas. ibi. h
correptio quō sit facienda, clam an palā 543 g & seq. a
corui vox 106 g
cothurno elad 487 e
creata sūt oīa ex nihilo 151 e
creator ex creaturis noscitur. fol. 16 g
creator est melior & amabilior q̄; creaturæ 17 b
creator est amandus non creatura 90 g
creator maior est q̄; genitor. fol. 499 h
creaturæ non sunt diligendæ ad beatitudinem seu vt habeatur ex eis beatitudo, sed vt ametur creator 12 e
creatura quid sit, & quomodo nos censemus non creaturæ 98 c
creatura nō dicitur xp̄s 99 b
creatura oīs i hoīe 99 f 10 b
creaturæ rationales sunt participatione creaturis meliores 439 a
creaturæ sunt qa Deus eas nouit, nō quia sunt, nouit eas fol. 477 a
creatura oīs diuinæ puidētiæ velit nolit seruit 528 g
creaturas q̄ esset malas blasphemat in creatorē 537 b
creatura oīs bona 538 h
creaturæ nihil est coæternum qa ipsa nō est æterna 575 a
creaturæ substantia dependet a deo 576 e
creauit deus cūcta simul in radicibus & principijs 606 h
creauit coelū & terrā 606 b
credens spm facit opa Christi & maiora 43 b
credenda & intelligēda 475 e
credentibus & baptizatis cur non est ablata moriendi necessitas 583 b
credere in deum, & credere deo differunt 43 c
credere est donum dei 214 a
credere post cogitare 331 h
credere in Christum a deo datur 465 g
credere non posse alicui [illegible] noluerunt 55 [illegible]
credita & fides 47 [illegible]
creditum præstat ei quod [illegible] titur 90 [illegible]
cremare 595 [illegible]
crimina criminibus vindicantur 23
crimen & peccatum 95
crimine multi, peccato sine nulli viuunt 569
crimen est peccatum graue. folio 569
criniti fratres 272
cruciatus concupiscentiarum etiā in hac vita 321
cruciatus carnis 428
crucis Christi humilitas [illegible] 18
crucis [illegible] 95
cruces [illegible] 114
crucis mysterium 195
crux est virga qua percussa est petra in deserto 258 h
crucis forma, latitudo, longitudo, altitudo, & profundum [illegible] fol. 428 a b & 429 e
crucis explicatio 464
crux Christi est via ad vitam æternam 90 e
crucem sue elegit dominus. folio 429 e
crucem suaꝫ tollentes non solū salui erunt 498 h
crucem quare dæmones tantopere formidant 628 e
crucifixus quare Chris. & quid nobis sit factus 197 f h
crucifixio hominis interioris folio 68 b
crucifigi mundo quid sit fol. 635 c
cultus dei Theosebia 39 a c
cupiditate ne capiamur cauendum 540 b
cupiditas est porta mortis. folio 540 c
cura quæ sit deo de brutis. folio 252 e
cura de noīe bono 378 h
curæ seculares ablegandæ militi christiano 252 b
curatio violenta [illegible] 563
custodiæ [illegible] 609

Digitized by Google

D[illegible] [illegible] literas & simulacra [illegible] 19 f
Dæmones [illegible] [illegible], & quæ sit eorum po[illegible] 24 g
[illegible] perfectiores [illegible] hominibus 50 f
[illegible] sunt similes qui [illegible] fidem sine operibus [illegible] 202 e
[illegible] 242 f
[illegible] 266 h
[illegible] 292 a
[illegible] 447 e
[illegible] 629 e
[illegible] quid 212 h
[illegible] 25 c
[illegible] 39 g
[illegible] 56 g
[illegible] & qui de Christo [illegible] 58 h
[illegible] 65 h
[illegible] 120 c
[illegible] non habet quod re[illegible] 125 g
[illegible] 127 h
[illegible] 127 e
[illegible] 129 d
[illegible] 319 h
[illegible] 409 g
[illegible] 299 b
[illegible] & fructus [illegible] 490 d
[illegible] & fructus quid [illegible] e
[illegible] 324 f
[illegible] 324 f
[illegible] 123 a
[illegible] 150 e
[illegible] 334 h
Defficatio [illegible] capite 204 e
Defectus bonus 566 g
Deficere in bonum 553 a
Defendere a crimine quemq; nõ est ipsum laudare 73 b
Deformitas Christi formositas nostra est 414 b
Defunctis non prosunt pompæ, sed preces, nec tamen acquiruntur noua merita 506 d e
Delectatio quõ paulatim mortificet animam 323 b
Delicijs non est cor apponendum 540 a
Delictum & peccatum 409 e
Deperditum in vno recuperatur in altero 540 b
Deputari pro ignorari 54 f
Descendere & cadere 345 g
Desideria multa vix possunt cuncti [illegible] 62 a
Desideriũ cœlestium [illegible] facile aliaq; [illegible] sordes peccatorum folio 205 a
Desiderare auxilium gratiæ est initium gratiæ 334 b
Desiderium de Christi [illegible] secundo 566 h
Desperationis remedium 110 e
Desperandi nullus 426 g
Desperandũ non est de deo, cuius [illegible] promissio 613 e
Deutans 471 h
Deuotio 471 g
Deus [illegible] recte viuat 13 d
Deum a multis totus possideri, vt vox tota a multis audiri [illegible]. ibidem.
Deum qualem cognouerunt philosophi 17 b
Deo ignoti ara 18 a
Deos facere qd sit, secundum Hermetẽ Trimegistũ 19 c
Deus non inducit peccatorem ad malum, sed deserit dignos deseri 21 b
Deus intelligitur & gubernatione vniuersi, vt aïa ex gubernatione corporis 21 c
Deus non est humana forma circumscriptus 22 e
Deus quõ tradidit philosophos in concupiscentias suas 23 e
& Esse extra deum 23 e
Deus [illegible] fallitur in iudicio 23 d
Deus cur paucis puniat in hoc mundo, & multa seruet vltimo iudicio 25 c
Dei longanimitas & misericordia 26 g
Deus amãdus, quia dulcis, & timendus, quia rectus 26 h
Deus promisit pœnitentibus veniam non prolixam vitã 26 a
Deus interdũ loquitur in conscientiã cuiuslibet animæ 32 b
Deus est testis velox 32 f
Deus imperat quod sine gratia impleri non potest 36 g
Deus est inspector voluntatis folio 37 b
Deus promisit quod ipse facturus erat 45 h
Deus non potest fallere 48 b
Deus cur & quomodo mortuus est 49 b
Deus simul oderat & diligebat nos ante reconciliationẽ 50 b
Deus potuit nos reconciliari sibi aliter q; per mortem filij sui 51 a
Deus solus delectat beatos 62 h
Deus quõ respiciat nos pugnãtes contra vitia 87 a
Deus est gratis colendus 90 h
Deus habetur a solis bonis. folio 90 h
Deus quibusdam tribuit iratus 106 d
Deus vnus non tres sed ter dicitur Deus
Deus multipliciter, p nobis 111 b
Effectus est debitor 111 e
Deus quomodo obdurat 119 a
Deus fons iustitiæ est 123 a
Deus habet quod sine ipso fieri non potest 124 e
Deus cur voluerit aliquos gignere ad damnationem 127 h
Deus est in oibus bonis 129 e
nullius eget. ibidem g
Deus, qui pdicit, non sic eo facit qui prædicit 136 g
Deus nihil facit cõtra naturã, & quomodo dicatur contra naturam facere 146 e
Deus ostendit prius angelis quod erat creaturus 149 b
Deus vnus, non plures 151 b

Digitized by Google

Deus ex nihilo creauit omnia folio 151 e
Deus ſolus bonus, ſapiens, potens, trinitas eſt 174 f g h
Deus col'dus eſt gratis & amādus caſte 179 f & g
Deum inuocare qd ſit. ibi. f g
Deus eſt ꝓprie eoꝝ qui ipſum diligūt, & ꝙ fecit ſe noſtrum debitorem, & que ſint promiſſiones eius 180 b
Deus exaltādus, & homo humiliādus ex ſnīa Pauli 181 f
Deus cur homo 181 f
Deo admouemur bono ſtudio & moribus 187 b
Deus eſt preciū bonoꝝ 192 a
Deus amandus gratis 192 b
Deꝰ facit in nobis etiā id quod neſcimus in nobis 193 f
Deus ſolus ſapiens recte
Deus licet vbiq; ſit totꝰ, nō tñ in oībus habitat. 209 f
Deꝰ eſt lux mētiū purgatar in 218 f Et videbitur ab oibꝰ poſt renouationeꝫ mūdi. ibi.
Dei ſumus peculiariter per redemptionem 226 e
Deus nō eſt pars perſone q̄ ipſe eſt, quia nō poteſt eſſe pars alicuius rei 243 e
Deꝰ eſt rex magnꝰ ſup hoīes q ſunt dei participatiue, no ſuper demonia 244 h
Dei cur vocentur in ſcripturis hoīes, non q̄ angeli 244 a
Deus nō dr̄ rex magnus ſuper omnia demonia 245 d
Dij dicti ſunt hoīes mortales, nō angeli īmortales 245 d
Deus laudandus eſt non ſolum voce ſed & vita & operibus folio 263 e
Deus nihil noui videt 269 g
Deus quomodo videri poſſit 294 h & 295 a
Deū videt ſolus homo iterior & hic & in patria 295 b
Dei ſubſtantia non poteſt inquinari per creaturā 329 b
Deꝰ q̄uo oīa in oībus 309 d
Deꝰ eſt premiū virtutis 310 e
Deus bonus quomodo enarrat mentes hoīum 339 g
Deus verus illuminat miſericordia, excecat iudicio 340 g & ſeq. a
Deus q̄uo pauꝑ factus 358 e
Deum videre, & in qua ſpecie folio 368 c d
Deus agit omnia vt ſinet, ſed ſuo ordine 370 e
Dei attribuuntur que per nos ipſe facit 374 f
Dei facere & qeſcere 396 h
Dierū & tēpoꝝ obſeruatio qualiter peccatū ſit 396 a b
Deus docet qd agēdū, & dat ad ipm amorē 465 f Operatur in nobis fidem. ibidem g
Deus ſolus non ſatiat 403 g
diabolo attributa vitia 407 b
Deus pater, eſt deus & pater Chriſti 418 h
Dei & cognoſcere & ſe tire qua le ſit 630 e f h
Deus diues promiſit ſe diligentibus eum 455 g
Deus eſt totus in credente, folio 462 f
Deus diligendus ſumme probatur 479 b
Deus vbiq; preſens, & vbiq; totus, vbiq; habitat 489 e
Deus qui oīa eſt in omnibus explebit deſideria 495 b
Deus ꝓponitur oībus 499 d
Deus facit vt verbum ſuum nō inaniter audiatur 503 b
Deus inuitat ad magnas epulas 510 g
Deus q̄uo mittet operationeꝫ erroris 516 e
Deus facit que rogari precepit vt faciat 517 e
Deus ſolus eſt deus inuiſibilis, ſed nō ſolus inuiſibilis. 527. e Homini mortali, nō angelis, nec homini beato eſt inuiſibilis 527 e
Deus quomodo illuminet omnem hominem 529 e
Deus non vult cum mendacio poſſideri 530 b
Deum nemo vidit ſecundum naturam 547. g. & ſeq. a.
Deus quibus oculis videatur. 548 e
Deus quomodo velit omnes ſaluos fieri 550 g
voluntati dei nemo reſiſt[...]
Deꝰ vult, qa velle facit 5[...]
Deus gratias reddit p g[...]
premians ob merita 5[...]
Deus dona ſua coronat[...] merita noſtra pmiat 5[...]
Deus odit pc̄m omne 5[...]
Deus nō videtur mūdus [...] phemantibus eum 5[...]
Deus ante ſecula 5[...]
Deus inſeminauit omni[...] principia intellectiua 5[...]
Deus eſt ſuper oīa, & in [...] ſunt omnia 5[...]
Deꝰ coopatur nobis [...] 577 f In deo ſunt oīa [...]
Deꝰ oībꝰ vtitur vt vult 5[...]
Deus iniquitateꝫ odit 5[...]
Deus a deo vnctus Chriſtus dominus 57[...]
Deus in manu & verbo fa[...] 579 a
Dei eſſentia per ſeipſam in[...] bilis eſt 58[...]
Deum cur alio q̄ dei situ e[...] mus 594
Deus promittit quod ipſe [...] eſt 595
Deus ſcripto ſe obligauit [...] bis 604
Deus homo factus eſt vt m[...] ta ſaluentur 60[...]
Deus prenouit omnia ant[...] fecerat 606
Deus cur dicatur deus Ab[...] hā, Iſaac & Iacob 60[...]
Deus que fuerit pro ſanctis vete. teſtam. 610
Deus vnꝰerit nobis oīa 61[...]
Deus diſſi factꝰ eſſet hō, lōgi[...] me effecimus ab eo 61[...]
Deū in viris agnoſcebāt Al[...] & Loth 61[...]
Deuterofis Iudeorum 52[...]
Dextra amplectens 53[...]
Diabolꝰ qualiter vocat[...] 5[...] V ſtus iuſtitia nō vi. ibide[...] Induxit Iudeos ad occid[...] dū Chriſtum 5[...]
Diabolum potius q̄ Adā [...] tantur qui peccant 5[...]
Diabolus non habet pote[...] niſi natam deſuper 15[...]
Diabolus non poteſt no[...] quantum vult 26[...]

Digitized by Google

...boli nec bonû 313 a
...abolus fit vetus huius secu
...tamen est vetus 339 f
...abolus tamen mundi fit re/
...tor 447 b
...abolo obsistendum, et contra
...ea faciendû quicquid possis
...tur 448 a
...abolus est principium peccato
...i nô creaturarum 449 e
...bolica suggestio ibidem f
...boli accusatio cibiginosaq; in/
...tentatus ibidem g
...bolus cadere homines ze/
...tur 463 b
...boli oppugnantes non expu
...nantibus 482 d
...bolus victus est vbi vicisse
...abat 483 g
...boli interior potestas occi
...est 490 e
...bolus non facit in nos nisi
...quod non permittitur facer
... 528 g
...re est æquinocti 270 e
...s ois pro extremo est nobis
...reputandus 223 a
...sunt homines a deo illu/
...minati 439 h
...malos faciunt malitia et
...ferna 440 g
...ex nie 482 c
...s domini pretiosior est quam cû
...ididimus 558 d
...s nouissimi erunt sua apo/
...lis 558 f
...antique virginis prope
...do 617 f
...quamdo hoîs 37 a
...idemtiæ filij 52 e
...num esse in corpore Chri/
...praestat quod esse oculus pen
...um 289 b
...ntes vel est spiritussanctus.
...bo 331 d
...lectio auget cognitionem et
...perficit eam 48 c
...lectionis dei in nos vehemê
...s 50 f 51 h
...lecti et inimici qualiter se cô
...parantur 149 e
...lectio proximi qualis esse de
...beat 163 b Qualis
...lectio dei 162 c
...ligenda tria 541 e

dilectio dei et proximi in qui/
bus probetur 161 h
dilectionis secûdû mâdatû 163 g
dilectio quam fortis res sit 298 b
dilectio est virtus nostra. ibid.
dilectio proximi, et eius quæ
est in charitate virt9 292 f
diligit nemo deum antequam
sciat 297 c
diligi nô pôt deus ex tota ani/
ma vbi est aliquid carnalis cô
cupiscentiæ 296 g
dilectio quare toties commé
detur in scripturis 409 a
dilectio vxoris 443 h
dilectio dei perfecta nô frustra
percipitur 475 h
dilectio dei summa 476 b
dilectio vt mors valida. fo/
lio. 495 e
dilectio est finis præcepti 521 h
Quæ sit dilectio ordinata. ibi.
diligendus quô deus, quomo
do homo, quomô proximus
plus quam corpus nostrû etc. ibi.
diligendi sunt omnes proximi
æque, sed non omnibus sub/
ueniendum 521 a
dilectio dei quare tenendû est, est
plenitudo præcepti ibidem.
diluuio perijt mundus et caeli
aerij 616 a
discrepat Augustin9 138 c
discernimus nobis a Christo
quid sit.
discipuli. lxx. ne dum apostoli
habebant potestatem vincen/
di ex euangelio 248 a
discipuli sunt fideles ambulan
tes in caelo 287 h
disciplinæ bona 614 a
diuinitas in incarnatione ver/
bi fuit maxime humiliata,
et humanitas maxime exal/
tata, et hoc ipsum prædesti/
natum est 12 e
diuitiæ Christi 358 c d
diuites ne, superbiat in paupe/
rem 545 e
diuitiæ pauperi canitur tantû/
cum 545 f
diuitem esse aliud est quam velle
esse 545 g
sunt non huius seculi. ibidê.
sunt superbiæ causa. ibidem.

diues magnus, plenus, et insta/
tus 548 e
diuitis auari cômutatio, et qr
diuitiæ generant super/
biam 549 g h
docibiles dei docet Christus.
folio 148 e
doctores sunt exclusores seu
excusores eloquiorû 273 h
doctores fugiêdi q sint 493 b
doctrina falsa intermiscet sem
per aliquid veri 390 e
doctrina chriana nô est reip. be
ne instituta aduersa 499 b
doctrina ois cessit minus præ/
ter euangelicam 630 g
doctrina lactis vbi 588 g
doctrina erronea per se confe/
rescit 630 h
doli res diaboli 313 a
dolor melior est stupore 24 a
doloris mensura potius quam té/
poris est côsideranda 95 b
dolor purgat venialia 204 b
dolor de morte est tolerandus
folio 506 g
dominus euangelij et legis
idem 159 c
dominis duobus quis seruire
tenetur 254 c
dominus pater, dominus filius,
dominus spiritussanctus.
folio 338 h
domitor est fatuus, qui is fla/
gella proferat 613 g
domus æternæ laus 344 d
domus quam sapientia sibi
ædificauit 603 f
bona dei 49 g
bona dedit et accepit Chri/
stus 432 h
bonis dei nemo beatus si sit
ingratus 194 b
donum dei 432 b
donatistæ Donatum pro Chri
sto habent 377 e
donec quid significet illic, Do
nec ponâ inimicos 306 h
dominant domino qui mun/
do sunt mortui 507 a b
dormientes sunt qui resistunt
domino 509 d
do sua habere curam 442 e
dulcedo fallax 52
dulcor iucunditatis 155 ...

Digitized by Google

Duodecim ſtudiũ numerus eſt vniuerſitatis ſacrũ 219 c
E
Brietas quædam bona 323 a
Ebrietas 408 e
Eccleſia eſt mũdꝰ 126 e
Eccleſia eſt mater nr̃a 199 f
eccleſia tota, eſt virgo vna. folio 362 b c
Eſt mẽte mater & virgo ibi. d
eccleſia veſtit omnes 391. d
eccleſia quæ ſit 417 c
eccleſia eſt domus dñi 433 f
eccleſia quando non habet maculam 442. e
eccleſiæ oculi & dealbatio ſuper niuem ibidem g
eccleſia de Chriſti latere formata eſt 444 h
eccleſia & Synagoga 501 b
eccleſia eſt vidua 539 g
eccleſiæ firmitas & fundamentum 577 g
eccleſia non mutabit ibidem.
edendi poteſtas non auferetur corporibus poſt reſurrectionem, ſed neceſſitas 317 b
effæminatus qui ſit 325 a
electorum vocatio 110 f
electi aliquando ſe ignorant, ſed a deo noſcuntur 109 a
electio fit nullis meritis præcedentibus 117 f
electi non boni ſunt effecti boni 141 e
elegit quales equař dñs 189 a
electi quomodo ſint qui non erant 416 g
eleemoſyna delet pctã 102 d
eleemoſynarum ne ſit ſterilitas folio 205 b
eloquia domini ſunt argentũ igne probatum 273 h
emitur in terris non viſum quod eſt in cœlis 360. d
Epimenidem poetam citat non nolat Apoſtolus 570 e
epiſcopus debet hæreticis diſputando reſiſtere 273 a
epiſcopatus eſt bonũ opus, & nomen oneris, & quid interpretetur epiſcopus 536 a
epulas ferẽtes ad ſepulcra mortuorum arguit 312 e
epulas ad magnas inuitat deus. 510 g
epulæ cordis 519 a
erectio ſtaturæ humanæ & animæ 495 h
erigi in deum 345 c
erubeſcendum non eſt de xp̃o nec de medicamento 435 d
erubeſcere falſitatem eſt initiũ conuerſionis 247 b.
erubeſcere de ligatura & non de vulnere .i. de pœnitentia, & non de peccato 439 d
eſau odio habui 117 c
eſcarum non quantitã ſed qualiter qd ſumas refert 479 b
eſſe in carne 73 h
eſſe in ſpiritu 73 a
eſſe in carne & non eſſe in carne 91 c d
eſſe in carne 91 h 91 e
eſſe ſub lege 406 c d
eſſentia dei per ſeipſam inuiſibilis eſt 290 f
eſuries & ſitis ſine cibo & potu interficiunt 101 f
etymologia xp̃i Ieſu 10 f
euæ de coſta Adæ formatio quid figuret 188 g
euacuabit quomodo xp̃s oẽm poteſtatem 307 g 309 d f
euacuatio ſacrificiorum Aaron 591 c
euãgeliũ nõ ẽ erubeſcẽdũ 14 h
euangelium non omnibus prędicandum 132 e
euãgelizare xp̃m qd 191 e
euangelizantibus licet viuere ex euãgelio. 249. a Non datur merces cõdigna 252 a
euangelizantes accipiunt victũ & amictũ vt ſtipẽdiũ 254 e Vide Prædicat.
euangelizandũ nõ eſt vt manducemus, ſed manducandũ vt euangelizemus 253 g
euãgeliũ bonũ nunciũ 204 h
euangelium non innititur terrenis 450 b
euangelij prædicatio facit reſipiſcere 455 a
euangelium non licet vendere ſed ex eo viuere 552 c
euchariſtia eſt manna 257 b
euchariſtiæ exhibitio 263 b
eius participem fieri, ibi. f
euchariſtiæ ſuſceptio. ſic & diſcipulos noſſe dñm 264 g
euchariſtia ſacris pietatis & veritatis facit ſumentes incorruptibiles. Quare fuit in ſpeciebus panis & vini. Et qd ſit ipſam manducare 264 a b
euchariſtia quare ſumẽda a ieiunis, quare inſtituta in vltima cœna 274
euchariſtiã nemo accedit ſecure, niſi dimittat pctã, & vtrũ quotidie ſit ſumenda 276 g
euchariſtiam quis indigne ſumat 276 h & qs recte 275 a
euchariſtia ſeparatus quid cogitare debeat 276 g
euchariſtia bonos viuificat, & malos mortificat 277 c
Nõ cõtaminatur a malis ib. d
euchariſtia eſt medicina cœleſtis diſciplinæ 276 h
exaltatio Chri ſecũdũ q̃ homo eſt 464 g et 464 a
exauditus eſt diabolus non Paulus 371 b
exaudit autẽ deus alios ad voluntatem, alios ad ſanitatem. vnde miſericorditer interdũ exaudimur 371 b 372 d
exercitatio mentis quo pertineat ad deum 340 h
exceſſus mentis 347 f
excluſores qui ſint 35 h
excõ nunciatur quis 218 a
excõmunicationis ſententia nõ temere ferenda 218 b
excommunicatio eſt miſericors ſeueritas 218 d
excuſatus de ignorantia aduẽtus Chri non cõtinuo de omni peccato excuſabitur 29 f
explauit xp̃s poteſtates diabolicas exuens ſe carne 491 g
exemplum iuſti iudicij eſt bonorum afflictio 513 c
expediẽs nobis neſcimꝰ 107 a
expedit qñ q̃d licitum 232 e
exponenda vt velis 456 e
expedit quãdoq; coniuges infideles non dimitti 233 h
extaſis cor data Adæ 443 e
extraſio ſinus 473 h
extraneum quomodo ſe dicat apoſtolus 474 a

Digitized by Google

...inis 347 e
...ati vt tumo dei nefas fo/
...a 513 b
...ur a mortuis, cur dicat apo
...nis 440 f
...er hominē verum 434 c
...tio carnis i Christo 491 g
... Abel et omnes nō fuerūt di
...uina eloquia 520 d
... facere e ponere 75 b
... facere, e quid sunt, e eu/
...rforet dei 396 h
...us quod non vult quomo
...consentiat legi 75 c
...s dei est manifestatio eius
...5 f
...legis quomodo ...
...otur 31 e
...r requirit deus 48 b
...doctrina intermisset semp
...uid veri 350 e
...es in deo nō minere sede
...unt, quam veritas vi/
...eratur 204 b
...abor nobis est necessaria
...ao 360 a
...a bona necessaria 478 e
...qui si potest nō
...occidit 537 e
...approbatio 119 f
...or ecclesiæ primitiuæ 171 e
...eorum in inusci pu
... e sunt in imprecatoria
...operantur, sed prophetātis
...verba 142 b
... sunt quidam in omni statu
...defice 542 b
...principium e perfectio est
...eo 12 f
... vera de Christo 12 g
... quid sit, e quando 14 a
... rebus, e sidrus ...
... ...i aut de Christo fuit sal
...semp necessaria 37 b
... Christi e iustitia 37 b
... filius 37 b
... quomodo per dilectionē
... e homo ...
...r 40 e
... impetrat gratiam quā lex
...pleatur 141 b
... ... 428
... ... 43 c
... ... 45 b
... ... 45 f

fides antiquorū eadem est quæ nostra 57 b
fides Christi quæ sit 130 g
fides sana, e quæ fides nostra 134 f h
fides credit, Spes e Charitas orant 135 f
fides est res cordis non corporis 537 f
fidei vocatio p Christū 148 f
fides de sancta trinitate habenda 150 g
fides differentiam non admittit 166 b
fides non sufficit sine charitate e operibus bonis 203 g
fides matrimonialis est donum dei 230 c
fides est altare interius 252 e
fides manus dexteræ 262 h
fides nō sufficit sine charitate, qa fides dæmōes hñt 296 b
fides e spes de qb⁹ sunt 296 f
fides quæ per dilectionē operatur non est in spe 297 b
fide nostræ attestatur totus orbis terrarum 313 g
fidei initium a deo 331 g
fides e charitas adiuuant mandatum 332 b
fides nostra e patrum antiquorum eadem est 341 e
fides per dilectionem Christianum facit 403 f
fides, e credita 431 f
fides lorica e scutum 450 a
fidē operatur dē i nobis 466 g
fidei via 475 a
fidem posse habere est naturæ, habere gratiæ 518 c
fides multis est 605 e
fidei laus 605 f
fides e obedientia concors in Abraham 609 b
fides in approbationē diuersa miracula e argumēta 627 c
fidei per Paulum diuulgatio intra triginta vnum annos per totum orbem 628 e f
fidelis dimittens infideleē non potest contrahere 236 b
fideles oēs vna gēs 229 b g
fideles omnes diuites sunt intus 359 e
fideles omnes diuites 496 b

figmentum dei homo 423 e
figulum se ostendit xp̄s 126 b
figmentum dei sumus 424 g
figuratarum locutionum regula seruanda 157 g
figurata debent plus mouere qm̄ figuræ 159 b
figuræ vet. testa. quibus erant intellectæ 260 g
figuræ vet. testa. erant imagines Christi 338 g
filia Archisynagogi qd 179 f
filius dei vt sit pdestinat⁹ 12 a
filius fidei 39 b
filij diffidentiæ qui 52 e
filij æterna enatio 63 a
filij dei qui sint 93 e f
filium vnicum noluit pater remanere vnum 97 e
filij promissiōis ex Israel 139 c
filius est sapientia dei 190 f
filij dei vt simus vocat nos Deus 193 e
filij dei quomodo simus solo 346 g
filij gratiæ sunt filij liberæ solo 369 h
filij sponsi christiani 322 c
filij iræ nascimur 421 b
filius charitatis Dei patris Christus 483 b
filij sunt opera 535 f
filiorum procreatio non est detestanda, nec impedienda a coniugatis 532 e
filius deus est inuisibilis vt pater, e vtrius vna est potentia 546 c
filius e Spiritussanctus per substectā creaturas visi immutabiles sunt, vt pater 580 b
filij Israel 595 b
filij dei nascimur si sumus pacifici 614 b
fimbria vestis dñi Paul⁹ 10 e
finis noster qs, e quare 133 h
finis seculorū qui sit 261 a
finis consumationis est excellere in regno dei 291 h
finis duplex, s. cōsummatio/nis e consumptionis 308 b
finis ab apostolo lat⁹ 473 e
finis, id est consummatio non consumptio 521 a
finis sine fine 587 h

Filii dicitur quod nosci coeperit, licet semper sit 307 f
Firmitas ecclesiæ 577 g
Flagellat nûc de⁹ bonos, e parcit malis quomodo 270 c
Flagella patris toleranda sunt filiis 612 d
Flagellari e castigari cui non contingit despratus est 613 h
Flagellis exceptus non est de numero filiorum 612 a
Christus carne indutus est ne sine flagellis esset 612 a
Flagellû dei hóminiqu⁹ 612 b
Flagellari e recipi meli⁹ est q̃ impunitum deseri 614 h
Flammam ignis facit deus ministros suos 578 b
Flere tanq̃ non flentê 237 a
Fletus cuiusq; tanto vberior q̃to ipse sanctior 102 a
Fluctuatio in mari huius mûdi 590 e
Fœmina annosa menstruuz tamen patiens e iuuene concipere potest 46 c
Fœminæ dominatus miseraz facit domuz 271 f
Fœmina semel vitiata q̃ncûq; fuerit, non pôt inter virgines consecrari 569 c
Fœmina prouecta de iuuene concipere potest 607 f
Fœnum iumentoꝝ sunt têporalia superflua 254 d
Foris aperte quidam qui sunt, catholicis multis qui intus, meliores sunt 166 h
Forma filij æqualis est formæ patris 461 e
Forma non prodest sine radice 559 h
Formatio euę ex costa 158 g
Fornicati[illegible] sola dicatur peccû î corpus ppriû 224 c
Fornicatio g̃nalis. ibi. f. quo per eâ peccetur î corp⁹. ibi. h
Fornicationem acriter taxat. 223 c
Fornicari nô plus licet viris q̃ mulieribus 441 c
Fractum colligare 261 e
Fratres Christi 109 c
Fratres criniti 272 b
Fratres falsi in Paulû 364 g
Fraudatio ppositi est dânabilis 541 h
Frons baptizati cur signetur. 134 a
Fructû e vtêdû gñ⁹ sit 549 g
Fugere quibus Christianis liceat 366 b
Fugere animo 510 f
Fugiêdû a deo ad deû 373 h
Fundamentuz fabricæ spiritulis est in summo 272 d
Fundamentum Christus e fides quæ per dilectionê operatur 103 b
Fundamêtuz q̃do sit idê quod caput 204 g. Quomô varie sup ipm ædificetur 206 e
Fundamentû ecclesiæ 577 g
Furti cômemoratio pruritum facit auribus 564 g
Futura nô sunt in natura Dei, sed in præscientia 46 b
Futurû tâq̃ pteritû in scripturis enunciatur 579 g

G

Gaudere nolle cum gaudentibus, aut flere cum flentibus est iniustum 285 g
Gaudentium in dño 477 e
Gaudiû n Chriani 344 g
Gemunt fideles oês 101 h
Gemitus columbæ 106 f
Generatio filij i diui 93 a
Genera retributionum 236 f
Genus humanû totû est quodâmodo duo hoîes 319 b
Genera hominum 529 e
Gêtes ea quæ legis sunt faciût naturaliter, nô spiritu 31 h
Gentilibus vnde sit veritatis cognitio 15 d
Gentiliuz philosophorum vanitas 15 b
Gentiles vbi veritatez detiuerint 16 h
Gentium humiliatio quare facilis fuit 36 f
Gentes apprehenderunt iustitiâ nô Iudæi 129 b e
Gentibus quomodo se missuz neget Christus 170 g
Gentes quattuor exhibebant dæmonibus 244 h
Gentes ad hæreditatê ptinêre pbat spûssanctus 424 a e
Gloriatio laudabilis e v[illegible]
Gloria ad deuz quæ sit [illegible]
Gloria beatis futura [illegible]
Gloria mûdi ê ptênêda [illegible]
Gloria nostra eo firma [illegible] deo est [illegible]
Gloria iustorû deus est [illegible]
Gloriâtes î seipsis arguit [illegible]
Gloriari sapienter, quom[illegible] tuerit Paulus 36[illegible]
Gloriæ humanæ amor [illegible]
Gloria paradisi 56[illegible]
Glorificare deum est deo [illegible] tias agere 1[illegible]
Gradus perfectionis 7[illegible]
Gradus ad fidem 32[illegible]
Gratiæ commendatio. [illegible] do dicetur gratia [illegible]
Gratia specialiter est remi[illegible] peccatorum, pax e recon[illegible] liatio 1[illegible]
Gratia non datur propter [illegible] rita sicut pœna datur p[illegible] pter demerita 2[illegible]
Gratia seclusa nô possunt [illegible] oîa dei mandata 3[illegible]
Gratia est nouitas spûs 3[illegible]
Gratia nô defuit sub lege 3[illegible]
Gratia sola iustificat 3[illegible]
Grâ nô cadit sub meritû 3[illegible]
Gratiæ sunt necessario age[illegible] deo 3[illegible]
Gratiam non meremur 4[illegible] dicitur quia gratis data [illegible]
Gratia summa est esse Chri[illegible] seu oues pascuæ Chri 4[illegible]
Gratia meretur augeri 4[illegible]
Gratia humanitatis xpi ma[illegible] est q̃ angelorum 5[illegible]
Gratia gratis data signif[illegible] tur per pluuiam spont[illegible] neam 5[illegible]
Gratia non secundum m[illegible] datur nec oîbus 5[illegible]
Gratia seruat e sanuz facit merita 6[illegible]
Gratia pro gratia redditu[illegible] uatis 69[illegible]
Gratia est mentibus, quo[illegible] nitês oculis [illegible]
Gratia non ex meritis 11[illegible]
Gratia cur non eadem ex [illegible] cûbitu genitis 117 e 11[illegible]
Gratia gratis data 11[illegible]

[illegible] 121 h
gratia gratis datur 125 a
gratia sanat infirmos miseriasque eorum confitentes 185 g
gratias agere, cum sursum cor habere 185 e
gratia Christiana 191 f
gratia est virtus sacramentorum faciens regnare membra cum capite suo Christo 259 a
gratia non datur secundum merita, nec tollit liberum arbitrium, nec sola fuit in Paulo etc. 302 a b
gratia sola dei liberamur a malo 374 h
gratiae auxilium desiderare, est initium gratiae 334 b
gratia gratis data 141 g
gratia dei ubi sit 389 b
gratia data est ipso sine mensura, nobis deus ad mensuram 431 g
gratias quo agat apostolus, et gratiarum actio 418 g
gratiae causas occultat deus 426 g
gratia est plenitudo in humilitate credentis 465 h
gratiae dominus augmentator 473 h
gratia perdit meritum 423 e
gratia ad scientiam refertur, virtus ad sapientiam 488 b
gratiarum actiones 529 b
gratiam reddit deus pro gratia, praemia ob merita 565 b
gratis colere deum 36 h
gratis iustificati sumus quis ex fide 47 g
gratia qui salvantur 132 h
gratis est amandus deus 192 b
gubernatio quae sit optima 251 f
gubernat deus etiam vilissima folio 252 e
HAbitatio in caelo non omnia petenda sunt in terra 345 b
habere et habere scientiam 131 b c h
habere est scire vel habere 144 e
habitant aliter homo in domo, et deus in sanctis 208 a b f
habitat deus non ubique: licet ubique totus praesens 489 e
habitat quo in Christo corporaliter plenitudo divinitatis. folio 489 e
habitatio daemonum 49 i
haeredes non sunt de lege, sed ex promissione 45 e
haereditas Christi non fit angustior 97 e
heredes dei non defuncti in quo modo sumus. ibi. b
haereditas Christi 601 b
haereses circa incarnationem 12 f
heretici pellunt ignaviam 109 h
haeretici non mortificantur propter christum 114 g
haeretici Christum tenent non re sed nomine tenus 202 e
haeretici in coena se accipiunt Eucharistiam unitatis 264 g
haereticos describit 272 b
eis bene utitur deus ad utilitatem catholicorum nam inimici ecclesiae exercent eam 272 b e
haeretici quo utiles, et quo sint et quo eis vitandi, et quod sint vasa mortis 273 e f Sunt tauri spinae et causa scribendorum multorum librorum 273 g Sunt tauri. ibidem h
haereticis debet disputator resistere episcopus 273 a
haeretici prosunt ad excutiendam pigritiam nostram. ibi. b
haereticus quis sit 274 e
heretici moriuntur non propter Christum 290 f
haereticorum error unde 308 b
haereticus alioqui bonus damnabitur 407 e
haeretica distinctio in eugeno Ioan i. fo. 456 b
haeretici semper inquieti 560 b
Perdici comparantur. ibidem. e
heretici magnum dolorem faciunt piis 561 h
haeretici omnes negant christum in carne venisse 571 b
helias convertet Iudaeos, et exponet eis legem spiritaliter 147 a
hermes egyptius, et eius verba 19 e
hermes multa vera dicit de deo folio 19 b
heremus nunc est 495 e
hierusalem interpretatio 173 b
hierusalem interpretatio 368 f
hierusalem unde dicta est 369 b
hypocrisis astuta 339 e
hismael quos significet 395 a
hismaelis lusus Paulus interpretatur persecutionem 400 b
hysopus in petra haeret, et confert pulmonibus purgandis 577 g h
homo non potest dici lumen, sed oculus 16 a
homo non est angelis praeferendus, quamvis Christus pro homine, non pro angelis mortuus sit 50 e
homo non mendax, non homo sed deus est 34 f
homo non meruit creari 46 a
homo traditus in potestatem diaboli a deo permissive 52 f
homo est omnis creatura 99 f 101 b
est ex omnibus elementis. ibi. e
homo per liberum arbitrium potest fieri perversus, sed solius dei adiutorio rectus 126 b
Homo optimus quis sit 162 b
hominis interioris decor 153 b
homo recedens a deo nihil est 183 b
homo animalis non percipit ea quae sunt spiritus dei 195 b
homo est templum dei, anima eius ara, et laus dei, sacrificium, Sacerdos Christus 211 e
homines fiunt nihil per peccatum 243 e
homines quo in scripturis vocitur dii, et unde angeli 244 a b
homo interior in quo noscatur 270 a
homo cur solus imago dei 270 e
quo dictus ad imaginem. ibi. e
homo interior et exterior 342 a
Ad exteriorem pertinentia. ibi. e e
homo vetus 343 b
hominis interioris innovatio. ibi. f
hominis interioris aetates septem 343 e
Hominem veterem sine novo, et non e diverso hic agere possumus. ibi.
homo est figmentum dei 423 e
homo exterior est corpus interior anima 434 e
hominem vere et vere 434 e
homo in quo est imago dei. ib.
In quo irrationabilibus antecellit ibidem
homo peccator quasi non sunt res 440 b
homo non debet esse imitator rerum ve-

fui imago eius 484 a
Homo eſt nummus dei ibidem
Homo deum ſequi debet, ſed ſentire non poteſt 485 g
Homo vetus 496 g Nouuz hominem fieri. ibidem. h
Homo in quo ad imagine dei creatus ſit, & quid ſecundũ eã renouari 497 a b
Homo tribus conſtat, ſpiritu, anima, & corpore 512 g
Homo eſt templũ dei 520 g
Homo & hominis filius differunt 539 a
Homine fruens in deo 574 d
Homo nõ fili⁹ hominis 582 e
Homoncioniſtæ 461 a
Honores mũdani quid differãt a ſpiritalibus 636 e
Hora Chriſti quæ in nuptiis nõdum venerat 541 e
Hora reſurrectionis carnis venit, & nondum eſt 554 e
Hortus conclũſus ex quibus cõſtet 555 h
Hoſtia in ara cordis 253 f
Hoſtis noſter nõ moritur ante reſurrectionẽ mortuoꝝ 307 f
Hoſtis amãd⁹ & cauẽd⁹ 474 d
Humanus ſermo cur potius dictus q̃ diuinus 525 e
Humanus homo ibidem d
Humana natura q̃ in xp̃o, ſolus deus maior eſt 582 e
Humanitatis Chriſti gratia maior eſt q̃ angelorum 50 e
Humilis quomõ ſit in cõfeſſionibus ſuis quiſq; 311 f
Humilitas eſt diſpoſitio mẽtis ad purgationem, & diuinorũ contemplationem 21 e
Humilitatem docuit Chriſtus 188 a
Humilitas prædicãti neceſſaria 201 f
Humilitatis mendis bõa 228 a
Humilitas cuſtodit in omni tentatione 262 h
Humilitate Chriſti ſanari nos oportebat 315 g
Humilitatis cõmẽdatio 323 e
Humilitas ſanctorũ procul erat a iactantia 339 e
Humilitatis exemplum a Chriſto 541 g
Humilitatem ſi exhibet ignobilis parum eſt 468 a
Humilitas fidelium 511 b
Humilitas imprudẽs 588 b

IAcobo quãdo viſus poſt ſurrectionem dominus 301 e
Iactantia eorum qui ſe hic beatos dicunt 155 g
Ieſus oculi qui ſit 321 a
Idithum, tranſiliens eos, quos ſignificet 476 e
Idololatria ſuperſtitio maxima, apud Aegyptios 21 d
Idola latine ſimulacra 245 b
Idololatria Aegyptiorũ 18 g
Idololatrarum errores 19 f cõfutantur ibidem g
Idololatria eſt plus q̃ circumciſio deteſtanda 381 g
Idonei ad quæ ſumus 339 e
Ieiunium magnum abſtinere a peccatis & illicitis 572 f
Iepte filiam occidens an excuſetur 609 h
Ieſus eſt nomen propriũ 10, a
Ieſus ſaluator latine 51 b
Ieſus ſaluator omniũ 429 f
Videatur Chriſtus.
Igne baptizari 155 d
Ignis inferni eſt æternus, nõ tamen vt deus æternus 174 f
Ignis inferni non ſolum erit æternus, ſed & combuſtio eius. 203 a
Ignis doloris purgat veniali ter peccantes 204 d
Ignis purgationis & doloris etiam in martyribus 204 f
Ignis probationis & purgationis 205 a b
Ignis purgatorius 205 e
Ignis occultans ſolem 435 a
Ignis non eſt ſine ſplẽdore, nec pater ſine filio 576 b
Ignis natura 599 d
Ignorantia vel eſt peccatũ, vel pœna peccati 25 e
Ignorantia legis diuinæ nõ excuſat, non plus tamẽ punietur q̃ ſciẽtia in traſgreſſore 29 e
Ignorantia fidei neminem excuſat a toto ibidem
Ignorat quis quid non approbat 75 d
Ignorare eſt nolle &c. 89
Ignorantia docta 168
Ignorantia fidelis melior eſt ſcientia temeraria 123
Ignorans ignorabitur, quomodo intelligendum 300
illuminet quomodo immidꝫ deus hominem 529
imago dei in anima humana non eſt omnino extincta 31
imago dei maſ hoĩs 269 g
imago & gloria dei quare dicitur ſolus homo 270
imago dei eadẽ eſt quæ & gloria dei 338
imago imperatoris aliter eſt in nummo, aliter in filio 484
Imago dei quomodo ſit i homine 497 a
imitatorem eſſe dei 624
immortalis eſt deus ſolus. 547 f g & ſeq. a b
immunda quæ ſint 402
immũdis quomodo abſtinebant patres vet. teſt. 535
immutabilitas dei 548
impius quomodo ſit qui legis præcepta facit 43
impetribul iti miſeria 45
importune, inſtare 583
impœnitentia & blaſphemia peccati in ſpiritũ ſanctũ 27
in nullo viuente certa eſt vic
impru lentia quæ videtur facit ſpes vt non ſit 188
incæleſtibus &c. 449
incolatꝰ in iuſtitiis 608
incolere terram 608
incorporeũ eẽ nõ facit felice q̃ cc rporeũ eẽ miſerũ 637
increpitabo il lethargũ 184
increpantes ſeſe vtuntur verbo dubitationis 241
incarnationem cõcernentes hæreſes 12
inducit nullũ in tẽtatiõne deus ſed deſerit ſic meritos 21
induentes Chriſtum 391
indulgentia plenaria 272
indurati quõ credere nõ poſſe 136 h & iudæi 136
inexcuſabiles q ſint 24 b 25
infamiã p curat diabol⁹ 117
infantes & grandes cur baptizantur 122

...m ī exercet iudicat 144 e
...ratis laniatur a xpo 526 f
...itis contingeret quādoq; nō 235 h
...ri expedit 235 h
...tas remansit deserta iudaic... 85 h
...tas Christi nos facit for... 188 f
...s blandiendum 215 d
...o negligēdo contemnitur ...ilius 241 e
...tas preparant ad perfe... ...orum 302 h
...sub onere corporis ...orat 345 f
...us spiritus sancto nō ha... ...laritatem 291 g
...am esse deo 71 a
...ū quomodo aliquid sit ...tum 50 a
...n ecclesie psūt 60 109 a
...i Christo quādo subijcie... ...proditus erit 307 h
...ecclesie...fo. eodem g
...n ecclesie 446 h
...ō p quibus e cōtra quos ...dum est 446 h
...ci pro quibus e contra ...s orandum est 446 h
...n castigādi sunt cum di... ...ione 272 h
...ū e amic⁹ iusti e 523 b
...ci ecclesie n̄ sint soli hoīes
...ū maiores oēs despicerē po... ...tionis adiutor est 61 2g
...ntis firmitas 33 g
...itatis misterium 916 e
...atum odit d̄ns 578 e
...as non fuaricator 45 e
...tas nō est in deo 119 h
...tas nō est qui g interrumpe... ...mase videretur 211 e
...a a deo cōmēdata 479 b
...a secundū apl'm 230 b
...nus hō in terra, an tot⁹, ...roprer quinq; 608 h
...m proprie iusti 608 a
...r nun omnes peccāt bet ...ofenlus eī dicit, O homo ...qui des &c. 64 c
...r imponitur 536 a
...gida e candida 475 g
...gibilia quae sint 17 e
...ofacit vt eque sit bonū 41 h

initio diuersa facit opera esse si diuersa 584 g
intentio recta 475 g
interrogatio e percunctatio quid differant 112 h
interpellationes 529 d
intrare tabernaculum testimonii, quomodo sit vrilius 598 g
intueri e videre 77 b
inuidia diaboli 292 d Nastu... tur e superbia eodem e
inuidia non esset si nō deesset claritudo sanctorum 330 bf
inuidia nulla erit inter beatos. folio 516 f
inuidia quid sit 455 b
inuitus nemo bene facit licet bonum faciat 96 g
inuocare deū quid sit, e q' inuocandus est tanq; deus 179 fh
inuocare deū i veritate 179 a
iob abstulit dominus bona p diabolum 420 g
ioseph typus Christi 72 f
ioseph adorādus a parentib⁹, a qbus non fuit adoratus, Christum in hoc figurabat 464 f
ira dī post stās ē paucis nota. 16 f Et felicitas impiorū ibi.
iram dei thesaurizare 26 c
ira dei 53 a
ira dei e ira hominum 127 a
ire e misericordie vasa 128 e
ire filij nascuntur oēs 421 d
ira dei ē prima peccati vindicta fo. 422 g
ira dei 422 g
ira aut commotio non omnis est iata 636 h
irasci quid in deo 422 f
irasci e non peccare 435 g
irasci debemus nobis eodem h
irridentur ab impijs ij qui spērant et. mta 461 e
irridentium planctus 562 d
isaac e Ismaelis generatio folio 397 g
isaac significat filiu⁹ gre 398 b
isaac ligna portās typus erat Christi 609 d
Isaac n̄ ōsecudū carnē nat⁹ ibi
israelita verus ē populus christianus 45 g
israel pr filiorū pmissionis 139 e
israel secundū carnem e secundū spiritum 265 e
israel spiritalis 415 e
iubet deus impossibilia 124 e
iudam cum statim intrauerit Satanas post buccellam 276 e
iudaizādū nūc nō est 392 f
iudæi q' q̄d p̄mittitur nō implet, e q' eorū est presumptio 33 h
iudæi nobis elegit dominus propter Christum 553 g
iudeorū circumcisio duplex, e vnde sunt appellati, e q' rege cæteros terram quo Christum nō gauerunt Regem 34 c e g
iudæi qui sint veri 34 e
iudeorum arrogantie cā 36 f
iude æqualiter pepercit deus folio 115 e
iudæi quomodo non poterant credere 136 a
iudei facile conuerti possint, si velint 149 h
iudeorum punitio 142 b
iudeorum dispersio prodest nobis. fo. 142 e
iudæi g superbiā fracti 144 d
iudei durit, ne p ... 147 a
iudæi resurrectionem putabāt carnalem fore 379 c
iudeorum incredulitas e calumnia in Christum 332 b
iudæis est lex ministratio mortis fox 335 h
iudeorum errores 472 b
iudæi plus q' Arriani intel... gunt de Christo 458 d
iustitiam legis quomodo suā vocat apostolus 472 c
iudæi nō sunt hæredes 472 d
iudæorum reprobatio 586 d
iudæi amiserūt sacrificiū 592 g
iudæi quomodo i Christū hallucinati sunt 610 h
iudex iustus iudicib⁹ ... 35 g
iudicare d qb⁹ nō liceat 96 g
iudicari qualiter debeat hō ab homine, e quo ordine 218 g
iudicet quo se quisq; 278 f
iudicate hec ... manifesta fo. 544 e
iudicaturus est dominus viuos e mortuos in viuos q moriturum nunq; sunt 507 d
iudicium timens conscientias purget 566 b

Iudicij futuri ſchoetie, eſt fel ligetie veritatis amiſſio 23 e
Iudicium dei non fallitur 25 b
Iudicium dei eſt amādū bonis, & formidandū malis 25 g
Iudicium vltimum erit mentale non vocale 32 f
Iudicia dei ne iudices 116 b
Iudicia dei non ſunt a nobis iudicanda 136 b
Iudicia dei quo noſcenda, & quo ignoranda ſint 149 a b
Iudicia dei ſunt occulta non iniuſta 154 b
Iudicium temerarium 166 e
De differentiis nó eſſe iudicandū, & de factis modico eodē
Iudiciū teme. vitādū 198 e
Iudicium falſum per ſuſpitionem factum 313 a
Iudicium ſignificat pœnam ſempiternam 316 b
Iudicij tempore nullus alteri poterit ſuffragari 322 f
Iudicium non abhorrent ſancti, ſed deſiderant 566 a
Iudicij futu. teſtimōia 616 b
Iugum Chriſti ſuaue 353 g
Iulianus apoſtata 446 g
Iumēta ſunt pdicates, 254 b
Iurat Apoſtolus, & eius iurandi modus 14 f
Iuratur et ſi non dicatur per. Iurādū aūt nóeſt niſi i neceſſitate. Et q iuramētū ā a malo eius pp quē iuratur 148
Iuratio dei qualis ſit 265 b
Iuramentum non oē eſt peccm 311 g. Iurauit enī apoſtolus & quo iuratur. ibidem. h
Iurare per deum qd ſit 311 h
Iurās per ſalutē ſuā obligat eā deo. Et inter perfidos, oppignerat eum deo 311 a
Iurandi conſuetudine ſepe cadimus in periurium 312 a
Iurat dicēs, deus ſcit. eodem.
Iuratio q̄ nō ē ptra pceptū, & quo itelligatur ei⁹ phi. ibi. b
Iuratio Auguſtini 379 h
Iuratio apoſtoli 379 a
Iurare dei magni eſt timoris. Iurat autem deus per ſeipſum, q̄a non hz maiorem 585 c d
Iurare & non peniteri [illegible]
folio 585 c d
Ius dicere iuum non eſt ſi iniquum eſt 219 c
Iuſtificare impium an plus ſit q̄ creare iuſtum 43 b
Iuſtificare impiū eſt opus magnificentiſſimum 44 a
Iuſtificamur in ſolo Chriſto 54 e 55. d. 58 g
Iuſtitia per leges, & per prophetas teſtificatur 37 c
Iuſtitia eſt ſine lege, ſed non eſt manifeſtata ſine ea 38 b
Iuſtificari per fidem ſine operibus. 40. g. e. 41. b.
Iuſtitia delectās mentē 63 f
Iuſtitiam cum iniquitate appendit ibidem g
Iuſtitiæ excellentia. eodem h
Iuſtitia nó eſt merces, ſed obtinet mercedē 64. d. ei⁹ ſtipendia quare dicantur vita, vt peccati mors. eodem.
Iuſtitiā apprehēderunt gentes 129 b c. Quid ſit eā apprehendere ex fide. eodem e
Iuſtitia dei 95 e
Iuſtis qd ſeruet deus 98 a
Iuſtum eſſe hominem eſt dei donum 194 a
Iuſti nihil mali patiūtur 47 h
Iuſtus quo de corpore mortis huius liberabitur 81 f
Iuſti quo nó ſint in carne 91 c
Iuſti miniſtri chri nó querunt ppriam gloriam 200 e
Iuſtitia non delectat ſine diuina gratia 324 e
Iuſtitia dei dicimur nos, & ſumus 352 c
Iuſtitia & iniquitas non ſe cōpatiuntur 355 g
Iuſtitiam in lege damnus eſſet. 469. d. & vtrū iuſtitia legis a Chro ſit eodem.
Iuſtitiam ex lege, cur Paulus ſuam dicat 469 e
Iuſtus gaudet dici peccata ſua vt glorificetur deus ſanator eius 527 e
Iuſti vñ ſint q̄ triſtes 354 g
Iuſtorū facta non omnia ſunt nobis imitanda 410 f
Iuſtitia vera 475 g
Iuſtitia [illegible] 429 b
Iuſtus eo q̄ iuſt⁹ eſt, & par & melius eſt iuſtum eſſe holēz eſſe, nō tñ iuſtificet deus ſine te 47
Iuſto ſi non eſt lex poſita vtitur ea 52
Iuſtus non eſt hic ſine peccato 569
Iuſtitia fere nullis eſt 60
Iuſti proprie ſquiſini 60
Iuſt⁹ dñs q̄a flagellat 614
Iuuentæ ruſe ratio 599

L

Labor piorū qualis ſo. 612
Labor tēporalis eſt gādium aut pœna ſempiterna expectāda 613
Laborat operarius cum gaudio in agro, dum fructu aſpicit ex labore ſuo 61
Labores amantium non ſunt onerosi 540
Lac gregis moraliter 251
Lac eccleſiæ repetēdū 475
Lactis, doctrina eſt i Symbolo & orone dominica.
Lachrymæ or tis dulces 155
Lachrymæ ſacrificīdæ 228
Lachrymæ confitētis 278
Letitia ſecularis temperanda eſt timore ſpiritali 237
Letitiæ apd pinguedo 360
Letitia ſeculi 477
Laus regi 397
Latitudo mandati 355
Latria ſoli deo debita 150
Latria debetur ſpūi ſcō 225
Latrones ſuaz habent inter ſe charitatem 522
Latrones ſecū crucifigi, & ante ipſum multos occidiſſe ſeductores, quare ſuſtinuit 629
La⁹ ppria iuſto negata 36
Laudans ſeipſum in ſeipſum nō eſt mitis neq; pius 145
Laudandus deus eſt etiā opere, & vita 267 e
Laudari in nomine ſancto dei quid ſit 190 g
Laudate pueri dñm 299
Laudat deū q amat eū 617
Laudare ſeipſū, niſi in arduis & neceſſariis, nemini licet. folio 633
Laudes [illegible]

Digitized by Google

... bio 164 f
... 275 e
... 295 e
... mortuum cur dicatur ... 506 g
... non intellecta ... 33 b
... quo ... 352 e
... quibus ... 401 g
... 492 e
... 492 f
... cur christianis legenda ... 591. d. Non sunt ... ibidem. e
... 594 h
... quid sit 390 b
... cur ad sacerdotes miss... 390 f
... fuit quicunque doctri... erroris ... 617 h
... quae sit, et quod qui sine ... peccant, sine ea peribunt. 8 a
... est in omnibus ha... 29 b
... cognitio aggravat peccatum ... 29 e
... ignorantia est ... excusabilis 29 f
... observatores eius 29 a b
... facere naturaliter 31 h
... Mosaica non poterat ... 31 b
... naturae scripta est in cordibus ... scriptura 32 b
... opera ... in sacramenta et mores 33 b
Lex est vetustas litterae 37 h
... sine fide ... peccat 37 a
... quid ostendat 37 c
... operum et lex fidei quid ... 39. a. c. e
Legis velamen 40 f
Lex Mosaica non poterat adiuvare, sed solum praecipere 54 g
Lex non sanat ut gratia 58 b
Lex cur intrauit. 60. g quomodo per eam facta sit abundantia peccati. ibidem. h
Lex peccati quae, et quare. folio 69 b
Legem esse malam ne mali quidem dicunt 72 f
Lex cur data 82 g
Legis infirmitas quid sit 89 b
Lex peccati et poena quomodo maneat in baptizatis 91 c
Lex sine gratia 146 g
Lex quomodo aliud est esse sub lege, aliud in lege, et aliud sine lege 250 a
Legis obscura cur sint in publicum deducta 273 g
Lex et prophetae accipiuntur variis modis 300 g
Lex quomodo peccati virtus. folio 323 b e
Lex dei est charitas 331 e
Lex ... hominis suam infirmitatem 334 h
Lege quis utatur legitime. folio 334 b
Lex cur dicta est ministratio mortis 334 b e
Legem quibus imponi congruebat. 334 b
Legis gratiae ad illas comparatio 334 e
Lex posita, et quare 78 g
Lex factorum 78 h
Lex quo dicatur virtus peccati, et iram operari 335 g
Legis velamen evacuatur, non ipsa lex 336 e
Lex non est gratia 385 g
Lex quo post 430. annos data. 387 e Quomodo per angelos data. ibidem. f
Legi quomodo non insit iustitia 389 c
Legis desensio 390 h
Legis et gratiae fides, et spes una 391 g. Sub lege esse. folio 394 f
Legi subesse 406 c b
Lex Christi 411 b
Legem adimpletus ex timore est homo sine querela 469 f
Legem implet charitas folio 520 f
Lege quis legitime utatur. folio 523 a
Lex non est posita, iusto ... 523 c
Lex non, ideo ... quia vetusta 550 e
Leges dei scriptae in cordibus folio 595 b
Legem pone mihi domine, quomodo dicatur 595 b
Legem invitus faciens 596 e
Lex in lapideis tabulis scripta folio 596 f
Legis distinctio significat distinctionem testamentorum 600 b
Legis impletio 611 f
Liber et liberatus 69 g
Liberari de corpore mortis huius quo datur iusto 91 f
Liberati a corpore mortis huius 96. b. A quo malo se liberari orent fideles. ibid. e
Liberare quis de peccato possit 350 f
Liberari a corpore mortis huius. 87. a. non datur impiis. ibidem h
Liberauit quare deus patres vet. test. non filium 611 e
Libertas arbi. 18. e. Vide Arb.
Libertas vera 64 a
Libertas ex parte 85 h
Libertas vera facit servum Christi 403 a
Libertas arbitrii non aufertur per velle dei 530 g
Libertas christiana non est simulanda more iudaeorum 544 b
Libertate magna opus est contra mundi errores 551 a
Liberum arbi. quomodo adiuvatur a deo 333 f
Lib. arb. impotentia sine gratia 333 g
Libero de arbitrio non ... 423 b
Lib. arb. vide Arbi.
Libidinis vitio placere deo folio 259 a
Libri prophetici cur sint legendi 169 b
Libris Ethnicorum quatenus credendum 488 b
Libri ve. testa. sint christianis legendi 492 f
Licita consilio charitatis non ... 221 g
Licitia non expedientia, et ... 221 h

Digitized by Google

Licitum quãdo expedit 239 h
Licita ſunt tractanda non pręſcripto legis, ſed cõſili) charitatis 267 d
Ligaturarũ ſuperſtitio eſt execrabilis 269 e
Lignum vitę erat in paradiſo terreſtri, ſicut ſapientia dei in ſpiritali 317 b
Linguis omnium quare locuti ſunt apoſtoli 96 b
Lingue varię ſe explanãt mutuo 112 a
Lingua qd ſignificet 298 a
Lingua erat in Pharaone, prophetia in Ioſeph 299 b
Lis ſtulta in qua ambo cantuti ſunt te-optata 614 e
Litem fidelium nõ vult paulus per infideles decidi 219 a
Literã non ſeruans 31 g
Literam ſequi qd ſit 332 a
Litera occidens 332 c g
Litera occidit quomo 333 g
Locuſti domini 543 e
locũ nõ dare diabolo 436 g
locum nobis parare rogatur deus 346 e
locus orandi non eſt in patria folio 346 g
locus ad voluptatem exponendus 456 e
locutionum figuratarũ regula ſeruanda 457 g
longanimitas dei 26 g
longiſſime eſſemus a deo niſi factus eſſet homo 615 h
longitudo, altitudo, latitudo, e pfundũ crucis, charitatis e virtutis 428 a b c d e
loquacitas ſępe labitur in peccatum ſeu vitium 295 b
loquẽdi modus ſacrę ſcripturę ... 138 h
loqui veritatẽ in corde 135 b
lucerna eccleſię 104 c
luciferum pcceſſit natiuitas eterna Chriſti 587 b
lucis incõmutabilis q hic verẽtẽ ... 345 e
lucis ad tenebras nulla eſt ſocietas 355 g
lumen non poteſt dici homo, ſed deus lumen illuminans mentes noſtras 16 a
luminaria ſunt ſancti 466 h
lunę augmentum 495 e
luſus Iſmaelis 400 b
lux interior 434 a
lux cordi viſibilis 436 b
lux in domino, e lux illuminans 438 f
lux ingenij 495 b

M

Magorum cautio. 198 e
Magnus non eſt q a nobis explicari poteſt 369 a
Maior ſeruiet minori 118 c
Maiores nõ offendẽdi 499 h
Maiores in cęlo 596 g
Mala non ſunt facienda verbo ... ſiant 35 b
Mali mala loquuntur 36 b
Malorum vię 36 e
Mali quare bonis nocere poſſunt 45 a
Malus ſibi tormẽto eſt 48 c
Mali non dicunt legem eſſe malam 72 f
Malum a quo ſe liberari orãt fideles 86 e
Malis bene e ad bonum vtitur deus. 124 f. e. 125 a
Mala uſu ad qd pſint 109 e
Malorum damnatio eſt bonis ad agendas gratias exhortatio 127 c
Mali poſſunt peccare 147 e
Malum ſe facit qui in malum ſinit 157 a
Mali tunc ſunt tolerandi quãdo non poſſunt per iudicium auferri 218 b
Male agentibus nemo ſe comparare debet 328 c
Maledictus omnis qui pependit in ligno, etiam filius dei. 356 f
Maledictum ſuſcepit Chriſtus pro nobis 396 g
Maledictũ prophetię 403 h
Malis vtitur deus ad bonum. folio 420 f
Malus duobus modis nomaculat 439 b
Malis dominis in quibus ſit ſeruiendum 446 g
Mali bonum facere poſſunt, e cur eos permiſerit apoſtolus ...
... nunciare Chriſtum ...
Mala bonis, e malis communia quę ſint 50...
Malum pro malo reddi 5...
Malus ſe non diligit 5...
Mali cum bonis in vna do... adhuc verſantur 55...
Adhuc intus ſunt Cyp... no. ibidem e
Malis moribus non offen... parum profecit 66...
Maledicit minime qui a v... liberare pretendit 56...
Malum non eſt ſubſtantia, defectus 58...
Malleus vniuerſę terrę eſt ... bolus 371...
Mandatum latum charita... 291 h
Mandati latitudo 35...
Mãducare ſpiritaliter corp... domini 221...
manducare euchariſtiam ſ... ritaliter eſt credere in Ch... ſtum 275...
mane noſtrum in patria 306...
mãducare domino ... ali... facere domino quid ſit f... lio 167...
In manducatione vel abſ... tinentia non conſiſtit iuſtit... 168 f
manducãtes de ſacrificijs ſu... ſocij altaris 265...
manducandum e bibendu... modeſte ec. 267 e
manens omnis in deo, manet deus in eo 279...
manicheorum error circa i... carnationem verbi 12...
manicheorum error 72...
manicheorum error de anim... e corpore hominis 78...
manicheorum error de ſueatu malo 80...
manichei negant legem vi... tam eſſe legem dei. 250...
manichei 588...
manna eſt euchariſtia 257...
manna quid ſapiebat 276...
manſiones multę in regno pa... tris quid ſint 336...
manſiones multę in domo p... tris cęleſtis 311...

Digitized by Google

...ſe 138 b c
...Chriſti ... quid
ſignificet 533 f
... baptiſmo 257 c
... 11 d
... ergo et Adam mor/
... pcccatum, e ... caſo
Chri. et Maria mortua eſt p ...
... 90 a
...aria qualiter genuit 90 f
... mater Chriſti ...
... nobiliſſimis ...
... 611 f
... veri ...
...itur 64 a
... vox 113 f
... tormenta 110 a
martyres aliter p Chro paſſi ... Chrs pro eis 114 h
... pena ſed ... 114 h
martyres vindictã ... 156 d
... laudes 159 h
martyres ... Chri/ ... 167 d
martyres ... qui ha ... purgatoria 204 f
... ſed charitate, e q martyres ... pro veritate non eſt martyr 290 f 291 a
... 347 h
... 612 h
martyres ... 612 h
... 502 e
... ibi. f.
... 541 g
... 266 b
... 56 a
... 227 d
matrimonialis ... ibi. 230. e Non ... de ... tantũ dicit Apoſtolus

ſecundum veniam. ibi d.
matrimonij triplex bonũ. ibi.
matrimonij inſolubilitas 231 f
matrimonia Paganorũ. ibi. g
matrimonij ſanctificatio 234 d
matrimonij honeſtas e vtili/ tas 239 a b
maximini hereſis 461 d
mediator noſter debuit eſſe Deus e homo 52 g
mediator quomodo Chrs 389 b
mediator noſter Chrs 485 h
mediator qualis eſſe debuit, 531 b
mediator cur Chriſtus, e quo/ modo e ſolus 531 a b h e 532 a c
medicus ſummus Chriſtus in uenit nos egros 90 b
medici vinos curant tantum. 143 f
medici vt famam acquirant, deſperatos primos eligunt ſanandos 525 b
medium non eſt per quod ad diabolum aut Chriſtum. 59 g
membra ... honeſtant 238 f
membra quæ e cur inhoneſta 235 e
mendax omnis homo 34 f
mendacij pœnæ 35 g
mendacium corrumpit fidẽ. 362 d
mendacij ſigna 516 d
menſa ... male mala 247 b
mens hois ẽ imago dei 269 g
mens humana ſeſe reformare nequit 434 d
mentis obſcuratio eſt grauior q oculorum 24 g
mercator eſt Chrs 90 f
mercatoris modum expleuit Chriſtus 584 d
mercenarij ſunt prelati ſua querentes 453 h
mercenarios neceſſitatus 453 a
mercenarios eſſe promiſit apo/ ſtolus, ſunt aũt multi 455 h
meretrici adherẽs quõ ſit vnũ corpus cum ea 223 b
meritum non incipit a libero arbitrio 174 c
meritorum preſumptio 137 e

a 140 d
meritũ q vicit gratiã ...
laudat ſe non deum 141 g
meſſias qui Chriſtus 579 g
minari 392 f
miniſtri ſuperbus non conta/ minat donum Chri 200 e
mirabiliarij 289 a
miracula conficta videri nõ ſunt mira 321 b
miſeretur deus gratis, obdu/ rat pro demeritis. 117 g
miſericordie dei, e iudicij ma nifeſtatio 121 h
miſericordie opera ſunt verũ ſacrificium 152 a
miſericordia cur dicatur ho/ minis, e quid ſit dicere deo, miſericordia mea 214 b
miſericordie opus plus pro/ deſt facienti q ei cui fit. 359 g
miſericordie magne eſt puni/ re nequitiam 477 g
miſericordia e veritas dei in paulo 524 e
miſeria impij tribulari 48 e
miſeria homini communis. 440 g
miſeria beata tribulari vitijs alienis 561 b
modicum ſepe repoſitum cre/ ſcit in maſſam 27 e
modus loquendi, quo antece/ dens p relatiuo ponitur 13 a
moechandum nõ plus viris q mulieribus 441 c
moyſes ex charitate animad/ uertit in idolatras 215 g
moyſes quare per velum lo/ quebatur iudeis 335 a
moyſes e prophete intellige/ bant Chrm in figuris vete/ ris teſtamenti 336 b
moyſi facies ſplendida quid ſignabat 339 g
moyſes qua inſpecie cupierit videre deum 368 f
moyſes poſt Iob fuit 621 h
monica mater Auguſtini e eius virtus 539 e
mõtes ſunt apoſtoli 190 d
mõtes apoſtoli, precipue pau lus 303 f g
montes ſancti 425 b

Mortale & mortuum corpus differenter dicit Apoſtolus. folio 92 f
Mortis regnum 54 f
Mors vnde ſit 60 e
Mors temporalis vnde proceſſit, & cur non auferatur fidelibus 65 g
Mori paſſionibus 70 e
Mori quomodo Paulus cupiat 76 f
Mors martyribus vtilis 108 b
Mors ſine peccato non fuiſſet 122 b
Moriens in vtero quomodo peccauit 122 c
Mortui etiam laudabunt Deum 167 a
Mortes animarũ in mortibus corporum figuratæ 260 f
Mori quis poteſt pro fratribus per iactantiam, non ex charitate 290 e
Mortem tolerantes ſine charitate. Et quod nemini licet ſibi mortẽ inferre 291 a b
Mortis Chriſti & Adæ comparatio. Et quod mors chriſti erat munus miſericordiæ 305 b
Mors nřa eſt pœna pctĩ 305 f
Mors Chriſti hoſtia pro peccato noſtro 305 f
Mori huic ſeculo 311 f
Mors animæ quid ſit 319 b
Mors dicitur dormitio 322 e
Mors quando abſorbetur in victoria 323 b
Mors eligenda, & quare 345 e
Mori neceſſe eſt, & tamẽ nemo vult 345 h
Mortis diem differre volunt omnes 345 h
Mori recuſamus 345 a
Mors duplex 345 a
Mors ex maledicto eſt 386 b
Mors & vita animæ 394 b
Mortui qui dormiant 440 f
Moriens & viuens in patientia 456 f
Mors Chriſti acerbiſſima fuit. 463 e
Mortuus cur ſit vnicus filius dei 477 g
Moriens Chrs culpas nřas abſtulit, & ideo mortuus, licet potuerit non mori 490 e
Mortis horret natura 505 e
Mori nemo vult. Et cur mortẽ ſentiant fideles 506 h
Morituri an ſint oẽs ante reſurrectionem 507 a c
Mortis tempus 508. f. Ne imparatos nos inueniat. ibid.
Mors quid 494 b
Mors deprehendet malos, vt diluuium Noe 509 b
Mortuis non acquiruntur noua merita 506 e
Mortem timere, & tamen eam æquanimiter ferre, eſt mirabilius quàm eam non timere. 634 a
Mori vere voluit dñs 583 c
Mortificemur vt reſurgamus 496 e. Timore incipimus mortificare membra. i. vitia noſtra 496 e
Mortuus. i. peccatum 540 b
Mulier fluxum patiens 179 c
Mulieres in quibus debeant ſe late viros ſuos, & in quibus illis ſubditæ eſſe 226 g
Mulier debet moderate tractare virum ſuum, alioquin ipſi imputabitur ſi vir mœchatur 226 a
Mulier non debet continere ſine conſenſu viri. nec ecõuerſo 226 a
Mulier debet eo humilius & obedientius obſequi viro, quo per caſtitatis permiſſionẽ ſanctius eſt inter eos matrimonium 227 c
Mulier nihil poteſt diſpenſare de terrenis ſine arbitrio viri nec largiri 227 c
Mulieri coniugatę nõ licet facere quod vult de ſuo 227 f
Mulier non debet ſuperbire ſi virũ ſi humilem gerat ipſa veſte. Vide vxor 228 g
Mulier licite diſcedens a viro iubetur innupta permanere, aut viro reconciliari 232 b
Mulieres alienigenas vt inducentes ad idolatriã iuſſi ſunt Iſraelitæ dimittere 233 h
Mulieres ſanctæ ire poterant cũ apoſtolis, pdicantibus vt eis miniſtrarent neceſſaria, ſic Chrm ſequebãtur 243 [illegible]
Mulierum ornatus, & quod non licet eis nudare capillos, nec fucis vti ſed ſolis maritis placeri 269 [illegible]
Mulier cur facta ſit in adiutorium viri 271. f. Vbi dominatur miſera eſt domus. 271 f
Mulieris de coſta viri formatio quid myſtice 271 [illegible]
Mulier catholica eſt dignior virgine hęretica 366 [illegible]
Mulier pro fœmina 394 [illegible]
Multiloquium petit non peccare pdicando verbum dei 564 [illegible]
Munda omnia mundis. Ironice dictum 493 [illegible]
Immunda quomodo prohibeat lex, cum omnia ſint munda mundis 537 [illegible]
Munda omnia vt ſint mundis 570 [illegible]
Mundet quomodo alter alterum 497 [illegible]
Mundus niſi mus durabit quam durauit 77 [illegible]
Mundi nomine quid ſignificetur 91 [illegible]
Mundus fallit [illegible]
Mundi multiplices 126 e
Mundus quomodo mundanos odit 126 e
Mundus veriecapitur 350 a
Mundus cuius diabolus eſt rector quis ſit 447 b g
Mũdus quomodo peribit per ignem 615 h
Mundus pro peccatoribus accipitur 447 b f
Mundus vincendus eſt
Mundus non eſt coæternus deo 569 g
Mũdus nõ videtur oſus blaſphemantibus eum 570 h
Mũdus diluuio perijt 616 a
Munditia cordis præparat ad viſionem dei 274 g
Murmurantes in deum reprobat 118 g
Murmurantium contra iudicia dei refrenatio 126 f
Muſcipulã tetendit Chriſtus diabolo 534 e

Digitized by Google

V[illegible] non ſi-
[illegible] aliquid ſi[illegible]
[illegible] nobis,
& ad ſ[illegible] aliq
[illegible] nobi. 32 e
[illegible] ſunt miſeriæ futu-
[illegible] 441 h
[illegible] per Chriſtum eſt volun
[illegible] & gentiæ 305 c
[illegible] ſecundum carnem, & ſe-
[illegible] ſpiritum 401 f
[illegible] & quid ſit [illegible]
[illegible] & quo deus con-
[illegible] faciat 146 e
[illegible] Chriſti duplex 308 b
[illegible] permanebit
[illegible] Chriſto 310 a
[illegible] 318 e
[illegible] fabulitas.
319 h
[illegible] eſt nobis facta pœna.
422 f
[illegible] 422 g
[illegible] deus eſt 576 e
[illegible] id eſt quibus ag
[illegible] 373 d
[illegible] pœnitentiæ & obe-
[illegible] 278 h
[illegible] charitatis 297 e
[illegible] ſit etiã factis 571 a b
[illegible] ſine peccato vixit, ſed
[illegible] ſine crimine 417 b
[illegible], Teſtes 488 c
[illegible] a quibuſdã putatus eſt
Antichriſtus venturus 515 b
[illegible] qd expediat 107 a
[illegible], deus ſcit, quomõ hoc
[illegible] neſciunt 366 d
[illegible] homines per pecca
[illegible] quod nihil eſt 243 c
[illegible] eſt nullus, cũ tamẽ Apo
ſtolus dicat, Qui ſe putat ali
quid eſſe cũ nihil ſit 412 f
[illegible] poſſumus ſine opera ſe n
[illegible] dei 577 f
[illegible] in veritatem 70 e
[illegible] poteſtas bonis & ma
lis prodeſt 159 g
[illegible] operantur qui operan
tur mala 509 d
[illegible] cur narrauerit Paulus
[illegible]. Quid ſit peccare in
[illegible] Ieſu Chriſti 10 d f
[illegible] in Paulo [illegible]
[illegible]

Nominis boni cura 378 h
Non poſſe pro nolle 553 a
Nos quomodo nati ſumus ex
deo 394 a
Noſſe peccatores quare ſe ne-
get deus 71 g
Noſſe negatur aliquid qui id
ipſum non facit 352 g
Noua quomodo facta ſint
omnia 350 a
Noua [illegible] amanda 350 c
Nouiſſimi dies ſub apl'is 558 f
Nouiſſimus olim dies quã lon
ge abſit ignoratur 558 g
Nouitas tã perfecta hoĩs non
ſit in baptiſmate 343 g
Nouitas non omnis, ſed q̃ va
na damnatur 550 d
Nubitur ſancte 537 d
Nubere velle, in quibus ſit dã
nabile 541 h
Nubere licet ante votum, ſu-
perbior nunq̃ 542 b
Nubere quibus viile 542 e
Nuditas Pauli 364 c
Numerus ſanctorum eſt certus
perſeuerantiæ diuinæ 109 a
Numerus maioris partis attri
buitur integritati toti 301 e
Numerus pluralis pro ſingu-
lari 610 h
Numinũ quaſi peſtilentia. duos
illi da, & ducat ſe 441 a
Nuncius habet deus propter
nos 426 a
Nuptiarum regula 231 d
Nuptiæ ſunt in remedium ea-
rum infirmitatis 239 b
Nuptiæ ne quartæ quidem dã
nantur, ſed ſunt cum vere-
cundia 241 e
Nuptiæ ſecundæ liberatæ 240 e
Nuptiæ non ſunt malæ, q̃uis
virginitas melior 537 d
Nuptias Chriſtus præſentia ſua
probauit 537 f
Nuptias fecit deus ibidem.
Nutrix & mater 502 e

O

Obdurat quos & quo
modo deus 119 a
Obduratio quõ ſit
iuſta. & quid ſit.
ibidem.
Obediens [illegible] 53 a
Obedientia qualiter exhiben-
da 158 b
Obedire nolens maioribus ini
que arrogat ſibi obedientiam
minorum ſuorum 271 b
Obediendũ parentibus 445 e
Obedientia Chriſti ad quid ex
tendatur 463 c
Obedientia patrum abſtinen-
tium ab immundis 492 b
Obedientia perficit angelos.
folio. 622 e
Obiurgandi officium nulli im
pendatur niſi ex dilectione.
563 b
Obſcuratio mẽtis eſt grauior
q̃ oculorum 24 g
Obſcuritates ſcripturæ quibus
modis illuſtrentur. 113 b
Obſcura legis cur ſint in pu-
blicum deducta 273 g
Obſeruatio dierum & tempo-
ris 396 a b
Oceani magnitudo 321 c
Occiſus pro Chriſti nomine ſi
ſit ſeparatus ab vnitate eccle
ſiæ damnatur 291 c
Otium & operoſitas temperã
da ſunt inter ſe 536 h
Oculi Chriſti quomodo inſir
mati ſint ab inopia 283 h
Oculus alæ ẽ mẽs pura 297 d
Oculus videt in inſtãti ſimul
diſtantia & ppinqua 321 d
Odium Eſau 117 e
Odet deus peccãtũ omne 568 a
Odit iniquitates deus 578 e
Odor bonus Chriſti. 329 g e
330 b
Odor bonus quõ necat 330 a
Officium & finis differũt 335 b
Officium paſtoris
Olea ſolet in oleaſtrum inſe-
ri, non econuerſo 144 b
Oleũ vnctionis Chriſti 578 f
Oleum exultationis eſt ſpiri-
tus ſanctus 579 h
Oliuæ fructus charitas 296 e
Omnes ire in condemnationẽ
per Adã, & omnes ire in iuſti
ficationẽ per Chriſtum, non
ſunt contraria 67 f
Omnes ſunt miſeri quia egẽt
medio 531 d
Omnia vtrum ſint ex patre &
per patrem, an ex filio & per

Digitized by Google

Ellum 149 e
Oia ex nihilo creauit deus 151 e
Omnia in omnibus quomodo deus 309 b
Omnia munda mundis, quomodo dictum 493 b
Omnia quæ trahat ad se Christus 512 g
Omnia munda mūdis 570 g
Omnibus dicitur quod electis dicitur 514 f
Onus suum quisque portabit. Et alter alterius onera portare iubemur 410 h
Onera diuersa, & quo sint supportāda, & q̄ portāda, nō in se suscipienda 441 a c
Onera inuicē portāda 411 e
Opiniones de Nerone q̄ seruetur pro Antichristo 515 b
Opera indicant artificē 21 e
Opera quædā nō vituperāda sunt sine vituperando 31 h
Operū legis diuisio 33 b
Opera legis non iustificant tribuentem ea sibi 36 g
Opus bonum non est sine fide, intentio autem facit ipsum bonum 42 h
Opera maiora q̄ sint opera Christi facit in Christum credens 43 d
Opera non sunt ante fidē bona 43 g
Opa q̄ sint dicēda bona 44 h
Opera quædam videntur bona, & non sunt bona 132 a
Opera misericordiæ 152 a
Opera trinitatis ad extra sunt inseparabilia 245 f
Operibus laudandus est deus, & opera mala interdum sunt blasphemiæ in deum 267 e
Opera trinitatis ad extra sunt inseparabilia 283 a
Opus non est bonum, nisi tribuatur gratiæ dei 290 g
Opera sine fide 442 e
Opera manuum dei 424 g
Operatus male, fructum bonum facere potest 454 c
Operandum cur cum tremore, vt monet apostolus 465 c
Opera bona volunt videri. 477 g
Opera misericordiæ 479 h
Opus dei est qui iustus, quia iustus 470 a
Opera Satanæ vera 516 b
Operationē erroris quomodo mittet deus 516 e
Opus quale præceperit Apostolus 519 e
Opus Satanæ excluditur opere Satanæ 524 f
Opera misericordiæ non prosunt sine fide 535 b e
Opera sunt filij 535 f
Opportunitas est omni medicamēto necessaria. 262 h
Opportune & importune prædicandum 563 c
Orandum cur sit etiā pro nolentibus credere 181 b
Orandū est, nō solū prædicandū, vt credāt audientes 466 g
Orandū pro inuicē 500 f
Orandum est pro persecutoribus nostris 529 b
Orandū quare sit pro potestatibus sublimioribus 528 h
Orandum vt impleatur quicquid nobis iniūctum 544 b
Oratio nō quod imperat, donum est dei 104 b
Orare sine intermissione 511 b
Orōnibus credentiū côuertūtur nō credentes 517 b
Orationes 529 e
Orōne humiliū vult deus sublimes conuerti 530 f
Orat p̄ qbus Paulus 567 b
Orans pro martyre ei iniuriā facit 612 h
Ordo visionum 370 h
Ordo naturalis īter homines. 498 f
Ordo rerum gubernandarū. 578 b
Origi ale damnat paruulos non baptizatos 27 g
Originalis peccati generalitas 52 b
Originali de peccato quid sentiant pelagiani 53 c
Originale peccatū ad cōdēnatiōné sufficit, & eius mala 55 b
Eo caruit Christus 56 a
Originale peccatū asslxit omnes 57 b
Originale ad damnationem sufficit 57
Originale sufficit ad condemnationem 66 b Quare commune, ibidem e
Originale vñ contrahatur
Originalis pœnæ cur manent, eo remisso 105
Ornatus corporis est ... tū interioris hois 235
Ornatus alæ inuisibilis
Ornatº mulieri decēs 269
Oris confessio q̄ fit ad salutem
q̄ Petrus ore, non corde ... gauit magistrum 134
Os iusti ob ... debet ... propria 365
Ossa corporis Christi frangentur 365
Ostendere pro facere 567
Ostium & pastor quomodo Christus 181
Oues electæ se ignorātes 180
Oues quibus pastor vita est in cœlo sunt 476
Ouium Christi nihil capit lupus 555
Oues pascēs vt suæ sint, facit 557
Oues & boues dicuntur omnes spiritus beati 592

Pacē scripturæ dicūt quā deus pacem secum habet 379 b
Pacifici sunt filij dei. folio 614 b
Pagani nō liberātur de corpore, 76 f. Mirātur prophetias de Christo 435 c. Nō sunt fratres nostri 235 f
Panis Christus quomodo sanctificat 199 g h. Panes occulti hæreticorum 564 f
Paradisi acceptio 368 e
Parare nobis locum rogatur deus 346 e
Paraptoma 409 b
Parētes duo genuerūt nos ad mortē, & duo ad vitā 67 f
Parētibus obediēdū 445 c
Parentibus reddendam esse operam ostendit Christus in cruce 541 f
Participes Christi 579 f
participes nostrum est Christi

[illegible] 593 a
[illegible] 27 g. c. 64 c.
[illegible] 27 g. 58 b. 64 c. e. 306 g. [illegible] 56 g. [illegible] 306 h
[illegible] 123 f. 256 c. [illegible] 273 e. f. e. 615 c.
[illegible] 366 a
[illegible] 535 d
[illegible] 70 d
[illegible] 196 f
[illegible] 274 f
[illegible] 470 b
[illegible] 496 a
[illegible] ibi.
[illegible] 494 c
[illegible] 604 c
[illegible] 296 h
[illegible] 404 d
[illegible] 454 e f
[illegible] 455 h
[illegible] 571 c
[illegible] 51 c
[illegible] 97 e
[illegible] 149 c
[illegible] 392 a
[illegible] 394 c
[illegible] 391 c
[illegible] Chri. 215. c. Quod Trinitas [illegible] 245 c
[illegible]

[illegible]. 365. f. Genuit quod est. 459. h Aequalem ſibi, cum quo vnū est 459 a c
V[illegible] est patribus, & verum ſolus di[illegible] 527 a b
patris & filij ſimilitudines addu[illegible] diuerſæ 576 c
patientia dei abuti 25 f
patientiæ neceſſitas 103 g
patientia in tribulatione 106 c
patientia de [illegible] nō bene [illegible] ſiente habenda 158 c
patientia eſt neceſſaria 278 h
patientiæ exēpla in ve. te. pau- ca, in nouo plurima 610 d
patiendum ſanctis, cum gra- uiſſima tulerit ſanctus ſan- ctorum 612 c
patienter morientes & viuētes. 496 f
patresfamilias appellati vo- cantur etiā iniqui 446 e
patrisfamilias officiū 499 c
patria Christi eſt populus Iſ- rael. 143 g
patria maior eſt patre, ſed nō deo 499 h
paulus cur nomen mutauit. 9 d
paulus dicit a modico eſt [illegible] bria de veſtimento dñi 10 g
paulus dicit paulo proconſule per eū ad fidē cōuerſo 10 f
paulus mundū habebat perfe- ctione angeli. 74. f conſi- tetur infirmitatem. ibi g.
paulus quomodo deſideret mortem 76 f
paulus luctans non ſubiuga- batur, & quare voluerit no- bis proponere rebellionem carnis ſuæ 77 c
paulus cōplectitur genus hu- manū in perſona ſua 92 a
paulus quid 178 d
paulus cur nomē mutat. 178 d
paulus eſt quaſi fimbria veſtis Christi, qui apoſtoli. 179. f & 246 h
paulus virgo 242 g
paulus cur datus ſit ſtimulus carnis 242 g
paulus miles fuit caſtrorū cæ- leſtium [illegible] 246 f
paulus fimbria veſtimēti chriſti

[illegible] cupiſcentiarum 246 h
pauli opus corporale. 250. c. horas certas prædicandi ha- buit ibi. e. Athenis nō ope- rabatur manibus. ibidem,
paulus fuit ille tabularius cui vulneratus cōmiſſus eſt in euangelio 248 h
paulus paſcebat oues, non ſe. 251 h
paulus quō ſe fecit crudeliorum. 254. c. Et vt ægrotus mini- ſtrabat ægrotis. Et quō con- gruebat cōſuetudini iudeorū, & fuit diſpēſator ma. le fide- lis, & quō ſit oibus oia fa- ctus. ibi. g. & h. & ſeq. b.
paulus defenditur a præſum- ptione, & quod eius conuerſio fuit ex ſola gratia dei 302 a b
pauli merita mala 302 b
pauli magna commendatio, & in quo plus cæteris labo- rauit, & quod ſuo ſtipendio mi- litauit, & quod artem quam nō nouerat didicit ne grauaret [illegible] 303 c d e
pauli continentia 229 f
pauli [illegible] eſt mons 304 h
paulus vir in veritate firmiſſi- mus 312 b
pauli amore diſcimus, quod cum quiſque ſe prædicat vi[illegible] diſce- dimus 353 e
pauli patientia a ſpiritu ſan- cto ſeruabatur 353 g
paulus paſſus falſos fratres & [illegible] 364 c
paulus quomodo parturiat iterum Chriſtianos 365 g
paulo fugienti cura gregis fuit 366 a
paulo gloriari [illegible], & datus ſtimulus carnis 369 b c
pauli [illegible] 370 f
paulus comparatur ſautio, & deus medico 371 h
paulus non voluit ſe non ex- auditum 371 b
paulus per Chriſtum vt deum fa- ctus eſt Apoſtolus 377 d
pauli in cōuerſione quō ma- gnificandus deus 379 a
paulus pctā ſua cōfitetur vt glo-

Digitized by Google

[illegible] qui ea [illegible] 390 b
Pauli auctoritas vnde 390 c
Paulus cur Petrum arguerit. 382 e
Paulus ſe negat 384 f
Pauli tedium & exultatio 457 h
Paulus fatetur ſe accepiſſe a Deo initium fidei 457 a
Paulus quomodo conuerſatus eſt ī lege ſine querela 469 c
Paulus ſe accepiſſe negat, & perfectum, & vnum illi defuit, & extentum ſe dicit 471 d e f 473 & 474 a.
Paulus ſi non comprehendit quis ſe comprehendiſſe dicat, 474 a t
Paulo quæ gaudendi & ſatagendi ratio 504 e
Paulus quomodo fuerat peccatorū primus 524 g & ſeq. 525 a
Paulus iniquitate primus Stephanum omnium manibus lapidauit 524 h
Paulo non redderet coronam iuſtus iudex, niſi dediſſet gratiam pius pater 564 h
Pauli merita a gratia Dei dependent 564 a
Paulo eſt nunc deus iuſtus, cui prius miſericors fuerat 565 c
Paulus quomodo ſe curſum conſummaſſe dicebat, cum illi adhuc paſſionis certamen reſtaret ibidem
Paulꝰ ſuo exemplo nos cohortatur ad ſui imitationem. 565 e
Paulus tenet Deum debitorem in iudicio 566 f
Paulus paradiſus ſpiritalis, ex cuius anima [illegible] flumina 620 b
In Paulo reperiuntur omnia bona virtutum tam hominū q̃ angelorum 620 b
Paulus perfectius ſacrificium obtulit deo q̃ Abel, & eius paſſio melior fuit q̃ illius occiſio 620 c d
Paulus perfectius liberauit genus humanum ex fluctibus vitiorū & incredulitatis, q̃ Noe ex fluctibus diluuii 620 e
Fecit doctrina ſua animi [illegible] ſocia nitia. ibi. Omnia [illegible] quit euidentius q̃ Abraham. ibi. f. Et non ſolum Loth de inimicis eripuit, ſed totum orbem de manu diaboli. ibidem
Pauli patiētia maior q̃ Iſaac, & pudicitia q̃ Ioſeph, & patiētia q̃ Iob, ibidem per tot.
Paulus Moſen virtute ſuperauit & plus optauit 621 b
Paulus prefertur Dauid, Heliæ & Ioanni Baptiſtæ 622 b
Paulus angelis venit comparandus 622 b Omnes homines ſuperat 622 f
Paulo maior cura cōmiſſa quæ regibus aut principibus 623 g
Paulus in afflictionibus ſuis oblectabatur. ib. Aduerſa ardenter optabat. ibi. & placere deo. ibidem.
Paulus cenſebat ſummum malum a charitate diuelli ibidē Mortem cenſebat ludum puerilem 623 a Conſolabatur afflictionib. ibi. B. Flebat perditionem aliorum. ibi. Adamante fuit fortior, & auro preciosior, & cælo dignior. ibid. folio 624 c d
Paulus ſummis a deo cumulatus honoribus, in terra vitam duxit angelicam. ibidem.
Paulus maior cura q̃ angelis commiſſa eſt. ibidem.
Paulus ſumme diligit proximos etiam inimicos, affectus in eos vt pater in filiū phreneticum folio eodem g h
Corripiebat cum modeſtia & la chrymis peccantes, quos vt pater filios curabat 625 b
Pro ſalute proximorum omnia impendebat ibidem d
Pauli charitas imitanda nobis non miracula ibidem e
Paulus excæcatus vt clarius videret. ibi. f Quomodo excæcatus eſt, & q̃ ante excæcationem non credidit miraculis. ibidem g h
Pauli vocatio non impoſuit ipſi neceſſitatem 627 a
Paulus [illegible] in pel libꝰ & ſcenofactoria [illegible]
Pauli miniſterio fides [illegible] ta eſt per orbem ſpatio [illegible] annorum 623
Pauli ſermo ad Iudæos [illegible] lis fuit. ibidem g
Paulus plus fecit tot conuertendo: q̃ duces acies ſternendo 629 a
Paulus pſeudo apoſtolos & [illegible] pheta [illegible], melioreſq; erat q̃ illi fortius eſt 629 e
Paulo ſimiles eſſe poſſe a [illegible] mino impetrari [illegible] ſolis [illegible] ſuis ei difficiles ibidem
Paulus non ſolum gratia dei, ſed etiam ſua voluntate tantus effectus eſt 631
Pauli vmbra demones pellebat, vt petri morbo ibidem
Pauli in adeundis periculis prudentia ibidem g
Paulus varius & multiplex pro temporibus fuit 631 a
Paulum non minus [illegible] debemus pericula fugientem q̃ ſe illis opponentem 632 g
Paulus nunc grandia, nunc humilia de ſe loquebatur 633 b
Paulum imitari debemus, cum de nobis aliquid magnificum dicere volumus ibidem e
Paulus grandia de ſe loquens excuſatur multis rationibus a iactantia ibidem b
Paulus non timebat nec fugiebat pericula ex imperfectione, & quare volebat oſtēdere ſe timere pericula ibidē f g
Paulus maledixit Alexandro ærario ſine malevolentia 635 b
Pauli patientia ibidem e
Paulus neminem arguebat ex odio, Sacerdoti vlционem cōminatus eſt Chriſtum imitatus, quos arguit aliquo poſt laudauit ibidem e f
Paulus ſignifer regis exiſtens ſua præſentia ægritudines curabat, & dæmones fugabat. 636 b
Paulus ob [illegible] electus eſt [illegible] doctor gentium, ſicut Moſes

Digitized by Google

[illegible] ibidem e.
[illegible] non sacerdotium, sed sic ministerium accepit. ibi.
[illegible] multa virtute perdi/ tas [illegible] obediunt apo/ stolis. ibi. g. Quare Cæsarem appellavit, et mortem sæpe [illegible] ibidem.
[illegible] in vinculis fidelibus [illegible], et in persecutio/ ne maiorem habuit in sermo/ ne efficaciam 638 b
[illegible] et [illegible] Pauli [illegible]/ [illegible] persequentes eum miserunt eum ad [illegible] in [illegible] audiendum, et ita [illegible] opprimere magis [illegible], et quæ [illegible] ei impedimenta erant [illegible] 638 c d
[illegible] dei qui sit 291 g
[illegible] Christi. 355. d. et 359 e
[illegible] Christianos [illegible] 460 a
[illegible] de terra [illegible], et [illegible] quomodo sit Christus 473 d
[illegible] in animo 549 b
[illegible] Christi, et eius laus 28 h
[illegible] ad mysterium [illegible] 264 f
[illegible] Hierusalem 359 f
[illegible] signum suscepti spiritus sancti est 452 c
[illegible] dei an superat intellectum angelorum 478 c d
[illegible] hominum cum angelis so/ lio 457 d
[illegible] consistit in solo actu voluntatis 22 c
[illegible] quæ ex superbia na/ scuntur sunt etiam pœnæ [illegible] 23 f
[illegible] in lege 29 a
[illegible] cognitio quomodo fa/ cta sit per legem. 37. h et 37 c
[illegible] videre 44 h
[illegible] quomodo [illegible] sunt. folio 44 h
[illegible] in omnes [illegible] 44 c e. 55. a. 57 b
[illegible] non est [illegible] in nobis 62 h
peccatum vincere volenti quid agendum 62 b
peccatum quo intravit per vi/ rum et non fœminam 65 h
peccati regni prohibitio 68 f
peccati prohibitio nisi adsit gratia auget cupiditatem 69 b
peccati lex quæ et quare 69 b
peccata universa abluit ba/ ptisma 78 e
peccans contra mandatum su/ pra modum peccat 78 a
peccatum qui non fecit Chri/ stus, quomodo sit factus pec/ catum 79 c d
peccati vocantur in lege sacrificia et unde oriuntur. ibi. e. f.
peccatum agit, sed non perfi/ cit illicita desideria nolenti/ bus nobis 85 e
peccatum est in sola volunta/ te, in nolente autem est pœ/ na peccati 85 g
peccatum quomodo dicatur sine lege mortuum 88 c
peccatum et crimen 95 b
peccatorum remissio attribui/ tur spiritui sancto 96 a
peccare est in nostra potesta/ te, sed non hoc aut hoc per malitiam suam facere 147 c
peccata nostra non inquinant deum 152 g
peccata non sunt ex deo 152 f g
peccat nemo nisi contra cha/ ritatem, nec perfectius castitas per eam 163 g h
peccati carnis gravitas 164 d
peccata corporalia non esse con/ temnenda 211 c
peccata esse quædam sine per sa/ ctos morte punita 216 h
peccare qui possunt 221 a
peccans in fratrem, peccat in Christum 246 a
peccatum nihil est, 243 c. Et homines nihil facit ibidem.
peccatoribus remota dei mise/ ricordia, relinquitur damna/ tio iusta 125 a
peccata aliena non præiudicant cuique non separato ab ecclesia 277 e
peccati aculeus mortis 322 g
peccati est ut scorpio 323 e
peccatorum factor contactus odori Christi 330 h
peccatum quo ignoravit, et tamen arguit Christus 352 h
peccatum intendit de id quod pro pecca/ to offertur, et quo pacto Christus peccatum fecit, et quod peccata interdum sacrificia vocan/ tur 352 a
peccator quid gravius sonet quam peccans, sicut irrisor quam ir/ ridens 383 c
peccatum vocatur infirmitas quæ me/ rito peccati contingit 404 e
peccatum et delictum 409 c
peccati, quia homo est, non quia pec/ cator, subveniendum 413 d
peccato nemo caret, sed bene credente 417 b
peccatum et crimen. ibidem.
primi peccati vindicta voca/ tur ira dei 422 g
peccatorum remissio 430 b
peccata levia non sunt parvi pendenda 497 h
peccato sine nemo est 497 c
peccati victor non est qui fugit ipsum timore supplicii 523 h
peccatum nomine mortui po/ situm 540 d
peccare in te 543 h
peccantes occulte, corripiendi occulte 543 a
peccatum omne odit deus 568 a
peccatum hic non consummatur, sed minuitur 569 a
peccata sola separant homi/ nem a deo 596 h
peccati carnalis vulnus est mortiferum 617 f
pedes Christi humilitas 309 e
pedes sanctorum etiam mani/ bus lavandi 541 g
pelagianorum error de pecca/ to originali 53 c
pelagianorum error 90 e
pennæ animarum 429 g
percontatio et interrogatio quid differant 112 h
perdix contentiosa currit in la/ queum, ut heretici 560 e
peregrinationis causa 133 c
peregrinationis nostræ consolatio ex pignore spiritus dei 193 f
peregrinamur in corpore, et quid sit peregrinari 346 f

perfectum dicitur eſſe quod adhuc eſt in ſpe 422 g
perfectionem angeli nondum habebat paulus 74 f
perfectionis gradus 82 c
perficitur hic nihil 84 b
perfectus nullus ſine charitate 163 h
perfecti hic ſunt in curſu, non in effectu 475 h
perfecta dilectio dei non fruſtra percipitur 475 h
perficere & non perficere concupiſcentias 404 c
perfectionis quid deſuit adhuc paulo 483 g
perfectio vitæ huius 475 g
perfici in ſcientijs 476 b
perfecti manent in hoc ſeculo propter imperfectos 504 c
perfecti non ſperant mercedē ſecuram de perditis, ſed de ſeruatis 504 d
perficere. vide Facere & agere.
perire deo cui conueniat 29 a
perſecutorem ſe dixit paulus inter merita ſua 468 b
perſecutionem ſemper patientur volentes pie in Chriſto viuere. 561 h & ſeq. c
perſecutiones hic non finientur niſi diabolus moriatur 562 e f
perſeuerantiæ nomine non eſt gaudendū in ſe, ſed in deo, & ꝙ ipſa in deo ſit 465 d
perſeuerantia a deo eſt, & ab eo petenda 564 g
perſona noſtra eſt perſona eccl. ſiæ corporis Chriſti 486 a
perturbatio multorū quid argu. unt pficit poſtea 563 a
peſtilentia [illegible] numerū, dū illi duos, & ducat ſe 441 a
petere in noīe Ieſu Chriſti 10 f
petimus dum in noīe Chriſti tunc impetramus, ſed non pro tunc 412 b
petræ percuſſio ſignificabat paſſionem Chriſti 258 e
petrus negauit ore, non corde 134 b
petrus quare, qui Simon dictus 182 d
petrus cur reprehenſibilis 385 e
petrus obediendo paulo præbuit ſancti⁹ & epliū poſteris, qū paulus obſiſtēdo 382 g
petrus errare potuit ibidem.
petrus Chriſtum negauit dicēdo Nō noui hoīez &c. 532 f
phariſeus grās agēs de bonis operibus peccauit 39 b
philoſophi cognouerunt deū eſſe vitam & veritatem, ſed viam perueniendi non inuenerunt 15 e
philoſophi facti ſunt inſipientes per ſuperbiam 16 g
philoſophi cognouerunt deū eſſe corporeū, nec mutabilē, nec ab alio, ſed ab eo cuncta eſſe producta 17 b
philoſophi cur fuerint indigni vera cognitiōe dei 17 e
philoſophorū libri atteſtantur deū habere filium. ibidem. f
philoſophi quare & quomodo decepti 18 g
philoſophi quō mutauerunt veritatē in mendaciū 18 h
philoſophia deuitanda 18 a
peccatorum cæcitas eſt pœna peccati. 20. a. eorum ſuperbiam vindicat deus. ibi.
philoſophi quō traditi ſint in cōcupiſcentias ſuas 22 b
philoſophorum ſuperbia duplex 24 g
philoſophi ob meritū [illegible] non per apli [illegible] ſequaces 630 g
[illegible] nec vnicam errore 12 f
pietas quid ſit 39 h
pietas eſt ſapientia 281 f
pie viuens in Chriſto, patitur perſecutionē. 561 h & ſeq. c
pignus ſaluationis 76 h
pignus & Arra. 96. g. 418 e
pinguitudo animæ 390 e
piſcator ante oratorē 189 b
placere poſſumus, etiā in hac vita deo 81 e
placere hoībus propter veritatē non eſt malum 267 g
placere & non placere hoībus quō debeamus 379 g
placens ſibi. 379, f. 412, h
platonis libri aſſari Auguſti-no, in qbus fere [illegible] caput euāg. Ioānis 4[illegible]
plebs dei quæ ſit 13
plemmelia 4[illegible]
plenaria indulgentia 2[illegible]
pleonexia 54[illegible]
pluuia voluntaria & gratuitis data 51. H. 465. h.
pœna corporis ab opere [illegible] cati [illegible] 62
pœna cur productior [illegible] pa 10[illegible]
pœnitentia in inferno [illegible] lis, hic eſt vtilis 27
pœnitentia vera ſiſtit vindictam diuinam 275
pœnitentia nō agitur ſine miſericordia dei 557
pœnitentia ab operibus mortuis. 589
polliceri 392
pompa funebris viuorum ſolatium, non mortuorum leuamen 506
poſſum⁹ ſine deo nihil 109
poſtulationes 529
poteſtates tenebrarum 420 e, 492. b.
potentia nō eſt virtus diaboli 52 f g
potentiæ maioris eſt reſurgere a morte, quā ſe ab ea preſeruare 52 g
poteſtatē non habet diabolus niſi datā deſuper 159 f
poteſtas nocendi eius prodeſt bonis & malis 159 g
poteſtas iræ dei ignota 16 f
poteſtas iræ hominis. ibidem.
poteſtas interior diaboli occiſa eſt 490 e
poteſtates inimicæ vbi vincātur 491 h
Præceptum, Non concupiſces, complectitur cuncta præcepta 83 f
præcepta duo charitatis 153 b
præceptum de ſola dilectione quō ſit datum 163 g
præceptorum decem chordæ. 262 d
præcepta communiter & ſingula. 239 d
præcipit deus qdā q ſine grā. impleri nō poſſunt 36 g

Digitized by Google

[illegible] fine gratia [illegible] [illegible] 472 c
[illegible] omne referetur ad [illegible] 521 b
[illegible] sacramenta 593 e
[illegible] sacramento 602 a
[illegible] in Chri[illegible] 11 b
[illegible] e filius Dei vt [illegible] e [illegible] vt fiat me[illegible] 12 e
[illegible] Deus e Chri[illegible] 12 g
[illegible] Christi [illegible] 12 a
[illegible] quid fit 109 b
[illegible] gratia 423 f
[illegible] 191 b
[illegible] 191 e
[illegible] omnes funt [illegible] 193 b
[illegible] 200 e
[illegible] ordine [illegible] 201 g
[illegible] 201 h
[illegible] 201 b
[illegible] 215 c
[illegible] 253
[illegible] 254 b
[illegible] est bos triturans [illegible] 254 b
[illegible] 301 c
[illegible] 374 e
[illegible] bona fama est [illegible] odor Christi 329 g
[illegible] 330 a
[illegible] non tantum est [illegible] 433 f
[illegible] funt vt operari[illegible]

[illegible] 545 f
predicator [illegible] officium bo[illegible] ibidem.
predicatores funt celi 599 e
predicandi officium assumere debet ante alios [illegible] ad mortem obeundam 636 g
predicit deus quod facit 236 g
predicere passiones 261 e
predictum, prescire 392 f
prelatus bonus est nutritor, malus tentator 458 a
prelatus malus tolerandus. 158 c
prelati oportet non esse mol[illegible] in fide fortem in vitia. 636 g
prelatos indoctos e insuffici[illegible] [illegible]
permittit Deus [illegible] permittit, [illegible] 565 a
preputium 490 c
Prescientia quandoque scribitur pro predestinauit 139 f
Prescitos cur creet deus 124 f
Prescientia dei non cogit ad peccandum 136 g
Prescientia [illegible] 474 b
Presumptio [illegible] credere in Christum [illegible] e
Presumptio [illegible] 540 a
Presumptio diabolica 264 e
Presumptores [illegible] 522 f
Preter e Petrum [illegible] 599 e
Presens [illegible] 402 f
Preteritum pro futuro 530 h
Preterita post posita [illegible] 474 b
Preuaricator qui fit 37 h
Preuaricator [illegible] 472 h
Preuaricator [illegible] 29 e
[illegible] quomodo mor[illegible] 477 h
[illegible] 506 e
[illegible] 529 c
[illegible] Depeccatio 529 c
Precium redemptionis 47 f
Precium bonorum [illegible] 192 a
Precium redemptionis [illegible] 484 h
[illegible]

[illegible] peccassent, e [illegible] tantum imperium in [illegible] quemque in reliqua 57 g h
primitias spiritus habere 100 a
principia intellectui a [illegible] a deo omni [illegible] 476 b
Principatum vsurpantes sunt sepe a domino in interitum traditi 637 e f
principes quibus [illegible] 159 e
profectus non est sine tentatione 552 b
promisit lex 392 f
promissiones dei 190 b
promissa e promissio veteris testamenti 593 a
promissa Iudeis ablata sunt eis 594 f
promissio [illegible] 602 h
pronunciatio ambigua [illegible] 112 g
propagationis [illegible] transiit 55 a
prope e longe qui fuerant Christo aduentante 424 h
prophete accipiendi sunt 11 b Consentiunt euangelio [illegible] e [illegible] apostoli viderunt [illegible] 14 c
prophete cur legendi 169 a
prophete e [illegible] de populo habuerunt fidem de Christo 258 a
prophetica sunt non [illegible] figura [illegible] 260 g
prophete in ecclesia post Christi ascensionem fuerunt 295 h
prophetia non est donum gratum faciens 286 a
prophetia ad mentem pertinet 298 h
propheta [illegible] dicitur 299 b
prophetata de nostra salute sunt omnia impleta in Christo 328 b
prophetia quando Christus in ea non intelligebatur, erat aliqua e quare 336 a
prophetarum [illegible] quomodo accipiendi 403 h
prophete e patriarche scribunt quid celebrabant 602 b
propitiatorium 597 e h

Digitized by Google

Proſperitas ſeculi contem-pit 560 f
Prouidentiæ dei certitudo. 107 e
Prouinciæ cura alia eſt, e alia eccleſiæ 160 a
Proximus quis ſit 162 e
Proximus quis 435 g
proximo bonum magnum occultus ineſt cogitatus, quo nos ſuperet, vt humiliemur 458 e
Prudentia carnis e ſpiritus 71. b 90 b
Pſalterium decachordum 445 e
Pſalmus quid 490 f
Pſeudoprophetæ, e pſeudo-apoſtoli, ... malevolentia, e in ſidem per-
Puerilitas 650 e f
Promiſ 409 b
Pueri tres in fornace 610 h
Pugna adulti baptizati 61 e
Pugnantem ſic reſpicit deus vt iuuet, e præmio donet victorem 87 a
Pugna vitiis quare permittantur in nobis a deo 87 b
Pugna Chriſtiani 262 e
Pulchritudo hominis interioris in quo conſiſtat 153 b
Puniat cur hic pauca deus. 25 e
Punire nequitiam eſt magnæ miſericordiæ 477 f
Purgatio mentis eſt neceſſaria ad videndam diuinitatem Chriſti domini 191 b

Quadragenarius numerus indicat integritatem 585 b
Quadruplex ſtatus hominis 56 c
Quadruplex vita hominum. folio 91 a b
Quærere quæ ſua ſunt, eſt conſilium pernicioſum 311 e
Quærere quæ ſurſum ſunt. folio 494 f
Quærere debemus faciem domini ſemper 559 e
Qualis dilectio proximi eſſe debeat. 161. b. e dei. g.
Quanto quis ſanctior, tanto fletus eius vberior 102 a
Quare dñs elegit infirmos, pauperes, indoctos, ignobiles, e humiles 189 a
Quatenus credendum libris Ethnicorum 488 b
Quatuor affectus animi in ſapientem cadunt 186 f
Quatuor genera retributionum 236 f
Querela iniuſta malorum e hæreticorum de deo 119 e
Quæ vacant multi, peccato vnus Chriſtus dominus noſter 587 a
Qui fecit te ſine te, non iuſtificabit te ſine te 470 a
Quicquid Chriſtus paſſus eſt, e nos paſſi ſumus 494 c
Quicquid manet, in deo manet, e deus in eo 579 b
Quietem in corporibus appetere eſt proſternere animum. 342 b
Quos omnes deus concluſit in incredulitate, e quare. folio 148 g

Radius oculi producitur ſubito. 321 b
Radix oleaſtri 143 b
Rami boni e fracti 143 a b
Rapinam quare non ſit arbitratus Chriſtus ſe æqualem eſſe deo, ſecundum Maximinum 461 b
Recedere a malis 356 b
Recedit iuſtus ab iniquitate, nõ ab iniquis 554 f
Receptio ſanctorum vtilis 253 e
Reconciliatio noſtra quomõ facta. 50. b. 51. a e. 350 f.
Rector mundi ſolus deus. 447. a. e. 449. e.
Redditio multiplex 156 a
Redemptorum precium 47 f
Redemit nos deus a peioribus quam a barbaris 101 g
Redemptio facit nos eſſe peculiariter dei. 226 e
Redimere tempus 441 b
Reformatio vera 153 e
Reformare ſe nequit homo, folio 434 b
Reges de Iuda habuerunt ... vſque ad Herodem ... ge caruerunt poſtquã ... gauerunt Chriſtum 3.
Regnandi modus diuerſi, folio 16 ...
Regnũ auferetur pa..is ...
Regnum cælorum promittur ſoli perſeueranti in ...ritate 215
Regnũ vitæ per Chriſtum 30
Regnũ quod traditurus eſt ...lius deo patri. 306. h. e ...
Regnum deo patri tradere 307 e
Regnũ Chriſti. 307 g 493
Regula apoſtoli 16
Regula nuptiarum 231
Religio a religando 253
Religionis coagulum 555
Remanẽs, Retrocedẽs 471
Remediũ deſperationis 11
Remiſſio peccatorum attribuitur ſpiritui ſctõ 96 a 430
Requieuiſſe deũ ab operibus qualiter intelligendũ 105
Renouatio in agnitione de baptiſmo 339 f
Reſurrectio bonorum e malorũ differt 48. a. 316 e
Reſurrectio bonorum in aduentus domini. 320. g. e in celeritas 321
Reſurrectio Chriſti cur triduana. 217. f. Sufficit ad credendum noſtra u. 313. f. Nos negantes arguit. 313. h. Reparabit naturam 319
Reſurrectio Chriſti quaſ ſic credunt Chriſtiani 490. a 552 a
Reſurreximus in ſpe 494
Reſurrectio noſtra fiet mirabilius quã facta eſt Chriſti 470
Reſurrectio mentis e ſpiritus quam credunt oĩs 554 b
Reſurrectione facta augebuntur gaudia e pœnæ 490
Retributionum genera 236
Reuelet quid deus 476
Rex ſeculorum 526
Riſus Abrahæ e Saræ fuit ...uerſus 607
Riſus ſuperborum vertetur in luctum 613

[illegible] 477 g
[illegible]
[illegible] 414 f
[illegible]
[illegible] 489 a
[illegible]
493 h
[illegible] 152
[illegible]
[illegible]
[illegible] 390 e
[illegible]
[illegible] 593 a b
[illegible]
598 g
[illegible]
[illegible] 600 a
[illegible]
4 h
[illegible]
[illegible] 173 d
[illegible] 341 f
[illegible]
4-7 b
[illegible] 559 g
[illegible]
[illegible] 559 b
[illegible] 79 e
[illegible] 152 b
[illegible] 591 c
[illegible]
592 f
[illegible] ibidē g
[illegible] 593 a
[illegible] 593 b
[illegible]
[illegible] 602 b
[illegible] 602 g

Sacrificium eſſe q̄ſ ſummere malis Chriſtus, & eius ſigna. 603 g
Sacrificium viſibile 618 b c
Sacrificium vult & non vult deus ibidem
Salomō ſciens peccauit 534 h e b
Saluamur in ſola fide Chriſti, & gratia 37 b & 132 h
Item 64 c & 529 d
Saluari debemus velle omnes folio 510 f
Salutem ſuam operari plus eſt q̄ cœlum facere 43 d
Saluos omnes fieri uelle eſſe dicendum quid reſpondendū 66 e
Salus non eſt ſine bona conſcientia, & cuſtodia mandatorum dei 203 h
Salutis diſpenſatio fit per bonos & malos 212 a
Salus nihil deſicit dignis 514 e
Sampſon ſe occidens quomodo excuſetur 609 g
Samuel ineptum merita patefecit 633 c
Sancti ſunt angeli 192 b Lux 200 f & Luminaria 466 h
Sancti deſiderant manifeſtationē Chriſti in iudicio 566 a
Sanctum ſanctificatum quomodo ſe docere poſſet fidelis. 219 f
Sanctorum ſocietatem de fide, & de quid aſſueſcat 311 f
Sanctitate excellētes idonei ſūt eccleſiæ 552 a
Sanctus ſanctorum quia grauiſſima tulit, non eſt mirum ſi pati cūtur ſancti 612 c
Sancti ſanctificantur in veritate.i.Chriſto 582 g
Sanctum, & ſanctum ſanctorū quid differant 597 d
Sanctificare varie capitur 31 f
Sanctificetur nomen domini 31 f
Sanctificatio ſpiritu nō poteſt corpus eſſe non ſanctū 238 e
Sanctificatio coniugum fidelium 234 d
Sandaliis calciari 450 h
Sāguinis Chriſti efficacia 53 a

Sanguine redempti ſumus, ſed non creati 600 h
Sanguine victimarum non auferuntur peccata 602 a
Sapere carnaliter 352 h
Sapientes huius ſeculi quibus abſcōdit deus ea quæ reuelat paruulis 185 b
Sapientia capitur quandoq; i ſcripturis pro aſtutia 186 e
Sapientia dei eſt filius 190 f
Sapientes ſuperbi, neq; ſapientes ſunt neq; Chriſtiani 280 h
Sapientia quid differat a ſcientia 281 d e 488 a b
Sapiētia in quo cōſiſtat 281 f
Comparatur Soli, ſcietia Lunæ. ibi. g
eſtq; luminare maius, ibidē.
Sapientiam dei non videt mēs turbata 436 a Sapientia diuina quomodo venit ad nos 187 c
Sapientem fieri & ſapientiam eſſe differunt 484 c Sapiens qualiter Chriſtus, & homines ibidem d
Sapiens permanens eſt ſol iuſtitię 495 a
Sara v trum ſuſceptos angelos putauit homines, & Abrahā deum 616 d
Satanas transfiguratus in angelum lucis, ſi tantum fallat ſenſus corporis, nullum eſt in regione periculum 364 a
Satiat præter deū nihil 403 g
Saulus ſuperbus dict⁹ eſt a Saule Rege 10 e
Saulus quid 178 & 327 e
Saulus & Paulus 468 b
Scandali vitandi gratia non ſemper eſt deſiſtendū ab opere bono 227 e
Scandalum noluit Auguſtin⁹ dare 359 h
Scelerati quos euitandos dicit apoſtolus tunc erant, ſi dūc multo plures 558 e
Scenophegię, & earum moralis expoſitio 492 d e
Schema & She ſis 462 a
Shiſmatici ſunt animalia. 169 a

* * *

Digitized by Google

ſantem mortuis ibidem b
Spiritum non habent, & parum ſi quem habeant nõ percipiũt 198 c d
Scientia hominis, & ſcientia duplex 131 c
Scientiæ dei nihil ſuccedit aut decedit 151 b
Scientia ſui ipſius preferenda eſt ſcientiæ aliarum rerũ 242 g
Scientiam ſui addere 242 h
Scientia eſſe debet machina qua charitas aſſurgat 242 h
Scientia gloriæ Chriſti 341 c
Sciens grauius peccat, quam neſciẽs nec tamen ideo ſtudendum ignorantiæ 514 b
Scientia, videatur in Sapientia
Scripturis ſacris reſiſtitur vitijs 164 f
Scripturarũ neceſſitas ad aliorum inſtructionem 295 a
Scripturæ modus dicẽdi 307 f
Scripturæ circunſtantia illuminat ſententiam 309 b
Scriptura deo attribuit id quod deus per nos agit 374 f
Scripturæ quæ non videtur neceſſaria eſt indaganda ſignificatio 399 g
Scripturam ſacram intelligendi modus 456 b
Scriptura tota vnus eſt liber. fo. 602 b
Secu tum 450 a
Seculum malũ 339 f 606 h
Securi in voluptate 237 g
Sedere ad dexteram vel ad ſiniſtram dei, & quid ſit ſedere ĩ deo 22 a
Sedet ad dexteram patris quomodo filius 419 b
Sedere in templum 515 b
Seductos quis intelligat apoſtolus 534 b
Semini inſunt duo 591 a
Senectus & infantia 497 h
Sen ſibillæ quæ ſint 17 c
Senſus quæ nuncient cordi, & quid cor renunciet 419 a
Senſus in deo 437 h
Separatio a Chriſto eſt ſumme timenda 92 e
Separatio ab Aegyptijs 589 a
Separatio a malis quomodo ſ
et in hac vita 439 b
ſepulcris mortuorum inferentes epulas arguit 312 e
ſermo dei gladius bis acutus fo. 450 b
ſerpẽs a Moyſe exaltatus quid ſignificet 61 b
ſerpentis caput 173 de
ſerpens nititur corrumpere virginitatem mentis, & nos deijcere de paradiſo 366 eg
ſerpentis aſtutia 474 c
ſerpens cur fœminam potius tentauit 534 a
ſeruiendum in quibus ſit malis hominis 446 g
ſeruire ad oculum. ibidem. h
ſeruire infirmitatibus eſt criminoſum, non autem illis ſubijci 634 b
ſeruitus duplex, 96 c 452 e
ſeruitus qua ſeruitur deo eſt ſemper libera 338 a
ſeruitus eſt homini propter peccatum indita. Seruitus aũt peccatorũ eſt peſſima 445 b
Seruitus voluntaria eſt quodammodo libera. ibidem e
ſeruitutẽ genuit culpa 499 b
ſeruos non facit Apoſtolus liberos, ſed bonos 446 f
ſeruos emere quilibet poteſt, Chrs etiam creare 584 b
ſeruus fidelis
ſexus neuter humanus excluſus eſt a beneficio xpi 584 f
ſigna imaginaria damnat. 266 c
ſigna mendacij 516 b
ſimilitudinem per angelos diſpenſatio non erit neceſſaria in patria 306 b
ſimilitudinum diuerſa genera applicãda ſunt ad pris & ſi ij ſimilitudinem explicandam, quia vna non ſufficit 576 c
ſimon quare vocatus Petrus. 182 b
ſimulacrorum adoratio peperit errores & idololatrias 19 f, eorum interpretatio improbatur 20 h
ſimulacra gerere idola 245 b
ſynagoga, Eccleſia 501 b
ſubdita ſub capite 338 b
ſine deo nihil poſſum
ſobrios eſſe quid ſit
ſol & Luna qd ſignificẽt
ſol non occidat &c.
ſol iuſtitiæ Chrs
ſol iuſtitiæ ſapiens
ſomnus innocens laud 267 f
ſomnus mors tẽporalis
ſoporis nõ ſignifica
ſecreta Adæ
ſpeci s diuinæ faciei
ſpeculantes dicũtur a ſpe nõ a ſpecula
ſperando & deſperando elitantur homines
ſperandũ bene
ſperans quod & vnde nõ eet impius eſt
ſpes futuri facit tolerare tia 108 g 111 b
ſpes non eſt ponenda in h ne, nec in ſuperfluis 235 b In quo ponend dendum 192
ſpes facit vt quæ videtur prudentia non ſit. 19
ſpes longe vitæ decipit 21
ſpes duplex 262
ſpes eſt neceſſaria per grinat ni noſtræ 295
ſpes iocunditatem nonnul habet 346
ſpes iuſtitiæ 402
ſpes ſalutis nõ ſalus confert in baptiſmo 572
ſpina non afferens fructum 589 b
ſpiritus huius mundi 39
ſpiritus ſanctus quare bis da 48 b
ſpiritum ſanctum non accip mali 49
ſpiritus dei qui ſpiritus Chr ſti 81
ſpiritus dei ſuſcipitur ſine a guſtiatione 49
ſpiritus eſt qui viuificat 91
ſpiritus dei etiam ad vindic commemoratur 95
ſpiritui ſancto attribuitur re miſſio peccatorum 96
ſpiritus ſanctus ab vtroq; proced 97 b & 93 a Non eſt a ſ ipſo nec ſunt duo ſpiritus

Digitized by Google

[illegible] pro no/ [illegible] quid ſit 104 b

Spiritus ſanctus confert om/ nem virtutem, quam habet homo 104 e

Spiritusſanctus habet quoti/ [illegible] gemitus noſtros 105 a

Spiritusſanctus a quibuſdam plus a quibuſdam accipitur. 154 b Datur hominibus ad mē/ ſuram 154 e

Spiritus rationalis eſt vis ani/ [illegible] ſubiectus deo intelligit [illegible] ſpiritualiter [illegible].

Spiritus hoīs eſt animus eius.

Spiritus dei docet nos quid [illegible] in deo.

Spiritus hominis eſt animæ [illegible] potentia.

Spiritus dei dicitur noſter, e [illegible] dei.

Spiritus dei cum dicitur ſolus [illegible] quæ dei ſunt, non exclu/ [illegible] pater aut filius.

Spiritus dei eſt ſpiritus chari/ tatis.

Spiritus huius mundi eſt ſpi/ [illegible] 195. b. e. f. g. e c.

Spūm nō habent ſchiſmatici, [illegible] 198 c

Spiritus hominis adhærens deo quomodo ſit vnus cū eo. 101 a

Spiritus ſanctus probatur eſſe [illegible] 209 b. non eſt creatu/ [illegible] 225. c. 328. b.

Spiritus ſanctus templum ſu/ [illegible] 225 c

Spiritus hominis [illegible] 268 b

Spiritus ſanctus [illegible] patre [illegible] 280. a. [illegible] Datur ad [illegible] ibidem. b.

[illegible] poſt reſurrectio [illegible] 281 c

[illegible] 282 a

Spiritusſanctus ab vtroque p [illegible] 282. b. Quomodo ſit [illegible] ibidem. e

Spiritusſanctus e charitas vi/ [illegible] 287 e

Spiritusſanctus non dicitur p prie donum niſi propter di/ lectionem 288 e f

Spiritus eſt vis quædam aīæ inferior mente 298 b

Spiritusſanctus eſt digitus dei. 331 b

Spiritusſanctus apparitiones. 310 e

Spiritus ſanctus nunquam di/ ctus eſt eſſe minor patre. 310 b

Spiritus eſt pignus participa/ tionis diuinæ 328 c

Spiritusſanctus eſt arra 333 g

Spiritūſanctū nō capiunt viuē/ tes ſm carnem 350 h

Spiritus quid ſit 367 f

Quare ſic vocatur. ibi. e.

Spiritus viuificabat etiam ve/ teris teſtamēti fideles 399 h

Spiritusſancto attribuitur re/ miſſio peccatorum 430 b

Spiritusſanctus quare in varijs linguis apparuit 431 e

Spiritus mentis 434 b

Spiritus dicitur etiam anima hominis, e pecoris, e ventus. ibidem. e.

Spiritūſanctū contriſtare 436 e

Spiritui ſancto debetur vnitas fidelium cum Chriſto 457 b

Spiritus quomodo extinguū/ tur a malis 511 c

Spiritus Animæ 511 b e

Spiritus timoris dei 551 h

Spiritusſanctus immutabilis eſt, vt pater, licet ſit per ſubiectā creaturam viſus 590 b

Spiritalia [illegible] 73 b

Spiritalis qui ſit homo 93 b

Spiritalis bene percipit ea q ſunt ſpiritus dei 195 b

Spiritales comparantur diei. 195 e

Spiritalis quādo cum Deo eſt, e ſuper omnia, e iudicans omnia 196 c b

Spiritales cui rei conſulant 199 e

Spiritaliter erſicet dic 199 f

Spiritales non habent diuiſio nem vt carnales 208 f g

Spiritale cur dicatur corpus. 318 g

Spiritales non debent aſpernari carnales 348 f

Spiritalium alius alio capa/ cior eſt 369 h

Spiritalis vnde dicatur 410 f

Spiritale non ſemper in laudē dicitur 449 f

Spiritalia ſurſum ſunt 495 h

Spiritalia dantes poſſunt acci/ pere temporalia 480 f

Splendor ab igne, vt filius a patre 576 b

Splendoris ad ignem ſimilitu do non eſt æqualis ſimilitu/ do filij ad patrem 576 c

Sponſi amicus non ſibi, ſed ſponſo zelat 362 a

ſtatus hominis quadruplex. 56 e

ſtellæ ſunt ſancti 466 b

ſterilitas iniquitatis 33 g

ſtipendia iuſtitiæ quare non dicuntur vita, vt peccatī mors 64 a

ſtipendiaria multitudo mili/ tiæ chriſtianæ 198 g

ſtola prima 450 h

ſtultum dei apoſtolo 188 e

ſtulto placet qui ſibi placet. 379 f

ſtulti ſic contendunt vt ambo careant 614 e

ſubſtantia creaturæ dependet a deo 576 e

ſufficiens hic ſtatuere nihil. 474. b. 561. e.

ſufficientia expectanda nobis. 544 b

ſuggeſtio diabolica miſcetur cogitationibus hominum. 449 f

ſuperbos tangit deus 487 h

ſuperbia fecit philoſophos in ſipientes 16 g

ſuperbia alia peccata grauia generat 22 b

ſuperbi e ingrati traduntur in concupiſcentias ſuas 22 b

ſuperbi primo traduntur in i/ munditiam, deinde in paſſio nes ignominiæ, e in repro/ bum ſenſum 22 c

ſuperbiæ vltima pœna eſt in/ fernus 23 f

alius peccata ſunt pœnæ pec

Digitized by Google

ſcatorum. ibidem.
ſuperbiæ philoſophorum ſpe/ cies due 24 g
ſuperbia confringitur de radi ce, & humilitas inſeritur. 146 d
Quæ eſt amor excellentiæ. parit inuidiam, & ideo eſt prior 292 a
ſuperbia facientis ſe æqualem deo 455 e
ſuperbiæ initium 299 f
ſuperbia ſola, etiam in recte fa ctis, cauenda eſt 370 g e
ſuperbi ſe pro deo habent. 377 e
ſuperbiendum non eſſe 545 e
ſuperbia initium peccati. 545 g
ſuperna qui ceſſant cognoſce re, cogitant de inferioribus. 142 c
ſuperſtitionum ſubuerſio 20 a
ſuperſtitioſa ſunt omnia quæ ad conſultationes & pacta cum dæmonibus pertinent, vt ligaturæ, characteres. Ge/ nethliaci, Mathematici, Sor tilegi &c. 266 b
ſurſum corda 466 a
ſurſum ſunt ſpiritalia 495 h
ſuſcitatio Lazari 295 c
ſuſcitatio Chriſtus faciliime mortuos 44 g
ſuſpitiones falſas arguit. 313. a. b.

Tabernaculorum fe/ ſti expoſitio mora/ lis 492 b
Tabernaculi deſcri/ ptio 597 a
Tabernaculum teſtimonij in/ trare quomodo ſit vnius. 593 g
Tangere Chriſtum aſcendenté ad patrem quid ſit 460 h
Tauri ſunt heretici 273 h
Templum dei corrumpendo peccatur in eum 211 b
Tellus, Neptunus 488 c
Templum ſpirituſſancti ſunt membra Chriſti. 225. c. d. 520. g.
Templum dei quanti ſumus, tantum ad eius familiá per/ tinemus 210 f
Templum Hieroſolymis reædi ficare conantes ignis exiliens combuſſit poſt paſſionem do mini 627. b. c
Tempora æterna preterita. 568 f. Non erant antequam ea deus faceret, quomodo er go æterna ibidem. e g
Tempus & Aeuum 568 g
Tempora fruſtra requiruntur ante creaturam 575 h
Tempori Chriſtus ſubditus nó erat 392 g a
Tempus redimere 441 h
Tempus promiſſionum. 575 g
Temporalium mala, & quali/ ter eis vtendum. 104. b Quid ab æternis differant. 295 d
Tenebre in ſe commutabiles 448 b. Peccatores 275 g
Tentari, & induci in tentatio/ nem 261 c
Tentatio humana quando eſt venialis 213 e
Tentatione in omni cuſtodit humilitas. 262. b. Et domi/ nus cuſtodit introitum & exi tum 262 a
Tentat diabolus ad decipien/ dum, deus ad probandum. 316 d
Tentat & non tentat deus. 410 g
Tentati ſpiritalis vnde po. teſt 410 f
Terrena querens 399 e
Terrena dat deus, ſed eis non eſt inhærendum 594 f
Terret & monet apoſtolus. 145 c
Tertium cœlum quid ſit. 366 d
Tertullianus aſtipulator No/ uatianorum 239 b
Teſtamentorum diſcretio. 31. a. c. 335. e.
Teſta. vet. quid ſuaſit. 90. g. Cur ſic dictum, & q legen/ dum 260 h
Teſta. vet. erat tempus gratiæ occultandæ 333 e
Teſta. vet. prodeſt, quia teſti monium perhibet n̄ro 3
Teſtamentum vetus eſt fi noui 79
Teſta. veteris promiſſa 40
Teſta. noui commemora 595 a
Teſta. vetus cur di 49
Teſtamentum cur nomina 595 b
Teſt ve. totum figu 597 b
Teſtis velox deus 33
Teſtimonia de Chriſto 39
Thalamus ſponſi vterus v ginis. 362. b. De quo C ſtus proceſſit ibidem e
Theoſebia cultus dei 99
Theſaurus ira dei 26
Theſaurus bonorum in cre 27
Thronus dei 579
Timore ſeruili bene agens eſt inter filios. 64. f. 95
Timor duplex 96. f. 145
Timere nihil eſt mali 145
Timor quibus maior, & qu bus minor eſſe debet 145
Timor ſeruilis quomó ani mam pungat, & quomod filialis 145
Timor ſeruilis, preparat a charitatem 236
Timore caſto quis peccare ti meat 384
Timor duplex 452
Timore non peccans fidem ha bet ſed iuſtus no eſt 614
Timor latronis quid differat a timore legem ſeruiliter im plentis 469
Timotheum quare Paulus ci cumcidit 391 g
Timotheum quo tempore ſo lum paſtorem habuerit Pau lus 467 b
Tympanum quid 480 f
Tota die expandi manus me/ as, & toti pro parte 139 b c
Tradidit pater filium, & filius ſe, & Iudas magiſtrum 111 e 384 f
Tradere corpus ſuum, non eſt ſe interimere 291 b
Tradere regnum deo & patri 309 e

Digitized by Google

Traditio Christi a se & a Iuda facta fuit 437 h
[illegible] mortis 443 h
[illegible] Gentis 293 c
Transformari de claritate in [illegible] gratia 338 b
[illegible] ad Christum 338 f
[illegible] Christi ad patrem [illegible] 217 d
[illegible] ad bona [illegible] 245 e
[illegible] 155 a
[illegible] gloriæ 344 b
[illegible] euangelio 517 a
[illegible] Christianus 561 c
[illegible] propter Christum 153 f
[illegible] 289 f
[illegible] 150 b
[illegible] 446 d f
[illegible] 360 c
[illegible] 355 d
[illegible] bona 357 g
[illegible] carnis 506 f
[illegible] 121 h
[illegible] 494 f
[illegible] 498 d
[illegible] 535 d
VAcua sunt [illegible] 273 h
Valetudo corporis non est contemnenda 540 a
Vanitati subiecta est omnis creatura in hoc mundo 100 b
Vanitas philosophorum gentilium 15 d
Vanitas [illegible] 476 c
Vasa [illegible] misericordiæ 128 c
Vasa lignea comburuntur, [illegible] 556 c f

Vbera ecclesiæ duo testamenta 199 f
Velamentum mulieris 270 a
Velamen Moysi quid 335 a
Velamen legis, & non lex, euacuatur 336 e f
Velamen qui aufertur 338 h
Velle bonum non potest homo sine dei auxilio 69 g
Velle dei quo vult omnes saluos fieri non aufert libertatem arbitrii 530 g
Velum per quod loquebatur Moyses, & quare scissum in morte Christi est velum templi 335 a b c
Vendere potuimus nos, non redimere. 93.d. Vendere non licet euangelium 552 c
Venia ia sine quibus vita præsens non ducitur non impediunt a vita æterna 32 b
Venialis lenitas io 213 e
Veritatis cognitio vnde esse potest in gentilibus 15 b
Veritas quo transmutatur in mendacium 19.h.20.h
Veritas cordis & oris 135 e
Veritas non est deserenda propter imperfectos 190 h
Veritas est semper xps 190 a
Veritas siue Christus vt totum in eo verum sit 366 e
Veritatem cum omnibus mendacium nullo loquí licet 435 g
Verbum non est [illegible] ecclesiæ secundum [illegible] 49 b
Veritatem non continuo nouerunt qui credunt 533 d
Veritatis prædicans [illegible] veritas non potest 553 h
Verbum [illegible] baptismum 133 e
Verba minatoria non sunt in scripturis optantis, sed prophetantis 142 b
Verbum dei vt non inaniter audiatur facit deus 503 b
Verba apostoli minacia sunt pronunciatiua, non imprecatiua 567 c
Verecundia non est in fronte libera 14 h
Vestem nuptialem habere 182 c
Vestis alia est matrimonialis, alia vidualis 228 g

Vestes monachorum nigræ sunt. 228 g. In veste superba potest habere cor humile, & contra. ibidem. h
Vetera quæ transierunt 350 b quæ adhuc agimus innouari. c
Via ad deum est Christus 16 b
- Reuelatur paruulis 16 a
Via ad vitam æternam 110 e
Viæ inuestigabiles 149 b
Victor & victima fuit Christus 531 c
Victoria de peccato est donum dei 324 f
Vincere in bono malum 157 g
Videre deum peccata, est eum punire peccata 44 h
Videre aqui, & quomodo ea cifacti sunt 146 f
Videre [illegible] 77 b
Videri volunt opera bona. 477 g
Videre deum in qua specie est cupiuit Moyses 368 c
Vidua est anima, & vnde dicta vidua 539 f
Viduis incumbit officium orandi. 539 g
Viduitas melior est quam secundæ nuptiæ, licet bonæ 240 e
Vigilijs sanctorum quæ insolentiæ agantur 164 e
Vindicatio quorund criminum est corporaliter 23 e
Vindictam qualiter petit martyris 156 d. Et qualiter malevolus animus. ibidem. f.
Vindicta [illegible] correctio 215 h
Vindicta mortis quare rarior in nouo quam veteri testamento 216 h
Vindictæ appetitio 463 b
Vindicat dominus non iratus 279 c
Vinea & ædificium domini nos sumus 101 b
Vir debet mulieri esse exemplum castitatis 226.h.228 a
Vir animæ ratio 268 b
Vir ordinatissime est caput mulieris 271.h. Etiam si non peccasset 533 f
Vir perfectus in cuius mensura resurgemus 435 g
Viri & vxoris quantum ad co

cubitum æqua eſt auctori/ tas 228 b
Vires magnæ nocent 42 a
Virginitatis pie merita 237 h
Virginitatem men'is nititur ſerpens corrūpere. 366 e
Virgines ſtultæ & foris ſtātes vnde dicantur 243 a
Virgo præfertur mari 535 f
Virginitas quędam turpis eſt 542 b
Virtus perfecta q̄d ſit 297 e
Virtutis premiū deus 310 e
Virtus peccati lex 323 d e
Virtutis & bonorum operum latitudo, longitudo, altitu/ do, & profunditas 429 d h
Virtus noſtra eſt cõmunicatio paſſionum Chriſti 470 b
Viſa faciunt vt credamus non viſa 385 c
Viſibilia permanentia 296 f
Viſibilium regio 476 e
Viſio dei nihil in oui habet. 269 g
Viſio eſt præmium fidei. 294 e f
Viſionū genera 370 e g h
Viſionū præſtantia 370 a
Vita Chriſtiani debet eſſe conformis geſtis Chriſti 68 b
Vita hoīs breuis 76 f
Vita iuſti bellum eſt non triū/ phus 76 h
Vita hominum quadruplex. 91 a b
Vita beata quæ ſit 106 e
Vita beata & iactantia eorū qui ſe hic beatos dicūt 155 g
Vita humana debet pro certe in Chriſto deficere in ſe, vt qui Chriſto viuit non ſibi viuat 349 b
Vita animæ ſpiritus ſanctus & charitas 287 e
Vita animæ, carnis & hominis duplex vita 434 b
Vita noſtra diſſentio 473 g
Vita toti boni Chriſtiani eſt deſiderium 473 h
Vitæ vanitas 476 c
Vita bona nobis neceſſaria eſt fama proximis 478
Vita magis homini q̄ pecu/ ti eſt diligenda 506 b
Vita in peccatis mors eſt. 540 d
Vitia diabolo attributa. 407 b
Viuens male & promittens ſi/ bi vitam decidit ſe. Nemo autē poteſt bene viuere niſi Chriſtus inuenerit eū. 277 b
Viuens deo & legi 523 c
Viuere bene dat deus 15 b
Viuere ſecundum carnem eſt totum mali 92 a
Viuere ex euangelio licebat tā diſcipulis q̄ apl'is 248 a
Viuere Chr̄o non ſibi 349 f
Viuere deo & de deo 295 c
Viuit ſine peccato nemo licet ſine crimine 417 b
Vnigenitus dei ſolus Chriſtus 489 f
Vnitas fidelium & pax attribui tur ſpiritui ſancto. 457 b e
Vnus deus non plures 151 b
Vnum non ſunt anima & corpus, ſed vnus homo 101 a
Vocari ſecundum propoſi/ tum 107 a
Vocatio electorum. 110 f Vocat deus vt alios faciat. 196 e
Vocatio noſtra 295 e
Vocatio Pauli non impoſuit ipſi neceſſitatem 627 a
Vocatur quilibet. ibidem.
Vocis Chr̄i efficacia 486 b
Voluntas accipitur pro facto in decedentibus ſtatim poſt conuerſionem 27 c
Voluntatis inſpector deus. 37 b
Voluntatē dei ſequentes deū præcedere faciunt 108 g
Voluntates malas deus in bonum conuertere pōt 121 f
Voluntatis diuinæ non eſt inquirenda ratio 128 f
Voluntas non ſufficit ſine miſericordia & gratia 124 b q 131 b
Voluptas immiſcet ſe neceſſi/ tati 165 g
Voluntatis ſubditorum impletur conſilium expectandum eſt ab epiſcopo 285 f
Voluntas cupiditatibus ſubie dita non eſt libera 333
Voluntas noſtra accommendanda eſt auxilio diuino 427 b
Voluntas quomodo bona. 417 a
Voluntati dei deputanda ſunt omnia 612 l
Voluntas plus eſt q̄ natura fortior 634 l
Vota quid valeant, & quibus liceant 228 b 241 h 242 g.
Vouens attendas quid vt red das 542 a
Vox Moyſi & Chriſti 338 g
Vox dei quæ ſit 585 a
Vſq; ad &c 36 d 66 e
Vſtio duplex 368 h
Vti bene conceſſis eſt diffici/ le 505 h
Vulnera peccatorum non deſunt ſtrenuis bellatoribus. 94 h
Vulnus & medicamentum ſunt in carne Adam 591 b
Vulnus peccati 617 f
Vxoris officium 226 g
Ducenda amatur non du/ cta 346 a
Vxoris dilectio 443 h
Vxor amans maritum ſolum quia diues eſt, non eſt caſta 455 g
Vxoris vetatur abuſio. 504 g
Vxor Loth condimentum eſt cæteris. 542 h
ZAcharię præſtantia. 593 a
Zelare in quibus debeant mulieres vi/ ros ſuos 226 g
Zelat ſponſo nō ſibi quiſquis eſt amicus ſponſi 362 a
Zelum habere ſecundum ſcientiam quid ſit 131 b h
Zelum dei habentes non ſecū/ dum ſcientiam. 131 ch
Zeli ratione electus Paulus in doctorem gentium. 637 e

FINIS.

HIERONYMVS IN CATALOGO SCRIPTORVM ECCLESIASTICORVM.

PAVLVS apoſtolus, qui ante Saulus, extra numerum duo
decim apoſtolorũ, de tribu Be
niamin et oppido Iudææ Gi
ſchalis fuit, quo a Romanis cã
pto, cum parentibus ſuis Tar
ſum Ciliciæ cõmigrauit, a qui
bus ob ſtudia legis miſſus Hieroſolimã, a Gamaliele uiro Act.5.
doctiſſimo, cuius Lucas meminit, eruditus eſt. Cum Act.8.
autem interfuiſſet neci martyris Stephani, et acceptis a
pontifice templi epiſtolis, ad perſequendos eos qui Chri
ſto crediderant, Damaſcum pergeret, reuelatione com Act.10.
pulſus ad fidem quæ in actibus apoſtolorum ſcribitur, in
vas electionis de perſecutore translatus eſt. Cumq; pri
mum ad prædicationem eius Sergius Paulus proconſul
Cypri credidiſſet, ac eo quod eum Chriſti fidei ſubegerat, Act.12.
ſortitus eſt nomen Paulus, et iuncto ſibi Barnaba, multis
vrbibus peragratis, reuertenſq; Hieroſolimam, a Petro Ia
coboq; et Ioanne gẽtium apoſtolus ordinatur. Et quia in
actibus apoſtolorum pleniſſime de eius cõuerſatione ſcri
ptum eſt, hoc tantum dicam, quod poſt paſſionem domi
ni viceſimoquinto anno, id eſt ſecundo Neronis, eo tem
pore quo Feſtus procurator Iudææ ſucceſſit Felici Ro
mã vinctus mittitur, et biẽniũ in libera manẽs cuſtodia,
aduerſus Iudæos de aduẽtu Chriſti quotidie diſputauit.

Sciendum autem in prima ſatisfactione, nec dum Ne
nis imperio roborato, nec in tanta erumpente ſceler
quanta de eo narrant hiſtorie, Paulum a Nerone dimi
ſum, vt euangelium Chriſti, in occidentis quoq; part
bus prædicaret, ſicut ipſe ſcribit in ſecunda epiſtola a
cap.iiij. Timotheum, eo tempore quo et paſſus eſt, de vincul
dictat epiſtolam. In prima mea ſatisfactione, nemo mi
hi affuit, ſed omnes me dereliquerunt: non eis impute
tur. Dominus autem mihi affuit et confortauit me, v
per me prædicatio compleretur, et audirent omnes gen
tes, et liberatus ſum de ore leonis: Manifeſtiſſime lee
nem propter crudelitatem. Neronem ſignificans. Et in
ſequentibus. Liberatus ſum de ore leonis. Et ſtatim li
berauit me dominus ab omni opere malo, et ſaluauit me
in regnum ſuum cœleſte, quod ſcilicet preſens ſibi ſenti
ret imminere martyrium. Nam et in eadem epiſtola præ
miſerat. Ego enim iam immolor, et tempus reſolutio
nis meæ inſtat. Hic ergo decimoquarto Neronis anno,
eodem die quo Petrus, Rome pro Chriſto capite truncæ
tus, ſepultusq; eſt in via Oſtienſi, anno poſt paſſionem
domini triceſimoſeptimo.

Scripſit autem decem ad ſeptem eccleſias epiſtolas, ad
Romanos vnam, ad Corinthios duas, ad Galatas vnā,
ad Epheſios vnam, ad Philippenſes vnam, ad Coloſ
ſenſes vnam, ad Theſſalonicenſes duas. Præterea ad
diſcipulos ſuos, Timotheo duas. Tito vnam, Philemo
ni vnam. Epiſtola autem quæ fertur ad Hebræos non
eius creditur, propter ſtili ſermonisq; diſtantiam: ſed
vel Lucæ euangeliſtę iuxta quoſdam: vt vel Clemen

ti, Romanæ poſtea eccleſiæ epiſcopi, quem aiunt ſen-
tentias Pauli proprio ordinaſſe et ornaſſe ſermone: vel
certe quia Paulus ſcribebat ad Hebræos, et propter in-
uidiam ſui apud eos nominis, titulum in principio ſalu
tationis amputauerat. Scripſerat, vt Hebræus Hebræis
Hebraice, id eſt ſuo eloquio diſertiſſime, vt ea quæ elo
quenter ſcripta fuerant in Hebræo, eloquentius verte-
rentur in Græcum, et hanc cauſam eſſe, quòd a
ceteris Pauli epiſtolis diſcrepare videa-
tur. Legunt quidam et ad Lao-
dicenſes, ſed ab omnibus
exploditur.

Digitized by Google

PRAEFACIO S. HIERONYMI IN OMNES EPISTOLAS S. PAVLI.

PRIMVM quæritur, quare po
euangelia quæ ſupplementum
gis ſunt,& in quibus nobis exem
pla & præcepta viuẽdi pleniſſim
digeſta ſunt voluerit apoſtolus ha
epiſtolas ad ſingulas eccleſias de
ſtinare. Hac autem cauſa factum
videtur, vt ſcilicet initia naſcentis eccleſiæ nouis ca
ſis exiſtentibus præueniret, & vt præſentia atque
orientia reſecaret vitia, & poſt futuras exclude
ret quæſtiones, exemplo prophetarum, qui poſ
editam legem Moyſi in qua omnia dei mandata le
gebantur, nihilominus tamen doctrina ſua redi
uiua ſemper populi compreſſere peccata, & pro
pter exemplum viuẽdi libros ad noſtram etiam me
moriam, tranſmiſerunt. Deinde quæritur cur non
amplius q̃ decẽ epiſtolas ad eccleſias ſcripſerit (De
cem, ſunt enim cum ea quæ dicitur ad Hebræos) nã
reliquæ quattuor ad diſcipulos ſpecialiter ſunt por
recte oſtenderet nouum nõ diſcrepare a veteri teſta
mento,& ſe contra legem non facere Moyſi ad nu
merum primorum decalogi mandatorum ſuas epi
ſtolas deſtinauit: & quot ille præceptis a Pharaone
inſtituit liberatos, totidẽ epiſtolis a diabolis & ido
lolatriæ ſeruitute edocet acquiſitos. Nam & duas
tabulas lapideas duorum teſtamentorum figuram
habuiſſe eruditiſſimi tradiderunt: Epiſtolam ſane
quæ ad Hebræos ſcribitur, quidam Pauli non eſſe af
firmant, eo quod non ſit eius nomine titulata, & ꝓ
pter ſermonis ſtyliq; diſtantiam, ſed aut Barnabæ
iuxta Tertullianũ, aut Lucæ iuxta quoſdam, vel certe
Clementis diſcipuli apoſtolorum,& epiſcopi Roma

Digitized by Google

æ eccleſiæ poſt apoſtolos ordinati. Quibus reſpō-
dendum eſt, ſi propterea Pauli non erit quia eius nō
habet nomen, ergo nec alicuius erit, quia nullius no
mine titulatur: quod ſi incōueniens abſurdumq́ eſt,
ipſius magis eſſe credenda eſt, quæ tanto doctrinæ
ſuæ fulget eloquio. Sed quoniam apud Hæbreorū
eccleſias quaſi deſtructor legis falſa ſuſpitione ha-
bebatur, voluit tacito nomine de figuris legis & ve-
ritate Chriſti reddere rationem, ne odium nominis
fronte prelati vtilitatem excluderet lectionis. Non
eſt ſane mirum ſi eloquentior videatur in proprio,
ideſt hebræo, q̃ in peregrino, ideſt in græco, quo
cæteræ epiſtolæ ſunt ſcriptæ ſermone.

Mouet etiam quoſdam quare Romanorum epi- Roma. xv.
ſtola in primo ſit poſita, cum eam non primo ſcrip-
tam ratio manifeſtet. Nam hanc ſe proficiſcentem
Hieroſolymam ſcripſiſſe teſtatur, cum Corinthios
& alios tam ante vt miniſterium quod ſecum porta-
turus erat colligerent, literis adhortatus ſit. Sed inde
intelligit quidam volunt ita omnes epiſtolas ordina
tas, vt prima poneretur quāuis poſterior fuerit de-
ſtinata, vt per ſingulas epiſtolas gradibus ad pfectio
ra veniretur. Romanorum namq́ pleriq́ tam rudes
erant, vt non intelligerent dei ſe gratia, & non ſuis
meritis eſſe ſaluatos, & ob hoc duo inter ſe populi
conflictarent. Idcirco illos indigere aſſerit corrigi,
vitia gentilitatis priora commemorans. Corinthiis
autem iam dicit ſcientiæ gratiam eſſe conceſſam, &
non tam omnes increpat, quam cur peccantes non
increpauerunt repræhendit: ſicut ait, Auditur inter i. Cor. v.
vos fornicatio. Et iterum, Congregatis vobis cum
meo ſpiritu, tradere huiuſmodi Satanæ. In ſecunda
vero Corinthii laudantur, & vt magis ac magis pro
ficiant cōmonentur. Galatæ vero iam nullius crimi-
nis arguuntur: niſi hoc tantum, quod callidiſſimis
pſeudoapoſtolis crediderunt. Epheſii ſane nulla re-

Digitized by Google

prehenſione, ſed multa laude ſunt digni, quia fidem apoſtolicam ſeruauerunt. Philippenſes etiam multo magis collaudantur, qui nec audire quidem falſos apoſtolos voluerũt. Theſſalonicenſes nihilominus in duabus epiſtolis omni laude proſeqtur, eo quod non ſolum fidem inconcuſſam ſeruauerint veritatis, ſed etiam in perſecutione ciuium fuerint conſtantes inuenti. Coloſſenſes autem tales erant, vt cũ ab apoſtolo viſi corporaliter non fuiſſent, hac laude digni haberentur. Et ſi corpore (inquit) abſens ſum, ſed ſpiritu vobiſcum ſum gaudẽs, & videns ordinem veſtrum. De Hebræis vero quid dicendum eſt? quorum Theſſalonicẽſes qui plurimum laudati ſunt, imitatores facti eſſe dicũtur. Sicut ipſe ait, Et vos fratres imitatores facti eſtis eccleſiarũ dei, quæ ſunt in Iudæa, eadem enim paſſi eſtis & vos a cõtribulibus veſtris, quæ & illi a Iudæis. Apud ipſos quoq; hebræos eadem commemorat dicens, Nam & vinctis compaſſi eſtis, & rapinam bonorum veſtrorum cum gaudio ſuſcepiſtis, cognoſcentes vos habere meliorem & manentem ſubſtantiam.

I. Theſ. ij.

Heb. x.

ARGVMEMTVM EPISTOLAE AD ROMANOS.

ROMANI *ſunt qui ex Iudæis, et gentibus crediderunt. Hi ſuperba contentione volebant ſe alterutrum ſupponere. Nam Iudæi dicebant, Nos ſumus populus dei, quos ab initio dilexit et fouit, nos circunciſi ex genere Abraham, ſancta deſcendimus ex ſtirpe: et vocatus retro apud Iudæam tantum deus. Nos de Ægypto ſignis dei et virtutibus liberati, mare ſicco pertranſiuimus pede, cum inimicos noſtres grauiſſimi fluctus inuoluerent. Nobis pluit manna dominus in deſerto, et quaſi filiis ſuis cæleſte pabulum miniſtrauit. Nos die nocteq; in columna nubis, ignisq; præceſſit, vt nobis in inuio iter oſtenderet. Atq; vt cætera eius circa nos immenſa beneficia taceamus, nos ſoli digni fuimus dei legem accipere, et vocem dei loquentis audire, eiuſdemq; cognoſcere voluntatem. In qua lege nobis promiſſus eſt Chriſtus, ad quos etiam ipſe ſe veniſſe teſtatus eſt dicens, Non veni niſi ad oues quæ perierant domus Iſrael, cum vos canes potius q̃ homines appellauerit. Æquum ne ergo eſt vt idola hodie deſerentes quibus ab initio deſeruiſtis, nobis comparemini, et non potius in proſelytorum locum ex legis auctoritate, et conſuetudine deputemini? Et hoc ipſum non mereremini, niſi quia larga ſemper dei clementia voluit vos ad noſtram imitationem admittere.* Matt.xv.

Gentes etiam econtrario reſpondebant. Quanto enim maiora erga vos dei beneficia narraueritis, tanto maiores vos criminis reos eſſe monſtrabitis. Semper enim his omnibus extitiſtis ingrati. Nam ipſis pedibus quibus aridum mare tranſiſtis, ludebatis ante idola quæ feciſtis, et ipſo ore quo pauloante ob necem aduerſariorum domino cantaueratis, ſimulacra vobis fieri popoſciſtis. Illis oculis quibus venerando deum in nube vel igne conſpicere ſolebatis, ſimulacra intuebamini. Manna quoq; vobis faſtidio fuit, et ſemper in deſerto contra dominum murmuraſtis, ad Aegyptum vnde vos manu valida eiecerat, redire cupientes. Quid plura? Ita patres veſtri crebra prouocatione dominum irritauerunt, vt omnes in eremo morerentur: nec plus ex ſenioribus eorum q̃ duo homines terram repromiſſionis intrarent. Sed quid antiqua replicamus? cum etiam ſi illa minime feciſſetis, de hoc ſolo nemo vos dignos venia iudicaret, ꝙ dominum Chriſtum prophetarum ſemper vobis vocibus repromiſſum, non ſolum ſuſcipere noluiſtis, ſed etiam morte peſſima peremiſtis. Quem vt nos cognouimus ſtatim credidimus, cum nobis de eo antea non fuerit prædicatum. Vnde probatur: ꝙ idolis ſeruiuimus, non obſtinationi mentis, ſed ignorantiæ deputandũ. Qui enim cognitum illico ſequimur, olim vtiq; ſequeremur ſi antea cognouiſſemus. Sic aũt vos de generis nobilitate iactatis quaſi non morum imitatio magis q̃ carnalis natiuitatis, filios vos faciat eſſe ſanctorum Deniq; Eſau, et Iſmael cum de ſtirpe ſint Abrahæ, minime tamen in filios reputantur. Hic taliter

Digitized by Google

dercantibus apoſtolus ſe medium inter ponens, ita pariter dirimit quæſtiones, ut neutrum eorum ſua iuſtitia ſalutem meruiſſe confirmet: ambos uero populos et ſciē ter et grauiter deliquiſſe: Iudæos quod per præuaricationem legis deum inhonorauerint: gentes uero quod cū cognitum de creatura creatorem ut deum debuerint uenerari, gloriam eius in manu facta mutauerint ſimulacra. Vtroſq; etiam ſimiliter ueniam conſecutos, æquales eſſe ueraciſſima ratione demonſtrat, præſertim cum in eadem lege prædictum, et Iudeos et gētes ad Chriſti fidem uocandos eſſe, oſtendat quamobrem viciſſim eos humilians ad pacem et concordiam cohortatur.

Principio ab ipſa mundi compoſitione damnat ingratitudinis uniuerſum hominum genus: quod in tanta operum excellentia opificem non recognoſcant. Imo cum agnoſcere cogantur, non eo quo decet honore proſequantur eius maieſtatem, ſed ſua uanitate prophanent ac uiolent. Ita omnes rei peraguntur impietatis, qua nullum eſt magis deteſtandum flagitium. Ac quo magis eluceat, omnes defeciſſe a Domino, recenſet fœda et horrenda facinora, quibus paſſim ſunt homines obnoxii. Quod manifeſto Argumento eſt, à Deo nos degeneraſſe, quandoquidem illa diuinæ iræ ſigna ſunt, quæ non niſi impiis extarent. Quoniam aut Iudei, et ex gentibus quidam dum externæ ſanctimonie velo, internam nequitiam obtegebant, minime uidebantur horum facinorum arguendi, ideoq; communi damnatione eximendi putabantur, In illam fictam ſanctitatem ſtilum dirigit Apoſtolus. Et quoniam ſanctus Primum cap.

lis illis larua detrahi coram hominibus non poterat, eos ad Dei iudicium reuocat, cuius oculos neq; latentes cupiditates fallunt.

Poſtea facta partitione ſeorſum Iudeos et gentes ad tribunal Dei ſiſtit, gentibus ignorationem quam prætendebant ab ignorantia, præcidit, quòd conſcientia uice legis illis foret, à qua ſatis ſuperq; arguebantur Iudeos unde defenſionem captabant urget maxime, nempe a lege ſcripta, cuius cũ tranſgreſſores oſtenderentur, iniquitatem inficiari non poterant quando ipſo Dei ore aduerſus eos iam pronunciata erat ſententia. Simul obiectionem excipit, quæ ab ipſis facere uideri poterat, nempe, quod Dei Fœderi, quod eis erat ſanctificationis nota iniuria fiebat, niſi ab aliis diſcernerentur. Hic primo docet iure Fœderis nihil eos præcedere ceteris, quando ſua perfidia ab eo deſciuerint. Deinde ne quid diuinæ promiſſionis conſtantiæ derogetur, concedit eis aliquam ex fœdere prærogatiuam: ſed quæ in Dei miſericordia, non ipſorum merito ſita ſit. Ideo propriis dotibus manere gentibus equales. Tum iudeos et gentes eſſe omnes peccatores, confirmat ab autoritate ſcripturæ: ubi etiam non nihil attingit de legis uſu.

Tertium cap.

Vbi plane humanum genus ſpoliauit et uirtuti ſuæ fiducia, et iuſtitiæ gloria, diuiniq; iudicii ſeueritate conſternauit, redit iam ad id quod propoſuerat: fide nos iuſtificari, exponens que ſit illa fides, et qualiter per eam nobis acquiratur Chriſti iuſtitia. His ſubiicit ad finem capitis tertij, inſigne epiphonema, ad retundendam

dus humani ſupercilij ferociam, ne audeat aduerſus Dei gratiā ſe efferre. et ne Iudei tantū Dei gratiam in gēte ſua cōcluderēt, eā gētibus quoq; obiter vindicat.

Capite quarto ab exemplo argumentatur, quod illuſtre, ideoq; cauillis nequaquam obnoxium proponit, in Abraham ſcilicet, qui cum ſit pater fidelium, inſtar regulae et generalis cuiuſdam exemplaris eſſe debet. Illum ergo ubi fide iuſtificatum eſſe probauit, nobis eandem eſſe tenendam uiam docet. Atq; hic inſerit, et con trariorum comparatione ſequi, operum iuſtitiam euaneſcere, ubi fidei iuſtificationi locus datur. Quod ex Pſalmographo confirmat, qui cum hominis beatitudinem in Dei miſericordia reponat, operibus hoc adimit ut beatum hominem reddant, Tum quod ante breuiter attigerat, fuſius proſequitur, nihil eſſe cur Iudei prae gentibus ſe attollant, quibus cum ſit ex aequo haec illis communis felicitatis: Quando iuſtitiam Abrahae in praeputio contigiſſe ſcriptura narrat: quo loco nonnihil per occaſionem de uſu circuncisionis annectit. Poſtea ſubijcit ſola dei bonitate niti ſalutis promiſſionem, quia ſi in legem recumbat nec quietem allatura ſit conſcientiis, in quibus ipſam oportet ſtabiliri, nec ad ſuum com plementum unquam peruentura: Proinde ut firma ſit ac certa, oportere nos in ipſa amplexanda ſolam Dei bonitatem intueri, non nos ipſos: Imitatione Abrahae, qui auerſam à ſeipſo conſiderationem in Dei potentiam intendit in fine capitis, quo proprius exemplum adductū applicet, ad uniuerſalem cauſam, quae ſunt utrinq; ſimilia comparat.

5 Quintum caput poſt delibatum iuſtitiæ fidei fru-
ctum et effectum, totum ferè in amplificationibus ab-
ſumit & ad rem melius illuſtrandam: Argumento .n. à
maiori ducto oſtendit, quantum iam redempti et recon-
ciliati Deo expectare ab eius caritate debeamus, quæ tã
effuſa in peccatores ac perditos fuit, ut impertierit no-
bis unigenitum atq; unice dilectum filium: Poſtea com-
parationes habet peccati cum gratuita, iuſtitia Chriſti
6 cum Adam, mortis cum uita, legis cum gratia, unde
conſtet infinita Dei bonitate mala noſtra, quamuis in-
gentia, abſorberi: Sexto capite deſcendit ad ſanctifica
tionem quam in Chriſto obtinemus, Siquidem carni pro
cliue eſt, ſimul ac leuem gratiæ huius guſtum uſurpauit,
uitijs ac libidinibus ſuis placide indulgere, quaſi iam de
functa foret, Paulus uero contra hic contendit, non poſ
ſe nos iuſtitiam in Chriſto percipere, quin ſimul ſanctifi
cationẽ apprehendamus, Argumentatur à Baptiſmo per
quem in Chriſti participationem initiamur: illic Chri-
ſto conſepelimur, ut nobis emortui, per eius uitam ſuſci
temur in uitæ nouitatem: Sequitur ergo, ſine regenera
tione neminem poſſe induere ipſius iuſtitiam: inde ex-
hortationes ad uitæ puritatem, ac ſanctimoniam dedu-
cit, quæ neceſſario in ijs adparere debent qui à regno
peccati, in regnum iuſtitiæ traducti ſunt, repudiata im-
pia carnis indulgentia quæ ſolutiorem peccandi licen-
tiam in Chriſto querit: Breuem quoq; mentionem inter
ſerit legis abrogatæ, in qua abrogatione elucet nouum
teſtamentum, ubi cum peccatorum obliuione ſpiritus
ſanctus promittitur.

Digitized by Google

Capite ſeptimo ingreditur iuſtam diſputationem de 7
legis uſu, quem uelut digito prius demonſtrare, quaſi
aliud agens, rationem aſſignans cur à lege ſoluti ſimus,
quia non niſi ad condemnationem per ſe ualebat. Quod
ne in legis contumeliam uergeret, fortiter ab omni ca-
lumnia ipſam aſſerit. Docet.n. noſtra culpa factũ, ut mor-
tis materiam cederet quæ in uitam data erat. ſimul expo
nit quomodo per eam peccatum augeatur. Ex in tranſit
ad deſcribendam ſpiritus et carnis luctam quam in ſe fi- C
lij Dei ſentiunt, quamdiu carcere mortalis corporis cir-
cundatur. ferunt enim concupiſcentiæ reliquias, quibus
aſſidue à legis obſequio ex parte retrahuntur.

Caput octauũ plenum eſt conſolationibus, ne audita 8
inobedientia quam prius arguerat, ſeu potius imperfe-
cta obedientia, perterritæ fidelium conſcientiæ deijcian-
tur. Uerum ne ſibi impij blandiantur, primum teſtatur
beneficium hoc non niſi ad regeneratos pertinere, in qui-
bus Dei ſpiritus uiuit, ac uiget. Explicat igitur duo.
Omnes qui Domino Chriſto per eius ſpiritum ſunt inſer-
ti, extra damnationis periculum et aleam eſſe, utcunq;
onerati ſint adhuc peccatis. Deinde omnes qui in car-
ne manent expertis ſanctificationis ſpiritus, nequaquam
eſſe tanti boni participes. tum poſtea explicat quanta ſit
fiduciæ noſtræ certitudo, quando, quidem ſpiritus Dei
ſuo teſtimonio dubitationem ac trepidationem omnem
abigit. Ad hæc per anticipationem commonſtrat, non
poſſe externæ uitæ ſecuritatem interpellari aut contur-
bari præſentibus miſerijs, quibus hæc mortalis uita ob-
noxia tenet. Quin potius talibus exercitijs ſalutem non

Digitized by Google

ſtram promoueri, ad cuius excellentiam ſi conferantur
omnes preſentes miſerie, nihil reputabuntur. Id Chri
ſti exemplo confirmat, qui ut primogenitus eſt principa
tum tenens in Dei familia, ita prototypus eſt, cui nos
omnes decet conformari. Proinde quaſi ſecuris rebus
optimam gloriationem attexit, qua ſatane potentię, et
machinamentis animoſe inſultat,
9 Quando uero pleriq; permouebantur, cum uiderent
Iudeos federis primarios cuſtodes, atq; heredes a Chri
ſto abhorrere, quia ſcilicet inde colligebant, aut trans
latum eſſe fedus ab Abrahe poſteritate, que federis cō
plementum aſpernaretur: Aut hunc non eſſe illum re
8 demptorem promiſſum, qui genti Iſraelitice non melius
conſuleret, huic queſtioni ab initio noni capitis obuiare
incipit. Prefatus ergo de ſua erga populares dilectio
ne, ne quid et odio loqui uideatur, ſe ſimul benigne cō
memoratis quibus preſtabant ornamentis, ad tollendū
quod ex eorum cecitate oriebatur offendiculum, molli
ter delabitur. Ac facit quidem duplex genus filiorum
Abrahe, ut oſtendat non omnes qui ex eo ſecundum car
nem deſcenderunt, cenſeri in ſemine ad participandam
federis gratiam. Contra extraneos, ſi per fidem inſeran
tur, filiorum haberi loco. Cuius rei exemplū in Iſmael
et Eſau profertur. Proinde hinc nos ad electionem Dei
reuocat, unde totum negocium dependere neceſſario re
putandum eſt. Porrò cum hec electio ſola Dei miſericor
dia nitatur, fruſtra eius cauſa queritur in hominum di
gnitate. Ex aduerſo eſt reiectio, cuius tametſi certa eſt
iuſtitia, cauſa tamen Dei uoluntate ſuperior non extat:

Digitized by Google

Circiter finem capitis tum uocationem gentium, tum Iudæorum reprobationem prophetarum uaticinijs teſtatam commonſtrat.

Capite decimo rurſum a teſtificatione ſui erga iudeos amoris exorſus, exprimit inanem operum fiduciam illis exitij cauſam eſſe. Et ne legem obtenderent, contra occurrit, lege quoq; nos ad fidei iuſtitiam manuduci. Subiungit hanc iuſtitiam Dei benignitate promiſcue nationibus omnibus offerri. Sed ab his Demum apprehendi, quos Dominus ſpeciali gratia illuminarit. Quod autem plures ex gentibus, quam ex Iudeis id boni aſſecuti fuerunt, id quoq; a Moſe et Ieſaia predictum commemorat, quorum alter de gentium uocatione: Alter de Iudeorum induratione aperte uaticinatus eſt. 10

Herebat adhuc tamen queſtio. An non inter Abrahe ſemen, et alias nationes ex Domini federe aliquid eſſet diſcriminis? Hanc dum uult ſoluere, primum admonet, ne opus Domini ad oculi aſpectũ limitetur, quando ſepe notitiam noſtram electi preterennt. Queadmodum olim falſus fuit Helias, cum putaret religionẽ inter Iſraelitas interijſſe, ſuperſtitibus adhuc ſeptem milibus. Deinde ne conturbemur incredulorũ multitudine, quos uidemus Euangelium abominari: Demum aſſeuerat in Iudeis etiã Abrahe poſteritate reſidere Domini fedus: ſed penes eos, quos Dominus libera electione predeſtinauit. Tum ſermonẽ ad gentes conuertit, ne ſua adoptione nimiũ ferocientes, illis tanquã reiectis inſultent, quando nulla re illos excellant niſi dignatione Domini, que magis materia humilitatis illis eſſe debet. Quin nec illam a 11

ſemine Abrahe receſſiſſe quia gentium fide tandem pro uocandi ſunt Iudei ad Emulationem : ut ita Dominus totum Iſraelem ſuum recolligat.

Tria quæ ſequuntur capita, parænetica ſunt : ſed uarie diſtincta.

12 Duodecimum generalibus præceptis Chriſtianam uitam informat.

13 Decimum tertium bona ex parte in aſſerendo magiſtratuum iure uerſatur unde non dubia coniectura colligimus fuiſſe tunc quoſdam inquietos, qui libertatem Euangelij ſtare præter officia charitatis, bene quoque obedientiam ſub charitate contineri indicat. Poſtea ſubnectit, quæ, nondum recenſuerat, ad inſtruendam uitam præcepta. Proximo capite exhortationem ſuſcipit, eo ſeculo in primis neceſſariam. Nam cū eſſent qui ſuperſtitione obſtinatiori inſiſterent obſeruationibus Moſaicis, earum neglectum ferre non poterant, ſine grauiſſima offenſione. Qui in earum abrogatione confirmati erant, ad conuellendam ſuperſtitionem data opera præ ſe ferebant earum contemptum utrique intemperie delinquebant. Nam ſuperſtitioſi alios condemnabant, ceu diuinæ legis contemptores. Hi intempeſtiue uiciſſim illorum ſimplicitatem illudebant. Ergo conuenientē utriſque moderationem Apoſtolus adhibet, arcens hos quidem a faſtu et inſultatione : Illos a moroſitate nimia ſimul optimam rationem præſcribit libertatis Euangelice, ut intra charitatis et edificationis terminos conſiſtat, et imbecillis probe conſulit, dum uetat quidpiam attentare, reluctante conſcientie.

Decimumquintum

Digitized by Google

Decimumquintū incipit a repetitione generalis ſenten- 15
tiæ, veluti totius diſputationis clauſulam fortiores robur
ſuum conferant ad confirmandos imbecilliores. Quo-
niā autem ex ceremonijs moſaicis perpetuum diſſidium
inter iudeos et gentes ferebatur, componit omnem inter
eos æmulationem, ſublata ſuperbiendi materia. Docet
enim utrinſq; conſtare ſalutē ſola Dei miſericordia: quā
ſubnixi, omnem altitudinē deponere, qua inter ſe con-
iuncti in ſpe unius hæreditatis, ultro citroq; ſe comple-
xari debeant. Poſtremo in Apoſtolatus ſui commenda-
tionē expatiaturus, quę non parum authoritatis eius do-
ctrinæ conciliabat, occaſionem ſumit ab excuſatione et
deprecatione temeritatis: quod ſibi tam confidenter lo-
cum doctoris arrogaſſet inter eos. Præterea ſpem ad-
uentus ſui nonnullā facit, quam ſe hactenus fruſtra ex-
petiiſſe et tentaſſe in exordio meminerat: addita ratio-
ne, quæ ipſum in preſens remoretur: quia ſibi ab eccle-
ſijs Macedonicis et Achaicis cura demandata erat per-
ferendæ Hieruſalem eleemoſinæ, quam ad ſubleuandam
Iſraelis egeſtatē contulerant. Poſtremum caput totum 16
ferè ſalutationibus abſumitur, niſi quod præceptis qui-
buſdam non contemnendis aſperſum, egregia præca-
tione clauditur.

Ad Romanos Miſſa fuit è Corintho, per
Phœben miniſtram Cenchre-
enſis Eccleſiæ.

EXPOSITIO EPISTOLARVM D. Pauli Apoſtoli ex operibus S. Auguſtini deꝰ cerpta, in vnum q́; corpus redacta.

PER VENERABILEM BEDAM PRESBYTERVM.

Luc. 1.

/ Qui declaratus fuit filius dei cũ poteſta, ſecundum ſpiritum ſanctifica/ tionis, ex eo q̃ reſurrexit ex mortuis Ieſus Chriſtus dominus noſter.

PAVLVS ſeruus Chriſti Ieſu, vocatus Apoſtolus, ſegregatus in euãgeliũ dei, quod ante promiſerat per prophetas ſuos in ſcripturis ſanctis de filio ſuo, qui factus eſt ei ex ſemine Dauid ſecundum carnem, / qui prædeſtinatus eſt filius dei in virtute ſecundum ſpiritum ſanctificationis, ex reſurrectione mortuorum Ieſu Chriſti domini noſtri, per quem accepimus gratiam & apoſtolatum, ad obediendum fidei in omnibus gentibus, pro nomine eius, in quibus eſtis & vos vocati Ieſu Chriſti.

D

Ex libro de ſpũ & litte.

Paulus cur no/ men mutauit.

Timot. 1.

PAulus apoſtolus, qui cum Saulus prius vocaretur, non ob aliud (quantum mihi videtur) hoc nomen elegit, niſi ut ſe oſtenderet paruum tanquam minimus apoſtolorum, multum contra ſuperbos & arrogantes & de ſuis operibus præſumentes, pro commendanda dei gratia fortiter at quod acriter dimicans, quia reuera in illo euidentior & clarior apparuit: qui cum talia operaretur, vehementer eccleſiã dei perſequens, pro quibus ſummo ſupplicio dignus fuit, miſericordiam pro damnatione ſuſcepit, & pro poena conſecutus eſt gratiam, merito pro eius defenſione clamat atque concertat. nec in re profunda & nimis abdita, non intelligentium, & verba ſua ſana in peruerſum ſenſum detorquentium curat inuidiam, dum tamen incunctanter prædicet donum dei, quo vno ſalui fiunt filij promiſſionis, filij beneficij diuini, filij gratiæ & miſericordiæ, filij teſtamenti noui. Primum quidem, quod omnis eius ſalutatio ſic ſe habet. Gratia vobis & pax a deo patre & domino Ieſu Chriſto. Deinde ad Romanos pene ipſa quæſtio ſola verſatur tam pugnaꝰ

dit, tam multiplicitur, vt fatiget quidem legentis intentionem
ſed tamen fatigatione vtili ac ſalubri, vt interioris hominis ma/ ps. xxviij.
gis exerceat membra quam frangat. Memēto de ſynagoga fuiſ/ Ex tracta:
ſe arietes quorum filij ſumus. Vnde dicitur in pſalmo, Afferte ps. lxiij.
domino filios arietum. ¶ Qui inde arietes? Petrus, Ioannes, Ia/
cobus, Andreas Bartholomæus & cæteri apoſtoli. Hinc & iſte pri/ Saulus ſupb9,
mo Saulus poſtea Paulus, ideſt primo ſuperbus poſtea humilis. Paulus modi/
Saul enim, vnde dictum eſt nomen Sauli, noſtis quia rex ſuper/ cus.
bus & infrenis fuit. Non quaſi iactantia aliqua nomen ſibi muta/
uit apoſtolus, ſed ex Saulo factus eſt Paulus ex ſuperbo modicus.
Paulum enim modicum eſt. Vis noſſe quid ſit Saulus? ipſum
audi iam Paulum recordantem qd fuerit per malitiam ſuā, & qd
iam ſit per gratiam dei. Audi quomodo fuerit ſaulus, & quomo
do ſit Paulus. Qui fui prius (inquit) blaſphemus, & perſecutor
& iniurioſus, Audiſti ſaulum, audi & Paulum. Ego enī (inquit) .I. Timo.I.
ſum minimus apoſtolorum. Quid eſt minimus, niſi ego ſum E
Paulus? Et ſequitur, Qui non ſum dignus vocari apoſtolus. .I. Corin.xv.
Quare? quia fui ſaulus. Quid eſt fui ſaulus? Ipſe dicat, Quia
perſecutus ſum (inquit) eccleſiam dei, ſed gratia dei (ait) ſum
quod ſum. Abſtulit ſibi omnem grandicatem ſuam minimus
iam in ſe, grandis in Chriſto. ¶ Iſte vas electionis primo
Saulus a Saule. Recordamini enim qui noſtis literas dei, quis erat Ex ſermone de
Saul. Rex peſſimus, perſecutor ſancti ſerui dei Dauid. Et ipſe ſi me apoſtolo
miniſtis, de tribu Beniamin. Inde iſte ſaulus ducto ſecum tramiti Paulo.
de ſæuiendi, ſed in ſæuitia non permanſurus. Poſtea ſi ſaulus a Saulus a
Saule, Paulus vnde? Saulus a rege ſæuo cum ſuperbus, cū ſæuiens, Saule
cū cædes anhelans: Paulus aūt vnde? Paulus qa modicus. Paulus
humilitatis nomen eſt. Paulus poſteaquam adductus eſt ad ma
giſtrum qui ait, Diſcite a me quia mitis ſum & humilis corde: in
de Paulus. Vſum latinæ locutionis aduertite, quia Paulum mo/ Matth.xi.
dicum dicitur, Paulo poſt videbo te, Paulum hic expecta. id eſt
videbo te poſt modicum, modicum hic expecta. Audi ergo Pau
lū, Ego ſum minimus apoſtolorum. Prorſus ego ſum (inquit) mi
nimus apoſtolorū. Et alio loco, Ego ſum nouiſſimus apoſtolorū. Paulus eſt fim
Et minimus & nouiſſimus, tanquam fimbria de veſtimento do bria de veſti/
mini. Quid tam exiguum quam fimbria? hac tamen tacta mento domini
mulier a fluxu ſanguinis ſanata eſt. In modico iſto magnus erat, Luc. viij.
in minimo grandis habitabat. Et tanto minus a ſe magnum
excludebat, quanto magis minor erat. Quid miramur magnū
habitare in anguſto? Magis in minimis habitat. Audi illum dicē Eſaie vltimo.
tem, Super quem requieſcit ſpūs meus, niſi ſuper humilem
& quietum, & trementem verba mea? Ideo altus habitat in humi/ ps. cxxxvij.
li, vt humilem exaltet. Excelſus eſt dominus & humilia reſpicit. F
Excelſa autem a longe cognoſcit. Humilia te, & appropinquabit Ex libro con/
tibi. Extolle te, & recedet a te. ¶ Abſit enim domino vt in ta. feſſi. viij.

bernaculo tuo præ pauperibus accipiantur perſonæ diuitum, aut præ ignobilibus nobiles, qñ potius infirma mũdi elegiſti, vt confunderes fortia. Et ignobilia huius mundi elegiſti, ⁊ contemptibilia, ⁊ ea quæ non ſunt tanquam ſint, vt quæ ſunt euacuares. Et tamen idem ipſe minimus apoſtolorum tuorum, per cuius linguam tua iſta verba ſonuiſti, cum Paulus proconſul per eius militiam, debellata ſuperbia ſub leue iugum Chriſti tui miſſus eſſet, regis magni prouincialis effectus, ipſe quoque ex priore Saulo Paulus vocari amauit, ob tam magnæ inſigne victoriæ. Plus enim hoſtis vincitur in eo quem plus tenet, ⁊ de quo plures tenet. Plus autem ſuperbos tenet nomine nobilitatis, ⁊ de his plures nomine auctoritatis. SERuus Ieſu Chriſti. ¶ Quid dicemus chariſſimi, putabimus ne hoc promiſſum vbi ait, Quodcunque petieris hoc faciam, nec in apoſtolis ab illo fuiſſe completũ? Et cui tandem quod promittit implebit, ſi apoſtolos ſuos in ſua promiſſione fraudauit? Euigila igitur homo fidelis, ⁊ vigilanter audi quod illic poſitum eſt, in nomine meo. Ipſum enim quodcunque non ait petieris vtcunque, ſed in nomine meo. Qui promiſit ergo tam magnum beneficium quod vocatur ē vtrique Chriſtus Ieſus. Chriſtus ſignificat regem, Ieſus ſignificat ſaluatorē. Non itaque ſaluos nos faciet quicunque rex, ſed rex ſaluator. Quapropter quando volumus vt faciat quodcunque petimus, nõ vtcunq; ſed in noīe eius petimus, hoc eſt in noīe ſaluatoris petamus. Non ergo contra ſalutē noſtram petamus. Quod ſi fecerit, non vt ſaluator facit, quod eſt nomen eius fidelibus eius. Eſt quippe impijs ⁊ damnator, qui dignatur fidelibus eſſe ſaluator. Qui ergo credit in eum, quodcunq; petierit in nomine quod illis eſt qui credunt in eum, hoc facit, quoniam hoc ſicut ſaluator facit. Aliam ſignificationē habet Ieſus Chriſtus. ¶ Cum ſit vnus Ieſus Chriſtus ſaluator noſter, Ieſus tamen proprium nomen eſt illi. Quomodo Moyſes proprio nomine appellatus eſt, quomodo Helias, quomodo Abraam, ſic tanquam proprium nomen domini noſtri Ieſus, Chriſtus autem ſacramenti nomen eſt. Quomodo ſi dicatur propheta, quomodo ſi dicatur ſacerdos, ſic Chriſtus commendatur vnus, in quo eſt redemptio totius populi Iſrael. Iſte Chriſtus ſperabatur venturus a populo Iudeorum, ⁊ quia humilis venit, non eſt agnitus. Quia lapis paruus erat, offenderunt in illum, ⁊ fracti ſunt. ¶ VOcatus apoſtolus. Apoſtolos ſuos certe ipſe dominus miſit, quod eorum etiam nomen indicat. Nam ſicut græce angeli, latine nuncij vocantur, ita græce apoſtoli, latine miſſi appellantur. ¶ SEgregatus in euangeliũ dei quod ante promiſerat per prophetas ſuos i ſcripturis ſanctis de filio ſuo. ¶ Omnes populi gẽtium in talem Chriſtum credũt qualis per hebræos ꝓnunciatus eſt, accipiendo ſcilicet euangeliũ, quod deus ante promiſerat, ſicut apoſtolus commemorat, per

1.Cor.1.
Paulus a conuerſo proconſule Paulo.
Ex tracta. euangelij ſm Ioan.xiiij.
Chriſti Ieſu etymologia.
Petere in noie Ieſu Chriſti quid ſit.
G
Ex ſermone epiſtolæ Ioan.iij.
A
Ieſus eſt ꝓpriũ Chriſtus ſacri.
Chriſtus cur nõ agnitus a Iudæis.
Ex tracta. euangelij ſm. Ioan.lib.i.
Apoſtoli ⁊ angeli interpretatio.
Ex libr. contra Fauſtũ manichæũ titu.xiij.
Gẽtes in qualē Chriſtũ credũt

prophetas ſuos in ſcripturis ſanctis de filio ſuo, qui factus eſt ei ex ſemine Dauid ſecundum carnem. Vnde propheta Eſaias dixit, Ecce virgo concipiet & pariet filium, & vocabitur nomen eius emmanuel. quod interpretatur nobiſcum deus. Ne putent iſti hominem tantummodo Chriſtum ab hebræis prophetis pnūciatum. Nam vtique & Iudæi carnales ne hoc putarent ſolum eſſe Chriſtum, quod propter nos factus eſt, homo ex ſemine Dauid, admonet eos ipſe dominus ex prophetia eiuſdem Dauid, quærens ab eis quod eis videretur de Chriſto, cuius eum eſſe dicerent filiū. Qui cum reſpondiſſent Dauid, ne hoc ſolum vt dixi putaretur, & non reſpicerent ad emmanuel, quod eſt iterptatum nobiſcum deus, & quomodo inquit ipſe Dauit in ſpiritum dicit eum dominum dicens, Dixit dominus domino meo ſede ad dexterā meā donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum.

Eſai. vij. — Matth. xxij. — B — Pſ. cix.

¶ Ordo iſte mihi ſeruandus eſt, vt loquens de euangelio, non taceam de prophetis. Sed ego (inquit Manichæus) nec Moyſen accipio nec prophetas. Et quod agis de Paulo apoſtolo, qui in exordio epiſtolæ ſuæ ad Romanos ſcripſit: Paulus inquit ſeruus Chriſti Ieſu, vocatus apoſtolus, ſegregatus in euangelium dei, quod ante promiſerat per prophetas ſuos in ſcripturis ſanctis de filio ſuo, q factus eſt ei ex ſemine Dauit ſcdm carnē? Audis qa euāgeliū p apoſtolos nō exhiberetur niſi p pphetas ante promitteretur. Audis quia filius dei ſecūdum diuinitatem, factus eſt filius hominis ex ſemine Dauit ſecundum carnem. Quid eſt enim in quo prophetæ cōtrarij ſunt euangelio? Dixit propheta. Rorate celi deſuper, & nubas pluant iuſtum. Veniat angelus, pdicet verbum aperiatur terra, audiat Maria, Et germinet ſaluatorem, pariat Ieſum. Propheta dicit, Ecce virgo concipiet & pariet filiū, & vocabunt nomen eius emmanuel. Hoc & euangeliſta cum diceret, ſecutus eſt, & expoſuit dicens, nobiſcum deus. Fruſtra Manichæe conaris aduerſari prophetis. Ecce apoſtolus dicit, de filio ſuo qui factus eſt ei ex ſemine Dauit ſecundum carnem. Quod prophetæ pdiderunt, hoc apoſtoli viderunt & pdicauerūt. Qui erat factus eſt. Quid erat? Quid factus eſt? Verbum erat. caro factus eſt. Filius dei erat, filius hominis factus eſt. deus erat. homo factus eſt ſuſcepit humanitatem, non amiſit diuinitatē. Factus eſt humilis, manſit ſublimis. Natus eſt homo, nō deſtitit eſſe deus. QVI factus eſt ei ex ſemine Dauit ſecundum carnem. ¶ Et ſi enim in quibuſdam latinis exemplaribus non legitur factus, ſed natus ex ſemine Dauid, cum græca factus habeant, vnde non ad verbum ſed ad ſententias transferre voluit dicendo, natū latinus interpres, tamen Chriſtum ex ſemine Dauid eſſe ſecūdū carnem, omnium librorum atq; linguarum concordat auctoritas. ¶ Dominus noſter Ieſus Chriſtus inquantum deus eſt, omnia per ipſum facta ſunt. Inquantum autē homo eſt, & ipſe factus

Ex libr. contra hæreſes. v. Prophetæ recipiendi ſunt. — Prophetæ conſentiunt euangelio. — Eſaiæ. xlv. — Eſaiæ. vij. — Matth. i. — C — Prophetæ pdiderunt & prædixerunt; quod apoſtoli viderunt & prædicauerunt. — Chriſtus quid erat, & fact⁹ ē. — Ex lib. contra Fauſt. manichæum. — Ex libr. enchiridij.

Digitized by Google

Ex tractatu pſalmi. cxviij.

eſt ſicut apoſtolus dicit, factus eſt ex ſemine Dauid ſecundum carnem. ¶ Non enim erat factus vnigenitus cum per eum facta ſunt omnia, ſed factus eſt ex ſemine Dauid, vt eſſet Ieſus id eſt ſaluator qui iam erat creator. QVI prædeſtinatus eſt filius dei in

D

Ex lib. de prædeſtinatione ſanctorum

Chriſtus præclariſſimum lumen prædeſtinationis & gratiæ.

virtute. ¶ Eſt etiam præclariſſimum lumen prædeſtinationis & gratiæ ipſe ſaluator, ipſe mediator dei & hominum homo Chriſtus Ieſus. Ille enim homo vt a verbo patri coæterno in vnitatem perſonæ aſſumptus filius dei vnigenitus eſſet, vnde hoc meruit? quod eius bonum qualecunque præceſſit, vt ad hanc ineffabilem excellentiam perueniret? Faciente te hic ſuſcipiente verbo ipſe homo ex quo eſſe cœpit, filius dei vnicus eſſe cœpit. Filium dei vni-

Maria quid cõcepit.

cum, fœmina illa gratia plena concepit. De ſpiritu ſancto & virgine Maria, dei filius & vnicus natus eſt, non carnis cupidine, ſed ſolo dei munere. Libera in illo voluntas erat, ac tanto magis erat, quanto magis ſeruire peccato nõ poterat. Appareat itaq; nobis in noſtro capite ipſe fons gratiæ, vnde ſecundum vniuſcuiuſque menſuram ſe per cuncta eius membra diffundit. Fit ea gratia ab initio fidei ſuæ homo quicunque Chriſtianus, qua gratia homo ille ab initio ſuo factus eſt Chriſtus. De ipſo ſpiritu & hic renatus, de quo eſt ille natus. Eodem ſpiritu fit in nobis remiſſio peccatorum, quo ſpiritu factum eſt, vt nullum haberet ille pec-

Prædeſtinatio ſanctorum in Chriſto claruit

catum. Hæc ſe deus eſſe facturum profecto præſciuit. Ipſa eſt igitur prædeſtinatio ſanctorum, quæ in ſancto ſanctorum maxime claruit. Quam negare quis poteſt, recte intelligentium eloquia veritatis? Nam & ipſum dominum gloriæ (inquantum homo factus eſt dei filius) prædeſtinatum eſſe dicimus. Clamat doctor gentium in capite epiſtolarum ſuarum. Paulus ſeruus Chriſti Ieſu vocatus apoſtolus, ſegregatus in euangelium dei, quod ante promiſerat per prophetas ſuos in ſcripturis ſanctis de filio ſuo, qui factus eſt ei ex ſemine Dauid ſecundum carnem, qui prædeſti-

B

natus filius dei in virtute ſecundum ſpiritum ſanctificationis, ex reſurrectione mortuorum. Prædeſtinatus eſt ergo Ieſus, vt qui futurus erat ſecundum carnem filius Dauid, eſſet tamen in virtute filius dei ſecundum ſpiritum ſanctificationis, quia natus eſt de ſpiritu ſancto ex virgine Maria. Ipſa eſt illa ineffabiliter facta hominis a deo verbo ſuſceptio ſingularis, vt filius dei, & filius hominis ſimul: filius hominis propter ſuſceptũ hominem, & filius dei propter ſuſcipientem vnigenitum deum, veraciter &

Sicut diuinitas humiliata eſt, ſic humanitas maxime exaltata, & hoc ipſum prædeſtinatum eſt.

proprie diceretur, ne non quaternitas ſed trinitas crederetur. Prædeſtinata eſt iſta naturæ humanæ tanta & tam celſa & ſumma ſubuectio, vt quo attolleretur altius non haberet, ſicut pro nobis ipſa diuinitas quouſque ſe deponeret humilius non habuit, quam ſuſcepta natura hominis cum infirmitate carnis vſque ad mortem crucis. Sicut ergo prædeſtinatus eſt ille vnus vt caput no-

Digitized by Google

ſum eſſet, ita multi prædeſtinati ſumus vt mẽbra eius eſſemus. Filius dei prǽde-
humana hic merita conticeſcant, quę perierunt per Adam, & re- ſtinatus eſt eſſe
gnet quę regnat dei gratia per dominum noſtrum Ieſum Chriſtū caput, & ſancti
unicum dei filium, vnum dominum. Quiſquis in capite noſtro eſſe membra.
præcedentia merita ſingularis illius generationis inuenerit, ipſe
in nobis membris eius pcedentia merita multiplicatæ regene-
rationis inquirat. Neq; enim retributa eſt Chriſto illa generatio,
ſed tributa, vt alienus ab omni obligatione peccati, de ſpiritu &
virgine naſceretur. Sic & nobis vt ex aqua & ſpiritu renaſcere-
mur, non retributum eſt pro aliquo merito, ſed gratis tributum.
Et ſi nos ad lauacrum regenerationis, fides duxit, non ideo pu- B
tare debemus priores nos dediſſe aliquid vt tribueretur nobis
generatio ſalutaris. Ille quippe nos fecit credere in Chriſtum,
qui nobis facit in quem credimus Chriſtum. Ille facit in homi- Fidei princi-
nibus principium fidei & perfectionem in Ieſu, qui fecit homi- piũ & perfectio
nem principẽ fidei & perfectorẽ Ieſum. Sic enim eſt appellatus eſt a deo.
in epiſtola quę eſt ad Hebręos. ¶ Nullũ eſt illuſtrius pdeſtinationis Heb.ii.x.
exemplum, quã ipſe mediator. Quiſquis fidelis vult eam bene Ex libr. de bo
intelligere, attendat ipſum, atq; in illo inueniat & ſeipſum. Fi- no perſeuerã-
delis inquam, qui in eo veram naturam credit & confitetur hu- tiæ.
manam i. noſtram, quãuis ſingulariter ſuſcipiente deo verbo, in
vnicum dei filium ſublimatam ita vt qui ſuſcepit & quod ſuſcepit
vna eſſet in trinitate perſona. Neq; enim homine aſſumpto
quaternitas facta eſt, ſed trinitas manſit, aſſumptione illa inef- Hæreſes circa
fabiliter faciente perſonæ vnius in deo & homine veritatem, incarnationem
quoniam non deum tantum dicimus Chriſtum, ſicut hæretici filij dei.
Manichei, nec hominem tantum ſicut hæretici Photiniani, nec Manichæorũ
ita hominem vt aliquid minus habeat quod ad humanam cer- error.
tum eſt pertinere naturam, ſiue animã, ſiue in ipſa anima men Photinianorũ
tẽ nõ habere rationalem, ſiue carnem non de fœmina ſumptam error.
ſed factam de uerbo in carne conuerſo, atq; mutato, quę omnia G
tria falſa & vana hæreticorum Apollinariſtarum tres partes va- Apollinariſta-
rias diuerſaſq; fecerũt. Sed dicimus Chriſtum deum verum, natũ rum error.
de deo patre ſine vllo initio temporis: eundemq; hominem ve- Fides vera de
rum, natum de homine matre certa plenitudine temporis, nec Chriſto haben-
eius humanitatem, qua maior eſt patre, minuere aliquid eius da.
diuinitati qua æqualis eſt patri. Hoc autem vtrunq; vnus eſt Ioan.x.
Chriſtus, qui & ſecundum deum veriſſime dixit, Ego & pater vnũ Ioan.xiiij.
ſumus. & ſecundum hominem veriſſime dixit, Pater maior me Prædeſtinatus
eſt. Qui ergo hunc fecit ex ſemine Dauid hominem iuſtum, qui Ieſus & xpm, &
nunquam eſſet iniuſtus, ſine vllo merito pcedentis voluntatis membra eius
eius, ipſe ex iniuſtis facit iuſtos ſine vllo merito pcedentis volũ diuerſe.
tatis ipſorum, vt ille caput, hi membra ſint eius. Qui ergo fecit
illum hominem ſine vllis eius pcedentibus meritis, nullum qđ
ei dimitteretur, vel origine trahere, vel voluntate perpetrare,

Digitized by Google

peccatum, ipſe nullis eorum ꝓcedentibus meritis facit credentes in eum, quibus dimittat omne peccatum. Qui fecit illum talem vt nunquam habuerit habiturusq; sit voluntatem malam, ipſe facit in membris eius ex mala voluntate bonam. Et illum ergo, & nos ꝑdestinauit, quia & in illo vt esset caput nostrum, & in nobis vt eius corpus essemus, non praecessura merita nostra, sed opera sua futura ꝑsciuit, filio dicente, Et nunc clarifica me tu pater apud temetipſum, claritate quam habui priusq; mundus esset apud te.

Ioan. xvij. H Ex tracta euangelij secundū Ioan. cit.

Intelligamus ꝑdestinationem claritatis humanae q̃ in illo est naturae, ex mortali immortalis apud patrem futurae. & hoc iam ꝑdestinando factum fuisse anteq; mundus esset, quod in mundo etiam suo tempore fieret. Si enim de nobis dixit apostolus, sicut elegit nos in ipſo ante mundi constitutionem, cur abhorrere putatur a vero si tunc pater caput nostrum glorificauit, quando nos in ipſo vt membra eius essemus elegit? sic enim nos electi quomodo ille glorificatus, quia priusquam mundus esset nec nos eramus, nec ipſe mediator dei & hominum homo Christus Iesus, Sed ille qui per ipſum inquantum verbum eius est, etiam q̃ futura sunt fecit, & vocat ea q̃ non sunt tanq; sint, profecto secundum id quod mediator dei & hominum homo est, ante mundi constitutionem, pro nobis deus pater glorificauit ipſum si tunc elegit etiam nos in ipſo. Quid enim dicit apostolus? Scimus autem quoniam deligentibus deum omnia cooperātur in bonum, his qui secundum propositum vocati sunt sancti. Quos enim ꝑsciuit, & ꝑdestinauit conformes fieri imaginis filii eius vt sit primogenitus in multis fratribus. Quos autem ꝑdestinauit, illos & vocauit. Nisi forte ipſum ꝑdestinatum dicere formidabimus, quia de nobis tantum vt efficiamur conformes imaginis eius, hoc dixisse videtur apostolus. Quasi vero quisq; regulam fidei fideliter intuens, filium dei negatus est ꝑdestinatum, qui eum negare hominem non potest. Recte quippe dicitur non ꝑdestinatus secundum id quod est verbum dei, deus apud deum. Vt quid enim ꝑdestinaretur cum iam esset quod erat sine initio sine termino sempiternus? Illud autem ꝑdestinandum erat quod nondum erat, vt sic suo tempore fieret, quemadmodum ante omnia tempora ꝑdestinatum erat vt fieret. Quisquis igitur dei filiū ꝑdestinatum negat, hunc eundem filium hominis negat. Sed propter contentiosos etiam hinc audiamus apostolum in suarū literarum exordio. Nam & prima epistolarum eius est ad Romanos, & ipſius epistolae principium est, vbi legitur, Paulus seruus Christi Iesu vocatus apostolus, segregatus in euangelium dei, q̃d ante promiserat per prophetas suos in scripturis sanctis de filio suo, qui factus est ei ex semine Dauid secundum carnem. Qui ꝑdestinatus est filius dei in virtute secundum spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum. Secundum hãc ergo ꝑdesti-

Ephe. i.

Nos sunt electi vt Christus glorificatus.

Ad Ro. viij.

A Christus nō prędestinatus ē secundū diuinitatē sed scdm humanitatem.

…ſtinatum, id eſt clarificatus eſt antequam mundus eſſet, vt eſſet claritas eius ex reſurrectione mortuorum apud patrem eius, ad cuius dexteram ſedet. Secundum ſpiritum ſanctificationis ex reſurrectione mortuorum Ieſu Chriſti domini noſtri. ¶ Locutio eſt in ſcripturis vſitatiſſima, ſiquis aduertat, quod ibi maxime apparet, vbi etiam proprium nomen exprimitur, vt eundem eſſe de quo dicitur, dubitari omnino non poſſit. Qualis eſt illa in Pentateucho multis locis. Et fecit Moyſes illud, atq3 illud. ſicut precepit dominus Moyſi. Non dixit quod vſitatum eſt in locutionibus noſtris, et fecit Moyſes ſicut precepit ei dominus, ſed dixit, Et fecit Moyſes illud atq3 illud ſicut precepit dominus Moyſi. Quaſi alius ſit Moyſes cui precepit, et alius ſit Moyſes qui fecit, cum idem ipſe ſit. Tales locutiones in nouo teſtamento difficile reperiuntur. Inde eſt tamen quod ait apoſtolus: de filio ſuo qui factus eſt ei ex ſemine Dauid ſecundum carnem. Qui predeſtinatus eſt filius dei in virtute, ſecundum ſpiritum ſanctificationis ex reſurrectione mortuorum Ieſu Chriſti domini noſtri. Tanquam alius ſit filius dei qui factus eſt ex ſemine Dauid ſecundum carnē, et alius Ieſus Chriſtus: cum ſit vnus atq3 idem. In veteribus autem libris crebra eſt iſta locutio. ¶ Eſt in pſalmis ita dictum, Domini eſt ſalus, et ſuper populum tuum benedictio tua. Quaſi alteri dictum ſit non ei de quo dixerat, domini eſt ſalus. et iterū, A te inquit eruar a tentatione, et in deo meo tranſgrediar murū. Quaſi alteri dixerit, a te eruar a tentatione. Et iterum, Populi ſub te cadent in corde inimicorum regis. Ac ſi diceret, in corde inimicorum tuorum. Ei quippe regi dixerat id eſt domino Ieſu Chriſto populi ſub te cadēt, quem regem intelligi voluit cum diceret: in corde inimicorum regis. Qui predeſtinatus eſt inquit filius dei in virtute ſecundum ſpiritum ſanctificationis ex reſurrectione mortuorum Ieſu Chriſti domini noſtri, tanq; de alio ſupra diceret. Quid eſt enim filius dei predeſtinatus ex reſurrectione mortuorum Ieſu Chriſti niſi eiuſdem Ieſu Chriſti qui prædeſtinatus eſt filius dei? Ergo cum audimus, filius dei in virtute Ieſu Chriſti, aut filius dei ſecundum ſpiritum ſanctificationis Ieſu Chriſti, aut filius dei ex reſurrectione mortuorum Ieſu Chriſti, cum dici potuiſſet vſitate in virtute ſua, aut ſecundum ſpiritum ſanctificationis ſuæ, aut ex reſurrectione mortuorum eius vel mortuorum ſuorum, non cogimur intelligere aliam perſonam, ſed vnam eandemq3, ſcilicet filij dei domini noſtri Ieſu Chriſti.

Ex tract. ſu. ps. lxvij. — *Modus loquēdi quē antecedens pro relatiuo repetitur.* — *Ex libro retractatio. xij.* — *ps. iij.* — *ps. xvij.* — *ps. xliiij.*

Oibus q ſunt Romæ dilectis dei vocatis ſanctis.

De gratiæ dei commendatione maxime ad Romanos apoſtolica epiſtola loquitur, vt inde ſe prædicatio eius velut a capite orbis toto diffunderet. Ea eſt enī qua iuſtificatur impius, id eſt fit iuſtus qui prius fuerat impius. Et ideo per recipiendam huius gratiæ merita nulla præcedit, quia meritis impij

Ex epiſtola ad Sixtum — *Gratiæ commendatio in epiſtola ad Romanos.*

Digitized by Google

Gratia quidem non gratia, ſed pœna debetur. Nec iſta eſſet gratia ſi non tribueretur dicetur. gratuita, ſed debita redderetur.

.i.Cor.i. .ii.Cor. Gal.i. Ephe.i.

Gratia vobis & pax a deo patre & domino noſtro Ieſu Chriſto.

D Ex libro retractationũ primo Gratia eſt ſpecialiter remiſſio peccatorum pax reconciliatio.

GRatia dei qua nobis donantur peccata vt reconciliemur deo, pax autem qua reconciliamur deo, ſic accipiendum eſt, vt tamen ſciamus vtrũq; ad generalem dei gratiam pertinere, quomodo in populo dei, aliud ſpecialiter Iſrael, aliud Iudas, & tamen vtrumq; generaliter Iſrael. Non ergo ſic accipiendum eſt, ac ſi pax ipſa & reconciliatio non pertineat ad gratiam generalem: ſed quod ſpecialiter gratiæ nomine remiſſionem ſignificauerit peccatorum, ſicut legem & ſpecialiter dicimus ſecundũ quod dictum eſt lex & prophetæ, & generaliter vt in ea ſint & prophetæ.

Primum quidẽ gratias ago deo meo per Ieſum Chriſtum, pro omnibus vobis, quia fides veſtra annunciatur in vniuerſo mundo.

Ex libr. de ciuitatibus.

Deus meus a quo recte dicatur. Deus a multis totus poſſidetur, vt vox tota a multis capitur.

BEatus enim cuius eſt dominus deus ſpes eius. Et quam bonus Iſrael deus, rectis corde. Beatus vir, cuius eſt dominus deus ipſius. Super omnes eſt deus, tamen neſcio quomodo nõ facile quiſquam audet dicere deus meus, niſi qui in eum credit, & qui eum diligit, ipſe dicit deus meus. Tuum tibi feciſti, cuius es, hoc amat ipſe. Prorſus dulcedine affectus tibi, & ſecura & præſidenti dilectione dic, deus meus. Securus dicis, verum dicis, quia tu eius eſt, & non feciſti vt non ſit alterius. Non enim ſic dicis deus meus, quomodo equus meus. Equus enim tuus eſt, non equus alterius. Tuus eſt & deus, & eius qui ſic dixerit deus meus quomodo dicis tu. Singuli dicant, deus meus, & deus meus. Ille omnium eſt communiter omnibus ſe ad fruendum prebens, in omnibus integer, in ſingulis integer. Non enim qui dicunt deum meum, ſinguli diuidunt inter ſe. Si ſermo iſte quem iacto lingua & ſono conſtans literis & ſyllabis, totus ad ſingulos peruenit, nec diuidunt illum inter ſe qui audiunt, ſi ſermo inquam ad aures corporis corporaliter ſonans, in propinquo clarius, in longinquo languidus, ab omnibus tamen audientibus totus accipitur, non inter ſe ſyllabatim eum diuidentibus, ſed ab omnibus totum accipientibus, quanto magis ille deus vbiq; preſens, implens omnia non propinqua clarius, & longinqua languidius, ſed pertendes a fine vſq; ad finem fortiter, & diſponens omnia ſuauiter, æqualiter poſſidetur ab omnibus. Lux iſta fratres mei certe corporea de cælo fulget, oritur, occidit, circuit, de loco in locum mutatur. Tamen procedunt in eam & diriguntur omnium oculi, & omnium oculi pariter eam poſſident, non eam tamen diuidunt. Nullus

E

Sapi.viij.

Digitized by Google

[illegible] & inimici fiunt, nec periculo ſe occupando ne videant oculos ipſos pauperis aut excecauit aut anguſtauit. Dicat pauper deus meus, dicat diues, deus meus, Minus ille habet, plus hic habet ſed argentum: non deum.

Teſtis enim mihi eſt deus, cui ſeruio in ſpiritu meo in euangelio filii eius, quod ſine intermiſſione memoriam veſtri facio ſemper in orationibus meis obſecrans, ſi quomodo tandem aliquando, proſperum iter habeam in voluntate dei veniendi ad vos. Deſidero enim videre vos, vt aliquando impertiar vobis gratiae ſpiritualis, ad confirmandos vos, id eſt ſimul conſolari in vobis, per eam quae inuicem eſt fidem veſtram atque meam. II. Timo. I.

Nolo autem vos ignorare fratres, quia ſaepe propoſui venire ad vos, & prohibitus ſum vſque adhuc, vt aliquem fructum habeam in vobis ſicut & in caeteris gentibus. Graecis ac barbaris,

F

EGo autem dico vobis, non iurare omnino. Iuſtitia Phariſaeorum eſt, non peierare. hanc confirmat, qui vetat iurare, quod pertinet ad iuſtitiam regni caelorum: ſic enim falſum loqui non poteſt qui non loquitur, ſic peierare non poteſt qui non iurat. Sed tamen quoniam iurat qui adhibet teſtem deum, diligenter conſiderandum eſt hoc capitulum, ne contra praeceptum domini apoſtolus feciſſe videatur, qui ſaepe hoc modo iurauit cum dicit, Quae autem ſcribo vobis, ecce coram deo quia non mentior. Et iterum, Deus et pater domini noſtri Ieſu Chriſti, qui eſt benedictus in ſecula: ſcit quia non mentior. Tale etiam eſt illud. Teſtis enim mihi eſt deus cui ſeruio in ſpiritu meo in euangelio filii eius, quomodo ſine intermiſſione memoriam veſtri facio ſemper in orationibus meis. Niſi forte quis dicat tunc habendam eſſe iurationem, cum per aliquid dicitur per quod iuratur, vt non iurauerit quia non dixit per deum ſed dixit teſtis eſt deus. Ridiculum eſt hoc putare. Tamen propter contentioſos aut multum tardiores, ne aliquid intereſſe quis putet, ſciat etiam hoc modo apoſtolum iuraſſe dicentem, Quotidie morior per veſtram gloriam. Quapropter qui intelligit non in bonis ſed in neceſſariis iurationem habendam, refrenet ſe quantum poteſt, vt non ea vtatur niſi neceſſitate, cum videt pigros eſſe homines ad credendum quod eis vtile eſt credere, niſi iuratione firmetur. Ad hoc itaque pertinet quod ſic dicitur. Sit autem ſermo veſter, eſt, eſt, non non hoc bonum eſt et appetendum. Quod autem amplius eſt, a malo eſt. Id eſt ſi iurare cogeris, ſcias de neceſſitate venire infirmitatis eorum quibus aliquid ſuades. Quae infirmitas, vtique malum eſt,

Ex lib. primo de ſermone domini in monte.

Iurat apoſtolus.

Iurandi apoſtoli modus.

G

Iurandu non ubique, modo per ſe. Iurandum non eſt niſi in neceſſitate.

Matth. V.

Iuramentum a malo eſt illius ſcilicet quem iurare

unde nos quotidie liberari deprecamur cum dicimus, Libera nos a malo, itaque non dixit, quod amplius est malum est. Tu enim non malum facis, qui bene veteris suratione, quod etsi non bona, tamen necessaria est, ut alteri persuadeas quod utiliter suades, scilicet a malo, est illius.

Matth. vj.

Sapientibus & insipientibus debitor sum, ita quod in me promptum est, & vobis qui Romæ estis euangelizare.

H
Ex tracta. ps. lxvij.

TU fecisti solem & lunam. solem spiritales, lunam carnales. Adhuc carnalis est, non deseratur, & ipse perficiatur. Tu perfecisti solem, & lunam. Solem tanquam sapientem, Lunam quasi insipientem. Nam ita scriptum est, Sapiens permanet sicut sol, stultus autem sicut luna mutatur. Quid ergo? quia sol permanet, idest quia sapiens permanet sicut sol, stultus sicut luna mutatur adhuc carnalis, adhuc insipiens deserendus est? Et ubi est quod dictum est ab apostolo, sapientibus & insipientibus debitor sum?

Sol & luna quid significant
Eccle. xxvij.

Non enim erubesco euangelium. Virtus enim dei est in salutem omni credenti, Iudeo primum & Græco.

Ex tractat. ps. lxviij.

OBiiciebatur crimen Christianis hoc ipsum quod Christiani essent. Illa quidem gloria erat. Fortes libenter accipiebant, & sic accipiebant, ut omnino in nomine domini sui non erubescerent. Operuerat enim irreuerentia faciem eorum habentium frontem Pauli dicentis. Non enim erubesco de euangelio, virtus enim dei est in salutem omni credenti. O Paule nonne tu es adorator crucifixi? Parum est inquit inde mihi non erubescere. Immo hinc solum glorior, unde me putat inimicus erubescere, Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce domini nostri Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. Huic ergo tali fronti opprobrium solum poterat obiici. Nam nec confusio poterat esse in conscientia sanata, nec verecundia in fronte tam libera.

Euangelium non est erubescendum
Gala. vj.
Confusio non est in mente sana, nec verecundia in fronte libera.

Iustitia enim dei, in eo reuelatur ex fide in fidem.

A
Ex lib. quæst. euangelij. ij.
Fides quid sit & quando.

INtelligitur quidem fides qua creduntur ea quæ non videntur sed tamen est etiam fides rerum, quando non verbis sed rebus ipsis præsentibus creditur quod futurum est, cum iam per speciem manifestam se contemplandam præbebit sanctis ipsa dei sapientia, per quam facta sunt omnia. De qua fide rerum lucisque illius præsentatæ, forsitan Paulus apostolus dicit. Iustitia enim dei in eo reuelatur ex fide in fidem. Dicit enim alio loco, Nos enim reuelata facie gloriam domini speculantes, in eandem imaginem transformamur ad gloria, tanquam a domini spiritu. Sicut enim hic ait de gloria in gloriam, ita & ibi ex fide in fidem. De gloria scilicet euangelii quo nunc credentes illuminantur, in gloriam

ij. Cor. iij.

Digitized by Google

ipſius incommutabilis & manifeſtatæ veritatis, qua nunc communicati perfruentur. Ita ex fide verborum quibus nunc credimus quod nondum vidimus, in fidem rerum qua in æternum quod nunc credimus obtinebimus. Secundum ſententiam hanc etiam illud dictum eſt a Ioanne in epiſtola ad Parthos, Dilectiſſimi, filii dei ſumus, & nondum apparuit quod erimus. Scimus quia cũ apparuerit, ſimiles ei erimus, quoniam videbimus eum ſicuti eſt. Vnde enim nunc filii dei ſumus, niſi quia dedit eis poteſtatẽ filios dei fieri credentibus in nomine eius, vt videmus in ænigmate? Vnde autem tunc ſimiles ei erimus, niſi quoniam vt ipſe ait, videbimus eum ſicuti eſt? Quod etiam dictum eſt, Tunc autẽ facie ad faciem. Illam ergo fidem pſentiſſimæ veritatis intelligamus ex fide in fidem. Id eſt ex fide in q̃ miniſtratur deo, in illam fidem vbi fruatur deo.

Fide & verborum, fides rerũ

I. Ioan. iij.

Ioan. primo

Sicut ſcriptum eſt, iuſtus ex fide viuit.

Scriptum eſt. Iuſtus ex fide viuit. Quoniam neq; bonum noſtrum iam videmus, vnde oportet vt credendo q̃ramus, neq; ipſum recte viuere nobis ex nobis eſt, niſi credentes adiuuet & orantes, qui & ipſam fidem dedit qua nos ab illo adiuuandos eſſe credamus. ¶ Idem apoſtolus in eadem epiſtola in qua vehemens defenſor eſt gratiæ, cum ſe dixiſſet græcis ac barbaris, ſapientibus & inſipientibus debitorem, & ideo quod ad ipſum pertineret, promptum eſſe & his qui Romæ eſſent euangelizare, non enim confundor (inquit) de euangelio. Virtus enim dei eſt in ſalutem omni credenti, Iudæo primum & Græco. Iuſtitia enim dei in eo reuelatur ex fide in fidem ſicut ſcriptum eſt, Iuſtus autẽ ex fide viuit. Hæc eſt iuſtitia dei, q̃ in teſtamento veteri velata, in nouo reuelatur. Quæ ideo iuſtitia dei dicitur, q̃ impertiendo eã iuſtos facit, ſicut domini eſt ſalus, qua ſaluos facit. Et hæc eſt fides, ex qua & in quam reuelatur, ex fide ſcilicet annunciantium, in fidem obedientium. Qua fide Ieſu Chriſti, id eſt quam nobis contulit Chriſtus, credimus ex deo nobis eſſe, pleniuſq; futurum eſſe, quo iuſte viuimus. vnde illi ea pietate qua ſolus colendus eſt, gratias agimus. Nec immerito apoſtolus ex hoc articulo conuertitur ad eos cum deteſtatione commemorandos, qui vitio illo quod ſuperius commemoraui, leues & inflati, ac per ſeipſos velut per inane ſublati, vbi non requieſcerent ſed fracti diſſilirẽt, in figmenta idolorum tanq̃ in lapides deciderunt. Quia enim commendauerat pietatem fidei, qua deo iuſtificati grati eſſe debemus velut contrarium quod deteſtaremur ſubinferens.

A hac. ij.
Gal. iij.
Hebr. x.
Rom. x.
Viuere recte eſt nobis a deo.
Ex libro de ſpũ & litera

Reuelatur enim (inquit) ira dei de cælo, ſuper omnem impietatem & iniuſtitiam hominum, eorum qui veritatem dei in iniuſtitia detinent, quia quod notum eſt dei, manifeſtum eſt in illis. Deus enim illis

Digitized by Google

I.cor.iij. Ephe.iiij.

1.Cor.i.

manifeſtauit. Inuiſibilia enim ipſius a creatura mundi, per ea q̄ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur. Sempiterna quoq; virtus eius ac diuinitas, ita vt ſint inexcuſabiles, quia cū cognouiſſent deum nō ſicut deū glorificauerūt, aut gratias egerunt, ſed euanuerunt in cogitationibus ſuis, & obſcuratū eſt inſipiens cor eorum. Dicentes enim ſe eſſe ſapientes ſtulti facti ſunt, & mutauerunt gloriam incorruptibilis dei, in ſimilitudine imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & ſerpentinum. Propter quod tradidit illos deus in deſideria cordis eorum, in immunditiam, vt contumeliis afficiant corpora ſua in ſemetipſis.

D

Cognitio veritatis in gentilibus vñ eſſe potuit.

VIde quemadmodum non eos dixerit veritatis ignaros, ſed q̄ veritatē in iniquitate detinuerint. Et q̄a occurrebat animo, vt q̄reretur vnde illis eſſe potuerit cognitio veritatis quibus deus legem non dederat neq; hoc tacuit vnde habere potuerit. Per viſibilia nanq; creaturæ perueniſſe eos dixit ad intelligentiā inuiſibilium creatoris: quoniam re vera ſi magna ingenia q̄rere perſtiterunt ſic inuenire potuerūt. Vbi ergo impietas? Quia videlicet cum cognouiſſent deum, nō ſicut deum glorificauerunt aut gratias egerūt, ſed euanuerunt in cogitationibus ſuis.

Vanitas gentilium philoſophorum. Pſa.xxxv.

Eorum proprie vanitas morbus eſt, quo ſeipſos ſeducunt, dum videntur ſibi aliquid eſſe, cū nihil ſunt. Deniq; hoc tumore ſuperbiæ ſeſe obumbrantes, cuius pedem ſibi non venire deprecatur ſanctus ille cantator, qui dixit. In lumine tuo videbimus lumen, ab ipſo lumine incōmutabilis veritatis auerſi ſunt, ꝛ obſcuratū eſt inſipiens cor eorum. Non enim ſapiens cor quamuis cognouiſſent deum, ſed inſipiens, quia non ſicut deum glorificauerunt, aut gratias egerunt. Dixit enim homini: Ecce pietas eſt ſapientia. Ac per hoc dicentes ſe eſſe ſapientes (quod non aliter intelligendum eſt, niſi hoc ipſum ſibi tribuentes) ſtulti facti ſunt. Iam q̄ ſequuntur quod opus eſt dicere? Per hanc quippe impietatem illi homines, illi inquam homines qui per creaturam creatorem cognoſcere potuerunt, quo prolapſi, cum deus ſuperbis reſiſtat, atq; vbi demerſi, melius ipſius epiſtolę conſequentia docent.

E

Ex tracta. de verbis apoſtoli. Iv Ioan.xiiij. Philoſophi cognouerunt deū eſſe vitā ꝛ veritatē, ſed viā perueniendi nō inuenerunt.

Ait dominus Ieſus. Ego ſum via veritas ꝛ vita. Veritatem ꝛ vitam omnis homo cupit, ſed viam non omnis homo inuenit. Deum eſſe quandam vitam æternam, immutabilem, intelligibilem, intelligentem, ſapientem, ſapientes facientem, nonnulli etiam huius ſeculi philoſophi viderunt. Veritatem fixam, ſtantem, indeclinabilem, vbi ſunt omnes rationes rerum omnium creatarum

[illegible], viderunt, ſed de longinquo viderunt. Ad illam vero tam magnam & ineffabilem beatificam poſſeſſionem, qua veniretur, qui non inuenerunt. Nam quia viderunt etiam ipſi (quantum ab homine videri poteſt) creatorem per creaturam, factorem per facturam, fabricatorem mundi per mundum, Paulus apoſtolus teſtis eſt, cui vtiq; debent credere Chriſtiani. Ait enim cum de talibus loqueretur: Reuelatur ira dei de celo ſuper omnem impietatem & iniuſtitiam hominum qui veritatem in iniquitate detinent. ¶ Quis nouit poteſtatem ire tue & pre timore tuo iram tuam dinumerare? Valde paucorum hominum eſt, inquit, noſſe ire tue poteſtatem, quia pleriſq; ita magis cum parcis iraſceris, vt non ad iram, ſed potius ad manſuetudinem tuam pertinere intelligatur labor & dolor quo corripis, erudiſq; quos diligis, ne penis excrucientur eternis. Sicut enim legitur in alio pſalmo, Irritauit dominum peccator, pro magnitudine ire ſue non exquiret. Quis ergo nouit, id eſt quotus quiſq; reperitur qui nouerit poteſtatem ire tue, & pre timore tuo iram tuam dinumerare? Quam difficile inuenitur qui nouerit ita pre timore tuo dinumerare iram tuam, vt etiam hoc addat, & ad eam intelligat pertinere, quod nonnullis quibus plus iraſceris parcere videris: Vt proſperetur peccator in via ſua, & maiora recipiat in nouiſſimo. Poteſtas quippe humane ire cum corpus occiderit, amplius non habet quid faciat. Deus vero habet poteſtatem & hic punire, & poſt corporis mortem mittere in gehennam. Et a paucis eruditis maior eius ira intelligitur, vana & ſeductoria felicitas impiorum. ¶ Nunquid dixit eos non detinere veritatem? Veritatem in iniquitate detinent. Bonum eſt quod tenent, ſed malum eſt vbi tenent. Occurrebat autem vt diceretur ei. Vnde illi impij veritatem tenent? Nunquid deus ad quemquam eorum locutus eſt? Nunquid legem acceperunt ſicut Iſrael populus per Moyſen? Vnde ergo detinent veritatem vel in ipſa iniquitate? Sequitur & oſtendit. ¶ Quia quod notum eſt dei (inquit) manifeſtum eſt illis. Deus enim illis manifeſtauit. Manifeſtauit illis quibus legem non dedit? Audi quomodo manifeſtauit. Inuiſibilia enim eius, per ea que facta ſunt intellecta conſpiciuntur. ¶ Vita ſapiens que fecit mundum, contemplato mundo intelligitur. Interroga mundum, ornatum celi, fulgorem diſpoſitionemq; ſiderum, ſolem dies efficientem, lunam noctis ſolatium. Interroga terram fructificantem herbis, & lignis, animalibus plenam, hominibus exornatam. Interroga mare quantis natatilibus plenum eſt. Interroga aerem quantis volatilibus viget. Interroga omnia, & vide ſi non ſpecie ſua tanquam voce tibi reſpondent, deus nos fecit. Hec philoſophi nobiles queſierunt, & ex arte artificem cognouerunt. Quid ergo? Quare reuelatur ira dei ſuper ipſam impietatem? Quia veritatem in iniquitate detinent. DICentes enim ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt. ¶ Quod curioſitate inuenerunt, ſuperbi e-

Ex tracta. ſe. Ioan.

Ira dei potenti paucis cognoſcitur.

Ex homilia.

Ira hominis poteſtas.

Vana impiorum felicitas ira dei eſt.

Ex ſermone de verbis euangelij.

pſ. lvi.

Creator ex creaturis noſcitur.

Superbia fecit philoſophos inſipientes.

Digitized by Google

bia perdiderunt. Dicentes ſe eſſe ſapientes, donum dei ſibi tribuentes, ſtulti facti ſunt. Vnde probas ſtultitiam eorum? Oſtende apoſtole, oſtendiſti nobis vnde potuerunt peruenire ad cogitationem dei. Quoniam inuiſibilia eius per ea quae facta ſunt intel-

B

lecta conſpiciuntur. Inſipientiam ipſorum vnde oſtendis? Audi.

In iniquitate ſimulacrorum gentiles veritatem detinuerunt

Et mutauerunt gloriam incorruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & ſerpentum. Figuras enim iſtorum animalium, ſibi deos pagani fecerunt. Inueniſti deum, & coluiſti idolum quomodo ſapiens es? Iſta eſt iniquitas ſimulacrorum, in qua iniquitate illi veritatem detinuerunt. Quia quod per creaturam cognouerunt, & quod per opera dei intellexerunt, in operibus hominum perdiderunt. Mundus enim, opus eſt dei. Idolum opus eſt fabri.

Ioan. I.

Ecce in qua iniquitate veritatem tenuerunt, & ad poſſeſſionẽ illius quam viderunt, viam perducentem non inuenerunt. Chriſtum autem quia ipſe eſt apud patrem veritas & vita, verbum dei de quo dictum eſt, Et vita erat lux hominum, quia ergo ipſe eſt apud patrem veritas & vita, & non habebamus qua iremus ad veritatem

Chriſtus é via qua peruenitur ad deum.

& vitam, veniendo ad nos homo factus, factus eſt via. Ambula per hominem, & peruenis ad deum. Per ipſum vadis, ad ipſum vadis. Noli quaerere qua ad illum venias pter ipſum. Si via eſſe noluiſſet, ſemper erraremus. Factus eſt via qua venias. Non tibi

Ambulātes bene extra viam errant.

dico, quaere viam. Ipſa via ad te venit, ſurge & ambula. Ambula moribus, non pedibus: multi enim bene ambulant pedibus, & male ambulant moribus. Sed aliquando ipſi bene ambulantes, preter viam currunt. Inuenis homines bene viuentes, & non Chri-

A

ſtianos. Bene currunt, ſed in via non currunt. Quanto plus currunt, plus errant. quia a via recedunt. Si autem tales homines perueniant ad viam, & teneant viam, quanta ſecuritas eſt, quia

Ex ſermone de verbis euāgel. vlij.

bene ambulant & non errant? Si autem non tenent viam, quamtumuis bene ambulent dolendum eſt. Melius eſt in via claudicare, quam praeter viam fortiter ambulare.

Via domini reuelatur paruulis.

¶ Via domini aut nō erat, aut latebat. Vt reueletur nobis vnde dominus exultauit, qui reuelatum eſt paruulis, debemus eſſe paruuli. Nam ſi voluerimus eſſe magni, quaſi ſapientes & prudētes, non nobis illud reuelatur. Qui ſunt magni? Sapientes & prudentes. dicentes enim ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt. Habes remedium a contrario. Si dicēdo te eſſe ſapientem ſtultus factus es, dic te ſtultum & ſapiens eris. Sed dic, dic, & intus dic, quia ſic eſt, vt dicis. Si dicis, noli coram hominibus dicere, coram deo dic. Prorſus quod ad teipſum pertinet, quod ad te tenebroſus es.

Homo non lumen ſed oculus dici poteſt.

Quid eſt enim aliud eſſe ſtultum niſi eſſe tenebroſum in corde? Denique de illis ſic ait, Dicentes ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt. Antequā hoc dicerent, quid rurſum?

Deus eſt lumen illuminās tenebras humanas

Et obſcuratū eſt inſipiens cor eorum. Dic quia tu tibi lumen non es. Vt multum, oculus es, lumen non es. Quid prodeſt patens & ſanus oculus, ſi lumen deeſt? Ergo dic a te tibi lumen non eſſe,

& clama

Digitized by Google

B

Ex libro de trinit. xv.

[illegible] quod ſcriptum eſt, Tu illuminans lucernam meam do
mine, lumine tuo illuminabis domine tenebras meas. Meæ
enim, nihil niſi tenebræ, tu autem lumen fugans tenebras, illu-
minans me, non a me lumen mihi exiſtens, ſed lumen non par
ticipans niſi in te. Inuiſibilia enim eius per ea q̄ facta ſunt intel
lecta conſpiciuntur. ¶ Vnde arguuntur in libro Sapientiæ qui
de his quæ videntur bona, non potuerunt ſcire eum qui eſt,
neq; operibus attendentes agnouerunt artificem, ſed aut ignē,
aut ſpiritum, aut citatum aerem, aut gyrum ſtellarum, aut violē
tiam aquarum, aut luminaria cæli, rectores orbis terrarū deos
putauerunt. Quorum quidem ſi ſpecie delectati, hæc deos putaue-
runt, ſciant quanto dn̄ator eorum melior eſt. Speciei etenim
generator creauit ea. Aut ſi virtutem ⁊ operationem eorum mi-
rati ſunt, intelligant ab his quanto qui hæc conſtituit fortior eſt.
A magnitudine enim ſpeciei ⁊ creaturæ, cognoſcibiliter poterit
horum creator videri. Hæc de libro Sapientiæ propterea poſui,
ne me fidelium quiſpiam fruſtra, ⁊ inaniter, exiſtimet in crea
tura prius per quaſdam ſui generis trinitates, quodam modo gra
datim donec ad mentem hominis peruenirem, quæſiſſe indicia
ſummæ illius trinitatis, quam q̄rimus, cum deum quærimus.
¶ Viderunt ergo iſti philoſophi quos cæteris nō immerito fama
atq; gloria prælatos videmus, nullum corpus eſſe deum, ⁊ ideo cū-
cta corpora tranſcenderunt quærentes deum. Viderunt quicquid
mutabile eſt, non eſſe ſummum deum, ⁊ ideo animam oēm
mutabilesq; omnes ſpiritus tranſcenderunt, quærentes ſummum
deum. Deinde viderunt omnem ſpeciem in re quacunq; mutabi
li, qua eſt quod illud eſt quoq̄uo, ⁊ qualiſcūq; natura eſt, non eſſe
poſſe niſi ab illo q vere eſt, q̄a incōmutabilr eſt, ac p hoc ſiue vni
uerſi mundi corpus a cælo vſq; ad terrā, ⁊ q̄cūq; corpa i eis ſunt,
ſiue oēm vitā, niſi ab illo eſſe nō poſſe q ſimplr eſt, q̄a non aliud
illi eſt eſſe, aliud viuere, quaſi poſſit eſſe non viuens, nec aliud
illi eſt viuere, aliud intelligere, quaſi poſſit viuere non intelligens,
nec aliud illi eſt intelligere, aliud beatum eſſe, quaſi poſſit intelli
gere non beatus, ſed quod eſt illi viuere, intelligere beatum eſſe,
hoc eſt illi eſſe. Propter hanc incommutabilitatem ⁊ ſimplicita-
tem, intellexerunt eum ⁊ omnia iſta feciſſe, ⁊ ipſum a nullo fieri
potuiſſe. Conſiderauerunt enim quicquid eſt, vel corpus eſſe vel
vitam, meliuſq; aliquid vitam eſſe quam corpus, ſpeciemq; cor
poris eſſe ſenſibilem, intelligibilem vitæ. Proinde intelligibilē
ſpeciem ſenſibili prætulerunt. Senſibilia dicimus, q̄ viſu tactuq;
corporis ſentiri queunt. Intelligibilia, q̄ conſpectu mentis intelli
gi poſſunt. Nulla eſt enim pulchritudo corporalis, ſiue in ſtatu
corporis ſicut eſt figura, ſiue in motu ſicut eſt cantilena, de qua nō
animus iudicet. Quod profecto nō poſſet, niſi melior i illo eſſet
hæc ſpecies, ſine tumore molis, ſine ſtrepitu vocis, ſine ſpatio vel

Creator melior ⁊ amabilior eſt creaturis.

Ex lib. de ciuit. dei. viij.

Philoſophi cognouerunt deum non eſſe corporeum nec mutabilē, nec ab alio, ſed ab illo cuncta eſſe producta.

C

Senſibilia quæ ſunt.

Intelligibilia quæ ſunt.

C

loci vel temporis. Sed ibi quoq; nisi mutabilis esset, non aliis alio melius de specie sensibili iudicaret, melius ingeniosior quam tardior, melius peritior quam imperitior, melius exercitatior quam minus exercitatus. Et idem ipse vnus cum profecerit, melius vtiq; postea quam prius. Quod autem recipit maius & minus, sine dubitatione mutabile est. Vnde ingeniosi & docti & in his exercitati homines, facile collegerunt nō esse in eis rebus primam speciem, vbi mutabilis esse conuincitur. Cum igitur in eorum conspectu & corpus, & animus magis minusq; speciosa essent, si autem omni specie carere possent, omnino nulla essent: viderunt esse aliquid vbi prima esset & incommutabilis species, & ideo nec comparabilis, atq; ibi esse rerum principium rectissime crediderunt, quod factum non esset, ex quo cuncta facta essent. Ita quod notum est dei, manifestauit eis ipse, cum ab eis inuisibilia eius p ea quae facta sunt, intellecta conspecta sunt sempiterna quoq; eius virtus & diuinitas, a quo etiam visibilia & temporalia cuncta creata sunt. ¶ Philosophos nec illos consulere debemus. qui creatoris aeternitatem in quo viuimus, mouemur, & sumus, quantum potuerūt intellexerunt, quia per ea quae facta sunt cognoscentes Deum, non sicut deum glorificauerunt, aut gratias egerunt, sed dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt. Et cum idonei non essent in eternitatem spiritualis incommutabilisq; naturae acies mentis constanter infigere, nec ad illud quidem digni habiti sunt vt eis ista per sanctos angelos nunciarentur, siue forinsecus per sensus corporis, siue interioribus reuelationibus in spiritu expressa, sicut patribus nostris vera pietate praeditis, haec demonstrata sunt. Qui ea pdicentes, & vel de praesentibus signis, vel de proximis rebus ita vt pdixerant factis fidē facientes, auctoritatem cui de longe futuris vsq; in seculi finē crederetur habere meruerunt. ¶ Quidam philosophi huius mūdi extiterunt, & inquisierunt creatorem per creaturam, quia potest inueniri per creaturam, euidenter dicente Apostolo, inuisibilia enim eius a constitutione mundi, per ea q̄ facta sunt intellecta conspiciuntur, sempiterna quoq; virtus eius & diuinitas, vt sint inexcusabiles. Et sequitur. Quia cum cognouissent deum. non dixit, quia non cognouerunt, sed quia cum cognouissent deum, non sicut deum glorificauerunt aut gratias egerunt, sed euanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum. Vnde obscuratum? Sequitur, vt dicit apertius. Dicētes enim se esse sapientes, stulti facti sunt. Viderunt quo veniendum esse, sed ingrati ei, qui illis pstitit vt viderent, sibi voluerunt tribuere, quod videbant, & facti superbi amiserunt & id quod videbant. Et conuersi sunt inde ad idola & simulacra, & ad culturas demoniorum, adorare creaturam, & contemnere creatorem. Sed iam isti elisi ista fecerūt, vt aūt eliderent, superbierūt. Cū aūt superbirēt, sapiētes se esse

Ex libro de trinita. iiij.

E Philosophi tur indigni cognitione Dei.

Extracta. euangelij secundum Ioan. j.

Philosophi propter superbiam obscurati sunt.

F Philosophorum libri attestantur deū habere filiū

[illegible] Hi ergo de quibus dixit, q cũ cognouiſſent deũ, nõ ſicut deũ glorificauerunt, viderunt quia per verbum dei facta ſunt omnia. Nam inueniuntur iſta oĩa ⁊ in libris philoſophorum, ⁊ quod vnigenitum filium habet deus per quem ſunt omnia. Illud potuerunt videre quod eſt, ſed viderunt de longe, ⁊ noluerunt tenere humilitatem Chriſti, in qua naui ſecuri peruenirent ad id quod longe videre potuerunt, ⁊ ſorduit eis crux Chriſti. Mare tranſeundum eſt, ⁊ lignum contemnis? O ſapientia ſuperba, irrides crucifixum Chriſtum? Ipſe eſt, quem longe vidiſti. Sed quare crucifixus eſt? Quia lignũ tibi humilitatis eius neceſſariũ erat. Superbia enim tumueras, ⁊ lõge ab illa patria proiectus eras, ⁊ fluctibus huius ſeculi interrupta eſt via, ⁊ qua tranſeat ad patriam non eſt, niſi ligno porteris. Ingrate irrides eũ q ad te venit vt redeas? Ipſe factus eſt via, ⁊ hoc per mare. Inde in mari ambulauit, vt oſtenderet eſſe in mari viã. Sed tu quõ ipſe ambulare in mari non potes, naui portare, ligno portare. Crede in crucifixũ, ⁊ poteris peruenire. G

Crucis Christi humilitas sequenda.

Christus factus est via in mari. Ex libro de vni/ [illegible] xiij.

¶ Precipui gentiũ philoſophi, q inuiſibilia dei per ea q̃ facta ſunt intellecta conſpicere potuerũt, tñ qa ſine mediatore, i. ſine hoie Chriſto philoſophati ſunt, quẽ nec venturum prophetis, nec veniſſe apoſtolis crediderunt, veritatẽ detinuerũt (ſicut de illis dictũ eſt) in iniquitate. Nõ potuerũt enim in his rebus infimis cõſtituti, niſi quęrere aliqua remedia, per q̃ ad illa q̃ intellexerãt ſublimia peruenirent, atq; ita in deceptores dæmones inciderũt. Per quos factũ eſt, vt immutarẽt gloriã incorruptibilis dei, in ſimilitudinẽ imaginis corruptibilis hoĩs, ⁊ volucrũ, ⁊ quadrupedũ, ⁊ ſerpẽtiũ. In talibus enim formis & idola inſtituerũt, ſiue coluerũt. ¶ De ipſis gentilibus idolorũ cultoribus, multa vtiq; a nobis diuerſitate diſtantibus, nihil aliud nobis demõſtrat Apls, niſi vt in ipſis quoq; id quod prauũ eſt corrigamus, vt qđ forte rectum eſt, approbemus. Nã vtiq; idololatras, ⁊ qđ ẽ grauius, nõ tñ cultores, ſed & inſtitutores ſimulacrorũ redarguebat, vbi ait, Qui cognoſcẽtes deũ nõ ſicut deũ glorificauerũt, aut gratias egerũt, ſed euanuerũt in cogitationibus ſuis, ⁊ obſcuratũ eſt inſipiẽs cor eorũ. Dicentes enim ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt, ⁊ immutauerunt gloriã incorruptibilis dei in ſimilitudinem imaginis corruptibilis hominis, ⁊ volucrum, ⁊ quadrupedum, ⁊ ſerpentium. Talia quippe nouimus fuiſſe ſimulacra Aegyptiorum, vbi ⁊ inſtituta eſſe multiplicior notioq; ignominioſior idololatria perhibetur. Nunquid tamen denegauit cognitionem dei illis fuiſſe, ac non potius confirmauit dicens, cognoſcentes deum, non vt deum glorificauerunt? Si ergo iſtam cognitionem tanquam mendacium repellere ⁊ deſtruere conaretur q̃ eis in ſacrilegis inueniſſet, nõne (qđ abſit) veritatis inimicus exiſteret? Ideoq; id quod immutauerũt in mendaciũ ſcitum. Nã ⁊ hic dixit, mutauerunt gloriam dei in ſimilitudinem imaginis corruptibilis hominis, talem ſcilicet fingentes [illegible]

Philosophi sine mediatore Christo philosophati in deceptores dæmones inciderunt. Ex libro de vnico baptiſmo.

H

Aegyptiorum idolatria.

deum qualis non eſt deus, ꝛ non ſicut deū cognouerunt tradentes hominibus. Et paulo poſt de talibus dicit, Qui immutauerūt

Philoſophi quo mutauerunt veritatē in mendacium

veritatem in mendacium, ꝛ coluerunt ꝛ ſeruierunt creaturæ, potius q̄ creatori, qui eſt benedictus in ſecula. Veritas quippe creaturæ a deo eſt, ꝛ non eſt deus, quam illi in mendacium conuerterunt, tanquam deos colentes Solem ꝛ Lunam ꝛ quęcunq; cæleſtia atq; terreſtria. Quia ergo immutauerunt in mendacium ſuum culpat, deteſtatur, euertit: q̄ autem verum in doctrina quibus multis falſitatibus permixta confuſaq; ſeruarunt, approbat, teſtatur, affirmat. Nam ꝛ hic eundem locum ita cœpit vt diceret, Reuelatur enim ira dei de cælo ſuper omnem impietatem ꝛ iniuſtitiam hominum, eorum qui veritatem in iniquitate detinēt, non abnegantes veritatem quamuis in iniquitate detentam. Et in

Act. xvij. A

Actibus Apoſtolorum cum de deo vno ꝛ vero Athenienſes doceret, q̄ in illo viuimus, mouemur, ꝛ ſumus, continuo ſubiunxit. Sicut quidam ſecundum vos dixerunt. ¶Hoc igitur quod in illo viuimus, ꝛ mouemur, ꝛ ſumus, ex illa veritate eſt, quam ꝛ illi impij ſimulacrorum cultores in iniquitate detinent. Qui cognoſcentes deum, non ſicut deum glorificauerunt. Hanc tamen veritatem ſicut videmus apud impios ꝛ ſacrilegos inuentam, non deſtruit,

Ara ignoti dei

ſed confirmat Apoſtolus, eorum vtitur teſtimonio ad docendos eos qui iſta neſciebant. Multo autem mirabilius eſt quod fecit Apoſtolus, vt eorum fana circumiens, aram quandam inter aras dæmoniorum inuentam in qua ſcriptum eſſet Ignoto deo, neq; hoc negando ꝛ refellendo deſtruxerit, ſed potius confirmando, hinc etiam reperierit opportuniſſimum ſuæ diſputationis exordium dicens, Quem vos ignorantes colitis, hunc ego annuncio vobis.

Act. xvij.

Apoſtolica regula non eſſe violandū bonū qđ in puerſis inuenitur.

Ex eodem.

Hanc itaq; ꝛ nos per maiores noſtros traditam nobis, ſequentes apoſtolicam regulam, ſiquid recti etiā in peruerſis inuenerimus, eorum peruerſitate correcta, illud quod rectum eſt minime violamus, vt in vno homine, ex his quæ vera tenet etiam falſa emendentur, ne ex falſis conuictis etiam vera deſtruantur. ¶Quamuis enim homo chriſtianus literis tantum eccleſiaſticis eruditus, Platonicorum forte nomen ignoret, non tamen ita abſurdus eſt in rebus humanis vt neſciat philoſophos vel ſtudium ſapientiæ, vel

Philoſophia q̄ uitari debeat. Col. ij.

ipſam ſapientiam profiteri. Cauet eos tamen qui ſecundum elementa huius mundi philoſophantur, non ſecundum deum a quo ipſe factus eſt mundus. Admonetur enim præcepto apoſtolico, fideliterq; audit qđ dictū eſt, Cauete ne qs vos decipiat p̄ philoſophiā ꝛ inanē ſeductionē, ſecundū elementa huius mundi. Deinde ne oēs tales eſſe arbitretur, audit ab eodē aplo dici de quibuſdā, qa qđ notū eſt dei, manifeſtū eſt in illis. deus em̄ manifeſtauit illis. Inuiſibilia em̄ eius a conſtitutione mūdi p̄ ea q̄ facta ſunt intellecta conſpiciunt, ſempiterna quoq; virtus eius ꝛ diuinitas. Et vbi Athenienſibus loquēs, cū rē magnā de deo dixiſſet, ꝛ q̄ a pau-

ſis poſſet intelligi, quod in illo viuimus, mouemur, et ſumus, ad
iecit et ait, Sicut et veſtri quidā dixerunt. Nouit ſane et ipſos, in quibus
erant, cauere. Vbi enim dictū eſt quod per ea quae facta ſunt deus
illis manifeſtauit intellecta conſpicienda inuiſibilia ſua, ibi etiā
dictum eſt, non illos ipſum deū recte coluiſſe, quia et alijs rebus q
bus non oportebat, diuinos honores illi vni tantū debitos detule
runt. Qm̄ cognoſcentes deum non ſicut deū glorificauerunt, aut
gratias egerunt, ſed euanuerunt in cogitationibus ſuis, et obſcura-
tum eſt inſipiens cor eorum. Dicentes enim ſe eſſe ſapientes, ſtulti
facti ſunt, et immutauerunt gloriam incorruptibilis dei, in ſimili
tudinem imaginis corruptibilis hominis, et volucrum, et quadru-
pedum, et ſerpentium. Vbi et Romanos, et Graecos, et Aegyptios, q A
de ſapientiae nomine gloriabantur, fecit intelligi. ¶ Et cōmuta- G
uerunt gloriam incorruptibilis dei, in ſimilitudinem imaginis
corruptibilis hominis. Hoc quidem fit in corde impiorum. Nā
deus incommutabilis manet. Neq; enim quia et Apoſtolus dixit
cōmutauerunt, ideo mutatus eſt deus. ¶ Hermes Aegyptius, quē
triſmegiſtum vocant, alios deos eſſe dicit a ſummo deo factos,
alios ab hominibus. hoc qui audit ſicut a me poſitum eſt, putat di
ci de ſimulacris, quia opera ſunt manuum hominum. At ille viſi
bilia et contrectabilia ſimulacra, velut corpora deorum eſſe dicit.
Ineſſe autem his quoſdam ſpiritus inuitatos, qui valeant aliquid
ſiue ad nocendum, ſiue ad deſideria nonnulla complenda eorum
a quibus eis diuini honores, et cultus, et obſequia, deferuntur. hos
ergo ſpiritus inuiſibiles per artem quandam viſibilibus rebus cor
poralis materiae copulare, vt ſint quaſi animata corpora illis ſpiri
tibus dicata, et ſubdita ſimulacra, hoc eſſe dicit, deos facere, eamq;
magnam, et mirabilem, deos faciendi accepiſſe homines poteſta
tem. Huius Aegypcij verba ſicut in noſtram linguam interpretata
ſunt ponam. Et quoniam de cognatione (inquit) et conſortio ho-
minum deorumq; nobis indicitur ſermo, poteſtatem hominis o
Aſclepi vimq; cognoſce. Dominus, inquit, et pater, vel quod eſt
ſummum, deus vt effector eſt deorum caeleſtium, ita homo fictor
eſt deorum qui in templis ſunt humana proximitate contenti. Et
paulo poſt, Ita humanitas (inquit) ſemper memor naturae et origi-
nis ſuae, in illa diuinitatis mutatione perſeuerat, vt ſicuti pater ac
dominus vt ſui ſimiles eſſent deos fecit aeternos, ita humanitas
deos ſuos ex ſui vultus ſimilitudine figuraret. Erat enim de his de
quibus dicit Apoſtolus, quod cognoſcentes deum non ſicut deū
glorificauerunt, aut gratias egerunt, ſed euanuerunt in cogitationi
bus ſuis, et obſcuratum eſt inſipiens cor eorum. Dicentes enim ſe
eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt, et mutauerunt gloriam incorruptibi
lis dei, in ſimilitudinem imaginis corruptibilis hominis, et caete
ra, q̄ cōmemorare longum eſt. Multa quippe talia dicit de vno ve-
ro deo fabricatore mundi, qualia veritas habet. Et neſcio quō illa ob-

Ex ſermone de calogi ad populum.

Ex libro de ciui. dei. viij. Hermes Aegyptius.

Deos facere hui Trimegiſtus qd ſpiri fit.

Hermetis verba.

Hermetis ſententia vera de deo

figuratione cordis ad iſta delebatur, vt diis quos confitetur ab hominibus fieri, ſemper velit homines ſubdi. Non enim hæc eis reuelauerat ſpiritus ſanctus ſicut prophetis ſanctis, qui hæc proui-dentes cum exultatione dicebant. Si faciet homo deos, et ecce ipſi non ſunt dij. Et alio loco, Erit in illa die dicit dominus exterminabo nomina ſimulacrorum a terra, et iam non erit eorum memoria. Ex quo genere et illi erant, qui venturum quod ſciebant veniſſe gaudebant. Qualis Symeon, qualis Anna, qui mox natum Ieſum, qualis Elizabeth quæ etiam conceptum agnouit in ſpiritu, qualis Petrus reuelante patre dicens, Tu es Chriſtus filius dei viui.

B Matth. xvi.

Poſt multa enim ad hoc ipſum redit, vt iterum dicat de dijs quos homines fecerunt, ita loquens. Quoniam ergo proaui noſtri multum errabant circa deorum rationem increduli, et non animaduertentes ad cultum, religionemque diuinam, inuenerunt artem qua efficerent deos. Cui inuentæ adiunxerunt virtutem de mundi natura conuenientem, eamque miſcentes (quoniam animas facere non poterant) euocantes animas dæmonum, vel angelorum, eas indiderunt imaginibus ſanctis, diuiniſque myſterijs, per quas idola et bene faciendi et male, vires habere potuiſſent. Confitetur atque exprimit cauſas quare ad iſta peruentum ſit, dicens proauos ſuos multo errore, et incredulitate, et animum non aduertendo ad cultum religionemque diuinam, inueniſſe hanc artem qua facerent deos. Nos quid oportet dicere, vel potius quid agere, niſi quantas poſſumus domino deo noſtro gratias, qui hæc contrarijs cauſis quam inſtituta ſunt, abſtulit? Nam quod inſtituit multitudo erroris, abſtulit via veritatis. Quod inſtituit incredulitas, abſtulit fides. Quod inſtituit a cultu diuinæ religionis auerſio, abſtulit ad vnum verum deum ſanctumque conuerſio. Neque enim quia deos homo faciebat, ideo non ab eis poſſidebatur ipſe qui fecerat, quando in eorum ſocietatem colendo traducebatur. Societatem dico, non idolorum ſtolidorum, ſed verſutorum dæmoniorum. Nam quid ſunt idola, niſi quod eadem ſcriptura dicit oculos habent et non videbunt, et quicquid tale de materiis licet affabre effigiatis, tamen vita ſenſuque carentibus dicendum fuit? Sed immundi ſpiritus eiſdem ſimulacris arte illa nefaria colligati, cultorum ſuorum animas in ſuam ſocietatem redigendo miſerabiliter captiuauerunt. Vnde dicit apoſtolus, Scimus quia nihil eſt idolum, ſed quæ immolant gentes, dæmonijs immolant et non deo. Nolo vos ſocios fieri dæmoniorum. Dæmones itaque qui coluntur in templis per artem neſcio quam imaginibus indi-ti, hoc eſt ſimulacris viſibilibus, quod poſſunt tanquam dæmones poſſunt, vel quaſi beneficia præſtando magis nocentes quia magis decipientes, vel aperte malefaciendo. nec tamen quodlibet horum, niſi quando et quantum permittuntur alta et ſecreta dei prouidentia. ¶ Species membrorum, quam naturaliter animantibus inuentam videre,

Ps. cxiii.

F Dæmones quo idolatras per ſimulacrum ſibi captiuauerunt.

i. Cor. x.

Ex tract...

ſuptis in nobiſmetipſis ſentire conſueuimus, quāquam vt illi aſſerunt, in ſignum aliquod fabrefacta atque eminenti ſuggeſtu collocata, cum adorari atque honorari multitudine cœperit, parit in vnoquoque ſordidiſſimum erroris affectum, vt quoniā in illo figmento non inuenit vitalem motū, credat numē occultū, effigiē tamen viuenti corpori ſimilem ſeductus forma, & commotus auctoritate quaſi ſapientium inſtitutorū obſequentiumque, tur barum ſine viuo aliquo habitatore eſſe non putat. Hinc & mala dæmonia ad poſſidenda gentium ſimulacra, talis hominum affectus inuitat, quorū pſidentium varia fallacia mortiferi ſeruuntur & multiplicantur errores. Alijs itaque locis contra iſta diuinæ literæ vigilāt, ne quiſquam dicat cum iniſi fuerint ſimulacra, nō hoc viſibile colo, ſed numē quod illic inuiſibiliter habitat. Ipſa ergo numina in alio pſalmo eadē ſcriptura ſic dānat. Quoniā dij gētiū inquit, dæmonia, dominus autem cælos fecit. Dicit & apoſtolus, Non quod idolū ſit aliquid, ſed quoniā quod immolāt gētes dæmonijs immolāt & non deo. Et nolo vos fieri ſocios dæmoniorum. Videntur autem ſibi purgatioris eſſe religionis qui dicunt, Nec ſimulacrū, nec dæmoniū colo, ſed per effigiē corporalē eius rei ſignum intueor, quā colere debeo. Itaque interpretantur ſimulacra, vt alio dicāt ſignificari terrā, vnde tēplū ſolēt appellare Telluris, alio mare ſicut Neptuni ſimulacra, alio aerem ſicut Iunonis, alio ignē ſicut Vulcani, alio luciferum ſicut Veneris, alio Solē, alio Lunā, quorum ſimulacris eadē nōia ſicut telluris imponūt, alio illō vel aliud ſidus, vel illā aut illam creaturam. Neque enim cuncta enumerare ſufficimus. De quibus rurſum cū exagitari cœperit quod corpora colant, maximeque terram, & mare, & aerē, & ignē, quorū nobis vſus in promptu eſt (nam de cæleſtibus quia noſtro ea corpore contrectare ac contingere niſi oculorū radijs nō valemus, nō ita erubeſcūt) audent reſpōdere, nō ſeipſa corpora colere, ſed quæ illis regendis præſident numina. Itaque Apoſtoli vna ſentētia pœnam iſtorum damnationemque teſtatur.

Cōfutat varias defeſſiones idolatrarum ps. cxv.

i. ad Cor.

Simulacrorum & eorum interpretationum reprobatio.

Qui commutauerunt (inquit) veritatem dei in mendacium, & coluerunt, & ſeruierunt creaturæ potius quam creatori, qui eſt deus benedictus in ſecula amen.

Rom. viij.

Propterea tradidit illos deus ī paſſiōes ignominiæ.

NAm priori parte huius ſententiæ ſimulacra damnauit, poſteriore autem interpretationem ſimulacrorum. Effigies enim a fabro factas appellando nominibus earum rerum quas fabricauit deus, tranſmutant veritatem dei in mendacium. Res autē ipſas pro dijs habēdo, & venerādo, ſeruiunt creaturæ potius quā creatori, qui eſt bñdictus ī ſecula. Qui aūt adorat, aut orat inſpi

Veritas quō ſit mutatur in mendacium.

Digitized by Google

ſimulacrum, quæ non ſit affic aptur, vt ab eo ſe exaudiri putet, ab eo
ſibi præſtari quod deſiderat ſperet? Itaqꝫ homines talibus ſuper-
ſtitionibus obligati, plerunqꝫ ad ipſum ſolem dorſum ponẽtes,
præces fundunt ſtatuæ quam ſolem vocant. Et cũ ſonitu maris
a tergo ferantur, Neptuni ſtatuam quam p ipſo mari colunt, quaſi
ſentientem gemitibus feriunt. Hoc enim facit & quodammo-
do extorquet illa figura membrorum, vt animus viuens in ſenſi-
bus corporis magis arbitretur ſentire corpus quod ſuo corpori
ſimilimum videt, quam rotundum cælum, vndaſqꝫ diffuſas, &
A quicquid non eiſdem lineamentis formatum conſpicit, quibus
illa formata ſunt quæ viuentia videre conſueuit. ¶ Viderunt hęc
intelligentiores grauioreſqꝫ Romani, ſed contra conſuetudinẽ
ciuitatis quæ dæmonicis ritibus fuerat obligata, parum valebãt.
Quia & ipſi (etiam ſi illa eſſe vana ſentiebant) naturæ tamen re-
rum ſub vnius veri dei regimine, atqꝫ imperio conſtitutæ, reli-
gioſum cultum qui deo debetur exhibendum putabant, ſeruiẽ-
tes (vt ait Apoſtolus) creaturæ potius quam creatori, qui eſt be-
nedictus in ſecula. Huius veri dei erat auxilium neceſſarium, a
quo mitterentur ſancti viri & veraciter pij, qui pro vera religione
morirentur, vt falſa a viuentibus tollerentur. Agamus itaqꝫ
chriſtiani domino deo noſtro gratias, qui has ſuperſtitiones per
altiſſimam Chriſti humilitatem, per apoſtolorum prædicationẽ
per fidem martyrum pro veritate morientium, & cum veritate
viuentium, non ſolum in cordibus religioſis, verum etiam in
ædibus ſuperſtitioſis, libera ſuorum ſeruitute ſubuertit.

Ex libro de ci-uitate dei.iiij.

Per liberã ſer-uitutem Chri-ſtianorum ſub-uertit. Chriſtus ſuperſti-tiones gentiliũ.

Breuis omnium quæ aduerſus idolorum cultores, ſiue inſtitutores
ſupra ab Apoſtolo dicta ſunt, recapitulatio.

¶ Quia cum cognouiſſent deum, non ſicut deum glorificauerũt,
aut gratias egerunt, ſed euanuerunt in cogitationibus ſuis, & ob-
ſcuratum eſt inſipiens cor eorum. Vtiqꝫ iſta obſcuratio vindicta
& poena iam fuit, & tamen per hanc poenam, id eſt per cordis cæ-
citatem, quæ fit deſerente luce ſapientiæ, in plura & grauiora pec-
cata collapſi ſunt. Dicentes enim ſe eſſe ſapientes ſtulti facti ſunt.
Grauis hæc poena eſt ſi quis intelligat. Ex hac poena, vide quo ierũt.
Et mutauerunt (inquit) gloriam incorruptibilis dei, in ſimilitu-
dinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadru-
pedum, & ſerpentium. Iſta fecerunt ex peccati poena, qua obſcura-
tum eſt inſipiens cor eorum. Et propter hæc tamen, quia licet
poenalia etiam ipſa peccata ſunt, adiungit & dicit, Propterea tra-
didit illos deus in deſideria cordis eorum, in immunditiam.
Ecce quemadmodum deus grauius condemnauit, tradens illos
in deſideria cordis eorum, in immunditiam. Videte etiam ex
hac poena quæ faciant. Vt contumeliis (inquit) afficiant corpora
ſua in ſemetipſis. Et quia poena eſt iſta iniquitatis, cum ſit & iniqui-
tas, euidentius commendat dicens, Qui tranſmutauerit veritatem

Ex libro de na-tura & gratia .xxiij.

Cæcitas cordis i philoſophis eſt poena pecca-ti, vnde in gra-uia peccata ce-ciderunt.

De ſupbis & in-gratitudine gẽ-tilium philoſo-phorũ ſepe via-dieat.

Digitized by Google

tatē in mendacium, & coluerunt, & ſeruierunt creaturę potius quam creatori. qui eſt benedictus in ſecula. amen. Propter hoc (inquit) tradidit illos in paſſiones ignominiæ. Ecce quotiēs vindicat deus & ex eadem vindicta plura & grauiora peccata conſurgunt.

Nam & fœminæ eorum mutauerunt naturalem vſum, in eum vſum qui eſt contra naturam. Similiter autem & maſculi relicto naturali vſu fœminæ, exarſerunt in deſideriis ſuis in inuicē, maſculi i maſculos deformitatem operantes.

¶ Atq; vt oſtenderet ſic eſſe iſta peccata, vt etiam pœnæ ſint peccatorum, etiam has adiunxit.

Et mercedem mutuam quam oportuit erroris ſui in ſemetipſis recipientes.

¶ Videte quotiens vindicet eademq; vindicta quæ pariat pullulantq; peccata, adhuc attendite.

Et ſic non probauerunt deum habere in notitia, tradidit illos deus in reprobam mentem, vt faciant ea quæ non conueniunt, repletos omni iniquitate, malitia, fornicatione, auaritia, nequitia, plenos inuidia, homicidio, contentione, dolo, malignitate, ſuſurrones, detractores, deo odibiles, contumelioſos, ſuperbos, elatos, inuentores malorum, parentibus non obedientes, inſipientes, incōpoſitos, ſine affectione, abſq; fœdere, ſine miſericordia, qui cum iuſtitiam dei cognouiſſent, non intellexerunt, quoniam qui talia agunt digni ſunt morte, non ſolum qui ea faciunt, ſed etiam qui conſentiunt faciētibus.

Fortaſſe reſpondeat deum ad iſta non cogere, ſed dignos deſeri tantum deſerere. Si hoc dicit veriſſime dicit. Deſerti quippe (vt dixi) luce iuſtitiæ. & per hoc contenebrati quid pariant aliud quam hęc omnia quæ cōmemoraui opera tenebrarum, donec dicatur eis & dicto obediant. Surge qui dormis, & exurge a mortuis, & illuminabit te Chriſtus.

B Ex libro de natura et gratia. Deus non ſolum peccatorem [illegible] malum, ſed deſerit dignos deſeri. Ephe. v.

Item breuis eorundem verborum recapitulatio.

Reuelatur enim ira dei de cælo ſuper omnem impietatem.

¶ Quorum, niſi & Iudeorum, & gentium? Sed ne diceretur, quare ſuper impietatem gentium? numquam enim gentes legem acceperunt, & præuaricatores facti ſunt? Recte reuelatur ira dei ſuper Iudeos quibus data eſt lex, & eam obſeruare noluerunt. Gentibus autem non eſt data. inuenimini fratres & intelligite, quomodo

Ex ſermone de Kal. Ianuarij.

omnes reos oſtendit, ⁊ omnes ſalutis indigere ac miſericordia dei. Reuelatur.n.ira dei de cælo ſuper omnem impietatem, ⁊ iniuſtitiam hominum, eorum qui veritatem in iniquitate deti- nent. Videte quẽadmodum non dixit, non habent veritatem, ſed veritatem (inquit) in iniquitate detinent. Et quaſi q̃reres dicens, quomodo poſſunt habere veritatem qui legem non acceperunt? QVIA quod notũ eſt (inquit) dei, manifeſtũ eſt in illis. ℭ Et quo- modo potuit manifeſtum eſſe in illis quod notum eſt dei quod legem non acceperunt? ℭ Sequitur ⁊ dicit. Inuiſibilia enim eius a creatura mundi per ea quæ facta ſunt intellecta conſpiciuntur, ſempiterna quoque eius virtus ⁊ diuinitas. ℭ Vtiq; ſubaudimus intellecta conſpiciuntur.

G

Ex attentione operũ q̃rendus eſt artifex

Cur enim attendat opera, ⁊ non q̃rat ar- tificem? Attendis terrã fructificantem, attendis mare plenum ani- malibus ſuis, attendis aerẽ plenum volatilibus, attendis cælum fulgere ſtellis, ⁊ cætera, ⁊ nõ q̃ris tanti operis artificem? Sed dicis mihi. Iſta video, illum non video. Ad iſta videnda corporis ocu- los dedit, ad ſe videndum mentem dedit.

Sicut anima in- telligitur ex motibus ⁊ ad- miniſtratione corporis, ita deus ex admi- niſtratione to- tius mundi in- telligendus eſt.

Neq; enim ⁊ animam hominis vides. Sicut enim ex motibus ⁊ adminiſtratione corpo- ris, animam quam non vides intelligis, ſic ex adminiſtratione to- tius mũdi, ⁊ regimine ipſarum animarum intellige creatorem. Sed parum eſt intelligere. Nam illi intellexerunt, ⁊ vide quid ait apoſtolus. QVIA cognoſcentes deum non ſicut deum glorifica- uerunt aut gratias egerunt, ſed euanuerunt in cogitationibus ſuis, ⁊ obſcuratum eſt inſipiens cor eorum. Quo merito, niſi ſuperbię? Nã videte ſequẽtia. DIcẽtes enim ſe eſſe ſapiẽtes, ſtulti facti ſunt. ℭ Non enim debebant ſibi arrogare quod ille donauerat, nec ſe iactare ex eo quod non a ſeipſis, ſed ab illo habeant. Quod illi vtiq; deo reddendum fuit, vt ad hoc tenendum quod videre po- terant, ab illo ſanarentur, qui dederat vt viderent. Si enim hoc facerent, humilitatem ſeruarent, ⁊ poſſent purgari, atq; illi bea- tiſſimæ contemplationi cohęrerẽt.

Humilitas di- ſpoſitio ad pur- gationem mẽ- tis ⁊ cõtẽplatio- nem.

Quia vero ſuperbia erat in eis, interpoſuit ſe falſus, ⁊ fallax, ⁊ ſuperbus. qui eis promitteret quod per partes neſcio quas ſuperbiæ purgarentur animæ illorum, ⁊ fecit cultores dęmoniorum. Inde ſacra omnia quę celebrantur a paganis valere dicunt ad purgationem animarum ſuarũ. Et audi apoſtolum conſequenter hæc dicentem, quia pro mercede ſuper- biæ iſta ceperunt, quia non ſic honorificauerunt deum, vt hono- rificandus eſt deus. ET mutauerunt gloriam incorruptibilis dei, in ſimilitudinem imaginis corruptibilis hominis. ℭ Iam ſimulacra ſacra ſunt. Et iſta quidem omnium græcorum aliarumq; gentiũ quæ ſimilitudinem hominum habent.

D

Idolatriæ apud ægyptios ſuperſtitio maxi- ma.

Quia vero non eſt maior ⁊ ſuperſtitioſior idolatria quam ægyptiorum. nam ęgyptus per- fudit mundum figmentis talibus, qualia deinceps dicit apoſto- lus. Cum enim dixiſſet, In ſimilitudinem imaginis corruptibilis hominis, addidit ⁊ volucrum, ⁊ quadrupedum, ⁊ ſerpentium,

Digitized by Google

Nunquid enim fratres in aliis templis vidiſtis ſimulacrum capite canino vel taurino, cæterorumque animalium irrationabilium figmenta? Hæc enim idola ægyptiorum ſunt. Vtrunque enim genus complexus, ait apoſtolus, In ſimilitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & ſerpentum. PROpterea tradidit illos deus in deſideria cordis eorum in immunditiam, vt contumelijs afficiant corpora ſua in ſemetipſis.

¶ Hæc mala eorum, ex impietate ſuperbiæ ſunt. Iſta vero peccata, quia de ſuperbia ſunt, non ſolum peccata, ſed etiam ſupplicia ſunt. Cum enim dicit, tradidit illos deus, iam de vindicta eſt cuiuſdam peccati, vt hæc faciant, QVI commutauerunt veritatem dei in mendacium.

Superbia aliis grauia peccata parit.

¶ Quid eſt commutauerunt veritatem dei in mendacium? In ſimilitudinem: ſcilicet imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & ſerpentium? Et ne quiſquam eorum diceret, non ſimulacrum colo, ſed quod ſignificant ſimulacra, ſubiecit ſtatim, Et coluerunt & ſeruierunt creaturæ potius quam creatori. Intelligite prudenter. Aut ſimulacrum enim colunt, aut creaturam. Qui ſimulacrum colit, conuertit veritatem dei in mendacium. Nam mare veritas eſt. Neptunus autem, mendacium factum ab homine, conuerſa veritate dei in mendacium. Homo autem, ſimulacrum Neptuni. Sic deus fecit ſolem. Homo autem ſimulacrum ſolis faciendo, conuertit veritatem dei in mendacium. Sed ne dicant non colo ſimulacrum, ſed ſolem colo, ideo dixit, coluerunt creaturam potius quam creatorem. Sed ve tibi ſi amaueris condita, & deſerueris conditorē.

B

Cōmutatio veritatis in mēdaciū colendo ſimulacrum.

¶ Pulchra tibi ſunt, ſed quanto eſt ille pulchrior qui iſta formauit? Intendat charitas veſtra. Ne ſurrepat vobis Satanas dicens, quod ſolet dicere. Bene nobis ſit in creatura dei? Quare illam fecit deus, niſi vt bene nobis ſit? & inebriantur, & pereunt, & obliuiſcuntur creatorem ſuum, dum non temperanter ſed cupide vtuntur creatis, & creator contemnitur. De talibus dicit Apoſtolus, Coluerunt & ſeruierunt creaturæ potius quam creatori, qui eſt benedictus in ſecula. Non te prohibet deus amare iſta, ſed nō diligere ad beatitudinem, ſed approbare & laudare, vt ames creatorem. Ergo dedit tibi deus iſta omnia, ama illum qui fecit. Plus eſt quod tibi vult dare, id eſt ſeipſum qui iſta fecit.

Ex ſermone ſeſto ſuper epiſtolę Ioannis

Creaturæ non ſunt diligēdæ ad beatitudinē, ſed vt ametur creator.

¶ Credimus etiam quod ſedet Chriſtus ad dexteram patris. Nec ideo tamen quaſi humana forma circumſcriptum eſſe deum patrem arbitrandum eſt, vt de illo cogitantibus dextrum aut ſiniſtrū latus animo occurrat, aut idipſum quod ſedere pater dicitur, flexis poplitibus fieri putandum eſt, ne in illud incidamus ſacrilegium, in quo execratur apoſtolus eos qui cōmutauerunt gloriā incorruptibilis dei, in ſimilitudinē corruptibilis hominis.

Ex ſermone de ſymbolo.

Deus nō eſt humana forma circūſcriptus

A

Sedere ad dexteram dei vel ad ſiniſtram quid ſit.
Sedere in deo ſignificat iudiciariã ptãtem.

Tale enim ſimulacrum deo, nefas eſt Chriſtiano in templo collocare. Multo magis in corde nefarium eſt: vbi vere templum dei eſt, ſi a terrena cupiditate, atq; errore mundetur. Ad dexteram ergo intelligendum eſt eſſe dictum in ſumma beatitudine, vbi iuſtitia, & pax, & gaudium eſt. Sicut ad ſiniſtram hoedi conſtituentur, id eſt in miſeria, propter iniquitatis labores, atq; cruciatus. Sedere ergo quod dicitur deus, non membrorum poſitionem, ſed iudiciariam ſignificat poteſtatem, qua illa maieſtas nunq̃ caret, ſemper dignis digna tribuendo, quãuis extremo iudicio multo manifeſtius inter homines vnigeniti filij dei, iudicis viuorum & mortuorum claritas indubitata fulſura ſit.

B

Ex tracta. ps. xiij.
Deus qdo tradidit philoſophos in concupiſcentias cordis eorum.

PROpter quod tradidit illos deus in deſideria cordis eorum, in immunditiam. ¶ Dedit illos deus in concupiſcentias cordis eorum facere quæ non conueniunt. Intendat charitas veſtra, Magna res eſt: magna res agitur. Quid eſt hoc? Ergo ſi deus dedit illos in concupiſcentias cordis eorum facere quæ non conueniũt, ideo faciunt illi mala tanta. Si deus hoc facit vt faciant quæ non conueniunt, quid ipſi fecerunt? Occultum eſt quod audiſti, dedit illos deus in concupiſcentias cordis eorum. Ergo fuit concupiſcẽtia quam vincere noluerunt, cum traderentur iudicio dei, ſed vt digni haberentur qui traderentur. Vide quid de illis ſuperius dixit. Cum cognouiſſent deum, non vt deum glorificauerunt, aut gratias egerunt, ſed euanuerunt in cogitationibus ſuis, & obſcuratum eſt inſipiens cor eorum. Vnde? de ſuperbia. Dicentes enim ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt. Inde iam ſequitur. Tradidit illos deus in concupiſcentias cordis eorũ. Quia ergo fuerunt ſuperbi, & ingrati, digni habiti ſunt, qui traderentur in concupiſcentias cordis ſui. Non ergo fruſtra dicit Apoſtolus, Tradidit illos deus in deſideria cordis eorum. Quorundam enim peccatorum perpetrandorum facilitas pœna eſt aliorum præcedentium.

Supbi & ingrati traduntur i cõcupiſcẽtiã cordis eorum.

C

Ex lib. de ſpũ & litera.
Peccatũ nõ conſiſtit i ſolo actu voluntatis.

¶ Mala voluntas iam ſola peccatum eſt, & ſi deſit effectus, id eſt ſi non habeat poteſtatem. Porro cum voluntas mala poteſtatẽ accipit implere quõ intendit, ex iudicio dei venit, apud quem non eſt iniquitas. Punit enim etiam iſto modo. Nec ideo iniuſte, quia occulte. Cæterum iniquus puniri ſe ignorat, niſi cum manifeſto ſupplicio ſenſerit nolens, quantum mali ſit quod perpetrauit volens. Hoc eſt, quod de quibuſdã Apoſtolus ait, Tradidit illos deus in cõcupiſcentias cordis eorum, vt faciant q̃ non conueniunt. Hinc & dñs Pilato, Non haberes, inquit, in me poteſtatem, niſi data tibi eſſet deſuper. ¶ In literis etiam apoſtolicis videte quæ ſcripta ſunt in epiſtola Pauli apoſtoli ad Romanos. Propterea tradidit illos deus in deſideria cordis eorum in immunditiam. Itẽ paulo poſt, Propterea tradidit illos deus in paſſiones ignominiæ. Itẽ paulo poſt, Sicut non probauerunt deum habere in notitiam, tradidit illos deus in reprobam mentem vt faciant quæ non conueniunt. Et

Ioan. xix. D
Ex lib. de gratia & libero arbitrio.
Supbi tradũtur primo in immundiciam, deinde in paſſiones ignominiæ; & tertio in reprobum ſenſum.

Digitized by Google

ad Theſſalonicenſes in epiſtola ſecunda ait de quibuſdam; Pro
eo quod dilectionem veritatis non receperunt vt ſalui fierent, ideo
mittet illis deus operationem erroris vt credant mendacio, vt iu
dicentur omnes qui non crediderunt veritati, ſed conſenſerunt
iniquitati. His ⁊ talibus teſtimonijs diuinorum eloquiorum, quę
omnia commemorare nimis longum eſt, ſatis (quantum exiſti/
mo) manifeſtatur operari deum in cordibus hominum, ad incli
nandas eorum voluntates quocunq; voluerint, ſiue ad bona pro
ſua miſericordia, ſiue ad mala pro meritis eorum, iudicio vtiq;
ſuo, aliquando aperto, aliquando occulto, ſemper autem iuſto. Fi
xum enim debet eſſe ⁊ immobile in corde noſtro, quia non eſt
iniquitas apud deum. Ac per hoc quando legitis in literis verita/
tis a deo ſeduci homines, aut obtundi, vel obdurari corda eorũ,
nolite dubitare praeceſſiſſe mala merita eorum vt iuſte iſta pate/
rentur. ne incurratis in illud Salomonis prouerbium, Inſipientia
viri violat vias eius, deum autem cauſatur in corde ſuo. Gratia   Pro. xij.
vero non ſecundum merita datur hominum. Alioquin gratia iã   D
non eſt gratia. Quia ideo gratia vocatur, quia gratis datur. Si au/   Ad Ro. cap. xi.
tem potens eſt, ſiue per angelos vel bonos, vel malos, ſiue quo/   Gratia non da/
cunq; alio modo operari etiam in cordibus malorum pro me/   tur pro merita, ſi
ritis eorum, quorum malitiam non ipſe fecit, ſed aut originali/   cut poena pro de
ter tracta eſt ab Adam, aut creuit per propriam voluntatem, quid   merita
mirum eſt ſi per ſpiritum ſanctum operatur in cordibus electo/
rum ſuorum bona, qui operatus eſt vt ipſa corda eſſent ex malis   E
bona? MERcedem mutuam quam oportuit erroris ſui in ſe/   Ex libro contra
metipſis recipientes. ¶ Oportuiſſe quippe, non eſt verius dicere   inimicũ legis ⁊
Apoſtolus, vt qui creaturae potiusquam creatori ſeruierant, erro/   Prophetarum. i.
ris ſui mercedem non inuiti haec turpia patiendo, ſed libenter fa   Crimina crimi/
ciendo reciperent, iudicio ſ. non alicuius hominis immundiſſi/   nibus vindicant.
mi quem talia delectarent, ſed iuſtiſſimi dei, qui tradidit eos in   Vindicta quo/
paſſiones ignominiae, vt crimina criminibus vindicentur, ⁊ ſup   rundã criminum
plicia peccantium non ſint tormenta, ſed incrementa vitiorum.   eſt eorũ augmẽ/ tum.
Sapiens autem cum haec audit, ipſam magis in hac vita iras dei   Ex tracta.
timet, qui homo non patitur quod acriter dolet, ſed facit quod   Ps. vj.
turpiter libet. ¶ Inchoatio eſt irae futuri iudicij dei, quod hic ho/   Iudicij futuri in
mines dolores, ⁊ tormenta patiuntur, ⁊ maxime damnum intel   choatio eſt veri
ligentiae veritatis. Sicut dictum eſt, DEdit illos deus in repro/   tatis intelligen/
bum ſenſum. ¶ Nam ea eſt caecitas mentis. In eam quiſquis da/   tiae amiſſio.
tus fuerit, ab interiore dei luce ſecluditur. Sed nondum penitus   Extra deum eſſe
cum in hac vita eſt. Sunt enim tenebrae exteriores, quae magis ad
diem iudicij pertinere intelliguntur, vt penitus extra deum ſit,
quiſquis dum tempus eſt corrigi noluit. Penitus autem eſſe ex/
tra deum quid eſt, niſi eſſe in ſumma caecitate? Siquidem deus   Matth. xxv.
habitat lucem inacceſſibilem, quo ingrediuntur quibus dicitur,   Ex tracta.
Intra in gaudium domini tui. ¶ Huius igitur irae inchoatio eſt,   Ps. lvij.

Digitized by Google

quam in hac vita patitur quiſq; peccator. Non ergo pœnas inſi- dorum, non pœnas illius poſt reſurrectionem ignis æterni, non pœnas iſtas quæ adhuc in hoc ſeculo promiſcuæ ſunt iuſtis & iniuſtis, & plerunq; graviores ſunt iuſtorum quam iniuſtorum, ſed neſcio quam pœnam præſentis vitæ vult commendare ſpiritus dei. Audite pœnam impiorum. Sicut cæra inquit liquefacta auferentur. Dixi per concupiſcentias ſuas hoc eis fieri. Concupiſcentia mala quaſi ardor eſt ignis. Ignis conſumit veſtem, libido adulterij non conſumet animam? De cogitato adulterio, cum loqueretur ſcriptura ait, Alligabit quis ignem in ſinu, & veſtimenta ſua non comburet? Geſtas in ſinu prunas perforatur tunica. Geſtas in cogitatione adulterium, & integra eſt anima? Sed iſtas pœnas pauci vident, propterea eas maxime commendat ſpiritus dei. Audi apoſtolum dicentem, Tradidit illos deus in concupiſcentias cordis eorum. Ecce ignis, a cuius facie tanquam cæra liqueſcunt. Soluuntur enim a quadam conſtantia caſtitatis. Propterea & ipſi euntes in libidines ſuas ſoluti, & fluxi dicuntur. Vnde fluxi? vnde ſoluti? Ab igne concupiſcentiarum. Tradidit illos deus in concupiſcentias cordis eorum, vt faciant quæ non conueniunt, repletos omni iniquitate. Et enumerat multa quæ peccata ſint, & pœnas dicit eſſe peccatorum. Nam dicit primam pœnam ſuperbiam, immo non pœnam ſed primum peccatum ſuperbiam. Primum peccatum ſuperbia eſt. Vltima pœna eſt ignis æternus, aut ignis infernus, iam enim damnatorum. Inter illud primum peccatum, & hanc vltimam pœnam media quæ ſunt, & peccata ſunt & pœnæ. Tam multa enim dixit apoſtolus fieri ab eis, quæ peccata ſunt deteſtabilia, & tamen pœnas eas dicit. Propter hoc inquit, deus tradidit eos in concupiſcentias cordis eorum, in immunditiam, vt faciant quæ non conueniunt. Et ne putaret quiſquam ipſis pœnis tantum ſe affligi quibus modo delectatur, & non timeret quod venturum eſt in fine, commemoraut vltionem pœnarum. Qui cum intelligerent, inquit, quoniam qui ea agunt digni ſunt morte, non ſolum qui ea faciunt, ſed etiam qui conſentiunt facientibus. Qui ea agunt digni ſunt morte, quæ ſuperius enumerauit in pœnis eſſe. Nam tradidit eos deus (dixit) in concupiſcentias cordis eorum, vt hæc faciant quæ non conueniunt. Vt adulter ſit iam pœna eſt: vt mendax, vt auarus, vt fraudulentus, vt homicida iam pœnæ ſunt. Cuius peccati? Peccati pœnæ prioris, apoſtaſiæ illius ſuperbiæ. Initium peccati hominis apoſtatare a deo. Et initium omnis peccati ſuperbia. Propterea ipſum peccatum prius dixit. Qui cum cognouiſſent, inquit, deum, non vt deum glorificauerunt aut gratias egerunt, ſed euanuerunt in cogitationibus ſuis, & obſcuratum eſt inſipiens cor eorum. Iam iſta pœna eſt obſcuratio cordis. Sed vnde contigit?

Pœnæ hominis ſeculi & futuri diuerſæ.

Pſal. lviij. Concupiſcentia carnis incinerat animam ſicut carbo in ſinu comburit tunicam.

Superbia & vltima pœna infernus. Peccata quæ ex ſuperbia oriuntur dicuntur peccata & pœna peccatorum.

Digitized by Google

Dicentes enim ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt, quia a ſe habere ſe dicebant, quod a deo acceperant. Aut ſi cognouerunt a quo acceperant, non eum glorificauerunt a quo ſe acceptiſſe cognouerant. Parua iſta poena eſt, vt de iſta ſola loquatur? Obſcuratio cordis, excaecatio mentis, parua eſt poena? Si quis furtum faciens ſtatim oculum perdidiſſet, omnes dicerent deum praeſentem vindicaſſe. Oculum cordis amiſit, & non ipſum perdidiſſe putatur deus? Superbiæ philoſophorũ ſpecies duæ. Obſcuratio mẽtis grauior q̃ oculorum eſt.

Et tractatu, ps. lxxvij.

¶ Haec mala morum quae his corporalibus plagis ſignificata eſſe diximus, propter quod praedictum eſt, Aperiam in parabolis os meum, per malos angelos exerceri in eos qui illis diuina aequitate ſubduntur, conuenientiſſime creditur. Neque enim cum ſit quod ait Apoſtolus, Tradidit illos deus in concupiſcentias cordis eorum, vt faciant quae non conueniunt, non illi mali angeli tanquam in materia ſui operis verſantur, & gaudent, quibus iuſtiſſime ſubdita eſt vitioſitas humana propter eos quos liberat gratia. Ab hac poteſtate malorum angelorum non liberat hominem niſi gratia dei. de qua dicit Apoſtolus, Qui eruit nos de poteſtate tenebrarum & tranſtulit in regnum filij charitatis ſuae. Cuius rei populus iſte figuram gerebat, cum eſſet ereptus de poteſtate Aegyptiorum, & tranſlatus in regnum terrae promiſſionis fluentis lac & mel, quod ſuauitatem ſignificat gratiae. Sine affectione. abſque foedere, ſine miſericordia. Deut. xxxij. Puniſt malos angeli mali. Angelorũ malorũ poteſtas. Coloſ. i.

H

Ex lib. de ciuitate dei. xiiij.

¶ Etiam cum rectas, & ſecundum deum habemus has affectiones, huius vitae ſunt, non illius quam futuram ſperamus. Et ſaepe illis etiam inuiti cedimus. Itaque aliquando quamuis non culpabili cupiditate, ſed laudabili charitate moueamur, etiam dum nolumus flemus. Habemus ergo eas ex humanae conditionis infirmitate. Sed dum vitae huius infirmitatem gerimus, ſi eas omnino nullas habeamus, tunc potius non recte viuimus. Vituperabat enim & deteſtabatur apoſtolus quoſdam quos etiam dixit eſſe ſine affectione. Culpauit etiam illos ſacer pſalmus, de quibus ait, Suſtinui qui ſimul contriſtaretur, & non fuit. Nam omnino non dolere dum ſumus in hoc loco miſeriae, profecto ſicut quidam etiam apud ſeculi huius literatos ſenſit, & dixit, non ſine magna mercede contingit immanitatis in animo, ſtuporis in corpore. Cum itaque animum contingere omnino non poteſt vllus affectus, quis hunc ſtuporem non omnibus vitijs iudicet eſſe peiorem? Ideo reprehendit Apoſtolus eos qui duri ſunt, & ſine affectu. Reprehendens aũt quoſdã, ait. Sine affectu, ſine miſericordia. Vbi eniꝫ affectus, ibi miſericordia. ¶ Tres ergo affectio in quaſi corpis aduertitur & inſpicitur, ſanitatẽ, ſtuporẽ, & imorẽ Affectiones & rectæ huius nõ futuræ vitæ ſunt. i. ſine quibus tunc non recte viuitur

Et tractatu ps. lv.

Digitized by Google

Affectiones corporis tres ſanitas, ſtupor, ⁊ immortalitas quomodo diſferant.

talitatem. Sanitas ægritudinem non habet, ſed tamen quando tangitur ⁊ moleſtatur, dolet. Stupor autem non dolet. Amiſit ſenſum doloris, tanto inſenſibilior quãto peior. Rurſus immortalitas non dolet. Abſumpta eſt enim omnis corruptio, ⁊ corruptibile hoc induet incorruptionẽ, ⁊ mortale hoc induet immortalitatem.

I. Cor. xv.

Nullus ergo dolor in corpore immortali, nullus dolor in corpore ſtupido.

Dolor melior eſt ſtupore.

Non ſe putet ſtupidus iam immortalem. Vicinior eſt immortalitati ſanitas dolentis, quam ſtupor non ſentientis.

B

II. Cor. vij.

Inueniquus ergo hominem ſuperbum typo arrogantiſſimo, qui ſibi perſuaſerit nihil timere. Fortiorem putas illo qui ait, foris pugnæ, intus timores?

Matt. xxvi.

⁊ fortiorem ipſo capite noſtro domino deo noſtro, qui dixit, Triſtis eſt anima mea vſq; ad mortẽ? Non eſt iſte fortior. Non te delectet ſtupor eius. Non immortalitate indutus, ſed ſenſu exutus eſt. Tu vero habeto animam non ſine affectu, reprehenſi enim ſunt ſine affectu. ⁊ hic de ſenſu ſanitatis, Quis infirmatur, ⁊ ego non infirmor? Quis ſcandalizatur, ⁊ ego non vror?

II. Cor. xi.

CAP. II.

PRopter quod inexcuſabilis es o homo omnis qui iudicas.

ILlos ſcriptura dicit inexcuſabiles quos non latet veritas, ⁊ in eas perſeuerat iniquitas. Reuelatur enim ira dei de cælo (ait Apoſtolus) ſuper omnem impietatem ⁊ iniuſtitiam hominum, eorum qui veritatem in iniquitate detinent, quia quod notum eſt dei manifeſtum eſt in illis. Deus enim illis manifeſtauit. Inuiſibilia enim illius a creatura mundi, per ea q̃ facta ſunt intellecta conſpiciuntur. Sempiterna quoq; virtus eius ac diuinitas, vt ſint inexcuſabiles.

De epiſtola ad Sixtum presbyterum.

Inexcuſabiles qui ſint.

Rom. i.

Si ergo iſtos inexcuſabiles dicit, qui inuiſibilia illius per ea quæ facta ſunt intellecta conſpicere potuerũt, nec obedierunt tamen veritati, ſed iniqui, ⁊ impij permanſerunt: quanto magis inexcuſabiles ſunt, qui ex lege eius inſtructi, confidunt ſe ipſos duces eſſe cæcorum, ⁊ alios docentes, ſeipſos non docent? Qui prædicantes non furandum furantur, ⁊ cætera quæ de ipſis Apoſtolus loquitur.

C

Eis quippe dicit, Propterea, inexcuſabilis es o homo omnis qui iudicas. In quo enim alium iudicas, temetipſum condemnas. Eadẽ enim agis quæ iudicas. Humana enim ſuperbia tanquam præſumens de viribus liberi arbitrij, excuſari ſe putat quando ignorantia non voluntaria videtur eſſe quod peccat. Secundum hanc excuſationem inexcuſabiles dicit ſcriptura diuina quoſcunq; ſcientes, peccare conuincit. Dei tamẽ iuſtum iudicium nec illis parcit qui non audierunt. Quicunq; enim ſine lege peccauerit, ſine lege peribit. Et quamuis ſe ipſi excuſare videntur

Paulo ſuperius

tur

tur, non admittit hanc excuſationem, qui ſcit ſe feciſſe hominẽ rectum, eiq; obedientiæ dediſſe præceptum, nec niſi eius quo male vſus eſt liberæ voluntatis arbitrio, etiam quod tranſiret in poſteros manaſſe peccatum. Neq; enim damnantur qui non peccauerunt, quandoquidem illud ex vno in omnes pertranſiit, in quo ante propria in ſingulis quibuſq; peccata omnes communiter peccauerunt. Ac per hoc inexcuſabilis eſt omnis peccator, vel reatu originis, vel additamento etiam propriæ voluntatis, ſiue qui nouit, ſiue qui ignorat, ſiue qui iudicat, ſiue qui non iudicat.

Damnatur nemo nõ peccãs.
Inexcuſabilis ẽ omnis peccator.

¶ Quia & ipſa ignorantia in eis qui intelligere noluerunt, ſine dubitatione peccatum eſt: in eis autem qui non potuerunt, pœna peccati. Ergo in vtriſq; non eſt iuſta excuſatio, ſed iuſta damnatio.

Ignorantia vel eſt peccatum, vel pœna peccati.

¶ Sed proprium eſt de hæreticis, quod a ſemetipſis damnati ſunt. Quid ergo? Et illi nõ a ſemetipſis damnati ſunt, quibus dictũ eſt.

In quo enim alterum iudicas, teipſum condemnas. Eadem enim agis quæ iudicas. Scimus enim quoniam iudicium dei eſt ſecũdum veritatẽ in eos qui talia agunt.

Matth. vij.
Ex lib. v. de baptiſmo.
Ex epiſtola ad Macedonium.

Hvic autem dixit Apoſtolus, Qui prædicas nõ furandum furaris, & cætera. Deus apud quem nulla eſt iniquitas cuius ſumma poteſtas eſt, qui non tantum qualis quiſq; ſit videt, veruntiam qualis futurus ſit præuidet: qui ſolus poteſt in iudicando non labi, quia in cognoſcendo non poteſt falli, facit tamen ſicut euangelium loquitur, ſolem ſuum oriri ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos. Cuius mirabilis bonitatis vt ſimus imitatores dominus Chriſtus exhortans, Diligite, ait, inimicos veſtros, benefacite eis qui vos oderunt, & orate pro eis qui vos perſequuntur, vt ſitis filii patris veſtri qui in cælis eſt, qui facit ſolem ſuum oriri ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos. Hac indulgentia & lenitate diuina, multos abuti ad perniciem ſuam quis neſciat? Quos arguens Apoſtolus & grauiter increpans dicit.

Deus non fallitur in iudicando.
Matth. v.

Exiſtimas autem hoc o homo, qui iudicas eos qui talia agunt, & facis ea, quoniam tu effugies iudicium dei? An diuitias benignitatis eius, & patientiæ, & longanimitatis contemnis? Ignoras quoniam benignitas dei ad pœnitentiam te adducit? Secundũ autem duritiem tuam, & impœnitens cor, the-

Matth. xv.

Digitized by Google

ſaurizas tibi iram in die iræ, & reuelationis iuſti iudicii dei, qui reddet vnicuiq; ſecundum opera eius. His quidem qui ſecundum patientiam boni operis gloriam & honorem & incorruptionem quærentibus, vitam æternam: His autem qui ſunt ex contentione, & qui non acquieſcunt veritati, credunt autem iniquitati.

Matth. xvi.

Deus cur pauca puniat in hoc mũdo, ⁊ multa ſeruet vltimo iudicio.

F

Ex libro ſententiarum Proſperi.

Abuti patiẽtia magna ẽ pœna

NVnquid quoniam iſti in ſua nequitia perſeuerant, ideo deus in ſua patientia non perſeuerat, per pauca in hoc ſeculo puniens ne diuina prouidentia non eſſe credatur: ⁊ multa ſeruans vltimo examini, vt futurum iudicium commendetur? ¶ Animus male ſibi conſcius, dum videtur ſibi nullam pœnam pati, credit quia non iudicet deus, cum abuti patientia dei, ⁊ non intelligere parcentis benignitatem, iam ſit magna damnatio. hic enim miſericordiæ tempus eſt, nondum iudicij. Niſi enim primo deus per miſericordiam parceret, non inueniret quos per iudicium coronaret. Eſt ergo miſericordiæ tempus, quando patientia dei ad pœnitentiam adducit peccantes. Audi Apoſtolum diſtinguentem vtrunq; tempus, diſtingue ⁊ tu. Exiſtimas autem (inquit) o homo omnis qui iudicas eos qui faciunt ea ⁊ eadem agis, quoniam tu effugies iudicium dei? Intendite cui hoc dicit. Non vni homini dicit, ſed generi hominum. Videbat ſe committere multa mala quotidie, ⁊ tamen viuere, nihil mali ſibi contingere: ⁊ putabat aut dormire deum, aut res humanas non attendere, aut amare facta hominum mala. Tollit iſtam cogitationem de corde, ſed bene intelligentibus. Quid ergo ait? Exiſtimas o homo qui iudicas eos qui talia agunt ⁊ facis ea, quoniam tu effugies iudicium Dei? Et quaſi diceret, quare facio tanta mala quotidie, ⁊ nihil mali mihi contingit? ſecutus oſtendit illi tempus miſericordiæ. An diuitias benignitatis, ⁊ patientiæ, ⁊ longanimitatis eius contemnis? Et vere quia hoc contemnebat, fecit illum ſollicitum. Ignoras, inquit, quoniam benignitas dei ad pœnitentiam te adducit? Ecce tempus miſericordiæ. Ne autem hoc ille ſemper putaret futurum, quomodo ſecutus eum terruit? Tu autem, Iam tempus iudicij audi. Audiſti tempus miſericordiæ. Propter miſericordiam ⁊ iudicium cantabo tibi domine. Tu autem, inquit, ſecundum duritiam cordis tui ⁊ cor impœnitens, Theſaurizas tibi iram in die iræ ⁊ reuelationis iuſti iudicij dei, qui reddet vnicuiq; ſecundum opera ſua. Ecce miſericordiam ⁊ iudicium cantabo tibi domine. Sed minatus eſt de iudicio. Nunquid ideo iudicium dei tantummodo formidandum eſt, ⁊ non amandum? Formidandum malis propter pœnam,

Pſalmo. c.

Iudicium dei

tolerantiæ bonis propter coronam. Quid tam longanimem, ⁊ tam multum in miſericordia?

Et ſuſtinendi bonis, ⁊ formiādi malis.

Peccatur ⁊ viuitur: accedunt peccata, augetur vita: blaſphematur quotidie, ⁊ facit ſolem ſuum oriri ſuper bonos ⁊ malos. Vocat vndiq; ad correctionem, vocat vndiq; ad pœnitentiam. Vocat beneficijs creaturæ, vocat impartiendo tempus viuendi. Vocat per lectorem, vocat per tractatorem, vocat per intimam cogitationem. Vocat per flagellum correctionis, vocat per miſericordiam conſolationis. longanimis ⁊ multæ miſericordiæ Deus. Male viuendo tu tibi Theſaurizas (quod ait Apoſtolus) iram in die iræ. Nam hoc ait Apoſtolus, An diuitias bonitatis, ⁊ longanimitatis eius contemnis, ignorans quoniam patientia dei ad pœnitentiam te adducit? Quod tibi parcit, putas quia places ei? Hæc feciſti, inquit, ⁊ tacui. Suſpicatus es iniquitatem, quod ero tibi ſimilis. Non mihi placent peccata, ſed longanimitate quæro recte facta. Si punirem peccatores, non inuenirem confeſſores. Ergo te deus longanimitate ſua parcendo ad pœnitentiam adducit. Tu autem cum quotidie dicis, finitur hodiernus dies, ⁊ ſic ero ⁊ craſtino die, non enim cras erit vltimus, ⁊ tertio die, ⁊ ſubito venit ira eius, fratres non tardetis conuerti ad dominum. Sunt enim qui præparant conuerſionem, ⁊ differunt, ⁊ fit illis vox coruina cras, cras. coruus de arca miſſus non eſt reuerſus. non quærit deus dilationem in voce coruina, ſed confeſſionem in gemitu columbino. Intendant ergo, qui amant in domino manſuetudinem, ⁊ timeant veritatem.

Ex tractatu ſu. ꝑſ. cij.

Dei longanimitas ⁊ miſericordia.

Pſal. xlix.

Etenim dulcis ⁊ rectus dominus. Ama quod dulcis eſt, time quod rectus eſt. Tanquam manſuetus dixit, tacui: ſed tanquam iuſtus, nunquid ſemper tacebo? Miſericors ⁊ miſerator dominus. Ita plane. Adhuc adde, longanimis. Adde adhuc, Et multum miſericors. Sed tunc quid eſt in nouiſſimo, Et verax. Quod enim modo ſuſtinet peccantes, iudicaturus eſt contemnentes. An diuitias longanimitatis ⁊ manſuetudinis eius contemnis? Ignoras quia patientia dei ad pœnitentiam te adducit? Tu ſecundum duritiam cordis tui ⁊ cor impœnitens Theſaurizas tibi iram in die iræ, ⁊ reuelationis iuſti iudicij dei, qui reddet vnicuiq; ſecundum opera ſua. Manſuetus dominus, longanimis dominus, miſericors dominus. Sed ⁊ iuſtus dominus. ⁊ verax dominus. Largitur tibi ſpacium correctionis, ſed tu plus amas dilationem, quam emendationem. Malus fuiſti heri, hodie bonus eſto. Et hodiernum diem in malitia peregiſti, vel cras mutare. Semper expectas, ⁊ de miſericordia dei tibi plurimum polliceris, quaſi ille qui tibi per patientiam promiſit indulgentiam, promiſerit tibi etiam prolixiorem vitam. Vnde ſcis quid pariat craſtinus dies? Recte dicis in corde tuo quando me correxero deus mihi peccata omnia dimittet.

Ex tractatu Euangelij ſuꝑ Ioan. xxxiij.

Deus amādus ⁊ timendus, quia dulcis ⁊ rectus.

Deus promiſit veniā, nō prolixam vitam.

negare non poſſumus quod correctus atq; conuerſis indulgentiam deus promiſit. nam in quo propheta mihi legis, quia promiſit correcto indulgentiam, non mihi legis quia promiſit deus longam vitam. Ex vtroq; igitur homines periclitantur, & ſperando, & deſperando, contrarijs rebus, contrarijs affectionibus. Sperando decipitur, qui dicit, Bonus eſt deus, miſericors eſt deus, faciam quod mihi placet, quodlibet. Laxem habenas cupiditatibus meis, impleam deſideria animæ meæ. Quare hoc? Quia miſeri cors eſt deus, bonus deus, manſuetus deus. Spe iſti periclitantur. Deſperatione autem, qui cum inciderint in grauia peccata, putantes ſibi non poſſe iam ignoſci pœnitentibus, & ſtatuentes ſe ad damnationem ſine dubio deſtinatos, dicunt apud ſemetipſos, Iam damnandi ſumus. Quare non quod volumus faciamus, animo gladiatorum, ferro deſtinatorum? Ideo moleſti ſunt deſperati. Iam enim quod timeant non habent, & vehementer timendi ſunt. Iſtos deſperatio necat, ſpes illos. Inter ſpem & deſperationem, fluctuat animus. Metuendum eſt, ne te occidat ſpes, & cum multum ſperas de miſericordia, incidas in iudicium. Metuendum eſt rurſus ne te occidat deſperatio, & cum putas iam tibi non ignoſci quæ grauia commiſiſti, non agas pœnitentiam, & incurras in iudicem ſapientiam, quæ dicit. Et ego veſtræ perditioni ſuperridebo. Quid ergo agit deus cum periclitantibus vtroq; morbo? Illis qui ſpe periclitantur, hoc dicit, Ne tardes conuerti ad dominum, neq; differas de die in diem. Subito enim veniet ira eius, & in tempore vindictæ diſperdet te. Illis qui deſperatione periclitantur, quid dicit? In quacunq; die conuerſus fuerit iniquus, omnes iniquitates eius obliuiſcar. Propter illos qui deſperatione periclitantur poſuit indulgentiæ portum. Propter illos qui ſpe periclitantur, & dilationibus illuduntur, fecit diem mortis incertum. Quando veniet vltimus dies, neſcis. Ingratus es, quia hodiernum habes in quo corrigaris. SEcundum duritiem autem tuam, & impœnitens cor, theſaurizas tibi iram in die iræ, & reuelationis iuſti iudicij dei &c. ¶ Theſauros hic appellat occultas diſpoſitiones dei, qui diſponit reddere vnicuiq; ſecundum opera eius. Apud quem enim ſibi Theſaurizat iram impœnitens, niſi apud eum qui viuos eſt iudicaturus & mortuos? Dicit Apoſtolus, exponens conſilium patientiæ dei. Exiſtimas (inquit) qui talia agis, quia tu effugies iudicium dei? An diuitias benignitatis & longanimitatis eius contemnis? Ignoras quia patientia Dei ad pœnitentiam te adducit? Tu autem ſecundum duritiem cordis tui & cor impœnitẽs, Theſaurizas tibi iram in die iræ & reuelationis iuſti iudicij dei, qui reddet vnicui q; ſecundum opera ſua. Ille ergo auget longanimitatem, & tu auges iniquitatem. Erit illius Theſaurus in ſempiterna miſericordia, ſed in eos qui non contempſerunt miſericordiam: tuus autem Theſaurus in ira inuenitur. Et quod ponis quo-

Sperando & deſperãdo pdidiſtur homines.

Prouer. I. aliter. Ego quoque in interitu veſtro ridebo. Eccleſia. v.

In libro contra inimicũ legis & pphetarum. i. Theſaurizare iram dei.

illis per modicum poſtea maſſam inuenturus es. Minutatim imponis, ſed cumulum inuenies. Noli attendere minuta peccata tua quotidiana. De minutiſſimis guttis, flumina implentur.

Modicū ſæpe repoſitum in maſſa creſcit.

D

Ex ſermone de verſu pſ. Deus manifeſte veniet.

Theſaurus bonorum in cœlo certus eſt.

Quicquid ergo homo facit modo, in theſaurum mittit. In theſaurum cæleſtem boni quid colligant ſciunt, mali quid colligant neſciunt. Bonus enim ponit in theſauro cæleſti, omnia opera miſericordiæ quæ facit circa homines quibus ſubuenit, ⁊ ſcit quia fidelis eſt cuſtos qui illi ſeruat omnia quæ reponit: ⁊ non ea videt ſed de theſauro ſuo certus eſt, quia neq; aliquid a fure ſurripitur, neq; ab hoſte inuaditur, neq; ab inimico ⁊ improbo ⁊ potenti quaſi violento tollitur: ſed ſemper manebit, quia a domino potentiſſimo cuſtoditur. Si enim homines pecunias fideli ſeruo commēdant, ⁊ ſecuri ſunt, miſericordias ſuas commendant potenti domino, ⁊ ſolliciti ſunt? Mali vero ⁊ ipſi mittunt in theſaurum, omnia mala opera ſua ſeruat illis deus. Hoc ē quod dicit Apoſtolus, Theſaurizas tibi iram in die iræ iuſti iudicij dei. Sed quoniam ſeruatur quicquid mali faciunt, neſciunt. Vbi venerit deus noſter manifeſtus ⁊ non ſilebit, conuocabit ad ſe omnes gentes, ſicut dicit euangelium, ⁊ ſeparabit quoſdam ponens ad dexteram, quoſdam ad ſiniſtram. ⁊ incipit iam tractare theſauros vtrorumq; quid quiſq; poſuit vt inueniat. Tunc dicturi ſunt homines ſera, ⁊ infructuoſa pœnitentia: O ſi poſſemus iterum viuere, ⁊ quod contempſimus audire, ⁊ facere. Sed iſta pœnitentia cruciabilis eſt non ſanabilis. Vis habere vtilem pœnitentiam? Modo habe. Si enim modo habueris, corrigeris. Cum correctus fueris, fundetur ille theſaurus tuus, vbi colligebantur mala opera tua, ⁊ implebitur alius theſaurus tuus, vbi bona omnia opera tua colligantur. Sed forte cōuerſus ad deum, ſtatim morieris, opera tua nulla forte inuenientur in illo theſauro. Plane inuenies ibi opera tua, quia ſcriptū eſt, Pax in terra hominibus bonæ voluntatis. Deus non annotat facultatem, ſed coronat voluntatem. Scit quia voluiſti, ⁊ non potuiſti. Sic te annotat, quaſi feceris quod voluiſti. Ergo opus eſt vt conuertaris, ne differendo ſubito moriaris, ⁊ omnino nihil inueniatur quod in præſenti habeas, ⁊ non in futuro poſſideas.

E

Pœnitentia reproborum eſt damnabilis, pœnitentia præſentis vitæ eſt vtilis.

Voluntas reputatur pro facto in credentibus ſtatim poſt cōuerſionem.

Contra ſpiritum ſanctum quo baptizantur, quorum peccata omnia dimittuntur, ⁊ quem accepit eccleſia, vt qui dimiſerit peccata dimittantur ei, verbum valde malum ⁊ nimis impium, ſiue cogitatione, ſiue etiam lingua ſua dicit, quem patientia dei cum ad pœnitentiam adducit, ipſe ſecundum duritiam cordis ſui ⁊ cor impœnitens, theſaurizat ſibi iram in die iræ ⁊ reuelationis iuſti iudicij dei, qui reddet vnicuiq; ſecundum opera eius. Hæc ergo impœnitentia, ſic enim vno aliquo nomine poſſumus vtcunq; appellare ⁊ blaſphemiam, ⁊ verbum contra ſpiritum ſanctū quod remiſſionem non habet in æternum. Hæc in quam impœnitentia contra quā clamabant præco ⁊ iudex dicentes, Pœnitentiā

Ex ſermone de blaſphemia ſpiritusſancti

F

Impœnitentia eſt blaſphemia ſeu peccatum in ſpiritū ſanctum.

Matth. 3.

Digitized by Google

agite, appropinquauit enim regnum cælorum: contra quod etiam dominus os euangelicæ prædicationis aperuit: & contra quod etiam ipſum euangelium in toto orbe prædicandum eſſe prædixit, vbi poſtea quam reſurrexit a mortuis, ait diſcipulis ſuis, Oportebat Chriſtum pati, & reſurgere a mortuis tertia die, & prædicari in nomine eius pœnitentiam, & remiſſionem peccatorum, per omnes gentes, incipientibus ab Hieruſalem, hæc omnino impœnitentia non habet remiſſionem, neque in hoc ſeculo, neque in futuro. Quia pœnitentia impetrat remiſſionem in hoc ſeculo, quæ valeat in futuro. Sed impœnitentia iſta vel cor impœnitens, quandiu quiſque in hac carne viuit, non poteſt iudicari. De nullo enim deſperandum eſt quandiu patientia Dei ad pœnitentiam adducit. Nec de hac vita rapit impium, qui non vult tantum mortem impij, quantum vt conuertatur & viuat. Paganus eſt hodie. Vnde ſcis vtrum ſit futurus craſtino chriſtianus? Iudæus infidelis eſt hodie. Quid ſi cras credit in Chriſtum? Hæreticus eſt hodie. Quid ſi cras ſequitur catholicam veritatem? ſchiſmaticus eſt hodie. Quid ſi cras amplectitur catholicam pacem? Quid ſi iſti quos in quocunque genere erroris notas, & tanquam deſperatiſſimos modo damnas, antequam finiant iſtam vitam, agunt pœnitentiam & inueniunt veram vitam? Proinde fratres, etiam ad hoc vos admoneat, quod ait Apoſtolus, Nolite ante tempus quicquam iudicare.

Luc. xxiiij.

Impœnitentia in nullo viuente certe cognoſcitur.

G

Ira & indignatio, tribulatio & anguſtia, in omnem animam hominis operantis malum, Iudæi primum, & Græci.

I. Cor. iiij.

SOli enim paruuli qui nondum habent opera propria vel bona, vel mala, ſecundum ſolum originale peccatum damnabuntur, quibus per lauacrum regenerationis non ſubuenit gratia ſaluatoris. Cæteri autem omnes qui iam vtentes libero arbitrio, ſua propria peccata originali peccato inſuper addiderunt, ſi de poteſtate tenebrarum per gratiam Dei non eruuntur, nec transferuntur ad regnum Chriſti, non ſolum ſecundum originis, verum etiam ſecundum propriæ voluntatis merita iudicium reportabunt. Boni vero, non ſolum ipſi quidem ſecundum bonæ voluntatis ſuæ merita præmium conſequentur, ſed etiam ipſam bonam voluntatem per dei gratiam conſecuti ſunt. Ac ſic impletur quod ſcriptum eſt, Ira & indignatio, tribulatio & anguſtia, in omnem animam hominis operantis malum, Iudæi primum & Græci. Gloria autem & honor pax omni operanti bonum, Iudæo primum & Græco.

Ex epiſtola .ij. ad Valentinum de gratia & libero arbitrio. Paruuli non baptizati pp originale damnantur.

H

Gloria autem & honor, & pax omni operanti bonum, Iudæo primum, & Græco.

PAx Chriſti, finem temporis non habet, & ipſa eſt omnis piæ intentionis actioniſq; perfectio. Propter hanc ſacramentis eius imbuimur. Propter hanc mirabilibus eius operibus & ſermonibus erudimur. Propter hanc ſpiritum eius pignus accipimus. Propter hanc in eum credimus & ſperamus, & amore ipſius quantum donat accendimur. Propter hanc denique omnem tribulationem fortiter toleramus, vt in ea feliciter ſine tribulatione regnemus. Vera enim pax, vnitatem facit. Quoniam qui adheret domino vnus ſpiritus eſt.

Ex ſcb. ſententiaru Proſperi.
Pax chriſti & eius laus.
1.Cor.vi.

Non enim eſt acceptio perſonarum apud deum. Quicunq; enim ſine lege peccauerunt, ſine lege peribunt: & quicunq; in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur.

Ephes.vi.
Galat.ij.
Coloſ.iij.
Actio.x.
Iacob.ij.
1.pet.1.
A

NImirum cum diceret Apoſtolus, Quicunq; ſine lege peccauerunt, ſine lege peribunt, de illa lege agebat quã deus dedit per Moyſen famulum ſuum populo ſuo Iſrael. Hoc ipſa quæ circumſtant verba eius oſtendunt. Diſputabat enim de Iudæis & Græcis id eſt gentibus, non ad circumciſionem ſed ad præputium pertinentibus: ideo ſine lege eos dicens, quia non acceperãt legẽ, quã ſe accepiſſe gloriabantur Iudæi. Vnde ait illis, Si autẽ tu Iudæus cognominaris, & requieſcis in lege, & gloriaris in deo. Denique vnde ad hanc ſententiam venerit intuendum eſt vt diceret, Quicunq; ſine lege peccauerunt, ſine lege peribunt. Ira (inquit) & indignatio, tribulatio & anguſtia in omnem animam hominis operantis malum, Iudæi primum & Græci. Gloriam autem, & honor, & pax omni operanti bonum, Iudæo primum & Græco. Non eſt enim perſonarum acceptio apud deum. Et hic addit vnde nunc quæſtio eſt. & ait, Quicunq; enim ſine lege peccauerunt, ſine lege peribunt: Et quicunq; in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur. hos vtiq; Iudæos, illos Græcos volens intelligi, quoniam de his agebat. vtroſq; ſub peccato eſſe demonſtrans, vt egere ſe gratia vtriq; fateantur. Propter quod dicit, Non enim eſt diſtinctio. Omnes enim peccauerunt, & egent gloria dei, iuſtificati gratis per gratiam ipſius, per redemptionem quæ eſt in Chriſto Ieſu. Quos itaq; dicit omnes peccaſſe, niſi Iudæos & Græcos, de quibus dixerat. non enim eſt diſtinctio? Nam & de his paulo ante, Cauſati enim ſumus (inquit) Iudæos & Græcos omnes ſub peccato eſſe. Ac per hoc quicunq; ſine lege peccauerũt, illa ſcilicet de qua Iudæi gloriabantur, ſine lege peribunt: Et quicunq; in lege peccauerunt, id eſt ipſi iudæi, per legem iudicabuntur. Hoc eſt non peribunt, niſi credant in eum qui venit quærere quod perierat. Multi quippe etiam catholici tractatores, in his apoſtoli verbis

Ex tract. ſpi. cxvij.
Lex dei q̃ ſit, & qui ſine ea peccant, ſine ea peribunt.
B
Roma.iij.

aliter quam ſe res habet, parum attendendo ſapuerunt, vt dicerent
illos perire qui ſine lege peccauerunt, hos autem qui in lege pec-
cauerunt iudicari tantummodo non perire, tanquam per pœnas
tranſitorias credantur eſſe purgandi, ſicut ille de quo dictum eſt,
Ipſe autem ſaluus erit, ſic tamen quaſi per ignem. Sed hoc merito
I. Cor. iij. fundamenti bene intelligitur, de quo agebat Apoſtolus vt hoc di-
ceret. Superius quippe dixerat, Vt ſapiens architectus fundamen-
tum poſui, alius ſuperædificat, vnuſquiſq; autem videat quomo-
Ibidem. do ſuperædificet. Fundamentum enim aliud nemo poteſt pone-
C re, præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus. Et cætera
vſq; ad eundem locum, vbi eum dixit per ignem ſaluari, qui ſu-
per hoc fundamentum non aurum, non argentum, non lapides
precioſos: ſed ligna, fœnum, ſtipulam ſuperædificat, non tamen
reſpuit ne recipiat, nec receptum deſerit fundamentum, idq; om-
nibus carnalibus ſuis quibus capitur, atq; ſuccumbit delectationi-
bus anteponit, cum ad hunc articulum ventum fuerit, vt aut illę
deſerantur aut Chriſtus. Vbi ſi non anteponitur Chriſtus, non ille
eſt fundamentum. Omnibus quippe ſtructuræ poſterioribus par-
tibus anteponitur fundamentum. Nec cogitaſſe exiſtimo eos qui
ſenſerunt non perire de quibus dictum eſt, Per legem iudicabun-
tur, niſi quia fundamentum habent Chriſtum. Parum ergo atten-
derunt quod demonſtrauimus, atq; ipſa ſcriptura clamat, de Iu-
dæis hoc apoſtolum dicere, qui ſine fundamento ſunt Chriſto.
Quis autem Chriſtianus dixerit, non perire Iudæum ſi non cre-
dat in Chriſtum, ſed tantummodo iudicari, cum Chriſtus ipſe ad
eandem gentem, propter oues quæ inde perierunt ſe miſſum eſſe
teſtetur & tolerabilius dicat futurum Sodomitis in die iudicij, q
vtiq; ſine lege perierunt, quam ciuitati Iudææ quæ in eum non
D credidit tanta virtute mirabilia facientem? Si ergo Apoſtolus ſe-
cundum legem quam deus per Moyſen populo Iſrael dedit, cęte-
ris autem gentibus non dedit, ſine lege dixit eſſe cæteras gentes,
Ps. cxviij. quid intellecturi ſumus in pſalmo dictum eſſe, Præuaricantes æſti-
maui omnes peccatores terræ, niſi intelligamus aliquam leges
non per Moyſen datam, ſecundum quam ſunt præuaricantes cæ-
Roma. vij. terarum gentium peccatores? Vbi enim lex non eſt, nec præuari-
catio. Quæ iſta lex eſt, niſi forte illa de qua idem dicit Apoſtolus,
Gentes quæ legem non habent, naturaliter quæ legis ſunt faciũt,
hi legem non habentes ipſi ſibi ſunt lex? Secundum hoc ergo qđ
dixit, legem non habentes ſine lege peccauerunt, ſine lege peri-
bunt. Secundum id vero quod ait, ipſi ſibi ſunt lex, non immeri-
Lex naturæ in omnibus eſt hominibus. to præuaricatores æſtimantur omnes peccatores terrę. Nullus enĩ
eſt qui faciat alteri iniuriam, niſi qui fieri nolit ſibi. Et in hoc trãſ-
greditur naturæ legem, quam non ſinitur ignorare, dum id quod
facit non vult pati. Nunquid autem lex iſta naturalis non erat in
populo Iſrael? Erat plane, quoniã & ipſi homines erant. Sine lege

Digitized by Google

[illegible] naturali eſſent, ſi propter naturam humani generis [illegible] po-ſuiſſent. Multo magis ergo præuaricatores facti ſunt lege diuina, quæ naturalis illa ſiue inſtaurata ſiue aucta, ſiue firmata eſt. Si vero & in omnibus peccatoribus terræ non incongrue deputantur & paruuli, propter originalis vincula peccati, etiam ipſi in ſimilitudinem præuaricationis Adæ, ad illam præuaricationem pertinere monſtrantur quæ data lege in paradiſo prima commiſſa eſt.

Præuaricator eſt ōis peccator.

Ac per hoc recte nullo prorſus excepto, præuaricatores æſtimantur omnes peccatores terræ. Omnes autem peccauerunt, & egent gloria dei. Omnes igitur præuaricantes gratia ſaluatoris inuenit, alios magis, alios minus. Quanto enim legis maior in quocunq; cognitio, tanto minor peccati excuſatio: Quanto minor peccati excuſatio, tanto manifeſtior præuaricatio. Reſtabat ergo, vt omnibus non ſua ſed dei, id eſt a deo donata iuſtitia ſubueniret. vnde ait Apoſtolus, Per legem cognitio peccati. Non ergo oblatio, ſed cognitio. Nunc autem ſine lege, inquit, iuſtitia dei manifeſta eſt, teſtificata per legem & prophetas. Proinde etiam iſte ſubiunxit, Propterea, inquit, dilexi teſtimonia tua. Tanquam diceret, Quoniam lex ſiue in paradiſo data, ſiue naturaliter inſita, ſiue in litteris promulgata, præuaricatores fecit omnes peccatores terræ.

Cognitio legis aggrauat peccati [illegible].

Roma. iij.

Pſal. cxviij.

¶ Qui ergo nouerunt diuina mandata, aufertur eis excuſatio quā ſolent habere homines de ignorantia. Sed nec ipſi ſine pœna erūt, qui legem dei neſciunt. Qui enim ſine lege peccauerunt, ſine lege peribunt. Qui autem in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur. Quod mihi non videtur Apoſtolus ita dixiſſe, tanquā peius aliquid ſignificauerit eſſe paſſuros qui legem neſciunt in peccatis ſuis, quam illos qui ſciunt. Peius enim videtur eſſe perire, quam iudicari. Sed cum hoc de gentibus & Iudæis loqueretur, quia illæ ſine lege ſunt, iſti autem legem acceperunt, quis audeat dicere Iudæos qui in lege peccant non eſſe perituros, cum in Chriſtum nō crediderunt: quandoquidem de illis ſcriptum eſt, per legem iudicabuntur. Sine fide enim Chriſti nemo liberari poteſt. Ac ꝑ hoc ita iudicabuntur vt pereant. Nam ſi peior eſt conditio neſcientium quam ſcientium legem dei, quomodo verum erit quod in euangelio, dominus ait, Seruus qui neſcit voluntatem domini & facit digna plagis, vapulabit pauca; ſeruus autem qui ſcit voluntatem domini ſui & facit digna plagis vapulabit multa. Ecce vbi oſtendit grauius peccare hominem ſcientem, quam neſcientem. Nec tamen ideo confugiendum eſt ad ignorantiæ tenebras, vt in eis quiſq; requirat excuſationem. Aliud eſt enim neſciſſe, aliud ſcire noluiſſe. Voluntas quippe arguitur in eo de quo dicitur, Noluit intelligere vt bene ageret. Sed & illa ignorantia quæ non eſt eorum qui ſcire nolunt, ſed eorum qui tanquam ſimpliciter neſciunt, neminem ſic excuſat vt ſempiterno igne non ardeat, ſi propterea non credidit, quia non audiuit omnino quid crederet, ſed fortaſſe vt mitius

Ex lib. de gratia & libero ar.

Ignorantia legis diuinæ non excuſabilis eſt.

Ignorantia tranſgredientis non plus punietur, quam ſcientia.

Luc. xij.

Pſal. xxxv.

Ignorantia legis dei neminē excuſat a toto, [illegible] bene [illegible] tantum.

Pſ. lxxviij.
ij. Theſſal. i.

ardeat. Non enim ſine cauſa dictum eſt, Effunde iram tuam in gentes quae te non nouerunt. Et illud quod ait Apoſtolus, Cum venerit in flamma ignis dare vindictam in eos qui ignorant deum.

G

¶ Sed quod adiunxit atque ait, Nunc autem excuſationem non habent de peccato ſuo, poteſt mouere quaerentes, vtrum hi ad quos non venit Chriſtus, nec locutus eſt eis, habeant excuſationem de peccato ſuo. Si enim non habent, cur hic dictum eſt propterea iſtos non habere, quia venit ⁊ locutus eſt eis? Si autem habent, vtrum ad hoc habent vt a poenis alienentur, an vt mitius puniantur? Ad haec inquiſita pro meo captu domino adiuuante reſpondeo, habere illos excuſationem non de omni peccato ſuo, ſed de hoc peccato quo in Chriſtum non crediderunt, ad quos non venit, ⁊ quibus non eſt locutus. Sed non in eo ſunt numero hi ad quos in diſcipulis venit, ⁊ quibus per diſcipulos eſt locutus, quod ⁊ nunc facit. Nam per eccleſiam ſuam venit ad gentes, ⁊ per eccleſiam ſuam loquitur gentibus. Ad hoc enim pertinet quod ait. Qui vos recipit, me recipit, ⁊ qui vos ſpernit, me ſpernit. An vultis (inquit Apoſtolus Paulus) experimentum accipere eius qui in me loquitur Chriſtus? Reſtat inquirere vtrum ij qui prius quam Chriſtus in eccleſiam veniret ad gentes, ⁊ priuſquam euangelium eius audirent, vitae huius fine praeuenti ſunt ſeu praeueniuntur, poſſint habere hanc excuſationem. Poſſunt plane, ſed non ideo poſſunt effugere damnationem. Quicunque ſine lege peccauerunt, ſine lege peribunt. Et quicunque in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur. Quae quidem Apoſtoli verba, quoniam id quod ait peribunt, terribilius ſonat, quam quod iudicabuntur: non ſolum mihi nihil adiuuare hanc excuſationem videntur, verum etiam plus grauare. Qui enim ſe quia non audierunt excuſabunt, ſine lege peribunt. Sed verum hi qui cum audirent contempſerunt, vel etiam reſtiterunt, nec tantum contradicendo, ſed eos a quibus audierunt odijs perſequendo in eis deputandi ſunt, de quibus aliquid leuius videtur ſonuiſſe quod dicturus eſt, Per legem iudicabuntur, merito quaeritur. Sed ſi aliud eſt perire ſine lege, aliud iudicari per legem, ⁊ illud eſt grauius, hoc autem leuius, procuidubio non ſunt, in hac poena leuiore ponendi. Quia neque ipſi in lege peccauerunt, ſed omnino legem Chriſti accipere voluerunt, ⁊ eam quantum ad ipſos pertinet, omnino nullam eſſe voluerunt. Illi autem peccant in lege qui ſunt in lege, id eſt, qui eam ſuſcipiunt, eamque ſanctam, ⁊ mandatum ſanctum, ⁊ iuſtum, ⁊ bonum fatentur, ſed infirmitate non implent. quod ab ea rectiſſime praecepi dubitare non poſſunt. Neque enim de infidelibus ⁊ fidelibus erat ſermo vt hoc diceret, ſed de gentibus ⁊ Iudaeis. Qui certe vtrique niſi in eo ſaluatore ſaluentur qui venit quaerere quod perierat, ad perditionem ſine

In tractatu euangelij ſecundum Iohā. lxxxix.

Excuſatus de ignorantia aduentus Chriſti non continuo de omni peccato excuſabitur.

Matth. x.
ij. Cor. xiij.

H

Chriſtum ignorantes a damnatiōe nō liberantur.

A

Peccantes in lege qui ſint.

Luce. xij.

Perire de eis qui conuenit.

bellis permanebunt. quamuis dici poſſit alios grauius, alios leuius perituros, id eſt alios, grauiores alios leuiores pœnas in ſua perditione paſſuros. Ille enim perire deo dicitur, quiſquis ab illa beatitudine quam dat ſanctis ſuis per ſuppliciū ſeparatur. Tanta eſt autem ſuppliciorum, quanta eſt diuerſitas peccatorum. Quæ quomodo ſeſe habeat, altius eam iudicat ſapientia diuina, quam coniectura ſcrutatur aut effatur humana. Iſti certe ad quos venit, & quibus locutus eſt, Chriſtus, non habent de magno infidelitatis peccato illam excuſationem qua poſſint dicere, non vidimus, nō audiuimus, ſiue non acceptaretur iſta excuſatio ab illo cuius inſcrutabilia ſunt iudicia, ſiue acceptaretur, & ſi non vt ab omni damnatione liberarentur, certe aliquanto mitius & leuius damnarentur. Iuſti habebūtur.

Non enim auditores legis, iuſti ſunt apud deum, ſed factores legis, iuſtificabuntur. Cum enim gentes quæ legem nō habent, naturaliter ea quæ legis ſunt faciunt, eiuſmodi legem non habentes ipſi ſibi ſunt lex, qui oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis, teſtimonium reddente illis conſcientia ipſorum & inter ſe inuicem cogitationum accuſantium, aut etiā defendentium, in die cum iudicabit deus occulta hominum, ſecundum ęuangelium meum per Ieſum Chriſtum.

Videndum eſt quomodo dicat Apoſtolus, Cum enim gētes quæ legem non habent, naturaliter quæ legis ſunt faciunt, hi legem nō habentes, ipſi ſibi ſunt lex qui oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis: ne videatur certa non eſſe diſtātia noui teſtamenti, quod leges ſuas dominus in cordibus populi ſui ſe ſcripturum eſſe promiſit, quandoquidem gentes hoc naturaliter habeant. Pertractanda eſt igitur hæc quæſtio, quæ non mediocris exorta eſt. Dicet enim aliquis, Si deus hinc diſcernit a vetere teſtamento nouum, quod in vetere legem ſuam ſcripſit in tabulis, in nouo autem ſcripſit in cordibus fidelium, vnde Iudęi diſcernuntur a gentibus quæ habent opus legis ſcriptum in cordibus ſuis, quo naturaliter quæ legis ſunt faciunt, quaſi iam illo populo vetere potiores, qui legem accepit in tabulis, & non populo priores, cui hoc præſtatur per teſtamētū nouū, qđ his natura iā præſtitit? An forte eas gentes cōmemorauit Apoſtolus ſcriptam

Ex libro de ſpiritu & litera. Legis eiuſq; obſeruantium diuerſitas.

in cordibus habere legem, quae ad nouum pertinet testamentum.
Rom. I. Primo euangelium commendans, ait. Virtus enim est in salutem omni credenti, Iudaeo primum & Graeco. Iustitia enim dei in eo reuelatur ex fide in fidem, sicut scriptum est, Iustus enim ex fide viuit. Deinde loquitur de illis impijs, quibus propter superbiam nec cognitio dei profuit, quia non sicut deum glorificauerunt, aut gratias egerunt. Inde transit ad eos qui iudicant & agunt talia, qualia condemnant, nimirum propter Iudaeos, qui de lege dei gloriabantur, quamuis adhuc eos nominatim non exprimat. Et ideo dicit, Ira & indignatio, tribulatio & angustia, in omnem animam hominis operantis malum. Iudaei primum, & Graeci. Gloria autem & honor & pax omni operanti bonum, Iudaeo primum & Graeco. Non enim est personarum acceptio apud deum. Quicunque enim sine lege peccauerunt, sine lege & peribunt: Et quicunque in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur. Non enim auditores legis iusti sunt apud deum, sed factores legis iustificabuntur. His verbis vnde hoc agitur, subiungit, & dicit, Cum enim gentes quae legem non habent, naturaliter quae legis sunt faciunt, & caetera quae iam supra commemoraui. Proinde non videtur alios hic significasse sub nomine gentium, quam eos quos nomine Graeci supra significabat, cum diceret, Iudaeo primum & Graeco. Porro si euangelium virtus dei est in salutem omni credenti, Iudaeo primum & Graeco, & ira & indignatio, tribulatio & angustia in omnem animam hominis operantis malum, Iudaei primum & Graeci, gloria autem & honor & pax omni operanti bonum, Iudaeo primum & Graeco, iste autem graecus nomine gentium significatus est, naturaliter quae legis sunt facientium, & quae scriptum habent opus legis in cordibus suis, profecto ad euangelium pertinent gentes, quibus lex in cordibus scripta est. Eis quippe credentibus virtus Dei est in salutem. Quibus autem gentibus bene operantibus gloriam & honorem pacemque promitteret, extra euangelij gratiam constitutis? Quia enim personarum acceptio non est apud deum, & non auditores legis, sed factores iustificantur, ideo siue Iudaeus, siue Graecus, hoc est quilibet ex gentibus crediderit, salutem in euangelio pariter habebit. Non enim est distinctio, sicut postea dicit, Omnes enim peccauerunt, & egent gloria dei, iustificati gratis per gratiam ipsius. Vnde autem factorem legis Graecum iustificari diceret, sine gratia saluatoris? Non enim contra seipsum diceret quod ait, Factores legis iustificabuntur, tanquam per opera non per gratiam iustificentur, cum dicat gratis iustificari hominem per fidem sine operibus legis, nihilque aliud velit intelligi in eo quod dicit gratis, nisi quia iustificationem opera non praecedunt. Aperte quippe alibi dicit, Si gratia, non ex operibus. Alioquin gratia iam non est gratia. Sed sic intelligendum est, Factores legis iustificabuntur, vt sciamus eos aliter non esse factores legis, nisi iustificentur

Rom. xi. Iustificari gratis qui & quare ab Apostolo dicantur.

dit, vt non iuſtificatio factoribus accedat, ſed vt factores iuſtifi- *Factores legis*
catio præcedat. Quid eſt enim aliud iuſtificati quam iuſti facti, ab *iuſtificari quo-*
illo ſcilicet qui iuſtificat impium, vt ex impio fiat iuſtus? Si enim ita *modo intelligẽ-*
loqueremur, vt diceremus, homines liberabuntur, hoc vtiqʒ in- *dum.*
telligeretur, eis qui iam homines eſſent accedere liberationem.
Si autem diceremus homines creabuntur, non vtiqʒ intellige-
retur eos creari qui erant, ſed ipſa creatione homines fieri. Ita ſi
dictum eſſet factores legis honorabuntur, recte nõ acciperemus
niſi honorem illis qui iam eſſent factores legis accedere. Cum ve-
ro dictum eſt, factores legis iuſtificabuntur, quid aliud dictum eſt
quam iuſti iuſtificabuntur? Factores enim legis vtiqʒ iuſti ſunt.
Ac per hoc tantundem eſt ac ſi diceretur, factores legis creabũtur,
non qui iam erant, ſed vt ſint. Vt ſic intelligerent etiam Iudæi le-
gis auditores, indigere ſe gratia iuſtificatoris, vt poſſent eſſe facto-
res. Aut certe ita dictum eſt, Iuſtificabuntur, ac ſi diceretur, iuſti
habebuntur, iuſti deputabuntur. ſicut dictum eſt de quodam, Ille *Sanctificare dũ-*
autem volẽs ſe iuſtificare. id eſt vt iuſtus haberetur & deputaretur. *taxat modo acci-*
Vnde aliter dicimus, Deus ſanctificat ſanctos ſuos: aliter autem *pitur in ſcriptu-*
ſanctificetur nomen tuum. Illud ideo, quia ipſe illos fecit ſanctos *ra.*
eſſe, qui non erant ſancti. Hoc autem ideo, vt quod ſemper apud *Sanctificetur*
ſe ſanctum eſt, ſanctum etiam ab hominibus habeatur, id eſt ſan- *quõ nomen do-*
cte timeatur. ¶ Si ergo gentes commemorans quæ naturaliter *mini.*
legis ſunt facientes, & ſcriptum habentes opus legis in cordibus,
illos intelligi voluit qui credunt in Chriſtum, quia nõ ſicut Iudæi
præmiſſa ſibi lege veniunt ad fidem, non eſt cura eos conemur
diſcernere ab his, quibus dominus per prophetam promittens
teſtamentum nouum, dixit leges ſuas ſe ſcripturum in cordibus
eorum, quia & ipſi per inſertionem quam oleaſtro præſticam dicit *Rom. xij.*
ad eandem oleam, hoc eſt ad eundem dei populum pertinent.
Potiusqʒ concordat prophetico, etiam hoc Apoſtolicum teſtimo-
nium, vt hoc ſit pertinere ad teſtamentum nouum, legem dei ha-
bere non in tabulis ſed in cordibus ſcriptam, hoc eſt in intimo
affectu iuſtitiam legis amplecti, vbi fides per dilectionem opera-
tur, quia ex fide iuſtificat gentes deus. Quod ſcriptura prouidens, *Gen. xvi.*
prænunciat Abrahæ dicens, In ſemine tuo benedicentur omnes gẽ-
tes. vt per hanc promiſſionis gratiam oleæ inſereretur oleaſter,
& fierent fideles gentes filij Abrahę in ſemine Abrahę quod eſt *Gal. iij.*
Chriſtus, ſectantes eius fidem, qui non accepta in tabulis lege,
nondumqʒ habens ipſam circumciſionem, credidit deo, & deputa-
tum eſt illi ad iuſtitiam. ac ſi tale erit hoc quod de eiuſmodi gen-
tibus dixit Apoſtolus, quod opus legis habeant ſcriptum in cor-
dibus ſuis, quale eſt illud ad Corinthios, Non in tabulis lapideis, *ij. Cor. iij.*
ſed in tabulis cordis carnalibus. Ita enim fiunt de domo Iſrael,
cum præputium eorum in circunciſionem deputatur, eo quod iu-
ſtitiam legis non præciſione carnis oſtendunt, ſed cordis charitate

cuſtodiunt. Quoniam ſi præputium iuſtitias legis cuſtodiat, nonne præputium eius (inquit) in circunciſionem deputabitur? Et propterea in domo veri Iſrael, in quo dolus non eſt, participes ſunt teſtamenti noui, quia dat deus leges in mēte eorū & in cordibus ipſorum ſcriptas digito ſuo ſpiritu ſancto, quo ibi dicitur funditur charitas, quæ legis eſt plenitudo. Nec moueat quod naturaliter eos dixit quæ legis ſunt facere non ſpiritu dei, non gratia, non fide. Hoc enim agit ſpiritus gratiæ, vt imaginem dei in qua naturaliter facti ſumus, inſtauret in nobis. Vitium quippe contra naturam eſt, quod vtiq; ſanat gratia, propter quam deo dicitur. Miſerere mei, ſana animam meam quia peccaui tibi. Proinde naturaliter homines quæ legis ſunt faciunt. Qui enim hoc non faciunt, vitio ſuo non faciunt. Quo vitio lex dei eſt deleta de cordibus. Ac per hoc vitio ſanato, cum illic ſcribitur, fiunt quæ legis ſunt naturaliter non quod per naturam negata ſit gratia, ſed potius per gratiam reparata natura. Qua gratia interiore homine renouato, iuſtitia ſcribitur quam culpa deleuerat.

Gentes ea quæ legis ſunt naturaliter facere, & nō ſpiritu dei, aut gratia, aut fide cur dixerit Apoſtolus.

Si autem hi qui naturaliter quæ legis ſunt faciunt, nondum ſunt habendi in numero eorum quos Chriſti iuſtificat gratia, ſed in eorum potius, quorum meminit impiorum, nec deum verum veraciter iuſteq; colentium: quædam tamen facta vel legimus, vel nouimus, vel audiuimus, quæ ſecundum iuſtitiæ regulam, nō ſolum vituperare non poſſumus, verum etiam merito recteq; laudamus: quanq; ſi diſcutiantur quo fine fiant, vix inueniūtur quæ iuſtitiæ debitam laudem defenſionem, vt mereantur. Verū tamen quia non vſq; adeo in anima humana imago dei terrenorum affectuum labe detrita eſt, vt nulla in ea velut lineamenta extrema remanſerint, vnde merito dici poſſit, etiam in ipſa impietate vitæ ſuæ facere aliqua legis vel ſapere, ſi hoc eſt quod dictum eſt, quia gentes quæ legem non habent (hoc eſt legem dei) naturaliter quę legis ſunt faciunt, & quia huiuſmodi homines ipſi ſibi ſunt lex, & ſcriptum opus legis habent in cordibus ſuis id eſt non omni modo deletum eſt, quod ibi per imaginem dei cum crearentur impreſſum eſt, etiam ſic illa differentia non perturbabitur qua diſtat a vetere teſtamento nouum, eo quod per nouum ſcribitur lex dei in corde fidelium, quæ per vetus in tabulis ſcripta eſt. Hoc enim ibi ſcribitur ꝑ renouationē, quod nō omni modo deletum eſt per vetuſtatem. Nam ſicut ipſa imago dei renouatur in mente credētium per teſtamentum nouum, quam non penitus impietas abſoluerat (nam remanſerat vtiq; id, quod anima hominis niſi rationalis eſſe nō pōt) ita etiā ibi lex dei nō ex omni pte deleta ꝑ iniuſtitiā, pfecto ſcribitur renouata ꝑ gratiā. Nec iſtā inſcriptionē, quæ iuſtificatio eſt, poterat efficere ī Iudęis. lex tabulis ſcripta, ſed ſolā ꝑuaricationē. Nā & ipſi hoīes erant, & vis illa naturę inerat eis, qua legitimū aliqđ animal rationale & ſentit

Opa quædam non vituperanda, ſi nō vituperando ſunt.

A

Imago dei in anima humana non animo detrita eſt.

Noui teſtamenti a veteri diſcretio.

B

Lex moſaica nō poterat iuſtificare.

efficit. Sed pietas que i alia vita trāsfert beati ꝛ aeternū, legē habet immaculatam, conuertentem animas, vt ex illo lumine renouentur. fiatq; i eis quod dicitur. Signatū est sup nos lumē vultus tui domine. Vnde ꝛ aduersū obsolescere meruerūt, renouari autē nisi gratia Christiana, hoc est nisi mediatoris intercessione nō possunt. Vnus enim deus, vnus mediator dei ꝛ hominum homo Christus Iesus, qui dedit semetipsum redemptionem ꝑ oībus. A cuius gratia si alieni sunt illi de qbus agimus, q secūdū illum modū de quo superius satis diximus, naturaliter que legis sunt faciunt, qd eis ꝓderunt excusantes cogitationes in die qua iudicabit deus occulta hominū. nisi forte vt mitius puniantur? Sicut enim non impediunt a vita aeterna iustum quędam peccata venialia, sine quibus hec vita non ducitur, sic ad salutē eternā nihil ꝓsunt impio aliqua bona opera, sine qbus difficillime vita cuiuslibet pessimi hoīs inuenit. Verūtamē sicut i regno dei velut stella a stella, in gloria differunt sancti, sic ꝛ in damnatione poenā sempiternā tolerabilius erit Sodomae quā alteri ciuitati, ꝛ erūt qdā ꝓ duplo ampli⁹ qbusdā gehēnę filij. Ita nec illud, i iudicio dei vacabit, qd in ipsa impietate dānabili magis alius alio minus ve peccauer. t.

Ps. iiij.

i. Timo. ij.

Venialia sine q b⁹ vita pñs nō ducitur non impediunt a vita eterna.

Difficillimum est inuenire aliquem quantūcunq; prauum qui viuat sine bonis operib⁹.

C

¶ Quid ergo apostolus efficere voluit, quod iactantiam cohibens Iudaeorū, cū dixisset nō auditores legis iusti sunt apud deū, sed factores legis iustificabūtur, continuo subiecit de ijs q legem nō habētes, naturaliter q legis sunt faciūt, si nō illi sunt itelligēdi q ꝑtinēt ad gratiā mediatoris, sed illi potius q cū verū deū vera pietate nō colāt, habēt tamē qdā opa bona, i vita ipia? An forte hoc ipso ꝓbādū credidit qd supra dixerat, qa non est ꝑsonarū acceptio apd deū, ꝛ qd postea dixit qa nō Iudeorū est de⁹ trm, sed ꝛ gētiū, qd quātulacūq; legis opa naturaliter īsita nō inuenirent i eis q legē nō acceperūt, nisi ex reliqijs imaginis dei, quā nō cōtēnit cū i eū credūt, apud quē nō est acceptio ꝑsonarū? Eiusmodi legē nō habētes, ipsi sibi sunt lex, q ostēdūt opus legis scriptū i cordib⁹ suis.

Epilogus expositionum.

D

¶ Nulla est aīa q̄muis puersa, q tamē vllo mō ratiocinari potest, i cuius cōsciētia nō loquatur de⁹. Quis. n. scripsit i cordibu⁹ hoīm naturalē legē nisi de⁹? De q lege apostol⁹ ait. Cū eīm gētes que legē nō hñt, naturalr q legis sunt faciūt. hi legē non hñtes ipsi sibi sunt lex, q ostēdūt opus legis scriptū i cordib⁹ suis, cōtestāte ꝯsciā ipsoꝝ, ꝛ iter seinuicē cogitationū accusantiū, aut ēt excusantiū i die q iudicabit de⁹ occulta hoīs. Quā ꝓp oīs aīa rōnalis ēt cupiditate cecata, tn cū cogitat ꝛ rōcinat, qcqd in ea rōcinatiōe verū est, nō ei tribuēdū est, sed ipsi lumini veritatis. a quo vel tenuiter ꝑ sui capacitate illustrat, vt vera aliqd i rōcinādo sentiat. ¶ Manu formatoris nři in ipsis cordibus nřis veritas scripsit, qđ tibi nō vis fieri, ne facias alteri. Hoc ꝛ anteq lex daret, nemo ignorare ꝑmissus est, vt esset vñ iudicarentur ꝛ quibus lex non esset data. Sed ne sibi homines aliquid defuisse quererentur, scriptū est ꝛ in tabulis qd in cordi.

Ex libro .ij. de sermone domini in monte.

Deus in cuiuslibet aīe cōsciētia interdum loquitur.

Ex tractatu. ps. lvij.

Legis naturalis pceptum i cordib⁹ oīm scriptum.

Digitized by Google

bus non legebant. Non enim ſcriptum non habebant, ſed legere nolebant. Oppoſitum eſt oculis eorum, quod in conſcientia videre cogerentur: & quaſi forinſecus admota voce dei, ad interiora ſua homo compulſus eſt, dicente ſcriptura, In cogitationibus enim impij, interrogatio erit. Vbi interrogatio, ibi lex. Sed quia homines appetentes ea quę foris ſunt, etiam a ſeipſis exules facti ſunt, propterea ſcripta lex quę clamat eis qui deſeruerunt legem ſcri-

B ptam in cordibus ſuis. Redite preuaricatores ad cor. Quis enim te docuit, nolle accedi ab altero ad vxorem tuam? Quis te docuit nolle tibi furtum fieri? Quis te docuit nolle iniuriam pati? & quicquid aliud vel vniuerſaliter vel particulariter dici poteſt? Multa enim ſunt de quibus ſingulis interrogati homines clara voce reſpondeant, nolle ſe pati ea. Age ſi non vis pati iſta, nunquid ſolus es homo? Nonne in ſocietate viuis generis humani? Qui tecum factus eſt, ſocius tuus eſt: & omnes facti ad imaginem dei, niſi terrenis cupiditatibus conterant quod ille formauit. Quod ergo tibi non vis fieri, noli alteri facere. Iudicas enim malum eſſe in eo quod pati non vis, & hoc te cogit noſſe lex intima in ipſo tuo corde conſcripta. Omnes ergo de his rebus interrogati, clamant hęc bona non eſſe. Rurſum de beneficijs, non ſolum de non nocendo, verum etiam de præſtando, & tribuendo, interrogatur omnis anima. Eſuriens famem pateris, alius habet panem, & redundat ei vltra ſufficientiam, nouit te egere, & non dat, diſplicet tibi eſurienti: diſpliceat & ſatiato cum alterum eſurire cognoueris. Peregrinus

F recto indigens venit in patriam tuam, non ſuſcipitur. Ille tunc clamat illam inhumanam eſſe ciuitatem, facilius apud barbaros ſibi eſſe potuiſſe refugium. Sentit enim iniquitatem, quia patitur. Tu forte non ſentis. Sed oportet vt te cogites peregrinum, & videas quomodo tibi poſſit diſplicere, qui tibi non præſtiterit, quod tu in patria tua non vis peregrino præſtare. Teſtimonium reddente illis conſcientia ipſorum, & inter ſe inuicem cogitationum accuſantium, aut etiam defendentium, in die cum iudicabit deus occulta hominum. ¶ Dominus per prophetam, Et ero (inquit) teſtis velox maleficis & periuris. &c. Teſtem vero ſe dicit futurum, qui in iudicio ſuo non indiget teſtibus. Eundem velocem, ſiue quia repente venturus eſt, eritque iudicium ipſo inopinato eius aduentu celerrimum, quod tardiſſimum videbatur: ſiue quia ipſas conuincet ſine vlla ſermonis prolixitate conſcientias. In cogitationibus enim (ſicut ſcriptum eſt) impij, interrogatio erit. Et apoſtolus, Cogitationibus (inquit) accuſantibus vel etiam excuſantibus, in die qua iudicabit dominus occulta hominum, ſecundum euangelium meum per Ieſum Chriſtum. Etiam ſic ergo dominus futurus teſtis intelligendus eſt velox, cum ſine mora reuocaturus eſt in memoriam, vnde conuincat puniatque conſcientiam. ¶ Non quemadmodum iudicant homines, qui corda non vident, a quibus plerunque

Natura docet non facere alijs quod fieri nolumus nobis

Natura docet id faciẽdũ alijs quod factũ velimus nobis

Ex libro de ciuitate dei .xx.

Malach. iij.

Teſtis velox deus.

Iudicij [illegible] mentale.

Sapientię .i.

Ex tractatu .lx.

Iudicii celeſtis

[illegible] abſoluuntur peiores & deteriores, quam condemnantur: ſed in æquitate & cum iuſtitia dominus iudicabit, teſtimonium perhibente conſcientia, & cogitationibus accuſantibus ſeu defendentibus. ¶ Decidant ergo a cogitationibus ſuis dictum eſt, decidant accuſantibus ſed cogitationibus ſuis, cõſcientia ſuadeat apoſtolus dicit, Et cogitationum accuſantium, ſeu defendentium in [illegible] iuſti iudicij dei. Omnia opera vel bona. vel mala, a cogitatione procedunt. ¶ In cogitatione quiſq; innocens, in cogitatione reus eſt propter quod ſcriptum eſt, Cogitatio ſancta ſeruabit te. Et alibi legitur, in cogitationibus impij, interrogatio erit. Et apoſtolus, Cogitationibus (aut) accuſantibus, aut etiã accuſantibus. Vbi autem felix eſt, qui in cogitatione miſer eſt? aut quomodo ibi non miſer eſt, qui ad nihilum redactus eſt? Magna quippe ſterilitas, iniquitas. Merito dictum eſt. Confundantur iniqua facientes vana. id eſt inaniter tanquam redacti in nihilum. C

Ex tracta. ps. ij.

Cogitatio producit opera.

Ex tracta. ps. xvij.

Cogitatio quéq; aut nocentem aut innocentem facit.

Sterilitas iniquitatis.

Si autem tu Iudæus cognominaris, & requieſcis in lege, & gloriaris in deo, & noſti voluntatem eius, & probas vtiliora, inſtructus per legem, confidis te ipſum eſſe ducem cæcorum, lumen eorum qui in tenebris ſunt, eruditorem inſipientium, magiſtrum infantium, habentem formam ſcientiæ & veritatis in lege, qui ergo alium doces? teipſum nõ doces? Qui prædicas non furãdum, furaris? Qui dicis nõ mœcãdum, mœcharis? Qui abominaris idola, ſacrilegium facis? Qui in lege gloriaris, per præuaricationem legis deum inhonoras? Nomen enim dei per vos blaſphematur inter gentes, ſicut ſcriptum eſt. H

IVdæum arguit, eumq; dicit Iudæum cognominari, & nequaquam id quod profitetur implere. Si autem tu (inquit) iudæus cognominaris, & requieſcis i lege, & gloriaris in deo &c. Non enim qui in manifeſto. Iudæus eſt, neq; quæ in manifeſto in carne eſt circuncíſio, ſed qui in abſcondito Iudæus eſt & circuncíſione cordis in ſpiritu. non litera, cuius laus non ex hominibus ſed ex deo eſt, hic manifeſtauit quemadmodum dixit, gloriaris in deo. Nam vtiq; ſi vere talis Iudæus gloriaretur in deo, eo modo quo poſtulat gratia, quæ non operum meritis ſed gratuita datur, ex deo eſſet laus eius, non ex hominibus. Sed ita gloriabantur in deo, velut qui ſoli meruiſſent legem eius accipere. ſecundum vocem illam pſalmi qua dictum eſt. Non fecit ſic vlli genti, & iudicia ſua non manifeſtauit illis. Quam tamen dei legem ſua iuſtitia ſe arbitrabantur implere, cũ magis eius præuaricatores eſſent. A

Ex libro de ſpũ & litera.

Iudæus quod profitetur non implet.

Iudæorum præſumptio.

ps. cxlvij.

B

Vnde illis operabatur, abundante peccato, quod à ſcientibus perpetrabatur. Quia & quicunq; faciebant quod lex iubebat, non adiuuante ſpiritu gratiæ timore pœnæ faciebant, non amore iuſtitiæ. Ac per hoc coram deo non erat in voluntate, quod coram hominibus apparebat in opere. Potiuſq; ex illis rei tenebantur, quod eos nouerat malle (ſi fieri poſſet impune) committere.

Circunciſio cordis. Circunciſionem autem cordis dici, puram ſcilicet ab omni illicita concupiſcentia voluntatem. Quod non fit litera docente & minante, ſed ſpiritu adiuuante atq; ſanante. Ideo laus talium nō ex hominibus, ſed ex deo eſt, qui per ſuam gratiam p̄ſtat vnde laudantur. De quo dicitur, In domino laudabitur anima mea. Et cui dicitur, Apud te laus mea.

Pſa.xxxiij. Ibidem.[illegible]

[illegible]

Circunciſio quidem prodeſt ſi legem obſerues, ſi autem præuaricator legis ſis, circunciſio tua præputium, facta eſt. Si igitur præputium iuſtitias legis cuſtodiat, nonne præputium illius in circunciſionem reputabitur? Et iudicabit id quod ex natura eſt præputium, legem conſumans te, qui per literam, & circunciſionem, præuaricatores legis.

B

De expoſitione ad Galatæ.

Opera legis in ſacramenta & mores diuiduntur.

Legalia enim intellecta ſeruitus ſunt.

Opera legis bipertita ſunt. Nam partim in ſacramentis, partim vero in moribus accipiuntur. Ad ſacramenta p̄tinet circunciſio carnis, ſabbatum temporale, neomeniæ, ſacrificium atq; omnes huiuſmodi innumerabiles obſeruationes. Ad mores autem, Non occides, non mœchaberis, non falſum teſtimonium dices, cætera talia. In obſeruationibus autem ſi non intelligantur, ſeruitus ſola eſt, qualis erat in populo Iudæorum, & eſt vſq; adhuc. Si autem & obſeruentur illa & intelligantur, nō modo nihil obſunt, ſed etiam proſunt aliquid, ſi tempori congruant, ſicut ab ipſo Moyſe prophetiſq; obſeruata ſunt congruentibus illi populo, cui adhuc talis ſeruitus vtilis erat, vt ſub timore cuſtodiretur.

Sacramentum quo referatur.

Contemplatio principaliter cōſiſtit in [illegible] ſanctatis.

G

[illegible]

Nihil enim tam pie terret animam quam ſacramentum non intellectum. Et celebratur libere ſi opus eſt tempore. Si autem non eſt opus, cum ſuauitate ſpiritali tantummodo legitur & tractatur. Omne autem ſacramentum cum intelligitur, aut ad cōtemplationem veritatis refertur, aut ad bonos mores. Contemplatio veritatis in ſolius dei dilectione fundata eſt. Boni mores, in dilectione dei, & proximi. in duobus p̄ceptis tota lex pendet & prophetæ.

Non enim qui in manifeſto, Iudæus eſt, neq; quæ in manifeſto in carne, eſt circunciſio, ſed qui in abſcōdito, Iudæus eſt, & circunciſio cordis, in ſpiritu non litera, cuius laus non ex hominibus, ſed ex deo eſt.

Digitized by Google

Dicit apoſtolus. Qui in occulto Iudęus eſt, ⁊ circũciſiõe cordis, nõ litera, ſed ſpiritu. Sunt ergo Iudaei in circunciſiõe carnis, ⁊ ſunt Iudaei ĩ circũciſiõe cordis. Patres noſtri multi ſancti, ⁊ circũciſionẽ carnis habebãt ꝓpter ſignaculũ fidei, ⁊ circũciſionẽ cordis propter ipſã fidẽ. Ab his patribus degenerantes iſti, qui modo in nomine gloriãtur, ⁊ facta ꝑdiderũt: ab his ergo patribus degenerantes, remãſerũt in carne Iudaei in corde pagani. Ipſi enim, Iudaei qui ſunt ex Abraham, a quo Iſaac natus eſt, ⁊ ex illo Iacob, ⁊ ex Iacob duodecim patriarchae, ⁊ populus vniuerſus Iudaeorũ. Sed Iudaei maxime appellati ſunt, qa Iuda vnus erat de filijs duodecim Iacob, ⁊ de ſtirpe eius regnũ veniebat Iudaeis. Nã primo de alia tribu datus eſt Saul, ⁊ reprobatus tãq̃ malus rex. Poſtea datus eſt de tribu Iuda rex Dauid, ⁊ ex illo de tribu Iuda fuerũt reges. Iacob autẽ ille hoc dixerat quãdo benedixerat filios ſuos. Nõ deficiet princeps de Iuda, nec dux de femoribus eius, donec veniat cui repromiſſum eſt. De tribu autem Iuda venit dominus noſter Ieſus Chriſtus. Et enim ſicut ſcriptura dicit, ex ſemine Dauid natus de Maria. Cęterum quod attinet ad diuinitatem domini noſtri Ieſu Chriſti, in qua aequalis eſt patri, non ſolum ante Iudaeos: ſed etiam ante ipſum Abraham, non ſolum ante Abraham, ſed ⁊ ante Adam, nec ſolum ante Adam, ſed ante coelum, ⁊ terram, ⁊ ante ſecula, quia omnia per ipſum facta ſunt, ⁊ ſine ipſo factum eſt nihil. Quia ergo in prophetia dictum eſt, non deficiet princeps ex Iuda, neq; dux de femoribus eius, donec veniat cui repromiſſum eſt, conſiderantur priora tempora, ⁊ inueniuntur quia Iudaei de tribu Iuda ſemper reges habuerunt, vnde Iudaei dicti ſunt, ⁊ non habuerunt prius regem alienigenam, niſi Herodem illum qui fuit quando dominus natus eſt. Inde coeperunt reges alienigenae ab Herode. Ante Herodem omnes de tribu Iuda, ſed donec veniret cui repromiſſum eſt. Ipſo itaq; iam veniente domino euerſum eſt regnum Iudaeorum, ⁊ ſublatum eſt ex Iudaeis. Modo non habent regnum, quia noluerunt cognoſcere verum regem. Iam videte ſi Iudęi ſunt appellandi. Ipſi voce ſua abdicauerunt ſe ab iſto nomine, vt Iudaei non ſunt digni appellari, niſi tantum carne. Vbi ſe ergo ſeparauerunt ab iſto nomine, videte. Saeuiebãt in Chriſtum, id eſt genus Iudae. Saeuiebãt in ſemẽ Dauid. Et ait illis Pilatus, Regẽ veſtrũ crucifigã? Et illi, Nõ habemus regẽ niſi Cęſarẽ. O Iudęi, qui vocamini Iudaei, ⁊ non eſtis, ſi non habetis regem niſi Cęſarẽ, defecit iam princeps ex Iuda, venit ergo ille cui repromiſſum eſt. Illi ergo verius Iudęi, q Chriſtiani facti ſunt ex Iudęis. Cęteri Iudaei q in Chriſtũ nõ crediderũt, etiã nomẽ ipſu perdere digni fuerũt. Iudaea ergo vera Chriſti eccleſia eſt, credẽs in illũ regẽ q venit ex tribu Iuda ꝑ virginẽ Mariã, credẽs in illũ de quo apls ſcribens ad Timotheum, dicit, Memor eſto Chriſtum Ieſum reſurrexiſſe a mortuis ex ſemine Dauid, ſecũdũ euãgeliũ meũ.

Ex tractatu ps. lxxv.

Iudaeorũ circũciſio duplex.

Iudaei vnde appellati.

D

Gene. xlix.

Chriſtus eſt ex tribu Iuda.

Ioan. i.

Reges omnes ſi Iuda vſq; ad Herodẽ habuit Iudaea.

Iudaei ex quo Chriſtum regẽ negauerunt, rege caruerunt.

E

Ioan. xix.

Ibidem.

Iudaei vere ſunt qui Chriſtiani effecti ſunt.

ij. Timo. ij.

QVID ergo amplius Iudaeo? aut quae vtilitas circuncisionis? Multum per omnem modum. Primum quidẽ quia credita ſunt illis eloquia dei. Quid enim ſi quidam illorum non crediderũt? Nũquid incredulitas illorũ fidẽ dei euacuauit? Abſit. Eſt autẽ deus verax, oĩs aũt hõ mẽdax, ſicut ſcriptum eſt,

Ioã.iij.&.viij. psalmi.cxv.

F

Ex trac.ps cxv. Mendax eſt omnis homo.

EGo autem dixi in extaſi mea, omnis homo mendax. Conteritus enim reſpexit infirmitatem ſuam, & vidit non de ſe ſibi eſſe pſumendum. Quantum enim ad ipſum hominem pertinet mendax eſt, ſed gratia dei verax eſt effectus: ne preſſuris inimicorum cedens, non loqueretur quod crediderat, ſed negaret, ſicut Petro accidit quoniam de ſe pſumpſerat, & docẽdus erat de homine non eſſe praeſumendum, vtiq; nec de ſeipſo, quia homo eſt. Bene ergo iſte vidit in pauore ſuo, omnem hominem eſſe mendacem, quia illi qui nullo pauore vaneſcunt, ne perſequentibus cedendo mentiantur, muneribus dei tales ſunt non viribus ſuis. Proinde veriſſime dictum eſt, Omnis homo mendax. Sed deus verax, qui ait, Ego dixi dij eſtis & filij excelſi omnes. Vos autem ſicut homines moriemini, & ſicut vnus de principibus cadetis. Conſolatur humiles, & implet eos non ſolum fide credendae, ſed etiam fiducia praedicandae veritatis, ſi perſeuerantes ſubdantur deo, nec imitentur vnum ex principibus diabolum qui in veritate non ſtetit & cecidit. Si enim omnis homo mẽdax, intantum non erũt mendaces, inquantum non erunt homines, quoniam dij erunt, & filij altiſſimi. Verbi gratia, potens aliquis petit a te propter praedam ſuam, propter rapinam ſuam, miniſterium falſi teſtimonij. Negas tu, negas falſum, ne neges verum. Ne multis immorer, ille iraſcitur. Potens eſt, praemit. Accedit amicus qui non vult eſſe in preſſura, non vult eſſe in malo. Rogo te, fac quod dicitur. Quid magnum eſt? Iam forte quomodo & Satanas domino. Scriptum eſt de te, quia angelis ſuis mandauit de te, ne offendas ad lapidem pedem tuum. Forte & iſte amicus tuus quia videt te Chriſtianum, de lege tibi vult perſuadere, quod putat te debere facere. Fac quod dico, Quid? hoc quod vult ille. Sed timendum eſt. falſum eſt. Non legiſti, omnis homo mendax? Iam iſte ſcandalum eſt. Amicus eſt. Quid facturus es? Oculus eſt, manus eſt, amputa, & proijce abs te. Noli conſentire. Reſponde illi & ad hoc, ne ſibi videatur aliquid dixiſſe ad ſuadendum mendacium, teſtimonium de lege proferens, & vrgens te de lege contra legem. In lege enim ſcriptum eſt. Falſum teſti-

Margin: ps.cxv. ps.lxxxi. — Homo non mendax non homo ſed deus eſt. — G — ps.xc. — Deutero.v.

Digitized by Google

mentiri ne dicas, ⁊ in lege ſcriptum eſt, Omnis homo mendax. Mendacij pernic.
Hoc ergo ei reſponde qui dicit, mentire, quia ſcriptum eſt, Omnis homo mendax. Non mentior, quia ſcriptum eſt, Os quod mentitur occidit animam. Non mentior, quia ſcriptum eſt, Perdes omnes qui loquuntur mendacium. Non mentior, quia ſcriptum eſt, Falſum teſtimonium non dices. Vrgeat licet pſſurus carnem meam, cui diſpliceo in veritate. audio dominum meum, Nolite timere eos qui corpus occidunt. Quomodo ergo omnis homo mendax? An forte non es homo? Reſponde cito ⁊ verum eſt. Et homo non ſum, ne mendax ſim. Videte enim. Deus de caelo proſpexit ſuper filios hominum, vt videat ſi eſt intelligens ⁊ requirens deum. Omnes declinauerunt ſimul, inutiles facti ſunt, non eſt qui faciat bonum, non eſt vſq3 ad vnum. Quare? Quia filij hominum eſſe voluerunt. Vt autem eos ab his iniquitatibus tolleret, redimeret, curaret, ſanaret, filios hominum, dedit eis poteſtatem filios dei fieri. Qui ergo minime homines eratis, mendaces eratis. Omnis enim homo mendax. Accedit vobis gratia dei, dat vobis poteſtatem filios dei fieri. Audite vocem patris dicentis, Ego dixi dij eſtis, ⁊ filij altiſſimi omnes. Quoniam omnes filij hominum, ſi non filij altiſſimi mēdaces, quia omnis homo mēdax: ſi filij dei, ſi gratia ſaluatoris redempti, ſi precioſo ſanguine comparati, ſi aqua ⁊ ſpiritu renati, ſi ad haereditatem caelorum praedeſtinati, vtiq3 filij dei. Ergo iam dij. Quid ad te vult mendacium.

Sapi.i. Pſal.v. Exo.xx. H Luce.xii. Pſ.lij. Ioan.i. Pſ.lxxxi.

A Vt iuſtificeris in ſermonibus tuis, & vincas cum iudicaris. Si autem iniquitas noſtra iuſtitiam dei commendat, quid dicemus? Nunquid iniquus eſt deus, qui infert iram? Secundum hominem dico, Abſit, Alioquin quomodo iudicabit deus hunc mundum? Si enim veritas dei in meo mendacio abundauit, in gloriam ipſius, quid adhuc & ego tanquam peccator iudicor?

Pſ.l. Ex tract. Pſ.l.

Qui dicat, difficile eſt aduertere. Deo vtiq3 loquitur, ⁊ manifeſtum eſt quia deus pater non eſt iudicatus. Quid eſt, Tibi ſoli peccaui, ⁊ malum coram te feci, vt iuſtificeris in ſermonibus tuis, ⁊ vincas cum iudicaris? Vide futurum iudicē iudicandum, iudicandum a peccatoribus iuſtum, ⁊ in eo vincentem, quia quod in illo iudicaretur non erat. Huic vtiq3 nullum habenti peccatum, dicit in prophetia praeſenti Dauid. Tibi ſoli peccaui ⁊ malum coram te feci, vt iuſtificeris in ſermonibus tuis, ⁊ vincas cū iudicaris. Superas enim oēs homines, omnes iudices: ⁊ qui ſe putat iuſtū, corā te iniuſtus eſt. Tu ſolus iudicas iuſte, iniuſte iudicaris, q poteſtatē habes ponēdi animā tuā, ⁊ poteſtatē habes iterum ſumendi eā. Vincis ergo cum iudicaris. omnes homines

Iudex iuſtus iudicandus iniuſte. Ioan.x.

Digitized by Google

B ſuperas, quia plus es quam homines, & per te facti ſunt homines.

Et non ſicut blaſphemamur, & ſicut aiunt quidam nos dicere, faciamus mala vt veniat bona: quorum damnatio iuſta eſt.

Ex lib. de gratia & libero arbitrio
Mala non ſunt facienda vt bona fiant.
Roma. v.

PEruerſi homines, procliues ad reprehendendum, non idonei ad intelligendum putabant & iactabant apoſtolos dicere, Faciamus mala vt veniant bona: quod abſit vt apoſtoli dicerent. Sed homines non intelligentes hoc putabant dici, quando audiebant quod dixit apoſtolus. Lex autem ſubintrauit, vt abundaret delictum. Vbi autem abundauit delictum, ſuperabundauit & gratia. Sed vtique gratia id agitur, vt iam fiant bona ab eis qui fecerant mala, non vt perſeuerent in malis, & reddi ſibi exiſtiment bona. Non itaque dicere debent, faciamus mala vt veniant bona: ſed fecimus mala & venerunt bona. Iam faciamus bona, vt in futuro ſeculo recipiamus pro bonis bona, qui in hoc ſeculo recepimus pro malis bona. Propter quod ſcriptum eſt in Pſalmo. Miſericordiam & iudicium cantabo tibi domine. Pſa. c.

In expoſitione epiſtolæ ad Galatas.

Quid ergo? Præcellimus eos? Nequaquam.

C COntentionem ipſam dirimit, & item componit, quæ inter eos qui ex Iudæis, & eos qui ex gentibus crediderunt, orta erat, cum illi tanquam ex meritis operum legis, ſibi redditum euangelij præmium arbitrarentur. Quod præmium, in circumciſis nolebant dari. Illi contra Iudæis ſe præferre geſtiebant, tanquam interfectoribus domini.

A

Pſa. xiij.

Cauſati enim ſumus Iudæos & Græcos omnes ſub peccato eſſe: ſicut ſcriptum eſt, Quia non eſt iuſtus quiſquam, non eſt intelligens, non eſt requirens deum.

¶ Vſque, Non eſt timor dei ante oculos eorum. Dominus de cælo proſpexit ſuper filios hominum, vt videant ſi eſt intelligens aut requirens deum.

Ex tractatu. Pſa. xiij.
Pſa. lij.

SVper Iudæos poteſt intelligi, vt honoratius eos appellauerit filios hominum, propter vnius dei cultum, in comparatione gentilium de quibus arbitror ſuperius dictum. Dixit inſipiens in corde ſuo, non eſt deus. &c. Proſpicit autem dominus vt videat per animas ſanctas ſuas, quod ſignificat id quod dictum eſt de cælo. Nam per ſeipſum nihil eum latet.

Omnes declinauerunt, ſimul inutiles facti ſunt.

¶ Id eſt Iudæi tales facti ſunt quales & gentes.

Non eſt qui faciat bonum: non eſt vſque ad vnum.

Digitized by Google

VSque ad vnum, vel cum ipſo vno poteſt intelligi, vt nullus hominum intelligatur, vel praeter vnum, vt accipiatur dominus Ieſus Chriſtus. Sicut dicimus iſte ager vſq; ad mare eſt, non vtiq; ſimul computamus ⁊ mare. Et iſte eſt melior intellectus, vt nemo intelligatur feciſſe bonitatem, vſq; ad Chriſtū, quia non poteſt quiſquam hominum niſi ipſe monſtrauerit facere bonitatem. Et illud verum eo, quia vſquequo quiſq; cognoſcat vnum deum, non poteſt facere bonitatem. V
Vſq; ad vnum qualiter intelligitur.

Sepulchrum patens eſt guttur eorum. Pſ. v. ⁊ xiij.

AVt voracitas ſignificatur inhiantis gulae, aut in allegoria, quia occidunt ⁊ quaſi deuorāt interfectos, eos quibus ſuorum morum peruerſitatem perſuadent. Cui ſimile eſt ecōtrario quod Petro dictum eſt, Macta ⁊ manduca, vt in ſuam fidem, ⁊ bonos mores conuerteret gentes. Voracitas. Act. x.

Linguis ſuis doloſe agebant.

IDeſt linguis ſuis malis. Nā hoc videtur ſignificare quod ait ſuis. Mali enim malis habent linguas, id eſt mali loquuntur dolum. Quibus dominus dicit, Quomodo poteſtis bona loqui, cum ſitis mali? Mali mala loquuntur. Matth. xij.

Venenum aſpidum ſub labiis eorum.

¶ Venenum, dolum dicit. Aſpidum autem, quia nolunt audire praecepta legis, ſicut aſpides nolunt audire verba incantantis. Quod in alio pſalmo euidentius dicitur.

Quorū os maledictione, & amaritudine plenū ē.

¶ Hoc eſt venenum aſpidum.

Veloces pedes eorum ad effundendum ſanguinē,

¶ Conſuetudine male faciendi.

Contritio & infelicitas in viis eorum. Ex tradu. Pſ. cxvij.

OMnes enim malorum hominum viae plenae ſunt laboribus ⁊ miſeria. Ideo dominus clamat, Venite ad me omnes qui laboratis ⁊ onerati eſtis, ⁊ vos reficiam. Tollite iugum meum ſuper vos, ⁊ diſcite quoniam mitis ſum ⁊ humilis corde, ⁊ inuenietis requiem animabus veſtris. Iugum enim meū lene eſt, ⁊ ſarcina mea leuis eſt. Matth. xj. Malorū viae

Et viam pacis non cognouerunt.

¶ Hanc vtiq; quam dominus vt dixi commemorat in iugo leni, ⁊ ſarcina leui. Ex lib. de ſpū ⁊ litera.

Non eſt timor dei ante oculos eorum. Hactenus ex pſ. xij.

¶ Illi non dicunt, non eſt deus, ſed tamen non timent deum.

Scimus autem, quoniam quaecunq; lex loquitur, his qui in lege ſunt loquitur.

Digitized by Google

F

In expoſitione epiſtolæ ad Gala. Iudæorũ arrogãtiæ cũ. Gẽtiũ humilia tionis facilitas

IN iſtis enim erat per tranſgreſſionem legis conſringenda ſuperbia, qui gloriantes de patre Abraham, quaſi naturale ſe iactabant habere iuſticiam, & merita ſua iactrcũciſis cæteris gentibus tanto perniciosius, quanto arrogantius præferebant, gẽtes autem facillime, etiã ſine huiuſmodi legis tranſgreſſione humiliarentur. Homines enim nullam ex parentibus originem iuſticiæ ſe trahere præuidentes, ſimulachrorum etiam ſeruos inuenit euangelica gratia. Non enim ſicut iſtis dici poterat, non fuiſſe illã iuſtitiam parentum eorum in colendis idolis quam eſſe arbitrabantur, ita etiam Iudæis dici poterat, falſam fuiſſe iuſtitiam patris Abraham. Deniq; illi infideles de oliua ſua facti, hi autem fideles de oleaſtro in oliua illorum inſerti eſſe monſtrantur. Illorum ergo erat de legis tranſgreſſione atterenda ſuperbia. Ideo cũ ſcripturarum verbis peccata eorum exaggeraſſet, Scimus autem (inquit) quoniam quæcunq; lex dicit, his qui in lege ſunt loquitur, vt omne os obſtruatur, & reus fiat omnis mundus deo. Iudæi ſcilicet de trangreſſione legis, & gentes de impietate ſine lege. Vñ & iterum ait. ¶ Concluſit enim deus omnia in incredulitate, vt omnium miſereatur. Concluſit ſcriptura omnia ſub peccato, vt promiſſio ex fide Ieſu Chriſti daretur credentibus. Ita domine, ita fac miſericors domine. Impera quod non poſſit impleri, immo impera quod non niſi per tuam gratiam poſſit impleri. Vt cum homines per ſuas vires id implere nequiuerint, omne os obſtruatur, & nemo ſibi magnus videatur. Sint omnes paruuli, & reus fiat omnis mundus tibi, quia non iuſtificabitur ex lege omnis caro coram te.

Ex tract. ſu. cxviij. Roma. xi. Gal. iij.

G

Deus imperat, qđ ſine gratia impleri nõ põt

Vt omne os obſtruatur, & ſubditus fiat omnis mundus deo.

¶ Vt etiam iuſtorum omne os obſtruatur in laude ſua, & non aperiatur niſi in laudem dei.

Quia ex operibus legis non iuſtificabitur omnis caro coram illo.

Os iuſti obſtrui oꝫ in laude propria. In expõne epiſtolæ ad Gala. Opera legis nõ iuſtificant quã do faciens ea attribuit ſibi.

EX operibus legis, cum ſuis viribus ea quiſq; tribuit non gratię miſerantis dei, non iuſtificabitur omnis caro, id eſt omnis homo, ſiue omnis carnaliter ſentiens. Et ideo illi qui cum iam eſſent ſub lege, Chriſto crediderunt, non quia iuſti erant, ſed vt iuſtificarentur, venerunt ad gratiam fidei. Deſtruxit autem ſuperbiam gloriantem de operibus legis, quæ deſtrui & deberet & poſſet, ne gratia fidei videretur non neceſſaria, ſi opera legis etiam ſine illa iuſtificare crederentur. Ille autem iuſtificatur apud deum qui eum gratis colit. non ſcilicet cupiditate appetendi aliquid ab ipſo præter ipſum, aut timore amittendi. In ipſo enim ſolo vere noſtra beatitudo, atq; perfecta eſt. Et quia inuiſibilis eſt oculis carneis, fide colitur quamdiu in hac carne viui-

H

Colere deum gratis.

Digitized by Google

unt, ſicut idem apoſtolus dixit. Quod autem nunc viuo in car- Gala. ij.
ne, in fide viuo filij dei. Et ipſa eſt iuſtitia, quo pertinet quod dictũ
eſt, quia iuſtus ex fide viuit. Non iuſtificabitur ex lege omnis caro Roma. i.
coram ipſo.

Per legem enim cognitio peccati.

Gala. ij.

Cognitio dixit, non conſummatio. Quando autẽ cogno- Ex libro de gra
ſcit homo peccatum, ſi non adiuuet gratia vt caueatur co- tia & libero ar-
gnitum, ſine dubio lex iram operatur. Quod alio loco bitrio.
ipſe apoſtolus dicit. Ipſius enim verba ſunt, Lex iram operatur. Cognitio pec-
hoc dixit, quia ita dei maior eſt in præuaricatore, qui per legem cato ex lege.
cognoſcit peccatum & tamen facit. Talis quippe homo præuari- Roma. iiij.
cator eſt legis. ſicut & in alio loco dicit, Vbi enim lex non eſt, nec Præuaricator.
præuaricatio. Propter hoc & alibi dicit, Vt ſeruiamus in nouitate Roma. iiij.
ſpiritus, & non in vetuſtate literæ. legem volens intelligi literæ Gala. v.
vetuſtatem, nouitatem vero ſpiritus quid niſi gratiam? Et ne pu- Lex dicitur ve-
taretur accuſaſſe legem vel reprehendiſſe, continuo ſibi oppoſuit tuſtas literæ.
quæſtionem, & ait. Quid ergo dicemus? Lex peccatum eſt? Abſit. Gratia nouitas
Deinde ſubiunxit, Sed peccatum non cognoui, niſi per legẽ. Hoc ſpiritus.
eſt quod dixerat, per legem cognitio peccati. Nam concupiſcentiã Ro. vij.
neſciebam (inquit) niſi lex diceret, non concupiſces. ¶ Fides nãq; A
impetrat, quod lex imperat. Nam ſine dei dono, id eſt ſine ſpiritu Ex lib. enchiri.
ſancto, per quem diffunditur charitas in cordibus noſtris, iubere Lex ſine non
lex poterit non iuuare, & præuaricatorem inſuper facere, qui de impetrat.
ignorantia ſe excuſare non poſſit. Regnat enim carnalis cupidi- Differentiæ hoĩs
tas, vbi non eſt charitas. Sed cum in altiſſimis ignorantiæ tene- Prima hoĩs.
bris nulla reſiſtente ratione ſecundum carnem viuitur, hæc ſunt Secunda hoĩs.
prima hominis. Deinde cum per legẽ cognitio fuerit facta pec-
cati, ſi nondum diuinus adiuuat ſpiritus ſecundum legem volẽs
viuere vincitur, & ſciens peccat peccatoq; ſubditus ſeruit. A quo ij. Pet. ij.
enim quis deuictus eſt, huic & ſeruus addictus eſt, id agente ſcien
tia mandati, vt peccatum operetur in homine omnem concupi-
ſcentiam, cumulo præuaricationis adiectio, atq; ita quod ſcriptũ
eſt impleatur. Lex autem ſubintrauit vt abundaret delictũ. Hæc
ſunt ſecunda hominis. Si autem reſpexit deus vt ad implenda q̃ B
mandat ipſe adiuuare credatur, & agi homo cœperit dei ſpiritu, Quarta hoĩs.
concupiſcitur aduerſus carnem fortiore robore charitatis, vt quã Differentiarũ ho-
uis adhuc ſit quod homini repugnet ex homine, nondum tota in minis & hoĩs ordinatio.
firmitate ſanata, ex fide tamen iuſtus viuat iuſteq; viuat inquan- Sapi. xi.
tum non cedit malæ concupiſcentiæ, vincente delectatione iuſti- Tertia hoĩs.
tiæ. Hæc ſunt tertia bonæ ſpei hominis. In quibus ſi pia perſeue-
rantia quiſq; proficiat, poſtrema pax reſtat, quæ poſt hanc vitam
in requie ſpiritus, deinde in reſurrectione etiam carnis implebi-
tur. Harum quatuor differentiarum prima eſt ante legem. Secun
da ſub lege. Tertia ſub gratia. Quarta in pace plena atq; perfecta.

Sic eſt ⁊ dei populus ordinatus per interualla temporum, ſicut deo placuit, qui in menſura, ⁊ numero, ⁊ pōdere, cuncta diſponit. Nam fuit primitus ante legem, ſecundo ſub lege, quę data eſt per Moyſen: deinde ſub gratia: quæ reuelata eſt per primum mediatoris aduentum. Quæ quidem gratia nec antea defuit quibus eam oportuit impertiri, quamuis pro temporis diſpenſatione velata ⁊ occulta. Neq; enim antiquorum quicunq; iuſtorum præter fidē Chriſti ſalutem potuit inuenire. Aut vero niſi ⁊ illis cognitus fuiſſet, non potuiſſet nobis per eorum miniſterium, alias apertius, alias occultius prophetari. ¶ Quia nō iuſtificabitur ex lege omnis caro coram deo. Poteſt enim fieri coram hominibus, non autem coram illo qui cordis ipſius, ⁊ intimæ voluntatis inſpector eſt. Vbi videt etiam ſi aliud faciat qui legem timet, quid tamen mallet facere ſi liceret. Ac ne quiſquam putaret hic apoſtolum ea lege dixiſſe neminem iuſtificari, quæ in ſacramētis veteribus multa continet figurata præcepta: vnde etiam ipſa eſt circunciſio carnis, quam die octauo accipere paruuli iuſſi ſunt: continuo ſubiūxit quam legem dixerit, ⁊ ait. Per legem enim cognitio peccati. illa igitur lex eſt, de qua poſtea dicit. Peccatum non cognoui niſi per legem. Nam concupiſcentiam neſciebam niſi lex diceret, nō concupiſces. Nam quid aliud eſt, Per legē enim cognitio peccati? Hic forte dicat humana illa præſumptio, ignorans dei iuſtitiam, ⁊ ſuam volens conſtituere: merito dixiſſe apoſtolum, quia ex lege nemo iuſtificabitur. Oſtendit enim lex tantummodo quid faciendum, quid ve cauendum ſit. vt quod illa oſtenderit, voluntas adimpleat, ac ſic homo iuſtificetur. Sed o homo attēde qd ſequat.

Gratia non fuit ſub lege.
Saluat⁹ ſine fide Chriſti nemo vnquam fuit.
Ex lib. de ſpū ⁊ litera.
voluntatis inſpector deus.
C
Cognitio peccati per legem. Rom. vij.
Lex quid oſtendit.

Nunc autem (inquit) iuſtitia dei ſine lege manifeſtata eſt, teſtificata a lege & prophetis.

PArum ne inſonat ſurdis? Iuſtitia inquit dei manifeſta eſt: hanc ignorant qui ſuam volunt conſtituere: huic nolunt eſſe ſubiecti. Iuſtitia (inquit) dei manifeſtata eſt. Non dixit iuſtitia hominis, vel iuſtitia propriæ voluntatis. Iuſtitiā dei, non qua iuſtus eſt deus, ſed qua induit hominem, cum iuſtificat impiū. Hæc teſtificatur per legem, ⁊ prophetas. Huic quippe teſtimoniū perhibent lex ⁊ prophetæ, Lex quidem hoc ipſo, quod iubendo, ⁊ minando, ⁊ neminem iuſtificando, ſatis indicat dono dei iuſtificari hominem per adiutorium ſpiritus. Prophetę autem, quod id quod ꝓdixerunt Chriſti aduentus impleuit. Nam hinc ſequitur, ⁊ adiungit dicens,

Iuſtitia per legē ⁊ prophetas teſtificatur.
D

Iuſtitia autem dei per fidem Ieſu Chriſti in omnes & ſuper omnes qui credunt in eum.

HOc eſt per fidem qua creditur in Chriſtum. Sicut autem illa fides Chriſti dicta eſt non qua credit Chriſtus: ſic illa iuſtitia dei, non qua iuſtus eſt deus. Vtrunq; enim noſtrum eſt.

Fides Chriſti ⁊ iuſtitia dei quō dicantur

Digitized by Google

vel illo dei & Chriſti dicitur, quod eius nobis largitate donatur. Iuſtitia ergo ſine lege, nõ ſine lege manifeſtata. Quomodo enim per legem teſtificata, ſine lege manifeſtata? Sed iuſtitia dei ſine lege eſt, quam deus per ſpiritum gratiæ credenti, confert ſine adiutorio legis, hoc eſt, non adiutus lege. Quandoquidem per legem oſtendit homini infirmitatem ſuam, vt ad eius miſericordiam, iam per fidem confugiens ſanaretur. De ſapientia quippe eius dictum eſt, quod legem miſericordiam in lingua portat. Legem ſcilicet, qua reos faciat ſuperbos. Miſericordiã vero, qua iuſtificet humiliatos. IVſtitia ergo dei p fidẽ Ieſu Chriſti, in omnes q crediđt.

Iuſtitia eſt ſine lege, ſed non eſt manifeſtata ſine lege.

Non enim eſt diſtinctio. Omnes enim peccauerũt, & egent gloria dei.

NOn gloria ſua. Quid enim habent quod non acceperunt, quod gloriantur quaſi non acceperint? Egent itaq; gloria dei. Et vide quid ſequatur.

1. Cor. iiij. Rom. iiij.

Iuſtificati gratis per gratiam ipſius, per redemptionem quæ eſt in Chriſto Ieſu: quem propoſuit deus propitiationem per fidem in ſanguine ipſius, ad oſtẽſionem iuſtitiæ ſuæ propter remiſſionem præcedentium delictorum, in ſuſtentatione dei ad oſtenſionem iuſtitiæ eius in hoc tempore, vt ſit ipſe iuſtus, & iuſtificans eum qui ex fide eſt Ieſu Chriſti.

1. Iom. 1. 1. Timo. ij.

NOn itaq; iuſtificati per legem, non iuſtificati per propriã voluntatem, ſed iuſtificati per gratiam ipſius. Non quod ſine voluntate noſtra fiat, ſed voluntas noſtra oſtenditur infirma per legem, vt ſanet gratia voluntatem, & ſanata voluntas impleat legem, non conſtituta ſub lege, nec indigens lege.

Gratia iuſtificamur ſola.

NVNC autem ſine lege iuſtitia dei manifeſtata eſt, teſtificata per legem & prophetas. Euangelium enim teſtimonium habet a lege & prophetis. Vnde etiam in monte inter vtranq; perſonam medius ſaluator effulſit. OMNES enim peccauerunt & egent gloria dei. Omnes igitur præuaricatores gratia ſaluatoris inuenit, alios magis, alios minus. Quanto enim legis maior in quocunq; cognitio, tãto minor peccati excuſatio. quanto minor peccati excuſatio, tanto manifeſtior præuaricatio. Reſtabat ergo, vt omnibus non ſua, ſed dei, id eſt a deo donata iuſtitia ſubueniret. Vnde ait apoſtolus, Per legem cognitio peccati. Non ergo oblatio, ſed cognitio. Nũc autem ſine lege iuſtitia dei manifeſtata eſt per legẽ & prophetas. Proinde etiam iſte ſubiunxit. Propterea (inquit) dilexi teſtimonia tua. Ac ſi diceret. Quoniã lex ſiue in paradiſo data, ſiue naturaliter inſita, ſiue in literis promulgata præuaricatores fecit omnes peccatores terræ: propterea dilexi teſtimonia tua, q ſunt in

Ex tractat. ſ. ex. in prohemio.

Retractatio ps. cxviij.

ps. cxviij.

[Legit vtilius] lege tua de gratia tua, vt non ſit in me iuſtitia mea, ſed tua. Lex enim ad hoc prodeſt, vt mittat ad gratiam. Non ſolum enim atteſtatur manifeſtandę iuſtitiæ dei quæ ſine lege eſt, verum etiam hoc ipſo quod eos quos præuaricantes facit, ita vt etiam litera occidat, ad viuificantem ſpiritum confugere timore cõpellit, per quem peccatorũ deleatur vniuerſitas, & recte factorũ charitas inſpiretur. Oẽs.n. peccauerũt, & egent gloria dei. ¶ Et ſi.n. iã ſumus in Chriſto noua creatura, tñ eramus natura filij iræ ſicut & cæteri. Deus autem qui diues eſt in miſericordia, propter multam dilectionem qua dilexit nos, cum eſſemus mortui delictis, conuiuificauit nos Chriſto cuius gratia ſumus ſalui facti. Hæc igitur Chriſti gratia ſine qua nec infantes, nec ætate grandes ſalui fieri poſſunt, nõ meritis redditur, ſed gratis datur: propter quod gratia nominatur. Iuſtificati (inquit) gratis per ſanguinem ipſius. ¶ Vnde hi qui non per illam liberantur, ſiue quia audire nondum potuerunt, ſiue quia obedire noluerunt, ſiue etiam cum per ætatem audire non poſſent, lauacrum regenerationis quod accipere poſſent, per quod ſalui fierent, non acceperunt: iuſte vtiq; damnantur, quia ſine peccato nõ ſunt, vel quod originaliter traxerunt, vel quod malis moribus addiderunt. Omnes enim peccauerunt ſiue in Adam ſiue in ſemetipſis, & egent gloria dei. Vniuerſa igitur maſſa pœnas debet. Et ſi omnibus debitum damnationis ſupplicium redderetur, non iniuſte procul dubio redderetur. Qui ergo inde per gratiam liberantur, non vaſa meritorum ſuorum, ſed vaſa miſericordiæ nominantur. Cuius miſericordię? niſi illius qui xp̃s miſit in hũc mũdũ pctõres ſaluos facere, quos pręſciuit, & prędeſtinauit, & vocauit, & iuſtificauit, & glorificauit? Quis igitur vſq; adeo dementiſſime inſaniat, vt nõ agat ineffabiles gratias miſericordiæ quos voluit liberantis, qui recte nullo mõ poſſet culpare iuſtitiã, vniuerſos oĩno dñantis?

Ex lib. de natura & gratia.
Ephe. ij.
G
Gratia non cedit ſub merito.
Iuſta multorum damnatio
Iuſta eſſe poſſet piũ dãnatio.
Roma. viij.
Gratiæ neceſſario deo agẽdæ.

Vbi eſt ergo gloriatio tua? Excluſa eſt. Per quam legem? Factorum? Non. Sed per legem fidei.

H
Ex libro de ſpũ & litera.
Gloriatio laudabilis.
Excluſores qui ſunt. pſ. lxvij.
pſ. xi.
Gloriatio vitioſa.

Siue gloriationem dixerit laudabilem quæ in domino eſt, eamq; excluſam, id eſt non vt abſcederet pulſam, ſed vt eminerent expreſſam. Vnde & excluſores dicuntur quidam artifices argentarij, hinc eſt & illud in pſalmis, Vt excludantur hi qui probati ſunt argento. id eſt, vt emineant hi qui probati ſunt eloquio dei. Nam & alibi dicitur, Eloquia domini eloquia caſta, argentum igne examinatum. Siue gloriationem vitioſam de ſuperbia venientem, commemorare voluerit, eorum ſcilicet qui cum ſibi iuſte videntur viuere, ita gloriantur quaſi non acceperint. Eamq; non per legem factorum, ſed per legem fidei dicit excluſam, id eſt eiectam & abiectam. Quia per legem fidei quiſq; cognoſcit, ſi quid bene viuit dei gratia ſe habere, & vt perficiatur in dilectione iuſtitiæ non ſe aliunde conſecuturum. Quæ cogitatio pium facit, quia

pietas eſt vera ſapientia. Pietatem dico, quam græci Theoſebian vocant. Ipſa quippe commendata eſt, cum dictum eſt homini qđ in libro Iob legitur, Ecce pietas eſt ſapientia. Theoſebia porro ſi ad verbi originem latine expreſſam interpretaretur, dei cultus dici poterat. Qui in hoc maxime conſtitutus eſt, vt anima ei non ſit ingrata: vnde & in ipſo veriſſimo, & ſingulari ſacrificio, domino deo noſtro agere gratias admonemur. Erit enim ingrata, ſi quod illi ex deo eſt, ſibi tribuerit, præcipueq́ȝ iuſtitiam. cuius operibus velut proprijs. & velut a ſemetipſa ſibimet partis nõ vulgariter tanquam ex diuitijs, aut membrorum forma, aut eloquentia, cæteriſq́ȝ ſiue externis, ſiue corporis, ſiue animi bonis, quæ habere etiam ſcelerati ſolent, ſed tanquam de his quæ propie ſunt bona bonorum, quaſi ſapienter inflatur. Quo vitio repulſi a diuinæ ſtabilitate ſubſtantiæ etiam quidaȝ magni viri, ad idololatriæ dedecus defluxerunt.

Pietas qd ſit. Cap. xi.

A Theoſebia. Cultus dei

Ex libro de ſpiritu & litera.

¶ Lex ergo factorum, id eſt operum, per quam non excluditur illa gloriatio, & lex fidei per quam excluditur, quo inter ſe differunt operæprecium eſt conſiderare, ſi tamen valemus aduertere atqȝ diſcernere. Recte enim quiſqȝ dixerit legem operum eſſe in iudaiſmo, legem autem fidei in chriſtianiſmo: propterea qa circumciſio cæteraq́ȝ opera talia legis ſunt, quæ chriſtiana iam diſciplina non ſeruat. Sed quantum fallat iſta diſcretio, iamdiu quidem eſt vt moliſmur oſtendere: verum tamen quoniam magna eſt res, non incongruenter in ea manifeſtanda, pluribus etiã atqȝ etiam teſtimonijs immoramur. Ipſa enim dicit legem ex qua nemo iuſtificatur, quam dicit ſubintraſſe vt abundaret delictum. Quam tamen ne quiſquam ob hoc imperitus argueret, & ſacrilegus accuſaret, defendit eam dicens. Quid igitur dicemus? Lex peccatum eſt? Abſit. Sed peccatum non cognoui niſi per legem. Nam concupiſcentiam neſciebam, niſi lex diceret, Non concupiſces. Occaſione itaqȝ accepta, peccatum per mandatum operatum eſt in me omnem concupiſcentiam. Dicit etiam. Lex quidem ſancta, & mandatum ſanctum, & iuſtum, & bonum: ſed peccatum vt appareat peccatum, per bonum operatum eſt mortem. Ipſa eſt ergo litera occidens quæ dicit, non concupiſces. de qua item dicit quod pauloante commemoraui. Per legem enim cognitio peccati. Deinde ſubinfert vnde nunc agimus. Vbi eſt ergo gloriatio tua? Excluſa eſt. Per quam legem? factorum? non, ſed per legem fidei.

Lex operum & lex fidei quid differunt.

Roma. vij.

Rom. iij.

¶ Lex ergo iſta factorum, ipſa eſt quæ dicit, non concupiſces, qa per illam cognitio peccati eſt. Volo ergo ſcire, ſi quis mihi dicere audeat, verum lex fidei non dicat, non concupiſces. Si enim non dicat, quid cauſæ eſt cur non in ea poſiti ſecuri atqȝ impune peccemus? Hoc enim & illi putauerunt apoſtolũ dicere, de quibus ait. Et non dicimus quidã, faciamus mala vt veniant bona, quorũ diſ

natio iuſta eſt. Si autem dicit etiam ipſa, non concupiſces, ſicut & multa precepta euangelica teſtificari & clamare non ceſſant, quare lex factorū etiam ipſa non dicitur? Neqꝫ enim quia nō habet opera veterum ſacramentorum, circūciſionis videlicet, atqꝫ caeterorum, ideo non ſunt opera quę habet in ſacramentis ſuis huic tempori congruis. Aut vero de opibus ſacramentorum quaeſtio fuit, quando mentio legis ob hoc fiebat, quia per ipſam cognitiō peccati eſt, & ideo ex ea nemo iuſtificatur? Vnde non per illā excluſa eſt gloriatio, ſed per legem fidei ex qua iuſtus viuit. Sed nū quid & per iſtam non fit cognitio peccati, cum & ipſa dicat, non

Lex fidei quare non dicitur lex operum.

concupiſces? Quid igitur eſt? Breuiter dicam. Quod operum lex minando imperat, hoc fidei lex credendo impetrat. Illa dicit, nō concupiſces: iſta dicit, Cum ſcirem quia nemo poteſt eſſe continens niſi deus det, & hoc ipſum erat ſapientiae, ſcire cuius eſſet hoc bonum, adij dominum & deprecatus ſum. Ipſa eſt illa ſapientia quae pietas vocatur, qua colitur pater luminum, a quo eſt omne datum optimum, & omne donum perfectum. Colitur autem ſacrificio laudis, actionibuſqꝫ gratiarū, vt cultor eius non in ſeipſo ſed in illo glorietur. Ac per hoc lege operum dicit deus fac quod iubeo. lege fidei dicitur deo. Da quod iubes. Ideo enim iubet lex, vt admoneat quid faciat fides. Id eſt, vt cui iubetur, ſi nondū poteſt, ſciat quid petat, Si autem continuo poteſt, & obedienter facit, debet & ſcire quo donante poſſit. Non enim ſpm̄ huius mundi accepimus, ait idem conſtantiſſimus gratiae ꝓdicator, ſed ſpiritum qui ex deo eſt. vt ſciamus quae a deo donata ſunt nobis. Quis eſt autem ſpiritus huius mundi niſi ſuperbiae ſpiritus, quo cor inſipiens obſcuratum eſt eorū, qui cognitum deū non vt deum gratias agendo glorificauerunt? Nec alio ſpiritu decipiuntur & illi, qui ignorantes dei iuſticiam, & ſuam volentes conſtituere, iuſtitię dei non ſunt ſubiecti. Vnde mihi magis videtur eſſe fidei filius, qui nouit a quo ſperet quod nondum habet, quam qui ſibi tribuit id quod habet. Quãuis vtriſqꝫ horum praeferendus ſit qui & habet, & nouit a quo habet, ſi tñ non ſe credat eſſe, quod nondum eſt, ne incidat in vitium illius Phariſaei, qui quanquam deo gratias ageret ex his quae habebat, nihil tamen petebat dari ſibi, tanquā nihilo indigeret ad augendam perficiendamqꝫ iuſtitiam. His igitur conſideratis pertractatiſqꝫ pro viribus quas dominus dare dignatur, colligimus, non iuſtificari hoīem ꝓceptis bone vitae, niſi per fidem Ieſu Chriſti, hoc eſt, non lege operum ſed fidei, non litera ſed ſpiritu, non factorum meritis ſed gratuita gratia.

Sapi. viij.

Iacobi. i.

Cultus diuinus

D

i. Cor. ij.

Spūs huius mūdi.

Roma. i.

Roma. x.

Filius fidei.

Phariſaeus qui gratias deo agebat de bonis factis, peccauit nihil petens.

¶ Vbi eſt ergo gloriatio tua? Excluſa eſt. Per quā legem? factorū? non. Sed per legem fidei. Haec eſt lex fidei qua credimus & oramus per gratiam nobis donari. vt faciamus quod per noſmet ipſos implere non poſſumus, ne ignorantes dei iuſtitiā, & noſtrā volentes conſtituere, iuſticię dei non ſimus ſubiecti. In lege itaqꝫ

E

Ex tractatu Pſal. cxviij.

Lex fidei q̄ ſit.

Digitized by Google

[illegible] eſt dei iubentis iuſtitia. In lege autem fidei ſubuenien-tis miſericordia.

Arbitramur igitur enim iuſtificari hoı̄em p̄ fidem ſine operibus legis. An Iudæorum deus tantū? Non ne & gentium? Immo & gentium.

CRedidit Abrahā Deo & reputatū eſt illi ad iuſtitiā, & ami-cus dei appellatus eſt. Qḋ credidit deo, intus in corde, in ſola fide eſt. Qḋ immolandū filiū duxit, qḋ intrepidus dexte-ra armauit, qḋ iā ferire niſi voce teneret, magna fides ē utiq; ſed & magnū opus. Et ipſum opus laudauit deus, cū diceret, qm̄ exaudi-ſti vocē meā. Quare ergo Ap̄ls Paulus ait, Arbitramur iuſtificari hoı̄em p̄ fidē ſine op̄ibus legis. Et alio loco dicit, Eſt fides q̄ p̄ dile-ctionē operat. Quō fides p̄ dilectionē opat, & quō iuſtificat hō per fidē ſine op̄ibus legis? Credidit aliq̄s, percepit fidei ſacra, & mor-tuus eſt, defuit illi operandi tp̄s. Quid dicimus? qa nō eſt iuſtifica-tus? Plane dicimus iuſtificatū, credēte in eū q̄ iuſtificat impiū. Ergo iſte iuſtificatus eſt, & operatus nō eſt. Implet ſnīa ap̄li dicentis, Arbi-tror iuſtificari hoiēȝ p̄ fidē ſine op̄ibus legis. Latro q̄ cū dn̄o cruci-fixus eſt, corde credidit ad iuſtitiā, ore confeſſus eſt ad ſalutē. Naȝ fides q̄ p̄ dilectionē operat, & ſi nō ſit in quo exterius opet, in cor-de tn̄ illa feruens ſeruat. Nā erāt qdā in lege q̄ de op̄ibus legis glo-riabant, q̄ fortaſſe nō dilectione, ſed timore faciebāt: & volebant ſe iuſtos videri, & p̄poni gētibus, q̄ opus legis nō fecerāt. Ap̄ls aūt p̄dicās fidē gētibus, cū eos q̄ accedebāt ad dn̄m, videret iuſtifica-tos ex fide, vt iā q̄ crediderāt bn̄ oparent, nō qa bn̄ opati ſunt cre-dere mererent, exclamauit ſecurus & ait, qa pōt iuſtificari hō ex fide ſine op̄ibus legis, vt illi magis nō fuerint iuſti, q̄ qḋ faciebāt timore faciebāt, cū fides p̄ dilectionē opet in corde, & ſi foris nō exit in ope. ¶ Ap̄ls p̄dicās iuſtificari hoı̄em p̄ fidem ſine op̄ibus, nō bn̄ intellectus eſt ab eis q̄ ſic dictū acceperūt, vt putarēt cū ſe-mel in Chriſtū credidiſſent, & ſi male oparent, & facinoroſe fla-gitioſeq; viuerēt, ſaluos ſe eſſe p̄ fidē poſſe. Ap̄ls aūt Iacobus eun-dē ſenſum Pauli ap̄li quō ſit intelligendus exponit. Ideoq; & Abra-hæ magis exēplo vtit, vacuā eſſe fidē ſi non bn̄ operet: qm̄ Abra-hæ exēplo & Paulus Ap̄ls vſus eſt, vt p̄baret iuſtificari hoı̄em per fidē ſine op̄ibus legis. Cū.n. bona opa cōmemorat Abrahæ, quæ eius fidē comitata ſunt ſatis oſtēdit ap̄lm̄ Paulū nō ita p̄ Abrahā docere iuſtificari hoı̄em p̄ fidē ſine operibus, vt ſi q̄s crediderit nō ad eū p̄tineat bn̄ opari: ſed ad hoc potius, vt nemo arbitret meri-tis priorū bonorū operū ſe p̄ueniſſe ad donū iuſtificatiōis q̄ ē in fide. In hoc.n. ſe gētibus in Xp̄m credētibus Iudæi p̄ferri cupie-bāt, q̄ dicebāt ſe meritis bonorū operū q̄ p̄ lege ſunt, p̄ueniſſe ad euāgelicā gratiā. Ideoq; ſcādalizabant multi, q̄ ex eis crediderāt, q̄ incircūciſis gentibus Chriſti gr̄a traderet. Vn̄ Ap̄ls Paulus dicit,

Ex ſermone de immolatiōe Iſaac
Ad Gala. iiij.
Gen. xxij.
F
Gal. v.
Fides quō p̄ di-lectionē operatur, & quō iuſtificat-ur hō p̄ fidē ſi-ne op̄ibus legis
Roma. 4.
Aug. q̄ſtionū lxxxiij.
G
Iuſtificari p̄ fi-dē ſine op̄ibus quō intelligen-dum ſit.

Iuſtificatur qs ſine operibus p̄cedentibus non ſine ſequentib⁹ ſuſceptionem fidei.

poſſe hominem ſine operibus, ſed praecedentibus, iuſtificari per
fidem. Nā iuſtificatus p fidem quomodo poteſt niſi iuſte deinceps
operari, quamuis nihil antea iuſte operatus, ad fidei iuſtificationē
peruenerit, non merito bonorum operum; ſed gratia dei, quae
vacare in illo non poteſt, cū iam per dilectionem bene operatur?
Quod ſi cum crediderit, mox de hac vita deceſſerit, iuſtificatio
fidei manet cum illo, nec praecedentibus bonis operibus: quia nō
merito ad illam, ſed gratiam peruenit: nec conſequentibus, quia
in hac vita eſſe non ſinuntur. Vnde manifeſtum eſt, quod Paulus
Apoſtolus dicit, Arbitramur enim iuſtificari hominem per fidē
ſine operibus, non ita intelligendum eſſe, vt accepta fide ſi vixerit
dicamus eum iuſtum, etiam ſi male vixerit. Ideo exemplo Abra-
hae & Apoſtolus Paulus vtitur: quia ſine operibus legis quam non
acceperat per fidem iuſtificatus eſt: & Iacobus quia fidem ipſius
Abrahae opera bona conſecuta eſſe demonſtrat, oſtendens quem-
admodum intelligendum ſit quod Paulus Apoſtolus praedicauit.
Nam qui putant iſtā Iacobi Apoſtoli ſnīaz cōtrariā eſſe illi Pauli
Rom. ij. apoſtoli ſententię, poſſunt arbitrari ipſum Paulum etiam ſibi eſſe
contrarium, quia dicit alio loco. Non enim auditores legis iuſti
ſunt apud deum, ſed factores legis iuſtificabuntur. Et alio loco.
Gal. v. Sed fides quae per dilectionem operatur. Et iterum. Si enim ſecun-
Rom. viij. dum carnem vixeritis, moriemini. Si autem ſpiritu, facta carnis
mortificaueritis, viuetis. Quae ſint autem facta carnis & quae ope-
ribus ſpiritualibus mortificanda ſunt, alio loco demonſtrat dicens,
Gal. v. Manifeſta autem ſunt opera carnis. Quae ſunt fornicationes, im-
munditię, idolorum ſeruitus, veneficia, inimicitiae, contentiones,
aemulationes, animoſitates, diſſenſiones, haereſes, inuidiae, ebrie-
tates, comeſſationes. & his ſimilia, quae praedico vobis ſicut prae-
dixi, quoniam qui talia agunt, regnum dei non poſſidebunt. Et
I. Cor. vi. ad Corinthios ait. Nolite errare, neq; fornicatores, neq; idolis
ſeruientes, neq; adulteri, neq; molles, neq; maſculorum concu-
bitores, neq; fures, neq; auari, neq; ebrioſi, neq; maledici, neq;
Ibidem. rapaces, regnum dei poſſidebunt. Et haec aliquādo quidem fuiſtis,
ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis, ſed iuſtificati eſtis, in nomi-
ne domini Ieſu Chriſti, & in ſpiritu dei noſtri. Quibus ſententijs
manifeſtiſſime docet, non eos praeterito bono opere ad fidei iu-
ſtificationem perueniſſe, nec meritis eorum ad iſtam gratiam, cū
dicit, Et haec quidem fuiſtis. Sed cum dicit, quoniam qui talia
agunt regnum dei non poſſidebunt, ſatis oſtendit iam ex quo
crediderunt, bene debere operari: quod & Iacobus ait. Et multis
omnino locis idem Apoſtolus Paulus ſatis aperteq; praedicat re-
cte viuendum omnibus qui in Chriſto crediderunt, ne ad poenas
Math. vij. perueniant, quas & dominus ipſe commemorat dicens, Non om-
nis qui dicit mihi domine, domine, intrabit in regnum caelorum,
ſed qui fecit voluntatem patris mei qui in caelis eſt. Et alibi. Vi

qui d

Digitized by Google

quid mihi dicitis domine domine, & non facitis quae dico vobis? Et omnis qui audit verba mea hęc, & facit ea, ſimulabo eum viro ſapienti, qui ędificauit domum ſuam ſupra petram & caetera. Et qui audit verba mea haec & non facit ea, ſimulabo eum viro ſtulto, qui aedificauit domum ſuam ſupra arenam & caetera. Quapropter non ſunt ſibi contrariae duorum apoſtolorum ſententiae Pauli & Iacobi, cum dicit vnus iuſtificari hominem per fidem ſine operibus, & alius dicit inanem eſſe fidem ſine operibus, quia ille dicit de operibus quae fidem praecedunt: iſte autem de his q̃ fidẽ ſequũtur, ſicut etiam ipſe Paulus multis in locis oſtẽdit. Loca. vi. Math. vij.

¶ Cum ergo dicat Apoſtolus arbitrari ſe iuſtificari hominem per fidem ſine operibus legis, non hoc agit vt percepta ac profeſſa fide opera iuſtitiae contemnantur, ſed vt ſciat ſe quiſq; per fidem poſſe iuſtificari, etiam ſi legis opera non pceſſerint. Sequuntur enim iuſtificatum, non pcedunt iuſtificãdum. Quoniam ergo hęc opinio tunc fuerat exorta, aliae apoſtolicae epiſtolae, Petri, Ioannis, Iacobi, Iudae, contra eam maxime dirigunt intentionem, vt vehementer aſſeuerant fidem ſine operibus non prodeſſe, ſicut etiam ipſe Paulus non qualibet fidem qua in Deum creditur, ſed eam ſalubrem planeq; euangelicam definiuit, cuius opera ex dilectione procedunt. Vnde illam fidem q̃ ſufficere ad ſalutem quibuſdam videtur, ita nihil prodeſſe aſſeuerat, vt dicat, Si habeam omnem fidem ita vt montes transferam: charitatem autem non habeam, nihil ſum. Vbi autem fidelis charitas operatur, ſine dubio bene viuitur. Plenitudo enim legis charitas. Vnde euidenter in ſecunda epiſtola ſua Petrus cum ad vitae morumq; ſanctitatem hortaretur, mundumq; iſtum tranſiturum praenunciaret, cęlos vero nouos & terram nouam expectari, quae iuſtis habitãda traderetur, vt ex hoc attenderent qualiter eos oporteret viuere, vt habitatione illa digni fierent, ſciens de apoſtoli Pauli quibuſdam ſubobſcuris ſententijs nonnullos iniquos accepiſſe occaſionem, vt tanquam ſecuri de ſalute quae in fide eſt, bene viuere nõ curarent, cõmemorauit q̃dam ad intelligendum difficilia eſſe in epiſtolis eius, quae homines peruerterent, ſicut & alias ſcripturas, ad proprium ſuum interitum: cum tamen & ille Apoſtolus de ſalute eterna. quae niſi bene viuentibus non daretur, eadem ſentiret quae caeteri apoſtoli. Ex lib. de fidei & operibus. Iuſtificare ſine quibus operib. bonis quis pot. 1. Cor. xiij. Charitas facit bene viuere. Roma. xiij. Cap. iij.

Quoniam quidem vnus eſt Deus qui iuſtificat circumciſionem ex fide, & proputium per fidem.

Vnus enim deus q iuſtificat circunciſionem ex fide, & praeputium per fidem. Quod non ad aliquam differentiam dictum eſt, ta q̃ aliud ſit ex fide, aliud p fidẽ, ſed ad varietatẽ locutionis. Alio quippe loco cũ de gẽtibus diceret, hoc eſt de praeputio, Praeuidens (inquit) ſcriptura qui ex fide iuſtificat gentes deus [illegible] cũ de circunciſione loquitur vnde erat, Nos (inquit)

Digitized by Google

natura Iudæi & non ex gentibus peccatores, ſcientes quia non iuſtificatur homo ex operibus legis, niſi per fidem Ieſu Chriſti, & nos in Chriſto Ieſu credimus. Ecce & præputium dixit iuſtificari ex fide, & circuncisionem per fidem.

Legem ergo deſtruimus per fidem? Abſit. Sed legem ſtatuimus.

Ex eodem.

Fides impetrat gratiã qua lex impleatur.

Catena qua ad operationem legis perueniatur.

Exo.xx.

B

Pſal.xl.

Ioannis.v.

Pſal.xxix.

Pſal.liij.

Pſal.cxviij.

Libertas arbitrij

ij.Cor.iij.

Ioan.xv.

Ioan.viij.

PEr legem cognitio peccati, per fidẽ impetratio gratiæ cõtra peccatũ, per gratiã ſanatio animæ a vitio peccati, p animæ ſanitatẽ libertas arbitrij, p liberũ arbitriũ iuſtitiæ dilectio, per iuſtitiæ dilectionem legis operatio. Ac per hoc ſicut lex non euacuatur, ſed ſtatuitur per fidẽ, quia fides impetrat gratiam qua lex impleatur, ita liberum arbitriũ nõ euacuatur per gratiã, ſed ſtatuitur, quia gratia ſanat voluntatẽ, qua iuſtitia libere diligatur. Omnia hæc q̃ velut catenatim cõnexui, habẽt voces ſuas in ſcripturis ſanctis, Lex dicit, nõ cõcupiſces. Fides dicit, Sana animam meã quia peccaui tibi. Gratia dicit. Ecce ſanus factus es, iã noli peccare, ne quid tibi deterius cõtingat. Sanitas dicit, Domine deus meus exclamaui ad te & ſanaſti me. Liberũ arbitriũ dicit. Voluntarie ſacrificabo tibi. Dilectio iuſtitiæ dicit. Narrauerunt mihi iniuſti delectationes ſuas, ſed nõ vt lex tua domine. Vt quid ergo miſeri homines aut de libero arbitrio audent ſuperbire anteq̃ liberẽtur, aut de ſuis viribus ſi iã liberati ſunt, nec attẽdũt in ipſo nomine liberi arbitrij, vtiq̃ libertatẽ ſonare? Vbi autẽ ſpiritus domini, ibi libertas. An ita ſunt liberi, vt nec illũ velint habere dominũ q̃ eis dicit, Sine me nihil poteſtis facere. Et ſi vos filius liberauerit, tunc vere liberi eſtis?

CAPVT IIII.

VID ergo dicimus iueniſſe Abrahã patrẽ noſtrũ ſecundũ carnẽ? Si enim Abrahã ex opibus iuſtificat⁹ eſt, habet gloriã: ſed nõ apud deũ.

F

Ex tracta. ps.xxxi.in præfatione.

ij.Cor.x.e

I.Cor.i.

Pagani gloria de bono opere nõ eſt apud deũ.

APoſtolus cũ cõmẽdaret iuſtitiã q̃ ex fide eſt, aduerſus eos q̃ gloriãtur de iuſtitia q̃ eſt ex operibus, hoc ait. Quid ergo dicimus inueniſſe Abrahã pr̃ẽ nr̃ũ ſʒ carnẽ? Si eñ Abrahã ex operibus iuſtificatus eſt, habet gloriã, ſed nõ apud deũ. Auertat ipſe deus talẽ gloriã, & illud potius audiamus. Qui gloriatur in domino glorietur. Multi ergo gloriãtur d̃ opibus. Et inuenis multos paganos ꝓpterea nolle fieri Chriſtianos, q̃a quaſi ſufficiũt ſibi de bona vita ſua. Bene viuere opus eſt, ait. Quid mihi præcepturus ẽ Chriſtus, vt bene viuã? Iã bñ viuo. Quid mihi neceſſarius eſt Chriſtus? Nullũ homicidiũ, nullũ furtũ, nullã rapinã facio, res alienas nõ cõcupiſco, nullo adulterio cõtaminor. Nã inueniatur aliqd in

vita mea quod reprehẽdatur, ⁊ qui reprehẽderit paganũ, faciat chriſtianũ, habet gloriã, ſed nõ ad deũ. Nõ autẽ ſic pater noſter Abrahã. Hæc autẽ ſententia ſcripturæ, ad hoc vult intẽtionẽ noſtrã dirigere. Quia enim fatemur, ⁊ ipſe eſt fides noſtra de ſancto patriarcha q placuit deo, vt dicamus eũ ⁊ nouerimus ad deũ habere gloriam, ait Apoſtolus. Certe notũ eſt nobis ⁊ manifeſtũ eſt, quia Abrahã ad deũ habet gloriã. At ſi ex operibus iuſtificatus eſt, habet gloriã, ſed non ad deũ. Ad deum autẽ habet gloriã: nõ ergo ex operibus iuſtificatus eſt. Si ergo non ex operibus iuſtificatus eſt Abraham, vnde iuſtificatus eſt? Sequitur ⁊ dicit vnde.

Quid enim dicit ſcriptura?

¶ Id eſt, vnde dicit ſcriptura iuſtificatum Abraham? Gen.xv.

Credidit autem Abraham deo, & reputatum eſt illi ad iuſtitiam: Ei autem qui operatur, merces non imputatur ſecundum gratiã, ſed ſecundum debitũ. Gala.iij. Iacobi.ij.

ERGo ex fide iuſtificatus eſt Abrahã. Iã qui audit non ex operibus ſed ex fide, obſeruet illã voraginẽ. Vides ergo quia non ex operibus ſed ex fide iuſtificatus eſt Abrahã? Faciã ergo quicquid volo, quia ⁊ ſi bona opera nõ habuero, ⁊ tamen credidero in deum, deputabitur mihi ad iuſtitiam. Reſpondeo ergo tanquã cõtra Apoſtolum ⁊ dico de ipſo Abrahã, quod inuenimus etiam in epiſtola alterius apoſtoli, qui volebat corrigere homines qui male intellexerant iſtũ apoſtolũ. Iacobus enim in epiſtola ſua contra eos qui nolebant bene operari, de ſola fide præſumentes, ipſius Abrahæ opera commendauit, cuius Paulus fidem, ⁊ non ſunt ſibi aduerſi apoſtoli. Dicit autem opus omnibus notum Abrahæ. Filium ſuum immolandum deo obtulit. Magnum opus. ſed ex fide: laudo ſuperædificationem operis, ſed video fidei fundamentum. Laudo fructum boni operis, ſed in fide agnoſco radicem. Si autem hoc præter fidem rectam faceret Abraham nihil illi prodeſſet qualecunq; illud opus eſſet. Rurſum ſi ſic teneret fidem Abraham, vt cum ei deus imperaret offerre ſibi immolandum filium, diceret apud ſemetipſum, non facio, ⁊ tamen credo quia me etiam contemnentem iuſſa ſua liberat deus: fides ſine operibus mortua eſſet. ⁊ tanquam radix ſine fructu ſterilis atq; arida remaneret. Quid ergo? Nulla opera debemus præponere fidei, id eſt vt ante fidẽ quiſq; dicatur bñ operari. Ea enim ipſa opa quæ dicũtur ante fidẽ, quamuis, videantur hominibus laudabilia, inania ſunt, Ita mihi videntur eſſe, vt magnæ vires ⁊ curſus celerrimus præter viam. Nemo ergo computet bona opera ſua ante fideꝫ. Vbi fides non erat, bonum opus non erat. Bonum.n.opus intẽtio facit, intẽtionẽ fides dirigit. Nõ valde attẽdas qd hõ faciat, ſed quid cũ facit aſpiciat, quo lacertos optimæ gubernationis di-

Fidem ſine opere bono ſequuti inanem eſſe

Iacobi.ij.

Opus bonũ nõ eſt ſine fide. Intentio facit opus bonum.

aegiat: Fac enim hominem optime gubernare nauem, & perdidisse quo tendit: nonne iste quanto sibi videtur in naui gubernanda agilior & efficior, tanto periculosius ea sit gubernat, vt ad naufragium properando perducat. Talis est & qui optime currit preter viam. Nonne ergo erat melius & tolerabilius, vt esset gubernator ille aliquanto inualidior, vt cum labore & aliqua difficultate, gubernacula regeret, & tamen rectum debitumq; cursum teneret? Rursusq; ille etiam pigrius & imbecillius in via ambularet, quam preter viā fortiter curreret? Optimus ergo ille qui & viā tenet, & bene ibi ambulat. Sequentis autē spei, q et si aliquantū claudicat, non omnino vt erret aut remaneat, sed progrediatur et si paulatim, fortasse enim sperandum est eum quo tendit, etiā tardius peruenturum. Ergo fratres ex fide iustificatus est Abraham: sed si fidē opera non precesserunt, tamen secuta sunt. QVid enim scriptura dicit? Credidit Abrahā deo & reputatum est illi ad iustitiā. ¶ Factum est verbū domini ad Abraham in visu. Qui cum ei ꝓtectionē mercedemq; ꝑmitteret valde multā, ille de posteritate solicitus, quēdam Helizare vernaculū suū futurū sibi dixit heredē, continuoq; illi promissus est heres, non ille vernaculus, sed q de ipso Abraham fuerat exiturus. Rursusq; promissum est semē innumerabile, nō sicut arena terrae, sed sicut stelle caeli. Vbi mihi magis videtur promissa posteritas caelesti felicitate sublimis. Nā quātū ad multitudinem pertinet, quid sunt stellae caeli ad arenā terrae? Hic sane illa sententia ponitur, cuius Apostolus meminit propter dei gratiā commēdandā, Credit Abrahā deo, & reputatū est illi ad iustitiam, ne circuncisio gloriaretur, gentesq; incircuncisas ad fidem Christi nollet admitti. Hoc enim quādo factū est, vt credenti Abrahae deputaretur fides eius ad iustitiam, nondū fuerat circuncisus.

A
Vires magnae nocent errantibus.

Ex libro de ciuitate dei li. xvi.

B
Abrahae cur nōdum circūcisio facta est promissio.

Porro ei qui non operatur, credenti aūt in eū quī iustificat impium, reputatur fides eius ad iustitiam secundum propositum gratiae dei.

Ex libro ad Bonifacium papā vrbis.

Gratiam non meremur accipere.

SI querere voluerit ante gratiam quid meruit vt acciperet eā, mala sua poterit homo inuenire non bona, etiam si eum vnius diei vitam habentem super terram gratia saluatoris non inuenerit. Quia si aliquid boni operatur homo vt gratiam mereatur, non ei merces imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum. Si autem credit in eum qui iustificat impium vt deputetur fides eius ad iustitiam (Iustus enim ex fide viuit) profecto antequam gratia iustificetur, hoc est iustus efficiatur impius, quid est nisi impius? Quem si debitum sequeretur, quid eius merito nisi supplicium redderetur? Si ergo gratia, iam non ex operibus, aliquin gratia iam non gratia. Operibus enim debitum redditur, gratia gratis datur, vnde etiam nuncupatur.

Gratia dicitur quia gratis datur.

Ex tracta. euāgelij secūdū Ioan. xxix.

Ioan. vi.

¶ Hoc est opus dei, vt credatis in eum quem misit ille. Vt credas

ipſi in eum, non vt credatis ei. Sed ſi creditis in eum, creditis ei. Non autem continuo qui credit ei, credit in eum. nam & dæmones credebant ei, ſed non credebant in eum. Rurſus etiam ad Apoſtolos ipſius dicere poſſumus, credimus Paulo ſed non credimus in Paulum. Credimus Petro ſed non credimus in Petrum. Credenti autem in eum qui iuſtificat impium, deputatur fides eius ad iuſtitiam. Quid eſt ergo credere in eum? Credendo amare, credẽdo diligere, credendo in eum ire, & eius membris incorporari. Ipſa eſt ergo fides quam de nobis exigit deus. Et non inuenit quod exigat, niſi donauerit quod inueniat. Quæ fides, niſi quam definiuit alio loco pleniſſime Apoſtolus dicens, Neq; circumciſio neq; præputium aliquid valet, ſed fides quæ per dilectionem operatur? Non qualiſcunq; fides, ſed fides quæ per dilectionẽ operatur. ¶ Numquid inter credentes in Chriſtum non eſt computandus, qui non fecerit maiora opera quam chriſtus? Durum eſt, abſurdũ eſt, ferri non poteſt. Nõ toleratur niſi intelligatur. Apoſtolum igitur intelligamus. Credenti (inquit) in eum qui iuſtificat impium, deputatur fides eius ad iuſtitiam. In hoc opere faciamus opera Chriſti, quia & ipſum credere in Chriſtum opus eſt Chriſti. Hoc operatur in nobis, non vtiq; ſine nobis. Audi iam ergo & intellige. Qui credit in me, opera quæ ego facio & ipſe faciet. Prius ego facio, deinde ipſe faciet, quia facio vt faciat. Quæ opera, niſi vt ex impio iuſtus fiat? Et maiora horum faciet. Quorum obſecro? Nũquid maiora operum omnium Chriſti maiora facit, qui cum timore & tremore ſuam ipſius ſalutem operatur? Quod vtiq; in illo, ſed non ſine illo Chriſtus operatur. Prorſus maius hoc eſſe dixerim quam eſt cœlum, & terra, & quæcunq; cernuntur in cælo & in terra. Et cælum enim & terra tranſibit, prædeſtinatorum autem ſalus, & iuſtificatio permanebit. In illis tantum opera dei, in his autem eſt etiã imago dei. Sed in cælis ſedes, dominationes, principatus, poteſtates, archangeli, angeli, opera ſunt Chriſti. Nunquid etiam his operibus maiora facit, qui operante in ſe Chriſto cooperatur æternam ſalutem, ac iuſtificationem ſuam? Non hic audeo præcipitare ſententiam, intelligat qui poteſt, iudicet qui poteſt, vtrum maius ſit iuſtos creare, quam impios iuſtificare. Certe enĩ ſi æqualis vtriuſq; potentiæ, hoc maioris eſt miſericordiæ. Hoc eſt enim pietatis ſacramentum, quod manifeſtatum, eſt in carne, iuſtificatum eſt in ſpiritu, apparuit angelis, prædicatum eſt gentibus, creditum eſt in mundo, aſſumptum eſt in gloria. Sed omnia opera Chriſti intelligere vbi ait, Maiora horum facit, nulla nos neceſſitas cogit. Horũ enim fortaſſe dixit quæ ille tunc faciebat. Tunc autem verba fidei faciebat. Et de his operibus fuerat ꝓlocutus dicens. Verba quæ ego loquor vobis, a me ipſo non loquor. Pater autem in me manens facit opera ipſe. Tunc igitur verba eius erant opera eius. Et vtiq; minus eſt opera iuſtitiæ prædicare, quod facit præter nos

Credere in deũ, & credere deo differunt.

Credere in Deũ quid ſit.

Fides quæ a nobis exigitur.

Gal..v.

Ex tractatu euangelij ſecundum Ioan.lxxij.

Ioan.vij.

D

Ioan.xiiij.

Opera Chriſti facit & maiora qui in Chriſtum credit.

Philip.ij.

Salutem ſuam operari plus ẽ quam cœlum.

Marci.xiij.

Iuſtificare impium an plus ſit q̃ creare iuſtos.

1.Timo.iij.

E

Ioan.xiiij.

Digitized by Google

In tractatu. quam impios iuſtificare. qđ ita facit in nobis, vt faciamus ꝛ nos.
euangelijs ſuꝑ ℭ Dicit Apoſtolus. ſi Abraham ex operibus iuſtificatus eſt habet
Ioã. lec. ij. gloriam, ſed non ad deum. Hæc eſt ad deum gloria, qua glorifica
Gloria ad deū tur non homo, ſed deus, ſi non ex operibus, ſed ex fide iuſtificat,
quæ ſit. vt deo illi ſit etiã quod bene operatur. Non ergo hæc noſtræ glo
riæ tribuamus, tanq̃ hoc ex nobiſipſis habeamus. Eius eſt enim
Ephe. ij. hæc gratia, ꝛ ideo in hoc non noſtra, ſed eius eſt gloria. Ipſius enim
ſumus figmentũ creati in Chriſto Ieſu in operibus bonis.

Sicut & Dauid dicit beatitudinem hominis, cui
Psal. xxxi. Deus accepto fert iuſtitiam ſine operibus. Beati quo
rum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt
peccata. Beatus vir cui nõ imputabit dominus pec
catum. Beatitudo ergo hæc in circuncisione tãtum
manet, an etiam in præputio?

F
In tractatu. PRopterea (inquit) tibi hoc dixi o homo ne quaſi de operi
Psal. xxxi. bus tuis præſumere videaris, ꝛ merito operum tuorum ac
cepiſſe fidei gratiam. Noli ergo præſumere de operibus an
te fidem. Noueris quia te peccatorem, fides inuenit. Et ſi fides da
ta te fecit iuſtum, impium inuenit quem faceret iuſtum. Creden
ti (inquit) in eum qui iuſtificat impium, deputatur fides eius ad
iuſtitiam. Si iuſtificatur impius, ex impio iuſtus fit. ſi ex impio iu
ſtus fit, quæ ſunt opera impiorum? Iactet iam impius opera ſua,
Impius q̃uõ ſit dicat do pauperibus, nihil alicui aufero, non vxorem alienam
qui legis præce concupiſco, non quenquam occido, nulli fraudem facio; depoſi
pta facit. tum apud me nullo teſte repræſento. Hæc omnia dicat, q̃ro vtrum
Roma. i. pius ſit, an impius. Et q̃uõ ſuꝫ ipius (inq̃t) iſta facies? Q̃uõ illi de qui
Sperans q̃d nõ bus dictũ eſt, Et ſeruierunt creaturæ potiusq̃ creatori, q eſt benedi
debet, ꝛ a quo ctus in ſecula. Q̃uõ nõ es ipius? Quid ſi de omnibus bonis operi
non debet, im bus, aut illud ſperas quod ſperandum eſt, ſed non ab illo, a quo
pius eſt. ſperandum eſt? aut hoc ſperas quod ſperandum non eſt, etiã ab
G illo a quo æterna vita ſperanda eſt? Pro bonis operibus ſperaſti
Opa non ſunt terrenam quandam felicitatem, impius es. Non eſt iſta merces fi
præter fidē bona. dei, cara res eſt fides, vili illam addixiſti, impius ergo es, ꝛ nulla
ſunt iſta opera tua. Quid ſi quod ſperandum eſt ſperas, ideſt vi
tam æternam, ſed non a domino deo per Ieſum Chriſtum, per
quem ſolum datur vita æterna, ſed putas te ad vitam æternam
poſſe peruenire per militiam cœli, per ſolem ꝛ lunam, per pote
ſtates aeris ꝛ maris, ꝛ terræ ꝛ ſiderum? Impius es, ſed crede in eum
qui iuſtificat impium, vt poſſint ꝛ bona opera tua, eſſe opera bo
na. Nam nec bona illa appellauerim q̃diu non de radice bona p̃
cedunt. Quid ergo? q ſunt beati? Nam in quibus non inuenerit
deus peccatum? Nam in omnibus inuenit. Omnes enim peccaue
Roma. iij. runt, ꝛ egent gloria dei. Si ergo in oĩbus peccata inueniuntur, rema
net vt non ſint beati, niſi quorum remiſſa ſunt peccata. Hoc ergo

Digitized by Google

Apoſtolus ſic commendauit. Credidit autem Abraham deo, ꝛ Philip.iiij
deputatum eſt ei ad iuſtitiam. Ei autem qui operatur, ideſt qui de
operibus præſumit, ꝛ eorum merito ſibi dicit datam gratiam ſi
dei, merces non imputatur ſecundum gratiam, ſed ſecundum de
bitum. Quid eſt hoc, niſi quod merces noſtra gratia vocatur? Si
gratia eſt, gratis datur. Quid eſt gratis datur? Gratis conſtat. Nihil
bene feciſti, ꝛ datur tibi remiſſio peccatorum. Attenduntur ope
ra tua, ꝛ inueniuntur omnia mala. Si quod debetur iſtis operi
bus deus redderet, vtiq; damnaret. Stipendium peccati mors. Nō Roma.vi
tibi deus reddit debitam pœnam, ſed donat indebitam gratiam.
Debebat vindictam, dat indulgentiam. Et quia totum gratię eius H
imputatur, non meritis noſtris, beati quorum remiſſæ ſunt iniqui
tates, ꝛ quorum tecta ſunt peccata. Non in quibus non ſunt inuē
ta peccata, ſed quorum tecta ſunt peccata. Si texit peccata deus, Pſal.xxxi
noluit aduertere: ſi noluit aduertere, noluit animaduertere, noluit
punire, noluit agnoſcere, maluit ignoſcere. Ne ſic intelligatis quod
dixit peccata cooperta ſunt, quia hi ſunt ꝛ viuunt. Tecta ergo pec
cata quare dixit? vt non viderentur. Quid enim erat dei videre Peccata quō te
peccata, niſi punire peccata? vt noueris quia hoc eſt dei videre pec cta ſunt.
cata, quod punire peccata. Quid enim dicitur? Auerte faciem tuam Deū videre pctā
a peccatis meis. Peccata ergo tua non videat vt te videat, ne im eſt eum punire
pediant oculos miſericordiæ dei. ¶ Fides commendari in his vi peccata.
detur quæ opera precedit, quia ſine bonorum operum meritis per Ex tractatu
fidem iuſtificatur impius, ſicut dicit Apoſtolus. Credenti in eum pſ.lxvij.
qui iuſtificat impium, deputatur fides eius ad iuſtitiam, vt deinde
ipſa fides per dilectionem incipiat operari. Ea quippe ſola bona
opera dicenda ſunt, quæ fiunt per dilectionem: hęc autem neceſ Opa quę ſunt
ſe eſt antecedebat fides, vt inde iſta, non ab iſtis incipiat illa. quō dicenda bona
nullus operaē per dilectionē dei, niſi prius credat in deū. Hęc eſt fi A
des de qua dr̄. In Chriſto. n. Ieſu neq; circumciſio aliqd valet neq;
præputiū, ſed fides q̄ p dilectionē operatur. ¶ Magna enī opa dn̄i,
exquiſita in oēs voluntates eius. Quid magnificentius q̄ iuſtifica Ex tractatu
re impiū? Sed opus fortaſſe hoīs preuenit iſtā magnificentiā dei, pſ.c.x.
vt cū fuerit peccata confeſſus, iuſtificari mereaē. Deſcendit enim Iuſtificare im
de tēplo iuſtificatus publicanus. magis q̄ ille Phariſæus, qa nec piū opus ē ma
oculos ad cœlū audebat leuare, ſed percutiebat pectus ſuū dicens, gnificētiſſimū
Dn̄e propitius eſto mihi peccatori. Sed fortaſſe ex opibus. Nō (in Luce.xviij.
quit) ex opibus, ne forte qs extollaē. Ipſius. n. ſumus figmētū, crea Ephe.ij.
ti in Xp̄o in opibus bonis. Iuſtitiā. n. hō nō opaē niſi iuſtificatus.
Credēs aūt in eū q iuſtificat ipiū, a fide incipit, vt bona opa nō p
cedētia qd meruit, ſed ɔn̄a qd accepit oſtēdāt. Vn̄ ergo illa ɔfeſſio?
Nōdū qdē eſt opus iuſtitię, ſed delicti iprobatio. Sz quoquo mō ſe
hēat, nec in ipſa de te hō glorieris: vt q gloriaē, in dn̄o glorietur. I.Cor.iiij
Quid. n. hēs qd non accepiſti? Non ergo ſola magnificentia qua
iuſtificatur impius, ſed confeſſio ꝛ magnificentia opus eius.

Dicimus enim quia reputata eſt Abrahæ fides ad iuſtitiam. Quomodo ergo reputata eſt? In circunciſione, an in præputio? Non in circunciſione, ſed in præputio.

B
In expõne epiſtolæ ad Gala.
Gala. iij.

ADhibet exemplum patris Abraham. hoc enim maxime in eo victorioſum eſt, q̄ anteq̄iam circunciderecur deputata eſt fides eius ad iuſtitiam. Et ad hoc rectiſſime refert quod ei dictum eſt. Quia benedicentur in te omnes gentes. Imitatione vtiq; fidei eius, quia iuſtificatus eſt etiam ante ſacramentum circunciſionis, quod ad fidei ſignaculum accepit, & ante omnem ſeruitutem legis, quæ multo poſt data eſt.

Et ſignum accepit circunciſionis ſignaculum iuſtitiæ fidei, quæ fuerat eſt in præputio, vt ſit pater omnium credentium per præputium, vt reputetur & illis ad iuſtitiam: & ſit pater circunciſionis, non his tantum qui ſunt ex circunciſione, ſed & his qui ſectantur veſtigia fidei, quæ eſt in præputio patris noſtri Abrahæ.

C
Ex libro ſniarũ Proſperi.
Circunciſio carnis præcepta fuerit lege.
Circunciſio carnis octauo die fiebat
Ex epiſtola ad Maximianum Arrianum
Circũciſio quã tum antiquitus valuerit.
Circunciſio q̃ñ euacuata fuerit.
Baptiſmus q̃ñ auferetur.

CIrconciſio carnis lege præcepta eſt, quia non poſſet melius ſignificari per Chriſtum regenerationis auctorẽ tolli originale peccatum. Cu; præputio quippe omnis homo naſcitur, quemadmodum cum originali peccato. Et octauo die lex circuncidi carnem præcepit. quia Chriſtus die dominico reſurrexit, qui poſt ſeptimam ſabbati octauus eſt. Et circunciſus præputiatum gignit, traiiciens in illum quo ipſe iam caruit, ſicut baptizatus in filium quem generat carnem, reatum tamen traiicit originis, quo ipſe iam liber eſt. ¶ Si veteris populi temporibus Iudæus eſſem, quando aliud melius eſſe non poſſem, accepiſſem vtiq; circunciſionem. Quod ſignaculum iuſtitiæ fidei tantũ illo tempore valuit, antequam domini euacuaretur aduentu, vt infantem filium Moyſi angelus præfocaſſet, niſi mater arrepto calculo circunciduſſet puerum, & hoc ſacramento imminentem perniciem depuliſſet. Hoc ſacramentum etiam Iordanem fluuium refrenauit, & reduxit in fontem. Hoc ſacramentum ipſe dominus quamuis euacuauerit crucifixus, tamen natus accepit. Non enim ſignacula illa damnata ſunt, ſed ſuccedentibus opportunioribus deceſſerunt. Nam ſicut circunciſionem abſtulit domini primus aduentus, ſic baptiſmum auferet ſecundus aduentus. Sicut enim nunc poſtquam venit libertas fidei, & remotum eſt ſeruitutis iugum, nullus Chriſtianus circunciditur carnẽ, ſic tunc regnantibus iuſtis cum domino, damnatiſq; impijs, nemo baptizabitur, ſed quod

[illegible], id eſt circumciſio cordis & mundicia conſcientiæ, manebit in æternum.

Non enim per legem promiſſio Abrahæ aut ſemini eius, vt hæres eſſet mundi, ſed per iuſtitiã fidei.

FIdes Abrahæ ſemen eſt Abrahæ. Qui pertinent ad credulitatis ſimilitudinem, ipſi pertinent ad hæreditatem promiſſionem. ¶ Si enim lex iuſtificat, non eſt iuſtificatus Abraham, qui multo ante legẽ fuit. Quod quia dicere non poſſunt, coguntur fateri non legis operibus iuſtificari hominem, ſed fide. Simul & nos cogit intelligere omnes antiquos qui iuſtificati ſunt, ex ipſa fide iuſtificatos. Quod enim nos ex parte præteritum, id eſt primum aduentum domini, ex parte futurum, id eſt ſecundum aduentum domini credendo ſalui efficimur, hoc totum illi, id eſt vtrunq; aduentum futurum credebant, reuelante ſibi ſpiritu ſancto, vt ſalui fierent. Vnde eſt etiam illud. Abraham concupiuit diem meum videre, & vidit, & gauiſus eſt. — Ex libro ſancti Proſperi. In expoſitione epiſtolæ ad Galata. Fide iuſtificantur quicunq; iuſti ſunt. Ioannis. viij.

Si enim qui ex lege hæredes ſunt, exinanita eſt fides, aboliita eſt promiſſio. — Gala. iij.

¶ Immo deſtrueretur promiſſio, ſi ex lege quiſquam iuſtus eſſet. Si enim qui ex lege hæredes ſunt, exinanita eſt fides, euacuata eſt promiſſio. — Ex libro ſecundo cõtra Iulia.

Lex enim iram operatur.

¶ Ad hoc vtiq; vt ad iram euadendam gratia dei requiratur.

Vbi enim non eſt lex, nec præuaricatio.

OMnis legem præteriens iniquus eſt: non omnis iniquus legem præterit. Vbi enim non eſt lex, ait Apoſtolus, nec præuaricatio. Qui ergo leges non acceperunt iniqui dici poſſunt, præuaricatores non poſſunt. Iudicantur vtique ſecundũ merita ſua. ¶ Cur non attendis rogo, ideo non eſſe hæredes de lege, quia lex iram operatur? Vbi enim non eſt lex, nec præuaricatio. Ideo autem ex promiſſione, quia deus quod promiſit ipſe facit. Qui enim præcepta legis implere ſe putat per arbitrium proprie voluntatis ſine ſpiritu gratiæ, ſuam iuſtitiam vult conſtituere, non iuſtitiam Dei ſumere. — Ex tractatu in pſ. lxx. Iniquus quis non ſit præuaricator. Ex libr. contra Iulianum. Hæredes de lege non ſunt ſed ex promiſſione.

Ideo ex fide, vt ſecundum gratiam, firma ſit promiſſio omni ſemini, non ei qui ex lege eſt ſolum.

¶ Id eſt qui ex veteri teſtamento venit ad nouum.

Sed & ei qui ex fide eſt Abrahæ. — Ex libro ſecundo de baptiſmo paruulorum

¶ Non ſibi præmiſſa lege. Ex fide autem Abraham, id eſt imitatores Abraham fidei.

Qui eſt pater omnium noſtrum. ſicut ſcriptũ eſt, Quia patrem multarum gentium poſui te, — Gen. xvij. c. [illegible]

Digitized by Google

ſunt & pagani, non pagani. Immo pagani non vt eſſent pagani, ſed vt eſſent homines per Ieſum Chriſtum facti ſunt. Quid eſt enim Ieſus Chriſtus, niſi in principio verbum? & verbū erat apud deum: & deus erat verbum. hoc erat in principio apud deum: omnia per ipſum facta ſunt. Illi ergo debent & pagani quod homines creati ſunt: & tanto magis puniendi, quia dimiſerunt eum a quo facti ſunt, & coluerunt quae ipſi fecerunt. Excepta ergo illa gratia qua condita eſt humana natura (Haec enim Chriſtianis Paganiſq; communis eſt) haec eſt maior gratia, non quod per verbū homines creati ſumus, ſed quod per verbū carnem factū, fideles facti ſumus.

C

Ioan. 1.

Pagani Chriſto debent quod hoīes creati ſunt.

Et non infirmatus eſt in fide, nec conſiderauit corpus ſuum emortuum, cum iam fere cētum eſſet annorum, nec & emortuam vuluam Sarrae.

Ex libr. de ciuitate dei.

Heb. xi.

SCriptum eſt in epiſtola ad Hebraeos, Fide & ipſa Sarra virtutem accepit ad emiſſionem ſeminis. Ambo autem ſenes erant, ſicut ſcriptura teſtatur, ſed illa etiam ſterilis, & cruore menſtruo deſtituta, propter quod iam parere non poſſet, etiam ſi ſterilis non fuiſſet. Porro ſi foemina ita ſit prouectioris aetatis, vt ei ſolita mulierum adhuc fluant, de iuuene parere poteſt, de ſeniore non poteſt, quamuis adhuc ille ſenior, ſed de adoleſcentula gignere, ſicut Abraham poſt mortem Sarrae de Cetura potuit, quia viuidam eius inuenit aetatem. Hoc ergo eſt quod mirum commendat Apoſtolus, & ad hoc dicit Abrahae fuiſſe iam corpus emortuum, quoniam non ex omni foemina cui adhuc eſſet aliquod pariendi tempus extremum, generare ipſe in illa aetate adhuc poſſet. Ad aliquid enim emortuum corpus intelligere debemus, nō ad omnia. Nam ſi ad omnia, non iam ſenectus viui, ſed cadauer eſt mortui.

Foemina prouectior adhuc menſtruoſa de iuuene nō de ſeniore cōcipere pōt.

D

In remiſſione enim dei non haeſitauit diffidentia, ſed confortatus eſt fide, dans gloriam deo, pleniſſime ſciens, quia quaecunq; promiſit deus, potens eſt & facere. Ideo & reputatum eſt illi ad iuſtitiam. Non eſt autem ſcriptum tantum propter ipſum, quia reputatum eſt illi ad iuſtitiam, ſed & propter nos quibus reputabitur credentibus in eum, qui ſuſcitauit Ieſum Chriſtum dominum noſtrum a mortuis.

Ex lib. de correptione & gratia.

PRomittenti credidit Abraham, & deputatum eſt illi ad iuſtitiam. Dedit enim gloriam deo, pleniſſime credens ſicut ſcriptum eſt, quia quae promiſit potens eſt & facere. Ipſe ergo illos bonos facit, vt bona faciant. Neq; enim propterea eos promiſit Abrahae, quia praeſciuit a ſeipſis bonos futuros. Nam ſi ita

Digitized by Google

eſt,non ſuum,ſed eorum eſt quod promiſit. Non autem ſic credidit Abraham:ſed non eſt infirmatus in fide,dans gloriam deo,& pleniſſime credens quia quæ promiſit potens eſt & facere. Non ait quæ præſciuit potens eſt promittere,aut quæ prædixit potens eſt oſtendere,aut quæ promiſit potens eſt præſcire:ſed quæ promiſit potens eſt & facere. Ipſe igitur eos facit perſeuerare in bono,qui facit bonos. Qui autem cadunt & pereunt,in prædeſtinatorum numero non fuerunt. E

Cauendum eſt,ne homo ſe extollat aduerſus deum,cum ſe dicit facere quod promiſit deus. Nonne fides gentium promiſſa eſt Abrahæ? & ille dans gloriam deo pleniſſime credidit: quoniam quæ promiſit potens eſt facere? Ipſe igitur fidem gentium facit qui potens eſt & facere quod promiſit. Porro ſi deus operatur fidē noſtram miro modo agens in noſtris cordibus,nunquid metuendum eſt ne totum facere nō poſſit,& ideo ſibi homo primas eius vindicet partes,vt nouiſſimas ab illo accipere mereatur? Ex libr. de prædeſtinatione ſanctorum.

Hoc promittit deus quod ipſe facit. Non enim ipſe promittit & alius facit, quod iam non eſt promittere ſed prædicere. Ideo non ex operibus,ſed ex vocante,ne ipſorum ſit non dei, & merces non imputetur ſecundum gratiam,ſed ſecundum debitum. Ex lib. ſententiarum Proſperi.

Qui traditus eſt propter delicta noſtra,& reſurrexit propter iuſtificationem noſtram.

F I. Timo. II. I. Ioan. 5.

QVi ſanat omnes languores tuos,qui redimet de interitu vitam tuam. Ibi ſanabitur omnis languor tuus,cum corruptibile hoc induet incorruptionē. Redempta eſt enim vita tua de corruptione. Iam ſecurus eſto,initus eſt bonę fidei contractus. Nemo fallit redemptorem tuum, nemo circumuenit,nemo premit. Egit hic commercium,iam precium ſoluit, ſanguinem fudit. Sanguinem inquam fudit vnicus filius dei pro nobis. O anima,erige te,tanti vales,redemit de corruptione vitam tuam. Oſtendit exemplo quod promiſit in præmio. Mortuus eſt propter delicta noſtra,& reſurrexit propter iuſtificationē noſtram. Sperent membra quod in capite demonſtratum eſt. nō curabit membra ſua,quorum caput leuauit in coelum? Traditus eſt propter delicta noſtra,& reſurrexit propter iuſtificationē nr̄am. Ex tract. ſu. pſ. ciii. Redemptionis precium.

Sicut morte ipſius ſeminamur, ſic in reſurrectione ipſius germinamus. Etenim mors ipſius ſignificat interitum veteris vitæ noſtræ. De hac re Apoſtolus, Conſepulti enim, inquit, ſumus Chriſto per baptiſmum in mortem,vt quemadmodum reſurrexit Chriſtus a mortuis, ſic & nos in nouitate vitæ ambulemus. Non dixit,traditus eſt propter iuſtificationem noſtram, & reſurrexit propter delicta noſtra. In eius traditione delictum ſonat: in eius reſurrectione iuſtitia ſonat. Ergo moriatur delictum, & reſurgat iuſtitia. Ex ſermone de paſcha. Roma. VI. G

Digitized by Google

CAPVT .V.

IVSTIFICATI ergo ex fide pacem habeamus ad deum per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, per quem habemus acceſſum ꝑ fidem in gratiam iſtam in qua ſtamus, & gloriamur in ſpe gloriæ filiorum dei.

Ex libro ad Bonifac. papam vtris.
Gratis iuſtificati ſumus q̄uis ex fide.
i.Cor.iiij.
Gratia meretur augeri.
ps.lviij.
H

IVſtificati autem gratis per gratiã ipſius, ne fides ipſa ſuperba ſit, nec dicat ſibi, Si ex fide quomodo gratis? Quod enim fides meretur, cur non potius redditur q; donatur? Non dicat iſta homo fidelis. Quia cum dixerit, merear iuſtificationem, habeo fidem, reſpondetur ei. Quid enim habes quod non accepiſti? Cum ergo fides impetrat iuſtificationem, ſicut vnicuiq; deus partitus eſt etiam menſuram fidei, non gratiam dei aliquid meriti præcedit humani, ſed ipſa gratia meretur augeri, vt aucta mereatur & perfici, comitante non ducente, pediſſequa non preuia voluntate. Vnde illi qui dixit, Fortitudinem meam ad te cuſtodiam, cauſamq; reddidit, dicens, Quia deus ſuſceptor meus es: tanquam requirens quibus id meritis fuerit conſecutus, nihilq; in ſe inueniens ante gratiam dei. Deus meus, inquit, miſericordia eius preueniet me. Quantumcunq;, inquit, cogitauero antecedentia merita mea, miſericordia eius præueniet me. Proinde ab illo attributam fortitudinem ſuam, ad illum cuſtodiens, eodem ſeruatore non perdidit quod eodem largitore ſuſcepit.

Ibidem.

Non ſolum autem, ſed & gloriamur in tribulationibus, ſcientes quoniam tribulatio patientiam operatur, patientiam autem probationem, probatio vero ſpem. Spes autem non confundit: quia charitas dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis.

Ex libr. de gratia & libero arbitrio.
Ex lib. de agõe Chriſtiano
Iuſti nihil mali patiuntur
A

NOn itaq; per nos, ſed per ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis. Ipſa charitate fit quam donum dei eſſe manifeſtat, vt tribulatio non auferat, ſed potius operetur patientiam. ¶Nec nos moueat q̄ in hac vita ſecundum carnem quam portant iuſti multa grauia & aſpera tolerant. Nihil enim mali patiuntur qui iam poſſunt dicere, quod ille vir ſpiritualis exultat & prædicat Apoſtolus dicens, Gloriamur in tribulationibus, ſcientes quoniam tribulatio patientiam operatur, patientia probationem, probatio ſpem. Spes aũt non confundit, quia charitas dei, diffuſa eſt in cordibus noſtris ꝑ ſpiritũ ſanctũ qui datus eſt nobis. Si ergo

Digitized by Google

in hac vita vbi tanta tormenta ſunt, poſſunt boni & iuſti viri cum iſta patiunt, nõ ſolũ æquo animo tolerare, ſed & in dei charitate gloriari, quid cogitandũ eſt de illa vita q̃ nobis promittitur, vbi nullam de corpore moleſtiã ſentiemus? Quoniã non ad hoc reſurgit corpus iuſtorũ, ad qđ reſurgit corpus impiorũ. ſicut ſcriptũ eſt, Omnes reſurgemus, ſed non oẽs immutabimur. Et ne quiſquã putet nõ iuſtis immutationẽ iſtã promitti, ſed potius iniuſtis, & eã exiſtimet eſſe pœnalẽ, ſequit & dicit, Et mortui reſurgent incorrupti, & nos immutabimur. ¶ Vt aũt mali bonis ſæpe tpaliter noceant, poteſtatẽ in eos accipiunt ad maiorẽ bonorũ vtilitatẽ, pp exercitationẽ patientiæ. Itaq3 aĩa Chriſti ſemp inuigilet in tribulationibus ſuis ſeq voluntatẽ dei ſui, ne ordinationi dei reſiſtendo acquirat ſibi grauius iudiciũ. Quod. n. ipſe dñs agens hoĩem Pontio Pilato dixit, hoc & Iob diabolo poſſet dicere. Non haberes in me poteſtatẽ niſi tibi data eſſet deſup. Non ergo eius voluntas cuius mali nocẽ pt is in bonos dat, ſed eius voluntas a quo hæc ptãs datur, dz eſſe chariſſima, qm̃ tribulatio patientiã operat, patientia vero pbationẽ, pbatio aũt ſpem. Spes aũt nõ confundit, qm̃ charitas dei diffuſa eſt in cordibus noſtris p ſpiritũ ſanctũ, q datus eſt nobis. SPES aũt non confundit. ¶ Quis eſt q confunditur? Qui dicit, ego qđ ſperabã nõ inueni. Et merito. Sperabas. n. de te, aut ſperabas de hoĩe amico. Maledictus aũt q ſpe3 ſuã ponit in hoĩe3. Cõfunderis qa fefellit te ſpes poſita in mendaciũ. Oĩs. n. hõ mẽdax. Si aũt ponas ſpem tuã in dño deo, non cõfunderis, qa ille in quo ſpem poſuiſti fallere non põt. Vñ & ille iuſtus confirmatus in tpe malo in die tribulationis qa nõ confundit, qd ait? Gloriamur in tribulationibus, ſciẽtes q tribulatio patientiã opat, patientia pbõnẽ, pbõ ſpem. Spes aũt non cõfundit. Vñ ſpes non cõfundit? qa in deo poſita eſt. Iõ ſequit, Charitas dei diffuſa eſt in cordibus noſtris p ſpm̃ ſanctũ, q datus eſt nobis. Iam datus eſt nobis ſpũs ſanctus. Quõ nos fallit? cuius tale pignus tenemus? Vñ ille gloriet dicens gloriamur in tribulationibus, ſi egeſtatẽ intus pateretur? Videbantur foris anguſtie, ſed intus latitudo erat. Quid aũt facit malus hõ cũ cœperit tribulari? Foris nihil h3, ablata ſunt oĩa, in cõſcia nullũ ſolatiũ eſt. Nõ eſt quo exeat, qa dura ſunt, Nõ eſt quo intret, qa mala ſunt. Cõſolatio nõ eſt in externis, nõ eſt in internis. Quõ conſolabat ille plenus ſagina interiore, & de ipſa ſagina dicens, Dñs dedit, dñs abſtulit, ſicut dño placuit ita factũ eſt, ſit nomen dñi bñdictũ. Quiſquis aũt malus eſt, male ſecũ torqueat neceſſe eſt. Sibi ipſe tormẽto eſt. Ipſe. n. eſt pœna ſua, quẽ torqt cõſcia ſua. QVIA charitas dei diffuſa eſt in cordibus nr̃is p ſpm̃ ſanctũ q datus eſt nobis. ¶ A quo niſi ab illo q aſcẽdit in altũ, & captiuauit captiuitatẽ, dedit dona hoĩbus? ¶ Inſinuat nobis in prẽ auctoritas, in filio natiuitas, in ſpũſancto pris filijq3 cõitas, in tribus æqlitas. Qđ ergo cõe ẽ pri & filio, p hoc nos voluit hre cõionẽ

Reſurrectio iuſtorũ & impiorum differt.
1. Cor. xv.
Ex lib. quæſtio. lxxxiij.
Mali cur bonis nocere poſſint.
Ioan. xix.
B
Ex tractatu i pſ. xxvi.
Confundi quid dicatur.
Hiere. xvij.
Pſal. cxv.
Deus non põt fallere.
C
Miſeria impij tribulati.
D
Iob. i.
Malus ſibi tormento eſt.
Ex lib. de natura & gratia.
Ephe. iiij.
Ex ſermone ad populũ de blaſphe. ſpũs ſcti.

Digitized by Google

& inter nos & ſecū. Per illud bonū nos colligere voluit in vnū, quod ambo hñt vnū, hoc eſt per ſpm̄ ſanctū deum & donū dei. In hoc enim diuinitati reconciliamur, eaq; delectamur. Nam qd nobis prodeſſe quicquid boni noſſemus, niſi etiam diligeremus? Sicut autem veritate diſcimus, ita charitate diligimus: vt & plenius cognoſcamus, & beati cognito perfruamur. Charitas porro diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum, qui datus eſt nobis. Et quia peccatis alienabamur à poſſeſſione verorum bonorum, charitas cooperit multitudinem peccatorum. ¶ Ego arbitror ideo bis datum eſſe ſpiritum ſanctum, vt commendarentur duo praecepta charitatis. Duo ſunt enim praecepta charitatis, & vna eſt charitas. Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota virtute tua: Diliges proximum tuum tanq̃ teipſum. In his duobus mandatis tota lex pendent & prophetae. Vna charitas & duo praecepta, vnus ſpiritus & duo data. Non enim vnus datus eſt prius, & alius datus eſt poſtea, quia non alia charitas diligit proximum, quam illa quę diligit deum. Non ergo alia charitate quam qua proximum diligimus, ipſum deū diligimus. Sed quia aliud eſt deus, aliud eſt proximus, vna charitate diliguntur, non ſunt tamen vnum quae diliguntur. Ideo forte, quia magna eſt & primitus commendata dilectio dei. . Secunda dilectio proximi. A ſecundo autem incipitur, vt ad primum veniatur Si enim fratrem quem vides non diligis, deum quem non vides quomodo potes deligere? Informans nos ad dilectionem proximi venit in terra conſpicuus, & proximus proximus, ſpiritum ſanctum inſufflando in facie eorum. Vt autem ab hac proximi charitate audiamus eius charitatem qui in caelo eſt, de caelo miſit ſpiritum ſanctum. Accipe in terra, & dilige fratrem. Accipe de caelo, & dilige deum. Quia & in terra quod accepiſti de caelo eſt. In terra Chriſtus dedit, ſed de cęlo eſt quod dedit. Ille enim dedit qui de caelo deſcendit. Hic inuenit cui daret, ſed inde attulit quod daret. Quid eſt ergo fratres? an forte commemoro & hoc, quomodo charitas ad ſpiritum ſanctum proprie pertineat? Paulum audi. Non ſolum autem ſed & gloriantes in tribulationibus, ſcientes quoniam tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio vero ſpem. Spes autem non confundit, quia charitas dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis. Vnde charitas dei diffuſa eſt in cordibus noſtris? Quid tibi dabas? quid quaſi de tuo praeſumebas? Quid enim habes quod non accepiſti? Ergo vnde, niſi de quo ſequitur, per ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis? Charitas iſta non tenetur, niſi in vnitate eccleſiae. Non illa; habent diuiſores, ſicut dicit Apoſtolus Iudas, qui ſeipſos ſegregant animales, ſpiritum non habentes. Ideo diffluunt, quia coagulum non tenent. Charitas cõgregat nos. ¶ Quia vero dicit Apoſtolus, charitas dei diffuſa eſt in cordibus noſtris

Marginalia: Dilectio auget cognitionem & perficit eam. — D — Ex ſermone Aſcenſionis domini. — Quare bis datus eſt ſpiritus ſanctus. — Matt. xxij. — Charitas vna ē in deum & proximum. — I. Ioan. iiij. — E — Roma. v. — I. Cor. iiij. — Charitas vbi tenetur. — Ex ſermone. vi. epiſtolae Ioan.

tunc per ſpiritum ſanctum, qui datus eſt nobis, intelligamus in- Spiritum ſan-
dilectione ſpiritum ſanctum eſſe. Ipſe eſt enim ſpiritus ſanctus ctum mali non
quẽ non poſſunt accipere mali. Ipſe eſt ille fons, de quo dicit ſcri- accipiunt
ptura. Fons aquæ tuæ ſit tibi proprius, & nemo alienus cõicet tibi.
Omnes enĩ qui non diligunt deum, alieni ſunt, Antichriſti ſunt, &
quãuis intrent baſilicas, non poſſunt numerari inter filios dei,
Non ad illos pertinet fons ille vitæ, habere baptiſmum, & malus
põt. Inuenimus Saul eum regẽ habuiſſe propheciã. Perſequebatur
ſanctum Dauid, & impletus eſt ſpiritu prophetiæ, & prophetare cœ-
pit. Accipere ſacramentum corporis & ſanguinis dñi & malus po-
teſt. Nam de talibus dictũ eſt, Qui manducat & bibit indigne, iu- I. Cor. xi.
dicium ſibi manducat & bibit. Habere nomen Chriſti & malus
põt, id eſt Chriſtianus vocari, & malus eſſe põt. De quibus dictum Sacramenta ha-
eſt, Polluebant nomen dei ſui. Ergo habere ſacramenta illa om- bere põt malus
nia & malus põt, habere aũt charitatem & malus eſſe non poteſt. charitatem nõ
Hoc eſt ergo proprium donũ, ipſe eſt ſingularis fons, ad hunc bi- poteſt.
bendum vos hortatur ſpiritus dei, ad ſe bibendum vos hortatur G
ſpiritus dei. ¶ Vnde ſcimus quia de ſpiritu ſuo dedit nobis? hoc Ex ſermõe. vij. i
ipſum quia de ſpiritu ſuo dedit tibi, vnde cognoſcis? Interroga vi- epiſtolæ. Ioan.
ſcera tua, ſi plena ſunt charitate, habes ſpiritum dei, Vnde cogno- Charitatẽ hñs ſpm̃ dei habet.
ſcimus quia unde cognoſcis habitare in te ſpiritũ dei? Paulum in-
terroga Apoſtolum, Quoniam charitas dei diffuſa eſt in cordi-
bus noſtris per ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis. ¶ Dedit do- Ex ſermone.
na hominibus. Quæ dona? ſpiritum ſanctum. Qui tale dat donũ xliij. de verbis
qualis ipſe eſt. Magna eſt autẽ miſericordia dei. Donum dat æqua- Euang.
le ſibi, quia donum eius ſpiritus ſanctus eſt, & vnus deus tota tri- Dona dei.
nitas pater, & filius, & ſpiritus ſanctus. Quid nobis præſtitit ſpiri-
tus ſanctus? Audi Apoſtolum. Charitas dei (inquit) diffuſa eſt in
cordibus noſtris. Vnde tibi o mendice? Charitas dei diffuſa eſt in
corde tuo. Quid, aut in quo charitas dei diffuſa eſt in corde hu-
mano. Habemus (inquit) theſaurum iſtum in vaſis fictilibus. Quare ij. Cor. iiij.
in vaſis fictilibus? vt eminẽtia virtutis ſit dei. Deniq; cũ dixiſſet,
charitas dei diffuſa eſt in cordibus noſtris, ne putaret quiſq; a ſe
ſibi eſſe q diligit deum, continuo addidit, Per ſpiritum ſanctum
qui datus eſt nobis. Vt ergo ames deũ, habitet in te deus, & amet
ſe de te, id eſt ad amorẽ ſuum moueat te, accendat te, excitet te.
Iuſta eſt enim in iſto corpore: q̃diu viuimus, pugnamus, q̃diu
pugnamus periclitamur. Sed in his omnibus ſuperamus per eũ
qui dilexit nos. ¶ Et 20 vnde tibi charitas, niſi quia diffuſa eſt in H
cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis? Ecce Ex ſermone de
ad quod geme. Contemne ſpiritum tuum, accipe ſpiritũ dei. Nõ verbis apoſtoli
timet ſpiritus tuus, ne cum in te cœperit habitare ſpiritus dei, xxxi.
anguſtiis vexetur in corpore tuo. Cum habitare cœperit in cor- Spiritus dei ſu-
pore tuo ſpiritus dei, non inde excludet ſpiritum tuũ. Noli time- ſcipitur ſine
re tanquam aliquẽ hoſpitio ſuſcipias, pateris anguſtias. Suſcipe anguſtiatione

Digitized by Google

diuitem ſpiritum dei, dilataberis, non anguſtiaberis. Dilataſti
Pſ.xvij. greſſus meos ſubter me. Dic deo hoſpiti tuo, ditiſſimus es, dilataſti
greſſus meos ſubter me. Quando non hic eras, anguſtias patiebar.
Impleſti cellam meam, & non me excluſiſti ſed anguſtiam meã.
Cum enim dicit, charitas dei diffuſa eſt, ipſa diffuſio latitudinẽ
ſignificat. Non ergo timeas anguſtias, Recipe hoſpitem iſtum, &
non ſit hoſpes tuus quaſi de tranſeuntibus. Non enim debet tranſire
diſcedendo. Veniens habitet in te, & deditus ipſius eſto, non te deſe-
Ex lib. ſententia ex Proſperi. rat, non inde migret. Tene illum animo & dic illi, Domine deus
noſter poſſide nos. ¶ Fortitudinẽ gentilium mundana cupiditas,
A fortitudinem Chriſtianorum dei charitas facit. Quæ diffuſa eſt
in cordibus noſtris, non per voluntatis arbitrium quod eſt a no-
bis, ſed per ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis. Prorſus bonũ
eſt dei deligere deum, ipſe vt deligeretur dedit qui non dilectus
dilexit. Diſplicentes amati ſumus, vt fieret in nobis vnde place-
remus. Diffundit enim charitatem in cordibus noſtris ſpiritus ſan-
ctus, patris & filii, quem cum patre amamus & filio.

Vt quid enim Chriſtus cũ adhuc infirmi eſſemus ſecundum tempus, ꝓ impiis mortuus eſt? Vix enim pro iuſto quis moritur. Nam pro bono forſitã quis audeat mori.

Ex tracta. cxlvij.

AVt vero pro minimo habet deus hominem, propter quẽ mori voluit vnicum ſuum? Attendamus ad iudicium dilectionis dei promiſſionis tales arras accepimus, vnicus pro quibus mortuus eſt. Vtinam pro bonis, vtinã pro iuſtis. Sed quid? Etenim Chriſtus (ait Apoſtolus) pro impiis mortuus eſt.

Arræ promiſſionis dei.

Qui donauit impiis mortem ſuam, quid ſeruat iuſtis, niſi vitam ſuam? Erigat ſe ergo humana fragilitas, non deſperet, non ſe collidat, non ſe auertat, non dicat non ero. Qui promiſit deus eſt, & venit vt promitteret. Apparuit hominibus, venit ſuſcipere mortẽ noſtram, promittere vitã ſuam. Quid tibi promiſit deus o homo mortalis? Quia victurus es in æternum. Non credis? Crede, plus eſt iam quod fecit quam quod promiſit. Quid fecit? Mortuus eſt pro te. Quid promiſit? Vt viuas cum illo. Incredibilius eſt quod mortuus eſt æternus, quam vt in æternum viuat mortalis. Iam quod incredibilius eſt tenemus. Si propter homines mortuus eſt deus, nonne victurus eſt homo cum deo? Non eſt mortalis victurus in æternum, propter quem mortuus eſt qui viuit in æternum? Sed quomodo mortuus eſt deus, & vnde mortuus eſt? Et poteſt mori deus? Accepit ex te vnde moreretur pro te. Non poſſet mori niſi caro. Non poſſet mori niſi mortale corpus. Induit ſe vbi pro te moreretur. Induet te vbi cum illo viuas. Vbi ſe induit morte? In virginitate matris. Vbi te induet vita? In equalitate patris. Elegit ſibi hic thalamũ caſtum, vbi coniungeretur ſponſus ſponſæ.

Deus cur & quõ mortuus eſt.

Ioan.i.

Verbum nõ eſt pars eccleſiæ

Verbum caro factum eſt, vt fieret caput eccleſiae. Verbum enim ipſum non eſt pars eccleſiae, ſed vt eſſet caput eccleſiae, carnem aſſumpſit. Quiddam noſtrum iam ſurſum eſt, qđ hic accipit, vbi mortuus eſt, vbi crucifixus eſt. Iam quaed iam primitias tuae praeceſſerunt, dubitas quia ſecuturus es? ¶ Omnia mihi tradita ſunt, inquit, a patre meo. Fortaſſe dicturus es. Chriſto ſunt tradita, nũquid & mihi? Audi Apoſtolum dicentem: audi vt dixi iamdudum, ſine deſperatione frigeris. Audi quomodo amatus es, nõ amãdus. Audi quomodo amatus es turpis, foedus, antequã eſſet in te quod amari dignum eſſet. Amatus es prius vt dignus fieres qui amareris. Etenim Chriſtus (ſicut ait Apoſtolus) pro impijs mortuus eſt. An forte impius merebatur amari? Quaero quod merebatur impius? damnari reſpondes. Chriſtus tamen pro impijs mortuus eſt. Ecce quod tibi praeſtitum eſt impio. Iam pio quod ſeruatur? Quid praeſtitum eſt impio? Chriſtus pro impijs mortuus eſt. Deſiderabas autem omnia poſſidere, noli per auaritiam, ſed per pietatem hoc quaerere. Si enim ita quaeſieris, poſſidebis. Tenebis enim eum per quem facta ſunt omnia: & cum ipſo omnia poſſidebis.

Verbum ſecundum diuinitatem, quãuis ſit caput ſecundum quod homo.

Ex ſermone de verbis euãg. lvi.

C

Amatus eſt impius nõ amãdus.

Commendat autem ſuam charitatem deus in nobis. Quoniã cum adhuc peccatores eſſemus ſecundum tempus, Chriſtus pro nobis mortuus eſt. Multo igitur magis iuſtificati nunc in ſanguine ipſius ſalui erimus ab ira per ipſum. Si enim cum inimici eſſemus recõciliati ſumus deo per mortem filii eius, multo magis reconciliati ſalui erimus in vita ipſius. D

Ex tractat. euangelij. ſup Ioan. cx.

INcomprehenſibilis eſt dilectio qua diligit deus, neq; eſt mutabilis. Non enim ex quo ei reconciliati ſumus per ſanguinem filij eius nos coepit diligere, ſed ante mundi conſtitutionem dilexit nos, vt cum vnigenito eius etiam nos filij eius eſſemus, priuſquam omnino aliquid eſſemus. Quod ergo reconciliati ſumus deo per mortem filij eius, non ſic audiatur, quaſi ideo nos reconciliauerit ei filius, vt iam inciperet amare quos oderat, ſicut reconciliatur inimicus inimico, vt inde ſint amici, & inuicẽ diligant qui oderant inuicem. Sed iam nos diligenti reconciliati ſumus ei, cũ quo propter peccatũ inimicitias habebamus. Quod vtrũ verũ dicã atteſtetur Apoſtolus. Cõmendat, inquit, dilectionẽ ſuam deus in nobis, quoniam cum adhuc peccatores eſſemus, Chriſtus pro nobis mortuus eſt. Habebat itaq; erga nos charitatẽ, etiam cum inimicitias aduerſus eum exercentes operaremur iniquitatem, & tamen ei veriſſime dictum eſt, Odiſti domine omnes qui operantur iniquitatem. Proinde miro & diuino modo, & quando nos oderat diligebat. Oderat enim nos quales ipſe non fecerat. Et quia iniquitas noſtra opus eius non omni ex

Recõciliatio per mortẽ filij dei quõ intelligenda ſit.

Pſ. v.

Deus ſimul oderat & diligebat nos ante reconciliationem.

Digitized by Google

parte conſumpſerat, nouerat ſimul in vno quoq; noſtrū ⁊ odiſſe quod feceramus, ⁊ amare quod ipſe fecerat. Et hoc quidem in omnibus intelligi pōt de illo cui veraciter dictum eſt, Nihil odiſti eorum quę feciſti. Cum igitur eorum quae fecerit nihil oderit, quis digne poſſit eloqui quantū diligat membra vnigeniti ſui? Et quanto amplius ipſum vnigenitum, in quo condita ſunt omnia viſibilia ⁊ inuiſibilia, quae in ſuis generibus ordinata ordinatiſſime diligit? Membra quippe vnigeniti ad angelorum ſanctorum aequalitatem, gratiae ſuae largitate perducit. Vnigenitus aūt, cum ſit dominus omnium, proculdubio eſt dominus angelorū. natura qua deus eſt, non angelis ſed patri potius equalis. Gratia vero qua homo eſt, quomodo non excedit excellentiam cuiuſlibet angeli, cum ſit vna perſona carnis ⁊ verbi? Quiſquā nō deſine qui etiam nos angelis preferant: quia pro nobis (inquiunt) non pro angelis mortuus eſt Chriſtus. Quid eſt aliud hoc q̄ de impietate velle gloriari? Etenim Chriſtus ſicut ait Apoſtolus, iuxta tēpus pro impijs mortuus eſt. Hic ergo non meritum noſtrū, ſed dei miſericordia commendatur. Nam quale eſt ideo ſe velle laudari, quia vitio ſuo tam deteſtabiliter aegrotauit, vt non poſſit aliter q̄ medici morte ſanari? Non eſt hęc noſtrorum gloria meritorum, ſed medicina morborum. An ideo nos praeferimus angelis, quia cum ⁊ angeli peccauerint eis, nihil tale impenſum eſt, vt ſanarentur? Cur non potius intelligimus, q̄ tanto damnabilior eorum iudicata ſit culpa, quanto erat natura ſublimior? Tanto eñ minus q̄ nos peccare debuerunt, quanto meliores nobis fuerūt. Nunc autem in offendendo creatore tanto execrabilius beneficio eius ingrati extiterunt, quanto beneficentius ſunt creati. Nec eis ſatis fuit deſertores eſſe illius, niſi ⁊ noſtri fierent deceptores. Hoc itaq; nobis magnum bonum confert, qui dilexit nos ſicut dilexit ⁊ Chriſtum, vt propter ipſum, cuius membra eſſe nos voluit, equales ſanctis angelis ſimus, quibus ⁊ natura inferiores ſumus conditi, ⁊ peccato indigniores facti, qui eorum fieri qualeſcunq; ſocij deberemus. ¶ Oſtendit enim dilectionem ſui deus in nobis. Si enim cum adhuc peccatores eſſemus Chriſtus ꝑ nobis mortuus eſt. Vix enim, inquit, pro iuſto quis moritur. Nam ꝓ bono forſitan quis audeat mori? Dominus autem noſter pro impijs mortuus eſt. Neq; enim merita noſtra preceſſerant pro qbus filius dei moreretur, ſed magis quia nulla erant merita, magna erat miſericordia. Quam certa ergo, q̄ firma promiſſione ſeruat iuſtis vitam ſuam, qui donauit iniuſtis mortem ſuam? Teſtimonia quippe dei ſunt, quibus quantum nos diligat nobis probare dignatur. ¶ Commendat autem ſuam charitatem deus in nobis. Quoniam cum adhuc peccatores eſſemus, Chriſtus pro nobis mortuus eſt. Cum ergo ipſe dicat, Ego ſum via: ⁊ humilitas eius carnalis natiuitatis, atq; paſſiōis euidētia ſint teſtimonia di-

E
Sapient. xi.
Chriſti humanitatis gratia excellit āgelos.

Hō nō eſt angelis praeferēdus quāuis Chriſtꝰ pro eo nō pro angelis mortuus ſit.

F
Daemones natura perfectiores ſunt hoībus.

Ex tractatu ꝑ ſ. lxxv.
Dilectionis dei vehementia

Ex tractatu ſu. cxviij.
G

tiae erga nos dilectionis: procul dubio via teſtimoniorum dei Rom.viij.
Chriſtus eſt. Per haec quippe teſtimonia quae in illo videmus impleta, & futura erga nos quae ſempiterna promiſſa ſunt expectamus & ſperamus implenda. Qui enim proprio filio non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit eum, quomodo non & cum illo omnia nobis dona uit? Ex lib. de trinitate .iiij.
¶ Primum nobis perſuadendum fuit, quantum nos diligeret deus, ne deſperatione non auderemus erigi in eum. Quales autem dilexerit oſtendi oportebat, ne tanquam de meritis noſtris ſuperbientes magis ab eo reſiliremus, & in noſtra fortitudine magis deficeremus. Ac per hoc egit nobiſcum, vt per eius fortitudinem potius proficeremus, atque ita in infirmitate humilitatis perficeretur virtus charitatis. Hoc ſignificat in Pſalmo vbi ait, Pluuiam voluntariam ſegregas deus haereditati tuae, & infirmata eſt, tu vero perfeciſti eam. Pſal.lxvij.
H
Pluuiam voluntariam quippe non niſi gratiam vult intelligi, non meritis redditam, ſed gratis datam, vnde & gratia nominatur. Dedit enim eam, non quia digni eramus, ſed quia voluit. Hoc cognoſcentes, non fidentes in nobis erimus, & hoc eſt infirmari. Ipſe vero perficit nos qui & Paulo Apoſtolo dixit, Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur. Perſuadendum ergo erat homini quantum nos dilexerit deus, & quales dilexerit. Quantum, ne deſperaremus: quales, ne ſuperbiremus. Hunc locum Apoſtolus pernecessarium ſic explicat, Commendat autem, inquit, ſuam charitatem deus in nobis, quoniam cum adhuc peccatores eſſemus, Chriſtus pro nobis mortuus eſt. Multo magis nunc iuſtificati in ſanguine ipſius, ſalui erimus ab ira per ipſum. Si enim cum inimici eſſemus reconciliati ſumus deo per mortem filij eius, multo magis reconciliati ſalui erimus in vita ipſius. Item alio loco. Quid ergo dicemus, inquit, ad haec? Si deus pro nobis, quis contra nos? Qui filio proprio non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum, quomodo non & cum illo omnia nobis donauit? Quod autem factum nobis annunciatur, hoc futurum oſtendebatur & antiquis iuſtis, vt per eandem fidem etiam ipſi humiliati infirmarentur, & infirmati perficerentur. Quoniam cum adhuc peccatores eſſemus Chriſtus pro nobis mortuus eſt &c.

Per pluuiam voluntariam ſignificatur gratia, quae voluntarie & gratis datur.

ij.Cor.xij.

Quanti & quales nos dilexerit deus attendendum eſt.

Roma.viij.

Ex lib. de trinitate .xiij.
A
¶ Non alium modum poſſibilem deo dicimus defuiſſe, cuius poteſtati cuncta aequaliter ſubiacent, ſed ſanandae noſtrae miſeriae conuenientiorem alium modum non fuiſſe, nec eſſe oportuiſſe. Quid enim tam neceſſarium fuit ad erigendam ſpem noſtram, menteſque mortalium conditione ipſius mortalitatis abiectas, ab immortalitatis deſperatione liberandas, quam vt demonſtraretur nobis quanti nos penderet deus, quantumque diligeret? Quid vero huius rei tanto iſto indicio manifeſtius atque praeclarius, quam vt dei filius immutabiliter bonus, in ſe manens quod erat, & a nobis pro nobis accipiens quod non erat, praeter ſuae naturae detrimentum, noſtrum dignatus inire conſortium, prius ſine vllo ſuo malo merito, noſtra mala perferret, ac ſic iam credentibus quantum nos diligat deus, & quod deſperabamus iam

Deus potuit non alio modo ſibi reconciliare quam per mortem filij ſui.

Digitized by Google

ſperantibus, bona in nos ſua ſine vllis bonis meritis noſtris, indebita largitate conferret? Quia & ea quæ dicuntur merita noſtra bona, dona ſunt eius. Vt enim fides per dilectionē operetur, charitas dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum, qui datus eſt nobis. Tunc autem eſt datus, quando eſt Ieſus reſurrectione clarificatus.

Pſal. lxvij.

Tunc enim eum ſe miſſurum eſſe promiſit & miſit, quia tunc ſicut de illo ſcriptum eſt, & ante prædictum, aſcendit in altum, captiuauit captiuitatem, dedit dona hominibus. Hæc dona ſunt merita noſtra, quibus ad ſummum bonū immortalis beatitudinis peruenimus.

B

Cōmēdat autem (inquit Apoſtolus) charitatem ſuam deus in nobis, quoniam cum adhuc peccatores eſſemus, Chriſtus pro nobis mortuus eſt. Multo magis nunc iuſtificati in ſanguine ipſius, ſalui erimus ab ira per ipſum. Adhuc addit & dicit. Si enim cum inimici eſſemus, reconciliati ſumus deo per mortē filij eius, multo magis recōciliati ſalui erimus in vita ipſius. Quos peccatores dixit prius, hos poſterius inimicos dei. Et quos prius iuſtificatos in ſanguine Ieſu Chriſti, eos poſterius reconciliatos per mortem filij dei. Et quos prius ſaluos ab ira per ipſum, eos poſtea ſaluos in vita ipſius. Nō ergo ante iſtam gratiā quoquomodo peccatores, ſed in tantis peccatis fuimus, vt inimici eſſemus dei. Supra autē idē Apoſtolus nos peccatores & inimicos dei duobus identidē nominibus appellauit, vno velut mitiſſimo, alio plane atrociſſimo, dicens, Si enim Chriſtus cū infirmi eſſemus adhuc iuxta tēpus pro impijs mortuus eſt. Quos infirmos, eoſdē impios nuncupauit. Leue aliquid videtur infirmitas, ſed aliquādo talis eſt, vt impietas nominetur.

Ieſus Hebraice, Soter Græce, Saluator latine.

C

Niſi tamē infirmitas eſſet, medicū neceſſarium non haberet, qui eſt Hebraice Ieſus, Græce Soter, noſtra autem locutione Saluator. Quod verbum latina lingua antea non habebat, ſed habere poterat, ſicut potuit quando voluit. Hæc autē apoſtoli ſententia præcedēs vbi ait, Adhuc cū infirmi eſſemus iuxta tēpus Chriſtus pro impijs mortuus eſt, cohæret his duabus ſequētibus: quarū in vna dixit peccatores, in alia inimicos dei, tāquam in illis ſingulis reddiderit ſingula, peccatores ad infirmos, inimicos dei referēs ad impios. Sed quid eſt iuſtificati in ſanguine ipſius? Quæ vis eſt huius ſanguinis obſecro, vt in eo iuſtificentur credētes? Et quid eſt, Recōciliati per mortē filij eius? Ita ne vero cū iraſcēretur nobis deus pater, vidit mortē filij ſui pro nobis, & placatus eſt nobis? Nūquid ergo filius eius vſqueadeo nobis iā placatus erat, vt pro nobis etiā dignaretur mori? Pater vero vſqueadeo adhuc iraſcebatur, vt niſi filius pro nobis moreretur nō placaretur?

Pater an nobis reconciliatus fuerit priuſquam filius moreretur.

Rom. viij.

Et quid eſt quod alio loco idē ipſe doctor gentiū, Quid, inquit, dicimus ad hæc? Si deus pro nobis quis contra nos? Qui filio proprio nō pepercit, ſed pro nobis tradidit eū, quomodo nō & cū illo oīa nobis donauit? Nūquid nōdum placatus eſſet pater, cū proprio filio nō parcēs pro nobis eū traderet? Nōne videtur hæc illi velut aduerſa eſſe ſententia? In illa moritur pro nobis filius, & recon-

Digitized by Google

[illegible] nobis pater per eius mortem. In hac autē tanq̄ prior nos dilexerit pater, ipſe ꝑpter nos filio nō parcit, ipſe ꝑ nobis eū tradit ad mortē. Sed video qđ ⁊ antea pr̄ dilexit nos, nō ſolum anteq̄ filius ꝑ nobis moreref, ſed anteq̄ cōderet mūdū, ipſo teſtante Apoſtolo q dicit, Sicut elegit nos in ipſo ante mūdi cōſtitutionē. Nec filius patre ſibi nō parcēte ꝑ nobis velut inuitus traditus eſt, q̄ ⁊ de ipſo dictū eſt. Qui me dilexit, ⁊ tradidit ſemetipſum pro me. Omnia ergo ſimul ⁊ pater, ⁊ filius, ⁊ amborū ſpiritus pariter ⁊ cōcorditer opan̄f. Tñ iuſtificati ſumus in Chriſti ſanguine. ⁊ recōciliati ſumus deo ꝑ mortē filij eius. Et quō id factū ſit, vt potero q̄ſi ſatis videbif explicabo. Quadā iuſtitia dei in ꝑtātē diaboli traditū eſt genus humanū, peccato primi hominis in oēs vtriuſq; ſexus cōmixtione naſcentes originaliter trāſeunte, ⁊ parētū primorū debito vniuerſos poſteros obligāte. Apoſtolus aūt apertius hoc prędicat vbi ait. Et vos cū eſſetis mortui delictis ⁊ peccatis veſtris, q̄bus aliq̄n ambulaſtis ſecundum ſeculum mundi huius, ſecundum principē poteſtatis aeris, ſpiritus eius q nūc opatur in filijs diffidētię, in q̄bus ⁊ nos aliq̄n cōuerſati ſumus in deſiderijs carnis noſtrę, facientes volūtates carnis ⁊ affectionū, ⁊ eramus natura filij irę ſicut ⁊ cęteri. Filij diffidentię ſunt infideles. Et quis hoc nō eſt anteq̄ fidelis fiat? Quocirca oēs homines ab origine ſub principe ſunt poteſtatis aeris, q operatur in filijs diffidētię. Et qđ dixi ab origine, hoc eſt qđ dicit apoſtolus, natura etiā ſe fuiſſe ſicut cęteros. Natura ſcilicet vt eſt deprauata pctō, nō vt recta creata eſt ab initio. Modus autē iſte quo traditus eſt hō in diaboli poteſtatē, nō ita debet intelligi tanq̄ deus hoc fecerit, aut fieri iuſſerit, ſed qđ tantū permiſerit, iuſte tñ. illo. n. deſerēte, peccātē peccati auctor illico inuaſit. Nec ita ſane deus deſeruit creaturā ſuā, vt nō ſe illi exhiberet deū creātē ⁊ viuificātē, ⁊ inter pœnalia mala etiā bona malis multa pſtantem. Nō. n. cōtinuit in ira ſua miſerationes ſuas. Nec hominē a lege ſuę poteſtatis amiſit, qn̄ in poteſtate diaboli eſſe permiſit. Si ergo cōmiſſio peccatorū ꝑ irā dei iuſtitiā hominē ſubdidit diabolo, pfecto remiſſio pctōrū p recōciliationē dei benignā eruit hominē ad diabolo. Non autē diabolus potētia dei, ſed iuſtitia ſuperādus fuit. Nam quid omnipotēte potētius, aut cuius creaturę poteſtas poteſtati creatoris comparari poteſt? Sed cū diabolus vitio peruerſitatis ſuę factus ſit amator potētię, ⁊ deſertor oppugnatorq; iuſtitię, ſic enī ⁊ hoīes eū tāto magis imitātur, quāto magis neglecta vel ētiā oſa iuſtitia potētię ſtudēt, eiuſq; vel adeptiōe lętātur, vel inflāmant̄ cupiditate, placuit deo vt ꝓp eruēdū hoīes de diaboli ptāte, nō poi diabol⁹, ſʒ iuſtitia vinceref, atq; ita ⁊ hoīes imitātes xp̄m iuſtitia q̄rerēt diabolū vīcere, nō poi. Quę ē igit̄ iuſtitia q̄ vict⁹ ē diabol⁹? Quę ē inq̄, niſi iuſtitia Ieſu xp̄i? Et quomō vict⁹ ē? Quia cū i eo nihil morte dignū iueniret, occidit eū tñ. Et vtiq; iuſtū eſt vt debitores quos tenebat liberi dimitterētur in

Margin notes:

D

Eph. i.

Galat. ij.

Declarat quō dicimur iuſtificati in ſanguine Chriſti, ⁊ recōciliati deo ꝑ mortē filij eius.

Eph. ij.

Colo. ij.

Originalis peccati generalitas

E

Filij diffidētię

Deus nō tradidit hominē in poteſtatem diaboli effectiue vel pceptiue, ſed tātūmodo permiſſiue.

Diabolus qualiter vincatur.

Diabolus victus iuſtitia ⁊ nō potentia.

Diabolus inde victus

Iudæos ad oc/ciſione Chriſti. eum credentes, quem ſine vllo debito occiderunt. Hoc eſt quod iuſti-
ficari dicimur in Chriſti ſanguine. Sic quippe in remiſſionem pec-
catorum noſtrorum innocens ille ſanguis effuſus eſt. Vnde ſe di-
ps.lxxxvij. cit in pſalmis inter mortuos liberum. Solus enim a mortuis debito
liber eſt mortuus. Hinc & in alio pſalmo dicit, Quæ non rapui
ps.lxviij. tunc exſoluebam: rapinam volens intelligi peccatum, quia vſur-
patum eſt contra licitum. Vnde per os etiam carnis ſuæ, ſicut in
Ioan.xiiij. euangelio legitur, dicit, Ecce venit princeps mundi huius, & in
me nihil inuenit. id eſt nullum peccatum. Sed vt ſciant omnes
Ibidem. (inquit) quia voluntatem patris mei facio, ſurgite eamus hinc.
Et pergit inde ad paſſionem, vt pro debitoribus nobis quod ipſe
G non debebat exolueret. Nunquid iſto iure æquiſſimo diabolus vin-
ceretur, ſi potentia Chriſtus cum illo agere, non iuſtitia voluiſſet?
Mediator noſter debuit eſſe deus & homo. Sed poſtpoſuit quod potuit, vt prius ageret quod oportuit. Ideo au-
tem illum eſſe opus erat & hominem & deum. Niſi enim homo
eſſet, non poſſet occidi. Niſi & deus eſſet, non crederetur voluiſſe
quod potuit, ſed non potuiſſe quod voluit. Quid enim iuſtius quam
vſq; ad mortem crucis pro iuſtitia peruenire? Et quod potentius
quam reſurgere a mortuis, & in cælum cum ipſa carne in qua eſt oc-
Iuſtitia Chriſti. Potētia xpi. ciſus aſcendere? Iuſtitia ergo prius, & potentia poſtea diabolum
Diabolus prius victus eſt iuſti/tia quam potē/tia: vtroq; tamē modo victus. vicit. Iuſtitia ſcilicet, quia nullum peccatum habuit, & ab illo eſt
iniuſtiſſime occiſus. Potentia vero, quia reuixit mortuus, nunquam
poſtea moriturus. Sed potentia diabolum viciſſet etiam ſi ab illo
non potuiſſet occidi. quamuis maioris ſit potentiæ & ipſam mor-
Maioris eſt po/tētiæ a mortuis reſurgere, quā ab ea ſe pſeruare. tem vincere reſurgendo, quam vitare viuendo. Sed aliud eſt pro-
pter quod iuſtificamur in Chriſti ſanguine, cum per remiſſionem
peccatorum eruimur de diaboli poteſtate. Hoc ad id pertinet, quod
a Chriſto iuſtitia diabolus victus eſt, non potentia. Ex infirmitate
quippe quam ſuſcepit in carne mortali, non ex immortali poten-
i.Cor.i. tia crucifixus eſt Chriſtus. De qua tamen infirmitate ait apoſtolus,
H Ex ſermone de paſſione domi/ni. Quod infirmum eſt dei fortius eſt hominibus. Si enim cum ini-
mici eſſemus reconciliati ſumus deo per mortem filij eius, multo
magis reconciliati ſalui erimus in vita ipſius. ¶ Ergo pro impijs
Chriſtus mortuus eſt. Et Chriſtus deus eſt. Quomodo non repe-
ret inuentus in vita dei iuſtus, quando ne periret morte dei quæſi-
tus eſt impius? In vita enim dei ſalui erimus, quia in vita noſtra
perieramus. Sed cum audimus & vitam dei, & mortem dei, diſcer-
namus quid, vnde ſit. Vitam quippe attulit nobis, mortem vero
accepit a nobis. Nec tamen pro ſuo merito, ſed pro nobis. MVL-
to magis nunc iuſtificati in ſanguine ipſius ſalui erimus ab ira per
Ex tracta. ps.xcvi. ipſum. ¶ Filius dei pro nobis mortuus eſt. Securus eſto accepitu-
rum te vitam ipſius qui pignus habes mortem ipſius. Pro quibus
enim mortuus eſt. Nunquid pro iuſtis? Paulum interroga. Etenim
Chriſtus pro impijs mortuus eſt. Impius eras, & mortuus eſt pro te.
Iam iuſtificatus es, & deſeret te? Qui iuſtificat impium, relinquet pium?

Cur ergo nõ fieret et mors Christi? immo aut non potius omissis Ex libro de
alijs innumerabilibus modis quibus ad nos liberandos vti poſſet Trinitate xiij.
omnipotens, ipſa potiſſimum eligeretur vt fieret, vbi nec de di- ca. xvi.
uinitate eius aliquid imminutum eſt aut immutatum, & de hu-
manitate ſuſcepta tantum beneficij collatum eſt hominibus, vt A
a dei filio ſempiterno, eodemq; hominis filio mors temporalis
indebita redderetur, qua eos a ſempiterna morte debita liberaret?
Peccata noſtra diabolus tenebat, & per illa nos merito adigebat
in mortem. Dimiſit ea ille qui ſua non habebat, & ab eo immeri-
to eſt perductus ad mortem. Tanti valuit ſanguis ille, vt nemine
Christo indutum in æterna morte debita detinere debuerit, qui Efficatia ſanguinis Christi.
Christum morte indebita vel ad tempus occidit. Cõmendat ergo
charitatem ſuam deus in nobis: quoniam cum adhuc peccatores
eſſemus, Chriſtus pro nobis mortuus eſt. Multo magis iuſtificati
nunc in ſanguine ipſius ſalui erimus ab ira per ipſum. Iuſtificati,
inquit, in ſanguine ipſius. Iuſtificati plane in eo quod a peccatis
omnibus liberati. Liberati autem a peccatis omnibus, quoniam
pro nobis eſt dei filius qui nullum habebat peccatum, occiſus. Ira dei.
Salui ergo erimus ab ira per ipſum. Ab ira vtiq; dei, quę nihil eſt
aliud quam iuſta vindicta. Non ergo ſicut hominis animi pertur-
batio ita eſt ira dei, ſed illius ira eſt cui dicit alio loco ſancta ſcri-
ptura, Tu autem domine virtutum cum tranquilitate iudicas.
Si ergo iuſta diuina vindicta tale nomen accepit, etiam reconci-
liatio dei quæ recte intelligitur, niſi cum talis ira finitur? Nec ini-
mici eramus deo, niſi quemadmodum iuſtitiæ ſunt inimica pec-
cata. Quibus remiſſis tales inimicitię finiuntur, & reconciliantur iu-
ſto quos ipſe iuſtificat. Quos tamen etiam inimicos vtiq; dilexit: B
quandoquidem filio proprio non pepercit, ſed pro nobis omni- Rom. viij.
bus (cum adhuc inimici eſſemus) tradidit eum. Recte ergo Apo
ſtolus ſecutus adiunxit. Si enim cum inimici eſſemus reconciliati
ſumus deo per mortem filij eius, per quam facta eſt illa remiſſio
peccatorum, multo magis reconciliati ſalui erimus in vita ipſius.
In vita ſalui, qui per mortem reconciliati. Quis enim dubitet da-
turũ amicis vitã ſuam, pro quibus inimicis dedit mortẽ ſuam.

Non ſolum autem, ſed & gloriamur (inquit) in deo per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, per quem nunc reconcilia tionem accipimus.

Non ſolum ait, ſalui erimus, ſed & gloriamur, nec in no-
bis, ſed in deo, nec per nos, ſed per dominũ noſtrũ Ieſum
Chriſtum, per quem nunc reconciliationem accepimus
ſecundum ea quæ ſuperius diſputata ſunt. Deinde ſubiungit Apo
ſtolus. Propter hoc ſicut per vnum hominem peccatum in hunc
mundum intrauit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines
mors pertranſijt in quo omnes peccauerunt, & cætera. In quibus

Adam primus prolixius de duobus hominibus diſputat: vno eodemq; primo Adam per cuius peccatum & mortem tanquam hæreditarijs ma lis poſteri eius obligati ſumus: altero autem ſecundo Adā, q nō homo tantū ſed & deus eſt, quo ꝓ nobis ſoluente qđ nō debebat, a debitis & paternis, & ꝓprijs liberati ſumus. Proinde qm̄ ꝑ vnum illū tenebat diabolus oēs ꝑ eius carnalē vitiatā concupiſcentiam ge nitos, iuſtū eſt vt ꝑ hunc vnū, dimittat oēs per ipſius immacu latam gratiam ſpiritaliter regeneratos.

Adam ſecūdus

C

Propterea ſicut per vnum hominem peccatum intrauit in hunc mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertranſiit.

Ex lib. de bapti ſmo paruulorū. I.

Error Pelagia norū de peccato originali.

PRimæ tranſgreſſionis pctm̄ non ꝓpagatione in alios homines ex primo hoie, ſed imitatione tranſiiſſe Pelagiani calūniant. Hinc eni & in paruulis nolunt credere ꝑ baptiſmū ſolui originale pctm̄, qđ in naſcentibus nullū eſſe oīno contendunt. Sed ſi Apl's pctm̄ illud cōmemorare voluiſſet, quod in hunc mūdū nō ꝓpagatione ſed imitatione intrauerit, eius princi pē nō Adā ſed diabolū diceret, de quo ſcriptū eſt, Ab initio dia bolus peccat. De quo & legit in libro ſapientiæ. Inuidia aūt diabo li mors intrauit in orbē terrarū. Nam qm̄ iſta mors ſic a diabolo vero in hoies, non q ab illo fuerunt ꝓpagati, ſed q eum fuerint imitati: continuo ſubiunxit: Imitantur aūt eū qui ſunt ex pte ipſius. Proinde Apl's cum illud pctm̄ ad mortem commemoraret quæ ab vno in oēs propagatione tranſiſſet, eum principem poſuit a quo propagatio generis humani ſumpſit exordium. Imitantur q dē Adam quotquot per inobedientiā tranſgrediuntur mandatū dei. ſed aliud eſt qđ exemplum eſt voluntate peccantibus, aliud qđ origo eſt cū peccato naſcentibus. Nā & Chriſtū imitantur ſan cti eius ad ſequendā iuſtitiā. Vnde & idē Apl's dicit, Imitatores mei eſtote, ſicut & ego Chriſti. Sed præter hanc imitationē gratiæ eius, illuminationē iuſtificationēq; noſtram & intrinſecus operat illo opere de quo idē ꝓdicator eius dicit, Neq; qui plantat eſt ali quid, neq; qui rigat, ſed qui incrementū dat deus. Hec enim gra tia baptizatos quoq; paruulos ſuo inſerit corpori, qui certe imita ri aliquē needū valent. Sicut ergo ille in quo oēs viuificant, pter q ſe ad iuſtitiā exēplū imitantibus pbuit, dat & ſui ſpiritus occul tiſſimā fidelibus gratiam, quā latenter infundit & paruulis: ſic & ille in quo oēs moriuntur, pter q eis qui præceptū dñi voluntate tranſgrediuntur imitationis exēplū eſt, occulta & tabe carnalis concupiſcentiæ ſuæ, tabificauit in ſe oēs de ſua ſtirpe venientes. Hinc omnino nec aliunde Apoſtolus dicit. Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in oēs homines pertranſiuit. Deinde quod ſequitur.

Ioan. iij.

Sapient. ij.

D

. Cor. iiij.

I. Cor. iij.

In quo quatenus omnes peccauerunt.

Digitized by Google

QVam circunſpecte, ꝙ proprie, ꝙ ſine ambiguitate dictum eſt, ſi enim peccatum intellexeris quo per vnum hoiem intrauit in mũdũ, in quo oẽs peccauerunt, certe manifeſtũ eſt alia eſſe propria cuiuſq; peccata, in qbus hi tñ peccant quorum peccata ſunt: aliud hoc vnũ in quo omnes peccauerunt, qñ oẽs ille vnus homo fuerunt. Si aũt non peccatũ, ſed ille vnus homo intelligit̃ in quo vno hoie oẽs peccauerunt, qd iſta manifeſtatione manifeſtius? Nempe legimus iuſtificari in Chriſto qui credunt in eũ propter illi cõicationẽ ⁊ inſpirationem gratiae ſpiritalis, qua quiſquis haeret dño vnus ſpũs eſt. Quauis eũ ⁊ imitent̃ ſancti eius, legatur mihi tale aliquid de his qui ſanctos tas imitati ſunt: verũ quiſq; dictus ſit iuſtificatus in Paulo, aut in Petro, aut quolibet horũ, quorũ in populo dei magna, excellit au ctoritas, niſi ꝙ in Abrahã dicuntur benedici, ſicut ei dictum eſt, Benedicent̃ in te oẽs gentes, propter Chriſtũ qui ſemen eius eſt ſecundum carnẽ: Quod manifeſtius dr̃, cũ hoc idẽ ita dicit̃, Benedicent̃ in ſemine tuo oẽs gentes. Dictũ aũt quẽ ꝙ diuinis eloquijs peccaſſe vel peccare in diabolo cũ eum iniqui ⁊ impij oẽs imitẽtur, neſcio vtrũ quiſq; i reperiat. Quod tñ cũ Apls de primo homine dixerit, in quo oẽs peccauerunt, adhuc de peccati propagine diſceptatur, neſcio quae nebula imitationis opponitur. Attendite etiam quae ſequuntur. Cum enim dixiſſet, in quo omnes peccauerunt, ſecutus adiunxit.

Peccati in' eſſe tranſitus.

1. Cor. vi.

Iuſtificantur in ſolo Chriſto.

Gala. iij.

Vſq; ad legem enim pec catum in mundo fuit.

HOc eſt, quia nec lex potuit auferre peccatum quẽ ſubintrauit vt magis abundaret peccatum, ſiue naturalis lex, in qua quiſq; iã ratione vtens incipit peccato originali addere ⁊ propria, ſiue ipſa ꝙ ſcripta per Moyſen populo data eſt. Si enim data eſſet lex quae poſſet iuſtificare, vere ex lege eſſet iuſtitia. Sed concluſit ſcriptura omnia ſub peccato, vt promiſſio ex fide Ieſu Chriſti daretur credentibus.

Gala. iij.

Peccatũ aũt non deputabatur cum lex non eſſet.

¶ Quid eſt non deputabat̃, niſi ignorabatur ⁊ peccatũ eſſe non putabat̃? Neq; enim ab ipſo dño deo tanq̃ non eſſet habebat̃, cum ſcriptũ ſit, Quicũq; ſine lege peccauerunt ſine lege peribunt.

Deputatũ

Rom. ij.

Sed regnauit (inqt) mors ab Adã vſq; ad Moyſem.

IDeſt, a primo homine vſq; ad ipſam ẽt legẽ ꝙ diuinitus promulgata eſt, quia nec ipſa potuit regnũ mortis auferre. Regnũ enim mortis vult intelligi, qñ ita dñatur in hoibus reatus peccati, vt eos ad vitam aeternã, ꝙ vera vita eſt, venire non ſinat, ſed ad ſecundã ẽt ꝙ poenaliter aeterna eſt, mortẽ trahat. Hoc regnũ mortis ſola in quolibet hoie grã deſtruit Saluatoris, ꝙ operata eſt ẽt in antiquis ſanctis, quicũq; ante ꝙ Chriſtus in carne veniret, ad eius

Regnũ mortis.

Digitized by Google

Lex Moyſi non poterat adiuuare, ſed ſolum præcipere.

tamen adiuuantem gratiam, non ad legis literam, quæ iubere tantum non adiuuare poterat, pertinebant. Hoc nãq; occultabatur in vetere teſtamento pro temporum diſpenſatione iuſtiſſima, ꝙ nunc reuelatur in nouo. Ergo in omnibus regnauit mors ab Adã vſq; ad Moyſen, qui Chriſti gratia non adiuti ſunt vt in eis regnũ mortis deſtrueretur.

Etiam in eis qui non peccauerunt in ſimilitudinẽ præuaricationis Adæ.

¶ Id eſt, qui nondum ſua & propria voluntate ſicut illi, peccauerunt, ſed ab illo peccatum originale traxerunt.

Qui eſt forma futuri.

QVia in illo conſtituta eſt forma condemnationis futuris poſteris, qui eius propagine crearentur, vt ex vno omnes in condemnationem naſcerentur, ex qua nõ liberat niſi gratia Saluatoris. Scio quidem pleroſq; latinos codices
B ſic habere. Regnabit mors ab Adam vſq; ad Moyſen, in eos qui peccauerunt in ſimilitudinem præuaricationis Adæ. Quod etiam ipſum qui ita legunt, ad eundem referunt intellectum, vt in ſimilitudinem præuaricationis Adæ peccaſſe accipiant, qui in illo peccauerunt vt ei ſimiles crearentur, ſicut ex homine homines, ita ex peccatore peccatores, ex mortuo morituri, damnatoq; damnati. Græci autem codices (vnde in latinam linguam interpretatio facta eſt) aut omnes, aut pene omnes, id quod a me primo poſitum eſt habent.

Sed non (inquit) ſicut delictum, ita & donatio. Si enim ob vnius delictum multi mortui ſunt, multo magis gratia dei, & donum in gratia vnius hominis Ieſu Chriſti, in multos abundauit.

Non ſunt plures prædeſtinati ꝙ reprobati.

NOn magis multos, id eſt multo plures homines, neq; enim plures iuſtificantur ꝙ condemnantur, ſed multo magis abundauit. Adam quippe ex vno ſuo delicto reos genuit, Chriſtus aũt & quæ homines delicta propriæ voluntatis ad originale in quo nati ſunt addiderunt, gratia ſua ſoluit atq; donauit. Quod euidentius in conſequentibus dicit. Verum illud diligentius intuere, quod ait ob vnius delictum multos mortuos. Cur enim ob illius vnius & non potius ob delicta ſua propria, ſi hoc loco intelligenda eſt imitatio non propagatio? Sed attende quod ſequitur.

A **Et non ſicut per vnum peccatum, ita & donum. Nam iudicium quidem ex vno in cõdẽnationẽ, gratia aũt ex multis delictis in iuſtificationem.**

Digitized by Google

NVnc dicant vbi locus habeat in his verbis illa imitatio. Ex vno,inquit,in condemnationem. Quo vno niſi delicto? Hoc enim explanat cum adiungit,Gratia autem ex multis delictis in iuſtificationem. Cur ergo iudicium ex vno delicto in condemnationem,gratia vero ex multis delictis in iuſtificationem? Nonne ſi nullum eſt originale delictum,non ſolum ad iuſtificationem gratia,ſed & iudicium ad condemnationes ex multis delictis homines ducit? Neq; enim gratia multa delicta donat,& non & iudicium multa delicta condemnat. Aut ſi ppterea ex vno delicto in condẽnationẽ ducuntur,quia oĩa delicta q̃ condemnantur ex vnius illius imitatione commiſſa ſunt,eadem cauſa eſt cur ex vno delicto & ad iuſtificationẽ duci intelligãtur, quia oĩa delicta quę iuſtificatis remittunt, ex illius vnius imitatione cõmiſſa ſunt? Sed hoc videlicet non intelligebat Apoſtolus cum dicebat,Iudiciũ quidẽ ex vno delicto in condẽnationẽ,gratia vero ex multis delictis in iuſtificationẽ. Immo vero nos intelligamus Apoſtolũ,& videamus ideo dictũ,Iudiciũ ex vno delicto in condẽnationem,quia ſufficeret ad condemnationem & ſi non eſſet in hominibus niſi originale pctm̃. Quãuis enim condemnatio grauior ſit eorum qui originali delicto & propria coniunxerunt,& tanto ſingulis grauior,quanto grauius quis peccauit,tñ etiã illud ſolum quod originaliter tractũ eſt,non tñ a regno dei ſeparat,quo paruulos ſine accepta Chriſti gratia defunctos, intrare nõ poſſe ipſi & confitentur,verum & a ſalute,ac vita aeterna facit alienos,quę nulla eſſe alia poteſt prçter regnum dei,quo ſola Chriſti ſocietas introducit. Ac per hoc ab Adam in quo oẽs peccauimus, non oĩa noſtra peccata,ſed tñ originale peccatum traduximus: a Chriſto vero in quo oẽs iuſtificamur,non illius tñ originalis, ſed & caeterorum quę ipſi addidimus peccatorum remiſſionẽ conſequimur. Ideo non ſicut per vnũ peccatum ita eſt & donũ. Nam iudicium quidẽ ex vno delicto ſi non remittitur, id eſt originali, in condemnationem iam poteſt ducere: gratia vero ex multis delictis remiſſis,hoc eſt non ſolum originali,verum etiam caeteris omnibus,ad iuſtificationem perducit.

Propagationis nõ imitationis peccatũ in oẽs tranſit.

B Originale pctm̃ ad condẽnationem ſufficit.

Peccati originalis mala.

Si enim ob vnius delictum mors regnauit p vnũ, multo magis qui abundantiam gratiae & iuſtitiae accipiunt,in vita regnabunt,per vnũ Ieſum Chriſtum.

C

CVr ob vnius delictum mors regnauit per vnum,niſi quia vinculo mortis tenebantur in illo vno in quo oẽs peccauerunt,etiam ſi propria peccata non adderent? Alioquin non ob vnius delictum mors vnum regnauit,ſed ob delicta multa multorum per vnũquenq; peccantẽ. Nam ſi ppterea caeteri ob alterius delictũ mortui ſunt,quia illũ in delinquẽdo pcedẽtẽ ſubſequenti imitati ſunt,ille quoq; & multo magis ob alterius delictum

Diaboli potius q̃ Adae imitatores ſunt peccantes.

Digitized by Google

mortuus eſt,quę diabolus ita delinquendo praeceſſerat vt eſt delictum & ipſe ſuaderet. Adā vero nihil ſuaſit imitatoribus ſuis,& multi q imitatores eius dicunt fuiſſe,eū tale aliqd cōmiſiſſe vel non audierunt,vel oīno non crediderunt.Quanto igit rectius,ſicut iā dixi,diabolū principē conſtituiſſet Apſs,a quo vno pctm̄ & mortē p oēs tranſiſſe diceret:ſi hoc loco non ppagationē,ſed imitationē dicere voluiſſet:Multo em̄ rōnabilius Adā dr imitator diaboli quē ſuaſorē pcti habuit,ſi pōt quiſq; imitari & illum qui nihil tale ſuaſit,vel oīno quē neſcit.Quid eſt aūt, qui abundantiā gratiae & iuſtitię accipiunt,niſi q non ei tm̄ pctō in quo oēs peccauerunt,ſed & q addiderunt gratia remiſſionis dat:eiſq; hominibus tanta iuſtitia donat,vt cū Adā conſenſerit ad pctm̄ ſuadenti,non cedant iſti & cogenti:Et quidē multo magis in vita regnabunt,quo mortis regnū multo plures in ęternā poenā trahat:niſi intelligamus eos ipſos in vtroq; dici,qui tranſeunt ab Adā ad Chriſtum,id eſt a morte ad vitā:quia in vita ęterna ſine fine regnabunt,magis q̄ in eis mors temporaliter & cum fine regnauit.

Propagatū eſt malum.
Probatur bonū

Igitur ſicut per vnius delictum /in omnes homines ad condemnationem,ſic per vnius iuſtitiam /in omnes homines,in iuſtificationem vitae.

HOc vnius delictum ſi imitationem attendamus,non erit niſi diaboli. Sed quia manifeſtū eſt,de Adā non diabolo dici,reſtat intelligenda,non imitatio,ſed propagatio peccati.Nam & qd ait de Chriſto,per vnius iuſtificationē, magis hoc expreſſit q̄ ſi p vnius iuſtitiā diceret.Eam quippe iuſtificationem dicit qua Chriſtus iuſtificat impiū.Quā non imitandā appoſuit, ſed ſolus hoc pōt.Nam potuit Apoſtolus recte dicere,Imitatores mei eſtote ſicut & ego Chriſti.Nunq; aūt diceret, Iuſtificamini a me,ſicut & ego iuſtificatus ſum a Chriſto.Qm̄ poſſint eſſe & ſunt,& fuerunt multi iuſti hoīes & imitandi:iuſtus aūt & iuſtificans nemo niſi Chriſtus.Vnde dicit.Credenti in eū qui iuſtificat impiū deputatur fides eius ad iuſtitiā. Quiſquis ergo auſus fuerit dicere, iuſtifico te,conſequens eſt vt dicat etiam crede in me. Quod nemo ſanctorū recte dicere potuit niſi ſanctus ſanctorū.Creditis in deum,& in me credite.Vt qa ipſe iuſtificat impium,deputet fides eius ad iuſtitiā credenti in eū.Nā ſi ſola imitatio per Chriſtus iuſtos facit:Sicut em̄(inquit)p vnius delictum in oēs homines ad condēnationē,ſic p vnius iuſtificationē in oēs hoīes ad iuſtificationē vitae.Proinde iſti vnus & vnus,non Adā & Chriſtus,ſed Adā & Abel conſtitui debuerunt.Qm̄ cū multi nos in huius vitę tempore praeceſſerint pctōres,eoſq; imitati fuerint q poſteriorem tēpore peccauerunt,iō tū voluit iſti non niſi Adā dictū in quo oēs imitatione peccauerūt,qa primus hoīus ipſe peccauit. Ac p hoc Abel dici debuit,in quo vno ſiāt oēs imitatione iuſtificentur, quia

Iuſtificatio a ſolo Chriſto ē.

i.Cor.iiij.

Rom.iiij.

Ioan.xiiij.

ſit primus hominum iuſte vixit. Aut ſi propter quendam antiqui temporis ad noui teſtamenti exordium pertinentē, Chriſtus eſt poſitus ꝓp imitationē caput iuſtorū, Iudas eius traditor caput poni debuit pctōrū. Porro ſi ꝓpterea Chriſtus vnus eſt in quo oēs iuſtificant̄, quia non ſola eius imitatio iuſtos facit, ſed ꝑ ſpm̄ regenerans gratia, ꝓpterea ꝛ Adā vnus eſt in quo oēs peccauerunt, quia non ſola eius imitatio pctōres facit, ſed ꝑ carnē generans pœna. Ob hoc & dictū eſt, oēs ꝛ oēs. Neq; eñ qui generant̄ per Adā iidē ipſi oēs ꝑ Chriſtū regenerant̄. Sed hoc recte dictum eſt, quia ſicut nullius carnalis gñatio niſi ꝑ Adā, ſic ſpiritualis nullius niſi ꝑ Chriſtū. Nā ſi aliqui poſſent carne gñari non per Adā, ꝛ aliq generari ſpū non ꝑ Chriſtū, non liquide oēs ſiue hic, ſiue ibi dicerent̄. Eoſdē aūt oēs poſtea multos dicit. Poſſunt quippe in aliqua re oēs eſſe q̄ pauci ſunt. Sed multos hꝫ gñatio carnalis, multos ꝛ ſpiritualis, q̄uis minus multos hæc ſpiritalis q̄ illa carnalis. Verū tñ q̄admodū illa oēs hꝫ hoīes, ſic iſta oēs iuſtos hoīe. Quia ſicut nemo preter illam homo, ſic nemo preter iſtā iuſtus hō. Et vtriq; multi.

Sicut enim per inobediētia vnius hominis peccatores conſtituti ſunt multi: ita per obedientiā vnius hominis, iuſti conſtituentur multi. Lex aūt ſubintrauit vt abundaret delictum. Gal. 3.

℃ Hoc ad originale homines addiderunt iā propria voluntate, non per Adā. Sed hoc quoq; ſoluitur ſanaturq; per Chriſtum.

Quia vbi abundauit peccatum, ſuper abundauit & gratia. Vt quēadmodū regnauit peccatū i mortē.

Etiā, qđ nō ex Adā traxerunt hoīes, ſed ſua volūtate addiderūt.

Sic & gratia regnet per iuſtitiam in vitam æternā.

℃ Non tamen aliqua iuſtitia præter Chriſtum, ſicut aliqua peccata præter Adam. Ideo cum dixiſſet, Quemadmodum regnauit pctm̄ in morte, hic non addidit per vnū, aut ꝑ Adā, quia iam ſupradixerat de pctō illo qđ ſubintrante lege abundauit. Et hoc vtiq; non eſt originis, ſed iā propriæ voluntatis. Cū aūt dixiſſet, Sic gratia regnet per iuſtitiā in vitam æternam, addidit.

Per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum.

Quia generante carne illud tantummodo trahitur quod eſt originale peccatum, regenerante autem ſpiritu non ſolum originalis, ſed etiam voluntariorum fit remiſſio peccatorum. Poteſt proinde recte dici paruulos ſine baptiſmo de corpore exeuntes, in damnationem omnium mitiſſimā futuros. Multū aūt fallit ꝛ fallit̄, q eos in dānationē ꝑdicat nō futuros, dicēte Apl'o, Iudiciū ex vno delicto in ɔdēnationē. Simul atq; poſt ꝛ mortē primi hoīs obnoxij naſcunt̄ in carne, eſt iuſti-

Dānatio paruulorū decedētiū ſine baptiſmo mitiſſima oīm poteſt

Eccle.xxv. tiȩ virginitate ſec̄di hoīs ſociati renaſcunt in baptiſmo. Sic ⁊ in
eccleſiaſtico ſcriptū eſt. A muliere initium factum eſt peccati, ⁊ p
illam omnes morimur. Siue autem a muliere, ſiue ab Adam di
catur, vtrunq; ad primum hominem pertinet. Quoniam ſicut no
uimus mulier ex viro eſt, ⁊ vtriuſq; vna caro eſt. Vnde ⁊ illud qđ
Ephes.v. ſcriptum eſt. Et erunt duo in carne vna. Igitur iam non duo (ing
Ex lib. Enchiridi. dominus) ſed vna caro. ¶ Sed homo habet ⁊ pœnam propriā
quæ etiam corporis morte punitus eſt. Mortis quippe ei ſuppliciū
deus comminatus fuerat ſi peccaret, ſic eum muniens libero ar
bitrio, vt tamen regeret imperio, terreret exitio: atq; in paradiſi fe
licitate tanq̄ in vmbra vitæ (vnde cuſtodita iuſtitia in meliora
conſcenderet) collocauit. Hinc poſt peccatum exul effectus, ſtir
pem quoq; ſuam quam peccando in ſe tanquam in radice vitia
uerat, pœna mortis ⁊ damnationis aſtrinxit, vt quicquid pro
lis ex illo ⁊ ſimul damnata per quam peccauerat coniuge, per
carnalem concupiſcentiam (in qua inobedientiæ pœna ſimilis re
tributa eſt) naſceretur, traheret originale peccatum, quo trahere
tur per errores doloresq; diuerſos, ad illud extremum cum deſe
ctoribus angelis, vitiatoribus, ⁊ poſſeſſoribus, ⁊ conſortibus ſuis
ſine fine ſupplicium. Sic per vnum hominem peccatum intrauit
Mundus. in mundum, ⁊ per peccatum mors, ⁊ ita in omnes homines per
tranſiuit in quo omnes peccauerunt. Mundum quippe appellauit
A Apoſtolus eo loco vniuerſum genus humanum. Præter hoc vincu
lum concupiſcentiæ carnalis natus eſt Chriſtus, ſine maſculo ex
Ex tractatu. ps.l. virgine concipiente de ſpiritu ſancto. ¶ Non poteſt dici iſte in ini
quitate conceptus, nec poteſt dici, in peccatis mater eius in vtero
Chriſtus ſine originali cōceptus. eum aluit, cui dictum eſt, Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, ⁊ vir
tus altiſſimi obumbrauit tibi. Pœna enim carnis mors. Et ineſt vtiq;
ipſa mortalitas. Vnde apoſtolus non moriturum corpus dixit,
Ro.viij. ſed mortuum. Corpus quidem mortuum eſt propter peccatum:
ſpiritus autem vita eſt propter iuſtitiam. Quomodo ergo ſine vin
culo peccati naſcitur, qui concreſcit ⁊ ſeminatur de corpore mor
Opus matrimonij poteſt eſſe ſine culpa non ſine pœna. tuo propter peccatum? Opus hoc caſta in coniuge non habet cul
pam: ſed origo peccati trahit ſecum debitam pœnam. Non enim
maritus quia maritus eſt, mortalis non eſt. Aut aliunde niſi pec
cato mortalis eſt? Erat enim ⁊ dominus mortalis, ſed non de pec
cato. Suſcepit pœnam noſtram: ſoluit culpam noſtram. Merito er
go in Adam omnes moriuntur, in Chriſto omnes viuificabuntur.
Per vnum enim hominem (ait apoſtolus) peccatum in hunc mun
dum intrauit, ⁊ per peccatum mors, ⁊ ita in omnes homines per
tranſiit, in quo omnes peccauerunt. Definita ſententia eſt. In Ad
B (inquit) omnes peccauerunt. Solus eſſe innocens infans potuit, qui
Ex ſermõe.iiij. de verbis apoſtoli. de opere Adam non eſt natus. Videte ergo fratres, videte genus
humanū a prima illius primi hominis morte fluxiſſe. ¶ Etenim
peccatum a primo homine intrauit in hūc mūdū, ⁊ per peccatū

mors, ⁊

Digitized by Google

mors, & ita in omnes homines pertranſijt. Verbum attendite quod audiſtis cõſiderate, videte quid eſt pertranſijt. Inde eſt paruulus reus. Peccatum non eum fecit, ſed traxit. Peccatum illud peccatori nõ in fonte manſit, ſed pertranſijt. Non in illum, aut illum, ſed in omnes homines pertranſijt. Genuit peccatores morti obnoxios primus peccator, primus præuaricator. Venit ad ſaluãdos de virgine ſaluator: qui ad te non quia veniſti, venit. Non enim ille de concupiſcentia maris & fœminæ, non de illo vinculo concupiſcentię. Sanctus, inquit, ſpiritus ſuperueniet in te. Dictum eſt hoc virgini in fide ferventi, non concupiſcentia carnis æſtuanti. Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi. Quæ tale vmbraculum haberet, quãdo ardor libidinis æſtuaret? Qui ergo, non quia veniſti ad te venit, liberat te, vbi te inuenit.

Peccatum originale quomodo pertranſit in omnes.

Lucę.i.

Illud enim vbi vel maxime fides Chriſtiana cõſiſtit, quod per hominem mors, & per hominẽ reſurrectio mortuorum: ſicut enim in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes viuificabũtur: & quod per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertranſijt, in quo omnes peccauerunt: & quod iudiciũ quidem ex vno in cõdemnationem, gratia autem ex multis delictis in iuſtificationẽ, & quod per vnius delictum in omnes homines ad condemnationem, & per vnius iuſtificationem in omnes homines in iuſtificationem vitę, & ſi qua alia teſtimonia, declarant neminem naſci ex Adam niſi vinculo delicti & damnationis obſtrictum, neminemq́ inde liberari niſi renaſcendo per Chriſtum: tã inconcuſſe tenere debemus, vt ſciamus eũ qui hoc negauerit, nullo modo ad Chriſti fidẽ, & ad eam, quæ per Chriſtum datur puſillis & magnis, dei gratiam pertinere. Vnde ſi origo animæ lateat, dum tamen redẽptio clareat, periculum non eſt. Neq; enim in Chriſtum credimus vt naſcamur, ſed vt renaſcamur, quomodocunq; nati fuerimus.

Ex epiſtola ad Optat. epiſc.

i. Cor. xv.

C

Hactenus autem dicimus ſine periculo latere animæ originem, vt non tamen eam partem dei eſſem credamus, ſed creaturam: nec de deo natam, ſed ab eo factam atq; in eius genus adoptandam mirabili dignatione gratiæ, non parili dignitate naturę, nec eam corpus eſſe ſed ſpiritum, nec creatorem ſed creaturam, nec ideo veniſſe in hoc corpus corruptibile quo grauatur, quod illuc eas vitæ in cœleſtibus, vel in quibuslibet alijs mundi partibus antea male geſtæ, & meritã compulerint. Nõdum enim natos Apoſtolus cum de Rebeccæ geminis loqueretur, nihil egiſſe dicit boni vel mali, vt non ex operibus quibus nullus alter diſtinguebatur ab altero, ſed ex vocante diceretur minorem ſeruiturum eſſe maiorem. His igitur firmiſſime conſtitutis, ſi tam reconditum, atq; abditũ eſt in occultis operibus dei, vt nec ſcripturarum diuinarum manifeſto documento declaratur vtrũ quoque nihil boni vel mali nõdũ nati ipſi credendi ſint, quia non ex alijs propagatæ, ſed mox ex

De aïa hoīs

D

Rom. ix.

Digitized by Google

nihilo creatas animas ſinguli accipiunt: tamen quia cum eſſent origi-
naliter in parentibus adhuc ipſi nulli erant qui ſuas & proprias vi-
tas agerent: illa tamen ſit fides ſalua. qua credimus nullum ho-
minem ſiue maioris, ſiue paruulæ cuiuſlibet & recentis ætatis, libera-
ri a contagione mortis antiquæ, & obligatione peccati, quod pri-
mæ natiuitati contraxit: niſi per vnum mediatorem dei & hominum
Chriſtum Ieſum. Cuius hominis eiuſdemq; dei ſaluberrima fide
etiam illi iuſti ſalui facti ſunt, qui priuſquam veniret in carne credide-
runt in carnem venturum. Eadem namq; fides eſt & noſtra & illorum:
Fides antiquorum. quoniam hoc illi crediderunt futurum, quod nos credimus factum.
Vnde dicit Apoſtolus Paulus: Habentes autem eundem ſpiritum
ij. Cor. iiij. Pſ. cxv. fidei ſecundum quod ſcriptum eſt, Credidi propter quod locutus ſum:
& nos credimus propter quod & loquimur. Si ergo eundem ſpiritum
fidei & illi habebant, qui venturum in carne Chriſtum prenunciaue-
runt, quem etiam illi qui eum veniſſe nunciauerunt, ſacramenta potuerunt eſſe
pro temporum diuerſitate diuerſa, ad vnitatem tamen eiuſdem fidei
B concordiſſima recurrentia. ¶ Scriptum eſt in actionibus Apoſtolo-
Ex lib. i. de bap- rum loquente Apoſtolo Petro. Nunc ergo quid tentatis deum,
tiſmo paruu- imponere iugum ſupra colla diſcipulorum quod neq; patres no-
lorum. Act. xv. ſtri neq; nos potuimus portare? Sed per gratiam domini Ieſu cre-
dimus nos ſaluos fieri, quemadmodum & illi. Si ergo & illi patres por-
tare iugum legis veteris non valentes, per gratiam domini Ieſu ſaluos
Rom. i. ſe fieri crediderunt, manifeſtum eſt quod hæc gratia etiam antiquos
iuſtos viuere fecit ex fide. Iuſtus enim ex fide viuit. Proinde cum omnes
iuſti, hoc eſt veraces dei cultores, ſiue ante incarnationem, ſiue poſt
incarnationem Chriſti, nec vixerint, nec viuant niſi ex fide incarnatio-
nis Chriſti, in quo eſt gratiæ plenitudo, profecto quod ſcriptum eſt,
Act. iiii. Non eſt aliud nomen ſub cælo in quo oporteat nos ſaluos fieri, ex illo
tempore valet ad ſaluandum genus humanum, ex quo in Adam vitiatum
eſt genus humanum. Ille vnus vnum peccatum miſit in mundum: iſte vero
vnus non ſolum illud vnum ſed cuncta ſimul abſtulit quæ addita inuenit.
Vnde dicit Apoſtolus. Non ſicut per vnum peccantem ita eſt & donum dei.
Nam iudicium quidem ex vno in condemnationem: gratia autem ex multis de-
F lictis in iuſtificationem. ¶ Quia vtiq; illud vnum quod originaliter tra-
Ex li. Enchirid. Originale etiam ſolum obnoxios damnationi facit. hitur, etiam ſi ſolum ſit, obnoxios damnationi facit: gratia vero ex
multis delictis iuſtificat homines, qui præter illud vnum quod communiter cum
omnibus traxit, ſua quoq; propria multa commiſit. Veruntamen quod pau-
lo poſt dicit. Sicut per vnius delictum in omnes homines ad condemnatio-
nem, ita & per vnius iuſtificationem in omnes homines ad iuſtificationem
vitæ: ſatis indicat ex Adam neminem natum niſi damnatione detineri, &
Ex lib. de bono perſeuerantiæ. neminem niſi in Chriſto renatum a damnatione liberari. Nam iudicium ex
vno in condemnationem, &c. ¶ Sed cur inquis gratia dei non ſecundum
Gratia non ſe- merita hominum datur? Reſpondeo, quoniam deus miſericors eſt. Cur ergo
cundum merita inquis non in omnibus? Et hic reſpondeo, quia deus iuſtus iudex eſt. Ac per
datur nec omnibus. hoc & gratis ab eo datur gratia, & iuſto eius in aliquibus iudicio demonſtratur.

tur, ipſis eis quibus datur cõferat gratia. Non itaqȝ fratres ingrati ſimus, quod ſecundum placitum voluntatis ſuę, in laudem glorię & gratię ſuę, tam multos liberat miſericors deus de perditione tam debita, vt ſi inde nemi nẽ liberaret, nõ eſſe iniuſtus. Ex vno quippe oẽs in condẽnationem nõ iniuſtã iudicati ſunt filij irę, ſed iuſtam. Qui ergo liberatur, gratiã diligat: qui nõ liberatur, debitũ agno ſcat. Si in remittẽdo debitũ bonitas, in exigendo æquitas intelli gitur, nuſq̃ eſſe iniquitas apud deũ inuenitur. Igitur ſicut per vnius delictum in omnes homines in condemnationem, ſic per vnius iu ſtificationẽ in omnes homines in iuſtificationẽ vitę. ¶ Quemad modum enim omnes omnino pertinentes ad generationem vo luntatis carnis nõ moriũtur niſi in Adã, in quo omnes peccauerũt, ſic ex his omnes omnino pertinentes ad regenerationem volũ tatis ſpiritus, nõ viuificantur niſi in Chriſto, in quo omnes viuifi cantur. Quia ſicut per vnũ omnes ad cõdemnationem, ſic per vnum omnes ad iuſtificationem. Nec eſt vllus vlli medius locus, vt poſ ſit eſſe niſi cum diabolo, q nõ eſt cũ Chriſto. Vna eſt quippe caro peccati in qua omnes ad damnationem naſcuntur, & vna eſt caro in ſimilitudine carnis peccati, per quã oẽs a damnatione liberãtur. Nec ita dictũ eſt omnes, velut quicũq; naſcuntur in carne peccati, iidẽ ipſi oẽs mũdari intelligantur per carnẽ ſimilem carni peccati. Nõ enim omnium eſt fides: ſed omnes pertinẽtes ad generationẽ cõnu bij carnalis, non naſcuntur niſi in carne peccati: & oẽs pertinẽtes ad generationẽ cõnubij ſpiritualis nõ mũdantur niſi per carnẽ ſimilẽ carni peccati. hoc eſt, illi per Adã ad cõdẽnationẽ: iſti per Chriſtum ad iuſtificationẽ. Tanq̃ ſi dicamus (verbi gr̃a) vna eſt obſtetrix in hac ciuitate, q̃ oẽs excipit, & vnus eſt magiſter q oẽs docet literas: neqȝ ibi poſſunt intelligi omnes niſi qui naſcuntur: neqȝ hic oẽs niſi q diſcunt. Nõ tamen oẽs q naſcuntur literas diſcunt. Sed hic omnis claret, qđ & illic recte dictũ eſt, oẽs excipit, præter cuius manus nemo naſcitur, & hic recte dictũ eſt, oẽs docet, præter cuius magiſteriũ nemo diſcit. Sicut dictũ eſt, ſicut per vnius delictũ in oẽs homines in cõdẽnationẽ, vt nullus prætermitteretur, ſic & in eo qđ dictũ eſt, Per vnius iuſtitiã i oẽs hoĩes iuſtificationẽ vitę, nullus prætermiſſus eſt, nõ q2 oẽs in eũ credũt, & baptiſmo eius abluũtur, ſed q2 nemo iuſtificat̃ niſi i eũ credat & baptiſmo eius abluat̃. Itaqȝ oẽs dictũ eſt, ne aliquo modo alio præter ipſum quo quiſq; ſaluus fieri poſſe credatur. ¶ Ego dico paruulũ natũ i eo loco, vbi ei nõ potuit per Xpĩ bapti ſmũ ſubueniri, morte præuẽtũ idcirco talẽ fuiſſe, id eſt ſine lauacro re generationis extitiſſe, q2 eẽ aliud nõ potuit. Abſoluet ergo eũ, & aperiet contra ſententiã dñi regnũ cęlorũ. Sed nõ eũ abſoluit Apl̃s q ait. Per vnũ hoĩem pctm̃ intrauit in mũdũ, & per pctm̃ mors, & ita in omnes homines pertranſit, in quo omnes peccauerant. Recte ergo ea damnatione quæ per vniuerſam maſſam currit, non ad mittitur in regnũ cęlorum, quamuis Chriſtianus nõ ſolum nõ [illegible]

A

G

Ex lib. I. de ba/ ptiſmo paruu/ lorum.

Nullum eſt me/ dium inter per/ tinere ad diabo/ lum, & pertinere ad Chriſtum.

D

Exemplis oſten/ dit quid dicatur/ [illegible]

H

I. Timo. II.

Ex libro de na/ tura & gratia. Paruulus non [illegible] baptizatus damnatur.

Chriſtus nuſ/ ſe nequit [illegible] damnatur.

Digitized by Google

A fuerit, ſed nec eſſe potuerit. Sed de infante non loquor: homo iu- vel ſenex in ea ratione defunctus eſt, vbi non potuit Chriſti nomen audire. Potuit fieri iuſtus per naturam & liberum arbitrium an non potuit? Si potuiſſe dicunt, ecce quod eſt crucem Chriſti euacuare, ſine illa quenquam per naturalem legem & voluntatis arbitrium iuſtificari poſſe contendere. Dicamus & hic. Ergo Chriſtus gratis mortuus eſt. hoc enim poſſent omnes etiã ſi mortuus ille non eſſet. Et ſi iniuſti eſſent, quia vellent eſſent, non quia iuſti eſſe non poſſent. Si autem ſine Chriſti gratia iuſtificari omnino non potuit, etiam iuſtum ſi audet abſoluat ſecundum verba ſua. Sicut enim per inobedientiam vnius hominis peccatores conſtituti ſunt multi, ita per vnius obedientiam iuſti conſtituentur multi.

Gal. ij.

Ex tracta. ps. lxxi. Obedientię laus.

¶ Obedientia eſt in omnibus, & in omni rationali creatura, omniſq; iuſtitiæ origo atq; perfectio: ita vt duorum hominum, id eſt Adam qui fuit caput mortis noſtrę, & Chriſti qui eſt caput ſalutis noſtrę, hęc commendetur magna diſtinctio, quia ſicut per inobedientiam vnius hominis peccatores conſtituti ſunt multi, ita & per obedientiam vnius hominis iuſti conſtituentur multi.

Ex li. de Geneſi ad literam. i. Cor. xv.

¶ Apoſtolus gratiam qua ſalui efficimur magna intentione commendans dicit, Sicut in Adam omnes moriuntur, ſic & in Chriſto omnes viuificabuntur. Et ſicut per inobedientiam vnius hominis peccatores conſtituti ſunt multi, ſic & per obedientiam vnius hominis iuſti conſtituentur multi. Eoſdemq; multos peccatores non quibuſdam exceptis, ſed omnes intelligi volens, ſuperius ait

B de Adam, In quo omnes peccauerunt. vnde vtiq; infantium animæ non poſſunt ſecerni. Lex autem ſubintrauit vt abundaret delictum. Vbi aũt abundauit delictum ſuperabundauit & gratia.

Ex tractatu Euangelij ſcd Ioan. iij.

¶ Hoc proderat ſuperbis, vt abundaret delictum. Multum enim ſibi dabant, & quaſi viribus ſuis multum aſſignabant, & non poterant implere iuſtitiam, niſi adiuuaret ille qui iuſſerat. Superbiam illorum volens domare deus, dedit legem tanquam dicens, Implete, ne putetis deeſſe iubentem. Non deeſt qui iubeat, ſed deeſt qui impleat. Si ergo deeſt qui impleat, vnde non implet? Quia natus cum traduce peccati & mortis, de Adam ſecum traxit quod ibi conceptum eſt. Cecidit primus homo, & omnes qui de illo nati ſunt, de illo traxerunt concupiſcentiam carnis. Oportebat ut naſceretur alius homo, qui nullam traxit concupiſcentiam. Ipſa eſt gratia fratres mei, ipſa eſt veritas, quia promiſſa & exhibita. Non erat iſta in veteri teſtamento, quia lex minabatur, non opitulabatur: iubebat, non ſanabat: languorem oſtendebat, non auferebat: ſed illi præparabat medico venturo cum gratia & veritate tanquam ad aliquem quem curare vult medicus mittat primum ſeruum ſuum, vt ligatum illum inueniat. Sanus non erat, ſanari nolebat, & ne ſanaretur, ſanum ſe eſſe iactabat. Miſſa lex eſt, ligauit

Lex non opitulabatur nec ſanabat vt gratia.

C eum, inuenit ſe reum. Iã clamat de ligatione. Venit dominus cum

aut amaris aliquantum & acribus medicamentis. dicit enim ægro in ferro, dicit tolera, dicit noli diligere mundum, habeto patientiam, curet te ignis continentiæ, ſerrum perſecutionum tolerent vulnera tua. Expaueſcebat quia tu ligatus, liber ille & non ligatus bibit quod dabat tibi. Prior paſſus eſt vt te conſolaretur, tanquam dicens; Quod times pati pro te, prior patior pro te. Hæc eſt gratia, & magna gratia. Quis illam digne collaudet? Per ſeruum lex data reos fecit, per imperatorem indulgentia data, reos liberauit. Lex per Moyſen data eſt. Non ſibi aliquid amplius ſeruus aſſignet quã quod per illum factum eſt. Electus ad magnum miniſterius tanquam fidelis in domo, ſed tamen ſeruus, agere ſecundum legem poteſt, ſoluere a reatu legis non poteſt. Lex ergo per Moyſen data eſt, gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt.

Chriſtus liber docet nos ligatos quid pati debeamus vt ſanemus

Ex lib. de fide & operibus.

Pſ. cxx.

❡ Etiam temporibus apoſtolorum non intellectis quibuſdam, ſub obſcuris ſententijs Apoſtoli Pauli, hoc eum quidam arbitrati ſunt dicere, faciamus mala vt veniant bona; quia dixerat, Lex ſubintrauit vt abundaret delictum. Vbi autem abundauit delictum, ſuperabundauit gratia. Quod ideo verum eſt, quia legem accipientes homines qui de ſuis viribus ſuperbiſſime præſumebant, nec diuinum adiutorium ad vincendarum malarum concupiſcentiarum recta fide impetrantes, pluribus grauioribuſq; delictis etiam lege præuaricata onerati ſunt: ac ſic magno reatu compellente confugerunt ad fidem, qua miſericordiam & indulgentiã mererentur, & auxilium a Domino qui fecit cœlum & terram, vt diffuſa per ſpiritum ſanctum charitate in cordibus ſuis, in dilectione agerent, quę contra ſeculi huius concupiſcentias iubentur, ſecundum id quod prædictum fuerat in Pſalmo, Multiplicatæ ſunt infirmitates eorum, poſtea accelerauerunt.

D

Pſ. xv.

Pſ. xvi.

Ex lib. de ſpiritu & litera.

❡ Legis litera quæ docet non eſſe peccandum, ſi ſpiritus viuificans deſit, occidit. Sciri enim peccatum facit potius quã caueri, & ideo magis augeri quam minui, quia malæ concupiſcentiæ etiã præuaricatio legis accedit. Volens ergo Apoſtolus commendare gratiam quæ per Ieſum Chriſtum omnibus gentibus venit, ne Iudæi aduerſus cæteras gentes de accepta lege ſe extollerent, poſteaquam dixit peccatum & mortem per vnum hominem intraſſe in genus humanum, & per vnum hominem iuſtitiam & vitã æternam, illum Adam, & hunc Chriſtum apertiſſime inſinuans, ait. Lex autem ſubintrauit vt abundaret delictum. Vbi autem abundauit delictum, ſuperabundauit & gratia, vt quemadmodum regnauit peccatum in mortem, ſic & gratia regnet per iuſtitiam in vitam æternam per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum. Deinde proponens ſibi ipſe quæſtionem inquit.

Digitized by Google

CAPVT. VI.

QVID ergo dicemus? Permanebimus in peccato vt gratia abundet? Abſit.

VIdit enim a peruerſis peruerſe poſſe accipi quod dixerat, Lex ſubintrauit vt abundaret delictum. Vbi autem abundauit delictum, ſuperabundauit gratia. tanquam dixerit propter abundantiam gratiæ prodeſſe peccatum. Hoc diluens reſpondit, Abſit. atq; ſubiecit.

Qui enim mortui ſumus peccato, quomodo viuemus in eo? An ignoratis fratres quia quicunq; baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus?

Gal. 3.

HOc eſt, cum id præſtiterit gratia vt moreremur peccato, qd aliud facimus ſi viuimus in eo, niſi vt gratiæ ſimus ingrati? Neq; enim qui laudat beneficium medicinæ, prodeſſe morbos dicit & vulnera, a quibus illa hominem ſanat: ſed quanto maioribus medicina laudibus prædicatur, tanto magis vituperantur & horrentur vulnera & morbi, a quibus liberat quæ ita laudatur. Sic laus & prędicatio gratię vituperatio eſt, & damnatio delictorum. Demonſtranda enim fuerat homini fœditas languoris eius: cui contra iniquitatem ſuam, nec præceptum ſanctum & bonum profuit: quo magis aucta eſt iniquitas q̃ minuta: quandoquidem lex ſubintrauit vt abundaret delictum: vt eo modo conuictus, atq; confuſus videret non tantum doctorem ſibi eſſe neceſſarium, verum etiam adiutorem deum, a quo eius itinera dirigantur ne dominetur ei omnis iniquitas, & confugiendo ad opes diuinę miſericordię ſanetur, atq; ita vbi abundauit delictum, ſuperabundet gratia, non peccantis merito ſed ſubuenientis auxilio. Conſequenter eandem medicinam in paſſione & reſurrectione Chriſti myſtice demonſtratam oſtendit Apoſtolus dicens, An ignoratis quoniam quicunq; baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus? Conſepulti ergo ſumus illi per baptiſmum in mortem, vt quemadmodũ ſurrexit Chriſtus a mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Nẽpe ſatis lucet myſterio dominicę mortis & reſurrectionis, figuratũ vitę noſtrę veteris occaſum, & exortum nouę, demonſtratamq; iniquitatis abolitionẽ, renouationẽq; iuſtitię. Vñ igitur hoc tantum beneficium homini niſi per fidem Ieſu Chriſti? Hęc cogitatio ſancta ſeruat filios hominum, in protectione alarum dei ſperantes, vt inebrientur ab vbertate domus eius, & torrente voluptatis po-

Ps. xxxv.

[illegible] quoniam apud te ſunt eſt fons vitæ, et in lumine eius videbimus lumen. ¶ Per Moyſen data eſt lex, et hꝫ aliquid obſcurum traditio ipſa legis. Ad hoc enim data eſt lex, vt conuinceretur languidus, et medicum imploraret. Ipſa eſt via occulta dei. Ergo qa hoc ibi myſterium eſt, ideo datam legē vt conuincerentur peccatores, et ad gratiā accipiendā medicū implorarent. Vn̄ ille conuictus eſt quē in ſe transfigurat Paulus Apoſtolus, dicēs, Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Per mandatū enim demonſtrata illi erat quędā rixa in ſeipſo. Vn̄ dicit, Video aliam legē in mēbris meis repugnantē legi mentis meę, et captiuū me ducentē ſub lege peccati quę eſt in membris meis. Cognouit ſe in miſeria in gemitu, in rixa et contentione, ipſe ſecum ſibi non concordans, a ſe diſſonans, a ſe reſiliens. Et quid ait optans pacem veram pacem ſupernam? Infelix ego homo, qs me liberabit de corpore mortis huius? Gratia dei per Ieſum Chriſtū dn̄m noſtrum. Vbi enim abundauit pctm̄, ſuperabundauit gr̄a. Vn̄ aūt abundauit pctm̄? Lex aūt ſubintrauit vt abundaret pctm̄. Quare lege ſubintrante abundauit pctm̄? Quia nolebant ſe confiteri hoīes peccatores, addita lege facti ſunt et preuaricatores. Preuaricator enim non eſt quiſqꝫ niſi cū legē tranſgreſſus fuerit. Ipſe Apoſtolus hoc dicit, Vbi enim lex non eſt nec preuaricatio. Abundauit ergo peccatū, vt ſuperabundaret gratia. Ergo vt dicere cœperā, quia hoc eſt in lege magnum myſterium, ideo eam dat vt creſcente peccato humiliarentur ſuperbi, humiliati confiterentur, confeſſi ſanarentur. Hę ſunt vię occultę quas notas fecit Moyſi, per quem legem dedit qua pctm̄ abundaret, et ſuperabundaret gratia. Non crudeliter hoc fecit deus, ſed conſilio medicinæ. Aliquando enim homo videtur ſibi ſanus et ægrotat: et in eo quod ægrotat, quia non ſentit, medicum non quærit. Augetur morbus, creſcit moleſtia, quæritur medicus. ¶ Lex data eſt vt gratia quæreretur. Gratia data eſt vt lex impleretur. Neqꝫ ſuo vitio non implebatur, ſed vitio prudētiæ carnis: qḋ vitium per legē demonſtrandū, per gratiam ſanandum fuit.

Rom. xi. / [illegible] / Ps. cj. / Lex cur data ſit / Rom. vij. / Ibidem. / Abundātia pctī quo facta ſit p legem. / Rom. iiij.

Conſepulti enim ſumus cum illo per baptiſmum in mortem.

IGnoratis (inquit) quoniā quicunqꝫ baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus? Conſepulti ergo ſumus illi per baptiſmum in mortem. Vnde, niſi fide? Neqꝫ enim id in nobis perfectum eſt adhuc in nobiſmetipſis ingemiſcentibus, et adoptionē expectantibus redēptionē corporis noſtri. Spe enim ſalui facti ſumus. Spes aūt quæ videtur non eſt ſpes. Quod enim quis videt, quid ſperat? Si aūt quod nō videmus ſperamus, per patientiam expectamus. Sed eſt quia ipſa ſpes ex promiſſione veritatis certa nobis eſt, cum diceret, Conſepulti enim illi ſumus per baptiſmum in mortem, ſubiunxit et ait.

Ex libro. ij. ad [illegible] / A / Roma. viij. / Ibidem.

Vt quemadmodum ſurrexit Chriſtus a mortuis p gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Si enim cōplātati facti ſumus ſimulitudini mortis eius, ſimul & reſurrectionis erimus.

Eph. iiij. Col. iij.

Ex libro ad Bonifacium epiſcopum.

AMbulamus ergo in re laboris, ſed in ſpe quietis. in carne vetuſtatis. Semel imolatus eſt Chriſtus in ſeipſo: & tamē in ſacramento non ſolum per omnes paſchæ ſolemnitates, ſed omni die populis immolatur. Nec vtiq; mentitur, qui interrogatus eum reſponderit immolari. Si enim ſacramenta quādam ſimilitudinem rerum earum quarum ſacramenta ſunt nō haberent, nunime ſacramenta eſſent. Ex hac autem ſimilitudine plerunq; iam ipſarum rerum nomina accipiunt. Sicut ergo ſacramentum corporis Chriſti, corpus Chriſti eſt, ſacramentum ſanguinis Chriſti, ſanguis Chriſti eſt: ita & ſacramentum fidei fides eſt. Nihil eſt autem aliud credere quam fidem habere. Ac per hoc cū reſpondetur paruulus credere, qui fidei nondum habet effectum, reſpondetur fidem habere propter fidei ſacramentum, & conuertere ſe ad deum propter conuerſionis ſacramentum, quia & ipſa reſponſio ad celebrationem pertinet ſacramenti, ſicut de ipſo baptiſmo Apoſtolus ait. Conſepulti (inquit) ſumus Chriſto per baptiſmū in mortē. Nō ait ſepulturam ſignificamus, ſed prorſus ait: Conſepulti ſumus. Sacramentum ergo tantæ rei, non niſi eiuſdē vocabulo nuncupauit. Itaq; paruulum etſi nondum fides illa quæ in credentiū voluntate conſiſtit, iam tamē ipſius fidei ſacramētū fidelem facit. Nam ſicut credere reſpondentur, ita etiā fideles vocātur, non rem ipſam mente annuendo, ſed ipſius rei ſacramentū percipiendo. Cum autem ſapere homo cœperit, non illud ſacramentum reperit, ſed intelligit, eiuſq; veritati conſona etiam voluntate coaptatur. Hoc quā diu non poteſt, valebit ſacramentum ad eius tutelam aduerſus contrarias poteſtates. Et tantum valebit, vt ſi ante maiores vſum ætatis ex hac vita emigrauerit, per ipſum ſacramentum commendante eccleſiæ charitate ab illa condemnatione, quæ per vnum hominem intrauit in mundū, chriſtiano adiutorio liberetur. Hoc qui non credit, & fieri non poſſe arbitratur, profecto infidelis eſt, & ſi habet fidei ſacramentum. Longeq; melior eſt illi paruulus, qui etiam ſi fidem nondum habet in cogitatione, non ei tamen obijcem cōtrariæ cogitationis opponit: vnde ſacramentum eius ſalubriter p ercipitur.

Sacramēta ſunt quodāmodo ſimilia reb⁹ quarum ſunt ſacramenta.

B

C

Scientes qā vetus hō noſter ſimul crucifixus eſt.

In expoſitione Epiſtolæ ad Galatas.

Mors vnde ſit.

MOrtalitas vnde ſit, notum eſt credentibus. Ex pœna quippe maledicti peccati primi hominis, quam dominus ſuſcepit, & peccata noſtra pertulit in corpore ſuo ſuper lignum, Si ergo diceretur, mors maledicta eſt, nemo exhorreſceret:

Quid autem niſi mors domini pependit in ligno, vt mortem moriendo ſuperaret? Eadem igitur maledicta quae victa eſt. Item ſi diceretur peccatum maledictum eſt, nemo miraretur. Quid autem pependit in ligno, niſi peccatum veteris hominis, quod dominus pro nobis in ipſa carnis mortalitate ſuſcepit? Vnde nec erubuit, nec timuit Apoſtolus dicere pro nobis peccatum fuiſſe, addens vt de peccato damnaret peccatum. Non enim & vetus homo noſter ſimul crucifigeretur, niſi in illa morte domini peccati noſtri figura penderet, vt euacuaretur corpus peccati, vt vltra non ſeruiamus peccato. In cuius peccati & mortis figura etiam Moyſes in eremo ſuper lignum exaltauit ſerpentem. Perſuaſione quippe ſerpentis homo in damnationem mortis cecidit. Itaqꝫ ſerpens ad ſignificationem ipſius mortis conuenienter in ligno exaltatus eſt. In illa enim figura mors domini pendebat in ligno. Cui ſacramento ipſe dominus atteſtatus eſt dicens. Sicut exaltauit Moyſes ſerpentem in eremo, ita exaltari oportet filium hominis. Non enim & hoc in contumeliam domini Moyſen feciſſe aliquis dixerit, cum tanti in ea cruce ſalutem hominum eſſe cognoſceret, vt non ob aliud, ad eius indicium ſerpentem illum erigere iuberet, niſi vt in eum intuentes qui morſi a ſerpentibus morituri erant, continuo ſanarentur. Non igitur mirum ſi de maledicto vicit maledictum qui vicit de morte mortem, de peccato peccatum, de ſerpente ſerpentem. Maledicta autem mors, maledictum peccatum, maledictus ſerpens. Et haec omnia in cruce triumphata ſunt.

D
Nu. xxi.
Serpens a Moyſe exaltatus quid ſignificet.
Ioannis. iij.

Vt deſtruatur corpus peccati, vt vltra non ſeruiamus peccato. Qui enim mortuus eſt, iuſtificatus eſt a peccato. Si autem mortui ſumus cum Chriſto, credimus quia ſimul etiam viuemus cum Chriſto.

GRatia dei per baptiſmum eius qui venit in ſimilitudinẽ carnis peccati. Id igitur vt euacuetur caro peccati. Euacuatur autem, non vt in ipſa viuente carne concupiſcentia conſperſa & innata repente abſumatur, & non ſit, ſed ne obſit mortuo quae inerat nato. Nam ſi poſt baptiſmum vixerit, atqꝫ ad aetatem capacem praecepti peruenire potuerit, ibi habet cum qua pugnet, eamqꝫ adiuuante deo ſuperet, ſi non in vacuum gratiam dei ſuſceperit, ſi reprobatus eſſe noluerit. Nõ itaqꝫ hoc praeſtatur in baptiſmo, niſi forte miraculo ineffabili omnipotentiſſimi creatoris, vt lex peccati quae eſt in membris repugnans legi mentis, prorſus ac penitus extinguatur, & nõ ſit, ſed vt quicquid mali ab homine factũ, dictũ, cogitatũ eſt, cũ eidẽ concupiſcentiae ſubiecta mẽte ſeruiret, totũ aboleatur, ac velut factũ nõ fuerit habeatur, ipſa vero ſoluto reatus vinculo quo illã diabolus animã retinebat, & intercluſione deſtructa qua hominẽ a ſuo creatore ſeparabat, maneat in certamine quo corpus noſtrum caſtigamus, & ſeruituti ſubijcimus.

E
Ex libro de baptiſmo paruulorum.
Pugna adulti baptizati.

Digitized by Google

Scientes quod Christus resurgens a mortuis, iam non moritur, mors illi vltra non dominabitur.

Y Ex libro contra sex quæstiones Paganorum, Roma. v.

NOn Lazari resurrectio, sed potius Christi congruit prædiſtæ resurrectioni. quia. Lazarus ita resurrexit, vt iterum moreretur: Christus autem, sicut de illo scriptum est, surgens a mortuis iam non moritur, & mors ei vltra non dominabitur. Quod etiam promissum est resurrecturis in fine sæculi, & cum illo regnaturis in æternum. ¶ Vnus resurrexit iam non moriturus. Resurrexit Lazarus sed moriturus. Resurrexit filius viduæ, sed moriturus. Resurrexit filia Archisynagogi, sed moritura. Resurrexit Christus, non moriturus. Audi Apostolum. Christus resurgens ex mortuis iã nõ moritur, & mors ei vltra nõ dominabitur. Talem spera resurrectionem, & propter hoc esto Christianus.

Ex tracta. ps.cxxiiii.

Quod autem mortuus est peccato, mortuus est semel: quod autem viuit, viuit deo. Ita & vos existimate vos mortuos quidem esse peccato, viuentes autem deo in Christo Iesu.

Ex lib. Enchiri. Mortuus est peccato Christus quodammodo. G

PEccatum ei non inerat, & tamen quodammodo peccato mortuus est, dum moritur carne, in qua erat similitudo peccati, vt cum secundum vetustatem peccati nunquam ipse vixisset, nostram ex morte veteri qua in peccato mortui fueramus reuiuiscentem vitam, noua sua resurrectione signaret. Ipsum est quod in nobis celebratur magnum baptismatis sacramentum, vt quicunque ad istam pertinent gratiam, moriantur peccato; sicut ipse dicitur mortuus peccato quia mortuus est carne, hoc est peccati similitudine: & viuant de lauacro renascendo, sicut ipse de sepulcro resurgendo, quamlibet corporis ætatem gerant. A paruulo enim recenter nato, vsque ad decrepitum senem, sicut nullus prohibendus est a baptismo, ita nullus est q nõ peccato moriatur in baptismo. Sed paruuli tñ originali, maiores autẽ his etiam omnibus moriuntur peccatis, quæcunque male viuendo addiderunt ad illud, quod traxerunt nascendo.

Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore, vt obediatis concupiscentiis eius. Sed neque exhibeatis mẽbra vestra arma iniqtatis peccato, sed exhibete vos deo tanquam ex mortuis viuentes, & membra vestra arma iustitiæ deo.

Ex tracta. ps.xxxv.

SI non potes nõ habere malitiã, vel oderis illã. Cũ n. odisti illa, vix tibi surrepit vt aliqd mali facias. Est enĩ pctm̃ in mortali corpore. Sed qd dicit Apls? Non regnet pctm̃ in vestro mortali corpore ad obediẽdũ desiderijs eius. Qñ incipit nõ esse? Qñ cõplebitur in nobis qd ait, Cũ corruptibile hoc induerit incor-

I. Cor. xv.

Digitized by Google

ruptionē, et mortale hoc induerit immortalitatē. Antē ꝙ̄ hoc fiat, eſt delectatio iniquitatis in corpore, ſꝫ maior eſt delectatio voluptatis verbi ſapiētie dei. Vince pctm̄ et voluptatē eius: pctm̄ et iniqtatē eius oderis, vt iūgas te deo qui tecū illud oderit. Iā cōtinētius ſuē/te legi dei, mēte ſerui legi dei. Et ſi carne ꝓpterea ſeruis legi peccati, qa ſunt in te delectatiōes qdā carnales, qui ſūt nullae erūt q̄ſ viā nō pugnabis. ¶ Nō ergo regnet pctm̄ in veſtro mortali corpore. Nō dixit nō ſit, ſed nō regnet. Ineſt pctm̄ cū delectaris, regnat cū cōſenſeris. Ex quadam parte heres deo, ex quadam parte delectaris ſeculo. Illud quo delectaris ſeculo pugnat aduerſus mētē ꝙ̄ cohaeret deo. Cohaereat, nō deficiat nō ſe dimittat, magnū adiutoriū habet. Vicet qd in illa ſibi rebellat, ſi perſeuerat in pugnādo. Eſt pctm̄ in corpore tuo, ſed nō regnet. Nō ergo regnet (inquit) pctm̄ in veſtro mor/tali corpore ad obediēdū deſiderijs eius. Si nō obedieris, et ſi eſt qd ſuadeat, qd delectet ad malū, nō obtēperādo facis vt nō regnet qd eſt, et ita fiat poſtea, vt nō ſit qd erat. Quādo cū abſorbebitur mors in victoria, cū corruptibile hoc induerit incorruptionem. Ibi non erit qd tibi repugnet, nō erit aliud qd delectet niſi deus. Nō dixit Apls. nō ſit pctm̄ in veſtro mortali corpore. Nouit eīm qa ꝙ̄diu eſt mortale, eſt ibi pctm̄. Sed qd ait? Non ergo pctm̄ regnet in veſtro mortali corpore. Quid eſt nō regnet? Ipſe exponit. Ad obediēdū (inqd) deſiderijs eius. Sunt deſideria, exiſtunt deſideria: Nō tu obe/dis deſiderijs tuis, nō ſequeris illa deſideria, nō illis conſentis. Eſt ibi pctm̄, ſed iā amiſit regnū, qñ iā nō in te regnat pctm̄. ¶ Quid eſt, ne dominetur mihi omnis iniquitas? Audi Aplm̄. Nō regnet pctm̄ in veſtro mortali corpore. Quid ē nō regnet? Ad obediēdū deſiderijs eius. Nō dixit noli hr̄e deſideria mala. Quō eīm in hac carne mortali, vbi caro cōcupiſcit aduerſus ſpiritum, et ſpiritus aduerſus carnem, non habeo deſideria mala? Illud ergo fac. Non regnet peccatum in veſtro mortali corpore, ad obediendum deſiderijs eius. Et ſi ſunt deſideria, nō eis obediatur, ne iniquitas domi/netur, nec exhibeatis membra veſtra arma iniquitatis peccato. Non fiant membra tua arma iniquitatis, et non dominabitur tibi omnis iniquitas. Sed etiā hoc, vt non fiant membra tua arma iniquitatis, nunquid tu tibi preſtas viribus tuis? hoc ipſum inquam, hoc ipſum quod non fiunt membra tua arma iniquitatis, tu tibi preſtas viribus tuis? Cum enim non fiunt membra tua arma iniquitatis, eſt quidem iniquitas in mēbris tuis, in deſiderijs illicitis, ſed nō regnat. Quō regnat, quae arma nō habet? Pars tua, cōcupiſcētia carnis tuae langore rebellat aduerſus te. Lāguor iſte tyrānus eſt. Sic vis tyrānū te eſſe victorem, Chriſtum inuoca imperatorē. Noli tibi hoc arrogare, ne perdas qd accepiſti, et incipias fruſtra ſuperare. Nō times, Deus ſuperbis reſiſtit, humilib⁹ autē dat gratiā? Ergo [illegible] vt nō dominetur tibi iniqtas? Si, vera ē tua iſta pſumptio [illegible], vbi dicimus deo, nō dominetur mihi oīs iniqtas.

Peccatū ineſſe nobis aliud eſt, ꝙ̄ pctm̄ regnare in nobis.

Deus ſolus delectat beatos.

A

Ex tracta. ps. lxxv.

Ex ſermōe. xvj. de verbis apoſtoli.

Deſideria mala vix euitari poſſunt.

Victor eſſe volens criſtum qd agere debet.

Peccatum enim vobis non dominabitur. nõ enim eſtis ſub lege, ſed ſub gratia. Quid ergo? Peccabimus, quoniam non ſumus ſub lege, ſed ſub gratia? Abſit. An neſcitis quoniam cui exhibetis vos ſeruos ad obediendum, ſerui eſtis eius cui obediſtis, ſiue peccati ad mortem, ſiue obeditionis ad iuſtitiam? Gratias autem deo fuiſtis ſerui peccati, obediſtis autem ex corde in eam formam doctrinæ in qua traditi eſtis. Liberati autem a peccato, ſerui facti eſtis iuſtitiæ.

C

Ex libro de gratia & libero arbitrio

SVb lege enim poſitis non ſub gratia, dominabitur peccatum: a quo non fit homo liber lege, ſed gratia. Propter quod dicit. Peccatum enim vobis non dominabitur. Non enim eſtis ſub lege, ſed ſub gratia. Non quia lex mala eſt, ſed quia ſub illa ſunt quos reos facit iubendo non adiuuando. Gratia quippe adiuuat vt legis quiſq; ſit factor: ſine qua gratia ſub lege poſitus, tantummodo erit legis auditor. Talibus enim dicit. Qui in lege iuſtificamini, a gratia excidiſtis.

Gal. v.

Humanum dico propter infirmitatem carnis veſtræ. Sicut enim exhibuiſtis membra veſtra ſeruire immunditiæ & iniquitati, ad iniquitatem, ita nunc exhibete mẽbra veſtra ſeruire iuſtitiæ, in ſantificationẽ.

Rom. viij.
Eſaie. i.
Ezec. xxvi.
Ex epiſtola ad Anaſtaſium.

APoſtolus admonet. Humanum dico propter infirmitatem carnis veſtræ. Sicut enim exhibuiſtis membra veſtra ſeruire immunditiæ, & iniquitati, ad iniquitatem, ita nunc exhibete membra veſtra ſeruire iuſtitiæ, in ſanctificationem. Quid eſt enim, ſicut illud ita & hoc, niſi quemadmodum ad peccandum nullus vos cogebat timor, ſed ipſius libido voluptaſq; peccati, ſic ad iuſte viuendum non vos ſupplicij metus vrgeat, ſed ducat delectatio, charitaſq; iuſtitiæ? Et hæc quidem quantum mihi videtur, nondum eſt perfecta, ſed quodammodo adulta iuſtitia. Neq; enim fruſtra præmitteret. Humanum dico propter infirmitatem carnis veſtræ, niſi quia plus aliquid dicendum fuit, ſi iam illi ferre potuiſſent. Plus quippe ſeruitutis debetur iuſtitiæ, quam peccato ſolent homines exhibere. Nam pœna corporis & ſi non a voluntate, tamen reuocat ab opere peccati: nec facile quiſq; eſt qui committat quo illicitam & immundam percipiat voluptatem, ſi cruciatus vindictæ certum eſt continuo ſecuturos. Iuſtitia vero ſic amanda eſt, vt ab eius operibus, nec pœnæ corporis nos cohibere non debeant, atq; inter manus etiam crudelium iniquorum.

D

Iuſtitia plena plus exigit peccatum
Pœna corporis ab opere peccati reuocat.
Matth. v.

luceant opera noſtra coram hominibus, vt quibus placere poſſunt glorificent patrem noſtrum qui in coelis eſt. Hinc eſt quod ille fortiſſimus dilector iuſtitiae exclamat: Quis nos ſeparabit a charitate Chriſti? Tribulatio, an anguſtia, an perſecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius? Sicut ſcriptum eſt. Quoniam propter te mortificamur tota die, deputati ſumus vt oues occiſionis. Sed in his omnibus ſuperuincimus per eum qui dilexit nos. Certus ſum enim quia neque mors, neq; vita, neq; angelus, neque principatus, neq; praeſentia, neq; futura, neq; virtus, neq; altitudo, neq; profundum, neq; aliqua creatura poterit nos ſeparare a charitate dei, quae eſt in Chriſto Ieſu domino noſtro. Vide quemadmodum non vtcunq; ait, quis nos ſeparabit a Chriſto: ſed attendens vnde cohaereamus Chriſto, Quis nos (inquit) ſeparabit a charitate Chriſti? Charitate igitur, Chriſto, non poenae timore cohaeremus. Deinde commemoratis eis quę videntur habere violentiam, nec tamen habent violentiam ſeparandi, ita concluſit, vt eandem diceret charitatem dei quam dixerat Chriſti. Et quid eſt a charitate Chriſti, niſi a charitate iuſtitiae? De illo quippe dictum eſt, quia factus eſt nobis ſapientia a deo, ⁊ iuſtitia, ⁊ ſanctificatio, ⁊ redemptio: vt quemadmodum ſcriptum eſt, qui gloriatur in domino glorietur. Sicut ergo ille iniquiſſimus, quem nec poenae corporales deterrent ab immundis operibus ſordidę voluptatis, ita ille iuſtiſſimus, qui nec poenarum corporalium terrore reuocatur a ſanctis operibus luminoſiſſimę charitatis. Quae charitas dei (quod perpetua cogitatione tenendum eſt) diffundit in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis, vt qui gloriatur in domino glorietur. Cum ergo nos huius charitatis qua lex veriſſime impletur, pauperes egenteſq; ſentimus, non de inopia noſtra diuitias eius exigere, ſed orando petere, quaerere, pulſare debemus, vt ille apud quē eſt fons vitae, det nobis inebriari ab vbertate domus ſuae, ⁊ voluptatis ſuae potare torrente: quo mundati atq; vegetati, non ſolum triſtitia non abſorbeamur, verum etiam gloriemur in tribulationibus, ſcientes quia tribulatio patientiam operatur, patientia probationem, probatio vero ſpem, ſpes autem non confundit. Non quia per noſipſos hoc poſſimus, ſed quoniam charitas dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis. ¶ Praeponite delectationi carnis delectationem mentis. Carnem quippe noſtram delectant illicitae voluptates: Mentem delectet inuiſibilis, pulchra, caſta, ſancta, canora, dulcis iuſtitia, vt non ad eam timore cogamini. Si enim ad eam timore cogamini, nondum delectat. Peccare non debes, non timore poenae, ſed amore iuſtitiae. Hinc Apoſtolus dicit, Humanum dico propter infirmitatem carnis veſtrae. Sicut enim exhibuiſtis membra veſtra ſeruire immunditiae, ⁊ iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibeatis membra veſtra ſeruire iuſtitiae in

Rom. viij. Pſal. xliij. Ro. viij. B Charitas dei, Chriſti, ⁊ iuſtitiae eadem eſt. j. Cor. i. ij. Cor. x. Iniquiſſimus iuſtiſſimus C Pſal. xxxv. Roma. v. In ſermone de verbis apoſtoli homil. ij. Iuſtitia quę delectet mentem.

ſanctificationem. Quid dixit, humanum dico? Quod poteſtis portare dico. Quando exhibuiſtis membra veſtra iniquitati ad flagitia perpetranda, timore adducti eſtis, an delectatione inuitati? Timor vos adducebat ad peccandum, an ſuauitas peccandi? Reſpondebitis ſuauitas. Ad peccatum ſuauitas adducit, ad iuſtitiam timor impingit. Probate vos, inſpicite vos. Tollat aurum qui minatur: ſuauior eſt iuſtitia, lucidior eſt iuſtitia. Non det aurum qui promittit, præponenda eſt auro iuſtitia, delectando præponenda eſt, fulgentior eſt, lucidior eſt, ſuauior eſt, dulcior eſt. Iam ergo ſi quis ſe probat, & in hoc certamine ſuperauit, audiuit Apoſtolum dicentem, Humanum dico propter infirmitatem carnis veſtræ. Sine dubio pepercit infirmitati, & neſcio quid gratius minus idoneis dicere timuit. Forte (inquit) hoc dico quod capere poteſtis. Exhibuiſtis membra veſtra delitijs illicitis peccatorum, ſuauitate ducti eſtis vt illa faceretis: ducat vos ad recta facta ſuauitas & dulcedo iuſtitiæ: amate iuſtitiam, quomodo amaſtis iniquitatem. Digna eſt a vobis iuſtitia quæ impetret, vt exhibeatis illi quod exhibuiſtis iniquitati. Hoc eſt humanum dico, hoc eſt quod infirmitas veſtra tolerare adhuc poteſt. Quid ergo ſuſpendit Apoſtolus? Quid diſtulit dicere? Quid diſtulit? Dicam ſi potero. Appende iuſtitiam & iniquitatem. Tantumne digna eſt iuſtitia, quantum digna fuit iniquitas? Sic amanda eſt iſta, quomodo amata eſt illa? Abſit vt ſic. Et vtinam vel ſic. Ergo plus? Plus omnino. In iniquitate ſecutus es voluptatem, pro iuſtitia tolera dolorem. In iuſtitia, inquam ſecutus es delectationem, pro iuſtitia tolera dolorē. Hoc eſt plus. Ecce neſcio quis ætatis lubricæ impudicus adoleſcēs, ſuauitate illicente iniecit oculos in coniugem alienam, amauit, concupiuit peruenire, quærit tamen latere. Sic enim amat voluptatem, vt plus timeat dolorem. Quare quærit latere? Timet apprehendi, ligari, adduci, includi, produci, torqueri, occidi. Hæc omnia timendo, in illa appetitione ſuauitatis ſuæ latebras quærit. Aucupatur abſentiam mariti, ipſum adiutorem flagitij ſui timet inuenire, quia conſcio ſe formidat implicare: & videmus eum ſuauitate duci: ſed ſuauitas illa non eſt tanta, vt vincat etiam dolorem timoremque pœnarum. Da mihi pulchram iuſtitiam, da mihi fidei pulchritudinem. Procedat in medium, oſtendat ſe oculis cordis, inſpiret feruorem amatoribus ſuis. Iam tibi dicitur, frui me vis, contemne quicquid te aliud delectat pro me. Ecce contempſiſti, parum eſt illi, humanum eſt hoc propter infirmitatem carnis veſtræ. Parum eſt, vt contemnas quicquid te delectabat, contemne quicquid te terrebat, contemne carceres, contemne vincula, contemne eculeos, contemne tormenta, contemne mortem. Hæc viciſti? me inueniſti. In vtroque gradu amatores iuſtitiæ vos probate. Inuenimus forſitan aliquos, qui præponant iuſtitiæ delectationem voluptatibus, & delectationi corporis ſui quam aute-

Iuſtitia & iniquitas appendit.

Iuſtitiæ ſeu ſi [illegible]

imo ſi ſapientes, dolores, mortemque contemnat, putas eſt aliquis in vobis? Saltem cogitemus, quod profiteri non audemus. Quid cogitamus? vbi cogitamus? Milia martyrum adiacent oculis noſtris, ipſi veri amatores perfectique iuſtitiæ. De illis dictum eſt. Omne gaudium exiſtimate fratres mei, cum in tentationes varias incideritis, ſcientes quod probatio fidei veſtræ patientiam operatur, patientia autem opus perfectum habeat. Quid addi poteſt vt opus perfectum habeat. Amat, ardet, feruet. Calcat omnia quæ delectant, et tranſit. Venit ad aſpera, horrenda, truculenta, minantia, calcat, frangit, et tranſit. O amare. O ire. O ſibi perire. O ad deum peruenire. Qui amat animam ſuam, perdet illam. Et qui perdiderit animam ſuam propter me, in vitam æternam inueniet eam. Sic amandus eſt amator iuſtitiæ, ſic amandus eſt amator inuiſibilis pulchritudinis.

Martyres veri amatores ſunt iuſtitiæ.

Iacobi. I.

Ioannis. xii.

Cum enim ſerui eſſetis peccati, liberi fuiſtis iuſtitiæ.

Qualis quæſo poteſt ſeruo addicto eſſe libertas, niſi quando eum peccare delectat? liberaliter enim ſeruit, qui ſui domini voluntatem libenter facit. Ac per hoc et ad peccandum liber eſt, qui peccati ſeruus eſt. Vnde ad iuſte faciendum liber non erit, niſi a peccato liberatus eſſe iuſtitiæ cœperit ſeruus. Ipſa eſt vera libertas, propter recte facti lætitiam: ſimul et pia ſeruitus propter præcepti obedientiam. Sed ad benefaciendum iſta libertas vnde erit homini addicto et vendito, niſi ille redimat cuius illa vox eſt, ſi vos filius liberauerit tunc vere liberi eritis? ¶ Eſt quædam confuſio temporalis, vtilis perturbatio animi reſpicientis peccata ſua, reſpectione horrentis, horrore erubeſcentis, erubeſcendo corrigentis. Vnde dicit Apoſtolus.

Ex libro Enchirid.

Libertas vera.

B

Ioan. viii.

Ex tracta. ſu. xxx.

Quam enim gloriam habuiſtis tunc in illis in quibus nunc erubeſcitis? Nam finis illorum mors eſt. Nunc vero liberati a peccato, ſerui autem facti deo, habetis fructum veſtrum in ſanctificationem, finem vero vitam æternam.

Ergo erubeſcere illos dicit iam fideles, non de præſentibus bonis, ſed de præteritis peccatis. Hanc confuſionem nõ formidet Chriſtianus: immo ſi hanc non habuerit, æternam habebit.

Stipendia enim peccati mors.

Merito ſtipendium: quia militiæ diabolicæ mors æterna tanquam debitum redditur. Vbi cum poſſet dicere, et recte dicere, ſtipendium autem iuſtitiæ vita æterna, noluit dicere.

Ex lib. de gratia et libero arbit.

Digitized by Google

C

Gratia autem dei vita æterna, in Chriſto Ieſu domino noſtro.

Gratia dei non meritis ſuis quis ſaluatur. ps. cij.

VT hinc intelligeremus non meritis noſtris deum nos ad æternam vitam, ſed pro ſua miſeratione perducere. De quo in pſalmo dicit homo ei & animæ ſuæ, Qui coronat te in miſeratione & miſericordia. Nunquid non corona bonis operibus redditur? Sed quia ipſa bona opera ille in bonis operatur, de quo dictum eſt, Deus eſt enim qui operatur in nobis & velle & operari pro bona voluntate, ideo dixit pſalmus, Coronat te in miſeratione & miſericordia, quia eius miſeratione bona operantur, quibus corona redditur. Vbi autem inuenimus etiam vitam æternam gratiam nuncupari? habemus apud eundem gratiæ magnificum defenſorem apoſtolum Paulum. ¶ Stipendium (inquit) peccati mors. Gratia autem dei vita æterna, in Chriſto Ieſu domino noſtro. Vide (obſecro te) in quanta breuitate quam vigilanter verba poſuerit. Quibus diligenter conſideratis, quæſtionis huius aliquantum dilucescat obſcuritas. Cum enim dixiſſet ſtipendium peccati mors, quis non eum congruentiſſime & conſequenter addere iudicaret ſi diceret, ſtipendium autem iuſtitiæ vita æterna? Et verum eſt, quia ſicut merito peccati tanquam ſtipendium redditur mors, ita merito iuſtitiæ tanquam ſtipendium vita æterna. Aut ſi nollet dicere iuſtitiæ, diceret fidei, quoniam iuſtus ex fide viuit. Vnde etiam & merces appellatur in pluribus ſcripturarum ſanctarum locis. Nunquam porro dicta merces iuſtitia vel fides, quia iuſtitiæ vel fidei redditur merces. Quod eſt autem merces operanti, hoc militanti ſtipendium. Sed beatus Apoſtolus aduerſus elationem quæ vſqueadeo magnis tentat irrepere, vt & ſibi propter ipſam dicat datum angelum Satanæ a quo colaphizaretur, ne verticem præſumptionis erigeret, aduerſus hanc ergo elationis peſtem vigilantiſſime militans, ſtipendium inquit peccati mors. Recte ſtipendium, quia debetur, quia digne retribuitur, quia merito redditur. Deinde ne iuſtitia de humano ſe extolleret bono merito, ſicut humanum meritum malum non dubitat eſſe peccatum, non econtrario retulit dicens, ſtipendium iuſtitiæ vita æterna, ſed gratia dei (inquit) vita æterna. Et hanc ne per mediatorem aliqua alia via quæreretur, addidit, In Chriſto Ieſu domino noſtro. Tanquam diceret: audito quod ſtipendium peccati eſt mors, quid te diſponis extollere o humana, non iuſtitia, ſed nomine iuſtitiæ plane ſuperbia? Quid te diſponis extollere, & contrariam morti vitam æternam tanquam debitum ſtipendium flagitare? ¶ Cui debetur vita æterna, vera iuſtitia eſt. Si autem vera iuſtitia eſt, ex te non eſt. Deſurſum eſt deſcendens a patre luminum, vt habeas eam. Si tamen habes eam, profecto accepiſti. Quid enim bonum habes quod non accepiſti? Quapropter o homo, ſi accepturus es vitam

Philip. ij.

Ex epiſtola ad Sixtum presbyterum

D

Roma. i.

Iuſtitia non eſt merces, ſed mercedem obtinet.

ij. Cor. xij.

Stipendium iuſtitiæ quare non vita dicitur, ſicut peccati mors.

Ex epiſtola ad Sixtum presbyterum

Iacobi. i.

i. Cor. iiij.

Digitized by Google

ad vitam æternam, iuſtitiæ quidem ſtipendium eſſet, ſed tibi gratia eſt, cui gratia eſt & ipſa iuſtitia. Tibi enim tanq̃ debita redderetur, ſi ex te tibi eſſet iuſtitia cui debetur. Nunc vero de plenitudine eius accepimus non ſolum gratiam, qua nunc iuſte in laboribus vſq; in finem viuimus, ſed etiam gratiam pro hac gratia, vt in requie poſtea ſine fine viuamus.

Ioan. j.

¶ Item lectionis eiuſdem breuis & continuata expoſitio, ab eo vbi dictum eſt: Propterea ſicut per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit. vſq; ad id: Gratia autem dei vita æterna, in Chriſto Ieſu domino noſtro.

¶ Sicut ab illo vno homine, ſic ab eodem peccato infantes immunes eſſe non poſſunt, niſi ab eius reatu per Chriſti baptiſmũ abſoluantur. Vſq; enim ad legem peccatum in mundo fuit. ¶ Nõ quia deinceps non fuit, hoc dictum eſt, ſed quia non poterat per legis literam auferri, quod ſolo poterat ſpiritu gratiæ. Ne quiſquã ergo fidens de viribus, non dico voluntatis ſed potius vanitatis ſuæ, putaret et libero arbitrio legem potuiſſe ſufficere, & gratiam Chriſti deriderent, ideo ait Apoſtolus. Vſq; enim ad legem peccatũ in mũdo fuit. Peccatum autem non deputabatur cum lex non eſſet.

Ex epiſtola ad cõſules Hilarij. Infantes apud immunes non ſunt niſi per baptiſmum.

¶ Non dixit non erat, ſed non deputabatur, quia lex non erat qua arguente demonſtraretur ſiue lex rationis in paruulis, ſiue lex literæ in populo. Sed regnauit (inquit) mors ab Adam vſq; ad Moyſen. ¶ Quia lex per Moyſen data nõ potuit regnum mortis auferre, ſed ſola Chriſti gratia abſtulit. In quos autem regnauerit vide. Et in eos (inquit) qui non peccauerunt in ſimilitudinem p̃uaricationis Adæ. ¶ Regnauit ergo & in eos qui non peccauerũt. Sed cur regnauerit, addit cum ait, in ſimilitudinem p̃uaricationis Adæ. Hic enim eſt melior intellectus horum verborum: vt cum dixiſſet, regnauit mors & in eos qui nõ peccauerunt, quaſi nos moueret quare in eos regnauerit qui non peccauerunt, adderet, in ſimilitudinem præuaricationis Adæ, id eſt quia inerat in horum membris ſimilitudo præuaricationis Adæ. Poteſt & ſic intelligi, Regnauit mors ab Adam vſq; ad Moyſen, & in eos qui non in ſimilitudinem præuaricationis Adæ peccauerunt, quia in ſeipſis cum nondum nati eſſent, nec ratione adhuc vterentur qua ille vtebatur qñ peccauit, nec præceptum accepiſſent quod ille tranſgreſſus eſt: ſed ſolo originali vitio tenerentur obſtricti: per quod eos regnũ mortis traheret ad condemnationem. Quod regnum mortis in eis tantum non eſt, qui Chriſti gratia renati ad eius pertinent regnum. Quoniam mors temporalis quamuis & ipſa de originali delicto propagata ſit corpus in eis interimit, animam vero ad pœnas nõ trahit. Vbi volunt regnum mortis intelligi, vt anima renouata per gratiam non moriatur in gehẽna id eſt a vita dei nõ alienetur

Mors temporalis vnde proceſſit.

Mors temporalis cur nō aufertur a fidelibus.

Mors temporalis nec ſeparatur. Temporalis autem mors etiam in his qui Chriſti morte rediminuntur relinquatur interim ad exercitationem fidei, & agones præſentis luctaminis, in quo & martyres certauerunt: abſumatur vero & ipſa in renouatione corporis quam reſurrectio pollicetur. Ibi enim penitus abſorbebitur mors in victoriam: cui modo gratia Chriſti adimit regnum, ne ſuorum animas ad pœnas tartari pertrahat. Quod vero adiunxit de Adam, Qui eſt forma futuri. ¶ Neq; hoc vno modo intelligitur. Aut enim forma Chriſti econtrario eſt, vt quemadmodum in illo omnes moriuntur, ſic & in Chriſto omnes viuificentur: & quomodo per ipſius inobedietia peccatores conſtituti ſunt multi, ſic per Chriſti obedientiam iuſti conſtituantur multi. Aut formam futuri eum dixit, quod ipſe influxerit formam mortis poſteris ſuis. Ille tamen eſt melior intellectus, vt econtrario forma eſſe credatur, quam multum commendat Apoſtolus. Deniq; ne omnino ex æquo in hac forma eadem contraria penſarentur, adiungit & dicit. Sed non ſicut delictum, ita & donatio. Si enim ob vnius delictum multi mortui ſunt, multo magis gratia dei, & donum in gratia vnius hominis Ieſu Chriſti, in multos abundabit.

H

Plures erunt dānati ꝙ̄ ſaluati.

B

¶ Vt intelligatur non magis multos, cum iniqui multo magis ſint qui damnabuntur, ſed magis abundabit, quia in his qui per Chriſtum rediminuntur temporaliter valet forma mortis ex Adam, in æternum autem valebit vitæ forma per Chriſtum. Quāq; ergo (inquit) Adam futuri forma ſit econtrario, plus tamen præſtat Chriſtus regeneratis, quam eis nocuerit ille generatis.

Ex libro ſecundo contra Iuli.

¶ Diſputamus enim non de quocunq; peccatore, quicunq; peccauit: ſed de illo per quem peccatum intrauit in mundum. Vbi ſi quæratur exemplum imitationis, diabolus inuenitur. Si contagium generationis, Adam. Proinde dicens apoſtolus. Per vnum hominem peccatum in mundum intrauit.

Peccatum quō per virum & nō p fœminam intrauit. Eccle.xxv.

A

¶ Peccatum generationis intelligi voluit. Imitationis enim peccatum non per vnum hominem, ſed per diabolum intrauit in mundum. Nunquid enim Euam nō imitantur peccantes? Aut peccatum generis humani non magis ex ipſa ſumpſit initium? A muliere enim initium factum eſt peccati, & per illam ſicut ſcriptum eſt, morimur omnes. Cur ergo nō vis attendere propterea potius apoſtolum per vnum hominem dixiſſe peccatum intrauit in mundū, quia non imitationem, ſed generationē volebat intelligi? Sicut enim a muliere initium peccati fuit, ſic initium generationis a viro eſt. Prior enim vir ſeminat, vt fœmina pariat. Ideo per vnum hominem peccatum intrauit in mūdum, quia per ſemen generationis intrauit, quod a viro incipiens concipit fœmina. Quo more naſci noluit, quid ſolus ſine peccato eſt natus ex fœmina.

Chriſtus ſolus ſine peccato eſt natus ex fœmina.

In eo quidē loco vbi dictū eſt, Per vnum hominē peccatū intrauit in mūdū, & per peccatū mors, & ait in oēs homines pertrāſiit: vtrū peccatū an mors, an vtrūq; in

omnes homines pertranſiſſe dictum ſit, videtur ambiguum. Sed quod horum ſit res ipſa tam aperta demonſtrat. Nã ſi peccatũ nõ pertranſiſſet, non omnis homo cum lege peccati q̃ in membris noſtris eſt, naſceretur. Si mors non pertranſiſſet, non omnes homines quantum ad iſtam conditionem mortalium pertinet, morerentur. Quod autem dicit Apoſtolus In quo omnes peccauerũt. ¶ In quo intelligimus niſi in Adã, in quo eos dicit & mori? Quia non erat iuſtum ſine crimine infligere ſupplicium. Quid autẽ aliud indicant etiam ſequentia verba apoſtolica? Cũ enim dixiſſet hoc, adiunxit. Vſq3 ad legẽ enim peccatum in mundo fuit. ¶ Id eſt, quia nec lex potuit auferre peccatum. Peccatum autẽ nõ deputabatur, cum lex non eſſet. Erat ergo, ſed nõ deputabatur, quia nec oſtẽdebatur quod deputaretur. Sicut enim alibi dicit, per legẽ cognitio peccati. Sed regnauit (inquit) mors ab Adam vſq3 ad Moyſen. ¶ Hoc eſt quod ſupra dixerat vſq3 ad legem, nõ vſq3 ad Moyſen, non vt deinceps non eſſe peccatum, ſed quia nec lex per Moyſen data regnum potuit mortis auferre, quæ non regnat vtiq3 niſi per peccatum. Regnum porro eius eſt, vt hominem mortalem in ſecundam etiam quæ ſempiterna eſt præcipitet mortem. Regnauit autem in quibus? Etiam in his (inquit) qui non peccauerunt in ſimilitudinem præuaricationis Adæ qui eſt forma futuri. ¶ Cuius futuri niſi Chriſti? Et qualis forma niſi contrario? Quod alibi etiam dicit. Sicut in Adam omnes moriuntur, ita in Chriſto omnes viuificabuntur. Sicut in illo illud, ita in iſto iſtud. Ipſa eſt forma: ſed hæc forma non ex omni parte conformis eſt. Vnde hic apoſtolus ſecutus adiunxit. Sed non ſicut delictum, ita & donatio. Si enim ab vnius delictum multi mortui ſunt, multo magis gratia dei & donũ in gratia vnius hominis Ieſu Chriſti in multos abundabit. ¶ Quid eſt multo magis abundabit? Quia omnes qui per Chriſtum liberantur, temporaliter propter Adã moriuntur, propter ipſum autem Chriſtum ſine fine victuri ſunt. Quod vero ait paulo ſuperius, Vſq3 ad legem peccatum in mũdo fuit nõ originale tantum, ſed omne peccatum intelligi voluit. Et ideo vſq3 ad legem fuit, quia nec lex potuit auferre peccatũ. Vſq3 ad legẽ quippe dictũ eſt, vt & ipſam legẽ ſententia iſta concluderet. Quõ dictũ eſt in euangelio, Oẽs ab Abrahã vſq3 ad Dauid, generationes quatuordecim. Nõ. n. excepto Dauid, ſed ipſo etiã cõputato numerus iſte cõpletur. Sic lex nõ eſt extra pmiſſionẽ peccati, q̃ fuiſſe eſt dictũ vſq3 ad ipſam. Ac p hoc nemo tollit pctm̃ q̃d nec lex q̃uis ſancta, & iuſta, & bona potuit auferre, niſi ille de quo dictũ ẽ, Ecce agnus dei, ecce q tollit pctã mũdi. Tollit autẽ & dimittẽdo q̃ facta ſunt, vbi & originale cõprehẽdit. & adiuuãdo ne fiãt, & pducẽdo ad vitã vbi fieri omnino nõ poſſunt. Verũ eſt autẽ qd Apls ait, falſum ergo quod tu dicis. Et quod ſuperius dixiſti vigilanter inculcaſſe apoſtolum, multo magis gratia dei & donum vnius

Ex eodem.

Rom. v.

Vſq3 ad legem non excluſiue dicitur.

Matth. I.

Ioan. I.

Digitized by Google

hominis Ieſu Chriſti in plures abundabit: volens intelligi ideo plures dictos, quia peruenit gratia eius ad paruulos, ad quos imitatio primi hominis non pertinet: aut mendoſus codex tibi mentitus eſt, aut ipſe mentiris, aut ab aliquo falſo ſiue fallente, aut obliuione deceptus es. Non enim ait Apoſtolus plures, ſed multos. Grecum attende codicem, & inuenies πολλὰς non πλείονας. Dixit ergo multo magis abundaſſe gratias in multos, non in magis multos, hoc eſt, non in plures, ſic iam oſtendimus. Quoniam ſi plures dixiſſet propter paruulos quos tenet gratia, cum primi hominis nõ teneat imitatio, falſum dixiſſet, & eſſet ſimilis vobis.

πλείονας non πολλὰς

Ex libro ad cõſulta. Hilarij.

Si enim omnes imitatores Chriſti poſt eius incarnationem regeneratis paruulis additis conferantur cum peccatoribus, quos omnes vultis propter arbitrium libertatis ad imitationem primi hominis pertinere ab ipſo Adam, vſq; ad finem ſeculi voluntate peccãtis, qui eorum multo plures ſint euidẽter apparet, vt & veſtra falſitate conuincamini. Et non ſicut per vnum delictum ita eſt & donum. Nam iudicium quidem ex vno in commendationem. Ex vno ergo quo niſi delicto? Quia ſequitur. GRAtia autem ex multis delictis in iuſtificationem. Dicant iſti quomodo ex vno delicto in condemnationem, niſi quia ſufficit ad condemnationem etiam vnum originale peccatum, quod in omnes homines pertranſijt. Gratia vero ideo ex multis delictis in iuſtificationem, quia non ſolum vnum illud ſoluit quod originaliter trahitur, ſed etiam cætera quæ in vnoquoq; homine motu propriæ voluntatis adduntur.

Originale peccatum ſufficit ad condemnationem.

E

Ex libro ad Bonifacium papá

Originale peccatũ cur cõmune,

Quicunq; enim ex illo vno multi in ſe ipſis futuri erant, tunc in illo vnus erant. Proinde illud peccatum ſolius eſſet, ſi ex illo nullus exiſſet. Porro autem in quo erat natura communis, ab eius vitio eſt nullus immunis. Si ambo qui nondum propria vel bona, vel mala operabantur, rei tamen ex origine naſcebãtur, laudet miſericordiam qui liberatur, nõ culpet iudicium qui punitur. Hic ſi dixerimus, quanto melius ambo liberaretur, nihil nobis conuenientius dicetur quam homo tu quis es qui reſpondeas deo? Nouit quippe ille quid agat. & quãtus numerus eſſe debeat primitus omnium hominũ, deinde ſanctorum ſicut ſiderum, ſicut angelorum, atq; vt de terrenis loquamur, ſicut peccorum, ſicut piſcium volatilium, ſicut arborum & hærbarum, ſicut deniq; foliorũ, capillorumq; noſtrorum. Si enim ob vnius delictum mors regnauit per vnum. A quo delicto paruuli expiantur per baptiſmum. Multo magis qui abundantiam gratiæ iuſtitię accipiunt in vita, regnabunt per vnum Ieſum Chriſtum. Multo magis vtiq; in vita regnabunt, quia æternæ vitæ regnũ erit. Mors autem in eis temporaliter tranſit, non in æternum trãſibit. Itaq; ſicut per vnius delictum in omnes homines in condẽnationem, ita per vnius iuſtitiam in oẽs homines, ad iuſtificationem vitę. Adhuc permaneant in vanitate ſuæ mentis, &

Dicenti melius eſſe omnes ſaluari.

qd reſpondum Rom. ix.

F

Ex lib. cõtra Iulianum. ij.

dicat vnum hominem non propaginem traieciſſe, ſed exemplū
praebuiſſe peccati. Quomodo ergo per vnius delictum in omnes
homines in condemnationem, & non potius per multa ſua deli-
cta, niſi quia etiam ſi illud vnum ſit, tamen idoneum eſt perdu-
cere ad condemnationem, etiam nullis additis caeteris, ſicut per-
ducit paruulos morientes qui ex Adam naſcuntur ſi in Chriſto
non renaſcantur: In eo vero quod tibi videtur duo iſta inter ſe
eſſe contraria, vt omnes eant in condemnationem per Adam, & o-
mnes in iuſtificationem per Chriſtum: omnino erras. Nullus
enim hominum niſi per Adam trahitur ad damnationem, de
qua per lauacrum regenerationis homines liberantur, & nullus
hominum niſi per Chriſtum ab hac condemnatione liberatur,
Ideoq; ex vtraq; parte dictum eſt omnes: quia nemo ad damna-
tionem generationis niſi per iſtum, nemo ad vitam regeneratio-
nis niſi per illū. Ac per hoc nō generalitas vnius partis locum ex-
cludit alterius, quia ex his ipſis qui generaliter moriūtur in Adā,
quos vult viuificat Chriſtus. Qui propterea liberare dictus eſt oēs
etiam ipſe, quoniam non liberat quēquā niſi ipſe: ſicut dictus eſt
illuminare omnem hominem, quia nemo illuminat quenq; niſi
ipſe. ¶ Eoſdem omnes etiam multos dicit poſtea adiungens. Sicut
enim per inobedientiam vnius hominis peccatores cōſtituti ſunt
multi, ſic & per vnius hominis obedientiam iuſti conſtituentur
multi. Vide quemadmodum commendat vnum & vnum, id eſt
Adam & Chriſtum, illum ad condemnationem, iſtum ad iuſtifi-
cationem, cum tanto poſt Adam venerit Chriſtus in carne: vt ſcia-
mus etiā antiquos iuſtos quicunq; eſſe potuerunt, nō niſi p eādē fi-
dem liberatos p quā liberamur & nos, fidē ſcilicet incarnationis
Chriſti, quę illis praenunciabatur, ſicut & nobis annūciatur. Ideo hic
Chriſtum hominem dicit, cum ſit & deus, ne quis exiſtimaret anti-
quos iuſtos per deum tantūmodo Chriſtum, id eſt per verbum qđ
erat in principio, non etiā per fidem incarnationis eius, qua & hō
Chriſtus dicitur potuiſſe liberari. Quod vero adiungit & dicit. Lex
autem ſubintrauit vt abundaret delictū: iam nō pertinet ad illud
delictum quod trahitur ex Adam, de quo ſuperius dicebat, Mors
regnauit per vnum. Legem quippe ſiue naturalem intelligamus
quae in eorum apparet aetatibus qui iam ratione vti poſſunt, ſiue
conſcriptam quę data eſt per Moyſen, quia nec potuit ipſa viuifica-
re & liberare a lege peccati & mortis, quae tracta eſt ab Adā, ſed ma-
gis addidit praeuaricationis augmentum. Vbi enim non eſt lex,
nec pręuaricatio. Praeuaricata ergo lege q̄ in paradiſo data eſt, na-
ſcitur homo ex Adam cum lege peccati & mortis. de qua dicitur.
Video aliam legem in mēbris meis repugnantem legi mentis
meę &c. Quae tamen niſi mala poſtea conſuetudine roboretur,
facilius vincitur, nō tamē ſine gratia dei. Lege autē alia pruaricata
quae eſt in vſu rationis animae rationalis in aetate hominis iam

Oēs ire in condemnationem p Adā, & ī iuſtificationem per Chriſtum non ſunt cōtraria.

Iohan. I.

G

Ex lib. ad conſulta Hilarij.

H

Roma. VII.

ratione venitis preuaricatores fiunt homines peccatores terre. Preuaricata ego lege etias illa quę data est per Moysen, multo amplius abundat delictū. Lex ergo subintrauit vt abūdaret delictū, siue cū hoies negligunt qđ deus iubet, siue cū de viribus suis psumentes adiutoriū grę nō implorant, & ad dunt infirmitati supbiā. Cū aūt vocatione diuina intelligūt cui sit igne miscendū, & inuocāt eū in quē credunt recte dicētes, Miserere mei deus secundū magnā misericordiam tuam. &, Ego dixi domine miserere mei, sana animā meam quia peccaui tibi. Cum ergo se homo ad illum extenderit & sic ingemuerit, fiet quod sequitur. Vbi autem abundauit delictum superabundauit & gratia. ¶ Et dimittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum, & diffunditur in corde charitas dei: vnde fiat legis plenitudo, non per vires arbitrij quod est in nobis sed per spiritum sanctum qui datus est nobis. Vt quemadmodum regnauit peccatum in mortem, sic & gratia regnet per iustitiam in vitam aeternam per Iesum Christum dominum nostrum. ¶ Modo cum dixisset. vt quemadmodum regnauit peccatum in mortem, & non ait per vnū hominem, aut primum hominem aut p Adam, quia iā dixerat, Lex subintrauit vt abundaret delictū. Quę abundantia non pertinet ad primi hominis propaginem. sed ad conuersationis humanae praeuaricationem. quae isti vni delicto quo solo obstricti tenentur infantes, iam in maioribusq; aetatibus ex abundantia iniquitatis adiecta est. Sed quoniam hoc totum etiam quod non pertinet ad illius vnius delicti originem, tamē idonea est soluere gratia saluatoris: ideo cum dixisset, Sic & gratia regnet per iustitiam in vitam aeternam, addidit per Iesum Christum dominum nostrum. Nullius itaq; argumentationes contra haec apostolica verba impediunt paruulos a salute quae est in Christo Iesu domino nostro. ¶ Tanto magis enim pro eis loqui debemus, quanto ipsi pro se loqui non possunt. De qua per vnum hominem poena, & per vnum hominem gratia, cum locutus fuisset, deinde sacri baptismatis in cruce Christi grande mysterium commendauit eo modo, vt intelligamus nihil aliud esse Christi baptismum, nisi mortis Christi similitudinem: nihil autē aliud mortem Christi crucifixi, nisi remissionis peccati similitudinem. Vt quēadmodum in illo mors vera facta est, sic in nobis vera remissio peccatorum. Et quēadmodū in illo vera resurrectio, sic & in nobis vera iustificatio. Ait igitur. Quid ergo dicemus? permanebimus in pctō vt gratia abundet? ¶ Dixerat enim supius. Vbi enim abundauit peccatum superabundauit & gratia. Et ideo quaestionem sibiipsi proposuit: verum propter abundantiam gratię consequēdam in peccato sit permanendū? sed respondit, Absit. Atq; subiecit. Si enim mortui sumus peccato, quō viuemus in eo? ¶ Nihil dici potuit breuius & melius. Quid enim nobis gra dei [illegible]

Ps. l.
Ps. xl.
Luc. vij.
Roma. viij.
A
Ex li. Enchirid.
Ex eodem.
B
C
Ex epistola .ij. ad valent. de gratia & libero arbit.

ac per hoc ipſi gratiæ inueniatur ingratus, qui propter illam vult viuere in peccato per quam moritur peccato. Deinde vt oſtenderet mortuos nos eſſe peccato. An ignoratis (inquit) quoniam quicunq; baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus? ¶ Si ergo hinc oſtendimur mortui eſſe peccato, qui in morte ipſius Chriſti baptizati ſumus profecto ⁊ paruuli qui baptizantur in Chriſto, peccato moriuntur, quia in morte ipſius baptizantur. Nullo autem excepto dictum eſt. Quicunq; ergo baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus. Et ideo dictum eſt, vt probaretur mortuos nos eſſe peccato. Cui autem peccato paruuli renaſcendo moriuntur, niſi quod naſcendo traxerunt? At per hoc etiam ad ipſos pertinet quod ſequitur dicens. Conſepulti enim ſumus illi per baptiſmum in mortem, vt quemadmodum ſurrexit chriſtus a mortuis per gloriam patris: ita ⁊ nos in nouitate vitæ ambulemus ⁊c. Vſq; dum ait, Qui enim mortuus eſt peccato, mortuus eſt ſemel: quod aūt viuit, viuit deo. Ita ⁊ vos exiſtimate vos mortuos eſſe peccato, viuere autem deo in Chriſto Ieſu. ¶ Hic enim probare cœperat non eſſe nobis permanendum in peccato vt gratia abundet, ⁊ dixerat. Si mortui ſumus peccato quomodo viuemus in eo? Atq; vt oſtenderet nos mortuos eſſe peccato, ſubiecerat: An ignoratis quoniam quicunq; baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus? Sic itaq; locum iſtum clauſit vt cœpit. Mortem quippe Chriſti ſic inſinuauit, vt etiam ipſum mortuum diceret eſſe peccato. Cui peccato, niſi carni in qua erat non peccatū, ſed ſimilitudo peccati: ⁊ ideo nomine appellata peccati? Baptizatis itaq; in morte Chriſti in qua non ſolum maiores, verum etiam ⁊ paruuli baptizantur, ait. Sic ⁊ vos idest quemadmodum Chriſtus, ſic ⁊ vos exiſtimate vos mortuos eſſe peccato, viuere autē deo in chriſto Ieſu. Quicquid igitur geſtum eſt in cruce Chriſti, in ſepultura, in reſurrectione tertia die, in aſcenſione in cœlū, ⁊ ſeſſione ad dexterā patris, ita geſtum eſt, vt his rebus nō myſtice tm̄ dictis, ſed ⁊ geſtis cōfiguraret̄ vita chriſtiana q̄ hic gerit̄. Nā pp eius crucē dictū ē. Qui aūt Ieſu Xp̄i ſunt, carnē ſuam crucifixerūt cū paſſiōibus ⁊ cōcupiſcentijs. Propter ſepulturā. Cōſepulti enī ſumus cū Xp̄o p baptiſmū in mortē. Propter reſurrectionē. Vt quēadmodū Chriſtus reſurrexit a mortuis p gloriā patris: ita ⁊ nos in nouitate vitæ ambulemus. Propter aſcenſionē in cælū, ſeſſionēq; ad dexterā patris. Si aūt ſurrexiſtis cū Chriſto q̄ ſurſum ſunt q̄rite, vbi Chriſtus eſt in dextera dei ſedens: q̄ ſurſum ſunt ſapite, nō q̄ ſup terrā. Mortui enī eſtis ⁊ vita vr̄a abſcondita eſt cū Xp̄o in deo. Interioris enī hoīs nr̄i ſacramēto data ē vox illa pertinēs ad mortē aīe nr̄æ ſignificandā: nō ſolum in pſalmo verū etiā in cruce. Deus meus, deus meus, vt quid dereliquiſti me? Cui congruit Apoſtolus dicēs. Scientes quia vetus homo noſter

D
Chriſtiani vita chriſti geſtis cōfigurari debet.

Gala. v.

Coloſ. iij.

Ex libro de tri/ni. iij.

Mat. xxvij.

ſimul crucifixus eſt, vt euacuetur corpus peccati, ⁊ vltra non ſeruiamus peccato.

Crucifixio interioris hominis quid ſit.

¶ Crucifixio quippe interioris hominis poenitentię dolores intelliguntur, ⁊ continentię quidam ſalubris cruciatus. Per quam mortem mors impietatis perimitur, in qua nos non reliquit deus.

B

Et ideo per talem crucem euacuatur corpus peccati, vt iam non exhibeamus membra noſtra arma iniquitatis peccato. Quia ⁊ interior homo ſi vtiq; renouatur de die in diem, profecto vetus eſt antequam renouetur. Intus namq; agitur quod idem Apoſtolus dicit,

Ephe.iiij.

Exuite vos veterem hominem ⁊ induite nouum. Quod ita conſequenter exponit. Quapropter deponentes mendacium loquimini veritatem. Vbi autem deponitur mendacium niſi intus, vt habitet in monte ſancto dei, qui loquitur veritatem in corde ſuo.

Ex ſermone de reſurrectione domini.

¶ Qui enim mortuus eſt peccato, mortuus eſt ſemel: quod autem viuit, viuit deo. Ita ⁊ vos exiſtimate vos mortuos quidem eſſe peccato, viuentes autem deo in Chriſto Ieſu. Hoc eſt ſacramentum in quo hi qui baptiſantur vitę veteris experiuntur occaſum, ⁊ nouę exordiuntur ingreſſum. Vnde idem dicit. Conſepulti ergo illi ſumus per baptiſmum in mortem: vt quemadmodum reſurrexit Chriſtus a mortuis, ſic nos in nouitate vitę ambulemus. Per hoc ſacramentum agnoſcamus nos ⁊ peccato mortuos eſſe cum Chriſto ⁊ iuſtitię viuere in Chriſto. In cruce dolor eſt confeſſorum in ſepultura requies abſolutorum. In reſurrectione vita iuſtorum.

Ex tracta. euāgelij ſecundum Ioan.xli.

Regni peccati prohibitio.

Non ergo regnet peccatum in veſtro mortali corpore ad obediendum deſiderijs eius, neq; exhibeatis membra veſtra arma iniquitatis peccato. ¶ Non ait non ſit, ſed non regnet, quandiu peccatum neceſſe eſt eſſe in membris tuis ſaltem illi regnum auferatur: non fiat quod iubet. Surgit ira, noli dare irę linguam ad maledicendum, noli dare irę manum aut pedem ad feriendū. Nō ſurgeret ira iſta irrationabilis, niſi peccatum eſſet in membris. Sed tolle illi regnum, non habeat arma vnde contra te pugnet. Diſcet etiam non ſurgere, cum arma non coeperit inuenire. Non exhibeatis membra veſtra arma iniquitatis peccato. Alioquin toti captiui eritis, ⁊ non erit dicere, mente ſeruio legi dei. Cum enim eſſetis ſerui peccati, liberi fuiſtis iuſtitię.

Ex libro ad Bonifaciū papā. Liberum arbitrium in peccatore non omnino perijt.

¶ Liberum arbitrium vſqueadeo in peccatore non perijt, vt per ipſum peccent maxime omnes qui cum delectione peccent, ⁊ amore peccati, ⁊ eis placet quod eis libet. Vnde ⁊ Apoſtolus. Cum eſſetis (inquit) ſerui peccati, liberi fuiſtis iuſtitię. Ecce oſtenduntur etiam peccato minime potuiſſe niſi alia libertate ſeruire. Liberi ergo a iuſtitia non ſunt, niſi arbitrio libertatis. Liberi autem a peccato non fiunt, niſi gratia ſaluatoris. Propter quod admirabilis doctor etiam verba ipſa diſcreuit. Cum enim ſerui eſſetis (inquit) peccati, liberi fuiſtis iuſtitię. Quem ergo tunc fructum habuiſtis in his in quibus nunc erubeſcitis? Nam finis illorum mors eſt.

Digitized by Google

[illegible] autem liberati a peccato ſerui autem facti deo, habetis fru ctum in ſanctificationem, finem vero vitam æternam.

Liberos dixit iuſtitiæ, non liberatos. A peccato autem non liberos, ne ſibi hoc tribuerent, ſed vigilantiſſime maluit dicere liberatos, referens hoc ad illam domini ſententiam. Si vos filius liberauerit, tunc veri liberi eritis. Sed hęc voluntas quæ libera eſt in malis quia delectatur malis, ideo libera in bonis non eſt quia liberata non eſt. Non poteſt homo boni aliquid velle, niſi adiuuetur ab eo qui malum non poteſt velle. Liberos dicimus ad facienda opera pietatis eos, quibus idem dicit Apoſtolus. Nunc autem liberati a peccato, ſerui autem facti deo, habetis fructum veſtrum in ſanctificationem, finem vero vitam æternam. Hunc in ſanctificationem fructum, qui fructus proculdubio charitas eſt, atq; opera eius nullo modo habere poſſemus a nobis, ſed habemus per ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis. De ipſo quippe fructum loquebatur magiſter deus, quando palmitibus in ſe manentibus dicebat. Sine me nihil poteſtis facere. Vnde ⁊ ipſam vitam æternam quæ certe merces eſt operum bonorum, gratiam dei appellat Apoſtolus. STipendium (inquit) peccati mors. Gratia autem Dei vita æterna in chriſto Ieſu domino noſtro.

Stipendium pro opere malitiæ debitum redditur, non donatur. Ideo dixit, Stipendium peccati mors, vt mortem peccato non immerito illatam, ſed debitam demonſtraret. Gratia vero niſi gratis eſt, gratia non eſt. Intelligendum eſt igitur etiam ipſa hominis bona merita, eſſe dei munera. Quibus cum vita æterna redditur, quid niſi gratia pro gratia redditur.

CAPVT .VII.

AN IGNoratis fratres (ſcientibus enim legem loquor) quia lex in homine dominatur quanto tempore viuit?

Vſq; ad eum locum in quo ſcriptum eſt. Viuificauit ⁊ mortalia corpora veſtra per inhabitantem ſpiritum eius in vobis.

APoſtolus in hac ſimilitudine, in qua de viro ⁊ muliere loquitur, quoniam mulier tenetur lege viri, tria quædam conſideranda, mulierem, virum, ⁊ legem. Mulierem ſcilicet ſubiugatam viro per vinculum legis. Quo vinculo mortuo viri liberatur, vt cui vult, nubat. Sic enim dicit.

Mulier enim ſub viro, viuo marito iuncta eſt legi, Si autem mortuus fuerit vir eius, euacuata eſt a lege

Rom.vij. viri. Igitur viuente viro, vocabitur adultera ſi fue- rit cum viro altero. Si autem mortuus fuerit vir eius liberata eſt a lege, vt non ſit adultera, ſi fuerit cum alio viro.

HVcuſq; ſimilitudo eſt. Deinde incipit rem loqui, cui ex- planandæ ac probandæ ſimilitudinem induxit. In qua etiam re, tria ſimiliter attendenda ſunt, homo, pecca- tum, lex. Tandiu enim dicit eſſe ſub lege hominem, quandiu viuit peccato: quemadmodum mulier tandiu ſub lege viri eſt, quandiu viuit vir. Hoc autem peccatum hic intelligendum eſt, quod acceſſit per legem. Quod peccatum dicit ſupra modum eſſe, quoniam iam cum appareat eſſe peccatum, tamen adiun- cta præuaricatione cumulatur. Vbi enim non eſt lex, nec præ- uaricatio. Et hoc eſt quod dicitur, Vt fiat ſupra modum pecca- tor, aut peccatum per mandatum. Quapropter legem quamuis a peccando prohibeat, non tamen ſic dicit datam, vt liberaret a peccato, ſed vt demonſtret peccatum. Cui ſeruiens anima de- bet ſe ad gratiam liberatoris conuertere, vt a peccato liberetur. Per legem enim cognitio peccati. Et alio loco dicit. Sed pecca- tum vt appareat peccatum, per bonum mihi operatus eſt mor- tem. Vbi enim non eſt gratia liberatoris, auget peccandi deſi- derium prohibitio peccatorum. Quod quidem ad hoc vtile eſt, vt ſentiat anima ſeipſam non ſufficere ad extrahendum ſe de ſer- uitute peccati, atq; hoc modo detumeſcente, atq; extincta om- ni ſuperbia ſubdatur liberatori ſuo: ſynceriter q; homo dicat: A- hæſit anima mea poſt te. Quod eſt iam non eſſe ſub lege pecca- ti, ſed in lege iuſtitiæ. Lex peccati autem dicitur, non quia lex ipſa peccatum eſt, ſed quia peccatoribus imponitur. Ideo etiam lex mortis dicitur, quia ſtipendium peccati mors. Aculeus mor- tis, peccatum: virtus autem peccati. lex. Peccando enim ad mortem labimur. Vehementius enim peccamus lege prohiben- te, quam ſi nulla lege prohiberemur: Accedente autem gratia id ipſum quod lex onero ſe iuſſerat, iam ſine onere ac libentiſſime implemus. Lex ergo peccati, ac mortis, id eſt, quæ impoſita eſt peccantibus atq; morientibus, iubet tantum ne concupiſcamus, & tamen concupiſcimus. Lex autem ſpiritus vitæ quæ pertinet ad gratiam, & liberat a lege peccati & mortis, facit vt non con- cupiſcamus & impleamus iuſſa legis, non iam ſerui legis per ti- morem, ſed amici per charitatem & ſerui iuſtitiæ, vnde illa lex promulgata eſt. Iuſtitiæ autem non ſeruiliter, ſed liberaliter ſeruiendum, id eſt charitate potius quam timore. Ideoq; veriſſi- me dictum eſt. Legem ergo euacuamus per fidem? Abſit. Sed legem ſtatuimus: Hoc enim efficit fides, quod lex iubet. Statui- tur ergo lex per fidem, Quæ fides ſi non ſit, iubet tantum lex, &

Margin notes: Rom.iiij. — Rom.iij. Eccle.vij. — Prohibitio pec- cati niſi adſit gra- tia auget eius deſiderium. — Pſal.lxij. — Lex peccati q ſit & quare di- catur — Rom.iij.

dis implentes iuſſa reos tenet: vt eos gementes & non valen- tes implere quæ iuſſa ſunt, ad gratiam liberatoris aliquando cõ uertat. Cum ergo tria quedam in illa ſimilitudine videamus, mulierem, virum, & legem: & rurſum in hac re propter quam ſimilitudo adhibita eſt tria, animam, peccatum, & legem: hoc ſolum hic diuerſum eſt, quod in illa ſimilitudine vir moritur vt nu bat mulier cui volet, & a lege viri ſoluatur: hic autem ipſa ani- ma moritur peccato, vt nubat Chriſto. Cum autem moritur pec- cato moritur etiam legi peccati.

Itaq;(ait) fratres mei & vos mortui eſtis legi per corpus Chriſti, vt ſitis alterius qui ex mortuis reſur rexit, vt fructificemus deo. Cum enim eſſemus in carne(inquit) id eſt carnalibus deſideriis obſtricti te- neremur, paſſiones peccatorum, quæ per legem ſunt, operabantur in membris noſtris vt fructum ferrent morti. Nunc autem ſoluti ſumus a lege/mor tui ei/in qua detinebamur: ita vt ſeruiamus in noui tate ſpiritus, & non in vetuſtate literæ.

AVctam concupiſcentiam cum lex prohibet, vbi non erat fides, & ad cumulum peccatorum prævaricationis crimen adiectum eſt, vbi non eſt lex, nec prævaricatio. Has dicit paſſiones quæ per legem ſunt, operatas in membris no ſtris, vt fructum ferrent morti. Sub iſtis paſſionibus tanquam ſub viro dominante agebat anima antequam veniret gratia per fidem. His ergo paſſionibus moritur qui iam ſeruit mente legi dei, quamuis ipſæ paſſiones nondum mortuæ ſint quandiu car- ne ſeruit legi peccati. Reſtat adhuc ergo aliquid ei, qui eſt ſub gratia, quo eni; non vincat, nec captiuum ducat, donec mortifi cetur totum quod conſuetudine praua roboratum eſt. Paſſionibus mori quid eſt.

Quid ergo dicemus? lex peccatum eſt? Abſit. Sed peccatum non cognoui, niſi per legem. Nam con cupiſcentiam neſciebam, niſi lex diceret, Non con cupiſces. Occaſione autem accepta peccatum per mandatum operatum eſt in me omnem concupi- ſcentiam. Ego autem viuebam ſine lege quondam, Adueniente vero mandato, peccatum reuixit, ego autem mortuus ſum. Et inuentum mihi mandatum Exo. xx. Deut. v.

Digitized by Google

quod erat in vitam, hoc eſſe ad mortem. Peccatum enim occaſione accepta per mandatum fefellit me, & per illud occidit. 1.Timo.1. Itaq; lex quidem ſancta, & mandatum ſanctum, & iuſtum, & bonum. Quod ergo bonum eſt, mihi factum eſt mors? Abſit. Sed peccatum, vt appareat peccatum, per bonum operatum eſt mihi mortem, vt fiat ſupra modum peccans peccatum per mandatum.

Quod ergo ait mortuus ſum, vult intelligi mortuum me eſſe cognoui. Quia iam etiam præuaricatione peccat, qui videt per legem quid facere non debeat, & tamen facit. Quod autem ait. Fefellit me peccatum occaſione accepta per mandatum: ſiue quia ſuaſio delectationis ad peccandum vehementior eſt cum adeſt prohibitio, ſiue quia etiam ſi quid homo fecerit ſecundum iuſſa legis, ſi adhuc non ſit fides quæ in gratia eſt, vult ſibi tribuere non deo, & ſuperbiendo plus peccat. Sequitur ergo & dicit. Vidimus in veſtium.

Scimus autem quia lex ſpiritalis eſt, ego autẽ carnalis ſum, venundatus ſub peccato.

Id eſt peccans precio temporalium voluptatum.

Quod enim operor ignoro. Non enim quod volo bonum, hoc ago: ſed quod odi malum, illud facio. Si autem quod nolo illud facio, conſentio legi quoniam bona eſt. Nunc autem iam non ego operor illud, ſed quod habitat in me peccatum. Scio enim quia non habitat in me, hoc eſt in carne mea bonum. Nam velle adiacet mihi. perficere autẽ bonum non inuenio. Non enim quod volo bonum, hoc facio, ſed quod nolo malum, hoc ago. Si autẽ quod nolo illud facio, iam non ego operor illud. ſed quod habitat in me peccatum. Inuenio igitur legem volenti mihi facere bonum, quoniam mihi malum adiacet. Condelector enim legi dei ſecundum interiorem hominem. Video autem aliam legem in mẽbris meis repugnantẽ legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati quæ eſt in membris meis.

Digitized by Google

Id eſt non agnoſco in præceptis veritatis vbi eſt vera ſcientia. Secundum hanc locutionem dicit dominus peccatoribus, Non noui vos. Non enim eum aliquid latet, ſed quia peccata non inueniuntur in regulis præceptorum quas habet veritas, ideo ipſa veritas peccatoribus dicit, non noui vos. Sicut enim tenebræ oculis non videndo, ita peccata mente ignorando ſentiuntur. Ex iſta locutione dictum arbitror in pſalmis. Delicta quis intelligit? Imploret ergo auxilium qui ſic poſitus eſt, & nouerit ſuum fuiſſe quod cecidit, non ſuum eſſe quod ſurgit.

Mat. xxv.
Quare deus dicit ſe non noſſe peccatores.
Pſal. xviij.

Miſer ego homo: quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia dei per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum. Igitur ego ipſe mente ſeruio legi dei, carne autem legi peccati.

CAPVT VIII.

NIHIL ergo nunc damnationis eſt his qui ſunt in Chriſto Ieſu, qui nõ ſecundum carnem ambulant, ſed iuxta ſpiritum. Lex enim ſpiritus vitæ in Chriſto Ieſu, liberauit me a lege peccati & mortis: Quod enĩ impoſſibile erat legi in quo infirmabatur per carnem.

Id eſt per deſideria carnalia. Ideo enim non implebatur lex, quia ipſius iuſtitiæ nondum erat charitas quæ dilectione teneret interiora mentis, ne ad peccatum delectatione rerum corporalium traheretur. Ergo infirmabatur lex per carnem, id eſt non efficiebat iuſtos deditos carni.

Deus filium ſuum miſit in ſimilitudinẽ carnis pcī.

¶ Non enim caro peccati erat, quæ non carnali delectatione nata erat. Sed tamen inerat in ea ſimilitudo carnis peccati, quia mortalis caro erat. Mortem autem non meruit Adam niſi peccando. ſed quid fecit deus.

Quare caro Chriſti dicitur eſſe ſimilis carni peccati

De peccato damnauit peccatum in carne.

¶ Id eſt ſuſcipiendo carnem hominis peccatoris, & docendo quemadmodum viueremus, peccatum in ipſa carne damnauit, vt ęternorum charitate ſpiritus flagrans, non duceretur captiuus in conſenſionem libidinis.

Vt iuſtitia legis impleretur in nobis, qui non ſecũdum carnem ambulamus, ſed ſecundum ſpiritum.

Digitized by Google

Itaqꝫ præcepta legis per charitatem impleta ſunt, quæ per timorem non poterant.

Qui enim ſecundum carnem ſunt: quæ carnis ſunt ſapiunt.

Sapere quæ ſūt carnis.

Id eſt carnalia pro ſummis bonis concupiſcunt.

Qui autem ſecundum ſpiritum, quæ ſunt ſpiritus ſentiunt. Prudentia enim carnis mors. Prudentia autem ſpiritus vita & pax. quia prudentia carnis inimica in deum.

Ipſe oſtendit cur dixerit inimica, ne quis putaret ex aduerſo aliud venire principium. Subiungit enim & dicit.

Inimicum eſſe deo.

Legi enim dei non eſt ſubiecta, nec enim poteſt.

ERgo facere contra legem, hoc eſt enim inimicum eſſe in deum: non quia deo aliquid nocere poteſt, ſed ſibi nocet quiſquis reſiſtit voluntati dei. Hoc eſt enim aduerſus ſtimulum calces mittere, vt Paulo Apoſtolo cum adhuc eccleſiam perſequeretur, diuinitus dictum eſt. Sic autem dictum eſt, Legi dei non eſt

B ſubiecta, nec enim poteſt tanquam ſi diceretur, Nix non calefaciat, nec enim poteſt. Quandiu enim nix eſt, non calefacit: ſed

Prudentia carnis quæ ſit.

reſolui poteſt & feruere vt calefaciat. Sed cum hoc facit, iam nix non eſt. Sic & prudentia carnis dicitur, cum anima pro magnis bonis temporalia bona concupiſcit. Quandiu enim appetitus talis ineſt animæ, legi dei ſubiecta eſſe non poteſt, id eſt non poteſt implere quæ lex iubet. Sed ſi ſpiritalia bona deſiderare cœperit, & temporalia contemnere, deſinet carnis eſſe prudentia, & ſpiritui non reſiſtet. Eadem quippe anima cum inferiora appetit, prudentiam carnis habere dicitur: cum ſuperiora, prudentiam ſpiritus: non quia prudentia carnis ſubſtantia eſt qua induitur anima, vel exuitur, ſed ipſius animæ affectio, quæ omnino eſſe deſinet cum ſe totam ad ſuperna conuerterit.

Prudentia carnis vel ſpiritus quæ ſit.

Qui autem in carne ſunt deo placere nō poſſunt.

Id eſt qui voluptatibus carnis acquieſcunt. Ne quis enim de his dictum non putaret qui de hac vita nondum exceſſerunt, opportuniſſime ſubiunxit.

C Vos autem non eſtis in carne, ſed in ſpiritu.

Vtiqꝫ in hac vita adhuc conſtitutis loquitur. In ſpiritu enim erant, quia in hac fide, & ſpe, & charitate ſpiritalium rerum, acquieſcebant.

Si tamen ſpiritus dei habitat in vobis. Si quis au-

Digitized by Google

quam ſpiritum Chriſti non habitet, hic non eſt eius. Si autem Chriſtus habitat in vobis, corpus quidem mortuum, eſt propter peccatum, ſpiritus autem vita eſt, propter iuſtitiam. Si ergo ſpiritus eius qui ſuſcitauit Ieſum ex mortuis habitat in vobis, qui ſuſcitauit Ieſum Chriſtum a mortuis, viuificabit & mortalia corpora veſtra, per inhabitantem ſpiritum eius in vobis.

Hic & de reſurrectione corporis euidentiſſimum teſtimoniū. His gradibus homine perfecto nulla ſubſtantia inuenitur malum. Neqꝫ lex mala eſt quæ oſtendit homini in quibus peccatorum vinculis iaceat, vt per fidem implorato liberatoris auxilio, & ſolui, & erigi, & firmiſſime conſtitui mereatur. In prima ergo actione quæ eſt ante legem, nulla pugna eſt cum voluptatibus huius ſeculi. In ſecunda quæ ſub lege eſt pugnamus, ſed vincimur. In tertia pugnamus & vincimus. In quarta non pugnamus, ſed perfecta & æterna pace requieſcimus. Subiugatur enim nobis quod inferius noſtrum eſt. Quod propterea non ſubiugabatur, quia ſuperiorem nobis deſerueramus deum. Gradus perfectionis in hoīe. Primus Secundus Tertius Quartus

¶ Item lectionis eiuſdem explanatio.

CVM enim eſſemus in carne (ait Apoſtolus) paſſiones peccatorum quæ per legem ſunt operabantur in membris noſtris vt fructum ferrent morti. ¶ Hic primo, quod non intelligentibus permagnum & grande periculum eſt, videtur Apoſtolus reprehendere, & culpare legem dei. Dicit aliquis. Abſit hoc ab animo qualiſcunqꝫ Chriſtiani. Quis hoc vel inſanus audeat de Apoſtolo ſuſpicari? Et tamen fratres mei verba iſta male intellecta fomitem inſaniæ furoris Manichæorum ſubminiſtrauerunt. Manichei enim legem dei per Moyſen datam dicunt, non a deo datam, & eam euangelio contrariam eſſe contendunt. Et quando cum eis agit, in his teſtimonijs Apoſtoli Pauli quem non intelligunt, conuincere conantur. Quid dicam catholicos non intelligentes, & non potius negligentes? Non eſt multum ſi quis velit eſſe diligens, poſt calumnias ab hæretico auditas ſaltem conſiderare in codice circumſtantiam lectionis. Quod ſi fecerit, ibi mox inueniet vnde aduerſarium loquacem conuincat, vnde hoſtes legis rebelleſqꝫ poſternat. Et ſi enim tardus eſt ad intelligenda verba apoſtoli, manifeſta ibi laus expreſſa eſt legis Dei. Cum eſſemus in carne ait, paſſiones pctōrū quæ per legē ſunt. Hic iā Manichæus erigit ceruicē, & tollit cornua, impetit te, facit. Ecce (inqt) paſſiones pctōrū q̄ p legem ſunt. Quomodo bona lex eſt per quas ſunt in nobis paſ- Ex ſermone in hanc lectionem. Manichæorum de lege Moſi error.

ſiones peccatorum, & operantur in membris noſtris, vt fructum ferant morti? Lege, aliquantum progredere, totum audi patienter, & ſi non intelligeres. Hoc enim quod ait, Paſſiones peccatorum quæ per legem ſunt operabantur in membris noſtris, multum eſt vt intelligas. Sed prius eſto mecum legis laudator, & tunc fieri mereberis intellector. Clauſum cor habes, & clauem accuſas? Ecce interim quod non intelleximus paulùlum ſeponamus, vt ad laudes legis quæ aperta eſt veniamus. Paſſiones (inquit) peccatorum quæ per legem ſunt operabantur in membris noſtris, vt fructum ferrent morti. Nunc ergo ſoluti ſumus a lege mortis, in qua tenebamur, ita vt ſeruiamus in nouitate ſpiritus, & non in vetuſtate literæ.

Adhuc legē vſ arguere, culpare, improbare, deteſtari, ſed nō intelligentibus. Vidit hoc ipſe, ſentit ſe non intelligi, & contra verborum obſcuritatem ſuorum cogitationes hominum commoueri. Senſit quid poſſis contradicere, & prior hoc voluit dicere, vt tu non inuenias quod poſſis dicere. Quid ergo dicemus (inquit)? Hoc ſequitur. Quid ergo dicemus? Lex peccatum eſt? Abſit.

Vno verbo legem ſoluit. Legis accuſatorem damnauit. Auctoritatem apoſtoli contra me proferebas o Manichæe? Si Apoſtoli ſequebaris auctoritatem, appende verbum & cape inde conſilium. Audi. Lex peccatum eſt? Abſit. audi abſit. Quid ergo dicemus? Quia dixi paſſiones peccatorum quæ per legem ſunt operabantur in membris noſtris vt fructum ferrent morti, quia dixi, ſoluti ſumus a lege mortis in qua detinebamur, quia dixi ſeruiamus in nouitate ſpiritus & non in vetuſtate literæ: Lex peccatum eſt? Abſit vt ſit peccatum. Sed peccatum non cognoui niſi per legē. Nam concupiſcentiam neſciebā niſi lex diceret, non concupiſces.

Solutio.

Iam modo te interrogo Manichæe, reſpōde mihi. Mala eſt lex quæ dicit non concupiſces? Hoc nec luxurioſus mihi & nequiſſimus aliquis reſponderet. Etenim ipſi homines flagitioſi quando reprehenduntur, erubeſcunt, & quando ſunt inter caſtos laſciuire nō audent. Concupiſcentiam neſciebam niſi lex diceret, non concupiſces. Ibam enim poſt concupiſcentiam meam, & qua trahebat currebam, eiuſq; illecebras blandas & ex carnali ſuauitate iocundas magnam felicitatem arbitrabar. Procedit lex dei & dicit, non concupiſces. Ille homo qui putabat magnum bonum eſſe, magnamq; felicitatem exiſtimabat ea quæ poſſet ſuæ concupiſcentiæ nō negare, ſequi qua trahit, audit, non concupiſces, & cognoſcit eſſe peccatum. Lex dicit, homo audiuit, deo credidit, peccatum ſuum vidit. Quod bonum putabat, malum eſſe cognouit. Voluit frenare concupiſcentiam, non ire poſt eam. Strinxit ſe, conatus eſt, victus eſt. Qui fuit ante ignarus malorum ſuorum, factus eſt doctus, & quod peius eſt, victus. Cœpit eſſe non ſolum peccator, ſed etiam præuaricator. Peccator enim & antea erat. Sed antequam legem audiret, peccatorum ſe eſſe neſciebat. Dum audiuit, peccatus vidit.

Mali nō dicunt legē eſſe malā.

G

Cognitio peccati aggrauat.

Conatus

Digitized by Google

Conatus eſt vincere, ſuperatus atq; proſtratus eſt, factus eſt & le-
gis præuaricator qui fuit ante neſcius peccator. Hoc dicit Apoſto-
lus, Occaſione autem accepta peccatum per mandatum opera-
tum eſt in me omnem concupiſcentiam.

¶ Minor erat concupiſcentia quando ante legem ſecurus pecca- B
bas: nunc autem oppoſitis tibi obijcibus legis, fluuius concupi-
ſcentiæ frenatus eſt, non ſiccatus. Quæ te ducebat obijcibus nul-
lis, obruit te obijcibus ruptis. Concupiſcentia tua minor erat
quando tuam mouebat libidinem: omnis eſt quando tranſcen-
dit legem. Vis noſſe quàm magna ſit? Vide quo erupit. Non con-
cupiſces. Non homo dixit, Deus dixit. Sed quid facies o homo?
Ideo non viciſti quia de tuo præſumpſiſti. Intende ergo nunc ver-
ba ſuperiora quæ videbantur obſcura. Cum enim eſſemus in car-
ne. Quid eſt eſſemus in carne? Præſumeremus de carne. Non
enim qui loquitur Apoſtolus iam exierat de iſta carne, aut eis lo-
quebatur qui iam exierant de iſta carne. Nam vtiq; adhuc & qui
loquebatur & quibus loquebatur, in carne erant. Quid eſt ergo Eſſe in carne.
cum eſſemus in carne, niſi cum de carne præſumeremus, hoc
eſt de nobis conſideremus? Homini enim dictum eſt, & de ho-
minibus dictum eſt. Videbit omnis caro ſalutare dei. Quid eſt
videbit omnis caro, niſi videbit omnis homo? Ergo cum eſſe- Luc. iij.
mus in carne, id eſt in concupiſcentijs carnis verſaremur, ibiq;
totam ſpem noſtram tanquam in nobis poneremus, paſſiones
peccatorum quæ per legem ſunt operabantur in membris no-
ſtris. auctæ ſunt enim quæ per legem ſunt. Prohibendo enim fece-
runt legis præuaricatorem: quia ille qui præuaricator eſt factus,
deum non habuit adiutorem. Operabantur ergo in membris no- A
ſtris vt fructum ferrent. Cui niſi morti? Si damnandus erat pec-
cator, quam ſpem habet præuaricator? Ergo o homo vicit te con-
cupiſcentia tua. Vicit quia in malo loco te inuenit. Inuenit te in
carne, ideo vicit. Migra de carne tua. Dixi non vt moriaris, Im-
mo audeo dicere, dixi vt moriaris. Si mortui eſtis cum Chri-
ſto, quæ ſurſum ſunt quærite. In carne viuens noli eſſe in carne.
Omnis caro fœnum, verbum domini manet in æternum. Do- Eccle. xiiij.
mine factus es refugium meum, turris fortitudinis a facie inimici. No- Eſa. xl.
li ergo eſſe in carne. In ſpiritu eſto. Quid eſt in ſpiritu eſto? In Iaco. I.
deo ſpem pone. Nam ſi poſueris in ipſo ſpiritu quo homo es, ite- Eſſe in ſpiritu.
rum ſpiritus tuus in carnem relabitur, quia non dediſti eum illi a B
quo ſuſpendatur. Non ſe continet, ſi non continetur. Noli re-
manere in te. Tranſcende, & te in illo pone qui fecit te. Nam ſi
in te ſpem habueris, accepta lege præuaricator eris. Inueniet te
hoſtis medium refugio, inuadet te, ne forte rapiat vt leo, & non
eſt qui eruat. Sine lege enim peccatum mortuum eſt. ¶ Quid
eſt mortuum eſt? Latet non apparet omnino, tanquam ſepul-
tum ignoratur. Adueniente autem mandato peccatum reuixit.

Digitized by Google

¶ Quid eſt reuixit? Apparere cœpit, ſentiri cœpit, rebellare aduerſus me cœpit. EGO autem mortuus ſum. ¶ Quid eſt mortuus ſum? Præuaricator factus ſum. Et inuentum eſt mihi mandatum quod erat in vitam.

B ¶ Videte quia lex laudatur. Qualis enim vita eſt non concupiſcere. O vita dulcis. Dulcis eſt quaſi voluptas concupiſcentiæ. Verum eſt. Nec enim homines ſequerentur niſi dulcis eſſet. Theatricum ſpectaculum, meretrix laſciua, turpiſſima cantilena, dulcia ſunt iſta concupiſcentiæ. Dulcia plane, ſuauia, delectabilia. Sed narrauerunt mihi iniqui delectationes. Suauia ſunt, dulcia ſunt, delectabilia ſunt. Sed audi meliora. Narrauerunt mihi iniuſti delectationes, ſed non ſicut lex tua domine. Felix anima quæ huiuſmodi delectationibus oblectatur, vbi turpidi tudine nulla inquinatur, & veritatis ſerenitate purgatur. Quando autem delectat lex dei, & ſic delectat vt omnes laſciuæ delectationes vincantur, non ſibi arroget iſtam delectationem. Dominus dabit ſuauitatem. Quid dicam domine? Da mihi illam ſuauitatem. vel illam, Suauis es domine, & in tua ſuauitate doce me iuſtificationes tuas. In tua ſuauitate doce me, & doces me. Tunc diſco vt faciam ſi in tua ſuauitate doceas me. Cæterum quamdiu blanditur iniquitas & dulcis eſt iniquitas, amara eſt veritas. In tua ſuauitate doce me. Suauis ſi veritas, dulcedo condemnatur iniquitatis. Multo eſt melior & ſuauior veritas. Sed ſanis ſuauis eſt panis. Ergo vt eius panem quem laudas cum ſuauitate, id eſt, cum ſanitate manduces, dic illi. Ego dixi domine miſerere mei, ſana animam meam quia peccaui tibi. Ergo (inquit) Inuentum eſt mihi mandatum quod erat ad vitam, hoc eſſe ad mortem. Erat enim antea ſibi ignotus peccator, factus eſt manifeſtus præuaricator. Ecce inuentum eſt illi in mortem quod erat in vitam. Occaſione autem accepta peccatum per mandatum fefellit, & per illud occidit. Gladio quem portabas te inimicus occidit. Armis tuis te vicit, armis tuis te interemit. Recipe mandatum. Scito eſſe arma, non quibus te occidat, ſed quibus a te occidat inimicus. Sed noli præſumere de viribus tuis. Vide paruum Dauid contra ingentem Goliam, ſed in nomine domini præſumentem. Tu venis (inquit) ad me cum clypeo & lancea, ego in nomine domini omnipotentis. Sic, ſic, aliter non omnino aliter non proſternitur inimicus. Itaque lex quidem ſancta, & mandatum ſanctum & iuſtum & bonum.

C

D ¶ Nunquid vberius laudari poteſt? Paulo ante verbo illo quod dixit, Abſit defenderat a crimine, nondum laudauerat. Aliud eſt a crimine obiecto defendere, aliud eſt debito preconio prædicare. Crimen obiectum fuit, Quid ergo dicemus? Lex peccatum eſt? defenſio, Abſit. Vno verbo defenditur veritas, quia magna eſt apoſtoli defendentis auctoritas. Quid diu defendat?

Cōcupiſcibilia dulcia ſunt iniquis.

Delectationes ſpiritales dulciores iuſtis.

Pſal. xl.

I. Reg. xvij.

Defendere a crimine non eſt laudare.

ſufficiat. Abſit. An vultis (inquit) experimentum eius acci-
pere qui in me loquitur Chriſtus? Modo autem itaque lex qui- ij. Corin.
dem ſancta & mandatum ſanctum & iuſtum & bonum.

QVOD ergo bonum eſt, mihi factum eſt mors? Abſit.
¶Quia bonum non eſt mors. Sed peccatum vt appareat pecca-
tum, per bonum operatum eſt mihi mortem. ¶Mors non eſt
lex, ſed peccatum eſt mors. Iandudum autem dixerat, ſine le-
ge peccatum mortuum eſt. Vbi vos admonueram, quia mor-
tuum dixit, abſconditum eſt, latet, non apparet. Modo vide-
te quam vere ita dictum ſit. Peccatum (inquit) vt appareat pec
catum. non dixit vt ſit, quia erat & quando non apparebat pec-
catum: Quid eſt vt appareat peccatum? quia concupiſcenti-
am neſciebam, niſi lex diceret, non concupiſces. Non ait
concupiſcentiam non habebam, ſed concupiſcentiam neſcie-
bam. Sic etiam hic non ait, vt ſit peccatum, ſed appareat pec
catum, per bonum mihi operatum eſt mortem. Quam mor-
tem? VT fiat ſupra modum peccans. aut peccatum per man-
datum. ¶Quare ſupra modum? Quia iam & praeuaricatio.
Vbi enim lex non eſt, nec praeuaricatio eſt. inuentum eſt mi-
hi mandatum quod erat ad vitam. ¶Quid enim tam perti- E
nens ad vitam, quam non concupiſces? HOC eſſe in mortem. Rom. iiij.
Peccatum enim occaſione accepta per mandatum feſellit me, &
per illud occidit. ¶Concupiſcentiam terruit, non extinxit.
Fecit timorem poenae, non amorem iuſtitię. Quid ergo? Quid
dubitamus ad hoc datam eſſe legem vt inueniret ſe homo? Quan-
do enim deus non prohibebat a malo latebat ſe homo. Vires
ſuas languidas non inuenit, niſi quando legem prohibitionis
accepit. SCIMUS (inquit) quia lex ſpiritalis eſt, ego autem car-
nalis ſum, venundatus ſub peccato. Quod enim operor non
intelligo. Non enim quod volo bonum hoc ago ſed quod odi
malum, illud facio. ¶Forte ergo alius eſt aliquis. Forte tu es.
Aut tu es, aut ego ſum. Si ergo aliquis noſtrum eſt, ipſum quaſi F
de ipſo audiamus, & non irati corrigamus nos. Si autem ipſe
eſt: non ſic intelligamus quod dixit, Non quod volo ago, ſed
quod odi illud facio: tanquam vellet eſſe caſtus & eſſet adulter,
aut vellet eſſe miſericors & eſſet crudelis, aut vellet eſſe pius & eſſet
impius. Sed ad quid? volo non concupiſcere, & concupiſco.
Lex (inquit) dixit. Non concupiſces. Homo legem audiuit, vi- H
tium agnouit: bellum indixit, captiuitatem inuenit. Sed for
te aliquis homo non Apoſtolus. Audiui ipſum Apoſtolum
confitentemque nondum ad tantam perfectionem iuſtitiae per-
uenisse, quantam eſſe in angelis credimus. Quorum ange- Mat. xxij.
lorum aequalitatem ſperamus ſi ad, quod volumus peruenimus.
Quid enim aliud nobis promiſit dominus in reſur-
rectione vbi ait, In reſurrectione mortuorum neq; nubent neq;

vxores ducent? Non enim incipient nubere, ſed erunt æquales angelis domini. Dicit ergo aliquis. Et tu vnde ſcis quia Paulus Apoſtolus angeli iuſtitiam & perfectionem nondum habebat? Non facio iniuriam Apoſtolo, quia de apoſtolo non credo niſi apoſtolo. Alium teſtem non quæro, ſuſpicantem non curo. Dic mihi ſancte apoſtole, de te ipſo loqueris? Dic vbi dixiſti, non quod volo ago, ſed quod odi illud facio. Exiſtunt qui dicunt, quod alium neſcio quem in te transfiguraueris, laborantem, deficientem, victum, captiuum. Tu mihi dic de te, vbi nemo dubitat quia loqueris de te: Fratres (ait Apoſtolus) ego meipſum nondum arbitror apprehendiſſe. Et quid facis? Vnum autem. Quæ retro obliuiſcens, in ea quæ ante ſunt extentus, ſecundum intentionem, nondum perfectionem. Secundum intentionem ſequor ad palmam ſupernæ vocationis dei in Chriſto Ieſu. Supra iam dixerat, Non quia iam acceperim aut perfectus ſim. Adhuc contradicitur, & dicitur. Dicebat iſta Apoſtolus, quia nondum peruenerat ad immortalitatem, non quia nondum peruenerat ad iuſtitiæ perfectionem. Iam ergo tam iuſtus erat quam ſunt angeli ſed nondum immortalis ſicut ſunt angeli. Sic inquiunt, ſic eſt prorſus. Modo dixiſti, tam erat iuſtus quam ſunt angeli, ſed nondum immortalis ſicut ſunt angeli. Ergo perfectionem iuſtitiæ iam tenebat, ſed ſequendo palmam ſupernam immortalitatis quærebat. Dic nobis ſancte apoſtole alium aliquem manifeſtiorem locum, non vbi quæris immortalitatem ſed vbi confiteris infirmitatem. Et hic iam ſuſurratur, iam contradicitur. Videor mihi audire quorundam cogitationes. Et dicitur mihi. Verum eſt. Noui quid dicturus es, confitetur infirmitatem carnis, non mentis. Nam quis ignorat vtique apoſtolum corpore fuiſſe fragilem, fuiſſe mortalem ſicut dicit, Habemus theſaurum iſtum in vaſis fictilibus. Ipſum audiamus, ne iniurioſi æſtimemur. In magnitudine reuelationum mearum (apoſtolus dicit) ne extollar. Nempe hic agnoſcis apoſtolum habentem magnitudinem reuelationum, & timentem elationis præcipitium. Vt ergo noueris quia & ipſe Apoſtolus qui volebat alios ſaluos facere adhuc curatur, vt noueris quia & ipſe adhuc curatur, ſi magnipendis ipſius honorem, audi quid ei medicus appoſuerit ad tumorem. Audi non me, ipſum audi confitentem, vt ſentias docentem. Hoc iam poſſum dicere apoſtolo Paulo. Ne extollaris ſancte apoſtole? tune extollaris adhuc cauendum eſt? Quid mihi (inquit) dicis? tu & audi. Audi quid ſum, & noli altum ſapere, ſed time. Audi quomodo breuis agnus ingrediatur vbi aries ſic periclitatur. In magnitudine, inquit, reuelationum mearum ne extollar, datus eſt mihi ſtimulus carnis meæ angelus ſatanæ qui me colaphizet. Qualem tumorem timuit, qui mordaciſſimum epithema accepit? Iam ergo modo dic, quia tanta in illo erat iuſtitia, quanta eſt in angelis

Paulus angeli perfectionem nondum habebat.

Philip. iij.

Paulus confeſſus eſt infirmitatem mentis. ij. Cor. iiij.

ij. Cor. xij.

ſanctis. An forte & angelus ſanctus in coelo ne extollatur acci-
pit ſtimulum angelum Satanæ a quo colaphizetur? Abſit hoc
de angelis ſuſpicari. Homines ſumus, apoſtolos ſanctos homi-
nes agnoſcamus, vaſa electa, ſed adhuc fragilia, adhuc in carne
peregrinantes. Ergo quoniam rogauit dominum ter, vt ab illo
iſte ſtimulus auferretur, nec exauditus eſt ad voluntatem, quia ex
auditus eſt ad ſanitatem, forte non indecenter ipſe loquitur vbi
dicit, quia lex ſpiritalis eſt, ego autem carnalis ſum. Ergo carna-
lis Apoſtolus quando alijs dicebat, Vos qui ſpiritales eſtis in- Gala. vi.
ſtruite huiuſmodi in ſpiritu. Sed quid dixit & ipſis ſpiritalibus
qui nondum erant ſecuri, non erant in perfectione coeleſti ange-
lica, nondum in illius patriæ ſecuritate, ſed in huius peregrina-
tionis ſollicitudine verſabantur? Quid eis dixit? Certe ſpirita-
les eos vocauit. Vos (inquit) qui ſpiritales eſtis, inſtruite huiuſ- A
modi in ſpiritu lenitatis intendens teipſum ne & tu tenteris. Ecce
quem ſpiritalem iam appellauit, timuit ille tentationis fragilita-
tem, vnde poſſit tentari ſpiritalis, & ſi non ex mente, vtique ex
carne. Spiritalis enim quia ſecundum ſpiritum viuit. Adhuc au-
tem ex parte mortali carnalis. Idem ſpiritalis idemque carnalis.
Ecce ſpiritalis. Mente ſeruio legi dei. Ecce carnalis. Carne au-
tem legi peccati. Idem, ergo ipſe & ſpiritalis & carnalis. Idem
plane quandiu hic viuit ſic eſt, noli mirari. Quiſquis es qui carna- Carnalis totus
libus concupiſcentijs cedis atque conſentis, qui eas vel bonas pu- qui ſit.
tas ad explendam libidinis ſatietatem, vel certe ſic vides malas
vt eis tamen cedendo conſentias, & quo ducunt ſequaris, & om-
nia quæ ſuggerunt perpetres, totus carnalis es tu. Tu quiſquis ta-
lis es, totus carnalis es. Si autem & concupiſcis quod lex vetat,
& tenes tamen aliud quod item lex iubet, poſt concupiſcentias
tuas non eas, ecce mortis contentio, non quod volo ago. Ecce
mortis contentio. Scimus quia lex ſpiritalis eſt, ego autem car-
nalis ſum. Sic Apoſtolus dicit, Scimus quia lex ſpiritalis eſt, B
ego autem carnalis ſum. Mente enim ſpiritalis, corpore autem i. Cor. xv.
carnalis. Quando totus ſpiritalis? Cum ſeminatur corpus ani-
male, ſurget corpus ſpiritale. Modo ergo quando ſentit mortis
contentio, non quod volo ago, ex parte ſpiritalis, ex parte car-
nalis. Ex parte meliori ſpiritalis. Ex parte inferiori carnalis. Ad
huc confligo, nondum vici. Magnum mihi eſt, non vinci. Eſt
concupiſcentiæ non conſentio, & poſt concupiſcentias meas nõ
eo, tamen adhuc concupiſco. Et vtique etiam in ipſa parte ego
ſum, non enim alius in mente, & alius in carne. Sed quid?
Igitur ipſe ego. ¶ Quia ego in mente, ego in carne. Non enim
duæ naturæ contrariæ ſed ex vtroque vnus homo, quia vnus deus
a quo factus eſt homo. Igitur ipſe ego mente ſeruio legi dei,
carne autem legi peccati. ¶ Mente non conſentio legi peccati,
ſed tamen nollem ineſſet in membris meis vlla peccati. Qui

Digitized by Google

ergo nollem, ⁊ tamen eſt, non quod volo ago, quia concupiſ-
co ⁊ nolo. Non quod volo ago, ſed quod odi illud facio. Quid
odi? Concupiſcere. Odi concupiſcere, ⁊ tamen ago illud ex car-
ne, non ex mente. Quod odi illud facio. Si autem quod nolo
hoc facio, conſentio legi quoniam bona eſt. Quid eſt hoc, Si
quod nolo hoc facio, conſentio legi, quoniam bona eſt? Con-
ſentires legi ſi quod vellet hoc faceres: Hoc facis quod lex
odit, quomodo conſentis legi? Prorſus ſi quod nolo hoc facio
C
Quõ faciens quod non vult cõſentiat legi.
conſentio legi quoniam bona eſt. Non implet legem infirmitas
mea, ſed legem laudat voluntas mea. Ergo ſi quod nolo hoc ago,
conſentio legi quia nolo, non quia ago. Ipſum autem ago
concupiſcere eſt, non concupiſcentiæ conſentire. Ne aliquis iam
in apoſtolo peccandi ſibi quærat exemplum, ⁊ det malum exem-
plum. Non quod volo ago. Quid enim lex dicit, Nõ cõcupiſces?
Et ego nolo concupiſcere, ⁊ tamen concupiſco. quamuis concu-
piſcentię meæ aſſenſum non præbeam, quamuis poſt eam nõ
eam. Reſiſto enim, auerto mentem, nego arma, teneo membra,
⁊ tamen fit in me quod nolo. Quod non vult ⁊ lex, nolo cum
lege. Quod non vult, nolo. Ergo conſentio legi. Ego ſum in car-
ne, ego ſum in mente: ſed magis ego ſum in mente quam in
carne. Quia enim ego ſum in mente, ego ſum in regente. Mens
enim regit, caro regitur. Et magis ſum ego in eo quod rego quã
in eo quod regor. Quia ergo magis ego in mente. NVNC autem
iam ego non operor illud. ¶ Quid eſt nunc iam? Iam redem-
ptus qui fui ante ſub peccato venundatus, iam accepta gratia
Saluatoris vt mente condelecter legi dei, non ego operor illud.
Sed quod habitat in me peccatum. Scio enim quia non habitat
D
in me. ¶ Iterum ergo in me. audi quod ſequitur, Hoc eſt in car-
ne mea, bonum. ¶ Iandudum dixeras, quod operor ignoro. Si
Ignorat quis quod non approbat.
ignoras, quomodo ſcis? Qd̃ enim operor ignoro. Dixi ignoro, nõ
approbo, non accipio, non mihi placet, non conſentio, non lau-
do. Non enim ⁊ Chriſtus eos ignorabat quibus dicturus eſt, nõ no-
Matt. xxv.
ui vos. Prorſus etiã hic hoc intelligo: qd̃ enim operor ignoro, quia nõ
facio ignoro. Nõ enim ego operor illud, ſed id quod in me habi-
ij. Cor. v.
tat peccatum. Ideo ignoro, quia nõ ego facio, ſicut dictũ eſt de
domino. Eum qui nõ nouerat peccatũ. Quid eſt non nouerat?
E
Ergo nõ nouerat qd̃ puniebat. Si nõ nouerat qd̃ puniebat, iniuſte.
Quia vero iuſte puniebat, nouerat qd̃ puniebat. ⁊ tamẽ peccatũ
nõ nouerat, quia pctm̃ nõ fecerat. Nũc autẽ recepta iã gr̃a nõ ego
operor illud, libera eſt mens, caro autem captiua. Non ego ope-
ror illud, ſed id quod in me habitat peccatum. Scio enim quia
nõ habitat in me, hoc eſt in carne mea, bonum VELLE enim
adiacet mihi, perficere autem bonum non adiacet. ¶ Adiacet
Facere operari.
velle, pficere non adiacet. Nõ dixit facere, ſed perficere. Nõ enim
nihil facit. Rebellat concupiſcentia, ⁊ non conſentit: delectat

Digitized by Google

tur aliena, & non admonitionem auertit, in secretarium men-
tis intrat, vidit foris ſtrepentem concupiſcentiam, profert in eá
ſententiam, mundat concupiſcentiam. Condelector enim legi
dei. ¶ Non de me ſed de gratia dei, Tu concupiſcentia in carne
tumultuaris, mentem tibi non ſubdis. In deo ſperabo, non time- E
bo quod faciat mihi caro. Sicut nec aliena, ita nec mea. Qui ergo Ps. lv.
in ſe hęc agit nihil facit? Multum facit, magnum eſt quod facit,
ſed tamen non perficit. Quid eſt enim perficere? vbi eſt mors cō
tentio tua? Inuenio ergo legē mihi volenti facere bonum. ¶ Bo-
num inuenio legem. Bonum eſt lex. Bonum aliquid ex lex. vnde
probo? Quia implere volo. Inuenio ergo legem mihi volenti fa
cere bonum, quoniam mihi adiacet malum. Et hoc mihi. Non
enim caro non mea, aut de alia ſubſtantia caro, aut de alio prin
cipio caro, aut anima ex deo & caro de gente tenebrarum. Ab-
ſit, languor repugnat ſanitati. Seminiuus iacet in via, quoniam
malum mihi adiacet. Quod malum? Cōdelector enim legi dei
ſecundum interiorem hominem: video aliam legem in mem
bris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuum me ducen
tem in lege peccati quæ eſt in membris meis. ¶ Captiuum, ſed F
ex carne. Captiuum, ſed ex parte. Nam mens repugnat, & conde-
lectatur legi dei. Sic enim intelligere debemus, ſic de ſeipſo. Apo
ſtolus loquitur. Iam ergo ſi mens non conſentit peccato titillāti,
ſuggerenti, blandienti: ſi mens non conſentit, quoniam habet
alias interius delectationes ſuas, delectationibus carnis nulla ex
parte conferendas: ſi ergo non conſentit, & eſt in me quiddam
mortuum & quiddam viuum, mors contendit, mens nō conſen
tit. Mors adhuc cōtendit, mens nō conſentit. Nunquid ipſa mors
non eſt in te? Nunquid illud quod mortuū eſt non pertinet ad te? Alia lit ra h[illegible]
Quid inde ſperandum eſt? Miſer ego homo. ¶ Et ſi non in men- in fœlix &c.
te, tamen in carne miſer homo. Non enim in mente homo, & Ephes. v.
in carne nō homo. Quis enim vnquā carnem ſuam odio habuit?
Miſer ego homo quis me liberabit de corpore mortis huius? Mortem cur de
¶ Quid eſt hoc fratres? Quaſi carere vult corpore. Quid feſtinas ſideret ap[illegible]
ſi tantum ibi eſt intentio tua vt corpore careas? Mors quandoq;
ventura eſt, & te a corpore iſto mortis dies adueniens vltimus p
culdubio liberabit. Quid eſt pro magno quod gemis & quid eſt quod
dicis, quis me liberabit? Mortalis loquens, moriturus loqueris.
Separatio mortis a carne quandoq; ventura eſt. Propter breuita- A
tem vitę nō longe eſt. Propter quotidianos caſus quādo ſit neſcis.
Ergo ſiue feſtines ſiue tardes, omnis vita humana breuis eſt. Vita humana
Quid pro magno gemis & dicis, quis me liberabit de corpore breuis.
mortis huius? Gratia dei per Ieſum Chriſtum dominum noſtrū. Pagani quomō
Pagani non habent gratiam dei per Ieſum Chriſtum dominum nō libėrantur
noſtrum, non moriuntur? nam quandoq; in vltimo ſuo a car de corpore.
ne ſoluuntur: non illo die a corpore mortis huius liberabuntur. C

Tu quid es quod pro magno gratiæ dei viſcribuere, quia de cor pore mortis huius liberaris? Reſpondet tibi Apoſtolus (ſi ſen ſum eius cepimus, immo quia domino adiuuante ſine dubio ce pimus) Reſpondet tibi e dicit, Scio quid loquar. Paganos dicis liberari a corpore mortis huius, quia veniet dies vltimus vitæ huius, e ſoluuntur ad tempus a corpore mortis huius. Veniet dies quando omnes qui ſunt in monumentis audient vocem eius, e procedent qui bona fecerunt in reſurrectionem vitæ. Ecce liberati a corpore mortis huius. Qui mala fecerunt, in reſurrectionem iudicij. Ecce redierunt ad corpora mortis huius. Corpus mortis huius redit ad impium, nec inde aliquando ſoluetur. Tunc non erit vita æterna, ſed mors æterna, quia pœna æterna. Tu autem Chriſtiane roga quantum potes, exclama e dic, Miſer ergo homo, quis me liberabit a corpore mortis huius? Reſpondetur tibi, Securus efficeris non de te, ſed de domino tuo: ſecurus efficeris non de pignore tuo, Spera cum Chriſto regnum Chriſti, iſ pignus tenens ſanguinem Chriſti. Dic dic, quis me liberabit de corpore mortis huius, vt reſpondeatur tibi, gratia dei per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum. Non enim ſic liberaberis de cor pore mortis huius vt hoc corpus non habeas. Habebis, ſed iam non mortis huius. Ipſum erit, ſed non ipſum erit. Ipſum erit, quia ipſa caro erit. Non ipſum erit, quia mortale non erit. Sic ſic liberaberis a corpore mortis huius, vt mortale hoc induat immortalitatem, e corruptibile hoc induat incorruptionē. A quo? p quem? Gratia dei per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum.

Ioan. v.

H Pignus ſaluationis.

¶ Quia per vnum hominem mors, e per vnum hominem reſurrectio mortuorum. Sicut in Adam omnes moriuntur. Inde eſt quod gemis. In Adam omnes moriuntur. Inde eſt quod gemis. Inde eſt quod cum morte confligis. Inde eſt corpus mortis huius. Sed ſicut in Adam omnes moriuntur, ſic e in Chriſto omnes viuificabuntur. Viuificatus accepto corpore immortali vbi dicas, vbi eſt mors contentio tua? liberatus eris a corpore mortis huius, nō tamen virtute tua, ſed gratia dei p Ieſum Chriſtum dominum noſtrum. Itē ex ſermone primo. ¶ Vita iuſti in iſto corpore adhuc bellum eſt, nondum triumphus. Huius autem belli aliquando erit triumphus: ideo Apoſtolus dixit vocem belli e vocem triumphi: Voces belli modo audiuimus. Non enim quod volo ago, ſed quod odi illud facio. Si autem quod nolo hoc facio, conſentio legi quoniam bona eſt. Velle adiacet mihi perficere bonum non inuenio. Video aliam legem in mēbris meis repugnantem legi mentis meæ, e captiuantem me in legem peccati quæ eſt in membris meis. Quando audis repugnantem, quādo audis captiuitatem, bellum non agnoſcis? Vox ergo triumphi nondum eſt. Sed quando futura eſt, docet eidem Apoſtolus dicens, Oportet corruptibile hoc induere incorruptionē, e mort

I. Cor. xv.

Vita iuſti bellū eſt, nō triūphus

C A

I. Cor. xv.

Digitized by Google

tale hoc induerit immortalitatem. Cum autem incorruptibile hoc induerit incorruptionem, et mortale hoc induerit immortalitatem, vbi est vox triumphi, tunc fiet sermo qui scriptus est, Absorpta est mors in victoriam. Dicant triumphantes, vbi est mors contentio tua? Dicemus ergo, dicemus quandoque, et ipsum quandoque non erit longe. Non enim tantum remanet seculo, quantum iam exemptum est. Ergo semper pugnandum est. quia ipsa concupiscentia cum qua nati sumus, finiri non potest quandiu viuimus. Quotidie minui potest, finiri non potest. Per illam dictum est hoc nostrum corpus mortis. De ipsa dicit Apostolus, Condelector enim legi dei secundum interiorem hominem. Video enim aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, et captiuitatem me in legem peccati quæ est in membris meis.

Mundus non tamdiu durabit quādiu durauit.

B

¶ Tunc nata est hæc lex, quando contempta et transgressa est prima lex. Quæ est prima lex? Quam in paradiso accepit primus homo. Nonne nudi erant et non confundebantur? Quare nudi et non confundebantur, nisi quia nondum erat lex in membris repugnans legi mentis? Fecit homo factum puniēdum, et inuenit motum pudendum. Manducauerunt contra interdictum, et aperti sunt oculi eorum. Quid enim prius in paradiso clausis vel cæcis oculis oberrabant? Absit. Nam vnde Adā nomina posuit volatilibus et bestijs, quando ad eum cuncta animalia adducta sunt? Quibus nomina imponebat, si nō videbat? Deinde dictum est, Vidit mulier lignum quia placeret oculis ad videndum. Ergo oculos apertos habebant, et nudi erant, et non confundebantur. Aperti sunt autem oculi eorum ad aliquid quod nunquam senserunt, quod in motu sui corporis nunquam expauerant. Aperti sunt ad intuendum, non ad videndum. Curauerūt tegendum, consuerunt, inquit, folia ficulnea, et fecerunt sibi succinctoria. Quod texerunt ibi senserunt.

Nuditas quā non peperit protoplastus ante peccati ruborem.
Gene. iij.
Vidit Adam nuditatem suam rubore.
Ibidem.
Intueri et videre.
Originale peccatū vñ trahitur.

C

Ecce vnde trahitur originale peccatū. Ecce vnde nemo sine peccato nascitur. Ecce propter quod dominus non sic concipi voluit, quem virgo concepit. Soluit illud qui venit sine illo: voluit illud qui nō venit ex illo. Vnde vnus et vnus. Vnus ad mortem, vnus ad vitam. Homo primus ad mortem, homo secundus ad vitam. Sed quare ad mortem ille homo? Quia tantum homo. Quare ad vitā iste homo?

D

Quia deus et homo. Non ergo quod vult, agit Apostolus, quia vult non concupiscere, et tamen concupiscit. Ideo non quod vult agit. Non quia illa mala concupiscentia trahebat apostolum ad fornicationem et adulteria. Absit. Non ascendant tales cogitationes in cor nostrum. Luctabatur non subiugabatur. Sed quia nolebat nec hoc habere contra quod luctaretur, ideo dicebat, non qđ volo ago. Concupiscere nolo et concupisco. Non ergo quod volo ago. Constituit tibi ante oculos pugnam suam, ne timeres tuam. Si tibi hoc nō dixisset beatus apostolus, cū videres concupiscētiā

Apostolus luctans non subiugabatur.
Quare aplus nobis pponere rebellionem suæ carnis.

Digitized by Google

moueri in membris tuis, cui tu non conſentires, tamen cum eas moueri videres forſitan de te deſperares, & diceres, Si ad eum pertinerem, ſic non mouerer. Vide Apoſtolum pugnantem, & noli te facere deſperantem. Non quod volo ago, ſed quod odi malum hoc facio. ¶Quia concupiſco. Quod ergo bonum ago? Quia concupiſcentię malę non conſentio. Ago bonum, & non perficio bonum. Et concupiſcentia hoſtis mea agit malum, & non perficit malum. Quomodo ago bonum, & non perficio bonum? Ago bonum cum malę concupiſcentię non conſentio, ſed non perficio bonum, vt omnino non concupiſcam. Rurſus ergo & hoſtis mea quomodo agit malum, & non perficit malum? Agit malum, quia mouet deſiderium malum. Non perficit malum, quia me non trahit ad malum. Et in iſto bello eſt tota vita ſanctorum. Ideo iſte miles, & quodammodo in iſto bello exercitatiſſimus, tam exercitatus vt eſſet & dux, cum laboraret contra hoſtem in hoc bello & diceret, miſer ego homo quis me liberabit de corpore mortis huius, gementi ſubuentum eſt. Gratia dei per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum.

D — Agere bonum & perficere. Agere malum & perficere.

¶Liberabit te a lege mortis huius, id eſt a corpore mortis huius, gratia dei per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum, quando corpus habebis vbi nulla concupiſcentia remanebit, cum mortale hoc induerit immortalitatem, & corruptibile hoc induerit incorruptionem. Et dicetur morti. Vbi eſt contentio tua? Et non erit. Et vbi eſt mors aculeus tuus? Nuſquam erit. Modo quid? audi. Igitur ipſe ego mente ſeruio legi dei, carne autem legi peccati. ¶Mente ſeruio legi dei, non conſentiendo: carne autem legi peccati, concupiſcendo. Et mente legi dei, & carne legi peccati. Et hac delector, & ibi concupiſco, ſed non vincor. Titillat, inſidiatur, pulſat, trahere conatur. Miſer ego homo, Quis me liberabit de corpore mortis huius? Nolo ſemper vincere, ſed aliquando cupio ad pacem venire. Quantum ergo in votis noſtris, in voluntate noſtra, in oratione noſtra, quando dicimus, Ne nos inferas in tentationem, ſed libera nos a malo: hoc vtique cupimus, vt nec ipſa mala deſideria exiſtant de carne noſtra. Sed quandiu hic viuimus, efficere non valemus. Propter hoc ait, Perficere autem bonum non inuenio. Facere ſ[illegible] quod inuenio, non conſentire malo deſiderio. Perficere non inuenio, non habere malum deſiderium. Reſtat ergo in hac pugna vt mente non conſentiente malis concupiſcentiis, ſeruias legi dei. Carne autem concupiſcentias ſed te non ſeruiente, ſeruias legi peccati. Agit caro deſideria ſua, age tu tua, non opprimuntur, non extinguuntur a te deſideria eius, non extinguantur tua, vt in certamine labores, non victus traharis. Nulla ergo condemnatio eſt nunc his qui ſunt in Chriſto Ieſu. ¶Et ſi habent deſideria carnis quibus non conſentiunt, & ſi lex in membris eorum repu-

E — Matth. vi.

Alibi. Nihil ergo condemnationis.

repugnat legi mentis eorum, & captiuare vult mentem: tamen quia per gratiam baptismatis & lauacrum regenerationis solutus est & ipse reatus cum quo eras natus. & quicquid antea consensisti mal̄ concupiscentiæ, siue quolibet f[illegible]itio, siue quolibet facinore, siue qualibet mala cogitatione, siue qualibet mala locutione, omnia deleta sunt in illo fonte quo seruus intrasti, vn̄ liber exiisti. Quia ergo hæc ita sunt, nulla ergo nunc condemnatio his qui sunt in Christo Iesu. Nulla est nunc antea fuit. Ex vno omnes in condē- nationem. Hoc malum fecerat generatio, sed hoc bonum fecit regeneratio. Lex enim spiritus vitæ in Christo Iesu liberabit te a lege peccati & mortis. ¶ Inest in membris, sed reum te non facit. Liberatus es ab illo, liber pugna, sed vide ne vincaris, & iterum fias seruus. Laboras pugnando, sed lætaberis triumphando. Ergo ne putetis propter hoc quasi duas ex diuersis principiis esse naturas, sicut insaniunt Manichæi, quasi non sit caro ex deo. Falsum est: vtrunque ex deo est: sed natura humana ista in semetipso meruit de peccato. Ergo languor est: sanatur, & non est. Discordia modo quæ est in spiritu & carne, pro concordia laborat. Spiritus ideo laborat, vt caro cum illo concordet. Quem- admodum si in vna domo litem inter se habeant vir & vxor, ad hoc debet laborare vir vt domet vxorem, domata vxor subiu- getur viro, subiugata vxore viro fiat pax in domo. Cum autem dixisset, Lex autem spiritus vitæ in Christo Iesu liberauit te a le- ge peccati & mortis, proposuit nobis intelligendas ipsas leges. Intuemini eas & discernite. Satis vobis necessaria est ista discre- tio. Lex (inquit) spiritus vitæ. Ecce vna lex. Liberauit te a lege peccati & mortis. Ecce altera lex. Et sequitur, QVOD enim impossibile erat legis in quo infirmabatur per carnem.

¶ Ecce tertia lex. Inquiramus & domino adiuuante videamus de lege illa bona quid dixit, Lex spiritus vitæ liberauit te a lege peccati & mortis. Istam non dixit inualidam fuisse ad efficien- dum. Liberauit (inquit) te spiritus vitæ a lege peccati & mortis. Lex illa bona liberauit te ab ista lege mali. Lex enim mala quæ est? Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati quæ est in membris meis. Quare & ipsa lex dicta est? Recte omnino. Ad- modum enim legitime factum est, vt homo qui noluit obedire domino suo, non ei seruiret caro ipsius. Supra te dominus tuus, infra te caro tua: Serui meliori, vt seruiat tibi inferior. Con- tempsisti superiorem, torqueris ab inferiore. Ista est ergo lex pec- cati. Ipsa est & mortis. Per peccatum enim mors. Quia d ectiam dixeramus, morte morientur. Lex enim spiritus vitæ quomo do te liberauit? Primum indulgentiam omnium peccatorum dedit. Ipsa est enim lex de qua in psalmo dicit deo, Et de lege tua miserere mei, Lex misericordiæ, lex fidei, non factorum. Quia

Pcā vniuersa baptismo soluuntur.

F

Error Manichæorū de alia e corporis [illegible]

G

Lex quæ [illegible] quare dicta [illegible]

Gene. 2.

H

Ps. cxviii.

Digitized by Google

eſt ergo lex factorum? Iam audiſtis legem fidei bonam: lex ſpiritus vitæ liberauit te a lege peccati & mortis. Audiſtis & aliam legem peccati & mortis. Quod enim impoſſibile erat legi in quo infirmabatur per carnem. ¶ Hæc ergo lex tertio loco quæ nominata eſt, neſcio quid quaſi non implet. Lex autem ſpiritus vitæ impleuit, quia te de lege peccati & mortis liberauit. Lex itaqꝫ iſta quæ loco tertio nominata eſt, ipſa eſt lex quæ data eſt populo per Moyſen in monte Sina. Ipſa dicitur lex factorum. Ipſa minari nouit non ſubuenire, iubere nouit non iuuare. Ipſa eſt quæ dixit, non concupiſces. Vnde dicit Apoſtolus, Concupiſcentiam neſciebam, niſi lex diceret, non concupiſces. Et quid mihi profuit quia lex dixit non concupiſces? Occaſione accepta peccatum per mandatum fefellit me, & per illud occidit. Prohibitus ſum concupiſcere, nec impleui iuſſa, ſed victus ſum. Ante legem fui peccator, accepta lege factus ſum præuaricator. Itaqꝫ inquit, Lex quidem ſancta. Bona eſt ergo & iſta lex. Quia & ipſam reprehendunt Manichęi, quomodo carnem. De illa dicit apoſtolus, Itaqꝫ lex quidem ſancta & mandatum ſanctum & iuſtum & bonum. Quod enim bonum eſt, mihi factum eſt mors? Abſit. Sed peccatum vt appareat peccatum per bonum mihi operatum eſt mortem. Apoſtoli verba ſunt. Videte & attendite. Itaqꝫ lex quidem ſancta. Quid tam ſanctum quam non concupiſces? Non eſſet mala legis præuaricatio, niſi ipſa eſſet bona. Si enim non eſſet bona, non eſſet malum præuaricari rem malam. Quia vero malum eſt eam præuaricari, ergo bona eſt. Quid tam bonum quam non concupiſces? Lex ergo ſancta & mandatum ſanctum & iuſtum & bonum. ¶ Quomodo ſatiat? quomodo inculcat? quaſi contra calumniatores clamat? Quid dicis Manichæe? Lex quæ data eſt per Moyſen, mala eſt? Mala eſt dicunt. O portenta, o frontem. Tu ne dixiſti ſemel mala? Audi Apoſtolum dicentem, Lex quidem ſancta, & mandatum ſanctum & iuſtum & bonum. Taces aliquando? Quod ergo bonum eſt (inquit) mihi factum eſt mors? Abſit. Sed peccatum vt appareat peccatum per bonum mihi operatum eſt mortem. ¶ Et hic per bonum ſic reum accuſat, vt a laude legis non recedat. Per bonum (inquit) mihi operatum eſt mortem. Per quod bonum? Mandatum. Per quod bonum? legem. Quomodo operatum eſt mortem? Vt appareat peccatum, & fiat ſupra modum peccatum delinquendo per mandatum. ¶ Ideo ſuper modum. Quando delinquebat ſine mandato, minus erat. Quando delinquit per mandatum, excedit modum. Quando enim non prohibetur quis, putat quia bene facit. Prohibitus incipit nolle facere, vincitur, trahitur, ſubiugatur. Iam reſtat illi gratiam inuocare, quia non potuit legem ſeruare. Ac per hoc lex illa de qua dictum eſt, Lex enim ſpiritus vitæ liberauit te a lege peccati & mortis, lex eſt fidei, lex eſt ſpiritus, lex eſt gratię,

Lex factorum.
Rom. vij.

Ibidem.

A

Rom. vij.

Peccans contra mandatum ſup modū peccat.

B

lex eſt miſericordię. Illa vero lex peccati & mortis nō eſt lex dei, ſed peccati & mortis. Illa altera de qua dicit Apoſtolus, Lex ſancta & mandatum ſanctum & iuſtū & bonū, lex eſt dei, ſed factorum lex operum. Operum lex quæ iubet non iuuat: lex quę tibi oſtendit, non tollit tibi peccatum. Ab alia lege tibi oſtendatur peccatū, ab alia tollatur. Quod enim impoſſibile erat legi in quo infirmabatur per carnem. ¶ Rebellabat enim caro tua, ſubiugabat te caro tua. Audiebat legem, & plus incitabat concupiſcentiā tuam. Infirmabatur ergo lex literę per carnem, ac per hoc impoſſibile erat legi literæ liberare a lege peccati & mortis. Miſit deus filium ſuum in ſimilitudinem carnis peccati. ¶ Non in carne peccati. In carne quidem, ſed non in carne peccati. Cætera ergo omnis hominum caro peccati, ſola illius non caro peccati, quia non eum mater concupiſcentia, ſed gratia concepit tamen habens ſimilitudinem carnis peccati. Vnde & nutriri & eſurire, & ſitire, & dormire, & fatigari, & mori potuit. In ſimilitudinem carnis peccati miſit deus filium ſuum. Et de peccato damnauit peccatum in carne. ¶ De quo peccato? Quod peccatum? De peccato damnauit peccatum in carne. Vt iuſtitia legis impleatur in nobis. ¶ Iā illa iuſtitia quæ iubetur impleatur in nobis per ſpiritum, qui adiuuat, id eſt lex literæ impleatur in nobis per ſpiritum vitę. Qui non ſecundum carnem ambulamus, ſed ſecundum ſpiritum. ¶ De quo ergo peccato dominus quod peccatum damnauit video. Video quidem quod peccatum damnauit, video prorſus. Ecce agnus dei, Ecce qui tollit peccatum mundi. Quod peccatū? Omne peccatum, omne noſtrum peccatum damnauit. Sed de quo peccato? Ipſe non habebat peccatum. De illo dictum eſt, Qui peccatū non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius. Nullum prorſus nec trahēdo, nec addendo, nullum peccatum habuit, nec originis nec propriæ iniquitatis. Originem enī virgo demonſtrat, conuerſatio vero eius ſancta ſatis oſtendit nihil eū feciſſe vnde dignus eſſet morte. Ideo ait, Ecce venit princeps huius mundi (diabolum ſignificans) & in me nihil inuenit. Non inueniet quare me occidat princeps mortis. Et quare ergo morieris? Sed vt ſciant omnes, quia voluntatem patris mei facio, eamus hinc. Et perrexit ad paſſionem mortis, mortem voluntariam non neceſſitatis ſed arbitrij. Poteſtatem habeo ponendi animam meam, & poteſtatē habeo iterum ſumendi eam. Nemo tollit eam a me, ſed ego pono eam, & iterum ſumo eam. Si miraris poteſtatem, intellige maieſtatē: vt deus loquitur, Chriſtus loquitur. De quo ergo peccato damnauit peccatum? Alio loco vide quid dicat Apoſtolus. Pro Chriſto ergo legatione fungimur tanquam deo hortante per nos obſecramus pro Chriſto, id eſt tanquam Chriſtus vos obſecret, pro illo vos obſecramus reconciliari deo. Et ſequitur, Eum qui non nouerat peccatum. Deus cui vos obſecramus reconciliari, eum qui nō

Alibi impoſſibile erat legis.

Caro Chriſti in quo habuit ſimilitudinem carnis peccati.

C

Ioan. i.

Chriſtus prorſus nullum habuit peccatū.

i. Pet. ij.

Ioan. xiiij.

Ibidem.

Ioan. x.

D

nouerat peccatum, id eſt Chriſtum deum, eum Chriſtum qui non nouerat peccatum, peccatum pro nobis fecit, vt nos ſimus iuſtitia dei in ipſo. Nunquid hic poteſt intelligi peccatum Iudę, peccatum Iudæorum, peccatum cuiuſcunq; alterius hominis, cum audias, Eum qui nouerat peccatum, peccatum pro nobis fecit? Quis quem? Deus Chriſtum. Deus Chriſtum fecit pro nobis peccatum. Non dixit fecit pro nobis peccantem, ſed fecit eum peccatum. Si nefas eſt dicere peccaſſe Chriſtum, quis ferat peccatum eſſe Chriſtum? Et tamen non poſſumus Apoſtolo contradicere. Non ei poſſumus dicere: quid eſt quod loqueris? Si enim hoc apoſtolo dixerimus, ipſi Chriſto dicimus. Ait enim alio loco, An vultis experimentum eius accipere qui in me loquitur Chriſtus? Quid igitur eſt? Intendat charitas veſtra magnum altumq; myſterium, fœlices eritis ſi intellectu mi dilexeritis, & ad dilectum perueneritis. Prorſus prorſus Chriſtus dominus noſter, Ieſus Saluator noſter, redemptor noſter peccatum factus eſt, vt nos eſſemus iuſtitia dei in ipſo. Quomodo? Audite legem, Qui nouerunt ſciunt quod dico, & qui non nouerunt, legant vel audiant. In lege peccata vocabantur etiam ſacrificia quæ pro peccatis offerebantur. Habes cum victima pro peccato adduceretur: dicit lex, Ponant manus ſuas ſacerdotes ſuper peccatum: id eſt ſuper victimam pro peccato. Et quod eſt aliud quam Chriſtus ſacrificium pro peccato? Sicut & Chriſtus (inquit) dilexit nos, & tradidit ſemetipſum pro nobis oblationem & hoſtiam deo in odorem ſuauitatis. Ecce de quo peccato damnauit peccatum. De ſacrificio quod factus eſt pro peccatis, inde damnauit peccatum. Ipſa eſt lex ſpiritus vitæ quæ liberauit te a lege peccati & mortis. Quia lex illa altera, lex literæ, lex iubens, bona eſt quidem, mandatum ſanctum, iuſtum, & bonum: ſed infirmabatur per carnem, & quod iubebat in nobis impleri non poterat. Alia ergo lex vt dicere cœperam tibi oſtendat peccatum, alia tollat. Oſtendat peccatum lex literæ, tollat peccatum lex gratię. Igitur ipſe ego mente ſeruio legi dei, carne autem legi peccati.

F ¶ In qua concluſione demonſtrauit Apoſtolus ad hoc ſe dixiſſe quæ ſupra dixerat, Iam non ego operor illud, ſed quod in me habitat peccatum, quia non mente operabatur conſentiendo, ſed carne concupiſcendo. Hoc enim peccati nomine appellat vnde oriuntur cuncta peccata, id eſt ex carnali concupiſcentia. Quicquid enim eſt peccatorum in dictis, in cogitationibus, in factis, non exoriuntur niſi mala cupiditate, non exoriuntur niſi ex illicita cogitatione. Huic ergo illicitæ delectationi ſi reſiſtamus, ſi non conſentiamus, ſi non velut arma miniſtremus, non regnat peccatum in noſtro mortali corpore. Peccatum enim ante regnum perdit, & ſic perit. In hac ergo vita quantum ad ſanctos attinet regnum perdit, in alio perit. Hic enim regnum per-

Chriſtus pro nobis quo ſenſu dicitur factus peccatum.

II. Cor. xiij.

E

Sacrificia vocantur in lege peccata.

Ephes. v.

Rom. vij.

Peccata vnde oriantur.

Digitized by Google

dit quando poſt concupiſcentias noſtras non imus. Ibi autem perit quando dicetur, vbi eſt mors contentio tua? Ergo cum dixiſſet Apoſtolus, Mente ſeruio legi dei, carne autem legi peccati, non dando membra committendis peccatis, ſed tantum concupiſcendo, nec tamen illicitę concupiſcentię mandando, ſubiecit & ait. Nulla ergo condemnatio eſt nunc his qui ſunt in Chriſto Ieſu. Alibi, Nihil ergo cõdẽnatiõis

¶ His qui ſunt in carne condẽnatio eſt: his qui ſunt in Chriſto Ieſu, nulla condemnatio eſt. Ne putares hoc poſtea futurum, ideo addidit nunc. Poſtea illud expecta, vt ne concupiſcentia ſit in te contra quam contendas, quia nec ipſa erit. Nulla ergo condemnatio eſt nunc his qui ſunt in Chriſto Ieſu. Non ſint ſolliciti quod videtur adhuc eſſe lex in membris repugnans legi mentis. Nulla enim condemnatio eſt nunc. Sed quibus? qui ſunt in Chriſto Ieſu. Et vbi eſt illa de qua dicebat paulo ante, Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meę, & captiuantem me in lege peccati quæ eſt in membris meis? ſed hic dicebat ex carne non ex mente. Vbi eſt ergo illa lex, ſi nulla condemnatio eſt his qui ſunt in Chriſto Ieſu? Lex enim ſpiritus vitæ in Chriſto Ieſu. Lex enim illa non in monte Sina per literam, lex enim non illa in vetuſtate literę: ſed lex ſpiritus vitæ in Chriſto Ieſu liberauit te a lege peccati & mortis. Vt enim condelecteris legi dei ſecundum interiorem hominem, vnde haberes, niſi lex ſpiritus vitę in Chriſto Ieſu liberaret te a lege peccati & mortis? Ideo o mens humana ne tibi tribuas quod non conſentis deſiderijs carnis, quod lex peccati non te de arce deponit. Lex ſpiritus vitæ in Chriſto Ieſu liberauit te a lege peccati & mortis. Quod enim impoſſibile erat legi in quo infirmabatur per carnem. ¶ Lex enim iubebat & non implebat. quia caro vbi non erat gratia, inuictiſſime reſiſtebat. Et lex infirmabatur per carnem, quia lex ſpiritalis eſt, ego autem carnalis ſum. Quomodo mihi ergo lex opitularetur iubens per literam & non dans gratiam? Infirmabatur itaque per carnem. Deus miſit filium ſuum in ſimilitudinem carnis peccati. G H

¶ Videt vt eſſet caro, vera caro. Et vnde ſimilitudo carnis peccati? Quia de peccato vtique mors eſt in omni carne peccati, de qua dicit Apoſtolus, Vt euacuaretur corpus peccati. Quia ergo mors eſt in omni carne peccati, ſed vtrunque ibi eſt & mors & peccatum: in ſimilitudine autem carnis peccati mors erat, ſed peccatum non erat. Prorſus quod fecit de tributo, hoc fecit de morte. Tributum non debitum perſoluebat: ſic perſoluit & mortem. Non debebat & perſoluebat. Ille niſi indebitum redderet, nunquam a debito liberaret. Et de peccato damnauit in carne peccatum. Ro. vi. Vt deſtruatur cor pec. Chriſtus indebitus dando debiti liberauit

¶ Quomodo ergo non habebat peccatum, ſi de peccato damnauit peccatum? Peccatum vocabatur in lege ſacrificium pro peccato. Tale peccatum erat Chriſtus. VT iuſtificatio legis impl-

Matth. v. pleretur in nobis. ¶ Nõ implebatur p ſe, impleta eſt p Chriſtum.
Secundum carnem ambulare. Non enim venit legem ſoluere ſed adimplere. Sed quomodo iu
ſtitia legis impletur in nobis? vel quibus nobis? Vis audire in
Secundum ſpiritũ ambulare. quibus nobis? Qui non ſecundum carnem ambulauimus ſed ſe
A cundum ſpiritum. ¶ Quid eſt ſecundum carnem ambulare? Car
nalibus concupiſcentijs conſentire. Quid eſt ſecundum ſpiritum
Eccl. xviij. ambulare? Adiuuari ſpiritu in mente. & cõcupiſcentijs carnis non
obedire. Si ergo impletur in nobis lex, impletur in nobis dei iu
Baptiſmus peccata delet non conflictum. ſtitia. Modo interim impletur: poſt concupiſcentias tuas nõ eas.
Quicquid enim illa concupiſcentia carnis egit in nobis praeteri
torum peccatorũ, ſiue in factis, ſiue in dictis, ſiue in cogitationi
bus, totum deletum eſt ſacro baptiſmate. Omnia debita deleta
ſunt vna indulgentia. Reſtat ergo cum carne conflictus, quia de
leta eſt iniquitas ſed mane infirmitas. Qui enim ſecundum car
nem ſunt, quę carnis ſunt ſapiunt, Qui autem ſecundum ſpiri
tum, quę ſunt ſpiritus. Prudentia enim carnis, mors eſt. Pruden
tia autem ſpiritus, vita & pax, Prudentia enim carnis, inimica in
deum. Legi enim dei non eſt ſubiecta, neq; enĩ poteſt. ¶ Quid
eſt neq; enim poteſt? Non homo non poteſt, non anima non
poteſt, non denique ipſa caro quia dei eſt creatura non poteſt, ſed
prudentia carnis non poteſt. Vitium non poteſt, non natura.
Quomodo ſi diceres, claudicatio recte ambulationi nõ eſt ſub
iecta, neq; enim poteſt. Pes poteſt, ſed claudicatio non poteſt.
Tolle claudicationem, & videbis rectam ambulationem. Sed quã
diu claudicatio eſt, non poteſt. Sic quãdiu prudentia carnis eſt, nõ
poteſt, Nam ſi prudentia carnis. & homo poteſt. Quod ergo ait,
Inimicum quõ aliqd ſit in deũ Prudentia carnis, inimica in deum. noli ſic accipere quaſi inimi
ca iſta poſſit laedere deum. Reſiſtendo inimica eſt, non nocẽdo.
Illi autem nocet in quo eſt, Prudentia carnis quia vitium eſt na
B turae nocet, in qua natura ineſt. Medicina autem ideo inuenta eſt
Aegros inuenit ſumus medicus omnes. vt pellatur vitiũ, & natura ſanetur. Venit ergo Saluator ad genus
humanum, nullum ſanum inuenit, ideo magnus medicus venit.
Hoc propterea dixit, quia Manichęi volentes aliam contra deum
Manichaeorum error. inducere naturam mali, quaſi de hoc Apoſtoli teſtimonio errorẽ
ſuum exiſtimant adiuuari, & putant quaſi naturaliter dictum, quia
dictum eſt non poteſt, inimica eſt in deum. Legi enim dei non
C eſt ſubiecta, neq; enim poteſt. Et non attenderunt non de carne
dictum eſſe non poteſt, non de anima dictum eſſe non poteſt,
Prudentiam carnis. ſed de prudentia carnis. Prudentia iſta vitium eſt. Vis noſſe quid
eſt? Sapere ſecundum carnem, mors eſt. Sed ille ipſe vnus homo,
eademq; natura a domino deo vero & bono cõdita heri ſapiebat
ſecundum carnem, hodie ſapit ſecundum ſpiritum. Expulſum eſt
vitiũ, ſanata eſt natura. Nam quãdiu eſſet prudentia illa carnis, om
nino legi dei ſubiecta eſſe non poſſet. Sanato autem vitio, repa
Ephes. iiij. rata natura, fuiſtis aliquando tenebrae, nunc autem lux in do
mino.

Digitized by Google

C

Videte ergo quid ſequitur, QVI autem in carne ſunt. ¶ Id eſt qui in carnem confidunt, qui concupiſcentias ſuas ſequuntur,

In carne eſſe.

qui in his habitant, qui earum voluptatibus oblectantur. qui in earum delectationibus beatã fœlicemq; vitam conſtituunt. ipſi enim in carne ſunt. Deo placere non poſſunt. ¶ Non enim ſic di ctum eſt, qui autem in carne ſunt, deo placere nõ poſſunt, quaſi dictũ eſſet, in hac vita cũ ſunt homines deo placere nõ poſſunt.

Placere poſſe[...] mus in hac vi[ta]

Ergo non placuerunt ſancti patriarchae? Ergo nõ placuerunt ſancti prophetae? Ergo non placuerunt ſancti apoſtoli? Non placuerunt ſancti martyres, qui antequam corpus patiendo exponerẽt Chriſtum confitendo, non ſolum voluptatem cõtemnebant, ſed dolores quoq; patientiſſime perferebant? Placuerunt, ſed in carne non fuerunt. Portabant carnem, non portabantur a carne. Iã enim Paralytico dictum erat, Tolle grabatum tuum. Qui ergo in carne ſunt quemadmodum dixi, quemadmodum iã expoſui, non in hoc ſeculo viuendo, ſed carnis concupiſcentijs conſentiẽdo, deo placere nõ poſſunt. Deniq; audite ipſius quaeſtionem ſine vlla dubitatione ſoluentem. Viuis vtiq; in hoc corpore loquebatur, & tamen admonuit. Vos autem non eſtis in carne. ¶ Populo dei dixit. Eccleſiae dixit. Romanis quidem ſcribebat, ſed vniuerſae eccleſiae dixit, ſed tritico dixit, non paleae. Maſſae dixit latenti, non ſtipulae apparenti. vnuſquiſq; in corde ſuo cognoſcat. Vos autem nõ eſtis in carne, ſed in ſpiritu, ſi tamen ſpiritus dei habitat in vobis. ¶ Non eſtis in carne, quia non facitis opera carnis conſentiendo cõcupiſcentiae carnis. Sed eſtis in ſpiritu quia ſecundum interiorem hominem condelectamini legi dei. & hoc eſt, ſi tamen ſpiritus dei habitat in vobis. Nam ſi dei ſpiritu veſtro prę ſumitis adhuc in carne eſtis. Sic ergo non eſtis in carne, vt in ſpiritu dei ſitis. Tunc enim in carne non eſtis. Nam ſi recedit ſpiritus dei, pondere ſuo ſpiritus hominis reuoluitur in carnem, redit ad facta carnalia, redit ad cõcupiſcentias ſeculares, & erunt illius hominis peiora nouiſſima quam erant prima. Sic ergo habete liberum arbitrium, vt imploretis auxilium. Non eſtis in carne, & hoc ex viribus veſtris? Abſit. Vnde ergo? Si tamen ſpiritus dei habitat in vobis. Si quis autem ſpiritum Chriſti non habet, hic non eſt eius. ¶ Non ergo ſe extendat, non ergo ſe iactet, non ſibi arroget virtutem propriã ęgena & vitiata natura. Si quis ſpiritum Chriſti non habet. Ipſe enim ſpiritus dei qui ſpiritus Chriſti & patris eſt & filij. Si quis ſpiritum Chriſti non habet, non ſe fallat, hic non eſt eius. Ecce adiuuante ipſius miſericordia ſpiritum Chriſti habemus, & ipſa delectatione iuſtitiae, integra fide, catholica fide ſpiritum dei nobis ineſſe cognoſcimus. Sed quid de carne illa mortali, quid de lege in membris repugnante legi mentis, quid de illo gemitu, Miſer ego homo? Audi. Si autem Chriſtus in vobis, corpus quidem mortuum eſt propter peccatum: ſpiritus

Ioan. v.

Non eſſe in carne.

Eſſe in carne.

Matth. xij. & Luc. xi.

Spiritus dei eſt qui & ſpiritus Chriſti.

autem vita eſt propter iuſtitiam. ¶ Ergo de corpore mortuo propter peccatum iam deſperandum eſt? nulla ſpes eſt? Abſit. corpus quidem mortuum eſt propter peccatum, ſpiritus autem vita eſt propter iuſtitiam. Remanſit triſtitia de noſtro corpore. Nemo autem carnem ſuam odio habuit. Iam dicebas ad conſolationem, vellem quidem vt & corpus meum eſſet in vita. Sed quia non poteſt, ſi vel ſpiritus meus. ſit vel anima mea. Expecta, noli eſſe ſollicitus. SI enim ſpiritus eius qui ſuſcitauit Ieſum a mortuis habitat in vobis, qui ſuſcitauit Ieſum Chriſtum a mortuis, viuificabit & mortalia corpora veſtra.

Ephe. v.

¶ Quid timetis, quid etiam pro ipſa carne ſolliciti eſtis? Capillus de capite veſtro non peribit. Adam peccando damnauit in mortem corpora veſtra: ſed Ieſus ſi eſt ſpiritus eius in vobis, viuificabit & corpora veſtra, mortalia, quia ſuum ſanguinem dedit pro ſalute veſtra. Promiſſum reddi dubitas qui tale pignus tenes? Sic implebitur quod ſcriptum eſt, Miſer ego homo quis me liberabit de corpore mortis huius? Quia Chriſtus Ieſus ſi ſpiritus eius in vobis eſt viuificabit & mortalia corpora veſtra. Sic liberaberis de corpore mortis huius: non corpus non habendo, vel alterum habendo, ſed non vlterius moriendo. Si enim non adderet mortis huius, & diceret, quis me liberabit a corpore, forte ſuggeretur error cogitationi humanae, & diceretur. Vides quia non vult nos deus eſſe cum corpore? De corpore (inquit) mortis huius. Mortem tolle, & bonum eſt corpus. Detrahatur mors nouiſſima inimica, & erit mihi in aeternum caro mea amica. Si ergo ſpiritus eius qui ſuſcitauit Chriſtum a mortuis, habitat in vobis: qui ſuſcitauit Ieſum Chriſtum a mortuis. Viuificabit & mortalia corpora veſtra propter inhabitantem ſpiritum eius in vobis. ¶ Non propter merita veſtra, ſed propter munera ſua.

Luce. xxi.

Rom. vij.

Quomodo ſu/ſtus liberabitur de corpore mortis huius.

Item lectionis eiuſdem expoſitio.

Ergo euacuati ſumus a lege mortis in qua detinebamur, ita vt ſeruiamus in nouitate ſpiritus, & non in vetuſtate literae. ¶ Quoniam lex litera eſt eis qui non eam implent per ſpiritum charitatis, quod pertinet ad teſtamentum nouum. Itaque mortui peccato liberantur a litera qua detinentur qui non implent quod ſcriptum eſt. Lex enim quid aliud quam ſola litera eſt eis qui eam legere nouerunt, & implere non poſſunt? Non enim ignoratur ab eis quibus conſcripta eſt. Sed quoniam in tantum nota eſt inquantum ſcripta legitur, non inquantum dilecta perficitur, nihil eſt aliud talibus niſi litera, quae litera non eſt adiutrix legentium, ſed teſtis peccantium. Ab eius ergo damnatione liberantur qui per ſpiritum innouantur, vt iam non ſint obligati literae ad poenam, ſed intellectui per iuſtitiam copulati. Inde eſt & illud, Litera occidit, ſpiritus autem viuificat. Et quia dixerat, euacuati ſumus a lege mortis in qua detinebamur, ita vt ſeruiamus

In libr. ad Simplicianũ epm.

Item.

ij. Cor. iij.

in nouitate ſpiritus, & nó in vetuſtate literę: atq; ita per hæc verba quaſi reprehédiſſe legem poſſet iudicari, ſubiecit ſtatim. Quid ergo dicemus? Lex peccatum eſt? Abſit. Sed peccatum non cognoui, niſi per legem. Nam concupiſcentiam neſciebam niſi lex diceret, non concupiſces. ¶ Hic rurſus mouet. Si lex non eſt peccatum, ſed inſinuatrix peccati, nihilominus his verbis reprehéditur. Quare intelligitur legem ad hoc datam, eſſe non vt peccatum inſereretur neq; extirparetur, ſed tantum vt demonſtraretur quod animam humanam quaſi de innocentia ſecuram ipſa demonſtratione peccati ream faceret: vt quia peccatum ſine gratia dei vinci non poſſet, ipſa reatus ſollicitudine ad percipiendam gratiam conuerteretur. Itaq; non ait, peccatum non feci niſi per legem, ſed peccatum non cognoui niſi per legem. Vnde apparet concupiſcentiam per legem non inſitam, ſed demóſtratam. Cóſequens autem erat, vt quoniam nondú accepta gratia, concupiſcentiæ reſiſti non poterat, augeretur etiam. Quia maiores vires habet concupiſcentia crimine præuaricationis adiuncto, cum etiam contra legem facit quam ſi nulla lege prohiberetur. Conſequenter itaq; ſubiungitur. Occaſione autem accepta peccatum per mádatum operatum eſt in me omnem concupiſcentiam.

Lex cur data ſit.

¶ Erat enim & ante peccatum, ſed non omne erat quando crimé præuaricationis adhuc non erat. Vnde alio loco dicit, Vbi enim non eſt lex, nec præuaricatio. Quod autem adiungit, Sine lege enim peccatum mortuum eſt. pro eo poſitum eſt ac ſi diceret, latet, hoc eſt mortuum putatur. Quod paulo poſt dicturus eſt euidentius. Ego autem (inquit) ſine lege viuebam aliquando. ¶ Id eſt nulla ex peccato morte terrebar, quia non apparebat cum lex non eſſet. Adueniente autem mandato peccatum reuixit. Hoc eſt apparuit. Ego autem mortuus ſum. ¶ Id eſt mortuum me eſſe cognoui, vel quia reatus præuaricationis certum mortis ſuppliciú comminabatur. Sane quod ait, Peccatum reuixit, ſatis ſignificauit hoc modo aliquando vixiſſe peccatum id eſt notum fuiſſe, ſicut arbitror in præuaricationem primi hominis, quia & ipſe mãdatú acceperat. Nó enĩ poteſt reuiuiſcere niſi qđ vixit aliqñ. Sed mortuum fuerat, id eſt occultatú, cú mortales nati ſine mandato legis homines viuerẽt ſequentes concupiſcentias carnis ſine vlla cognitione, quia ſine vlla cohibitione. Ergo ego (inquit) viuebam aliquando ſine lege. Vnde manifeſtat non ex perſona ſua proprie. ſed generaliter ex perſona hominis ſe loq. Inuentú eſt ergo (inquit) mihi mádatú qđ erat ad vitã, hoc eſſe ad mortẽ. ¶ Mádatú enĩ ſi obediatur, vtiq; vita eſt. Sed inuentú eſt eſſe ad mortẽ dú fit cótra mádatú, vt nó ſolum pctm̃ fiat qđ etiã añ mádatú fiebat, ſed hoc abũdátius & pernicioſius, vt iá à ſciente & præuaricãte peccetur. Peccatum enim, inquit, occaſione accepta per mandatum fefellit me, & per illud occidit. ¶ Peccatum non legitime vtens lege,

Ex libro contra Fauſtum Manichæum, Rom. iiij.

Paulus in ſua perſona genus humanum complectitur.

Dulcedo fallax ex prohibitione aucto deſiderio dulcius factum eſt, & ideo fefellit.
Fallax enim dulcedo eſt, quam plures atque maiores poenarum
amaritudines ſequuntur. Quia ergo ab hominibus nondum ſpiri-
tualem gratiam conſequentibus ſuauius admittitur quod vetatur
fallit peccatum falſa dulcedine. Quia vero accedit etiam reatus
praeuaricationis, occidit. Itaque lex quidem ſancta, & mandatum
B ſanctum & iuſtum & bonum. Iubenda enim iubet, & prohiben-
da prohibet. In male vtente quippe vitium eſt, non in mandato
ipſo quod bonum eſt. Quoniam lex bona eſt, ſi quis ea legitime
vtatur. Male autem vtitur lege, qui non ſe ſubdidit deo pia humi-
Ro. eodē ca. xv. litate, vt per gratiam legem poſſit implere. Vera ſponſa Chriſti
intelligit quid diſtet inter literam & ſpiritum, quae duo dicuntur
alio modo lex & gratia: & non iam in vetuſtate literae, ſed in no-
uitate ſpiritus deo ſeruiens, non eſt iam ſub lege, ſed ſub gratia.
Ita litera cum ſpiritu, & lex cum gratia iam non eo modo litera &
H lex appellatur, ſicut per ſeipſam cum occidit abundante delicto.
Ita enim lex & virtus peccati dicta eſt, cum auget eius noxiam
delectationem perſeueram prohibitionem. Nec tamen etiam ſic
mala eſt. ſed peccatum vt appareat peccatum per bonum mihi
operatum eſt mortem. Ita quibuſdam multa ſunt noxia quae tamen non
ſunt mala. Haec igitur ſponſa Chriſti iam mortua legi, id eſt pec-
cato, quod legis prohibitione fit abundantius cum lex ſine gratia
iubet non viuat. tali ergo legi mortua, vt ſit alterius qui ex mor-
tuis reſurrexit, diſcernit iſta ſine legis iniuria ne ſacrilegium com-
mittat in eius auctorem. Eadem quippe lex quae per Moyſen da-
ta eſt, gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt, cum acceſſit
literae ſpiritus, vt ſuſciperet impleri iuſtitiam legis, quae non imple-
C ta reos etiam praeuaricatione faciebat. Neque enim alia lex eſt ſan-
cta & iuſta & bona, & alia per quam peccatum mortem operatur,
cui mori nos oportet vt ſimus alterius qui ex mortuis reſurre-
xit, ſed eadem ipſa eſt. Ecce ſequere, lege. Sed peccatum, inquit.
vt appareat peccatum per bonum operatum eſt mihi mortem,
A vt fiat ſupra modum peccator, aut peccatum per mandatum.
Per bonum, inquit, mihi operatum eſt mortem. Ergo lex ſem-
per bona eſt; ſiue obſit inanibus gratia, ſiue proſit plenis gratia,
I. Timo. iiij. ſemper eſt bona, ſicut ſol ſemper eſt bonus, quia omnis crea-
Gratia eſt mentibus quod ſanitas oculis. tura dei bona eſt, ſiue dolentibus oculis noceat, ſiue ſanos mul-
ceat. Proinde quod eſt oculis ſanitas ad videndum ſolem, hoc eſt
gratia mentibus ad implendam legem. Et ſic oculi ſani non ſo-
lis delectatione moriuntur, ſed illis ictibus aſperis radiorum
quibus reuerberati in denſiores tenebras pellebantur: ſic anima
quae per charitatem ſpiritus ſalua facta eſt, non iuſtitiae mortua
dicitur, ſed illi reatui & praeuaricationi quam lex per literam cui
gratia defuit faciebat. Itaque de illa vtrumque dicitur, & Bona eſt lex
ſi quis ea legitime vtatur, & quod ſequitur, Sciens hoc quia iuſto lex

non eſt poſita, quia non opus habet terrente litera quem delectat ipſa iuſtitia. Deinde ſubiungit cauſam cur ita ſit. Scimus enim (inquit) quia lex ſpiritalis eſt, ego autem carnalis ſum. ¶ In quo ſatis oſtendit non poſſe impleri legem niſi a ſpiritalibus, qui non ſunt niſi per gratiam. Spiritali enim legi quanto fit quiſq; ſimilior, id eſt quanto magis & ipſe in ſpiritalem ſurgit affectum, tanto magis eam implet, quia tanto magis ea delectatur, iam non ſub eius onere afflictus, ſed in eius lumine vegetatus. Quia pręceptum domini lucidum illuminans oculos. Et lex domini immaculata conuertens animas, gratia donante peccata & infundente ſpiritum charitatis, quo & non ſit moleſta, & ſit etiam iocunda iuſtitia. ¶ Quomodo autem facti ſumus captiui, obliti fuimus, ſed per ſcripturam commemoramur. Paulus ipſum Apoſtolum interrogemus. Ait enim. Scimus quia lex ſpiritalis eſt, ego autem carnalis ſum venundatus ſub peccato.

ps. xviij.

Ex tract. ſu. ps. cxxv.

¶ Ecce vnde facti ſumus captiui, quia venundati ſumus ſub pctō. Quis nos vendidit? Nos ipſi qui conſenſimus ſeductori. Vendere nos potuimus, redimere nos non poſſumus. Vendidimus nos conſenſione peccati, redimimur in fide iuſtitiæ. Sanguis enī innocens datus eſt pro nobis vt redimeremur. Non quemcunq; ſanguinem diabolus fudit perſequendo iuſtos. Qualem ſanguinem fudit? Iuſtorum quidem ſanguinem fudit, prophetarum patrum noſtrorum, iuſtorum ſanguinem fudit & martyrum, tamē omnes de propagine venientes peccati: vnum ſanguinem fudit eius qui non iuſtificatus, ſed iuſtus natus eſt. Illo ſanguine fuſo perdidit quos tenebat. Pro quibus enim datus eſt innocens ſanguis, redempti ſunt, & conuerſi a captiuitate cantant iſtum pſalmum, Cum conuerteret dominus captiuitatem Sion, facti ſumus ſicut conſolati. Hoc voluit dicere facti ſumus gaudentes. Quādo? Cum conuerteret dominus captiuitatem Sion. Quæ Sion? Ipſa Hieruſalem æterna Sion. Quomodo æterna Sion? quomō captiua Sion? In angelis æterna, in hominibus captiua. Non enim omnes illius ciuitatis ciues captiui ſunt, ſed q inde pegrinaṫ ipſi captiui ſunt. Hō ciuis eſt Hieruſalē, ſed venditus ſub pcō, factus eſt peregrinus. De propagine ipſius totū eſt genus humanū, & impleuit terras captiuitas Siō. Scim⁹ .n. qa lex ſpiritalis ē, ego aūt carnalis ſū &c.

Vendere nos potuimus non redimere.

ps. cxxv.

¶ Etiam ſpiritalis hominis iamq; ſub gratia conſtituti melius intelliguntur verba iſta propter carnis corpus quod ſpiritale nōdum eſt, erit autem in reſurrectione mortuorū, & propter ipſam carnis concupiſcentiam, cū qua ita confligunt ſancti non ei cōſentientes in malum, vt tamen eius motibus quibus repugnantibus reſiſtunt, non careant in hac vita. Non eos autē habebunt in illa, vbi abſorbebitur mors in victoria. Propter hanc itaq; concupiſcentiam motuſq; ipſos quibus ita reſiſtitur vt tamen ſint in nobis, poteſt quiſq; ſanctus iam ſub gratia poſitus dicere

Ex libro. j. retractationum.

Ex libro ad Simplicianum epiſcopum

illa omnia. Quod enim operor (ait) ignoro. ¶ Non enim sic dictum est ignoro, quasi peccare se nesciat. Nam contrariū erit q̄d dixit, sed peccatum vt appareat peccatum per bonum mihi operatum est mortem. Et illud superius, sed peccatum non cognoui nisi per legem. Quomodo enim apparet, aut quomodo cognouit quod ignorat? Sed ita dictum est, quemadmodo dicturus est impijs dominus. Non noui vos. Neq; enim dudum aliquid latet, q̄r vultus domini super facientes mala, vt perdat de terra memoriā eorū. Sed peccatū, inquit, non cognoui nisi per legē. Nā concupiscentiā nesciebam nisi lex diceret, non concupisces. ¶ Cum dicatur nō cōcupisces, apertissimum salubirrimumq; preceptū est.

Ex lib. de spū et litera.

Quod ſiquis impleuerit, nullum habebit omnino peccatū. Nam hoc ideo elegit Apoſtolus generale quiddā quo cūcta cōplexus est, tanq̄ hæc eſſet vox legis ab omni peccato prohibentis, q̄d ait nō concupisces. Neq; enim vllum peccatum nō concupiscendo committitur. Proinde quæ hęc precipit, bona et laudabilis est lex, sed vbi ſanctus non adiuuat ſpiritus inſpirans pro concupiſcentia mala concupiſcentiam bonam, hoc est charitatem diffundens in cordibus noſtris, profecto illa lex q̄uis bona, auget prohibendo deſiderium malum, ſicut aquæ impetus ſi in eam partem nō ceſſet influere, vehementior fit obiice oppoſito.

Præceptum nō concupiſces, cōplectitur cuncta præcepta.

G

Lex auget malū deſiderium.

Cuius molem cum euicerit, maiore cumulo præcipitatus violentius per prona prouoluitur. Neſcio quo enim modo hoc ipſum quod concupiſcitur fit iocundius dum vetatur. Et hoc est quod fallit peccatum per mandatum, et per illud occidit, cum accedit etiam præuaricatio, quæ nulla est vbi lex non est. ¶ Concupiuit anima mea deſiderare iuſtificationes tuas in omni tempore. Laudabilis est iſta concupiſcentia, non damnabilis. Non de hac dictum est, non concupiſces, ſed de illa qua caro concupiſcit aduerſus ſpiritum. De hac autem bona concupiſcentia qua concupiſcit ſpiritus aduerſus carnem, quære vbi ſcriptum ſit, et inuenies. Concupiſcentia itaq; ſapientiæ deducit ad regnum. Et multa alia reperiuntur bonę cōcupiſcentiæ teſtimonia.

Concupitū dulcius est dum vetatur.

Ex tracta. pſ. cxviij.

Cōcupiſcentia laudabilis.

Sapient. vi.

Sed hoc ſane intereſt, q̄ non tacetur quid cōcupiſcatur quādo bona cōmemoratur cōcupiſcentia. Cū autē nō additur quid concupiſcatur, ſed ſola ponitur, nō niſi mala intelligitur, ſicut in hoc q̄d cōmemoraui. Cōcupiſcentia itaq; ſapientiæ deducit ad regnum. Si nō adderet ſapientiæ, nullo modo diceret, concupiſcentia perducit ad regnū. At vero apoſtolus quod poſuit, Cōcupiſcentiam neſciebam niſi lex diceret, non concupiſces, nō vtiq; ait cuius rei concupiſcentiam, vel quid nō concupiſces. Certū est enī nō intelligi cū ita dicitur, niſi malā cōcupiſcentiam. Non enim quod volo facio bonum, ſed quod odi malum hoc ago. ¶ Bonum est enim non concupiſcere, et hoc bonum vult iuſtus qui ex fide viuit. Et tā facit quod odit quia cōcupiſcit, q̄uis poſt concupiſcentias ſuas nō eat. Q̄d

H

Ex libro de perfectione iuſtitiæ hominis.

Concupiſcere et poſt cōcupiſcentias ire differunt.

ſentit, tunc vere ipſe facit vt cedat, vt conſentiat, vt deſiderijs peccati obediat. Cum vero non ſinit regnare peccatum in ſuo mortali corpore ad obediendum deſiderijs eius, nec exhibet mẽbra ſua arma iniquitatis peccato, ineſt quidem peccatum in mẽbris eius, ſed non regnat, quia nõ obeditur deſiderijs eius. Et ideo dum quod non vult agit, id eſt non vult concupiſcere & concupiſcit, conſentit legi quia bona eſt. hoc enim vult & ipſe quod lex: quia vult ipſe non concupiſcere: & lex dicit, non concupiſces. In hoc quoniam vult quod & lex vult, proculdubio conſentit legi. Concupiſcit tamen quia non eſt ſine peccato. Sed iam non ipſe operatur illud, ſed id quod in illo habitat peccatum. Scit enim quia non habitat in carne eius bonum vbi habitat peccatum, ſed nõ ei conſentiendo viuit ex fide, qua inuocat deum vt adiuuetur pugnans contra peccatum. Quod vt omnino ibi nõ ſit adiacet ei velle, ſed perficere bonũ nõ inuenit. Nã in eo q᷑ nõ cõſentit, bonũ facit. Et in eo q᷑ odit cõcupiſcentiam ſuã, bonũ facit. Et in eo q᷑ eleemoſynas facere non ceſſat, bonũ facit. Et in eo quod illi qui in eũ peccat ignoſcit, bonũ facit. Et in eo quod petit dimitti ſibi debita ſua, & veraciter dicit quod dimittit et ipſe debitoribus ſuis, & orat ne inferatur in tẽtationẽ, ſed liberetur a malo, bonũ facit. Et tñ pficere bonũ nõ adiacet: quod tũc erit qñ cõcupiſcentia illa q̃ habitat in mẽbris eius, nulla erit. Scio (inquit) quia non habitat in me, hoc eſt in carne mea, bonum. | A

¶ Hoc vtiq; ait, q̃a vitiũ carnis in re bona nõ eſt bonũ. Quod cũ eſſe deſtiterit, caro erit: ſed iã vitiata vel vitioſa non erit. Quam tamen ad noſtram ptinere naturã idem doctor oſtendit prius dicendo. Scio q̃a nõ habitat in me. Quod vt exponeret, addidit. Hoc eſt in carne mea, bonũ. Se itaq; dicit eſſe carnem ſuam, nõ vtiq; ipſa eſt inimica. Nã & qñ eius vitiis reſiſtitur, ipſa amatur q̃a ipſa curatur. Nemo eñ vnq̃ carnẽ ſuam odio habuit, ſicut ipſe apoſtolus dicit. Et alio loco ait. Igitur ipſe ego mẽte ſeruio legi dei, carne autẽ legi peccati. ¶ Audiãt q aures habẽt. Igitur ipſe ego. Ego mẽte, ego carne. Sed mẽte ſeruio legi dei, carne autẽ legi peccati. Quõ carne legi peccati? Nunqd cõcupiſcentie cõſentiendo carnali? Abſit. Sed motus deſideriorũ illic habẽdo, quos habere nolebat, & tñ habebat, ſed eis nõ cõſentiendo mẽte ſeruiebat legi dei, & tenebat mẽbra ne fierẽt arma iniqtatis. Sunt eñ in nobis deſideria mala, qbus nõ conſentiendo nõ viuimus male. Sunt in nobis cõcupiſcentię peccatorũ, qbus nõ obediẽdo nõ pficimus malũ, ſed eas habẽdo nõdũ pficimus bonũ. Vtrũq; oſtẽdit Apoſtolus: nec bonum hic pfici vbi malum ſic concupiſcitur, nec malum hic perfici, quando tali concupiſcentiae non obeditur. Illud quippe oſtendit vbi ait, VELle adiacet mihi: perficere autem bonum non inuenio. Hoc vero vbi ait, Spiritu ambulate, & concupiſcentias carnis non perfeceritis. Neq; enim

Retrib. i. ſermo... nũ. ac cõtinẽtia...

Ephes. v.

B

Nec bonũ ne[c] malum hic p[er]ficitur.

Digitized by Google

Fiunt sed non perficiuntur concupiscentię malę.

non ibi dicit, non sibi adiacere facere bonum, sed perficere. Neque hic dicit concupiscentias carnis ne habueritis, sed ne perfeceritis. Fiunt itaque in nobis concupiscentiæ malę, cum id quod non licet libet: sed non perficiuntur cum legi dei mente seruiente libidines continentur. Et bonum fit cum id quod male libet vincente bona delectatione non fit: sed boni pfectio non impletur, quamdiu legi peccati carne seruiente libido illicit. Et quamuis contineatur, tamen mouetur. Non enim opus esset vt contineretur, nisi moueretur. Erit quandoque etiam perfectio boni: quando cósumptio mali. Illud summum, hoc erit nullum. Quod si in ista mortalitate sperandum putamus, fallimur. Tunc enim erit quando mors nó erit. Et ibi erit vbi vita æterna erit. In illo enim seculo & in illo regno erit bonum summum & malum nullum, quando erit & vbi erit sapientiæ amor summus, continentiæ labor nullus. Nam velle adiacet mihi, perficere autem bonum non inuenio.

C

A

Ex libro contra Iulianum tertio.

¶ Bona itaque opera nostra tunc perficientur, quando ita spiritui caro consenserit, vt aduersus eum etiam ipsa non concupiscat. Hoc enim volumus, cum perfectionem iustitiæ concupiscimus. Hoc intentione non intermissa velle debemus. Sed quia id perficere in ista corruptibili carne non possumus, ideo dixit, Velle adiacet mihi, perficere autem bonum non inuenio. vel sicut habent codices græci, Velle adiacet mihi, perficere autem non, idest non mihi adiacet perficere bonum. Non ait facere, sed perficere bonum: quia facere bonum est post concupiscentias non ire. Perficere autem bonum est, non concupiscere. Non enim quod volo ago bonum, sed quod nolo malum hoc ago.

Facere bonum & perficere bonum.

D

Ex libr. contra Iulianum .i.

¶ Si autem (sicut melius sensit Ambrosius) hoc etiam de seipso dicit Apostolus, in eo iustorum est in hac vita ad perficiendum bonum, tanta libertas propriæ voluntatis, quanta erit in illa vita, vbi non dicetur, nó quod volo ago.

Ex libro de perfectione iustitię hominis.

¶ Omnis qui perficit recta intentione, perficiens recedit ab omni peccato, & tanto fit inde longinquior, quanto plenitudini iustitiæ perfectionique propinquior. Quia & ipsa concupiscentia quod est peccatum habitans in carne nostra, etsi manet adhuc in membris mortalibus, minui tamen non desinit in proficientibus. Aliud est ergo recedere ab omni peccato quod nunc in opere est: aliud recessisse ab omni peccato quod in illa perfectione tunc erit.

Concupiscentia in perficientibus minuitur nó extinguitur.

In tractatu. Ps. cxviij.

¶ Dic obsecro Apostole, quando adhuc in carne viuens in vijs domini ambulabas, habebas peccatum, an sine peccato eras? Audiamus vtrum se ipse seducat, an vero quod beatus Ioannes eius coapostolus sapiat, quoniam veritas erat in eis. Hic ergo respondet, Nonne legistis vbi confiteor dicens, Non enim quod volo facio bonum, sed quod nolo malum hoc ago. ¶ Et hoc audiuimus. Iam itaque illud interrogamus: quo in vijs domini ambulabas, si malum quod nolebas hoc agebas, cum psalmus sanctus insonet dicens, Non enim qui operantur iniquitatem in vijs

1. Ioan. 1.

E

Ps. cxviij.

Digitized by Google

[illegible] Audi continuo reſpondentem per ſententiam conſequentem. Si quod nolo, inquit, ego hoc facio, iam ego non operor illud, ſed quod habitat in me peccatum. ¶ Ecce quemadmodum qui ambulant in vijs domini, non operantur peccatum, & tamen non ſunt ſine peccato, quia iam non ipſi operantur illud, id eſt iniquitatem, ſed quod habitat in eis peccatum. Hic dicet aliquis. Quomodo agebat quod nolebat malum, & quomodo ipſe non id agebat, ſed quod habitabat in illo peccatum? Vtrunque enim dixit, & non quod volo ago, & non ego operor illud ſed quod habitat in me peccatum. Vnde intelligere debemus, quando peccatum quod habitat in nobis operatur in nobis, tunc nos id non operari, quando nequaquam ei voluntas noſtra conſentit, & tenet etiam corporis membra ne obediant deſiderijs eius? Quid enim operatur peccatum nobis nolentibus, niſi ſola illicita deſideria? Quibus ſi voluntatis non adhibeatur aſſenſus, mouetur quidem nō nullus affectus, ſed nullus ei relaxatur effectus. Hoc præcepit idē Apoſtolus vbi dicit, Non ergo regnet peccatum in veſtro mortali corpore ad obediendum deſiderijs eius, neque exhibeatis membra veſtra arma iniquitatis peccato. Sunt itaque deſideria peccati quibus nos prohibuit obedire. Operantur ergo peccatum hęc deſideria. Quibus ſi obedimus, & nos operamur. Si autem obtemperantes Apoſtolo non eis obedimus, non illud nos operamur, ſed quod habitat in nobis peccatum. Si autem deſideria nulla haberemus illicita, nec nos nec peccatum mali aliquid operaretur in nobis. Motum porro illiciti deſiderij cui non obediendo non eum nos operamur, ideo & nos agere dicimur, quoniam non eſt naturę vigor alienæ, ſed languor eſt noſtræ. A quo languore omni modo ſalui erimus, cum & animo & corpore immortales facti fuerimus. Languoris huius & infirmitatis vnde illicita deſideria mouentur, quæ peccatum appellat Apoſtolus, vniuerſus reatus ſacramēto baptiſmatis eſt ſolutus cum omnibus quæ illi obedientes fecimus, diximus, cogitauimus. Nec nobis deinceps languor iſte obeſſet, ſi deſiderijs eius illicitis nullis vnquam obedientiam præberemus, ſiue operatione, ſiue locutione, ſiue tacita aſſenſione, donec etiā ipſe ſanaretur. Si autem quod nolo illud facio, non ego operor illud ſed quod habitat in me peccatum. ¶ Poteſt putari falſa eſſe iſta ſententia, qua diximus, nuſquam niſi in voluntate eſſe peccatum, quia dicit Apoſtolus, Si autem quod nolo hoc facio, iam nō ego operor illud, ſed quod in me habitat peccatum. Hoc enim peccatum vſque adeo non eſt in voluntate, vt dicat, quod nolo hoc facio. Quomodo ergo nuſquam eſt, niſi in voluntate peccatum? Sed hoc peccatum, de quo ſic eſt locutus Apoſtolus, ideo peccatum vocatur, quia peccato factum eſt, & pœna peccati eſt, quandoquidem hoc de concupiſcentia carnis dicitur, quod aperit in conſequentibus dicens. Scio quia nō habitat in me, hoc eſt in carne mea, bonum

Peccatū nolentib⁹ nobis agit illicita deſideria, ſed nō pficit.
Rom. vi.
B

Baptiſmus tollit oēs reatus.
A

Ex libro retractationum:
G
Peccatū ſolum eſt in volūtate.

Peccatū qđ nō volente eſt, pena peccati eſt.

Velle enim adiacet mihi, perficere autē bonum non. Alibi quippe perfectio boni eſt, vt nec ipſa concupiſcentia peccati ſit in homine. Cui quidem quando bene viuitur non conſentit voluntas: verum tamen non perficit bonum, quia ineſt adhuc concupiſcentia cui repugnat voluntas, cuius concupiſcentiæ reatus in baptiſmate ſoluitur, ſed infirmitas permanet, cui donec ſanetur omnis fidelis qui bene proſpicit, ſtudioſiſſime reluctatur. Peccatum autem quod nuſquam eſt niſi in voluntate, illud præcipue intelligendum eſt quo d iuſta damnatio conſecuta eſt. Hoc enim per vnum hominem in mundum intrauit. Quanquam ⁊ hoc peccatum quo conſentitur peccati concupiſcentiæ, non niſi in voluntate committitur. Condelector enim legi ſecundum interiorem hominem, video aūt alium legem in mēbris meis repugnantem legi mentis meæ, ⁊c. ¶ Caro, inquit, concupiſcit aduerſus ſpiritum, ⁊ ſpiritus aduerſus carnem, vt non ea quæ vultis illa faciatis. Ex parte libertas, ex parte ſeruitus. Nondum tota, nondum pura, nondum plena libertas, quia nondum æternitas. Habemus enim ex parte infirmitatem, ex parte accepimus libertatem. Quicquid peccatum eſt a nobis antea in baptiſmo deletum eſt. Nunquid quia deleta eſt tota iniquitas, nulla remanſit infirmitas? Si non remanſiſſet, ſine peccato hic viueremus. Quis autem audeat hoc dicere niſi ſuperbus, niſi miſericordia liberatoris indignus, niſi qui ſeipſum vult decipere, ⁊ in quo veritas non eſt? Ergo ex eo qꝫ remanſit aliquid infirmitatis, audeo dicere. Ex qua parte ſeruimus deo, liberi ſumus. Ex qua parte ſeruimus legi peccati, adhuc ſerui ſumus. Vnde dicit Apoſtolus, Condelector legi dei ſecundum interiorē hominem. Ecce vnde liberi, ecce vnde condelectamur legi dei. Libertas enim delectat. Nam quandiu facis timore quod iuſtum eſt, non deus te delectat: quandiu non te delectat, adhuc ſeruus facis. Delectat te ⁊ liber es. Noli timere pœnam, ſed ama iuſtitiam. Nondum potes amare iuſtitiam, time vel pœnam, vt peruenias ad amandam iuſtitiam. Ergo iam ille ex parte ſuperiore liberum ſe eſſe ſentiebat: vnde dicebat. Condelector legi dei ſecundum interiorem hominem. Delectat me lex, delectat me quod iubet lex, delectat me ipſa iuſtitia. Video autem aliam legem in membris meis. hæc eſt quæ remanſit infirmitas. Repugnantem legi mentis meæ, ⁊ captiuantem me in lege peccati quæ eſt in membris meis. Ex hac parte ſentit captiuitatem vbi non eſt impleta iuſtitia. Nam vbi condelectatur legi dei, non captiuus ſed legis amicus eſt, ⁊ ideo liber quia amicus. Quid ergo ex eo quod reſtat? Quid niſi vt reſpiciamus ad illum qui dixit, Si vos filius liberauerit, tunc vere liberi eritis? Deniqꝫ ⁊ ipſe qui loquebatur ad illum reſpexit. Infœlix ego homo quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia dei per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum. Ergo ſi vos filius liberauerit, tunc vere liberi eritis. Denique

Ex tracta. Aug. ſecundū Ioannem. xli.

Galat. v.

Libertas ex pte Infirmitas remanſit delecta iniquitate.

Ioan. viij.

lex concludiſſe. Igitur ipſe ego legi dei ſeruio mente, carne autem legi peccati. Ipſe ego inquit, non enim duo ſumus inter nos contrarij de diuerſis principijs venientes, ſed ipſe ego mente ſeruio legi dei, carne autem legi peccati, quandiu languor obluctatur ſaluti. Sed ſi carne ſeruis legi peccati, fac quod ait ipſe Apoſtolus. Non ergo regnet peccatum in veſtro mortali corpore ad obediendum deſiderijs eius; neque exhibeatis membra veſtra arma iniquitatis peccato. Non ait non ſit, ſed non regnet: quandiu peccatum neceſſe eſt eſſe in membris tuis, ſaltem illi regnum auferatur, non fiat quod iubet. Surgit ira, noli dare irae linguam ad maledicendum, noli dare rixe manum aut pedem ad feriendum. Non ſurgeret ira iſta irrationabilis, niſi peccatum eſſet in membris. Sed tolle illi regnum, non habeat arma vnde contra te pugnet: diſcet etiam non ſurgere cum arma non coeperit inuenire. Non exhibeatis membra veſtra arma iniquitatis peccato. Alioquin totus captiuus eritis: et non erit dicere, mente ſeruio legi dei. Mens enim ſi teneat arma, membra non mouentur in miniſterium furentis peccati. Teneat arcem imperator interior, quia ſub maiore imperatore iuuandus aſſiſtit. Frenet iram, coerceat concupiſcentiam. Ineſt tamen quod frenetur, ineſt quod coerceatur, ineſt quod teneatur. Quid autem volebat ille iuſtus mente ſeruiens legi dei, niſi vt omnino non eſſet quod frenaretur? Et hoc debet conari omnis qui ad perfectionem tendit, vt et ipſa concupiſcentia cui non dantur ad obediendum membra, quotidie in proficiente minuatur. Velle, inquit, adiacet mihi: perficere autem bonum, non. Nunquid dixit, non mihi adiacet facere bonum? Si hoc dixiſſet, ſpes nulla eſſet. Non ait, non mihi adiacet facere, ſed non mihi adiacet perficere. Quae eſt enim perfectio boni niſi conſumptio mali? niſi quod lex dicit, Non concupiſces? Omnino non concupiſcere perfectio boni eſt, quia conſumptio mali eſt. Hoc dicebat ille, Perficere bonum mihi non adiacet: quia non poterat facere vt non concupiſceret: faciebat tantum vt concupiſcentiam frenaret, vt concupiſcentiae non conſentiret, et concupiſcentiae membra ad ſatellitium non praeberet. Perficere ergo, inquit, bonum non mihi adiacet. Non poſſum implere quod dictum eſt, non concupiſces. Quid ergo opus eſt vt impleas? Poſt concupiſcentias tuas non eas. Hoc age interim quandiu inſunt illicitae concupiſcentiae in carne tua. Poſt concupiſcentias tuas non eas. Mane in ſeruitute dei, in libertate Chriſti. Mente ſerui legi dei tui, noli donare concupiſcentijs tuis vires. ¶ Aliud eſt non pugnare, et eſſe in pace vera atque perpetua, aliud pugnare et vincere, aliud pugnare et vinci, aliud pugnare, ſed trahi. Sunt enim homines prorſus qui non pugnant, qualis eſt iſte de quo loquitur cum dixit, Malitiam autem non odiuit. Quomodo pugnat contra eam quam non odit? Iſte a malitia trahitur nec pugnat. Sunt autem qui pugnare incipiunt; ſed quia de viribus

Regnū auferendū eſt peccato.

Perfectio boni

Eccl. xviii.

Ex tractatu ps. xxxv. Quadruplex ſtatus hominis

D bus ſuis præſumunt, vt oſtendat illis deus quia ipſe vincit, ſi ſe homo ſubiuget deo, & pugnantes vincuntur, cum quaſi cœperint tenere iuſtitiam fiunt ſuperbi & eliduntur. Iſti pugnãt, ſed vincuntur. Quis autem pugnat & non vincitur? Qui dicit. Video aliam
E legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ. Vide repugnantem legi mentis ſuæ, vide pugnantem: ſed non de viribus ſuis præſumit iſte, ideo victor erit. Quid enim ſequitur? Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia dei per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum. ¶ De corpore mortis huius non omnis liberatur qui finit hanc vitam, ſed qui in hac vita ſuſceperit gratiam, & ne in vanum ſuſcipiat bonis operibus egerit. Aliud eſt enim exire de hoc corpore, quod omnes homines dies vitæ huius vltimus cogit: aliud eſt liberari de corpore mortis huius, qđ ſola dei gratia p Ieſum Chriſtum dominum noſtrum ſanctis & fidelibus eius impertitur. Poſt hanc autem vitam merces perficiens redditur, ſed eis tantũ a quibus in hac vita eiuſdem mercedis meritum comparatur. Non enim ad ſaturitatem iuſtitię cum hinc exierit quiſq; perueniet, niſi ad eam cum hic eſt, eſuriendo & ſitiendo cucurrerit. Beati quippe qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam, quoniam ipſi ſaturabuntur.

Ex lib. de perfectiõe iuſtitiæ hominis. Liberari a corpore mortis huius.

Matth. v.

¶ Fideles enim orantes dicunt, Ne nos inferas in tentationem, ſed libera nos a malo. Si adeſt poſſibilitas, vt quid orant? aut a quo malo ſe liberari orãt, niſi maxime de corpore mortis huius, vnde non liberat niſi gratia dei per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum? Non vtiq; de ſubſtantia corporis quæ bona eſt, ſed de vitijs carnalibus: vnde non liberatur homo ſine gratia ſaluatoris, nec quando per mortem corporis diſcedit a corpore. Nõ enim & ille ſubſtantiam carnis accuſat, cum dicit liberari ſe cupere de corpore mortis huius, cum etiam corporis ſicut animæ naturā deo bono auctori tribuenda ſit. Sed vtiq; de vitijs corporis dicit: nã de corpore mors corporis ſeparat, ſed contracta ex illo vitia cohærent, quibus iuſta pœna debetur: quam etiã in inferno ille diues inuenit. Hinc ſe vtiq; non poterat liberare qui dicit, quis me liberabit de corpore mortis huius? an propter commiſſa præterita, vt ea tantum ignoſcantur quæ fieri infecta non poſſunt? Dimitte hominem, clamet quod clamabat. Non enim tantum deſiderat vt per indulgentiam ſit de præteritis impunitus, ſed etiam vt ſit de cetero ad non peccandum fortis & validus. Condelectatur enim lege dei ſecundum interiorem hominem: ſ videt autem aliam legem in membris ſuis repugnantem legi mentis ſuæ. Videt eſſe, non recolit fuiſſe: præſentibus vrgetur, non præterita reminiſcitur. Nec tantum repugnantem videt, verum etiam captiuantem ſe in lege peccati quæ eſt in membris eius, non quæ fuit. Hinc eſt quod clamat, Infœlix ego homo quis me liberabit de corpore mortis huius?

F Ex libr. de natura & gratia. Malum a quo ſe fideles liberari orant.

¶ Ita erat tunc illorum hominum corpus animale conſtitutorū in paradiſo, nondum mortis lege damnatum, vt non haberent appetitum carnalis voluptatis, qualem nunc habent iſta corpora quæ iam ex mortis propagine ducta ſunt. Neq; enim nihil eſt in eis factum cum de ligno prohibito ediſſent: quandoquidem deus non dixerat, ſi ederitis, morte moriemini: ſed, Qua die ederitis morte moriemini, vt hoc ipſum in eis illa faceret dies, quod Apoſtolus gemit, dicens, Condelector legi dei ſecundum interiorem hominem: video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati quæ eſt in membris meis. Infœlix ego homo quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia dei per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum. Non enim ſufficeret ei ſi diceret, quis me liberabit de corpore hoc mortali, ſed de corpore (inquit) mortis huius? Sicut etiam illud, Corpus quidem, inquit, mortuum eſt propter peccatum. Non ibi ait mortale, ſed mortuum: quamuis vtiq; & mortale, q moriturum. Non ita credendum eſt fuiſſe illa corpora, ſed licet animalia nondum ſpiritalia, non tamen mortua, id eſt quę neceſſe eſſet vt morerentur: quod ea die factum eſt qua lignum contra vetitum tetigerunt. Ita illi homines animalia quidem corpora gerentes, ſed non moritura niſi peccaſſent, accepturi ea autem angelicam formam cæleſtemq; qualitatem, mox vbi præceptum tranſgreſſi ſunt eorum membris velut aliqua ægritudo letalis, mors ipſa concepta eſt, mutauitq; illam qualitatem qua corpori ſic dominabantur vt nō dicerent. Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ. Quia etſi nōdum ſpiritale, ſed animale corpus erat, nondū tamen erat mortis huius de qua & cum qua nati ſumus. Quid enim aliud non dicam nati, ſed omnino concepti niſi ægritudinem quandam inchoauimus qua ſumus neceſſario morituri? Neq; enim tam neceſſe eſt etiam ipſo morbo mori qui hydrops vel dyſentericus vel elephantioſus factus fuerit, quam eum qui hoc corpus habere cœperit, in quo oēs homines natura ſunt filij iræ, q hoc nō fecit niſi pœna peccati. Si eñ creator omnipotēs ineffabiliterq; laudādus, q & in minimis operibus magnus eſt, apibus donauit vt ſic operentur filiorum generationē quēadmodum ceræ ſpeciē liquorēq; mellis, cur incredibile videatur primis hominibus talia feciſſe corpora, vt ſi non peccaſſent & morbum quendam quo morerentur continuo concepiſſent, eo nutu imperarent membris quibus fœtus exoritur, quo pedibus cum ambulatur, vt neq; cum ardore ſeminaretur, neq; cum dolore pareretur? Nunc vero tranſgrediendo præceptum motum legis illius quæ repugnat legi mentis in membris conceptæ mortis habere meruerūt. Quęq; nuptiæ ordinant, continentia cohibet & refrenat; vt quēadmodum de peccato factū eſt ſupplicium, ſic de ſupplicio fiat meritū.

Lib. ix. de Geneſi ad literam.

Geneſ. 2.

Corpora primorum parentum poterant nō mori.

Apes natos folijs & herbis ore legūt Geo. iiij.

Primi parentes ſi nō peccaſſent, tantum habuiſſent imperium ſuper membra illa qbus generatur ſicut ſupra alia.

In lib. de ser/ mone domini in monte. ¶ Quiſquis carnalem delectationem aduerſus rectam volunta tem ſuam rebellare ſentit per conſuetudinem peccatorum, cuius indomita violentia trahitur in captiuitatem, recolat quantum po teſt qualem pacem peccando amiſerit: & exclamet. Infœlix ego homo quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia dei per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum. Ita enim cum ſe infœlicem exclamat, lugendo implorat conſolatoris auxilium. Nec paruus eſt ad beatitudinem acceſſus, cognitio infœlicitatis ſuæ. Et ideo beati etiam lugentes, quoniam ipſi conſolabuntur.

Matth. v.

Ex tracta. ps. xxx.

A ¶ Quid eſt quod te iactas? quid eſt quod de lege, & de iuſticia præ ſumis? Num vides quid intus confligat in te, de te, aduerſus te? Nũ audis pugnantem, & confitentem, & adiutorium in pugna deſide rantem? Num audis athletam domini ab agonotheta petentẽ au xilium pugnæ ſuæ? Non enim ſic te ſpectat deus certantem, quo modo te ſpectat editor ſi forte pugnes in amphitheatro. Ille tibi premium dare poteſt ſi viceris, adiuuare te periclitantem nõ põt. Non ſic ſpectat deus. Vide ergo, attende eum qui dicit, Condele ctor enim legi dei ſecundum interiorem hominem. Video autẽ aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meę, & captiuum me ducentem in lege peccati quæ eſt in mẽbris meis. Miſer ego homo, Quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia dei per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum, Quare gra tia? Quia gratis datur. Quare gratis datur? quia merita tua non præceſſerunt, ſed beneficia dei te præuenerunt. Illi ergo gloria q nos liberat. Omnes peccauerunt & egent gloria dei.

Deus pugnãtes ſic ſpectet vt adiuuet & præ/ miet.

Rom. iii. Ex lib. ſnarũ. Proſperi. Liberari a cor/ pore mortis huius.

¶ Liberari eſt a corpore mortis huius omni ſanato languore concupiſcentiæ carnis non ad pœnam corpus recipere, ſed ad gloriam. Igitur ipſe ego mente ſeruio legi dei; carne autem legi peccati.

Ex tracta. ps. lxxv.

B ¶ Indicitur enim tibi quædam noua vita: & tu vetus es. Nouitatis gaudio ſuſpenderis, vetuſtatis onere pręgrauaris. Incipit tibi eſſe bellum aduerſus te, ſed ex qua parte diſplices tibi, iungeris deo: & ex qua parte iam iungeris deo, idoneus eris ad vincendum te, quia ille tecum eſt qui omnia ſuperat. Attende quid dicit apoſtolus, Mente ſeruio legi dei, carne autem legi peccati. Vnde mente? quia diſplicet tibi vita tua mala. Vnde carne? Quia non deſunt ſugge ſtiones & delectationes malę. Sed ex eo q mente cõiungeris deo, vincis quod in te non vult ſequi. Præceſſiſti enim ex parte, & ex parte tardaris. Trahe teipſum ad illum, qui te ſupra te tollit. Põ dere quodam vetuſtatis deprimeris, clama & dic, Infœlix ego ho mo quis me liberabit de corpore mortis huius? Quis me libera bit ab eo quo grauor? Corpus enim quod corrumpitur aggrauat animam. Quis ergo me liberabit? Gratia dei per Ieſum Chriſtũ dominum noſtrum. Quare autem permittit vt diu contra te litiges donec abſorbeantur omnes cupiditates malæ? vt intelligas

Sapien. ix.

Pugna e lis q/ ge in nobis per mittitur a deo

ſin te pœnam tuam. In te ex teipſo eſt flagellum tuum, ſit rixa tua tecum. Sic vindicatur in rebellem aduerſus deum, vt ipſe ſibi ſit bellum qui pacem noluit habere cum deo.

Ex libro ad Bonifaciū papam contra Pelagiā. C. Peccatum quo ſine lege dicat eſſe mortuum.

¶ Quod dixerat, ſine lege enim peccatum mortuum eſt, non intelligamus niſi tanquam non ſit, latet non apparet, penitus ignoratur, tanquam in neſcio quibus ignorantiæ tenebris ſit ſepultū. Et quod ait, Ego autem viuebam aliquādo ſine lege, quid ait niſi viuere mihi videbar? Et quod adiunxit, Adueniēte mandato peccatum reuixit, quid eſt aliud q̄ eminuit & apparuit? Nec tamen vixit ſed reuixit: vixerat enim aliquando in paradiſo quando contra datum præceptum ſatis apparebat admiſſum. Cum autem a naſcentibus trahitur tanquam mortuum ſic latet, donec repugnās iuſtitiæ malum eius prohibitione ſentiatur. Cum aliud iubetur atq; probatur, aliud delectat atq; dominatur, tunc peccatū quodammodo in notitia nati hominis reuiuiſcit, quod in notitia primi facti hominis iam aliquando vixerat. Sed quod ſequitur, non ita expeditum eſt quomodo de Paulo poſſit intelligi. Scimus enim (inquit) quoniam lex ſpiritalis eſt, ego autem carnalis ſum. Non ait fui, ſed ſum. Nunquid ergo Apoſtolus cum hęc ſcriberet carnalis fuit? An ſecundum corpus hoc dicit? Adhuc enim erat in corpore mortis huius, nondum facto quod alibi dicit, Seminatur corpus animale, ſurget corpus ſpiritale. Tunc enim ex toto ſe, id eſt ex vtraq; parte qua conſtat, ſpiritalis homo erit, quando ſpiritale etiam corpus erit. Neq; enim abſurdum eſt vt ſit in illa vita etiam caro ſpiritalis, ſi potuit eſſe in hac vita in his qui adhuc carnalia ſapiunt, etiam ipſe ſpiritus carnalis. Sic ergo ideo dixit, ego autem carnalis ſum, quia nondum ſpiritale corpus habebat Apoſtolus: ſicut poſſet dicere, ego mortalis ſum. Quod vtiq; non niſi ſecundum corpus intelligeretur dixiſſe: quod nondum fuerat immortalitate veſtitum. Item quod adiunxit, Venundatus ſub peccato, ne quiſquam eum nondum redemptum Chriſti ſanguine exiſtimet, etiam hoc ſecundum illud poteſt intelligi quod ait, Et nos primitias habentes ſpiritus, & ipſi in nobiſmetipſis ingemiſcimus adoptionem expectantes redemptionem corporis noſtri. Si enim ſecundum hoc ſe dicit venundatum ſub peccato, quod adhuc non eſt redemptum a corruptione corporis eius, vel venundatum aliquando in prima tranſgreſſione præcepti, vt haberet corpus corruptibile quod aggrauat animam, quid prohibet hic Apoſtolum de ſe ipſo dicere, quod ita dicit vt etiam in ipſo poſſit intelligi, etiam ſi in ſua perſona non ſe ſolum, ſed omnes accipi velit qui ſe nouerunt ſpiritali dilectione cum carnis affectione ſine conſenſione confligere. An forte metuimus ea quæ ſequuntur, Quod enim operor ignoro, non enim quod volo hoc ago, ſed quod odi illud facio; ne forte ex his verbis quiſque conſentire carnis concu-

1. Cor. xvij.

Rom. viij.

pſcentiæ ad opera mala ſecundum Apoſtolum ſuſpicetur? Sed conſiderandum eſt quod adiungit, Si autẽ quod nolo hoc facio, conſentio legi quoniam bona eſt. Magis enim ſe dicit legi cõſentire ꝗ̃ carnis concupiſcentię. Hanc enim peccati nomine appellat. Facere ergo ſe dicit & operari non affectu conſentiendi & implendi, ſed ipſo motu concupiſcendi. Hinc ergo, inquit, conſentio legi quoniam bona eſt. Conſentio, quia nolo quod non vult. Deinde dicit, Nunc autem iam non ego operor illud, ſed id quod in me habitat peccatum. Quid eſt nunc autem, niſi iam nunc ſub gratia, quæ liberauit delectationem voluntatis a conſenſione cupiditatis? Non enim melius intelligitur non ego operor, niſi quia non conſentit exhibere membra ſua arma iniquitatis peccato. Nam & ſic concupiſcit & conſentit & agit quomodo non ipſe illud operatur etiam ſi ſe operari doleat & vinci grauiter ingemiſcat. Et illud quod ſequitur, nonne vnde loquatur apertiſſime oſtendit? Scio enim quia non habitat in me, hoc eſt in carne mea bonum. Si enim non exponeret adiungendo, hoc eſt in carne mea, aliter fortaſſe acciperetur quod dixit in me. Ac per hoc verſat hoc idem repetens & inculcans. Velle enim adiacet mihi, perficere autẽ bonum non inuenio. Hoc eſt enim perficere bonum vt nec concupiſcat homo. Imperfectus eſt autem homo quando concupiſcit, etiam ſi concupiſcentiæ non conſentit ad malum. Non enim quod volo facio bonum, inquit, ſed quod nolo malum hoc ago. Si autẽ quod nolo ego hoc facio, iam non ego operor illud, ſed quod habitat in me peccatum. Id repetiuit inculcans, & tanquam tardiſſimos de ſomno excitans. Inuenio ergo (inquit) legẽ volenti mihi bonum facere quoniam mihi malum adiacet. Illud ergo bonum eſt volẽtis facere, adiacet autẽ malũ ex cõcupiſcẽtia cui nõ cõſentit q dicit, Iam non ego operor illud. Apertius autem quod ſequitur vtrunq; declarat, Condelector enim legi dei ſecundum interiorẽ hominem. Video autem aliam legẽ in membris meis repugnãtem legi mentis meę, & captiuantem me in lege peccati quę eſt in membris meis. Sed quod dixit captiuantem me, poteſt mouere ſi nulla conſenſio eſt. Vnde propter iſta tria, duo ſcilicet de quibus iam diſputauimus, quod ait. Ego autem carnalis ſum & venundatus ſub peccato, & hoc tertium. Captiuantem me in lege peccati quod eſt in membris meis, poteſt videri Apoſtolus eum deſcribere qui ſub lege adhuc viuit nondum ſub gratia. Sed ſicut illa duo expoſuimus propter carnem adhuc corruptibilẽ dicta, ſic & hoc poteſt intelligi vt captiuantem dixerit carne, mentis motione nõ conſenſione. Et ideo captiuantem me, quia & in ipſa carne nõ eſt aliena natura, ſed noſtra. Sicut ergo expoſuit ipſe quid dixerit Scio quia non habitat in me, hoc eſt in carne mea bonum, ſic iam et illius expoſitione hunc locum debemus accipere, tanquam dixerit captiuantem me, hoc eſt carnem meam in lege peccati quæ

Perficere bonum.

Apoſtolus an de ſe an de eo qui ſub lege fuerit loquatur.

eſt in

est in membris meis. Deinde ſubiungit propter quod dixerat, Miſer ego homo quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia dei per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum. Atq; inde concludit. Igitur ipſe ego mente ſeruio legi dei, carne autem legi peccati. Carne ſcilicet legi peccati, concupiſcendo: mente autẽ legi dei eidem concupiſcentiæ non conſentiendo. Nulla ergo cõdemnatio eſt nunc his qui ſunt in Chriſto Ieſu. Non enim damnatur niſi qui concupiſcentiæ carnis conſentit ad malum. Lex enim ſpiritus vitæ in Chriſto Ieſu liberauit te a lege peccati & mortis, ne ſcilicet conſenſionem tuam concupiſcentia ſibi vendicet carnis, & ea q̃ ſequuntur eundẽ ſenſum magis, magiſq; demonſtrant. Sed adhibendus eſt modus. Viſum autem aliquando etiam mihi fuerat hominem ſub lege iſto Apoſtoli ſermone deſcribi, ſed vim mihi poſtea iſta verba fecerunt quod ait. Nunc autem iam non ego operor illud. Ad hoc enim pertinet quod ait poſtea. Nulla ergo condemnatio eſt nunc his qui ſunt in Chriſto Ieſu. Et quia non video quomodo diceret homo ſub lege, cõdelector legi dei ſecundum interiorem hominem: cum ipſa delectatio boni quę etiam non conſentit ad malum, non timore pœnę, ſed amore iuſtitiæ, (hoc eſt enim condelectari) non niſi gratiæ deputanda ſit. Nam & illud vbi ait. Quis me liberabit de corpore mortis huius, quis neget Apoſtolum cum hæc diceret adhuc fuiſſe in corpore mortis huius? A quo vtiq; impij non liberantur, quibus eadem corpora ad tormenta æterna redduntur. Liberari ergo eſt a corpore mortis huius, omni ſanato languore concupiſcentiæ carnis, non ad pœnam corpus recipere, ſed ad gloriam. Huic loco & illud ſatis conſonat. Etiam ipſi nos primitias ſpiritus habentes, & ipſi in nobiſmetipſis ingemiſcimus adoptionem expectantes redemptionem corporis noſtri. Nimirum enim gemitu iſto ingemiſcimus, in quo dicimus, Miſer ego homo quis me liberabit de corpore mortis huius? Illud etiam in quo ait, Quod enim operor ignoro, quid eſt aliud quam nolo, non approbo, non conſentio, non facio? Alioquin contrariũ eſt his quę ſuperius dixit, Per legem cognitio peccati, & peccatum non cognoui niſi per legem, & peccatum vt appareat peccatum per bonum mihi operatum eſt mortem. Quomodo enim peccatum per legẽ cognouit quod ignorat? Quomodo apparet peccatum quod ignoratur? Sic enim dictum eſt ignoro, nõ facio, quia nulla cõſenſione id ego ipſe cõmitto: quomodo dicturus eſt impijs dominus, Non noui vos, quẽ procul dubio latere nihil põt. Et ſicut dictũ eſt, Eũ q nõ nouerat pctm̃. quod eſt nõ fecerat. Neq; enim nõ nouerat quod arguebat. His atq; huiuſmodi in iſtã ſcripturæ apoſtolicę circũſtantiam diligẽter cõſideratis. recte intelligitur Apoſtolus nõ quidẽ ſe ſolum in ſua pſona, verũ alios etiã ſub gratia cõſtitutos ſignificaſſe, ſed ſecum nondũ in illa conſti-

H Rom. viij.

Impij nõ liberabuntur a corpore mortis huius.

Ignorare eſt nolle & non approbare.

Rom. vij. A

B

Matth. v.

ij. Cor. v.

tuos pace perfecta a qua abſorbebitur mors in victoriã. De qua dicit Apoſtolus, Si Antichriſt⁹ in vobis, corpus quidem mortuũ eſt propter peccatum: Spiritus autem vita eſt propter iuſtitiam. Si ergo ſpiritus eius qui ſuſcitauit Ieſum ex mortuis habitat in vobis, qui ſuſcitauit Ieſum Chriſtum ex mortuis, viuificabit & mortalia corpora veſtra ꝑ inhabitantem ſpiritum eius in vobis. Viuificatis ergo mortalibus corporibus noſtris non ſolum ad peccãdum nulla conſenſio erit, ſed nec ipſa cui non conſentiatur carnis concupiſcentia remanebit: quam ſpiritui reſiſtentem non habere in carne mortali, ille tantum homo potuit qui non per ipſam ad homines venit. Et ideo Apoſtolos ꝗ homines erãt, & corpus quod corrumpitur & aggrauat animam in huius vitæ mortalitate probabant, abſit vt dicamus ſicut iſte calumniator, ſemper immoderata libidine fuiſſe pollutos, ſed dicimus a cõſenſione prauarum libidinum liberos, de concupiſcentia tamẽ carnis quam moderando frenabant, tanta humilitate, & pietate gemuiſſe, vt optarent eam non habere potius quam edomare. Nam quod impoſſibile erat legi in quo infirmabatur per carnẽ.

B — *Solus Chriſtus concupiſcentiã non habuit.*

Et tracta. pſ. lxxvij.

¶ Segregauit itaq; hanc pluuiam voluntariam deus hæreditati ſuæ, quod legẽ dedit, & infirmata eſt vel ipſa lex vel ipſa hereditas. Lex infirmata ſic accipi poteſt, eo quod non impleretur: non q̃d ipſa infirma ſit, ſed quod infirmos facit: minando pœnam, nec adiuuando per gratiam. Nam & Apoſtolus ipſo verbo vſus eſt vbi ait. Quod enim impoſſibile erat legi in quo infirmabatur per carnem: ſignificare volens quia per ſpiritum impletur. Tamen dixit eam infirmari cum ab infirmis non poſſet impleri. Quod autem ſequitur, tu vero perfeciſti eam, ad legem ita refertur, q̃a ſecundum illud perfecta, ideſt impleta eſt, quod dominus in euãgelio dicit, Non veni ſoluere legem ſed adimplere. Vnde & apoſtolus qui dixerat legem infirmatam eſſe per carnem, quia caro non implet quod per ſpiritum impletur, ideſt per gratiam ſpiritalem: item ipſe dicit. Vt iuſtitia legis impleretur in nobis, qui non ſecundum carnẽ ambulamus ſed ſecundum ſpiritum. Hoc eſt ergo, Tu vero perfeciſti eã, q̃a plenitudo legis charitas. Et charitas dei diffuſa eſt in cordibus noſtris non per noſipſos ſed per ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis. Deus filiũ ſuum mittens in ſimilitudinẽ carnis pc̃ti, & de pc̃tõ dãnauit peccatũ in carne.

Legẽ infirmari quid ſit.

Matth. v.

G

Rom. xiij.
Roma. v.

¶ Dicet aliquis: Si hæc natura pura non eſt, ſed vitioſa primordia, q̃a talis non eſt creatus Adam, cur Chriſtus longe excellẽtius & certe ſine vllo pc̃tõ natus ex virgine in hac tñ infirmitate atq; ætate procreatus apparuit? Huic ꝓpoſitioni reſpondemus, Adã ꝓpterea nõ talem creatũ, quia nullius parentis præcedente peccato nõ eſt creatus in carne peccati: nos ideo tales quia illius præcedente peccato nati ſumus in carne peccati: Chriſtus ideo talis, q̃a vt de peccato condemnaret peccatum, natus eſt in ſimilitudinẽ

Ex lib. I. de baptiſmo paruulorum.
Chriſtus purior natus quã Adã creatus cur infirmitatem carnis ſenſit.

Digitized by Google

carnis peccati. ¶ Cilicium fortaſſe appellauit dominus carnis ſuæ mortalitatem. Quare cilicium? ꝓpter ſimilitudinem carnis peccati. Apoſtolus enim dicit. Miſit deus filiũ ſuum in ſimilitudinẽ carnis peccati, vt de peccato damnaret pctm̃ in carne. hoc eſt filiũ ſuum induxit cilicio, vt de cilicio dãnaret hædos. Nõ qa peccatũ erat in verbo dei dico, ſed nec in ipſa qdẽ dico anima ſancta & mẽte hominis quẽ ſibi ad vnitatẽ ꝑſonæ verbũ dei & ſapientia coaptauerat, ſed nec in ipſo corpore pctũ erat vllũ, ſed ſimilitudo carnis peccati erat in domino, qa mors nõ eſt niſi de pctõ. Et vtiq3 corpus illud mortale erat. Nã niſi mortale eſſet, nõ moreretur, non reſurgeret. Si nõ reſurgeret, exẽplũ nobis vitæ ęternæ nõ demõſtraret. Ergo ſic dicitur mors pctm̃ quæ facta eſt de peccato, quomodo dicitur græca lingua, lingua latina nõ ipſum mẽbrũ carnis, ſed qđ fit p mẽbrũ carnis. Nã lingua in mẽbris noſtris vnũ eſt de cæteris, ſicut oculi, naſus, aures &c. Lingua autem græca, verba græca ſunt. nõ qa p verba lingua, ſed quia verba p linguam. Dices de aliquo, Agnoui faciem ipſius, de membro corporis loqueris. dicis etiam, Agnoui manum ipſius, & abſentis non manum in corpore ſed ſcripturam quę facta eſt per manũ quę erat in corpore. Sic ergo peccatum domini quod factum eſt de peccato, quia inde carnem aſſumpſit de maſſa ipſa quæ mortem meruerat ex peccato. Etenim vt celerius dicam, Maria ex Adam mortua propter peccatum, & caro domini ex Maria mortua propter delenda peccata. ¶ Quid dicit Pelagianiſta? Audite quid dicit. Videtur confiteri Chriſtum in carne veniſſe, ſed diſcuſſus inuenitur negare. Chriſtus eñ in carne venit: q̃ ſimilitudo eſt carnis peccati, nõ eſſet caro peccati. Apſi verba ſunt. Miſit deus filiũ ſuum in ſimilitudinẽ carnis peccati. Nõ in ſimilitudinem carnis, quaſi caro nõ eſſet caro, ſed in ſimilitudinẽ carnis peccati, quia caro erat, ſed peccati caro non erat. Iſte aũt Pelagius & cæterorum carnẽ omnis infantis, Chriſti carni conatur æquare. Nõ ita eſt chariſſimi, nõ pro magno cõmendaretur in Chriſto ſimilitudo carnis peccati, niſi omnis cætera caro eſſet caro peccati. Quid ergo prodeſt quia dicis Chriſtum in carne veniſſe, & omniũ infãtiũ carni eũ conaris æquare? Et tibi hoc dico qđ Donatiſtæ, nõ eſt ipſe. Ecce video eccleſiam matrem teſtimonium reddẽtẽ ipſis verbis ſuis. Accurrũt matres cũ paruulis filijs, ingerũt ſaluatori ſaluandos, nõ Pelagio dãnandos. Mater qlibet mulier pietate currens cũ paruulo filio dicit baptizetur vt ſaluetur. Pelagius ait. Quid ſaluetur? Nõ eſt qđ in eo ſanet, nihil habet vitij, nihil ex traduce dãnationis attraxit. Si æqualis eſt Chriſto, quare quærit Chriſtum? Ecce dico tibi. Sponſus filius dei q venit in carne, ſaluator eſt & maiorũ & minorũ, ſaluator eſt grãdiũ & infantium, & ipſe eſt Chriſtus. Tu aũt dicis ſaluatorẽ Chriſtũ maiorũ & nõ minorũ, nõ eſt ipſe. Si nõ eſt ipſe, negas & tu Chriſtũ in carne veniſſe.

Ex tractatu. xxiij. Cilicium.

D

Maria ex Adã mortua ꝓpter peccatum.

Ex ſermone de verbis euange. xvij.

E

Error pelagianiſtarum.

Omnis caro ꝓter quã Chriſti eſt caro pctĩ.

F

Digitized by Google

Ex ſermone de reſurrectione Chriſti. Mercator Chriſtus. ¶ Magnum quid huc attulit mercator iſte. De regione ſua veniens iſte mercator inuenit in regione noſtra quod hic abundat. Quid hic abundat? Naſci & mori. plena eſt terra his mercibus, naſci & mori. Natus eſt & mortuus eſt. Sed qua via natus eſt? Ad iſtam regionem venit, ſed non ea via qua nos. De coelo enim venit a patre, & tamen natus eſt mortalis, natus eſt de ſpiritu ſancto, ex Maria virgine. Nunquid nos ſic? Nos de Adam & Eua illa per concupiſcentiam carnis: ille autem nõ per ipſam. Maria qualiter genuit. Luce. i. Maria enim virgo ſine virili amplexu, ſine concupiſcentiæ æſtu. quoniam ne pateretur hunc æſtum ideo ei dictum eſt, Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi. Virgo ergo Maria non concubuit & cõcepit, ſed credidit & concepit. Natus eſt enim mortalis mortalibus. Quare mortalis? Quia in ſimilitudinem carnis peccati. Non in carne peccati, ſed in ſimilitudinem carnis peccati. Quid habet peccati? Mortem & peccatũ. Quid habuit ſimilitudo carnis peccati? Mortem ſine peccato. Si habere peccatum, caro eſſet peccati: ſi mortem non haberet, non eſſet ſimilitudo carnis peccati. Talis venit ſaluator. Venit, mortuus eſt, ſed mortem occidit. Finiuit in ſe quam timebamus. Suſcepit illam, & occidit illam, quomodo ſummus venator leonem ſuſcepit & necauit. Nam prudentia carnis mors eſt: prudentia autem

G

Ex tract. lxxix. ſpiritus, vita & pax. ¶ Viuificabis nos & nomen tuum inuocabimus. Tu nobis dulcis eris. Viuificabis nos. Nã prius amauimus terram non te. Sed mortificaſti membra noſtra quæ ſunt ſuper terram. Teſtamentũ vetus q̃ ſuaſit. Illud enim vetus teſtamentum habens, promiſſa terrena hoc videtur ſuadere ne gratis colatur deus, ſed quia dat aliquid in terra, ideo diligatur. Amandus creator nõ creatura. Quid amas vt deum non ames? Dic mihi. Ama ſi potes aliquid quod ille non fecit. Circunſpice vniuerſam creaturam, vide vtrum alicubi cupiditatis viſco tenearis, & a diligendo creatore impediaris, niſi ea re quam creauit ipſe quem negligis. Quare autem amas iſta, niſi q̃a pulchra ſunt? Poſſunt ne eſſe tam pulchra quam ille a quo facta ſunt? Miraris hæc, quia illum non vides: ſed per ea quæ miraris, ama quem non vides. Interroga creaturam: ſi a ſeipſa eſt, remane in illa: ſi autem ab illo eſt, non ob aliud perniciosa eſt amatori, niſi q̃a

H

Deus eſt gratis colendus. præponitur creatori. Quare hoc dixit? Propter verſum iſtũ fratres. Mortui ergo erant, qui propterea deum colebant vt eis ſecundum carnem bene eſſet. Sapere autem ſecundum carnem mors eſt. Et mortui ſunt qui nõ gratis deũ colũt, id eſt quia ipſe bonus eſt, non quia dat alia bona, quę dat & non bonis. Pecuniam vis a Deo? Habet & latro. Vxorem, foecunditatem filiorum, ſalutem corporis, dignitatem ſeculi? Attende quam multi mali habent. Bona tẽporalia habẽtur a malis. Hoc eſt totum propter quod eum colis? Mutabũt pedes tui, putabis te ſine cauſa colere, quando in eis vides iſta qui eum nõ colunt. Ergo iſta omnia dat etiã malis, ſe ſolum ſeruat bonis. Deus habetur a ſolis bonis.

Viuificabis nos. Nã mortui eramus qñ terrenis rebus inhęrebamus, mortui eramus qñ terreni hoīs imaginē portabamus. Viuificabis nos, innouabis nos, vitã interioris hoīs dabis nobis, ⁊ nomen tuũ inuocabimus. i. te diligemus. Tu nobis dulcis eris remiſſor pctõrũ nr̃orũ, tu eris totum premiũ iuſtificatorũ. Qm̃ ſapiẽtia carnis inimica eſt in deum, legi enim dei non ſubijcitur nec enim poteſt. ❡ Nec illud quiſquam pro impoſſibilitate non peccandi obiecerit quod dictum eſt. Sapientia carnis inimica eſt in deum, legi enim dei non eſt ſubiecta, nec enim poteſt. Qui autẽ in carne ſunt deo placere non poſſunt. Sapientiam quippe carnis dixit, non ſapientiam deſurſum deſcendentem. Et in carne eſſe non eos qui nondum de corpore exierunt, ſed eos qui ſecundum carnem viuunt, ſignificatos eſſe manifeſtum eſt. ❡ Si autẽ dixit, mundum non poſſe accipere ſpiritum ſanctum, ſicut etiã dictum eſt, prudentia carnis inimica eſt in deum. legi enim dei non eſt ſubiecta, nec enim poteſt. Velut ſi dicamus: iniuſtitia iuſtitia eſſe non poteſt. Mundum quippe ait hoc loco ſignificans dilectores mundi: quę dilectio non eſt a patre. Prudentia carnis inimica eſt in deum, legi enim Dei non eſt ſubiecta, nec em̃ põt. ❡ Cum enim charitas legem impleat, prudentia vero carnis cõmoda temporalia ſectando ſpiritali charitati aduerſetur, quomodo poteſt legi dei eſſe ſubiecta, id eſt libenter atq; obſequenter implere iuſtitiam, eiq; non aduerſari, quando etiam dum conatur vincatur neceſſe eſt, vbi inuenerit maius commodum temporale de iniquitate ſe poſſe aſſequi, quam ſi cuſtodiat ęquitatẽ? Sicut enim prima hominis vita eſt añ legẽ cũ nulla nequitia vel malitia ꝓhibetur, neq; vlla ex pte prauis cupiditatibus reſiſtit, quia non eſt q ꝓhibeat: ſic ſecunda eſt ſub lege ante gratiã, qñ ꝓhibetur quidẽ ⁊ conatur a peccato abſtinere ſed vincitur, quia nõdum iuſtitiam propter deum ⁊ propter ipſam iuſtitiam diligit, ſed eam ſibi vult ad conquirenda terrena ſeruire. Itaq; vbi viderit ex alia parte ipſam, ex alia commodum temporale, trahitur pondere cupiditatis ⁊ relinquit iuſtitiam, quam propterea tenere conabatur vt haberet illud quod ſe nunc videt amittere ſi illam tenuerit. Tertia eſt vita ſub gratia, quãdo nihil temporalis commodi iuſtitię prępomitur: quod niſi charitate ſpiritali quam dominus exemplo ſuo docuit, ⁊ gratia donauit, fieri non poteſt. In hac enim vita etiam ſi exiſtant deſideria carnis de mortalitate corporis, mentẽ tñ ad cõſenſionem peccati nõ ſubiungant. Ita iã nõ regnat pctm̃ in veſtro mortali corpore, q̃uis nõ poſſit niſi inhabitare in eo q̃diu mortale corpus eſt. Primo em̃ nõ regnat cũ mẽte ſeruimus legi dei, q̃uis carne legi peccati. id eſt pœnali conſuetudini: cũ ex illa deſideria exiſtunt, qbus tñ nõ obedimus. Poſtea vero ex omni pte extinguetur, qa ſi ſpiritus Ieſu Chriſti habitat in vobis, q ſuſcitauit Chriſtũ a mortuis, viuificabit ⁊ mortalia

Ex libr. de natura ⁊ gratia.

In carne eſſe,

Ex tract. euangelij ſecundum Ioan. lxxi.

A

Per mundum quod intelligitur In expoſitione epiſtolę ad Galatas.

Prudentia carnis legi dei cur ſubiecta eſſe nõ poteſt.

Vitę hominũ, Prima.

Secunda.

B

Tertia.

Quarta.

Digitized by Google

corpora noſtra pp ſpiritum qui habitat in nobis. Nūc ergo implen dus eſt gradus ſuo gratia vt faciamus .qd volumus ſpiritu, etiam ſi carne non poſſumus.i.non obediamus deſiderijs peccati ad prębenda illi mébra noſtra arma iniquitatis, etiā ſi non valemus efficere vt eadē deſideria non exiſtant: vt quāuis nondū ſimus in pace illa æterna, & ex omī hominis parte pfecta, iā tamen deſinamus eſſe ſub lege vbi præuaricationis rea mens teneatur, dum ei concupiſcentia carnis in conſenſionē peccati captiuā ducit: ſimus aūt ſub gratia vbi nulla eſt condemnatio his qui ſunt in Chriſto Ieſu, quia non certantē, ſed victum poena cōſequitur. QVI autē in carne ſunt, deo placere non poſſunt. Vos autem in carne nó eſtis, ſed in ſpiritu. ¶ Lex peccati, quid etiā peccatū appellat Apoſtolus cū dicit, Non ergo regnet peccatum in veſtro mortali corpore ad obediendum deſiderijs eius: non ſic manet in membris eorū qui ex aqua & ſpiritu ſancto renati ſunt, tanquā non ſit eius facta remiſſio, vbi omnino plena & perfecta fit remiſſio peccatorū omnibus inimicitijs interfectis quibus ſeparamur a deo: ſed manet in vetuſtate carnis tanquā ſuperatū & peremptum, ſi non illicitis conſenſionibus quod iniodo reuiuiſcat, & in regnum propriū dominatio néq; reuocetur. Ab hac aūt vetuſtate carnis in qua lex iſta eſt peccati vel peccatū iam remiſſum, vſque adeo ſpiritus vita diſcernitur in cuius nouitatē baptizati per dei gratiā renaſcuntur, vt parū fuerit Apoſtolo dicere tales non eſſe in peccato, niſi etiam diceret in ipſa carne illos non eſſe antequā ex hac mortali vita migrarent. Qui enim in carne ſunt (inquit) deo placere non poſſunt. Vos aūt non eſtis in carne, ſed in ſpiritu, ſi tamen ſpiritus dei habitat in vobis. ¶ Et in carne ſumus & in carne non ſumus. In carne enim ſumus eo vinculo quid nondū ſolutū eſt, quo diſſolui & eſſe cū Chriſto multo magis optimum. Non autē ſumus in carne ex eo q ſpiritus primitias dedimus deo, ſi tamen poſſumus dicere quia conuerſatio noſtra in coelis eſt, tanquā capite placeamus deo, pedibus autē tanqu i extremis animæ partibus adhuc lubricū ſentiamus. Si quis autē ſpiritū Chriſti non habet, hic non eſt eius. ¶ Hoc dñs commendauit in manducatione carnis ſuæ & potatione ſanguinis ſui, vt in illo maneamus & ipſe in nobis Manemus autem in illo cum ſumus membra eius. Manet autem ipſe in nobis cum ſumus templum eius. Vt autem ſimus membra eius, vnitas nos cōpaginat. Vt compaginet vnitas, quæ facit niſi charitas? Et charitas dei vnde? Apoſtolū interroga, Charitas (inquit) dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritū ſanctum qui datus eſt nobis. ergo ſpiritus eſt qui viuificat, Spiritus enim facit viua membra; Nec viua membra ſpiritus facit niſi quæ in corpore quid vegetat ipſe ſpiritus inuenerit. Nam ſpiritus qui eſt in te o homo quo conſtas vt homo ſis, nunquid viuificat membrum quid ſeparatum inuenerit a carne tua? Spiritum tuum dico animam tuam. Anima tua non

Marginalia:

C

Ex libro ſecūdo p baptiſmo paruulorum. Lex peccati & peccatum quomodo maneat in baptizatis.

In carne quomodo nó ſint iuſti.

Ex tracta pſalmus.cxliij. Philip.iij.

D

Ex tracta.euangelij ſecundum Iohan.xxiij.

Roma.v. Spiritus eſt qui viuificat.

viuificat niſi membra quæ ſunt in carne tua. Vnitatem ſi tolliſ
iam ex anima tua, non viuificatur, quia vnitati corporis tui non
copulatur. Hæc dicuntur vt amemus vnitatem, & timeamus ſepa
rationem. Nihil enim ſic debet formidare Chriſtianus quàm ſepa/ E
rari a corpore Chriſti. Si enim ſeparatur a corpore Chriſti, nõ eſt Sepatio a Chriſto eſt ſumme
membrum eius. Si non eſt mẽbrum eius nõ vegetatur ſpiritu eius, timenda.
Quiſquis autem (inquit Apoſtolus) ſpiritum Chriſti non habet,
hic non eſt eius. Si autem Chriſtus in vobis eſt, corpus quidẽ mor
tuum eſt propter peccatum, ſpiritus vero viuit propter iuſtificatio Ex lib. de trini.
nẽ. Anima ſi pia quæ fuit impia propter iuſtitiam fidei dicitur iiij.
ex morte reuixiſſe atq; viuere. Corpus autem non tantum mori
turum propter animæ abſceſſum qui futurus eſt: ſed propter tantã
infirmitatẽ carnis & ſanguinis etiam mortuum dicitur: loquen/
te Apoſtolo Corpus quidem (inquit) mortuum eſt propter pecca/
tum. Spiritus autem vita eſt propter iuſtitiam. Hæc vita ex fide fa
cta eſt quoniam iuſtus ex fide viuit. Sed quid ſequitur? Si autem Rom. 8.
ſpiritus eius qui ſuſcitauit Ieſum Chriſtum a mortuis habitat in
vobis, qui ſuſcitauit Ieſum Chriſtum a mortuis, viuificabit & mor
talia corpora veſtra propter inhabitantem ſpiritum eius in vobis.
Corpus enim mortuum eſt (ait Apoſtolus) propter peccatum. Ex tracta. pſal/mus. lxxv.
Non ait, corpus moriturum eſt, ſed corpus mortuum eſt. Adhuc ha Corpus pecca/
bet vitam vtiq; corpus noſtrum, & tamen comparatum corpori toris quomo/
illi quod futurum eſt, qualia ſunt angelorum corpora, inuenitur do mortuũ ſit.
corpus hominis mortuum quamuis adhuc habens animam. F
Vt euidentiſſime appareat non tantum ſpiritus ſed etiam cor Ex libro de ba/
poris mortem propter peccatum meruiſſe genus humanum. Apo ptiſmo paru/
ſtolus dicit. Si enim Chriſtus in vobis eſt, corpus quidẽ mortuum lorum.
eſt propter peccatũ. Spiritus autẽ vita eſt propter iuſtitiam. Si ergo
ſpiritus eius qui ſuſcitauit Ieſum a mortuis habitat in vobis, qui
ſuſcitauit Chriſtum Ieſum a mortuis, viuificabit & mortalia cor/
pora veſtra per inhabitantem ſpiritum eius in vobis. Puto ꝙ non
expoſitore ſed tantum lectore opus habet tam clara & aperta ſen
tentia. Corpus (inquit) mortuum eſt non propter fragilitatem ter/
renam, quia de terræ puluere factum eſt ſed propter peccatum: Mortale corpꝰ
Quid quærimus amplius? Et vigilantiſſime non ait mortale ſed et mortuũ dif
mortuum. Namq; antequam immutaretur in illam incorruptio ferenter dicit
nem quæ in ſanctorum reſurrectione promittitur, poterat eſſe Apoſtolus.
mortale quamuis non moriturum, ſicut hoc noſtrum poteſt (vt ita G
dici) eſſe ægrotabile quamuis non ægrotaturũ. Cuius enim caro eſt
quę non ægrotare poſſit, etiam ſi aliquo caſu prius quã ægrotat
occumbat? Sic & illud corpus iam erat mortale, quã mortalitatẽ
fuerat abſumptura mutatio in æternam incorruptionem ſi in ho
mine iuſtitia idest obedientia permaneret. Sed ipſum mortale nõ
eſt factum mortuum, niſi propter peccatũ. Quia vero illa reſurre
ctione futura mutatio non ſolum nullã mortẽ quę facta eſt pro/

pter peccatum, ſed nec mortalitatem habitura' eſt quam corpus animale habuit ante peccatum, non ait qui ſuſcitauit Ieſum Chri-ſtum a mortuis viuificabit & mortua corpora veſtra, cum ſupra di-xiſſet corpus mortuum, ſed viuificabit (inquit) & mortalia corpo-ra veſtra, vt ſcilicet iam non ſolum non ſint mortua, ſed nec mor-talia, cum animale reſurget in ſpiritale, & mortale hoc induet im-mortalitatem, & abſorbebitur mortale a vita. Cum enim praeſen-tis temporis gratiam determinans diceret quidem mortuum eſſe corpus propter peccatum, quia in eo nondum per reſurrectionem renouatio peccati meritum manet, hoc eſt neceſſitas mortis, ſpiri-tum autem vitam eſſe propter iuſtitiam, quia licet adhuc corpore mortis huius oneremur, iam ſecundum interiorem corpus reno-uatione in fidei iuſtitiam reſpiramus: tamen ne humana ignoran-tia de reſurrectione corporis nihil ſperaret, etiam ipſum quod pro-pter meritum peccati in praeſenti ſeculo dixerat mortuum, in futuro propter iuſtitiae meritum dicit viuificandum, nec ſic vt tan-tum ex mortuo viuum fiat. Quanquam itaque verear ne res manife-ſta exponendo potius obſcuretur, apoſtolicae tamen ſententiae lu-men attende. Si autem Chriſtus (inquit) in vobis, corpus quidem
B mortuum eſt propter peccatum, ſpiritus autem vita eſt propter iu-ſtitiam. Hoc dictum eſt, ne ideo putarent homines vel nullum vel paruum ſe habere beneficium de gratia Chriſti, quia neceſſario morituri ſunt corpore. Attendere quippe debent corpus quidem adhuc peccati meritum gerere, quod conditioni mortis obſtrictum eſt: ſed iam ſpiritum coepiſſe viuere propter iuſtitiam fidei qui & ipſe in homine fuerat quadam morte infidelitatis extinctus. Non igitur (inquit) paruum vobis muneris putetis eſſe collatum per id quod Chriſtus in vobis eſt, quia in corpore propter peccatum mortuo, iam propter iuſtitiam veſter ſpiritus viuit: nec ideo de vita quoque ipſius corporis deſperetis. Si enim ſpiritus eius qui ſuſcitauit Chri-ſtum a mortuis habitat in vobis: qui ſuſcitauit Chriſtum a mor-tuis, viuificabit & mortalia corpora veſtra per inhabitantem ſpiri-tum eius in vobis. Dicit etiam quemadmodum fiat vt vitam in ſe mortem mortificando conuertat.

Ergo fratres debitores ſumus non carni, vt ſecun-dum carnem viuamus. Si enim ſecundum carnem
C vixeritis, moriemini. Si autẽ ſpiritu facta carnis mor-tificaueritis, viuetis. Quicunque enim ſpiritu Dei agun-tur, hi ſunt filii Dei.

A Secundũ carnẽ viuere eſt totũ mori

Quid eſt aliud quam hoc, ſi ſecundum mortem vixeritis to-tum morietur: ſi autem ſecundum vitam viuendo mor-tem viuificaueritis, totum viuet? Quod ſi ſpiritus eius qui ſuſcitauit Ieſum a mortuis habitat in vobis, qui ſuſcita-

uit Chriſtum a mortuis, viuificabit ⁊ mortalia corpora veſtra propter inhabitantem ſpiritum eius in vobis.

¶ Diſtinguere autem inter illam generationem ⁊ hanc proceſſionem neſcio, non valeo, non ſufficio. Ac per hoc quia ⁊ illa ⁊ iſta eſt ineffabilis, ſicut propheta de filio loquens ait, Generationem eius quis enarrabit? ita de ſpiritu ſancto veriſſime dicitur, proceſſionem eius quis enarrabit? Satis ergo ſit nobis quia eſt a ſeipſo filius, ſed ab illo de quo natus eſt, non eſt a ſeipſo ſpiritus ſanctus, ſed ab illo de quo procedit. Et quia de vtroque procedit ſicut iam oſtendimus, vnde ⁊ ſpiritus patris dictus eſt vbi legitur, Si autem ſpiritus eius qui ſuſcitauit Chriſtum a mortuis habitat in vobis. Et ſpiritus filij vbi legitur, Qui autem ſpiritum Chriſti non habet, hic non eſt eius. Non enim duo ſunt ſpiritus ſancti tanquam ſingulorum, vnus patris ⁊ alter filij, ſed vnus potius patris ⁊ filij, de quo vno ſpiritu ſcriptum eſt. Etenim in ſpiritu vno nos omnes in vnum corpus baptizati ſumus, ſiue Iudaei, ſiue graeci, ſiue ſerui, ſiue liberi, ⁊ omnes vnum ſpiritum potauimus. Et alio loco. Vnum corpus ⁊ vnus ſpiritus. Quid ergo haec trinitas, niſi vnius eiuſdemque ſubſtantiae eſt? Quando quidem non de aliqua materia vel de nihilo eſt filius, ſed de quo eſt genitus. Itemque ſpiritus ſanctus non de aliqua materia vel de nihilo, ſed inde eſt vnde procedit.

Ex libro cõtra Maximinianum ſecundo. — *Gñatio filij ⁊ proceſſio ſpiritus ſancti.* — *Filius nõ eſt a ſeipſo.* — *Spũsſanctus nõ eſt a ſeipſo.* — *Duo non ſunt ſpiritus.* — *I. Cor. xij.* — *B* — *Ephe. iiij.* — *Alibi quemadmodum.*

¶ Vita quae fruitione corporis delectata negligit deum inclinatur ad nihilum, ⁊ iſta eſt nequitia. Hoc pacto autem vita carnalis ⁊ terrena efficitur, ⁊ ob hoc etiam caro ⁊ terra nominatur: ⁊ quandiu ita regnum dei non poſſidebit. Si autem dum in hoc ſtadio vitae humanae anima degit, vincat eas quas aduerſum ſe nutriuit cupiditates fruendo mortalibus, ⁊ ad eas vincendas gratia dei ſe adiuuari credat mente illi ſeruiens ⁊ bona voluntate, ſine dubitatione reparabitur, ⁊ a multis mutabilibus ad vnum incommutabile reuertetur, reformata per ſapientiam non formatam, ſed per quam formantur vniuerſa: fruetur(que) deo per ſpiritum ſanctum, quod eſt donum dei. Ita fit homo ſpiritalis omnia iudicans vt ipſe a nemine iudicetur, diligens dominum deum ſuum in toto corde in tota anima ⁊ in tota mente, ⁊ diligens proximum ſuum non carnaliter ſed tanquam ſeipſum, ſe autem ſpiritaliter diligit, qui ex toto quod in eo viuit deum diligit. In his enim duobus praeceptis tota lex pendet ⁊ prophetae. Inde iam erit conſequens, vt poſt mortem corporalem quam debemus primo peccato tempore atque ordine ſuo, hoc corpus reſtituatur priſtinae ſtabilitati. Quam non per ſe habebit, ſed per animam ſtabilitam in deo. Quae rurſus non per ſe ſtabilitur, ſed per deum quo fruitur: ideoque amplius quam corpus viuebit ⁊ ipſa per incommutabilem veritatem, qui filius Dei vnicus eſt, atque ita ⁊ corpus per ipſum filium dei viuet, quia omnia per ipſum. Dono etiam eius quod animae datur, i. ſancto ſpiritu non ſolum anima cui datur ſalua ⁊ pacata

Ex lib. de vera religione. — *Hõ qualiter ſpiritalis efficitur.* — *Matth. xxij.* — *C*

Digitized by Google

Mat.xxiij. & ſancta ſit ſed etiã ipſum corpus viuificabitur, eritq; in natura ſua mũdiſſimum. Ille enim dicit, Mũdate q̃ intus ſunt, & quæ foris ſunt munda erunt. Dicit & apoſtolus. Viuificabit & mortalia corpora veſtra propter ſpiritum manentẽ in vobis. Ablato ergo peccato auferetur pœna peccati. Et vbi eſt malum? Vbi eſt mors contentio tua? vbi eſt mors aculeus tuus? Vincit enim eſſentia nihilum, & ſic abſorbebitur mors in victoriã. Ergo fratres debi-

D tores ſumus non carni vt ſecundum carnem viuamus & cætera,

Ex ſermone de verbis Apoſtoli .xiij.

vſq; Hæredes dei, cohęredes autẽ Chriſti. ¶ Ergo fratres accepto adiutorio porrecto nobis deſup diuino auxilio brachio dñi & ipſo brachio dñi porrecto nobis auxilio ſpũ ſcõ, debitores ſumus nõ carni vt ſecundum carnem ambulemus, quia fides bene operari non poteſt niſi per dilectionem. Vt autem habeamus dilectionem, & ex ea poſſimus habere bonam operationem, nunquã eam nobis nos dare poſſumus, cum ſcriptum ſit, Charitas dei

Roma.v. diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis. Si enim ſecundum carnem vixeritis moriemini.

¶ Iam ſupra dixerat, Prudentia carnis mors eſt: non quia caro malum eſt, ſed ſecundum carnem viuere malum eſt. Si autem ſpiritu actiones carnis mortificaueritis, viuetis. Hoc eſt opus noſtrum in hac vita, actiones carnis ſpiritu mortificare quotidie, affligere, minuere, frenare, interimere. Quod multa enim proficientes iam non delectant, quæ antea delectabant? Qñ ergo delectabat & non in ea conſentiebatur, mortificabatur, quia iam non delectat mortificatum eſt. Cum ergo dixiſſet Apoſtolus, Si autem ſpiritu actiones carnis mortificaueritis viuetis, id eſt illas concupiſcentias carnis quibus non conſentire magna laus eſt, quas non habere perfectio eſt; iam hic metuendum eſt ne quiſq;

Non aſſentire concupiſcentijs magna laus eſt, non habere eas perfectio.

E rurſus ad mortificandas actiones carnis de ſpiritu ſuo præſumeret. Ergo ne hic ſe extolleret humanus ſpiritus, & ad hoc opus ſe idoneum firmumq; iactaret, ſubiecit & ait. Quotquot enim ſpi-

Filij dei, ritu dei aguntur hi filij ſunt dei. Non q̃ ſecundum carnem ſuam viuunt, non qui carnis voluptate ducuntur, non qui ſpiritu ſuo aguntur, ſed quotquot ſpiritu dei aguntur, hi filij ſunt dei. Dicet mihi aliquis, Ergo agimur non agimus. Reſpondeo: immo & agis & ageris. Et tunc bene agis, ſi a bono agaris. Spiritus enim dei qui te agit, agenti adiutor eſt tibi. Ipſum nomen adiutoris

F præſcribit tibi, quia & tu ipſe aliquid agis. Quotquot enim ſpiritu dei aguntur, hi filij dei ſunt non litera ſed ſpiritu: nõ lege præcipiente, minante, promittente, ſed ſpũ ſctõ exhortante, illuminãte, adiuuante. Forte dicturi eratis: & lex ſufficit nobis. Lex timorẽ dedit, & videte quid hic ſubiunxit Apoſtolus, Quia enim qui ſpiritu Dei aguntur, charitate aguntur: Charitas enim dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis, ſequutus adiunxit.

Digitized by Google

Non enim accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterum in timorem. ij. Timo. I. Gal. iiij.

QVid eſt iterum? Quomodo terrente moleſtiſſimo pædagogo. Quid eſt iterum? Sicut in monte Sina accepiſtis ſpiritum ſeruitutis. Dicet aliquis. Alius eſt ſpiritus ſeruitutis, alius eſt ſpiritus libertatis. Si alius eſſet, nõ diceret Apoſtolus iterum. Idem ergo ſpiritus, ſed in tabulis lapideis in timorem, in tabulis cordis in dilectionẽ. Audiſtis quomodo lõge poſitam plebem. voces, ignis, fumus, in monte terrebat, quõ autem veniens ſpiritus ſanctus igneis linguis ſuper vnumquemqꝫ diſcipulorum inſederit. Iam ergo non in timore, ſed in dilectione vt nõ ſerui ſed filij ſumus. Qui enim ideo ad huc bene agit qui pœnam timet, & deum non amat, nondum eſt inter filios: vtinam tamen vel pœnam timeat. Timor ſeruus eſt, charitas libera eſt. Fac vel timore pœnæ, ſi nondum potes amore iuſtitiæ. Veniet domina & ſeruus abſcindet, quia conſumata charitas foras mittit timorem. F Bene agens propter timorem nõ eſt inter filios.

Sed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus abba pater.

DOminus timetur, pater amatur. Clamor iſte cordis eſt non faucium, non labiorum, intus ſonat auribus Dei, clauſo ore, labijſqꝫ immotis. Suſanna iſta voce clamabat. Cor clamet, pater noſter qui es in cælis. Quare nõ tm̃ pater? Quid ſibi vult abba pater? Si enim quæras quid ſit abba, reſpondetur tibi pater. Abba em̃ hebraice pater dicitur. Quare vtrunqꝫ voluit Apoſtolus dicere? Quia videbat lapidem angularem quem reprobauerunt qui ædificauerunt, & factus eſt in caput anguli, non ſine cauſa angularem dictum, niſi quia in oſculum recepit vtrunqꝫ parietem de diuerſo venientem, hinc circunciſio. Inde præputium, inde abba, inde pater. Concordia parietum, anguli gloria. Abba quid ſignificat. Pſ. cxvij. G

Ipſe ſpiritus reddit teſtimonium ſpiritui noſtro, quia ſumus filii dei.

¶Non ſpiritus noſter teſtimonium reddit ſpiritui noſtro quia ſumus filij Dei, ſed ſpiritus dei arra reddit teſtimonium pro ea re quæ nobis promiſſa eſt.

Si autem filii / & hæredes. / Dei

¶Non enim inaniter filij: hæc eſt merces hæreditas, ſed non quomodo eſt hominis patris hæreditas: relinquit enim filijs ſuis, non poſſidet cum filijs ſuis, & tamen magnum ſe facit & gratias ſibi agi deſiderat, quia voluit dare quod ſecum non poſſet auferre. Hæredes Dei ſic ſunt, vt ipſe deus ſit hæreditas noſtra, cui dicit pſalmus, Dominus pars hæreditatis meæ. Pſalmus xv.

Cohæredes autem Chriſti.

Si parum vobis eſt, audite quod amplius gaudeatis.

Hæredes quidem dei.

Item lectionis eiuſdem expoſitio.

Ergo fratres debitores ſumus non carni vt ſecundum carnem vi
uamus. Si enim ſecundum carnem vixeritis moriemini. Si aūt
H
ſpiritu actiones carnis mortificaueritis, viuetis.

Ex libro de gratia & libero arbitrio.

Nec tamen debetis in homine, hoc eſt in vobiſmetipſis non in
domino gloriari, quando non ſecundum carnem viuitis, ſed ſpi
ritu actiones carnis mortificatis. Vt enim non ſe extollerent qui
bus iſta dicebat, exiſtimantes ſe ſuo ſpiritu tanta hæc bona ope
ra facere poſſe non dei, propterea cum dixiſſet, Si autem ſpiritu
actiones carnis mortificaueritis, viuetis, continuo ſubiecit. Quot
quot enim ſpiritu dei aguntur hi filij ſunt dei. Quando ergo
ſpiritu actiones carnis mortificatis vt viuatis, illum glorificate,
illum laudate, illi gratias agite, cuius ſpiritu agimini vt iſta valea
tis, vt vos filios dei eſſe monſtretis. Quotquot enim ſpiritu dei
aguntur, hi filij ſunt dei. Quotquot ergo adiuncto ſolo adiutorio
legis ſine adiutorio gratiæ, confidentes in virtute ſua ſuo ſpiritu
aguntur, non ſunt filij dei. Si autem ſpiritu facta carnis mortifi
caueritis viuetis.

Ex li. ſermonum de continentia.

Vt ſpiritu noſtra opera carnis mortificemus, ſpiritu dei agi
mur, qui dat continentiam qua frenemus, domemus, vincamus
concupiſcentiam. In hoc tam magno prelio in quo homo viuit

Vulnera peccatori nō deſunt ſtrenuis bellatoribus.

ſub gratia, & cum bene pugnat adiutus exultat in domino cum
tremore, non deſunt tamen ſtrenuis bellatoribus & operum car
nis quiuis inuictis mortificatoribus aliqua vulnera peccatorum,
A
propter quæ ſananda quotidie veraciter dicant, Dimitte nobis de
bita noſtra: contra eadem vitia & contra diabolum principem re
gemq; vitiorum multo vigilantius & acrius ipſa oratione certan
tes, ne valeant aliquid mortiferę ſuggeſtiones quibus inſtigat in
ſuper peccatorem ad ſua excuſanda potius q̃ accuſanda peccata:
ac ſic illa vulnera non modo non ſanentur, verumetiam & quæ
mortifera non erant grauiter & letaliter infigantur. Quicunq; n.
ſpiritu dei aguntur hi filij ſunt dei.

Ex libr. de correctiōe & gratia

Non ſe itaq; fallant qui dicunt, vt quid nobis prædicatur atq;
præcipitur vt declinemus a malo, & faciamus bonum, ſi hoc nos
non agimus. ſed id velle & operari, deus operatur in nobis? Sed
potius intelligant ſi filij dei ſunt ſpiritu dei ſe agi, vt quod agen
dum eſt agant, & cū egerint, illi a quo aguntur gratias agant. Agi
tur enim vt agant, non vt ipſi nihil agant: & ad hoc eis oſtenditur
quid agere debeant, vt quando id agunt ſicut agendum eſt, id eſt

Digitized by Google

cum dilectione, & delectatione iuſtitię, ſuauitatem quam dedit dominus vt terra eius daret fructum ſuum accepiſſe ſe gaudeant: quando autem non agunt ſiue omnino non faciendo ſiue non ex charitate faciendo, orent vt quod nondum habent, accipiant. Quid enim habebunt quod non accepturi ſunt? aut quid habent quod non acceperunt?

B
Ex lib. Enchi.

¶ Filij dei quādiu mortaliter viuūt cū morte cōfligunt, & quāuis ſit de illis veraciter dictū, Quotquot ſpiritu dei aguntur hi filij ſunt Dei, ſic tamen ſpiritu dei excitantur, & tanq̄ filij dei proficiunt ad deum, vt eos ſpiritu ſuo maxime aggrauante corruptibili corpore tanquam filij hominis in quibuſdam humanis motibus deficiant ad ipſos, ideo peccent. Intereſt quidem quantum. Neq; enim quia peccatum eſt omne crimen, ideo crimen eſt etiam omne peccatum. Itaq; ſanctorum hominum vitam q̄diu in hac morte viuitur inueniri poſſe dicimus ſine crimine: peccatū autē ſi dixerimus quia nō habemus (ait Ioannes apoſtolus) nos ipſos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt. Sed neq; de ipſis criminibus q̄libet magnis remittendis in ſancta eccleſia dei miſericordia deſperanda eſt, agentibus poenitentiam ſecundum ſui cuiuſq; peccati. In actione autem poenitētię vbi tale commiſſum eſt, vt is qui commiſit a Chriſti etiam corpore ſeparetur, non tam conſideranda eſt menſura temporis quam doloris. Cor enim cō tritum & humiliatum deus non ſpernit. ¶ Non enim qui ſpiritu ſuo aguntur, ſed quotquot ſpiritu Dei aguntur hi filij ſunt dei, nō quia ipſi nihil agant ſed ne nihil boni agant a bono aguntur vt agant. Nam tanto magis efficitur quiſq; filius bonus, quanto largius ei datur a parte ſpiritus bonus. ¶ Plus eſt proculdubio agi que regi. Qui em̄ regitur, aliquid agit, & ideo regitur vt rectā aga. Qui autem agitur, agere ipſe aliquid vix intelligitur, & tamen tantum prąſtat voluntatibus noſtris gratia Saluatoris, vt non dubitet Apoſtolus dicere, Quotquot ſpiritu dei aguntur hi filij ſunt Dei. Nec aliquid in nobis libera voluntas melius agere poteſt, q̄ vt illi ſe commendet qui male agere non poteſt. Non enim accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterum in timore &c. ¶ Miſiſti ſpiritum tuum, cooperuit eos mare. Meminerimus autem ſpiritum dei non ſolum ad beneficia, verumetiam ad vindictam cōmemoratam. Nunquid aliud, etiam ſupra dixit, Per ſpiritum irę tuae diuiſa eſt aqua? Iſte itaq; ſpiritus dei in egyptios nominatur ſpiritus irae eius: quibus nocuit aquarum diuiſio, vt intrantes poſſent aqs redeuntibus obrui. Filijs vero Iſrael quibus profuit quod aqua diuiſa eſt non fuit ille ſpiritus irae dei. Vnde ſignificatur propter diuerſas operationes & effectus ſpiritus dei diſſimiliter appellari, cum ſit vnus atq; idem, ille duntaxat qui etiam ſpiritus ſanctus in vnitate trinitatis accipitur. Proinde non arbitror alium quam eundem ſignificari vbi dicit Apl's, Nō enim accepiſtis ſpiritum ſer-

Peccatū & crimen differunt

i. Ioan. i.

Doloris menſura potius quā temporis eſt cōſideranda.

Ex tract. ps. cxviij.

Ex lib. ſententiarū Proſperi.
C

Ex libro queſtionum.
Exodi. i ſtu.
Spiritus dei etiam ad vindictam commemoratur.

Digitized by Google

uitutis iterum in timorem, ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis in
quo clamamus abba pater, quia eodem ſpiritu dei id eſt digito
dei quo lex in tabulis lapideis conſcripta eſt, timor incuſſus eſt
eis qui gratiam nondum intelligebant, vt de ſua infirmitate at-
que peccatis per legem conuincerentur, ſed lex illis fieret pæ-
dagogus quo perducerentur ad gratiam quæ eſt in fide Ieſu Chri-
D ſti. De hoc autem ſpiritu adoptionis ⁊ gratiæ. id eſt, de hoc opere
ſpiritus dei quo impartitur gratia ⁊ regeneratio in vitam æter-
nam, dicitur. Spiritus autem viuificat: cum ſupra diceretur, Litera
De libro de ſpiritu ⁊ litera. occidit id eſt. Lex cōſcripta tantūmodo ſine adiutorio grãe. ¶ Et il-
li qui ſub lege ſunt, ⁊ timore pœnæ iuſtitiam ſuam facere conan-
tur, ⁊ ideo non faciunt iuſtitiam dei quia charitas eam facit quã
non libet niſi quod licet, cum aliud habeant in voluntate qua ma-
lent ſi fieri poſſet licere quod non licet, ⁊ illi ergo credunt deo.
Nam ſi omnino non crederent, nec pœnam legis vtiq; formida-
rent. Sed non hanc fidem commendat Apoſtolus qui dicit. Non
enim accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterum in timorem ſed acce-
piſtis ſpiritum adoptionis filiorum in quo clamamus abba pa-
Timor ſeruilis. ter. Timor ergo ille ſeruilis eſt, ⁊ ideo in illo quamuis deo creda-
Abba pater. tur, non tamen iuſtitia diligitur, ſed damnatio timetur. filij vero
clamant abba pater. Quarum duarum vocum vna eſt ex circun-
ciſione, altera ex præputio, Iudæi primum ⁊ Græci, quoniam
vnus eſt deus qui iuſtificat circunciſionem ex fide, ⁊ præputium
per fidem. Cum autem clamant, aliquid petunt. Et quid petunt ni-
E ſi quod eſuriũt ⁊ ſitiunt? Et hoc quod eſt niſi quid de illis dictum
Matth. v. eſt, Beati qui eſuriunt ⁊ ſitiunt iuſtitiam, quoniam ipſi ſaturabun-
tur. Huc ergo tranſeant qui ſub lege ſunt, vt ex ſeruis filij fiant,
nec ſic tamen vt ſerui eſſe deſiſtant, ſed vt tanquam filij domino
⁊ patri liberaliter ſeruiant, quia ⁊ hoc acceperunt. Dedit enim
poteſtatem ille vnicus filios dei fieri credentibus in nomine eius,
eoſq; admonuit petere, quærere, pulſare vt accipiant ⁊ inueniant,
Lucæ. xi. ⁊ aperiatur eis, addens increpationem ⁊ dicens. Si vos cum ſi-
tis mali noſtis bona data dare filijs veſtris, quanto magis pater
veſter qui eſt in cœlis dabit bona petentibus ſe? Hæc eſt fides
quæ per dilectionem operatur non per timorem, non formidan-
do pœnam ſed amando iuſtitiam. Vnde ergo iſta dilectio, id eſt
charitas per quam fides operatur, niſi vnde illam fides ipſa impe-
trauit? Neq; enim eſſet in nobis quantacunq; ſit in nobis niſi dif-
funderetur in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum qui datus
Charitas dei q̃ ipſe diligitur. eſt nobis. Charitas quippe dei dicta eſt diffundi in cordibus no-
ſtris, non qua nos ipſe diligit, ſed qua nos facit dilectores ſuos.
Iuſtitia dei. ſicut iuſtitia dei qua iuſti eius munere efficimur, ⁊ domini ſalus
qua nos ſaluos facit, ⁊ fides Ieſu Chriſti qua nos fideles facit.
Hæc eſt iuſtitia dei, quam non ſolum docet per legis præceptum,
F verumetiam dat per ſpiritus donum. ¶ Sicut enim ſunt duo ti-

Digitized by Google

mores qui faciunt duo genera timentium, sic sunt duę seruitutes quę faciunt duo genera seruorum. Eſt enim timor quem perfecta charitas foras mittit, & eſt alius timor caſtus permanens in ſeculum ſeculi. Illum timorẽ qui nõ eſt in charitate, attendebat Apoſtolus cũ diceb at. Nõ enim accepiſtis ſpiritũ ſeruitutis iterũ in timorẽ. Illum aũt timorem caſtũ attendebat cũ dicebat, Noli altũ ſapere, ſed time. In illo timore quẽ charitas foras mittit, eſt etiam ſeruitus ſimul foras cũ ipſo timore mittenda. Vtrũq3 enim iunxit Apoſtolus, hoc eſt & ſeruitutem & timorẽ, dicendo, Non enim accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterũ in timorẽ. Ad hanc ſeruitutẽ ſerui pertinẽtẽ intuebatur & dominus dicens. Iã non dicã vos ſeruos quia ſeruus neſcit quid faciat dominus eius. Nõ ille vtiq3 ſeruus ad timorẽ pertinens caſtũ, cui dicitur, Euge bone ſerue: intra in gaudiũ domini tui: ſed ille ſeruus pertinens ad timorẽ foras a charitate mittendũ, de quo alibi dicit. ſeruus nõ manet in domo in æternũ: filius aũt manet in æternum. Qm̃ itaq3 dedit nobis poteſtatẽ filios dei fieri, vt nõ ſerui ſed filij ſimus, vt miro quodam & ineffabili, ſed tamen ſi nõ ſerui, non ſerui eſſe poſſimus, ſerui ſcilicet timore caſto ad quẽ pertinet ſeruus intrãs in gaudiũ domini ſui non ſerui autẽ timore foras mittendo ad quem pertinet ſeruus non manens in domo in æternũ. Vt autẽ tales ſerui nõ ſerui ſimus, dñm facẽ ſciamus. Hoc ſeru⁹ ille neſcit, q neſcit qd faciat dñs eius. Et cũ aliqd boni facit ſic extollit qſi hoc ipſe faciat nõ dñs ei⁹, & gloriat ſe nõ in dño gloriat cũ ſe ipſe õceperit qa ſic gliat qſi nõ acceperit. ¶ Nemo inuitus bñ facit etiã ſi bonũ eſt quod facit, quia nihil prodeſt ſpiritus timoris vbi non eſt ſpiritus charitatis. Plenitudo legis charitas eſt, quia per charitatẽ lex impletur non per timorẽ. In tantũ enim fiunt mãdata iuſtitiæ, in quãtũ adiuuat ſpiritus gratiæ. Mãdatũ dei ſi timore fit pœnæ non amore iuſtitiæ, ſeruiliter fit, nõ liberaliter, & ideo nec fit. Non enim bonus fructus eſt qui non de charitatis radice procedit. SED Accepiſtis ſpiritũ adoptionis filiorũ in quo clamamus abba pater. ¶ Qualis res eſt ſi pignus tale eſt: nec pignus ſed arra dicẽda eſt. Pignus. n. qñ ponit, cũ fuerit res ipſa reddita, pignus aufert. Arra aũt de ipſa re datur quę dãda promittitur, vt res quãdo redditur impleat, quod datũ eſt non mutetur. ¶ Quod aũt Marcus nõ ſolũ pater ſed abba pater dñm dixiſſe cõmemorat, hoc eſt abba hebraice quod latine pr. Et fortaſſe dñs pp aliquod ſacramentũ vtrũq3 dixerit volẽs ſe oſtẽdere illã ſe triſtitiã i in perſona ſui corporis, ideſt eccłie ſuſcepiſſe, qui factus eſt angularis lapis veniẽti ad eũ partim ex Hebræis ad quos pertinet quod ait abba, partim ex gẽtibus ad quas ptinet quod ait pr. Etiã Paul⁹ Apoſtolus nõ ſpermittẽs hoc ſacramẽtũ, In quo clamamus (inquit) abba pater. Et iterum ait. Miſit deus ſpiritum filij ſui in corda noſtra clamantem abba pater. Oportuit enim vt bonus magiſter & verus ſaluator infirmioribus compa-

Ex tracta euangelij ſecundũ Ioan. lxxxj.
Timor duplex.
Roma. ix.
Seruit⁹ duplex.
Ioan. xv.
Ioan. i.
G
Ex libro ſententiarũ Proſperi.
Inuitus nemo bene facit licet bonum faciat.
Ex ſermõe. xiij. de verbis apoſtoli.
Pignus.
Arra.
H
Ex libro de cõſenſu euangeliſtarum. iij.
Cur Chriſtus dixit abba pater, & non abba vel pater ſolummõ
Gala. iiij.

tiens in ſeipſo demonſtraret non debere ſuos martyres deſperare, ſiqua forte cordibus eorum irreperet ſub tempus paſſionis ex humana fragilitate triſtitia, cum eam vinceret voluntati ſuæ preponendo voluntatem dei: quia ille ſcit quid expediat quibus conſulit. Hoc eſt enim pater quod abba pater, ſed ad ſacramentum intimandum planius eſt abba pater.

Ex tracta. ſu. lxviij.

¶ Ipſe eſt pax noſtra, qui fecit vtraque vnum vt duos conderet in ſe vnum hominem nouum faciens pacem, & commutaret vtroſque in vno corpore deo, in quo corpore ſumus filij dei clamantes abba pater. Abba propter illorum linguam, pater propter noſtram. Hoc enim abba quod pater. Vnde dominus qui dixit, Non ſum miſſus niſi ad oues quæ perierunt domus Iſrael, oſtendens illi genti redditam præſentiæ ipſius promiſſionem, ait tamen alio loco. Habeo alias oues quæ non ſunt ex hoc ouili, oportet me ipſas adducere vt ſit vnus grex & vnus paſtor. Quod vtrunque breuiter dictum eſt in eo quod de prophetia idem Apoſtolus commemorat, Lætamini gentes cum plebe eius.

Math. xv. — Ioan. x. — A — Ro. xv.

¶ In expoſitione Epiſtolæ ad Galatas.

In expõne epl'æ ad Galatas

¶ Duo verba poſuit vt poſterius interpretaretur primum. Nam hoc eſt abba quod pater. Eleganter autem intelligitur non fruſtra duarum linguarum verba poſuiſſe idem ſignificantia propter vniuerſum populum qui de Iudæis & gentibus in vnitatem fidei vocatus eſt, vt hebræum verbum ad Iudæos, græcum ad gentes, vtriuſque tamen verbi eadem ſignificatio ad eiuſdem fidei ſpirituſque vnitatem pertineret. Ipſe ſpiritus reddit teſtimonium ſpiritui noſtro quod ſumus filij dei.

Ex ſermone de blaſphemia ſpiritus ſancti.

Remiſſio peccatorũ attribuitur ſpiritui ſancto.

¶ Eccleſia accipit hoc bonum vt in ea ſpiritu ſancto fiat remiſſio peccatorum. Quam remiſſionem cum trinitas faciat, proprie tamen ad ſpiritum ſanctum intelligitur pertinere. Ipſe eſt enim ſpiritus adoptionis in quo clamamus abba pater, vt ei poſſimus dicere, Dimitte nobis debita noſtra. Et in hoc cognoſcimus ſicut dicit Apoſtolus Ioannes, quoniam Chriſtus manet in nobis de ſpiritu quem dedit nobis. Ipſe ſpiritus teſtimonium reddit ſpiritui noſtro quia ſumus filij dei. Ad ipſum enim pertinet ſocietas qua efficimur vnum corpus vnici filij dei. Vnde ſcriptum eſt. Si qua igitur exhortatio in Chriſto, ſi quod ſolatium charitatis, ſiqua ſocietas ſpiritus. Propter hanc ſocietatem ſpiritus, illi in quos primitus venit, linguis omnium gentium ſunt locuti. Quia ſicut per linguas conſociatior eſt ſocietas generis humani, ſic oportebat per linguas omnium gentium ſignificari iſtam ſocietatem filiorum dei & membrorum Chriſti futuram in omnibus gentibus, vt quemadmodum tunc illum apparebat accepiſſe ſpiritum ſanctum qui loquebatur linguis omnium gentium, ita nunc ille ſe agnoſcat

B — Cur apoſtoli linguis omnium ſunt locuti

accepiſſe

Digitized by Google

accepiſſe ſpiritum ſanctum qui tenetur vinculo pacis eccleſiæ, quæ diffunditur in omnibus gentibus. Vnde dicit Apoſtolus, Studen- tes ſeruare vnitatem ſpiritus in vinculo pacis. Quod autem ipſe ſit ſpiritus patris, ipſe filius dicit. Qui de patre procedit. Et alio loco, Non enim vos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus patris veſtri qui loquitur in vobis. Quod vero ipſe ſit ſpiritus filij, apoſtolus dicit. Miſit deus ſpiritum filij ſui clamantem abba pater, hoc eſt clamare facientem. Nos enim clamamus ſed in illo, id eſt in ipſo diffundente charitatem in cordibus noſtris, ſine qua inani- ter clamat quicunq; clamat. Vnde item dicit, Quiſquis autem ſpiritum Chriſti non habet, hic non eſt eius. Ad quẽ ergo in trini tate proprie pertineret huius communio ſocietatis, niſi ad eum ſpiritum qui eſt patri filioq; communis? Si autem filij, & hære des, hæredes quidem dei, cohæredes autem Chriſti.

Ephe. IIII.

Ioan. xv.

Spiritus ſanctus ab vtroq; procedit.

C

¶ Magna beniuolentia, magna miſericordia. Vnicus natus eſt, & noluit remanere vnus. Multi homines cum filios nõ habuerint peracta ætate adoptant ſibi & voluntate faciunt quod natura nõ potuerunt. Hoc faciunt homines. Si autem aliquis habeat vnicũ filium, gaudet ad illum magis quia ſolus omnia poſſeſſurus eſt, & non habebit qui cum eo diuidant hæreditatem, & pauperior re- maneat. Non ſic deus, vnicum eundem ipſum quem genuerat, & per quem cuncta creauerat, miſit in hunc mundum vt non eſſet vnus ſed fratres haberet adoptatos. Non enim nos nati ſumus de deo quomodo ille vnigenitus, ſed adoptati per gratiam ipſius. Ille enim venit vnigenitus ſoluere peccata, quibus peccatis im- plicabamur ne adoptaret nos propter impedimentum eorum. Quos ſibi fratres facere volebat ipſe ſoluit & fecit cohæredes. Sic enim dicit Apoſtolus, Si autem filius, & hæres per deum. Et iterũ, Hæredes quidem dei ſed cohæredes Chriſti, non timuit ille habe- re cohæredes, quia hæreditas eius non fit anguſta, ſi multi poſſede rint. Illi ipſi certe illo poſſidente fiunt hæreditas ipſius, & ille viciſ ſim fit hæreditas ipſorum. Audi quõ ipſi fiunt hæreditas ipſius. Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te. Po- ſtula a me & dabo tibi gentes hæreditatem tuam. Ille quomodo fit hæreditas eorum dicit in pſalmo, Dominus pars hæreditatis meæ & calicis mei. Et nos illũ poſſideamus, & ipſe nos poſſideat. Ille poſſideat ſicut dominus, nos poſſideamus ſicut ſalutem, nos poſſideamus ſicut lucem. ¶ Sicut Apoſtolus ad Hebræos dicit, teſtamentum teſtatoris morte firmatur: propterea ꝓ nobis mor- tuo Chriſto nouum teſtamentum firmatum eſſe aſſerit, cuius ſi- militudo vetus teſtamentum erat, in quo mors teſtatoris per vi- ctimam præfigurabatur. Si ergo quæratur quomodo ſimus ſecun dum verba eiuſdem apoſtoli cohæredes Chriſti, & filij atq; hæ- redes dei, cum etiam hæreditas deceſſoris morte firma teneatur, nec vllo alio modo hæreditas poſſit intelligi: reſpondetur ipſo

Ex tract. euangelij ſecundum Ioan. ij.

Vnicum filium noluit deus remanere vnicũ.

Hæreditas Chriſti nõ fit anguſtior.

D

Pſal. ij.

Pſal. xv.

Ex libro quæſtiond. lxxxiij.

Quomodo ſimus hæredes dei non defuncti.

Digitized by Google

Matth.ix. quidem mortuo factos nos eſſe cohæredes, quoniã filij eius dicimus. Nõ enĩ ieiunãt (inquit) filij ſponſi q̃diu cũ illis eſt ſponſus. Hæredes ergo dicimur quia reliq̃t nobis pacis eccleſiaſticæ poſſeſſionem per fidem temporalis diſpenſationis quam in hac
Ioan.xiiij. vita poſſidemus. Quod teſtatus eſt dicens, Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis. Cohæredes autem eius efficiemur, cũ in fine ſeculi abſorbebitur mors in victoriam. Tunc enim ei ſi-
Ioan.iij. B miles erimus, quoniam videbimus eum ſicuti eſt. Quam hæreditatem non eius patris morte adipiſcimur qui mori nõ poteſt, quidoquidem ipſe ſit hęreditas noſtra, ſecundum illud quod ſcriptum eſt, Dominus pars hæreditatis meæ: ſed quoniam cum vo-
Pſal.xv. cati ſumus adhuc paruuli & ad ſpiritalia contẽplanda minus idonei, vſq; ad humilimas noſtras cogitationes ſe miſericordia diuina porrexit, vt quomodocunq; cernere niteremur quod non
I.Cor.xiij. euidenter atq; perſpicue cernebamus. Id ipſum moritur quod in ænigmate cernebamus, cum facie ad faciem cernere cœperimus. Conuenienter ergo dicimus moriturum eſſe qđ auferetur.
Pater cœleſtis moritur nobis in ænigmate. Cum autem venerit quod perfectũ eſt, auferetur qđ ex parte eſt. Ita nobis quodammodo moritur pater in ænigmate, & idẽ ipſe ſit nobis hæreditas cum facie ad faciem poſſidetur, non quia in ſe moritur, ſed imperfecta in eum noſtra viſio perfecta viſione permittitur. Et tamen niſi illa prior nos nutriret, ad aliam pleniſſimam & euidentiſſimam nõ efficeremur idonei. Quod ſi etiam de domino noſtro Ieſu Chriſto eius intellectus admittat, non enĩ nos cohæredes eius eſſe poſſumus niſi & ipſe hæres ſit, in corpore ſuo intelligatur hæres, id eſt in eccleſia cuius hæredes ſumus q̃uis ex nobis conſtet: quemadmodum filii eius matris dicimur q̃uis ex nobis cõſtet. Sed rurſum q̃ri poteſt cuius morte facti ſu-
Pſal.ij. Gal.vi. mus etiam nos hæreditas dei ſecundum illud, Dabo tibi gentes hæreditatem tuam. Niſi forte huius mundi quo prius tanquam dominati tenebamur, poſt autem cum dicimus, Mundus mihi crucifixus eſt, & ego mundo, poſſideat nos Chriſtus mortuo illo q nos poſſidebat, cũ ei renũciamus morimurq; illi, & ipſe nobis.
¶ Talis eſt enim vita iuſtorum, talis eſt vita ſanctorum tenẽtiũ
F deum patrem, tenentium eccleſiam matrem: eum vtiq; fideliter
De ſermone de verſu. ps.lxvij. adhærent, nec illum parentẽ nec iſtam offendentes, ſed in amore vtriuſq; parentis viuentes, & ad hæreditatem ęternam properantes non læſo patre, nõ læſa matre, datur vnicuiq; hęreditas. Quia duo parentes nos genuerunt ad mortem, duo parenteſ nos
Parentes duo genuerunt nos ad mortem & duo ad vitam. genuerunt ad vitam. Parentes qui nos genuerunt ad mortẽ Adã eſt & Eua. parentes qui nos genuerunt ad vitam Chriſtus eſt & eccleſia. Nati ſumus certe vt moriamur. Prceſſores genuerunt ſibi ſuceſſores. Nũq̃d genuerũt ſibi cũ q̃bus hic ſemper viuãt? Sed tanq̃ deceſſuri q illis ſuccederent genuerũt ſibi. Deus aũt pater, & mater eccleſia nõ ad hoc generãt. Generãt aũt ad vitã æternã, q̃a & ipſi

quæſiuiſſent, & habemus hæreditatẽ promiſſam a Chriſto, vitam æternam. Secundum quod verbum caro factũ eſt & habitauit in nobis, maritus creuit, paſſus, mortuus, & reſuſcitatus accepit hęreditatem regnũ cælorũ. In ipſo homine accepit reſurrectionem & vitã æternã. In ipſo homine accepit, in verbo aũt nõ accepit, qa incommutabiliter manet ab ęterno in ęternũ. Quia ergo accepit reſurrectionẽ & vitã æternã caro illa qua reſurrexit, & viuificata aſcẽdit in cælũ, hoc nobis pmiſſum eſt. Ipſam hæreditatẽ expectamus vitã æternã, Adhuc enĩ nõ totũ corpus accepit, qa caput in cælo eſt, mẽbra adhuc in terra ſunt. Nec caput ſolum accepturũ eſt hæreditatẽ, et corpus relinquetur: totus Chriſtus accepturus eſt hæreditatem, totus ſecundum hominẽ, caput & corpus. Mẽbra ergo Chriſti ſumus ſperemus hæreditatẽ, qa cũ omnia iſta tranſierint, hoc bonũ accepturi ſumus quod non tranſibit, & hoc malum euaſuri quod non tranſibit. ¶ Hæreditas in qua cohęredes Chriſti ſumus nõ multitudine minuitur filiorũ, nec fit anguſtior numeroſitate cohæredũ, ſed tanta eſt multis quanta paucis, & tã ſingulis quanta omnibus. G Ex libro ſententiarum.

Si tamen compatimur, vt & glorificemur. Exiſtimo enim quod non ſunt condignæ paſſiones huius tẽporis, ad futuram gloriam, q̃ reuelabitur in nobis. .i.Cor.vj. Hebr.iiij. H

QVę erit futura gloria nr̃a niſi æq̃ri angelis & videre deũ? Quãtũ pſtat cæco q illi oculũ ſanauerit vt videat hãc lucẽ? Cũ ſanatus factus fuerit ille, nec inuenit qd dignũ rependat ſanatori ſuo, quãtũlibet enĩ ille det, qd dabit tale q̃le ille pſtitit? Vt plurimũ det, aurũ dabit. Ille lucẽ pſtitit, vt nouerit ille qa nihil dat, videat in tenebris quod dat. Quid ergo dabimus nos medico illi oculos interioris nr̃i ſananti ad vidẽdam quãdã lucẽ æternã qd eſt ipſe? Quid illi dabimus? Quæramus, inueniamus ſi poſſumus, & in anguſtijs inquiſitionis noſtræ exclamemus. Quid retribuã dño p omnibus q̃ retribuit mihi? Et qd inuenit? Calicẽ ſalutaris accipiã & nomẽ dñi inuocabo. Ex tract. ps. xxxvi. Gloria futura beatis q̃ erit.

¶ Ad tẽpꝰ laboras inter iniquos iuſte, in ęternũ nõ laborabis: breuis eſt moleſtia tua, ęterna erit beatitudo tua. Ad modicũ dolebis, ſine fine gaudebis. Sed inter moleſtias incipis labi, pponitur exẽplũ paſſionum Chriſti. Vide quid p te ptulit, q quare pferret nõ habebat. Ex ſermone de verbis euangelij. xvij. Conſolatio laboris.

Quãtacũq; patiaris, nõ peruenies ad illas inſultatiões, ad illa flagella, ad illã ignominioſã veſtẽ, ad illã ſpineã coronã. Ad illã poſtremo crucẽ nõ peruenies, qa iã de pœna generis humani ſublata ẽ. Cũ enĩ ãtiq ſcelerati crucifigerentur, mõ nullus crucifigitur, honorata eſt & finita. Finita eſt ĩ pœna, manet in gr̃a. A locis ſuppliciorum fecit trãſitum ad frontes ĩperatorum. Qui tãtũ honorem dedit pœnis ſuis. quid ſeruat fidelibus ſuis? His ergo rebus, his verbis, his allocutionibus, hoc tali exemplo, confirmat iuſtos dñs. Sæuiant quantum voluerint, & quãtũ permiſſi fuerint peccatores. Crucis exaltatio A

Pſal.xxxvi.

conſilium ut iuſtos dominus. Quicquid accidit iuſto voluntati diuinæ deputet, & non poteſtati inimici. Sæuire ille poteſt, ferire ſi ille noluerit non poteſt. Si ille voluerit ut feriat, nouit ſuum quemadmodum excipiat, quem enim diligit dominus corripit.

Hebræ.xij.

Flagellat autem omnem filium quem recipit. Quid ſibi ergo plaudit iniquus, quia flagellum ſit? de illo fecit pater meus? Illum

Quid ſeruet deus iuſtis.

i.Ioan.iij.

aſſumpſit ad miniſterium, me erudit ad patrimonium. Nec attendere debemus quantum permittat iniuſtis, ſed quantum ſeruet iuſtis. Vis ſcire quantum ſeruet iuſtis? Audi quid de nobis dictum eſt. Dilectiſſimi filij dei ſumus: & nondum apparuit quid erimus. Scimus quia cum apparuerit ſimiles ei erimus quoniam videbimus eum ſicuti eſt. Seruatur ergo nobis neſcio quod dulce ſpectaculum. Omnino etſi cogitari ex aliqua parte in enigmate & per ſpeculum poteſt, dici tamen nullo modo poteſt pulchritudo illius dulcedinis quam ſeruat deus timentibus ſe, perficit autem ſperantibus in ſe. Illuc parantur corda noſtra in omnibus vitę huius laboribus. Pararis, ſed ad magnum aliquid pararis. Unde vox cuiuſdam iuſti confirmat, Non ſunt condignę paſſiones huius temporis ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis.

B

Ex ſermone de natali apoſtolorum.

¶ Videtis ergo chariſſimi, quæ ſint propoſita in hoc tempore ſeruis dei, propter futuram gloriam quę reuelabitur in nobis. Contra quam gloriam non expenditur quælibet quantalibet tribulatio temporalis. Indignæ ſunt paſſiones huius temporis ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis. ¶ Ipſe dicit qui

Ex ſermone de Pau.apoſtolo.

patiebatur, & ſciebat pro quo nomine patiebatur, & quo fructu patiebatur. Non ſunt condignæ paſſiones huius temporis ad futurā gloriam q̄ reuelabitur in nobis, Sæuiat mundus, fremat mundus, increpet linguis, coruſcet armis, quicquid poteſt faciat, quid faciet ad id quod accepturi ſumus? Appendo quod patior

Quod creditur præſtat ei quod ſentitur.

contra id quod ſpero, hoc ſentio, illud credo, & tamen plus valet quod credo quam quod ſentio. Quicquid eſt quod ſequitur pro nomine Chriſti, ſi poteſt vinci tolerabile eſt. Si non poteſt vinci, migrare hinc facit, non extinguit ſed accelerat. Quid accelerat? Ipſum præmiū, ipſam dulcedinē q̄ cū venerit ſine fine erit. Opus cum fine, merces ſine fine.

Nā expectatio creaturę reuelationē filiorum dei expectat

Vſq; ad id ubi ait. Spe enim ſalui facti ſumus.

C

Ex lib.quæſtionum.lxxxiij.

HOc capitulū obſcurum ē, quia nō hic ſatis apparet quā nūc vocet creaturā. Dicitur autē ſecundum catholicā diſciplinam creatura quicquid fecit & cōdidit deus pater per vnigenitū filiū in vnitate ſpiritus ſancti. Ergo nō ſolum corpora ſed etiā

Creatura quid ſit & quō nos non creaturæ cenſemur.

animæ noſtrę ac ſpiritus creaturæ nomine continentur. Sic autē dictū eſt, Ipſa creatura liberabitur a ſeruitute interitus in libertatem gloriæ filiorū Dei: quaſi nos nō ſimus creatura ſed filij dei: in quorum gloriæ libertatem liberabitur a ſeruitute creatura. Item

dicit, ſcimus enim quia omnis creatura ingemiſcit & dolet uſq; adhuc. Nõ ſolum autẽ illa, ſed & noſipſi, tanq̃ aliud ſimus nos, aliud omnis creatura. Totum ergo capitulũ particulatim conſiderandum eſt, Exiſtimo enim (inquit) quod indignæ ſunt paſſiones huius tẽporis ad futuram gloriam q̃ reuelabitur in nobis. Hoc manifeſtum eſt in nobis. Dixerat enim ſuperius. Si aũt ſpiritu facta carnis mortificaueritis viuetis, quod fieri non poteſt ſine moleſtia, cui patientia neceſſaria eſt. Quo pertinet & quod paulo ſupra ait. Si tamẽ compatimur vt & glorificemur. Quod itaq; ait, Nam reuelatio creaturæ reuelationem filiorum dei expectat. hoc etiã puto dicere. Nam & hoc ipſum quod in nobis dolet cũ facta carnis mortificamus, id eſt cũ eſurimus aut ſitimus per abſtinentiã, dum frenamus delectationem concupiſcentiæ per charitatem, dũ iniuriarũ lacerationes & contumeliarum aculeos per patientiã ſuſtinemus, dũ neglectis atq; reiectis voluptatibus noſtris p̃ fructu matris eccleſiæ laboramus, quicquid in nobis in hac atq; huiuſmodi attritione dolet, creatura eſt. Dolet enim corpus & anima: quæ vtiq; creatura eſt & expectat reuelationem filiorum Dei, id eſt expectat, quando appareat quod vocatum eſt in ea gloria ad quam vocatum eſt. Quia enim filius Dei vnigenitus non põt appellari creatura, quandoquidem per ipſum facta ſunt omnia quæcunq; fecit deus, diſtincte etiam nos vocamur creatura ante illam euidentiam gloriæ, & diſtincte vocamur filij q̃uis hoc adoptione mereamur. Nam ille vnigenitus natura filius eſt. Ergo expectatio creaturæ id eſt expectatio noſtra reuelationem filiorum Dei expectat, id eſt quando appareat quod promiſſum eſt, quãdo re ipſa manifeſtum ſit quod nunc ſpe ſumus. Filij enĩ Dei ſumus, & nondum apparuit quod erimus. Scimus quia cum apparuerit ſimiles ei erimus: quoniã videbimus eum ſicuti eſt. Ipſa eſt reuelatio filiorum dei quã nũc expectat expectatio creaturæ. Non qđ creatura reuelationem expectet alterius naturæ quæ non ſit creatura, ſed ipſa qualis nũc expectat quãdo ſit talis qualis futura ẽ: tanq̃ ſi diceretur operante pictore ſubiectis ſibi coloribus & ad opus eius paratis, expectatio colorum manifeſtationem imaginis expectat, non quia tunc alij erunt aut non colores erunt, ſed tantum quod aliam dignitatem habebunt. Vanitati enĩ creatura (inquit) ſubiecta eſt. Hoc eſt illud, Vanitas vanitatum & omnia vanitas. Quæ abundantia eſt homini in omni labore ſuo quem ipſe laborat ſub ſole: cui dictũ eſt, In labore tuo manducabis panem. Vanitati ergo creatura ſubiecta eſt nõ ſponte. Benẽ additũ eſt nõ ſponte, hõ quippe ſponte peccauit, ſed nõ ſponte damnatus eſt. Peccatum itaq; fuit ſpontaneum contra præceptum facere veritatis. peccati autem pœna ſubijci fallaciæ.

Christus dici non poteſt creatura.

D

B

Eccl. 1.

Nõ enim ſponte creatura vanitati ſubiecta eſt, ſed propter eum qui ſubiecit in ſpe.

Idest propter eius iuſtitiam atqꝫ clementiã qui neqꝫ peccatum impunitum reliquit, neqꝫ inſanabilem voluit eſſe peccãtem. Quia ⁊ ipſa creatura, ideſt ipſe homo cum iam ſignaculo imaginis propter peccatum amiſſo, remanſit tantummodo creatura. Et ipſa itaqꝫ creatura, ideſt ⁊ ipſa quæ nondum vocatur filiorum forma perfecta, ſed tantum vocatur creatura.

F Quoniam liberabitur a ſeruitute interitus.

Quod itaqꝫ ait. Et ipſa liberabitur, facit intelligi ⁊ ipſa quemadmodum ⁊ nos ideſt ⁊ de ipſis non eſt deſperandum, qui nondum vocantur filij dei, quia nondum crediderunt: ſed tãtum creatura, quia ⁊ ipſi credituri ſunt, ⁊ liberabuntur a ſeruitute interitus, quemadmodum nos qui iam filij dei ſumus, quamuis nondum apparuit quod erimus. Liberabitur ergo a ſeruitute interitus.

In libertatem gloriæ filiorum dei. Scimus enim, quod omnis creatura ingemiſcit & parturit vſqꝫ ad huc. Non ſolum autem illa, ſed & noſipſi primitias ſpiritus habentes, & ipſi intra nos gemimus.

Creatura omnis in homine numeratur.

Ideſt, erunt ⁊ ipſi ex ſeruis liberi, ⁊ ex mortuis glorioſi in vita perfecta quam habebunt filij dei. Scimus enim quia omnis creatura congemiſcit ⁊ dolet vſqꝫ adhuc. Omnis creatura in homine numeratur, non quia in eo ſunt omnes angeli ⁊ ſuperemminentes virtutes ac poteſtates, aut cœlum ⁊ terra ⁊ mare ⁊ omnia quæ in eis ſunt: ſed quia omnis creatura partim ſpiritalis eſt, partim animalis, partim corporalis. Quod vt ab inferioribus conſideremus, corporalis creatura per loca tenditur, animalis autem viuifica: corporalem, ſpiritalis animalem regit. Et tunc bene
G regit, cum ipſa regendum ſe ſubijcit Deo. Cum autem transgreditur præcepta eius laboribus ⁊ ærumnis, per eadem ipſa quæ regere poterat implicat. Ita omnis creatura in homine eſt, quia ⁊ intelligit ſpiritu, ⁊ ſentit anima ⁊ localiter corpore mouetur. Omnis itaqꝫ creatura congemiſcit ⁊ dolet. Non enim tota ſed omnis dixit. tanquam ſi quis dicat, quoniam ſolem omnes homines vident qui ſunt incolumes, ſed non toti vident, quia tantum oculi vident. Ita in homine omnis creatura eſt, quia ⁊ intelligit ⁊ viuit ⁊ corpus habet, ſed non tota creatura eſt in ipſo, quia ſunt præter ipſum ⁊ angeli qui intelligant, ⁊ viuant, ſunt ⁊ pecora quæ viuũt ⁊ ſunt, ⁊ corpora quæ tantummodo ſunt, cum ipſum viuere magis ſit quam non viuere, ⁊ ipſum intelligere magis quam ſine intellectu viuere. Cum ergo miſer homo ingemiſcit ⁊ dolet, omnis creatura congemiſcit ⁊ dolet vſqꝫ adhuc. Vſqꝫ adhuc autem recte dixit

Vſque adhuc ad quid dicatur.

quia etiam ſi ſunt aliqui iam in ſinu Abrahæ, ⁊ latro ille in paradiſo cum domino conſtitutus illo die quo credidit, dolere deſtiterit, tamen vſqꝫ adhuc omnis creatura congemiſcit ⁊ dolet, quia

Digitized by Google

in his qui nondum liberati ſunt omnis eſt dolor propter ſpiritū M
& animam & corpus. Non ſolum autem (inquit) omnis creatura
congemiſcit & dolet, ſed & noſipſi, id eſt non ſolum in homine cor
pus & anima & ſpiritus ſimul dolent ex difficultatibus corporis: Primitias ſpiritus hæc quid ſit.
ſed & noſipſi exceptis corporibus in nobiſipſis congemiſcimus.
Et bene dixit, Primitias habentes ſpiritus, id eſt quoniam iam ſpi-
ritus tanquam ſacrificium oblati ſunt deo, & diuinæ charitatis
igne comprehenſi. Hæ ſunt primitiæ hominis, quia veritas pri-
mum ſpiritum noſtrum obtinet, vt per hunc cætera comprehen
dantur. Iam ergo habet primitias oblatas deo qui dicit, Mente ſer Ro. vij. Roma. j.
uio legi dei, carne autem legi peccati. & qui dicit, Deo cui ſeruio in Matt. xxvi.
ſpiritu meo. & de quo dicitur. Spiritus quidem promptus, caro au Roma. vij.
tem infirma. Sed quia adhuc dicit, Infoelix ergo homo quis me li
berabit de corpore mortis huius? & adhuc talibus dicitur, Viuifica
bit & mortalia corpora veſtra propter ſpiritum manentem in vo
bis: nondum eſt holocauſtum, erit tamen cū abſorbebitur mors
in victoriam: cum ei dicetur, Vbi eſt mors contentio tua? vbi eſt
mors aculeus tuus? Nunc autem (inquit) non ſolum omnis crea-
tura, id eſt cum corpore, ſed etiam noſipſi primitias habentes ſpiri
tus id eſt non animæ, quæ iam primitias mentes noſtras obtuli-
mus deo, in nobiſipſis congemiſcimus id eſt præter corpus.

Adoptionem filiorum expectantes redemptionem corporis noſtri.

¶ Id eſt vt & ipſum corpus accipiens beneficium adoptionis filio A
rum quia vocati ſumus, totos nos liberatos, tranſactis omnibus
moleſtiis, ex omni parte, dei filios eſſe manifeſtet.

Spe enim ſalui facti ſumus. Spes autem quæ videtur non eſt ſpes. Nam quod videtur quis quid ſperat.

TVnc ergo erit res quæ nunc eſt ſpes, cum apparuerit quid
erimus, id eſt ſimiles illi, quoniam videbimus ſicuti eſt.
Hoc capitulum ſi hoc modo vt tractatum eſt aperiatur,
non incidimus in illas moleſtias quibus pleriq; homines dicere Angeli an in dolore ſint aut beati.
coguntur omnes angelos ſublimeſq; virtutes in dolore & gemi-
tibus eſſe, antequam nos penitus liberemur, quoniam dictum
eſt, omnis creatura congemiſcit & dolet. Quamuis enim adiuuēt
nos per ſuas ſublimitates dum obtemperant deo, qui pro nobis
etiam vnicum filium ſuū dignatus eſt mittere, tamen ſine gemi
tu & doloribus id facere credendi ſunt, ne miſeri exiſtimentur, fœ
liciorq; ſit de numero noſtro Lazarus ille qui iam in Abrahæ ſi-
nu requieſcit: præſertim quia dixit eandem creaturam quæ conge
miſcit & dolet, vanitati eē ſubiectū, q̄ de ſummis & excellentibus
virtutū poteſtatūq; creaturis nefas eſt credere. Deinde liberandā B
eā dixit a ſeruitute interitus, quo illo cecidiſſe q̄ in cœlis agūt vi-

Digitized by Google

tam beatiſſimum,non poſſimus credere. Sed ſiue iſta quam exe-cuti ſumus,ſiue alia aliqua huius capituli expoſitio proferatur, id tantum cauendum eſt ne violet aut vulneret catholicam fidem. Scio enim vanos hæreticos de hoc capitulo multa impia & inepta iactaſſe.

Item quædam ex eodem capitulo.

Ex tracta. pſalmus. cxviij. Vanitati ſubiecta eſt,o[m]is creatura in hoc mu[n]do.

VAnitati enim creatura ſubiecta eſt non volens,ſed propter eum qui ſubiecit in ſpe. ¶ Quid eſt,auerte oculos meos ne videant vanitatem? Nunquid quandiu ſumus in hoc mundo poſſumus no[n] videre vanitatem? Omnis enim creatura vanitati ſubiecta eſt,quę intelligitur eſſe in homine,& omnia vanitas. Quæ abundantia hominis in omni labore ſuo quo ipſe laborat ſub ſole? An iſte fortaſſis hoc orat vt non ſit eius vita ſub ſole vbi omnia vanitas, ſed in illo ſit in quo ſe viuificari petit? Ille quippe aſcendit no[n] ſuper ſolem tantum ſed ſuper omnes cœlos vt adimpleret omnia: & in illo magis quam ſub ſole viuunt,qui non inaniter audiunt

Coloſ. iij.

quod dixit Apoſtolus. Quæ ſurſum ſunt quærite,vbi Chriſtus eſt in dextera dei ſedens: quæ ſurſum ſunt ſapite, non quæ ſuper terram, Mortui enim eſtis, & vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto

C

in deo. Ac per hoc ſi vita veſtra ibi eſt vbi eſt veritas, non eſt vita noſtra ſub ſole vbi vanitas. Sed hoc tam magnum bonum magis habemus in ſpe,non tenemus in re,& ſecundum ſpem noſtra[m] beatus Apoſtolus locutus eſt iſta,quia & illud cum dixiſſet,Vanitati creatura ſubiecta eſt:adiecit atq; ait,Non ſpo[n]te,ſed propter eu[m] qui ſubiecit eam in ſpe. Ergo in ſpe, quia ſperamus nos adhæſuros contemplandæ veritati,ſubiecti ſumus interim vanitati. Creatura iſta ſpiritalis, animalis, corporaliſq; omnis in homine eſt, immo homo eſt. Spo[n]te peccauit,& inimica facta eſt veritati,ſed vt merito puniretur non ſpo[n]te ſubiecta eſt vanitati. Deniq; poſt pauca,Non ſolum autem (inquit) ſed & noſipſi primitias ſpiritus habe[n]tes,ideſt qui nondum quidem ex toto quod ſumus,ſed ex ea parte qua peccatoribus meliores ſumus, deo,non vanitati ſubditi ſumus,hoc eſt per primitias ſpiritus,& ipſi in nobiſmetipſis ingemiſcimus adoptionem expecta[n]tes redemptionem corporis noſtri. SPE enim ſalui facti ſumus,ſpes enim quæ videtur non eſt ſpes. Quod enim videt quis quid ſperat? Si autem quod non videmus ſperamus,per patientiam expectamus. Quamdiu itaq; hic ſecundum carnem ſumus,cuius adoptionem & redemptionem per patientiam ſpei adhuc expectamus, tamdiu ſecundum id per quod

D
Ex libro contra Secundinum.

ſub ſole ſumus,vanitati ſubiecti ſumus. ¶ Diligit itaq; homo ſpo[n]te vanitatem,cum deſerta ſoliditate veritatis opinabilia ſequitur ideſt mutabilia. Cum autem inde meritas pœnas luit, ſubijcitur non ſponte vanitati,ſicut ſubiecta eſt in homine peccatum. Nunc

Digitized by Google

enim Apoſtolus ait, Omnis creatura vanitati ſubiecta eſt non ſpõ te: quia ⁊ in homine omnis eſt. Ineſt quippe homini ⁊ inuiſibile aliquid ſecundum animum, ⁊ viſibile ſecundum corpus. Omnis enim creatura partim eſt viſibilis, partim inuiſibilis. Nec tamen eſt omnis in pecore, cui mens intellectualis non ineſt, in ſpẽ enim ſane ſubiectum eſſe propter miſericordiam liberantis per remiſſionem peccatorum ⁊ adoptionem gratiæ. Scimus enim quia omnis creatura ingemiſcit ⁊ parturit vſqz adhuc. ¶ In vnoquoqz homine omnis creatura non vniuerſaliter ſicut eſt coelum ⁊ terra ⁊ omnia quæ in eis ſunt, ſed generaliter quodammodo intelligi poteſt, qua rationalis in eo eſt, quam vel probãtur angeli habere vel creduntur, ⁊ vt ita dicam ſenſualis, qua ⁊ beſtiæ non carent, vtuntur enim ſenſibus ⁊ ſenſualibus motibus ad appetenda vtilia ⁊ vitanda contraria: ⁊ vitalis priuata ſenſu qualis aduerti in arboribus poteſt. Nam ⁊ in nobis ſine ſenſu noſtro fiunt corporis incrementa, nec capilli cum præciduntur ſentiunt ⁊ tamen creſcunt. Iã vero corporalis ipſa creatura euidentius apparet in nobis, quæ licet ex terra facta atqz formata ſit, inſunt tamen illi ex omnibus huius corporei mundi elementis quædam particulæ ad temperiem valetudinis. Nam ⁊ calore membra vegetantur qui eſt ab igne, cuius etiam lux per oculos emicat, ⁊ aere venarum diſcurſus quas arterias vocant, atqz ſpiramenta pulmonis implẽtur. Et humor niſi eſſet. nulla ſputamenta confluerent, vitamqz abſumeret ſiccitas. Nam ⁊ ipſe ſanguis humido lapſu alias venas replẽs quaſi riuis ⁊ fluminibus per cuncta diffunditur. Ita nullum eſt creaturæ genus quod non in homine poſſit agnoſci, ac ſic omnis creatura in eo congemiſcit ⁊ dolet, reuelationem filiorũ dei expectãs: quæ per corporis etiam reſurrectionem, ⁊ ſi non in omnibus hominibus, omnis tamen a corruptionis ſeruitute liberabitur, qa ⁊ in ſingulis omnis eſt. SED ⁊ nos ipſi primitias ſpiritus habentes, ⁊ ipſi intra nos gemimus adoptionem filiorum expectantes redemptionem corporis noſtri. ¶ In nobiſmetipſis (inquit) ingemiſcimus adoptionem expectantes redemptionem corporis noſtri. Quid enim? Nondum redemptus es o Paule? Nondũ per te precium perſolutum eſt? Nonne ſanguis ille iam fuſus eſt? Nõne ipſum eſt precium omnium noſtrum? Plane ipſum. Sed quid ait? Spe enim ſalui facti ſumus. Spes autem quæ videtur nõ eſt ſpes. Quod tantum videt quis quid ſperat? Si autem quod non videmus ſperamus, per patientiam expectamus. Quid autẽ expectat per patientiam? Salutem. Cuius rei ſalutem? Ipſius corporis, quia hoc dixit redemptionem corporis noſtri. Si ſalutem corporis expectabat, non erat ſalus illa quam habebat. Eſuries, ſitis, interficit ſi ſubuentum non erit. Medicamentum enim famis eſt cibus, ⁊ medicamentum ſitis eſt potus, ⁊ medicamentum fatigationis eſt ſomnus. Detrahe iſta medicamenta, vide ſi non interficiunt illa

Omnis creatura in homine.

Ex libro. ad cõſulta Oroſij.

B

Ex omnibus elementis quædam particulæ inſunt homini

Ex tracta. ps. xxxvij.

C

Eſuries ⁊ ſitis ſine cibo ⁊ potu interficiunt.

quæ exiſtunt. Si ſepoſitis iſtis non ſunt morbi, eſt ſanitas. Si autem habes aliquid quod te poſſit interficere niſi manducaueris, noli gloriari de ſanitate, ſed gemens expecta redemptionem corporis tui. Gaude te redemptum, ſed nondum re. Spe ſecurus es. Etenim ſi non gemueris in ſpe, non peruenies ad rem. ¶ Audi apoſtolũ, ſpe enim ſalui facti ſumus. Et vide quia de ipſa ſalute corporis dicebat. In nobiſmetipſis (inquit) ingemiſcimus adoptionem expectantes redemptionem corporis noſtri. Spe enim ſalui facti ſumus. Spes autem quæ videtur non eſt ſpes. Quod enim videt quis quid ſperat? Si autem quod non videmus ſperamus, per patientiam expectamus. Qui perſeuerauerit vſq; in finem: ipſa eſt illa patientia. Hic ſaluus erit; ipſa eſt ſalus quam nõdum habemus. ſʒ habituri ſumus. Nondum eſt res, ſed certa ſpes. ¶ Si redemptor noſter ille dicitur captiui tenebamur. Vbi ergo tenebamur vt ille veniret redimere captiuos? Vbi tenebamur? Forte apud barbaros. Peiores barbaris diabolus ⁊ angeli eius, ipſi antea tenebant genus humanũ. Ab his redemit nos, qui non aurum nec argentũ ſed ſanguinem ſuum pro nobis dedit. Paulum Apoſtolũ interrogemus. Etenim ipſe præcipue gemit in iſta captiuitate ſuſpirans æternæ Hieruſalem, ⁊ docuit nos gemere ex ipſo ſpiritu quo ⁊ ille impletus gemebat. Hoc enim ait, Omnis creatura congemiſcit ⁊ dolet vſque nunc. Et iterum, Vanitati enim creatura ſubiecta eſt (ait) nõ ſponte, ſed propter eum qui ſubiecit in ſpe. Omnem creaturam dixit in hominibus etiam nondum credentibus ſed tamen crediturus. Ingemiſcere creaturam in laboribus, nunquid nam in his tantum qui nondum crediderunt? Iam vero in his qui crediderunt non gemit, nec parturit creatura? Non ſolum autem (inquit) ſed ⁊ noſipſi primitias ſpiritus habentes, id eſt qui iam mente credimus deo, qui iam mente ſpiritu deo ſeruimus, ⁊ in ipſa fide primitias quaſdam dedimus, vt primitias noſtras ſequatur. Ergo ⁊ noſipſi in nobiſmetipſis ingemiſcimus adoptionem expectantes redemptionem corporis noſtri. Gemebat ergo, ⁊ ipſe ⁊ gemunt omnes fideles adoptionem expectantes redemptionem corporis ſui. Vbi gemunt? In iſta mortalitate. Quam redemptionem expectant corporis ſui? Quæ præceſſit in domino, qui reſurrexit a mortuis ⁊ aſcendit in cœlum. Hoc nobis antequam reddatur neceſſe eſt gemamus, etiam fideles, etiam ſperantes. Ideo ſequitur ibi, quaſi diceret ei, Quid tibi ergo profuit Chriſtus ſi adhuc gemis? Et quomodo ſaluator ſaluum te fecit? Qui gemit adhuc ægrotat. Subiunxit ⁊ ait, Spe enim ſalui facti ſumus. Spes quæ videtur nõ eſt ſpes. Quod enim videt quis quid ſperat? Si autem quod non videmus ſperamus, per patientiam expectamus. Ecce quare gemimus, ⁊ quomodo gemimus, quia quod ſperamus iaʒ quid em expectamus ſed nondum tenemus, ⁊ donec teneamus in tempore ſuſpiramus, quia deſideramus quod nondum tenemus. Quare,

Ex tracta. pſalmi .L.

Mathe. x.

Ex tracta. pſalmi .cxxv.

G

Redemit nos de⁹ a predonib⁹ quam a barbaris.

H

Gemunt omnes fideles.

quia ſpe ſalui facti ſumus. Iam caro ſumpta de nobis in domino non ſpe, ſed re ſalua facta eſt. Reſurrexit enim & aſcendit in capite noſtro caro noſtra ſalua, in membris adhuc ſaluanda eſt. Secura gaudeant membra, quia a capite ſuo non ſunt deſerta.

¶ In nobiſmetipſis ingemiſcimus adoptionem filiorum expectantes redemptionem corporis noſtri. Quamuis ergo bonum aliquid ſit corpus noſtrum, tamen quamdiu mortale propter peccatum, quamdiu indigens, quamdiu corruptibile, quamdiu ita mutabile vt ne puncto quidem temporis conſiſtat in ſe, proculdubio tale eſt vt optemus redemptionem illius qua ſit aliquando non tale. Sed quale erit aliquando? quale idem Apoſtolus dicit alio loco, Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem, corpus iam coeleſte & ſpiritale, corpus angelicum in ſocietate angelorum. SPE enim ſalui facti ſumus &c.

Ex tracta. pſalmus. cxlv. A

1. Cor. xv.

Quanto quis ſanctior, tanto fletus eius vberior.

¶ Quanto eſt quiſq; ſanctior & deſiderij ſancti plenior, tanto eſt eius in orando fletus vberior. & An non eſt vox ciuis ſupernæ Hieruſalem, Factæ ſunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte. &, Lauabo per ſingulas noctes lectum meum lachrymis ſtratum meum rigabo. &, Gemitus meus non eſt abſconditus a te. &, Dolor meus renouatus eſt? Aut vero non eius filij ſunt qui ingemiſcunt grauati, in quo nolunt ſpoliari, ſed ſuperueſtiri, vt abſorbeatur mortale hoc a vita? Nonne ipſi ſunt qui primitias habentes ſpiritus in ſemetipſis ingemiſcunt, adoptionem expectantes redemptionem corporis ſui?

Pſal. xxxvij.
Pſal. xxxviij.

B Ex tracta. euangelij ſecundum Ioan. lxxxiij.

¶ Apoſtolus ſaluos nos dicit factos per lauacrum regenerationis: qui tamen alio loco inquit, Spe ſalui facti ſumus. Spes autem quæ videtur non eſt ſpes. Quod enim videt quis quid ſperat? Si autem quod non videmus ſperamus, per patientiam expectamus. Vnde etiam coapoſtolus eius Petrus. In quem modo (inquit) non videntes creditis, quem cum videritis exultabitis in gaudio inenarrabili & honorato percipientes mercedem fidei ſalutem animarum veſtrarum. Si ergo nunc eſt tempus fidei, ſalus autem animarum merces eſt fidei, quis dubitat in fide quæ per dilectionem operatur, peragendum diem, atque in fine diei recipiendam eſſe mercedem fidei? Non ſolum redemptionem corporis noſtri, dicit Apoſtolus Paulus, verum etiam ſalutem animarum noſtrarum, de qua dicit Apoſtolus Petrus. Vtriuſq; enim rei fœlicitas iſto tempore atq; in iſta mortalitate in ſpe potius habetur quam in re tenetur. Verum hoc intereſt, quod exterior homo noſter, ideſt corpus adhuc corrumpitur, interior autem, ideſt anima iam renouatur de die in diem. Itaq; & immortalitatem carnis & ſalutem animarum futuram expectamus, quamuis iam pignore accepto ſalui facti eſ-

1. Pe. 1.

Digitized by Google

Ex tract. euan/ gelij secundum Ioan. cxxi.

ſebicamur. ¶ Meminerimus in corruptibili corpore quod aggrauat animam vitam nos miſeram viuere: ſed qui iam redempti per mediatorem ſumus, & ſpiritum ſanctum pignus accepimus, beatam vitam in ſpe habemus, & ſi re ipſa nondum tenemus. Spes autem quæ videtur non eſt ſpes. Quod autem videt quis quid ſperat? ſi autem quod non videmus ſperamus, per patientiam expectamus. In malis autem quæ quiſq; patitur non in bonis quibus fruitur, opus eſt patientia. Hanc itaq; vitam de qua ſcriptum eſt, Nunquid non tentatio eſt vita humana ſuper terram? in qua clamantes quotidie ad deum, Libera nos a malo, cogitur homo tolerare etiam remiſſis peccatis, quamuis vt in eam veniret miſeriam primum fuerit cauſa peccatum. Productior eſt enim poena quam culpa: ne parua putaretur culpa ſi cum illa finiretur & poena. Ac per hoc vel ad demóſtrationem debitæ miſeriæ, vel ad emendationem labilis vitę, vel ad exercitationem neceſſariæ patientiæ temporaliter hominem detinet poena, etiam quas iam ad damnationem ſempiternam reum non retinet culpa. Hæc eſt iſtorum dierum quos in hac mortalitate agimus malos, quamuis in eis diligamus dies videre bonos, flenda quidem ſed non reprehendenda cõditio. Venit enim ira dei iuſta, de qua ſcriptura loquens, Homo (inquit) natus ex muliere breuis vitæ & plenus irę, cum ira dei non ſit vt hominis, id eſt concitatio perturbati animi, ſed tranquilla iuſti ſupplicij conſtitutio. In hac ira ſua deus non continens miſerationes ſuas ſicut ſcriptum eſt, præter alia ſolatia miſerorum quæ generi humano præbere non ceſſat, in plenitudine temporis quo ipſe ſciebat eſſe faciendum, miſit deus filium ſuum vnigenitum per quem creauit vniuerſa, vt manens Deus fieret homo, vt eſſet mediator dei & hominum homo Chriſtus Ieſus, in quem credentes per lauacrum regenerationis ſoluto reatu omnium peccatorum, & originalis vid elicet quod generatio trahit, contra quam maxime regeneratio eſt inſtituta, & cæterorum quæ male agendo contracta ſunt, liberarentur a damnatione perpetua, & viuerent in fide & ſpe & charitate peregrinantes in hoc ſeculo atq; in eius tentationibus laborioſis, conſolationibus autem Dei & temporalibus & ſpiritalibus ambularent ad conſpectum eius viam tenentes quod eis factus eſt Chriſtus. Et quia in ipſo quoq; ambulantes non ſunt ſine peccatis, quæ de huius vitæ infirmitate ſubrepunt, dedit eleæmoſynarum remedia ſalutaria quibus eorum adiuuaretur oratio, vbi eos dicere docuit, Dimitte nobis debita noſtra ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Hoc agit eccleſia ſpe beata in hac vita erumnoſa. ¶ Saluos enim nos fecit per lauacrum regenerationis. Sed alio loco dicit quemadmodum hoc factum eſt. Non ſolum (inquit) ſed etiam nos ipſi primitias habentes ſpiritus, & ipſi in nobiſipſis ingemiſcimus adoptionem expectantes redemptionem corporis noſtri,

Marginalia: C — Matth. vi. — Poena cur productior ſit quã culpa. — Iob. xiiij. — D — Solatia que miſeris deus tribuit. — Gala. iiij. — Eleemoſyna eſt remedium contra peccata. — Matth. vi. — Ex lib. ij. de baptiſmo paruulorum. — Ad titum. iij. — E

Digitized by Google

ſpe enim ſalui facti ſumus. Adoptio ergo plena filiorum in redē
ptionem fiet corporis noſtri. Primitias itaq; nunc ſpiritus habe
mus, vnde iam filij dei re ipſa facti ſumus. In caeteris vero ſpe ſi-
cut ſalui, ſicut innouati, ita & filij dei: re autem ipſa quia nondum
ſalui, ideo plene nondum innouati, nondum etiam filij dei, ſed fi
lij ſeculi. Proficimus ergo in renouationem iuſtamq; vitam, per
quod filij dei ſumus. Conſumetur ergo quod filij carnis & ſeculi
ſumus: & perficietur quod filij dei & ſpiritu renouati ſumus. Vnde
idem Ioannes, Dilectiſſimi (inquit) filij dei ſumus, & nondum ap- 1. Ioan. iij.
paruit quod erimus. Quid eſt hoc, ſumus & erimus, niſi q̄a ſumus
in ſpe, erimus in re? Nam ſequitur & dicit, Scimus quia cum appa- Ibidem.
ruerit, ſimiles ei erimus, quoniam videbimus eum ſicuti eſt. Nunc
ergo & ſimiles ei eſſe iam coepimus primitias habentes ſpiritus, &
adhuc diſſimiles ſumus per reliquias vetuſtatis. Proinde inquan-
tum ſimiles, intantum regenerante ſpiritu filij dei: inquantum au
tem diſſimiles, intantum filij carnis & ſeculi, donec totum tran-
ſeat in adoptionem, & non ſit peccator: & quaeras locum eius & nō
inuenias. ¶ Spe ſalui facti ſumus, Spes autem (inquit) quae vide- Ex ſmõ. xxiij.
tur non eſt ſpes. Quod enim videt quis quid ſperat? Si autē quod de verbis apo-
non videmus ſperamus, per patientiam expectamus. Hinc nobis ſtoli.
exhortatorium & conſolatorium praebere ſermonem admonet
nos ipſe dominus deus noſter, cui dicitur in pſalmo, Spes mea es Pſal. cxli.
tu, portio mea in terra viuentium. Ipſe inquam qui ſpes noſtra eſt
in terra viuentium, iubet vt loquamur in hac terra morientium,
vt non reſpiciatis quae videntur, ſed quae non videntur. Quę enim
videntur temporalia ſunt, quae autem non videntur ęterna. Quia Pſal. xxvi.
ergo quod non videmus ſperamus & per patientiam expectamus,
merito nobis in pſalmo dicitur, Suſtine dominum, viriliter age, Mūdus fallit.
& confortetur cor tuum, & ſuſtine dominum. Mundi enim pro-
miſſa ſemper fallunt, dei vero promiſſa nunquam fallunt. Sed
quia mundus quod pollicetur hic videtur daturus, id eſt in hac ter
ra morientium, in qua nunc ſumus: deus autem quod pollicetur,
in terra viuentium nobis daturus eſt, multi fatigantur expectare
veracem, & non erubeſcunt amare fallacem. De talibus dicit ſcri- Eccle. ij.
ptura, Vae his qui perdiderunt ſuſtinentiam, & diuerterunt in vias
prauas. Cum etiam viriliter agentibus & corde confortatis domi
num ſuſtinentibus, filij ſempiternae mortis inſultare non ceſſent
iactantes ſuas delitias temporales, quae ad tempus obdulcāt fau
ces eorum, poſtea vero amariores felle inuenient eas. Dicūt enim
nobis, Vbi eſt quod vobis promittitur poſt hanc vitam? Quis huc
inde reuerſus eſt, & indicauit vera eſſe quae creditis? Ecce nos in no
ſtrarum voluptatum ſatietate laetamur quia quod videmus ſpera-
mus. Vos autem in laboribus continentiae cruciamini, credendo
quod non videtis. Deinde ſubiungunt quod commemorauit Apo 1. Cor. xv.
ſtolus. Manducemus & bibamus, cras enim moriemur. Sed vide

Digitized by Google

Ibidem. quid ipſe cauendum monuerit. Corrumpunt (inquit) mores bonos colloquia praua. Sobrij eſtote, nolite peccare. Cauete ergo fratres ne talibus colloquijs mores veſtri corrumpantur, & euertatur ſpes, & eneruetur patientia, & diuertatis in vias prauas, immo vero mites atq; manſueti tenete vias rectas quas vos dominus docet. De quibus pſalmus dicit, Dirige mites in iudicio, docebit Pſalmus.xxiiij. manſuetos vias ſuas. Patientiã quippe in laboribus huius vitæ ſine Penitentiæ neceſſitas. qua nemo poteſt cuſtodire ſpem futuræ vitę nemo poteſt perpetuo retinere niſi mitis atq; manſuetus, q nõ reſiſtit volũtati dei, cuius iugũ leue eſt, & ſarcina leuis. Ita quippe mites atq; manſueti nõ ſolum cõſolationes eius amabitis, ſed etiã flagella eius tanq̃ boni filij tolerabitis, vt qñ quod nõ videtur ſperatis, p patiẽtiã expectetis. Sic agite, ſic ambulate. In Chriſto enim ambulatis, qui dixit, Ego ſum via. Quõ in eo ambulandum ſit, diſcite nõ ſolum

H

Ioan.xiiij. Qualiter in Chriſto ſit ambulandum. eius verbo ſed etiã eius exemplo. Huic enim pprio filio nõ pepercit pater, ſed p nobis omnibus tradidit illũ, nõ vtiq; nolentem neq; recuſantem, ſed pariter volentẽ, quia vna eſt volũtas pris & filij ſecundum æqualitatem formæ dei, in qua cũ eſſet nõ rapinam arbitratus eſt eſſe æqualis Deo, & ſingulariter obedientem ſecundum quod ſemetipſum exinaniuit formã ſerui accipiens. Ephe.iij. Nã & ipſe dilexit nos, & tradidit ſemetipſum pro nobis oblationẽ & hoſtiam Deo in odorẽ ſuauitatis. Sic ergo pater pprio filio nõ pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit eũ, vt & ipſe filius traderet ſemetipſum pro nobis. Traditus ergo ille excelſus p quẽ facta ſunt omnia, traditus propter formã ſerui in opprobriũ hominum & abiectionem plebis, in cõtumelias, in flagella, in mortem crucis, docuit nos exemplo ſuæ paſſionis cum quanta patiẽtia in illo ambulemus, & firmauit nos exemplo ſuæ reſurrectionis, quod ab illo patienter ſperare debemus.

Si enim quod non videmus ſperamus per patientiam expectamus.

A

Coloſ.i. I.Cor.xij. QVod non videmus quidem ſperamus, ſed corpus ſumus illius capitis, in quo iã perfectum eſt qđ ſperamus. De illo enim dictum eſt, quod ſit caput corporis eccleſiæ primogenitus ipſe primatum tenens. Et nobis dictũ eſt, Vos aũt eſtis corpus Chriſti & membra. Si autem quod non videmus, ſperamus, per patientiam expectamus ſecuri, quoniam qui reſurrexit caput noſtrum, ſeruat ſpem noſtram: & quoniam priuſq̃ã reſurgeret flagellatum eſt caput noſtrum, firmauit patientiam Hebre.xij. noſtram. Scriptum eſt enim, Quẽ diligit deus corripit, flagellat autem omnem filium quem recipit. Nõ itaq; in flagello deficiamus, vt in reſurrectione gaudeamus. Ita enim verum eſt quod flagellat omnem filium quẽ recipit, vt nec pprio filio pepercerit, ſed pro nobis omnibus tradidit eũ. Intuentes ergo eũ qui ſine pec-

Digitized by Google

cati merito flagellatus eſt, qui mortuus eſt propter delicta nra, & reſurrexit propter iuſtificationē noſtram, non timeamus ne abijciamur flagellati, ſed potius confidamus quia recipiemur iuſtificati. Quāuis enim nōdū venerit noſtri gaudij plenitudo, nec mō tamen ſine gaudio relicti ſumus, quia ſpe ſalui facti ſumus: ideo & ipſe Apoſtolus quia ait, Si quod non videmus, ſperamus: per patientiā expectamus: dicit alio loco, Spe gaudentes, in tribulatione patientes. Habentes ergo talē ſpem multa fiducia vtamur, & ſermo noſter in gratia ſit cōditus ſale, vt ſciamus quēadmodum oporteat vnicuiq; reſpondere. Dicēdū eſt em̄ eis, q cū perdidiſſēt, vel nunq̄ ſuſcepiſſent ſuſtinentiam, nobis ſuſtinentibus dn̄ minū quia quod nō videmus ſperamus per patientiā, etiam inſultare audent cum irridere deberent. Nos irridetis qui ſperamus æterna, quæ cū venerint non tranſibunt, qa nec ipſa veniunt, ſed tantum permanent. nos autem ad illa veniemus, cū per viam dominicam iſta quæ tranſeunt tranſierimus. A vobis vero temporalia nec ſperari aliquando deſinunt, & tamē crebro ſperata nos fallunt: nec ceſſant vobis inflammare futura, corrūpere venientia, torquere trāſeuntia. Nōne ipſa ſunt q̄ concupita madeſcunt, adepta vileſcunt, amiſſa vaneſcunt? Vtimur eis & nos ſecundum peregrinationis noſtræ neceſſitatem, ſed non eis gaudia noſtra ſigimus, ne illis labētibus ſubruamur. Vtimur enim hoc mūdo tanq̄ non vtentes, vt veniamus ad eum qui fecit hunc mundū, & in eo maneamus eius æternitate perfruentes. Quid eſt autem qd dicitis, qs huc inde venit? & quid apud inferos geratur quis hominibus indicauit? Et hinc vobis os clauſit, cui mortuus die quarto reſuſcitatus, & vltra non moriturus die tertio reſurrexit, & anteq̄ moreretur qualis vita morientes excipiat, tanquam ille quem nihil lateret, & in paupere quieſcēte, & in diuite ardēte narrauit. Nō extinguetur in nocte lucerna eius. ¶ Lucerna eccleſiæ ſpes eius. Ad illā operatur omnis homo quicquid boni ad ſpem facit, & in nocte ardet lucerna iſta. Qd em̄ nō videmus ſperamus: ideo nox eſt. Si aūt & nō videmus & nō ſperamus, & nox eſt & lucerna nō ardet. Quid infelicius talibus tenebris? Vt autē non deficiamus in tenebris, & p patientiā expectemus quod nō viſum ſperamus, tota nocte ardeat lucerna noſtra. Qui em̄ nobis quotidie loquitur verbū, tanq̄ oleum infundit ne lucerna extinguatur.

Romā. xij. B

Bonorum temporaliū mala.

Qualiter vtendum eſt temporalibus.

C

Ex ſermone in libro Solomonis de muliere oeti.

Lucerna eccleſiæ.

D

Similiter aūt & ſpiritus adiuuat infirmitatem noſtram. Nā qd oremus ſicut oportet, neſcimus, ſed ipſe ſpūs poſtulat pro nobis gemitibus inenarabilibus. Qui aūt ſcrutatur corda, ſcit qd deſideret ſpūs, qa ſecundū deū poſtulat p ſanctis. Scimus aūt quoniā diligētibus deū: omnia cooperātur in bonum, his qui ſecundum propoſitum vocati ſunt ſancti.

Digitized by Google

D

Ex epiſtola ad Sixtum pſb.

Oratio nõ q̃d impetrat bonũ eſt dei.

ORatio quicquid impetrat, euidenter oſtendit bonum dei eſſe, ne homo exiſtimet a ſeipſo eſſe quod ſi in poteſtate haberetur, non vtiq; poſceretur. Veruntamen ne ſaltem orationes putarentur praecedere merita, quibus non gratuita daretur gratia, ſed iam nec gratia eſſet quia debita redderetur, etiã ipſa oratio inter gratię munera reperitur. Quid enim oremus, ait doctor gentium ſicut oportet neſcimus, ſed ipſe ſpiritus interpellat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Quid eſt enim interpellat, niſi interpellare nos facit? Indigentes enim certiſſimum indicium eſt interpellare gemitibus. Nullius autem rei eſſe indigentem fas eſt credere ſpiritum ſanctum, ſed ita dictum eſt interpellat, quia interpellare nos efficit, nobisq; interpellandi & gemendi inſpirat affectum. ſicut illud in euangelio, Non enim vos eſtis q loquimini, ſed ſpiritus patris veſtri qui loquitur in vobis. Neq; enim & hoc ita fit de nobis tanq̃ nihil facientibus nobis. Adiutorium ergo ſpiritus ſancti ſic expreſſum eſt, vt ipſe facere diceretur quod vt faciamus fecit. Nam non eſſet intelligendum ſpiritum noſtrum de quo dictum eſt, Interpellat pro nobis gemitibus inenarrabilibus, ſed ſpiritum ſanctum quo noſtra infirmitas adiuuatur, ſatis ipſe demonſtrat Apoſtolus. Inde enim coepit, Spiritus, inquit, adiuuat infirmitatem noſtram. Deinde iſta ſubiũxit, Quid enim oremus ſicut oportet, neſcimus &c. De hoc quippe ſpiritu apertius alibi dicit, Non enim accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterum in timore, ſed accipiſtis ſpiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, abba pater. Ecce hic non dixit quod ipſe ſpiritus clamet orando, ſed in quo clamamus (inquit) abba pater. Alio tamen loco ait. Quoniam filij eſtis, miſit deus ſpiritum filij ſui in corda veſtra clamantem, abba pater. Non hic ait in quo clamamus, ſed ipſum ſpiritum clamantem dicere maluit, quo efficitur vt clamemus: ſicut ſunt illa, Ipſe ſpiritus interpellat gemitibus inenarrabilibus. & ſicut, Spiritus patris veſtri qui loquitur in vobis. Sicut ergo nemo recte ſapit, recte intelligit, recto conſilio ac fortitudine prępualet, nemo ſcienter pius eſt vel pie ſciens, nemo timore caſto deum timet, niſi acceperit ſpiritum ſapientiae & intellectus, cõſilij & fortitudinis, ſcientiae pietatis & timoris dei, nec habet quiſq̃ virtutem veram, charitatem ſynceram, continẽtiam religioſam, niſi per ſpiritum virtutis & charitatis & continentiae, ita ſine ſpiritu fidei non eſt recte quiſpiam crediturus, nec ſine ſpiritu orationis ſalubriter oraturus: non quia tot ſunt ſpiritus, ſed omnia hęc operatur vnus atq; idem ſpiritus diuidens propria vnicuiq; prout vult, quia ſpiritus vbi vult ſpirat, ſed quod fatendum eſt, aliter adiuuat nondum inhabitans, aliter inhabitãs. Nã nõdum inhabitans adiuuat vt ſint fideles: inhabitans adiuuat iam fideles. ¶Quid enĩ oremus ſicut oportet neſcimus, ſed ipſe ſpiritus poſtulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus, quia ipſe interpellat

Spiritum interpellare pro nobis quod ſit.

Luce. xij.

E

Gal. iiij.

Spiritus Sanct. confert omnẽ virtutem quã habet homo.

.i. Cor. xij.
Ioan. iij.

F

Ex ſermone in in epiſtol. Ioan. vi.

interpellat pro ſanctis. Qui eſt ipſe ſpiritus q interpellat p ſanctis, niſi ipſa charitas quę in te per ſpiritum facta eſt? Ideo enim dicit idē Apoſtolus, Charitas dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis. Charitas ipſa gemit, charitas ipſa orat. Contra hanc aures claudere non nouit qui illam dedit. Securus eſto, charitas roget & ibi ſunt aures dei. Rom. v.

¶ Quid enim aliud ſignificat quod dicitur, deum requieuiſſe ab omnibus operibus ſuis quae fecit bona valde, niſi requiem no. ſtram, quam nobis daturus eſt ab omnibus operibus noſtris, ſi & nos bona opera fecerimus? Secundum ipſam figuram locutionis dicit Apoſtolus, Quid enim oremus ſicut oportet, neſcimus. ſed ipſe ſpiritus poſtulat pro nobis gemitibus inenarrabilib⁹. Nō enim ſpiritus ſanctus gemit, quaſi indigeat, aut anguſtias patiatur, q ſecundum deum interpellat pro ſanctis, ſed quia ipſe nos monet ad orandum cum gemimus, quod ipſo mouente nos faciamus, ipſe facere dictus eſt. ſicut dicitur etiam illud, Tentat vos dominus deus veſter, vt ſciat ſi diligatis eum. Non enim vt ſciat ipſe quem nihil latet, ſed vt ſcire nos faciat quantum in eius dilectione profecerimus, tentari nos permittit. Secundum ipſam locutionem dicit & dominus noſter neſcire ſe diem & horam de fine ſeculi. Quid enim poteſt eſſe qd ipſe neſciret? Sed quia hoc vtiliter diſcipulis occultabat, neſcientem ſe eſſe dixit quia illos neſcientes occultando faciebat. Secundum hanc figuram etiam patrem ſolum ſcire dixit ipſum diē, quia eūdē filiū ſcire faceret. Ex lib. contra Manichaeos. Qualiter intelligitur deū requieuiſſe ab operibus. G Deute. xiij.

¶ Sic enim dictum eſt gemitibus interpellat, vt intelligeremus gemitibus interpellare nos facit. Adeſt enim nobis, & infundendo charitatem nobis facit nos interpellare gemitibus. Deniqꝫ alio loco cum dicit Apoſtolus, Clamātem abba pater: alio loco dicit, In quo clamamus abba pater. expoſuit quid ſit clamantē abba pater, dicēdo, in qua clamamus. Ac per hoc quid eſt clamantē, niſi clamare facientē? Do exemplum locutionis huius. Nōne deus omnium eſt praeſcius futurorum? Quis vnqꝫ hoc negabit inſaniens? Tamen ait Apoſtolus, Nūc autem cognoſcentes deū, immo cogniti a deo. Si nunc eos cognouit deus, non eos nouerat, non elegerat, non praedeſtinauerat ante mundi conſtitutionem? Sed ſic dixit, Nunc autem cognoſcentes deum, immo cogniti a deo: vt intelligerent deum feciſſe in eis cogitationē ſuam. Cognoſcentes deum, Quid eſt cognoſcentes deum? Nolite a vobis arrogare, nolite ſuperbire, cogniti eſtis a deo. Quid eſt cogniti eſtis a deo? Cognitores ſuos deus vos fecit. Deus dedit vobis vt eum cognoſcatis. Quomodo eſt & illud, Nunc cognoui quoniam times deum. Qñ obtulit filium ſuum ad holocauſtum Abrahā, dixit ei deus, Nunc cognoui. Ipſa eſt tota dei praeſcientia? Tunc cognouit quando dixit, nunc cognoui? Sed quid eſt nunc cognoui? Nunc te feci cognoſcere. Si ergo has locutiones ſicut libris Ex lib. contra Maximinum. H Cognoſcere deū & cognoſci a deo. I Geneſ. xxij. Cognoſcere ſe ſi

Digitized by Google

diuinis eruditus agnoſceres, de gemitibus illis quibus dictum eſt gemitibus interpellare ſpiritum ſanctum, non eum faceres miſerum. Quid eſt enim aliud ſemper gemens q̄ ſemper miſer? Ideo nos gemimus quia nos miſeri ſumus. Et gratias ſpiritui ſancto, quia charitate æterni ſeculi facit nos gemere, propter quod dictus eſt gemere. Facit nos clamare, propter quod dictus eſt clamamus. Facit nos agnoſcere deum, propter quod dictum eſt, Imma cognita deo. Fecit Abraham deus cognoſcentem, propter quod dixit, nunc modo cognoui. ¶ Iam ante reſponderam ſecundum moré ſcripturarũ, qua locutione ſic dictũ. Et ipſe ſpiritus interpellat gemitibus inenarrabilibus, ne credamus ſpiritum ſanctum nunquã eſſe ſine gemitibus poſſe, quoniam nullus dies, nulla hora, nullum momentum temporis inuenitur quo non a ſanctis orationes deo vbicunq; fundantur, ab alijs hic ab alijs alibi, cum tamen ab orationibus ſanctorum nullum ſit tempus immune. quandoquidem diebus & noctibus, cũ alij cibo accepto reficiuntur, alij quodlibet aliud agunt, alij dormiunt, non vtiq; deſunt quos deſiderium ſanctum orare compellat. Ita fit vt ſpiritus ſanctus qui vbiq; omnibus adeſt, aliquantulum ceſſare a gemitibus non ſinatur, quod eſt extremæ miſeriæ, cum pro quibuſcunq; orationibus cogitur gemere. Niſi gemitibus inenarrabilibus interpellare, ſic intelligatur vt dixi, id eſt qui a gemitibus ſanctorum deſideriorum interpellare ſanctos facit, quibus affectum pium gratiæ ſpiritalis infundit. Sed cum ſimules locutionum modos quando per efficientem ſignificatur id quod efficitur, ſicut frigus pigrum dicimus quia pigros facit, & diem triſtem vel lætum qui triſtes vel lætos facit, etiam de ſcripturis ſanctis commemorauerim vbi dicit ad Abraham, nunc cognoui: quod nihil aliud eſt quam nunc vt cognoſceres feci. Non enim nunc deus dicendus eſt cognouiſſe, quod antequam fieret nunq̃ potuerit ignorare. ¶ Beata vita quærenda eſt, hæc a domino deo petenda. Quid ſit beatum eſſe, a multis multa ſunt diſputata. Sed nos ad multos & ad multa vt quid imus? Breuiter in ſcriptura dei veraciterq; dictum eſt, Beatus populus cuius eſt dominus deus ipſius, In ipſo populo vt ſimus atq; ad eum contemplandum & cum eo ſine fine viuendum peruenire poſſimus, finis præcepti eſt charitas de corde puro & conſcientia bona & fide non ficta. In eiſdem tribus pro conſcientia bona, ſpes poſita eſt. Fides ergo & ſpes & charitas ad deum perducunt orantem, hoc eſt credentem, ſperantem, deſiderantem, & quæ appetat a domino in dominica oratione conſiderantem. Adhuc eſt fortaſſe quod quæras, cur Apoſtolus dixerit, Quid enim oremus ſicut oportet neſcimus. Neq; enim vllo modo credendum eſt vel ipſum, vel quibus iſta dicebat dominicam neceſſe orationem. Cur ergo putamus hæc enim dixiſſe quod nec temere potuit, nec mendaciter

In libr. contra Maximi. ij.

A

Spiritus ſanctus quotidie gemitus noſtros habet.

B

In libro ad Probam de orando deo.

Quid ſit beatũ eſſe.

Beatitudo in quo conſiſtit.

b'r terēniſſ qa moleſtiæ tribulationesq3 tēporales plerūq3 ꝓſunt vel ad ſanandū3 tumorē ſupbiæ, vel ad ꝓbādā exercēdaq3 patiētiā, cui ꝓbatæ & exercitatæ clarior merces ſuperiorq3 ſeruatur, vel ad quæcūq3 flagellāda & abolēda peccata? Tñ nos neſcientes qd iſta proſint, ab omni optamus tribulatiōe liberari. Ab hac ignorātia nec ſeipſum. Apls oſtendit alienū, niſi forte qd oraret ſicut oportet ſciebat, quādo magnitudine reuelationū ne extolleretur datus eſt illi ſtimulus carnis angelus ſatanæ qui eum colaphizaret. Propter qđ ter dñm rogauit vt eū auferret ab eo, vtiq3 ſicut oportet neſciens qd oraret. Deniq3 dei reſponſum cur nō fieret quod vir tātus orabat, & quare fieri nō expediret, audiuit. Sufficit tibi gratia mea, nā virtus in infirmitate perficitur. In his ergo tribulationibus q̄ poſſunt & ꝓdeſſe & nocere, qd oremus ſicut oportet, neſcimus: & tamē qa dura, qa moleſta, qa cōtra ſenſum noſtræ infirmitatis ſunt, vniuerſali humana volūtate, vt a nobis hæc auferantur oramus. Sed hoc deuotionis debemus domino deo noſtro, vt ſi ea nō abſtulerit, nō ideo nos ab eo negligi exiſtimemus. ſed potius pia patientia malorū bona ſperamus ampliora. Sic enim virtus in infirmitate perficitur. Nonnullis quippe impatiētibus dominus deus quod petebāt cōceſſit iratus, ſicut cōtra Apoſtolo negauit propitius. Nam legimus Iſraelitas quid & quō rogauerint & acceperint: ſed expleta concupiſcentia, impatientia eſt grauiter caſtigata. Dedit & regem petentibus ſecundum cor eorum ſicut ſcriptum eſt, non ſecundum cor ſuum. Dedit etiam quod & diabolus poſtulauit, vt probandus eius famulus tentaret. Exaudiuit rogantes & immundos ſpiritus vt in multos ſpūs legio dæmonum mitteretur. Hæc ſcripta ſunt ne forte quiſquam magni pendat ſi fuerit exauditus, cum aliquid impatienter petit qđ non impetrare plus proſit, aut ſi abijciat & de diuina erga ſe miſeratione deſperet, ſi non exaudiatur, cum forte aliquid petit qđ accipiendo affligatur atrocius, vel ea proſperitate corruptus penitus euertatur. In talibus ergo quid oremus ſicut oportet, neſcimus. Vnde ſi aliquid contra quod oramus acciderit, patienter ferendo, & in omnibus gratias agendo, hoc potius oportuiſſe qđ dei non qđ noſtra voluntas habuit. minime dubitare debemus. Nā & huiuſmodi exēplū præbuit nobis ille mediator, q dum dixiſſet. Pater ſi fieri poteſt tranſeat a me calix iſte: humanam in ſe voluntatem ex hominis ſuſceptione transformans, continuo ſubiecit, Verumtamen non quod ego volo, ſed quod tu vis pater. Vnde merito per vnius obedientiā, iuſti conſtituuntur multi. Quiſq3 autē vnā illam petit a domino & hāc reqrit, certus ac ſecurus petit, nec timet ne fore obſit cū acceperit, ſine q̄ nihil ꝓdeſt quicqd aliud ſicut oportet acceperit. Ipſa eſt enim vna vera & ſola beata vita, vt cōtēplemur domini delectationē in æternū immortales atq3 incorruptibiles corpore & ſpū. Veritatē qm ipſa eſt pax

C

ij. Cor. xij.

Ibidem.

Patientia in tribulatione.

Deus quibuſdā tribuit iratus

D

Matt. xxvi.

E

Vita beata quæ ſit.

quæ ꝓcellit omnem intellectum, etiam ipſam in oratione poſce
do quid oremus ſicut oportet neſcimus. Quod enim ſicuti eſt co-
gitare nõ poſſumus, vtiq; neſcimus, ſed quicquid cogitanti oc-
currit abijcimus, reſpuimus, improbamus. non hoc eſſe quod q̃-
rimus nouimus, quamuis illud quale ſit nondum nouerimus.

Ignorantia docta. Eſt ergo in nobis quędam (vt ita dicam) docta ignorantia, ſed do
cta ſpiritu dei, qui adiuuat infirmitatem noſtram. Nã cũ dixiſſet
Apoſtolus, Si enim quod non videmus ſperamus, per patientiã
expectamus, ibi ſubiecit, Similiter & ſpiritus adiuuat infirmitatẽ
noſtram. Quid enim oremus ſicut oportet neſcimus: ſed ipſe ſpi
ritus interpellat gemitibus inenarrabilibus. Quia autem ſcruta-
tur corda, ſcit quid ſapiat ſpiritus, quia ſecundum deum inter-
pellat pro ſanctis. Quod non ſic eſt intelligendum, vt exiſtime-
mus ſpiritum ſanctum dei qui in trinitate incommutabilis eſt
F deus, & cum patre & filio vnus deus, tanquam aliquem qui non
Deute. xiij. ſit quod deus eſt deum interpellare pro ſanctis. Dictum eſt quip-
pe interpellat pro ſanctis, quia interpellare ſanctos facit. ſicut di-
ctum eſt, Tentat vos dominus deus veſter, vt ſciat ſi diligitis eũ,
hoc eſt vt ſcire vos faciat. Interpellare itaq; ſanctos facit gemiti-
bus inenarrabilibus inſpirans eis deſiderium etiam adhuc in co
gnitę tantę rei, quam per patientiam expectamus. Quomodo
enim narretur, quando deſideratur quod ignoratur? Nam vtiq; ſi
omnimodo ignoraretur non deſideraretur. Et rurſus ſi videretur,
non deſideraretur nec gemitibus quæreretur.

Ex tracta. euangelij ſecundum Ioan. vi. ¶ Quia ergo in Chriſto vos amamus, in Chriſto nos redamate,
& amor noſter pro inuicem gemat ad deum. Ipſe enim gemitus
Gemitus colũbæ eſt in amore. columbæ eſt. Si ergo gemitus columbæ eſt, quod omnes noui-
mus, gemunt autem columbæ in amore, audite quid dicat. Apo
ſtolus, & nolite mirari quia columbæ ſpecie voluit demonſtrarẽ
ſpiritus ſanctus. Quid enim oremus ſicut oportet neſcimus, ſed
ipſe ſpiritus interpellat gemitibus inenarrabilib⁹. Quid ergo frã
tres mei hoc dicturi ſumus quia ſpiritus gemit, vbi perfecta &
æterna beatitudo eſt et cum patre & filio? Spiritus enim ſanctus
deus: ſicut dei filius deus, & pater deus. Ter dixit deus, ſed non di
Vnus deus non tres dij, ſed ter dicitur deus. xit tres deos. Magis enim deus ter quam dij tres, quia & pater &
filius & ſpiritus ſanctus vnus deus. Hoc optime noſtis. Non ergo
G ſpiritus ſanctus in ſemetipſo apud ſemetipſum in illa trinitate,
in illa beatitudine, in illa æternitate ſubſtantiæ gemit, ſed in no
bis gemit, quia nos gemere facit. Nec parua res eſt quod nos do-
cet ſpiritus ſanctus gemere. Inſinuat enim nobis quia peregrina
mur, & docet nos in patriam ſuſpirare, & ipſo deſiderio gemimus.
Cui bene eſt in hoc ſeculo, immo qui putat quod ei bene ſit, qui
letitia rerum carnalium & abundantia temporalium & vana fœ
licitate exultat, habet vocem corui. Vox enim corui clamoſa eſt
Corui vox. nõ gemebunda. Qui autem nouit in preſſura ſe eſſe mortalitatis

Digitized by Google

huius, peregrinari ſe a domino, nondum tenere illam perpetuā quę nobis promiſſa eſt beatitudinem, ſed habere illam in ſpe, habituros in re cum dominus venerit in manifeſtatiōe præclarus, qui prius venit in humilitate occultus, qui hæc nouit gemit. Et quamdiu propter hoc gemit, bene gemit. Spiritus docuit illum gemere. A columba gemere didicit. Multi enim gemunt in infœlicitate terrena, vel quaſſati damnes, vel ægritudine corporis prægrauati, vel carceribus incluſi, vel cathenis colligati, vel fluctibus maris iactati, vel aliquibus inimicorum inſidijs circumſepti. Gemunt, ſed non columbę gemitu gemunt, nō amore dei gemūt, non ſpiritu gemunt. A deo tales cum f erint ab ipſis preſſuris liberati exultant in grandibus vocibus: vbi apparet qꝛ corui ſunt, non columbæ. Merito de arca miſſus eſt coruus, ⁊ nō eſt reuerſus. Miſſa eſt columba, ⁊ reuerſa eſt. Illas duas aues miſit Noe, habebat ibi coruum, habebat ibi columbam. Vtrunq; hoc genus arca illa continebat. Et ſi arca figurabat eccleſiam, videtis vtiq; quia neceſſe eſt vt in iſto diluuio ſeculi vtrunq; genus contineat eccleſia ⁊ coruum ⁊ columbam. Qui ſunt corui? Qui ſua quærunt. Qui columbę? Qui ea quæ Chriſti ſunt, q̄runt. ¶ Quid oremus ſicut oportet neſcimus, ſed ipſe ſpiritus interpellat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Quid eſt ipſe ſpiritus interpellat, niſi interpellare facit? Gemitibus inenarrabilibus, ſed veracibus: quoniam veritas eſt ſpiritus. Ipſe eſt enim de quo alio loco dicit, Miſit deus ſpiritum filij ſui in corda noſtra clamantem, abba pater. Et hic quid eſt clamantem, niſi clamare facientem, tropo illo quo dicimus lætum diem, quia lætos facit? Quod alibi manifeſtat, vbi dicit, Non enim accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterum in timore, ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus abba pater. Ibi dixit clamantem, hic vero in quo clamamus aperiens videlicet quomodo dixerit clamantem, id eſt ſicuti iam expoſui, clamare facientem. Vbi intelligimus ⁊ hoc ipſum eſſe donum dei, vt veraci corde ⁊ ſpiritaliter clamemus ad deum. Attendat ergo quomodo falluntur qui putant a nobis eſſe, non dari nobis vt petamus, quæramus, pulſamus: ⁊ hoc eſſe dicunt quod gratia præceditur merito noſtro, vt ſequatur illa, cū accipimus petentes, ⁊ inuenimus quærentes, aperiturq; pulſantibus: nec volunt intelligere etiam hoc diuini eſſe muneris vt oremus, hoc eſt petamus quæramus atq; pulſamus. Accipimus enim ſpiritum adoptionis filiorū, in quo clamamus, abba pater. ¶ In his ergo tēporibus fratres admonemus vos ⁊ exhortamur in domino vt non petatis aliquid quaſi fixum, ſed quod vobis deus expedire ſcit. Quid enim vobis expediat omnino nō ſcitis. Aliquando quod putatis prodeſſe, obeſt, ⁊ quod putatis obeſſe, prodeſt. Aegri enim eſtis, Nolite medico dictare quæ vobis medicamenta velit apponere. Si doctor gētium Paulus Apoſtolus

Columbæ gemitus.

Gene. viij.

Arca Noe eccleſiam deſignabat.

Ex libro de bono perſeuerātiæ.

Gala. iiij.

Clamor ad deū ⁊ eum precari ex gratia proficiſcitur.

A

Ex tract. in pſ. liij.

Neſcimus qđ expediat.

Digitized by Google

dicit, Quid enim oremus ſicut oportet neſcimus. quanto ma-
gis nos? Qui tamen cũ ſibi videretur etiã ipſe prudenter orare vt
ab eo auferretur ſtimulus carnis angelus ſatanæ qui cũ colaphi-
zauit ne in magnitudine reuelationum extolleretur, quid audi-
uit a domino? Nunquid factũ eſt quod volebat? Non, vt fieret qđ
expediebat. Quid ergo audiuit a domino? Ter, inquit, dominum
rogaui vt auferret eum a me: & dixit mihi, Sufficit tibi gratia mea
nam virtus in infirmitate perficitur. Ego medicamentum ad vul
nus poſui quando auferẽdum: ſit noui. Non recedat ægrotus a ma
nibus medici, non det conſilium medico. Ita ſunt omnia iſta
temporalia. Tribulationes ſunt, ſi bene colis dominum noue-
ris quia nouit quid cui expediat. Proſperitates ſunt, magis caue
ne ipſæ corrumpant animam tuam, vt ab eo qui hæc dedit re-
cedat. Scimus autem quoniam diligẽtibus deum omnia coope-
rantur in bonũ his qui ſecundum propoſitum vocati ſunt ſancti.

Ex libr. de corre ptione & gratia

¶ Apoſtolus his cum dixiſſet, Scimus quoniam diligentibus
deum omnia cooperantur in bonum, ſciens nõnullos diligere
deum, & in eo bono vſq; in finem non permanere, mox addidit.
His qui ſecundum propoſitum vocati ſunt. Hi enĩ in eo qđ dili-
gũt deũ permanent vſq; in finẽ, & qui ad tempus inde deuiãt re-
uertuntur, vt vſq; in finem perducant qđ in bono eſſe cœperũt.
Oſtendens autẽ qđ ſit ſecundum propoſitum vocari, mox addidit,
Quoniam quos ante præſciuit & prædeſtinauit conformes fieri
imaginis filij eius, vt ipſe ſit primogenitus in multis fratribus.
Quos autem prædeſtinauit, illos & vocauit, ſcilicet ſecundum
propoſitum: quos autẽ vocauit, ipſos & iuſtificauit, quos autẽ iuſtificauit
illos & glorificauit. Illa oĩa iã facta ſunt: præſciuit, prædeſtinauit, vo-
cauit, iuſtificauit, quoniam & omnes iam præſciti ac prædeſtina-
ti ſunt, & multi iam vocati atq; iuſtificati. Quod autem poſuit
in fine, Illos & glorificauit: ſi quidem illa gloria eſt hic intelli-
genda de qua idem dicit. Cum Chriſtus apparuerit vita no-
ſtra, tunc & vos cum illo apparebitis in gloria: nondum factum
eſt, quamuis & illa duo, id eſt vocauit & iuſtificauit, non omni-
bus facta ſint: de quibus dicta ſunt, Adhuc enim vſq; in finem
ſeculi multi vocandi & iuſtificandi ſunt, & tamen verba præte-
riti temporis poſuit de rebus etiam futuris, tanquam iam fecerit
deus q iã vt fierẽt ex æternitate diſpoſuit. Ideo de illo dicit & Pro-
pheta Eſaias, Qui fecit q futura ſunt. Quicũq; ergo in dei prouidẽ-
tiſſima diſpoſitione præſciti, prædeſtinati, vocati, iuſtificati, glorifica-
ti ſunt, nõ dico etiã nondum renati, ſed etiam nondum nati,
iam filij dei ſunt, & omnino perire non poſſunt. Talibus deus di
ligentibus eũ omnia cooperantur in bonum. Vſq; adeo pror-
ſus omnia, vt etiam ſi qui eorum deuiant & exorbitant, etiam
hoc ipſum eis faciat proficere in bonum, quia humiliores redeũt
atq; doctiores. Diſcunt enĩ in ipſa vita iuſta cum tremore ſe exul-

Margin notes: ij. Cor. xij. — Vocati ſecun- dum propoſitum. — Coloſ. iij. — Prouidentiæ dei certitudo.

facere debere, non ſibi arrogando tanquam de ſua virtute fiduciā permanendi, nec dicendo in abundantia ſua, Non mouebor in aeternum. Propter quod eis dicitur. Seruite domino in timore, et exultate ei cum tremore, nequando iraſcatur dominus et pereatis de via iuſta. Neq3 enim ait, et non veniatis ad viā iuſtam, ſed pereatis (inquit) de via iuſta. Quid oſtendens niſi eos eſſe cōmonitos qui iam ambulant in via iuſta, vt in timore deo ſeruiant, id eſt non altum ſapiant, ſed timeant. Quod ſignificat nō ſuperbiant, ſed humiles ſint. Vnde alibi dicit, Non alta ſapientes, ſed humilibus conſentientes. Exultent deo, cum tremore in nullo gloriantes, quando noſtrum nihil ſit, vt qui gloriatur in domino glorietur: ne pereant de via iuſta, in qua non ambulare coeperunt deum ſibi hoc ipſum aſſignant quod in ea ſunt. His verbis vſus eſt Apoſtolus. vbi ait, Cum timore ac tremore veſtram ipſorum ſalutem operamini. Et oſtendens quare cū timore et tremore. Deus eſt enim, inquit, qui operatur in nobis et velle et operari pro bona voluntate. ¶Quamuis enim et ipſa mors carnis de peccato primi hominis originaliter venerit, tamen bonus eius vſus glorioſiſſimos martyres fecit. Et ideo non ſolum ipſa, ſed omnia ſeculi huius mala, labores, doloresq3 hominum, quamquam de peccatorum et maxime de peccati originalis meritis veniant, vnde facta eſt et ipſa vita vinculo mortis obſtricta, tamen et remiſſis peccatis remanere debuerūt cum quibus homo pro veritate certaret, et vnde exerceretur virtus fidelium, vt nouus homo per teſtamentum nouum inter mala huius ſeculi nouo ſeculo praepararetur, miſeriam quam meruit vita iſta damnata ſapienter tolerans, et qua finietur prudenter gratulans: beatitudinem vero quam vita futura ſine fine habitura eſt, fideliter et patienter expectans. Diabolus vero a dominatu et cordibus fidelium foras miſſus, in quorum damnatione atq3 infidelitate licet damnatus etiam ipſe regnabat, tantum pro conditione carnis mortalitatis huius aduerſari ſinitur, quātū eis expedire nouit de quo ſacrae literae ſonant per os Apoſtoli, Fidelis deus qui non permittet vos tentari ſuper id quod poteſtis: ſed faciet cum tentatione etiam prouentum vt poſſitis ſuſtinere. Proſunt autem iſta mala quae fideles pie perferunt, vel ad emendanda peccata, vel ad exercendā pbādāq3 iuſtitiam, vel ad demonſtrandam vitae huius miſeriam, vt illa vbi erit beatitudo vera atq3 perpetua, et deſideretur ardētius, et inſtantius inquiratur. Sed circa eos iſta ſeruantur, de qbus Apl's dicit, Scimus quoniā diligētibus deū omnia cooperantur in bonū, his q ſecundū ꝓpoſitum vocati ſunt ſancti. Horū praedeſtinatorū nemo cū diabolo perit, nemo vſq3 ad mortem ſub diabolo recte remanebat. ¶Hinc aliīq3 boni quare malibus affliguntur malis, ſīle habuit Iob, vt ſibi ipſe humanus animus ſit ꝓbatus et cognitus quanta uirtute pietatis gratis deū diligat. Quib9 recte cō

Pſ. 2. b

Roma. xij.

Ex lib. de ciuit. xiij.

Mors martyribus vtilis fuit.

E

Labores et mala q procedunt de originali pctō cur maneant remiſſo peccato.

i. Cor. x.

Mala noſtra ad qd proſunt.

Digitized by Google

fidelitatis atq; perſpectus attende vtrum aliquid mali acciderit fi delibus & pijs quod eis non in bonum verteretur. Niſi forte putan dum eſt apoſtolicam illam vacare ſententiā, vbi ait, Scimus quō diligentibus deum omnia cooperantur in bonum. Amiſerunt omnia quæ habebant: Nunquid fidem? nunquid pietatē? nunqd interioris hominis bona, qui eſt ante deum diues? Hæ ſunt opes Christianorum, quibus opulentus dicebat Apoſtolus, Eſt autem q̄ſtus magnus pietas cū ſufficientia. Nihil enim attulimus in hūc mundum, ſed nec auferre aliquid poſſumus. Habentes autem victum & tegumentum his contenti ſimus. Nam qui volunt diuites fieri incidunt in tentationem & laqueū diaboli, & deſideria multa inutilia, & noxia, quæ mergunt homines in interitum & perditionem. Radix enim eſt omnium malorum auaritia: quam quidam appetentes a fide pererrauerunt & inſeruerunt ſe doloribus multis. Nam cum dixit, Qui volunt diuites fieri incidunt in tentationem &c. profecto, in diuitijs cupiditatem reprehendit non facultates. de qua pręcipit alibi dicens, Præcipe diuitibus huius mūdi, non ſuperba ſapere, neq; ſperare in incerto diuitiarum: ſed in deo viuo qui præſtat nobis omnia abundanter ad fruendum. Benefaciant, diuites ſint in operibus bonis, facile tribuant, communicent, theſaurizent ſibi fundamentum bonum in futurū vt apprehendant veram vitam.

1 Timo. vi.
Ibidem
Cōtra auaritiā.

¶ Qui voluntatem dei ſequuntur, non voluntatem ſuam ſequī deum volunt, illum faciunt præcedentem & ſe ſequentes, non aūt ſe præcedentes & illum ſequentem, & in omnibus bonum eius inueniunt, ſiue emendantem, ſiue conſolantem, ſiue exercentem, ſiue coronantem, ſiue purgantem, ſiue illuminantem. ſicut Apoſtolus ait, Scimus quia diligentibus deū omnia cooperantur in bonum.

Ex tracta. ps. cxxiiij. Volūtatem dei ſequentes deū ꝑcedere faciunt

¶ Animam Chriſtianam recte facit mala huius mundi tolerabilia ducere ſpes futuri. Sic enim vſu quodam bono conuertunē in bonum, dum non augent noſtram concupiſcentiam, ſed exercent patientiam. de qua re Apoſtolus ait, Scimus quoniam diligentibus deum, omnia cooperantur in bonum. Omnia, inquit. Non ſolum ergo illa quæ appetuntur vt ſuauia, verum etiam illa quæ vt moleſta vitantur, quando alia ſic ſumimus ne capiamur, alia ſic ferimus ne frangamur. & ſecundum pręcepta diuina in oībus gratias agimus ei, de quo dicimus, Benedicam dominum in omni tempore, ſemper laus eius in ore meo. Et bonū mihi quōm humiliaſti me vt diſcam iuſtificationes tuas. Neq; enim reuera ſi fallacis proſperitatis ſemper hic tranquillitas arrideret, anima humana portum illum verę certęq; tranquillitatis appeteret.

Ex epiſtola ad Probam. Spes futuri facit tolerare pręſentia.
H
ps. xxxiij.
ps. cxviij.

¶ Sine domino vel operante vt velimus, vel cooperante cum volumus, ad bona pietatis opera nihil valemus. De operante illo vt velimus dictū eſt, Deus eſt enī q̄ operaē in nobis & velle. De operante illo cū iā volumus & volendo agimus. Scimus eñ, inq̄t, quōm

Ex lib. de gratia & libero ar. Sine deo nihil poſſumus pietatis.

Digitized by Google

diligentibus deum omnia cooperantur in bonum. Quid eſt omnia, niſi & ipſas terribiles ſæuaſq; paſſiones? Sarcina quippe quæ infirmitati grauis eſt, leuis efficitur charitati. Talibus enim dominus dixit eſſe ſuam ſarcinam leuem, qualis Petrus fuit cum paſſus eſt pro Chriſto, non qualis fuit quando negauit Chriſtum.

¶ Hæreticorum quoq; inquietudine vt ſcripturas vigilantius perſcrutemur, vnde ne ouili Chriſti noceant eis poſſit occurri, tanq; de ſomno ignauię noſtra excitatur induſtria: Ita per multiplicem gratiam Saluatoris etiam quod inimicus machinatur in perniciem, Deus conuertit in adiutorium quoniam diligentibus deum omnia cooperantur in bonum.

Ex epiſtola ad Sixtum pr. Hæretici pelliſſe fidelib. ignauiā.

Nam quos præſciuit, & prædeſtinauit conformes fieri imaginis filii ſui, vt ſit ipſe primogenitus in multis fratribus. A

INimici eccleſiæ quolibet errore cæcentur vel malitia deprauentur, ſi accipiunt poteſtatem corporaliter affligendi, exercent eius patientiam. Si tantummodo male ſentiendo aduerſantur, exercent eius ſapientiam, & vt etiam inimici diligantur exercent eius beniuolentiam, quia deus his qui diligunt eum oīa cooperatur in bonum. ¶ Certus eſt ergo dei pręſcientię definitus numerus, & multitudo ſanctorum, quibus diligentibus deum, quod eis donauit per diffuſum in cordibus eorum ſpiritum ſanctum, omnia cooperantur in bonum, his qui ſecundum propoſitum vocati ſunt ſancti. Quoniā quos ante pręſciuit, & prędeſtinauit conformes fieri imaginis filij ſui, vt ſit ipſe primogenitus in multis fratribus. Quos autem prędeſtinauit illos & vocauit. Hic ſubaudire debemus ſecundum propoſitum. Sunt enim & alij vocati, ſed non electi, ac per hoc non ſecundum propoſitum vocati. Quos aūt vocauit, hoc eſt ſecundum propoſitum, illos & iuſtificauit: quos aūt iuſtificauit, illos & glorificauit. Hi ſunt filij pmiſſionis, hi ſunt electi, qui per electionē gratiæ, ſalui fiunt. Hęc ſunt vaſa miſericordiæ, in quibus deus & per vaſa irę notas facit diuitias gl'iæ ſuæ.

Ex lib. Sāctorū Proſperi. Inimici eccleſię aſſunt eidem. Ex lib. ad paulī Nolanū ep̄m. Numero ſanctorū dei pręſcientię certus eſt.

Nam quos pręſciuit, & prędeſtinauit conformes fieri imaginis filij ſui, vt ſit ipſe primogenitus in multis fratribus. B

¶ Prędeſtinatio eſt gratiæ pręparatio, quę ſine præſcientia non poteſt eſſe, poteſt autem eſſe ſine prædeſtinatione pręſcientia. Prædeſtinatione quippe deus ea pſciuit quę fuerat ipſe facturus; vnde dictū eſt, fecit quæ futura ſunt. Præſcire aūt potens eſt & quæ non facit, ſicut q̄cunq; pcā. Quia & ſi ſunt q̄dā q̄ ita pcā ſunt, vt pœnæ ſint & pctōrū, vn̄ dictū, Tradidit illos deus in reprobā mentē, vt faciant q̄ non conueniunt: non ibi pcm̄ dei eſt, ſed iudiciū. Quo circa prędeſtinatio dei q̄ in bono eſt, gratiæ eſt vt dixi pparatio, gratia vero eſt ipſius prædeſtinationis effectus.

Ex lib. de pdeſtinatiōe ſcōrū. Prædeſtinatio quid ſit. Rom. 1.

¶ Hęc eſt pdeſtinatio ſanctorū, nihil aliud, pſcia: ſcz & pręparatio

Ex li. de bono perſeuerantiæ. Prædeſtinatio.

beneficiorum dei, quibus certiſſime liberantur quicunqȝ liberan‑tur. Cęteri autem vbi niſi in maſſa perditionis iuſto diuino iu‑dicio relinquuntur?

De libro de ci‑uitate dei. xxij.
Rom. xij.

¶ Quod ergo ait prædeſtinatos cõformes fieri imaginis filij dei, põt ſecundum interiorem hominem intelligi. Vñ nobis alio lo‑co dicit, Nolite conformari huic ſeculo, ſed reformamini in no‑uitate mentis veſtræ. Vbi ergo reformamur ne conformemur huic ſeculo, ibi conformamur dei filio. Poteſt ⁊ ſic accipi, vt quę‑admodum nobis ille mortalitate, ita nos illi efficiamur immor‑talitate conformes. quodquidem ⁊ ad ipſam reſurrectionem cor‑porum pertinet.

De libro de tri‑nitate. xiiij.

¶ Quos aũt preſciuit, inquit, ⁊ prędeſtinauit con‑formes fieri imaginis filij ſui, vt ſit ipſe primogenitus in multis fratribus. Primogenitus vtiqȝ a mortuis, ſecundum eundẽ Apo‑ſtolum. Qua morte ſeminata eſt caro eius in contumelia, reſurre‑xit in gloria. Scđm hanc imaginem filij ſui, cui per immortalita‑tem conformamur in corpore, etiam illud agimus, quod item di‑cit idem Apoſtolus,

I. Cor. xv.

Sicut portauimus imaginem terreni porte‑mus etiam imaginem eius qui in cœlo eſt, vt ſcilicet qui ſecun‑dum Adam mortales fuimus, ſecundum Chriſtum immortales nos futuros fide vera ⁊ ſpe certa firmaqȝ teneamus. Sic enim nũc eandem imaginem portare poſſimus nondum in viſione, ſed in fide: nondum in re, ſed in ſpe. de corporis quippe reſurrectione tũc loquebatur Apoſtolus. cum hæc diceret.

De ſermone de ſymbo.
Fratres Chriſti.

¶ Secundum id ꝙ vnigenitus eſt, non habet fratres, ſecundum id autem ꝙ primogenitus eſt fratres vocare dignatus eſt omnes qui poſt eius ⁊ per eius primatum in dei gratiam renaſcuntur ꝑ ado‑ptionem filiorum, ſicut apoſtolica diſciplina commendat.

De libro de bo‑no pſeuerãtiæ.
D
Rom. xi.

¶ Iſta igitur ſua bona quibuſcunqȝ deus donat, proculdubio ſe do‑naturum eſſe preſciuit ⁊ in ſua preſcientia præparauit. Quos ergo prædeſtinauit ipſos ⁊ vocauit, vocatione illa de qua dictum eſt, ſi‑ne pœnitentia ſunt dona ⁊ vocatio dei. Namqȝ in ſua quæ falli mutariqȝ non poteſt præſcientia opera ſua diſponere, id omnino nec aliud quicquam eſt ꝙ̄ prædeſtinare.

Quos autẽ prædeſtinauit, hos & vocauit: & quos vocauit, hos & iuſtificauit: quos autem iuſtificauit, illos & magnificauit. Quid ergo dicemus ad hæc? Si deus pro nobis, quis contra nos? Qui etiam proprio filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradi‑dit illum, quomodo non etiam cum illo omnia no‑bis donauit? Quis accuſabit aduerſus electos dei? Deus qui iuſtificat. Quis eſt qui cõdemnet? Chriſtus Ieſus qui mortuus eſt, immo qui & reſurrexit.

Digitized by Google

Iſta ſanctificatio conceditur iuſtis, ſed vt iuſtificentur præcedit vocatio, quæ non eſt meritorum, ſed gratiæ dei. Omnes enim peccauerunt & egent gloria dei. Quos enim vocauit, hos & iuſtificauit. Quos autem iuſtificauit, hos & glorificauit. Quia ergo vocatio non meritorum noſtrorum, ſed miſericordiæ & beniuolentiæ dei eſt, ſubiecit dicens, Domine vt ſcuto bonæ voluntatis tuæ coronaſti nos. Bona etenim voluntas dei præcedit bonam voluntatem noſtram vt peccatores vocet ad pœnitentiam. Et ipſa ſunt arma quibus expugnatur inimicus, contra quem dicitur, Quis accuſabit aduerſum electos dei? Et ſi deus pro nobis quis aduerſus nos? Qui vnigenito filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum. ¶ Si enim cum adhuc inimici eſſemus, Chriſtus pro nobis mortuus eſt, multo magis reconciliati ſalui erimus ab ira ipſum. Hoc eſt inuictiſſimum ſcutum in quo repellitur inimicus deſperationem ſalutis ſuggerens multitudine tentationum & tribulationum. ¶ Si enim ad æternam beatamque tendimus vitam primitus noſtra peccata damnando, deinde bene viuendo, vt poſt vitam condemnatam malam, & geſtam bonam, mereamur æternam. Secundum propoſitum enim occultiſſimæ iuſtitiæ bonitatiſque ſuæ deus quos prædeſtinauit illos & vocauit, & quos vocauit ipſos & iuſtificauit, quos autem iuſtificauit, ipſos & glorificauit. Prædeſtinatio noſtra non in nobis facta eſt, ſed in occulto apud ipſum in eius præſcientia. Tria vero reliqua in nobis fiunt, vocatio, iuſtificatio, glorificatio. Vocamur prædicatione pœnitentiæ. Sic enim cœpit dominus euangelizare, Agite pœnitentiam, appropinquabit enim regnum cœlorum. Iuſtificamini in vocatione miſericordiæ & timore iudicii. Hinc eſt quod dicitur, Deus in nomine tuo ſaluum me fac, & in virtute tua iudica me. Non timet iudicari qui impetrauerit ante ſaluari. Vocati renunciamus diabolo per pœnitentiam, ne ſub iugo eius remaneamus. Iuſtificati ſanamur per miſericordiam, ne iudicium timeamus. Glorificati tranſimus in vitam æternam. Ad hoc pertinere arbitror quod dominus dicit, Ecce eiicio dæmonia, & ſanitates perficio hodie & cras, & tertia conſummor. Quod etiam in triduo ſuæ paſſionis, & dormitionis, & euigilationis oſtendit. Crucifixus eſt enim & ſepultus, & reſurrexit. In cruce de principibus & poteſtatibus triumphauit, in ſepulchro requieuit, in reſurrectione exultauit. Pœnitentia cruciat, iuſtitia tranquillat, vita æterna glorificat.

¶ Intelligamus ergo vocationem qua fiunt electi, non qui eliguntur, quia crediderint, ſed qui eliguntur vt credant. Hanc enim & ipſe dominus ſatis aperit vbi dicit, Non vos me elegiſtis, ſed ego elegi vos. Nam ſi propterea electi erant quia crediderant, ipſi eum prius elegerant credendo in eum vt eligi mererentur. Auſert hoc omnino qui dicit, Non vos me elegiſtis, ſed ego elegi vos. Et ipſi quidem procuidubio elegerunt eum quando crediderunt in

Ex tract. in ps. v. Rom. iij. B C D
Rom. v. Remedium contra deſperationem.
Ex tract. in ps. cl. Via ad æternam vitam. E
Matth. iij. ps. liij.
Luc. xiij. F
Ex lib. de prædeſtinatione ſanctorum. Vocatio electorum. Ioan. xv. G

eum. Vnde non ob aliud dicit, Non vos me elegiſtis, ſed ego elegi
Ephes. I. vos, niſi quia non elegerunt vt eligeret eos: ſed vt eligerent eum elegit eos, quia miſericordia eius præuenit eos ſecundũ gratiam, non ſecundũ debitũ. Hæc eſt immobilis veritas prædeſtinationis & gratiæ. Nã quid eſt qđ ait Apoſtolus, Sicut elegit nos in ipſo ante mundi conſtitutionẽ? Quod profecto ſi propterea dictũ eſt quia præſciuit deus credituros non quia facturus fuerat ipſe credentes, cõtra illam præſcientiã loquitur filius dicens, Non vos me elegiſtis ſed ego elegi vos, cũ hoc potius præſciuerit deus q̃ ipſi eũ fuerãt electuri vt ab illo eligi mererentur. Electi ſunt itaq; ante mundi cõſtitutionẽ ea prædeſtinatiõe in qua deus ſua facta futura præſciuit. Electi ſunt autẽ de mundo ea vocatione, qua deus id quod prędeſtinauit
H impleuit. Quos enim prędeſtinauit ipſos & vocauit, illa ſcilicet
Ex tracta. vocatione ſecundum propoſitum. Non ergo alios, ſed quós prędeſtinauit
euangelij ſcđm ipſos & vocauit: nec alios, ſed quos ita vocauit ipſos & iu-
Ioannẽ. xlij. ſtificauit: nec alios, ſed quos prædeſtinauit, vocauit, iuſtificauit, ipſos & glorificauit. ¶ Nouit dominus qui ſunt eius. Nouit præſcitos, nouit prędeſtinatos, de illo quippe dictum eſt, Quos autẽ præſciuit & prędeſtinauit conformes fieri imaginis filij ſui vt ſit ipſe primogenitus in multis fratribus. Quos autem prędeſtinauit ipſos & vocauit, & quos vocauit ipſos & iuſtificauit. Quos autem iuſtificauit, ipſos & glorificauit. Si deus pro nobis quis contra nos? Adde adhuc, Qui filio proprio non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum, quomodo non & cum illo omnia nobis donauit?
Oues electæ aliquã ſe ignorant, ſed a paſtore noſcuntur. Sed quibus nobis? Pręſcitis, predeſtinatis, iuſtificatis, glorificatis. De quibus ſequitur, Quis accuſabit aduerſus electos dei? Nouit dominus qui ſunt eius. Ipſę ſunt oues. Aliquando ſeipſę neſciunt, ſed paſtor nouit eas ſecundum iſtam prędeſtinationem, ſecundum iſtam dei præſcientiam, ſecundum electionem ouium ante conſtitutionem mundi. Nam & hoc dicit Apoſtolus, Sicut elegit nos in ipſo ante mundi conſtitutionem. Secundum ergo iſtam præſcientiam dei & prædeſtinationem q̃ multæ oues foris, q̃ multi
Ex ſermone de natali martyrũ lupi intus: & q̃ multæ oues intus, & multi lupi foris. Quid ergo dicemus ad hæc? Si deus pro nobis, quis contra nos?

¶ Omnium quidem bonorum fidelium Chriſtianorum, maxime tamen glorioſiſſimorum martyrum vox eſt, Si deus pro no-
A bis quis contra nos? Fremebat mundus aduerſus eos, populus me-
Martyrum tormenta. ditabantur inania, principes conuenerunt in vnum. Excogitabantur noui cruciatus, & pœnas incredibiles inueniebat ingenioſa crudelitas. Obruebantur opprobriis, falſis arguebantur criminibus, cuſtodijs intolerabilibus includebantur, vngulis arabantur, ferro perimebantur, beſtijs ſubrigebantur, ignibus cremabantur, & dicebant, Si deus pro nobis, quis contra nos? Totus mundus contra vos, & dicitis, quis contra nos? Reſponderent tibi. Et quid eſt totus mundus? quando pro eo morimur per quem factus eſt mun-

das? Poſſunt corpus non ſolum perimere, ſed etiam dilaniare. Et quid facien.? Ecce enim deus auxiliator mihi, & dominus ſuſceptor eſt animæ meæ. Et quid mihi obeſt cum ſit dominus ſuſceptor animæ meæ, quod mundus interfector eſt corporis mei, quando ſuſceptor animæ meæ erit reſtitutor & corporis mei? Vnde probas o beate glorioſe martyr, vnde mihi probas quod dicis, Si deus pro nobis, quis contra nos? Continuo attulit grande documentum. Continuo introduxit martyrem martyrum, teſtem teſtium, illum ſcilicet cui proprio filio pater non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit eum. Hinc probauit ſe verum dixiſſe, Si deus pro nobis quis contra nos? filio proprio non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit eum. Quomodo non & cum illo omnia nobis donauit? Quando cum illo omnia nobis donauit, & ipſum nobis donauit. Terret te fremitus mundi cui donatur artifex mundi? Chriſtum nobis donatum eſſe gaudeamus, & nullos inimicos Chriſti in hoc ſeculo timeamus. — Pſal. 117.

Ex ſermone de verbis apſi. xvi

Deus quo multipliciter eſt pro nobis.

¶ Apoſtolum beatum audiuimus exhortantem & confirmantem nos cum diceret nobis, Si deus pro nobis, quis contra nos? Pro quibus autem ſit deus, ſuperius oſtendit vbi ait, Quos autem prædeſtinauit, illos & vocauit: quos autem vocauit, illos & iuſtificauit: quos autem iuſtificauit, illos & glorificauit. Quid ergo dicemus ad hæc? Si deus pro nobis, quis contra nos? Deus pro nobis vt prædeſtinaret nos, deus pro nobis vt vocaret nos, Deus pro nobis vt iuſtificaret nos, Deus pro nobis vt glorificaret nos. Si deus pro nobis, quis contra nos? Prædeſtinauit antequam eſſemus, vocauit antequam auerſi eſſemus, iuſtificauit cum peccatores eſſemus, glorificauit cum mortales eſſemus. Si deus pro nobis quis contra nos? Prædeſtinatis, a deo vocatis, iuſtificatis, glorificatis, qui vult aduerſari, paret ſe ſi poteſt bellare aduerſus deum. Vbi enim audiuimus, ſi deus pro nobis, quis contra nos? niſi qui deum vincit non lædit nos. Et quis eſt qui vincit omnipotentem? Quicunque reluctari voluerit ſibi nocet. Hoc eſt quod & Paulo adhuc Saulo de cœlo Chriſtus clamauit, Non tibi expedit contra ſtimulum calcitrare. Sæuiat, ſæuiat, quantumcunque poteſt, qui calces aduerſus ſtimulum mittit, nonne in ſeipſum ſæuit? In his autem quatuor rebus quas commendauit Apoſtolus inſignes, in his quę pertinent ad deum, pro quibus eſt deus, id eſt prędeſtinatione, vocatione, iuſtificatione, glorificatione. In his ergo quatuor rebus conſiderare debeamus quid iam habeamus, & quid adhuc expectemus. In his enim quę iam habemus laudamus deum largitorem, in his quę nondum habemus tenemus debitorem. Debitor enim factus eſt non aliquid a nobis accipiendo, ſed quod ei placuit promittendo. Prędeſtinati enim iam ſumus & antequam eſſemus, vocati ſumus quando Chriſtiani facti ſumus. Iam ergo & hoc habemus. Iuſtificati quicquid eſt iuſtificari, audemus dicere, & hoc tertium

B

Actu. ix. G

Deus debitor eſſe ſuus eſt.

Iohã. i.

Rom. i.

habere nolo. Et erit quiſquam noſtrum qui audeat dicere iuſtus ſum, quod eſt peccator non ſum? Si audes hoc dicere, occurrit tibi Ioannes. Si dixerimus quia peccatum non habemus, nosipſos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt. Quid ergo? Nihil habemus de iuſtitia? An habemus, ſed non tantum habemus? Si enim iuſtitię nihil habemus, nec fidem habemus: ſi fidem non habemus, Chriſtiani non ſumus. Si autem habemus fidem, iam habemus aliquid iuſtitiæ. Ipſum aliquid vis noſſe quantum ſit? Iuſtus ex fide viuit, iuſtus inquam ex fide viuit qui credit quod non videt. Grati ſimus ex eo quod habemus, vt addatur quod non habemus, & non perdamus quod habemus. Ergo & hoc tertium iam agitur in nobis. Iuſtificati ſumus, ſed ipſa iuſtitia cum proficimus creſcit.

D

Ex lib. de ciuitate dei. xxij.

Boni futuri magnitudo.

Secul futuri bona.

Qui etiam filio ſuo proprio non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum. ¶ Quid dabit eis quos prædeſtinauit ad vitã, ſi tanta dedit etiam eis quos prædeſtinauit ad mortem? Quæ bona in illa beata vita facit eos ſumere, pro quibus in hac vita miſera vnigenitum filium ſuum voluit ad mortem mala tanta perferre. Vnde Apoſtolus de ipſis in illud regnum prædeſtinatis loquens, Qui proprio, inquit, filio non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit eum, quomodo non & cum illo omnia nobis donauit? Cum hæc promiſſio complebitur, quid erimus? quales erimus? Quæ bona in illo regno accepturi ſumus, quando quidem Chriſto moriente pro nobis tale iam pignus accepimus? Qualis erit ſpiritus hominis? Nullum omnino habens vitium nec ſub quo iaceat, nec cui cedat, nec contra quod ſaltem laudabiliter dimicet, pacatiſſima virtute perfectus. Rerum ibi omnium quanta, quam ſpecioſa, quam certa ſcientia ſine errore aliquo vel labore, vbi dei ſapientia de ipſo ſuo fonte potabitur cum ſumma fœlicitate ſine difficultate. Quale erit corpus quod omnino ſpiritui ſubditum, & eo ſufficienter viuificatum, nullis alimonijs indigebit. Non enim animale ſed ſpiritale erit, habens quidem carnis, ſed ſine vlla carnali corruptione ſubſtantiam.

Ex tractã. euangelij ſcđm Ioannem. cix.

Ephes. v.

¶ Quod autem a patre ſibi dicit datum calicem paſſionis, profecto illud eſt quod ait Apoſtolus, Si deus pro nobis quis contra nos? Qui filio proprio non pepercit ſed pro nobis omnibus tradidit eum. Verum auctor calicis huius eſt etiam qui bibit. Vnde idem Apoſtolus item dicit, Chriſtus dilexit nos, & tradidit ſeipſum pro nobis oblationem & hoſtiam deo in odorem ſuauitatis.

Ex tractatu ſu. lxv.

Pater tradẽdo filiũ & filius tradendo ſe bene fecit, Iudas autem male.

¶ Dictum eſt enim ab Apoſtolo. Qui me dilexit & tradidit ſemet ipſum pro me. Dictum eſt de patre, Qui filio proprio non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum. Si ergo pater filiũ tradidit, & filius ſeipſum tradidit. Iudas quid fecit? Pater tradendo pro nobis ad mortem filium bene fecit. Chriſtus tradendo ſeipſum pro nobis bene fecit. Tradendo Iudas magiſtrum pro aua-

titia, fecit male. Non enim quod nobis præſtitum eſt de paſſio ne Chriſti, malitiæ Iudę deputabitur. Ille mercedem habebit ma litię, Chriſtus laudem gratię. Quomodo non etiam cum illo omnia nobis donauit. ¶Quid ſibi vult φ cum pater diceret, Tu mecum es ſemper: addidit, Et mea omnia tua ſunt? Qua in re pri mo cauendum eſt ne intelligas ita dictum, omnia mea tua ſunt, quaſi non ſint & fratris, vt tanq̃ in terrena hęreditate patiaris an guſtias. Quomodo poſſint omnia eſſe maioris ſi habet ibi etiā minor partem ſuam? Sic enim a perfectis, & purgatis, ac iam im mortalibus filijs habentur omnia, vt ſint & omnium ſingula, & omnia ſingulorum. Vt enim cupiditas nihil ſine anguſtia, ita ni hil cum anguſtia charitas tenet. Sed quomodo omnia? Num & an gelos (ait aliquis), & virtutes ſublimes ac poteſtates atq; vniuerſa cæleſtia dei myſteria deus, in poſſeſſionem tali filio ſubieciſſe pu tandus eſt? Si poſſeſſionem ſic accipias vt eius poſſeſſor ipſe ſit do minus, non vtiq; omnia. Non enim domini erunt, ſed conſortes potius angelorum, de quibus dictū eſt, Aequales dei angelis. Sin vero poſſeſſio ſic intelligitur, quomodo recte dicimus poſſidere animas veritatem, non inuenio cur non vere, ac proprie, poſſi mus accipere omnia, quę dicta ſunt omnia. Non enim illud ita loquimur vt dominas veritatis animas dicamus, quam ab eis di cimus poſſideri. Aut ſi nomine poſſeſſionis ab hoc ſenſu impe dimur, id quoq; auferatur. Non enim ait pater, omnia in poſſeſſio nem tibi dabo, ſiue omnia mea poſſides, vel poſſidebis, ſed om nia mea tua ſunt. Nec tamen ita ſunt eius vt ipſius dei. Quod eñ eſt in noſtra pecunia, poteſt in noſtrę familię vel alimentū eſſe, vel ornamentum, vel aliquid huiuſmodi. Et certe cum ipſum pa trem recte ille poſſit ſuum dicere, non video, quę ipſius recte ſua vocare non poſſit, diuerſis dūtaxat modis. Cum enim beatitudi nem ill ī obtinuerimus, noſtra erunt ad viuendū ſuperiora, noſtra erunt ad conuiuendum æqualia, noſtra erunt ad dominandū in feriora. QVIS accuſabit aduerſus electos dei? Deus qui iuſti ficat? Quis eſt qui condemnet & cætera.

Ex lib. quæſtionum euange. ij. Bona patris ſunt filij & fratris.

Mat. xij.

¶Quęcunq; autem de ambiguis diſtinctionibus diximus, ea dem obſeruanda ſunt & in ambiguis pnunciationibus. Nā & ipſæ niſi lectoris nimia vitient incuria, aut regulis fidei corrigunt, aut precedētis, vel ꝯſītis cōnexione ſermonis: aut ſi neutrum horum adhibetur ad correctionē, nihilominus dubię remanebunt, vt quo libet mō lector pronunciauerit, non ſit in culpa. Niſi enim reuo cet fides qua credimus deū nō accuſaturū aduerſus electos ſuos, & Chriſtū non condēnaturū electos ſuos, pōt illud ſic pronūciari, Quis accuſabit aduerſus electos dei? vt hāc interrogationē quaſi rñſio ꝯſequat: Deus q iuſtificat. Et itē interroget, qs eſt q cōdēnet? Et rñdeat, Ieſus xp̄s q mortuus eſt. Qđ credere qa demētiſſimū ē, ita pnūciabit vt ꝑcedat ꝑcōtatio, ſequat̃ iterrogatio. Inter ꝑcōtationē

Ex libr. de doctrina Chriſtia na. iij. Pronunciatio ambigua obſeruanda eſt.

H autem & interrogationem hoc veteres intereſſe dixerunt, quod ad percontationem multa reſponderi poſſunt, ad interrogationē vero aut non, aut etiam. Pronunciabitur ergo ita, vt poſt percontationem qua dicimus, quis accuſabit aduerſus electos dei? illud quod ſequitur ſono interrogantis enuncietur, Deus qui iuſtificat? vt tacite reſpondeatur non. Et item percontemur, quis eſt qui cōdemnet? rurſusq; interrogemus, Chriſtus Ieſus qui mortuus eſt, magis autem qui ſurrexit? qui eſt in dextera dei? qui & interpellat pro nobis? vt vbiq; tacite reſpondeatur, non. At vero illo in loco vbi ait, Quid ergo dicimus, quia gentes quæ non ſectabantur iuſtitiam apprehenderunt iuſtitiam, niſi poſt percontationem qua dicitur, Quid ergo dicimus, reſponſio ſubijciatur, quia gentes quæ non ſectabantur iuſtitiam apprehēderunt iuſtitiam, textus conſequens non cohærebit. Qualibet autem voce pronuncietur illud quod Nathanael dixit, A Nazareth poteſt aliquid boni eſſe: ſiue affirmantis, vt illud ſolum ad interrogationem pertineat quod ait, A Nazareth: ſiue totum cum dubitatione interrogantis, non video quomodo diſcernatur: vtercq; ergo ſenſus fidem non impedit. Eſt etiam ambiguitas in ſono dubio literarum. & hæc quidem ad pronunciationem pertinent. Nam quod ſcriptum eſt, Non eſt abſconditum os meum a te quod feciſti in abſcondito. non elucet legenti vtrum correpta o litera pronunciet os an producta. Si enim corripiat ab eo quod ſunt oſſa, ſi autem producat ab eo quod ſunt ora intelligitur numerus ſingularis. Sed talia linguæ præcedentis inſpectione dijudicantur. Nam in græco non στόμα, ſed ὀστέον poſitum eſt. Vnde plerunq; loquendi conſuetudo vulgaris vtilior ſignificandis rebus quam integritas literata. Malem quippe cum barbariſmo dici, non eſt abſconditum a te oſſum meum, quam vt ideo eſſet minus apertum quia magis latinum eſt. Sed aliquando dubius ſyllabæ ſonus etiam vicino verbo ad eandem ſententiam pertinente dijudicatur. Sicut eſt illud Apoſtoli, Quæ prædico vobis ſicut & prædixi, quoniam qui talia agunt regnum dei non poſſidebunt. Si autem tantummodo dixiſſet quæ prædico vobis, neq; ſubiunxiſſet, ſicut prædixi, non niſi ad codicem præcedentis linguæ recurrendū eſſet, vt cognoſceremus vtrum in eo quod dixit prædico producēda an corripienda eſſet ſyllaba media. Nunc autem manifeſtum eſt producendam eſſe. Non enim ait ſicut prædicaui, ſed ſicut prædixi. Non ſolum autem iſtæ ſed etiam illæ ambiguitates, quæ non ad diſtinctionem vel ad pronunciationem pertinēt, ſimiliter conſiderandæ ſunt. qualis illa eſt ad Theſſalonicenſes. Propterea cōſolati fratres ſumus in vobis. Dubium enim vtrum o fratres, an hos fratres. Neutrū autem horum eſt contra fidem, ſed græca lingua hos caſus pares non habet, & ideo illa inſpecta renunciatur vocatiuus, id eſt o fratres. Quod ſi voluiſſet interpres dicere, Propterea cōſolationē habuimus

Percontatio & interrogatio diſtinctæ.

Ioan. i.

A
Pſ. cxxxviij.

Lingua præcedentis ſequentis ambiguitatem tollit.

Conſuetudo vulgaris cū barbariſmo præferenda eſt literatæ integritati obſcuræ.

B
i. Theſ. v.

habuimus fratres in vobis, minus ſeruitum eſſe verbis, ſed minus de ſententia dubitaretur, aut certe adderetur noſtri. Nemo enim ferè ambigeret vocatiuum caſum eſſe cum audiret, propterea cōſolati ſumus fratres in vobis. Sed iam hoc periculoſius permittitur. Et factum eſt in illa ad Corinthios cum ait Apoſtolus, Quotidie morior per veſtram gloriam fratres, quam habeo in Chriſto Ieſu. I.Cor.xv. Ait enim quidā interpres, Quotidie morior per veſtram iuro gloriam, quia in græco vox iurantis manifeſta eſt ſine ambiguo ſono. Rariſſime igitur & difficillime inueniri poteſt ambiguitas in proprijs verbis, quantum ad libros diuinarum ſcripturarum ſpectat, quam non aut circumſtantia ipſa ſermonis qua cōgnoſcitur ſcriptorum intentio, aut interpretum collatio, aut præcedentis linguę ſoluat inſpectio.

Modi tollēdæ ambiguitatis in ſcriptura.

Qui eſt ad dexterā dei, q etiā interpellat ꝓ nobis.

C

Ex tracta. ps. lxxxv.

CApuτ noſtrum ad dexteram patris interpellat pro nobis. Alia membra recipit, alia flagellat, alia mundat, alia cōſolatur, alia creat, alia vocat, alia reuocat, alia corrigit, alia redintegrat. Certe recte admonet membra ſua vt ſurſum cor habeāt. Audiant ergo & faciant, leuent ad illum, quod male eſt in terra. Ibi enim non putreſcit cor, ſi leuetur ad deum. Frumentum ſi haberes in inferioribus, ne putreſceret, leuares ad ſuperiora. Frumento tuo mutare quæris locū, & cor permittis in terra putreſcere? Frumentum leuares in ſuperiora, cor leua in cælum. Et vnde (inquis) poſſum? Iter tuum ad deum voluntas tua eſt. Amando accedis, negligendo diſcedis. Stans in terra, in coelo es ſi diligas deum. Non enim ſic leuatur cor, quomodo leuatur corpus. Corpus vt leuetur locum mutat, cor vt leuetur, voluntatem mutat.

Caput noſtrū Chriſtus quō mēbra ſua curet.

Cor ſurſum habendum eſt.

Quis nos ſeparabit a charitate dei? Tribulatio? an anguſtia? an perſecutio, an fames, an nuditas, an gladius?

D

Ex ſermone de verbis apoſtoli. xvi.

SPes quæ hic eſt, ad iuſtitiam pertinet peregrinationis noſtræ. Ipſum Apoſtolum audi, Adoptionem, inquit, expectantes in nobiſmetipſis ingemiſcimus adhuc. Vbi eſt gemitus? Iā poteſt dici illa fœlicitas de qua ſcriptura dicit, Tranſiet labor & gemitus. Ergo adhuc (inquit) in nobiſmetipſis ingemiſcimus adoptionem, expectantes redemptionem corporis noſtri. Adhuc ingemiſcimus. Quare? Spe enim ſalui facti ſumus, Spes autem quæ videtur non eſt ſpes. Quod enim videt quis quid ſperat? Si autē quod non videmus ſperamus, per patientiam expectamus. In hac ergo patientia martyres coronantur. Deſiderabant enim quę non videbant, contemnebant quæ ferebant. In hac ſpe dicebāt, Quis nos ſeparabit a charitate Chriſti? Tribulatio, an anguſtia, an perſecutio, an fames, an nuditas, an gladius? Quia propter te. Et vbi eſt propter quem? Quia propter te, inquit mortificamur

Spes.

Ioan.xx. tota die. Propter te? Et ubi eſt, Beati qui non viderunt & crediderunt? Ecce ubi eſt, in te eſt, quia & fides ipſa in teipſo eſt? An fallit nos Apoſtolus qui dicit habitare xpm per fidẽ in cordibus noſtris? Modo per fidem, tunc per ſpem, modo per fidem quandiu in via quandiu, in peregrinatione, Quandiu enim ſumus in corpore, peregrinamur a domino. Per fidem enim ambulamus, non per ſpem. Si hoc eſt fides, quid erit ſpes? Audi quid erit. Ut ſit deus omnia in omnibus. Quid eſt omnia? Quicquid hic quærebas, quicquid hic pro magno habebas, ipſe tibi erit. Iam enim exaltauit caput meum. Amabas manducare & bibere, ipſe tibi erit cibus, ipſe erit tibi potus. Volebat ſanitatem corporis fragilem, tranſeuntem, ipſe tibi immortalitas erit. Quærebas diuitias? Auare quid tibi ſufficit? Sed qd amabas? Gloriam, honores? Deus tibi erit gloria, cui & modo dicitur, Gloria mea exaltans caput meũ. Capput noſtrum Chriſtus eſt. Sed quid miraris? quo caput & cætera membra? Tũc erit deus omnia in omnibus. Hoc modo credimus, hoc modo ſperamus: cum venerimus tenebimus, & iam viſio erit non fides cum venerimus tenebimus, & iam res erit nõ ſpes. Charitas quid? Nunquid & ipſa modo eſt, & tunc non erit? Si amamus credendo & non vidẽdo, quomodo amabimus vidẽdo & tenendo? Ergo charitas nõ tantũ erit, ſed perfecta erit ſicut ait Apoſtolus, Fides, ſpes, charitas, tria hęc maior autem horũ eſt charitas. Hanc habentes & in nobis nutrientes ſecuri, illo adiuuante perſeuerantes in illo dicamus, Quis nos ſeparabit a charitate Chriſti? Donec ipſe miſereatur. Tribulatio, an anguſtia, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius? Quoniam propter te mortificamur tota die, deputati ſumus vt oues occiſionis. Et qs ſupportat? qs omnia tolerat? Sed in his omnibus ſuperamus. Unde? Per eũ qui dilexit nos. Ergo ſi deus ꝓ nobis, qs cõtra nos?

Nihil ſaluatis deerit in cœlo.

Pſal. iij.

I. Cor. xiij.

Pſal. xliij.

Sicut ſcriptum eſt. Quia propter te mortificamur, tota die: æſtimati ſumus ſicut oues occiſionis.

Psalmus iſte filijs Chore dicitur, ſicut eius titulus ꝑfert. Interpretatur autem Chore, caluitium vel caluaria. Et inuenimus in euangelio dominum Ieſum Chriſtum in locum Caluarię crucifixũ. Ergo clarũ eſt qđ filijs paſſionis eius cãtatur hic pſalmus. Habemus autẽ hinc euidentiſſimum & firmiſſimum teſtimonium Apoſtoli Pauli, quia cum perſecutione gentilium laboraret eccleſia, hinc ſumpſit verſum quem interponeret ad exhortationem & conſolationem patientiæ. Hinc enim dictum eſt quod ille in epiſtola ſua poſuit. Propter te mortificamur tota die, deputati ſumus vt oues occiſionis. Vocem ergo martyrum audiamus in pſalmo. Et vox martyrum videte quam bonam cauſam habeat cum dicit propter te. Nam & ideo dominus addidit propter iuſtitiam cum diceret, Beati q perſecutionem patiũ-

Expoſitio. pſa. xliij.

Vox martyrum.

Math. v.

ter propter iuſtitiam, ne quiſquam perſecutionem patiẽs ex ipſa
pœna quæreret gloriam, non bonam habens cauſam. Et hinc ex
hortatus ſuos, ait, Beati eritis, cum vobis illa & illa fecerint ho-
mines propter nomen meum. Ipſe nouit occulta cordis. Quid
eſt nouit occulta? Quoniam propter te mortificamur tota die, de
putati ſumus velut oues occiſionis. Potes enim videre mortificari G
hominem, quare mortificetur neſcis. Deus hoc nouit, res in occul
to eſt. Sed dicet mihi aliquis, Ecce pro nomine Chriſti detinetur,
nomen Chriſti confitetur. Nonne & hæretici nomen Chriſti con-
fitentur? Sed non tamen propter ipſum moriuntur. Prorſus in
ipſa eccleſia dicam catholica, putatis defuiſſe, aut deeſſe poſſe, q
cauſa vaneglorię patiantur? Sed ſi nõ eſſent huiuſmodi homines
nõ diceret Apoſtolus, Si tradidero corpus meũ vt ardeam, charita-
tem autẽ non habeã, nihil mihi prodeſt. Sciebat ergo poſſe eſſe
quoſdam qui hoc iactatione facerent, nõ dilectione, ideo obſcu
rum eſt. Deus hoc ſolus videt, nos non poſſumus. Ipſe ſolus po-
teſt iudicare qui nouit occulta cordis. ❡ Quæſierunt martyres
Chriſtum confitendo, tenuerunt moriendo. Magno lucro perdi-
derunt animas ſuas fœnũ perdentes, corona vincentes. Corona
inquam vincentes, & vita ſine fine regnantes. Fit deniq;, immo
factum eſt in eis quod dominus, ſubſequenter adiunxit. Et qui
perdiderit animam ſuam propter me, inueniet eam. Qui perdi-
derit (inquit) propter me, tota cauſa ibi eſt, Qui pdiderit nõ quõ-
modocunq;, nõ qualibet cauſa, ſed propter me. Illi enim iam in pro
phetia dixerant martyres, Propter te mortificamur tota die. Pro-
pterea martyrem nõ facit pœna, ſed cauſa. Qñ dominus paſſus
eſt, tres cruces cauſa diſcernit, inter duos latrones crucifixus erat.
Hinc & inde facinoroſi crucifixi, in medio ipſe. Et tanq̃ illud li-
gnũ tribunal eſſet, inſultãtem damnauit, confitentem ſaluauit.
Quid faciet iudicaturus qui hoc fecit iudicatus? Iam ergo diſcer-
nebat cruces. Iã ſi pœna interrogaretur, ſimilis erat Chriſtus latro-
nibus. Sed interroget q̃s crucẽ. Chriſtus quare crucifixus eſt? re-
ſpondet nobis, ꝑpter vos. Dicãt illi & martyres, quoniã ꝑpter te.
Ipſe ꝑpter nos, nos ꝑpter illũ. Sed ipſe ꝑpter nos, vt cõferret no
bis bñficiũ, nos ꝑpter illũ nõ ad impertiendũ ei beneficiũ. Pro-
inde in vtroq; nobis cõſultum eſt. & qđ manat ex illo venit ad
nos, & qđ fit ꝑpter illũ redit ad nos. Ipſe eſt enim de quo dicit ani-
ma q̃ lætatur in deo, Dixi dño deus meus es tu, qm̃ bonorum
meorũ nõ eges. Quid eſt enim bonorũ meorũ niſi a te datorũ?
Et quomodo eget aliquo bono a quo omne bonũ datur? Quid
ergo miramini fratres, ſi amatores dei martyres tãta ꝑtulerũt vt
acquirerẽt deũ? Amatores auri videte quãta patiũtur. Hyemalibus
tempeſtatibus ſe nauigãdo cõmittũt. Sic feruet auaritia, vt nulla for-
midet frigora. Iactãtur, vẽtis ſuſpẽdũtur fluctibus, ineffabilibus pi
culis vſq; ad mortẽ agitãtur. Dicant & ipſi auro, ꝑpter te morti-

Hæretici non mortificãtur ꝑpter Chriſtum.
i. Cor. xiij.
Ex ſermone in natali martyrũ.
Matth. x.
H
Martyrem non pœna ſed cauſa facit.
Cruces tres in paſſione cauſa diſcretæ ſunt.
Martyres diſſe-renter ꝑ Chri-ſto patiũtur, ac Chriſtus pro ip-ſis.
Pſal. xv.
Auaritia ad qd̃ ſpectat amaros.

A ficamur tota die:dicant martyres Christo,ppter te mortificamur tota die:dicant auari auro,propter te mortificamur tota die:vox ſimilis,ſed cauſa diſſimilis.Ecce vtriq; dixerunt,iſti Christo,ille auro,propter te mortificamur tota die.Reſpõdeat martyribus Chriſtus.Si morieris inuenies me.Reſpondeat aurum auaris.ſi naufragaueris,& me perdes & te.

Sed in his oĩbus ſuperamus, pp eũ q dilexit nos.

In libro de ciuitate dei.xxij. cap.xxiij.

PRæter hæc autem mala huius vitæ malis boniſq; communia,habent in ea iuſti etiam proprios quoſdam labores ſuos quibus aduerſus vitia militant,& in talium præliorum tentationibus periculiſq; verſantur. Aliqñ enim concitatius,aliqñ remiſſius:non tñ deſinit caro concupiſcere aduerſus ſpiritum,& ſpiritus aduerſus carnem,vt non ea,quæ volumus faciamus omnẽ malam concupiſcentiam conſumando,ſed ei nobis quantum diuinitus adiuti poſſumus non ei conſentiendo ſubdamus,vigilijs continuis excubantes,ne regnet peccatum in noſtro mortali corpore ad obediendum deſiderijs eius,ne membra noſtra exhibeantur iniquitatis arma peccato,ne oculus ſequatur concupiſcentias,ne in hoc bello laborum periculorumq; pleniſſimo,vel de viribus noſtris ſperetur facienda victoria,vel viribus noſtris facta tribuatur,ſed eius gratiæ de quo ait Apoſtolus,Gratias autem deo qui dat nobis victoriam per dominum noſtrum Ieſum Chriſtũ. Qui & alio loco,In his(inquit)omnibus ſuperuincimus per eum qui dilexit nos. Sciamus tñ quantalibet virtute pliandi vitijs repugnemus,vel etiam vitia ſuperemus & ſubiugemus,quandiu ſumus in hoc corpore,nobis deeſſe non poſſe vnde dicamus deo, Dimitte nobis debita noſtra.in illo autem regno vbi ſemper cum corporibus immortalibus erimus,nec prælia nobis erunt vlla,nec debita:quæ nuſquam & nunquam eſſent,ſi natura noſtra ſicut recta creata eſt permaneret. Ac per hoc etiam noſter iſte conflictus in quo periclitamur,& de quo nos victoria nouiſſima cupimus liberari,ad vitæ huius mala pertinet,quam tot tantorumq; teſtimonio malorum probamus eſſe damnatam.

Roma.vj.

I.Cor.xv. B

Matth.vj.

Certus ſum enim,quia neq; mors,neq; vita,neq; angeli,neq; principatus,neq; inſtantia,neq; futura,neq; fortitudo,neq; altitudo,neq; profundum,neq; creatura alia,poterit nos ſeparare a charitate dei q̃ eſt in Chriſto Ieſu domino noſtro.

C In lib.de moribus eccleſiæ catholicæ. Matth.xxij.

AVdiamus ergo quem finem bonorum nobis præſcribat, quo nos ſummo amore tendere iubet. Diliges(inquit)dominum deum tuum,ex toto corde tuo,& ex tota anima tua,& ex tota mente tua. Quid vis amplius? Et Paulus,Diligentib

his qui diligunt deum omnia procedunt in bonum. Dicit etiam ipſius dilectionis modum, Quis ergo nos ſeparabit a charitate Chriſti &c. Et poſt pauca, Certus ſum enim quia neq; mors, neq; vita, & reliqua. Si ergo nulla res ab eius charitate nos ſeparat, quid eſſe non ſolum melius, ſed etiam certius hoc bono poteſt? Nemo ſeparat nos inde minando mortem. Id ipſum enim quo diligimus deum, mori non poteſt, niſi dum non diligit deum, cui mors ipſa eſt non diligere deum, quod nihil eſt aliud quam ei quicquam in diligendo atq; ſequendo præponere. Nemo inde ſeparat pollicendo vitam. Nemo enim ab ipſo fonte ſeparat aquam pollicendo. Non ſeparat angelus. non enim eſt angelus cum inhæremus deo, noſtra mente potentior. Non ſeparat virtus, ſi illa virtus hic nominata eſt quæ aliquam poteſtatem in hoc mundo tenet, toto mundo eſt omnino ſublimior mens inhærens deo. Sin illa virtus dicta eſt quæ ipſius animi noſtri rectiſſima affectio eſt, ſi in aliquo eſt facit vt coniungamur deo: ſi in nobis eſt, ipſa coniungit. Non ſeparant inſtantes moleſtiæ. Hoc enim leuiores eas ſentimus, quo ei a quo nos ſeparare moliuntur arctius inhæremus. Non ſeparat promiſſio futurorum. Nam & quicquid bonum futurum eſt certius promittit deus. Et nihil eſt in ipſo deo melius, qui iam profecto bene ſibi inhærentibus præſens eſt.

Charitate dei nullū bonū certius aut melius

CAP. IX.

VEritatem dico in Chriſto, non mentior, conteſtante mihi conſcientia mea, in ſpiritu ſancto, quia triſtitia mihi eſt magna, & cōtinuus dolor cordi meo. Optabam enim ego ipſe anathema eſſe a Chriſto pro fratribus meis, qui ſunt cognati mei ſecundum carnem, qui ſunt Iſraelitæ, quorum adoptio eſt, & gloria, & teſtamenta, & legis conſtitutio, & obſequium, & promiſſiones: quorum patres & ex quibus Chriſtus ſecundum carnem, qui eſt ſuper omnia deus benedictus in ſecula. Amen.

Gal. i.

Supra. i.

QVid poteſt abundantius dici? quid expreſſius declarari? quid ſanctius commendari? Quæ eſt enim adoptio Iſraelitarum niſi per filium dei? Vnde ad Galatas dicit, Cum autem venit plenitudo temporis, miſit deus filium ſuum factum ex muliere, factum ſub lege, vt eos qui ſub lege erant redimeret, vt adoptionem filiorum reciperemus. Et quæ gloria

Ex libr. contra Fauſtum Manichæum.

Adoptio noſtra.

Gala. iiij.

Digitized by Google

Rom. iij. eorum niſi præcipue illa de qua idem Apoſtolus ad eoſdem Ro-
manos dicit, Quid ergo amplius eſt Iudæo, aut quæ vtilitas cir-
cunciſionis? Multum per omnem modum. Primum quidem
quia credita ſunt illis eloquia dei. Iam vero teſtamenta cur dixit
ad Iſraelitas pertinere præcipue, niſi quia & vetus teſtamentum il-
lis eſt datum, & nouum in vetere figuratum? Et legis conſtitu-
tionem & promiſſiones. De quo promiſſiones, niſi de Chriſto?
Quod breuiter alio loco determinat cum de Chriſto loquitur di-
ij. Cor. i. cens, Quotquot enim ſunt promiſſiones dei in illo etiam. Dicit
Rom. x. mihi Paulus, populi Iſraelitarum eſſe legis conſtitutionem. Di-
cit etiam, Finis enim legis Chriſtus ad iuſtitiam omni credenti.
Dicit etiam de Chriſto loquens, Quotquot enim ſunt promiſſio-
nes dei in illo etiam. Et tu mihi dicis Iſraelitas de Chriſto nihil
prædixiſſe prophetas? Quid reſtat niſi vt eligam, vtrum Mani-
Gal. i. chæo credam fabulam vanam & longam contra Paulũ narran-
Ex tracta. ti, an Paulo præmonenti, Si quis vobis euangelizauerit præter
ps. lxxvij. quam quod euangelizauimus vobis, anathema ſit? Sic ergo pe-
Qualiter deus percit illi genti vt non accenderet omnem iram ſuam ad eam
genti Iudæorũ penitus eradicandam atq; finiendam. Quod in verbis eius q̃ in
pepercit. terceſſione pro peccatis eorum Moyſi ſerui eius euidenter appa-
ret, vbi dicit deus, Delebo eos, & faciam te in gentem magnã.
Ille intercedit paratior deleri pro ipſis q̃ ipſos, ſciens apud miſe-
ricordem ſe id agere qui quoniam nullo modo deleret ipſum,
F etiam illis parceret propter ipſum.

Ex tracta. ps. cv. ¶ Si non Moyſes electus eius ſtetiſſet in confractione in conſpe-
ctu eius. Non ita dixit ſtetiſſe in confractione in conſpectu eius,
quaſi vt frangerent iram dei: ſed in confractione, id eſt in plaga
qua erant illi feriendi, obiecit ſemetipſum pro eis, dicens, Si di-
mittis illis peccatum dimitte: ſin autem, dele me de libro tuo.
Vbi demonſtratum eſt interceſſio ſanctorum quantum pro illis
valeat apud deum: ſecurus enim Moyſes de iuſtitia dei quæ eum
delere non poſſet, impetrauit miſericordiam, ne illis quos iuſte
poſſet deleret. Ita ſtetit in confractione in conſpectu eius vt auer-
teret iram eius ne diſperderet eos.

Ex tracta. ps. lxi. ¶ Ille ergo rex eius qui eam fundauit altiſſimus, ipſe in ea homo
factus eſt humilimus. De Chriſto enim dictum eſt cum lauda-
retur excellentia populi primi & delerentur fracti rami naturales.
Quorum patres & ex quibus Chriſtus ſecundum carnem, qui eſt
ſuper omnia deus benedictus in ſecula. Ex quibus Chriſtus ſecun-
dum carnem tanquam ex Sion, quia homo factus eſt in ea qui
eſt ſuper omnia deus benedictus in ſecula, quia ipſe fundauit eam
altiſſimus. Ex quibus Chriſtus ſecundum carnem filius Dauid q̃
G eſt ſuper omnia deus benedictus in ſecula dominus Dauid.

Ex libr. contra Fauſtum Manichæum cap. vij. ¶ Quiſquis nec ſic quidem (inquit) dignum erit ex vtero credere
deum & dominum Chriſti, noſtrum, quaſi nos ipſam diuinam na-

Digitized by Google

[illegible] ex foeminę vtero extitiſſe credamus. Nam ne modo cōtra memorati Apoſtoli teſtimonium,vbi ait de Iudęis,Quorum patres ⁊ ex quibus Chriſtus ſecundum carnem,qui eſt ſuper omnia benedictus in ſecula? Chriſtus ergo dominus ⁊ ſaluator noſter filius dei verus ſecundum diuinitatem,⁊ filius hominis verus ſecundum carnem,non ex eo ꝙ eſt ſuper omnia benedictus in ſecula ex foemina natus eſt, ſed ex illa infirmitate quam ſuſcepit ex nobis vt in ea moreretur pro nobis,⁊ eā ſanaret in nobis,nō ex forma dei,in qua cum eſſet non rapinā arbitratus eſt eſſe ęqualis deo,natus ex foemina eſt,ſed ex forma ſerui quam accipiendo ſemetipſum exinaniuit.Neqꝫ enim ob aliud exinaniſſe ſe dictus eſt,niſi accipiendo formam ſerui non amittendo formam dei.Illa enim natura qua in forma dei ęqualis eſt patri incommutabiliter permanente ſuſcepit mutabilem noſtram per quam de virgine naſceretur.

Chriſtus verus filiꝰ dei ⁊ hoīs

Non autem ꝙ exciderit verbum dei . Non enim omnes qui ex Iſrael,hi ſunt Iſraelitæ:neqꝫ qui ſemē ſunt Abrahæ omnes filii ſunt Abrahæ,ſed in Iſaac vocabitur tibi ſemen, ideſt , non qui filii carnis, hi filii dei:ſed qui filii ſunt promiſſionis æſtimantur in ſemine.Promiſſionis enim verbum hoc eſt . Secundū hoc tempus veniam & erit Saræ filius.

Gen.xxi. Gala.iiij. Gen.xviij.

DIxerat Abrahæ deus cum de ancilla ⁊ filio eius foras eijciendis voluntatem coniugis nollet implere.In Iſaac vocabatur tibi ſemen.Et certe ibi ſequitur ac dicitur,Et filiū aūt ancillę huius in magnā gentē faciā illū,quia ſemen tuum eſt. Quō ergo dictū eſt , in Iſaac vocabit̄ tibi ſemen ,cū ⁊ Iſraelem deus ſemen eius vocauerit? Exponens aūt Apl̄s qd̄ ſit in Iſaac vocabit̄ tibi ſemen,i.(inqt)nō q filij carnis hi filij dei,ſed filij ꝓmiſſionis deputant̄ in ſemine. Ac ꝑ hoc filij ꝓmiſſiōis vt ſint ſemen Abrahę in Iſaac vocant̄,hoc eſt in xp̄m vocāte gr̄a congregant̄.

Ex lib. de ciuit. dei.xvi. Gen. xxi.

¶Volens igit̄ beatus Paulus oſtēdere ꝙ ea q̄ ꝓmiſit deus, potens eſt ⁊ facere, vbi maxime cōmendat̄ gr̄a cuius eſtis inimici, neqꝫ enī in poteſtate hoīꝫ eſt vt deus impleat q̄ ꝓmiſit,⁊ nō ipſius q ꝓmiſit. Volens ergo id oſtendere,non pōt,inqt,excidere verbū dei.Nō.n. oēs q ex Iſrael,hi ſunt Iſraelitę,neqꝫ q ſemen ſunt Abrahę oēs filij ſunt Abrahæ,ſed in Iſaac vocabitur tibi ſemen . Hoc eſt, non qui filij carnis hi filij dei ſed filij promiſſionis deputantur in ſemen.Promiſſionis enim verbum hoc eſt . Ad hoc tempus veniā, ⁊ erit Sarę filius.Tenete mente filios ꝓmiſſionis,qm̄ qui promiſit potens eſt ⁊ facere. Contra deū enim loquimini dicendo,nos facimus,qđ ille facturum ſe eſſe promiſit. In Iſaac quippe qui Abrahæ promiſſus eſt filius,ii præfigurati ſunt nō qui ſeipſos iuſtos,

Ex libr. contra Iulianū primo

ſed quos deus fuerat ipſe facturus. Vnde vniuerſæ per prophet
Eſa. [illegible] dicit eccleſiæ, Ego enim ſum dominus qui facio. Propter quod & fi
In libro de geſtis Pelagi. lij promiſſionis vocantur. Neq; enim neſciebat quid loqueretur
Gal. iiij. tantus Apoſtolus, qui duo teſtamenta in ancilla & libera allego-
rica ſignificatione diſtincta eſſe dicebat, veteri filios carnis, no-
uo filios promiſſionis attribuens. Non qui filij carnis, inquit, hi
filij dei, ſed filij promiſſionis deputantur in ſemen. Filij ergo car-
nis pertinent ad terrenam Hieruſalem, quæ ſeruit cum filijs ſuis:
filij autem promiſſionis ad eam quæ ſurſum eſt liberam matrē
noſtram æternam cælis. Vnde perſpici qui ad regnum terrenum,
& qui pertineant ad regnum cælorum. Iſtam diſtinctionem qui
etiam illo tempore per dei gratiam intelligētes, filij promiſſionis
effecti ſunt, noui teſtamenti hęredes in occulto dei conſilio de-
putati ſunt, etiā ſi vetus teſtamentum pro temporū diſtributione
diuinitus datum, populo veteri congruenter miniſtrauerunt.

Gen. xxv. Non ſolum autem illa, ſed & Rebecca, ex vno cō
cubitu habens Iſaac patris noſtri. Cum enim nondū
nati fuiſſent, aut aliquid egiſſent bonum aut malum,
Mal. i. vt ſecundum electionem propoſitum dei maneret,
non ex operibus ſed ex vocante dictum eſt, quia ma
ior ſeruiet minori. ſicut ſcriptum eſt: Iacob dilexi,
Eſau autem odio habui.

In libro de ciuitate dei. xvi. ¶ Quando enim dictum eſt, in Iſaac vocabitur tibi ſemen, per-
tinens vtiq; ſemen ad ciuitatē dei, ſeparatum eſt inde aliud ſemē
Abrahę quod erat in ancillę filio, & quod futurum erat in filijs
Gheturæ: ſed adhuc erat ambiguū de duobus geminis filijs Iſaac,
ad vtrunq; an ad vnum eorum illa benedictio pertineret: & ſi ad
vnum, quiſnam eſſet illorum. Quod tunc declaratum eſt cum pro-
phetice a patre benedicitur Iacob.

In epiſtola ad Sixtum preſby. De iudicijs dei non debet iudicare. ¶ Non itaq; miſericordiæ gratuitę dei pertinaciſſima aduerſen
tur inſania, ſinant filium hominis in qualibet ætate quærere & ſal
uum facere quod perierat, nec de inſcrutabilibus iudicijs eius au
deant iudicare, cur in vna eademq; cauſa ſuper alium veniat mi
ſericordia eius, ſuper alium maneat ira eius. Qui enim ſunt iſti
qui reſpondeant deo, quandoquidem illi Rebeccæ habenti ge-
minos ex vno concubitu Iſaac patris noſtri, cum illi nondū nati
nihil egiſſent boni, vel mali, vel ſecundum electionem ſcilicet
gratię non debiti, electionem qua eligendos facit ipſe non inue
nit, nō ex operibus ſed ex vocāte dicit minori ſeruiturum eſſe ma
iorē? In quā ſententiā beatus Apl's etiā teſtimonium prophetię lō-
ge poſterioris aſſumpſit. Iacob dilexi, Eſau autē odio habui. vt in-
telligeretur hoc apertum poſtea per prophetā quod anteq; illi na-
ſcerentur erat in dei prædeſtinatione per gratiā. Quid enī diligebat in
Iacob antequam natus feciſſet aliquid boni, niſi gratuitū gratiæ

ſic bonum? Et qd óderat in Eſau antequã natus feciſſet aliquid boni vel mali, niſi originale peccatum? Nam nec in illo diligeret iuſticiam quam nullã ille fecerat. neq; odiſſet in iſto naturã quã bonam ip ſe fecerat. Cũ enim rem ſtupendam propoſuiſſet quã de nondũ natis, nec aliquid agentibus boni, aut mali, recte di ci potuerit quod vnum deus dilexerit, alterum odio habuerit, ipſe ſibi obiecta quæſtione motum exp rimens auditoris. Odium Eſau.

Quid ergo dicemus? numquid iniquitas eſt apud deum? Abſit.

Hic ergo erat locus vt diceret quod iſti ſentiunt. futura enĩ deus opera præuidebat, quando minori maiorem ſeruiturum eſſe dicebat. Non autem hoc Apoſtolus dicit, ſed potius ne quis ſe de ſuorum operũ meritis audeat gloriari, ad dei gratiã & gloriam cõmẽdandã voluit valere quod dicit. Cũ enim dixiſſet, abſit vt ſit iniquitas apud deum, tanq; ei diceremus, vñ hoc oſtendis, cum aſſeras non ex operibus, ſed ex vocante dictũ eſſe, maior ſeruiet minori?

Moyſi enim dicit Miſerebor cui miſertus ero, & miſericordiam præſtabo cui miſericors fuero. Igitur nõ volentis neq; currentis, ſed miſerentis eſt dei. Exo. xxxiij.

¶Vbi nunc merita? Vbi opera vel præterita, vel futura tanquam liberi arbitrij viribus adimpleta, ſiue adimplenda? Nonne apertam protulit Apoſtolus de gratuitæ gratiæ (hoc eſt veræ gratiæ) commendatione ſententiã? Nõne ſtultam fecit deus hæreticorũ ſapientiam? Quid autem agebatur vt hoc Apoſtolus diceret, vt horum geminorum commemoraret exemplum? qd perſuadere moliebatur? quid inculcare cupiebat? Nempe hoc quod ipſorum oppugnat amentia, quod ſuperbi non capiunt, quod ſapere nolunt, qui ignorantes dei iuſticiam, & ſuam volentes conſtituere iuſticiæ dei non ſunt ſubiecti. Dei ipſa quippe gratia ſatis agebat Apoſtolus, & ideo promiſſionis filios commemorabat. Quod n. permittit deus, non facit niſi deus. Commendans ergo promiſſionis filios, hoc prius ſignificatum oſtendit per Iſaac filiũ Abrahe. Euidentius nãq; appareret opus dei in eo quẽ nõ genuit, viſitatus ordo naturæ de ſterilibus viſceribus & ſenectute cõfectis, vt in ſilis dei qui futuri pnũciabãtur, hoc eſſe diuini opis nõ humani. In Iſaac, inqt, vocabitur tibi ſemen. hoc eſt, nõ q filij carnis hi filij dei, ſed filij pmiſſionis deputãtur in ſemen. Promiſſionis enĩ verbum hoc eſt. Ad hoc tẽpus veniã, & erit Saræ filius. Nõ ſolũ m aũt. inqt, ſed & Rebecca ex vno concubitu habẽs Iſaac patris noſtri. Quo pertinuit vt adderet ex vno cõcubitu, niſi vt nõ ſolum de ſuis neq; de parẽtũ meritis aliorũ, ſed nec de ipſius qdẽ vnius patris mutata ſorte in melius voluiſſe gloriaretur Iacob: dicẽs ideo ſe a

Gratia dei gratuita offertur non ppter merita.

Cur ex vno cõcubitu natos dicit eandem gratiã habuiſſe.

Digitized by Google

creatore dilectum, quia pater eius quando eum ſeminauit melio ribus laudabilior moribus fuit? Ex vno (inquit) concubitu. vnum tunc ad eos ſeminandos meritum patris, vnum ad concipiendos meritũ matris, quia ⁊ ſi mater eos donec pareret viſceribus portauit incluſos, ⁊ forte voluntates affectioneſq; variauit, nõ vni, ſed ambobus vtiq; variauit, quos pariter ventre portauit. Intẽtio ergo intuenda eſt Apoſtoli, quõ propter gratiam cõmendandam nolit eum, de quo dictũ eſt, Iacob dilexi, niſi in dño gloriari: vt cũ ex eodem patre, eadẽ matre, vno concubitu antequã aliquid egiſſent boni vel mali, alterũ deus diligit, alterum odit, Intelligat Iacob ex ipſa maſſa originalis iniquitatis, vbi fratrẽ cum quo habuit cõem cauſam videt per iuſtitiã meruiſſe damnari, non niſi per gratiã ſe potuiſſe diſcerni. Nondũ enim naſcentibus (inquit) nec aliquid agentibus boni, vel mali, vt ſcdm electionem propoſitũ dei maneret, non ex operibus, ſed ex vocante dictũ eſt ei, maior ſeruiet minori. Electionem aũt gratiæ nullis fieri operum p̃cedentibus meritis, alio loco apertiſſime idem Apoſtolus, Sic ergo, inquit, ⁊ in hoc tẽpore reliquię per electionẽ gratię ſaluę factę ſunt. Si aũt gratia, iã non ex operibus. Alioquin gratia iã non eſt gratia. Scdm ergo hanc gratiam et propheticũ teſtimonium conſequatur aſſumens. Sicut ſcriptũ eſt, inquit, Iacob dilexi, Eſau aũt odio habui. Et continuo, Quid ergo dicemus? inquit, Nunqd iniquitas apud deum? Abſit. Sed quare abſit? An propter opera quæ futura pręuidebat amborũ? Immo ⁊ abſit hoc. Moyſi enim dicit, Miſerebor cui miſertus ero: ⁊ miſericordiã pręſtabo, cui miſericors fuero. Igitur non volentis neq; currentis, ſed miſerentis eſt dei. Atq; in vaſis quę perfecta ſunt ad perditionem quæ damnatæ debita eſt maſſæ, agnoſcant vaſa ex eadem maſſa in honorem facta quid eis miſericordia diuina largita ſit.

F. Electio nullis p̃cedentibus meritis fit. Rom. xi.

Exo. ix.

Dicit enim ſcriptura Pharaoni, Quia ad hoc te excitaui, vt oſtendam in te potentiam meam, & vt glorificetur nomen meum in vniuerſa terra.

Deniq; ad vtrunq; concludit.

G

Ergo cuius vult miſeretur, & quem vult obdurat.

Miſeretur gratis, obdurat pro demeritis.

¶ Hoc facit apud quem non eſt iniquitas. Miſeretur itaq; gratuito dono, obdurat autem iuſtiſſimo merito. Sed dicat adhuc ſuperbi ⁊ infidelis elatio, vel puniti damnabilis excuſatio.

Dicis enim itaq; mihi. Quid adhuc conqueritur? Nam voluntati eius quis reſiſtit?

Dicat ⁊ audiat quod conuenit homini.

Eſa. xlv.

O homo tu quis es qui reſpondeas deo?

Digitized by Google

Audiat hęc ⁊ non contēnat. Quia ſi contēpſerit, ⁊ vt cōtē-
neret ſe inueniat obduratū. Si aūt nō cōtēpſerit, ⁊ vt non
cōtēneret ſe credat adiutū: ſed obduratū debite: adiutum
gratis. Qm̄ ſe iſti excuſabūt mō? Nēpe illo quē breuiter tanquā ex
eorū voce ſibi obiecit Apl's, vt dicant, Quid adhuc cōqueritur? Nā
voluntati eius qs reſiſtit? Hoc eſt em̄ dicere. Quid de nobis ſit quere-
la q̄ deū offendamus male viuēdo, cū ipſius voluntati nemo poſ-
ſit reſiſtere, q nos obdurauit miſericordiā nō pſtando? Si ergo il- Murmurantes Iudei reprobat
los nō pudet hac excuſatione nō nobis, ſed Aplo contradicere,
cur nos pigeat eis qđ dixit Apl's, hoc idē atq; iīdē dicere? O hō
tu qs es, q r̄ndeas deo? Nunqđ dicit figmentū ei q ſe finxit, quare
ſic me feciſti? An non hȝ ptātē figulus luti ex eadem maſſa vtiq;
merito recteq; dānata facere aliud vas in honorē indebitum pp
miſericordię gratiā, aliud in contumeliā debitā pp irę iuſtitiā B
⁊ vt notas faceret diuitias glorię ſuę in vaſa miſericordię. ſic
oſtendēs qđ eis largiat, cū id ſupplicium recipiant vaſa irę, qđ pari
ter oībus debebat? Satis ſit interim Chriſtiano ex fide adhuc viuē
ti, ⁊ nondū cernenti qđ pfectū eſt, ſed ex parte ſcienti, noſſe vel cre-
dere q̄ neminē deus liberet niſi gratuita miſericordia p dn̄m no
ſtrū Ieſum Chriſtū, ⁊ neminē dānet niſi ęquiſſima veritate p eun
dē dn̄m noſtrū. Cur aūt illū potius q̄ illū liberet aut nō liberet, Rom. xi.
ſcrutet qpōt iudiciorū eius tā magnū pfundū, verūtn̄ caueat pci
pitiū. Nunqđ. n. iniquitas apud deū? Abſit. Sed inſcrutabilia ſunt
iudicia eius, ⁊ inueſtigabiles vię eius. Hic iſti iterum liberi arbi-
trij defenſores, imo deceptores qa inflatores, ⁊ inflatores quia p-
ſumptores, non aduerſum nos, ſed aduerſum euangeliū locuturi
qđ aliud dicent q̄ id qđ Apl's ſibi quaſi a talibus diceret, obiecit?
Dicis itaq; mihi. Quid adhuc conqueritur? Nā voluntati eius quis
reſiſtit? Hanc cōtradictionē ſibimetipſi tanq̄ ab altero oppoſuit,
velut ex horū voce qui nolunt accipere qđ ſuperius dixerat, ergo
cuius vult miſeretur ⁊ quē vult obdurat. Talibus itaq; cū Aplo A
dicamus, nō. n. melius illo inuenire poſſumus qđ dicamus. O hō
tu qs es q r̄ndeas deo? Quęrimus. n. meritū obdurationis, ⁊ inue-
nimus. Merito nãq; pctī vniuerſa maſſa dānata eſt. Nec obdurat Quomodo deus obdurat.
deus impertiēdo maliciā, ſed non impertiēdo miſericordiā. Quibus
em̄ non impertit, nec digni ſunt, nec merent: ac potius vt nō iper-
tiat hoc digni ſunt, hoc merent. Quęrimus aūt meritū miſeri- C
cordię nec inuenimus, qa nullū eſt: ne grā euacuet ſi non gratis
donat, ſed meritis reddit. Si em̄ dixerimus fidem pceſſiſſe in qua
eſſet meritū grę, qđ meriti hēbat hō an̄ fidē vt acciperet fidem?
Quid em̄ hȝ qđ nō accepit? Si aūt accepit, qđ gloriat quaſi nō ac-
cepit? Sicut non hēret hō ſapientiā, intellectū, conſiliū, fortitudi-
nē, ſciā, pietatē, timorē dei, niſi ſecundū ppheticū eloquiū acce-
piſſet ſpm̄ ſapiētię ⁊ intellectus, cōſilij ⁊ fortitudinis, ſcię ⁊ pieta-
tis, ⁊ timoris dei, ſicut non hēret virtutē, charitatē, continentiam

Digitized by Google

ij. Timo. i. niſi accepto ſpiritu de quo dicit apoſtolus, Non enim accepimus ſpiritum timoris, ſed virtutis & charitatis & continentiæ, ita non haberet fidem niſi accepiſſet ſpiritum fidei. De quo ipſe dicit, Habentes autem eundem ſpiritum fidei, ſecundum quod ſcriptum eſt, Credidi propter quod & locutus ſum, & nos credimus propter quod & loquimur. Non autē merito accipi, ſed miſericordia eius qui cuius vult miſeretur, manifeſtiſſime oſtendit vbi de ſeipſo ait, Miſericordiam conſecutus ſum vt fidelis eſſem.

Ps. cxv.

B

Item lectionis euſdem explanatio.

Ex lib. ad Simplicianum ep. j.

Non ſolum autē, ſed & Rebecca ex vno concubitu habēs Iſaac patris noſtri. Non ſolum autem (inquit) Iſaac promiſſus eſt cū dictum eſt, Ad hoc tempus veniam, & erit Saræ filius: qui vtiq; nullis operibus promeruerat deum vt naſciturus promitteretur, vt in Iſaac vocaretur ſemen Abrahæ id eſt illi pertinerent ad ſortem ſanctorum quæ in Chriſto eſt, qui ſe intelligerent filios promiſſionis, non ſuperbientes de meritis ſuis, ſed gratiæ vocationis deputantes q̄ cohæredes eſſent Chriſti. Cum enim promiſſus eſt vt eſſent, nihil vtiq; meruerunt qui nondum erant. Sed & Rebecca ex vno concubitu habens Iſaac patris noſtri. Vigilantiſſime ait, Ex vno concubitu. gemini enim concepti erant, ne vel paternis meritis tribueretur ſi quiſquam forte diceret, ideo talis natus eſt filius quia pater erat ita affectus illo in tempore cum ſeuit in vtero matris. aut erat ita mater affecta cum illum concepit. Simul enim ambo ſunt vno tempore concepti.

Cur ex vnō cōcubitu adiectū eſt.

Ex lib. de ciuitate dei. xvj.

C

Maior ſeruiet minori quid ſignificet.

Quod autem dictum eſt, Maior ſeruiet minori, nemo fere noſtrorum aliter intellexit q̄ maiorem populum Iudæorum minori Chriſtiano populo ſeruiturum. Et re vera quãuis in gente Idumæorum quæ nata eſt de maiore, cui duo nomina erant (nam & Eſau vocabatur & Edom, vnde Idumæi) hoc videri poſſit impletū, quia poſtea ſuperanda erat a populo qui ortus eſt ex minore id eſt Iſraelitico, eiq; futura fuerat ſubiecta, tamen in aliquid maius intentam fuiſſe iſtam prophetiam qua dictum eſt, populus populū ſuperabit, & maior ſeruiet minori, conuenientius creditur. Et quid eſt hoc niſi quod in Iudæis & Chriſtianis euidenter impletur, & continuo? Quid enim dicemus? (inquit). Nunquid iniquitas apud deum? Abſit. Sed quare abſit? An propter opera quæ futura præſciebat amborum? Imo & hoc abſit. Moyſi enim dicit, miſerebor & miſericordiam præſtabo cui miſericors fuero. Igitur non volentis neq; currentis, ſed miſerentis eſt dei.

Hoc ſi attenderes, non extenderes contra gratiam merita voluntatis, vbi audis, Neq; volentis, neq; currentis, ſed miſerētis eſt dei. Non ergo ideo miſertus eſt deus quia voluit & cucurrit Iacob, ſed ideo voluit & cucurrit Iacob, quia miſertus eſt deus. Par autem contra

Ex libro contra Iulianum. i.

D

Ps. xxvij.

voluntas a domino, & a domino greſſus hominis dirigentur & viam eius volet. Deinde quia propter Iacob dicta eſt ſententia iſta generalis, non volentis neq; currentis ſed miſerentis eſt dei, dat etiam exemplum de Pharaone propter id quod dictum eſt, Eſau autem odio habui ſubijcitur. Dicit enim ſcriptura Pharaoni, Quia ad hoc te excitaui vt oſtendam in te virtutem meam & vt annunctietur nomen meum in vniuerſa terra. Poſt hęc ad vtrūq; cōcluditur. Ergo cuius vult miſeretur, & quem vult obdurat.

Gratia gratis data quę ſit, & quō obduratio iuſta ſit.

¶ Sed miſeretur vtiq; ſecundū gratiā quæ gratis datur non meritis redditur: obdurat autem ſecundum iudicium quod meritis redditur. De maſſa quippe damnata facere vas in honorem, manifeſta eſt gratia: facere autē in contumeliā vas iuſtū iudiciū eſt.

Ex lib. 1. ad Simplicianum q. 2.

¶ Neq; enim quomodo dictum eſt, non volentis neq; currentis, ſed miſerentis eſt dei, ita etiam dictum eſt, non volentis neq; currentis, ſed obdurantis eſt dei. Vnde datur intelligi quod infra vtrunq; poſuit, Ergo cuius vult miſeretur & quem vult obdurat, ita ſententiæ ſuperiori poſſet congruere, vt obduratio dei ſit nolle miſereri, vt non ab illo irrogetur aliquid quo ſit homo deterior, ſed tantum quo melior ſit non erogetur. Quod ſi fit nulla diſtinctione meritorum, quis non erumpat in eam vocem quam ſibi ipſe obiecit apoſtolus, Dicis itaq; mihi, quid adhuc conqueritur? Nam voluntati eius quis reſiſtit? Conqueritur enim deus ſæpe de hominibus ſicut per innumerabiles apparet ſcripturarum locos, quod nolunt credere & recte viuere. Vnde & fideles & facientes voluntatem eius conſeruari dicuntur ſine querela, quod de illis non queratur ſcriptura. Sed quid conqueritur? (ait) Nam voluntati eius quis reſiſtit? quando cuius vult miſeretur & quem vult obdurat. Huius impudentiam quæſtionis ita retundit apoſtolus. O homo tu quis es qui reſpondeas deo? Sic enim reſpondet deo cum ei diſplicet quod de peccatoribus conqueritur deus, quaſi quenq; cogat peccare deus, cum ipſe neminem peccare cogat, ſed tantummodo quibuſdam peccantibus miſericordiam iuſtificationis ſuæ non largiatur, & ob hoc dicatur obdurare peccantes quoſdam quia non eorum miſeretur, non quia impellit vt peccent. Eorum autē non miſeretur quibus miſericordiam non eſſe præbendam ęquitate occultiſſima, & ab humanis ſenſibus remotiſſima iudicat. Et ſi hoc monet quod voluntati eius nullus reſiſtit, quia cui vult ſubuenit, & quem vult deſerit, cum & ille cui ſubuenit, & ille quem deſerit ex eadem maſſa ſint peccatorum, & quamuis debeat vtriq; ſupplicium, ab vno tamen exigatur, alteri donetur. Si ergo hoc monet, O homo tu quis es qui reſpondeas deo? Arbitror enim ſub eadem ſignificatione poſitum quod dictum eſt o homo, ſub qua & illud dicit. Nonne homines eſtis & ſecundum hominem ambulatis?

Obduratio dei quid ſit.

B

Querela malorū & hæreticorum de deo.

Reſpondere deo quid eſt.

D

F

Eccle. xxxiij.
Hier. xviij.

Nunquid dicit figmentum ei qui ſe fecit. quare ſic

me feciſti? Aut non habet poteſtatem figulus luti ex eadem maſſa aliud quidem facere vas in honorem, aliud in contumeliam?

Ex epiſtola ad Sixtum presby. Pauli ſprobatio.

VBi vniuerſa iſta maſſa merito damnata eſt, contumeliam reddit debitam iuſtitia, honorem donat indebitum gratia, non meritorum prærogatiua, non fatali neceſſitate, non temeritate fortunæ, ſed altitudine diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ dei. Quam non aperit, ſed clauſam miratur apoſtolus clamans, O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ dei, quã inſcrutabilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles viæ eius.

Rom. xi.

Ex libro ad Bonifacium cõtra Pelagianos.

Quid apoſtolo reſpõſuri ſunt, qui cum & hos geminos ad documentum gratuitæ gratię commemorandos videret. Nondum enim natis (inquit) nec aliquid agentibus boni vel mali, vt ſecundum electionem propoſitum dei maneat, non ex operibus, ſed ex vocante dictum eſt, quia maior ſeruiet minori? Deinde adiungens teſtimonium prophetæ longe poſt quidem iſta dicentis, ſed tamen de hac re antiquum dei cõſilium declarantis, Sicut ſcriptum eſt, inquit, Iacob dilexi, Eſau autem odio habui. Nempe doctor gentium in fide & veritate iſtos geminos nondum natos nihil boni aut mali egiſſe teſtatur vt gratia commendetur, vt quod dictum eſt maior ſeruiet minori, non ex operibus, ſed ex vocante dictum intelligatur, vt ſecundum electionem propoſitum dei maneret, non meritum hominis anteiret. Non enim dicit electionem voluntatis humanæ ſiue naturæ, cũ par eſſet in vtroq; mortis damnationiſq; conditio, ſed electionem proculdubio gratiæ, quę non inuenit eligendos, ſed facit. Vidit vtiq; quid his auditis humana poſſet infirmitas vel ignorantia cogitare, & eãdem queſtionem ſibi ipſi proponens, Quid ergo dicemus (inquit)? Nam quid iniquitas eſt apud deum? Continuo reſpondit, Abſit. Rationemq; reddens cur abſit, id eſt cur non ſit iniquitas apud deum, non ait: merita enim vel opera iudicat eſſe paruulorum, etiam ſi adhuc ſint in materno vtero conſtituti. Quomodo enim hoc diceret qui iam dixerat de nondum natis, & de his qui nihil adhuc egerunt boni aut mali, quod non ex operibus ſed ex vocante dictum ſit, maior ſeruiet minori? ſed cum vellet oſtendere cur in his non ſit iniquitas apud deum: Moyſi enim inquit, miſerebor cui miſertus ero, & miſericordiam præſtabo cui miſericors fuero. Quid nos hic docuit, niſi ex illa maſſa primi hominis cui merito mors debetur, non ad merita hominum ſed ad dei miſericordiam pertinere quod quiſq; liberatur? Atq; ita non eſſe iniquitatem apud deum, quia neq; remittendo neq; exigendo quod debetur iniuſtus eſt? Ibi enim grata eſt indulgentia, vbi iuſta poſſet eſſe vindicta. At hinc euidentius appareret a pœna debita liberato & gratis iuſtificato

H Iuſtitiam non eſſe ĩ deo pbat.

Digitized by Google

gratiam beneficij conferatur, quod alter æqualiter reus ſine puniẽtis iniquitate punitur. Deniq; ſubiungit & dicit, Igitur non volentis neq; currentis, ſed miſerentis eſt dei. Hoc propter eos dictum eſt qui per gratiam liberati iuſtificantur. Propter eos aũt ſuper quos ira dei manet. quia & ipſis bene vtitur deus ad docendos alios quos liberare dignatur, ſubiunxit atq; ait. Dicit enim ſcriptura Pharaoni, Quia ad hoc te excitaui, vt oſtendam in te potentiam meam, & vt annuncietur nomen meum in vniuerſa terra. Deniq; ad vtrunq; concludens. Ergo (inquit) cui vult miſeretur, & quem vult obdurat. Profecto neutrum aliqua iniquitate, ſed vtrunq; miſericordia & veritate, & adhuc tamen audax mouetur infirmitas, eorum ſcilicet qui ſecundum coniecturas cordis humani inſcrutabilem altitudinem iudiciorum dei cogitare conantur. Hanc ſibi ex aduerſo opponens apoſtolus ait. Dicis itaq; mihi. Quid adhuc conqueritur? Nam voluntati eius quis reſiſtit? Nobis enim hoc putemus dictum. Quid ergo aliud quã quod reſpondit apoſtolus reſpondere debemus? Aut & ſi nos talia mouent, quia & nos homines ſumus, ſimul oportet omnes audiamus dicentem, O homo tu quis es qui reſpondeas deo? Nunquid dicit figmentum ei qui ſe finxit, quare me feciſti ſic? An non habet poteſtatem figulus luti ex eadem maſſa facere aliud vas in honorẽ, aliud in contumeliam? Hæc maſſa ſi eſſet vtiq; media, vt quemadmodum nihil boni, nec mali aliquid mereretur, non fruſtra videretur iniquitas vt ex ea fierent vaſa in contumeliam. Cum vero per liberum arbitrium primi hominis in condemnationem vniuerſa defluxerit, proculdubio quod ex ea fiunt vaſa in honorem, nó ipſius iuſtitiæ quæ gratiam nullam præceſſit, ſed dei miſericordiæ eſt, quod vero in contumeliam non iniquitati dei, quę abſit vt ſit apud deũ, ſed iudicio deputandum eſt. Hoc quiſquis cum eccleſia catholica ſapit, non cótra gratiam pro meritis diſputat, ſed miſericordiam & iudicium cantat, vt nec miſericordiam recuſet ingratus, nec iudicium accuſet iniuſtus. A

¶ Item de eadem lectione.

CVM enim nondum nati fuiſſent, aut aliquid egiſſent bonũ aut malum. ¶ Cum Iſaac deum roganti vt pareret vxor eius, quę ſterilis erat, conceſſiſſet dominus quod petebat, atq; haberet illa conceptum, geſtiebant gemini adhuc in vtero eius concluſi. Qua moleſtia cũ agitaretur, dominum interrogauit accepitq; reſponſum. Duę gẽtes in vtero tuo ſunt, duo populi de vẽtre tuo ſeparabũtur, & populus populũ ſuperabit, & maior ſeruiet minori. Quod apoſtolus magnũ vult intelligi gratiæ documẽtũ, qa nõdũ illis natis, nec aliqd agentibus boni ſeu mali, ſine vllis meritis eligitur minor maiore reprobato: quã proculdubio quantum attinet ad originale pec/ B

Ex libro de ciuitate dei .xvi.

Gen.xxv.

cantur ambo pares erant, quantum autem ad propriam aliorumque eorum nullũ erat. ¶ An forte illud iam exploſum repudiatumque ſentiendum quod animæ prius in cęleſti habitatione peccantes gradatim, atq; paulatim ad ſuorum meritorum corpora veniãt, ac pro ante geſta vita magis minus ve corporeis peſtibus affligantur? Cui opinioni quis ſancta ſcriptura apertiſſime contradicat, quæ cum gratiam commendaret, nondum natis (inquit) neq; quia aliquid egerint boni, aut mali, vt ſecundum electionem propoſitum dei maneret, non ex operibus, ſed ex vocante dictum eſt, quod maior ſeruiet minori: nec ipſi tamen qui hoc ſentiunt euadunt huius queſtionis anguſtias, ſed in eis coarctati, & hærentes, ſimiliter, O altitudo exclamare coguntur. Vnde enim fit vt hõ ab ineunte pueritia modeſtior, temperatior, ex magna parte libidinum victor, qui oderit auaritiam, luxuriam deteſtetur, atq; ad virtutes cæteras prouectior aptiorq; conſurgat, & tamen eo loco ſit vbi prædicari gratia Chriſtiana non poſſit? Quomodo enim inuocabunt in quem nõ crediderunt? Aut quomodo credent ei quem non audierunt? Quomodo autem audient ſine prędicante? Alius autem tardus ingenio, libidinoſus, deditus flagitijs, & facinoribus coopertus, ita gubernetur vt audiat, credat, baptizetur, rapiatur, aut ſi detentus hic fuerit, laudabiliter hic viuat? Vbi duo iſti tam diuerſa merita contraxerunt? Non dico vt iſte credat ille non credat, quod eſt propriæ voluntatis: ſed vt iſte audiat quod credat, ille non audiat. Hoc enim non eſt in hominis poteſtate. Vbi inquantum hæc diuerſa merita cõtraxerunt? Si in cælo egerunt aliquam vitam, vt pro ſuis actibus propellerentur, vel laberentur in terras, congruiſq; ſuæ antectæ vitæ receptaculis tenerentur, ille vtiq; melius ante hoc mortale corpus vixiſſe credendus eſt qui eo non multum meruit prægrauari, vt & bonum haberet ingenium & concupiſcentijs eius mitioribus vrgeretur, quas poſſet facile ſuperare, & tamen etiam ſibi gratiam prędicari non meruit, qua ſola poſſet a ſecundæ mortis pernicie liberari. Ille autem pro meritis deterioribus (ſicut putant) grauiori corpori implicitus, & ob hoc cordis obtuſi, cum carnis illecebras ardentiſſima cupiditate vinceretur, & per nequiſſimam vitam peccatis priſtinis, quibus ad hoc venire meruerat adderet peiora terrena, aut in cruce tamen audiuit, Hodie mecum eris in paradiſo, aut alicui cohæſit apoſtolo, cuius prędicatione mutatus, & per lauacrum regenerationis ſaluus effectus eſt, vt vbi abundauit peccatum ſuperabundaret gratia. Qui huic reſpondeant omnino non video, qui volentes humanis coniecturis iuſtitiam dei defendere, & ignorantes altitudinem & gratię, fabulas improbabiles texuerunt. Tales ergo prędeſtinari & creari arbitror, vt qui poſſunt intelligant, dei gratiam & ſpiritum qui vbi vult ſpirat, ob hoc omne ingenij genus filijs miſericordiæ non præteriſſe, itemq; omne

Margin notes: De lib. I. de baptiſmo paruulorum. — Animas non peccaſſe in cælo priuſquam in [illegible] — C — Admiranda iudicia dei. — Rom. x. — Quomodo qui non audiunt ſi dei verba iuſte damnantur. — D — Lucæ xxiij. — Rom. v. — Ioan. iij.

vnum ſingulare genus in gehennæ filijs præterire, vt qui gloriatur in domino glorietur. Cedamus igitur & conſentiamus auctoritati ſacræ ſcripturæ, qui neſcit falli nec fallere: & ſicut nondum natos ad diſcernenda merita eorum aliquid boni, vel mali egiſſe nõ credimus, ita omnes ſub peccato eſſe, quod per vnum hominem intrauit in mundum, & per omnes homines pertranſijt, a quo nõ liberat niſi gratia dei per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, minime dubitemus. Neqꝫ enim habet vllam cunctationẽ apoſtolica illa ſententia de geminis in Rebeccæ vtero nondũ agentibus aliquid boni aut mali. nec tamen fruſtra ſcriptum eſt nec infantem mundum eſſe a peccato cuius eſt vnius diei vita ſup terram. Et illud in pſalmo. Ego in iniquitatibus conceptus ſum, & in peccatis mater mea me in vtero aluit. Et quod in Adã omnes moriuntur, in quo omnes peccauerunt. Nunc liquido teneamus, quæ liber parentum merita traijciantur in prolem, quæcunqꝫ gratia dei antequam naſcatur quemqꝫ ſanctificet, nec iniquitatem eſſe apud deum, nec boni mali ve agere quenquam quod ad propriam perſonam pertineat antequam natus eſt: illamqꝫ ſententiam qua nonnulli putant alibi peccaſſe magis minuſqꝫ animas, & pro diuerſorum meritis peccatorum in diuerſa corpora eſſe detruſas, apoſtolicæ non conuenire ſententiæ, cum apertiſſime dictum ſit nihil egiſſe nondum natos ſeu boni ſiue mali.

1 Cor. 1.

B

Ex libro de Geneſi ad literam. vi.

Iob. vi.

pſ. l.

Rom. v.

F

Quis porro tam impie deſipiat, vt dicat deum malas hominum voluntates, quas voluerit, quando voluerit, vbi voluerit, nõ poſſe in bonum conuertere? Sed cum facit, per miſericordiam facit. Cum autem non facit, per iudicium non facit: quoniam cuius vult miſeretur, & quem vult obdurat. Quod vt diceret apoſtolus, gratiam commendabat, ad cuius commendationem de illis in Rebeccæ vtero geminis iam fuerat locutus: quibus nondum natis, nec aliquid agentibus ſeu boni, ſiue mali, vt ſecundum electionem propoſitum dei maneret, non ex operibus, ſed ex vocante dictum eſt, quia maior ſeruiet minori. Propter quod adhibuit aliud propheticum teſtimonium, vbi ſcriptum eſt, Iacob dilexi, Eſau autem odio habui. Sentiens autem quemadmodum poſſet hoc quod dictum eſt permouere eos qui penetrare intelligendo non poſſent hanc altitudinem gratiæ, quid ergo dicemus? ait. Nũquid iniquitas apud deum? Iniquum enim videtur vt ſine vllis bonorum aut malorum meritis vnum deus diligat oderit alterum. Quia ſi vtique futura opera vel bona huius vel mala illius, quæ vtique deus praeſciebat, vellet intelligi, nequaquam diceret non ex operibus, ſed diceret ex futuris operibus, eoqꝫ modo iſtam ſolueret quæſtionem, immo nullam quam ſolui opus eſſet faceret mentionem. Nunc vero cum reſpondiſſet, Abſit, id eſt abſit vt ſit iniquitas apud deum, mox vt probaret nulla hoc iniquitate dei fieri. Moyſi enim dicit, Miſerebor cui miſertus ero, & miſericordiam præſta-

Ex lib. Enchiri. Voluntates malas deus in bonum conuertere poteſt.

D

Exo. xxxiij.

be cui misericors fuero. Quis enim niſi inſipiens deum iniquum putet, ſiue iudicium pœnale ingerat digno, ſiue miſericordiam præſtet indigno? Denique infert & dicit, Igitur non volentis neque currentis, ſed miſerentis eſt dei. Ambo itaque gemini natura filij iræ naſcebantur, nullis quidem operibus proprijs, ſed originaliter ex Adam vinculo damnationis obſtricti. Sed qui dixit, Miſerebor cui miſertus ero, Iacob dilexit per miſericordiam gratuitam, Eſau autem odio habuit per iudicium debitum. Quod cum deberetur ambobus, in altero alter agnouit non de ſuis diſtantibus meritis ſibi eſſe gloriandum, quod in eadem cauſa idem ſupplicium non incurrit, ſed de diuinæ gratiæ largitate, quia non volentis neque currentis, ſed miſerentis eſt dei. Altiſſimo quippe ac ſaluberrimo ſacramento vniuerſa facies, atque (vt ita dixerim) vultus ſanctarum ſcripturarum bene intuentes id admonere inuenitur, vt qui gloriatur in domino glorietur.

1.Cor.1.

Cum autem miſericordiam dei commendaſſet in eo quod ait, Igitur non volentis neque currentis, ſed miſerentis eſt dei, deinde vt etiam iudicium commendaret, quoniam in quo non fit miſericordia, non iniquitas fit, ſed iudicium, non eſt iniquitas quippe apud deum, continuo ſubiunxit atque ait. Dicit enim ſcriptura Pharaoni, Quia ad hoc te excitaui vt oſtendam in te fortitudinem meam, vt annunciem nomen meum in vniuerſa terra. Quibus dictis ad vtrunque concludens, id eſt ad miſericordiam, & ad iudicium, Ergo, inquit, cuius vult miſeretur, & quem vult obdurat. Miſeretur ſcilicet magna bonitate, obdurat nulla iniquitate: vt nec liberatus de ſuis meritis glorietur, nec damnatus niſi de ſuis meritis conqueratur. Sola enim gratia redemptos diſcernit a perditis, quos in vna perditionis concreauerat maſſa, ab origine ducta cauſa communis.

H

Miſericordiæ & iudicij manifeſtatio.

Gratia redemptos diſcernit.

Hoc autem qui eo modo audit vt dicat, quid adhuc conqueritur? Nam voluntati eius quis reſiſtit? tanquam propterea malus non videatur eſſe culpandus, quia deus cui vult miſeretur & quem vult obdurat, abſit vt pudeat hoc nos reſpondiſſe quod reſpondiſſe videmus apoſtolum, O homo tu quis es qui reſpondeas deo? Nunquid dicit figmentum ei qui ſe finxit, quare me feciſti ſic? An non habet poteſtatem figulus luti ex eadem maſſa facere aliud quidem vas in honorem, aliud in contumeliam? Hoc loco enim quidam ſtulti putant apoſtolum in reſponſione defeciſſe, & inopia reddendæ rationis repreſſiſſe contradictoris audaciam. Sed magnum habet pondus quod dictum eſt, O homo tu quis es? Et in talibus quæſtionibus ad ſuæ capacitatis conſiderationem reuocare hominem, verbo quidem breuis, ſed reipſa magna eſt redditio rationis. Si enim hæc non capit, quis eſt qui reſpondeat? Si autem capit, magis non inuenit quod reſpondeat. Vide enim ſi capit, vniuerſum genus humanum tam iuſto iudicio diuino in apoſtatica

O homo tu quis es, quæſtionis plena reſponſio.

A

radice damnatarum, vt etiã ſi nullus inde liberaretur, nemo ſe-
cte poſſet dei vituperare iuſtitiam, ꝛ qui liberãtur ſic oportuiſſe liberari, vt ex pluribus non liberatis atqꝫ in dãnatione iuſtiſſima derelictis oſtenderetur qđ commeruiſſet vniuerſa conſperſio, ꝛ quo etiam iſtos debitũ iudicium dei duceret, niſi eius indebita miſericordia ſubueniſſet: vt volentium de ſuis meritis gloriari omne os obſtruatur, ꝛ qui gloriatur in domino glorietur.

¶ Multi de iſto profundo quærentes reddere rationẽ, in fabulas vanitatis abierũt. Aliquid dicẽtes qa animæ ſurſum in coelo peccãt, ꝛ ſecundum ſua peccata ad corpora pro meritis diriguntur, ꝛ dignis ſibi quaſi carceribus includuntur, ierunt poſt cogitationes ſuas: volẽtes diſputare de dei profundo merſi ſunt in profundũ. Occurrit enim eis apoſtolus volens gratiam cõmendare, ꝛ elegit illos geminos in vtero Rebeccæ, ꝛ dicit, Nondum enim natis, nec qui aliquid egerint boni aut mali. Vide quẽadmodũ iuſſit vanis hominibus fantaſias conuerſationis animarum ante corpus in coelo. Si enim iã ibi cõuerſati ſunt, iã aliqd boni egerũt vel mali, ꝛ ꝑ meritis ſuis ad corpora terrena detruſi ſunt. Si placet cõtradicamus apoſtolo q dixit. Nõdũ nati, nec q aliquid egerunt boni aut mali. Hoc autẽ quia ꝓpter apoſtoli euidẽtẽ ſententiam reſpuit catholica fides, quod animæ in coelis prius viuant ꝛ conuerſentur, ꝛ illic recipiendorũ corporũ merita aſſumant, modo iſti nouelli non audent dicere. Sed quid dicunt? Aliqui (ſicut audiuimus) ipſorum ita diſputant, prius inquit ꝑ meritis ſuis omnes homines moriuntur, quia peccauerũt. Nõ enim eſſet mors niſi veniens de peccato. Optime quidem ꝛ verũ dictum eſt. Non eſſet mors niſi veniens de peccato. Sed ego cum hoc audio, ideo laudo quia illam primam mortem intueor, ꝛ illius primi hominis peccatum. Audio enim apoſtolum. Sicut in Adã omnes moriuntur, ſic ꝛ in Chriſto oẽs viuificabũtur. Per vnum hominẽ peccatum intrauit in mundum, ꝛ per peccatũ mors, ꝛ ita in oẽs homines pertranſiuit, in quo oẽs peccauerunt. Oẽs enim vnus fuerunt. Sic audio dicẽtem mortẽ hominis de peccato eſſe. Nõ inqt. Et quid dicis? Omnem hominem deus modo immortalẽ creat. Mirabilis nouitas. Quid dicis? Prorſus (inquit) omnẽ hominem deus immortalem creat. Quare ergo moriuntur paruuli infantes? Nã ſi dicã, Quare moriũtur grãdes homines? dicturus es mihi, peccauerũt. Ergo de maiorũ ætate nõ diſputabo: paruulorũ infantiũ contra te teſtẽ citabo. Nõ loquũtur ꝛ qđ dico ꝓbãt. Ecce infantes, in ſuis vtiqꝫ operibus innocẽtes ſunt, nihil ſecum niſi qđ de primo homine traxerũt habẽtes, qbus ꝓpterea eſt gratia Chriſti neceſſaria, vt in Chriſto viuificentur qui in Adã mortui ſunt: vt qa inquinati ſunt generatiõe, purgentur regeneratiõe. Ipſos ergo teſtes citabo. Reſponde mihi q̃re moriũtur, ſi oẽs hoĩes immortales naſcuntur, ſi quoniã peccant ideo moriũtur, quid putatis dici potuiſſet?

Ex ſermõe. vij. de verbis apoſtoli.

Error dicentiũ animas i coelo peccaſſe priuſqꝫ i corpora mitterentur

B

Mors non eſſet niſi veniſſet de peccato.

ij. Cor. xv.

C

Cur infantes & grãdes moriuntur.

Infantes non peccare credit. Quę autem ſequunt ℞ peccauerunt ⁊ ipſi. Vbi peccauerit rogo te? Quando peccauerunt? Quomodo peccauerunt? Bonum ⁊ malum quid ſit neſciunt. Peccatum accipiunt qui præceptum non ceperunt? Sed aliud dico, iſti qui nati ſunt vt arbitraris peccarunt.

Moriens in vtero quō peccauit. Nam ſi non peccarent (inquis) non morerentur. Quid de illis dicis qui in vtero moriuntur? O anguſtia, ⁊ ipſi iniquis peccauerunt, ⁊ ideo moriuntur. Mentiris an falleris? Contradicit apoſtolus. Nondum natis nec agentibus boni aliquid aut mali. Magis audio apoſtolum quam te, magis apoſtolo credo quā tibi. Nōdum natis nec aliquid agentibus boni aut mali. Si autē hoc teſtimonium refellis, vade tunc potius ad illas vagationes, ⁊ dic quia in cælo peccarunt ⁊ inde in corpora pręcipitati ſunt. Non dico (inquit). Quare non dicis? Quia dicit apoſtolus, Nondum natis, nec aliquid agentibus boni vel mali. Si ergo non eos accuſas in cælo, quare accuſas in vtero? Ad vtrum q; reſpondet apoſtolus. Et eis reſpondet qui dicunt, in cælo peccauerunt: ⁊ eis reſpondet qui dicunt, in vtero peccauerunt, quia ad vtrumq; valent verba illa quę dicūt antequā naſcerentur nihil egiſſe boni vel mali. Vt ſecundum electionem propoſitum dei maneret, non ex operibus, ſed ex vocante dictum eſt, quia maior ſeruiet minori.

Ex lib. q̄ſtionū geneſis.lxxiij. Carnales p maiorem filium, ⁊ ſpiritales p minorē intelligunt. ¶ In eo quod dominus reſpondet Rebeccæ, Duę gētes in vtero tuo ſunt, ⁊ duo populi de vtero tuo ſeparabuntur, ⁊ populus populum ſuperabit, ⁊ maior ſeruiet minori, ſpiritali intelligentia carnales in populo dei ſignificantur per maiorem filium, ⁊ ſpiritales per minorem, quia dicit ſicut apoſtolus, non prius quod ſpiritale eſt, ſed qđ animale, poſtea ſpiritale. Solet ⁊ ſic intelligi hoc quod dictum eſt, vt in Eſau figuratus ſit maior populus dei, hoc eſt Iſraeliticus ſecundum carnem. Per Iacob autem figuratus eſt ipſe Iacob ſecundum ſpiritalem progeniem. Sed etiam hiſtorica proprietate hoc reſpōſum inuenitur eſſe impletum: vbi populus Iſrael hoc eſt Iacob minor filius ſuperauit Idumęos, hoc eſt gentem quam propagauit Eſau, eoſq; fecerunt tributarios per Dauid. Quod diu fuerunt, vſq; ad regem ſcilicet Ioram, ſub quo Idumæi rebellauerunt, ⁊ iugū Iſraelitarum a ceruice ſua depoſuerunt. Sicut ſcriptum eſt. Iacob dilexi, Eſau autem odio habui.

In tracta. euangelij ſecundum Ioan. ix. ¶ Habes aperte ſcripturā dicentem dei voce, Iacob dilexi, Eſau autē odio habui. Iſtos duos genuit Rebecca, Iacob ⁊ Eſau. Vnus inde eligitur, alius improbatur, Vnus ſuccedit in hæreditatē, alter exhæredatur. Nō facit populū ſuū deus de Eſau, ſed facit de Iacob. Semen vnū, diuerſi q̄ cōcepti ſunt. Vterus vnus, diuerſi qui nati ſunt. Nūquid nō libera peperit Iacob q̄ libera peperit Eſau? Luctabantur in ventre matris ſuę; ⁊ dictum eſt Rebeccę cū ibi luctaretur, Duo populi ſunt in vtero tuo. Duo homines duo populi, bonus populus, malus populus, ſed tñ in vno ventre luctātur. Quanti mali ſunt in eccleſia, ⁊ vnus vterus portat donec in

Digitized by Google

ſint diſcernantur, et boni aduerſus malos clament, et mali aduer-
ſus bonos reclament, et in vnis viſceribus vtrique luctantur. Nunquid
ſemper ſimul erunt? In fine exeunt ad lucem. Declaratur natiuitas, que F
hic in ſacramento figurabatur, et tunc apparebit Iacob dilexi, Eſau
autem odio habui. Quid ergo dicemus? Nunquid iniquitas apud
deum? Abſit. Moyſi enim dicit, Miſerebor cui miſereor, et miſe-
ricordiam praeſtabo cuius miſertus ero. ¶ Ille intelligitur loqui
et dicere, tranſibo ante te: de quo dicit euangelium, Cum veniſſet hora
vt tranſiret Ieſus de hoc mundo ad patrem. Qui tranſitus etiam paſcha
interpretari perhibetur. Hec itaque magna omnino prophetia eſt.
Ipſe enim ante omnes ſanctos tranſiit ad patrem de hoc ſeculo paratas il
lis manſiones regni caelorum, quas dabit eis in reſurrectione mor-
tuorum, quorum tranſiturus ante eos gentes primogenitus a mortuis
factus eſt. Gratiam vero ſuam in eo ipſe valde commendans cum dicit,
Et vocabo nomine domini in conſpectu meo, tanquam in con
ſpectu populi Iſrael, cuius Moyſes curam hec audiens ſuſceptam gere-
bat. In conſpectu enim gentis ipſius vbique diſperſae vocatur do-
minus Chriſtus in omnibus gentibus. Vocabo autem dicit non
vocabor, actiuum verbum pro paſſiuo ponens genere locutionis inu-
ſitato, in quo nimirum magnus ſenſus latet. ſic enim fortaſſe ſigni
ficare voluit ſeipſum hoc facere, id eſt gratia ſua fieri, vt vocetur
dominus in omnibus gentibus. Quod vero addidit, Et miſerebor
cui miſertus ero, et miſericordiam praeſtabo cui miſericordiam praeſtite- G
ro, ibi plane expreſſius oſtendit vocationem qua nos vocauit in ſuum
regnum et gloriam, non pro meritis noſtris, ſed pro miſericordia ſua.
Quum enim ſe gentes introducturum pollicebatur dicens, Vocabo no
mine domini in conſpectu tuo, commendauit hoc ſe miſericorditer face
re, ſicut apoſtolus dicit. Dico enim Chriſtum miniſtrum fuiſſe circum-
ciſionis, propter veritatem dei ad confirmandas promiſſiones patrum, gen-
tes autem ſuper miſericordia glorificare deum. Hoc ergo praedictum
eſt, Miſerebor cui miſertus ero, et miſericordiam praeſtabo cui miſeri
cordiam praeſtitero. Quibus verbis prohibuit hominem vult de propria-
rum virtutum meritis gloriari, vt qui gloriatur in domino glorietur.
Non enim ait miſerebor talibus, vel talibus, ſed cui miſericors
fuero: vt neminem praecedentem bonis operibus ſuis, miſericordiam
tantae vocationis meruiſſe demonſtret, Etenim Chriſtus pro impijs
mortuus eſt. Sed vtrum hoc idem repetere voluerit cum addidit, Miſeri
cordiam praeſtabo cui miſericordiam praeſtitero: vel ſicut alij interpreta
ti ſunt, cui miſericors fuero: an aliquid interſit, neſcio, et tamen
fortis ille ipſe ibi ſenſus eſt, quod aut ipſius miſericordiae ſuae firmi H
tatem deus iſta repetitione firmauit, ſicut amen amen. ſicut fiat, fiat,
ſicut repetitio ſomnij Pharaonis, pluraque ſimilia. Aut in vtriſque
populis, id eſt gentibus et hebraeis, hoc modo deus pronunciauit mi
ſericordiam ſe eſſe facturum. Quod apoſtolus ita dicit, Sicut enim
vos aliquando non credidiſtis deo, nunc autem miſericordiam conſecuti

Ex lib. queſtionum exodi. ca. xlij.

Ioan. xiij.

Paſcha quomodo interpretatur.

Actiuum verbum pro paſſiuo poſitum

Rom. xv.

Rom. v.

Rom. xi.

Digitized by Google

[illegible] incredulitate: ſic ⁊ iſti nunc non crediderunt in veſtra miſericordia, vt ⁊ ipſi miſericordiam conſequantur. Concluſit enim deus omnes in incredulitate vt omnium miſereatur.

Ex ſermone de verbis apoſtoli. xx.

¶ Ex prima enim tranſgreſſione primi hominis vniuerſum genus humanum natum cum obligatione peccati victor diabolus poſſidebat. Si enim ſub captiuitate nõ teneremur, redemptore nõ indigeremus. Venit ad captiuos, non captus. Venit ad captiuos redimendos, nihil in ſe captiuitatis, hoc eſt iniquitatis habens, ſed carne mortali pcũm noſtrum portans. Si enim carnē mortalem non haberet, vnde in verbo ſanguis quē pro captiuis funderet?

A

Ille autem qui ad captiuitatem noſtram venit, cum ſimilitudine carnis peccati, non cum carne venit peccati. Similitudo enim erat illa carnis peccati. Vera caro, ſed ſimilis carnis peccati: vera caro, ſed non peccati caro. Si ergo vniuerſus mundus ſub captiuitate tenebatur, bene dictum eſt, Miſerebor cui miſertus fuero, ⁊ miſericordiam pſtabo cui miſericors fuero. Si enī totus mundus ſub captiuitate, totus mundus in peccato, totus mundus iuſtiſſime ſupplicio deſtinatus, ſed ex parte per miſericordiam liberatus, quis dicat deo, quare damnas mundū? Quomodo accuſatur iudex deus, quando damnatur mundus reus? Reus es: ſi quid debeas conſideres, poena vocatur: nec cum a

Debitū exigit deus ab iis quos damnat.

te debitum exigitur exactor iuſte reprehenditur. Reprehendatur exactor ſi indebitum exigit. Cum vero debitum exigit, quis reprehendat exactorem quamuis expectet donatorem? Cuius vult miſeretur, ⁊ quem vult obdurat. Dicis itaq; mihi. Quid adhuc cõ queritur? Nam voluntati eius quis reſiſtit? O homo tu quis es q reſpondeas deo? Quis ſit ille attende, qui ſis tu attende. Ille deus eſt, tu homo. Sed iuſtitiam loqui videris tu, ⁊ fons ille iuſtitiæ ſiccatus eſt. Si iuſtum loqueris, vnde tibi? Aut iniuſtum loqueris, ⁊ debes tacere: aut iuſtum loqueris, ⁊ non habes niſi de fonte iuſtitiæ. Fons autem iuſtitię quis eſt niſi deus? Primum ergo

Deus fons iuſtitiæ eſt.

fundamentum fidei pone. Nunquid iniquitas apud deum? Latere te ęquitas poteſt, eſſe ibi iniquitas non poteſt. Expectas a me fortaſſe vt dicam tibi quare, cui vult miſeretur ⁊ quem vult obdurat. Expectas a me homo. Si ⁊ tu homo, ⁊ ego homo, ambo

B

Ignorantia fidelis melior eſt q̃ ſcientia temeraria.

audiuimus, O homo tu quis es qui reſpondeas deo? Melior eſt enim fidelis ignorantia quam temeraria ſcientia. Deus mihi dicat, per apoſtolum Chriſtus loquitur, O homo tu quis es qui reſpondeas deo? Et ego indignor quia non noui iuſtitiam dei. Si homo ſum, non indignor. Excedam hominem ſi poſſum ⁊ fontem attingam. Sed ⁊ ſi attigero, homini non dicam. Excedat ⁊ ipſe ⁊ attingat mecum. Et quis eſt (inquis) qui hominem excedat? Ergo non quibuſdam exprobrat apoſtolus ⁊ dicit, Cum enim dicitis, ego Pauli, ego a Paulo, nonne homines eſtis? Quid eos facere volebat, quibus exprobrat qđ homines erant? Homi-

Digitized by Google

ei, ad Adam pertinet. Pertinet ad filium hominis, & ſecundum illud Ioan. xv.
dicitur, Iam non vos ſeruos dicam, ſed amicos, quoniam quae
audiui a patre meo nota vobis feci. Igitur non volentis neque cur-
rentis ſed miſerentis eſt dei. ¶ Dei gratiam vel miſericordiam
volumus impetrare cum dicimus. Fiat voluntas tua ſicut in coe-
lo & in terra, vel ne nos inferas in tentationem, ſed libera nos
a malo. Vt quid enim iſta orando tanto gemitu petimus, ſi vo-
lentis hominis & currentis non miſerentis eſt dei? Non quia hoc
ſine voluntate noſtra agitur, ſed quia voluntas non implet quod
agit niſi diuinitus adiuuetur. Hęc eſt fidei ſanitas quae nos facit
quaerere, quaerere vt inueniamus, petere vt accipiamus, pulſare vt
aperiatur nobis. Contra iſtam qui diſputat, contra ſeipſum clau-
dit oſtium miſericordiae dei. Nolo plura dicere de tanta, quia
melius eam committo fidelium gemitibus quam ſermonibus meis.

Ex lib. de perfectiõe iuſtitię hominis.
Matth. vi.
Voluntas non implet quod agit ſine miſericordia dei.
C

¶ Vt in deum credamus & pie viuamus non volentis neque cur-
rentis ſed miſerentis eſt dei, nõ quia velle nõ debemus & currere,
ſed quia ipſe in nobis & velle operatur & currere. Vnde & ipſe dñs
Ieſus credẽtes a nõ credẽtibus, i. a bonis vaſa vaſa miſericordię di-
ſcernẽs, Nemo inquit venit ad me niſi ei fuerit datũ a patre meo.

Ex epiſtola ad Vitalem.
Velle & currere operatur in nobis deus.
Ioan. vi.

¶ Ne quiſquam etsi non de operibus, de ipſo glorietur libero vo-
luntatis arbitrio, tanquam ab ipſo incipiat meritum cui tanquam
debitum reddatur praemium bene operandi ipſa libertas, audiat
eundem gratiae praeconem dicentem, Deus enim eſt qui opera-
tur in nobis & velle & operari pro bona voluntate. & alio loco.
Igitur non volentis neque currentis ſed miſerentis eſt dei, cum
procul dubio ſi homo eius aetatis eſt vt ratione iam vtatur, non
poſſit credere, ſperare, diligere, niſi velit, nec peruenire ad pal-
mam ſupernę vocationis dei niſi voluntate cucurrerit. Quomo-
do ergo non volentis neque currentis, niſi quia ipſa voluntas (ſicut
ſcriptum eſt) a domino praeparatur? Alioquin ſi propterea dictũ
eſt, non volentis neque currentis, ſed miſerentis dei, quia ex vtroque
fit, id eſt ex voluntate hominis & miſericordia dei: vt ſic di-
ctum accipiamus, non volentis neque currentis, ſed miſerentis
eſt dei, tanquam diceretur, nõ ſufficit ſola volũtas hominis ſi nõ
ſit etiã miſericordia dei: nõ ergo ſufficit & ſola miſericordia dei,
ſi nõ ſit etiã voluntas hominis. Ac per hoc ſi recte dictũ eſt nõ vo-
lẽtis hominis, ſed miſerentis eſt dei, quia id volũtas hominis ſola
nõ implet, cur nõ & a cõtrario recte dicitur, nõ miſerentis eſt dei,
ſed volẽtis hominis, quia id miſericordia dei ſola nõ implet? Por-
ro ſi nullus dicere Chriſtianus audebit, nõ miſerentis eſt dei, ſed
volẽtis eſt hominis, ne apoſtolo apertiſſime contradicat, reſtat vt
propterea recte dictũ intelligatur, nõ volentis neque currentis, ſed
miſerentis eſt dei, vt totum detur deo, qui hominis voluntatem
bonã & praeparat adiuuãdam & adiuuat praeparatam. Pręcedit enim
bona voluntas multa dei bona, ſed non omnia. Quae autem

Ex lib. Enchi.
Meritũ nõ incipit a libero arbitrio.
Philip. ij.
D
Voluntas hominis abſque miſericordia dei non ſufficit.

ps.xxij.e. mon praecedit ipſa, in eis eſt ⁊ ipſa. Nam vtrunq; legitur in ſanctis
ps.lviij. eloquijs: ⁊ Miſericordia eius praeueniet me: ⁊ Miſericordia
eius ſubſequetur me. Nolentem praeuenit vt velit, volentem ſub-
Ex lib. ad Paulinum Nolanum epiſcopum. ſequitur ne fruſtra velit. ℂ Niſi dominus aedificauerit domum, in
vanum laborauerunt edificantes eam. Quomodo ergo deus iu-
bet quod ſine adiutorio ipſius vel non, vel difficile impletur, cum
B
Deus iubet quod ſine ipſo fieri non poteſt. ſi dominus non ędificet, in vanum ędificans laboraſſe dicatur,
neq; ſcriptum ſit, eſt quidem volentis atq; currentis, facilius au-
tem miſerentis eſt dei: nõ quia nulla eſt hominis voluntas atq;
curſus, ſed quia nihil poteſt niſi ille miſereatur. Nec apoſtolus
.i.Cor.xv. dixerit ⁊ ego, ſed dixerit, Non ego autem, ſed gratia dei mecum,
non quia ipſe nihil boni agebat, ſed quia nihil ageret ſi ille non
adiuuaret. Dicit enim ſcriptura Pharaoni, quia in hoc ipſum ex-
citaui te vt oſtendam in te virtutem meam ⁊ caetera.
Ex lib. quaeſtionũ .xxiij. ℂ Et propter hoc ipſum conſtitutus es vt oſtendam in te virtu-
tem meam, ⁊ vt annuncietur nomen meum in vniuerſa terra.
Hęc ſcripturę verba apoſtolus poſuit, cum in eodem loco per
difficili verſaretur. Ibi autem ⁊ hoc ait, Si autem volens deus
oſtendere iram ⁊ demonſtrare potentiam ſuam, attulit in multa
patientia vaſa irae. Parcendo vtiq; his quos malos futuros eſſe
praeſciebat, quae vaſa dicit perfecta in perditionem. Vt notas (in-
quit) faceret diuitias gloriae ſuae in vaſa miſericordiae. Vnde va-
Pſal.lviij. ſorum miſericordię vox eſt in pſalmis: Deus meus miſericordia
eius pręueniet me: deus meus demonſtrauit mihi in inimicis meis.
F
Nouit ergo deus bene vti malis, in quibus tamẽ naturam huma-
Malis deus bñ vtitur. nam non ad malitiam creat, ſed perfert eos patiens quouſq; fuit
oportere, non inaniter, ſed vtens eis ad admonitionem, vel ex-
ercitationem bonorum. Ecce enim vt annuncietur nomen dei
Bonis prodeſt nominis dei annunciatiõ. in vniuerſa terra vaſis miſericordię vtiq; prodeſt. Ad eorum vtiq;
vtilitatẽ Pharao ſeruatus eſt, ſicut ⁊ ſcriptura teſtat, ⁊ exitus docet.
Ex lib. ſententiarum Proſperi. ℂ Nullum deus vel angelorum vel hominum crearet quem ma-
lum futurum eſſe praeſciſſet, niſi pariter noſſet quibus eos bono-
Praeſcitos deus non crearet niſi bonorum vſib⁹ accõmodare ſciret. rum vſibus commodaret, atq; ita ordinem ſeculorum quaſi pul-
cherrimum carmen etiam ex quibuſdam antithetis honeſtaret.
Ergo cuius vult miſeretur ⁊ quem vult obdurat. ℂ Quando er-
go pater intus auditur ⁊ docet vt veniatur ad filium, aufert cor
Ezec.xxxvi. lapideum, ⁊ dat cor carneum, ſicut propheta prędicante promi-
Ex libro de prędeſtinatiõe ſanctorum. ſit. Sic quippe facit filios promiſſionis ⁊ vaſa miſericordiae, quae
praeparauit in gloriam. Cur ergo non omnes docet vt veniant
ad Chriſtum, niſi quia omnes quos docet, miſericordia docet:
Cur non oẽs doceantur a deo veniat ad Chriſtum. quos autem non docet, iudicio non docet? quoniam cuius vult
miſeretur ⁊ quẽ vult obdurat. Sed miſeretur bona tribuẽs, obdu-
rat digna tribuẽs. O homo tu quis es qui reſpondeas deo ⁊c. ℂ Quod
Ex lib. de bono perſeuerantiae. etiã ad iuſtitiam ſpectat ⁊ gratiã, poteſt ⁊ de reo qui liberatur recte
dici, ⁊ de reo qui dãnatur, Tolle quod tuum eſt ⁊ vade, huic autẽ

Digitized by Google

malo quod non debetur donare. An non licet mihi facere quod volo? An oculus tuus nequam eſt, quia ego bonus ſum? Hic ille ſi dicat, cur non ⁊ mihi? merito audiet, homo tu quis es qui reſpondeas deo? quem certe in vno veſtrum benegniſſimum largitorem, in te vero exactorem iuſtiſſimum, in nullo tamen certis iniuſtum. Cum iuſtus eſſet etiã ſi vtrunq; puniret qui liberatur habet vnde gratias agat, qui damnatur non habet quod reprehendat. Sed ſi iam (inquit) hoc oportebat, vt damnatis non omnibus quid omnibus deberetur oſtenderet, atq; ita gratius ſuam gratiam vaſis miſericordiæ commendaret, cur in eadem cauſa me quam illum potius punire, aut illum quam me potius liberabit? Hoc non dico ſi quęris quare, quia fateor me non inuenire quid dicam. Si ⁊ hoc quęris quare, quia in hac re ſicut iuſta eſt ira eius, ſicut magna eſt miſericordia eius, ita inſcrutabilia iudicia eius. ¶ Non hoc loco apoſtolus ſanctos prohibuit a quęrendo, ſed eos qui nondum ſunt in charitate radicati ⁊ fundati, vt poſſint comprehendere cum omnibus ſanctis latitudinẽ longitudinem, altitudinem ⁊ profundum ⁊ cętera quę in eodẽ loco exequitur. Non ergo prohibet a quęrẽdo de quibus dicit, ſpiritalis autem omnia iudicat, ipſe autem a nemine iudicatur. Et illud præcipue, Nos autem nõ ſpiritum huius mundi accepimus, ſed ſpiritum q ex deo eſt, vt ſciamus quę a deo donata ſunt nobis. Quos ergo prohibet? niſi luteos atq; terrenos ⁊ qui nondum regenerati interioribus atq; intimis imaginem illius hominis portant, qui primus factus eſt de terra terrenus, ⁊ quia ei a quo factus eſt noluit obtemperare, in id lapſus eſt vnde factus; meruitq; poſt peccatum audire. Terra es ⁊ in terram ibis. Talibus igitur hominibus dicit apoſtolus, O homo tu quis es vt reſpondeas deo? Nunquid figmentum ei dicit qui ſe finxit, quare ſic me feciſti? Quandiu ergo figmentum es nondum perfectus filius, quia nondum hauſiſti pleniſſimam gratiam qua nobis data eſt poteſtas filios dei fieri, quo poſſis audire. Iam non vos dicam ſeruos ſed amicos; tu quis es qui reſpondeas deo ⁊ velis dei noſſe conſilium? Qui ſi hominis tibi æqualis noſſe voluiſſes, impudẽter faceres niſi prius in amicitiam reciperer is. Sicut ergo portauimus imaginem terreni, portemus ⁊ imaginem cœleſtis, exuẽtes nos veterem hominem ⁊ induentes nouum, vt non dicatur nobis quaſi luteo figmento, Nunquid dicit figmentum ei qui ſe finxit quare ſic me feciſti? Nam ⁊ vt manifeſtum ſit non ſanctificato ſpiritui, ſed carnali luto iſta dicit, vide quod ſequitur. An non habet poteſtatem figulus luti ex eadem conſperſione facere aliud quidẽ vas in honorem aliud in contumeliam? ¶ Ex quo ergo in paradiſo natura noſtra peccauit, ab eadẽ diuina prouidẽtia non ſecundum cœlum, ſed ſecundum terram, ideſt non ſecundum ſpiritum, ſed ſecundum carnem mortali generatione for-

C

Matth.xv.

Damnatus non habet quod reprehẽdat i deo.

Ex lib. lxxxiij. quæſtionum.

Eph.iij.

Inquirere nõ prohibet apoſtolus dicens o homo tu quis es ⁊c.

B

Ioan.i.

Ioan.xv.

i.Cor.xv.

Col.iij.

A

Peccantibus re mota dei miſe ricordia relin quitur dānatio iuſta. manũr,ꝛ omnes vna maſſa luti faciamus quod eſt maſſa pecca
ti. Cũ ergo meritũ peccando amiſerimus,ꝛ miſericordia dei re
mota nihil aliud peccantibus niſi æterna dānatio debeatur, quid
ſibi vult homo de hac maſſa vt deo reſpondeat ꝛ dicat, quare ſic
Ioan. I. me feciſti? Si vis iſta cognoſcere noli eſſe lutum, ſed efficere filius
dei per illius miſericordiã, q dedit poteſtatẽ filios dei fieri credenti
Gratia gratis datur. bus in nomine eius, non aũt qđ tu cupis anteq̃ credant diuina
noſſe cupientibus. Merces enĩ cognitionis meritis redditur, cre
dendo aũt meritum cõparatur, ipſa aũt gratia quæ datur per fidẽ,
Roma. 5. nullis noſtris meritis præcedentibus data eſt. Qđ eſt enĩ meritũ
peccatoris ꝛ impij? Chriſtus aũt pro impijs ꝛ peccatoribus mor
tuus eſt, vt ad credendũ non merito ſed gratia vocaremur, credẽ
do aũt & meritum collocaremus. Peccatores aũt credere iuben
tur, vt a peccatis credendo purgentur. Neſciunt enim qđ recte viuẽ
do viſuri ſunt. Quapropter cum videre non poſſint niſi recte vi
uant, nec recte viuere valeant niſi credant, manifeſtum eſt a fide
B eſſe incipiendũ, vt pcepta quibus credentes a ſeculo hoc auertun
Matth. v. tur, cor mundũ faciant vbi videri deus poſſit. Beati enĩ mundo
corde, qm̃ ipſi deum videbunt. Et ꝑ ꝓphetam canit. In ſimplici
tate cordis q̃rite illum. Quapropter recte dicit hominibus in ve
tuſtate vitæ manentibus, ꝛ ꝓpterea tenebroſum oculũ animi ge
rentibus, o homo tu quis es qui reſpondeas deo? Nunquid dicit
figmentum ei qui ſe finxit, quare ſic me feciſti? Aut non habet
poteſtatẽ figulus luti ex eadẽ conſperſione facere aliud quidẽ vas in
I. Cor. v. honorẽ, aliud in contumeliã? Expurgate vetus fermentum vt ſitis
noua conſperſio, ꝛ in ea ipſa non adhuc paruulus in Chriſto vt la
I. Cor. 2. cte potandus ſis, ſed perueni ad virũ perfectũ, vt ſis inter illos de
quibus dicit, Sapientiam loquimur inter perfectos. Tunc demum
recte ꝛ non ꝑpoſtere audies ſiqua ſunt de animarũ occultiſſimis
meritis, ꝛ de gratia vel iuſtitia ſecreta oĩpotentis dei. Nã de Pha
raone facile reſpondetur prioribus meritis quibus afflixit in re
gno ſuo peregrinos, dignum effectũ cui obduraret cor, vt nec ma
nifeſtiſſimis ſignis iubentis Dei crederet. Ex eadem ergo maſſa .i.
pctõrũ, ꝛ vaſa miſericordiæ protulit qbus ſubueniret cũ eum de
C pcarent filij Iſrael, ꝛ vaſa iræ quorũ ſupplicio illos erudiret, id eſt
Pharaonẽ ꝛ populũ eius qa q̃uis eſſent vtiq; peccatores, ꝛ propte
rea ad vnã maſſam pertinerent, aliter tñ tractandi erant qui vnũ
deo ingemuerant vt eis ſubueniret, ꝛ aliter illi quorum iniuſtis
oneribus ingemuerant. Pertulit ergo in multa patientia vaſa iræ
quæ perfecta ſunt in perditionem, ꝛ eo ipſo quo ait in multa pa
tientia, ſatis ſignificauit priora eorũ peccata in quibus eos pertu
lit, ꝛ opportune tunc vindicauit, qñ de illorũ vindicta ſubueniẽ
dum erat his qui liberabant, ꝛ vt notas faceret diuitias gloriæ ſuæ
in vaſa miſericordiæ q̃ præparauit in gloriã. Nunqd enĩ latebat
Pharaonem quantũ bonũ conſecutæ fuerant illæ terræ per aduen

totam Ioſephi. Illius ergo rei geſtæ cognitio eius vocatio fuit, vt po- Pharao indu-
pulum Iſrael miſericorditer tractans non eſſet ingratus. Quod autem ratione, pœnã
huic vocationi obtéperare noluit, & exercuit crudelitatem in eis meruit.
quibus humanitas & miſericordia debebatur, meruit pœnam vt
induraretur illi cor, & tantam cęcitatem mentis pateretur vt tot
tantis, tamq; manifeſtis dei ſignis non crederet, quo poſſet eius
ſupplicio ſiue obdurationis, ſiue vltimæ viſibilis ſubmerſiōis eru
diri populus cuius afflictione ille & occultę obtuſionis, & manife
ſtę ſubmerſionis meritum compararet. Hæc autem vocatio quæ
ſiue in ſingulis hominibus ſiue in populis atq; in ipſo genere hu
mano per temporum oportunitates operatur, altę & profundę or D
dinationis eſt, & comprehendi non põt, niſi forte ab eis qui dili- Matth. xxij.
gunt deũ ex toto corde & ex tota anima, & ex tota mente ſua, & di
ligunt proximos ſicut ſeipſos. Tanta enim charitate fundati poſ
ſunt iam forcaſſe cum ſanctis comprehendere longitudinẽ, latitu
dinem, altitudinẽ, & profundum. Illud tñ conſtantiſſima fide reti
nendũ, neq; quicq̃ deum iniuſte facere neq; vllã eſſe naturam q̃
non deo debeat id qđ eſt. An non habet poteſtatẽ figulus luti ex
eadẽ maſſa facere aliud qđẽ vas in honorẽ, aliud vero in cõtumeliã?
¶ Figulus eſt cum fragiles, infirmos, & terrenos facit. Audi Apo
ſtolum dicentem, Habemus theſaurum iſtum in vaſis fictilibus. Ex tracta. in ps. xxiij.
Sed ſi vere alius nobis fecit hæc vaſa, Ipſum audi dicentem, O ho- ij. Cor. iiij.
mo tu quis es qui reſpondeas deo? Nunquid dicit figmentũ ei q Figulũ ſe oſtẽ
ſe finxit, quare ſic me finxiſti? An non habet poteſtatem figulus dit Chriſtus.
luti ex eadem maſſa facere aliud vas in honorem, aliud in cõtu
meliam? Videte ipſum Chriſtũ dñm quia oſtendit ſe figulum.
Nam quia hominem de limo fecerat, de limo inunxit cui minus Ex lib. Enchirid.
in vtero oculos fecerat. ¶ Sic ergo factus eſt homo rectus vt ma Homo ſuo libero
nere in ea rectitudine poſſet non ſine diuino adiutorio, & ſuo fieri arbitrio fieri põt
peruerſus arbitrio, Vtrumlibet horum elegiſſet, dei voluntas fie- peruerſus ſed
ret, aut etiam ab illo, aut certe de illo. Proinde quia ſuam ma- ſolius dei adiu
luit facere q̃ dei, de illo facta eſt voluntas, dei, quia ex eadem torio rectus.
maſſa perditionis q̃ de illius ſtirpe profluxit, facit aliud vas in ho E
norem, aliud in contumeliã. In honorem per miſericordiam, in
contumeliam per iudiciũ, vt nemo glorietur in hoĩe, ac per hoc
nec in ſe. ¶ Si de mundo (inquit) eſſetis, mundus quod ſuũ erat Ex tracta. Euan
diligeret. Vniuerſæ vtiq; hoc dicit eccleſiæ, quam plerũq; etiam gelij ſecundũ Ioan.
ipſam mundi nomine appellat, ſicut illud eſt. Deus erat in Chri lxxxvi.
ſto mundũ reconcilians ſibi. Itemq; illud, Non enim venit filius ho ij. Cor. v.
minis vt iudicet mundum, ſed vt ſaluet mundus per ipſum. Et in Ioan. xv.
epiſtola ſua Ioannes ait, Aduocatũ habemus ad patrem Ieſum Ioan. iij.
Chriſtũ iuſtum, & ipſe eſt propitiator peccatorũ noſtrorum. Non i. Ioan. ij.
tñ noſtrorũ, ſed & totius mũdi. Totus ergo mundus eccleſia eſt, &
totus mundus odit eccleſiã. Mundus igitur odit mundum, inimi Sed eſſe eſt mun
cus reconciliatum, damnatus ſaluatũ, inquinatus mundatũ. Sed dus Mundi-
verſi.

Digitized by Google

Mundus quo mundū odit. iſte mundus quem deus in Chriſto reconciliat ſibi, & qui per Chri
ſtum ſaluatur, & cui per Chriſtum peccatum omne donatur, de
mundo eſt electus inimico, damnato, contaminato. Ex eadē ꝙ
pe maſſa quae tota in Adam perijt, ſunt vaſa miſericordię, in qui
F bus eſt mundus pertinens ad reconciliationem, quem mundus
odit ex eadem maſſa pertinens ad vaſa irae, quae perfecta ſunt in
Ioan.xv. perditionem. Deniqꝫ cum dixiſſet, Si de mundo eſſetis mundus
quod ſuum erat diligeret, continuo ſubiecit, Quia vero de mun
do non eſtis, ſed ego elegi vos de mundo propterea odit vos mū
dus. Ergo & ipſi inde erant vnde vt non eſſent electi ſunt inde nō
meritis ſuis quorum nulla bona praeceſſerant opera, non natura
quae tota fuerat per liberum arbitrium in ipſa radice vitiata, ſed
Roma.xj. gratuita hoc eſt vera gratia. Qui enim de mundo mundum elegit
fecit quod eligeret non inuenit. Quia reliquię per electionē gra
Ex ſermone de verbis apl'i.xi. tię ſaluę factę ſunt. Si autem gratia (inquit) iam non ex operibus,
alioquin gratia iam non eſt gratia. ¶ Si qua igitur in Chriſto no
ua creatura lapſa eſt, vetus facta eſt noua. Vna erat maſſa perdi
tionis ex Adam, cui non niſi ſupplicium debebatur. Facta ſunt
Obmurmurationis in iuſticia dei, refrenatio. vaſa inde in honorem ex eadem maſſa. Habet enim poteſtatem
figulus luti ex eadem maſſa. Qua maſſa? Certe iam perierat. Cer
te iam illi maſſae iuſta damnatio debebatur. Gratulare quia tu
euaſiſti. Mortem quippe debitam euaſiſti, & vitam non debitam
reperiſti. Habet poteſtatem figulus luti ex eadē maſſa facere aliud
vas in honorem, aliud in contumeliam, Sed dicis, Me quare fecit
in honorem, & alium in contumeliam? Quid reſponſurus ſum?
Auditurus es Auguſtinum, qui non audiſti Apoſtolum dicentem,
G O homo tu quis es qui reſpondeas deo? Duo paruuli nati ſunt, ſi
debitum quaeras, ambos tenet maſſa perditionis, Sed cur alium
mater portat ad gratiam, alium mater dormiens ſuffocat? Am
bo nihil mali meruerunt. Sed habet figulus luti poteſtatem ex
eadem maſſa facere aliud vas in honorem, aliud in contumeliā.
Sed mouet me (inquis) ꝙ ille perit, ille baptizatur. Mouet me, mo
uet tanquam hominem. Si verum vis audire, & me mouet quia
homo ſum. Sed & ſi tu homo & ego homo, ambo audiamus dicē
tem, O homo. Vtiqꝫ ſi ideo mouemur quia homines ſumus, ip
ſam naturam humanam infirmam ac debilem alloquitur apo
ſtolus dicens, O homo tu quis es qui reſpondeas deo? nunquid di
cit figmentum ei qui ſe finxit, cur me ſic feciſti? Si poſſet loqui
pecus, & diceret deo, quare iſtum hominem feciſti & me pecudē?
nonne iuſte ſuccenſeres & diceres, O pecus tu quis es qui reſpon
deas deo? Et tu homo es, ſed ad deum pecus es. Et vtinam ſis pe
cus eius & ouis paſcuae eius. Agnoſce beneficia paſtoris, & noli ſe
queris lupos erroris. Lupi eramus. Fuimus & nos natura filij irae
ſicut & cęteri, Sed mortua eſt ouis & fecit nos oues. Ecce agnus dei,
Ephe.ij. ecce qui tollit peccatum, non huius aut illius, ſed mundi.

Digitized by Google

¶Non ad merita hominum, ſed ad dei miſericordiam pertinet, cum ex illa maſſa primi hominis cui merito mors debet quiſq; liberatur. Non eſt enim iniquitas apud deum, quia neq; remittẽdo neq; exigendo quod debetur iniuſtus eſt. Et ibi gratuita eſt indulgentia vbi iuſta poſſet eſſe vindicta. Idem. Ex lib. Sniarum Proſperi.

Quod ſi deus volens oſtendere iram & notam facere potentiam ſuam, ſuſtinuit in multa patientia vaſa iræ perfecta in interitum, vt oſtẽderet diuitias gloriæ ſuæ, in vaſa miſericordiæ, quæ præparauit in gloriam.

Ex epiſtola ad Optatum epiſ. Cur deus voluerit aliquos ad dãnationem pertinere.

CVr etiam aliquos creator voluit ad damnationem non ad gratiam pertinere, beatus Apoſtolus tanto ſuccinctiore breuitate, quanto maiore auctoritate cõmemorat. Deũ enim dicit volentem oſtendere iram, & demonſtrare potentiam ſuam attuliſſe in multa patientia vaſa iræ quæ perfecta ſunt in perditionem, & vt notas faceret diuitias gloriæ ſuæ in vaſa miſericordiæ, quem ſuperius dixerat tanquam figulum luti ex eadem maſſa facere aliud vas in honorem, aliud in contumeliam. Merito autem videretur iniuſtum ꝙ fiunt vaſa iræ ad perditionem, ſi non eſſet ipſa vniuerſa ex Adam maſſa dãnata. Quod ergo fiunt inde naſcendo vaſa iræ, pertinet ad debitam pœnam. Quod autem fiunt renaſcendo vaſa miſericordiæ, pertinet ad indebitam gratiam. Oſtendit ergo deus iram ſuam non vtiq; animi perturbationem, ſicut eſt quę circa homines nuncupatur, ſed iuſtam fixãq; vindictam, ꝙ de ſtirpe inobedientiæ ducitur propago peccati atq; ſupplicij. Et homo natus ex muliere (ſicut in libro Iob ſcriptum eſt) breuis eſt vitæ, & plenus iracundiæ. Eius enim rei vas eſt qua plenus eſt, vnde iræ vaſa dicuntur. Oſtendit & potentiam ſuam, qua bene etiam vtitur malis, multa illis naturalia & temporalia bona largiens, eorumq; maliciam ad exercendos & comparatione admonendos bonos accõmodans, vt in eis diſcant agere gratias deo ꝙ ab eis non ſuis meritis, quæ in eadẽ maſſa paria fuerunt, ſed illius miſeratione diſcreti ſunt. Quod maxime apparet in paruulis, de quibus cum per Chriſti gratiam renaſcuntur, & iſtã vitam in illa tenera ætate finientes in æternam transeunt & beatam, dici non poteſt ꝙ libero diſcernuntur arbitrio ab alijs infantibus, qui ſine hac gratia in ipſius maſſæ damnatione moriũtur. Si autem hi ſoli crearentur ex Adam qui eſſent per gratiã recreandi, & præter illos qui in dei filios adoptantur, nulli alij homines naſcerentur, lateret beneficium quod donaretur indignis, quia nullis ex eadem damnabili ſtirpe venientibus debitum ſupplicium redderetur. Cum vero attulit in multa patientia vaſa iræ q perfecta ſunt in perditionem, non ſolum oſtendit iram & demõ-

Margin notes: A — Iræ dei & hoĩs differentia. — Iob. xv. — Malis bene vtitur deus. — B

ſtrauit potentiam ſuam reddendo vindictam, & bene vtendo ma lis, ſed etiam notas fecit diuitias gloriae ſuae in vaſa miſericordię. Ita enim quid ſibi praeſtetur diſcit gratis iuſtificatus, dum nō ſuo merito, ſed gloria largiſſimae dei miſericordię diſcernitur a damnato, cum quo eadem iuſticia fuerat & ipſe damnandus. Tam multos autem creando naſci voluit, quos ad ſuam gratiam non pertinere praeſciuit, vt multitudine incomparabili plures ſint quam quos in ſui regni gloriā filios promiſſionis praedeſtinare dignatus eſt: vt etiam ipſa reiectorum multitudine oſtenderetur quam nullius momenti ſit apud deum iuſtum quantalibet numeroſitas iuſtiſſime damnatorum: atque vt hinc quoque intelligant qui ex ipſa damnatione redimuntur, hoc fuiſſe debitum maſſae illi vniuerſae quod tam magnae parti eius redditum cernerent, non ſolum in eis qui originali peccato multa addunt malę voluntatis arbitrio, verum etiam in tam multis paruulis qui tantummodo vinculo peccati originalis obſtricti ſine gratia mediatoris ex hac luce rapiuntur. Tota quippe iſta maſſa iuſtę damnationis debitum reciperet, niſi ex ea faceret non ſolum iuſtus, ſed etiam miſericors figulus alia vaſa in honorem ſecundum gratiam, non ſecundum debitum, dum & paruulis ſubuenit quorum nulla merita dici poſſunt, & maiores praeuenit vt habere aliqua merita dici poſſint.

E Ex tracta. ps. lviij.

¶ Deus meus demonſtrauit mihi inimicis meis. Quid ait? Quā tam circa me exhibuerit miſericordiam inimicis meis mihi demonſtrauit. Relictis comparet ſe collectus, & repulſis electus. Cōparet ſe vaſis irae vas miſericordiae, & videat quia ex vna maſſa fecit deus aliud vas in honorem, aliud in contumeliam. Quid eſt, demonſtrauit mihi inimicis meis? Si enim volens deus oſtendere iram & demonſtrare potentiam ſuam attulit in multa patientia vaſa irae, quae perfecta ſunt in perditionem, & propter quid hoc? vt notas faceret diuitias ſuas in vaſa miſericordiae: ſi ergo vaſa irae attulit in quibus notas faceret diuitias ſuas in vaſa miſericordiae, rectiſſime dictum eſt, Miſericordia eius praeueniet me. Deus meus demonſtrauit mihi inimicis meis. Id eſt quantā circa me habuit miſericordiā, in illis mihi demonſtrauit circa quos nō habuit. Niſi. n. debitor ſuſpēdat, minus agit grās cui debitū relaxat.

Maiorū damnatio eſt bonis ad gratias agēdas exhortatio Pſal. lviij.

Ex tracta. ps. lxj.

¶ Apud illum poteſtas, apud illum miſericordia. Hūc humiliat, & hunc exaltat: hunc humiliat p̄tāte, illum exaltat miſericordia. Si enī deus volens oſtendere iram & demonſtrare potentiā ſuam attulit in multa patientia vaſa irae quae perfecta ſunt in perditionē. Audiſti p̄tātē, quere miſericordiam. Et vt notas faceret (inquit) diuitias ſuas in vaſa miſericordiae. Pertinet ergo ad eius poteſtatem damnare iniquos. Et quis illi dicat, quid feciſti? Tu enim homo quis es vt reſpondeas deo? Time ergo & treme eius poteſtatem, ſed ſpera miſericordiam eius. ¶ Debitā reddit poena damnato, indebita gratia liberato, vt nec ille ſe indignum queratur, nec dignū

D Epiſtola ad Sixtum p̄ſbyterum.

Digitized by Google

ſe iſte glorietur. vbi vna eademq́ maſſa damnationis & offenſionis inuoluit: vt liberatus de non liberato diſcat φ etiam ſibi ſupplicium conueniret niſi gratia ſubueniret. Si autem gratia, vtiq; nullis meritis reddita, ſed gratuita bonitate donata. Sed iniuſtũ eſt (inquiunt) in vna eademq́ mala cauſa hunc liberari, illũ puniri. Nempe ergo iuſtũ eſt vtrũq́ puniri. Quis hoc negauerit? Agamus ergo gratias ſaluatori, dũ nobis non redditũ cernimus, qđ in dãnatiõe ſimiliũ & nobis debitũ fuiſſe cognoſcimus. Si enĩ vtrũq; liberaret, lateret quid pctõ per iuſtitiã deberetur: ſi neutrũ quid gr̃a largiretur. Vt ergo in hac difficillima quæſtione verbis potius vtamur apoſtoli, volens deus oſtendere irã & demonſtrare potentiã ſuam, attulit in multa patientia vaſa iræ q̃ pfecta ſunt in pditionẽ, & vt notas faceret diuitias gloriæ ſuæ in vaſa miſericordiæ. Cui non põt figmentũ dicere, quare ſic me finxiſti cũ habeat poteſtatẽ ex eadem maſſa facere aliud vas in honorẽ, aliud in contumeliam.

Iuſtũ eſſet oẽs dãnari quare gratias agant quibus datur ſaluari.

B

Ex libro ad Simplicianum epiſcopum.

¶Si aũt volens deus oſtendere irã & demonſtrare potentiã ſuã, attulit in multa patientia vaſa iræ perfecta in perditionẽ, ſubaudiatur, tu quis es qui reſpondeas deo? vt recurrente ſnĩa ad verba ſuperiora iſte ſit ſenſus, Si volens deus oſtendere iram attulit vaſa iræ, tu quis es qui reſpondeas deo? Non aũt ſolũ volens oſtendere potentiã ſuam, ſed & qđ ſequitur, vt notas faciat diuitias gloriæ ſuæ in vaſa miſericordiæ, q̃ præparauit in gloriam. Quid.n. prodeſt vaſis perfectis in perditionẽ, φ ea deus patienter ſuſtinet vt ordinate diſperdat, vtaturq́ illis ad inſtrũm ſalutis eorum quorum miſeretur? Sed illis vtiq; prodeſt ad quorũ ſalutem ſic illis vtitur, ſicut ſcriptum eſt. Iuſtus manus ſuas lauet in ſanguine peccatoris, id eſt mundetur ab operibus malis per timorem dei, cum videt ſupplicia peccatorum.

Vaſa iræ i quo vaſis miſericordiæ proſunt. Pſal. lvij.

Ex libro de dono perſeuerãtię.

¶Dat quibus vult quoniam miſericors eſt φ & ſi non det, iuſtus eſt, & non dat quibus non vult, vt notas faciat diuitias gloriæ ſuæ in vaſa miſericordiæ. Dando enim quibuſdã quod non merent, profecto gratuitã & per hoc veram ſuam eſſe gratiam voluit. Nõ omnibus dando, quid oẽs mererentur oſtendit. Bonus in beneficio certorum, iuſtus in ſupplicio certorum. Et bonus in omnibus, quoniam bonum eſt cum debitũ redditur: & iuſtus in omnibus, quoniam iuſtum eſt cum debitum ſine cuiuſquam fraude donat.

Bonus in omnibus deus.

F

Ex lib. ad Bonifaciũ papam vrbis.

¶Etenim & illud dici poteſt: cur omnino creati ſunt, quos deus ita peccatores, vt æterno igne eſſent damnandi ſine dubitatione præſciuit? Quãuis enim peccata non fecerit, naturas tamen ipſas, quæ per ſe ipſe ſine dubio bonæ ſunt, quibus tamen ex arbitrio voluntatis futura eſſent vitia peccatorum, & in multis talia quibus eſſet æterna poena reddenda, quis niſi deus creauit? Quare, niſi quia voluit? Quare aũt voluerit, o hõ tu qs es q rñdeas deo? Nunquid dicit figmẽtũ ei q ſe finxit, quare ſic me finxiſti? An nõ hꝫ poteſtatem figulus luti ex eadem conſperſione facere aliud quidem

Voluntatis diuinæ nõ eſt inquirenda rõ.

Digitized by Google

vas in honorem, aliud in contumeliam? Atq; vtinam dicamus quod ſequitur, Si autem volens oſtendere iram, & demonſtrare potentiam ſuam, ſuſtinuit in multa patientia vaſa iræ quæ perfecta ſunt in perditionem, & vt notas faceret diuitias gloriæ ſuæ in vaſa miſericordiæ. Ecce & ratio reddita eſt homini, quanta debuit homini. Si tamen vel iſta capit, qui pro ſui arbitrij libertate tantæ infirmitatis ſeruituti contendit. Ecce dictæ ſunt cauſæ. Tu ergo quis es qui reſpondeas deo? Si volens deus oſtendere iram, & demonſtrare potentiam ſuam, qꝫ & malis bene vt optimus poſſit, malis dũtaxat non conditione diuina ſed viciata voluntatis iniquitate, natura, quæ a Deo conditore condita eſt bona, attulit in multa patientia vaſa iræ perfecta in interitum, non qꝫ illi eſſent neceſſaria ſiue angelica ſiue humana peccata, cui nec iuſtitia creaturæ cuiuſquam eſt neceſſaria, ſed vt notas faceret diuitias gloriæ ſuæ in vaſa miſericordiæ, ne ſe in bonis operibus tanq; de proprijs extollerent viribus, ſed humiliter intelligerent, niſi illis dei gratia non debita, ſed gratuita ſubueniret, id fuiſſe reddendum meritis ſuis, quod alijs in eadem maſſa redditum cernerent. Cæteri autẽ homines ad iſtam ſocietatem non pertinentes, quorum tamen & animam & corpus dei bonitas operata eſt, & quicquid habet ipſa natura præter vitium quod eidem infligit ſuperbientis voluntatis audacia, propter hoc a deo præſciente creati ſunt, vt in his oſtẽderet liberum deſertoris arbitrium ſine ſua gratia quid valeret, & in eorum iuſtis & debitis pœnis vaſa miſericordiæ quæ non ſuorum operum meritis ſed gratuita dei gratia ſunt ab illa concreatione diſcreta, quid ſibi collatum eſt addiſcerent, vt omne os obſtruatur, & qui gloriatur in domino glorietur.

G Deus nullius eget.

ij. Co r. x.

Quos & vocauit nos, non ſolum ex Iudæis, ſed etiam ex gentibus, ſicut in Oſee dicit, Vocaui non plebem meam, plebem meam, & non miſericordiã conſecutam, miſericordiam conſecutam.

Oſe. ij. j. Pet. ij.

H Ex lib. ad Simplicianũ epm.

¶ Vna eſt enim ex Adam maſſa peccatorum & impiorum, in qua & Iudæi & gentes, remota gr̃a dei ad vnã pertinẽt cõſperſionẽ.

Et erit in loco vbi dictum eſt eis, non plebs mea vos, ibi vocabuntur filii dei viui.

Ex libro de ciuitat. dei xviij.

¶ Hoc teſtimonium propheticum de vocatione populi gentium qui prius non pertinebat ad deum, apoſtoli intellexerunt. Et quia ipſe quoq; populus gentium ſpiritaliter eſt in filijs Abrahæ, ac per hoc recte dicitur Iſrael, propterea ſequitur & dicit. Et congregabuntur filij Iuda & filij Iſrael in idipſuꝫ, & ponent ſibi principatũ vnũ, & aſcendent a terra. Hoc ſi adhuc velimus exponere, eloquij prophetici obtundetur ſapor. Recolatur tñ lapis ille angularis & duo parietes,

[illegible]entes, vnus ex Iudæis, alter ex gentibus, ille nomine filiorum
Iuda, iſte nomine filiorũ Iſrael, eidem vni principatui ſuo in id
ipſum innitentes, & aſcendentes agnoſcantur a terra.

Eſaias autem clamat pro Iſrael, Si fuerit numerus 2. Capite
filiorum Iſrael tanquam arena maris, reliquiæ ſaluæ
fient. Verbũ enim conſummans & breuians in æqui
tate, quia verbũ breuiatũ faciet dominus ſup terrã.

A.

NEque enim quia fracti ſunt infideles & ſuperbi ac per hoc
infructuoſi rami, vt inſereretur oleaſter gentium, ideo pe Ex libro aduerſum Iudæos.
rire potuit radix patriarcharum & prophetarum: quia & ſi
fuerit (inquit Eſaias) numerus filiorum Iſrael ſicut arena maris,
reliquiæ ſaluæ fient. ¶ Ad miſericordiam quippe gratuitam non Ex libro contra Iulianum.
debitam pertinet de maſſa damnationis vaſa in gloriam prepa-
rare, non ſolum ex Iudæis ſicut dicit, ſed etiam ex gentibus. Pro-
pter quod poſuit teſtimonium de Oſee propheta, Vocaui non ple Oſee.ij.
bem meam plebem meam. Et de Eſaia propheta, Propter Iſrael
reliquiæ ſaluæ fient. ¶ Verbum enim (inquit) conſummans & Ex libro ad Simplicianum epiſcopum
breuians faciet dominus ſuper terram. i. vt compendio fidei per
gratiam ſaluos faciat credentes, non per innumerabiles obſerua Eſaiæ.xx.
tiones quibus illa multitudo ſeruiliter onerata premebatur. Per
gratiam nobis quippe verbum conſummans dicit, Iugum meũ Matth.xi.
lene eſt, & ſarcina mea leuis eſt. Vt autem eſſent iſtæ reliquiæ, gra- Eſaiæ.i.
tia Dei factum eſſe, teſtimonio ſequenti docet.

Et ſicut prædixit Eſaias Niſi dominus ſabaoth re-
liquiſſet nobis ſemen, ſicut Sodoma facti eſſemus,
& ſicut Gomorra ſimiles fuiſſemus.

B

DEinde oſtendit gentes ex fide apprehendiſſe iuſtitiã, Iſrael
autem ideo non apprehendiſſe quia non ex fide, ſed tanq̃ Ex libro contra
ex operibus. Fides enim habet quod aliquanto poſt dicit, Iulianum.
Quoniam omnis qui inuocauerit nomen domini, ſaluus erit. Ad Gentes non Iu
quam ſalutem pertinet vt opera nulla ſint, & iuſtitia nobis ex deo dæi iuſtitiã ap
ſit non ex nobis. Propter quod de illis qui non ex fide, ſed tanq̃ prehenderunt
ex operibus offenderunt in lapidem offenſionis, ſequitur & ſubdicit. Iohel.ij.
Fratres quidem bona voluntas cordis mei, & deprecatio ad deũ
ſit pro illis in ſalutem. Teſtimonium enim perhibeo illis q̃ zelũ
dei habent ſed non ſecundum ſcientiam &c. ¶ Ex perſona enim
eorum qui inde crediderunt dicitur, Niſi dominus ſabaoth reliq̃ſ Ex ſermo[illegible]
ſet nobis ſemen ſicut Sodoma facti eſſemus, & ſicut Gomorra ſi- ſe.cij.
miles fuiſſemus. Sed id ſemen, q̃ diſperſum p terras multiplicatum Eſa.i.
eſt. Acceſſerunt .n. & de lapidibus ſuſcitati filij Abrahã. Acceſſerũt
oues que non erant de hoc ouili, vt fieret vnus grex & vnus pa-
ſtor. Acceſſit fides omnium gentium, & erexit non tantum non ſolum ſapiẽ
tium [illegible], ſed & obedientium populorum.

Quid ergo dicemus? Quod gentes quæ non ſecta bantur iuſtitiam apprehenderunt iuſtitiam, iuſtitiam autem quæ ex fide eſt. Iſrael vero ſectando legem iuſtitiæ, in legem iuſtitiæ non peruenit. Quare? Quia non ex fide, ſed quaſi ex operibus.

C

Ex libro de ſpũ et litera.

Gẽtes quare potius q̃ Iſraelitę iuſtitiã apprehenderunt.

Philip. ij.

Roma. x.

Gentes quæ non ſectabantur iuſtitiam, apprehenderunt iuſtitiam. Iuſtitiam aũt quę ex fide eſt impetrando eam ex deo, non ex ipſis pręſumendo, Iſrael vero perſequens legem iuſtitię, in legem iuſtitię non peruenit. Quare? Quia non ex fide ſed quaſi ex operibus. i. tanq̃ eam per ſemetipſos operantes non in ſe credentes operari deum. Deus eſt enim qui operatur in vobis et velle et operari pro bona voluntate. Ac per hoc offenderunt in lapidem offenſionis. Nam quid dixerit, Quia non ex fide, ſed tanquam ex operibus, apertiſſime exponit dicens. Ignorantes enim dei iuſtitiam et ſuam volentes conſtituere, iuſtitię dei non ſunt ſubiecti. Finis enim legis Chriſtus ad iuſtitiam omni credenti. Quia ipſi, Non concupiſces, et cætera eiuſmodi mandata ſancta et bona ſibi tribuebant, quæ vt poſſit homo facere deus operatur in homine per fidem Ieſu Chriſti, qui finis eſt ad iuſtitiã omni credenti, id eſt cui per ſpiritum incorporatus, factuſq; membrum eius poteſt quiſq; illo incrementum intrinſecus dante operari iuſtitiam. De cuius operibus etiam ipſe dixit, quia ſine me nihil poteſtis facere. Ideo quippe proponitur iuſtitia legis q̃ qui fecerit eã viuet in illa, vt cum quiſq; infirmitatem ſuam cognouerit, non per ſuas vires neq; per literam ipſius legis (quod fieri non poteſt) ſed per fidẽ concilians ad iuſtificationem perueniat, et faciat et viuat in ea. Opus enim quod qui fecerit viuet in eo, non fit niſi à iuſtificato. Iuſtificatio autem ex fide impetratur, de qua ſcriptũ eſt. Ne dixeris in corde tuo, quis aſcendet in cœlum: hoc eſt Chriſtum deducere, aut quis deſcendet in abyſſum: hoc eſt Chriſtũ a mortuis reducere. Sed quid dicit? Prope eſt verbum in ore tuo et in corde tuo. Hoc eſt (inquit) verbum fidei quod prædicamus, quia ſi confitearis in ore tuo quia dominus eſt Ieſus Chriſtus, et credideris in corde tuo quia deus ſuſcitauit illum a mortuis, ſaluus eris. Inquantum iuſtus, intantum ſaluus. Per hanc enim fidem credimus q̃ etiam nos deus a mortuis excitet: interim ſpiritu vt in hoc ſæculo viuentes in nouitate eius gratiæ temperanter, et iuſte, et pie viuamus in hoc ſæculo, poſt etiam carne noſtra ad immortalitatẽ reſurrectura. Conſepulti enim ſumus Chriſto per baptiſmum in mortem, vt quemadmodum Chriſtus reſurrexit a mortuis per gloriam patris, ita et nos in nouitatę ambulemus. Fide ergo Ieſu Chriſti impetramus ſalutem, et quantum nobis inchoatur in re, et quantum perficienda expectatur in ſpe. Omnis enim qui inuocauerit nomen domini ſaluus erit.

Ioan. xv.

D

Roma. x.

Roma. vi.

¶ Gentes quæ non ſectabantur iuſtitiam apprehenderunt iuſti- Ex ſermone de verbis apoſt. xv.
tiam. Sed quam? Iuſtitiam autem quæ ex fide eſt. Gentes quę nõ B
ſectabantur iuſtitiam quæ in lege eſt, quaſi propriam ſuam, quæ
fit de timore pœnæ, non de amore iuſtitiæ, quia non ſectabantur
iuſtitiam apprehenderunt iuſtitiam, iuſtitiam autem quę ex fide
eſt. Iſrael autem (inquit) perſequens legem iuſtitiæ in legem non Ex fide apprehẽdere iuſtitiã.
peruenit. Quare? Quia non ex fide. Quid eſt, quia non ex fide? Nõ
ſperauit in deum, non illam petiuit a domino deo, non credidit
in eum qui iuſtificat impium. Ergo perſequens legem iuſtitiæ in
legẽ iuſtitiæ nõ peruenit. Quare? Quia nõ ex fide, ſed quaſi ex operibus.

Offenderunt enim in lapidem offenſionis.

CHriſtus humilis in terra iacebat. In cœlis quidem & ipſe
erat, leuata ab illo carne ſua a mortuis reſuſcitata: & niſi Act. ix.
& in terra Chriſtus iaceret, non Saulo clamaret, Quid me
perſequeris? Ergo illi iacebat, quia humilitatem præferebat. Ille
offendebat, quia non videbat. Et totum hoc videre vnde erat? de
tumore ſuperbiæ. Illi autem qui offenderunt in lapidem offen-
ſionis, quid de illis dicit Apoſtolus? Quia non (inquit) ex fide, ſed tã
quã ex operibus, quia ipſi in ſua iuſtitia offenderũt in lapidẽ offenſiõis.

**Sicut ſcriptum eſt, Ecce pono in Sion lapidem of- Eſa. xxviii.
fenſionis & petram ſcandali, & qui crediderit in eum
non confundetur.**

¶ Qui enim crediderit in eum non habebit ſuam iuſtitiam quæ
ex lege eſt, quamuis ſit bona lex, ſed implebit ipſam legem nõ ſua
iuſtitia, ſed data ex deo. Ita enim non confundetur. Charitas enim
legis eſt plenitudo. Et vnde charitas iſta diffuſa eſt in cordibus no
ſtris? nõ vtiq; a nobis, ſed per ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis. Of-
fenderũt ergo illi in lapidẽ offenſiõis & petrã ſcãdali, & ait de illis.

CAPVT X.

FRatres, bona voluntas quidem cor
dis mei, & deprecatio ad deum fit
pro ipſis in ſalutem.

¶ Deprecatur Apoſtolus pro non credentibus vt cre
dant, pro aduerſis vt cõuertantur. Videtis quia nec
ipſa conuerſio ſine dei adiutorio? deprecatio (inquit) ad deum pro illis in ſalutem.

Teſtimonium enim illis perhibeo quia zelum dei habent.

¶ Sic zelum habebat & ipſe: zelum dei habebat.

Sed non ſecundum ſcientiam.

¶ Quid eſt hoc, non ſecundum ſcientiam.

Digitized by Google

Ignorantes enim dei iuſtitiam & ſuam volentes conſtituere, iuſtitiæ Dei nō ſunt ſubiecti. Finis enim legis Chriſtus, ad iuſtitiam omni credenti.

Vnde iſte correctus? non habens meam iuſtitiam. Illi volunt ſuam conſtituere ego non habeo meam iuſtitiã, ſed eam quę eſt per fidem Chriſti, iuſtitiam ex deo. Iuſtitiam inquam ex deo qui iuſtificat impium. Tolle te, tolle inquam te a te, impedis te. Si tu te ædificas, ruinam ædificas. Niſi dominus ędificauerit domum, in vanum laborauerunt qui ædificant eã. Noli ergo velle habere tuam iuſtitiam. Ignorantes enim dei iuſtitiam, & ſuam volentes conſtituere iuſtitiæ dei non ſunt ſubiecti.

Pſal.cxxvi.

Chriſtianus offendere poteſt.

❡ Noli putare quia Chriſtianus vocaris, ideo te non poſſe offendere in lapidem offenſionis. Cuius gratiam denegas, in ipſũ offendis. Minus eſt offendere in Chriſtum pendentem, q̃ in cœlo ſedentem. Iuſtitia fit, ſed ex gratia fit. A deo tibi fit, tua non fit. Sacerdotes tui, inquit, induantur iuſtitiam. Veſtis accipitur, non cum capillis naſcitur. Hanc prędicat Apoſtolus Paulus. A deo tibi fit. Geme vt impetres, plora vt impetres, crede vt impetres, Qui inuocauerit nomen domini ſaluus erit. Quaſi a febre, aut a peſte, aut a podagra, aut aliquo corporis dolore, nō ſic, ſed ſaluus erit, intus erit, quia non eſt opus ſanis medicus, ſed male habentibus. Expoſuit cum dixit, Non veni vocare iuſtos, ſed peccatores. Fides Chriſti eſt credere in eum qui iuſtificat impium, credere in mediatorem, ſine quo nullus reconciliatur deo, credere in ſaluatorem qui venit quærere & ſaluare quod perierat, credere in eum qui dixit, Sine me nihil poteſtis facere. Sed hanc fidem non apprehendit q ignorans Dei iuſtitiam qua iuſtificatur impius, ſuam vult conſtituere qua conuincatur ſuperbus. Talia enim ſentientes ſua elatione obdurantur & excæcantur, qui negando dei gratiam non adiuuantur. ❡ Ignorantes dei iuſtitiam, id eſt, quam deus dat qui iuſtificat impium, & ſuam volentes conſtituere tanquam ſuę voluntatis viribus factam, iuſtitiæ dei non ſunt ſubiecti. Quod omnino & vos facitis. Iuſtitiam quippe veſtram vultis conſtituere, cui deus ſecundum merita retribuat gratiam, nec vultis gratiam Dei præcedere quæ vos faciat habere iuſtitiam.

Pſal.xxxi.

Math.ix.

Fides Chriſti.

H

Matth.xviij.

Ioan.xv.

[illegible]

❡ Item lectionis eiuſdem expoſitio.

Ex ſermone in epiſtolam Ioan.ij.

Chriſtus quare nõ eſt agnitus a Iudæis.

Math.xxi.

Offenderunt in lapidem offenſionis & cætera.

❡ Chriſtus ſperabatur venturus a populo Iudæorum, & quia humilis venit non eſt agnitus. Quia lapis paruus erat, offenderunt in illum & fracti ſunt. Et creuit lapis, & factus eſt mons magnus. Et quid ait ſcriptura? Quicunq; offenderit in lapidem iſtum conquaſſabitur, & ſuper quem venerit lapis iſte conteret eum. Diſcerne

ſtenda ſunt verba. Offendentem dixit conquaſſari ſuper quem autem venerit conteri. Primo quia humilis, offenderunt in illum homines: quia excelſus venturus eſt ad iudicium, ſuper quem veniet conteret eum. Sed illum non conteret venturus quem non quaſſauit cum venit. Qui in humilem non offendit, non formidabit excelſum. Omnibus enim malis, lapis offenſionis eſt Chriſtus. Quicquid dicit Chriſtus, amarum eſt illis, & omnis qui credit in eum non confundetur. ℭ Omnes, inquit, peccauerunt & egent gloria dei, vt qui crediderint in eum non confundantur. Sicut & pſalmus dicit, Accedite ad eum & illuminamini, & vultus veſtri non confundentur. Qui ergo in ſe gloriatur confundetur. Non enim ſine peccatis inuenitur. Ille itaqꝫ tantummodo non confundetur, qui in dño gloriatur. ℭ Quicunqꝫ illũ fide expectant cum venerit gaudebunt. Qui ſine fide ſunt, cũ venerit qđ nunc non vident erubeſcent. Et confuſio illa nõ erit vnius diei, & tranſiet, quõ ſolent confundi qui inueniuntur in aliqua culpa, & eis inſultatur ab hominibus. Confuſio illa traducet confuſos ad ſiniſtrã vt audiant, Ite in ignẽ æternum, qui præparatus eſt diabolo & angelis eius. Maneamus ergo in verbis eius, ne confundamur cum venerit. Fratres, bona voluntas quidem cordis mei, & deprecatio ad deum fit pro illis in ſalutem. ℭ Quid ergo oramus pro nolentibus credere, niſi vt deus in illis operetur & velle? De Iudæis certe apoſtolus ait, Fratres bona voluntas quidem cordis mei, & deprecatio ad deum pro illis in ſalutem. Orat pro non credentibus. Quid, niſi vt credant? Non enim aliter conſequuntur ſalutem. Si ergo fides orantium dei præuenit gratiam, nunquid eorum fides ꝓ quibus oratur vt credant, dei præuenit gratiã? quãquidẽ hoc ꝓ eis oratur, vt non credentibus. i. fidẽ nõ habẽtibus fides ipſa donetur.

Ex ſermone de verbis euãgelij. Roma. iij. Pſal. xxxiij.

Ex ſermone in epiſtolam. Ioan. iiij.

Matth. xxv.

Redit ad caput. x.

B

Ex libro ꝓ deſti natiõis ſanctoꝝ

Cur orandũ ſit pro nolentibus credere.

ℭ Voluntas vt ad vera credenda moueatur, non ſibi ſufficit niſi per gratiã deus opituletur, dicente ipſo dño cum de non credentibus loqueretur, Nemo venit ad me niſi ei datum fuerit a patre. Propter hoc & Apoſtolus qui ſuis eis inſtanter euangeliũ ꝓdicaret, parum tñ eſſe credebat niſi pro illis & oraret vt crederent. Ait. n. Fratres, bona voluntas quidẽ cordis mei & deprecatio ad deum ꝓ illis in ſalutem. Teſtimonium perhibeo illis ꝙ æmulationem dei habent, ſed non ſecundum ſcientiam. ℭ Zelum, inquit, dei habent, noui, ſcio. Apud illos fui, talis fui. Zelũ dei habent, ſed non ſecundum ſcientiam. Quid eſt hoc Apoſtole non ſecundũ ſcientiam? Expone nobis quã commendes ſcientiã, quam doleas in illis non eſſe & in nobis velis eſſe. Secutus adiunxit, & quod clauſum poſuerat aperuit. Quid eſt zelũ Dei habent, ſed non ſecundũ ſcientiam? Ignorantes enim dei iuſtitiã & ſuam volentes conſtituere, iuſtitiæ dei non ſunt ſubiecti. ℭ Apoſtolum audiuimus eandem gratiã maxime cõmendantem, de cuius cõmendatione habebat Iudæos inimicos velut de legis litera ꝓſumentes, & tanqꝫ iuſtitiã

Ex lib. ad Paulinũ Nolanum epiſcopum.

Volũtas bona ſine gratia nõ ſufficit.

Ex ſermone de verbis euangelij. xij.

Quid eſt nõ ſm ſcientiã habere zelum.

Ex tracta. ps. lxx.

C

ſuam diligentes atq; iactantes. De quibus dicit, Teſtimonium perhibeo illis, quia zelũ dei habent, ſed non ſecundum ſcientiã. Et tanquã ei diceretur: quid enim eſt habere zelum dei non ſecundum ſcientiam? ſubiecit continuo, Ignorantes enim dei iuſtitiam & ſuam volentes conſtituere, iuſtitię dei non ſunt ſubiecti. Gloriantes, inquit, tanquam de operibus excludunt a ſe gratiã, & tanquã de ſanitate ſua falſa pręſumentes, reſpuunt medicinã. Contra tales enim & dominus dixerat, Nõ veni vocare iuſtos ſed peccatores in pœnitentiam. Non eſt opus ſanis medicus, ſed male habentibus. Hęc eſt ergo tota ſcientia magna hominis, ſcire quia per ſeipſe nihil eſt, & quoniam quicquid eſt, ex deo eſt, & per deum eſt. Quid enim habes, inquit, quod non accepiſti? Si autem accepiſti quid gloriaris quaſi non acceperis?

Zelum dei habentes non ſecundũ ſciã.

Matth. ix.

Ibidem

Sciẽtia hoĩnis.

I. Cor. iiij.

¶ Iuſtitia dei eſt, quam vt habeas deus dedit. Nam qui voluerunt de ſua iuſtitia gloriari, quid de illis dicit Apoſtolus? Teſtimonium, inquit, eis perhibeo quia zelum dei habent, De Iudæis loquens, zelum inquit, dei habent, ſed non ſecundum ſcientiam. Quid eſt non ſecundum ſcientiam? quam enim commẽdas vtilem ſcientiam? Nunquid illam quæ cum ſola fuerit inflat? quæ niſi comitata fuerit charitate non ędificat? Non vtiq; ipſam ſed illã ſcientiã comitem charitatis, magiſtram humilitatis. Vide ſi ipſa eſt. Zelum, inquit, dei habent, ſed nõ ſecundũ ſcientiã. Exponat quã dicat ſcientiã. Ignorantes enim dei iuſtitiã & ſuã volẽtes cõſtituere, iuſtitię dei nõ ſunt ſubiecti. Ignorantes eñ dei iuſtitiã & ſuam quęrentes ſtatuere, iuſtitiæ dei non ſunt ſubiecti.

Ex tract. ps. cxlij.

Duplex ſciẽtia.

D

¶ Dicitur ſpiritus Helię qui eſt ſpiritus Dei, cuius particeps factus Helias illa potuit: ſic dicitur & de iuſtitia quæ noſtra eſt, ſed donata a deo. De qua loquens Apoſtolus Iudęos arguens dicit, Ignorantes enim dei iuſtitiam & ſuam volentes conſtituere. id eſt tanquam a ſe ſibi partam. Contra quales dicit, Quid enim habes quod non accepiſti? Ignorantes enim Dei iuſtitiam & ſuam volentes conſtituere, iuſtitiæ dei non ſunt ſubiecti. De Iudęis hoc dixit, qui de ſe præſumentes gratiam repellebant, & in Chriſtum propterea non credebant. Suam vero iuſtitiam dicit eos volentes conſtituere, quæ iuſtitia eſt ex lege, non quia lex ab ipſis eſt conſtituta, ſed in lege quę ex Deo eſt ſuam iuſtitiam conſtituerant, quando eandem legem ſuis viribus ſe implere poſſe credebant. Ignorantes dei iuſtitiam, non qua iuſtitia Deus iuſtus eſt, ſed quæ iuſtitia eſt homini ex Deo.

Ex lib. q̃ſtionũ tero. titu. lxiiij.

I. Cor. iiij.

¶ Ignorantes enim dei iuſtitiam & ſuam volentes conſtituere, iuſtitiæ dei non ſunt ſubiecti. Quæ ſit autem iuſtitia dei de qua hic loquitur, conſequenter aperit adiungens. Finis enim legis Chriſtus ad iuſtitiam omni credenti. Hanc itaque iuſtitiam dei nõ in præcepto legis quo timor incutitur, ſed in adiutorio gratiæ Chriſti, ad quam ſolum vtiliter legis velut pedagogi timor

E

Ex lib. de natura & gratia.

Iuſtitia dei.

Gal. iij.

dicit, confitentem eſſe qui intelligit, ipſe intelligit quare ſit Gal.ij.
Chriſtianus. Nam ſi per legem iuſtitia, ergo Chriſtus gratis mortuus eſt. Si autem non gratis mortuus eſt, in illo ſolo iuſtificatur impius, cui credenti in eum qui iuſtificat impium deputatur fides eius ad iuſtitiam. Omnes enim peccauerunt & egent gloria dei, iuſtificati gratis per gratiam ipſius, quia non eſt opus Rom.iij.
ſanis medicus, ſed ægrotantibus. Vnde non venit ille vocare iuſtos ſed peccatores. Ac per hoc natura humani generis ex illius vnius præuaricatoris carne procreata, ſi poteſt ſibi ſufficere ad implendam legem perficiendamque iuſtitiam, de præmio debet eſſe ſecura, hoc eſt de vita æterna, etiam ſi in aliqua gente, aut aliquo ſuperiore tempore, fides eam latuit ſanguinis Chriſti. Non enim iniuſtus deus qui iuſtos fraudet mercede iuſtitiæ, ſi eis non eſt annunciatum ſacramentum diuinitatis & humanitatis Chriſti quod manifeſtum eſt in carne. Quomodo enim crederent F
quod non audierunt? Aut quomodo audirent ſine prædicante? Fides enim ex auditu, ſicut ſcriptum eſt, Auditus autem per verbum dei. Sed dico (inquit), Numquid non audierunt? In omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Sed antequam inciperet hoc fieri, antequam denique vſque ad fines totius orbis terræ prædicatio ipſa perueniat, quoniam non deſunt adhuc vltimæ gentes licet vt perhibetur pauciſſimæ, quibus hoc nondum fuerit prædicatum, quid faciat humana natura, vel quid fecit, quæ vel ante non audierat hoc futurum, vel adhuc non comperit factum, niſi credendo in deum qui fecit cœlum & terram, a quo & ſe factam naturaliter ſentit, & recte viuendo eius impleat voluntatem nulla fide paſſionis Chriſti & reſurrectionis imbuta? Quod ſi fieri potuit aut poteſt, hoc & ego dico quod de lege dicit Apoſtolus, Ergo gratis Chriſtus mortuus eſt. Si autem hoc ille dixit de lege quam accepit gens vna Iudæorum, quanto iuſtius dicitur de lege naturæ quam accepit vniuerſum genus humanum? Si per naturam iuſtitia, ergo gratis Chriſtus mortuus eſt. Si autem nō gratis Chriſtus mortuus eſt, ergo omnis humana natura iuſtificari & redimi ab ira dei iuſtiſſima, hoc eſt a vindicta, nullo modo poteſt, niſi per fidem & ſacramentum ſanguinis Chriſti. ¶ Carnales Iſraelitæ, terrenæque Hieruſalem ciues terrigenæ, qui vt dicit Apoſtolus, ignorantes dei iuſtitiam idest quam dat homini deus, qui ſolus eſt iuſtus atque iuſtificans, G
& ſuam volentes conſtituere, ideſt velut a ſe ſibi partam, non ab illo impertitam, iuſtitiæ Dei non ſunt ſubiecti. Vtique quia ſuperbi, de ſuo putantes non de dei poſſe placere ſe deo. ¶ Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam, quoniam ipſi ſaturabuntur. Iuſtitiam vero nobis eſſe Chriſtum. Paulus apoſtolus dicit ac per hoc qui eſurit hunc panem, eſurit iuſtitiam, ſed iuſtitiam quæ de cœlo deſcendit, iuſtitiam quam dat deus, nō quam ſibi facit homo. Si enim nullam ſibi homo faceret iuſtitiam, nō

Pſal.xviij.

Sunt quidem pauci, quibus euangelium nondum prædicatum eſt.

Gal.ij.

Li. libr. de ciuitate dei.xvij.

Ex tracta. euangelij ſecundum Ioan. xx iij. Matth. v.

Ioan. vi. diceret idem Apoſtolus de Iudæis. Ignorantes enim dei iuſtitiam, & ſuam volentes conſtituere, iuſtitiæ dei nõ ſunt ſubiecti. Inde erãt iſti qui panem de cœlo deſcendentem non intelligebant, qa ſua iuſtitia ſaturati iuſtitiam dei non eſuriebant. Quid eſt hoc iuſtitia dei, & iuſtitia hominis? Iuſtitia dei hic dicitur non qua iuſtus eſt deus, ſed quam dat deus homini vt iuſtus ſit homo per deum.

N Quæ autẽ erat illorũ iuſtitia? Qua de ſuis viribus pſumebant, & Rom. v. quaſi impletores legis ſeipſos ex ſua virtute dicebant. Nemo autem implet legem niſi quem adiuuerit gratia, id eſt panis qui de Ex tract. [illegible] cœlo deſcendit. Legis enĩ plenitudo (cõpendio vt ait Apoſtolus) charitas eſt. Charitas non nummi ſed dei, charitas non terræ, nõ cœli, ſed eius qui fecit cœlum & terram. Vnde iſta charitas homini? Ipſum audiamus. Charitas (inquit) dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis.

¶ Eſt enim iuſtitia dei, q̃ & noſtra fit cu3 donatur nobis. Ideo aũt iuſtitia dei dicitur, ne homo ſe putet a ſeipſo habere iuſtitiã. Sic Rom. iiij. enim dicit Apoſtolus Paulus. Credenti in eum qui iuſtificat impium. Quid eſt qui iuſtificat impiũ? Qui ex impio facit iuſtum: Deputatur fides eius ad iuſtitiam. Iudæi vero quia ſuis viribus ſe putabant implere poſſe iuſtitiam, offenderunt in lapidem offenſionis, & gratiam Chriſti non agnouerunt. Acceperunt enim legem qua fierent rei, non qua liberarentur a reatu. Denique quid de illis Apoſtolus dicit? Teſtimonium illis perhibeo quia zelum Zelum habere ſed nõ ſecundũ ſcientiam, quod ſit. dei habent ſed non ſecundum ſcientiam. Quid eſt quod dicit, zelum dei habent Iudæi, ſed non ſecundum ſcientiam? Audi quã ſit non ſecundum ſcientiam. Ignorantes enim dei iuſtitiam, & ſuam volentes conſtituere iuſtitiæ dei non ſunt ſubiecti. Si ergo iudæi non ſecundum ſcientiam zelum dei habent, quia ignorãt dei iuſtitiam, & volunt ſuam conſtituere, quia ſe ex ipſis iuſtificant, ideo gratiam non cognouerunt, quia gratis ſaluari voluerunt. Qui ſaluantur gratis. Quis eſt quẽ ſaluator gratis? In quo non inuenit ſaluator quid coronet, ſed quid damnet. Non inuenit merita bonorum A Rom. iiij. ſed inuenit merita ſuppliciorum. Hoc ait apoſtolus, Omnes enĩ peccauerunt, & egent gloria dei. Quid eſt egent gloria dei? vt ipſe te liberet non tu, Quia tu te liberare non vales, indiges liberatore. Finis enim legis Chriſtus ad iuſtitiam omni credenti.

Ex tract. [illegible] ſecũdũ Io. iiij. ¶ Diſcernitur quidem ab operibus fides, ſicut apoſtolus dicit iuſtificari hominem per fidem ſine operibus legis. Et ſunt opera q̃ Opera q̃dã bona videntur & non ſunt. videntur bona ſine fide Chriſti, & non ſunt bona, quia non referuntur ad eum finem ex quo ſunt bona. Finis enim legis Chriſtus ad iuſtitiam omni credenti. Ideo noluit diſcernere ab opere fidem, ſed ipſam fidem dicit eſſe opus. Ipſa eſt enim fides quæ per Ioan. vi. Ex ſermone in epiſtola. dilectionem operatur. Nec dixit hoc eſt opus veſtrum, ſed hoc eſt opus dei, vt credatis in eum quẽ miſit ille, vt qui gloriantur, in Ioan. [illegible] domino glorientur. ¶ Finis enim legis eſt Chriſtus ad iuſtitiam.

Digitized by Google

omni credenti. Et quid eſt, finis Chriſtus? Quia Chriſtus deus, Finis legis ps. ...
& finis præcepti charitas, & deus charitas, quia & pater, & filius, & ſpiritus ſanctus vnum ſunt. Ibi tibi finis eſt, & alibi via eſt. Noli hærere in via, & non peruenire ad finem. Ad quicquid aliud veneris tranſi, vſquequo peruenias ad finem. Quid eſt finis? Mihi autem adhærere deo bonum eſt. Adhæſiſti deo, finiſti viam, permanebis in patria. ps. lij. Ex titulo ps. xiij.

¶ Finis enim legis Chriſtus ad iuſtitiam omni credenti, ſicut Apoſtolus dicit. Illi credimus quando incipimus bonam viam ingredi, ipſum videbimus cum peruenerimus, & ideo ipſe finis.

¶ Finis enim legis Chriſtus ad iuſtitiam omni credenti. Finis autem dicitur non quia conſumit, ſed quia perficit. Nam & finitum cibum dicimus qui manducabatur, & finitam tunicam quæ texebatur. Illud ad conſumptionem, hoc ad perfectionem. Quia ergo quo tendamus non habemus, cum ad Chriſtum peruenerimus, ipſe curſus noſtri finis dicitur. B Ex titulo ps. liv. Ex tit. ps. liiij. Chriſtus finis noſter. Chriſtus quare finis dicitur.

¶ Finis enim legis Chriſtus eſt ad iuſtitiam omni credenti. Intentio enim dirigitur in finem, dirigitur in Chriſtum. Quare finis dicitur? quoniam quicquid agimus ad illum referimus, & cum ad eum peruenerimus vltra quid quæramus non habebimus. Dicitur enim finis qui conſumit, & dicitur finis quod perficit. Aliter quippe intelligimus cum audimus, finitus eſt cibus qui manducabatur, & aliter intelligimus cum audimus, finita eſt veſtis quæ texebatur. In vtroque audimus finitum eſt. Sed cibus vt iam non eſſet, veſtis vt perfecta eſſet. Finis ergo noſter perfectio noſtra debet eſſe. Perfectio noſtra Chriſtus. In illo enim perficimur, quia ipſius capitis membra ſumus. Et dictus eſt finis legis, quia ſine illo nemo perficit legem. Ex tit. ps. lxvij. C

¶ Initium eſt vetus teſtamentum, finis nouum. Timor enim prævalet in lege, & initium ſapientiæ timor domini. Finis autem legis Chriſtus ad iuſtitiam omni credenti: quo donante diffunditur charitas in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum, qui datus eſt nobis. Et conſummata charitas foras mittit timorem. ¶ Finis legis Chriſtus eſt, in quo lex iuſtitiæ non conſumitur, ſed impletur. Omnis enim perfectio in ipſo eſt, vltra quem non eſt quo ſe ſpes fidei & charitatis extendat. Finis fidelium Chriſtus eſt, ad quem cum venerit currentis intentio, non habet quod poſſit amplius inuenire, ſed habet in quo debeat permanere. ps. cx. Ex lib. ſententiarum Proſperi.

Moyſes enim ſcripſit, quoniam iuſtitiam quæ ex lege eſt: qui fecerit homo, viuet in ea. Quæ autem ex fide eſt iuſtitia, ſic dicit, Ne dixeris in corde tuo, quis aſcendet in cœlum? id eſt, Chriſtum deducere: aut quis deſcendet in abyſſum? hoc eſt Chriſtum a mortuis reuocare. Sed quid dicit ſcriptura? Leui. xviij. Gal. iij. Deut. xxx.

Digitized by Google

D In expoſi. ep. ſe ad Galat. Gala. iij.

LEx autem non eſt ex fide, ſed qui fecerit ea viuet in illis. Non ait, qui fecerit eam viuet in illa, vt intelligas legem hoc loco pro ipſis operibus poſitam. Qui autem viuebant in his operibus, timebant vtiq; ne ſi non ea feciſſent, lapidationem vel crucem, vel aliquid huiuſmodi paterentur. Ergo qui fecerit ea (inquit) viuet in illis, id eſt habebit premium ne iſta morte puniatur. Non ergo apud deum, cuius ex fide ſi quis in hac vita vixerit, cum hinc exceſſerit, tunc eum magis habebit preſentiſſimum premium. Non itaq; ex fide viuit quiſquis preſentia que videntur vel cupit vel timet, quia fides dei ad inuiſibilia pertinet que poſt dabuntur. Nam eſt ⁊ iſta quedam in operibus legis iuſtitia, quando ſine ſuo premio relicta non eſt. vt qui fecerit ea viuat in eis. Vnde ⁊ dicit, Si enim Abraham ex operibus iuſtificatus eſt, habet gloriam ſed non ad deum. Aliud eſt ergo non iuſtificari apud deum, aliud non iuſtificari. Qui omnino non iuſtificatur, nec illa ſeruat que temporale habent premium, nec illa que eternum. Qui autem in operibus legis iuſtificatur, non apud deum iuſtificatur, quia temporalem inde expectat viſibilemq; mercedem, ſed tamen eſt etiam iſta vt dixi quedam (vt ſic dicam) terrena carnaliſq; iuſtitia. Nam ⁊ ipſe apoſtolus eam iuſtitiam vocat, cum alibi dicit, Secundum iuſtitiam que in lege eſt, qui fuerim ſine querela.

Prope eſt verbum in ore tuo, & in corde tuo. Hoc eſt verbum fidei quod prædicamus, quia ſi confiteeris in ore tuo dominum Ieſum, & in corde tuo credideris ꝙ deum illum ſuſcitauit a mortuis, ſaluus eris.

B

Ex tract. euāg. ſc'd3 Io. lxxvij. verbū perficit baptiſmum.

IAm vos mundi eſtis propter verbum quod locutus ſum vobis. Quare non ait, mundi eſtis propter baptiſmum quo abluti eſtis, ſed ait propter verbum quod locutus ſum vobis, niſi quia ⁊ in aqua verbum mundat? Detrahe verbum ⁊ quid eſt aqua niſi aqua? Accedit verbum ad elementum, ⁊ fit ſacramentum etiam ipſum tanquam viſibile verbum. Nam de hoc vtiq; dixerat quando pedes diſcipulis lauit, Qui lotus eſt, non indiget vt pedes lauet, ſed eſt mundus totus. Vnde iſta tanta virtus aque vt corpus tangat ⁊ cor abluat, niſi faciente verbo, non quia dicitur ſed quia creditur? Nam ⁊ in ipſo verbo aliud eſt ſonus tranſiens, aliud virtus immanens. Hoc eſt verbum fidei quod predicamus (ait Apoſtolus) quia ſi confeſſus fueris in ore tuo, quia dominus eſt Ieſus, ⁊ credideris in corde tuo quia deus illum ſuſcitauit a mortuis, ſaluus eris. Corde enim creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem. Vnde ⁊ in actibus Apoſtolorum legitur, Fide mundans corda eorum. Et in epiſtola ſua beatus Petrus, Sic ⁊ vos, inquit, baptiſma ſaluos facit, non carnis depoſitio ſordium, ſed conſcientie bone interrogatio. Hoc eſt verbum fidei

Ioan. xiij.

C

Act. xv.

I. Pet. iij.

Digitized by Google

quod prędicamus, quo ſine dubio vt mundare poſſit conſecra-
tur & baptiſmus. Chriſtus quippe nobiſcum vitis cum patre agri-
cola dilexit eccleſiam, & ſemetipſum tradidit pro ea. Lege Apoſto
lum, & vide quid adiungat. Vt eam ſanctificaret (inquit) mun- Galat. v.
dans eam lauacro aquę in verbo. Mundatio igitur nequaquam
fluxo & labili tribueretur elemento, niſi adderetur in verbo. Hoc
verbum fidei tantum valet in eccleſia dei, vt per ipſam credentē,
offerentem, benedicentem, tingentem, etiam tantillum mun
det infantem, quamuis nondum valentem corde credere ad iuſti
tiam, & ore confiteri ad ſalutem. Quia ſi confiteans in ore tuo
dominum Ieſum, & in corde tuo credideris quod deus illum excita
uit a mortuis, ſaluus eris.

¶ Non enim laus fidei Chriſtianorum eſt quia credunt mortuū Ex tracta.
Chriſtum, ſed quia credunt reſurrexiſſe Chriſtum. Nam & mor- ps. cij.
tuum Paganus credit. Hoc tibi pro crimine obijcit quia mor- Laus fidei
tuum credidiſti. Quę igitur laus tua? Credere reſurrexiſſe Chri
ſtum, & ſperare te reſurrecturum eſſe per Chriſtum. Hęc eſt laus
fidei. Si enim credideris in corde tuo quia dominus eſt Ieſus, &
confeſſus fueris in ore tuo, quia eum deus ſuſcitauit a mortuis,
ſaluus eris. Non ait, ſi confeſſus fueris quia eum deus tradidit oc
cidendum, ſed quia eum deus ſuſcitauit a mortuis ſi confeſſus fue
ris, tunc ſaluus eris. Corde enim creditur ad iuſtitiam, ore autem
confeſſio fit ad ſalutem. Quare autem credimus & mortuum?
Quia credere eum reſurrexiſſe non poſſumus niſi prius mortuū
fuiſſe credamus. Quis enim reſurgit niſi mortuus fuerit? Quis ex
pergiſcitur, niſi prius dormierit? Sed nunquid qui dormit non ps. xl.
adijciet vt reſurgat?

¶ Hęc eſt fides Chriſtianorum, hoc eſt verbum fidei quod prędi- Ex tracta.
camus, quia ſi credideris (inquit) in corde tuo quia dominus eſt Ie- ps. cviij.
ſus, & confeſſus fueris in ore tuo quia deus illum ſuſcitauit a mor
tuis, ſaluus eris. Corde enim creditur ad iuſtitiam, ore autem con
feſſio fit ad ſalutem. Parum eſt ergo in corde habere Chriſtum, &
nolle confiteri dum timetur opprobrium, ſed exprobrantibus re
ſpondendum eſt verbum. Vt autem hoc martyres poſſent promiſ-
ſum eſt eis & dictum, Non enim eſtis vos qui loquimini, ſed ſpi Matth. x.
ritus patris veſtri qui loquitur in vobis.

¶ Sed dum peregrinamur a domino, & per fidem ambulamus, Ex libro de tri
non per ſpeciem, poſteriora Chriſti, hoc eſt eius carnem per ipſam fi nitate. ij.
dem videre debemus, i. in ſolido fidei fundamento ſtantes quod ſi
gnificat petra, & eam de tali tutiſſima ſpecula intuentes, in catho
lica ſcilicet eccleſia de qua dictū eſt, Et ſuper hanc petram ędificabo ec-
cleſiam meam. Tanto. n. certius diligimus quam videre deſideramus fa Matth. xvi.
ciē Chriſti, quanto in poſterioribus eius agnoſcimus, quantū nos
prior dilexit Chriſtus. Sed in ipſa carne fides reſurrectionis eius
ſaluos facit atque iuſtificat. Si enim credideris, inquit, in corde tuo

Digitized by Google

quia deus ſuſcitauit illum a mortuis, ſaluus eris. Et iterum. Qui
R .iiii.
traditus eſt, inquit, propter delicta noſtra, & reſurrexit propter
iuſtificationem noſtram. Ideoq; meritum fidei noſtrę reſurrectio
domini eſt. Nam mortuam eſſe illam carnem in cruce paſſionis,
Fides noſtra.
etiam inimici eius credunt, ſed reſurrexiſſe non credunt. Quod
firmiſſime credentes tanquã de petræ ſoliditate conuiuemur. Vn
de certa ſpe adoptionem expectamus redemptionem corporis
noſtri: qa hoc in mẽbris Chriſti ſperamus q̃ nosipſi ſumus; quod
pfectũ eſſe in ipſo tãq; in capite nſo fidei ſanitate cognoſcimus.

Ex tract. euãg. ſecũ Ioã. xxvj.

Corde enim creditur ad iuſtitiam, ore autẽ confeſſio fit ad ſalutem.

Nolens accipe re poteſt ſacra mentũ credere non niſi volẽs

A

INtrare quiſquam eccleſiam poteſt nolens, accedere ad altare poteſt nolens, accipere ſacramentum poteſt nolens, credere non poteſt niſi volens. Si corpore crederetur, fieret in nolentibus. Sed non corpore creditur. Apoſtolum audi. Corde creditur ad iuſtitiam. Et quod ſequitur? Ore autem confeſſio fit ad ſalutem. De radice cordis ſurgit iſta cõfeſſio. Aliquãdo audis confitentem & neſcis credentem. Sed nec debes vocare confitentem, quem iudicas non credentem. Hoc eſt enim confiteri, dicere quod habes in corde. Si autẽ aliud in corde habes, aliud dicis, loqueris, non confiteris. ¶ Incipe quicunq; me audis viuere quomodo Chriſtianus, & vide ſi non tibi obijciatur & a Chriſtianis, ſed nomine, non vita, non moribus. Nemo ſentit niſi qui expertus eſt. Ergo intende, intuere quod audis. Vis viuere vt Chriſtianus, vis ſequi veſtigia domini tui? Obijcitur tibi, Erubeſcis, & erubeſcendo dimittis. Videns tibi corde credidiſſe ad iuſtitiam, ſed perdidiſti, ore confeſſio fit ad ſalutem. Si ergo vis ambulare viam dei, etiam in conſpectu hominum ſpera in deum, id eſt noli erubeſcere de ſpe tua. Quomodo viuit in corde tuo, ſic habitet in ore tuo. Quia nõ ſine cauſa ſignum ſuum Chriſtus in fronte nobis figi voluit, tanquam in ſe pudoris, ne Chriſti opprobrio Chriſtianus erubeſcat. ¶ Cum dictum eſſet, Corde creditur ad iuſtitiam, non in caſſum eſt additum, Ore autem cõfeſſio fit ad ſalutem. Nonne pene omnes qui chriſtum coram perſecutoribus negauerunt, quod de illo corde credebant corde tenuerunt? Et tamen ore ad ſalutem non confitendo, perierunt, niſi qui poenitentia reuixerunt. Quis ita vaneſcat, vt exiſtimet Apoſtolum Petrum hoc habuiſſe in corde quod in ore, quando Chriſtum negauit? Nempe in illa negatione intus veritatem tenebat, & foris mendacium proferebat. Cur ergo lachrymis diluit quod ore negauerat, ſi ſaluti ſufficiebat quod corde tenebat? Cur loquens in corde ſuo veritatem, tam amaro fletu puniuit mendacium quod ore deprompſit, niſi quia magnam vidit eſſe perniciem quod corde quidem credit ad iuſtitiam, ſed ore non

Cõfiteri qd eſt.

Ex tract. Roma. iiij.

Oris confeſſio fit ad ſalutem.

Chriſtianus cur i frõte ſignetur

Ex libro contra mendacium.

Petrus cur non corde Chriſtum negauit.

confeſſus eſt ad ſalutem? Quapropter illud quod ſcriptum eſt, Ps. xiiij.
Qui loquitur veritatem in corde ſuo, non ſic accipiendum eſt
quaſi retenta in corde veritate loquendum ſit in ore mendacium,
ſed ideo dictum eſt quia fieri poteſt vt loquatur quiſquam ore ve-
ritatem, quę nihil ei proſit ſi eam in corde non teneat. id eſt ſi
quod loquitur ipſe, non credat, ſicut hæretici faciunt, cum ca-
tholici veritatem non quidem credunt, ſed tamen loquuntur
vt noſtri eſſe credantur. Loquuntur ergo veritatem in ore ſuo,
non corde ſuo. Propterea diſtinguendi erant, ab illo de quo di-
ctum eſt. Qui loquitur veritatem in corde ſuo. Hanc autem veri-
tatem catholicus ſicut in corde loquitur quia ita credit, ita ⁊ in
ore ſuo debet vt ita prædicet. Contra iſtam vero nec in corde,
nec in ore habeat falſitatem, vt ⁊ corde credat ad iuſtitiam, ⁊
ore cõfeſſionem faciat ad ſalutem. Nam ⁊ in illo pſalmo cum
dictum eſſet, Qui loquitur veritatem in corde ſuo, mox hoc
additum eſt, Qui non egit dolum in lingua ſua.

Loqui veritatem in corde ſuo qualiter accipiendum eſt.

C

Pſal. xiiij.

Ex ſermone de apoſtolo Paulo

¶ Corde creditur ad iuſtitiam, ore cõfeſſio fit ad ſalutem. Multi
credunt corde, ⁊ erubeſcunt confiteri ore. Sciatis fratres prope iã
neminem eſſe paganorum, qui non apud ſemetipſum miretur,
⁊ ſentiat impleri prophetias de Chriſto exaltato ſuper cœlos, qa
vident ſuper omnem terram gloriam eius. Sed cum ſe inuicem
timent, ſibimet inuicem erubeſcunt, faciunt a ſe longe ſalutem,
quia ore confeſſio fit ad ſalutem. Quid prodeſt credidiſſe ad iu-
ſtitiam, ſi os dubitauit proferre quod conceptum eſt? Intus fi-
dem deus videt, ſed parum eſt. Ne confitearis humilem, times
ſuperbos, ⁊ ei præponis ſuperbos qui pro te diſplicent ſuperbis.
Humilem times confiteri filium dei, magnum verbum dei, vir-
tutem dei, ſapientiã dei, non erubeſcis confiteri natũ, crucifixũ
mortuum erubeſcis cõfiteri. Altus, excelſus, ęqualis patri, per quẽ
facta ſunt omnia, per quem factus es ⁊ tu, factus eſt quod tu, ⁊ ꝓ-
pter te hõ, ꝓp te natus, ꝓp te mortuus. Aegrote quõ ſanaberis, q
de medicamẽto tuo erubeſcis? Elige tẽpus. Nũc ⁊ tẽpus, poſtea cõ-
tẽptus ille veniet admiratus, iudicatus ille veniet iudicaturus, oc-
ciſus ille veniet excitaturus, exhonorat⁹ veniet honoraturus, Mõ
⁊ poſtea, Mõ ĩ fide res ẽ, poſtea in manifeſtatione erit. Elige hoc tẽ-
pore quã partẽ teneas in futurũ. De Xp̃i noĩe erubeſcis? habes eru-
beſci mõ hoĩbus ex eo qđ erubeſcis? habes erubeſci cũ venerit iã
gloria ſua redditurus qđ ꝓmiſit bonis, qđ minatus eſt malis. Vbi
eris tu? quid facies ſi te attẽdat ille excelſus, ⁊ dicat tibi, erubuiſti
de humilitate mea, non eris in claritate mea? Diſcedat ergo ma-
la verecũdia, accedat ſalubris impudentia, ſi impudentia dicẽda
eſt. Sed tñ fratres extorſiſtis mihi vt hoc dicerẽ, nec timerem ꝓrſus.
Nolo erubeſcamus de Chriſti nomine, inſultetur nobis qa credi-
dimus in crucifixũ, in occiſũ. Plãe in occiſũ, ſed de quo ſanguis
niſi manaret, adhuc chirographũ peccatorũ noſtrorũ maneret.

Pagani mirantur, prophetias cõpletas eſſe de Chriſto.

Confiteri debemus Chriſtum.

D

Aegrotus de medicamento erubeſcens difficulter ſanatur

Non erubeſcendum eſt de Chriſto.

Rom. x. Prorſus in occiſum credidi. Sed hoc in illo occiſus eſt quod ſuit
pſit de me, non vnde fecit me.

Ex ſermone de ſymbo. ¶ Scriptum eſt, & apoſtolicæ diſciplinæ robuſtiſſima auctoritate firmatum, quia iuſtus ex fide viuit. Eadq; fidei deuotio officium a nobis exigit & cordis & linguæ. Ait enim Apoſtolus, Corde creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem. Oportet nos ergo eſſe & iuſtitiæ memores & ſalutis, quandoquidem in ſempiternam iuſtitiam regnaturi a præſenti ſeculo maligno ſalui fieri non poſſumus niſi & nos ad ſalutem proximorum nitentes etiam ore profiteamur quam corde geſtamus.

E

Ex lib. ſniarum Proſperi. ij. Veritas cordis & vocis exigit. Eſa. xviij. ij. Cor. viij. ¶ Quærens a deo pacem ſit ſibi ipſe placatus, ne aliud in profeſſione oris, aliud ſit in cordis arcano. Nihil enim prodeſt hoc eſſe in corde quod verum eſt, ſi hoc dicitur voce quod falſum eſt, quia veritas & credenda eſt & loquenda.

Dicit enim ſcriptura, Omnis qui credit in illum non confundetur. Non enim eſt diſtinctio Iudæi & Græci. Nam idem dominus omnium, diues in omnes qui inuocant illum. Omnis enim quicunq; inuocauerit nomen domini ſaluus erit.

Ioel. ij. Act. ij. Ex lib. Enchir. QVia de peccato graui miſeria premebatur genus humanum, & diuina indigebat miſericordia, gratię dei tępus propheta prędicens ait, Erit omnis quicūqz inuocauerit nomen domini, ſaluus erit, propter hoc oratio. Sed Apoſtolus cum ad ipſam gratiam commendandam hoc propheticū commemoraſſet teſtimonium, continuo ſubiecit, Quomodo autem inuocabunt in quem non crediderunt? Propter hoc ſymbolū in his duobus intuere tria illa: fides credit, ſpes & charitas orāt, ſz ſine fide eē nō pñt, ac p hoc & fides orat. Propterea quippe dcm̄ ē.

F

Fides credit, ſpes & charitas orant.

Quomodo ergo inuocabunt in quem non crediderunt? Aut quomodo credent ei, quem non audierunt? Quomodo autē audient ſine prædicante? Quomodo vero prædicabunt, niſi mittantur? Sicut ſcriptum eſt, Quam ſpecioſi pedes euangelizantium pacem, euangelizantium bona.

Eſa. lij. Nahum. i. Ex libr. contra inimicū legis & prophet. i. DE Gentibus nāqz dixit, non de Iudæis ſicut hic ſomniat. Eos eñi volebat refellere doctor gentiū, qui putabant gēti tantūmodo Iudęorū, non & incircūciſis gentibus euangeliū pdicandū. Qđ volens oſtendere non ad Iudæos tantū, ſed ad oēs gentes pertinere, prius propoſuit teſtimoniū de propheta. Erit oīs quicūqz inuocauerit nomen dñi, ſaluus erit. Ac deinde cū dixiſſet, Quō aūt inuocabunt in quē non crediderūt? aut quō credent ei, quem non audierunt? continuo ſubiunxit, Quomodo

quomodo audient ſine prædicante? aut quomodo prædicabunt niſi mittantur? Ita refutans eos qui negabant ad incircuncisas gentes prædicatores Chriſti eſſe mittendos.

Sed non omnes obediunt euangelio. Eſaias enim dicit, Domine, quis credidit auditui noſtro? Eſa. liij. Ioan. xij.

G

QVidam inter ſe muſſitant, & vbi poſſunt aliquando proclamant, & turbulenta diſceptatione contendunt dicentes quid fecerunt Iudæi, vel quæ culpa eorum fuit ſi neceſſe erat vt ſermo Eſaiæ prophetæ impleretur quæ dixit, Domine quis credidit auditui noſtro, & brachium domini cui reuelatum eſt? Quibus reſpondemus dominum, præſcium futurorum per prophetam prædixiſſe infidelitatem Iudæorum, prædixiſſe tamen non feciſſe. Non enim propterea quenquam deus ad peccandum cogit, quia futura hominum peccata iam nouit. Ipſorum enim præſciuit peccata, non ſua. Non cuiuſquam alterius ſed ipſorum. Quapropter ſi ea quæ ille præſciuit ipſorum, nō ſunt ipſorum, non vera ille præſciuit, ſed quia illius præſcientia falli non poteſt ſine dubio non alii ſed ipſi peccant, quos deus peccaturos eſſe præſciuit. Fecerunt ergo peccatum Iudæi, quod eos facere non compulit, cui peccatum non placet, ſed facturos eſſe prædixit, quem nihil latet. Et ideo ſi non malum ſed bonum facere voluiſſent, non prohiberentur, & hoc facturi præuiderentur ab eo qui nouit quid ſit quiſque facturus, & quid ſit ei pro eius opere redditurus. Sed ea quæ ſequuntur euangelij verba plus vrgent, & profundiorem faciunt quæſtionem. Adiungit enim & dicit, Propterea non poterant credere quia iterum dixit Eſaias, Excæcauit oculos eorum, & indurauit eorum cor, vt non videant oculis & intelligant corde, & conuertantur & ſanem eos. Dicitur enim nobis, ſi non potuerunt credere, quod peccatum eſt hominis non facientis quod non poteſt facere? Si autem non credendo peccauerunt, potuerunt ergo credere & non fecerunt. Si ergo potuerunt, quomodo dicit euangelium, Propterea non poterant credere qa iterum dixit Eſaias, Excæcauit oculos eorum & indurauit eorum cor. vt quod eſt grauius, ad deum referatur cauſa quia non crediderunt, quandoquidem ipſe excæcauit oculos eorum, & indurauit eorum cor. Non enim hoc ſaltem de diabolo dicitur, ſed de deo, quod ipſa prophetica ſcriptura teſtatur. Nam ſi arbitremur hoc dictum de diabolo ꝙ excæcauit oculos eorum & cor indurauit, laborandum eſt quomodo illorum culpam (quia non crediderunt) poſſimus oſtendere de quibus dicitur, non poterant credere. Deinde quid reſpondebimus & de alio ipſius prophetæ teſtimonio quod poſuit Apoſtolus Paulus, dicens, Quod quærebat Iſrael hoc non eſt conſecutus, electio autem conſecuta eſt, cæteri vero excæcati ſunt, ſicut ſcriptum eſt, Dedit illis

Ex tracta. euangel. Iohan. Ioan. xij. Eſa. liij.

Quia prædixit deus, non ideo facit.

Præſcientia dei non cogit ad peccandum.

H

Quo indurati qui credere nō poſſunt pecca. Eſaie. vi. & Ioan. xij.

Rom. xi.

Eſai.vi. deus ſpiritum compunctionis, oculos vt non videant, & aures vt non audiant vſq; in hodiernum diem? Audiſtis fratres propoſitam quæſtionem. Nempe quam profunda ſit cernitis. Sed reſpondeamus vt poſſumus. Non poterant credere quia hoc propheta Eſaias prædixit, quia deus hoc futurum eſſe præſciuit. Quare autem non poterant, ſi a me quæratur, cito reſpondeo quia nolebant. Malam quippe eorum voluntatem præuidit deus, & per prophetam prænunciauit ille cui abſcondi futura non poſſunt. Sed aliã cauſam, inquit, dicit propheta non voluntatis eorum. Quã cauſam dicit propheta non voluntatis illorum? Quia dedit illis deus ſpiritum compunctionis, oculos vt non videant, & aures vt non audiant. Excæcauit oculos eorum, & indurauit eorum cor. Et hoc eorum voluntatem meruiſſe reſpondeo. Sic enim excæcat, ſic obdurat deus deſerendo & non adiuuando. Quod occulto iudicio facere poteſt, iniquo non poteſt. Hoc omnino pietas religioſorũ inconcuſſum debet inuiolatumq; ſeruare. ſicut apoſtolus cũ eandem ipſam tractaret difficillimam quæſtionem. Quid ergo dicemus (inquit)? Nunquid iniquitas apud deum? Abſit. Si ergo abſit vt ſit iniquitas apud deum, ſiue quando adiuuat miſericorditer facit, ſiue quando non adiuuat iuſte facit: quia omnia non temeritate, ſed iudicio facit. Porro ſi iudicia ſanctorum iuſta ſunt, quanto magis ſanctificantis & iuſtificantis dei? Iuſta ergo ſunt, ſed occulta. Ideo cum quæſtiones huiuſmodi in medium venerint, quare alius ſic, alius autem ſic, quare ille deo deſerente excæcat, ille deo adiuuante illuminetur, non nobis iudicium de iudicio tanti iudicis vſurpemus, ſed contremiſcentes exclamemus cum apoſtolo. O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ dei, q̃ inſcrutabilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles viæ eius. Vnde dictum eſt & in pſalmo. Iudicia tua ſicut multa abyſſus. Nõ ergo me fratres ad hanc penetrandam altitudinem, ad hanc abyſſum diſcutiendam, ad inſcrutabilia ſcrutanda, expectatio ṽra charitatis impingat. Agnoſco modulũ meum, ſentire mihi videor etiam modulum vrm. Altius eſt hoc incremẽtis meis, & fortius viribus meis. Puto quia & veſtris. Simul ergo audiamus admonentẽ ſcripturã atq; dicentem. Altiora te ne quæſieris, & fortiora te ne ſcrutatus fueris. Non quia iſta negata ſunt nobis, cum deus magiſter dicat, Nihil eſt occultum quod non reuelabitur, ſed ſi in quod peruenimus in eo ambulemus, ſicut dicit apoſtolus, non ſolum quod neſcimus & ſcire debemus, ſed & ſi quid aliter ſapimus, id quoq; nobis deus reuelabit. Peruenimus autem in viam fidei, hanc perſeuerantiſſime teneamus. Ipſa perducit ad cubiculum regis in quo ſunt omnes ſapientiæ & ſcientiæ abſconditi theſauri. Non enim dominus ipſe Ieſus Chriſtus ſuis illis magnis, & præcipuis electis diſcipulis inuidebat quando dicebat. Multa vobis habeo dicere, ſed nõ poteſtis illa portare modo. Ambulandũ, proficiendũ, creſcendum

eſt, vt

Marginal notes: A — Quõ non poterant credere Iudæi. — Rom.ix. — B — Iudicia dei nobis ſunt a nobis in culta. dicenda. — Rom.xi. — Pſ.xxxv. — Eccl.iij. — Math.x. — Phil.iij. — C — Ioan.xvi.

geſtis illa portare modo. Ambulandũ, proficiendum eſt, creſcen-
dum eſt, vt ſint corda noſtra capacia earum rerum, quas capere
modo non poſſumus. Quod ſi non vltimus dies proficientes in-
uenerit, ibi diſcemus quod hic non potuimus. Si quis autẽ iſtaz
quæſtionem liquidius & melius nouit ſe poſſe & confidit expone-
re, abſit vt non ſim paratior diſcere, quam docere. tantum ne au-
deat quiſquam liberum arbitrium ſic defendere, vt nobis ora-
tionem qua dicimus, Ne nos inferas in tentationem, conetur
auferre. Ruſſus ne quiſquam neget voluntatis arbitrium, & au-
deat excuſare peccatum, ſed audiamus dominum & præcipien-
tem, & opitulantem, & iubentem quid facere debeamus, & adiu-
uantem vt implere poſſimus. Nam & quoſdam nimia ſuæ volũ-
tatis fiducia extulit in ſuperbiam, & quoſdã nimia ſuæ volunta-
tis diffidentia deiecit in negligentiam. Illi dicunt, vt quid roga-
mus deum ne vincamur tentatione, quod in noſtra eſt poteſta-
te? Iſti dicunt vt quid conamur bene viuere, quod in dei eſt poteſtate?
O domine, O qui es in coelis, ne nos inferas in quamlibet iſta-
rum tentationem, ſed libera nos a malo. Audiamus dominuz
dicentem, Rogaui pro te Petre ne deficiat fides tua, nec ſic exi-
ſtimemus fidem noſtram eſſe in libero arbitrio, vt diuino non
egeat adiutorio. Audiamus & euangeliſtam dicentem, Dedit eis
poteſtatem filios dei fieri, ne omnino exiſtimemus in noſtra po-
teſtate non eſſe quod credimus. Veruntamen in vtroq; illius be-
neficia cognoſcamus. Nam & agendæ ſunt gratiæ quia data eſt
poteſtas. & orandum ne ſuccumbat infirmitas. Ipſa eſt fides quæ
per dilectionem operatur, ſicut eius menſuram dominus cuiq;
partitus eſt, vt qui gloriatur, non in ſeipſo ſed in domino glorie-
tur. Non itaq; mirum eſt quia non poterant credere quorum vo-
luntas ſic ſuperba erat vt ignorantes dei iuſtitiam & ſuam volen-
tes conſtituere, ſicut de illis dicit Apoſtolus, iuſtitiæ dei non eſ-
ſent ſubiecti. Quia enim non ex fide ſed tanquam ex operibus
tumuerunt, ipſo ſuo tumore excæcati offenderunt in lapidẽ of-
fenſionis. Sic autem dictum eſt non poterant, vbi intelligenduz
eſt quod nolebant, quemadmodum dictum eſt de domino deo
noſtro. Si non credimus ille fidelis permanet, negare ſeipſuz nõ
poteſt. De omnipotente dictum eſt non poteſt. Sicut ergo quod
deus negare ſeipſum nõ poteſt, laus eſt voluntatis diuinæ, ita qđ
illi nõ poterãt credere, culpa eſt volũtatis humanæ. Ecce dico &
ego. Quotquot tam ſuperbe ſapiunt, vt ſuæ voluntatis viribus
tantum exiſtiment eſſe tribuendum vt negent ſibi eſſe neceſſa-
rium diuinum adiutorium ad bene viuendum, non poſſunt cre-
dere in Chriſtum. Non quia mutari homines in melius non
poſſint, ſed quandiu talia ſapiunt, non poſſunt credere. Hinc
excæcantur & indurantur, quia negando diuinum adiutorius nõ
adiuuantur. Hoc de Iudæis qui excæcati & indurati ſunt, deus

Augustinus paratum ſe dicit diſcere.

Arbitrium quõ concedendũ & negandũ eſt.

D

Luce. xxij.

Ioan. j.

ij. Tim. ij.

E

Præſumptio meritorum nõ ſinit credere in Chriſtuz.

Pſalt. vi. & Ioan. xij. præſciuit, atq; in eius ſpiritu propheta prædixit. Quod vero addidit, Et conuertantur & ſanem eos. vtrum ſubaudiendum ſit nó idest non conuertantur, connexa deſuper ſententia vbi dictum eſt, Vt non videant oculis & intelligant corde: quia & hic vtiq; dictum eſt, vt non intelligant? Et ipſa enim conuerſio de illius gratia eſt cui dicitur, Deus virtutum conuerte nos. (Pſ. lxxviij.) An forte & hoc deſupernæ medicinæ miſericordia factum intelligendum eſt, vt quoniam peruerſæ & ſuperbæ voluntatis erant, & ſuam iuſtitiam conſtituere volebant, ad hoc deſererentur vt excæcarentur, ad hoc excæcarentur vt offenderent in lapidem offenſionis, & impleretur facies eorum ignominia, atq; ita humiliati quærerent nomen domini, & non ſuam quæ inflatur ſuperbus, ſed iuſtitiam dei qua iuſtificatur impius? Hoc enim multis eorum profecit in bonum, qui de ſuo ſcelere compuncti in Chriſtum poſtea crediderunt. Pro quibus & ipſe orauerat, dicens, Pater, ignoſce illis, quia neſciunt quid faciunt. (Lucæ. xxiij.) De qua eorum ignorantia & Apoſtolus dicit, Teſtimonium illis perhibeo, quia zelum domini habent, ſed non ſecundum ſcientiam. Tunc enim & hoc ſubiunxit, atq; ait, Ignorantes enim dei iuſtitiam & ſuam volentes conſtituere, iuſtitiæ dei non ſunt ſubiecti.

Ergo fides ex auditu: auditus autem per verbum dei Chriſti.

Ex tracta. ſu. cxviij. QVamuis enim deus doceat intrinſecus, tamen fides ex auditu eſt. Et quomodo audient ſine prædicante? Neq; enim quia deus dat incrementum, ideo non eſt plantandum neq; rigandum.

¶ Fides quam qui habent fideles vocantur, & qui non habent infideles, ſicut hi qui venientem in propria dei filium non receperunt, (Ex libro de triditate. xiij.) quamuis ex auditu in nobis facta ſit, non tamen ad eum ſenſum corporis pertinet qui appellatur auditus, quoniam non eſt ſonus, nec ad oculos huius carnis, quoniam non eſt color, aut corporis forma, nec ad eum qui dicitur tactus, quoniam corpulentię nihil habet, nec ad vllum omnino ſenſum corporis, quoniam cordis eſt res iſta non corporis, (Fidere eſt cordis nō corporis) nec foris eſt a nobis, ſed in intimis nobis, nec eam quiſquam hominum videt in alio, ſed vnuſquiſq; in ſemetipſo. Deniq; poteſt & ſimulatione confingi & putari eſſe in quo non eſt. Suam quiſq; igitur fidem apud ſeipſum videt, in altero autem credit eam eſſe non videt. Et tanto firmius credit, quanto fructus eius magis nouit, quos operari ſolet fides per dilectionem.

Sed dico, Nunquid non audierunt? Et quidem in omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. (Pſal. xviij.) Sed dico, Nunquid Iſrael non cognouit? Primus Moyſes dicit, Ego ad æmulationem (Deut. xxxij.)

Digitized by Google

[...]ationem vos prouocabo adducam per in omnem gentem, o per in gentem inſipientem in iram vos mittam. Eſaias autem audit & dicit, Inuentus ſum a non quærentibus me, palam apparui his qui me nō interrogabant. Eſa.lxv.

Qvo pacto ab Apoſtolis eſt prędicatio iſta completa, quādo ad hucuſq; ſunt gentes, quod certiſſimum eſt nobis, in quibus modo cœpit, & in quibus nondum cœpit impleri? Non itaq; ſic dictum eſt Apoſtolis, Eritis mihi teſtes in Hieruſalem, & in tota Iudæa, & Samaria, & vſq; ad extremum terræ, tanquam ipſis ſoli quibus tunc loquebatur, totus mūdum fuerint impleturi: ſed ſicut eis ſolis videtur dixiſſe qđ dixit, Ecce vobiſcū ſum vſq; ad conſummationem ſeculi, qđ tñ eum vniuerſæ eccleſiæ promiſiſſe, quę alijs morientibus, alijs naſcentibus, hinc vſq; in ſeculi conſummationē futura eſt, quis non intelligat? Sicut eis & illud ait, qđ ad eos omnino nō pertinebat, & tñ ſic dictū eſt tanq̄ ad ſolos pertineret. Cū videritis hæc omnia ſcitote quia prope eſt ianuis. Ad quos.n.hoc pertinet niſi ad eos q in carne tunc erunt cum omnia implebuntur? quanto magis illud qđ ex magna parte p eos agendū fuit, q̄uis ex poſteris eorum eadem actio ſeruaretur? Quod aūt dixit Apoſtolus, Nunquid nō audierunt, In oēm terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terrę verba eorum, q̄uis locutus ſit præteriti tēporis verbis, tamen qđ futurum fuerat dixit, non quod iam factum, atq; completū, ſicut & ipſe propheta quo vſus eſt teſte, non ait, in oēm terram exiturus eſt, ſed exiuit, inqt, ſonus eorum, quod vtiq; nondum erat factum. Quale eſt & illud, Foderunt manus meas & pedes meos, qđ tam longe factum poſtea nouimus. Sed ne iſtas propheticas tantū locutiones, non & apoſtolicas fuiſſe credamus, nonne idem Apoſtolus ait, Quæ eſt eccleſia dei viui, columna & firmamentū veritatis? Sine dubio magnū eſt pietatis ſacramentū qđ manifeſtatū eſt in carne, iuſtificatum eſt in ſpiritu, apparuit angelis, prędicatū eſt in gentibus, creditū eſt in mūdo, aſſumptus eſt in gloria. Nempe manifeſtū eſt hoc qđ in extremo poſuit, & nunc nondum eſſe cōpletū, quanto magis tunc qñ iſta dicebat? Eccleſia quippe tunc aſſumetur in gloriā qñ dicetur, Venite benedicti patris mei percipite regnū, & tñ tanq̄ factū fuiſſet eſt dictū quod certo ſciebatur futurū. Multo minus mirandū eſt q̄ & verbis præſentis tēporis vſus eſt in eo qđ illū identidem dixiſſe manifeſtauit, Propter ſpē q̄ repoſita eſt in vobis, quā ante audiſtis in verbo veritatis euāgelij quod aduenit in vos, ſicut & in omni mundo eſt fructificans & creſcens, q̄uis euangelium nondū mundum tenebat vniuerſum. Sed fructificare illud in vniuerſo mūdo dixit & creſcere, vt ita ſignificaret quoūſq; fuiſſet fructificando, & creſcendo venturum.

Ex epiſtola ad Euchi.epm.
Act.i.
H
Matth.xxviij.
Luc.xxi.
Modus loquendi ſacræ ſcripturæ p præteritū de futuro
Pſ.xxi.
I.Timo.iij.
A
Matth.xxv.

Digitized by Google

Ad Iſrael autem dicit, Tota die expandi manus meas ad populum nõ credẽtẽ & cõtradicẽtẽ mihi.

B

Ex tract. pſ.lxxxvij. Tota die qualiter accipiatur cũ dicitur Tota die expandi manus meas.

SI in eo quod ait, extendi manus meas crucis patibulũ intellexerimus, quomodo intellecturi ſumus tota die? Nunquid tota die pependit in ligno, cum & nox ad totum diẽ pertineat? Si autem hoc loco voluit diem intelligi, qui praeter noctem dies appellari ſolet, etiam talis diei quando crucifixus eſt iam pars prima, & non parua tranſierat. Si autem diem pro tempore poſitum velimus accipere, maxime quia hoc nomẽ genere foeminino poſuit, quod in latino eloquio nõ niſi tẽpus ſignificare ſolet, arctius quaeſtio colligabitur. Quomodo enĩ toto

Totũ p parte.

tempore, ſi nec ſaltem vno toto die manus extendit in cruce? Porro ſi totum pro parte accipiendum eſſe dicamus, quia iſto genere locutionis vti etiam ſancta ſcriptura conſueuit, non mihi occurit exemplum totum pro parte etiam tunc poſſe accipi, quando ipſum verbum additur & dicitur totum. Nam & in eo qđ

Math.xij.

dixit dominus in euangelio, Sic & erit filius hominis in corde terrae tribus diebus & tribus noctibus, ideo totum pro parte nõ inſolenter accipitur, quia non ait, totis tribus diebus, & totis tribus noctibus. Vnus quippe medius fuit totus dies. Duorum autẽ partes primi vltima, vltimi prima. Si autem non crucem ſuam in hac prophetia pſalmi ſignificauit his verbis, ſed orationes quĩ cum ex forma ſerui fudiſſe deo patri euangelio teſte didicimus, vbi eum & longe ante paſſionem, & ſub die paſſionis, & ipſa cruce oraſſe meminimus. nuſquam eum hoc tota die feciſſe legimus.

C

Manus extẽdere tota die qđ ſignificat.

Proinde conuenienter per extentas manus toto die continuationem bonorum operum intelligere poſſumus, a quorum nunquam intentione ceſſauit. Nam ſicut hic ait, Tota die expandi manus meas ad te, quia omnia opera ſua non niſi ad voluntatem referat patris, ſępiſſime conteſtans ideo ſe veniſſe vt voluntatem patris impleret, ita quia eadem opera etiam infidelis

Eſaie.lxv.

populus vidit, alius propheta dicit, Tota die expandi manus meas ad populum non credentem & contradicentem.

CAPVT.XI.

DICO ergo, Nunquid repulit deus populum ſuum? Abſit. Nam & ego Iſraelita ſum ex ſemine Abraham, de tribu Beniamin. Non repulit dominus plebẽ ſuam quã praeſciuit.

EX illo enim populo Iſrael quicũq; in Chriſto crediderũt, qbus facta eſt Chriſti pſentatio, & quodãmodo promiſſi

reddi tio ſalubris atq; fructuoſa, de quibus & ipſe dominus dicit,
Non ſum miſſus niſi ad oues quę perierant domus Iſrael, ipſi
ex illis ſunt filij promiſſionis. ipſi deputantur in ſemine & ipſi De Iſrael filij pro-
pertinent ad hæreditatem dei. Hinc ſunt Ioſeph homo iuſtus, & miſſionis.
virgo Maria quæ peperit Chriſtum. Hinc Ioannes Baptiſta ami- D
cus ſponſi, & parentes eius Zacharias & Eliſabet, Hinc Symeon
ſenex, & Anna vidua, qui Chriſtum non loquentem ſenſu cor-
poris audierunt, ſed non loquentem adhuc infantem ſpiritu co-
gnouerunt. Hinc beati apoſtoli, hinc Nathanael in quo dolus nõ Ioan. I.
erat, hinc alius Ioſeph qui & expectabat etiam ipſe regnum dei, Luce. xxiij.
hinc tanta illa multitudo quę præcedebat & ſequebatur iumentũ
eius dicens, Benedictus qui venit in nomine domini. In qua erat Matth. xxi.
congregatio puerorum, in quibus dicit impletum. Ex ore infan
tium & lactentium perfeciſti laudem. Hinc etiam illi poſt eius Pſal. viij.
reſurrectionem, quorum die vno tria, & alio quinq; millia ba-
ptizati ſunt in animam vnam, & cor vnum charitatis igne con- Act. iiij.
flati, quorum nemo dicebat aliquid proprium, ſed erant illis
omnia communia. Hinc ſancti diaconi, quorum Stephanus ãt
apoſtolos martyrio coronatus eſt, hinc tot eccleſiæ Iudęę quæ
in Chriſto erant, quibus erat facie ignotus Paulus, notus autẽ
ſæuitia famoſiſſima, ſed notior Chriſti miſericordiſſima gratia.
Hinc & ipſe ſecundum præmiſſam de ſe prophetiam, Lupus ra- E
pax, mane rapiens, & ad veſperum diuidens eſcas, id eſt prius
rapiens perſequitor ad mortem, poſtea paſcens prædicator ad vi-
tam. Ibi erant ex illo populo hæreditas dei, vnde ait, & ipſe mi-
nimus Apoſtolorum doctor gentium. Dico ergo, Nunquid deus
repulit plebem ſuam? Abſit. Nam & ego Iſraelita ſum ex ſemine
Iſrael de tribu Beniamin. Nõ repulit deus plebẽ ſuã quã pſciuit.
¶ Hæc plebs quæ ex illa gente Chriſti corpori acceſſit, hæreditas Plebs dei q ſit.
dei. Nam quod ait Apoſtolus, Non repulit deus plebem ſuam
quam præſciuit, illi pſalmo vtiq; reſpondet vbi ſcriptum eſt,
Quoniam non repellet dominus plebem ſuam. Ibi autem ſe- Pſ. xciij.
quitur, Et hæreditatem ſuam non derelinquet. Vbi euidenter appa-
ret talem plebem eſſe hęreditatem dei. Vt enim hoc diceret apo
ſtolus, ſupra commemorauerat propheticum teſtimoniũ de p-
nunciata futura incredulitate populi Iſrael. Tota die expandi
manus meas ad populum non credentem, & contradicentem.
Hic ergo ne quiſquam male intelligens vniuerſum illum popu
lum crimine incredulitatis, & contradictionis arbitraretur eſſe
damnatum, continuo ſubiecit: Dico ergo, Nunquid repulit deus
plebem ſuam? Abſit. Nam & ego Iſraelita ſum ex genere Iſrael
de tribu Beniamin. Hic oſtendit quod plebem dixerit vtiq; po
puli prioris: quam ſi totã deus reprobaſſet atq; damnaſſet, non
vtiq; eſſet ipſe Chriſti apoſtolus Iſraelita ex ſemine Abrahã de
tribu Beniamin. Adhibet autẽ valde neceſſarium teſtimonium.

Digitized by Google

F iij. Regū. xix.

An neſcitis in Helia qd dicit ſcriptura? quemadmodum inter pellat deū aduerſus Iſrael? Domine prophetas tuos occiderunt, altaria tua ſuffoderunt. & ego derelictus ſum ſolus, & quęrunt animam meam. Sed quid dicit illi diuinum reſponſum? Reli qui mihi ſeptem millia virorum qui non curuauerunt genua an te Baal. Sic ergo & in hoc tempore reliquiæ per electionem gra tię ſaluæ factæ ſunt. Iſtæ reliquiæ ſunt ex illa gr̃a hæreditas dei, non illi de quibus paulo poſt dicit, Cæteri excæcati ſunt. Sic enim ait, Quid ergo? Quod quærebat Iſrael, hoc non eſt conſecutus? electio autem conſecuta eſt, cæteri vero excęcati ſunt. Non repulit deus plebem ſuam quam præſciuit.

Ex lib. de bono perſeuerantiæ. Præſciuit quandoq; pro prædeſtinauit accipitur.

¶ Aliquando prædeſtinatio ſignificatur etiam nomine preſcien tiæ, ſicut ait apoſtolus, Non repulit deus plebem ſuam quam præſciuit. Hic quod ait præſciuit, non recte intelligitur niſi pre deſtinauit. Quod circumſtantia ipſius lectionis oſtendit. Loquebatur enim de reliquiis Iudæorum quę ſaluæ factę ſunt pereuntibus cęteris. Nam ſuperius dixerat ad Iſrael dixiſſe prophetam, Tota die expandi manus meas ad populum nõ credentem & cõtradicentem.

G

Et tanquam reſponderunt, vbi ſunt ergo factę pro miſſiones dei ad Iſrael? cõtinuo ſubiunxit. Dico ergo. Nũquid re pulit deus plebẽ ſuam? Abſit. Nam & ego Iſraelita ſum, ex ſemine Abraham de tribu Beniamin. Tanquã diceret, Nã & ego ex ipſa plebe ſum. Deinde addidit. vnde nunc agimus. Non repulit deus plebem ſuam quam preſciuit. Atq; vt oſtenderet dei gratia fuiſ ſe relictas reliquias non meritis operum eorum, ſecutus adiunxit.

iij. Regū. xix.

An neſcis in Hel ia quid dicit ſcriptura; quẽadmo dum interpellat deus aduerſus Iſrael? Domine prophetas tuos occiderunt, altaria tua ſuffoderunt, & ego relictus ſum ſolus, & q̃runt animã meam. Sed quid dicit illi reſponſum diuinũ? Reliq mihi ſeptem milia virorum, q non curuauerunt genua ante Baal.

H De eodẽ libro.

Non enim ait, relicta ſunt mihi, ſed reliqui mihi, ſed reliqui mihi. Sic ergo (inq̃t) & in hoc tempore reliquiæ per electionẽ gratiæ ſaluæ factæ ſunt. Si autem gratia, iam non ex operibus. Alioqui gratia, iam non eſt gratia. Et connectens quæ iam ſupra interpoſuit, ait, Quid ergo? Et huic interrogationi reſpondens. Quod quęrebat (inquid) Iſrael hoc non eſt conſecutus, electio autem conſecuta eſt, cæteri vero excæcati ſunt. In hac ergo electione, & in his reliquiis quæ per electionem gratiæ ſalue factæ ſunt, voluit intelligi ple bem, quam propterea deus non repulit quia preſciuit. Hęc eſt

Eph. i.

illa electio qua eos voluit eligi in Chriſto ante conſtitutionem mundi vt eſſent ſancti & immaculati in conſpectu eius in cha

Digitized by Google

tate, prædeſtinans eos in adoptionem filiorum. Nullus ergo qui hæc intelligit, negare, vel dubitare permittitur, vbi ait Apoſtolus, Non repulit deus plebem ſuam quam præſciuit, prædeſtinationem ſignificare voluiſſe. Præſciuit enim eorum reliquias, quas ſecundum electionem gratiæ fuerat ipſe facturus. Hoc eſt ergo prædeſtinauit. Sine dubio enim præſciuit ſi prædeſtinauit. ſed prædeſtinaſſe eſt & hoc præſciſſe quod fuerat ipſe facturus.

¶Quia non repellet dominus plebem ſuam. Laus illi, iubilatio illi. Quam plebem non repellet? Hic nobis interpretari aliquid non licet, Præſcriptum habemus ab apoſtolo, expoſuit hoc Apoſtolus. vnde ſit dictum. Erat enim plebs Iudææ, plebs vbi fuerunt prophetæ, plebs vbi fuerunt patriarchæ, plebs etiam ſecundum carnem propagata de ſemine Abrahæ, plebs in qua præceſſerunt omnia ſacramenta Saluatorem noſtrum promittentia, plebs vbi inſtitutum eſt templum, vnctio ſacerdos adfigurata, vt cum omnes ipſæ vmbræ præterirent ipſa lux adueniret. Erat ergo iſta plebs dei, ad eam prophetæ miſſi, in illa nati qui miſſi, et tradita & credita eloquia dei. Quid ergo? Totum illud damnatum eſt? Abſit. Arbor oliuæ ipſa dicta eſt ab Apoſtolo, Cœpit enim iſta arbor a patriarchis. Sed fuerunt ibi rami aridi, quia nimis alti per ſuperbiam. Præciſa ergo illa propter ſterilitatem, inſertus eſt oleaſter propter humilitatem. Verumtamen chariſſimi ne ſuperbiret oleaſter inſertus, quid ait Apoſtolus? Si tu ex naturali inciſus oleaſtro & contra naturam inſertus es in bonam oliuam, quanto magis qui ſecundum naturam ſunt inſerentur ſuæ oliuæ? Vt quomodo tu non permanens in infidelitate, meruiſti inſeri in oliuam cum eſſes oleaſter, ſic iſti correcti facilius ſuæ oliuæ naturaliter inſerantur. Hoc de illis Apoſtolus, Ergo ipſa eſt arbor. Et ſi aliqui ex ramis fracti ſunt, non omnes. Nam ſi omnes rami frangerentur, vnde Petrus, vnde Ioannes, vnde illi omnes apoſtoli? vnde ipſe Paulus apoſtolus loquebatur, & ſuo fructu oliuam teſtabatur? nonne iſti omnes inde? Vnde etiam quingenti illi fratres quibus dominus poſt reſurrectionem apparuit? Vnde tot millia ad vocem Petri, quando ſpiritu ſancto repleti apoſtoli omnium gentium linguis locuti ſunt, tanta auditate dei laudis & ſuę accuſationis conuerſa ſunt, vt qui primo ſanguinem domini fuderunt ſæuientes, bibere diſcerent iſti credentes? Sic autem omnia illa conuerſa ſunt millia hominum, vt res ſuas venderent, & pretia rerum ſuarum ante pedes apoſtolorum ponerent. Quod diues vnus non fecit quando hoc ore domini audiuit, & a domino triſtis receſſit hoc fecerunt ſubito tot milia eorum hominum in quorum manibus Chriſtus fuerat crucifixus. Quanto maius vulnus erat in corde ipſorum, tanto auidius medicum quæſierunt. Cum ergo inde illi omnes fuerint, de ipſis modo pſalmus. Quoniam non repellet

Ex tract. ps. xciij.

Iudæi conuerti volentes, facile poſſunt.

A

1. Cor. xv.

Act. ij.

Act. iiij.

Matth. xix.

Mar. x.

Luc. xviij.

ps. lxxx.

Digitized by Google

dominus plebem ſuam. Nam hoc teſtimonio pſalmi cum hinc
Rom.xi. loqueretur, vſus eſt Apoſtolus ⁊ dixit, Quid ergo dicemus fratres?
Nunquid deus plebem ſuam repulit? Abſit. Nam ⁊ ego Iſraelita
ſum ex ſemine Abraham de tribu Beniamin. Non repulit deus
plebem ſuam quam praeſciuit. Vtiqȝ ſi repelleret dominus plebē
ſuam, non eſſet vnde ipſe eſſet apoſtolus. Vnde autem ipſe, inde ⁊
alij. In his plebs domini. Non in omnibus, ſed quemadmodum
C ſcriptum eſt, Reliquiae ſaluae erunt. Non in omnibus, ſed area venti
lata maſſa intromiſſa eſt, palea iacet. Totum quicquid vides Iu-
deorum reproborum, paleam vides. Vnde vides iſtam paleam,
iam inde exijt maſſa, iaȝ in horreo recondita eſt. Verba Apoſtoli.
Ex ſermone de verbis euange lij.x. ¶ Attendite (inquit) quid dicit Helias, Domine prophetas tuos oc
ciderunt, altaria tua euerterunt, ⁊ ego relictus ſum ſolus, ⁊ quęrūt
animam meam. Sed quid illi dicit reſponſum diuinum? Reliqui
mihi ſeptem millia virorum qui non curuauerunt genua ante
Baal. Solum te putas eſſe ſeruum bene laborantem? Sunt ⁊ alij
me timentes, ⁊ non pauci. Nam ſeptem milia ibi habeo. Et adiun
xit. Sic ergo ⁊ in hoc tempore. Crediderunt aliqui Iudaei, ⁊ multi
fuerant reprobati, ſicut ⁊ ille qui vulpium foueas geſtabat in ani-
mo. Sic ergo (inquit) ⁊ in hoc tempore reliquiae per electionem
gratiae ſaluae factae ſunt, id eſt idem Chriſtus eſt qui tunc ⁊ modo,
qui ⁊ illi tunc Helię dixit, reliqui mihi. Quid eſt reliqui mihi? Ego
illos elegi: quia vidi mentes eorum de me praeſumentes non de
ſe, nec de Baal. non ſunt mutati. Sic ſunt vt a me facti ſunt. Et tu
D qui loqueris niſi de me pręſumeres vbi eſſes? Niſi gratia mea ple
nus eſſes, nonne ante Baal etiam ipſe genu flecteres? Gratia autē
mea plenus es, quia nihil de tua virtute, ſed totum de mea gratia
pręſumpſiſti. Noli ergo in hoc gloriari vt putes te in ſeruitio tuo
non habere conſeruos. Sunt quos elegi ſicut ⁊ te, de me ſcilicet
praeſumentes, ſicut ait Apoſtolus, Et nunc reliquię per electionem
gratiae ſaluae factae ſunt. Caue o Chriſtiane, caue ſuperbiam, licet
Contra ſuperbiā vel pſumptionem meritorum. enim imitator ſanctorum ſis, totum ſemper gratiae reputa, quia vt
eſſet aliquid reliquum, gratia in te dei, non tuum meritum fecit.
De ipſis deniqȝ reliquijs dixerat propheta Eſaias commemorans,
Eſaie.i. Niſi dominus Sabaoth reliquiſſet nobis ſemen, ſicut Sodoma fa-
cti eſſemus, ⁊ ſicut Gomorra ſimiles fuiſſemus. Sic ergo (inquit)
in hoc tempore reliquiae per electionem gratiae ſaluae factę ſunt.
Si autem gratia (inquit) iam non ex operibus, id eſt iam non de
tuo merito extollaris. Alioquin gratia iam non eſt gratia. Si enim
in tua opera praeſumis, ergo merces tibi redditur non gratia con
donatur. Si autem gratia eſt, gratis datur.

Sic ergo & in hoc tempore reliquiae ſecundum electionem gratiae ſaluae factae ſunt.

Digitized by Google

Non vos me elegiſtis,inquit,ſed ego elegi vos. Hęc eſt illa ineffabilis gratia. Quid enim eramus quando Chriſtum nondum elegeramus,& ideo non diligebamus? Nam q non eum elegit,quomodo diligit? Nunquid iam in nobis erat qđ in pſalmo canitur,Elegi abiectus eſſe in domo dei magis, q̃ habitare in tabernaculis peccatorum? Nõ vtiq̃. Quid ergo eramus niſi iniqui & perditi? Neq̃ enim iam credideramus in eum vt eligeret nos. Nam ſi iam credentes elegit,electus elegit. Cur ergo diceret,Non vos me elegiſtis,niſi quia miſericordia eius preuenit nos? Hic certe vacat vana illorum ratiocinatio,qui pręſcientiam dei defendunt contra gratiam dei. Ideo nos dicunt electos ante mundi conſtitutionem,quia pręſciuit nos deus futuros bonos,nõ ſeipſum nos facturum bonos. Non hoc dicit,qui dicit, Non vos me elegiſtis,quoniam ſi propterea nos elegiſſet,quia bonos futuros eſſe praeſcierat,ſimul etiam praeſciuiſſet q eum nos fuiſſemus prius electuri. Non enim aliter eſſe poſſemus boni. niſi forte dicendus eſt bonus qui non elegit bonum. Quid ergo elegit in non bonis? Non enim electi ſunt quia boni fuerunt,qui boni nõ eſſent niſi electi eſſent. Alioquin gratia iam nõ eſt gratia,ſi pręceſſiſſe cõtendimus merita. Hęc quippe electio gratia eſt,de qua dicit Apoſtolus,Sic ergo & in hoc tempore reliquię per electionem gratię ſaluę factę ſunt. Vnde ſubiunxit,Si autem gratia,iã non ex operibus. Alioquin gratia iam non eſt gratia. Audi ingrate. Non vos me elegiſtis,ſed ego elegi vos. Non eſt vt dicas, ideo electus ſum, quia iam credebam. Si enim credebas in eum,iam elegeras eũ. Sed audi,Non vos me elegiſtis. Non eſt vt dicas: antequam crederem iam bona operabar,ideo electus ſum. Quid enim boni operis ante fidem? cum dicat apoſtolus,Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt. Quid ergo dicturi ſumus audiendo,Non vos me elegiſtis,niſi quia mali eramus & electi ſumus, vt boni per gratiam nos eligentis eſſemus? Non eſt enim gratia ſi precceſſerunt merita. Eſt autem gratia. Hęc igitur non inuenit,ſed efficit merita.

Ioan.xv. Ex tract. cxi. ſecundum Ioan.lxxxvij. B Pſ.lxxxiij. Ioan.xv.

Electi nõ boni ſunt boni effecti.

Rom.xiiij.

¶ Reliquię per electionem gratię ſalvę factę ſunt,quia propheta predixerat,Et ſi fuerit numerus filiorum Iſrael ſicut arena maris reliquię ſalvę fient. Ad hoc enim occiſus eſt Chriſtus a Iudęis, & traditus gentibus tanq̃ Ioſeph Aegyptijs a fratribus,vt & reliquę Iſrael ſaluę fierent. Vnde dicit apoſtolus. Nã & ego Iſraelita ſũ. Et vt plenitudo gentium intraret,& ſic omnis Iſrael ſaluus fieret. id eſt ex reliquijs Iſrael ſecundum carnem,& plenitudine gentium quę in fide Chriſti ſecundum ſpiritum ſunt Iſrael. Aut ſi & gentiles illi Iſraelitice reſtat fidei plenitudo ex qua erant reliquię,in quibus reliquijs tũc & apoſtoli ſalui facti ſunt,hoc ſignificatur ex plenitudine liberationis Iſrael q̃ p Moyſen ex Aegypto liberati ſunt,

Ex lib. quæſtionum Geneſis titulo. clviij.

Ioſeph Chriſtũ deſignauit.

C Rom.xi.

Si autem gratia, iam non ex operibus. Alioquin

gratia, iam non eſt gratia/ſin ex operibus iam non eſt gratia, quandoquidem opus iam non eſt opus/

Ex lib. q̃ſtio nū Exo. tim. xlvij.

ADuerſus illos qui in operibus legis gloriabantur apoſtolus loquitur, & multum agit, qui fidem operibus ſic vult anteponi, vt ex illa pendeant opera bona, atq; ab ea ꝓueniantur, non vt ipſa velut meritis boncrum operum tribui videatur. Illa enim ad gratiam pertinet. Si autem gratia, iam non ex operibus. Alioquin iam gratia non eſt gratia.

Ex tra. ſ. ps. xlix.

¶ Iudęos de opere ſuo gloriantes ſic arguit quidem Apoſtolus, vt eos diceret ad gratiam non pertinere, qui meritis, & operibus ſuis, mercedem deberi arbitrabantur. Qui ergo ad gratiam ſe ſciunt pertinere quod eſt Chriſtus, & quod eſt Chriſti, norunt quia indigent gratia. Si gratia vocatur, gratis datur. Si gratis datur, nulla merita tua precefferunt. Si pręceſſerunt merita tua, merces non imputatur ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum. Si ergo dicis preceſſiſſe merita tua, te vis laudare non deum. Ideo non agnoſcis Chriſtum, quia venit cum gratia dei. Conuerte ergo te ad merita tua. Vide illa mala fuiſſe vt non tibi deberetur niſi ſupplicium. Et cum videris quod tibi per meritum debeatur, agnoſcis quid per gratiam donetur, & ſacrificio laudis glorificas deum. Ibi enim eſt via in qua noueris Chriſtum ſalutare dei.

Gratia gratis data.

Merita ꝓferſ confeſſſe gratiam diſcens ſe nō deus laudat.

H

Ex tract. ps. lxvij. Gratia pluuia voluntaria. i. Cor. xv. i. Pet. ij. ps. viij.

¶ Gratia pluuia voluntaria, quia nullis pręcedentibus operis meritis gratis datur. Si enim gratia, iam non ex operibus. Alioquin gratia iam non eſt gratia. Non enim dignus ſum vocari (inquit) Apoſtolus, quia perſecutus ſum eccleſiam dei. Gratia autem dei ſum id quod ſum. Hæc eſt pluuia voluntaria. Volūtarie genuit nos verbo veritatis, hęc eſt pluuia voluntaria. Inde alibi dicitur. Scuto bonę volūtatis tuę coronaſti nos.

ps. lxviij. Eſa. vi. Matt. xiij. Mar. iiij. Luc. viij. Ioan. xij. Actu. xxviij. ps. lxviij.

Quid ergo? Quod quærebat Iſrael hoc non eſt conſecutus: electio autem conſecuta eſt, cæteri vero excæcati ſunt, ſicut ſcriptum eſt, Dedit illis deus ſpiritum compunctionis, oculos vt non videant, & aures vt non audiant, vſq; in hodiernum diem. Et Dauid dicit, Fiat menſa eorum in laqueum, & in captionem retributionem & in ſcandalum illis/& in retaliationem/ Obſcurentur oculi eorum ne videant, & dorſum eorum ſemper incurua.

A

Ex lib de ꝓdeſtinatione ſanctorum.

ECce miſericordia & iudicium. Miſericordia in electione, quæ conſecuta eſt in iuſtitia dei: iudicium vero in cęteris qui excęcati ſunt. Et tamē illi quia voluerunt crediderunt,

Digitized by Google

illi quia noluerunt non crediderunt. Miſericordiam igitur & iu-
dicium in ipſis voluntatibus facta ſunt. Electio quippe iſta gra-
tiæ eſt, non vtiq; meritorum. Superius enim dixerat, Sic ergo &
in hoc tempore reliquiæ per electionem gratiæ ſaluæ factæ ſunt.
Si autem gratia, iam non ex operibus. Alioquin gratia iam nõ
eſt gratia. Gratis ergo conſecuta eſt quod conſecuta eſt electio.
Non præceſſit eorum aliquid quod priores darent, & retribuere- ps. lv.
tur illis: pro nihilo ſaluos fecit illos. Ceteris autem qui excæ-
cati ſunt, ſicut ibi non tacitum eſt, in retributionem factum eſt.
Vniuerſæ viæ domini miſericordia & veritas. Inueſtigabiles ps. xxiiii.
igitur ſunt & miſericordia qua gratis liberat, & veritas qua iuſte
iudicat. ¶ Ad lucem domini vocat vos propheta cum dicit,
Et nunc tu domus Iacob venite ambulemus in lumine domini. Ex libro aduerſum Iudæos,
Tu domus Iacob quam vocauit & elegit, non tu quam dimi-
ſit. Dimiſit enim plebem ſuam domum Iſrael. Quicunq; inde
venire voluis, ad hanc pertinebitis quam vocauit, illa carebitis
quam dimiſit. Lux quippe domini, in qua ambulant gentes, illa B
eſt de qua idem propheta dicit. Dedi te in lucem gentium, vt ſis Eſaie. xlix.
ſalus mea vſq; in fines terræ. Cui dictum eſt niſi Chriſto? De quo
impletum eſt niſi de Chriſto? Non eſt iſta lux in vobis, de qui-
bus identidem dictum eſt, Dedit illis dominus ſpiritum compun-
ctionis, oculos vt non videant, & aures vt non audiant vſq; in
hodiernum diem. Non eſt inquam in vobis hæc lux, ideo nimia
cæcitate lapidem reprobatis qui factus eſt in caput anguli. Ergo
accedite ad eum, & illuminamini. Quid eſt accedite niſi credite?
¶ Sitiebam & acetum accepi. ideſt fidem illorum deſideraui, & ps. lxviii.
infidelitatem inueni. Fiat menſa eorum coram ipſis in muſcipu- Ex tract.
lam. Qualem muſcipulam mihi exhibuerunt dando mihi talẽ ps. lxviii.
potum, talis muſcipula illis fit. Quare ergo coram ipſis? Suf- Per acetum Chriſto datum qd ſignificatur
ficeret, fiat menſa eorum in muſcipulam. Sunt tales qui iniqui-
tatem ſuam nouerunt, & in ea pertinaciſſime perſeuerant. Co-
ram ipſis fit muſcipula eorum, ſed tantum valet animi præſum- Fiat & cetera q
ptio, vt coram ipſis muſcipula ſit, & incidant in eam. Obſcuren- bus malis im-
tur oculi eorum ne videant. Sequitur hoc, vt quoniam ſine cau- precari vide-
ſa viderunt, fiat illis & non videre. Fiat ergo menſa eorum corã tur, nõ optan-
ipſis in muſcipulam. Coram ipſis fiat in muſcipulam, non op- tis ſed prophe
tantis eſt, ſed prophetantis, non vt fiat, ſed quia fiet. Fiat ergo. tantis ſunt ver
Nec poteſt aliter niſi vt talibus iſta eueniant. Et quoniam vide- ba. C
mus per ſpiritum dei dici talia euentura malis, ad hoc in illis in-
telligamus hæc vt talia deuitemus. Hoc enim nobis prodeſt in-
telligere, & ex inimicis proficere. Fiat illis & in retributionem &
in ſcandalum. Sed nunquid iniuſtum eſt hoc? Iuſtum eſt. Quare?
Quoniam in retributionem. Nõ enim aliquid illis accidit, quod nõ habeatur
in retributionem. Fit & in ſcandalum, quia ipſi ſibi ſunt ſcandalum.
Obſcurentur oculi eorum ne videant, & dorſum illorum ſem-

Superna cognoſcere ceſſantes de inferioribꝰ cogitant.

Dorſum hēre curuū qđ eſt. Lucæ.xiij.

D

per incurua. Hoc conſequens eſt. Nam quorum fuerint oculi obſcurati ne videant, ſequitur vt ⁊ dorſum illorum incuruetur. Vnde hoc? Quia ceſſauerunt ſuperna cognoſcere, neceſſe eſt de inferioribus cogitent. Qui bene audiunt, ſurſum cor, curuum dorſum non habent. Erecta quoq; ſtatura eſt, qui expectat ſpem repromiſſam ſibi in coelo, maxime ſi premittat theſaurum ſuum quē ſequatur cor eius. At vero qui futurę vitę ſpem non intelligunt, iam excęcati de inferioribus cogitant. Et hoc eſt habere dorſum curuum. A quo morbo dominus mulierem illam liberauit. Alligauit eam ſatanas annis decem ⁊ octo, ⁊ eam curuatam erexit.

Dico ergo. Nunquid ſic offenderunt vt caderent? Abſit. Sed iſtorum delicto, ſalus gentibus, vt illos æmulentur. Quod ſi delictum eorum diuitiæ ſunt mundi, & diminutio eorum diuitiæ gentium, quanto magis plenitudo eorum? Vobis enim dico gentibus. Quandiu quidem ego ſum gentium apoſtolus, miniſterium meum honorificabo.

Ex lib. de ciuitate. xviij. Punitio Iudæorum.

IVdęi qui eum occiderunt, ⁊ in eum credere noluerunt, quia oportebat eum mori ⁊ reſurgere, vaſtati infoelicius a Romanis, funditusq; a ſuo regno vbi iam eis alienigenę dominabantur, eradicati diſperſiq; per terras, quandoquidem vbiq; non deſunt, per ſcripturas ſuas teſtimonio nobis ſunt prophetias non nos finxiſſe de Chriſto. Quas plurimi eorū conſiderantes, ⁊ ante paſſionem, ⁊ maxime poſt eius reſurrectionem, crediderunt in eum. De quibus prędictum eſt, Si fuerit numerus filiorum Iſrael ſicut arena maris, reliquię ſaluę fient. Cęteri vero excęcati ſunt de quibus prędictum eſt, Fiat menſa eorum in laqueum, ⁊ in retributionem, ⁊ in ſcandalum. Obſcurentur oculi eorum ne videant, ⁊ dorſum illorum ſemper incurua. Proinde cum ſcripturis noſtris non credunt, complentur in eis ſuę quas cęci legunt. Quas agnoſcimus propter hoc teſtimonium quod nobis inuiti perhibent eoſdem codices habendo, atq; ſeruando per omnes gentes etiam ipſos eſſe diſperſos, quaquā verſum Chriſti eccleſiā dilatatur. Nam prophetia in pſalmis quos legunt etiam de hac re promiſſa eſt vbi ſcriptum eſt, Deus meus miſericordia eius pręueniet me. Deus meus demonſtrauit mihi inimicis meis, ne occideris eos nequando obliuiſcantur legem tuam. Diſperges illos in virtute tua. Demonſtrauit ergo deus eccleſię in eius inimicis Iudęis gratiam miſericordię ſuę, quoniam ſicut dicit apoſtolus, Delictū illorum ſalus gentibus. Et ideo non eos occidit, id eſt non in eis perdidit quod ſunt Iudęi, quamuis a Romanis fuerint deuicti ⁊ oppreſſi, ne obliti legem dei ad hoc de quo agimus teſtimonium nil valerent. Ideo parum fuit vt diceret, Ne occideris eos nequan-

pſ.lxviij.

E

Iudæorū tribulatio ⁊ diſperſio nobis prodeſt.

pſ.lviij.

Digitized by Google

do obſcurentur legem tuam, niſi adderet etiam, Diſperge illos. Quoniam ſi cum iſto teſtimonio ſcripturarum in ſua tantummodo terra non vbiq; eſſent, profecto eccleſia quę vbiq; eſt, eos prophetiarum quę de Chriſto pręmiſſę ſunt teſtes, in omnibus gentibus habere non poſſet.

Siquo modo ad æmulandum prouocem carnē meam, & ſaluos faciam aliquos ex illis. Si enim amiſſio eorum reconciliatio eſt mundi, quæ aſſumptio niſi vita ex mortuis? quod ſi delibatio ſancta eſt, & maſſa.

F

Dicit Apoſtolus, Siquo modo ęmulari potero carnem meam, & ſaluos faciam aliquos ex illis. Sed etiam tales medici quamuis non de ſuo curent, quia nec medici corporis curant de ſuo, tamen quantumlibet per fidele miniſterium opitulentur ſaluti, viuentes curare poſſunt non mortuos ſuſcitare. De quibus dictum eſt, Nunquid in mortuis facies mirabilia? Nimis enim occulta eſt dei gratia qua hominum mentes quodammodo reuiuiſcunt, vt poſſint a quibuslibet eius miniſtris pręcepta ſanitatis audire. Quam gratiam commendat in euangelio dicēs, Nemo poteſt venire ad me niſi pater qui miſit me, traxerit eum. Quantumlibet ergo excellentes verbi prędicatores, & veritatis et per miracula ſuaſores, tanquam magni medici, agant cum hominibus, ſi mortui ſunt, & tua gratia nō reuixerit, nūquid in mortuis facies mirabilia? Aut medici reſuſcitabunt, & hi quos exuſcitabunt confitebuntur tibi? Hęc enim confeſſio iudicat viuos. Nam ſicut alibi ſcriptum eſt, a mortuo velut qui non ſit perit confeſſio.

Ex tracta. ps. lxxxvij.
Medici viuos curant, non mortuos.
Ioan. vi.
G
Eccle. xvij.

Et ſi radix ſancta, & rami.

FRangantur ſuperbi rami, humilis inſeratur oleaſter, maneat tamen radix illis pręciſis, iſtis receptis. Vbi manet radix? in patriarchis. Etenim patria Chriſti populus Iſrael, qa ex eis venit ſecundum carnem. Sed huius arboris radix, Abrahā, Iſaac, & Iacob, patriarchę ſancti. Et vbi iſti? In requiē apud deum, in honore magno, vt in Abrahę ſinum iuſtus ille pauper poſt corporis exitum leuaretur, & in Abrahę ſinu de longinquo a ſuperbo diuite videretur. Ergo radix manet, radix laudatur, ſed rami ſuperbi & pręcidi, & areſcere meruerunt, oleaſter autem humilis illorum pręciſione inuenit locum. Audi ergo quemadmodum pręcidantur rami naturales, quemadmodum inſeratur oleaſter, ex ipſo Centurione quem commemorandum putaui. Amen (inquit) dico vobis, non inueni tantam fidem in Iſrael. Propterea dico vobis, quia multi ab oriente & occidente. Quam lateter

Ex tracta. euange. ſecūdū Ioan. xvi.
Patria Chriſti popls Iſrael.
Luce. xvi.
Matt. viij.

ram occupauerat oleaſter. Amara ſylua hic mundus fuit. Sed
H propter humilitatem, Non ſum dignus vt ſub tectum meum in-
tres, multi ab oriente & occidente venient. Et puta quia venient,
quid de illis fiet? Si enim venient, iam præciſi ſunt de ſylua: vbi
inſerendi ſunt ne areſcant? Et recumbent (inquit) cum Abraham,
Iſaac, & Iacob. In quo conuiuio? ne forte non inuites ad ſemper
viuendum, ſed ad multum bibendum. Recumbent cum Abra-
ham, Iſaac, & Iacob. Vbi? In regno (inquit) cœlorum. Et quid erit
de illis qui venerunt de ſtirpe Abrahæ? Quid fit de ramis qui-
bus arbor plena erat? Quid niſi quia præcidentur vt iſti inſeran-
tur? Doce quia præcidentur. Filij autem regni ibunt in tene-
bras exteriores.

Quod ſi aliqui ex ramis fracti ſunt, tu autem cum oleaſter eſſes, inſertus es in illis, & ſocius radicis, & pinguedinis oleæ factus es, noli gloriari aduerſus ramos: quod ſi gloriaris, non tu radicem portas, ſed radix te.

Ex tract. a. ps. cxxxiiij. Gala. iij.

Apoſtolus enim gentibus loquebatur, quibus dicebat, Si er-
go vos Chriſti, ergo Abrahæ ſemen eſtis ſecundum pro-
miſſionem hæredes. Benedicemur ergo omnes in deo
Abraham, Iſaac, & Iacob. Arborem quidem benedixit quan-
A dam, eamque oliuam creauit ſicut dixit Apoſtolus, ipſos patriar-
chas ſanctos vnde effloruit populus dei. Sed hęc arbor oliuę pu-
Rami boni ſunt permanentes. tata eſt non amputata, & inde ſuperbi rami fracti ſunt. Ipſe eſt bla-
ſphemus & impius populus Iudeorum. Manſerunt tamen rami
boni & vtiles. Nam inde apoſtoli, Et cum ibi rami vtiles relicti
eſſent, per dei miſericordiam inſertus eſt & oleaſter gentium, cui
dicit apoſtolus. Tu autem cum eſſes oleaſter inſertus es in illis, &
particeps pinguedinis oleę factus es. Noli gloriari aduerſus ra-
mos: quod ſi gloriaris, non tu radicem portas, ſed radix te. Hęc vna
arbor eſt pertinens ad Abraham, Iſaac, & Iacob. Et quod plus eſt
magis ad Abraham & Iſaac & Iacob oleaſter inſertus pertinet, quam
rami confracti. Illi enim per fragmentum iam non ibi ſunt. Olea-
ſter non ibi erat, & ibi eſt. Illi per ſuperbiam frangi meruerunt, iſte
per humilitatem inſeri meruit: illi amiſerunt radicem, iſte tenuit eam.

Ex tracta. ps. lxxij.

¶ Gentes iam credentes in Chriſtum & quaſi ſuperbire cupientes
contra Iudęos qui crucifixerunt Chriſtum, cum & de ipſis veniret
alius paries occurrens in angulo, id eſt in ipſo Chriſto, de diuerſo
venienti parieti pręputij, id eſt gentium: cum ergo erigerent ſe
B Radix oleaſtri inſerti ſunt patriarchæ. gentes ſic illas reprimit. Si enim tu (inquit) ex naturali inciſus
oleaſtro inſertus es in illis, noli gloriari aduerſus ramos. Nam
ſi gloriaris non tu radicem portas ſed radix te. Ergo de radice pa-
triarcharum dicit fractos quoſdam ramos propter infidelitatem,

inſertum ibi oleaſtrum vt eſſet particeps pinguedinis oliuæ id eſt eccleſiam de gentibus venientem. Et quis inſerit oleaſtrum in oliua? Oliua ſolet in oleaſtro, oleaſtrum in oliua nunquam vidimus. Nam quiſquis fecerit non inueniet baccas niſi oleaſtri. Quod enim inſeritur, hoc creſcit, & eius rei fructus inuenitur. Inuenitur non radicis fructus ſed ſurculi. Hoc oſtendens Apoſtolus omnipotentia ſua deum feciſſe vt oleaſter in radice oliuæ inſereretur, & non baccas ſylueſtres ſed oliuam daret, ad omnipotentiam dei reuocans ait, Si tu ex naturali inciſus es oleaſtro, & contra naturam inſertus es in oliuam, noli gloriari (in quit) aduerſus ramos.

Olea in oleaſtrum inſeri ſolet nó econuerſo

Sed dicis. Fracti ſunt rami: vt ego inſerar. Bene. Propter incredulitatem fracti ſunt: tu autẽ fide ſtas. Noli altum ſapere, ſed time.

Qvid eſt enim, noli altum ſapere? Noli ſuperbire quia inſertus, ſed time ne frangaris per infidelitatem, ſicut illi fracti ſunt.

Ex libro contra Fauſtum. Rami fracti q ſunt.

❡ Fractos ramos dicit qui ex ipſo populo in Chriſto credere noluerunt, & in ipſa oleæ radice, id eſt origine ſanctorum Hebræorum tanquam oleaſtrum gentes, inſertas vt fierent participes pinguedinis oleæ. quo ſe redditum gaudet Apoſtolus, qui inter fractos ramos per incredulitatem fuit. Inde ſe quippe liberatum dicit cum ſe a Iudaiſmo ad Chriſtum tranſiſſe lætatur, quia Chriſtus ſemper in illa radice atq; in illa arbore prædicatus eſt: in quem venientem qui non crediderunt, fracti ſunt inde, & qui crediderunt inſerti ſunt ibi. Quibus ne ſuperbiant dicitur, Noli altum ſapere, ſed time. Nam ſi deus naturalibus ramis non pepercit, neque tibi parcet. Sed ne de ipſis fractis ramis deſperetur, paulo poſt dicit, Et ipſi ſi non permanſerint in infidelitate, inſerentur. Potens eſt enim deus inſerere illos. Nam ſi tu ex naturali oleaſtro inciſus, & contra naturam inſertus es in bonam oliuam: quanto magis illi qui ſecundum naturam ſunt inſerentur ſuæ oliuæ. Ecce vnde etiam ipſe gloriatur a fractura liberatus, & radici pinguedinis redditus. C

D

❡ Iudæi olim vocati ex Aegypto, liberati in manu potenti, per rubrum mare traiecti, per ſiccum euadentes, hoſtibus inſequentibus carentes, manna paſti, de ſeruitute eruti, ad regnum perducti, tot beneficiis empti, in oliua erant, ſuperbiendo fracti ſunt. Oleaſter contẽptibilis per totum mundũ erat, illo totus mundus horrebat ſylueſtri oleaſtro, ſed tñ per humilitatem ibi meruit inſeri, vnde oliua ſuperbiendo præcidi. Audi oliuam ſuperbientem & frangi dignam. Nos de ſeruitute non ſumus nati, patrem habemus Abraham. Reſpondetur. Si filij Abrahę eſſetis, facta Abrahę faceretis. Contra id quod dictum eſt, De ſeruitute non ſumus nati? Si vos filius liberauerit vere liberi eritis. Liberos vos eſſe

Ex ſermone de ſacrificio veſpertino. Iudæi quibus oĩa bona a deo collata ſunt p ſuperbiam fracti ſunt. Ioan. viij. Ibidem.

Digitized by Google

iactatis? Omnis qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati. Quanto ergo mitius homo ſeruus eſſes hominis quam peruerſæ cupiditatis? Illi tamen ſuperbiendo humilem non receperunt, vide oleaſtrum dignum inſeri, Centurionem illũ non de Iſraeliticis, ſed de gentibus. Domine non ſum dignus vt ſub meum tectũ intres. Et dominus, Amen dico vobis, non inueni tantã fidem

Math. viij. in Iſrael. In oliua non inueni quod inueni in oleaſtro. Ergo oliua ſuperbiens præciditur, oleaſter humilis inſeratur. Vide inſerentem, vide præcidentem. Propterea dico vobis, quia multi ab oriente & occidente venient. Multus veniet oleaſter inſerendus in oliua. Et recumbent cum Abraham, Iſaac, & Iacob in regno cœlorum. Audiſti quemadmodum humilis inſeratur oleaſter: audi quemadmodum oliua ſuperba præciditur. Filij autem re-

B

Math. viij. gni ibunt in tenebras exteriores, vbi erit fletus & ſtridor dentium.

Hæc ſiue gratanter ſiue indignanter audiant Iudei, nos tamẽ vbi poſſumus cum eorum dilectione prædicemus, nec ſuperbe gloriemur aduerſus ramos fractos, ſed potius cogitemus cuius

Ex libro aduerſum Iudæos. gratia & qua ſita miſericordia, & in qua radice inſerti ſumus, vt nõ alta ſapiamus, ſed humilibus conſentientes, ne his cum præſumptione inſultando, ſed cum timore exultando dicamus, Venite ambulemus in luce domini, quoniam magnum nomen eius in gentibus. Si enim audierint & obaudierint, erunt inter eos de quibus dictum eſt, Accedite ad eum & illuminamini & vultus veſtri non erubeſcent. Si autem audiunt, & non obaudiunt, vident & inuident, inter eos ſunt de quibus dictum eſt, Peccator videbit & iraſcetur, dentibus ſuis fremet & tabeſcet. Ego autem

ps. xxxiij. (dicit eccleſia Chriſto) velut oliua fructifera in domo dei, ſperaui in miſericordia dei in æternum & in ſeculũ ſeculi. Dicis ergo

ps. cxi. fracti ſunt rami vt ego inſerar. Bene. Propter incredulitatem fra-

ps. lj. cti ſunt, tu autem fide ſta. Noli altum ſapere ſed time.

Si enim deus naturalibus ramis non pepercit, ne forte nec tibi parcat.

NOn enim accepiſtis (inquit apoſtolus) ſpiritum ſeruitutis iterum in timore. Sed idem ipſe Apoſtolus oleaſtro inſerto in oliuam timorem præcipit, hoc eſt gentibus ad-

F

Ex libro de gratia noui teſtamenti. ditis radici Abraham, Iſaac, & Iacob, vt & ipſe fierent Iſrael, id eſt pertinerent ad ſemen Abrahæ, amputatis propter infidelitatis ſuperbiam naturalibus ramis, qui ignorantes dei iuſtitiam &

Rom. viij. ſuam volentes conſtituere iuſtitiæ dei nõ ſunt ſubiecti. De his quippe vna electione tumentibus dictum eſt, quod ibunt in tenebras exteriores. quia iactantes ſe de ſemine Abrahæ, ſemen Abrahæ fieri noluerunt. vt eſſent filij promiſſionis, quia fidem noui teſtamenti non receperunt, vbi dei iuſticia dei commendantur, ſuam

Rom. x. conſtituere volentes id eſt tanquam de ſuis meritis & operibus fidentes,

[illegible] fuerunt eſſe filij promiſſionis, hoc eſt filij gratiae, filij misericordiae, vt qui gloriantur in domino glorietur, credens in eum qui iuſtificat impium, hoc eſt qui ex impio facit pium, vt deputetur fides eius ad iuſtitiam, & impleatur in eo non quod po ſtulabat eius meritum, ſed quod a domino promiſſum eſt beneficium. Cum his igitur agens Apoſtolus qui oliuae per gratiam inſerebantur, Dicis, inquit, fracti ſunt rami vt ego inſerar. Bene. Propter incredulitatem fracti ſunt, tu autem fide ſta. Noli altum ſapere, ſed time. Dei eſt enim beneficium, non meritum tuum. Quod & alibi dicit, Gratia ſalui facti eſtis per fidem: & hoc non ex vobis ſed dei donum eſt, non ex operibus ne forte quis extollatur. Ipſius enim ſumus figmentum creati, in Chriſto Ieſu in operibus bonis quae praeparauit deus vt in illis ambulemus. In hoc itaq; intellectu gratiae ineſt timor de quo dicitur, Noli altum ſapere, ſed time. Timor autem iſte alius eſt, non eſt ille ſeruilis quē charitas foras mittit. Illo enim timetur, ne incidatur in tormentum ſupplicij: iſto autem ne dimittatur gratia beneficij. Quapropter quamuis fidelibus ad nouum teſtamentum pertinentibus dicat apoſtolus, quod paulo ante commemoraui, Non enim accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterum in timore, ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum in quo clamamus Abba pater, id eſt vt fides in nobis ſit, quę per dilectionem operatur, non tam timēdo poenam quam amando iuſtitiam: tamen quia non fit anima iuſta niſi participatione melioris qui iuſtificat impium, quid enī habet quod non accepit? non debet ſibi tribuendo quod dei eſt ita gloriari quaſi non acceperit. Ob hoc ei dictum eſt, Noli altum ſapere, ſed time. Et timor iſte praecipitur etiam his, qui ex fide viuentes heredes ſunt noui teſtamenti atq; in libertatem vocati. Altum enim ſapere dictum eſt ſuperbire. Quod alio loco econtrario ſatis oſtendit. vbi ait, Non alta ſapientes ſed humilibus conſentientes. Ex hoc quod ait humilibus conſentientes, vtiq; apparuit nihil aliud ſe dixiſſe alta ſapientes quam ſuperbientes. Timor ergo nō eſt in charitate quia perfecta charitas foras mittit timorem, ſed illum ſeruilem, illum quo cū ſe quiſq; ab opere malo abſtinet, poena terretur, non iuſtitia delectatur. Hinc foras charitas mittit, quam non delectat iniquitas etiam ſi propoſitam impunitas: non illum quo timet anima ne amittat ipſam gratiam, per quam illa factum eſt, vt iam non peccaret delectet, quo timet ne eam deus deſerat etiam ſi nullis dolorum cruciatibus puniat. Hic timor caſtus eſt, non eum eijcit charitas, ſed aſciſcit. De illo quippe ſcriptum eſt, Timor domini caſtus permanens, in ſeculum ſeculi. Nequaquam iſtum diceret permanentem, niſi ſciens alium qui non permaneret. Timore itaq; caſto permanenti in ſeculum ſeculi non alta ſapiendo, ſed humilibus conſentiendo, cum timore & tremore ſuam ipſorum

Margin notes: 1. Cor. 1. — Ephes. ij. — Timor gratiae. — Timor ſeruilis — Rom. viij. — Roma. xij. — Timor ſeruilis a charitate expellitur. Timor gratiae vel filialis cū charitate remanet. — Ps. xviij.

Digitized by Google

A ſalutem operentur. Deus eſt enim qui operatur in eis & velle & operari pro bona voluntate.

De ſermone de timore dei.

¶ Noli altum ſapere, ſed time. Qui enim altum ſapit, & ideo non timet, vtiqꝫ pernicioſe non timet. Neqꝫ enim mitis & pius eſt qui ſeipſum in ſeipſo laudat & amat, ſed elatus & ferox non nouit dicere, In domino laudabitur anima mea, audiant mites & lætentur. Quid enim boni amat qui forte hoc ipſum propter hoc ipſius amat nihil timere? Poteſt enim hoc ipſum ſibi perſuadere non ſanitate, ſed infirmitate. Verbi gratia, eſt aliquis audaciſſimus latro quanto peruerſe fortior, tanto periculoſe crudelior, qui propter ipſum amorem ſuum quo amat nihil timere, ingentia facinora moliatur vt quod amat exerceat, & exercendo corroboret: quanto eius fuerunt maiora commiſſa, tanto maior erit non timentis audacia. Non ergo hoc pro magno bono amandum eſt, quod & in homine peſſimo inueniri poteſt. Quapropter timeat Chriſtianus antequam perfecta charitas foras mittat timorem, credat & intelligat ſe peregrinari a deo quandiu viuit in corpore

Seipſum in ſeipſo laudans neqꝫ mitis, neque pius eſt.

Nil timere bonum non eſt.

B quod corrumpitur, & aggrauat animam. Tanto minor fit timor, quanto patria quo tendimus propior. Maior enim timor debet eſſe peregrinantium, minor propinquantium, nullus peruenientium. Sic & timor perducit ad charitatem & perfecta charitas foras mittit timorem. Timeat autem Chriſtianus non eos qui corpus occidunt, & poſtea non habent quid faciant, ſed eum qui habet poteſtatem & corpus & animam in gehennam ignis occidere. Ille timor quem foras charitas mittit, propterea pungit animam ne amittatur aliquid quod in creatura diligitur, vel ipſa ſalus & requies corporalis, aut aliquid tale poſt mortem. Propterea enim timentur & apud inferos pœnæ, & dolores ac tormenta gehennarum. Cum vero cauet anima, ne deus illam deſertus deſerat, timor eſt caſtus permanens in ſeculum ſeculi.

Timor quibus maior & minor eſſe debet.

Matth. x.

Timor ſeruilis quo aīaꝫ pūgat.

Quo filialis.

Vide ergo bonitatem, & ſeueritatem dei. In eos quidem qui ceciderunt ſeueritatem, in te autem bonitatem, ſi permāſeris in bonitate. Alioquin & tu excideris. Sed & illi ſi non permanſerint in incredulitate, inſerentur. Potens eſt enim deus iterum inſerere illos. Nam ſi tu ex naturali oleaſtro exciſus inſertus es in bonam oliuam, quanto magis hi ſecundum naturam inſerentur ſuæ oliuæ?

C

Ex libro aduerſum Iudæos.

Terret & admonet apoſtolus.

BEatus Apoſtolus doctor gentium in fide & veritate exhortans nos vt in eadem fide cuius idoneus miniſter effectus eſt ſtabiles firmiqꝫ maneamus, præcepto admonet, terret exemplo. Vides (inquit) bonitatem & ſeueritatem dei. In eos qui-

illos qui ceciderunt ſeueritatem, in te autem bonitatem ſi permanſeris in bonitate. Hoc dixit utique de Iudæis, qui tanquam rami ex illa olea quæ eſt in ſanctis patriarchis tanquam in radice fructifera, propter infidelitatem fracti ſunt, ut gentium propter infidelitatem infereretur oleaſter, & fieret particeps pinguedinis oleæ, ramis naturalibus amputatis. Sed noli (inquit) gloriari aduerſus ramos. Nam ſi gloriaris, non tu radicem portas, ſed radix te. Et quoniam ſaluantur aliqui ex illis, continuo ſubiunxit. Alioquin & tu excideris, & illi ſi non permanſerint in infidelitate inſerentur. Potens eſt enim deus iterum inſerere eos. Illi ergo qui permanent in infidelitate, ad illam ſententiam domini pertinent, ubi ait, Filij autem regni ibunt in tenebras exteriores, ibi erit fletus & ſtridor dentium. Gentes autem permanentes in bonitate ad illud quod ſuperius ait, Multi ab oriente & occidente venient & recumbent cum Abraham, Iſaac, & Iacob, in regno cœlorum. Itaque illis patriarchis in radice manentibus, & infidelis ſuperbia naturalium ramorum iuſta dei ſeueritate conſtringitur. & fidelis humilitas oleaſtri gratia diuinæ bonitatis inſeritur.

Matth. viij.

Ibidem.

Superbia cõſtringitur de radice & humilitas inſeritur.

¶ Quia cuique culpæ qualis & quanta pœna debeatur diuini iudicij eſt, non humani. Sicut ſcriptum eſt, O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ dei, quam inſcrutabilia ſunt iudicia eius & inueſtigabiles viæ eius. Item quia bonitate dei donantur peccata conuerſis, hoc ipſum quod Chriſtus miſſus eſt ſatis oſtendit, qui non in ſua natura qua deus eſt, ſed in noſtra quam de fœmina aſſumpſit pro nobis mortuus eſt. Quam dei bonitatem circa nos & dilectionem ſic prædicat Apoſtolus, Commendat, inquit, deus charitatem ſuam in nobis, quoniam cum adhuc peccatores eſſemus, Chriſtus pro nobis mortuus eſt, multo magis iuſtificati nunc in ſanguine ipſius ſalui erimus ab ira per ipſum. Si enim cum inimici eſſemus reconciliati ſumus deo per mortem filij eius, multo magis reconciliati ſalui erimus in vita ipſius. Quia vero etiam cum peccantibus pœna debita redditur, non eſt iniquitas apud deum, ſic dicit, Quid dicemus? Nunquid iniquus eſt deus qui infert iram? Vno autem loco & bonitatem & ſeueritatem ab illo eſſe breuiter admonuit dicens, Vides ergo bonitatem & ſeueritatem dei. In eos quidem qui ceciderunt ſeueritatem, in te autem bonitatem ſi permanſeris in bonitate.

Ex libro de natura boni.

Conuerſis dei bonitate peccata donantur

Rom. v.

¶ Salubriter non ſolum bonitatem, verum & ſeueritatem de ſancta ſcriptura cõmendat, quoniam & amatur deus utiliter & timetur. Vnde Apoſtolus eodem loco vtrunque commemorat dicens, Vides ergo bonitatem & ſeueritatem dei. Nam ſi tu ex naturali excisus es oleaſtro, & contra naturam inſertus es in bonam oliuã &c.

Ex libro cõtra inimicũ legis & prophet. i.

¶ Dici autem humano more contra naturam eſſe quod eſt contra naturæ uſum mortalibus notum, hec nos negamus, ſicut eſt quod Apoſtolus ait, Si tu ex naturali inciſus es oleaſtro, & contra naturam inſertus es in bonam oliuam. Id enim contra naturam dixit, quod eſt contra conſuetudinem naturæ quam nouimus,

Ex libro cõtra Fauſtum.

Contra naturã dicitur qđ eſt contra naturę uſum.

Deus nihil cōtra naturam facit.

Contra naturā quomodo deus dicatur facere.

humana comprehendit, vt oleaſter inſertus in olea non oleaſtri baccas, ſed oliuæ pinguedinem faciat. Deus autem creator & conditor omnium naturarum nihil contra naturam facit. Id enim erit cuiq; rei naturale quod ille fecerit, a quo eſt omnis modus, numerus, ordo naturæ. Sed contra naturam non incongrue dicimus aliquid deum facere, quod facit contra id quod nouimus in natura. Hanc enim etiam appellamus cognitum nobis curſum ſolitumq; naturæ, contra quam deus cum aliquid facit, magnalia vel mirabilia nominantur. Contra vero illam ſummam naturæ legem a notitia remotam ſiue impiorum ſiue adhuc infirmorum, tam deus nullo modo facit quam contra ſeipſum non facit.

F

Nolo enim vos ignorare fratres myſterium hoc, vt non ſitis vobis ipſis ſapientes, quia cæcitas ex parte contigit in Iſrael.

Ex ſermone de illuminatione cæci nati.

Videntes qui & quō cæci facti ſunt.

Cæci qui & quō videntes facti ſunt.

IN iudicium venit in mundum ille iudex futurus viuorum, & mortuorum. Quare venit? vt qui non vident videant, qui ſe non videre confitentur illuminentur, & qui vident cæci fiant, ideſt qui cæcitatem ſuam non confitentur, grauius obdurentur. Deniq; impletum eſt, qui vident cæci fiant, Legis defenſores, legis tractatores, legis doctores, legis intellectores, auctorem legis crucifixerunt. O cæcitas, ipſa eſt quæ ex parte in Iſrael facta eſt vt crucifigeretur Chriſtus, & plenitudo gentium intraret. Cæcitas ex parte Iſrael facta eſt. Quid eſt? Vt qui non vident videant, vt plenitudo gentium intraret. Et cæcitas ex parte Iſrael facta eſt. Totus orbis cæcus iacebat. Sed venit ille vt qui non vident videant, & qui vident cæci fiant. Ignoratus eſt a Iudæis, crucifixus eſt a Iudæis. De ſanguine ſuo collyrium fecit cæcis. duriores facti, cæciores facti, quia ſe iactabant videre lucem; crucifixerunt lucem. Quanta cæcitas. Lumen crucifixerunt, ſed crucifixa lux cæcos illuminabat. Audi videntem qui cæcus erat. Ecce in quam crucem male offenderunt, qui cæcitatem ſuam medico confiteri noluerunt. Remanſerat illis lex ſine gratia. O miſeri, qd fecit lex ſine gratia niſi magis reos? Quare? Quia legis auditores & non factores, ac per hoc peccatores, præuaricatores.

G

Lex ſine gratia

Donec plenitudo gentium intraret, & ſic omnis Iſrael ſaluus fieret, ſicut ſcriptum eſt. Veniet ex Sion qui eripiat & auertat impietates a Iacob. Et hoc illis a me teſtamentum, cum abſtulero peccata eorū.

Iſa. lix.

Ex tract. ſe. xliij.

COnſilium inopis confudiſtis, quoniam dominus ſpes eius eſt. Id eſt, contempſiſtis humilem aduentum filij dei, quia in eo non vidiſtis pompam ſeculi, vt hi quos viro

ut in deo ſolo ſpem ponerent, non in rebus tranſeuntibus. Quis dabit ex Sion ſalutare Iſrael & exaudiatur, niſi ipſe cuius humilitatem contempſiſtis? Ipſe enim in claritate venturus eſt ad iudicium viuorum & mortuorum, regnumq; iuſtorum, vt quoniam iſto humili aduentu facta eſt cæcitas ex parte in Iſrael ut plenitudo gentium intraret, illo alio fiat quod ſequitur. Et ſic omnis Iſrael ſaluus fieret. Pro Iudæis enim Apoſtolus etiam illud Eſaiæ teſtimonium accepit, quo dictum eſt, VENIET ex Sion qui auertat impietatem a Iacob: ſicut hic poſitum eſt, Quis dabit ex Sion ſalutare Iſrael? — Rom. xi. — Eſaie. lix.

Colaphizaſtis, inconſpuiſtis, illuſiſtis, colaphizaſtis, ſpinis illiniſtis, ſpinis coronaſtis, in crucem erexiſtis. Quem? Quis dabit ex Sion ſalutare Iſrael? Nonne ipſe, quem dixiſtis, non eſt deus? In auertendo dominus captiuitatem populi ſui. Non enim auertet captiuitatem populi quis? niſi qui voluit inter veſtras manus eſſe captiuus? Sed qui hoc intelliget? Exultabit Iacob & lætabitur Iſrael. Vere Iacob & vere Iſrael, minor ille cui ſeruiuit maior, ipſe exultabit quia ipſe cognouit. — Ex tracta. pe. iij. Iudæorum cæcitas.

Quod vero ait Malachias propheta, Mementote legis Moſi ſerui mei, quam mandaui ei in Oreb, ad omnem Iſrael præcepta & iudicia oportune commemorauit poſt declaratum futurum tam magnum inter obſeruatores legis, contemptoreſq; diſcrimen, ſimul etiam vt diſcant legem ſpiritaliter intelligere, & inueniant in ea Chriſtum, per quem iudicem facienda eſt inter bonos & malos ipſa diſcretio. Non enim fruſtra idem dominus ait Iudæis. Si crederitis Moyſi crederetis & mihi. De me enim ille ſcripſit. Cum ergo admonuiſſet vt meminiſſent legis Moyſi, quoniam præuidebat eos multo adhuc tempore non eam ſpiritaliter ſicut oportuerat accepturos, continuo ſubiecit. Ecce ego mittam vobis Heliam Teſbiten antequam veniat dies domini magnus & illuſtris, qui conuertet cor patris ad filium, & cor hominis ad proximum ſuum, ne forte veniens percutiam terram penitus. Per hunc Heliam magnum mirabilemq; prophetam expoſita ſibi lege vltimo tempore ante iudicium Iudæos in Chriſtum verum, id eſt in Chriſtum noſtrum eſſe credituros celeberrimum eſt in ſermonibus cordibuſq; fidelium. Ipſe quippe ante aduentum iudicis ſaluatoris non immerito ſperatur venturus, quia & iam nunc viuere non immerito creditur. Curru namq; igneo raptus eſt de rebus humanis, quod euidentiſſime ſancta ſcriptura teſtatur. Cum venerit ergo exponendo legem ſpiritaliter quam nunc Iudæi carnaliter ſapiunt, conuertet cor patris ad filium, id eſt, cor patrum ad filios. Singularem quippe numerum pro numero plurali interpretes ſeptuaginta poſuerunt. Et eſt ſenſus, vt etiam filij ſic intelligant legem, id eſt Iudæi quemadmodum eam patres intellexerunt, id eſt prophetæ, in quibus erat ipſe Moyſes. Sic enim cor

Ex lib. de ciuitate dei. xxviij. — Malac. iiij. — Ex eodem ca. xxix. — Malach. vlti. capi. — Iudæos Helias conuertet. — Helias legē ſpiritaliter Iudæis exponet.

patrum conuertatur ad filios, cum intelligentia patrum perſeueret ei intelligentiam filiorum, & cor filiorum ad patres eorum, dum ei quod ſenſerunt illi conſentiunt & iſti. Vbi ſeptuaginta dixerunt, Et cor hominis ad proximum ſuum. Sunt enim valde proximi inter ſe patres & filij. In illo itaqꝫ iudicio vel circa illud iudicium, has res didicimus eſſe venturas, Heliam Tiſbiten, fidem iudæorum, Antichriſtum perſecuturum, Chriſtum iudicaturum, mortuorum reſurrectionem, bonorum malorumq́ꝫ diremptionem, mundi conflagrationem, eiuſdemq́ꝫ renouationem.

Eccle. cap. xlviij.

Secundum euangelium quidem inimici propter vos, ſecundum electionem autem chariſſimi propter patres. Sine poenitentia enim ſunt dona & vocatio dei.

CVm dixiſſet, Nolo enim vos ignorare fratres ſacramentum hoc vt non ſitis vobis ſapientes, quia cæcitas ex parte Iſrael facta eſt donec plenitudo gentium intraret, & ſic omnis Iſrael ſaluus fieret, ſicut ſcriptum eſt. Veniet ex Sion qui eripiat & auertat impietatem a Iacob, & hoc illis a me teſtamentum, cum abſtulero peccata eorum, mox addidit quod diligenter intelligendum eſt. Secundum euangelium quidem inimici propter vos, ſecundum electionē autem dilecti propter patres. Quid eſt, ſecundum euangelium quidem inimici propter vos, niſi quod eorum inimicitia qua occiderunt Chriſtum, euangelio ſicut videmus ſine dubitatione profecit? Et hoc oſtendit ex dei diſpoſitione veniſſe qui bene vti nouit etiam malis, non vt eis proſint vaſa iræ, ſed vt ipſo illis bene vtente proſint vaſis miſericordiæ. Quid enim apertius dici potuit, quam id quod dictum eſt, Secundum euangelium quidē inimici propter vos? Eſt ergo in malorum poteſtate peccare, vt autem peccando hoc vel hoc illa malitia faciant, non eſt in eorum poteſtate, ſed dei diuidentis tenebras, & ordinantis eas, vt hinc etiam quod faciunt contra voluntatem dei, non impleatur niſi voluntas dei. Legimus in actibus apoſtolorum quod cū dimiſſi a Iudæis apoſtoli veniſſent ad ſuos, & indicaſſent quanta eis ſacerdotes & ſeniores dixerunt, leuauerunt illi vocem vnanimes omnes ad dominum, & dixerunt. Domine tu es qui feciſti cœlum & terram mare & omnia quæ in eis ſunt, qui per os patris noſtri Dauid ſancti pueri tui dixiſti, Quare fremuerunt gentes & populi meditati ſunt inania. Aſtiterunt reges terræ & principes cōuenerunt in vnum, aduerſus dominum & aduerſus Chriſtum eius. cōuenerunt enim in vnum veritatem in ciuitate iſta aduerſus ſanctum puerum tuum Ieſum quē vnxiſti, Herodes & Pilatus & populus Iſrael, facere quanta manus tua & conſilium prædeſtinauit fieri. Ecce quod dictum eſt,

In lib. de prædeſtinatione ſanctorum.

C

Peccare in malorum eſt poteſtate: ſed non hoc aut hoc per maliciam ſuam facere.

Actu. iiij.

D

Pſal. ij.

Secundum euangelium quidem inimici propter vos. Tanta quippe ab inimicis Iudaeis manus domini & consilium praedestinauit fieri, quanta necessaria fuerant euangelio propter vos. Sed quid est quod sequitur, secundum electionem autem dilecti propter patres? Nunquid inimici illi qui in suis inimicitijs perierũt, & aduersantes Christo de gente ipse adhuc pereunt, ipsi sunt electi atq; dilecti? Absit. Quis hoc vel stultissimus dixerit? Sed vtrumq; licet inter se contrarium, id est inimici & dilecti, quamuis non in eosdem homines tamen in eandem gentẽ conuenit Iudaeorum, & ad idẽ carnale semen, alijs eorum ad claudicationem, alijs ad benedictionem Israel ipsius pertinentibus. Hunc enim sensum apertius superius explicauit vbi ait. Quod quaerebat Israel hoc non est consecutus, electio autem consecuta est caeteri vero excaecati sunt. In vtrunq; tñ idem ipse Israel. Vbi ergo audimus Israel non est consecutus vel caeteri excaecati sunt, ibi intelligendi sunt inimici propter nos. Vbi vero audimus, Electio autem consecuta est, ibi dilecti intelligendi sunt propter patres, quibus patribus vtiq; ista promissa sunt. Abrahae quippe dictę sunt promissiones, & semini eius. Vnde & in ista olea oleaster inseritur gentium. Iam porro electionem quam dicat, quia secundum gratiam omnes non secundum debitum, debet vtiq; occurrere quoniam reliquię per electionem gratiae saluae factę sunt. Hęc electio consecuta est caeteris excaecatis. Secundum hãc electionẽ, Israelitae dilecti propter patres. Non enim vocatione illa vocati sunt de qua dictum est, Multi vocati, sed illa qua vocantur electi. Vnde & hic posteaquam dixit, Secundum electionem autem dilecti propter patres, continuo subiecit vnde agimus. Sine poenitentia enim sunt dona & vocatio dei, id est sine mutatione stabiliter fixa sunt. Ad hanc vocationem qui pertinent, omnes sunt docibiles dei, nec potest quisquam eorum dicere credidi vt sic vocarer. Praeuenit enim quippe misericordia dei, quia sic est vocatus vt crederet. Omnes enim docibiles dei veniunt ad filium, quoniam audierunt & didicerunt a patre per filium, qui euidentissime ait, Omnis qui audiuit a patre meo & didicit venit ad me. Istorum autem nemo perit, quia omne quod dedit pater, non perdit ex eo quicquam. Quisquis ergo inde est, omnino nõ perit, nec erat inde qui perit, propter quod dictum est. Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis. Nam si fuissent ex nobis, permansissent vtiq; nobiscum. ¶ Non solum enim dixit, Sine me nihil potestis facere, verumetiam dixit. Non vos me elegistis sed ego elegi vos, & posui vos vt eatis & fructum afferatis & fructus vester maneat. Quibus verbis eis non solum iustitiam, verumetiam in illam perseuerantiam se dedidisse monstrauit. Christo enim sic eos ponente vt & ante fructum afferant, & fructus eorum maneat, quis audeat dicere forsitan nõ manebit? Sine poenitentia enim

E Dilecti & inimici qualiter sint patiuntur. Gala. iij.

Matth. xxij.

Ioan. vi.

Christus docibilium dei doctor est.

F

li. x lib. de correctiõe, & gratia. Ioan. xv.

Duratio fidei vſq; in cōſummationē ſeculi per Chriſtum impetrata.

ſunt bona: & vocatio dei, ſed vocatio eorum qui ſecundum propoſitum vocati ſunt. Pro his igitur interpellante Chriſto ne deficiat fides eorum, ſine dubio non deficiet vſq; in finem, ac per hoc perſeuerabit vſq; in finē, nec eī niſi manēte vitę huius inueniet finis.

Sicut enim aliquando & vos non credidiſtis deo, nunc autem miſericordiam conſecuti eſtis propter illorum incredulitatem, ita & iſti nunc non crediderunt in veſtra miſericordia, vt & ipſi miſericordiam conſequantur. Concluſit enim deus omnia in incredulitate, vt omnium miſereatur.

G

Ex lib. de ciuitate dei. c. xxi.

NOn hoc ideo dictum eſt q͂ ſit neminem damnaturus, ſed ſuperius apparet vnde ſit dictum. Nā cum de Iudæis poſtea credituris, apoſtolus loqueretur ad gentes ad quas vtiq; iam credentes conſcribebat epiſtolas, Sicut enim vos aliquando (inquit) non credidiſtis deo, nunc autem miſericordiam conſecuti eſtis illorum incredulitate, ſic & hi nunc non crediderunt in veſtra miſericordia, vt & ipſi miſericordiam conſequantur. Deinde ſubiecit vnde quidam ſibi errando blandiuntur, atq; ait, Concluſit enim deus omnes in infidelitate, vt omnium miſereat. Quos omnes, niſi de quibus loquebatur tanquam dicens, & vos & illos? Deus ergo & gentiles, & Iudæos quos præſciuit, & prædeſtinauit cōformes fieri imaginis filij ſui, omnes in infidelitate concluſit, vt de amaritudine infidelitatis ſuæ pœnitendo confuſi, & ad dulcedinem miſericordiæ dei credendo conuerſi, clamarent illud in pſalmo, Quam magna multitudo dulcedinis tuæ domine quā abſcondiſti timentibus te, perfeciſti autem ſperantibus, non in ſe ſed in te. Omnium itaq; miſeretur vaſorum miſericordię. Quid eſt omnium? Et eorum ſcilicet quos ex gentibus, & eorum quos ex Iudæis prædeſtinauit, vocauit, iuſtificauit, glorificauit, non omnium hominum, ſed iſtorum omnium neminem dānaturus.

Quos oēs deus in incredulitate concluſit & quare.

Pſal. xxx.

Sapi. xvij.

Ibidem. ix.

Eſa. xl.

ij. Cor. ij.

Rom. xv.

O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ dei, q̄ incomprehenſibilia ſunt iudicia eius: & inueſtigabiles viæ eius. Quis enim cognouit ſenſum domini? aut quis conſiliarius eius fuit? Aut quis prior dedit illi & retribuetur ei? Quoniā ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo, ſunt omnia, ipſi gloria in ſecula ſeculorum Amen.

Ex epiſtola ad Sixtū presbyterū.

NOlunt vt ſit ipſi gloria in iuſtificādis impijs gratuita gratia, qui eius ignorantes iuſtitiam ſuam volūt conſtituere, vt ſui præcedat aliquid meriti, quaſi priores volētes dare,

Digitized by Google

ut retribuatur eis ab illo de quo dictum est, Quis prior dedit illi & retribuetur ei? & sua putantes praeire merita ad illum de quo audiunt, aut potius audire nolunt, quoniam ex ipso & per ipsum & in ipso sunt omnia. Quarum autem diuitiarum est altitudo sapientiae & scientiae eius? Ex his sunt diuitiae gloriae eius in vasa misericordiae quae vocat in adoptionem, quas diuitias notas vult facere per vasa irae quae perfecta sunt in perditionem. Et quae sunt viae inuestigabiles, nisi de quibus in psalmo cantatur, Vniuersae viae domini misericordia & veritas? Misericordia igitur & veritas eius inuestigabiles sunt, quoniam cuius vult miseretur non in iustitia sed misericordiae gratia, & quem vult obdurat non iniquitate sed veritate vindictae. Quae tamen misericordia & veritas ita sibi occurrunt, quia scriptum est, Misericordia & veritas occurrerunt sibi, vt nec misericordia impediat veritatem qua plectitur dignus, nec veritas misericordiam qua liberatur indignus. Quae igitur sua merita iactaturus est liberatus, cum si digna suis meritis redderentur non esset nisi damnatus? Nulla ne igitur sunt, sed vt iusti fierent merita non fuerunt. Iusti enim facti sunt cum iustificati sunt, sed sicut dicit Apostolus, iustificati gratis per gratiam ipsius. Vie inuestigabiles quae sint. A Ps. xxiiij. Roma. iij.

¶ O altitudo diuitiarum sapientiae & scientiae dei quam inscrutabilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viae eius. Quantum itaque nobis iudicia sua manifestare dignatur gratias agamus: quantum vero abscondere, non aduersus consilium eius murmuremus, sed hoc quoque nobis saluberrimum esse credamus. Neque enim frustra dictum est, Iudicia tua sicut abyssus multa. Cuius abyssi altitudines veluti expauescens exclamat Apostolus, O altitudo diuitiarum sapientiae & scientiae dei. Praemiserat quippe sententiam mirae profunditatis dicens, Conclusit enim deus omnes in incredulitate vt omnibus misereatur. Cuius profunditatis veluti horrore perculsus, O altitudo, inquit, diuitiarum sapientiae & scientiae dei, quam inscrutabilia iudicia eius & inuestigabiles viae eius. Quis enim cognouit sensum domini, aut quis consiliarius eius fuit, aut quis prior dedit illi vt retribuatur ei? Quoniam ex ipso & per ipsum & in ipso sunt omnia, ipsi gloria in secula seculorum amen. Valde ergo paruum sensum habemus ad discutiendam iustitiam iudiciorum dei, ad discutiendam gratiam gratuitam, nullis meritis praecedentibus, non iniquam, quae non tam mouet cum praestatur indignis, quam cum aeque indignis alijs denegatur. Ex libro de correptione & gratia. Iudicia dei, quomodo noscenda & ignoranda sint. Psal. xxxv. B

¶ Scio quod sicut impossibilitas ita & iniquitas non est apud deum, & quod superbis resistit, humilibus autem dat gratiam, & scio quod illi cui ne extolleretur datus erat stimulus carnis, angelus satanae qui eum colaphizaret, semel & iterum & tertio deprecanti dictum est, Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur. Aliquid ergo est in abdito & profundo iudiciorum dei, vt etiam iustorum omne os obstruatur in laude sua, & non aperiatur nisi in Ex libro de spiritu & littera. i. Pe. v. ij. Cor. xij. Abscondit deus iusto quaedam sua, vt in non in illis suis laudibus aperiatur.

laudem dei. Hoc autem aliquid quis poſſit ſcrutari, quis inueſti gare, quis noſſe? Tam inſcrutabilia ſunt iudicia eius ⁊ inueſti gabiles viæ eius. Quis enim cognouit ſenſum domini aut quis conſiliarius ei fuit? aut quis prior dedit illi ⁊ retribuetur ei? Quoniam ex ipſo ⁊ per ipſum, ⁊ in ipſo ſunt omnia, ipſi glo ria in ſecula ſeculorum amen.

C

Ex libro contra Maximi quæ.ij. Ioan.viij. An ex patre ⁊ per patrem, an ex filio ⁊ per fi lium ſint omnia.

¶ Dixit Apoſtolus. Vnus deus pater ex quo omnia, ⁊ nos in ip ſo: ⁊ vnus dominus Ieſus Chriſtus, per quem omnia ⁊ nos per ipſum. Nunquid non ex filio ſunt omnia? quandoquidem ipſe dicit, Quæcunq; pater facit, hæc ⁊ filius ſimiliter facit. Si autem ita diſtinguis vt non ſint per patrem omnia ſed ex patre, nec om nia ſint ex filio ſed per filium, quis eorum tibi videtur eſſe ille de quo idem Apoſtolus dicit, O altitudo diuitiarum ſapientiæ ⁊ ſcientię dei, quam inſcrutabilia ſunt iudicia eius ⁊ inueſtigabiles viæ eius? quis enim cognouit ſenſum domini, aut quis conſi liarius eius fuit, aut quis prior dedit illi ⁊ retribuetur ei? Quoniam ex ipſo ⁊ per ipſum ⁊ in ipſo ſunt omnia, ipſi gloria in ſecula ſeculorum amen. Vtrum pater eſt intelligendus an filius? Deum namq; prius nominauit dicens, O altitudo diuitiarum ſapien tiæ ⁊ ſcientię dei, poſtea vero eum dominum appellauit. Nam ſiue pater ſit iſte ſiue filius, ex ipſo ⁊ per ipſum ⁊ in ipſo ſunt om nia. Quomodo ergo ex patre omnia non ex filio, ⁊ per filium omnia non per patrem, quandoquidem quemlibet eorum Apo ſtolus voluerit hoc loco intelligi? Ex ipſo (inquit) ⁊ per ipſum ⁊ in ipſo ſunt omnia. Si ergo ſiue de patre ſiue de filio veriſſi me tamen dicitur, quod ex ipſo, ⁊ per ipſum, ⁊ in ipſo ſunt omnia, ſine dubio patris ⁊ filij demõſtratur equalitas. Si autem quoniam non nominauit patrem ⁊ filium ⁊ ſpiritum ſanctum, ſed deum ⁊ dominum, quod ⁊ ipſa trinitas dici poteſt, ſingula horum trium referri ad ſingulos voluit, ex ipſo dicens propter patrem, per ipſum propter filium, in ipſo propter ſpiritum ſan ctum, cur hanc trinitatem vnum dominum deum non vultis agnoſcere, quandoquidem non ait ex ipſis, per ipſos, ⁊ in ipſis, ſed ait ex ipſo ⁊ per ipſum ⁊ in ipſo ſunt omnia, nec ait ipſis gloria, ſed ipſi gloria in ſecula ſeculorum? Quis enim cogno uit ſenſum domini, aut quis conſiliarius eius fuit.

D

Ex libro de Ge neſi ad liter. l.ij. Deus angelis prius oſtende bat quod erat deinceps crea turus.

¶ Nec mirum eſt quod ſanctis angelis ſuis in prima lucis con ditione formatis prius deus oſtendebat quod erat deinceps crea turus. Neq; enim intellectum dei noſſent niſi quantũ ipſe mõ ſtraſſet. Quis enim cognouit intellectum domini, aut quis cõ ſiliarius illi fuit, aut quis prior dedit illi ⁊ retribuere ei? Quo niam ex ipſo, ⁊ per ipſum, ⁊ in ipſo ſunt omnia. Ex ipſo, ergo diſcebant angeli cum in eis fieret cogitatio creaturę deinceps fa ciendæ, ac deinceps fieret in genere proprio. Quapropter iam luce facta, in qua intelligimus ab æterna luce formatã rationalẽ

Digitized by Google

[illegible] cum in caeteris creandis rebus audimus, Et dixit deus fiat, intelligamus ad aeternitatem verbi dei recurrentem scripturae intentionem. Cum vero audimus, Et sic est factum, intelligamus in creatura intellectuali factam cognitionem rationis quae in verbo dei est condendae creaturae, vt in ea natura prius quodammodo facta sit quae anteriore quodam motu in ipso dei verbo prior faciendam esse cognouit. Et postremo cum audiamus repeti & dici quod fecit deus, iam intelligamus in suo genere fieri ipsam creaturam. Porro cum audimus, Et vidit deus quia bonum est intelligamus benignitati dei placuisse quod factum est, vt pro modo sui generis maneret quod placuit vt fieret, cum spiritus dei referebatur super aquam. Aut quis prior dedit illi & tribuetur ei? Quoniam ex ipso & per ipsum & in ipso sunt omnia, ipsi gloria in secula seculorum amen. B Gene. I.

¶ Et ipsum igitur initium fidei nostrae ex quo nisi ex ipso est? Neque enim hoc excepto ex ipso sunt caetera sed ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia. ¶ Aliter enim dicimus homini, debes mihi quia dedi tibi: & aliter dicimus, debes mihi quia promisisti mihi. Quando dicis, debes mihi quia dedi tibi, a te processit beneficium, sed mutuatum non donatum. Quando autem dicis debes mihi quia promisisti, tu nihil dedisti & tamen exigis. Bonitas enim eius qui promisit dabit, ne in malitiam fides conuertatur. Qui autem fallit, malus est. Deo autem nunquid dicimus, redde mihi quia dedi tibi? Quid dedimus deo, quando totum quod sumus, & quod habemus boni, ab illo habemus? Nihil ergo ei dedimus. Non est quemadmodum voce ista exigamus debitorem deum, maxime dicente nobis Apostolo, Quis enim cognouit sensum domini, aut quis eius consiliarius fuit, aut quis prior dedit illi & retribuetur ei? Illo ergo modo possumus exigere dominum deum nostrum, vt dicamus. Redde quod promisisti, quia fecimus quod iussisti. Et hoc tu fecisti, quia laborantes iuuisti. Nemo ergo dicat, ideo me vocauit deus quia colui deum. Quomodo coluisses si vocatus non fuisses? Si propterea te vocauit deus quia coluisti deum, ergo prior dedisti & retribuitur tibi. Nonne istam tibi vocem Apostolus tollit cum dicit, Aut quis prior dedit illi & retribuetur ei? Sed ecce quando vocatus es, nihil eras, vt praedestinareris quando non eras, quid Deo dedisti quando quando aliquid dares non eras? Quid ergo fecit deus quando praedestinauit quod non erat? Quod ait Apostolus, Qui vocat ea quae non sunt tanquam ea quae sunt. Si iam esses, non praedestinareris. Nisi auersus esses non vocareris. nisi impius esses non iustificareris. Nisi terrenus & abiectus esses non glorificareris. Quis ergo prior dedit illi & retribuetur ei? Quoniam ex ipso & per ipsum & in ipso sunt omnia, Quid ergo reddimus? Ipsi gloria, quia non eramus quando sumus vocati, quia peccatores eramus quando sumus iustificati. Agamus deo gratias, ne remaneamus ingrati. Quoniam ex ipso & per ipsum & in ipso sunt omnia, ipsi gloria in secula seculorum amen. ¶ Religet ergo nos religio vni omnipotenti deo, quia inter mentem nostram qua illum intelligimus patrem &

Ex lib de praedestinatione sanctorum.

Ex sermone de verbis apo. xvi.

Debitum duplex ex dato & promisso.

F Nihil dedimus deo.

Rom. iiij.

G

Ex libro de vera religione.

veritatem, ideſt lucem interiorem per quam illum intelligimus, nulla interpoſita creatura eſt. Quare ipſam quoq; veritatem nulla ex parte diſſimilem in ipſo & cu3 ipſo veneremur, quæ forma eſt omnium quæ ab vno facta ſunt & ad vnum nituntur. Vnde apparet ſpiritalibus animis per hanc formam facta eſſe omnia, quæ ſola implet quod appetunt omnia, quæ tamen omnia neq; fierent a patre per filium, neq; ſuis finibus ſalua eſſent, niſi deus ſumme bonus eſſet, qui & nulli naturę quę ab ipſo bona eſſe poſſet inuidit, & in bono ipſo alia quantum vellent, alia quantū poſſent vt manerent dedit. Quare ipſum bonum dei cum patre & filio ęque incommutabili colere & tenere nos conuenit vnitus ſubſtantiæ trinitatem, vnum deum a quo ſumus, per quem ſumus, in quo ſumus, a quo diſceſſimus, cui diſſimiles facti ſumus, a quo perire non permiſſi ſumus. Principium ad quod recurrimus, & formam quam ſequimur, & gratiam qua reconciliamur, vnum quo auctore conditi ſumus, & ſimilitudinem eius per quam ad vnitatem reformamur, & pacem qua vnitati adhæremus. Deum qui dixit fiat, & verbum per quod factum eſt omne quod ſubſtantialiter & naturaliter factum eſt, & donum benignitatis eius qua placuit & conciliatum eſt auctori ſuo vt non interiret quicquid ab eo per verbum factum eſt. Vnum deū quo creatore viuimus, per quem reformati ſapienter viuimus, quem diligentes & quo fruentes beate viuimus. Vnum deum ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia, ipſi gloria in ſecula ſeculorum amen.

Fides noſtra de trinitate hūda. *Ex lib. de doctri na chriſtiana. i.*

¶Res igitur quibus fruendum eſt pater & filius & ſpiritus ſanctus eademq; trinitas, vna quædam ſumma res communiſq; omnibus fruentibus ea, ſi tamen & res & non rerum omnium cauſa, ſi tamen & cauſa. Non enim facile nomen quod tantę excellentiæ conueniat inueniri poteſt, niſi quod melius ita dicitur. Trinitas hęc vnus deus ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia. Ita pater & filius & ſpiritus ſanctus, & ſingulus quiſq; horum Deus, & ſimul omnes vnus deus, & ſingulus quiſq; horum plena ſubſtantia, & ſimul omnes vna ſubſtantia. Pater nec filius eſt, nec ſpiritus ſanctus. Filius nec pater, nec ſpiritus ſanctus. Spiritus ſanctus, nec pater, nec filius. Sed pater tantu3 pater, & filius tantum filius, & ſpiritus ſanctus tantum ſpiritus ſanctus. Eadem tribus ęternitas, eadem incommutabilitas, eadem maieſtas, eadem poteſtas. In patre vnitas, in filio ęqualitas, in ſpiritu ſancto vnitatis ęqualitatiſq; concordia. Et tria hęc vnum omnia propter patrem, ęqualia omnia propter filium, connexa oīa propter ſpiritum ſanctum.

Trinitas nobis credenda. A

¶Vnum ſcilicet dominum eſſe ſolum, cui ſeruitus illa debetur quæ latria græco vocabulo nuncupatur. Ipſum enim verbum eſt in lege, vbi ſcriptum eſt, Dn̄m deum tuum adorabis & illi ſoli ſeruies. Quem ſi dn̄m patrem tantummodo dixerimus, reſpondebitur nobis. Ergo latria dn̄o filio non debet, qḋ nefas eſt dici. Si aūt

Ex epiſtola ad Maximinu3. *Latria græce ſeruitus deo ſoli debita dicitur.* *Deut. vi.* *Matth. iiii.*

debetur, quomodo vni tantum debetur deo, ſi ⁊ patri debetur ⁊ fi
lio, niſi quia vnus deus, cui ſoli per latriam ſeruire iuſſi ſumus,
ita dicitur deus ſolus vt ⁊ pater intelligatur ⁊ filius, immo vero et i.Cor.vi.
ſpiritus ſanctus? De illo quippe dicit Apl's, Neſcitis quia corpora
veſtra templum in vobis eſt ſpiritus ſancti, quem habetis a deo, ⁊ nō Ibidem.
eſtis veſtri? Empti enim eſtis pretio magno, glorificate ⁊ portate
deum in corpore veſtro. Quemnam deum niſi ſpiritum ſanctum, B
cuius corpora noſtra eſſe dixerat tēplum? Debetur ergo gloria ſpi
ritui ſancto. Nā ſi templum ei facere ſicut Salomon fecit de lignis
⁊ lapidibus iuberemur, vtiq; faciendo templū latriam exhibere
videremur: quanto magis latriam debemus, cui templum nō facimus,
ſed ſumus? Ac per hoc ſi ⁊ patri ⁊ filio ⁊ ſpiritui ſancto latria de
betur ⁊ exhibetur a nobis, de quo dictum eſt, Dñm deum tuum
adorabis ⁊ illi ſoli ſeruies, proculdubio dñs deus noſter cui ſoli
per latriam ſeruire debemus, non eſt pater ſolus, nec ſolus filius,
nec ſolus ſpiritus ſanctus, ſed ipſa trinitas, vnus deus ſolus, non
quo ipſe ſit pater qui ⁊ filius, vel ſpiritus ſanctus ipſe ſit aut pater,
aut filius, cum ſit in illa trinitate pater filij ſolius, ⁊ filius patris ſo
lius, ſpiritus aūt ſanctus ⁊ patris ⁊ filij ſit ſpiritus, ſed ꝓpter vnā
eandēq; naturam atq; inſeparabilem vitā ipſa trinitas quantum
ab homine pōt fide precedente intelligatur vnus dñs deus noſter,
de quo ſcriptum eſt, Dñm deum tuū adorabis, ⁊ illi ſoli ſeruies. Ex tract.
¶ Non enim duos aut tres deos fides catholica ꝑdicat, ſed ipſam ps.v.
trinitatem vnū deum, non vt eadem trinitas ſimul poſſit aliqñ Vnus deus nō
pater, aliquando filius, aliquando ſpiritus ſanctus dici, ſicut Sabel duo aut tres dij
lius credidit, ſed vt pater non niſi pater, ⁊ filius non niſi filius, ⁊ ſpi C
ritus ſanctus non niſi ſpiritus ſanctus, ⁊ hec trinitas nō niſi vnus
deus. Quia ⁊ cū dixiſſet Apoſtolus, Ex quo omnia, per quem om
nia, in quo omnia, trinitatē ipſam inſinuaſſe creditur: nec tamen
ſubiecit ipſis gloria, ſed ipſi gloria. Ex libro detri

¶ Pater non hʒ patrem de quo ſit, filius aūt de patre eſt vt ſit, atq; nitat.vi.
vt illi coeternus ſit. Imago. n. ſi perfecte implet illud cuius ima Pater in diui
go eſt, ipſa coequatur ei, ⁊ non illud imagini ſue. Vbi iam eſt tā nis nō hʒ patrē
ta congruentia ⁊ prima equalitas, ⁊ prima ſimilitudo, nulla in re vt ſit ſicut filius
diſſidens, ⁊ nullo modo inequalis, ⁊ nulla ex parte diſſimilis, ſed
ad identidē reſpondens ei cuius imago eſt, vbi prima eſt ⁊ ſumma
vita, cui non eſt aliud viuere ⁊ aliud eſſe, ſed idem ⁊ eſſe ⁊ viuere,
⁊ primus ⁊ ſupremus intellectus, cui non eſt aliud viuere ⁊ aliud
intelligere, ſed id qđ eſt intelligere, hoc viuere eſt hoc eſſe. Vnum
omnia tanq̄ verbū perfectum cui non deſit aliquid, ⁊ ars quedā
omnipotentis atq; ſapientis dei plena omniū rōnum viuentium
incommutabiliū, ⁊ oēs vnū in ea ſicut ipſa vnum de vno, cū quo D
vnū. Ibi nouit omnia deus que fecit per ipſam. Et ideo cum de Scientie dei ni
cedant ⁊ ſuccedant tēpora, non decedit aliquid vel ſuccedit ſcie hil decedit aut
tie dei. Non enim hec que creata ſunt ⁊ ideo ſciuntur a deo quia ſuccedit.

Digitized by Google

facta ſunt, ac non potius ideo facta ſunt vel mutabilia quia im-mutabiliter a deo ſciuntur. Ille igit̃ ineffabilis q̃d ĩ complexus patris ⁊ imaginis non eſt ſine perfectione, ſine charitate, ſine gaudio. Illa ergo dilectio, delectatio, fœlicitas, vel beatitudo (ſi tamen humana aliqua voce digne dicit̃) eſt in trinitate ſpiritus ſanctus; non genitus ſed genitoris genitiq́ꝫ ſuauitas, ingenti largitate atq́ꝫ vbertate perfundens omnes creaturas pro captu earum, vt ordinem ſuum teneant ⁊ locis ſuis acquieſcant. Haec igitur omnia quae arte diuina facta ſunt, ⁊ vnitatem quandam in ſe oſtendunt, ⁊ ſpeciem ⁊ ordinem. Quicquid enim horum ⁊ vnum aliquid eſt, ſicut ſunt naturæ corporum, ingeniaq́ꝫ animarum, ⁊ aliqua ſpecie formantur, ſicut ſunt figuræ vel qualitates corporum doctrinæ vel artes animarum, ⁊ ordinem aliquem petit, aut tenet, ſicut ſunt pondera vel collocationes corporum atq́ꝫ amores aut delectationes animarum. Oportet igitur vt creatorem per ea quæ facta ſunt intellectum conſpicientes trinitatem intelligamus, cuius in creatura quomodo dignum eſt apparet veſtigium. In illa enim trinitate ſumma origo eſt rerum omnium, ⁊ perfectiſſima pulchritudo, ⁊ beatiſſima delectatio. Itaq́ꝫ illa tria ⁊ a ſe inuicem determinari videntur, ⁊ in ſe infinita ſunt. Et ita ſingula ſunt in ſingulis, ⁊ omnia in ſingulis, ⁊ ſingula in omnibus, ⁊ vnum omnia. Qui videt hoc vel ex parte vel per ſpeculum ⁊ in ænigmate, gaudeat, cognoſcens deum ſicut deum honoret, ⁊ gratias agat. Qui autem non videt, tendat per pietatem ad videndum, nõ per cæcitatem ad calumniandum, quoniam vnus eſt deus, ſed tamen trinitas. Nec confuſe accipiendum eſt. Ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia, nec dijs multis, ſed ipſi gloria in ſæcula ſeculorum Amen.

In trinitate ſũt oia vnũ ⁊ oia in ſingulis.

B

Ex libro de natura boni.

Deus ex nihilo creauit omnia.

¶ Quia ergo deus omnia quæ non de ſe genuit, ſed per verbum ſuum fecit, non de his rebus quæ iam erant, ſed de his quæ omnino non erant, hoc eſt de nihilo fecit, ita dicit Apoſtolus. Qui vocat ea quæ non ſunt tanquam ſint. Apertius autem in libro Macchabeorum ſcriptum eſt. Oro te fili, reſpice ad cœlum ⁊ terram ⁊ omnia quæ in eis ſunt. Vide ⁊ ſcito quia non erant ex quibus fecit nos Dominus deus. Et illud quod in pſalmo ſcriptum eſt, Ipſe dixit ⁊ facta ſunt. Manifeſtum eſt ꝙ non de ſe iſta genuerit, ſed in verbo atq́ꝫ imperio fecerit. Quod autem non de ſe, vtiq́ꝫ de nihilo. Non enim erat aliud vnde faceret. De quo apertiſſime Apoſtolus dicit. Quoniam ex ipſo, ⁊ per ipſum, ⁊ in ipſo ſunt omnia. Ex ipſo autem non hoc ſignificat quod de ſeipſo. Quod enim de ipſo eſt, poteſt dici ex ipſo. Non autem omne quod ex ipſo, recte dicitur de ipſo. Ex ipſo enim cœlum ⁊ terra, quia ipſe fecit ea, nõ autem de ipſo, quia non de ſubſtantia ſua. Sicut homo aliquis ſi gignat filium ⁊ faciat domum, ex ipſo filius, ex ipſo domus, ſed filius de ſeipſo, domus de terra ⁊ de ligno. Sed hoc quia homo

ij. Mac. vij.

Pſal. cxlviij.

C

Digitized by Google

eſt, qui non poteſt aliquid etiam de nihilo facere. Deus autem ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia, non opus habebat aliqua materia quam ipſe non faceret, adiuuari omnipotentiam ſuam. Cum autem audimus omnia ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo, omnes vtiqꝫ naturas intelligere debemus q̃ naturaliter ſunt. Neqꝫ enim ex ipſo ſunt peccata, quæ naturam non ſeruant ſed vitiant. Quæ peccata ex voluntate eſſe peccantium multis modis ſancta ſcriptura teſtatur, præcipue illo quod dicit Apoſtolus, Exiſtimas autem hoc o homo qui iudicas eos qui talia agunt & facis ea, quoniam tu effugies iudicium dei? An diuitias benignitatis & patientiæ eius & longanimitatis contemnis, ignorans quoniam benignitas dei ad pœnitentiam te adducit? Secundum duritiam autem cordis tui & cor impœnitens theſaurizas tibi iram in die iræ & reuelationis iuſti iudicij Dei, qui reddet vnicuiqꝫ ſecundum opera ſua. Nec tamen cum in deo ſint vniuerſa quæ condidit, inquinant eum qui peccant, de cuius ſapientia dicitur. Attingit autem omnia propter ſuam munditiam, & nihil inquinatum in eam incurrit. Oportet enim vt ſicut deum incorruptibilem & incommutabilem, ita conſequenter etiam incoinquinabilem credamus. Quia vero & minima bona hoc eſt terrena atqꝫ mortalia ipſe fecit, illo apoſtoli loco ſine dubitatione intelligitur, vbi loquens de membris carnis noſtræ, Quia ſi glorificatur vnum membrum congaudent omnia membra; & ſi patitur vnũ membrum compatiuntur omnia membra, etiam hoc ibi ait, Deus poſuit membra ſingulum quodqꝫ eorum in corpore prout voluit. Et deus temperauit corpus, ei cui deerat maiores honores dans, vt non eſſent ſciſſuræ in corpore, ſed idem ipſum vt pro inuicem ſollicita ſint membra.

Peccata ex deo non ſunt. Roma.ij.

C

Peccata noſtra Deũ non inquinant.

CAP. XII.

OBſecro itaqꝫ fratres per miſericordiam Dei, vt exhibeatis corpora veſtra hoſtiam viuentem, ſanctam, deo placentem. Rationabile obſequium veſtrum. Et nolite conformari huic ſeculo, ſed reformamini in nouitate ſenſus veſtri, vt probetis q̃ ſit voluntas Dei bona, beneplacẽs, & perfecta.

Philip.iiij. Ephe.v. i.Theſ.iiij.

VErum ſacrificium eſt oẽ opus qđ agitur, vt ſancta ſocietate inhæreamus deo, relatũ.ſ. ad illũ finẽ boni quo veraciter beati eſſe poſſimus. Vñ & ipſa miſericordia, qua hoĩ ſubuenit, ſi nõ pp deũ fit, nõ eſt ſacrificiũ. Et ſi.n. ab hoĩe fit, vel offertur, tñ ſacrificiũ res diuina eſt, ita vt hoc quoqꝫ vocabulo id Lati-

H

Ex libro de ciuitate dei.x.

Sacrificium verũ.

in veteres appellauerint. Vnde ipſe homo dei nomine conſecratus, & deo votus, inquantum mundo moritur vt deo viuat, ſacrificium eſt. Nam & hoc ad miſericordiam pertinet quam quiſq; in ſeipſum facit. Propterea ſcriptum eſt. Miſerere animę tuę placens deo. Corpus etiam noſtrum cũ temperantia caſtigamus, ſi hoc quemadmodum debemus propter deum facimus: vt nõ exhibeamus membra noſtra arma iniquitatis peccato, ſed arma iuſtitiæ deo, ſacrificium eſt. Ad quod exhortans Apoſtolus ait,

Roma.vi.

Obſecro itaq; fratres per miſericordiam dei vt exhibeatis corpora veſtra hoſtiam viuam, ſanctã, deo placentem, rationabile obſequium veſtrum. Si ergo corpus quo inferiore tanquam famulo, vel tanquã inſtrumento vtitur anima, cũ eius bonus & rectus vſus ad deum refertur, ſacrificium eſt, quanto magis anima ipſa cum ſe refert ad deũ, vt igne amoris eius accenſa formã cõcupiſcentię

A ſecularis amittat, eiq; tanquam incommutabili formę ſubdita reformetur. Hinc ei placens quod ex eius pulchritudine acceperit ſit ſacrificium. Quod idem Apoſtolus conſequenter adiũgẽs, Et nolite (inquit) conformari huic ſeculo, ſed reformamini in nouitate mentis veſtræ, ad ꝓbandum vos quę ſit voluntas dei, quod bonũ, & beneplacitum, & perfectum. Cum igitur vera ſacrificia opera ſint miſericordię, ſiue in noſipſos, ſiue in proximos q̃ referuntur ad deũ, opera vero miſericordiæ, nõ ob aliud fiunt niſi vt a miſeria liberemur, ac per hoc vt beati ſimus: quod non fit niſi bono illo de quo dictũ eſt, Mihi autẽ adhærere deo bonum eſt, profecto efficitur vt tota ipſa redempta ciuitas, hoc eſt congregatio ſocietaſq; ſanctorum vniuerſale ſacrificium offeratur deo ꝑ ſacerdotem magnum, qui etiam ſeipſum obtulit in paſſione ꝓ nobis, vt tanti capitis corpus eſſemus ſecundum formam ſerui. Hanc enim obtulit, in hac oblatus eſt, quia ſecundum hanc mediator eſt. In hac ſacerdos, in hac ſacrificium. Cum itaq; nos exhortatus eſſet Apoſtolus, vt exhibeamus corpora noſtra hoſtiam viuam, ſanctam, deo placentem, rationabile obſequium noſtrum, & vt non conformemur huic ſeculo, ſed reformemur in nouitate mentis noſtrę, ad probandum quę ſit voluntas dei, quod bonum, & beneplacitum, & perfectum, quod totum ſacrificium noſipſi ſumus,

Operę miſericordiæ verum ſacrificiũ eſt Pſal. lxxij.

Sacerdos magnus Chriſtus.

B Dico enim (inquit) per gratiam dei q̃ data eſt mihi omnibus qui ſunt in vobis, non plus ſapere quam oportet ſapere, ſed ſapere ad temperantiam, ſicut vnicuiq; deus partitus eſt menſuram fidei. Sicut enim in vno corpore multa mẽbra habemus, omnia autẽ membra non eoſdem actus habent, ita multi vnum corpus ſumus in Chriſto, ſinguli autem alter alterius membra, habentes dona diuerſa ſecundum gratiam quę donata eſt nobis. Hoc eſt ſacrificium chriſtianorum. Multi vnum corpus in Chriſto. Quod etiam ſacramento altaris fidelibus noto frequentat eccleſia, vbi ei demonſtratur quod in ea re quã offert ipſa offeratur. Merito

Digitized by Google

illi in cœleſtibus ſedibus conſtituti immortales & beati, qui crea-toris ſui participatione congaudent, cuius æternitate firmi, cuius veritate certi, cuius munere ſancti ſunt, quoniam nos mortales & miſeros, vt immortales beatiq́ ſimus miſericorditer diligunt, nolunt nos ſibi ſacrificari, ſed ei cuius & ipſi nobiſcum ſacrificium ſe eſſe nouerunt. Cum ipſis enim ſumus vna ciuitas dei, cui dicitur in pſalmo, Glorioſa dicta ſunt de te ciuitas dei, cuius pars in illis peregrinatur, pars in illis opitulatur. Et nolite conformari huic ſeculo, ſed reformamini in nouitate ſenſus veſtri. Pſal. lxxxvi.

¶ Non ita eſt accipiendum quaſi totum amiſerit homo quod habebat imaginis Dei. Nam ſi omnino non amiſiſſet, non eſſet propter quod diceretur, Reformamini in nouitate mentis veſtræ. Et in eandem imaginem transformamur. Sed rurſus ſi totum amiſiſſet, nihil maneret vnde diceretur. Quanquam ad imaginem ambulet homo, tamen vane conturbatur. Ex libro. Ex tractatu .ſ.

C

¶ Qui vero commemorati conuertuntur ad deum ab ea deformitate qua per cupiditates ſeculares conformabantur huic ſeculo, reformantur ex illo, audientes Apoſtolum dicentem. Nolite conformari huic ſeculo, ſed reformamini in nouitate mentis veſtræ, vt incipiat illa imago ab illo reformari a quo formata eſt, nó enim reformare ſeipſam poteſt, ſicut potuit deformare. Ex libro de trinitate .xiiij.

¶ Dominus qui verbum conſummans & breuians fecit ſuper terram, in duobus preceptis dixit legem prophetasq́ pendere, vt intelligeremus quicquid aliud diuinitus preceptum eſt, in his duobus habere finem, & ad hæc duo eſſe referendum. Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & diliges proximum tuum tanquam teipſum. In his (inquit) duobus preceptis tota lex pendet & prophetę. Quicquid ergo dei lege prohibemur & quicquid iubemur facere, ad hoc prohibemur & iubemur vt duo iſta compleamus. Et forte generalis prohibitio eſt, non concupiſces: & generalis iuſſio, diliges. Vnde breuiter & Apoſtolus Paulus vtrunq́ complexus eſt. Prohibitio eſt enim, nolite conformari huic ſeculo: iuſſio autem, ſed reformamini in nouitate mentis veſtræ. Illud pertinet ad non concupiſcere, hoc ad diligere: illud ad continentiam, hoc ad iuſtitiam: illud ad declinandum a malo, hoc ad faciendum bonum. Non concupiſcendo enim vetuſtate exuimur, & nouitate induimur diligendo. Sed nec quiſquam quidem poteſt eſſe continens niſi deus det. Et charitas dei diffunditur in cordibus noſtris non per noſipſos, ſed per ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis. Hoc autem fit de die in diem, in his qui volendo, & credendo, & inuocando proficiút, & præterita obliuiſcentes in ea quæ ante ſunt extenduntur. Ad hoc enim lex iſta precepit, vt cum in his implendis homo defecerit, nó ſe extollat ſuperbia tumidus, ſed ad gratiam confugiat fatigatus, ac ſic eum lex terrendo ad Chri- Ex libro de perfectióe iuſtitiæ hominis. Eſa. ij. Rom. ix. Matth. xxij.

D

Precepta duo charitatis.

Ex epiſtola ad Conſentiū de trinitate.

Pulchritudo hominis interioris.

B

ſum diligendum pedagogi perducat officio. ¶ Quid eſt autem aliud iuſtitia cum in nobis eſt, vel quelibet virtus qua recte ſapienterqʒ viuitur, quam interioris hominis pulchritudo? Et certe ſecundum hanc pulchritudinem magis quam corpus ſursus ad imaginem dei. Vnde nobis dicitur, Nolite conformari huic ſeculo, ſed reformamini in nouitate mentis veſtre, ad probandum vos que ſit voluntas dei. quod bonum, ꝛ beneplacitum, ꝛ perfectum. Si ergo non in mole, neqʒ in diſtantibus per loca ſua partibus ſicut corpora ſiue cernuntur, ſiue cogitantur, ſed in virtute intelligibili qualis eſt iuſtitia, mentē dicimus, ſeu nouimus, ſeu volumus pulchram, ſecundum hāc pulchritudinem reformamur ad imaginem dei.

Ex libro confeſſionum tertio decimo, cum de initio Geneſis diſputaretur, vbi animalia animantia iuſſa ſunt fieri ſecundum genus, homo vero factus eſt ad imaginem dei.

Reformatio vera.

¶ Ecce enim domine deus noſter, creator noſter, cum cohibite fuerint affectiones ab amore ſeculi quibus moriebamur male viuendo, ꝛ coeperit eſſe anima viuēs bene viuēdo, cōpletū〈q〉; fuerit verbū tuū, quo per apoſtolum tuū dixiſti, Nolite cōformari huic ſeculo, conſequitur ꝛ illud qđ adiunxiſti, ſtatim atqʒ dixiſti, Sed reformamini in nouitate mentis veſtre, non iā ſecundum genus tanquā imitātes precedētē proximū, ꝛ ex hominis melioris auctoritate viuētes. Neqʒ enī dixiſti, fiat hō ſecundum genus, ſed faciamus

Gene. 1.

hominē ad imaginē ꝛ ſimilitudinē noſtrā, vt nos probemus que ſit volūtas tua. Ad hoc enī diſpenſator ille tuus generās per euangelium filios, ne ſemper paruulos haberet quos lacte nutriret ꝛ tanquā nutrix foueret, Reformamini (inquit) in nouitate mentis veſtre ad probādū vos que ſit voluntas dei quod bonum, ꝛ beneplacitum, ꝛ perfectū eſt. Ideoq; nō dicis, fiat hō, ſed faciamus: nec dicis ſecundum genus, ſed ad imaginem ꝛ ſimilitudinem noſtram.

F

Mente quippe renouatus ꝛ cōſpiciens intellectam veritatē tuā homine demonſtratore non indiget vt ſuum genus imitetur, ſed te demonſtrante probat ipſe que ſit voluntas tua, quod bonum, ꝛ beneplacitū, ꝛ perfectum eſt.

Dico enim per gratiam quae data eſt mihi, omnibus qui ſunt inter vos, non plus ſapere quam oportet ſapere, ſed ſapere ad ſobrietatem.

Ex lib. de ciuitate dei. xj.

Intelligamus quā ſit Apoſtolo obtemperandū precipienti ſalubriter vbi ait, Dico autē per gratiā dei que data eſt mihi omnibus qui ſunt in vobis, nō plus ſapere quā oportet ſapere, ſed ſapere ad temperantiā. Vnicuiqʒ ſicut deus partitus eſt menſuram fidei. Si enī pro viribus ſuis alatur infans, fiet vt creſcendo plus capiat. Si autē vires ſue capacitatis excedat, deficiet antequā creſcat.

Et vnicuiq; ſicut deus diuiſit mẽſuram fidei. Sicut enim in vno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent, ita multi vnum corpus ſumus in Chriſto, ſinguli autẽ alter alterius membra, habentes donationes ſecundum gratiam q̃ data eſt nobis differentes. Siue ꝓphetiã, ſecũdũ rõnẽ fidei. Siue miniſteriũ, in miniſtrãdo. Siue q docet, ĩ doctrĩa. Qui exhortatur, ĩ exhortãdo Qui tribuit, ĩ ſimplicitate. Qui præeſt, in ſolicitudĩe. 1. Cor. xij. Eph. iiij.

Ecce apertam cõfeſſionem illius gratiæ quã vehemẽter cõmendat Apoſtolus. Qui etiã menſuram fidei ſine qua impoſſibile eſt placere deo, ex qua iuſtus viuit, quę ꝑ dilectionẽ operatur, ante quã & ſine qua omnino nulla cuiuſq; bona opa cõmendanda ſunt, qm̃ omne quod nõ eſt ex fide pctm̃ eſt, deum dicit vnicuiq; partitum. De fide hoc eſt de voluntate credentis ſæpius diſputans, vſqueadeo demonſtrans ad gratiã ꝑtinere, vt Apl's nõ diceret miſericordiam cõſecutus ſum qa fidelis erã, ſed diceret miſericordiam cõſecutus ſum vt fidelis eſſem. Sunt & alia teſtimonia, in qbus eſt q̃d ait. Sapite ad tẽperantiã, ſicut vnicuiq; deus partitus eſt mẽſuram fidei. Et q̃d iã cõmemoraui. Gratia ſalui facti eſtis per fidem, & hoc nõ ex vobis ſed dei donum eſt. Et illud quod ſcriptum eſt ad Epheſios, Pax fratribus, & charitas cum fide, a deo patre & domino Ieſu Chriſto. Conſtat ſinẽ ſpiritu ſancto Chriſtum nõ diligere, & eius mandata ſeruare nõ poſſe, & id nos poſſe, atq; agere tanto minus quanto illum percipimus minus, tanto autem amplius, quanto illum percipimus amplius. Proinde non ſolum non habenti, verumetiam habenti non incaſſum promittitur. Non habenti quidem vt habeatur, habenti autem vt amplius habeatur. Nam niſi ab alio minus, ab alio amplius haberetur, ſanctus Heliſeus ſancto Heliæ non diceret, Spiritus qui eſt in te, duplo ſit in me. Quando autẽ ait Ioannes Baptiſta, Non enim ad menſuram dat deus ſpiritum, de ipſo dei filio loquebat, cui nõ eſt datus ſpiritus ad mẽſuram, quia in illo habitat omnis plenitudo diuinitatis. Neq; eñ ſine gra ſpũs ſancti eſt mediator dei & hominum hõ Chriſtus Ieſus. Nã & ipſe dicit de ſe fuiſſe illud ꝓpheticum impletum. Spiritus domini ſuper me, propter quod vnxit me, euangelizare pauperibus miſit me. Q̃d eñ eſt vnigenitus filius ęqualis patri, nõ eſt grę ſed naturę. Q̃d aũt in vnitate ꝑſonę vnigeniti aſſumptus eſt hõ, grę eſt nõ naturę, cõfitẽte euãgelio atq; dicẽte, Puer aũt creſcebat cõfortabat plenus ſapiẽtia, & gra dei erat in eo. Ceteris aũt ad mẽſuram dat, & datus ad dat, & donec vnicuiq; ꝑ mõ ſuæ ꝑfectionis ꝓpria mẽſura com-

Ex epiſtola ad Iulianum.
Roma. iiij.
Ex libro de gratia & lib. arbi.
Ephe. ij.
H
Ephe. I.
Ex tract. euãge. ſecundum Ioan. I. xxi.
Spũs ſanctus, a quibuſdam plus, a quibuſdam minus percipitur.
iiij. Reg.
Ioan. iij.
Eſaiæ. lxi.
A
Lucæ. ij.
Hominibus ad menſuram datur ſpiritus.

plenam. Vnde monet Apoſtolus non plus ſapere quam oportet ſapere, ſed ſapere ad temperantiam, Vnicuiq; ſicut deus partitus eſt menſuram fidei. Neq; enim ipſe diuiditur ſpiritus, ſed dona per ſpiritum. Nam diuiſiones donationum ſunt, idē aūt dñs.

j. Cor. xij.

Ex epiſtola ad Sixtum presby. Caput. x.

¶ Ipſam fidem vnde omnis iuſtitia ſumit initium, propter q̄d dicitur ad eccleſiam in cantico canticorum, Venies & pertranſibis ab initio fidei, reſtat vt non humano (quod iſti extollunt) tribuamus arbitrio, nec vllis præcedentibus meritis, quoniam inde incipiunt bona quæcunq; ſunt merita, ſed gratuitum dei donum eſſe fateamur, ſi gratiam veram id eſt ſine meritis cogitamus: q̄a ſicut ab Apoſtolo dictum legitur, vnicuiq; partitur ſecundū menſuram fidei. Opera quippe bona fiunt ab homine, fides autē fit in homine, ſine qua illa a nullo fiunt homine. Omne enim q̄d non eſt ex fide peccatum eſt. Quapropter ne ſe vel ipſius rationis meritum extollat, etiam ſi ad vincendas temporalium rerum cupiditates, & diligenda bona æterna, atq; ipſum fontē omnium bonorum deum, adiutorium datur oranti, fides orat q̄ data eſt nō oranti, q̄ vtiq; niſi data eſſet orare nō poſſet. Quomodo em̄ inuocabunt in quē nō crediderunt? Aut quomodo credent quem nō audierūt? Quomodo audient ſine prædicante? Igitur fides ex auditu, auditus autem per verbum Chriſti. Proinde miniſter Chriſti huius fidei prædicator ſecundum gratiam quæ data eſt illi plātator eſt & rigator, nec tamen qui plantat eſt aliquid, neq; qui rigat, ſed qui incrementum dat deus, qui vnicuiq; partitur ſecundum menſuram fidei. Vnde & alibi dicitur. Pax fratribus & charitas cum fide. Quæ ne ſibi tribuerent, continuo ſubiunxit, A deo patre & domino Ieſu Chriſto. Quia nec omnium eſt fides qui audiunt verbum, ſed quibus deus partitur menſuram fidei, ſicut nec omnia germinant quæ plantantur & rigantur, ſed quibus deus dat incrementum. Cur autem ille credat, ille non credat, cum ambo idem audiant, cum miraculum in eorum conſpectu fiat, ambo idem videant, altitudo eſt diuitiarum ſapientiæ eius, cuius inſcrutabilia ſunt iudicia, & apud quem non eſt iniquitas, deus cuius vult miſeretur & quem vult obdurat. Neq; enim propterea ſunt iſta iniuſta quia occulta.

B Rom. x.

Ephe. i.

Occulta nō iniuſta ſunt dei iudicia.

C

Qui miſeretur, in hilaritate. Dilectio, ſine ſimulatione. Odientes malum, adhærentes bono. Charitatem fraternitatis inuicem diligentes, honore inuicem præuenientes. Sollicitudine non pigri.

Amos. v. Ephe. iiij. i. Pe. x. &. v. Ex lib. ad Hieronymum. ij. Iacob. iiij. Iacob. ij. Eccle. vi. Math. v.

QVoniam in multis offendimus omnes ſuggerit dominicam tanquam quotidianam, quotidianis & ſi leuioribus tamen vulneribus medicinam. Iudicium enim (inquit) ſine miſericordia, illi qui non fecit miſericordiam. Hinc

enis & dominus, Dimittite (inquit) & dimittetur vobis. Date & dabitur vobis. Beati enim miſericordes, quia ipſorum miſerebitur deus. Et hoc vtiq; iuſtum eſt vt dimittatur eis quia dimiſerunt, & detur eis quia dederunt. Ineſt quippe deo & miſericordia iudicanti, & iudicium miſerenti. Propter quod et dicitur, Miſericordiam & iudicium cantabo tibi domine. Psal. c. Nam quiſquis velut nimium iuſtus iudicium, ſine miſericordia quaſi ſecurus expectat, iram iuſtiſſimam prouocat. Quam timens ille dicit, Ne intres in iudicium cum ſeruo tuo. Psal. cxlij. Vnde dicitur populo contumaci, Quid vultis mecum iudicio contendere? Cum enim rex iuſtus ſederit in throno, quis gloriabitur caſtum ſe habere cor, aut quis gloriabitur mundum ſe eſſe a peccato? Quae igitur ſpes eſt niſi ſuperexaltet miſericordiam iudicio? D Sed erga illos qui miſericordiam fecerunt veraciter dicendo, Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus, Matth. vi. & ſine murmuratione dando. Hilarem enim datorem diligit deus. ij. Cor. ix.

Spiritu feruentes, /tempori/ domino ſeruientes.

AIt Ioannes inter cetera quę locutus eſt ad eos qui venerunt vt ab illo baptiʒarentur. Ex ſermone de blaſphemia ſpiritus ſancti. Ego quidem vos baptiʒo aqua in poenitentiam: qui autem poſt me venturus eſt, Matth. iij. fortior me eſt, cuius non ſum dignus calciamenta portare. Ipſe vos baptiʒabit in ſpiritu ſancto & igne. Quod autem dixit & igne, Igne baptiʒari quid ſit. poſſet intelligi & tribulatio quam pro Chriſto nomine credentes fuerant perpeſſuri. Tamen non abs re eſt eundem ſpiritum ſanctum etiam nomine ignis ſignificatum videri. Propter quod & in aduentu eius dictum eſt. Acto. ij. Viſę ſunt illis linguę diuiſę velut ignis, qui inſedit ſuper vnum quemq; eorum. Hinc & ipſe dominus ait, Ignem veni mittere in mundum. Matth. xij. Hinc Apoſtolus dicit, Spiritu feruentes, quoniam hinc feruet charitas. Diffunditur quippe in cordibus noſtris, per ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis. Cui feruori contrarium eſt quod dominus ait, Refrigeſcet charitas multorum. Matth. xxiiij. ¶ Eloquium domini ignitum eſt. Ex tract. ps. ciiij. Merito ſpiritus ſanctus quando a domino miſſus eſt, viſae ſunt illis linguae diuiſe velut ignis. Et Apoſtolus dicit, Spiritu feruentes, A quo igne deſcendunt de quibus dicitur. E Refrigeſcet charitas multorum. Matth. xxiiij.

Spe gaudentes, in tribulatione patientes, orationi inſtantes, neceſſitatibus ſanctorum communicantes, hoſpitalitatem ſectantes. Benedicite perſequentibus vos Benedicite, & nolite maledicere. Gaudere cum gaudentibus, flere cũ flentibus. Idipſũ inuicẽ ſentiẽtes.

Heb. xiij. Matth. v. Luc. vi. Ex tract. ps. lxxxiij.

IN magna videtur eſſe triſtitia cum dicit, concupiſcit & deficit anima mea in atria domini. Non enim habet quod deſiderat. ſed quicquid ſine gaudio eſt. Quo gaudio? Quod ait

Apoſtolus, Spe gaudentes. Ibi iam re gaudebit, modo adhuc ſpe. Ideoq; qui ſpe gaudent quia certi ſunt ſe adepturos, tolerant in torculari omnes preſſuras. Propterea & ipſe apoſtolus cum dixiſſet ſpe gaudentes, quaſi his loqueretur qui iam in torculari ſunt, addidit ſtatim, In tribulatione patientes. In tribulatione (inquit) patientes. Quid deinde? In oratione tolerantes. Quid eſt tolerātes? Qui differimini. Toleretur quod differtur, quia cum venerit non aufertur.

Ex tracta. ſu. pſal. cxxv.

F

¶ Quid ſibi vult, Labore fructuum tuorum manducabis? Modo labores habemus, fructus poſtea erit. Sed quia & ipſe labores non ſunt ſine gaudio propter ſpem, de qua Apoſtolus ait, Spe gaudentes, in tribulatione patientes, modo nos ipſi labores noſtri iucundant, & lætos nos faciunt de ſpe. Si ergo labor noſter potuit manducari, & potuit iucundare, manducatus fructus ipſius laboris qualis erit? Manducant labores ſuos, qui eūtes ibant & flebant mittentes ſemina ſua.

Pſal. cxxv.

Quāto iucundius māducabunt fructus laborum, qui venientes venient cum exultatione portantes manipulos ſuos. Et vt noueritis fratres quia māducatur labor iſte, in ſuperiore Pſalmo audiſtis dictum, Qui māducatis panem doloris. Iſte eſt labor fructuum, panis doloris. Niſi enim manducaretur, non diceretur panis. Niſi autem haberet aliquam ſuauitatem panis iſte, nemo illum manducaret cū tanta ſuauitate. Plorat gemitu qui orat. Dulciores ſunt lachrymæ orantium, quam gaudia theatrorum.

Dulcior lachrymæ orātiū.

Et audi flammam deſiderij, quia manducatur ipſe panis ab illis de quibus dicit, Qui manducatis panem doloris. Alio loco dicit amans iſte, cuius vocem in pſalmo plerunq; agnoſcimus.

Pſal. xlj.

Factæ ſunt mihi lachrymę meę panes die ac nocte. Vnde factæ ſunt lachrymæ panes? Dum dicitur mihi quotidie vbi eſt deus tuus.

G

Ex epiſtola ad Macedonium, vbi ſapientium mundi ſententias deſtruit, in præſenti miſera vita beatos ſe eſſe iactantium.

Iactantia eorū qui ſe hic beatos dicunt.

¶ O nimium ſuperba iactantia. Si beata vita eſt in cruciatibus corporis, cur non in ea manet ſapiens vt fruatur? Si autem miſera eſt, quod obſecro te niſi typhus impedit ne fateatur, ne oret deum, ne iuſto & miſericordi ſupplicet, qui poteſt vitę huius mala vel auertere, vel mitigare, vel ad ea toleranda fortitudine armare, vel ab eis omnino liberare, & poſt hæc vere beatam vitā dare, quo nullum malū admittatur, & vbi ſummum bonum nūquam amittatur?

Vita beata.

Hoc piorum præmium eſt. Cuius adipiſcendi ſpe vitam iſtam temporalem atq; mortalem non tam delectabiliter quam tolerabiliter dicimus, & mala eius tunc bono conſilio, & diuino munere fortiter ferimus, cum bonorū æternorū fidei dei promiſſione, & fidei noſtra expectatione gaudemus.

H

Ad hoc nos exhortatus Apoſtolus ait, Spe gaudentes, in tribu-

latione patientes. Oſtendit enim quare in tribulatione patientes, præmittendo, Spe gaudentes. Ad hãc ſpes exhortatur, per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum. Hoc enim deus ipſe magiſter latente maieſtate diuinitatis, & carnis infirmitate apparente, non ſolum ſermonis oraculo docuit, verumetiam ſuæ paſſionis & reſurrectionis exẽplo. In altera enim qualia tolerare, in altera qualia debeamus ſperare monſtrauit. Iſtam beatam vitã ſolus deus veraciter cultoribus ſuis, poſt hãc vitã ſe largiturum eſſe promiſit. Quare aſſueſce obſecro te vir bone, beatus eſſe interim ſpe, vt ſis etiã re, cum pietati perſeuerantiſſimæ tribuetur merces fœlicitatis æternæ. Hinc enim auſus ſum hæc ad te loqui, vt tibi ſapiẽtiã qualis eſſe debeat oſtenderem. Hæc eſt autẽ in præſenti ſeculo verus veri dei cultus, vt ſit eius certus atq; integer in futuro ſeculo fructus: hic conſtantiſſima pietas, ibi ſempiterna fœlicitas. Pro. iij. Eſa. v.

Non alta ſapientes, ſed humilibus conſentientes.

De verb. ſe. cxvij. Humilitas vera.

TVnc enim erit humilitas vera, ſi non ſola oſtendetur in lingua ſit, ſimus ſecundum Apoſtolum, non alta ſapientes, ſed humilibus conſentientes. Non ait colloquentes, ſed conſentientes, quod non fit ore. Sed tu hypochrita ſi dicis habere cum credas te non habere peccatum, foris fingis humilitatem, intus amplecteris vanitatem. Ergo & ore, & in corde non habes veritatem. Quid tibi prodeſt videri ab hominibus humilis eſſe quod dicis, ſi deus videt altum eſſe quod ſapis? Certe ſi auribus diuinum inſonaret oraculum noli altum dicere, nec ſi immerito damnareris, ſi humilis in ore coram hominibus, altum in corde coram domino loqueris. Cum vero audias, Noli altum ſapere ſed time, & tu in tantum ſapis altum vt te peccatũ æſtimes non habere: & per hoc quia non vis timere, nihil tibi aliud remanet quam tumere. ¶ Qui ſe exaltat humiliabitur, & qui ſe humiliat exaltabitur, Proinde cum Apoſtolus nos admoneat ne ſimus alta ſapientes, ſed humilibus conſentientes, cogitet ſi poteſt inquantum ſuperbiæ præcipitium feratur homo ſi non conſenſerit humili deo, & quam ſit pernicioſum impatienter ferre hominẽ quod voluerit dominus iuſtus, ſi patienter perpeſſus eſt deus quod voluit inimicus iniuſtus. Ex ſermone de paſſione dñi. Luce. xiiij.

Nolite eſſe prudentes apud voſmetipſos, nulli malum pro malo reddentes, prouidentes bona, nõ tantum coram Deo, ſed etiam coram omnibus hominibus. Si fieri poteſt, quod ex vobis eſt, cum omnibus hominibus pacem habentes.

Pro. iii. i. Pet. iij. ij. Cor. viij. Exod. xx. B

SEx ſunt in iſto genere differentiæ, quæ commemoratæ animaduerti facillime poſſunt. Reddere bona pro malis, nõ reddere mala pro malis, reddere bona pro bonis, reddere Ex tract. ſe. cvij. Reddere mala pro bonis.

Digitized by Google

mala pro malis, non reddere bona pro bonis, ſed reddere mala pro bonis. Horum duo prima bonorum ſunt, & eorum duorum primum melius. Poſtremo duo malorum, & eorum poſterius deterius. Duo media quodam modo mediocria, ſed eorum prius ꝓpinquat bonis poſterius propinquat malis. Hæc in ſcripturis ſanctis oportet attendere. Reddidit bona pro malis ipſe dominus q

Luc.xxiij. iuſtificat impium, & pendens in cruce dixit. Pater ignoſce illis quia neſciunt quid faciunt. Cuius veſtigia ſecutus Stephanus fixo genu orauit pro lapidantibus dicens, Domine ne ſtatuas illis hoc peccatum.

Act.vij. Ad quam rem hoc præceptum pertinet, Diligite inimicos veſtros, benefacite his qui oderunt vos, & orate pro eis qui vos ꝑ

Math.v. ſequuntur. Mala pro malis non eſſe reddenda Paulus apoſtolus

i.Petri.iij. dicit. Nulli malum pro malo reddentes. Et apoſtolus Petrus, Non reddentes malum pro malo, vel maledictū pro maledicto. Vn

Pſal.vij. de & in pſalmo legitur, Si reddidi retribuētibus mihi mala. Duorum poſt remotum illud mitius ad nouem leproſos pertinet, q cum mundati eſſent a domino, gratias non egerunt: illud vero vl

Luce.xvij. timum quo nihil eſt peius, ad hos pertinet de quibus in pſalmo

C ipſo legitur. Pro eo vt diligerent me detrahebant mihi. Dilectio

Pſal.cviij. nem quippe debebant tantis domini beneficijs, quam non ſolū minime reddebant, verumetiam pro illo bono irrogabant malum. Duo vero media quæ diximus hominum quodammodo eſſe mediorum, ita ſe habent, vt eorum prius quod eſt reddere bona pro bonis, habeant & boni, & mediocriter boni vel mediocriter mali, Ideo dominus hoc non reprehendit, ſed non vult in eo ſolo ſuos diſcipulos permanere, quos vult ad maiora prouehere,

Math.v. quibus ait, Si dilexeritis eos qui vos diligunt, ideſt reddideritis bona pro bonis, quam mercedem habebitis, ideſt quid magnum facitis? Nonne & publicani hoc faciunt? Vult autem illos & hoc facere & longe amplius, ideſt vt non ſolum amicos verumetiam inimicos diligant. Poſt hæc autem quod eſt reddere mala pro malis, habent & mali, & mediocriter mali vel mediocriter boni,

D vſqueadeo vt lex eis dederit vlciſcendi modum, oculum pro oculo, dentem pro dente. Quæ ſi dici poteſt iniuſtorum iuſtitia eſt non quia iniquum eſt vt recipiat quiſq; quod fecerit, alioquin lex nequaquam ea conſtitueret, ſed quia vlciſcendi libido vitioſa eſt, magiſq; ad iudicium pertinet inter alios hoc diſcernere, quā bonum hominem ſibi expetere.

Heb.xij.
Deut.xxxij.
Heb.x.

Non voſmetipſos defendentes chariſſimi, ſed date locum iræ. Scriptum eſt enim. Mihi vindictam, & ego retribuam dicit dominus.

Ex tradu.
ſu.lxxviij.
Martyres vindictā a dño petēre qualiter intelligendum.

QVod ſcriptum eſt in Apocalypſi, ſub ara dei martyres ad dominum clamare & dicere, Quouſq; domine non vindicas ſanguinem noſtrum, [illegible] quemadmodū

accipi oporteat, ne propter exaturandum odium credantur ſancti deſiderare vindictas, quod ab eorum perfectione longe abeſt. Sed tamen ſcriptum eſt. Laetabitur iuſtus cum viderit vindictam impiorum manus ſuas lavabit in ſanguine peccatoris. Et Apoſtolus ait, Non voſmetipſos vindicantes chariſſimi, ſed date locum irae. Scriptum eſt enim, Mihi vindictam & ego retribuam, dicit dominus. Nec ipſe itaque praecepit aut noluit vindicari, ſed non ut ſeipſi vindicantes debet locum irae Dei qui dixit, Mihi vindictã, ego retribuam. Et dominus in euangelio, viduam proponit in ſimilitudinem, quae vindicari deſiderans iudicem interpellabat iniuſtum, qui eam tandem aliquando non iuſtitia ductus, ſed tędio victus audivit. Hoc autem dominus propoſuit, ut oſtenderet multo magis deum iuſtum cito facturum iudicium electorum ſuorum qui ad illum clamant die ac nocte. Inde eſt & ille ſub ara Dei martyrum clamor ut dei iudicio vindicentur. Ubi eſt ergo illud, Diligite inimicos veſtros, benefacite his qui oderunt vos, & orate pro eis qui vos perſequuntur? Ubi eſt illud, Non reddentes malum pro malo, vel maledictum pro maledicto, & nulli malum pro malo reddentes? Si enim malum pro malo non eſt cuiquam reddendum, non ſolum factum malum pro facto malo, ſed nec votum malum reddendum eſt pro facto vel voto malo. Reddit autem votum malum qui etiam ſi non ipſe vindicat, tamen ut eius inimicum deus puniat expectat atque optat. Quapropter cum & homo iuſtus & homo malus de inimicis ſuis velint a domino vindicari, unde diſcernuntur niſi quia iuſtus magis cupit inimicum ſuum corrigi quam puniri? Et cum in eum videt a domino vindicari, non eius delectatur poena quia non eum odit, ſed divina iuſtitia quia deum diligit. Denique ſi in hoc ſeculo in eum vindicatur, vel pro illo etiam laetatur ſi corrigitur, vel certe pro aliis ut eum timeant imitari. Ipſe quoque fit melior non ſupplicio illius odia ſua paſcendo, ſed errata emendando. Ac per hoc de benivolentia non de malitia eſt quod laetatur iuſtus cum videt vindictam, & manus ſuas lavat, id eſt opera mundiora efficit in ſanguine, hoc eſt in exitio peccatoris, ſumens inde non mali alieni gaudium ſed divinae admonitionis exemplum. Si autem in futuro ſeculo ultimo dei iudicio vindicatur, hoc ei placet quod domino, ne bene ſit malis, ne piorum pręmiis etiam impii perfruantur, quod utique iniuſtum eſt, & a regula veritatis quam iuſtus diligit alienum. Cum enim nos ad diligendos inimicos dominus hortaretur, exemplum propoſuit patris noſtri qui in coelis eſt, qui facit ſolem ſuum oriri ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos. Nunquid tamen ideo vel temporalibus correctionibus non emendat, vel pertinaciter duros in fine non damnat? Sic ergo inimicus diligatur, ut non diſpliceat dei iuſtitia qua punitur. Et ſic placeat iuſtitia qua punitur, ut non de malo

Pſal. lvij. Deut. xxxij. Luc. xviij. B Apoc. vi. & xix. Matth. v. i. Petri iij. Pſal. lvij. B Matth. v.

Maliuol⁹ aliud qualiter inimici vindictã ꝗrit

eius, ſed de bono iudice gaudeatur. Maliuolus vero animus contriſtatur ſi eius inimicus correptus euaſerit pœnam, & cum puniri eum videt vindicari ſe ita gaudet, vt non iuſtitia dei quem non diligit, ſed illius quem odit miſeria delectetur. Et cum deo dimittit iudicium, vt plus noceat deus quam ipſe poteſt nocere ex optat. Et cum cibum dat inimico eſurienti potumq; ſitienti, malitioſe ſapit quod ſcriptum eſt. Hoc enim faciens carbones ignis congeres ſuper caput eius. Agit enim vt amplius aggrauet, & ei excitet indignationem dei, quam carbonibus ignis ſignificari putat, non intelligens illum ignem eſſe pœnitentiæ vrentem dolore, quo cuiuſq; caput erectum ſuperbia beneficijs inimici ad humilitatem ſalubrem deponitur, & in bono illius huius malum vincitur. Vnde Apoſtolus vigilanter adiunxit. Noli vinci a malo, ſed vince in bono malum. Quomodo autem poteſt vincere in bono malus, in ſuperficie bonus, & in alto malus? Qui opere parcit & corde ſæuit, manu mitis, voluntate crudelis.

Vĩcere nõ vincit in bono malum.

Prouerb. xxv.

Sed ſi eſurierit inimicus tuus, ciba illum: Si ſitit, potum da illi. Hoc enim faciens carbones ignis congeres ſuper caput eius.

Ex li. iii. de doctrina chriſtiana .iij
Regula in figuratis locutionibus ſeruanda.

SEruabitur ergo in locutionibus figuratis regula huiuſmodi, vt tandiu verſetur diligenti conſideratione quod legitur, donec ad regnum charitatis interpretatio perducatur. Si autem hoc iam propè ſonat, nulla putetur figurata locutio. Si præceptiua locutio eſt, aut flagitium aut facinus vetans, aut vtilitatem aut beneficentiam iubens, non eſt figurata. Si autem flagitium aut facinus videtur iubere, aut vtilitatem, aut beneficentiam vetare, figurata eſt. Ait ſcriptura, Si eſurierit inimicus tuus ciba illum. Si ſitit potum da illi. Hic nullo dubitante beneficentiam præcipit. Sed quod ſequitur, Hoc enim faciens carbones ignis congeres ſuper caput eius, maliuolentiæ facinus putes iuberi. Ne igitur dubitaueris figurate dictum. Et cum poſſit dupliciter interpretari, vno modo ad nocendum, altero ad præſtandum, ad beneficentiam te potius charitas reuocet vt intelligas carbones ignis eſſe vrentes pœnitentiæ gemitus, quibus ſuperbia ſanatur eius qui dolet ſe inimicum fuiſſe hominis a quo eius miſeriæ ſubuenitur.

Noli vinci a malo, ſed vince in bono malum.

Ex tracta. ſu. xxxvi.
Ex ſermone de natali ſcti Laurentij.
Qui in malũ ſæuit ſe quoq; malum facit.

COntende cum malo, ſed de bonitate. Ipſa enim eſt vera contentio. vel certamen ſalubre, vt ſit bonus contra malum, non vt ſint duo mali.

¶ Si tu iam non es malus, opta malo vt ſit bonus. Quid ſæuis in malos? Quia mali ſunt inquis. Addis te illis, ſæuiendo in

illos. Conſilium do, diſplicet tibi malus, non ſint duo. Reprehendis, ſed adiungeris, auges eius numerum quem condemnas. Malo vis vincere malum, de malitia vincere malitiam eam ut duæ malitiæ, ambæ vincendæ. Non audis conſilium domini tui per apoſtolum? Noli vinci a malo, ſed vince in bono malum. Forte ille peior eſt quam tu ſis, duo tamen mali. Ego vellem vt vel vnus eſſet bonus.

CAP. XIII.

OMnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit.

¶ A parte ſuperiore ſignificatus eſt homo totus. Quid enim dixit, omnis anima, niſi omnis homo?

Ex tract. euangelij ſecundum Ioan. cij.

¶ Bonus ſi fuerit qui tibi præeſt, nutritor tuus eſt; malus ſi fuerit, tentator tuus eſt. Et nutrimenta libenter accipe, & in tentatione approbare. Eſto aurum, attende mundum iſtum tanquam fornacem aurificis. In vno anguſto loco tria ſunt; aurum, palea, ignis, ad illa duo ignis apponitur, palea vritur, aurum purgatur. Ceſſit neſcio quis minis, & adductus eſt ad idolum. Væ miſer quia paleam plango, cinerem video. Alius non ceſſit minis, non ceſſit terroribus. Adductus ad iudicem ſtetit in confeſſione ſua, non eſt flexus ad idolum. Quid facit flamma? Nonne aurum purgat? State in domino fratres, potentior eſt qui vocauit vos. Minas impiorum ne timueritis, inimicos patimini, habebitis pro quibus oretis, prorſus non vos terreant. Hæc eſt ſanitas. audite hinc in iſto conuiuio, hic bibite vnde ſatiemini, non illic vnde inſaniatis. State in domino. Argentei eſtis, aurum eritis. Iſta ſimilitudo non a nobis eſt, de diuina ſcriptura eſt, legiſtis, audiſtis. Sicut aurum in fornace probauit illos, & ſicut holocauſtum hoſtiam accepit illos. Ecce quid eritis. Ad theſauros dei eſtote diuites de deo non eum facturi diuitem, ſed de illo futuri diuites. Impleat vos, aliud non admittatis ad cor veſtrum. Nunquid in ſuperbiam vos erigimus, aut dicimus vobis vt aduerſus poteſtates ordinatas contemptores ſitis? Non hoc dicimus. Qui & hinc ægrotantis, tangite & hanc illam fimbriam veſtimenti. Ipſe dicit Apoſtolus, Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit.

Ex ſermone de verbis euangelij ſeu domini. vi.

Prælatus bonus nutritor est malus tentator.

Tribulatio bonos perficit, malos abſumit.

Sapientiæ. iij.

i. Pet. ij.

Sapi. vi. C

Non enim eſt poteſtas niſi a deo. Quæ autem ſunt a deo, ordinata ſunt. Qui autem reſiſtit poteſtati, dei ordinationi reſiſtit. Qui autem reſiſtunt, ipſi ſibi damnationem acquirunt. Nam principes non ſunt timori boni operis, ſed mali.

Quaſi nō obediendū eſt exhibendū xi.q.iij. Qui reſiſtit.

C

SEd quid ſi illud iubeat quod nō debes facere? Hinc ſane cōtemne poteſtatem, timendo poteſtatem. Ipſos humanarum rerum gradus aduertite. Si aliquid iuſſerit curator nonne faciendum eſt? Tamen ſi contra proconſulem iubeat, non utiq; cōtemnis poteſtatem, ſed eligis maiori ſeruire. Nec hinc debet minor iraſci, ſi maior prælatus eſt. Rurſum ſi aliquid ipſe procōſul iubeat, & aliud iubeat Imperator, nunquid dubitatur iſto contempto illi eſſe ſeruiendum? Ergo ſi aliud Imperator & aliud deus, quid iudicatis? Minor poteſtas dat veniam. Tu carcerem, ille gehennam minatur. Hinc iam tibi aſſumenda eſt fides tua tanquā ſcutum, in quo poſſis omnia ignita iacula inimici extinguere.

Ephe.vi.

Patientia hñda eſt de prælato non bene prædicante.

Sed inſidiatur contra te poteris, & molitur contra te potens. Quid times hominem o homo? In Dei ſinu poſitus ſta, de illius ſinu noli cadere. Quicquid ibi paſſus fueris, ad ſalutem valebit non ad perniciem. Laniatus membrorum martyres pertulerūt, & timent Chriſtiani iniurias temporum chriſtianorum? Qui tibi facit iniuriam modo, timens facit. Non dicit aperte, veni ad aras meas, ibi conuiuare. Non audet dicere, ſed alia machinatur doloſe. Ablaturus eſt ſuperflua tua, raſurus quicquid relicturus es, tollat quicquid permanebit ſi poteſt.

D

Quid tulit potens nocens? Quid magnum tulit? Quod fur, quod effractor, vt multum ſæuiat, quod latro. Si & ad ipſum corpus occidendū permiſſus fuerit, quid tollit niſi quod latro? Honoraui cum dixi latro. Nā qualiſcunq; latro homo eſt. Quod febris, quod ſcorpius, quod fungus malus. Iſta tota potentia ſæuientium eſt, facere quod fungus. Manducant homines fungum malum, & moriuntur. Ecce in qua fragilitate eſt vita humana quam quandoq; relicturus es, noli pro illa ſic pugnare vt tu relinquaris, vita noſtra Chriſtus eſt, Chriſtū attende. Pati venit, ſed & glorificari: contemni, ſed etiam exaltari: mori, ſed etiam reſurgere. Opus te terret mercedem vide. Quare vis peruenire delicatus ad eam rem, ad quā nō pducit niſi labor?

¶Ex epiſtola ad Macedonium, de religioſa eccleſiaſticę conſuetudinis humanitate interueniendi pro reis.

¶Prodeſt ergo & ſeueritas veſtra cuius miniſterio, quies adiuuatur & noſtra: prodeſt & interceſſio noſtra cuius miniſterio ſeueritas temperatur & veſtra. Non vobis diſpliceat q̄ rogamini a bonis, quia nec nobis diſplicet q̄ timemini a malis. Nam hominum iniquitatem etiam apoſtolus Paulus non tantum iudicio futuro, verumetiam de præſentibus noſtris ſecularibus poteſtatibus terruit, aſſerens & ipſas ad diſpenſationem diuinæ prouidētiæ pertinere. Omnis (inquit) anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit. Non eſt enim poteſtas niſi a deo. Quæ autē ſunt

E

a deo ordinata ſunt. Quapropter qui reſiſtit poteſtati, dei ordina-

tioni reſiſtit. Qui autem reſiſtunt, ipſi ſibi iudicium acquirunt. Principes enim non ſunt timori boni operis, ſed mali. Vis autẽ non timere poteſtatem? Bonum fac, & laudem habebis ex illa. Dei enim miniſter eſt tibi in bonum. Quod ſi malum feceris, time. Non enim fruſtra gladium portat, dei enim miniſter eſt, vindex in iram ei qui malum agit. Ideoq; neceſſitate ſubditi eſtote, non ſolum propter iram, ſed & propter conſcientiam. Ideo enim & tributa praeſtatis. Miniſtri enim dei ſunt in hoc ipſum perſeuerantes. Reddite omnibus debita, cui tributum tributum, cui vectigal vectigal, cui timorem timorem, cui honorem honorem. Nemini quicquam debeatis niſi vt inuicem diligatis. Hæc verba apoſtoli, vtilitatem veſtræ ſeueritatis oſtendunt. Proinde ſicut dilection em iuſſi ſunt terrentibus debere qui timent, ita dilectionem timentibus iuſſi ſunt debere qui terrent. Nihil nocendi cupiditate fiat, ſed omnia conſulendi charitate, & nihil fiat immaniter, nihil inhumanitate. Ita formidabitur vltio cognitoris, vt nec interceſſoris religio contemnatur, quia & plectendo & ignoſcendo hoc ſolum bene agitur, vt vita hominum corrigatur. Quod ſi tanta eſt peruerſitas & impietas vt ei corrigendæ nec diſciplinæ nec veniæ remedia ſuffragentur, a bonis tamen intentione atq; conſcientia quam deus cernit, ſiue ſeueritate, ſiue lenitate non niſi officium dilectionis impleatur. NON eſt enim poteſtas niſi a deo. Quæ autem ſunt a deo, ordinata ſunt.

Principes quibus timendi.

¶ Nocendi autem voluntas poteſt eſſe a ſuo quoq; animo praua. Non eſt autem poteſtas niſi a deo, & hoc abdita altaq; iuſtitia, quoniam non eſt iniquitas apud deum.

Ex libro de Geneſi ad litterã .xi. Roma. ix.

¶ Malitia hominum cupiditatem nocendi poteſt habere propriam, poteſtatem autem ſi ille non dat non habet. Non enĩ eſt poteſtas niſi a deo. Definitiua ſententia Apoſtoli eſt. Non dixit, non eſt cupiditas niſi a deo. Eſt enim mala cupiditas, quæ nõ eſt a deo. Sed quia ipſa mala cupiditas nulli nocet ſi ille non permittat, Non eſt inquit poteſtas niſi a deo. Vnde deus homo ſtans ante hominem, Non haberes, inquit, poteſtatem niſi data tibi fuiſſet deſuper. Iſte iudicabat, ille docebat. Cum iudicabatur docebat, vt iudicaret quos docuerat. Non haberes (inquit) in me poteſtatem niſi data eſſet tibi deſuper. Quid eſt hoc? Homo tantũ non habet poteſtatem, niſi q̃tũ acceperit deſuper? Quid ipſe diabolus? auſus eſt vel vnam ouiculam tollere viro ſancto Iob niſi prius diceret, Mitte manum tuam? hoc eſt da poteſtatem. Ille volebat, ſed ille non ſinebat. Quando ille permiſit, ille potuit. Nõ ergo ille potuit, ſed qui permiſit. Ideo bene eruditus ipſe Iob, non ait, dominus dedit & diabolus abſtulit: ſed, Dominus dedit & dominus abſtulit. Sicut domino placuit ita factum eſt, non ſicut diabolo placuit.

Ex tracta. ps. xxij.

Ioan. xix. Diabolus nullã ptãtem hẽ niſi datam deſuper. Iob. i.

Vbi ſupra

¶ Quia etiam nocentium poteſtas non eſt niſi a deo, ſicut ſcri-

Ex libro de natura & boni.

Digitized by Google

Prouer. viij. pturn eſt loquente ſapientia. Per me reges regnant, & tyranni per me tenent terram. Dicit & Apoſtolus, Non eſt enim poteſtas niſi a

Iob. xxxiiij. deo. Digne autem fieri in libro Iob ſcriptum eſt. Qui regnare fa cit (inquit) hominem hypocritam propter peruerſitatem populi.

Osee. xiij. Et de populo Iſrael dicit Deus, Dedi eis regem in ira mea. Iniuſtũ enim non eſt vt improbis accipientibus nocendi poteſtatem bo

Nocendi p[otes]tas bonis & malis p[ro]deſt. norum patientia probetur, & malorum iniquitas puniatur. Nam per poteſtatem diabolo datam, & Iob probatus eſt vt iuſtus appa reret, & Petrus tentatus ne de ſe præſumeret, & Petrus colaphizatus ne ſe extolleret, & Iudas damnatus vt ſe ſuſpenderet. Cum ergo per poteſtatem quam diabolo dedit omnia iuſte ipſe deus fecerit, nõ tamen pro his iuſtificatis, ſed pro iniqua nocendi voluntate quæ ipſius diaboli fuit, ei reddetur in fine ſupplicium, cum dicetur im

Matth. xxv. pijs qui eius nequitiæ conſentire perſeuerauerint, Ite in ignem æter num quem parauit pater meus diabolo & angelis eius.

Vis autem non timere poteſtatem? bonum fac, & habebis laudem ex illa. Dei enim miniſter eſt tibi in bonum.

Ex ſermone de natali ſancti Laurentij. Laudem habent martyres et bono qui in iis hic cruciantur.

Quid ergo? (ait aliquis) Sanctus Laurentius malum fece rat vt a poteſtate occideretur? Quomodo in illo imple tum eſt, Bonum fac & habebis laudem ex illa, quando faciendo bonum tantos cruciatus habuit ex illa? Mar tyr ſanctus Laurentius ſi non haberet laudem ex illa, hodie non honoraretur, non a nobis prædicaretur, non tanto præconio lau daretur. Habet ergo laudem ex illa. Quid enim ait Apoſtolus, Bo num fac, & laudabit te poteſtas ipſa? Bonum enim fecerunt om nes apoſtoli & martyres, & non eos laudauerunt, ſed interfecerũt potius poteſtates. Ergo ſi diceret, bonum fac & laudabit te, decepe rat te. Modo autem temperauit verba, circumſpexit, appendit, mo deratus eſt, circũcidit. Dicite quid audiſtis. Bonum fac & habe bis laudem ex illa. Si enim iuſta eſt poteſtas, habebis laudem ex illa, etiam ipſa laudante. Si autem iniqua eſt, mortuus pro fide, pro iuſtitia, pro veritate habebis laudem ex illa, etiã illa ſæuien te. Ex illa enim habebis non ipſa laudante ſed ipſa tibi laudis oc caſionem præbente.

Si autem malum feceris, time. Non enim ſine cau ſa gladium portat. Dei enim miniſter eſt, vindex in iram ei qui male agit.

Ex epiſtola ad Apringium, vbi pro Donatiſtis catholicorumq; infeſtatoribus, vel etiam necatoribus intercedit.

Digitized by Google

DE vobis quidem dixiſſe Apoſtolum legimus ꝙ non ſine cauſa gladium geratis, ⁊ miniſtri dei ſitis, vindices in illos qui male agunt. Sed alia cauſa eſt prouinciæ, alia cauſa eſt eccleſiæ. Illius terribiliter gerenda eſt adminiſtratio, huius clementer commendanda eſt manſuetudo, ne paſſiones ſeruorum dei catholicorum quæ prodeſſe debent ad exempla patientiæ, inimicorum ſuorum ſanguine foedentur. Cur non flectas in prouidentiorem partem leniorem ꝗ; ſententiam, quod licet iudicibus facere etiam non in cauſis eccleſiæ? Time ergo nobiſcum iudicium dei patris, ⁊ commenda manſuetudinem matris. Cum enim tu facis, eccleſia facit propter quam facis, ⁊ cuius filius facis. Contende bonitate cum malis. Illi ſcelere immani membra de corpore viuo euulſerunt, tu opere miſericordiæ effice vt illa quæ nefandis operibus exercebant, alicui vtili operi integra eorum membra deſeruiant. Illi non pepercerunt correptionem ſibi prædicantibus dei ſeruis, tu parce comprehenſis, parce perductis, parce conuictis. Illi impio ferro fuderunt ſanguinem chriſtianorum, tu ab eorum ſanguine etiam iuridicum gladium cohibe propter Chriſtum. Illi miniſtro eccleſiæ occiſo extorſerunt ſpatium viuendi, tu inimicis eccleſiæ viuentibus relaxa ſpatium pœnitendi. Talem te oportet eſſe in cauſa eccleſiæ iudicem chriſtianum, petentibus, mouentibus, intercedentibus nobis.

Alia eſt prouinciæ, alia eccleſiæ.

Ideo neceſſitate ſubditi eſtote non ſolum propter iram, ſed propter conſcientiam. Ideo enim & tributa præſtatis. Miniſtri enim dei ſunt, in hoc ipſum ſeruientes. Reddite ergo omnibus debita. Cui tributū tributum, cui vectigal vectigal, cui timorem timorē, cui honorem honorem.

Math. xxij.

IN fide Chriſti non eſt diſtantia Iudæi ⁊ Græci, non ſerui neq; liberi, non maſculi ⁊ fœminæ. Inquantum enim omnes fideles ſunt, omnes vnum ſunt in Chriſto Ieſu. Et ſi hoc facit fides per quam in hac vita iuſte ambulatur, quãto perfectius, atq; cumulatius id ſpecies ipſa factura eſt cum videmus facie ad faciem? Nã nunc ꝗuis primitias habentes ſpiritus, qui vita eſt propter iuſtitiam fidei, tamen quia adhuc mortuum eſt corpus propter peccatum, differentia iſta vel gentium vel conditionis vel ſexus iam quidē ablata eſt ab vnitate fidei, ſed manet ĩn conuerſatione mortali, eiuſq; ordinē in huius vitæ itinere ſeruandū eſſe ⁊ apl'i ꝑcipiunt, q̄ ẽt regulas ſaluberrimas tradunt quẽadmodū ſecū viuant, ⁊ pro dr̃ia gentis Iudæi ⁊ Græci, ⁊ pro dr̃ia conditionis Domini ⁊ ſerui, ⁊ ꝑ differentia ſexus viri ⁊ vxoris, vel ſiqua talia cætera occurrant. Et ipſe prior dominus qui ait, Reddite quæ ſunt Cæſaris Cæſari, ⁊ deo quæ dei ſunt. Alia ſunt enim quæ ſeruamus in vnitate fidei ſine vlla diſtantia, ⁊ alia in ordine

In expoſit. epiſt. ad Galatas.

Fides diſtantias non admittit.

Math. xxij.

Digitized by Google

vitæ huius tanquam in via, ne nomen domini & doctrina blaſ-
ſphemetur. Et hoc non ſolum propter iram vt effugiamus offen-
ſionem hominum, ſed etiam propter conſcientiam, vt non ſi-
mulate quaſi ad oculos hominum iſta faciamus, ſed pura dile-
ctionis conſcientia propter deum, qui omnes homines vult ſal-
uos fieri, & in agnitionem veritatis venire.

1.Timo.2.

Nemini quicquā debeatis, niſi vt inuicē diligatis.

D

Ex epiſtola ad Seuerum epm. Charitatis cō/mendatio.

CHaritatem tanto magis debemus, quanto amplius impē-
derimus. Cuius nos perpetuos debitores oſtendit Apoſto-
lus dicens, Nemini quicquam debeatis niſi vt inuicem di-
ligatis. Quamq̃ ſi diligentius præcepta domini cogitemus, reddi-
mus potius quam donamus, ſi nemini quicquam debendum eſt
niſi vt inuicem diligamus. Ipſa quippe dilectio exigit debitum
vt fraternæ charitati ſeruientes, eum qui ſe adiuuari recte velit in
quo poſſumus adiuuamus ſemper exiſtētes debitores charitatis.
Ipſa eſt enim quæ ſemper redditur, & ſemper debetur.

Ex epiſtola ad Cœleſtinum diaconum. Charitas red/dita debitē reg tinet.

¶ Sanctitati tuæ ſalutationem debitam reddo, ſemper autem
debeo charitatem, quæ ſola etiam reddita ſemper debitorem de-
tinet. Redditur enim cum impenditur, debetur autem etiam ſi
reddita fuerit, quia nullum tempus eſt quando impendenda iam
non ſit, nec cum redditur amittitur, ſed potius reddendo mul-
tiplicatur. Habendo enim redditur, non carendo. Et cum reddi
non poſſit niſi habeatur, nec haberi poteſt niſi reddatur, immo
etiam cum redditur ab homine creſcit in homine, & tanto ma-
ior requiritur quanto pluribus redditur. Quomodo autem nege-
tur amicis q̃ debetur & inimicis? Sed inimicis cauta impēditur,
amicis ſecura rependitur. Agit tamen quantum poteſt vt ab his
etiam quibus pro malis bona tribuit, id recipiat quod impendit.
Optamus quippe fieri amicum quem veraciter diligimus inimi-
cum, quia non eum diligimus niſi velimus bonum. Quod vtiq
non erit, niſi amiſerit inimicitiarum malum. Non ergo ſic impē-
ditur charitas vt pecunia. Excepto enim quod illa impendendo
minuitur, hęc augetur, etiam illo inter ſe differunt, quod pecuniā
cui dederimus tunc ei beniuolentiores erimus, ſi recipere non
quæramus. Non autem poteſt eſſe verus charitatis impenſor niſi
fuerit benignus exactor. Quoniam pecunia cum recipitur accedit
cui datur, ſed, recedit a quo datur. Charitas vero non ſolum apud
eum creſcit qui hanc ab eo quē diligit exigit, etiā ſi non recipit,
ſed etiā ille a quo eā recipit tunc incipit habere cum reddit. Proin-
de domine frater mutuam tibi charitatem libens reddo, gau-
dēſq; recipio. Quā recipio adhuc repeto, quā reddo adhuc debeo.
Vnum enim magiſtrum apud quē condiſcipuli ſumus per eius
apoſtolum dociles audire debemus præcipientē atq; dicentē.
Nemini quicquā debeatis niſi vt inuicē diligatis.

Charitas impē/ſa multiplica/tur.

Qui enim

Digitized by Google

Qui enim diligit proximum, legem impleuit.

Ex lib. cõtra Fauſtum.

FIdes enim ſicut Apoſtolus ait, per dilectionem operatur. Vnde item dicit, Qui enim diligit alterum, legem impleuit. Iſtam charitatem quia veniens Chriſtus per ſpiritum ſanctum quem promiſſus miſit, in manifeſtatione donauit, qua ſola charitate iuſtitia legis poſſet impleri, propterea dixit, Non veni ſoluere legem ſed adimplere.

Matth. v. B

Hoc eſt nouum teſtamentum quod huic dilectioni hęreditas regni cœlorum promittitur, quod in figuris veteris teſtamenti pro temporum diſtributione tegebatur. Vnde idem dicit, Mandatum nouum do vobis vt vos inuicem diligatis.

Ioan. xiij.

Ex libro de Trinitate. viij.

¶ Hæc eſt autẽ vera dilectio, vt inhęrentes veritati iuſte viuamus, & ideo contemnamus omnia mortalia præ amore hominum quo eos volumus iuſte viuere. Ita enim & mori pro fratribus vtiliter parati eſſe poterimus, quod nos dominus Ieſus Chriſtus exemplo ſuo docuit. Cũ enim duo præcepta ſint in quibus tota lex pendet & prophetæ, dilectio dei, & dilectio proximi, non immerito plerunq; ſcriptura pro vtroq; vnum ponit,

Præcepta duo charitatis vnũ ſunt.

ſiue tantum dei, ſicut eſt illud, Scimus quoniam diligentibus deũ omnia cooperantur in bonum. Et iterum, Quiſquis autem diligit deum hic cognitus eſt ab illo. Et illud, Quoniam charitas dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis, & alia multa.

Rom. viij. I. Cor. viij. Rom. v.

Quia & qui diligit Deum conſequens eſt vt faciat quod pręcepit deus, & intantum diligit inquantum facit. Conſequens ergo eſt vt proximum diligat quia hoc pręcepit deus. Siue tantum proximi dilectionem ſcriptura commemorat, ſicut eſt & illud, Inuicem onera veſtra portate, & ſic adimplebitis legem Chriſti. Et illud, Omnis enim lex in vno ſermone impletur in eo quod ſcriptum eſt, Diliges proximum tuũ tanquã teipſum. Et in euangelio, Omnia quæcunq; vultis vt faciant vobis homines, & vos facite eis. Hæc eſt enim lex & prophetæ.

C Gala. vi. Gala. v. Matth. vij.

Et Pleraq; talia reperimus in literis ſanctis, in quibus ſola dilectio proximi ad perfectionem præcipi videtur, & taceri de dilectione dei, cũ in vtroq; præcepto lex pendeat & prophetæ. Sed hoc ideo, quia & qui proximum diligit cõſequens eſt vt ipſam præcipue dilectionem diligat. Deus autem dilectio eſt, & qui manet in dilectione in deo manet. Conſequens ergo eſt vt præcipue deum diligat.

I. Ioan. iiij.

In expoſitione epiſtolę ad Galatas.

¶ Quæri poteſt cur Apoſtolus ſolam commemorauerit proximi dilectionem qua legem dixit impleri, Qui enim diligit alterum (inquit) legem impleuit. Nam non adulterabis, non homicidium facies, nõ furaberis, non concupiſces, & ſi quod aliud eſt mandatum, in hoc ſermone recapitulatur, Diliges proximũ tuum ſicut teipſum. Dilectio proximi malum non operatur, plenitudo enim legis charitas. Cur Apoſtolus ſolam proximi dilectionem cõmemorat, niſi quia dilectionem dei poſſunt homines

D

mentiri, quia rariores tentationes eam probent: in dilectione autem proximi facilius conuincuntur eam non habere, dum inique cum hominibus agunt? Consequens est autem vt qui ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente Deum diligit, diligat & proximum tanquam ſeipſum, quia hoc iubet ille quē ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota mente diligit. Item diligere proximum, id eſt omnem hominem tanquam ſeipſum, quis poteſt niſi Deum diligat, cuius præcepto & dono dilectionem proximi poſſit implere? Cum ergo præceptum vtrunq; ſit, vt neutrum ſine altero poſſit teneri, etiam vnum horum commemorare plerunq; ſufficit cum agitur de operibus iuſtitiæ, ſed opportunius illud de quo facilius quiſq; conuincitur. Vnde & Ioannes dicit, Qui enim non diligit fratrem ſuum quem videt, Deum quē non videt, quomodo poteſt diligere? Mentiebantur enim quidā dilectionem Dei ſe habere, & de odio fraterno eam non habere conuincebantur, de quo iudicare in quotidiana vita & moribus perfacile eſt.

In quibus probatur dilectio dei aut pximi.

I. Ioan. iiij.

Deut. v. A Matth. xix. xxij. Gal. v. Leui. xix.

Nam non adulterabis: non occides: non furaberis: non falſum teſtimonium dices: non concupiſces & ſi quod eſt aliud mandatum in hoc verbo inſtauratur, Diliges proximum tanquam teipſum.

Ex libro ad Hieronymum. ij. Charitatem habēs quomodo oēs virtutes hābeat.

Cur ergo non dicimus qui hanc virtutem habet, habere omnes, cum plenitudo legis ſit charitas? An quanto magis eſt in homine, tanto magis eſt virtute præditus quanto autem minus, tanto minus ineſt virtus, quia ipſa eſt virtus: & quanto minus ineſt virtus, tanto magis eſt vitium? Vbi illa plena & profecta fuerit, nihil ex vitio remanebit.

Ex tract. euāge. ſecundum. Ioan. lxij.

¶ Nolite itaq; putare fratres mei in hoc quod ait dominus, Mādatum nouum do vobis vt vos inuicem diligatis, illud maius prætermiſſum eſſe mandatum quo præcipitur vt diligamus dominum deum noſtrum ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota mente: Tanquam enim hoc prætermiſſo videtur dictum vt diligatis inuicem, velut hoc ad illud alterum pertineat quod dictum eſt, Diliges proximum tuum tanquam teipſum. In his enim duobus præceptis (inquit) tota lex pendet & prophetæ. Sed bene intelligentibus vtrunq; inuenitur in ſingulis. Nam & qui diligit deum, non poteſt eum contemnere præcipientem vt diligat proximum: & qui ſancte ac ſpiritaliter diligit proximum, qd in eo diligit niſi deum? Ipſa eſt dilectio ab omni mundana dilectione diſcreta, quam diſtinguendo addidit dominus, Sicut dilexi vos. Quid enim niſi deum dilexit in nobis? non quod habebamus, ſed vt haberemus, vt pducat nos vbi ſit deus omnia in omnibus. Sic etiam medicus recte dicitur ægros diligere. Et quid in eis diligit niſi ſalutem, quam cupit vtiq; reuocare, non

B Qualis debeat eſſe dilectio pximi.

Digitized by Google

morbum quem venit expellere? Sic ergo & nos inuicem diligā-
mus, vt quantum poſſumus inuicem ad habendū in nobis deū
cura dilectionis attrahamus. Hanc dilectionem donat ipſe no-
bis, qui ait, Sicut dilexi vos, vt & vos diligatis inuicem. Ad hoc er- Ioan. xiij.
go nos dilexit, vt & nos diligamus inuicem, hoc nobis cōferens
diligendo nos, vt mutua dilectiōe cōſtringamur inter nos, & tā
dulci vinculo cōnexis mēbris corpus tāti capitis ſimus. ¶ Tunc Ex lib. de doctri na christiana. i.
quippe eſt optimus homo, cum tota vita ſua pergit in incommu Hō optimus quis ſit.
tabilem vitam, & toto affectu inhaeret illi. Si autem ſe propter ſe
diligit, non ſe refert ad deum, ſed ad ſeipſum conuerſus non ad
incommutabile aliquid conuertitur, & propterea tam cum deſe
ctu aliquo ſe fruitur, quia melior eſt cū totus haeret atq; conſtrin-
gitur incommutabili bono, q̄ſ cum inde vel ad ſeipſum relaxa
tur. Si ergo teipſum non propter te debes diligere, ſed propter il-
lum, vbi dilectionis tuae rectiſſimus finis eſt, non ſuccenſeat alius C
hō ſi etiā ipſum propter deū diligis. Haec enim regula dilectionis
diuinitus conſtituta eſt. Diliges (inquit) p̄ximū tuū ſicut teipſum Matth. xxij.
Deū vero ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota mēte. vt om-
nes cogitationes tuas, & omnem vitā, & omnem intellectum in
illū conferas a quo habes ea ipſa quae cōferes. Cū autem ait toto
corde, tota anima, tota mente, nullam vitae noſtrae partē reliquit Dilectio dei qualis eſſe de-
quae vacare debeat, & quaſi locū dare vt re alia velit frui, ſed quic beat.
quid aliud diligendum venerit in animum, illuc rapiatur quo
totus dilectionis impetus currit. Quiſquis ergo recte diligit pro-
ximum, hoc cū eo debet agere, vt ipſe etiam toto corde, tota ani
ma, tota mente diligat deum. Sic enim eum diligens tanquam
ſeipſum, totam dilectionem ſui & illius refert in dilectionē dei,
q̄ nullū a ſe riuulū duci extra patitur, cuius deriuatiōe minuatur.
¶ Decalogus legis decem praecepta habet, quae ſic ſunt diſtribu-
ta, vt tria pertineant ad deum, ſeptem pertineant ad hominem. Ex ſermone de
Eſt enim bellum quod ſecum agit homo dicamus contra concu decem cordis.
piſcentias malas, frenans auaritiam, elidens ſuperbiam, ſuffoca- Praeceptorum
ans ambitionem, trucidans libidinē. Has pugnas fac in occulto, & decalogi diui
nō vincaris in aperto. Ad hoc docentur manus veſtrae ad praelium. ſio. D
Nō eſt hoc in ſpectaculis veſtris venator qđ citharista. Aliud agit
venator, aliud citharista. In ſpectaculo dei vnū eſt. Tāgis eaſdē de Chordę praecepto
cem chordas, & feras occidis, vtrūq; ſimul facis. Tangis primā rum decem.
chordam qua vnus colitur deus, cecidit beſtia ſuperſtitionis. Prima.
Tangis ſecundam, qua non accipis nomen domini dei tui in Secunda.
vanum, cecidit beſtia erroris nefandarum haereſum. Tangis ter Tertia.
tiam chordam, vbi pro ſpe futurae quietis facis quicquid facis,
interficitur crudelior caeteris beſtijs amor ſeculi huius. Pro-
pter amorem ſeculi huius laborant homines in omnibus ne-
gocijs: tu autem in omnibus operibus tuis labora non propter
amorem ſeculi ſed pro ſempiterna requie quam promiſit deus

Digitized by Google

Quarta.
Honora patrem tuum & matrem tuam. Tangis quartam chordam, vt honorem parentibus deferas, cecidit beſtia impietatis. Nō mœchaberis.
Quinta.
Tangis quintam chordam, cecidit beſtia libidinis. Non occides.
Sextam.
Tangis ſextam chordam, cecidit beſtia crudelitatis. Non furtum facies.
Septimam.
Tangis ſeptimam chordam, cecidit beſtia rapacitatis. Non falſum teſtimonium dices.
Octauam.
Tangis octauam chordam, cecidit beſtia falſitatis. Non concupiſces vxorem proximi tui.
Nonam.
Tangis nonam chordam, cecidit beſtia adulterinae cogitationis.

E

Aliud eſt enim non facere aliquid tale praeter vxorem, aliud nō appetere alienam vxorem. Ideo duo praecepta ſunt nō mœchaberis, & non concupiſces vxorem proximi tui. Non concupiſces rē proximi tui.
Decima.
Tangis decimam chordam, cecidit beſtia cupiditatis. Ita cadentibus omnibus beſtiis, ſecurus & innocens in dei dilectione & humana ſocietate verſaris.

Ex libro ſententiarum ꝓſperi. Dilectio dei & dilectio proximi connectuntur.

¶ Charitatem habens quae eſt de corde puro & conſcientia bona, & fide non ficta, diligit deū & proximum ſicut ſeipſum. Amator enim dei amator eſt ſui. Et non diligens deum non diligit proximum, quia non diligit ſeipſum. Pro hac autem dilectione patienter etiam mundi odia toleranda ſunt. Neceſſe eſt enim vt eos oderit quos videt odiſſe quod diligit.

Dilectio proximi malum non operatur.

Ex tracta. ps. xi. Proximus qs ſit.

PRoximum omnem hominem oportet intelligi, q̄a nemo eſt cum quo ſit operandum, malum, & dilectio proximi malum non operatur.

Ex lib. de trinitate. viij.

¶ Qui ergo amat homines, aut quia iuſti ſunt, aut vt iuſti ſiant amare debebit. Sic enim & ſeipſum amare debet, aut quia iuſtus eſt, aut iuſtus vt ſit. Sic enim diligit proximum tanquam ſeipſum ſine vllo periculo. Qui enim aliter ſe diligit, iniuſte ſe diligit, quā ad hoc ſe diligit vt ſit iniuſtus, ad hoc ergo vt ſit malus, ac ꝑ hoc iam non ſe diligit. Qui enim diligit iniquitatem, odit animam ſuam.

ps. x. Ex ſermõe epiſtolę Ioan. x. ps. ix.

¶ Tenete ergo dilectionem, & ſecuri eſtote. Qui times ne malefacias alicui? Quis malefecit ei quem diligit? Dilige, non poteſt fieri niſi benefacias. Sed forte corripis. Amor hoc facit nō ſaeuitia. Sed forte cędis. Ad diſciplinam facis, quia amor ipſius dilectionis non te permittit negligere indiſciplinatū. Et ſit quodammodo quaſi diuerſus fructus & contrarius, vt aliquando odium blanditur & charitas ſaeuiat.

F

Charitas quãq; ſaeuit.

Neſcio quis odit inimicum ſuum, & fingit amicitiam. Videt illum aliquid facere mali, laudat vult eum eſſe praecipitem, vult caecum ire per abrupta cupiditatum ſuarum, vnde forte non redeat, laudat eum quoniam laudatur peccator in deſiderijs animae ſuae, adhibet illi vnctionem adulationis ſuę. Ecce odit & laudat. Alter videt amicum ſuum tale aliquid facere, reuocat. Si illum non audiat, profert etiam verba caſtigationis, obiurgat, litigat. Aliquando venitur ad hanc neceſſitatem vt litiget. Ecce odium blanditur & charitas litigat.

Pſal. ix.

Digitized by Google

Noli attendere verba blandientis, & quaſi ſęuitiam obiurgantis: venam inſpice, radicem vnde procedat quęre. Ille blanditur vt decipiat, iſte litigat vt corrigat.

Plenitudo ergo legis eſt dilectio.

Iac. ij. C

PLenitudo legis charitas eſt, qua deus proximuſq; diligitur. In quibus praeceptis charitatis tota lex pendet & prophetæ. Merito fit omnium reus qui cõtra illa facit in qua pendent omnia. Nemo autem peccat niſi aduerſus illam faciendo: quia non adulterabis, non homicidium facies, non furaberis, non concupiſces, & ſi quod eſt aliud mandatum, in hoc ſermone recapitulatur, in eo quod diliges proximum tuum tanquam teipſum. Dilectio proximi malum non operatur. Plenitudo autem legis charitas. Nemo autem diligit proximum niſi diligens deum, vt hoc quantum poteſt proximo impendat quem diligit tanquã ſeipſum, vt ille diligat deum, quem ſi ipſe non diligit, nec ſe nec proximum diligit.

Ex lib. ad Hieronymum. ij. Nemo peccat niſi charitas non faciat.

¶ Mandatum nouum do vobis vt diligatis inuicem ſicut dilexi vos, vt & vos inuicem diligatis. Quod autem hic ita dixit, hoc eſt mandatum meum, velut non ſit aliud, quid putamus fratres mei? Nunquid nam ſolum eius de iſta dilectione mandatum eſt qua diligimus inuicem? Non eſt aliud maius vt diligamus deũ? Aut vero de ſola nobis deus dilectione mandauit, vt alia non inquiramus? Tria certe commendat apoſtolus dicens, Manent autem fides, ſpes, charitas, tria hæc, maior autem his eſt charitas. Et ſi in charitate hoc eſt in dilectione concluduntur duo illa, maior tamen dicta eſt eſſe non ſola. De fide ergo nobis quam multa mandata ſunt? quam multa de ſpe? Quis poteſt cuncta colligere? quis enumerando ſufficere? Sed intueamur quod idem ait apoſtolus, Plenitudo legis charitas. Vbi ergo charitas eſt quid eſt quod poſſit deeſſe? vbi autem non eſt quid eſt quod poſſit pro deſſe? Dæmon credit nec diligit. Nemo diligit qui non credit. Fruſtra quidem, ſed tamen poteſt ſperare veniam qui non diligit. Nemo autem poteſt deſperare qui diligit. Itaq; vbi dilectio eſt proximi, ibi neceſſaria fides & ſpes. Et vbi dilectio proximi, ibi neceſſaria etiam dilectio dei. Qui enim non diligit deum quomodo diligit proximum tanquam ſeipſum, quandoquidem nõ diligit & ſeipſum? Eſt quippe impius & iniquus. Qui autem diligit iniquitatem, non plane diligit ſed odit animam ſuam. Hoc ergo præceptum domini teneamus vt nos inuicem diligamus, & quicquid aliud praeceptũ faciemus, quoniam quicquid eſt aliud hic habeamus. Diſcernitur autem iſta dilectio ab ea dilectiõe qua ſe inuicẽ diligũt homines ſicut hoĩes. Nã vt diſcerneretur adiunctũ eſt, ſicut dilexi vos. Vt qd etiã nos dilexit Chriſtus, niſi vt poſſimus regnare cũ Chriſto? Ad hoc ergo & nos inuicẽ diligamus.

Ex tract. euãgelij ſm. Ioan. lxxv. Ioan. xiij. Quomodo ſolum de dilectione mandatum dedit.

I. Cor. xiij.

Vbi charitas non eſt prodeſſe nil ſine.

Psal. x.

A ut dilectionem noſtram diſcernamus a cęteris qui nõ ad hoc ſe inuicem diligunt, quia nec diligunt. Qui autem ſe propter habẽ-
I.Cor.xv. dum deũ diligũt, ipſi ſe diligunt. Ergo ꝛ ſe diligãt deũ diligũt.
Ex tracta. ps.lxxix. Non eſt hæc dilectio in omnibus hominibus. Pauci ſe ꝓpterea diligunt, vt ſit deus omnia in omnibus. ¶ Qui ſedes ſuper Che-
Cherubim interpretatur plenitudo ſcientiæ. rubim. Cherubim ſedes glorię dei, ꝛ interpretatˀ plenitudo ſcien-tię. Ibi ſedet deus in plenitudine ſcientiæ. Licet intelligamus Cherubim ſublimes eſſe coelorum poteſtates, atqꝫ virtutes, tamen ſi vis, eris Cherubim. Si enim Cherubim ſedes eſt dei, audi quid dicat ſcriptura. Anima iuſti ſedes ſapientię. Quomõ inquis ero plenitudo ſcientię? Quis hoc implet? Habes vnde impleas, plenitudo legis charitas. Noli per multa ire atqꝫ diſtendi. Terret te ramorum diffuſio? Radicem tene, ꝛ de magnitudine arboris noli cogitare. Sit in te charitas, ꝛ neceſſe eſt plenitudo ſcientię cõſequatur. Quid enim neſcit qui charitatem ſcit? quandoquidem dictum eſt, Deus charitas eſt.
Ioan.iiij.

Et hoc ſcientes tempus, quia hora eſt iam nos de ſomno ſurgere. Nunc ergo propior eſt noſtra ſalus quam cum credimus. Nox præceſſit, dies autem appropinquauit.

B
Ex tract. ps.lxxxvij. ET mane oratio mea pręueniet te. Iam mane, poſteaquam nox infidelitatis ꝛ tenebrę tranſierunt. Quod mane vt mihi eſſet, miſericordia quidẽ tua pꝛuenit me. Sed qa reſtat illa claꝛificatio vbi illuminabuntur occulta tenebrarum, ꝛ manifeſtabuntur cogitationes cordis, ꝛ laus erit vnicuiqꝫ a te, nunc, in iſta vita, in iſta peregrinatione, in hac luce fidei quæ in comparatione tenebrarum infidelium iam dies eſt, ſed in comparatione diei, vbi videbimus facie ad faciem, adhuc nox eſt, adhuc oratio mea pręueniet te. Vt autem iſta feruefcat ꝛ exerceatur oratio quod nobis quantũ expediat nullis vt (opinor) verbis explicari poteſt, differtur bonum quod in æternum dabitur, ꝛ mala tranſitura crebeſcunt, ꝛ ſæpe amici ꝛ noti pericliꝉtes ſecundum ſeculum ſanctos formidine deſerunt. De quibus dicit apoſtolus, Omnes me dereliquerunt, non illis imputetur. Sed vt quid hæc omnia niſi vt oratio huius ſancti corporis mane, id eſt poſt noctem infidelitatis in luce fidei pꝛueniat deum donec veniat ſalus illa, in cuius nondum re ſed iam ſpe ſalui facti ſumus, eamqꝫ cum patientia fideliter expectamus?

C
Ex lib. de Geneſi ad literã.iiij. **Abiiciamus ergo opera tenebrarũ & induamur arma lucis, ſic vt die honeſte ambulemus.**

VIta fidelium quę in hac carne atqꝫ in hoc ſeculo ducitur, in comparatiõe vitę infidelis atqꝫ impię non irrationabiliter lux ꝛ dies appellatur, dicẽte apoſtolo, Fuiſtis aliquã

Digitized by Google

do tenebræ, nunc autem lux in domino. Et aliud, Abijciamus ergo opera tenebrarum & induamus nos arma lucis, ſic vt in die honeſte ambulemus. Qui tamen dies niſi rurſus in compa ratione illius diei quo æquales angelis facti videbimus deum ſicuti eſt, ipſe quoq; nox eſſet, non hic prophetiæ lucerna indige remus. Vnde apoſtolus Petrus dicit, Habemus certiorem pro/ pheticum ſermonem, cui bene facitis intendentes ſicut lucernę in obſcuro loco donec dies luceſcat, & lucifero oriatur in cor/ dibus veſtris. Ephes. v. ij. Pe. i.

¶ Vita fidelium in comparatione vitæ infidelium dies eſt. Abij ciamus (inquit) opera tenebrarum & induamur arma lucis, ſic vt in die honeſte ambulemus. Ergo honeſte viuentes, in compara tione vitæ impiorum in die ſumus. Sed iſte dies vitę fideliū nõ ſufficit. Hic enim quamuis dies ſit vita fideliū, tentatio eſt vita humana ſuper terras. Nox & dies. Dies in comparatiõe infideliū, nox in comparatione angelorū. Habent enim diē angeli quem nos nondum habemus. Iam nos habemus, quem non habent infideles. Sed nondum habent fideles quem angelis habent. Tunc autem habebunt cum erunt æquales angelis dei, quod il/ lis in reſurrectione promiſſum eſt. Ex tract. ps. lxxvi. D

Non in comeſationibus, & ebrietatibus, non in cubilibus, & impudicitiis, non in contentione, & æmulatiõe, ſed induimini dominũ Ieſum Chriſtũ. Luce. xxi.

CVm apoſtolus tria breuiter genera vitiorum deteſtanda, & vitãda vno in loco poſuerit, de quibus innumerabiliũ peccatorum exurgit ſeges, vnum horum quod ſecun/ do loco poſuit, acerrime in eccleſia vindicatur. Duo autem reliqua, id eſt primum & vltimum tolerabilia videntur homini bus, atq; ita paulatim fieri poteſt vt nec vitia iam putentur. Ait enim vas electionis, Non in comeſationibus & ebrietati/ bus, non in cubilibus & impudicitijs, non in contentione & do/ lo, ſed induite vos dominum Ieſum chriſtum, & carnis curam ne feceritis in concupiſcentijs. Horum ergo trium cubilia & impu/ dicitię ita magnū crimen putatur, vt nemo dignus non modo eccleſiaſtico miniſterio, ſed ipſa etiam ſacramentorum communi nione videatur qui ſe iſto peccato maculauerit. Et recte omnino. Sed quare ſolum? Comeſſationes enim & ebrietates ita conceſſę & licitę putãtur, vt in honore etiã beatiſſimorū martyrũ nõ ſo/ lum p dies ſolemnes (qđ ipſum q̃s nõ lugẽdũ videat q hæc nõ car neis oculis inſpicit?) ſed etiã quotidie celebrẽtur. Quæ fœditas ſi tantũ flagitioſa & nõ etiã ſacrilega eſſet, quibuſcunq; tolerãtię viribus ſuſtentandã putaremus. Atquiã vbi eſt illud, qđ cũ multa vitia commemorãſſet idẽ Apoſtolus, inter quę poſuit ebrioſos, ita cõcluſit Ex epiſtola ad Aurelium, epi/ ſcopum. Peccati carna/ lis grauitas. E De violentio/ nibus quæ in vigilijs ſancto rum aguntur.

Digitized by Google

1. Cor. v. vt diceret, Cum talibus nec panem edere? ſed feramus hęc in laxu et labe domeſtica, et eorum conuiuiorum quę priuatis parietibus continentur, accipiamusque cum eis corpus Chriſti cum quibus panem edere prohibemur: ſaltem de ſanctorum corporum ſepulchris: ſaltem de locis ſacrorum, de domibus orationum, tantum dedecus arceatur. De contentione aūt et dolo quid ad me attinet dicere, quando iſta vitia non in plebe, ſed in noſtro numero grauiora ſunt? Horum autem morborum ſuperbia mater eſt, et humanæ laudis auiditas, quæ etiam hypocriſim ſæpe generat. Huic nō

F Scripturis ſacris reſiſtitur vitijs. reſiſtitur niſi crebris diuinorum librorum teſtimonijs incutiatur timor et charitas dei. Si tamen ille qui hoc agit ſeipſum præbeat patientiæ atque humilitatis exemplum, minus ſibi aſſumendo quam offertur, ſed tamen ab eis qui ſe honorant, nec totum nec nihil accipiendo, et id quod accipitur laudis atque honoris non propter ſe, qui totus coram deo eſſe debet et humana contemnere, ſed propter illos accipiatur quibus conſulere non poteſt ſi nimia deiectione viles cat. Ad hoc enim pertinet quod dictum eſt, Nemo iuuentutē

Gala. i. tuam contemnat. cū ille hoc dixerit qui alio loco ait, ſi hominibus placere vellem, Chriſti ſeruus non eſſem. Magnum eſt de ho-

Non lętari de laudibus hoīm magnum eſt. Ps. lij. noribus et laudibus hominum non lętari, ſed oēm inanitatem pōpam præcidere, et ſi quid inde neceſſarium retinetur, id totum ad vtilitatem honorantium ſalutemque conferre. Non enim fruſtra dictum eſt, Deus confringet oſſa hominum placere volentium. Quid enim languidius, quid tam ſine ſtabilitate ac fortitudine (quod oſſa ſignificant) quam homo quem male loquentium lingua debilitat, cum ſciat falſa eſſe quæ dicuntur? Cuius rei dolor nullo modo animæ viſcera dilaniaret, ſi non amor laudis eius oſſa confringeret.

Et carnis curam ne feceritis in deſiderijs.

De ii. ſer. dom. in monte. De cibo et potu ſumendo. G Matth. vi. Craſtinus enim dies (inquit) ſollicitus erit ſibi ipſi. id eſt vt cum oportuerit ſumas cibum, vel potum, vel indumentum, cum ipſa ſcilicet neceſſitas vrgere cœperit. Aderunt enim hæc, quia nouit pater veſter quod horum omnium indigetis. Sufficit enim diei (inquit) malitia ſua. id eſt ſufficit quod iſta ſumere vrgebit neceſſitas ipſa. Huic ergo pœnæ temporalis neceſſitatis noli addere aliqd grauius. Quęrentibus primū regnū et iuſtitiam dei. i. hoc pręponentibus cęteris rebus, vt propter hoc cætera quęramus, non debet ſubeſſe ſollicitudo ne illa deſint quę huic vitæ propter regnū dei ſunt neceſſaria. ¶ Fames et ſitis quidē dolores ſunt,

In libro confeſſionum x. vrunt, et ſicut febres necant, niſi alimentorū medicina ſuccurrat. Quę quū pręſto eſt, ex conſolatione munerū tuorū in quibus noſtrę infirmitati terra, et aqua, et coelū ſeruiſt, calamitas deliciæ vocatur. Hoc me docuiſti vt quēadmodū medicamēta ſic alimenta ſumpturus accedā. Sed dū ad quietē ſaturitatis ex indigentię moleſtia

Digitized by Google

tranſeo,in ipſo tranſitu inſidiatur mihi laqueus cōcupiſcentię.Ipſe enim ❘ Voluptas ſe ne-
tranſitus voluptas eſt, & nō eſt alius quo tranſeatur quā quo tran- ❘ ceſſitati immi-
ſire cogit neceſſitas.Et cum ſalus ſit cauſa edendi & bibendi, ad- ❘ ſcet.
iungit ſe tanquam pediſſequa periculoſa iocunditas , & plerunq;
præire conatur,vt eius cauſa quod ſalutis cauſa me facere vel di-
co, vel volo.Nec idem modus vtriuſq; eſt.Nam quod ſaluti ſatis ❘ B
eſt, delectationi parum eſt,& ſæpe incertum fit vtrum adhuc ne-
ceſſaria corporis cura ſubſidium petat , an voluptaria cupiditas
fallaciæ miniſterium ſuppetat.Ad hoc incertum hilareſcit infe-
lix anima,& in eo præparat excuſationis patrocinium, gaudens
non apparere quod ſatis ſit moderationi valetudinis , vt obtentu
ſalutis obumbret negocium voluptatis.His tentationibus quoti-
die conor reſiſtere, & inuoco dexteram tuam.Nemo enim poteſt ❘ Sap.viij.
eſſe continens niſi tu des. ¶Nec nos terrent quędam more ſa- ❘ Ex libro de
pientium corpori neceſſaria. Non enim eis eget ipſe animus, in ❘ beata vita.
quo poſita eſt beata vita.Ipſe enim perfectus eſt,nullus autem per
fectus aliquo eget . Et quo videtur corpori neceſſarium ſumet ſi
affuerit.Si non affuerit, non eum iſtarum rerum franget inopia. ❘ Prouer.xxiiij.
Omnis namq; ſapiens fortis eſt.Nullus autem fortis aliquid me- ❘ Sapiens morte
tuit.Non igitur metuit ſapiens aut mortem corporis , aut dolo- ❘ vel dolores nō
res , quibus pellendis, vel euitandis , vel differendis ſunt neceſ- ❘ timet.
ſaria illa quorum ei poteſt contingere inopia , ſed tamen non ❘ Ex libro ad
deſinit eis bene vti,ſi ipſa non deſunt. ❘ Probam de or
❘ dinatione.
¶Carnis inquit prouidentiam ne feceritis in concupiſcentijs,quia ❘ Ephe.v.
gerimus curas carnis ad neceſſitatem ſalutis.Nemo enim vnquā ❘ i.Timot.v.
carnem ſuam odio habuit,ſicut ipſe idē dicit.Hinc eſt q̄d etiam
Timotheum nimiū(ſicut apparet)corporis caſtigatorem admonet
vt modico vino vtatur ꝓpter ſtomachū & frequētes ſuas infirmitates. ❘ A

CAPVT XIIII.

NFIRMVM autem in fide aſſu-
mite, non in diſceptationibus co-
gitationū.Alius enim credit man-
ducare ſe omnia , qui autem infir-
mus eſt olus manducet.

¶Cor hominis nec videre poſſumus nec ❘ Ex ſermone de
oſtendere.Deus dicit,Quę palam ſunt vo- ❘ apoſtolo Pau-
bis,quę occulta ſunt mihi?Paulus dicit apoſtolus , Fratres nolite ❘ lo in conuerſio-
ante tēpus iudicare quicquā donec veniat dominus, & illuminet ❘ ne cuiuſdam
abſcondita tenebrarū,manifeſtabit cogitationes cordiū , & tunc ❘ Fatiſpa.
laus erit vnicuiq; a deo.Non potes inſpicere cor noui Chriſtiani. ❘ Cor hominis
Quid?Cor veteris Chriſtiani potes?Dicturi eſtis,ſed ex neceſſita- ❘ videri nō pōt
te credidit.Poſſet & de illo dicit,de quo paulo ante loquebatur,q ❘ Paulo neceſſi-
primo fuit blaſphemus,& perſecutor,& iniurioſus.Et ipſi.n.q̄dam ❘ tas ſpecta eſt.

Digitized by Google

neceſſitas impacta eſt, cœleſti voce proſtratus eſt. Vt lumen habe
B rec lumen perdidit. Minare quod volueris, & quantum volueris.
da cuilibet homini. Quid dulcius iſta luce? quam tamen Paulus
niſi perdidiſſet, æternam non accepiſſet. De neceſſitate credidit.
Quid timuit? dicatur mihi quid timuit. Clamantes oues? Oues
clamare poſſunt mordere non poſſunt. Potuit & in ipſo clamore
ouium aduertere gloriam dei, & timere iudicium dei. Excitatus
eſt a ſomno quodammodo, vt conſideraret impleri de Chriſto
quę ſunt prędicta de Chriſto, tantum poſſe nomen Chriſti, tantum
præualere gloriam dei. Itaq; breuiter dico charitati veſtræ.
Eccleſiam dei alloquor populum dei alloquor. Si credidit tu
inueniſti: ſi timuit, tu vicisti. Interim fratres ad quod poſſunt
homines, vltra nobis non vſurpemus quod conceſſum non eſt.
Iudicandū non eſt de corde alie no. Apoſtolus dicit, Infirmum autem in fide recipite non in dijudicationibus cogitationum. Non nobis vſurpemus dijudicare cogitationes aliorum, ſed deo prębeamus cogitationes noſtras & pro illis de quibus forte aliquid dubitamus. Forte dubitat aliquid nouitas ipſius. Amate abundantius dubitantem: amore veſtro curate de corde infirmi dubitationem. Interiores facies videte de qua gaudeatis, cor deo cõmittite pro quo oretis. Sciatis eum deſeri a malis, ſuſcipiatur a nobis. Plus amate hominē quā prius oderatis errorem. Sic venit Chriſtus ægros ſanare: de quo
Matth. ix. per euangelium audiuimus, Quia non eſt opus ſanis medicus, ſ;
Luc. xv. male habentibus. Et quis eſt homo qui cum perdiderit vnā ouē,
C honne relinquet nonaginta nouē in montibus, & it quærere vnā
quæ perierat, & cum inuenerit gaudet de illa? Sic gaudet pater
meus de vno pœnitente quā de nonagintanouem iuſtis quibus
non eſt opus pœnitentia. Sic prorſus venit Chriſtus ægros ſanare,
ſic ſe nouit de inimicis ſuis miſericors vindicare. Quibus forte animus dolet conſortibus eius erroris ad horam iraſcuntur, poſtea fortaſſis imitabuntur. Itaq; fratres commendamus eū & orationibus veſtris, & dilectioni veſtrę, & amicitiæ fideliſſimę, & ſuſceptioni infirmitatis eius. Quomodo prębitis, ſic ſequitur, Bonam vitam docete, bonam in vobis inueniat. Iam factus Chriſtianus, diſcernat quid interſit inter id quod dimiſit, & id quod inuenit. Vitam ipſius & ſtudium circa fidem Chriſti poſteriora tempora comprobabunt: nunc aūt fratres mei non fuit neceſſe, non fuit conſilij paſtorum repellere pulſantem, differre quærentem: de occultis cordis velle iudicare, & vocē manifeſtam non acceptare, nec conſilij fuit, nec propoſiti noſtri. Nouimus enim quēadmo-
De auaritia. dū minetur miſericors illa dei auaritia, vndiq; lucra quærentis
D
Luc. xix. de pecunia ſua, & dicentis pigro ſeruo iudicare volenti quod non videbat, & circa lucra colligenda domini torpeſcenti, Serue nequā ex ore tuo te condēno. Tu me dixiſti hominem moleſtū, metere vbi non ſeminaui, colligere vbi nō ſparſi. Noueras ergo auaritiā meā,

Digitized by Google

Tu dares pecuniam meam nummularijs, ego veniens cum vſuris exigerem. Nos ergo non potuimus niſi erogare pecuniā dñicā. Exactor ille erit non tm̄ ipſius, ſed & omnium noſtrum. Impleamus ergo offm̄ prerogatoris, non vſurpemus locum exactoris. Itaq; fratres opus dei in aīo hr̄e, aliud querebatis aliud diſponebatis aliud inueniſtis. Opus dn̄i cōmendamus, ſerui conſeruis. Plus in eo diligamus qđ dn̄s noſter fecit, quam id qđ facere volebamus. Meliora.n. ſunt opera ipſius. Et magnā & deuotam vocē eius audiuimus. Maioratū nolo, Chriſtianus eſſe volo. Laetamini, exultate, amplius qui oderatis amate. Opus ſuū Chriſto orationibus cōmendate: animū fidelem, piū, amicum rudimentis ſaeuis exhibete. Quid intereſt enim quia videtis iā prouectam etatem. Hora nona venit ad vineā mercedē equalem accepturus.

Is qui manducat non manducantem non ſpernat, & qui non manducat, manducantem non iudicet. Deus enim illum aſſumpſit.

EA facta quae dubium eſt quo animo fiant, in meliorem partem interpretemur. Quod.n. ſcriptū eſt, Ex fructibus eorum cognoſcetis eos. de manifeſtis dictum eſt, que non poſſunt bono animo fieri, ſicuti ſunt ſtupra, vel blaſphemiae, vel furta, vel ebrietates, & ſi qua ſunt alia, de quibus nobis iudicare permittitur, dicente Apoſtolo, Quid enim mihi de his que foris ſunt iudicare? Nonne de his quae intus ſunt vos iudicatis? De genere autem ciborum quia poſſunt bono animo & ſimplici corde ſine vitio concupiſcentiae quicunq; humani cibi indifferentes ſumi, prohibet idem Apoſtolus iudicari eos qui carnibus veſcebantur, & vinum bibebant, ab eis qui ſe ab huiuſmodi alimentis temperabat. Qui manducat, inquit, non manducantem non ſpernat, & qui nō manducat, manducantem non iudicet. Ibi etiam ait, Tu quis es qui iudicas alienum ſeruum? domino ſuo ſtat aut cadit, De talibus enim rebus quae poſſunt bono animo & ſimplici fieri, quamuis etiam poſſint non bono, volebant illi cum homines eſſent, in occulta cordis ferre ſententiam, de quibus ſolus deus iudicat. Ad hoc pertinet etiā illud quod alio loco dicit, Nolite ante tempus quicquam iudicare quouſq; veniat dominus, & illuminet abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit cogitationes cordis, & tunc laus erit vnicuiq; a deo. Sunt ergo quedā facta media que ignoramus quo animo fiant, quia & bono, & malo fieri poſſunt, de quibus temerarium eſt iudicare, maxime vt condemnemus. Horum autem veniet tempus vt iudicentur, cum dominus illuminabit abſcondita tenebrarum & manifeſtabit cogitationes cordis.

Ex lib. ij. de ſer. dn̄i in monte.
E
Matth. vij.
Iudicium temerarium.
I. Cor. v.
De indifferentibus non eſt iudicandum
I. Cor. iiij.
F
De factis mediis temerarium eſt iudicare.
Ex lib. de agone chriſtiano.

¶ Cum audimus, qui credit in Chriſtum non veniet in iudicium, intelligamus quia non veniet ad damnationem. Dicitur enim iudicium pro damnatione, ſicut dicit Apoſtolus,

Digitized by Google

Matth. vij. ſo. lviij. Qui non manducat, manducantem non iudicet, id eſt non de illo male exiſtimet. Et dominus dicit, Nolite iudicare ne iudicemini de vobis. Non enim nobis tollit intelligentiam iudicandi, cum & propheta dicat, Si vere iuſtitiam diligitis, recte iudicate filij hominū. Et ipſe dominus dicat, Nolite iudicare perſonaliter, ſed iuſtum iudicium iudicate. Sed illo loco vbi vetat iudicare, illud admonet ne damnemus aliquem cuius vel cogitatio nobis non aperta eſt, vel neſcimus qualis poſteà ſit futurus.

Iac. iiij. **Tu quis es qui iudicas alienum ſeruum? Domino ſuo ſtat, aut cadit. Stabit autem. Potēs eſt enim deus ſtatuere illum. Nam alius iudicat diem inter diem, alius autem iudicat omnem diē. Vnuſquiſq; in ſuo ſenſu abundet.**

G Ex lib. de correctione & gratia. QVamuis de omnibus regeneratis, & pie viuentibus loqueretur Apoſtolus dicens, Tu quis es qui iudicas alienum ſeruum? ſuo domino ſtat, aut cadit, continuo tamē reſpexit ad prædeſtinatos, & ait, Stabit autem. Et ne hoc ſibi arrogarent, Poteſt enim deus, inquit, ſtatuere illum. Ipſe itaq; dat perſeuerantiam qui ſtatuere potens eſt eos qui ſtant vt perſeuerantiſſime ſtent, vel reſtituere qui ceciderint. Dñs enim erigit eliſos.

ſo. cxliiij. **Qui ſapit diem: domino ſapit, & qui non ſapit diem domino non ſapit.**

Ex li. iiij. de baptiſmo paruulo. Ephe. v. NEc iſti eccleſiæ deo ſunt qui videntur eſſe intus, & contra Chriſtum viuunt, id eſt contra mandata Chriſti faciūt. Nec omnino ad illam eccleſiam pertinere iudicandi ſunt, quā ſic ipſe mundat lauacro aquæ in verbo, vt exhibeat ſibi glorioſam eccleſiam non habentem maculam aut rugam, aut aliquid huiuſmodi. Quod ſi in iſta eccleſia non ſunt, ad cuius membra non pertinent, non ſunt in eccleſia, de qua dicitur, Vna eſt columba mea, vna eſt matris ſuæ. Ipſa eſt enim ſine macula & ruga. Aut aſſerat qui poteſt, huius columbæ mēbra eſſe qui ſeculo verbis non factis renunciant. Interim ad quod videmus. Vnde dictum arbitror, Qui ſapit diem, domino ſapit. Deus enim iudicat omnem diem. Secundum autem præſcientiam qua nouit quos prædeſtinauit ante mundi conſtitutionem conformes imaginis filij ſui, multi & qui aperte foris ſunt & hæretici appellantur, multis & bonis catholicis meliores ſunt. Quid enim ſint hodie videmus, quid cras futuri ſint ignoramus. Et deo quidem apud quem ſunt præſentia quæ ventura ſunt, etiam quod futuri ſunt iam ſunt: nos autem ſecundum id quod in præſenti eſt quiſq; hominis. Quintum verū in illius eccleſiæ membris quæ vna columba dicta eſt ſponſa Chriſti ſine macula & ruga, hodie deputandi ſunt.

Cant. vi.

H Qui foris apte ſunt, multis bonis catholicis qui intus meliores ſunt.

Et qui manducat domino manducat. Gratias eniᷓ agit deo. Et qui non manducat, domino non manducat. Gratias enim agit deo.

In expoſitione pſ. xxi.

¶ Ita dictum eſt, annunciabitur domino generatio ventura, ac ſi diceretur domino placebunt qui annunciabunt non ſibi, vt ita ſit domino annunciare ſicut eſt domino viuere.

Ex lib. de gratia noui teſtamenti. Quid eſt mãducare aut aliud facere domino. A

¶ Sic dictum eſt, Qui manducat domino manducat, ⁊ qui non manducat domino non manducat. Ad hoc quippe addidit, ⁊ gratias agit deo, vt oſtenderetur quid eſſet domino facit, id eſt in eius laudem facit. Tunc enim recte, tunc iuſte, tunc pie fit, cuius opus bonum in eius fit laudem, cuius gratia donatur vt fiat. In quo affectu proficiens quicquid eniꝫ boni facit domino facit, hoc ē in eius laudem cuius gratiam percepit vt faciat. Vnde eſt actio gratiarũ, quæ in timo fidelium myſterio celebratur.

Nemo enim noſtrum ſibi viuit, & nemo ſibi moritur. Siue enim viuimus, domino viuimus: ſiue morimur, domino morimur. Siue ergo viuimus, ſiue morimur, domini ſumus.

Ex tracta. pſ. cxliij. Mortui et laudabũt deum. pſ. cxiij. Eccl. xvij. Ioan. vi. Matth. xxij.

Sicut domini magnitudinis non eſt finis, ſic tuę laudis non erit finis. Non enim cum mortuus fueris in hac carne, deſines laudare deum. Dictum eſt quidem, Non mortui laudabunt te domine. Sed illi de quibus dicitur, A mortuo velut qui non ſit periit confeſſio: non illi de quibus ait, Qui credit in me, licet moriatur viuet. Quia deus Abraham, ⁊ deus Iſaac, ⁊ deus Iacob, non eſt mortuorum ſed viuorum. Si enim nunquam ipſius non eris, nunquam a laude ipſius tacebis. Timere poteris ne dum viuis hic, non ipſius ſis, ⁊ cum mortuus fueris, non ſis ipſius? Audi apoſtolum promittentem tibi ſecuritatem. Siue viuimus, domino viuimus: ſiue morimur domino morimur. Siue ergo morimur ſiue viuimus, domini ſumus. Et vnde factum eſt vt eius ſis mortuus? Quia pretio ſui ſanguinis te redemit. Et mortuus quomodo perdit ſeruum mortuum cuius mors eſt pretium tuum? Ideo cum dixiſſet, Siue viuimus ſiue morimur domini ſumus, vt oſtenderet ipſum pretium. Ad hoc enim (inquit) Chriſtus mortuus eſt ⁊ reſurrexit, vt ⁊ mortuorum ⁊ viuorum dominetur. B

In hoc enim Chriſtus mortuus eſt, & reſurrexit, vt & viuorum & mortuorum dominetur. Tu autem quid iudicas fratrem tuum? aut tu quare ſpernis fratrem tuum? Omnes eniᷓ ſtabimus ante tribunal dei. Scriptum eſt enim, Viuo ego dicit dominus, quoniã

Iac. iiij. Eſa. xlv. Phili. ij.

Digitized by Google

mihi flectetur omne genu, & omnis lingua confitebitur deo. Itaq; vnuſquiſq; noſtrum pro ſe rationem reddet deo.

ij. Cor. ij. Ex lib. Enchiri.

Ideo Chriſtus mortuus eſt & reſurrexit vt & viuorum, & mortuorum dominetur. Nec tenebit regnum mortis eum, pro quo mortuus eſt ille liber in mortuis.

Ex libro de ciui tate dei. xx. Diuerſus modus regnandi. Colo. iij. C Phi. iij.

Regnant itaq; cum illo etiam nunc ſancti eius. aliter quidem quam tunc regnabunt, nec tamen cum illo regnant ziʒania, quamuis in eccleſia cum tritico creſcant. Regnant enim cum illo qui faciunt quod ait apoſtolus, Si reſurrexiſtis cum Chriſto, quæ ſurſum ſunt ſapite, vbi Chriſtus eſt in dextera dei ſedens quæ ſurſum ſunt quærite, non quæ ſuper terram. De qualibus item dicit q eorum conuerſatio ſit in cœlis. Poſtremo regnant cum illo, qui eo modo ſunt in regno eius vt ſint etiam ipſi regnum eius. Quomodo autem ſunt regnum Chriſti, qui vt alia taceam, quamuis ibi ſint donec colligantur in fine ſeculi de regno eius omnia ſcandala, tamen illic ſua quærunt non quæ Ieſu Chriſti? Et animæ inquit occiſorum propter teſtimonium Ieſu, & propter verbum dei. ſubauditur regnauerunt cum Ieſu, animæ ſcilicet martyrum nondum ſibi corporibus ſuis redditis. Neq; enim impiorum animæ mortuorum ſeparantur ab eccleſia, quæ nunc eſt etiam regnum Chriſti. Alioquin nec ad altare dei fieret eorum memoria in communicatione corporis Chriſti, nec aliquid prodeſſet ad eius baptiſmum in periculis currere, ne ſine illo finiatur hæc vita, nec ad reconciliationem ſi forte per pœnitentiam malamue conſcientiam quiſquam ab eodem corpore ſeparatus eſt. Cur enim fiunt iſta niſi quia fideles, etiam defuncti membra ſunt eius? Quamuis ergo cum ſuis corporibus nondum, iam tamen eorum animę regnant cum illo. Vnde & alibi legitur, Beati mortui qui in domino moriuntur. A modo iam dicit ſpiritus vt requieſcant a laboribus ſuis. Nam opera eorum ſequuntur illos. Regnat itaq; cum Chriſto nunc primum eccleſia in viuis & mortuis. Propterea enim ſicut dicit Apoſtolus, mortuus eſt Chriſtus vt & viuorum & mortuorum dominetur. Sed ideo tantummodo martyrum animas commemorauit, quia ipſi præcipue regnant mortui, qui vſq; ad mortem pro veritate certarunt. ſed a parte totum, etiam cæteros mortuos intelligimus pertinentes ad eccleſiam, qđ eſt regnū xpi.

Apo. xx. D Apo. xiiij. E Martyres præcipue cū Chriſto regnare dicũtur

13 Non ergo amplius inuicem iudicemus ſed hoc iudicate magis, ne ponatis offendiculum fratri, vel ſcandalum. Scio & confido in domino Ieſu, quia nihil commune per ipſum, niſi ei qui exiſtimat quid commune eſſe, illi commune eſt. Si enim propter

Digitized by Google

cibum frater tuus contriſtatur, iam non ſecundum charitatem ambulas. Noli cibo tuo illum perdere, pro quo Chriſtus mortuus eſt. Non ergo blaſphemetur bonum noſtrum.

DVo ſunt in quibus temerarium iudicium cauere debemus, cum incertum eſt quo animo quidque factum ſit, vel cum incertum eſt qualis futurus ſit, qui nunc vel bonus, vel malus apparet. Si ergo quiſpiam (verbi gratia) corqueſtus de ſtomacho ieiunare noluit, & tu id non credens edacitatis id vitio tribueris, temere iudicabis. Item ſi manifeſtam edacitatem ebrietatemq́ue cognoueris, & ita reprehenderis quaſi nunquam illa poſſit corrigi atq; mutari, nihilominus temere iudicabis. Non ergo reprehendamus ea quæ neſcimus quo animo fiant, neq; ita reprehendamus quæ manifeſta ſunt vt deſperemus ſanitatem, & vitabimus iudicium, de quo nunc dicitur, Nolite iudicare ne iudicemini de vobis. Maxime autem hi temere iudicant de incertis & facile reprehendunt, qui magis amant vituperare & damnare quàm emendare & corrigere. Quod vitium vel ſuperbia eſt, vel inuidentia.

Ex lib. ij. de ſer. dñi in monte

E

Iudiciũ temerarium vitãdũ ꝑ duo

Non eſt enim regnum dei eſca & potus, ſed iuſtitia, & pax, & gaudium, in ſpiritu ſancto. Qui enim in hoc ſeruit Chriſto placet deo, & probatus eſt hominibus. Itaq; quæ pacis ſunt ſectemur, & quæ ædificationis ſunt in inuicem cuſtodiamus. Noli propter eſcam deſtruere opus dei.

QVod autem ſubiungit, Et iuſtificata eſt ſapientia ab omnibus filijs ſuis, oſtendit filios ſapientiæ intelligere de vſu ciborum, nec in abſtinendo, nec in manducando eſſe iuſtitiam, ſed in æquanimitate tolerandi inopiam, & temperantia per abundantiam non ſe corrumpendi, atq; oportune ſumendi, vel non ſumendi ea quorum non vſus, ſed concupiſcentia refrenanda eſt. Non enim intereſt omnino quid alimentorum ſumas vt ſuccurras neceſſitati corporis, dũmodo congruas in generibus alimentorum his cum quibus tibi viuendum eſt, neq; quantum ſumas multum intereſt, cum videamus aliorum ſtomachũ citius ſatiari, & eos tamen illi ipſo quo paruo ſatiantur ardenter & intolerabiliter & omnino turpiter inhiare: alios autem plusculo quidem ſatiari, ſed tolerabilius inopiam perpeti, & vel ante ora poſitas epulas ſi in tempore aut opus ſit, aut neceſſe ſit cum tranquillitate aſpicere neque tangere. Magis ergo intereſt non quid vel quantum alimentorum pro congruentia hominum atq; perſonæ ſuæ, & pro ſuæ valetudinis neceſſitate quis capiat, ſed quanta facilitate ac ſerenitate animi careat, cum hic vel oportet, vel etiam neceſſe

F

Ex lib. quæſtionum euange. ij.

In manducatione vel abſtinentia iuſtitia non conſiſtit.

Phil.iiij.

eſt carere. vt illud in animo Chriſtiano compleatur quod Apo-
ſtolus dicit, Scio ⁊ minus habere, ſcio ⁊ abundare vbiq3. In omni
G
bus ⁊ in omni imbutus ſum. Et ſatiari, ⁊ eſurire, ⁊ abundare, ⁊ pe
I.Cor.viij.
nuriã pati. Omnia poſſũ in eo qui me confortat. Et illud, Neq3
ſi manducauerimus abundabimus, neq3 ſi non manducaueri-
mus, egebimus. Et illud, Non eſt enim regnum dei eſca ⁊ potus,
ſʒ iuſtitia ⁊ pax ⁊ gaudium. Et quia ſolent homines nimium gau
dere carnalibus epulis, addidit, In ſpiritu ſancto. Iuſtificatur ergo
ſapientia ab omnibus filijs ſuis, qui intelligunt vtendis terrenis
opportuna tempora eſſe debere, facilitatem vero carendi talibus
⁊ amorem fruendi æternis, nõ variari oportere per tempora, ſed
perpetuo retinere.

Tit.i.

Omnia quidem ſunt munda, ſed malum eſt homi
ni qui per offendiculum manducat. Bonum eſt non
I.Cor.viij.
manducare carnem, & non bibere vinũ, neq3 in quo
frater tuus offendit, aut ſcãdalizatur, aut infirmatur.
Tu fidem habes? penes temetipſum, habe, coram
deo. Beatus qui non iudicat ſemetipſum in eo quod
probat. Qui autem diſcernit, ſi manducauerit dam-
natus eſt, quia non ex fide.

H
Ex tracta. euang. ſecundũ Ioan.lxx.

AN non videmus Iſraelitas malo ſuo impetraſſe quod cul
pabili concupiſcentia petiuerunt? Concupierant enĩ car-
nibus veſci, quibus pluebatur manna de coelo. Faſtidie-
bant quippe quod habebant, ⁊ quod non habebant impudenter
petebant, quaſi non melius peterent non vt cibus qui deerat inde
centi deſiderio præſtaretur, ſed vt ille qui aderat ſanato faſtidio
ſumeretur. Quando enim nos delectant mala. ⁊ non delectant
bona, rogare potius debemus deum vt delectent bona, quam vt
concedantur mala. Non quia malum eſt carne veſci, cum de hac
Carnibus veſci non eſt malũ.
re loquens Apoſtolus dicat, Omnis creatura dei eſt bona, ⁊ nihil
I.Tim.iiij.
abijciendum quod cum gratiarum actione ſuſcipitur, ſed quia ſi-
cut ipſe item ait, malum eſt homini qui per offendiculum man-
ducat. Et ſi per hominis offenſionem, quanto magis dei? Cuius
in Iſraelitis non parua erat offenſio repudiare quod dabat ſapien
tia, ⁊ petere id quod inhiabat concupiſcentia, quamuis illi nec pe
terent, ſed quia deerat murmurarent. Sed vt ſciremus non dei
creaturam eſſe culpabilem, ſed inobedientiam contumacem ⁊
Gene.xxvi.
inordinatam cupiditatem, non propter porcum, ſed propter po-
mum mortem homo primus inuenit. Et Eſau primatus ſuos nõ
propter gallinam, ſed propter lenticulam perdidit.

Ex lib. confeſſionum.x.
¶ Audiui aliam vocem tuam. Poſt concupiſcentias tuas nõ eas,
⁊ a voluntate tua vetare. Audiui ⁊ illam ex munere tuo quam
Eccl.xviij.
multum amaui. Neq3 ſi manducauerimus abundabimus, neq3 ſi

non

non manducauerimus deerit nobis. Hoc dicere. Nec illa res co- A
pioſum me faciet, nec illa ærumnoſum. Audiui ⁊ alteram, Ego
enim didici in quibus ſum ſufficiens eſſe. Et abundare noui ⁊ pe-
nuriam pati noui. Omnia poſſum in eo qui me confortat. Ecce
miles caſtrorum cœleſtium non puluis quod ſumus. Sed memẽ- Iob. vij.
to domine quia puluis ſumus, ⁊ de puluere feciſti hominem, ⁊
perierat, ⁊ inuentus eſt. Nec ille in ſe potuit, quia idem puluis fuit,
quem talia dicentem affectu tuæ inſpirationis adamaui. Omnia Phi. iiij.
eñ poſſum (inquit) in eo qui me confortat. Conforta me vt poſ-
ſim. Da quod iubes, ⁊ iube quod vis. Iſte ſe accepiſſe confitetur,
⁊ quod gloriatur in domino gloriatur. Alium audiui rogantem
vt accipiat. Aufer a me cócupiſcentias ventris. Vnde apparet ſan- Eccl. xxiij.
cte deus meus te dare cum fit quod imperas fieri. Docuiſti me pa-
ter bone omnia munda mundis, ſed malum eſſe homini qui per
offendiculum manducat, ⁊ omnem creaturam tuam bonam
eſſe, nihilq́; abijciendum quod cum gratiarum actione percipi-
tur, ⁊ quia eſca nos non commendat deo, ⁊ vt nemo nos iudi-
cet in cibo aut in potu, ⁊ vt qui manducat non manducantem nõ
ſpernat: ⁊ qui non manducat, manducantem non iudicet. Didici B
hoc. Gratias tibi, laudes tibi. Eripe me ab omni tentatione. Non
ego immundiciam obſonij timeo, ſed immunditiã cupiditatis.
Scio Noe omne carnis genus quod cibo eſſet vſui, manducare p-
miſſum. Heliam cibo carnis refectum, Ioannem mirabili abſti-
nentia præditum animalibus hoc eſt locuſtis in eſcam cedenti-
bus non fuiſſe pollutum. Et ſcio Eſau lenticulæ concupiſcentia
deceptum, ⁊ Dauid propter aquæ deſiderium a ſeipſo reprehen-
ſum, ⁊ regem noſtrum non de carne ſed de pane tentatũ. Ideoq́;
populus in eremo non quia carnes deſiderauit, ſed quia eſcæ deſi-
derio aduerſus dominum murmurauit, meruit improbari. Itaq́;
freni gutturis tẽperata relaxatione ⁊ conſtrictione tenendi ſunt.
Et quis eſt domine qui non rapiatur aliquantulum extra metas
neceſſitatis? Quiſquis eſt magnus eſt, magnificet nomen tuum.
Ego autem non ſum, quia peccator homo ſum. Sed ego magni-
fico nomen tuum, ⁊ interpellat te pro peccatis meis qui vicit ſe-
culum, numerans me inter infirma membra corporis ſui: quia Pſ. cxxxviij.
⁊ imperfectum eius viderunt oculi tui, ⁊ in libro tuo omnes
ſcribentur.

Omne autem quod non eſt ex fide peccatum eſt.

Ex lib. ſententiarũ Proſpe.

¶ Omnis infidelium vita peccatum eſt, ⁊ nihil bonum ſine ſummo bono. Vbi enim deeſt agnitio æternæ ⁊ incommutabilis veritatis, falſa virtus eſt etiam in optimis moribus.

In infidelibus tantum vmbra eſt virtutis.

Digitized by Google

CAPVT. XV.

C

Gala. vi. DEbemus autem nos firmiores, imbecillitates infirmorum ſuſtinere, & non nobis placere. Vnuſquiſq; veſtrum proximo ſuo placeat in bonum, ad ædificationem. Etenim Chriſtus non ſibi placuit, ſed ſicut ſcriptum eſt, Improperia impro-
Pſal. lxviij. perantium tibi, ceciderunt ſuper me.

OPprobria exprobrantium tibi ceciderunt ſuper me. Hoc teſtimonio vſus eſt & Paulus apoſtolus. & ait, Quæcunq;
Ex tracta. autem ſcripta ſunt, vt nos doceremur ſcripta ſunt, vt per
ps. lxvij. patientiã & ꝯſolationẽ ſcripturarũ ſpẽ habeamus. Dixit ergo Chriſti hãc fuiſſe vocẽ, Opprobria exprobrantiũ tibi ceciderũt ſuper me. Quare tibi? Nunqd patri exprobrata ſunt & nõ ipſi Chriſto? Quia op
Ioan. xv. probria exprobrantium tibi ceciderunt ſuper me? Quia qui me odit, odit & patrem, quia nemo exprobrauit Chriſto niſi deo exprobrans. Opprobria exprobrantium tibi ceciderunt ſuper me, quia me inuenerunt.

Quæcunq; enim ſcripta ſunt, ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt, vt per patientiam & conſolationẽ ſcripturarum, ſpem habeamus. Deus autem patientiæ, & ſolatii, det vobis id ipſum ſapere in alterutrũ, ſecundum Ieſum Chriſtum, vt vnanimes vno ore honorificetis deum, & patrem domini noſtri Ieſu Chriſti. Propter quod ſuſcipite inuicem, ſicut & Chriſtus ſuſcepit vos in honorem dei.

D

Ex libr. contra Fauſtum Manichæum. Cur libri ꝓphetici legendi.

NOs ergo & ad cõmemorationẽ fidei nr̃ę, & ad cõſolationẽ ſpei nr̃ę, & ad exhortationẽ charitatis nr̃ę, libros ꝓpheticos & apl̃icos legimus alterutris vocibus ſibimet ꝯcinẽtes, & ex ꝯcinẽtia taꝗ̃; coeleſti tuba a torpore mortalis vitę nos excitãtes, & taꝗ̃; ad palmas ſupnę vocatiõis extẽdẽtes. De libris. n. ꝓpheticis qdã ꝯmẽoraſſet apl̃s, ſicut ſcriptũ ẽ, Opprobria exprobrãtiũ tibi ceciderũt ſup me, ꝯtinuo ſubiũgit vtilitatẽ diuinę lectiõis. Quęcũq; .n. añ ſcripta ſunt (inqt) vt nos doceremur ſcripta ſunt, vt p patiẽtiã & conſolationẽ ſcripturarũ, ſpẽ habeamus ad deum.

ij. Reg. xiij. Dico enim Chriſtum Ieſum miniſtrum fuiſſe circuncifionis propter veritatem dei ad confirmandas
A promiſſiões patrum: gentes autem ſuper miſericor-

dia glorificare deum, ſicut ſcriptum eſt, Propterea confitebor tibi in gentibus domine, & nomini tuo cantabo. Et iterum dicit, Lætamini gentes cum ple- Pſal.xvij.
be eius. Et iterum, Laudate omnes gentes dominũ, & magnificate eum omnes populi. Et rurſus Eſaias Eſa.xi.
ait, Erit radix Ieſſe, & qui exurget regere gentes, in eum gentes ſperabunt. Deus autem ſpei repleat vos omni gaudio, & pace, in credendo, vt abundetis in ſpe & virtute ſpiritus ſancti. Certus ſum autem fratres mei & ego ipſe de vobis, quoniam & ipſi pleni eſtis dilectione, repleti omni ſcientia, ita vt poſſitis alterutrum monere. Audacius autem ſcripſi vobis fratres ex parte, tanquam in memoriam vos reducens, propter gratiam quæ eſt data mihi a deo, vt ſim miniſter Chriſti Ieſu in gentibus ſanctificans euãgelium dei, vt fiat oblatio gentium accepta & ſanctificata in ſpiritu ſancto. Habeo igitur gloriã in Chriſto Ieſu ad deum. Non enim audeo aliquid loqui eorum quæ per me non efficit Chriſtus, inobedientiã gentium verbo, & factis, & in virtute ſignorum, & prodigiorum in virtute ſpiritus ſancti, ita vt ab Hieruſalem per circuitum vſq; ad Illyricum repleuerim euangelium Chriſti. Sic autem prædicaui euangelium hoc non vbi nominatus eſt Chriſtus, ne ſuper alienum fundamentum ædificarem, ſed ſicut ſcriptũ eſt, Quoniam quibus non eſt annunciatum de eo vi- Eſa.lij.
debunt, & qui non audierunt de eo intelligent. Propter quod impediebar plurimum venire ad vos, & prohibitus ſum vſq; adhuc. Nunc vero vlterius locũ non habens in his regionibus, cupiditatem autem habens veniendi ad vos ex multis iam præcedentibus annis, cum in Hiſpaniam proficiſci cœpero, ſpero q; præteriens videam vos, & a vobis deducar illuc, ſi vobis primum ex parte fruitus fuero.

SEcundum ſpeciem corporis quã Iudæi viderunt & contem- Ex tracta.
pſerunt, non apud nos fuit Chriſtus: quia & hoc de illo dictũ euang. ſec'd di
erat, ſicut dicit Apoſtolus, Dico enim Chriſtum miniſtrũ fuiſſe Ioan.xxviij.

circumciſionis propter veritatem dei ad confirmandas promiſſiones patrum. Ad illos debuit venire quorum patribus eſt promiſſus. Ideo & ipſe ſic ait, Non ſum miſſus niſi ad oues quæ perierant domus Iſrael. Sed quid ait Apoſtolus in ſequenti? Gentes autem ſuper miſericordia glorificare deum. Quid & ipſe dominus? Habeo alias oues quæ nõ ſunt ex hoc ouili. Qui dixerat, Non ſum miſſus niſi ad oues quæ perierunt domus Iſrael, quomodo habet alias oues ad quas non eſt miſſus, niſi quia ſignificauit pſentiam corporalem nõ ſe miſſuꝫ exhibere niſi ſolis Iudeis qui viderunt & occiderunt? Et tamen inde multi & ante, & poſtea crediderunt, vt eſſet ſemen vnde alia meſſis conſurgeret. Nunc vero cum fama euangelij & bono eius odore excitati credunt fideles eius per omnes gentes, erit expectatio gentiuꝫ quando veniat qui iam venit, quando ab omnibus videatur qui tunc a quibuſdam eſt viſus, a quibuſdam non eſt viſus, quando veniat iudicaturus, qui venit iudicandus, quando veniat diſcreturus, qui venit vt non diſcerneretur. Non enim ab impijs Chriſtus eſt diſcretus, ſed cum impijs iudicatus. De illo em̃ dictum eſt, Et inter iniquos deputatus eſt. Latro tranſit, Chriſtus dãnatus eſt. Accepit indulgentiã criminoſus, dãnatus eſt q dominiũ crimina cõfitẽtiũ relaxauit.

¶ Propterea cõfitebor tibi in gentibus domine. propterea tibi ꝑ me confitebuntur gentes domine. Et nomini tuo pſallã, & latius innoteſces bonis operibus meis. ¶ Quod ait, confitebor tibi, in eis vtiqꝫ qui confitebuntur in quibus & loquitur. Cõfeſſio autẽ non tantum peccatorum eſt, ſed & laus dei, ſicut ipſe in euãgelio, Confitebor tibi, inquit, domine pater cœli & terræ.

¶ Quod autem ait, Cantabo, hoc eſt illud canticum nouum de quo in alio pſalmo dicitur, Cantate domino canticum nouum, cantate domino omnis terra. Ipſe quippe cantat in nobis cuius gratia cantamus. ſicut dicit apoſtolus, An vultis experimentum eius accipere qui in me loquitur Chriſtus? Neqꝫ enim omnis qui labijs perſonat cantat canticum nouum ſed qui eo modo cantat vt Apoſtolus admonet dicens, Cantantes & pſallentes in cordibus veſtris domino. Intus enim eſt hoc gaudium, vbi vox laudis & canitur & auditur, qua voce laudatur qui gratis amandus eſt toto corde, tota anima, tota mente: amatoremqꝫ ſuum accendat in ſe gratia ſancti ſpiritus ſui. ¶ Vt inhabitet gloria in terra noſtra, id eſt in ea terra in qua natus, quia inde cœpit prædicare Chriſtus, inde apoſtoli, & illuc miſſi prius, inde prophetæ, ibi patriarchæ. Ipſe etiam venit de ſemine Abrahæ. Ibi manifeſtatus, ibi mirabilia fecit. Poſtremo tantũ honorem illi genti detulit, vt eũ eum interpellaret quædam mulieracula Chananæa ſalutem quærens filiæ ſuæ, dixerit ei, Nõ ſum miſſus niſi ad oues q perierũt domus Iſrael. Hoc ergo videns ꝓpheta ait, Veruntã ꝓpe timentes eũ ſalutare ipſius, vt inhabitet gloria in terra noſtra. Miſericordia & veri-

Math. xv.

Quomodo Chriſtus dicit ſe non miſſum ad gentes.

Luce. xxij.

H

Ex tracta. pſ. xvi.

Ex lib. de gratia noui teſtamenti

Luce. x.

pſ. xcv.

ij. Cor. xiij.

Epheſ. v.

Ex tracta. pſ. lxxxiij.

A

Math. xv.

tas occurrerunt ſibi. Veritas in terra noſtra ex perſona Iudæorum,
miſericordia in terra gentium. Veritas enim vbi? Vbi erant elo
quia dei. Miſericordia vbi? In illis qui dimiſerunt dominũ ſuum.
& conuerterunt ſe ad dæmonia. Nunquid & ipſos diſperſit? Quomo
do ſi diceret voce ad iſtos, longe fugio eos qui multum a me re
ceſſerunt, Voca, inueniant me quærentem ſe, quia ipſi nolebant Ex tract.
quærere me. Ergo miſericordia & veritas occurrerunt ſibi. ſu. lxxviij.
¶ Quoniam populo Iſrael ſecundum carnẽ venienti de ſemine
Abrahæ promiſſa erant multa prophetice, & ita ille populus pro
pagatus eſt in quo implerentur promiſſa dei, non autẽ deus clau
ſit fontem bonitatis ſuæ etiam in alienigenas gentes, quas ſub
angelis conſtituerat, portionem ſibi faciens populum Iſrael, in
hæc duo & Apoſtolus diſtincte diſtribuit miſericordiam domini B
& veritatem. Ait enim Chriſtum miniſtrum fuiſſe circuncisionis
propter veritatem dei ad cõfirmandas promiſſiones patrum. Ecce
quia non fefellit deus, ecce quia non repulit plebem ſuam quam
præſciit. Etenim cum de caſu Iudæorum ageretur, ne quis putaret
ſic illos improbatos vt nihil frumenti ex illa ventilatione in hor
reum mitteretur, ait Apoſtolus, Non repulit deus plebem ſuam
quam præſciuit. Nam & ego Iſraelita ſum. Si totum illæ ſpinæ fue
runt, vnde hoc granum vobis loquor? Ergo impleta eſt veritas dei
in his qui ex Iſraelitis crediderunt, & venit vnus paries ex circun
ciſione applicans ſe ad lapidem angularem. Sed ille lapis angu
lum non faceret niſi alium parietem ex gentibus ſuſciperet. Ille
itaque paries tanquam proprie pertinet ad veritatem, iſte autem
alius ad miſericordiam. Dico enim (inquit) Chriſtum miniſtrum
fuiſſe circunciſionis propter veritatem dei, ad confirmandas pro
miſſiones patrum. Gẽtes autẽ ſuper miſericordia glorificare deũ.
¶ Rex ergo Iudæorum Chriſtus, ſub cuius leue iugum etiã gen- Ex ſermone de
tes meruerunt ſalutem. Quia eis miſericordia maiori conceſſum paſſione dñi.
eſt, hoc apertius ipſe oſtendit apoſtolus, vbi ait, Dico enim mini- Chriſtus Iudæo
ſtrum fuiſſe circunciſionis ad confirmandas promiſſiones patrũ. rum rex.
Gẽtes autẽ ſuper miſericordia glorificare deũ. Neque enim debitũ
erat panẽ filiorũ tollere & mittere canibus, niſi canes humiliati
ad colligẽdas micas quas de menſa non dñorũ cadere cernerent,
per ipſam humilitatẽ exaltati atque homines facti ad ipſam menſam Ex eodem
mererentur accedere. ¶ Dominus qui dixit, Non ſum miſſus niſi C
ad oues quæ perierunt domus Iſrael, oſtendens illis redditam præ
ſentiæ ipſius promiſſionem, ait tamẽ alio loco. Habeo alias oues
quæ nõ ſunt ex hoc ouili &c. Hinc apls ait, Dico ergo Chriſtum mini
ſtrum fuiſſe circũciſionis propter veritatẽ dei, ad cõfirmãdas promiſ
ſiones patrũ. Ecce qd eſt, Nõ ſum miſſus niſi ad oues quæ perierũt do
mus Iſrael. Deinde ſubiungit apls dicẽs. Gẽtes autẽ ſuper miſeri
cordia glorificare deum. Ecce quid eſt, Hẽo alias oues quæ non ſunt
de hoc ouili, oportet me & ipſas adducere vt ſit vnus grex & vnus

Digitized by Google

paſtor. Quod vtrunq; breuiter dictum eſt in eo quod de prophetia apoſtolus idem cõmemorat, Lętamini gentes cũ plebe eius.

Nunc igitur proficiſcar in Hieruſalem miniſtrare ſanctis. Probauerunt enim Macedonia, & Achaia collationem aliquam facere in pauperes ſanctorum qui ſunt in Hieruſalem. Placuit enim eis, & debitores ſunt eorum. Nam ſi ſpiritualium eorum participes facti ſunt gentiles, debent & in carnalibus miniſtrare eis. Hoc igitur cum conſummauero & aſſignauero eis fructum hunc, per vos proficiſcar in Hiſpaniam. Scio autem quoniam veniens ad vos in abundancia benedictionis Chriſti veniam. Obſecro ergo vos fratres ꝑ dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, & per charitatem ſancti ſpiritus vt adiuuetis me ĩ orationibus ad deũ, vt liberet vos ab infidelibus qui ſunt in Iudæa, & obſequii mei oblatio accepta fiat in Hieruſalem ſanctis, vt veniam ad vos in gaudio, per voluntatem dei vt refrigerer vobiſcum. Deus autem pacis ſit cum omnibus vobis Amen.

In expoſitione epl'ę ad Gala.

COmmunis cura erat omnibus apoſtolis de pauperibus ſanctorum qui erant in Judæa, qui rerum ſuarum venditarũ pretia ad pedes apoſtolorum poſuerant. Si ergo ad gentes miſſi ſunt Paulus ⁊ Barnabas, vt eccleſiæ gentium quę hoc non fecerant miniſtrarent in oratione ipſorum eis qui hoc fecerant. Et idcirco ait, Nunc autem pergam Hieruſalem miniſtrare ſanctis, placuit. n. Macedoniæ, ⁊ Achaię cõtionẽ aliquã facere in pauperes ſanctorũ q ſunt in Hierl'z. Placuit. n. illis ⁊ debitores eorum ſunt. si. n. ſpiritalibus eorũ cõicauerũt gẽtes, debẽt ⁊ in carnalibꝰ miniſtrare eis.

Ex libr. de ope monachorũ. Eſaiæ. ij.

℃ Qui qa ꝓpe inuenti ſunt, ⁊ vtiles fuerũt gentibus q̃ ab idolorũ cultu ex longinquo vocabantur, ſm illud qđ dictũ, Ex Sion prodiet lex, ⁊ verbum domini ex Hieruſalẽ: debitores eorũ dixit Apl's ex gẽtibus Chriſtianos. Debitores (inquit) eorum ſunt, ⁊ addidit quare. si. n. ſpiritalibus eorũ cõmunicauerunt gentes, debẽt ⁊ in carnalibus miniſtrare eis.

Ex libro de catechizandis rudibus.

℃ Cũ viderẽt Iudæi tãta ſigna fieri in eius nomine, quẽ partim ꝑ inuidiã, partim per errorẽ crucifixerant, alij incitati ſunt ad ꝑſequẽdos prędicatores eius apl'os. Alij vero idipſum amplius admirãtes, qđ in eius nomine quẽ veluti a ſe oppreſſũ ⁊ victũ riſerant, tãta miracula fierent, poenitẽdo cõuerſi crediderũt in eũ milia Judęorũ. Nõ erãt iã illi tẽporalia bñficia terrenũq; regnũ deſiderãtes a deo, nec ꝓmiſſũ rege

Feruor eccl'iæ primitiuæ.

Chriſtum carnaliter expectantes, ſed immortaliter intelligentes, & diligentes eum qui pro ipſis, ab ipſis tanta mortaliter pertulit, & eis vſq; ad ſui ſanguinis effuſionem peccata donauit, & immortalitatem a ſe ſperandam & deſiderandam exemplo ſuæ reſurrectionis oſtendit. Itaq; iam veteris hominis terrena deſideria mortificantes, & ſpiritalis vitæ nouitate flagrantes, ſicut præceperat in euangelio dñs, vendebant omnia quę habebant, & pretia rerum ſuarum ante pedes apoſtolorum ponebant, vt ipſi diſtribuerent vnicuiq; ſicut cuiq; opus erat, viuentesq; in Chriſtiana dilectione concorditer non dicebant aliquid eſſe ſuum, ſed erãt illis omnia communia, & anima & cor vnum in deum. Deinde etiam ipſi a iudęis carnalibus ciuibus carnis ſuę perſecutionem paſſi atq; perpeſſi ſunt, vt latius Chriſtus eorum diſperſione prędicaretur, & imitarentur etiam ipſi patientiam domini ſui, quia qui propter eos manſuetus paſſus fuerat, manſuetos pro ſe pati iubebat. Ex ipſis ſanctorum perſecutoribus fuerat etiam apoſtolus Paulus & in Chriſtianos maxime ſæuiebat, ſed poſtea credẽs & apoſtolus factus miſſus eſt ad gentes vt gentibus euangelium prædicaret grauiora perpeſſus pro nomine Chriſti, quam fecerat contra nomen Chriſti. Eccleſias autem conſtituens per omnes gentes qua euangelium ſeminabat, impenſe præcipiebat, vt quoniam ipſi ex idolorum cultu venientes & ad vnum deum colendum rudes, non facile poterant, rebus ſuis venditis & diſtributis ſeruire deo, oblatiões facerent in pauperes ſcõrum q erãt in eccleſiis Iudęę q̃ Chriſto crediderãt. Itaq; illos tanquam milites, illos autẽ tãquã ſtipendiarios prouinciales, apoſtolica doctrina cõſtituit, inſerens eis Chriſtum velut lapidẽ angularem ſicut per prophetam p̄nũciatus erat: in quo ambo quaſi parietes de diuerſo veniẽtes, de Iudæis videlicet atq; gẽtibus, germana charitate copularẽtur.

Actuum. iiij.

CAPVT XVI.

COmmendo autem vobis Phœben ſororem noſtram, quæ eſt in miniſterio eccleſiæ quæ eſt Cenchris, vt eam ſuſcipiatis in domino digne ſanctis, & aſſiſtatis ei in quocunq; negocio veſtri indiguerit. Et enim ipſa quoq; aſtitit multis & mihi ipſi: Salutate Priſcam, & Aquilã, adiutores meos in Chriſto Ieſu, qui pro anima mea ſuas ceruices ſuppoſuerunt, quibus non ſolus ego gratias ago, ſed & cunctæ eccleſiæ gentium, & domeſticam eccleſiam eorum. Salutate Epænetum dilectum mihi,

qui eſt primitiuus Achaiæ in Chriſto Ieſu. Salutate
Mariam, quæ multum laborauit in vobis. Salutate
Andronicum, & Iuliam, cognatos & concaptiuos
meos, qui ſunt nobiles in apoſtolis, qui & ante me
fuerunt in Chriſto. Salutate Ampliatū dilectiſſimū
mihi in domino, Salutate Vrbanum adiutorem no-
ſtrum in Chriſto Ieſu, & Stachin dilectum meum. Sa
lutate Apellen probum in Chriſto. Salutate eos q̄
ſunt ex Ariſtoboli domo. Salutate Herodionem co
gnatum meum. Salutate eos qui ſunt ex Narciſci do
mo, qui ſunt in domino. Salutate Triphænam, & Tri
phoſam quæ laborant in domino. Salutate Perſi-
dam chariſſimam, quæ multum laborauit in domi-
no. Salutate Rufum electum domino & matrem
eius & meam. Salutate Aſynchritum, Phlegontem,
Hermam, Patrobam, Mercurium, & qui cū eis ſunt
fratres. Salutate Philologum & Iuliam. Nereum &
ſororem eius, & Olympiadem, & omnes qui cum
eis ſunt, ſanctos Salutate inuicem in oſculo ſancto.
Salutant vos omnes eccleſiæ Chriſti. Rogo autem
vos fratres vt obſeruetis eos qui diſſenſiones & of-
fendicula præter doctrinam quam vos didiciſtis fa-
Philip.3. ciunt, & declinate ab illis. Huiuſmodi enim Chriſto
A domino noſtro non ſeruiunt, ſed ſuo ventri, & per
dulces ſermones, & benedictiones ſeducunt corda
innocentium. Veſtra enim obedientia in omni lo-
co diuulgata eſt. Gaudeo igitur in vobis, ſed volo
vos ſapientes eſſe in bono, & ſimplices in malo.

Ex tracta. ps.lxiiij. Babylonica captiuitas.i.

Captiuatus eſt populus Iſrael ex ciuitate Hieruſalem & du-
ctus in ſeruitutem Babyloniæ. Expectabat autem ille po-
pulus donec implerentur tempora ſeptuaginta annorum
ſecundum prophetiam Hieremiæ. Factum eſt autem completis
ſeptuaginta annis, reſtitutum eſt templum quod deiectum erat,
& regreſſa eſt de captiuitate magna pars illius populi. Sed quoniā
I.Cor.10. dicit Apoſtolus, Hæc in figura contingebant illis, ſcripta ſunt aūt
propter nos in quos finis ſeculorum obuenit, debemus & nos noſ-
ſe prius captiuitatem noſtram, deinde liberationem noſtram: de-
bemus noſſe Babyloniam in qua captiui ſumus, & Hieruſalē ad

cuius reditum ſuſpiramus. Ciuitas ergo illa quædam terrena, eiuſdam ciuitatis æternæ in cœlis ymaginem gerebat. At vbi cœpit illa quæ ſignificabatur euidentius prædicari, vmbra qua ſignificabatur euidentius deiecta eſt. Propterea modo ibi templum non eſt fabricatum fuerat in imaginem futuri corporis domini. Tenemus lucem, vmbra tranſijt. Tamen adhuc in quadam captiuitate ſumus. Quandiu ſumus (inquit) in corpore peregrinamur a domino. Et videte nomina iſtarum duarum ciuitatum, Babylon & Hieruſalem. Babylon confuſio interpretatur, Hieruſalem viſio pacis. Duas iſtas ciuitates faciunt duo amores. Hieruſalem facit amor dei, Babyloniam amor ſæculi. Interroget ergo ſe vnuſquiſque quid amet, & inueniet vnde ſit ciuis. Et ſi ſe inuenerit ciuem Babyloniæ, extirpet cupiditatem, & plantet charitatem. Si autem ſe inuenerit ciuem Hieruſalem toleret captiuitatem, ſperet libertatem. Incipit exire qui incipit amare. Exeunt enim multi latenter, & exeuntium pedes ſunt cordis affectus. Exeunt autem de Babylonia, de confuſione. Quomodo exitur de Babylone, id eſt de confuſione? Qui primo confuſi erant ſimilibus cupiditatibus, incipiunt charitate diſtingui. Iam diſtincti non ſunt confuſi. Etſi adhuc corpore permixti ſunt, deſiderio tamen ſancto diſcernuntur. Et propter commixtionem corporalem nondum exierunt, propter affectum cordis cœperunt exire.

B
2.Cor.v.
Babylon & Hieruſalem interpretatio

¶ Omnis eruditus in ſancta eccleſia noſſe debet vnde ciues ſimus, & vnde peregrinemur, & peregrinationis noſtræ cauſam eſſe peccatum, reuerſionis autem munus remiſſionem peccatorum, & iuſtificationem gratiæ dei. Duas ciuitates permixtas ſibi interim corpore, & corde ſeparatas, currere per iſta volumina ſeculorum vſque in finem. Vna, cui finis eſt pax æterna, & vocatur Hieruſalem: altera cui gaudium eſt pax temporalis, & vocatur Babylonia. Hieruſalem interpretari viſionem pacis, Babyloniam confuſionem. Hieruſalem in Babylonia captiua tenetur non tota, ciues enim eius angeli ſunt, ſed quod attinet ad homines prędeſtinatos in gloriam dei, futuros per adoptionem cohæredes Chriſti, quos de ipſa captiuitate redemit ſanguine ſuo. Particulam ergo iſtam ciuitatis Hieruſalem captiuam teneri in Babylonia pro peccato, incipere autem inde exire prius corde per confeſſionem iniquitatis, & charitatem iuſtitiæ, deinde poſtea in fine ſeculi etiam corpore ſeparādā.

In Pſalm. Pſ. cxxxvi.
C
Peregrinationis noſtræ cauſa.
Ciuitates duæ.

Deus autem pacis conterat Satanam ſub pedibus veſtris velociter. Gratia domini noſtri Ieſu Chriſti vobiſcum. Salutat vos Timotheus adiutor meus, & Lucius, & Iaſon, & Soſipater, cognati mei. Saluto vos ego Tertius qui ſcripſi epiſtolam in domino. Salutat vos Caius hoſpes meus, & vniuerſæ eccleſiæ. Salu-

Digitized by Google

tat vos. Eraſtus arcarius ciuitatis, & Quartus frater. Gratia domini noſtri Ieſu Chriſti cum omnibus vobis amen. Ei autem qui potens eſt vos cõfirmare iuxta euangelium meum & prædicationẽ Ieſu Chriſti.

Ex tra.1a. ſe,cij. Gene.iij.

DIctum eſt mulieri, vel potius ſerpenti, cum puniret deus peccatum primi hominis. Ipſa tuum obſeruabit caput, tu autem obſeruabis eius calcaneum. In magno myſterio eſt dictum, in figura dictum eccleſiæ futuræ factæ de latere viri ſui & hoc dormientis. Erat autem Adam forma hominis futuri. Hoc Apoſtolus dicit, Qui eſt forma futuri. Præfiguratum eſt quod futurum erat, facta eſt eccleſia de latere domini dormientis in cruce. Nam de latere crucifixi percuſſo, ſacramenta eccleſiæ profluxerunt. Qui ergo dictum eſt eccleſiæ? iam modo audite, intelligite, cauete. Ipſa tuum obſeruabit caput, & tu eius calcaneum. O eccleſia, caput ſerpentis obſerua. Quid eſt caput ſerpentis? Prima peccati ſuggeſtio. Venit tibi in mentem neſcio quid illicitum, noli ibi tenere mentem tuam, noli conſentire, hoc quod venit in mentem caput ſerpentis eſt. Caput calca, & euades cæteros motus eius, Quid eſt caput eius calca? Ipſam ſuggeſtionem contemne. Sed lucrum ſuggeſſit. Magnum ibi lucrum eſt, ſi hanc fraudem feceris, diues eris. Caput ſerpentis eſt, calca. Quid eſt calca? Contemne quod ſuggeſſit. Sed magnum aurum ſuggeſſit. Et quid prodeſt homini ſi totum mundum lucretur, animæ autem ſuæ detrimentum patiatur? Pereat mundi lucrum ne fiat animæ damnum. Hæc dicens obſeruaſtis caput ſerpentis, & calcaſti. Ille autem diabolus calcaneum tuũ obſeruat. Quid eſt, obſeruat calcaneum tuum? Quando labens a via dei, tu obſeruas primam ſuggeſtionem, ille obſeruat lapſum tuum. Si enim lapſus fueris cadis. Si cecideris, poſſidebit. Vt autem non cadas, noli exire de via. Anguſtam tibi ſemitam ſtrauit deus, quicquid eſt extra illam lubricum eſt. Propterea lumen eſt Chriſtus, & via eſt Chriſtus. Erat lumen verum quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Et ego ſum via & veritas & vita. Si ergo ipſe eſt lumen, ipſe eſt via, ſi ab illo receſſeris, nec in lumine eris, nec in via. Et quid te ſequitur? Quod didicit impijs qđ ī pſalmus, Fiat via illorũ tenebrę & lubricũ. Hic ergo draco antiquus hoſtis noſter ita ferudus, inſidijs aſtutus, in mari magno eſt. Draco hic quẽ finxiſti ad illudendũ ei. Iam tu illude draconi. Ad hoc enĩ hic factus eſt draco: iſte cadẽs peccato ſuo de ſublimi habitatiõe cœlorũ ex angelo factus eſt diabolus.

Rom.v.

Eccleſiæ ſacramenta vnde proceſſerunt.

Caput ſerpentis quid eſt.

B

Calcatio capitis ſerpentis.

Luc.ix.

Calcaneus quid ſignat.

Chriſtus lumen eſt.

Ioan.i.

Ioan.xiiij.

Pſal.xxxiiij.

Ps.ciij.

III.

Secundum reuelationem myſterij temporibus æternis taciti, quod nunc patefactum eſt p ſcriptu

ras prophetarum, ſecundum præceptũ æterni dei, ad obediendum fidei in cunctis gentibus, cogniti ſoli ſapienti deo per Ieſum Chriſtum, cui honor & gloria in ſecula ſeculorum. Amen. Roma.16.

Aeternus autem ignis non ſicut deus æternus. Quod ſine fine ſit, non eſt tamen ſine initio. Deus autem etiam ſine initio eſt. Deinde quia licet perpetuus peccatorum ſuppliciis adhibeatur, mutabilis tamen natura eſt. Illa eſt autem vera æternitas, quæ vera immortalitas, hoc eſt illa ſumma incommutabilitas quam ſolus deus habet, qui mutari omnino non poteſt. Aliud eſt enim non mutari cum poſſit mutari: aliud autem prorſus non poſſe mutari. Sicut ergo dicitur homo bonus, non tamen ſicut Deus, de quo dictũ eſt, Nemo bonus niſi vnus deus: & ſicut dictum anima immortalis, non tamen ſicut deus, de quo dictum eſt, Solus habet immortalitatem: & ſicut dicitur homo ſapiens, non tamen ſicut deus, de quo dictum eſt, Soli ſapienti deo: ſic dicitur ignis æternus, nõ tamen ſicut deus, cuius ſolius immortalitas ipſa eſt vera æternitas. ¶ In illo etiam teſtimonio vbi ait Apoſtolus, Soli ſapienti deo, non diſſimilis eſt error veſter. Sed quod vobis reſpondimus de potentia, hoc etiam de ſapientia reſpondemus. Si enim dixiſſet Apoſtolus, ſoli ſapienti patri, nec ſic inde filium ſepararet. Non enim q̃a in apocalypſi de filio legitur, Habens nomẽ ſcriptum qđ nemo ſcit niſi ipſe, ideo pater neſcit hoc nomen, a quo eſt inſeparabilis filius. Sicut ergo ſcit & pater quod nemo ſcire dictus eſt niſi filius, quia inſeparabiles ſunt, ſic etiam ſi dictum eſſet ſoli ſapienti patri, ſimul intelligi deberet & filius, quia inſeparabiles ſunt. Cum vero non ſit dictum ſoli ſapienti patri, ſed ſoli ſapienti deo & deus vnus ſit ipſa trinitas, multo eſt facilior nobis ſolutio huius quæſtionis, vt ſic intelligamus ſolum deum ſapientem, ſicut intelleximus ſolum potentem, id eſt patrem & filium & ſpiritum ſanctum, qui eſt vnus & ſolus deus, cui ſoli ſeruire iuſſi ſumus, ne male intelligentes vel potius non intelligentes contra hoc præceptum facere videamur, quia & domino noſtro Ieſu Chriſto ea quæ deo debetur ſeruitute ſeruimus. Non enim dictum eſt dominũ deũ patrem adorabis & illi plus ſerues, vt ſeruire permitteremur & filio: plus tamen patri tanq̃ maiori, minus autem filio tanq̃ minori deo, ſed dictum eſt, Dominũ deũ tuũ adorabis, & illi ſoli ſerues. Soli ſcilicet omnipotẽti, ſoli ſapienti deo, vt vos repellere mini qui nolẽtes accipere vnũ ſolum deũ patrẽ, & filium & ſpiritum ſanctum, & dicẽtes vnũ dñm deum cui ſoli ſeruiendum eſt, nõ eſſe niſi deũ patrẽ, & tamẽ etiam & filium deũ, & dñm cõfitẽtes, apertiſſime duos deos & dominos, maiorẽ vnũ, minorẽ alterũ dicitis, & reos vos ſecundum errorem veſtrum præcepti huius violati eſſe

Marginalia: Ex libro de natura boni. — Ignis inferni æternus eſt nõ tamen vt deus æternus. — Aeternitas vera. — Deus ſolus bonus. — Marci.x. — G — I.Timo.v. — Ex libro contra Maximinũ.ij. — Deus ſolus ſapiens. — Apoca.xix. — H — Matth.iiij. — Solus deus ſapiens & potens, ſed non ſolus.

Digitized by Google

monſtratis, quia non ſolum maiori verumetiam minori ea q̃ domino deo debetur ſeruitute ſeruitus. Vbi autem dixit apſtolus ſoli ſapienti deo, cum ſcriberetur ad Romanos in fine epiſtolę ſic loquitur, Ei autem qui potens ē (inquit) vos confirmare ſecundum euangelium meum & præconium Ieſu Chriſti ſecundum reuelationem myſterij temporibus æternis taciti, manifeſtati autem nunc per ſcripturas prophetarum ſecundum preceptum æterni dei in obedientiam fidei in omnes gentes cogniti ſoli ſapienti deo per Ieſum Chriſtum cui gloria in ſecula ſeculorum. hoc eſt ei qui potēs eſt nos confirmare, ſoli ſapienti deo in ſecula ſeculorum. Quod autem interpoſitum eſt per Ieſum Chriſtum, A vtrum ſoli ſapienti deo per Ieſū Chriſtum accipi debeat, vt ſcilicet ſolus deus ſapiens per Ieſum Chriſtum ſapiens eſſe intelligatur non participando ſed gignendo ſapientiam, quod eſt Chriſtus Ieſus, an vero non per Ieſum Chriſtū ſapienti, ſed per Ieſū Chriſtum gloria ſoli deo ſapienti, videtur ambiguum. Sed quis audeat dicere per Ieſum Chriſtum fieri vt ſit ſapiens deus pater, cum ſecundum ſubſtantiam ſuam non dubitandum ſit eum eſſe ſapientem, potiusq; ſit ſubſtantia filij per gignentem patrem quā ſubſtantia patris per genitum filium? Reſtat ergo vt ſoli ſapienti deo gloria ſit per Ieſum Chriſtum, hoc eſt clara cum laude notitia qua innotuit gentibus deus trinitas p ipſū. Ideo per Ieſum Chriſtum, quia vt alia taceam, ipſe præcepit baptizari gentes in nomine patris & filij, & ſpiritus ſancti, vbi præcipue commendata eſt huius indiuiduæ gloria trinitatis. Deus itaq; quod eſt ipſa trinitas, propterea ſolus ſapiens recte dicitur, quia ſolus ſecundum ſubſtantiam ſuam ſapiens eſt, non ſecundum accidentem, vel accedentem participationem ſapientiæ, ſicut eſt ſapiens rationalis quęcunq; creatura. Quod vero additum eſt, cui, vt diceretur cui gloria, cum ſufficere ſi dictum eſſet, ei autem gloria, inuſitatam noſtræ linguæ indicat locutionem, non ſenſum quem requiramus, vel de quo ambigamus, inſinuat. Quid enim ſenſui deperit ſi dicatur ei gloria, cui per Ieſum Chriſtum gloria? Hoc eſt namq; ei per Ieſum Chriſtum gloria, quod eſt cui per Ieſum Chriſtum gloria. Sed horum alter inuſitatus, alter vſitatus eſt ordo verborum. Etiam hoc inſeruiſti verbis tuis vt diceres, ſed vere ſolus ſapiens pater, quaſi Apoſtolus dixerit ſoli ſapienti patri. Sed dixit ſoli ſapienti deo, quia deus eſt & filius, quod & vos vultis: deus eſt & ſpiritus ſanctus, & non vultis: & iſta trinitas eſt ſolus ſapiens deus, qui nec potuit vnquam eſſe inſipiens omnino, nec poterit. non per gratiam ſapientiæ particeps, ſed ſapiens immobilitate atq; immutabilitate naturæ.

Deus ſolus ſapiens dicitur recte.

Finis Epiſtolæ ad Romanos.

Ad Corinthios prior, miſſa fuit e Philippis per Stephanum & fortunatū, & Achaicum, & Timotheum

Digitized by Google

ARGVMENTVM IN EPISTOLAM PRIOREM AD CORINTHIOS.

CORINTHVS *Achaiæ metropolis olim erat, ob portuum commoditatem (eſt enim Iſthmos) emporiũ totius Achaiæ tum celeberrimum, tum opulentiſſimum. Ferè fit autem, ut eiuſmodi ciuitatum mores multo ſint corruptiſſimi, quod undiq; ex omni natione non tã mores quàm uitia ſoleant importari: & magnam uitæ licentiam negotiatorum genus ſibi uindicat. Proinde Corinthij, tametſi prædicatione Pauli iam pridem euangelicam doctrinam accepiſſent, tamen adhuc ingenij uitæq; prioris ueſtigia nonnulla ac reliquiæ manebant, adeo ut periculum eſſet, ne per philoſophos crucis prædicationem, ut humilem et indoctam faſtidientes, et pſeudapoſtolos ad Iudaiſmum inuitantes, à Chriſti ſynceritate alienarentur. Vſqueadeo ardua res eſt, ab ijs in quibus natus ſis, et quibus diu aſſueueris, in alium hominẽ transformari. Quin diuus Hieronymus in præfatione ſecundi libri Commentariorum, quos ſcripſit in Epiſtolã ad Galatas, teſtatur ſua etiamnum ætate apud Achaicos, horum quæ Paulus Corinthijs obijcit extitiſſe reliquias. Cum hodie ſatis eſſe putemus aquula modo tingi, ut ſubito ſis Chriſtianus. Paulus igitur ſciens, non minoris eſſe uirtutis parta tueri, quàm paraſſe, filios ſuos, quos magno ſtudio Chriſto genuerat (nam ſeſquiannum apud illos egerat) pari ſtudio ad Chriſtum reuocat, et in*

euangelica doctrina confirmat, nunc apoſtolica ſæuiens authoritate, corripiens, obiurgans, ac minitans deniq; nunc paterno affectu blandiens atq; exhortans, et neceſſariæ reprehenſiõis acrimoniam laudis admixtu leniẽs, et ſapientum medicorum exemplo, amarum abſinthij pharmacum prælito melle condulcans, ac ſingulis malis opportuna admouens remedia. Primum opulentiæ comes ſolet eſſe tumor ac ferocitas. Et inter feroces plerunq; factiones oriuntur, dum nullus alteri uult cedere, et ſe quiſq; potiorem ducit. Ad hæc opes comitatur luxus et gulæ ſtudium, luxus libidinem comitem trahit. Porrò negotiatorum peculiaris eſt auaritia. Neq; uero ſolum tumebant opibus, uerumetiam Græcanicæ Philoſophiæ ſupercilio, ſine qua cæteros, ut Barbaros, deſpiciebant. Tumoris erat, quod ex dignitate apoſtolorum, à quo quiſq; fuerat baptizatus, efferrent ſeſe. Hinc illæ diſſidiorum uoces, ego Apollo, ego Cephæ, ego Pauli. Præterea quod ne in conuenticulis quidem ſolennibus ſatis inter eos conueniret, quum in donis ſpiritualibus ſibi quiſq; placeret: et dum in eodem dono ſibi nollent inuicem cedere, tumultus et confuſio naſceretur, adeo ut in publico conuentu mulieres etiam loquerentur ac docerent. Porrò luxus ſimul et tumoris erat, quod quoties ad ſacroſanctam cœnam conuenirent, quam Paulus dominicam uocat, in qua maxime conueniebat præſtare Chriſtianam concordiam, diuites nõ expectatis tenuioribus, cibum caperent, et uſq; ad temulentiam ſeſe ingurgitarent, eſurientibus cæteris, ut iam non ſolum diſſidium illic eſſet et intemperantia, uerumetiam indecora quæ-

dam inæqualitas, quam dominica cœna neſciebat. Iam partim tumoris, partim philoſophiæ uitium erat, quod Paulum quidem illorum ut tenuem atq; humilem, deinde ineloquentem et imperitum faſtidirent. Propriũ uero philoſophiæ fuit, quod reſurrectionem mortuorum, fidei noſtræ baſim, in dubium uocarent. Luxus erat, quod promiſcue ueſcerentur ijs, quæ tum ſimulachris dæmonum immolabantur, non uitato offendiculo infirmorum. Libidinis erat, quæ nuſquam gentium regnabat impunitius quàm Corinthi, quod præter alia repertus ſit inter eos, qui patris uxorem, hoc eſt, nouercam ſuam ſtupro contaminarit, nec huius authorem flagitij è ſuo contubernio profligarint, quódq; cum alijs flagitioſis Chriſtianis cõmercium habuerint, uelut illorum uitijs fauentes. Huc pertinet quod præter decorum etuiri eſſent comati, et mulieres non uererentur nudo capite conſpici in cœtu eccleſiaſtico, uelut ipſo corporis habitu mores effœminatos, ac delitias præ ſe ferentes. Auaritiæ erat, quod non de fama, neq; de capite, ſed de re pecuniaria inter ſeſe lites agitarent, eò gliſcente pecuniæ ſtudio, ut Chriſtiani rerum eiuſmodi contemptum profeſſi, apud ethnicos et impios iudices litigarent, magno dedecore Chriſtiani nominis. Et a deo non negligerent potius pecuniolæ iacturam, ut ipſi ultro alios in huiuſmodi negotijs circumuenirent. Poſtremo de matrimonio inter ſeſe diſſentiebant, iam tum aſſeuerantibus quibuſdam Chriſtianis, in totum à coniugio temperandum, cum uiderent apoſtolos ab uxoribus ſuis abſtinere. Morbos oſtendi Corinthiorum, non omnium, ſed quorundam, qui ne gregem uni-

uerſum contagio inficerent, Paulus his remedijs accurrit. Primo loco præfatus fiduciam ſuam de futura illorum conſtantia in Euangelio Chriſti, ſeuerius obiurgat ac docet, ne per contentionem humanam in hominibus glorietur, ſed per concordiam ex æquo glorientur in Chriſto, cui uni accepta ferenda ſunt omnia, obiter indicans fontem eiuſmodi diſſidiorum animi tumorem eſſe. Proinde à ſupercilio mundanæ philoſophiæ ad crucis humilitatem reuocat, quæ licet oſtentationem non habeat, vim tamen et energiam habet. Indicat et authores huius mali pſeudapoſtolos, qui poſt Pauli abitum ſeſe ingerebant, declarans ſe rectum iecifſe fundamentum: cauendum, ne illi ſuperſtruerent, quod paulò poſt eſſet demoliendum: hoc eſt, ne quid diſcerent Corinthij, quod mox eſſet dediſcendum. Deinde ceu pater cum filijs expoſtulat, quod huc prouecti ſint magnitudinis, vt iam authorem ſuum velut humilem contemnant, nihil nõ perpetientem Euangelij gratia, cui ob idipſum magis etiã fauere conueniebat. Hortatur autem filios, ne degenerẽt à patre, neu vltro ſe pædagogis in ſeruitutem dedant. Atq; hæc quidem potiſſimum agit capite primo, ſecundo, tertio, et quarto. Porro quarti finis ad quinti initium mihi videtur pertinere. De inceſto præcipit, et publico conſilio decernit, uitandam hominis conſuetudinem, partim quo pudore correctus reſipiſcat, partim ne huius cõtactu cæteri inficiantur. Admonet autem, non hunc modo uitandum, uerumetiam omnes qui falſo titulo Chriſtiani manifeſtis flagitijs eſſent infames. Nam ethnicos flagitioſos non ita oportere uitari, vel quod noſtra non

referat,

Digitized by Google

referat, quales illi ſint uel quod paſſim eſſent flagitioſi, ut omnes uitandi fuerint ei qui flagitioſos uellet effugere. Hæc agit cap. 5. Tertio de litibus admonet, ſi quid huiuſmodi quæſtionum inter ipſos natum eſſet, quod ipſum tamen inter Chriſtianos fœdum uideretur, ob pecuniam, quæ nobis debeat eſſe uiliſſima, contendere ne res eò procedat, ut ethnici iudices adeantur, ſed ipſi per arbitros quoſcunque rem inter ſe tranſigant. Idq; agit capite ſexto, cuius magna pars ad ſeptimum pertinet, mea quidem ſententia nimirum ab eo loco, quo de matrimonio tractaturus, inter cætera uitia ſcortationem, adulterium, et maſculam Venerem dánat, idq; proſequitur ſub initium proximi capitis: Neſcitis quod mēbra ueſtra templa ſunt Chriſti? Quarto loco præcipit de matrimonio, de uiduitate, de impari connubio, de diuortijs, de uirginitate: obiter admonens, ob ſuſceptum Chriſtianiſmum, non eſſe mutandum uitæ ſtatum. Totoq; hoc ſermone ita hortatur ad cœlibatum et continētiam, ut tamen coniugij remedium non adimat iis, quibus opus eſt. Hoc agitur capite ſeptimo. Quinto, docet, carnes immolatas ſimulachris re nihil differre à cæteris carnibus, et tamen ab his abſtinendum, ſi periculum ſit, ne quis ethnicus aut Chriſtianus infirmior ex eo quod ueſcaris, exiſtimet te ſimulachrorum aſſentiri culturæ. Ab his et huiuſmodi uitiis ueterum exemplo deterret. Idq; agit cap. octauo ac rurſus capite nono, Nam in medio expatiatur in commendationem ſui, tacite ſe præferens cæteris apoſtolis, etiam ſummis, qui ſolus omnium Corinthiis gratis impartierit doctrinam euange-

Digitized by Google

licam. Sexto docet, quid oporteat obſeruari in conuentu publico Chriſtianorum, ne uiri ſint comati, ne mulieres nudo capillitio: tum in dominico conuiuio ſeruetur communitas et æqualitas: neq; enim illic agi negotium uentris, quod domi rectius agatur, ſed myſticis epulis repræſentari cœnam dominicam. Præterea monet, ne quis ob dotem ſpiritualem ſibi placeat, ſed ſuã quiſq; dotem in commune conferat commodum, exemplo membrorum corporis, exhortans, ut reliquis quidem donis, quæ contigerunt, recte utantur, præcipue tamen enitantur ad charitatem, ſine qua reliqua a deo nihil conducant ut officiant etiam. Porrò cum charitati primas tribuerit, proximas tribuit prophetiæ: ſic enim uocat enarrationem arcanæ ſcripturæ. In hac admonet uitandum eſſe tumultum et confuſionem. Id fore, ſi uiciſſim et pauci dicant, mulieribus interim ſilere iuſſis, a deo ut nec diſcendi gratia rogare liceat in cœtu. Hæc agit capite undecimo, duodecimo, decimotertio, et decimoquarto. Septimo loco uarijs argumentis adſtruit reſurrectionem mortuorum, declarans qualis, et quibus modis ea ſit futura. Atq; id quidem capite decimoquinto. Poſtremo capite familiaria quædam ſubijcit, de collatione pecuniæ in ſubſidia pauperum, de ſuo ad Corinthios reditu. Poſtremo Timotheum, et alios aliquot illis commendat. Diuus Ambroſius putat hanc non eſſe primam epiſtolam, quam Paulus ſcripſerit Corinthijs: hanc, opinor, coniecturam ſecutus, quod cap. quinto: Scripſi, inquit, uobis in epiſtola, quaſi prius alteris literis ſuper hac re ad illos ſcripſerit. Etiã

Digitized by Google

ſi Græci interpretes diſſentiunt. Hanc miſſam putant per Timotheum, cuius ſemel atq; iterum facit mentionem, ſimulq; per Stephanam, Fortunatum, et Achaicum, quos illis commendat. Rurſus alij putant ab Epheſo miſſam, quod in calce ſcribat: Permanebo autem Epheſi uſq; ad pentecoſten. Alij è Philippis, nam hanc inſcriptionem habent Græcorum codices. Nec mihi conjectare licet, quid ſequuti ſint qui ita ſenſerunt, niſi colligunt ex itinere ſcriptam ob ea quæ ſcribit Paulus: Veniam autem cum Macedoniam pertranſiero, nam Macedoniam pertranſibo. Ac mox: Nolo enim uos modo in tranſitu uidere.

Argumenti finis.

Digitized by Google

Gala. i.

PAVLVS vocatus Apoſtolus Ieſu Chriſti, per voluntatem dei, & Soſthenes frater eccleſiæ dei, quæ eſt Corinthi, ſanctificatis in Chriſto Ieſu, vocatis ſanctis.

Ex ſermone euangel. de muliere Chananæa.

Sauli & Pauli nominũ interpretatio.

PAVLVS primo Saulus, hoc eſt primo ſuperbus, poſt humilis. Naʒ quando Saulus, a Saule nomen deriuatum erat. Saul autem rex ſuperbus, in regno autem, Dauid humileʒ perſequebatur. Quando ergo Saulus, qui poſtea Paulus, tunc vtiqʒ ſuperbus, tunc perſecutor innocentiuʒ, tũc vaſtator eccleſiæ. Acceperat eniʒ literas (veluti ʒelo ſynagogæ ardens & inſequens Chriſtianum nomen) a ſacerdotibus, vt exhiberet quoſcunqʒ inueniſſet Chriſtianos ad luenda ſupplicia. Cum pergit, cum anhelat cædes, cum ſitit ſanguinem, cœleſti Chriſti voce proſtratus eſt perſecutor, erectus eſt prædicator. Proſtrauit ergo Chriſtus vna voce Saulum, erexit Paulum, hoc eſt proſtrauit ſuperbum, erexit humilem. Nam quæ fuit ratio mutandi ſibi nominis, vt cum Saulus antea vocaretur, poſtea ſe Paulum dici vellet, niſi quia Sauli nomen in ſe agnouit, cum perſequeretur, fuiſſe ſuperbiæ? Elegit ergo humile nomen, vt Paulus, hoc eſt minimus vocaretur. Paulum enim minimum eſt. Paulum, nihil eſt aliud quam paruum. De quo nomine iam glorians humilitatemqʒ cõmendans, Ego enim (inquit) ſum minimus apoſtolorũʒ. Ille Paulus apoſtolus miſſus eſt. Minimus ille factus magnus non per ſe, ſed per eum quem perſequebatur, miſſus eſt ad gentes, ex latrone paſtor, ex lupo ouis. Miſſus eſt ad gentes ille apoſtolus minimus, & multum laborauit in gentibus, & per eum gentes crediderunt. Teſtes ſunt eius epiſtolæ. Habes hoc & in euangelio ſacratiſſime figuratum. Filia archiſynagogi quædam defuncta erat, pater eius rogabat dominum vt iret ad eam: ægram reliquerat, & in periculo conſtitutam. Ibat dominus ad viſitandam, & ſanandam ægrã. Interea mortua nunciata eſt & dictuʒ eſt patri, puella mortua eſt, noli iam vexare magiſtrum. Dominus autem qui ſciebat ſe mortuos poſſe ſuſcitare, non abſtulit ſpem deſperato, & ait patri, Noli timere. Tantum crede. Pergebat ad puellam, atqʒ in itinere inter turbas, quomodo potuit coarctauit ſe quædam mulier quæ fluxũ ſanguinis patiebatur, & diuturno illo languore in medicos ſua

Margin notes: Actu. xiij. Galat. i. Actu. ix. Actu. xxij. D — Ratio mutandi nois in Paulo. — i. Cor. xv. — Actu. xiij. Galat. i. — E — Math. v. Luc. viij.

ſtra omnia quæ habebat impenderat. Vbi fimbriam veſtimenti eius tetigit, ſana facta eſt. Aliquid eſt, quod nobis ſignificante myſterio loquitur Chriſtus. Filia illa Archiſynagogi ſignificabat populum Iudæorum, propter quem venerat Chriſtus qui dixit, Non ſum miſſus niſi ad oues quæ perierãt domus Iſrael. Illa vero mulier, quæ fluxum ſanguinis patiebatur eccleſiam figurabat ex gentibus: ad quam Chriſtus per præſentiam corporis nõ erat miſſus. Ad illam ibat, illius ſalutem intendebat: hæc intercurrit, tãgit fimbriam quaſi neſcientis, id eſt ſanatur tanquã ab abſente. Dicit ille, Quis me tetigit? Quaſi diceret, Non noui hunc populum. Populus quem non cognoui ſeruiuit mihi. Tetigit me aliquis. Ego enim ſenſi virtutem de me exiſſe, id eſt euangelium emiſſum totũ orbem impleſſe. Tangitur autem fimbria, exigua pars veſtimenti & extrema. Fac veſtem Chriſti quaſi apoſtolum. Ibi fimbria Paulus erat, hoc eſt extremus & minimus. Nam vtrunq; de ſe dixit, Ego ſum minimus apoſtolorum. nam poſt omnes vocatus eſt, poſt omnes credidit, plus omnibus ſanauit.

Filia Archiſynagogi ſignificat populum Iudæorum. Matth. xv. Mulier fluxum ſang. pat. figurat eccleſiã de gentibus. Pſ. xvij. F Apoſtoli ſunt quaſi veſtis Chriſti, cuius fimbria Paulus. i. Cor. xv.

Cum omnibus qui inuocant nomen domini noſtri Ieſu Chriſti in omni loco /vel/ ipſorum vel noſtro. Gratia vobis & pax a deo patre noſtro, & domino Ieſu Chriſto.

QVi deuorant populum meum vt cibum panis, deum nõ inuocauerunt. Nonne quotidie tales rogant deum? Non rogant deum. Attendite ſi poſſumus hoc dicere aſſiduam te ipſo deo. Deus gratis ſe vult coli, gratis ſe vult diligi, hoc eſt caſte amari, non propterea amari quia dat aliquid præter ſe, ſed quia dat ſe. Qui ergo inuocat deum vt diues fiat, deum nõ inuocat. Hoc inuocat quod vult ad ſe venire. Quid enim eſt inuocare, niſi vocare in ſe? In ſe vocare, hoc dicitur inuocare. Nam cum dicis, Deus da mihi diuitias, nõ vis vt ipſe deus ad te veniat, ſed vis vt diuitiæ veniant ad te. Quod vis vt ad te veniat, hoc inuocas. Si autem deum inuocares, ipſe ad te veniret, ipſe eſſet diuitiæ tuæ. Nunc autem vis habere arcam plenam, & inanem conſcientiam. Deus non implet domum, ſed pectus. Quid tibi proſunt exteriores diuitiæ, ſi te interior premit egeſtas? Ergo iſti qui propter ſecularia commoda, qui propter terrena bona, qui propter vitã præſentẽ & terrenã fœlicitatẽ inuocãt deũ, nõ inuocãt deũ. ¶ Et multum miſericors omnibus inuocantibus te. Et quid eſt quod dicit multis in locis ſcriptura, Quia inuocabunt, & non exaudiam eos? Certe miſericors eſt omnibus inuocantibus ſe, niſi quia quidã inuocantes non ipſum inuocant. De quibus dicitur, Dñm nõ inuocauerunt. Inuocant, ſed non dominũ inuocant. Inuocas quicquid amas. Inuocas quicquid in te vocas. Inuocas quicquid vis vt veniat ad te. Porro ſi deum propterea inuocas, vt ad te veniat pe-

Ex tract. pſ. lij. Colendus ẽ deus gratis & caſte amandus. Inuocare deum quid ſit. G Ex tra. de ñ. pſ. lxxx. Prouerb. I. pſ. lxxxv. pſ. xiij.

cuniã, vt veniat ad te hæreditas, vt veniat ad te ſecularis digni-
tas, illa inuocas quæ vis vt veniant ad te. Quid ergo (inquis) fa-
ciam? Quid ores? Quid ores? Quod te docuit dominus, quod te
docuit cœleſtis magiſter. Inuoca deũ tanquã deũ, ama deũ tanquã
deum. Illo melius nihil eſt. Ipſum deſidera, ipſum cõcupiſce. Vide
inuocantem deum in alio pſalmo, Vnã petij a dño, hãc requirã.
Quid eſt qđ petit? Vt in habitem in domo dñi per omnes dies
vitæ meæ. Vt quod hoc? vt contempler delectationem domini.
Si ergo amator dei eſſe vis, ſynceriſſimis medullis caſtiſq; ſu-
ſpirijs ipſum dilige, ipſum ama, illi flagra, illi inhia, quo iucun-
dius nihil inuenis, quo melius, quo lætius, quo diuturnius. Quid
enim tam diuturnum quam id quod eſt ſempiternum? Non ti-
mes ne aliquãdo a te pereat, q̃ facit ne tu pereas. Si ergo tu inuo-
cas deum tanquam deum, ſecurus eſto, exaudiris, pertineſq; ad
iſtum verſum, Et multum miſericors omnibus inuocantibus te.
¶ Prope eſt dominus omnibus inuocantibus eum. Vide quod
ſequitur, Omnibus qui inuocant eum in veritate, Nam multi eũ
inuocant nõ in veritate, aliud ab illo quærunt. Quare amas deũ?
Quia dedit mihi ſanitatem, quia dedit mihi vxorem diuitem,
dedit (inquit) filios, dedit familiam. Ideo amas? Ideo nihil am-
plius q̃ris? Eſto eſuriens, adhuc pulſa ad ianuam patrisfamilias.
habet adhuc quod det. In mendicitate es cum omnibus his quæ
accepiſti, & neſcis. Pannoſam carnem mortalitatis adhuc portas,
ſtolam illam gloriæ immortalitatis nondum accepiſti, & quaſi iã
ſatiatus non rogas. Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam, quia ipſi
ſaturabuntur. Ergo, ſi bonus eſt deus, quia iſta tibi dedit, quanto
beatior eris cum ſeipſum tibi dederit? Deſideraſti tanta ab illo,
rogo te deſidera & ipſum. Neq; enim vere dulciora ſunt iſta, quã
ille: aut aliqua ex parte comparanda ſunt illi. Ergo qui Deum ip-
ſum, a quo accepit de quibus gaudet, p̃ponit his omnibus rebus
quas accepit, ipſe inuocat deum in veritate. ¶ Inuocat te dñe fi-
des mea, quã dediſti mihi, quã inſpiraſti mihi p humanitatẽ filij
tui p miniſterium p̃dicatoris tui. Et quomõ inuocabo deũ meũ &
dñm meũ? Qm̃ vtiq; in meipſum eũ vocabo, cũ inuocabo eũ.

Inuocandus eſt deus tanquã deus vt exaudiat. Pſ. xxvi. Quomõ eſt amandus deus.

Ex tracta. pſ. cxliiij.

Matth. v.

Quid ſit inuocare deum in veritate. Ex libro confeſſionum. i.

Infra. xiiij.

Gratias ago deo meo ſemper pro vobis, de in
gratia dei quæ data eſt vobis in Chriſto Ieſu, quia in
omnibus diuites facti eſtis in illo, in omni verbo, &
quibus rebus in omni ſcientia, quibus rebus ſicut
teſtimonium Chriſti confirmatum eſt in vobis, ita vt
nihil vobis deſit in vlla gratia, expectantibus reuela
tionem domini noſtri Ieſu Chriſti, qui & confirma
bit vos vſq; in finem ſine crimine in die aduẽtus do
mini noſtri Ieſu Chriſti.

Digitized by Google

IN quacunq; die inuocauero te, ecce ſciui quoniam deus meus es tu. Magna ſcientia. Non ait, ſciui quia deus es, ſed quia deus meus es, Tuus eſt enim cum tibi ſubuenit. Tuus eſt cum tu ab illo alienus non es. Vnde dicitur, Beatus populus cuius eſt dominus, deus ipſius. Quare cuius eſt? Cuius enim non eſt? Omnium quidem deus, eſt, ſed eorum proprie deus dicitur, qui eum diligunt, qui eum tenent, qui illum poſſident, qui illum colunt, qui tanquam de domo magna ipſius, ſunt familia eius, redem pti magno ſanguine vnici filij. Quantum dedit nobis deus vt ei ſui eſſemus, & ipſe ſit noſter. — Ex tracta. ps. lv. B — Pſal. cxliiij. Deus eſt proprie eorum qui eum diligunt.

Fidelis deus per quem vocati eſtis in ſocietatem filii eius Ieſu Chriſti domini noſtri. — I. Theſſ. v. Infra. x.

FIdelis deus, qui ſe noſtrum debitorem fecit, non aliquid a nobis accipiendo, ſed tanta nobis permittendo. Parum erat promiſſio, etiam ſcripto ſe teneri voluit, veluti faciēs nobiſcum chirographum promiſſorum ſuorum, vt cum ea quę promiſit ſoluere inciperet, in ſcriptura promiſſorum conſideraremus ordinem ſoluendorum. Tempus itaq; prophetiæ prędictio erat (vt ſæpe iam diximus) Promiſſionum. Promiſit ſalutem æternam & beatam vitam cum angelis ſine fine, & hæreditatem immarceſcibilem, gloriam ſempiternam, dulcedinem vultus ſui, domum ſanctificationis ſuæ in coelis, ex reſurrectione a mortuis, nullum deinceps moriendi metum. Hoc eſt promiſſum eius tanquam finale, ex quo decurrit omnis noſtra intentio. Quo cum venerimus, nihil amplius requiramus, nihil amplius exigamus. Sed ad illud quod erit in fine, quo ordine veniatur, neq; hoc tacuit promittendo & prænunciando. Promiſit enim hominibus diuinitatem. Mortalibus, immortalitatem. Peccatoribus, iuſtificationem. Abiectis, glorificationem. Quicquid promiſit, indignis promiſit, vt non quaſi operibus merces promitteretur, ſed gratia a nomine ſuo gratis daretur. — Ex tracta. ps. cix. Deus fecit ſe noſtrum debitorem. Col. ij. Promiſſiones dei. C

Obſecro autem vos fratres per nomen domini noſtri Ieſu Chriſti, vt idipſum dicatis oēs, & nō ſint in vobis ſchiſmata. Sitis autem perfecti in eodem ſenſu, & in eadem ſcientia.

MVlti erit apoſtoli, & vni dicitur. Paſce oues meas. Abſit vt deſint modo boni paſtores. Abſit a nobis vt deſint. Abſit a miſericordia ipſius vt nō eos gignat, atque conſtituat. Vtique ſi ſunt bonę oues, ſunt & boni paſtores. Nā de bonis ouibus ſunt boni paſtores. Sed oēs boni paſtores in vno ſunt. Vnū ſunt. Illi paſcūt. Xp̄s paſcit. Nō. n. vocē ſuā dicunt amici ſponſi, ſed gaudio gaudēt ꝓpter vocē ſpōſi. Ille ergo paſcit vnus in hisce. — Ex lib. de paſtoribus. Ioan. xxi. Ioannes iij.

I. Cor. vi. hi in vno. Gloriantur paſtores. Sed qui gloriatur in domino glorietur. Hoc eſt Chriſtum paſcere, hoc eſt Chriſto paſcere, hoc eſt in Chriſto paſcere, præter Chriſtum ſibi non paſcere. Sint ergo omnes in paſtore vno, & dicant vocem paſtoris vnam, quam audiant oues, & ſequantur paſtorem ſuum. Non illum, aut illum, ſed vnū, & omnes in illo vnam vocem dicant, diuerſas voces nō habeāt. Obſecro vos fratres, vt idipſum dicatis omnes, & non ſint in vobis ſchiſmata. Hanc vocem aliquantam ab omni ſchiſmate purgatā ab omni hæreſi, audiant oues, & ſequantur paſtorem ſuum, dicentem. Quæ ſunt oues meæ, vocem meam audiunt, & ſequuntur me. Sunt enim & montes boni. Leuaui oculos meos in montes, vnde veniet auxilium mihi. Et vide quia non tibi in montibus ſpes eſt. Auxilium meum à domino qui fecit cœlum & terram. Noli putare te iniuriam facere montibus ſanctis, quando dixeris. Auxilium meum non a montibus, ſed a domino qui fecit cœlum & terram. Ipſi montes hoc tibi clamant. Mons erat qui clamabat. Audio in vobis ſchiſmata fieri, & vnuſquiſq; veſtrum dicit, Ego ſum Pauli, Ego Apollo, Ego Cephę, Ego autē Chriſti. Leua oculos in iſtum montem, audi quid dicat: & ne in ipſo mōte remaneas, audi etiam quid ſequatur, Nunquid Paulus pro vobis crucifixus eſt? Ergo poſteaquam leuaueris oculos tuos in mōtes vnde veniet auxilium tibi (ideſt in auctores diuinarum ſcripturarum) attende, omnibus medullis ſuis, omnibus oſſibus, clamantem. Domine quis ſimilis tibi? vt ſecurus ſine vlla iniuria montium dicas. Auxilium meum a domino, qui fecit cœlum & terrā. Nō ſolū tūc tibi nō ſuccēſebunt mōtes, ſ; tūc amabūt, tūc magis fauebunt. Si in ipſis ſpem tuam poſueris, cōtriſtabuntur.

D — Ioan. x. — Pſal. cxx. — Montes erant apoſtoli.

B Significatum eſt enim mihi de vobis fratres mei, ab eis qui ſunt Cloes, quia contentiones inter vos ſunt. Hoc autem dico, quod vnuſquiſq; veſtrum dicit. Ego quidem ſum Pauli, ego autem Apollo, ego vero Cephæ, ego autem Chriſti.

Infra. iij.

AGebat Apoſtolus, ne quiſquam gloriaretur in hominem quoniam diſſenſiones exortę fuerant inter Corinthios chriſtianos, ita vt vnuſquiſq; diceret: Ego quidem ſum Pauli, Alius autem, Ego Apollo: Alius vero, Ego Cephæ. Et inde ventum eſt vt diceret, Stulta mundi elegit deus, vt confundat ſapientes, & infirma mundi elegit deus, vt confundat fortia, & ignobilia & contemptibilia mundi elegit deus & ea quæ non ſunt, tanquam ſunt, vt quę ſunt euacuet, vt non glorietur coram deo omnis caro. Hic certe cōtra humanam ſuperbiam, ſatis clara eſt apoſtoli intentio, ne in homine quiſquam glorietur, ac per hoc nec in ipſo. Deniq; cum dixiſſet, Vt non glorietur omnis caro coram

Ex lib. de prædeſtinatione ſanctorum. — Contemnēda eſt gloria mundi.

Digitized by Google

dio, vt oſtenderet in quo debeat homo gloriari, mox addidit, Ex ipſo autem vos eſtis in Chriſto Ieſu, qui factus eſt nobis ſapien tia a deo, & iuſtitia, & ſanctificatio, & redemptio, vt quemadmodũ ſcriptum eſt, qui gloriatur, in domino glorietur. Inde peruenit iſta eius intentio, vt poſtea increpans dicat, Adhuc enim eſtis carnales. Cum enim ſint inter vos æmulatio & contentio, nonne carnales eſtis, & ſecundum hominem ambulatis? Cũ enim quis dicat, Ego ſum quidem Pauli, alius autem, ego Appollo, nonne homines eſtis? Quid ergo eſt Apollo? Quid autẽ Paulus? Miniſtri per quos credidiſtis, & vnicuiq; ſicut dominus dedit. Ego plantaui Appollo rigauit, ſed deus incrementum dedit. Itaq;, neq; qui plantat eſt aliquid, neq; qui rigat, ſed qui incrementum dat deus. Videtis ne nihil aliud agere apoſtolum, niſi vt humilietur homo, & exaltetur deus ſolus? quandoquidem in eis qui plantatur & rigantur, nec ipſum plantatorem & rigatorem dicit eſſe aliquid, ſed qui incrementum dat deum. Quamuis & hoc ipſum quod ille plantat, hic rigat, non ipſis, ſed domino tribuat, dicens. Vnicuiq; ſicut dominus dedit. Ego plantaui, Apollo rigauit. Hinc ergo in eadem intentione perſiſtens, ad hoc venit vt diceret. Itaq; nemo glorietur in homine. Iam enim dixerat. Qui gloriatur, in domino glorietur. Poſt hæc & alia nonnulla quæ his connectuntur, perducitur eadem ipſa eius intentio, vt dicat. Hæc autem fratres transfiguraui in me, & Apollo propter vos, vt in nobis diſcatis, ne ſupra quam ſcriptum eſt vnus pro altero infletur aduerſus alterum. ¶ Væ illis qui oderũt vnitatem, & partes ſibi faciunt in hominibus. Audiant illum qui volebat eos facere vnum in vno ad vnum. Audiant illum dicentem, Nolite vos facere multos. Ego plantaui, Apollo rigauit, ſed deus incrementum dedit. Neq; qui plãtat eſt aliqd, neq; q rigat, ſed q incremẽtũ dat deus. Illi dicebant, Ego ſum Pauli, ego Apollo, ego Cephæ. Et ille, Diuiſus eſt Chriſtus? In vno eſtote. vnum eſtote, vnius eſtote. Nemo aſcendit in cœlum niſi qui de cœlo deſcendit. Ecce volumus eſſe tui, dicebant Paulo. Et ille. Nolo ſitis Pauli. Sed eius eſtote cuius eſt vobiſcum Paulus. ¶ Nemo nouit filium niſi pater. Neq; patrẽ quis nouit niſi filius, & cui voluerit filius reuelare. Sicut ergo ipſe per ſe nouit patrem, nos aũt per ipſum nouimus patrẽ, ſic intrat in ouile p ſeipſum, & nos per ipſum. Oſtium dicebamus p Chriſtum nos habere ad vos. Quare? Quia Chriſtum pdicamus. Nos Chriſtum pdicamus, & ideo p oſtium intramus. Chriſtus aũt Chriſtum prædicat, quia ſeipſum prædicat, & ideo paſtor per ſeipſum intrat. Tenet ergo quomodo dominus Ieſus Chriſtus oſtium ſit, & paſtor: oſtium pãdẽdo ſe, paſtor, intrando p ſe. Et quidẽ fratres mei, quod paſtor eſt, dedit & mẽbris ſuis. Nã & Petrus paſtor, & Paulus paſtor, & cæteri apoſtoli paſtores, & boni epiſcopi paſtores. Oſtium vero nemo noſtrum ſe dicit, hoc ſibi ipſe proprie tenuit, qua

Marginalia: F — Cur deus hõ. — Intentio Pauli eſt vt humilietur homo, & exaltetur deus. — i.Cor.i. — G — i.Cor.iiij. — Ex tracta. euangelij ſecundum. Ioan.xij. — Ex tract. euãgelij ſecũdũ Ioan. — Ioan.xvij. — Math.xi. — Ioan xi. — H — Quomodo dominus Ieſus oſtium ſit, & paſtor.

tenuit, qua intraret oues. Deniq; apoſtolus Paulus boni paſtoris implebat officium quando Chriſtum prædicabat, quia per oſtium intrabat. At vbi oues indiſciplinatæ cœperunt facere ſchiſmata, & alia oſtia ſibi ponere, non qua intrarent, vt congregarentur, ſed qua errarent vt diuiderentur. dicentes alij, ego ſum Pauli, alij ego Cephæ, alij ego Apollo, alij ego Chriſti, expaueſcens ad eos qui dixerunt, ego ſum Pauli, tanquam clamans ad oues, Miſere, quo itis? Non ſum oſtium. Nunquid Paulus (inquit) pro vobis crucifixus eſt? aut in nomine Pauli baptiʒati eſtis? Qui autẽ dicebant, Ego ſum Chriſti, inuenerant oſtium.

Ex tracta. ſe.xxxv. Hiere.xvij. ¶ O ſcite, quantum præſumatis de deo, & quantum tribuatis hominibus, quia maledictus omnis qui ſpeʒ ſuam ponit in hominem. Modeſtiſſime & humiliter ſanctus apoſtolus Paulus ʒelans vere eccleſiam, ſed ſponſo, non ſibi, & horrens illis quando voluerunt dicere, Ego ſum Pauli, ego Apollo, ſuam perſonam potius aſſumpſit, quam calcaret & contemneret vt Chriſtum glorificaret. Nunquid Paulus pro vobis crucifixus eſt? aut in nomine Pauli baptiʒati eſtis? Repellit a ſe, ſed vt mittat ad Chriſtum.

A Non vult a ſponſa amari pro ſponſo, nec amicos ſponſi. Amici enim ſponſi apoſtoli. Hinc ſponſo, & ille humilis Ioannes (qui putabatur Chriſtus) ʒelabat. Vnde ait, Non ſum ego Chriſtus.

Ioan.i. Sed qui poſt me venit maior me eſt, cuius non ſum dignus corrigiam calceamenti ſoluere. Vere quia tantum ſe humiliat, oſtendit ſe non eſſe ſponſum, ſed amicum ſponſi, & ideo ait, Qui ha-

Ioan.iij. bet ſponſam, ſponſus eſt. Amicus autem ſponſi ſtat, & audit eum, & gaudio gaudet propter vocem ſponſi. Huic ergo ʒelabat eccle-

I.Cor.iiij. ſiam & Apoſtolus, dicens. Sic nos exiſtimet homo vt miniſtros

Ex tracta. ſe.xliiij. Chriſti, & diſpenſatores miniſtrorum dei.

Apoſtoli reges eccleſiæ filiæ regum. ¶ Eccleſiæ filiæ apoſtolorum, filiæ regum ſunt. Ille enim rex regum. Illi autem reges, de quibus dictum eſt. Sedebitis ſuper duodecim ſedes, iudicantes duodecim tribus Iſrael. Prædicauerunt

Matth.xix. verbum veritatis, & genuerunt eccleſias, non ſibi, ſed illi. Ad hoc pertinet ſacramentum quod ſcriptum eſt in lege. Si mor-

Deut.xxv. tuus fuerit frater, accipiat vxorem eius frater eius, & ſuſcitet ſemen fratri ſuo. Accipiat vxorem eius, & ſuſcitet ſemen, non ſibi, ſed fratri ſuo. Dixit Chriſtus. Dic fratribus meis. Dixit in pſal-

B Deut.xxv. Pſal.xxi. mo, Narrabo nomen tuum fratribus meis. Mortuus eſt Chriſtus, reſurrexit, aſcendit, abſentauit ſe corpore. Suſceperunt fratres eius, vxorem eius (prædicationem euangelij) generatum filios, non per ſeipſos, ſed per euangelium propter nomen fratris:

I.Cor.iiij. Ego vos genui. Itaq; ſuſcitantes propter nomẽ fratris ſemen fra-

Pſal.xliiij. Prædicatores ſemini Chriſto mortuo ſuſcitant. tri ſuo, quotquot genuerunt, non Paulianos aut Petrianos, ſed Chriſtianos nominauerunt. Videte ſi non iſte ſenſus vigilat, & in his verſibus. Cum enim Dauid diceret, A domibus eburneis (dixit de regalibus, amplis, pulchris & lenibus, qualia ſunt coada

ſanctorum) ſubiecit. Ex quibus delectauerunt te filiæ regum in honore tuo. Filiæ quidem regum, filiæ apoſtolorum tuorum ſed in honore tuo, quia ſemen illi ſuſcitauerunt fratri ſuo. Ideo ipſos quos ſuſcitauerat fratri ſuo Paulus, cum videret currere ad nomen ſuum, exclamauit, Nunquid Paulus crucifixus eſt pro vobis? Quid enim ait lex? Et habeat natus nomen defuncti. Defuncto naſcatur, defuncti nomine appelletur. Ad hoc legitimum Paulus volentes appellari ex nomine ſuo reuocat. Nunquid Paulus pro nobis crucifixus eſt? Ad defunctum aſpicite. Nunquid Paulus pro vobis crucifixus eſt? Quid ergo? Qu ſdo illos generaſti, quid ſi nomen tuum illis impoſuiſti? Aut in nomine Pauli baptizati eſtis? Delectauerunt te filiæ regum in honore tuo. Tene te, ſeruate. In honore tuo. Hoc eſt habere veſtem nuptialem, illius honorem, illius gloriam quærere. — Deut. xxv.

C — Quid ſit habere veſtē nuptialem.

¶ Excellentes quippe in eccleſia, paci debent vigilanti intentione conſulere, ne propter ſuos honores ſuperbe agendo ſchiſmata faciant vnitatis compage dirupta. Colles autem ita eos imitando & obediendo ſubſequantur, vt eis Chriſtum anteponant, ne maiorum montium (quoniam videntur excellere) vana auctoritate ſeducti, ſe a Chriſti vnitate dirumpant. Ideo dictum eſt, Suſcipiant montes pacem populo. Dicant quidem, Imitatores mei eſtote ſicut & ego Chriſti, ſed rurſus dicant, Licet ſi nos, aut angelus de coelo annunciauerit vobis prærerquam quod accepiſtis, anathema ſit. Dicant etiam, Nunquid Paulus pro vobis crucifixus eſt? Aut in nomine Pauli baptizati eſtis? Ita ſuſcipiant pacē po ſo dei (.i. paruulis dei) nō illis ſʒ cū illis regnare cupientes. Illi quoqʒ non dicant, Ego ſum Pauli, ego autem Apollo, ego vero Cephæ: ſed omnes dicant, ego ſum Chriſti. Hæc eſt iuſtitia, non anteponere ſeruos domino, nec æquare: ita leuare oculos in montes vnde auxilium veniat ſibi, vt tamen auxilium non ſperent a montibus, ſed a domino qui fecit coelum & terrã.

Ex tracta. ſs. lxxi. Supiores maxime debent cōſulere paci. Pſal. lxxi. i. Cor. iiij. Gala. i. i. Cor. i. Pſal. cxx.

¶ Et ego dico tibi, Tu es Petrus. Simon quippe antea vocabatur, hoc autem ei nomen vt Petrus appellaretur a domino impoſitum eſt, & hoc in ea figura, vt ſignificaret eccleſiam. Quia enim Chriſtus petra. Petrus populus chriſtianus. Petra enim principale nomen eſt, ideo Petrus a petra, non petra a Petro, quomodo non a chriſtiano Chriſtus, ſed a Chriſto Chriſtianus vocatur. Tu es ergo, inquit, Petrus, & ſuper hanc Petram, quam confeſſus es, ſuper hanc petram quam cognouiſti, dicens, Tu es Chriſtus filius dei viui, ædificabo eccleſiam meam, id eſt ſuper me ipſum filium dei viui ædificabo eccleſiam meam. Super me ædificabo te, non me ſuper te. Nam volētes homines ædificari ſuper homines dicebant, Ego quidem ſum Pauli, ego aūt Apollo, ego vero Cephæ, ipſe eſt Petrus. Alij vero q nolebant ædificari ſuper Petrum, ſed ſuper petram, dicebant, ego autē ſum Chriſti. Apoſto-

Ex ſermone euāgelij. Matth. xvi.

D — Quare Simō vocatus eſt Petrus.

Petra confeſſio fidei.

Digitized by Google

lus autem Paulus, vbi cognouit ſe elegi, & Chriſtum contemni. Diuiſus eſt, inquit, Chriſtus? Nunquid Paulus pro vobis crucifixus eſt? aut in nomine Pauli baptiſati eſtis? Quomodo nō in Pauli, ſic nec in Petri, ſed in nomine Chriſti, vt Petrus ædificaretur ſu-
Ephes. v. per petram, non petra ſuper Petrum. Fuiſtis enim, inquit, aliquā do tenebræ nunc autem lux, ſed in domino. Quod nemo po- teſt in Paulo, nemo in Petro, nemo in alio vllo apoſtolorum, hoc poteſt in domino. Ideo bene Paulus vtiliter ſe contemnens, il lum cōmendās, nunquid Paulus pro vobis (inquit) crucifixus eſt? aut in nomine Pauli baptiſati eſtis? Nō ergo in me, ſed mecum: non ſub me, ſed ſub illo.

Diuiſus eſt ergo Chriſtus? Nunquid Paulus crucifixus eſt ꝓ vobis? aut ĩ nomine Pauli baptizati eſtis?

Ex tract. euange. ſm. Ioan. lxxx. Ioan. v.
BAptiſmus domini diuinus, quia dominus deus. Potuit autem Ieſus Chriſtus ſi vellet dare poteſtatem alicui ſer- uo ſuo, vt dare baptiſmum ſuum tanquam vice ſua, & trāſ- ferre a ſe poteſtatem baptiſandi, & cōſtituere in aliquo ſeruo ſuo, & tantam vim dare baptiſmo tranſlato in ſeruum, quātam vim haberet baptiſmus datus a dn̄o. Hoc noluit ideo, vt in illo ſpes eſ- ſet baptiſatorum, a quo ſe baptiſatos agnoſcerent. Noluit ergo ſeruum, ſpem ponere in ſeruo. Ideoq; clamabat Apoſtolus cum
De ptāte baptiſandi. videret homines volentes ponere ſpem in illo, Nunquid Paulus pro vobis crucifixus eſt? aut in nomine Pauli baptiſati eſtis? Ba- ptiſauit ergo Paulus tanquam miniſter, non tanquam ipſa pote- ſtas. Baptiſauit autem dominus tanquam poteſtas. Intendite. Et potuit hanc poteſtatem ſeruo dare, ſed noluit. Si enī daret hanc poteſtatem ſeruis, id eſt vt ipſorum eſſet quod domini erat, tot
F eſſent baptiſmi, quod eſſent ſerui: vt quomodo dictus eſt bapti- ſmus Ioānis, ſic diceretur baptiſmus Petri, baptiſmus Pauli, bapti-
Matth. xxi. ſmus Iacob, Thomæ, Bartholamæi, Matthæi. Ille enim baptiſmus Ioānis dictus eſt. Sed forte aliquis exiſtet & dicet: Proba nobis, quod
Dominus ſibi retinuit poteſtatē baptiſandi, ſeruis autē dedit miniſterium. Ille baptiſmus Ioannis dictus eſt. Probato ipſa veritate dicente, quando interrogauit Iudæos. Baptiſmus Ioannis vnde eſt? de cœ- lo an ex hominibus? Ergo nec tot baptiſmi dicerentur quod eſ- ſent ſerui qui baptiſabant accepta poteſtate a domino, ſibi tenuit dominus baptiſandi poteſtatem, ſeruis miniſterium dedit. Dicit ſe ſeruus baptiſare, recte dicit, ſicut Apoſtolus dicit, Baptiſaui autem & Stephanæ domum, ſed tanquam miniſter. Ideo ſi ſit & malus, & contingat illi habere miniſterium, & ſi eum homines non norunt, & Deus eum nouit permittit deus baptiſari per eum qui ſibi tenuit poteſtatem, vt ſiue baptiſaret in miniſterio ſeruus
Ex tracta. euāgelij ſecundū Ioan. x. bonus, ſiue baptiſaret in miniſterio ſeruus malus, non ſciret ſe ille qui baptiſaretur, baptiſari niſi ab illo qui ſibi tenuit baptiſan- di poteſtatem. ¶ Ergo boues illi dominū magnificabant, nō ſe.

Videte bouem magnificantem dominum ſuum, quia agnouit bos poſſeſſorem ſuum. Attendite bouem timentē ne deſeratur poſſeſſor bouis, & in bouem præſumatur, quēmodo expauēſcit eos qui volunt in eo ſpem ponere. Nunquid Paulus pro vobis crucifixus eſt? aut in nomine Pauli baptiſati eſtis? Quod dedit, non ego dixi Gratis accepiſtis. Columba de cœlo deſcēdit. Ego (inqt) plantaui, Apollo rigauit, ſed deus incrementum dedit. Neq; qui plantat eſt aliquid, neq; qui rigat, ſed qui incrementū dat deus.

¶ Scribo vobis filioli, quia remittuntur vobis peccata per nomen eius. Ideo filij, quia remiſſis peccatis naſcimini. Sed per cuius nomen remittūtur peccata? Nunquid Auguſtini? Ergo nec per nomen Donati. Videtis quis Auguſtinus, aut quis Donatus. Nec per nomen Pauli, nec per nomen Petri. Nam diuidentibus ſibi eccleſiam, & partes facere de vnitate conantibus, parturiens paruulos mater charitas, in Apoſtolo exponit viſcera ſua, cōſcindit quodammodo verbis vbera ſua, plorat filios quos videt efferri. Reuocat ad vnum nomen eos qui multa nomina ſibi facere volebant. Repellit ab amore ſuo, vt Chriſtus ametur, & dicit. Nūquid Paulus pro vobis crucifixus eſt? aut in nomine Pauli baptiſati eſtis? Quid dicit? Nolo mei ſitis. Vt mecum ſitis, ex me eſtote. Omnes illius ſimus, qui pro nobis mortuus eſt, qui pro nobis crucifixus eſt. Vnde & hic dimittuntur vobis peccata per nomen eius, non per nomen hominis alicuius. Ex ſermone epi ſtolæ Ioan. iij. 1. Ioan. ij.

¶ Temporibus apoſtolorum qui dicebant, Ego quidem ſum Pauli, ego quidem Apollo, ego autē ſum Cephæ. quamuis non per impiorum, ſed ſanctorum nomina, ipſi tamen impia ſchiſmata faciebant. Hoc ipſorum erat proprium deteſtabile vitium. Quod vero ſciebant Chriſtum pro ſe eſſe crucifixum, & ſe in eius nomine baptiſatos, non erroris eorum, ſed diuini apud eos muneris erat. Hanc dei veritatem in iniquitate ſchiſmatum ſuorum detinebant. Hanc approbans beatiſſimus Paulus, non per illa vitia deſtructa, etiam iſtam deſtruit, ſed per hāc confirmatam illa emendanda cōuincit. Nunquid Paulus (inquit) pro vobis crucifixus eſt? aut in nomine Pauli baptiſati eſtis? vt per verum dei qđ tenebant, de ſuo falſo erubeſcerent quod agebant. Preterea fieri poteſt vt aliqui verum habeant baptiſmum, & non habeant verā fidem, ſicut fieri poteſt vt verum habeant euangelium, quod non recte intelligendo falſū aliquid de deo credant. Nunquid propter ipſam fidei falſitatem, etiam euangelium (quod apud eos verum inuenitur) deteſtandum aut emendandum putabimus? Nec illos Corinthios arbitror (quos in ſchiſmata diſſiluiſſe redarguit) verā fidem habuiſſe in eo quod dicebant. Ego ſum Pauli. Hoc enim falſum erat. Verum tamen baptiſmum habebant, ex cuius veritate vt iſtam corrigerent falſitatem, ab eo ipſo audiunt, Nunqđ Paulus p vobis crucifixus eſt? aut ī nomine Pauli baptiſati eſtis? H Ex lib. de vni. co. baptiſmo.

Digitized by Google

A Erant illic etiam qui mortuos reſurgere non credebant, & in eo vtiq; non veram tenebant, atq; habebant fidem. Ex eo tamen quod verum habebant (quoniam credebant Chriſtum reſurrexiſſe, in quo fuerant baptizati) dat operam Apoſtolus, etiam illud curare in quo eis fides ſana non erat, dicens. Si mortui non reſurgunt, neq; Chriſtus reſurrexit. Vt quoniam Chriſtum reſurrexiſſe crediderant, & hoc in eis ſanum erat, illud etiam ſanaretur, quod reſurgere mortuos, errore pernicioſiſſimo non credebant.

i.Cor.xv.

Ex tracta. ps.liiij. Psal.liiij.

¶ Vide quemadmodum magnus ille miles Chriſti in ſe curam paruulorum iactari noluit. Nunquid Paulus pro vobis crucifixus eſt? aut in nomine Pauli baptizati eſtis? Quid eis dixit aliud niſi iactate in dominum curam veſtram, & ipſe vos enutriet? Modo autem vult paruulus iactare curam ſuam in dominum, & occurrit neſcio quis, & dicit. Ego excipio. Reſponde & tu, portum quæro, non ſaxum.

Ex tracta. ps.lxv.

¶ Illuminans tu mirabiliter a montibus æternis, Magnifice, cum pondere dictum eſt tu, ne putet aliquis quod eius montes illuminent. Multi enim putantes quod ab ipſis montibus illuminarentur fecerunt ſibi partes de montibus, & ipſi montes ceciderunt, & ipſi confracti ſunt. Neſcio qui ſibi fecerunt Donatum. Neſcio qui ſibi fecerunt Maximinum. Neſcio qui fecerunt illum, & illum. Quare computant ſibi ſalutem ſuam in hominibus eſſe, non in Deo. O homo. Venit ad te lux per montes, ſed deus te illuminat, non mōs. Illuminans tu (inquit) Tu non montes. Tu illuminans a montibus quidem æternis, ſed tu illuminans. Ergo fratres ad hoc dictū eſt, ne quiſquam veſtrum velit ſpem ſuam ponere in hominem. Tandiu eſt aliquid homo, quandiu illi hæret a quo factus eſt homo, Nam recedens ab illo, nihil eſt homo & cum hæret illis. Tu ſic accipe conſilium per hominem, vt illum conſideres qui illuminat hominem. Etenim & tu potes accedere ad illum, qui tibi per hominem loquitur. Non enim fecit illum accedere ad ſe, & te repellit. Et qui vere ſic acceſſit ad deum, vt in illo habitet deus, diſplicent illi omnes qui in illo non ponunt ſpem ſuam. Propterea datum eſt quoddam exemplum. Cum ipſos apoſtolos ſibi diuiſerunt, & in ſchiſmata ierunt, quid dicebant? Ego ſum Pauli, ego Apollo, ego Cephæ, id eſt Petri. Hos plangit Apoſtolus, & dicit eis, Diuiſus eſt Chriſtus? & ſe elegit quem apud ipſos contemneret. Nū quid Paulus pro vobis crucifixus eſt? aut in nomine Pauli baptizati eſtis? Vide bonum montem, quærentem gloriam non ſibi, ſed a quo montes illuminantur. Nolebat de ſe præſumi, ſed de illo de quo ipſe præſumpſerat. Quiſquis ergo ita ſe commendare voluerit populis, vt ſi forte contigerit ei aliquis tumultus, frangat populos poſt ſe, & diuidat eccleſiam catholicam propter ſe, nō eſt de illis montibus quos illuminat altiſſimus. Sed quid eſt iſte? contenebratus a ſe, non illuminatus a domino.

B Spes non eſt homini ponenda.

Ho recedens a deo nihil eſt.

C

Digitized by Google

Gratias ago deo meo, quod neminem veſtrum baptizaui niſi Criſpum, & Caium. Ne quis dicat quod in nomine meo baptizati ſitis. Baptizaui autem & Stephanæ domum: cæterum neſcio ſi quem alium veſtrum baptizauerim.

Poterat ſi voluiſſet dominus Ieſus, baptiſmi ſui poteſtatem dare alicui, vel aliquibus præcipuis ſeruis ſuis, quos iam fecisſet amicos ſuos, qualibus ait, Iam non vos dico ſeruos, ſed amicos. Vt quemadmodum per virgam florentem demonſtratus eſt Aaron ſacerdos, ita in eius eccleſia, vbi plura & maiora miracula facta ſunt, per aliquod ſignum demonſtrarentur excellentioris ſanctitatis miniſtri, & diſpenſatores miniſteriorum, qui ſoli baptiſare deberent. Sed ſi hoc fieret, quamuis eis a domino attributus tamen ipſorum iam baptiſmus diceretur, ſicut baptiſmus Ioannis fuit. Ideo Paulus gratias agit deo, quod neminem ipſorum baptiſauerat, qui tanquam obliti in cuius nomine baptiſati eſſent, per hominum ſe nomina diuidebant. Cum enim tantum valet baptiſmus per hominem contemptibilem, quantum per Apoſtolum datus, ita nec illius, ſed Chriſti eſſe cognoſcitur. Quod in ipſo domino Ioannes, per illam columbę ſpeciem ſe didiciſſe teſtatur. Nam ſecundum quid aliud dixerit, Et ego neſciebam eum, non plane video, niſi quia ſecundum aliquid eum ſciebat, ſecundum aliquid adhuc neſciebat. Sciebat videlicet ſponſum filium dei de cuius plenitudine omnes acciperent. Sed quia ſic ex eius plenitudine ipſe acceperat baptiſandi poteſtatem, vt Ioannis baptiſmus diceretur, neſciebat vtrum ſic daturus eſſet & cæteris, an vero proprium baptiſmum ſic habiturus, vt per quemlibet daretur, ſiue excellentioris gratiæ miniſtrum, ſiue inferioris, ſiue per centeni fructus hominem, ſiue ſexageni, ſiue triceni, ſiue per frumentum ſiue per paleam, non niſi illius vnius eſſe cognoſceretur, & hoc per ſpiritum didicit velut columbam deſcendentem & manentem ſuper eum. Itaque inuenimus dictum ab apoſtolis, & gloriam meam, & euangelium meum, quamuis vtique a domino impartitum atque donatum. Baptiſmus autem meus, nemo eorum dixit omnino. Neque enim omnium ęqualis eſt gloria, nec miniſtrant omnes æqualiter, nec æquali prudentia ſunt omnes prædicti. Et in euangeliſando alius alio melius operatur, & ideo dici poteſt alius alio doctior, ex ipſa doctrina ſpiritali. Alius autem alio magis, minus ve baptiſatus dici non poteſt, ſiue ab inferiore, ſiue a ſuperiore & maiore baptiſetur.

Ex libro .I. de baptiſmo.

Ioan. xv.

Baptiſmus tantum valet per hominem contemptibilem quantum per apoſtolum datus.

Ioan. I.

ij. Cor. I.

ij. Teſ. ij.

Gloria mea & euangelium meum quamquam dicebantur ab apoſtolis non autem baptiſmus meus.

Non enim miſit me Chriſtus baptizare: ſed euangelizare. Non in ſapientia verbi, vt non euacuetur crux Chriſti.

Digitized by Google

Ex lib. de natura e gratia.

MIſerabiles tenebras in animo humano. Qui ſcit quemadmodum debeat leonem domare, & neſcit quemadmodum debeat viuere. An & hoc vt ſciat, ſufficiat et liberũ arbitrium, lexq; naturalis? Hæc eſt ſapientia verbi, qua euacuatur crux Chriſti. Sed qui dixit, Perdam ſapientiam ſapientium: quia iſta crux non poteſt euacuari, profecto iſtam ſapientiam, per ſtultitiam prædicationis, qua credentes ſanantur, euertit. Si enĩ poſſibilitas naturalis per liberum arbitrium, & ad cognoſcendũ quomodo viuere debeat, & ad bene viuendum ſufficit ſibi, ergo Chriſtus gratis mortuus eſt, ergo euacuatum eſt ſcandalũ crucis. Cur non etiam ego hic exclamẽ? Immo exclamabo, & iſtos increpabo dolore Chriſtiano. Euacuati eſtis a Chriſto qui in natura iuſtificamini, a gratia excidiſtis. Ignorantes enim dei iuſtitiam & veſtram volentes conſtituere, iuſtitię dei non eſtis ſubiecti. Sicut.n. finis legis, ita etiã naturę humanæ vitioſæ ſaluator Chriſtus eſt, ad iuſtitiam omni credenti.

Iſa. xxix.

Gala. ij.

Increpabo. i. redarguam reprehendã vituperabo.

Ex libro contra Felicianum.

¶ Non vſqueadeo (inquam) duci me putes laudibus meis, vt iniuriam faciam pręcedentibus ſanctis. Nec præſumam vnquã in ſapientia verbi, ne euacuetur crux Chriſti, ſed ſcripturarum authoritate contentus, ſimplicitati obedire potius ſtudeo quã tumori. Sed melius (inquis) ratione quis, quam teſtimonijs edocet. Quid ergo? Quam rationem afferre potes, ſi partum prædices virginis, ſi redditos oculos non neges cæcis, ſi ſepultos rediiſſe oſtendas a mortuis? Si horum ergo & incomprehenſibilis ratio, & veritas probata eſt, facilius in negotijs fidei, teſtimonijs credit, quã rõ veſtigat.

Verbum enim crucis pereuntibus quidem ſtultitia eſt: iis, autem qui ſalui fiunt, id eſt nobis, virtus dei eſt. Sicut ſcriptum eſt, Perdam ſapientiam ſapientiũ, & prudentiam prudentium reprobabo.

Iſa. xxix. Abdiæ. i.

Ex libro de natura e gratia.

SI ſecundum ſcripturas ſapiamus, non cogimur, cõtra xpianã grãs diſputare & ea dicere quibus demõſtrare conemur naturã humanã, neq; in paruulis medico egere, qa ſana eſt, & in maioribus ſibi ipſa ad iuſticiã ſi velit poſſe ſufficere. Acute quippe vĩr hæc dici, ſed in ſapientia verbi, qua euacuatur crux Xpĩ. Nõ eſt iſta ſapientia deſurſum deſcendens: multo ardentiore zelo nos oporcet accendi, ne euacuetur crux Chriſti. Euacuatur aũt ſi aliquo modo ꝑter illius ſacrum, ad iuſticiã vitãq; ęternã peruẽiri poſſe dicatur.

Ex lib. de ciuitate dei. x.

¶ Perdam ſapientiã ſapientiũ, & prudentiam prudentium reprobabo. Non enim ſuã in eis perdit & reprobat quã ipſe donauit, ſed quam ſibi arrogant qui non habent ipſius. Vnde commemorato iſto prophetico teſtimonio ſequit & dicit Apoſtolus. Vbi ſapiẽs? vbi ſcriba? vbi conquiſitor huius ſeculi? Nonne ſtultã fecit deus ſapientiam huius mundi? Nam quia in ſapientia dei nõ cognouit mundus per ſapientiam deum, placuit deo p̃ ſtultitiã pdicationis

i. Cor. i.

ſaluos

Digitized by Google

ſaluos facere credentes. Quoniam quidem Iudæi ſigna petunt, & græci ſapientiam quærunt. Nos autem (inquit) prædicamus Chriſtum crucifixum, Iudæis quidem ſcandalum, gentibus autem ſtultitiam: ipſis vero vocatis Iudæis & Græcis, Chriſtum dei virtutem, & dei ſapientiam, quoniam ſtultum dei ſapientius eſt hominibus, & infirmum dei fortius eſt hominibus. Hoc quaſi ſtultum & infirmum, tanquam ſua virtute ſapientes, forteſq; contēnunt. Sed hæc eſt gratia quæ ſanat infirmos, non ſuperbe iactantes falſam beatitudinem ſuam, ſed humiliter potius veram miſeriam confitentes.

Gratia ſanat infirmos miſeriā confitentes.

Rom. xxiii.

H

Vbi ſapiens? vbi ſcriba? vbi cōquiſitor huius ſeculi.

Ex ſermone de lectione euāge lij.

Matth. xi.

AVdiuimus filium dei dicentem, Confiteor tibi pater, domine cœli & terræ. Quid ei confitetur? In quo enim laudat? Quia abſcondiſti, inquit, hæc a ſapientibus & prudentibus & reuelaſti ea paruulis. Qui ſunt ſapientes & prudentes? Qui paruuli? Quæ ille occultauit ſapientibus & prudentibus, & reuelauit paruulis? Sapientibus & prudentes illos ſignificat, de quibus Paulus dicit. Vbi ſapiens? vbi ſcriba? vbi conquiſitor huius ſeculi? Nonne ſtultam fecit deus ſapientiam huius mundi? Etiam nunc adhuc fortaſſe quæris. Qui ſunt iſti? Forte illi ſunt, qui multa de deo diſputantes falſa dixerunt. Inflati doctrinis ſuis, deum inuenire & cognoſcere minime potuerunt, & pro deo (cuius eſt incomprehenſibilis, inuiſibiliſq; ſubſtantia) putauerūt deum eſſe aerem, ætherem, deum eſſe aliquid quod ſublimiter eminet in creatura. Attendes enim magnitudines, & pulchritudines, & fortitudines creaturam, ibi remanſerunt, creaturam ibi remanſerunt, creatorem non inuenerūt. Arguit illos liber ſapientiæ vbi dicitur. Si enim tantum potuerunt valere, vt poſſent æſtimare ſeculum, quomodo eius dominum non facilius inuenerunt? Accuſati ſunt, conſumentes tempora ſua & occupationes diſputationum ſuarum in perſcrutanda & quodammodo metienda creatura, quæſierunt meatus ſiderum, interualla ſtellarum, itinera cœleſtium corporum, ita vt computationibus quibuſdam ad eam ſcientiam peruenirent, vt prædicerent defectū ſolis, defectum lunæ, & quando prædicerent eueniret, eo die, & ea hora, tantum, & tanta parte, ex quanta parte illi prædixerant. Magna induſtria, magna ſolertia. Sed ibi creatorem ſcrutati ſunt poſitum non longe a ſe, & non inuenerunt. Quem ſi inueniſſent, haberent apud ſe. Optime itaq; & rectiſſime accuſati ſunt, qui potuerunt inueſtigare numeros ſiderum, interualla temporum, defectum luminum cognoſcere & pdicere. Recte accuſati ſunt, quā a quo iſta facta atq; ordinata ſunt, non inuenerunt, quia quęrere neglexerunt. Tu autem non valde cura gyros ſiderum, & cœleſtiū ſiderum vel corporum numeros ignores. Vide pulchritudinem mundi, & lauda conſilium creatoris. Vide quod fecit, ama

Qui ſunt ſapiētes huius ſeculi quibus abſcōdit ea quæ reuelat paruulis.

A A

qui fecit, tene hoc maxime. Anima qui fecit, quia & teipſum amatorem ſuum, ad imaginem ſuam fecit. Ergo quia eſt mirum quia talibus ſapientibus occupatis circa creaturas qui creatorem negligenter quęrere voluerunt, nec inuenire potuerunt, abſcondita illa, de quibus dixit Chriſtus, Abſcondiſti hęc a ſapientibus & prudentibus: mirabilius eſt ſapientes & prudentes deprehenſos, etiam qui

B

Roma.i. cognoſcere potuerunt. Reuelatur (inquit) ira dei de coelo ſuper omnem impietatem & iniuſtitiam hominum qui veritatem in iniquitate detinent. Quęris fortaſſe quam veritatem detineant in iniquitate? Quia quod notum eſt dei, manifeſtum eſt in illis. Vnde manifeſtum eſt, ſequitur & dicit? Deus enim illis manifeſtauit. Adhuc quęris quomodo manifeſtauerit eis quibus legem non dedit? Quomodo ergo? Inuiſibilia enim eius, a conſtitutione mundi per ea quę facta ſunt intellecta conſpiciuntur. Fuerunt ergo quidam, non ſicut Moyſes famulus dei, non ſicut multi prophetę

Heb.xi. iſta inuenientes & intelligentes, adiuti ſpiritu dei, quem ſpiritum fide hauſerunt, faucibus pietatis biberunt, ore interioris hominis ructauerunt. Non ergo tales ignorauerunt: ſed fuerunt alij diſſimiles, qui per iſtam creaturam potuerunt peruenire ad intelligendum creatorem, & dicere de his quę fecit deus. Ecce quę fecit gubernat & continet. Ille ipſe qui fecit implet ſua pręſentia iſta quę fecit. Potuerunt hoc dicere. Nam & ipſos in actibus apoſtolorum

Act.xvij. commemorauit Paulus. Vbi cum dixiſſet de deo, In illo viuimus & mouemur & ſumus, quoniam apud Athenienſes loquebatur, vbi iſti doctiſſimi extiterant, adiunxit continuo, ſicut & quidam ſecundum vos dixerunt. Non eſt leue quod dixerunt. Quo

C

niam in deo viuimus, & mouemur, & ſumus. Vnde ergo diſſimiles? vnde vituperati? vnde recte accuſati? Audi apoſtoli verba quę dicere cœperam. Reuelatur (inquit) ira dei de coelo ſuper omnem impietatem, & eorum ſcilicet qui legem non acceperunt. Super omnem impietatem & iniuſtitiam hominum, qui veritatem in iniquitate detinent. Quam veritatem? Quia quod notum eſt dei, manifeſtum eſt in illis. Quo manifeſtante? Deus enim eis manifeſtauit. Quomodo manifeſtauit? Inuiſibilia enim eius a conſtitutione mundi per ea quę facta ſunt, intellecta conſpiciuntur, ſempiterna quoque virtus eius ac diuinitas. Quare manifeſtauit? Vt ſint inexcuſabiles. Si manifeſtauit vt ſint inexcuſabiles, vnde ergo culpabiles? Quia cognoſcentes deum, non ſicut deum glorificauerunt. Quid eſt quod dicis, Non ſicut deum glorificauerunt? Neque gratias egerunt. Hoc eſt ergo glorificare deum, gratias

Glorificare deū eſt deo gratias agere. agere deo? Hoc ſane. Quid enim peius, ſi ad imaginem creatus, cognito deo, ingratus eris? Hoc eſt prorſus, hoc eſt glorificare deū, gratias agere deo. Norunt fideles vbi, & quando dicatur. Gratias

Gratias agere & ſurſum cor habere. agamus domino deo noſtro. Quis autem gratias agit deo, niſi qui ſurſum cor habet ad dominum? Ergo illi culpabiles qui ſunt

D

inexcuſabiles, quia cognoſcentes deum, non ſicut deum glorificauerunt, nec gratias egerunt. Sed quid? Sed euanuerunt in cogitationibus ſuis. Vnde euanuerunt niſi quia ſuperbi fuerunt? Euaneſcit & fumus in altum ſurgendo, & magis ignis lucet & roboratur, humilius apprehendendo. Euanuerunt in cogitationibus ſuis, & obſcuratum eſt inſipiens cor eorum. Etiam fumus cum ſit igne altior, obſcurus eſt. Deniq; attende quod ſequitur, & vide vnde tota cauſa pendeat. Dicentes enim ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt. Sibi arrogando quod praeſtiterat deus, tulit quod dederat deus. Ergo ſuperbis ipſe abſcondit ſe, qui per creaturam diligenter ſcrutantibus creatorem inſinuauerat non niſi ſe. Bene ergo dominus, Abſcondiſti haec a ſapientibus & prudentibus, ſiue ab illis qui multiplicibus diſputationibus & ſolertiſſima inquiſitione, ad inueſtigationem creaturae peruenerunt, ſed creatorem minime cognouerunt, ſiue ab illis, qui cognoſcentes deum, non ſicut Deum glorificauerunt & gratias egerunt, & videre perfecte aut ſalubriter nō potuerunt, quia ſuperbi fuerunt. Abſcondiſti ergo hęc a ſapientibus & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis. Quibus paruulis? Humilibus. Dic ſuper quem requieſcit ſpiritus meus? Super humilem & quietum & trementem verba mea. Haec verba Petrus tremuit, Plato non tremuit. Teneat piſcator, quod perdidit nobiliſſimus diſputator. Abſcondiſti haec a ſapientibus & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis. Abſcondiſti ſuperbis, & reuelaſti humilibus. Quę ſunt ipſa? Non enim cum hoc diceret coelum & terram attendebat, & quaſi manu demonſtrabat cum diceret hęc. Quis enim nō videt haec? Vident boni, vident mali, quia facit ſolem ſuum oriri ſuper bonos & malos. Quae ſunt ergo iſta? Omnia mihi tradita ſunt a patre meo.

Eſaiæ, lxvi.

B

Nonne ſtultam fecit Deus ſapiētiam huius mūdi?

Ex libro de paſtoribus.

Sapiētia in ſcripturis quãq; p aſtutia capitur.

Gen. iij.

DIcitur aliquando in ſcripturis ſapientia pro aſtutia, abuſione verbi, non proprietate. Vnde dicitur, Vbi ſapiens? vbi ſcriba? vbi conquiſitor huius ſeculi? Nonne ſtultam fecit deus ſapientiam huius mundi? Quia vero dicitur ſapientia abuſione verbi & in malo, conſuetudine quidem ſcripturarū noſtrarum: nam quemadmodum legantur auctores mundi, quid ad nos? habes in Geneſis libro, Erat ibi ſerpens ſapientior omnibus beſtijs. Iſte ſapientior omnibus beſtijs, acutus & aſtutus ad decipiendum agnoſcitur. Pereant argumenta philoſophorū, qui negant in ſapientem cadere perturbationes animorum. Stultam fecit deus ſapientiam huius mundi. Et dominus cognouit cogitationes hominum, quoniam vanae ſunt.

Stoicorū ſnia.

F

Ex tract. in euang. ſecūdū Ioan. lx.

¶ Turbatur plane animus chriſtianus, non miſeria, ſed miſericordia: timeat ne pereant homines Chriſto, lętet cum acquirunt hoīes Chriſto: timeat & ſibi ne pereat Chriſto, contriſtet peregrinari ſe

a Chriſto, concupiſcat regnare cum Chriſto, lętetur dum ſperat ſe regnaturum eſſe cum Chriſto. Iſtæ ſunt quippe quatuor quas per turbationes vocant. Timor & triſtitia, Amor & lętitia. Habeant eas iuſtis de cauſis animi chriſtiani, nec philoſophorum, Stoicorum vel quorumcunq; ſimilium conſentiatur errori. Qui profecto quemadmodum vanitatem exiſtimant veritatem, ſic ſtuporem deputant ſanitatem, ignorantes ſic hominis animum, quemadmodum corporis membrum deſperatius ægrotare, quum & doloris amiſerit ſenſum.

Quatuor eſſe perturbationes, quę cadunt in ſapientiam.

Nam quia in dei ſapientia non cognouit mundus per ſapientiam deum, placuit deo per ſtultitiam prædicationis, ſaluos facere credentes.

Ex libro de trinitate. iiij. Gala. iiij.

CVm in carne manifeſtatus eſt, filius dei in hunc mundum miſſus eſt, in plenitudine temporis factus ex fœmina. Quia enim in ſapientia dei non poterat mundus cognoſcere per ſapientiam deum, quoniam lux lucet in tenebris, & tenebræ eum non comprehenderunt, placuit deo per ſtultitiam prædicationis, ſaluos facere credentes, vt verbum caro fieret, & habitaret in nobis.

Matth. xij. & xxiiij. Luc. xi.

Quoniam Iudæi ſigna petunt, & Græci ſapientiam quærunt, nos autem prædicamus Chriſtum crucifixum, Iudæis quidem ſcandalum, gentibus autem ſtultitiam: ipſis autem vocatis Iudæis atq; Græcis, Chriſtum dei virtutem, & dei ſapientiam.

Ex libro quæſt. euangelij. i.

DE domino noſtro dixerunt Iudæi, Vnde huic ſapientia hæc, & virtutes? Sapientia, in his quæ loquebatur: virtutes, in his quæ operabatur. Ideo & Apoſtolus dicit, Chriſtum dei virtutem & dei ſapientiam. Virtutem ad ſigna retulit propter Iudæos: ſapientiam autem ad doctrinam propter Græcos. i. gentes.

Ex tracta. ſu. ciiij.

¶ Omnia domine in ſapientia feciſti. Ergo omnia in ſapientia, id eſt in Chriſto feciſti. Ille contemptus, ille expalmatus, ille conſputus, ille ſpinis coronatus, ille crucifixus. Omnia in illo feciſti. Audi quid ex illo tuo milite nuncies hominibus, quid ex illo prcone ſancto prædices gentibus. Chriſtum dei virtutem, & dei ſapientiam. Irrideant Iudæi crucifixum Chriſtum, quia ſcandalum eſt eis. Irrideant Pagani crucifixum Chriſtum, quia ſtultitia eſt eis. Nos autem prædicamus Chriſtum crucifixum, Iudæis quidem ſcandalum, gentibus autem ſtultitiam: ipſis vero vocatis Iudæis & Gręcis Chriſtum dei virtutem & dei ſapientiam.

Ex tracta. ſu. xviij. Roma. i. Pſal. ci. Pſal. xciiij.

¶ Deus verbo fecit omnia. Omnia per ipſum facta ſunt & ſine ipſo factum eſt nihil. Quod autem ad manus dei attinet, & de cœlis dictum eſt, Et opera manuum tuarum ſunt cœli. Et de terra hoc idem dictum eſt, Quoniam ipſius eſt mare & ipſe fecit illud

& aridam manus eius fundauerunt. Ergo ſi & cœlos manibus & terram manibus, non ſolum hominem manibus. Et ſi cœlos verbo, & terram verbo, ergo & hominem verbo. Quod verbo, hoc manu: & quod manu, hoc verbo. Non enim humanis membris ſtatura dei diſtincta eſt, qui vbique totus eſt, & nullo continetur loco. Quod ergo verbo fecit, ſapientia fecit: quod manu fecit, virtute fecit. Chriſtus eſt autem dei virtus & dei ſapientia. Omnia autem per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil.

Ex libro de trinitate. xv.

Si enim ſolus ibi filius intelligit & ſibi & patri & ſpiritui ſancto, ad illam reditur abſurditatem, vt pater non ſit ſapiens de ſeipſo, ſed de filio: nec ſapientia ſapientiam genuerit, ſed ea ſapientia pater dicatur ſapiens eſſe, qua genuit. Vbi enim non eſt intelligentia, nec ſapientia eſſe poteſt. Ac per hoc ſi pater non intelligit ipſe ſibi, ſed filius intelligit patri, profecto filius patrem ſapientem facit. Et ſi hoc eſt deo eſſe quod ſapere, & ea illi eſt eſſentia quae ſapientia, non filius a patre (quod verum eſt) ſed a filio potius pater habet eſſentiam, quod abſurdiſſimum & falſiſſimum eſt. Eſt ergo deus pater ſapiens ea qua ipſe eſt ſua ſapientia: & filius ſapientia patris, de ſapientia quod eſt pater, de quo genitus eſt filius. Quocirca conſequenter eſt & intelligens pater ea qua ipſe ſua eſt intelligentia. neque enim eſſet ſapiens qui non eſſet intelligens. Filius autem intelligentia patris, de intelligentia genitus quod eſt pater.

A

Ex lib. de prędeſtinatiõe ſctõrũ

Et reprobi vocantur, ſed non vocatione ſm propoſitum. vt ſint inexcuſabiles.

Vocat enim deus praedeſtinatos multos filios ſuos, vt eos faciat membra praedeſtinati vnici filij ſui, non ea vocatione qua vocati ſunt & qui noluerunt venire ad nuptias. Illa quippe vocatione & Iudaei vocati ſunt, quibus Chriſtus crucifixus ſcandalum eſt, & gentes quibus Chriſtus crucifixus ſtultitia eſt: ſed ea vocatione praedeſtinatos vocat quam diſtinxit Apoſtolus, dicens ipſis autem vocatis Iudaeis, & Graecis praedicare ſe Chriſtum Dei virtutem & dei ſapientiam. Sic enim ait, Ipſis autem vocatis, vt oſtenderet illos non vocatos, ſciens eſſe quandam certam vocationem eorum qui ſecundum propoſitum vocati ſunt, quos ante praeſciuit & praedeſtinauit conformes fieri imaginis filij ſui. Quam vocationem ſignificans, ait, Non ex operibus, ſed ex vocante dictum eſt, quia maior ſeruiet minori. Nunquid dixit, non ex operibus, ſed ex credente. Prorſus etiam hoc abſtulit homini, vt totum daret deo. Dixit ergo ſed ex vocante. Non quacunque vocatione, ſed qua vocatione fit credens. Hanc intuebatur etiam cum diceret, Sine poenitentia ſunt dona & vocatio dei.

Rom. viij.

B

Rom. ix.

Rom. xj.

Ex lib. de doctrina chriſtiana.

Ad deũ mouemur bono ſtudio boniſque moribus.

Quia quod ſtultum eſt dei, ſapientius eſt hominibus: & quod infirmum eſt dei, fortius eſt hoibus.

Non enim ad eum qui vbique praeſens eſt, locis mouemur, ſed bono ſtudio, boniſque moribus. Quod nõ poſſemus, niſi ipſa ſapientia tantae etiam noſtrae infirmitati con-

Digitized by Google

gnitate dignaretur, & videndi nobis præberet exemplum, non ali ter quam in homine, quoniam & nos homines ſumus. Sed quia nos cum ad illam venimus, ſapienter facimus, ipſa cum ad nos venit, ab hominibus ſuperbis quaſi ſtulte feciſſe putata eſt. Et quo niam nos cum ad illam venimus conualeſcimus, ipſa cum ad nos venit quaſi infirma æſtimata eſt. Sed quod ſtultum eſt dei, ſapientius eſt hominibus, & quod infirmum eſt dei, fortius eſt

C hominibus. Cum ergo ipſa ſit patria, viam ſe quoque nobis fecit ad patriam: & cum ſano & puro interiori oculo, vbi que ſit præ ſens eorum qui oculum illum infirmum, & immundum que habent.

Quæ ad nos ve nit diuina ſa pientia & cur, oculis etiam carneis apparere dignata eſt. Quia enim in ſapien tia dei non poterat mundus per ſapientiam cognoſcere deum, placuit deo per ſtultitiam prædicationis ſaluos facere credentes. Non igitur per locorum ſpatia veniendo, ſed in carne mortali, mortalibus apparendo veniſſe ad nos dicitur. Huc ergo venit vbi erat, quia in mundo erat, & mundus per eum factus eſt. Sed quoniam cupiditate fruendi, pro ipſo creatore creatura homi nes configurati huic mundo, & mundi nomine congruentiſſime vocati; non eam cognouerunt; propterea dixit Euangeliſta, Et mundus eum non cognouit. Itaque in ſapientia dei, non poterat

Ioan.1. mundus per ſapientiam cognoſcere deum. Cur ergo venit cum hic eſſet, niſi quia placuit deo per ſtultitiam prædicationis ſal uos facere credentes? Quomodo venit, niſi quia verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis? Sicut autem curatio via eſt ad ſanitatem, ſic iſta curatio peccatores ſanandos reficiendoſque ſuſce pit. Et quemadmodum medici cum alligant vulnera non in

D compoſite, ſed apte id faciunt, vt vinculi vtilitatem quædam pulchritudo etiam conſequatur: ſic medicina ſapientiæ, per ho minis ſuſceptionem noſtris eſt accommodata vulneribus, de quibuſdam contrariis curans, & de quibuſdam ſimilibus. Sicut etiam ille qui medetur vulneri corporis, adhibet quædam con

Diuina ſapien tia tanquam me dicus, & medici na per contra ria & ſimilia ſanans. traria, ſicut frigidum calido, vel humido ſiccum, vel ſi quid ali ud eiuſmodi, adhibet etiam quædam ſimilia, ſicut lintheolum, vel rotundo vulneri rotundum, vel oblongum oblongo ligaturamque ipſam non eandem membris omnibus, ſed ſimilem ſimilibus coaptat: Sic ſapientia dei hominem curans, ſeipſam exhibuit ad ſanandum, ipſa medicus, ipſa medicina. Quia ergo per ſu perbiam homo lapſus eſt, humilitatem adhibuit ad ſanandum. Serpentis ſapientia decepti ſumus, Dei ſtultitia liberamur. Quem admodum autem illa ſapientia vocabatur, erat autem ſtultitia contemnentibus deum, ſic iſta quæ vocatur ſtultitia, ſapientia eſt vincentibus diabolum. Nos immortalitate male vſi ſumus vt moreremur. Chriſtus mortalitate bene vſus eſt vt viueremus Corrupto animo fœminæ, ingreſſus eſt morbus. Integro cor pore fœminæ proceſſit ſalus. Ad eadem contraria pertinet

Digitized by Google

quod etiam exemplo virtutum eius, vitia nostra curantur. Iam vero similia quasi ligamenti membris & vulneribus nostris adhibita, illa ſunt: quod per foeminam deceptos, per foeminam natus homo homines, mortalis mortales, morte mortuos liberauit. ¶ Deus tu ſcis imprudentiam meam. Quae imprudentia in Chriſto? nonne ipſe eſt dei virtus, & dei ſapientia? An illi dicis imprudentiam ſuam, de qua dicit apoſtolus, ſtultum dei, ſapientius eſt hominibus? Imprudentiam (inquit) meam. Hoc ipſum quod in me irriſerunt qui ſibi videntur eſſe ſapientes, tu ſcis quare fieret, tu ſcis imprudentiam meam. Quid enim tam ſimile imprudentiae, quam cum habere in poteſtate, vna voce ſuos perſecutores proſternere, vt pateretur ſe teneri, flagellari, conſpui, colaphiſari, ſpinis coronari, ligno affigi? Imprudentiae ſimile eſt, & ſtultum videtur. Sed ſtultum hoc ſuperat omnes ſapientes. Stultum quidem eſt, ſed & granum quando cadit in terram, ſi nemo ſciat conſuetudinem agricolarum, ſtultum videtur. Labore magno metitur, portatur ad aream, tritur
atur, ventilatur: poſt tanta pericula coeli & tempeſtatum, & labores ruſticanorum, curamque dominorum, reditum in horreis frumentum purgatum. Venit hyems, & quod purgatum erat profertur & proijcitur. Imprudentiae videtur, ſed vt non ſit imprudentia ſpes facit. Non ergo ille pepercit ſibi, quia & pater illi non pepercit; ſed pro nobis omnibus tradidit illum. Et de ipſo, Qui dilexit me (inquit Apoſtolus) & tradidit ſemetipſum pro me. Quia granum niſi ceciderit in terram vt moriatur, fructum non reddet. Haec eſt imprudentia. Sed tu illam noſti. Iſti autem ſi cognouiſſent, nunquam dominum gloriae crucifixiſſent. Infirmus carne Ieſus. Sed noli tu infirmari. In illius infirmitate tu fortis eſto, quia quod infirmum eſt dei fortius eſt hominibus. Sub hac rerum imagine, Adam qui erat forma futuri, praebuit nobis magnum indicium ſacramenti. Immo deus in illo praebuit. Nam & dormiens meruit accipere vxorem, & de coſta eius facta eſt ei vxor, quoniam de Chriſto in cruce dormiente, futura erat eccleſia de latere eius. De latere ſcilicet dormientis, quia & de latere in cruce pendentis lancea percuſſo, ſacramenta eccleſiae profluxerunt. Sed quare hoc voluit dicere fratres? Quia infirmitas Chriſti nos facit fortes. Magna ibi imago praeceſſit. Potuit deus carnem detrahere homini vnde faceret foeminam, & magis videtur quaſi congruere potuiſſet. Fiebat enim ſexus infirmior, & magis de carne infirmitas fieri debuit quam de oſſe. Oſſa enim carnis firmiora ſunt. Non detraxerit carnem vnde faceret mulierem, ſed detraxit os. Et detracto oſſe, formata eſt mulier, & in loco oſſis caro adimpleta eſt. Poterat pro oſſe, os reddere. Poterat ad faciendam mulierem, non coſtam, ſed carnem detrahere. Quid igitur ſignificauit facta mulier in coſta tanquam fortis factus Adam in carne tanquam infirmus? Chriſtus eſt & eccleſia. Illius infirmitas, noſtra eſt fortitudo.

[Margin notes:]
B
Ex tract.
pſ. lxviij.
Quod vocat Apl's ſtultũ dei vocat Pſalmiſta inſipientiã opinione mũdanorum
F
Quae videtur imprudentia ſpes facit vt nõ ſit imprudentia.
Rom. viij.
Galat. ij.
Ioan. xij.
1. Cor. ij.
Ex tract. vulg. ſecundum Ioan. xv.
Rom. v.
Gen. ij.
Infirmitas Chriſti nos facit fortes.
Ephes. v.
G
Formatio mulieris, coſta viri quid figuret.

Videte enim vocationem veſtram fratres, quia non multi ſapientes ſecundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles, ſed quæ ſtulta ſunt mũdi elegit deus, vt confundat ſapientes, & infirma mũdi elegit deus vt confundat fortia, & ignobilia mundi, & contemptibilia elegit deus, & quæ non ſunt, vt ea quæ ſunt deſtrueret.

Ex ſermone de quinquageſima reſurrectionis.

Humiliatus eſt dominus Chriſtus, vt eſſe humiles noſceremus, cõceptus eſt continens omnia, natus eſt gignẽs omnia, mortuus eſt viuificans omnia, ſed poſt triduum reſurrexit, ⁊ aſcendit in coelum, ⁊ humanam quam ſuſceperat carnem, ad patris dexteram collocauit. Mirabile eſt fratres, ⁊ hoc eſt quod impij credere nolunt. Mirabile eſt hominem reſurrexiſſe in carne, ⁊ in coelum aſcendiſſe cum carne. Sed multo eſt mirabilius, totum mundum rem tam incredibilem credidiſſe. Quid eſt incredibilius? deum talia feciſſe, an mundum credere potuiſſe? Quid ſi ⁊ ipſe modus conſideretur a nobis quo credidit mundus? Etiam ipſe vere diuinus aduertitur ⁊ valde mirabilis inueniatur. Ineruditos liberalibus diſciplinis, ⁊ omnino quantum ad ſeculi doctrinas pertinet impolitos, non peritos grammatica, non armatos dialectica, piſcatores Chriſtus cum retibus fidei ad mare ſeculi pauciſſimos miſit. Quid dico pauciſſimos? Duodecim miſit, ⁊ tamẽ per eos ſic omni genere piſcium impleuit eccleſias, vt plurimi etiam ex ipſis ſapientibus ſeculi (quibus videbatur ignominioſa crux Chriſti) ea in fronte ſignentur. Et de qua erubeſcendum putabant, nobiſq; inſultabant, eam in pudoris arce conſtituunt.

Probabilitas articuli de reſurrectione carnis ex credulitate magis mirabilium.

Ex ſermone de virginib⁹.

¶ Quare autem primo ignobiles, paucos, imperitos ⁊ impolitos elegit dominus, cum haberet ante oculos ſuos turbam magnam in comparatione quidem illorum pauperum, ſed in genere ſuo multos diuites, nobiles, doctos, ſapientes, quos poſtea etiam collegit, exponit Apoſtolus ſacramentum. Infirma mundi huius elegit Deus vt confundat fortia, ⁊ ſtulta huius mundi elegit Deus vt confundat ſapientes, ⁊ ignobilia huius mundi elegit deus, ⁊ ea quæ non ſunt, id eſt non computantur, vt quæ ſunt euacuentur. Venerat enim docere humilitatem, ⁊ expugnare ſuperbiam. Venerat humilis deus, vt nullo modo hic prius altos quæreret, qui tam humilis venerat. Primo, quia elegit naſci de illa foemina quæ deſpõſata erat fabro. Non ergo elegit amplos natales, ne in hac terra nobilitas ſuperbiret, Non elegit ſaltem naſci in ampliſſima ciuitate, ſed natus eſt in Bethleem Iudæ, quæ nec ciuitatis nomine nũcupatur. Hodieq; illam incolæ loci illius villam appellant; tam parua [illegible], prope nulla eſt,

A

Chriſtus venit docere humilitatẽ, ⁊ expugnare ſuperbiam.

niſi priſtina domini Chriſti natiuitate nobilitaretur. Elegit ergo infirmos, pauperes, indoctos, non quia reliquit firmos, diuites, ſapientes, nobiles, ſed ſi ipſos primos eligeret, merito diuitiarum ſuarum, merito ſubſtantiarum ſuarum, merito natalium ſuorum ſibi elegit viderentur, atque inflati de his rebus, ſalutem humilitatis non reciperent, ſine qua nemo redire poteſt ad illam vitam, vnde non laberemur niſi per ſuperbiam.

Quare dominus elegit infirmos, pauperes, indoctos, ignobiles.

¶ Sed forſan diceret aliquis, & ſi ipſe humiliter natus eſt, in diſcipulorum nobilitate iactare ſe voluit. Non elegit reges, aut ſenatores, aut philoſophos, aut oratores, immo vero elegit plebeios, pauperes, indoctos, piſcatores. Petrus piſcator, Cyprianus orator. Niſi fideliter præcederet piſcator, non humiliter ſequeretur orator. Non de ſe quiſquam deſperet abiectus, teneat Chriſtum, & ſpes eius falſa non erit.

Ex ſermone de Kal. Ianuarij. Fideliter præcedit piſcator, & humiliter ſequitur orator.

¶ Deſcendit dominus deus noſter Ieſus Chriſtus reparare genus humanum, & dare gratiam ſuam omnibus intelligentibus, quia gratia illis eſt non merita eorum. Et ne quælibet perſona glorietur in carne, infirmos elegit. Nam inde non eſt electus etiam ille Nathanael. Quid enim tibi videtur vt publicanum in Teloneo ſedentem eligeret Mattheum, & non eligeret Nathanaelem, cui perhibuit teſtimonium ipſe, dicens, Ecce vere Iſraelita, in quo dolus non eſt? Intelligitur ergo iſte Nathanael doctus fuiſſe lege, non quia doctos non erat electurus, ſed ſi ipſos primos elegiſſet, doctrinæ ſuæ merito ſe electos putarent. Ita eorum ſcientia laudaretur, & laus Chriſti gratiæ minueretur.

Ex tracta. ps. lxv. Non elegit primo nobiles aut doctos vt electio gratiæ daretur non meriti.

¶ Idiotas elegit. inde confunderet mundum. Si doctus eligeretur, fortaſſis ideo diceret ſe electum, quia doctrina eius meruit eligi. Dominus noſter Ieſus Chriſtus volens ſuperborum frangere ceruices, non quæſiuit per oratorem piſcatorem, ſed de piſcatore lucratus eſt imperatorem. Magnus Cyprianus orator ſed prior Petrus piſcator, per quem poſtea crederet non tantum orator, ſed etiam imperator. Nullus nobilis, primo electus eſt. Nullus doctus, quia infirma mundi elegit deus vt confunderet fortia.

Ex tractatu euangelij ſecundum Ioan. vij. Non per oratorem ſed de piſcatore lucratus eſt imperatorem. Ex ſermone de verbis epiſtolæ beati Petri.

¶ Quanta Chriſti dignatio? Petrus iſte qui ſic loquitur piſcator fuit, & modo magnam laudem habet orator, ſi potuerit ab illo intelligi piſcator. Si enim eligeret Chriſtus primitus oratorem, diceret orator, eloquentiæ meæ merito electus ſum. Si eligeret ſenatorem, diceret Senator. Dignitatis meæ merito electus ſum. Poſtremo ſi prius eligeret imperatorem, diceret imperator, Poteſtatis meæ merito electus ſum. Quieſcant, & differantur iſti paululum. Quieſcant non omittantur, non contemnantur, ſed paululum differantur, qui poſſunt gloriari de ſemetipſis in ſemetipſis. Da mihi, inquit, illum piſcatorem. Da mihi idiotam. Da mihi imperitum. Da mihi eum cum quo non dignatur loqui ſenator, nec quando emit piſcem. Ipſum inquit, da. Hunc

Digitized by Google

Ipſum, inquit, da Hunc ſi impleuero, manifeſtatum erit quod ego facio quanquam & ſenatorem, & oratorem, & imperatorem, ego ſum facturus, quandocunque tamen facturus ſum ego & ſenatorem, ſed certius ego piſcatorem. Poteſt ſenator gloriari de ſemetipſo, poteſt imperator, non poteſt niſi de Chriſto piſcator. Veniat propter docendam ſalubrem humilitatem, veniat prius piſcator, per ipſum melius adducitur imperator.

Ex tracta. 12. v.

¶ Elegit ergo dominus & oratores, ſed illi ſuperbirent ſi nõ prius elegiſſet piſcatores. Elegit diuites, ſed dicerent merito diuitiarum ſuarum ſe electos eſſe, niſi primo elegiſſet pauperes. Elegit imperatores poſtea, ſed melius eſt vt Romam cum venerit imperator, depoſito diademate ploret ad memoriã piſcatoris, quam vt piſcator ploret ad memoriã imperatoris. Infirma enim mũdi elegit deus vt confundat fortia. Ignobilia mundi elegit deus, & ea quæ non ſunt tanquam ſint, vt ea quæ ſunt euacuentur.

Vt non glorietur omnis caro in conſpectu eius.

Ex lib. de correptione & gratia.

Gloria noſtra eo firmior ẽ quã in deo eſt.

Ex eodem lib.

VIdete quemadmodum nobis abſtulit gloriam, vt daret gloriam. Abſtulit noſtram, vt daret ſuam, abſtulit inanẽ, vt daret plenam: abſtulit nutantem, vt daret ſolidam. Quãto ergo gloria noſtra fortior eſt, & firmior, qua in deo eſt. Non ergo in te debes gloriari. Quod & prohibuit veritas. Sed quod ait Apoſtolus, hoc præcepit veritas. Qui gloriatur in domino glorietur.

¶ Placuit enim deo, quo maxime humanæ ſuperbiam præſumptionis extingueret, vt non glorietur omnis caro coram ipſo, id eſt omnis homo. Vnde autẽ non glorietur caro coram ipſo, niſi de meritis ſuis? Quæ quidem potuit habere, ſed perdidit, & per quod habere potuit per hoc perdidit, hoc eſt per liberũ arbitriũ. Propter quod non reſtat liberandis niſi gratia liberantis. Ita ergo non glorietur omnis caro coram ipſo. Non enim gloriantur iniuſti, quia non habent vnde. Nec iuſti, quia ex ipſo habent vnde: nec habent gloriam ſuam, niſi ipſum cui dicunt, Gloria mea & exaltans caput meum. Ac per hoc ad omnem hominẽ pertinet quod ſcriptum eſt, Vt non glorietur omnis caro coram ipſo. Ad iuſtos autem illud, Qui gloriatur in domino glorietur. Hoc enim Apoſtolus apertiſſime oſtendit. Qui cum dixiſſet, Vt non glorietur omnis caro coram ipſo, ne putarent ſancti ſine gloria ſe remiſiſſe, mox addidit, Ex ipſo autem vos eſtis in Chriſto Ieſu qui factus eſt nobis ſapientia a deo, & iuſtitia & ſanctificatio, redemptio, vt quemadmodum ſcriptum eſt, qui gloriatur in domino glorietur. Hinc eſt quod in hoc loco miſeriarum (vbi tentatio eſt vita humana ſuper terram) virtus in infirmitate perficitur. Quæ virtus? niſi vt qui gloriatur in domino glorietur.

Deus eſt gloria iuſtorum.

Digitized by Google

Ex ipſo autē vos eſtis in Chriſto Ieſu, qui factus eſt nobis ſapientia a deo, & iuſtitia, & ſanctificatio, & redemptio.

F
Ex libro de trinitate .vij.

Filius factus eſt nobis a Deo ſapientia, & iuſtitia, & ſanctificatio, quia temporaliter nos ad illum conuertimur, ideſt ex aliquo tempore, vt cum illo maneamus in æternum: & ipſe ex quodam tempore verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. Propterea igitur cum pronunciatur in ſcripturis, aut enarratur aliquid de ſapientia, ſiue dicente ipſa, ſiue cum de illa dicitur, filius nobis potiſſimum inſinuatur.

Ioan.i.
Filius dei ſapientia.
Ex epiſtola ad Conſentium de trinitate.
Chriſtus quō fit nobis vita & iuſtitia quādo illi cohæremus

Ea porro iuſtitia, quæ viuit in ſeipſa, Deus eſt proculdubio, atq; incommutabiliter viuit. Sicut autem cum ſit in ſeipſa vita, etiam nobis fit vita, cum eius efficimur vtcunq; participes, ita cum in ſeipſa ſit iuſtitia, etiam nobis fit iuſtitia, cum ei cohærentes iuſte viuimus. Et tanto magis minuſve iuſti ſumus quanto illi magis minuſve cohæremus. Vnde ſcriptum eſt de vnigenito filio Dei (cum ſit vtiq; patris ſapientia atq; iuſtitia, & ſemper in ſeipſa ſit) q̄ factus ſit nobis a deo ſapientia, & iuſtitia, & ſanctificatio & redemptio, vt quemadmodum ſcriptum eſt, qui gloriatur in domino glorietur. Eſt plane ille ſummus deus vera iuſtitia, vel ille verus deus ſumma iuſtitia, quam profecto eſurire & ſitire debemus, ea noſtra eſt in hac peregrinatione iuſtitia, & qua poſtea ſaturari ſperamus, ea noſtra eſt in æternitate plena iuſtitia.

Vt quemadmodum ſcriptum eſt, qui gloriatur in domino glorietur.

Hier.ix.
ij.Cor.x.

Sic enim qui gloriatur non niſi in domino gloriatur, cum cognoſcit non ſuum, ſed illius eſſe non ſolum vt ſit, verum etiam vt non niſi ab illo bene ſit ſibi, a quo habet vt ſit. & hoc dei præceptum eſt.

Ex libro de Gen. ad lite. xi.
G
Ex lib. de bono perſeuerantiæ.

Et hoc præceptum obedienter audire, ideſt vt qui gloriatur in domino glorietur, ſimiliter & cætera, dei donum eſt. Quod donum qui non habet, non dubito dicere, alia quæcunq; habet inaniter habet.

Ex tracta. ps. ciiij.
Quid ſit laudari in nomine ſancto Dei.

Cum dixiſſet, Laudamini (quod vtiq; bene operantes merito poſſunt) addidit, In nomine ſancto eius, vt qui gloriatur, in domino glorietur. Qui ergo non ſibi ſed ei volunt pſallere, caueant facere iuſtitiam ſuam coram hominibus, vt videantur ab eis: alioquin mercedem non habebunt apud patrem qui eſt in cœlis. Sed luceant opera eorum coram hominibus, non eo fine vt ipſi videantur ab eis, ſed vt videant bona opera ipſorum, & glorificent patrem eorum qui in cœlis eſt. Hoc eſt laudari in nomine ſancto eius. Vnde & in alio pſalmo legitur. In domino laudabitur anima mea, audiant manſueti & lætentur.

Matth.v.
Pſal.xxxiij.

Digitized by Google

CAP. II.

ET ego cum veniſſem ad vos fratres, veni nō in ſublimitate ſermonis, aut ſapientiæ, annuncians vobis teſtimonium Chriſti. Nō enim iudicaui me ſcire aliqd inter vos, niſi Ieſum Chriſtum, & hunc cruciſixum. Et ego in infirmitate, & timore, & tremore multo, fui apud vos, & ſermo meus, & prædicatio mea, non in perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ verbis, ſed in oſtenſione ſpiritus & virtutis, vt fides veſtra non ſit in ſapientia hominum, ſed in virtute dei. Sapientiam autem loquimur inter perfectos. Sapientiam vero non huius ſeculi, neq; principium huius ſeculi quæ deſtruuntur.

> Ex ſermone de ealogi ad populum.
>
> Propter imperfectos non eſt recedendum a veritate, nec loquendum quod ſapere non poſſint.

VIde amatores veritatis, non accipientes in vanuꝫ nomen domini Dei ſui, loqui ſapientiam inter perfectos, etiam imperfectis non quideꝫ loqui quod ſapere non poſſint, non tamen recedere a veritate, ⁊ pergere in vanitatem. Quamuis enim imperfecti non capiant, ſi quid paulo excelſius fuerit diſputatum de verbo Dei Deo apud Deuꝫ, per quod facta ſunt omnia, poſſint capere quod inter eos loquitur Paulus tanquam inter paruulos Chriſti, Ieſum Chriſtum ⁊ hunc crucifixum: non tamē illa eſt veritas, ⁊ iſta vanitas. Vanitas autem eſſet, ſi Chriſtum morteꝫ non impleuiſſe, ſed vinxiſſe diceremus, ſi vulnera iſta in phantaſmate fuiſſe, ſi ſanguinem non verum, ſed ſimulatum de vulneribus emanaſſe, ſi falſas eum cicatrices (tanquaꝫ poſt falſa vulnera) eum demonſtraſſe. Cum vero iſta omnia vera dicimus, facta dicimus, certa, expreſſa, impleta credimus ⁊ prædicamus, quamuis de ſublimi illius ⁊ incommutabili veritate non loquamur, non tamen imus in vanitatem. Qui autem omnia iſta in Chriſto falſa ſimulata dicunt, ranæ ſunt clamantes in palude, ſtrepitum vocis habere poſſunt, doctrinam ſapientiæ inſinuare non poſſunt. Deniq; in eccleſia loquuntur hęrentes veritati veritatem, per quam facta ſunt omnia, veritatem verbum carnem factum, ⁊ habitantem in nobis, veritatem Chriſtum de deo natum, vnum de vno

> Chriſtus ſemp veritas.

vnigenitum ⁊ coæternum. Veritatem, accepta forma ſerui, natū ex virgine Maria, paſſum, crucifixum, reſurgentem, aſcendentem, vbiq; veritatem, ⁊ quam perfecti capiant, ⁊ quaꝫ capere paruulus non poteſt. Veritatem ⁊ in pane ⁊ in lacte. In pane magnorum, in lacte paruulorum. Ideꝫ quippe panis, vt lac ſit, per carnē traij-

Digitized by Google

citur. Qui autem huic veritati contradicunt, & ſua vanitate decepti decipiunt, ranæ ſunt, tædium afferentes auribus non cibum mentibus. ¶ Neceſſaria eſt purgatio mentis noſtræ, qua illud ineffabile ineffabiliter videri poſſit, qua nondum præditi fide nutrimur, & per quædam tolerabiliora, vt ad illud capiendum apti & habiles efficiamur, itinera ducimur. Vnde Apoſtolus in Chriſto quidem dicit eſſe omnes theſauros ſapientiæ & ſcientiæ abſconditos, eum tamen quamuis iam gratia eius renatis, ſed adhuc carnalibus & animalibus, tanquam paruulis in Chriſto, non ex diuina virtute, in qua æqualis eſt patri, ſed ex humana infirmitate, ex qua crucifixus eſt, commendauit. Ait namq́ue, Neq́ue enim iudicaui me ſcire aliquid inter vos, niſi Ieſum Chriſtum & hunc crucifixũ. Deinde ſecutus ait, Et ego in infirmitate & timore & tremore multo fui apud vos. & paulo poſt eis dicit, Et ego fratres non potui loqui vobis quaſi ſpiritalibus, ſed quaſi carnalibus. Quaſi paruulis in Chriſto lac vobis potum dedi, non eſcam. Nondum enim poteratis, ſed nec quidem adhuc poteſtis. Neq́ue enim iudicaui me (inquit) ſcire aliquid in vobis niſi Ieſum Chriſtum & hunc crucifixũ.

Ex libro de trinitate .i.
Purgatio mentis neceſſaria ad videndũ diuinitatẽ Chriſti.
1. Cor. 2.

¶ Eis autem loquebatur qui capere altiora de Chriſti deitate nõ poterant. Quibus etiam paulo poſt dicit, Non potui loqui vobis quaſi ſpiritalibus, ſed quaſi carnalibus. Hoc ergo inter illos neſciebat, quod per illum ſcire non poterant, & hoc ſolum ſe ſcire dicebat, quod eos per illum ſcire oportebat. Deniq́ue ſciebat inter perfectos, quod inter paruulos neſciebat. Ibi quippe ait, Sapientiam loquimur inter perfectos. Eo namq́ue genere locutionis neſcire quiſq́ue dicitur quod occultat, quo dicitur foſſa cæca quæ occulta eſt. Neq́ue enim aliquo genere loquuntur ſcripturæ, quod in conſuetudine humana non inueniatur, quia vtiq́ue hominibus loquuntur.

Ex eodem libro.
Hoc paſtori ag prædicator qd auditores ſcire op; & non qd ſcire nõ poſſunt
Ex libro de fide & operibus.
Quid ſit euangelizare Chriſtũ.

¶ Hoc eſt enim euangeliſare Chriſtum, non tantum dicere quæ ſunt credenda de Chriſto, ſed etiam quæ obſeruanda ei qui accedit ad compages corporis Chriſti: immo vero cuncta dicere quæ ſunt credenda de Chriſto, non ſolum cuius ſit filius, vnde ſecundum diuinitatem, & vnde ſecundum carnem genitus, quæ perpeſſus, & quare, quæ ſit virtus reſurrectionis eius, quod donum ſpiritus promiſerit, dederitq́ue fidelibus: ſed etiam qualia membra, quibus caput ſit, quos quærat, inſtituat, diligat, liberet, atq́ue ad æternam vitam honoremq́ue perducat. Hæc cum dicuntur, aliquando breuius atq́ue conſtrictius, aliquando latius atq́ue vberius, Chriſtus euangelizatur, quando non ſolum quod ad fidem, verũetiam quod ad mores fidelium pertinet, non prætermittit. Hoc intelligi poteſt etiam in eo quod commemorat dixiſſe Apoſtolum Paulum, Nihil me dixi ſcire in vobis niſi Ieſum Chriſtum & hunc crucifixum. Quod illi putant ita dictum, tanquam nihil aliud eis inſinuatum eſſet, vt primitus crederent, ac deinde baptiſati, quicquid ad vitam moreſq́ue pertinet diſcerent. Hoc (inquiunt) Apoſtolo ſatis ſuperq́ue

ſufficit. Qui eis dixit, ꝙ & ſi multos pędagogos haberent in Chriſto, ſed non multos patres, quia eos in Chriſto Ieſu per euangelium ipſe genuiſſet. Si ergo ille qui per euangelium genuit, quamuis gratias agat ꝙ neminem ipſorum baptizauerat niſi Criſpum, & Caium, & Stephanæ domum, nihil eos amplius docuit quam Chriſtum crucifixum: quid ſi dicat aliquis, nec reſurrexiſſe Chriſtum eos audiſſe, quando per euangelium geniti ſunt? Vnde eſt igitur quod eis dixit, Tradidi enim vobis in primis quia Chriſtus mortuus eſt ſecundum ſcripturas, & quia ſepultus eſt, & quia reſurrexit tertia die ſecundum ſcripturas, ſi nihil niſi crucifixum docuerat? Si autem non ita intelligunt, ſed hoc quoq; ad Chriſtum crucifixum pertinere contendunt, ſciant in Chriſto crucifixo multa homines diſcere, & maxime ꝙ vetus homo noſter ſimul concrucifixus eſt, vt euacuetur corpus peccati & vltra non ſeruiamus peccato. Vnde etiam de ſeipſo dicit, Mihi autem abſit gloriari niſi in cruce domine noſtri Ieſu Chriſti, per quem mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo. Proinde attendant, & videant quemadmodum doceatur atq; diſcatur Chriſtus crucifixus, & ad eius crucem nouerint pertinere, ꝙ etiam nos in eius corpore crucifigimur mundo. Vbi intelligitur omnis coerctio malarum concupiſcentiarum. Ac per hoc fieri non poteſt, vt eis qui cruce Chriſti informantur, profeſſa adulteria permittantur. Nam & apoſtolus Petrus, de ſacramento ipſius crucis (hoc eſt paſſionis Chriſti) admonet, vt qui ea conſecrantur peccare deſiſtant, ita loquens, Chriſto ergo paſſo per carnem & vos eadem cogitatione armamini, quia qui mortuus eſt carne, deſinit peccare, vt iam non hominum deſiderijs, ſed voluntate domini dei reliquum in carne viuat &c. Quibus conſequenter oſtendit eum pertinere ad Chriſtum crucifixum, hoc eſt per carnem paſſum, qui in eius corpore crucifixis carnalibus deſiderijs bene viuit, per euangelium.

1. Cor. xv.

In Chriſto crucifixo q; multa homines diſcere habeant.

Rom. vi.

Galat. v.

B

Quō doceatur Chriſtus crucifix⁹, & de myſterio crucis.

1. Pet. iiij.

Quid ſit armari cogitatione crucifixi.

Crucifixus carnalibus deſiderijs viuit per euangelium.

Sed loquimur dei ſapientiam in myſterio, quæ abſcondita eſt, quam prædeſtinauit Deus ante ſecula in gloriam noſtram, quam nemo principium huius ſeculi cognouit. Si enim cognouiſſent, nunquam dominum gloriæ crucifixiſſent.

F

Ex ſermone de lectione euangelij Ioannis.

Gratia Chriſtiana, in cognita oībus ſapientibus huius mūdi eſt ꝙ oīa tradita ſunt Chriſti

GRatia iſta chriſtiana (quia omnia ſunt tradita Chriſto a patre eius) omnes latuit ſapientes huius mundi. Nec ſolus illi qui circa creaturas, vel terreſtres, vel cœleſtes, nimia & intentiſſima curioſitate occupati, neglexerunt quærere, nec valuerunt inuenire creatorem, ſed etiam nec illi qui ex creatura, & ex ijs quæ videbantur inuiſibilia eius a quo facta ſunt in cognitione peruenire potuerunt, agnouerunt quod dictum eſt, Omnia mihi tradita ſunt à patre meo. Hæc Moyſes vidit, Prophetæ viderunt,

Patriarchae viderunt. Sapientes illi magni arguti disputatores, inquisitores eloquij, quasi coniectes profusores, omnino ignorauerũt hoc mysterium quod absconditũ fuit a seculis in deum, nunc aũt manifestũ est sanctis eius, paruulis eius. Ergo humilibus eius, super quos requiescit spiritus eius, quietis, & trementibus verba eius.

¶ Nisi ipse esset & filius hominis propter formam serui quam accepit, qui est filius dei propter formam dei in qua est, non diceret Apostolus de principibus huius seculi. Si enim cognouissent, nũquam dominum gloriae crucifixissent. Ex forma enim serui crucifixus est, & tamen gloriae dominus crucifixus est. Talis enim erat illa susceptio, quae Deum hominem faceret, & hominem Deum. Quid tamen propter quid, & secundum quid dicatur, adiuuante domino, prudens, & diligens, & pius lector intelligit. Nã ecce diximus quia secundũ id qđ deus est glorificat suos, secundũ hoc vtique quod dominus gloriae est, & tamen dominus gloriae crucifixus est: quia recte dicitur & Deus crucifixus, non ex virtute diuinitatis, sed ex infirmitate carnis. Ex li. de trini.

¶ Vna persona est Christus Deus & homo. Propter quod etiam nemo (inquit) ascendit in coelum nisi qui de coelo descendit, filius hominis qui est in coelo. Si ergo attendas distinctionẽ substantiarum, filius Dei de coelo descendit, filius hominis crucifixus est. Si vnitatem personae, & filius hominis descendit de coelo, & filius Dei est crucifixus. Ipse est enim dñs gloriae. de quo ait Apostolus, Si enim cognouissent, nunquam dñm gloriae crucifixissent. Propter hanc ergo vnitatem personae non solum filium hominis dixit descendisse de coelo, sed esse dixit in coelo, cum loqueretur in terra.

Ex libro contra Maximinũ. 3. Ioan. 3. Distinctio substantiarũ & vnitatis personae in Christo.

Sicut scriptum est, quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quae praeparauit Deus iis qui diligunt eum. Esa. 64.

SPes nostra non de isto tempore, neque de hoc mũdo est, neque in ea foelicitate qua excaecantur homines qui obliuiscuntur Deum. Hoc nosse primitus & Christiano corde tenere debemus, non ad praesentia temporis bona nos factos esse Christianos, sed nescio ad quid aliud quam quod deus iam promittit & homo nondum capit. De hoc enim bono dictum est. Quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit quae praeparauit Deus diligentibus se. Ergo quia hoc bonum, tam magnum, tam praeclarum, tam ineffabile, non inuenit hominem perceptorem, tenuit Deum promissorem. Magnum est quod promittitur, & non videtur, & exigitur fides qua credimus quod non vidimus, vt mereamur videre quod credimus. Quicunque irridet hanc fidem, vt ideo putet non sibi esse credendum quia non videt, quando venerit quod non credebat, erubescet. Confusus separatur, separatus damnatur. Qui autẽ

Ex sermone 18. eisdẽ verbis apl'i. In primis cogitãdũ est in quo bono spes nostra sit collocãda.

Digitized by Google

crediderit, ſegregatur ad dexteram, & ſtabit cum magna fiducia, & laetitia inter illos quibus dicetur, Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis paratum eſt ab origine mundi.

Ex ſermone in natali martyrum. ¶ Dedit nobis naturam vt eſſemus, dedit animum vt viueremus, dedit mentem vt intelligeremus, dedit alimenta vt mortalem vitam ſuſtentaremus. Dedit lucem de coelo, dedit fontes de terra. Sed haec omnia communia dona ſunt bonorum & malorum. Si haec

Matth. xxv. A

dedit & malis, nihil ne proprium ſeruat bonis? Seruat plane. Et quod eſt illud quod ſeruat bonis? Quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit. Quod enim in cor hominis aſcendit, infra cor hominis erat: ideo in cor aſcendit, quia ſupra illud eſt cor quo aſcendit. Quod ſeruat bonis, cor illuc aſcendit. Non quod aſcendit in cor tuum, ſed quo aſcendit cor tuum, hoc ſeruat bonis. Noli ſurdus audire, ſurſum cor. Quod ergo oculus non vidit, nec auris audiuit. Oculus non vidit, quia non eſt color. Auris non audiuit, quia non eſt ſons. In cor hominis non aſcendit, quia non eſt terrena cogitatio. Sic intelligite, Quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit quae praeparauit deus diligentibus ſe. Adhuc quid hoc ſit quaeris a me? illum interroga qui habitare coepit in te. Dico tamen & ego. Hoc enim quaerimus, quid Deus proprium ſeruet bonis, ſi bona tanta largitur & malis & bonis. Et cum dicerem, quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, non deſunt qui dicant, Putas quid eſt? Ecce quid eſt quod ſeruat deus ſolis bonis, quos tamen ipſe fecerit bonos. Ecce quod eſt breuiter pretium noſtrum, definitum eſt per prophetam. Ergo illorum deus, & ipſi erunt mihi plebs. Ergo illorum deus, pretium nobis ſeipſum promiſit. Quaere aliud ſi inueneris melius. Si dicerem, promiſit aurum, gauderes. Se promiſit, & triſtis es? Si diues deum non habet, quid habet? Nolite aliquid a deo quaerere niſi deum. Gratis amate. Gratis amabitis, ſi ſolum deum ab illo deſiderabitis. Nolite timere inopiam. Dat ſe nobis, & ſufficit nobis. Per ſeipſum nobis, & ſufficit nobis. Philippum apoſtolum audi in euangelio, Domine oſtende nobis patrem, & ſufficit nobis. ¶ Qui autem ſuſceperunt pacem nunciandam populo, contemplati ſunt ipſam ſapientiam, quantum potuerit humanis cordibus conſpici, quod nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit. Si in cor hominis non aſcendit, quomodo tunc aſcendit in cor Ioannis? An non erat homo Ioannes? An forte nec in cor Ioannis aſcendit, ſed cor Ioannis in illum aſcendit? Quod enim aſcendit in cor hominis, de imo eſt ad hominem. Quod vero aſcendit cor hominis, ſurſum eſt ab homine. Etiam ſic fratres dici poteſt, quia ſi aſcendit in cor Ioannis, ſi aliquomodo dici poteſt, intantum aſcendit in cor Ioannis, inquantum ipſe Ioannes non erat homo. Quid eſt nõ erat homo?

Quae bona ſeruantur bonis ſunt ſupra cor hominis.

Surſum corda

Pretium bonorum deus eſt. B

Gratias amandus deus.

Ioan. xiiij. In tracta. euang. ſa. Ioan. i.

Oẽs ſancti ſunt ang-li. i. annunciatores dei.

linguarum cœperat eſſe angelus, quia omnes ſancti angeli, quia pronunciatores Dei. Ideo carnalibus & animalibus non valentibus percipere, quę ſunt dei, quid ait Apoſtolus? Cũ enim diceretis, Ego ſum Pauli, ego Apollo, nonne homines eſtis? Quid eos volebat facere, quibus exprobrabat quia homines erant? Vultis noſſe qd eis facere volebat? Audite ĩ pſalmis, Ego dixi, Dij eſtis & filij altiſſimi omnes. Ad hoc ergo nos vocat deus, ne ſimus homines: ſed tunc in melius nõ erimus homines, ſi prius non eſſe homines agnoſcamus, id eſt ad illam celſitudinem ab humilitate ſurgamus, ne cum putamus nos aliquid eſſe cum nihil ſimus, non ſolum non accipiamus quod non ſumus, ſed & mittamus quod ſumus. C

Ps. lxxxi. Ad hoc nos vocat deus, vt ſimus filij dei.

Nobis autem reuelauit deus per ſpiritum ſuum. Spiritus enim omnia ſcrutatur, etiam profunda dei.

DE ſpiritu dei dictum eſt quod omnia ſcrutetur etiam altitudines dei. Non vtiq; vt quod neſciat inueniat, ſed quia nihil relinquit omnino quod neſciat. ¶ Spiritus enim omnia ſcrutatur, etiam altitudines dei. Non quia ille ſcrutatur qui nouit omnia, ſed qui tibi donatus eſt ſpiritus, te ſcrutari facit. Et quod dono ipſius tu facis, ille facere dicitur, quia ſine illo tu non faceres.

Ex tractatu ps. cxviij. Ex tractatu in ps. lij.

Quis enim ſcit hominũ quæ ſunt hominis niſi ſpiritus hominis q in ipſo eſt? Ita & quæ dei ſunt nemo cognouit, niſi ſpiritus dei. D

HVmana natura conſtat ex corpore & ſpiritu, quam etiam animam dicunt. De quo & Apoſtolus dicit, Quis enim ſcit hominum, quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis qui in ipſo eſt? Sic & quæ dei ſunt, nemo ſcit niſi ſpiritus dei. Et quod adiungit ad dicit, Nos autem non ſpiritum huius mundi accepimus, ſed ſpiritum qui ex deo eſt: oſtendit vtiq; eſſe alium ſpiritum dei, cuius particeps fit ſpiritus hominis per gratiam Dei. ¶ Cum quiſq; venerit ad eam ætatem vt iam poſſit capax eſſe rationis, ſi veritatem ſtatim comprehendere potuerit, non iam illis ſenſibus rectoribus vtetur, ſed habebit virum, ſpiritum rationalem, cui ſenſus illos in famulatum redigat, ſeruituti ſubijciens corpus ſuum. Cum & ipſe ſpiritus hominis hæſerit Chriſto (quia caput viri eſt Chriſtus) amplexus ſpiritalia, æterna vita ſine vllo ſeparationis timore perfruitur. Quis enim nos ſeparare poterit a charitate Chriſti? Eſt enim animæ quaſi maritus quodammodo ſpiritus hominis, quia animalem affectionem tanquam coniugem regit. Non ille ſpiritus ſanctus qui cum patre & filio incommutabilis manet, & dignis animis incommutabiliter datur, ſed ſpiritus hominis vnde quo apoſtolus dicit. Nemo ſcit

Ex libro quæſtionum. Numeri titu. xviij. Ex libro quæſtionum Numeri titu. lxiij. Spiritus rationalis eſt vir animæ ſeu ſenſualitatis. Rom. v. B

quid eſt in homine, niſi ſpiritus hominis. Nam et ille ſpiritus ſancti ctus, ſpiritus dei eſt. De quo iterum dicit, Sic et quae dei ſunt nemo ſcit niſi ſpiritus dei. Hic ergo ſpiritus hominis cum preſens eſt, id eſt intentus eſt et ſe pietate ſubijcit deo, intelligit homo quę ſpiritaliter dicuntur. Cum autem diaboli error, tanquam abſente intellectu, in anima dominatur, adulter eſt. Voca ergo, inquit, virum tuum, id eſt ſpiritum qui eſt in te. Quomodo poteſt homo intelligere ſpiritalia, ſi non eum lux veritatis illuſtret? Ipſe aſſit cum loquor tibi, vt ſpiritalem aquam poſſis accipere.

Spūs hoīs ſub ſectus deo intelligit q̄ ſpiritaliter dicuntur.

Ex tracta. euangelij ſecundum Ioan. xxiij.

Animus hoīs ē pprius eius ſpiritus.

¶ Vnuſquiſq; hō hꝫ in ſe pprium ſpm. Aliud. n. cuiuſq; pprius eſt eius ſpūs. De quo dicit Paulus apoſtolus, Quis. n. ſcit hoīum q̄ ſunt hominis niſi ſpiritus hominis qui in ipſo eſt? Deinde adiunxit, Sic et quae dei ſunt nemo ſcit niſi ſpiritus dei. Noſtra nemo ſcit niſi ſpiritus noſter. Non enim noui quid cogitas, aut tu quid cogito. Ipſa enim ſunt propria noſtra quę in internis cogitamus, et cogitationum vniuſcuiuſq; hominis ipſius ſpiritus teſtis eſt. Sic et quę dei ſunt, nemo ſcit niſi ſpiritus dei. Nos cum ſpiritu noſtro, deus cum ſuo. Ita tamen vt deus cum ſuo ſpiritu ſciat etiam quid agatur in nobis: nos autem ſine eius ſpiritu ſcire non poſſumus quid agatur in deo. Deus autem ſcit in nobis: et id quod ipſi neſcimus in nobis. Nam infirmitatem ſuam Petrus neſciebat, quando a domino, q̄ter eſſet negaturus, audiebat: et eger, ſe ignorabat, medicus egrum ſciebat. Sunt ergo quaedam quae deus nouit in nobis, neſcientibus nobis. Tamen quantum ad homines pertinet, nemo ſic nouit, quomodo ipſe homo. Alius neſcit quid in illo agatur ſed ſpiritus eius nouit. Accepto ergo ſpiritu dei, diſcimus et quid agatur in deo, non quidem totum, quia non accepimus totum. De pignore multa nouimus. Pignus enim accepimus: et huius pignoris poſtea plenitudo dabitur. Interim in hac peregrinatione pignus nos conſoletur, quia qui nos dignatus eſt oppignerare, multum paratus eſt dare. Si talis eſt arra, qualis eſt cuius eſt arra? Quis enim ſcit hominum quae ſunt hominis niſi ſpiritus hominis qui in ipſo eſt? Sic et quę Dei ſunt nemo ſcit niſi ſpiritus dei. Nos autem, inquit, non ſpiritum huius mundi accepimus, ſed ſpiritum qui a deo eſt, vt ſciamus quae a deo donata ſunt nobis.

Deus ſcit in nobis id & q̄d neſcim⁹ in nobis.

Spūs dei nos docet quid agatur in deo.

Conſolatio peregrinationis ex pignore ſpiritus dei.

¶ Et admoneor vt dicam. Certe nemo ſcit quae Dei ſunt niſi ſpiritus dei. Quomodo ergo ſcimus et nos, quae a deo donata ſunt nobis? Reſpondetur mihi, Quoniam quae per eius ſpiritum ſcimus, etiam ſic nemo ſcit niſi ſpiritus dei, Sicut enim recte dictum eſt, Non enim vos eſtis qui loquimini, eis qui in dei ſpiritu loquerentur, ſic recte dicitur, non vos eſtis qui ſcitis, eis qui in ſpiritu dei ſciunt. Spiritus autem hominis in ſcripturis dicitur animę ipſius potentia rationalis, qua diſtat a pecoribus, et eis naturae lege dominatur. De quo dicit apoſtolus, Nemo ſcit quę ſunt hominis niſi ſpiritus hominis qui in ipſo eſt.

Ex libro confeſſionum. viij.

G

Matth. x.

Spūs hoīs eſt potentia rationalis animę.

Digitized by Google

Quod enim de patre natum eſt, ad patrem ſolum refertur, cum dicitur, Filius. Spiritus vero ſanctus patris ⁊ filij eſt, necnon ⁊ noſter. Quod autem datum eſt, ⁊ ad eum qui dedit refertur, ⁊ ad eos quibus dedit. Itaq; ſpiritus ſanctus non tantum patris ⁊ filij qui dederunt, ſed etiam noſter dicitur qui accepimus. Sicut dicitur, Domini eſt ſalus, quia dat ſalutem. Eadem etiam noſtra ſalus eſt, quia accepimus. Spiritus ergo ⁊ Dei q dedit, ⁊ noſter q accepimus. Non ille ſpiritus noſter quo ſumus, quia ipſe eſt ſpiritus hominis qui in ipſo eſt, ſed alio modo iſte noſter, quo dicimus ⁊ panem noſtrum da nobis, quanquam ⁊ illum ſpiritum qui hominis dicitur, vtiq; accepimus. Quid enim habes (inquit) quod non accepiſti? ſed aliud eſt quod accepimus vt eſſemus, aliud quod accepimus vt ſancti eſſemus. Vnde ſcriptum eſt de Ioanne, q in ſpiritu ⁊ virtute Heliæ venerit. Dictus eſt ⁊ Heliæ ſpiritus, ſcilicet ſpiritus ſanctus quem accepit Helias. Hoc ⁊ de Moyſe intelligendum eſt, cum ait ei dominus, Tollam de ſpiritu tuo, ⁊ dabo eis. Hoc eſt, dabo illis de ſpiritu ſancto quem iam tibi dedi.

Ex libro de trinitate. v. — Spūs dei dicitur noſter, ⁊ ſalus noſtra dei. ps. iij. — i. Cor. iiij. H — Luce. i.

Nemo enim ſcit quid agatur in homine, niſi ſpiritus hominis qui in ipſo eſt, donec veniat dominus, ⁊ illuminet abſcondita tenebrarum, ⁊ manifeſtabit cogitationes cordis, vt eas non ſolum quiſq; ſuas videat, ſed ⁊ aliorum. Secundum hoc enim dixit Apoſtolus, neminem ſcire quid agatur in homine, niſi ſpiritum hominis qui in ipſo eſt, ſecundum quod videmus in nobis. Nam ſecundum id quod credimus nec videmus, ⁊ multos fideles eſſe nouimus, ⁊ multis noti ſumus.

Ex libr. ad Paulinā de vidēdo deo. — i. Cor. iiij.

Hęc eſt autem vita æterna, vt cognoſcant te ſolum verum deū, ⁊ quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Quia pater ⁊ filius non duo dij, ſed vnus eſt deus, ſine dubio ⁊ filius verus eſt deus, ⁊ adiuncto ſpiritu ſancto ſolus eſt deus. Neq; enim nos mouere debet, q nominatus hoc loco non eſt ſpiritus ſanctus, tanquam non ſit deus, aut non ſit verus deus. Tale eſt enim quale ſi quis dicat neſcire Chriſtum ea quæ dei ſunt, quoniam dixit apoſtolus, Sic ⁊ quæ dei ſunt, nemo ſcit niſi ſpiritus dei. Hoc eſt enim, nemo ſcit niſi ſpiritus dei, quod eſt, ſolus ea ſcit ſpiritus dei. Sicut ergo ab hac ſcientia, quam non habere niſi ſpiritus dei dictus eſt, non excluditur Chriſtus, ſic ab eo q pater ⁊ Chriſtus dictus eſt ſolus verus deus, non excluditur ſpiritus ſanctus. Sic ⁊ nomen illud quod in Apocalypſi nemo noſſe dictus eſt niſi ipſe qui hoc habebat ſcriptum (id eſt Chriſtus) nouerat vtiq; ⁊ pater quod negare non poteſtis. Nouerat ⁊ ſpiritus ſanctus, etiam ſi negetis. Spiritus enim omnia ſcrutatur, etiam altitudines dei. Niſi forte, quia ſcrutari dictus eſt, negatur apprehendere. Negetur ergo deus apprehendere corda ⁊ renes hominum. Scriptum eſt enim, Scrutans corda ⁊ renes deus.

Ex libro contra Maximinū. ij. — Ioan. xvij. A — Cū ſolus ſpūs dei dicitur ſcire q dei ſunt non excluditur pater nec filius. — Apoca. xix. — ps. vij.

Digitized by Google

Nos autem ſpiritum non huius mūdi accepimus ſed ſpiritum qui ex deo eſt, vt ſciamus quæ a Deo donata ſunt nobis.

Ex tract. Augu. ij ſecundum Ioan. lxxv. Ioan. xv. Iuſtos eſſe homines donum dei eſt.

AIt dominus, quia ſeruus neſcit qd faciat dominus eius. Nos autem chariſſimi vt amici domini eſſe poſſimus, quid noſter dominus faciet, ſciamus. Non ſolum enim homines, verum etiam iuſtos ipſe facit nos, & non ipſi nos. Et vt hoc ſciamus, quis niſi ipſe facit? Non enim ſpiritum huius mundi accepimus, ſed ſpiritum qui ex deo eſt, vt ſciamus quæ a deo donata ſunt nobis. Ab ipſo quicquid boni eſt, donatur. Ergo quia & hoc bonum eſt, ab ipſo vtiq; donatur, vt ſciatur a quo bonum omne donetur, vt omnino de omnibus bonis, qui gloriatur, in domino glorietur.

B ij. Cor. x. Ex libro de ſancta viduitate.

¶ Hæc dona dei eſſe quanto magis noſti, tanto magis es eiſdem bonis beatus. Immo aliter noſces, niſi quod habes noris a quo habeas. Attende enim quid de hac re apoſtolus dixerit. Nos autem non ſpiritum huius mundi accepimus, ſed ſpiritum qui ex deo eſt, vt ſciamus quæ a deo donata ſunt nobis. Multi quippe habent multa bona dei, & neſciendo a quo habeant impia vanitate iactantur. Nemo eſt autem bonis dei beatus qui donanti exiſtit ingratus. Quia & illud quod in ſacra myſteria cor habere ſurſum iubemur, ipſo adiuuante id valemus quo iubente admonemur, & ideo ſequitur, vt de hoc tanto bono ſurſum leuati cordis, non nobis gloriam, quaſi noſtrarum virium tribuamus, ſed domino deo noſtro gratias agamus. Hoc enim continuo commonemur, quia hoc dignum eſt, hoc iuſtum eſt. Recordaris hæc verba vnde ſint: inter quas actiones & quanta ſanctitate commendetur agnoſcis.

Nemo bonis dei beatus eſt qui donanti exiſtit ingratus.

C Ex tract. de natali martyrum Maſſylitanorum. Sap. viij. Habere eſt ſcire vnde habeas.

¶ Qui enim habet dabitur ei. Quid eſt plane habere? ſcire vnde habeas. Qui autem non habet (id eſt neſcit vnde habeat) & quod habet auferetur ab eo. Denique ſicut ipſe ait, Hoc ipſum erat ſapientiæ, ſcire cuius eſſet hoc bonum: ſic & apoſtolus Paulus cum commendaret nobis gratiam dei, in ſpiritu ſancto ait, Nos autem non huius mundi ſpiritum accepimus, ſed ſpiritum qui ex deo eſt. Et quaſi diceretur illi, vnde diſcernis? ſecutus adiunxit, Vt ſciamus quæ a deo donata ſunt nobis. Ergo ſpiritus dei, ſpiritus eſt charitatis. Spiritus huius mundi, ſpiritus eſt elationis. Qui habent ſpiritum huius mundi ſuperbi ſunt, ingrati ſunt deo. Multa bona eius habent, ſed non colunt eum a quo habent, ideo ſunt infœlices.

Spiritus dei ſpiritus eſt charitatis Spūs huius mūdi ſpiritus elationis.

Quæ & loquimur non indoctis humanæ ſapientiæ verbis, ſed in doctrina ſpiritus, ſpiritalibus ſpiritalia comparantes.

Digitized by Google

Inde legitur Ieſus diſcipulos ſuos de carnalibus vel animalibus, ſe ſpiritales promiſiſſe facturum, quamuis nondum tales quales erimus, quando ſpiritale etiam corpus habebimus, ſed qualis erat qui dicebat, ſapientiam loquimur inter perfectos: ⁊c. Non potui vobis loqui quaſi ſpiritalibus, ſed quaſi carnalibus: ⁊, Non ſpiritum huius mundi accepimus ſed ſpiritum qui ex deo eſt, vt ſciamus quæ a deo donata ſunt nobis, quæ ⁊ loquimur, non in ſapientiæ humanæ doctis verbis, ſed in doctrina ſpiritus, ſpiritalibus ſpiritalia comparantes. Animalis autem homo non percipit ea quæ ſunt ſpiritus dei. Non itaqꝫ percipiens quæ ſunt ſpiritus dei homo animalis, ſic audit quæcūqꝫ audit de dei natura, vt aliud quam corpus cogitare non poſſit, quamlibet ampliſſimum, vel immenſum, quamlibet lucidum ac ſpecioſum, corpus tamen. Ideo prouerbia illi ſunt quęcunqꝫ dicta ſapientiæ, de incorporea immutabiliqꝫ ſubſtantia. Non quod ea tanquā prouerbia deputat, ſed quia ſic cogitat, quomodo qui prouerbia ſolent audire neqꝫ intelligere. Cum vero ſpiritalis cœperit omnia diiudicare, ipſe autem a nemine diiudicari, etiam ſi in hac vita adhuc velut per ſpeculum, ⁊ ex parte perſpicit, tamen non vllo corporis ſenſu, non vlla imaginaria cogitatione, quæ corpꝰ aut fingit qualeſcunqꝫ ſimilitudines corporum, ſed mentis certiſſima intelligentia, deum non corpus eſſe, ſed ſpiritum perſpicit: ita palam de patre annunciante filio, vt eiuſdem ſubſtantiæ conſpiciatur ⁊ ipſe qui annunciatur. Tunc in eius nomine petunt qui petunt, quia in ſono eius nominis non aliud quam res ipſa eſt, quæ hoc nomine vocatur, intelligunt, nec animi vanitate, vel infirmitate confingunt, tanquam in alio loco patrem, in alio filium ante patrem ſtantem, ⁊ pro nobis rogantem, ſpatia ſua quæqꝫ amborum occupantibus molibus, ⁊ verbum ad eum cuius eſt verbum facere verba pro nobis, interuallo interpoſito inter os loquentis, ⁊ auriculas audientis, ⁊ alia talia quæ ſibi animales iidemqꝫ carnales in cordibus fabricantur. Quid, quid enim tale ſpiritalibus de deo cogitantibus ex corporum conſuetudine occurrit, negando, atqꝫ reſpuendo, tanquam importunas muſcas ab interioribus oculis abigunt, ⁊ ſynceritati eius lucis acquieſcunt, qua teſte ac iudice has ipſas imagines corporum ſuis internis aſpectibus irruentes, falſas omnino eſſe conuincunt. ¶ Tuus eſt dies. Qui ſunt iſti? Spiritales. Et tua eſt nox. Qui ſunt iſti? Carnales. Tuus eſt dies, ⁊ tua eſt nox. Loquantur ſpiritales ſpiritalibus ſpiritalia. Dictum eſt enim, ſpiritalibus ſpiritalia comparantes. Sapientiam loquimur inter perfectos. Nondum capiunt iſtam ſapientiam carnales. Non potui loqui vobis quaſi ſpiritalibus, ſed quaſi carnalibus. Ergo cum ſpiritales ſpiritalibus loquuntur, dies diei eructat verbum. Cum vero ⁊ ipſi carnales non tacent fidem crucifixi Chriſti, quam poſſunt capere

Ex tracta. euangelij ſecundum Ioan. cij.

D

Animalis, hoc eſt cogitare nō poſ. de deo niſi corporalia bene aut tem ſpiritalis ⁊c.

E

Ex tracta. ſu. ſpe. lxxxiij. ? Spiritales cōparantur diei, ⁊ carnales nocti.

ps. xviij

Digitized by Google

parum, nox nocti annunciat ſcientiã. Tuus eſt dies, & tua eſt nox. Ad te pertinent ſpiritales ad te pertinent carnales. Illos illuſtras incommutabili ſcientia & veritate, illos conſolaris carnis manifeſtatione, tanquam luna conſolans noctem.

Animalis autem homo non percipit ea quæ ſunt ſpiritus dei. Stultitia enim eſt illi, & non poteſt intelligere, quia ſpiritaliter examinatur.

Ex lib. primo de baptiſmo. I. Cor. xv. Prius ẽ animale, deinde ſpiritale.

IN ipſa ſorte mortalitatis noſtræ ex qua de Adam naſcimur, non eſt prius quod ſpiritale, ſed quod animale, poſtea ſpiritale. Ex ipſo autem animali ſenſu (quia homo animalis non percipit quæ ſunt ſpiritus dei) omnes diſſenſiones, & ſchiſmata generatur. In quo ſenſu perſeuerantes, apoſtolus dicit ad vetus teſtamentum pertinere, ideſt ad terrenorum promiſſorum cupiditatem: in quibus quidem ſpiritalia figurantur, ſed animalis homo non percipit quæ ſunt ſpiritus dei. Quocunq; ergo tempore tales homines eſſe cœperint in hac vita, iam diuinis pro ſeculorum diſtributione ſacramentis imbuti, ſi adhuc tamen carnaliter ſapiant, & carnalia de deo, ſiue in hac vita, ſiue poſt hanc vitam ſperant, atq; deſiderent, animales ſunt. Eccleſia vero (quod eſt populus dei) etiam in iſtius vitę peregrinatione antiqua res eſt, in aliis hominibus habens animalem portionem, in aliis autem ſpiritalem. Ad animales pertinet vetus teſtamentum, ad ſpiritales nouum. Sed primis temporibus vtrunq; occultum fuit ab Adam vſq; ad Moyſen. A Moyſe autem manifeſtatũ eſt vetus, & in eo ipſo occultabatur nouum, quia occulte ſignificabatur. Poſtea vero quam in carne venit dominus, reuelatum eſt nouum, veteris autem ſacramenta ceſſarunt, ſed concupiſcentiæ tales non ceſſauerunt. In illis enim ſunt quos apoſtolus iam per ſacramentum noui teſtamenti natos, adhuc tamen dicit animales, non poſſe percipere quæ ſunt ſpiritus dei. Sicut enim in ſacramentis veteris teſtamenti viuebant quidam ſpiritales, ad nouũ ſcilicet teſtamentum (quod tunc occultabatur) occulte pertinentes ſic & nunc in noui teſtamenti ſacramento quod iam reuelatum eſt, plerią; viuunt & animales: qui proficere ſi nolunt, ad percipienda quæ ſunt ſpiritus dei, quo eos hortatur ſermo apoſtolicus, ad vetus teſtamentum pertinebunt. Si autem proficiunt & antequam capiant, ipſo profectu & acceſſu ad nouũ pertinent. Et ſi priuſquã ſpiritales fiant ex hac vita rapiuntur, cuſtoditi per ſacramenti ſanctitatem, in terra viuentium computantur, vbi ſpes noſtra, & portio dominus. Nec inuenio quid verius intelligatur in eo quod ſcriptum eſt. Imperfectum meum viderunt oculi tui. Quandoquidem ſequitur, & in libro tuo omnes ſcribentur.

G — Ad animales ptinet vetus teſtamentũ, ad ſpiritales nouũ.

Sicut in veteri teſtamento erãt occulti ſpiritales, ita in nouo carnales.

H — Ps. cxxxviij.

Ex lib. iij. de baptiſmo.

¶ Quis autem carnalis & animalis homo nõ p phantaſmata ſibi cordis euagetur, & conſtituat ſibi deum, qualis ei pro ſuo carna‑

li ſetiſſe placuerit, aliq̃ita credat tantum longe aliter quam deus eſt, quantum a veritate vanitas differt. Veriſſimam quippe ſententiam dixit apoſtolus plenus lumine veritatis. Animalis, inquit, homo non percipit q̃ ſunt ſpiritus dei. Et tñ de iis haec dicebat, quos iam fuiſſe baptizatos ipſe manifeſtat. His enim dicit, Nunquid Paulus crucifixus eſt p̄ vobis? aut i nomine Pauli baptizati eſtis? Habebant ergo iſti baptiſmi ſacramentum, & tñ carnaliter ſapiendo, quid poterant de deo credere niſi ſecundum ſenſum carnis ſuae, vbi animalis homo non percipit quae ſunt ſpiritus dei? Talibus dicit, Nō potui loqui vobis quaſi ſpiritalibus, ſed quaſi carnalibus. Quaſi paruulis in Chriſto lac vobis potum dedi, non eſcam. Nondum enim poteratis, ſed nec adhuc quidem poteſtis. Adhuc enim eſtis carnales.

Animalis & ſpiritalis tñ diſſimiliter cognoſcunt, deū quantū a veritate differt vanitas.

1.Cor.iii.

¶Tales etiam circumferuntur omni vento doctrinae, de quibus dicit. Vt vltra non ſimus paruuli iactati, & circumlati omni vento doctrinae. Qui ergo viuit ex corpore, carnalis homo, vel animalis vocatur. Carnalis, quia carnalia ſectatur. Animalis autem quia fertur diſſoluta laſciuia animae ſuae, quam non regit ſpiritus, neq; coercet intra metas naturalis ordinis, quia ipſe ſe non ſubdit regendum deo. Qui autem ſpiritu animam regit, & per animam corpus (quod facere non poteſt niſi deum habeat & ipſe rectorem, quoniam ſicut caput mulieris vir, ita caput viri Chriſtus eſt) vocatur ſpiritalis. Quae vita nunc aliqua moleſtia nunc agitur: poſt autem nullam patietur.

Ex libro q̃ſtionum .lxxxiii. Ephe.iiii.

A

Quis vocatur carnalis. Quis animalis. Quis ſpiritalis.

Ex lib. de bap/ [illegible] ſpiritu ſancti.

¶Hunc ſpiritum quod illi non habeant, qui ſunt ab eccleſia ſeparati, Iudas apoſtolus apertiſſime declarauit, dicens. Qui ſeipſos ſegregant, animales ſpiritum non habentes. Vnde in ipſa eccleſia etiam illos qui per nomina hominum, quamuis in eius vnitate conſtitutorum quaedam ſchiſmata moliebantur, Paulus apoſtolos arguens inter caetera ait. Animalis autem homo, non percipit quae ſunt ſpiritus dei. Stultitia enim eſt illi, & non poteſt ſciri quoniam ſpiritaliter diiudicatur. Oſtendit quid dixerit, non percipit, id eſt ſcientia non capit verbum. Hos in eccleſia conſtitutos paruulos dicit, nondum ſpiritales, ſed adhuc carnales, & lacte alendos, non eſca. ¶In libro qui inſcribitur contra Donatiſtas, commemorato Iudae apoſtoli teſtimonio, vbi ait, Hi ſunt qui ſegregant ſemetipſos, animales, ſpiritum nõ habētes, adiunxit etiam dicens, De quibus apl̄s Paulus dicit. Animalis aūt homo non percipit ea quae ſunt ſpiritus dei, Non ſunt iſti illis coaequandi, quos omnino ab eccleſia ſchiſma praecidit. iſtos quippe idem apoſtolus Paulus paruulos dicit eſſe in Chriſto, quos nondum eſcam valentes capere, lacte nutrit tamen. Illi autem non in filiis paruulis, ſed in mortuis & perditis computandi ſunt: vt ſi quis eorum correctus, eccleſiae fuerit copulatus, recte de illo dici poſſit. Mortuus erat & reuixit: perierat & inuentus eſt.

Iude.i. Schiſmatici animales & ſtulti ſine ſpiritu.

Paruuli lacte alendi.

Ex ſecundo li. retractationum.

B

Schiſmatici nō in paruulis filiis, ſed in mortuis computandi ſunt.

Digitized by Google

Spiritalis autem iudicat omnia, & ipſe a nemine iudicatur, ſicut ſcriptum eſt. Quis enim cognouit ſenſum domini, aut quis inſtruxit eum? Nos autem ſenſum Chriſti habemus.

Eſa. xl. Roma. xi.

Ex libro de vera religione. Notanter minus dicit maior

VT enim nos & omnes animæ rationales, ſecundum veritatem de inferioribus recte iudicamus, ſic de nobis, quando eidem cohæremus, ſola ipſa veritas iudicat. De ipſa vero nec pater, non enim minus eſt quam ipſe: & ideo quæ pater iudicat, per ipſum iudicat. Omnia enim quæ appetunt vnitatem, hanc habent regulam, vel formam, vel exemplum, vel ſi quo alio verbo dici ſe ſinit, quoniam ſolam eius ſimilitudinem a quo ſunt implent: ſic illa a quo eſſe accepit implevit. Si tamen accepit, non incongrue dicitur pro ea ſignificatione qua filius appellatur, quia non de ſeipſo eſt, ſed de primo ſummoq́ principio qui pater dicitur, ex quo omnis paternitas in cœlo eſt, & in terra nominatur. Pater ergo non iudicat quemquam, ſed omne iudicium dedit filio. Et ſpiritalis homo iudicat omnia, ipſe autem a nemine iudicatur, id eſt a nullo homine, ſed a ſola ipſa lege, ſecundum quam iudicat omnia, quoniam & illud veriſſime dictum eſt. Oportet nos omnes exhiberi ante tribunal Chriſti. Omnia ergo iudicat quia ſuper omnia eſt quando cum deo eſt. Cum illo eſt autem quando puriſſime intelligit, & tota charitate quod intelligit diligit. Ita etiam quantum poteſt lex ipſa etiam ipſe fit, ſecundum quam iudicat omnia, & de qua iudicare nullus poteſt. Sicut in iſtis temporalibus legibus quanquam de his homines iudicent cum eas inſtituunt, tamen cum fuerint inſtitutæ atq́ firmatæ, non licebit iudici de ipſis iudicare, ſed ſecundum ipſas. Conditor tamen legum temporalium, ſi vir bonus eſt & ſapiens, illam ipſam conſulit æternam, de qua nulli animæ iudicare datum eſt, vt ſecundum eius incommutabiles regulas quid ſit pro tempore iubendum, vetandumq́ diſcernat. Aeternam igitur legem mundis animis fas eſt cognoſcere, iudicare non fas eſt.

C

Ephe. iii.

ii. Cor. v. Vir ſpiritalis qui cum deo eſt, ſup omia & iudicans omnia. Non iudicat de legibus inſtitutis & firmatis ſed ſm ipſas.

D

De libr. confeſſionum. xiii. Vir ſpiritalis non iudicat de cognitionibus ſpiritalibus. Vir ſpiritalis fautor eſſe legis non iudex.

¶ Spiritales ergo ſiue qui præſunt, ſiue qui obtemperant, ſpiritaliter iudicant, non de cognitionibus ſpiritalibus quæ lucent in firmamento. Non enim oportet de tam ſublimi auctoritate iudicare, neq́ de ipſo libro tuo, etiam ſi quid ibi non lucet: quoniam ſubmittimus ei noſtrum intellectum, certumq́ habemus etiam quod clauſum eſt aſpectibus noſtris, recte veraciterq́ dictum eſſe. Sic enim homo, licet etiam ſpiritalis & renouatus in agnitione dei ſecundum imaginem eius qui creauit eum, fautor tamen legis debet eſſe, non iudex, neq́ de illa diſtinctione iudicare, ſpiritalium videlicet atq́ carnalium hominum, qui tuis deus noſter oculis noti ſunt, & nullis adhuc nobis apparuerunt operibus, vt ex fructibus eorum cognoſcamus eos, ſed iam deus noſter tu ſcis eos,

Digitized by Google

& diuisisti, & vocasti in occulto antequam fieret firmamentum. Neq; in turbidis huius seculi populis quemquam spiritalis homo diiudicat. Qui enim ei de ijs qui foris sunt iudicare, ignoranti quis inde venturus sit in dulcedinem gratiæ suæ, & quis in perpetua impietatis amaritudine remansurus? Iudicat enim & approbat quod recte, improbat autem quod perperam inuenerit in operibus, moribusue fidelium, in eleemosynis, in castitate, in ieiunijs, in cogitationibus pijs, de his quæ per sensum corporis percipiuntur. De ijs enim iudicare nunc dicitur, in quibus & potestatem corrigendi habet.

Spiritualis nõ iudicat de electione aut reprobatione, sed de operibus tantum extrinsecis aut cogitationibus.

B

CAPVT .III.

ET ego fratres, non potui vobis loqui, quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus.

Ex tractatu euangelii secundum Ioan. xcviij.

EST autem quæstio, verum spiritales homines habeant aliquid in doctrina quod carnalibus taceant, & spiritalibus dicant. Quia si dixerimus, nõ habent, respondebitur nobis, Quid est ergo quod dicebat apostolus, scribens ad Corinthios, Non potui vobis loqui quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus, quasi paruulis in Christo lac vobis potum dedi, non escam, nondum enim poteratis, sed nec adhuc quidem potestis, adhuc enim estis carnales? Si vero dixerimus, habent, timendum & cauendum est, ne sub hac occasione in occultis nefaria doceantur, & spiritalium nomine velut ea quæ carnales capere non possunt, non solum excusatione dealbanda, verum etiam prædicatione laudanda videantur. Primum ergo scire debet charitas vestra, quod ipse Christus crucifixus (quo velut lacte paruulos aluisse se dicit apostolus) ipsius vera caro eius in qua facta est vera mors eius, & vulnera vera, clauis confixus, sanguineq; perfusus, non eo modo a carnalibus quo a spiritalibus cogitatur. Etenim illis est lac, istis cibus, quia & si nõ audiunt amplius, intelligunt amplius. Non enim æqualiter mente percipitur etiam quod in fide pariter ab vtrisq; recipitur. Ita fit vt prædicatus ab apostolis Christus crucifixus, & Iudæis esset scandalum, & gentibus stultitia, & ipsis vocatis Iudæis, & græcis, dei virtus, & dei sapientia: sed carnalibus paruulis, id tantum credendo tenentibus: spiritalibus autem capacioribus, id etiam intelligendo cernentibus, Illis ergo tanquam lacteus potus, istis tanquam solidus cibus. Nõ quia hoc illi aliter in populis, isti aliter in cubiculis cognouerint, sed quod eodem modo vtriq; cum palam diceretur audiebant, & pro suo modo quisq; capiebat. Cum enim Christus propterea sit crucifixus, vt in remissionem peccatorum sanguinem funderet, quo eius vnigeniti passione diuina gratia commendaretur, vt nemo in

F

Christus lac paruulorum & carnalium, cibus vero spiritualium.

Cur Christus crucifixus.

homine glorietur, quomodo intelligebant Chriſtum crucifixum, qui adhuc dicebant, Ego ſum Pauli? Nunquid quomodo ipſe Paulus? Qui dicebat, Mihi autem abſit gloriari niſi in cruce domini noſtri Ieſu Chriſti. De ipſo itaq; Chriſto crucifixo, & ipſe cibus pro ſua capacitate ſumebat, & illos lacte pro eorum infirmitate nutriebat: Hoc ergo primitus cognito, quod ea ipſa quæ ſimul audiunt ſpiritales atq; carnales, pro ſuo quiſq; modo capiunt. illi vt paruuli, iſti vt maiores: illi vt lactis alimentum, iſti vt cibi ſolida mentem, nulla videtur eſſe neceſſitas, vt aliqua ſecreta doctrinæ taceantur & abſcondantur fidelibus paruulis, ſeorſum dicenda maioribus (hoc eſt intelligentioribus) & hoc ideo faciendum putetur quia dixit apoſtolus, Non potui loqui vobis quaſi ſpiritalibus, ſed quaſi carnalibus. Hoc ipſum enim quod non indicauit ſe ſcire in eis niſi Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum, ipſis non potuit loqui quaſi ſpiritalibus, ſed quaſi carnalibus, quia id ſicut ſpiritales capere non valebant. Quicunq; autem ſpiritales inter eos erant, idem quod illi tanquam carnales audiebant, ſpiritali intellectu ipſi capiebant. vt ſic intelligatur quod ait, Non potui vobis loqui quaſi ſpiritalibus, ſed quaſi carnalibus, ac ſi diceret, Non potuiſtis quaſi ſpiritales, ſed quaſi carnales ſapere quid loquebar. Animalis enim homo (ideſt qui ſecundum hominem ſapit, animalis enim dictus eſt ab anima, carnalis a carne, quia ex anima & carne conſtat totus homo) nõ percipit quæ ſunt ſpiritus dei, (ideſt quid gratiæ credentibus crux conferat Chriſti) & putat hoc illa cruce actum eſſe tantummodo, vt nobis vſq; ad mortem pro veritate certantibus imitandum præberetur exemplum. Nam ſi ſcirent huiuſmodi homines, qui nolunt eſſe niſi homines, quemadmodum Chriſtus crucifixus factus ſit nobis ſapientia a deo, & iuſtitia, & ſanctificatio, & redemptio (vt quemadmodum ſcriptum eſt, qui gloriatur, in domino glorietur) proculdubio non gloriaretur in homine. nec carnaliter dicerent, Ego quidem ſum Pauli, ego autem Apollo, ego vero Cephe, ſed ſpiritaliter, ego ſum Chriſti.

Gala.vi.

H Chriſtus crucifixus factus eſt nobis ſapientia & iuſtitia, ſanctificatio & redemptio. Ex tracta. ps.vij.

¶ Filium hominis, ideſt hominem nouum, pœnitentia veteris parturit cum dolore & gemitu Iſte quamuis nouus, tamẽ adhuc carnalis dicitur cum lacte nutritur. Non potui vobis loqui quaſi ſpiritalibus. ſed quaſi carnalibus, inqt, apoſtolus. Et vt oſtenderet iam regeneratos, Tanquam paruulis, ait, in Chriſto lac vobis potum dedi, non eſcam. Idem cum reuelabitur (quod ſæpe accidit) ad veterem vitam, cum exprobratione audit quod homo ſit. Nõne homines iſtis, inquit, & ſecundum hominem ambulatis?

Ex tracta. ps.xxviij. Ioan.xvi.

¶ Ipſis libenter audientibus, diſcere cupientibus, veritatis cibo inhiantibus, dominus ait, Adhuc multa habeo vobis dicere, ſed non poteſtis illa portare modo. Et apoſtolus, Non potui vobis loqui quaſi ſpiritalibus, ſed quaſi carnalibus, non tamen deſperan-

Digitized by Google

dis, ſed nutriendis. Sequitur enim. Tanquam paruulis in Chriſto, lac vobis potum dedi nõ eſcam, nondum enim poteratis. Ergo vel nunc dic. Sed nec adhuc quidem poteſtis. Noli ergo feſtinare audire quod non capis, ſed creſce vt capias. Ex tracta. ſe. cxviij.

¶ Audiſtis cum apoſtolus loquatur, Nõ potui vobis loqui quaſi ſpiritalibus, ſed quaſi carnalibus. Ergo ſpiritalibus in excelſis loquitur, carnalibus autem vt loquatur deſcendit. Nam vt ſciatis quia condeſcendit, de illo qui deſcendit loquitur. Ecce Ioannes manducantem in ſe loquitur, In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum. Hoc erat in principio apud deum. Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. Cape ſi potes. Arripe. Cibus eſt. Sed dicturus es mihi. Ille quidem cibus eſt, ſed ego infans ſum. Lactandus ſum, vt idoneus fieri poſſim ad manducandum cibum. Ergo quia tu lacte nutriendus es, ille autem cibus eſt, ipſe cibus per carnem tibi traiectus eſt ad fauces. Quomodo ergo cibum mater comedit vt per carnem traijciat ad infantem lac factum, ſic cibus angelorum dominus, verbum caro factus eſt, & factus eſt lac: & dicit apoſtolus, Lac vobis potum dedi, non eſcam. Nondum enim poteratis, ſed nec adhuc quidem poteſtis. Ergo dando lac, deſcendit ad paruulos: & quia deſcendit, deſcendentem dedit. Ait enim, Nunquid dixi me aliquid inter vos ſcire niſi Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum? Quia ſi diceret tantum Ieſum Chriſtum, eſt Ieſus Chriſtus etiam ſecundum diuinitatem, ſecundum id quod erat verbum apud deum filius dei Ieſus Chriſtus: ſed hunc, id eſt hoc modo dictum, paruuli non capiunt. Quomodo ergo capiunt qui lac capiunt? Ieſum Chriſtum (inquit) & hunc crucifixum. Suge quod pro te factũ eſt, & creſcens ad id quod eſt.

Ioan. 1.

B

Verbum cibus angelorum, caro factum eſt & lac paruulorũ, ſicut mater cibum cõedit vt traijciat ad infantem lac factum.

Tanquam paruulis in Chriſto, lac uobis potum dedit, non eſcam, nondum enim poteratis, ſed nec adhuc quidem poteſtis, adhuc enim eſtis carnales.

Ex ſermone de blaſphemia ſpiritus ſancti.

VBi dicitur, nondum vel non adhuc, profecto non deſperatur, ſi eo tenditur vt ſit aliquando, quod nondum eſt. Adhuc enim, inquit, eſtis carnales. Et oſtendens vnde ſint carnales, inquit, Cum enim ſit inter vos æmulatio: nonne carnales eſtis, & ſecundum hominem ambulatis? Atq; id ipſum planius aperiens. Cum enim quis dicat, Ego quidem ſum Pauli, alius autem, Ego Apollo, nonne homines eſtis? Quid ergo eſt Apollo: quid autem Paulus? Miniſtri per quos credidiſtis. Hi ergo (id eſt Paulus & Apollo) concordes erant in vnitate ſpiritus, & vinculo pacis, & tamen quia eos iſti inter ſe diuidere, & pro altero inflati aduerſus alterum coeperant, dicuntur & homines, & carnales, & animales, nõ valẽtes pcipere q̃ ſunt ſpiritus dei. Et tñ q̃ nõ ſunt ab eccleſia ſegregati, paruuli appellant in

Aemulatio eſt ſignũ carnalitatis.

Oẽs pdicatores ſunt miniſtri Chriſti.

C

Digitized by Google

Schiſmatici ſpiritum non habent, paruuli vero quem habent non percipiunt.

Christo: quos vtiq; vel angelos vel deos eſſe cupiebat: quos arguebat, quia homines erant. In his itaq; contentionibus, non quae dei ſunt, ſed quae hominis, ſapiebant. De illis vero qui ſunt ab eccleſia ſegregati, non dictum eſt, Ea quae ſunt ſpiritus dei non percipientes, ne ad ſcientiae perceptionem referretur: ſed dictum eſt, ſpiritum non habentes. Non eſt autem conſequens, vt qui habet, etiam ſciendo percipiat quod habet. Habent ergo iſtum ſpiritum in eccleſia conſtituti paruuli in Chriſto, adhuc animales atq; carnales, quid habeant percipere non valentes, id eſt intelligere & noſſe. Nam quomodo eſſent paruuli in Chriſto niſi renati ex ſpiritu ſancto? Nec mirum videri debet, quod quiſq; aliquid habeat, & quod habet ignorat. Vt enim taceam de omnipotentis diuinitate, atq; incommutabilis trinitatis vnitate, quis facile ſcientia percipit quid ſit anima? Poſtremo, vt certiſſime nouerimus quod paruuli in Chriſto non percipientes quae ſunt ſpiritus dei, habent tamen ſpiritum dei, apoſtolum paulo poſt intueamur quemadmodum eos ipſos increpans ait, Neſcitis quia templum dei eſtis, & ſpiritus dei habitat in vobis? Hoc vtiq; nullo modo diceret ab eccleſia ſeparatis, qui dicti ſunt ſpiritum non habentes. Sed ille dicendus eſt eſſe in eccleſia, ad iſtam ſocietatem ſpiritus pertinere, qui omnibus Chriſti corporali tantum commixtione ficto corde miſcetur.

Infra. vi.

In lib. de baptiſmo paruulorum. Non ſoli facti ſegiti ſchiſmatis, ſed & peſſima vita ab vnitate eccleſiae ſeparant.

¶ Sanctus enim ſpiritus diſciplinae fugiet fictum. Non omnes quos eccleſia generat, ad eius pertinent vnitatem, quae vſq; in finem perſeuerantes ſaluabit. Neq; enim hi ſoli ad eam non pertinent qui ſeparationis aperto ſacrilegio manifeſti ſunt, ſed etiam illi qui in eius vnitate corporaliter mixti, per vitam peſſimam ſeparantur. Etenim Simonem magum per baptiſma ipſa pepererat, cui tamen dictum eſt, quod non haberet partem in haereditate Chriſti. Nunquid ei baptiſmus? nunquid euangelium? nunquid ſacramenta defuerunt? Sed quia charitas defuit, fruſtra natus eſt, & ei expediebat fortaſſis non naſci. Nunquid non erant nati quibus dicit apoſtolus, Tanquam paruulis in Chriſto lac vobis potum dedi, non eſcam? Eos tamen a ſacrilegio ſchiſmatis reuocat. In quo ideo irruebant quia carnales erant. Quaſi paruulis (inquit) in Chriſto lac vobis potum dedi, non eſcam. Nondum enim poteratis, ſed nec adhuc quidem poteſtis. Adhuc enim eſtis carnales. Cum enim ſint inter vos aemulatio, & contentio, nonne carnales eſtis, & ſecundum hominem ambulatis? Cum enim quis dicat, Ego quidem ſum Pauli, alius autem, ego Apollo, nonne homines eſtis? Iſti ergo ſi in hac obſtinatione & peruerſitate remanerent, certe quidem nati erant, nec tamen ad ipſam eccleſiam, de qua nati erant, per pacis atq; vnitatis vinculum pertinerent.

De libr. de vera religione.

Magnorum & ſpiritualium cautio in nihil populariter agere.

¶ Hoc a magnis & ſpiritalibus viris eccleſiae catholicae animis, video cautiſſime prouideri, ne quid populariter agant, quod nondum eſſe temporis vt cum populo agatur intelligunt. Alimenta

ta lactea, longe auidis infirmioribus pluribus, atq; instanter insun dunt: validioribus autem cibus cum ſapientibus paucis veſcun tur. Sapientiam enim loquuntur inter perfectus: carnalibus au tem ⁊ animalibus ⁊ quamuis nouis hominibus adhuc tamen paruulis, nonnulla obtegunt, ſed nulla mentiuntur. Non enim va nis honoribus ſuis conſulunt, ⁊ inanibus laudibus, ſed vtilitati eorum cum quibus ſocietatem vitę huius inire meruerunt. Hęc enim lex eſt diuinę prouidentię, vt nemo a ſuperioribus adiuue tur ad cognoſcendam, ⁊ percipiendam gratiam dei, qui non ad eandem puro affectu inferiores adiuuerit.

Spirituales conſulunt vtilitati proximorū nō vanis honoribus.

In .iij. tracta. epiſt. Ioan. iij.

¶ Aetas corporis non eſt in voluntate. Ita nullus ſecundum car nem creſcit quando vult, ſicut nullus quando vult naſcitur. Vbi autem natiuitas in voluntate eſt, crementum in voluntate eſt. Ne mo ex aqua ⁊ ſpiritu naſcitur niſi volens, ergo ſi vult creſcit, ſi nō vult decreſcit. Quid eſt creſcere? Proficere. Quid eſt decreſcere? De ficere. Quiſquis nouit natum ſe eſſe audiat quia puer eſt ⁊ infans, auide inhiet vberibus matris, ⁊ cito creſcit. Eſt autem mater eccle ſia, ⁊ vbera eius duo teſtamenta ſcripturarum diuinarum. Hinc ſu gatur lac omnium ſacramentorum, temporaliter pro aeterna no ſtra ſalute geſtorum, vt nutritus atq; roboratus perueniat ad mā ducandum cibum. Quod eſt in principio erat verbum, ⁊ verbum erat apud deum, ⁊ deus erat verbum. Lac noſtrum Chriſtus humi lis eſt. Cibus noſter idem ipſe Chriſtus, ęqualis patri. Lacte te nu trit vt pane paſcat.

F

Quō cito creſcas ſpiritaliter.

Eccleſia mater noſtra eſt.

Vbera eius duo teſtamenta

Lac ſacramēta.

¶ Quibuſdam infirmis dicit apoſtolus. Lac vobis potum dedi non eſcam, nondum enim poteratis, ſed nec adhuc quidem pote ſtis. Sunt enim infirmi qui non ſunt idonei valido cibo, volunt ſe tendere ad id quod capere non poſſunt: ⁊ ſi aliquid vtcunq; ce perint, aut viſi ſibi fuerint capere, quod nondum ceperunt, extol luntur inde ⁊ ſuperbiunt inde, videntur ſibi quaſi ſapientes. Hoc autem contigit omnibus haereticis qui cum eſſent animales, ⁊ carnales, defendendo ſententias ſuas prauas, quas falſas eſſe, non potuerunt videre, excluſi ſunt de catholica eccleſia. Dicam charita ti veſtrę quod poſſum. Dominus noſter Ieſus Chriſtus, noſtis quia verbum dei eſt, ſecundum illud Ioannis. In principio erat verbū. ⁊ verbum erat apud deum, ⁊ deus erat verbum. Hoc erat in prin cipio apud deum. Omnia per ipſum facta ſunt, ⁊ ſine ipſo factum eſt nihil. Panis ergo eſt vnde viuunt angeli. Ecce panis paratus eſt tibi, ſed creſce de lacte vt ad panem peruenias. Et quomodo (in quis) creſcam de lacte? Quod tibi factus eſt Chriſtus ad infirmita tem tuam, hoc primo crede ⁊ fortiter tene. Quomodo ergo ma ter cum viderit filium minus idoneum ad capiendum cibum, ipſos cibos ei dat ſed traiectos per carnem ſuam: nam ipſe eſt pa nis, quo infans paſcitur, quo ⁊ mater eius paſcitur, ſed ad menſas infans minus idoneus eſt, ad mamillam idoneus eſt: panis ergo

Ex tracta. ſu. cant.

G

Chriſtus verbū dei ⁊ panis angelicus.

Quō paruulus ſpiritaliter creſcat de lacte.

Quō panis de mēſa traijcitur per matris mamilla ad paruū infantē, ſic verbū carnē factū eſt declarat.

dē menſa traijcitur per matris mamillam, vt ſic perueniat idem alimentum ad paruum infantem: ſic dominus noſter Ieſus Chriſtus cum eſſet verbum apud patrem, per quod facta ſunt omnia, qui cum in forma dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt, eſſe equalis deo, qualem caperent: pro modo ſuo angeli, & vnde in cœlo poteſtates & virtutes intellectuales paſcerentur: homo autem infirmus & carne inuolutus, iaceret in terram, nec poſſet ad eum peruenire panis cœleſtis, vt panem angelorum manducaret homo, & manna deſcenderet ad vberiorem populum Iſrael, verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. Quapropter ipſis infirmis Paulus apoſtolus hoc dicit, quos dicit animales, & carnales. Nunquid dixi me ſcire aliquid in vobis, niſi Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum? Nam Chriſtus erat & non crucifixus, in principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum. Dominus ergo noſter Ieſus Chriſtus panem nobis fecit lac, incarnatus & apparens mortalibus, vt in eo finiretur mors, & non aberraremus a verbo credentes in carnem. Quod factum eſt verbum credamus, hinc creſcamus, ipſo lacte nutriamur. Anteque ſimus validi ad capiendum verbum, non recedamus a fide lactis noſtri.

Quō Chriſtus per incarnationē panē nobis fecit lac.

Cum enim ſit inter vos zelus, & contentio, nonne carnales eſtis, & ſecundum hominem ambulatis? Cum enim quis dicit, ego quidem ſum Pauli, alius autem ego Apollo, nonne homines eſtis?

Ex lib. de ciui. tate dei. xiiij. A

Idem aīalis hō & carnalis.

Quod ergo eſt ambulare ſecundum hominem, hoc eſt eſſe carnalem, quia a carne (ideſt a parte hominis) intelligitur homo) Eoſdem quippe ipſos ſuperius dixit animales quos poſtea carnales, ita loquens. Animalis autem homo non percipit ea quę ſunt ſpiritus dei. Stultitia enim eſt illi. Talibus igitur (ideſt animalibus) paulo poſt dicit. Et ego fratres non potui vobis loqui quaſi ſpiritalibus, ſed quaſi carnalibus. Et illud ex hoc eodem loquendi modo (ideſt a parte totum) intelligitur. Et ab anima quippe & a carne, quæ ſunt partes hominis poteſt totum ſignificari, quod eſt homo. Atq; ita non eſt aliud animalis homo, aliud carnalis, ſed idem ipſum eſt vtrunq;, id eſt ſecundum hominem, viuens homo: ſicut non aliud quam homines ſignificantur, ſiue vbi legitur, Ex operibus legis non iuſtificatur omnis caro, ſiue quod ſcriptum eſt. Septuagintaquinq; animæ deſcenderunt cum Iacob in Aegyptum. Etenim ibi per omnem carnem, omnis homo, & ibi per ſeptuagintaquinq; animas, ſeptuagintaquinq; homines intelliguntur. Et quod dictum eſt, Non in ſapientiæ humanę doctis verbis, potuit dici, non in ſapientiæ carnalis, ſicut quod dictum eſt, Secundum hominem ambulatis, potuit dici, ſecundum carnem. Magis autem hoc ap-

Gala. ij. Gene. xxxiij.

primit in his quę ſubiunxit. Cum enim quis dicat, Ego quidem ſum Pauli, alius autem, ego Apollo, nonne homines eſtis? Quod dicebat, animales eſtis & carnales eſtis, expreſſius dixit. Homines eſtis. Quod eſt, ſecundum hominem viuitis, non ſecundum deum, ſecundum quem ſi vixeritis, Dij eſtis.

Quid igitur eſt Apollo? quid vero Paulus? miniſtri eius per quos credidiſtis. Et vnicuique ſicut dominus dedit. Ego plantaui, Apollo rigauit, ſed deus incrementum dedit.

Ego ſum, inquit dominus, vitis vera & pater meus agricola eſt. Omnem palmitem, in me non ferentem fructum, tollit eum. Et omnem qui fert fructum, purgabit eum vt fructum plus afferat. Nunquid vnum ſunt agricola & vitis? Secundum hoc ergo vitis Chriſtus, ſecundum quod ait, Pater maior me eſt. Secundum autem id quod ait, Ego & pater vnum ſumus, & ipſe agricola eſt. Nec talis quales ſunt qui extrinſecus operando exhibent miniſterium, ſed talis vt det etiam intrinſecus incrementum. Nam neque qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat deus. Sed vtique deus eſt Chriſtus, quia deus erat verbum. Vnde ipſe & pater vnum ſunt. Et ſi verbum caro factum eſt, aſſumpſit quod non erat, manet quod erat. Denique, cum de patre tanquam de agricola dixiſſet, quod infructuoſos palmites tollat, fructuoſos autem purget vt plus afferant fructum, continuo etiam ſeipſum mundatorem palmitum oſtendens. Iam vos (inquit) mundi eſtis propter ſermonem quem locutus ſum vobis. Ecce & ipſe mundator eſt palmitum, quod eſt agricolę, non vitis officium, qui etiam palmites operarios ſuos fecit. Nam & ſi non dant incrementum, impendunt tamen aliquod adiumentum, ſed non de ſuo, quia ſine me, inquit, nihil poteſtis facere. Audi etiam ipſos confitentes, Quid autem eſt Apollo? Quid autem Paulus? Miniſtri per quos credidiſtis, & vnicuique ſicut dominus dedit. Ego plantaui, Apollo rigauit. Et hoc ergo ſicut vnicuique dominus dedit. Non itaque de ſuo. Iam vero quod ſequitur. Sed deus incrementum dedit, non per illos, ſed per ipſum facit. Excedit hoc humanam humilitatem, excedit angelicam ſublimitatem, nec omnino pertinet niſi ad agricolam trinitatem.

Ex tracta. euangelij ſecundum Ioan. lxxx. Ioan. xv.

Chriſtus ſecundum aequalis eſt & agricola Ioan. xiiij.

Officium agricolę mundare palmites. Praedicatores non dant incrementum ſpiritale, ſed adiumentum.

¶ Interior ergo magiſter eſt qui docet. Chriſtus docet. Inſpiratio ipſius docet. Vbi illius inſpiratio & illius vnctio non eſt, forinſecus inaniter perſtrepunt verba. Sic ſunt iſta verba fratres, quae forinſecus dicimus, quo eſt agricola ad arborē. Forinſecus operatur, adhibet aquā, & diligentiam culturę quamlibet forinſecus adhibet. Nunquid poma format? Nunquid nuditatē lignorum veſtit vmbra foliorū? Nunquid tale aliquid intrinſecus agit? Sed quis agit hoc? Audite agricolā apoſtolum, & videte quid ſumus, & audite magi-

Ex tracta. epiſt. Ioan. iij. Cōparatio praedicationis & palmarum arbore.

Digitized by Google

ſtrum inſpiratorem. Ego plantaui, Apollo rigauit, ſed deus incrementū dedit. Neq; qui plantat eſt aliqd, neq; qui rigat, ſed qui incrementum dat deus. Hoc ergo vobis dicimus, ſiue plantemus ſiue rigamus, loquendo non ſumus aliquid, ſed ille qui incrementum dat deus, Id eſt vnctio illius quæ docet nos de omnibus. Nos qui forinſecus loquimur ad aures veſtras, ita ſumus quaſi operarij adhibentes culturam forinſecus ad arborem, ſed incrementum dare non poſſumus, nec fructus formari. Ille autem qui nos creauit, & redemit, & vocauit per fidem, & per ſpiritum ſuum habitans in nobis, niſi loquatur nobis intus, ſine cauſa nos perſtrepimus. Vnde hoc apparet? Quia cum multi audiant, non omnibus perſuadetur quod dicitur, ſed illis ſolis quibus intus loquitur deus. Illis autem intus loquitur, qui ei locum præbent. Illi autem deo locum præbent qui diabolo non præbent.

Auguſt. de ciuit. dei. lib. xij.

¶ Apoſtolus diſcernens interius deum creantem, atq; formantem, ab operibus creaturæ quæ admouentur extrinſecus, & de agricultura ſimilitudinem aſſumens ait. Ego plantaui, Apollo rigauit, ſed deus incrementum dedit. Ergo in ipſa vita noſtra, mentem iuſtificando formare non poteſt niſi deus. Prædicare autem extrinſecus euangelium, & homines poſſunt, non ſolum boni per veritatem, ſed etiam mali per occaſionem. Ita creationem rerum viſibilium, deus interius operatur. Exteriores autem operationes, ſiue bonorum, ſiue malorum, vel angelorum, vel hominum, ſiue etiam quorumcunq; animalium, ita rerum naturæ adhibet (in qua creat omnia) queadmodū terræ agriculturā.

In tracta. euangelij ſecundum Ioan. v.
Iuſti miniſtri Chriſti gloriam non ſuam quærunt.

¶ Si fuerit iuſtus miniſter, computo illum cum Paulo, computo illum cum Petro. Cum iſtis computo iuſtos miniſtros, quia iuſti miniſtri gloriam ſuam non quærunt. Miniſtri enim ſunt, pro iudicibus haberi nolunt, ſpem in ſe poni exhorreſcunt. Ergo computo cū Paulo iuſtum miniſtrum. Qui enim dicit Paulus? Ego plantaui, Apollo rigauit, ſed deus incrementum dedit. Neq; qui plantat eſt aliquid, neq; qui rigat, ſed qui incrementum dat deus. Qui vero fuerit ſuperbus miniſter, zabulo computatur, ſed non contaminatur donum Chriſti, quod per illum fluit purum, quod per illum tranſit liquidum, venit ad fertilem terram, putat quia ipſe lapideus eſt, quia ex aqua fructus ferre nō poteſt. Et per lapideum canalem tranſit aqua ad areolas, in canali lapideo nihil generat, ſed hortus plurimum fructum affert. Spiritalis enim virtus ſacramenti ita eſt vt lux, & ab illuminandis pura excipitur: & ſi per immundos tranſeat, non tamē inquinatur.

Per ſuperbum miniſtrum non contaminatur donum Chriſti.
P.
Virtus ſacramenti vt lux. In ſermone de ſ. Ianua.

¶ Quid volebat Simon, niſi laudari in miraculis, extolli ſuperbia? Ipſa enim eum compulit, vt pecunia emendum putaret donum ſpiritus ſancti. Cui ſuperbię contrarius apoſtolus, in humilitate manendo, meridie feruens ſpiritu, fulgens prudentia, dicit. Neq; q plantat eſt aliqd, neq; qui rigat, ſed q incremētū dat deus.

Quia

Quia dixerat. Ego plantaui, Apollo rigauit, ſed deus incrementum dedit. Et iterum. Nunquid Paulus pro vobis crucifixus eſt? aut in nomine Pauli baptizati eſtis? Vide quomodo ſe colit reſpuit pro Chriſto, & non vult ſe fornicanti animæ oſtentare pro ſponſo. Nonne magnum videtur plantare, & rigare? Sed neq; qui plantat eſt aliquid, neq; qui rigat. Quomodo tremuit? Non ſe dicit aliquid ad ſalutem eorum quos in Chriſto ædificare cupiebat.

Humilitas prædicatori neceſſaria ad ædificationẽ auditorũ. Ex tract. euãge. ſecundum Ioan. xcvi.

Itaq; neq; qui plantat eſt aliquid, neq; qui rigat, ſed qui incrementum dat deus.

OMnes regni illius homines docibiles dei erunt, non ab hominibus audient. Et ſi ab hominibus audiunt, tamen quod intelligunt intus datur, intus coruſcat, intus reuelatur. Quid faciunt homines forinſecus annunciãtes? Quid facio ego homo cum loquor? Strepitum verborum ingero auribus veſtris. Niſi ergo reuelet ille qui intus eſt, quid dico, aut quid loquor? Exterior, cultor arboris. Interior, eſt creator. Qui plantat & qui rigat, extrinſecus operantur. Hoc facimus nos. Sed neq; qui plantat eſt aliquid, neq; qui rigat, ſed qui incrementũ dat deus.

¶ Quidam putant, cum aliquos ad iuſtitiam pietatemq; exhortantur, exhortationem ſuam vires non habituram, niſi totum illud quod vt agat homo, agunt cum homine, in hominis conſtituant poteſtate, non adiuta dei munere, ſed ſolo arbitrio liberæ voluntatis exerta: quaſi poſſit eſſe ad perficiendum bonum opus voluntas libera, niſi dei munere liberata: nec attendunt ad ipſum etiam ſeipſos dono dei habere, quod ea facultate exhortantur vt ad capeſſendam vitam bonam hominum voluntates pigras excitent, accendant frigidas, corrigant prauas, auerſas conuertant, repugnantes pacificent. Sic enim poſſunt perſuadere quod ſuadent. Aut ſi hæc in voluntatibus non agant hominum, quid agunt? vt quid loquuntur? Dimittant eos potius arbitrio ſuo. Si autem in eis hæc agunt, ita ne tandem homo in hominis voluntate tanta agit loquendo, & deus non agit aliquid adiuuando? Immo vero quantalibet homo ſermonis facultate præpolleat: vt ſolertia diſputandi, & ſuauitate dicendi in hominis voluntate inſerat veritatem, nutriat charitatem, docendo tollat errorem, exhortando torporem: neq; qui plantat eſt aliquid, neq; qui rigat, ſed qui incrementum dat deus. Fruſtra quippe operarius omnia molitur extrinſecus, niſi creator intrinſecus latenter operaretur.

Ex lib. de ſ. viduitate.

Ad quid vtilis ſit prædicatio.

Fruſtra laborat prædicator niſi intrinſecus operetur creator.

Qui plantat autem, & qui rigat, vnum ſunt. Vnuſquiſq; autem propriam mercedem accipiet, ſecundum ſuum laborem.

Ex libro de trinitate. vj.

NEſcio verum inueniatur in ſcripturis dictum, vt vnum ſint quorum eſt diuerſa natura. Si autem & aliqua plura eiuſdem naturæ ſint & diuerſa ſentiant, non ſunt vnum inquantum diuerſa ſentiunt. Nam ſi iam vnum eſſent, ex eo quod homines erant, non diceret dominus, Vt ſint vnum ſicut & nos vnum ſumus, cum ſuos diſcipulos patri commendaret. At vero Paulus & Apollo, quia ambo homines & idem ſentiebant, Qui plantat (inquit) & qui rigat, vnum ſunt. Cum ergo ſic dicitur vnum, vt non addatur quid vnum, & plura vnum dicantur, eadem natura atque eſſentia non diſſidens, neque diſſentiens ſignificatur. Cum vero additur quid vnum, poteſt aliquid ſignificari ex pluribus vnum factum: quamuis diuerſa natura, ſicut anima & corpus non ſunt vtique vnum: Quid enim tam diuerſum? niſi addatur aut ſubintelligatur quid vnum, id eſt vnus homo, aut vnum animal. Inde Apoſtolus, Qui adhæret meretrici, inquit, vnum corpus eſt. Non dixit vnum ſunt, aut vnum eſt, ſed addidit corpus, tanquam ex duobus diuerſis, maſculino & fœminino, vnum corpus adiunctione compoſitum. Et qui adhæret, inquit, domino, vnus ſpiritus eſt. Non dixit, qui adhæret domino, vnus eſt, aut vnum ſunt, ſed addidit ſpiritus. Diuerſum enim natura ſpiritus hominis, & ſpiritus dei: ſed inhærendo fit vnus ſpiritus, ex duobus diuerſis. Ita vt ſine humano ſpiritu, beatus ſit ſpiritus Dei, atque perfectus: beatus autem ſpiritus hominis non niſi cum deo. Nec fruſtra (vt exiſtimo) cum tanta in euangelio ſecundum Ioannem & totiens diceret dominus de ipſa vnitate, vel ſua cum patre, vel noſtra inuicem nobiſcum, nuſquam dixit, vt nos & ipſi vnum, ſed vt ſint vnum ſicut & nos vnum.

Ioan. xvij.

A

Anima & corpus non ſunt vnum, ſed vnus homo.

I. Cor. vi.

Cum ſpiritus hominis adhæret deo fit vnus ſpiritus ex duobus per vnionem charitatis.

Dei enim ſumus adiutores, Dei agricultura eſtis, Dei ædificatio eſtis.

Ex tracta. ps. lxvi.

APertiſſime deus pater dictus eſt agricola. Apoſtolus dicit, Dei agricultura, dei ædificatio eſtis. In rebus huiuſmodi viſibilibus, vitis non eſt ædificium, & ædificium non eſt vinea. Nos autem vinea domini ſumus, quia colit nos ad fructum: ædificium Dei ſumus, quia qui colit nos, habitat in nobis. Et quid ait idem Apoſtolus? Ego plantaui, Apollo rigauit, Deus autem incrementum dedit. Ergo neque qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat deus. Ille ergo incrementum dat. Nunquid forte iſti ſunt agricolæ? Agricola enim dicitur qui plantat, qui rigat. Dixit autem idem apoſtolus. Ego plantaui, Apollo rigauit. Quærimus vnde ipſe iam fecerit? Reſpondet Apoſtolus, Non autem ego, ſed gratia dei mecum. Ergo quocunque te verteris, ſiue per angelos, deum inuenies agricolam tuum: ſiue per prophetas, ipſe eſt agricola tuus: ſiue per apoſtolos, eundem ipſum cognoſce agricolam tuum. Quid ergo nos? Forraſſis operarij ſumus agri-

B

Nos ſumus & vinea domini & ædificium.

I. Cor. xv.

Deus agricola noſter, prædicatores operarij agricolæ.

colit illum, & hoc ipſum ab hoc ipſo impartitis viribus, & ab ipſo donata gratia. Ipſe ergo & colit & incrementum dat. Agricola enim homo vineam colit hactenus vt aret & putet, adhibeat cætera quæ pertinent ad agricolarum diligentiam, pluere vineę ſuę non poteſt. Quod ſi forte irrigare poteſt, de cuius poteſt? Ipſe quidem ducit irriguum, ſed deus implet fontem. Poſtremo in vinea ſua incrementum dare ſarmentis non poteſt, formare fructus non poteſt, modificare ſemina non poteſt, tempora gignendi temperare nõ poteſt. Deus autẽ qui omnia poteſt, agricola noſter eſt.

C

Secundum gratiam quæ data eſt mihi, vt ſapiens architectus fundamentum poſui, Alius autem ſuperædificat. Vnuſquiſq; autem videat quomodo ſuperædificet. Fũdamentum enim aliud nemo poteſt ponere præter id qđ poſitum eſt, qđ eſt Chriſtus Ieſus.

CErtum propriumq; catholicæ fidei fundamentum Chriſtus eſt. Fundamentum enim aliud (ait Apoſtolus) Nemo poteſt ponere præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus. Neq; hoc ideo negandum eſt proprium fundamentum eſſe fidei catholicæ, quia putari poteſt aliquibus hæreticis hoc nobiſcum eſſe commune. Si enim diligenter quę ad Chriſtum pertinent cogitentur, nomine tenus inuenitur Chriſtus apud quoſlibet hæreticos, qui ſe chriſtianos vocari volunt: reipſa vero non eſſe apud eos. Quos oſtendere nimis longum eſt, quoniam commemorandæ ſunt omnes hæreſes, ſiue quæ fuerunt, ſiue q̃ ſunt, ſiue quæ potuerunt eſſe ſub vocabulo chriſtiano. Et quam ſit hoc verum, per ſingulas quaſq; mõſtrandum eſt. Ex lib. Enchiridi.

Nõ re ſed nomine tenus inuenitur Chriſtus apud hæreticos.

¶ Fundamentum quando ponitur in terra, deſuper ædificantur parietes: & pondus parietum ad ima tendit quia in imo poſitum eſt fundamentum. Si autẽ fundamentum noſtrum in cœlo eſt, ad cœlum ædificamur. ¶ Fundamentum noſtrum in ſummo poſitum eſt. Hic ergo curamus vbi ædificemur.

¶ Sicut fundamentum corporeę fabricę in imo eſt, ita fundamentum fabricæ ſpiritalis in ſummo eſt. Terrena ædificatio a terra incipit: cœleſtis inſtructio ſuperno creſcit exordio.

D

Ex tracta. ps. cxx i.

Fundamentum fabricæ ſpiritalis in ſũmo eſt.

Ex lib. ſentent. Proſperi.

Si quis autẽ ſuperædificat fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides precioſos, ligna, fœnum, ſtipulam, vniuſcuiuſq; opus manifeſtum erit, Dies enim domini declarabit, quia in igne reuelabitur. Et vniuſcuiuſq; opus quale ſit ignis probabit. Si cuius opus permanſerit quod ſuperædificat, mercedem accipiet.

Ex lib. de fide & operibus.

Beatus Petrus apoſtolus, ſciens de apoſtoli Pauli quibuſdam ſubobſcuris ſententijs, nonnullos iniquos accepiſſe occaſionem, & tanquam ſecuri de ſalute quæ in fide eſt, bene viuere non curarent, commemorauit quædam ad intelligendum difficilia eſſe in epiſtolis eius: quæ homines peruerterent, ſicut & alias ſcripturas, ad proprium ſuum interitum. Cum tamen & ipſe Apoſtolus de ſalute æterna, quæ niſi bene viuentibus non daretur, eadem ſentiret quæ cæteri apoſtoli. Sic itaque Petrus, His ergo inquit, omnibus pereuntibus, quales oportet vos eſſe in ſanctis conuerſationibus, & pietatibus, expectantes & properantes ad præſentiam diei domini, per quam cœli ardentes ſoluentur, & elementa ignis ardore decoquentur. Nouos vero cœlos, & terram nouam, ſecundum promiſſa ipſius expectamus, in quibus iuſtitia inhabitat. Quapropter Chariſſimi hæc expectantes ſatagite inuiolati, & immaculati, apud eum reperiri in pace, & domini noſtri patientiam, ſalutem exiſtimate, ſicut & dilectiſſimus frater noſter Paulus, ſecundum eam quæ data eſt illi ſapientiam ſcripſit vobis, vt & in omnibus epiſtolis loquens in eis, de ijs in quibus ſunt difficilia intellectu, quæ indocti & inſtabiles peruertunt ſicut & cæteras ſcripturas, ad proprium ſuum interitum. Vos igitur amantiſſimi præſcientes, cauete ne infauſtorum errore ſeducti, decidatis a corroboratione veſtra: Creſcite vero in gratiam & in intellectum domini, & ſaluatoris Ieſu Chriſti. Ipſi gratia & nunc, & in diem æternitatis. Iacobus autem tam vehementer infenſus eſt eis, qui ſapiunt fidem ſine operibus valere ad ſalutem, vt illos etiam comparet dæmonibus, dicens. Tu credis quoniam vnus eſt deus, bene facis. Et dæmones credunt & contremiſcunt. Quid breuius, verius, vehementius dici potuit? Cum & in euangelio legamus hoc dixiſſe dæmonia, cum Chriſtum filium dei conſiterentur, & ab illo corriperentur, quod in Petri confeſſione laudatum eſt. Quid proderit (ait Iacobus) fratres mei, ſi fidem dicat ſe quis habere, opera autem non habeat? Nunquid poterit fides ſaluare eum? Dicit etiam quia fides ſine operibus mortua eſt. Quouſque igitur falluntur qui de fide mortua ſibi vitam perpetuam pollicentur.

ij. Pet. iij.

Cõparatur dæmonib^9 q̃ fidẽ ſine operibus putant valere ad ſalutem.

Iaco. ij.

¶ Quapropter diligenter oportet attendere quomodo accipienda ſit apoſtoli Pauli illa ſententia, plane ad intelligendum difficilis, vbi ait, Fundamentum enim aliud nemo poteſt ponere, præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus. Si quis autem ſuperædificat ſupra fundamentum aurum, argentum, lapides precioſos, ligna fœnum, ſtipulam, vniuſcuiuſque opus manifeſtabit. Dies enim domini declarabit, quia in igne reuelabitur. Et vniuſcuiuſque opus quale ſit ignis probabit. Si cuius opus permanſerit quod ſuperædificauit, mercedẽ accipiet. Si cuius opus arſerit, detrimentum patietur. Ipſe autem ſaluus erit, ſic tamen quaſi per ignem.

¶ Quod ita intelligendũ putant, vt illi videantur ędificare ſupra hoc fundamentum aurum, argentum, lapides precioſos, qui fi/dei quę in Chriſto Ieſu eſt, bona opera adijciunt. Illi autẽ lignũ, fœnum, ſtipulas, qui eius eiſdem fidem habeant, male operantur. Vnde arbitrantur per quaſdam pœnas ignis eos poſſe purgari ad ſalutem percipiendam, merito fundamenti. Hoc ſi ita eſt, falſa ergo erunt illa quæ obſcuritatem ambiguitatemq; non habent. Si habeam omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem non habeam nihil ſum. Et, Quid proderit fratres mei ſi fidem dicat ſe quis habere, opera autẽ non habeat? Nunquid poterit fides ſaluare eum? Falſum erit & illud. Nolite errare, Neq; eñi fornicatores, neq; idolis ſeruientes, neq; adulteri, neq; molles, neq; maſculorum cõcubitores, neq; fures, neq; auari, neq; ebrioſi, neq; maledici, neq; raptores, regnum dei poſſidebunt. Falſum eſt & illud, Manifeſta autem ſunt opera carnis, quę ſunt fornicatio/nes, immunditiæ, luxuriæ. idolorum ſeruitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, animoſitates, diſſenſiones, hæreſes, inuidiæ, ebrietates, comeſſationes. & his ſimilia, quę prędico vobis ſicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum dei non poſſidebunt. Item falſa erunt hæc. Si enim tantummodo credant & baptizentur, quamuis in malis talibus perſeuerent, ſalui erunt, per ignem tamen, atq; ideo in Chriſto baptizati, etiam qui talia agunt regnum dei poſſidebunt. Fruſtra dicitur. Hęc quidem fuiſtis, ſed abluti eſtis, quando & abluta hęc ſunt. Inaniter etiam a Petro illud dictum videbitur, Sic & vos ſimili forma baptiſma ſaluos fecit, non carnis depoſitio ſordium, ſed conſcientiæ bonę interrogatio. Si quidem & habentes peſſimas conſcientias, omnium flagitiorum, & ſcelerum plenas, nec eorum malorum pœnitentia mutatas, tamen baptiſma ſaluos facit. Illud quoq; non video cur dominus dixerit, Si vis venire ad vitam, ſerua mandata: & commemorauit ea quæ ad bonos mores per/tinẽt, ſi etiam ijs non ſeruatis, ad vitam veniri poteſt per ſolam fidem, quæ ſine operibus mortua eſt. Illud deinde quomodo ve/rum erit, quod eis quos ad ſiniſtram poſiturus eſt, dicet. Ite in ignem ęternum, qui paratus eſt diabolo & angelis eius. Quibus non increpitat quia in eum non crediderunt, ſed quia bona ope/ra non fecerunt. Nam profecto ne ſibi quiſquam de fide (quę ſine operibus mortua eſt) vitam promittat æternam, propterea om/nes gentes ſegregaturum ſe dixit, quę permixtæ eiſdem paſcuis videbantur: vt appareat eos illi dicturos, Domine quando te vidimus illa & illa patientem & non miniſtrauimus tibi? qui in eũ crediderant, ſed bona operari non curauerant, tanquam de ipſa fide mortua, ad vitam perueniretur æternam. An forte ibunt in ignem æternum, qui opera miſericordię non fecerunt, & nõ ibũt qui aliena rapuerunt, vel corrumpẽdo in ſe templũ dei, in ſeipſos

Opinio quam poſtea repro/bat.

G

Quod ſola fi/des nõ ſufficit ſine charitate & opibus bonis.

i.Cor.vi.

Gal.v.

H

i.Cor.vi.

i.Petri.iij.

Sine bona con/ſcientiae cuſtodia mandato/rũ nõ eſt ſalus.

Matth.xxv.

A

Digitized by Google

1.Cor.xiij. fuerint miſericordes fuerunt? quaſi opera miſericordiae aliquid proſint ſine dilectione. Dicente Apoſtolo, Si diſtribuam omnia mea pauperibus, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodeſt.

Pſal.x. Aut diligat quiſquam proximum ſicut ſeipſum, qui non diligit ſeipſum? Qui enim diligit iniquitatem, odit animam ſuam. Neque illud eſſe poterit in quo nonnulli ſeipſos ſeducunt, ignem aeternum dictum, non ipſam poenam aeternam. Per ignem quippe, qui aeternus erit, tranſituros arbitrantur eos quibus propter fidem mortuam per ignem promittunt ſalutem: vt videlicet ipſe ignis aeternus ſit, combuſtio vero eorum, hoc eſt operatio ignis, non ſit in eis aeterna. Cum et hoc praeuidens dominus, tanquam dominus ſententiam ſuam ita concluſerit dicens, Sic ibunt illi in combuſtionem aeternam, iuſti autem in vitam aeternam. Erit ergo aeterna combuſtio, ſicut ignis aeternus. Et eos in illam ituros veritas dixit, quorum non fidem, ſed bona opera defuiſſe declarauit. Procul dubio igitur in illa apoſtoli ſententia, alius requirendus eſt intellectus, atque in his deputanda eſt, quae Petrus dixit, eſſe in ſcriptis eius quaedam difficilia intellectu: quam non debent homines peruertere ad proprium ſuum interitum, vt contra euidentiſſima teſtimonia ſcripturarum, ſecuros faciant de percipienda ſalute nequiſſimos nequitiae ſuae pertinaciſſime cohaerentes, nec emendando, aut poenitendo mutatos.

Non ſolū ignis inferni, ſed etiā combuſtio erit aeterna.

¶ Hic a me fortaſſis quaeratur de ipſa Pauli apoſtoli ſententia quid ego ſentiam, et quonam modo intelligenda putem? Fateor malle hinc me audire intelligentiores atque doctiores. Dicam tamen quam breuiſſime potero etiam ipſe quid ſentiam. Fundamentum Chriſtus eſt in ſtructura architecti ſapientis. Hoc expoſitione non indiget. Aperte enim dictum eſt. Fundamentum enim aliud nemo poteſt ponere praeter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus. Si autem Chriſtus, procul dubio fides Chriſti. Per fidem quippe habitat Chriſtus in cordibus noſtris, ſicut idem Apoſtolus dicit. Porro fides Chriſti, illa vtique quam definiuit Apoſtolus, quae per dilectionem operatur. Non enim fides illa daemonum, cum et credant et contremiſcant, et filium dei confiteantur Ieſum, poteſt accipi in fundamentum. Quare? Niſi quia non eſt fides quae operatur per dilectionem, ſed quae exprimitur per timorē. Fides itaque Chriſti, fides gratiae chriſtianae, id eſt ea fides quae per dilectionem operatur, poſita in fundamento, neminem perire permittit.

Fundamentum Chriſtus eſt et fides, q̄ p dilectionē operatur.

Gala.v.

¶ Sed quid ſit aedificare ſuper hoc fundamentum aurum, argentum, lapides precioſos et ligna, foenum, ſtipulam: ſi ſubtilius diſſerere coner, vereor ne ad intelligendum difficilior ſit ea ipſa expoſitio. Enitar tamen quantum dominus adiuuat, et breuiter et quantum potero dilucide expedire quod ſentio. Ecce ille qui quaeſiuit a magiſtro bono quid boni faceret vt haberet vitam aeternam: Et audiuit, ſi ad vitam venire vellet, ſeruanda ſibi eſſe mandata. Et

Quid ſit aedificare aurū, argētū, lapides pcioſos ſup fundamentū quod ē Chriſtus.

Rom.xi.

cum quæreret: Quæ mandata? Dictum est ei, Non occides. Non mœchaberis. Non furtum facies. Non falſum teſtimonium dices. Honora patrem tuum & matrem tuam. Et diliges proximum tuum tanquam teipſum. Hæc faciens in fide Chriſti, procul dubio teneret vtiq; fidem quæ per dilectionem operatur. Neq; enim diligeret proximum tanquam ſeipſum, niſi recepta dilectione dei, ſine qua non diligeret ſeipſum. Porro ſi faceret etiam quod dominus addidit, dicens: Si vis perfectus eſſe vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cœlo, & veni ſequere me: ædificaret ſuper illud fundamentum aurum, argentum, lapides precioſos. Non enim cogitaret niſi ſunt dei, quomodo placeret deo. Et hæ cogitationes ſunt quantum exiſtimo, aurum argentum, lapides precioſi. Porro ſi circa diuitias ſuas carnali quodam teneretur affectu, quamuis ex eis multas eleemoſynas faceret, nec ad eas augendas fraudis, aliquid, rapinæq; moliretur, aut earum minuendarum vel amittendarum metu in aliquod facinus flagitiumue laberetur: alioquin iam ſe iſto modo ab illius fundamenti ſtabilitate ſubtraheret: ſed propter carnalem vt dixi quem in eis habebat affectum, quo talibus bonis ſine dolore carere non poſſet, ædificaret ſuper fundamentum illud ligna, fœnum, ſtipulam: maxime ſi & vxorem ſic haberet, vt etiam propter ipſam cogitaret ea quæ ſunt mundi, quomodo placeret vxori. Hæc igitur quoniam affectu dilecta carnali, non ſine dolore amittuntur, propterea qui ea ſic habent, cum habeant in fundamento fidem quæ per dilectionem operatur, neq; huic iſta vlla ratione vel cupiditate præponant, in eorum amiſſione paſſi detrimentum, per quendam ignem doloris perueniunt ad ſalutem. A quo dolore atq; detrimento, tanto eſt quiſq; ſecurior, quanto ea vel minus amauerit, vel tanquam non habens, habuerit. Qui vero propter illa vel tenenda, vel adipiſcenda, homicidium, adulterium, fornicationem, idololatriam, & ſimilia quæq; commiſerit, non propter fundamentum per ignem ſaluabitur, ſed amiſſo fundamento, æterno igne torquebitur.

Matth. 19.

Quid ſit ædificare ligna, fœnum, ſtipulam.

De igne doloris quo purgantur qui venialiter peccauerunt. B

Antequam veniat dies dedicationis domus, videamus quia iam dedicatum eſt caput noſtrum. Iam facta eſt dedicatio domus in capite, tanquam dedicatio fundamenti. Caput ſurſum eſt, fundamentum deorſum. Ne forte propterea male dixerim, fundamentum eſſe Chriſtum. Culmen eſt potius, aſcendit in cœlum, ſedet ad dexteram patris. Sed puto nos non errare. Apoſtolus enim dixit, Fundamentum enim aliud nemo poteſt ponere, præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus. Si quis autem ſuperædificauerit ſuper fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides precioſos, Qui bene viuunt, qui deum honorant & laudant, qui patientes ſunt in tribulationibus, qui deſiderant patriam, ipſi ædificant aurum, argentum, lapides precioſos. Qui autem amat adhuc ſe

Ex tracta. ps. mir. Dedicatio domus in capite.

F cularia, ⁊ negocijs terrenis implicati ſunt, ⁊ dediti ſunt vincu/
lis quibuſdam ⁊ affectibus carnis, domibus ſuis, coniugibus,
poſſeſſionibus. ⁊ tamen chriſtiani ſunt, ita vt non cor eorum re/
cedat a Chriſto, ⁊ nihil præponant Chriſto quomodo in ædifi/
cando nihil præponitur fundamento, ædificant quidem ipſi li/
gna, fœnum, ſtipulam. Sed quid ſecutum eſt? Vniuſcuiuſq; opus
quale ſit, ignis probabit. Ignis tribulationis ⁊ tentationis. Iſte ignis
multos martyres hic probauit: Omne autem genus humanorum
probatur in finem. Inuenti ſunt martyres qui haberent iſta ſecu/
laria, quam multi diuites ⁊ ſenatores paſſi ſunt, ædificabant et
quidam eorum ligna, fœnum, ſtipulam in affectibus carnaliũ
⁊ ſecularium curarum. Sed tamen quia fundamentum habebāt,
ſuper quod ædificabant, arſit fœnum. Et ipſi manſerunt in fun/
damento. Sicut dicit Apoſtolus, Si cuius opus permanſerit, mer
cedem accipiet. Et nihil perdet, quia quod amauit hoc inuenit.
Quid ergo ille fecit ignis? Probauit. Si cuius opus permanſerit,
mercedem accipiet: ſi cuius opus arſerit, damnum patietur, ipſe
autem ſaluus erit, ſic tamen quaſi per ignem. Sed aliud eſt, igne
non lædi. Aliud eſt per ignem probari. Et vnde? Propter funda/
mentum. Non recedat ergo de corde fundamentum: noli ſuper
fœnum ponere fundamentum. Hoc eſt, noli anteponere fœnum
fundamento, vt ſcilicet fœnum habeat primum locum in cor/
G de tuo, ⁊ ſecundum Chriſtus. Sed ſi iam nõ poteſt niſi eſſe ibi fœ/
num, vel primum locum ibi habeat Chriſtus, ⁊ fœnum ſecundũ.
Ergo fundamentum eſt Chriſtus, quomodo dixi, dedicatum eſt
caput noſtrum. Ipſum caput eſt fundamentum, Sed fundamen/
tum deorſum ſolet eſſe, caput autem ſurſum. Intelligat ſanctitas
veſtra quid dicam. Fortaſſis explicabo in nomine Chriſti Ieſu.
Pondera gemina ſunt. Pondus enim eſt impetus quidā cuiuſq;
rei velut conantis ad locum ſuum. Hoc eſt pondus, fers lapidem
manu, pateris pondus, premit manum tuam, quia locum ſuũ
quærit. Et vis videre quid quærat? Subtrahe manum, venit ad ter
ram, quieſcit in terra, peruenit quo tendebat, inuenit locum ſuũ.
Pondus ergo illud, motus erat quaſi ſpontaneus ſine anima, ſine
ſenſu. Sunt ⁊ alia quæ verſus ſurſum petunt locum. Nāq; ſi aquā
mittas ſupra oleum, pondere ſuo in ima tendit. Locum enim
ſuum quærit, ordinari quærit, quia præter ordinem eſt aqua ſuper
oleum. Donec ergo veniat ad ordinem ſuum, inquietus motus
eſt donec teneat locum ſuum. Contra. Funde oleum ſub aqua
(verbi gratia, quemadmodum ſi vas olei cadat in aquam, in abyſ/
ſum, in mare, ⁊ frangatur) non ſe patitur oleum ſubter. Quo/
H modo itaq; aqua ſupra oleum miſſa, pondere ſuo ad imū locũ
quærit ſuum, ſic oleum ſubter aquam fuſum, pondere ſuo ad ſum
ma locum ſuum quærit. Si ergo ita eſt fratres, quo tendit aqua ⁊
ignis? Ignis ſurſum tendit, locum ſuum quærit. Et aqua locum

De igne tribulationis ⁊ tētationis ⁊ purgationis venialium etiam in martyribus.

Quod caput noſtrum eſt fundamentum.

Pondus quid ſit.

Digitized by Google

ſurſum quærit pondere ſuo. Lapis vna petit ⁊ lignum, ⁊ columnæ, ⁊ terra vnde ædificatur ipſa domus. De illo ergo genere rerum ſunt quæ pondere ſuo deorſum feruntur. Manifeſtum eſt ergo ideo deorſum accipere fundamentum, quia pondere ſuo deorſum verſus feruntur. Et niſi ſit quod ſuſtineat, totum cadit, quia totum ad terram vergit. Rebus ergo ad ima tendentibus, in imo ponitur fundamentum. Eccleſia vero dei in imo poſita tendit in cœlum. Fundamentum ergo noſtrum ibi poſitum, eſt dominus noſter Ieſus Chriſtus ſedens ad dexteram patris.

¶ Ligna quippe, ⁊ fœnum, ⁊ ſtipula, non abſurde accipi poſſunt rerum ſecularium (quamuis licet conceſſarum) tales cupiditates, vt amitti ſine animi dolore non poſſint. Cum autem iſte dolor vrit, ſi Chriſtus in corde fundamenti habet locum, ideſt vt nihil ei præponatur, ⁊ mauult homo qui tali dolore vritur, rebus quas ita diligit, magis carere quam Chriſto, per dictamen rationis vincendo paſſiones, per ignem fit ſaluus. Si autem res huiuſmodi temporales, ⁊ ſeculares, tempore tentationis maluerit tenere quam Chriſtum, eum in fundamento non habuit, quia hæc priori loco habuit, cum in ædificio aliquid non ſit prius fundamento. Ignis enim de quo eo loco locutus eſt Apoſtolus, talis debet intelligi, vt ambo per eum tranſeant, ideſt ⁊ qui ædificat ſupra hoc fundamentum aurum, argentum, lapides precioſos, ⁊ qui ædificat ligna, fœnum, ⁊ ſtipulam. Cum enim hoc dixiſſet, adiunxit, Vniuſcuiuſq; opus quale ſit, ignis probabit. Si cuius opus manſerit, quod ſuperædificauit, mercedem accipiet. Si cuius opus exuſtum fuerit, damnum patietur. Ipſe autem ſaluus erit, ſic tamen quaſi per ignem. Non ergo vnius eorum, ſed vtriuſq; opus ignis probabit. Id ib, Enchiri. — Non habet Chriſtū pro fundamento q̄ mauult carere Chriſto quã paſſionibus.

¶ Eſt quidem ignis tentatio tribulationis, de quo aperte alio loco ſcriptum eſt, Vaſa figuli probat fornax: ⁊ homines iuſtos tentatio tribulationis. Iſte ignis in hac interim vita facit quod Apoſtolus dixit, ſi accidat duobus fidelibus, vni ſcilicet cogitanti quæ ſunt dei, quomodo placeat deo, hoc eſt ædificanti ſuper Chriſti fundamentum aurum, argentum, lapides precioſos: alteri autem cogitanti ea quæ ſunt mundi, quomodo placeat vxori, ideſt ædificanti ſuper idem fundamentum, ligna, fœnum, ſtipulam. Illius enim opus non exuritur, quia non ea dilexit quorum amiſſione cruciatur: exuritur autem huius, quoniam ſine dolore non pereunt quæ cum amore poſſeſſa ſunt. Sed quoniam alterutra conditione propoſita, eis potius mauult carere quam Chriſto, nec timore amittendi talia deſerit Chriſtum, quamuis doleat cum amittit, ſaluus erit quidem ſic tamen quaſi per ignem, quia vrit eum dolor rerum quas dilexerat amiſſarum, ſed nõ ſubuertit neq; cõſumit, fundamenti ſtabilitate atq; incorruptione munitum. Ignis probationis eſt tentatio tribulationis.

¶ Tale etiã aliquid poſt hanc vitã fieri, incredibile nõ eſt: ⁊ vtrũ

De igne purgatorio. ita ſit quęri poteſt, ⁊ aut inueniri aut latere, nonnullos fideles per ignem quendam purgatorium, quanto magis minuſue bona pereuntia dilexerunt, tanto tardius citiuſue tranſituros ſaluari; non tamen tales de quibus dictum eſt q regnum Dei non poſſidebunt, niſi conuenienter pœnitentibus eadem crimina remittantur. Conuenienter autem dixi, vt ſteriles in eleemoſynis non ſint, quibus tantum tribuit ſcriptura diuina, vt earum tantummodo fructum ſe imputaturum pronunciet dominus dextris, ⁊ earum tantummodo ſterilitatem ſiniſtris, quando iis dicturus eſt, Venite benedicti patris mei, percipite regnum. Illis autem, Ite in ignem æternum. ¶ Non ſibi polliceatur vnuſquiſq; habens facta nefaria, quæ regnum Dei non poſſidebunt. Et dicat ſibi, quoniam habeo ſignum Christi, ⁊ ſacramentum Christi, non moriar in æternum. Et ſi purgor per ignem, ſaluus ero. Nam quid eſt quod ait Apoſtolus de iis qui habent fundamentum? Fundamentum aliud nemo poteſt ponere præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus. Quid eſt (inquiunt) quod ſequitur? Vnuſquiſq; autem ſuper fundamentum videat quomodo ſuperædificet. Alius enim ſuperædificat aurum, argentum, lapides precioſos. Alius ligna, fœnum, ſtipulas. Vniuſcuiuſq; opus quale ſit, ignis probabit. Dies enim domini declarabit, quia in igne reuelabitur. Si cuius opus permanſerit, quod ſuperædificauit, mercedem accipiet, hoc eſt ſi ſuper fundamentum iuſta opera ędificat, aurum, argentum, lapides precioſos. Si autem peccata, ligna, fœnum, ſtipulam, tamen propter fundamentum ipſe ſaluus erit, ſic tamen tanquam per ignem. ¶ Fratres, nimis timidus eſſe volo. Melius eſt enim non vobis dare ſecuritatem malam. Non dabo quod non accipio, timens terreo. Securos vos facerem, ſi ſecurus fierem. Ego ignem æternum timeo, ⁊ erit tempus eorum in æternum. Non accipio niſi ignem æternum. De quo alio loco ſcriptura dicit, Ignis eorum non extinguetur, ⁊ vermis eorum non morietur. Sed de impiis dixit, ait aliquis. Non dixit de me: quia quamuis peccator ſim, quamuis adulter, quamuis fraudator, quamuis raptor, quamuis periurus, habeo tamen fundamentum Chriſtum, Chriſtianus ſum, baptizatus ſum, ego per ignem purgor, ⁊ propter fundamentum non pereo.

Gala. v.

Vitandi ẽ ſteriles eleemoſynarum.

Matth. xxv.

Iſt vnde. ſit ſermo.

Eſa. lxvi.

¶ Dic mihi iterum: Quid es? Chriſtianus ſum inquis. Interim tranſi. Quid aliud? Raptor, adulter ⁊c. de quibus Apoſtolus dixit, Quoniam qui talia agunt, regnum Dei non poſſidebunt. Certe ergo a talibus non correctus, de talibus commiſſis pœnitentiam non agens, regnum cœlorum ſperas? Non opinor, quia qui talia agunt, regnum Dei non poſſidebunt. Et ignoras quia patientia Dei ad pœnitentiam te adducit? Tu neſcio quid tibi pollicens, ſecundum duritiam tuam ⁊ cor impœnitens, theſaurizas tibi iram in die iræ, ⁊ reuelationis iuſti iudicii Dei, qui reddet vnicuiq; ſecundum

Gala. v.

Roma. ii.

cundum opera ſua. Attende ergo ipſum iudicem venientem: Bene (Deo gratias) non tacuit ſententiam definitiuam, non miſit foras reos & duxit velum, ante enim voluit prænunciare quod diſpoſuit facere. Nempe congregabuntur ante eum omnes gentes. Quid de illis faciet? Separabit eas, & alios ponet ad dexteram, alios ad ſiniſtram. Nunquid medius locus ſeruatur? Quid dextris dicturus eſt? Venite benedicti patris mei percipite regnum. Quid ſiniſtris? Ite in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis eius. Si itaque non times mitti quo, vide cum quo.

Matth. xxv.

B

¶ Si ergo omnia illa opera regnum dei non poſſidebunt: immo non opera, ſed qui talia operantur: nam opera talia in igne non erunt: non enim in illo igne ardentes furati ſunt & adulterati, ſed qui talia agunt regnum dei non poſſidebunt: non ergo erunt a dextris cum illis quibus dicetur, Venite benedicti patris mei, percipite regnum, quoniam qui talia agunt regnum dei non poſſidebunt. Si ergo a dextris non erunt, non reſtat vt ſint niſi a ſiniſtris. Siniſtris quid dicit? Ite in ignem æternum, quia erit tempus eorum in æternum. ¶ Expone ergo (inquis) nobis: Ligna, fœnum, ſtipulam qui ædificant ſuper fundamentum, quomodo non pereant ſed ſalui fiant, ſic tamen tanquam per ignem. Obſcura quidem quæſtio illa. Sed vt poſſum breuiter dicam fratres. Sunt homines omnino contemptores huius ſeculi, quibus non eſt notum quicquid temporaliter finit, non hærent dilectione aliqua terrenis operibus, ſancti, caſti, continentes, iuſti: & fortaſſis omnia ſua vendentes, & pauperibus diſtribuentes, aut poſſidentes tanquam non poſſidentes, & vtentes hoc mundo tanquam non vtentes. Sunt & alij, qui rebus infirmitati conceſſis inhærent aliquanta dilectione. Ille non rapit villam alienam, ſed tamen ſic amat ſuam vt ſi perdiderit conturbetur. Non rapit nec appetit vxorem alienam, ſed amat ſuam, ſic inhæret ſuæ, ſic miſcetur ſuæ, vt modum ibi non teneat tabulis præſcriptum liberorum procreandorum cauſa. Non tollit aliena, ſed repetit ſua, & habet iudicium cum fratre ſuo. Talibus enim dicitur, Iam quidem omnino delictum eſt in vobis, quia iudicium habetis vobiſcum. Verum ipſa iudicia in eccleſia iubet agi, non ad forum trahi. Tamen delicta eſſe dicit. Contendit enim chriſtianus pro rebus terrenis amplius quam decet eum cui promiſſum eſt regnum cœlorum. Non totum cor ſurſum leuat, ſed aliquam eius partem trahit in terram. Denique ſi veniat tentatio ducendi martyrij, illi qui habent in fundamento Chriſtum, & ædificant aurum, argentum, lapides precioſos, quid dicunt ex hac opportunitate: Bonum eſt mihi diſſolui, & eſſe cum Chriſto. Alacres currunt, aut nihil aut modice de terrena fragilitate contriſtantur. Illi autem amantes res proprias, domos proprias, grauiter conturbantur, fœnum & ſtipulam & ligna ardent. Habent ergo ligna, fœnum, ſtipulam ſup fundamentum, ſed

Quam varie ædificatur ſup fundamentum Chriſtum.

C

G tamen rerum conceſſarum, non illicitarum. Dico enim fratres: Poſſides fundamentum, haere coelo, calca terram. Si talis es, non aedificas niſi aurum, argentum, & lapides precioſos. Cum autem dixeris, amo poſſeſſionem iſtam, timeo ne pereat, & imminet damnum, tu contriſtaris: non quidem preponens eam Chriſto. Nam ſi ſic amas poſſeſſionem iſtam, vt ſi dicatur tibi, ipſam vis, an Chriſtum? & ſi triſtis eam perdis, plus tamen amplecteris Chriſtum quem poſuiſti in fundamento, ſaluus eris tanquam per ignem. Audi aliud, Non poteris tenere poſſeſſionem iſtam, niſi dixeris falſum teſtimonium. Hoc tamen non facere, Chriſtum in fundamento ponere eſt. Veritas enim dixit, Os quod mentitur, occidit animam. Ergo ſi poſſeſſionem tuam diligis, non tamen propter illam facis rapinam, non propter illam dicis falſum teſtimoniū, non propter illam facis homicidium, non propter illam falſum iuras, non propter illam Chriſtum negas, eo quod non propter illam facis hec, Chriſtum habes in fundamento. Sed tamen quia diligis eam & contriſtaris ſi perdas illam, ſuper fundamentum poſuiſti non aurum, non argentum, aut lapides precioſos, ſed ligna foenum & ſtipulam. Saluus ergo eris cum ardere coeperit quod edificaſti, ſic tamen tanquam per ignem. Nemo ergo ſuper fundamentum hoc aedificet adulteria, blaſphemias, ſacrilegia, idololatrias, periuria, & putet ſe ſaluum futurum per ignem, quaſi iſta ſint ligna, foenum, & ſtipula. Sed qui aedificat amorem terrenorum ſuper fundamentum regni coelorum, id eſt ſuper Chriſtū, ardebit amor rerum temporalium, & ipſe ſaluus erit per idoneum fundamētū.

Sapi. I.

H

Si cuius opus arſerit, detrimentum patietur: ipſe autem ſaluus erit, ſic tamen, quaſi per ignem.

Ex lib. de ciuitate dei. xxi.

HAbent (inquiunt chriſtiani) Catholici in fundamēto Chriſtum, a cuius vnitate non receſſerunt, tametſi huic fundamento ſuperedificauerint quamlibet peſſimam vitam, velut ligna, foenum, ſtipulam. Recta itaque fides, per quam Chriſtus eſt fundamentum, quamuis cum damno, quoniam illa quae ſuper aedificata ſunt exurentur, tamen poterit (vt dicunt) eos quandoque ab illius ignis perpetuitate ſaluare. Reſpondeat eis apoſtolus Iacobus breuiter, Si quis dicat ſe fidem habere opera autem nō habeat, nunquid poterit fides ſaluare eum? Et quis eſt (inquiunt) de quo dicit apoſtolus Paulus: Ipſe autem ſaluus erit, ſic tamen quaſi per ignem? Simul quis iſte ſit inquiramus. Hunc tamen non eſſe certiſſimum eſt: ne duorum apoſtolorum ſententias mittamus in rixam, ſi vnus dicat: etiam ſi mala opera quis habuerit, ſaluabit eum per ignem fides: alius autem: ſi opera non habeat, nunquid poterit fides ſaluare eum? Inueniemus ergo qui poſſit ſaluari per ignem, ſi prius inuenimus quid ſit habere in fundamento Chriſtū. Quod vt de ipſa ſimilitudine quantocyus aduertamus,

Iacobi. ij.

A Quid ſit habere Chriſtū in fundamento.

Digitized by Google

nihil in ędificio pręponitur fundamento. Quiſquis itaq; ſic habet in corde Chriſtum, vt ei terrena & temporalia, nec ea quæ licita ſunt atq; conceſſa, pręponat, fundamentum habet Chriſtum. Si autem præponat, & ſi videatur habere fidem Chriſti, non eſt in eo tamen fundamentum Chriſtus, cui talia præponuntur. Quanto magis ſi ſalutaria præcepta contemnens, committat illicita, non præpoſuiſſe Chriſtum ſed poſt poſuiſſe conuincitur, quem primo habuit imperantem ſiue concedentem, dum circa eius imperata ſiue conceſſa, ſuam per flagitia delegit explere libidinem? Siquis itaq; chriſtianus diligit meretricem, eiq; adhærens vnum corpus efficitur, iam in fundamento non habet Chriſtum. Si quis autem diligit vxorem ſuam ſecundum Chriſtum, quis ei dubitet fundamentum eſſe Chriſtum? Si vero ſecundum hoc ſeculum, ſi carnaliter, ſi in morbo concupiſcentiarum, ſicut & gentes quæ ignorãt deum, etiam hoc Apoſtolus ſecundum veniam concedit, immo per Apoſtolum Chriſtus. Poteſt ergo & iſte in fundamento habere Chriſtum. Si enim nihil ei talis affectionis voluptatiſq; præponat, quamuis ſuperædificet ligna, fœnum, ſtipulam, Chriſtus eſt fundamentum: propter hoc ſaluus erit per ignem. Delitias quippe huius mundi amoreſq; terrenos, propter coniugalem quidem copulam non damnabiles, tribulationis ignis exuret. Ad quem pertinent ignem, & orbitates, & quæcunq; calamitates quæ hæc auferent. Ac per hoc ei qui ædificauit, erit ędificatio iſta damnoſa, quia non habebit quod ſuperædificauit: & eorum amiſſione cruciabitur quibus fruendo vtiq; lætabatur. Sed per hũc ignẽ ſaluus erit merito fundamenti, quia & ſi vtrũ id habere mallet, an Chriſtum, a perſecutore proponeretur, illud Chriſto non præponeret. Vide nunc in apoſtoli verbis hominem ædificantem ſuper fundamentum aurum, argentum, lapides pcioſos. Qui ſine vxore eſt (inquit) cogitat quæ ſunt domini, quomodo placeat deo. Vide alium ædificantem ligna, fœnum, ſtipulam. Qui autem matrimonio iunctus eſt (inquit) cogitat quæ ſunt mũdi, quomodo placeat vxori. Vniuſcuiuſq; opus manifeſtabitur. Dies enim domini declarabit, dies vtiq; tribulationis. Quoniam in igne, inquit, reuelabitur. Eandem tribulationem ignem vocat, ſicut alibi legitur. Vaſa figuli probat fornax, & homines iuſtos tentatio tribulationis. Et vniuſcuiuſq; opus quale ſit, ignis probabit. Si cuius opus permanſerit, (Permanet quod vnuſquiſq; cogitat quæ ſunt domini, quomodo placeat deo) quod ſuperędificauit, mercedem accipiet, id eſt vnde cogitauit hoc ſumet. Si cuius autem opus arſerit, damnum patietur, quoniam quod dilexit non habebit. Ipſe aũt ſaluus erit: quia nulla eum tribulatio ab illius fundamenti ſtabilitate remouit. Sic tamen quaſi per ignẽ. Quod enim ſine illiciente amore non habuit, ſine vrente dolore non perdet.

Ecce quantum mihi videtur inuentus eſt ignis qui nullum eorũ

De quibus ſupra meminit in enumeratiõe Pauli.

Supple per fornicationem.

B

1.Cor.7.

Eccle.27.

C

Auctoris continuatio.

Math. xxvij. damnet: ſed vnum dicet alterum damnificet, ambos probet. Si vero autem ignem illum loco iſto voluerimus accipere, de quo dominus dicit ſiniſtris: Diſcedite a me maledicti in ignem aeternum: vt in eis etiam iſti credantur qui ędificant ſuper fundamentum ligna, foenum, ſtipulam, eoſq; ex illo igne poſt tempus pro malis meritis imparatum, liberet boni fundamenti meritum: quid arbitramur dextros, quibus dicetur, Venite benedicti patris mei, poſſidete paratum vobis regnum, niſi eos qui aedificauerunt ſuper fundamentum aurum, argentum, lapides praecioſos? Sed in illum ignem, de quo dictum eſt, Sic tamen quaſi per ignem, ſi hoc modo eſt intelligendus, vtriq; mittendi ſunt dextri ſcilicet et ſiniſtri. Illo quoq; igne vtriq; probandi ſunt, de quo dictum eſt. Dies enim declarabit: quia in igne reuelabitur: et vniuſcuiuſq; opus quale ſit ignis probabit: ſi ergo vtrunq; probabit ignis, vt ſi cuius opus permanſerit, ideſt non fuerit igne conſumptum, quod ſuperędificauit mercedem accipiat: ſi cuius autem opus arſerit, damnum patiatur: profecto non eſt ille ipſe aeternus ignis. In illum enim ſoli ſiniſtri nouiſſima et perpetua damnatione mittentur. Iſte autem dextros probat. Sed alios eorum ſic probat, vt aedificium, quod ſuper Chriſtum fundamentum ab eis inuenerit eſſe conſtructum, non exurat atq; conſumat: alios autem aliter, ideſt vt quod ſuperaedificauerunt ardeat, damnumq; patiantur inde, ſalui fiant autem quoniam Chriſtum in fundamento ſtabiliter poſitum, praecellenti charitate tenuerunt. Si autem ſalui fient, profecto et ad dexteram ſtabunt, et cum caeteris audient, Venite benedicti patris mei, poſſidete paratum vobis regnum: et non ad ſiniſtram, vbi illi erunt qui ſalui non erunt, et ideo audient, Diſcedite a me maledicti in ignem ęternum. Nemo quippe ab illo igne ſaluabitur, quia in ſupplicium ęternum ibunt illi omnes, vbi vermis eorum Eſaie. lxvi. non morietur, et ignis non extinguetur, quo cruciabuntur die ac nocte in ſecula ſeculorum. Poſt iſtius ſane corporis mortem, donec ad illum veniatur, qui poſt reſurrectionem corporum futurus eſt damnationis, et remunerationis vltimus dies, ſi hoc temporis interuallo, ſpiritus defunctorum eiuſmodi ignem dicuntur perpeti, quem non ſentiant illi qui nō habuerunt tales mores, et amores in huius corporis vita vt eorum ligna, et foenum, et ſtipula conſumantur: alij vero ſentiant qui eiuſmodi ſecum aedificia portauerunt, ſiue ibi tantum, ſiue et hic et ibi, ſiue ideo hic, vt non ibi, et ſecularia quamuis a damnatione venialia, concremantem ignem tranſitoriae tribulationis inueniant, non redarguo, quia forſitan verum eſt. ¶ Domine, ne in indignatione tua arguas me, neq; in ira tua emendes me. Futurum eſt enim, vt quidam in ira dei emendentur, et in indignatione arguantur, et forte non omnes qui arguentur emendabuntur. Nam vtiq; arguet eos quibus dicet. Eſuriui, et nō dediſtis mihi manducare. Sitiui, et non potaſtis me.

Ex tract. ps. xxxvij.

Que ibi proſequens, quandam inhumanitatem ⁊ ſterilitatem increpitat malis quibus ad ſiniſtram conſtitutis dicet. Ite in ignē æternum, qui paratus eſt diabolo ⁊ angelis eius. Hęc iſte grauiora formidans, excepta vita iſta in cuius malis plangit ⁊ gemit, rogat ⁊ dicit: Domine ne indignatione tua arguas me. Nō ſim inter illos quibus dicturus es. Ite in ignē ęternum, qui paratus eſt diabolo ⁊ angelis eius. Neq; in ira tua emendes me: Vt in hac vita purges me, ⁊ talē me reddas, cui iā emendatorio prius ignis nō opus ſit, ꝑpter eos qui ſalui erunt, ſic tñ quaſi per ignē. Quare? niſi quia hic ædificāt ſupra fundamentū ligna, fœnū, ſtipulam: ſecus ſi ædificarent aurum, argentū, lapides precioſos, ⁊ de vtroq; igne ſecuri eſſent, nō ſolum de illo igne ęterno, q in ęternū cruciaturus eſt impios, ſed etiā de illo qui emēdabit eos q ꝑ ignē ſalui erūt. Dicitur enim. Ipſe autē ſaluus erit, ſic tamen quaſi per ignem. Et quia dicitur ſaluus erit, contemnitur ille ignis. Ita plane, quamuis ſalui per ignem, grauior tamē erit ille ignis, quàm quicquid poteſt homo pati in hac vita. Et noſtis quanta hic paſſi ſunt mali, quāta potuerunt pati ⁊ boni. Quid enim quiſq; maleficus, latro, adulter, ſceleratus, ſacrilegus, pertulit legibus, quod non pertulit martyr in confeſſione Chriſti? Iſta ergo quæ hic ſunt, multo faciliora ſunt, ⁊ tamen videte quemadmodum ea homines ne patiantur quicquid iuſſeris faciunt. Quanto melius faciant quod iubet, Deus ne illa grauiora patiantur.

De igne purgatorio.

Ex matth. x.

Ps. ciij.

¶ Aues autē non diuiſit. Spiritales non habent diuiſionem, nec cogitant ſchiſmata. Pax eſt in eis, cuſtodiunt eam in cæteris quibus poſſunt: vbi aūt in aliis deficiunt, in ſe tenēt. Si erit ibi, inquit, filius pacis, requieſcet ſuper eū pax veſtra. Si quo minus, ad vos reuertetur. Nō eſt ille filius pacis, diuidi voluit, reuertetur ad te pax tua, quia aues nō diuiſit. Venit ⁊ caminus. Nā conſedit ibi Abrahā vſq; ad veſperam, ⁊ venit magnus terror diei iudicij. Veſpera eniā illa finis ſeculi, ⁊ caminus ille, veniēs dies iudicij diu ſit inter media illa, q diuiſa erāt: ⁊ caminus. Si iter mediū et iſte caminus alia in dexterā, alia in ſiniſtras ſeparauit. Sunt ergo qdā carnales, ⁊ tñ in eccleſiæ gremio cōtinētur, viuentes ſecundū quendā modum ſuum, quibus timemus ne ſeducantur ab hæreticis. Quādiu enim carnales ſunt, diuiſibiles ſunt. Aues aūt nō diuiſit. Carnales diuidētur. Non potui vobis loqui quaſi ſpiritalibus, ſed quaſi carnalibus. Et quomodo probatur quia carnales diuiduntur? Adiungit. Cum enim dicat vnuſquiſq; veſtrū. Ego ſum Pauli, ego autem Apollo, ego vero Cephę, nōne carnales eſtis, ⁊ ſecundum hominē ambulatis? Rogo vos fratres, audite ⁊ ꝓficite, exeutis e vos de loco carnali, pergite in turturē, ⁊ columbam. Aues enim non diuiſit. Sed quicunq; talis permanſerit, ⁊ ſecundus quēdā modū vitę aptū carnalibus non vixerit, ⁊ de gremio eccleſię non receſſerit, ⁊ non fuerit ſeductus ab hæreticis, vt ex contra-

Spiritales non habēt diuiſionem.

Gene. xv.

Carnales diuiſibiles ſunt.

Digitized by Google

B ſta parte bindatur, veniet caminus, & ad dexteram ponetur. Sicut camino diuidi non poteſt. Sed ſi caminum pati non vult, pergat in turturem & columbam. Qui poteſt capere capiat. Si autem nõ ſic erit, & ędificauerit ſuper fundamentum ligna, fœnum, ſtipulã, ideſt amores ſeculares fundamento fidei ſuę ſuperędificauerit, tñ ſi in fundamento ſit Chriſtus, vt primus locus ipſe habeat in corde, & ei nihil omnino anteponatur, portantur & tales, tolerantur & tales, veniet caminus, incendet ligna, fœnum, ſtipulam: ipſe autem, inquit, ſaluus erit, ſic tamen tanquam per ignem. Hoc agit caminus. Alios in ſiniſtram ſeparabit. Alios in dexteram quodammodo eliquabit.

Infra vi. ij. Cor. vi.

Neſcitis quia templum dei eſtis, & ſpiritus dei habitat in vobis?

Ex tractat. ps. cxxij.

Ephe. iij.

OMnes adhuc infirmi, & ſecundum fidem ambulantes, ſecundum fidem templum dei ſunt, & templum dei erunt aliquando ſecundum ſpeciem. Tandiu enim ſunt templũ ſecundum fidem, quãdiu in ipſis Chriſtus per fidem habitat, ſicut dicit Apoſtolus. Habitare Chriſtum per fidem in cordibus veſtris. Sunt autem iam cœli in quibus iam per ſpeciem habitat Chriſtus, videntes eum facie ad faciem, omnes ſancti angeli, omnes ſanctæ virtutes, poteſtates, ſedes, dominationes, Hieruſalem illa cœleſtis vnde peregrinando ingemiſcimus: & quam deſiderando oramus. Ibi habitat deus. Illuc leuauit iſte fidem. Illuc aſcendit affectu deſiderando: & ipſum deſiderium facit animas deterere ſordes peccatorum, & mundare ab omni labe, vt fiat & ipſa cœlum, quia leuauit oculos ad eum qui habitat in cœlis. Nam ſi cœlum ſit quod oculis videmus, ſi intellexerimus iſtud corporeum eſſe habitationem dei, tranſitura eſt habitatio dei, quia cœlum & terra tranſibit. Deinde anteq̃ faceret deus cœlum & terram, vbi habitabat? Sed dicet aliquis, & anteq̃ faceret ſanctos, vbi habitabat? In ſe habitat deus, apud ſe habitat, & apud ſe eſt deus: & quando dignatur habitare in ſanctis, non ſic ſunt ſancti domus dei, vt ipſa ſubtracta cadat deus. Aliter enĩ nos habitamus in domo, aliter deus in ſanctis. Tu habitas in domo, quę ſi ſubtracta fuerit, cadis. Deus autem ſic habitat in ſanctis, vt ſi ipſe diſceſſerit cadant. Quicunq; ergo ſic portat deum vt ſit templum dei, non putet ſic a ſe portari deum, vt terreat deum ſi ſe ſubducat. Væ illi ſi ſe ſubtraxerit deus quia ipſe cadet: nã deus in ſe ſemper manet. In quibus vero nos habitamus, ipſa nos continent. In quibus autẽ deus habitat, ipſe illos continet.

A Deſideriũ cœleſtiũ facit aĩam dimittere ſordes peccatorũ.

Aliter hõ habitat in domo, aliter deus in ſanctis.

Ex libr. contra Maximinũ ij.

B Deus neminem inhabitat niſi ſanctificatum.

¶ Suſcipere te dicis quod protuli. Neſcitis quia templũ dei eſtis, & ſpiritus dei habitat in vobis? Quod potuiſti dicere ideo dictum eſſe, quia in nemine habitat deus, quem non ante ſpiritus ſanctus ſanctificauerit atq; purgauerit, quaſi templum deo habitaturo, niſi

ibi

ubi ſanctificet & purget ſpiritus ſanctus:eoq; apoſtolus hinc oſten- deret ipſum eſſe deum, cuius nos dixerat templum quia nõ ait, & ſpiritus dei ſanctificat & purgat vos vt deus habitet in nobis, ſed ait, Spiritus dei habitat in vobis. Vtiq; in templo ſuo deus habitat. Nam quid eſt templum dei niſi habitaculum dei? Vidiſti autem tu etiam conſequenter eſſe deum noſtrum, cuius ſumus templum, & noluiſti aliud teſtimonium commemorare quã qđ protuli. Neſcitis quia corpus veſtrum, templum in vobis ſpiritus ſancti eſt quem habetis a deo? Iam ergo confitere deum eſſe ſpi- ritum ſanctum. Neq; enim niſi eſſet deus, haberet templum, & templum non manu factum ſed ædificatum de membris dei. Chriſtus enim ſuper omnia eſt deus benedictus in ſecula, cuius membra ſunt noſtra corpora. Qui enim dixit, Neſcitis quia cor- pus veſtrum templũ in vobis ſpiritus ſancti eſt? ipſe dixit, Neſci- tis quia corpora veſtra membra ſunt Chriſti. Ita ne vero cui de lignis & lapidibus Salomon ædificauit templum, deus eſt, & cui templum ædificatur de membris Chriſti (hoc eſt de mẽbris dei) deus non eſt? Cum loquens de deo beatiſſimus martyr Stepha- nus dixerit. Salomon ædificauit ei domum: ſed ſummus non in manufactis templis inhabitat. Et tamẽ Chriſti membra quorũ caput eſt ſuper omnes cœlos, templum ſunt ſpiritus ſancti, quẽ conſtat veniſſe de cœlo. Iſtum negare deum quid eſt, niſi nõ eſſe & nolle eſſe templum eius? Alloquitur nos Apoſtolus dicens, Obſecro autem vos fratres per miſerationem dei, vt exhibeatis corpora veſtra hoſtiã viuam, ſanctam, deo placentem. Corpora itaq; fidelium hoſtia ſunt deo, membra Chriſti, templum ſpiri- tus ſancti. Et deus non eſt ſpiritus ſanctus? Quis hoc dicit niſi in quo non inhabitat? Quoniam in quo habitat, vtique templum eius eſt. Denique cum dixiſſet Apoſtolus, Neſcitis quia corpus veſtrum templum in vobis ſpiritus ſancti eſt, quem habetis a deo, & non eſtis veſtri? empti enim eſtis precio magno, continuo ſecutus adiunxit, Glorificate ergo deum in corpore ve- ſtro. Vbi dilucide oſtendit deum eſſe ſpiritum ſanctum, glorifi- candum ſcilicet in corpore veſtro, tanquam in templo ſuo. Et qđ Ananiæ dixit Apoſtolus Petrus, Auſus eſt mentiri ſpiritui ſctõ? Atque oſtendens deum eſſe ſpiritum ſanctum, Non es, inquit, ho- minibus mentitus, ſed deo. Vbi ergo adeſt ſpiritus ſanctus, ad ho- mines in æternã vitam regenerandos, & non eſt eis deus? Immo vere eſt, & deus verus eſt, quia veri dei membra, templũ eius ſunt. Et vtiq; ſubiectum eſt templum illi cuius eſt templum. Quomõ ergo deus non eſt cui ſunt membra dei ſubiecta? Ac per hoc & do- minus eſt templi ſui. Quis enim hoc neget? Quis ita deſipiat vt dicat non aliquem eſſe dominum domus ſuæ? Quomodo ergo ſpiritus ſanctus non eſt dominus, qui dominus eſt membrorum domini? Ipſe eſt quippe Spiritus domini, de quo vno eodemq;

Oſtendit ex ſcri- pturis ſpiritum ſanctum eſſe deum.

i. Cor. vi.

Eſa. lxvi.

C

Rom. xij.

Corpora fideliũ ſunt hoſtia deo, membra Chriſti, templũ ſpiritus ſancti.

i. Cor. vi.

Actuum. v.

D

ij.Cor.iij. loco dictum eſt, Cum autem conuerſus fuerit ad dominum, au-
feretur velamen. Dominus autē ſpiritus eſt: vbi autē ſpiritus domini, ibi
libertas. Quomodo autem rex non eſt cui templum eſt quæ mē-
bra ſunt regis? Quomodo non conſidet patri & filio qui repleuit
filium qui membra filij vt ſuam poſſidet domum? Deinde cum
de patre procedat, quomodo cum patre non ſedet, cum ipſa ſeſ-
ſio non ſit vtiq; cogitanda carnaliter? Poſtremo qualis vobis per-
ſuaſit ſpiritus vt ſancto ſpiritui denegetis quod ſanctis homini-
Ephe.ij. bus ſancta ſcriptura concedit, vos videritis. Ait enim Apoſtolus,
Cum eſſemus mortui peccatis, conuiuificauit nos Chriſto, cu-
ius gratia ſumus ſalui facti, & ſimul excitauit, & ſimul ſedere fecit
in cœleſtibus in Chriſto Ieſu. Sancti ergo quos ſanctificat ſpiri-
tus ſanctus conuiuificati Chriſto, ita ſimul ſeſſuri prædeſtinati
ſunt, vt iam factum dicat apoſtolus quod certus eſt eſſe futu-
E rum & ipſi ſpiritui ſancto ſubtrahitur a nobis quiſquis eſt ille con-
feſſus: tanquam ſedere cum patre & filio ſit indignus, qui eadem
ſed efficit dignos.

Ex 2 lib. de trini- tate. vij. ¶ Deum eſſe ſpiritum ſanctum, ſcriptura clamat apud apoſto-
lum, quæ dicit, Neſcitis quia templum dei eſtis? ſtatimq; ſubiecit,
Et ſpiritus dei habitat in vobis? Deus enim habitat in tēplo ſuo.
Non. n. tanquam miniſter habitat ſpiritus dei in templo dei. Cum
alio loco euidentius dicat ipſe apoſtolus, Neſcitis quia corpora
veſtra templum in vobis ſunt ſpiritus ſancti, quē habetis a deo,
& non eſtis veſtri? Empti enim eſtis precio magno. Glorificate
ergo deum in corpore veſtro.

Ex li. ſententiarum Proſperi. Pręparatio ad orationem in templo. ¶ Qui ſupplicaturus deo locum ſanctum & aptum requiris, inte-
riora tua munda & omni inde mala cupiditate depulſa, præpa-
ra tibi in cordis tui pace ſecretum. Volens in templo orare, in te
ora, & ita age ſemper vt templum dei ſis. vbi enim deus exaudit, ibi ha-
Ex epiſtola ad Dardanum de præſentia dei. bitat. Si anima in corpore conſtituta nō ſolum nullas anguſtias,
verum etiam quandam latitudinem inuenit non corporalium
locorum, ſed ſpiritalium gaudiorum, cum ſit quod ait apoſtolus:
Neſcitis quoniam corpora veſtra templum in vobis ſunt ſpiritus
F ſancti quem habetis a deo? nec dici niſi ſtultiſſime poteſt, non
habere locum in noſtro corpore ſpiritum ſanctum, quod totam
noſtra anima impleuerit: quanto ſtultius dicitur vllis anguſtijs
impediri alicubi trinitatem, vt pater & filius & ſpiritus ſanctus
Licet deus vbiq; ſit totus, nō tamen in omnibus habitat. vbiq; ſimul eſſe non poſſint? Verum illud eſt multo mirabili-
us, quod cum Deus vbiq; ſit totus, non tamen in omnibus ha-
bitat. Non enim omnibus dici poteſt, quod ait Apoſtolus, vel quod
iam dixi, vel etiam illud, Neſcitis quia templum dei eſtis, & ſpi-
ritus dei habitat in vobis? Vnde e contrario de quibuſdam dicit
Rom. viij. idem, Quiſquis autem ſpiritum Chriſti non habet, hic non eſt
eius. Quis porro audeat opinari (niſi quiſquis inſeparabilitatem
trinitatis penitus ignorat) quod in aliquo poſſit habitare pater

aut filius, in quo non habitat ſpiritus ſanctus? aut in aliquo ſpiritus ſanctus, in quo non & pater & filius? Vnde fatendum eſt vbiq; deum eſſe per diuinitatis præſentiam ſed non vbiq; per inhabitationis gratiam. Propter hanc enim inhabitationem (vbi proculdubio gratia dilectionis eius agnoſcitur) non dicimus, pater noſter qui es vbiq;, cum & hoc verum ſit: ſed pater noſter qui es in cœlis, vt templum eius potius in oratione commemoremus, quod & nos ipſi eſſe debemus: & inquantum ſumus, intantum ad eius ſocietatem & adoptionis familiam pertinemus. Si enim populus dei nondum factus æqualis angelis eius adhuc in iſta peregrinatione dicitur templum eius, quanto magis eſt templum eius in cœlis, vbi eſt populus angelorum, quibus aggregandi & coæquandi ſumus, cum finita peregrinatione quod promiſſum eſt ſumpſerimus?

Inquātū ſum⁹ téplū dei, in tā tantum ad eius familiam ptinemus.

G

Ex eodē libro.

¶ Multum mirabilis res eſt, quemadmodum quorundam nondum cognoſcentium deum, ſit inhabitator deus & quorundam cognoſcentium non ſit. Nec illi enim ad templum dei pertinent, qui cognoſcentes deum non ſicut deum glorificauerunt aut gratias egerunt. Et ad templum dei pertinent paruuli, ſanctificati ſacramento Chriſti, ſpiritu ſancto regenerati, qui certe per ætatem nondum poſſunt cognoſcere deum. Vnde quem potuerunt illi noſſe, nec habere, iſti potuerunt habere antequam noſſe. Beatiſſimi autem ſunt quibus hoc eſt deum habere quod noſſe. Ipſa quippe notitia pleniſſima, veriſſima, ac fœliciſſima eſt. Neq; hoc in paruulis nimium debet videri, cum apoſtolus quibuſdam maioribus etiam dicat, Neſcitis quia templum dei eſtis, & ſpiritus dei habitat in vobis? De quibus pauloante dixerat, Animalis autem homo non percipit quæ ſunt ſpiritus dei. Quos etiam paruulos vocat nō carnis ætate, ſed mentis. Non itaq; percipiebant cognitione ſpiritum ſancti qui habitabat in eis, & habitante in ſe ſpiritu ſancto, adhuc animales nondum ſpiritales erant: quia nondum poterant habitatorem ſuum ſpiritum cognitione percipere. Habitare autem ideo & in talibus dicitur, quia in eis occulte agit vt ſint templum eius, idq; in proficientibus, & proficiendo perſeuerantibus perficit. Spe enim ſalui facti ſumus, ſicut Apoſtolus dicit. cum alio loco dicat, Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis. Cum ergo hic dicat ſaluos nos fecit, tanquam ſalus ipſa iam data ſit, quemadmodum accipiendum ſit, illic exponit vbi ait, Spe enim ſalui facti ſumus. Agit ergo in quibus adhuc mortalibus habitat, ipſam ædificationem habitaculi ſui: quam non in iſta, ſed in alia poſt hanc vitam perficiet, quando abſorbebitur mors in victoria, diceturq; illi, Vbi eſt mors victoria tua? Vbi eſt mors aculeus

Rom. i.

i. Cor. iii.

H

Quō ſpūs ſanctus animales ſi habitat nō cognoſcentes ſuū inhabitatorē.

Tit. iii.

i. Cor. xv.

Digitized by Google

tuus? Cum ita proficientes in quibus mortalibus habitat, deum de die in dies renouantur, magis magiſq; iuſtificet, exaudiat orātes, mundet confitentes, vt exhibeat ſibi templum immaculatū in æternum: merito dicitur non habitare in eis, qui cognoſcentes deum, non ſicut deum glorificauerunt, aut gratias egerunt. Colendo enim & ſeruiendo creaturæ potius quam creatori, non vnius veri dei templum ſe eſſe voluerunt. Atq; ita dum volūt eum habere cum multis, facilius effecerunt vt eum non haberēt, quam vt dijs multis falſiſue miſcerent. Et merito dicitur habitare in eis quos ſecundum propoſitum vocatos iuſtificandos q; glorificandos q; ſuſcipit, etiam antequam incorpoream (quæ vbiq; tota eſt) valeant eius noſſe naturam, quantum noſci ex parte & p ſpeculum & in ænigmate ab homine in hac vita (cum plurimum profecerit) ſpiritalem mentis ætatem vbi non lacte alantur, ſed ſolido cibo, dies vitæ huius extremus inuenerit, perficiet in eis habitatur illorum quicquid hic intelligentiæ minus, habuerunt, quoniam ab vnitate corporis Chriſti, qui nobis via factus eſt, & a templi dei ſocietate non receſſerunt. Vnde vt non recedant, regulam fidei, puſillis magniſq; communem, in eccleſia perſeuerantes tenent, & in quo deuenerunt in eo ambulant: & donec eis deus reuelet, ſi quid aliter ſapiunt, cogitationes ſuas carnales non dogmatiſant, quia non obdurant contentioſis defenſionibus immanendo, ſed quodammodo ambulando (id eſt proficiendo) deſudant, intelligentiæ perſpicuitatem impetrante per fidei pietatem.

Si quis autem templum dei violauerit, diſperdet illum dominus. Templum enim dei ſanctum eſt, quod eſtis vos.

B

Ex ſermone de decem chordis.

Apoſtolum audite. Neſcitis quia templum dei eſtis, & ſpiritus dei habitat in vobis? dicit Chriſtianis, hoc dicit fidelibus. Neſcitis quia templum dei eſtis, & ſpiritus dei habitant in vobis? ſi quis templum dei corruperit, corrumpet illū deus: Videte quomodo minatur. Non vis corrumpi domum tuam, quare corrumpis domum dei? Omnia ergo peccata hominum aut ad corruptelam pertinent flagitiorum, aut ad facinora nocendi, quia deo nocere non potes: in facinoribus, in flagitiis eum offendis, in corruptelis eum offendis, in re illi iniuriam facis. facis enim iniuriam gratiæ ipſius bono ipſius.

Ex ſermone de verbis domini: In monte, xvi.

¶ Iam noſti precium tuum, iam noſti quo accedis, quid manduces, quid bibas, immo quem manduces quem bibas? Nemo dicat in corde ſuo, Peccata carnis non curat deus. Neſcitis, inquit, quia templum dei eſtis, & ſpiritus dei habitat in vobis? Quiſquis templum dei corruperit, corrumpet illum deus. Nemo ſe fallat. Sed forſan dicet aliquis, templum dei animus meus eſt, non corp

pus meum. Dicit teſtimonium, Omnis caro fœnum, & omnis claritas eius quaſi flos fœni. Infœlix interpretatio, punienda cogitatio. fœnum dicta eſt caro, quia moritur. Sed quod ad tempus moritur, non reſurgat cum crimine. Vis noſſe apertam etiam inde ſententiam? Neſcitis (inquit idem Apoſtolus) quia corpora veſtra templum ſunt ſpiritus ſancti quem habebitis a deo? Iam non contemnatis corporalia peccata: ecce quia & corpora veſtra templum in vobis ſunt ſpiritus ſancti quem habentes a deo. Cõtẽnebas corporale peccatum, contemnis quod peccas in templũ ipſum. Corpus tuum templum eſt ſpiritus ſancti. Quid facias de templo dei iam vide. Si eligeres in eccleſia dei facere adulterium intra iſtos parietes, quid te eſſet ſceleratius? Modo autem tu ipſe es templum dei, templum intras, templum exis, templum in domo tua manes, tẽplum templum ſurgis. Vide quid agas, vide ne offendas templum habitatorem, ne deſerat te, & in ruinam vertaris. Neſcitis, inquit, quia corpora veſtra (& hoc de fornicatione loquebatur Apoſtolus, ne contemnerent corporalia peccata) templum in vobis ſunt ſpiritus ſancti, quem habetis a deo, & nõ eſtis veſtri? empti enim eſtis precio magno. Si contemnis corpus tuum, conſidera precium tuum. Scio ego, & mecum omnis homo qui paulo attentius conſiderauit, neminem deum timentem ſub verbis eius non ſe corrigere, niſi qui putat quia plus habet viuere. Ipſa res eſt quæ multos occidit cum dicunt, cras, cras: & ſubito oſtium clauditur, & remanſit foris cum voce coruina, quia non habuit gemitum columbinum.

I. Petri. I.

C Corporalia peccata non eſſe contemnenda.

Spes longæ vitæ multos occidit.

D Ex tract. ... Pet.

¶ Apoſtolus dicit, Templum enim dei ſanctum eſt, quod eſtis vos. Quiſquis templum dei violauerit, diſperdet illũ deus. Tẽplum enim dei violat, qui violat vnitatẽ. Non enim tenet caput (ex quo totũ corpus cõnexum, & cõpactum, per oẽm tacturam ſubminiſtrationis ſecundum operationẽ in menſuram vniuſcuiuſque partis incrementũ corporis facit) in ædificationem ſui in charitate. In hoc tẽplo ſancto ſuo dominus eſt, quod conſtat multis membris ſua quibuſque officia gerentibus, in vnã ædificationem charitatis cõſtructis. Quĩ violat quiſquis cauſa principatus ſui, a catholica ſocietate diffugiens. ¶ Duo ſunt precepta, & duo genera peccatorum. Aut enim in deum peccat homo, aut in homines. Peccatum autem in deum, etiam corrumpendo tẽplum eius. In te etenim habitat deus, redemit te ſanguine filij ſui, quãquã & antequã redimereris cuius ſeruus eras niſi eius qui condidit omnia? Peculiariter quodãmodo te habere voluit redẽptum ſanguine filij ſui. Et nõ eſtis veſtri (inquit Apoſtolus) Empti enim eſtis precio magno. Glorificate & portate deum in corpore veſtro. Ergo ille a quo redemptus es fecit te domum ſuam, Nunquid tu vis facere domũ tuã? Sic profecto nec deus ſuam, hoc eſt teipſum. Si tibi nõ parcis propter teipſum parce ſibi propter deum, qui te fecit templum ſuum. Templum enim

Ex ſermone de conuerſione apoſtoli.

Peccatur in deum etiam corrumpẽdo templum eius. Infra. iiij.

B dei ſanctum eſt (inquit) quod eſtis vos: ⁊ qui templum dei corrupperit, corrumpet illum deus. Quæ peccata homines quando faciunt, putant ſe non peccare quia nulli homini nocent. Sed quo modo eſt innocens qui non parcit ſibi? Ille enim innocens eſt qui nulli nocet, quia dilectionis proximi regula ab ipſo eſt. Hoc enim dixit deus, Diliges proximum tuum tanquam teipſum. Quomodo ergo in te ſalua eſt dilectio proximi tui, quando dilectio tui per intemperantiam vulneratur?

Non eſt innocens qui per intemperantiā ſe vulnerat.

Matth. xxij.

Ex tract. ps. xciij.

¶ Verum templum dei agnoſcimus. Templum enim dei ſanctū eſt, inquit, quod eſtis vos. Si ergo nos ſumus templum dei, ara dei anima noſtra eſt. Sacrificium dei quid eſt? Forte hoc facimus modo. Imponimus in aram ſacrificium, quando deum laudamus. docet enim nos pſalmus dicens, Sacrificium laudis glorificabit me, ⁊ ibi via eſt vbi oſtendā illi ſalutare dei. At vero ſacerdotem ſi requiras, ſuper cœlos eſt, interpellat pro te qui in te mortuus eſt pro te.

Homo templū dei, ara anima, ſacrificiū laus dei.

Sacerdos Chriſtus.

Rom. I.

Nemo ſe ſeducat. Si qs videtur inter vos ſapiens eſſe, in hoc ſeculo ſtultus fiat vt ſit ſapiens. Sapientia enim huius mundi, ſtultitia eſt apud deum. Scriptū eſt enim. Comprehendam ſapientes in aſtutias eorum. & iterum, Dominus nouit cogitationes ſapientium, quoniam vanæ ſunt.

Iob. v.

Pſal. xciij.

F

Ex tract. ps. xciij.

Cogitationes dei ſapientes, ⁊ hominū vanæ.

TV neſcis cogitationes dei quoniam iuſtæ ſunt. Ille ſcit cogitationes hominum, quoniā vanæ ſunt. Et homines cognouerunt cogitationes dei. Sed quibus iam amicus factus eſt, prodit conſilium ſuum. Et vos fratres mei nolite vos contemnere: ſi cum fide acceditis ad dominum, auditis cogitationes dei, eas modo dicitis, hoc vobis dicitur, ⁊ ad hoc inſtruimini. Relinquite ergo cogitationes hominum quæ vanæ ſunt, vt comprehendatis cogitationes dei quæ ſapientes ſunt.

Ex lib. de ciuitate dei. xviij.

¶ Qui hic beati eſſe, ⁊ a ſeipſis beati fieri mira vanitate voluerunt, irriſit hos veritas per prophetam dicentem, Dominus nouit cogitationes hominum quoniam vanæ ſunt. Vel ſicut hoc teſtimonium poſuit Apoſtolus Paulus, Dominus nouit cogitationes ſapientium quoniam vanæ ſunt.

ps. xciij.

Ex tract. euāg. ſcdm Ioan. lx.

¶ Pereant argumenta philoſophorum. Stultaſ fecit deus ſapientias huius mundi. Et dominus nouit cogitationes hominum quoniam vanæ ſunt. ¶ Dicitur aliquando in ſcripturis ſapientia pro aſtutia, abuſione verbi non proprietate rei. Vnde etiam dicitur, Vbi ſapiens? vbi ſcriba? vbi conquiſitor huius ſeculi? Nonne ſtultam fecit deus ſapientiam huius mundi?

Ex libro de paſtoribus.

.I. Cor. I.

G

Ex lib. de ciuit. dei. xvij.

¶ Nolite gloriari, ⁊ nolite loqui excelſa, neque exeat magniloquium de ore veſtro, quoniam deus ſcientiarum dominus. Ipſe

Digitized by Google

vos ſcit, & vbi nemo ſcit: quoniam qui putat ſe aliquid eſſe, cum nihil ſit ſeipſum ſeducit. Hæc dicuntur aduerſarijs ciuitatis dei ad Babyloniam pertinentibus, de ſua virtute præſumentibus, in ſe non in domino gloriantibus. Deus ſcientiarum eſt, atq; ideo & arbiter conſcientiarum, ibi videns cogitationes hominũ, quoniam vanæ ſunt, ſi hominum ſunt & ab illo non ſunt. Contra ſſumentes de ſua virtute.

Nemo itaq; glorietur in hominibus, omnia enim veſtra ſunt, ſiue Paulus, ſiue Apollo, ſiue Cæphas, ſiue mundus, ſiue vita, ſiue mors, ſiue præſentia, ſiue futura. Omnia enim veſtra ſunt, vos autem Chriſti, Chriſtus autem dei.

SI a capite numerentur, inueniuntur vnũ duo tres quatuor. Item caput mulieris vir, caput viri Chriſtus, caput autem Chriſti deus. Si eodem modo numerentur, inueniuntur ſimiliter vnum, & duo, & tres, & quatuor. Porro vnum, & duo, & tres, & quatuor ſimul ducti fiunt decem. Quapropter diſciplinas quæ inſinuat conditorem deum, & conditam creaturam, recte ſignificat denarius numerus. Et cum corpus perfectum atq; inexterminabile ſubditur animæ perfectæ, atq; inexterminabili, rurſusq; ipſa ſubditur Chriſto, & Chriſtus deo, non tanquam diſſimilis aut alterius naturæ, ſed tanquam patri filius, hoc totum eodem numero denario recte ſignificatur, quod poſt reſurrectionẽ corporis ſeparatur futurum in æternum. Et fortaſſis propterea qui conducuntur ad vineam, denariũ accipiunt mercedis nomine. Ex lib. quæſt. lxxxiij. i. Cor. xi. & ad Ephe. v. Numerus denarius qd ſignificat.

¶ Cum dictum eſt, Quoniam deus ſpiritus eſt, animaduertendũ eſt non dictum quoniam ſpiritus deus eſt, ſed quoniam deus ſpiritus eſt, vt ipſa deitas patris & filij hoc loco, dicta ſit deus quod eſt ſpiritus ſanctus. Huic accedit aliud teſtimonium, quod dicit Ioannes apoſtolus, Quoniam deus dilectio eſt. Etiam hic non ait dilectio dei eſt, ſed deus dilectio eſt, vt ipſa deitas dilectio intelligatur. Et quod in illa cõmemoratione connexarũ ſibi rerum (vbi dicitur, Omnia veſtra ſunt, vos autem Chriſti, Chriſtus autem Dei. Et caput mulieris vir, caput viri Chriſtus, caput autẽ Chriſti deus) nulla ſit cõmemoratio ſpiritus ſancti, quia non fere in ijs quæ ſibi connexa ſunt, numerari ſolet ipſa connexio. Ex ſermone de ſymbolo. Ioan. iiij. i. Ioan. iiij.

Digitized by Google

CAPVT IIII.

A

i.Cor.vi.

SIC nos exiſtimet homo, vt miniſtros Chriſti & diſpenſatores miniſteriorum dei. Hic iam, quæritur inter diſpenſatores, vt fidelis quis inueniatur.

Ex epiſto.ad Audacem.

DIſpenſator plane ſalutis æternæ, cũ cæteris innumerabilibus conſeruis meis ſum: q̄ ſi volens facio, mercedem habeo. Si autem inuitus, tantum mihi diſpenſatio credita eſt. Neq; enim eſſe ſalutis illius diſpenſatorem per verbum ⁊ ſacramentum, iam hoc eſt etiam eſſe participem. Nã ſi per bonos non diſpenſaretur, non recte apoſtolus diceret, Imitatores mei eſtote, ſicut ⁊ ego Chriſti. Rurſus ſi per malos non diſpenſaretur, non de quibuſdam dominus diceret. Quæ dicunt facite, quæ aũt faciunt, facere nolite, dicunt enim ⁊ non faciunt. Multi ergo diſpenſatores ſunt, per quorum miniſterium peruenitur ad æternã ſalutem. Sed quæritur inter diſpenſatores vt fidelis quis inueniatur: ⁊ inter ipſos fideles, in quorũ me numero ille nõ qui fallitur computet, alius eſt ſic, alius autem ſic, ſicut vnicuiq; Deus partitus eſt menſuram fidei.

Diſpenſatio ſalutis æternę fit p bonos ⁊ malos.

Matth.xxiij.

2.

B

Mihi autem pro minimo eſt, vt a vobis iudicer, aut ab humano die. Sed neq; me ipſum iudico: nihil enim mihi conſcius ſum, ſed non in hoc iuſtificatus ſum. Qui autem iudicat me dominus eſt.

Ex lib. quæſtionum .lxxiij.

VNuſquiſq; enim pro ſe rationem reddet, nec alieno teſtimonio quiſquam adiuuatur apud deum cui ſecreta cordis apparent. Et vix ſibi quiſq; ſufficit vt ei teſtimonium perhibeat conſcientia ſua, Quis enim gloriabitur mundũ ſe habere cor? Inde eſt quod apoſtolus dicit, Mihi minimum eſt vt a vobis iudicer, aut ab humano die, ſed neq; meipſũ iudico. Quapropter cum de ſe quiſq; aut non omnino aut vix poſſit verã proferre ſententiam, quomodo poteſt de alio iudicare? Cũ ſciat nemo quid agatur in homine, niſi ſpiritus hominis.

1.Cor.ij.

Ex tracta. ps.xxvi.

Ex tracta. ps.xij.

Apſis eſt abyſſus

¶ Mihi autem minimũ eſt vt a vobis iudicer, aut ab humano die, ait apoſtolus, ſed neq; meipſum iudico. Melius enim me ego noui quam illi, ſed melius deus quam ego. ¶ Sancti prædicatores verbi dei ⁊ ipſi abyſſus, vt noueritis quia abyſſus ⁊ ipſe apoſtolus. ait enim, Minimũ eſt vt a vobis iudicer, aut ab humano die. Quanta aũt abyſſus ſit, audite amplius, Neq; enim meipſum diiudico. Tantam autem profunditatem credit eſſe in homine, quæ

Digitized by Google

lateat ipſum hominem in quo eſt, quanta profunditas latebat in firmitatis in Petro. quando quid in ſe intus ageretur neſciebat, & ſe cum domino, vel pro domino, moriturum temere promittebat. Quanta abyſſus erat, quae tamē abyſſus nuda erat oculis dei. Nam hoc illi Christus praenunciabat, quod in ſe ipſe ignorabat.

Mihi minimum eſt vt a vobis diiudicer. Quando enim poteſtis diiudicare conſcientiam meam? Quando examinare quo animo facio quicquid facio? quantum poſſunt homines de alio iudicare? Plus homo vtiq; ipſe de ſe, ſed Deus plus de homine quam homo de ſe. Ex tracta. ps. cxlvij.

Si vult ipſe qui nos vocauit, paſtores ſumus, non mercenarij. Sed quid ait apoſtolus? Mihi minimum eſt vt a vobis iudicer, aut ab humano die. Sed neq; meipſum iudico, nihil enim mihi conſcius ſum, ſed non in hoc iuſtificatus ſum. Qui autem iudicat me dominus eſt. Non ideo bona eſt conſcientia mea, quia vos eã laudatis. Quid enim laudatis quod non videtis? Ille laudet qui videt. Ille etiam corrigat ſi quid ibi videt quod oculos eius offendit. Quia & nos non dicimus perfecte nos ſanos, ſed tundimus pectus noſtrum, & dicimus deo, Propitius eſto ne peccem tibi. Tamen puto (coram illo enim loquor) nihil aliud a vobis quaerentes niſi ſalutem veſtram. Ex ſermone de verbis euāg. Io.

Itaq; nolite ante tempus iudicare, quoadusq; veniat dominus, qui & illuminabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordium, & tunc laus erit vnicuiq; a deo. Haec autem fratres transfiguraui in me, & Apollo, propter vos, vt in vobis diſcatis ne ſupra quam ſcriptum eſt, vnus aduerſus alterum infletur pro alio.

Plerunq; in his noſtra credulitas fallitur, quia nonnunquã & hiſtoria & multo magis fama mentitur. Pertinet autē ad nos (ne perniciosa opinione fallamur) vt quia non poſſumus hominum indagare conſcientiam, de ipſis rebus habeamus veram certamq; ſcientiam. Hoc eſt, vt ſi ille, vel ille homo, vtrum ſit impudicus pudicuſue, neſcimus, oderimus tamen impudicitiam, & pudicitiam diligamus. Et ſi illum, vel illum iniuſtū eſſe, iuſtumue, neſcimus, amemus tamen iuſtitiam & iniuſtitiam deteſtemur: non quas nobiſipſis errando confingimus, ſed quas fideliter (hanc ſcilicet appetendam, illamq; vitandam) in dei veritate conſpicimus: vt cum de ipſis rebus quod appetendum eſt appetimus, quod deuitandum deuitamus: ignoſcatur nobis q de occultis hominum aliquando immo aſſidue non vera ſentimus. Hoc enim ad humanam tentationē pertinere arbitror, ſine quã duci non poteſt vita iſta. Ita vt apoſtolus diceret. Tentatio vos nō Ex tracta. euangelij ſecundum Ioan. &c.

I.Cor.xv. apprehendat niſi humana. Quid enim tam humanum, quam nõ poſſe inſpicere cor humanum, & ideo non eius latebras perſcrutari, ſed plerunq; aliud quam id quod ibi agitur ſuſpicari? Quãquã & in his rerum tenebris humanarum, hoc eſt cogitationum alienarum, & ſi ſuſpitiones intelligere non poſſumus, quia homines ſumus, iudicia tamen, id eſt definitas, firmaſq; ſententias, continere debemus, nec ante tempus quicquã iudicare, donec veniat dominus & illuminet abſcondita tenebrarum, & manifeſtet cogitationes cordis. Et tunc laus erit vnicuiq; a deo. Quando ergo non erratur in rebus, vt recta ſit improbatio vitiorum virtutumq; probatio, profecto ſi erratur in hominibus, venialis eſt humana tentatio.

Q. ſi venialis & humana tẽtatio hic tracta. ps.c. Ex lib. Enchiri.

℃ Nondum reuelatum eſt iudicium. Nox eſt, apparebit dies, apparebit iudicium. Audi apoſtolum, Itaq; nolite ante tempus iudicare quicquam. Quid eſt ante tempus? Ante diem.

℃ Audi quia ante diem dixit, Donec veniat dominus & illuminet abſcondita tenebrarum, & manifeſtet cogitationes cordis, & tunc laus erit vnicuiq; a deo. Nam modo quandiu non vides cor meum, & non video cor tuum, nox eſt. Non enim ſcimus mortales corda mortalium. Tunc autem illuminabit dominus abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit cogitationes cordis, & tunc laus erit vnicuiq; a deo. Quia id laudabitur & diligetur a proximo in proximo, quod ne lateat, ab ipſo illuminabitur deo.

Ex epiſtola ad Italicam.

℃ Notitia noſtri certior intus eſt, vbi nemo ſcit quę ſunt hominis niſi ſpiritus hominis qui in ipſo eſt. Sed cum venerit dominus, & illuminauerit abſcondita tenebrarum, & manifeſtauerit cogitationes cordis, tunc nihil latebit proximum in proximo. Nec erit quod ſuis quiſq; aperiat, abſcondat alienis, vbi nullus erit alienus. Lux vero ipſa, quã illuminabuntur hęc omnia quę modo abſconduntur, qualis, aut quanta ſit, quis lingua proferat? quis ſaltẽ infirma mente contingat? Profecto lux illa ipſe eſt deus, quoniã Deus lux eſt, & tenebrae in eo non ſunt vllae, ſed lux mentium purgatarum, non iſtorum corporis oculorum. Erit ergo tunc mens idonea quae illam lucem videat, quod nunc nondum eſt. Hoc autem oculus corporis neq; nunc poteſt, neq; tunc poterit.

In patria oẽs cogitationes beatorũ oĩbus erũt manifeſtæ [illegible] Ex lib. de ciuita te dei. xxij.

Poſt renouatione mundi deus videbitur in oĩbus.

℃ Ita Deus nobis erit notus atq; conſpicuus vt videatur ſpiritu à nobis ſingulis, in ſingulis nobis, videatur ab altero in altero, videatur in ſeipſo, videatur in coelo nouo, & terra noua, atq; in omni quę tunc fuerit creatura, videatur & per corpora in omni corpore, quocunq; fuerint ſpiritalis corporis oculi acie peruenientę directi. Patebunt etiam cogitationes noſtrę inuicem nobis. Tunc enim implebitur quod ait Apoſtolus, Nolite ante tempus quicquam iudicare: & mox addidit, Donec veniat dominus, & illuminabit abſcondita tenebrarũ, & manifeſtabit cogitationes cordis, Et tunc laus erit vnicuiq; a deo. Quanta erit illa foelicitas, vbi nullum erit malum, nullum latebit bonum, vacabitur dei laudibus

C Cogitatiões inuicẽ patebunt.

Futura foelicitas.

qui erit omnia in omnibus? Nam quid aliud agatur, vbi neque vlla deſidia ceſſabitur, neque vlla indigentia laborabitur, neſcio. Admoneor etiam ſancto cantico, vbi lego vel audio. Beati qui habitant in domo tua, in ſecula ſeculorum laudabunt te. Pſal.lxxxiij.

Quis enim te diſcernit? quid autem habes quod non accepiſti? Si autem accepiſti, quid gloriaris quaſi non acceperis? Iam ſaturati eſtis, iam diuites facti eſtis: ſine nobis regnatis. Et vtinam regnetis, vt & nos vobiſcum regnemus. Puto enim quod deus nos apoſtolos nouiſſimos, oſtendit tanquam morti deſtinatos.

PRohibet Apoſtolus dicens, Nemo glorietur in homine. Et alio loco, Qui gloriatur (inquit) in domino glorietur. Illi vero hæretici ſeipſos a ſeipſis iuſtos fieri putantes, quaſi hoc eis deus non dederit, ſed ipſi ſibi non vtique in domino, ſed in ſemet ipſis gloriantur. Talibus dicit Apoſtolus. Quis enim te diſcernit? Quod ideo dicit, quia de maſſa illius perditionis quæ facta eſt ex Adam, non diſcernit hominem, vt eum faciat vas in honorem, aut in contumeliam, niſi deus. Sed quoniam homo carnalis ⁊ inaniter inflatus cum audiſſet, quis enim te diſcernit? poſſet reſpondere vel voce, vel cogitatione, ⁊ dicere, diſcernit me fides mea, diſcernit me oratio mea, diſcernit me iuſtitia mea: mox Apoſtolus occurrit cogitationibus eius ⁊ dixit, Quid enim habes quod nõ accepiſti? Si autem ⁊ accepiſti, quid gloriaris quaſi non acceperis? Sic enim gloriantur quaſi non acceperint, qui ſe a ſeipſis iuſtificari putant, ac per hoc in ſeipſis non in domino gloriantur.

H Ex epiſtola ad Valentinum. Contra gloriantes in ſeipſis. Roma.ix.

¶ Euntibus omnibus ex vno in condemnationem, diſcernuntur non meritis ſuis, ſed per gratiam mediatoris: hoc eſt in ſanguine ſecundi Adam iuſtificati gratis. Itaque cum audimus; Quis enim te diſcernit? quid autem habes quod non accepiſti? ſi autem accepiſti, quid gloriaris quaſi non acceperis? ab illa perditionis maſſa quæ facta eſt per primum Adam, debemus intelligere neminem poſſe diſcerni, niſi qui hoc donum habet, quiſquis habet quod gratia ſaluatoris accepit. Hoc autem apoſtolicum teſtimonium tam magnum eſt, vt beatus Cyprianus ad Quirinum ſcribens, ipſum ſubiecerit illi titulo in quo ait, in nullo eſſe gloriandum quando noſtrum nihil ſit.

Ex lib. de correctione ⁊ gratia.

¶ Propterea dixi vobis (inquit) quia nemo poteſt venire ad me niſi fuerit ei datum a patre meo. Ergo ⁊ credere datur nobis. Non enim nihil eſt credere. Si autem aliquid magnum eſt, gaude quia credidiſti, ſed noli extolli. Quid enim habes quod non accepiſti?

A Ex tract. euange. ſm Ioan. xxvij. Credere eſt donum dei.

¶ Miſericordia eius præueniet me. Cogitate quod dictum eſt, præueniet me. Si aliquid bonorum primum attuliſti, ⁊ ex tuo aliquo bono pri-

Ex tracta. Ps. lviij.

Digitized by Google

mo miſericordiam dei meruiſti,non te præuenit.Quando autē non intelliges,quia præuentus es,niſi intelligas quod ait Apoſtolus,Quid enim habes quod non accepiſti? hoc eſt, miſericordia eius præueniet me.Deniq; attendens omnia bona quæcunq; habere poſſumus,ſiue in natura,ſiue in inſtituto,ſiue in ipſa conuerſatione,in fide,in ſpe,in charitate,in bonis moribus,in iuſtitia,in timore dei,totum non eſſe niſi ex illius donis ita clauſit. Deus meus miſericordia mea.Non inuenit impletus bonis Dei, quid appellaret deum ſuum,niſi miſericordiam ſuam. O nomen ſub quo nemini deſperandū eſt. Deus meus(inquit)miſericordia mea. Quid eſt miſericordia mea? Si dicas,ſalus mea,intelligo quia dat ſalutem. Si dicas,refugium meum,intelligo quia confugis ad eū. Si dicas,fortitudo mea,intelligo quia dat tibi fortitudinem. Miſericordia mea quid eſt? Totum quicquid ſum, de miſericordia tua eſt. Sed promerui te inuocando te. Vt eſſem,quid feci? vt eſſem qui te inuocarem,quid egi? Si enim egi aliquid vt eſſem, iam erā antequam eſſem.Porro ſi omnino nihil eram antequam eſſem, nihil te promerui vt eſſem. Feciſti vt eſſem,& tu non feciſti vt bonus eſſem? Dediſti mihi vt ſim, & non potuit mihi alius dare vt bonus ſim. Si tu dediſti mihi vt ſim,& alius mihi dedit vt bonus ſim,melior ille qui mihi dedit vt bonus ſim,quā ille qui dedit mihi vt ſim.Porro quia nemo te in miſericordia largior,a quo accepi vt eſſem,accepi ab illo vt bonus eſſem. Deus meus miſericordia mea. ¶ Arguens enim ſuperbiam Apoſtolus,non ait,nō habes,ſed ait,Quid enim habes quod non accepiſti? Non arguebaris quia dicebas te habere quod non habebas, ſed quia ex te tibi volebas eſſe quod habebas.Immo & habere te agnoſce,& ex te nihil habere,vt nec ſuperbus ſis nec ingratus.

B Quia miſericordia dei præueniat hoies & repperiet bonis, Ideo dicitur miſericordia hois Quid ſit dicere deo, miſericordia mea.

Ex tracta. ſu. pſa. lxxv.

C Quia ſpectaculum facti ſumus mūdo, & angelis, & hominibus.Nos ſtulti propter Chriſtum, vos autem prudentes in Chriſto. Nos infirmi, vos autem fortes.Vos nobiles, nos autem ignobiles. Vſq; in hanc horam,& eſurimus,& ſitimus,& nudi ſumus, & colaphis cædimur,& inſtabiles ſumus,& laboramus operantes manibus noſtris.Maledicimur, & benedicimus.Perſecutionem patimur, & ſuſtinemus. Blaſphemamur,& obſecramus. Tanquam purgamenta huius mundi, facti omnium reiectamentum peripſima vſq; adhuc.

Ex tracta. ſu. pſa. lxviij.

Opprobrium(inquit)inſipienti dediſti me.Inter eos me viuere voluiſti,inter eos prædicare veritatem, qui amant vanitatem, & non poſſum niſi irrideri ab eis: quia ſpectacu-

lum: facti ſumus huic mundo, & angelis, & hominibus. Angelis laudantibus, hominibus opprobrantibus: imo & angelis, & hominibus laudantibus, & vituperantibus. A dextris & a ſiniſtris habemus arma, quibus militamus per gloriam, & ignobilitates per infamiam. & bonam famam; vt ſeductores, & veraces. Hęc apud angelos, hęc apud homines: quia & apud angelos ſunt ſancti angeli, quibus bene viuendo placeamus, & ſunt pręuaricatores angeli, quibus bene viuendo diſpliceamus. Et inter homines ſunt ſancti viri, quibus placeat vita noſtra: & ſunt nequiſſimi homines. qui irrideant vitam bonam noſtram. Et hæc arma ſunt illa dextra, illa ſiniſtra: vtraq; tamen arma ſunt. Vtriſq; armis & dextris, & ſiniſtris vtor, & laudantibus, & vituperantibus, & honorem deferentibus, & ignominiam irrogantibus. In ijs vtriſq; armis confligo cũ diabolo, vtriſq; cũ ſeno: Proſperis, ſi nõ corrũpor: aduerſis, ſi nõ frã. or. Sancti viri maxime prædicatores ſunt ſpectaculũ angelis & hominibus. ij. Cor. vi.

Non vt confundam vos hæc ſcribo, ſed vt filios meos chariſſimos moneo. Nam ſi innumeros decẽ milia pædagogorum habeatis in Chriſto, ſed non multos patres. Nam in Chriſto Ieſu per euangelium ego vos genui. Rogo ergo vos, imitatores mei eſtote, ſicut & ego Chriſti. Ideo miſi ad vos Timotheũ, qui eſt filius meus chariſſimus, & fidelis in domino, qui vos commonefaciat vias meas quæ ſunt in Chriſto Ieſu, ſicut vbiq; in omni eccleſia doceo perinde. Tanquam non venturus ſim ad vos, ſic inflati ſunt quidam. Veniam autem ad vos cito, ſi dominus voluerit, & cognoſcam non ſermonem eorum qui inflati ſunt, ſed virtutem. Non enim in ſermone eſt regnum dei, ſed in virtute. Ephe. v. Infra. xi.

QVod Pſalmiſta dicit, Coram patribus eorum fecit mirabilia in terra Aegypti, in campo Taphneos, accommodatius accipimus patres, Moyſen & Aaron, alioſq; ſeniores, qui commemorantur in eadem ſcriptura, etiam ſpiritus accepiſſe, vnde acceperat & Moyſes, vt eum adiuuarent ad eundem populum regendum ac ferendum. Cur enim non appellarentur patres? Non ſicut deus pater vnus eſt qui regenerat ſpiritu ſancto, quos facit filios ad ęternam hęreditatem, ſed honoris gratia pro pter ætatem, curamq; pietatis, ſicut Paulus ſenior dicit, Non vt cõfundam vos hęc ſcribo, ſed vt filios meos chariſſimos moneo. Cum ſciret vtiq; a domino dictum, Ne vobis dicatis patrem in terra, vnus enim eſt pater veſter deus. Quod non ideo dictum eſt, vt hoc vocabulum honoris humani de loquendi conſuetudine Ex tracta. ps. lxxvij. Cur vetet dñs patrẽ vocare in terra. Gratia regenerationis hoi, ſi deo tribuẽda e.

Digitized by Google

tolleretur, ſed ne gratia dei (qua in æternã vitam regenerantur) naturæ, vel poteſtati, vel etiam ſanctitati cuiuſquam hominis tribueretur. Ideo cum diceret, Ego vos genui, prædixit in Chriſto, & per euangelium ne ipſius putaretur eſſe quod dei eſt.

F

Retracta. fo. lxxviij. Quid vultis? In virga veniam ad vos, an in charitate, & ſpiritu manſuetudinis.

¶ Viſitabo in virga iniquitates eorum. Sic & apoſtolus comminatur. Quid vultis? In virga veniam ad vos? Abſit vt dicerent pij filij. Si cum virga venturus es, noli venire. Melius eſt enim erudiri in virga patris, quam in blandimento perire prædonis.

CAPVT. V.

OMnino auditur inter vos fornicatio, & talis fornicatio qualis nec inter gentes nominatur, ita vt vxorẽ patris ſui aliquis habeat. Et vos inflati eſtis, & non magis luctum habuiſtis, vt tollatur de medio veſtrũ

Cor. ij. qui hoc opus fecit. Ego quidem abſens corpore, præſens autem ſpiritu, iam iudicaui vt præſens, eum qui ſic operatus eſt, in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti, congregatis vobis, &

G meo ſpiritu, cum virtute domini Ieſu tradere huiuſmodi hominem Satanæ in interitum carnis, vt ſpiritus ſaluus ſit in die domini noſtri Ieſu Chriſti.

Ex libr. contra Fauſtũ ca. xxij. Moyſes ex charitate non crudelitate in paucos idololatras gladio vindicauit. Exo. xxxij.

QVid crudele Moyſes aut mandauit, aut fecit, cum cõmiſſum ſibi populum ſancte zelans, & vni vero deo ſubditũ cupiens, poſteaquam cognouit ad fabricandum, & colendum idolum defluiſſe, mentemq́; impudicam proſtituiſſe dæmonibus, in paucos eorũ vindicaret gladio, quos deus ipſe quem offenderant alto & ſecreto iudicio, feriendo voluiſſet inferri, & in preſenti ſalubriter terruit, & diſciplinam in poſterum ſanxit? Nam eum nulla crudelitate, ſed magna dilectione feciſſe quod fecit, quis non in verbis eius agnoſcat orantis pro peccatis eorũ & dicentis? Si dimittis illis peccatum, dimitte. Sin autem, dele me de libro tuo. Comparans ergo vnuſquiſq́; pie prudens illas

H

Apl's ex charitate tradidit hominem Satanæ. cædem & hanc precem, videt profecto apertiſſime, videt inquã quantum malum ſit animæ, per ſimulachra dæmonũ fornicari, quando ſic ſæuit qui ſic amat. Sic plane & apoſtolus non crudeliter, ſed amabiliter tradidit hominem Satanæ in interitum carn.

Digitized by Google

nis, vt ſpiritus ſaluus ſit in die domini Ieſu: tradidit & alios vt diſcerent non blaſphemare.

Magni & ſancti viri qui iam optime ſcirent mortem iſtam quę animam diſſoluit a corpore, non eſſe formidandam, ſecundum eorum tamen animam qui illam timerent, nonnulla peccata morte puniuerunt, quo & viuentibus metus incuteretur, & illis qui morte puniebantur non ipſa mors noceret, ſed peccatum, quod augeri poſſet ſi viuerent. Non temere illi iudicabant, quibus tale iudicium donauerat deus. Inde eſt ꝙ Helias multos morte affecit. & propria manu, & igne diuinitus impetrato. Quod & alij multi magni & diuini viri, eodem ſpiritu conſulendo rebus humanis non temere fecerunt. De quo Helia cum exemplum dediſſent diſcipuli domino, commemorantes quid ab eo factum ſit, vt etiam ipſis daret poteſtatem petendi de coelo ignem, ad conſumendum eos qui ſibi hoſpitium non præberent, reprehendit in eis dominus non exemplum prophete ſancti, ſed ignorantiaꝫ vindicandi, quæ adhuc erat in rudibus: animaduertens eos non amare correctionem, ſed odio deſiderare vindictam. Itaqꝫ poſtquam eos docuit quid eſſet diligere proximum tanquam ſeipſum, infuſo etiam ſpiritu ſancto, quem decem diebus completis poſt aſcenſionem ſuam, deſuper vt promiſerat miſit, non defuerunt tamen tales vindictæ, quamuis multo rarius quam in veteri teſtamento. Ibi enim ex maiori parte ſeruientes timore premebantur: hic autem maxime dilectione liberi nutriebantur. Nam & verbis apoſtoli Petri, Ananias & vxor eius (ſicut in Actibus Apoſtolorum legimus) exanimes ceciderunt: nec reſuſcitati ſunt, ſed ſepulti. Et ſi huic libro hæretici, qui aduerſantur veteri teſtamento, nolunt credere, Paulum apoſtolum, quem nobiſcum legunt, intueantur, dicentem de quodam peccatore, Quem tradidi Satanæ in interitum carnis, vt anima ſalua ſit. Et ſi nolunt hic mortem intelligere (fortaſſis enim incertum eſt) quamlibet vindictaꝫ per Satanam factam ab apoſtolo fateantur. Quod non eum odio, ſed amore feciſſe, manifeſtat illud adiectum, Vt anima ſalua ſit.

Ex libro de ſermone domini in monte.
Quare per ſanctos viros aliqua pctã morte punita ſunt.
iiij. Reg. ij.
Vindicandi ſtudiũ & correctio.
Quare vindicta mortis rarior in nouo, qꝫ vete. teſta.
Actuum. v.

Non eſt bona gloriatio veſtra. Neſcitis quia modicum fermentum totam maſſam corrumpit?

Galla. v.

QVid ſibi vult tantus furor ſeparationis iſtorum ab vnitate corporis Chriſti: quę (ſicut prophetatum legitur) in plenisqꝫ iam cernitur toto orbe terrarum, atqꝫ in omnibus gentibus dilatatur? Hic certe, ſicut ſcriptum eſt, filius malus ipſe ſe iuſtum dicit, exitum autem ſuum non abluit. hoc eſt non excuſat, non diluit, non defendit, ꝙ furore ſchiſmatico, in hereticam peſte de domo Dei exire nõ timuit. Quia ſi vere iuſtus eſt, ſicut Paulus apſ cũ fratribus falſis, de qbus in ſuis epſis inge

Ex libro de vnico baptiſmo.

mit, ita in eccleſia Chriſti cum eis quos iniuſtos vel nouerat vel putabat, ſine vlla ſui contaminatione perſiſteret, nec bonos propter malos deſereret, ſed malos ꝑ bonos potius toleraret, tanquam granum cum palea pondere charitatis triturati ferens, nõ tanquam leuiſſimus puluis etiam ante ventilationem flatibus cedens. Eo quippe modo etiam cum iniquis, quos neceſſe eſt vſq; ad littus retia iſta contineant, in vnitate catholica perſeuerans, non tamen cum fure concurreret, non peccatis communicaret alienis, non cuiuſquam immunditiæ contrectatione macularetur, nec pollueretur tangendo pollutum, nec cuiuſquam fermẽto corrumperetur. Hæc enim fiunt cõſenſione peccatorum. Non cõmunione qua per fœminam ſerpens hominem primum, etiam in paradiſi fœlicitate decepit: non cõmunione ſacramentorum, in qua cũ discipulos Iudas mundos, immundus contaminare non potuit. A malis autem cum quibus ſacramenta dei communicant, etiã nunc in area nondum in horreo, iam tamen boni diſcendunt, & ſeparantur morum diſſimilitudine non corporum ſegregatione, aliter ſcilicet viuendo, non ad alia conuenticula veniendo. Sic nec cum malis vnum fiunt, nec ab eccleſię vnitate diſcendunt.

Non cõmunio ſacramentorũ nõ ſocietas malorum, ſed conſenſio pctõrũ contaminat.

C

Expurgate itaq; vetus fermentum vt ſitis noua conſperſio, ſicut eſtis azimi. Etenim paſca noſtrum immolatus eſt Chriſtus.

Ex tracta. euangelio ſecundũ Ioan. iv.

Paſcha nomen eſt hebraicũ.

Paſca tranſitus.

Exo. xij.

D

Col. i.

Ioan. xiij.

PAſcha fratres non ſicut quidam exiſtimant græcum nomẽ eſt, ſed hebraicum. Opportuniſſime tamen occurrit in hoc nomine quædam congruentia vtranq; linguarum. Quia enim paſſio græc παχη dicitur, ideo paſcha paſſio putata eſt, velut hoc nomen a παχη hoc eſt paſſione, ſic appellatum ſit. In ſua ergo lingua, hoc eſt in hebræa, paſcha tranſitus dicitur, propterea quia tunc primũ paſcha celebrauit populus dei, quando ex Aegypto fugientes, rubrum mare tranſierunt. Nunc ergo figurã illa prophetica in veritate completa eſt, cũ ſicut ouis ad immolandum ducitur Chriſtus. Cuius ſanguine illitis poſtibus noſtris (ideſt ſigno crucis ſignatis frontibus noſtris) a perditione huius ſeculi, tanquam a captiuitate vel interemptione Aegyptia liberamur, & agimus ſaluberrimum tranſitum, cum a diabolo tranſimus ad Chriſtũ, & ab iſto inſtabili regno ad eius fundatiſſimũ regnũ. Ideo quippe ad Deum permanentem tranſimus, ne cum mundo tranſeunte tranſeamus. De hac nobis collata gratia Deũ laudans Apoſtolus dicit, Qui eruit nos de poteſtate tenebrarũ, & tranſtulit in regnum filij charitatis ſuæ. Hoc itaq; nomen, ideſt paſcha, quod latine, vt dixi, tranſitus nuncupatur, velut interpretans nobis beatus Euangeliſta. Ante diem, inquit, feſtum paſchę ſciens Ieſus quia venit eius hora vt tranſeat ex hoc mũdo ad patrẽ.

Ecce

Ecce paſcha. Ecce tranſitus. Vnde? Et quo? De hoc ſcilicet mun-do ad patrem. Spes membris in capite eſt data, quod eſſent illo [illegible] ſine dubio ſecutura. Quid ergo infideles, & ab hoc capite atque ab eius corpore alieni? Nonne & ipſi tranſeunt, quia non permanent? Tranſeunt plane & ipſi. Sed aliud eſt tranſire de mundo: aliud tranſire cum mundo. Aliud ad patrem, aliud ad hoſtem. Nam & Aegyptij tranſierunt. Non enim perſequendo mi-ſerunt. Non tamen tranſierunt per mare ad regnum, ſed in mari ad interitum. Sciens ergo Ieſus, quia venit eius hora vt tranſiret ex hoc mundo ad patrem, cum dilexiſſet ſuos qui erant in mundo, in finem dilexit eos: vtiq; vt & ipſi de hoc mundo vbi erant, ad ſuum caput, quod hinc tranſiſſet, eius dilectione tranſirent. Quid eſt enim in finem, niſi in Chriſtum? Finis enim legis, Chriſtus (ait Apoſtolus) ad iuſtitiam omni credenti. Finis perficiens, non interficiens. Finis quouſq; eamus, non vbi pereamus. Sic omnino intelligendum eſt, Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus.

Tranſitus Chriſti ad patrem eſt ſpes membrorum.

B

Quod Chriſtus eſt finis legis. Rom. 10.

Ex lib. ad Ianuarium. ij.

¶ Ipſe eſt finis noſter. In illum eſt tranſitus noſter. Innouatio eſt vitæ noſtræ. Et eſt quidam tranſitus de morte ad vitam, qui fit primo per fidem, vt in ſpe gaudeamus, & in tribulatione patientes ſimus, decum adhuc exterior homo noſter corrumpitur, ſed interior renouatur de die in diem. Propter ipſum initium nouæ vitæ, propter nouum hominem quem iubemur induere, & exuere veterem expurgantes vetus fermentum, vt ſimus noua conſperſio, quoniam paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus: propter hanc vitæ nouitatem, primus menſis in anni menſibus celebrationi huic attributus eſt. Nam ipſe dicitur menſis nouorum. Quia vero in toto tempore ſeculi, nunc tertium tempus apparuit, ideo reſurrectio domini triduana eſt. Primum enim tempus eſt ante legem. Secundum ſub lege. Tertium ſub gratia, vbi iam manifeſtatio eſt ſacramenti, prius occulti in prophetico ænigmate. Hoc ergo & in lunari numero ſignificatur. Quia enim ſeptenarius numerus ſolet in ſcripturis ad quandam perfectionem myſticus apparere, tertia hebdomade lunæ paſcha celebratur, id eſt, qui dies occurrit a quartadecima in vicesimam primam.

Quare in primo menſe celebratur paſcha.

F

Cur reſurrectio triduana.

Itaq; epulemur, non in fermento veteri, neq; in fermento malitiæ & nequitiæ, ſed in azimis, ſynceritatis & veritatis.

QVid quod & paſcha a nobis obijcit celebrari, nec quod ita vt Iudæi celebramus inſultat, cum ouem magis nos habeamus in re præſentis euangelij, non in vmbra futuri, eiuſq; occiſionem, tum quotidie, tum maxime in anni [illegible] ſolennitate, non venturam præſignemus, ſed factam commemoremus? Ideo ſane dies paſchæ ſolennitatis noſtræ

Ex lib. ij. contra Fauſtū ca. xxvij. Quare nos celebramus paſcha & non qua Iudæi nec ritu eorum ſed in dñica.

ad diem celebrationis vmbraticae Iudaeorum non occurrit, vt et dominicum dies quo Christus resurrexit complecteremur. At vero qui recte fidei Christiani ſunt, non in fermento veteris vitae (hoc eſt malitiae) ſed in ipſius fidei veritate et ſynceritate cuſtodiunt, non ſeptem diebus, ſed omni die. Quod ſignificatum eſt numero dierum ſeptenario, quo quotidie omnis voluitur dies. Quod et ſi aliquantum laborioſum eſt in hoc ſeculo (quoniam anguſta et arcta via eſt quae ducit ad vitam) merces tamen certa ſeruatur. Nam ipſe labor ſignificatus eſt illis picridijs, quod aliquantulum ſubamara ſint. Si vultis ergo noſſe quare celebramus paſcha, quia tunc pro nobis immolatus eſt Chriſtus: ſi vultis noſſe quare illud non ritu iudaico celebremus, quia illud erat venturi veri praefiguratio.

Scripſi vobis in epiſtola, ne cõmiſceamini fornicariis. Non vtiq; fornicariis huius mundi, aut auaris, aut rapacibus, aut idolis ſeruientibus. Alioquin debueratis de hoc mundo exiſſe. Nunc autem ſcripſi vobis, non commiſceri. Si is qui frater nominatur inter vos eſt, fornicator, aut auarus, aut idolis ſeruiens, aut maledicus, aut ebrioſus, aut rapax, cum huiuſmodi nec cibum ſumere.

Ex lib. vij. de baptiſ.

IOannes dicit alienae doctrinae hominibus aue non eſſe dicendum. Paulus autem Apoſtolus vehementius dicit, Si quis frater nominatur aut auarus, aut ebrioſus, et caetera, cum eiuſmodi nec cibum ſumere. Et tamen cum collegis foeneratoribus, inſidioſis, fraudatoribus, raptoribus, non priuatam menſam, ſed Dei altare habebat commune Cyprianus. Quomodo autem hoc defendatur, iam ſatis dictum eſt.

Ex lib. contra Fauſtum cap. xx.

¶ Multi Chriſtiani catholici vocantur, et ſunt adulteri, raptores, auari, ebrioſi, et quicquid aliud ſanae doctrinae aduerſatur. Nec ideo derogandum ſanae doctrinae (quae ſola catholica eſt) quia multi eius nomine cenſeri volunt, et per illam ſanari nolunt. Agnoſcenda eſt enim paucitas illa, quam dominus praecipue commendat in ingenti, atq; in innumerabili multitudine toto orbe diffuſa. Quae tamen paucitas ſanctorum atq; fidelium (quod ſaepe commendandum eſt) tanquam granorum, in comparatione multitudinis palearum paucitas dicitur: per ſe autem ipſa innumerabilem maſſam frumenti facit. Pleriq; autem boni Chriſtiani propterea tacent, et ſufferunt aliorum peccata quae nouerunt, quia documentis ſaepe deſeruntur, et ea quae ipſi ſciunt, iudiciis eccleſiaſticis probare non poſſunt. Quamuis

Non eſt contemnenda paucitas bonorum propter multitudinem malorum.

Ex libro de poenitentia.

Digitized by Google

enim uerè ſint quædam, non tamen iudici facile credenda ſunt niſi certis indicijs demonſtrentur. Nos vero à communione quenquam prohibere non poſſumus, quamuis hæc prohibitio, non ſit mortalis, ſed medicinalis, niſi aut ſponte confeſſum aut in aliquo ſiue ſeculari ſiue eccleſiaſtico iudicio nominatum, atque conuictum. Quis enim ſibi vtrunq; audeat aſſumere, vt cuiquam ipſe ſit & accuſator & iudex? Cuiuſmodi regulam etiam Paulus Apoſtolus in eadem ad Corinthios Epiſtola, breuiter inſinuaſſe intelligitur, cum quibuſdam talibus enumeratis criminibus, eccleſiaſtici iudicij formam ad omnia ſimilia ex quibuſdam daret. Ait enim, Scripſi vobis in epiſtola non commiſceri fornicarijs. Non vtiq; fornicarijs huius mundi, aut auaris, aut raptoribus, aut idolis ſeruientibus. Alioquin debueratis de hoc mundo exire. Non enim poſſunt homines in hoc mundo viuentes niſi cum talibus viuere, nec eos lucri poſſunt facere Chriſto, ſi eorum colloquiū conuiuiumq; nō vitauerint. Vnde & dominus cum publicanis & peccatoribus comedens, Non eſt opus (inquit) ſanis medicus, ſed male habentibus. Non veni vocare iuſtos, ſed peccatores. Et ideo ſequitur Apoſtolus, & adiungit, Nunc autem ſcripſi vobis, non commiſceri. Si is qui frater nominatur inter vos eſt aut fornicator, aut idolis ſeruiens, aut auarus, aut maledicus, aut ebrioſus, aut rapax, cum eiuſmodi nec cibum quidem ſumere ſimul. Quid enim mihi de ijs qui foris ſunt iudicare? Nonne de ijs qui intus ſunt vos iudicatis? De ijs autem qui foris ſunt, deus iudicabit. Auferte a vobis ipſum malum. Quibus verbis ſatis oſtendit Paulus, non temere & quomodolibet, ſed per iudicium auferendo eſſe malos ab eccleſiæ communione: vt ſi per iudicium auferri non poſſunt, tolerentur potius, ne peruerſe malos euitando quiſq; ab eccleſia ipſe diſcedens, eos quos fugere videtur vinciat ad gehennam. Quia & ad hoc nobis ſunt in ſcripturis exempla propoſita, vel in meſſe, vt palea ſufferatur vſque ad vltimum ventilabrum, vel intra illa retia, vbi piſces boni cum malis vſq; ad ſegregationem, quæ futura eſt in littore, hoc eſt in fine ſeculi, æquo animo tolerentur. Non enim contrarium eſt huic loco id quod alio loco dicit Apoſtolus, Tu quis es qui iudicas alienum ſeruum? ſuo domino ſtat, aut cadit. Noluit enim hominem ab homine iudicari ex arbitrio ſuſpicionis, vel etiam extraordinario vſurpato iudicio, ſed potius ex lege dei ſecundum ordinem eccleſiæ, ſiue vltro confeſſum, ſiue accuſatum atq; conuictum. Alioquin cur illud dixit, Si quis frater nominatur aut fornicator, aut idolis ſeruiens & cætera, niſi quia eam nominationem intelligi voluit, quæ fit in quenquam cum ſententia ordine iudicario atq; integritate profertur? Nam ſi nominatio ſufficit, multi damnandi ſunt innocentes, quia ſæpe falſo in quoquam crimine nominantur.

Nō excōicatur niſi ſpōte cofeſſus aut in aliquo iudicio nolatus atq; cōuictus.

Nullus potuit eſſe accuſator & iudex.

Forma eccleſiaſtici iudicij infra deſcribitur.

B

Lucæ .v.

Non temere ferenda ſententia excōmunicatiōnis.

Tolerādi ſunt mali quādo q iudicium auerti non poſſunt.

Matth. xiij.

Rom. xiiij.

C

Qualiter hō ab homine iudicādus ſit non ex arbitrio ſuſpitiōis, nec vſurpato iudicio extraordinario ſed ex lege Dei ſm ordinē eccleſiæ.

Quid enim mihi de iis qui foris ſunt iudicare? Nonne de iis qui intus ſunt vos iudicatis? Nam eos qui foris ſunt deus iudicabit.

Ex ſermone de verbis euāge. iij.

Infirmis blandiendum.

FRatres ad nos pertinet, vobis dicere: ad nos pertinet, Chriſtianis loqui. Quid enim mihi de iis qui foris ſunt iudicare? Ipſe apoſtolus ait, Illo aliter alloquimur tanquã infirmos. Blandiendum eſt illis vt audiant veritatem. In vobis ſecandã putredo eſt.

D

Ex lib. de fide & operibus.

Auferte malum ex vobiſipſis.

ALiqui id quod dictum eſt, Ex vobis ipſis, ita intelligunt vt ex ſeipſo vnuſquiſque auferat malum, hoc eſt vt ipſe ſit bonus. Sed vtrolibet modo intelligatur, ſiue vt ſeueritate eccleſiæ mali excommunicationibus corripiantur, ſiue vt ſe quiſq; corripiendo, & corrigendo, a ſeipſo auferat malum, illud tamen quod ſupra dictum eſt non habet ambiguitatẽ: vbi præcipit non commiſceri eis fratribus qui in aliquo ſupradicto vitio nominantur, id eſt noti famoſiq; ſunt. Quo autem animo, & qua charitate, miſericors iſta ſeueritas adhibenda ſit, non ſolum eo loco vbi ait, Vt ſpiritus ſaluus ſit in die domini Ieſu, ſed alibi quoq; euidenter oſtendit dicens, Si quis non obaudit verbo noſtro per epiſtolam: hunc notate, & nolite commiſceri cũ eo vt erubeſcat. Et non vt inimicum eum exiſtimetis, ſed corripite vt fratrem.

Excõicatio eſt miſericors ſeueritas.

ij. Theſ. iij.

Ex libro retractationum. ij.

¶ Quod ait apoſtolus, Auferte malum ex vobiſipſis, vt ex ſeipſo quiſq; auferrat malum, nõ ſic eſſe intelligendum, ſed ſic potius vt homo malus auferatur ex hominibus bonis, quod fit per eccleſiaſticam diſciplinam, ſatis græca lingua indicat: vbi ſine ambiguitate ſcriptum eſt, vt intelligatur hunc malũ, non hoc malum.

CAPVT .VI.

A

AVdet aliquis veſtrum, habens negotium aduerſus alterum, iudicari apud iniquos, & nõ apud ſanctos? An neſcitis quoniam ſancti de hoc mundo iudicabunt? Et ſi in vobis iudicabitur mundus, indigni eſtis qui de minimis iudicetis? Neſcitis quoniam angelos iudicabimus? quanto magis ſecularia? Secularia igitur iudicia ſi habueritis, contẽptibiles qui ſunt in eccleſia, illos conſtituite ad iudicandum. Ad verecundiam veſtram dico: Sic non eſt

Digitized by Google

Inter vos ſapiens quiſquam, qui poſſit iudicare inter fratrem ſuum, ſed frater cum fratre iudicio contendit, & hoc apud infideles? Iam quidem omnino delictum eſt in vobis, quod iudicia habetis inter vos. Quare non magis iniuriam accipitis? Quare nõ magis fraudem patimini? Sed vos iniuriam facitis, & fraudatis, & hoc fratribus.

F

Hic poſſet putari iudicium habere aduerſus alterum non eſſe peccatum, ſed tantummodo id extra eccleſiam velle iudicari, niſi ſecutus adiungeret, Iam quidem omnino delictum eſt, quia iudicia habetis vobiſcum. Et ne quiſquam ita hoc excuſaret, vt diceret iuſtum ſe habere negocium, ſed iniquitatem ſe pati, quam vellet a ſe iudicium ſententia remoueri: continuo talibus cogitationibus vel excuſationibus occurrit, atq; ait, Quare non magis iniquitatem patimini? Quare non potius fraudamini? Vt ad illud redeatur quod dominus ait, Si quis voluerit tunicam tuam tollere, & iudicio tecum contendere, dimitte illi & pallium, Et alio loco, Qui abſtulerit, inquit, tua noli repetere. Prohibuit itaq; ſuos de ſecularibus rebus cum alijs habere iudicium: ex qua doctrina Apoſtolus dicit eſſe delictum, Tamen cum ſinit in eccleſia talia iudicia finiri inter fratres fratribus iudicantibus, extra eccleſiam vero terribiliter vetat: manifeſtum eſt quod ſecundum veniam concedatur infirmis. An neſcitis quoniam ſancti de mundo iudicabunt? Et ſi in vobis iudicabitur mundus, indigni eſtis qui de minimis iudicetis. Neſcitis quoniam angelos iudicabimus? quanto magis ſecularia?

Ex lib. Enchir. De contentiõe in iudicio p ſecularib' reb'.

Matt. v. Luce. vi.

¶ Sacramentum magnum eſt duo denarij numeri. Sedebitis, inquit, ſuper duodecim ſedes, iudicantes duodecim tribus Iſrael, ſi duodecim ſellæ ibi ſunt, nõ eſt vbi ſedeat tertiuſdecimus Paulus Apoſtolus: & non erit quomodo iudicet: & ipſe ſe iudicaturum dixit non homines tantum, ſed & angelos. Quos angelos, niſi apoſtatas angelos? Neſcitis, inquit, quia angelos iudicabimus? Respondet ergo turba. Quid te iactas iudicaturum? Vbi ſedebis? Duodecim ſedes dixit dominus duodecim apoſtolis, Vnus cecidit, in locum ipſius ſanctus Matthias ordinatus eſt, impletus eſt duodenarius numerus ſedium. Primo locum inuení vbi ſedeas, & ſic te minare iudicaturum. Duodecim ergo ſedes quid ſibi velint videamus. Sacramentum eſt cuiuſdam vniuerſitatis, quia per totum orbem terrarum futura erat eccleſia. Non ſolum ergo illi duodecim, & Apoſtolus Paulus, ſed quotquot iudicaturi ſunt, propter ſignificationem vniuerſitatis ad ſedes duodecim pertinent. Partes enim mundi quatuor ſunt. Oriens occidens, aquilo, & meridies. Hæ quatuor partes aſſidue nominantur in ſcripturis. Ab

Ex tracta. ps. lxxxvi.

G

Matth. xix.

Numerus duodenarius ſedium ſacramentũ eſt vniuerſitatis.

omnibus iſtis quatuor ventis, ſicut dicit dominus in euangelio, a quatuor ventis ſe collecturum electos ſuos. Ab omnibus ergo eſtis quatuor ventis vocatur eccleſia. Quomodo vocatur vndiq;? In trinitate vocatur. Non vocatur niſi in baptiſmo, in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti. Quatuor ergo ter ducta, duodecim inueniuntur. ¶ Et poſt aliquanta, Quomodo ergo in quinq; fratribus illius qui torquebantur apud inferos, milia populi Iudaeorum: quomodo in numero centum quinquaginta trium piſcium, milia milium ſanctorum, ſic profecto in duodecim ſedibus, nō duodecim homines, ſed magnus numerus intelligitur profectorum. ¶ Opera manuum eius veritas & iudicium. Teneatur veritas ab iis qui iudicantur hic. Iudicantur hic martyres & ad iudiciū perducuntur. qui non ſolum eos a quibus iudicati ſunt, ſed etiā angelos iudicabunt, aduerſus quos eis erat colluctatio, etiam cum ab hominibus iudicari viderentur, nec ſperaret eos a Chriſto tribulatio, anguſtia, fames, nuditas, gladius. Secularia igitur iudicia ſi habueritis, contemptibiles qui ſunt in eccleſia, illos conſtituite ad iudicandum, & caetera.

Ex tracta. ps. xx.

Ex lib. de opere ib⁹ monachorum.

¶ Dominum Ieſum (in cuius nomine ſecurus haec dico) teſtem inuoco ſuper animam meam, quoniam quantum ad meum quidem attinet commodum, multo mallem per ſingulos dies certis horis, aliquid manibus operari, & caeteras horas habere ad legendum & orandum, aut aliquid de diuinis literis agendum, liberas, quaſ tumultuoſiſſimas perplexitates cauſarum alienarum pati de negociis ſecularibus, vel iudicando dirimendis, vel interueniēdo praecidendis. Quibus nos moleſtiis idem affixit Apoſtolus, non vtiq; ſuo, ſed eius qui per eum loquebatur arbitrio: quas tamen ipſum perpeſſum non legimus, Aliter enim ſe habebat apoſtolatus eius diſcurſus. Nec dixit: ſecularia igitur iudicia ſi habueritis, ad nos deferte, aut nos conſtituite ad iudicandum: ſed eos qui contemptibiles ſunt in eccleſia, hos, inquit, conſtituite ad iudicandum. Ad reuerentiam veſtram dico. Sic non eſt inter vos quiſquam ſapiens qui poſſit inter fratrem ſuum iudicare, ſed frater cum fratre iudicatur, & hoc apud infideles? Sapientes ergo q in locis conſiſtebant fideles & ſancti, non qui hac atq; illac propter euangelium diſcurrebant, talium negociorum examinatores eſſe voluit, Vnde nuſquam de illo ſcriptum eſt, quod aliquando talibus vacauit: a quibus nos excuſare non poſſumus etiam ſi contemptibiles ſimus: quia & hos collocari voluit ſi ſapientes defuiſſent, potius quam vt negocia Chriſtianorum deferrentur in forum. Quem tamen laborem non ſine conſolatione domini ſuſcepimus, pro ſpe vitae aeternae, vt fructum feramus cum tolerantia. Serui enim ſumus eius eccleſiae, & maxime infirmioribus membris, qualia libet in eodem corpore membra ſimus. Quare non magis iniunxit aequ-

A

De terminatiōe cauſarum.

Sapientes in locis conſiſtentes examinatores negociorū eſſe voluit nō pdicatores.

Paulus maluit negotia chriſtianorum per contēptibiles iudicari quam deferri in forū.

patris? quare non magis fraudem patimini? Sed vos iniuriam facitis, & fraudatis, hoc fratribus.

¶ Faciens iudicium iniuriam accipientibus, vindicat iniuriam accipientes, facit illis iudicium. Quibus? Qui accipiunt iniuriā, puniens omnes iniuriosos. Si ergo fauebit iniuriam accipiētibus, & puniet iniuriosos, vide modo de quorum numero esse vis. Vide, attende vtrum in eis velis esse qui iniuriam accipiunt, an in eis qui iniuriam faciunt. Statim enim ad te procedit vox apostolica, & dicit tibi, Iam quidem omnino delictum est, quia iudicia habetis vobiscum. Quare non magis iniquitatē patimini? Quare non magis iniuriam patimini? Corripit homines quia non patiuntur iniuriam. Non vt patiaris moleſtiam te hortatur, ſed vt patiaris iniuriam. Non enim omnis moleſtia iniuria eſt. Quicquid enim iure pateris, non eſt iniuria. Ne forte dicetes, & ego inter iniuriam paſſos numeror, Nam illud in illo loco, & illud in illa cauſa paſſus ſum. Vide ſi iniuriam paſſus es. Latrones multa patiuntur, ſed non eſt iniuria. Scelerati, malefici, effractores, adulteri, corruptores, omnes patiuntur multa mala, ſed nulla eſt iniuria. Aliud eſt enim pati iniuriam, aliud eſt pati tribulationem, aut pœnam, aut moleſtiam, aut ſupplicium. Conſidera vbi ſis, quid ageris vide, quare patiaris vide, & ibi vides quid patiaris. Ius & iniuria contraria ſunt. Ius enim eſt quod iuſtum eſt. Nec enim omne quod ius dicitur, ius eſt. Quid ſi aliquis condat ius iniquum? Nec ius dicendum eſt ſi iniuſtum eſt. Illud ergo verum ius, quod etiam iuſtum eſt. Vide quid feceris, non quid patiaris. Si ius feciſti, iniuriam pateris. Si iniuriam feciſti, ius pateris.

In tracta. ps. cxlv.

C

Ius dicendum nō eſt ſi iniquū eſt.

An neſcitis quia iniqui regnum dei non poſſidebunt? Nolite errare, neq; fornicari, neq; idolis ſeruientes, neq; adulteri, neq; molles, neq; maſculorū cōcubitores, neq; fures, neq; auari, neq; ebrioſi, neq; maledici, neq; raptores, regnū dei poſſidebūt.

Ephe. v.
i. Timot. i.

Illud quale eſt in quo ſibi blandiuntur qui ſua ſe vanitate ſeducunt? Perſeuerantes enim in malitiis atq; in luxuriis ſuis, cum audiunt Apoſtolum dicentem, Quoniam qui talia agunt, regnū dei non poſſidebunt, audent ſibi præter regnum dei, ſalutem quam deſiderant polliceri, atq; ita inter ſe loquuntur, dum recuſant agere pœnitentias pro peccatis ſuis, & perditos mores aliquando in melius commutare. Regnare nolo, ſufficit mihi ſaluū me eſſe. In quo primū eos fallit, qa eorū nec ſalus eſt vlla, quorum iniquitas perſeuerat. Quod enim ait dominus. Quoniam abundauit iniquitas, refrigeſcit charitas multorum: qui autem perſeuerauerit in finem, hic ſaluus erit: ſalutem vtiq; pro-

D

Ad lib. de pœnitentia.

Matth. 24.

Soli perſeuerantibus in charitate promittitur regnum dei.

talis perſeuerantibus in charitate, non in iniquitate. Vbi autem charitas eſt, opera illa mala a regno dei ſeparantia, eſſe non poſſunt. Omnis enim lex in vno ſermone impleta eſt, in eo quod ſcriptum eum, Diliges proximum tuum tanquam teipſum. Deinde ſi eſt aliqua differentia inter regnantes & non regnantes, oportet tamen vt in vno regno ſint omnes, ne in hoſtium, aut in alienorum numero deputentur. Omnes enim Romani, Romanum regnum poſſident, quamuis non omnes in eo regnent, ſed cæteris regnantibus pareant. Non autem ait apoſtolus, qui talia agunt nõ regnabunt cum deo, ſed regnum dei non poſſidebunt. Quod etiã de carne & ſanguine dictum eſt. Caro & ſanguis regnum dei non poſſidebunt. Quia corruptibile hoc induet incorruptionem, & mortale hoc induet immortalitatem. Vt iam non caro & ſanguis, ſed ex animali corpore, ſpiritalis corporis habitum naturamque mereatur.

Galat. V.

B

I. Cor. XV.

Et hæc quidem fuiſtis, ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis, ſed iuſtificati eſtis, in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti, & in ſpiritu dei noſtri.

Ex tract. ſuper ...

SAnctus ſum cum audio, Vocem domini agnoſco, & hic ſeparo me. Certe inſeparabiliter loquitur a corpore ſuo, cum ſic loquitur: & audebo ego dicere quoniam ſanctus ſum? Si ſanctus tanquam ſanctificans, & nullo ſanctificante indigens, ſuperbus & mendax. Si autem ſanctus ſanctificatus (ſecundum id quod dictum eſt, Sancti eſtote, quia & ego ſanctus ſum) audeat & corpus Chriſti, audeat & vnus ille homo, clamans a finibus terræ, cum capite ſuo, & ſub capite ſuo dicere, quoniam ſanctus ſum. Accepit enim gratiam ſanctitatis gratiam baptiſmi, & remiſſionis peccatorum. Et hæc quidem fuiſtis ait apoſtolus, enumerans multa peccata, & leuia, & grauia & vſitata, & horribilia. Et hæc quidem fuiſtis, ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis. Si ergo ſanctificatos dicit, dicat & vnuſquiſque fidelium, ſanctus ſum. Nõ eſt iſta ſuperbia elati, ſed cõfeſſio nõ ingrati. Si enim dixeris te eſſe ſanctum, ſuperbus es. Rurſus fidelis in Chriſto & membrum Chriſti, ſi te dixeris non eſſe ſanctum, ingratus es. Etenim ex alio latere incipis iniuriam facere ipſi domino noſtro Ieſu Chriſto. Si enim Chriſtiani omnes & fideles, baptizati in illo, ipſum induerunt (ſicut dicit apoſtolus, Quotquot in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis) ſi membra ſunt facti corporis eius & dicunt ſe ſanctos non eſſe, capiti ipſi faciunt iniuriam cuius membra ſancta non ſunt. Iam vide, vbi ſis, & de capite tuo dignitatem cape. Etenim eras in tenebris, nunc autem lux in domino. Fuiſtis aliquando tenebræ, ſed nunquid tenebræ remanſiſtis? Ad hoc illuminator venit vt tenebræ remaneretis, aut vt in illo lux fieretis.

Leui. XIX.

F

Quod fidelis poſſit dicere ſe eſſe ſanctum ſanctificatum.

Galat. III.

Quaſi diceret non.

Omnia mihi licent, ſed nõ omnia expediunt. Omnia mihi licẽt, ſed ego ſub nullius redigar poteſtate. In fra. C.

Ex libro ad Pollentium.

G

DE quibuſdam quæ ad eſcas pertinerent, Omnia (inquit apoſtolus) mihi licita ſunt, ſed ego ſub nullius redigar poteſtate. Eſca ventri, & venter eſcis. Deus autem & hunc & has deſtruet. Item alibi de hoc ipſo, Omnia licita ſunt, ſed non omnia expediunt. Omnia licita ſunt, ſed non omnia ædificant. Nemo quod ſuum eſt quærat, ſed id quod alterius eſt. Atq; vt oſtenderet vnde loqueretur, Omne (inquit) quod in macello venit, manducate, nihil interrogantes propter conſcientiam. I. Cor. x. & tamen alibi dicit, Non manducabo carnem in æternum, ne fratrem meum ſcandalizem. I. Cor. viij. Item alibi, Omnia quidem munda, ſed malum eſt homini qui per offenſionem manducat. Quod eſt, omnia quidem munda, hoc eſt omnia licita ſunt: & quod eſt, ſed non omnia expediunt, ipſum eſt, ſed malum eſt homini qui per offenſionem manducat. Ita oſtendit ea quæ licita ſunt (id eſt nullo præcepto domini prohibentur) ſicut expedit potius eſſe tractanda nõ præſcripto legis, ſed conſilio charitatis. Hæc ſunt quæ amplius erogantur ſaucio, qui curandus ad ſtabulum Samaritani illius miſeratione perductus eſt. Et ideo dicuntur non a domino præcipi, quamuis domino moneantur offerri, vt tanto intelligantur eſſe gratiora, quanto magis oſtenduntur indebita. Sed ea quæ in his talia ſunt, vt quamuis ſint licita, non expediant, non in eis dici poteſt, bonum eſt hoc, illud melius, ſicut dictum eſt, Qui dat nuptui, benefacit, & qui nõ dat nuptui melius facit. Ibi. n. vtrunq; ſ3, & hoc aliquibus, aliquibus illud expedit. Nã illis qui ſe non continent, vtiq; expedit nubere, & quod licet expedit. Quæ autẽ vouerint continentiam, nec licet nec expedit. Porro licet diſcedere ab infideli coniuge, ſed non expedit. Manere autem cum illo, ſi cohabitare conſentit, & licet, & expedit. Quia ſi non liceret, expedire non poſſet. Poteſt ergo aliquid licere & non expedire: expedire autem quod non licet, non poteſt. Ac per hoc non omnia quæ licita ſunt, expediunt, omnia illicita nõ expediunt. Sicut enim omnis qui Chriſti ſanguine redemptus eſt, homo eſt, non tamen omnis qui homo eſt etiam Chriſti ſanguine redemptus eſt: ita omne quod non licet non expedit, nec tamẽ omne quod non expedit, etiam non licet. Sunt quippe licita quæ non expediunt, ſicut Apoſtolo teſte diſcimus: Sed inter id quod illicitum eſt, & ideo non expedit, atq; id quod licitum eſt, nec tamen expedit, quid interſit aliqua vniuerſali regula definire difficile eſt. Citius enim quiſq; dixerit, omne quod fieri non expedit, peccatum eſt. omne autem peccatum illicitum eſt. Omne ergo quod non expedit, illicitum eſt. Et vbi erunt illa, quæ licita eſſe, ſed non expedire apoſtolus dixit, ſi omne quod non expedit licitum non eſt? Quapropter quia verum dixiſſe apoſtolum dubitare

Licita id eſt nõ prohibita conſilio charitatis non præſcripto legis tractanda ſunt.

A

non poſſumus, & aliqua peccata eſſe licita dicere non audemus, reſtat vt dicamus aliquid fieri quod non expediat, & tamen ſi licitum eſt, non eſſe peccatum, quamuis quoniam non expedit, non ſit vtiq; faciendum. Quod ſi abſurdum videtur, vt aliquid fiat quod non expedit, & dicatur non peccaſſe qui fecerit, intelligendum eſt hoc ex conſuetudine rationis eſſe abſurdum. Quæ ita late patet, vt etiam iumenta quamuis rationis expertia, tamen plerunq; dicamus debere vapulare cum peccant. Peccare autem proprie non eſt, niſi eius qui vtitur rationali voluntatis arbitrio. Quod in omnibus mortalibus animantibus non niſi homini eſt diuinitus attributum. Sed aliud eſt cum proprie loquimur, aliud cum verba ex alijs rebus transferendo, vel abutendo mutuamur. Vt igitur ſi poſſumus enitamur inter id quod licet, & quod non licet, atq; ideo non expedit, aliquo certe fine diſtinguere, ea mihi videntur licere & non expedire, quę per iuſtitiam quidem, quę coram deo eſt, permittuntur, ſed propter offenſionem hominum, ne ob hoc impediantur a ſalute, vitanda ſunt. Ea vero non licere & ideo non expedire, quæ ſic ipſa iuſtitia vetantur, vt facienda non ſint, etiam ſi ab eis quibus in notitiam fuerint per lata, laudentur. Quod ſi ita eſt, ideo non niſi illicita prohibentur a domino, vt ea quæ licita ſunt, & non expediunt, non legis vinculo, ſed libera dilectionis beneficentia caueantur.

Peccare proprie ſolis conuenit vtentibus arbitrio rationis. Quæ ſunt illa quæ licent & nõ expediũt, & quæ nec licent, nec expediunt.

B

Eſca ventri, & venter eſcis, deus autem & hunc & has deſtruet. Corpus autem non fornicationis, ſed domino, & dominus corpori. Deus vero & dominum ſuſcitauit, & nos ſuſcitabit per virtutem ſuam.

¶ Eſt alia malitia diei, quæ vtinam ſufficiat ei. Reficimus enim quotidianas ruinas corporis edendo, & bibendo, priuſquam ventrem & eſcas deſtruas: cum occideris indigentiam ſatietate mirifica, & corruptibile hoc indueris incorruptione ſempiterna.

In libro confeſſionum.x.

¶ Cum fuerit ſalus perfecta in iſto corpore, corruptio non erit, quæ intelligitur nomine carnis & ſanguinis. Ipſa eſt enim perfecta ſanitas corporis. Nam modo quomodo ſanum eſt quod habitur, quod indiget, quod habet quandam perpetuam ægritudinem famis & ſitis? Hæc tunc non erunt, quia eſca ventri, & venter eſcis. Deus autem & hunc, & has, deſtruet. Erit forma corporis perfecta ex deo, abſorpta morte in victoria, nulla remanente corruptione, nulla ſubrepente defectione, nullis mutata ætatibus, nullo labore laſſata, vt cibo fulciatur, & aliqua eſca reficiatur. Sed nõ erimus ſine eſca & potu. Ipſe erit cibus deus noſter, & potus noſter: ſolus ille cibus reficiet, nec deficiet.

In tracta. pſa.l.

C

Neſcitis, quoniam corpora veſtra membra Chriſti ſunt? Tollens ergo membra Chriſti, faciam membra meretricis? Abſit. An neſcitis quoniam qui adh

adhæret meretrici, vnum corpus efficitur? Erunt enim (inquit) duo in carne vna.

Gene. ij. Matth. xix. Mar. x. Ephes. v. Ex sermone de verbis apoſtoli.

Corpora noſtra membra eſſe Chriſti dixit, quoniã Chriſtus caput noſtrum eſt, eo ꝙ homo factus eſt propter nos. Caput de quo dictum eſt, Ipſe ſaluator corporis. Corpus autem eius eccleſia eſt. Si ergo dominus noſter Ieſus Chriſtus tantummodo animam humanam ſuſciperet, membra eius non eſſent niſi animæ noſtræ. Quia vero corpus ſuſcepit, per quod etiam caput eſt nobis, qui ex anima & corpore conſtamus: profecto illius membra ſunt & corpora noſtra. Si ergo vnuſquiſq; cupiens fornicari, vileſcat ſibi, & in ſeipſo contemnat ſeipſum, ſaltem non in ſe contemnat Chriſtum. non dicat, Faciam, Nihil ſum. OMNIS caro fœnum. Sed corpus tuum membrum eſt Chriſti. Quo ibas? Redi. Quo te tanquam præcipitare cupiebas? Parce in te Chriſto, agnoſce in te Chriſtum. Tollens ergo membra Chriſti, faciam membra meretricis? Meretrix eſt enim quæ tibi adulterium conſentit, & forte ipſa Chriſtiana, tollit membra CHRISTI, & facit membra adulteri. Inuicem in vobis contemnitis CHRISTVM, nec agnoſcitis dominum veſtrum, nec cogitatis pretium veſtrum. Qualis enim ille dominus qui ſeruos ſuos fecit fratres ſuos? Sed parum erat fratres ſuos, niſi faceret membra ſua. Ita ne tanta dignitas viluit quæ tam benigne præſtita eſt? Honor ei tribuatur. Si non præſtaretur, deſideraretur. Quia præſtita eſt, contemnitur. Hæc autem corpora noſtra, quæ dicit Apoſtolus eſſe membra CHRISTI, propter corpus CHRISTI quod ex genere corporis noſtri ſuſcepit. Hæc ergo corpora noſtra, (inquam) dicit idem Apoſtolus templum eſſe in nobis ſpiritus ſancti, quẽ habemus a deo. Propter corpus CHRISTI corpora noſtra membra ſunt Chriſti. Propter inhabitantem ſpiritum Chriſti, corpora noſtra templum ſunt ſpiritus ſancti. Quid horum in te contemnis? Chriſtum cuius membrum es? An ſpiritum ſanctum cuius templum es?

Chriſtus caput noſtrum, cuius corpus eſt eccleſia & ipſius corpora noſtra

D

Benignitas dñi qui fecit ſeruos ſuos fratres, & corpora eorũ membra ſua ac templum ſpiritus ſancti.

E

¶ Nec iſti ergo dicendi ſunt manducare corpus Chriſti, quoniam nec in membris computandi ſunt Chriſti. Vt enim alia taceã, non poſſunt ſimul eſſe & membra Chriſti, & membra meretricis. Denique ipſe dicit, Qui manducat carnem meam & bibit ſanguinem meũ, in me manet & ego in eo. Oſtendit quid ſit non ſacramento tenus, ſed reuera corpus Chriſti manducare, & eius ſanguinem bibere. Hoc eſt. n. in Chriſto manere, vt in illo maneat & Chriſtus. Sic enim hoc dixit tanquam diceret, Qui non in me manet, & in quo ego non maneo, non ſe dicat aut exiſtimet manducare corpus meum, aut bibere ſanguinem meum. Non itaq; manent in Chriſto, qui non ſunt membra eius. Non ſunt autem membra

Ex libro de ciuitate dei.

Ioan. vi.

Quid ſit ſpiritaliter manducare corpus & ſanguinem Chriſti.

A

Digitized by Google

Chriſti, qui ſe faciunt membra meretricis, niſi malum illud pœnitendo, eſſe deſtiterint, & ad hoc bonũ reconciliatione redierint.

F Qui autem adhæret domino, vnus ſpiritus eſt.

Ex libro de trinitate. vi. CORporalia adiunctione ſui creſcunt. Quamuis enim qui adhęret vxori ſuæ, vnum corpus ſit: maius tamen corpus fit, quã ſi ſolius viri eſſet, aut ſolius vxoris. In rebus tamẽ ſpiritalibus cũ minor maiori adhęret, ſicut creatura creatori, illa fit maior quam erat, non ille. In his enĩ quæ non mole magna ſunt, hoc eſt maius eſſe, quod eſt melius eſſe. Melior fit autem ſpiritus alicuius creaturæ cum adhæret creatori, quam ſi non adhæreat, Et ideo etiam maior, quia melior. Qui ergo adhęret domino, vnus ſpiritus eſt. Sed tamen dominus non ideo fit maior, quãuis fiat ille qui domino adhæret.

Ex lib. de trinitate. xiiij. ¶ Mens diligere ſeipſam non poſſet, ſi ſe omnino neſciret (id eſt ſui non meminiſſet) nec ſe intelligeret: quia in ſe imago Dei tam potens eſt, vt ei cuius imago eſt valeat inhærere. Sic enim ordinata eſt naturarum ordine non locorum, vt ſupra illam non ſit niſi ille. Deniq; cum illi penitus adhæſerit, vnus erit ſpiritus. Cui rei atteſtatur apoſtolus dicens, Qui autẽ adhęret domino, vnus ſpiritus eſt. Accedente quidem iſto ad participationem naturę veritatis, & beatitudinis illius, non tamen creſcente illo in natura, veritate, & beatitudine ſua. In illa itaq; natura, cum ei fœliciter adhæſerit, immutabile videbit omne quod viderit. Tunc (ſicut ei diuina ſcriptura promittit) ſatiabitur in bonis deſiderium eius, bonis inquã immutabilibus, ipſa trinitate deo ſuo, cuius imago eſt. Et ne vſpiam deinceps violetur, erit in abſcondito vultus eius tanta vbertate eius impleta, vt eam nunquam peccare delectet.

Pſal. cij.

G

Ex libro cõtra Maximinũ. ij. ¶ Commemorans apoſtolicum teſtimonium quod a me poſitũ eſt, vbi ait, Qui adhæret domino, vnus ſpiritus eſt: dic & tu, Cum adhæret patri filius, vnus eſt deus. Non enĩ ait apoſtolus, Qui adhæret domino vnum ſunt (ſicut dictum eſt, Ego & pater vnum ſumus) ſed ait, vnus ſpiritus eſt, Cum tu non dicas, cum adhęret patri filius, vnus deus eſt: vt quid & tu adhibes hoc apoſtoli teſtimonium vbi ait, Qui adhęret domino, vnus ſpiritus eſt, niſi vt te etiã a te producto teſte conuincam? Nunc ſaltem diſtingue duo iſta quæ non potuiſti, cum ſimul eſſemus in noſtra diſputatione diſtinguere. Diligenter itaq; attende quod dico. Quando de rebus duabus aut pluribus dicitur vnus eſt, vel vna eſt; & additur quid vnus, vel quid vna, & de his quæ diuerſæ, & de his quæ ſunt vnius ſubſtantię dici poteſt. Diuerſę ſunt enim ſubſtantiæ ſpiritus hominis, & ſpiritus domini: & tamen dictum eſt, Qui adhæret domino, vnus ſpiritus eſt. Vnius autem ſubſtantiæ ſunt animæ hominum, & corda hominum, de quibus dictum eſt, Erat illis anima

Joan. x.

H

Actuũ. iiij. vna & cor vnum. Vbi autem dicitur de duobus aut pluribus vnũ

ſunt, nec additur quid vnum, non diuerſę intelliguntur, ſed vnius I. Cor. iij.
eſſe ſubſtantiæ. ſicut dictum eſt, Qui plantat, & qui rigat, vnū ſunt. Ioan. x.
&, Ego & pater vnum ſumus. Tu autem qui patrem & filiuȝ diuer-
ſas vis eſſe ſubſtantias, inuenire non potuiſti vbi de diuerſis ſub-
ſtantiis dictum fuerit, vnum ſunt: & qui non vis dicere, cū filius
patri adhæret vnus deus eſt, adhibuiſti & tu Apoſtolicum teſtimo
nium quod & ego adhibueram. Sed adhibuiſti contra teipſuȝ, vbi
ait, Qui adhæret domino, vnus ſpiritus eſt. Si enim de his qui di-
uerſę ſunt ſubſtātiæ recte dici potuit, vnus ſpiritus eſt, quanto ma-
gis de his qui vnius ſubſtantiæ ſunt recte dicitur, vnus deus eſt? Ex eod. iiij
¶ Nunquid Apoſtolus diceret, Qui autem adhæret domino, vnū
ſunt? Quid enim aliud diceret ſi hoc diceret, niſi homo ſanctus &
deus vnum ſunt? Sed abſit ab illa ſapientia iſta ſententia. Et tamē
dixit; Qui autem adhæret domino vnus ſpiritus eſt. Vt noueris
de his dicere, vnum ſunt, quę vnius ſunt eiuſdemq́ȝ ſubſtantiæ, ſi-
cut quibuſdam hominibus dictum eſt, Omnes enim vos vnum Gala. iij.
eſtis in Chriſto Ieſu. Et ſicut ait ipſe Chriſtus. Ego & pater vnum
ſumus. Cum autem vnus dicitur, & quid vnus adiicitur, & de diuer A
ſis ſubſtantiis dici poteſt, ſicut dictum eſt, Qui adhæret domino,
vnus ſpiritus eſt: & de rebus vnius ſubſtantię, ſicut dictum eſt. Erat
eis anima & cor vnum. Erat dixit, non dixit erant, quoniam dixit Actu. iiij.
& quid erat, id eſt anima & cor. Sic etiam de patre & filio, & vnum
ſunt dicimus, quia vnius ſubſtantię duo ſunt, & vnus eſt dicimus,
ſed addimus quid vnus; id eſt vnus deus, vnus dominus, vnus om
nipotens, & ſi quid huiuſmodi eſt.
¶ Adhęrens deo, & ſemper dei faciens voluntatem, nunquam a Ex lib. ſniarum
ſuo habitatore deſeritur. Et ſi quædam dura, atq́ȝ aduerſa patiatur, Proſperi.
non relinquitur ſed probatur.

Fugite fornicationem. Omne peccatum quod-
cunq́ȝ fecerit homo, extra corpus eſt: qui autem for-
nicatur, in corpus ſuum peccat.

Hic nihil videtur prætermiſiſſe peccati, quandoquidem ait, Ex lib. q̄onum
Omne peccatum quodcunq́ȝ fecerit homo. Poſtea tamen Leuitici ti. viij.
excepit fornicationem, cum intulit. Qui autem fornicat,
in corpus proprium peccat. Quod ſecundum conſuetudinem no
ſtræ locutionis ita diceretur. Omne peccatum quodcunq́ȝ fecerit
homo, excepta fornicatione, extra corpus eſt: qui autem fornica-
tur, in corpus proprium peccat. Quem modum locutionis, non
eſt alibi reperire, ſed in ſcripturis ſanctis.
¶ Totum iſtum locum apoſtolus propter ipſum corpus iaȝ em- B Ex ſermone de
ptum precio magno, id eſt Chriſti ſanguine precioſo, templumq́ȝ eadem re.
ſpiritus ſancti factum a domino, ne talibus flagitiis pollueretur,
ſed potius inuiolatum tanquam dei habitaculum ſeruaretur, age-

bat & defendebat. Quare ergo ſubiungere voluit hoc, vnde diffici-
lis quæſtio naſceretur, id eſt vt diceret, Omne peccatum quodcunq;
fecerit homo, extra corpus eſt: qui autem fornicatur, in corpus pro-
prium peccat: cum ſiue ipſa fornicatio, ſiue alia huiuſmodi, quæ
non niſi per corpus fiunt peccata, turpitudini & fornicationi ſimi-
lima, non niſi per ipſum corpus gerantur atq; exerceantur? Quid
enim? Poterit ne eſſe quiſpiam (vt cætera ſuperius memorata ta-
ceam) fur, vel ebrioſus, vel maledicus, vel rapax, extra operatio-
nem corporis huius? quamuis nec ipſa idololatria, nec ipſa auari-
tia præter ſeruitium corporis huius poterit ad vſum fructumq;
ſuum peruenire. Quid eſt ergo, Omne peccatum quodcunq; fece-
rit homo, extra corpus eſt: qui autem fornicatur, in corpus propriũ
peccat? Primum quia in corpore iſto homo conſtitutus, quicquid
ſolo tantum animo poterit concupiſcere inique, dici non poteſt
C extra corpus hoc hominem facere, cum conſtet eum carnali ſen-
ſu & carnali prudentia hoc agere, iſto adhuc circumſepto cor-
Pſal. xiij. pore. Nam & quod in pſalmo ſcriptum eſt, Dixit impius in corde
ſuo, non eſt deus: idem beatus Paulus apoſtolus non potuit vtiq;
ſeparare a corporali opere, illo loco vbi ait, Omnes ſtabimus an-
ij. Cor. v. te tribunal Chriſti, vt recipiat vnuſquiſq; ſecundum ea quæ per
corpus geſſit, ſiue bonum ſiue malum. Quis videlicet non niſi in
corpore conſtitutus impius potuit dicere, Non eſt deus: vt taceam
quod in alia epiſtola poſuit, æmulationes, animoſitates, diſſenſio-
nes, inuidias, hæreſes: & tamẽ operibus carnis iſta attribuit doctor
gentium in fide & veritate. Quid eſt ergo, Omne peccatum quod-
cunq; fecerit homo, extra corpus eſt: & vnum tantummodo for-
nicationis peccatum nominans ait, Qui autem fornicatur, in cor-
pus proprium peccat? Videtur enim beatus Apoſtolus (in quo lo-
Exaggerat for quebatur Chriſtus) exaggerare voluiſſe fornicationis malum ſup
nicationẽ ſup omnia cętera peccata. Quæ & ſi per corpus committantur, non ta-
cætera pctã. men animum humanum concupiſcentiæ carnali ita efficiunt ob-
ſtrictum & obnoxium, quemadmodum in ſolo opere fornicatio-
nis corporalis. Commiſceri facit animum vis agens libidinis cũ
ipſo corpore, & vnum cum ipſo quodammodo agglutinari & de-
uinctum eſſe, intantum vt nihil aliud ipſo momento & experi-
D mento huius tam magni flagitij, cogitare homini liceat aut inten-
Vocat fornica dere, niſi quod ſibimet adijcit, mentemq; captiuam ſubdi & ipſa
tionẽ magnum ſubmerſio & quodammodo abſorbitio libidinis & concupiſcen-
flagitium. tiæ carnalis: vt hoc eſſe videatur quod dictum eſt, Qui autem for-
nicatur, in corpus proprium peccat. Quia tunc fit proprie & fami-
Cor hõis forni liariter ſeruum corporis cor hominis fornicantis, maxime in tẽ-
cantis proprie pore ipſius nequiſſimæ operationis: intantum vt ipſe Apoſtolus
fit ſeruũ corpis volens inculcatius commendare cauendum hominibus hoc ma-
lum, dixerit, Tollens ergo membra Chriſti, faciam membra me-
retricis? & execrans atq; deteſtans reſponderit, Abſit. An neſcitis

(inquit) quoniam qui adhæret meretrici, vnum corpus eſt? Erunt enim, inquit, duo in carne vna. Nunquid hoc poſſet dici de alijs atq; alijs quibuſq; facinoribus hominum? Liberum eſt enim animo humano in alijs quibuſq; ſceleribus, & vnum aliquid eorum operari, & eo ipſo tempore alibi cogitatione diſtendi. Quod in fornicationis ipſo opere, ac tempore non licet, animo ad aliud aliquid cogitandum, liberum eſſe. Sic enim totus homo abſorbetur ab ipſo & in ipſo corpore, vt iam dici non poſſit ipſe animus ſuus eſſe, ſed ſimul totus homo dici poſſit quod caro ſit, & ſpiritus vadens & non rediens.

Quod qui adhæret meretrici vnū corpus eſt, & nō ſic de alijs facinoribus.

B

Pſal. lxxvij.

Sic ergo poſſumus intelligere, quia omne peccatum quodcunq; fecerit homo, extra corpus eſt: qui autem fornicatur, in corpus proprium peccat, vt videatur (vt dixi) Apoſtolus in tantum exaggerare voluiſſe fornicationis malum, vt in comparatione huius fornicationis cętera extra corpus habenda eſſe dixerit quęcunq; peccata. Solo hoc tantummodo fornicationis malo in corpus proprium peccari dixerit, quia maiore libidinis ardore, quo ſuperior nullus eſt, voluptas ipſius corporis tenet ſeruum, efficitq; captiuum.

Quare ſola fornicatio dicitur peccatū in corpus proprium.

Hæc dicta ſint de ſpeciali fornicatione huius corporis. Verum quia non ſolum fornicatio in ſacris literis ſpecialiter, ſed etiam generaliter arguitur & nominatur, conemur (deo adiuuante) & hinc aliter dicere probabiliter. Generalis igitur fornicatio aperte manifeſtatur in pſalmo vbi dicitur, Quoniam ecce qui longe ſe faciunt a te, peribunt, perdidiſti omnem qui fornicatur abs te. Vbi ſubſequenter, qualiter iſta generalis fornicatio euadi & effugi poſſit, adiunxit dicens. Mihi autem adhærere deo bonum eſt.

Pſal. lxxij.

F

Vt exinde facile aduertamus illam eſſe generalem fornicationem animę humanæ, qua non adhærens quiſq; deo, adhæret mundo. Vnde beatus Ioannes Apoſtolus dicit, Si quis dilexerit mundum, dilectio patris non eſt in eo. Et apoſtolus Iacobus dicit, Adulteri, neſcitis quia amicitia huius mundi, inimica eſt deo? Breuiter ergo definitum eſt, non poſſe habere dilectionem Dei qui habuerit dilectionem mundi, & inimicum dei eſſe, qui amicus eſſe voluerit mundi.

De generali fornicatione qua non adhærens quiſq; deo adhæret mundo.

I. Ioannis. ij.

Iacobi. iiij.

Ad hoc etiam pertinet, quod dominus in euangelio dicit. Nemo poteſt duobus dominis ſeruire: aut enim vnum odio habebit, & alterum diliget, aut vnum patietur, & alterum contemnet. Et concludit. Non poteſtis deo ſeruire & mammonæ.

Matth. vi.

Iſta ergo eſt generalis fornicatio animæ vt dictum eſt, omnia omnino in ſe continens, quia non adhæretur deo dum adhæretur mundo. Vt etiam ſic intelligere valeamus ſecundum iſtam generalem fornicationem, quod ait Apoſtolus. Omne peccatum quodcunq; fecerit homo, extra corpus eſt. Qui autem fornicatur, in corpus proprium peccat. Quia ſi non fornicetur anima humana, adhærendo deo, nec adhærendo mundo, quęcunq; alia per concupiſcentia carnali ſenſus aliena poterit, in ipſa fragilita-

te mortalitatis vel ignorando, vel negligendo. vel obliuiſcendo, vel non intelligendo, homo incurrere, hoc ſit quod dictum eſt.
C Omne peccatum quod fecerit homo, extra corpus eſt, quia nullū hic corporalis vel temporalis concupiſcentiȩ peccatum poterit reperiri. Vnde merito extra corpus eſſe quodlibet tale peccatum dici videtur. Quod ſi adhærens mundo mundanus homo longe ſe faciat a deo, fornicando ab ipſo deo, in corpus proprium peccat, quia corporali concupiſcentia in quæcunq; temporalia ⁊ carnalia carnali ſenſu ⁊ prudentia humanus animus trahitur, atq; diſtrahitur, creaturæ potius ſeruiens quam creatori, qui eſt benedictus in ſecula. Sic ergo quantum mihi videtur ſalua fide intelligi poteſt vtriuſq; fornicationis malum tam ſpecialis quam vniuerſalis in hoc vno capitulo tanti, ⁊ tã magni doctoris, vbi ait, Omne peccatum quodcunq; fecerit homo, extra corpus eſt, qui autem fornicatur. in corpus proprium peccat: vt aut exaggeratio facta ſit ab apoſtolo huius ſpecialis fornicationis, qua in corpus proprium peccare recte intelligitur, quia nuſquam ſic totus homo corporis ipſius voluptatis addicitur, ⁊ ineffabiliter vel ineuitabiliter afficitur: vt in comparatione huius tanti mali cætera peccata extra corpus eſſe videantur, etiam ſi per corpus exerceantur.
M Si autem etiam generalem ſignificare voluit Apoſtolus fornicationem, propter quam dixiſſe videatur: Omne peccatū quodcunq; fecerit homo, extra corpus eſt: qui autem fornicatur, in corpus proprium peccat: ſic accipiendum eſt ⁊ intelligendum, vt quiſq; homo non adhæret deo, quia adhæret mundo omnia temporalia diligens ⁊ concupiſcens, merito in corpus proprium peccare dicatur, id eſt vniuerſæ concupiſcentiæ carnali deditus ⁊ ſubditus factus, tanquam totus creaturæ ſeruus, ab ipſo creatore alienus, per illam initium omnis peccati ſuperbiam, cuius ſuperbiæ initium eſt (vt ſcriptum eſt) apoſtatare a deo, A quo generali fornicationis malo quiſq; alienus, quodcunq; aliud peccatum potuerit, vt homo corruptibilis adhuc ⁊ mortalis incurrere, hoc intelligatur extra corpus eſſe, id eſt extra corporeæ ⁊ temporalis omnis concupiſcentiæ malum alienum, eſſe extra corpus, vt ſæpe dictum eſt.

Eccle. x.

I. Ioan. ij.

Quō per fornicationē generale peccatur in corpus ꝓpriū.

Quod generalis fornicationis malum cauendum, beatus Ioānes admonet, dicens: Nolite diligere mundum, neq; ea quæ in mundo ſunt, quoniam omnia quæ ſunt in mundo, concupiſcentia carnis eſt, ⁊ concupiſcentia oculorum, ⁊ ambitio vitæ ſeculi, quæ nō eſt ex patre, ſed ex mundo eſt, ⁊ mundus tranſit ⁊ concupiſcentia eius. Qui autem fecerit voluntatem dei, manet in æternum, ſicut ⁊ ipſe manet in æternum. Iſta ergo dilectio mundi, quæ vniuerſalem in ſe concupiſcentiam continet mundi generalis eſt fornicatio, qua peccator in corpus proprium, eo quod omnibus corporalibus, ⁊ viſibilibus, ⁊ temporalibus deſideriis, ⁊ voluptatibus, humanus indeſinenter ſeruus animus, ab ipſo creatore vniuerſorum dei
A ſolatus

Digitized by Google

ſolatus atq; derelictus. ¶ Cum mens humana bona voluntate ad interiora ac ſuperiora percipienda, quæ nõ priuatim, ſed cõmuniter ab omnibus qui talia diligunt ſine vlla anguſtia, vel inuidia, caſto poſſidentur amplexu, vel ſibi, vel alijs conſulit, & ſi fallatur in aliquo per ignorantiam temporalium, quia & hoc temporaliter agit, & modum agendi non teneat quem debebat, humana tentatio eſt. Et magnum eſt, hanc vitam ſic degere, quam velut viam redeuntes carpimus, vt tentatio nos non apprehendat niſi humana. Hoc enim peccatum, extra corpus eſt, nec fornicationi deputatur, & propterea facillime ignoſcitur. Cum vero propter adipiſcenda ea quæ per corpus ſentiuntur propter experiendi vel excellendi vel contrectandi cupiditatem, vt in his finem boni ſui ponat, aliquid agit: quicquid agit, turpiter agit, & fornicatur, in corpus proprium peccans & corporearum rerum fallacia ſimulacra introrſum rapiens, & vana meditatione componens, vt ei nec diuinum aliquid niſi tale videatur. Priuatim auara, fœtatur erroribus: & priuatim prodiga, inanitur viribus.

Ex libro de ciui. xij.

Humana tentatio.

i.Cor.x.

B

An neſcitis quia membra veſtra templum ſunt ſpiritus ſancti qui in vobis eſt, quem habetis a deo & non eſtis veſtri?

Supra. ij. i.cor.vj.

VNum dominum nouimus eſſe ſolum, cui ſeruitus illa debetur quæ latria græco vocabulo nuncupatur. Ipſum enim verbum eſt in lege, vbi ſcriptum eſt. Dominum deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies. Quem ſi dominum patrem tantummodo dixerimus, reſpondebitur nobis. Ergo latria domino filio non debetur, quod tamen nefas eſt dicere. Si autem debetur, quomodo vni tantum debetur deo, ſi & patri debetur & filio, niſi quia vnus deus, cui ſoli per latriam ſeruire iuſſi ſumus, ita dicitur deus ſolus, vt & pater intelligatur, & filius? Immo vero etiã ſpiritus ſanctus. De illo quippe dicit Apoſtolus, Neſcitis quia corpora veſtra, templum eſt ſpiritus ſancti, quem habetis a deo, & non eſtis veſtri? Empti enim eſtis precio magno: glorificate, & portate deum in corpore veſtro. Quemnam Deum niſi ſpiritum ſanctum, cuius corpora noſtra eſſe dixerat templum? Debetur ergo gloria ſpiritui ſancto. Nam ſi templum dei ẽ facere ſicut Salomõ fecit de lignis, & lapidibus iuberemur vtiq; faciendo templum, ei latriam exhiberemus quanto magis latria ei debemus, cui templum non facimus, ſed ſumus? ¶ Spiritus ſanctus ſi creatura non creator eſſet, profecto creatura rationalis eſſet. Ipſa eſt enim ſumma creaturarum. Et ideo in regula fidei non poneretur ante eccleſiam, quia & ipſe ad eccleſiam pertineret in illa eius parte quæ in cœlis eſt, nec haberet templum, ſed etiam ipſe templum eſſet. Templum autem habet, de quo dicit Apoſtolus. Neſcitis quia corpora veſtra templum eſt ſpiritus ſancti, qui in vobis eſt, quem ha

Ex epiſtola ad Maximinum.

Deut.vi. Lucæ.iiij.

Latria debetur ſpiritui ſancto.

C

Ex libro Enchiridio.

Quod ſpiritus ſanctus non eſt creatura.

Membra Christi sunt templum spiritus sancti.

betis a deo de quibus alio loco dicit. Neſcitis quia corpora veſtra membra ſunt Chriſti? Quomodo ergo deus non eſt qui templum habet? Aut quomodo minor Chriſto eſt, cuius membra templum habet? Neque enim aliud templum eius, aliud templum dei eſt. Cum idem dicat Apoſtolus, Neſcitis quia templum dei eſtis? Quod vt probaret, adiecit, Et ſpiritus dei habitat in vobis. Deus ergo habitat in templo ſuo, non ſolum ſpiritus ſanctus, ſed & pater & filius. Qui etiam de corpore ſuo per quod factus eſt caput eccleſiæ quæ in hominibus eſt, vt ſit in omnibus ipſe primatum tenens, ait, Soluite templum hoc, & poſt triduum ſuſcitabo illud. Templum ergo dei, hoc eſt totius ſummæ trinitatis, ſancta eſt eccleſia, ſcilicet vniuerſa in cœlo & in terra. ¶ Si deus, ſpiritus ſanctus non eſſet, templum vbique noſipſos non haberet. Scriptum eſt quippe in Apoſtolo, Neſcitis quia templum dei eſtis, & ſpiritus dei habitat in vobis? Et iterum, Neſcitis quia corpora templum in vobis eſt ſpiritus ſancti, quem habetis a deo? Nonne ſi templum alicui ſancto angelo, & excellentiſſimo, de lignis & lapidibus faceremus, anathematiſaremur a veritate Chriſti, & ab eccleſia dei, quoniam creaturæ exhiberemus eam ſeruitutem quæ vni tantum debetur deo? Si ergo ſacrilegi eſſemus, faciendo templum cuicunque creaturæ, quomodo non eſt verus deus, cui templum non facimus, ſed noſipſi templum ſumus? ¶ Quales autem homines eſtis, quam religioſæ humilitatis, qui ſpiritum ſanctum adorare non vultis, cum legatis, Litera occidit, ſpiritus autem viuificat? Non vultis ergo adorare, quem viuificare animas non negatis? Vos autem ſpiritum ſanctum non permittitis adorari, vt ipſi dei gratiæ remaneatis ingrati. Sed da, inquis, teſtimonia vbi adoratur ſpiritus ſanctus, quaſi non ex his quæ legimus intelligamus. Si autem religiones qua colitur deus, ſicut dignum eſt, cogitares, multo plus eſſe cerneres quod habet ſpiritus ſanctus templum, quam ſi eum legere adoratum. Et homines enim a ſanctis nouimus adoratos: templum vero non eſt factum ab hominibus niſi aut vero deo, ſicut Salomon fecit, aut eis qui pro diis habentur, ſicut gentes quæ ignorant deum. Spiritus autem ſanctus (quod cum magno honore de deo dictum eſt) non in manufactis templis habitat, ſed corpus noſtrum templum eſt ſpiritus ſancti. Et ne corpora noſtra contemnas, membra ſunt Chriſti. Qualis ergo deus cui templum ædificatur & a deo, & de membris Dei?

Ioan. ij.

Ex libro contra Maximinum.

Sacrilegium eſt facere templum cuique creaturæ.

Ex libro contra Maximinum. ij.

ij. Cor. iij.

B

Act. vij.

Ioan. vij.

ij. Pet. i.

Empti enim præcio magno, glorificate & portate dominum in corpore veſtro. & in ſpiritu veſtro quæ ſunt dei.

Ex libro de duobus generibus peccatorum.

DVo ſunt peccata, & duo genera peccatorum. Aut enim in deum peccat homo, aut in hominem. Peccatur autem in deum, enim corrumpendo templum eius in te. Et enim

Deus redemit te ſanguine filij ſui. Quamquam & antequam redimeris, cuius eras niſi eius qui condidit omnia? Peculiariter quodammodo te voluit habere redemptum ſanguine filij ſui. Non eſtis, inquit, veſtri. Empti enim eſtis pretio magno, glorificate & portate dominum in corpore veſtro. Ergo ille a quo redemptus es fecit te domum ſuam. Nunquid tu vis euerti domum tuam? Sic nec deus ſuā, hoc eſt temetipſum. Si tibi non parcis propter teipſum, parce tibi vel propter deum, qui te fecit templum ſuum. Templum enim Dei ſanctum eſt, quod & vos eſtis. Et qui templū Dei violauerit, diſperdet illum deus.

Peculiariter ſumus dei per redemptionē.

1. Cor. 6.

F

CAPVT .VII.

DE quibus autem ſcripſiſtis mihi, bonum eſt homini mulierem non tangere. Propter fornicationē autem vnuſquiſq; ſuam vxorem habeat, & vnaquæq; ſuum virum habeat. Vxori vir debitum reddat, ſimiliter autem & vxor viro.

Ex ſermone ad coniugatos.

FRatres mei. Audiūt me viri, audiūt me fœminæ. Quid ad me iraſcimini? Vtinā faciatis quod ſcriptum eſt. Iraſcimini, & nolite peccare. Timere debeo ne cōtingat mihi quod cōtingit ipſo apoſtolo Paulo, quod modo cū legeretur (ſi intenti fuiſtis) audiſtis. Ergo inimicus factus ſum vobis verū prædicās? Et ſi ita eſt, fiat. Si neceſſe eſt vt inimicus ſim, melius vobis opto eſſe quā iuſtitiæ. Cōmēdo vos cuſtodiendos etiā vxoribus veſtris. Filiæ meæ ſunt, ſicut & vos filij mei eſtis. Audiant me, zelent viros ſuos. Non ſibi ſeruent vnī gloriā, qua ſolent a mortis impudicæ matronæ quia impudicitiā virorum ſuorum æquo animo ferunt. Nolo autē talē patientiā habeant chriſtianæ mulieres. Prorſus zelent viros ſuos, nō propter carnē ſuam, ſed propter animas illorū. Omnino ego moneo, ego cōmoneo, ego præcipio, ego iubeo, Epiſcopus iubet, Chriſtus in me iubet. Nouit ille in cuius conſpectu ardet cor meum. Ego, inquā, iubeo. Nolite viros veſtros permittere fornicari. Interpellate contra illos eccleſiam, nō dico iudices publicos, nō proconſules, nō vicarium nō comitem, nō imperatorē, ſed Chriſtum. In cæteris omnibus ancillæ eſtote virorū veſtrorum. Subditæ obſequimini, nulla ſit in vobis proteruitas, nulla ſuperbia, nulla cōtumelioſa ceruix, nō aliqua inobediētia. Prorſus tāquā ancillæ ſeruite. Sed vbi peruētū fuerit ad illud negotiū vbi vos beatus apoſtolus æquat, dicēs, Vxori vir debitū reddat, ſimiliter & vxor viro. Vxor nō habet poteſtatē ſui corporis, ſed vir, Quid te extollis? Audi quod ſequitur, ſimiliter & vir nō habet poteſtatē ſui corporis ſed vxor. Vbi ad hoc fuerit ventū, clamate pro re veſtra. A viro autem ſuo pro neceſſitate ſua vides maritus, fero fœmina, fero ancilla, noli ſic

Pſal. 4.

In quibus debent mulieres zelare viros ſuos & in quibus ſubditæ eſſe illis.

C

gare, noli contradicere: contemptus aurum tui, dilectio est viri tui. Si villam tuam vendit pro neceſſitate ſua quæ eſt & tua (non enim poteſt eſſe ipſius quæ nō ſit tua, ſi eſt charitas in te quæ debet eſſe in vxore) fero patienter: & ſi dubitat, tu offer. Contemne omnia pro amore viri tui. Sed caſtum opta, pro caſtitate litiga. Patienter pereat villa tua, non anima ipſius te patiente pereat. Non dico viris, vt in hac cauſa zelent vxores ſuas. Scio quia faciunt, noui. Quis ferat adulteram vxorem? & imperatur fœminæ vt ferat adulterum virum? O iuſtitia. Quare rogo te, quare? Quia ego vir ſum. Vir es? in fortitudine tua probē quia vir es. Vir es? Vince libidinem. Quomodo vir, quo vxor eſt fortior? Tu es caput mulieris vir: Verum eſt. Si caput eſt, ducat, vxor ſequatur. Si caput es, duc, ſequatur illa caput ſuum. Sed vide quo eas. Noli ire quo non vis vt ſequatur. Noli ire quo times pediſſequam, ne in foueam ſimul ruatis: ne cum tu facis, doceas quod facis. Doleat tibi anima, ſi in foueam adulterij ambo ruatis. Doleat tibi anima, ſi tu ſolus ruas. Zelo non vis vt ruat illa, timore noli ruere tu. Nolite autem pudiciſſimæ fœminæ imitari impudicos viros veſtros. Abſit a vobis. Aut vobiſcum viuant, aut ſoli pereant. Impudico marito non debet mulier pudicitiam, ſed Deo illam debet, Chriſto illam debet. Non propter illum faciat qui non timetur, ſed propter Chriſtum faciat. Precium ſuum attendat, tabulas legat. ¶ Vehementer dolui, ſic te voluiſſe agere cum marito vt ædificium continentiæ, quod in eo iam conſtrui cœperat, amiſſa perſeuerantia, in adulterij ruinam miſerabiliter laberetur. Cum enim lugendus eſſet, ſi poſt continentiam votam deo, iamque actu ipſo moribusque ſuſceptam, reuerteretur ad coniugis carnem, quanto magis nunc demerſus in interitu profundiore, lugendus eſt, qui tam abrupta diſſolutione mœchatur, iratus tibi, pernicioſus ſibi, tanquam in te acerbius ſæuiat, ipſe pereat? Hoc autem tantum malum accidit, dum tu eius animum, non qua debuiſti moderatione tractaſti. Quia etſi carnali conſortio iam es conſenſu vobis non miſcebamini, in cæteris tamen rebus coniugali obſequio, viro tuo mulier ſeruire debuiſti: præſertim cum ambo eſſetis membra corporis Chriſti. Et vtique ſi maritum infidelem habuiſſes, agere te conuerſationem ſubditam oportuit, vt eum domino lucrareris, ſicut apoſtoli monuerunt. Omitto enim quod ipſam continentiam illo nondum volente, non ſecundum ſanam doctrinam te ſuſcepiſſe cognoui. Neque enim corporis tui debito fraudandus fuit, priuſquam ad illud bonum quod ſuperat pudicitiam coniugalem, tuæ voluntati voluntas quoque eius accederet. Niſi forte non legeras, nec audieras, vel non attenderas apoſtolum dicentem, Bonum eſt homini mulierem non tangere. Propter fornicationem autem vnuſquiſque ſuam vxorem habeat, & vnaquæque ſuum virum habeat.

Vir debet eſſe mulieri exemplum caſtitatis.

A

Ex epiſtola ad Edigiam.

Mulier debet moderate tractare virū, alter imputatur ei ſi vir ſuus mœchatur.

Mulier non debet cōtinere ſine cōſenſu mariti, nec econuerſo.

B

Vxori vir debitum reddat, ſimiliter aūt & vxor viro. Vxor non habet poteſtatem corporis ſui, ſed vir. ſimiliter & vir non habet poteſtatem corporis ſui, ſed mulier. Nolite fraudare inuicem, niſi ex conſenſu ad tempus, vt vacetis orationi: & iterum ad idipſum eſtote, ne vos tentet Satanas propter incontinentiam veſtram. Secundum hæc verba apoſtolica, etiam ſi ipſe continere voluiſſet, & tu noluiſſes, debitum tibi reddere cogeretur, & illi deus imputaret continentiam, ſi non ſuæ, ſed tuæ infirmitati accedens, ne in adulterij damnabile flagitium caderes, maritalem tibi concubitum non negaret. Quanto magis te (quam magis ſubiectam eſſe decuerat) ne ipſe quoq; in adulterium diabolica tentatione traheretur, in reddendo huiuſmodi debito voluntati eius obtemperare conuenerat, cum tibi voluntatem continendi acceptaret deus, quia propterea non faceres, ne periret maritus? Sed hoc (vt dixi) omitto, quoniam poſtea tibi nolenti ſibi ad reddenda coniugalia debita conſentire, ad eadem continentiæ pacta ipſe conſenſit, & tecum continentiſſime diu vixit, ſuoq; conſenſu a peccato illo, quo ei debitum carnis negabas ipſe te abſoluit. Non ergo in tua cauſa iſta vertitur quæſtio, vtrum redire debeas ad concubitum viri. Quod enim deo pari conſenſu ambo voueratis, perſeueranter vſq; in finem reddere ambo debuiſtis. A quo propoſito ſi lapſus eſt ille, tu ſaltem conſtantiſſime perſeuera. Quod te non exhortarer, niſi quia tibi ad hoc ipſe conſenſerat. Nam ſi nunquam tenuiſſes eius aſſenſum, numerus te nullus defendiſſet annorum: ſed poſt quantumlibet tempus me conſuluiſſes, nihil tibi aliud reſponderem, niſi quod ait Apoſtolus, Vxor non habet poteſtatem corporis ſui, ſed vir. De qua poteſtate ſic tibi iam promiſerat continentiam, vt tecum ipſe eam ſuſciperet. Sed illud eſt, quod minus te obſeruaſſe contriſtor, quia tanto humilius, & obedientius eius obſequium domeſtica conuerſatione debuiſti, quanto ille religioſius tibi rem magnam etiam imitando conceſſerat. Neq; enim quia pariter temperabatis a carnali commixtione, ideo tuus maritus eſſe deſtiterat: Immo vero ſanctius inter vos coniuges manebatis, quanto ſanctiora concorditer placita ſeruabatis. Nihil ergo de tua veſte, nihil de auro, vel argento, vel quacunq; pecunia rebusve vllis terrenis, ſine arbitrio eius facere debuiſti, ne ſcandalizares hominem qui deo tecum maiora vouerat, & ab eo quod de tua carne licita poteſtate poſſet exigere, ſe continenter abſtulerat. Deniq; factum eſt, vt vinculum continentiæ quo ſe dilectus innexuerat, contemptus abrumperet, & iratus tibi, non parceret ſibi. Sicut enim retulit perlator epiſtolæ tuæ, cum cognouiſſet quod omnia, aut pene omnia quæ habebat, neſcio quibus duobus tranſeuntibus monachis, tanquam pauperibus eroganda donaueris, tunc ille deteſtans eos tecum, & non dei ſeruos, ſed domus alienæ

C

Mulier debet humilius & obedientius obſequi viro, quãto ſãctius eſt matrimonium.

De rebus terrenis nihil poteſt diſpenſare mulier ſine arbitrio viri.

D

Arguit mulierem temerę largitionis.

In matrimo/nio q infirmior eſt, dilectiõe por tandus eſt.

Non eſt ſeruo/rũ Dei magna accipe ab igno ta muliere & aliena vxore ne ſciente marito & abſente.

E

Præponẽda eſt ſalus alæ viri, tẽporali ſaluti pauperum.

Non eſt ſemper deſiſtendũ a bo no ope pp ſcan dalum.

F

Non lz mulieri coniugatæ di/cere: facio quod volo de meo.

I. Petri. iij.

Vxor dz melio ra ſuggerere viro reuerẽter, & au/ctoritatẽ eius ſe qui obediẽter.

Cõſultandũ eſt cũ viro de elee/moſynis faciẽ dis, nec ſine ar/bitrio eius ve/ſtis vxori mutã da eſt.

penetratores, & ſuos captiuatores, & deprædatores putauit, tam bonam ſarcinam quam tecum ſubierat indignatus abiecit. Infirmus enim erat: & ideo tibi (quæ in communi propoſito fortior videbaris) non erat præſumptione turbandus, ſed dilectione portandus. Quia & ſi ad ipſas eleemoſynas, largius faciẽdas forte pigrius mouebatur, poſſet & iſta condiſcere, ſi tuis inopinatis non feriretur expenſis, ſed expectatis inuitaretur obſequijs, vt & hoc quod teme re ſola feciſti, multo conſultius dilectione concordi, multoq́ʒ or dinatius & honeſtius ambo faceretis, ne blaſphemarentur ſerui dei (ſi tamen hoc fuerunt, qui marito abſente atqʒ neſciente, ab igno ta muliere & aliena vxore tanta ſumpſerunt) & laudaretur deus in operibus veſtris, quorum eſſet tam fida ſocietas, vt a vobis com muniter teneretur non ſolum ſumma charitas, verumetiã glorio ſa paupertas. Nunc autem inconſiderata feſtinatione attende quid feceris. Nunquid tantum bonum eſt, ꝙ pauperum carnem largio ribus eleemoſynis refeciſti: quantum malum eſt ꝙ viri tui men tem a tam bono propoſito ſubruiſti? An cuiuſq́ʒ tibi tͤpalis ſalus charior eſſe debuerat, quã huius æterna? Nõne ſi ampliorẽ miſeri cordiã cogitares, idõ paupibus res tuas erogare differres, ne ſcandali ʒatus maritus tuus deo periret, vberiores tibi eleemoſynas deus cõpu taret? Proinde ſi recolis qd acqſieras qñ lucrata fueras virũ tuũ, vt tecũ Chriſto ſanctiore caſtitate ſeruiret, intellige per illas eleemo ſynas tuas, quibus cor eius euerſum eſt, quanto grauiore damno percuſſa fueris, quam ſunt illa lucra quæ cœleſtia cogitabas. Si. n. habet ibi magnum locum panis fractus eſurienti, quantum locũ ibi habere credenda eſt miſericordia, qua homo eripitur diabolo, tanquam leoni rugienti, & quem deuoret inquirenti? Neqʒ hoc ita dicimus, vt ſi quiſquaʒ ſcandaliʒatus fuerit de bonis operibus no ſtris, ab eis deſiſtendum putemus: ſed alia cauſa eſt alienorum, alia neceſſariarum in ſocietate aliqua perſonarum. Alia fidelis, alia in fidelis: alia parentum erga filios, alia filiorum erga parentes: alia poſtremo ea quæ in his rebus, vel maxime intuenda eſt viri & vxo ris: vbi mulierem coniugatam non licet dicere, facio quod volo de meo, cum & ipſa non ſit ſua, ſed capitis ſui, hoc eſt viri ſui. Nam ſic quædam (vt commemorat apoſtolus Petrus) mulieres ſanctæ, quæ in deum ſperabant, ornabant ſe ſubiectæ viris ſuis, ſicut Sa ra obſequebatur Abrahæ, dominum eum vocans, cuius vos factæ eſtis filiæ, cum ad chriſtianas, non ad Iudæas fœminas loquere tur. Pariter ergo de omnibus conſilium haberetis, pariter modera remini quid theſauriʒandum eſſet in cœlo, qd ad vitæ huius ſuffi cientiam vobis & veſtris, veſtroq́ʒ filio relinquendum, ne alijs eſſet refectio, vobis aũt anguſtia. Et in his diſponendis atqʒ faciendis, ſi quid tibi forte melius videretur, ſuggereres viro reuerenter: eiuſ demq́ʒ auctoritatem, tanquam tui capitis, ſequereris obedienter, vt omnes qui ſane ſapiunt, ad quos poſſet hoc bonum veſtrũ fama

perſiſteret, de domus veſtræ fructu ac pace gauderent, & aduerſarius reuereretur, nihil habens de vobis dicere praui. Porro ſi de faciendis eleemoſynis, & in pauperibus impendendis rebus tuis, de quo bono opere & magno tam euidentia præcepta ſunt domini, cum viro tuo fideli, & tecum ſancta continentiæ pacta ſeruante, conſilium communicare deberes, eiuſdemq; non ſpernere voluntatẽ: quanto magis de habitu atq; veſtitu nihil tibi præter eius arbitrium mutandum vel vſurpandum fuit? Vnde de hoc nihil diuinitus legimus imperatum? Scriptum eſt equidem, Mulieres eſſe debere in habitu ordinato. Auri vero circũpoſitio, & crinium intortio, & cætera huiuſmodi, quę vel ad inanem pompam vel ad illecebras formæ adhiberi ſolent, merito reprehenſa ſunt. Sed eſt quidam pro modulo perſonæ habitus matronalis, a viduali veſte diſtinctus, qui poteſt fidelibus coniugatis, ſalua religionis obſeruantia conuenire. Hunc te maritus ſi deponere noluit, ne te velut viduam illo viuente iactares, puto quia non fuerat in hac re vſq; ad diſſenſionis ſcandalũ perducendus, magis inobedientiæ malo, quam illius abſtinentiæ bono. Quid eſt enim abſurdius, quã mulierem de humili veſte viro ſuperbire? Cui te potius expediret obtemperare candidis moribus, quam nigellis veſtibus repugnare. Quia etſi te indumentum monachæ delectabat, etiã hoc poſſet gratius marito obſeruato, exoratoq; præſumi. Quod ſi omnino non ſineret, quid tuo propoſito deperiret? Abſit vt hinc diſpliceres deo, ꝙ coniuge tuo nondum defuncto, non indueretis ſicut Anna, ſed ſicut Suſanna. Neq; enim & ille qui tecum iam cœperat cuſtodire tam magnum continentiæ bonum, etiam ſi coniugale non viduale voluiſſet vt acciperes indumentum, ad indecentem quoq; te compuliſſet ornatum. Quo etſi aliqua dura conditione cogereris, poſſes habere in ſuperbo cultu cor humile. Nempe apud patres Heſter illa regina deum timens, deũ colens, ſubdita deo, marito regi alienigenę non eundem ſecum colenti deum tamẽ ſubdita ſeruiebat. Quæ cum extremo periculo non ſuo tantum, ſed etiam gentis ſuę, qui tunc erat populus dei, domino proſterneretur orando, in ipſa oratione dixit ita ſibi eſſe ornatum regium ſicut pannum menſtrualem. Et ita orantem, confeſtim exaudiuit qui cordis inſpector eam verum dicere ſciuit. Et vtiq; maritum habebat multarum mulierum virum, & deorum alienorum, falſorumq; cultorem. Tu autem & ſi ille in propoſito quod tecum ſuſceperat perduraret, nec a te offenſus in flagitiũ corruiſſet, maritum habebas non ſolum fidelẽ, & verũ deum tecum colẽtẽ, ſed & continentẽ: qui procul dubio propoſiti veſtri non immemor etſi te ad coniugalia cogeret indumẽta, ad ſuperba tñ ornamenta non cogeret. Hæc tibi ſcripſi, qm̃ me conſulendum putaſti, non vt tuum rectum inſtitutum, ſermonem eo frangerẽ, ſed ꝙ te inordinate & incaute agente, viri tui ferre nõ poſſum dolorẽ. De cuius repara-

1.Pet.3. 1.Tim.2.

Alia veſtis matrimonialis alia vidualis.

Abſurdum eſt mulierẽ de humili veſte viro ſuperbire.

Nigellæ veſtes monacharum.

Pōt haberi in ſuperbo cultu cor humile.

A

Humilitas mē/tis conſeruat & pſeuerare facit. Sacrificandę lachrymę tanquā ſanguis vulnerati cordis. Vir moderator eſſe dȝ & pticeps bonorū operū vxoris.

tione debes vehementiſſime cogitare, ſi vere ad Chriſtum vis per uenire. Indue itaqȝ humilitatem mentis: vt & deus te conſeruet ꝑ ſeuerantem, noli maritum contemnere pereuntem. Funde ꝓ illo pias & aſſiduas oratiões. Sacrifica lachrymas, tanꝗ̄ vulnerati ſan guinem cordis. Et ſcribe ad eum ſatisfactionem, petens veniam: quia in eum peccaſti, ꝙ præter eius conſilium & voluntateȝ de re bus tuis feciſti quod faciendum putaſti, non vt te pœniteat tribuiſ ſe pauperibus, ſed eum boni tui operis participem & moderatorē habere noluiſſe. Promitte de cætero in adiutorio domini, ſi & illū ſuæ turpitudinis pœnituerit, & continentiam quam deſeruit, repe tiuerit, te illi ſicut decet, in omnibus ſeruituram, ne forte (vt ait Apoſtolus) det illi deus pœnitentiam vt reſipiſcat a diaboli laqueis, a quo captiuus tenetur ſecundum ipſius voluntatem.

Mulier ſui corporis poteſtatem non habet, ſed vir. Similiter autem & vir ſui corporis poteſtatē non habet ſed mulier.

Ex libr. q̄ōnum titulo. lix.

B

vota vxorum abſtinentiæ cā ſunt irrita ſine auctoritate viri

MAnifeſtum eſt, ita voluiſſe legem fœminaȝ eſſe ſub viro, vt nulla vota eius quæ abſtinentiæ cauſa vouerit, reddan tur ab ea niſi auctor vir fuerit permittendo. Nam cuȝ ad peccatum euiſdem viri pertinere voluerit, ſi prius permiſerit, & poſtea prohibuerit, etiam hinc tamen non dixit vt faciat mulier quod vouerat, quia permiſſa prius a viro fuerat, ſed viri' dixit eſſe peccatum, quia abnuit quod prius conceſſerat. Non tamen mulie ri vel ex hoc permiſſum dedit, vt cum prius ei vir conceſſerit, po ſtea ſi prohibuerit contemnatur. Vtrum autem iſta etiam ad vo ta continentiæ & a concubitu abſtinentię pertineant, merito quę ritur: ne forte ea tantum intelligenda ſint aduerſus animam vouē ri, quæ ſunt in cibis & potibus. Quod videt̄ & illud ſignificare vbi dominus ait, Nonne anima plus eſt quam eſca? Et cum de ieiunio præcipitur, ita præcipitur, Affligetis animas veſtras. Maxime, ꝗa cum lex auctoritatem viro tribuat, non mulieri quæ viro ſubdi ta eſt, vt tunc perſoluenda ſint vota mulieris ſi vir approbauerit: ſi autem renuerit, non debeantur: Apoſtolus tamen cum de concu bitu coniugatorum loqueretur, non ibi maioreȝ auctoritateȝ vi ro quam fœminæ dedit, ſed Vxori (inquit) vir debitum reddat, ſi militer vxor viro. Vxor non habet poteſtatem corporis ſui, ſed vir. Similiter autem & vir non habet poteſtatem corporis ſui, ſed mulier. Quando in hac re parem vtriuſqȝ eſſe voluit poteſtatem, puto ꝙ nobis intelligendum inſinuet, iſtam de concumbēdo vel non concumbendo regulam non pertinere ad ea vota, vbi non habent parem vir & mulier poteſtatem, ſed viri maior eſt, ac pro pe eius eſt. Non enim ait lex virum non debere reddere vota ſua ſi vxor prohibuerit, ſed vxorem ſi vir prohibuerit.

Matth. vi.

Quātū ad cōcu bitū non eſt ma ior viri aucto ritas quam mu lieris, nec eco n uerſo.

C

Digitized by Google

¶ Quis enim neſcit vxorem marito tanquam domino debere ſeruire? Sed quod ad membra corporis attinet, quibus ſexus ipſe diſtinguitur, Apoſtolus dicit. Similiter ⁊ vir non habet poteſtatẽ corporis ſui, ſed mulier. Vt cum in cæteris actibus ad humanam pacem pertinentibus mulier viro debeat ſeruitutem, huius vnius rei qua ſexus vtriuſq; carnali ſorte diſcernitur, ⁊ carnali commixtione concernitur, ſimilem in ſe habeant poteſtatem, vir in vxorem, ⁊ vxor in virum. — 22 lib. contra Fauſtũ ca. xxij.

¶ Fratres mei, filij mei, ſufficiant vobis vxores veſtræ, quoniam ſufficere vos vultis vxoribus veſtris. Non vis, ab illa fiat aliquid præter te: noli facere aliquid præter ipſam. Tu dominus es, illa ancilla. Deus fecit. Sara (inquit ſcriptura) obſequebatur Abrahæ, dominum eum vocans. Verū iſtas tabulas ſubſcribit epiſcopus. Ancillæ veſtræ ſunt vxores veſtræ. Domini eſtis vxorum veſtrarum. Sed quando venitur ad illud negocium, quo ſexus diſcernitur, ⁊ ſexus ſibi vterq; miſcetur, Vxor non habet poteſtatem corporis ſui, ſed vir: gaudebas, erigebas te, iactabas te. Bene dixit Apoſtolus, Optime dixit vas electionis, vxor non habet poteſtatẽ corporis ſui, ſed vir, quia ego ſum dominus. Laudaſti? Audi quod ſequitur. Audire non vis? Rogo vt velis. Quid eſt hoc? Audi. Similiter ⁊ vir. Dominus ille? Similiter ⁊ vir non habet poteſtatẽ corporis ſui, ſed mulier. Hoc libenter audi. Vitium tibi tollitur, non dominium. Adulteria tua prohibentur, non fœminę ſubrogant. Tu vir es, oſtende. Vir a virtute, vel virtus a viro. Habes ergo virtutem vince libidinem. Caput mulieris vir. Si caput es, duc, vt ſequatur, ſed vide qua ducas. Caput es. Duc. Sequatur. Sed noli ire quo non vis vt ſequatur. Sic vos parate intrare ad nouam illam nuptam, ad illam pulchram ornatam viro ſuo, non monilibus, ſed virtutibus. Si enim caſti, ⁊ ſancti, ⁊ boni intraueritis, membra ipſius nouę nuptæ vos eritis. — Ex ſermone de natali martyrū. — Gen. xviij. & 1. Pet. iij. — D

Nolite fraudare inuicem, niſi forte ex conſenſu ad tempus, vt vacetis ieiunio, & orationi, & iterum reuertimini in idipſum, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam veſtram. Hoc autem dico ſecundũ indulgentiam, non ſecundum imperium.

VEnerabilis Paulus coniugibus ait. Nolite fraudare inuicẽ niſi ex conſenſu ad tempus, vt vacetis orationi, ⁊ iterum ad idipſum eſtote, ne vos tentet Satanas propter incontinentiam veſtram. Quod putari poſſet non eſſe peccatum, miſceri ſcilicet coniugi, non filiorum procreandorũ cã, qđ bonum eſt nuptiale, ſed carnalis & voluptatis, vt fornicationis, ſiue adulterij, ſiue cuiuſq; alterius immũditiæ, vt eſt mortiferũ malũ, qđ & turpe eſt dicere, quo põt tentante Satana libido pertrahere, incontinẽtiũ — E — Ex lib. Enchiri. — An ſit pctm̃ miſceri nõ filiorũ procreandorũ cã.

deniret infirmitas. Poſſet ergo, vt dixi, hoc putari non eſſe peccatum, niſi addidiſſet. Hoc ergo dico ſecundum veniam, non ſecundum imperium. Quis autem neget non eſſe peccatum, cui dari veniam facientibus, apoſtolica auctoritate fateatur? Propter hæc atque huiuſmodi peccata, & alia, licet his minora, quæ fiunt verborum & cogitationum offenſionibus, apoſtolo Iacobo conſitente ac dicente, In multis enim offendimus omnes, oportet quotidie crebroque oremus dominum, atque dicamus: Dimitte nobis debita noſtra: ne in eo quod ſequitur mentiamur, Sicut & nos dimittimus debitoribus noſtris.

Iacobi III.
Matth. VI.

Volo autem omnes homines eſſe ſicut meipſum. Sed vnuſquiſque proprium habet donum ex deo, alius quidem ſic, alius vero ſic.

F

De lib. de gratia & libero arbitrio. Prouerb. xix.

De ipſa quoque pudicitia coniugali nempe Apoſtolus ait. Quod vult faciat, non peccat ſi nubat: & tamen hoc etiam dei donum eſt, dicente ſcriptura, A domino iungitur mulier viro. Ideo doctor gentium & pudicitiam coniugalem, per quam non fiunt adulteria, & perfectiorem continentiam, per quam nullus concubitus quæritur, ſuo ſermone commendans, & hoc, & illud, donum dei eſſe demonſtrauit, admonens coniuges, ne ſe inuicem fraudent. Quod cum admonuiſſet, adiecit, Vellem autem omnes homines eſſe ſicut meipſum. Quia vtique ipſe ab omni concubitu continebat. & continuo ſubiunxit, Sed vnuſquiſque proprium habet donum a deo, alius quidem ſic alius, autem ſic.

Pauli continentia

De lib. de bono perſeuerantiæ.

¶ Vellem (inquit) omnes homines eſſe ſicut meipſum. Sed vnuſquiſque proprium donum habet a deo, alius quidem ſic, alius autem ſic. Vbi ſatis oſtendit non tantum continentiam donum dei eſſe, ſed coniugatorum etiam caſtitatem. Quæ cum vera ſint, hortamur tamen ad hæc quantum cuique noſtrum datum eſt vt poſſit hortari: quia & hoc eius donum eſt in cuius manu ſunt & nos & ſermones noſtri. Vnde & Apoſtolus, Secundum gratiam (inquit) quæ data eſt mihi, vt ſapiens architectus fundamentum poſui. Et alio loco. Vnicuique, inquit, ſicut dominus dedit. Ego plantaui, Apollo rigauit, ſed deus incrementum dedit. Itaque, neque qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat deus. Ac per hoc, ſicut exhortatur & prædicat recte, ſed ille qui accepit hoc donum: ita exhortantem recte atque prædicantem profecto ille obedienter audit, qui accepit hoc donum. Hinc eſt quod dominus cum eis loqueretur qui carnis aures apertas haberent, dicebat tamen, Qui habet aures audiendi audiat. Quas non omnes habere proculdubio nouerat. A quo autem habeant quicunque habent, ipſe dominus oſtendit, vbi ait, Dabo eis cor cognoſcendi me, & aures audientes. Aures ergo audiendi ipſius eſt donum obediendi,

Non ſolum continentia eſt donum Dei, ſed etiam caſtitas coniugalis.
I. Cor. III.
G

Lucæ. VIII.
Aures audiendi eſt donum obediendi.
De epiſtola ad Iulianum.

Digitized by Google

Virgo Chriſti, quæ pie intelligit propriam paupertatem cor- ij.Cor.xi.
dis humani, & ideo niſi ſponſi ſui donis neſcit ornari, audiat Apo-
ſtolum dicentem, deſponſaui vos vni viro virginem caſtam ex-
hibere Chriſto. Timeo autem, ne ſicut ſerpens Euam ſeduxit in
verſutia ſua, ſic & veſtræ mentes corrūpantur a caſtitate quæ eſt in
Chriſto Ieſu. Et propterea de his quoq; ſpiritalibus diuitijs non
illum qui dicit, nullus tibi eas præter te conferre poteſt, & niſi ex
te & in te eſſe non poſſunt, ſed illum audiat, qui dicit, Habemus
theſaurum iſtum in vaſis fictilibus, vt eminentia virtutis ſit dei, ij.Cor.iiij.
& non ex vobis. De ipſa quoq; ſacra continentia virginali, quod
non ſit ſibi ex ſeipſa, ſed ſit dei donum, quamuis credenti volen- H
tiq; collatum, eundem audiat veracem, piumq; doctorem. Qui
cum hinc ageret, ait, Vellem omnes eſſe ſicut meipſum. Sed vnuſ- Paulus virgo.
quiſq; proprium donum habet a deo, alius quidem ſic, alius autē
ſic. Audiat etiam ipſum, non tantum ſuum, ſed vniuerſę eccle-
ſiæ vnicum ſponſum, de tali caſtitate atq; integritate dicentem, Matth.xix.
Non omnes capiunt verbum hoc, ſed quibus datum eſt. Vt intel-
ligat ex eo quod habet tam magnum donum, atq; præclarum,
ſe potius deo & domino gratias agere debere, quam cuiuſquam
verba, quod velut ex ſeipſa id habeat, vt non dicamus aſſentatus
adulatoris, ne de occultis hominum temere iudicare videamur,
certe nec errantis laudatoris audire. Omne quippe datum opti-
mum, & omne donum perfectum (ſicut dicit etiam Iacobus Iacobi.i.
apoſtolus) deſurſum eſt deſcendens a patre luminum. Hinc ergo
& ſancta virginitas, hæc dei dona ſunt. & veſtra quidem ſunt, ſed
non ex vobis. Habetis enim theſaurum iſtum in terrenis corpo-
ribus, & adhuc fragilibus, tanquam in vaſis fictilibus, vt emi-
nentia virtutis ſit dei, & nō ex vobis. Nec miramini qa dicimus
& veſtra eſſe, & ex vobis non eſſe. Nā & panē quotidianū dicimus A
noſtrum, ſed tamen addimus, Da nobis, ne putetur ex nobis.

Dico autem non nuptis & viduis, bonum eſt illis, ſi ſic permanſerint, ſicut & ego.

SAncta ſcriptura noſtræ doctrinæ regulā figit ne audeamus Ex libro de ſan-
ſapere plus quā oportet ſapere, ſed ſapiamus (vt ipſa ait) ad cta viduitate.
tēperantiam, ſicut vnicuiq; deus partitus eſt menſuram fidei.
Non ſit ergo mihi aliud te docere niſi verba tibi doctoris expo-
nere, & de his quæ dominus dederit, diſputare. Ait itaq; Apl's do-
ctor gētiū, vas electionis. Dico aūt innuptis, & viduis, bonū eſſe il-
lis ſi ſic pmanſerint ſicut & ego. Hęc verba ita intelligēda ſunt vt nō
exiſtimemus viduas nō oportere innuptas dici, qa nuptias videntur
expertæ. Innuptarū.n. nomine illas ſignificat, q̄ nō ſunt nuptijs
alligatæ, ſiue fuerint ſiue nō fuerint. Qđ alio loco apit, vbi dicit,
Diuiſa ē mulier nupta & virgo. Qñ vtiq; virginē adiūgit, ad mulierē
innuptā ... vidua ... intelligi ... deinceps, vno innuptę noīe

profeſſionem vtranq; complectitur dicens. Quæ innupta eſt ſolli cita eſt ea quæ ſunt domini,quomodo placeat domino: quæ autẽ nupta eſt,ſollicita eſt ea quæ ſunt mundi,quomodo placeat viro. Innuptam certe,non eam tantum intelligi voluit quæ nunquã nupſit,ſed & eam quæ nuptiarum vinculo per viduitatem liberata nupta eſſe deſtitit. Nam ideo & nuptam non dicit,niſi eam quę virum habet,non etiam eam quæ habuit,& non habet. Quapropter,vidua omnis innupta eſt:ſed quia non omnis innupta vidua eſt(ſunt enim virgines)ideo hic vtrunq; poſuit,vbi ait. Dico autẽ innuptis & viduis. Tanq̃ diceret. Quod dico innuptis,non eis ſolis dico quæ virgines ſunt,ſed & eis quę viduæ ſunt, bonum eſſe illis,ſi ſic permanſerint ſicut & ego. Ecce eſt bonum tuum;ei bono comparatum quod dicit Apoſtolus ſuum,ſi fides adeſt,immo q̃a fides adeſt. Breuis eſt iſta doctrina, nec ideo contemnenda quia breuis,ſed ideo facilius & charius tenenda,quia in breuitate non vilis. Non enim qualecunq; bonum hic commendaret Apoſtolus,quod fidei nuptiarum ſine vlla ambiguitate prępoſuit. Quantum autem bonum habeat nuptiarum fides,id eſt chriſtianarum & religioſarum coniugatarum,hinc intelligi poteſt,ꝙ cum de fugienda fornicatione pręciperet,ibi vtiq; & coniugatos alloquebatur, Neſcitis,inquit,quia corpora veſtra membra ſunt Chriſti? Tantũ ergo bonum eſt fidelis coniugij,vt etiam ipſa membra ſint Chriſti. Hoc aũt bono,quoniam melius eſt bonum continentiæ vidualis,non hac profeſſione id agitur,vt aliquid plus ſit catholica vidua,quam membrum Chriſti:ſed vt meliorẽ,quã coniugata,locum habeat inter mẽbra Chriſti. Dicit quippe idẽ Apl's, Sicut enĩ in vno corpore multa membra habemus, oĩa aũt membra non eoſdem actus habent,ita multi vnum corpus ſumus in Chriſto: ſinguli aũt alter alterius membra,habentes aũt bona diuerſa ſm gratiam quę data eſt nobis. Ideo & cũ commoneret coniugatos ne debito carnalis cõmixtionis fraudarent inuicẽ,& per hoc alter eorũ negato ſibi debito coniugali,per intemperantiam ſuam tentatus a ſatana,in fornicationẽ prolaberetũ. Hoc aũt dico(inq̃t) ſecundum veniã,non ſcd'm imperiũ. Volo aũt oẽs homines eſſe ſicut meipſum. Sed vnuſquiſq; propriũ donũ hȝ a deo, alius quidem ſic,alius aũt ſic. Vides & coniugalẽ pudicitiã,& thori chriſtiani matrimonialẽ fidem eſſe donũ,& hoc a deo,vt illud ꝙ vltra liberorũ procreandorum neceſſitatẽ,modũ concumbendi aliquãtenus concupiſcentia carnalis excedit,non nuptiarũ ſit hoc malum, ſed veniale ſit,ꝓp nuptiarũ bonũ. Non enim de coniugio), qđ copulatur liberorum procreandorum cã,& fide pudicitię coniugalis & indiſſolubili q̃diu viuunt ambo matrimonij ſacro,quæ omnia bona ſunt,ſed de illo immodico carnis vſu,q in infirmitate coniugum agnoſcitur,& interuentu boni nuptialis ignoſcitũ,ait Apoſtolus. Secundum veniam dico,non ſecundum imperium.

Quæ dicitur innupta ſm apl'm

De bono fidelis coniugij.

C

Roma.xij.

Fides matrimonialis donum dei eſt.

D

Non de omni actu matrimoniali ſed de intẽperato carnis vſu ait Apl's, ſm veniã dico.

Digitized by Google

Quod ſi ſe non continent, nubant. Melius eſt enim nubere, quam vri.

Ex lib. de Gene ſi ad litera. ix.

VTriuſq; ſexus infirmitas propendens in ruinam turpitudinis, recte excipitur honeſtate nuptiarum, vt quod ſanis poſſet eſſe officium, ſit ægrotis remedium. Neq; enim quia incontinentia malum eſt, ideo connubium vel quo incontinentes copulantur non eſt bonum. Immo vero non propter illud malum culpabile eſt hoc bonum, ſed propter hoc bonum, veniale eſt illud malum: quoniam id quod bonum habent nuptiæ, et quod bonum ſunt nuptiæ, peccatum eſſe nunquam poteſt. Hoc autem tripartitum eſt. Fides, Proles, Sacramentum. In fide attenditur ne præter vinculum coniugale cum altera, vel altero concumbatur. In prole, vt amanter ſuſcipiatur, benigne nutriatur, religioſe educetur. In ſacramento, vt coniugium non ſeparetur, et dimiſſus, vel dimiſſa, nec cauſa prolis alteri coniungatur. Hæc eſt tanquam regula nuptiarum, qua vel naturæ decoratur fœcunditas, vel incontinentium regitur prauitas.

Tripartitū bonū matrimonij

Regula nuptiarum.

B

¶ Qui poteſt capere capiat. Sed non poſſum, inquit. Non potes? Non poſſum. Suſcipiat te nutritoria quædam apoſtoli auctoritas, vt ſi ſe non continent, nubant. Fiat aliquid vnde perueniatur ad veniam. pertinet ad veniam, ne irruatur in æternam pœnas. Fiat quod licet, vnde ignoſcatur quod non licet, Hoc indicat quod ſequitur. Mallem eos nubere, quam vri. Conceſſit (inquam) aliqd incontinentiæ, quia magis timuit pœnas æternas. Timuit quod expectat et manet adulteros. Etiam hoc, quod coniugati, victi concupiſcentia vtuntur inuicem, vltra neceſſitatem liberos procreandi, ponam in his pro quibus quotidie dicitur. Dimitte nobis debita noſtra, ſicut et nos dimittimus debitoribus noſtris.

Ex ſermõe d̃ bono nuptiarum.

De copula carnali non procreãdæ plis cā.

Matth. v.

His autem qui matrimonio iuncti ſunt præcipio, non ego, ſed dominus, vxorem a viro non diſcedere. Quod ſi diſceſſerit, manere innuptam, aut viro ſuo reconciliari. Et vir vxorem ne dimittat.

Ex libe. de ſermõe dñi ĩ mõte

HIs qui ſunt in coniugio præcipit per apoſtolum dominus, vxorem a viro non diſcedere: quod ſi diſceſſerit, manere innuptam, aut viro ſuo reconciliari. Poteſt enim fieri vt diſcedat, ea cã qua dñs permiſit. Aut ſi fœminæ licet virũ dimittere, et præter cãm fornicationis, et non licet viro, quid reſpondebimus de hoc, qd̃ dixit poſterius, Et vir vxorem ne dimittat? Quare non addidit, excepta cã fornicationis, qd̃ et dñs permittit, niſi quia ſimilem formã vult intelligi, vt ſi dimiſerit, qd̃ cã fornicationis permittit, maneat ſine vxore, aut reconcilietur vxori? Non enim male reconciliatur vir illi mulieri, qui cũ lapidare nemo auſus eſſet, dicit ei dominus: Vade, vide deinceps ne pecces. Quia et qui

F

Ioan. viij.

Matt.v. & xix. dicit, Non licet dimittere vxorem niſi cauſa fornicationis, cogit
retinere vxorem ſi cauſa fornicationis non fuerit. Si autem fue-
rit, non cogit dimittere, ſed permittit, ſicut dicitur. Non liceat mu-
lieri nubere alteri, niſi viro mortuo. Si ante viri mortem nupſe-
rit, rea eſt. Si poſt viri mortem nupſerit, non eſt rea. Non enim iuſ-
ſa eſt nubere, ſed permiſſa.

Ex eodem lib. parum poſt. ¶ Dominus ergo ad illud confirmandum, vt non facile vxor di-
mittatur, ſolam cauſam fornicationis excepit, cæteras vero vni-
De indiſſolubili vinculo matrimonij vtrinque parte. uerſas moleſtias, ſi quæ forte extiterint, iubet pro fide coniugali, &
pro caſtitate fortiter ſuſtineri, & mœchum dicit etiam virum qui
eam duxerit quæ ſoluta eſt a viro. Cuius rei Paulus apoſtolus ter-
minum oſtendit. Quia tandiu obſeruandum dicit, quandiu vir eius
Rom. vij. viuit. Illo autem mortuo, dat nubendi licentiam. Hanc enim &
G regulam ipſe tenuit, & in ea non ſuum conſilium, ſicut in nonnul-
lis monitis, ſed præceptum domini iubentis oſtendit, cum ait. His
autem quæ nuptæ ſunt præcipio non ego ſed dominus, mulierẽ
a viro non diſcedere: quod ſi diſceſſerit, manere innuptam, aut viro
ſuo reconciliari. Et vir vxorem ne dimittat. Credo ſimili forma,
vt ſi dimiſerit, non ducat aliam, aut reconcilietur vxori. Fieri enim
poteſt vt dimittat vxorem cauſa fornicationis, quam dominus ex-
ceptam eſſe voluit. Iam vero ſi nec illi nubere conceditur viuo vi-
ro a quo receſſit, neque huic alteram ducere viua vxore quam dimi-
Ex lib. quæſtionum. lxxxiij. ſit, multo minus fas eſt, illicita cum quibuſlibet ſtupra committere.
¶ Si dominus dimittendæ coniugis ſolam cauſam fornicatio-
nis admittit, & paganum coniugium dimitti prohibet, conſequẽs
eſt vt paganiſmus fornicationi non deputetur, ſolam autem for-
De pagano coniugio. nicationis cauſam exceptam facere dominum, cum de dimittẽ-
da coniuge loquitur in euangelio, manifeſtum eſt. Paganum vero
coniugium hic non prohibetur dimitti, quia cum Apoſtolus con-
ſilium de hac re daret, vt fidelis volentem ſecum eſſe coniuges in-
fidelem, non dimittat, ait. Ego dico non dominus, vt intelligatur,
dominus non quidem iubere vt dimittatur: ne contra iuſſum eius,
conſilium dare videatur Apoſtolus: ſed tamen permittere, vt ne-
H mo in ea re iuſſionis neceſſitate teneatur, ſed conſilij voluntate li-
bere faciat. Verũtamen ſi quiſquam aſſerat ſolam illam fornica-
tionem dominum admittere ad cauſam relinquendæ coniugis,
quæ vulgo fornicatio dicitur, id eſt quæ concubitu illicito perpe-
tratur, hoc poteſt dicere, dominum cum de hac re loqueretur de
vtroque fideli dixiſſe & marito & vxore: vt ſi ambo fideles ſunt, neu-
tri liceat alterũ dimittere niſi cauſa fornicationis. Vbi nõ poteſt
paganiſmus intelligi, quia vterque fidelis eſt. Sic enim Apoſtolus
videtur diſtinguere, cum ait, His autem qui ſunt in coniugio præ-
cipio non ego, ſed dominus, vxorem a viro non diſcedere: quod ſi di-
ſceſſerit, manere innuptam, aut viro ſuo reconciliari. Vbi intelli-
gitur, quia etiam ſi vna illa cauſa qua ſola relictio coniugij per-

mittitur, mulier a viro ſuo receſſerit, innupta perſeuerare debet: aut ſi ſe non continet, viro potius recõciliari, vel correcto, vel certe tolerando, quam alteri nubere. Sequitur autẽ & dicit, Et vir vxorem ne dimittat. Breuiter eandem formam intimans in viro, quam præcipiebat in fœmina. Quibus ex præcepto domini inſinuatis, ita ſequitur. Cęteris autem ego dico, non dominus. Si quis frater habet vxorem infidelem, & hæc conſentit habitare cum illo, non dimittat illam. Vbi dat intelligi dominum de his locutum, vt neuter alterum dimitteret, ſi fideles ambo eſſent.

A Ex libro ad Pollentium. & Matth. v.

¶ Quod a dño in euangelio dictum eſt, Quicunq; dimiſerit vxorem ſuam, excepta cauſa fornicationis facit eam mœchari: prohibitum eſt homini dimittere vxorem ſi nulla cauſa fornicationis extiterit, & dictum eſt quare, ne.ſ. faciat eam mœchari. Vtiq; id, quia etiam ſi non ipſa dimiſerit, ſed miſſa fuerit, erit mœcha ſi nupſerit. Propter hoc ergo tam magnum malum, non licet homini dimittere vxorem, niſi excepta cauſa fornicationis, tunc enim nõ ipſe dimittendo facit adulteram, ſed dimittit adulteram. Quid ſi ergo dicat: dimitto quidem vxorem meam ſine vlla cauſa fornicationis, ſed continens permanebo: ideo ne dicemus eum impune feciſſe quod fecit? Quis hoc dicere audebit, qui voluntatem dñi hæc dicentis intelligit? Quoniam nec continentiæ cauſa dimitti coniugem voluit, qui ſolam cauſam fornicationis excepit. Redeamus igitur ad ipſa Apoſtoli verba, & eum velut interrogemus, & tanq; præſentem eum quodammodo conſulamus. Cur dixiſti Apoſtole, Quod ſi diſceſſerit, manere innuptam? Licet ne diſcedere, an non licet? Si omnino non licet, cur pcipis diſcedenti vt maneat innupta? ſi aũt licet, profecto eſt aliqua cauſa qua liceat. Hæc aũt inquiſita non inuenitur niſi quam ſolam ſaluator excipit, id eſt cauſa fornicationis. Ac per hoc nõ pcipit Apoſtolus, mulierem ſi diſceſſerit manere innuptam, niſi quæ illa cauſa diſcedit a viro qua ſola ei licitũ eſt diſcedere a viro. Niſi ergo illa intelligatur cui licet diſcedere, non aũt lz niſi viro fornicante, quomõ iubetur innupta ſi diſceſſerit pmanere? Quis eſt qui dicat, ſi diſceſſerit mulier a viro non fornicante innupta pmaneat, cũ ei niſi a viro fornicãte diſcedere oĩno nõ liceat? Sed rẽ ipſam paulo apertius ploquamur, & quaſi cõſtituamus añ oculos. Ecce placuit continentia mulieri, viro non placet. Diſceſſit ab eo mulier, & cœpit viuere cõtinenter. Ipſa.ſ. caſta mẽſura, ſed factura (qđ dñs nõ vult) ſuo adulterũ virũ. Qui cũ ſe nõ cõtinuerit, alterã q̃ret. Quid ſumus dicturi mulieri, niſi qđ dicit eccleſię ſana doctrina? Redde debitum viro. Ne dũ tu q̃ris vñ amplius honoreris, ille vñ damnet inueniat. Hoc vtiq; & illi diceremus, ſi te nolente, cõtinere voluiſſet. Non.n. hẽs poteſtatẽ corpis tui, ſed ille: ſicut nec ille hz poteſtatem corporis ſui, ſed tu. Cũ hęc atq; hmõi plura q̃ ad hoc pertinent, dixerimus, placet ne tibi, vt nobis mulier reſpõdeat: Ego apſm audio dicen-

Quod quæ illi- cite diſceſſit iubetur innupta permanere, aut reconciliari viro ſuo.

C tem. Præcipio, mulierem a viro non diſcedere: quod ſi diſceſſerit, manere innuptam, aut viro ſuo reconciliari. Ecce diſceſſi. Nolo reconciliari viro, ſed innupta permaneo. Non enim ait, ſi diſceſſerit manere innuptam donec viro ſuo reconcilietur, ſed manere, inquit, innuptam, aut viro ſuo reconciliari. Hoc, inquit, faciat, aut illud. Vnum e duobus eligendum permiſit, non autem in horum alterum compulit. Manere innupta eligo, ac ſic præceptum impleo. Corripe, argue, increpa, vtere qua volueris ſeueritate ſi nupſero. Quid huic contradicam, niſi apoſtolum nō bene intelligis? Neq; enim præcepiſſet, ſi a viro diſceſſerit, innuptam manere mulierem, niſi eam cui diſcedere licuiſſet, illa vna videlicet cauſa, quæ ibi propterea tacita eſt, quia notiſſima eſt. hoc eſt fornicationis. Hanc enim ſolam deus magiſter excepit cum de dimittenda loqueretur vxore, dedito; intelligi talem formam etiam a viro eſſe ſeruandam. Quoniam non ſolum mulier non habet poteſtatem corporis ſui, ſed vir: ſimiliter & vir non habet poteſtatem ſui corporis, ſed mulier. Cum ergo tuum maritum arguere de fornicatione non poſſis, quomodo te potes quod ab eo diſcedis non nubendo excuſare, a quo tibi non licet

D omnino diſcedere? Dominus itaq; præcipit mulierem a viro non diſcedere: quod ſi diſceſſerit, ea vt q; cauſa qua diſcedere licitum eſt, manere innuptam, aut viro ſuo reconciliari. Mulier enim ſub viro viuo marito iuncta eſt legi: & viuente viro vocabitur adultera, ſi fuerit cum altero viro, quoniam mulier alligata eſt quam diu vir eius viuit. Vnde ſi vxor dimiſerit virum ſuum & alij nupſerit, mœchatur: & quid dimiſſam a viro duxerit, mœchatur. Ideoq; ex eodem præcepto domini ait, & vir vxorem ne dimittat, quoniam qui dimiſerit vxorem ſuam præter cauſam fornicationis facit eam mœchari. Sed ſi propter hanc cauſam dimiſerit, etiā ipſe ſic permaneat. Omnis enim qui dimittit vxorem ſuam & ducit alteram, mœchatur. Hæc conſtituta domini, ſine vlla retractatione ſeruanda ſunt. Habet enim hęc iuſtitia quę coram illo eſt, ſiue probent ſiue improbent homines.

Rom. vij.

Nam cæteris ego dico, non dominus, Si quis frater vxorem habet infidelem, & hæc conſentit habitare cum illo, non dimittat illam. Et ſiqua mulier habet virum infidelem, & hic conſentit habitare cū illa, non dimittat virum.

De lib. 1 sermō ne domini in monte .1.

CÆteris autem ego dico, non dominus. Hic primo videndum eſt quibus cæteris. Dicebat enim ſuperius ex domini perſona, his qui ſunt in coniugio. ſed nō hoc ſequitur. Ita enim ſubiungit, Si quis frater habet vxorem infidelem, & hęc conſentit habitare cum illo, non dimittat illam. Ergo etiā nunc

E

dicit

dicit his qui ſunt in coniugio. Quid ſibi vult ergo quod ait, cæteris? Niſi quia ſuperius eis loquebatur qui ſic copulati erant, vt pariter in fide Chriſti eſſent. Cæteris autem nunc dicit, id eſt eis qui ſic copulati ſunt, vt non ambo fideles ſint. Sed quid eis dicit? Si quis frater habeat vxorem infidelem, & hæc conſentit habitare cum illo, non dimittat illam: & ſi qua mulier habet virum infidelem, & hic conſentit habitare cum illa, non dimittat virũ. Si ergo non præcepit ex domini perſona, ſed ex ſua perſona monet, ita eſt hoc bonum, vt ſi quis aliter fecerit, non ſit præcepti tranſgreſſor, ſicut de virginibus paulopoſt dicit præceptum domini ſe nõ habere, conſilium autem dare: atq; ita laudat virginitatem vt arripiat eam qui voluerit, non tamen vt ſi non fecerit, contra præceptum feciſſe iudicetur. Aliud eſt enim quod iubeatur, aliud quod monetur, aliud quod ignoſcitur. Iubetur mulier a viro nõ diſcedere: quod ſi diſceſſerit, manere innupta, aut viro ſuo recõciliari. Aliter ergo non licet facere. B Monetur autem vir fidelis ſi habet vxorem infidelem, conſentientem ſecum habitare, non eam dimittere. Licet ergo & dimittere, quia non eſt præceptum domini ne dimittat, ſed conſilium apoſtoli. Sicut monetur virgo non nubere. Sed ſi nupſerit, conſilium quidem non tenebit, ſed contra præceptum non faciet. Ignoſcitur tamen cum dicitur, Hoc autem dico ſecundum veniam, non ſecundum imperium. Quapropter ſi licet vt dimittatur coniunx infidelis, quamuis melius ſit non dimittere, & tamen non licet ſecundum præceptum domini vt dimittatur coniunx, niſi cauſa fornicationis, fornicatio eſt etiam ipſa infidelitas. Quid enim tu dicis Apoſtole? Certe vt vir fidelis conſentientem ſecum habitare mulierem infidelem non dimittat, ita inquit. Cum ergo hoc & dominus præcipiat, ne dimittat vir vxorem niſi cauſa fornicationis: quare hic dicis, Ego dico, non dominus? Quia ſcilicet idolatria quam ſequuntur infideles, & quælibet noxia ſuperſtitio, fornicatio eſt. Deus autem permiſit cauſa fornicationis vxorem dimitti. Sed quia permiſit, non iuſſit, dedit locum apoſtolo monendi, vt qui voluerit non dimittat vxorem infidelem, quo ſic fortaſſis poſſit fieri fidelis. (In libro ad Pollentium) ¶Quia enim coniunx fidelis relinquere coniugem licet potuit infidelem, ideo fieri hoc non dominus, ſed apoſtolus prohibet. C Quod enim dominus prohibet fieri: omnino non licet. Monet ergo Apoſtolus, quod & poſſit eſſe multorum lucrãdorum occaſio, vt fideles coniuges in relinquendis infidelibus permiſſa licentia non vtantur. Si enim dimittere infidelem vxorem non licet hoc fieri dominus prohiberet, neq; Apoſtolus prohibens diceret, Ego dico, non dominus. Nam ſi propter fornicationem carnis permittitur homo à coniuge ſeparari, quanto magis in coniuge mentis fornicatio deteſtanda eſt, id eſt infidelitas? (Pſal. 72.) De qua ſcriptum eſt. Quoniam ecce, qui ſe longe faciunt a te, peribunt.

Perdidiſti omnem qui fornicatur abs te. Sed quia ita licitum eſt vt non expediat, ne propter coniugum ſeparationes offenſi homines, ipſam doctrinam ſalutis qua illicita prohibentur exhorreant, ac ſic peiores atq; perituri in eadem infidelitate remaneāt, intercedit Apl's, ⁊ monēdo fieri vetat, quod ita licitum eſt vt nō expediat. Sic enim recedere ab infidelibus vxoribus vel maritis, fideles viri vel fœminæ nō ꝓhibentur a dn̄o, vt neq; iubentur. Niſi dimittere tales coniuges iuberentur, nullus locus eſſet conſilio monentis apoſtoli, ne hoc fieret. Nullo modo enim quod dominus iubet, ſeruus bonus fieri prohiberet. Nam quia aliquando hoc dominus per Eſdram prophetam iuſſit, ⁊ factum eſt, dimiſerunt Iſraelitæ vxores alienigenas, quicūq; tūc habere potuerūt, per quas fiebat vt ⁊ ipſi ad alienos ſeducerentur deos, non vt illæ per maritos vero acquirerentur deo. Nondum enim tanta gratia ſaluatoris illuxerat, ⁊ promiſſis temporalibus veteris teſtamenti adhuc inhiabat illius populi multitudo. Et propterea cum bona terrena, quæ pro magno expectabant a domino, viderent etiam his abundare qui multos falſos colebant Deos, blanditiis vxorum prius eos verebantur offendere, deinde inducebantur & colere. Vnde iuſſerat dominus per ſanctū Moyſen, ne quis vxorē alienigenam duceret. Merito ergo quas duxerant domino prohibente, domino iubente dimiſerunt. Cum vero cœpiſſet gentibus euangelium prædicari, iam coniunctos gentiles gentilibus comperit coniuges. Ex quibus ſi non ambo crederent, ſed vnus aut vna, ⁊ infidelis cum fideli conſentiret habitare, nec prohiberi a domino debuit fidelis infidelem dimittere, nec iuberi. Ideo ſcilicet non prohiberi, quia iuſtitia permittit a fornicante diſcedere: ⁊ infidelis hominis fornicatio, eſt ⁊ maior in corde: nec vera eius pudicitia cum coniuge dici poteſt, quia omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt, quamuis veram fidelis habeat pudicitiam etiam cum infideli coniuge qui non habet veram. Ideo autem nec iuberi debuerunt fideles ab infidelibus ſeparari, quia non contra iuſſionem domini gentiles fuerunt ambo coniuncti. Quoniam ergo fidelem ab infideli diſcedere, nec prohibet, nec iubet dominus, ideo vt non diſcedat, apoſtolus dicit, non dominus, habens vtiq; ſpiritum ſanctum in quo dare poſſet vtile ⁊ fidele conſilium. Quod vtiq; ideo monendum, non iubendum fuit, quia non tanto pondere prohibendi ſunt homines, facere licita, quamuis non expediant: quāto pondere prohibentur illicita. Si autem alicubi Apoſtolus etiam illa quæ iubenda ſunt, monere dignatur, hoc facit parcendo infirmitati, non præiudicando iuſſioni. Vnde ſi dixit, Non vt cōfundam vos hæc ſcribo, ſed vt filios meos chariſſimos moneo, quid habet quæſtionis vbi non ait, ego dico, non dominus? Item vbi ait, Ecce ego Paulus dico vobis, quia ſi circūcidamini Chriſtus vobis ni-

ij. Eſdræ. ix.

H Quare Iſraelitæ iuſſi ſūt mulieres alienigenas dimittere & quo pacto inducebant ad idololatria m. Leui. xiiij.

Infidelitas magna eſt fornicatio.

Fidelis hʒ verā pudicitiam cū infideli coniuge, & nō econuerſo.

A

I. Cor. iiij.

Gal. v.

hil proderit: numquid etiam hic dixit, Ego dico, non dominus? Non ſunt itaq; iſta ſimilia: etiam illa quæ iubet dominus, non eſt indignum neq; contrarium, ſi eadem monet Apoſtolus. Monemus enĩ quos charos habemus, vt faciant domini præcepta vel iuſſa. Cum vero ait, Ego dico, non dominus, ſatis oſtendit, dominum non prohibere quod ipſe prohibebat. Prohibuiſſet autem dominus ſi eſſet illicitum. Ergo ſecundum ea quæ diu ſupra diximus, multumq; verſauimus, licitum erat per iuſtitiam, ſed etiam licitum non erat faciendũ ꝓpter liberã beneuolentiam. B

Sanctificatus eſt enim vir infidelis per mulierem fidelem, & ſanctificata eſt mulier infidelis, per virũ fidelem. Alioquin filii veſtri immundi eſſent, nunc autem ſancti ſunt.

SAnctificatus eſt enim. inquit, vir infidelis in vxore, & ſanctificata eſt mulier infidelis in fratre. Credo, iam prouenerat, vt non nullæ fœminæ per viros fideles, & viri per vxores fideles in fidem venirent. Et quamuis non dicens nomina, exemplis tamen hortatus eſt ad confirmandum conſilium ſuum. Deinde ſequitur. Alioquin filij veſtri immundi eſſent, nunc autem ſancti ſunt. Ii enim erant paruuli chriſtiani, qui ſiue auctore vno ex parentibus, ſiue vtroq; cõſentiente ſanctificati erãt. Qđ nõ fieret, ſi vno credẽte diſſociaretur cõiugiũ, & nõ toleraretur infidelitas cõiugis vſq; ad opportunitatẽ credẽdi. Hoc eſt ergo cõſiliũ eius, cui credo dictũ eſſe, Si qđ ſupererogaueris rediẽs reddã tibi.

Fr lib. de ſermone dñi i mõte.1.

¶ Quod aũt Apoſtolus cum fideles moneret vt ſe ab infidelibus coniugibus non diſiungerent, ſanctificatus eſt enim vir infidelis in vxore, & ſanctificata eſt mulier infidelis in fratre, alioquin filij veſtri immundi eſſent nũc autem ſancti ſunt: aut ſi accipiendum eſt quod exempla iam præceſſerant & virorum quos vxores & fœminarũ quas mariti lucrifecerant Chriſto, & paruulorũ ad quos faciendos Chriſtianos voluntas chriſtiana etiam vnius parentis emicerat: aut ſi (quod & magis apoſtoli verba videntur ſonare, & quodammodo cogere) aliqua illic intelligenda eſt ſanctificatio, qua ſanctificabantur vir vel mulier infidelis in coniuge fideli, & qua ſancti naſcebantur filij fidelium, ſiue quia in menſtruo amore mulieris a concubitu cõtinebat quicunq; vir vel fœmina id in lege didicerat (nam hoc Hiezechiel inter illa præcepta poſuit, quæ non figurate accipienda ſunt) ſiue propter aliam quilibet, quę ibi aperte propoſita nõ eſt, ex ipſa neceſſitudine cõiugiorũ atq; filiorũ ſanctitatis aſpergine ſit; illud tñ ſine dubitatione tenendũ eſt, quocũq; illa ſanctificatio ſit nõ valere ad Chriſtianos faciẽdos atq; ad dimittẽda peccata, niſi chriſtiani & eccleſiaſtici inſtitutiõe ſacramentis efficiantur fideles. Nã nec cõiuges infideles, quãuis

Luce.x.
Et lib. ad Marcellinum.iij.
D
Sanctificatio q dam in matrimonio fidelis.

libet ſanctis ⁊ iuſtis coniugibus adhærant, ab iniquitate mundantur, quæ a regno dei ſeparatos, in damnationem venire cõpellit, nec paruuli de quibuſlibet ſanctis iuſtiſq; procreati, originalis peccati reatu abſoluuntur niſi in Chriſto fuerint baptiſati.

D

Ex lib. de bapti ſmo paruulorũ

Pro quibus tanto impenſius loqui debemus, quanto pro ſe ipſis minus poſſunt. ¶ Alioquin filij veſtri immundi eſſent. nũc autem ſancti ſunt. Non vnius modi eſt ſanctificatio: nam ⁊ catechumenos ſecundum quendam modum ſuum per ſignum Chriſti, ⁊ orationem manus impoſitionis, puto ſanctificari: ⁊ quod accipiunt quamuis non ſit corpus Chriſti, ſanctum ⁊ tamen, ⁊ ſanctius quam cibi quibus alimur, quoniam ſacramentum eſt. Verum ⁊ ipſos cibos, quibus ad neceſſitatem ſuſtentandæ vitæ huius alimur, ſanctificari idem Apoſtolus dixit per verbum Dei ⁊ orationem qua oremus vtiq; noſtra corpuſcula refecturi. Sicut ergo iſta ciborum ſanctificatio non efficit vt quod in eos intrauerit nõ in ventrem vadat, ⁊ in ſeceſſum mittatur per corruptionem, qua omnia terrena ſoluuntur: vnde ⁊ ad aliam eſcam, quæ non corrumpitur nos dominus exhortatur: Ita ſanctificatio catechumini, ſi non fuerit baptizatus, non ei valet ad intrandum regnum cœlorum, aut ad peccatorum remiſſionem. Ac per hoc ⁊ illa ſanctificatio cuiuſcunq; modi, quam in filijs fidelium eſſe dixit apoſtolus, ad iſtam de baptiſmo, ⁊ de peccati origine, vel remiſſione quæſtionem omnino non pertinet. Nam ⁊ coniuges infideles, in coniugibus fidelibus ſanctificari dicit, eo ipſo loco ita loquens, Sanctificatur enim vir infidelis in vxore, ⁊ ſanctificatur mulier infidelis in fratre. Alioquin filij veſtri immundi eſſent, nunc autem ſancti ſunt.

1.Tim.iiij.

E

Ex lib. ad Marcellinum.iij.

¶ Non opinor, quod quiſquam tam infideliter intelligit, quomodolibet in his verbis intelligat, vt ob hoc exiſtimet etiam maritum non chriſtianum, chriſtianum, quia vxor eius fuerit chriſtiana, neq; iam baptiſari oportere, ⁊ ad peccatorum remiſſionem permeniſſe, ⁊ in regnum cœlorum eſſe intraturum, quia ſanctificatus dictus eſt in vxore.

Quod ſi infidelis diſcedit, diſcedat: non eſt enim ſeruituti ſubiectus frater, aut ſoror in eiuſmodi, in pace autem vocauit vos deus.

Ex lib. de fide ⁊ operibus.

IDeſt vt propter fidem Chriſti etiam ipſa vxor legitima ſocietate coniuncta, ſine vlla culpa relinquatur, ſi cum viro chriſtiano propter hoc, quia chriſtianus eſt permanere noluerit. Eo autem modo illam rectiſſime dimitti, ſi viro ſuo dicat, non ero vxor tua niſi mihi de latrocinio diuitias congeras, aut niſi lenocinia ſolita quibus noſtram domũ tranſigebas, et chriſtianus exerceas, aut ſi quid aliud vel facinoroſum vel flagitioſum in viro [illegible] nouerat, quo delectata, vel libidinẽ explebat, vel faciles [illegible]

F

habebat, vel etiam incedebat ornatior. Tunc enim ille cui vxor hoc dicit, ſi veraciter egit pœnitentiā ab operibus mortuis, quando acceſſit ad baptiſmum, habetq; in fundamento fidem quæ per dilectionem operatur, proculdubio plus tenebitur amore diuinæ gratiæ, quam carnis vxoriæ, & membrum quod eum ſcandalizat fortiter amputat. ¶ Q̄ḋ ſi infidelis diſcedit, diſcedat. Nō eſt enim ſeruituti ſubiectus frater aut ſoror in eiuſmodi. Id eſt, ſi infidelis noluerit eſſe cū coniuge fideli, hic agnoſcat fidelis ſuam libertatem, ne ita ſe ſubiectum putet ſeruituti, vt ipſam dimittat fidem, ne coniugem amittat infidelem. ¶ Diuiſa a nobis, nobiſcum caput confitentes, & a corpore ſeparati, doleamus illos fratres tanquam noſtros. Velint nolint fratres noſtri ſunt. Tunc eſſe deſinerit fratres noſtri, ſi deſiuerint dicere. Pater noſter. Dixit de quibuſdam propheta, His qui dicunt vobis. non eſtis fratres noſtri, dicite, fratres noſtri eſtis. Circumſpicite de quibus hoc dicere potuerit. Nunquid de paganis? Non. Neq; enim eos dicimus fratres noſtros ſecundum ſcripturas & eccleſiaſticum morem loquendi. Nunquid de Iudæis qui in Chriſtum non crediderunt? Legite Apoſtolum, & videte quia fratres quando dicit Apoſtolus ſine aliquo additamento, non vult intelligi niſi Chriſtianos. Non eſt autem ſubiectus, inquit, frater aut ſoror in huiuſmodi. Cum diceret de coniugio fratrem & ſororem, dixit chriſtianum vel chriſtianam. Item dicit, Tu autem, quid iudicas fratrem tuū? Aut, Tu quid ſpernis fratrem tuum? Et alio loco, Vos autem, inquit, iniquitatem facitis & fraudatis, & hoc fratres. Iſti ergo qui dicunt, Non eſtis fratres noſtri, Paganos non dicunt. Ideo enim & rebaptiʒare nos volunt, dicentes nos non habere quod dant. Vnde conſequens eſt error ipſorum, vt negent nos fratres ſuos eſſe. Sed quare nobis dixit propheta, Vos dicite illis, fratres noſtri eſtis? Niſi quia nos in eis agnoſcimus quod non repetimus. Illi ergo non agnoſcendo baptiſmum noſtrum negant ſe fratres: nos autem non repetendo ipſorum, ſed agnoſcendo non ipſorum, dicimus eis, fratres noſtri eſtis.

Ex lib. ad conſulta Hilarij.

Libertas fidelis

Ex tracta. ps. xxxij.

Pagani nō dicūtur fratres noſtri.

G

Roma. xiiij.

Supra. vi.

Vnde enim ſcis mulier, ſi virum ſaluum facies? aut vnde ſcis vir, ſi mulierem ſaluam facies? niſi ſicut vnicui q; diuiſit dominus Vnumquenq; ſicut vocauit deus ita ambulet.

Ephe. iiij.

H

Ex libro ad pollentium.

Reddit enim rationem cur fieri non expediat, quamuis liceat, Vnde enim ſcis (inquit) mulier ſi virum ſaluum facies, aut vnde ſcis vir, ſi vxorem ſaluam facies? Cum enim ſpiritus dixiſſe, Sanctificatus eſt enim vir infidelis in vxore, & ſanctificata eſt mulier infidelis in fratre, id eſt in Chriſtiano: Alioquin filij veſtri, inquit, immundi eſſent. nunc autem

ſancti ſunt. Ita ad lucrandos coniuges & filios Chriſto, etiam exemplis quæ iam prouenerant, videtur hortatus. Cur ergo non expediat etiam infideles coniuges dimitti a fidelibus, cauſa euidenter expreſſa eſt. Non enim propter vinculum cum talibus coniugale ſeruandum, ſed vt acquirantur Chriſto, recedi ab infidelibus coniugibus Apoſtolus vetat. Multa ſunt autem facienda, non iubente lege, ſed libera charitate: & ea ſunt in noſtris officijs gratiora, quæ cum liceret nobis etiam non impendere, tamen cauſa dilectionis impendimus. Vnde prior ipſe dominus cum ſe tributum non debere demonſtraſſet, ſoluit tamé, ne ſcandalizaret eos, quibus ad æternam ſalutem gerens hominem conſulebat. Iam vero Apoſtolus quemadmodum iſta commendet, eius verba teſtantur, vbi dicit, Cum enim liber ſim ex omnibus, omnium ſeruum me feci, vt plures lucrifacerem. Cum paulo ſuperius dixiſſet, Nunquid non habemus licentiam manducandi & bibendi? Nunquid non habemus licentiam ſororem mulierem circunducendi, ſicut & cæteri apoſtoli, & frater domini, & Cephas? An ego ſolus & Barnabas non habemus poteſtatem non operandi? Quis militat ſuis ſtipendijs vnquam? Quis plantat vineam, & de fructu eius non comedit? Quis paſcit gregem, & de lacte gregis non percipit? Et paulopoſt, Si alij (inquit) poteſtatis veſtræ participant, nó magis nos? Sed nõ ſumus vſi hac poteſtate, ſed omnia toleramus ne quod impedimentum demus euangelio Chriſti. Deinde poſt pauca, Quæ igitur (inquit) mihi merces erit, vt euangelizans ſine ſumptu ponam euangelium, vt non abutar poteſtate mea in euangelio? Continuoq; ſubiungit, quod pauloante cõmemoraui, Cum enim liber ſim ex omnibus, omnium me ſeruum feci, vt plures lucrifacerem.

Expedit aliquãdo infideles coniuges nõ dimitti.

I.Cor.ix.

A

I.Cor.ix.

Et ſicut in omnibus eccleſiis doceo, circũciſus aliquis vocatus eſt: non adducat præputium. In præputio aliquis vocatus eſt: non circũcidatur. Circunciſio nihil eſt, & præputium nihil eſt, ſed obſeruatio mandatorum dei.

In expõne epl'æ ad Galatas.

B

Non eſt in ſuperfluis ponenda ſpes.

SEruabat vtiq; quod congruere videbat ſiue eccleſijs gentium, ſiue Iudæorum, vt nuſquam auferret conſuetudines, quæ ſeruatæ non impediebat ad obtinendum regnum dei: tantum admonens, ne quis in ſuperfluis poneret ſpem ſalutis, etiam ſi conſuetudinem in eis propter offenſionem infirmorum cuſtodire vellet. Hinc enim dicit, Circũciſus quis vocatus eſt, non adducat præputium. In præputio quis vocatus eſt, non circũcidatur. Circunciſio nihil eſt, & præputium nihil eſt, ſed obſeruatio mandatorũ dei.

Vnuſquiſq; in qua vocatione vocatus eſt, in ea permaneat. Seruus vocatus es: non ſit tibi curæ. Sed & ſi

Digitized by Google

potes fieri liber, magis vtere. Qui enim in domino vocatus eſt ſeruus, libertus eſt domini, Similiter qui liber vocatus eſt, ſeruus eſt Chriſti. Pretio empti eſtis nolite fieri ſerui hominum. Vnuſquiſq; in quo vocatus eſt frater, in hoc permaneat apud deum. Supra.vi. ij. Pet.i.

¶ Hoc enim ad eas conſuetudines vel conditiones vitæ retulit q̄ nihil obſunt fidei boniſq; moribus. Non enim ſi etiam latro erat quiſq; cum vocatus eſt, debet in latrocinio permanere. Item in eadem Conſuetudo.

De virginibus autem præceptum domini non habeo, conſilium autem do, tanquam miſericordiam conſecutus a domino, vt ſim fidelis.

C

NOn vt hoc conſilium alienum exiſtimemus a domino. Cum continuo ſequatur & dicat, Tanquam miſericordiā conſecutus a domino, vt fidelis eſſem. Secundum ergo deum dat conſilium fidele, in eo ſpiritu de quo ait, Puto autem q̄ & ego ſpiritum dei habeo. Veruntamen aliud eſt domini iubentis, imperium, aliud conſerui ſecundum miſericordiam charitatis quæ illi eſt a domino inſpirata, atq; donata, fidele conſilium. Ibi aliud facere non licet, hic autem licet: ita ſane, vt ipſum licitum partim quidem expediat, partim vero non expediat. Expedit tunc quando non ſolum per iuſtitiam quæ coram deo eſt, permittitur, ſed etiam hominibus nullum ex hoc impedimentum ſalutis infertur. Velut cum dat conſilium non nubendi apoſtolus virginibus, vnde præceptū domini ſe non habere teſtatur: licet aliud facere, id eſt nubere, & minus quidem continentiæ bonum tamen tenere nuptiarum: ipſumq; licitum etiam expedit, quoniam in vetita & illicita ruituram carnis infirmitatem ſic expedit honeſtate nubendi, vt neminem cogat: quamuis expediret, magiſq; honeſtum eſſet, ſi virgo conſilium, quo præceptum eam non compellit, arriperet. Tunc autem non expedit id quod licitum eſt, quando permittitur quidem, ſed vſus ipſius poteſtatis alijs infert impedimentum ſalutis, ſicut eſt diſceſſio coniugis fidelis ab infideli: quā non prohibet dominus præcepto legis, quia coram illo iniuſta non eſt, ſed prohibet Apoſtolus conſilio charitatis, quia infidelibus affert impedimentum ſalutis, non ſolum quia pernicioſiſſime ſcandalizantur offenſi, verum etiam quia in alia coniugia cū ceciderint viuentibus eis a quibus dimittuntur, adulterinis nexibus colligati, difficillime reſoluuntur. In libro ad Pollentium. Q. ſi quod licitū eſt, nō expedit D Diſceſſio infidelis a fideli nō pr alteri...

¶ Maior amor, impoſuit maius onus virginibus. Quod licebat noluerunt, vt plus placerent ei, cui ſe deuouerūt. Ambierūt illī maiorē pulchritudinē cordis ſui. Quid iubes? tanq̄; dicerēt, qđ iubes? nō adulterę ſimus, hoc ſcipis? Amādo te, plus facimus q̄; iubes. De Ex ſermone de verbis apoſtoli .xcij.

virginibus (ait Apoſtolus) præceptum domini nõ habeo. Ergo hoc quare faciunt? Conſilium autem do. Illæ autem amantes, quibus terrenæ nuptiæ viluerunt, quæ terrenos amplexus non deſiderauerunt, vſque adeo acceptauerunt præceptum, vt non recuſarent conſilium: vt plus placerent, plus ſe ornauerunt. Corporis enim huius, id eſt exterioris hominis ornamenta, quanto amplius appetuntur, tanto ſunt interioris maiora detrimenta: quanto autẽ minus appetuntur, ornamenta exterioris hominis, cito magis moribus pulchris homo interior adornatur. Vnde dicit Apoſtolus. Ornantes ſe, non intortis crinibus. Cum enim dixiſſet, Ornantes ſe, ne quid aliud a carnalibus, quam viſibilia iſta ornamenta putarent, continuo abſtulit cogitationi, quod cupiditas inquirebat. Non, inquit, in tortis crinibus, neque auro, vel margaritis, vel veſte precioſa, ſed ille abſconditus cordis homo, qui eſt ante deum diues. Neque enim deus diuitias daret exteriori homini, & inopem relinqueret interiorem. Dedit inuiſibili diuitias inuiſibiles, & inuiſibilem ornauit inuiſibiliter. His ornamentis ſtudentes dei puellæ ſanctæ virgines, nec quod licebat appetiuerunt, nec quod cogebantur cõſenſerũt. Multæ enim etiam parentum ſuorum contrarios conatus ignitæ ſuperno amore ſuperauerunt. Iratus eſt pater, plorauit mater. Nõ curauit illa cui ante oculos verſabatur ſpecioſus forma præ filijs hominum. Et quippe ſe ornari deſiderauit, vt tota eius curam gereret. Quia quæ nupta eſt, cogitat quæ ſunt mundi, quomodo placeat viro: Quæ autem innupta eſt, cogitat quæ ſunt dei, quomodo placeat deo. Videte quid ſit amare. Non dixit, cogitat ne damnetur a deo. Adhuc enim iſte timor ſeruilis eſt, cuſtos quidem malorum, vt abſtineant a malis, & abſtinendo digni ſint ad ſe admittere charitatem. Sed illæ non cogitant quemadmodum non puniantur a deo, ſed quomodo placeant deo pulchritudine interiore, decore occulti hominis, decore cordis, vbi illius oculis nudæ ſunt. Nudæ intus, non foris. Integræ & intus & foris. Vel virgines doceant coniugatos & coniugatas non ire in adulterium. Illi faciunt plus quam licet: iſtæ non faciunt quod licet.

[Margin: Appetitus ornamenti corporis eſt detrimentum interioris hominis. — B — I. Timo. ij. — Inuiſibilis diuitiæ & ornatus ſunt inuiſibiles. — Pſal. xliiij. — Timor ſeruilis cuſtos malorum ꝑputat ad charitatem. — F]

¶ Miſericordiam (inquit) conſecutus ſum vt fidelis eſſem. Non ait, quia fidelis eram. Fideli ergo datur quidem, ſed data eſt etiam, vt eſſet fidelis.

[Margin: Ex lib. de ꝑdeſtinatiõe ſctõrũ]

¶ Quatuor enim retributiones ſunt. Aut mala pro malis retribuuntur, ſicut deus ignem æternum retributurus eſt impijs: aut bona pro bonis, ſicut regnum æternum retributurus eſt iuſtis: aut bona pro malis, ſicut Chriſtus per gratiam iuſtificat impium: aut mala pro bonis, ſicut Iudas per malitiam perſecutus eſt Chriſtum. Harum quatuor retributionum, duæ priores pertinent ad iuſtitiam, vt retribuantur mala pro malis, bona pro bonis: tertia pertinet ad miſericordiam, vt retribuantur bona pro malis: quartam deus neſcit. Nulli enim malum pro bono retribuit. Hæc

[Margin: Ex tracta. ps. cxvij. — Quatuor genera retributionum.]

autem, quam tertio loco poſui, imprimis eſt neceſſaria. Niſi enim Deus retribueret bona pro malis, nullo modo eſſent quibus retri- G
bueret bona pro bonis. Vide illum Saulum poſtea Paulum. Nõ ex operibus (inquit) iuſtitiæ quæ fecimus nos, ſed ſecundum ſuam miſericordiam ſaluos nos fecit per lauacrum regenerationis. Et Titum. iij.
iterum, Qui prius fui blaſphemus, & perſecutor, & iniurioſus: ſed miſericordiam conſecutus ſum, quia ignorans feci in incredulitate mea. Et iterum, Conſilium autem do, tanquam miſericordiam conſecutus a domino, vt fidelis eſſem. Hoc eſt, vt viuerem, quia iuſtus ex fide viuit. Mortuus ergo erat prius per ſuam iniuſtitiam, Roma. j.
ante quam viueret per Dei gratiam. Ipſam porro ſuam mortem ſic confitetur. Adueniente autem, inquit, mandato, peccatum reuixit, ego autem mortuus ſum: & inuentum eſt mihi mandatum quod erat in vitam, hoc eſſet in mortem. Retribuit ergo illi Deus bonum pro malo, hoc eſt vitam pro morte. Rom. vij.

Exiſtimo ergo hoc bonum eſſe propter inſtantẽ neceſſitatem, quoniam bonum eſt homini ſic eſſe.

DIcit nobis euangelium. Obſeruate nouiſſimum dies venturum. Diem aduentus filij hominis. Quia illos male inuenturus eſt, qui modo ſecuri ſunt, ideo quia peruerſe ſecuri ſunt. Securi ſunt enim in voluptatibus ſeculi, cum deberent eſſe ſecuri dominis cupiditatibus ſeculi. Iam vtique illi vitæ nos præparauit Apoſtolus in his verbis. Ex tract. [illegible] ps. cxvij. Securi in voluptatibus male habebunt in iudicio.

H

¶ Vnde enim magnum, magnique honoris meritum apud deum fidelis & pia virginitas habet, niſi quia iſto iam tempore continendi ab amplexu, cum omnibus gentibus ad implendum ſanctorum numerum largiſſima ſuppetat copia, percipiendæ ſordidæ voluptatis libido non ſibi vindicat, quod iam ſufficiendæ prolis neceſſitudo non poſtulat. Ex libr. Conf. ad [illegible] &c. Pia virginitas magnũ hz meritum. Matth. v. Mar. x.

Alligatus es vxori? noli quærere ſolutionem. Solutus es ab vxore? noli quærere vxorem. Si autem acceperis vxorem, non peccaſti: & ſi nupſerit virgo, non peccauit. Tribulationem tamen carnis habebũt huiuſmodi. Ego autem vobis parco.

NIhil ergo expedit quod illicitũ eſt, & nihil quod prohibet dñs licitũ eſt. Quæ aũt nullo conſtringentis dñi imperio in poteſtate dimiſſa ſunt, in his audiat̃ apl̃s in ſpũ ſcõ monens, & conſulens, vt vel meliora capiant, vel ea quæ non expediunt caueantur. Ibi audiat̃ dicens. Præceptũ dñi non habeo, conſilium aũt do. Et ego dico non dominus. Ibi, ſi meliora elegerit, qui audit, Solutus es ab vxore, non quæras vxorem. Quia & ſi acceperit vxorem, non peccat. Ibi virgo non nubat. Qui aũt non dat nuptũ melius facit. Ex libro ad Pollentium. A

Digitized by Google

ꝛ qui dat nuptum bene facit. Ibi beatior ſit mulier ſic permanen do, ꝗ mortuo viro ſuo in p̄tāte hʒ cui vult nubere in domino.

Hoc itaq; dico fratres, tempus breue eſt. Reliquū ſi eſt vt & qui habent vxores, tanquam non habentes ſint: & qui flent, tanquam non flentes: & qui gaudent, tanquam non gaudentes: & qui emunt, tanquam nō poſſidentes: & qui vtūtur hoc mūdo, tanq̄ nō vtātur.

Ex tract. ps. cxlvij.

QVi gaudium totum ſuum, totam fœlicitatem ſuam cōſtituit in manducando, ꝛ bibendo, vxorem ducendo, emendo, vendendo, vtendo mundo iſto, ſine ſollicitudine eſt ꝛ talis, ſed præter arcam, væ illi a diluuio. Quiſquis autem ſiue manducat, ſiue bibit, ſiue aliud quid agit, omnia in gloriam dei facit, ꝛ ſi aliqua triſtitia eſt de rebus ſecularibus, ſic flet vt intus ſpe gaudeat, ꝛ ſi aliqua lætitia eſt in rebus ſecularibus, ſic gaudet vt ꝛ intus ſpiritaliter timeat, nec donat ſe corrumpendum fœlicitati, nec ſe dat aduerſitati frangendū, Hoc eſt enim flere tanq; non flentem, ꝛ gaudere tanq; non gaudentem. Quiſqs ꝛ ſi habet vxorem, eiuſq; infirmitati compatiens reddit, non exigit debitum, aut ſi propter propriam infirmitatem duxit vxorē, plangens potius, quia ſine vxore eſſe non potuit, quam gaudens quia duxit: quiſquis vendit quod nouit quia ꝛ ſi maneret, beatum non faceret: quiſquis quod emit nouit quia tranſiet, ꝛ de iis omnibus ꝛ ſi abundantibus, ꝛ ſi circūfluentibus, non præſumit, facitq; ex eo quod hʒ miſericordiam cum eo qui non hʒ, vt ꝛ ipſe accipiat ab illo qui omnia habet: quiſquis talis eſt, ſecurus expectat diem nouiſſimum. Non ergo timeat venturum diem, ſed ſperet ꝛ deſideret. Non enim veniet illi ad inferendas pœnas, ſed ad finiēdas moleſtias.

Secularis lætitia temperāda eſt ſpiritali timore

Quid ſit flere tanquā nō flere. B

Ex libro de ſermone domini in monte. i.

¶ Beatiora ſane coniugia iudicanda ſunt, quæ ſiue filiis procreatis, ſiue etiam iſta terrena prole contempta continentiam inter ſe pari conſenſu ſeruare potuerint: quia neq; contra illud præceptum fit, quo dominus dimitti coniugem vetat: non. n. dimittit cui cum ea non carnaliter, ſed ſpiritaliter viuit: ꝛ illud ſeruatur quod per apoſtolum dicitur, Reliquum eſt vt qui habent vxores, tanquam non habentes ſint.

Ex epiſtola ad Bonifaciū comitem. i. ps. xxiiij. C

Quare bona temporalia dentur ꝛ bonis ꝗ malis, ſiliꝗ auferantur.

¶ Si vir fortis es, vince cupiditates, quibus iſte diligitur mūdus. Ora fortiter, ꝛ dic deo quod habes in pſalmo, De neceſſitatibus meis erue me. Ipſe te exaudiet, vt interiores ꝛ inuiſibiles hoſtes, id eſt ipſas cupiditates inuiſibiliter, ꝛ ſpiritaliter vincas, ꝛ ſic vtaris hoc mundo tanq; non vtens, vt ex bonis eius bona facias, nō malus fias. Quia ꝛ ipſa bona ſunt, nec dantur hominibus niſi ab illo qui habet omnium cœleſtium ꝛ terreſtrium poteſtatem. Sed ne putent mala: dant ꝛ bonis: ne putent magna, vel ſumma bona dant ꝛ malis. Itēq; auferūtur iſta ꝛ bonis vt probentur, ꝛ ma

Digitized by Google

lia ut crucientur. Quis enim neſciat? quis ita ſit ſtultus ut non videat, quod ſalus huius mortalis corporis, et membrorum corruptibilium virtus, et victoria de hominibus inimicis, et honor atque potentia temporalis, et cætera iſtiuſmodi bona terrena, et bonis dentur et malis, et bonis auferantur et malis? Salus vero animæ cum immortalitate corporis, virtusque iuſtitiæ, et victoria de cupiditatibus inimicis, et gloria et honor et pax in æternum, non dentur niſi bonis? Iſta ergo dilige, iſta concupiſce, iſta modis omnibus quære. Propter hæc acquirenda et obtinenda fac eleemoſynas, funde orationes, exerce ieiunia, quantum ſine læſione tui corporis potes. Bona vero illa terrena noli diligere, quantalibet tibi abundent, ſic eis utere, ut bona multa ex illis, nullum autem malum facias propter illa. Omnia quippe talia peribunt, ſed bona opera non pereunt, etiam quæ de bonis pereuntibus fiunt. Quō vtēdū ſit bonis temporalibus D

Præterit enim figura huius mundi. Volo autē vos ſine ſollicitudine eſſe. Qui ſine vxore eſt, ſollicitus eſt quæ domini ſunt, quomodo placeat deo. Qui autē cum vxore eſt, ſollicitus eſt q̄ ſunt mundi, quomodo placeat vxori, diuiſa ſunt hæc duo, mulier & virgo.

Peracto quippe iudicio tunc eſſe deſinet hoc cœlum, et hæc terra, quando incipiet eſſe cœlum nouum, et terra noua. Mutatione namque rerum non omnimodo interitu tranſibit hic mundus. Unde et Apoſtolus dicit, Præterit enim figura huius mundi. Volo autem vos ſine ſollicitudine eſſe. Figura ergo præterit non natura. Iudicatis quippe iis, qui non ſunt ſcripti in libro vitæ, et in æternum ignem miſſis, tunc figura huius mundi mundanarum ignium conflagratione præteribit, ſicut factum eſt mundanarum aquarum inundatione diluuium. Illa vtique (ut dixi) conflagratione mundana, elementorum corruptibilium qualitates, quæ corporibus noſtris corruptibilibus congruebant, ardendo penitus interibunt, atque ipſa ſubſtantia eas qualitates habebit quæ corporibus immortalibus mirabili mutatione conueniat ut ſcilicet mundus in melius innouatus apte accommodetur hominibus etiam in melius carne innouatis. Ex libr. de ciuitate dei. xx. Apoca. xxi. E

Virgo cogitat quæ domini ſunt, vt ſit ſancta corpore, & ſpiritu. Quæ autem nupta eſt, cogitat quæ ſunt mundi, quomodo placeat viro.

Quod de innuptis dixit, Ut ſit ſancta corpore et ſpiritu, nō ſic accipiendum eſt quaſi nupta fidelis, et caſta, et ſecundum ſcripturas ſubdita viro nō ſit ſancta et corpore, ſed tantūmodo ſpū. Fieri.n. nō pōt vt ſctificato ſpū nō ſctm̄ ſit & corpus, quo ſctificatus vtit̄ ſpūs. Sed ne cuiq̄ iſtos potius argumētari, q̄ hoc Ex libr. de bono viduitatis, ad Iulianam. Sāctificato ſpū non pōt corpus non eſſe ſanctū.

Digitized by Google

I.Petri.iij. diuino eloquio probare videamur, quoniam Petrus Saram commemoraturus, ſanctæ, inquit, mulieres tantummodo, non ait & corpore, illud eiuſdem Pauli conſideremus, vbi prohibens fornicationes ait, Neſcitis quia corpora veſtra membra ſunt Christi?

I.Cor.vi. Tollens ergo membra Christi faciam meretricis? Abſit. Ergo audeat aliquid dicere membra Christi ſancta non eſſe? Aut vero audeat a membris Christi, fidelium coniugatarum corpora ſeparare? Vnde etiam paulo poſt ait, Corpus veſtrum templum in vobis eſt ſpiritus ſancti quem habetis a deo, & non eſtis veſtri. Empti

F enim eſtis precio magno. Corpus fidelium, & membra Christi eſſe dixit, & ſancti ſpiritus templum: vbi profecto veriuſque ſexus fideles intelliguntur. Ibi ergo ſunt nuptæ, ibi & innuptæ: ſed diſtinctæ meritis, tanquam membris membra prælata: quorum tamē neutra ſunt a corpore ſeparata. De innuptis itaque loquens (vt ſit ſancta corpore & ſpiritu) ampliorem innuptarum & in corpore, & in ſpiritu ſanctificationem intelligi voluit, non corpus nuptiarū omni ſanctificatione priuauit. Diſce itaque bonum tuum. Immo memento quod didiciſti bonum tuum plus laudari, quia eſt aliud bonum quo ſit hoc melius: quam ſi aliter hoc bonum eſſe nō poſſet, niſi illud

Mēbra ſe inuicē honorant malum eſſet, aut omnino non eſſet. Habent oculi in corpore magnum honorem, ſed minorem haberent ſi ſoli eſſent, & alia minoris honoris membra non eſſent. In cœlo ipſo, ſua luce ſol lunā ſuperat, non vituperat: & ſtella a ſtella differt in gloria, non diſſidet in ſuperbia. Ideo fecit deus omnia, & ecce bona valde. Non ob aliud, niſi quia omnia. Nam & per ſingula opera dicebatur. Vidit deus quia bonum eſt. Vbi autem omnia nominata ſunt, additus

Leui.xi. eſt valde, & dictum eſt, Vidit deus omnia quæ fecit, & ecce bona valde. Membra enim quędam meliora ſingula, quam alia ſingula, ſed meliora ſimul omnia quam quælibet ſingula. Christi itaque

G doctrina ſana in eius corpore ſanam te faciat per eius gratiam: vt id quod alijs melius habes in corpore & ſpiritu, idem ipſe ſpiritus tuus qui corpori dominatur, nec extollat inſolenter, nec diſcernat

Ex eodem lib. inſcienter. ¶ Quæ innupta eſt inquit, ſollicita eſt ea quæ ſunt domini, vt ſit ſancta & corpore & ſpiritu, quæ autem nupta eſt, ſollicita eſt quæ ſunt mundi, quomodo placeat viro. Non ait ſollicita eſt quæ ſunt mundi vt ſancta non ſit, ſed certe minor eſt diuina ſanctitas ex ea parte curarum qua mundana cogitatur voluptas. Quicquid itaque intentionis animi etiam in his rebus impenderetur quibus placendum eſſet viro, colligere quodammodo & redigere debet innupta Christiana in eam intentionem qua placendum eſt domino. Et vide cui placeat quæ domino placet: & vtique tanto eſt beatior quanto ei plus placet. Quanto autem magis cogitat ea quæ ſunt mundi, tanto minus placet. Placete itaque tota intentione ſpecioſo forma præ filijs hominum. Eius enim gratia illi placetis, quæ diffuſa eſt in labijs eius. Placete illi ea quoque pte.

Tanto quis eſt beatior quāto plus placet deo Pſa.xliiij.

cogitationis, quæ occuparetur mundo, vt placeretur viro, Placete illi qui diſplicuit mundo, vt placentes ei liberemini ex mundo. Hunc enim ſpecioſum forma præ filijs hominum, viderunt homines in cruce paſſionis, & non habuit ſpeciem neq; decorem, ſed facies eius abiecta, & deformis poſitio eius. Ex hac tamen deformitate redemptoris noſtri manauit pretium decoris veſtri, ſed decoris interioris. Omnis enim pulchritudo filiæ regis, intrinſecus. Hac pulchritudine illi placete: hanc pulchritudinem ſtudioſa cura & ſollicita cogitatione componite. Non amat ille fallaciarum fucos, veris veritas delectatur, & ille (ſi quod legiſtis cognoſcitis) veritas vocatur. Ego ſum, inquit, via & veritas, & vita. Currite ad illum per illum. Placete illi ex illo. Viuite in illo, cum illo, de illo. Affectibus veris & ſanctiſſima caſtitate, a viro tali amate amari.

B Ex deformitate redẽptoris manauit decor animarum. Ioan. xiiij.

Porro hoc ad vtilitatem veſtram dico, non vt laqueum vobis iniiciam, ſed in id quod honeſtum eſt, ac decorum ſequamini, & adhæreatis domino abſq; vlla diſtractione, & quod facultatem præbeat ſine impedimento, dominum obſecrandi.

NOn quia innuptarum bonum honeſtum dixit, ideo putare debemus turpe eſſe vinculum coniugale. Alioquin etiã primas nuptias condemnabimus, quas nec Cataphryges, nec Nouatiani, nec diſertiſſimus eorum aſtipulator Tertullianus, turpes auſus eſt dicere: ſed quemadmodum cum ait, Dico autem innuptis & viduis bonum eſſe illis ſi ſic permanſerint: vtiq; bonũ pro meliore poſuit: quoniam omne quod bono comparatũ melius dicitur, etiam hoc proculdubio bonũ eſt. Nam quid eſt aliud quod ita dicitur melius, niſi quod magis bonum eſt? Nec ideo cõſequenter eum ſenſiſſe arbitramur malum ſi nupſerint, quoniam dixit bonum eſſe illis ſi ſic permanſerint. Ita etiam cum ait, Sed ad id quod honeſtum eſt, non matrimonium turpe eſſe monſtrauit, ſed quod honeſtũ erat honeſtius generalis honeſti nomine cõmendauit, quia honeſtius quid eſt niſi quod magis honeſtum eſt? magis autem honeſtum vtiq; honeſtum eſt. Aperte quippe declarauit hoc eſſe illo bono melius vbi ait, Qui dat nuptam, bene facit, & qui non dat, melius facit. Et hoc illo beato beatius, vbi ait, Beatior autem erit ſi ſic permanſerit. Sicut ergo bono melius, & beato beatius, ſic honeſto honeſtius eſt, quod honeſtum voluit appellare. Abſit enim vt turpe ſit. Vnde loquens beatus Petrus apoſtolus ait, Viri vxoribus veſtris tanquam vaſi infirmiori & ſubiecto tribuite honorem quaſi cohæredibus gratię. Et illas alloquens ſubditas eſſe viris ſuis exemplo Sarę adhortatur. Nam ſic quædã inquit, ſanctę mulieres quę in deum ſperabant, ornabant ſe, obſequentes viris ſuis, quomodo Sara obediebat Abrahæ, dominum

Ex lib. de ſancta viduitate, ad Iulianam. Tertullianus aſtipulator Nouatianorum. A

Oſtendit honeſtũ eſſe vinculum coniugale.

1. Pet. iij.

B

illum vocans. Cuius factæ eſtis filiæ bene facientes, & non timentes vllam perturbationem.

Si quis autem turpem ſe videri exiſtimat ſuper virgine ſua:, quod ſit ſuperadulta . & ita oportet fieri, quod vult faciat . non peccat, ſi nubat.

Ex libro ad Pollentium

SI ſe non continet, nubat. Hac itaq; conditione non continere permittitur, vt tamen nubat. Si ergo elegerit nubere, cogi non poteſt continere. Sic ergo iſta incontinens compellitur nubere, vt poſſit quod non continet non eſſe damnabile.

Ex lib. ad Iulianam de ſanctaq; viduitate. Nuptiæ ſunt remediũ cuiuſq; infirmitatis

¶ Nuptiarum igitur bonum ſemper eſt quidem bonum : ſed in populo dei fuit aliquando legis obſequium , nunc eſt infirmitatis remedium , in quibuſdam humanitatis ſolatium . Filiorum quippe procreationi operam dare , non canino more per vſum promiſcuum fœminarum, ſed honeſto ordine coniugali , non eſt in homine improbandus effectus etiam, ipſum tamen laudabilius tranſcendit & vincit cœleſtia cogitans animus Chriſtianus . Sed quoniam, ſicut ait dominus , non omnes capiunt verbum hoc, quæ poteſt capere capiat, quæ ſe non continet nubat , quæ non cœpit deliberet , quæ aggreſſa eſt perſeueret, nulla aduerſario detur occaſio , nulla Chriſto ſubtrahatur oblatio.

Math. x.

C **Nam qui ſtatuit in corde ſuo firmus, non habens neceſſitatem , poteſtatem autem habet ſuæ voluntatis , & hoc iudicauit in corde ſuo ſeruare virginẽ ſuam ,bene facit.**

VIdetur apoſtolus de patre loqui cum dicit, Seruet virginẽ ſuam, & det nuptum virginem ſuam , & cætera hoc modo. Vbi nonnulli intellexerunt virginem ſuam, virginitatem ſuam. Nulla tamen hoc ſimili ſcripturam locutione demonſtrant, cum ſit inuſitatiſſima. ¶ Sæpe autem accidit vt quiſquis in meliore gradu ſpiritalis vitæ vel eſt, vel eſſe ſe putat, figurate dicta eſſe arbitretur quæ in inferioribus gradibus præcipiuntur, vt (verbi gratia) ſi cœlibem amplexus eſt vitam, & ſe caſtrauit propter regnum cœlorum, quicquid de vxore diligenda & regenda ſancti libri præcipiunt, nõ proprie, ſed tranſlate accipi oportere contendat. Et quiſquis ſtatuit ſeruare innuptam virginem ſuam, tanquam figuratam locutionem conetur interpretari, quia dictũ eſt, Trade filiã tuã, & grande opus feceris. Erit igitur etiam hoc in obſeruationibus intelligẽdarũ ſcripturarũ, vt ſciamus alia omnibus cõmuniter pcipi, alia ſingulis quibuſq; generibus perſonarum, vt non ſolum ad vniuerſum ſtatum valetudinis, ſed & ad ſuam cuiuſq; membri ppriam infirmitatẽ medicina pertineat. In ſuo quippe genere curandum eſt qđ ad melius genus non põt erigi.

Ex lib. quæſtionũ numeri d. lviij.

Ex libro de doctrina Chriſtiana.

Eccle. vij.

D

Alia omnibus cõmuniter pcipiuntur, alia ſingulis generibus

Igitur & qui matrimonio iungit virginem ſuam, bene facit, & qui non iungit, melius facit.

IN his duabus cauſis vna de nubendo, vel non nubendo, altera de infideli coniuge dimittendo, vel non dimittendo, aliquid ſimile eſt in verbis Apoſtoli, aliquid diſſimile. Simile quidem illud: quod & ibi dicit, Præceptum domini nó habeo, cóſiliũ autẽ do. Et hic dicit, Ego dico, nõ dñs. Quale eſt enim, Præceptum domini nó habeo, tale eſt, Non dicit dominus. Et quale eſt, Conſilium do, tale eſt, Ego dico. Illud autem diſſimile eſt, quia de nubendo & non nubendo poteſt dici hoc bene fieri, illud melius, quoniam vtrunq; expedit: minus hoc, maius illud. At vero de coniuge infideli dimittendo, vel non dimittendo: quoniam vnum horum non expedit, aliud expedit, dici non oportet, qui dimittit, bene facit: & qui non dimittit, melius facit. ſed dici oportet, Non dimittat, & non dimittat, quia & ſi licet, non expedit. Si ergo poſſumus dicere, melius eſſe infidelem coniugem nó dimittere, quãuis liceat & dimittere: quemadmodũ recte dicimus, melius eſſe quod & licet, & expedit, quam id quod licet nec expedit. ¶ Sicut autem bono male vti malũ eſt, ſic malo bene vti bonum eſt. Duo igitur hæc bonum & malum, & alia duo vſus bonus, & vſus malus, ſibimet adiuncta quatuor differentias faciunt: Bene vtitur bono continentiam dedicans deo. Male vtitur bono continentiam dedicans idolo. Male vtitur malo concupiſcentiam relaxans adulterio: Bene vtitur malo cócupiſcentiam reſtringens connubio. Sicut ergo melius eſt bene vti bono, quã bene vti malo, cum ſit vtrunq; bonum: ita qui dat nuptum virginem ſuam bene facit, & qui non dat nuptum melius facit.

Ex libro ad Pollentium.

B Ex libro de baptiſmo paruulorum.

Mulier alligata eſt, quãto tpe vir eius viuit. Q̃d ſi dormierit vir eius liberta ẽ, cui vult nubat, tãtũ i dño. Beatior aũt erit ſi ſic pmãſerit, ſcdm meũ cõſilium. Rom. vij.

SAtis oſtẽdit beatã eſſe in dño, etiã poſt mortẽ viri, iterũ nubentem fideles, ſed in eodẽ dño nimio viduam beatiorẽ. Hoc eſt vt ſcripturarum nõ tñ verbis, verũetiã exemplis loquar beatã eſſe Ruth, ſed Annã beatiorẽ. Quapropter hoc primũ oportet vt noueris, bono quod elegiſti nó damnari ſecundas nuptias, ſed inferius honorari. Nã ſicut bonũ ſanctæ virginitatis qđ elegit filia tua, nó damnat vnas nuptias tuas, ſic nec viduitas tua cuiuſq; ſecundas. Hinc. n. maxime Cathaphrygarũ, & Nouatianorũ hęreſes tumuerũt, quas buccis ſonãtibus nõ ſapiẽtibus etiã Tertullianus inflauit, dũ ſecundas nuptias tãquã illicitas maledico dẽte cócidit, quas omnino licitas apl̃s ſobria mẽte ꝯcedit. Ab hac ſanitate doctrinæ nullius indocti nullius docti diſputatione mouearis, nec ita

Ex libro de bono viduit.

Secũdæ nuptię etiã beatæ ſũt, ſz viduitas beatior.

F Cataphrygarũ hæreſis.

extollas bonum tuum, vt quod malum non eſt tanquam malis ſu-
ſtinueris alienus: ſed tanto magis gaude tuo bono, quanto ma-
gis vides non tantum illo deuitari mala, ſed quædam etiam bo-
na ſuperari. Mala ſunt enim adulterium, vel fornicatio. Ab iis au-
tem illicitis valde longa eſt, quæ voti libertate ſe obſtrinxit, et ſi-
bi etiam licita ne licerent non imperio legis, ſed conſilio caſtita-
tis effecit. Et bonum eſt pudicitia coniugalis, ſed melius bonū eſt
continentia vidualis. Hoc ergo bonum boni illius ſummiſſione
honoratur, non illud bonum melioris huius laude dānatur. Nec
quia dixi Ruth beatam, Annam beatiorem (cum illa bis nupſe-
rit, hæc vniuira cito viduata diu vixerit) continuo etiam te me-
C liorem putes eſſe quam Ruth. Alia quippe propheticis tempori-
bus ſanctarum fœminarum diſpenſatio fuit, quas nubere obediē-
tia non concupiſcentia compellabat, vt propagaretur populus dei
in quo promitterentur prophetæ Chriſti: cum et ipſe populus per
ea quæ in figura contingebant illis, ſiue in his qui ſcirent, ſiue in
illis qui illa neſcirent, nihil aliud eſſet quam propheta Chriſti. ex
quo naſceretur etiam caro Chriſti. Proinde ſancta Ruth cum ſe-
mē, quale illo tempore neceſſariū fuit in Iſrael, non haberet mor-
Luc.2. tuo viro quæſiuit alterum, de quo haberet. Hac itaque bis coniuga-
ta ideo Anna vniuira beatior fuit, quia et propheteſſa Chriſti eſſe
meruit. Quam credendum eſt etiam ſi filios nullos habuit (quod
quidem ſcriptura reticendo reliquit incertum) eo ſpiritu præuidiſ-
ſe Chriſtum ex virgine proxime eſſe venturum, quo potuit agno-
ſcere et paruulum. Vnde merito etiam ſine filiis, ſi tamen eos non
habuit, ſecundas nuptias recuſauit, quia nouerat iam tempus eſſe,
quo Chriſtus non officio pariendi, ſed ſtudio continendi, nec con-
iugalibus fœtandis viſceribus, ſed caſtificandis vidualibus me-
lius ſeruiretur.

Ex libro de ſan-
cta vidui.

¶ Si vero etiam ſciebat Ruth per ſuam carnem propagari ſemē
vnde Chriſtus fuerat carnem habiturus, et huic ſcientiæ nubendo
exhibuit miniſterium, non audeo iam dicere beatiorē fuiſſe An-
næ viduitatem quam illius fœcunditatem. Quia enim Chriſti cō-
D iugium dicuntur eligere quæ Chriſtiana ſanctitate non nubunt,
abſit vt ſanctarum viduarum iſte ſit ſenſus, vt Chriſtus eas viduas
quaſi ſecundus maritus. Ipſum enim habebant, et antea quando vi-
ris ſuis ſubditæ ſeruiebant, non carnaliter, ſed ſpiritaliter viuentes,
cui eccleſia ipſa, cuius membra ſunt, coniunx eſt, quæ fidei, ſpei, et
charitatis integritate, non in ſolis virginibus ſanctis, ſed et in vi-
duis, et coniugatis fidelibus tota virgo eſt. Vniuerſæ quippe eccle-
ſiæ (cuius illa omnia membra ſunt) Apoſtolus dicit, Aptaui vos
II.Cor.11. vni viro, virginem caſtam exhibere Chriſto. Nouit autem ille vir-
ginem coniugem ſine corruptione fœtare, quem in ipſa [illegible]
potuit mater ſine corruptione procreare. Quapropter a propoſi-
to meliori lapſis a nuptiis fœminis, plane non [illegible] di-
cere.

cere, lapſus & ruinas a caſtitate ſanctiore quæ vouetur deo, adulteriis eſſe peiores. Si enim (quod nullo modo dubitandum eſt) ad offenſionem Chriſti pertinet cum membrum eius fidem non ſeruat marito, quãto grauius offenditur cum illi ipſi nõ ſeruatur fides in eo quod exigit oblatum, qui non exegerat offerendum? Cum enim quiſq; non reddit, quod non imperio compulſus, ſed conſilio commonitus vouit, tãto magis fraudatio voti auget iniquitatem, quanto minus habeat vouendi neceſſitatem. Maſu s peccatũ eſt voti fractio qu a pueritatis præcepti.

¶ De tertijs, de quartis, & de vltra pluribus nuptijs, ſolent homines mouere quæſtiones. Vnde vt breuiter reſpondeam, nec vllas nuptias debeo donare, nec eis verecundiam numeroſitatis auferre. Sed ne cuiquam breuitas huius reſponſionis meę forte diſpliceat, vberius diſputantes reprehenſores meus audire paratus ſum. Fortaſſis enim afferat aliquam rationem, quare ſecundæ nuptię non damnentur, tertię damnentur. Nam ego (ſicut in exordio ſermonis huius admonui) non audeo plus ſapere quam oportet ſapere. Quis enim ſunt qui putãt definiendum, quod nec apoſtolum video definiſſe? Ait enim, Mulier alligata eſt quãdiu vir eius viuit. Non dixit primus, aut ſecundus, aut tertius, aut quotus libet ſed mulier (inquit) alligata eſt quandiu vir eius viuit. Si autẽ mortuus fuerit vir eius, liberata eſt, cui vult nubat, tantum in domino. Beatior autem erit ſi ſic permanſerit. Qui huic ſententię (quantum ad hanc rem attinet) addi vel detrahi poſſit, ignoro. Deinde ipſum quoq; apſi ac noſtrum magiſtrũ & dñm audio Sadducęis reſpondentem, cum propoſuiſſent mulierem nonvniuiram, vel biuiram, ſed ſi dici poteſt ſeptiuiram, in reſurrectione cuius futura eſſet vxor. Increpans enim eos ait, Erratis neſcientes ſcripturas neq; virtutem dei. In reſurrectione enim nec nubent, nec vxores ducent. Nõ enim incipient mori, ſed erunt æquales angelis dei. Eorum itaq; reſurrectionem memorauit qui reſurgent ad vitã. non qui reſurgent ad poenam. Potuit ergo dicere, Erratis neſcientes ſcripturas neq; virtutem dei. In illa enim reſurrectione multinubę iſtæ eſſe non poſſunt. Deinde addere, nec aliqua ibi nubit. Sed nec ipſam (vt videmus) tot maritorum mulierem vlla ſuæ ſententię ſignificatione damnauit. Quapropter nec contra humanæ verecundiæ ſenſum audeo dicere, vt quotiens voluerit viris mortuis nubat foemina, nec ex meo corde (præter ſcripturę ſacrę authoritatẽ) quotaſlibet nuptias audeo cõdẽnare. Qđ aũt dico vni niręę viduę, hoc dico omni viduę. Beatior erit ſi ſic permanſerit.

Ex eodẽ libro A — Nec tertię nec quartæ nuptiæ damnãtur quã qui nõ ſint ſine verecundia.

Rom. vij.

Matth. xxij. B

Puto autem quod & ego ſpiritum Dei habeo.

Ex libro ad Pollentium.

CVm dixiſſet de muliere cuius vir mortuus fuerat, Beatior autem erit ſi ſic permanſerit ſecundum meum conſilium ne quis hoc conſilium tanquam humanũ, & non diuinũ

Digitized by Google

contemnendum putaret, adiecit. Puto autem quod & ego ſpiritus dei habeo: Proinde intelligendum eſt etiam ipſa quæ non a do- mino iubentur, ſed a ſancto eius famulo vtiliter ſuadentur, eodẽ domino inſpirante ſuaderi. Abſit enim vt quiſquam fidelium di xerit, quando ſuadet ſpiritus ſanctus, non dominum ſuadere cũ & ipſe dominus ſit, & inſeparabilia ſint opera trinitatis.

C Ex tract. euãgelio ſecũdũ Ioan. xxvij. Ioan. xiiij.

¶ Si enim me ſciretis, & patrem meum forſitan ſciretis, ille qui omnia ſcit, quando dicit, forſitan, non dubitat, ſed increpat. At- tende enim quomodo increpatiue dicatur ipſum forſitan, quod vi detur eſſe verbum dubitationis. Sed dubitationis verbum eſt quã dicitur ab homine, ideo dubitante quia neſciente. Cum vero di- citur a deo verbum dubitationis, cum deum nihil vtique lateat, illa dubitatione arguitur infidelitas, non opinatur diuinitas. Ho- mines de iis rebus, quas certas habent aliquãdo increpatiue dubitãt, id eſt verbum dubitationis ponunt, cum corde non dubitent. Velut ſi indigneris ſeruo tuo, & dicas. Contemnis me: conſidera, forſitan dominus tuus ſum. Hinc & apoſtolus ad quoſdam cõ- temptores ſuos loquens ait, Puto autem quod & ego ſpiritum dei habeo. Qui dicit, puto, dubitare videtur. Sed ille increpabat nõ dubitabat. Et ipſe dominus Chriſtus alio loco infidelitatem fu- turam generis humani increpans, Cum venerit, inquit, filius hominis putas inueniet fidem in terra?

Increpantes vt plurimũ verbo dubitationis vtuntur.

Luce. xviij.

CAPVT .VIII.

DE iis autem quæ idolis ſacrificantur, ſcimus quia omnes ſcientiam habemus.

D Ex lib. ſententi. Proſperi.

¶ Humilium virtus eſt de ſcientia nõ gloriari, quia communis eſt omnibus ſicut vſus lucis, ita participatio veritatis.

Scia inflat, charitas vero ædificat.

Ex lib. de gra/ tia & lib. arbit. I. Ioan. iij.

NOn eſt mirum ſi lux lucet in tenebris, & tenebræ eam nõ comprehendunt. In Ioanne lux dicit, Ecce qualem dile- ctionem dedit nobis pater vt filij dei vocemur & ſimus. Et in Pelagianis tenebræ dicunt, Dilectio nobis ex nobis eſt. Quã ſi veram, id eſt Chriſtianam, dilectionem haberent, ſcirent & vñ haberent ſicut & Apoſtolus ſciebat qui dicebat, Nos autem non ſpiritum huius mundi accepimus, ſed ſpiritum qui ex deo eſt, vt ſciamus quæ a Deo donata ſunt nobis. Ioãnes dicit, Deus dile- ctio eſt. Et Pelagiani etiam ipſum deum nõ ex deo, ſed a ſemetip ſis habere ſe dicũt. Et cũ ſcientias legis ex deo nobis eſſe fateã- tur, charitatẽ ex nobiſipſis volunt. Nec audiunt Apoſtolum dicentẽ, Sciẽ tia inflat, charitas autẽ ædificat. Quid eſt ineptius? Immo vero quid eſt amẽtius, & ab ipſa ſanctitate charitatis alienius, quã cõfiteri ex deo eſſe ſcientiam, quæ ſine charitate inflat, & ex nobis eſſe charitatẽ

I. Cor. ij.

I. Ioan. iiij.

Cõtra eos qui dicunt charita/ tem a nobis eſſe.

Digitized by Google

quæ facit vt ſcientia inflare non poſſit? Item cum dicat apoſto‑ B
lus. Supereminentem ſcientiæ charitatem Chriſti, quid eſt inſanius Ephe.iij.
quam putare ex deo eſſe ſcientiam, quæ ſubdita eſt charitati, & ex
hominibus eſſe charitatem, quæ ſupereminet ſcientiæ? Fidem
autem veram & doctrinam ſanam ambas dicit eſſe ex deo, quia
ſcriptum eſt, A facie eius ſcientia & intellectus procedit. Et ſcriptũ
eſt, Charitas autem ex deo eſt. Et legimus ſpiritum ſcientiæ & pie‑ I.Ioan.iiij.
tatis: legimus ſpiritum veritatis, & charitatis, & continentiæ: ſed Charitas ma‑
maius eſt donum charitatis quam ſcientia. Nam ſcientia quando ius donũ quàm
eſt in homine, charitas eſt neceſſaria ne infletur. Charitas autem ſcientia.
non æmulatur, non agit perperam, non inflatur. I.Cor.xiij.

Quid autem eſt pietas niſi dei cultus? & vnde ille colitur niſi Ex lib. ad Hie‑
charitate? Charitas enim de corde puro & conſcientia bona, & fi‑ ronymũ ſcilo.
de non ficta, magna & vera virtus eſt: quia ipſa eſt finis præcepti. I.Tim.i.
Merito dicta eſt fortis & mors, ſiue quia nemo eam vincit ſicut
mortem, ſiue quia in hac vita vſq; ad mortem eſt menſura cha‑ Ioan.xv.
ritatis, ſicut dominus ait, Maiorem hic dilectionem nemo ha
bet quam vt animam ſuam quis ponat pro amicis ſuis. Siue po‑
tius, quia ſicut mors animam euellit a ſenſibus carnis, ſic chari‑ Charitati ſub‑
tas a concupiſcentijs carnalibus. Huic ſubſeruit ſcientia cum eſt ſeruit ſcientia.
vtilis, nam ſine illa inflat. Quod vero illa ædificanda impleue F
rit, nihil ibi iſta inane quod inflet, inueniet. Vtilem porro ſcien‑
tiam definiendo monſtrauit, vbi cum dixiſſet, Ecce pietas eſt ſa‑
pientia, continuo adiunxit, Abſtinere vero a malis, ſcientia eſt.

Scientia inflat. Iam ergo debemus odiſſe ſcientiam? Abſit. Et Ex tract. euāge
quid eſt, ſcientia inflat? Sola ſine charitate. Ideo adiunxit, Cha lio ſecundum
ritas vero ædificat. Adde ergo ſcientiæ charitatem, & vtilis erit Ioan.xxvij.
ſcientia, non per ſe, ſed per charitatem.

Ipſa origo nominis dæmonum ſi diuinos intueamur libros Ex lib. de ciui‑
aliquid affert cognitione digniſſimum. Dæmones enim dicuntur tate dei.ix.
(quoniam vocabulum græcum eſt) a ſcientia nominati. Apoſto‑
lus autem ſpiritu ſancto locutus ait, Scientia inflat, charitas vero
ædificat. Quod recte aliter non intelligitur niſi ſcientia tunc pro‑ Dæmones a ſciē
deſſe cum charitas ineſt: ſine hac autem inflare, id eſt in ſuperbiam tia nominati.
inaniſſimę quaſi ventoſitatis extollere. Eſt ergo in dæmonibus ſciē
tia ſine charitate: & ideo tam inflati, hoc eſt tam ſuperbi ſunt.

Scientia (inquit Apoſtolus) inflat. Quid ergo? Scientiam fugere
debetis, & electuri eſtis nihil ſcire potius quã inflari? Vt quid vobis
loquimur ſi melior eſt ignorantia, quam ſcientia? Vt qd vobis Ex ſermone de
diſputamus, vt quid iſta diſtinguimus, vt quid quod noſtris admo verbis euāge.
nemus, quod nõ noſtis inſerimus, ſi ſcientia cauẽda eſt ne inflet? G
Ergo amate ſcientiam, ſed anteponite charitatem. Scientia ſi ſo
la ſit inflat. Quia vero charitas ædificat, non permittit ſcientiam
inflari. Ibi ergo inflat ſcientia, vbi charitas non ædificat: vbi
autem ædificat, ſolidata eſt. Non eſt ibi inflatio vbi petra eſt fun‑

Ad vitādā elationē Paulus habuit ſtimulū carnis.
ij. Cor. xij.

damentum. Quantum autem tencat inflatio (hoc eſt elatio) vt pro-
pter hoc vitium etiam tantus ille apoſtolus appoſitum ſibi eſſe
diceret ſtimulum carnis angelum Satanæ a quo colaphizaretur.
Qui colaphizatur, caput eius tunditur ne erigatur, ⁊ ibi de ſcien-
tia metus erat inflationis, hoc eſt elationis. Ait enim, In magni-
tudine reuelationum mearum ne extollar. Ibi ergo metuenda
eſt elatio, vbi erat rerum magnarum reuelatio.

Ex li. iiij. trinit.
Scientia ſuipſius, eſt pferenda ſcientiæ aliarū rerum a deo.

Scientiam terreſtrium, coeleſtiumq; rerum magni æſtimare
ſolet genus humanum. In quo profecto meliores ſunt qui huic
ſcientiæ præponunt noſſe ſemetipſos. Laudabiliorq; eſt animus
cui nota eſt vel infirmitas ſua, quam qui ea non reſpecta vias ſy-
derum ſcrutatur etiam cogniturus, aut quia iam cognitas tenet,
ignorans ipſe qua ingrediatur ad ſalutem, ac firmitatem ſuam.
Qui vero iam euigilauit in deum ſpiritus ſancti calore excitatus
atq; in eius amore coram ſe viluit, ad eumq; intrare volens nec
valens, eoq; ſibi lucente attendit in ſe, inuenitq; ſe, ſuamq; ægri-
tudinem illius munditiæ contemperari nō poſſe cognouit, flere
dulce habet, ⁊ eum precari vt etiam atq; etiam miſereatur do-
nec exuat totam miſeriam, ⁊ precari cum fiducia iam gratuito
pignore ſalutis accepto, per eius vnicum ſaluatorem hominis ⁊
illuminatorem. Hunc ita agentem ac dolentem ſcientia non in-
flat, quia charitas ædificat. Præpoſuit enim ſcientiam ſcientiæ.
Præpoſuit ſcire infirmitatem ſuam magis quam ſcire mūdi moe-
nia, fundamenta terrarum, ⁊ faſtigia coelorum. Et hanc apponen-
do ſcientiam, appoſuit dolorem. Dolorem peregrinationis ſuæ
ex deſiderio patriæ ſuæ, ⁊ conditoris eius beati dei ſui.

Qui addit ſciētiā ſuā, addit dolorē peregrinationis, ex deſiderio patriæ.
Matt. vij.
Ex tracta. ij. epiſto. Ioan.

Hæc omnia fratres quia cognouimus id quod a principio eſt,
quia fortes ſumus, quia cognouimus patrem, omnia iſta quaſi
cognitionem commendant. charitatem non cōmendant, ſi co-
gnouimus, amemus. Nam cognitio ſine charitate non ſaluos fa-
cit. Scientia inflat, charitas ędificat. Si confiteri vultis ⁊ nō amare
incipitis dæmonibus ſimiles eſſe. Confitebantur dæmones filiū
dei, ⁊ dicebant, Quid nobis ⁊ tibi? ⁊ repellebantur. Confitemini
⁊ amplectimini. Illi eniꝫ timebāt de iniquitatibus ſuis, vos ama-
te dimiſſorem iniquitatum veſtrarum. Scientia inflat, charitas
autem non æmulatur, non inflatur.

Matt. viij.
Ex li. ij. ad Ia.
Scientia ſit machina qua charitas aſſurgit.
A

Sic itaq; adhibeatur ſcientia tanquam machina quędā per
quam ſtructura charitatis aſſurgat, quæ manet in æternum cum
ſcientia deſtruetur: quæ ad finem charitatis adhibita, multū eſt
vtilis: per ſe autem ipſa ſine tali fine, non modo ſuperflua eſt,
ſed etiam pernicioſa probata eſt.

**Si quis ſe exiſtimat ſcire aliquid, nondum cogno-
uit, quemadmodum oporteat eum ſcire. Si quis au-
tem diligit deum, hic cognitus eſt ab eo.**

Digitized by Google

NEſcientes vnde habeant quod ſunt, ſtultæ virgines ſunt: meſtiboq; foris erunt quia internæ affectum gratiæ non ſecum ſumunt. Quando ergo tales repereris, non tibi perſuadeant in anitatem vaſorum ſuorum, ſed tu eis potius plenitudinem. Vnde ait apoſtolus, Quiſquis ſe putat aliquid ſcire, nondum ſcit quemadmodum oportet ſcire. Et mox oſtendens qd dixerit, Quiſquis autem, inquit, diligit deum, hic cognitus eſt ab eo. Nec ſic dicere voluit cognouit illum, ſed dicendo cognitus eſt, ab illo. expreſſius voluit commendare etiam hoc ab illo nobis eſſe, vt eum diligamus. Charitas enim dei diffunditur in cordibus noſtris, non per noſipſos, ſed per ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis. Neceſſe eſt autem vt parum diligat deum, qui nõ ab illo ſed a ſeipſo bonum arbitratur ſe effectum. Vnde autem fieri poteſt vt talis non in ſeipſo, ſed in domino glorietur?

Ex lib. de gratia noui teſtamenti. Vñ dicitur ſtultæ virgines, & quare foriſſtãt. Donũ dei eſt diligere deum Rom. v.

De eſcis autem quæ idolis immolantur, ſcimus qa nihil eſt idolum in mundo.

B Ex tract. contra Fauſtum. xvij.

NEque enim vos paganos dicimus, aut ſchiſma paganorum, ſed habere cum eis quandam ſimilitudinem, eo qđ multos colatis deos: verum vos eis eſſe longe deteriores quod illi ea colunt quæ ſunt, ſed pro dijs colenda ſunt. Sunt enim & idola, ſed ad ſalutem nihil ſunt: & qui colit arborem, non quidem arando, ſed adorando, non id colit quod nuſquam eſt. ſed quod ita colendum non eſt. Ipſa etiam dęmonia (vnde dicit apoſtolus, Quę immolant gentes, dęmonijs immolant & non deo) vtiq; ſunt. Quibus illos immolare dicit, & quorum nos ſocios eſſe non vult. Iam vero coelum, & terra, & mare, & aer, & ſol, & luna & cætera ſidera, omnia hæc manifeſta oculis apparent, atq; ipſis ſenſibus præſto ſunt. Quæ cum pagani tanquam deos colunt vel tanquam partes vnius magni dei (Nam vniuerſum mundum, quidam eorum putant maximum deum) ea colunt quæ ſunt. Cum quibus quãdo agimus vt ea nõ colant, non eis dicimus quia nulla ſunt ſed quod colenda non ſunt, eisq; colendũ horum omnium conditorem deum inuiſibilem ſuademus, cuius ſolius participatione beatus homo fieri poteſt: qđ omnes velle nemo ambigit. Sed quia nonnulli eorum inuiſibilem & incorpoream creaturam colunt (quod eſt & anima mensq; humana) tamẽ quia nec eiuſmodi creaturæ participatione fit homo beatus, ille non ſolum inuiſibilis verumetiam incõmutabilis deus, id eſt verus, colendus eſt. Quia ſolus ille colẽdus eſt, quo ſolo fruẽs beatus fit cultor eius, & quo ſolo non fruens omnis mens miſera eſt, qualibet re alia perfruatur. Vos autem cum ea colitis quæ omnino non ſunt, ſed veſtrarum fallacium fabularum vanitate finguntur, ppinquiores eſſetis vero pietati ac religioni ſi ſaltẽ pagani eſſetis, vel in eorum

Solus ille colẽdus eſt quo ſolo fruens beatus fit cultor eius.

Ex tract. Aug. Secundum. Ioan.

genere qui corpora colunt: & ſi non colenda ſed tamen vera.

¶ ſolent multi male intelligentes, ſine ipſo factum eſt nihil pu‑tare aliquid nihil eſſe. Peccatum quidem non per ipſum factum eſt, & manifeſtum eſt, quia peccatum nihil eſt, & nihil fiunt homi‑nes cum peccant: & idolum non per verbum factum eſt, habet quidem formam quandam humanam, ſed ipſe homo per ver‑bum factus eſt. Nã forma hominis in idolo non per verbum fa‑cta eſt. & ſcriptũ eſt, ſcimus q̃a nihil eſt idolũ. Ergo iſta nõ ſunt fa‑cta ꝑ verbũ, ſed q̃cũq; facta ſunt nãliter, q̃cũq; in creaturis ſunt.

Pctm̃ nihil eſt: Homines fiũt nihil cũ peccãt.

Et quod nullus deus, niſi vnus.

M. Fulb. contra Maximinũ.ij.

Nulla fit partium in deitatis vnitate diuiſio. Vnus eſt deus, Pater & filius, & ſpiritus ſanctus, hoc eſt ipſa trinitas vnus deus eſt. De quo dictum eſt, quia nullus deus niſi vnus. Et qui dixit, Audi Iſrael, dominus deus tuus deus vnus eſt. Cui vni & ſoli deo ſeruire nos ſine vllo ſcrupulo agnoſcimus, quando audimus & legimus, Dominum deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies. Ne forte propter hęc verba Chriſto cuius membra ſumus, vel ſpiritui ſancto cuius templum ſumus, ſeruire nollemus: ſed quod dictum eſt, Domino deo tuo ſoli ſeruies, ſic acciperemus tanquam de ſolo patre & non de ipſa trinitate ſit dictum. Vos autem cum quæritur a vobis quem credatis eſſe de quo ſcriptum eſt, Dominus deus tuus deus vnus eſt: reſpondetis. Deus pater eſt. Item cum quæritur de quo domino dictum ſit, Dominum deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies: rurſus reſpondetis de deo patre. Tũc vobis dicitur, ſi dominus deus noſter deus vnus eſt, & hic pater eſt, quare vos facitis duos dominos deos dicendo etiam Chriſtum eſſe dominum deum? Item ſi pater eſt cui vni domino deo ac ſoli ſeruiendum eſt, quomodo obtemperatis huic præcepto qui tanquam domino deo ſeruitis & Chriſto? Neq; enim illi ſeruit ſoli, qui ſeruit & huic. Secundum fidem autem rectã qui eundem ipſam trinitatem vnum dominum deum noſtrum eſſe didicimus, profecto cum ei ſoli ea quæ deo debetur ſeruitute ſeruimus domino deo ſoli ſeruire nos confidimus. Ergo, inquis, deus pater pars eſt dei. Abſit. Tres enim perſonæ ſunt. pater, & filius, & ſpiritus ſanctus. Et hi tres q̃a vnius ſubſtantię ſunt, vnum ſunt, & ſumme vnum ſunt: vbi nulla naturarum, nulla eſt diuerſitas volũtatum. Si autem natura vnum eſſent, & conſenſione non eſſent, non ſumme vnum eſſent. Si vero natura diſpares eſſent, vnum non eſſent. Hi ergo tres quia vnum ſunt, propter ineffabilem coniunctionẽ deitatis q̃ ineffabiliter copulantur vnus deus eſt. Porro autem Chriſtus vna perſona eſt geminæ ſubſtantiæ, quia deus & homo eſt, nec tamen deus pars huius ꝑſonæ dici poteſt: alioquin filius dei deus antequam ſuſciperet formam ſerui non erat totus: & creuit, cum homo diuinitati eius acceſſit. Quod ſi in vna perſo‑

Deut.vi.

Luce.iiij.

Deꝰ nõ eſt pars perſonæ quæ Chriſtus eſt.

Digitized by Google

na abſurdiſſimi dicitur, quia pars rei vllius eſſe non poteſt deus, quanto magis pars trinitatis eſſe non poteſt quicunq; vnus in tribus? Deinde vbi ait Apoſtolus, Qui adhæret domino vnus ſpiritus eſt, nunquid huius vnius pars eſt dominus? Si enim hoc diceremus, quid aliud dicere deprahendimur, niſi quod augeatur adhærente homine, & recedente minuatur? In trinitate igitur quæ deus eſt, & pater deus eſt, & filius deus eſt, & ſpiritus ſanctus deus eſt, & ſimul hi tres vnus deus. Nec huius trinitatis tertia pars eſt vnus, nec maior pars duo quam vnus ibi eſt, nec maius aliquid ſunt omnes quam ſinguli, quia ſpiritalis non corporalis eſt magnitudo. Qui poteſt capere, capiat: qui autem non poteſt, credat, & oret vt quod credit, intelligat. Verum eſt enim, quod dicitur per prophetam, Niſi credideritis, non intelligetis. Tu nempe dixiſti vnum deum non ex partibus eſſe compoſitum. Et quia de patre hoc vis intelligi, ille (inquis) quod eſt virtus eſt ingenita, ſimplex. Et tamen in hac ſimplici virtute nunquid bonitas & ſapientia & clementia & potentia partes ſunt vnius virtutis quam ſimplicem eſſe dixiſti? Si dixeris, partes ſunt, ſimplex ergo virtus ex partibus cōſtat, & ſimplex iſta virtus te definente vnus eſt deus, ergo deum ex partibus eſſe compoſitum dicis. Non dico, inquis. Non ſunt ergo partes, & tamen quatuor ſunt, & vna virtus eſt eademq; ſimplex eſt. Si ergo in vna patris perſona & plura inuenis & partes non inuenis, quanto magis pater, & filius, & ſpiritus ſanctus, & propter indiuiduam deitatem vnus eſt deus, & propter vniuſcuiuſq; proprietatem tres perſonæ ſunt, & propter ſingulorum perfectionem partes vnius dei non ſunt? Virtus eſt pater, virtus filius, virtus ſpiritus ſanctus. Hoc verum dicis. Sed quod virtutem de virtute genitam, & virtutem de virtutem de virtute procedentem non vnam eandem habere naturam, hoc falſum dicis, hoc contra fidem rectam & catholicam dicis.

Deus non pōt eſſe pars alicuius rei.

I. Cor. vi.

Matth. xix.

Eſa. xv.

Nā & ſi ſunt q dicūtur dii ſiue in cœlo, ſiue ī terra, (ſi qdē ſunt dii multi, & domini multi:) nobis tamē vnus deus pater ex quo oia, & nos in illo, & vnus dominus Ieſus Chriſtus p quē oia, & nos p ipſum. Sed nō i oibus eſt ſcientia. Quidā aūt cū cōſcientia vſq; nunc idoli, quaſi idolothytum manducant, & conſcientia ipſorum cum ſit infirma polluitur.

Ex lib. contra Faꝰ. tit. lxxxiij.

ADdēdo ſicut ſunt, eos intelligi voluit q digne etiā dicūtur. Ita ſane vt latria quę dicitur græce, & interpretatur latine ſeruitus, ſed ea quæ ad religionem pertinere intelligitur, nō debeatur niſi vni vero deo qui nobis eſt deus. Illi autē qui dicuntur dii, etiam ſi qui ſunt vbi merito dicuntur, phibiti ſunt maleſici, nō iuſſi ſunt ſacrificijs vel vllis latriæ, obſequijs honorari.

Digitized by Google

H

Ex tracta. ps. xciiij.

¶ Quoniã deus magnus dominus, ⁊ rex magnus ſuper omnes deos. Sunt ergo dij ſuper quos ſit magnus deus noſter, cui iubilamus, cui exultamus, cui laudes cantici dicimus. Sunt, ſed non nobis. Apoſtolus enim ait, Nam ⁊ ſi ſunt qui dicuntur dij ſiue in cœlo, ſiue in terra, quemadmodũ ſunt dij ⁊ domini multi, nobis tamen vnus deus ex quo omnia, ⁊ nos in ipſo, ⁊ vnus dominus noſter Ieſus Chriſtus per quem omnia, ⁊ nos per ipſum. Si ergo non nobis, quibus? Audi ex alio pſalmo, Quoniam dij gentiũ dæmonia. Gentes omnes ſub dæmonibus erant. Dæmonibus templa fabricata ſunt. Dæmonibus aræ conſtructæ, Dæmonibus oblata ſacrificia, Dæmonibus arreptitij, tanquam vates inſtituti. Hæc omnia dæmonibus gentes exhibuerunt. Hæc omnia vera nõ niſi vni magno deo debentur. Etenim illi dæmones volentes videri dij, non ſibi iſta exigerent vt fallerent, niſi quia ſciunt id deberi vero deo quod ſibi exigit falſus deus. Ergo Deus magnus eſt dominus, ⁊ rex magnus ſuper omnes deos. Hic accipe homines deos. Non enim rex dominus ſuper dæmonia. Et hinc habemus ſcripturæ teſtimonium, Deus ſtetit in ſynagoga deorum, in medio autem deos dijudicat. Deos dixit participatione, nõ natura, gratia qua voluit facere deos. Quantus deus eſt, q facit deos? aut quales dij ſunt quos facit homo? Quam magnus ille deos faciendo, tam nihil iſti qui ab homine facti ſunt, Deus verus facit deos credentes in ſe, quibus dedit poteſtatem filios dei fieri. Et ideo ipſe verus deus quia deus non factus eſt. Nos autem facti non veri dij, meliores tamen illis quos homo facit.

ps. xcv.

Gẽtes dæmonibus quatuor exhibebant.

Deus eſt rex magnus ſup hoies deos participatiue, nõ ſup dæmonia.

A

Ioan. i.

¶ Confitemini domino dominorum, quoniam in æternum miſericordia eius. Quinam ſunt dij ⁊ domini, quorum deorum, ⁊ dominorum ſit deus, ⁊ dominus, qui eſt verus deus, merito quæri ſolet. Et ſcriptum eſſe inuenimus in alio pſalmo Deus etiam homines appellatos. Sicut eſt, Deus ſtetit in ſynagoga deorum, in medio autem deos diſcernit. ⁊ paulo poſt. Ego dixi, dij eſtis ⁊ filij excelſi omnes. Vos autem ſicut homines moriemini: ⁊ ſicut vnus de principibus cadetis. Non ergo quia boni ſunt omnes: Nam ſi propterea quia boni eſſent omnes, non ſic eos dijudicaret. Cum vero dixiſſet, Deus ſtetit in ſynagoga deorum, non ait, in medio deos ⁊ homines diſcernit, tanquam oſtẽdens quid intereſt inter deos, ⁊ homines, ſed in medio (inquit) deos diſcernit. Deinde ſequitur, Vſquequo iudicatis iniquitatem? ⁊c. Quæ vtique non omnibus dicit, ſed quibuſdam, quia diſcernens dicit, ſed quæritur, ſi homines ad quos ſermo dei eſt factus dij vocantur, vtrum ⁊ angeli vocandi ſunt dij, cum hominibus ſanctis maximum præmium promittatur æqualitas angelorum. Et in ſcripturis quidem neſcio vtrum vel poſſit vel facile poſſit reperiri apte dictos angelos deos. Sed cum de domino deo dictum eſſet, Terribilis ſuper omnes deos, cur hoc dixerit continuo velut exponendo ſubiunxit, Quoniam

Ex tracta. ps. cxxxv.

Pſal. lxxxi.

Ioan. x.

Quod homines appellantur dij in ſcripturis frequenter non ſic angeli.

B

Digitized by Google

dij gentium dæmonia. Super tales deos dixit dominum terribilē in sanctis suis, quos coelos fecit. a quibus dæmonia terrentur. Sic enim sequitur, Dominus autem coelos fecit. Non ergo dij sine additamento, sed dij gentium dæmonia. Superius tamen, Terribilis, inquit, super omnes deos. Non ait super deos gentium, quāuis hoc intelligi voluerit: addendo quod sequitur, Quoniam dij gentium dæmonia. Operante spiritu etiam hoc dici oportuit quod dictum est, Dij gentium dæmonia, vt intelligeremus sic etiam in hebræo positum, Dij gentium simulachra, vt dæmonia potius quæ sunt in simulachris significarentur. Nam quod attinet ad ipsa simulachra, quæ græce appellātur idola, quo nomine iam vtimur pro latino, oculos habent & non vident &c. quæ de ijs ideo dicuntur quia omni sensu carent: quocirca nec terreri possunt, quia nisi ea quæ sentiunt terreri vtiq; non possunt. Quomodo ergo dictum est de domino, Terribilis super omnes deos, quoniam dij gentiū simulachra, nisi per simulachra intelligantur dæmonia quæ terreri possunt? Vnde ait apostolus, Scimus quia nihil est idolum. Hoc quidem retulit ad materiam terrenam sensu carentem. Item ne quisq; putaret non esse aliquam viuentem sentientemq; naturam, quæ gentium sacrificijs delectetur: adiunxit, Sed quæ immolant gentes, dæmonijs immolant, non deo. Nolo vos fieri socios dæmoniorum. Si ergo nusquā in diuinis eloquijs reperitur sanctos angelos deos appellatos, ea mihi causa potissimum occurrit ne isto nomine homines ad hoc ædificarentur vt ministerium vel seruitium religionis (quę græce Liturgia vel latria dicitur) sanctis angelis exhiberent: quod nec ipsi exhiberi ab hominibus volunt, sed illi deo qui & ipsorum & hominum deus est. Vnde multo vtilius angeli vocantur, qui latine nuncij nuncupantur: vt per nomē nō substantiæ, sed officij satis intelligamus illum deum a nobis coli eos velle quem nunciant. Totam ergo istam quæstionem breuiter apostolus soluit, vbi ait, Nam et si sunt qui dicuntur dij siue in coelo siue in terra, quemadmodum sunt dij multi, & domini multi, sed nobis vnus deus pater ex quo omnia, & nos in ipso, & vnus dominus Iesus Christus per quem omnia, & nos per ipsum.

Simulachra græce idola.

C

Quare in scripturis āgeli nō vocantur dij.

Angelus nomē officij, idest nūcius.

Ex lib. de spiritu & li. ix.

D

¶ Illud vero vbi dicitur, Deus deorum, non potest intelligi deus dæmoniorum. Et rex magnus super omnes deos, absit vt dicatur rex magnus super omnia dæmonia. Sed homines quoq; in populo dei eadem scriptura deos appellat. Ego (inquit) dixi dij estis & filij excelsi omnes. Potest itaq; intelligi horum deorum deus, qui dictus est deus deorum: & super hos deos rex magnus, qui dictus Rex magnus super omnes deos. Veruntamen cum a nobis quæritur, si hoīes dicti sunt dij, q in populo dei sunt quos per angelos, vel per hoīes alloquitur deus, quāto magis immortales, eo nōie digni sunt q ea fruuntur beatitudine, ad quā deū colendo cupiunt hoīes peruenire, quid respondebimus, nisi non frustra in scripturis san-

Deus nō dictus rex magnus super oīa dæmonia.

Quare hoīes dicti sunt dij.

Quare expressius in scripturis mortales vocātur dij, q̄ immortales.

ctis expreſſius homines nuncupatos deos, quàm illos immortales & beatos quibus nos æquales futuros in reſurrectione promittitur? Ne ſcilicet propter illorum excellentiam, aliquem illorum nobis conſtituere deum infidelis auderet infirmitas, quod in homine facile eſt euitare. Et euidentius dici debuerunt homines dij in populo dei, vt certi & fidentes fierent eum eſſe deum ſuum, de quo dictum eſt deus deorum. Quia & ſi appellantur dij immortales, illi beati qui in cœlis ſunt, non tamen dicti ſunt dij deorum, id eſt dij hominum in populo dei conſtitutorum, quibus eſt dictum. Ego dixi dij eſtis & filij excelſi omnes. Hinc eſt quod ait Apoſtolus, Et ſi ſunt qui dicantur dij ſiue in cœlo, ſiue in terra, ſicut ſunt dij multi & domini multi, nobis tamen vnus deus pater ex quo omnia & nos in ipſo, & vnus dominus Ieſus Chriſtus per quem omnia, & nos per ipſum.

B Ex lib. i. de trini.

¶ Vnus (inquit) deus pater ex quo omnia, & nos in ipſo: & vnus dominus Ieſus Chriſtus per quem omnia, & nos per ipſum. Quis dubitet eum omnia quæ creata ſunt dicere, ſicut ait Ioannes, Omnia per ipſum facta ſunt? Quæro itaq; de quo dicat alio loco, Quoniam ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia, ipſi gloria in ſecula ſeculorum? Si enim de patre, & filio, & ſpiritu ſancto, vt ſingulis perſonis ſingula tribuantur: Ex ipſo, ex patre: per ipſum, per filium: in ipſo, in ſpiritu ſancto: manifeſtum tunc quod pater & filius & ſpiritus ſanctus vnus deus eſt: quando ſingulariter intulit. Ipſi gloria in ſecula ſeculorum. Amen. Vnde enim cœpit hunc ſenſum, non ait, O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ patris, aut filij, aut ſpiritus ſancti, ſed ſapientię & ſcientiæ dei, quam inſcrutabilia ſunt iudicia eius & inueſtigabiles vię eius. Quis enim cognouit mentem domini? Aut quis conſiliarius eius fuit? Aut quis prior dedit illi, & retribuetur ei? quoniam ex ipſo & per ipſum & in ipſo ſunt omnia, ipſi gloria in ſecula ſeculorum, amen. Si autem hoc de patre tantummodo intelligi volunt, quomodo ergo per patrem omnia ſunt, ſicut hic dicitur: & omnia per filium, ſicut ad Corinthios, vbi ait, Et vnus dominus noſter Ieſus Chriſtus per quem omnia, & ſicut in euangelio Ioannis, Omnia per ipſum facta ſunt? Si enim alia per patrem, alia per filium, iam non omnia per patrem, nec omnia per filium: Si autem omnia per patrem & omnia per filium, eadem per patrem quæ per filium. Aequalis ergo eſt patri filius, & inſeparabilis operatio eſt patris & filij, quã quam nec ab ipſo verbo tacuerit apoſtolus, & apertiſſime omnino dixerit, Qui cum in forma dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe equalis deo, hic deum proprie patrem appellans, ſicut alibi. Caput autem Chriſti Deus eſt.

Ioan. i.
Rom. xi.
Pater & filius, & ſpūs ſanctus vnus deus eſt.
Rom. xi.
D
Inſeparabilis eſt operatio patris & filij.
Philip. ij.

Eſca autem nos nõ commendat deo. Neq; enim

Si manducauerimus abundabimus, neq; ſi non manducauerimus deficiemus.

Ex libro confeſſionum. x. Eccle. xviij. Philip. iiij. Paulus miles caſtrorum cœleſtiũ nõ puluis. G.

AVdiui domine deus vocem tuam. Poſt concupiſcentias tuas non eas, & a voluptate tua auertere. Audiui & illam ex munere tuo quam multum amaui. Neq; ſi manducauerimus abundabimus. Neq; ſi non manducauerimus deerit nobis. Hoc eſt dicere, Nec illa res me copioſum faciet, nec illa ærumnoſum. Audiui & alteram. Ego enim didici in quibus ſum, ſufficiens eſſe: & abundare noui, & penuriam pati noui. Omnia poſſum in eo qui me confortat. Ecce miles caſtrorum cœleſtium non puluis quod ſumus. Sed memento domine, quia puluis ſumus, & de puluere feciſti hominem & perierat, & inuentus eſt. Nec iſte in ſe potuit, quia idem puluis fuit quem talia dicentem afflatu tuæ inſpirationis adamaui. Omnia poſſum, inquit, in eo qui me confortat. Conforta me vt poſſim. Da quod iubes, & iube quod vis. Iſte ſe accepiſſe confitetur vt quod gloriatur in domino glorietur.

Rom. xiiij.

Videte autem ne forte hæc licentia veſtra, offendiculum fiat infirmis. Si enim quis viderit eum qui habet ſcientiam, in idolo recumbentem, nonne conſcientia eius cum ſit infirma ædificabitur ad manducandum idolothyta? & peribit infirmus in tua ſcientia frater propter quem Chriſtus mortuus eſt. Sic autem peccantes in fratres, & percutientes conſcientiam eorum infirmam, in Chriſtum peccatis? Quapropter ſi eſca ſcandalizat fratrem meum, non manducabo carnem in æternum, ne fratrem meum ſcandalizem. Ibidem.

Ex ſermone de verbis euang. 16.

ATtendite fratres. Hoc enim eſtis, ex hoc populo eſtis, iam tunc prædicto, nunc præſentato. De iis itaq; eſtis qui vocati ſunt ab oriente, & occidente, recumbere in regno cœlorum, non in templis idolorum. Eſtote ergo corpus Chriſti, non preſſores corporis Chriſti. Habetis veſtimenti fimbriam quam tangatis vt a profluuio ſanguinis (id eſt a carnalium voluptatum fluxu) ſanemini. Habetis, inquam, veſtimenti fimbriam quam tangatis. Veſtem putate apoſtolos ſub textura vnitatis adherentes lateribus CHRISTI. In iis apoſtolis erat tanquam fimbria minimus & nouiſſimus Paulus, ipſo dicente, Ego ſum minimus apoſtolorum, In veſte minimum & nouiſ-

Apoſtoli ſũt veſtes Chriſti, Paulus fimbria eiuſdẽ, cuius tactu ſanantur fluxus cõcupiſcentiarũ.

Digitized by Google

ſummi fimbria eſt. Fimbria autem contemptu aſpicitur, ſed tamen ſalute tangitur. Vſque ad hanc horam ⁊ eſurimus ⁊ ſitimus, ⁊ nudi ſumus ⁊ colaphizamur. Quid tam extremum? quid tam contemptibile? Tange fluxum ſanguinis pateris. Exiet virtus de illo cuius veſtis eſt, ⁊ ſanabit te. Fimbria tibi modo tangenda proponebatur, quando ex eodem apoſtolo legebatur. Si enim quis viderit eum qui habet ſcientiam in idolio recumbentem, nonne conſcientia eius cum ſit infirma ædificabitur ad manducandum idolothyta, ⁊ peribit infirmus in tua ſcientia frater propter quē Chriſtus mortuus eſt? Quomodo putatis decipi poſſe ſimulachris homines quæ a Chriſtianis honorari putantur?
A Nouit, inquit, deus cor meum, ſed frater tuus non nouit cor tuum. Si infirmus es, caue maiorem ægritudinem: ſi firmus es, cura fratris infirmitatē. Qui vident iſta, ædificantur ad alia, vt non tantum ibi manducare, ſed ⁊ ſacrificare deſiderent. Ecce perit infirmus in tua ſcientia frater. Audi frater, ſi contemnebas infirmum, etiam fratrem contēnis. Expergiſcere. Quid ſi in ipſum Chriſtum peccas? Attende enim quod nullo pacto poſſis contemnere.

Peccans in fratrem peccat in Chriſtum.

Sic autem, inquit, peccantes in fratres, ⁊ percutientes conſcientiam eorum infirmam, in Chriſtum peccatis. Eant nunc qui iſta contemnunt, ⁊ recumbant in idolio. Nonne erunt prementes non tangentes? ⁊ cum recubuerint in idolio veniant ⁊ impleant eccleſiam, non ſalutem accepturi, ſed preſſuram facturi. Sed timeo (inquies) ne offendam maiorem. Times prorſus ne offendas maiorem, ⁊ non times ne offendas deū? Quid plura fratres? Chriſtiani audiſtis, quia peccantes in fratres, ⁊ percutientes conſcientiam eorum infirmam, in Chriſtum peccatis. Nolite contemnere ſi non vultis deleri de libro vitæ, quādiu conamur luculente, ⁊ delectabiliter vobis dicere quod dolor noſter cogit quodcunq; dicere, ⁊ tacere non permittit.
B Quicunq; voluerint iſta contemnere, in Chriſtum peccant, videant qd agant. Paganos reliquos colligi volumus. Lapides iſti ſunt in via. Venire volentes offendunt, ⁊ redeunt. Dicunt enim in cordibus ſuis, Quare nos relinquamus deos quos Chriſtiani ipſi nobiſcum colunt? Abſit a me (inquit) vt ego deos gentium colam. Noui, intelligo, credo. Quid facis de conſcientia infirmi quā percutis? Quid facis de pretio, ſi contemnis quod emptum eſt? vide quanti emptum eſt. Peribit (inquit) infirmus in tua ſcientia, quā te dicis habere vt ſcias quia nihil eſt idolum, ⁊ animo cogites deum, ⁊ ſic recumbas in idolio: in hac ſcientia peribit infirmus. Et ne contemnas infirmum addidit, Propter quem Chriſtus mortuus eſt. Quem vis contemnere, pretium ipſius attende, ⁊ cum morte Chriſti totum mundum appende. Et ne adhuc te putares in infirmum peccare, ⁊ leue duceres peccatum ac paruipenderes, In Chriſtum, inquit, peccatis. Solent enim homines dicere, in hominem pecco, numquid in deum? Nega Chriſtum deum. Audes negare Chri-

Digitized by Google

ſtum deum? An aliud in idolio cum recumberes didiciſti? Non admittit iſtam doctrinam Chriſti doctrina. Quære vbi didiceris, non eſſe Chriſtum deum. Pagani hoc ſolent dicere. Vide quid faciant menſæ malæ, vides quoniam corrumpunt mores bonos colloquia mala. Tu ibi de euangelio loqui non potes, & de idolis loquentes audis? Amittis ibi quod Chriſtus deus noſter eſt: & quod ibi bibis, in eccleſia vomis. Forte hic audes loqui, forte inter turbas audes murmurare. Nunquid Chriſtus non homo fuit? Nonne crucifixus eſt a Paganis? Hoc didiciſti, ſalutem perdidiſti, fimbriam non tetigiſti. Tange & in hoc fimbriam, & recipe ſalutem, ſicut eam te tangere docuimus in eo quod ſcriptum eſt, Qui viderit in idolio recumbentem. Tange illam & de diuinitate Chriſti. De Iudæis dicebat eadem fimbria. Quorum patres & ex quibus Chriſtus ſecundum carnem, qui eſt ſuper omnia deus benedictus in ſecula. Ecce in quem verum deum peccas dum diſcumbis apud deos falſos. Non eſt (inquit) deus, quia genium eſt Carthaginis, quaſi ſi Mars, aut Mercurius eſſet, deus eſſet. Sed quomodo ab ipſis habeatur attende, non quid ſit. Nam & ego tecum ſcio, quia lapis eſt. Si genium ornamentum aliquod eſt, ciues Carthaginis bene viuant, & ipſi erunt genium Carthaginis. Si autem genium dæmonium eſt, audiſtis & ibi, Quæ immolant gentes, dæmonibus immolant & non deo: Nolo vos ſocios fieri dæmoniorum. Nouimus quia non eſt deus. Vtinam & ipſi ſic norint. Sed propter eos qui hoc non norunt infirmos, non debet percuti conſcientia eorum. Hoc monet apoſtolus: nam & illi quod numen habeant, & pro numine accipiant illam ſtatuam, ara teſtatur. Quid illic facit ara ſi illud non habetur pro numine? Nemo mihi dicat, non eſt numen, non eſt deus. Iam dixi, vtinam ſic ipſi norint hoc quomodo nouimus omnes nos. Sed quid habeant, pro qua re habeant, quid ibi faciant, ara illa teſtatur, conuincit hominum colentium mentes, non conuincat recumbentes. Sed non premantur Chriſtiani, ſi premuntur pagani: Corpus Chriſti eſt. Nonne hoc dicebamus quia corpus Chriſti premebatur, & non tangebatur? Tolerabat ille prementes, quærebat tangentes. Atque vtinam fratres a paganis premiatur corpus Chriſti, a quibus premi ſolet, Chriſtiani non premant corpus Chriſti. Si quæritis vnde vincantur pagani, vnde illuminentur, vnde ad ſalutem vocentur: Deſerite ſolennitates eorum, deſerite nugas ipſorum: & ſi non conſentiunt veritati noſtræ, erubeſcant falſitati ſuæ.

Iſta eſt ergo lex Chriſti vt inuicem onera noſtra portemus. Chriſtum autem diligendo, facile ſuſtinemus infirmitatem alterius, etiam quem nondum propter ſua bona diligimus. Cogitamus enim quia ille quem diligimus, dominus propter eum mortuus eſt. Quam charitatem nobis Apoſtolus Paulus ingeſſit cum diceret, & periit infirmus in tua ſcientia frater propter quem Chri-

Malæ menſæ mores bonos corr.

1. Cor. xv.

C

Rom. ix.

Erubeſcere falſitate eſt initiũ conuerſionis paganorum.

Ex lib. quæſtionum lxxxiij.

Rom. xiiij.

ſtus mortuus eſt: vt ſi illum infirmum propter vitium in quo in-
B firmus eſt, minus diligimus, illum in illo conſideremus q mor-
Contemnitur tuus eſt propter ipſum, Chriſtum autem non diligere, non infir-
Chriſt⁹ ſi negli mitas, ſed mors eſt. Quapropter ingenti cura, & implorata dei mi-
gitur infirmus. ſericordia cogitandum eſt, ne Chriſtum negligamus propter in-
firmum, cum infirmum debeamus diligere propter Chriſtum.

Ex ſermone de verbis dñi.xvi. Matth.xviij. ¶ Quid eſt ergo q plerique homines iſta peccata contemnunt, & di-
cunt, quid magnum feci? In hominem peccaui. Noli contemne-
re, in hominem peccaſti. Vis noſſe quia in hominem peccando
periſti? Si te ille in quem peccaſti corripuerit inter te & ipſum ſo-
lum, & audieris illum, lucratus eſt te. Quid eſt lucratus eſt te, niſi
quia perieras ſi non lucraretur te? Nam ſi non perieras, quomo-
do lucratus es? Nemo ergo contemnat quando peccat in fratrem.
Ait enim Apoſtolus, ſic autem peccantes in fratres, & percutien-
tes conſcientiam eorum infirmam, in Chriſtum peccatis. Ideo
membra Chriſti omnes facti ſumus. Quomodo non peccas in
Chriſtum qui peccas in membrum Chriſti? Nemo ergo dicat quia
non peccaui in deum, ſed peccaui in fratrem. in hominem pecca-
ui, leue peccatum eſt, vel nullum peccatum eſt. Forte inde debes
dicere leuius quia cito curatur. Peccaſti in fratrem: fac ſatis, & ſa-
nus es. Cito feciſti rē mortiferam, ſed remedium cito inueniſti.

CAPVT.IX.

NOn ſum liber? Non ſum apoſtolus? Nonne Chriſtum Ieſum dominum noſtrum vidi? Nonne opus meum vos eſtis in domino? Si aliis non ſum apoſtolus, ſed tamen vobis ſum. Nam ſignaculum apoſtolatus mei, vos eſtis in domino. Mea defenſio apud eos qui me interrogant hæc eſt. Nunquid non habemus poteſtatem manducandi & bibendi? Nunquid non habemus poteſtatem ſororem mulierem circunducendi, ſicut & cæteri apoſtoli, & fratres domini, & Cephas?

Ex libro de ope Monachorum. VIde quēadmodū primo oſtendat qđ ſibi liceat, & id liceat
qm̄ apſs eſt. Inde.n.cœpit. Non ſum liber? Non ſum apſs?
Et pbat ſe apſs dicens, Nonne Ieſum Chriſtū dñm nrm
vidi? Nonne opus meū vos eſtis in dño? Quo probato oſtēdit ſi-
bi licere qđ cæteris apſis.i. vt non operetur manibus ſuis, ſed ex
C euangelio viuat, ſicut dñs eis conſtituit. Qđ in conſequentibus dicet

tiſſime demonſtrauit. Ad hoc enim & fideles mulieres habentes terrenam ſubſtantiam ibant cum eis, & miniſtrabant eis de ſubſtantia ſua, vt nullius indigerent horum quæ ad neceſſaria vitæ huius pertinent. Quod beatus Paulus licere quidem ſibi demōſtrat, ſicut & cæteri apoſtoli faciebant, ſed ea poteſtate vti ſe noluiſſe poſtea commemorat. hoc quidam non intelligentes non ſororem mulierem, cum ille diceret, Nunquid non habemus poteſtatē ſororem mulierem circumducendi, ſed vxorem interpretati ſunt. Fefellit eos verbi græci ambiguitas, quod ſcilicet & vxor, & mulier eodem verbo græce dicitur: quāquā hoc ita poſuerit apoſtolus, vt falli non debuerint, quia neq; mulierem tantummodo ait, ſed ſororem mulierem, neq; ducendi, ſed circumducendi. Verumtamen alios interpretes non fefellit hæc ambiguitas, & mulierem, non vxorem interpretati ſunt. Quod quiſquis putat non potuiſſe ab apoſtolis fieri, vt cum eis ſanctæ conuerſatis mulieres irent quacunq; euangelium prędicarent, vt eis de ſua ſubſtantia miniſtrarent neceſſaria, euangelium audiat, & cognoſcat quemadmodum hoc ipſius domini exemplo faciebant. Dominus enim noſter more miſericordiæ ſuæ infirmioribus compatiens, cum ei poſſent miniſtrare angeli, & loculos habebat quo mitteretur pecunia, quæ conferebantur vtiq; a bonis fidelibus eorum victui neceſſaria, quos loculos Iudæ commendauit, vt etiam fures ſi vitare non poſſemus tolerare in eccleſia diſceremus: ille enim ea quæ mittebantur (ſicut de illo ſcriptum eſt) auferebat: & mulieres voluit vt ſe ad præparanda, & miniſtranda neceſſaria ſequerentur: oſtendens quid euangeliſtis & miniſtris dei tanquam militibus a plebibus dei tanquam prouincialibus deberetur, & vt quiſquis eo quod ſibi deberetur vti nollet, ſicut Paulus Apoſtolus noluit, amplius impenderet eccleſiæ, non exigendo ſtipendium debitum, ſed quotidianum victum de ſuis laboribus tranſigendo. Audierat enim ſtabularius ad quem vulneratus ille perductus eſt. Si quid amplius erogaueris, in redeundo reddam tibi. Amplius ergo erogabat apoſtolus Paulus, qui ſuis (vt ipſe teſtatur) ſtipendijs militabat. In euangelio enim ſcriptum eſt, Et factum eſt deinceps, & ipſe iter faciebat per ciuitatem & caſtellum, prædicans. & euangelizans regnum dei, & duodecim cum illo, & mulieres aliquæ quæ erant curatæ a ſpiritibus immundis, & infirmitatibus, Maria quæ vocatur Magdalene de qua ſeptem dæmonia exierant, Ioanna vxor Chuſæ procuratoris Herodis, & Suſanna, & aliæ multæ, quæ miniſtrabant eis de facultatibus ſuis. Hoc exemplū domini imitabantur apoſtoli ad accipiendū debitū ſibi cibū. De quo idē dñs apertiſſime loquitur, Euntes, inq. prędicate, dicētes, qa appropinquauit regnū cœlorū. Infirmos curate, mortuos ſuſcitate, leproſos mūdate, Dæmonia eijcite. Gratis accepiſtis, gratis date. Nolite poſſidere aurū, neq; argentū, neq; pecuniā in zonis veſtris, non perā in via, neq; duas

Sanctæ mulieres poterāt ire cū apoſtolis prędicātibus vt eis miniſtrarent neceſſaria Ioan. xij.

Sanctæ mulieres Chriſtū ſequebātur ad præparāda neceſſaria.

Paulus ſtabulario vulneratus commiſſus eſt.

Lucæ .x.

Lucæ viij.

Matth. x.

tunicas, neq; calceamenta, neq; virgam. Dignus eſt enim operarius cibo ſuo. Ecce vbi conſtituit dominus quod idem apoſtolus commemorat. Ad hoc enim dixit illa omnia ne portarent, vt vbi opus eſſent ab eis acciperent quibus annunciabant regnu dei. Ne quis autem arbitretur ſolis duodecim hoc fuiſſe permiſſum, vide etiam quid Lucas narrat. Poſt hæc, inquit, deſignauit dominus & alios ſeptuagintaduos, & miſit illos binos ante faciem ſuam in omnem ciuitatem & locum quo erat ipſe venturus, & dicebat illis, Meſſis quidem multa, operarij autem pauci. Rogate autem dominum meſſis, vt mittat operarios in meſſem ſuam. Ecce ego mitto vos ſicut agnos in medio luporu; . Nolite portare ſacculum, neq; peram, neq; calceamenta, & neminem per viam ſalutaueritis. In quamcunq; domum intraueritis primu dicite, Pax huic domui. Et ſi ibi fuerit filius pacis, requieſcet ſuper illum pax veſtra. Sin autem, ad vos reuertetur. In eadem autem domo manete edentes & bibentes quę apud illos ſunt. Dignus eſt enim operarius mercede ſua. Hic apparet non eſſe illa iuſſa, ſed permiſſa, vt quiſquis vti vellet, eo vteretur quod ſibi liceret ex domini cõſtitutione: ſi quis autem vti nollet, non contra iuſſum faceret, ſed de ſuo iure cederet, miſericordius & laborioſius conuerſatus in euangelio, in quo & debitam mercedem nollet accipere. Alioqui contra iuſſum domini fecit apoſtolus, qui poſteaquam oſtendit ſibi licere, ſtatim adiecit. Sed tamen ego non ſum vſus hac poteſtate. Sed ad ordinem redeamus, ac totum ipſum epiſtolæ locum diligenter conſideremus. Nunquid non habemus (inquit) licentiam manducandi & bibendi? Nunquid non habemus licentiam ſororem mulierem circunducendi. &c. Quam licentiam dixit, niſi quam dedit dominus eis quos ad prædicandum regnum cœloru; miſit dicens, ea quæ apud ipſos ſunt manducate: dignus eſt enim operarius mercede ſua: & ſeipſum proponens ad eiuſdem poteſtatis exemplum, cui fideliſſimæ mulieres talia neceſſaria de ſuis facultatibus miniſtrabant? Amplius autem fecit apoſtolus Paulus, cum de coapoſtolis ſuis documentum adhiberet huius licentiæ a dño permiſſæ. Neq; enim reprehendens ſubiecit, ſicut & cæteri apoſtoli, & frater domini, & Cephas: ſed vt hinc oſtenderet hoc ſe accipere noluiſſe, quod ei liceret accipere, cæterorum ſuorum commilitonum eius more probaretur.

Nõ ſolum apoſtoli ſed etiã alij diſcipuli habebant poteſtatem viuendi ex euãgelio.

B

C

Aut ego ſolus aut Barnabas, non habemus poteſtatem hoc operandi?

¶ Quia omnes euangeliſtæ, & miniſtri verbi dei habebant poteſtatem a domino acceptam vt non operarentur manibus ſuis, ſed ex euangelio viuerent, operantes tantummodo ſpiritalia in prædicatione regni cœlorum, & ædificatione pacis eccleſię. Omnes pariter habebant hanc poteſtatem: & quia tamen iſti duo non vtebantur

amplius

[illegible] impendentes eccleſię, ſicut in illis locis vbi euangelizabant, infirmis congruere iudicabant. Et ideo ne coapoſtolos ſuos reprehendiſſe videretur, ſubiunxit & dixit vt ſequitur.

Quis militat ſuis ſtipendiis vnquam? quis plantat vineam, & fructum eius non edit? Quis paſcit gregem, & de lacte gregis non manducat? Nunquid ſecundum hominem dico? An & lex hæc non dicit? Deut.xxv. Scriptum eſt enim in lege Moyſi, Non alligabis os i.Tim.v. bouí triturantí. Nunquid de bobus cura eſt deo? An D propter nos vtiq; dicit? Nam propter nos ſcripta ſunt, quoniam debet in ſpe qui arat arare, & qui triturat in ſpe fructum percipiendi.

¶ His verbis ſatis indicat apoſtolus Paulus, non ſibi aliquid vſurpaſſe vltra debitum coapoſtolos ſuos, quia non operabantur corporaliter vnde haberent vitæ huius neceſſaria, ſed ſicut dominus conſtituit, ex euangelio viuentes panem gratuitum manducarent ab eis, quibus gratuitam gratiam prædicabant: ſtipen- Matth.x. dium enim ſuum tanquam milites accipiebant, & de vineę per eos plantatæ fructu, quod opus erat libere decerpebant, & de gregis quem paſcebant, lacte potabant, & ex area quam triturabant, cibum ſumebant.

Si non vobis ſpiritalia ſeminamus, magnum eſt ſi veſtra carnalia metamus?

¶ Quæ ſunt ſpiritalia quæ ſeminauit, niſi verbum, & miniſterium ſacramenti regni cœlorum? Quæ autem carnalia quæ ſibi metere licere dicit, niſi hæc temporalia quæ vitæ atque indigentiæ carnis indulta ſunt?

Si alii poteſtatis veſtræ participes ſunt, nō potius Rom.xv. nos? Sed non vſi ſumus hæc poteſtate, verum omnia ſuſtinemus, ne quod offendiculum demus euangelio Chriſti.

¶ Quam poteſtate dicit ſe non vſum, niſi quam habebat in eos a domino acceptam, vt eorum carnalia meteret ad victum vitæ huius quæ in carne agitur? Cuius poteſtatis particeps erant etiam alii qui non eis primo euangelium annunciauerant, ſed ad eorum [illegible] prædicatores poſtea venerant. Ideo cū dixiſſet, B Si non vobis ſpiritalia ſeminamus, magnū eſt ſi veſtra carnalia metamus: ſubiecit, Si alij poteſtatis veſtræ participant, non magis nos? Et dicit rurſus, modiſq; omnibus etiam atq; etiam [illegible] quid ſibi liceat & tamen non faciat.

Neſcitis quoniam qui in ſacrario operátur, quæ de ſacrario ſunt, edunt? Qui altario deſeruiunt cum altario participant. ita & dominus iis ordinauit qui annunciat euangelium, de euangelio viuere. Ego autem nullo horum vſus ſum.

Matth.x.

Dixit dominus ordinaſſe his qui euangelium annunciant de euangelio viuere, id eſt vitam iſtam cui opus eſt victu & tegumento, de euangelio tranſigere, ſicut ſuperius de ſuis coapoſtolis dixit. Vnde ipſe dominus a t, Dignus eſt operarius cibo ſuo; & dignus eſt operarius mercede ſua. Hunc itaq; cibum & hanc mercedem ſuſtentandæ huius vitæ debitum euangeliſtis ab eis quibus euangeliſant, non accepit apoſtolus, verum dicẽs. Ego autem nullius horum vſus ſum, & ſequitur & adiungit, ne forte quiſquam arbitretur ideo eũ non accepiſſe quia illi nó dederit.

Non autem ſcripſi hæc, vt ita fiant in me. Bonum eſt enim mihi magis mori, quam vt gloriam meã quis euacuet.

Quam gloriam, niſi quam habere voluit apud deũ in Chriſto compatiens infirmis? ſicut mox apertiſſime dicturus eſt.

Nam & ſi euangelizauero, non eſt mihi gloria: Neceſſitas enim mihi incumbit.

Id eſt ſuſtentandæ huius vite.

Væ enim mihi, ſi non euangelizauero.

Id eſt malo meo non euangeliſabo, quia fame cruciabor, & vnde viuam non habebo. Nam ſequitur & dicit,

Si enim volens hoc ago, mercedem habeo.

Volẽtẽ ſe dicit facere ſine vlla vitæ huius fulciendæ neceſſitate: & ob hoc habere mercedẽ vtiq; apud deũ gloriæ ſempiternæ.

Si autem inuitus, diſpenſatio mihi credita eſt.

Id eſt ſi neceſſitate tranſigendæ huius vitæ inuitus cogor euangeliſare, diſpenſatio mihi credita eſt, vt ſcilicet ex diſpenſatione mea quia Chriſtum, quia veritatem prædico, quamuis ex occaſione, quamuis mea quærens, quamuis terreni emolumenti neceſſitate compulſus, alij proficiant, ego autem mercedem apud deum glorioſam illam ſempiternam non habeam.

Quæ eſt ergo merces mea?

Interrogãs dixit. Propterea ſuſpenſa eſt pronunciatio. Videte quid reſpondeat.

Digitized by Google

Vt euangelium prædicans ſine ſumptu ponam euangelium Chriſti, in hoc.

¶ Id eſt, vt non ſit credentibus ſumptuoſum euangelium, ne putent ſibi ad hoc euangeliſari, vt id euangeliſtæ quaſi vendere videantur. Et tamen redit etiam atq; etiam vt oſtendat quid ſibi iure dominioq; liceat, ⁊ ipſe non faciat.

Vt non abutar poteſtate mea in euangelio.

¶ Iam vero, quia infirmitati hominum compatiens id faciebat, audiamus ſequentia.

Nam cum liber ſim ex omnibus, omnium me ſeruum fecit vt plures lucrifacerem. Et factus ſum Iudæis, tanquam Iudæus, vt Iudæos lucrarer. His qui ſub lege ſunt, tanquam ſub lege eſſem, cum ipſe ſub lege non eſſem, vt eos qui ſub lege erãt lucrifacerẽ. His qui ſine lege erant, tanquam ſine lege eſſem, cũ ſine lege dei non eſſem, ſed in lege eſſem Chriſti, vt lucrifacerem eos qui ſine lege erant.

QVod non ſimulandi verſutia faciebat, ſed compatiendi miſericordia, id eſt, non quaſi vt ſe fingeret Iudæum, ſicut nonnulli putauerunt, quia legitima vetera Hieroſolymis obſeruauit. Fecit enim hoc ſecundum liberã manifeſtamq; ſententiam ſuam, in qua dicit, Circunciſus quis vocatus eſt non, adducat præputium, id eſt non ſic viuat quaſi præputium adduxerit: ſicut alio loco dicit, Circunciſio tua præputium facta eſt. Secundum hanc ergo ſententiam ſuam qua dicit, Circuncisus quis vocatus eſt, non adducat præputiũ: in præputio quis vocatus eſt, non circuncidatur: fecit illa quæ non intelligentibus, ⁊ parum attendentibus finxiſſe putatus eſt. Iudæus enim erat, ⁊ circuncisus vocatus, noluit adducere præputium, id eſt noluit ita viuere ac ſi circuncisus non eſſet. Hoc enim iam in poteſtate habebat. Et ſub lege quidem non erat ſicut illi qui eas ſeruiliter operabantur, ſed tamen in lege dei ⁊ Chriſti. Non enim alia erat lex illa, ⁊ alia lex dei, ſicut perditi Manichæi ſolent dicere. Alioquin ſi eum illa fecit finxiſſe putandus eſt [illegible] paganitatem, ⁊ ſacrificauit idolis, quia dicit factum ſe fuiſſe his qui ſine lege ſunt quaſi ſine lege: quos vtiq; nõ niſi gẽtiles (quos paganos dicimus) voluit intelligi. Aliud ergo eſt eẽ ſub lege aliud in lege, aliud ſine lege. Sub lege, carnales Iudæi. In lege, ſpiritales Iudæi ⁊ Chriſtiani. Vñ illi ſeruauerũt morẽ illũ patriũ, ſed onera inſolita credẽtibus gẽtibus nõ impoſuerunt. Et ideo nec illi circumcidi [illegible], nec iſti [illegible] circumciſi ſunt. Sine lege

1. Cor. vij.

Rom. ij.

A

Manichæi negãt legem veterẽ eſſe legẽ dei.

Aliud eſt eẽ ſub lege, aliud in lege, aliud ſine lege.

B autem gentes quę nondum crediderunt. Quibus tamen ſe apoſtolus congruiſſe teſtatur per miſericordem compaſſionem, non per verſipellem ſimulationem, id eſt vt eo modo ſubueniret & carnali Iudæo. vel pagano, quomodo ſibi ipſe ſi hoc eſſet ſubueniri voluiſſet: portans vtiq; eorum infirmitates in cõpaſſionis ſimilitudine, nõ fallẽs in mẽdacij fictione, ſicut cõtinuo ſequitur & dicit.

Factus ſum infirmis infirmus, vt infirmos lucri facerem. Omnibus omnia factus ſum, vt omnes facerem ſaluos. Omnia autem facio propter euangelium, vt particeps eius efficiar.

Hinc enim loquebatur, vt etiam illa omnia diceret. Sicut ergo quod factus eſt infirmis infirmus, non erat mendacium, ſic & cætera illa ſuperius. Quĩ enim dicit infirmitatem ſuam erga infirmos fuiſſe, niſi compatiendi eis? Intantum, vt ne videretur venditor euangelij, & verbi dei curſum apud imperitos in malam ſuſpitionem decidens impediret, nollet accipere quod et iure dominico debebatur. Quod ſi vellet, non vtiq; mentiretur, quia vere debebatur. Et quia noluit, non vtiq; mentitus eſt. Neq; enim dixit non ſibi deberi, ſed deberi oſtendit, & debito ſe vſum non eſſe nec omnino vti velle profeſſus eſt, eo ipſo

C factus infirmus quo poteſtate ſua vti noluit, tam miſericordi ſcilicet inductus affectu, vt cogitaret quemadmodum ſecum agi vellet ſi & ipſe ita infirmaretur, vt poſſet de illis per quos ſibi euangelium prædicaretur, ſi eos videret ſumptus accipere, quaſi mercimoniorum nũdinas ſuſpicari. Hic fortaſſis aliquis dicat, ſi corporale opus operabatur Apoſtolus, vnde vitam iſtam ſuſtentaret, quod erat illud opus? Et quãdo ei vacabat & operari, & euangeliũ prædicare? Cui reſpondeo, Puta me neſcire. Corporaliter tamen operatum eſſe, & inde in carne vixiſſe, non vtentem poteſtate quã dominus apoſtolis dederat, vt euangelium annuncians, de euãgelio viueret, ea quæ ſupra dicta ſunt ſine vlla dubitatione teſtantur. Vnũ ſcio, quia nec furta faciebat, nec effractor aut latro erat nec auriga aut venator, nec hiſtrion, nec turpilucrus, ſed innocenter, & honeſte quæ apta ſunt humanis vſibus operabatur: ſicut ſeſe habent opera fabrorum, ſutorum, ſtructorum, ruſticorum, & his ſimilia. Neq; enim honeſtas ipſa reprehendit, quod reprehendit ſuperbia eorum qui honeſti vocari amant, ſed eſſe non amãt.

De corporali ope diui Pauli.

D Non igitur dedignaretur apoſtolus ſiue ruſticanum aliquod opus aggredi, ſiue in opificum labore verſari. Qui enĩ ait, Sine offenſione eſtote Iudæis & græcis, & eccleſiæ dei, quos in hac cauſa reuerteri poſſet, ignoro. Si Iudæos dixerint, patriarchæ pecora pauerũt. Si grecos (quos etiam paganos dicimus) etiam philoſophos multum ſibi honorabiles ſutores habuerunt. Si eccleſiam dei, homo ille iuſtus, et ad teſtimonium coniungalis ſemper manſuræ

Digitized by Google

virginitatis electus, cui deſpoſata erat virgo Maria, quæ peperit Chriſtum, faber fuit. Quicquid eorum ergo cum innocentia & ſine fraude homines operantur: bonum eſt. Nam præcauet hoc & ipſe apoſtolus ne quiſquam ex neceſſitate ſuſtentandæ vitæ in

Eph. v.

mala opera delabatur. Qui furabatur, inquit, iam non furetur. magis autem laboret manibus ſuis bonum, vt habeat vnde tribuat cui opus eſt. Hoc ergo ſcire ſufficit, quia & in ipſo opere corporali id quod bonum eſt operabatur apoſtolus. Quando autē ſoleret operari, id eſt quibus temporum ſpatijs, ne ab euangelizando impediretur, quis poſſit comprehendere? Sane quia & diurnis & nocturnis horis operabatur, ipſe non tacuit. Mirādam itaq; rem fecit apoſtolus qui reuera in tanta ſolicitudine omnium eccleſiarum & propagatarum, & propagandarum ad eius curam laboremq; pertinentium, etiam manibus operabatur. Quomodo autem ei vacaret operari manibus ſuis, niſi ad erogandum verbum dei, certa tempora conſtitueret? Neq; enim & hoc deus la-

B

tere nos voluit. Nam & cuius artis opifex fuerit & quibus temporibus vacaret diſpenſando euangelio, ſancta ſcriptura non tacuit. Nam cum dies profectionis vrgeret in Troade conſtitutum, & iam mane ſabbati congregatis fratribus, ad frangendum panem

Act. xx.

tanta fuit intentio, & tam neceſſaria diſputatio, vt ſermo produceretur vſq; ad medium noctis, tanquam excidiſſet eis quod eo die non eſſet ieiunium. Quando autem in alio loco immoraturus quotidie diſputabat, quis dubitauerit horas eum dierum habuiſſe ad hoc officium deputatas? Nanq; apud Athenas cum eſſet, quia ſtudioſiſſimos rerū inquiſitores inuenerat, ita de illo ſcriptum eſt, Diſputabat igitur cum Iudæis in ſynagoga, & gentibus & incolis, & in foro per omnem diem ad eos qui aderant. Non enim in ſynagoga per omnem diem, vbi mos erat ſabbato ſermocinari, ſed in foro, inquit, per omnem diem, propter ſtudia vtiq; Athenienſium. Sic enim ſequitur, Quidam vero Epicureorum & Stoicorum Philoſophorum conferebant cum illo. Et paulo poſt dicit, Athenienſes autē & aduenæ hoſpites, ad nihil aliud vacabant, quam dicere aliquid noui, aut audire. Putemus apoſtolum illis omnibus diebus quibus fuit Athenis, non fuiſſe operatum. Propter hoc enim & ex Macedonia ſupplebatur eius indigentia, ſicut dicit in ſecunda epiſtola ad Corinthios. Quanquā & alijs horis & noctibus poterat, quia ita valebat & animo & corpore. Sed cū ab Athenis exiſſet, videamus quid dicit ſcriptura, Diſputabat, inquit, in ſynagoga per omnem ſabbatum. Hoc apud Corinthum. In Troade ergo, vbi neceſſitate imminentis profectionis vſq; ad medium noctis ſermo protractus eſt, vna ſabbati erat, qui dies Dominicus dicitur. Vnde intelligimus eum non fuiſſe cum Iudæis, ſed cum Chriſtianis, quando etiam dicit ipſe narrator ad frangendum panem fuiſſe collectos. Et ipſa

Paulꝰ habebat horas diei ad prædicādum deputatas.

Act. xvij.

Nō in ſynagoga per omnem diē, ſed in foro per oēm diem diſputabat.

Apoſtolus Athenis nō operabatur manibus.

C

Digitized by Google

Optima guber natio, oĩa ſuis tẽporib⁹ diſtribuere, & ex ordine gerere.

eſt optima gubernatio, vt omnia ſuis temporibus diſtributa ex ordine gerantur, ne animam humanam turbulentis implicationibus inuolutam perturbent. Ibi etiam dicitur quid operabatur apoſtolus. Poſt hæc, inquit, egreſſus ab Athenis, venit Corinthum.

Actu. xviij.

Et cum inueniſſet quendam Iudæum, nomine Aquilam, Ponticum genere, recens aduenientem ab Italia, & Priſcillam vxorem ipſius, propterea quod edixiſſet Claudius, diſcedere omnes Iudæos a Roma, acceſſit ad illos, & propter artis ſimilitudinem manſit apud illos opus faciens. Erant enim tabernaculorum artifices. QVIS militat ſuis ſtipendijs vnquam? quis plantat vineam & fructum eius non edit? quis paſcit gregem & de lacte gregis nõ manducat? ¶ Inuenimus ergo eſſe lac gregis, quicquid a plebe diſtribuitur præpoſitis ad ſuſtentandam vitam temporalem.

G

Ex lib. de paſtoribus.

Lac gregis eſt quicquid a plebe diſtribuitur præpoſitis.

Iudæi enim loquebatur apoſtolus cum hæc diceret, Equidem apoſtolus quamquam elegerit manibus ſuis tranſigi, & nec ipſum lac quærere ab ouibus tamen lactis percipiendi poteſtatem habere ſe dixit: & ſic dominum diſpoſuiſſe, vt qui euangelium annunciant, de euangelio viuant. Et dicit alios coapoſtolos ſuos fuiſſe hac poteſtate non vſurpata, ſed data. Plus ille fecit, vt nec quod debebatur, acciperet. Ipſe ergo donauit & debitum, ſed alius non exegit indebitum. Ille plus fecit. Fortaſſis enim ipſum ſignificabat, cui cum ægrum adduceret ad ſtabulum, dixit. Si quid amplius erogaueris, in redeundo reddam tibi. De eis ergo qui non indigent lacte gregis, quid plura dicamus? Miſericordiores ſunt vel potius ipſius miſericordiæ officium largius impendunt. Poſſunt, & quod poſſunt faciunt. Laudentur ij, nec damnentur illi. Nam & apoſtolus ipſe datum non quærebat, fructuoſas tamen oues ſuas eſſe cupiebat, non ſteriles ſine lactis vbertate. Itaque cum eſſet quodam tempore in magna, indigentia vinctus in confeſſione veritatis, miſſum eſt illi a fratribus vnde neceſſitati & indigentiæ eius miniſtraretur. Reſpondet autem illis gratias agens, & dicens, Benefeciſtis communicare neceſſitatibus meis. Ego enim didici in quibus ſum ſufficiens eſſe. ſcio, & abundare noui, & penuriam pati. Omnia poſſum in eo qui me confortat. Veruntamen vos bene feciſtis vſibus meis mittere. Sed vt oſtenderet, in eo quod illi bene fecerunt quid ipſe quæreret, ne inter illos eſſet qui ſeipſos paſcunt, non oues, non tam ſuæ gaudet ſubuentum eſſe neceſſitati, quam illorum gratulatur fœcunditati. Quid ergo ibi quærebat? Non quæro (inquit) datum, ſed requiro fructum. Non vt ego inquit, explear, ſed ne vos inanes remaneatis. Qui igitur non poſſunt facere quod Paulus, vt manibus ſuis ſe tranſigant, accipiant de lacte ouium, ſuſtentent ſuam neceſſitatem, ſed non negligant ouium infirmitatem. Non hoc ibi quærant tanquam commodum ſuum, vt ex neceſſitate penuriæ ſuæ videantur annunciare

Lucæ. x.

H

Philip. iiij.

Paulus quærebat oues paſcere non ſeipſum.

Digitized by Google

euangelium, ſed hominibus illuminandis pateat lucem verbi Luce .xij.
veritatis. Sunt enim tanquam lucernæ, ſicut dictum eſt, Sint Math.v.
lumbi veſtri præcincti, & lucernæ ardentes. Et, Nemo accendit lucernam, & ponit eam ſub modio, ſed ſuper candelabrum, vt luceat omnibus qui in domo ſunt. Sic luceat lumen veſtrum coram hominibus vt videant opera veſtra bona, & glorificent patrem veſtrum qui in cœlis eſt. Si ergo tibi lucerna accenderetur in domo, nonne adijceres oleum ne extingueretur? Porro, lucerna ſi accepto oleo non luceret, non erat plane digna quæ in candelabro poneretur, ſed quæ continuo frangeretur. Vnde ergo viuitur, eſt neceſſitatis accipere, eſt charitatis præbere, non tanquam venale ſit euangelium, vt illud ſit precium eius quod ſumunt qui annunciant vnde viuant. Si enim ſic vendunt, magnam rem vili vendunt. Accipiant ſuſtentationem neceſſitatis a populo, mercedem diſpenſationis, a domino. Non enim eſt idoneus populus reddere mercedem illis qui ſibi in charitate euangelij ſeruiunt. Non expectant illi mercedem: niſi vnde & iſti ſalutem. SCRiptum eſt enim in lege Moyſi. Non alligabis os boui trituranti. Nunquid de bobus cura eſt deo.

A

Apoſtolus nō poteſt reddere mercedem euāgelizātibus.

Ex lib. q̄ſtionū Exodi ca. lxxxvij.

¶ Quod attinet ad præcepta quæ hominibus data ſunt, de bobus non eſt cura deo. Quod non ſic intelligitur, tanquam ipſe non paſcat ea quæ nec ſeminant, nec metunt, neq; congregant in horrea: ſed quia ei curę non eſt, pręcepto monere homines quomodo boui ſuo conſulat.

Ex tracta. pſ. cxlv.

¶ Fecit enim cœlum, & terras, & mare, & omnia quæ in eis ſunt. Si ergo omnia quę in eis ſunt, & te. Parum dico & te. Paſſerem, Locuſtam, Vermiculum. Nihil horum non ille fecit. Et cura eſt illi de omnibus. Non ad pręceptum cura eſt. Nam pręceptum ſoli homini dedit. Dicit enim Pſalmiſta. Homines & iumenta ſaluos facies domine, ſecundum multitudinem miſericordiæ tuę deus. Multitudinem, inquit, miſericordię ſuę. Secundum hanc ſaluos facies homines & iumenta. Et Apoſtolus. Nunquid de bobus cura eſt deo? Ac de bobus non eſt cura deo, ac homines & iumenta ſaluos facies domine. Nunquid contraria ſunt iſta? Nunquid ergo (ait Apoſtolus) de bobus pertinet ad deum? Vbi pręceptum dedit, boui trituranti os non infrenabis, ibi de bobus non cogitauit deus. Itaq; quoſnam boues voluit ſignificare? Nō enim hoc curat deus monere quid agatur cum bobus, habet hoc natura ipſa humana. Sic factus eſt homo, vt norit conſulere iumentis ſuis. Nec inde pręcepta a deo accepit, ſed inſinuatum eſt illi in mente a deo, vt poſſit & ſine pręcepto facere. Fecit illum talem deus, ſed quomodo regit pecus, regendus ab alio, ab eo a quo regitur præceptum accipit. Ad pręcepti ergo tenorem, non eſt de bobus cura deo. Ad prouidentiā vniuerſitatis, qua crea-

Pſal.xxxv.

B

nit omnia & mundum regit, homines & iumenta ſaluos facies domine. Audiamus ipſum deum principem & magiſtrum apoſtolorum. Reſpicite(inquit)volatilia cœli, qã non ſeminant neq; metunt, neq; congregant in horrea, & pater veſter cœleſtis paſcit illa. Ergo & præter hominem animalia iſta pertinent ad curam dei vt paſcantur, non vt legem accipiant. Quod ergo ad dandã legem attinet, de bobus cura deo non eſt. Quod autem ad creãda, paſcenda, gubernanda, & regenda omnia ad deum pertinẽt. Nonne duo paſſeres aſſe veneunt? dominus Ieſus Chriſtus dicit. Et vnus ex eis non cadit in terram ſine voluntate patris veſtri?

Matth.vi.
C
Ad curã dei p/tinet aĩalia vt paſcantur non vt legẽ accipiãt
Matth.x.
Ex lib.de ago/ne chriſtiano.

¶Vt hę animæ quæ habent voluntatem nocendi, & rationem cogitandi, ſub diuinis legibus ordinatæ ſunt, ne aliquid iniuſtus quiſquam patiatur: ita & omnia animalia, & corporalia in genere ſuo, & in ordine ſuo diuinæ prouidentiæ legibus ſubdita adminiſtrantur. Ideo dominus dicit nonne duo paſſeres aſſe veneunt? Et vnus eorum non cadit in terram ſine voluntate patris veſtri? Hoc enim dixit volens oſtendere, quicquid viliſſimus homines putant, omnipotentia domini gubernari. Sic enim & volatilia cœli ab eo paſci, & lilia agri ab eo veſtiri, veritas loquitur: quæ capillos etiam noſtros, numeratos eſſe dicit. Sed quoniam mundas animas rationales per ſeipſe deus curat, ſiue in optimis & magnis angelis, ſiue in hominibus tota ſibi voluntate ſeruientibus, cætera vero per ipſos gubernat, veriſſime dici potuit etiam illud ab Apoſtolo, Nõ enim de bobus cura eſt deo. In ſcripturis enim ſanctus deus homines docet, quomodo cum hominibus agant, & ipſi deo ſeruiant. Quomodo autem agant cum pecoribus ipſi ſciunt, id eſt quomodo ſalutem pecorum ſuorum gubernent, vſu & peritia & ratione naturali. Quę quidem omnia, de magnis ſui creatoris opibus acceperunt. Si nos vobis ſpiritalia ſeminauimus, magnũ eſt ſi veſtra carnalia metamus?

Matth.x.
Viliſſima q̃q; per omnipotẽtiã domini gubernantur.
D

¶Quis ſicut dominus deus noſter, qui in altis habitat, & humilia reſpicit in cœlo & in terra? Cœlos nũc arbitror ſignificare eos qui ſedebunt ſup duodecim ſedes, & cũ dño iudicabũt. Terræ aũt nomine, cæterã multitudinẽ benedictorum q cõſtituentur ad dexteram, vt per opera miſericordiæ collaudati, recipiantur ab eis in æterna tabernacula, quos amicos ſibi de mãmona iniquitatis in huius vitæ mortalitate fecerunt. Eis quippe dicit Apoſtolus, ſi nos vobis ſpiritalia ſeminauimus, magnum eſt ſi veſtra carnalia metamus? Qđ etiã his verbis dici potuit. Si nos vobis cœleſtia ſeminauimus, magnum eſt ſi terrena veſtra metamus? In cœlo ergo reſpicit cœleſtia ſeminantes, in terra autẽ terrena reddentes, tamẽ humiles & hos & illos. Humilia enim reſpicit in cœlo & in terra: qã meminerunt vtriq; qd fuerunt per ſuam malitiã, qd facti ſunt per dñi gratiã. ¶Bona ſunt miniſteria circa pauperes, & maxime circa ſanctos dei, ſeruitia debita, obſeq̃a religioſa,

Ex tracta. ps.cxij.
Per cœlos in/telligũtur Apoſtoli, per terrã cæteri bñdicti.
E
Ex ſermone de verbis euangelij.xxvi.

Digitized by Google

Redduntur.n.non dantur,dicente Apoſtolo. Si nos vobis ſpiritalia ſeminauimus,magnum eſt ſi carnalia veſtra metamus? Bona ſunt,exhortamur ad hæc,& in verbo domini ædificamus vos. Nolite pigri eſſe ad ſuſcipiendos ſanctos. Aliquando neſcientes ſuſcipiendo quos neſciunt,angelos ſuſceperunt. Neſcitis,quoniam qui in ſacrario operantur quæ de ſacrario ſunt edunt? Qui altari deſeruiunt,cum altario participantur &c. Receptio ſanctorũ vtilis.

¶ Altare ſpiritaliter in interiore dei templo,ipſam fidem accipere poſſumus,cuius ſignum eſt altare viſibile. Quodlibet enim munus offerimus deo,ſiue prophetiam,ſiue doctrinam,ſiue orationẽ,ſiue hymnum,ſiue pſalmum,et ſi quid tale aliquid ſpiritalium ſbonorum animo occurrit,acceptu͞q; eſſe non poteſt deo niſi fidei ſynceritate fulciatur,& ei fixè atq; immobili tanquam altari imponatur,vt poſſit integrum atq; illibatum eſſe quod loquimur. Nam multi hæretici,non habentes altare,idest veram fidem, blaſphemias pro laude dixerunt,terrenis videlicet opinionibus aggrauati,votum ſuum tanquam in terram proijcientes. Sed debet eſſe ſana etiam offerentis intentio,cum tale aliquid oblaturi ſumus in corde noſtro,idest in interiore dei templo. Templum enim dei ſanctum eſt,inquit,quod eſtis vos. Et in interiore homine habitare Chriſtum per fidem in cordibus veſtris. Ex libro de ſermone dñi in monte primo. Fides eſt altare in interiori téplo. F 1.Cor.iij.

¶ Et illis immortalibus ac beatis,& nobis mortalibus ac miſeris vt immortales ac beati eſſe poſſimus,deum deorum colendum, qui & noſter eſt,& illorum. Huic nos ſeruitutem, quæ latria græcè dicitur,ſiue in quibuſcunq; ſacramentis, ſiue in nobiſipſis debemus. Huius enim templum ſimul omnes,& ſinguli templa ſumus: & quia & omnium concordiam,& ſingulos inhabitare dignatur, non in omnibus quam in ſingulis maior:quoniam nec mole diſtenditur,nec partitione minuitur. Cum ad illum ſurſum eſt,eius altare cor noſtrum. Eius vnigenito eum ſacerdote placamus. Ei cruentas victimas cædimus,quando vſq; ad ſanguinem pro eius veritate certamus. Eum ſuauiſſimo adolemus incenſo, cum in eius conſpectu pro ſanctoq; amore flagramus. Ei dona eius in nobis, noſq; ipſos vouemus & reddimus. Ei beneficiorum eius ſolennibus feſtis & diebus ſtatutis dicamus,ſacramuſq; memoriam, ne volumine temporum ingrata ſurrepat obliuio. Ei ſacrificamus hoſtiam humilitatis & laudis in ara cordis,igne feruidam charitatis. Ad hunc videndum ſicut videri poterit,ei q; cohærendũ,ab omni peccatorum cupiditatumq; malarum labe mundamur,& eius nomine conſecramur. Ipſe enim fons noſtræ beatitudinis, ipſe oĩs appetitionis eſt finis. Hũc eligentes,vel potius reeligẽtes, amiſeramus.n.negligẽtes,hũc ergo reeligentes,vñ & religio dicta phibet,ad eũ dilectione tẽdimus,vt perueniendo quieſcamus. Idẽo beati,quia illo fine perfecti. ¶ Quid interſit inter bonũ qđ appetendũ eſt,& neceſſariũ,quẽ ſumendũ eſt,hac ſniã dñs declarauit,cũ Ex libro de ciuitate dei.x. Cor noſtrũ altare dei. Hoſtia humilitatis & laudis ſacrificãda ſpõ in ara cordis. G Religio a reeligendo. Ex libro de ſermone dñi in monte.i. Matth. vi

uit. Quærite primum regnum Dei & iuſtitiam eius: & hæc omnia adiicientur vobis. Regnum ergo & iuſtitia dei, bonum noſtrum eſt, & hoc appetendum. Et ibi finis conſtituẽdus propter quod omnia faciamus quęcunq; facimus. Sed quia in hac vita militamus vt ad illud regnum peruenire poſſimus, quæ vita ſine iis neceſſariis agi non poteſt, apponentur hæc vobis (inquit) ſed vos regnum dei & iuſtitiam eius primum quærite. Cum enim dixit illud primum, ſignificauit quia hoc poſterius quærendum eſt, non quidem tempore ſed dignitate. Illud tanquam bonum noſtrum, hoc tanquam neceſſarium noſtrum. Neceſſarium autem propter illud bonum. Neq; enim (verbi gratia) ideo debemus euangeliʒare vt manducemus: ſed ideo manducare vt euangeliʒemus. Nam ſi propterea euangeliʒamus vt manducemus, vilius habemus euangelium quam cibum: & erit iam bonum noſtrum in manducando, neceſſarium autem in euangeliʒando. Quod etiam Apoſtolus prohibet, cum dicit licere ſibi quidem & permiſſum eſſe a domino, vt qui euangelium annunciant, de euangelio viuant, ideſt de euangelio habeant ea quæ huic vitæ ſunt neceſſaria, ſed tamen ſe non eſſe abſurdum hac poteſtate. Erant enim multi, qui occaſionem habere cupiebant acquirendi & vendendi euangelium. Quibus eam volens amputare Apoſtolus manibus ſuis victum ſuum tolerauit. De his enim alio loco dicit. Vt amputem occaſionem, iis qui quærunt occaſionem. Quamquam etiam, ſicut & cęteri boni apoſtoli, permiſſu domini de euangelio viueret, & non ex victu conſtitueret finem euangeliʒandi, ſed magis ipſius victus ſui, finem in euangelio collocaret, ideſt (vt ſuperius dixi) non ideo euangeliʒaret vt perueniret ad cibum, & ſi qua ſunt alia neceſſaria. ſed ideo iſta ſumeret vt illud impleret, ne non volens, ſed neceſſitate euangeliʒaret. Hoc enim improbat, cum dicit. NEſcitis quoniam qui in templo operantur quæ de templo ſunt edunt? Qui altario deſeruiunt, cum altario compartiuntur. Sic & dominus ordinauit iis qui euangelium annunciant de euangelio viuere. Ego autem nullius horum vſus ſum.

Non eſt euãgeliʒandũ vt manducemus, ſʒ mãducandũ vt euãgeliʒemus.

M

ii. Cor. ii.

¶Hinc oſtendens permiſſum eſſe non iuſſum. Alioquin contra præceptũ domini feciſſe tenebitur. Deinde ſequitur & dicit, NON autem ſcripſi hæc vt ita fiant in me. Bonum eſt mihi magis mori, quam gloriam meam quiſquam inanem faciat. Hoc dixit, quia iam ſtatuerat propter quoſdam occaſionem quærentes, manibus ſuis victum tranſigere. SI enim euangeliʒauero, inquit, non eſt mihi gloria. Ideſt ſi ita euangeliʒauero vt iſta fiant in me, ideſt ſi propterea euangeliʒauero vt ad illa perueniam, & finem euangeliʒandi in cibo, & potu, & veſtitu collocauero. Sed quare non eſt ei gloria? Neceſſitas enim, inquit, mihi incumbit. Ideſt vt id euãgeliʒem, quia vñ viuã non habeo: aut vt acquiram tẽporalẽ fructũ de prædicatione æternorũ. Sic.n. iam erat neceſſitas in euãgelio non

A

Digitized by Google

voluntas. Væ enim mihi erit, inquit, ſi non euangelizauero. Sed quo debet euangelizare? Scilicet vt in ipſo euangelio & in regno dei ponat mercedem. Ita enim poteſt non coactus euangelizare, ſed volens. Si enim volens, inquit, hoc facio, mercedem habeo: ſi aũt inuitus, diſpenſatio mihi credita eſt. ¶ Id eſt ſi coactus inopia earum rerum quæ temporali vitæ ſunt neceſſariæ prædico euangelium, alij per me habebunt mercedem euangelij: qui euangeliũ ipſum me prædicante diligent. Ego aũt non habeo, quia nõ ipſum euangelium diligo, ſed eius pretium in illis temporalibus conſtitutum. Quod nefas eſt fieri, vt non tanquam filius adminiſtret quiſq; euangelium, ſed tanq; ſeruus, cui diſpenſatio credita eſt, vt tanq; alienum erogans nihil inde ipſe capiat prēter cibaria, quæ non de participatione regni, ſed ad ſuſtentaculum miſeræ ſeruitutis dantur extrinſecus, quãquã alio loco & diſpenſatorem ſe dicat. Poteſt enim & ſeruus in filiorum numero adoptatus, eandem res in qua cohæredis ſortem meruit, fideliter diſpenſare participibus ſuis. Sed nunc vbi ait, Si aũt inuitus, diſpenſatio mihi credita eſt, talem diſpenſatorem voluit intelligi qui alienum diſpenſat, vnde ipſe nihil accipiat. Hoc eſt ergo primum quærere cibum, & deinde regnum dei. hoc priore loco ponere, illud poſteriore. Si autẽ ideo quæramus cibum vt habeamus regnũ dei: faciamus quod dictum eſt, Quærite primum regnum dei & iuſtitiam eius. Et ita quærentibus primum regnum dei & iuſtitiam eius, id eſt hoc præponentibus cæteris rebus, vt propter hoc cætera quæramus, non debet ſubeſſe ſollicitudo ne illa deſint, quæ huic vitę propter regnum dei ſunt neceſſaria. Dixerat enim ſuperius, Scit pater veſter quia horum omnium indigetis. Et ideo cum dixiſſet, Quærite primum regnum dei & iuſtitiam eius: non dixit, deinde quærite iſta quamuis ſint neceſſaria: ſed ait, Hæc omnia apponentur vobis. i. conſequent̃ ſi illa quęratis, ſine vllo veſtro impedimento: ne cum iſta q̃ritis, illinc auertamini, aut duos fines conſtituatis, vt & regnũ dei pp iſta neceſſaria appetatis, ſed hæc potius pp illud. Iſta vobis non deerunt, qu'a duobus dominis ſeruire non poteſtis. Duobus aũt dominis ſeruire conatur, qui & regnũ dei ꝓ magno bono appetit, & hęc tp̃alia. Sicut. n. oẽs militantes annonã, & ſtipendiũ accipiunt, ſic oẽs euãgelizantes accipiunt victũ, & tegumentũ. Sed nõ oẽs pp reipublicę ſalutẽ militant, ſed pp illa q̃ accipiunt. Sic non oẽs propter ſalutẽ eccleſiæ miniſtrant deo, ſed propter hæc tẽporalia, quæ tanq; annonã & ſtipendiũ conſequunt̃, aut etiam & propter hoc, & propter illud. Sed ſupra iam dictum eſt, Non poteſtis duobus dominis ſeruire. Ergo ſimplici corde tantummodo propter regnum dei debemus operari bonum ad omnes: non autẽ in hac operatione vel ſolã, vel cũ regno dei mercedẽ tẽporalium cogitare. ITA & dñs ordinauit ijs qui euangelium annunciant, de euangelio viuere. Ego autem nullo horum vſus ſum.

B — Prędicator debet tanquã filius nõ tanquã ſeruus miniſtrare euangelium.

Matth. vi.

C

Quis duobus dominis ſeruire conatur.

Sicut milites annonã & ſtipẽdiũ ſic euangelizantes accipiunt victũ & veſtitum.

Ex tracta. ps.cii.

¶ Video & alia iumenta domini quæ ſignificantur, vbi dicitur, Boui trituranti os non infrenabis. Dicit.n. ipſum iumentũ, Nunquid de bobus pertinet ad Deũ? Propter nos ergo dicit ſcriptura.

D

Prædicator eſt bos trituraus.

Modo ergo producit terra foenũ iumẽtis: quia dñs conſtituit vt qui euãgeliũ annunciant, de euangelio viuant. Miſit prædicatores, & ait illis, Oĩa quæ ab ipſis apponunt vobis, mãducate, dignus eſt.n. operarius mercede ſua. Cum.n. dixiſſet, quæ apponuntur vobis manducate, ne illi dicerent, Improbi erimus ad menſas alienas. Cũ indigebimus, vis nos ita eſſe frontoſos? Non inquit. Non eſt illa donatio eorum, ſed veſtra merces. Sed cuius rei merces? Quid dant? Quid accipiunt?

I. Petri. I.

Temporalia quæ ſuperfluunt foenũ iumentorum eſt.

Dant ſpiritalia, accipiunt carnalia. Dant aurum, accipiunt foenum. Oĩs.n. caro foenũ, & claritas carnis vt flos foeni. Oĩa tẽporalia quæ tibi ſuperfluunt & abundant, foenũ iumentorum eſt. Quare? Quia carnalia ſunt.

Paulus & cæteri prædicatores ſunt iumenta Chriſti.

Audi quorũ iumentorũ ſit foenum. Si nos vobis ſpiritalia ſeminauimus, magnũ eſt ſi carnalia veſtra metamus. Hoc Apls dixit, talis annunciator, tã laborioſus, tamque impiger, tã exercitatus, vt idipſum foenũ donaret terræ. Ego, inquit, nullius horũ vſus ſum. Oſtendit ſibi deberi, & non accepit. Nec condẽnauit eos qui acceperunt quod debebat. Condẽnandi.n. erant exigentes indebita, non accipientes mercedẽ ſuam.

B

Ille tñ & ipſam mercedẽ donauit. Non quia tibi alius donauit, non debes alteri. Alioquin nõ erit irrigata terra, quæ producit foenũ iumentis. De fructu operũ tuorũ (inquit) ſatiabitur terra, producens foenũ iumentis. Tu noli eſſe ſterilis, produc foenũ iumentis. Sed ſi nolunt iumenta foenũ tuũ, non te tñ ſterilem inueniant. Accipis ſpiritalia, redde carnalia. Debita ſunt militi, militi reddas. Prouincialis Chriſti es. Nam cũ liber ſim ex oĩbus, oĩum me ſeruũ feci, vt plures lucrifacerem.

Ex tracta. ps.ciii.

¶ Producens (inquit propheta) foenũ iumentis. Et quaſi hoc exponens addidit, Et herbam ſeruituti hoĩum. Ne non intelligeres quod dictũ eſt, Producens foenũ iumentis, repetitione expoſuit quod primũ ſit. Quod.n. dixit ſupra foenũ, poſtea herbam nominauit. Quod aũt dixerat iumentis, ſeruituti hoĩum dixit. Ergo ſeruituti, & non libertati.

Quõ Paulus fecit ſe ſeruum omnium. Gal. v.

Vbi ergo eſt, Vos in libertatẽ vocati eſtis? Sed audi eundẽ ipſum. Cum.n. liber ſim ex oĩbus, oĩum me ſeruũ feci, vt plures lucrifacerẽ. Et quibus dixit, In libertatẽ vocati eſtis, quid adiunxit? Tñ ne libertatẽ in occaſionem carnis detis: ſed per charitatẽ ſeruite inuicem. Quos liberos fecerat, ſeruos fecit, non conditione, ſed tamẽ Chriſti redẽptione: non neceſſitate, ſed charitate. Per charitatem (inquit) ſeruite inuicem. Sed Chriſto ſeruimus, ait, non populis, non carnalibus, non infirmis.

F

Bene Chriſto ſeruis, ſi ſeruis quibus Chriſtus ſeruiuit. Nonne de illo dictũ eſt, Bene ſeruientẽ pluribus? Nam propheta legitur, de nullo niſi de Chriſto accipi ſolet. Audiamus tñ proprie & in euangelio vocem eius,

Matthæ. x.

Quicunque, inquit, in vobis maior voluerit eſſe, erit veſter ſeruus. Seruum me tibi fecit: qui te ſuo ſanguine liberum fecit. Dicite hoc nobis, quia verum dicitis.

Digitized by Google

Audi illum alio loco. Nos autem ſeruos veſtros per Ieſum. Bene diligite ſeruos veſtros, ſed in dño veſtro. ET factus ſum Iudæis tã qui Iudæus, vt Iudæos lucrarer ⁊c. vbi ſupra, vſq3, Omnibus omnia factus ſum vt omnes ſaluos facerem. ij. Cor. iiij.

¶ Hoc totũ dixit, non vt fallaciter ſe fingeret eſſe qđ non erat, ſ3 vt miſericorditer eis ita ſubueniendũ eſſe ſentiret, ac ſi ipſe in eodem errore laboraret, non. ſ. mentientis aſtu, ſed cõpatientis affectu, ſicut generaliter intulit, Factus ſum infirmis infirmus, vt infirmos lucri facerem. Vti ſequens concluſio, Oibus oia factus ſum vt omnes lucrifacerẽ, ad hæc referenda intelligatur, vt cuiuſq; infirmitatẽ tanq; in ſeipſo miſeratus appareat. Non. n. ⁊ cũ diceret, Quis infirmatur ⁊ ego non infirmor? infirmitatẽ alterius ſimulaſſe potius qui doluiſſe volebat intelligi. Factus ſum (inquit) Iudæis tanq; Iudeus, vt Iudæos lucrifacerẽ ⁊c. vbi ſupra. Compaſſione. ſ. miſericordiæ, non ſimulatione fallaciæ. Fit enim tanq; ægrotus qui miniſtrat ægroto, non cũ ſe febres hře mentit, ſed cũ aio condolẽtis cogitat, quẽadmodũ ſibi vellet ſeruiri ſi ipſe ægrotaret. Ex epiſtola ad Hieronymum. ij. Cor. xi. G Quđ Paulus tã quam ægrotus miniſtrabat ægrotis. Ex eadẽ epiſto.

¶ Quod aũt dixi factum Iudæis tanq; Iudæum, ⁊ tanq; gentile3 gentibus, non mentientis aſtu, ſed cõpatientis affectu: non hoc ideo dixi, q miſericorditer illa ſimulauerit, ſed quia ſic ea non ſimulauit q̃ faciebat ſimilia Iudæis, quẽadmodũ nec illa quæ faciebat ſimilia gentibus. Quæ tu quoq; cõmemoraſti, atq; in eo, n e qđ non ingrate fateor, adiuuiſti. Cum. n. abs te quæſiſſem in epiſtola mea qũo putetur ideo factus Iudæis tanq; Iudæus, quia fallaciter ſuſcepit ſacra Iudæorum, cũ ⁊ gentibus tanq; gentilis factus ſit, nec tñ ſuſceperit fallaciter ſacrificia gentiũ: Tu reſpondiſti in eo factum gentibus tanq; gentilẽ, q ꝑputium receperit, q indifferenter permiſerit veſci cibis quos dãnant Iudæi. Vbi ego quæro vtrũ ⁊ hoc ſimulate fecerit. Qđ ſicut abſurdiſſimũ atq3 falſiſſimũ eſt, ſic ergo ⁊ illa in quibus Iudæorum conſuetudini congruebat libertate prudenti, non neceſſitate ſeruili, aut qđ eſt indignius, diſpenſatione fallaci potius quã fideli. Fidelibus. n. ⁊ iis qui cognouerunt veritatẽ, ſicut ipſe teſtatur. Niſi forte ⁊ hic fallit. Oĩs creatura dei bona eſt, ⁊ nihil eſt abiiciendũ, qđ cum gratiarũ actione percipit. Ergo ⁊ ipſi Paulo, non ſolum vero, verũetiam diſpenſatori maxime fideli. Nec ſolum cognitori, verum ⁊ doctori veritatis, omnis vtiq; in cibis creatura dei nõ ſimulate ſed vere bona erat. Cur igitur nihil ſimulate accipiendo ſacrorũ, cerimoniarũq; gentilium, ſed de cibis ⁊ præputio verum ſentiendo ac docendo, tñ tanq; gentilis factus eſt gentibus, ⁊ non potuit fieri tanq; Iudæis Iudæus, niſi fallaciter ſuſcipiendo ſacra Iudæorum? Cur oleaſtro inſerto, ſeruauit diſpenſationis veracẽ fide3: ⁊ naturalibus ramis, non extra ſed in arbore conſtitutis, neſcio qđ diſpenſatoriũ ſimulationis velamen obtendit? Cur factus tanq; gentilis gentibus, qđ ſentit docet, quod agit ſentit: factus autem Iudæus Iudæis, aliud Quđ Paulus libertate prudenti congruebat cõſuetudini Iudæorum. H Paulus verus diſpenſator ⁊ maxime fidelis. Rom. xi.

Quō omnibus omnia factus eſt non per mendacium aut fi/ ctionem ſed per compaſſionem.

clauſit in pectore, aliud promit in verbis, in factis, in ſcriptis, ſed abſit hoc ſapere. Vtriſq; enim debebat charitatem de corde puro, ⁊ conſcientia bona, ⁊ fide non ficta. Ac per hoc omnibus omnia factus eſt, vt omnes lucrifaceret: non mentientis aſtu, ſed compatientis affectu. Id eſt non omnia mala hominum fallaciter agendo, ſed aliorum omnium malis omnibus tanquam ſi ſua eſſent, miſericordis medicinæ diligentiam procurando.

A Cum itaq; illa teſtamenti veteris ſacramenta etiam ſibi agenda minime recuſabat, non immiſericorditer fallebat, ſed omnino non fallens, atq; hoc modo a domino deo illa vſq; ad certi temporis diſpenſationem iuſſa eſſe commendans, a ſacrilegis ſacris gentium diſtinguebat. Tunc autem non mentientis aſtutia, ſed compatientis affectu Iudæis tanquam Iudæus fiebat: quando eos ab illo errore, quo vel in Chriſtum credere nolebant, vel per vetera ſacerdotia ſua, ceremoniarumq; obſeruationes ſe a peccatis poſſe mundari fieriq; ſaluos exiſtimabant, ſic liberari cupiebat, tanquam ipſe illo errore teneretur, diligens vtiq; proximum ſicut ſeipſum, ⁊ hæc alijs faciens, quæ ſibi ab alijs fieri vellet, ſi hoc illi opus eſſet.

Mat. xxij. Quod cũ dominus monuiſſet, adiunxit. Hæc eſt enim lex ⁊ prophetæ.

Affectus compaſſionis. Gala. vi. Hũc compatientis affectum in epiſtola ad Galatas præcepit dicens, ſi præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui ſpiritales eſtis inſtruite huiuſmodi in ſpiritu lenitatis, intendens teipſum, ne ⁊ tu tenteris. Vide ſi non dixit fieri tanquam ille, vt illum lucrifaciat, non vtiq; vt ipſum delictum fallaciter ageret, aut ſe id habere ſimularet, ſed vt in alterius delicto, quid etiam ſibi accidere poſſit, attenderet, atq; ita alteri, tanquam ſibi ab altero vellet, miſericorditer ſubueniret.

B Hoc eſt, non mentientis aſtu, ſed compatientis affectu. Sic Iudæo, ſic gentili, ſic cuilibet homini, Paulus in errore vel peccato aliquo conſtituto, non ſimulando quod non erat, ſed compatiendo quia eſſe potuiſſet, tanquam qui ſe hominem cogitaret, omnibus omnia factus eſt, vt omnes lucrifaceret.

Ex lib. cõtra mendacium. Quō oībus oīa factus eſt.

¶ Hoc ergo exhibeamus ei cuius infirmitatem portare volumus, quod ab illo nobis vellemus exhiberi, ſi forte nos in ea eſſemus, ⁊ ipſe non eſſet. Ad hoc pertinet quod ipſe Apoſtolus ait, Omnibus omnia factus ſum vt omnes lucrifacerem. Cogitando ſcilicet in eo vitio etiam ſe eſſe potuiſſe, vnde cupiebat alterum liberari. Compatiendo enim potius id agebat, non mentiendo, ſicut quidam ſuſpicantur, ⁊ ij maxime qui mendacijs ſuis defendẽdis, quæ negare non poſſunt, alicuius magni exempli patrocinium quærunt.

Ex tracta. ps. i. i. Timo. i.

¶ Iuſto lex poſita non eſt, vt dicit Apoſtolus. Sed aliud eſt eſſe in lege, aliud ſub lege. Qui eſt in lege ſecundum legem agit. Qui eſt ſub lege, ſecundum legem agitur. Ille ergo liber eſt, iſte ſeruus. Deinde, aliud eſt lex quæ ſcribitur ⁊ imponitur ſeruienti. Aliud lex quæ mente conſpicitur ab eo qui non indiget literis.

Digitized by Google

Neſcitis ꝙ ii qui in ſtadio currunt, omnes quidem currunt, ſed vnus accipit brauium? Sic currite, vt comprehendatis. Omnis autem qui in agone contendit, ab omnibus ſe abſtinet: & illi quidem vt corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam. C

OMnes quidem currunt dixit in illo ſtadio, in illo ſpectaculo: vnus tamen accipit brauium cæteri victi diſcedunt, & ſi perſeuerauerint in currendo. Sed cum acceperit vnus, remanebunt cæteri, qui ſimiliter laborauerunt? Hoc non eſt ita Si quotquot currunt perſeueranter currant omnes accipiunt. E. qui prior venerit, expectat vt cum poſteriore coronetur. Agonem quippe iſtum, non cupiditas, ſed charitas facit. Omnes currentes amant ſe, & ipſe amor curſus eſt. Ex tracta. ps. xxxix. Amor ē curſus in ſtadio.

Ego igitur ſic curro, non quaſi in incertum, ſic pugno, non quaſi aerem verberans.

NOn vndecunq; datur ſimilitudo a ſcripturis, laudatur ipſa res, ſed tantum ſimilitudo inde trahitur. Non enim laudauit iniquum iudicem, qui nolebat audire illam viduam, & nec deum timebat, nec homines reuerebatur. Et tamen inde ſimilitudinem dominus traxit. Nec illum laudauit pigrum, q tres panes non propter amicitiam dedit petenti, ſed tędio victus. Et tamen & inde ſimiludinem dedit. Et de rebus ergo non laudandis, trahuntur ſecundum modu; quendam, nonnullæ ſimilitudines. Aut ſi propterea putatis eundum eſſe ad Marſos, quia hoc audiſtis in ſcriptura dei, eundum eſt ad ſpectaculu; theatri, quia dicit apoſtolus, Non ſic pugilor quaſi aerem cædens. Pugilari enim eſt encratium facere, pancratium facere, ſpectaculum facere. Iam quia hinc ducta eſt ſimilitudo, ſpectacula iſta nos delectare debet? Aut quia dixit, Qui in agone contendit, ab omnibus abſtinens eſt, propterea agoniſta iſta vana, & ludicra, debet affectare chriſtianus? Attende quid tibi dicatur ad ſimilitudinem, quid moneatur ad prohibitionem. Ita ergo & hic data eſt quædā ſimilitudo de Marſo qui incantat, vt educat aſpidem de tenebroſa cauerna. Ex tracta. ps. lvij. Luce. xviij. D Luce. xi.

Sed caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo, ne forte cum aliis prædicauerim, ipſe reprobus efficiar.

C Suo timore nos terruit. Quid. n. faciet agnus, vbi aries tremit? Ex ſermone de verbis apoſtoli

Exo.xiij. Exo.xiiij. Exo.xvi. Exo.xvij.

NOlo enim vos ignorare fratres, quoniam patres noſtri omnes ſub nube fuerunt, & omnes mare tranſierunt, & omnes in Moyſen baptizati ſunt in nube, & in mari, & omnes eandem eſcam ſpiritalem manducauerunt, & omnes eundem potum ſpiritalem biberunt. Bibebant autem de ſpiritali conſequente eos, petra: Petra autem erat Chriſtus.

Ex libro contra Fauſtum. Ioan.vi.

EXponendo vnum, in cætera introduxit intellectum. Si enim petra Chriſtus propter firmitatem, cur non & manna Chriſtus, tanquam panis viuus qui de cœlo deſcendit, quo vere qui veſcuntur ſpiritaliter viuunt? Nam illi veterem figuram carnaliter accipientes, mortui ſunt. Sed cum dicit Apoſtolus, Eundē cibum ſpiritalem manducauerunt, oſtendit & illud ſpiritaliter intelligi in Chriſto: ſicut & potum cur ſpiritalem dixiſſet aperiens, tū ſubiunxit. Petra autem erat Chriſtus, Quo aperto, cuncta ſoluſſit.

Chriſtus petra & colūna nubis & manna.

Cur ergo non & nubes, & colūna Chriſtus, quia rectus, & firmus, & fulciens infirmitatem noſtram, per noctem lucens, per diem nō lucens, vt qui non vident videant, & qui vident cæci fiant? Rubet & mare rubrum, baptiſmus vtiq; Chriſti ſanguine conſecratus. Hoſtes ſequentes a tergo moriuntur, peccata p̄terita. Ducitur populus per deſertum. Baptizati omnes nondum perfruentes promiſſa patria, ſed quod non vident ſperando, & per patientiam expectando, tanquam in deſerto ſunt. Et illic laborioſæ & periculoſæ tentationes, ne reuertantur corde in ægyptum. Nec ibi tū Chriſtus deſerit. Nam & illa columna non recedit, & morſus mortiferi ſerpentum, exaltato & reſpecto æneo ſerpente ſanantur. Quod verbis ipſius domini declaratur, Sicut exultauit, inquit, Moyſes ſerpētem in eremo, ſic exaltari oportet filium hominis, vt omnis qui crediderit in eum non pereat, ſed habeat vitam æternam.

F

Ioan.iij. Numeri.xxi.

Ex tracta. ps.cxiiij. Tunc fit aliquis ciuis cœleſtis Hieruſalē cum huic ſeculo renunciauerit.

¶ Aegyptus autem quoniam interpretatur afflictionem, vel affligentem, vel comprimentem, ſæpe in imagine ponitur ſeculi huius, a quo ſpiritaliter recedendum eſt, ne ſimus iugum ducentes cū infidelibus. Sic enim quiſq; Hieruſalem cœleſtis fit ciuis idoneus, cum primo huic ſeculo renunciauerit: quemadmodum ille populus in terram promiſſionis induci non potuit, niſi prius ab ægypto recederet. Sed ſicut ille non inde diſceſſit niſi diuino præſidio, ita nemo corde ab hoc ſeculo auertitur, niſi dominicæ miſericordiæ munere adiutus. Quod enim illic ſemel præfiguratum eſt, hoc in iſto fine ſeculi, in hac (ſicut beatus Ioānes ſcribit) nouiſſima,

G

Cor non auertitur ab hoc ſeculo niſi munere dei.

tiſſima, quotidianis eccleſiæ fontibus in vnoquoq; credente compleatur. Audite Apl̃m doctorẽ gentiũ docentem & inſtruentem.

Hæc autem figuræ noſtræ factæ ſunt.

CErte manifeſtum eſt, non humana ſuſpitione, ſed apoſtolico, id eſt diuino; & dominico magiſterio. Deus enim loquebatur in eis. Et quamuis de carneis nubibus, tamen dominus intonabat. Certe ergo tanto teſtimonio manifeſtum eſt, illa omnia figurate geſta, nunc in noſtra ſalute compleri, quia tunc futura prænunciabantur, nunc præterita leguntur, & præſentia cognoſcuntur. Quid eſt chariſſimi? Qui vos cognoſcitis Iſraelitas ſecundum ſemen Abrahæ, quis eſtis domus Iacob ſecundum promiſſionem hæredes, cognoſcite vos etiam exiſſe de Aegypto qui huic ſeculo renunciaſtis: exiſſe de populo barbaro, qui confeſſione pietatis vos a blaſphemijs gentium ſeiũxiſtis. Non eſt enĩ lingua veſtra, ſed barbara, quæ deum laudare non nouit, cui vos cantatis alleluia. Facta eſt enim Iudæa ſanctificatio eius in vobis. Pſal. cxiij.

Non enim qui in manifeſto Iudæus eſt, neq; quæ in manifeſto Lingua eſt barin carne eſt circuncifio, ſed qui in occulto Iudæus eſt, & circuncibara q̃ deũ lauſione cordis. Interrogate ergo corda veſtra. Si ea circuncidit fidare nõ nouit. des, ſi purgauit confeſſio, in vobis facta eſt Iudæa ſanctificatio H eius in vobis Iſrael poteſtas eius. Dedit enim vobis poteſtatem filios dei fieri. ET omnes per mare tranſierunt, & omnes in Moyſe baptizati ſunt in nube & mari, & omnes eandem eſcam ſpiritalem manducauerunt, & omnes eandẽ potum ſpiritalem biberunt.

¶ Quando autem manducauit manna populus Iſrael? Cum trãſiſſet mare rubrum. Mare rubrum autem quid ſignificat? Audi Ex tracta. eiuſapoſtolum, Nolo autem vos ignorare fratres, quia omnes patres ſecundum noſtri ſub nube fuerunt, & omnes per mare tranſierunt. Quid eſt Ioan. xi. per mare tranſierunt? Quaſi quæreres ab illo, ſecutus ait, Et omnes per Moyſen baptizati ſunt in nube & in mari. Si ergo figura maris tantum valuit, ſpecies baptiſmi quantum valebit? Si quod geſtum eſt in figura, traiectum populum ad manna perduxit, qd exhibebit Chriſtus in veritate baptiſmi ſui, traiecto per eum po A pulo ſuo? Per baptiſmum ſuum traijcit credentes occiſis omnibus peccatis, tanquam hoſtibus conſequentibus: ſicut in illo mari omnes Aegyptij perierunt. Quo traijcit fratres mei, quo traijcit Ioan. vi. per baptiſmum Ieſus, cuius figuram tunc gerebat Moyſes qui per mare traijciebat? Quo traijcit? Ad manna. Quid eſt manna? Ego ſum, inquit, panis viuus qui de cœlo deſcendit. Manna accipiũt fideles, iam traiecti per mare rubrum. Quare mare rubrum? Iam mare, quare & rubrum? Si ſignificabat mare illud rubrum, baptiſmum Chriſti, vnde rubet baptiſmus Chriſti, niſi Chriſti ſanguine conſecratus? Quo ergo perducit credentes & baptizatos?

Ad manna. Ecce dico manna. Notū eſt, quid acceperint Iudei, populus; ille Iſrael. Notū qd illis pluiſſet deus de coelo, ⁊ neſciunt chathecumini quid accipiant Chriſtiani. Erubeſcant ergo quia neſciunt. Tranſeant per mare rubrum, manducent manna, vt quomodo crediderunt in nomine Ieſu, ſic ſe ipſis credat Ieſus.

Ex tract. euāgelij ſecundum Ioan. xvi.

¶ Patres veſtri, inquit, manducauerunt manna, ⁊ mortui ſunt. Quid eſt vnde ſuperbitis? Manducauerūt manna ⁊ mortui ſunt. Quare manducauerunt ⁊ mortui ſunt? Quia quod videbant credebant, quod non videbant, non intelligebant. Ideo patres veſtri, quia ſimiles eſtis illorum, ⁊ infidelium filiorum, infideles patres. Nā quantum pertinet fratres mei ad mortem iſtam viſibilem ⁊ corporalem, nunquid nos non morimur qui manducamus panem de coelo deſcendentem? Sic ſunt mortui ⁊ illi, quemadmodum ⁊ nos ſumus morituri, quantum attinet (vt dixit) ad mortem huius corporis viſibilem atqꝫ carnalem. Quantum autem pertinet ad illam mortem, de qua terret dominus, quia mortui ſunt patres iſtorum, manducauit manna ⁊ Aaron, manducauit manna ⁊ Moyſes, manducauit manna ⁊ Phinees, manducauerunt ibi multi qui domino placuerunt, ⁊ mortui non ſunt. Quare? Quia viſibilem cibum ſpiritaliter intellexerunt, ſpiritaliter eſurierunt, ſpiritaliter guſtauerunt, vt ſpiritaliter ſatiarentur. Nam ⁊ nos hodie accipimus viſibilem cibum: ſed aliud eſt ſacramentum, aliud virtus ſacramenti. Patres noſtri manna manducauerunt, ⁊ mortui ſunt. Non quia malum erat manna, ſed quia male manducauerunt. Hic eſt panis qui de coelo deſcendit. Hunc panem ſignificauit manna, hunc panem ſignificauit altare dei. Sacramenta illa fuerunt, in ſignis diuerſa ſunt, in re quae ſignificatur paria ſunt. Apoſtolum audi. Et omnes eandem eſcam ſpiritalem manducauerunt. Spiritalem vtiqꝫ eandem. Nam corporalem alteram. Quia illi manna, nos aliud. Spiritalem vero, quam nos. Sed patres noſtri, non patres illorum, quibus nos ſimiles ſumus, non quibus illi ſimiles fuerunt. Et adiungit. Et omnes eundem potum ſpiritalem biberunt. Aliud illi, aliud nos, ſed ſpecie viſibili, quod tamen idem ſignificaret virtute ſpiritali. Quomodo enim eundem potum? Bibebant (inquit) de ſpiritali ſequenti petra. Petra autem erat Chriſtus. Inde panis, inde potus. Petra Chriſtus in ſigno, verus Chriſtus in verbo, ⁊ in carne. Et quomodo biberunt? Percuſſa eſt de virga bis petra. Gemina percuſſio, duo ligna crucis ſignificat. Hic eſt ergo panis de coelo deſcendens, vt ſi quis ex ipſo manducauerit non moriatur, ſed quod pertinet ad virtutē ſacramenti, non quod pertinet ad viſibile ſacramentum: qui manducat intus, non foris: qui manducat in corde, non qui premit dente.

Māna ſignificabat eucharistiā

C

Ex exod. xvij.

Ex tract. euāgelij ſecundum Ioan. xlv.

Mare rubrū ſignificat baptiſmum Moyſes Chriſtus, populus fideles.

¶ Et oēs per mare trāſierunt, ⁊ oēs in Moyſe baptiʒati ſunt in nube ⁊ in mari, Et oēs eādē eſcā ſpiritalē mādūcauerūt, ⁊ oēs eūdē

potū ſpiritale3 biberūt. Mare rubrū ſignificat baptiſmu3. Moyſes, ductor ꝑ mare rubrū, ſignificat Chriſtu3. Populus tranſiens, ſignificat fideles. Mors ægyptiorū, ſignificat abolitioné pctórū. In ſignis diuerſis, eadē fides. Significata ergo ſunt omnia: nunquid nō eadē credebant per quos hæc ſigna miniſtrabantur, ꝑ quos ea quæ credimus ꝑphetata prænunciabātur? Vtiq3 credebāt. Sed illi ventura eſſe, nos autem veniſſe. Ideo ⁊ ſic ait. Eundem potu3 ſpiritale3 biberunt. Sed ſpiritalem eundem, nam corporalem non eundē. Quid enim illi biberunt? Bibebant eni3 de ſpiritali ſequenti petra. Petra autem erat Chriſtus. Videte autem fide manente, ſigna variata. Ibi petra Chriſtus. Nobis Chriſtus, quod in altaria dei ponitur. Et illi pro magno ſacramento eiuſdem Chriſti biberunt aquam profluentem de petra. Nos quid bibamus, norunt fideles. Si ſpeciem viſibilem intendas. aliud eſt. Si intelligibilem ſignificationem, eundem potum ſpiritalem biberunt.

¶ Profecto erant etiam in illo populo qui intelligerent habētes fidem quæ poſtea reuelata eſt. non ad legis literam, ſed ad gratiam ſpiritus pertinentem. Non enim ſine ipſa fide fuerant, qui eius in Chriſto futuram reuelationē ꝓuidere, ⁊ ꝓnunciare potuerunt, cū ⁊ illa vetera ſacramenta, ſignificantia fuerint futurorum. An ſoli prophetę habebāt hanc fidem, nō ⁊ populus? Immo vero etiam qui prophetas fideliter audiebāt, eadem adiuuabātur gratia, vt intelligerent qđ audiebant. Sed vtiq; ſacramentu3 regni cœlorum velabatur in veteri teſtamento, quod plenitudine tēporis reuelaretur in nouo. Ait Apoſtolus. Et omnes eundē cibu3 ſpiritalem manducauerūt, ⁊ oēs eunde3 potu3 ſpiritale3 biberūt. Bibant autem de ſpiritali, ſequenti eos petra. Petra autem erat Chriſtus. Idē itaq; in myſterio cibus ⁊ potus illorū, q ⁊ noſter. Sed ſignificatione idē, nō ſpecie. Quia idē ipſe Chriſtus illis in petra figuratus, nobis in carne manifeſtatus. Sed nō, inquit, in omnibus illis bñplacitū eſt Deo. Oēs qdē eūdē cibū ſpiritalē mādūcauerūt, ⁊ eūdē potū ſpiritale3 biberūt idest ſpiritale aliquid ſignificante3. Bibebāt aūt de ſpiritali conſequenti eos petra. Petra aūt erat Xp̄s.

¶ Sicut enim mos eſt diuinorum in ſcripturis ſanctis myſteriorum, vt idem homo alias aliam, atq3 aliam, pro re aliqua ſignificanda perſonam gerat, tunc Moyſes populi Iudæorum ſub lege poſiti perſonam gerebat, eumq; in prophetica prænunciatione figurabat. Sicut ergo Moyſes petram virga percutiens, de dei virtute dubitauit: ita ille populus qui ſub lege per Moyſen data tenebatur, Chriſtum ligno crucis affigens, eum virtutem dei eſſe non credidit. Sed ſicut percuſſa petra, manauit vnda ſitientibus, ſic plaga dominicæ paſſionis, effecta eſt vita credentibus. Habemus enim de hac re præclariſſimam ac fideliſſimam vocem apoſtoli cum inde loqueretur dicens, Petra autem erat Chriſtus.

¶ Quod de petra aqua dicta eſt, apoſtolus. Paulus quid eſſet

Ex tracta. ps. lxvij.

Nō ſolum prophetæ, ſed etiā aliqui de populo habebant fidem ⁊ intelligētiam futurorū.

Ex libro cōtra Fauſtū. ca. xvi.

Percuſſa petra paſſione3 Chriſti ſignificat.

Ex lib. qōnū Nu. tit. xxv.

F

expoſuit, vbi ait, Et omnes eundem potum ſpiritalem biberunt. Bibebant autem de ſpiritali ſequenti petra, petra autem erat Chriſtus. Significata eſt ergo de Chriſto profluens gratia ſpiritalis, qua interior ſitis irrigaretur. Sed & qd virga petra percutitur, crux Chriſti figurat. Ligno. n. accedente ad petram, gratia iſta manauit. Et qd bis percutitur, euidentius ſignificat crucem. Duo quippe ligna ſunt crucis,

Crux Chriſti figuratur p virgã qua percuſſa eſt petra.
Ex tracta. ps. lxxvij.

¶ Nam qui diſrupit mare, & traiecit eos, & ſtatuit aquas quaſi in vtres, vt ſic ſtaret vnda quaſi fuiſſet incluſa, poteſt per ſuam gratiam cohibere fluida, & labentia concupiſcentiarum carnaliũ, cum fideliter huic ſeculo renunciatur, vt tanquam inimicis peccatis omnibus perpeſſis, fidelium populus per ſacramentum baptiſmatis traijciatur. Qui deduxit eos in nube diei, & tota nocte in illuminatione ignis, poteſt etiam ſpiritaliter dirigere itinera ſi ad eum clamet fides, Itinera mea dirige ſecundum verbũ tuũ. De quo & alibi dicitur, Ipſe enim rectos faciet greſſus tuos, & itinere tua in pace producet, per Ieſum Chriſtũ dominũ noſtrũ, cuius in hoc ſeculo tanquam in dei ſacramentum manifeſtatum, eſt in carne, velut in nube. In iudicio vero tanquam nitore nocturno, quia tunc erit magna tribulatio ſeculi tanquam ignis, & lucebit iuſtis, & ardebit in iuſtis. Qui diſrupit in deſerto petram, & adaquauit eos ſicut in abyſſo multa, poteſt vtiq; ſitienti fidei donũ ſpiritus ſancti, quod illa res geſta ſpiritaliter ſignificabat, infundere de ſpiritali ſequenti petra, quod eſt Chriſtus, qui ſtabat & clamabat, Si quis ſitit, veniat ad me & bibat. Qui biberit de aqua, quã ego dabo ei, flumina aquæ viuæ fluent de ventre eius. Hoc. n. dicebat, ſicut in euangelio legitur, de ſpiritu quẽ accepturi erãt credentes in eũ. Ad quẽ velut virga, lignũ paſſionis acceſſit, vt emanaret credentibus gratia.

Pſal. cxviij.
Pſal. ciij.
C
Ioan. vij.

¶ Non eſt dictum, Petra ſignificabat Chriſtum: ſed petra erat Chriſtus. Nec dictum eſt, bonum ſemen ſignificat filios regni: aut zizania ſignificat filios maligni: ſed dictum eſt, Bonum ſemen, hi ſunt filij regni: Zizania ſunt filij maligni. Sic ergo ſolet loqui ſcriptura, res ſignificantes tanquam eas quæ ſignificantur appellans.

Ex tract. euãge. ſecundum Ioan. lxiij.

¶ Multum hæc locutio notanda eſt, vbi aliqua ſignificantia, earũ rerũ quas ſignificant nomine appellantur. Inde eſt quod ait Apl's, Petra aũt erat Chriſtus. Non ait, Petra ſignificat Chriſtũ.

Ex lib. q̃ſtionũ gene. ; titu. lix.

¶ Solet res q̃ ſignificat, eius rei noĩe quã ſignificat nuncupari, ſicut ſcriptum eſt ſeptem ſpicę. Septem anni ſunt. Nõ. n. dixit ſeptem annos ſignificant. Et ſeptem boues, ſeptem anni ſunt, & multa huiuſmodi. Hinc eſt qd dictũ eſt, Petra erat Chriſtus. Nõ. n. dixit, petra ſignificabat Chriſtũ, ſed tanquam hoc eſſet quod vtiq; per ſubſtantiam non hoc erat, ſed per ſignificationem.

Ex lib. q̃ſtionũ Leuitici. ti. lix.
Gene. xli.
H

¶ Omnia ſignificantia videntur quodammodo earum rerum quas ſignificant ſuſtinere perſonas, ſicut dictum eſt ab Apoſtolo, Petra erat Chriſtus, quoniam petra illa de qua hoc dictum eſt, ſignificabat vtiq; Chriſtum.

Ex libro de ciuita. dei. xviij.

Sed non in pluribus eorum, beneplacitum eſt deo. Nam proſtrati ſunt in deſerto. Hæc autem in figuram facta ſunt noſtri, vt non ſimus concupiſcentes malorum, ſicut & illi concupierunt, neq; idolatræ efficiamini ſicut quidam ex ipſis. quemadmodum ſcriptum eſt, Sedit populus manducare & bibere, & ſurrexerunt ludere. Ne q; fornicemur, ſicut quidam ex ipſis fornicati ſunt. Et ceciderunt vna die viginti tria milia. Neq; tentemus Chriſtum Deũ, ſicut quidam eorum tentauerunt, & a ſerpentibus perierunt. Neq; murmuraueritis ſicut quidam eorum murmurauerunt, & perierunt ab exterminatore.

Nu.xx.c.xxvi. Exo.xxxij. Num.xxv. Num.xxi. Iudith.viij.

A

CVm dicit, Non in pluribus eorum: erant ergo ibi aliqui in quibus beneplacitum eſt deo. Et cum eſſent omnia cõmunia ſacramenta, non communis erat omnibus gratia, quæ ſacramentorum virtus eſt: ſicut & nunc iam reuelata fide quæ tunc velabatur, omnibus in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti baptiʒatis, commune eſt lauacrum regenerationis, ſed ipſa gratia cuius ipſa ſunt ſacramenta, qua membra corporis Chriſti cum ſuo capite regnatura ſunt, non communis eſt omnibus. Nã & hæretici habent eundem baptiſmum, & falſi fratres in communione catholici nominis. Ergo & hic recte dicitur. Sed non in omnibus illis beneplacitum eſt deo. Cũ enim dixiſſet Apls, Sed nõ in omnibus illis beneplacitum eſt deo, ita oſtendens fuiſſe ibi etiã illos in quibus beneplacitũ eſt deo, cõtinuo ſubiecit. Proſtrati enim ſunt in deſerto. Deinde adiunxit, Hæc autẽ figuræ noſtræ factæ ſunt, vt non ſimus concupiſcentes mala, ſicut & illi concupierunt, neq; idolis ſeruientes, ſicut quidã eoꝝ, ſicut ſcriptum eſt. Sedit populus mãducare & bibere, & ſurrexerunt ludere. Neq; fornicemur ſicut quidam eorũ fornicati ſunt, & ceciderunt vna die viginti tria milia. Neq; tentemus Chriſtum, ſicut quidam eorum tentauerunt, & a ſerpentibus perierunt. Neq; murmuraueritis ſicut quidam eorum murmurauerunt, & perierunt ab exterminatore. Omnia autem hæc in figura contingebant illis. Scripta ſunt autem ad correptionem noſtram, in quos fines ſeculorum deuenerunt. Nobis ergo iſta potius cantata ſunt. Vnde in hoc pſalmo inter cætera dictum eſt, Vt cognoſcat generatio altera, filij qui naſcentur & exurgent. Porro ſi ille interitus a ſerpentibus, & ab exterminatore illa perditio, & gladij trucidatio figuræ fuerunt, ſicut euidenter dicit Apoſtolus, cum illa omnia contigiſſe manifeſtum ſit, non enim ait in figura dicebantur, vel in figura ſunt ſcripta, ſed in figura (inquit) contingebant illis, quanto

Ex tracta. Ps.lxxvij. Gratia virtus ſacramẽtorũ eſt.

Per gratiam regnatura ſunt mẽbra corporis Chriſti cũ ſuo capite.

B

Pſal.lxxvij.

Magis mouere debent figurata quã figuræ.

in maiore diligentia pietatis, cauendæ ſunt pœnæ quarum figuræ illæ fuerunt? Proculdubio quippe, ſicut in bonis rebus multo amplius bonum eſt in eo quod per figuram ſignificatur, quam in ipſa figura, ita & in malis longe vtiq; peiora ſunt quæ ſignificantur figuris, cum tanta mala ſint quæ ſignificantes figuræ. Nam ſicut terra illa promiſſionis, quo ille populus ducebatur, in comparatione regni cœlorum nihil in, quo chriſtianus populus ducitur: ita & pœna illæ quæ figuræ fuerunt, quantum libet ſint atroces, in comparatione pœnarum quas ſignificant, nihil ſunt.

Ex lib. contra inimicū legis & prophetarum.

¶ Euangelium legi veteri comparans dominus, & non illud malum quod homines ante didicerant, ſed quod ipſe docebat, perfectius eſſe conteſtans, Audiſtis, quia dictum eſt. Non occides. Qui autem occiderit, reus erit iudicio. Ego autem dico vobis. Quicunq; iratus fuerit fratri ſuo, reus erit iudicio. Qui autem dixerit Racha, reus erit ꝯſilio. Qui autē dixerit fatue, reus erit gehēnæ ignis.

C Matth. v.

Quid tam paruum in peccatis, quam fratri dicere fatue? Quid tā magnum in ſupplicijs, quam gehenna ignis? Si in lege vel prophetis iſte inueniſſet aliquem dicentem fratri ſuo fatue, lapidari iuſſum fuiſſe diuinitus, quantæ deum crudelitatis argueret? Quis autem non dico lapidari, ſed per ſingulos artus, immo per ſingula corporis fruſtra paulatim atq; minutatim viues & ſentiens, dilaniari conſumiq; maluiſſet, quam gehennæ ignibus mancipari? Abſit tamen vt crudeliorem quiſquam dicat euangelij dominum, quam legis deum intelligens veriusq; eſſe vnum & eundem deum, in lege terrentem carnalibus, in euangelio ſpiritalibus pœnis, & ibi & hic fidelem, nuſquam crudelem. Ita eſt in omnibus hominum qui puniuntur vel corripiuntur in veteri teſtamento, longe minoribus quam leguntur in euangelio corporalibus pœnis. Quod enim diluuium, comparare poteſt æternis pœnis? Quæ cædes? Quæ vulnera? Quæ corporum mortes cruciantibus ſempiternis? Vnigeniti quatuor milia cadentium tanto buccarum ſtrepitu inflat inſanus, quaſi non innumerabilia milia quotidie moriantur toto orbe terrarum. Sed tranſitoria iſta corporis mors eſt. Quis vero æſtimare poſſit, quot milia ſtabunt ad ſiniſtram, ex omnibus gentibus, quæ ſempiternis damnanda ſunt ignibus? Quis autem vtriuſlibet ſexus homo nō mallet gladio trucidari, etiam illo modo quo trucidauit ſacerdos Phinees fornicantes in ipſo complexu nefariæ voluptatis, terribile conſtituens aduerſus execrandas libidines, vltionis exemplum, propter quod factum maxime deo placuit. Quis, inquam, non mallet tali genere mortis interfici, quis non poſtremo igne conſumi, vel ferinis morſibus per ipſa pudenda laniari, quam mitti in gehennam ignis æterni? NEq; idololatræ efficiamini, ſicut quidam ex ipſis, quemadmodum ſcriptum eſt, Sedit populus manducare & bibere, & ſurrexerunt ludere.

Idē eſt dominus euāgelij & deus legis.

Vbi cætera de libidinis morte placuit deo.

¶ Conſurrexit populus in Aaron, & dixerunt ei. Notandum totum pro parte poſitum. Apoſtolus enim, ſicut reuera erat, quoſdam eorum dixit hoc feciſſe, non totum populum, vbi ait. Neq; idolis ſeruiamus, ſicut quidam illorum.

¶ Facilis ad luſum pueritia. Quid autem luſui puerili tam ſimile eſt, quam idola colere. quando & Apoſtolus ad hoc retulit hoc genus ſuperſtitionis, cum ait. Neq; idolis ſeruiamus, quēadmodū quidā eorum, ſicut ſcriptum eſt, Sedit populus manducare & bibere & ſurrexerunt ludere. Neq; tentemus Chriſtum ſicut quidam eorum tētauerunt, & a ſerpentibus perierunt. ¶ Satis apparet patris & filij & ſpiritus ſancti vnam eſſe virtutē, vnam deitatē, vnam maieſtatem, vnā gloriā, quia ipſa trinitas eſt vnus dn̄s deus noſter. De quo dictū eſt, Audi Iſrael: Dn̄s deus tuus, deus vnus eſt. Tūc autē dictū eſt, quū dn̄s ſolus deducebat eos, & nō fuit in eis deus alienus? Neq; n. nō eos deducebat & Chriſtus. Cū dicat apl̄s, Neq; tentemus xp̄m ſicut qdā illoꝝ tētauerūt. Aut xp̄s nō eſt deus, aut xp̄s deus eſt alienus? Hic eſt ergo deus pr̄ & filius & ſpūs ſanctus, trinitas vnus deus: cui vni iubemur, ea q̄ non niſi deo debet̄ ſeruitute ſeruire, cū audimus. Dn̄m Deū tuū adorabis & illi ſoli ſeruies. Neq; .n. hac ſeruitute non ſeruimus Chriſto cuius mēbra ſumus aut ſpiritui ſancto, cuius templum ſumus. Hæc trinitas vnus deus, dicit. Ego ſum dn̄s, & non eſt alius præter me. Neq; enī nō eſt dn̄s Chriſtus, quē vos quoq; deū & dn̄m cōfitemini, aut ſpūs ſanctus nō eſt dn̄s domus ſuæ, hoc eſt tēpli ſui. Ipſe eſt quippe ſpūs dn̄i, de quo dicitur, Dn̄s aūt ſpiritus eſt. Vbi aūt ſpiritus domini, ibi libertas. Hæc eſt trinitas vnus deus. De quo dicit Apl̄s, Nullus deus niſi vnus. Nō enim cum hoc auditis, deum negare vnigenitum audetis. Hic deus trinitas dicit. Ego ſum qui ſum, & non ſum mutatus. Non enī mutatus eſt Chriſtus. Cui dicitur, Mutabis cœlos, & mutabuntur. Tu autē idē ipſe es. Aut mutabitur ſpiritus veritatis, cū ſit immutabilis veritas? ¶ Qui nos ſuper omne genus ſerpentium calcare ſpiritaliter iuſſit, ipſe eſt & prophetarum deus, qui populo infideli ad ſignificanda peccata, quorum veneno inuiſibiliter moriebantur, viſibiles ſerpentes, quibus admonerentur, immiſit, & plaga emendatoria mortes animarum mortibus corporū figurauit.

Ex lib. ſ... deum Exo. li. ix.
Ex lib. quæſtion. lxxiij.
Idololatria ſimilis luſui puerili.
Ex lib. ij. contra Maximinum.
Deut. vi.
Luce. iiij.
Deut. xiij.
ij. Cor. iij.
Exo. iij.
Pſal. ci.
Ex lib. contra in... legis & prophetarum.
Mortes animarū mortib9 corporū figurabātur.

Hæc autem omnia in figura contingebant illis. Scripta ſunt autem ad correptionem noſtram, in quos fines ſeculorum deuenerunt.

TEmporalium quidem rerum promiſſiones teſtamēto veteri cōtineri, & ideo vetus teſtamentum appellari nemo noſtrum ambigit, quodq; æternæ vitæ promiſſio, regnūq; cœlorū, ad nouū ptinet teſtamētū. Sꝫ in illis tp̄alibus, figura fuiſſe futuroꝝ quæ implerentur in nobis, in quos finis ſeculorum obuenit, nō ſuſpicatio mea, ſed apoſtolicus intellectus eſt, dicēs Pau-

Ex li. cōtra Fauſtū capitu. iiij.
Propter pmiſſiones tēporaliū dicebatur vetꝰ teſtamētū.

G lo cum de talibus loqueretur. Hæc omnia figuræ noſtræ fuerunt
& iterum, Hæc omnia in figura contingebant illis: ſcripta ſunt
autem propter nos, in quos finis ſeculorum obuenit. Nõ ergo ve-
tus teſtamentum ad conſequendas illas promiſſiones, ſed ad in-
telligendas in eis noui teſtamenti prænunciationes accipimus.
Veteris quippe teſtificatio, fidẽ nouo conciliat. Vñ dñs poſteaq́ʒ reſur-
rexit a mortuis, ſeq́ʒ nõ ſolũ intuendũ diſcipulorũ oculis, ſed
etiã contrectandũ manibus obtulit, ne quid tamen cũ ſuis mor-
Luce. xxiiij. talibus & carnalibus ſenſibus fallaciter agi arbitrarentur, magis
eos de veterũ librorũ teſtificatione firmauit, dicẽs. Oportebat im-
pleri omnia q̃ ſcripta ſunt in lege Moyſi & prophetis & pſalmis de
me. Nõ itaq́ʒ ſpes noſtra, in tẽporaliũ rerum promiſſione defixa
eſt qñquidem nec ipſos illius temporis ſanctos & ſpiritales viros
Viri ſpũales intelligebãt figuras veter. te. Nõ tñ lingua veterũ ſed etiã vita ꝓphetica fuit. patriarchas & prophetas, hic terrenis rebus fuiſſe deditos credi-
mus. Intelligebant enim reuelante ſibi ſpiritu dei, qd tẽpori illi
congrueret. & quibus modis deus per illas omnes res geſtas & di-
ctas, futura figuranda & pnuncianda decerneret: magisq́ʒ deſide-
rium eorum de nouo teſtamento erat. Sed pſens functio corpo-
ralis, ad ſignificanda noua ventura pollicitationibus veteribus ꝑ-
H bebatur. Ita illorum hominum non tantum lingua ſed & vita ꝓ-
Ex eodem lib. Exodi. xx. phetica fuit. Carnalis aut populus, pmiſſis vitę pſentis inhęrebat.
De quo tamen etiam populo nihilominus ſignificabatur futura.
¶ Iſti omnino neſciunt qd interſit inter pcepta vitę agẽdę, & pce-
Gñ. xvij. Alia ſunt pcepta vitæ agendæ alia ſignificandæ. pta vitę ſignificãdę. Exẽpli grã, Nõ cõcupiſces, pceptũ eſt agẽdæ
vitæ. Circumcides oẽm maſculũ octauo die, pceptũ eſt ſignificã-
dæ vitę. Ex hac quippe imperitia Manichæi. & oẽs qbus diſplicent
literæ veteris teſtamenti, quicquid deus mandauit priori populo,
ad celebrandum vmbram futurorum, nõ intelligentes, & ea mõ
non obſeruari animaduertentes, ex more pſentis temporis illa
reprehendunt, quę vtiq́ʒ illi tempori congruebant, quo iſta quæ
nunc manifeſtata ſunt, ventura ſignificarentur. Sed quid dicturi
ſunt aduerſus Apoſtolum q ait, Hęc omnia in figura cõtingebãt il-
lis, ſcripta autem ſunt propter nos in quos finis ſeculorũ obuenit?
Ecce ipſe aperuit cur illæ literæ accipiantur a nobis, & cur illa rerũ
ſigna iam neceſſe non ſit vt obſequentur a nobis. Cũ enim dicit,
Legẽdum eſt a nobis vetus teſtamentum diligenter. Scripta ſunt propter nos, procul dubio demonſtrat quanta nobis
cura legenda & intelligenda, & in quanta auctoritate habẽda ſint,
quia propter nos vtiq́ʒ ſcripta ſunt. Cum vero dicit, Figuræ no-
ſtræ fuerunt, & in figura contingebat illis, oſtendit iã non opus
eſſe vt cum res ipſas manifeſtatas agimus, figurarum pnuncian-
I tium celebrationi ſeruiamus. Vñ dicit alio loco, Nemo ergo vos
iudicet in cibo, aut in potu, aut in pte diei feſti, aut neomenię, aut
Colo. ij. ſabbatorum, quod eſt vmbra futurorum. Hic etiam cum dicit,
Nemo vos ĩ eis iudicet, declarat quã nõ ſit neceſſe vt iã hęc obſer-
uentur. Cũ autẽ dicit, Quid eſt vmbra futurorũ, oſtendit q̃ opor-

tuerit vt illo tempore obſeruarentur quo iſta quæ iam nobis ma niſeſtata eluxerunt,per tales vmbras figurarũ futura pdicebant.

¶ Longum eſt ſingula commemorare,cum ita concludat Apoſtolus,& dicat.Hæc autem in figura contingebāt illis.Scripta ſunt autem propter nos,in quo fines ſeculorum deuenerunt. Finis autem ſeculorum,tanquam ſenectus veteris hominis,cum totũ genus humanum tanquam vnum hominem conſtitueris,ſexta ætate ſignatur,qua dominus venit. Sunt enim ætatis ſex etiã in vno homine.Infantia,pueritia,adoleſcentia,iuuentus,grauitas,& ſenectus.Prima igitur humani generis ætas eſt ab Adã vſq; ad Noe. Secunda a Noe vſq; ad Abraham,qui articuli ſunt euidentiſſimi atq; notiſſimi.Tertia ab Abraham vſq; ad Dauid,ſic enim Matthæus euangeliſta partitur.Quarta a Dauid vſq; ad tranſmigrationem in Babyloniam.Quinta a tranſmigratione in Babyloniã vſq; ad aduentum domini.Sexta ab aduentu domini, vſq; ad finem ſeculi ſperanda eſt, qua exterior homo tanquam ſenectute corrumpitur,qui etiam vetus dicitur,& interior renouatur de die in diem. Inde requies ſempiterna eſt, quæ ſignificatur ſabbato. Huic rei congruit, q homo ſexto die factus eſt ad imaginem & ſimilitudinem dei.

Ex libro quæſt. lxxxiij.

Finis ſeculorũ ſenectus eſt veteris hominis.

Sex ætates humani generis.

B

Gene. 1.

Itaq; qui ſe exiſtimat ſtare,videat ne cadat.

¶ Multos enim a pernicioſa elatione reprimit quod ait Apoſtolus.Quapropter qui videtur ſtare,videat ne cadat.Voluntate autem ſua cadit qui cadit,& voluntate dei ſtat qui ſtat.Potens eſt enim deus ſtatuere illum.Non ergo ſe ipſe,ſed deus.Sed tamen bonum eſt non altum ſapere,ſed timere.

Ex lib. de bono perſeuerantiæ.

Tentatio vos nõ cœpit apprehẽdat,niſi humana.

Fiunt igitur tentationes per Satanam,non poteſtate eius ſed permiſſu domini,ad homines aut pro ſuis peccatis puniendos,aut pro dei miſericordia probandos & exercẽdos.Et intereſt plurimum in qualem quiſq; tentationem incidat.Non enim in talem incidit Iudas qui vendidit dominum,in qualem incidit Petrus,cum territus dominum,negauit.Sunt etiam humanæ tentationes,credo cum bono quiſq; animo,ſecundum humanam tamen fragilitatem in aliquo conſilio labitur, aut irritatur in fratrem ſtudio corrigendi,paulo tamen amplius quam Chriſtiana tranquillitas poſtulat.De quibus Apſ dicit.Tentatio vos non apprehendat niſi humana,cum idẽ dicat. Fidelis deus qui vos non ſinat tentari ſupra quam poteſtis ferre, ſed faciet cũ tentatione et exitũ vt poſſitis ſuſtinere.In qua ſnĩa ſatis oſtendit non id nobis orandũ eſſe vt non tentemur,ſed ne in tentationẽ inducamur.Inducimur.n.ſi tales acciderint quas ferre nõ poſſimus. Sed cũ tentationes piculoſæ,in quas inferri atq; induci pnicioſũ eſt aut p

Ex lib. ij. de ſermone domini in monte.

Humanæ tentationes.

C

Quid ſit induci in tentationem.

Aſperis rebus temporibus, aut aduerſis oriantur, nemo frangitur ad uerſarum moleſtia, qui proſperarum delectatione non capitur.

Ex lib. de bapti ſmo paruulorum. Humana tentatio. Diabolica præſumptio.

¶ Homines enim ſumus. Vnde aliquid aliter ſapere quam ſe res habet, humana tentatio eſt. Nimis autem amando ſententiã, aut inuidendo melioribus uſq; ad præcidendæ communionis, & condendi ſchiſmatis, vel hæreſis ſacrilegium peruenire, diabolica eſt præſumptio. In nullo autem aliter ſapere quam ſe res habet, angelica perfectio eſt. Quia itaq; homines ſumus, ſed ſpe angeli, quibus æquales in reſurrectione futuri ſumus, quandiu nõ habemus perfectionem angeli, non habeamus præſumptionem diaboli.

D Phil.iij.

Ideo dicit Apoſtolus, Tentatio vos non apprehendat niſi humana. Humanum eſt ergo aliquid aliter ſapere. Propterea dicit alio in loco, Quotquot ergo perfecti, hoc ſapiamus. Et quid aliter ſapitis, hoc quoq; vobis deus reuelabit. Quibus autem reuelat cum voluerit ſiue in hac vita, ſiue poſt hanc vitam, niſi ambulantibus in via pacis, & in nullam præciſionem deuiantibus? Ideoq; Apoſtolus dixiſſet, Et ſi quid aliter ſapitis, hoc quoq; vobis deus reuelabit, ne putarent pter viam pacis quod aliter ſapiebant, ſibi poſſe reuelari, continuo addidit, Veruntamẽ in quod peruenimus, in eo ambulemus.

Supra.i. i.Theſ.v.

Fidelis autem deus eſt qui non patietur vos tentari ſupra id quod poteſtis, ſed faciet cum tentatione etiam prouẽtum, vt poſſitis ſuſtinere. Propter quod chariſſimi mihi, fugite ab idolorum cultura. Vt prudentibus loquor, voſipſi iudicate quod dico.

Ex libro de ſpũ & litera.

ALiter dicimus, non mihi habuit fidem: aliter, non mihi ſeruauit fidem. Nam illud eſt, non credidit quod dixi: illud, non fecit quod dixit. Secundum hanc fidem qua credimus, fideles ſumus deo: ſecundum illam vero qua fit quod promittitur, etiam deus fidelis eſt nobis. Hoc enim dicit Apoſtolus, Fidelis deus qui non vos permittat tẽtari ſupra id quod poteſtis.

Ex libro de paſtoribus.

¶ Ne futuris tentationibus deficiat infirmus, nec falſa ſpe decipiẽdus eſt, nec terrore frangendus. Dic ei, præpara animam tuam ad tentationem. Et forte incipit labi contremiſcere, nolle accedere.

E Prædicere venturas paſſiones & confirmare infirmum. Quid ſit fractum colligare.

Habes aliud. Fidelis deus qui nõ vos permittat tentari ſupra quã poteſtis ferre. Illud enim pmittere & pdicere venturas paſſiones, infirmũ confirmare eſt. Timenti aũt nimiũ, & ex hoc deterrito, cũ polliceris miſericordiã dei, non quia tentationes deerunt, ſed quia non pmittet tẽtari ſupra q̃ ferre põt, fractũ colligare eſt. Sunt em̃, qui cũ audierint venturas tribulationes, armãt ſe magis, & quaſi potũ ſuũ ſitiũt. Paruũ eñ ſibi putãt fideliũ medicinã, ſed q̃runt & martyrũ gloriã. Sũt aũt alij, q audiẽtis futuris & neceſſario venientibus tẽtationibus, quæ pprie opz venire Chriſtiano, quas nemo ſentit

Digitized by Google

ſiſi qui voluerit vere eſſe chriſtianus. Imminentibus ergo ſibi tali bus frangūtur & claudicant. Offer conſolationis alligamentum, alliga qd fractū eſt. Dic. Ne timeas, non deſerit in tētationibus ille in quē credidiſti. Fidelis deus, qui te non ſinat tētari ſupra q̄ po/ tes ferre. Non hoc a me audis, apl's eſt dn̄i qui dicit. Qui & dicit. I. Cor. x.
Vultis experimentū eius accipe q in me loquit Chriſtus. Hæc ergo cū audis, ab ipſo Chriſto audis, ab illo paſtore q paſcit Iſrael, Illi enī dictū eſt. Potabis nos in lachrymis in mēſura. Qd. n. ait Apl's Non ſinit tentari ſupra quā poteſtis ferre, hoc ait ꝓpheta. In mēſu/ F
ra. Tn̄ tu noli dimittere corripientē & hortantē, terrentē & conſo lantē, percutientē & ſanantē. ¶ Diabolus, ptās quædam eſt. Pleruq; cū vult nocere & non põt, q a ptās illa ſub ptāte eſt. Nā ſi tn̄ poſſet nocere diabolus qn̄tū vult, non aliqs iuſtorū remaneret? aut aliquis fideliū eſſet in terra? Ipſe p vaſa ſua impellit quaſi parietē inclinatū, ſed tn̄ impellit, quantū accepit ptātē. Vt aūt non cadat paries, ſuſcipiet dn̄s: quia qui dat ptātē tentatori, ipſe tentato pbet miſericordiā. Ad menſurā tentare permittit diabolus. Et potabis nos, inquit, in lachrymis in menſura. Noli ergo timere pmiſſum aliqd facere tentatorē. Habes. n. miſericordiſſimū ſaluatorē. Tn̄ admittit ille tentare, quantū tibi prodeſt vt exercearis, vt proberis, vt q te neſciebas, a te ipſo inueniaris. Nā vbi vel vnde, niſi de hac dei ptāte & miſericordia ſecuri eſſe debemus? ſecundū illā apoſtolicā ſn̄iam. Fidelis deus qui non permittit vos tentari ſupra id quod poteſtis. ¶ Et potū dabis nobis in lachrymis in mēſura. Quid eſt, in menſura? Audi Aplm. Fidelis deus qui non permittet vos tentari ſupra quā poteſtis ferre. Ipſa eſt menſura pro viribus tuis, ipſa eſt menſura vt erudiaris, vt non opprimaris.

Ex tract. ps. lxi.

Diabolus non põt nocere quātum vult.

Pſal. lxxix.

Ad menſurā tētare permittitur diabolus.

Per tentatiões hõ ſeipſum inuenit.

Ex tract. ps. lxxix.

¶ Hæc ſpes data eſt corpori Chriſti, qd eſt eccleſia, qua conſolaretur in humilitate ſua. Propter quā ſpes dicit & apl's Paulus. Si qd non videmus ſperamus, per patientiā expectamus? Sed æternorum eſt ſpes iſta præmiorum. Eſt alia ſpes, quæ in humilitate tribulatiõis plurimū conſolatur, quæ ſanctis data eſt in verbo dei, adiutoriū gratiæ pollicentis, ne quiſquā deficiat. De qua re dicit Apoſtolus. Fidelis deus qui nõ permittet vos tentari ſupra id quod poteſtis, ſed faciet cum tentatione etiā exitum, vt poſſitis ſuſtinere. Hanc ſpem dedit etiā ſaluator ore ſuo, quando ait. Hac nocte poſtulauit Satanas vexare vos ſicut triticum, & ego rogaui pro te Petre, ne deficiat fides tua. Hanc ſpem dedit & in oratione quam docuit, vbi monuit vt dicamus. Ne nos inferas in tentationem. Quodāmodo enim promiſit ſe daturum ſuis periclitantibus quod dici voluit ab orantibus.

Ex tract. ps. cxviij.

G

De duplici ſpe.

Luce. xxij.

¶ Dominus protegit te ſuper manū dexteræ tuæ. Fides tua, manus dexteræ tuæ. i. ptās q tibi data eſt vt ſis inter filios dei, manus eſt dexteræ tuæ. Sed qd valet ipſa poteſtas quā accepit homo, niſi dn̄s protegat? Ecce. Credidit, iam ambulat in fide, infirmus eſt, inter ten/

Ex tract. ps. cxx.

Fides manus dextera.

Digitized by Google

tiones agitatur, inter moleſtias, inter carnales corruptiones, inter ſuggeſtiões cupiditatis, inter verſutias & laqueos inimici. Quid valet ergo, qui habet poteſtatem? Credidit in Chriſtum, vt ſit inter filios dei. Væ homini, niſi & ipſius fides dominus protegat, id eſt, vt non permittat tentari ſupra quam poteſtis ferre, ſicut dicit Apoſtolus. Fidelis deus qui vos non permittet tentari ſupra quam poteſtis ferre. Quamuis iam fideles ſimus, quamuis iam manus dexteræ noſtræ ſit in nobis, protegit nos dominus ſuper manum dexteræ noſtræ. Non nobis ſufficit habere manum dexteræ, niſi illa & ipſam manum dexteræ protegat.

Ex eodem Pſal.

¶ Cuſtodiat dominus introitum tuum & exitum tuũ ex hoc nũc & vſq; in ſeculum. Exitum idem cuſtodiat qui & introitum. Quid eſt introitum? Quid eſt exitũ? Quando tentamur intramus. Quãdo vincimus tentationem, exiuimus. Audi introitum. Audi exitum.

Eccle. xxvij.

Vaſa figuli probat fornax, ait ſcriptura, & homines iuſtos tentatio tribulationis. Si ſic ſunt homines iuſti quõ vaſa figuli, neceſſe eſt vt vaſa figuli intrent. & non quando intrant iam ſecurus eſt figulus, ſed cum exierint. Dominus aũt ſecurus eſt, quia nouit q ſunt eius, nouit qui in fornace non crepent: Illi non crepant, qui non habent ventum ſuperbiæ. Humilitas ergo cuſtodit in omni tentatione, quia a conualle plorationis aſcendimus cantantes canticũ graduum. Et cuſtodit dominus introitum, vt ſalui intremus, ſana fide ſimus, quando accedit tentatio. Et cuſtodit exitus ex hoc nũc & vſq; in ſeculum. Cum enim exierimus ab omni tentatione iam in æternum nulla tentatio nos terrebit, nulla concupiſcentia ſalutem ſollicitabit. Audi Apoſtolum id ipſum commemorantem, quod paulo ante commemoraui. Fidelis deus, qui non permittet vos tentari ſupra quã poteſtis ferre. Ecce introitus tuus cuſtoditur. Quando non ſinit tibi deus accidere tentationem quã non potes ferre, introitum tuum cuſtodit. Vide ſi cuſtodit & exitum. Sed faciet, inquit, cum tentatione & exitum, vt poſſitis ſuſtinere.

Humilitas cuſtodit I oĩ tẽtatiõe

A

Quõ dñs introitũ tẽtatiõis & exitũ cuſtodit.

Ex lib. de catechizãdis rudib⁹

¶ Non aũt ſolum per cupiditates diabolus tentat, ſed & per terrores inſultationum & dolorum & ipſius mortis. Quicquid autem homo paſſus fuerit pro nomine Chriſti, & pro ſpe vitæ æternæ, & permanens tolerauerit, maior ei merces dabitur. Quia ſi ceſſerit diabolo, cum illo damnabitur. Sed opera miſericordiæ cum pia humilitate impetrant a domino, vt non permittat ſeruos ſuos tẽtari plus quam poſſint ſuſtinere.

Ex ſermone de excidio vrbis Romæ.

Patientia.

¶ Feramus ergo quod deus nos ferre voluerit: qui nobis curandis atq; ſanandis, quis etiam dolor ſit vtilis, ſicut medicus nouit. Certe ſcriptum eſt, Patientia opus perfectum habet. Quod autem erit opus patientiæ, ſi nihil aduerſi patiamur? Cur ergo mala temporalia perpeti recuſamus? An forte perfici formidamus? Sed plane oremus & ingemiſcamus ad dominum, vt ſeruet erga nos quod Apoſtolus dicit, Fidelis deus qui non vos ſinet tentari ſuper id

B

Digitized by Google

quod poteſtis, ſed faciet cum tentatione etiam exitum, vt ſuſtinere poſſitis.

Calix benedictionis cui benedicimus, nõne communicatio ſanguinis Chriſti eſt? Et panis quem frangimus, nonne participatio eſt corporis Chriſti?

AVdiamus veracem magiſtrum, diuinum illum redemptorem, commendantem nobis pretium noſtrum ſanguinẽ ſuum. Locutus eſt nobis de corpore & de ſanguine ſuo, cõmendans talem eſcam, & talem potum. Niſi manducaueritis carnem meam, & biberitis ſanguinem meum, non habebitis vitã in vobis. Et hoc dixit de vita, quis alius quam ipſa vita? Erit autẽ illi homini mors, non vita, qui mendacem putauerit vitam. Ergo & de corpore, & de ſanguine ſuo, dedit nobis ſalubrem refectionẽ. Manducent ergo qui manducant, & bibant qui bibunt, eſuriant & ſitiant, Vitam manducent, vitam bibant. Illud manducare refici eſt. Sed ſic reficeris vt non deficiat vnde reficeris. Illud bibere quid eſt, niſi viuere? Manduca vitam, bibe vitam, habebis vitam, & integra eſt vita. Tunc aũt hoc erit, id eſt vita vnicuiq; erit corpus & ſanguis Chriſti, ſi quid in ſacramento viſibiliter ſumitur, in ipſa veritate ſpiritaliter manducetur, ſpiritaliter bibatur.

Ex ſermone de corpore & ſanguine domini. Ioan. vi.

De refectiõe corporis & ſanguinis domini.

Ex ſermone de verbis euangelii.

C

¶ Qualem vocem domini audiſtis inuitantis nos? Quis inuitauit quos inuitauit? & quid præparauit? Inuitauit dominus ſeruos, & præparauit eis cibum ſeipſum. Quis audeat manducare dominum ſuum? Et tamen ait, Qui manducat me, viuit propter me. Quando Chriſtus manducatur, vita manducatur. Nec occiditur vt manducetur, ſed mortuos viuificat. Quando manducatur reficit, ſed non deficit. Non ergo timeamus fratres manducare iſtum panem, ne forte finiamus illum, & poſtea quod manducemus nõ inueniamus. Manducetur Chriſtus. Viuit manducatus, quia reſurrexit occiſus. Nec quando manducamus, partes de illo facimus. Et quidem in ſacramento ſic fit, & norunt fideles quemadmodũ manducent carnem Chriſti. Vnuſquiſq; accipit partem ſuã. Vñ & ipſa gratia partes vocantur. Per partes manducatur, & manet integer totus. Per partes manducatur in ſacramento, & manet integer totus in coelo, manet integer totus in corde tuo. Totus enim erat apud patrem, quando venit in virginem: impleuit illam, nec receſſit ab illo. Veniebat in carnem, vt eum homines manducarent: & manebat integer apud patrem, vt angelos paſceret. Quod enim ſciatis fratres, & qui ſcitis, & qui neſcitis ſcire debetis, quãdo Chriſtus factus eſt homo, panem angelorũ manducauit homo. Vnde, quomodo, qua via, quibus meritis, qua dignitate panẽ angelorum manducaret homo, niſi creator angelorũ fieret homo?

D

Pſal. lxxvij.

Ex ſermone ad infantes ad altare de ſacramẽto.

¶ Hoc quod videtis in altari dei, etiam tranſacta nocte vidiſtis.

Sed quid eſſet, quid ſibi velit, quam magnæ rei ſacramentum contineret, nondũ audiſtis. Quod ergo vidiſtis panis eſt, & calix, quod vobis & oculi veſtri renunciant. Quod autem fides veſtra poſtulat instruenda, panis eſt corpus Chriſti, calix ſanguis. Breuiter quidem hoc dictum eſt, quod fidei forte ſufficiat, ſed fides inſtructionẽ deſiderat. Dicit enim propheta, Niſi credideritis, non intelligetis. Poteſtis ergo modo dicere mihi, Præcepiſti vt credamus, expone vt intelligamus. Poteſt enim in animo cuiuſquã, cogitatio talis oboriri. Dñs noſter Ieſus Chriſtus, nouimus vnde acceperit carnem, de virgine Maria. Infans lactatus eſt, nutritus eſt, creuit, ad iuuenilem ætatem perductus eſt. A Iudæis perſecutionem paſſus eſt. Ligno ſuſpenſus eſt. In ligno interfectus eſt. Sepultus eſt. Tertio die reſurrexit. Quo die voluit in coelum aſcendit. Illuc leuauit corpus ſuum, vnde eſt venturus vt iudicet viuos & mortuos. Ibi eſt modo ſedens ad dexteram patris. Quomodo eſt panis corpus eius? & calix, vel quod habet calix, quõ eſt ſanguis eius? Iſta fratres ideo dicuntur ſacramenta, quia in eis aliud videtur, aliud intelligitur. Quod videtur ſpeciem hꝫ corporalẽ. Quod intelligitur, fructum hꝫ ſpiritalem. Corpus ergo Chriſti ſi vis intelligere, apoſtolum audi dicentem fidelibus. Vos eſtis corpus Chriſti, & mẽbra. Si ergo vos eſtis corpus Chriſti & membra, myſterium veſtrum in menſa dñi poſitum eſt, myſterium dñi accipitis. Ad id qđ eſtis, amen reſpondetis, & reſpondendo ſubſcribitis. Audis ergo corpus Chriſti & reſpõdes amen. Eſto membrum corporis Chriſti, vt verũ ſit amen tuũ. Quare ergo in pane? Nihil hic de noſtro afferamus. Ipſum apoſtolum item audiamus. Cum ergo de iſto ſacramento loqueretur, ait. Vnus panis, vnũ corpus multi ſumus. Intelligite & gaudete, vnitas, pietas, veritas, charitas. Vnus panis, vnum corpus multi. Recolite enim quia panis non fit de vno grano ſed de multis. Quando exorciſabamini, quaſi molebamini. Quando baptizati eſtis, quaſi conſperſi eſtis. Quando ſpiritus ſanctificationẽ accepiſtis, quaſi coctĩ eſtis. Eſtote qđ videtis, & accipite qđ eſtis. Hoc Apoſtolus de pane dixit. Iam de calice quid intelligeremus & non dictum ſatis oſtendit. Sicut enim vt ſit ſpecies viſibilis panis multa grana in vnum conſperguntur, tanquam illud fiat qđ de fidelibus ait ſcriptura ſancta. Erat illis anima & cor vnum in deum, ſic & de vino fratres recolite vñ ſit vnum. Grana multa pendent ad botrum, ſed liquor granorum in vnitatem confunditur. Ita dñs Ieſus Chriſtus nos ſignificauit, nos ad ſe pertinere voluit, myſterium pacis & vnitatis noſtræ in ſua menſa conſecrauit. Qui accipit myſteriũ vnitatis, & non ſeruat vinculum pacis non myſterium accipit pro ſe, ſed teſtimonium contra ſe. Nulli eſt aliquatenus ambigendum, tunc vnũquemq; fidelium corporis ſanguiniſq; dominici participem fieri qñ in baptiſmate mẽbrũ Chriſti efficitur: nec alienari ab illius panis calicíſq; conſortio, etiam ſi antequam panem il-

Eſa. vij. — B — Sacramenta vñ dicantur. — I. Cor. xij. — F — Actu. iiij. — Pax neceſſaria ad myſteriũ vnitatis. — Quid ſit participẽ fieri corporis & ſanguinis domini.

comedat & calicem bibat, de hoc ſeculo in vnitate corporis Chriſti conſtitutus abſcedat. Sacramenti quippe illius participatione ac beneficio non priuatur, quando ipſe hoc quod illud ſacramentum ſignificat inuenit.

¶ Panis & calix, non quilibet quaſi propter Chriſtum inſpicis & in ſarmentis ligatum, ſicut illi decipiunt, ſed certa conſecratione myſticus fit nobis, non naſcitur. Proinde quod non ita fit, quamuis panis & calix, alimentum eſt refectionis, non ſacramentum religionis, niſi quod benedicimus, gratiaſq; agimus Domino in omni eius munere, non ſolum ſpiritali verum etiam corporali.

Ex libro contra Fauſtũ, ca. xiij.

¶ Dominus Ieſus ab eis quorum oculi tenebantur ne illũ agnoſcerent, in fractione panis voluit agnoſci. Nouerunt fideles, ſciunt quid dicam. Nouerunt Chriſtum in fractione panis. Non enim omnis panis, ſed accipiẽs benedictionẽ Chriſti, fit corpus Chriſti.

Ex ſermone de verbis euãgelij.

G

Diſcipuli cognouerũt Dñm poſt ſuſceptionẽ corporis Chriſti.

Quoniam vnus panis, & vnum corpus multi ſumus, omnes qui de vno pane, & de vno calice participamus.

In ſermone de ſacramẽ. fideliũ feria .ij. paſchæ.

Quia Chriſtus paſſus eſt pro nobis, commendauit nobis in iſto ſacramento corpus & ſanguinem ſuum, quod etiã fecit & noſipſos. Nam & nos ipſius corpus facti ſumus, & per miſericordiam ipſius, quod accipimus, nos ſumus. Recordamini: & vos non fuiſtis, & creati eſtis. Ad aream dominicam comportati eſtis: laboribus boum, id eſt annunciantiũ euangelium triturati eſtis. Qñ cathechumini differebamini, in horreo ſeruabamini. Noĩa veſtra dediſtis, cœpiſtis moli ieiunijs & exorciſmis, poſtea ad aquã veniſtis & conſperſi eſtis, & panis dñicus facti eſtis. Ecce qđ accepiſtis. Quõ ergo videtis eſſe vnũ qđ factum eſt, ſic vnũ eſtote, vos diligendo, vos tenendo vnã fidẽ, vnã ſpẽ, indiuiduã charitatem. Hæretici qñ hoc accipiunt, teſtimoniũ cõtra ſe accipiunt: qa illi q̃runt diuiſionẽ, cũ panis iſte indicet vnitatẽ. Sic & vinũ in multis racemis fuit, & mõ vnũ eſt. Vnũ eſt in ſuauitate calicis poſt preſſurã torcularis. Et vos poſt illa ieiunia, poſt labores, poſt humilitatẽ, poſt cõtritionẽ cordis, iã in noĩe Chriſti, tãq̃ ad calicẽ dñi veniſtis, & ibi vos eſtis in menſa, & ibi vos eſtis in calice. Nobiſcũ vos eſtis. Sĩ.n. hoc ſumus, ſil' bibimus, qa ſil' viuimus. Si qs mãducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Et panis quẽ ego dabo, caro mea eſt pro mundi vita. Hoc qñ caperet qđ dixit panẽ carnẽ? Vocaẽ caro qđ nõ capit caro: & iõ magis nõ capit caro, quia vocaẽ caro. Hoc enim exhorruerunt, hoc ad ſe multum dixerunt, hoc non poſſe fieri putauerunt. Caro mea eſt, inquit, pro mundi vita. Norunt fideles corpus Chriſti, ſi corpus CHRISTI eſſe non negligant. Fiant corpus Chriſti ſi volunt viuere de ſpiritu CHRISTI. De ſpiritu Chriſti non viuit niſi corpus. Intelligite fratres mei quid dixerim. Homo es, & ſpiritum ha-

Apl̃i bonos triturantes.

Quõ efficimur corpus Chriſti & panis dñicus & vinum.

Hæretici contra ſe accipiunt eucharistiã, quæ & panis vnitatis.

M

Ioan. vi.

Fideles ſiant corpus Chriſti ſi volunt viuere de ſpũ Chriſti.

bes, & corpus habes. Spiritum dico quia anima vocatur, qua conſtas ꝙ homo es. Conſtans enī ex anima & corpore. Habes itaqꝫ ſpiritum inuiſibilē, corpus viſibile. Dic mihi quid ex quo viuat. Spiritus tuus viuit ex corpore tuo? an corpus tuum ex ſpiritu tuo? Reſpondet omnis qui viuit ex ſpiritu viuo. Qui autem hoc non poteſt reſpondere, neſcio ſi viuit. Quid reſpondet omnis q viuit? A Corpus vtiqꝫ meū viuit de ſpiritu meo. Vis ergo viuere & de ſpiritu Chriſti? In corpore eſto Chriſti. Nunquid enim corpus meū viuit de ſpiritu tuo? Meum viuit de ſpiritu meo, & tuum de tuo. Non poteſt viuere corpus Chriſti niſi de ſpiritu Chriſti. Inde eſt, ꝙ exponens nobis apoſtolus Paulus hunc panē. Vnus panis, inqt, vnum corpus multi ſumus. O ſacramentum pietatis. O ſignū vnitatis. O vinculum charitatis. Qui vult viuere, habet vnde viuat. Accedat, credat, incorporetur. viuificetur. Non abſcedat a cōpage mēbrorum, non ſit putre membrum quod ſecari mereatur, non ſit diſtortum, de quo erubeſcat. Sit pulchrum, ſit aptum, ſit ſanum, hæreat corpori. Viuat deo, de deo. Nunc laboret in terra, vt poſtea viuat in coelo.

Euchariſtia eſt ſacramētū pietatis, ſignū vnitatis, vinculū charitatis.

Item ex eodem ſermone.

¶ Hunc itaqꝫ cibum & potum, ſocietatem vult intelligi corporis & membrorum ſuorum, quod eſt ſancta eccleſia in prædeſtinatis, & vocatis, & iuſtificatis, & glorificatis ſanctis & fidelibus eius. Quorum primum iam factum eſt, ideſt prædeſtinatio. Secundum & tertium & factum eſt & fit, & fiet, ideſt vocatio & iuſtificatio. Quartum vero nunc in ſpe eſt, in re autem futurum eſt, ideſt glorificatio. B Huius rei ſacramentum, ideſt vnitatis corporis & ſanguinis Chriſti, alicubi quotidie, alicubi certis interuallis dierum, in dominico præparatur, & de menſa dominica ſumitur quibuſdā ad vitam, quibuſdam ad exitium. Res vero ipſa cuius ſacramentum, eſt omni homini ad vitam, nulli ad exitium, quicunqꝫ eius particeps fuerit. Caro enī mea, inquit, vere eſt cibus, & ſanguis meus vere eſt potus. Cum enim cibo & potu id appetant homines vt neqꝫ eſuriant neqꝫ ſitiant, hoc veraciter non præſtat niſi iſte cibus & potus, qui eos a quibus ſumitur immortales & incorruptibiles facit, ideſt ſocietas ipſa ſanctorum, vbi pax erit & vnitas plena atqꝫ perfecta. Propterea quippe, ſicut etiam ante nos hoc intellexerunt homines dei, dominus noſter Ieſus Chriſtus, corpus & ſanguinē ſuum in eis rebus commendauit, quæ ad vnum aliquid rediguntur ex multis. Namqꝫ aliud in vnum ex multis granis conficitur, aliud in vnum ex multis racemis confluit. Qui manducat meam carnem & bibit meum ſanguinem, in me manet & ego in illo. Hoc eſt ergo manducare illam eſcam, & illum bibere potum, in Chriſto manere, & illum manentem in ſe habere. Ac per hoc qui non manet in Chriſto, & in quo nō manet Chriſtus, proculdubio nec manducat eius carnem, nec bibit ſanguinem, etiam ſi tantæ rei ſacramentum, ad iudicium ſibi manducet & bibat.

Corpus Chriſti facit ſu mentes immortales & incorruptibiles ed. Quare Chriſtꝰ in pane & vino cōmēdauit ſuū ſacramentum. Quid ſit manducare corpus Chriſti.

Videte

Videte Iſrael ſecundum carnem. Nonne qui edũt hoſtias, participes ſunt altaris?

C

Ex lib. q̃ſtio nũ ero titu. Rom. h.

Iſrael ſcdm carnem, & ſq ſpũ.

EST Iſrael ſcdm carnẽ, & ſecundum ſpiritum. Nã ſi Iſrael nõ eſſet dicẽdus niſi ex gñe carnis, nõ diceret Apſs, videte Iſrael ſecũdum carnem. Vbi profecto ſignificat eſſe Iſrael ſecundum ſpiritum, quia in abſcondito Iudæus eſt, & circuncißione cordis. ¶ Ideo quippe addidit ſecundum carnem. quia eſt Iſrael ſecundum ſpiritum, qui veteres vmbras iam non ſequitur, ſed eam conſequentem, quæ illis vmbris præcedentibus ſignificata eſt, veritatem: & immolat deo in corpore CHRISTI ſacrificium laudis. Ex quo deus deorum dominus locutus eſt, & vocauit terram à ſolis ortu vſq; ad occaſum. Hæc quippe eccleſia, Iſrael eſt ſecundum ſpiritum: a quo diſtinguitur ille Iſrael ſecundum carnem, qui ſeruiebat in vmbris ſacrificiorum quibus ſignificabatur ſingulare ſacrificium, quod nunc offert Iſrael ſecundum ſpiritum. Cui dictum atq; prædictum eſt. Audi populus meus, & loquar tibi Iſrael & teſtificabor tibi &c. De huius domo nõ accepit vitulos neq; de gregibus eius hircos. Iſte immolat deo ſacrificiũ laudis, non ſm ordinẽ Aaron, ſed ſcdm ordinem Melchiſedech. Quod in eo pſalmo poſitum eſt, quem dominus Ieſus in euangelio de ſe conſcriptum eſſe teſtatur, quærens a Iudæis reſpondentibus Chriſtum filium eſſe Dauid, quod ſolum de illo carnaliter nouerant, quomodo eũ Dauid in ſpiritu dixerit dominum. Tunc enim huius pſalmi commemorauit exordium, Dixit dominus domino meo, ſede a dextris meis: Donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum. Ibi quippe & hoc dictum eſt. Iurauit dominus & non penitebit eum, tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech. Nouerunt qui legunt quid protulerit Melchiſedech quando benedixit Abraham, & ſi iam ſunt participes eius, vident tale ſacrificium nunc offerri deo toto orbe terrarum. Dei autem iuratio, incredulorum eſt increpatio, & qđ deus non pœnitebit, ſignificatio eſt quia hoc ſacerdotium non mutabit. Mutauit quippe ſacerdotium ſecundum ordinem Aaron. Vnde alius propheta dicit ad eum qui carnaliter eſt Iſrael. Non eſt mihi voluntas in vobis, dicit dominus omnipotens, & hoſtiaſ nõ accipiam de manibus veſtris. Ecce quod eſt ſecundum ordinem Aaron. Cur autem hoc non accipiat, addidit, & dicit. Quia ab ortu ſolis vſq; ad occaſum glorificatum eſt nomen meum in gentibus, & in omni loco incenſum offertur nomini meo, & hoſtia pura, quia magnum eſt nomen meum in gentibus, dicit dominus omnipotens. Ecce quod eſt ſecundũ ordinẽ Melchiſedech. Incenſum enim, quod eſt græce Thymiama, ſicut exponit Ioannes in Apocalypſi, rationes ſunt ſanctorum.

Ex lib. cõtra inimicum legis, & prophetarum, Eccleſia eſt Iſrael ſm ſpiritũ

Eſaiæ. xlix.

D

Chriſtus teſtatur. ps. cix. de ſe ſcriptum.

Pſal. cix.

Dei iuratio eſt incredulorum increpatio.

Malachi. i. Sacerdotiũ ſm eũdem ordinem Melchiſedech nõ mutabitur.

Apo. viii.

Digitized by Google

Quid ergo? Dico quod idolis immolatum ſit aliquid? aut quod idolum ſit aliquid? Sed quæ immolant gentes dæmoniis immolant, & non deo. Nolo autem vos ſocios fieri dæmoniorum. Quia non poteſtis calicem domini bibere, & calicem dæmoniorum. Non poteſtis menſæ domini participes eſſe, & menſæ dæmoniorum. An æmulamur dominum? Nunquid fortiores illo ſumus?

Deut. xxxij.

AIt Apoſtolus. Sed quia quæ immolant, dæmonijs immolant & non deo. Iſte autem dixit, Sed qui ſacrificant, dæmonibus ſacrificant, quaſi omnes qui ſacrificant, non ſacrificent niſi dæmonibus. Non enim ait Apoſtolus, qui ſacrificant, ſed quæ ſacrificant, vel ſicut a me poſitum eſt immolant: illi ſcilicet qui idola colunt, quæ ſacrificant, dæmonibus & non deo ſacrificant, ſiue immolant. Et ideo ſubiunxit, Nolo vos ſocios dæmoniorum fieri. Eos quippe ab idololatria prohibebat. Propter quod eis oſtendere voluit, ita illos fieri ſocios dæmoniorum, ſi idolothyta ſacrificij manducauerint, quomodo Iſrael carnalis ſocius erat altaris in templo, qui de ſacrificijs manducabat. Hinc enim cœpit vt hoc diceret. Propter quod dilectiſſimi mihi fugite ab idolorum cultura. Deinde ſecutus oſtendit ad quod ſacrificium debeant iam pertinere, dicens. Quaſi prudentibus dico. Iudicate vos quod dico. Calix benedictionis quem benedicimus, nonne communicatio eſt ſanguinis Chriſti? & panis quem frangimus, nonne communicatio eſt corporis domini? quia vnus panis, vnum corpus multi ſumus. Omnes enim de vno pane participamus. Et propter hoc ſubiunxit, Videte Iſrael ſecundum carnem. Nonne qui de ſacrificijs manducant, ſocij ſunt altaris? Vt intelligeret ita ſe iam ſocios eſſe corporis Chriſti, quemadmodum illi ſocij ſunt altaris. Et quia vt hoc diceret, ab idololatria prohibebat, vnde locus iſte ſermonis eius, ſicut commemoraui, ſumpſit exordium, ne putarent ideo non eſſe curandum ſi de ſacrificijs ederent idolorum, quia idolum nihil eſt, exiſtimantes ſibi hæc velut ſuperflua non nocere, confirmauit quidem & ipſe idolum nihil eſſe: nec ideo ſe iſta prohibere quia idolis immolantur quæ non habent ſenſum, ſed quia quæ immolant, inquit, id eſt idolorum cultores, dæmonijs & non deo immolant. Nolo vos ſocios dæmoniorum fieri. Iſtum ſenſum veritas ipſa declarat, quia in templo, cui ſeruiebat carnaliter Iſrael, nõ vtiq; idolum colebatur. Nam ſi ſacrificia quæ in illo templo ſecundum veterem leges offerebantur deo tãquã ſacrificia idolorum dãnarentur, vel tanquã dæmonijs immolata, nullo modo ipſe dominus Chriſtus, leproſo quem mũdauerat diceret. Vade oſtende te ſacerdoti

Ex lib. contra leg. & prophetarum.

Manducantes ſacrificia ſocij ſunt altaris.

G

Matth. viij.

boti, & offert munus quod præcepit Moyses, in teſtimonium illis. Nódũ enim dederat ꝑ ſacrificijs illis omnibus ſui corpor s ſacrificium. Nódũ ſuſcitauerat ſui corporis templum. Nec de illo templo eijciens eos qui boues & columbas vẽdeb ãt, diceret. Domus mea domus orationis vocabitur, vos autem feciſtis illam ſpeluncam latronum. ¶ Verum ſacrificium, quod vni vero debetur deo, quo eius altare ſolus Chriſtus impleuit, in victimis pecorum imitata dæmonia, ſibi arroganter expoſcunt. Vnde dicit Apoſtolus. Quæ immolant gentes, dæmonijs immolant & nõ deo. Non quod offerebatur culpas, ſed quia illis offerebatur. Hebræi autem in victimis pecorum quas offerebant deo, multis & varijs modis, ſicut re tanta dignum erat, prophetias celebrabant futuræ victimæ, quam Chriſtus obtulit. Vnde iã chriſtiani, peracti eiuſdem ſacrificij memoriaꝫ celebrant ſacroſancta oblatione, & participatione corporis & ſanguinis Chriſti. Matth. viij. & Ioan. ij. Ex libro cõtra Fauſtũ. ca. xx.

¶ Exiſtit neſcio quis diſputator, qui doctus ſibi videatur, & ait. Non ego illum lapidem colo, nec illud ſimulachruꝫ quod eſt ſine ſenſu. Non enim propheta veſter potuit noſſe quia oculos habent & non vident, & ego neſcio quia illud ſimulachrum nec animam habet, nec videt oculis, nec audiuit auribus. Non ergo illud colo, ſed adoro quod video, & ſeruio ei quem non video. Quis eſt iſte? Numẽ quoddã, inquit inuiſibile: qd̃ ꝑſidet illi ſimulachro. Hoc modo reddendo ratonẽ de ſimulachris ſuis, deſerti ſibi videntur quia non colunt idola, & colunt dæmonia. Ipſe hoc dixit Apoſtolus, Scimus quia nihil eſt idolum. Sed quæ immolant gentes, dæmonijs immolant, & non deo. Dixit. Nolo vos fieri ſocios dæmoniorum. Non ergo hinc ſe excuſent, quia quaſi idolis inſenſatis dediti non ſunt. Dæmonijs magis dediti ſunt, quod eſt periculoſius. Nam ſi tantum idola colerent, ſicut eos non adiuuarent, ita illis nihil nocerent. Si autem adores & ſeruias dæmonibus, erũt dæmones domini tui: & quia erunt dñi tui inui ſi tui, libertati tuæ neceſſe eſt inuideant, ſemper te velint poſſidere, ſemper talem facere, qualem poſſint ſecum trahere. Eſt. n. inſita maliuolentia quædam & pernicies nocendi, iſtis malignis ſpiritibus, gaudent de malis hominum, & de fallacia noſtra. Si nos fefellerint, paſcuntur. Et quid q̃runt? Non quibus in æternum dominentur, ſed cum quibus in æternum dãnentur. Quomodo ſolet maliuolus latro nominare innocentem? Nunquid ſi fuerint viuus incenſus, minus ardet ſi duo ardeãt? minus morit ſi duo moriantur. Pœna illo non minuitur, ſed maliuolẽtia paſcitur. Merũ Moriare. Nõ ſe minus moriturũ dicit, ſed ſolatium hꝫ malũ alterius. Talis eſt diabolus: ſeducere velit illos, q cũ illo puniantur. Et qa nõ poteſt iudicẽ dei fallere (non enim nominat apud illum innocentes) vera crimina volens habere q̃ obijciat, peccata perſuadet. Nolo autem vos ſocios fieri dæmoniorum. Ex tracta. ps. xcvi. B Cõtra excuſatores ſimulacrorum Maliuolẽtia inſita dæmonib. paſcitur malorum. A

Digitized by Google

Ex librō cōtra Fau. capit. xxi.

¶ Cur non expediat immolatio veſci Chriſtiano, apoſtolus dicit. Neq; enim ipſam immolationem reprehendit, quam faciebant patres præfigurantes ſanguinem ſacrificij quo nos Chriſtus redemit, ſed quæ immolant gentes, dæmonijs immolant (inquit) & non deo. Deinde adiecit, Nolo vos ſocios fieri dæmoniorum. Nam ſi natura ipſa immolatitiæ carnis eſſet immunda, vtiq; & neſcientem contaminaret. Neq; enim eo minus ipſa eſſet ſi a ſciente acciperetur, ſed propter conſcientiam, ne dæmonijs cōmunicaſſe videatur.

Ex lib. ij. de doctrina Christiana. B

Superſtitioſum eſt qcqd ad cōſultationes & pacta cum dæmonib⁹ ptinet.

Ligaturæ Characteres.

Genethliaci.

Mathematici.

¶ Superſtitioſum eſt quicquid inſtitutum eſt ab hominibus ad facienda & complenda idola pertinens, vel ad colendam ſicut deum creaturam, partem vel vllam creaturæ, vel ad conſultationes & pacta quædam ſignificationum cum dæmonibus placita, atq; foederata, qualia ſunt molimina magicarum artium, aruſpicum, & augurum libri. Ad hoc genus pertinent omnes etiam ligaturæ atq; remedia quæ medicorum quoq; diſciplina condemnat, ſiue in præcantationibus, ſiue in quibuſdam notis, quos characteres vocat, ſiue in quibuſq; rebus ſuſpendendis atq; alligandis. Neq; illi ab hoc genere pernicioſæ ſuperſtitionis ſegregandi ſunt, qui Genethliaci, propter naturalium dierum cōſiderationes, nūc autem vulgo mathematici vocantur. Nam & ipſi conantur actionum euenta prædicere. Hoc genus fornicationis animæ ſalubriter diuina ſcriptura non tacuit. Neq; ab ea ſic deterruit animam, vt propterea talia negaret eſſe ſectanda, quia falſa dicuntur a profeſſoribus eorum, ſed etiam ſi dixerint vobis (inquit) & ita euenerit, ne credatis eis. Omnes igitur artes huiuſmodi vel nugatoriæ vel ſuperſtitionis noxiæ, ex quadam peſtifera ſocietate hominum & dæmonum, quaſi pacta infidelis & doloſæ, amicitiæ conſtituta, penitus ſunt repudianda & refugienda Chriſtiano. Non quod idolum ſit aliquid (ait Apoſtolus) ſed quia quæ immolant gentes, demonijs immolant & non deo. Nolo vos ſocios dæmoniorum fieri. Quod autem de idolis & de immolationibus quæ honori eorum exhibentur, dixit apoſtolus, hoc de omnibus imaginarijs ſignis ſentiendum eſt. Quæ omnia tantum valent, quantū præſumptione animorum, quaſi communi quadam lingua cū dæmonibus foederata ſunt. Quæ tamen plena ſunt omnia peſtiferæ curioſitatis, cruciantis ſollicitudinis, mortiferæ ſeruitutis. Non enim quia valebant, animaduerſa ſunt, ſed animaduertendo atq; ſeruando, factum eſt vt valerent. Et ideo diuerſis diuerſe prouenerunt, ſecundum cogitationes & præſumptiones ſuas. Illi enim ſpiritus qui decipere volunt, talia procurant cuiq; qualibus eum irretitum per ſuſpiciones & conſenſiones eius vident.

Artes nugatoriæ vel ſuperſtitioſæ Mathematicorum tāquā pacta cū dæmonib⁹ ſunt fugiēdæ.

C De ſignis imaginarijs q̃ ſunt plena peſtiferæ curioſitatis.

Eccle. xxxvij. Supra. vi. Infra. xij.

Omnia mihi licent, ſed non omnia expediunt. Omnia licent. ſed non omnia ædificant. Nemo quod ſuum eſt quærat, ſed quod alterius.

DE quibuſdam quæ ad eſcam pertinent, Omnia, inquit, Apoſtolus, mihi licita ſunt, ſed ego ſub nullius redigar poteſtate. Eſca ventri, & venter eſcis. Deus autem & hunc & has euacuabit. Item & hoc ipſo, Omnia licita ſunt, ſed non omnia expediunt, Omnia licita ſunt, ſed non omnia ædificant. Nemo quod ſuum eſt quærat, ſed quod alterius eſt. Atq; vt oſtenderet vnde loqueretur, Omne, inquit, quod in macello venit, manducate, nihil interrogantes propter conſcientiam. Et tamen alibi dicit, Non manducabo carnem in æternum, ne fratrem meũ ſcandalizem. Itemq; alibi, Omnia quidem munda. ſed malum eſt homini qui per offenſionem manducat. Quod eſt, Omnia quidem munda, hoc eſt, Omnia mihi licita ſunt. Et quod eſt, Sed non omnia expediunt, ipſum eſt. Sed malum eſt homini qui per offenſionem manducat. Ita oſtendit ea quæ licita ſunt (id eſt nullo præcepto domini prohibentur) ſicut expedit potius eſſe tractanda, non præſcripto legis, ſed conſilio charitatis.

Ex libro ad Pollentium. i. Cor. vj.

D i. Cor. viij. Rom. xiiij.

Licita ſunt tractanda nõ pſcripto legis, ſed conſilio charitatis.

Pſ. xxiij.

Omne quod in macello venit manducate, nihil interrogantes propter conſcientiam. Domini eſt terra & plenitudo eius. Si quis vocat vos infidelium ad cœnam & vultis ire, omne quod vobis apponitur, manducate, nihil interrogantes propter conſcientiam. Si quis autem dixerit, hoc immolatum eſt idolis, nolite manducare propter illum qui indicauit, & propter conſcientiam. Conſciẽtiam autem dico, non tuam, ſed alterius. Vt quid enim libertas mea iudicatur ab aliena conſcientia? Si ego cum gratia participo, quid blaſphemor pro eo quod gratias ago?

E Ex epiſtola ad Publicolam. i. Timo. iiij.

Holus vel quilibet fructus in quolibet agro natus eius eſt qui creauit, quia domini eſt terra & plenitudo eius. Et omnis dei creatura, bona eſt. Sed ſi illud quod in agris naſcitur, conſecratur idolo vel ſacrificatur, tunc inter idolothyta deputandum eſt. Itaq; aut certum eſt eſſe idolothytum, aut certum eſt non eſſe, aut ignoratur. Si ergo certum eſt eſſe, melius Chriſtiana virtute reſpuitur. Si autem vel non eſt, vel neſcitur, ſine vllo conſcientiæ ſcrupulo in vſum neceſſitatis aſſumitur.

Col. iij.

Siue ergo manducatis, ſiue bibetis ſiue aliud qd facitis, omnia in gloriam dei facite.

Ex tra. in pſ. cxlvi. Nõ ſolũ voce ſʒ opibus & vita laudãdus eſt deus.

VIs ergo pſallere? Non ſolum vox tua ſonet laudes dei, ſed & opera tua concordent cum voce tua. Cum ergo voce cantaueris, ſilebis aliquando. Vita cãta, vt nũquã ſileas.

Digitized by Google

Negocium agis & fraudem cogitas, ſiluiſti a laude dei: & (quod eſt grauius) non ſolum a laude ſiluiſti, ſed in blaſphemiam perrexiſti. Cum enim deus laudatur de bono opere tuo, opere tuo laudas deum. Et cum blaſphematur deus de malo opere tuo, malo opere tuo blaſphemas deum. Itaq; ad aurium exhortationem canta voce corde ne ſileas, vita ne taceas. Non cogitans in negocio fraudem, pſallis deo. Cum manducas & bibis, pſalle, non intermiſcendo ſonorum ſuitates ad aurea aptas, ſed modeſte & frugaliter & temperanter manducando & bibendo, quia hoc dicit apoſtolus, Siue manducatis, ſiue bibitis, ſiue quid aliud facitis, omnia in gloriam dei facite. Si ergo bene agis, & quod manducas, & bibis, & ad refectionem corporis ſumis reparationemq; membrorum, gratias agens ei qui tibi præbuit mortali & fragili iſta ſupplementorum ſolatia, & cibus tuus, & potus tuus laudat deum. Si vero modum naturę debitum, immoderatione voracitatis excedas, & vinolentia te ingurgites, quantaſlibet laudes dei lingua tua ſonet, vita blaſphemat. Poſt cibum & potum requieſcis vt dormias, nec in lecto aliquid turpiter agas, nec excedas vltra conceſſam licentiam in lege dei, ſit caſtus cum coniuge thorus: & ſi eſt cura propagandi liberos, non ſit effrenata luxuries libidinum. Defer in lecto tuo coniugi tuæ, quia membra Chriſti eſtis ambo, ambo ab illo conditi, ambo ſanguine ipſius reparati. Hæc agens laudas eum, nec omnino ſilebit laudatio tua. Quid cum ſomnus aduenerit? Et cum dormis, non te excitet a quiete mali conſcientia tua, & innocentia ſomni tui laudat deum.

Mala opa interdum ſunt blaſphemię in deū

Mādūcandū eſt et bibendū modeſte frugaliter & temperanter.

F

Per immoderationem voracitatis blaſphematur deus.

Innocens ſomnus laudat deū

G

Sine offenſione eſtote Iudæis, & gentibus, & eccleſiæ dei, ſicut & ego p omnia omnibus placeo, nō quærēs qđ mihi vtile eſt, ſed qđ multis, vt ſalui fiāt.

NVnquid qui hoc dixit, placebat etiam tam multis perſecutoribus ſuis? Sed placebat omni generi hominū, quod Chriſti congregebat eccleſia, ſiue iam intus poſitis, ſiue introducendis in eam. Si adhuc (inquit) hominibus placerem, Chriſti ſeruus non eſſem. Qui hominibus propter veritatem placet, iam non ipſe illis, ſed veritas placet. Placerem autem dixit quſtum in ſeipſo eſt, id eſt quantum ad eius voluntatem attinet: ac ſi diceret, placere vellem. Non enim ſi hoc eo non agente placebat aliquem quaſi propter ſeipſum, & non propter deum atq; euāgeliū quod annunciat, ſuperbiæ ipſius potius quā eius errori, cui perverſe placet, tribuendum eſt. ¶ Si adhuc hominibus quærerem placere, Chriſti ſeruus non eſſem. Iubet enim ſeruis ſuis ille, & diſcant ab ipſo mites eſſe & humiles corde. Quod nullo modo poteſt, qui propter ſeipſum (id eſt propter ſuam quaſi priuatam & propriam gloriam) placere hominibus quærit. Non ergo moueat quod dicit, Sicut & ego omnibus per omnia placeo. Addit enim,

Ex libro de correptione & gratia.

Gala. I.

Nō eſt malū, hominibus pp veritatē placere.

In expoſitione epiſtolę ad Gala.

H

Non quærens qđ mihi prodeſt, ſed qđ multis vt ſalui fiant. Nulli aũt prodeſt vt ſaluus fiat, ſi hõ ei ꝑ ſeipſum placeat. Qui tñ aliter non placet, niſi cũ ꝑ deũ placet. i. vt deus placeat, ⁊ glorificet, cũ bona eius attendunt in hoĩe, aut ꝑ miniſteriũ hoĩs accipiunt? Cũ aũt ſic hõ placet, iã non hõ, ſed deus placet. Vtrũq; ergo recte dici põt, ⁊ ego placeo, ⁊ ego non placeo. Si enim aſſit bonus intellectus piuſq; pulſator, patebit vtrunq;, ⁊ nulla inter ſe repugnantia repellet intrantem.

CAPVT. XI.

IMitatores mei eſtote, ſicut & ego Chriſti. Laedo aũt vos fratres, ꝙ ꝑ oĩa mei memores eſtis, & ſicut tradidi vobis præcepta mea tenetis.

IN eccleſia iſte ordo eſt. Alij ꝓcedũt. alij ſequunt. Et q ꝓcedunt, exẽplo ſe præbẽt ſequentibus: ⁊ qui ſequunt, imitant ꝓcedentes. Sed ⁊ illi qui ſe exẽplo præbent ſequentibus, nunqđ neminẽ ſequunt? Si neminẽ ſequunt, errabunt. Sequunt ergo ⁊ illi aliquẽ, ipſum iã Chriſtũ. Meliores quiq; in eccleſia, qbus nõ remãſit iã hõ quẽ imitent, quia oẽs ꝓficiendo ſuperarunt, ipſe Chriſtus eis remanet, quẽ vſq; in finẽ ſequant. Et charitas ordinat hos gradus, ꝑ Paulũ apſm dicẽtẽ, Imitatores mei eſtote, ſicut ⁊ ego Xpi.

Ex tractat. ps. xxxix.

Ab oĩbus ſequẽdus ẽ xps ſemꝑ.

A

Volo autem vos ſcire, ꝙ omnis viri caput Chriſtus eſt. Caput autem mulieris vir. Caput vero Chriſti deus. Omnis vir orans aut prophetans velato capite, deturpat caput ſuum. Omnis autem mulier orans aut prophetans non velato capite, deturpat caput ſuum. Vnum enim eſt, ac ſi decaluetur.

Ephe. v.

ITa poſt peccatũ primi hoĩs nati ſumus, vt nondũ reddita luce mentis, carnalibus ſenſibus ſubditi, carnalẽ vitã ſine vlla veritatis intelligẽtia trãſigamus. Tales neceſſe eſt eſſe infantes ⁊ paruulos pueros, q nondũ pñt accipere rõnẽ. Et qa naturales ſunt iſti ſenſus, q primã ætatẽ regunt, ⁊ deo artifice nobis tributi ſunt, recte dicunt viri. i. mariti, tanq; legitimi: qm̃ nõ eos error vitio ꝓprio, ſed dei artificio natura contribuit. Cũ aũt quiſq; venerit ad eã ætatẽ, vt iã poſſit capax eſſe rationis, ſi veritatẽ ſtatim ꝯprehẽdere potuerit, nõ iã illis ſenſibus rectoribus vtet, ſ; hẽbit virũ ſpm̃ rõnalẽ, cui ſenſus illos in famulatũ redigat, ſeruituti ſubijciẽs corpus ſuũ. Cũ ⁊ ipſe ſpũs hoĩs hæſerit Chriſto (qa caput viri Chriſtus eſt) amplexus ſpiritali, æterna vita ſine vllo ſeparationis timore perfruitur. Quis enim nos ſeparare poterit a charitate Chriſti?

Ex lib. quæſtionũ. lxxxiij.

B

Naturales ſenſus q primam ætatẽ regũt dicuntur viri. i. mariti.

Poſt vſum rõis ſpũs rõnalis eſt vir aĩæ, regens affectus aĩalem tanq; vxorem.

Eſt enim animæ quaſi maritus quodammodo ſpiritus hominis, quia animalem affectionem tanquam coniugem regit. Non ille ſpiritus ſanctus, qui cum patre & filio incommutabilis manet, & dignis animis incommutabiliter datur, ſed ſpiritus hoīs, de quo apl̄s Paulus dicit, Nemo ſit quid eſt in homine niſi ſpiritus hominis. Nam ille ſpiritus ſanctus, ſpiritus dei eſt. De quo iterum dicit ſic, Et q̄ dei ſunt, nemo ſcit niſi ſpiritus dei. Hic ergo ſpiritus hominis cū præſens eſt, id eſt intentus eſt, & ſe pietate ſubijcit deo, intelligit homo quæ ſpiritaliter dicūtur. Cū aūt diaboli error, tāquam abſente intellectu, in anima dominatur, adulter eſt. Voca ergo, inquit, virum tuum, id eſt ſpiritum qui eſt in te, quo poteſt hō intelligere ſpiritalia, ſi eū lux veritatis illuſtret: ipſe aſſit cū loquor tibi, vt ſpiritales aquā poſſis accipere. ¶ De patre quidem ac filio multis libris diſſeruerunt docti & ſpiritales viri: quantū homines hominibus poterāt, & quēadmodū non vnus eſſent pater, & filius, ſed vnū eſſent, & qd ꝓprie pater, eſſet, qd filius, inſinuare conati ſunt: qđ ille genitor, ille genitus: ille non de filio, ille de patre: ille huius principium: vnde & caput Chriſti dicitur, quāuis & Chriſtus principium, ſed non patris: hic vero illius imago, quamuis nulla ex parte diſſimilis, & omnino indifferenter æqualis. Filius patri debet quod eſt, hoc etiam vtiq; debens patri qđ idem patri, æqualis, ac par eſt. Pater autem nulli debet quicquid eſt. ¶ Omnia veſtra, vos autem Chriſti, Chriſtus autem dei, Et iterum, Caput mulieris vir. Caput viri Chriſtus. Caput aūt Chriſti deus. Sed rurſus, Si deus non niſi omnia ſimul tria, quomodo caput Chriſti deus, id eſt caput Chriſti, trinitas, cum in trinitate ſit Chriſtus vt ſit trinitas? An quod eſt pater cum filio, caput eſt ei quod eſt ſolus filius? Cum filio enim pater deus eſt: ſolus autē filius, Chriſtus eſt, maxime quia iam verbum caro factum loquitur. Secundū quā humilitatem eius, etiam maior eſt pater, ſicut dicit, Quoniam pater maior me eſt. Vt hoc ipſum deum eſſe, quod illi cum patre vnū eſt, caput ſit hominis mediatoris, quod ipſe ſolus eſt, Si enī mētē recte dicimus principale hoīs, id eſt tāq; caput humanę ſubſtantię, cū ipſe homo cū mēte ſit homo, cur nō multo cōgruētius multoq; magis verbū cū patre, qđ ſimul deus eſt, caput eſt Xp̄i? q̄uis Chriſtus hō, niſi cū verbo ꝙ caro factū eſt, intelligi nō poſſit.

1. Cor. ij.

Spiritus hominis per errorem dominantem adulter eſt.

E

Ex ſermone de ſymbolo.

Ex libro de trinitate. vi.

Ioan. xiiij.

D

Nam ſi nō velatur mulier tōdeatur. Si vero turpe eſt mulieri tonderi, vel decaluari, velet caput ſuum.

Ex epiſtola ad Poſſidium epiſcoporū. De ornamentis mulierum.

NOlo de ornamentis aureis, vel veſtibus præproperam habeas in prohibendo ſententiam, niſi eos qui neq; coniugati, neq; coniugari cupientes, cogitare debent quomodo placeāt deo. Illi autem cogitant quæ ſunt mundi, quomodo placeant vel viri vxoribus, vel mulieres maritis. Niſi qđ capillos nudare fœminas (quas etiā caput velare iubet) nec maritatas decet,

Fucare autem pigmentis, quo vel rubicundior, vel candidior appareat, adulterina fallacia eſt: qua non dubito etiam ipſos maritos ſe nolle decipi, quibus ſolis permittendæ ſunt fœminæ ornari, ⁊ hoc ſecundum veniam, non ſecundum imperium. Nam verus ornatus, maxime Chriſtianorum ⁊ Chriſtianarum, non tantum nullus fucus mendax, verum ne auri quidem, veſtiſq; pompa, ſed mores boni ſunt. Execranda autem ſuperſtitio ligaturarum, in quibus etiam inaures virorum in ſummis ex vna parte auriculis ſuſpenſæ deputantur, non ad placendum hominibus, ſed ad ſeruiendum dæmonibus adhibetur. Quis autem poſsit ſpeciales nefariũ ſuperſtitionum prohibitiones in ſcripturis inuenire, cum generaliter Apoſtolus dicat, Nolo vos ſocios fieri dæmoniorum? Et iterum, Quæ conſonitia Chriſti ad Belial? Niſi forte quia Belial nominauit, ⁊ generalem ſocietatem dæmoniorum prohibuit, licet Chriſtianis ſacrificare Neptuno, quia nihil proprie vetitum de Neptuno legimus. Non decet mulieres nudare capillos, nec ſe fucare pigmentis. Solis maritis permittendæ ſunt mulieres ornari. B Execranda ſuperſtitio ligaturarum. ij. Cor. vi.

Vir quidem non debet velare caput ſuum, quia imago & gloria dei eſt: mulier autem gloria eſt viri. Non enim vir ex muliere eſt, ſed mulier ex viro. Etenim non eſt creatus vir propter mulierem, ſed mulier propter virum. Ideo debet mulier velamen habere ſupra caput ſuum, & propter angelos. Gene. ij.

APoſtolus dicit virum eſſe imaginem dei, ⁊ propterea velamentum ei capitis demit, quod mulieri adhibendũ monet. Quid ergo dicemus ad hæc? Si pro ſua perſona mulier adimplet imaginem trinitatis, cur ea detracta de latere viri, adhuc ille imago dicitur? Aut ſi ⁊ vna perſona hominis ex tribus poteſt dici imago dei, ſicut in ipſa ſumma trinitate ⁊ vna quæq; perſona deus eſt, cur ⁊ mulier non eſt imago dei? Non propterea caput velare præcipitur, ꝙ ille, quia imago eſt, prohibetur? Sed videndum eſt, quomodo non ſit contrarium, quod dicit apoſtolus, non mulierem ſed virum eſſe imaginem dei, huic quod ſcriptum eſt in Geneſi, Fecit deus hominem ad imaginem dei, fecit eũ maſculũ ⁊ fœminã. Fecit eos, ⁊ benedixit eos. Ad imaginem quippe dei, naturam ipſam humanam factam dicit, quæ ſexu vtroq; cõpletur: nec ab intelligenda imagine dei ſeparat fœminam. Ex libro de trinitate. xij. Velamen adhibendum capiti mulieris ⁊ non viri. F Gene. j.

¶ Dico enim ꝙ fecit deus hominem ad imaginem dei, fecit eum (inquit) maſculum ⁊ fœminam. Vel certe alia diſtinctione, Maſculum ⁊ fœminam fecit eos. Quo ergo per Apoſtolum audiuimus virũ eſſe imaginem dei, vnde ⁊ caput velare prohibetur, mulierem autem non, ⁊ ideo hoc ipſa facere iubetur? Niſi credo illud eſſe quod iam dixi cum de humanæ mentis natura agerem, mu- Item ex eod. lib.

lierem cum viro ſuo eſſe imagine3 dei, vt vna imago ſit tota illa ſubſtantia. Cum autem ad adiutorium diſtribuitur, quod ad eam

G

ipſam ſolam attinet, non eſt imago dei: quod autem ad virum

Quod humana mens eſt imago dei.

ſolum attinet imago dei eſt, tam plena atq; integra, quam in vnū coniuncta mulier. ſicut de natura humanæ mentis diximus: quia ⁊ ſi tota contempletur veritatem, imago dei eſt, ⁊ cum ex ea diſtribuitur aliquid, ⁊ quadam intentione deriuatur ad actionem rerū temporalium, nihilominus ex qua parte conſpectam conſulit veritatem, imago dei eſt: ex qua vero intenditur in agenda inferiora, non eſt imago dei. Et quoniam quantūcunq; ſe extenderit in id quod æternum eſt, tanto magis inde formatur ad imagine3 dei,

Quare vir non d3 velare caput

ac propterea non eſt cohibenda vt ſe inde contineat ac temperet, ideo vir non debet velare caput. Quia vero illi rationali actioni quæ in rebus corporalibus temporalibuſq; verſatur, periculoſa eſt nimia in inferiora progreſſio, debet habere poteſtatem ſuper caput, quod indicat velamentum, quo ſignificatur eſſe cohibenda.

In viſione dei nihil noui fit.

Grata eſt enim ſanctis angelis, ſacrata ⁊ pia ſignificatio. Nam deus non ad tempus videt, nec aliquid noui fit in eius viſione atq; ſcientia, cum aliquid temporaliter ac tranſitorie geritur, ſicut inde afficiuntur ſenſus, vel carnales animalium ⁊ hominum, vel etiam cœleſtes angelorum.

Au. li. de tri. xij.

¶ Figurate ac myſtice de velando muliebri capite loquebatur. Quod niſi ad aliquod ſecretum ſacramenti referatur, inane remanebit. Sicut enim non ſolum veraciſſima ratio, ſed etiam ipſius apoſtoli declarat auctoritas, non ſecundum formam corporis

H

Hō factus eſt ad imaginem Dei ſm rationalem mentem.

homo factus eſt ad imaginem dei, ſecundum rationalem mentem. Cogitatio quippe turpiter vana eſt, quæ opinatur deu3 membrorum corporalium lineamentis circunſcribi atq; definiri. Porro autem, nonne idem beatus Paulus Apoſtolus dicit, Renouamini ſpiritu mentis veſtræ, ⁊ induite nouum hominem, eu3 qui

Ephe. iiij.

ſecundum deum creatus eſt? Et alibi apertius, Exeuntes vos (inquit) veterem hominem cum actibus eius, induite nouum, qui renouatur in agnitione dei ſecundum imaginem eius qui creauit eum. Sic ergo ſpiritu mentis noſtræ renouamur, ⁊ ipſe eſt nouus homo, qui renouatur in agnitione dei ſecundum imaginem eius qui creauit eum: nulli dubium eſt, non ſecundum corpus, neq; ſecundum quamlibet animi partem, ſed ſecundu3 rationale3 mentem, vbi poteſt eſſe agnitio dei, hominem factum ad imaginem

Per baptiſmū Chriſti efficimur filij dei.

eius qui creauit eum. Secundum hanc autem renouationem efficimur etiam filij dei per baptiſmum Chriſti: ⁊ induentes nouum hominem, Chriſtum vtiq3 induimus per fidem. Quis eſt ergo q ab hoc conſortio fœminas alienet, cum ſint nobiſcum gratiæ cohæredes? ⁊ alio loco idem Apoſtolus dicat, Omnes enim filij dei

Gala. iij.

A

eſtis per fidem in Chriſto Ieſu. Quicunq; enim in Chriſto bapti-

Ibidem.

zati eſtis, Chriſtum induiſtis. Non eſt Iudæus neq; græcus, non eſt

Digitized by Google

ſeruus neq; liber, non eſt maſculus & fœmina: omnes enim vos vnũ eſtis in Chriſto Ieſu. Nunqd nã igitur fideles fœminæ ſexum corporis amiſerunt? Sed quia renouantur ibi ad imaginem dei, vbi ſexus nullus eſt, ibi factus eſt homo ad imaginẽ dei, vbi ſexus nullus eſt. hoc eſt in ſpiritu mentis ſuæ. Cur ergo vir ꝓpterea non dz velare caput, qa imago & gloria dei: mulier aũt dz qa gloria viri eſt, quaſi mulier non renouetur ſpiritu mentis ſuæ, q renouatur in agnitione dei ſecundũ imaginẽ eius qui creauit illum? Sed quia ſexu corporis diſtat a viro, rite potuit in eius corporali velamento figurari pars illa rationis, q ad tẽporaria gubernanda deflectit, vt non maneat imago dei niſi ex qua parte mens hoīs æternis rationibus conſpiciendis vel conſulendis adhæreſcit. Quã nõ ſolũ maſculos, ſed & fœminas hr̃e manifeſtũ eſt. Ergo in eorũ mentibus cõis natura cognoſcitur, in eorũ vero corporibus ipſius vnius mentis diſtributio figuratur. Aſcendentibus itaq; introrſus qbuſdam gradibus conſiderationis per animæ partes, vnde incipit aliquid occurrere qđ non ſit nobis cõmune cũ beſtijs, inde incipit ratio vbi iã homo interior poſſit agnoſci. Qui etiã ipſe ſi per illam rationẽ, cui tẽporalium rerum adminiſtratio delegata eſt, immoderato progreſſu nimis in exteriora prolabitur, conſentiente ſibi capite ſuo, i. non eã cohibente atq; refrenãte, illa quæ in ſpecula conſilij præſidet quaſi virili portione, inueteratur inter inimicos ſuos, virtutis inuidos dæmones cum ſuo principe diabolo: æternorũq; illa viſio ab ipſo etiã capite, cũ coniuge vetitũ manducante ſubtrahitur, vt lumen oculorũ eius non ſit cum illo. ac ſic ab illa illuſtratione veritatis ambo nudati, atq; apertis oculis conſciẽtię, ad videndum q̃ inhoneſte atq; indecore remanſerint, tanq̃ folia dulciũ fructuũ, ſed ſine ipſis fructibus, ita ſine fructu boni operis bona verba contexunt, vt male viuentes quaſi bene loquendo contegant turpitudinem ſuam.

In corpali velamẽto mulieris qđ figuretur.

In quo poſſit hō interior cognoſci.

B

¶ Licet ſubtiliſſime diſſeratur ipſam mentem hominis, in qua factus eſt ad imaginẽ dei, quandam. ſ. rationalem vitam diſtribui in æternæ contẽplationis veritatẽ, & in quandã rerũ temporaliũ adminiſtrationẽ, atq; fieri quaſi maſculũ & fœminã, illa parte cõſulente, hac obtẽperante, in hac tñ diſtributione, non recte dicitur imago dei, niſi illud qđ inhæret contẽplandæ incõmutabili veritati. In cuius rei figura Paulus Apłs virũ tm̃ dicit imaginẽ & gloriã dei. Mulier aũt (inqt) gloria viri eſt. Itaq; q̃uis hoc in duobus hoībus diuerſi ſexus, exterius ſm corpus figuratũ ſit, qđ & in vna hoīs mẽte interius intelligit, tñ & fœmina, q corpore fœmina eſt, renouat & ipſa in ſpũ mẽtis ſuæ in agnitiõe dei ſm imaginẽ eius q creauit. vbi nõ eſt maſculus & fœmina. Sicut aũt ab hac gratia renouatiõis, & reformatiõe imaginis dei nõ ſeparant fœminę, q̃uis in ſexu corpis ea aliud figuratũ ſit, ꝓp qđ ſolus vir dr imago & gl'ia dei, ſic & in ipſa prīa ꝯditõe hoīs, ſm id q & fœmina homo

Ex lib. de Geneſi ad literam.

C

Quare ſolꝰ hō dicitur imago & gloria dei.

erat,habebat vtiq; mentem ſuam,eandemq; rationalem, ſecundum quam ipſa facta eſt ad imaginem,ſed propter vnitatẽ coniunctionis fecit deus(inquit)hominem ad imaginem dei. Ac ne quiſquam putaret ſolum ſpiritum hominis factum, quamuis ſecundum ſolum ſpiritum fieret ad imaginem dei, fecit illum(inquit)maſculum & fœminam fecit illos,vt iam etiam corpus factum intelligatur. Rurſus ne quiſquam arbitraretur ita factus, vt in homine ſingulari vterq; ſexus exprimeretur,ſicut interdum naſcuntur quos Androgynos vocant,oſtendit ſe ſingularem numerum propter coniunctionis vnitatem poſuiſſe, & q; de viro mulier facta eſt,ſicut poſtea manifeſtatur,& ideo pluralem numerum continuo ſubiecit,dicens, Fecit eos & benedixit eis.

D

Ex libro de trinitate. vij.

¶ Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Et faciamus,& noſtram pluraliter dictum eſt,& niſi ex relatiuis accipi non oportet. Non enim vt facerent dij,aut ad imaginem & ſimilitudinem deorum:ſed vt facerent pater & filius & ſpiritus ſanctus. Ad imaginem ergo patris & filij & ſpiritus ſancti, vt ſubſiſteret homo imago dei. Deus autẽ trinitas. Sed quia non omni modo ęqualis fiebat illa imago dei,tanquam non ab illo nata,ſed ab eo creata,huius rei ſignificandæ cauſa ita imago eſt,vt ad imaginem ſit. Id eſt non æquatur parilitate,ſed quadam ſimilitudine accedit. Non enim locorum interuallis. ſed ſimilitudine acceditur ad deum,& diſſimilitudine receditur ab eo. Sunt enim qui ita diſtinguunt,vt imaginem velint eſſe filium, hominem vero non imaginem,ſed ad imaginem. Fefellit autẽ eos apoſtolus, dicẽs, Vir quidem non debet velare caput,cum ſit imago & gloria dei. Non dixit ad imaginem,ſed imago: quę tamen imago cum alibi dicitur ad imaginem,non quaſi ad filiũ dicitur,quæ imago æqualis eſt patri,alioquin non diceret, Ad imaginem noſtram. Quomodo enim noſtra,cum filius ſolus imago patris ſit? Sed ꝓpter imparem(vt diximus)ſimilitudinem dictus eſt homo ad imaginem. Et ideo noſtram,vt imago trinitatis eſſet homo:non trinitati ęqualis,ſicut filius patri,ſed accedens(vt dictum eſt)quadam ſimilitudine,ſicut in diſtantibus ſignificatur quædam vicinitas,nõ loci,ſed cuiuſdam imitationis. Ad hoc enim & dicitur, Reformamini in nouitate mentis veſtræ. Quibus item dicit, Eſtote itaq; imitatores dei,ſicut filij dilectiſſimi. Nouo enim homini dr. Qui renouatur in agnitionẽ dei ſm imaginem eius qui creauit eum.

Non locorũ interuallis,ſed ſimilitudine acceditur ad deũ.

E

Propter imparẽ ſimilitudinẽ dicitur homo ad imaginem.

Colo.iij.

Ex libr.i.retractationum.

¶ Neq; inſcite diſtinguitur q; aliud ſit imago & ſimilitudo dei, aliud,ad imaginem & ſimilitudinem dei. Quod non ita eſt intelligendum quaſi homo non dicatur imago dei,cum dicat Apoſtolus, Vir quidem non debet velare caput cum ſit imago & gloria dei:ſed dicitur etiam ad imaginem dei,quod vnigenitus non dicitur,qui tantummodo imago eſt,non ad imaginem. NON enim vir ex muliere eſt,ſed mulier ex viro. Etenim non eſt crea-

Digitized by Google

tus vir propter mulierem, ſed mulier propter virum.

¶ Fecit deus hominem ad imaginem ſuam. Vt quemadmodū ipſe per omnipotentiam ſuam præeſt vniuerſæ creaturæ, ſic homo per intelligentiam, qua etiam creatorem ſuum cognoſcit & colit, præeſſet omnibus terrenis animalibus. Fecit illi etiam adiutorium fœminam: non ad carnalem concupiſcentiam, quando quidem nec corruptibilia corpora tunc habebant, antequam eos mortalitas inuaderet pœna peccati, ſed vt haberet & vir gloriam de fœmina, cum ei præiret ad deum ſeq; illi præberet imitandū in ſanctitate atq; pietate, ſicut ipſe eſſet gloria dei, cum eius ſapientiam ſequeretur. — *Ex lib. de catechizādis rudibus.*

¶ Fœmina facta dicitur in adiutorium viri, vt copulatione ſpiritali, ſpiritales fœtus ederet, id eſt bona opera diuinæ laudis, dum ille regit, hæc obtemperat: ille à ſapientia regitur, hæc a viro. Caput enim viri Chriſtus, & caput mulieris vir. Ideoq; dicitur, Non eſt bonum ſolum hominem eſſe. Ad hoc enim bonū erat vt fieret, vt non ſolum anima corpori dominaretur, quia corpus ſeruilem locum obtinet, ſed etiam virilis ratio ſubiugaret ſibi animalem partem ſuam, per quod adiutorium imperaret corpori. Ad huius rei exemplum fœmina facta eſt, quam rerum ordo ſubiugat viro, vt quod in duobus hominibus euidentius apparet, id eſt maſculo & fœmina, etiam in vno homine conſiderari poſſit, vt appetitum animæ per quem voluptates corporis operamur, habeat mens interior tanquam virilis ratio ſubiugatum. Sic debet vir fœminam regere, nec eam permittere dominari in virū. Quod vbi contingit, peruerſa & miſera domus eſt. Primo ergo demonſtrauit deus homini quanto melior eſſet pecoribus, & omnibus irrationabilibus animantibus. Sed hæc facilis ratio eſt. Cito enim homo intelligit ſe meliorem eſſe pecoribus. Illa eſt difficilis ratio, qua intelligit in ſeipſo aliud eſſe rationale quod regit, aliud animale ſeu irrationale quod regitur. Et quoniam hoc ſecretiore ſapientia videt, ipſam viſionem ſecretam, nomine ſoporis ſignificari arbitror, quem immiſit deus in Adam, quando ei mulier facta eſt. Vt enim hoc videatur, non eſt opus iſtis oculis corporis, ſed quanto quiſq; ab iſtis viſibilibus rebus ad interiora intelligentiæ receſſerit, hoc eſt autē quaſi obdormiſcere, tanto melius & ſincerius illud videt. Ipſa enim cognitio, qua intelligitur aliud in nobis eſſe quod ratione dominetur, aliud quod rationi obtemperet: Ipſa ergo cognitio veluti effectio mulieris eſt de coſta viri, propter coniunctionem ſignificandam. Deinde vt quiſq; huic ſuæ parti recte dominetur, & fiat quaſi coniugatus in ſeipſo, vt caro nō concupiſcat aduerſus ſpiritum, ſed ſpiritui ſubiugetur, id eſt concupiſcentia carnalis non aduerſetur rationi, ſed potius obtemperādo deſinat eſſe carnalis, opus habet perfectam ſapientiam. Cuius contemplatio, quia interior eſt & ſecretior, & ab omni ſenſu cor-

Ex libro contra Manichæos.

Cur mulier facta ſit in adiutorium viri.

Vbi fœmina dñatur in virū miſera domus.

Viſio ſecreta noīe ſoporis ſignificatur.

Quid ſit myſtice effectio mulieris de coſta viri.

poris remotiſſima, conuenienter etiam iſta ſoporis nomine intelligi poteſt? Tunc enim ordinatiſſime caput mulieris eſt vir, cum caput viri eſt Chriſtus, qua ſapientia dei eſt. Si pariat iſta filios, quos vis cum doloribus, & ſe ad virum ſuum conuertat, vt eius ipſe dominetur. Tunc enim poteſt cognoſci, non aliam partem in nobis pertinere ad auctorem deum, & aliam ad gentem tenebrarum, ſicut iſti dicunt, ſed potius & illud quod regendi habet poteſtatem in homine, & illud inferius quod regendum eſt, ex deo eſſe, ſicut Apoſtolus dicit.

H Q. ſi ordinatiſſime caput mulieris eſt vir.

Verumtamen neq; vir ſine muliere, neq; mulier ſine viro, in domino. Nam ſicut mulier de viro, ita & vir per mulierem, omnia autem ex deo. Vos ipſi iudicate, decet mulierem non velatam orare deum? Nec ipſa natura docet vos. Quid vir quidem ſi comam nutriat ignominia eſt illi, mulier vero ſi comam nutriat gloria ē illi, qm̃ capilli ꝓ velamine ei dati ſunt.

Ex lib. de origine aiæ ad Renatum. A

SIcut enim mulier ex viro, ita & vir per mulierem, quia mulier ex viro facta eſt, vt etiam vir per mulierem poſtea naſceretur. Si autem, Victor ita diuidit, vt dicat mulierem ex viro eſſe ſecundum corpus, ex deo autem ſecundum animam & ſpiritum, quomodo erit verum quod ait Apoſtolus, Omnia autem ex deo, ſi mulieris corpus ita eſt ex viro vt non ſit ex deo? Quapropter, vt apoſtolus potius verum loquatur quam iſte apoſtolo præferatur, mulier ex viro eſt, ſiue ſecundum corpus, ſiue ſecundum totum quo conſtat humana natura. Nihil enim horum tanquam certum affirmamus, ſed quid horum verum ſit adhuc quærimus. Et vir per mulierem, ſiue ex parte tota hominis natura ducitur, quæ per mulierem naſcitur, ſiue ſola caro: vnde adhuc quæſtio eſt. Omnia tamen ex deo, vnde nulla quæſtio eſt, id eſt corpus & anima & ſpiritus & viri & mulieres. Et ſi enim non ex deo nata vel tracta ſunt vel manarunt, ita vt eius naturæ ſint, tamē ex deo ſunt. A quo enim creata, condita, facta ſunt, ab illo habent vt ſint.

Si quis autem videtur contentioſus eſſe, nos talem conſuetudinem non habemus nec eccleſia dei. Hoc autem præcipio, non laudans, ꝙ nō id melius, ſed in deterius conuenitis.

B Ex lib. de opere Monachorum. Iniquiſſimũ eſt velle ſibi obtemperari a minoribus & nolle obtēperare maioribus.

QVid aūt iniquius, quā velle ſibi obtemperari a minoribus, & nolle obtēperare maioribus? Apoſtolo dico, nō nobis. Ita tm̃ vt & comas nutriāt, vñ ille nec diſputari omnino voluit. dicens, Si quis aūt vult contentioſus eſſe, nos talem conſue-

tudinem non habemus, neq; eccleſia dei. Hoc autē precipio. Vt ſcilicet non diſſerentis ſolertia requiratur, ſed præcipientis auctoritas attendatur. Nā & hoc quo pertinet quæſo, tā aperte cōtra apoſtoli præcepta conari? An ita vacandū eſt, vt nec tonſoris operentur? An quia angelicas volucres imitari ſe dicunt, quaſi depilari timent ne volare non poſſint? Vereor in hoc vitium plura dicere ꝓp quoſdā crinitos fratres, quorū præter hoc multa & pene omnia veneramur. Sed quo magis eos in Chriſto diligimus, eo ſollicitius admonemus. Neq; enim meruimus, ne humilitas eorū reſpuat admonitionē noſtrā. quādoquidem & nos a talibus, vbi forte tūbabamus aut aberramus, cupimus admoneri. Hoc ergo admonemus tam ſanctos viros, ne ſtultis vanorum argumentationibus moueantur, & eos in hac peruerſitate imitentur, quibus ſunt in cæteris longe diſſimiles. Illi aūt venalem circunferentes hypocriſis timent ne vilior habeatur tonſa ſanctitas, quā comata. Vt videlicet qui eos videt, antiquos illos quos legimus cogitet, Samuelem, & ceteros qui non tondebantur. Nec cogitant quid interſit inter illud propheticum velamentum, & hanc euangelij reuelationem, de qua dicit Apoſtolus, Cum tranſieris ad Chriſtū, auferet velamen. Quod. n. ſignificabat velamen interpoſitum inter faciē Moyſi & aſpectum populi Iſrael, hoc ſignificabat & illis temporibus coma ſanctorū. Nam idē Apſ & comā pro velamento eſſe dicit, cuius auctoritate iſti vrgent. Aperte quippe ait, Vir qui dē ſi comatus ſit, ignominia eſt illi. Ipſam ignominiā (inquiunt) ſuſcepimus merito peccatorū noſtrorū, ad hoc obtendentes ſimulatē humilitatis vmbraculū, vt ſub eo proponant venalem typū, quaſi apſs ſuperbiā doceat, cū dicit, Omnis vir orans aut prophetans velato capite, confundit caput ſuū. Et vir quidem non debet velare caput cum ſit imago & gloria dei. Qui ergo dicit, non debet, neſcit forte docere humilitatem. Sed ſi hanc ignominiam tempore euangelij, quod erat ſacramentum tempore prophetiæ, pro humilitate iſti appetunt, tondeant, & cilicio caput velent. Sed non erit tunc ſpecies illa venalis: quia Sampſon non cilicio, ſed coma velabatur.

Crinitl fratres.

C

ij. Cor. iij. Exo. xxxiiij.

De coma ſanctorū veterum, quid ſignificabat.

Primum quidem conuenientibus vobis in eccleſia audio ſciſſuras eſſe: & ex parte credo. Nam oportet & hæreſes eſſe: vt & qui probati ſunt manifeſti fiant in vobis.

Ex li. de ciu. dei

Videns diabolus templa dæmonum deſeri, & in nomen liberatoris mediatoris currere genus humanū, hæreticos mouit, q ſub vocabulo xpiano, doctrinæ reſiſterēt xpianæ, quaſi poſſent indifferēter ſine vlla correctiōe hēre in ciuitate dei, ſicut ciuitas confuſionis indifferēter habuit pħos, inter ſe diuerſa & aduerſa

Digitized by Google

Deſcribit hære- ſentientes. Qui ergo in eccleſia Chriſti morbidū aliquid prauumq́ꝫ
ticos. ſapiunt, ſi correcti vt ſanum rectumq́ꝫ ſapiant, reſiſtunt contumaciter, ſuaq́ꝫ peſtifera & mortifera dogmata emendare nolunt, ſed
Hæreticis deus defenſare perſiſtunt, hæretici fiunt, & foras exeuntes, habentur in
bene vtitur, ad exercitibus inimicis. Etiam ſic quippe veris illis catholicis mem-
vtilitatē catho- bris Chriſti malo ſuo proſunt dum deus vtitur & malis bene, & di-
licorum. ligentibus eum omnia cooperantur in bonum. Inimici eſſi om-
Inimici eccleſię nes eccleſię quolibet errore cæcentur, vel malitia deprauentur, ſi
quō exercēt ei. accipiunt poteſtatem corporaliter affligendi, exercent eius patien-
B tiam. Si tantummodo male ſentiendo aduerſantur, exercent eius ſapientiam. Vt autem etiam inimici diligantur, exercent eius beniuolentiam. aut etiā beneficentiā, ſiue ſuadibili doctrina cū eis agatur, ſiue terribili diſciplina. Ac per hoc diabolus princeps impiæ ciuitatis, aduerſus peregrinantem in hoc mundo ciuitatē dei, vaſa propria commouendo, nihil ei nocere permittitur.

Ex libro de ciui- ❡Hęreticorum genus, callidum: non ſpiritu ſapientiæ, ſed impa-
tate dei. xvi. tientię, quo ſolent hæreticorum feruere primordia, & pacem perturbare ſanctorum. Sed hæc omnia, in vſum cedunt proficientiū. Iuxta illud apoſtoli, Oportet & hæreſes eſſe, vt probati manifeſti
Quę vtilitas ſe- fiant in vobis. Vnde etiam dictū eſt, Filius eruditus ſapiens erit,
quitur ex inquie- imprudente autem miniſtro vtetur. Multa quippe ad fidem catho-
tudine hæreti- licā pertinentia, dum hæreticorum callida inquietudine exagitan-
corum. tur, vt aduerſus eos defendi poſſint, & conſiderantur diligentius, & intelliguntur clarius, & inſtātius prædicāturꝫ & ab aduerſario mota quæſtio, diſcendi exiſtit occaſio. Sed malus frater in filio ſuo, hoc eſt in opere ſuo, puer eſt, id eſt ſeruus fratrum ſuorum, cum ad exercitationem patientiæ, vel ad profectum ſapientiæ ſcienter vtuntur malis boni.

Ex libro de ve-
ra religione. ❡Quoniam veriſſime dictū eſt, Oportet hæreſes eſſe multas vt
Vſus, ſiue hæreticis probati manifeſti fiant inter vos, vtamur & iſto diuinæ prouidē-
B tiæ beneficio. Ex his enim hominibus hæretici fiunt, qui etiam ſi eſſent in eccleſia, nihilominus errarent. Cum autē foris ſunt, plurimum proſunt, non verum docendo quod neſciunt, ſed ad verū quęrendum carnales, & ad verum aperiendum ſpiritales catholicos excitando. Sunt enim innumerabiles in ſancta eccleſia probati viri, ſed manifeſti non ſunt inter nos, quādiu imperitiæ noſtræ tenebris delectati dormire malumus, quam lucem veritatis
Vtendum eſt hę- intueri. Quapropter multi, vt veritatem dei videant & gaudeant, ab
reticis. hæreticos de ſomno excitantur. Vtamur ergo & hæreticis: nō vt eorum approbemus errores: ſed vt catholicam diſciplinam aduerſus eorum inſidias aſſerentes, vigilantiores & cautiores ſimus, ſi eos ad ſalutem reuocare non poſſumus.

Ex libro contra
Fauſtū. cap. xiij. ❡Quamuis inter ſe diſſentiant & Iudæi ab hæreticis, & ipſi hære-
Hæretici vtiles tici alij ab alijs, vna tamen conditione ſeruitutis, vel ad aliquam
ſunt eccleſiæ. atteſtationem, vel ad aliquam probationem vtiles ſunt eccleſiæ.

Nam &

Nam & de hæreticis dictum eſt, Oportet & hæreſes eſſe, vt probati manifeſti fiant inter vos. *Ex tractat. ps. vij.*

¶ Vaſa mortis in arcu ſuos dominus parauit. Quæri poteſt, quæ ſunt vaſa mortis. An forte hæretici? Nam & ipſi ex eodem arcu, id eſt ex eiſdem ſcripturis, in animas nõ charitate inflãmandas, ſed venenis perimẽdas inſiliunt. Quod nõ contingit niſi pro meritis. Propterea diuinæ prouidentiæ etiam iſta diſpoſitio tribuenda eſt, non quia ipſa peccatores facit, ſed qa ipſa ordinat cũ peccauerint. Malo enim voto per peccatum legentes, male coguntur intelligere, vt ipſa ſit pœna peccati. Quorum tamen morte, filij catholicæ eccleſiæ tanquam quibuſdam ſpinis, a ſomno excitantur, & ad intelligentiam diuinarum ſcripturarum proficiunt. Oportet enim & hæreſes eſſe, vt probati (inquit) manifeſti fiant inter vos, hoc eſt, inter homines, cum manifeſti ſunt deo.

Hæretici ſunt vaſa mortis. G

Hæretici ſūt tanquam ſpinæ.

¶ Multi qui optime poſſunt ſcripturas dignoſcere & pertractare, latebant in populo dei, nec afferebant ſolutionem quæſtionum difficilium, cum calumniator nullus obſtaret. Nũquid enim perfecte de trinitate tractatum eſt, antequam oblatrarent Arriani? Nunquid perfecte de pœnitentia tractatum eſt, antequam obſiſterent Nouatiani? Sic nec perfecte de baptiſmate tractatum eſt, anteq̃ cõtradicerent foris poſiti rebaptizatores. Nec de ipſa vnitate Chriſti enucleate dictum eſt, niſi poſteaquam ſeparatio illa vrgere cœpit fratres infirmos. Vt illi q nouerant hæc tractare atq; diſſoluere, ne perirent infirmi ſollicitati quæſtionibus impiorũ, ſermonibus & diſputationibus ſuis, obſcura legis in publicũ deduxerunt. Hinc Apoſtolus, Oportet (inquit) & hæreſes eſſe, vt probati manifeſti fiant inter vos.

Ex tractat. ps. liiij.

Hæretici fuerũt cauſa ſcribendorum librorũ.

Obſcura legis in publicũ cur deducta ſint. H

¶ Congregatio taurorum inter vaccas populorum, vt excludantur hi qui probati ſunt argento. Tauros vocant, ꝓpter ſuperbiam duræ indomitæq; ceruicis. Significat.n. hæreticos. Vaccas autẽ populorũ ſeductiles animas intelligendas puto, quia facile ſequũtur hos tauros. Non enim vniuerſos populos ſeducunt in quibus graues & ſtabiles ſunt: vnde ſcriptum eſt, In populo graui laudabo te: ſed in eis populus, quos inuenerint vaccas. Ex his enim ſunt qui penetrant domos, & captiuas ducunt mulierculas, oneratas peccatis, quæ ducuntur varijs deſiderijs, ſemper diſcentes, & ad veritatis ſcientiam nunquam peruenientes. Quod autem ait idem Apoſtolus, Oportet & hæreſes eſſe, vt ꝓbati manifeſti fiant in vobis, hoc etiã hic ſequitur, Vt excludantur hi qui probati ſunt argẽto, id eſt qui probati ſunt eloquijs domini. Eloquia quippe domini, eloquia caſta, argentum igne probatum &c. Nam Excludātur, dictum eſt appareant, & emineant, quod ait ille, Manifeſti fiant. Vnde & in arte argentaria excluſores vocantur, qui de cõfuſione maſſe nouerunt formam vaſis exprimere. Multi enim ſanctarũ ſcripturarum latent, & paucis intelligentioribus noti ſunt, nec

Ex tracta. ps. lxvij.

Tauri ſignificant hæreticos.

Vaccæ ſunt ſeductiles aīæ.

ps. [illegible]

ij. Timo. iij.

Eloq. dñi ſunt argentũ igne probatum.

Excluſores ſūt ductores.

Digitized by Google

A

aſſeruntur commodius & acceptabilius, niſi cũ reſpondendi hęre‑ticis cura cõpellit. Tũc.n.etiã qui negligũt ſtudia doctrinę, ſopore diſcuſſo, ad audiendũ excitãtur diligentiã, vt aduerſarij refellãtur. Deniq; quã multi ſcripturarum ſolerũ ſenſus de deo Chriſto aſſerti ſunt cõtra Photinum? quã multi de homine Chriſto cõtra Manichæũ? quã multi de trinitate cõtra Sabellium? quã multi de vnitate trinitatis aduerſus Arrianos, Eunomianos, Macedonios? quã multi de catholica eccleſia toto orbe diffuſa, & de malorũ cõmixtiõe vſq; in finez ſeculi, quod bonis in ſacramentorum eius ſocietate nõ obſint, aduerſus Donatiſtas & Luciferianos, alioſq;, ſi qui ſunt qui ſimili errore a veritate diſſentiunt? quam multi contra cæteros hæreticos, quos enumerare, vel commemorare, nimis longum eſt, & præſenti operi non neceſſarium? Quorum tamen ſenſuum probati aſſertores, aut prorſus laterent, aut non ita eminerent, vt eos eminere fecerunt ſuperborum contradictiones, quos velut tauros, id eſt iugo diſciplinæ pacifico, leniq; non ſubditos, commemorat apoſtolus. Vbi talem dicit ad epiſcopatum eligẽdũ, vt potẽs ſit exhortari in doctrina ſana, & contradicẽtes redarguere. Sunt enim multi nõ ſubditi, vt ſunt tauri, elatione ceruicis impatientes aratri atq; doctrinę, vaniloqui, & mentis ſeductores. Has mentes ſignificauit iſte pſalmus appellatione vaccarum. Ad hanc ergo vtilitatẽ prouidentia diuina pmittit tauros congregari inter vaccas populorũ, vt excludãtur, id eſt vt emineãt, q pbati ſunt argẽto. Ad hoc.n.hæreſes ſinuntur eſſe vt pbati manifeſti fiãt.

Epiſcopũ opor‑tet hęreticis diſ‑putantibus reſiſte‑re.

B

In lib. cõtra ini‑micũ legis & p‑phetarum.

¶ Oportet enim & hæreſes eſſe, vt probati (inquit) manifeſti fiant in vobis. Sic vaſa iræ, locis congruis, & temporibus ordinantur, vt etiam de ipſis notas faciat deus diuitias gloriæ in vaſa miſericordiæ, quæ de maſſa euſdem damnationis fiunt in honorem gratia illius non meritis ſuis. Ille quippe donat prodeſſe nobis non ſolum quod docet veritas, verum etiam quod obſtrepit vanitas, vt cum reſpondetur inquietiſſimæ vanitati, auſcultetur ſynceriſſimæ veritati. ¶ Ideo diuina prouidentia multos diuerſi erroris hęreticos eſſe permittit, vt cum inſultant nobis, & interrogant nos ea quæ neſcimus, vel ſic diſcutiamus pigritiam, & diuinas ſcripturas noſſe cupiamus. Propterea & apoſtolus dicit, Oportet multas hæreſes eſſe vt probati manifeſti fiant inter vos. Hi enim deo probati ſunt, qui bene poſſunt docere. Sed manifeſti hominibus eſſe non poſſunt, niſi cum docent. Docere autem nolunt, niſi eos qui doceri quærunt. Sed multi ad quærendum pigri ſunt, niſi per moleſtias & inſultationes hæreticorum quaſi de ſomno excitentur, & de imperitia ſua erubeſcant ſibi, & de illa imperitia ſua periclitari ſe ſentiant. Qui homines, ſi bonæ ſunt fidei, non cedũt hæreticis, ſed qui eis reſpondeant, diligenter inquirunt. Neq; eos deſerit deus, & petentes accipiant, & quærentes inueniant, & pulſantibus aperiatur.

Ex libro contra Manichęos.

Hęretici pſunt ad excitandã pigritiã noſtrã.

C

Digitized by Google

Hæreticus eſt, qui alicuius temporalis commodi, & maxime gloriæ, principatusq; ſui gratia, falſas ac nouas opiniones vel gignit, vel ſequitur. Ille autem qui huiuſmodi hominibus credit, homo eſt imaginatione quadam veritatis ac pietatis illuſus.

Ex lib. de vtilitate credendi. Quis ſit hæreticus.

Conuenientibus ergo vobis in vnum, iam non eſt dominicam cœnam manducare. Vnuſquiſq; enim ſuam præoccupat cœnam ad mãducandũ. Et alius quidem eſurit, alius autem ebrius eſt.

Ipſam acceptionem Euchariſtiæ, dominicam cœnam vocat. Illud itaq; mouere potuit homines, vtrum iam refecti die illo vel offerrent vel ſumerent Euchariſtiam, quod in euangelio dicit, Cum autem illi manducarent, accepit Ieſus panem & benedixit. Cum etiam ſuperius dixiſſet, Cum ſero autem factũ eſſet, recumbebat cum duodecim, & manducantibus dixit, quoniam vnus ex vobis tradet me. Poſt enim tradidit ſacramentum. Et liquido pater, quando primo acceperunt diſcipuli corpus & ſanguinem domini, non eos accepiſſe ieiunos. Nunquid tamen propterea calumniandum eſt vniuerſæ eccleſiæ, quod a ieiunis ſemper accipitur? Ex hoc enim placuit ſpiritui ſancto, vt in honorem tanti ſacramenti, in os Chriſtiani prius dominicum corpus intraret, quam cæteri cibi. Nam ideo per vniuerſum orbem mos iſte ſeruatur. Neq; enim quia poſt cibos dedit dominus, propterea pranſi aut cœnati fratres, ad illud ſacramentum accipiendum, accedere debent, aut ſicut faciebant quos apoſtolus arguit & emendant, menſis ſuis iſta miſcere. Namq; ſaluator, quo vehementius commendaret myſterij illius altitudinem, vltimum voluit hoc infigere cordibus & memoriæ diſcipulorum, a quibus ad paſſionem digreſſurus erat. Et ideo non præcepit quo deinceps ordine ſumeretur, vt Apoſtolis, per quos Eccleſias diſpoſiturus erat, ſeruaret hunc locum.

Ex libro ad Ianuarium.

Matth. xxv. D

In honorem ſacramẽti a ſolis ieiunis ſumitur dominicũ corpus.

Quare Chriſtus vltimo inſtituit & dedit ſacramẽtũ Euchariſtiæ ſuis apostolis.

Nunquid domos non habetis ad manducandum & bibendum? aut eccleſiam dei cõtemnitis, & cõfunditis eos qui non habent? Quid dicam vobis? Laudo vos, in hoc non laudo.

Eccleſia homines ſunt, de quibus dicitur, Vt exhiberet ſibi glorioſam eccleſiam. Hoc tamen vocari etiam ipſam domum orationum, idem apoſtolus teſtis eſt, vbi ait, Nũquid domos nõ habetis ad manducandũ & bibendum? An eccleſiam dei contemnitis? Et hoc quotidianus loquendi vſus obtinuit, vt in eccleſiam prodire, aut ad eccleſiam confugere non dicatur, niſi qui ad locum ipſum, parieteſq; proderit, vel confugerit, quibus eccleſiæ congregatio continetur.

a Ex lib. quæſtionum Num. titu. lix.

Ego autem accepi a domino quod & tradidi vobis, quoniam dominus noſter Ieſus Chriſtus in qua nocte tradebatur, accepit panem, & gratias agens fregit & dixit accipite, edite: Hoc eſt corpus meum, quod ꝓ vobis tradetur. Hoc facite in meā commemorationem. Similiter & calicem, poſtquam cœnauit dicens, Hic calix nouū teſtamentum eſt in meo ſanguine. Hoc facite quotienſcunq; bibetis, in meā commemorationem.

Matth.xxvi. Mar.xiiij. Luce.xxij.

F

Ex lib. q̄ſtionū Nu.tit.xxxj.

LOcutus eſt dominus ad Moyſen & Aaron dicens, Iſta diſtinctio legis, quæcunq; conſtituit dominus. Proculdubio nō eſt diſtinctio niſi inter aliqua duo, vel plura. Nam ſingularitas diſtinctionem non requirit. Nec diſtinctionem cuiuſlibet rei commemorauit, ſed addidit legis, & ſecutus adiunxit, Quæcunq; conſtituit dominus, præcipiendo vtiq;, non creando. Nam etiā nonnulli interpretes, Quęcūq; præcepit dominus, tranſtulerunt. Si ergo hæc eſt diſtinctio legis, quæcunq; præcepit dominus, proculdubio magna eſt iſta diſtinctio, & recte intelligitur duo teſtamenta diſtinguere. Eadem quippe ſunt in veteri & nouo ibi obumbrata, hic reuelata: ibi præfigurata, hic manifeſtata. Nam non ſolum ſacramenta diuerſa ſunt, verum etiam promiſſa. Ibi videntur temporalia proponi, quibus ſpiritalia premiorum occulte ſignificentur. Hic autem manifeſtiſſime ſpiritalia promittuntur & æterna. Temporalium autem bonorum atq; carnalium, & ſpiritalium atq; æternorum, quæ clarior certiorq; diſtinctio, quam paſſio domini noſtri Ieſu Chriſti? In cuius morte ſatis conſtituit, non iſtam terrenam tranſitoriamq; fœlicitatem a domino Deo pro magno munere ſpectandam & optandam eſſe: quandoquidem in vnigenito filio ſuo, quem tanta illa perpeti voluit, longe aliud a ſe peti, expectariq; oportere, apertiſſima diſtinctione declarauit.

Paſſio Chriſti eſt diſtinctio bonorū tēporaliū & ſpiritalium.

G

Ex libro de ſacrificio veſpertino.

¶ Hoc ergo ſacrificium, vbi ſacerdos eſt victima, redemit nos, fuſo ſanguine creatoris. Non tamen nos creauit eius ſanguine, ſz redemit ſanguine. Creauit enim nos in principio quod erat verbum, & verbum quod erat apud deum, & deus erat verbum. Ab hoc creati ſumus. Sermo contextus adiungit, Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. Hoc eſt quo creati ſumus. Quo vero redempti? Audi. Quod factum eſt, inquit, in eo vita eſt. Et vita erat lux hominum, & lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt. Adhuc illud dicitur quod incommutabile ſemper manet, adhuc deus eſt; adhuc illud dicitur cui videndo, corda munda ſunt. Vnde autem mundentur, nondum dicit. Lux (inquit) lucet in tenebris, & tenebræ eam non comprehenderunt. Sed vt non [illegible], poſſintq; comprehendere

Ioan.1.

Tenebrę enim peccatores, tenebrę infideles, Vt ergo non ſint te- Tenebrę ſunt
nebrę, poſſintq; comprehendere, verbum caro factum eſt & ha- peccatores.
bitauit in nobis. Videte verbum, videte verbum carnem, verbum
carnem, verbum ante carnem. In principio erat verbum, & apud
deum deus erat, & omnia per ipſum facta ſunt. Vbi hic ſanguis?
Ecce lum[en], auctor tuus, ſed nondum eſt pretium tuum. Vnde
ergo redemptus? Quia verbum caro factum eſt, & habitauit in
nobis. ¶ Quomodo nos amaſti pater bone, qui filio tuo vnico
non pepercisti, ſed pro nobis impijs tradidiſti eum? Quomodo W
non amaſti, pro quibus ille non rapinam arbitratus eſt, eſſe ſe Ex libro .x.
æquale tibi? Factus eſt ſubditus vſq; ad mortem, mortem aute[m] confeſſionum.
crucis. Vnus ille in mortuis liber, poteſtatem habens ponendi
animam ſuam, & poteſtatem habens iterum ſumendi eam, pro
nobis tibi victor & victima, & ideo victor, quia victima. Pro no-
bis tibi ſacrificium & ſacerdos, & ideo ſacerdos, quia ſacrificium,
faciens tibi nos de ſeruis filios, de te naſcendo, nobis ſeruiendo.
¶ Quando hoc dominus commendauit, de carne ſua locutus
erat, & dixerat, Niſi quis manducauerit carnem meam, non ha- Ex tractatu
bebit in ſe vitam æternam. Et ait, Verba quæ locutus ſum vo- ſu. xxvij.
bis, ſpiritus eſt & vita. Spiritaliter intelligite quæ locutus ſum.
Non hoc corpus quod videtis manducaturi eſtis, & bibituri illu[m] Ioan. vi.
ſanguinem, quem fuſuri ſunt qui me crucifigent. Sacramentum
aliquod vobis commendaui, ſpiritaliter intellectum viuificabit
vos. Et ſi neceſſe eſt viſibiliter illud celebrari, oportet tamen
inuiſibiliter intelligi.
¶ Ego ſum panis viuus qui de cœlo deſcendi. Dixit ſe panem Ex tract. euāge
qui de cœlo deſcendit, hortans vt credamus in eum. Credere e[ni]m li ſecundum
in eum, hoc eſt manducare panem viuum. Qui credit, mãducat. Ioan. xxvi.
Inuiſibiliter ſaginatur qui inuiſibiliter renaſcitur. Infans intus eſt, A
nouus intus eſt. Ego ſum panis viuus, qui de cœlo deſcendi. Id eo Credere i Chri-
viuus, quia deſcendi de cœlo. De cœlo deſcendit & manna, ſed ſtũ eſt mandu
manna vmbra erat, iſte veritas eſt. care, ipſum ſpi-
ritaliter.
¶ Amen amen dico vobis, Niſi manducaueritis carnem filij ho-
minis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis. Ex eodē tracta.
Quomodo quidem edatur, & quiſnam modus ſit manducandi habito de ſcō
iſtum panem, ignoratis. Verumtamen niſi manducaueritis carnē Laurentio.
filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam Ioan. vi.
in vobis. Hæc non vtiq; cadaueribus, ſed viuentibus loquebatur.
Vnde ne iſtam vitam intelligentes, de hac re litigarent, ſecutus
adiunxit, Qui manducat meam carnem & bibit meum ſangui-
nem, habet vitam æternam. Hanc ergo non habet, qui iſtum pa-
nem non manducat, nec iſtum ſanguinem bibit. Nam tempora
les vitas ſine illo habere homines poſſunt, æternã vero omnino
nõ poſſunt. Qui ergo nõ mãducat eius carnẽ, nec bibit eius ſan- B
guinem, non habet vitam in ſe. Et qui manducat eius carnem,

Digitized by Google

& bibit eius ſanguinem, habet vitam æternam. Ad vtrunq; autem reſpondet quod dixit æternam. Non eſt ita in hac eſca, quã ſuſtentandæ huius temporalis vitæ cauſa ſumimus. Nam qui eã non ſumpſerit, non viuet. Nec tamen qui eam ſumpſerit, viuet. Fieri enim poteſt, vt ſenio, vel morbo, vel aliquo caſu, plurimi & qui eam ſumpſerint, moriantur. In hoc vero cibo & potu, id eſt corpore & ſanguine domini, non eſt ita. Nam & qui eam non ſumunt, non habent vitam, & qui eam ſumunt habent vitam, & hanc vtiq; æternam. Sicut miſit me (inquit) viuens pater, & ego viuo propter patrem. Et qui manducat me, & ipſe viuet propter me. Participatio filij per vnitatem corporis eius & ſanguinis, quod illa manducatio potatioq; ſignificat, nos efficit meliores. Viuimus ergo nos propter ipſum, manducantes eum, id eſt ipſum accipientes æternam vitam, quam non habebamus ex nobis. Vt ergo quiſq; viuat propter me, participatio facit qua manducat me. Ego itaq; humiliatus viuo propter patrem, ille erectus viuit propter me.

Ex tractat. euãg. ſecundũ Ioan. xxvij.

¶ Expoſuit itaq; modum attributionis huius & doni ſui, quomodo daret carnem ſuam manducare, dicens, Qui manducat meã carnem & bibit meum ſanguinem, in me manet & ego in illo. Signum quia manducauit & bibit, hoc eſt, ſi manet, & manetur, ſi habitat & inhabitatur, ſi hæret, vt non deſeratur. C Hoc ergo nos docuit & admonuit myſticis verbis, vt ſimus in eius corpore ſub ipſo capite in membris eius edentes carnem eius, non relinquentes vnitatem eius. Hoc ergo totum ad hoc nobis valeat, vt carnem Chriſti & ſanguinem Chriſti non edamus tantum in ſacramento, quod & multi mali, ſed vſq; ad ſpiritus participationem manducemus & bibamus, vt in domini corpore tanquam membra maneamus, & eius ſpiritu vegetemur. Quomodo manſit in illo ſanctus Laurentius, cuius hodie feſtum celebramus.

De beato Laurentio.

Manſit vſq; ad tentationem, manſit vſq; ad tyrannicam interrogationem, manſit vſq; ad acerrimam comminationem, manſit vſq; ad peremptionem. Parum eſt vſq; ad immanem excruciationem manſit. Non enim occiſus eſt citò, ſed cruciatus in igne: diu viuere permiſſus eſt, ſed tarde mori compulſus eſt. In illa ergo longa morte, in illis tormentis, quia bene manducauerat & bene biberat, tanquam illa eſca ſaginatus, & illo calice ebrius, tormenta non ſenſit. Ibi enim erat qui dixit, Spiritus eſt qui viuificat. Caro enim ardebat, ſed ſpiritus animã vegetabat. Non ceſſit, & in regnum ſucceſſit.

Ioan. vi. & ij. Cor. iij. D

Quotieſcunq; enim manducabitis panẽ hunc, & calicem bibetis, mortem domini annunciabitis donec veniat.

Ex lib. I. contra Fauſtum.

¶ Significat finem ſæculi, quando erit ſanctorum requies, non

adhuc in ſacramento ſpei, quo in hoc tempore conſociatur eccleſia quãdiu bibit, qđ dē Chriſti latere manauit, ſʒ iã in ipſa pfectiōe ſalutis ęternę, cū tradet regnū deo patri, vt in illa pſpicua cōtēplatiōe incōmutabilis veritatis, nullis myſteriis corporalibus egeamus.

Itaq; quicunq; manducauerit panem vel biberit calicem domini indigne, reus erit corporis & ſanguinis domini. Probet autem ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat, & de calice bibat.

ET ſancta poſſunt obeſſe. In bonis enim ſancta ad ſalutem ſunt, in malis ad iudicium. Certe enim fratres nouimus quod accipimus, & vtiq; ſanctum eſt quod accipimus, & nemo dicit non eſſe ſanctum. Et quid ait Apoſtolus? Qui autem manducat & bibit indigne, iudicium ſibi manducat & bibit. Non ait, quia illa res mala eſt, ſed quia ille malus male accipiendo, ad iudicium ſibi accipit bonum quod accipit. Non enim mala erat buccella, quæ tradita eſt Iudæ a dño. Abſit. Medicus nō daret venenū. ſalutem medicus dedit, ſed indigne accipiendo ad perniciē accepit q nō pacatus accepit. ¶ Scio chariſſimi moneri poſſe nōnullos, ſiue pios vt requirāt, ſiue impios vt reprehēdāt, qđ poſteaq; panē tinctū ſuo traditori dominus dedit, intrauerit in illū Satanas. Dicūt enī, Ita ne hoc meruit panis porrectus de mēſa Chriſti, vt poſt illum intraret, in eius diſcipulum Satanas? Quibus reſpondemus, hinc potius nos docet erit, quā ſit cauendū, male accipere bonū. Multū quippe intereſt nō qđ accipiat, ſed qs accipiat nec quale ſit qđ datur, ſed qualis ſit ipſe cui datur. Nā & bona obſunt, & mala pſunt, ſicut fuerint qbus dātur. Peccatū (inquit Apoſtolus) vt appareat peccatum, per bonū mihi operatum eſt mortem. Ecce per bonum factum eſt malum, dum male accipitur bonum. Itemq; ipſe ait, In magnitudine reuelationum mearum ne extollar, datus eſt mihi ſtimulus carnis meæ, angelus Satanæ qui me colaphizet. Propter quod ter dominū rogaui vt auferret eum a me: & dixit mihi, Sufficit tibi gratia mea. nam virtus in infirmitate perficitur. Ecce per malum factum eſt bonum, dum bene accipitur malum. Quid ergo miraris ſi datus eſt Iudæ panis Chriſti, per quem manciparetur diabolo, cum videas econtrario datum Paulo angelum diaboli per quem perficeretur in Chriſto? Ita & malo bonum obfuit, & bono malum profuit. Recordamini vñ ſit ſcriptum, Quicunq; manducauerit panem, aut biberit calicem domini indigne, reus erit corporis & ſanguinis dñi. Et de his erat ſermo cū hoc Apoſtolus diceret, q domini corpus velut quemlibet alium, cibum, indiſcrete, negligenterq; ſumebant. Hic ergo ſi corripitur qui non diiudicat, hoc eſt non diſcernit a cæteris cibis dominicum corpus, quomodo damnatur qui ad [illegible] amicum, accedit inimicus? ſi reprehēſio

Ex tracta. euãg. ſecundum Ioan. vi.

B

Ex eodē libro tracta. lxij.

Quare ſtatim intrauit Satanas Iudam poſt buccellā panis.

Quā ſit cauendum malè accipere bonum.

Rom. vij.

ij. Cor. xij.

C

ne eligāt negligētia cōuiuij, [illegible] pœna percutiuntur. Videtis quid
ſit? Probet autē ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat, & de calice

Tractatus euangelij ſecundum Ioan. xxvi.

bibat. ¶ Quā multi de altari accipiūt & moriuntur, & accipiendo
moriuntur. Vn̄ dicit Apl's, Iudiciū ſibi mādūcat & bibit. Nā bucel
la dominica, venenū fuit Iudæ, & tamen accepit: & cū accepit, ini-
micus in eum intrauit. Non quia malū accepit, ſed quia bonum
malus male accepit. Videte ergo fratres, Panē cœleſtem ſpiritaliter
manducate. Innocentiam ad altare apportate. Peccata & ſi ſunt
quotidiana, vel non ſint mortifera. Antequam ad altare accedatis,

G

Math. vi.

Nemo accedat ſecurus ad Euchariſtiā, niſi dimittat pctā.

Ex libro. i. ad Ianuarium.

An quotidie ſumenda Euchariſtia

attendite quid dicatis. Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos di
mittimus debitoribus noſtris. Dimittis, dimittetur tibi. Securus
accede. Panis eſt, non venenum. Sed vide ſi dimittis. Nam ſi non
dimittis, mentiris, & ei mentiris quem non fallis. Mentiri deo
potes, fallere deum non potes. Nouit ille quid agat, intus te vi
det, intus te examinat, intus inſpicit, intus iudicat, intus aut dā
nat aut coronat. ¶ Dixerit aliquis non quotidie accipiendam
Euchariſtiam. Quæſieris, quare? Quoniam (inquit) eligendi ſunt
dies quibus purius homo continentiuſq; viuat, quo ad tantum ſa
cramentum dignus accedat. Qui enim manducauerit indigne,
iudicium ſibi manducat & bibit. Alius contra, imo, inquit, ſi
tanta eſt plaga peccati atq; impetus morbi, vt medicamenta ta-
lia differenda ſint, auctoritate antiſtitis debet quiſq; ab altari
remoueri ad agendam pœnitentiam, & eadem auctoritate recon
ciliari. Hoc eſt enim indigne accipere, ſi eo tempore accipiat quo
debet agere pœnitentiam, non vt arbitrio ſuo cum libet vel au
ferat ſe communioni, vel reddat. Cæterum ſi tanta non ſunt vt ex-
communicandus quiſq; iudicetur, nō ſe debet a quotidiana me
dicina dominici corporis ſeparare. Rectius inter eos fortaſſis quis
dirimit litem, qui monet vt præcipue in Chriſti pace permaneatur.
Facit autem vnuſquiſq;, quod ſecundum fidem ſuam pie credit
eſſe faciendum. Neuter enim eorum exhonorat corpus & ſangui
nem domini, ſed ſaluberrimum ſacramentum certatim honora
re contendunt. Neq; enim litigauerunt inter ſe, aut quiſquam eo

Lucę. xix.

Math. viij.

Vnicuiq; piorū ſecundum propriam voluntatem manna in ore ſapiebat.

Indigne ſumit Euchariſtiam, qui nō diſcernit a cæteris cibis veneratione ſingulariter debi[illegible]

rum ſe alteri præpoſuit, Zacchæus & Centurio ille, cum alter eo
rum gaudens, in domum ſuam ſuſceperit dominum, alter
dixerit, Non ſum dignus vt intres ſub tectum meum. Ambo Sal
uatorem honorificantes diuerſo & quaſi contrario modo, ambo
peccatis miſeri, ambo miſericordiam conſecuti. Valet etiam ad
hanc ſimilitudinem, quod in primo populo vnicuiq; piorum
manna ſecundum propriam voluntatem in ore ſapiebat, ſicut
in ore vniuſcuiuſque Chriſtiani ſacramentum illud quo ſubiuga
tus eſt mundus. Nam ille honorando non audet quotidie: & ille
etiam honorando, non audet vllo die prætermittere. Contem
ptū ſolūmodo nō vult cibus iſte, ſicut māna faſtidium. Inde n. & Apl's
indigne dicit acceptū ab eis, qui hoc nō diſcernebant a cæteris ci-

hi preparatione ſingulariter debita. Continuo quippe cum dixiſſet, Iudicium ſibi manducat & bibit, addidit vt diceret, Non diiudicans corpus domini. Quod ſatis toto ipſo loco epiſtolę ſi diligenter attendatur apparet. A

Ex ſermone de verbis euãgelij. Chriſtum recte manducat qui mãdata eius ſeruat manens in Chriſto, & Chriſtus in eo.

¶ Quid eſt Chriſtum manducare? Non hoc ſolũ eſt, in ſacramẽto corpus eius accipere. Multi enim accipiunt indigni, de quibus dicit apoſtolus, Qui manducat panem, & bibit calicem domini indigne, iudicium ſibi manducat & bibit. Sed quomodo manducandus eſt Chriſtus? Quomodo ipſe dicit, Qui manducat carnẽ meã, & bibit ſanguinem meum, in me manet, & ego in eo. Si itaq; in me manet, & ego in illo, tunc manducat, tunc bibit. Qui autem nõ in me manet, nec ego in illo, & ſi accipit ſacramentum, acquirit magnum tormentum. Qui ergo in me manet ait, alio loco ipſe dicit, Qui facit mandata mea, in me manet, & ego in illo. Videte ergo fratres, quia ſi ſeparemini qui fideles eſtis a corpore domini, metuendum eſt ne fame moriamini. Ipſe enim dixit, Qui non manducat meam carnem, nec bibit ſanguinem meũ, non habebit in ſe vitam. Si ergo ſeparemini vt non manducetis corpus & ſanguinem domini, metuendum eſt ne moriamini. Si autem accipiatis indigne, & bibatis indigne, metuendũ eſt ne iudiciũ manducetis & bibatis. Anguſtiæ vobis magnæ vndiq;. Bene viuite, & dilatantur anguſtiæ. Nolite vobis male viuentibus vitã promittere. Quod non promittit deus, fallit ſe homo quando promittit ſibi. Malus teſtis. Tu tibi promittis, quod veritas tibi negat. Veritas dicit, ſi male vixeritis, in æternum morieminiı & tu tibi dicis, & male viuo, & in æternum cum Chriſto viuo. Ergo non poteſtis bene viuere, niſi ille adiuuerit, niſi ille dederit, niſi ille donauerit. Inde orate, & manducate. Orate, & ab his anguſtijs liberamini. Implebit enim vos & in bene agendo, & in bene viuendo. Inſpicietur veſtra conſcientia. Implebitur os veſtrum laude dei & exultatione, & dicetis illi de magnis anguſtijs liberati. Et liberaſti greſſus meos ſubter me, & non ſunt infirmata veſtigia mea.

B

Male viuens & vitã ſibi promittens fallit ſe.

Nemo põt bene viuere niſi Chriſtus iuuerit eum.

Fo. xvij. Ex libr. ſulenti. Proſperi.

¶ Ad altare dei inuiſibile (quo non accedit iniuſtus) ille peruenit, qui ad hoc præſens iuſtificatus accedit. Inueniet enim illic vitam ſuam, qui hic diſcreuerit cauſam ſuam.

Qui enim manducat & bibit indigne, iudicium ſibi manducat & bibit, nõ diiudicans corpus domini.

Ex tract. euãgelij ſecundum Ioann.

TAlis erat & Iudas, & tamen cum ſanctis diſcipulis vndecim intrabat & exibat. Ad ipſam cœnam dominicã pariter acceſſit, conuerſari cum eis potuit, eos inquinare nõ potuit. De vno pane & Petrus accepit, & Iudas, & tamẽ quæ pars fideli cum infideli? Petrus enim accepit ad vitam, Iudas ad mortem. Quemadmodum enim ille odor bonus, ſic ille cibus bonus. Sicut ij. Cor. ij. C

Eucharistia bonos viuificat, malos mortificat.

ergo odor bonus, ita ⁊ cibus bonus, bonos viuificat, malos mortificat. Qui enim manducauerit ⁊ biberit indigne, iudicium sibi manducat ⁊ bibit. Iudicium sibi, non tibi. Si iudicium sibi, non tibi, tolera malum bonus, vt venias ad pręmia bonorum, ne mittaris in poenam malorum.

Ex tracta. Io. xlvij.

❧ Quamuis multos Iudas, implet Satanas indigne accipientes buccellas ad iudicium suum? Qui enim manducat ⁊ bibit indigne, iudicium sibi manducat ⁊ bibit. Non malum est quod datur, sed bonum malo in iudicium datur. Bene esse non pōt male accipienti quod bonum est.

Ex sermone de blasphemia sci spiritus.

❧ Illud etiam quod ait, Qui manducat meam carnem ⁊ bibit meum sanguinem, in me manet, ⁊ ego in illo, quomodo intellecturi sumus? Nunquid etiam illos hic poterimus accipere, de quibus dicit Apostolus, ꝙ iudicium sibi manducent ⁊ bibant, cum ipsam carnem manducent, ⁊ bibant ipsum sanguinem? Nunquid ⁊ Iudas, magistri traditor ⁊ venditor impius, quamuis primum manibus eius confectum ipsum sacramentum carnis ⁊ sanguinis eius cum cęteris discipulis (sicut apertius Lucas Euangelista declarat) mãducaret ⁊ biberet, mansit in Christo, ⁊ Christus in eo? Multi deniq; qui vel corde ficto carnem illam manducant, ⁊ sanguinem bibunt, vel cum manducauerint ⁊ biberint, apostatę fiunt, nunquid manent in Christo, ⁊ Christus in eis? Sed profecto est quidam modus manducandi illam carnem ⁊ bibendi illum sanguinem, quo modo qui manducauerit ⁊ biberit, in Christo manet, ⁊ Christus in eo. Non ergo quocunq; modo quisq; manducauerit carnem Christi ⁊ biberit sanguinem Christi, manet in Christo ⁊ Christus in illo, sed certo quodam modo. Quem modum vtiq; ipse videbat quando ista dicebat.

Ex libro de baptismo.

❧ Sicut enim Iudas, cui buccellam tradidit dominus, non malum accipiendo, sed male accipiendo, locum in se diabolo pręburit, sic indigne quisq; sumens dominicum sacramentum, non efficit vt

Male accipientes Eucharistiã nõ contaminant.

quia ipse malus est malum sit, aut quia non ad salutem accipit, nihil acceperit. Corpus enim domini, ⁊ sanguis domini, nihilominus erat etiam illis quibus dicebat Apostolus, Qui manducat indigne, iudicium sibi manducat ⁊ bibit.

Ex epi. concilij ad Donatistas.

❧ Quisquis a catholica ecclesia fuerit separatus, quantumlibet laudabiliter se viuere existimet, hoc solo scelere ꝙ a Christi vnitate disiunctus est, non habebit vitam, sed ira dei manet super eum.

Nulli nõ segato ab ecclesia spiritualiter obsunt peccata aliena.

Quisquis autem in hac ecclesia bene vixerit, nihil ei pręiudicant aliena peccata: quoniam vnusquisq; in ea proprium onus portabit, sicut Apostolus dicit, Et quicunq; in eo corpus Christi manducauerit indigne, iudicium sibi manducat ⁊ bibit. Cum enim dicat,

Cõio malorum nõ maculat participatiõe sacrorum sed consensione factorum.

Iudicium sibi manducat, satis ostendit quia non alteri iudicium manducat, sed sibi: quia communio malorum non maculat participatione sacramentorum, sed consensione factorum. Nam si in

factis malis non eis quiſq; conſentiat,portat malus cauſam ſuã & perſonam ſuam,nec præiudicat alteri que in conſenſione mali operis ſocium non habet criminis.

Eſcam vitæ accipit,æternitatis poculum bibit, qui in Chriſto manet,& cuius Chriſtus habitator eſt.Nam qui diſcordat a Chriſto,nec carnem Chriſti manducat,nec ſanguinem bibit, etiam ſi tantæ rei ſacramentum,ad iudicium ſuæ præſumptionis quotidie indifferenter accipiat. Ex lib. ſnſarũ Proſperi.

Ideo autem inter vos multi infirmi & imbecilles, & dormiunt multi.

Mortem iſtam temporalem viſibilem,ſomni loco ſcripturas ponere,notum eſt omnibus Chriſtianis,cum dixerit de ægrotantibus apoſtolus,Propterea inter vos(inquit)multi infirmi & ægri. & dormiunt ſufficienter.Dormiunt,inquit;moriuntur. Ex mata. ps.cxlvij. Per ſomnũ in ſcripturis mors tpalis ſignatur

Quod ſi noſmetipſos diiudicaremus, non vtique iudicaremur.

F

PRo illis peccatis quæ legis Decalogus continet,& de quibus apoſtolus ait,Quoniam qui talia agunt, regnum dei non poſſidebunt,in pœnitentia maiorem in ſe quiſq; ſeueritatẽ debet exercere,vt à ſeipſo iudicatus,non iudicetur a domino:ſicut idem Apoſtolus ait,Si enim nos iudicaremus,a domino nõ iudicaremur. Aſcendat itaq; homo aduerſum ſe tribunal mentis ſuæ.ſi timet illud,q̃ oportet nos exhiberi ante tribunal Chriſti, vt illic recipiat vnuſquiſq; quæ per corpus geſſit ſiue bonum ſiue malum,conſtituat ſe ante faciem ſuam,ne hoc ei poſtea fiat.Nã minatur hoc deus peccatori,dicens,Arguam te,& ſtatuam te ante faciem tuam. Atq; ita conſtituto in corde iudicio aſſit accuſatrix cogitatio,teſtis conſcientia,carnifex timor.Inde quidam ſanguis animi confitentis per lachrymas profluat.Poſtremo,ab ipſa mente talis ſententia proferatur,vt ſe indignum homo iudicet participatione corporis & ſanguinis Chriſti,vt qui ſeparari timet a regno cœlorum per vltimam ſententiam ſummi iudicis,per eccleſiaſticam diſciplinam a ſacramento cœleſtis panis interim ſeparetur. Verſetur ante oculos imago futuri iudicij,vt cũ alij accedunt ad altare dei,quo ipſe non accedit,cogitet quam ſit contremiſcenda illa pœna,cum percipientibus alijs vitam æternam,alij præcipitentur in mortem æternam. Ad hoc enim altare quod nũc in eccleſia eſt,in terra poſitum,terrenis oculis expoſitum,ad myſteriorũ diuinorũ ſignacula celebrãda,multi & ſcelerati poſſunt accedere,cũ deus cõmendat in hoc tpe patientiã ſuã, vt in futuro exerat ſeueritatẽ ſuã. Accedunt.n.ignorãtes,q̃m patientia dei,ad pniam eos adducit. Illi aũt ſecundum duritiã cordis ſui & cor impœnitens, theſaurizant ſibi iram in die iræ & reuelationis iuſti iudi- Ex lib. de pnia. Cala. v. Plenaria indulgentia. Quo vnuſquiſq; dz ſe diiudicare ij.Cor.v. ps.xlix. Lachrymę ſunt quaſi ſanguis ai confitentis. G Quid cogitare dz qui ſacramento abſtinet vel ſeparatur. Ro.ma.ij.

Digitized by Google

eij dei, qui reddet vnicuiq; secundum opera sua. Ad illud autem altare quo præcursor pro nobis introijt Iesus Christus, quo caput ecclesiæ præcessit, membris cæteris secuturis, nullus eorum accedere poterit, de quibus (vt iam commemoraui) dicit Apostolus,

Gala. v.

M

Quoniam qui talia agunt, regnum dei non possidebunt. Solus enim sacerdos, sed plane ibi totus assistet, adiuncto scilicet corpore cui caput est, quo iam ascendit in cœlum. Ipse est cui dicit Apostolus Petrus, Plebs sancta, regale sacerdotium. Quomodo ergo in interiora veli, & in illa inuisibilia sancta sanctorum intrare audebit, & poterit, qui medicinam cœlestis disciplinæ contemnens, noluit paulisper a visibilibus separari? Qui enim noluit humiliari vt exaltaretur, cum exaltari voluerit, deijcietur, & in æternum segregabitur ab æternis sanctis, quisquis hoc tempore per [illegible] obedientiæ, & per satisfactionem pœnitentiæ, non sibi prouidit locum in corpore sacerdotio. Qua enim fronte impudentiæ tunc [illegible] faciem dei a peccatis suis, qui nunc toto corde non dicit, Quoniam facinus meum ego agnosco, & peccatum meum ante me est semper? Quo pacto quæso deus dignatur ignoscere, quod in seipso homo dedignatur agnoscere?

Soli corp⁹ xpi ascendet quo caput ascendit.

i. Pet. ij.

Eucharistia est medicina cœlestis disciplinæ.

Necessitas obedientiæ & pœnitentiæ.

Contra cõfitentes sine contritione cordis.

Ex lib. sniarũ. Prosperi.

Vera pœnitentia sistit vindictam diuinam.

¶ Peccata, siue parua, siue magna, impunita esse non possunt, quia aut homine pœnitente, aut Deo iudicante plectuntur. Cessat autem vindicta diuina si conuersio præcurrat humana. Amat enim deus pœnitentibus parcere, & eos qui semetipsos iudicant nō iudicare.

A

Cum iudicamur autem a domino, corripimur, vt non hoc mundo damnemur.

Ex lib. Enchiri.

MVlta etiam hic videntur ignosci, & nullis supplicijs vindicari, sed eorum pœnæ reseruantur in posterum. Neq; enim proprie frustra ille dicitur dies iudicij, quando venturus est iudex viuorum atq; mortuorum. Sicut econtrario vindicantur hic aliqua, & tamen si remittuntur, profecto in futuro seculo non nocebunt. Propterea de quibusdam temporalibus pœnis, quæ in hac vita peccantibus irrogantur, eis quorum peccata delentur ne reseruentur in finem, ait Apostolus, Si enim nosipsos iudicaremus, a deo vtiq; non iudicaremur. Cum autem iudicamur a domino, corripimur, ne cum hoc mundo damnemur.

Ex lib. ad Paulinũ epm de cura agenda pro mortuis.

¶ Inuenitur in regnorum libris, deus per prophetam minatus alteri prophetæ, qui eius transgressus est verbum, quod non inferretur cadauer eius in sepulchrum patrum eius. Quæ scriptura sic se habet. Hæc dicit dominus, Quia inobediens fuisti ori domini, & nō custodisti mandatum quod tibi præcepit dominus deus tuus, & reuersus comedisti panem, & bibisti aquam in loco in quo præcepit tibi ne comederes panem, neq; biberes aquam, non inferetur cadauer tuum in sepulchrum patrum tuorum. Quanti hæc pœna pendenda sit, si secundum euangelium cogitemus, vbi post corpus

iij. Reg. iij.

B

occiſum, nihil metuendum eſſe didicimus ne membra exanima patiantur, nec poena dicenda eſt. Si autem humanum erga ſuam carnem conſideremus affectum, potuit inde terreri, vel contriſtari viuus, quod ſenſurus non erat mortuus. Et haec erat poena, ꝙ dolebat animus illi de ſuo corpore futurum quamuis cum fieret nō doleret. Hactenus enim voluit ſeruū ſuum dominus plectere, qui non ſua contumacia ſpreuerat praeceptum eius implere, ſed aliena decipiente fallacia obedire ſe credidit quando non obediuit. Neq; enim putandum eſt, ita eum fuiſſe interemptum morſu beſtiae, vt ad ſupplicium tartareum eius deinde anima raperetur. quandoquidem ipſum eius corpus idem leo qui occiderat cuſtodiuit, iumento etiam quo vehebatur illaeſo, & ſimul cum illa immani fera intrepida praeſentia ad ſui domini funus aſtante. Quo mirabili ſigno, apparet hominem dei coercitum potius temporaliter vſq; ad mortem, quā punitum eſſe poſt mortem. De qua re Apoſtolus, cum pro quibuſdā offenſis commemoraſſet infirmitates, mortesq; multorum, ſi enim noſipſos (inquit) iudicaremus, a domino non iudicaremur. Cum iudicamur autem a domino, corripimur ne cum hoc mundo damnemur.

C

Modo parcit malis, adducens illos ad poenitentiam: flagellat bonos, erudiens illos ad regnū coelorū. Propterea flagellat mō, quia non ſeruat tibi ignem ſempiternum. Cum tu poſitus fueris ad dexteram, tunc dicetur poſitis ad ſiniſtram, Ite in ignem aeternum. qui paratus eſt diabolo & angelis eius. Ex tracta. ps. xci. Quare deus mō parcit malis, e flagellat bonos. Matth. xxv.

Tu propitius fuiſti illis, & vindicans in omnes affectiones eorum. Etiam vindicans, propitius fuiſti: non ſolum donans peccata, ſed etiam vindicās propitius fuiſti. Illi ergo deus iraſcitur, quē peccantē non flagellat. Nā cui vere propitius eſt, non ſolū donat peccata ne noceant ad futurum ſeculū, ſed & caſtigat, ne ſemper peccare delectet. Vindicabat ergo ita non iraſcens, ſed propitius, vt perficeret coeptum, non vt damnaret electum. Ex tracta. ps. xcviij. Quō vindicat dn̄s nō iraſcens ſed propitius.

Itaq; fratres mei cum conuenitis ad manducandum inuicem expectate. Si quis autem eſurit domi manducet: vt non in iudicium conueniatis. Caetera autem cum venero diſponam.

D

Cum dixiſſet de hoc ſacramento loquēs, Propter quod fratres cum conuenitis ad manducandum, inuicem expectate. ſi quis eſurit, domi manducet, vt non ad iudicium cōueniatis, ſtatim ſubiunxit, Caetera autem cum venero, ordinabo. Hinc intelligi datur, quia multum erat vt in epiſtola totum illum agendi ordinē inſinuaret, quē vniuerſa per orbem ſeruat eccleſia, ab ipſo ordinatum eſſe, ꝙ nulla morum diuerſitate variatur. Ex epiſtol. ad Ianua.

CAPVT. XII.

Poſte.

DE ſpiritalibus nolo vos ignorare fratres. Scitis quoniam cum gentes eſſetis: ad ſimulachra muta prout ducebamini euntes.

Ex tracta. ps. lxxxv.

OMnes gentes in vno vna, ipſa eſt vnitas. Quomodo enim eccleſia, & eccleſiæ, illæ eccleſiæ, quæ eccleſia ſic illa gens, quæ gentes. Antea gentes, multæ gentes: modo vna gẽs. Quare vna gens? quia vna fides, quia vna ſpes, quia vna charitas, quia vna expectatio. Poſtremo, quare vna gens? quia vna patria. Patria cœleſtis eſt. Patria Hieruſalem eſt. Quiſquis inde ciuis non eſt, ad iſtam gentem non pertinet. Quiſquis autem inde ciuis eſt, in vna gente dei eſt. Et hæc gens ab oriente in occidentem, ab aquilone & mari diſtenditur per quatuor partes totius orbis.

Oẽs fideles dicuntur vna gẽs ſicut oẽs eccleſiæ vna eccleſia.

E

Mar. ix.

Ideo notum vobis facio, quod nemo in ſpiritu dei loquens dicit Anathema Ieſum. Et nemo poteſt dicere dominum Ieſum, niſi in ſpiritu ſancto.

Ex lib. ij. de ſermone domini in monte. Matth. vij.

NOn omnis qui dicit mihi domine, domine, intrabit in regnum cœlorum, ſed qui facit voluntatem patris mei qui in cœlis eſt, ipſe intrabit in regnum cœlorum. Ne putemus ad illos fructus iam pertinere, ſi quis domino noſtro dicat domine domine, & ex eo nobis arbor bona videatur. Sed illi ſunt fructus, facere voluntatem patris qui eſt in cœlis, cuius faciendæ ſeipſum exemplum præbere dignatus eſt. Sed merito poteſt mouere, quomodo huic ſententiæ conueniat illud apoſtoli vbi ait, Nemo in ſpiritu dei loquens, dicit, Anathema Ieſu. Et nemo poteſt dicere dominum Ieſum, niſi in ſpiritu ſancto. Quia neque aliquos habentes ſpiritum ſanctum poſſumus dicere non intraturos in regnum cœlorum, ſi perſeuerauerint vſque in finem, neque illos qui dicunt domine domine, & tamen non intrant in regnum cœlorum, poſſumus dicere habere ſpiritum ſanctum. Quomodo ergo nemo dicit dominum Ieſum niſi in ſpiritu ſancto, niſi quia proprie apoſtolus poſuit verbum quod eſt dicit, vt ſignificet voluntatem atque intellectum dicentis? Dominus vero generaliter poſuit verbum quod ait, Non omnis qui dicit mihi domine domine, intrabit in regnum cœlorum. Videtur enim dicere, etiam ille qui nec vult nec intelligit quod dicit. Sed ille proprie dicit, qui voluntatem, ac mentem ſuam, ſono vocis enunciat.

Dicere æquoce in ſcripturis.

F

Ex lec. euange. ſecũdũ Ioan. lxxiiij.

¶ Apoſtolica vox eſt. Nemo dicit dñs Ieſus niſi in ſpiritu ſancto. Et quis dñm Ieſum niſi qui eũ diligit, dicit, ſi eo mõ dicit, quo intelligi Apoſtolus voluit? Multi enim voce dicunt, corde autem & fa

tis negans: ſicut de talibus ait, Confitentur ſe noſſe deum, factis autem negant. Si negatur factis, procuLdubio etiã dicitur factis. Nemo itaq; dicit dominus Ieſus animo, verbo, facto, corde, ore, opere, nemo dicit dominus Ieſus niſi in ſpiritu ſancto. Et nemo ſic dicit, niſi qui diligit. Titum. I. Dicere factis.

¶ Aliter dicuntur verba quæ ſpatia temporum ſyllabis tenent, ſi ue pronuncientur, ſiue cogitentur: aliter omne quod notũ eſt verbum dicitur animo impreſſum, quandiu de memoria proferri ac definiri poteſt, quamuis res ipſa diſpliceat: aliter cũ placet quod mente concipitur. Secundum quod genus verbi accipiendum eſt quod ait Apoſtolus, Nemo dicit dominus Ieſus niſi in ſpiritu ſancto. Cum tamen ſecundum aliam verbi notionem dicant hoc & illi de quibus dominus ait, Nõ omnis qui dicit mihi domine domine, intrabit in regnum cœlorum. Ex lib. ix. de tri. G

Diuiſiones vero gratiarum ſunt: idem autem ſpiritus. Et diuiſiones miniſtrationum ſunt: idem autem dominus. Et diuiſiones operationum ſunt: idẽ vero deus, qui operatur omnia in omnibus.

Deus, natura incorporea & immutabiliter viua, æterna ſtabilitate in ſeipſo manens, totus adeſſe rebus omnibus poteſt, & ſingulis totus: quamuis in quibus habitat, habeat eum pro ſuæ capacitatis diuerſitate alij amplius, alij minus, quos ipſe ſibi dilectiſſimum templum gratia ſuę bonitatis ædificat. Et donationum quidem dictæ ſunt diuiſiones, tanquam per partes, & membra vnius corporis. Vbi & ſimul omnes vnum templum, & ſinguli ſingula templa ſumus, quia non eſt deus in omnibus, quam in ſingulis maior. Et fit plerunq; vt plures eum minus capiant, vnus amplius. Sed cum dixiſſet Apoſtolus, Diuiſiones autẽ donationum ſunt, continuo ſubiecit, Idem autem ſpiritus. Item cum ipſas donationum diuiſiones commemoraſſet, Omnia autem hæc (inquit) operatur vnus atq; idem ſpiritus diuidens propria vnicuiq; prout vult: Diuidens ergo, non ipſe diuiſus, quia ipſe vnus atq; idem. Illæ vero diuiſiones dictę ſunt, ſicut membrorũ in corpore: quia non idem valent aures quod oculi atq; ita membra cætera diuerſis officijs concorditer diſtributa: quæ tamen, cũ ſani ſumus, vna neq; diuerſa, nec alibi maiore, alibi minore, ſed cum ſint ipſa diſparia, communi & pari ſalute congaudent. Huius corporis caput eſt Chriſtus. Huius corporis vnitas noſtro ſacrificio cõmendatur. Quod breuiter ſignificauit Apſs dicens, Vnus panis, vnum corpus multi ſumus. Per caput noſtrũ recõciliamur deo, q in illo eſt diuinitas vnigeniti facta particeps mortalitatis noſtræ, vt & nos participes eius imortalitatis eſſemus. Hoc ſacim longe eſt a cordibus ſapientiũ ſuperborũ, & ideo non Chriſtianorum,

Ex lib. ad Dardanum de præſentia dei.

Oẽs fideles ſunt vnũ tẽplũ dei, & ſinguli ſingula.

H

Oĩa mẽbra licet diſparia cõi & pari ſalute congaudent.

Sapientes ſapi[illegible] neq; ſunt ſapiẽtes Chriſtiani, neq; vere ſapiẽtes,

[illegible] lib. v. de tri.

ac per hoc non vere ſapientium. Illorum etiam dico ſapientiam qui cognouerint deū. Quia cognoſcentes deum (ſicut dicit apoſtolus) non ſicut deum glorificauerunt, aut gratias egerunt. Noſti autem in quo ſacrificio dicatur, Gratias agamus domino deo noſtro. A cuius ſacrificij humilitate lõge abeſt typus & cothurnus eorum.

A

¶ Scriptum eſt de ſpiritu ſancto ꝙ omnia in omnibus operat. Et quę operatur vide. Vnicuiq; autem datur manifeſtatio ſpiritus ad vtilitatem. Alij quidem datur per ſpiritum ſermo ſapientię, alij ſermo ſcientię ſecundum eundem ſpiritum. Alteri autem fides in eodem ſpiritu. Alij donatio curationũ in vno ſpiritu. Alij operationes virtutum. Alij prophetia, alij dijudicatio ſpirituũ. Alteri genera linguarum. Omnia aũt hæc operatur vnus atq; idem ſpiritus, diuidens propria vnicuiq; ꝑut vult, vtiq; ſicut Deus. Quis enim tanta illa operari poteſt niſi deus? Idem aũt deus, qui operatur omnia in omnibus. Nam & ſigillatim ſi interrogemur de ſpiritu ſancto, veriſſime reſpondebimus ꝙ Deus ſit qui operatur omnia in omnibus, & cum patre & filio ſimul vnus deus eſt.

Quod ſpiritus ſanct⁹ deus vn⁹ eſt cum patre & filio.

Vnicuiq; autem datur manifeſtatio ſpiritus, ad vtilitatem.

De tracta. euangelij ſecundum Ioan. xxxij.

Quãtũ quiſq; amat eccleſiam Chriſti tãtũ hʒ ſpiritũ ſanctũ.

B

Spũs ſanctus datus & ad manifeſtationem Inuidia ſeparat nos a bonis p̃ximorũ, charitas facit illa communia nobis.

Acceptmus & nos ſpiritum ſanctum ſi amamus eccleſiam, ſi charitate compaginamur, ſi catholico nomine & fide gaudemus. Credamus fratres: quantum quiſq; amat eccleſiam Chriſti, tñ hʒ ſpiritum ſanctum. Datus eſt enim ſpiritus, ſicut apoſtolus dicit, ad manifeſtationem. Quã manifeſtationẽ? Sicut ipſe idem dicit. Quia alij datur per ſpiritum ſermo ſapientiæ, alij ſermo ſcientiæ ſecundum eundem ſpiritum, alij fides in eodem ſpiritu, alij donatio curationum in vno ſpiritu, alij operatio virtutum in eodem ſpiritu. Multa ergo dantur ad manifeſtationem. Sed tu forte eorum omnium quæ dixi nihil habes. Si amas, non nihil habes. Si enim amas vnitatem, & tibi hʒ quiſquis in illa aliquid hʒ. Tolle inuidiã, & tuũ eſt quod habeo. Tollam inuidiã, & meum eſt quod habes. Liuor ſeparat, charitas iungit. Oculus ſolus videt in corpore. Sed nunquid ſibi ſoli oculus videt? Et manui videt & pedi videt, & cæteris membris videt. Non enim ſi aliquis ictus in pedem veniat, auertit ſe inde oculus vt non ꝓcaueat. Rurſus ſola manus operatur in corpore, ſed nũquid ſibi ſoli operatur? Et oculo operatur, & faciei operatur. Nam ſi ictus aliquis veniens, non in manum, ſed tñ in faciẽ, nunqd dicit manus, non me moueo, quia non tendit ad me? Sic pes, ambulando omnibus membris militat: membra cætera tacent, lingua omnibus loquitur. Habemus ergo ſanctum ſpiritum, ſi amamus eccleſiam. Amamus autem, ſi in eius compage & charitate conſiſtimus. Nam & ipſe apoſtolus cum dixiſſet diuerſa dona diuerſis dari hominibus, ſicut officia quorumcunq; membrorum, Adhuc (inquit) ſupereminentiorem

Amamus eccleſiã ſi in eius vnitate & charitate conſiſtimus.

C

excellentiorem viam vobis demonſtro. Et cœpit loqui de charitate. Præpoſuit eam linguis hominum & angelorum, præpoſuit miraculis fidei, præpoſuit ſcientiæ & prophetiæ, præpoſuit illi etiam magna opera miſericordiæ, quo ſua quæ poſſidet diſtribuit quiſq; pauperibus, & ad extremum præpoſuit eam etiam corporis paſſioni. His omnibus tam magnis rebus præpoſuit charitatem. Ipſam habeto, & cuncta habebis, quia ſine illa nihil proderit, quicquid habere potueris. Quia vero ad ſpiritum ſanctum pertinet charitas de qua loquimur, audi apoſtolum dicentem. Charitas dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis. Quare ergo dominus ſpiritum, cuius maxime beneficia ſunt in nobis, quia charitas diffuſa eſt in cordibus noſtris, poſt reſurrectionem ſuam dare voluit? Quid ſignificauit, vt in reſurrectione noſtra charitas flagraret, & ab amore ſeculi ſepararet, vt tota curreret ad deum.

Habẽs charitatẽ cũcta habet.

Rom. v.

Quare dñs poſt reſurrectionem ſpiritum ſanctũ dare voluit.

Alii quidem datur per ſpiritum ſermo ſapientiæ. Alii autẽ ſermo ſcientiæ ſecundum eundẽ ſpiritum.

D

HAbet enim & ſcientia modum ſuum bonum, ſi quod in ea inflat vel inflare aſſolet, æternorum charitate vincatur: quæ non inflat, ſed (vt ſcimus) ædificat. Sine ſcientia quippe nec virtutes ipſæ, quibus recte viuitur, poſſunt haberi, per quas hæc vita miſera ſic gubernetur, vt ad illam quæ vere beata eſt, perueniatur æternam. Diſtat tamen ab æternorum contemplatione, actio qua bene vtimur temporalibus rebus. Et illa ſapientiæ, hæc ſcientiæ deputatur. Quamuis enim & illa quæ ſapientia eſt, poſſit ſcientia nuncupari, ſicut & Apoſtolus loquitur vbi dicit, Nunc ſcio ex parte, tunc autem cognoſcam, ſicut & cognitus ſum. Quam ſcientiam, profecto contemplationis dei vult intelligi, quod ſanctorum ſummum erit præmium. Tamen vbi dicit, Alij quidem datur per ſpiritum ſermo ſapientiæ, alij ſermo ſcientiæ ſecundum eundem ſpiritum, hæc vtiq; duo ſine dubitatione diſtinguit: licet non ibi explicet quid interſit, & vnde poſſit vtrunq; dignoſci. Verum ſcripturarum ſanctarum multiplicem copiam ſcrutatus, inuenio ſcriptum eſſe in libro Iob, eodem ſancto viro dicente. Ecce pietas eſt ſapientia: abſtinere autem a malis, ſcientia eſt. In hac differentia intelligendum eſt, ad contemplationem ſapientiam, ad actionem ſcientiam pertinere. Pietatem quippe hoc loco poſuit dei cultum, quæ græce dicitur Theoſebia. Nam hoc verbum, habet iſta ſententia in codicibus græcis. Et quid eſt in æternis excellentius quam deus, cuius ſolius immutabilis eſt natura? Et quis cultus eſt eius niſi amor eius, quo nunc deſideramus eum videre, credimuſq; & ſperamus nos eſſe viſuros: & quantum proficimus, videmus nunc per ſpeculum in ænigmate, tunc autem in manifeſtatione. Hoc eſt enim quod ait apoſtolus Paulus,

Ex libro. xij. de trinitate.

Scientia habet modum ſuum charitatem.

Sciẽtia & ſapiẽtia quó differunt.

I. Cor. xiij.

Sapientia ad cõtẽplationẽ æternorũ, ſcientia vero ad actionẽ tẽporaliũ.

I. Cor. xiij.

I. Ioan. iij.

facie ad faciem. Hoc etiam quod Ioannes. Dilectiſſimi, nunc filij dei ſumus, ꝛ nondum apparuit quod erimus. Scimus quia cum apparuerit ſimiles ei erimus, quoniam videbimus eum ſicuti eſt. De iis atq; huiuſmodi ſermonibus, ipſe mihi videtur eſſe ſermo ſapientię. Abſtinere autem a malis, quam Iob ſcientiam eſſe dixit, rerum proculdubio temporalium eſt, quoniam ſecundum tempus in malis ſumus, a quibus abſtinere debemus vt ad illa bona æterna veniamus. Quamobrem quicquid prudenter, fortiter, temperanter, ꝛ iuſte agimus, ad eam pertinet ſcientiam ſiue diſciplinam, qua in euitandis malis boniſq; appetendis actio noſtra verſatur. Et quicquid propter exempla vel cauēda vel imitanda, ꝛ propter quarumcunq; rerum, quæ noſtris accommodata ſunt vſibus neceſſaria documenta, hiſtorica cognitione colligimus.

F

De his ergo ſermo cum ſit, eum ſcientiæ ſermonem puto diſcernendum a ſermone ſapientię, ad quē pertinent ea q̄ nec fuerunt, nec futura ſunt, ſed ſunt, ꝛ propter eam æternitatem in qua ſunt, ꝛ fuiſſe, ꝛ eſſe ꝛ futura eſſe dicuntur ſine vlla mutabilitate temporum. Non enim ſic fuerunt vt eſſe deſinerent, aut ſic futura ſunt quaſi nunc non ſint, ſed ipſum eſſe ſemper habuerunt, ſemper habitura ſunt. Manent autem, non tanquam in ſpatijs locorum fixa veluti corpora, ſed in natura corporali ſic intelligibilia p̄ſto ſunt mentis aſpectibus, ſicut iſta in locis viſibilia vel contrectabilia corporis ſenſibus.

Extracta. p̄s. cxxxv. Qui ſunt cœli ſpiritales, ꝛ quę terra.

¶ Fecit deus in intellectu cœlos ſpiritales, ſanctos ſuos: quibus non tantum credere, verumetiam intelligere diuina donauit. Hoc qui nondum poſſunt, ꝛ ſolam fidem firmiſſimam tenent, tanquam infra cœlos, terræ nomine figuritur. Et quia in baptiſmo quem acceperunt, inconcuſſa credulitate conſiſtunt, ideo dictum eſt, Firmauit terram ſuper aquas.

Gene.i. Col.ij. Pietas eſt ſapiētia, ſcientia eſt abſtinere a malo. Sapiētia ī quo conſiſtat.

Item q̄a ſcriptum eſt de domino Chriſto, quod in illo ſint omnes theſauri ſapientiæ ꝛ ſcientiæ abſconditi. Hæc autem duo, ideſt ſapientia ꝛ ſcientia, diſtare inter ſe aliquid alia quoq; ſcripturarum teſtantur eloquia, maxime loquente ſancto Iob, vbi quodammodo ſingula definiuntur. Ait enim, Dixit autem homini, ecce pietas eſt ſapientia, abſtinere autem a malo ſcientia eſt. Non incongrue ter intelligimus ſapientiā in cogitatione ꝛ dilectione eius quod

G

ſemper eſt, atq; incommutabiliter manet, quod deus eſt. Nam ꝛ quod ait, Ecce pietas eſt ſapientia, Theoſebia dicta eſt in græco. Quod vt totum latine exprimatur, dei cultus dici poteſt. Abſtinere autem a malo, quod dixit eſſe ſcientiam, quid aliud eſt, quam in medio nationis tortuoſæ ꝛ peruerſæ, tanquam in nocte huius ſeculi caute, prudenterq; verſari, vt abſtinendo quiſq; ab iniquitate, non confundatur tenebris, proprij numeris luce diſcretus? Cū ergo quodam loco Apoſtolus concordem gratiarum dei varietatem, in hominibus vellet oſtendere, hæc in primis duo poſuit dicens. Alij quidem per ſpiritum datur ſermo ſapientiæ. Hoc

Sapientia ſōli cōparatur, ſciētia lunę, cætera dona ſtellis.

[illegible] arbitror ſolem in poteſtatem diei. Alij ſermo ſcientiæ ſecundum eundem ſpiritum. Hic [illegible] Deinde quodammodo ſtellas commemorari puto, in eo quod ſequitur. Alij fides in eodē ſpiritu, alij donatio curationum in vno ſpiritu, alij operatio virtutū, alij prophetīa, alij diiudicatio ſpirituū, alij genera linguarū, alij interpretatio ſermonum. Nihil enī horum eſt quod non in huius ſeculi nocte ſit neceſſarium. Quâ cū pertranſierit, neceſſaria iſta nō erunt.

Ex libro cōfeſſionum .xiij.

Sapientia lumē maius, ſcientia minus.

¶ Aeterno deus meus conſilio, bona cœleſtia proprijs temporibus das ſuper terram. Quoniam quidem alij datur per ſpiritum ſermo ſapientiæ, tanquā luminare maius, propter eos qui perſpicuæ veritatis luce delectantur tanquam in principio diei. Alij autem ſermo ſcientiæ ſecundum eundem ſpiritum tanquam luminare minus. Alij fides, alij donatio curationum, alij operatio virtutum, alij prophetia, alij diiudicatio ſpirituum, alij genera linguarum. Et hæc omnia tanquam ſtellæ. Omnia enim hæc operatur vnus atque idem ſpiritus, diuidens propria vnicuiq; prout vult, & faciens apparere ſidera in manifeſtationem ad vtilitatem. Sermo autem ſcientiæ quo continentur omnia ſacramenta, quæ variantur temporibus tanquam luna, & notitiæ cæterorum donorum, quæ deinceps tanquam ſtellæ commemoratæ ſunt, quantum differunt ab illo candore ſapientiæ quo gaudet prædictus dies, tantum in principio noctis ſunt. His enim ſunt neceſſaria, quibus ille prudentiſſimus ſeruus tuus non potuit loqui quaſi ſpiritalibus, ſed quaſi carnalibus, ille qui ſapientiam loquitur inter perfectos. Animalis autē homo, tanquā paruulus in Chriſto, lactiſq; potator, donec roboretur ad ſolidum cibum, & aciē firmet ad ſolis aſpectum, non habeat deſertam noctem ſuam, ſed luce lunæ, ſtellarumq; contentus ſit.

Alteri fides in eodem ſpiritu, alii gratia ſanitatum in vno ſpiritu, alii operatio virtutum, alii prophetia.

Ex lib. i. retractationum.

A

¶ Vide etiam ipſam fidem inter dei munera reperiri, q̄ dicitur in eodem ſpiritu. Vtrumq; ergo noſtrum eſt propter arbitrium voluntatis, & vtrumq; tamen datum eſt per ſpiritum fidei & charitatis. Neq; enim ſola charitas, ſed ſicut ſcriptum eſt, charitas cum fide a deo patre & domino Ieſu Chriſto.

Alii diſcretio ſpirituum, alii genera linguarum, alii interpretatio ſermonum.

Ex libro .xij. ſuper Ge. ad literā. i. Diſcretio ſpirituum difficilis. Fruct. & ſeductio dæmonum.

Diſcretio ſane difficilima eſt, cū ſpūs malignus, quaſi tranquillus agit, ac ſine vexatione aliqua corporis, aſſumpto hūano ſpū dicit q̄ pōt: quā etiā vera dicit, & vtilia prædicat. Tranſfigurans ſe ſicut ſcriptū eſt, velut angelū lucis, ad hoc vt cū illi in manifeſtis bonis creditū fuerit, ſeducat ad ſua. Hūc diſcernere poſſe nō arbitror, niſi dono illo de quo ait Apl'us cū de diuerſis dei muneribus loqueret. Alij diiudicatio ſpirituum. Nō .n. magnū eſt, tunc eum cognoſcere, cum aliquo peruenerit, vel perduxerit, quē

ſunt contra bonos mores vel regulam fidei. Tunc enim a multis diſcernitur. Illo autem bono in ipſo primordio quo multis adhuc bonus apparet, continuo diiudicatur an malus ſit.

Hæc autem omnia operatur vnus atq; idem ſpiritus diuidens ſingulis prout vult.

B
Ex tract. ſu. xxvij.

SPiritus ſanctus cooperator eſt patris & filij. Vnde Apoſtolus. Omnia hæc operatur vnus atq; idem ſpiritus. Propterea ꝙ ꝑ dixit vnus atq; idem ſpiritus, ne tot quot opera, putarentur, non quod ſine patre & filio ſpiritus operetur.

Ex tracta. ſu. cxij.

¶ Omnia autem hæc, operatur vnus atq; idem ſpiritus, diuidens vnicuiq; propria prout vult. Alij illud, alij hoc, diuiſiones ſunt operationis. Omnia hæc operatur vnus atq; idem ſpiritus, radix eſt vnitatis. ¶ Nec poſſumus dicere quod ſpiritus ſanctus & a filio

Ex libro. iiij. de trinitate.

non procedat, Neq; enim fruſtra idem ſpiritus, & patris & filij ſpiritus dicitur. Nec video quid aliud ſignificare voluerit, cum ſufflans ait, Accipite ſpiritum ſanctum. Neq; enim flatus ille corporeus,

Ioan. xx.
Quod non ſolum a patre, ſed a filio procedat ſpūs ſanctus.

cum ſenſu corporaliter tangendi procedens ex corpore, ſubſtantia ſpiritus ſancti fuit, ſed demonſtratio per congruam ſignificationem, non tantum a patre ſed a filio procedere ſpiritum ſanctum. Quis enim dementiſſimus dixerit, alium fuiſſe ſpiritum ſanctum quem ſufflans dedit, & alium quem poſt aſcenſionem ſuam miſit? Vnus enim eſt ſpiritus dei, & ſpiritus patris & filij ſpiritus ſanctus qui operatur omnia in nobis, & omnia in omnibus. Sed quod bis datus eſt, diſpenſatio certæ ſignificationis fuit.

Ex libro de trinitate. xv.
C

¶ Admonendi ſunt legentes, quandoquidem donum dei iam vident dictum ſpiritum ſanctum, vt cum audiunt donum ſpiritus ſancti, illud genus locutionis agnoſcant, quod dictum eſt in expoliatione corporis carnis. Sicut enim corpus carnis nihil eſt

Col. ij.
Quod ſpūs ſctūs eſt donum dei.

aliud quam caro, ſic donum ſpiritus ſancti nihil eſt aliud quam ſpiritus ſanctus. In tantum ergo donum dei eſt, in quantum datur eis quibus datur. Apud ſe autem deus eſt, & ſi nemini datur, quia deus erat pater & filio coæternus antequam cuiquam daretur. Nec quia illi dant, ipſe datur, ideo minor eſt illis. Ita enim datur ſicut

Ioan. iij.

dei donum, vt etiam ſeipſum det ſicut deus. Non enim dici poteſt non eſſe ſuæ poteſtatis, de quo dictum eſt. Spiritus vbi vult ſpirat. Et apud Apoſtolum, quod iam commemoraui. Omnia autem hæc operatur vnus atq; idem ſpiritus, diuidens propria vnicuiq; prout vult. Non eſt illic conditio dati, & dominatio dantium, ſed concordia dati & dantium.

Ex lib. de dif. ſpūs ſancti.

¶ Forte quis dicat ſpiritum ſanctum dari potius a patre & filio, quã ſua voluntate aliquid operari: & ad hoc pertinere quod dictum eſt. In ſpiritu ſancto eijcio dæmonia, quod nõ ipſe ſpiritus

Luc. xj.

ſed Chriſtus hoc faceret ſpiritu. Vt ſic intelligatur quod dictum eſt. In ſpiritu ſancto eijcio, tanquam diceretur, ſpū ſancto eijcio. Ita

Digitized by Google

Bene quippe ita loqui ſcripturæ. Interfecerunt in gladio, id eſt gla- D
dio. Succenderunt in igni, id eſt igni. Et accepit Ieſus cultros petri-
nos in quibus circunciderat filios Iſrael, id eſt quibus circunciderat.
Sed qui propterea adimit ſpiritui ſancto propriam poteſta-
tem, illud attendat quod dictum a domino legitur. Spiritus vbi
vult ſpirat. Illud vero quod Apoſtolus ait, Omnia hæc operatur Ioan. iij.
vnus atque idem ſpiritus, verendum eſt ne quiſquam arbitretur
quod ea non operetur pater & filius, cum in eis operibus commé-
moraverit & donationes curationum, & operationes virtutum:
vbi eſt vtique & expulſio dæmoniorum. Cum vero addit & di-
cit, Diuidens propria vnicuique prout vult, nonne manifeſtat etiã
Spiritus ſancti poteſtatem, ſed a patre & filio plane indiuiduam? Inſeparabilis
Ergo hæc ita dicuntur, vt tamen inſeparabilis intelligatur opera- operatio trini-
tio trinitatis: ita vt cum operatio patris dicitur, non eum ſine fi- tatis.
lio & ſpiritu ſancto operari intelligatur: & cum operatio filii, non
ſine patre & ſpiritu ſancto: & cum operatio ſpiritus ſancti, non
ſine patre & filio. Et quod ait Apoſtolus de ſpiritu ſancto, Omnia
autem hæc operatur vnus atque idem ſpiritus, non ideo dictum
eſt, quia non ei cooperatur pater & filius, ſed quia in his operibus
non ſunt multi, ſed vnus ſpiritus, & in diuerſis ſuis operationi-
bus non eſt ipſe a ſe diuerſus.

Sicut enim corpus vnum eſt, & membra habet Rom. xij.
multa, omnia autem membra corporis cum ſint Ephe. iiij.
multa, vnum tamen corpus ſunt: ita & Chriſtus. Et E
enim in vno ſpiritu omnes nos in vnũ corpus bapti
zati ſumus, ſiue Iudæi, ſiue gentiles, ſiue ſerui, ſiue
liberi, & omnes vnum ſpiritum auſimus vno ſpiri-
tu vocati ſumus.

Loquens de membris Chriſti, hoc eſt de fidelibus, non ait, Ex tracta.
ſic & membra Chriſti: ſed totum hoc quod dixit Chriſtus ſ. xx.
appellauit. Membra multa, vnum corpus Chriſtus. Ergo Chriſtus eſt ca
ſimul omnes nos cum capite noſtro Chriſtus, ſine capite noſtro put cũ mẽbris.
nihil valentes. Quare? Quia nos cum capite noſtro, vites: ſine ca-
pite noſtro (quod abſit) ſarmenta præciſa, non alicui operi agrico Ioan. xv.
larum, ſed igni tantummodo deſtinata. Ideo & ipſe in euangelio
dicit. Ego ſum (inquit) vitis, vos eſtis palmites. Pater meus agrico-
la. Et ſine me, inquit, nihil poteſtis facere.
¶ Omnia autem membra corporis cum ſint multa, vnum eſt Ex tracta.
corpus, ita & Chriſtus. Non ait ita & Chriſti, ſed corpus vnum mẽ- ſs. xlij.
bra multa, ita & Chriſtus. Et quia totum Chriſtus, ideo caput de Aguſtin. di.
cælo, Saule, inquit, Saule quid me perſequeris? Tenete hoc, & fixum
omnino mandate memoriæ tanquam filii eccleſiaſticæ eruditio-
nis & fidei catholicæ, vt agnoſcatis Chriſtum caput & corpus, eũ-

ſemuſq; Chriſtum verbum dei vnigenitum, æqualem patri. Et ſunde videatis quia ita gratia pertineatis ad deum, vt ipſe voluerit eſſe vobiſcum vnus, qui eſt cum patre vnum. Quomodo cum patre vnū?
Ioan.x. Ego & pater vnum ſumus. Quomodo nobiſcum vnus? Non dicit, inquit, & ſeminibus, tanquam in multis, ſed tanquam in vno, &
Gala.iij. ſemini tuo quod eſt Chriſtus. Sed ait aliquis, Si Chriſtus ſemen eſt Abrahæ, nunquid & nos? Memento quia ſemen Abrahæ Chriſtus: ac per hoc ſi & nos Chriſtus, ergo & nos ſemen Abrahæ. Quemadmo
Gala.iij. do vnum corpus, multa membra, ita & Chriſtus. Et quotquot in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis. Nempe ſemē Abrahē Chriſtus. Nec contradici poteſt apoſtolicis apertiſſimis verbis. Et ſemini tuo quod eſt Chriſtus. Videte quid vobis dicat: Si autem vos Chriſti, ergo Abrahę ſemen eſtis. Ideo magnum eſt & illud
Gen.ij. ſacramentum, Erunt duo in carne vna. Apoſtolus dicit, Sacramentum hoc magnum eſt, ego autem dico in Chriſto & in eccleſia. Chriſtus & eccleſia, duo in carne vna. Refer ad diſtantiam maieſtatis, duo. Duo plane. Non enim & nos verbū. Non enim & nos in principio deus apud deum. Non enim & nos ille per quem facta ſunt omnia. Veniatur ad carnem, & ibi Chriſtus & ille & nos.

C Nam & corpus non eſt vnum mēbrum, ſed multa. Si dixerit pes, quia non ſum manus, nō ſum de corpore, non ideo non eſt de corpore? & ſi dixerit auris, quia non ſum oculus, non ſum de corpore, non ideo non eſt de corpore? Si totum corpus oculus, vbi auditus? ſi totum auditus, vbi odoratus? Nūc autem poſuit Deus membra vnūquodq; in corpore ſicut voluit. Quod ſi eſſent omnia vnū membrū, vbi corpus? Nunc autem multa quidem membra, vnū autē corpus. Non poteſt dicere oculus manui, opera tua non indigeo: aut iterum caput pedibus, non eſtis mihi neceſſarii.

Ex tracta. Pſ. lxxxvij. Quomodo oculi Chriſti infirmati ſunt ab inopia.

Oculi mei infirmati ſunt ab inopia. Quos oculos eius intellecturi ſumus? Si exteriores in carne in qua patiebatur poſitos, non eos in eius paſſione legimus infirmatos ab inopia, id eſt tanquam fame, vt aſſolet, languiſſe. Poſt cœnam quippe traditus, & eodem die crucifixus eſt. Si interiores, quomodo infirmati ſunt ab inopia, cum in eis eſſet lux indeficiens? Sed nimirum oculos ſuos dixit mēbra, quæ in ſuo corpore, cui caput eſt, clariora & eminentiora & præcipua diligebat. De quo corpore Apoſtolus loquens, & de noſtro corpore ſimilitudinem adhibens, ait. Si totum corpus oculus, vbi auditus? ſi totum auditus, vbi odoratus? Si fuiſſent omnia vnum membrum, vbi corpus?

ſunt autem multa membra, vnum autem corpus. Non poteſt oculus dicere manibus, opus vobis non habeo. Et ſi dixerit manus, quia non ſum oculus, non ſum de corpore: non ideo non eſt de corpore. Quid autem his verbis velit intelligi, euidentius expoſuit, dicens, Vos autem eſtis corpus Chriſti & membra. Quapropter tales oculi, id eſt illi ſancti apoſtoli: quibus non reuelauerat caro & ſanguis, ſed pater eius qui in coelis eſt, vt Petrus diceret, Tu es Chriſtus filius dei viui, videntes eum tradi, ac tanta mala perpeti; quoniam non eum videbant qualem volebant, quia non egrediebatur, id eſt non manifeſtabatur in virtute & potentia ſua, ſed in ſuis interioribus occultus, omnia quaſi ſuperatus atque impotens perferebat, infirmati ſunt ab inopia, velut ſubtracto ſibi cibo ſuo & lumine ſuo.

Oculi Chriſti ſunt apoſtoli. Matth. xvi.

D

¶ Sunt homines quos delectat miraculum facere, & ab eis qui profecerunt in eccleſia miraculum exigunt. Et ipſi qui quaſi ſibi profeciſſe videntur, talia volunt facere, & putant ſe ad deum non pertinere ſi non fecerint. Dominus autem deus noſter qui nouit quid cui tribuat, & vt ſeruetur compages corporis in pace, alloquitur eccleſiam per Apoſtolum: Non poteſt dicere oculus manui, opus te non habeo: aut iterum caput pedibus, opus vobis nõ habeo. Si totum corpus oculus, vbi auditus? Si totum corpus auditus, vbi odoratus? Ergo in membris noſtris videtis fratres, quomodo ſingula officium ſuum habeant membra. Oculus videt & non audit. Auris audit, & non videt. Manus operatur, nec audit, nec videt. Pes ambulat, nec audit, nec videt, nec facit quod manus. Sʒ in vno corpore ſi ſit ſanitas, & nõ aduerſum ſe litigẽt mẽbra, & auris videt in oculo, & oculus audit in aure. Nec obiici põt auri, quia nõ videt, vt dicat ei, nihil es, minor es. Nunqd videre & diſcernere colores potes, qđ facit oculus? Reſpõdet .n. auris de pace corporis. Et dicit, Ibi ſum vbi eſt oculus, in eo corpore ſum. In me non video, in illo cum quo ſum video. Itaque cum auris dicit, oculus mihi videt: oculus dicit, auris mihi audit: oculi & auris dicunt, manus nobis operantur. Manus dicunt, oculi & aures nobis vident & audiunt. Oculi & aures & manus dicunt, pedes nobis ambulant. Oĩa in vno corpore cum operãtur, ſi ſit ibi ſanitas, & cõcordẽt mẽbra, gaudẽt & cõgaudẽt ſibi, & ſi aliqđ moleſtiæ ſit in aliquo mẽbro nõ ſe deſerũt, ſed cõpatiũtur ſibi. Nũqđ, qa in corpore pes quaſi lõge eſt ab oculis (illi .n. ſunt locati in ſublimi, ille aũt infra poſitus) qñ forte pes ſpinã calcauerit, deſerunt oculi? & nõ, ſicut videmus totum corpus contrahit, & ſedet homo curuatus ſpina dorſi, vt quæratur ſpina quæ hæſit in planta? Omnia mẽbra quicquid poſſunt faciunt, vt de infimo & exiguo loco ſpina quæ inhæſerat educatur. Sic ergo fratres, quiſquis in corpore Chriſti nõ põt reſuſcitare mortuũ, non illud q̃rat ne diſcordet in corpore: quõ ſi auris q̃rat videre, diſcordare poteſt. Nam quod non accepit, non poteſt facere. Sed

Ex tracta. ſu. eum.

A

B

C

ſi ei obiectum fuerit & dictum, ſi iuſtus eſſes reſuſcitares mortuum, quomodo reſuſcitauit Petrus in Chriſto. Nam Chriſtus ſine Petro facere poterat, Petrus autem niſi in Chriſto nõ poterat.

Ioan. 15.

Quia ſine me (inquit) nihil poteſtis facere. Cum ergo hoc audierit homo qui proficit, quaſi obiectam calumniam ab ignaris paganis, ab hominibus neſcientibus quid loquantur, in compage corporis Chriſti reſpondeat, & dicat. Quid dicis? Non eſt iuſtus, quia non facis miracula. Poſſes & autem dicere, non es in corpore, quia non vides. Faceres, inquit, & tu ſicut & Petrus fecit. Sed & Petrus mihi fecit, quia in eo corpore ſum, in quo & Petrus fecit: in illo quod poteſt poſſum, a quo diuiſus non ſum. Quia minus & obſcurus

C

compatitur mihi: & quod plus poteſt congaudeo illi. Ipſe dominus deſuper clamauit pro corpore ſuo. Saule Saule quid me perſequeris? Et ipſum nemo tangebat, ſed pro corpore in terra laborante caput de coelo clamabat. Si ergo fratres vnuſquiſque quod poteſt iuſte egerit, & in eo quod alius plus poteſt non inuiderit, ſed congratulatus fuerit tanquam in vno corpore cum eo conſtitutus, pertinebit ad eum vox iſta pſalmi, Domine non eſt exaltatum cor meum, neque in altum elati ſunt oculi mei. Neque ingreſſus ſum in magnis, neque in mirabilibus ſuper me. Quod enim exceſſit vires meas, ait, non quæſiui. Non ibi me extendi, nolui ibi magnificari.

Quis poſſit dicere, Domine nõ eſt exaltatum cor meum. Ex lib. contra Fauſt. capi. xxi.

Apoſtolus, cum de ſpiritalibus diuerſis muneribus, & tamen ad vnitatem conſonis, rem plane magnam & diuinam & abditam nos doceret, de iſta ipſa carne noſtra ſimilitudinem dedit, cuius artificem deum, cum hæc loqueretur omnino non tacuit. Nunc autem poſuit deus membra ſingula, vnumquodque eorum in corpore prout voluit. Si autem fuiſſent omnia vnum membrum, vbi corpus? Nunc autem multa membra, vnum autem corpus.

D

Si vlla, non dico fides Chriſtiana vt credatis Apoſtolo, ſed vel ſenſus humanus in vobis eſt vt manifeſta cernatis, vnuſquiſque in ſemetipſo videat iſta, atque conſideret quam vera, quam certa ſint quam in paruo magna, & extremo quam bona: quando quidem iſta in laude ponit Apoſtolus vt per hæc infima quæ videntur, poſſint facilius illa ſublimia ſpiritalia quæ non videntur, intelligi. Horum ergo membrorum & corporis noſtri, quæ ſic commendat, ſic laudat Apoſtolus, quiſquis artificem deum negat, videtis cui contradicat, annuncians nobis præter id quod accepimus. Quid igitur opus eſt vt a me redarguatur potius, quam ab omnibus chriſtianis anathematizetur.

Sed multo magis quæ videntur membra corporis infirmiora eſſe, neceſſaria ſunt. Et quæ putamus ignobiliora membra eſſe corporis, his honorem abundãtiorem circundamus: & quæ inhoneſta ſunt.

Digitized by Google

noſtra, abundantiorem honorem habent. Honeſta autem noſtra nullius eget. Sed deus temperauit corpus, ei cui deerat, abundantiorem tribuendo honorem, vt non ſit ſchiſma in corpore.

Abſit autem vt ſit in membris ſanctorum etiam genitalibus aliqua turpitudo. Dicuntur quidem inhoneſta, quia nō habent eam ſpeciem decoris, quam membra quæ in promptu locata ſunt: vel certe, quod probabilius dici poteſt, propter legem in membris, repugnantem legi mentis, quæ de peccato accidit, non de prima noſtræ inſtitutione naturæ. Sed videte quid dicat Apoſtolus, cum ex ipſa membrorum corporis noſtri vnitate atq; compage charitatem perſuadet eccleſiæ. Multo magis, inquit, quæ videntur membra corporis infirmiora eſſe, neceſſaria ſunt: & quæ videntur viliora eſſe corporis, iis abundantiorem honorem circumponimus: & quæ inhoneſta ſunt noſtra, abundantiorem honeſtatem habent: quæ aūt honeſta ſunt noſtra, non opus habent: ſed temperauit corpus, ei cui deerat maiorem honorem dans, vt non eſſent ſciſſuræ in corpore. Illicitus itaq; & temperantiæ legibus non ſubiectus membrorum illorum vſus eſt turpis, non ipſa membra, quæ non ſolum in excellenti integritate cœlibes & virgines ſeruant, ſed ipſi coniugati ſancti, patres ac matres, ſic eis generationi tantummodo conſulentes vtebantur, vt ille naturalis motus nullo mō turpis eſſet, qui non libidini, ſed rōni ſeruiret. ¶ Vos enim fratres populus dei eſtis, ſicut ipſe dixit, & oues paſcuæ eius. Habetis in nomine dei paſtores ſeruos, paſtores & membra paſtoris. Multitudinis animus & voluntas, ad quaſq; rem faciendam, iſtis vocibus poterit apparere: paucorum autem cura pro vobis non vocibus, ſed rebus dz oſtendi. Itaq; fratres quoniā iā quod ad vos pertinebat impleſtis acclamando, ſinite vt probetur vobis, verum & quod ad nos pertinet, impleamus agendo. Voluntas agendi vna eſt & noſtra & veſtra. Motus vero agendi, par eſſe non poteſt. Putamus chariſſimi ideo oportere vt voluntas accipiatur a vobis, conſilium implendæ voluntatis veſtræ expectetur a nobis. Vt membra Chriſti non diſcordent, impleant omnia quæ in illius corpore ſunt officia ſua: faciat oculis in ſublimitate locatus, quod ad oculum pertinet: auris, quod ad aurem: manus quod ad manum: pes quod ad pedem, vt non ſint ſciſſuræ vllæ in corpore.

B Ex libr. contra Fauſt. c. xxix. Quare membra aliqua dicitur inhoneſta.

Nulla membra ſunt de ſe turpia, ſed turpis eſt vſus malus.

F Ex ſermone de verbis Apoſt.

Conſilium implendæ voluntatis ſubditorum expectandum eſt ab epiſcopo.

Sed in idipſum pro inuicem ſollicita ſunt membra. Et ſi quid patitur vnum membrum, compatiuntur omnia membra, ſiue gloriatur vnum membrum congaudent omnia membra, vos autem eſtis corpus Chriſti, & membrum de membro.

Roma. xij.

Digitized by Google

Ex epiſtola ad Italicam.

C

Prodeſt cognoſcere tribulationes aliorum. Iniuſtum eſt non velle gaudere cum gaudentibus et flere cum flentibus. Minor eſt paſſio vnius membri ſi cōpatiuntur alia.

PLus ſane quā dici poteſt miratus ſum, quod nec tempus neceſſitatis, ne hominum tuorum, fratres ſancti epiſcopi ſcripſerant, nec epiſtola tua quicquam nobis de tantis tribulationibus veſtris inſinuauerit, quæ vtiq; per viſcera charitatis noſtræ ſunt. Niſi forte faciendum non putaſti quod nihil prodeſſe duxiſti, aut nos tuis literis moeſtificari noluiſti. Prodeſt aliquid, quantum ego arbitror, etiam iſta cognoſcere. Primo quia iniuſtum eſt gaudere non velle cum gaudentibus, et flere non velle cum flentibus. Deinde quia tribulatio patientiam operatur, patientia probationem, probatio ſpem. Spes autem non confundit, quia charitas dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis. Abſit itaq;, vt recuſemus audire etiam quæ amara et triſtia ſunt erga chariſſimos noſtros. Neſcio quo enim modo minus fit quod patitur vnum membrum, ſi compatiuntur omnia membra. Nec ipſa mali releuatio fit per communionem cladis, ſed per ſolatium charitatis. Vt quamuis alij ferendo patiantur, alij cognoſcendo compatiantur, communis ſit tamen tribulatio, quibus probatio, ſpes, dilectio, ſpirituſq; communis eſt. Omnes autem nos dominus conſolatur, qui et hæc tēporalia mala prædixit, et poſt hæc bona æterna promiſit. Nec debet cum præliatur infringi, qui vult poſt prælium coronari, vires illo ſubminiſtrante certantibus, qui præparat ineffabilia bona victoribus.

Ephe.iiij.

Et quoſdam quidem poſuit deus in eccleſia, primum apoſtolos, ſecundo prophetas, tertio doctores, deinde virtutes, exinde gratias curationum, opitulationes, gubernationes, genera linguarum, interpretationes ſermonum. Nunquid omnes apoſtoli? nunquid omnes prophetæ? nunquid omnes doctores? nunquid omnes virtutes? nunquid omnes gratiam habent curationum? nunquid omnes linguis loquuntur? nunquid omnes interpretantur?

Ex libr. contra Fauſtū. ca.xix.

LEx enim per Moyſen data eſt, gratia autem et veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt. Ex cuius aduentu iam regnum dei annunciari cœpit, quia et lex et prophetæ vſq; ad Ioannem. Lex vt reos faceret qui deſiderarent ſalutem, prophetæ vt promitterent ſaluatorem. Cæterum prophetas alios iam extitiſſe in eccleſia poſt aſcenſionem Chriſti quis neſciat? De quibus Paulus dicit. Et quoſdam conſtituit in eccleſia, primum quidem apoſtolos, deinde prophetas, tertio doctores &c. Non itaq; de illis dictum eſt, Lex et prophetæ vſq; ad Ioannē, ſed de iis qui primum Chriſti aduentū prophetauerunt. Qui aduentus impletus, non vtiq; adhuc poſſet prophetari.

Ioan.i.

Fuerunt prophetæ in eccleſia poſt Chriſti aſcenſionem.

Digitized by Google

Illud quoqꝫ ſicut imperitiſſimus, non intelligit quod ſcriptum A
eſt Primum apoſtolos, deinde prophetas. Putat enim ante apoſto Ex lib. côtra inimicû legis & prophetarum.
los non fuiſſe prophetas, neſciens eos prophetas illic commemo
ratos eſſe ab apoſtolo, qui poſt Chriſti aduentum fuerunt. Quos q
vult noſſe, actus apoſtolorum legat. Et illud quod ait ad Corinthios.
Prophetæ duo vel tres loquantur. Si autem non fuerunt prophetæ i. Cor. xiiij.
ante apoſtolos, qui erant illi, per quos ante deus promiſit euangeliû
de filio ſuo, qui factus eſt ei ex ſemine Dauid ſcdm carnem?

Aemulamini autem chariſmata meliora, & adhuc Infra. xiiij.
his excellentiorem viam vobis demonſtro.

RESpice ad munera ipſius eccleſiæ. Munus ſacramentorum Ex tracta. . . .
in baptiſmo, in euchariſtia, in cæteris ſanctis ſacramen- po. cij.
tis, quale munus eſt? Hoc munus adeptus eſt & Simô Ma
gus. Prophetia quale munus eſt? Prophetauit & Saul malus rex. Et
tunc prophetauit cû ſanctû Dauid perſequeretur. Non ſe ergo iactet, Prophetia nô eſt bonû gratum faciens.
qui forte ſine charitate habuerint hoc munus dei ſanctû, ſicut ſcm̃
baptiſmû, ſed videat qualem rônẽ habituri ſunt cum deo, qui ſan
ctis non ſancte vtunt. Ex his erunt qui dicturi ſunt, In noîe tuo ꝓ Math. vij.
phetauimus. Non illis dicetur, Mentimini: Sed dicetur, Non noui B
vos, recedite a me qui operamini iniquitatẽ. Quia ſi habeã omnẽ Pſal. vi.
prophetiã, charitatẽ aût non habeã, nihil ſum. Prophetauit & Saul, i. Cor. xiij.
ſed operabat iniquitatem. Quis aût operat iniquitatẽ, niſi qui non
habuerit charitatẽ? Plenitudo .n. legis charitas. In omnibus ſcri- Charitatis ſupereminentiſſima via.
pturis ſupereminentiſſimã viã, ſupereminentiſſimum locum cha
ritas obtinet. Non ad eã aſpirant niſi boni. Hãc nobiſcum no côi-
cant mali. Poſſunt côicare baptiſmû, poſſunt côicare cętera ſacra,
poſſunt côicare orationem, poſſunt côicare iſtos parietes & iſtam
coniunctionem, charitatem nobiſcum non côicant. Ipſe enim eſt
fons proprius bonorum, proprius ſanctorum: de quo dicitur, Ne- Alieni ſunt quibus dñs dicet non noui vos.
mo alienus cômunicet tibi. Qui ſunt alieni? Oẽs qui audient. Nô
noui vos. Si enim non agnoſcuntur, vtiqꝫ alieni ſunt, quibus di-
citur. Non noui vos. Supereminens ergo via charitas tenet eos, q
propterea pertinent ad regnum cœlorum.

¶ Quoniam egenus atqꝫ indigus amor ita diligit, vt rebus quas Ex lib. de Geneſi ad literã. i.
diligit ſubijciatur: propterea, cum commemoraretur ſpiritus, dei
in quo ſancta eius beniuolentia, dilectioqꝫ intelligitur, ſuperferri C
dictus eſt, ne facienda opera ſua, per indigentiæ neceſſitatem po- Ex tracta.
tius quam per abundantiam beneficẽtiæ, deus amare putaretur. euange. ſecdm Ioan. vj.
Cuius rei memor Apoſtolus, dicturus de charitate, ſupereminen
tiorem viam demonſtraturû ſe ait. Et alio loco, Supereminentẽ, Fructus oliuæ charitatem ſignificat.
ſuper ſcientiæ charitatem Chriſti. ¶ Oliuæ fructus charitatem
ſignificat. Vnde hoc probamus? Quomodo enim oleum a nul- Charitas ad ſuprema neceſſario tendit.
lo humore premitur, ſed diruptis omnibus exilit & ſupereminet;
ſic eſt charitas. Non poteſt premi in imo, neceſſe eſt vt ad-

ſupernę emicet. Propterea de illa dicit Apoſtolus, Adhuc ſupereminentiorem viam vobis demonſtro. Quia diximus de oleo quia ſupereminet, ne forte non de charitate dixit Apoſtolus, Supereminentem viam vobis demonſtro: audiamus quod ſequitur, Si linguis hominum loquar ⁊ angelorum, charitatem autē non habeam, factus ſum veluti æramentū ſonans, ⁊ cymbalum tinniens. I nūc Donate, ⁊ clama, diſertus ſum: I ⁊ clama, doctus ſum. Quantum diſertus? Quantum doctus? Nunquid linguis angelorum locutus es? Etenim ſi linguis angelorum loquereris charitatem non habens, audirem ęra ſonantia, ⁊ cymbala tinnientia. Soliditatem aliquam quæro. Fructum in folijs inueniam, non ſint ſola verba, habeant oliuam, redeant ad arcam. Sed inquies: Habeo ſacramēta. Verum dicis. Sacramentum diuinum eſt. Habes baptiſmū, ⁊ ego confiteor. Sed quid dicit idem Apoſtolus? Si ſciero omnia ſacramenta, ⁊ habuero omnem prophetiam, ⁊ omnem fidem, ita vt montes transferam. Ne forte ⁊ hoc diceres, Credidi, ſufficit mihi. Sed quid dicit ſanctus Iacobus? Et dæmones credunt, ⁊ contremiſcunt. Magna vtiq; eſt fides. Sed nihil prodeſt ſi non habeat charitatem. Confitebantur ⁊ dæmones Chriſtum: ergo credendo, ſed non diligendo. Dicebant. Quid nobis ⁊ tibi? Fidem habebāt, charitatem non habebant, ideo dæmones erant. Noli de fide glorian ri, adhuc dęmonibus comparandus es. Audi quid dicat Apoſtolus. Si diſtribuero omnia mea paupibus, ⁊ tradidero corpus meū ita vt ardeam, charitatem autem non habeam. Ecce quod nō habes. Si tradidero, inquit, corpus meum vt ardeam. Et vtiq; pro nomine Chriſti. Sed quia ſunt multi qui iactanter illud faciunt, non cum charitate, ideo ſi tradidero corpus meum vt ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodeſt. Charitate fecerunt martyres. Illi qui in tempore perſecutionis paſſi ſunt, charitate fecerunt. Iſti autem de timore ⁊ ſuperbia faciunt. Nam cum perſecutor deſit, ſeipſos pcipitant. Veni ergo vt habeas charitatem. Sed nos nō habemus martyres. Quos martyres? Non ſunt columbę, ideo volare conati ſunt, ⁊ de petra ceciderunt.

D — Non ſufficit fides ſine charitate. Iacobi. ij.

Idō dicuntur dęmones q̄ fides hn̄t ſine charitate.

¶ Fortaſſis ſcripturæ ſcrutatæ indicant q̄ ſpiritus ſanctus charitas eſt: ⁊ ne putetis vilem eſſe charitatem. Quomodo aūt vilis eſt, quando omnia quæ dicuntur non vilia, chara dicuntur. Si ergo quæ non ſunt vilia, chara ſunt, qd eſt charius ipſa charitate? Sic autem commendatur charitas ab Apoſtolo, vt dicat, Supereminentiorē viam vobis demonſtro. Si linguis hominum loquar ⁊ angelorū, charitatem autem non habeam, factus ſum vt æramentū ſonis, aut cymbalum tinniens. Et ſi ſciero omnia myſteria ⁊ omnē ſcientiam, ⁊ habuero omnem prophetiam, ⁊ omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem aūt non habeā, nihil ſum. Et ſi diſtribuero omnia mea pauperibus, ⁊ tradidero corpus meum ita vt ardeam, charitatem aūt non habeā, nihil mihi prodeſt. Quanta eſt

Ex tracta. euangelij ſecūdum Ioan. ix. E

Commendatio charitatis.

Digitized by Google

ergo charitas, quae ſi deſit, fruſtra habentur caetera: ſi adſit, recte habentur omnia? Tamen charitatem laudans Apoſtolus Paulus copioſiſſime atq; vberrime, minus de illa dixit, quam quod ait breuiter apoſtolus Ioannes, Neq; enim dubitauit dicere, Deus charitas eſt. Scriptum eſt & Quia charitas dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis. Quis ergo nominet patrem & filium, & non ibi intelligat charitatem patris & filij: quam cum habere coeperit, ſpiritum ſanctum habebit: quam ſi non habuerit, ſine ſpiritu ſancto erit? Et quomodo corpus tuum ſine ſpiritu, quod eſt anima tua, ſi fuerit, mortuum erit: ſic anima tua ſine ſpiritu ſancto idest ſine charitate, ſi fuerit, mortua deputabitur. I. Ioan. iiij. Roma. v. Alia ſine ſpiritu ſancto mortua eſt, Vita animae charitas ſicut vita corporis ala. Ex tracta. ps. cxvij.

¶ Finis enim praecepti eſt charitas de corde puro. Quando iſto fine, idest huius rei contemplatione, fit mandatum dei, tunc fit vere opus bonum, & tunc leuantur manus, quia ſupernum eſt, quo leuantur. Propterea de ipſa charitate loquitur Apoſtolus & dicit, Supereminentem viam vobis demonſtro. Et alio loco, Cognoſcere, inquit, ſupereminentem ſcientiae charitatem Chriſti. Nam ſi de opere mandatorum dei merces terrenae foelicitatis expetitur, deponunt manus potius quam leuantur, quia terrena emolumenta, quae non ſurſum ſed deorſum ſunt illo opere requiruntur. I. Timo. i. Manus leuātur quā merces aeterna quaeritur. Ex tracta. ps. cxlvi.

¶ Et omnibus, inquit, nomina vocans. Ibi eſt totum ſpiritum habemus nomina quaedam apud deum. Vt nouerit Deus nos a noſtra, hoc optare debemus, hoc agere, hoc ſatagere quantum poſſumus, non de alijs rebus gaudere. Nec de donis quibuſdam ſpiritalibus videat charitas veſtra. Multa dona ſunt in eccleſia, ſicut dicit Apoſtolus. Alij quidem per ſpiritum datur ſermo ſapientiae. Alij ſermo ſcientiae ſecundum eundem ſpiritum. Alij fides in eodem ſpiritu. Alij donatio curationum. Alij diiudicatio ſpirituum, idest vt diiudicet inter bonos & malos ſpiritus. Alij genera linguarum. Alij prophetia. Quiſta dixit? quam multa dixit? Multi donis talibus male vſi audient in fine, Non noui vos. Et quid dicturi ſunt in fine qui audient, Non noui vos? Dñe, nonne in nomine tuo prophetauimus, & in tuo nomine daemonia eiecimus, & in tuo nomine virtutes multas fecimus? In nomine tuo omnia iſta. Et quid dicam eis? Nunquam noui vos. Diſcedite a me qui operamini iniquitatem. Quid eſt ergo eſſe iam lumen coeli, conſolans noctem, & quod non vincatur a nocte? Adhuc, inquit, ſupereminentiorem viam vobis demonſtro, Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autem non habeam, factus ſum veluti aeramentum ſonans, aut cymbalum tinniens. Quale bonum eſt, loqui linguis angelorum & hominum? Tamen ſi charitatem (inquit) non habeam, aeramentum ſum ſonans aut cymbalum tinniens? Si ſciero, inquit, omnia ſacramenta, & omnem ſcientiam, & ſi habuero omnem prophetiam, & omnem fidem, ita vt montes transferam (quanta iſta bona ſunt) charitatem autem non habeam, inquit, nihil ſum. Quale eſt illud bonum martyrij Matth. vij.

Digitized by Google

⁊ diſtributionis rerū ſuarum? Et tamen ſi diſtribuero (inquit) om nia mea pauperibus, ⁊ tradidero corpus meum vt ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodeſt. Qui ergo non habet charitatem, ⁊ ſi ad tempus habet hæc dona, auferentur ei. Aufertur quod habet, quia quiddam non habet. Et ſi ipſum quiddam hoc non habet, vnde cætera teneantur ⁊ ipſe non pereat, quid eſt illud, quod modo ait dominus, Qui habet, addetur ei, qui autẽ non habet, ⁊ quod habet auferetur ab eo? Qui ergo non habet, ⁊ quod habet auferetur ab eo. Habet gratiam poſſidendi: ſed non habet charitatem vtendi. Quia ergo illud non habet, ⁊ quod habet aufertur ab eo. Propterea diſcipuli quos volebat in cœlo ſtellas ambulantes facere, vt haberent charitatem ſupereminentiorem viã, ille qui numerat multitudinem ſtellarum, ⁊ omnibus eis nomina vocans, cum redirent diſcipuli quos miſerat, exultauerunt, ⁊ dixerunt, Domine, ecce ſpiritus immundi ſubiecti ſunt nobis propter nomen tuum. Et ille qui numerat multitudinem ſtellarum, ⁊ omnibus eis nomina vocans, ſciens multos dicturos eſſe, Nonne in nomine tuo dæmonia eiecimus? qbus dicturus eſt in fine, Non noui vos: quia eos non numerauit in multitudine ſtellarum, nec eis nomina vocauit, Nolite, inquit, in hoc gaudere, quia ſpũs vobis ſubiecti ſunt: ſ3 gaudete, qa noĩa veſtra ſcripta ſunt in cœlo.

H — Matth.xxv. — Diſcipuli ſtellæ ambulantes in cœlo. — Pſal.clv. — Luc.x.

¶ Qui dicit ſe in Chriſto manere, debet ſicut ipſe ambulauit ⁊ ille ambulare. Quæ eſt iſta via in qua Chriſtus ambulauit, niſi charitas, de qua Apoſtolus ait, Adhuc ſupereminentiorem viam vobis demonſtro? Si ergo Chriſtum volumus imitari, ꝑ ipſam viã debemus currere, qua Chriſtus ⁊ in cruce pendẽs dignatus eſt ambulare. In cruce enim fixus erat: ⁊ charitatis viã currens, pro ſuis ꝑſecutoribus ſupplicabat. Denique ſic dixit, Pater ignoſce illis: quia neſciunt quid faciunt. Et nos ergo pro omnibus inimicis noſtris hoc iugiter ſupplicemus: vt illis dominus emendationem morũ ⁊ indulgentiam tribuat peccatorum.

Ex ſermone de verbis apoſtoli — A — Chriſtus in cruce viã charitatis currebat. — Luc.xxiij.

CAPVT XIII.

I linguis hoĩum loquar & angelorũ: charitatẽ aũt non habeã, factus ſum velut æs ſonans, aut cymbalum tinniens.

¶ Videãt a charitate eccl'iæ ſepati, q̃ multa, ⁊ q̃ magna nihil proſint: ſi vnũ qddã defuerit, ⁊ videãt qd ſit ipſum vnũ. Nec me in hoc audiãt: ſed Apl'm. Quid ergo eis pdeſt ſi ⁊ linguã in ſacris myſterijs habeãt angelicã, ⁊ prophetiã: quẽadmodũ Caiphas, ⁊ Saul: vt aliqñ ꝓphetent: quos fuiſſe dãnabiles,

G — Ex lib. de baptiſmo paruulorũ. — Ioan.xj.

ſancta ſcriptura teſtatur? Si ſacra non tm̃ ſciant: ſed habeant, ſicut habuit Simon Magus: ſi fidẽ, ſicut dæmonia confeſſa ſunt Chriſtũ: neq; n. non credebant cũ dicerent: qd nobis & tibi filij dei? ſciamus q ſi: ſi diſpertiant ẽt ipſi ſubſtantiã ſuam pauperibus: ſicut multi non ſolũ in catholica, ſed in diuerſis hæreſibus faciũt. ſi alii qui ingruente perſecutione tradant ad flãmas nobiſcũ corpus ſuũ pro fide quã pariter confitent: tñ qa ſeparati hæc agunt: non ſufferentes inuicẽ in dilectione, neq; ſtudentes ſeruare vnitatẽ ſpũs in vinculo pacis, charitatem vtiq; non hñdo, ẽt cũ illis oibus q nihil eis proſunt, ad æternã ſalutẽ peruenire non poſſunt. Acts.viij. B Matth.viij. Sine charitate cętera nõ pſunt Ephe.iiij.

¶ Dilectio fortis res fratres. Dilectio fortis res, Vultis videre, q̃ fortis res dilectio? Quiſquis p aliquã neceſſitatẽ non potuerit implere qd iubet deus: amet illũ qui implet, & in illo implet. Intẽdat charitas veſtra. Verbi gratia: Vxorẽ hʒ quã dimittere nõ põt, opʒ vt obtẽperet apoſtolo dicenti, Vxori vir debitum reddat: & alligatus es vxori, ne quæſieris ſolutionẽ. Venit in mentẽ, quia melior eſt illa vita, de qua dicit idem Apl's, Vellem oẽs vos eſſe ſicut me ipſum. Accendit eos qui hoc fecerunt: amat eos: & in ipſis implet qd in ſe non põt. Fortis res eſt dilectio. Ipſa eſt virtus noſtra, quia ſi in illa non fuerimus: nihil prodeſt quicquid aliud habuerimus. Si linguis hominũ loquar (inquit Apl's) & angelorum: charitatẽ aũt non habeã, factus ſum velut æramentũ ſonans, aut cymbalũ tinniens. Adiungit aliud magnũ. Quod ſi diſtribuero in cibos pauperũ oem ſubſtantiã meã: & ſi tradidero corpus meuʒ vt ardeã: charitatem aũt non habeã: nihil mihi prodeſt. Si aũt ſit ſola charitas, q non inueniat qd diſtribuat pauperibus, diligat ſolũ: calicem aquæ frigidæ det: tm̃ illi imputabit, quantũ illi Zacheo, qui dimidiũ patrimonij dedit pauperibus. Quare hoc? Ille tã modicũ dedit, & ille tã multum dedit: & tm̃ illi imputabit? Tantum plane. Impar enim facultas: ſed non impar charitas. Ex tracta. Ep. ca. ui. Dilectio q̃ ſit fortis res. i.Cor.vij. Dilectio eſt virtus noſtra. C Luce.xix.

¶ Quid eſt veſtis nuptialis? Quæramus illam in literis ſanctis. Quæ eſt veſtis nuptialis? Sine dubio aliquid eſt quod mali & boni commune non habent. Hoc inueniamus: & inuenimus veſtẽ nuptialem in donis dei. Quid eſt, quod commune non habent boni & mali? Quod homines ſumus, & pecora non ſumus: dei donum eſt, ſed commune eſt hoc cum bonis & cum malis, quod nobis lux de cœlo oritur, de nube pluuiæ deſcendunt: fontes manant, agri fructificant: dona ſunt, ſed bonis, maliſq; communia. Intremus ad nuptias: foris alios relinquamus qui non venerunt, vocatos ipſos conuiuas (.i. chriſtianos) cõſideremus. Baptiſmus dei donũ eſt, habent illũ boni & mali. Altaris ſacra ſimul accipiunt & boni, & mali. Prophetauit Saul iniquus, & viro ſanctiſſimo atq; iuſtiſſimo infeſtus, dũ eũ pſequeretur, pphetauit. Nunqd dñr credere ſoli boni? & demones crediderũt & contremiſcũt. Quid facio? Excuſſi oia: & ad veſtẽ illã nondũ perueni. Inuolucrũ meum explicaui: omnium Ex ſermone de miraculo quinq; panum. D

ſi ei obiectum fuerit ⁊ dictum, ſi iuſtus eſſes reſuſcitares mortuum, quomodo reſuſcitauit Petrus in Chriſto. Nam Chriſtus ſine Petro facere poterat, Petrus autem niſi in Chriſto nó poterat.

Ioan. 17.

Quia ſine me (inquit) nihil poteſtis facere. Cuꝫ ergo hoc audierit homo qui proficit, quaſi obiectam calumniam ab ignaris paganis, ab hominibus neſcientibus quid loquantur, in compage corporis Chriſti reſpondeat, ⁊ dicat. Quid dicis? Non eſt iuſtus, quia non facis miracula. Poſſes ⁊ auari dicere, non es in corpore, quia non vides. Faceres, inquit, ⁊ tu ſicut ⁊ Petrus fecit. Sed ⁊ Petrus mihi fecit, quia in eo corpore ſum, in quo ⁊ Petrus fecit: in illo quod poteſt, poſſum, a quo diuiſus non ſum. Quia minus poſſum,

C

compatitur mihi: ⁊ quod plus poteſt congaudeo illi. Ipſe dominus deſuper clamauit pro corpore ſuo. Saule Saule quid me perſequeris? Et ipſum nemo tangebat, ſed pro corpore in terra laborante caput de cœlo clamabat. Si ergo fratres vnuſquiſqꝫ quod poteſt iuſte egerit, ⁊ in eo quod alius plus poteſt non inuiderit, ſed congratulatus fuerit tanquam in vno corpore cum eo conſtitutus, pertinebit ad eum vox iſta pſalmi, Dòmine non eſt exaltatum cor meum, neqꝫ in altum elati ſunt oculi mei. Neqꝫ ingreſſus ſum in magnis, neqꝫ in mirabilibus ſuper me. Quod enim exceſſit vires meas, ait, non quæſiui. Non ibi me extendit, nolui ibi magnificar.

Quis pōt dicere, Domine nó eſt exaltatum cor meum. Ex lib. contra Fau. capi. xxi.

¶ Apoſtolus, cum de ſpiritalibus diuerſis muneribus, ⁊ tamen ad vnitatem conſonis, rem plane magnam ⁊ diuinam ⁊ abditã nos doceret, de iſta ipſa carne noſtra ſimilitudinem dedit, cuius artificem deum, cum hæc loqueretur omnino non tacuit. Nunc autem poſuit deus membra ſingula, vnumquodqꝫ eorum in corpore prout voluit. Si autem fuiſſent omnia vnum membrum, vbi corpus? Nunc autem multa membra, vnum autem corpus.

D

Si vlla, non dico fides Chriſtiana vt credatis Apoſtolo, ſed vllus ſenſus humanus in vobis eſt vt manifeſta cernatis, vnuſquiſqꝫ in ſemetipſo videat iſta, atqꝫ conſideret quã vera, quam certa ſint quam in paruo magna, ⁊ extremo quam bona ⁊ quando quidem iſta in laude ponit Apoſtolus vt per hæc infima quæ videntur, poſſint facilius illa ſublimia ſpiritalia quæ non videntur, intelligi. Horum ergo membrorum ⁊ corporis noſtri, quæ ſic commendat, ſic laudat Apoſtolus, quiſquis artificem deum negat, videtis cui contradicat, annuncians nobis præter id quod accepimus. Quid igitur opus eſt vt a me redarguatur potius, quam ab omnibus chriſtianis anathematizetur.

Sed multo magis quæ videntur membra corporis infirmiora eſſe, neceſſaria ſunt. Et quæ putamus ignobiliora membra eſſe corporis, his honorem abundãtiorem circundamus: & quæ inhoneſta ſunt,

noſtra, abundātiorem honorem habent. Honeſta autem noſtra nullius eget. Sed deus temperauit corpus, ei cui deerat, abundantiorem tribuendo honorem, vt non ſit ſchiſma in corpore.

B Ex libr. contra Fauſt. c. xxix. Quare membra aliqua dicūtur inhoneſta.

Abſit autem vt ſit in membris ſanctorum etiam genitalibus aliqua turpitudo. Dicuntur quidē inhoneſta, quia nō habent eam ſpeciem decoris, quam membra quae in promptu locata ſunt: vel certe, quod probabilius dici poteſt, propter legem in membris, repugnantem legi mentis, quae de peccato accidit, non de prima noſtrae inſtitutione naturae. Sed videte quid dicat Apoſtolus, cum ex ipſa membrorum corporis noſtri vnitate atq; compage charitatem perſuadet eccleſiae. Multo magis, inquit, quae videntur membra corporis infirmiora eſſe, neceſſaria ſunt: & quae videntur viliora eſſe corporis, his abundantiorem honorem circumponimus: & quae inhoneſta ſunt noſtra, abundantiorē honeſtatem habent: quae aūt honeſta ſunt noſtra, non opus habent: ſed temperauit corpus, ei cui deerat maiorem honorem dans, vt non eſſent ſciſſurae in corpore. Illicitus itaq; & temperantiae legibus non ſubiectus membrorum illorum vſus eſt turpis, non ipſa membra, quae non ſolum in excellenti integritate coelibes & virgines ſeruant, ſed ipſi coniugati ſancti, patres ac matres, ſic eis generationi tantummodo conſulentes vtebantur, vt ille naturalis motus nullo modō turpis eſſet, qui non libidini, ſed rōni ſeruiret.

Nulla membra ſunt de ſe turpia, ſed turpis eſt vſus malus.

F Ex ſermone de verbis. ps. xcij.

¶ Vos enim fratres populus dei eſtis, ſicut ipſe dixit, & oues paſcuae eius. Habetis in nomine dei paſtores ſeruos, paſtores & membra paſtoris. Multitudinis animus & voluntas, ad quāq; rem faciendam, iſtis vocibus poterit apparere: paucorum autem cura pro vobis non vocibus, ſed rebus dz oſtendi. Itaq; fratres quoniā id quod ad vos pertinebat impleſtis acclamando, ſinite vt probetur vobis, vtrum & quod ad nos pertinet, impleamus agendo. Voluntas agendi vna eſt & noſtra & veſtra: Motus verō agendi, par eſſe non poteſt. Putamus chariſſimi ideo oportere vt voluntas accipiatur a vobis, conſilium implendae voluntatis veſtrae expectetur a nobis. Vt membra Chriſti non diſcordent, impleant omnia quae in illius corpore ſunt officia ſua: faciat oculus in ſublimitate locatus, quod ad oculum pertinet: auris, quod ad aurem: manus quod ad manus: pes quod ad pedem, vt non ſint ſciſſurae vllae in corpore.

Conſilium implendae volūtatis ſubditorū expectandū eſt ab epiſcopo.

Sed in idipſum pro inuicem ſollicita ſunt membra: & ſi quid patitur vnum membrum, compatiuntur omnia membra, ſiue gloriatur vnum membrum congaudent omnia membra, vos autem eſtis corpus Chriſti, & membrum de membro.

Roma. xii. Ephe. iiij.

Digitized by Google

Ex epiſtola ad Italicam.
G

PLus ſane quàm dici poteſt miratus ſum, quod nec tanta occaſione hominum tuorum, fratres ſancti epiſcopi ſcripſerunt, nec epiſtola tua quicquam nobis de tantis tribulationibus veſtris inſinuauerit, quæ vtique per viſcera charitatis noſtræ ſunt. Niſi forte faciendum non putaſti quod nihil prodeſſe duxiſti, aut nos tuis literis mœſtificari noluiſti. Prodeſt aliquid, quantum ego arbitror, etiam iſta cognoſcere. Primo quia iniuſtum eſt, gaudere non velle cum gaudentibus, & flere non velle cum flentibus. Deinde quia tribulatio patientiam operatur, patientia probationem, probatio ſpem. Spes autem non confundit, quia charitas dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis. Abſit itaque, vt recuſemus audire etiam quæ amara & triſtia ſunt erga chariſſimos noſtros. Neſcio quo enim modo minus fit quod patitur vnum membrum, ſi compatiuntur omnia membra. Nec ipſa mali releuatio fit per communionem cladis, ſed per ſolatium charitatis. Vt quamuis alij ferendo patiantur, alij cognoſcendo compatiantur, communis ſit tamen tribulatio, quibus probatio, ſpes, dilectio, ſpirituſque communis eſt. Omnes autem nos dominus conſolatur, qui & hæc tēporalia mala prædixit, & poſt hæc bona æterna promiſit. Nec debet cum prœliatur infringi, qui vult poſt prœlium coronari, vires illo ſubminiſtrante certantibus, qui præparat ineffabilia bona victoribus.

Prodeſt cognoſcere tribulationes amicorum. Iniuſtū eſt non velle gaudere cū gaudētibus & flere cū flentibus. Minor eſt paſſio vnius membri ſi cōpatiuntur alia.

H

Ephe. iiij.

Et quoſdam quidem poſuit deus in eccleſia, primum apoſtolos, ſecundo prophetas, tertio doctores, deinde virtutes, exinde gratias curationum, opitulationes, gubernationes, genera linguarum, interpretationes ſermonum. Nunquid omnes apoſtoli? nunquid omnes prophetæ? nunquid omnes doctores? nunquid omnes virtutes? nunquid omnes gratiam habent curationum? nunquid omnes linguis loquuntur? nunquid omnes interpretantur?

Ex lib. contra Fauſt. ca. xix.

LEx enim per Moyſen data eſt, gratia autem & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt. Ex cuius aduentu iam regnum dei annunciari cœpit, quia & lex & prophetæ vſque ad Ioannem. Lex vt reos faceret qui deſiderarent ſalutem, prophetæ vt promitterent ſaluatorem. Cæterum prophetas alios iam extitiſſe in eccleſia poſt aſcenſionem Chriſti quis neſciat? De quibus Paulus dicit. Et quoſdam conſtituit in eccleſia, primum quidem apoſtolos, deinde prophetas, tertio doctores &c. Non itaque de illis dictum eſt, Lex & prophetæ vſque ad Ioannē, ſed de iis qui primum Chriſti aduentū prophetauerunt. Qui aduentus impletus, non vtique adhuc poſſet prophetari.

Ioan. i.
Fuerunt prophetæ in eccleſia poſt Chriſti aſcenſionem.

Illud quoque ſicut imperitiſſimus, non intelligit quod ſcriptum eſt, Primum apoſtolos, deinde prophetas. Putat enim ante apoſtolos non fuiſſe prophetas, neſciens eos prophetas illic commemoratos eſſe ab apoſtolo, qui poſt Chriſti aduentum fuerunt. Quos qui vult noſſe, actus apoſtolorum legat. Et illud quod ait ad Corinthios. Prophetæ duo vel tres loquantur. Si autem non fuerunt prophetæ ante apoſtolos, qui erant illi, per quos ante Deus promiſit euangeliū de filio ſuo, qui factus eſt ei ex ſemine Dauid ſecundum carnem?

A Ex lib. cōtra inimicū legis & prophetarum.

I. Cor. xiiij.

Aemulamini autem chariſmata meliora, & adhuc his excellentiorem viam vobis demonſtro.

Infra. xiiij.

RESpice ad munera ipſius eccleſiæ. Munus ſacramentorum in baptiſmo, in euchariſtia, in cæteris ſanctis ſacramentis, quale munus eſt? Hoc munus adeptus eſt & Simō Magus. Prophetia quale munus eſt? prophetauit & Saul malus rex. Et tunc prophetauit cū ſanctū Dauid perſequeretur. Non ſe ergo iactet, qui forte ſine charitate habuerint hoc munus dei ſanctū, ſicut ſcm̄ baptiſmū, ſed videat qualem rōnē habituri ſint cum deo, qui ſanctis non ſancte vtunt. Ex his erunt qui dicturi ſunt, In noīe tuo prophetauimus. Non illis dicetur, Mentimini: ſed dicetur, Non noui vos, recedite a me qui operamini iniquitatē. Quia ſi habeā omnē prophetiā, charitatē aūt non habeā, nihil ſum. Prophetauit & Saul, ſed operabat iniquitatem. Quis aūt operat iniquitatē, niſi qui non habuerit charitatē? Plenitudo .n. legis charitas. In omnibus ſcripturis ſupereminentiſſimā viā, ſupereminentiſſimum locum charitas obtinet. Non ad eā aſpirant niſi boni. Hāc nobiſcum nō cōicant mali. Poſſunt cōicare baptiſmū, poſſunt cōicare cætera ſacra, poſſunt cōicare orationem, poſſunt cōicare iſtos parietes & iſtam coniunctionem, charitatem nobiſcum non cōicant. Ipſe enim eſt fons proprius bonorum, proprius ſanctorum: de quo dicitur, Nemo alienus cōmunicet tibi. Qui ſunt alieni? Oēs qui audient, Nō noui vos. Si enim non agnoſcuntur, vtique alieni ſunt, quibus dicitur. Non noui vos. Supereminens ergo via charitas tenet eos, qui proprie pertinent ad regnum cœlorum.

Ex tracta. pa. cliij.

Prophetia non eſt donū gratum faciens.

Matth. vij.

B

Pſal. vi.

I. Cor. xiij.

Charitatis ſupereminentiſſima via.

Alieni ſunt quibus dn̄s dicet non noui vos.

¶ Quoniam egenus atque indigus amor ita diligit, vt rebus quas diligit ſubijciatur: propterea, cum commemoraretur ſpiritus dei, in quo ſancta eius beniuolentia, dilectioque intelligitur, ſuperferri dictus eſt, ne facienda opera ſua per indigentiæ neceſſitatem potius quam per abundantiam beneficētiæ, deus amare putaretur. Cuius rei memor Apoſtolus, dicturus de charitate, ſupereminentiorem viam demonſtraturū ſe ait. Et alio loco, Supereminentē, inquit, ſcientiæ charitatem Chriſti. ¶ Oleum fructus charitatem ſignificat. Vnde hoc probamus? Quomodo enim oleum a nullo humore premitur, ſed diruptis omnibus exilit & ſupereminet, ſic & charitas. Non poteſt premi in imo, neceſſe eſt vt ad

Ex lib. de Geneſi ad literā. I.

C

Ex tracta. euange. ſecūdū Ioan. vj.

Fructus olium charitatem ſignificat.

Charitas ad ſuprema neceſſario tendit.

Digitized by Google

ſupernę emicet. Propterea de illa dicit Apoſtolus, Adhuc ſupereminentiorem viam vobis demonſtro. Quia diximus de oleo quia ſupereminet, ne forte non de charitate dixit Apoſtolus, Supereminentem viam vobis demonſtro: audiamus quod ſequitur, Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autẽ non habeam, factus ſum veluti æramentũ ſonans, & cymbalum tinniens. I nũc Donate, & clama, diſertus ſum: I & clama, doctus ſum. Quantum diſertus? Quantum doctus? Nunquid linguis angelorum locutus es? Etenim ſi linguis angelorum loquereris charitatem non habens, audirem ęra ſonantia, & cymbala tinnientia. Soliditatem aliquam quæro. Fructum in folijs inueniam, non ſint ſola verba, habeant oliuam, redeant ad arcam. Sed inquies: Habeo ſacramẽtum. Verum dicis. Sacramentum diuinum eſt. Habes baptiſmũ, & ego confiteor. Sed quid dicit idem Apoſtolus? Si ſciero omnia ſacramenta, & habuero omnem prophetiam, & omnem fidem, ita vt montes transferam. Ne forte & hoc diceres, Credidi, ſufficit mihi. Sed quid dicit ſanctus Iacobus? Et dæmones credunt, & contremiſcunt. Magna vtiq; eſt fides. Sed nihil prodeſt ſi non habeat charitatem. Confitebantur & dæmones Chriſtum: ergo credendo, ſed non diligendo. Dicebant. Quid nobis & tibi? Fidem habebãt, charitatem non habebant, ideo dæmones erant. Noli de fide gloriari, adhuc dęmonibus comparandus es. Audi quid dicat Apoſtolus. Si diſtribuero omnia mea pauperibus, & tradidero corpus meũ ita vt ardeam, charitatem autem non habeam. Ecce quod nõ habes. Si tradidero, inquit, corpus meum vt ardeam. Et vtiq; pro nomine Chriſti. Sed quia ſunt multi qui iactanter illud faciunt, non cum charitate, ideo ſi tradidero corpus meum vt ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodeſt. Charitate fecerunt martyres. Illi qui in tempore perſecutionis paſſi ſunt, charitate fecerunt. Iſti autem de timore & ſuperbia faciunt. Nam cum perſecutor deſit, ſeipſos præcipitant. Veni ergo vt habeas charitatem. Sed nos nõ habemus martyres. Quos martyres? Non ſunt columbę, ideo volare conati ſunt, & de petra ceciderunt.

D Non ſufficit fides ſine charitate. Iacobi. ij.

Iõ dicuntur demones q̃ fidem hñt ſine charitate.

¶ Fortaſſis ſcripturę ſcrutatæ indicant q̃ ſpiritus ſanctus charitas eſt: & ne putetis vilem eſſe charitatem. Quomodo aũt vilis eſt, quando omnia quæ dicuntur non vilia, chara dicuntur. Si ergo q̃ non ſunt vilia, chara ſunt, qd eſt charius ipſa charitate? Sic autem commendatur charitas ab Apoſtolo, vt dicat, Supereminentiorẽ viam vobis demonſtro. Si linguis hominum loquar & angelorũ, charitatem autem non habeam, factus ſum vt æramentũ ſonãs, aut cymbalum tinniens. Et ſi ſciero omnia myſteria & omnẽ ſcientiam, & habuero omnem prophetiam, & omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem aũt non habeã, nihil ſum. Et ſi diſtribuero omnia mea pauperibus, & tradidero corpus meum ita vt ardeam, charitatem aũt non habeã, nihil mihi prodeſt. Quantũ eſt

Ex tracta. euangelij ſcd'm Ioan. ix. B

Commendatio charitatis.

Digitized by Google

ergo charitas, quæ ſi deſit, fruſtra habentur cætera: ſi aſſit, recte ha-
bentur omnia? Tamen charitatem laudans Apoſtolus Paulus co- i. Ioan. iiij.
pioſiſſime atq; vberrime, minus de illa dixit, quam quod ait bre- Roma. v.
uiter apoſtolus Ioannes, Neq; enim dubitauit dicere, Deus chari-
tas eſt. Scriptum eſt & Quia charitas dei diffuſa eſt in cordibus no- Aia ſine ſpiritu
ſtris per ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis. Quis ergo nomi- ſancto mortua
net patrem & filium, & non ibi intelligat charitatem patris & filij: eſt. Vita animæ
qui cum habere cœperit, ſpiritum ſanctum habebit: quē ſi non ha charitas ſicut
buerit, ſine ſpiritu ſancto erit? Et quomodo corpus tuum ſine ſpi- vita corporis aīa
ritu, quod eſt anima tua, ſi fuerit, mortuum erit: ſic anima tua ſine Ex tracta.
ſpiritu ſancto idest ſine charitate, ſi fuerit, mortua deputabitur. ps. cxvij.

¶ Finis enim præcepti eſt charitas de corde puro. Quādo iſto fine, i. Timo. i.
idest bonus rei contemplatione, fit mandatū dei, tunc fit vere opus Manus leuātur
bonum, & tunc leuantur manus, quia ſurſum eſt, quo leuantur. qñ merces ęter-
Propterea de ipſa charitate loquitur Apoſtolus & dicit, Superemi- na quæritur.
nentem viam vobis demonſtro. Et alio loco, Cognoſcere, inquit,
ſupereminentem ſcientiæ charitatem Chriſti. Nā ſi de opere man
datorum dei merces terrenæ fœlicitatis expetitur, deponunt ma-
nus potius quā leuantur, quia terrena emolumenta, quæ non ſur- Ex tracta.
ſum ſed deorſum ſunt illo opere requiruntur. ps. cxlvi.

¶ Et omnibus, inquit, nomina vocans. Ibi eſt totum ſtudium, ha-
beamus nomina quædā apud deum. Vt nouerit Deus noīa noſtra,
hoc optare debemus, hoc agere, hoc ſatagere quātum poſſumus, nō
de alijs rebus gaudere. Nec de donis quibuſdā ſpiritalibus videat
charitas veſtra. Multa dona ſunt in eccleſia, ſicut dicit Apoſtolus.
Alij quidem per ſpiritum datur ſermo ſapientiæ. Alij ſermo ſciē
tiæ ſecundum eundem ſpiritum. Alij fides in eodem ſpiritu. Alij
donatio curationum. Alij dijudicatio ſpirituum, idest vt dijudicet G
inter bonos & malos ſpiritus. Alij genera linguarum. Alij prophe Matth. vij.
tia. Quāta dixit? quā multa dixit? Multi donis talibus male vſi
audient in fine, Non noui vos. Et quid dicturi ſunt in fine qui au-
dient, Non noui vos? Dñe, nonne in nomine tuo prophetauimus,
& in tuo nomine dæmonia eiecimus, & in tuo nomine virtutes
multas fecimus? In nomine tuo omnia iſta. Et quid dicam eis?
Nunquam noui vos. Diſcedite a me qui operamini iniquitatem.
Quid eſt ergo eſſe iam lumen cœli, conſolans noctem, & qđ non
vincatur a nocte? Adhuc, inquit, ſupereminentiorem viam vobis
demonſtro, Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatē
aūt non habeā, factus ſum velut æramentum ſonās, aut cymba-
lum tinniens. Quale bonum eſt, loqui linguis angelorū & homi-
num? Tamen ſi charitatem (inquit) non habeā, æramentum ſum
ſonans aut cymbalum tinniens? Si ſciero, inquit, omnia ſacramē
ta, & omnem ſcientiam, & ſi habuero omnem prophetiā, & omnē
fidem, ita vt montes transferā (quāta iſta bona ſunt) charitatē autē
non habeam, inquit, nihil ſum. Quale eſt illud bonum martyrij

⁊ diſtributionis rerū ſuarum? Et tamen ſi diſtribuero (inquit) omnia mea pauperibus, ⁊ tradidero corpus meum vt ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodeſt. Qui ergo non habet charitatem, ⁊ ſi ad tempus habet hæc dona, auferentur ei. Aufertur quod habet, quia quiddam non habet. Et ſi ipſum quiddam hoc non habet, vnde cætera teneantur ⁊ ipſe non pereat, quid eſt illud, quod modo ait dominus, Qui habet, addetur ei, qui autē non habet, ⁊ quod habet auferetur ab eo? Qui ergo non habet, ⁊ quod habet auferetur ab eo. Habet gratiam poſſidendi: ſed non habet charitatem vtendi. Quia ergo illud non habet, ⁊ quod habet auferetur ab eo. Propterea diſcipuli quos volebat in cœlo ſtellas ambulantes facere, vt haberent charitatem ſupereminentiorem viā, ille qui numerat multitudinem ſtellarum, ⁊ omnibus eis nomina vocans, cum redirent diſcipuli quos miſerat, exultauerunt, ⁊ dixerunt, Domine, ecce ſpiritus immundi ſubiecti ſunt nobis propter nomen tuum. Et ille qui numerat multitudinem ſtellarum, ⁊ omnibus eis nomina vocans, ſciens multos dicturos eſſe, Nonne in nomine tuo dæmonia eiecimus? quibus dicturus eſt in fine, Non noui vos: quia eos non numerauit in multitudine ſtellarum, nec eis nomina vocauit, Nolite, inquit, in hoc gaudere, quia ſpūs vobis ſubiecti ſunt: ſ; gaudete, q̄a noīa veſtra ſcripta ſunt in cœlo.

Matth.xxv.
Diſcipuli ſtellæ ambulantes in cœlo.
Pſal.clv.
Luc.x.

¶ Qui dicit ſe in Chriſto manere, debet ſicut ipſe ambulauit ⁊ ille ambulare. Quæ eſt iſta via in qua Chriſtus ambulauit, niſi charitas, de qua Apoſtolus ait, Adhuc ſupereminentiorem viam vobis demonſtro? Si ergo Chriſtum volumus imitari, p̄ ipſam viā debemus currere, qua Chriſtus ⁊ in cruce pendēs dignatus eſt ambulare. In cruce enim fixus erat: ⁊ charitatis viā currens pro ſuis ꝑſecutoribus ſupplicabat. Denique ſic dixit, Pater ignoſce illis: quia neſciunt quid faciunt. Et nos ergo pro omnibus inimicis noſtris hoc iugiter ſupplicemus: vt illis dominus emendationem morū ⁊ indulgentiam tribuat peccatorum.

Ex ſermone de verbis apoſtoli.
A
Chriſtus in cruce viā charitatis currebat.
Luc.xxiij.

CAPVT XIII.

SI linguis hoīum loquar & angelorū: charitatē aūt non habeā, factus ſum velut æs ſonans, aut cymbalum tinniens.

¶ Videtis a charitate eccl'iæ ſepati, q̄ multa, ⁊ q̄ magna nihil proſint: ſi vnū q̄ddā defuerit, ⁊ videtis qd ſit ipſum vnū. Nec me in hoc audiatis: ſed Ap'lm. Quid ergo eis pdeſt ſi ⁊ linguā in ſacris myſterijs habeāt angelicā, ⁊ prophetiā: queadmodū Caiphas, ⁊ Saul: vt aliq̄n pphetauerūt: quos fuiſſe dānabiles,

Ex lib. de baptiſmo paruulorū.
Ioan.xj.

Digitized by Google

ſancta ſcriptura teſtatur: ſi ſacra non tm̄ ſciant: ſed habeant, ſicut habuit Simon Magus: ſi fidē, ſicut dæmonia confeſſa ſunt Chriſtū: (neq3 n. non credebant cū dicerent: qđ nobis & tibi fili dei? ſcimus q ſis) ſi diſpertiant & ipſi ſubſtantiā ſuam pauperibus: ſicut multi non ſolū in catholica, ſed in diuerſis hæreſibus faciūt. ſi aliqui ingruente perſecutione tradant ad flāmas nobiſcū corpus ſuū pro fide quā pariter confitentur: tū qa ſeparati hæc agunt: non ſufferentes inuicē in dilectione, neq3 ſtudentes ſeruare vnitatē ſpūs in vinculo pacis, charitatem vtiq3 non hñdo, & cū illis oībus q nihil eis proſunt, ad æternā ſalutē peruenire non poſſunt. Actu. viij. B Matth. viij. Sine charitate cætera nō proſunt. Ephe. iiij.

¶ Dilectio fortis res fratres. Dilectio fortis res, Vultis videre, q̄ ſit fortis res dilectio? Quiſquis p aliquā neceſſitatē non potuerit implere qđ iubet deus: amet illū qui implet, & in illo implet. Intendat charitas veſtra. Verbi gratia: Vxorē hʒ qui dimittere nō pōt, ergo vt obtēperet apoſtolo dicenti, Vxori vir debitum reddat: & alligatus es vxori, ne quæſieris ſolutionē. Venit in mentē, quia melior eſt illa vita, de qua dicit idem Apls, Vellem oēs vos eſſe ſicut me ipſum. Aſcendit eos qui hoc fecerunt: amat eos: & in ipſis implet qđ in ſe non pōt. Fortis res eſt dilectio. Ipſa eſt virtus noſtra, quia ſi in illa non fuerimus: nihil prodeſt quicquid aliud habuerimus. Si linguis hominū loquar (inquit Apls) & angelorum: charitatē aūt non habeā, factus ſum velut æramentū ſonans, aut cymbalū tinniens. Adiungit aliud magnū. Quod ſi diſtribuero in cibos pauperū omnē ſubſtantiā meā: & ſi tradidero corpus meū vt ardeā charitatem aūt non habeā: nihil mihi prodeſt. Si aūt ſit ſola charitas, q̄ non inueniat qđ diſtribuat pauperibus, diligat ſolū: calicem aquæ frigidæ det: tm̄ illi imputabit, quantū illi Zacheo, qui dimidiū patrimonij dedit pauperibus. Quare hoc? Ille tā modicū dedit, & ille tā multum dedit: & tm̄ illi imputabit? Tantum par eſt. Impar enī facultas: ſed non impar charitas. [illegible] tracta. pſ. cxxi. Dilectio q̄ ſit fortis res. i. Cor. vij. Dilectio eſt virtus noſtra. C Luc. x.

¶ Quid eſt veſtis nuptialis? Quæramus illam in literis ſanctis. Quæ eſt veſtis nuptialis? Sine dubio aliquid eſt quod mali & boni commune non habent. Hoc inueniamus: & inueniemus veſtē nuptialem in donis dei. Quid eſt, quod commune non habent boni & mali? Quod homines ſumus, & pecora non ſumus: dei donum eſt, ſed commune eſt hoc cum bonis & cum malis, quod nobis lux de cœlo oritur, de nube pluuiæ deſcendunt: fontes manant, agri fructificant: dona ſunt, ſed bonis, maliſq3 communia. Intremus ad nuptias: foris alios relinquamus qui non veniunt, vocatos ipſos conuiuas (i. chriſtianos) cōſideremus. Baptiſmus dei donū eſt, habent illū boni & mali. Altaris ſacra ſimul accipiunt & boni, & mali. Prophetauit Saul iniquus, & viro ſanctiſſimo atq3 iuſtiſſimo infeſtus, dū eū perſequeretur prophetauit. Nunqđ dū credere ſoli boni? & dæmones crediderunt & contremiſcunt. Quid faciā? Excuſſi omnia, ad veſtē illā nondū perueni. Inuolucrū meum explicaui: quantū Ex ſermone de miraculo quinq; panum. D

vel plane omnia conſideraui: ad veſtem illam nondum perueni. Quodam loco Paulus apoſtolus attulit mihi magnum inuolucrum magnarum rerum: et poſuit ante me. Et dixi ei. Oſtende mihi ſi forte hic veſtem nuptialem reperiſti. Cepit excutere ſingula et dicere. Si linguis hominum loquar et angelorum: ſi habeam omnem ſcientiam, et prophetiam, et omnem fidem, ita vt montes transferam: ſi diſtribuero omnia mea pauperibus: et tradam corpus meum vt ardeam. Magne veſtes: nondum tamen eſt illa nuptialis. Iam profer nobis nuptialem veſtem. Quid nos apoſtole Paule ſuſpendis? Prophetia forte donum dei eſt: quod non habent boni et mali. Si charitatem, inquit, non habeam, nihil ſum: nihil mihi prodeſt. Ecce veſtis nuptialis. Induite vos o conuiuae, vt ſecuri diſcumbatis. Nolite dicere: ad iſtam veſtem habendam pauperes ſumus. veſtite, et veſtimini, hyems eſt. Veſtite nudos, nudus eſt Chriſtus. Et quicunque non habetis veſtem nuptialem: dabit illam, ad illum currite, ipſum rogate. Nouit ſanctificare fideles ſuos: nouit veſtire nudos ſuos: vt poſſitis, veſtem habentes nuptialem, non timere tenebras exteriores, non vincula membrorum, et manuum, et pedum.

Charitas eſt veſtis nuptialis. Charitas datur a deo pro operibus miſericordiae.

B

¶ Deus igitur ſpiritus ſanctus qui procedit ex deo, cum datus fuerit homini: accendit eum in dilectione dei et proximi: et ipſe dilectio eſt. Non enim habet homo vnde deum diligat: niſi ex deo. Propter quod dicit, Nos eum diligimus, quia ipſe prior dilexit nos. Apoſtolus quoque Paulus. Dilectio, inquit, dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis. Nullum eſt iſto dei dono excellentius. Solum eſt quod diuidit inter filios regni dei eterni, et filios perditionis aeternae. Dantur et alia per ſpiritum munera: ſed ſine charitate nihil proſunt. Niſi ergo tantum impertiatur cuique ſpiritus ſanctus: vt eum dei et proximi faciat amatorem: a ſiniſtra non transfertur ad dexteram. Nec ſpiritus ſanctus proprie dicitur donum: niſi propter dilectionem: quam qui non habuerit: ſi linguis hominum loquatur et angelorum, ſonans aeramentum eſt et cymbalum tinniens, et ſi habuerit prophetiam, et ſcierit omnia ſacramenta et omnem ſcientiam, et ſi habuerit omnem fidem, ita vt montes transferat, nihil eſt. Et ſi diſtribuerit omnem ſubſtantiam ſuam, et ſi tradiderit corpus ſuum vt ardeat, nihil ei prodeſt. Quantum ergo bonum eſt, ſine quo ad aeternam vitam neminem tanta bona perducunt? Ipſa vero dilectio ſiue charitas (nam vnius rei eſt nomen vtrunque) ſi habeat eam, qui non loquitur linguis angelorum, nec habet prophetiam, nec omnia ſcit ſacramenta, omnemque ſcientiam, nec diſtribuit omnia ſua pauperibus, vel non habendo quod diſtribuat, vel aliqua neceſſitate prohibitus, nec tradit corpus ſuum vt ardeat, ſi talis paſſionis nulla tentatio eſt: perducit ad regnum, ita vt ipſam fidem non faciat vtilem, niſi charitas. Sine charitate quippe fides poteſt quidem eſſe: ſed non et prodeſſe. Propter quod et apoſtolus Paulus. In Chriſto, inquit, Ieſu neque circunciſio aliquid valet neque praeputium:

Au. lib. de trinitate .xv.

i. Ioan. iiij.

Roma. v.

Sola charitas diuidit inter filios regni et filios perditionis.

Spiritus ſanctus non proprie dicitur donum niſi propter dilectionem.

C

Gala. v.

Digitized by Google

præputium: ſed fides quæ per dilectionem operatur, ſic eam diſ- Per charitatem
cernens ab ea fide qua & dæmones credunt, & contremiſcunt. Di- tota nos inha
lectio igitur quæ ex deo eſt, & deus, proprie ſpiritus ſanctus eſt, per bitat trinitas.
quem diffunditur in cordibus noſtris dei charitas: per quã nos Quare ſpũs ſanctus dicitur do
tota inhabitat trinitas. Quocirca rectiſſime ſpiritus ſanctus cum nũ dei cum ſit
ſit deus: vocatur etiam donum dei. Quod donum proprie, quod niſi deus.
charitas intelligenda eſt? quæ perducit ad deum: & ſine qua quodli- Ex ſermõe euã-
bet aliud dei donum, non perducit ad deum. gelij, ſecundũ Ioan. lxv. Ioan. xiij.

Et ſi habuero prophetiam, & nouerim myſteria omnia, & omnem ſcientiam.

IN hoc, inquit, dominus, cognoſcent omnes quia mei diſcipuli eſtis, ſi dilectionẽ habueritis in inuicem. Tanquã diceret, Alia munera mea habent vobiſcum etiam non mei, non ſolum naturam, vitam, ſenſum, rationem, & eam ſalutem quæ hominibus pecoribuſq; cõmunis eſt: verũ etiã linguas, ſacramẽta, prophetiam, ſcientiã, fidem, diſtributionẽ rerũ ſuarũ pauperibus, & traditionem corporis ſui vt ardeat. Sed quoniam qui charitatem nõ habent, ut cymbala concrepant, nihil ſunt, nihil illis prodeſt. Non ergo in illis quamuis bonis muneribus meis, quæ habere poſſunt etiam non diſcipuli mei, ſed in hoc cognoſcent omnes, quia mei diſcipuli eſtis, ſi dilectionem habueritis in inuicem. O ſponſa Chriſti, pulchra inter mulieres. O dealbata, aſcendens & innitens ſuper fratruelem tuum, quoniam cuius lumine illuſtraris vt candeas, eius adiutorio fulciris, ne cadas. O quam bene cantatur tibi in illo cantico canticorum, velut epithalamio tuo, quia charitas in delitijs tuis. Ipſa non perdit cum impijs animam tuam. Ipſa diſcernit cauſam tuam. Et ſicut mors, valida eſt: & in delitijs tuis eſt. Quã mirãdi gñis mors eſt, cui parũ fuit nõ eſſe in pœnis, niſi eſſet inſup in delitijs.

Pulchra laus charitatis.

Ex tract. v. epiſto. Ioan.

¶ Hoc accepit ſacramentum natiuitatis homo baptizatus. ſacramentum habet, & magnũ ſacramentum, diuinum, ſanctum, ineffabile, conſidera quale, vt nouum hominem faciat, dimiſſione omnium peccatorum. Attendat tamen in cor, ſi perfectum eſt ibi quod factum eſt in corpore. Videat ſi habeat charitatem. Et tunc dicat, Natus ſum ex deo. Si autem nõ habet charitatẽ, characterem quidem impoſitum habet, ſed deſertor vagatur. Habeat charitatẽ, aliter nõ ſe dicat natũ ex deo. Sed habeo, inquis, ſacramentum. Audi apoſtolum, Si ſciam omnia ſacramenta & habeam omnem fidẽ, ita vt montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil ſum.

Ex libro de vnico baptiſmo.

¶ Apoſtolus itẽ dicit, Et ſi ſciero oĩa ſacramẽta, & omnẽ ſciẽtiã, & ſi habuero prophetiã & omnẽ fidẽ, ita vt mõtes trãſferã, charitatẽ aũt nõ habeam, nihil ſum. Se dixit nihil eſſe ſi non habeat charitatem, non ſacramenta & ſcientiam & prophetiam & fidem. Illa enim magna ſunt, etiam ſi ille nihil ſit qui ea ſine charitate habuerit, & omnem veritatem in ſua iniquitate detinens.

Et habuero omnem fidem, ita & montes transferam: charitatem autem non habuero: nihil ſum.

In tracta. euāg. ſecūdum Ioan. xij.

EGo, inquit eccleſia, ſi ſponſa ſum, ſi arras accepi, ſi precio ſanguinis illius redempta ſum, audio vocem ſponſi, ⁊ vocem amici ſponſi tunc audio, ſi ſponſo meo det gloriam, non ſibi. Dicat amicus, Qui habet ſponſam, ſponſus eſt: amicus autem ſponſi, ſtat, ⁊ audit eum, ⁊ gaudio gaudet propter ſtat, ⁊ audit eum, ⁊ audio gaudet propter vocem ſponſi. Ecce habes ſacramenta, ⁊ ego concedo. Habes formam, ſed ſacramentum es de vite præciſum. Tu formam oſtendis, ⁊ ego radicem quæro. De forma fructus non exit, niſi vbi eſt radix. Vbi autem eſt radix, niſi in charitate? Et audi formã ſacramentorum. Paulus loquatur. Si ſciam, inquit, omnia ſacramenta, ⁊ habeã omnem prophetiam, ⁊ omnem fidẽ, ⁊ quantam fidem? Ita vt mõtes trãſferam, charitatem autem non habeam, nihil ſum. Nemo ergo vobis fabulas vendat, ⁊ Pontius fecit miraculum, ⁊ Donatus orauit ⁊ reſpondit ei dominus de cœlo. Primò aut falluntur, aut fallũt. Poſtremo fac illum montes transferre, Charitatem autẽ, inquit, non habeam, nihil ſum. Videamus vtrum habuerit charitatẽ. Crederẽ, ſi non diuiſiſſet vnitatem. Nam ⁊ contra iſtos (vt ſic loquar) mirabiliarios, cautum me fecit dominus meus, dicẽs, in nouiſſimis autẽ temporibus exurgent pſeudoprophetę faciẽtes ſigna ⁊ prodigia, vt inducant ſi fieri poteſt etiam electos. Ecce prædixi vobis. Ergo ſponſus cautos nos fecit, quia ⁊ miraculis decipi non debemus. Aliquando enim deſertor terret prouincialem: ſed verum in caſtris ſit, ⁊ aliquid illi proſit character ille, in quo ſignatus eſt, hoc attendit qui terreri non vult ⁊ ſeduci. Teneamus ergo vnitatem fratres mei. Præter vnitatem, ⁊ qui facit miracula, nihil eſt. In vnitate enim erat populus Iſrael, ⁊ non faciebant miracula præter vnitatem. Erant magi Pharaonis, ⁊ faciebant ſimilia Moyſi. Populus Iſrael, vt dixi, non faciebat. Qui erant ſalui apud deum? Qui faciebant, an qui non faciebant? Petrus apoſtolus reſuſcitauit mortuum, Simon Magus fecit multa. Erant ibi quidam chriſtiani, qui non poterant facere, nec quod faciebat Petrus, nec quod faciebat Simon. Sed vnde gaudebant? Quia nomina ipſorum ſcripta erant in cœlo. Nam ⁊ redeũtibus diſcipulis dominus noſter Ieſus Chriſtus, propter fidem gentium hoc ait. Dixerunt enĩ glorian tes ipſi diſcipuli. Ecce domine in nomine tuo etiam dæmonia nobis ſubiecta ſunt. Bene quidem confeſſi ſunt. Detulerũt honorem nomini Chriſti, Et tamen quid eis ait? Nolite in hoc gloriari, quia dæmonia vobis ſubiecta ſunt: ſed gaudete, quia nomina veſtra ſcripta ſunt in cœlo. Petrus dæmonia excluſit. Neſcio quæ anicula vidua, neſcio quis homo qualiſcunq; laicus habens charitatem, tenens integritatem fidei, non facit hæc.

Margin notes (left margin, top to bottom):
- Ioan. iij.
- A
- Chriſtus ē radix
- Mirabiliarij. Math. xxiiij.
- B
- Lucæ. x.
- Melius eſt eſſe digitū in corpe Chriſti quam oculū pſſum.

Petrus in corpore oculus eſt, ille in corpore digitus eſt. In eo tamẽ corpore eſt in quo Petrus: & ſi minus valet digitus qui oculus, nõ eſt tñ præciſus a corpore. Melius eſt eſſe digitũ, & eſſe in corpore, quam eſſe oculum, & euelli de corpore.

C

Et ſi diſtribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & ſi tradidero corpus meum vt ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodeſt.

QVid ergo vos tãquam de Chriſtiana paupertate iactatis, cũ chriſtiana charitate careatis? Habẽt enĩ inter ſe, quam charitatẽ vocẽt, etiã latrones, ſibi debentes facinoroſam, flagitioſamq; conſcientiã. Sed charitatẽ quam cõmẽdat Apoſtolus, vt eam a cæteris improbandis repudiandisq; ſecerneret, ait alio loco. Finis autem præcepti eſt charitas de corde puro, & cõſcia bona, & fide non ficta. ¶ Non diligamus verbo tantum & lingua, ſed ope & veritate. Quærimus in quo opere, in qua veritate? Poteſt ne eſſe manifeſtius opus, quã tribuere pauperibus? Multi hoc iactantia faciunt non dilectione. Poteſt eſſe maius opus, quã mori pro fratribus? Et hoc multi volunt putari facere iactantia nominis comparandi, nõ viſceribus dilectionis. Reſtat vt diligat ille fratres, qui ante deũ, vbi ſolus videt, cordi ſuo perſuadet, & interrogat cor ſuum, an vere propter fratrum dilectionem hoc faciat: & te prohibet illi teſtimonium oculus qui penetrat cor, quo homo attendere non poteſt. Ideo apoſtolus Paulus, quia paratus erat mori pro fratribus, & dicebat, ipſe impendar pro animabus veſtris, tamen quia Deus hoc videbat in corde ipſius, non homines quibus loquebatur, ait illis, Mihi autem minimum eſt vt a vobis iudicer, aut ab humano die. Et oſtendit etiam ipſe quodam loco, quia ſolent iſta fieri inani iactantia, non firmamento charitatis. Ait enim, cum de ipſius charitatis commendatione loqueretur, Si diſtribuero omnia mea pauperibus, & tradidero corpus meum vt ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodeſt. Poteſt enim hoc quiſquam facere ſine charitate? poteſt. Nã qui non habent charitatem, diuiſerunt vnitatem. Quærite ibi & videbitis multos, multa tribuere pauperibus. Videbitis alios paratos ad ſuſcipiendam mortem, ita vt deſiſtente perſecutore, ſeipſos præcipitent. Iſti ſine dubio, ſine charitate hoc faciunt. Reuocemur ergo ad conſcientiam, de qua dicit Apoſtolus, Nam gloria noſtra hæc eſt, teſtimonium conſcientiæ noſtræ. Reuocemur ad conſcientiam, de qua item dicit, Opus autẽ ſuum probet vnuſquiſq;, & tunc in ſemetipſo habebit gloriam, & non in altero. Opus ergo ſuum probet vnuſquiſq; noſtrum, verũ de vena charitatis emineat, verum de radice dilectionis ramus bonorum operum pullulet. Opus autem ſuum probet vnuſquiſq;, ait, & tunc in ſemetipſo gloriam habebit, & non in altero. Non

Ex libro cõtra Fauſtũ cap. v.

i. Tim. i.

Ex tracta. vi. epiſtol. Ioan. i. Ioan. iij.

Mori pro fratribus per iactantiam nõ ex charitate.

D

i. Cor. iiij.

ij. Cor. i.

Gala. vi.

Charitas eſt probatio operum.

E

Ex tracta .viij. epiſtolę. Ioan.

quando illi teſtimonium perhibet lingua aliena, ſed quando perhibet conſcientia propria. ¶ Paſcit miſericordia, paſcit & ſuperbia. Hoſpitem ſuſcipit miſericordia, hoſpitem ſuſcipit & ſuperbia. Intercedit pro paupere miſericordia, intercedit & ſuperbia. Quid eſt hoc? In operibus non diſcernimus. Audeo aliquid dicere, ſed nō ego. Paulus dixit. Moritur charitas, id eſt homo habens charitatē: confitetur nomen Chriſti, ducit martyrium: cōfitetur & ſuperbia, ducit martyrium. ille habet charitatem: ille non habet charitatē. Sed audiat ab apoſtolo ille qui non habet charitatem. Si diſtribuero omnia mea pauperibus, & ſi tradidero corpus meum vt ardeā, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodeſt. Ergo ſcriptura diuina intro nos reuocat. A iactatione huius faciei forinſecus, & ab iſta ſuperficie quæ iactatur ante homines, reuocat nos intro. Redi ad conſcientiam tuam, ipſa interroga. Noli attendere quod floret foris, ſed quæ radix eſt intra. Radicata eſt cupiditas, ſpecies poteſt eſſe bonorum factorum, vere opera bona eſſe non poſſunt. Radicata eſt charitas, ſecurus eſt . . , nihil mali procedere poteſt.

F

Gratias facit hoīem ſecurū.

Ex tracta. ps. xliij.

Pſal. xliij.

¶ Ipſe nouit occulta cordis. Quid eſt, Nouit occulta? Quoniam propter te mortificamur tota die. Deputati ſumus velut oues occiſionis. Poteſt enim videri mortificari hominem, quare mortificetur neſcis. Deus hoc nouit, res in occulto eſt. Sed dicet mihi aliquis. Ecce pro nomine Chriſti tenetur, nomen Chriſti cōfitetur. Nōne hæretici nomen Chriſti confitentur? ſed tamen non propter ipſum moriuntur. Prorſum in ipſa eccleſia dicam catholica, putatis defuiſſe aut deeſſe poſſe, qui cauſa vanę glorię paterentur? Sed ſi non eſſent huiuſmodi homines, non diceret Apoſtolus, Si dedero corpus meum vt ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodeſt. Sciebat ergo poſſe eſſe quoſdam, qui hoc iactatione facerent, non dilectione. Ideo obſcurum eſt. Deus hoc ſolum videt, nos non poſſumus, ipſe ſolus poteſt iudicare, qui nouit occulta cordis.

Hæretici nō pp Chriſtum moriuntur.

Martyrium an poſſit eſſe ſine charitate.

Ex tracta. ps. lix.

Martyres ſunt aceruꝰ teſtimonij.

Moriēs pro vanitate non eſt martyr.

¶ Galaad habet interpretationis ſuæ vocē, & magni ſacramenti. Interpretatur enim aceruus teſtimonij. Quantus aceruus teſtimonij eſt in martyribus? Meus eſt Galaad. Meus eſt aceruus teſtimonij. Mei ſunt martyres viri. Moriantur alij pro vetuſta vanitate ſine ſale, nunquid pertinent ad aceruum teſtimonij? Quia ſi tradidero corpus meum vt ardeam, charitatē autem non habeam nihil mihi prodeſt.

Ex tracta. ps. lxxi.

G

Opus non eſt bonū niſi eius bonitas tribuatur gratię dei.

¶ Sunt quidam qui facilius omnia ſua pauperibus diſtribuunt, quam quod ipſi pauperes dei ſunt. Inflati ſunt enim iactātia, qua putant ſibi eſſe tribuendum, non gratiæ Dei quod bene viuunt. Et ideo iā nec bene viuunt quantacunq; opera facere videantur. De ſuo quippe habere ſe putant, & gloriantur quaſi nō acceperint, diuites ſūt, non pauperes Dei, abundantes ſibi, nō egentes deo. Sꝫ ait Apſ, ſi diſtribuero omnia mea pauperibus, & tradidero corpus meum vt ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi

prodeſt. Tanquam ſi diceret: ſi diſtribuero omnia mea pauperibus, & pauper dei non fuero, nihil mihi prodeſt, Charitas enim nõ inflatur. Nec eſt vera dei charitas in eo qui ingratus eſt ſancto ſpiritui eius. Et ideo tales non pertinent ad populum dei, quia nõ ſunt pauperes dei. pauperes quippe dei dicunt, Nos autem nõ ſpiritum huiuſmodi accepimus, ſed ſpiritum qui ex deo eſt, vt ſciamus quæ a deo donata ſunt nobis.

Paup dei qui Deo oĩa bona tribuit. Ingratus ſpiritui ſancto non habet charitatẽ. Ex tracta. ps. cxviij.

¶ Omnis conſummationis vidi finem. Latum mandatum tuum valde. Intrauerat quippe in ſanctuarium dei, & intellexerat in nouiſſima. Omnis autem conſummatio nihil videtur hoc in loco intelligenda, vſq; ad mortem pro veritate certare, & pro vero ac ſummo bono, mala omnia tolerare. Cuius conſummationis finis eſt excellere in regno Chriſti, quod non habet finem: & habere ibi ſine morte, ſine dolore, & cum magno honore vitam morte humanæ vitæ a doloribus & opprobrijs acquiſitam. Quod autem addidit, Latum mandatum tuum valde, non intelligo niſi charitatem. Quid enim profuiſſe quacunq; morte imminente, & inter quantacunq; tormenta illa martyria confiteri, ſi charitas in confitente non eſſet? Audiamus Apoſtolum. Et ſi tradidero, inquit, corpus meum vt ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodeſt. Charitas autem dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum, qui datus eſt nobis. In hac diffuſione latitudo eſt, in qua ſine anguſtijs via quoq; ambulatur anguſta, donante illo cui dictum eſt. Dilataſti greſſus meos ſubtus me, & non ſunt infirmata veſtigia mea.

H

Finis cõſummationis eſt excellere in regno Chriſti. Latum mãdatum charitas.

Rom. v. Charitas dilatat anguſtia mandatorum. ps. xvij.

¶ Paſtor ergo bonus Chriſtus. Quid Petrus? Nõne paſtor bonus? Nonne & ipſe pro ouibus animam poſuit? Quid Paulus? Quid cæteri apoſtoli? Quid eorum tempora conſequentes beati epiſcopi martyres? Quid etiam ſanctus Cyprianus? non omnes paſtores boni? non mercenarij, de quibus dicitur, Amen dico vobis receperunt mercedem ſuam. Omnes ergo iſti paſtores boni, nõ ſolum quia ſanguinem fuderunt, ſed quia pro ouibus fuderunt. Non. n. fuderunt elatiõe, ſed charitate. Nam & apud hæreticos qui propter iniquitates & errores ſuos aliquid moleſtiarum perpeſſi fuerunt, nonne martyres ſe iactant, vt hoc pallio dealbati facilius furentur, quia lupi ſunt? Si autem ſcire vultis in quo numero habendi ſunt, paſtorem bonum Paulum apoſtolum audite, quoniam nõ omnes qui corpora ſua in paſſione etiã ignibus tradunt, æſtimandi ſunt ſanguinem fudiſſe pro ouibus, ſed potius contra oues. Si linguis hominũ, inquit, loquar & angelorum, charitatem autem nõ habeã, factus ſum æramẽtũ ſonans & cymbalũ tinniens. Si ſciero omnia ſacramenta, & habuero oẽm prophetiã & oẽm fidẽ, ita vt montes transferam, charitatẽ autẽ nõ habeã, nihil ſum. Magna ergo res eſt poſtremo, fides montes transferens. Illa quidem magna ſunt, ſed ſi ego hæc, inquit, ſine charitate habeam, non illa, ſed

Ex tract. de verbis euãgelij. li.

Matth. vi. Paſtores boni cur ita dicãtur

A

Tolerãtes mortem ſine charitate.

Digitized by Google

ego nihil ſum. Sed adhuc iſto non corrigit qui falſo martyrij no-
mine in paſſionibus gloriantur. Audite vt eos caſtigat:immo potius
vt transfodiat. Si diſtribuero, inquit, omnia mea pauperibus, ⁊ ſi
tradidero corpus meum vt ardeam, numquid iam nihil ſum? Sꝫ
vide quid ſequitur. Charitatem autem non habeam, nihil mihi
prodeſt. Ecce venitur ad paſſionem, ecce venitur ad ſanguinis ef-
fuſionē, venitur ad corporis incenſionem, ⁊ tamē nihil prodeſt,
B quia charitas deeſt. Adde charitatē, pſunt oīa. Detrahe charitatē,
Matt. vij. nihil proſunt caetera. Quale bonum eſt charitas iſta fratres? Quid
ſpecioſius? qd luminoſius? qd ſecurius? Multa ſunt dei bona, q̄ cū
habēt ⁊ mali. Qui dicturi ſunt, Domine in nomine tuo pphetaui-
mus, in nomine tuo daemonia eiecimus; in noīe tuo virtutes
multas fecimus. Nec reſpōdebit ille, nō feciſtis: nō eī in cōſpe-
ctu tanti iudicis mētiri audebunt. aut iactare q̄ nō fecerunt. Sed qa
charitatem non habuerunt, reſpondebit omnibus illis. Non no-
ui vos. Quō autem habet vel exiguas charitates qui etiam conui-
Nemo pōt ſibi morté inferre. ctus nō amat vnitatē? Et ſi nō ad ſalutē, eccleſiae pacē, nō ad Chri-
ſti corporis vnitatē, non ad ſanctam ⁊ indiuiduam charitatē, ſed
ad mala aliqua cogereris, nec tibi ſic ipſe mortē inferre debuiſſes.
Ex epiſtola ad Donatū pſbyt. ¶ Audiui quod dixeris apoſtolum Paulum ſignificaſſe hoc fieri
debere vbi ait, Et ſi tradidero corpus meum vt ardeam, quia vi-
delicet omnia bona dicebat, quae ſine charitate nihil proſunt, ſi-
cut ſunt linguae hominum ⁊ angelorum, ⁊ omnia ſacramenta,
⁊ omnis ſcientia, ⁊ omnis prophetia, ⁊ omnis fides, ita vt mon-
tes transferantur, ⁊ rerum ſuarum diſtributio pauperibus. Ideo vi-
Tradere corpꝰ ſuum non eſt ſe interimere. detur tibi etiam hoc inter bona numeraſſe, vt ſibi quiſq; inferat
mortem? Sed attende diligenter, ⁊ agnoſce quemadmodū di-
C cat ſcriptura quod tradat vnuſquiſq; ſuum corpus vt ardeat, non
vtiq; vt ipſe ſe in ignem mittat, qñ perſequētem patitur inimicū,
ſed quando ei proponitur, ita aut mali aliquid faciat, aut mali
aliquid patiatur, eligat nō facere mala, quā nō pati mala, atq; ita
corpus ſuum tradat in poteſtatem interfectoris, ſicut tres illi viri
fecerunt qui auream ſtatuam cogebantur adorare, ⁊ niſi facerent
Dan. iij. minabat̄ eis ille q cogebat, caminū ignis ardētē. Idolū adorare
noluerūt, nō ſe ipſi in ignē miſerūt, ⁊ tñ etiā de illis ſcriptū eſt q
tradiderūt corpa ſua vt neq; ſeruirēt, neq; adorarēt vllū deū, ſꝫ deū
ſuū. Ecce quō dixit Apl's, Si tradidero corpus meū vt ardeā. Qd
aūt ſequitur, vide, Si charitatē nō habeā, nihil mihi pdeſt. Ad iſtā
charitatē vocaris, ad iſtam charitatē pertinere non ſineris, ⁊ putas
Occiſus p Xpi nomine ſeparatus tñ ab vnitate eccl'ie damnatur Supra. tibi aliquid prodeſſe ſi te ipſe precipites in interitū, cū tibi nihil
pdeſſet etiā ſi alter occideret charitatis inimicū? Foris autē ab ec-
cleſia cōſtitutus ⁊ ſeparatus a cōpage vnitatis ⁊ vinculo charitatis
aeterno ſupplicio punireris, etiā ſi pro Chriſti nomine viuus ince-
dereris. Hoc eſt enim quod ait Apoſtolus, Et ſi tradidero corpus
meum vt ardeam, charitatē autē non habeam, nihil mihi pdeſt.

Digitized by Google

Charitas patiens eſt: benigna eſt.

Quid ergo de charitate maius aut vberius poſſum dicere, quã quas per os Apoſtoli laudes eius intonat dominus? Quanta eſt iſta, anima linguarum, prophetiæ virtus, ſacramentorum ſalus, ſcientię ſolidamentum, fidei fructus, diuitiæ pauperum, vita morientium? Quid tam magnanimum, quam pro impijs mori? Quid tam benignum quam inimicos diligere? Sola eſt quam fœlicitas ſua non extollit, quia non inflatur. Sola eſt quam conſcientia mala non pungit, quia non agit perperam. Inter opprobria ſecura eſt, inter odia benefica eſt. Inter iras placida eſt, inter inſidias innocens, inter iniquitates gemẽs, in veritate reſpirans. Quid illa fortius, non ad retribuendas, ſed ad nõ curandas iniurias? Quid illa fidelius nõ vanitati, ſed æternitati? Nam ideo tolerat omnia in præſenti vita quia credit omnia de futura vita: & ſuffert omnia quæ hic immittuntur, quia ſperat omnia quæ ibi promittuntur. Merito nunquam cadit.

Ex ſermone de laude charitatis. A mẽde egregias charitatis laudes. D

Charitas non æmulatur, non agit perperam, nõ inflatur, non eſt ambitioſa.

Philip. 2.

Vbi eſt inuidia, amor fraternus eſſe non poteſt. Intendat charitas veſtra. Qui inuidet non amat. Peccatum diaboli eſt in illa, quia & diabolus inuidendo deiecit. Cecidit enĩ & inuidit ſtatim. Non ideo voluit deijcere vt ipſe ſtaret, ſed ne ſolus caderet. Tenete in animo ex hoc quod ſubieci, inuidiam non poſſe eſſe in charitate. Habes aperte cum laudaretur ipſa charitas. Charitas non æmulatur. Non fuit charitas in Cain. Et niſi eſſet charitas in Abel, non acciperet deus ſacrificium eius.

Ex ſermone. v. epiſtolæ. Ioannis. De inuidia diaboli. E

¶ Charitas non æmulatur. Quæris cauſam? attende quod ſequitur. Non inflatur. Prior eſt in vitijs ſuperbia, deinde inuidia. non enim inuidia peperit ſuperbiam, ſed ſuperbia peperit inuidiam. Non enim inuidet niſi amor excellentiæ. Amor excellentiæ ſuperbia vocatur. Cum ergo in ordine prior ſit ſuperbia, ſequatur autem inuidia, Apoſtolus in laudibus charitatis noluit dicere prius non inflatur & poſtea non æmulatur, ſed prius dixit, nõ æmulatur, poſtea non inflatur. Quare hoc? Quia cum dixiſſet, Nõ æmulatur, quaſi queſiturus eras, cauſam quare non æmulatur, ſubdidit, Non inflatur. Ergo ſi ideo non æmulatur quia non inflatur, ſi inflaretur, æmularetur, hoc in vobis creſcat & aĩo ſolidetur quia non inflatur. Dilectio enĩ nõ inflatur, & deus dilectio eſt, & fideles in dilectiõe acqeſcunt illi. Reuocat a ſtrepitu q foris eſt ad gaudiũ ſilentia. ¶ Ecce deus dilecti eſt. Vt quid imus & cur imus in ſublimia cœlorum & ima terrarum, quęrentes eum qui eſt apud nos, ſi nos velimus eſſe apud eum? Nemo dicat non noui quid diligã. Diligat fratrem, & diligat eãdẽ dilectiõe. Magis autẽ nouit di-

Ex ſermone de verbis euãgelij. liij. Supbia parit inuidiã ideo prior. Amor excellẽtiæ ſuperbia vocatur.

Ex libro de trinitate. viij. Diligẽdus eſt proximus, & dilectio eius...

Digitized by Google

F

Dilectio charitatis angelos & dei ſeruos conſociat.

lectionem qua diligit, quam fratrem quem diligit. Ecce iam poteſt notiorem deum habere quam fratrem. Plane notiorem quia præſentiorem: notiorem, quia interiorem: notiorem quia certiorem. Amplectere dilectionem dei, & dilectione amplectere deum. Ipſa eſt dilectio quæ omnes bonos angelos, & omnes dei ſeruos conſociat vinculo ſanctitatis, noſq; & illos coniungit inuicem nobis & ſubiungit ſibi. Quanto igitur ſaniores ſumus a tumore ſuperbiæ tanto ſumus dilectione pleniores. Et quo alio niſi deo plenus eſt, qui plenus eſt dilectione?

Non quærit quæ ſua ſunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet ſuper iniquitate, congaudet autem veritati. Omnia ſuffert.

Ex lib. de Geneſi ad literam.

¶ Neq; enim eſſent etiam homines amatores pecuniæ niſi ideo ſe putarent excellentiores quo ditiores. Cui morbo contraria charitas non quærit quę ſunt, id eſt non priuata excellentia lætatur. Merito ergo & non inflatur.

Charitas omnia credit, omnia ſperat, oīa ſuſtinet.

Ex lib. de ſpū & litera.
i. Ioan. iiij.
De hoc latius in collatiōib⁹ Bernar. in ſermone de ſeptē ſpiritibus, qui incipit. Magiſter gētiū Paul⁹
G

¶ Inter eos vtiq; quos connexos ſibimet vnum facit, non enim quodlibet credere bonum eſt. Nam vnde illud fratres, Nolite omni ſpiritui credere, ſed probate ſpiritum qui ex deo eſt? Nec in laudibus charitatis quod dictum eſt, Omnia credit, ſic accipiendum eſt vt charitatē cuiuſpiam derogemus, ſi non quod audierit ſtatim crediderit. Quid ꝙ charitas eadem admonet non facile de fratre aliquid mali eſſe credendum: & cum tale aliquid dicitur, hoc ad ſe magis iudicat pertinere ne credat? Poſtremo ipſa charitas quę omnia credit, non omni ſpiritui credit. Ac per hoc omnia quidē credit, ſed deo. Quia non dictum eſt, omnibus credit.

Charitas nunquam excidit. Siue prophetiæ euacuabūtur, ſiue linguæ ceſſabunt, ſiue ſcīa deſtruetur.

Ex tracta. epſæ Ioannis
i. Ioan. iiij.

¶ Deus dilectio eſt, & permanet, inquit, in dilectione, in deo manet, & deus in illo manet. Sit tibi domus deus, eſto domus dī. Mane in deo, & maneat in te deus. Manet in te deus vt te contineat, manes in deo ne cadas. Quia ſic de ipſa charitate apoſtolus dicit, Charitas nunꝗ; cadit. Qūo cadet quem continet deus?

Ex parte enim cognoſcimus, & ex parte prophetamus. Cum autem venerit quod perfectum eſt euacuabitur quod ex parte eſt.

Ex lib. xxij. de ciuitate dei.

IN illo corpore ſpiritali videbunt ſancti oīa non ſolū ſi oculos claudāt, verūetiā vnde ſunt corpore abſentes. Tūc.n. erit perfectū illud de quo loquens Apls, Ex parte (inqt) ſcimus, &

Digitized by Google

ex parte prophetamus: cum autem venerit quod perfectum eſt, euacuabit qđ ex parte eſt. Deinde vt q̃uo poſſet aliqua ſimilitudine oſtenderet quantũ ab illa q̃ futura eſt diſtet hæc vita, non qualiũcunq; hoĩuз, verũ & q̃ pcipua hic ſanctitate ſunt pditi, Cũ eſſẽ, inquit, paruulus vt paruulus loquebar, vt paruulus ſapiebam, quaſi paruulus cogitabaз: Cũ aũt factus ſum vir, euacuaui ea q̃ paruuli erant. Videmus nunc p ſpeculũ ĩ enigmate, tunc aũt facie ad faciẽ. Nunc ſcio ex parte, tunc aũt cognoſcã ſicut ⁊ cognitus ſum. Si ergo in hac vita, vbi hoĩum mirabiliũ prophetia ita cõparanda eſt illi vitæ quaſi paruuli ad iuuenẽ, vidit tñ Heliſeus accipientẽ munera ſeruũ ſuũ vbi ipſe non erat, ita ne cũ venerit qđ perfectũ eſt, nec iã corpus corruptibile aggrauabit animaз, ſed incorruptibile nihil impediet, illi ſancti ad ea q̃ videnda ſunt oculis corporeis q̃bus Heliſeus abſens ad ſeruũ ſuũ videndum non indiguit indigebunt? Nam ſecundũ ſeptuaginta interpretes iſta ſunt ad Giezi verba prophetæ, Nonne cor meũ ĩt tecũ qñ conuerſus eſt vir de curru obuiã tibi? ⁊ accepiſti pecuniã ⁊c. Sicut aũt ex hebræo interpretatus eſt presbyter Hieronymus, Nonne cor meum, inq̃t, in pñti erat qñ conuerſus eſt homo de curru ſuo in occurſuз tuũ? Corde ergo ſuo ſe dixit hoc vidiſſe propheta, adiuto quideз mirabiliter nullo dubitante diuinitus. Sed q̃to amplius tunc oẽs munere iſto abũdabunt, cũ deus erit omnia in omnibus? Habebunt tñ & illi oculi corporei officium ſuũ, ⁊ in loco ſuo erunt, vtetur q; illis ſpiritus p ſpiritale corpus. Neq; eñ ⁊ ille propheta quia non eis indiguit vt videret abſentẽ, non eis vſus eſt ad videnda pſentia, q̃ tñ ſpiritu videre poſſet & ſi illos clauderet, ſicut vidit abſentia vbi cũ eis ipſe non erat. ❡ Apoſtolus dicit. Ex parte ſcimus, ⁊ ex parte prophetamus. Cũ autẽ venerit qđ pfectũ eſt, qđ ex parte eſt euacuabitur. Quid eſt perfectũ? In principio erat verbum, ⁊ verbum erat apud deum, ⁊ deus erat verbum. Hoc eſt pfectum. Quid eſt perfectum? Dicat ⁊ apoſtolus Paulus, Qui cũ in forma dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualẽ deo. Hunc ęqualẽ deo patri, hoc verbũ dei apud deũ, per qđ facta ſunt omnia, videbimus ſicuti eſt, ſed in fine. Nã nunc qđ Ioannes euangeliſta dicit, Dilectiſſimi filij dei ſumus, ⁊ nondũ apparuit quid erimus: ſcimus quia cũ apparuerit ſimiles ei erimus, qm̃ videbimus eum ſicuti eſt. hæc viſio nobis pmittitur. Ad hanc viſionẽ erudimur, ad hanc viſionẽ corda mundamus. Beati enim mundi corde, quoniam ipſi deũ videbunt.

[Margin: H; iiij. Reg. v; A; i. Cor. xv. Ex ſermone in natali Ioannis Baptiſtæ. Ioannis. Phil. ij. i. Ioan. iij. B]

Cum eſſem paruulus, loquebar vt paruulus, ſapiebam vt paruulus, cogitabam vt paruulus. Quando autem factus ſum vir, euacuaui quæ erant paruuli.

[Margin: Ex lib. de ſpũ ⁊ litera. Vel ex lib. ij. de baptiſ. paruulo.]

❡ Apoſtolus ad illa ineffabilia, qualecunq; adhibens de notis rebus exẽplũ, paruulã ætatẽ virili cõparauit ætati. Cũ eſſem (inquit)

paruulus, quaſi paruulus loquebar, quaſi paruulus ſapiebam, quaſi paruulus cogitabam. Cum autem factus ſum vir, quæ paruuli erant deſpoſui. Cur aũt hæc dixerit, conſequenter oſtendens.

Videmus nunc, inquit, per ſpeculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Nunc cognoſco ex
Ex li. xv. de tri. **parte, tunc autem cognoſcam ſicut & cognitus ſum.**

MIrificata eſt ſcientia tua ex me. Inualuit, & nõ potero ad illam. Ex me quippe intelligo quam ſit mirabilis, & incomprehenſibilis ſciẽtia tua qua me feciſti, quando nec me ipſum comprehendere valeo quem feciſti. Et tamen in meditatione mea exardeſcet ignis, vt quæram faciem tuam ſemper. Incorporalem ſubſtantiam ſcio eſſe ſapientiam, & lumen eſſe in quo videntur quę oculis carnalibus non videntur, & tamen vir tantus tamq̃ ſpiritalis, videmus nunc (inquit) per ſpeculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Quale ſit, & quod ſit hoc ſpeculum, ſi quæramus, profecto illud occurrit ꝙ in ſpeculo niſi imago non
C cernitur. Hoc ergo facere conati ſumus, vt per hanc imaginẽ quod nos ſumus quæreremus, & videremus vtcunq; a quo facti ſumus
ij. Cor. iij. tanq̃ per ſpeculũ. Hoc ſignificat & illud q̃ð ait idem Apl's. Nos autem reuelata facie gloriã dei ſpeculantes, in eandẽ imaginẽ transformamur de gloria in gloriam, tanq̃ a dei ſpiritu. Speculãtes dixit, per ſpeculũ videntes, non de ſpecula proſpicientes. Quod in græca lingua non eſt ambiguũ vñ in latinã linguã tranſlatæ ſunt apoſtolicæ literæ. Ibi quippe ſpeculũ vbi apparent imagines rerũ, a ſpecula, de cuius altitudine longius aliqd intuemur, & ſono verbi diſtat oĩno: ſatiſq; apparet Apoſtolum ab ſpeculo, non ab ſpecula dixiſſe, gloriam dñi ſpeculantes. Quia vero addidit in ænigmate, multis hoc incognitum eſt, qui eas literas neſciunt, in qbus eſt quędam doctrina de locutionũ modis, quos græci Tropos vocant, eoq; græco vocabulo, & nos vtimur pro latino. Sicut enim ſchemata vſitatius dicimus, quã figuras, ita vſitatius tropos quam modos. Singulorũ aũt modorum ſiue troporum nomina, vt ſingulis ſingula referantur, difficillimũ eſt & inſolentiſſimum latine enunciare. Vnde quidã interpretes noſtri, q̃ð ait Apl's, Quæ ſunt in allegoria, nolentes græcũ vocabulũ ponere, circũloquendo interpretati ſunt, dicentes. Quæ ſunt aliud ex alio ſignificantia. Huius aũt tropi, id eſt allegoriæ, plures ſunt ſpecies, in quibus eſt etiam q̃ð dicitur ænigma. Definitio aũt ipſius nominis generalis, oẽs & ſpecies complectatur neceſſe eſt. Ac p hoc ſicut oĩs equus animal eſt, non omne animal equus eſt, ita omne ænigma allegoria eſt, non oĩs allegoria ænigma eſt. Quid eſt ergo allegoria niſi tropus vbi ex alio aliud intelligitᷣ, quale illᷣ eſt ad Theſſalonicẽſes. Itaq; non dormiamus ſicut cæteri, ſed vigilemus & ſobrij ſimus. Nã q

Margin notes: Speculãtes a ſpeculo nõ a ſpecula. — Nota de traductione e græcis in latinum. — Allegoria — D — I. Theſ. v.

dormiunt,nocte dormiunt:& qui inebriantur,nocte ebrij ſunt.Nos autem qui dei ſumus,ſobrij ſimus. Sed hæc allegoria nõ eſt ænigma. Nã niſi multũ tardis,iſte ſenſus in promptu eſt:ęnigma aũt eſt(vt breuiter explicẽ)obſcura allegoria,ſicut eſt,Sanguiſugæ tres erant filiæ,& quęcunq; ſimilia. Sed vbi allegoriã nominauit Apl's,non in verbis eã reperit,ſed in facto,cũ ex duobus filijs Abrahæ,vno de ancilla,altero de libera,qđ non tm̃ dictum ſed & factum fuit,duo teſtamenta intelligenda monſtrauit,qđ anteq̃ exponeret obſcurum fuit.Proinde allegoria talis,qđ eſt generale nomen,poſſet ſpecialiter ęnigma nominari. Sed quia non ſoli qui eas literas neſciunt quibus diſcuntur tropi,quærunt quid dixerit Apl's nunc in ænigmate nos videre,verũetiam qui ſciunt, tamen quid ſit illud ænigma vbi nunc videmus noſſe deſiderant, ex vtroq; vna eſt inuenienda ſententia.Et ex illo.ſ.qđ ait, Videmus nunc per ſpeculũ & ex iſto qđ addidit,In ænigmate.Vna eſt.n.cum tota ſic dicitur, Videmus nunc per ſpeculũ in ęnigmate. Proinde quantum mihi videtur,ſicut nomine ſpeculi imaginem voluit intelligi,ita nomine ęnigmatis quãuis ſimilitudinem,tñ obſcuram & ad perſpiciendum difficilem. Cũ igitur ſpeculi & ænigmatis noĩe quæcunq; ſimilitudines ab Apoſtolo ſignificatæ intelligi poſſint, quæ accõmodatę ſunt ad intelligendũ deum,eo modo quo poteſt, nihil tamen eſt accommodatius quã id qđ imago eius,nõ fruſtra dicitur. ¶Nemo itaq; miretur & in iſto videndi modo qui conceſſus eſt huic vitæ,per ſpeculum.ſ.in ænigmate,laborare nos vt quomodocunq; videamus.Nomen quippe hic non ſonaret ænigmatis,ſi eſſet facilitas viſionis. ¶Dico enim vobis q̇ angeli eorum ſemper in cœlis vident faciem patris mei qui in cœlis eſt. Sicut ergo illi vident,ita & nos viſuri ſumus,ſed nondum ita videmus.Propter qđ ait Apoſtolus,videmus nunc per ſpeculum in ęnigmate: tunc autem facie ad faciem. Præmium itaq; fidei nobis viſio iſta ſeruatur.De qua & Ioannes loquens,Cũ apparuerit(inquit)ſimiles ei erimus,qm̃ videbimus eum ſicuti eſt. Facies aũt dei,manifeſtatio eius intelligenda eſt,non aliquod tale membrum quale nos habemus in corpore,atq; iſto nomine nuncupamus.Itaq; viſuri ſunt Deum ſancti in iſto corpore: ſed verũ per ipſum ſicut per corpus nunc videmus ſolem,lunam,ſtellas,mare,ac terram, & quæ ſunt in ea,non parua quæſtio eſt. Durũ eſt enim dicere q̇ ſancti talia corpora tunc habebunt vt non poſſint oculos claudere & aperire cũ volent.Durius aũt q̇ ibi deũ quiſquis oculos clauſerit non videbit. Si.n.ppheta Heliſeus puerũ ſuũ Giezi abſens corpe vidit accipientẽ munera q̃ dedit ei Naamã Syrus,quãto magis in illo ſpiritali corpore videbunt ſancti omnia,non ſolũ ſi oculos claudãt, verũetiã vnde ſunt corpore abſentes?Illud quoq; qđ ait Apoſtolus,facie ad faciem,non cogit vt deũ per hanc faciẽ corporalem vbi ſunt oculi corporales, nos viſuros eſſe credamus, quem ſpi-

Aenigma quid ſit.

Gal. iiij.

E

Ex libro.xv.de trinitate.

Ex libr.xxij.de ciuitate dei.

Matth.xviij.

Viſio eſt p̃mium fidei.

i.Ioan.iij.

F

Facies dei eſt manifeſtatio eius.

iiij.Reg.v.

Beati ſpũ ſine intermiſſione vident deum.

Digitized by Google

ritu ſine intermiſſione videbimus. Niſi enim eſſet etiā interioris hominis facies, non diceret idem Apoſtolus, Nos autem reuelata facie gloriam domini ſpeculantes in eandem imaginem transformamur de gloria in gloriam, tanquam a domini ſpiritu.

Ex tract. euāgelij ſecundum Ioan. xxxiij.

¶ Veritate itaq; perfruemur, cum viderimus facie ad faciē, quia et hoc promittitur nobis. Nam quis auderet ſperare quod deus nō dignatus eſſet polliceri vel dare? Videbimus facie ad faciem. Apoſtolus dicit. Nunc ſcio ex parte, nunc in ænigmate per ſpeculū, tūc

G

i. Ioan. iij.

aūt facie ad faciem. Et Ioannes apoſtolus in epiſtola ſua, Dilectiſſimi filij dei ſumus, et nondum apparuit quod erimus. Scimus quia cum apparuerit ſimiles ei erimus, quoniam videbimus eum ſicuti eſt. Hęc eſt magna promiſſio. Si amas, ſequere.

Ad Paulinū de videndo deo.

¶ Vnigenitus filius idem qui mediator Dei et hominū homo Chriſtus Ieſus, ita videt patrem ſicut videtur a patre, nos autem ad illā viſionem dei quæ nobis in reſurrectione promittitur, non ex hoc mundo iſtam concupiſcentiam oculorum transferre conemur, ſed mundandis cordibus pio ſtudeamus affectu, nec corporalē faciem cogitemus cum dicit Apoſtolus. Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate, tunc aūt facie ad faciem, præſertim quia expreſſius dixit, Nunc ſcio ex parte, tunc aūt cognoſcā ſicut et cognitus ſum. Si ergo tunc corporali facie deum cognoſcemus, corporali nūc eius facie cogniti ſumus. Tunc enim cognoſcam, inquit, ſicut et cognitus ſum. Vnde ſi quæris, vnde eū videbimus? reſpondeo vnde angeli vident, quibus tunc erimus æquales. Sicut enim videntur iſta quæ viſibilia nominantur, deum nemo vidit vnquam, nec videri pōt, quoniam lucem inhabitat inacceſſibilem, et eſt natura inuiſibilis, ſicut incorruptibilis, quē contextim Apoſtolus poſuit dicēs, Regi aūt ſeculorum inuiſibili incorruptibili. Quia ſicut nunc incorruptibilis, nec poſtea corruptibilis: ita non ſolum nunc ſed etiā ſemper inuiſibilis. Vnigenitus aūt filius, qui eſt in ſinu patris, deitatis naturam atq; ſubſtantiā inſonabiliter narrat, et iō dignis idoneiſq; tanto conſpectu oculis & inuiſibiliter monſtrat: ipſi enim ſunt oculi de quibus Apoſtolus dicit. Illuminatos oculos cordis veſtri. Et de quibus dicitur, Illumina oculos meos, ne vnquam obdormiam in mortem. Dominus aūt ſpiritus eſt, vnde qui adhæret dño vnus ſpūs eſt. Proinde qui pōt deum inuiſibiliter videre, ipſe eum poteſt incorporaliter videre, ipſe pōt deo incorporaliter adhęrere. In qua ergo non rapinā arbitratus eſt eſſe æqualis deo, in illa dei forma tunc videbunt eū qui videbunt ſicuti eſt. Deum enim nemo vidit vnquam, vel in hac vita, ſicut ipſe eſt, vel & in angelorum vita, ſicut viſibilia iſta quæ corporali viſione cernuntur, quia vnigenitus filius, qui eſt in ſinu patris, ipſe narrauit. Vnde non ad oculorum corporalium, ſed ad mentium viſionem dictum eſt pertinere quod narrat. Si enim quæris, vtrum poſſit deus videri, reſpōdeo poteſt, Si quęris vnde ſcientia, reſpondeo, quia in veraciſſima

i. Ioan. iiij.

i. Timo. i.

H

Diuinitas idoneis oculis inuiſibiliter monſtratur.

Ephe. i.

Pſal. xij.

i. Cor. vi.

Matth. v.

ſcriptura legitur. Beati mundo corde quoniam ipſi deum videbunt, & cætera talia. Si quæris quomodo dictus ſit inuiſibilis, ſi videri poteſt, reſpondeo inuiſibilem eſſe natura: videri autem cum vult, ſicut vult. Plurimis autem eſt viſus non ſicuti eſt, ſed quali ſpecie illi placuit apparere. Si quæris, vtrum etiam ſicuti eſt aliquando poſſit videri: reſpódeo filijs hoc eſt promiſſum, de quibus dictum eſt, Scimus quia cum apparuerit, ſimiles ei erimus, quoniam videbimus eum ſicuti eſt.

Quod deus videri poſſit cum ſit inuiſibilis.

A

¶ Et ſi exterior homo noſter corrumpitur, interior tamen renouatur de die in diem, ita ſane vt in hac vita quantuſcunque prouectus ſit, longe abſit ab illa perfectione ſimilitudinis, quæ idonea erit ad vidēdum deum (ſicut dicit Apoſtolus) facie ad faciem. In quibus certe verbis ſi corporaliter faciem voluerimus accipere, conſequens erit vt & deus talem habeat faciem, & ſit aliquod interuallum inter noſtrā & ipſius, cum eum videbimus facie ad faciem: & ſi interuallum, vtique & finis, & membrorū habitus terminatus, & cætera abſurda, dictuque & cogitatu impia, quibus animalis homo non percipiens ea quæ ſunt ſpiritus dei, fallaciſſimis vanitatibus luditur. Dicunt enim quidā eorum, qui talia garriunt, ſicut ad me potuit peruenire, nos deū videre nunc mente, tunc corpore, ita vt & impios eum pari modo aſſeuerent eſſe viſuros. Vide quantum in peius profecerunt, dū ſine limite timoris vel pudoris hac atque hac vagabunda fertur impunita loquacitas. Antea dicebant, carni ſuæ tantum hoc præſtitiſſe Chriſtum, vt corporeis oculis videret deū. Deinde addiderunt & omnes ſanctos, receptis in reſurrectione corporibus, eodem mō deum eſſe viſuros. Nunc ſi iſtā poſſibilitatem & impijs donauerūt. Donent ſane quantum volunt, & quibus volunt. Nam quis audeat contradicere hominibus de ſuo donantibus? Qui enim loquitur mendacium, de ſuo loquitur. Tu autem cum ijs qui ſanam doctrinam tenent, nihil iſtorum audeas vſurpare de tuo. ſed cum legis, Beati mundi corde, quoniam ipſi deum videbunt, intellige impios non viſuros. neque enim beati & mundicordes ſunt impij. Item cū legis, Videmus nunc per ſpeculū in ænigmate, tunc autem facie ad faciē, intellige inde non tunc viſuros facie ad faciem, vnde nunc videmus per ſpeculū in ænigmate. Hoc autem vtrunque interioris hominis munus eſt, ſiue cū in iſta peregrinatione adhuc per fidem ambulat, in qua vtitur ſpeculo & ænigmate, ſiue in illa patria cum per ſpeciē contemplabitur. Pro qua viſione poſitū eſt, Facie ad faciem.

Ex epiſtola ad Italicam. ij. Cor. iiij.

Non videbitur diuinitas oculis corporeis. i. Cor. ij.

B

Sæpe labitur impunita loquacitas dū ſine limite timoris vagatur.

Solus homo interior videt deū & hic, & in patria

¶ Perfectā cognitionem dei (hoc eſt, qua homini maior eſſe non poſſit) in futura vita ſperat apoſtolus, quæ ſola beata vita dicēda eſt, vbi & corpus incorruptibile atque immortale ſpiritui ſuo, ſine vlla moleſtia, vel reluctatione ſubdetur. Non quia in hac vita nihil veri omnino inueniri pōt quod mente cernatur, non fide credatur, ſed quia tantum eſt quicquid eſt, vt non faciat beatiſſimos. Neque enim quod ait Apoſtolus, videmus nunc per ſpeculū in ænigmate, ſuperficio [illegible?] experti, non cernitur mente. Cernitur plane, ſed

Ex libr. i. retractationum.

C

beatiſſimos nondum facit. Illud enim beatiſſimos facit quod ait, Tunc autem facie ad faciem. Et, Tunc cognoſcam ſicut & cognitus ſum. Qui hoc inuenerunt, ipſi dicendi ſunt in beatitudinis poſſeſſione conſiſtere, ad quam ducit via fidei quam tenemus, & quo credendo cupimus peruenire.

Ex lib. octogīta tribus quæſtionum. Suſcitatio Lazari. Vocatio noſtra

¶ Quod dominus noſter Ieſus Chriſtus ſorores Lazari interrogat, dicens, Vbi eum poſuiſtis? vocationem noſtram quę in occulto, arbitror ſignificare. Prædeſtinatio enim noſtræ vocationis occulta eſt. Cuius ſecreti ſignum eſt interrogatio domini quaſi neſcientis, cum ipſi neſciamus, ſicut dicit Apoſtolus, Vt cognoſcamus, ſicut & cognitus ſum.

Nunc autem manēt fides, ſpes, charitas. tria hæc, maior autem his eſt charitas.

Ex libr. vij. de doctrina xpiana

TRia hæc ſunt quibus & ſcientia omnis, & prophetia militat, fides, ſpes, charitas: ſed fidei ſuccedit ſpecies quam videbimus, & ſpei ſuccedit beatitudo ipſa ad quam peruenturi ſumus. Charitas autem etiam iſtis decedentibus, augebitur potius. Si enim credendo diligimus quod nondum videmus, quanto magis cum illud videre cœperimus? & ſi ſperando diligimus quo nondum peruenimus, quanto magis cum peruenerimus? Inter temporalia quippe atq; æterna hoc intereſt, quod temporale aliquid plus diligitur antequam habeatur, vileſcit autem cum aduenerit. Non enim ſatiat animam cui vera & certa ſedes eſt æternitas: æternum autem ardentius diligitur adeptum, quam deſideratum. Nulli enim deſideranti conceditur plus de illo exiſtimare quam ſe habet, vt ei vileſcat cum minus inuenerit. ſed quantum quiſq; veniens exiſtimare potuerit, plus perueniens inuenturus eſt. Homo itaq; fide, ſpe, charitate ſubnixus, eaq; inconcuſſe retinens, non indiget ſcripturis niſi ad alios inſtruendos. Itaq; multi per hæc tria, etiam in ſolitudine ſine codicibus viuunt. Vnde in illis arbitror iam impletum eſſe, quod dictum eſt, Siue prophetiæ euacuabuntur, ſiue linguæ ceſſabunt, ſiue ſcientia euacuabitur. Quibus tamē quaſi machinis tanta fidei, ſpei, & charitatis in eis ſurrexit inſtructio, vt perfectum aliquid tenentes, ea quæ ſunt ex parte non quærant. Profectum ſane, quantum in hac vita poteſt. Nam in cōparatione futuræ vitæ nullius iuſti & ſancti eſt vita iſta perfecta. Ideo manent (inquit) fides, ſpes, charitas, tria hæc, maior aūt horum eſt charitas. Quia & cum quiſq; ad æterna peruenerit, duobus iſtis decedentibus, charitas altior & certior permanebit.

D Differentia inter temporalia & æterna.

Scripturarū neceſſitas ad aliorū inſtructionē

E

Ex libro cōtra Iuliā. cap. xx. 1. Timo. 1.

¶ Cum iuſtus ex fide viuat, finiſq; præcepti ſit charitas de corde puro & conſcientia bona & fide non ficta, mane inde ad formandi vitā fidelium tria hæc, fides, ſpes, charitas, vnde fieri poteſt, vt putes cū aliquo mores habeat, q hæc tria cū illo paria non hẽ? Quā

Digitized by Google

enim aliud credit, aliud ſperat, aliud amat, neceſſe eſt vt aliter vi/uat. Et ſi vſus quarundam rerum ſimilis videtur nobis eſſe cum gentibus, ſicut cibi ⁊ potus, tectorũ, veſtimentorum, lauacrorũ, ⁊ qui ex noſtris coniugalem vitã gerunt, vxorum ducendarũ ⁊ ha/bendarũ, filiorum gignendorũ, nutriendorũ, hæredicandorũ, lon ge aliter his rebus vtitur, qui ad alium finem vſum earum re/fert, ⁊ aliter qui ex his deo gratias agit, de quo praua ⁊ falſa non credit, eaſdem res non ad eundem finem referendo, ſed ad finem legitimi, diuiniq́ʒ præcepti, charitatẽ de corde puro ⁊ cõſcia bona ⁊ fide nõ ficta: a qbus qdã oberrãtes, conuerſi ſunt in vaniloquiũ.

¶ Pia fides ſine ſpe, ⁊ ſine charitate eſſe non vult. Sic ergo homo fidelis dz credere quod nondũ videt, vt viſionẽ ⁊ ſperet ⁊ amet. Ex lib. ad Cõ Et viſibiliũ quidẽ rerum præteritarũ, quæ tẽporaliter tranſierunt, ſentiũ de trint. ſola fides, qm̃ non adhuc videnda ſperantur, ſed facta ⁊ tranſacta creduntur: ſicut eſt illud, ꝙ Chriſtus ſemel pro peccatis mortuus eſt, ⁊ reſurrexit pp iuſtificationem noſtrã nec iã morietur, ⁊ mors Roma. v. ei vltra non dominabitur. Ea vero quæ nondum ſunt, ſed futura De qbus habe ſunt, ſicut noſtrorũ ſpiritaliũ corporũ reſurrectio, ita creduntur, vt mur fides ⁊ ſpes & videnda ſperentur, ſed oſtendi nullo mõ poſſunt. Quæ vero ita ſunt, vt neqʒ prætereant, neqʒ futura ſint, ſed ęterna permaneant, partim ſunt inuiſibilia, ſicut iuſtitia, ſicut ſapientia: partim viſibi/lia, ſicut Chriſti immortale iam corpus. Sed inuiſibilia intellecta conſpiciuntur, ac p hoc ⁊ ipſa modo quodã ſibi congruo videntꝰ, multoq́ʒ certiora ſunt quam ea quæ corporis ſenſus attingit: ſed ideo dicuntꝰ inuiſibilia, quia oculis iſtis mortalibus videri omni/no non poſſunt. At illa quæ viſibilia ſunt, ſi oſtendantur, poſſunt & his mortalibus oculis conſpici, ſicut ſe diſcipulis poſt reſurre/ctionẽ dñs oſtendit, ſicut etiam poſt aſcenſionem apoſtolo Paulo, ⁊ diacono Stephano. Proinde iſta viſibilia permanentia, ita credi/mus, vt & ſi non demonſtrentur ſperamus ea nos quandoqʒ viſu Quõ viſibilia ros. Sed hæc inuiſibilia, ſimplici mentis atqʒ rationis intentione pmanẽtia cre/ intellecta conſpicimus ſine vllis formis ⁊ molibus corporalibus dũtur. ſine vllis lineamentis figuriſqʒ membrorum, ſine vllis localibus G ſine finitis ſine ſpatijs infinitis. Hoc ergo lumen vbi hæc cuncta diiudicantur, non vtiqʒ ſicut huius ſolis ⁊ cuiuſqʒ corporei lumi/nis fulgor, per localia ſpatia circumquaqʒ diffunditur, mentemq́ʒ noſtram quaſi viſibili candore colluſtrat, ſed inuiſibiliter ⁊ ineffa/biliter ⁊ tamen intelligibiliter lucet, tamq́ʒ nobis certum eſt, quaʒ nobis efficit certa quæ ſcdm ipſum cuncta conſpicimus.

¶ Cum venerit quod perfectum eſt, quod ex parte eſt, deſtruetur, id eſt iam non ex parte erit, ſed ex toto: quia fidei ⁊ ſpei iam res Ex lib. de pfe/ ipſa non quæ credatur ⁊ ſperetur, ſed quæ videatur teneaturque, ctione iuſtitie ſuccedet. Charitas autem, quæ his tribus maior eſt, non au/ hominis. feretur, ſed augebitur, ⁊ implebitur, contemplata quod cre/debat, ⁊ quod ſperabat indepta. In qua plenitudine charita/

Matt.xxij. tis præceptum illud implebitur. Diliges deum tuum ex toto cor-
Vbi eſt aliqd carnalis concupiſcentiæ non diligitur deus ex tota anima. de tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua. Nam enim eſt ad-
huc aliquid carnalis concupiſcentiæ, quod vel continendo frenetur,
non omnimodo ex tota anima diligitur Deus. Non eniz caro ſi-
ue anima concupiſcit, quauis caro concupiſcere dicatur quia car-
naliter anima concupiſcit.

H

Ex tracta. ſup.s.xci. Solum cāticum fidei, ſpei & charitas docet nos deus.

¶ Nullum aliud canticu; docet nos deus, niſi fidei, ſpei, & charita-
tis, vt fides noſtra firma ſit in ipſo quādiu nō illum videmus, cre-
dentes in eum quem non videmus, vt gaudeamus cū viderimus,
& fidei noſtræ ſuccedat ſpecies lucis eius. Vbi iam nobis non dice-
tur, crede quod non vides, ſed gaude quia vides. Spes etiā noſtra in-
commutabilis ſit, & figatur in illo, & non nutet & fluctuet, non agi-
tetur, ſicut ipſe deus in quo figitur, non poteſt agitari. Spes enim
modo vocatur, tunc non ſpes, ſed res erit. tandiu enim vocatur ſpes,
Rom.viij. quandiu non videtur quod ſperatur. dicente Apoſtolo, Spes autem
quæ videtur, non eſt ſpes. Quod eniz videt quis quid ſperat? Si autē
quod non videmus ſperamus, per patientiam expectamus. Mo-
Patientia neceſſaria eſt. do ergo patientia neceſſaria eſt, donec veniat quod promiſſum eſt.
Nemo autem patiens eſt in bonis. Quando exigitur de homine
patientia, in malis agit. Quando dicitur, patiens eſto, tolera, ſuſti-
ne, moleſtia eſt, ſub qua te deus vult eſſe fortem, tolerantem, lon-
ganimē, patientem. Sed nunquid decipit qui promiſit? Medicus
exerit ferrum ad ſecanda vulnera, & dicit ei quem ſecturus eſt, pa-
tiens eſto, ſuſtine, tolera. In doloribus exigit patientiam, ſed poſt
dolores promittit ſalutem. Et ille qui tolerat dolores in ferro me-
dici, niſi ſibi proponat ſanitatem quā nondū habet, deficit in do-
lore quem patitur. Multa ergo mala ſunt in iſto ſeculo, intus, fo-
A ris prorſus non ceſſant. Abundant ſcandala, nemo illa ſentit, niſi
qui graditur viam dei. Ei dicitur in omnibus diuinis paginis, vt
toleret præſentia, ſperet futura, amet quem non videt, vt ample-
ctatur cum viderit. Charitas enim quæ tertia nobis adiungitur ad
fidem & ad ſpem, maior eſt ſupra fidem & ſpem, quia fides earum
eſt quæ non videntur, erit autem ſpecies cum viſa fuerint. Et ſpes
rei eſt quæ non tenetur, adueniente ipſa re, non erit iam ſpes, quā
tenebimus, non ſperabimus, Charitas aūt non nouit niſi creſce-
re magis magiſq;. Si eum amamus quem non videmus, quomo-
do amaturi ſumus cum viderimus?

Ex ſermone de verbis euāge/lij.lxxxij. ¶ Incipit homo a fide, quid pertinet ad fidem? Credere. Sed ad
hoc vt iſta fides diſcernatur ab immundis ſpiritibus, ait apoſto-
Iacob.ij. lus Iacobus. Et dæmones credunt & contremiſcunt. Si tantum cre-
dis, & ſine ſpe viuis, vel dilectionē non habes, & dæmones credunt
& contremiſcunt. Quid magnum eſt? Dicit Chriſtum filium dei,
hoc dixit Petrus, & audiuit, Beatus es Simon Bariona. Hoc dixe-
Matth.xvi. runt & dæmones, & audierunt. Obmuteſcite. Prius ergo diſcerne fi-
dem tuam, a fide dæmonis. Vnde enim diſcernis? Dæmo [illegible]

dixerunt

diremptus timendo, Petrus amando. Adde ergo fidei ſpem. Et
quæ ſpes eſt niſi de aliqua conſcientiæ bonitate? Speſq; ipſi ad- 1. Cor. xiij.
de charitatem, id eſt ſupereminentem viam, dicente apoſtolo, Su- Fides q̃ p dile-
pereminentem viam vobis demonſtro. Fides enim quæ per di- ctionem opera
lectionem operatur, ſine ſpe eſſe non poteſt. Cum autem vene- tur nõ é ſine ſpe.
rimus, iam non erit ibi fides. Dicetur nobis, crede? Non vtiq;
videbimus eum, contemplabimur eum. Dilectiſſimi, filij dei
ſumus, ⁊ nondum apparuit quid erimus. Quia nondum appa-
ruit, ideo fides. Scimus quod cum apparuerit, ſimiles ei erimus.
Nunquid quia credemus? non. Quare ergo? quoniam videbi-
mus eum ſicuti eſt, Quid ſpes, erit ibi ſpes? non erit iam ſpes Spes eſt neceſſa
quando erit res. Etenim ipſa ſpes peregrinationi neceſſaria eſt. ria pegrinatio-
Ipſa eſt quæ conſolatur in via. Viator enim quando laborat am- ni noſtræ.
bulando, ideo laborem tolerat quia peruenire ſperat. Tolle
illi ſpem perueniendi, continuo franguntur vires ambulandi.
An fallit nos apoſtolus, qui dicit habitare Chriſtum per fidem Ephe. iij.
in cordibus noſtris? Modo per fidem, tunc per ſpeciem: mo-
do per fidem quandiu in via, quandiu in peregrinatione. Quan-
diu enim ſumus in corpore, peregrinamur a domino, per fidem
enim ambulamus, non per ſpem. Si hoc eſt fides, quid erit ſpes?
Audi quid erit. Vt ſit deus omnia in omnibus. Hoc modo cre- ij. Cor. v.
dimus, hoc modo ſperamus. Cum venerimus, tenebimus, ⁊
iam viſio erit, non fides: ⁊ iam res erit, non ſpes. Charitas quid?
nunquid ⁊ ipſa modo eſt, ⁊ tunc non erit? Si amamus credendo
⁊ non videndo, quomodo amabimus videndo ⁊ tenendo? Er-
go charitas non tantum erit, ſed perfecta erit. Sicut ait Apoſto-
lus, Maior autem horum charitas.

Dilectione inſtandum eſt ad illud, ⁊ inhærendum illi, vt præ- Ex libr. viij. de
ſente perfruamur a quo ſumus, quo abſente nec eſſe poſſemus. trinitate.
Cum enim per fidem adhuc ambulamus, non per ſpem, non-
dum vtiq; videmus deum, ſicut idem ait, facie ad faciem. Quem
tamen niſi nunc iam diligamus, nunquam videbimus. Sed quis
diligit, quem ignorat? Sciri enim aliquid ⁊ non diligi poteſt,
diligi autem quod neſcitur quero vtrum poſſit. Quia ſi non po- Nem diligit
teſt, nemo diligit deum antequam ſciat. Et quid eſt deum ſcire, deũ anteq̃ ſciat.
niſi eum mente conſpicere firmeq; percipere? Non enim corpus
eſt, vt carneis oculis inquiratur. Sed ⁊ plus quam valeamus cõ-
ſpicere atq; percipere deum ſicut conſpici ⁊ percipi poteſt, quod
mundis cordibus licet (beati enim mundo corde, quoniam ipſi
deum videbunt) niſi per fidem diligatur, non poterit cor mun- Matthe. v.
dari, quo ad eum videndum ſit aptum, ⁊ idoneum. Vbi ſunt Munditia cor-
enim illa tria, propter quę in animo ædificanda, omnium di- dis.
uinorum librorum machinamenta conſurgunt, fides, ſpes, cha-
ritas, niſi in animo credente quod nondum videt, ⁊ ſperante atq;
amante quod credit? Amatur ergo ⁊ quod ignoratur, ſed tamen

Digitized by Google

creſcitur. Nimirum autem cauendum eſt ne credens [illegible] quod non videt, fingat ſibi aliquid quod non eſt, & ſperet [illegible] quod falſum eſt. Quod ſi fit, non erit charitas de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta, quæ finis præcepti eſt, ſicut idē dicit apls.

1. Timo. 1.

Ex libro ſoliloquiorum.

¶ Non enim hoc eſt habere oculos, quod aſpicere. Aut item hoc eſt aſpicere quod videre. Ergo animæ tribus quibuſdā rebus opus eſt, vt oculos habeat, quibus iam bene vti poſſit, vt aſpiciat, & vt videat.

Oculus animæ eſt mens pura.

Oculus animæ mens eſt ab omni labe corporis pura, id eſt a cupiditatibus rerum mortalium iā remota atq; purgata. Quod ei nihil aliud præſtat quam fides primo. Quod enim adhuc ei demonſtrari non poteſt vitijs inquinatæ atq; ægrotanti, quia videre nequit niſi ſana, ſi non credat aliter ſe non eſſe viſuram, non dat operam ſuæ ſanitati. Sed quid ſi credat quidem ita ſe rem habere vt dicitur, atq; ita ſe ſi videre potuerit eſſe viſuram, ſanari tamen ſe poſſe deſperet? nonne ſe prorſus abijcit atq; contemnit, nec præceptis medici obtemperat, præſertim quia ea præcepta neceſſe eſt vt morbus dura ſentiat? Ergo fidei ſpes adijciēda eſt. Quid ſi & credat ita ſe habere omnia, & ſe ſperet poſſe ſanari, ipſam tamen quæ promittitur lucem non amet, non deſideret, ſuiſq; tenebris quæ iam in conſuetudine iocundæ ſunt, ſe arbitretur debere interim eſſe contentam, nonne medicum illum nihilominus reſpuit? Ergo charitas tertia neceſſaria eſt, nihil omnino tam neceſſarium.

B

Neceſſitas charitatis.

Sine tribus iſtis igitur anima nulla ſanatur vt poſſit deum ſuum videre, id eſt intelligere. Cum ergo ſanos habuerit oculos, reſtat vt aſpiciat.

Sanitas animæ.

Aſpectus animæ ratio eſt.

Virtus eſt recta & perfecta ratio.

Aſpectus animæ ratio eſt. Sed quia non ſequitur vt omnis qui aſpicit videat, aſpectus rectus atq; perfectus id eſt quem viſio ſequitur, virtus vocatur. Eſt enim virtus vel recta, vel perfecta ratio. Sed & ipſe aſpectus quamuis iam ſanos oculos conuertere in lucem non poteſt, niſi illa tria permaneant. Fides qua credit ita ſe rem habere ad quam conuertendus aſpectus eſt, vt viſa faciat beatum. Spes qua cum bene aſpexerit ſe viſuram eſſe præſumat. Charitas qua videre perfruiq; deſideret. Iam aſpectum ſequitur ipſa viſio dei qui eſt finis aſpectus, non quo iam nō ſit, ſed quo nihil iam plus habeat quo ſe intendat. Et hæc eſt vere perfecta virtus, ratio perueniens ad finem ſuum, quam beata vita conſequitur. Ipſa autem viſio, intellectus eſt ille qui in anima eſt. Ergo cum animæ deum videre, hoc eſt deum intelligere contigerit, videamus vtrum adhuc ei illa tria ſint neceſſaria. Fides quare ſit neceſſaria, cum iā videat? Spes nihilominus, quia iam tenet. Charitati vero non ſolum nihil detrahitur, ſed additur etiam plurimum. Nam & illam ſingularem veramq; pulchritudinem cum videris plus amabis, & niſi amore oculum infixeris, nec ab aſpiciendo vſpiam declinauerit, manere in illa beatiſſima viſione non poterit.

Perfecta virtus quid ſit.

F

Charitas in patria augmentabitur.

SEctemini charitatem.

¶Dulce & ſalubre vinculum mentiū, ſine qua diues pauper eſt, & in qua pauper eſt. Hæc in aduerſitatibus tolerat, in proſperitatibus temperat, in duris paſſionibus fortis, in bonis operibus hilaris, in tentatione tutiſſima, in hoſpitalitate latiſſima, inter veros fratres lætiſſima, inter falſos patientiſſima, in Abel ſacrificio grata, in Noe per diluuium ſecura, in Abrahæ peregrinatione fideliſſima, in Moyſe inter iniurias leniſſima, in Dauid tribulationibus manſuetiſſima. in tribus pueris blandos ignes innocenter ſpectat, in Machabæis ſæuos ignes fortiter tolerat. Caſta in Suſanna erga virum, in Anna poſt virum, in Maria præter virum. Libera in Paulo ad arguendum, humilis Petro ad obediendum, humana in Chriſtianis ad confitendum, diuina in Chriſto ad ignoſcendum.

Supra. xij.
Ex ſermone de laude charitatis.
Charitas habet vinculū mentium eſt.
Pulcherrimus charitatis preconium.
Abel.
Noe.
Abraham.
Moyſes.
Dauid.

Aemulemini ſpiritalia, magis autem vt prophetetis. Qui enim loquitur lingua, non hominibus loquitur ſed deo. Nemo enim audit. Spiritus autem loquitur myſteria. Nam qui prophetat, hominibus loquitur ad ædificationem, & exhortationem, & conſolationem. Qui loquitur lingua, ſemetipſum ædificat: qui autem prophetat, eccleſiam dei ædificat. Volo autem omnes vos loqui linguis, magis autem prophetare. Nam maior eſt qui prophetat, quam, qui loquitur linguis: niſi forte interpretetur, vt eccleſia ædificationem accipiat. Nunc autem fratres, ſi venero ad vos linguis loquens, quid vobis prodero? niſi vobis loquar aut in reuelatione, aut in ſcientia, aut in prophetia, aut in doctrina? Tamen quæ ſine anima ſunt vocem dantia, ſiue tibia, ſiue cythara, niſi diſtinctionem ſonituum dederint, quomodo ſcietur id quod canitur, aut quod cytharizatur? Etenim ſi incertam vocem det tuba, quis parabit ſe ad bellum? Ita & vos per linguam niſi manifeſtū ſermonē dederitis, quō ſcietur id qđ dicitur? Eritis. n. in aera loquētes. Tā multa (vt puta) genera linguarū ſunt in hoc mūdo, & nihil ſine vo

ce eſt. Si ergo neſciero virtutem vocis, ero ei cui lo quar barbarus, & qui loquitur mihi barbarus. Sic & vos quoniam æmulatores eſtis ſpirituum ad ædificationem eccleſiæ, quærite vt abundetis. Et ideo qui loquitur lingua, oret vt interpretetur. Nam ſi orem lingua, ſpiritus meus orat, meus autem mea ſine fructu eſt. Quid ergo eſt? Orabo ſpiritu, orabo & mente. Pſallam ſpiritu, pſallam & mente. Cæterum ſi benedixeris ſpiritu, quis ſupplet locum idiotæ quomodo dicet omni ſuper tuam benedictionem?

Ex lib. de Geneſi ad literā. xij.

Hic ſpiritus a mente diſtinguitur euidētiſſimo teſtimonio. Si enim orauero (inquit) lingua, ſpiritus meus orat, mens autem mea infructuoſa eſt. Cum ergo per linguam intelligatur hoc loco dicere myſticas, & obſcuras ſignificationes, a quibus ſi intellectum mentis remoueas, nemo ædificatur audiendo quod non intelligit. A Vnde etiam dicit, Qui enim loquitur lingua, non hominibus loquitur, ſed deo: nemo enim audit. Spiritus autem loquitur myſteria. Satis indicat eam ſe linguam hoc loco appellare, vbi ſunt ſignificationes velut imagines rerum ac ſimilitudines, quæ vt intelligantur indigent mentis obtutu. Cum autem non intelliguntur, in ſpiritu eas dicit eſſe non in mente. Vnde apertius ait, Si benedixeris ſpiritu, quis ſupplet locum idiotæ? Quomodo dicet amen ſuper tuam benedictionem quandoquidem neſcit quid dicas? Quia ergo etiam lingua, id eſt, membro corporis quod mouemus in ore cum loquimur, ſigna vtiq; rerum dantur non res ipſæ proferuntur, propterea tranſlato verbo linguam appellauit quamlibet ſignorum prolationem priuſquam intelligantur. B Quo enim intellectus acceſſerint (qui mentis eſt proprius) fit reuelatio, vel agnitio, vel prophetia, vel doctrina. Proinde ait, Si venero ad vos linguis loquens, quid vobis prodero niſi loquar vobis in reuelatione, aut in agnitione, aut in prophetia, aut in doctrina? Id eſt cum ſignis, hoc eſt linguæ acceſſerit intellectus, vt non ſpiritu tantum, ſed etiam mente agatur, quod agitur. Proinde quibus ſigna per aliquarum rerum corporalium ſimilitudines demonſtrabantur in ſpiritu, niſi acceſſiſſet mentis officium, vt etiam intelligerentur, nondum erat prophetia, magiſq; propheta erat qui interpretabatur quod alius vidiſſet, quam ipſe qui vidiſſet. Vnde apparet magis ad mentem pertinere prophetiam, quam ad iſtum ſpiritum qui modo quodam proprio vocatur ſpiritus, vis animæ quædam mente inferior, vbi corporalium rerum ſimilitudines exprimuntur. Itaq; magis Ioſeph propheta, qui intellexit quid ſignificarent ſeptem

Lingua quid ſignificet.

Prophetia ad mentē pertinet. Spūs vis aīæ q̄dam eſt mente inferior. Geneſ. xlj.

ſpicę & ſeptem boues, quam Pharao qui ea vidit in ſomnis. Illius enim ſpiritus informatus eſt vt videret: huius mens illuminata vt intelligeret. Ac per hoc in illo erat lingua, in iſto prophetia, quia in illo rerum imaginatio, in iſto imaginationum interpretatio. Minus ergo propheta qui rerum quę ſignificantur ſola ipſa ſigna in ſpiritu per rerum corporalium imagines videt: & magis propheta qui ſolo earum intellectu pręditus eſt. Sed & maxime propheta, qui vtroq; pręcellit, vt & videat in ſpiritu corporalium rerum ſignificatiuas ſimilitudines, & eas viuacitate mentis intelligat. Sicut Danielis excellentia tentata eſt & probata, qui regi & ſomnium quod viderat dixit, quid ſignificaret aperuit. Et ipſę quippe imagines corporales in ſpiritu eius expreſſę ſunt. & earum intellectus reuelatus in mente. Ex hoc ergo modo quo appellatur in iſta diſtinctione ſpiritus, ſecundum quem dixit Apoſtolus, Orabo ſpiritu, orabo autem & mente, vt & ſigna rerum formarentur in ſpiritu, & eorum refulgeret intellectus in mente, ſpiritale appellauimus tale genus viſorum, quali etiam corporum abſentium imagines cogitamus.

In Pharaone lingua, in Ioſeph prophetia erat.

Propheta trifariam dicitur. Daniel.

Quoniam quidem neſcit quid dicas. Nam tu quidem bene gratias agis, ſed alter non ędificatur. Gratias ago deo, quod omnium veſtrum lingua loquor. Sed in eccleſia volo quinq; verba ſenſu meo loqui, vt alios inſtruam, quam decem millia verborum in lingua.

Supra. I.

¶ Amen quippe interpretatur verum, & tamen non eſt interpretatum, cum potuiſſet dici, verum dico vobis. Nec gręcus hoc interpres auſus eſt facere, nec latinus. Nam hoc verbum quod eſt Amen, nec gręcum eſt, nec latinum, ſed hebręum. Sic enim ſit, non eſt interpretatum, vt honorem haberet velamento ſecreti, non vt eſſet negatum, ſed ne vileſceret nudatum.

Ex tracta euangelij ſecundum Ioan. xi.

Nota de Amen vocabulo hebraico.

Fratres nolite pueri effici ſenſibus, ſed malitia paruuli eſtote, ſenſibus autem perfecti eſtote.

Ephe. iiij.

IN populo noui teſtamenti, qui non perdurant occurrere in virum perfectum, vel infirmitate virium, vel mentis leuitate, mulieribus & pueris comparandi ſunt. Nam illis dicitur, ſi tamen initium ſubſtantię eius vſq; in finem firmum retineamus. Illis autem, Nolite pueri effici ſenſibus, ſed malicia paruuli eſtote, vt ſenſibus perfecti ſitis. Et ideo neq; in veteri neq; in nouo teſtamento tales admittuntur ad numerum.

Ex l br. lxxiij. quęſtionum.

¶ Apoſtolus dicit, Nolite pueri effici mentibus. Et quia dominus inuitauerat nos ad imitationem puerorum, quando ante ſe paruulum poſuit, & ait, Si quis non fuerit vt puer iſte, non intra-

Ex tract. ps. xliij.

Mat. xviij.

trabit in regnum coelorum: ibi quoq; apoſtolus cautius ratiocinatur mente puerili, & vocat rurſus ad imitationem puerilem. Nolite (inquit) pueri effici ſenſibus, ſed malitia paruuli eſtote, vt mentibus perfecti ſitis.

Ex tracta. ps. xlvij.

¶ Quem delectat imitari puerum, non delectet imperitia ſed innocentia. Proponitur enim pueritia propter imitandam humilitatem, & item proponitur pueritia ad cauendam fatuitatem. Propoſitum exemplum pueritiæ propter imitandam humilitatem a domino eſt, quando vocauit ad ſe pueros. Et cum prohiberentur ab illo, dixit, Sinite illos venire ad me, talium enim eſt regnum coelorum. Propoſitum exemplum pueritiæ ad cauendam fatuitatem, ab apoſtolo eſt. Fratres nolite pueri effici ſenſibus. Et rurſus proponit ad imitandam ſimplicitatem. Sed malitia paruuli eſtote, vt mentibus perfecti ſitis.

Matth. xix. B

Ex tracta. ps. cxij.

¶ Noſtis fratres, & ſæpiſſime audiſtis in euangelio dominum dicere, Sinite pueros venire ad me, talium enim eſt regnum coelorum. Et iterum, Niſi quis receperit regnum dei, ſicut puer, non intrabit in illud. Et multis aliis locis dominus noſter ſingularis humilitatis exemplum, ſuperbiam veteris hominis ad innouandam humiliter vitam ſimilitudine puerilis ætatis accuſat. Quapropter dilectiſſimi, cum cantari audiſtis pſalmum, Laudate pueri dominum, ne arbitremini ad vos iſtam exhortationem non pertinere, quia iam corporis pueritiam ſ. egreſſi, vel iuuenili decore vireſcitis, vel ſenili honore caneſcitis. Omnibus enim vobis dicit Apoſtolus, Nolite pueri effici ſenſibus, ſed malitia paruuli eſtote, vt mentibus perfecti ſitis. Quæ malitia maxime niſi ſuperbia? Ipſa enim de vana granditate præſumens non ſinit hominem ambulare per arctam viam, & intrare per anguſtias portam. Puer autem facile intrat per anguſtiam: & ideo nemo, niſi vt puer, intrat in regnum coelorum. Nam ſcriptum eſt, Initium ſuperbiæ hominis, apoſtatare a deo. Hanc, ſe aduerſus præcepta diuina tumidis ceruicibus erigentem, & ſuaui iugo domini reſiſtentem, deiicite, frangite, comminuite, atq; conſumite, & laudate pueri dñm.

ps. cxij. Laudate pueri dominum.

F

Eccle. x. Apoſtatare a deo, initium ſuperbiæ.

Eſa. xxviij.

In lege enim ſcriptum eſt, Quoniam in aliis linguis, & labiis aliis, loquar populo huic, & nec ſic exaudient me, dicit dominus. Itaq; linguæ in ſignum ſunt, non fidelibus, ſed infidelibus: prophetiæ autem non infidelibus, ſed fidelibus. Si ergo conueniat vniuerſa eccleſia in vnum, & omnes linguis loquantur, intrent autem idiotæ, aut infideles, nonne dicent, quid inſanitis? Si autem omnes prophetent, intret autem quis infidelis, vel idiota,

conuincitur ab omnibus, diiudicatur ab omnibus, occulta cordis eius manifeſta ſunt: & ita cadens in faciem adorabit deum: pronuncians ꝙ vere deus in vobis ſit. Quid ergo eſt fratres? Cum conuenitis, vnuſquiſq; veſtrum pſalmum habet, doctrinam habet, apocalypſim habet, linguam habet, interpretationem habet, omnia ad ædificationem fiant. Siue lingua quis loquitur, ſecundum duos, aut vt multum tres, & per partes, & vnus interpretetur. Si autem non fuerit interpres, taceat in eccleſia, ſibi autem loquatur & deo. Prophetæ autem duo aut tres dicant, & cæteri diiudicent. Quod ſi alii reuelatum fuerit ſedenti, prior taceat. Poteſtis enim omnes per ſingulos prophetare vt omnes diſcant, & omnes exhortentur. Et ſpiritus prophetarum prophetis ſubiectus eſt. Non enim diſſenſionis eſt deus ſed pacis, ſicut & in omnibus eccleſiis ſanctorum doceo. Mulieres in eccleſiis taceant. Non enim permittitur eis loqui, ſed ſubditas eſſe, ſicut & lex dicit. Si quid autem volunt diſcere, domi viros ſuos interrogent. Turpe eſt enim mulieri loqui in eccleſia. An a vobis verbum dei proceſſit? aut in vos ſolos peruenit?

1.Timo.2.

a

M

In legis nomine aliquando ſimul omnia veteris teſtamenti ſanctarum ſcripturarum ſignificantur eloquia. Nam ex propheta Eſaia, teſtimonium ponens Apoſtolus, In alijs linguis & in alijs labijs loquar populo huic: præmiſit tamen, In lege ſcriptum eſt, Et ipſe dominus, In lege, inquit, eorum ſcriptum eſt, quia oderunt me gratis: cum hoc legatur in pſalmo. Aliquando autem proprie vocatur lex quæ data eſt per Moyſen, ſecundum ꝙ dictum eſt, Lex & prophetæ vſq; ad Ioannem. &, In iis duobus præceptis tota lex pendet & prophetæ. Hic vtiq; proprie lex appellata eſt de monte Sina. Prophetarum autem nomine, etiam pſalmi ſignificati ſunt, & tamen alio loco ipſe ſaluator, Oportebat (inquit) impleri omnia quæ ſcripta ſunt in lege, & prophetis, & pſalmis de me. Hic rurſus prophetarum nomine exceptis pſalmis intelligi voluit. Dicitur ergo lex vniuerſaliter cum prophetis & pſalmis: dicitur, & proprie quæ per Moyſen data eſt. Item dicuntur communiter prophetæ ſimul cum pſalmis, dicuntur & proprie præter pſalmos.

Ex libro.xv.de trinitate.

Lex & prophetæ varijs accipiuntur modis.

ps.xxxiiij.

Matth.xxij.

Luce.[illegible]

Si quis videtur propheta eſſe, aut ſpiritalis, cognoſcat quæ ſcribo vobis, quia domini ſunt mandata. Si quis autem ignorat, ignorabitur. Itaq; fratres æmulamini prophetare, & loqui linguis nolite prohibere. Omnia aũt honeſte & ſecundũ ordinẽ fiant in vobis.

A Ex tracta. euang. ſec Ioan. xvj.

Illa quæ ſcripſit Apoſtolus ad Corinthios aliter vtiq; ab ipſis paruulis, aliter a capacioribus poſſe intelligi ſciens, ait, Si quis eſt inter vos propheta aut ſpiritalis, agnoſcat quæ ſcribo vobis, quia domini eſt mandatum. Si quis autem ignorat, ignorabitur. Solidam profecto voluit eſſe ſcientiam ſpiritalium, vbi non ſola accommodaretur fides: ſed certa cognitio teneretur. At ꝑ hoc illi ea ipſa credebant, quæ ſpiritales inſuper agnoſcebant. Ignoratur autem (ait) qui ignorat, quia nondum ei reuelatum eſt, vt quod credit, ſciat. Quod cum fit in hominis mente, ipſe dicitur cognoſci deo. quia illum deus cognoſcentem facit. ſicut alibi dicit, Nunc autem cognoſcentes deum, immo cogniti a deo. Neq; enim eos tunc nouerat deus præcognitos, & electos ante conſtitutionem mundi, ſed tunc eos ſeipſum cognoſcere fecerat.

Solida ſcientia ſpiritalium.

Ephe. i.

Ex epiſtola ad Eunodiũ epm de trinitate & columba.

¶ Nequaquam (vt ſcribis) qui ignorat, ignorabitur, de hac re dixit Apoſtolus tanquam iſta pœna ille plectendus ſit, qui non valet intelligentia ſic diſcernere ineffabilem trinitatis vnitatem, ſicut dignoſcuntur in animo noſtro memoria, intellectus, voluntas. Aliunde hoc dicebat Apoſtolus. Lege, & videbis ea quæ loquebatur, quæ ſidem vel mores multorum ædificarent: non quæ vix ad paucorum, eãq; exiguam (quantulacunq; in hac vita de re tanta eſſe poteſt) intelligentiam peruenirent. id eſt, vt linguis prophetia præponeretur. vt non perturbate illa gererentur, quaſi prophetæ ſpiritus, etiam inuitos cogeret loqui, vt mulieres in eccleſia tacerẽt, vt omnia honeſte & ſecundum ordinem fierent. Hæc cum ageret, ait, Si quis videtur propheta eſſe, aut ſpiritalis, cognoſcat quæ ſcribo vobis: quia domini eſt mandatum. Si quis autem ignorat, ignorabitur. his verbis coercens, & ad pacificum ordinem reuocans inquietos tanto ad ſeditionem faciliores, quanto ſibi videbantur ſpiritu excellere, cum ſuperbiendo cuncta turbarent. Si quis ergo videtur propheta eſſe aut ſpiritalis, cognoſcat quæ ſcribo vobis: quia domini eſt mandatum. Si quis videtur eſſe & vtiq; non eſt. Nam qui eſt, ſine dubitatione cognoſcit: nec admonitione & correctione opus habet, omnia iudicat, & a nemine iudicatur. Illi ergo ſeditiones & perturbationes in eccleſia faciebant, qui videbantur eſſe quod nõ erant. Hos docet cognoſcere domini eſſe mandatum, quia non eſt ſeditionis deus, ſed pacis. Si quis aũt ignorat, ignorabitur, id eſt improbabitur. Non enim deus, ſi ad ſcientiam referas, ignorat eos quibus dicturus eſt, Non noui vos: ſed eorum improbatio, hoc verbo ſignificatur.

B

I. Cor. ij.

Intellectum. Si qs ignorat, ignorabitur. Matth. v.

nerata eſt. Cum autem dominus dicat, Beati mundo corde, quoniam ipſi deum videbunt: eaq; viſio nobis in fine ſummum premium promittatur: non eſt metuendum ſi nunc ad liquidum quæ de dei natura credimus, conſpicere non valemus, ne inde ſit dictum. Qui ignorat, ignorabitur. Quia enim in ſapientia dei non cognouit mundus per ſapientiam deum, placuit deo per ſtultitiã prædicationis ſaluos facere credentes. Hæc ſtultitia prædicationis, ac ſtultum dei, quod ſapientius eſt hominibus, multos cõtrahit ad ſalutem: vt non ſolum qui nondum valent certa intelligentia cõſpicere naturam dei quam fide tenent, verumetiam qui nondum in ipſa anima ſua ita incorpoream ſubſtantiam a corporis generalitate diſcernunt, quemadmodum certi ſunt ſe viuere, noſſe, velle, non ſint alieni a ſalute, quam ſtultitia illa prædicationis fidelibus confert. Nam ſi propter eos ſaluos Chriſtus mortuus eſt qui certa intelligentia poſſunt iſta diſcernere, pene fruſtra in eccleſia laboramus. Si autem quod veritas habet, infirmi populi credentium ad medicum currunt ſanandi per Chriſtum, & hunc crucifixum, vt vbi abundauit delictum ſuperabundet & gratia: miris fit modis per altitudinem diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ dei, & per inſcrutabilia iudicia eius, vt & nonnulli, a corporibus incorporea diſcernentes, cum ſibi ex hoc magni videntur, & irrident ſtultitiam prædicationis qua ſalui fiunt credentes, ab vnica via longe exerrent quæ ad vitam æternam ſola perducit. Et multi in cruce Chriſti glorianteſ, & ab eadem via non recedentes, etiam qui iſta quæ ſubtiliſſime diſſeruntur ignorant (quia non perit vnus de puſillis pro quibus mortuus eſt) ad eandem perueniunt æternitatem, veritatem, charitatem, id eſt ad ſtabilem, certam, plenamq; fœlicitatẽ, vbi manentibus, videntibus, amantibus, ſint cuncta perſpicua.

C I. Cor. I. Stultitia prędicationum. Rom. V. Crux Chriſti eſt via pducẽs ad vitã æternam.

CAPVT XV.

NOtum autem vobis facio fratres euangelium quod prædicaui vobis, quod & accepiſtis, in quo & ſtatis, per quod & ſaluamini, qua ratione prædicauerim vobis ſi tenetis, niſi fruſtra credidiſtis. Tradidi enim vobis in primis quod & accepi, quoniam Chriſtus mortuus eſt pro peccatis noſtris ſecundum ſcripturas, & quia ſepultus eſt, & quia reſurrexit tertia die ſecundum ſcripturas, & quia viſus eſt Cephæ,

D Gala. I. Eſa. liij.

Ex lib. de cōſenſu euãgeliſta. ca. An Chriſtus poſt reſurrectionẽ primo apparuerit Cephę.

Reſurrexit (inquit) tertia die ſecundum ſcripturas, & apparuit Cephę. Omnium igitur virorum primo apparuiſſe intelligitur Petro, ex ijs duntaxat omnibus quos euangeliſtę quattuor, & Paulus Apoſtolus commemorarunt. Cęterum ſi apparuit alicui aliorum prius quam Petro (quod omnes tacuerunt) quis vel dicere audeat, vel negare? Neqꝫ enim & Paulus dixit: Apparuit primo Cephę. Sed apparuit (inquit) Cephę, eſſet namqꝫ contrarium quod primo mulieribus apparuiſſet in euangelio legitur.

Et poſt hoc (inquit) vndecim.

Ex lib. q̄ſtionũ Gñ. tit. cxvij. Attribuitur q̃nq; toti nomẽ ſo q̃d maiori parti congruit.

Qua libuit hora, ipſo tamen reſurrectionis die, per ſynecdochen autem accipitur, vbi enim pars maior eſt aut potior, ſolet eius nomine etiam illud comprehendi, quod ad ipſum nomen non pertinet: ſicut ad duodecim apoſtolos iam non pertinebat Iudas, qui etiam mortuus fuit, cũ dominus reſurrexit a mortuis & tamen ipſius duodenarij numeri apoſtolus nomen tenuit: vbi eũ ait apparuiſſe illis duodecim. Cum articulo enim hoc grӕci codices habent, vt nõ poſſint intelligi quicunqꝫ duodecim, ſed illi in eo numero inſignes. Eo modo locutionis puto & illud a domino dictũ, Nõne ergo vos duodecim elegi, & vnus ex vobis diabolus eſt? & nõ ad electionẽ eius ipſe pertinere videatur. Nõ. n. facile inuenitur electo ꝑ nomẽ in malo niſi qñ mali eliguntur a malis. Quod ſi putauerimus & illũ electũ, vt p eius traditionẽ dñi paſſio cõpleretur (ideſt malitiã eius ad aliqd electã bñ vtẽte deo etiã malis) aliud attendamus vbi ait, Nõ de oĩbus vobis dico, Ego ſcio quos elegi. Ibi declarat ad electionẽ nõ pertinere niſi bonos. Ac per hoc illud quod dictum eſt, Ego vos duodecim elegi: per ſynecdochen dictum eſt, vt nomine maioris meliorisqꝫ partis etiam illud complecteretur, quod ad ipſum nomen nõ ptinet.

Ioan. vi. Ioan. xiij.

Ex li. iij. de cõſenſu euãgeliſtarum cap.

¶ Nam nõ duodecim, ſed vndecim nonnulli etiam codices habent, quod credo ꝑturbatos homines emendaſſe, ſed ſiue illi codices verius habeãt, qui vndecim habent, ſiue ſacratum illum numerũ etiam in vndecim ſtare voluerit: quia duodenarius numerus ita myſticus erat: vt non poſſet in locum Iudę, niſi alius (ideſt Mathias) id cõſeruandus ſacramentum eiuſdẽ numeri ſubrogari. Quodlibet ergo eorũ ſit, nihil inde exiſtit qd veritati repugnare videatur.

Deinde viſus eſt plus quã qngẽtis fratribus ſimul ex qbus multi manẽt vſqꝫ adhuc: qdã aũt dormierũt.

Ex lib. iij. de cõſenſu euãgeliſtarum.

Matt. xxi.

Siue iſti cũ illis vndecim erãt cõgregati clauſis oſtijs ꝑpter metum Iudeorũ, vnde cũ exiſſet Tomas, venit ad eos Ieſus: ſiue poſt octo illos dies, qñ libet. ¶ Cœpit aũt dicere ad plebem parabolã hãc, Hõ qdã plãtauit vineã, &c. In hac ergo plebe intelli-

Digitized by Google

pendū eſt eis illos eſſe potuiſſe: q ſic eū audirét quó ei dixerant. Benedictus q venit in nomine dñi. q etiā tales eſſe potuerūt, vt nō fruſtrati ipſo corpore domini, uel ſicut mēbra deputarentur, quia iā baptizauerat plures quā Ioānes: & habebat turbas diſcipulorum (ſicut ipſi euangeliſtæ ſepe teſtatur) Et vnde erant etiam illi quingenti fratres, quibus eum apoſtolus Paulus poſt reſurrectionem præſentatum eſſe commemorat. C

Deinde viſus eſt Iacobo.

¶ Non tunc primum accipere debemus viſum eſſe Iacobo, ſed aliqua propterea manifeſtatione ſingulariter.

Mar.xvi. Matt.vltimo. C ū ſcriptura affirmat eū ap/paruiſſe .xi. in die reſurrectio/nis ſuæ.

Deinde apoſtolis omnibus.

¶ Nec illis tunc primum, ſed die aſcenſionis ſuæ.

Nouiſſime aūt oīum tanq̄ abortiuo viſus eſt mihi.

¶ Sed hoc iam de cœlo, poſt paruū tempus aſcenſionis ſuæ, Pater noſter Abraham, cuius iuſtitia fidei nobis ad exemplum imitanda propoſita eſt, vt & ad nos ex fide iuſtificati pacē habeamus ad deum, intelligere debemus quemadmodum vixerit, non reprehendere, ne ante per abortum labamur ex vtero matris eccleſiæ, quam per ſtabilem conceptum formati perfectiq; naſcamur. Ex libro cōtra Fauſtū.ca.xxv.

Ego enim ſum minimus apoſtolorum, qui non ſum dignus vocari Apoſtolus quoniam perſecutus ſum eccleſiam dei: gratia autem dei ſum id quod ſum, & gratia eius q̄ ꝑfecta eſt in me vacua nō fuit.

Eph.iii.

M

Ex ſermone de verbis euāgelij cap.xiii. Pſal.lxvij.

Pluuiā voluntariā ſegregās deus hæreditati ſuę. Etenim infirmata eſt, tu vero ꝑfeciſti eā, quia pluuiā voluntariā ſegregaſti, nō attendēs hominū merita, ſed tu ī gratiā & miſericordiā. Infirmata ergo ipſa hereditas, agnouit ſe infirmā in ſe, vt firma eſſet in te. Nō firmaretur ſi nō infirmaretur, vt abs te, in te ꝑficeret. Vide huius hæreditatis portiūculā. Paulū vide infirmatū qui dixit, Nō ſum idoneus vocari Apoſtolus, quia perſecutus ſum eccleſiā dei. Quare ergo Apoſtolus es? Gratia dei ſum id quod ſum. Nō ſum idoneus, ſed gratia dei ſum id qđ ſum. Infirmatus eſt Paulus. Tu vero ꝑfeciſti eū. Iā vero (quia gratia dei eſt qđ eſt) vide quid ſequatur. Et grā eius in me vacua nō fuit, ſed plus omnibus illis laboraui. Vide ne præſumptione ꝑdas, qđ infirmitate meruiſti. Bñ hoc, bene. Non ſum idoneus vocari Apl's, gratia dei ſum id quod ſum, & grā eius in me vacua non fuit. Omnia optime. Sed plus omnibus illis laboraui, quaſi tibi cœpiſti tribuere qđ paulo añ deo dederas. Agnoſce & ſequere. Nō ego autem, ſed gratia dei mecū. Bene infirme. Firmiſſime eris exaltatus, quia non es ingratus. Tu es idem

Infirmitas ꝑparat ad perfectionem.

T

A

Defendit Paulus a præsumptione. ij. Cor. xij.

ipſe Paulus in te paruus, in domino magnus. Tu es qui ter domi- num rogaſti, vt ſtimulus carnis angelus Satanæ, a quo colaphiza- baris, auferretur a te. Quid tibi dictum eſt? Quid audiſti quando hoc petiſti? Sufficit tibi gratia mea. Nam virtus in infirmitate per- ficitur. Etenim infirmatus eſt: tu vero perfeciſti eum.

De lib. de gratia & libero arbi. Gratia non datur ſcdm merita

¶ Laborant Pelagiani quantum poſſunt oſtendere, gratiam dei ſecundum merita noſtra dari. hoc eſt gratiam non eſſe gratiam. Quibus enim ſecundum meritum redditur, non imputatur mer- ces ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum: ſicut aperțiſſime dicit Apoſtolus. Meritum enim fuit quidem in Apoſtolo Paulo: ſed malum, quando perſequebatur eccleſiam. Vnde dicit, Nō ſum idoneus vocari Apoſtolus, quia perſecutus ſum eccleſiam dei. Cū ergo haberet hoc meritum malum: redditum eſt ei bonum pro

Gratia nō tollit liberū arbi. j. Cor. xv.

malo, in eo quod ſecutus adiunxit, Sed gratia dei ſum, id quod ſum. Atq; vt oſtenderet & liberum arbitrium, mox addidit, Et gra- tia eius in me vacua nō fuit: ſed plus omnibus illis laboraui. Hoc enim liberum arbitrium hominis exhortatur & in alijs, quibus di- cit, Rogamus ne in vacuum gratiam dei recipiatis. Vt quid enim eos rogat, ſi gratiam ſic ſuſceperunt, vt propriam perderent volun-

Attēde ſedulo de gratia dei.

tatem? Tamen ne ipſa voluntas ſine gratia dei putetur aliqd bo- ni poſſe: continuo cum dixiſſet, Gratia eius in me vacua nō fuit: ſed plus omnibus illis laboraui, ſubiunxit atq; ait, Non ego autē,

B

Cōuerſio Pauli ex ſola gra dei ij. Timo. j.

ſed gratia dei mecum. i. non ſolus ego, ſed gratia dei mecum. Ac per hoc, nec gratia dei ſola, nec ipſe ſolus, ſed gratia dei cum illo. Vt autem de coelo vocaretur: & tam magna, & efficaciſſima voca- tione conuerteretur: gratia dei erat ſola, quia merita eius erāt ma- gna, ſed mala. Deniq; & alibi dicit ad Timotheum, Collabora euā- gelio ſecundum virtutem dei, ſaluos nos facientis, & vocantis vo-

Mala merita Pauli cōfeſſio peccatorum

catione ſua ſancta: non ſecundum opera noſtra, ſed ſecundum pro- poſitum ſuum & gratiam, quæ data eſt nobis a Chriſto Ieſu do- mino noſtro. Item merita ſua, ſed mala commemorans dicit, Fui- mus enim ſtulti & nos aliquando & increduli errantes, ſeruientes deſiderijs & voluptatibus varijs, in malitia & in inuidia agentes, abominabiles, inuicem odio habentes. Quid iſtis tam malis me- ritis niſi poena vtiq; debebatur? Sed deo reddente bona pro malis per gratiam, quæ non ſecundum merita noſtra datur, factum eſt

Titum. iij.

quod deinde ſubiungit & dicit, Cum autem benignitas & huma- nitas illuxit ſaluatoris noſtri dei: non ex operibus iuſtitiæ quæ fe- cimus nos: ſed ſecundum ſuam miſericordiam ſaluos nos fecit, per lauacrum regenerationis, & renouationis ſpiritus ſancti: quem diciſſime effudit ſuper nos per Ieſum Chriſtum ſaluatorem no-

Gratia dei non ſecundū noſtra merita datur.

ſtrum, vt iuſtificati ipſius gratia, heredes efficiamur ſecundum ſpē vitæ æternæ. His & talibus teſtimonijs diuinis probatur gratia dei non ſecundum merita noſtra dari. quandoquidem non ſolū nul-

C

lis bonis, verumetiā multis meritis malis præcedentibus videmus

batam, & quotidie videmus dari. Sed plane cum data fuerint, incipiunt eſſe etiā merita noſtra bona, per illā tamen. Nā ſi ſe illa ſubtraxerit, cadit homo non erectus: ſed libero arbitrio præcipitatus. Quapropter nec quando cœperit homo habere merita bona, ſibi debet tribuere illa: ſed deo. cui dicit in Pſalmo, Adiutor meus eſto: ne derelinquas me domine deus meus. Pſal. xxvi.

Sed abundantius omnibus illis laboraui. nō ego autem, ſed gratia dei quæ mihi adeſt mecum.

Ciues ſanctæ ciuitatis dei in huius vitæ peregrinatione ſecundum deum viuentes, illum optimum & fortiſſimum virum, qui in ſuis infirmitatibus gloriatur, vt eum potiſſimum commemoremus, qui ad eccleſiam dei ex gentibus venimus, doctorem gentium in fide, & veritate, qui & plus omnibus ſuis coapoſtolis laborauit, & pluribus epiſtolis populos dei nō eos tantum qui præſentes ab illo videbantur: verum illos qui futuri videbantur inſtruxit: illum inquā verum athletā Chriſti, doctū ab illo, vnctum de illo, crucifixum cum illo, glorioſum in illo, in theatro huius mundi, cuius ſpectaculum factus eſt & angelis, & hominibus, legitime magnum agonem certantem, & palmā ſupernæ vocationis in anteriora ſectantem, oculis fidei libētiſſime ſpectamus gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus, foris habētem pugnas, intus timores: cupientem diſſolui & eſſe cū Chriſto: deſiderantem videre Romanos vt aliquem fructum habeat & in illis ſicut & in cæteris gentibus: æmulantē Corinthios: & ipſa æmulatione metuentem ne ſeducantur eorum mentes a caſtitate quæ eſt in Chriſto Ieſu: magnā triſtitiā & dolorem cordis continuū de Iſraelitis habentem, q ignorantes dei iuſtitiā, & ſuā volentes conſtituere, iuſtitiæ dei non ſunt ſubiecti: non ſolum dolorem, verū etiā luctum ſuum denunciantem quibuſdā qui ante peccauerūt, & non egerunt pœnitentiā ſuper immunditia & fornicatiōibus ſuis. Ex lib. de ciuitate dei. Magna cōmendatio Pauli. Rom. viiij. Rom. x.

¶Quid eſt q nunc quaſi apoſtolatu relicto, apoſtoli fiunt quod fuere, & quod dimiſerant repetunt, tanquā obliti quod audierant: Nemo ponens manum ſuper aratrum, reſpiciens retro, aptus eſt regno cœlorum? His ergo quos hoc mouet, reſpondendū eſt, nō eos fuiſſe prohibitos, ante ſua (licita ſcilicet atq; conceſſa) victum neceſſarium quærere, ſui apoſtolatus integritate ſeruata: ſiquando vnde viuerent, aliud non haberent. Niſi forte quiſpiam putare audebit aut dicere, apoſtolum Paulum non pertinuiſſe ad eorū perfectionem, qui relictis omnibus Chriſtum ſecuti ſunt quoniā ne quēquam eorum grauaret quibus euangelium prædicabat, ſuum victum ſuis manibus tranſigebat. Vbi magis impletum eſt quod ait, Plus omnibus laboraui. & adiunxit, Non ego autem, ſed gratia dei mecum. vt hoc quoq; appareat dei gratiæ deputandum: q & animo & corpore poterat vſqueadeo plus illis omnibus labora- Ex tracta. euang. ſecundū Ioan. cxxij. Luc. ix. Apſi licite redierunt ad piſcationes poſt reſurrectionem. In quo Paulꝰ plus laborauit.

re vt neq; ceſſaret ab Euangelio prędicando: neq; tamen ex euangelio ſicut illi ſuſtentaret hanc vitam: cum id per tot gentes, in quibus Chriſti nomen non fuerat prophetatū, multo latius atq; fertilius ſeminaret. Vbi oſtendit ex euangelio viuendi (hoc eſt victus habendi) non neceſſitatem apoſtolis impoſitam: ſed poteſtatem datam. Quam poteſtatē commemorat idē Apl' , dicēs, Si nos vobis ſpiritalia ſeminauimus, magnum eſt ſi veſtra carnalia metamus? Si alij poteſtatis veſtrę pticipant: non magis nos? Sed nos, inquit, nō ſumus vſi hac poteſtate. Et paulo poſt, Qui altari deſeruiunt (inquit) altari compartiuntur. Sic & dominus ordinauit his qui euāgeliū annunciant, de euangelio viuere. Ego autem nullius horum vſus ſum. Satis igitur apertū eſt, nō imperatū, ſed in poteſtate apl'is poſitum, vt aliunde nō viuerent, niſi ex euangelio, & ab eis quibus euangeliū pdicādo ſpiritalia ſeminabant, carnalia meterēt, hoc eſt, carnis huius ſuſtentaculum ſumerent, & tāquā milites Chriſti, ſtipendiū debitum acciperent ſicut a puincialibus Chriſti. Vnde idem ipſe miles egregius, paulo ſuperius de hac re dixerat, Quis militat ſuis ſtipendijs vnquā? Quod tamen ipſe faciebat, qa plus oībus illis laborabat. Si ergo beatus Paulus vt ea poteſtate q; pfecto cū cæteris euāgelij pdicatoribus habebat, nō cū cæteris vteretur, ſed ſuo ſtipendio militeret, ne gentes a nomine Chriſti penitus alienas doctrinas eius quaſi venalis offenderet: aliter educatus, artē quā nō nouerat didicit: vt dū ſuis manibus trāſigitur doctor, nullus grauetur auditor: quāto magis beatus Petrus, qui iam piſcator fuerat, qđ nouerat fecit, ſi ad pſens illud tēpus vñ viueret, nō inuenit? Sed reſpondebit qſpiam. Et cur nō inuenit? cum dñs promiſerit, dicens, Quærite primum regnū dei & iuſtitiam eius, & hæc omnia apponentur vobis. Prorſus etiam ſic dominus quod promiſit, impleuit. Nā quis alius piſces qui caperentur appoſuit? Qui nō ob aliud credēdus eſt eis ingeſſiſſe penuriā qua cōpelleren tur ire piſcatum, niſi diſpoſitum volens exhibere miraculum, vt ſimul & prædicatores euangelij ſui paſceret, & ipſum euāgelium, tanto ſacramento quod erat de numero piſcium commendaturus augere. NON ego autem, ſed gratia dei mecum.

¶ Non ego quia ipſe nihil boni agebat, ſed quia nihil ageret ſi ille non adiuuaret.

I.Cor.ix.

Nō ī mpatū, ſed ī poteſtate apoſtolorū erat viuere ex euāgelio.

Apoſtoli tāquā milites Chriſti.

F

Paulus ſuo ſtipēdio militauit.

Paulus artē q̄ nō nouerat didicit ne grauaret auditores ſuos.

Matth.vi.

[illegible]

Ex lib. ad Paulinum epm.

Ex tract. [illegible]

Montes apoſtoli, aquæ prædicationes.

Siue n. ego ſiue illi, ſic pdicamus. & ſic credidiſtis.

INter medium montium pertranſibunt aque. Putemus hoc ita dictum: inter medium apoſtolorum per pertranſibunt prædicationes verbi veritatis. Quid eſt inter medium montium pertranſibunt aquæ? Quid eſt inter medium apoſtolorum. Quod medium dicitur commune eſt. Res communis, vnde omnes æqualiter viuunt, media eſt: nec attinet ad me, ſed nec ad te, ad me. propterea loquimur & ſic de aliquibus hominibus, Habet

Inter ſe ſpeciem, habent inter ſe fidem, habent in te ſe charitatem.
Sic certe dicimus. Quid eſt inter ſe? In medio ſui. Quid eſt in me A pl̃i inter ſe
dio ſui? Cõmune eſt illi. Audi aquas inter mediũ montium, qa cõem fidē ꝛ cõ-
cõmunis illis fides erat. Nec quiſquã aquas quaſi proprias ꝛ ſuas munē charitatē
habebat. Si enim non ſunt in medio, quaſi priuatę ſunt, nec pu retinebant.
blice fluunt, ꝛ ego habeo meam, ꝛ ille habet ſuam. Non eſt in me
dio, quod aut ego aut ille habet: ſed talis non eſt pacifica prædi- Rom. xv.
catio. At vero vt inter medium montium fluant aquæ, audi vocē
montis, Deus, inquit, pacis det vobis id ipſum ſapere in inuicem.
Et iterum, Vt id ipſum ſapiatis omnes, ꝛ non ſint in vobis ſchiſ- Quō intelligi-
mata. Quod ſentio, ſentis, in medio fluit aqua, non habeo quaſi tur illud, Inter
priuatam meam, nec tu priuatam tuam. Veritas, nec mea ſit pro mediũ mõtiũ ꝑ
pria, nec tua, vt ꝛ mea ſit ꝛ tua. Inter medium montium pertran- trãſibunt aquę.
ſibunt aquæ. Audi ipſum montem vt dixi: inter medium mon-
tium pertranſibunt aquę. Siue autem ego ſiue illi ſic ꝓdicamus, ꝛ
ſic crediſtis. Securus dixit, Siue ergo ſiue illi ſic prędicamus: ꝛ
ſic crediſtis. Inter mediũ. n. mõtiũ flueb: it aquę. Nulla de aquis
diſcordia montium, ſed pax conſenſionis, ꝛ ſocietas charitatis.
Si quis aũt vellet aliud prędicare, iſ de ſuo ꝓdicaret: nõ de medio.
ꝛ audi quid de illo dicatur ab ipſo, qui emi ſit fontes in conualli-
bus. Qui loquitur mēdaciũ, de ſuo loquitur. Itaqꝫ ne acciperetur
aliquis mons, non de medio, ſed de ſuo manās, ait apl̃s, Quiſquis Gal. i.
vobis euangelizauerit, ꝑterquã qđ accepiſtis, anathema ſit. Et vide
quõ noluerit de mõte ꝓſuma ne forte mõs diſcedat ab aquis per
mediũ currentibus, ꝛ aliqd proprium velit influere. Licet ſi nos
Et quantus mons dixit hoc: qui vberrime aquę fluebant de con- Paulus mons.
ualle eius? Tñ hoc volebat vt medius inter montes curreret: ꝛ ibi
eſſet certa fides populorũ, qđ inter ſe mediũ atqꝫ cõmune apoſtoli
retinebant. ¶ Qđ aũt erat apoſtoli Pauli euangelium, hoc etiam
cæterorum apoſtolorum, ꝛ omium fidelium diſpenſatorũ tanti Ex libro cõtra
ſacramenti. Hic. n. dicit, Siue ego, ſiue illi, ſic ꝓdicamus: ꝛ ſic credi- Fauſtũ cap. i.
diſtis. Nõ. n. oēs illi euãgeliũ cõſcripſerũt: ſed tñ oēs euãgeliũ ꝓdi-
cauerũt. Narratores q̃ppe originis, factorũ, dictorũ, paſſionum dñi
Ieſu Chriſti: ꝓprie dicti ſunt euangeliſtę. Nã ꝛ ipſum nomē ſi q̃ra
mus qđ latine interp̄tet: bonũ nũciũ dicit̃ euãgeliũ, vel bona an- Euãgeliũ inter
nũciatio. Qđ q̃dē cũ aliqđ bonũ annũciat: ſemꝑ dici põt. Propriē pretatur bonum
tñ hoc vocabulũ obtinuit illa quã dixit annũciatio ſaluatoris. nuncium.
A

Si autem Chriſtus prædicatur ꝙ reſurrexit a mor
tuis, q̃o quidam dicunt in vobis: quoniã reſurre-
ctio mortuorũ non eſt? Si autē reſurrectio mortuo-
rũ non eſt: neqꝫ Chriſtus reſurrexit. Si autē Chriſtus
nõ reſurrexit: inanis ē ergo prædicatio veſtra noſtra:
inanis eſt & fides noſtra. Inuenimur autē & falſi te-

Digitized by Google

ſtes dei: quia teſtimonium diximus aduerſus deum: ꝙ ſuſcitauerit Chriſtum: quem non ſuſcitauit, ſi mortui non reſurgunt.

Ex epiſtola ad Hieronymum.

ℭ Attendamus Apoſtolum, cum ingenti cura veritatis commendandæ, dicere. Si autem Chriſtus non reſurrexit, inanis eſt prædicatio noſtra, inanis eſt & fides noſtra. Inuenimur autem & falſi teſtes dei: quia teſtimonium diximus aduerſus deum, quod ſuſcitauit Chriſtum: quem non ſuſcitauit. Si quis huic diceret, Quid in hoc mendacio horreſcis, cum id dixeris, quod etiam ſi falſum

B

Nō minore ſcelere laudatur falſitas in deo ꝙ veritas vituperatur.

ſit, ad laudem dei maxime pertinet? Nonne huius deteſtaretur inſaniam, & quibus poſſet verbis & ſignificationibus, in lucem penetralia ſui cordis aperiret? clamans non minore aut fortaſſis maiore ſcelere, in deo laudari falſitatem, quā veritatē vituperari.

Nam ſi mortui non reſurgunt: neq; Chriſtus reſurrexit. quod ſi Chriſtus non reſurrexit, vana eſt fides veſtra noſtra. adhuc enim eſtis in peccatis veſtris. Ergo & qui dormierunt in Chriſto, perierunt. Si in hac vita tantum in Chriſto ſperātes ſumus: miſerabiliores ſumus omnibus hominibus.

Ex lib. ij. de doctria chriſtiana

ℭ Sunt veræ cōnexiones ratiocinationis, falſas habentes ſententias: quæ conſequuntur errorem illius cum quo agitur. Quæ tamen ad hoc inferuntur a bono & docto homine, vt in his erubeſcens ille cuius errorem inſequuntur, eundem relinquat errorem: quia ſi in eodem manere voluerit, neceſſe eſt etiam illa quæ damnat tenere cogatur. Non enim vere inferebat apoſtolus cum diceret, Neq; Chriſtus reſurrexit. & illa alia, Inanis eſt prædicatio noſtra. Inanis eſt fides noſtra. & deinceps alia, ꝙ omnino falſa ſunt, quia & Chriſtus reſurrexit: & non erat inanis prędicatio eorum qui hoc annunciabant: nec fides eorum qui hoc crediderant. ſed iſta falſa veriſſime connectebantur illi ſententię: qua dicebatur non eſſe reſurrectionem mortuorum. Iſtis autē falſis, repudiatis (quoniam vera erant ſi mortui non reſurgunt) conſequens erit reſurrectio mortuorum.

Col. j.
j. Theſ. iiij.

Nunc autem Chriſtus reſurrexit a mortuis, primitiæ dormientium: quoniam quidem per hominem mors: & per hominem reſurrectio mortuorum. & ſicuti in Adam omnes moriuntur: ita in Chriſto omnes viuificabuntur. vnuſquiſq; autem in ſuo ordine. Primitiæ Chriſtus: deinde hi qui ſunt Chriſti: qui in aduentum eius crediderunt.

C

Hom

Digitized by Google

Homo & homo. Homo ad mortem, homo ad vitam. Sic dicit Apostolus, Quoniã quidem per hominẽ mors, & per hominem reſurrectio mortuorũ. Per quẽ hominẽ mors? & per quẽ hominẽ reſurrectio mortuorũ? Noli feſtinare. Sequitur, & dicit, Sicut enim in Adã omnes moriuntur: ſic & in Chriſto oẽs viuificabuntur. Qui pertinent ad Adã? Oẽs qui nati ſunt de Adã. Qui ad Chriſtum? Oẽs qui renati ſunt per Chriſtum. Quare oẽs in pccõ? Quia nemo natus eſt pter Adã. Vt aũt naſceretur ex Adã, neceſſitatis fuit ex damnatione. Naſci per Chriſtũ, voluntatis eſt & gratiæ. Nõ coguntur homines naſci per Chriſtũ. Nõ quia voluerunt, nati ſunt ex Adã. Oẽs tamen qui ex Adã, cũ peccato, peccatores. Oẽs qui per Chriſtum, iuſtificati & iuſti, nõ in ſe, ſed in illo. Nã in ſe interroges, Adã ſunt. In illo ſi interroges, Chriſti ſunt. Quare? Quia ille caput dominus noſter Ieſus Chriſtus nõ cũ traduce peccati venit, ſed tamen venit cũ carne mortali. Mors in Adã pœna peccatorum erat: in domino, munus miſericordiæ erat: nõ pœna peccati. Homo & homo, ſed ille nõ niſi homo: iſte deus & homo. Ille homo peccati, iſte iuſtitiæ. Mortuus es in Adã: reſurge in Chriſtum. Nã vtrunq; debet tibi. Iã credidiſti in Chriſtum. Reddes tñ quod debes de Adã: ſed non te in æternum tenebit vinculũ pctĩ: quia mortem tuam æternam occidit mors tẽporalis domini tui.

Ex tracta. in euang. ſec. Ioan. xij.

Naſci p Chriſtum voluntatis eſt & gratiæ.

Cõparatio mortis Adæ & Xpi.

Mors Chriſti munus miſericordiæ eſt.

¶ Quia ergo viuo (inquit) & vos viuetis. Quia viuit: ideo & nos viuemus. Per hominẽ quippe mors: & per hominẽ reſurrectio mortuorũ. Sicut enim in Adã oẽs moriũtur: ſic & in Chriſto oẽs viuificabuntur. Qm̃ nemo ad mortẽ, niſi p illũ. nemo ad vitã, niſi p Chriſtum.

Ex tracta. euange. ſecũdũ Ioan. lxxv.

¶ Sicut.n.in Adã oẽs moriuntur: ita & in Chriſto oẽs viuificabuntur. Quia ſicut in regno mortis nemo ſine Adã: ita in regno vitæ nemo ſine Chriſto. Sicut per Adã oẽs peccatores, ita p Chriſtũ oẽs iuſti homines, ſicut p Adã oẽs mortales in pœna facti ſunt filij ſeculi: ita & p Chriſtũ oẽs immortales, in gr̃a fiunt filij dei.

Ex epiſtola ad Optatũ ẽpm. In regno vitæ nemo ſine Chriſto.

¶ Neq;.n.alio ſenſu dictũ eſt ad Romanos, Per vnũ hominẽ pctm̃ intrauit in mũdũ: & per pctm̃ mors: atq; ita in oẽs homines pertranſit: quã illo quo dictũ eſt ad Corinthios, Per hominẽ mors: & per hominẽ reſurrectio mortuorũ. Sicut enim in Adam omnes moriũtur: ſic & in Chriſto omnes viuificabuntur. Nemo quippe ambigit, hoc ibi de corpore mortis dictũ. quoniã de reſurrectione corporis, magna apoſtoli intentione q̃ſtio verſabatur, & ideo videtur ibi de peccato tacuiſſe, quia non erat q̃ſtio huiuſmodi. Ad Romanos autem vtrunq; poſuit, & vtrunq; expoſuit, & vtrunq; diutiſſime commendauit, peccatum in Adam, iuſtitiam in Chriſto, mortem in Adam, vitam in Chriſto.

Ex lib. ad Marcellinum. i.

¶ Duo iſta, quæ in vno ſunt homine, naſci & renaſci, ad duos homines pertinent, vnum ad illum primum Adam: alterum ad ſecundum qui dicitur Chriſtus. Sed non prius (ait Apoſtolus) quod ſpiritale eſt, ſed quod animale, poſtea ſpiritale. Primus homo de

Ex epiſtola ad Dardanum, de præſentia dei.

Collatio duorū hominū Adā ſ. & Chriſti.

terra terrenus. Secundus de cœlo cœleſtis. qualis terrenus, tales & terreni. & qualis cœleſtis, tales & cœleſtes. Sicut portauimus imaginem terreni, portemus & imaginem eius qui de cœlo eſt. Itē dicit, Per vnum hominē mors, & per vnū hominē reſurrectio mortuorū. Sicut.n.in Adā oēs moriuntur: ſic & in Chriſto oēs viuificabūtur. Oēs & oēs, ideo dixit: quia in mortē nemo niſi per illū: in vitā nemo niſi per iuſtum. In primo patuit quid hominis arbitriū valeret ad mortē. in ſecūdo aūt, qd dei adiutoriū valeret ad vitā. Denique primus nō niſi hō. ſcđs vero & deus & homo. Pctm̄.n. factum eſt, relicto deo. Iuſtitia nō fit ſine deo. Ac per hoc nec in oreremur niſi per carnalem propagationem de mēbris illius venerimus: nec viueremus, niſi per ſpiritalem connexionem, membra huius eſſemus. Ideo nobis opus fuit naſci & renaſci: Illi autem propter nos tantūmodo naſci. Nos em̄ a pctō ad iuſtitiam renaſcendo tranſimus. Ille aūt a nullo pctō ad iuſtitia trāſitum fecit. ſed in eo quod baptizatus eſt, noſtræ regenerationis ſacramentū ſu a humilitate altius cōmendauit: veterē tū hominē noſtrum paſſione. nouū autem reſurrectiōe ſignificās.

F

Pctm̄ factū eſt relicto deo.

Iuſtitia non fit ſine deo.

De libro. iiij. de trinitate.

¶ Vt ergo ſicut per vnū hominē mors, ita & per vnum hominem fieret reſurrectio mortuorum, quia magis vitabant homines quod euitare non poterant, mortē ſcilicet carnis, quā mortē ſpūs.i. magis pœnā quā meritū pœnæ: nā nō peccare, aut nō curatur, aut parū curatur: nō mori aūt, q̄uis nō obtineatur, vehemēter ſatagitur: vitę mediator oſtendēs quā nō ſit mors timēda, q̄ per humanā cōditionē iā euadi nō poteſt: ſed potius impietas, quæ per fidem caueri poteſt: occurrit nobis ad finē quo venimus: ſed non qua venimus. Non.n. ad mortē per pctm̄ venimus: ille per iuſtitiā. Et ideo cum ſit mors noſtra, pœna peccati: mors illius facta eſt hoſtia pro peccato. Per vnū hominē mors, & per vnū hominē reſurrectio mortuorū. Sicut.n.in Adā oēs moriuntur: ſic & in Chriſto oēs viuificabuntur.

Mors noſtra eſt pœna peccati, mors Chriſti hoſtia pro peccato.

De libro de origine animę ad Hieronymum.

¶ Per hāc enim apoſtolicā, diuinā, claramque ſententiam, ſatis euidēter elucet: neminem ire in mortem niſi per Adā: neminem in vitam æternā, niſi per Chriſtum. Hoc eſt quippe oēs & oēs. Quia oēs homines per primā, hoc eſt per carnalem generationem, pertinent ad Adam, ſic oēs hoīes ad ſcđam.i. ſpiritalē generationē veniūt, quicunque ad Chriſtum veniunt. Et ideo ergo dictum eſt hic omnes, & ibi omnes: quia ſicut oēs q moriuntur nō niſi in Adā moriuntur, ita & oēs qui viuificabuntur nō niſi in Chriſto viuificabuntur. Ac per hoc quiſquis nobis dixerit reſurrectione mortuorū quenq̄ viuificari niſi in Chriſto: tanq̄ peſtis cōmunis fidei, deteſtandus eſt. Itē quiſquis dixerit qđ in Chriſto viuificabūtur etiā paruuli, qui ſine ſacramenti eius participatione de vita exeūt: hic profecto & contra apſli prędicationē venit, & totā cōdēnat eccleſiam. vbi propterea cum baptizandis paruulis feſtinatur & curritur: quia ſine dubio creditur aliter eos in Chriſto viuificari omnino non poſſe. Qui autem non viuificantur in Chriſto: reſtat vt in

G

Paruuli ſine baptiſmo non viuificantur in Chriſto.

Digitized by Google

ta cōdēnatione maneant, de qua dicit Apſs, Per vnius delictū in oēs hoīes ad cōdēnationē. Cui delicto obnoxios paruulos naſci, & apl'ica tradit doctrina, & oīs credit eccleſia. Plane audiui & credidi, ppter qḋ & locutus ſum: quia veniet hora quādo omnes q in monumentis ſunt, audient vocē eius, q pcedēt: qui bn̄ fecerūt in reſurrectionem vitæ. Ipſa eſt, de q̄ dicitur, Et p vnū hoīem reſurrectio mortuorum, Ipſa eſt, q̄ in Chriſto oēs viuificabuntur, Qui autem male egerunt, in reſurrectionem iudicij. Quid ergo de illis infantibus intelligendum eſt: qui prius quā poſſent agere vel bene vel male, ſine baptiſmo exuti ſunt corpore? Nihil ne de talibus dictū eſt? Sed ſi caro eorū iō nō reſurget, qa nec boni aliquid egerūt nec mali: nec illorum reſurrectura eſt, qui pcepta baptiſmi gratia in illa ætate defuncti ſunt, in qua nihil mali agere potuerunt. Si autē illi inter ſc̄tos reſurgent. i. inter eos qui bn̄ egerūt: inter quos & illi reſurrecturi ſunt, niſi inter eos qui male egerunt? ne aliquas humanas animas credamus corpora ſua nō recepturas, ſiue in reſurrectione vitæ, ſiue in reſurrectione iudicij. Quæ ſententia priuſquā refellatur: ipſa iā nouitate diſplicet. ¶ Propter hoc exemplū futuræ noſtræ reſurrectiōis in corpore, qḋ præceſſit in dn̄o: dicit Apſs. Initiū Chriſtus: deinde q ſunt Chriſti. De corporis. n. reſurrectione illo loco agebatur. Propter quam etiam dicitur, Transfigurabit corpus humilitatis noſtræ, conforme corpori gloriæ ſuæ.

Margin notes: Pſ. cxv. Ioan. v. — H De paruulis qui moriuntur ante baptiſmum in quo ſtatu ſint reſurrecturi. — Ex lib. iij. de trinitate. Philip. iij.

Deinde finis, cū tradiderit regnū deo & patri: cū euacuauerit omnem principatū, & ptātē & virtutē.

Qvid putabimus eſſe dn̄m dei, niſi tēplū dei? Quid aūt ſit, interroget Apſs & reſpōdeat. Tēplū dei ſc̄tm̄ eſt, qḋ eſtis vos. Hoc ē etiā regnū dei, qḋ filius traditurus eſt pr̄i. Vn̄ dicit idē apſs, Initiū Chriſtus: deīde q ſunt Chriſti in pſentia eius: deīde finis, cū tradiderit regnū deo & pr̄i. hoc ē, quos redemit pcioſo ſanguine ſuo, tradiderit cōtēplādo etiā pr̄i ſuo. Hoc eſt regnū cœlorū, de quo dicit, ſiīe eſt regnū cœlorū hoī ſeminanti bonū ſemē in agro ſuo. Bonū aūt ſemē, hi ſunt filij regni. Qui etſi habēt nūc pmixta ziʒania, mittet in fine rex ipſe angelos ſuos, & colligēt de regno eius oīa ſcandala. Tūc iuſti fulgebūt ſicut ſol in regno patris ſui: regnū fulgebit in regno, cū regno venerit regnū, qḋ nūc oramus & dicimus. Adueniat regnū tuū. ¶ Erit ergo regnū chriſtianorū, qḋ mō colligit: qḋ mō cōparat, qḋ mō emit ſanguine Chriſti. Erit: aliqn̄ manifeſtū regnū eius, qn̄ erit apta claritas ſc̄tōꝶ ei⁹ poſt iudiciū ab eo factū. De quo regno & Apſs dicit, Cū tradiderit regnū deo & pr̄i. Vn̄ etiā ipſe, venite benedicti patris mei: pcipite regnum quod vobis paratum eſt ab initio mundi. ¶ Nec ſic arbitremur Chriſtum, regnum traditurum deo & patri, vt adimat ſibi. Naꝫ & hoc qdā vaniloq crediderunt. Cū. n. dicitur, Tradiderit regnū deo,

Margin notes: Ex tracta. euāg. ſecūdū Ioan. lxviij. Supra. vi. Regnū qḋ traditurus eſt filius deo & patri. — A Matt. xiij. — Matth. vi. Ex tracta. euāgelij ſecundū Ioan. xxv. — Matth. xxv. Ex lib. i. de tri.

B & patri nõ ſeparatur ipſe, quia ſimul cũ patre vnus deus eſt. Quid ergo eſt, Cum tradiderit regnũ deo & patri, quaſi modo nõ habeat regnum deus & pater. Sed quia omnes iuſtos, quibus nunc regnat ex fide viuentibus, mediator dei & hominum, homo Chriſtus Ieſus, perducturus eſt ad ſpeciem, quam viſionem dicit idẽ Apl's, facie ad faciem, ita dictum eſt, Cum tradiderit regnum deo & patri, ac ſi diceretur, cum perduxerit credentes ad contemplationem dei patris. Sicut enim dicit, Omnia mihi tradita ſunt a pr̃e meo, & nemo nouit filium niſi pater, neq; patrẽ quis nouit niſi filius, & cui voluerit filius reuelare. Tunc reuelabitur a filio pater, cũ euacuauerit omnẽ principatum & omnem poteſtatem & virtutẽ, id eſt vt neceſſaria non ſit diſpenſatio ſimilitudinũ per angelicos principatus, & poteſtates, & virtutes. Ex quarum perſona nõ incõuenienter intelligitur dici in Cãtico cãticorũ ad ſponſam, Similitudines auri faciemus tibi cũ diſtinctiõibus argenti, quo adusq; rex in recubitu ſuo eſt. id eſt quoadusq; Chriſtus in ſecreto ſuo eſt, quia vita noſtra abſcondita eſt cum Chriſto in deo. Cũ Chriſtus, inquit, apparuerit vita veſtra, tunc & vos apparebitis cũ ipſo in gloria. Qđ antequã fiat, videmus nunc per ſpeculum in ænigmate, hoc eſt in ſimilitudinibus: tunc autem facie ad faciem. Hæc enim nobis cõtemplatio promittitur actionum omnium finis, atq; æterna perfectio gaudiorum. Filij enim dei ſumus: & nondum apparuit qđ erimus. Scimus, quia cum apparuerit, ſimiles ei erimus, quoniam videbimus eum ſicuti eſt. Quod enim dixit famulo ſuo Moyſi, Ego ſum qui ſum. & Dices itaq; filijs Iſrael, q eſt, miſit me ad vos, hoc contemplabimur cum viuemus in æternum. Ita quippe ait. Hæc eſt autem vita æterna, vt cognoſcant te ſolum verum deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Hoc fiet cum venerit dominus, & illuminauerit occulta tenebrarum. Cum tenebræ mortalitatis huius corruptioniſq; tranſierint, tunc erit mane noſtrum. de quo in Pſalmo dicitur, Mane aſtabo tibi & contemplabor. De hac cõtemplatione intelligo dictum, Cum tradiderit regnum deo & patri, id eſt cum produxerit iuſtos, quibus nunc ex fide viuentibus, regnat mediator dei & hominum, homo Ieſus Chriſtus, ad contemplationem dei & patris, Neq; enim quæremus aliud, cum ad illius contemplationem venerimus, quæ nunc non eſt, quãdiu gaudium noſtrum in ſpe eſt. Spes autem quæ videtur non eſt ſpes. quod enim videt quis quid ſperat? Si autẽ quod non videmus ſperamus, per patientiam expectamus, quo adusq; rex in recubitu ſuo eſt. Tunc erit quod ſcriptum eſt, Adimplebis me lætitia cum vultu tuo. Illa lætitia nihil amplius requiretur: quia nec erit quid amplius requiratur. Tradet itaq; regnum deo & patri dominus noſter Ieſus Chriſtus, non ſe inde ſeparato, nec ſpiritu ſancto, quoniã perducet credentes ad contemplationẽ dei, vbi eſt finis omniũ bonarũ actionum, & requies æterna, & gaudium qđ non auferetur a nobis. Cog

Matth.xi.

In patria non erit neceſſaria diſpenſatio ſimilitudinũ per angelicos principatus & poteſtates.

Colo.iij.

i.Cor.xiij.

Contẽplationis actionis.

i.Ioan.iij.

Exod.iij.

Ioan.xvij.

C

Mane noſtrum in patria.

Pſal.v.

Rom.viij.

Pſal.xv.

Digitized by Google

ergo tradiderit regnum deo ꝛ patri, id eſt cum credentes ꝛ viuentes ex fide, pro quibus nunc mediator interpellat, produxerit ad cõtemplationem, cui percipiẽdę ſuſpiramus, ꝛ gemimus, ꝛ trãſierit labor ꝛ gemitus: naꝫ non interpellabit pro nobis, tradito regno deo ꝛ patri. Fideles quippe eius, quos redemit ſanguine ſuo, dicti ſunt regnum eius, pro quibus nunc interpellat. Tunc autem ille eos ſibi faciens inhærere, vbi æqualis eſt patri, iam nõ rogabit patrem pro eis. Ipſe enim (inquit) pater amat vos. Ex hoc enim rogat quo minor eſt patre. Quo vero æqualis, exaudit cũ patre. Illã namqꝫ dei formam, in qua æqualis eſt patri, proculdubio impij non videbunt. non enim ſunt mundicordes, Beati enim mundicordes, quoniam ipſi deum videbunt. Et ipſa viſio eſt, facie ad faciem, quæ ſummum prœmium promittitur iuſtis, ꝛ ipſa fiet cuꝫ tradiderit regnum deo ꝛ patri. In quo ꝛ ſuæ formæ viſioneꝫ vult intelligi, ſubiecta deo vniuerſa creatura, ꝛ qua filius dei, filius hominis factus eſt. quia ſecundum hac ꝛ ipſe filius tũc ſubiectus illi erit, qui ſibi ſubiecit omnia, vt ſit deus omnia in omnibus. ℭ Commemorabuntur (inquit) ꝛ conuertentur ad dominũ vniuerſi fines terræ. ꝛ cætera vſqꝫ, Dominabitur gentium. Ille irriſus, ille crucifixus, ille derelictus hoc regnũ acqrit, ꝛ trade in fine deo ꝛ pr̃i, nõ vt ipſe amittat, ſed quod in fine ſeminauit, cũ venit minor pr̃e, hoc pducat ad ſpecieꝫ, in qua æqualis, non receſſit a patre.

> Quid ſit tradere regnum deo ꝛ patri. — D — Ioan. xvi. — Matt. v. — C ara viſio ꝛ ei ſummum præmium iuſtorũ. — Ex lib. de gratia noui teſtamẽti. — pſ. xxi. — Pſal. cix.

Oportet autem illum regnare donec ponat omnes inimicos ſuos ſub pedibus ſuis.

Diuinarũ ſcripturarũ incurioſos, ꝛ cõtẽtionũ ſtudioſos, fallit verbũ qđ poſitũ eſt donec. Ita naqꝫ ſeqtur, Oportet illũ regnare, donec ponat oẽs inimicos ſuos ſub pedibus ſuis. tãquã cũ poſuerit nõ ſit regnaturus. Nec intelligũt ita dictũ, ſicuti eſt illud: Cõfirmatũ eſt cor eius, nõ cõmouebit donec videat ſup inimicos ſuos. Nõ .n. cũ viderit iã cõmouebit. Ita ꝛ ergo ꝛ illđ dictũ ẽ, Sede a dextris meis, donec ponã ĩimicos tuos ſub pedibꝰ tuis. Nõ .n. cũ fuerit inimici ſub pedibus poſiti, deſinet ille ſedere ad dexterã: nec cũ poſiti fuerint, deſinet regnare. Ergo intelligitur, Oportet eũ regnare donec ponat oẽs inimicos ſuos ſub pedibus ſuis, ſemper regnaturum, quoniam ſemper illi erunt ſub pedibus.

> E — Ex lib. i. de tri. Nõ cognouit eam donec peperit. — Matt. i. cap. — Pſal. cxi. — Pſal. cix.

Nouiſſime autem inimica deſtruetur mors.

Quãdiu ſumus in corpore, peregrinamur a dñ̃o: nõdũ ſumꝰ in patria. Quãdo erimus in patria? Q ñ triũphabimus deuicto inimico diabolo: qñ & mors, nouiſſima inimica deſtruetur, ꝛ ſic fiet ſermo qui ſcriptus eſt. Abſorpta eſt mors in victoria. Vbi eſt mors cõtẽtio tua? Vbi eſt mors aculeus tuus? Tunc ergo nulla erit mortis contentio, quę modo eſt: ꝛ facit nos gemere ex defectu, ex mutabilitate rerum, ex fragilitate carnis, hu[illegible] nobiſcum quotidie tentationes: contendunt

> Ex tracta. pſ. ciij. — F — Non morietur hoſtis niſi in reſurrectione mortuorum.

Digitized by Google

quotidie delectationes. etsi non consentimus, tamen molestias pa-
In lib. octogin tatriū qstionū. timur, et contendimus. et magnum periculum est, ne qui contendit
vincatur. Si autē non consentiendo vincimus, molestias tñ pati-
mur resistendo delectationibus. Nō cessat et moritur hostis, nisi in
resurrectione mortuorum. ¶ Dictū est, Cū tradiderit regnum deo et
patri, quasi nunc non teneat regnum pater. Dictum est, Oportet, enī
illū regnare, donec ponat omnes inimicos suos sub pedibus suis:
quasi postea nō sit regnaturus, et ad hoc valeat quod supra dictum
est, Deinde finis. Qua sacrilega opinione heretici accipiunt, quasi
Luce .i. finem dixerit consummationem regni eius cum in euangelio scri-
Modus dicēdi scripture. ptum sit, Et regni eius non erit finis. Postremo quod dictū est, Cū
autem ei omnia subiecta fuerint, tunc et ipse filius subiectus erit
Quod semper est tunc fieri dicitur in aliquo cum ab eo cognosci cepit. ei qui illi subiecit omnia: sic volunt intelligi, quasi nunc aut aliqd
filio nō sit subiectū, aut patri non sit ipse subiectus. Genere igitur
locutionis soluitur questio. Sic enī plerūq; scriptura loquitur, vt q
semp est, tunc fieri dicat in aliquo, cum ab eo cognosci cepit. Nam
G et si dicimus in oratione, Sanctificetur nomē tuum, quasi aliqn nō
Quō euacuabit omnē principatū et potestatē. sit sanctū. Ergo sanctificetur idest sanctū esse innotescat. Ita quoq;
cū tradiderit regnū deo et patri idest cū patre regnare insinuauerit,
vt p speciē manifestationē q; clarescat. qd nūc fidelibus creditur et
ab infidelibus non putatur. Euacuabit aūt omnem principatum et
potestatem: manifestando vtiq; regnū patris: vt omnibus notū
sit, nullū principatum et potestatum, siue celestium, siue terrestrium,
per se habuisse aliqd pricipatus a potestatis, sed ab illo ex quo sunt
omnia non solum vt sint, verumetiam vt ordinata sint. In illa.n.
manifestatione, nulli spes aliqua remanebit in quoq; principe, aut
Psal. cvij. in quoq; homine. quod etiam nunc propheta canit, Bonum est spe-
rare in domino, qui sperare in principibus. vt ista meditatione,
anima iā in regnum patris assurgat: nec cuiusq; potestatem preter
illum magni faciens, nec sua sibi ipse perniciosissime blādiens. Tra-
De regno Christi. det ergo regnum deo et patri: cū per illū, per speciem cognoscetur
pr̄i. Regnum enim eius sunt, in quibus nunc regnat p fidē. Aliter
Rom. vi. enī dicitur regnum Christi, secundū patrē ptatē diuinitatis, q ei
cūcta creatura subiecta est: et alter regnū eius dicitur ecclesia scdm
pprietatē fidei, q in illo est: scdm q orat q dicit: Possidē nos. neq;
enī nō ipse possidet omnia. secūdū q dicitur etiā illud, Cū serui
essetis pctī: liberi eratis iustitie. Euacuabit ergo omnē principatum
et omnē potestatē et virtutem: vt nulli, patrē intuenti p filium, opus
H sit, aut libeat in cuiusqā creature, vel in sua conquiescere potesta-
te. Oportet enim eum regnare donec ponat omnes inimicos suos
Tūc sub pedib' Christi ponetur inimici eius qñ fatebūtur ipsū regnare. sub pedibus suis. hoc est, oportet regnū eius ita manifestari: do-
nec omnes inimici eius ipsum regnare fateantur. Hoc enim intel-
ligitur sub pedibus eius futuros inimicos. Quod si de iustis acce-
perimus, ideo dictū est inimicos, quia ex iniustis iustificantur ei cre-
dendo subdiuntur. De iniustis autem, qui ad iustorum beatitudinem

[illegible] pertinent, ſic accipiendũ eſt, quoniã cũ ipſi eum regna-
re, ipſa regni eius manifeſtatione confuſi fatebuntur. Ergo, Opor- Donec quid ſi-
tet eum regnare donec ponat omnes inimicos ſuos ſub pedibus gnificet.
ſuis: non ita dictum eſt, quaſi cum poſuerit inimicos ſub pedibus
ſuis, non ſit poſtea regnaturus: ſed oportet eum regnare donec po-
nat omnes inimicos ſuos ſub pedibus ſuis. Oportet euȝ (inquit)
ad tantam euidentiam regnum ſuum perducere, donec inimici
eius nullo modo audeant negare quod regnet. Nam ſcriptum eſt, Pſal. cxxij.
Ita oculi noſtri ad dominum deuȝ noſtruȝ donec miſereatur no-
ſtri. Nec ideo tamen, cum miſertus noſtri fuerit: oculos ab eo de-
beamus auertere. In tantum enim eſt beatitudo noſtra, in quan-
tum eius contemplatione perfruimur. Sic ergo & hoc dictum eſt,
Oculorum noſtrorum intentio ad dominum non porrigitur niſi
vſqȝ ad impetrationẽ miſericordiæ ipſius: nõ vt poſtea inde auer-
tatur: ſed vt nihil inde amplius requirat. Donec ergo ꝓ eo poſituȝ A
eſt, vt nõ amplius intelligas. Quo. n. amplius, id eſt vſqȝ ad quã ma- Donec.
iorẽ manifeſtationẽ manifeſtabit regnũ Chriſtus, niſi quouſqȝ oẽs
inimici eũ regnare fateantur? Aliud eſt ergo non amplius mani-
feſtari: aliud non amplius permanere. Non amplius manifeſtari,
eſt non fieri manifeſtius. Non amplius permanere, eſt non fieri p-
ſeuerantius. Quando autem manifeſtius erit regnum Chriſti, quã
cum omnibus clauerit inimicis: nouiſſima autem inimica de-
ſtruetur mors? Non enim erit aliquid quod deſtruatur poſteaquã
mortalem hoc induerit immortalitatem.

Omnia enim ſubiecit ſub pedibus eius. Heb. ij.

Hoc eſt, vt etiam mortem deſtruat.

Cum autem dicat: omnia ſubiecta ſunt ei.

Dixit vtiqȝ Propheta in Pſalmis.

Sine dubio præter eum, qui ſubiecit ei omnia.

Patreȝ vult intelligi omnia filio ſubieciſſet, ſicut multis locis idẽ
dominus in Euangelio cõmendat & prædicat. non ſolum ꝓpter
formã ſerui: ſed & ꝓpter principiũ de quo eſt & de quo æqualis eſt
ei, de quo eſt. Amat enim ad vnum principium referre omnia tã-
quã imago eius, ſed in quo habitat omnis plenitudo diuinitatis. Col. ij.

Cum autem ſubiecta fuerint in omnia, tunc ipſe
filius ſubiectus erit ei, qui ſibi ſubiecit omnia.

B
QVi filium dei Patri æqualeȝ non eſſe contendunt, ſolent Error hæretico-
vſurpare familiarius hoc teſtimoniuȝ. Non enim poſſet rum oritur ſcri-
eis error oboriri palliatus nomine Chriſtiano: niſi ꝺ ſcri- pturis non in-
pturis nõ intellectus. Dicũt eñ. Si æqualis eſt, quomodo tellectis.
ſubiectus erit? Quod vtiqȝ ſimile eſt illi Euangelicæ quæſtioni.
Si æqualis eſt quomodo maior eſt pr. Ipſe. n. dñs ait. Qm̃ pater Ioan. xiiij.

Regula catholicæ fidei de duplici natura Christi.
Ioan.14.
Ioan.1.
Phil.2.

maior me eſt. Regula autem catholicæ fidei ſic ſe habet: vt cum aliqua in ſcripturis dicuntur de filio, quod ſit minor patre, ſecundum ſuſceptionem hominis intelligantur. Cum vero ea dicuntur quibus demonſtratur æqualis, ſecundum quod deus eſt accipiatur. Apparet ergo quemadmodum dictum ſit, Et pater maior me eſt. et, Ego et pater vnum ſumus. et, Deus erat verbum. et. Verbum caro factum eſt. et, Non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem deo. et, Semetipſum exinaniuit formam ſerui accipiens. Recte ergo quæritur hoc loco: vtrum ſecundum hominis ſuſceptionem Apoſtolus dixerit. Tunc et ipſe filius ſubiectus erit ei, qui illi ſubiecit omnia. Solet

Circumſtantia ſcripturæ illuminat ſententias.
C

circunſtantia ſcripturæ illuminare ſententiam, cum ea quæ circunſcripta ſunt, præſentem queſtionem contingentia, diligenti diſcuſſione tractantur. Inuenimus itaque ventum eſſe ad hunc locum, vt ſupra diceret. Nunc autem Chriſtus ſurrexit a mortuis primitiæ dormientium. Agebat enim de reſurrectione mortuorum, quod in domino ſecundum ſuſceptionem hominis factum eſt. quiſquis apertiſſime ſequatur, et dicat. Quoniam quidem per hominem mors et per hominem reſurrectio mortuorum. Sicut enim in Adam omnes moriuntur: ſic et in Chriſto omnes viuificabuntur: Vnuſquiſque autem in ſuo ordine. Initium Chriſtus: deinde qui ſunt Chriſti in præſentia eius: deinde finis, cum tradiderit regnum deo et patri, cum euacuauerit omnem principatum, et omnem poteſtatem, et virtutem. Oportet enim illum regnare, donec ponat omnes inimicos ſuos ſub pedibus ſuis. Nouiſſima autem inimica deſtruetur mors. Omnia autem ſubiecit ſub pedibus eius. Cum autem dixerit, quia omnia ſubdita ſunt, manifeſtum eſt quia præter eum, qui ſubiecit illi omnia. Cum autem illi omnia ſubiecta fuerint, tunc et ipſe filius ſubiectus erit ei, qui illi ſubiecit omnia, vt ſit deus omnia in omnibus. Manifeſtum eſt ergo hoc ſecundum ſuſceptionem hominis eſſe dictum. Cum autem ei omnia ſubiecta fuerint, tunc et ipſe filius ſubiectus erit ei, qui illi ſubiecit omnia. non quaſi modo non ita ſit, ſed tunc manifeſtum erit ſiui locutionem ſuperius tractatam.

Vt ſit deus omnia, in omnibus. Alioquin quid facient qui baptizantur pro mortuis? Si omnino mortui non reſurgunt: vt quid & baptizantur pro illis? vt quid & nos periclitamur omni hora?

D

Ipſe eſt finis, quem ſupra commemorauerat, cum totum primo vellet breuiter concludere, deinde quaſi membratim explicare et ponere. Loquebatur. n. de reſurrectione mortuorum. vbi ait. Initium Chriſtus, deinde qui ſunt Chriſti, in præſentia eius, deinde finis, Ipſe. ſ. finis eſt, vt ſit deus oia in oibus. Aliter. n. dicitur finis qui pertinet ad conſummationem, aliter qui pertinet ad conſumptionem. Aliter. n. tunica finit texendo, aliter cibus comedendo.

Finis conſummationis, et conſumptionis.

Deus autem omnia in omnibus dicitur, vt nemo eorum qui ei cohærent, amet aduerſus eum ſuam propriam voluntatem, manifeſtumq; ſit omnibus qđ idem Apoſtolus alio loco dicit, Quid aũt habes qđ non accepiſti? Hęc aũt ita dicta ſunt, vt nouerimus diligentius ẽt illud conſiderari oportere, ſecundum quid regnet nunc dominus diſpenſatione ſacramenti ſui per incarnationem, atq; paſſionem. Nam ſecundũ id qđ verbũ dei eſt, tam ſine fine, q; ſine initio, ⁊ ſine intermiſſione, eſt regnum eius. Scđm id aũt quod verbum caro factum eſt, cœpit regnare in credentibus per fidẽ incarnationis ſuæ. Vnde eſt ẽt illud, Dñs regnauit a ligno. Hinc aũt euacuauit omnem principatum, ⁊ omnem poteſtatẽ, ⁊ virtutem, dum non per claritatem eius, ſed per humilitatem ſalui fiunt credentes in eum. Hoc eſt abſconditum a ſapientibus, ⁊ prudẽtibus, ⁊ reuelatum paruulis, quoniam placuit deo per ſtulticiam pdicationis ſaluos facere credentes. Neq; quicquam ſe inter paruulos ſcire dicit Apľs niſi Chriſtũ Ieſum, ⁊ hunc crucifixum. Qua pdicatione tandiu opus eſt, donec ponantur oẽs inimici ſub pedibus eius, hoc eſt, ipſi humilitati eius quam pedum noĩe ſignificari arbitror, cedat atq; ſubdatur omnis ſuperbia ſecularis. ſicut ex maxima pte iam factum eſt, ⁊ quotidie fieri videmus. Sed quo fine iſta fiunt? Vt tradat regnum deo ⁊ patri. i. vt nutritos fide incarnationis ſuæ perducat ad ſpeciem, qua æqualis eſt patri. Iam enim eis qui crediderunt loquebatur cum diceret. Si manſeritis in verbo meo, vere diſcipuli mei eritis, ⁊ cognoſcetis veritatẽ, ⁊ veritas liberabit vos. Regnum. n. tradet deo patri, cum per id regnabit in contemplantibus veritatem quo æqualis eſt patri, ⁊ per ſe vnigenitum, per ſpeciem faciet videri patrem. Nunc enim, per hoc regnat in credentibus, q ſemetipſum exinaniuit, formã ſerui accipiens tunc autem tradet regnũ deo ⁊ patri, cum euacuauerit omnem principatum ⁊ oẽm ptãtem ⁊ virtutem. Vñ euacuabit, niſi humilitate, ⁊ patiẽtia, ⁊ infirmitate? Quis. n. principatus non euacuatur cum filius dei ppterea regnat in credentibus, quia eum principes ſeculi iudicarũt? Quæ ptãs nõ euacuatur cũ ille per quẽ facta ſunt oĩa, ppea regnat in credentibus, quia ita ſubiectus eſt ptãtibus, vt diceret hoi, Non hẽres in me ptãtẽ, niſi tibi data eſſet deſuper? Quæ virtus non euacuatur, cũ ipſe per quẽ cœli ſolidati ſunt, iõ regnat in credentibus, quia vſq; ad crucẽ, mortẽq; infirmatus eſt? Hoc aũt modo filius proprie regnat in fide credentiũ. Non. n. pater dici aut credi poteſt vel incarnatus, vel iudicatus, vel crucifixus. Per ſpeciẽ aũt qua æqualis eſt patri, cũ patre regnat in contẽplantibus veritatẽ. Quod aũt tradet regnũ deo ⁊ patri, a fide incarnationis ſuæ ad ſpeciẽ deitatis perducens eos qui ſibi nunc credunt, non ipſe amittit: ſ; vterq; ſe vnũ ad perfruendũ contẽplantibus pbet. Tandiu aũt opus eſt, vt in hoibus nondũ valentibus æqualitatẽ patris ⁊ filij perſpicua mentis luce contueri, per hoc regnet Chriſtus, q tales capere pñt, ⁊

Quõ deus erit oĩa in oĩbus. i. Cor. liij.

Quõ Chriſtus cœpit regnare in credentibus qui ab æterno regnat.

Quõ euacuauit omnẽ principatum.

E

Per pedes Chriſti ſignificatur humilitas eius

Ioan. xvj.
Tradere regnũ deo ⁊ patri qđ ſignificet.

F

Quõ Chriſtus regnans in credentibus humilitate patientia ⁊ infirmitate, euacuat omneꝫ principatũ poteſtatẽ ⁊ virtutẽ

q propter ipse suscepit (.i. incarnationis humilitatem,) donec po-
nat oēs inimicos suos sub pedibus suis.i. donec ois superbia secu-
laris, incarnationis eius humilitati subdat. Sane qd dictū est, tunc
& ipse filius subiectus erit ei, q illi subiecit oīa, quasi sm hois susce-
ptionē dicat, sequitur inde qd nata est cū ageret de resurrectione mor-
tuorū, vt tū recte queratur verū sint ipsum tm sic q est caput ecclesie, an
sm vniuersum Christū, annumerato corpe & mēbris eius. Cū.n.
ait ad Galatas, Non dicis in seminibus tanq̄ in multis, sed tanq̄
in vno, & semini tuo qd est Christus: ne ipsum solū hoc loco in-
telligeremus Christū, qui de Maria virgine natus est, propterea di-
cit, Oēs enim vos vnum estis in Christo Iesu. Si vos Christi, ergo
Abrahe semen estis. Et ad Corinthios cū de charitate diceret, de
mēbris corporis similitudinē ducens, Sicut.n. corpus vnū est (in-
quit) & membra hz multa, oīa aūt mēbra corporis, cum sint mul-
ta, vnū est corpus: ita & Christus. Non dixit ita & Christi, sed ita &
Christus ostendens Christū recte appellari & vniuersū, id est, hoc est ca-
put cū corpore suo, quod est ecclesia. Et multis scripturarum locis
inuenimus Christū hoc modo appellari, vt cū omnibus mem-
bris intelligatur, quibus dictum est. Vos estis corpus Christi & mē-
bra. Non ergo absurde sic intelligimus, tunc & ipse filius subiectus
erit ei qui illi subiecit oīa, vt filiū non solum caput ecclesie, sed
omnes cū eo sanctos intelligamus, qui sunt vnū in Christo, vnum
semen Abrahe subiectū aūt secundū contemplationē sempiter-
ne veritatis ad obtinendā beatitudinē nullo motu renitente, nulla
parte corporis resistente, vt in illa vita nemine amante propriam
potestatem, sit deus omnia in omnibus.

¶ Quod ait Apostolus, Cum aūt ei oīa subiecta fuerint, tunc &
ipse filius subiectus erit ei, qui sibi subiecit oīa, aut ideo dictū est,
ne quisquā putaret habitum Christi, qui ex humana creatura susce-
ptus est, conuersum iri post ea in ipsam diuinitatē, vel (vt certius
expresserim) deitatē, que non est creatura; sed est vnitas trinitatis
incorporea, & incōmutabilis, & sibimet consubstantialis, & coeter-
na natura. aut si quisquā contendit (vt aliqui senserunt) ita dictū,
& ipse filius subiectus erit ei, qui illi subiecit oīa, vt ipsam subie-
ctionē, cōmutationē, & conuersionē credat futuram creature in ip-
sam substantiā vel essentiam creatoris.i. vt que fuerat substantia
creature, fiat substantia creatoris: certe vel hoc concedit, quod nō
habet vllam dubitationē nondum hoc fuisse factū, cū dominus
diceret, Pater maior me est. Dixit enim hoc non solū antequam
ascendisset in celū, verū etiam antequā passus resurrexisset a mor-
tuis. Illi aūt qui putant humanā in eo naturā in deitatis substanti-
am mutari, atq conuerti, & ita dictū, tunc & ipse filius subiectus erit
ei qui illi subiecit omnia, ac si diceretur, tunc & ipse filius hominis,
& a verbo dei suscepta humana natura, commutabitur in eius
naturam, qui ei subiecit omnia: tunc futurum putant, cum post.

Christus aliqñ capitur p capite ecclesie aliqñ pro capite & membris.
G
Gala.iij.
i.Cor.xij.
ij.Cor.vi.
Quō Christus subiectus erit patri q ei subiecit omnia
Aug.lib.i.de tri.
H
Ioan.xiiij.

tradiderit regnum deo ⁊ patri. Ac per hoc etiam ſecundum hanc opinionem adhuc pater maior erat, quam ſerui formæ, quæ de virgine accepta eſt. Quod ſi aliqui ⁊ hoc affirmant, ꝙ iam fuerit in dei ſubſtantiam mutatus homo Chriſtus Ieſus, il-

A

lud certe negare non poſſunt, ꝙ adhuc natura hominis manebat, quando ante paſſionem dicebat, quoniam pater maior me eſt. Vnde nulla cunctatio eſt, ſecundum hoc eſſe dictum, ꝙ forma ſerui maior eſt pater, cui in forma dei æqualis eſt filius.

B Ex tract. euāgelij ſecundum Ioan. cv.

Et nunc clarifica me tu pater apud temetipſum, claritate quam habui priuſquam mundus eſſet apud te. Ordo verborum eſt, Quā habui apud te priuſquam mundus eſſet. Ad hoc valet quod ait, ⁊ nunc clarifica me. Hoc eſt, ſicut tunc, ita ⁊ nunc. Sicut tunc prædeſtinatione, ita ⁊ nunc perfectione: Fac in mundo, quod apud te iam fuerat ante mundum, fac in ſuo tempore, quod ante omnia tempora ſtatuiſti. Hoc quidam ſic intelligendum putarunt, tanq̃ humana natura, quæ ſuſcepta eſt a verbo, conuerteretur in verbū, ⁊ homo mutaretur in deum. Immo ſi diligentius quod opinati ſunt, cogitemus, homo periret in deo. Non enim quiſquam ex iſta mutatione hominis, vel duplicari dei verbum dicturus eſt, vel augeri, ut vel duo ſint quod vnum fuit, aut amplius ſit quod minus fuit. Porro ſi natura humana in verbum mutata atq; conuerſa, verbum dei quantum erat ⁊ quod erat, hoc erit vbi eſt homo ſi non periit? Sed in hanc opinionem, quam veritati prorſus non video conuenire, nihil nos vrget, ſi in filio dicente, ⁊ nunc clarifica me tu pater apud temetipſum, claritate quam habui priuſquā mundus eſſet apud te: intelligamus prædeſtinationem claritatis humanæ (quæ in illo eſt) naturæ ex mortali immortalis apud patrem fuiſſe, ⁊ hanc iam prædeſtinando factum fuiſſe, antequam mundus eſſet, quod in mundo etiam ſuo tempore fieret. Si enim de nobis dixit Apoſtolus, Sicut elegit nos in ipſo ante mundi cōſtitutionem: cur abhorrere putatur a vero, tunc patrem caput noſtrū glorificaſſe, quando nos in ipſo, vt membra eius eſſemus elegit? Sic enim nos electi, quemadmodum ipſe glorificatus, quia priuſquam mundus eſſet, nec nos eramus: nec ipſe mediator dei ⁊ hominum homo Ieſus Chriſtus. Sed ille qui per ipſum, in quantū verbum vnigenitum eſt, ⁊ q̃ futura ſunt fecit, ⁊ vocat ea q̃ non ſunt tanq̃ ſint: profecto ſibi, ꝙ mediator dei ⁊ hominū homo eſt, ante mūdi conſtitutionem, ſicut nobis deus pater glorificauit ipſum, ſi tunc elegit nos etiā in ipſo.

Natura humana Chriſti non conuertet in diuinitatē Chriſti

Ioannis. xvij.

Ephe. j.

Scimus dictum eſſe patrem filio eſſe maiorem, quia in forma ſerui erat filius, ⁊ adhuc in forma eſt humana filius, qui aſcendit in cœlum. Propterea de illo dictum eſt, ꝙ ⁊ nunc interpellat pro nobis, ⁊ ſempiterna erit in regno hæc eadem forma immortalis. Propter quod dictum eſt. Tunc ⁊ ipſe filius ſubiectus erit ei, qui illi ſubiecit omnia. Nam de ſpiritu ſancto, qui nullam ſuſcepit creaturam ad vnitatem perſonæ ſuæ, quāuis ſe per ſubiectā

Ex lib. ij. cōtra Maximinum.

Nunq̃ ſpū ſctō dictū eſt ꝙ minor eſt patre.

C creatura visibiliter ⁊ ipſe, ſiue per columbæ ſpeciem, ſiue per linguas igneas ſic demonſtrare dignatus, nunquam dictus eſt ſpiritus adoraſſe patrem, nunquam dictus eſt minor patre. Ad horam quippe apparuerunt illa, quæ per ſpiritum ſanctum ſignificando monſtrarent viſibiliter inuiſibilem. Columba propter amorem ſanctum. Ignis autem propter charitatis lumen, atque feruorem. Et peracto ſignificationis officio, corporales illæ ſpecies tranſierunt, atque eſſe vlterius deſtiterunt, ſicut columba nobis nebuloſa per diem, luminoſa per noctem. Denique ne putaretur columba, vel flamma ad ſubſtantiam pertinere ſpiritus ſancti: vel ꝙ ſe in hæc viſibilia tantæ maieſtatis natura conuerterit, aut in vnitatem perſonæ ſuæ iſta ſuſceperit: nunquam poſtea ſic apparuiſſe legitur ſpiritus ſanctus. Chriſtus autem, qui humanam non ad horam ſumpſit effigiem, in qua hominibus appareret, ac deinde illa ſpecies periret, ſed vnitate perſonæ ſuæ manente inuiſibili dei forma, accepit viſibilem formam hominis, non ſolum natus eſt in ea de homine matre, verum etiam creuit in ea, ⁊ manducauit, ⁊ bibit, ⁊ dormiuit in ea, ⁊ occiſus eſt in ea, ⁊ reſurrexit in ea, ⁊ aſcendit in cœlum ⁊ ſedet ad dexteram patris in ea, ad iudicandos viuos ⁊ mortuos venturus eſt in ea, ⁊ in regno ſuo ei qui illi ſubiecit oīa, erit ſubiectus in ea.

De apparitionibus repreſentantibus ſpiritum ſanctum.

D Ex lib. ij. contra Maximinum.

Non autem (vt putas) corpus tantum filij, i. corpus hominis, verum etiam humanum ſpiritum, patri dicimus eſſe ſubiectum. Et ſecundum id quod homo factus eſt intelligimus dictum, Cum aūt omnia illi ſubiecta fuerint, tunc ⁊ ipſe filius ſubiectus erit ei, qui illi ſubiecit omnia, ſecundum id quod Chriſtus eſt caput ⁊ corpus. Caput ſcilicet ipſe ſaluator, qui reſurrexit a mortuis, ⁊ ſedet ad dexteram patris, ⁊ eccleſia quæ eſt corpus eius, plenitudo eius, ſicut apertiſſime dicit Apoſtolus, Ac per hoc cum omnia Chriſto ſubiecta fuerint, ⁊ capiti, ⁊ corpori erunt ſine dubitatiōe ſubiecta. Nam ſecundum id quod ſine tempore deus natus eſt, nihil vnquā potuit ei non eſſe ſubiectum.

Ex lib. j. de tri.

Nec quiſquam ita exiſtimet de patre intelligendum ꝙ ſubiecerit omnia filio, vt ipſum filiū ſibi omnia ſubieciſſe non putet. Inſeparabilis eſt enim operatio patris ⁊ filij. Alioquin nec ipſe pater ſubiecit omnia ſed filius ei ſubiecit, qui ei regnum tradidit, ⁊ euacuat omnem principatum, ⁊ omnem poteſtatem, ⁊ virtutem. De filio quippe iſta dicta ſunt. Cum tradiderit, inquit, regnum deo ⁊ patri, cum euacuauerit omnem principatum, ⁊ omnem poteſtatem, ⁊ virtutem. Ipſe enim ſubiecit qui euacuat. VT ſit deus omnia in omnibus.

Ex libr. xxij. de ciuitate dei.

E De pmio virtutis quæ deus. Oſe. ij.

Premium virtutis erit ipſe qui virtutem dedit. ⁊ qui ſe ipſum quo melius ⁊ maius nihil poſſit eſſe promiſit, Quid eſt enim aliud quod per prophetam dixit: Ero illorum deus, ⁊ ipſi erunt mihi plebs: niſi, ego ero vnde ſatientur, ego ero quæcunque ab omnibus honeſte deſiderantur, ⁊ vita, ⁊ ſalus, ⁊ victus, ⁊ copia, ⁊ gloria, ⁊ ho

nor, & pax, & omnia bona? Sic enim & illud recte intelligitur quod ait Apoſtolus, vt ſit deus omnia in omnibus. Ipſe finis erit deſideriorum noſtrorum, qui ſine fine videbitur, ſine faſtidio amabitur, ſine fatigatione laudabitur. Hoc munus, hic affectus, hic actus profecto erit omnibus, ſicut ipſa vita æterna, communis.

Ex tracta. ps. cv.

Pernicioſum conſiliū, quęre quæ ſua.

¶ Pernicioſum autem eſt conſilium hominis ipſi homini, quo ea quærit quæ ſua ſunt, non quæ dei ſunt. In cuius hæreditate (quod ipſe nobis eſt) cum ad fruendum ſe præbere dignatur, nullas patiemur cum ſanctis ſocietatis anguſtias, dilectione rei noſtre quaſi priuatę. Glorioſiſſima quippe ciuitas illa, adepta promiſſam hæreditatem, in qua nullus moritur, nullus oritur, non habebit ciues, qui ſingulis gaudent ſuis rebus: quia deus erit omnia in omnibus. Cuius ſocietatem, quiſquis in hac peregrinatione fideliter & flagranter deſiderauerit, aſſueſcit priuatis præferre communia non ſua quærendo, ſed quæ Ieſu Chriſti: ne ſibi ſapiens & ſibi conſulens exacerbet dominum conſilio ſuo: ſed ſperans quod non videt, non feſtinet fieri, de his quæ videntur, beatus: atq3 illud æternum, quod non videtur, patienter expectans, eius in promiſſionibus ſequatur conſilium, cuius in tentationibus precatur auxiliu3. Ita erit & humilis in confeſſionibus ſuis, ne fiat iſtoru3 ſimilis, de quibus dicitur. Et humiliati ſunt in iniquitatibus ſuis.

Quid deſiderat ſocietatē ſanctorū aſſueſcit priuatis pferre communia.

F

Quō qs ſit humilis in confeſſionibus ſuis.

Pſal. cv.

Ex lib. ſniarū. Proſperi.

Mori huic ſeculo.

Aeternitas abſq3 diuerſitate mēſuræ eſt.

Multæ manſiones in patria.

¶ Iuſtorum deſideriorū3 ſatietati tunc nihil deerit, quando deus omnia in omnibus erit. Ad quam beatitudinem ij perueniunt, qui huic ſeculo ante ſeparationem animæ a carne moriuntur: nec in eis inuenientur cupiditatibus, quas ſola ſuperat dilectio dei, vt & id patiatur iniquitas quod elegit, & eo bono fruatur iuſtitia quod amauit. In quibuſdam æternis, poteſt eſſe aliqua diſtantia. Ipſa autem æternitas abſq3 diuerſitate menſuræ eſt. Et multæ quidem manſiones in vna vita varias meritorum ſignificant dignitates: ſed vbi deus erit omnia in omnibus, fiet etiam in diſpari claritate par gaudium: vt quod habebunt ſinguli, commune ſit omnibus, quoniam per connexionem dilectionis a gloria capitis nulla erit aliena pars corporis. Non mirum eſt dicere Apoſtolum etiam in futuro ſeculo, patri filium ſubiectum futurum, vbi ait. Tunc & ipſe filius ſubiectus erit ei qui illi ſubiecit omnia, quandoquidem filio forma humana manſura eſt, qua ſemper maior eſt pater, quamuis non defuerint, qui illam tunc filij ſubiectionem, ipſius humanæ formæ in diuinam ſubſtantiam commutationem intelligendam putauerint: tanquam hoc cuiq3 rei ſubijciatur, quod in eam vertitur & mutatur. Sed intelligi poteſt ideo magis dixiſſe Apoſtolum etiam tunc patri filium ſubiectum futurum, ne quis in eo putaret ſpiritum & corpus humanum conuerſione aliqua conſumendum, vt ſit deus omnia in omnibus non tantum in illa forma hominis, ſed in omnibus, quando capitis gloria vniuerſum corpus implebit.

C

Quotidie morior per veſtram gloriã fratres, q̃ ĩ habeo in Chriſto Ieſu domino noſtro.

Ex ſermone de epiſtola ſancti Iacobi vt nemo iuret. Non debitum ẽ eſſe peccatũ.

¶ Vt noueritis verum iurare non eſſe peccatũ, inuenimus ⁊ apoſtolum Paulum iuraſſe, Quotidie morior per veſtram gloriã fratres, quam habeo in Chriſto Ieſu domino noſtro. Per veſtrã gloriam, iuratio eſt. Non quaſi ſic ait, Per veſtram gloriam morior, quaſi veſtra gloria me facit mori, quomodo ſi diceret, per venenũ mortuus eſt, per inimicum mortuus eſt, per gladium mortuus eſt, per beſtiam mortuus eſt, id eſt faciente veneno, faciente inimico, faciente gladio, faciente beſtia. Non ſic dixit per veſtram gloriã. Ambiguitatem enim græcus ſermo diſſoluit. Inſpicitur in epiſtola græca: ⁊ inuenitur ibi iuratio quæ nõ eſt ambigua, μὰ τὴν ὑμετέραν καύχησιν. μὰ τὴν, ubi dicit græcus, iurat. Quotidie auditis

H

græcos: ⁊ qui græce non noſtris μὰ τὸν θεὸν, iuratio eſt. Quando dicit iuratio, per deum ſaluatus ſum: νὴ τὸν θεόν. Ergo nemo dubitat iuraſſe apoſtolum Paulum cum dixit. Per veſtram gloriam fratres. Et ne putemus eum per humanam gloriam iuraſſe, addit, Quam habeo in Chriſto Ieſu domino noſtro. Eſt alio loco

ij. Cor. i.

iuratio prorſus certa ⁊ expreſſa, Teſtem deum inuoco ſuper animam meam, quia parcens vobis nondum veni Corinthum. Et

Gala. i.

alio loco ad Galatas. Quæ autem ſcribo vobis, ecce coram deo, quia non mentior. Ecce, iurauit Apoſtolus. Non vos fallant qui ne

Ap̃ls iurauit.

ſcio quomodo volentes ipſas iurationes diſcernere, vel potius nõ intelligere, dicunt non eſſe iurationem, quando dicit homo. Scit

Non ſolũ iuratur dicẽdo per deũ, ſed ⁊ quoties inuocamꝰ deũ teſtem.

deus, teſtis eſt deus, inuoco deum ſuper animam meam verum me dicere. Inuocauit (inquit) deum, teſtem fecit deum, nunquid iurauit? Qui hæc dicunt, nihil aliud volunt, niſi inuocato deo teſte, mentiri. Ita ne vero quiſquis es parui cordis vel peruerſi cordis, ſi dicas, per deum, iuras: ſi dicas: teſtis eſt deus non iuras? Quid eſt

Iurare p deũ eſt ius deo reddere.

per deum, niſi teſtis eſt deus? Aut quid eſt, Teſtis eſt deus, niſi per deum? Quid autẽ eſt iurare, niſi ius deo reddere quando per deũ iuras? ius ſaluti tuæ reddere, quando per ſalutem tuam iuras? ius filijs tuis reddere, quando per filios tuos iuras? Quod autem ius

A

debemus ſaluti noſtræ, filijs noſtris, deo noſtro, niſi charitatis, veritatis, ⁊ non falſitatis? Maxime autem per deum cum fit, ipſa eſt

Iurans p ſalutẽ ſuã obligat illam deo.

vera iuratio. Quia ⁊ cum dicit quiſq̃, per meam ſalutem, ſalutẽ ſuam deo obligat. Quando dicit, per filios meos, oppignerat deo

Iurans p filios oppignerat illos deo.

filios ſuos, vt hoc veniat in caput eorum, quod exit de ore ipſius. Si verum, verum. Si falſum, falſum. Cum ergo filios ſuos, vel caput ſuum, vel ſalutem ſuam quiſq̃ in iuratione nominans, quicquid nominat obligat deo, quanto magis quando iurat per ipſum deum? Timet enim falſum iurare per filium ſuum, ⁊ non timet falſum iurare per deum ſuum, fortaſſe hoc dicens in animo ſuo. Timeo per filium meum falſum iurare, ne moriatur. Deus autem, qui

non moritur, etsi falſum per eum iuretur, quid mali contingit deo? Bene quidem dicis, nihil mali contingit deo quando falſum iuras per deum: ſed contingit mali multum tibi, qui fallis proximum cui teſtem adhibes deum.

Iurationem autem caue quantum potes. Melius quippe nec verum iuratur: quia iurandi conſuetudine, & in periurium ſæpe caditur, & ſemper periurio appropinquatur. Sed illi, quantū aliquos eorum audiui, quid ſit iurare, prorſus ignorant. Putant enim ſe nō iurare quando in ore habent, ſcit deus, & teſtis eſt deus, & teſtem deum inuoco ſuper animam meam, quia non dicitur per deum: & quia talia reperiuntur in apoſtolo Paulo. Sed etiam illa ibi contra eos inuenta eſt, quam confitentur eſſe iurationem, vbi ait apoſtolus, Quotidie morior per veſtram gloriam fratres, quas habeo in Chriſto Ieſu domino noſtro. In græcis enim codicibus reperitur omnino hanc eſſe iurationem. Nec quiſquam in latina lingua hoc ſic intelligat dictum per veſtram gloriam, quomodo dictum eſt, Per meum aduentum ad vos iterum, & multa ſimilia, vbi dicitur per aliquid, & non eſt iuratio. Sed non ideo, quia in ſuis literis iurauit Apoſtolus, vir in virtute firmiſſimus, ludus nobis debet eſſe iuratio. Multo enim tutius vt dixi, quantum ad nos attinet, nunquam iuramus, vt ſit in ore noſtro. Eſt, eſt. Non, non, ſicut dominus monet. Non quia peccatum eſt verum iurare ſed quia grauiſſimū pctm̄ eſt falſum iurare, quo citius cadit q cōſueuit iurare.

Qui dicit, Ecce coram deo, quia non mentior, iurauit vtiq3. Et quid ſanctius hac iuratione? Sed non eſt contra præceptum iuratio quę a malo non eſt iurantis, ſed incredulitatis eius cui iurare cogitur. Nam hinc intelligitur ita dominum prohibuiſſe a iurando, vt quantum in ipſo eſt quiſq3 non iuret, quod multi faciunt, in ore habentes iurationem tanquam magnum aut ſuaue aliquid. Nam vtiq3 Apoſtolus nouerat præceptum domini, & tamen iurauit. Non enim audiendi ſunt, qui has iurationes eſſe non putāt. Quid enim facient de illa, Quotidie morior per veſtram gloriam fratres, quam habeo in Chriſto Ieſu domino noſtro? quam græca exemplaria manifeſtiſſima iurationem eſſe conuincunt. Quantum ergo in ipſo eſt, non iurat Apoſtolus: Non enim appetit iurationem, cupiditate aut delectatiōe iurandi, amplius eſt enim quā, Eſt, eſt, Non, non: & ideo a malo eſt: ſed infirmitatis aut incredulitatis eorum, qui non aliter mouentur ad fidem.

Si ſecūdū hoīem ad beſtias pugnaui Epheſi, quid mihi pdeſt ſi mortui nō reſurgūt? Māducemus & bibamus, cras.n.moriemur. Nolite ſeduci. Corrū punt mores bonos colloq̄a mala. Euigilate iuſti, & nolite peccare. Ignorantiam enim dei quidam habent. Ad reuerentiam vobis loquor.

[Margin notes:]
B xl. ſbu.ad. ... ſulam Hilarij.
Iurandi cōſuetudine ſæpe caditur in periurium.
Iuramentū eſt dicēdo ſcit deus
B
Paulus vir in veritate firmiſſimus.
Matth. v.
ij. Cor. i.
In expoſi. ep. ſ. ad Gala.
Quæ iuratio non eſt contra præceptum.
Quō intelligitur prohibitio iuramenti.
C
Sap. ij.
Eſa. xxij.

Digitized by Google

Ex libro. v. de baptiſmo.

APoſtolorum temporibus inuenimus fuiſſe quoſdam, quibus vna ſpes non erat, & vnus baptiſmus erat. Quomodo enim habebant vnam ſpem cum ſanctis & iuſtis illis qui dicebant, Manducemus & bibamus, cras enim moriemur: dicentes quod non eſſet reſurrectio mortuorum? & tamen in ipſis erant: quibus Apoſtolus dicit, Nunquid Paulus pro vobis crucifixus eſt? aut in nomine Pauli baptizati eſtis? Ad eos enim apertiſſime ſcribit, dicens, Quomodo dicunt quidam in vobis, quia reſurrectio mortuorum non eſt?

D I. Cor. I.

Ex ſermone de verbis e. u. g. xi. Contra no credentes reſurrectionē nec aliā vitā poſt iſtā.

¶ Sunt homines qui dicunt, Non eſt homini bene, niſi cui adſunt carnis deliciæ. Ipſi ſunt quos notat Apoſtolus, dicentes, Manducemus & bibamus, cras enim moriemur. Quis huic inde ſurrexit? quis nobis quod ibi agitur dixit? hoc nobiſcum tollimus, quod in hoc tempore bene eſt nobis. Qui hoc dicit, vxorem duxit, carnes amplexatur, carnis voluptatibus iocundatur, a coena excuſatur, obſeruet ne fame interiore moriatur.

Ex ſermone de reſurrectione.

¶ Animaduertimus cum apoſtoli epiſtola legeretur, laudabilem motum fidei charitatiſque veſtræ, quemadmodum exhorruetitis homines, qui putantes hanc ſolam eſſe vitam, quam cum pecoribus habemus communem, poſt mortem autem finiri totum quod eſt hominis, nec eſſe vllam ſpē vitæ vlterius melioris: prurientium malarum aurium corrumpentes, dicunt, Manducemus & bibamus, cras enim moriemur: & quod eſt pnicioſius, de ſepulto mortuo, argumentum ſepeliendi cordis aſſumitur, & dicitur, Manducemus & bibamus, cras enim moriemur. Irrident etiam fidē aſſerentium ſurrecturos eſſe mortuos, dicentes ſibi, Ecce, iſte poſitus eſt

B

in ſepulchro. Audiatur vox illius, ſed huius non poteſt. Patris mei vocem audiam, aui mei, proaui. Quis inde ſurrexit? Quis indicauit, quid agatur apud inferos? Bene nobis faciemus cum viuimus. Cum autem mortui fuerimus, etiam ſi parentes noſtri aut chari aut propinqui afferant ad ſepulchra noſtra epulas, ſibi afferent qui viuunt, non nobis mortuis. Hæc quidem irriſit etiam ſcriptura, dicens de quibuſdam bona pſentia non ſentientibus, tanquam ſi epulas, inquit, mortuo circumponas. Et manifeſtum eſt hæc ad mortuos non pertinere, & conſuetudinem hanc eſſe paganorum, non venire de propagine illa & vena iuſtitiæ patrum noſtrorum patriarcharum, quibus exequias celebratas legimus, parentatum eſſe non legimus. Hoc etiam in moribus Iudæorum animaduerti poteſt. Non enim tenuerunt inde virtutis frugem, ſed tamen tenuerunt in quibuſdam ſolennitatibus conſuetudinis vetuſtatem. Et quod obijciunt quidam de ſcripturis, Frange panem tuum, & effunde vinum tuum ſuper ſepulchra iuſtorum, & ne tradas eū in iuſtis: non eſt quidem de hoc diſſerendum: ſed tamen poſſe dico fideles intelligere quod dictum eſt. Nam quemadmodum iſta fideles faciant religioſe erga memorias ſuorum, notum eſt fidelibus. Et

De ferentibus epulas ad ſepulchra mortuorū

bus. Et quia non ſunt iſta exhibenda iuſtis id eſt infidelibus, quia iu- Rom. 1.
ſtus ex fide viuit: etiam hoc fidelibus notū eſt. Nemo ergo quæ de medicina vulnus, & de ſcripturis conetur torquere vinculum, vnde laqueū mortis iniiciat animæ ſuæ. Manifeſtum eſt illud quemadmodum intelligatur: & aperta atq; ſalubris eſt hæc celebratio Chriſtianorum. Illud ergo, vt cœperam dicere, videamus propter homines murmurantes in aures infirmorum. Manducemus, & bibamus, cras enim moriemur. Quia dicunt, nullus inde reſurrexit. Non audiui vocem cuiuſquā ex quo ibi poſitus eſt auus meus ex quo atauus, ex quo pater, nullius audiui vocem. Tu autem recolens fidem tuam, reſponde illi & dic. Stulte, ſi pater tuus reſurgeret, crederes? Dominus omnium reſurrexit, & nō credis? Vnde enim ita voluit mori & reſurgere, niſi vt omnes vni crederemus, ne a multis deciperemur? Et quid faceret pater tuus, ſi reſurgeret & loqueretur iterum moriturus? Attende cum quanta ille poteſtate reſurrexit, qui iam non moritur, & mors ei vltra non dominabitur, oſtendens ſe ipſum diſcipulis & fidelibus ſuis. Contrectata eſt ſoliditas corporis, cum parum eſſet quibuſdam videre quod meminerant, niſi etiā tangerent quod videbant. Confirmata fides eſt, non ſolum in cordibus, ſed etiam in oculis hominum. Aſcendit ille in cœlum qui hæc demonſtrauit, miſit ſpiritum ſuum diſcipulis ſuis, prædicatum eſt euangelium.

Reſurrectio Chriſti debet ſufficere pro confirmatione fidei de reſurrectione.

G

Si mentimur hæc interroga orbem terrarum. Multa quæ promiſſa ſunt facta ſunt: multa quæ ſperabantur, impleta ſunt: in fide chriſtiana totus orbis viget. Non audent Chriſti reſurrectioni detrahere, nec illi qui nondum Chriſto crediderūt. Teſtimonium in cœlo, teſtimonium in terra, teſtimonium ab angelis teſtimonium ab inferis. Quid remanſit quod non clamet? Et tu dicis: manducemus & bibamus, cras enim moriemur. Deſinat ergo murmura male loquentium, & corrumpentium mores bonos colloquijs malis. Figite pedes in via, figite vt non relinquatis viam, non remaneatis in via, ſed quemadmodum dictum eſt, ſic currite, vt comprehendatis. Semper vigeat Chriſtus in corde, q voluit in capite oſtēdere quod membra cætera ſperent. In terra quidem laboramus, caput noſtrum in cœlo iam non moritur, nec deficit, nec aliquid patitur, paſſus eſt tamen pro nobis, quia traditus eſt propter delicta noſtra, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtram. Expergiſcimini ergo ad beatitudinem veſtram, nullus male ſuadus excutiat de cordibus veſtris quod Chriſtus infixit. Ergo fratres cur hoc dicimus? Ne forte ita vobis ſurrepant illi, de quibus ait apoſtolus. Corrumpunt mores bonos colloquia mala, quia dicunt: mānducemus & bibamus: cras enim moriemur, vt dicant nobis. Dicis mihi quod reſurrexit Chriſtus, & inde ſperas reſurrectionem mortuorum. Sed Chriſto licuit reſurgere a mortuis. Et incipit iam laudare Chriſtum, non vt illi det honorem, ſed vt tibi faciat deſpe-

Totus orbis terrarū atteſtatur fidei noſtræ.

Egregia exhortatio cōtra male colloquentes, præſertim circa fidem.

H

rationem ſerpentis aſtuta pernicies, vt laude Chriſti te auertat a Chriſto. Doloſe prædicat, quem vituperare non audet. Exaggerat maieſtatem illius, vt ſingularem faciat, ne tu ſperes tale aliquid quale in illo reſurgente monſtratum eſt: & quaſi religioſior appareat erga Chriſtum, cum dicit, Ecce qui ſe audet comparare Chriſto, vt quia reſurrexit Chriſtus, & ſe reſurrecturum putet. Noli conturbari peruerſa laude imperatoris tui. Hoſtiles inſidiæ te perturbant, ſed Chriſti humilitas & humanitas te conſolatur. Ille prædicat quantum rectus ſit Chriſtus a te. Chriſtus autem dicit quantum deſcendit ad te. Excita ergo fidem, & reſponde dicenti, Chriſtus ſolus potuit, nos non poſſumus. Reſponde & dic, Ideo Chriſtus potuit, quia deus. Reſpondebit ille, Vtique quia deus. Si quia deus quia omnipotens. Si quia omnipotens, cur deſperabo quod poterit & in me, quod demonſtrauit in ſe propter me? Vos ergo vt dixit fratres, contra illos dicite, ieiunemus & oremus, cras enim moriemur. Illi enim dicunt, Manducemus & bibamus, cras enim moriemur, quia reſurrectionem non ſperant. Nos autem qui iam reſurrectionem, & loquentibus prophetis & prædicante Chriſto & apoſtolis, credimus & annunciamus, videamus: quia ſperamus nos poſt iſtam mortem victuros. Non deficiamus, ne corda noſtra oneremus crapula & ebrietatibus, ſed ſolliciti expectantes accinctis lumbis & lucernis ardentibus aduentum domini noſtri Ieſu Chriſti, ieiunemus & oremus: non ideo quia cras moriemur, ſed vt ſecuri moriamur. Nolite ſeduci, corrumpunt mores bonos colloquia mala.

Contra non ſperantes reſurrectionem.

A

Ex epiſtola ad plebem Hipponenſem.

¶ Fratres mei, qui timetis deum, mementote quod ait apoſtolus Petrus, Quoniam aduerſarius veſter diabolus tanquam leo rugiens circuit quærens quem deuoret. Quem non poteſt deuorare ſeducendum ad nequitiam, famam ipſius inquinare conatur: vt ſi fieri poteſt opprobriis hominum & malarum linguarum detractatione deficiat, & ſic in eius fauces ruat. Si autem nec famam innocentis maculare potuerit, hoc ei perſuadere tentat, vt per maleuolas ſuſpitiones de fratre ſuo iudicet, & ſic ab illo implicatus abſorbeatur. Et quis omnes captiones eius, & circumuentiones vel comprehendere, vel enumerare ſufficiat. Aduerſus hæc tamen tria, quæ ad cauſam præſentem pertinent, prius ne mala exempla imitando ad nequitiam ſeducamini, ita vos per Apoſtolum alloquitur deus. Nolite iugum ducentes cum infidelibus. Quæ enim participatio iuſtitiæ cum iniquitate? aut quæ ſocietas luci ad tenebras? Et alio loco, Nolite, inquit, ſeduci, corrumpunt mores bonos colloquia mala: Sobrii eſtote, iuſti, & nolite peccare. Vt autem linguis detrahentium non deficiatis, ſic per prophetam dicit, Audite me qui ſcitis iudicium populus meus, in quorum corde lex mea eſt. Opprobria hominum nolite metuere, & detractatione eorum ne ſuperemini. Nec quod vos ſpernunt, magni duxeritis. Sicut enim veſtimentum, ita per tempus abſumentur, & ſicut lana a tinea co-

I. Petri. v.
Infamia Tres doli diaboli.
Falſum iudicium per ſuſpitionem.

II. Cor. vi.
B

Non ſunt timenda opprobria.

[illegible]dentur: iuſtitia autem mea in æternum manet. Iam vero ne maleuolo animo de ſeruis dei falſa ſuſpicando pereatis, illud apoſtolicũ recordamini, vbi ait, Nolite añ tẽpus quicq̃; iudicare, donec veniat dñs ꝛ illuminet abſcódita tenebraꝝ, ꝛ manifeſtabit cogitationes cordis, ꝛ tũc laus erit vnicuiq; a deo. Et itẽ illud q̃; ſcriptũ ẽ, Quę manifeſta ſunt, vobis: q̃ aũt occulta ſunt, dño deo vr̃o. Cõtra falſas ſuſpitiones. I.Cor.iiij.

Sed dicet aliquis: quomodo reſurgunt mortui quali autem corpore venient?

Cum reſurrectionẽ mortuorum perſuadere vellet eis qui dicebant: quia reſurrectio mortuorum non eſt: Chriſti reſurrectione præmiſſa in exemplum, inter cætera intulit ſibi quæſtionẽ, atq; ait. Sed dicet aliquis. Quõ reſurgunt mortui? Quo autẽ corpore venient? id eſt quali corpore. Deinde adhibet documẽta ſeminũ. Ex epiſtola ad Conſentium. C

Inſipiens tu quod ſeminas nõ viuificatur niſi prius moriatur, & quod ſeminas non corpus quod futurum eſt ſeminas ſed nondum granum, vt puta tritici aut alicuius cæterorum. Deus autem dat illi corp⁹ ſicut voluit, & vnicuiq; ſeminum proprium corpus.

Secundum hoc ergo dixerat. Non corpus quod futurum eſt ſeminas. Neq; enim non triticum erit ex tritico. Sed quia nemo ſeminat hærbam vel ſtipulam, ꝛ multiplicia in palea tegumenta granorum, cum quibus tamen ſemina exurgunt, ideo ait: ſed nudum granum, hinc volens oſtendere, quia ſi deus poteſt addere quod non erat in nudo ſemine, multo magis poteſt reparare qđ erat in hominis corpore. Iã vero qđ adiungit, ad differentiam pertinet reſurgentium, propter diuerſas glorias fideliũ atq; ſctõrũ. Auctor loquitur.

Non minus caro eadem caro, ſed alia hominum, alia pecorum, alia caro volucrum, alia autem piſciũ. Et corpora cœleſtia, & corpora terreſtria. Sed alia quidẽ cœleſtium gloria, alia autem terreſtriũ. Alia claritas ſolis, alia claritas lunæ, & alia claritas ſtellarum. Stella enim a ſtella differt in claritate, ſic & reſurrectio mortuorum.

In his omnibus iſte ſenſus eſt. Si genera carnis, cum ſint cuncta mortalia, differunt tamen inter ſe pro diuerſitatibus animantium: ꝛ ſi corpora, cum ſint omnia viſibilia, differunt tamen pro diuerſitatibus locorum (vnde alia eſt cœleſtium gloria, alia terreſtrium) ita ꝛ in locis ſublimibus, cum ſint cuncta [illegible] ipſe [illegible]

eſt, quod in reſurrectione mortuorum diſtabit gloria meritorum. Hinc iam venit ad illud, quod communiter habet omnis caro quæ ad vitam reſurgit æternam, & dicit.

Seminatur in corruptione, ſurget in incorruptione. Seminatur in ignobilitate, reſurget in gloria. Seminatur in infirmitate, ſurget in virtute. Seminatur corpus animale, ſurget ſpiritale.

E

IN his verbis Apoſtoli, nunquid fas eſt putare melius corpora noſtra reſurrectura, quam Chriſti? cum de illo ſit propoſitum exemplum, quod de illo fideliter intendere, & per eius gratiam ſperare debeamus. Ac per hoc non potuit in corruptione ſurgere, ſi noſtrum in corruptio reſurrecturum promittitur: nec potuit illud ſine gloria, ſi noſtrum reſurget in gloria. Quæ autem gloria, vbi adhuc corruptio? Nimis itaque abſurdum eſt, vt credamus illud corpus & in infirmitate ſeminatum eſſe (id eſt mortificatum) & in infirmitate reſurrexiſſe, cum corpus noſtrum ſeminetur in infirmitate, ſurgat in virtute: & dicat idem Apoſtolus de Chriſto, Etſi crucifixus eſt ex infirmitate, ſed viuit tamen ex virtute dei. Quis autem tam abſurde ſapiat, vt credat illud corpus animale ſeminatum, animale reſuſcitatum: ſi noſtrum ſeminatur animale, ſurget ſpiritale? Conſtat itaque, neque vllo modo dubitandum eſt, corpus Chriſti, quod licet corruptionem putredinis in ſepulchro non viderit, vnde ſcriptum eſt. Nec dabis ſanctum tuum videre corruptionem: clauis tamen & lancea perrumpi potuit: nunc omnino in incorruptione conſiſtere: & quod in contumelia paſſionis, mortiſque ſeminatum eſt, nunc eſſe in gloria vitæ æternæ: quod ex infirmitate potuit crucifigi, nunc in virtute regnare: & quod erat corpus animale, quoniam ex Adam ſumptum eſt, nunc eſſe ſpiritale, quoniam ſpiritui iam inſeparabiliter copulatum eſt. Cum enim vellet Apoſtolus de corpore animali adhibere teſtimonium ſcripturarum, illud poſuit quod in Geneſi legitur.

Pſal.xv.

F

Corpus Chriſti ſeminatum in contumelia paſſionis reſurrexit in gloria.

Si eſt, inquit, corpus animale, eſt & corpus ſpiritale. ſicut ſcriptum eſt, Factus eſt primus homo Adam animam in viuentem.

Gen.ij.

RECOLIS certe quemadmodum ſcriptum eſt. Et inſufflauit deus in faciem eius flatum vitæ, & factus eſt homo in animam viuam. Dictum eſt autem etiam de animalibus, Producat terra animam viuam. Intelligitur igitur corpus animale dici ſimile cæteris animalibus propter mortis diſſolutionem & corruptiones, quæ quotidie cibo reficitur, & poſtea ſeparata animantis compage diſſoluitur: ſpiritale autem corpus, quod iam cum ſpiritu immortale eſt, quamuis nonnulli arbitrentur tunc fieri corpus ſpiritale, cum etiam & ipſum corpus mutatur in ſpiritum, & quod homo erat ex

corpore & ſpiritu: vtrunq; ac totum, ſpiritus erit. quaſi dixerit Apls ſeminatur corpus, ſurget ſpiritus Dixit autem. Seminatur corpus animale, ſurget corpus ſpiritale. Proinde ſicut animale corpus nō eſt anima, ſed corpus: ita ſpiritale corpus, non ſpiritum debemus putare, ſed corpus. Quis porro audeat opinari, vel Chriſti corpus non ſpiritale reſurrexiſſe? vel ſi ſpiritale reſurrexit, iam nō corpus fuiſſe, ſed ſpiritum? cum hanc opinionē diſcipulorū refellat. vbi cum eum videntes exiſtimarent ſe ſpiritum videre, ait, Palpate & videte, quia ſpiritus carnem & oſſa non habet ſicut me videtis habere. Iam ergo ille caro, ſpiritale erat corpus. Nec tamen ſpiritus erat ſed corpus nulla vlterius morte ab anima reſoluendum atq; ſperandum: ſicut corpus animale, quale animatū eſt dei flatu, cū factus eſt homo in animam viuam, etiam ipſum & animali ſpiritale ſine mortis interuentu futurum, niſi tranſgreſſio præcepti prius commiſſo peccato infligeret pœnam, qui ī deus ſeruatæ iuſtitiæ daret coronam. Vnde dñs Ieſus per nos ad nos venit, cū peccatores iuſtus inuenit, per ſtratum quodāmodo humilitatis noſtræ, ſed nō cū morbo iniquitatis noſtræ. N ſ per animale nobis, hoc eſt per mortale corpus apparuit: qui vtiq; ſi voluiſſet, cū immortali corpore primitus adueniſſet. Sed qa nos humilitate filij dei ſanari oportebat, vſq; ad noſtram infirmitatem deſcendit, & fidei nr̄æ meritū ac præmium, virtute ſuæ reſurrectionis oſtēdit. Ideo ſequitur Apoſtolus, & dicit,

Spiritale corp. non eſt ſpirit.

G

Lucę. xxiiij.

Si Adā nō peccaſſet, corpus animale futurū erat ſpiritale ſine morte.

Oportebat nos ſanari humilitate filij dei.

H

Nouiſſimus Adam in ſpiritum viuificantem.

Siue intelligatur primus Adā qui de puluere ante formatus eſt: nouiſſimus autem Adam qui de virgine procreatus: ſiue in vnoquoq; homine vtrunq; compleatur, vt primus Adā ſit homo in corpore mortali, nouiſſimus Adam idem ipſe in corpore immortali: tamen inter animam viuentem & ſpiritum viuificantem hoc intereſſe voluit, vt illic ſit corpus animale, hic ſpiritale. Anima quippe in corpore animali viuit quidem, ſed non viuificat vſq; ad auferendam corruptionem. In corpore vero ſpiritali (quoniā perfecte adherens domino, vnus ſpiritus eſt) ſic viuificat vt ſpiritale corpus efficiat, abſumens omnem corruptionem, nullam metuens ſeparationem. Proinde ſequitur.

Quid inter ſit Inter animā viuentem & ſpm̄ viuificantem.

1. Cor. vi.

Sed non prius quod ſpiritale eſt. ſed quod animale, deinde quod ſpiritale. Primus homo de terra terrenus, ſecundus homo de cœlo cœleſtis. Qualis terrenus, tales & terreni: & qualis cœleſtis, tales & cœleſtes. Igitur ſicut portauimus imaginem terreni, portemus & imaginem cœleſtis.

Digitized by Google

Dominus factus est terrenus vt nos faceret coeleſtes & immortales.

A

QVuid eſt, Qualis terrenis, tales & terreni, niſi mortales ex mortali? Et quid eſt, Qualis coeleſtis, tales & coeleſtes, niſi immortales per immortalem? Illud per Adam, hoc per Chriſtum. Dominus enim ad hoc terrenus factus eſt cum eſſet coeleſtis: vt eos qui terreni erant faceret coeleſtes, hoc eſt, ideo ex Immortali, mortalis factus eſt, aſſumendo formã ſerui, nõ mutãdo naturã, vt eos q mortales erãt faceret immortales: impartiendo dñicã gratiã, nõ ſeruiles iniurias perpetiendo. Cũ igitur de reſurrectione corporis Apoſtolus diſputans, doceret noſtra corpora futura ex corruptibilibus incorruptibilia, ex contemptibilibus glorioſa, ex infirmis fortia, ex animalibus ſpiritalia, hoc eſt ex mortalibus immortalia, ſubiecit atq; ait.

Hoc autem dico fratres, quoniam caro & ſanguis regnum dei poſſidere non poſſunt:

¶Et ne quiſquam putaret ſecundum ſubſtantiam carnis hoc Apoſtolum definiſſe, aperuit quid diceret ſubiungendo.

Neq; corruptio incorruptelam poſſidebit.

¶Tanquam diceret, Quod dixit. Caro eſt ſanguis regnũ dei nõ poſſidebunt, ideo dixit, quia corruptio incorruptionem non poſſidebit. Hoc ergo loco nomine carnis & ſanguinis, corruptionem mortalitatis intelligi voluit. Deniq; tanquam ei diceretur: quomodo caro erit, & caro nõ erit? Caro quippe erit quoniã dñs poſt reſurrectionẽ ait. Palpate & videte, quia ſpiritus oſſa & carnem nõ habet ſicut me videtis habere. Caro autẽ non erit quã caro & ſanguis regnum dei non poſſidebunt, expoſuit quid dixerit, adijciens.

B

Ecce myſterium vobis dico non omnes quidem dormiemus omnes tamen immutabimur. Omnes qdem reſurgemus, ſed non omnes immutabimur.

¶Vel ſicut græci codices habent,

Oẽs qdẽ dormiemus: nõ tamẽ oẽs ĩmutabimur.

¶Hanc immutationem, vtrum in deterius an in melius intelligi voluerit, inferiora demonſtrant.

In momumento ſiue in atomo, inquit.

¶Hoc eſt in puncto temporis quod diuidi non poteſt.

In ictu oculi.

¶Hoc eſt in ſumma celeritate.

In nouiſſima tuba.

¶Hoc eſt in nouiſſimo ſigno quod dabitur vt iſta compleantur.

Canet enim tuba, & mortui reſurgẽt incorrupti, & nos immutabimur.

ERgo iſtam commutationem in melius ſine dubitatione oportet intelligi, quia omnes & iuſti, & iniuſti, reſurrecturi ſunt. ſed ſicut dominus in euangelio loquitur, qui bene fecerunt in reſurrectionem vitæ: qui male egerunt, in reſurrectionẽ iudicij. Iudicium appellans pœnam ſempiternam. Sicut alio loco, qui non credit inquit, iam iudicatus eſt. Proinde, illi qui ad iudiciũ reſurrecturi ſunt, non cõmutabũtur in illã incorruptelã, quæ nec doloris incorruptionẽ pati poteſt. Illa nãq; fideliũ eſt, atq; ſanctorum. Iniuſti vero perpetua corruptione cruciabũtur, quia ignis eorum non extinguetur, & vermis eorũ non morietur. Quid ſibi ergo vult iſta diſtinctio, Et mortui reſurgẽt incorrupti, & nos immutabimur: niſi quia omnes incorrupti reſurgent: Sed ex his iuſti etiã immutabuntur in illã incorruptelam, cui omnino nulla poſſit nocere corruptio: ac per hoc, qui in eam non commutabuntur, incorrupti quidem reſurgent integritate membrorum: ſed tamen corrumpendi dolore pœnarum, cũ audierint: Ite in ignẽ æternũ, qui paratus eſt diabolo & angelis eius. A quo auditu malo, iuſtus non timebit. De illa vero commutatione iuſtorum, cum dixiſſet, Et nos immutabimur: tanq̃ quęremus quõ iſtud fiat, vel qualis iſta commutatio futura ſit, adiungit & dicit.

Ioannis. vi. Iudiciũ ſignificat pœnã ſempiternam. Ioan. iij. C Quod diſtincta ſit reſurrectio bonorũ & malorum. Matt. xxv.

Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem.

D

NOn (vt opinor) dubitandum eſt, ſecundum hoc dictum. Caro & ſanguis regnum dei non poſſidebunt, quia ibi non erit corruptio, & mortalitas carnis, & ſanguinis. Secundum has enim qualitates hoc loco carnem & ſanguinem nuncupauit. Quocirca (vt aliquid exempli gratia ponam quod interim occurrit) ſicut ſcriptum eſt, Ne forte tentauerit vos is qui tentat, & inanis ſit labor noſter, atq; hic intelligitur diabolus: & tanquam deus omnino non tentet, de quo ita alio loco ſcriptura dicit. Ipſe autem neminem tentat, nec contraria eſt iſta ſententia ei qua dicitur. Tentat vos dominus deus veſter, ſed ſoluitur quæſtio, cum vocabulum tentationis diuerſas intelligentias habet, eo quod alia ſit tentatio deceptionis, alia tentatio probationis, ſecundum illam non intelligitur qui tentat niſi diabolus: ſecundum hanc vero tentat deus. Ita cum dicitur, Caro poſſidebit regnum dei, & caro non poſſidebit regnum dei, etiam huius nominis intelligentia diſcernatur, & nulla erit quæſtio, quoniam caro ſecundum ſubſtantiam ſecundum quam dictũ eſt, ſpiritus oſſa & carnem non habet ſicut me videtis habere poſſidet regnum dei: caro autem cum ſecundum corruptionem intelligitur, non poſſidebit. Hoc enim expoſitum eſt cum diceretur, Caro & ſanguis regnum dei non poſſidebunt. in eo quod continuo additum eſt, Neq; corruptio incorruptionem poſſidebit.

I. Teſ. iij. Iacob. i. Deut. xiij. Tentat ad decipiendũ diabolus, deus autem ad probandũ. Caro multipliciter capitur. Lucæ. xxiiij.

B ℂManifeſtum eſt,q per coeleſtem hominem,Chriſtum velit ac-
Ex ſermone de cipi:& per terrenum hominem,Adam:non propter carnem terre
reſurrectione nam,ſed propter peccatum,cui dictum eſt,Terra es,& in terram ibis:
mortuorum reo iam facto,& mortis ſupplicio deſtinato. Dominus autem no-
Gene.iij. ſter,non cadens propter ſe,ſed deſcendens propter nos,ſine pecca
to carnem aſſumpſit. In qua tamen aſſumptione carnis oſtenderet
reſurrectionem omnis carnis:& portaremus interim fide hominem
nem coeleſtem:imaginem hominis coeleſtis. Interim fide, rem
corde,poſtea vero in reſurrectione mortuorum & corpore. Qualis
terrenus,tales & terreni.i.omnes morituri:& qualis coeleſtis, tales
& coeleſtes ideſt omnes reſurrecturi. Iam enim coeleſtis reſurrexit,
aſcendit in coelum.

ℂItem quorundam ex eadem lectione,explanatio. Alia claritas
ſolis,& alia claritas lunæ,& alia claritas ſtellarum. Stella autem a
Ex tracta. Au- ſtella differt in claritate,ſic & reſurrectio mortuorum.
guſtini ſecundum ℂEt ſi alius eſt alio fortior,alius alio ſapientior,alius alio iuſtior,
Ioanne.lxvij. alius alio ſanctior,in domo patris mei manſiones multæ ſunt.
Ioan.xiiij. Nullus eorum alienabitur ab illa domo,vbi manſionem pro ſuo
quiſque accepturus eſt merito. Denarius quidem ille,æqualis eſt om
nibus:quem paterfamilias eis qui operati ſunt in vinea,iubet da-
ri omnibus:non in eo diſcernens qui minus & qui amplius labo-
F rauerunt. Quo vtique denario,vita ſignificatur æterna,vbi amplius
Multe manſio alio nemo viuit quoniam non eſt viuendi diuerſa in æternitate
nes in patria qd menſura. Sed multæ manſiones,diuerſas meritorum in vna vita
ſignificant. æterna ſignificant dignitates. Alia enim gloria ſolis, alia gloria
lunæ,alia gloria ſtellarum,ſtella enim a ſtella differt in gloria:ſic
& reſurrectio mortuorum,Tanquam enim ſtellæ diuerſæ clarita-
tis in coelo,diuerſas ſancti manſiones ſortiuntur in regno,ſed pro-
pter vnum denarium nullus ſeparatur a regno, atque ita deus erit
omnia in omnibus:vt quoniam deus charitas eſt,per charitatem
fiat,vt quod habent ſinguli,commune ſit omnibus. Sic enim quiſque
Non erit inui- etiam ipſe habet,cum amat in altero quod ipſe non habet. Non
dia inter beatos erit itaque aliqua inuidia imparis claritatis,quoniam regnabit in
omnibus vnitas charitas. Proinde reſpuendi ſunt a corde chriſtia
no,qui putant ideo dictum multas eſſe manſiones,quia extra re-
gnum coelorum erit aliquid,vbi beate maneant innocentes, qui
ſine baptiſmo ex hac vita emigrarunt,quia ſine illo in regnum coe
lorum intrare non poterunt. Hęc fides non eſt fides,quoniam nó
eſt vera & catholica fides. Ita ne tandem ſtulti homines & carnali-
bus cogitationibus excæcati,cum reprobandi eſſetis ſi manſiones
non dico Petri,Pauli,vel cuiuſlibet apoſtolorum, ſed cuiuſcunque
paruuli baptiſati,a regno coelorum ſepararetis,nó vos putatis eſſe
reprobandos,qui domum dei patris inde ſeparatis?Non enim ait
G dominus:in vniuerſo mundo,aut in vniuerſa creatura,aut in vita,
vel beatitudine ſempiterna,manſiones multæ ſunt,ſed in domo.

Digitized by Google

in domo patris mei, manſiones multę ſunt. Nõne iſta eſt domus vbi ædificationem habemus ex deo, domum non manufactã, æternam in cœlo? nonne iſta eſt domus de qua cantamus deo: Beati qui habitant in domo tua domine: in ſecula ſeculorum laudabũt te? Ergo ne vos non domum cuiuſq; baptiʒati fratris, ſed domũ ipſius dei patris, cui omnes fratres dicimus, Pater noſter qui es in cœlis, a regno ſeparare cœlorum, aut eam ſic diuidere audebitis, vt aliquæ manſiones eius ſint in regno cœlorum, aliquæ autẽ extra regnum cœlorum? Abſit, abſit: vt qui volunt in regno habitare cœlorum, in hac ſtulticia velint habitare vobiſcum. Abſit inquam vt cum omnis domus regnantium filiorum non ſit alibi niſi in regno, ipſius regiæ domus pars aliqua nõ ſit in regno. Seruate gradus veſtros, ſeruat enim vobis deus honores veſtros.

ij. Cor. v.
Pſal. lxxxiij.
Matth. vi.

ℭ Comparata eſt reſurrectio mortuorum ſtellis in cœlo conſtitutis. Stella enim a ſtella differt in gloria, vt Apoſtolus dicit: ſic & reſurrectio mortuorum. Aliter enim ibi lucebit virginitas, aliter ibi lucebit caſtitas coniugalis; aliter ibi lucebit ſancta viduitas. Diuerſe lucebunt, ſed omnes ibi erunt. Splendor diſpar, Cœlum cõmune. Seminatur corpus animale, ſurget corpus ſpiritale.

Ex ſermone de verbis apo. xlij.

B

Ex lib. Enchir.

ℭ Reſurgent ſanctorum corpora ſine vllo vitio, ſine vlla deformitate, ſicut ſine vlla corruptione, onere, difficultate. In quibus tãta facilitas, quanta fœlicitas erit. Propter quod & ſpiritalia dicta ſunt, cum proculdubio corpora ſint futura, non ſpiritus. Sed ſicut nunc corpus animale dicitur (quod tamẽ corpus non anima eſt) ita tunc ſpiritale corpus erit: corpus tamen non ſpiritus. Proinde: quantum attinet ad corruptionem, quæ nunc aggrauat animam & vitia, quibus caro aduerſus ſpiritum concupiſcit: tunc non erit caro, ſed corpus, quia & cœleſtia corpora perhibentur. Propter quod dictum eſt, Caro & ſanguis regnum dei non poſſidebunt. Et tanq; exponens quid dixerit. Neq; corruptio (inquit) incorruptionẽ poſſidebit. Quod prius dixerat caro & ſanguis hoc poſterius dixit corruptionem. Et quod prius regnum dei, hoc poſterius incorruptionem. Quantum autem attinet ad ſubſtantiam, etiam tunc caro erit. Propter quod & poſt reſurrectionem corpus Chriſti caro appellata eſt. Sed ideo (ait Apoſtolus) ſeminatur corpus animale, ſurget corpus ſpiritale: quoniam tanta erit tunc concordia carnis & ſpiritus, viuificante ſpiritu ſine ſuſtentaculi alicuius indigentia ſubditam carnem, vt nihil nobis repugnet ex nobis, ſed ſicut foris neminem ita nec intus, nos ipſos patiamur inimicos.

Qualia erunt corpora ſanctorũ poſt reſurrectionem.

Cur poſt reſurrectioné corp9 Chriſti caro appellatur.

Quare corpus poſt reſurrectionẽ dr ſpiritale.

A

ℭ Sicut enim ſpiritus carni ſeruiens, non in congrue carnalis, ita caro ſpiritui ſeruiens, recte appellabitur ſpiritalis: non quia in ſpiritum conuertetur (ſicut nonnulli putant) ex eo quod ſcriptum eſt, Seminatur corpus animale, ſurget corpus ſpiritale: ſed quia ſpiritui ſumma & mirabili obtemperandi facilitate ſubdetur, vſq; ad implendam immortalitatis indiſſolubilis ſecuriſſimam volunt.

Ex libro xiij. de ciuitate dei.

Digitized by Google

Spiritalia erūt corpora post resurrectionem.

De corporibus in statu innocentiae.

tatem: omni molestiae sensu, omni corruptibilitate & tarditate detracta. Non solū.n. non erit tale quale nunc est in quauis optima valetudine: sed ne tale qdē quale fuit in primis hoībus ante pctm̄: qui licet morituri non eſſent niſi peccaſſent, alimentis tamen vt hoies vtebant̄: nondū ſpūalia, ſed adhuc aīalia corpora terrena geſtantes. Quae licet ſenio non veteraſcerent, vt neceſſitate perducerentur ad mortem: qui ſtatus eis de ligno vitae, quod in medio paradiſo cum arbore vetita ſimul erat, mirabili dei gratia praeſtabatur: tñ & alios ſumebant cibos, pter vnā arborem quae fuerat interdicta. Alebantur ergo alijs alimentis q̄ ſumebant ne animalia corpora moleſtiae aliqd eſuriendo, ac ſitiendo ſentirent. De ligno aūt vitae ppterea guſtabatur, ne mors eis vndecunqȝ ſubreperet. vel ſenectute confecta decurſis tēporū ſpatijs interirent: tanquā caetera eſſent alimento, illud ſacro: vt ſic fuiſſe accipiat̄ lignū vitae in paradiſo corporali, ſicut in ſpiritali, hoc eſt intelligibili paradiſo, ſapientia dei, de qua ſcriptū eſt: Lignum vitae eſt omnibus amplectentibus eam. Corpora ergo iuſtorū, quae in reſurrectione futura ſunt, neqȝ vllo ligno indigebunt, quo fiat vt nullo morbo vel ſenectute inueterata moriantur: neqȝ vllis alijs corporalibus alimentis, quibus eſuriendi ac ſitiendi qualiſcunqȝ moleſtia deuitetur: quoniam certo & omnimodo inuiolabili munere immortalitatis induentur: vt non niſi velint, poſſibilitate non neceſſitate veſcantur. Certe fides chriſtiana, de ipſo Saluatore non dubitat: quod etiam poſt reſurrectionem iam quidem in ſpiritali carne, ſed tamen vera, cibum ac potum cū diſcipulis ſumpſit. Non enim poteſtas, ſed egeſtas edendi, ac bibendi, talibus corporibus auferetur. Vnde & ſpiritalia erunt, non quia corpora eſſe deſiſtant: ſed quia ſpiritu viuificante ſubſiſtent. Nam ſicut iſta quae habent animam viuentem, nondū ſpiritum viuificantē, animalia dicunt̄ corpora, nec tamen animae ſunt, ſed corpora: ita illa ſpiritalia vocant̄ corpora. Abſit tamen, vt ſpiritus ea credamus futura: ſed corpora carnis habitura ſubſtantiam, ſed nullam tarditatem, corruptionēq; carnalem ſpiritu viuificante paſſura. Tunc iam non terrenus ſed coeleſtis homo erit. non quia corpus quod de terra factum eſt nō ipſum erit: ſed quia dono coeleſti iam tale erit, vt etiam coelo incolendo non amiſſa natura, ſed mutata qualitate conueniat.

B

Lignū vitę in paradiſo terreſtri, ſicut in ſpiritali ſapia dei

Non auferetur poteſtas, ſed egeſtas edendi corporibus ſpiritualibus.

C

Ex libro .xiij. de ciuitate dei.

¶ Erit ergo ſpiritui ſubdita caro ſpiritalis ſed tamen caro, nō ſpiritus, ſicut carni ſubditus fuit ſpiritus ipſe carnalis: ſed tamen ſpiritus non caro. Cuius rei habemus experimentum in noſtrae poenae deformitate. Non enim ſecundum carnem, ſed vtiqȝ ſecundū ſpiritum carnales erant. quibus ait Apoſtolus. Non potui vobis loqui quaſi ſpiritalibus, ſed quaſi carnalibus. Et homo ſpiritalis ſic in hac vita dicitur, vt tamen corpore adhuc carnalis ſit, & videat aliā legem in membris ſuis, repugnantem legi mentis ſuę. Erit autē etiam corpore ſpiritalis, cum eadem caro ſic reſurrexerit, vt fiat qđ

j. Cor. iij.

Digitized by Google

ſcriptum eſt, Seminatur corpus animale, reſurget corpus ſpiritale.

¶ Gentiles plerunq; philoſophorū argumentis nobiſcum agere ſtudent, vt dicant aliquid terrenū in cœlo eſſe non poſſe. Noſtras ſcripturas enim non nouerunt: nec ſciunt quomodo dictum ſit, Seminatur corpus animale, ſurget corpus ſpiritale. Non enim ita dictum eſt, quaſi corpus vertatur in ſpiritū & ſpiritus fiat, quia & nunc corpus noſtrum quod animale dicitur, non iā in animam verſum eſt & anima factum, ſed ſpiritale corpus intelligitur, quod ita ſpiritui ſubditum eſt, vt cœleſti habitationi conueniat, omni fragilitate ac labe terrena in cœleſtem puritatem, ac ſtabilitatem mutata atq; cōuerſa. De qua dicit Apoſtolus. Oēs reſurgemus, ſed non omnes immutabimur, quā immutationē non in deterius, ſed in melius fieri docet, cum dicit, & nos immutabimur. Reſurget igitur corpus ſecundum chriſtianam fidem, quæ fallere non poteſt. Quod cui videtur incredibile, qualis ſit nunc caro attendit: qualis autem futura ſit, non conſiderat: quia illo tempore immutationis angelicæ non iam caro erit & ſanguis, ſed ſolummodo corpus. Cum enim de carne Apoſtolus loqueretur, Alia inquit caro volucrum, alia pecudum, alia piſcium, alia ſerpentum, & corpora cœleſtia, & corpora terreſtria. Non enim diceret caro cœleſtis. In cœleſtibus vero nulla caro, ſed corpora ſimplicia & lucida, quæ appellat Apoſtolus ſpiritalia, nonnulli autem vocant ætherea. Et iō nō reſurrectioni carnis contradicit illud quod ait, Caro & ſanguis regnum dei non poſſidebunt, quia in carne & ſanguine, ventrem & libidines. i. opera carnis, quæ ibi omnino non erunt, ſignificat. Non aūt carnem ipſam abolendam dixit Apoſtolus, quia corporis reſurrectione facta a cunctis paſſionibus liberati, æterna vita, cum ineffabili claritate atq; ſtabilitate, ſine corruptione fruemur. Si eſt corpus animale, eſt & ſpiritale, ſicut ſcriptum eſt, Factus eſt primus homo Adam in animam viuentem, nouiſſimus Adam in ſpiritum viuificantē. ¶ Primus hō de terra terrenus in animā viuentē factus eſt: nō in ſpm̄ viuificantē, qđ ei pobedientiæ merită ſeruabat. Iō corpus eius, qđ cibo ac potu egebat, ne fame afficeretur & ſiti: & non im mortalitate illa abſoluta atq; indiſſolubili: ſ; ligno vitæ a mortis neceſſitate prohibebatur, atq; in iuuentute p̄ſlita tenebatur: non ſpiritale, ſed animale fuiſſe non dubiū eſt: ne quaquā tamen moriturus, niſi in dei prædicentis, minantiſq; ſententiam delinquendo corruiſſet: & alimenta quidem etiam extra paradiſum non negatis, a ligno tamen vitæ prohibitus eſſet: tempore, vetuſtateq; finiendus in ea duntaxat vita, quam in corpore licet animali, donec ſpiritale obedientiæ merito fieret, poſſet in paradiſo (niſi peccaſſet) habere perpetuam. In corpore ergo animali primum hominem factum, ſic Apoſtolus loquitur: Volens enim a ſpiritali qđ in reſurrectione futurorū eſt, hoc qđ nūc eſt animale, diſcernere: Seminatur in corruptione, ſurget in in-

Ex lib. de Symbolo.

Spiritale corpus ita dicat.

D

Caro noſtra nō dicitur caro poſt reſurrectionem ſed corpus.

Corpa ætherea.

In carne & ſanguine opa carnis quoq; ſignificantur.

E

Ex libro. xiij. de ciuitate dei. Primus hō in alam viuentē factus eſt nō in ſpiritū viuificātē ſicut nouiſſimus Adam.

De ſtatu naturę inſtituto.

corruptione. Seminatur in contumelia, ſurget in gloria, ſemi-natur in infirmitate, ſurget in virtute: ſeminatur corpus animale, ſurget corpus ſpiritale.

F ¶ Deinde vt hoc probaret, ſi eſt (inquit) corpus animale, eſt & corpus ſpiritale. Et vt quid eſſet corpus animale oſtenderet, Sic, inquit, ſcriptum eſt. Factus eſt primus homo in animam viuentem. Iſto igitur modo voluit oſtendere, quid ſit corpus animale, quamuis ſcriptura non dixerit de primo homine, qui eſt appellatus Adam, quando illi anima flatu dei creata eſt, & factus eſt homo in corpore animali, ſed factus eſt homo in animam viuentem. In eo ergo quod ſcriptum eſt, factus eſt homo in animam viuentem, voluit Apoſtolus intelligi corpus hominis animale. Spiritale autem quemadmodum intelligendum eſſet, oſtendit, addendo, Nouiſſimus Adam in ſpiritum viuificantem, procul dubio Chriſtum ſignificans, qui iam ex mortuis ita reſurrexit, vt mori omnino deinceps non poſſit. Deinde ſequitur & dicit, Sed non primum quod ſpiritale eſt, ſed quod animale, poſtea ſpiritale.

¶ Vbi multo apertius declarauit, ſe animale corpus inſinuaſſe in eo quod ſcriptum eſt, factum eſſe primum hominem in animam viuentem. Spiritale vero in eo quod ait, Nouiſſimus Adam in ſpiritum viuificantem. Prius eſt enim animale corpus, quale habuit primus Adam, quamuis non moriturus niſi peccaſſet, quale nunc habemus & nos hactenus eius mutata vitiataque natura, quatenus in illo poſteaquam peccauit effectum eſt, vnde haberet iam moriendi neceſſitatem, quale pro nobis etiam Chriſtus primitus habere dignatus eſt non quidem neceſſitate, ſed poteſtate: poſtea vero ſpiritale, quale iam praeceſſit in Chriſto tanquam in capite noſtro, ſecuturum eſt autem in membris eius vltima reſurrectione mortuorum.

G Adiungit autem Apoſtolus duorum iſtorum hominum euidentiſſimam differentiam, dicens, Primus homo de terra terrenus, ſecundus homo de coelo coeleſtis: qualis terrenus, tales & terreni: & qualis coeleſtis, tales & coeleſtes: & quomodo induimus imaginem terreni, induimus & imaginem eius qui de coelo eſt.

Auctor loquitur de baptiſmo ſacramento regenerationis.

¶ Hoc Apoſtolus poſuit, vt nunc quidem in nobis ſecundum ſacramentum regenerationis fiat, ſicut alibi dicit, Quotquot in Chriſto baptizati eſtis Chriſtum induiſtis. Re autem ipſa tunc perficietur, cum & in nobis quod eſt animale naſcendo, ſpiritale factum fuerit reſurgendo. Vt ergo eius itidem verbis vtar ſpe ſalui facti ſumus. Induimus autem imaginem terreni hominis propagatione praeuaricationis & mortis quam nobis intulit generatio, ſed induimus imaginem coeleſtis hominis, gratia indulgentiae, vitaeque perpetuae, quod nobis praeſtat regeneratio, non niſi per mediatorem dei & hominum, hominem Ieſum Chriſtum. Quem coeleſtem hominem vult intelligi, quia de coelo venit, vt terrenae mortalitatis corpore veſtiretur, quod coeleſti immortalitate veſtiret. Coeleſtes vero id-

Dicuntur homines coeleſtes, qui per gratiam fiunt membra Xpi.

Digitized by Google

appellat ⁊ alios, quia ſunt per gratiam membra eius, vt cũ illis ſit vnus Chriſtus velut caput ⁊ corpus. Hoc in eadem epiſtola euidentius ita ponit, Per hominem mors, ⁊ per hominem reſurrectio mortuorum. Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ſic in Chriſto omnes viuificabuntur. Iam vtiq; in corpore ſpirituali, qđ erit in ſpiritum viuificantem. Non quia omnes qui in Adam moriunt membra erunt Chriſti, ex illis enim multo plures ſecũda in æternum morte plectentur: Sed ideo dictum eſt omnes atq; omnes, quia ſicut nemo corpore animali, niſi in Adam moritur, ita nemo corpore ſpiritali, niſi in Chriſto viuificatur.

H
Plures dãnabũtur quã ſaluabuntur.

¶ Priſtina ſtabilitas corporis quã peccando amiſimus, habebat tantam fœlicitatem, vt in defectum non vergeret ſenectutis. Huic ergo priſtinæ ſtabilitati reſtituet hoc corpus in reſurrectiõe mortuorum, ſed habebit amplius, vt nec alimentis corporalibus ſuſtẽtetur, ſed ad ſufficientiam viuificetur ſolo ſpiritu, cum reſurrexerit in ſpiritum viuificantem, qua cauſa etiam ſpiritale eſt. Illud autem quod primum fuit, quãuis non moriturum niſi homo peccaſſet, tamen animale factum eſt, hoc eſt in animam viuentem.

Ex lib. 1. retractionum
Stabilitas naturæ inſtitutæ.
Reſurrectio reſtituet ſtabilitatẽ naturæ inſtitutæ.

¶ Diximus iam (ni fallor) Adam vnum hominem fuiſſe, ⁊ ipſum eſſe totum genus humanum. Nam ita diximus ſi meminiſtis, Quaſi fractus eſt, ⁊ ſparſus colligitur, ⁊ quaſi conflatur in vnum, ſocietate atq; concordia ſpiritali. Et gemit vnus pauper modo, ipſe Adã, ſed in Chriſto innouatur: quia ſine peccato venit Adã, vt peccatum Adam ſolueret in carne ſua, ⁊ vt redintegraret ſibi Adam in imaginem dei. Adam ergo caro Chriſti, quia caro Chriſti de Adam. De Adam ergo templum quod deſtruxerunt Iudæi ⁊ reſuſcitauit dominus triduo. Reſuſcitauit enim carnem ſuam.

Ex tracta. euang. ſec. Ioan. x.

A
Adã quodammõ eſt totũ genus humanũ quod innouatur in Chriſto.

Sed nõ prius quod ſpiritale eſt, ſed qđ animale, deinde ſpiritale.

¶ In vno homine quod dixit apoſtolus experimur, quia non primum quod ſpiritale eſt, ſed quod animale, poſtea ſpiritale. Vnde vnuſquiſq;, quoniã ex damnata propagine exoritur primo ſit neceſſe eſt ex Adam malus atq; carnalis, quod ſi in Chriſtum renaſcendo profecerit, poſt erit bonus ⁊ ſpiritalis.

¶ Iſta inſufflatione cum factus eſt homo in animam viuentem, non quia illa inſufflatio conuerſa eſt in animam viuentem, ſed operata eſt animam viuentem, nondum tamen hominem ſpiritalem debemus intelligere, qui factus eſt in animam viuentem, ſed adhuc animalem. Tunc enim ſpiritalis effectus eſt, cum in paradiſo (hoc eſt in beata vita conſtitutus) præceptum etiam perfectionis accepit, vt verbo dei conſummaretur. Itaq; poſtq̃ peccauit recedens a pcepto dei, ⁊ dimiſſus de paradiſo, in hoc remanſit vt animalis eſſet: ⁊ ideo animalem hominem prius agimus omnes: qui de illo poſt peccatum nati ſumus, donec aſſequamur ſpiritalem Adam. i. dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui peccatũ nõ fecit, ⁊ ab illo recreati ⁊ viuificati reſtituamur in paradi.

Ex libr. contra Mani. ij. 1
Quõ primus hõ factus eſt in aĩam viuẽtẽ, ſʒ adhuc animalẽ vſq; ad meritũ obedientiæ.

ſum vbi latro ille cum ipſo eo die meruit eſſe, quo iſtam vitam fi-
niuit. Sic enim Apoſtolus dicit, Sed non prius quod ſpiritale eſt,
ſed quod animale. Sic enim ſcriptum eſt: factus eſt primus Adam
in animam viuentem: nouiſſimus Adam in ſpiritum viuifican-
Ex libr. contra | tem. Primus de terra terrenus: ſecundus de coelo coeleſtis.
Fauſtum. | ¶ Primus homo de terra terrenus: ille Adam de limo formatus
eſt. Secundus autem de coelo coeleſtis, dominus Ieſus Chriſtus, quia fi-
lius dei venit ad carnem, qua ſuſcepta, et homo exterius fieret, et
deus interius permaneret: vt et dei filius verus eſſet per quem fa-
Ex lib. ſnſ arg. | cti ſumus, et hominis filius verus fieret per quem refecti ſumus.
Proſperi. | ¶ Primus homo Adam ſic olim defunctus eſt: vt tamen poſt il-
lum ſecundus homo ſit Chriſtus, cum tot hominum milia inter il-
lum et hunc orta ſint. Et ideo manifeſtum eſt ad illum pertinere omnem
hominem qui ex illa ſucceſſione propaginis naſcitur: ſicut ad iſtum
Totum genus hu- | pertinet omnes qui in illo gratiae largitate renaſcitur. Vnde fit vt
manum quodam- | totum genus humanum quodammodo ſint homines duo, primus
modo eſt duo ho- | et ſecundus. Hoc autem dico fratres, quoniam caro et ſanguis re-
mines. | gnum dei poſſidere non poſſunt: neque corruptio incorruptionem poſſidebit.
Ex ſermone de | ¶ Nolebat eos ad hoc ſeduci, vt arbitrarentur ſe talia facturos
reſurrectione | in regno coelorum qualia fiunt in hac vita in corruptionibus mã-
mortuorum | ducandi et bibendi, et nubendi, vxores ducendi, generandi. Haec enim
C | corruptio carnis eſt: non ſpecies carnis. Iudaei enim credebant re-
Iudaei reſurre- | ſurrectionem, ſed eam futuram putabant carnaliter: vt ea vita eſſet in
ctionem futuram | reſurrectione, qualem illo tempore agebant. Iſta carnaliter cogitã-
putabant car- | tes reſpondere Saduceis non poterant, proponentibus quaeſtionem de re-
naliter. | ſurrectione. ¶ Credimus et carnis reſurrectionem, non tantum qua
Matth. xxij. | reparatur anima, quae propter carnales affectiones caro nominatur:
Ex lib. de Sym- | ſed haec et viſibilis caro, quae naturaliter eſt caro cuius nomen
bolo. | anima, non propter naturam, ſed propter affectiones carnales, accepit. Haec
Ala pp carna- | ergo viſibilis, quae proprie dicitur caro, ſine dubitatione credenda
les affectiones | eſt reſurgere. Videtur enim Paulus Apoſtolus eam tanquam digi-
caro nolatur. | to oſtendere, cum dicit, Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem.
Cum enim dicit hoc, in eam tanquam digitum intendit. Quod autem in-
Ala vitijs mo- | viſibile eſt, id poteſt digito oſtendi: quamuis poſſet et anima corrupti-
rũ corrũpitur. | bilis dici: nam vitijs morum ipſa etiam corrumpitur. Et mortale
D | hoc induere immortalitatem cum legitur, eadem ſignificatur viſi-
Mors ale eſt | bilis caro: quia in eam identidem velut digitus intenditur. Poteſt
apoſtatare a | enim et anima ſicut corruptibilis propter morum vitia, ita etiam
Deo. | mortalis dici. Mors quippe animae eſt, apoſtatare a Deo, quod pri-
mum eius peccatum in paradiſo, ſacris literis continetur. Reſur-
get igitur corpus ſecundum chriſtianam fidem, quae fallere non
poteſt. Quod cui videtur incredibile, qualis ſit nunc caro attendit:
qualis autem futura ſit, non conſiderat. Quia illo tempore im-
mutationis angelicae, non iam caro erit et ſanguis, ſed tantum cor-
pus. Cum enim de carne Apoſtolus loqueretur: Alia inquit ca-

Digitized by Google

ro pecorum, alia volucrum, alia piſcium, & corpora cœleſtia, & cor pora terreſtria. Non enim diceret caro cœleſtis, dixit autem & ter reſtria corpora. Omnis enim caro etiam corpus eſt, non autem omne corpus etiam caro eſt. Primo in ipſis terreſtribus quoniam lignum corpus eſt, ſed non caro, hominis autem & pecoris, & cor pus & caro eſt. In cœleſtibus vero nulla caro, ſed corpora ſimpli cia & lucida, quæ appellat Apoſtolus ſpiritalia, nonnulli autem ætherea. Et ideo non carnis reſurrectioni contradicit illud quod ait, Caro & ſanguis regnum dei non poſſidebunt, ſed quale futurũ ſit quod nunc caro & ſanguis eſt prædicat, in qualem naturã quiſ quis hanc carnem conuerti poſſe non credit, gradibus ducendus eſt ad fidem. Si enim ab eo quæras vtrum terra in aquam poſſit co nuerti, propter vicinitatem non ei videtur incredibile. Ruſſus ſi quæras vtrum aqua poſſit in aerem, neq; hoc abſurdum eſſe re ſpondet, vicina enim ſunt ſibi. Et de aere ſi quæratur vtrũ in æthe reum corpus (id eſt cœleſte) poſſit mutari, iam ipſa vicinitas perſua det. Quod ergo per eos gradus fieri poſſe concedit: vt terra in cor pus æthereum conuertatur: cur non accedente dei voluntate (qua & corpus humanum ſuper aquas potuit ambulare) celerrime id fie ri poſſe (quemadmodum dictum eſt in ictu oculi) ſine vllis tali bus gradibus credit? ſicut pleruq; fumus in flammam mira cele ritate conuertitur. Caro enim noſtra vtiq; ex terra eſt. Philoſophi autem, quorum argumentis ſæpius reſurrectioni carnis reſiſtitur, quibus aſſerunt nullum poſſe eſſe terrenum corpus in cœlo, quod libet corpus in omne corpus conuerti, & mutari poſſe concedunt. Qua corporis reſurrectione, corpus a temporis conditione libera tum, æterna vita ineffabili charitate perfruitur. Tunc enim fiet il lud quod ſcriptum eſt, Abſorpta eſt mors in victoriam.

In cœleſtibus nulla caro, ſed corpora ſimplicia & lucida, q vocat Apoſtolus ſpiritalia.

Quo qs gradibus ducendus eſt ad fidem.

B

Probabilitas reſurrectionis & immutationis corporum.

¶ Dixit Apoſtolus, cum inde loqueretur, Caro & ſanguis regnum dei non poſſidebunt. Sed ſi quis ea ſic accipit, vt exiſtimet ita cor pus terrenum, quale nunc habemus, in corpus cœleſte reſurrectio ne mutari, vt nec membra iſta, nec carnis ſit futura ſubſtantia, pro culdubio corrigendus eſt, commonitus de corpore domini, qui poſt reſurrectionem in eiſdem membris, non ſolum conſpicien dus oculis, verũ & manibus tangendus apparuit: carnemq; ſe ha bere etiam ſermone firmauit, dicens. Palpate & videte, quoniam ſpiritus carnem & oſſa non habet, ſicut me videtis habere. Vnde conſtat Apoſtolum non carnis ſubſtantiam negaſſe in dei regno futurã: ſed aut hoĩes qui ſecundũ carnẽ viuunt, carnis & ſanguinis noĩe nuncupaſſe, aut ipſam carnis corruptionem, quæ tunc vtiq; nulla erit. Nam cum dixiſſet, caro & ſanguis regnum dei non poſ ſidebunt, bene intelligitur tanquam exponendo qd dixerit con tinuo ſubdidiſſe, Neq; corruptio incorruptionem poſſidebit.

Ex lib. 1. retractationum.

Luc. 24.

Quõ intelligitur caro & ſanguis regnũ dei nõ poſſidebũt

F

Ex lib. 2. retractationum.

¶ Quod ergo ait Apoſtolus, Caro & ſanguis regnũ dei nõ poſſide bunt: nõ ſic accipiẽdũ eſt, quaſi carnis non ſit futura ſubſtantia, ſed

Digitized by Google

carnis ⁊ ſanguinis nomine, ipſam corruptionem carnis, ⁊ ſanguinis intelligendam apoſtolus nuncupaſſe, quæ vtiq; in regno illo non erit, vbi caro incorruptibilis erit. Quamuis ⁊ aliter poſſit intelligi, vt carnem ⁊ ſanguinem, opera carnis ⁊ ſanguinis dixiſſe accipiamus apoſtolum, ⁊ eos regnum dei non poſſeſſuros, qui perſeueranter iſta dilexerint. Ecce myſterium vobis dico. Omnes quidem reſurgemus, ſed non omnes immutabimur.

Ex lib. de vera religione.

¶ Reſurget ergo prius populus, vt veteris hominis ſui reliquias transformet in nouum. Reſurgit autem impius populus, qui ab initio vſq; ad finem, veterem hominem geſſit, vt in ſecundam mortem præcipitetur.

Ex li. ij. de ciuitate dei.

¶ Dixit Apoſtolus cum de reſurrectione corporum loqueretur.
G Omnes quidem reſurgemus: vel ſicut alij codices habent: omnes dormiemus. Cum ergo nec reſurrectio fieri niſi mors præceſſerit poſſit, nec dormitionem poſſimus illo loco intelligere, niſi mortem: quomodo omnes dormient, vel reſurgent, ſi tam multi quos
H in corpore inuenturus eſt Chriſtus nec dormient, nec reſurgent? Si ergo ſanctos qui reperientur Chriſto veniente viuentes, eiq; in obuiam rapientur crediderimus, in eodem raptu de mortalibus corporibus exituros, ⁊ ad eadem mox immortalia redituros: nullas in verbis Apoſtoli patiemur anguſtias. ſiue vbi dicit, Tu quod ſeminas non viuificatur niſi moriatur: ſiue vbi dicit, Omnes reſurgemus: aut omnes dormiemus: quia nec illi per immortalitatem viuificabuntur: niſi quamlibet paulum tamen ante moriantur. Ac per hoc ⁊ a reſurrectione non erunt alieni, quam dormitione præcedunt: quamuis breuiſſima, non tamen nulla. Cur autem nobis incredibile videatur illam multitudinem corporum, in aere quodam modo ſeminari: atq; ibi protinus immortaliter, atq; incorruptibiliter reuiuiſcere, cum credamus quod idem ipſe Apoſtolus apertiſſime dixit, in ictu oculi futuram reſurrectionem, ⁊ in membra ſine fine victura tanta facilitate tamq; inæſtimabili velocitate rediturum antiquiſſimorum cadauerum puluerem? Nec ab illa ſententia, qua homini dictum eſt, Terra es ⁊ in terrã ibis, futuros illos ſanctos arbitremur immunes, ſi eorum morientium in terra non recident corpora: ſed ſicut in ipſo raptu morientur,
K ita ⁊ reſurgent dum feruntur in aera. In terram quippe ibis. i. ita hoc ibis amiſſa vita, quod eras antequam ſumeres vitam, hoc eſt hoc eris exanimatus, quod eras antequã eſſes animatus. Terræ quippe inſufflauit deus in faciem flatum vitæ, cum factus eſt homo in animam viuam, tanq; diceretur, Terra es animata, quod non eras, terra eris exanimis ſicut eras. Quod ſunt ⁊ antequam putreſcant, omnia corpora mortuorum, hoc erunt ⁊ illa ſi moriantur vbicunq; moriantur, cum vita carebunt, quam continuo receptura ſunt. Sic ergo ibunt in terrã, quia ex viuis hominibus terra erunt: quemadmodum it in cinerem quod fit cinis, it in vetuſtatem quod fit

Gene. iij.

vetus,

vetus; it in teſtam quod fit ex luto teſta, ⁊ alia ſexcenta ſic loquimur. Quomodo autem ſit futurum quod nunc pro noſtræ ratiũculæ viribus vtcũq; cõijcimus: tũc erit potius vt noſſe poſſumus.

Ex enar. pſ. lvij.
Cruciatus concupiſcentiarum etiã in hac vita

¶ Priuſquã miſerarum delectionum, ⁊ voluptatum manifeſta tormenta procedant, interrogent ſe, qui tale aliquid amant videãt ſi non crucientur deſiderio, ⁊ cum peruenerint ad id quod illicite deſiderant, attendant, ſi crucientur timore, videant hic ergo pœnas ſuas antequam veniat illa reſurrectio, cum in carne reſurgentes non immutabuntur. Habebunt quippe corruptionem carnis in qua doleant, non in qua moriantur. Alioquin ⁊ illi dolores finirentur. In momento in ictu oculi, in nouiſſima tuba. Canet enim tuba: ⁊ mortui reſurgent incorrupti, ⁊ nos immutabimur.

A

Ex ſermone de reſurrectione mortuorum.
Atom⁹ qd ſit.

¶ Quid ſit Atomus, multi veſtrum non norunt. Atomus dictus eſt a τομαι quod eſt ſectio. α τομοσ græce, qđ ſecari nõ poteſt. Sʒ atomus in corpore corpuſculum eſt breue, quod iam non habet vbi ſecetur. Atomus in tẽpore, momentũ eſt breue, quod iaʒ non habet vbi diuidatur. Verbi gratia. Lapis eſt, diuide eũ in partes, partes ipſas diuide in lapillos. Lapillos diuide in grana arenæ, grana arenæ diuide in minutiſſimum puluerem, peruení ad aliquam minutiam, quam iam ſecare non poteſt. Hoc ergo mõ vides in corpore quomodo ſit atomus. In tẽpore vero, quẽadmodũ annus, verbi gratia, ſecatur in menſes, menſes diuiduntur in dies, dies adhuc in horas diuidi poſſunt horę adhuc in partes momentorum quaſdaʒ productiores admittunt diuiſiones vſquequo venias ad tãtum pũctũ temporis, ⁊ quid ſ momẽti ſcintillã, vt pduci non poſſint, cũ nihil habeat medium, iſte eſt atomus in tpe. Cum dixiſſet in atomo, ſubiecit quãtũ poteſt fieri actionis ⁊ motus in iſto atomi tẽpore: in ictu inquit oculi. Quictus eſt ictus oculi non quo palpebram mouẽtes claudimus oculũ vel aperimus: ſed ictum dicit oculi emiſſioneʒ radioruʒ ad aliquid videnduʒ. Mox enim, vt aperueris oculum mittitur radius tuus, nõ dico ad parietẽ proximum, ſed ad montẽ lõge diſtanteʒ. Nec dico ad mõtem: qui in terra ideo videtur, quia proximus eſt. In ſidera, in lunã in ſolẽ, q̃ tñ magno interuallo diſtant a terra: mox vt radiuʒ emiſeris ibi eſt. Quæ ſpatia quoniam cito tranſuolant, in atomo, in ictu oculi, in nouiſſima tuba reſurrectio mortuoruʒ dicitur fieri ſigno illo dato de cœlo die iudicij.

Ict⁹ oculi emiſſio radiorũ.

B

Ex .ii. cõtra ſex qſtiones paganorum.

¶ Qđ Chriſti corpus nõ diſſolutuʒ tabe, atq; putredine die tertio reſurrexit, noſtra vero poſt longũ tẽpus, ex quadã, qua ſoluta diſceſſerint, collapſione reparabũtur, hũanę facultati vtrunq; impoſſibile eſt, diuinę autem poteſtati vtrunq; faciliimum. Vt enĩ radius oculi nĩſi nõ citius puenit ad ꝓpinquiora, tardius ad lõgingora, ſʒ vtraq; interualla pari celeritate contingit: ita cum in ictu oculi (ſicut Apoſtolus dicit) ſit reſurrectio mortuoꝝ, omnipotentię dei, ⁊ ineffabili nutui tam facile eſt quãq; recentia quam diuturno

Radius oculi ſeu ſpecies viſibiles ſubito pducuntur.

Omnis natura rerum plena eſt miraculis, ſʒ cõſuetudine non videtur mira.

tempore diſſipata cadauera ſuſcitare. Incredibilia ſunt hec quibuſ-
dam, quia inexperta. cum omnis natura rerum tam ſit plena mi-
raculis, vt non quaſi facili peruestigatione rationis: ſed videndi cõ-
ſuetudine mira non ſint, q̃ ob hoc, nec conſideratione, nec inqui-

C

ſitione digna videntur. Nã ego, ⁊ mecuʒ quicunqʒ inuiſibilia dei
per ea quae facta ſunt, intellecta conſpiciunt, aut non minus, aut
amplius admiramur in vno ſeminis tã paruulo grano omnia,
q̃ laudantur in arbore tanquam licita latuiſſe, quã mũdi huius tã
ingentẽ ſinum, q̃ de corporibus humanis delabentur abſumpta,
reſurrectioni futurae tota ⁊ integra redditurum.

Ex lib. de Geneſi ad literam.

¶ Cum ſolem intuemur, orientẽ, certe manifeſtum eſt, q̃ ad eũ
acies noſtra, peruenire non poſſet, niſi tranſiret totuʒ aeris coeliq̃
ſpatium, quod inter nos ⁊ ipſum eſt. Hoc autẽ cuius longinqui-
tatis ſit, quis aeſtimare ſufficiat: nec vtiqʒ perueniret eadem acies
vel radius oculoruʒ noſtroruʒ ad tranſeundum aerẽ q eſt ſup ma-
re, niſi prius tranſiſſet euʒ q eſt ſup terrã, in qualibet mediterranea
regiõe ſimus, ab eo loco vbi ſumus vſqʒ ad litus maris. Deinde ſi
ad eãdẽ lineam contuitus noſtri, adhuc poſt mare terrae adiacẽ-
tes quoqʒ aerem, qui ſuper illas tranſmarinas terrenas eſt, trãſire
acies noſtra nõ poteſt, niſi prius peracto ſpatio aeris illius, q ſup
mare quod prius occurrit, extenditur. Faciamus iã poſt illas trãſ-
marinas terras nõ niſi oceanum remanere: nunquid ⁊ aerẽ q ſuper
oceanuʒ diffunditur, põt trãſire acies noſtra, niſi prius trãſierit q̃c-

Oceani magnitudo incomparabilis.

quid aeris citra oceanũ ſupra terraʒ eſt? Oceani aũt magnitudo in-
cõparabilis perhibetur. Sʒ quãtacunq̃ ſit, prius oportet aereʒ, q ſu-

D

prã eſt, tranſeant radij oculoꝝ noſtroꝝ, ⁊ poſt ea quicq̃d vltra eſt,
tum demum ad ſolem perueniant quẽ videmus. Nõ igitur, quia

Oculus videt in inſtanti ſimul diſtantia ⁊ propinqua.

toties hic diximus prius ⁊ poſtea, ideo nõ ſimul omnia vno ictu
tranſit noſter obtutus? Si enim clauſis oculis faciem contra vidẽ-
dum ſolem ponamus, nõne mox vt eos aperuerimus, ibi potius
aciem noſtraʒ nos inueniſſe, q̃ illuc eã pduxiſſe putabimus? ita,
vt nec ipſi oculi prius aperti fuiſſe videãtur, quã illuc quo intẽde-
rant perueniſſe. Et certe iſte corporee lucis eſt radius, emicans ex
oculis noſtris: ⁊ tam longe poſita, tanta celeritate conſtringens, vt
aeſtimari, comparariq̃ nõ poſſit. Nẽpe hic ⁊ illa oĩa tã ampla ſunt
ſacq̃ ſpatia, ſimul vno ictu tranſiri manifeſtuʒ eſt: ⁊ quid prius po-

Celeritas reſurrectionis.

ſteriuſqʒ tranſeatur nihilominus certum eſt. Merito reſurrectio-
nis noſtrae celeritatem cũ exprimere vellet apl's, in ictu oculi di-
xit fieri. Neq̃ enim aliquid in rerum corporearum motibus vel
ictibus poteſt celerius inueniri.

Ex lib. xiiij. de trinitate.

¶ Immortalitas carnis illo perficietur momẽto reſurrectiõis, de
quo ait Apl's Paulus, In ictu oculi, in nouiſſima tuba, ⁊ mortui re-
ſurgent incorrupti, ⁊ nos immutabimur. In ipſo namqʒ ictu oculi
ante iudiciũ reſurget in virtute, incorruptione, in gloria corporis
ſpiritale, quod ſeminatur nunc in infirmitate, in corruptione, in

...animalia, corpus animale. Imago vero q̄ renouatur in ſpiritu mentis in agnitione dei, non exterius, ſed interius de die in diē, ipſa perficietur viſione, quę tunc erit poſt iudicium facie ad faciē. Nunc autē proficit per ſpeculū in ænigmate. Propter cuius perfectionē dictū intelligēdū eſt. Similes ei erimus, qm̄ videbimus eū ſicuti eſt. Hoc. n. donū tūc nobis dabit, cū dictū fuerit. Venite benedicti pr̄is mei poſſidete paratum vobis regnum. Tūc quippe tolletur impius ne videat maieſtatē dn̄i, qn̄ ibūt ſiniſtri in ſupplicium ęternū, euntibus dextris in vitā ęternā. Hæc eſt aūt (ſicut ait veritas) vita æterna: vt cognoſcāt te ſingr̄, vnū verū deū, & quē miſit Ieſum Chriſtum. ¶ Iſta mors ſępe in ſcripturis dormitio dicitur ꝓpter futurā reſurrectionē velut euigilationem. Hic Apoſtolus dicit, De dormientibus autem nolo vos ignorare fratres. Et alio loco, Ex quibus plures manent vſq; adhuc, qdā autem dormierunt, & alia innumerabilia in hoc teſtimonia, aperte per ſcripturas vtriuſq; teſtamēti reperiuntur. Significauit ergo dominus futurū fuiſſe tēps, quo inter tentationes, tribulationeſq; huius ſeculi, ij vſq; eius expectaretur & ſperaretur aduentus tanq̄ propinquus & imminens, ad quē ſpararent ſe, qui in eius eſſe familia videntur. Hoc eſt eīn quod ait, exiſſe obuiam ſponſo & ſponſæ. Tardante autē ſponſo dormierūt. Nō. n. tūc veniet cū ſperatur, ſed media nocte, cū valde obſcurū. i. occultū erit an veniat. Vn̄ dicit. Media nocte clamor factus eſt ecce ſpōſus venit, exite obuiā ei. Nimirū clamor iſte ipſa eſt tuba illa quam commemorat ap̄ls vbi dicit. Canet eīn tuba, & mortui reſurgent incorrupti. Tubæ nomine aliqđ euidētiſſimū, & præclariſſimum ſignum vult intelligi: quā vocē archangeli, & tubas dei alio loco dicit: q̄ etiā vox ipſius domini Ieſu Chriſti in euangelio dicit, q̄ audiēt hi qui in monumentis ſunt, & procedēt. Surgūt ergo oēs illæ virgines & ſapientes & ſtultæ, & aptant lampades ſuas idest rationē præparant reddere operibus ſuis. Sed tūc illius clamoris euidentia, & reſurrectione mortuorum quia nulla erit dubitatio iam inſtantis præſentiſq; iudicij, ſubtrahetur omne ſolatiū laudis hūanæ, Neq;. n. vacabit de alio diſceptare, vel de alio iudicare, aut gratificari, aut ſuffragari alteri, quādo vnuſquiſq; ꝓprium onus portabit, & de ſuo ꝝ facto ꝝ reddēda ratione cogitabit.

a Matt. xxv. — Ioannis. xvij. — Ex libro de gratia noui teſtamenti. — Mors dormitio dicitur. — Matt. xxv. — Clamor futurꝰ media nocte, ē tuba præcedēs iudicium. — b — In iudicio nullus alteri poterit ſuffragari.

Cum autē mortale hoc induerit immortalitatē, tūc fiet ſermo q ſcriptus eſt. Abſorpta eſt mors in victoriā vbi eſt mors aculeus tuus? vbi tua inferne victoria? Stimulus aūt mortis pctm̄ ē, virtus vero pcti, lex. Deo autē gratias: q dedit nobis victoriā ꝑ Ieſum Chriſtū dn̄m noſtrū. Itaq; fratres mei dilecti ſtabiles eſtote & imobiles, abūdantes in oī ope domini ſp̄, ſcientes qđ labor veſter non eſt inanis in domino.

Oſe. xiij. Heb. ij. I. Ioan. v. — A — c

Ex lib. iij. ad Marcellinum. QVia ſicut apoſtoli apertiſſima verba declarant ibi abſor-
bebitur mors in victoria, quo corruptibile hoc & mortale
hoc induet incorruptionem & immortalitatem: id eſt
Rom. viij. quod viuificabit deus & mortalia corpa noſtra, propter
inhabitantem ſpiritum eius in nobis: manifeſtū eſt & huiūs mor-
tis corporis, quae reſurrectioni corporis, contraria eſt, aculeum
Quomodo peccatum eſt aculeus mortis. fuiſſe pctm̄. Aculeū autē quo mors facta eſt: nō quē mors fecit.
Peccato enim morimur: non morte peccamus. Sic itaque dictus
eſt aculeus mortis, quomodo lignum vitae: non quod hominis
vita faceret, ſed quo hominis vita fieret. & quō lignū ſcientiae per
quod ſcientia fieret hominis, nō quod per ſuam ſcientiam fecerit
homo. Sic ergo & aculeus mortis quo mors facta eſt, non quem
mors fecit. Sic enim dicimus & poculum mortis, quo aliquis mor-
tuus ſit vel mori poſſit, non quod morientis mortuus ve confece-
rit. Aculeus itaque mortis peccatum eſt. Peccato punctum, morti-
ficatumque eſt genus humanū. Quid adhuc quaerimus cuius mortis?
vtrum animae an corporis? vtrum primae, qua nunc omnes mo-
riuntur? an ſecundae, qua tūc impij morientur? Nulla cauſa eſt exco-
B gitandi quaeſtionem, nullus tergiuerſandi locus. Apl'i verba quibus
id agebat, ad interrogata reſpondent. Cum mortale hoc (inquit) in-
duerit immortalitatem, tunc fiet ſermo qui ſcriptus eſt, Abſor-
pta ē mors ī victoria. Vbi eſt mors victoria tua? Vbi ē mors acu-
leus tuus? aculeus autem mortis, peccatum: virtus vero peccati, lex.
De reſurrectione corporis agebat, qua abſorbebitur mors in vi-
ctoria, cum mortale hoc induerit immortalitatē. Tunc ipſi mor-
ti inſultabitur, q in victoria reſurrectione corporis abſorbebitur.
Tunc ei dicetur, vbi eſt mors contentio tua? vbi eſt mors aculeus
tuus? Morti ergo corporis hoc dicetur. Hanc enim abſorbe-
bis victorioſa immortalitas, cū mortale hoc immortalitatē in-
duetur. Morti inquā, corpis hoc dicetur, vbi eſt mors victoria tua,
qua oēs ſic viceras, vt etiam dei filius tecū cōfligeret, teque nō vitã
donando, ſed ſuſpiciendo ſuperaret? Viciſti in morientibus, victa
es in reſurgentibus. Victoria tua q abſorbueras corpora morientiū
tēporalis fuit: Victoria nr̄a qua in corporibus abſorpta es reſur-
Rom. v. gentium, aeterna cōſtabit. Vbi eſt aculeus tuus? hoc eſt pctm̄ quo
puncti, & venenati ſumus: vt etiam in noſtris corporibus fieres, &
ea tā lōgo tēpore poſſideres? Aculeus autē mortis, eſt pctm̄: virtus
vero peccati, lex. Peccauimus in vno oēs: vt moreremur in vno
omnes. Accepimus legē, nō vt emēdatione finiremus peccatum,
ſed vt tranſgreſſione augeremus. Lex enim ſubintrauit, vt abunda-
ret pctm̄. Et concluſit ſcriptura omnia ſub peccato. Sed deo gra-
A tias, qui dedit nobis victoriam per dominum noſtrum Ieſum
Chriſtum: vt vbi abundauit peccatum, ſuper abundet gratia:
atque vt promiſſio ex fide Ieſu Chriſti daretur credentibus, & vin-
ceremus mortem per immortalem reſurrectionem, & aculeum

eius peccatum per gratuitam iuſtificationem.

Ex libro.xxiij. quæſtionum.

¶ Abſorpta eſt mors in victoria. Vbi eſt mors contentio tua? Vbi eſt mors aculeus tuus? Aculeus autem mortis, peccatum, virtus vero peccati, lex. Mortem ſignificari arbitror hoc loco, carnalem conſuetudinem, quæ reſiſtit bonæ voluntati, delectatione temporalium fruendorum. Non enim diceretur, vbi eſt mors contentio tua, ſi non reſtitiſſet, & repugnaſſet. Ipſius contentio etiã illo loco deſcribitur. Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnem. Hæc enim ſibi inuicem aduerſantur: vt nõ quæcunq; vultis illa faciatis. Fit ergo per ſanctificationeʒ perfectam, vt omnes carnales appetitus, ſpiritui noſtro illuminato & viuificato (id eſt bonę volũtati) ſubijciantur. Et ſicut nũc videmus multis puerilibus delectationibus nos carere, quæ nos pueros, ſi denegarentur, acerrime cruciabant: ita credendum eſt de omni carnali delectatione futurum eſſe, cum perfecta ſanctitas totum hominem reparauerit. Nunc autem quandiu eſt in nobis quod reſiſtat bonæ voluntati, auxilio dei per bonos homines & bonos angelos indigemus, vt donec ſanetur totum, non ita moleſtetur vt perimat etiam bonam voluntatem. Hanc autem mortem peccato meruimus, quod peccatum omni modo erat in libero arbitrio, cum in paradiſo nullus dolor denegatæ delectationis boni voluntati hominis reſiſtebat. Sicut nunc, verbi gratia, ſi quiſquam exiſtat quem nunquam venatio delectauit, omni modo liber eſt vtrum venari velit an nolit, nec cum cruciat qſquis hoc prohibet. At ſi iſta libertate male vſus, venatus fuerit contra prohibentis imperiũ, paulatim ſurrepens delectatio mortificat animam: vt ſi ſe abſtinere velit, ſine moleſtia & angore non poſſit, cum id ante tota ſanitate non ageret. Ergo aculeus mortis peccatum eſt, quia peccato facta eſt delectatio, quæ iam poſſit reſiſtere voluntati, & cum dolore cohiberi. Quam delectationem quia in defectum eſt animæ deterioris effectæ, iure mortem vocamus. Virtus vero peccati lex eſt, quia multo ſceleratius & flagitioſius q̃ lex prohibet cõmittũtur, q̃ ſi nulla lege prohiberent. Tũc itaq; abſorpta erit mors in victoria, cuʒ per ſanctificationẽ in omni hõis parte pfectã, delectatione ſpiritaliũ delectatio carnalis obruetur.

Rom. vij. Mors eſt carnalis cõſuetudo q̃ reſiſtit bonæ volũtati. Gala. v.

B Ad cõſeruationem bonæ volũtatis requirĩtur auxiliũ ſpeciale.

Quõ delectatio paulatim mortificat animam.

Quãdo abſorbebitur mors in victoria. Ex tracta. ps. lxiiij.

¶ Abſorpta eſt mors in victoria, vbi eſt mors cõtentio tua? vbi eſt mors aculeus tuus? Modo enim inchoatis in nobis primitijs mentis, vnde deſideramus Hieruſalem, multa ex carne corruptibili contendunt aduerſus nos: q̃ non contendent cuʒ fuerit mors abſorpta in victoria. Vincet pax, & finietur bellum. Quando aũt vincet pax, vincet & illa ciuitas quæ dicitur viſio pacis. Nulla ergo erit a morte contentio. Modo cum morte quanta contendimus? Inde enim ſunt delectationes carnales, quæ nobis etiam illicitæ multæ ſuggeruntur. quibus non conſentimus, ſed tamen non conſentiendo contendimus. Primo ergo, concupiſcent a car

C

nis ſequẽtes duxit nos,poſtea retinẽtes traxit nos. Deinde ſi accepta
gra cœpit nos nec ducere nec trahere,ſed adhuc cõtẽdere nobiſ
cũ. Poſt cõtẽtionẽ erit ⁊ victoria,nemo te eſt oppugnat, nõ expu-
gnet. Poſtea cũ abſorpta fuerit in victoria, oppugnare ceſſabit,qḋ
dictũ eſt. Nouiſſima inimica deſtruetur mors. Arripiat ergo nos
ignis diuinus in Hieruſalẽ,incipiamus ardere charitate,donec to
tũ mortale cõſumat:⁊ ꝙ contra nos fuit,eat in ſacrificiũ dñi.
Ex ſermone de verbis Apoſto li.lxvij. ¶ Tũc fiet. Nõ mõ fit,ſ; tũc fiet. Quid tũc fiet? Sermo q ſcriptus
eſt, Abſorpta eſt mors in victoria. Vbi eſt mors cõtentio tua? vbi
eſt mors aculeus tuus? Tũc fiet vt nuſq̃ ſit aculeus mortis,nuſq̃
poſſit inueniri pctm. Quid feſtinas? Tũc fiet. Meret in te humilitas,
Humilitas. vt nũc in te fiat,ne ſuperbia nõ permittat, vt vel tũc in te fiat. Tũc fiet
Nõ interim dũ pugnas, dũ laboras,dũ pſallentes dic,dimitte
D nobis debita nr̃a. Dic oĩno cũ pugnas. Vere dic,ex aĩo dic. Si di
Matth.vi. xerimus qḋ pctm nõ habemus,nos ipſos ſeducimus. Tu tibi dia
i.Ioan.i. bolus eris? Nos ipſos ſeducimus,⁊ veritas in nobis nõ eſt. Nõ.n.
vere dicimus,dicendo nos nõ habere pctm,cũ hic nõ ſimus ſine
pctõ. Dicamus ergo veritatẽ, vt aliqñ inueniamus ſecuritatẽ. Sit
veritas in pugna,vt acquiratur ſecuritas in victoria. Tũc fiet,Vbi
eſt mors aculeus tuus? Aculeus.n. mortis pctm eſt. Sed de lege p̃-
ſumis, qa tibi data eſt lex,⁊ datũ eſt tibi præceptum. Bonum eſt
ij.Cor.iij. tibi vt ſpiritus te viuificet ne litera occidat. Volo vt velis,ſed nõ
ſufficiet ne litera occidat. Volo vt velis, ſed non ſufficit vt velis,
Adiuuandus es vt plene velis, ⁊ impleas qḋ velis. Nã vis videre
quid valeat ſine ſpiritu adiuuante litera iubens? Vbi dixit cui di
ctum eſſet: Vbi eſt mors aculeus tuus? aculeus autẽ mortis eſt pec
catũ:cõtinuo ſubiunxit, virtus autẽ peccati lex,nõ mala iuben
do,vel bona prohibendo,immo vero mala prohibendo ⁊ bona
Quõ virt⁹ peccati lex. iubendo,virtus tamẽ peccati eſt lex, quia ſubintrauit(inquit)lex
vt abundaret delictum? Quid eſt vt abundaret delictum? Quia vbi
gratia non erat auxit prohibitio deſideriũ. Et cũ quaſi de ꝓprio
Rom.v. præſumitur,virtus facta eſt grãde vitium. Sed quid fecit gratia?
Vbi abundauit peccatum ſuperabundauit gratia. Venit dominus,
B totũ quod de Adã traxiſti,totũ qḋ tuis prauis moribus addidi-
ſti,totum dimiſit,totum deleuit. Orationem docuit, gratiam p-
Ex ſermone de verbis apoſtoli ſe ca.v.poſitis. miſit,certamen indixit,laboranti ſubuenit,victorem coronauit.
Stimulus autem mortis peccatum eſt,virtus vero peccati lex.
¶ Aculeus mortis peccatum eſt. Cuius punctione facta eſt mors.
Peccatũ quaſi Scorpio eſt. Peccatum quaſi Scorpio eſt, pupugit nos, ⁊ mortui ſumus. Sed
Ex libro xiij. de ciui.dei. quando eſt vt dicatur. Vbi eſt mors victoria tua? Hoc enim in no
bis non in hac vita, ſed in reſurrectione promittitur. Tunc dabi-
tur ſanctus vt peccare non velimus omnino,nec poſſimus.
Virtus peccati lex. ¶ Apoſtolus cum vellet oſtendere quantum peccatum gratia nõ
ſubueniente ad nocẽdũ valeret,etiam ipſam legẽ qua prohibe-
tur peccatum, non dubitauit dicere virtutẽ eſſe peccati. Aculeus,

Digitized by Google

inquit, mortis eſt peccatum, & virtus vero peccati lex, veriſſime omnino. Auget enim phibitio deſideriũ operis illiciti, qñ iuſtitia ſic diligitur vt peccãdi cupiditas eius delectatiõe vincat. Vt aũt diligatur & delectet vera iuſtitia, nõ fit niſi diuina ſubueniat gr̃a. ſʒ ne ppea lex putaretur mala, qm̃ virtus eſt dicta peccati, ideo ipſe alio loco verſans hmõi q̃ſtionẽ. Itaqʒ, inqt, lex qdẽ ſancta, & mãdatũ ſctm̃, & iuſtũ, & bonũ. Qd ergo bonũ eſt, inqt, mihi factũ eſt mors? Abſit. Sed pctm̃ vt appareat pctm̃ p bonũ operatum eſt mihi mortẽ, vt fiat ſup modũ peccator, aut p ctm̃ p mãdatũ. Sup modũ dixit, qa etiã puaricatio additur, cũ peccãdi aucta libidine lex ipſa cõtẽnitur. ¶ Augẽt.n. cõcupiſcentia, & maiores vires accepit lege phibẽte, niſi adiuuet ſpũs grẽ. Hoc eſt qd dicit ille ipſe doctor gẽtiũ. Aculeus aũt mortis, eſt pctm̃, virtus vero pcti lex. Ecce vnde dicit homo. Volo legis ſeruare mandatũ, ſʒ virtute cõcupiſcentiẽ meẽ vincor. Et cũ volũtas eius conuenitur & ei dicit: Noli vinci a malo: qd ei pdeſt niſi gratia ſuccurrẽte fiat, quod ipſe apoſtolus ſecutus adiunxit? Nã & cũ dixiſſet, virtus peccati lex: cõtinuo ſubiecit. Gratias autem deo q dat nobis victoriã p Ieſum Chriſtũ dñm noſtrũ. Ergo & victoria qua peccatũ vincitur, nihil eſt aliud quã dei donũ in iſto certamine adiuuãtis. ¶ Virtus vero pcti lex, qm̃ lex phibẽdo auget pcti cupiditatẽ, niſi diffundat ſpũs charitatẽ Deo aũt gratias q dedit nobis victoriam p Ieſum Chriſtum dñm noſtrum. ¶ Cõfidite, ego vici mundũ: cõfiderunt & vicerũt. In quo niſi in illo? Non enim viciſſet ille mundũ, ſi mẽbra eius vinceret mundus, vnde ait Apls. Gratias deo qui nobis dat victoriã: cõtinuoqʒ ſubiecit, Per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui dixerat ſuis, confidite, quia ego vici mundum.

Vt diligatur & delectet iuſtitia requirit diuina gratia. Roma. vij. F

Ex lib. de gratia & lib. arbi.

Rom. xij.

Victoria de pctõ eſt dei donũ.

Ex libro de gratiã & iuſtitia hominis.

Ex tracta. in euang. ſec. Iohã. Ioan. ij.

CAPVT XVI.

G

DE collectis aũt q̃ fiũt in ſanctos, ſicut ordinauit eccleſiis Galatiæ ita & vos facite: p vnã ſabbati vnuſquiſqʒ veſtrũ apud ſe ponat, recõdẽs qd ei placuerit: vt nõ cũ venero tunc collectæ fiãt. Cũ aũt præſens fuero quos pbaueritis p epiſtolas hos mittã pferre gratiã veſtrã i Hieruſalẽ: qd ſi opẽpretiũ dignũ fuerit vt ego eã, mecũ ibũt. Veniã aũt ad vos, cũ Macedoniã ptrãſiero. Nã Macedoniã ptrãſibo, apd vos aũt forſitã manebo, vel ẽt hyemabo, vt vos me deducatis quocunqʒ iero: nolo.n. vos mõ in trãſitu videre. Spero.n. me aliquãtulũ tẽporis manere apud vos, ſi dominus permiſerit.

Digitized by Google

H Ex libro de ſermone domini in monte.

ET Apoſtolus Paulus poteſt videri de craſtino cogitare cum dicit, De collectis autem in ſanctos ſicuti ordinaui eccleſijs Galatię, ita & vos facite. Secundū vna ſabbati vnuſquiſq; veſtrum apud ſe ponat theſauriſans quod ei placuerit: vt non cum venero tunc collectæ fiant. His & huiuſmodi ſcripturarum locis ſatis apparet dominum noſtrum non hoc improbare, ſi quis humano more iſta procuret: ſed bene ſi quis propter iſta deo militet, vt in operibus ſuis non regnum dei, ſed iſtorum acquiſitionem intueatur. Ad hanc ergo regulam hoc totum præceptum redigitur, vt etiam in iſtorum prouiſione regnum dei cogitemus: in militia vero regni dei iſta non cogitemus. Ita enim etiam ſi aliquando defuerint (quod plerunq; propter exercitationem noſtri deus ſinit) non ſolum non debilitant propoſitum noſtrum, ſed etiam examinatum probatumq; confirmant. Gloriamur enim, inquit, in tribulationibus, ſcientes quia tribulatio patientiam operatur, patientia vero probationem, probatio autem ſpem: ſpes autem nō confundit, quia charitas dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum, qui datus eſt nobis. *Roma. v.*

Permanebo autem Epheſi vſq; ad Pentecoſtem. Oſtium enim mihi apertum eſt magnum & euidēs: & aduerſarii multi. Si autem venerit Timotheus, videte vt ſine timore ſit apud vos. Opus enim domini operatur, ſicut & ego. Ne quis ergo illum ſpernat. Ducite autem illum in pace, vt veniat ad me. Expe-
A **cto enim illum cum fratribus. De Apollo autem fratre vobis notum facio: quoniam multum rogaui eum vt veniret ad vos cum fratribus, & vtiq; nō fuit voluntas eius vt nunc veniret. Veniet autem, cum ei vacuum fuerit.**

Ex lib. de pdeſtinatiõe ſāctorū. Ioan. vj. Lucæ. viij.

¶ Quid hic aliud poteſt intelligi, niſi prædicato ibi per eum primitus euangelio credidiſſe multos, & multos eiuſdem fidei aduerſarios extitiſſe? ſecundum illud domini, Nemo venit ad me, niſi datum ei fuerit a patre meo. Et vobis datum eſt noſſe myſterium regni cœlorum, illis autem non eſt datum. Oſtium ergo apertum eſt in eis quibus datum eſt: Aduerſarij autem multi ex eis quibus non eſt datum.

Vigilate & ſtate in fide, viriliter agite, & confortamini.

Digitized by Google

¶ Viriliter age, noli diſſolui: ne ſis inter eos quibus dicitur, Væ hiis qui perdiderunt ſuſtinentiam. Ergo qui perdit ſuſtinentias, effœminatus eſt, perdit vigorem. Hoc viri, hoc fœminæ audiant, quia in vno vero vir & fœmina talis. In Christo nec maſculus, nec fœmina eſt.

Ex tracta. ps. xxvi. Eccle. ij. Qui perdit ſuſtinentia effœminatus eſt.

Omnia veſtra in charitate fiant, obſecro autẽ vos fratres, noſtis domũ Stephanæ & Fortunati & Achaici, quoniam ſunt primitiæ Achaicæ: & in miniſterium ſanctorum ordinauerunt ſe ipſos: vt & vos ſubditi ſitis eiuſmodi, & omni cooperanti, & laboranti. Gaudeo autem in præſentia Stephanæ & Fortunati & Achaici, quoniam id quod mihi vobis deerat, ipſi suppleuerunt. Refecerunt enim & meum ſpiritum & veſtrum. Cognoſcite ergo quæ eiuſmodi ſunt. Salutant vos omnes eccleſiæ Aſiæ. Salutant vos in domino multum Aquila & Priſcilla cum domeſtica ſua eccleſia, apud quos & hoſpitor. Salutant vos omnes fratres. Salutate inuicem, in oſculo ſancto. Salutatio mea manu Pauli. B

¶ Cum dicit, Omnia veſtra cum charitate fiant, ſatis oſtendit etiã ipſas correctiones quas aſperas & amaras ſentiunt qui corripiuntur, cum charitate eſſe faciendas. vnde & alibi cum dixiſſet, Corripite inquietos, conſolamini puſillanimes, ſuſcipite infirmos, patientes eſtote ad omnes, mox adiunxit, Videte ne quis malum pro malo alteri reddat. Ergo & quando corripiuntur inquieti, non malum pro malo, ſed potius bonum redditur. Hæc autem omnia quæ niſi charitas operatur?

Ex lib. de gratia & libero ar. Correctio facienda cũ charitate. i. Theſ. v.

Si quis non amat dominum noſtrum Ieſum Christum, ſit anathema maranatha. Gratia domini noſtri Ieſu Chriſti vobiſcum. Charitas mea cum omnibus vobis in Chriſto Ieſu. Amen. C

¶ Simul græco & ſyro vtitur verbo, Si quis, inquit, non amat dominum, ſit anathema maranatha. Anathema græco ſermone dixit condemnatus. Maranatha definiuit, donec dominus redeat.

Ex ſerm. de altercationis cũ Paſcẽtio Arriano

Ad Corinthios ſecunda miſſa fuit a Philippis Macedoniæ per titum & Lucam.

ARGVMENTVM IN EPISTOLAM SECVNDAM AD CORINTHIOS

PRIMVM reddit cauſas Corinthijs, quare non reuiſerit illos, quē admodum pollicitus eſt epiſtola ſuperioris prius quædam præfatus de ſuis afflictionibus, quas ob Euangelium Chriſti perpetiebatur, oſtendens in tantis malis deum ſibi fuiſſe ſolatio. Mox reconciliat Corinthijs eum, quem ſuperiore epiſtola iuſſerat tradi ſatanæ, ut amanter reciperent caſtigatum, quem peccantem eiecerant. Hæc fermè capite 1. ac. 2. Deinde prædicat ſtudium ſuum in Euangelio prædicando, obiter taxans ac notans cæteros pſeudapoſtolos, qui ſuo ſeruientes quæſtui, ſuæ ſtudentes gloriæ, nuſquam non pelliciebant, ad legem Moſaicam, quam Chriſto ſic conabantur admiſcere, quaſi ſine huius acceſſione non eſſet ſpes ſalutis. Itaq; umbris legis Moſaicæ præfert Euangelij lucem, ſubinde adhortans illos non ad ceremonias legis, ſed ad conſcientiam, uitamq; Chriſto dignam. Teſtans interim qua ſynceritate prædicauerit Euāgelium Chriſti, quantumq; malorum eius gratia perpeſſus ſit ſpe præmij cœleſtis. Ad hæc indicat, quibus in rebus ſita ſit potiſſimum Chriſtiana pietas; Hæc tractantur in calce cap. 2. 3 4. 5. et principio ſexti. Nam reliqua huius capitis parte, ſimulq; initio proximi hortatur illos, ut agnoſcentes dignitatem et ſanctitatem ſuæ profeſſionis, modis omnibus abſtineāt

ab inquinamentis ethnicorum, cum quibus nihil eſſet illis commune. Quarto loco lenit ſuperioris reprehenſionis acerbitatem, collaudans illorum obedientiam, quod epiſtolæ ſuæ, licet obiurgatrici, per omnia paruiſſent: gratulaturq́; quod is mœror temporarius ſummum gaudium utriſq; pepererit, uelut cum ex amaro pharmaco conſequitur gratiſſima ſanitas. Quinto loco cum exemplo Macedonum, tum uarijs argumentis, ac ſcripturarum teſtimonijs prouocat, ut pro ſua quiſq; facultate, proq; animi propenſione conferat aliquid in ſubſidium ſanctorum qui Hieroſolimis agebant, memor hoc ſibi mandatum à Petro, ad hoc negotij miſſo Tito cũ altero collega, ut plerique putant, Luca, quos commendat Corinthijs. Hæc agit cap. 8. et. 9. Sexto, quos ante taxauit obliquè, palam inſectatur pſeudapoſtolos, qui faſtu ac ſupercilio dignitatem ac maieſtatem apoſtolicam præſe ferebant, Paulum in contemptum uocantes uelut humilem, ut qui cerdonicam exercuerit, uelut imperitum, et infantem, ad hæc toties cæſum ac uexatum iniurijs. Aduerſus hos autoritatem ſuam aſſerit apud Corinthios, teſtans nuſquam ſibi deeſſe autoritatem ac poteſtatem apoſtolicam, ſed qua nolit uti grauandis alijs, quemadmodum cæteri: ſed tantum ad commodum ſuorum et Chriſti gloriam. Deinde præfatus ueniam ſtultitiæ, quod de ſe glorioſius quædam dicere cogeretur: primum æquat ſe ſummis apoſtolis: deinde præfert etiam, idq; multis nominibus, uel quod latius ſparſerit euangelij doctrinam, uel quod unus gratuito eam tradiderit, neq; per ſe, neq; per ſuos grauans Achaicos: uel

quod plura perpeſſus ſit euangelij cauſa, quam illorum quiſquam, ea ſibi gloriæ uertens, ob quæ quibuſdam ui debatur contemptior. Porrò ſermonis imperitiam agno ſcens, modeſtiæ cauſa, rerum ſcientiam ſibi uindicat, ne quid uel hic deſiderent. Poſtremo, quoniam pſeudapo ſtoli fictis angelorum uiſionibus ſeſe uenditabant apud ſimplices, Paulus ueram et inſignem adducit uiſionem, ſe raptum in tertium uſq; cœlũ; atq; illic edoctum quæ captum hominum excedãt. Hæc fere cap. 10. 11. et. 12. Septimo, ne per pſeudapoſtolos relaberentur in priſti na uitia, teſtatur ſibi in animo eſſe, inuiſere illos, cum autoritate interminans, ne tales eos offendat, ut ſui diſſi milis eſſe cogatur, aut ne ſicut epiſtola ſæuire coactus eſt, ita præſens quoq; ſæuire cogatur, quod ante hac nõ fecerit, cum ſuo iure potuiſſet. Hæc agit in calce capi tis. 12. et. cap. 13. Græcorum inſcriptiones teſtantur hanc epiſtolam miſſam è Philippis per Titum et Lu cam. Cæterum argumenta quæ nullo autore, ſed commoda breuitate habentur in Latinis codicibus, teſtantur per eoſdem miſ ſam è Troade. Nam huius loci meminit cap. 2.

COMMENTARIA POSTERIORIS AD CORINTHIOS.

PAVLVS Apoſtolus Chriſti Ieſu per voluntatem dei, & Timotheus frater eccleſiæ q̃ eſt Corinthi, cum omnibus ſanctis, qui ſunt in vniuerſa Achaia. Gratia vobis & pax, Gala.1. a deo patre noſtro, & domi- Ephe.1. no Ieſu Chriſto. 1.Petri.1. Benedictus deus, & pater domini noſtri Ieſu Chriſti, pater miſericordiarum, & deus totius conſolationis, qui conſolatur nos in omni tribulatione noſtra, vt poſſimus & ipſi conſolari eos, qui in omni præſſura ſunt, per exhortationem, qua exhortamur & ipſi a deo. quoniam ſicut abundant paſſiones Chriſti in nobis, ita per Chriſtum abundat conſolatio noſtra. Siue autem tribulamur, pro veſtra exhortatione, & ſalute, ſiue conſolamur pro veſtra conſolatione, ſiue exhortamur pro veſtra exhortatione & ſalute, quæ operatur tolerantiam earundem paſſionum, quas & nos patimur, vt ſpes noſtra firma ſit pro vobis, ſcientes quoniam ſicut ſocii paſſionum eſtis, ſic eritis & conſolationis. Non enim volumus ignorare vos fratres de tribulatione noſtra quæ facta eſt in Aſia, quoniam ſupra modum grauati ſumus, ſupra virtutem, ita vt tæderet nos etiam viuere. Sed ipſi in nobiſmetipſis reſpõſum mortis habuimus, vt non ſimus fidentes in nobis, ſed in deo qui ſuſcitat mortuos, qui de tantis periculis nos eripuit, & eruit, in quem ſperamus, quoniã & adhuc eripiet, adiuuantibus & vobis in oratione pro nobis, vt ex multarum perſonis facierũ eius q̃ in nobis eſt donationis, per multos gratiæ agantur pro nobis.

Ex tracta. epiſto. I o. viij. Amat iuſtus dici pctá ſua vt glorificetur deꝰ ſanator. Sauli & Pauli nominuꝫ interpretatio.

AMat Paulus dici a nobis peccata ſua, vt glorificetur ille qui talem morbum ſanauit. Magnitudinem enim vulneris manus medici ſecuit, & ſanauit. Vox illa de coelo proſtrauit perſecutorem, & erexit prædicatorem, occidit Saulum, & viuificauit Paulum. Saul enim perſecutor erat ſancti viri, inde nomen habebat iſte, quando perſequebatur chriſtianos. Poſtea de Saulo factus eſt Paulus Quid eſt Paulus? Modicus. Ergo quando Saulus, ſuperbus elatus: quando Paulus, humilis modicus. Ideo ſic loquimur. Paulo poſt videbo te. i. poſt modicum. Audi quia modicus factus eſt. Ego enim ſum minimus apoſtolorum. &, Mihi minimo omnium ſanctorum, dicit alio loco. Sic erat inter apoſtolos, quaſi fimbria veſtimenti. Sed tetigit eccleſia gẽtiũ quaſi fluxũ patiẽs, & ſanata eſt.

F

I. Cor. xv. Ephe. iij.

Nam gloriatio noſtra hæc eſt, teſtimonium conſcientiæ noſtræ, ꝙ in ſimplicitate cordis, & ſynceritate dei, & non in ſapientia carnali, ſed in gratia dei cõuerſati ſumus in hoc mundo, abundãtius aũt ad vos. Non .n. alia ſcribimus vobis ꝗ quæ legiſtis, & cognouiſtis: ſpero aũt ꝙ vſq; in finem cognoſcetis, ſicut & cognouiſtis nos ex parte, quia gloria veſtra ſumus, ſicut & vos noſtra, in die domini noſtri Ieſu Chriſti, & hac confidentia volui prius venire ad vos, vt ſecundam gratiam haberetis, & per vos tranſire in Macedoniam, & iterum a Macedonia venire ad vos, & a vobis deduci in Iudæam. Cũ ergo hoc voluiſſem: nunquid leuitate vſum ſum? Aut quæ cogito, ſecundum carnem cogito? vt ſit apud me, eſt & nõ? Fidelis aũt deus, quia ſermo noſter qui fuit apud vos, nõ eſt in illo, eſt & non, ſed eſt in illo, eſt.

G

Matth. v. Iac. v.

Ex tracta. Pſal. cix. A ia ſuperba & humilis.

SVperba anima in conſpectu hominum vult placere, humilis aía in occulto, vbi deus videt, vult placere, vt ſi placuerit hoibus de bono opere illis gratulef quibus placet bonum opus nõ ſibi, cui ſufficere dꝫ quia fecit bonũ opus. Gloria noſtra, inquit, hæc eſt, teſtimoniũ conſcientiæ noſtræ, quo enim magna pena eſt impiorũ conſcientia, ſic magnũ gaudiũ piorũ ipſa ꝯſcia.

Ex tracta. ps. cxlix.

¶ Exultabunt ſancti in gloria, lætabuntur in cubilibus ſuis. Non in theatris, non in amphitheatris, non in circis, non in nugis, non in foris, ſed in cubilibus ſuis. Quid eſt in cubilibus ſuis? in cordi-

bus ſuis. Audi apoſtolum Paulum exultantem in cubili ſuo. Nam gloria noſtra hæc eſt, teſtimonium conſcientiæ noſtræ. Rurſum timendum eſt ne quiſquam apud ſe ipſum fiat ſibi placens, & quaſi de conſcientia ſui ſuperbus glorietur. Debet enim quiſq; cum tremore exultare, quia donum dei eſt vnde exultat, non meritum ſuum. Etenim ſunt multi ſibi placentes, & iuſtos ſe eſſe arbitrātes, & procedit aduerſus illos alia pagina dicens, Quis gloriabitur caſtum ſe habere cor? Aut quis gloriabitur mundum ſe eſſe a peccato? Eſt ergo quidam modus gloriandi in conſcientia, vt noueris fidem tuam eſſe ſynceram, vt noueris ſpem tuam eſſe certam, noueris charitatem tuam eſſe ſine ſimulatione. Sed quoniam multa ſunt adhuc, quæ poſſint forte offendere oculos dei, lauda eum qui tibi iſta donauit: tunc perficiet quod donauit. Propterea cum dixiſſet, Lætabuntur in cubilibus ſuis: ne quaſi ſibi placentes viderentur, adiunxit ſtatim, Exultiones dei in faucibus eorum. Sic lætabuntur in cubilibus ſuis, vt non ſibi tribuant ꝙ boni ſunt, ſed illi tribuant a quo acceperunt quod ſunt, a quo vocantur vt perueniatur ad id quod nondum ſunt: & a quo ſperant perfectionem, cui gratias agunt quia inchoauit.

Cor ſanctiſ. eſt cubile eius in quo lætabitur. Placere ſibi ſuperbum eſt.

H

Modus gloriādi in conſcien.

Pſal. cxlix.

Quō ſct̄i lætantur in cubilibus ſuis.

¶ Nemo eſt diabolo aſtutior ad fingendum. Nam & nunc omnia falſa crimina de ſanctis ipſe confingit. ſcit ſuas criminationes valere non poſſe apud dominum, inter homines illas ſpargit, & hoc ei quid prodeſt? cum dicat Apoſtolus, Gloria noſtra hæc eſt, teſtimonium conſcientiæ noſtræ. Putatis tamen quia ille falſa crimina nulla aſtutia inde confingit? Nouit quid inde mali agat, niſi ei reſiſtat vigilantia fidei. ideo enim & de bonis mala ſpargit, vt infirmi non putent aliquos eſſe bonos, & tradant ſe rapiendos libidinibus & diſſipandos, dicentes apud ſeipſos. Quis eſt enim qui ſeruat mandatum dei? aut quis eſt qui ſeruat caſtitatem? Dum putat quia nemo, ipſe fit nemo.

Ex ſermone de verbis euangelii.

Diaboli aſtutia in confingendo falſa crimina de ſanctis.

Quare diabolus de bonis mala ſpargit.

a

Dei enim filius Ieſus Chriſtus qui in vobis prædicatus eſt per me, & Syluanum, & Timotheum, non fuit in illo eſt, & non, ſed eſt in illo, fuit. Quotquot.n. promiſſiones dei ſunt, in illo eſt, ideo & per ipſum amen deo ad gloriam veſtram. Qui autem cōfirmat nos vobiſcum in Chriſto, & qui vnxit nos deus, & q ſignauit nos, & dedit pignus ſpiritus in cordibus noſtris. Ego autem teſtem deum inuoco in animam meam, ꝙ parcens vobis non veni vltra Corinthum, non quia dominamur fidei veſtræ, ſed adiutores ſumus gaudii veſtri. Nam fide ſtatis.

Digitized by Google

Ex lib. contra Faustum.

DVrum tibi videtur aduerſum euangelicam auctoritatem venire:durum etiam tibi videatur venire aduerſus Apoſtolum dicentem,Omnia hæc figurę noſtræ fuerunt.Itez dicentem de Chriſto,quia non fuit in illo eſt ꝛ non,ſed eſt in illo erat.Quotquot promiſſiones dei,in illo eſt,id eſt in illo exhibitę, in illo adimpletę ſunt.

Ex li. de agone christiano.

B

Subſtantia dei per creaturā nō pōt inquinari.

¶ Nec eos audiamus qui non verum hominem ſuſcepiſſe dicunt filium dei,neq; natum eſſe de fœmina,ſed falſā carnem,ꝛ imaginem ſimulatam corporis humani oſtendiſſe vidētibus. Neſciſt enim quomodo ſubſtantia dei adminiſtrans vniuerſam creaturam inquinari omnino non poſſet,ꝛ tamen prædicant iſtum viſibilem ſolem,radios ſuos per omnes feces ꝛ ſordes corporum ſpargere,ꝛ eos mundos ꝛ ſynceros vbiq; ſeruare. Si ergo viſibilia munda viſibilibus immundis contingi poſſunt,ꝛ non inquinari,quanto magis inuiſibilis,ꝛ incommutabilis veritas per ſpiritū ꝛ per animam corpus ſuſcipiens,toto homine aſſumpto ab omnibus eum infirmitatibus,nulla ſua contaminatione liberauit? Itaq; magnas patiuntur anguſtias,ꝛ cum timent quod fieri non poteſt,ne humana carne veritas inquinetur,veritatem dicunt eſſe mentitam. Et cum ille præceperit dicens,Sit in ore veſtro eſt,eſt: non,non. Apoſtolus clamet.Non erat in illo eſt ꝛ non,ſed eſt in illo erat,iſti totum corpus eius falſam carnem fuiſſe contendunt, vt non ſibi videantur imitari Chriſtum,ſi non ſuis auditoribus mentiantur.

Matth.v.

Ex lib. p̄dicto. In Chriſto impletū eſt qcqd p noſtra ſalute pphetatū eſt.

¶ Omnes enim promiſſiones dei,in illo eſt.i.in illo firmatę ſunt, quia in illo impletum eſt quicquid pro noſtra ſalute prophetatum eſt.Et qui ſignauit nos:ꝛ dedit pignus ſpiritus in cordibus noſtris: quandiu ſumus in corpore,ꝛ peregrinamur a domino,guſtemus ſaltem quam ſuauis eſt dominus,quia dedit nobis pignus ſpiritum,in quo ſentiamus eius dulcedinem,ꝛ deſideremus ipſum vitæ fontem:vbi ſobria ebrietate mundemur,irrigemur ſicut lignū quod plantatum eſt ſecus decurſus aquarum,ꝛ dat fructum in tēpore ſuo:ꝛ folia eius non decident.Dicit enim ſpiritus ſanctus,Filij autem hominum in tegmine alarum tuarū ſperabunt,inebriabuntur ab vbertate domus tuę,ꝛ torrente voluptatis tuæ potabis eos,quoniam apud te eſt fons vitę. Talis ebrietas non euertit mentem,ſed tamen rapit ſurſum:ꝛ obliuionem præſtat omnium terrenorum,ſed ſi poſſumus toto affectu iam dicere.Quemadmodum deſiderat ceruus ad fontes aquarū,ita deſiderat anima mea ad te deus.Notum ergo fratres deſiderium noſtrū non ſit,niſi ad vitam æternam,nemo ſibi placeat,quaſi qui hic iuſte vixerit,ꝛ cōparet ſe illis qui male viuunt,ſecundum phariſæum qui ſe iuſtificabat,qui non audierat Apoſtolum,Non quia iam acceperim,aut iam perfectus ſim.hoc non acceperat adhuc,hoc quod deſiderabat. Pignus acceperat,ſicut dixit,qui dedit nobis pignus ſpiritum. Cuius rei

C

Pſal.i.

Pſal.xxxv.

Ebrietas bona.

Pſal.xli.

Ex ſermone de verbis apoſtoli

Nemo cōparet ſe his q male agunt.

Spiritꝰ eſt pignꝰ hæreditatis æternæ.

ius rei pignus erat, ad hoc peruenire cupiebat. Participatio quæ-dam, ſed diſtat. Aliter modo participamur, aliter tunc participabimur. Modo per fidem, tunc per ſpeciem in eodẽ ſpiritu. Tunc autem ſpecies erit, res erit. Idem autem ſpiritus, idem deus, eadem plenitudo. Qui clamat abſentibus, exhibebit ſe præſentibus. Qui vocat peregrinos, nutriet & alet in patria.

CAPVT. II.

STatui autem hoc ipſum apud me, ne iterum in triſtitia venire ad vos. ſi enim ego contriſto vos, & quis eſt qui me lætificet, niſi qui contriſtatur ex me? Et hoc ipſum ſcripſi vobis, vt non cum venero triſtitiã ſuper triſtitiam habeam, de quibus oportuerat me gaudere, confidens in omnibus vobis, quia meum gaudium, omnium veſtrum eſt. Nam ex multa tribulatione & anguſtia cordis ſcripſi vobis per multas lachrymas, non vt contriſtemini, ſed vt ſciatis quam charitatem habeam abundantius in vobis. Si quis autem contriſtauit me, non me contriſtauit, ſed ex parte, vt non onerem omnes vos. Sufficit illi qui eiuſmodi eſt, obiurgatio hæc quæ fit à pluribus, ita vt econtrario magis donetis & conſolemini, ne forte abundantiori triſtitia abſorbeatur qui eiuſmodi eſt. Propter quod obſecro vos, vt confirmetis in illum charitatem. Ideo enim & ſcripſi vobis, vt cognoſcam experimentum veſtrum, an in om̃ibus obedientes ſitis. Cui autem aliquid donaſtis, & ego. nam & ego quod donaui, ſi quid donaui, propter vos in perſona Chriſti, vt non circumueniamur a Satana. Non enim ignoramus cogitationes eius. Cum veniſſem autem Troadem propter euangeliũ Chriſti, & oſtium mihi apertum eſſet in domino, nõ habui requiem ſpiritui meo, ꝙ non inuenerim Titum fratrem meum, ſed valefaciens eis profectus ſum in Macedoniam.

Ex li. I. apoſtoli aut iedeſidem. ¶ Quibus valefecit? niſi eis, qui crediderant, in quorum ſemel cordibus euangelizanti apertum eſt oſtium.

Deo autem gratias, qui ſemper triūphat nos in Chriſto Ieſu: & odorem notitiæ ſuæ manifeſtat per nos in omni loco, quia Chriſti bonus odor ſumus deo, in his qui ſalui fiūt, & in his qui pereūt. Aliis quidē odor mortis in mortem, aliis autem odor vitæ in vitam. & ad hæc quis tam idoneus? Non enim ſumus ſicut plurimi cauponātes adulterātes verbū dei, ſed ex ſynceritate, ſicut ex deo coram deo, in Chriſto loquimur.

Ex eodem lib. Ecce vnde gratias agit mires acertimus, & defenſor inuictiſſimus gratiæ: ecce vnde gratias agit, quia Chriſti bonus odor ſunt apoſtoli deo: & in his qui ſalui fiunt gratia eius: & in his qui pereunt iudicio eius: Sed vt minus ſuccenſeatur hæc parum intelligentibus, ipſe ad admonet, cum adiungit & dicit, Et ad hæc quis tam idoneus.

Ex tract. II. euangelij ſecundum Ioan. ¶ Domus autem repleta eſt odore mundus impletus eſt bona fama. Qui male viuunt & chriſtiani vocantur, Chriſto iniuriam faciunt. De qualibus dictum eſt, quod per eos nomen domini blaſphematur, per bonos nomen domini laudatur. Audi Apoſtolum. Chriſti bonus odor ſumus, inquit, in omni loco. Dicitur & in canticis Canticorum. Vnguentum effuſum eſt nomen tuum. Ad apoſtolum reuoca intentionem, Chriſti, inquit, bonus odor ſumus in omni loco: & in his qui ſalui fiunt, & in his qui pereūt. Alijs ſumus odor vitæ in vitam, alijs odor mortis in mortē. Et ad hæc quis idoneus? Ergo vt inde nos conemur loqui, nunquid idonei ſumus? aut vos audire hæc idonei eſtis? Nos quidē idonei non ſumus, ſed idoneus eſt ille qui per nos dignetur dicere quod vobis proſit audire. Ecce Apoſtolus bonus odor eſt, ſicut dicit ipſe: ſed ipſe bonus odor, alijs eſt odor vitæ in vitam: alij odor mortis in mortem. Tamen bonus odor. Nunquid ait, Alijs ſumus bonus odor in vitam, alijs malus odor ad mortem? Bonum odorem ſed dixit, nō malum, & eundē bonū odorē alijs dixit ad vitam, alijs ad mortē. Fœlices qui bono odore viuūt. Quid aut infœlicius illis, qui bono odore moriūtur? Et quis eſt (ait aliquis) quē bonus odor occidit? Hoc ē quod ait apoſtolus. Et ad hæc quis idoneus? Quō ea facit deus miris modis vt bono odore & boni viuant, & mali moriātur? Quō fit? Quātum dñs inſpirare dignatur, nā fortaſſis ibi lateat altior intellectus, qui a me nō poteſt penetrari: tamē quouſque penetrare potuero, vobis nō debet denegari. Paulū apoſtolum, bene agētē, bene viuētē, iuſtitiā verbo pdicantē, opere demōſtrantē, doctorem mirabilem, fidelem diſpenſatorem, fama vſque quaque diſſem-

Chriſtiani male viuētes Chriſto iniuriam faciunt.

Canti. I.

Fama bonorum pdicatorum eſt bonus odor Chriſti quo viuūt boni laudātes & inuidi lūeti moriūtur.

minabant quid diligebant, quid inuidebant. Nã ipſe quodam loco ait de quibuſdã, q nõ caſte, ſed p inuidiã Chriſtũ annũciarẽt. Exiſtimãtes, inquit, tribulationẽ ſe ſuſcitare vinculis meis. Sed qd ait? Siue occaſione ſiue veritate Chriſtus annũcietur. Annũciãt q me amãt, annũciãt qui mihi inuident. Illi bono odore viuũt. illi bono odore moriũtur. Tñ vtriuſq; prædicantibus nomẽ Chriſti annũcietur, optimo odore mũdus impleatur. Amaſti bene agẽtẽ vixiſti bono odore. Inuidiſti bene agẽti: mortuus es bono odore Nũquid quia mori voluiſti, ideo illum odorem, malum eſſe feciſti? noli inuidere: & te non occidit bonus odor. Ph'lip. I

Bon⁹ odor nõ efficitur malus ꝓpter inuidos.

¶ Habeat aliqs ſanũ olfactũ, cõſentiat quõ puteãt pctã. cui putori pctõꝝ ɔtrarius erat ille odor de quo dicit apl's, xpi bonus odor ſumus deo in oi loco, his qui ſalui fiũt. Sed vnũ niſi de ſpe? Aliud enim plãgimus in hac vita, aliud præſumimus in illa vita. Qđ plangitur, putet: quod præſumitur, flagrat. Sed quia habemus per ſpiritum ipſum odorem vt dicamus ſponſo noſtro, Poſt odorẽ vnguentorũ tuorũ currimus: auertimus a putoribus noſtris olfactum, & conuertens nos ad ipſum aliquantulum reſpiramus. Ex tracta. ps. xxxvij. Pcetor pctõrũ & cõtrarium odo ri Chriſti. Canti. I.

¶ Inde bonus odor, qui ſignificatur nominatis quibuſdã aromatibus. Audi Paulũ illũ minimũ fimbriã de veſtimento qđ tetigit muliere in fluxu ſanguinis: & ſanata eſt. Audi ipſum dicentem, Chriſti bonus odor ſumus in omni loco & in his q ſalui fiũt, & in his qui pereũt. Saluum fieri hominem bono odore non eſt improbabile, neq; incredibile. Perire autem hominem bono odore quæ ratio eſt? Magna virtus, magna veritas. Etſi capi non poteſt, ita eſt. Nã vt noueris quia difficile capitur: ſtatim ſubiecit. Et ad hæc quis idoneus? qui intelligat homines mori bono odore. Ex tracta. Pſal. xlj. Luce. viij.

Tñ aliquid dicam fratres. Ecce Paulus ipſe predicabat euangeliũ Multi illũ amabãt ꝑdicationẽ euãgelii: multi inuidebãt. Illi q amabãt, bono odore viuebãt, illi qui inuidebãt, bono odore ꝑibãt, Ideo ꝑeũtibus nõ malus odor, ſ; bonus odor. Inde. n. magis inuidebant, q̃ tãta ei bona grã ꝓualebat. Nemo. n. inuidet miſero. Erat enĩ glorioſus in ꝑdicatiõe verbi dei, & viuens ſecũdũ regulã virgæ illius directiõis, & diligebãt eũ q in illo diligebãt Chriſtũ, q ſequebãtur bonũ odorẽ, diligebãt amicũ ſpõſi ſui. Ipſa ſpõſa q̃ dicit in canticis cãticorũ, poſt odorẽ vnguẽtorũ tuorũ currimus. Illi autẽ quãto magis eũ videbãt in gloria prædicationis euangelij & in vita inculpabili: tanto magis inuidia torquebantur & occidebantur bono odore. A

A mãtes bonos ꝑdicatores bono odore illos viuunt, inuidi moriuntur. Pſal. xliiij. Canti. I.

¶ Dicit ipſa dominica ſponſa. Poſt odorem vnguentorum tuorum currimus. Cuius odoris memor apoſtolus Paulus dicit, Chriſti bonus odor ſumus in omni loco: & in his q ſalui fiunt: & in his q peũt. Magnũ ſacramẽtũ. Chriſti bonus odor ſumus in omi loco, & in his qui ſalui fiunt, & in his qui pereunt. Quibuſdã quidem odor vitæ in vitã, quibuſdam odor mortis in mortem. Et ad hæc intelligẽda quis idoneus? Quomodo bonus Ex ſermone in natali martyris Canti. I. Odor bonus & quomõ necat

Digitized by Google

odor alios vegetat, alios necat: bonus odor non malus. Non eſt ait bonus odor, bonos vegetat, & malus odor, malos necat. Nec ait idem apoſtolus, Alijs quidem ſumus odor bonus ad vitam, alijs odor malus ad mortem, non hoc ait: ſed Chriſti bonus odor ſumus in omni loco. Vaeh miſeris, quos bonus odor occidit. Si ergo bonus odor eſtis, O apoſtole quare iſte odor alios occidit: alios vegetat? quod aliquos vegetat audio, intelligo: quod aliquos occidit, difficile aſſequor, maxime quia dixiſti, & ad haec quis idoneus? Non eſt mirum, quia non ſumus idonei. Faciat nos idoneos: cuius odor erat de quo loquitur. Cito enim reſponderet mihi apoſtolus. Intellige Chriſti bonus odor ſumus in omni loco, & in his qui ſalui fiunt, & in his qui pereunt. Nos tamen bonus odor, alijs odor vitae ad vitam, alijs odor mortis ad mortem. Odor iſte vegetat diligentes, necat inuidentes. Si enim non eſſet claritudo ſanctorum, inuidia non ſurgeret impiorum. Coepit perſecutionem pati odor ſanctorum, ſed quomodo ſolent ampullae vnguentorum, quanto magis frangebantur, tanto amplius odor diffundebatur.

Si non eſſet claritudo ſanctorum inuidia non ſurgeret impiorum. Ex lib. ſententiarum Proſperi.

¶ Bonus odor Chriſti eſt praedicatio veritatis, quae odorem in vteſ capit: qui euangelio bonis moribus ſeruit & congruit, mortem incurrit: cuius ab his quae bene loquitur vita diſſentit. Quae conditio etiam auditores obſtringit, cum recta praedicatio ab alijs per incredulitatem auditur in mortem, ab alijs per fidem ſuſcipitur in ſalutem.

Bonus odor Chriſti eſt praedicatio veritatis.

CAPVT .III.

C Incipimus nos metipſos commendare? Aut nunquid egemus ſicut quidam commendatitijs epiſtolis ad vos aut ex vobis? Epiſtola noſtra vos eſtis ſcripta in cordibus noſtris, quae ſcitur & legitur ab omnibus hominibus, manifeſtati: quoniam epiſtola eſtis Chriſti miniſtrata a nobis, & ſcripta non atramento, ſed ſpiritu dei viuit, non in tabulis lapideis, ſed in tabulis cordis carnalibus.

Ex libro de doctrina Chriſtiana tertio. cap. xxvi.

Per Ezechielem prophetam dominus dixit, Et dabo vobis cor nouum, & ſpiritum nouum dabo in vos, & auferam cor lapideum de carne veſtra, & dabo vobis cor carneum. Vnde ait apoſtolus, Tabulis cordis carnalibus, Cor carneum a corde lapideo voluit vita ſentiente diſcerni, & per vitam ſentientem ſignificauit intelligentem. Sic fit Iſrael ſpiritalis non vnius gentis, ſed omnium quae promiſſae ſunt patribus in eorum ſemine quod eſt

Digitized by Google

Chriſtus.Hic ergo Iſrael ſpiritalis,ab illo Iſrael carnali q ē vnius gentis,nouitate gratiæ,non nobilitate patriæ, ⁊ mente nō gente diſtinguitur. Sed altitudo prophetica dū de illo,vel ad illum loquitur,latenter tranſit ad hunc,⁊ cum iam de iſto, vel ad iſtū loquitur,adhuc de illo vel ad illum loqui videtur,nō intellectum ſcripturarū nobis quaſi hoſtiliter inuidēs: ſ; exercēs medicinaliter.

Ex libro de baptiſmo paruulorum. ſecundo.

¶ Spiritus dei cuius dono iuſtificamur, quo fit in nobis vt non peccare delectet,vbi libertas eſt,ſicut præter hunc ſpiritum peccare delectat, vbi ſeruitus, ⁊ cuius operibus ⁊ abſtinendum eſt, hic ſpiritus ſanctus per quē diffunditur charitas in cordibus noſtris, quæ plenitudo legis eſt, etiam digitus dei in euangelio dicitur. Vnde quia ⁊ illæ tabulæ digito dei ſcriptæ ſunt,⁊ digitus dei eſt ſpiritus dei per quem iuſtificamur,vt ex fide viuētes per dilectionē bene operemur:quem non moueat iſta congruentia?Dies.n. quinquaginta computantur a celebritate paſchæ, quæ occiſione agni figuratæ per Moyſen fieri percepta eſt,in ſignificatione vtiq; futuræ dominicæ paſſionis, vſq; ad diem qua Moyſes legem accepit in tabulis digito dei conſcriptis. Similiter ab occiſione ⁊ reſurrectione illius qui ſicut ouis ad immolandum ductus eſt:quinquaginta diebus completis:congregatos in vnum fideles, digitus dei,hoc eſt ſpiritus ſanctus impleuit.In hac mirabili congruētia illud certe plurimum diſtat,quod ibi populus accedere ad locum vbi lex dabatur horrendo terrore prohibetur.Hic autē in eos ſuperuenit ſpiritus ſanctus,qui eū promiſſum expectantes in vnū fuerant congregati. Ibi in tabulis lapideis digitus dei operatus eſt:hic in cordibus hominum. Ibi ergo lex extrinſecus poſita eſt, quia iniuſti terrerētur:hic intrinſecus data eſt, qua iuſtificarentur. Nam non adulterabis,non homicidium facies nō concupiſces, ⁊ ſi quod eſt aliud mandatum quod vtiq; in illis tabulis ſcriptū eſt,in hoc,inquit,ſermone recapitulatur.In hoc quod Diliges,ait, proximum tuum tanquam teipſum.Dilectio proximi malū nō operatur,plenitudo autem legis eſt charitas.Hæc non in tabulis conſcripta lapideis,ſed diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritū ſanctum,qui datus eſt nobis. Lex ergo dei eſt charitas: huic prudentia carnis nō eſt ſubiecta,neq;.n.pōt. Sed ad hāc prudētiā carnis terrēdā cū in tabulis ſcribūtur opera charitatis, lex eſt operū, ⁊ litera occidēs pᵫuaricatorē. Cū aūt ipſa charitas diffunditur in corde credentiū,lex eſt fidei ⁊ ſpūs viuificās dilectorē.Illud extra hominē ſcribitur,vt eū forinſecus iuſtificet, Carnales aūt tabulas cordis dixit,nō carnalis prudentię,ſed tanq̃ viuentes ſenſumq; habentis in comparatione lapidis,qui ſine ſenſu eſt.

Rom.v. — Spiritus ſanctus dicitur digitus dei. — Eſa.liij. — B — Matt.xix. — Rom.xiij. — Rom.v. — Lex dei eſt charitas.

Ex lib. q̄ſtionū Exo. tit. clxxvi.

¶ Noui teſtamenti charitas legem facit. Vnde dicit dominus,Nō veni legē ſoluere,ſ; adimplere. Dixit aūt Apoſtolus,Plenitudo legis charitas, ⁊ Fides quæ per dilectionē operatur. Factum eſt itaq; homini facile in nouo teſtamento, quod in veteri difficile fuit habēs fides

Rom.xiij. Gala.v.

que p dilectionē operatur, atq; illo digito dei, hoc est ſpiritu dei intus eam in corde ſcribente, non foris in lapide. Vñ dicit Apl's, Nō in tabulis lapideis, ſed in tabulis cordis cardinalibus, quoniā charitas dei qua veraciter impletur mādatū, diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritū ſanctum, qui datus eſt nobis. Ergo primo data eſt lex, vbi ſignatur vetus teſtamentum qđ eſt opus tñ nō dei, & conſcriptio digiti dei. Qđ Apl's dicit, Itaq; lex quidē ſctā, & mandatū ſanctum, & iuſtū, & bonū. Lex ergo ſancta & bona, dei opus eſt: vbi hō nihil agit, qa nō obtēperat, ſed reatu potius ſenſit lege minēte atq; dānāte. Peccatū.n. (inquit) vt appareat peccatū, per bonū mihi operatū eſt mortē. Beatus aūt homo eſt, cū hoc mandatū ſctm̄ & iuſtū & bonū eſt etiā opus eius, ſed p grāz dei. ¶ Auferam ab eis cor lapideū, & dabo eis cor carneū. Quod de nouo teſtamento fuiſſe prædictum, ſatis Apoſtolus oſtendit, cū dicit, Epiſtola noſtra vos eſtis, ſcriptura non atramento, ſ; ſpiritu dei viui, non in tabulis lapideis, ſed in talibus cordis carnalibus. Quod non ideo dictum putemus, vt carnaliter viuant, quī debēt ſpiritaliter viuere, ſed quia lapidis ſine ſenſu eſt, cui comparatū eſt cor durum, cui niſi carni ſentienti cor intelligens deauit comparari? quandoquidem ipſum cor lapideum non ſignificat niſi duriſſimam voluntatem, & aduerſus deum omnino inflexibilē.

Rom. vij.

Ibidem.

De lib. de gratia & lib. arbi. Aug. xxiij.

G

Cor durū lapidi cōparatur.

Fiduciam autem talem habemus per Chriſtū ad deū, non qđ ſufficientes ſimus cogitare aliquid a nobis, quaſi ex nobis, ſed ſufficiētia noſtra ex deo eſt.

Heb. iij.

Vigilantiſſime cum dixiſſet, confidentiam talē habemus p Chriſtum ad deum, ne noſtris hoc viribus tribueretur: cōtinuo commendauit dicens, non qđ idonei ſimus cogitare aliquid a nobis quaſi ex nobiſmetipſis, ſed ſufficientia noſtra ex deo eſt. ¶ Commendans iſtam gratiam quæ non datur ſecū aliqua merita, ſed efficit omnia bona merita, non quia idonei ſumus, inquit, cogitare aliquid quaſi ex noſmetipſis, ſed ſufficientia noſtra ex deo eſt. ¶ Attendant hic, & verba iſta perpendant, q putant ex nobis eſſe fidei cœptum, & ex deo eſſe fidei ſupplementū. Quis enim non videat prius eſſe cogitare quam credere? Nullus quippe credit aliquid, niſi prius cogitauerit eſſe credendum: qui i/ uis enim raptim, quamuis celerrime credendi voluntatē quędā cogitationes anteuolent, moxq; illa ita ſequatur, vt quaſi coniūctiſſima comitetur, neceſſe eſt tamen vt omnia illa quæ credūtur, præueniente cogitatione credantur, quamquam & ipſum credere nihil eſt aliud, quam cum aſſenſione cogitare. Non enim omnis qui cogitat credit, cum ideo cogitent plerią; ne credant: ſed cogitat omnis qui credit & credendo cogitat, & cogitando credit. Quod ergo pertinet ad religionem atq; pietatem de qua lo

De lib. de baptiſmo paruulorū.

De li. de prædeſtinatione ſctōꝝ.

Omnis bona cogitatio eſt a deo.

Initiū fidei eſt a deo.

Prius eſt cogitare quam credere.

H

Credere.

Digitized by Google

quęḃ ait Apoſtolus: ſi non ſumus idonei cogitare aliquid quaſi ex nobiſmetipſis, ſed ſufficientia noſtra ex deo eſt, profecto nō ſumus idonei credere aliquid quaſi ex nobiſmetipſis, quod ſine cogitatione non poſſumus, ſed ſufficientia noſtra qua credere incipiamus, ex deo eſt.

Ex libro de bono pſeuerātię. Cogitatio pietatis ex deo.

¶ Cogitantes credimus, cogitantes loquimur, cogitantes agimus quicquid agimus. Quod autem attinet ad pietatis viam, & verum dei cultum, non ſumus idonei cogitare aliquid tanquam ex nobiſmetipſis, ſed ſufficientia noſtra ex deo eſt. Non enim eſt in poteſtate noſtra cor noſtrum, & noſtrę cogitationes.

Quid idoneos non fecit miniſtros noui teſtamenti non litera, ſed ſpiritu. Litera enim occidit ſpiritus autem viuificat.

Ex libro. iij. de doctrina Chriſtiana. Carnaliter ſapere.

Cauendum eſt ne figuratam locutionem ad literam accipias. Et hoc tantum pertinet, quod ait Apoſtolus, Litera occidit: ſpiritus aūt viuificat. Cū enim figurate dictum ſic accipitur tanꝗ̄ ꝓprie dictū ſit, carnaliter ſapitur neq; vlla mors aię cōgruētius appellatur, ꝗ̄ cū id etiā qđ in ea beſtijs antecellit, hoc eſt intelligētia, carni ſubijcitur ſequēdo literā. Qui.n. ſequitur literā, trāſlata verba ſicut ꝓpria tenet: neq; illud qđ ꝓprio verbo ſignificatur refert ad aliā ſignificationē: ſ3 cū ſabbatū audierit (verbi gratia) nō intelligit niſi vnū diē de ſepte3: q cōtinuo volumine repetūtur. Et cū audierit ſacrificiū, nō excedit cogitatione illud, qđ fieri de victimis decoꝝ vel terrenis fructibus ſolet. Et demū eſt miſerabilis animę ſeruitus, ſigna pro rebus accipere: & ſupra creaturā corporeā oculū mētis ad hauriēdū ęternū lumen leuare non poſſe. Quę tamē ſeruitus in Iudęo populo lōge a ceteraꝝ gentiū more diſtabat: quādoquidē rebus tēporalibus ita ſubiugati erant, vt vnus in eis omnibus commendaretur deus, & quāq; ſigna reꝝ ſpiritaliu3 pro ipſis rebus obſeruarent, neſcientes quare ferrentur: id tm̄ inſitū habebāt, ꝙ tali ſeruitute vni oīm qđ nō videbāt placerēt deo. ꝗ̄ cuſtodiā tāq̄ ſub pędagogo paruulorum fuiſſe ſcribit Apl's. Et ideo q talibus ſignis ꝑtinaciter inhęſerūt, cōtemnētē iſta dn̄s, cū iā tēpus reuelatiōis eoꝝ veniſſet, ferre nō potuerūt: atq; inde calūnias, ꝙ ſabbato curaret, moliti ſunt principes eoꝝ, & ꝓpl's, q̄ ſignis illi tanq̄ rebus aſtricti, nō credebāt deū eē, vel aduenīſſe: q ea ſicut a Iudeis obſeruabant, nollet attēdere. S3 q crediderūt (ex q̄bus facta eſt prima eccleſia Hieroſolymitana) ſatis oſtenderunt quāta vtilitas fuerit eo modo ſub pędagogo cuſtodiri: vt ſigna q̄ temporaliter impoſita erant ſeruientibus, ad vnius dei cultu3 qui fecit coelum & terram, opinionem obſeruationemq; religarent.

Sequi literam eſt trāſlata verba ſicut ꝓpria tenere. Miſerabilis aię ſeruitus ſigna pro rebus accipere. Carnaliū & ſeruientiū Iudęoꝝ religio: ſub ſignis tanquā ſub pędagogo ſeruata. A B Luc. xiij. Vnde Iudęoꝝ incredulitas & calumnię in Chriſtum.

Ex libro. ij. de baptiſmo paruulorum.

¶ Vbi ait apl's, Litera occidit, ſpūs aūt viuificat: nō aliā vult intelligi literā quam ipſum decalogū in illis duabus tabulis ſcriptu3. Sic enim dicit, Litera enim occidit, ſpiritus autem viuificat.

Digitized by Google

Si autem miniſtratio mortis literis figurata in lapidibus fuit in gloria, ita vt non poſſent intendere filii Iſrael in faciem Moyſi, propter gloriam vultus eius, quæ euacuatur: quomodo nõ magis miniſtratio ſpiritus erit in gloria? Nam ſi miniſtratio damnationis in gloria eſt, multo magis abundat miniſterium iuſtitiæ in gloria. Nam nec glorificatum eſt claruit in hac parte: propter excellentem gloriam. Si enim quod euacuatur, per gloriam eſt: multo magis quod manet, in gloria eſt. Habentes igitur talem ſpẽ, multa fiducia vtimur. Et non ſicut Moyſes ponebat velamẽ ſuper faciem ſuam, vt non intenderent filii Iſrael in finem faciem eius, quod euacuatur: ſed obtuſi ſunt ſenſus eorum. Vſq; in hodiernam enim diem id ipſum velamen in lectione veteris teſtamenti manet, non reuelatum, quoniam in Chriſto euacuatur: ſed vſq; in hodiernum diem cum legitur Moyſes, velamen poſitum eſt ſuper cor eorum.

Exo.xxxiiii.

C Ibidem I

Litera occidit: miſtratio mortis.i. miniſtratio dãnationis

ADuerte quam dicat literam quæ occidit: cui velut econtrario viuificantem ingerit ſpiritum. Ea certe eſt miniſtratio mortis in literis figurata lapideis, & miniſtratio damnationis: quia lex ſubintrauit, vt abundaret delictum. Porro autem præcepta ipſa tam ſunt vtilia facienti atq; ſalubria: vt niſi qs ea fecerit, vitam habere non poſſit. Attende & vide vtrum quicquam propter circũciſionem, vel ſabbatum, vel quid aliud vmbratilis ſacramenti: ac non totum propter hoc dicat, q̃ litera prohibẽs peccatum, non viuificat hominem: ſed potius occidit augendo concupiſcentiam, & iniquitatem præuaricatione cumulando, niſi liberet gratia per legem fidei quæ eſt in Chriſto Ieſu: cum diffunditur charitas in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis. Apparet igitur literæ vetuſtatem ſi deſit nouitas ſpiritus, reos facere potius cognitione peccati, quã liberare a peccato. Vñ & alibi ſcriptum eſt, Qui apponit ſcientiam, apponit dolorẽ, non quia ipſa lex malum eſt, ſed quia mandatum bonum habet in litera demonſtrante non in adiuuante ſpiritu. quod mandatum ſi fit timore pœnæ, non amore iuſtitiæ, ſeruiliter fit non liberaliter, & ideo nec fit. Non enim fructus eſt bonus qui de charitatis radice non ſurgit. Porro autem ſi adſit fides, quæ per dilectionem operatur, incipit condelectari legi dei ſecundum interiorem hominem: quæ delectatio non literæ, ſed ſpiritus donum eſt, etiam ſi alia lex

Quõ litera occidat liberet gratia per fidem. Roma.v.

D

Eccle.i.

Fides & charitas adiuuant mãdatũ condelectari legi dei interius eſt donũ dei neceſſariũ vt liberaliter & non ſeruiliter ſiat mãdatum.

Digitized by Google

in membris adhuc repugnat legi mentis: donec ad nouitatem quę de die in diem in interiore homine augetur, tota vetuſtas mutata pertranſeat, liberante nos de corpore mortis huius gratia dei per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum. Hæc gratia in veteri teſtamento velata latitabat, quę in Chriſti euangelio reuelata eſt diſpēſatione temporum ordinatiſſima, ſicut deus nouit cuncta diſponere. Et fortaſſe ad illud ipſum eius latibulum pertinet, quod in eo decalogo qui datus eſt in monte Sina, hoc ſolum præcepto figurato occultatum eſt, quod ad ſabbatum pertinet. Sabbatum autem ſanctificationis eſt. Nec vacat quod illo die populus ab omni opere ſeruili abſtinere præceptus eſt, quo ſignificatur peccatum: niſi quia non peccare ſanctificationis eſt, hoc eſt muneris dei per ſpiritum ſanctum: quod in lege, quæ duabus lapideis tabulis ſcripta eſt, ſolum inter cætera in vmbra figurate poſitum eſt: in quo Iudæi ſabbatum obſeruant: vt hoc ipſo ſignificaretur tempus tunc fuiſſe occultandę gratiæ, quæ nouo teſtamento fuerat per Chriſti paſſionē tanquam ſciſſione veli reuelanda.

De præcepto ſanctificationis ſabbati.

B

In veteri teſtamento erat occultanda gratia.

Cum enim tranſierit ad Chriſtum, auferetur velamen. Dominus autem ſpiritus eſt. Vbi autem ſpiritus dominus, ibi libertas.

Ioan. iiij.

¶ Nemo ergo chriſtianorum aberret ab hac fide, quæ ſola chriſtiana eſt: vt dicat ideo ſine gratia dei nos eſſe iuſtos non poſſe, quia lege dedit, quia doctrinam inſtituit, quia bona præcepta mandauit. Illa enim ſine adiuuāte ſpiritu proculdubio eſt litera occidēs. Cum vero adeſt viuificans ſpiritus, hoc ipſum intus conſcriptum facit diligi, quod foris ſcriptum lex faciebat timeri.

¶ Vera ſponſa Chriſti intelligit quid diſtet inter literam et ſpiritum: quæ duo dicuntur alio modo lex, et gratia: et non iam in vetuſtate literæ, ſed in nouitate ſpiritus deo ſeruiens, non eſt iam ſub lege, ſed ſub gratia: et ſic videt non reprehendi legem cum dicitur, Litera occidit: ſpiritus autem viuificat. ſicut non reprehendit ſcientiam cum dicitur. Scientia inflat, charitas vero ædificat, Nam vtique ipſe dixerat. Scimus quia omnes ſcientiam habemus. et tunc adiungit, Scientia inflat: charitas vero ædificat. Vt quid ergo habebat ipſe quo inflaretur: niſi quia cum charitate non ſolum non inflat ſcientia: ſed etiam firmat. Ita litera cum ſpiritu, et lex cum gratia, iam non eo modo litera et lex appellatur, ſicut per ſeipſam cum occidit abundante delicto. Ita enim lex et virtus peccati dicta eſt, quia auget eius noxiam delectationem, per ſeueram prohibitionē. Nec tamen etiam ſic mala eſt, ſed peccatum vt appareat peccatum per bonum operatum eſt mortem: vt multa quibuſdam ſunt noxia, operantur non ſine mala.

De libro contra Fauſt. c. xxij.

I. Cor. viij.

B

Roma. vij.

De tracta. euangelij ſecundum Ioan. xiiij.

¶ Decalogum quippe legis. i. decem notiſſima illa præcepta digito

dei duabus lapideis tabulis primum fuiſſe conſcripta, certiſſimū eſt nobis. Sed lex, quando non adiuuat gratia, præuaricatores facit, & tantummodo in litera eſt. Propter hominem maxime ait apoſtolus, Litera occidit, ſpiritus autē viuificat. Accedat ergo ad literam ſpiritus, ne occidat litera quem non viuificat ſpiritus, ſed vt operemur pcepta legis, nō viribus noſtris, ſed gratia ſaluatoris.

In libro de ſpū & litera.

Quō adiuuatur liberū ar. a deo

G

¶ Nos enim dicimus humanam voluntatem ſic diuinitus adiuuari ad faciendam iuſtitiam, vt præter creatus eſt homo cum libero voluntatis arbitrio: præterq́ doctrinam qua ei præcipitur quemadmodum viuere debeat, accipiat ſpiritum ſanctum, quo fiat in animo eius delectatio, dilectioq́ ſummi illius atq́ incōmutabilis boni, quod deus eſt, etiam nunc, cum adhuc nunc per fidem ambulatur: nondum per ſpeciem: vt hac ſibi velut arra elata gratuiti muneris inardeſcat inhærere creatori, atq; inflammet accedere ad participationem illius veri luminis, vt ex illo ei bene ſit, a quo habet vt ſit.

ij. Cor. v. Spūſſanctꝰ eſt arra.

Impotentia liberi arbitrij ſine gratia.

Nam neq́ liberum arbitrium quicquā niſi ad peccandum valet, ſi lateat veritatis via: & cum id quod agendū, & quod vitandum eſt, cœperit non latere: niſi etiā delectet & ametur: non agitur, non ſuſcipitur, non bene viuitur. Vt autem diligatur, charitas dei diffunditur in cordibus noſtris: non per liberum arbitrium quod ſurgit ex nobis, ſed per ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis.

Roma. v.

Doctrina quippe illa qua mandatum accipimus cōtinenter recteq́ viuendi, litera eſt occidens: niſi adſit viuificans ſpiritus. Neq́ enim ſolo illo modo intelligendū eſt quod legimus, litera occidit, ſpiritus autem viuificat, vt aliquid figurate ſcriptū, cuius eſt abſurda proprietas, non accipiamus ſicut litera ſonat: ſed aliud quod ſignificat intuentes, interiorem hominem ſpiritali intelligentia nutriamus. quoniam ſapere ſecundum carnē mors eſt, ſapere autem ſecundum ſpiritum, vita & pax: velut ſi quiſquam multa quæ ſcripta in cantico canticorum carnaliter accipiat, nō ad luminoſæ charitatis fructum, ſed ad libidinoſę cupiditatis affectum.

Multipliciter intelligendū eſt Litera occidit, ſpūs aūt viuificat.

H

Non ergo ſolo illo modo intelligendum eſt quod ait apoſtolus: Litera occidit, ſpiritus autem viuificat: ſed etiam illo, eoq́ vel maxime, quo apertiſſime alio loco dicit, Concupiſcentiam neſciebam: niſi lex diceret, Non concupiſces. & paulo poſt ait, Occaſione accepta, peccatum per mandatum fefellit me: & per illud occidit. Ecce quid eſt, Litera occidit, & vtiq́ non figurate: quod accipiendum non ſit ſecundum literæ ſonum.

Roma. vij.

In epiſtola ad Anaſtaſium

¶ Quanto ſunt charitati futura meliora, quanto ſunt infirmitati violentiora præſentia. & vtinam ij qui ea videre & gemere nouerunt, vincere & euadere mereantur. quod ſine dei gratia nullo modo voluntas implet humana. quia nec libera dicenda eſt quandiu eſt vincentibus & vincentibus cupiditatibus ſubdita. A quo enim quis deuictus eſt, huic & ſeruus addictus eſt, & ſi vos filius liberauerit (ait Chriſtus filius dei) tunc vere liberi eritis. Lex itaq́ & iube-

Voluntas cupiditatibus ſubdita non eſt dicenda libera.

Digitized by Google

do ꝛ dicendo quod ſine gratia impleri non poteſt, homini demõſtrat ſuam infirmitatem: vt quærat demonſtrata infirmitas ſaluatorem, a quo ſanata voluntas poſſit, quod infirma non poſſet, Lex igitur adducit ad fidem, fides impetrat ſpiritum largiorem. Diffundit ſpiritus charitatem, implet charitas legem. Ideo lex pædagogus vocatur, ſub cuius minaciſſima ſeueritate: qui inuocauerit nomen domini ſaluus erit. Quomodo autem inuocabunt in quem non crediderunt? Proinde eſt, ne litera ſine ſpiritu occidat. Spiritus viuificans credentibus ꝛ inuocantibus datur, charitas vero dei diffunditur in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis, vt fiat quod idem apoſtolus dicit, Plenitudo legis charitas.

Ioan.viij. Lex quõ demõſtrat hoĩ ſuam infirmitatem. A Gala.iij. Roma.v.

¶ Litera occidit, ſpiritus autem viuificat, non vt aliud impleas, quam tibi per literam iubetur, ſed ſola litera reum facit, gratia ꝛ a peccato liberat, ꝛ literam donat impleri. Vnde fit per gratiam remiſſio peccatorum, ꝛ fides quæ per dilectionem operatur. Nolite ergo putare damnatam eſſe literam, qua dictum eſt, litera occidit: hoc eſt enim litera reos facit. Datur præceptum: non adiuuaris gratia, continuo te inuenis non ſolum non operatores legis, ſed etiam reum præuaricationis. Vbi enim non eſt lex, nec præuaricatio. Non ergo reprehenſa eſt lex cum dictum eſt, litera occidit: ſpiritus autem viuificat, quaſi illam condemnaret ſola litera ſine gratia. Exemplum accipite, hac locutione dictum eſt, ſciẽtia inflat. Quid eſt ſcientia inflat? Scientia damnata eſt: Sed quoniam adiunxit: charitas vero ædificat, quomodo vbi adiunxit ſpiritus viuificat, dedit intelligi, litera ſine ſpiritu occidit: ſpiritus viuificat, ꝛ impleri literam facit: ſic ſcientia ſine charitate inflat, charitas cum ſcientia ædificat.

Roma.xiij. Ex ſermone de paſcha. Litera. Gratia. Roma.iiij. i.Cor.viij. Scientia inflat.

¶ Dominus autem ipſe non ſolum oſtendit nobis a quo malo declinemus ꝛ quod bonum faciamus, ſolum poteſt legis litera: verum etiam adiuuat nos vt declinemus a malo, ꝛ faciamus bonum, quod nullus poteſt ſine ſpiritu gratię, quæ ſi deſit, ad hoc lex adeſt: vt reos faciat ꝛ occidat. Propter quod dicit Apoſtolus, litera occidit: ſpiritus autem viuificat. Qui ergo legitime lege vtitur: diſcit in ea bonum ꝛ malum: ꝛ non confidens in virtute ſua confugit ad gratiam, qua præſtante declinet a malo ꝛ facit bonum. Quis autem confugit ad gratiam niſi cum a domino greſſus hominis diriguntur, ꝛ viam eius volet? Ac per hoc ꝛ deſiderare auxilium gratię, initium gratiæ eſt. De quo ait ille, Et dixi nunc cœpi, hęc eſt mutatio dexteræ excelſi. Liberum ergo arbitrium ꝛ malum ꝛ ad bonum faciendum confitendum eſt nos habere, ſed in malo faciendo liber eſt quiſq; iuſtitię, ſeruuſque peccati. IN bono autem liber eſſe nullus poteſt niſi fuerit liberatus ab eo qui dixit, Si vos filius liberauerit tunc vere liberi eritis, nec ita, vt cum quiſq; fuerit a peccati do-

B Ex lib. de correctione ꝛ gratia. Quis legitime vtitur lege. Deſiderare auxiliũ gratiæ initiũ gratiæ eſt. Pſal.lxxvj. Ioan.viij.

Digitized by Google

C
Rom.xv. Psal.xxvi.

minatione liberatus, iam non indigeat ſui liberatoris auxilio: ſed ita potius, vt ab illo audiens, Sine me nihil poteſtis facere: dicat ei & ipſe, Adiutor meus eſto, ne derelinquas me. Quod ſi miniſtratio mortis literis deformata in lapidibus, fuit in gloria, ita vt non poſſent intendere filij Iſrael in faciem Moyſi propter gloriã vultus eius, quæ euacuatur &c.

Ex lib.r.ij.cõtra inimicũ legis & prophetarum.

¶ Quod ſi miniſtratio mortis literis deformata in lapidibus fuit in gloria, ita vt non poſſent intendere filij Iſrael in faciem Moyſi propter gloriam vultus eius quę deſtruitur: quare non magis miniſtratio ſpiritus erit in gloria? Nam ſi miniſtratio damnationis in gloria eſt, multo magis miniſtratio iuſtitię abundauit in gloria. Etenim non glorificatum eſt in hac parte id quod declaratum eſt propter excellentem claritatem. Nam ſi id quod deſtruitur in gloria eſt, multo magis illud quod manet, in gloria eſt. Hoc modo iſte poſuit verba apoſtolica: nec a meliore interpretatione plurimum diſtat, qua dicta eſt miniſtratio mortis in literis formata lapideis. Hinc exiſtimat inſanus iſte ꝙ morti miniſtrauerit

D
Cur lex dicta ẽ miniſtratio mortis.

Moyſes: id eſt mortis auctori, maligno ſcilicet ſpiritui: quem mundi huius iſte opinatur auctorem, ignorans miniſtrationem mortis dictam legem, ſecundum illud. Litera occidit, ſpiritus autem viuificat. Lex enim quamuis iuſta, & ſancta, & bona, pręuaricatoribus intulit mortem, quos dei gratia non adiuuit ad iuſtitiam legis implendam. Oportebat enim in teſtamento veteri, lex imponeretur ſuperbis, & de ſuæ voluntatis virtute fidentibus, quæ non

Quibus legem imponi cõgruebat.

daret iuſtitiam ſed iuberet, ac ſi morte præuaricationis implicitĩ ad gratiam confugerent, non iubentem tantummodo ſed iuuantem: quæ nouo teſtamento eſt reuelata. Hinc putant iſti diuinorũ eloquiorum blaſphematores, malam fuiſſe legem quę data eſt ꝑ Moyſen: quia dicta eſt miniſtratio mortis in literis figurata lapideis: non intuentes propter eos eſſe dictum qui ſuo libero arbitrio legem ſufficere arbitrantes, ſpiritu gratię non adiuti, rei præuaricationis ſub eiuſdeʒ legis litera tenebantur. Vnde alibi dicit, Lex iram operatur. Vbi enim lex non eſt: nec præuaricatio, hinc oſtendens vnde dixerit, Lex iram operatur. Neqʒ enim eius præuaricatio mala eſſet, niſi lex ipſa bona eſſet. Multum eſt & nimis lõgum cuncta colligere, quæ in hanc ſententiam beatus dicit Apoſtolus legem diſtinguens a gratia, eo ꝙ ſub illa elidantur elati: ſub

Rom.iiij.

E
Comparatio legis & gratię.

iſta erigantur eliſi, & illa in tantum bona ſit vt bona iubeat: hæc intantum, vt bona conferat. Illa iuſtitiæ facit auditorem, iſta factorem, & ideo ſub illa peccator inſuper etiam præuaricator amiſſa excuſatione ignorantię conuictus tacet: ſub iſta vero & parcente & opitulante nec qui mala eſt operatus extinguitur, & vt bona

Lex miniſtratio mortis gratia miniſtratio ſpiritus.

operetur accenditur. Quid ergo mirum eſt, ſi illa dicta eſt miniſtratio mortis, vbi litera occidit, malum prohibendo quod fit, & bonum temperando quod nõ fit? Iſta vero dicta eſt miniſtratio ſpi-

Digitized by Google

ritus vtiq; viuificantis, vt a præuaricationis morte ſurgamus, & iuſtitiam non rei legamus in tabulis, ſed liberi in cordibus & in moribus habeamus. Hoc & teſtamentum nouum diſtat a veteri, quia ibi vetus homo formidinis coarctatur anguſtijs, hic nouus homo ſpatiatur latitudine charitatis. Atq; vt omnes auferantur ambages: quomodo lex eſt & miniſtratio mortis recte dicta ſit, & tamen ſancta & recta & iuſta ſit: illud recolamus quod in epiſtola ad Romanos poſitum eſt. Cum enim dixiſſet, ita vt ſeruiamus in nouitate ſpiritus & non in vetuſtate literæ (quæ ſententia ſimillima eſt illi quam iſte non intelligens poſuit) continuo proſpexit iſtos futuros verboſos atq; blaſphemos, qui putaturi eſſent ex hoc legem fuiſſe reprehenſam: moxq; ſubiunxit, Quid ergo dicemus? lex peccatum eſt? Abſit. Sed peccatum non cognoui, niſi per legem. Nam concupiſcentiam neſciebã, niſi lex diceret. Non concupiſces. Occaſione autem accepta, peccatum per mandatum operatum eſt in me omnem concupiſcentiam. Sine lege enim peccatum mortuum erat. Ego autem viuebam aliquando ſine lege. Adueniente autem mandato, peccatum reuixit: ego autem mortuus ſum, & inuentum eſt mihi mandatum quod erat in vitam, hoc eſſe in mortem. Peccatum enim occaſione accepta per mandatũ fefellit me, & per illud occidit. Itaq; lex quidem ſancta & mandatum ſanctũ & iuſtum & bonum. Quod ergo bonum eſt mihi factũ eſt mors? Abſit. Sed peccatum vt appareat peccatum, per bonum mihi operatum eſt mortem. Ecce quid eſt miniſtratio mortis, ecce quid eſt litera occidit, ecce quemadmodum lex non eſt peccatum, & mandatum erat in vitam, & lex ſancta, & mandatum ſanctum & iuſtũ & bonum: & tamen quia de ipſo bono interficitur inobediẽs anima vbi dei non adiuuat gratia, miniſtratio mortis facta eſt lex in veteri teſtamento propter occidentem literam, & miniſtratio vitæ facta eſt gratia in nouo teſtamento propter viuificantem ſpiritũ. Quod eſt autem miniſtratio mortis & miniſtratio damnationis, hoc eſt, occaſione accepta peccatum per mandatum operatum eſt in me omnem concupiſcentiã, hoc eſt, adueniente mandato peccatum reuixit, hoc eſt, inuentum eſt mihi mandatũ quod erat in vitam, hoc eſſe in mortem, hoc eſt occaſione accepta peccatũ per mandatum fefellit me, & per illud occidit, hoc eſt, lex ſubintrauit vt abundaret delictum, hoc eſt, lex iram operatur, hoc eſt, virtus peccati lex. Prohibitio enim peccati quod eſt lex, auget profecto deſiderium peccandi, quod non extinguitur niſi contrario deſiderio recte faciendi, vbi fides per dilectionem operatur, hoc aũt non præſtat litera iubens ſed ſpiritus iuuans. Non lex ergo ſed gratia, non vetus teſtamentum in ſeruitutem generans quod eſt Agar, ſ; nouum in quo non ſumus ancillæ filij ſed liberæ, qua libertate Chriſtus nos liberauit, & tamen lex ſancta eſt, & mandatũ ſanctũ & iuſtum & bonum. Per hoc ergo mandatum ſanctum, & iuſtũ &

Quid distat inter nouũ & vetus teſtamentũ

Roma. vij.

F

Ibidem.

G

Roma. iiij.

Lex quo dicitur virtus peccati & iram operari

Gala. iiij.

Rom. vij.

bonum in his quæ non habent ſpiritum Chriſti, operatur peccatū omnem concupiſcentiam, qualem in ſe fuiſſe in veteri teſtō, etiam ipſe Apoſtolus oſtendens, occaſione inquit accepta peccatum per mandatum operatum eſt in me oēm concupiſcentiam. Per quod mandatum? niſi quod ait, concupiſcentiam neſciebam niſi lex diceret, non concupiſces. Nunquid malum eſt non concupiſcere, immo maxime bonum. Bona eſt ergo lex, quæ occidit, ſed vbi non adeſt viuificans ſpiritus. Hæc ipſa lex quā bonum dixit occidit, quia peccati virtus eſt cum per illam operatur omnem concupiſcentiam, inflammans deſiderium de prohibitione, quod non extinguitur per iubentem literam timore pœnæ, ſed iuuantem ſpiritum dilectione iuſtitiæ. Ideo ait, Peccatum vt appareat peccatum, per bonum operatum eſt mihi mortem. Non enim ait per malū, ſed per bonum. Hic euigilent ſi poſſunt, qui legem dei atq; eius miniſtrum Moyſen cæco & furioſo corde reprehendunt, ideo ꝗppe eſt miniſtratio mortis, quia peccatum per bonum mihi operatum eſt mortem. Ideo eſt miniſtratio damnationis, quia peccatum per bonum operatum eſt damnationē. Quod ſi miniſtratio mortis literis deformata in lapidibus fuit in gloria &c.

M Roma.vij.

Ex libr. ad Simplicianum. Rom.vij.

¶ Cur miniſtratio mortis dicitur ſi bona eſt lex? quia peccatū vt appareat peccatum per bonum mihi operatū eſt mortem. Nec miꝛeris, cum de ipſa prædicatione euangelij dictū ſit, Chriſti bonus odor ſumus in his qui ſalui fiunt, & in his qui pereunt, alijs quidem odor vitæ in vitam, alijs aūt odor mortis in mortem. Ad Iudæos enim dicta eſt lex miniſtratio mortis ad quos & in lapide ſcripta eſt, ad eorum duritiam figurandam, non ad eos qui legem ꝑ charitatem implent. Plenitudo .n. legis charitas. Qui .n. diligit alterū, legem impleuit. Non adulterabis, non homicidium facies, non furaberis, & ſi qđ eſt aliud mandatum, in hoc ſermone recapitulat. Diliges proximum tuum tanquam te ipſum, quia in eadem lege ſcriptum eſt.

A Ad Iudæos obſtinatos dicta ē lex miniſtratio mortis. Roma.xiij. Matth.xix. Ex lib. de baptiſmo paruulorū.

¶ Quod non poterant intendere filij Iſrael vſq; in finē .i. vſq; ad faciē vultus Moyſi, & iō eis per velū loquebatur hoc ſignificat qđ litera legis iuſtificat neminem. ſed velamen poſitū eſt in lectione veteris teſtī, donec ad Chriſtum tranſeatur & auferatur velamen. Et tranſeatur ad gratiam, & intelligatur ab ipſo nobis eſſe iuſtificationē, qua faciamus quod iubet. qui propterea iubet, vt in nobis deficientes, ad illum confugiamus. Ita vt non poſſent filij Iſrael intendere in faciem Moyſi propter gloriam vultus eius ꝗ euacuat.

Quid ſignat ꝙ Moyſes ꝑ velū loquebatur Iudæis. Velatum erat vetꝰ teſtm̄ vſq; ad Chriſtum. Ex lib .i. contra inimicū legis & prophetarum.

¶ Quod non poterant intendere filij Iſrael in faciem eius ꝓpter gloriam vultus, ſignum erat quia in lege Chriſtum intellecturi nō erant, & ideo velamen inter faciem Moyſi & ipſos poſitum erat: vt non intenderent ſicut ſcriptum eſt filij Iſrael vſq; in finem. Finis enim legis quis eſt? Ad hoc non ego, ſed Apoſtolus ipſe reſpondeat. Finis enim, inquit, legis Chriſtus eſt ad iuſtitiam omni cre-

B Figura in velo Moyſi ꝙ Iudæi non erāt in lege xp̄m intellecturi Offm̄ & finis quo differunt.

denti. finis perficiens non interficiens. Finis quippe dicitur propter quem fiunt omnia quæcunq; aliquo fiunt officio. Nam inter officium & finem hoc diſtat, quod officium eſt in eis quæ facere debemus, finis propter quem facimus. Quia illa omnia itaq; propter Chriſtum fiebant, quem filij Iſrael in eis quæ fiebant non intelligebant, hoc ſignificabat velamen quod eos vſq; in finem non ſinebat intendere. i. vſq; ad faciem Moyſi, quæ ſignificabat Chriſtũ. Et ideo dictum eſt, quod euacuetur hæc gloria, quia omnes vmbræ ſignificantes euacuantur cum res quæ ſignificatur aduenerit. Quemadmodum enim ſcientia quæ nunc eſt euacuabitur, ſicut idẽ Apoſtolus dicit, cum venerit illa quam dicit facie ad faciem: ſic & iſta quæ in vmbris tradita erant Iudæis in veteri teſtamento, neceſſe fuit euacuari reuelatione noui teſtamenti. Nec ſane omnes in illo populo non intelligebant Chriſtum per illas vmbras teſtamenti veteris figuratum, neq; enim hæc ipſe Moyſes, & cæteri prophetæ non intelligebant, qui eum poſteris prænunciabant. Nam & in hac ipſa epiſtola, vbi hæc dicuntur, quę iſte non intelligens poſuit tanquam aduerſa & inimica veteris teſtamenti, cur dicit, Habẽtes autem eundem ſpiritum fidei: ſecundum quod ſcriptum eſt, Credidi, propter quod & locutus ſum: & nos credimus, propter quod & loquimur? Vbi enim ſcriptum eſt, Credidi, propter quod & locutus ſum? vtiq; in pſalmis ad illa eloquia dei pertinentibus, quæ credita ſunt Iudæis. Eundem (inquit) ſpiritum fidei habentes. Quid eſt eundem, niſi quem habebant etiam illi per quos hæc miniſtrata ſunt? vſq; in hodiernum enim diẽ id ipſum velamen in lectione veteris teſtamenti manet non reuelatum, quia in Chriſto euacuatur.

Moyſes & prophetæ intelligebant Chriſtũ in figuris ve. teſt.
ij. Cor. iiij.
C
Pſal. cxv.

In libro contra Fauſtum.
Gene. iiij.

¶ Dicit deus ad Cain, & nunc maledictus tu a terra quæ aperuit os ſuum ſanguinem accipere fratris tui de manu tua, quoniam operaberis terram, & non adijciet virtutem ſuam dare tibi. Non dixit maledicta terra, ſed maledictus tu a terra quæ aperuit os ſuum, in confeſſione peccatorum, accipere ſanguinem Chriſti, qui fuſus eſt in remiſſionem peccatorum, de manu perſecutoris nolentis eſſe ſub gratia, ſed ſub lege, vt eſſet maledictus ab eccleſia, id eſt vt eum intelligeret & oſtenderet eccleſia maledictum, dicente Apoſtolo, Quicunq; enim ex operibus legis ſunt, ſub maledicto legis ſunt. Deinde cum dixiſſet, Maledictus tu a terra quæ aperuit os ſuum accipere ſanguinẽ fratris tui de manu tua, non dixit quoniam operabis eam, ſed dixit, quoniam operabis terram, & non adijciet virtutem ſuam dare tibi. Vnde non eſt neceſſe eandem terram intelligere operari Cain, quę aperuit os ſuum accipere ſanguinem fratris de manu eius: ſed ideo maledictus intelligitur ab hac terra, quoniam operatur terram quę non adijciet virtutẽ ſuã dare illi. i. vt populum Iudæorũ maledictũ ag noſcit, & oſtendit eccleſia, quoniam occiſo Xpo, adhuc operatur terrenã circum ci ...

Gala. iij.
Gene. iiij.
D

ſionem,terrenum ſabbatum,terrenum azimum,terrenum paſcha,
quæ omnis terrena operatio habet occultam virtutem intelligen
dæ gratiæ Chriſti.quæ non datur Iudæis in impietate ꝛ in infide
litate perſeuerantibus,quia nouo teſtamento reuelata eſt,ꝛ non
tranſeuntibus ad dominum non eis aufertur velamen. quod in
lectione veteris teſtamẽti manet,quia in ſolo Chriſto euacuatur,
Matt.xxvij. non ipſa lectio veteris teſtamenti quæ habet abſconditam virtu
Cur in morte Chriſti velũ tem pli ſciſſum eſt. tem,ſed velamen quo abſconditur :.Vnde Chriſto in cruce paſſo
velum templi ſciſſum eſt,vt per Chriſti paſſionem reuelentur ſe
creta ſacramentorum fidelibus:ad bibendum eius ſanguinem ore
aperto in confeſſione tranſeuntibus. Sed vſq; in hodiernum diem
dum legitur Moyſes,velamen eſt poſitum ſuper cor eorum.Cum
B autem conuerſus fuerit ad deum,auferetur velamen.
Ex ſermone de ſabbato. ¶ Velamen non Moyſes euacuatur,velamen non lex.Attendite
Euacuatur vela men legis,ꝛ nõ lex. quomodo dominus venerit,ꝛ euacuatur velamen,quando pepen
dit in ligno,velum ſciſſum eſt.O magnum myſterium.O ineffabi
le ſacramentum.Tranſgreſſores legis auctores legis crucifixerũt,
Crux Chriſti fuit clauis. ꝛ legis ſecreta patuerunt.Nonne crux illa clauis fuit domini:ꝛ ape
ruit ꝛ clauſa diſſoluit,ſed Iudæi etiam diſciſſo velo coopertas ha
bent faciem.Nos autem ait Apoſtolus,reuelata facie gloriam dei
ſpeculantes,in eandem imaginem transformamur de gloria in
Ex lib.de vtili tate credendi. gloriam tanquam a domini ſpiritu.
¶ Euacuatur nãq; in Chriſto non vetus teſtamentum ſed velamẽ
eius,vt per Chriſtum intelligatur ꝛ quaſi denudetur qđ ſine Chri
ſto obſcurum atq; adopertum eſt.Statim quidem ipſe Apoſtolus
ſubijcit.Cum autem tranſierit ad Chriſtum,auferetur velamen.
Non ait lex aut teſtamentum vetus.Non igitur per domini gra
tiam tanquam inutilia ibi tegerentur ablata ſunt,ſed tegmen po
tius quo vtilia tegebantur.
Ex tracta.euã gelij ſecundum Ioan ix. ¶ Erat prophetia antiquis temporibus,ꝛ a prophetiæ diſpenſatio
ne nulla tempora ceſſauerũt.Sed illa prophetia qñ in ea Chriſtus
Aqua erat pro phetia qñ in ea Chriſtus nõ in telligebatur non intelligebatur,aqua erat.In aqua enim vinum quodammo
do latet.Dicit apoſtolus quid intelligamus in iſta aqua.Vſq; ad
hodiernum inquit diem quandiu legitur Moyſes,idipſum velamẽ
ſuper cor eorum poſitum eſt,quod non reuelatur,quia in Chriſto
F euacuatur,ꝛ cum tranſieris,inquit,ad dominum,auferetur velamẽ.
Tollitur vela men propheti ę tranſeundo ad Chriſtum Velamen dicit adopertionem prophetię,vt non intelligeret.Tol
letur velamen,cum tranſieris ad dominum.Sic tollitur inſipien
tia cum tranſieris ad dominum:ꝛ quod aqua erat,vinum tibi fit.
Ex lib.de ciui. dei xvij. Lege libros omnes propheticos.Non intellecto Chriſto,quid tam
inſipidum ꝛ fatuum inuenies?Intellige ibi Chriſtum,non ſolum
Solũ pdeſt ve. te.qa teſtimo nium phib; no uo. ſapit quod legis,ſed etiam inebriat,mutans mentem a corpore,vt
præterita obliuiſcens in ea quæ ante ſunt extendaris.
¶ Nihil enim prodeſt teſtamentum vetus de monte Sina in ſerui
tutem generans,niſi quia teſtimonium perhibet teſtamẽto nouo.

Aliqui

Alioquin quādiu legitur Moyſes, velamen ſuper corda eorū poſitum eſt. Cū autem inde quiſq3 tranſierit ad Chriſtum, auferetur velamē. Tranſeuntium quippe intentio ipſa mutatur de vetere ad nouum, vt non iam quiſq3 intendat accipere carnalem ſed ſpiritalem foelicitatem, id eſt ab intentione qua expectabatur in carnali regno falſa beatitudo carnalis, ad intentionem qua per nouum teſtamentum expectatur in regno coelorum, beatitudo veriſſima ſpiritalis. ¶ Quomodo ergo tollitur velamen dicit ipſe Apoſtolus, Cū autem tranſiens ad dominū auferetur velamen. Iudaeus ergo non tranſiens ad dominum, non pertendit aciem mentis in finem, quomodo illo tempore in hac figura filij Iſrael non pertendebant aciem oculorum ſuorum vſq3 in finem, id eſt in faciem Moyſi. Facies enim Moyſi ſplendida figuram habebat veritatis. Interpoſitum eſt velamen, quia non poterant intendere ad hunc ſplendorem vultus eius filij Iſrael. Quę figura euacuatur. Sic enim dicit Apoſtolus, Quę euacuantur. Quare euacuantur? Quia veniente imperatore imagines tolluntur de medio. Ibi ſpectatur imago, vbi imperator praeſens non eſt. Vbi autem eſt ille cuius imago eſt, imago remouetur. Imagines ergo praeferebātur, antequam veniret imperator noſter dominus Ieſus Chriſtus. Imaginibus ſublatis fulget praeſentia imperatoris. Ergo cum tranſierit quiſq3 ad dominum, auferetur velamen. Sonabat enim vox Moyſi per velum ⁊ facies Moyſi non apparebat. Sic ⁊ modo Iudaeis ſonat vox Chriſti per vocem ſcripturarum veterum. Vocem earum audiunt, faciem ſonantis non vident. Volunt ergo vt auferatur velamen? tranſeant ad dominum.

Quid eſt tranſire ad Chriſtum.

Ex ſermone de verbis euāgelij. xvij.

Facies Moyſi ſplēdida ſpeciē habebat veritatis.

Figurę. ve. teſt. erant imagines imperatoris Chriſti.

Vox Moyſi. Vox Chriſti.

¶ Splendor in facie Moyſi tanquā in facie carnali ⁊ mortali, nūquid diuturnus aut aeternus eſſe poſſet? Morte enim ſuccedente, profecto auferetur. Splendor autem glorię beati domini dei noſtri Ieſu Chriſti ſempiternus eſt. Sed illud figura erat temporalis, hoc autem quod illa figura ſignificabatur aeternum. Legunt itaq; ⁊ non intelligunt Chriſtum, non perducunt intentionem vſq3 in finem, quia velum oppoſitū negat eis aſpectus ſplendoris interioris, ⁊ vide ibi ſub velo Chriſtum. Ait enim dñs noſter Ieſus Chriſtus. Si crederetis Moyſi, crederetis ⁊ mihi, de me enī ille ſcripſit. ¶ Perſonam eius gerebat Moyſes, ⁊ ideo velum ante ſe ponebat, quando loquebatur populo, quia quandiu illi in lege carnalibus gaudijs ⁊ voluptatibus dediti erant, ⁊ regnum terrenum quaerebant, velamen poſitum erat contra faciem eorum ne viderent Chriſtum in ſcripturis. Ablato enim velamine, poſteaquam paſſus eſt dominus, viſa ſunt ſecreta templi.

[illegible]

Ioan. v.

Ex ſermone de verbis euangelij. ij.

¶ Tranſeat ergo vnuſquiſq3 ad Chriſtū, vt auferatur velamen, ſicut Apſ dicit. Velamē.n. auferſ, qñ ſimilitudinis ⁊ allegoriae cooperimento ablato, veritas nudatur vt poſſit videri. DOMINus autem ſpiritus eſt. Vbi autem ſpiritus domini, ibi libertas.

Ex lib. contra Manichęos. i.

Quādo velamen auferatur.

Ex libro de vti[illegible]

I.Cor.viij. Filius dei ap̃le vocatur dñs, ita dñs pater, et dñs ſpiritus ſanctus.

¶ Tanquam proprie videtur filius dominus vocari dicente Apoſtolo. Nam et ſi ſunt qui dicantur dij ſiue in coelo ſiue in terra, ſicuti ſunt dij multi domini multi, nobis tamen vnus deus pater ex quo omnia, et nos in ipſo, et vnus dominus Ieſus Chriſtus per quem omnia, et nos per ipſum. Sed etiam deus pater multis locis inuenitur dominus dictus, ſicuti eſt illud: Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te. Et illud, Dixit dominus domino meo, ſede ad dexterã meam. Et ſpiritus ſanctus dñs dictus inuenitur. Vbi ap̃ls ai: Dñs aũt ſpiritus eſt. Et ne quis arbitretur filium ſignificatum, et ideo dictuȝ ſpirituȝ ꝓpter incorporeaȝ ſubſtantiam: ſecutus contexuit, Vbi autẽ ſpiritus dñi, ibi libertas. Spirituȝ autẽ dñi, et ſpirituȝ ſctm̃ eſſe nemo dubitauerit.

Pſal.ij.

Ioan.viij.

Ex lib. ſenten. Proſperi. Seruitus dei ſemp eſt libera.

¶ Libera ſp eſt ſeruitus apud deũ, cui nõ neceſſitas ſeruit, ſed charitas.

Nos vero omnes reuelata facie gloriã domini ſpeculantes, in eandem imaginem transformamur a claritate, in claritatem, tanquam a domini ſpiritu.

Ex li.de tri.xv.

SAtis apparet apoſtolum a ſpeculo nõ ab ſpecula dixiſſe, gloriam domini ſpeculantes. Quod vero ait in eandem imaginem transformamur, vtiqȝ imaginem dei vult intelligi, eandem dicens iſtam ipſam ſeculi. i. quã ſpeculamur. quia eadẽ imago dei eſt, et gloria dei: ſicut alibi dicit, Vir qdẽ nõ debet velare caput, cũ ſit imago et gloria dei. Transformamur ergo dixit, de forma in formam mutamur, atqȝ tranſimus de forma obſcura in formam lucidam, quia et ipſa obſcura imago dei eſt. Et ſi imago, profecto etiam gloria, in qua homines creati ſumus, preſtantes cęteris animalibus. De ipſa quippe humana natura dictuȝ eſt, Vir quidem non debet velare caput, cum ſit imago et gloria dei. Quę natura in rebus creatis excellentiſſima cum a ſuo creatore ab impietate iuſtificatur, a deformi forma formoſam transformatur in formam. Eſt quippe et in ipſa impietate quãto magis dãnabile vitiũ, tanto certius natura laudabilis, et ob hoc addidit de gloria in gloriam, de gloria creationis in gloriam iuſtificationis. Quamuis poſſit hoc et alijs modis intelligi quod dictũ eſt, de glĩa in gloriã, de glĩa fidei in gloriã ſpeciei: de gloria q̃ filij dei ſumus, in gloriã q̃ ſimiles ei erimus quãdo videbimus eum ſicuti eſt. Quod vero adiunxit, tanquã a domini ſpiritu, oſtendit gratia dei nobis conferri tã optabilis trãſformationis bonũ. Verũ hęc huius imaginis eſt quãdoqȝ futura perfectio. Ad hãc cõſequendaȝ nos erudit magiſter bonus fide Chriſtiana, pietatiſqȝ doctrina, vt reuelata facie a legis velamine (quod eſt vmbra futurorum) gloriaȝ domini ſpeculantes: per ſpeculum ſeculi intuentes, in eadem imaginem transformemur de gloria in gloriaȝ tanquam a domini ſpiritu. Cum ergo hac transformatione, ad perfectum fuerit hęc imago renouata, ſimiles deo erimus, quoniam videbimus eum non per

Eadem imago dei eſſe gloria dei.

I.Cor.xi.

Quod p gratiaȝ dei trãſformamur de claritate in claritatem eiudem imaginem dei.

I.Ioan.iij.

Ex li.ad Paulinũ de videndo deo.

ſpeculum,ſed ſicuti eſt.quod dicit Paulus apoſtolus,facie ad faciē. In qua enī facie velamen habent Iudæi,nō tranſeūdo ad Chriſtum(qm̄ cū tranſierit quiſq́ ad Chriſtum auferetur velamen)ea nos facie reuelata in eādē imaginē trāſformamur.Apertiſſime autē dicit.Velamē ſuper cor eorum poſitum eſt.Ibi eſt ergo facies,quæ reuelata nunc in fide quamuis per ſpeculum & in ænigmate conſpicimur,tunc autem facie ad faciem. I.Cor.xiij.

CAPVT .IIII.

IDEO habētes hāc adminiſtrationē,iuxta ꝙ miſericordiā cōſecuti ſumus,nō defecimus:ſed abdicamus occulta dedecoris,non ambulantes in aſtutia.

HAnc adminiſtratione non ex meritis noſtris:ſed ex dei miſericordia eſſe dixit.Propter quod habentes aminiſtrationem hanc ſicut miſericordiam conſecuti non infirmemur,ſed abijciamus occulta cōfuſionis, non ambulātes in aſtutia neq́ dolo adulterantes verbum dei. Aſtutiam autē & dolum hypocriſim vult intelligi,qua volūt iuſti ſuperbi videri. Vnde & in illo pſalmo quem ad huius ipſius gratiæ teſtificationem cōmemorat idem apoſtolus. Beatus(inquit)cui non imputauit dominus peccatum, neq; eſt in ore eius dolus. hæc eſt humilium ſanctorum confeſſio,non ſe iactantium eſſe quo non ſunt.

In lib. de baptiſmo paruulo. *Hypocriſis per aſtutiā & doli ſignificatur hic.* *Pſal.xxxi.* *Humilitas ſanctorum ꝑ rocul a iactantia.*

Neq; adulterantes verbum dei,ſed in manifeſtatione veritatis commendantes noſmetipſos,ad omnem conſcientiam hominum, coram deo. D

QVid faciet animus nutās,cū ſe obtēperare nō poſſe exiſtimat,& nō obtēperare formidat? Si.n.bona opa ſua in luce poſuerit hoībus uidēda vt faciat ꝙ pceptū eſt. Sic luceat lumē vrm corā hoībus vt videāt bona opa vra,& glorificēt prēz vrūz q in cœlis eſt,reū ſe teneri arbitrabit,qa ↄtra pceptū fecit vbi dicit.Attēdite ne iuſtitiā vrāz faciatis corā hoībus vt videamini ab eis.Rurſuſq́; ſi hoc timēs & cauēs ea q̄ bn̄ facit abſcōderit,nō ſe putabit ſeruire imperāti,& dicēti,Luceat lumē vrūz corā hoībus vt videāt bona opa vra.Qui aūt recte intelligit, vtrūq; implet.Audi.n.apſm,vtrūq; & faciētē & docētē.Videte quēadmodū luceat lumē eius corā hoībus:vt videāt bona opa eius.Cōmēdamus,inqt,noſmetipſos ad oēz cōſciētiā hoīuz in cōſpectu dei. Et iterū.Prouidemus.n.bona,nō ſolū corā deo,ſz etiā corā hoīb⁹. Et iterū,Placete oīb⁹ p oīa,ſicut & ego oīb⁹ p oīa placeo.Videte rurſus quēadmodū attēdat ne faciat iuſtitiā ſua corā hoībus, vt videatur ab eis.Opus aūt probet ſuū,inquit,vnuſqſq;,& tūc in ſemet

Ex ſermone de verbis euange. *Matt.vi.* *Matt.v.* *ij.Cor.viij.* *I.Cor.x.* *Gala.vi.*

Digitized by Google

B ipſa gloriam habebit, & non in altero. Et uerum, nam gloria no-
I.Cor.i. ſtra hæc eſt, teſtimoniũ cõſcientię nrę. Eſt illud quo nihil eſt manı-
Gala.i. feſtius, ſi adhuc, inqt, hominibus placerẽ, Chriſti ſeruus nõ eſſẽ.

Quod ſi etiã opertum eſt euangelium noſtrum, in his qui pereunt eſt opertum.

Ex libro de conſenſu euangeliſtarum .iij.

Ad quæ idonei ſumus.

Ioan.ix.

Rom.xi.

Rom.ix.

Ibidem.

Eſa.xl.

ET cum dixiſſet, Alijs quidem ſumus odor vitæ in vitam, alijs odor mortis in mortẽ, ſubiecit ſtatim. Et ad hæc qs idoneus? Id eſt qui idoneus intelligere, quam iuſte fiat, qđ idem dominus dicit. Ego veni vt qui non vident videant & qui vident cæci fiant. Ipſa eſt enim altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſciẽtiæ dei, quáqꝫ iuſte facit ex eadem maſſa aliud vas in honore, aliud in contumeliam: & dicitur carni & ſanguini. O homo, tu qs es qui reſpondeas deo? Quis ergo & in hac re cognoſcere poteſt intellectum domini? aut quis conſiliarius eius fuit?

Eſa.vi.

Ioan.xij.

In quibus deus huius ſeculi excæcauit mentes infidelium, vt non fulgeat in eis illuminatio euangelii gloriæ Chriſti, qui eſt imago dei.

F

Ex libro contra inimicum legis & prophetarum .i.

VTinam & iſti cæci oppugnatores legis & prophetarum, ſic tranſeant ad Chriſtum, vt non ſint in eis in quibus obuelatum eſt in ipſum euangelium. In his enim qui pereunt eſt obuelatum, ait Apoſtolus. In quibus deus huius ſeculi excæcauit mentes infidelium: vt non fulgeat illuminatio euangelij gloriæ Chriſti, qui eſt imago dei. vbi miſer iſte deũ ſeculi huius vult intelligi malum, tanquam illi ſeruierit Moyſes in veteri teſtamẽto, quaſi hoc apoſtolus dixerit, vbi neceſſe eſſet intelligi Deum ſeculi huius deum impiorum, hoc diabolum, quoniam oẽs dij gentium dæmonia, & vtiqꝫ multo maxime principes dæmoniorũ. non mirum eſſet, quãdoquidem quorundam deus etiam venter eſt dictus Ait enim Apoſtolus, Quorũ deus vẽter eſt, nec ideo deus venter eſt. Ita ſi poteſt dici deus huius ſeculi diabolus, non ideo diabolus deus eſt, quia nec dæmonia ſunt dij, quorũ dij gentium ſunt dæmonia. Poteſt quippe ſeculum in malo intelligi. Vñ dicit Apoſtolus Petrus, Eripe vos de præſenti ſeculo maligno. ſed cum aliter pateat intellectus, quid neceſſe eſt hic diabolum putare ſignificatum, ac non potius deum verum, iuſtum, & bonum, qui excæcauit mentes infidelium huius ſeculi? vt non hic diſtinguatur in quibus deus huius ſeculi, ac deinde inferatur, excæcauit mentes infidelium: ſed ita potius, in quibus deus, ac deinde ſubinferat, ſeculi huius excæcauit mentes infidelium, hoc eſt infidelium ſeculi huius mentes excęcauit. ſed iſtis non placet, vt deus bonus mentes excæcet aliquorũ. Non enim attendunt Saluatoris verba dicẽtis.

Nõ ſequitur, diabolus eſt deus huius ſeculi ergo eſt deus.

Phili.iij.

Seculum malũ.

G

Deꝰ bonꝰ quãdo excæcet mẽtes.

Digitized by Google

Ego in hunc mundum veni, vt qui non vident, videant, ⁊ qui vi- dent cæci fiant. Ille igitur qui ſecundum apoſtolicam ſcientiam cuius vult miſeretur, ⁊ quem vult obdurat: procul dubio quē vult il- luminat, ⁊ quē vult excæcat. Sed non eſt iniquitas apud deum, cui dicit eccleſia, Miſericordiam ⁊ iudiciū cantabo tibi domine. Illu- minat ergo miſericordia, excæcat iudicio, vtiq; æquiſſimo etſi occultiſſimo. Inſcrutabilia ſunt iudicia eius, cui tñ dicitur, Sediſti ſuper thronum qui iudicas æquitatem. Hinc deo Moyſes ⁊ cun- cti prophetæ, quos iuſtos ſine dubio dominus ipſe teſtatur. Horū quippe Iudæi ſepulcra cōſtruebāt, ⁊ monumēta ornabāt: qbus di- cit, Aedificatis ſepulcra pphetarū ⁊ ornatis monumēta iuſtorū. Sed illi oēs etſi p tēporis diſpēſatione veteris teſtamēti miniſtrabāt fi- guras, ⁊ ad nouū teſtamētū q̄uis nōdū reuelatū, p dei grām ptine- bant. ¶ Hanc ſententiam pleriq; noſtrum diſtniguūt, vt deū verū dicant excecaſſe infidelium mentes. Cū enim legerint in quibus deus, ſuſpendunt pnūciationē, ac tūc inferūt, ſeculi huius excæca- uit mētes infideliū. quia etſi ita nō diſtinguas, ſed exponendi grā ita verborū ordinē mutes, in quibus deus excæcauit mentes infi- delium huius ſeculi, ideſt qui in illa diſtinctiōe ſenſus elucet. Pōt enim talis operatio qua excæcantur mentes infidelium, ſecundū quem modū pertinere ad deum verū, quod non facit malitia, ſed iuſtitia: ſicut idem Apoſtolus alibi dicit, Nunquid iniquus deus q infert iram. Item alibi. Quid ergo dicimus inquit? Nunquid ini- quitas eſt apud deum? Abſit. Moyſi enim dicit, Miſerebor cui mi- ſertus ero: ⁊ miſericordiam præſtabo, cui miſericors fuero. Cum ergo præmiſiſſet quod inconcuſſe retinendum eſt, non eſſe iniqui- tatem apud deum, ⁊ paulo poſt attende quid dicat. Si autem vo- lens deus oſtendere iram, ⁊ demonſtrare potentiam ſuam, attulit in multa patiens in vaſa iræ quæ perfecta ſunt in perditionem: ⁊ vt notas faceret diuitias gloriæ ſuæ in vaſa miſericordiæ quæ p- parauit in gloriam, ⁊ in cætera, certe hic nullo modo dici poteſt alium deum eſſe qui oſtendit iram, ⁊ demonſtrat potentiam ſuā in vaſis quæ perfecta ſunt ad perditionem, ⁊ alium qui oſtendit diuitias in vaſis miſericordiæ. Nam vnum eundemq; deum face- re vtrunq; apoſtolica doctrina teſtatur. Hinc eſt ⁊ illud, Propter hoc tradidit illos deus in concupiſcentias cordis eorum, in im- munditia, vt contumelijs afficiant corpora ſua in ſemetipſis: ⁊ paulo poſt, Propterea tradidit illos deus in paſſiones ignominiæ. Item paulo poſt, Et quoniam non probauerunt deum habere in notitiam, tradidit illos deus in reprobum ſenſum. Ecce quomō verus deus ⁊ iuſtus excæcat mentes infidelium. Neq; enim vnq; in his apoſtoli verbis quæ commemoraui alius deus intellectus eſt, quam ille qui filium ſuum miſit dicentem: In iudicium veni in hunc mundū, vt qui nō vident, videant: ⁊ qui vident, cæci fiāt. Iam hic ſatis apparet mentibus fidelium, quomodo deus excæcat

Ioan. ix. — Rom. ix. — Pſal. c. — Deus verus illu- minat miſeri- cordia, excæcat iudicio. — Luce. xi. — Ex libro cōtra Fauſtum. — xi. — Excæcatio mē- tis quomō ad deū pertineat. — Rom. iij. — Rom. ix. — Ibidem. — Rom. i. — Ibidem. — A — Rom. i. — Deus verus ex- cæcat mentes infidelium. — Ioan. ix.

menteſ infidelium. Præcedit enim aliquid occultum in occultis,
cum deus agat iuſtiſſimum examen iudicij ſui, vt quorundã mẽ-
tes infidelium excæcentur, quorundam illuminentur. Cui veriſſi-
Rom. xi. me dictum eſt, Iudicia tua abyſſus multa. Cuius profunditatis im-
penetrabilem altitudinem apoſtolus admiratus exclamat. O alti-
tudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientię dei, quam inſcrutabilia ſunt
Ex li. lxxxiij. q- iudicia eius &c. Illuminatio euangelij gloriæ Chriſti, q eſt imago
ſtionum. dei. ¶ Imago & ęqualitas, & ſimulatio diſtinguenda ſunt, quia vbi
Imago, ęquali- imago, continuo ſimilitudo eſt, nõ continuo æqualitas. vbi æqua-
tas, & ſimilitu- litas, continuo ſimilitudo, non continuo imago. vbi ſimilitudo,
do differunt.
B non continuo imago, non continuo æqualitas, vt in ſpeculo eſt
imago, quia de illo expreſſa eſt, eſt etiam neceſſaria ſimilitudo,
non tamen æqualitas, quia multa deſunt imagini quæ inſunt il-
li rei de qua expreſſa eſt. Sed vbi dicitur continuo, vtiq3 intelligi-
tur quia eſſe aliquando poteſt. Poteſt ergo eſſe aliquando imago
in qua ſit etiam æqualitas, vt in parentibus & filijs inueniretur
imago & æqualitas, & ſimilitudo, ſi interuallum tempori defuiſ-
ſet. Nam & de parente expreſſa eſt ſimilitudo filij, vt recte imago
dicatur, & poteſt eſſe tanta, vt recte etiam dicatur æqualitas. niſi
quod parens tempore præceſſit. Ex quo intelligitur & æqualitatẽ
aliquando non ſolum ſimilitudinem habere, ſed etiam imaginẽ.
Poteſt etiam aliquando eſſe ſimilitudo & æqualitas, quamuis nõ
ſit imago, vt in ouis paribus. Poteſt ſimilitudo & imago, quamuis
non ſit æqualitas, vt in ſpeculo. Poteſt & ſimilitudo eſſe, vbi æqua-
litas & imago ſit, ſicut de filijs commemorauimus, excepto tem-
pore quo præcedunt parentes. Sic enim æqualem ſyllabam ſylla-
bæ dicimus, quamuis altera præcedat, altera ſubſequatur. In
deo autem quia conditio temporis vacat (non enim poteſt recte
videri deus in tempore generaſſe filium, per quem condidit tem-
pora) conſequens eſt vt, non ſolum imago eius ſit, quia de illo
C eſt, & ſimilitudo, quia imago eſt. ſed etiam æqualitas tanta, vt ne
temporis interuallo impedimento ſit.

Non enim nos metipſos prædicamus: ſed Ieſum Chriſtũ dominũ noſtrũ. Nos autẽ ſeruos veſtros p Ieſum: quoniã deus q dixit de tenebris lucẽ ſplẽdeſ-ſcere, ipſe illuxit in cordibus noſtris, ad illuminatio-nem ſcientiæ charitatis dei, in facie Ieſu Chriſti.

Ex lib. cõtrã iu- QVin etiam ſtultitię ſcribentis aſſignat, quod dixerit te-
dæorum legis & nebras ſine initio ſemper fuiſſe, lucem vero initiũ ſum-
prophetarum. pſiſſe de tenebris, quaſi legerit in eo libro cui calumniaſ,
Tenebras non tenebras ſempiternas, cum ſcriptum ſit. In principio crea-
eſſe æternas. uit deus cœlum & terram, terra autem erat inuiſibilis & incompo-
Geneſis. i. ſita, & tenebrę erãt ſuper abyſſum. Ex illo ergo tenebræ eſſe cœperũt,

ex quo confuſa moles cœli eſſe cœpit ac terræ, antequam lux facta eſſet, qua illuminaretur qđ ſine luce fuerat tenebroſum. Quid autem inconueniens ſi mundanę materiæ fuerant tenebroſa primordia, vt accedente luce, melius qđ factū eſt redderetur, & tanq; proficientis hominis (qđ poſtea futurum erat) hoc modo ſignificaretur affectio? Porro ſi huic diſplicet, lucē initiū ſumpſiſſe de tenebris, iſdē apſs hoc dicat, qui ſcribēs ad fideles ait, Fuiſtis aliquādo tenebræ, nunc autem lux in domino. Quis autē hoc fecit, niſi ille, qui cū tenebræ eſſent ſuper abyſſum dixit, Fiat lux, & facta eſt lux. Qđ apertius alio loco id ipſum apſs Paulus expreſſit dicens, Deus qui dixit de tenebris lucem clareſcere, claruit in cordibus noſtris. ¶ Ad illuminationē, inquit, ſciētie gloriæ eius in faciē Chriſti Ieſu. Hæc eſt ſcientia gloriæ eius, qua ſcimus ipſum eſſe lumē, quo tenebræ noſtrę illuminātur. Et id ipſum attēde queadmodū inculcet.

Affectio proficiētis hoīs per acceſſum lucis ad tenebras ſignificatur.
Ephe. v.
Gene. i.
C
Ex libro de baptiſ. paruulorū
Sciam gloriæ Chriſti.

Habemus autem theſaurū iſtū in vaſis fictilibus, vt ſublimitas ſit virtutis dei, & non ex nobis. In omnibus tribulationem patimur, ſed non anguſtiamur. Aperiamur, ſed nō deſtituimur. Perſecutionem patimur, ſed non derelinquimur. Humiliamur, ſed nō confundimur. Deiicimur, ſed non perimus: ſemper mortificationē Ieſu Chriſti in corpe noſtro circūferētes, vt vita Ieſu manifeſtetur in corpribus noſtris. Semper enim nos q viuimus, in mortē tradimur pp Ieſum, vt & vita Ieſu manifeſtetur i carne noſtra mortali. Ergo mors in nobis operatur, vita aūt in vobis.

Gal. v.

¶ Adhærens deo, & ſemper faciens dei voluntatem, nunquam a ſuo habitatore deſeritur. Etſi quædam dura atq; aduerſa patiatur, non derelinquitur, ſed probatur.

Ex libro ſententiarū Proſperi.
Iuſtus non deſeritur.

Habentes autem eundem ſpiritum fidei, ſicut ſcriptum eſt, Credidi propter quod & locutus ſum. Et nos credimus propter quod & loquimur, ſcientes quoniam qui ſuſcitauit Ieſum, & nos cum Ieſu ſuſcitabit, & conſtituet vobiſcum. Omnia enim propter vos, vt gratia abundans per multos in gratiarum actione, abundet in gloriam dei.

Pſal. cxv.

HAbentes autem eundem ſpiritum fidei. Non enim ait ſciētiā fidei, ſed ſpiritū fidei. Qđ ppterea dixit, vt intelligeremus quia fides & nō petita cōceditur, vt ei petenti alia cōcedantur.

Ex lib. de gratia & lib. arbitrio.
Spūs gratię cōcedit fidē, etiā non petenti.

Quomodo enim inuocabunt,inquit, in quem non crediderunt? Ergo ſpiritus gratiæ facit vt habeamus fidem,vt per fidem impetremus orando,vt poſſimus facere quę iubemur.

Ex lib. de natura & gratia.
I. Timo. ij.

ℭ Ea fides iuſtos ſanauit antiquos,quæ ſanat ⁊ nos.i. mediatoris dei ⁊ hominum hominis Chriſti Ieſu,fides ſanguinis eius, fides crucis eius,fides mortis,⁊ reſurrectionis eius. Habentes ergo eundem ſpiritum fidei,⁊ nos credimus,pp quod ⁊ loquimur.

Ex tracta. euang. ſecũdũ Ioan. xlv.
Fidẽ fides noſtrã & patrum antiquorum.

ℭ Ante aduentum domini noſtri Ieſu Chriſti,quo humilis venit in carne,præceſſerunt iuſti ſic in eum credentes venturuʒ, quomodo nos credimus in eum qui venit. Tempora varia ſunt,nõ fides, quia ⁊ ipſa verba pro tempore variantur,cum varie declinantur. Alium ſonum habet,venturus eſt,alium ſonum habet,venit. Eadem tamen fides vtroſqʒ coniungit,⁊ eos qui venturũ eſſe, ⁊ eos qui eum veniſſe crediderunt. Diuerſis quidẽ tẽporibus: ſed vtroſq; per vnum fidei oſtium,hoc eſt per Chriſtum,videmus ingreſſos. Nos credimus dominum Ieſum,natum ex virgine,veniſſe in carne,paſſum eſſe,reſurrexiſſe,in cœlum aſcendiſſe. Totum hoc ſicut verba audiſtis præteriti temporis,impletum eſſe iam credimus. In eius ſunt fidei ſocietate nobiſcum ⁊ illi patres,qui crediderunt de virgine naſciturum,paſſurum,reſurrecturum, in cœlum aſcenſurum. Illos enim oſtendit apoſtolus,vbi ait,Habentes autem eundem ſpiritum fidei,ſicut ſcriptum eſt. Credidi,propter quod locutus ſum,⁊ nos credimus.propter quod ⁊ loquimur. Propheta dixit,Credidi propter quod locutus ſum. Apoſtolus dixit,Et nos credimus,propter quod ⁊ loquimur. Vt ſcias aũt q̃ vna ſit fides,audi dicentem,Habentes eundem ſpiritum fidei,⁊ nos credimus.

Pſal. cxv.
II. Cor. iiii.

HABENtes aũt eundem ſpiritum fidei,propter quod ſcriptuʒ eſt. Credidi,propter quod locutus ſum,⁊ nos credimus propter quod ⁊ loquimur.

Ex lib. ad cõſulta Hilarij.
Quare ſacra variata,eadẽ fide manente.

ℭ Non diceret eundem ſpiritum fidei,niſi admonens etiam antiquos iuſtos ipſum habuiſſe ſpiritum,hoc eſt incarnationis Chriſti. Sed quia illis futura prænunciabantur,quæ iam facta nobis annunciantur,⁊ tempore veteris teſtamenti velabatur,quod tempore noui teſtamenti reuelatur:ideo eius ſacramenta variata ſunt,vt alia eſſent in veteri teſtã,alia in nouo,cum fides ipſa varia nõ ſit.

Ex epiſtola ad Valeriũ Comitem.

ℭ Eadem fides ſaluatoris ſaluos faciebat antiquos,puſillos cum magnis,non vetus teſtamentum,quod in ſeruitutem generat.

Ex lib. ad Bonifaciũ papã contra Pelagia.
Pſal. cxv.

ℭ Antiquos iuſtos non ſaluos fecit niſi fides mediatoris, qui in remiſſionem peccatorum ſanguinem fudit. Ipſorũ enim vox eſt. Credidi,propter quod locutus ſuʒ. Vnde ait apoſtolus Paulus,Habentes autem eundem ſpiritum fidei,ſecundũm quod ſcriptum eſt,Credidi,propter quod locutus ſuʒ,⁊ nos credimus, propter q̃d ⁊ loquimur. Quid eſt eundem ſpiritum,niſi quem iuſti quoqʒ habuerunt qui iſta dixerunt? Dixit & apoſtolus Petrus, Quid vultis imponere gentibus,quod neq; nos potuimus portare,neq; p[illegible]

Actuum. xv.

noſtri? Sed per gratiam domini noſtri Ieſu Chriſti credimus ſal/
uari, ſicut ⁊ illi. Hoc vos non vultis inimici huic gratiæ, vt eadem
gratia Ieſu Chriſti ſalui facti credantur antiqui, ſed diſtribuitis tē
pora ſecundum Pelagium, in cuius libris hoc legitur, ⁊ ante legē
dicitis ſaluos factos eſſe natura, deinde per legem, poſtremo per
Chriſtum, quaſi hominibus duorum ſuperiorum temporum, an/
te legem ſeculi, ⁊ in lege, ſanguis Chriſti nō fuerit neceſſarius, eua
cuantes quod dictum eſt, Vnus enim deus, vnus ⁊ mediator dei ⁊
hominum, homo Chriſtus Ieſus. I. Timo. ij.

¶ Credidi, propter quod locutus ſum. hoc eſt perfecte credidi. Nō
enim perfecte credunt, qui quod credunt loqui nolunt. Ad ipſam
enim fidem pertinet, etiam illud credere quod dictū eſt, Qui me Ex tracta.
confeſſus fuerit coram hominibus, confitebor eum coram ange/ Pſal. cxv.
lis dei. Ex hoc enim eſt appellatus fidelis ille ſeruus, non tantum Mar. viij.
quia accepit, ſed quia impēdit, atq; lucratus eſt. Ita ⁊ hoc loco nō Cōmēdatio gloriæ martyrum.
ait, Credidi ⁊ locutus ſum, ſed propter hoc dicit ſe locutum eſſe, Pſal. cxv.
quia credidit. Simul enim credidit, ⁊ quod præmium loquendo
ſperaret, ⁊ quam pœnam tacendo timere deberet. Beatus Paulus
apoſtolus adhibuit teſtimonium de ſcripturis, in quo nobis glo/
riam martyrum commendauit. Propter quod ſcriptum eſt, inquit,
Credidi, propter quod locutus ſum. Et nos credimus, propter qđ
⁊ loquimur. Si enim tantummodo credidiſſent, ⁊ non loquerem
tur, non paterentur. Credendo apprehenderunt vitam, ⁊ loquen/
do inuenerunt mortem, ſed mortem in qua corpus corruptibile
ſeminaretur, ⁊ incorruptio metteretur. Iſtum ſenſum, id eſt ꝙ credi
mus, propter quod ⁊ loquimur, alio loco idem Apoſtolus ſic ex/ Rom. x.
plicauit. Corde creditur ad iuſtitiā: ore aūt confeſſio fit ad ſalutē.

Propter quod non deficimus: ſed licet is qui fo/ A
ris eſt noſter homo corrumpitur: tamen ei qui intus
eſt, renouatur de die in diem. Id enim quod in præ/
ſenti eſt momentaneum & leue tribulatiōis noſtræ,
ſupra modum in ſublimitate æternum gloriæ pon/
dus operatur in nobis, non contemplantibus nobis
quæ videntur, ſed quæ non videntur. Quæ enim vi/
dentur temporalia ſunt: quæ autem non videntur
æterna ſunt.

NEmini dubium eſt ſicut interiorem hominem intelligen
tia ſic exteriorem ſenſu corporis præditum: non quia ⁊ Eccl. de ...
ipſa eodem ſit imago dei. Manifeſta eſt quippe apoſtolica Non interior ⁊ exterior.
ſententia, quæ interiorem hominem renouari in dei agnitione de
claratur ſecundum imaginem eius qui creauit eum: ecu ⁊ alio loco
ait, Et ſi exterior homo noſter corrumpitur, ſed interior renouat

de die in diem. Neq; enim fruſtra ⁊ iſte homo dicitur, niſi quia in eſt ei nonnulla interioris ſimilitudo.

Ex lib. de trinitate. xij.

Que pertinent ad exteriorem hominem.

B

¶ Age nunc, videamus vbi ſit quaſi quoddam hominis exterioris interioriſq; confinium. Quicquid enim habemus in animo commune cum pecore, recte adhuc dicitur ad exteriorem hominem pertinere. Non enim ſolum corpus, homo exterior deputabitur, ſed adiuncta quedã vita ſua qua compages corporis ⁊ omnes ſenſus vigent, quibus inſtructus eſt ad exteriora ſentiẽda: quorum ſenſuum imagines infixe in memoria, cum recordando reuiſuntur, res adhuc agitur ad exteriorem hominem pertinẽs, atq; in his omnibus non diſtamus a pecore, niſi q̄ figura corporis nõ proni ſed erecti ſumus. Qua in re admonemur ab eo qui nos fecit, ne meliore noſtri parte, id eſt anima, ſimiles pecoribus ſimus: a quibus corporis erectione diſtamus, non vt in ea que ſublimia ſunt in corporibus, animum proijciamus. Nam vel in talibus quietem voluntatis appetere, proſternere eſt animum. Sed ſicut corpus ad ea que ſunt excelſa corporum, id eſt ad celeſtia naturaliter erectum eſt, ſic animus qui ſubſtantia ſpiritalis eſt: ad ea que ſunt in ſpiritalibus excelſa erigendus eſt: non elatione ſuperbie, ſed pietate iuſtitie.

In corporibus quietem appetere eſt proſternere animum.

In pecoribus eſt aliqualis memoria naturalis, ſed non de induſtria.

Poſſunt autem ⁊ pecora ſentire per corporis ſenſus extrinſecus corporalia, ⁊ eã memorie fixa reminiſci, atq; in eis appetere conducibilia, fugere incommoda. Verum ea notare non ſolum naturaliter apta: ſed etiam de induſtria memorie commẽdata retinere, ⁊ in obliuionem iam iamq; vel labentia recordando, atq; cogitando ruſſus imprimere, hec atq; huiuſmodi quamuis in ſenſibilibus, atq; in eis que noſter animus per ſenſum corporis traxit, agantur atq; verſentur: non ſunt tñ rationis expertia: nec hominibus pecoribuſq; cõmunia, ſed ſublimioris ratiõis eſt iudicare de iſtis corporalibus ſecundum rationes incorporales ⁊ ſempiternas, que niſi ſupra mentem humanam eſſent, incommutabiles profecto non eſſent, atq; his niſi ſubiungeretur aliquid noſtrum, non ſecundum eas poſſemus de corporalibus iudicare. Iudicamus autem de corporalibus ex ratione dimenſionum atq; figurarum, q̄s q̄; incommutabiliter manere mens nouit.

Pecora nõ põt iudicare de corporibus ſm rõnes incorporales.

Quõ iudicamus de corporalibus.

Ex libr. contra Fau. li. xxiiij.

De hoie interiore ⁊ exteriore, q̄ vnus hõ eſt.

¶ Paulus Apoſtolus interiorem hominem pro ſpiritu mentis, exteriorem vero in corpore atq; iſta mortali vita vult intelligi; nõ tamen vtrũq; horũ ſimul duos hoĩes eum dixiſſe aliquando in eius literis legitur, ſed vnum quem totum deus fecerit. i. ⁊ id quod interius eſt, ⁊ id quod exterius: ſed eum ad imaginem ſuam non fecit, niſi ſecundũ id quod interius eſt, non ſolũ incorporeum, verum etiam rationalem, quod pecoribus non ineſt. Non itaq; vnũ hoĩem fecit ad imaginẽ ſuã, ⁊ alterũ fecit non ad imaginẽ ſuam, ſed quia hoc vtrũq; interius, ⁊ exterius ſimul vnus homo eſt, hũc vnum hoĩem ad imaginẽ ſuã fecit, non ſecundũ id qđ hʒ corpus corporaleq; vitã, ſed ſm id qđ hʒ rationalem mentem, que co-

Digitized by Google

noſcat deum, & omnibus irrationabilibus eadem rationis excel
lentia pponatur. Veterẽ aũt hoiem, nihil aliud Apoſtolus quam
vitam veterem dicit, q̃ in pctõ eſt in quo ſecundũ Adam viuitur,
de quo dicit. Per vnum hoiem peccatum intrauit in mundum,
& per pctm̃ mors, & ita in oẽs hoies pertranſijt, in quo oẽs peccaue
runt. Ergo totus ille homo .i. & interiore & exteriore ſui parte in
ueterauit pp pctm̃, & pœnæ mortalitatis addictus eſt. Renouatur
aũt nunc ſm interiorẽ hoiem, vbi ſecundũ ſui creatoris imaginẽ
reformatur, exuens ſe iniuſtitiã, hoc eſt veterẽ hoiem, & induens iu
ſtitiam, hoc eſt nouũ hominẽ. Tunc aũt cum reſurget corpus ſpi
ritale qđ ſeminat̃ aĩale, & exterior percipiet cœleſtis habitudinis
dignitatem, vt totum quod creatũ eſt recreetur, & totum qđ factus
eſt reficiatur, illo recreante qui creauit, & reficiente qui fecit.

Veteres tus vi hõ & ve Roma. 1 pĩo a. v.

Phil. iij.

¶ In corpore adhuc mortali renouatio vitæ inchoatur a fide, qua
creditur in eum qui iuſtificat impiũ, boniſq; moribus augetur, &
roboratur de die in diem, cuꝫ magis magiſqꝫ renouatur interior
homo, corpus vero tanquam homo exterior, quanto eſt hæc vita
diuturnior, magis magiſq; corrumpitur, vel ætate, vel morbo, vel
varijs afflictationibus, donec veniat ad vltimam, quæ ab omni
bus mors vocatur, eius autem reſurrectio differtur in finem, cum
& ipſa iuſtificatio noſtra perficietur ineffabiliter. Tunc enim ſimi
les ei erimus, q̃m videmus eum ſicuti eſt. Nunc vero quandiu cor
pus quod corrumpitur aggrauat animã, & vita humana ſuper ter
ram tota tentat io eſt: non iuſtificabitur in conſpectu eius omnis
viuens, in comparatione iuſtitiæ qua æquabuntur angelis, & gloriæ
quæ reuelabitur in nobis.

Ex lib. de triní.

i. Ioan. iij.

B

Sapi. ix.

Pſal. cxlij.

¶ Iſta renouatio non momento vno fit ipſius conuerſionis, ſicut
momento vno fit illa in baptiſmo renouata remiſſiõe oĩuꝫ pec
catorũ, neq;.n. vel vnũ quantulũcũqꝫ remanet qđ non remittatur,
Sed quẽadmodũ aliud eſt carere febribus, aliud ab infirmitate quæ
febribus facta eſt reualeſcere: itẽqꝫ aliud eſt infixũ telũ de corpo
re demere, aliud vulnus qđ eo factũ eſt ſecunda curatione ſanare:
Ita prima curatio eſt cãm remouere languoris: qđ per oĩum fit in
dulgentiã pctõrũ. Secunda, ipſum ſanare languorẽ, qđ fit paulatiꝫ
proficiendo in renouatione huius imaginis. Quæ duo demõſtran
tur in pſalmo vbi legit̃, Qui ppitius fit oĩbus iniquitatibus tuis,
qđ fit in baptiſmo. Deinde ſequit̃, Qui ſanat oẽs languores tuos,
qđ fit quotidianis acceſſibus cũ hæc imago renouatur. De qua re
Apſs aptiſſime locutus eſt dicens, Et ſi exterior hõ noſter corrum
pitur, ſed interior renouat̃ de die in diẽ. Renouamur aũt in agnitiõe
dei, hoc eſt in iuſtitia & ſanctitate veritatis. In agnitione igit̃ dei,
iuſtitiaq; & ſctitate veritatis, q de die in diẽ pficiẽdo renouat̃, tranſfert
amorẽ a tẽpalibus ad æterna: a viſibilibus ad intelligibilia: a carna
libus ad ſpiritalia, atq; ab iſtis cupiditatẽ frenare vel minuere, illiſ
ſe charitate alligare, diligẽter ſtudet. Tm̃.n. facit, quantũ diuinitus

Ex lib. de trini. cap. xiij.

De renouatiõe interioris hõis ſeu imaginis dei.

In baptiſmo oĩa pctã remittuntur.

Pſal. cij.

F

Renouamur in agnitione dei, iuſtitia & ſanctitate veritatis

adiuuatur,Dei quippe ſententia eſt: Sine me nihil poteſtis facere. In quo profectu & acceſſu tenentem mediatoris fidem,cum dies vitæ huius vltimus quéq; compererit,perducendus ad deu; quē coluit,& ab eo perficiendus,excipietur ab angelis ſanctis:incorruptibile corpus in fine ſeculi,non ad pœnam,ſed ad gloriam recepturus,In hac quippe imagine tunc perfecta erit dei ſimilitudo, quando dei perfecta erit viſio:de qua dicit Apoſtolus Paulus. Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate:tunc autem facie ad faciem. Item dicit,Nos autem reuelata facie gloriam domini ſpeculantes,in eandem imaginem transformamur de gloria in gloriam tanquam a domini ſpiritu. Hoc eſt quod fit de die in dies, in bene proficientibus. Apoſtolus autem Ioannes,dilectiſſimi inquit nunc filij dei ſumus:& nondu; apparuit quid erimus. Scimus quia cum apparuerit,ſimiles ei erimus,quoniam videbimus eum ſicuti eſt. Hinc apparet tunc in iſta imagine dei fieri eius plenam ſimilitudinem,quando eius plenam perceperit viſionem.

I.Cor.xiij.

ij.Cor.iij.

I.Ioannis.vij.

G

Ex lib.ij.de baptiſ.paruulorũ

Perfecta nouitas hoīs nō fit in bap.

¶In baptiſmo quamuis tota & plena fiat remiſſio peccatorum, tamen ſi continuo tota & plena etiam hominis in æternam nouitatem mutatio fieret,non dico & in corpore,quod certe manifeſtum eſt adhuc in veterem corruptionem,atq; in mortem tendere,in fine poſtea renouandum,quando vere tota nouitas erit,ſed excepto corpore ſi in ipſo animo qui eſt homo interior,perfecta in baptiſmo nouitas fieret,non diceret Apoſtolus. Et ſi exterior homo noſter corrumpitur,ſed interior renouatur de die in dies. Profecto enim qui de die in diem adhuc renouatur,nondum totus eſt renouatus. Proinde ex hoc ꝙ adhuc in vetuſtate ſunt,quamuis iam baptiʒati,ex hoc etiam adhuc ſunt filij ſeculi,ex hoc autē ꝙ in nouitate ſunt,hoc eſt ex plena & perfecta remiſſione peccatorum,& quantũcunq; illud eſt quod ſpiritaliter ſapiũt,eiq; cōgruos mores agunt,filij dei ſunt. Intrinſecus enim exuimus vetere; hominem,& induimur nouum,qui,& cætera quibus Apoſtolus explicat quid ſit exui veterem hominem,& indui nouum, qui ſecundum deum creatus eſt,In iuſtitia & ſanctitate veritatis,& hoc vt faciant iam baptiʒatos fideleſq; adhortatur, quod adhuc monendi non eſſent,ſi hoc in baptiſmo iam perfecte factum eſſet.

Phi.iij.

H

Ex lib. de vera religione.

Hoīs interioris ætates.vij.

Prima.

Secunda.

Tertia.

¶Nouus homo & interior & cœleſtis habet & ipſe proportione nō annis,ſed profectibus diſtinctas quaſdam ſpiritales ætates ſuas. Primam in vberibus vtilis hiſtoriæ quæ nutrit exemplis. Secundam iam obliuiſcentem humana,& ad diuina tendentem,in qua non auctoritatis humanæ continetur ſinu,ſed ad ſummam & incommutabilem legem paſſibus rationis innititur. Tertiam iam fidentiorem,& carnalem appetitum rationis, robore irritantem gaudentéq; intrinſecus in quadam dulcedine coniugali, cum anima menti copulatur,& velamento pudoris obnubitur,vt iā recte viuere non cogatur,ſed etia; ſi oēs concedant peccare non libeat.

Digitized by Google

Quartam iam id ipſum multo firmius ordinatiusq; facientem, & tenicantem in virum perfectum, atq; aptum & idoneum omnibus & perſecutionibus, & mundi huius tempeſtatibus, & fluctibus ſuſtinendis atq; frangendis. Quintam pacatam atq; omni parte tranquillam, viuentem in opibus, & abundantia incommutabilis regni ſummæ atq; ineffabilis ſapientiæ. Sextam omnimodę immutationis in æternam vitam, & vſq; ad totam obliuionem vitę temporalis tranſeuntem perfecta forma, quæ facta eſt ad imaginem & ſimilitudinem dei. Septima enim iam quies æterna eſt, & nullis ætatibus diſtinguenda beatitudo perpetua. Vt enim finis veteris hominis mors eſt: ſic finis noui hoīs vita æterna. Ille namq; homo peccati eſt, iſte iuſtitiæ. Sicut enim ibi ambo nullo dubitãte ita ſunt: vt vnum eorum, ideſt veterem atq; terrenum poſſit in hac tota vita vnus homo agere, nouum vero & cœleſtem nemo in hac vita poſſit niſi cum vetere: nam & ab ipſo incipiat neceſſe eſt, & vſq; ad viſibilem mortem cum illo quamuis eo deficiente ſe ꝓficiente perduret, ſic pro portione vniuerſum genus humanum, cuius tanquam vnius hominis vita eſt, ab Adam vſq; ad finem ſeculi huius, ita ſub diuinæ prouidentię legibus adminiſtratur vt in duo genera diſtributum appareat: quorum in vno eſt turba impiorum terreni hominis imaginem ab initio ſeculi vſq; ad finem gerentium, in altero ſeries populi vno deo dediti. Sed ab Adam vſq; ad Ioannem baptiſtam terreni hominis vitam, gerens, ſeruili quadam iuſtitia, cuius hiſtoriam vetus teſtamentum vocant, quaſi terrenum pollicens regnum, quæ tota nihil eſt aliud quã imago noui populi: & noui teſtamenti pollicentis regnum cœlorum: cuius populi vita interim temporalis incipit a domini aduentu in humilitate vſq; ad diem iudicij, quando in claritate venturus eſt, poſt quod iudicium vetere homine extincto, erit illa mutatio quę angelicam vitam pollicetur. Id enim quod in præſenti eſt momẽtaneum, & leue tribulationis noſtræ, ſupra modum in ſublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis, non contemplantibus nobis quæ videntur, ſed quæ non videntur.

Quarta.
Quinta.
Sexta.
Septima.
Veteré hoīẽ ſine nouo: nẽcõuerſo hic agere poſſumus.
A

Attende te hic habere laborem, ſed attende qualem ille requiẽ pollicetur. Nunquid cogitare potes? Si illam poſſes cogitare, videres te nihil laborare ad compenſationem. Audi eum qui illud ex parte cernebat, qui dixit, Nunc ſcio ex parte. quod ait Apoſtolus, Etenim quod eſt ad præſens temporale, & leue tribulationis noſtræ, iuxta incredibilem modum æternum pondus glorię operat̃ nobis. Quid eſt, eternum gloriæ pondus operatur nobis? Quibus [illegible]? Non reſpicientibus quę videntur, ſed quæ non videtur. [illegible] enim videntur, temporalia ſunt: quæ aũt non videntur, æter[illegible] Noli eſſe piger laborare breuiter, & gaudere ineffabiliter. Hęc [illegible] requies ſempiterna. Sine fine erit requies iſta, ſine fine erit gau[illegible] hoc, ſine fine erit [illegible], iſta ſine fine erit incorruptio vita

B
Euerada. ps. cliij.
Requies cœleſtis ſuperat labore in terris.
ij. Cor. xiiij.
Quibus æternũ gloriæ pondus operatur tribulatio.
Requies ſempiterna commendatur.

æterna. Habebis requiem, quę non habebit finem. Quanto labo-
re digna eſt requies, quę non habebit finem? Si verum vis compa-
rare, et verius iudicare, æterna requies æterno labore recte emitur.
Verum hoc eſt: ſed noli timere. Miſericors eſt deus. Si enim habe-
res æternum laborem, nunquam peruenires ad æternam requiem.
Ergo vt aliquando peruenias ad id quod emis, non in æternum la-
borandum eſt: non quia non valet tanti, ſed vt poſſideatur quod
emitur. Digna eſt quidem labore eam perpetuo, ſed neceſſe eſt vt
labore temporali ematur. Decies centena milia annorum in la-
bore quid valent? Decies centena milia annorum finem habent,
quod tibi dabo dicit deus, non habebit finem. Qualis miſericor-
dia dei? Non dicit, decies centena milia annorum labora, non di-
cit vel mille annos labora, non dicit quingentos annos labora:
cum viuis labora, in paucis annis. Inde requies erit, et finem non
habebit. Verum eſt ergo quod dicit Apoſtolus, Etenim quod eſt
ad præſens temporale et leue tribulationis noſtræ, ſupra incredi-
bilem modum æternum gloriæ pondus operatur nobis. Ecce quan-
tum præcium datur quodammodo vnam ſiliquam ad accipien-
dos theſauros ſempiternos, ſiliquam laboris ad requiem incredi-
bilem. Quæ enim videntur temporalia ſunt: quæ autem non vi-
dentur, æterna ſunt.

Ex lib. ſnīarum Proſperi. Chriſtiani gaudium.

¶ Chriſtiano cauſa recte gaudendi non præſens ſeculum, ſed fu-
turum eſt: et ita eſt vtendum temporalibus ne obſint æternis: et in
via per quam peregrini ambulant, hoc placeat, quod ducit ad patriam.

CAPVT. V.

Cimus enim, quoniam ſi terreſtris
domus noſtra huius habitationis
diſſoluatur, quod ædificationem ex
deo habemus, domum non manu
factam, æternam in coelis. Nam &
in hoc ingemiſcimus, habitationē
noſtram, quæ de coelo eſt ſuperin
dui cupientes: ſi tamē veſtiti, & nō nudi inueniamur.

Ex lib. confeſſionum. xij. Domus æternę laus. Ps. cxlviij. Pſal. cxiij.

PRior enim omnium creata eſt quędam ſapientia, quia crea-
ta eſt mens rationalis et intellectualis caſtę ciuitatis tuæ, ma-
tris noſtræ, quę ſurſum eſt, et libera eſt, et æterna eſt in coelis.
Quibus coelis, niſi qui te laudant coeli coelorum? Quia hoc eſt, et
coelum coeli domino. Etſi non inuenimus tempus ante illas, quæ
et creaturā tēporis antecedit, quæ prior omnium creata eſt, ante illas ta-
men eſt ipſius creatoris æternitas: a quo facta ſumpſit exordium,
quamuis non temporis, quia nondū erat tēpus, ipſius tamen conditionis
ſuæ. Vnde ita eſt abs te deo noſtro, vt aliud plane ſit quam tu, et non

Vt ipſum eſt non ſolum ante illas, ſed nec in illa inuenimus tempus: quia eſt idonea faciē tuā ſemper videre, nec vſpiam deflectitur ab ea quo fit, vt nulla tentatione varietur: ineſt ei tñ ipſa mutabilitas, vnde tenebreſceret et frigeſceret, niſi amore grandi tibi hærens tanq̄ ſemp meridies luceret et ferueret ex te. O domus luminoſa et ſpecioſa, dilexi decorē tuū, et locū habitationis gloriæ dñi mei, fabricatoris, et poſſeſſoris tui. Tibi ſuſpiret peregrinatio mea, et dicā ei qui fecit te, vt poſſideat et me in te, quia fecit et me. Errani ſicut ouis perdita, ſed in humeris paſtoris mei, ſtructoris tui, ſpero me reportari tibi. Eſt ne iſta domus dei, non quidē deo coæterna, ſed tñ ſm modū ſuū æterna in cœlis, vbi vices tēporū fruſtra q̄runt, q̄a non inueniunt. Supergredit tñ diſtentionē et oē ſpacium ætatis volubile, cui ſemp inhærere deo bonū eſt. ¶ Si poſſemus aliter peruenire ad Chriſtū .i. ad vitā æternā, quis vellet mori? Naturā quippe noſtrā .i. conſortiū quoddā aīæ et corporis, et quandā in his duobus familiaritatē conglutinationis, atq; compaginis exponens quodā loco Apls, ait hēre nos domū non manufactā, in cœlis, æternā .i. immortalitatē p̄paratā nobis, qua induendi ſumus in fine cū reſurrexerimus a mortuis, et ait: In quo nolumus expoliari ſed ſuperueſtiri, vt abſorbeat mortale a vita. Si fieri poſſet, ſic vellemus fieri immortales vt iā veniret ipſa īmortalitas, et modo ſicut ſumus mutaret nos, vt mortale hoc noſtrū a vita abſorberet, non poſt mortē corpus poneret, vt in fine iterū reciperet. Quamuis ergo a malis ad bona tranſeamus, tñ ipſe tranſitus aliquantulū amarus eſt, et hʒ fel qd dederunt dño in paſſione Iudæi. Hʒ acre quiddā tolerandū, quo oſtendunt qui eū aceto potauerunt.

b Pſal. xxv. Luc. xv. a Pſal. lxxij. Ex tracta. Ps. lxvij. Mori eligit, quia vita eſt ad Chriſtum. Tranſitus ad bona amarus eſt.

Nam & qui ſumus in hoc tabernaculo ingemiſcimus grauati, eo q̄ nolumus expoliari, ſed ſuperueſtiri, vt abſorbeatur quod mortale eſt a vita.

F Ex lib. de ciui. dei. xiiij. cap. ij. et iij. Sapi. ix.

AGgrauamur ergo corruptibili corpore, et ipſius aggrauationis cauſam non naturam ſubſtantiamq; corporis, ſed eius corruptionem ſcientes, nolumus corpore ſpoliari, ſed eius immortalitate veſtiri, quod et tunc erit. Sed quia corruptibile nō erit, non grauabit. Aggrauat ergo nunc aīaʒ corruptibile corpus, et deprimit terrena habitatio ſenſum multa cogitantem. Verumtamen quia omnia mala animæ ex corpore putant accidiſſe, in errore ſunt. Nam corruptio corporis quæ aggrauat aīam, nō peccati primi eſt cauſa, ſed pœna: nec caro corruptibilis animā peccatricem, ſed anima peccatrix fecit eſſe corruptibilem carnem: ex qua corruptione carnis, licet exiſtant quędā incitamenta vitiorū, et ipſa deſideria vitioſa, non tñ omnia vitæ iniquæ vita tribuenda ſunt carni, ne ab his omnibus purgemus diabolū qui non habet carnem. ¶ Ingemiſcimus grauati, ſub ſarcina ſcilicet corruptibilis carnis ingemiſcimus grauati. Si ingemiſcis, libenter pone ſar-

Corruptio corporis nō cā, ſed pœna pcti primi eſt. Ex ſermone de Natali Apſor. Ingemiſcis ſub onere corporis nō vult eo ſpoliari, ſed ſuperueſtiri.

Digitized by Google

etiam illam, Certe ingemiſcere ſe dixit ſub hoc onere: grauari ſe
dixit ſub ſarcina corruptibilis corporis. Vide verum velit hoc one
re ſpoliari, ſub quo grauatur, ſub quo ingemiſcit. Non hoc ſequit.
Sed qui ait? In quo nolumus expoliari. O vocem naturæ, confeſ
ſionem pœnæ. Graue corpus eſt, onerosum corpus eſt, corrupti
bile corpus eſt, gemitur ſub illo, ⁊ libenter deſeritur. Nolumus,
inquit, expoliari. Si remanſurus eſt gemens? Et ſi ingemiſcis gra
uatus, quare ſpoliari nõ vis? Non, inquit. Vide quid ſequitur. Nolu
mus expoliari: ſed ſuperueſtiri. Sub terrena tunica gemo, ad cœ
leſtem feſtino. Illam volo accipere, iſtam nolo ponere: in quo no
lumus expoliari, ſed ſuperueſtiri. Ergo Paule intelligam te. Quid
dicis? Fiet iniuria tanto illi veſtimento cœleſti, vt veniat tibi ſup
hos pannos mortalitatis ⁊ corruptionis: vt hoc ſit inferius illud
ſuperius: hoc interius, illud exterius? Abſit, inquit. Non ſic dico.
non ſic dico. Nolo expoliari ſed ſuperueſtiri: non tamẽ vt ſub in
corruptione maneat corruptio, ſed vt abſorbeatur mortale a vi
ta. Bene exclamaſti, quia ſcripturas noſti. Sed ne aliquis ignarus
ſcripturarum verba mea putet ſubſecuta, Pauli verba ſunt, omnia
i.Cor.xv. iſta apoſtolica verba ſunt, Ingemiſcimus grauati: in quo nolu
mus ſpoliari, ſed ſuperueſtiri, vt abſorbeatur mortale a vita. Bene
dicis quod alibi tenes de reſurrectione corporis loquens, Opor
Oſee.xiij. tet corruptibile hoc induere incorruptionem, ⁊ mortale hoc in
i.Cor.xv. duere immortalitatem. Tunc fiet ſermo qui ſcriptus eſt, Abſor
pta eſt mors in victoriam. Quod alio loco ait, Vt abſorbeatur
mortale a vita: hoc iſto loco, Abſorpta eſt mors in victoriam.
Nuſquam mors non infra, non ſupra, non intra, non extra. Ab
ſorpta eſt enim mors in victoriam. Vbi eſt mors contentio tua?

Ex tracta. ¶ Saluam feciſti de neceſſitatibus animam meam. Quid iam di
ps.xxx. cam de neceſſitate ipſius mortalitatis? Mori neceſſe eſt, ⁊ nemo
Mori neceſſe eſt, ⁊ nemo vult. vult quod neceſſe eſt. Dura neceſſitas nolle quod nõ potes vitare.
Nam ſi ſic fieri poſſet, nollemus vtiq; mori: ⁊ effici quidem an
geli vellemus, ſed commutatione quadam non morte: ſicut dicit
Apoſtolus, Etenim qui ſumus in hac habitatione, ingemiſcimus
grauati, eo ꝙ nolumus ſpoliari, ſed ſuperueſtiri. Volumus perueni
Ex lib. de gra re ad regnum dei, ſed per mortem nolumus.

tia noui teſt. ¶ Mortis diem omnes quidem affuturum ſciunt, ⁊ eum tamen
Mortis diẽ oẽs omnes aut pene omnes differre conantur, etiam qui poſt mortẽ
fere differre co beatius ſe credunt eſſe victuros. Tantã habet vim carnis ⁊ animæ
nantur et qui ſe dulce conſortium. Nemo enim vnquam carnem ſuam odio ha
ſaluari ſperant buit, ⁊ propterea non vult anima vel ad tempus ab eius etiam in
Rom.vij. firmitate diſcedere, qui ſuis eam ſe ſine infirmitate in æternum re
Phili.i. cepturum eſſe confidat. Proinde mente ſeruiens legi dei, carne aũt
trahens deſideria peccati, quibus obediri vetat Apoſtolus, mentis
quidem ratione concupiſcit homo pius diſſolui ⁊ eſſe cum Chri
ſto, ſed id ſenſus carnis recuſat, ⁊ refugiens ſi fieri poſſit non vult ex
poliari,

polliari, ſed ſuperueſtiri, vt abſorbeatur mortale a vita, ideſt, vt ab infirmitate ad immortalitatem etiam ipſum corpus ſine morte media transferatur. ¶ Vide duas mortes: vnam, temporalem, eã demq; primam: alteram ſempiternam, eandemq; ſecundã. Prima mors omnibus ꝑparata eſt ſecũda ſolis malis, impijs, infidelibus blaſphemis, ⁊ quicquid aliud ſanæ doctrinæ aduerſatur. Intende, propone tibi iſtas duas mortes. Si fieri poteſt, ambas nõ vis pati. Scio, viuere amas, mori non vis, ⁊ de hac vita in aliã vitã ſic tranſire velles, vt non mortuus reſurgeres, ſed viuos in melius mutareris. Hoc velles, hoc habet humanus affectus: hoc ipſa anima neſcio quomodo habet in voluntate ⁊ cupiditate, qm diligendo vitam odere mortẽ: ⁊ quoniã carnẽ ſuam non odit, nec ipſa vult decidere quod odit. Nemo enim vnquã carnem ſuam odio habet. Hunc affectum oſtẽdit apſ͠s: vbi ait. Habitationẽ habemus ex deo, domum nõ manufactã æternam in cœlis. Etenim in hoc ingemiſcimus, habitaculum noſtrum qđ de cœlo eſt, ſuperindui cupiẽtes: in quo nolumus inquit expoliari, ſ; ſuperueſtiri: vt abſorbeatur mortale a vita. Non vis expoliari, ſed ſpoliandus es: hoc tamen agas oportet, vt ſpoliatus per mortem carneam tunicã inueniaris indutus loricam fidei: hoc enim ſecutus adiungit, ſi tamen ⁊ induti, non nudi inueniamur. Nam prima mors ſpoliatora eſt te carne interim ſeponenda ⁊ ſuo tempore recipienda.

A — Ex ſermone de amore dei ⁊ amore ſeculi. Mors duplex. Mori recuſamus. Ephe. v.

¶ Cum gratiam vberius in domino Ieſu Chriſto cõmendans, vſq; ad illud veniret indumentum iuſtitiæ fidei, quo induti non nudi inueniamur, ⁊ propter hoc inquit ingemiſcimus mortalitate prægrauati, habitaculum noſtrũ quod de cœlo eſt ſuperindui cupientes, vt abſorbeatur mortale a vita, vide quid adiungat.

B — Ex lib. de baptiſmo paruulorum.

Qui autem operatus eſt nos hoc ipſum, deus: qui dedit nobis pignus ſpiritus.

¶ Hic enim accipimus per pignus ſpiritus, ⁊ certandi ⁊ vincendi vires: ibi autem ſine hoſte vllo externo ⁊ interno, ineffabili ac ſempiterna pace perfruemur. Quiſquis ergo omnia quæ ibi habenda ſunt hic vult habere, fidem ſe indicat non habere.

Non omnia in cœlo habenda debemus velle habere ĩ terra.

Audentes igitur ſemper, & ſcientes, quoniam dũ ſumus in corpore, peregrinamur a domino. Per fidem enim ambulamus, & non per ſpeciem. Audemus autem, & bonam voluntatem habemus magis ꝑegrinari a corpore, & præſentes eſſe ad dñm: & iõ contendimus ſiue abſentes, ſiue ꝑſentes placere illi.

Item, ſermo ſuus ſemper.

¶ Quiſquis arbitratur homini vitam iſtam mortalẽ adhuc agenti poſſe contingere, vt dimoto ad diſcuſſo omni nubilo phantaſmatum corporalium atq; carnalium, ſereniſſima incommutabi-

Inhabitabilis lucis hic veritas ... llis veritatis luce perfruatur, ... huius alienata, illi constanter et indeclinabiliter haereat, nequaquam quid quaerat intelligit. Credat ergo potius fidelissimae auctoritati nimiumque fallaci, quandiu sumus in corpore, peregrinari nos a domino, et ambulare nos per fidem nondum per speciem, atque ita perseueranter retinens, atque custodiens fidem, spem, et charitatem, intendat in speciem ex pignore spiritus sancti quod accepimus, qui nos docebit omnem veritatem, cum deus qui suscitauit dominum Iesum Christum a mortuis, viuificabit et mortalia corpora nostra propter inhabitantem spiritum eius in nobis. Prius autem quam viuificetur hoc quod mortuum est propter peccatum, procul dubio corruptibile est et aggrauat animam, et si quando ad vitam excedit hanc nebulam qua tegitur omnis terra, idest hanc carnalem caliginem qua tegitur omnis vita terrena, tanquam rapida coruscatione perstringitur, et in suam infirmitatem redit, viuente desiderio quo rursus erigatur, non sufficiente munditia qua figatur. Et quando hoc quisque magis potest, tanto maior est: quanto autem minus, tanto minor. Si autem nihil adhuc tale mens hominis experta est, in qua tamen habitet Christus per fidem, instare debet minuendis spiciendisque cupiditatibus huius seculi, moralis virtutis actione cum mediatore Christo ambulans, eum qui filius dei semper est, propter nos filium hominis factum, ut sempiterna virtus eius et diuinitas nostrae infirmitati et mortalitati contemperata de nostro nobis in se atque ad se faceret viam, cum magnae spei laetitia fideliter teneat ne peccet, a rege Christo regatur, si forte peccauerit, ab eodem sacerdote Christo expietur, atque ita in actione bonae conuersationis ut viuificantis pennis geminae dilectionis, tanquam duabus alis validis erecta terris ab eodem ipso Christo verbo illuminetur, verbo quod in principio erat, verbum apud deum, et verbum deus erat, etsi per speculum in aenigmate, longe tamen sublimius ab omni similitudine corporali. Et alij quidem per spiritum datur sermo sapientiae, alij sermo scientiae secundum eundem spiritum: alius de igne domino sapit, alius de pectore domini liquidius aliquid bibit: alius leuatus usque ad tertium coelum ineffabilia verba audit, omnes tamen quandiu sunt in corpore peregrinantur a domino, et omnibus bonae spei fidelibus in libro vitae scriptis seruatur quod dictum est, Et ego diligam eum, et manifestabo meipsum illi.

Ioan. xvi.
Rom. viij.

Quanto quisque magis in deum erigitur, tanto maior est.

D

Ioan. I.
I. Cor. xij.

Ioan. xiiij.

QVAndiu enim sumus in corpore, peregrinamur a domino. Per fidem enim ambulamus, et non per speciem. Audemus autem et bonam voluntatem habemus magis peregrinari a corpore, et praesentes esse ad dominum, et ideo contendimus, siue absentes, siue praesentes placere illi.

De libro de trinitate quarto.
B

Contemplatio quippe merces est fidei, cui mercedi per fidem corda mundantur: sicut scriptum est, Mundans fide corda eorum. Probatur autem quod illi contemplationi corda

Contemplatio est merces fidei.
Actuum. xv.

Digitized by Google

mundentur illa maxime ſententia, Beati mundo corde quoniam ipſi deum videbunt. Et quia hęc eſt vita aeterna, dicit deus in pſalmis, Longitudine dierum replebo eū, & oſtēdā illi ſalutare meū. Math. v. ps. xc.

¶ Agnoſco domine vt poſſum, nimirum illud ſignificas, quia vt parentur iſte manſiones viuere debet iuſtum ex fide: quia per hanc ad ſpeciem contemplandam paratur. Beati enim mundi cordes, quoniam ipſi deum videbunt. Et fide mundat corda eorum. illud in euangelio, hoc in actibus apoſtolorum legitur. Fides autem qua eorum qui deum viſuri ſunt, quamdiu peregrinantur corda mundantur, quod non videt credit. Nam ſi vides, non eſt fides. Credenti colligitur meritum: videnti redditur premium. Eat ergo dominus: & paret locum. Eat ne videatur: lateat vt credatur. Tunc enim locus paratur: ſi ex fide viuatur. Creditus deſideretur: vt deſideratus habeatur. Deſiderium dilectionis preparatio eſt manſionis. Ita domine, para quod paras. Nos enim tibi paras, & te nobis paras, quoniam locum paras, & tibi in nobis, & te in nobis. Ex tract. euangelij. ſecundū. Ioan. lxvij. Math. v. Actuum. xv. Parare regnum de nobis locū. F

¶ Eſt illuminatio per fidem: eſt illuminatio per ſpeciem. Modo cum peregrinamur, per fidem ambulamus, nondum per ſpeciem. Ergo & iuſtitia noſtra per fidem, & non per ſpeciem, modo non relinquamus eam iuſtitiam quę eſt ex fide quoniam iuſtus ex fide viuit: ſicut ait apoſtolus. Ex tra. iij. epl'. ſolę Ioannis. Rom. i.

¶ Per fidem adhuc ambulamus non per ſpeciem: quamdiu quod non videmus ſperamus, & per patientiam expectamus. Ex tracta. ps. xvij.

¶ Quandiu enim ſumus in corpore peregrinamur a dn̄o: & in quantum inde peregrinamur, in tantū nō ſumus in regione viuorum. Cōfidimus autē & bene arbitramur magis peregrinari a corpore, & manere ad dn̄m. Et ideo ambulamus quidē nūc, quia expectamus adhuc redēptione corporis nr̄i. Sed cū abſorpta fuerit mors in victoriā, & corruptibile hoc induerit immortalitatē, nullus erit fletus, quia nullus lapſurus nullus lapſus, quia nulla corruptio. Et ió iam nō ambiemus placere, ſed omnino placebimus in cōſpectu dn̄i in regiōe viuorum. Ex tracta. ps. cxiiij. Peregrinamur in corpore. Rom. viij. i. Cor. xv.

¶ Quādiu ſumus in corpore, peregrinamur a domino. Et quid eſt peregrinamur? Per fidem enim ambulamus, inquit, & nō per ſpeciem. Quid ergo peregrinatur & per fidem ambulat, nondum eſt in patria, ſed iam eſt in via. Qui autem non credit, nec in patria eſt, nec in via. Sic ergo ambulemus tanquam in via ſumus: quia ipſe rex patrię factus eſt via. Rex patrię noſtrę, dominus Ieſus Chriſtus. Et ibi veritas, hic autem via. Qua imus? Per fidem. Quo imus? ad Chriſtum. Qua imus? per Chriſtum. Ipſe enim dixit, Ego ſum via, veritas, & vita. ps. cxiiij. Ex tracta. ps. xliij. Peregrinari quod ſit. G Ioan. xiiij.

¶ Adhuc eſt in iſta carne quādiu peregrinamur a domino, ad angelos ſanctos qui hic videntur infantes ſumus, lactandi fide, paſcendi ſpecie. Sic enim dicit apoſtolus. Quandiu ſumus in corpore, peregrinamur a domino. Per fidem enim ambulamus, non per ſpeciem. Venturi ſumus ad ſpeciē, quę nobis Ex ſermone de verbis euāgelij lxxiiij.

I. Ioannis. iij.
Filij dei quod hic ſumus.
I. Ioan. iij.

Sic promittitur per Ioannem in epiſtola eius, Dilectiſſimi, filij dei ſumus, et nondum apparuit quid erimus, Filij dei ſumus, iam per gratiam, per fidem, per ſacramentum, per ſanguinem Chriſti, per redemptionem ſaluatoris. Filij dei ſumus et nondum apparuit quid erimus. Scimus quia cum apparuerit, ſimiles ei erimus, quoniam videbimus eum ſicuti eſt. Ecce ad quod nutrimur percipiendum, comedendum: vt tamen quod comeditur non minuatur, et qui comedit vegetetur. Incipitur ergo a fide, vt peruenitur ad ſpeciem. Via curritur, patria conquiritur. In peregrinatione dicit anima noſtra, quoniam ante te eſt omne deſiderium meum, et gemitus meus a te nõ eſt abſconditus. In patria vero orandi locus nullus erit, ſed tantũ laudandi. Quare orãdi locus nullus erit? Quia nihil deeſt. Quod hic creditur, ibi videtur. Quod hic ſeparatur, ibi tenetur. Quod hic petitur, ibi accipitur.

ps. xxxvij.
In patria nõ eſt orandi locus.
H
Ex libro de pœnitentia.

¶ In quantacunq; temporali fœlicitate verſemur, penitere tamen nos debet huius vitã, vt ad illã incorruptionem tota auiditate curramus. Inde eſt enim quod etiam apoſtolus ait. Quãdiu ſumus in corpore, peregrinamur a domino. Per fidem enim ambulamus, non per ſpeciem. Quis ergo feſtinat atq; optat ad patriam remeare, et illam ſpeciem que eſt facie ad faciem contemplari, niſi quem peregrinationis ſue penituerit? Ex quo dolore pœnitentiæ etiam vox illa miſerabilis erumpit et ſonat, Heu me quoniam peregrinatio mea longinqua facta eſt. Et ne putes nondum fidelem iſta loqui, vide quid ſequatur, Inhabitaui cum tabernaculis Cedar, cũ his qui oderunt pacem eram pacificus, cum loquerer eis, expugnabant me valde, Non ſolum hominis fidelis ſed etiam euangeliſte firmiſſimi, et martyris fortiſſimi haec verba ſunt.

ps. cxix.
Ibidem.

Ex ſermone de verbis apoſtoli
Spes iocunditatẽ nõ nullã hz.
A
Amatur vxor ducẽda q̃ inter dum non amatur ducta.

¶ Tunc ergo magna et perfecta iocunditas, tunc plenum gaudiũ vbi non iam ſpes lactat ſed res nutrit. Tamen etiam nunc antequam res ipſa veniat nobis, antequam nos ad rem ipſam veniamus, iocundemur in domino. Neq; enim paruam iocunditatem habet ſpes cuius poſtea erit res. Et in iſtis tẽporalibus rebus iocunditatem non domini ſed ſeculi, nonnullam multi amant, et ad ea quae amant nondum peruenerunt: tamen ardor in ſpe currit, rem nondum tenet. Verbi gratia amas pecuniam: non amares ſi non ſperes. Amas vxorem non ductam: ſed adhuc ducendam, et forte ducenda amatur, ducta odio habetur. Quare hoc? quia non talis apparuit ducta, qualis ab animo pingebatur ducenda. Deus autem non vileſcit praeſens: amatur abſens. Quantũcunq; enim ſibi mens humana exaggerauerit bonũ quod deus eſt minus agit, et valde infra eſt. Et neceſſe eſt plus inueniat adeptio q̃ formabat cogitatio. Plus ergo amabimus cum viderimus, ſi potuimus amare et antequam videremus.

Ex li. ſententiarũ Proſperi.

¶ Laus fidei ẽ nõ viſa credẽ, ſimiliũ erit creditorũ adeptiõe gaudere

Itẽ ex eodẽ lib.

¶ Inter temporalia atq; eterna hoc intereſt, quod temporale ali-

quod plus diligitur antequam habeatur, vileſcit autem cum aduenerit. Non enim ſatiat animam niſi incorruptibilis gaudij vera & certa aeternitas. Aeternum vero ardentius diligitur adeptum, quam deſideratū. Nemo enī plus de illo exiſtimat quam ſe habet, vt fiat vilius, quia ſperatū eſt amplius. Sed tanta ibi eſt excellētia, vt multo plus adepta ſit charitas, quam vel fides credidit vel ſpes deſiderat.

Omnes enim nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti: vt referat vnuſquiſq; propria corporis, prout geſſit ſiue bonum, ſiue malum. Rom. xiiij.

B

Facienda eſt ergo iuſtitia quae nobis proficit in poſterum, quando recipiet quiſq; ſecundum ea quae per corpus geſſit, ſiue bonum, ſiue malum. Per corpus quippe ibi dixit apoſtolus: per tempus quo quis vixit in corpore. Neq; enim ſi quis maligna mente, atq; impia cogitatione blaſphemet, neq; id vllis membris corporis operetur, ideo non erit reus quia id non motu corporis geſſit: cum hoc per illud tēpus geſſerit quo geſſit & corpus. Ex lib. de ciuitate dei. xvij. Corporis propria ſunt huiꝰ vitae oīa opa.

¶ Hic omne meritum comparatur: quo poſſit poſt hanc vitam releuari quiſpiam vel grauari. Nemo autem ſe praeſumat, quod hic neglexit, cum obierit dominum promereri. Non ergo iſta quae pro defunctis commendandis frequētat eccleſia, illi apoſtolicae ſunt aduerſa ſententiae qua dictum eſt, Omnes enim nos aſtabimus ante tribunal Chriſti, vt referat vnuſquiſq; ſecūdum ea quae per corpus geſſit, ſiue bonum ſiue malum: quia etiam hoc meritum ſibi quiſq; dum in corpore viueret comparauit, vt ei poſſint iſta prodeſſe. Non enim omnibus proſunt. Et quare non omnibus proſunt niſi per differentiam vitae, quam quiſq; geſſit in corpore? Cum ergo ſacrificia ſiue altaris, ſiue quarumcunq; eleemoſynarum pro baptizatis defunctis omnibus offeruntur, pro valde bonis gratiarū actiones ſunt: pro non valde malis, propitiationes ſunt: pro valde malis etiam ſi nulla ſunt adiumenta mortuorum, qualeſcūq; viuorum conſolationes ſunt. Quibus autem proſunt, aut ad hoc proſunt, vt ſit eis plena remiſſio, aut certe vt tolerabilior fiat ipſa damnatio. Ex lib. Enchir. Quō defunctis proſunt quae facit eccleſia. Rom. xiiij.

C

¶ Omnes aſtabimus ante tribunal Chriſti, vt referat vnuſquiſq; ſecundum ea quae per corpus geſſit, non ſecundum ea quae ſi diutius viueret geſturus fuit, ſiue bonum ſiue malum. Scimus etiam paruulos ſecundum ea quae per corpus geſſerūt recepturos vel bonum vel malum. Geſſerunt autem non per ſe ipſos, ſed per eos, quibus pro illis reſpondentibus, & renunciare diabolo dicuntur, & credere in deum, vnde & in numero fidelium computantur, pertinentes ad ſententiam domini dicentis, Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Propter quod & illis qui hoc ſacramentum non accipiunt, contingit quod ſequitur. Qui autem nō crediderit, cōdemnabitur: Vnde & ipſi ſicut dixi, ſi in illa parua aetate moriuntur, vtiq; ſecundum ea quae per corpus geſſerunt, Ex epiſtola ad Vitalem. Matt. xvi.

Digitized by Google

idest tempore quo in corpore fuerunt: quando per corda & ora gestantium crediderunt, vel non crediderunt, quando baptizati vel non baptizati sunt: quando carnem Christi manducauerunt vel non manducauerunt, quando ſanguinem biberunt, vel non biberunt, ſecundum ergo hæc quæ per corpus geſſerunt: non ſecundum ea quę ſi diu hic viuerent, geſturi fuerant, iudicantur.

Ex li. ſententiarum Proſperi. ¶ Fruſtra ſibi homo poſt hoc corpus promittit, quod in hoc corpore comparare neglexit.

Scientes ergo timore domini, hominibus ſuadeamus: deo autem manifeſti ſumus. Spero autem & in conſcientiis veſtris manifeſtos nos eſſe. Non iterum commendamus nos vobis, ſed occaſionem damus nos vobis, gloriandi pro nobis: vt aliquid habeatis ad eos qui in facie gloriantur & nõ in corde.

In expoſitione epiſtolæ ad Ga. ¶ Nemo deo ſuadet, quia manifeſta ſunt illi oĩa; ſed hoĩbus ille beneſuadet, q nõ ſe placere illis vult, ſed ipſam q̃ ſuadet veritatẽ.

Nã ſiue inſanimus deo inſanimus; ſiue ſani ſumus vobis ſani ſumus. Siue enim mente excedimus, deo: ſiue ſobrii ſumus, vobis. Charitas enim Chriſti vrget nos.

¶ Videbitis coelum apertum, & angelos aſcendentes & deſcendentes ſupra filium hominis. Audi vno loco ipſum apoſtolum aſcendentem & deſcendentem in vna ſententia. Siue enim mente exceſſimus deo, ſiue temperantes ſumus vobis. Quid eſt mente exceſſimus deo? vt illa videamus, quæ nõ licet homini loqui. Quid eſt temperantes ſumus vobis? Nõ inquit iudicaui me ſcire aliquid inter vos niſi Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum. Si ipſe dominus aſcendit & deſcendit: manifeſtum eſt quia prædicatores ipſius aſcendunt imitatione: deſcendunt prædicatione.

Ex tractã. euãgelij ſecũdũ Ioan. i. ii. Cor. xii. i. Cor. ii.

¶ Extaſis verbum eſt grecum: latine quantum datur intelligi, verbo vno exponi poteſtſi dicatur exceſſus. Exceſſus autem, proprie ſolet extaſis dici. In exceſſu vero mentis, duo intelliguntur: aut pauor, aut intentio ad ſuperna, ita vt quodam modo de memoria labantur inferna. In hac extaſi fuerunt omnes ſancti: quibus arcana dei mundum iſtum excedentia reuelata ſunt. De hoc mentis exceſſu ideſt extaſi, Paulus cum loqueretur, ſeipſum inſinuans ait, Siue enim mente exceſſimus deo: ſiue temperantes ſumus vobis. Charitas enim Chriſti compellit nos: hoc eſt: ſi ea tantum ſic agere vellemus, & ea tantum contemplari, quæ mentis exceſſu conueniunt, vobiſcum non eſſemus: ſed eſſemus in ſupernis tanquam contemptis vobis. Et quando vos illa ſuperiora, & inferiora infirmo paſſu ſequeremini, niſi ruſus compellente nos charitate Chriſti: qui cum in forma dei eſſet, non rapinam arbitratus

Ex tracta. ſuper pſal. Extaſis q̃d ſit. Auguſtinus. Phil. ij.

eſſe æqualis deo, ſed ſemetipſum exinaniuit formã ſerui acci
piens: conſideremus nos eſſe ſeruos: & non ingrati ei a quo accepi
mus altiora, propter eos qui infirmi ſunt, non contemnamus in-
feriora: & tẽperemus nos eis qui nõ poſſunt nobiſcũ videre ſubli-
mia? Hoc ergo eſt: ſiue mẽte exceſſimus deo. Illi enim videt quod
nos videmus in mentis exceſſu, ille ſolus reuelat ſecreta ſua. Ille ij. Cor. xij.
quippe hoc loquitur, qui ſe dicit arreptum eſſe & ablatum in tertiũ
celũ & audiſſe ineffabilia verba, q̃ nõ licet homini loqui. Tantus
autem fuit ille mentis exceſſus, vt diceret, Siue in corpore ſiue ex
tra corpus neſcio, deus ſcit. ¶ Siue, inquit, mente exceſſimus deo, Ibidem.
ſiue temperantes ſumus vobis. Quod ait mente exceſſimus deo, Ex tracta.
vos capere nõ poteſtis. Exceſſimus enim omnia iſta carnalia, vos ps. ciij.
adhuc carnales eſtis. Deo ergo mente exceſſimus, & quod vidi
mus cum mente excedimus, effari non poſſumus. Ibi enim au
diuit ineffabilia verba quæ non licet homini loqui. Quid ergo,
inquiunt illi carnales, nos non rigabimur? ad nos nihil perue- ps. ciij.
niet? Et quomodo emittit fontes in conuallibus? Et quomo- Spiritales non
do inter medium montium pertranſibunt aquæ? Ad hoc ergo debent aſpernari
pertinet, ſiue temperantes ſumus vobis. Vnde hoc? Quem imi- carnales.
tantur? Charitas inquit Chriſti compellit nos. Tu particeps ver
bi eſt hodie ſpiritalis, heri carnalis, ad carnales dedignaris deſcen
dere, cum ipſum verbum caro factum ſit vt habitaret in nobis.
¶ Multum autem intereſt inter deſcendere & cadere: nam quia Idem eſt
cecidit Adam ideo deſcendit Chriſtus. Ille cecidit, iſte deſcen- ex tracta.
dit. Ille cecidit ſuperbia iſte deſcendit miſericordia. Non autem ps. cxix.
ipſe ſolus deſcendit. Equidem ipſe ſolus de cœlo deſcendit, ſed mul Cadere & deſcẽ
ti imitantes eũ ſancti deſcendunt ad nos, & deſcenderunt ad nos. dere.
Nã in quadã altitudine cordis habitabat apoſtolus cũ diceret, Siue
enim mente exceſſimus deo. Iam quod mente exceſſerat, deo ex
ceſſerat. Excedẽs enim mente omnem humanam fragilitatem,
omnem ſeculi temporalitatem, omnia quæcunq; naſcendo & oc
cidendo vaneſcunt tranſeuntia, habitabat corde in quadam in-
effabili contemplatione quantum poterat, de qua dicit quod au- ij. Cor. xij.
diuit ineffabilia verba quæ non licet homini loqui. Sed tibi illa
loqui non poſſet. Ipſe autẽ videre illa vtcũq; poſſet, quæ tibi loq
non poſſe. Itaq; ſi ſemper manere vellet in eo qđ videbat & loq
non poterat, te non leuaret vbi & tu poſſes videre. Quid autem
fecit? deſcẽdit. Nã ibi ait. Siue enĩ mẽte exceſſimus deo, ſiue tẽpe- Quid eſt tẽpe-
rantes ſumus vobis. Quid eſt tẽperantes ſumus? Sic loquimur vt rantes ſu͂m ſo-
capere poſſitis, quia & Chriſtus talẽ ſe fecit naſcendo & patiendo, brios eſſe aliis.
vt poſſint de illo homines loqui, quia de homine homo facile
loquitur, de deo quando homo loquitur ſic quomõ eſt deus? Ho mo
autem de homine facile loquitur. Vt ergo magni deſcenderũt ad
paruos, & non illis tamen loquerentur niſi magnum, ipſe qui
magnus erat, factus eſt paruus, vt de illo magni paruis loquerentur.

Digitized by Google

Ex lib. de catechizandis rudibus.
i. Pet. i.
Deus quid homini profecit.
Phi. ij.
ij. Cor. ix.

Cogitemus quid nobis prærogatum ſit ab illo, qui demonſtrauit nobis exemplum, vt ſequamur veſtigia eius. Quantumcunque differat articulata vox noſtra ab intelligentiæ noſtræ viuacitate, longe differentior eſt mortalitas carnis ab æqualitate dei. Et tamen cum in eadem forma eſſet, ſemetipſum exinaniuit formam ſerui accipiens, & cætera vſq;, Ad mortem crucis. Quam ob cauſam, niſi quia factus eſt infirmis infirmus, vt infirmos lucri faceret? Audi eius imitatorem, alibi etiam dicentem; Siue enim mente exceſſimus deo, ſiue temperantes ſumus vobis. Charitas enim Chriſti compellit nos, iudicantes hoc quia vnus pro oībus mortuus eſt. Quomodo enim paratus eſſet impendi pro animabus eorum ſi eum pigeret inclinari ad aures eorum? Hinc ergo factus eſt paruulus in medio noſtrum, tanquam nutrix fouens filios ſuos.

i. Teſ. ij.

Non enim delectat niſi amor inuitet decurtata & mutilata verba inmurmurare, & tamen optant homines habere infantes, quibus id exhibeant, & ſuauius eſt matri minuta manſa inſpuere paruo filio, quam ipſi mandere & deuorare grandiora. Non ergo recedat de corpore etiam cogitatio gallinæ illius, quæ languidulis plumis teneros fœtus operit, & ſuſurrantes pullos cōfracta voce aduocat, cuius blandas alas refugientes ſuperbi, præda fiunt alitibus. Si enim intellectus delectat in penetralibus ſyncerisſimis, hic etiam intelligere delectet, quomodo charitas quanto officioſius deſcendit in infima, tanto robuſtius recurrit in intima, per bonam conſcientiam: nihil quærendo ab eis ad quos deſcendit præter eorum ſempiternam ſalutem.

A
Gallinæ ſedulitas.
Charitatis augmentum

Aeſtimantes hoc, quoniam ſi vnus pro omnibus mortuus eſt, ergo omnes mortui ſunt, & pro omnibus mortuus eſt Chriſtus, vt & qui viuunt iam non ſibi viuāt, ſed ei q̄ p̄ ipſis mortuus eſt, & reſurrexit.

Ex lib. de ciuitate dei. xx.
Mortui ſunt oēs peccato.
Roma. iiij.

Omnes itaq; mortui ſunt in peccatis nemine prorſus excepto ſiue originalibus, ſiue etiam voluntate additis, vel ignorando, vel ſciendo, nec faciendo quod iuſtum eſt. Et pro omnibus mortuis, viuus mortuus eſt, viuus .i. nullum habens omnino peccatum, vt qui per remiſſionem peccatorum viuunt, iam non ſibi viuant, ſed ei qui pro omnibus mortuus eſt, propter peccata noſtra: & reſurrexit, propter iuſtificationem noſtram, vt credentes in eum qui iuſtificat impium, ex impietate iuſtificati tanquam ex morte viuificati, ad primā reſurrectionē quæ nunc eſt pertinere poſſimus.

B
Ex epiſtola ad Armentarium & Paulinam.

Charitatis erga nos dei tantum apparuit, & eluxit indicium, vt filium ſuum vnigenitum mitteret, qui pro nobis moreretur. Reſtat ergo vt fiat quod apoſtolus ait, propterea mortuum eſſe Chriſtum, vt & qui viuunt iam non ſibi viuant, ſed ei qui pro ipſis mortuus eſt & reſurrexit.

Digitized by Google

¶ Debet enim vita humana in ſe deficere, in Chriſto proficere: vt qui viuunt iam non ſibi viuant, ſed ei qui pro omnibus mortuus eſt, & reſurrexit: & dicat vnuſquiſq; noſtrum quod dicit apoſtolus, Viuo autem iam non ego, viuit vero in me Chriſtus.

Ex ſermõe de Epiphania.
Vita humana deb; in Chriſto p ficere: in ſe defi cere.

¶ Et anima mea ipſi viuet. Ipſi vtiq; non ſibi, ſicut ſuperborũ pri uato ſuo bono lætantium, & a communi omnium bono quod deus eſt, inani elatione reſilientium. Hoc vtiq; deuitemus: & com muni potius vero omnium bono perfrui, quam priuato noſtro gaudere quæramus: vt qui viuat, iam non ſibi viuat, ſicut ait Apo ſtolus, ſed et qui pro ipſis mortuus eſt & reſurrexit. Propter hoc. n. mediator effectus eſt, vt nos reconciliet deo per humilitatẽ a quo per impiam ſuperbiã longe receſſeramus. Neq; enim illud tantũ ſcriptum eſt. Initium ſuperbiæ hominis apoſtatare a deo. Nõ ergo ſibi quiſq; viuat, ſed Chriſto, faciens non ſuam, ſed ipſius volun tatem, & manens in eius charitate, ſicut & ipſe fecit voluntatem pa tris & manet in eius charitate. Hæc quippe admonens nos, & exem plo ſuo exhortans, in euangelio ſuo locutus eſt. Si autem ipſe cũ in forma dei eſſet, æqualis patri, tamen per formam ſerui, quam propter nos accepit non ſuam voluntatem ſed patris ſe facere cõ mendauit: quanto magis nos propria priuataq; noſtra voluntate qua tenebrati ſumus: ad illud commune lumen vt illuminemur, & vultus noſtri non erubeſcant, debemus accedere: quod illumi nat omnem hominem venientem in hunc mundum: vt anima noſtra ipſi viuat.

Ex lib. de gra tia noui teſt.
Qui viuit ipſo non ſibi viuat, acde. 14
Phi. 2.
Pſ. 33.
Ioan. 1.

Itaq; ex hoc nos neminem nouimus ſecundum carnem. Et ſi cognouimus ſecundum carnem Chri ſtum, ſed nunc iam non nouimus.

Ex li. epiſt. Au.
Q̄ do apl's ſe Chriſtũ ſecũdũ carnẽ neget co gnoſcere.

QVod dicit, Et ſi noueramus Chriſtum ſecundum carnẽ, ſed iam nunc non nouimus, eã ipſa circũſtantia ſcriptu ræ loci eius ſatis oſtendit quid loquatur Apoſtolus, Suo quippe more, vitam noſtram futuram, quæ iam in ipſo homine mediatore Chriſto Ieſu capite noſtro reſurgente comple ta eſt, ita ſpe certa meditatur tanquam iam aſſit, præſenſq; teneat. Quæ vtiq; vita non erit ſecundum carnem: ſicut vita Chriſti non eſt ſecundum carnem. Carnem n. iq; hoc loco, non ipſam corpo ris noſtri ſubſtantiam, quam dominus etiam poſt reſurrectionẽ ſuam carnem appellat dicens: Palpate & videte, quia ſpiritus carnẽ & oſſa non habet, ſicut me videtis habere, ſed corruptionem mor talitatemq; carnis vult intelligi: quæ tunc non erit in nobis, ſicut iam in Chriſto non eſt. Hanc enim proprie carnem nominabat & cum de ipſa reſurrectione ſatis euidenter loqueretur, & diceret. Caro & ſanguis regnum dei poſſidere non poſſunt, neq; corruptio incorruptionem poſſidebit. Cum ergo factum fuerit quod ibi cõſe quenter dicit, Ecce myſterium vobis dico: omnes qui dẽ reſur-

Luce. 24.
D
1. Cor. 15.
Ibidem.

Digitized by Google

genitus, non tñ oẽs immutabimur in atomo .i. in momento, in
ictu oculi, in nouiſſima tuba, canet.n.tuba, & mortui reſurgent in
corrupti, & nos immutabimur, op3.n. corruptibile hoc induere in
corruptionẽ, & mortale hoc induere immortalitatem, iã ſm id ẽ
carnem non ipſam corporis ſubſtantiã, ſed ipſam corruptionem
mortalitatis appellat: non erit vtiq; caro, quia corruptionẽ mor
Luc. xxiiij. talitatis mutata non habebit. Secundũ aũt ipſius ſubſtantiæ cor
1. Cor. xv. poriſq; originẽ, eadem caro erit: quia ipſa reſurget, & ipſa mutabi
Quõ caro & ſanguis regnũ dei nõ poſſidebit. tur, quia & illud verũ eſt quod ait dñs poſteaq; reſurrexit, Palpate
& videte, quia ſpiritus carnem & oſſa nõ h3, ſicut me videtis habe
re: & hoc verũ eſt quod ait apl's, Caro & ſanguis regnũ dei nõ poſſi
debunt. Illud.n. dictum eſt ſecundũ ipſam ſubſtantiã q̃ & tũc erit,
a quia ipſa mutabit. hoc aũt dictũ eſt ſm carnẽ corruptionis quali
tatẽ, q̃ tunc iã non erit, qa mutata caro non corrũpet. Noueramus
ergo Chriſtũ ſm carnẽ .i. ſm carnis mortalitatem, anteq; reſurge
Rom. vi. ret: ſed nunc iã non nouimus, quia ſicut dicit idẽ apl's. Chriſtus re
ſurgens a mortuis iã non morit, & mors illi vltra non domi
nabit. Nõ ſi Chriſtus ideo nõ habuit carnẽ, quia dicit apl's, nũc iam
non ſe noſſe Chriſtũ ſm carnẽ, nec illi habuerunt carnẽ, de quibus
in eodẽ loco dicit. Itaq; nos a mõ neminẽ nouimus ſm carnem.
Sed quia illorũ ſeculi vitã futurã tanq; pſentẽ meditabat, qui reſur
gentes cõmutabunt, amodo, inquit, neminẽ nouimus ſm carnem
.i. tã certã ſpem tenemus futuræ noſtræ incorruptionis, & immor
talitatis vt amodo iã in ipſa noticia gaudeamus. Vnde alio loco
Coloſ. iij. dicit. Si aũt reſurrexiſtis cũ Chriſto, quæ ſurſum ſunt quærite: vbi
Chriſtus eſt ad dexterã dei ſedens: q̃ ſurſum ſunt ſapite, & non quæ
Reſurrecti ſumus iã ſuper terrã. Nondũ vtiq; ſurreximus ſicut Chriſtus, ſed tñ ſm ſpẽ
ſpe in Chriſto. quæ nobis in illo eſt, iam nos cũ illo reſurrexiſſe teſtatus eſt. Ille
b quippe iã reſurrexit, & mors ei non dñabitur: quẽ & ſi noueramus
ſm carnẽ, cũ adhuc moriturus eſſet, inerat quippe in eius corpore
illa mortalitas quã proprie carnẽ appellat apoſtolus, ſed iam nũc
non nouimus. Illud enim eius mortale iam induit immortalita
tẽ, vnde ſecundũ priſtinam mortalitatẽ iã caro appellari non poſ
ſit. Itaq; loci ipſius contextionem, vbi hæc ſnia eſt, conſideremus,
vt hoc qđ dico magis eluceat. Charitas, inquit, Chriſti compellit
nos iudicantes hoc, qm̃ vnus pro oĩbus mortuus eſt. Ergo omnes
mortui ſunt, & pro oĩbus mortuus eſt, vt qui viuunt iã non ſibi vi
uant, ſed ei qui pro ipſis mortuus eſt & reſurrexit. Itaq; nos amo
do neminẽ nouimus ſm carnem, & ſi noueramus ſecundum car
nẽ Chriſtũ ſed iã nunc non nouimus. Certe iam nunc cuiuis ap
paret, ꝓpter reſurrectionẽ Chriſti hoc dixiſſe apoſtolũ, quandoquí
dẽ iſta verba illud præceſſit, Vt qui viuunt iã non ſibi viuant, ſed
Chriſto non ſibi viuere. ei qui pro ipſis mortuus eſt & reſurrexit. Quid eſt enim aliud, non
ſibi ſed illi viuant, niſi vt non ſecundũ carnẽ viuant in ſpe terrena
rum & corruptibilium bonorum, ſed ſecundum ſpiritum in ſpe æt

ſurrectionis, quę iam ex ipſis in Chriſto facta eſt? Itaq; eorum pro quibus Chriſtus mortuus eſt ⁊ reſurrexit, ⁊ qui iam non ſibi, ſed illi viuunt, neminem ſecundũ carne; apoſtolus nouerat propter ſpem futurae immortalitatis, in cuius expectatione viuebant, quae in Chriſto iam non ſpes, ſed res erat. Et quia oẽs in illo eſt nõdũ re, iam tamen ſpe hoc ſumus, ſequitur ⁊ dicit.

Siqua ergo in Chriſto, noua creatura eſt, vetera tranſierunt, & ecce facta ſunt oĩa noua. Omnia aũt ex deo, q̃ reconciliauit nos ſibi per Chriſtum.

Proinde ſp̃s in Chriſto.

G

Eſa.xliij.

Apo.xxi.

Ex libro, de doctrina xp̃iana

Ioan.i.

Vnde quẽadmodũ cũ ipſa veritas, ⁊ verbũ per quod facta ſunt oĩa, verbũ caro factũ eſt vt habitaret in nobis: tñ ait apoſtolus, et ſi noueramus Chriſtũ ſecundũ carnẽ, ſed nũc iã non nouimus. Ille quippe qui non ſolũ peruenientibus poſſeſſionẽ, ſed et viam ſe praebere voluit venientibus ad principiũ viarum: voluit carnẽ aſſumere. Vnde eſt etiam illud. Dñs creauit me principio viarũ ſuarũ, vt inde inciperent qui vellent venire. Apoſtolus ergo quiuis adhuc ambularet in via, ⁊ ad palmam ſupernę vocationis ſequeretᷓ vocantẽ deũ, ⁊ tñ ea q̃ retro ſunt obliuiſcẽs, ⁊ in ea quae ante ſunt extentus, iã principiũ viarum tranſierat, hoc eſt eo non indigebat, a quo tñ aggrediendũ, ⁊ exordiendũ iter eſt oĩbus qui ad veritatẽ peruenire, ⁊ in vita aeterna permanere deſiderant. Sic.n.ait. Ego ſum via veritas ⁊ vita: hoc eſt, per me venitur, ad me peruenitur, in me permanetᷓ, ex quo intelligitᷓ, q̃a nulla res in via nos tenere debeat: q̃ñ nec ipſe dñs inquãtũ via nr̃a eſſe dignatus eſt, tenere nos voluerit, ſed tranſire: ne rebus t̃palibus q̃uis ab illo ꝓ ſalute nr̃a ſuſceptis ⁊ geſtis, haereamus infirmiter, ſed per eas potius curramus alacriter, vt ad eũ ipſum qui noſtrã naturã a tẽporalibus liberauit, ⁊ collocauit ad dexterã patris, prouehi atq; peruehi mereamur. ¶ Quid eſt, ſi non abiero paraclitus nõ veniet ad vos: niſi non poteſtis capere ſpiritũ ſanctum, quandiu ſecundũ carnẽ noſſe perſiſtitis Chriſtũ? Vñ ille qui iã coeperat ſpũ: ⁊ ſi noueramus, inq̃t, ſecundũ carnẽ Chriſtũ, ſed nunc iã non nouimus, etiã ipſam quippe carnẽ Chriſti non ſecundũ carnẽ nouit, q̃ verbũ carnẽ factũ ſpiritaliter nouit. ¶ Sed quid eſt, iã non videbitis me? Non.n.ait, ad patrẽ vado ⁊ non videbitis me: vt tẽporis interuallum quo non videbitur ſignificaſſe intelligeretur, ſiue breue ſiue longum, tñ vtiq; terminatũ: ſed dicendo iã non uidebitis, velut nunquã eos de caetero viſuros Chriſtum veritas praenunciauit. Haeccine iuſtitia eſt nunquam Chriſtum videre, ⁊ in eum tamen credere? cũ ꝓpterea laudetur fides ex qua iuſtus viuit, quoniã credit quẽ modo non videt Chriſtũ ſe aliq̃ñ eſſe viſurũ. Poſtremo ſ᷒ hanc iuſtitiã nunquid dicturi ſumus Paulum apoſtolum nõ fuiſſe iuſtum confitentem ſe vidiſſe Chriſtum poſt aſcenſionem eius in caelum, ꝑ quo utiq; iam tempore dixerat, iam non videbitis

Prouer.viij.

Phi.iij.

Ioannis.xiiij.

Chriſt⁹ quõ ſit via.

H

Ex tracta. euangelij ſecundum Ioan.xci.

Ioan.xvi.

Spiritũ ſanctũ non capiunt ſecũdũ carnem viuentes.

Ex tracta. euangelij ſecundum Ioan.xcij.

Chriſt⁹ quõ negauit ſe decaetero videndum apoſtolis.

Ioan.xvi.

Actuum .vij.

me? Nunquid ſecundum iuſtitiam hanc iuſtus non erat glorioſiſſimus Stephanus, qui cum lapidaretur ait: Ecce video coelos apertos, et filium hominis ſtantem ad dexteram dei? Quid ergo eſt, ad patrem vado, et iam non videbitis me, niſi quod modo ſum eẽ vobiſcum ſum? Tunc enim erat adhuc mortalis in ſimilitudine carnis peccati: qui eſurire poterat, ac ſitire, fatigari poterat ac dormire. Hunc ergo Chriſtum .i. talem Chriſtum cum tranſiſſet de hoc mundo ad patrem: non erant iam viſuri, et ipſa eſt iuſtitia fidei de qua dicit apoſtolus, Etſi noueramus Chriſtum ſecundũ carnem: ſed iam non nouimus. Erit itaq; inquit vos iuſtitiam, qua mundus arguitur: quia vado ad patrem, et iam non videbitis me: quoniam in eum quem non videbitis creditis in me: et quem de me videbitis quod tunc ero, non videbitis me quod ſum vobiſcũ modo. Non videbitis humilem, ſed excelſum: non videbitis mortalem, ſed ſempiternum: non videbitis iudicandum, ſed iudicaturum: et de hac fide veſtra .i. iuſtitia veſtra arguet ſpiritus ſanctus incredulum mundum. Siqua igitur in Chriſto noua creatura, vetera tranſierunt: ecce facta ſunt noua. Omnia autem ex deo: qui reconciliauit nos ſibi per Chriſtum.

A

Ex li. cõtra Fauſtũ Manichæum
quia oia ex deo
Quõ oia ſunt

¶ Omnis ergo noua creatura .i. populus innouatus per fidem, vt habeat interim in ſpe, quod in re poſtea perficietur, in Chriſto hoc et quod in ſe ſperat. Itaq; nunc vetera tranſierunt ſecundum ſpem: quia modo iam non eſt tempus veteris teſtamenti quo temporale atq; carnale regnum a deo expectetur, et facta ſunt omnia noua ſecundum eandem ſpem, vt regnum coelorum vbi nulla erit mors atq; corruptio promiſſum teneamus. In reſurrectione autem mortuorum non iam ſecundum ſpem, ſed ſecundum rem, et vetera tranſibunt cum inimica nouiſſima deſtruetur mors, et fient omnia noua cum corruptibile hoc induerit incorruptionẽ, et mortale hoc induerit immortalitatem, quod iam factum eſt in Chriſto, quem ſecundum rem iam non nouerat Paulus ſecundũ carnem. eorum vero pro quibus mortuus eſt et reſurrexit nondum ſecundũ rem, ſed ſm ſpem: neminem nouerat ſecundum carnem.

noua facta.
i. Cor. xv.
Ibidem.

Ex tracta.
ps. ciij.
vetera quæ tranſierunt.

¶ Siqua igitur in Chriſto noua creatura, vetera tranſierunt, et ecce facta ſunt noua. Quæ vetera tranſierunt? In gẽtibus omnibus idolatria, in ipſis Iudæis omnis illa ſeruitus legis, omnia illa ſacrificia prenunciantia præſens ſacrificium. Abundabat tunc vetuſtas hominis: venit qui renouaret opus ſuum: venit qui conflaret argentum ſuum: qui reformaret monetam ſuam. Et attendimus plenã terram chriſtianis credentibus in deum: auertentes ſe a prioribus ſuis immundiciis et idololatria, et ab ſpe preterita, ad ſpẽ noui ſeculi: et ecce nondum eſt in re, et iam tenetur in ſpe, et per ipſã ſpem iam cantamus et dicimus, Repleta eſt terra creatura tua. Nondum in patria cantamus hoc, nondum in illa requie quæ promittitur, nondum confirmatis vectibus portarum Hieruſalem: ſed adhuc

ps. ciij.

in peregrinatione,intuentes mundum iſtum totum, & vndiq; homines currentes ad fidem,timentes gehennas,contemnentes mortem,amantes vitam æternam,ſpernentes præſentẽ. Et talibus ſpectaculis completi gaudio dicimus,repleta eſt terra creatura tua.

¶ Vetera tranſierunt,ecce facta ſunt omnia noua,nũc in ſpe,tũc in re. Innouati enim fide & ſpe quanta adhuc vetera agimus. Nõ enim ſic Chriſto induti ſumus,vt ex eadem iam nihil portemus, vide veteraſcentem Adam innouantem Chriſtum in nobis. Etſi exterior,inquit,homo noſter corrumpitur,ſed interior renouatur de die in diem. Ergo ad peccatum,ad mortalitatẽ,ad præteruolantia tempora,ad gemitum,ad laborem,ad ſudorem,ad ætates ſuccedentes non manentes,ab infantia vſq; ad ſenectutem,ſine ſenſu tranſeuntes,ad hęc intendentes videamus hic veterẽ hominẽ, veterem diem,vetus canticum,vetus teſtm̃. Conuerſi aũt ad interiorem,ad ea quæ nouanda ſunt pro his quæ immutabuntur,inueniamus hominem nouum,diem nouum,canticum nouum, teſtm̃ nouum,& ſic amemus iſtã nouitatẽ, vt non ibi timeamus vetuſtatẽ. Nunc ergo in occurſu tranſiuimus a veteribus ad noua. Ipſe tranſitus agitur,cum corrumpitur exteriora,innouantur interiora,donec & hoc ipſum quod exterius corrumpitur,reddat debitum naturæ,veniat in mortem,renouetur & hoc in reſurrectione. tunc fient noua omnia quæ nunc ſunt in ſpe. Agis ergo aliquid nunc. Quid? A veteribus te exuendo, & in noua currendo.

Ex tracta. ps. xxviij. C Vetera q̃ adhuc agim⁹ innouati Supra. iiij.

Noua q̃ amanda ſunt.

D

¶ Nouam creaturam dicit vitam nouam per fidem Ieſu Chriſti. Et notandum verbum eſt; Difficile eſt enim inueniri creaturam vocari etiam eos qui iam credendo in adoptionem filiorum venerunt. Dicit tamen,Siquis igitur in Chriſto noua creatura. Vbi autem dicit,Et ipſa creatura,liberabitur a ſeruitute interitus:& poſtea dicit,Non ſolum autem illa,ſed & nos ipſi primitias ſpiritus habẽtes,diſcernit eos qui crediderunt,ab appellatiõe creaturæ,quomodo eoſdem aliquando homines,aliqñ non homines dicit. Nã exprobrans Corinthijs obijcit quodam loco ꝙ adhuc hoĩes eſſent, vbi ait. Nonne homines eſtis & ſecundum hominem ambulatis? Quomodo eundem dominum & poſt reſurrectionẽ alicubi nõ hominem appellat,ſicut cum ait,Non ab hominibus neq; per hominem,ſed per Ieſum Chriſtum:alicubi autem hominem,ſicut illo loco,vbi ait,Vnus enim deus,vnus & mediator dei & hominum,homo Chriſtus Ieſus.

Id expõne epl'a ad Galatas.

Roma. viij.

i. Cor. iij.

Gala. i.
i. Timo. ij.

Et dedit nobis miniſterium reconciliationis:quoniam quidem deus erat in Chriſto, mundum reconcilians ſibi, non reputans illis delicta ipſorum, & poſuit in nobis verbum reconciliationis.

Digitized by Google

De tracta. euangelij ſcdm Ioan. cvij. Mundus varie capitur. i. Cor. ix. Ioan. iij. Ioan. xvij.

VT mundus credat, quia tu me miſiſti. Ecce qui [illegible] pro mundo rogo, pro mundo rogat vt credat: quoniã eſt mundus de quo ſcriptum eſt. Ne cum mundo damnemur. Pro iſto mundo non rogat: neq; enim quo ſit prædeſtinatus ignorat. Et eſt mundus, de quo ſcriptum eſt, Non venit filius hominis vt iudicet mundum, ſed vt ſaluetur mundus per ipſum. Vnde & apoſtolus, Deus erat, inquit, in eo Chriſto, mundum reconcilians ſibi. Pro iſto mundo rogat dicens, Vt mundus credat quia tu me miſiſti. Per hanc enim fidem mundus reconciliatur deo, cum credit in Chriſtum qui eſt miſſus a deo. Si autem diceret, vt cognoſcant quia tu me miſiſti: tantundem valeret quantum hoc quod ait, vt cognoſcat mundus. Ipſi ſunt enim mundus non permanens inimicus, qualis eſt mundus damnationi prædeſtinatus: ſed ex inimico amicus effectus, propter quem deus erat in Chriſto mundũ reconcilians ſibi. Ideo dixit, Ego in eis & tu in me, tanquam diceret, ego in eis ad quos miſiſti me: & tu in me mundum reconciliãs tibi per me.

Ibidem.

De tracta. ſe. lxvij. Ioan. i.

¶ Deus erat, inquit, in Chriſto mundum reconcilians ſibi, quia verbum caro factum eſt & habitauit in nobis, vt non ſolum in illo eſſet, ſed etiam ipſe deus eſſet.

Pro Chriſto ergo legatione fungimur: tanquam deo exhortãte pro nobis: obſecramus pro Chriſto, reconciliamini deo.

De tracta. ſe. lxvij. Pſal. lxvij.

¶ Venient legati ex ægypto, æthiopia præueniet manus eius deo. Aegypti, vel æthiopiæ nomine omnium gentium fidem ſignificauit, a parte totum, legatos appellans reconciliationis prædicatores. Pro Chriſto enim legatione fungimur tanquam deo exhortante per nos, obſecramus pro Chriſto reconciliari deo. Non ergo de ſolis Iſraelitis: vnde apoſtoli electi ſunt, ſed etiam de cæteris gentibus futuros prædicatores chriſtianæ pacis, hoc modo myſtice prophetatum eſt.

De tractatu euangelij ſcdm Ioan. xxxviij. Quis de pctõ liberare poteſt.

¶ De peccato ſolus liberare poteſt, qui venit ſine peccato, & factus eſt ſacrificium pro peccato. Obſecramus, inquit, pro Chriſto, id eſt tanquã vos Chriſtus obſecret. Quid? Reconciliari deo. Si exhortatur & obſecrat apl's, vt reconciliemur deo, inimici eramus deo. Nemo. n. reconciliatur, niſi ex inimicitijs. Inimicos aũt nos non natura, ſed pctã fecerunt. Vñ inimici illius: inde ſerui pctĩ. Non habet deus liberos inimicos, neceſſe eſt ſerui ſint, & ſerui remanebũt niſi ab illo liberentur, cui peccando inimici eſſe voluerũt. Obſecramus ergo, inquit, pro Chriſto, reconciliamini deo. Quo modo aũt reconciliemur, niſi ſoluat qđ inter nos & ipſum ſeparat? Ait. n. per propheta. [illegible] grauauit aurẽ ne audiat, ſed pctã noſtra ſeparãt inter nos & [illegible] ergo non reconciliamur, niſi ablato qđ in medio eſt, & poſito qđ in medio ſit. Eſt. n. mediũ [illegible]

Zacha. vij. Reconciliator qſto ſit. i. Timo. ij.

reddens. Medium ſeparans eſt pctm: mediator reconcilians eſt dns Chriſtus. Vnus. n. deus, & vnus mediator dei & hominum homo Chriſtus Ieſus. Vt ergo tollatur materia ſeparans, quod eſt pctm: venit ille mediator, & factus eſt ſacrificiũ ſacerdos ipſe. Et quia ſacrificiũ factus eſt pro pctõ, offerens ſeipſuz in holocauſtũ in cruce paſſionis ſue, ſequitur apls & dicit: cum dixiſſet, obſecramus pro xpo, reconciliamini deo, qſi diceremus quõ poterimus recõciliari?

Eum enim qui non nouerat peccatum pro nobis peccatũ fecit, vt nos efficeremur iuſtitia dei in ipſo.

Quæ ignorabam, interrogabant me. Ignorabat peccatum: & hoc ignorabat non quaſi iudicando, ſed non committendo. Sunt huiuſmodi locutiones etiaz quotidianæ: cũ dicis de aliquo non nouit ſtare, hoc eſt quia non ſtat: & non nouit benefacere, quia non benefacit: non nouit malefacere, quia non malefacit. Quod alienum eſt a conſcientia, alienum videtur & a ſcientia, & dicitur neſciuit quomodo ars non nouit vitia, & tamen per artem cognita deuitantur. Hoc ergo caput noſtrũ, nobis interrogantibus ex ipſius euangelij ſui veritate reſpondet. Cum dixerimus domine quid ignorabas: quid tu potuiſti interrogari quod ignorabas? Reſpondet. Iniquitates ignorabam, de iniquitatibus interrogabant: habes in euangelio, ſi nõ me credis ignorare iniquitates, quia & ipſos iniquos ignoro, quibus in fine dicturus ſum. Non noui vos, recedite a me qui operamini iniquitatez. Nunquid non nouerat quos damnabat? Aut poteſt iuſte damnare, niſi bonus cognitor? Et tamen bonus cognitor non eſt mentitus dicendo non noui vos, ideſt non coaptamini corpori meo: nõ inheretis regulis meis: vitiati eſtis. Ego autem ars ipſa ſum quæ nõ habet vitium, & in qua quiſq; non diſcit niſi non facere vitium. ¶ Quis dubitet malum eſſe peccatum, & tamen cum laude dictum eſt de domino Ieſu Chriſto, quia non nouerat peccatum? Non ergo nouerat hoc malum. Hic ſi quæratur quomodo quod non nouerat arguebat, Neq; enim peccata non arguebat, omnia autem quæ arguuntur, ſicut dicit Apoſtolus, a lumine manifeſtantur, quomodo igitur a quo arguebantur, ignorabantur? Nonne rectiſſime reſpondebitur, & nouerat, & non nouerat: Rectiſſime omnino, nouerat enim per ſapientiam, non nouerat per experientiã. ¶ Et offeret munus ſuum domino agnum anniculum ſine vitio in holocauſtomata, & agnam anniculam ſine vitio vnam in peccatum. Hoc quidam noſtri interpretes transferre noluere, velut locutionem inuſitatam vitantes, & dixerunt pro pctõ non in peccatum, cum ſit ſenſus in ea locutione, qui non fuerat perturbandus. In peccato quippe dictum eſt, quia hoc ipſum quod pro peccato offerebatur, peccatum vocabatur. Vnde illud eſt apud apoſtolum de Chriſto dño, Eũ q non nouerat pctm̃, p nobis pctm̃ fe-

Ex tracta. ps. xxxiij. ps. xxxiij.

Non noſſe aliqd dicitur, qui idipſum nõ facit

Ignorata a deo

Matth. vij.

Ex libro cõtra inimicũ legis & prophetarum. Pctm̃ quõ ignorat & tñ arguit Chriſtus.

Ex lib. queſtion. Numeri. iiij.

Pctm̃ dicitur qd pro pctõ offertur.

Ex lib. de cate/chizandis rudi bus. ¶ Cogitemus quid nobis prærogatum ſit ab illo, qui demonſtra uit nobis exemplum, vt ſequamur veſtigia eius. Quamuis enim n. differat articulata vox noſtra ab intelligentiæ noſtræ viuacitate, longe differentior eſt mortalitas carnis ab æqualitate dei. Et ta

i. Pet. i. men cum in eadem forma eſſet, ſemetipſum exinaniuit formam

Deus quid ho mini præſtit. ſerui accipiens, & cætera vſq;, Ad mortem crucis. Quam ob cau

Phi. ij. ſam, niſi quia factus eſt infirmis infirmus, vt infirmos lucri face

ij. Cor. ix. ret? Audi eius imitatorem, alibi etiam dicentem, Siue enim men te exceſſimus deo, ſiue temperantes ſumus vobis. Charitas enim Chriſti compellit nos, iudicantes hoc quia vnus pro oībus mor tuus eſt. Quomodo enim paratus eſſet impendi pro animabus eo rum ſi eum pigeret inclinari ad aures eorum? Hinc ergo factus eſt

I. Teſ. ij. paruulus in medio noſtrum, tanquam nutrix fouens filios ſuos. Non enim delectat niſi amor inuitet decurtata & mutilata verba immurmurare, & tamen optant homines habere infantes, quibus id exhibeant, & ſuauius eſt matri minuta manſa inſpuere paruo fi

A Gallinæ ſedu litas. lio, quam ipſi mandere & deuorare grandiora. Non ergo recedat de corpore etiam cogitatio gallinæ illius, quæ languidulis plumis teneros fœtus operit, & ſuſurrantes pullos cōfracta voce aduocat, cuius blandas alas refugientes ſuperbi præda fiunt alitibus. Si n. intellectus delectat in penetralibus ſynceriſſimis, hic etiam intel ligere delectet, quomodo charitas quanto officioſius deſcendit in

Charitatis au/ gmentum infima, tanto robuſtius recurrit in intima, per bonam conſcien tiam: nihil quærendo ab eis ad quos deſcendit præter eorum ſem piternam ſalutem.

Aeſtimantes hoc, quoniam ſi vnus pro omnibus mortuus eſt, ergo omnes mortui ſunt, & pro omni bus mortuus eſt Chriſtus, vt & qui viuunt iam non ſibi viuāt, ſed ei q̄ p̄ ipſis mortuus eſt, & reſurrexit.

Ex lib. de ciui/ tate dei. xx. Mortui ſunt oēs peccato. ¶ Omnes itaq; mortui ſunt in peccatis nemine prorſus excepto ſiue originalibus, ſiue etiam voluntate additis, vel ignorando, vel ſciendo, nec faciendo quod iuſtum eſt. Et pro omnibus mortuis, viuus mortuus eſt, viuus. i. nullum habens omnino peccatum, vt

Roma. iiij. qui per remiſſionem peccatorum viuunt, iam non ſibi viuant, ſed ei qui pro omnibus mortuus eſt, propter peccata noſtra: & reſurre xit, propter iuſtificationem noſtram, vt credentes in eum qui iuſti ficat impium, ex impietate iuſtificari tanquam ex morte viuifica ti, ad primā reſurrectionē quæ nunc eſt pertinere poſſimus.

B Ex epiſtola ad Armentarium & Paulinam. ¶ Charitatis erga nos dei tantum apparuit, & eluxit indicium, vt filium ſuum vnigenitum mitteret, qui pro nobis moreretur. Re ſtat ergo vt fiat quod apoſtolus ait, propterea mortuum eſſe Chri ſtum, vt & qui viuunt iam non ſibi viuant, ſed ei qui pro ipſis mor tuus eſt & reſurrexit.

Digitized by Google

¶ Debet enim vita humana in ſe deficere, in Chriſto proficere: vt qui viuunt iam non ſibi viuant, ſed ei qui pro omnibus mortuus eſt, ⁊ reſurrexit: ⁊ dicat vnuſquiſq; noſtrum quod dicit apoſtolus, Viuo autem iam non ego, viuit vero in me Chriſtus. Ex ſermone de Epiphania. Vita humana deb& in Chriſto proficere: in ſe deficere.

¶ Et anima mea ipſi viuet. Ipſi vtiq; non ſibi, ſicut ſuperborũ priuato ſuo bono lætantium, ⁊ a communi omnium bono quod deus eſt, inani elatione reſilientium. Hoc vtiq; deuitemus: ⁊ communi potius vero omnium bono perfrui, quam priuato noſtro gaudere quæramus: vt qui viuat, iam non ſibi viuat, ſicut ait Apoſtolus, ſed ei qui pro ipſis mortuus eſt ⁊ reſurrexit. Propter hoc. n. mediator effectus eſt, vt nos reconciliet deo per humilitatē a quo per impiam ſuperbiā longe receſſeramus. Neq; enim illud tantū ſcriptum eſt. Initium ſuperbiæ hominis apoſtatare a deo. Nō ergo ſibi quiſq; viuat, ſed Chriſto, faciens non ſuam, ſed ipſius voluntatem, ⁊ manens in eius charitate, ſicut ⁊ ipſe fecit voluntatem patris ⁊ manet in eius charitate. Hæc quippe admonens nos, ⁊ exemplo ſuo exhortans, in euangelio ſuo locutus eſt. Si autem ipſe cũ in forma dei eſſet, æqualis patri, tamen per formam ſerui, quam propter nos accepit non ſuam voluntatem ſed patris ſe facere cōmendauit: quanto magis nos propria priuataq; noſtra voluntate qua tenebrati ſumus: ad illud commune lumen vt illuminemur, ⁊ vultus noſtri non erubeſcant, debemus accedere: quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum: vt anima noſtra ipſi viuat. Ex lib. de gratia noui teſt. Qui viuit ſpo non ſibi viuat, & aede. Phil. ij. Pſal. xxxiij. Ioan. i.

Itaq; ex hoc nos neminem nouimus ſecundum carnem. Et ſi cognouimus ſecundum carnem Chriſtum, ſed nunc iam non nouimus.

Ex li. epiſt. Vau. Quo ſo apls ſe Chriſtū ſecūdū carnē neget cognoſcere.

QVod dicit, Et ſi noueramus Chriſtum ſecundum carnē, ſed iam nunc non nouimus, eā ipſa circūſtantia ſcripturæ loci eius ſatis oſtendit quid loquatur Apoſtolus. Suo quippe more vitam noſtram futuram, quæ iam in ipſo homine mediatore Chriſto Ieſu capite noſtro reſurgente completa eſt, ita ſpe certa meditatur tanquam iam adſit, præſenſq; teneat. Quæ vtiq; vita non erit ſecundum carnem: ſicut vita Chriſti non eſt ſecundum carnem. Carnem n. iq; hoc loco, non ipſam corporis noſtri ſubſtantiam, quam dominus etiam poſt reſurrectionē ſuam carnem appellat dicens: Palpate ⁊ videte, quia ſpiritus carnē ⁊ oſſa non habet, ſicut me videtis habere, ſed corruptionem mortalitatemq; carnis vult intelligi: quæ tunc non erit in nobis, ſicut iam in Chriſto non eſt. Hanc enim proprie carnem nominabat et cum de ipſa reſurrectione ſatis euidenter loqueretur, ⁊ diceret. Caro ⁊ ſanguis regnum dei poſſidere non poſſunt, neq; corruptio incorruptionem poſſidebit. Cum ergo factum fuerit quod ibi cōſequenter dicit, Ecce myſterium vobis dico: omnes quidē reſur- Luc. xxiiij. D I. Cor. xv. Ibidem.

Digitized by Google

genius,non tñ oẽs immutabimur in atomo.i. in momento, in ictu oculi,in nouiſſima tuba,canet.n.tuba,ꝛ mortui reſurgent incorrupti,ꝛ nos immutabimur,opꝫ.n.corruptibile hoc induere incorruptioẽ,ꝛ mortale hoc induere immortalitatem,iã ſm id ꝙ carnem non ipſam corporis ſubſtantiã,ſed ipſam corruptionem mortalitatis appellat:non erit vtiqꝫ caro,quia corruptionẽ mortalitatis mutata non habebit. Secundũ aũt ipſius ſubſtantiæ corporiſqꝫ originẽ,eadem caro erit:quia ipſa reſurget,ꝛ ipſa mutabitur,quia ꝛ illud verũ eſt:quod ait dñs poſteaqꝫ reſurrexit, Palpate ꝛ videte,quia ſpiritus carnem ꝛ oſſa nõ hꝫ,ſicut me videtis habere:ꝛ hoc verũ eſt quod ait apl's,Caro ꝛ ſanguis regnũ dei nõ poſſidebunt.Illud.n.dictum eſt ſecundũ ipſam ſubſtantiã ꝙ ẽt tũc erit, quia ipſa mutabit hoc aũt dictũ eſt ſm carnẽ corruptionis qualitatẽ,ꝙ tunc iã non erit,qa mutata caro non corrũpet.Noueramus ergo Chriſtũ ſm carnẽ.i.ſm carnis mortalitatem,anteqꝫ reſurgeret:ſed nunc iã non nouimus,quia ſicut dicit idẽ apl's.Chriſtus reſurgens a mortuis iã non moritᷣ,ꝛ mors illi vltra non denominabitᷣ.Nã ſi Chriſtus ideo nõ habuit carnẽ,quia dicit apl's, nũc iaꝫ non ſe noſſe Chriſtũ ſm carnẽ,nec illi habuerunt carnẽ,de quibus in eodẽ loco dicit.Itaqꝫ nos a mõ neminẽ nouimus ſm carneꝫ. Sed quia illorũ ſecũ vitã futurã tanqꝫ pſentẽ meditabatᷣ,qui reſurgentes cõmutabunt,amodo,inquit,neminẽ nouimus ſm carneꝫ .i.tã certã ſpem tenemus futuræ noſtrę incorruptionis,a immortalitatis vt amodo iã in ipſa notitia gaudeamus. Vnde alio loco dicit.vt aũt reſurrexiſtis cũ Chriſto,quæ ſurſum ſunt quęrite: vbi Chriſtus eſt ad dexterã dei ſedens:ꝙ ſurſum ſunt ſapite,ꝛ non quę ſuper terrã.Nondũ vtiqꝫ ſurreximus ſicut Chriſtus, ſed tñ ſm ſpeꝫ quę nobis in illo eſt,iam nos cũ illo reſurrexiſſe teſtatus eſt. Ille quippe iã reſurrexit,ꝛ mors ei non dñabitur:quẽ ꝛ ſi noueramus ſm carnẽ,cũ adhuc moriturus eſſet,inerat quippe in eius corpore illa mortalitas quã proprie carnẽ appellat apoſtolus,ſed iam nũc non nouimus.Illud enim eius mortale iam induit immortalitatẽ,vnde ſecundũ priſtinam mortalitatẽ,iã caro appellari non poſſit.Itaqꝫ loci ipſius contextionem,vbi hæc ſnĩa eſt,conſideremus, vt hoc qđ dico magis eluceat. Charitas,inquit, Chriſti compellit nos iudicantes hoc,qm̃ vnus pro oĩbus mortuus eſt.Ergo omnes mortui ſunt,ꝛ pro oĩbus mortuus eſt,vt qui viuunt iã non ſibi viuant,ſed ei qui pro ipſis mortuus eſt ꝛ reſurrexit.Itaqꝫ nos amodo neminẽ nouimus ſm carnem,ꝛ ſi noueramus ſecundum carnẽ Chriſtũ ſed iã nunc non nouimus.Certe iam nunc cuiuis apparet ꝑpter reſurrectionẽ Chriſti hoc dixiſſe apoſtolũ, quandoquidẽ iſta verba illud præceſſit, Vt qui viuunt iã non ſibi viuant, ſed ei qui pro ipſis mortuus eſt ꝛ reſurrexit.Quid eſt enim aliud:non ſibi ſed illi viuant,niſi vt non ſecundũ carnẽ viuant in ſpe terrenarum ꝛ corruptibilium bonorum,ſed ſecundum ſpiritum in ſpe ...

Lucæ.xxiiij.
.i.Cor.xv.
Quõ caro ꝛ ſanguis regnũ dei nõ poſſidebũt.
Roma.vi.
Coloſ.iij.
Reſurreximus ſpe cũ Chriſto.
Chriſto non ſibi viuere.

ſurrectionis, quę iam ex ipſis in Chriſto facta eſt? Itaq; eorū pro quibus Chriſtus mortuus eſt & reſurrexit, & qui iam non ſibi, ſed il li viuunt, neminem ſecundū carnē apoſtolus nouerat propter ſpem futurę immortalitatis, in cuius expectatione viuebant, quę in Chriſto iam non ſpes, ſed res erat. Et quia oēs in illo eſt nōdū re, iam tamen ſpe hoc ſumus, ſequitur & dicit.

Siqua ergo in Chriſto, noua creatura eſt, vetera tranſierunt, & ecce facta ſunt oīa noua. Omnia aūt ex deo, q̄ reconciliauit nos ſibi per Chriſtum.

Vnde queadmodū cū ipſa veritas, & verbū per quod facta ſunt oīa, verbū caro factū eſt vt habitaret in nobis: tn̄ ait apoſtolus, Et ſi noueramus Chriſtū ſecundū carnē, ſed nūc iā non nouimus. Ille quippe qui non ſolū peruenientibus poſſeſ ſionē, ſed et viam ſe prębere voluit venientibus ad principiū via rum: voluit carnē aſſumere. Vnde eſt etiam illud. Dn̄s creauit me principio viarū ſuarū, vt inde inciperent qui vellent venire. Apo ſtolus ergo quāuis adhuc ambularet in via, & ad palmam ſupernę vocationis ſequeret vocantē deū, & tn̄ ea q̄ retro ſunt obliuiſcēs, & in ea quę ante ſunt extentus, iā principiū viarum tranſierat, hoc eſt eo non indigebat, a quo tn̄ aggrediendū, & exordiendū iter eſt oībus qui ad veritatē peruenire, & in vita æterna permanere de ſiderant. Sic.n.ait. Ego ſum via veritas & vita: hoc eſt, per me veni tur, ad me peruenitur, in me permanet, ex quo intelligit, qa nulla res in via nos tenere debeat: q̄n nec ipſe dn̄s inquātū via nr̄a eſſe dignatus eſt, tenere nos voluerit, ſed tranſire: ne rebus tpalibus q̄; uis ab illo p ſalute nr̄a ſuſceptis & geſtis, hæreamus infirmiter, ſed per eas potius curramus alacriter, vt ad eū ipſum qui noſtrā natu rā a tēporalibus liberauit, & collocauit ad dexterā patris, prouehi atq; peruehi mereamur. ¶ Quid eſt, ſi non abiero paraclitus nō veniet ad vos: niſi non poteſtis capere ſpiritū ſanctum, quandiu ſecundū carnē noſſe perſiſtitis Chriſtū? Vn̄ ille qui iā cœperat ſpū: & ſi noueramus, inqt, ſecundū carnē Chriſtū, ſed nunc iā non noui mus, etiā ipſam quippe carnē Chriſti non ſecundū carnē nouit, q verbū carnē factū ſpiritaliter nouit. ¶ Sed quid eſt, iā non videbi tis me? Non.n.ait, ad patrē vado & non videbitis me: vt tēporis in teruallum quo non videbitur ſignificaſſe intelligeretur, ſiue breue ſiue longum, tn̄ vtiq; terminatū: ſed dicendo iā non uidebitis, ve lut nunquā eos de cætero viſuros Chriſtum veritas prænunciauit. Hæccine iuſtitia eſt nunquam Chriſtum videre, & in eum tamen credere: cū ppterea laudetur fides ex qua iuſtus viuit, quoniaʒ cre dit quē modo non videt Chriſtū ſe aliqn̄ eſſe viſurū. Poſtremo ſiʒ hanc iuſtitiā nunquid dicturi ſumus Paulum apoſtolum nō fuiſ ſe iuſtum confitentem ſe vidiſſe Chriſtum poſt aſcenſionem eius in cœlum, de quo utiq; iam tempore dixerat, iam non videbitis

Prouide ſiqui in Chriſto.
Eſa.xliij.
Apo.xxi.
Ex libro de do ctrina xp̄iana
Ioan.i.
Prouer.viij.
Phi.iij.
Ioannis.xiiij.
Chriſtus quō ſit via.
Ex tracta. euan gelij ſecundum Ioan.xci.
Ioan.xvi.
Spiritū ſanctū non capiunt ſe cūdū carnem vi uentes.
Ex tracta. euan gelij ſecundum Ioan.xcij.
Chriſtus quō ne gauit ſe de cæte ro videndum apoſtolis.
Ioan.xvi.

Actuum.vij. me? Nunquid ſecundum iuſtitiam hanc iuſtus non erat glorioſiſſi
mus Stephanus,qui cum lapidaretur ait:Ecce video coelos aper
tos,⁊ filium hominis ſtantem ad dexteram dei? Quid ergo eſt,
ad patrem vado,⁊ iam non videbitis me,niſi quod modo ſum cū
vobiſcum ſum? Tunc enim erat adhuc mortalis in ſimilitudine
carnis peccati:qui eſurire poterat,ac ſitire,fatigari poterat ac dor
A mire. Hunc ergo Chriſtum.i.talem Chriſtum cum tranſiſſet de
hoc mundo ad patrem:non erant iam viſuri,⁊ ipſa eſt iuſtitia fi
dei de qua dicit apoſtolus,Etſi noueramus Chriſtum ſecundū car
nem:ſed iam non nouimus.Erit itaqꝫ inquit vraꝫ iuſtitiam,qua
muudus arguitur:quia vado ad patrem,⁊ iam non videbitis me:
quoniam in eum quem non videbitis credetis in me: ⁊ quando
me videbitis quod tunc ero,non videbitis me quod ſum vobiſcū
modo.Non videbitis humilem,ſed excelſum:non videbitis mor
talem,ſed ſempiternum:non videbitis iudicandum,ſed iudicatu
rum: ⁊ de hac fide veſtra.i.iuſtitia veſtra arguet ſpiritus ſanctus in
credulum mundum. Siqua igitur in Chriſto noua creatura, vete
ra tranſierunt:ecce facta ſunt noua.Omnia autem ex deo qui re
conciliauit nos ſibi per Chriſtum.

Ex li.cōtra Fauſtū Manichæū quia oīa ex deo Quō oīa ſunt

℃ Omnis ergo noua creatura.i.populus innouatus per fidem, vt
habeat interim in ſpe,quod in re poſtea perficietur, in Chriſto hꝫ
et quod in ſe ſperat.Itaqꝫ nunc vetera tranſierunt ſecundum ſpem:
quia modo iam non eſt tempus veteris teſtamenti quo tempora
le atqꝫ carnale regnum a deo expectetur,⁊ facta ſunt omnia no
ua ſecundum eandem ſpem,vt regnum coelorum vbi nulla erit
mors atqꝫ corruptio promiſſum teneamus.In reſurrectione autē
mortuorum non iam ſecundum ſpem,ſed ſecundum rem,⁊ ve
tera tranſibunt cum inimica nouiſſima deſtruetur mors, ⁊ fient
omnia noua cum corruptibile hoc induerit incorruptionē,⁊ mor
tale hoc induerit im mortalitatem,quod iam factum eſt in Chri
ſto,quem ſecundum rem iam non nouerat Paulus ſecundū car
nem.eorum vero pro quibus mortuus eſt ⁊ reſurrexit nondum ſe
cundū rem,ſed ſm ſpem:neminem nouerat ſecundum carnem.

noua fac.a. 1.Cor.xv. Ibidem.

Ex tracta. ps.ciij. vetera quæ tranſierunt.

℃ Siqua igitur in Chriſto noua creatura,vetera tranſierunt,⁊ ecce
facta ſunt noua.Quæ vetera tranſierunt? In gētibus omnibus ido
latria,in ipſis Iudæis omnis illa ſeruitus legis,omnia illa ſacrifi
cia prenunciantia præſens ſacrificium.Abundabat tunc vetuſtas
hominis:venit qui renouaret opus ſuum:venit qui conflaret argē
tum ſuum:qui reformaret monetam ſuam.Et attendimus plenā
terram chriſtianis credentibus in deum:auertentes ſe a prioribus
ſuis immundicijs ⁊ idololatria,⁊ ab ſpe præterita,ad ſpē noui ſe
culi: ⁊ ecce nondum eſt in re,⁊ iam tenetur in ſpe,⁊ per ipſam ſpem
iam cantamus ⁊ dicimus,Repleta eſt terra creatura tua.Nondum
in patria cantamus hoc,nondum in illa requie quæ promittitur,
nondum confirmatis veſtibus portarum Hieruſalem:ſed adhuc

ps.ciij.

Digitized by Google

in peregrinatione, intuentes mundum iſtum totum, & vndiq; homines currentes ad fidem, timentes gehennas, contemnentes mortem, amantes vitam æternam, ſpernentes præſentẽ. Et talibus ſpectaculis completi gaudio dicimus, repleta eſt terra creatura tua.

Ex tracta. ps. xxviij.

C

¶ Vetera tranſierunt, ecce facta ſunt omnia noua, nũc in ſpe, tũc in re. Innouati enim fide & ſpe quanta adhuc vetera agimus. Nõ enim ſic Chriſto induti ſumus, vt ex eadem iam nihil porteмus. Vide veteraſcentem Adam innouantẽm Chriſtum in nobis. Etſi exterior, inquit, homo noſter corrumpitur, ſed interior renouatur de die in diem. Ergo ad peccatum, ad mortalitatẽ, ad præteruolantia tempora, ad gemitum, ad laborem, ad ſudorem, ad ætates ſuccedentes non manentes, ab infantia vſq; ad ſenectutem, ſine ſenſu tranſeuntes, ad hęc intendentes videamus hic veterẽ hominẽ, veterem diem, vetus canticum, vetus teſtm̃. Conuerſi aũt ad interiorem, ad ea quæ nouanda ſunt pro his quæ immutabuntur, inueniamus hominem nouum, diem nouum, canticum nouum, teſtm̃ nouum, & ſic amemus iſtã nouitatẽ, vt non ibi timeamus vetuſtatẽ. Nunc ergo in occurſu tranſiuimus a veteribus ad noua. Ipſe tranſitus agitur, cum corrumpitur exteriora, innouantur interiora, donec & hoc ipſum quod exterius corrumpitur, reddat debitum naturæ, veniat in mortem, renouetur & hoc in reſurrectione. Tunc fient re vera omnia noua reliqua quæ nunc ſunt in ſpe. Agis ergo aliquid nunc. Quid? A veteribus te exuendo, & in noua currendo.

Vetera q̃ adhuc agimꝰ innouati

Supra. iiij.

Noua q̃ amanda ſunt.

D

Id expõne epl'a ad Galatas.

¶ Nouam creaturam dicit vitam nouam per fidem Ieſu Chriſti. Et notandum verbum eſt, Difficile eſt enim inueniri creaturam vocari etiam eos qui iam credendo in adoptionem filiorum venerunt. Dicit tamen, Siqua igitur in Chriſto noua creatura. Vbi autem dicit, Et ipſa creatura, liberabitur a ſeruitute interitus: & poſtea dicit, Non ſolum autem illa, ſed & nos ipſi primitias ſpiritus habẽtes, diſcernit eos qui crediderunt, ab appellatiõe creaturæ, quomodo eoſdem aliquando homines, aliqñ non homines dicit. Nã exprobrans Corinthijs obijcit quodam loco ꝙ adhuc hoĩes eſſent, vbi ait. Nonne homines eſtis & ſecundum hominem ambulatis? Quomodo eundem dominum & poſt reſurrectionẽ alicubi nõ hominem appellat, ſicut cum ait, Non ab hominibus neq; per hominem, ſed per Ieſum Chriſtum: alicubi autem hominem, ſicut illo loco, vbi ait, Vnus enim deus, vnus & mediator dei & hominum homo Chriſtus Ieſus.

Roma. viij.

i. Cor. iij.

Gala. i.

i. Timo. ij.

Et dedit nobis miniſterium reconciliationis: quoniam quidem deus erat in Chriſto, mundum reconcilians ſibi, non reputans illis delicta ipſorum, & poſuit in nobis verbum reconciliationis.

Digitized by Google

De tracta. euangelij ſcdm Ioan.cvij.
Mundus varie capitur
i.Cor.ix.
Ioan.xij.
Ioan.xvij.

VT mundus credat,quia tu me miſiſti. Ecce qui dixerat,ego pro mundo rogo,pro mundo rogat vt credat: quoniã eſt mundus de quo ſcriptum eſt.Ne cum mundo damnetur. Pro iſto mundo non rogat:neq; enim quo ſit prædeſtinatus ignorat. Et eſt mundus,de quo ſcriptum eſt,Non venit filius hominis vt iudicet mundum,ſed vt ſaluetur mundus per ipſum. Vnde et apoſtolus,Deus erat,inquit,in eo Chriſto,mundum reconcilians ſibi.Pro iſto mundo rogat dicens,Vt mundus credat quia tu me miſiſti.Per hanc enim fidem mundus reconciliatur deo,cum credit in Chriſtum qui eſt miſſus a deo. Si autem diceret,vt cognoſcant quia tu me miſiſti: tantundem valeret quantum hoc quod ait,vt cognoſcat mundus. Ipſi ſunt enim mundus non permanens inimicus,qualis eſt mundus damnationi prædeſtinatus:ſed ex inimico amicus effectus,propter quem deus erat in Chriſto mundũ reconcilians ſibi.Ideo dixit,Ego in eis et tu in me,tanquam diceret,ego in eis ad quos miſiſti me: et tu in me mundum reconcilians tibi per me.

Ibidem.

De tracta. ſe.lxviij.
Ioan.i.

¶ Deus erat,inquit,in Chriſto mundũ reconcilians ſibi,quia verbum caro factum eſt et habitauit in nobis,vt non ſolum in illo eſſet,ſed etiam ipſe deus eſſet.

Pro Chriſto ergo legatione fungimur: tanquam deo exhortãte pro nobis:obſecramus pro Chriſto, reconciliamini deo.

De tracta. ſe.lxvij.
Pſal.lxvij.
F

¶ Venient legati ex ægypto,æthiopia præueniet manus eius deo. Aegypti,vel æthiopiæ nomine omnium gentium fidem ſignificauit,a parte totum,legatos appellans reconciliationis prædicatores. Pro Chriſto enim legatione fungimur tanquam deo exhortãte per nos,obſecramus pro Chriſto reconciliari deo. Non ergo de ſolis Iſraelitis:vnde apoſtoli electi ſunt,ſed etiam de cæteris gentibus futuros prædicatores chriſtianæ pacis, hoc modo myſtice prophetatum eſt.

De tractatu euangelij ſcdm Ioan.xxxviij.
Quis de pctõ liberare poteſt.

¶ De peccato ſolus liberare poteſt,qui venit ſine peccato,et factus eſt ſacrificium pro peccato. Obſecramus,inquit,pro Chriſto,id eſt tanquam vos Chriſtus obſecret. Quid? Reconciliari deo. Si exhortatur et obſecrat apl's,vt reconciliemur deo,inimici eramus deo. Nemo.n.reconciliatur,niſi ex inimicitiis. Inimicos aũt nos non natura,ſed pctã fecerunt. Vñ inimici illius:inde ſerui pctĩ. Non hʒ deus liberos inimicos,neceſſe eſt ſerui ſint,et ſerui remanebũt niſi ab illo liberent̃,cui peccando inimici eſſe voluerũt. Obſecramus ergo,inqt,p Chriſto,reconciliamini deo. Quõ aũt recõciliemur, niſi ſoluat̃ qð inter nos et ipſum ſeparat? Ait.n.p propheta. Non grauauit aũt ne audiat,ſed pctã noſtra ſeparant inter nos et deum. Ergo non reconciliamur,niſi ablato qð in medio eſt, et poſito qð in medio ſit. Eſt.n.mediũ ſeparans,ſed contra eſt mediator recõ-

Zach.vij.
Reconciliat io quõ fiat.
i.Timo.ij.

Digitized by Google

[illegible]. Medium ſeparans eſt pctm̄: mediator reconcilians eſt dñs Chriſtus. Vnus.n.deus, ⁊ vnus mediator dei ⁊ hominum homo Chriſtus Ieſus. Vt ergo tollatur materia ſeparans, quod eſt pctm̄: venit ille mediator, ⁊ factus eſt ſacrificiū ſacerdos ipſe. Et quia ſacrificiū factus eſt pro pctō, offerens ſeipſum in holocauſtū in cruce paſſionis ſue, ſequitur apls ⁊ dicit: cum dixiſſet, obſecramus pro xpo, recōciliamini deo, q̄ſi diceremus q̄ū poterimus recōciliari?

Eum enim qui non nouerat peccatum pro nobis peccatū fecit, vt nos efficeremur iuſtitia dei in ipſo.

Quid ignorabam, interrogabant me. Ignorabat peccatum: ⁊ hoc ignorabat non quaſi iudicando, ſed non committendo. Sunt huiuſmodi locutiones etiā quotidianae: cū dicis de aliquo non nouit ſtare, hoc eſt quia non ſtat: ⁊ non nouit benefacere, quia non benefacit: non nouit malefacere, quia non malefacit. Quod alienum eſt a conſcientia, alienum videtur ⁊ a ſcientia, ⁊ dicitur neſciuit quomodo ars non nouit vitia, ⁊ tamen per artem cognita deuitantur. Hoc ergo caput noſtrū, nobis interrogantibus ex ipſius euangelij ſui veritate reſpondet. Cum dixerimus domine quid ignorabas: quid tu potuiſti interrogari quod ignorabas? Reſpondet. Iniquitates ignorabam, de iniquitatibus interrogabar: habes in euangelio, ſi nō me credis ignorare iniquitates, quia ⁊ ipſos iniquos ignoro, quibus in fine dicturus ſum. Non noui vos, recedite a me qui operamini iniquitates. Nunquid non nouerat quos damnabat? Aut poteſt iuſte damnari, niſi bonus cognitor? Et tamen bonus cognitor non eſt mentitus dicendo non noui vos, ideſt non coaptamini corpori meo: nō hęretis regulis meis: vitiati eſtis. Ego autem ars ipſa ſum quę nō habet vitium, ⁊ in qua quiſq̄ non diſcit niſi non facere vitium. ¶ Quis dubitet malum eſſe peccatum, ⁊ tamen cum laude dictum eſt de domino Ieſu Chriſto, quia non nouerat peccatum? Non ergo nouerat hoc malum. Hic ſi quęratur quomodo quod non nouerat arguebat, Neq̄ enim peccata non arguebat, omnia autem quę arguuntur, ſicut dicit Apoſtolus, a lumine manifeſtantur, quomodo igitur a quo arguebantur, ignorabantur? Nonne rectiſſime reſpondebitur, ⁊ nouerat, ⁊ non nouerat: Rectiſſime omnino, nouerat enim per ſapientiam, non nouerat per experientiā. ¶ Et offeret munus ſuum domino agnum anniculum ſine vitio in holocauſtomata, ⁊ agnam anniculam ſine vitio vnam in peccatum. Hoc quidam noſtri interpretes transferre noluere, velut locutionem inuiſitatam vitantes, ⁊ dixerunt pro pctō non in peccatum, cum ſit ſenſus in ea locutione, qui non fuerat perturbandus. In peccato quippe dictum eſt, quia hoc ipſum quod pro peccato offerebatur peccatum vocabatur. Vnde illud eſt apud apoſtolum de Chriſto dño, Eū q non nouerat pctm̄, p nobis pctm̄ fe.

Ex tracta. ps. xxxiij.

ps. xxxiij.

Non noſſe aliqd dicitur, quid idipſum nō facit.

Ignorātia a deo

Matth. vij.

Ex libro cōtra inimicū legis ⁊ prophetarum.

Pctm̄ q̄uo ignorat ⁊ tn̄ arguit Chriſtus.

Ex lib. queſtio. Numeri. tit. xij.

Pctm̄ dicitur qd pro pctō offertur.

cit. Deus pater ſcilicet eum filium pro nobis fecit peccatum, id eſt ſacrificium pro peccato. Si ergo agnus in holocauſtū mactaretur ipſum pecus eſſet, peccatum id eſt ſacrificium fieret pro peccato: ſicut de ariete quod ſequitur in ſalutare dicit tanquam ipſum ſit ſalutare, cum ſit ſacrificium ſalutaris, quod poſtea repetendo manifeſtat. Nam & illud pro pctō dicit: quod prius dixerat in ſalutare.

Ex lib. ii. contra Maximinum. Chriſtū quippe peccatum fecit.

¶ Quod enim apoſtolum dixiſſe cōmemoras, quoniā Chriſtus cum peccator non eſſet, peccatum pro nobis fecit: lege diligentius: & ne forte mēdoſum incurreris codicem: aut latinus interpres erraverit: græcum inſpice: & invenies non Chriſtum pro nobis fecisse peccatum, ſed a patre deo ipſum Chriſtum factum eſſe pctm, id eſt ſacrificium pro peccato. Ait enim apoſtolus. Obſecramus pro Chriſto reconciliari deo. Eum qui non noverat peccatum, peccatum pro nobis fecit. Non ergo fecit ipſe peccatum, ſed eum pro nobis deus pater peccatum fecit, hoc eſt ut dixi ſacrificium pro peccato. Si enim recolas vel relegas, invenies in libris veteris teſtamenti peccata appellari ſacrificia pro peccatis. Similitudo etiam carnis peccati, in qua venit ad nos, dicta eſt ipſa peccatum. Miſit, inquit, deus filium ſuum in ſimilitudinem carnis peccati, & de peccato damnavit peccatū in carne, hoc eſt de ſimilitudine carnis peccati quæ ipſius erat, damnavit pctm in carne peccati, quæ noſtra eſt. Propter hoc etiam de illo dicitur. Quod enim mortuus eſt peccato, mortuus eſt ſemel, quia ſimilitudine carnis peccati mortuus eſt, quando moriendo exutus eſt carne, ut per hoc myſterium ſignificaret eos qui in morte ipſius baptizantur, mori peccato, ut vivant deo. Sic etiam pro cruce factus eſt pro nobis maledictum. Pependit quippe in ligno: mortem quæ de maledicto dei venerat, ſuſpendit in ligno: atque ita vetus homo noſter ſimul crucifixus eſt cruci, ut non mendaciter dictum intelligatur in lege. Maledictus omnis qui pependit in ligno. Quid eſt maledictus, niſi terra es & in terram ibis? Et quid eſt omnis, niſi quia eſt ipſe Chriſtus? Qui cum ſit vita, mortuus eſt tamen vera morte non ficta.

Peccata interdum ſacrificia vocantur.

Rom. viii.

Rom. vi.

Chriſtus factus maledictum.

Rom. vi.

Deute. xxi.

Gene. iii.

Ex lib. Enchir. Chriſtus dictus eſt peccatum.

¶ Propter ſimilitudinē carnis peccati in qua venerat, dictus eſt ipſe peccatum, ſacrificandus ad diluenda peccata. In veteri quippe lege, peccata vocabantur ſacrificia pro peccatis. Quod vere factus eſt: cuius umbræ erant illa. Hinc apoſtolus cum dixiſſet, obſecramus pro Chriſto reconciliari deo: continuo ſubiunxit, eum qui non noverat peccatum, pro nobis peccatū fecit: ut nos efficeremur iuſtitia dei in ipſo. Non ait ut in quibuſdam mendoſis codicibus legitur: qui non noverat peccatum: pro nobis peccatum fecit, tanquam pro nobis Chriſtus ipſe peccaverit, ſed ait, Eum qui non noverat peccatum id eſt Chriſtum, pro nobis peccatū fecit deus, cui reconciliandi ſumus, hoc eſt ſacrificium pro peccatis per quod reconciliari valeremus. Ipſe eſt ergo peccatum, ut nos iuſtitia, nec noſtra ſed dei, nec in nobis, ſed in ipſo, ſicut ipſe peccatum, non ſuum

Nos, dicimur iuſtitia dei.

ſuum ſed noſtrum, nec in ſe, ſed in nobis conſtitutum, ſimilitu-
dinem carnis peccati in qua crucifixus eſt, demonſtrauit. Hæc eſt
illa iuſtitia dei: nō qua ipſe iuſtus eſt, ſed qua nos ab eo iuſti facti. Ex lib. de gra-
¶ Illa namq; iuſtitia dei commendatur eo quod dicitur ignorã- tia noui teſta-
tes dei iuſtitiam: qua nos ex eius gratia iuſti ſumus, vt ipſa iuſtitia menti.
eius nos ſimus, cum iuſte viuimus credentes in eum qui iuſtificat Roma. x.
impium: non illa qua ipſe iuſtus eſt æterna ſua & incommutabili Nos dei iuſti-
iuſtitia. Hæc itaq; iuſtitia, qua nos dei munere iuſti ſumus, ſigni- tia ſumus.
ficatur in pſalmo illo vbi ſcriptū eſt, Iuſtitia tua ſicut montes dei. Pſ. xxxv.
Montes quippe dei ſancti eius ſunt: de quibus alibi dicitur, Suſci-
piant montes pacē populo tuo. Et illa ergo ſalus gratuita eſt, de Pſ. lxxi.
qua in alio pſalmo dicitur, Domini eſt ſalus, & ſuper populū tuū Pſ. iij.
benedictio tua. Sicut ergo quod legitur, Domini eſt ſalus, nō ea ſa-
lus intelligitur qua dominus ſaluus eſt, ſed qua hi ſalui fiūt, quos
ipſe ſaluos fecit: ſic cū legitur dei iuſtitiam, non eſt illa intelligēda
qua deus iuſtus eſt, ſed qua iuſti homines ſunt quos gratia ſua iu-
ſtificat: inde enim ſalui, vnde iuſti. Quoniā quod ait, Non eſt opus
ſanis medicus, ſed male habentibus, expoſuit conſequenter dicēs,
Non veni vocare iuſtos, ſed peccatores. Hæc iuſtitia dei qua eius Matt. ix.
fideles iuſti ſunt, interim viuentes ex fide, donec perfecta iuſtitia D
perducantur ad ſpeciē, ſicut ſalute pfecta, etiā ipſius corporis im-
mortalitatē, gr̄a eſt teſtamēti noui. Vñ dicit, Pro Chriſto legatio-
ne fungimur tāq; deo exhortāte per nos, obſecramus pro Chriſto
reconciliari deo: ac deinde ſubiungit, Eum qui non nouerat pec-
catum pro nobis peccatum fecit idest ſacrificium pro peccatis, vt
nos ſimus iuſtitia dei in ipſo idest in eius corpore, quod eſt eccle-
ſia, cui caput eſt, nos ſimus iuſtitia dei.

CAPVT VI.

ADIVVANtes autem exhorta-
mur, ne in vacuum gratiam dei
recipiatis. Ait enim. Tempore
accepto exaudiui te, & in die ſa- Eſa. xlix.
lutis adiuui te. Ecce nunc tem-
pus acceptabile, ecce nunc dies
ſalutis.

Quid eſt quæſo quod exardeſcimus, cum audimus & le-
gimus, Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies ſa-
lutis, nullam in quoquam offenſionem, vt non reprehen- Ex libro de ci-
datur miniſterium noſtrum, ſed in omnibus commen- uitate. vij.
dantes noſmetipſos vt dei miniſtros, in multa patientia, in tribula-
tionibus, in neceſſitatibus, in anguſtijs, in plagis, in carceribus, in B
ſeditionibus, in laboribus, in vigilijs, in ieiunijs, in caſtitate, in ſcien-

Digitized by Google

ſtia, in lõganimitate, in bonitatem, in ſpũ ſctõ, in charitate nõ ficta, in verbo veritatis, in veritate dei, p arma iuſtitiæ, a dextris & a ſiniſtris, p gloriã & ignobilitatẽ, p infamiã & bonã famã, vt ſeductores & veraces: vt q ignoramur, & cognoſcimur, quaſi morientes, & ecce viuimus: vt coercitu & mortificati vt triſtes, ſemp aũt gaudẽtes: ſicuti egẽni multos aũt ditãtes: tanq̃ nihil habẽtes, & oia poſſidẽtes?

Pauli amorẽ ardemus, quod eũ qualẽ ſe pdicat vixiſſe credimus.

Quid eſt qđ accẽdimur in dilectionẽ Pauli apl̃i cũ iſta legimus, niſi qđ credimus eũ ita vixiſſe? Vivẽdũ tñ ſic eſſe dei miniſtris, nõ de aliq̃bus auditũ credimus, ſed intus apud nos, vel potius ſupra nos in ipſa veritate cõſpicimus. Illũ ergo quẽ ſic vixiſſe credimus ex hoc qđ videmus diligimus, & niſi hãc formam quam ſemper ſtabilem, atq; incõmutabilem cernimus, pcipue diligeremus: nõ ideo deligeremus illũ: quia eius vitã cũ in carne viueret: huic formæ coaptatã & cõgruẽtẽ fuiſſe fide retinemus, ſed neſcio quõ amplius & in ipſius formę charitatem excitamur p fidẽ, qua credimus vixiſſę ſic aliquẽ, & ſpẽ qua nos quoq; ita poſſe viuere quia homines ſumus, ex eo qđ aliq hoies ita vixerũt, minime deſperamus, vt hoc vt deſideremus ardẽtius, & fidẽtius pcemur. Ita & ipſorũ vita facit a nobis diligi formę illius dilectio, ſcđz quã vixiſſe creduntur, & illorũ vita credita in eãdẽ formã flagrãtiorẽ excitat charitatem.

I. Cor. iiij.

Nemini dãtes vllã offenſionẽ, vt nõ vituperetur miniſteriũ noſtrũ, ſed in omnibus exhibeamus noſmet ipſos, ſicut dei miniſtros, in multa patientia, in tribulationibus, in neceſſitatibus, in anguſtiis, in plagis, in carceribus, in ſeditionibus, in laboribus, in vigiliis, in ieiuniis, in puritate, in caſtitate, in ſcia, in lõganimitate, in ſuauitate, in ſpiritu ſancto, in charitate non ficta, in verbo veritatis, in virtute dei.

Ex ſermone de verbis euãgelij xi.

SVb illo iugo leui & ſarcina leui, audimus apl̃z dicere, In omnibus cõmendãtes noſmetipſos ſicut dei miniſtros, in multa patiẽtia, in tribulationibus, in neceſſitatibus, in anguſtiis, in plagis &c. Et in eadẽ epiſtolã alio loco, A Iudæis quinquies quadragenas vna minus accepi. Ter virgis cęſus ſui, ſemel lapidatus ſum, ter naufragiũ fecit, nocte ac diẽ in pfundo maris fui, & cunćta picula q numerari quidẽ poſſunt, ſed tolerari niſi ſpiritu ſctõ iuuãte nõ poſſunt. Omnia ergo illa q cõmemorauit grauia & aſpera, frequẽtius & abũdãtius ſuſtinebat: ſed pfecto aderat ei ſpiritus ſanctus: q in exterioris hoĩs corruptionẽ, interiorẽ renouaret de die in diẽ, & guſtata requie ſpirituali, in affluentia delitiarũ dei, ſpe futuræ beatitudinis, oĩa pſentia deliniret aſpera: & oia grauia releuaret. Ecce, qui ſuaue iugũ Chriſti portabat, & ſarcinã leuẽ: vt omnia illa q ſuperius enumerata dura, & immania bominibus audientibus

II. Cor. xi.

Pauli patiẽtia a ſpiritu ſancto ſuſtentatur.

II. Cor. iiij.

Iugum Chriſti ſuaue.

hæreſe talem tribulationem diceret, intuēs interioribus & fidelibus oculis, quāto pcio tēporalis emēda eēt futura vita, nō pati æternos labores ipſorū, & ſine vlla ſolicitudine pfrui æterna fœlicitate iuſtorū. ¶ Quod facile toleratᷣ qlibet aduerſitas tēporalis, vt æterna pœna vitetur, æterna requies comparetur, non immerito ille vas electionis, cū ingenti lętitia dixit, Non ſunt condignę paſſiones huius temporis ad ſuperuenturā gloriam quæ reuelabitur in nobis. Ex eodē ſermone paulo inſ. citius. Rom. viij.

Per arma iuſtitiæ a dextris & a ſiniſtris, per gloriā & ignobilitatem, per infamiam & bonam famam.

DOminus noſter cum veniſſet in carne, quibus prædicabat euangelium, alijs placebat, alijs diſplicebat. Nā diuiſæ ſunt aduerſus eum linguę Iudæorum. Alij dicebant bonus eſt: alij dicebant nō, ſed ſeducit turbas. Alij bene loquebātur, alij detrahebant, lacerabant, mordebant, conuiciabantur. Ad eos ergo quibus placebat, decorem induit: ad eos quibus diſplicebat, fortitudinem induit. Imitare ergo & tu dominum tuum, vt poſſis eſſe veſtis ipſius. Eſto cuꝫ decore ad eos quibus placent bona opera tua, eſto fortis aduerſus detractores. Audi Paulū apoſtolum imitantē dominum ſuum, quomodo & ipſe habuit decorem, habuit fortitudinem Chriſti. Bonus odor ſumus, inquit, in omni loco, & in his qui ſalui fiunt, & in his qui pereunt. Quibus enim placet bonū ſalui fiunt, qui detrahunt bono, pereunt. Quod ſuum erat, ille odorem habebat bonum, immo bonus odor erat. Quibus erat odor vitæ in vitam, decoreꝫ induerat: quibus erat odor mortis in mortem, fortitudinē induerat. De ipſo decore & fortitudine, habet aliuꝫ locū apoſtolus Paulus, Per arma iuſtitiæ dextera & ſiniſtra. Vide vbi decorem, vbi fortitudinem. Per gloriam & ignobilitatē, & in gloria decorus, & in ingnobilitate fortis. Apud alios glorioſus pdicabatur, apud alios ingnobilis contemnebatur. Decorē quideꝫ afferebat eis quibus placebat, fortitudineꝫ vero aduerſus eos quibus diſplicebat. Et ſic enumerat omnia, vſqꝫ in fineꝫ, vbi dicit, Tāquā nihil habentes, & omnia poſſidentes. Cum omnia poſſidet decorus eſt, cum nihil habet fortis eſt. Pſ. xxviij. Pſ. xcij. Ioan. vij. Et pſ. xcij. Decorosesse pe cet erga bonos fortes in malos. ij. Cor. ij.

¶ Malitia. n. in quorū, ſiniſtra ſunt arma iuſtorū, ſicut idē dicit Apoſtolus. Per arma iuſtitiæ dextera & ſiniſtra. i. p gloriā & ignobilitatē atqꝫ deinceps cūcta exequitur: dextera arma demōſtrās gloriā, bonā famā, veritatem, quod cognoſcebātur, qđ viuebant, qđ nō mortificabantur, qđ gaudebāt, qđ multos ditabāt, & oīa poſſidebant. ſiniſtra vero qꝫ ignobiles, & malę famę habebātur, qꝫ ſeductores putabātur, qꝫ ignorabātur, occidebant, coercebātur, contriſtabātur, egere ac nihil hr̄e videbātur, & qꝫ mirū ſi milites Xpi, & dextris & ſiniſtris armis diabolū expugnāt? Sicut aūt pax hoībus bonæ voluntatis, & qđ ſunt alijs odor mortis in mortē: ſic interitus hominibus malę voluntatis, & quando iuſtis arma ſiniſtra ſunt ad ſalutem. Ex tracta. pſ. xcix. Arma ſiniſtra. Lucæ. ij.

Digitized by Google

Vt ſeductores, & veraces, ſicut qui ignoti, & cogniti. Quaſi morientes, & ecce viuimus, vt caſtigati, & non mortificati.

Ex tracta. euangelij ſcdm Ioan. xxix. Ioan. vij. Seducere in bonum & malum capitur. B

Alij dicebant bonus eſt, alij dicebant non, ſed ſeducit turbas: dictum enim hoc eſt ad eorum ſolatium, qui poſtea prædicantes verbum dei, futuri erant vt ſeductores & veraces. Si enim ſeducere decipere eſt, nec Chriſtus ſeductor, nec apoſtoli eius, nec quiſquã debet ſeductor eſſe chriſtianus. Si autem ſeducere aliquem aliquo ad aliud perſuadendo ducere eſt, quærendum eſt vnde & quo. Si a malo ad bonum, bonus ſeductor eſt. Si a bono ad malum, malus ſeductor eſt. In hanc ergo partem qua ſeducuntur homines de malo ad bonum, vtinam oẽs ſeductores & vocemur, & ſimus, vt caſtigati, & non mortificati.

Ex tracta. ps. cxvij. ps. cxvij.

¶ Non moriar ſed viuam, & narrabo opera domini. Illi ſtragem funerum vbique facientes eccleſiam Chriſti mori arbitrabantur. Ecce nunc narrat opera domini, vbique Chriſtus, beatorum martyrum gloria eſt. Vicit vapulando ferientes, patiendo facientes, diligendo ſæuientes. Tunc cur tanta indigna pertulit corpus Chriſti, ſancta eccleſia, populus in adoptionem, indicet nobis. Emendans, inquit, emendauit me dominus, & morti non tradidit me.

Cur tãta patiãtur boni. ps. cxvij.

Quaſi triſtes, ſemper autem gaudentes: ſicut egentes, multos autem locupletantes: tanquam nihil habentes, & omnia poſſidentes.

Ex tracta. ps. cxxxviij. Firmitas aiæ non frangitur.

Eſt quædam animæ interior firmitas, vbi non frangitur: quælibet tormẽta, quælibet tribulationes, quælibet huius ſeculi aduerſitates ſæuiant, illud quod dominus in abſcondito fecit, firmum in nobis eſt, frangi non poteſt, nõ cecidit. A domino autem facta eſt quædã firmitas patientiæ noſtræ, de qua dicitur in alio pſalmo, Veruntamen deo ſubijcietur anima mea, quoniam ab ipſo eſt patientia mea. Et attende apoſtolum Paulum habentem intus hoc genus firmitatis. Quaſi triſtes, inquit, ſemper autẽ gaudentes.

C

ps. lxi.

Iuſti inde ſunt quaſi triſtes.

¶ Vnde quaſi triſtes? Contumelijs, opprobrijs, perſecutionibus, flagellis, plagis, lapidationibus, carceribus, catenis. Quis nõ eos eſſe miſeros exiſtimaret? nec illi ipſi perſecutores ſæuirent in eos, niſi putarent miſeros fieri perſecutionibus ſuis. Illi enim eos ex ſua infirmitate conijciebant, qui nõ habebant os abſconditũ interius. Illi vero qui habebãt, hominibus foris triſtes videbantur, intus autẽ gaudebant deo cui nõ erat abſconditum os ipſorum, quod fecerat in abſcondito. Aperit autẽ hoc os in abſcondito factum a dño, idẽ apoſtolus Paulus his verbis. Nõ ſolum autẽ, inquit, ſed etiam gloriamur in tribulationibus. Parum eſt quia nõ es triſtis, & gloriaris? Sufficiat tibi triſtem non eſſe. Parum eſt, inquit, chriſtianis. Tale os fecit mihi in abſcondito, vt parum ſit non frangi niſi etiam glorier.

Vñ gaudẽtes.

Rom. v.

Vnde gloriaris in tribulationibus? Scientes quia tribulatio pa-
tientiam operatur. Vide quomodo formata ſit illa firmitas intus, Ibidem.
in corde. Scientes quia tribulatio patientiam operatur ꝛc. Sic for-
matum atq; firmatum eſt os illud abſconditum, vt faciat nos D
etiam gloriari in tribulationibus.

℄ Vox letitie ꝛ ſalutis in tabernaculis iuſtorum, vbi voces me- Ex tracta. ps. cxvij.
roris ꝛ exitij putabant eſſe, qui in eorum corpora ſeuiebant. Non Pſal. cxvij.
enim ſeuiebant in interiora gaudia ſanctorũ de ſpe futura. Vnde
ꝛ Apoſtolus dicit, Quaſi triſtes, ſemper autem gaudẽtes. Et iterum,
Non ſolũ autem, ſed etiam gloriamur, inquit, in tribulationibus.

℄ Millia letantium. Spe enim ſunt gaudentes, donec perducantur
in finem, quẽ nunc expectant per patientiam. Mirifice autem cũ Rom. v.
dixiſſet, millia letantium, continuo ſubiecit, Dominus in illis. Ex tracta. ps. lxvij.
Ne miremur quod letantur: dominus in illis. Nam per multas
tribulationes oportet nos introire in regnum dei. Sed dominus ps. lxvij.
in illis, ideo etſi ſunt quaſi triſtes, ſemper tamen gaudentes, nec Actuum. xiiij.
iam ipſo fine quo nondum venerunt ſed ſpe ſunt gaudentes, ꝛ
in tribulatione patientes.

℄ Hic ergo quid? labor preſſura, tribulatio, tentatio. Nihil aliud Rom. xij.
ſperes, ꝛ niſi gaudium, in ſpe futura. Nam dicit Apoſtolus. Sem- Ex tracta. ps. xlviij.
per gaudentes, in tantis tribulationibus ſemper gaudemus, ſemp
triſtamur. Semper gaudentes, quia ipſe dixit, Quaſi triſtes, ſem-
per autem gaudentes. Triſtitia noſtra quaſi habet, gaudium no- Triſtitia iuſtorũ habet quaſi Gaudium non habet.
ſtrum non habet quaſi, quia ſpes certa eſt. Quare triſtitia noſtra
quaſi habet? Quia ſicut in ſomnis tranſit. Si quis ſomnium indi-
cat, addit quaſi, quaſi ſedebam, quaſi loquebar, quaſi prandebam,
quaſi equitabam, quaſi diſputabam. Totum quaſi, quia cum cui-
gilauerit, non inuenit quod videbat. Quaſi theſaurum inuene- E
ram, dicit mendicus. Si quaſi non eſſet, mendicus non eſſet.
Sed quia quaſi erat mendicum eſt, Itaq; modo qui ad letitias ſe-
culares oculos aperiunt, ꝛ corda claudunt, tranſit quaſi totum ꝛ
venit verum ipſorum. Quaſi ipſorum felicitas eſt ſeculi: verum
ipſorum pena eſt. Noſtrum aut quaſi triſtitia eſt, gaudium non eſt
quaſi. Non enim ait Apoſtolus, quaſi gaudentes, ſemper autem
triſtes: aut quaſi triſtes, ꝛ quaſi gaudentes: ſed ait quaſi triſtes, ſem-
per autem gaudentes. Sicut egentes. ꝛ ibi ſicut quaſi multos autem
ditantes. Et nihil habebat apoſtolus, omnia ſua dimiſerat, diuitias
nullas poſſidebat. Et quid ſecutus ait? Quaſi nihil habentes. ꝛ ip-
ſum nihil habere apoſtoli quaſi nihil erat. Et omnia poſſidentes.
Ibi non dixit quaſi, quia quaſi egebat. non autem quaſi, ſed vere
multos ditabat. Quaſi nihil habebat: non autem quaſi, ſed vere
omnia poſſidebat.

℄ In ea ſocietate beatus Ioãnes pceperat ãuplius vbi nemo dice- Ex tracta euangelij ſecundum Ioan. cxvij.
bat aliqd ſuũ, ſ; erãt illis oĩa cõmunia, ſicut in apſotorũ actibus ſcri- Actuum. iiij.
ptum eſt. Sic enim apoſtoli erãt quaſi nihil habẽtes ꝛ oĩa poſſidentes.

Digitized by Google

Os noſtrum patet ad vos, o Corinthii, cor noſtrum dilatatum eſt. Non anguſtiamini in nobis, anguſtiamini autem viſceribus veſtris.

F
Ex tract. x. epiſ. Ioan.
Latitudo mandati eſt charitas nō ſuſtinēs anguſtias.

¶ Latitudo mandati charitas eſt, quia vbi charitas eſt, nō ſunt anguſtiæ. In ipſa latitudine erat apoſtolus, cum diceret, Os noſtrum patet ad vos, o Corinthij, cor noſtrum dilatatum eſt, non anguſtiamini in nobis. Ideo ergo latum mandatum tuum valde. Qđ eſt latum mandatum. Mandatum nouum do vobis, vt vos inuicem diligatis. Charitas ergo non anguſtatur. Vis non anguſtari in terra? In lato habitat. Quicquid enim tibi fecerit homo, non te anguſtat, quia illud diligis, quod non nocet homo.

Eandem autem habentes remunerationem, vt filiis exigo tanquam filiis dico, dilatamini & vos.

Ex eo. Ex tracta. ſu. cxviij.
Dilatio cordis

¶ Cordis dilatatio, iuſtitiæ eſt delectatio. hoc munus eſt dei, vt in pceptis eius, nō timore pœnę anguſtemur, ſed dilectiōe & delectatione iuſtitiæ dilatemur. Hanc enim nobis promittit latitudinẽ, dicens. Habitabo in eis & deambulabo. Quā enim latum eſt, vbi ambulat deus. In hanc latitudinem diffunditur charitas in cordibus noſtris, per ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis.

Rom. v.

Nolite iugum ducere cum infidelibus. Quæ enim participatio iuſtitiæ cũ iniquitatẽ? aut q̃ ſocietas luci ad tenebras? Quæ autẽ conuentio Chriſti ad Belial?

Eccle. xiij.
G
Ex libro de baptiſmo. iiij.
Iuſtitia & iniq. tas non cōpatiuntur ſe.
i. Ioan. ij.
Ex tracta. i. epiſ. Ioan.
i. Ioan. i.
Luci ad tenebras nulla eſt ſocietas.

NVlla participatio eſt iuſtitiæ & iniquitati, non ſolum quæ foris, ſed etiam quæ intus eſt. Nouit enim dominus qui ſunt eius, & recedat ab iniquitate omnis qui inuocat nomen domini. Nulla etiam communio eſt luci in tenebris, non ſolum quæ foris, ſed etiam quæ intus ſunt. Qui enim odit fratrem ſuum, ait Ioannes, in tenebris eſt vſq; adhuc.

¶ Si dixerimus, quia ſocietatē habemus cũ eo, & in tenebris ambulamus, mētimur. Habes & apl̃m Paulũ dicentē, aut q̃ ſocietas luci ad tenebras? Dicis te ſocietatē hr̃e cũ dō, & in tenebris ambulas, & deus lux eſt, & tenebræ in eo nō ſunt vllæ. Quomō ergo ſocietas luci & tenebris? Iaʒ ergo dicat ſibi homo. Quid faciam? vnde ero lux? In peccatis & iniquitatibus viuo. Quaſi ſubrepit quædam deſperatio & triſtitia. Salus nulla eſt, niſi in ſocietate dei. Deus lux eſt, & tenebræ in eo non ſunt vllæ. Quid ergo faciemus fratres mei? Societas cum deo habenda eſt, alias ſpes vitæ æternæ nulla eſt. Deus autem lux eſt, & tenebræ in eo non ſunt vllæ. Iniquitas autem tenebræ ſunt. Iniquitatibus imprimimur, ne ſocietatem cum deo habere poſſimus. Quæ ergo ſpes? Quid faciemus de peccatis? Et ſanguis Ieſu Chriſti filij eius purgabit nos ab omni delicto. Magnam ſecuritatem dedit deus.

H
Ibidem.

Aut quae pars fideli cum infideli? Qui autem conſenſus templo dei cum idolis?

¶ Profecto dictum ſunt homini. Templum dei futurus es cum baptiſmum acceperis. Dicit autem Apoſtolus, Quae compoſitio templi dei cum idolis? Quare ergo non vident ſimiliter eſſe dictum: membrum Chriſti futurus es, cum acceperis baptiſmum? Non poſſunt Chriſti membra, eſſe membra meretricis. Quia & apoſtolus hoc loco dicit, qui & alio loco, Nolite (inquit) errare. neq; fornicatores, neq; idolis ſeruientes, & cuncta quae illic enumerat, regnum dei poſſidebunt. Cum ergo ad baptiſmum, idolis ſeruientes non admittimus, & fornicatores admittendos putamus, cum & his & cunctis malis dicat. Et haec quidem fuiſtis, ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis, in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti, & in ſpiritum dei noſtri? Quid igitur cauſae eſt, vt cum poteſtas patet vtrunq; prohibendi venientem ad baptiſmum, permittam fornicariis permanere: & non permittam idolis ſeruientes: cum & illis dici audiam, & haec quidem fuiſtis, ſed abluti eſtis.

I. Cor. vj.

Ibidem.

A

Vos. n. eſtis téplũ dei viui: ſicut dicit deus. Quoniã inhabitabo in illis, & in ambulabo inter eos, & ero illorum deus, & ipſe erunt mihi populus.

I. Cor. vi.
Leui. xxvi.

¶ Si conſideremus ante gratiã dei quid fuerimus, & per gratiã dei quid eſſe coepimus, profecto ſicut dicit apl's, téplum dei viui ſumus. Propter quod dicit deus, Inhabitabo in illis, & deambulabo. Deambulabit aũt in nobis pſentia maieſtatis, ſi latitudiné inueniat charitatis. Ad hos nos exhortans apl's ait, Dilatamini ne ſitis iugum ducentes cũ infidelibus. Si dilatemur, deambulat in nobis deus: ſed vt dilatemur, operetur in nobis deus. Si enim latitudinem charitas facit, quae non nouit anguſtias, videte quia deus ſibi in nobis latitudinem facit ipſo dicente apoſtolo, Charitas dei diffuſa eſt in cordibus noſtris p ſpiritũ ſanctũ qui datus eſt nobis. Propter hanc latitudinem inquam in nobis deambulabit deus.

Ex ſermone de verbis apli.
Leui. xxvi.

Rom. v.
Eſa. l v.

Propter hoc exite de medio eorũ, & ſaparamini ab illis dicit dñs, & immũdũ ne tetigeritis & ego recipiã vos, & ero vobis in patré, & vos eritis mihi in filios, & filias, dicit dominus omnipotens.

B

Ecce inquiũt propheta. Recedite, exite inde, & immundum ne tetigeritis. Quomodo ergo malos pro pace tolerabimus, a quibus exire & recedere iubemur ne tangamus immundum? Nos iſtam receſſionem ſpiritaliter intelligimus, illi corporaliter. Nam & ego clamo cum propheta, & qualiacunq; ſumus vaſa, vtitur nobis deus in diſpenſatione veſtra. Clamamus &

Ex ſermone de verbis euangelij. xix.

Recedite a ma lis. nos,⁊ dicimus vobis. Recedite ⁊ exite inde,⁊ immundum ne te-
tigeritis,ſed contactu cordis non corporis. Quid eſt enim tangere
Non tangere immundum. immundum,niſi conſentire peccatis? Quid eſt autem exire inde,
niſi facere quod pertinet ad correptionem malorum quantū pro
vniuſcuiuſq; gradu atq; perſona ſalua pace fieri poteſt? Diſplicuit
tibi ꝙ quiſq; peccauit,non tetigiſti immundum redarguiſti,corri-
puiſti,monuiſti,adhibuiſti etiam ſi res exegit congrua ⁊ quæ vnita
tem non violet diſciplinam,exiſti inde. Attendite in facta ſancto
rum,ne forte noſtra videatur interpretatio. Quomodo ergo ver-
ba intellexerunt ſancti,ſic vtiq; intelligenda ſunt. Exite inde,dicit
propheta. Prius viſitata ipſius verbi conſuetudine aſſero iſtam ſen-
tentiam,⁊ poſtea oſtendo non meam. Plerunq; accuſantur homi
nes,⁊ cum accuſati fuerint,defendunt ſe. Cum autem ſe ille qui
accuſatur homo,rationabiliter iuſteq; defendit, qui audiunt di-
cunt,Exijt inde. Quomodo inde exijt? Ratione reddita,⁊ defen-
C ſione iuſtiſſima.hoc eſt quod faciebant ſancti,quando excutiebāt
Luce.x. puluerem de pedibus aduerſus eos qui ſibi pacem nunciatā non
Ezech.iij. accipiebant. Exijt inde ſpeculator,qui dictum eſt, Speculatorē po-
ſui te domus Iſrael. Illi enim dicitur, Si dixeris iniquo,⁊ non ſe
Ibidem. auerterit ab iniquitate,⁊ a via ſua,ille iniquus in ſua iniquitate mo
rietur,⁊ tu animam tuam liberabis. Hoc ſi facit,exit inde,non ſe-
paratione corporis,ſed defenſione operis ſui. fecit enim iſte quod
faciendum fuit etiam ſi ille non obtemperauit,cui obtemperan-
dum fuit. Hoc eſt exire inde. Clamauit iſta Moyſes,clamauit Eſa-
ias,clamauit Hieremias,clamauit Ezechiel. Videamus ſi hoc ipſi
fecerunt,ſi dimiſerunt populum dei,⁊ ſe ad gentes alias tranſtule
runt. Quam multa ⁊ quam vehementer Hieremias increpauit in
xxiij.q.iiij. peccatores ⁊ ſceleratos populi ſui,inter eos tamen erat, vnum cū
Tolerandum. illis templum intrabat,eadem ſacramenta celebrat:ſed claman-
do in ea hominum ſceleratorum congregatione viuebat,ſed cla-
mando exibat inde. Hoc eſt exire inde,hoc eſt immundum non
tangere,⁊ voluntate non conſentire,⁊ ore non parcere. Certe ma-
nifeſtum eſt iam prudentiæ veſtræ,quomodo accipiēda ſunt om
D nia talia teſtimonia ſcripturarum,vt quando ſcriptura ſonat de-
bere nos recedere a malis,non aliud intelligere iubeamur, niſi vt
corde recedamus,ne maius malum in ſeparatione bonorum cō
mittamus quam in malorum coniunctione fugiamus, ſicut ipſi
Eſa.lij. Donatiſtæ fecerunt. Certe manifeſte dixit propheta. Recedite, exi
te inde,⁊ immundum ne tetigeritis. Ego vt intelligebam quod di
xit,attendo quod fecit,facto ſuo mihi expoſuit dictum ſuum. Di
xit recedite. Quibus dixit? Vtiq; iuſtis. A quibus vt recederent di-
xit? Vtiq; a peccatoribus ⁊ iniquis. Quero a talibus vtrum ipſe re
ceſſerit,inuenio ꝙ non receſſerit. Ergo aliter intellexit. Nam vtiq;
prior faceret quod precepit. Receſſit corde,obiurgauit atq; arguit.
continendo ſe a conſenſu,non tetigit immundum. Obiurgando

omnium erit liber in conſpectu dei, qui neq; ſua deus peccata imputat, quia non fecit: neq; aliena, quæ non approbauit: neq; negligentiam, quia non tacuit: neq; ſuperbiam, quia in vnitate permanſit. Sic ergo fratres mei, quotquot habetis inter vos, q adhuc amore ſeculi prægrauantur, auaros, periuros, adulteros, ſpectatores nugarum, conſultores mathematicorum, fanaticorum, auguriſ, aruſpicum, ebrioſos, luxurioſos, quicquid inter vos malorum eſſe noſtis, quantum poteſtis improbate, vt corde recedatis: & redarguite, vt inde exeatis: & nolite conſentire, vt immundum non tangatis. xxiij. q. iiij. Ecce inquiunt.

CAPVT VII.

HAS ergo habentes promiſſiones chariſſimi, mundemus nos ab omni inquinamento carnis & ſpiritus perficientes ſanctificationem in timore dei. Capite nos. Neminem læſimus, neminem corrupimus, neminem circumuenimus. Non ad condemnationem veſtram dico. Prædiximus enim, q in cordibus noſtris eſtis ad commoriendum & ad conuiuendum. Multa mihi fiducia eſt apud vos: multa mihi gloriatio pro vobis: repletus ſum conſolatione, ſuperabundo gaudio in omni tribulatione noſtra. Nam & cum veniſſemus in Macedoniam, nullã requiem habuit caro noſtra, ſed omnem tribulationem paſſi ſumus, foris pugnæ intus timores. Sed q conſolatur humiles conſolatus eſt nos deus in aduẽtu Titi. Non ſolum autem in aduentu eius, ſed etiam in conſolatione qua conſolatus eſt in verbis: referẽs nobis veſtrum deſiderium, veſtrum fletum, veſtram æmulationem pro me, ita vt magis gauderem.

IVdas filius ſpõſi, perſequens ſponſum, hoc tunc contigit, & In medio.
futurorum exemplum præmiſſum eſt. Multos enim falſos ps. cxlij.
fratres paſſura erat eccleſia, vt adhuc, & vſq; in finem ſponſam illius filius perſequeretur. Si enim inimicus exprobraſſet mihi, Pſal. liiij.
ſuſtinuiſſem vtiq; ait, & ſi is qui oderat me, ſuper me magna locutus fuiſſet, abſcondiſſem me vtiq; ab eo. Quis eſt inimicus? quis eſt qui oderat me, quẽ dicit, quis eſt Chriſtus? Homo fuit Chriſtus, nec viuere poterat, niſi vellet viuere, & mortuus eſt in quantum voluit,

& vinctus, & crucifixus, & occiſus. Apertus iſte inimicus eſt, ait
Inſidiatores Xpi. Chriſtus, odit me, apertas mihi indicit inimicitias, facile eſt iſtum
vel tolerare, vel euitare. Quid facio de Abſalon? quid facio de Iu-
da? quid de falſis fratribus? Quid de malis filijs? & tamen fi-
lijs? qui non contra nos blaſphemant Chriſtum, ſed nobiſcum
adorant Chriſtum, & in nobis perſequuntur Chriſtum. Abſcon-
dis enim te a pagano, intrans eccleſiam. Quando autem & ibi in-
uenis quod timeas, quid quęris, vbi te abſcondas? Deniq; ille ipſe
Apoſtolus, qui gemit in periculis a falſis fratribus, foris inquit pu-
gnę, intus timores. Si ergo is qui oderat me, ſuper me magna lo-
Pſal. liiij. cutus fuiſſet, abſcondere em me vtiq; ab eo. Tu vero vnanimis me-
us. Vnanimem dixit tanquam vnum in Chriſto. Eſt ergo eccle-
Inimici eccleſię. ſia quod ferat foris, gemat intus: inimicos tamen ſuos deputet in-
tus & foris: foris facilius euitabiles, intus difficilius tolerabiles.

Quoniam & ſi contriſtaui vos in epiſtola, nõ me-
nitet, Et ſi pœnituiſſet pœniteret. videns ꝙ epiſtola
illa, & ſi ad horam, vos contriſtauit, nunc gaudeo,
non quia contriſtati eſtis, ſed quia contriſtati eſtis ad
1. Pet. ij. pœnitentiam. Contriſtati enim eſtis ſecundum deũ:
vt in nullo detrimentum patiamini ex nobis.

Ex lib. de ciui. dei xiiij. Triſtitia bona. IPſa triſtitia reperitur in bono. Nam laudat apoſtolus Corin-
thios, ꝙ contriſtati fuerint ſecundum deum. Ita enim dicit,
Videns ꝙ epiſtola illa etſi ad horam contriſtauit vos, nunc
gaudeo, non quia contriſtati eſtis, ſed quia contriſtati eſtis in pœ-
nitentia. Contriſtati enim eſtis ſecundum deum, vt in nullo de-
trimentum patiamini a nobis.

Quæ enim ſecundum deum triſtitia eſt, pœniten-
tiam in ſalutem ſtabilem operatur, ſeculi autem tri-
ſtitia mortem operatur. Ecce enim hoc ipſum ſecun-
dum deum contriſtari vos: quantam in vobis ope-
ratur ſollicitudinem, ſed defenſionem, ſed indigna-
tionem, ſed timorem, ſed deſiderium, ſed æmula-
tionem, ſed vindictam. In omnibus exhibuiſtis vos
incontaminatos eſſe in eo negotio. Igitur & ſi ſcri-
pſi vobis, non propter eum qui fecit iniuriam, nec
propter eum qui paſſus eſt, ſed ad manifeſtandam
ſollicitudinem noſtram quam habemus pro vobis
coram deo. ideo conſolati ſumus. In conſolatione
veſtra, abundantius magis gauiſi ſumus ſuper gau-

dio Titi: quia refectus eſt ſpiritus eius ab omnibus
vobis. Et ſi quid apud illum de vobis gloriatus ſum,
non ſum confuſus: ſed ſicut omnia vobis in verita-
te locuti ſumus: ita & glo riatio noſtra quæ fuit ad
Titum, veritas facta eſt: & viſcera eius abundantius
in vobis ſunt: reminiſcentis omnium veſtrum obe-
dientiam: quomodo cum timore & tremore exce-
piſtis illũ. Gaudeo ꝙ in omnibus confido in vobis. A

¶ Ecce enim id ipſum ſecundum deum contriſtari quãtas per
fecit in nobis induſtriam. Iuxta ſcripturas igitur ſanctas, ſanſ[illegible]
doctrinam ciues ſanctæ ciuitatis dei, in huius vitæ peregrinatio- A ciuit. dei li.
ne ſecundum deum viuentes, metuunt, cupiunt, gaudentq; do-
lentq;. Et quia rectus eſt amor eorum, iſtas omnes affectiones
rectas habent.

CAPVT. VIII.

NOtam autem facimus vobis fra-
tres gratiam dei, quæ data eſt in
eccleſiis Macedoniæ: & ꝙ in mul-
to experimento tribulationis abũ
dantia gaudii ipſorum fuit, & altiſ
ſima paupertas eorum abundauit
in diuitias ſimplicitatis eorum.
Quia ſecundum virtutem (teſtimonium illis reddo)
& ſupra virtutem voluntarii fuerunt, cum multa ex-
hortatione obſecrantes nos, gratiam & communi-
cationem miniſterii/ſuſciperemus/quod fit in ſan- B
ctos. Et non ſicut ſperauimus, ſed ſemetipſos dede-
runt primum domino, deinde nobis per voluntatẽ
dei, ita vt rogaremus Titum vt quemadmodum cœ
pit, ita & perficiat in vobis etiam gratiam iſtam. Sed
ſicut in omnibus abundatis fide, ſpe, & ſermone, &
ſcientia, & omni ſollicitudine, in ſuper & charitate ve
ſtra in nos/facite/vt in hac gratia abundetis. Non
quaſi imperans dico, ſed per aliorum ſollicitudi-
nem, etiam veſtræ charitatis ingenium bonum
comprobans: Scitis enim gratiam domini no- Rom. x.
ſtri Ieſu CHRISTI, quoniam propter vos egenus,

Digitized by Google

factus eſt, cum eſſet diues, vt illius inopia vos diuites eſſetis. Et conſilium in hoc do, Hoc enim vobis vtile eſt, qui non ſolum facere, ſed & velle cœpiſtis ab anno priore. Nunc vero & facto perficite, vt quemadmodum promptus eſt animus voluntatis, ita ſit & perficiendi ex eo quod habetis. Si enim voluntas prompta eſt, ſecundum id quod habet, accepta eſt: non ſecundum id quod non habet. Nō enim vt aliis ſit remiſſio, vobis autem tribulatio.

C

Ex tracta. ps. ci.

Quō deus pauper factus ſit.

Io an. i.

PRopter nos, inquit, pauper factus eſt cum eſſet diues. Quomodo pauper? Nam quomodo diues, quis non videt? Vnde enim homines ſunt diuites? Puto auro, argento, familia, terra: ſed omnia per ipſum facta ſunt. Quid ergo illo ditius, ꝑ quem factæ ſunt diuitiæ, ⁊ illæ quæ non ſunt veræ diuitiæ: per illum. n. ⁊ illæ diuitiæ, ingenium, memoria, vita, ipſius corporis ſanitas, ſenſus, confirmatioq; membrorum. Etenim cum hæc ſalua ſunt, ⁊ pauperes diuites ſunt. Per illum ⁊ illæ maiores diuitiæ, fides, pietas, iuſtitia, charitas, caſtitas, mores boni. Nemo enim ⁊ has habet, niſi per eum qui iuſtificat impium. Ecce quam diues. quis enim diues? qui habet quod vult alio faciente, an qui facit quod vult ⁊ alium habentem? Puto ditior ille qui fecit quod habes, quia quod ille habet tu non habes. Nimirum ſi interrogas, ⁊ non expaueſcis? diuitiæ ſunt. In principio erat verbum, ⁊ verbum erat apud deum, ⁊ deus erat verbum. Hoc erat in principio apud deum. Omnia ꝑ ipſum facta ſunt, ⁊ ſine ipſo factum eſt nihil. Qui iſta dixit cum diceret diues erat, quanto magis ille de quo dicebat, In principio erat verbum: ⁊ non qualecunq; verbum, ſed verbum deus, ⁊ non vbicunq;, ſed apud deum: ⁊ non vacans, ſed omnia per ipſum facta ſunt. Reſpice ⁊ illam vocem, Ego ſeruus tuus ⁊ filius ancillæ tuæ. Attende ancillam illam caſtam, ⁊ virginem ⁊ matrem. Ibi enim accepit paupertatem noſtram, vbi forma ſerui indutus eſt, ſemetipſum exinaniens, ne diuitias eius expaueſceres, ⁊ ad eū accedere cum tua mendicitate non auderes. Ibi accepit inquam formam ſerui, ibi noſtra indutus eſt paupertate. Ibi ſe pauperauit, ibi nos ditauit.

Diuitiæ Xpi.

Ro. i.

D

Sapien. ix.

Philip. ij.

Ex ſermone de Epiphania.

Paupertas Xpi.

Ex ſermone de verbis lib. Salomonis.

¶ Quis enim hominum omnes theſauros ſapientiæ nouerit in Chriſto occultos, atq; in paupertate carnis eius abſcōditos? Quapropter nos pauper factus eſt cum diues eſſet, vt illius paupertate ditaremur. Cum enim mortalitatem aſſumeret, mortemq; conſumeret, in paupertate ſe oſtendit. Sed diuitias dilatas promiſit, non ablatas amiſit.

¶ Non ait pauper factus eſt, cum diues fuiſſet: ſed pauper factus

eſt, cum diues eſſet. Paupertatem aſſumpſit, & diuitias non amiſit. Intus diues, foris pauper. Latens deus in diuitijs, apparens homo in paupertate. Vide diuitias eius, In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum. Hoc erat in principio apud deum. Omnia per ipſum facta ſunt. Quid ditius eo per quem facta ſunt omnia? Aurum habere poteſt diues, creare non poteſt. Cum itaq; iſtæ diuitiæ eius commendatæ eſſent, vide paupertaté eius. Et verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. Hac eius ſumus paupertate ditati, quia in ſanguine eius qui manauit de carne eius, quod verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis, cóſciſſus eſt ſaccus peccatorum noſtrorum. Per ſanguinem illum abiecimus pannos iniquitatis, vt indueremur ſtolas immortalitatis. Omnes ergo diuites boni fideles? nemo ſe contemnat. Pauper in cella, diues in conſcientia, ſecurior dormit in terra, quam auro diues in purpura. Ibi non excitat ſollicitudo maligna, compuncto corde de ſcelere. Serua diuitias in corde tuo, quas tibi cótulit paupertas domini tui, immo ipſum adhibebis cuſtodem. Ne pereat in corde quod dedit, ſeruet ipſe qui dedit.

Diuitiæ Xpi. Ioan. i.

E

Paupertas xpi. Ioan. i.

Oés fideles diuites ſunt intus.

Sed ex æqualitate in præſenti tépore, veſtra abundantia illorum inopiam ſuppleat, vt & illorum abundantia veſtræ inopiæ ſit ſupplementum, vt fiat æqualitas ſicut ſcriptum eſt, Qui multum, non abũdauit: & qui modicum, non minorauit.

Exo. xvi.

F

Illi iudicabunt de quibus dictum eſt, vt fiant amici de mammona iniquitatis: vt & ipſi, inquit, recipiant vos in æterna tabernacula. Sancti ſedebunt cum domino, attendent qui fecerunt miſericordiam, & aſſumerent illos ſeparatos in dexteram in regnum cœlorum, & ipſa eſt pax Hieruſalem. Quæ eſt pax Hieruſalem? Vt opera miſericordiæ corporalia iungantur operibus prædicationis ſpiritalibus, & fiat pax dando, & accipiendo: Ait enim apoſtolus, qui rationes dati & accepti dicit eſſe iſtas eleemoſynas. Ait ergo. Si nos ſemper vobis ſpiritalia ſeminauimus, magnum eſt ſi carnalia veſtra metamus? Et de ipſa re alio loco. Qui multum, non abundauit, & qui modicum, non defuit illi. Quare qui multum non abundauit? Quia quod plus habebat dedit indigenti. Et quid eſt, qui modicum, non defuit illi? quia accepit ab illo qui abundauit. VT fiat, inquit, æqualitas. Ipſa eſt pax de qua dicitur. Fiat pax in virtute tua.

Ex mãda. Pſal. cxxi. Luc. xvi.

Pax Hieruſalé.

Phili. iiij. i. Cor. ix.

Pſal. cxxi.

Gratias autem ago deo, qui dedit eandem ſollicitudinem pro vobis in corde Titi, quoniam exhortationem quidem ſuſcepit, ſed cũ ſollicitior eſſet, ſua voluntate profectus eſt ad vos. Miſimus etiam cum

Digitized by Google

illo fratrem noſtrum, cuius laus eſt in euangelio per omnes eccleſias: non ſolum autem, ſed & ordinatus eſt ab eccleſiis comes peregrinationis noſtræ, in hãc gratiam, quæ miniſtratur a nobis ad domini gloriã, & deſtinatam voluntatem noſtram.

Ex lib. de ope monachorum. Opus miſericordiæ plus prodeſt facienti quam cui fit.

IN his verbis apparet quantam non ſolum curam ſanctarũ plebium eſſe voluerit miniſtrare neceſſaria ſanctis dei ſeruis, conſilium in hoc dans, quia hoc magis illis qui hoc faciebant proderat, quam illis erga quos faciebant, illis enim aliud proderat, ideſt hoc erga ſe obſequio fratrum ſuorum ſancte uti, nec propter hoc deo ſeruire, nec iſta ſumere niſi ad ſupplendam neceſſitatem, non ad paſcendam pigritiam: ſed etiam ſuam curã beatus apoſtolus tantam dicit in hac miniſtratione quę nunc per Titum tranſmittebatur, vt comitem peregrinationis ſuæ propter hoc commemoraret ordinatum ab eccleſijs, boni teſtimonij hominem dei, cuius laus, inquit, in euangelio eſt per omnes eccleſias & ad hoc dicit illum ordinatum comitem ſibi, vt deuitaret hominum reprehenſiones, ne ſine teſtimonio ſanctorum in hoc miniſterio ſocium tanquam ſibi accipere, & in ſuos ſinus conuertere, ab infirmis, vel impijs putaretur, quæ accipiebat ad ſupplendas neceſſitates ſanctorum per ſe afferenda vel diſtribuenda indigentibus.

M.

Rom. xij.

Deuitantes hoc, ne quis nos vituperet in hãc plenitudine quæ miniſtratur a nobis in domini gloriã. Prouidemus enim bona non ſolum coram deo, ſed etiam coram hominibus. Miſimus autem cum illis & fratrem noſtrum, quem probauimus in multis ſæpe ſollicitum eſſe, nunc autem multo ſollicitiorem, confidentia multa in vobis: ſiue pro Tito, qui eſt ſocius meus, & in vobis adiutor: ſiue fratres noſtri, apoſtoli eccleſiarum, gloriæ Chriſti. Oſtenſionẽ ergo quæ eſt charitatis veſtræ, & noſtræ gloriæ pro vobis, in illos oſtendite, in facie eccleſiarum.

E ſermone de vita & morib. clericorum.

VOluiſcum hic viuimus, & propter vos viuimus, & ſinte ntio votumq́; noſtrum eſt, vt apud Chriſtum vobiſcum ſine ſine viuamus. Credo autem ante oculos veſtros eſſe cõuerſationem noſtram, vt & nos dicere fortaſſis audeamus, quamuis illi multum impares: quod dixit apoſtolus, Imitatores mei eſtote ſicut & ego Chriſti. Et ideo nolo vt aliquis de nobis inueniat male viuendi occaſionem. Prouidemus enim bona. Ad idem

1. Cor. ix.

Scandalum noluit Aug. dare.

apoſtolos,Non ſolum deo ſed etiam coram hominibus . Propter nos conſcientia noſtra ſufficit nobis,propter vos fama noſtra nõ polluí ſed pollere debet in vobis. Tenete quod dixi atq; diſtin-guite. Duæ res ſunt,conſcientia ⁊ fama. Conſcientia tibi,fama ꝓximo tuo. Qui fidens conſcientię ſuæ negligit famam ſuam cru-delis eſt,maxim in hoc loco poſitu; de quo d cit apoſtolus,ſcri-bens ad diſcipulum ſuum,Circa omnes te ipſum bonorum ope-rum præbens exemplum.

A. Cõſcia ⁊ fama bona ꝗbꝫ vniuerſimode ſunt nobis neceſſaria. Titum.ij.

CAPVT.IX.

NAm de miniſterio quod fit in ſanctos,ex abundanti eſt mihi ſcribere vobis . Scio enim promptum animum veſtrum, pro quo de vobis glorior apud Macedones,quoniam & Achaia parata eſt ab anno præterito,& veſtra æmulatio prouocauit plurimos.Miſimus autẽ fratres, vt ne quod gloriamur devobis,euacuetur in hac parte:vt quemadmodum dixi,parati ſitis , ne cum venerint Macedones mecum,& inuenerint vos imparatos, erubeſcamus nos,vt non dicamus vos , in hac ſubſtantia, Neceſſarium ergo exiſtimaui,rogare fratres,vt perueniant ad vos , & præparent repromiſſam benedictionem hanc paratam eſſe , ſic quaſi benedictionem,non quaſi auaritiam . Hoc autem dico , Qui parce ſeminat,parce & metet:& qui ſeminat in benedictionibus,de benedictiõibus & metet. Vnuſquiſq; prout deſtinauit in corde ſuo,non ex triſtitia, aut ex neceſſitate . Hilarem enim datorem diligit deus. Potens eſt autem deus omnem gratiam abundare facere in vobis,vt in omnibus ſemper omnem ſufficientiam habentes abundetis in omne opus bonum.

B

Eccle.xxxv.

ITa ieiunia,vt in alto te prandidiſſe gaudeas,ꝓpter oratiões vt exaudiaris.Ibi enim ait,Adhuc loquente te dicã, ecce adſum,ſi fregeris ex animo eſurienti panem,quia plerunq; fit a triſtibus,⁊ murmurantibus vt careant tedio interpellantis , non vt viſcera reficiant indigentis . Hilarem enim datorẽ diligit deus. Si panem dederis triſtis,⁊ panem ⁊ meritum perdidiſti.

Ex tractatu, Ps.xlij. Eſa.lviij. Hilariter dandum eſt.

C

Ex tracta. Pſal. lxij. Pinguedo a[illegible] noſtræ.

Ergo ex animo fac, vt ille qui iubet, adhuc [illegible] adſum. ¶ Habet quandam pinguedinem ſuam anima noſtra, & eſt quædam ſaturitas pinguis ſapientiæ. Sapientia enim iſta [illegible] mę quæ carent macreſcunt, & omnino ita exiles fiunt, vt in omnibus bonis operibus cito deficiant. Quare cito deficiunt in omnibus bonis operibus? quia non habent pinguedinem ſaturitatis ſuæ. Audi apoſtolum de pingui anima præcipientē, vt quiſq; bene operetur. qui ait, Hilarem datorem diligit deus. Quicquid facis cū hilaritate fac bonum, & tunc benefacis. Si autem cum triſtitia facis, fit de te non facis.

Triſtis nō facit ſed de ipſo fit Pſal. ij.

Sicut ſcriptum eſt, Diſperſit, dedit pauperibus: [illegible] ſtitia eius manet in ſeculum ſeculi. Qui autem [illegible] niſtrat ſeminanti, & panem ad manducandum [illegible] ſtabit, & multiplicabit ſemen veſtrum, & augebit [illegible] crementa frugum iuſtitiæ veſtræ, vt in omnibus lo[illegible] cupletati abundetis in omnem ſimplicitatem, quæ operatur per nos, gratiarum actionem deo.

D

Ex tractatu ps. cxi. Eſa. lxiiij. [illegible] in terris non viſos, q[illegible] in cælis

Quod oculus non vidit, nec auris audiuit nec in cor hominis aſcendit, quę pręparauit deus diligentibus ſe. Quanti valet hoc quod non videtur, & emitur [illegible], [illegible] quiſq; habere potuerit. Propter hoc ille ſparſit, [illegible] pauperibus. Non videbat, & emebat. Sed ille theſaurus [illegible] lo: qui eſurire ac ſitire in pauperibus dignabatur [illegible]. [illegible] eſt igitur ſi iuſtitia eius manet in ſeculum ſeculi, [illegible] qui condidit ſecula.

Quoniam miniſterium huius officii non ſolum ſupplet ea quæ deſunt ſanctis, ſed etiam abundat p multas gratiarum actiones in domino: per probationem miniſterii huius, glorificantes deum in obediētia confeſſionis veſtræ: in euāgelio Chriſti: & de ſimplicitate communicationis veſtræ in illos, & in omnes, & in ipſorum obſecratione pro vobis deſiderantium vos, propter eminentem gratiam dei in vobis. Gratias ago deo ſuper inenarrabili dono eius.

Ex lib. 3. de ope monachorum. Pinguedo lętitię apoſtoli.

¶ Quanta pinguedine ſanctę lętitię ſit perfuſus apoſtolus, [illegible] loquitur de alterna indigentia, & de alterno ſupplemento indigentię prouincialium Chriſti & militum Chriſti, hinc de rebus carnalibus in illos, inde autem de ſpiritalibus in iſtos, vt exclamaret, & tanquam ſanctorum gaudiorum ſagina eructaret dicens, Gratias [illegible]

tias deo ſuper inenarrabili dono eius. Ita ergo non ceſſauit apoſtolus, immo ſpiritus dei poſſidens, & implens, & agens cor eius exhortari fideles qui haberent huiuſmodi ſubſtantia, vt nihil deeſſet neceſſitatibus ſeruorum dei, qui celſiorem ſanctitatis gradum in eccleſia tenere voluerunt, vt ſpei ſecularis vincula cuncta præciderent, & animum liberum diuinæ militiæ dedicarent.

CAPVT X.

Ipſe autē ego Paulus obſecro vos per māſuetudinem & modeſtiam Chriſti, qui in facie quidem humilis ſum inter vos, abſens autem cōfido in vobis. Rogo autem vos, ne præſens audeam per eam confidētiā, quæ exiſtimor audere in quoſdam, qui arbitrantur nos tanquam ſecundum carnē ambulemus. In carne enim ambulantes, non ſecundum carnem militamus: nam arma militiæ noſtræ non carnalia ſunt, ſed potentia dei ad deſtructionem munitionum, conſilia deſtruentes, & omnem altitudinem extollentem ſe aduerſus ſcientiam dei, & i captiuitatem redigentes omnem intellectum in obſequium Chriſti, & in promptu habentes vlciſci omnem inobedientiam, cum impleta fuerit veſtra obedientia. Quæ ſecundum faciem ſunt videte. Si quis confidit ſibi Chriſti ſe eſſe, hoc cogitet iterum apud ſe: quia ſicut ipſe Chriſti eſt, ita & nos Chriſti ſumus. Nam etſi amplius aliquid gloriatus fuero de poteſtate noſtra, quam dedit nobis dominus in ædificationem, & non in deſtructionem veſtram, nō erubeſcā. Vt aūt non exiſtimet tanq̄ terrere vos per epiſtolas: quoniam quidem epiſtolæ (inquiunt) graues ſunt & fortes, præſentia aūt corpis infirma, & ſermo contēptibilis: hoc cogitet q̄ eiuſmodi eſt, q̄a quales ſum' verbo p epiſtolas abſentes, tales præſentes in facto. Non .n. audemus inſerere, aut cōparare nos q̄buſdā q̄ ſeipſos cōmendāt: ſed ipſi in nobis noſmetipſos metientes, & cōparātes noſmetipſos nobis. Nos aūt

non in immenſum gloriabimur, ſed ſecundū menſurā regulæ qua menſus eſt nobis deus, mēſurā pertingē di vſq; ad vos. Nō.n. quaſi nō ptingētes ad vos ſup extendimus nos. Vſq; ad vos.n. puenimus in euāge lio Chriſti, nō in imēſum gloriātes in alienis laborí bus. Spē aūt habentes creſcētis fidei veſtræ, in vobis magnificari ſecundū regulā noſtrā in abūdātia, ét in illa q̄ vltra vos ſunt euāgelizare: nō in aliena regula in his q̄ præparata ſunt gloriari. Qui aūt gloriatur, in domino glorietur. Non.n. qui ſe ipſum commen dat ille probatus eſt, ſed quem deus cōmendat.

Ex lib. de conſenſu euangeliſtarum.
Chriſtus alios deos eiicit.

¶ Iſte eſt deus qui pp deos alios ſolus ab impijs non colit: e quer ſis dijs alijs, et euidenter efficit vt ſolus colat, humiliatā oī ſupba altitudine q̄ ſe aduerſus Chriſtū excitarat pro idolis perſequens in terficienſq; Chriſtianos.

CAPVT.XI.

Ex tracta. ſu. cxviij.
Aemulatio amoris fuit in aplo nō liuoris
Gene. iij.

VTinā ſuſtineretis modicū quid inſi pietiæ meæ, ſed & ſupportate me. Aemulor.n. vos dei æmulatione.

¶ Dicendo æmulor vos, quid eſt æmulatione demonſtrat ſu i. ſed quia nō ſibi ſed deo, addidit æmulatione dei. Hanc quippe ſuper ſuis fidelibus ſuis inſpirat deus. Amoris enim eſt non liuoris. Nāq; fuit cauſa, vt hic apoſtolus diceret:

Deſpondi.n. vos vni viro, virginem caſtam exhi bere Chriſto. Timeo aūt ne ſicut ſerpens Euā ſedu xit verſutia ſua, ſic & veſtræ mentes corrūpantur & excidant a ſimplicitate & caſtitate, q̄ eſt in Chriſto. Nā ſi is qui venit, alium Chriſtum prædicat quē non prædicauimus, aut alium ſpiritum accipitis quem non accepiſtis, aut aliud euangeliū quod non recepi ſtis, recte pateremini. exiſtimo enim nihil me minus feciſſe, a magnis apoſtolis. Et ſi imperitus ſermone, ſed non ſcientia. In omnibus aūt manifeſtus ſum vo bis. Aut nunquid peccatum feci me ipſum humilians vt vos exaltemini? Quoniam gratis euangelium dei

euangelizaui vobis? alias eccleſias expoliaui, acci-
piens ſtipendia ad miniſterium veſtrum, & cum eſ-
ſem apud vos & egerem, nulli oneroſus fui. Nam
quod mihi deerat ſuppleuerunt fratres qui venerunt
a Macedonia, & in omnibus ſine onere me vobis ſer
uaui, & ſeruabo. Eſt veritas Chriſti in me, quoniam
hæc gloriatio non infringetur in me in regionibus
Achaiæ. Quare? Quia non diligo vos? Deus ſcit. Quod
autem facio, & faciam, vt amputem occaſionem eo
rum qui volunt occaſionem, vt in quo gloriantur, in
ueniantur ſicut & nos. Nam eiuſmodi pſeudoapo-
ſtoli ſunt operarii ſubdoli, transfigurantes ſe in apo
ſtolos Chriſti.

COmedat eū zelus domus dei, qui fer[illegible] zelabat Chriſto non ſibi. Sponſus.n. ſibi zelat ſponſam ſibi. Amicus aūt ſponſi, nō ſibi eū d[illegible] zelare, ſed ſponſo. Apl's amicus ſpōſi, zelat ⁊ ipſe non ſibi ſed ſponſo. Audi vocē zelātis Zelo dei vos zelo, ei-xit. nō meo, non mihi, ſed zelo dei. Vn? Quō? Quā zelas? vel cui zelas? Deſponſaui.n. vos vni viro virginē caſtā exhibere Chriſto. Quid ergo times? Quare zelas? Timeo, inquit, ne ſicut ſerpens ſe-duxit Euā aſtutia ſua, ſic ⁊ veſtri ſenſus corrūpantur a caſtitate q̄ eſt in Xp̄o. Deſpondi.n. vos vni viro, virginē caſtā exhibere Chriſto.

A
p̄s. lxviii.
Amicus ſponſi non ſibi ſʒ ſpō-ſo zelato.
Ex tracta. euangelij ſcdm Ioan. xiij.

¶ Cui ergo hic ſponſam quā redemit ſanguine ſuo, ⁊ cui pignus dedit ſpm ſanctum, ⁊ eruit eā de mancipatu diaboli, mortuus pro-pter delicta noſtra, ⁊ reſurrexit p̄p iuſtificationem noſtram. Quis offert tanta ſponſæ ſuæ? licet offerant hoīes quælibet ornamen-ta terrarū aurū, argentum, lapides precioſos, equos, mancipia, fun-dos, p̄dia, nunquid aliquis offert ſanguinē ſuū? Si enī ſanguinem ſuū ſponſæ ſuæ dederit, nō h̄ erit qui ducat vxorē. Dn̄s autem ſecu-rus moriens, dedit ſanguinem ſuū pro eā quam reſurgens ha-beret, quam ſibi iam coniunxerat in vtero virginis. Verbum enī ſponſus, ⁊ ſponſa caro humana, ⁊ vtrūq; vnus filius dei, ⁊ idem fi-lius hominis, vbi factus eſt caput eccleſiæ. Ille vterus virginis Ma-riæ thalamus eius, inde proceſſit tanquam ſponſus de thalamo ſuo, ſicut ſcriptura prædixit, ⁊ ipſe tanquam ſponſus procedens de thalamo ſuo.

Ex tracta. euāgelij ſcdm Ioan. viii.
Sponſa Chriſti.
Rom. iiij.

B
Vterus virginis fuit thalamus Chriſti ſponſi.
Pſal. xviij.

¶ Omnis eccleſia virgo appellata eſt. Diuerſa membra eſſe eccleſiæ, [illegible] videtis, atq; gaudere. Alij cōiugati, aliæ cō-iugatæ. Alij viduati vxoribus, vltra nō q̄rūt: aliæ viduatæ maritis, vltra nō q̄runt. Alij integritatem ab ineunte ætate conſeruant, aliæ virginitatem ſuam deo [illegible]. Diuerſa ſunt munera,

Ex tracta. euangelij ſecundum Ioan. xiij.
Eccleſia tota vir go eſt vna.

ſed omnes iſti vna virgo eſt. Vbi iſta virginitas? non enim corpore. In corpore paucarum foeminarū eſt, & dici virginitas in viris pōt paucorum virorū ſanctitas. Integritas etiā corporis eſt in eccleſia, & honorabilius membrū eſt. Alia aūt mēbra non in corpore, ſed omnia in mente ſeruant virginitatē. Quę eſt virginitas mētis? Integra fides, ſolida ſpes, ſyncera charitas. Hanc virginitatē timebat ille qui zelabat ſponſo, a ſerpente corrumpi. Sicut enī mēbrum corporis violatur in quodam loco, ſic ſeductio linguę violat virginitatem cordis. In mente non corrumpatur, quę nō vult ſine cauſa tenere corporis virginitatem.

Ex tracta. ps. cxlvij. C

❡ Paucarum eſt virginitas in carne, omnium debet eſſe in corde. Virginitas carnis, corpus intactum, virginitas cordis, fides incorrupta. Ergo dicitur virgo tota eccleſia.

Ex libr. quinquaginta homiliarum ... ij. Eccleſia deſponſata eſt, virgo.

❡ Nunc deſponſata eſt eccleſia, & virgo eſt ad nuptias perducenda, id eſt cum ſe continet a corruptione ſeculari. Illo autem tempore nubet, quo immenſa mortalitate prętereunte, immortali conceptione fœtabitur. Deſponſaui (inquit) vos vni viro virginem caſtam exhibere Christo. ❡ Vos, inquit, virginem a plurali ad ſingularem concludens. Ideo & virgines dici poſſunt & virgo. Sed videmus nunc in ænigmate, tunc aūt facie ad faciem: & nunc ex parte, tunc aūt ex toto. Ipſum aūt in ænigmate, & ex parte nunc in ſcripturis aliquid cernere, quod tamen ſit ſecundum catholicam fidē, ex illo pignore contingit, quod accepit virgo eccleſia humili aduentu ſponſi ſui: quæ illo vltimo aduentu cum veniet in claritate nuptura eſt: cum omnia facie ad faciem contuebitur. Dedit enim nobis pignus ſpiritum, ſicut dicit Apoſtolus.

i. Cor. xiij.

Ephe. i.

Ex ſermone de natiuitate dñi. Christus ſponſus proceſſit de thalamo matris illæſo. D

❡ Sponſus infans, de thalamo ſuo, id eſt vtero virginali, illæſa matris virginitate proceſſit. Illic nāq; dei filius humanam ſibi dignatus eſt coniugare naturam, vt ſibi capiti immaculato, immaculatam conſociaret eccleſiam, quam Paulus apoſtolus virginem vocat: non ſolas in ea conſiderans virgines corpore, ſed incorruptas deſiderans omnium mentes. Deſponſaui (inquit) vos vni viro virginem caſtam exhibere Christo. Ergo & eccleſia imitans domini ſui matrem, quoniam corpore non potuit, mente tamen & mater & virgo eſt. Nullo itaq; modo virginitatem matris ſuę naſcendo Christus ademit: qui eccleſiam ſuam de fornicatione dęmoniorum redimendo, virginem facit. Timeo autem ne ſicut ſerpens Euam ſeduxit aſtutia ſua: ita corrumpantur ſenſus veſtri, & excidant a ſimplicitate quæ eſt in Christo Ieſu.

Eccleſia mente mater & virgo eſt.

Ex tracta. euangelij ſcdm Ioan. vij.

❡ Quid eſt quod timet? Ne virginitas ſponſæ Christi: per aſtutiam diaboli corrumpatur. Timeo (inquit) ne ſicut ſerpens Euam ſeduxit aſtutia ſua, ſic & veſtræ mentes corrumpantur a ſimplicitate, & caſtitate quæ eſt in Christo. Re vera enī corrumpuntur ſidem eorum, qui præponunt mendacium veritati. Qui ergo mendacium ædificant in hominibus, quid ab eis expellunt niſi ...

Mendaciū corrumpit ſidem.

Digitized by Google

Intromittunt diabolum, excludunt Christum: intromittunt adulterum, excludunt ſponſum, paranymphi ſeculi, vel potius lenones ſerpentis. Ad hoc enim loquuntur vt ſerpens poſſideat, Chriſtus excludatur. Quomodo poſſidet ſerpens? Quando poſſidet mendacium, quando poſſidet falſitas, ſerpens poſſidet. Quando poſſidet veritas, Chriſtus poſſidet. Ipſe enim dixit, Ego ſum veritas. De illo autem dixit, Et in veritate non ſtetit, quia veritas in eo non eſt. Sic eſt autem veritas Chriſtus, vt totum verũ accipias in Chriſto. Verum verbum, deus æqualis patri, vera anima, vera caro, verus homo, vera natiuitas, vera paſſio, vera mors, vera reſurrectio. Si aliquid horum dixeris falſum, intrat putredo, de veneno ſerpentis naſcuntur vermes mendaciorum, & nihil integrum remanebit. Ioan.xiiij. Ioan.viij. B Chriſtus ſic veritas eſt vt totũ in eo verũ ſit. Ex tracta. ps.xxxviij.

¶ Serpens ergo iſte adulterans, virginitatem corrumpendam nõ carnis, ſed cordis inquirit. Sicut autem adulter homo lætatur in nequitia ſua cum carnem corrumpit, ſic diabolus lætatur cum mentem corrumpit. Sicut autem patribus noſtris aduerſus leonẽ opus erat patientia, ſic nobis aduerſus draconem vigilantia, perſecutio tamen ſiue a leone, ſiue a dracone nunquam ceſſat eccleſiæ, & magis metuendus eſt cum fallit quam cum ſæuit. Illo tempore cogebat Chriſtianos negare Chriſtum, tunc cogebat, nunc docet. Tunc ingerebat violentias, nunc inſidias. Videbatur tunc fremẽs: lubricus nunc oberrans difficile videtur. Serpens virginitatẽ mẽtis corrũpere ptendit. Ex tracta. ps.xc.

¶ Per hæreticos timens Paulus ne ab eis corrumperetur eccleſia a virginitate fidei quam geſtat in corde, ait, Timeo ne ſicut ſerpẽs Euam ſeduxit aſtutia ſua, ita & mentes veſtræ corrumpantur a caſtitate quæ eſt in Chriſto. Virginitatem corporis paucæ fœminæ habent in eccleſia, ſed virginitatem cordis omnes fideles habent. In ipſa fide virginitatẽ cordis timebat corrumpi a diabolo, quã quæ perdiderint, ſine cauſa ſunt virgines corpore. Corrupta corde quid ſeruat in corpore? Adeo mulier catholica præcedit virginẽ hæreticam. Illa enim non eſt virgo in corpore, illa mulier facta eſt in corde, & mulier non a marito ſed a ſerpente. Quid autẽ eccleſia? Super aſpidem & baſiliſcum ambulabit. F Mulier catholica pcedit virginẽ hæreticam. Pſal.xc.

¶ Nolite queſtiones mirari hominum, quæ ſerpunt ſicut cancer, quemadmodum dixit apoſtolus. ſed cuſtodite aures veſtras & virginitatem mentis veſtræ, tanquam deſponſati ab amico ſponſi vni viro virginem caſtam exhibere Chriſto. Virginitas enim veſtra in mente. Virginitas corporis in paucis eccleſiæ, virginitas mentis in omnibus fidelibus debet eſſe. Hanc virginitatem vult ſerpens corrumpere, de quo idem apoſtolus ait. Deſponſaui enim vos vni viro virginem caſtam exhibere Chriſto: & timeo ne ſicut ſerpens Euam ſeduxit aſtutia ſua, ſic quoq; & veſtri ſenſus corrumpantur, & excidant a caſtitate quæ eſt in Chriſto Ieſu. Ex ſermone de tribus modis Chriſtus intelligatur.

¶ Veſtri, inquit, ſenſus, id eſt veſtræ mentes. nam hoc magis pro- Per ſenſus mẽtes intelliguntur

pſum eſt. Senſus enim intelliguntur & huius corporis, videndi, audiendi, odorandi, guſtandi, tangendi. Mentes veſtras timuit corrumpi apoſtolus, vbi eſt fidei virginitas. Modo ergo anima virginitatem tuam conſerua, fecundanda poſtea in amplexu ſpōſi tui. Sepite ergo vt ſcriptum eſt aures veſtras ſpinis. Adhuc cuſtiſtas ſerpens, & non tacet, quærit pollicitatione quadam ſcientiæ dejiceret de paradiſo eccleſiæ, quem non permittat redire ad illum paradiſum, vnde primo electus eſt. Quod geſtum eſt in illo paradiſo, hoc geritur in eccleſia. Nemo nos ſeducat ab iſto paradiſo, ſufficiat quod illac lapſi ſumus, vel experti corrigamur. Ipſe eſt ſerpens qui ſemper ſuggerit iniquitatem, & impietatem. Ipſe aliquando promittit impunitatem, quemadmodum & ibi promiſit dicens. Nunquid morte morieminis? Ipſa talia ſuggerit, vt modo male viuant Chriſtiani. Nunquid omnes (inquit) perditurus eſt deus? Nunquid omnes damnaturus eſt deus?

G
Eccle. xxiij.
Serpens qui nos deiicere de paradiſo eccleſiæ.
Gene. iij.

¶ Ille quidem ſerpens, id eſt ille error hæreticorum qui cantat eccleſiam, contra quem incantat apoſtolus, cum dicit, Metuo ne ſicut ſerpens Euam ſeduxit aſtutia ſua, ſic & veſtri ſenſus corrumpantur. Ille ergo error pectore & ventre ſerpit, & terram manducat. Non decipit niſi aut ſuperbos, qui ſibi arrogant quod non ſunt: aut deſiderijs carnalibus implicatos, qui libenter audiunt, quicquid laſciuæ faciunt: aut curioſos, quid terrena ſapiunt, & ſpiritalia terreno oculo inquirunt. Ipſe enim ſatanas transfigurat ſe in angelum lucis.

Ex libro cōtra Manichæos. ij. Error hæreticorū ſerpens eſt.

H

¶ In ſocietate ſanctorum angelorum nullo modo quidem metuimus, ne tales amici vel mortes nos ſua, vel deprauatione contriſtent, ſed quia nobis non ea qua homines familiaritate miſcentur. quod etiam ipſum ad ærumnas huius pertinet vitæ.

Ex lib. de ciuitate dei. xix.

Et non mirum.

Ipſe enim Satanas transfigurat ſe in angelum lucis. Non eſt ergo magnum: ſi miniſtri eius trāsfigurētur velut miniſtri iuſtitiæ: quorum finis erit ſecundū opera ipſorum. Iterum dico, ne quis me putet inſipientem. Alioquin velut inſipientem accipite me, vt & ego modicū qd glorier. Qđ loquor, nō loquor ſecūdū deū: ſed quaſi in inſipiētia, in hac ſubſtātia gloriæ. Quoniam multi gloriantur ſecundum carnē, & ego gloriabor. Libēter enim ſuffertis inſipientes, cū ſitis ipſi ſapientes.

AD tendandos eos quos ita vel erudiri opus eſt, vel decipi iuſtum eſt, magna dei miſericordia neceſſaria eſt, ne quiſquam cum bonos angelos amicos ſe habere putat, habeat malos dæmones fictos amicos, eoſque tanto nocentiores, quanto aſtutiores, & fallaciores patiatur inimicos. Et cui magna iſta

commendabat miſericordia neceſſaria eſt, niſi magne humanæ miſeriæ, qua ignorantia t ita premitur, vt facile iſtorum ſimulatione fallatur. Neq3 enim ſancti & fideles vnius veri dei, ſummiq3 cultores, ab eorum fallacijs & multiformi tentatione ſecuri ſunt. In hoc enim loco infirmitatis & diebus malignis, etiam iſta ſollicitudo non eſt inutilis, vt illa ſecuritas vbi pax pleniſſima atq3 certiſſima eſt, deſiderio feruentiore queratur. A

Ex lib. Enchiri. Nullū eſt in religione periculū dū Satanas ſ angelum lucis transfiguratus ſenſus corporis tantum fallit.

¶ Magis opus eſt iudicare atq3 dinoſcere cū ſe Satanas transfigurat velut angelū lucis, ne fallēdo ad aliqua pernicioſa ſeducat. Nā quando ſenſus corporis fallit, mentem vero nō mouet a vera rectaq3 ſententia, quā quiſq3 vitam fidelem gerit, nullum eſt in religione periculum: vel cum ſe bonū fingens ea facit ſiue dicit quę bonis angelis congruunt, etiā ſi credatur bonus, nō eſt error Chriſtianę fidei periculoſus aut morbidus. Cū vero per hæc aliena ad ſua incipit ducere, tunc eū dinoſcere, nec ire poſt eū, magna & neceſſaria vigilantia eſt. Sed quotus quiſq3 hominum idoneus eſt oēs mortiferos dolos eius euadere, niſi regat atq3 tueatur deus. Et ipſa huius rei difficultas adhuc eſt vtilis, ne ſit ſpes ſibi vnuſquiſq3, aut homo alter alteri, ſed deus omnibus. Id enim nobis potius expedire, prorſus piorum ambigit nemo. A

Suſtinetis enim ſi quis vos in ſeruitutē redigit, ſi quis deuorat, ſi quis accipit, ſi quis extollitur, ſi quis in faciem vos cædit. Secundum ignobilitatem dico quaſi nos infirmi fuerimus in hac parte. In quo quis audet (in inſipientia dico) audeo & ego. Hebræi ſunt, & ego. Iſraelitæ ſunt, & ego. Semen Abrahæ ſunt, & ego. Miniſtri Chriſti ſunt (Vt minus ſapiēs dico) plus ego. In laboribus pluribus, in carceribus abūdantius, in plagis ſupra modū, in mortib⁹ frequēter. A Iudæis quinquies quadragenas vna minus accepi. Ter virgis cæſus ſum, ſemel lapidat⁹ ſum, ter naufragiū feci. Nocte & die in pfundū maris fui. In itineribus ſæpe, piculis fluminū, piculis latronū, piculis ex genere, periculis ex gentibus, periculis in ciuitate, periculis in ſolitudine, periculis in mari, B

ij. Theſ. ij.

Actuum. xvi.

Actuum. xxvij.

Fatuitas eſt qua qualitas cognoſcitur, & legimus apud apoſtolum. Toleratis enim ſi quis vos in ſeruitutem redigit, ſi quis deuorat, ſi quis accipit, ſi quis extollitur, ſi quis in faciem vos cedit. Deinde continuo ſubiungit. ſecundum ignobilitatem dico, vt exponat quid ſit in faciem [illegible], hoc eſt contemni & deſpici.

¶ ij.Cor.xij.

Quod quidem non ideo dicit apoſtolus, vt illos non ſuſtineret: ſed vt ſe magis, q eos ſic diligeret vt ſe ipſum pro eis vellet impendi.

Periculis in falſis fratribus, in labore & ærumna, in vigiliis multis.

In expoſitione epiſtolæ ad Ga. Falſi fratres in Paulum. Galat.v.

¶ Intelligendum eſt fuiſſe quoſdam, qui cum vellent eis legis ſeruitutem perſuadere, vt viderent eos Pauli apoſtoli auctoritate reuocari, dicerent etiam ipſum Paulum id ſentire, ſed nos eis facile aperire voluiſſe ſententiam ſuam. opportuniſſime ſubiecit, Ego autē fratres ſi circunciſionem adhuc prædico, quid adhuc perſecutionē patior? Etiam ab ipſis patiebatur perſecutionem, qui talia perſuadere moliebantur, cum iam euangeliū ſuſcepiſſe viderentur. Quos tangit & alio loco, vbi ait. Periculis in falſis fratribus, & hic in capite epiſtolæ vbi dicit. Propter ſubintroductos autem falſos fratres, qui ſubintroierunt perſcrutari libertatem noſtram quam habemus in Chriſto Ieſu, vt vos in ſeruitutem redigerent.

Galat.ij.

Aduum.xx.

In fame & ſiti i ieiuniis multis, i frigore & nuditate.

Ex libro.ij. de ſermone domini in monte. Quō nuditatē paſſus ſit Paulus quęrēs primo regnum dei. Matth.vi. i.Timo.iiij.

¶ In commemoratione tribulationum ſuarum, ac laborum ſuorum apoſtolus non tantū in carceribus, & naufragijs, atque huiuſmodi multis moleſtijs, ſed etiam in fame, & ſiti in frigore, & nuditate ſe laboraſſe commemorat. Quod cum legimus, non exiſtimemus domini promiſſa titubaſſe, vt famem & ſitim pateretur apoſtolus, & nuditatem quærens regnum & iuſtitiam dei, cum dictum ſit nobis. Quærite primum regnum dei & iuſtitiam eius, & hæc omnia adijcientur vobis. Quandoquidem iſta ſicut adiutoria nouit ille medicus, cui ſemel nos totos cōmiſimus, & a quo habemus promiſſionem vitæ præſentis, & futuræ, quando apponat, quando detrahat, ſicut nobis iudicat expedire, quos conſolandos, & exercendos in hac vita, & poſt hanc vitam in beata requie ſtabiliendos, atque firmando gubernat, & dirigit.

Præter illa quæ extrinſecus ſunt, inſtantia mea quotidiana, ſollicitudo omnium eccleſiarum.

Ex tracta. ſu.xxviij. Eccle.i. Charitas dolorem auget de malo proximi.

¶ Qui apponit ſcientiam, apponit dolorem. Ecce abundet in te charitas, plus dolebis peccantem. Quāto in te maior charitas eſt, tanto amplius te torquebit quem toleras. Non torquebit tanquam iraſcentē illi, ſed tanquam dolentē pro illo. Vide Paulū apoſtolum qd patiebatur, vide inquā qd patiebat. Præter illa, inquit, q extrinſecus ſunt. Dixit enim multa q patiebatur: & cœpit dicere interiora præter illa quæ extrinſecus erant, quę patiebatur a malis perſecutoribus Chriſti. Incurſus in me quotidianus, ſolicitudo omnium eccleſiarum. Et vide qualis ſit ſolicitudo, quam paterna, quam materna. Vide quomodo cædebatur, vt vindicaretur, in omnes affectiones eius. Dicemus [illegible] affectiones eius, in quas [illegible].

Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis ſcandalizatur, & ego non vror? Si gloriari oportet, quæ infirmitatis meæ ſunt, gloriabor.

CAPVT XII.

DEVS & pater domini noſtri Ieſu Chriſti, ſcit qui eſt benedictus in ſecula, quod nō mentior. Damaſci præpoſitus gentis Aretæ regis cuſtodiebat ciuitatem Damaſcenorum, vt me comprehenderet, & per feneſtrá in ſporta demiſſus ſum per murum, & ſic effugi manus eius.

Quanto maior charitas, tanto maiores plagæ de peccatis alienis. Acceperat quidem ille ſtimulum carnis, angelum Satanæ, a quo colaphizaretur. Ecce quomodo propitius erat ei deus, vindicans in omnes affectiones eius. Quæ ſunt affectiones in quas ſic vindicabat? Ipſe expoſuit, ipſe dixit.

Si gloriatur oportet, non expedit quidem. Veniā autem ad viſiones, & reuelationes domini. Scio hominem in Chriſto ante annos quatuordecim, ſiue in corpore, ſiue extra corpus, neſcio, deus ſcit: raptum huiuſmodi vſq; ad tertium cœlū. Et ſcio huiuſmodi hominem, ſiue in corpore, ſiue extra corpus, neſcio, deus ſcit: quoniam raptus eſt in paradiſum, & audiuit arcana verba quæ non licet homini loq. Pro huiuſmodi gloriabor, pro me autē nihil, niſi in infirmitatibus meis. Nam & ſi voluero gloriari, nō ero inſipiens. Veritatem enim dicā. Parco autem ne qs me exiſtimet ſupra id quod videt in me, aut audit aliquid ex me. Et ne magnitudo reuelationum extollat me, datus ē mihi ſtimulus carnis meæ, angelus Satanæ vt me colaphizet, ne ſupra modū efferr er.

Tam perfectus erat, vt tamē timendum eſſet ne extolleretur. Nam non poneret deus medicamentum vbi vulnus nō eſſet. Et rogauit vt tolleretur, Aeger ille rogauit, vt auferretur medicamentum.

Propter qd ter dūm rogaui vt auferret eū a me.

¶ Ideſt ſtimulum carnis a quo colaphiſabatur, aliquem forte dolorem corporis. Rogauit, inquit, vt auferret eum a me.

Et dixit mihi, Sufficit tibi gratia mea. Nã virtus in infirmitate perficitur. Libenter igitur gloriabor in infirmitatibus meis: vt inhabitet in me virtus Chriſti. Propter qđ placeo mihi in infirmitatibus meis, in contumeliis, in neceſſitatibus, in perſecutionibus, in anguſtiis pro Chriſto.

¶ Ego noui quem curo. Non mihi det qui ægrotat conſilium. Tanquam emplaſtrum mordax vrit te, ſed ſanat te. Rogat medicum vt tollat emplaſtrum, & non tollit niſi cum fuerit ſanatum, quo poſuerat. Virtus in infirmitate perficitur.

In expoſitione epl'ę ad Galat. Gala.iiij. Quõ parturiat iterũ apl's iam chriſtianos.

¶ Cum homines a matribus ꝯcipiũtur, iã formati autẽ parturiantur vt naſcãtur: poteſt mouere: qđ dictũ eſt, Quos iterũ parturio donec formetur Chriſtus in vobis, niſi parturitionẽ hãc ꝓ cura ꝑ angoribus poſitã intelligamus, quibus eos parturiuit, vt naſcerentur in Chriſto: & iterũ parturit propter pericula ſeductionis quibus eos ꝑturbari videt. ſollicitudo aũt talium de illis curarũ, q̃ ſe quodãmõ parturire dicit, & idiu eſſe poterit donec perueniat in menſurã ętatis plenitudinis Chriſti, vt iam nõ moueantur omni vẽto doctrinę.

Ephe.iiij. Gala.iiii.

Non ergo ꝓ initiis fidei, quo iã nati erãt, ſed ꝓpter robur & perfectionem dictum eſt, Quos iterum parturio donec Chriſtus formetur in vobis. Hanc autem parturitiones, aliis verbis alibi commendat vbi dicit, Incurſus in [illegible] quotidianus, ſollicitudo omnium eccleſiarum. Quis ſcandaliſatur, & ego non vror?

Ex lib. contra Manichęos.

Vſtio duplex.

¶ Vrũt quodãmodo omnes tribulationẽs, ſed aliud eſt vrĩ ad ꝯſumptionem, aliud eſt vri ad purgationem. Nã & apoſtolus dicit, Quis ſcandaliſatur, & ego non vror? ſed iſte affectus purgabat eũ magis, quia de charitate veniebat: & ille tribulationes quas iuſti patiuntur, ad iſtã pertinent ſimilitudinem fornacem. quoniã in igne probat aurũ, & argẽtũ. & hoĩes acceptabiles in camino humiliationis. Et iterũ, Vaſa figuli ꝓbat fornax, & hoĩes iuſtos tẽtatio tribulationis.

Eccle.ij. Eccle.xxvij. Ex tracta. ſu.ci.

¶ Et oſſa mea ſicut in frixorio ſunt ꝯfrixa. Et ipſa eſt mea, & ipſa fortitudo mea non ſine tribulatione, non ſine vſtione.

Oſſa corporis Chriſti ſtrigun tur.

Oſſa corporis Chriſti, fortitudo corporis Chriſti, vbi maior quam in ſanctis apoſtolis? Et tamen videõ oſſa frigi. Quis ſcandaliſatur, & ego non vror? Fortes ſunt fideles boni intellectores, & prędicatores verbi, videntes vt loquantur, loquentes vt audiãt. Eorum plane ſunt, ſed omnes qui ſcandala patiuntur, frixorium illorum ſunt. Eſt enim ibi charitas, & magis in oſſibus, quæ interiora ſunt omnibus carnibus, & portant omnes carnes. Verum ſi quiſquam patiatur aliquid ſcandalum, & in anima periclitetur, tanto os frigitur [illegible]

compago compatitur patiẽte vno mẽbro, quo ſtringuntur qui por-
tant vniuerſa oſſa. Damaſci præpoſitus gentis Aretæ regis cuſto-
diebat ciuitatẽ Damaſcenorum, vt me cõprehenderet, & per feneſtrã
in ſporta demiſſus ſum per murum, & ſic effugi manus eius. A
¶ Vidi in epiſtola Paulum fugẽtẽ. Per murũ in ſporta ſummiſſus Ex tract. euangelij ſecũ.
eſt, vt manus perſequentis euaderet. Nõ ergo illi fuit cura de oui- Ioan. xlvj.
bus, quas lupo veniente deſerebat? Fuit plane, ſed eas paſtori in cœ- Paulo fugienti
lo ſedenti orationibus commendabat, ſe aũt vtilitati earum fugien- cura gregis
do ſeruabat: ſicut quodam loco ait, Manere in carne neceſſarium fuit.
propter vos. Ab ipſo nanq; paſtore omnes audierant, Si vos per- Philip. i.
ſecuti fuerint in vna ciuitate, fugite in aliã. O mercenarie lupũ ve- Math. x.
nientem vidiſti, & fugiſti. Reſpondet forte, & dicit, Ecce hic ſum
non fugi. Fugiſti, quia tacuiſti. Tacuiſti, quia timuiſti. Fuga ani-
mi timor eſt. Corpore ſtetiſti, ſpiritu fugiſti, quod ille non fa- i. Cor. v.
ciebat, qui dicebat, Etſi corpore abſens ſum, ſpiritu vobiſcum
ſum. Quomodo enim ſpiritu fugiebat, qui etiam corpore abſens,
fornicatores literis arguebat? Recolimus, inquit, verba dicen- B
tis. Cum autem perſequentur vos in ciuitate iſta, fugite in aliam. Math. x.
Quis autem credat hoc, iſta dominum fieri voluiſſe, vt neceſſario
miniſtro, ſine quo viuere nequeunt, deſererentur greges, quos ſuo
ſanguine comparauit? Nunquid hoc fecit ipſe quãdo portantibus
parentibus in ægyptum paruulus fugit, qui nedum eccleſias con
gregauerat quas ab eo deſertas fuiſſe dicamus? Nunquid quando
apoſtolus Paulus ne illum comprehenderet inimicus, per fene-
ſtram in ſporta ſummiſſus eſt, & effugit manus eius, deſerta eſt
quæ erat ibi eccleſia, neceſſario miniſterio, & non ab alijs fratri-
bus ibidem conſtitutis, quod oportebat impletum eſt? Eis quip-
pe volentibus hoc apoſtolus fecerat, vt ſeipſum ſeruaret eccleſiæ,
quem ille proprie perſecutor ille quærebat. Faciant ergo ſerui Chriſti Quibus chri-
miniſtri verbi & ſacramenti eius, quod præcepit, ſiue permiſit. Fu- ſtianis fugien-
giant omnino de ciuitate in ciuitatem, quando eorum quiſquam dum eſt.
ſpecialiter a perſecutoribus quæritur, vt ab alijs qui non ita requi
runtur non deſeratur eccleſia, ſed præbeant cibaria conſeruis ſuis,
quos aliter viuere non poſſe nouerunt. Cum autem omnium id
eſt epiſcoporum, clericorum, & laicorum eſt cõmune periculũ, hi qui alijs
indigent nõ deſerantur ab ijs quibus indigent. Aut igitur ad loca mu-
nita oẽs tranſeant, aut q habẽt neceſſitatẽ remanẽdi, nõ relinquantur
ab eis p quos illorum eſt eccleſiaſtica ſupplenda neceſſitas, vt aut pari-
ter viuant, aut pariter ſufferant, quod eos paterfamilias volet perpeti.
Scio hoĩem in Chriſto añ annos quatuordecim, ſiue in corpore,
ſiue extra corpus neſcio, deus ſcit, raptũ huiuſmodi vſq; ad tertiũ C
cœlũ, & ſcio huiuſmodi hoĩem ſiue in corpore ſiue extra corpus, ne-
ſcio, deus ſcit, quoniam raptus eſt in paradiſum, & audiuit arcana verba Ex tracta.
quæ nõ licet homini loqui. ¶ Erat enim hæc eorum conſuetudo qui ſa- Euangelij ſecun.
cras nobis literas miniſtrarent, vt quando ab aliquo eorum dici- Ioan. lviij.

na narrabatur hiſtoria, cum ad ſeipſum veniret, tanquam de alio loqueretur, & ſeſe inſereret ordini narrationis ſuæ, tanquam rerū geſtarum ſcriptor, non tanquam ſui ipſius prædicator. Nam hoc & ſanctus Matthæus fecit. Qui cum in textu narrationis ſuæ veniſ-
Math. ix. ſet ad ſeipſum, vidit (inquit) in Teloneo ſedentem quendam publicanum nomine Matthæum, & ait illi, ſequere me. Non dixit vidit me, & dixit mihi. Hoc fecit & beatus Moyſes, ita de ſe ipſo tanquā de alio cuncta narrauit. Inuſitatius apoſtolus Paulus non in hiſtoria, vbi rerum geſtarum ſuſcipitur explicanda narratio, ſed in epiſtola hoc fecit. Nam ita de ſe ipſo ait, SCIO hominem in Chriſto ante annos quatuordecim ſiue in corpore, ſiue extra corpus, neſcio, deus ſcit, raptum huiuſmodi vſq; ad tertium coelum.

¶ Quocirca quod etiam beatus euangeliſta non ait, eram recumbens
Ioan. xiij. in ſinu Ieſu, ſed ait, erat recumbens vnus ex diſcipulis, noſtrorum auctorum conſuetudinem agnoſcamus potius quam miremur. Quid enim deperit veritati, quando & res ipſa dicitur, & modo quodam dicendi iactantia deuitatur? Hoc quippe narrabat, quod ad eius laudem maximam pertinebat.

D

Eo. lib. ad Geneſi ad literam.

¶ Scio, inquit, hominem in Chriſto ante annos quatuordecim ſiue in corpore, ſiue extra corpus, neſcio, deus ſcit, quia raptus eſt in paradiſum, & audiuit ineffabilia verba quæ non licet homini loqui. In his verbis primum quæri ſolet, quid dicat tertium coelum. Deinde verum illic voluerit intelligi paradiſum, an poſtea quam raptus eſt in tertium coelum, raptum ſe eſſe & in paradiſum vbicunq; ſit paradiſus, non vt hoc fuerit raptū in tertium coelū quod in paradiſum: ſed prius in tertium coelum, & poſt inde in paradiſum. cum & ipſum tertium coelum quod ſit, nō liquido appareat: verum in rebus corporalibus, an forte in ſpiritalibus intelligendum ſit. Reſtat ergo fortaſſe, vt quoniam mentiri non poſſet apoſtolus, qui tanta cura egit, vt diſcerneret quid ſciret & quid neſciret, hoc ipſum eum intelligamus ignoraſſe, vtrum quando raptus in tertium coelum eſt, in corpore fuerit, quomodo eſt anima in corpore, cum corpus viuere dicitur, ſiue vigilantis, ſiue dormientis ſiue in extaſi a ſenſibus corporis alienata, an omnino de corpore exierit: vt mortuum corpus iaceret, donec peracta illa demonſtratione membris mortuis anima redderetur, & non quaſi dormiens euigilaret, aut extaſi alienatus denuo rediret in ſenſus, ſed mortuus omnino reuiuiſceret. Proinde quod vidit raptus in tertiū coelum, quod & ſe ſcire confirmat, proprie imaginaliter. Sed quia ipſa a corpore alienatio, verū omnino mortuū corpus reliquerit, an ſecundum modū quendā viuentis corporis ibi aīa fuerit: ſed mens eius ad videnda, vel audienda ineffabilia illius viſionis arrepta ſit, hoc incertum erat, ideo forſitan dixit ſiue in corpore, ſiue extra corpus neſcio, deus ſcit. Quod ait non imaginaliter, ſed proprie vt, & non per corporis hoc ea viſione videatur quæ cæteras cunctas ſuperat. Ecce in hoc pro-

Quid intelligatur per tertium cælum.

Quid neſciuit apoſtolus dicens neſcio, deus ſcit.

E

Deut. vi.

cepto vno cum legitur, Diliges proximum tuum tanquam te ipſum, tria occurrunt genera viſionũ. Vnũ per oculos quibus ipſę literæ videntur: alterũ per ſpiritũ hoīs, quo proximus ⁊ abſens cogitatur: tertiũ per contuitũ mentis, quo ipſa dilectio intellecta cõſpicitur. In his tribus generibus illud primũ manifeſtũ eſt omnibus. In hoc.n. videt cœlũ ⁊ terra, ⁊ oia q̃ in eis conſpicua ſunt oculis noſtris. Nec illud alterũ quo abſentia corporalia cogitantur, inſinuare difficile eſt. Ipſum quippe cœlũ ⁊ terram, ⁊ q̃ in eis videre poſſumus, et in eis conſtituti cogitamus, vbi nihil videntes oculis corporis, aīo tñ corporales imagines intuemur, ſeu veras, ſicut ipſa corpora vidimus, ⁊ memoria retinemus: ſeu fictas, ſicut cogitatio formare potuerit. Aliter.n. cogitamus Carthaginē quam nouimus: aliter Alexandriā quam non nouimus. Tertium vero illud quo dilectio intellecta conſpicitur, eas res continet, quæ non habent imagines ſui ſimiles, quæ non ſint qđ ipſæ. Nam arbor, vel homo, vel ſol, ⁊ quęcunq; alia corpora ſiue cœleſtia, ſiue terreſtria: ⁊ p̄ſentia videntur in ſuis formis, ⁊ abſentia cogitant imaginibus animo impreſſis, ⁊ faciunt duo genera viſorum, vnum p corporis ſenſus, alterum per ſpiritũ quo illæ imagines continentur. Dilectio aũt nunquid aliter videtur p̄ſens in ſpecie qua eſt, ⁊ aliter abſens in aliqua imagine ſui ſimili? Non vtiq; ſed quantũ mente cerni pōt ab alio magis, ab alio minus, ipſa cernitur. Si aũt aliqd corporalis imaginis cogitatur, non ipſa cernitur. Hęc ſunt tria genera viſionũ. Primum ergo appellamus corporale: qa per corpus percipitur, ⁊ corporis ſenſibus exhibetur. Secundũ ſpiritale, qcqd eñ corpus non eſt, ⁊ tñ aliquid eſt: iam recte ſpiritus dr̄. Et vtiq; non eſt corpus quamuis corpori ſimilis ſit, imago abſentis corporis: nec ille ipſe obtutus quo cernit. Tertiũ vero intellectuale: ab intellectu. Tria igitur iſta genera viſorum, corporale, ſpiritale, ⁊ intellectuale, ſigillatim conſideranda ſunt: vt ab inferioribus ratio ad ſuperiora conſcēdat. Vidit rex Balthaſar articulos manus ſcribentis in pariete: continuoq; p corporis ſenſum, imago rei corporaliter factæ ſpiritui eius impreſſa eſt, atq; ipſo viſo facto ac præterito, illa in cogitatione permanſit. Videbatur in ſpiritu, ⁊ non intelligebatur. Nec tunc intellectum erat hoc ſignum, cum corporaliter fieret, atq; oculis corporalibus appareret. Iam tamen ſignum eſſe intelligebatur, id habens ex mentis officio, ⁊ quia requirebat qd ſignificaret, et ipſam inquiſitionē vtiq; mens agebat. Quo non cõperto Daniel acceſſit, ⁊ ſpiritu prophetico mente illuſtrata, perturbato regi quid illo ſigno portenderetur aperuit, ipſe potius ꝓpheta per hoc genus viſionis, quod mentis eſt proprium, quam ille qui ſignum factũ corporaliter viderat, ⁊ tranſacti eius imaginem in ſpiritu cogitando, retinebat, nec aliquid intellectu poterat niſi ſignum eſſe, ⁊ quid ſignificaret inquirere. Vidit Petrus in alienatione mentis vas quatuor lineis alligatũ ſubmitti de cœlo, ple

Tria viſionum genera.

Spiritu qd ſit.

Daniel. v. Viſio Balthaſar regis.

Actu. x. Viſio Petri. Antiqs.

num varijs animalibus,cum audiuit ⁊ vocem,Macta ⁊ mandu-
ca.Qui cum redditus ſenſibus de viſu diſceptaret:ecce quos Cor-
Ibidem. nelius miſerat nunciauit eos ſpiritus dicens.Ecce viri quærunt te,
B ſed ſurge deſcende,⁊ vade cum illis,quia ego miſi eos. Qui cum
veniſſet ad Cornelium,quid in illa viſione intellexerit,vbi audie-
rat,Quæ deus mundauit,tu ne communia dixeris, ſic indicauit
dicens,Sed mihi deus oſtendit,neminem communem, aut im-
mundum hominem dicere.Cum ergo illum diſcu᷒ videret,alie-
natus a corporis ſenſibus,⁊ illas voces,macta ⁊ manduca, ⁊ quæ
deus mundauit,tu ne communia dixeris,in ſpiritu audiebat,red-
ditus autem ſenſibus corporis,id ipſum quod viſum,atq; auditu᷒
memoria tenuerat,in eodem ſpiritu cogitando cernebat,quæ om-
nia non corporalia,ſed corporalium imagines erant,ſiue cu᷒ pri-
mum in ipſa alienatione viſæ ſunt, ſiue cum poſtea recordatæ,
atq; cogitatæ.Cum vero diſceptabatur ⁊ requirebatur vt illa ſi-
gna intelligerentur,mentis erat actio conantis,ſed deerat effectus,
donec annunciati ſunt qui venerant a Cornelio.Hac ergo etiam
corporali accedente viſione,cum ⁊ ſpiritus ſanctus rurſus in ſpi-
ritu eius diceret,vade cum eis,vbi ⁊ illud ſignu᷒ oſtenderat, ⁊ im-
preſſerat voces,adiuta diuinitus mens intellexit, quid illis ſignis
Ordo viſionū. omnibus ageretur.His itaq; ⁊ huiuſmodi rebus diligenter conſi-
deratis,ſatis apparet corporalem viſionem referri ad ſpiritalem:
eamq; ſpiritalem referri ad intellectualem, quia illud mentis
A atq; intelligentiæ lumen, quo ⁊ iſta inferiora dijudicantur, ⁊ ea
cernuntur,quæ neq; ſunt corpora nec vllas gerunt formas ſimi-
les corporum,velut ipſa mens,⁊ omnis animę affectio bona,cui
Galat.v. contraria ſunt eius vitia quę recte culpantur atq; damnantur in
hominibus. Quo enim alio modo ipſe intellectus niſi intelligē-
do conſpicitur? Ita ⁊ charitas,gaudium,pax, longanimitas,beni-
gnitas,bonitas, fides, manſuetudo, continentia ⁊ cuncta huiuſ-
Roma.xi. modi,quibus propinquatur deo, ⁊ ipſe deus ex quo omnia, per
quem omnia,in quo omnia. Quamquam itaq; in eadem ani-
ma fiant viſiones,ſiue quæ ſentiuntur pro corpus,ſicut hoc corpo-
reum cœlum ⁊ terra,⁊ quæcunq; in eis nota eſſe poſſunt, quem-
admodum poſſunt,ſiue quæ ſpiritu videntur ſimilia corporum,
ſiue cum in mente intelliguntur,quæ nec corpora ſunt. nec ſimi-
litudines corporum:habent vtiq; ordinem ſuum,⁊ eſt aliud alio
Præſtātia,viſionum. præcellentius.Præſtancior eſt enim viſio ſpiritalis quam [illegible]
lis,⁊ rurſus præſtancior intellectualis. Quapropter [illegible]
anima in ea viſa,quæ ſpiritu cernuntur ſimilia corpora[illegible]
vt omnino a ſenſibus corporis auertatur amplius,quam [illegible]
no ſolet,ſed minus quam in morte, iam diuinæ admoni[illegible]
eſt, ⁊ adiutorij vt ſe non corporea, ſed viſa corporibus [illegible]
ſpiritaliter nouerit tenere, ſicut qui ſe in ſomnijs videre [illegible]
B antequam euigilant ſciunt. Sic ſi etiam videntur ſimilia [illegible]

omnino futura noſcantur, quorum imagines præſentes videntur, ſiue ipſa hois mente diuinitus adiuta, ſiue aliquo inter ipſa vi ſa quid ſignificent exponente, ſicut in Apocalypſi Ioānis exponebatur magna reuelatio eſt, et ſi forte ignoret ille cui hæc demonſtrant̄ verū e corpore exierit, an adhuc ſit in corpore, ſed ſpiritu a ſenſibus corporis alienato iſta videat. Pōt. n. ſic arreptus id ignorare, ſi ei ⁊ hoc non oſtendatur. Porro aūt ſi queadmodū raptus eſt a ſenſibus corporis, vt eſſet in iſtis ſimilitudinibus corporum quæ ſpiritu vident̄, ita ⁊ ab ipſis rapiatur, vt illā quaſi regiones intellectualiū vel intelligibiliū ſubuehatur, ibi ſine vlla corporis ſimilitudine perſpicua veritas cernitur, nullis opinionum falſarū nebulis obfuſcat̄. Ibi virtutes animæ non ſunt operoſæ, ac laborioſæ. Neq; n. opere tēperantiæ, libido frenatur, aut opere fortitudinis tolerant̄ aduerſa, aut opere iuſtitiæ iniqua puniūtur, aut opere prudentiæ mala deuitant̄. vna ibi ⁊ tota virtus eſt, amare quod videas, ⁊ ſumma fœlicitas habere quod ames. Ibi. n. beata vita in fonte ſuo bibitur, vnde aſpergitur aliquid huic humanæ vitæ, vt in tentationibus huius ſeculi, tēperanter, fortiter, iuſte, prudenterq; viuatur. Propter illud quippe adipiſcendū vbi ſecura quies erit, ⁊ ineffabilis viſio veritatis, labor ſuſcipit̄ ⁊ continendi a voluptate, ⁊ ſuſtinendi aduerſitates, ⁊ ſubueniendi indigentibus, ⁊ reſiſtendi decipientibus. Ibi videtur claritas domini non per viſionem ſignificantem, ſiue corporalem, ſicut viſa eſt in monte Sina, ſiue ſpiritalem, ſicut vidit Eſaias vel Ioannes in apocalyſi, ſed per ſpeciem non per ænigmata, quantum eam capere humana mens poteſt, ſecundum aſſumentis Dei gratiam, vt os ad os loquatur ei quē dignum tali colloquio fecerit, non os corporis ſed mentis, ſicut intelligendū arbitror qd̄ de Moyſe ſcriptū eſt. Concupiuerat namq; ſicut in Exodo legimus videre dominum, non vtiq; ſicut viderat in monte, nec ſicut videbat in tabernaculo: ſed in ea ſubſtātia qua deus eſt, nulla aſſumpta corporali creatura, quæ mortalis carnis ſenſibus præſentaretur, neq; in ſpiritu figuratis ſimilitudinibus corporum, ſed per ſpeciē ſuam, quantum eam capere creatura rationalis ⁊ intellectualis poteſt, ſeuocata ab omni corporis ſenſu, ab omni ſignatiuo ænigmate ſpiritus. Sicut ſcriptum eſt, Si ergo inueni gratiam in conſpectu tuo, oſtende mihi temetipſum manifeſte vt videam te. cum paulo ſuperius legatur, Locutus eſt dominus ad Moyſen facie ad faciem ſicut loquitur quis ad amicum ſuum. Sentiebat ergo quod videbat, ⁊ quod non videbat deſiderabat. Nam ⁊ paulo poſt cum dixiſſet ei deus, inueniſti enim gratiam in conſpectu meo, ⁊ ſcio te præ omnibus: reſpondit ei, Oſtende mihi gloriam tuam. Niſi tamen concupitam, ⁊ deſideratam dei claritatem Moyſes videre meruiſſet, non in libro Numerorum diceret deus ad Aaron, ⁊ Mariam fratres eius, Audite vocem verborum meorum, ſi ſuerit propheta ve-

Cardinaliū virtutum opera. Quare hic virtutē amplectimur ſine labore

C

Q̄ deū Moyſes deū videre concupiuit.

Exo. xxxiij.

Ibidem.

Ibidem.

D

Nume. xij.

fuerit in viſione, illi dominus cognoſcetur, & in ſomno loquar illi. Non ſic
ita quomodo famulus meus Moyſes in tota domo mea fidelis
eſt. Os ad os loquar ad illum. In ſpecie, & non in ænigmate, & cla-
ritatem domini vidit. Neq; enim hoc ſecundum ſubſtantiam cor-
poris quę carnis ſenſibus præſentatur, intelligendum eſt. Nam vtiq;
ſic loquebatur ad Moyſen facie ad faciem, contra in contra. Q̃n
tamen ei dixit, oſtende mihi te ipſum, & nunc etiam ad ipſos quos
obiurgabat, & quibus Moyſi meritum ita præferebat, ſic loqueba-
tur per creaturam corporalem præſentatam ſenſibus carnis. Illo

Quô deus in ſpecie qua deus eſt videatur.

ergo modo, in illa ſpecie qua deus eſt, longe ineffabiliter ſecretius
& præſentius loquitur locutione ineffabili, vbi cum nemo viuens
videt, vita iſta qua mortaliter viuitur, in iſtis ſenſibus corporis, ſed
vbi ab hac vita quiſq; quodammodo moritur, ſiue omnino exiens de corpore,
ſiue auerſus, & alienatus a carnalibus ſenſibus, vt merito neſciat ſi-
cut Apoſtolus ait, vtrum in corpore an extra corpus ſit, cum in il-

B

lam rapitur, & ſubuehitur viſionem. Quapropter ſi hoc tertium vi-
ſionis genus, quod ſuperius non ſolum omni corporali, quo per
corporis ſenſus corpora ſentiuntur, verum etiam omni illo ſpi-
ritali, quo ſimilitudines corporum, ſpiritu non mente cernuntur,
tertium coelum appellauit apoſtolus, in hoc videtur claritas dei,

Matth. v.

cui videndæ corda mundantur: vnde dictum eſt, Beati mundo
corde quia ipſi deum videbunt. non per aliquam corporaliter, vel

I. Cor. xiij.

ſpiritaliter figuratam ſignificationem tanquam per ſpeculum in
ænigmate, ſed facie ad faciem: quod de Moyſe dictum eſt, Os ad
os, per ſpeciem ſcilicet qua deus quicquid eſt, quantulumcunq; eam
mens quæ non eſt quod ipſe, etiam ab omni terrena labe munda-
data, ab omni corpore, & ſimilitudine corporis alienata & abre-
pta capere poteſt, a quo peregrinamur mortali, & corruptibili one-

II. Cor. v.

re grauati, quandiu per fidem ambulamus, non per ſpeciem, etiam
cum hic iuſte viuimus. Cur autem non credamus quod tanto apo-
ſtolo doctori gentium rapto vſq; ad iſtam excellentiſſimam vi-
ſionem voluerit deus demonſtrare vitam, in qua poſt hanc vitam
videndus eſt in æternum? Et cur non dicatur iſte paradiſus, excepto

Paradiſus quô hic accipiatur.

illo in quo corporaliter vixit Adam, inter ligna nemoroſa
atq; fructuoſa? quandoquidem & eccleſia quæ nos congregat in
charitatis ſinum, paradiſus dicta eſt, cum fructu pomorum. Sed fi-

F

gurate hoc dictum eſt, tanquam in illo paradiſo, vbi proprie fuit Adam,
eccleſia ſignificat ſic per formam futuri. quanquam diligentius con-

Hieruſalem.

ſideratibus fortaſſis occurrat illo paradiſo corporali, in quo Adam
corporaliter fuit, & iſtam vitam ſignificatam ſanctorum quę nunc

Galat. iiij.

agitur in eccleſia, & illam quæ poſt hanc erit in æternum, ſicut Hie-

Ibidem.

ruſalem, quæ interpretatur viſio pacis, & tamen quædam terrena
ciuitas demonſtratur, ſignificat Hieruſalem matrem noſtram, æter-
nam in coelis, ſiue in his qui ſpe ſalui facti ſunt, & quod non vident,
ſperantes per patientiam expectant, ſecundum quos multi filij

deſertæ,

deſertæ, magis quam eius quæ habet virum. Siue in ipſis angelis ſanctis per eccleſiã multi formis ſapientiæ dei, cum quibus poſt hanc peregrinationẽ ſine in labore & ſine fine viuendũ eſt. Si enim propterea quidam nemoroſus locus, tranſlato autem verbo omnis etiam ſpiritalis quaſi regio vbi animæ bene eſt, merito paradiſus dici poteſt, non ſolum tertium cœlum quicquid illud eſt quod perfecto magnum, ſublimiterq́ꝫ præclarum eſt, verumetiam in ipſo homine, letitia quædam bonæ conſcientiæ paradiſus eſt. Vnde eccleſia in ſanctis temperanter, & iuſte, & pie viuentibus paradiſus recte dicitur pollens affluentia gratiarum caſtiſq́ꝫ delitijs, quandoquidem & in tribulationibus gloriatur de ipſa patientia plurimum gaudens, quia ſecundum multitudinem dolorum in corde eius conſolationes dei iocundant animam eius. Si ergo cœlũ primum recte accipimus hoc omne corporeum, generali nomine, quicquid eſt ſuper aquas & terram: ſecundum autem in ſimilitudine corporali, quod ſpiritu cernitur, ſicut illud, vnde animalibus plenus in extaſi Petro diſcus ille ſummiſſus eſt: tertium vero quod mente conſpicitur ita ſecreta & remota, & omnino abrepta a ſenſibus carnis, atq́ꝫ mundata, vt ea q̃ in illo cœlo ſunt, & ipſam dei ſubſtantiam, verbumq́ꝫ deum, per qđ facta ſunt omnia, in charitate ſpiritus ſancti ineffabiliter valeat videre & audire: nõ incongruenter arbitremur & illuc eſſe apoſtolũ raptum, & ibi fortaſſis eſſe paradiſum omnibus meliorẽ, & ſi dici poteſt paradiſũ paradiſorum. Si. n. animę bonę letitia in rebus bonis eſt, in oĩ creatura: qđ ea letitia pſtãtius, q̃ in verbo dei eſt, p qđ facta ſunt om̃ia?

Paradiſi; Cœlũ primũ; Secundum. Act. x. Tertium.

❡ Mouet quomodo ipſa dei ſubſtantia videri potuerit a q̃buſdaꝫ in hac vita poſitis propter illud quod dictũ eſt ad Moyſen, Nemo poteſt faciem meaꝫ videre & viuere: niſi quia poteſt humana mẽs diuinitus rapi ex hac vita ad angelicam vitam, antequã per ipſaꝫ communem mortem carne ſoluatur. Sic enim raptus eſt qui audiuit illic ineffabilia verba q̃ non licet homini loqui, vbi vſqueadeo facta eſt ab huius vitæ ſenſibus quædam intentionis auerſio, vt ſiue in corpore, ſiue extra corpus fuerit, id eſt vtrum ſicut ſolet fieri in vehementiore extaſi mens ab hac vita in illam vitã fuerit alienata, manente corporis vinculo, an omnino reſolutio facta fuerit, qualis in plena morte contingit, neſciret ſe diceret. Ita fit vt illud verum ſit, quod dictum eſt, Nemo poteſt faciem meaꝫ videre & viuere. quia neceſſe eſt abſtrahi ab hac vita mentem quando in illius ineffabilitatem viſionis aſſumitur, & non ſit incredibile quibuſdam ſanctis, nondũ ita defunctis, vt ſepelienda cadauera remanerent, etiam iſtaꝫ excellentiaꝫ reuelationis fuiſſe conceſſam. Et audiuit arcana verba, quæ non licet homini loqui.

In libr. ad Paulin. de videndo deo. Quō Paulꝰ deū vidit. [illegible]

Exo. xxxiij.

❡ Inter ipſos ſpiritales ſunt vtiq́ꝫ alijs alij capaciores atq́ꝫ meliores, ita vt quidam illorum ad ea peruenerint, quæ non licet homini loqui. Quæ occaſione peruani quidã apocalypſim Pauli, [illegible]

[illegible] euangelij [illegible]

Spirituales alios alijs capaciores.

ſanitas eccleſiae non recipit, neſcio quibus fabulis plenam, ſtultiſſimam praeſumptione, finxerunt, dicentes hanc eſſe vnde dixerat, raptum fuiſſe in tertium coelum, & illic audiſſe ineffabilia verba, quae non licet homini loqui. Vtcunq; iſtorum tolerabilis eſſet audacia. Cum vero dixerit quae non licet homini loqui, iſti qui ſunt qui haec audeant impudenter & infoeliciter loqui?

A Ex tracta. ps. cxxxiij.

¶ Intrauit in ſanctuarium dei, qui audiuit ineffabilia verba quę non licet homini loqui, qui dixit quod poſſet hominibus dici, & tenuit apud ſe quod non poſſet dici. Ego & audiatur ad quod poſſumus, & credatur ad quod non poſſumus? Si illi diceremus rogamus te, explica magnitudinem ipſius, nō ne forte reſponderet nobis, non eſt valde magnus quem video, ſi a me potuit explicari?

Magnus nō eſt qa nobis viſus explicari pōt.

Ex tracta. euāgelij. ſcdm Joan. lv.

Quō ſapienter gloriari potuit apoſtolus.

NAM & ſi voluero gloriari, non ero inſipiens, veritatem enim dicam. ¶ Dicat ſe dominum qui dominus eſt: dicat verum qui veritas eſt, ne non dicam ego quod vtile eſt, dum tacet ille quod eſt. Beatiſſimus Paulus non vtiq; Vnigenitus filius, ſed vnigeniti filij dei ſeruus & apoſtolus, non veritas, ſed particeps veritatis, ait libere atq; conſtanter. Et ſi voluero gloriari, non ero inſipiens, veritatem enim dicam. Neq; enim in ſeipſo: ſed in ipſa veritate quae ſuperior eſt ipſo, humiliter & veraciter gloriatur: quoniam & ipſe praecepit, vt qui gloriatur, in domino glorietur. Ita ne, non timeret inſipientiam ſi gloriari vellet amator ſapientiae, & in gloria ſua timeret inſipientiam ipſa ſapientia? Non timuit arrogantiam qui dixit, In domino laudabitur anima mea: & in laude ſua timeret arrogantiam poteſtas domini? In quo laudabitur anima ſerui? ET ne magnitudo reuelationum extollat me, datus eſt mihi ſtimulus carnis meae.

I. Cor. I.

ps. xxxiij.

Ex ſermone de verbis apſi. ad Roma.

¶ Nempe hic agnoſcis apoſtolum habentem magnitudinem reuelationum, & timentem elationis pręcipitium. Vt ergo noueris qa & ipſe Apoſtolus qui volebat & alios ſaluos facere, adhuc curabatur: ſed magnipendis ipſius honorem: audi quid ei medicus appoſuerit ad timorem. Et ne magnitudo, inquit, reuelationum extollat me. Ecce iam poſſum dicere Paulo apoſtolo, Ne extollaris ſancte apoſtole. Tu ni extollaris adhuc cauendum eſt? Tu ne extollaris adhuc timendum eſt? Quid mihi, inquit, dicis tu? Audi quid ſim, & noli altum ſapere, ſed time. Audi quomodo breuis agnus ingrediatur vbi aries ſic periclitatur? IN magnitudine, inquit, reuelationum mearum, ne extollar: datus eſt mihi ſtimulus carnis meae angelus Satanae, qui me colaphizet.

Roma. xi.

¶ Qualem tumorem timuit, qui mordaciſſimum epithema accepit? Iam ergo modo dici quod tanta erat in illo iuſtitia, quanta eſt in angelis ſanctis. Aut forte angelus ſanctus in coelo ne extollatur accipit ſtimulum angelum Satanae a quo colaphizetur? Abſit hoc de ſanctis angelis ſuſpicari. homines ſumus: apoſtolos ſanctos homines agnoſcamus, vaſa electa, ſed adhuc fragilia, adhuc

Angelus nō habet opus ſtimulo ſicut Apſi.

AAA

in hac carne peregrinantes, nondum in cœleſti patria triumphantes. Ex libro de natura & gratia.
¶ Deus inquiunt poteſt omnia ſanare. Hoc vtiq; agit vt ſanet omnia, ſed agit iudicio ſuo: nec ordinem ſanandi accipit ab ægroto. C
Procul dubio quippe apoſtolum firmum volebat efficere, cui tamen Deus agit vt ſanet omnia, ſed ſuo ordine.
dicit, Virtus in infirmitate perficitur, & non ei totiens oranti aufert neſcio quem ſtimulum carnis: quem ſibi dicit datum, ne in magnitudine reuelationum extolleretur. Cætera enim vitia tantum in malefactis valent, ſola autem ſuperbia etiam in recte factis cauenda eſt. Superbia ſola etiã in recte factis cauẽda eſt.
Vnde admonentur illi, ne bona dei ſuæ poteſtati tribuendo, ſeſeq; extollendo, grauius pereant, quam ſi nihil operarentur boni, quibus dicitur. Cum timore & tremore veſtram ipſorum ſalutem operamini. Deus enim eſt qui operatur in nobis & velle & operari pro bona voluntate. Philip. ij.

¶ Ecce nec iuſto parcebat, vt eius virtutem in infirmitate perficeret, qui ei dederat colaphizãtẽ angelum ſatanę, niſi dicitis quod eũ diabolus dederit. Diabolus ergo agebat ne magnitudine reuelationum Paulus extolleretur, & vt virtus eius perficeretur? Quis hoc dixerit? Ab illo igitur traditus erat iuſtus colaphizandus angelo ſatanæ, qui per eũ tradebat & iniuſtos ipſi ſatanæ, de qbus idẽ dicit. Quos tradidit ſatanę, vt diſcant non blaſphemare. Ex libro contra Fauſtum. Datus eſt angelus Satanę Paulo a deo non a diabolo. I. Timot. ij.

¶ Sollicitiſſime cauendum eſt in docendo ſuperbiæ vitium, qđ in diſcendo non ita eſt. Vnde & ſancta ſcriptura nos admonet dicẽs, ſit omnis homo velox ad audiendum, tardus autem ad loquẽdum. Et ille in pſalmo ait, Auditui meo dabis gaudium & lętitiam. Continuoq; ſubiecit. Exultabunt oſſa humiliata. Videt eñi in audiendo facillime ſeruari humilitatem, quod difficile eſt in docẽdo, quoniam neceſſe eſt vt doctor habeat ſuperiorem locum, vbi laborioſum eſt obtinere, ne ſubrepat elatio. Vides ne quemadmodum periclitemur? a quibus hoc expectatur, vt non ſolum doctores ſimus, verum etiam cum ſimus homines, diuina doceamus. Iſto autem periculo non tantum nos, nam ad illum de quo dicturus ſum, quid ſumus nos? Nos ergo non tantum iſto periculo, ſed etiam ille doctor gentium periclitatum ſe eſſe teſtatur cum dicit. NE in magnitudine reuelationum mearum extollar, datus eſt mihi ſtimulus carnis meę &c. Ex epiſtola ad Florentinum. Iacobi. i. Pſal. l. D Ibidem. Humilitas facile in audiendo non docendo ſeruatur.

¶ Vñ & ipſe dñs timoris huius admirabilis medicus, nolite, inquit, ab hoibus vocari Rabbi. Vnus eſt eñi magiſter veſter Chriſtus. Qđ retinens idem ipſe doctor gentium dixit. Neq; qui plantat eſt aliqd, neq; qui rigat, ſed qui incremẽtũ dat deus. Hoc & ille meminit, q in natis mulierũ quãto magnus erat, tãto ſe in omnibus humiliabat, indignum ſe affirmãs qui Chriſti calciamenta portaret. Quid enim aliud oſtendit vbi ait. Qui habet ſponſam ſponſus eſt, amicus autem ſponſi ſtat & audit eum, & gaudio gaudet propter vocem ſponſi? Hic eſt ille auditus, de quo paulo ante commemoraui in pſalmo poſitum, Auditui meo dabis Matth. xxiij. I. Cor. iij. Matth. I Ioan. iij. E Pſal. L.

Ex tracta. ps.lviij. exultationem & lætitiam, & exultabunt oſſa humiliata.

¶ Illud eſt vitium capitale, quod cum quiſq; bene profecerit, ſuperbia tentatur, vt perdat totum quod profecit. Deniq; omnia vitia in malefactis timenda ſunt, ſuperbia in benefactis plus metuenda eſt. Non itaq; mirum, quia ſic apoſtolus humilis vt dicat.

(Superbia in benefactis eſt timenda.)

Cum enim infirmor, tūc potens ſum. Factus ſum inſipiens, gloriando vos me coegiſtis. Ego enim a vobis debui commendari. Nihil enim minus feci ab his, qui ſunt ſupra modum apoſtoli, Tamet ſi nihil ſum, ſigna tamē apoſtolatus me facta ſunt ſuper vos in omni potentia, ſignis, & prodigiis, & virtutibus. Quid eſt enim quod minus habuiſtis præ cæteris eccleſiis, niſi qd ego ipſe nō grauaui vos? Donate mihi hanc iniuriam. Ecce tertio hoc paratus ſum venire ad vos, & non ero grauis vobis.

Nam hoc vitio & ipſe tētaretur, quale ſibi medicamētum dicit appoſitū cōtra tumores a medico qui ſcire quid curaret? Ne magnitudine, inquit, reuelationum extollar datus eſt mihi ſtimulus carnis, &c. Apoſtolus doctor gētium, pater fidelium per euangelium, accepit ſtimulum carnis, a quo colaphizaretur. Quis noſtrū hoc dicere auderet, niſi ille confiteri non erubeſceret? Si enim dixerimus hoc non paſſum fuiſſe Paulum, cui ei quaſi deferimus, mendacem facimus. Sed quia verax eſt, verum dixit, oportet vt credamus datū illi eſſe angelū Satanæ, ne magnitudine reuelationū extolleretur. Ecce q; timēdus eſt ſerpēs ſupbiæ.

Ex tracta. ps.cxxx.

¶ Extolatio de abundantia gratiarum quam ſit timenda ne quis de bono dei ſuperbiat, ſed magis ſeruet humilitatem, & faciat qd ſcriptum eſt. Quanto magnus es, humilia te in omnibus, & coram deo inuenies gratiam, quam ergo ſit timenda ſuperbia de bono dei, etiam atq; etiā cōmendandū eſt charitati veſtræ. Paulus apoſtolus qui cuius ex perſecutore factus prædicator abundantiorē gratias conſecutus eſt in omni labore apoſtolico, quā cęteri apoſtoli: vt oſtēderet deus ſuum eſſe qd dat, nō hominis. Quomodo ſolēt medici potentiam artis ſuæ in deſperatis oſtendere, ſic dominus noſter Ieſus Chriſtus, medicus & ſaluator noſter, in deſperato qui perſecutor eccleſiæ fuit, oſtendit magnitudinem artis ſuæ, vt non ſolum eum chriſtianum faceret, ſed & apoſtolum, nec tantū apoſtolum, ſed ſicut ipſe dixit, vt plus omnibus laboraret. Excellentiſſimus ergo gratiæ fuit. Et videtis fratres quomodo in eccleſia Pauli epiſtolæ vigent, magis, quā coapoſtolorū eius. Alij enim nō ſcripſerunt, ſed tantum locuti ſunt in eccleſia. Nam quę proſequuntur ab omnes

(Eccle.iij.) (Pauli laus.) (i.Cor.xv.)

tibus ſub nomine ipſorum, quia non ſunt ipſorum, improbantur, nec acceptantur ab eccleſia. Alij autem qui ſcripſerunt, nec tātum nec tanta gratia ſcripſerunt. Cum ergo eſſet magnæ gratię, & magna dona meruiſſet a deo, quid dicit? PROpter magnitudinem autem reuelationum ne extollar.

¶ Intendite rem tremendā dico vobis. Propter magnitudinē inquit reuelationū ne extollar, datus eſt mihi ſtimulus carnis meę angelus Satanæ, qui me colaphiʒet. Quid eſt hoc fratres? Ne extolleretur tanquam iuuenis, colaphiʒatur puer. Et a quo? Ab angelo Satanæ. Quid eſt hoc? dolore quodam corporis traditur exagitatus vehementer. Dolores autem corporum plerunq; immittuntur ab angelis Satanę. Sed hoc ipſum non poſſunt, niſi permiſſi. Nam & Iob ſanctus ſic probatus eſt. Permiſſus eſt ad eum probandum Satanas, & percuſſit eum vulnere vt vermibus putreſceret. Immundus enim permittebantur, ſed ſanctus probabatur. Sic ergo angelus ille ſatanæ quaſi libenter permiſſus eſt colaphiʒare apoſtolum, ſed tamen apoſtolus curabatur. Et quia illud quod medicus appoſuerat, moleſtum erat infirmo, rogauit medicum vt auferret. Quomodo enī medicus apponit viſceribus aliquod forte epithema moleſtum & ardens, inde tamen curandus eſt ille cuius viſcera tumebant, cum ille ardere cœperit & cruciari medicamento, rogat medicum vt auferat, medicus autem conſolatur, monet patientiam, quia nouit quam ſit vtile quod appoſuit: ita & apoſtolus ſequitur, & dicit,

Angeli Satanæ dolores corporis immittūt ſʒ nō niſi permiſſi.

H

Medico comparatur deus, & paulus ſaucio.

PROPTER quod ter dominū rogaui, vt auferret eū a me.

¶ Hoc eſt dicere, Rogaui medicum, vt auferret a me moleſtum epithema quod mihi appoſuerat, ſed audi vocem medici,

ET dixit mihi. Sufficit tibi gratia mea. Nam virtus in infirmitate perficitur.

¶ Ego noui quid appoſuerim, ego noui vnde ægrotes, ego noui vnde ſaneris. Si ergo chariſſimi Paulus potuit apoſtolus extolli magnitudine reuelationum, niſi acciperet angelum Satanæ, qui ſe colaphiʒaret, quis de ſe poſſit eſſe ſecurus? Tutius videtur ambulare qui minus accepit, ſed ſi non peruerſe quærat, quod recte nō accepit, grāē ſine quo nō pōt eē in corpore Chriſti, aut ſine quo male eſt illic. Tutior eſt.n. in corpore digitus ſanus, q̄ lippiēs oculus.

¶ De diabolo pœna futura: ppheta cōmemorat dicens, Cōtritus eſt malleus vniuerſę terrę. Malleuʒ vniuerſę terrę diabolū voluit intelligi. De ipſo malleo in manu dn̄i poſito. i. in poteſtate dei, tūduntur ductiles tubæ vt reſonent laudes dei. Videte quemadmodum audeo dicere fratres mei, de iſto malleo eti i apoſtolus tundebatur. In magnitudine, inquit, reuelationum ne extollar, datus eſt mihi ſtimulus carnis meę angelus Satanę qui me colaphiʒet.

A

Ex tracta.

ps. xcvij.

Hiere. l.

Malleꝰ vniuerſę terræ diabolus.

¶ Ecce tunditur. Videamus quemadmodum ſonet. PROpter quod inquit ter dominum rogaui vt auferret eum a me: & dixit mihi,

Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur.

¶Ego tubam, inquit, ille fabricator, perficere volo, non perficiam: in infirmitate virtus perficitur. Et audi iam ipſam tubam ductilem bene ſonantem. Quando infirmor, tunc potens ſum.

Ex tracta. euangelij Ioan. Homi. vij.
B

¶Nouit deus: qui nobis expediat Id agamus tantum: vt noſtrum cor ſanum ſit a peccatis: et quando forte flagellamur in corpore, ipſum deprecemur. Rogauit eum apoſtolus Paulus, vt auferret ſtimulum carnis, et noluit auferre. Nunquid perturbatus eſt? Nunquid contriſtatus dixit ſe deſertum? Magis dixit ſe non deſertum: quia non eſt ablatum quod volebat auferri: vt illa infirmitas ſanaretur. Hoc enim inuenit in voce medici. SVfficit tibi gratia mea. Nam virtus in infirmitate perficitur.

Paulus nō doluit ſe nō exauditum.

¶Vnde ergo ſcis quam putre eſt, quod ſecat medicus agens ferrum per putria? Nonne nouit modum quid faciat? quouſque faciat? Nunquid vlulatus eius qui ſecatur retrahit manum medici artificioſe ſecantis? Ille clamat: iſte ſecat. Crudelis qui non audit clamantem, an potius miſericors quia vulnus perſequitur vt ſanet ægrotum? Recurrite ad ſcripturas: exauditur diabolus, et non exauditur apoſtolus. Quid vobis videtur? quomodo exaudiuntur dæmones? Petierunt ſe ire in porcos, et conceſſum eſt eis. Quomodo exauditus eſt diabolus? Petit Iob tentandum, et accepit. Quomodo nō eſt auditus apoſtolus. In magnitudine (inquit) reuelationum ne extollar, datus eſt mihi ſtimulus carnis meæ, etc.

Exauditus eſt diabol[us] Paulus vero non.
Iob. i. et ij.

¶Exaudiuit eum quem diſponebat damnare: et non exaudiuit eum quem volebat ſanare. Nam et æger petit multa a medico: et non dat medicus. Non exaudit ad voluntatem, vt exaudiat ad ſanitatem. Propter quod ter dominum rogauit: vt auferret eum a me.

Exaudit deus alios ad voluntatem, alios ad ſanitatem.

¶Petit æger: vt quod ad ſalutem apponit medicus cum noluerit ægrotus auferatur. Medicus dicit: non mordet, ſed ſanat. Tu dicis, tollet quia mordet. Medicus dicit: non tollo quia ſanat. Tu ad medicum quare veniſti? Sanari, ad moleſtiam non pati? Non ergo exaudiuit dominus Paulum ad voluntatem, nō eſt magnum, nam non eſt magnum exaudiri a domino ad voluntatem. Ne putetis magnum eſſe hoc quando quiſque orat et exauditur: quære quid orat: quære in quo exaudiatur.

C

¶Etiam temporibus huius vitæ laborioſæ atque ærumnoſæ, cum ſit nemo ita iuſtus vt perfectus ſe audeat dicere, fideliter attendite apoſtolo et dicente. Nō quia iam acceperim, aut iam perfectus ſim, cum adhuc exercendæ atque in infirmitate perficiendæ virtuti neceſſariæ ſint tentationes et moleſtiæ corporales, eodē rurſus apoſto manifeſtante: qui ait, In magnitudine reuelationū ne extolleretur, datum ſibi ſtimulum carnis angelum ſatanæ, vt eum colaphizaret.

Ex lib. de gen. ad literam.

¶Rogatumque a ſe dominum tertio vt deſcenderet ab eo reſpōdiſſe ſibi. Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate pficitur: tamen et ſanctus Daniel, inter leones ſaluus atque intrepidus vixit, qui ab-

Philip. iij.
Daniel. ix.

Digitized by Google

vſq; deo mentiens, in oratione non tantum peccata populi ſui ſed etiam ſua fatetur: & in ipſius apoſtoli manu mortifera vipera inhæſit nec læſit. Potuerunt ergo iſtam etiam creaturam nihil nocere, ſi cauſa non extitiſſet, vel terrendorum puniendorumq; vitiorum, vel probandæ perficiendæq; virtutis, quia & exempla ſunt demonſtrandæ patientiæ ad profectum cæterorum, & ipſe ſibi homo in tentationibus certius innoteſcit, & iuſte ſalus illa perpetua quæ turpiter amiſſa eſt per voluptatem, fortiter recipitur per dolorem.

A Aud. xviij.

B

Ex li. ſententia. Proſperi.

Miſericorditer interdum non exaudimur.

¶ Fideliter ſupplicans deo pro neceſſitatibus iſtius vitæ, & miſericorditer auditur & miſericorditer non auditur. Quid enim infirmo ſit vtile, magis nouit medicus quam ægrotus. Si autem id poſtula: quod deus & præcipit & promittit, fiet omnino quod poſcit, quia accipiet charitas quod parat veritas.

Non enim quæro quæ veſtra ſunt, ſed vos: nec enim debent filii parentibus theſaurizare, ſed parentes filiis.

Ex libro Salomonis. Prouerb. xxxi.

Philip. iiij.

Eſaie. lv.

Sindones fecit & vendidit. Bene quia ſindones fecit. Quare vendidit, niſi quia non quærit datum, ſed requirit fructum? Vendicionem enim iſtam primo intelligite gratuitam fratres. Et aliquis emit gratis? Et vbi eſt? Qui ſititis ite ad aquam, & emite vobis ſine argento? Quando emis, non argentum das, te ipſum das: & tamen emis. Si emis, aliquid das. Non tamen argentum das, te ipſum das. Sindones enim referte ad illa linea. Spiritalia ſunt quæ facit, & prædicat iſta mulier per omnes terras. Et forte vendere dicenda eſt, quia dicit apoſtolus. Si nobis ſpiritalia ſeminauimus: magnum eſt ſi veſtra carnalia metamus? Etenim ratio illa eſt dati & accepti. Nam in omni venditione, ratio dati & accepti verſatur. Contriſtatur autem apoſtolus aduerſus quoſdam foris: vbi non vendidit ſindones. Nulla, inquit, mihi eccleſia communicauit in ratiõe dati & accepti. Sed ille qui ſic vendit, non quærit datum, ſed requirit fructum. Nec quaſi venditorem euangelij putetis. eſt quidem ille mercator domini ſui, ſed maius precium quærit. Nam prorſus vendit: dat ſpiritalia. Et quid quærit? forte carnalia. Debentur quidem & iſta: ſed non iſta quærebat apoſtolus dicens. Non enim quæro veſtra, ſed vos ipſos.

B

1. Cor. ix.

Philip. iiij.

¶ Date ergo precium: date vos ipſos. Neq; enim & Ioſeph in Aegypto frumenta non vendebat: & tamen ipſos ementes ſeruos regios faciebat. Volentes viuere in illa fame accipiebant frumentum, & ſic ſerui. Timemus nos fieri? Ve nobis ſi nõ erimus illius ſerui. Quid nobis prodeſt? Recuſantes talem dominum, & ſub diabolo erimus, & famem patiemur, & poteſtatẽ veri dei non effugiemus. Te ipſum da, & eme tibi ſindonem, id eſt ſpiritale [illegible]

F Ego autem libentiſſime impendam, & ſuperimpendar ipſe pro animabus veſtris: licet plus vos diligens, minus diligar. Sed eſto. Ego vos non grauaui, ſed cum eſſem aſtutus, dolo vos cepi. Nunquid per aliquem eorum quos miſi ad vos, circumueni vos?

Rogaui Titum: & miſi cum illo fratrem. Nunquid Titus vos circumuenit? Nonne eodem ſpiritu ambulauimus? nonne eiſdem veſtigiis? Olim putatis quod excuſemus nos apud vos? Coram deo, in Chriſto loquimur. Omnia enim chariſſimi propter ædificationem veſtram. Timeo enim ne forte cum venero, non quales volo inueniam vos: & ego inueniar a vobis qualem non vultis: ne forte contentiones, æmulationes, animoſitates, diſſenſiones, detractiones, ſuſurrationes, inflatiões, ſeditiões ſint inter vos.

Margin: Rep[ilogat]. — Rep[ilogat]. — Rurſum. — Gala. v.

Ex tract. epiſto. Ioan. v. Perfecta charitas. Perfecta charitas eſt vt paratus ſis mori pro fratre. Hanc ipſe dominus in ſe exhibuit mortuus pro omnibus, orans pro eis a quibus crucifigebatur, & dicens, Pater ignoſce illis, quia neſciunt quid faciunt. Sed ſi ſolus hoc fecit: non erat magiſter, ſi diſcipulos non habebat. Secuti diſcipuli hoc fecerunt. Lapidabatur Stephanus: genu flexo ait, Domine ne ſtatuas illis hoc delictum. Amabat a quibus occidebatur, quia & pro ipſis moriebatur. Audi apoſtolum Paulum. ET ipſe, inquit, impendar pro animabus veſtris. Inter illos enim erat pro quibus Stephanus deprecabatur, quando eorum manibus moriebatur. Perfecta ergo charitas hæc eſt. Si quis tantum habuerit charitatem, vt paratus ſit pro fratribus & mori, perfecta eſt in illo charitas. Sed nunquid mox vt naſcitur iam prorſus perfecta eſt? vt perficiatur naſcitur: cum fuerit nata, nutritur: cum fuerit nutrita, roboratur: cum fuerit roborata, perficitur: cum ad perfectionem venerit quid dicit? Mihi viuere Chriſtus eſt, & mori lucrum. Optabam diſſolui, & eſſe cum Chriſto, multo enim magis optimum, manere in carne, neceſſarium propter vos. Propter eos volebat viuere, pro quibus paratus erat mori.

Margin: Lucæ. xxiij. & Actuum. vij. — Charitas perficitur. — Phi. i. — Roma. vij.

Ne iterum cum venero humiliet me deus apud vos: & lugeam multos ex his qui ante peccauerunt, & non egerunt pœnitentiā ſuper immunditia, & fornicatione, & impudicitia quam geſſerunt.

H Ex lib. de paſs. Prou. xviij. SI iam de ſanitate deſperatus, addis peccata peccatis: ſicut ſcriptum eſt, Peccator cum venerit in profundum malorum, contemnit: noli contemnere, noli deſperare. Clama de illis de pr[illegible]

fundis ad dominum, & dic ei, De profundis clamaui ad te domi- De profundis
ne, domine exaudi vocem meam. Fiant aures tuæ intendentes in clamandū eſt.
vocem deprecationis meæ. Si iniquitates obſeruaueris domine, ps. cxxix.
domine quis ſuſtinebit? Quoniam apud te propitiatio eſt. De tali
profundo Niniuitæ clamauerunt, & hanc propitiationem inuene-
runt, factumq; euacuata eſt comminatio prophetæ quam humilia-
tio pœnitentiæ. Hic fortaſſe dicis, Sed ego iam baptizatus in Chri-
ſto, a quo mihi omnia præterita peccata dimiſſa ſunt, vilis factus
ſum nimis, iterans vias meas, & quaſi canis horribilis oculis dei
conuerſus ad vomitum ſuum, quo abibo a ſpiritu eius? & a facie
eius quo fugiam? Quo frater niſi ad eius miſericordiam pœniten- Pſalmo. cxxxviij.
do, cuius poteſtatem peccando contempſeras? Nemo enim recte
fugit ab illo, niſi ad illum. ab eius ſeueritate, ad eius bonitatem.
Quis enim locus te accipiet fugientem, vbi eius præſentia nō in- A deo ad deum confugiendū eſt.
ueniatur? Si aſcenderis in cœlum ibi eſt: ſi deſcenderis ad infernū, Pſalmo.
adeſt. Recipe ergo pennas tuas in directum, & habita in ſpe extre- cxxxviij.
ma huius ſeculi, etenim illuc manus eius deducet te, & perducet te
dextera eius. Quicquid enim feceris, quæcunq; peccaueris, adhuc
in hac vita es, vnde te omnino ſi ſanare non vellet, auferret. Cur F
ergo ignoras quia patientia Dei ad pœnitentiam te adducit? Qui Roma. ij.
enim clamando non tibi perſuaſit vt recedas: parcendo clamat
vt redeas. Intuere Dauid regem. Iam vtiq; & ipſe illius temporis
ſacramenta perceperat. iam vtiq; circunciſus erat: quod patres no-
ſtri habebant pro baptiſmo. Nam ad hoc dicit apoſtolus, accepiſ- Roma. iiij.
ſe ſanctum Abraham ſignaculum iuſtitiæ fidei. Iam etiam vn-
ctus erat vnctione venerabili: qua regale ſacerdotium præfigura-
batur eccleſię. Repente autem factus & adulterij & homicidij reus,
non fruſtra tamen de tam immani & abrupto profundo ſceleris, G
pœnitens clamauit ad dominum dicens, Auerte faciem tuam a pſ. l.
peccatis meis, & omnes iniquitates meas dele. Quo tandem me-
rito, niſi quia item dicit, Iniquitatem meam ego cognoſco, & pec- Ibidem.
catum meum ante me eſt ſemper? Quid autem obtulit domino,
vnde illum propitiaret ſibi? Quoniam ſi voluiſſes ſacrificium (in- Ibidem.
quit) dediſſem: vtiq; holocauſtis non delectaberis. Sacrificiū deo
ſpiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum deus nō ſper-
nit. Non ſolum igitur deuote obtulit: ſed etiam iſta dicendo quid
offerri oporteret oſtendit. Non. n. ſufficit mores in melius cōmu- B
tare, & a factis malis recedere, niſi & de his quæ facta ſunt ſatisfa- Matth. v.
ciat domino per pœnitentiæ dolorem, per humilitatis gemitus,
per contriti cordis ſacrificium: cooperantibus eleemoſynis. Beati Eccle. iij.
enim miſericordes: qm̄ ipſis miſerebitur deus. Non enim dictum
eſt vt tantum abſtineamus a peccatis, ſed & de peccatis, inquit, de-
precare dñm vt ibi dimittātur. Et Petrus iā erat fideliſſimꝰ in Chri-
ſto & alios baptizauerat. Intuere ergo Petrum præſumentem necꝰ
[illegible] A [illegible] xiij.

ſpiritus ſancti, quidam Simon pecunia voluit eundem ſpiritum ſanctum emere, ſceleratiſſimum & impium mercimonium cogitans, iam baptizatus in Christo: & tamen pœnitentiæ conſilium ab ipſo Petro correptus accepit. Dicit & Paulus apoſtolus: qui vtique fidelibus mittebat epiſtolam: Ne iterum cum venero humiliet me deus ad vos: & lugeam multos ex his qui ante peccauerunt, & non egerunt pœnitentiam super immunditia, & luxuria, & fornicatione quam geſſerunt. ¶ Circumſtant ergo nos & præcepta recte faciendi, & exempla non tantum recte facientium, ſed & pœnitentium, ad recipiendam ſalutem quæ fuerat amiſſa peccando. Sed fac incertum eſſe verum ignoſcat deus. Quis enim certus eſt, & quo imperator ignoſcat? Et tamen pecuniam fundis ſummari a transeunt: procellarum incerta ſubeunt: vt mors euitetur, pene mors ipſa ſuſcipitur. Supplicatur deinde pro hoſtes hoſ. Sine dubitatione ſunt iſta, cum ſit dubium quo fine proueniat. Et tamen certiores ſunt claues eccleſiæ, quam corda regum, quibus clauibus quæcunque in terra ſoluit, & in cœlo ſoluta promittit: & multo eſt honeſtior humilitas qua ſe quisque humiliat eccleſiæ dei: & labor minor imponitur, & nullo temporalis mortis periculo, mors æterna vitatur.

Certitud. clauium eccleſiæ.

Ex epiſtola ad Seleucianam.

¶ Agunt enim homines ante baptiſmum pœnitentiam de ſuis prioribus peccatis: ita tamen vt & baptizentur, ſicut ſcriptum eſt in actibus apoſtolorum: Loquente Petro ad Iudæos & dicente, Agite pœnitentiam, & baptizetur vnuſquiſque veſtrum in nomine domini Ieſu Christi: & dimittentur vobis peccata veſtra. Agunt etiam homines pœnitentiam, ſi poſt baptiſmum ita peccauerint, vt excommunicari & poſt reconciliari mereantur: ſicut agunt in omnibus eccleſijs illi qui proprie pœnitentes appellantur. De tali enim pœnitentia locutus eſt apoſtolus Paulus vbi ait. Ne iterum cum venero humiliet me deus ad vos, & lugeam multos ex his qui ante peccauerunt, & non egerunt pœnitentiam ſuper immunditiam, & luxuriam, & fornicationem quam geſſerunt.

Actuum .ij.

¶ Neque enim ſcribebat iſta, niſi eis qui iam fuerant baptizati. Habemus & in actibus apoſtolorum Simonem iam baptizatum, cum pecunia vellet emere, vt per impoſitionem manus eius daretur ſpiritus ſanctus, admonitum a Petro vt de hoc graui peccato ageret pœnitentiam. Eſt & pœnitentia bonorum & humilium fidelium pene quotidiana, in qua pectora tundimus dicentes, Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Neque enim nobis ea dimitti volumus quæ dimiſſa non dubitamus in baptiſmo, ſed illa vtique quæ humanæ fragilitati quamuis parua, tamen crebra ſurrepunt: quæ ſi collecta contra nos fuerint, ita nos grauabunt & opprimient, ſicut vnum aliquod grande peccatum. Quid enim intereſt ad naufragium, vtrum vno grandi fluctu nauis operiatur & obruatur, an paulatim ſurrepens aqua in ſentinam, & per negligentiam derelicta, atque contempta, impleat nauim atque ſubmergat? Propter hoc ieiunia & eleemoſynæ & orationes inuigilant, in quibus cum dicimus, Dimitte nobis ſicut & nos dimittimus, manifeſtamus nos habere quod nobis dimittatur: atque his verbis humiliantes animas noſtras, quotidianam quodammodo agere pœnitentiam non ceſſamus.

Actuum .viij.

Matth. vi.

Naufragium illud eſt quibus aquis ſubmergantur.

ECce tertio hoc venio ad vos. in ore duorum vel trium teſtium ſtabit omne verbum. Prædixi ergo, & prædico, vt præſens vobis, & nunc abſens his, qui ante peccauerunt, & cæteris omnibus, quoniã ſi venero iterum, non parcam. An experimentũ quæritis eius qui in me loquitur Chriſtus? Qui in vobis nõ ĩfirmatur, ſed potẽs ẽ in vobis.

Deut. xvij. Matth. xviij. Ioan. viij. Hebr. x.

FOrte aliquis arbitratur quoniam non ipſe dominus Chriſtus ad nos venit, ſed miſit ad nos; non nos audiſſe vocem ipſius, ſʒ vocẽ ipſorũ quos miſit. Abſit, expellat iſta cogitatio de cordibus veſtris. Et in his quos miſit ipſe erat. Ipſum Paulũ audi quem miſit. Ad gentes. n. præcipue Paulũ Apl'm miſit. Et ait ipſe Paulus: terrens non de ſe ſed de illo. An vultis experimentuʒ eius accipere qui in me loquitur Chriſtus?

Ex tractã. evangelij ſc'dʒ Ioan. xliiij. Chriſtũ audimus loquẽtẽ in prędicatoribus eius.

¶ Audite ⁊ ipſum dñm. Et alias oues habeo. i. in gentibus: q̃ non ſunt de hoc ouili. i. de populo Iſrael: opʒ me ⁊ illas adducere. Ergo ⁊ p ſuos non alter adducit. Adhuc audi. Et vocẽ meã audient. Ecce quia ⁊ p ſuos ipſe loquit: ⁊ p eos quos mittit, vox eius audit.

Ioan. x. F

Ibidem.

¶ Moris diuinarum ſcripturarũ eſt perſonæ dei tribuere quod in nobis facit, non quidẽ vbiq̃, ſed vbi congruenter dici põt, veluti eſt ipſe loqui dr̃, q̃ñ eius dono loquuntur apoſtoli vel prophetæ, vel quicũq; nuncij veritatis. Vnde illud eſt. An vultis experimentuʒ accipere eius qui in me loquitur Chriſtus?

Ex tractã. ps. iiij. Scriptura deo attribuit quod p nos facit.

¶ Non enim ait eius quo illuminante aut iubẽte loquor, ſed prorſus ipſam locutionem illi tribuit cuius munere loquebatur.

Nam etſi crucifixus eſt ex infirmitate, ſed viuit ex virtute dei. Nam & nos infirmi ſumus in illo: ſed viuimus cum eo ex virtute dei in vobis. Voſmetipſos tẽtate: ſi eſtis in fide, ipſi vos probate. An non cognoſcitis voſmetipſos: quia Chriſtus Ieſus in vobis eſt? Niſi forte reprobi eſtis. Spero autem ꝙ cognoſcitis: quia nos non ſumus reprobi.

TAlis enim erat ſuſceptio quæ deum hominem faceret, ⁊ hominem deũ. Quid tamen propter quid, ⁊ qd ſecundũ qd dicatur, adiuuãte dño prudẽs, ⁊ diligens, ⁊ pius lector, intelligit. Nam ſecundũ id ꝙ deus eſt glorificat ſuos. ſecundũ hoc ꝙ vtiqʒ dñs gloriæ eſt, ⁊ tñ dñs gloriæ crucifixus eſt, qa recte dr̃ ⁊ deus crucifixus, non ex virtute diuinitatis, ſed infirmitate carnis.

Ex lib. de tri. i.

Oramus autem deum vt nihil mali faciatis: non vt nos probati appareamus, ſed vt vos, quod bonũ eſt faciatis, Nos autem vt reprobi ſimus. Non enim poſſumus aliquid aduerſus veritatem, ſed pro veritate. Gaudemus enim quoniam nos infirmi ſumus: vos autem potentes eſtis. Hoc & oramus: veſtram conſummationem. Ideo hæc abſens ſcribo, vt non præſens agam ſecundum poteſtatem, quam dominus dedit mihi in ædificationem, & nõ in deſtructionem. De cætero fratres / gaudete: perfecti eſtote: exhortamini: idem ſapite. Pacem habete, & deus pacis & dilectionis erit vobiſcum. Salutate inuicẽ in oſculo ſancto. Salutant vos omnes ſancti. Gratia domini noſtri Ieſu Chriſti, & charitas dei, & communicatio ſancti ſpiritus, ſit cum omnibus vobis. Amen.

Valete.

B

Ex lib. de correptione & gra. Sola dei gratia liberamur a malo.

INtelligenda eſt enim gratia dei per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum, qua ſola homines liberantur a malo: & ſine qua nullum prorſus ſiue cogitando, ſiue volendo, & amãdo, ſiue agendo faciunt bonum: non ſolum vt monſtrante illa quid faciendum ſit ſciant: verum etiam vt præſtante ipſa faciant cum dilectione quod ſciunt. Hanc quippe inſpirationem bonæ voluntatis atq; operis, poſcebat apoſtolus eis quibus dicebat. ORamus autem ad deum ne quid faciatis mali, non vt nos probati appareamus, ſed vt vos quod bonum eſt faciatis.

ſe. xxvj.

I. Cor. iij. Ex ſermone cõtra Pelagianos

A

Petendæ ſunt benedictiones a deo, ſine quo nihil boni poſſumus.

¶ Quis hoc audiat, & nõ euigilet, atq; fateatur a domino deo nobis eſſe vt declinemus a malo, & faciamus bonum? Quandoquidem non ait apoſtolus, monemus, docemus, hortamur, increpamus, ſed ait oramus ad deum ne quid faciatis mali, ſed qđ bonũ eſt faciatis. Et tamen etiam loquebatur eis, & faciebat illa omnia quæ cõmemoraui, monebat, docebat, hortabatur, increpabat: ſed ſciebat hæc omnia non valere quæ plantando & rigãdo faciebat in aperto, niſi eum pro illis exaudiret orantem qui dat incrementum in occulto: quoniam ſicut idem doctor dicit, neq; qui plantat eſt aliquid, neq; qui rigat, ſed qui incrementum dat deus.

¶ Quod iſti dicunt nos non debere petere a ſempiterna maieſtate: ſed habere in poteſtate benedictiones, fratres mei, benedictiones noſtras quas ſuper nos facimus euacuant, exinaniunt, elidũt. Audiſtis me credo fratres mei quando dico, Conuerſi ad dominum benedicamus nomen eius: det nobis perſeuerare in mandatis ſuis, ambulare in via recta eruditionis ſuæ, placere illi in omni bono opere: & cætera talia. Prorſus, inquiunt, hoc totum in poteſta

te noſtra eſt conſtitutum. Ergo nos inaniter talia vobis optamus. Deſcendamus & nos & vos, vt & vos nõ ſine cauſa benedicamus, & vos non ſine cauſa amen ſubſcribatis. Fratres mei amen, veſtrum, ſubſcriptio veſtra eſt. Ne forte aliquis ipſorum & nos condemnet & vos, defendamus nos de apoſtolo Paulo: videamus ſi talia optauit plebi ſuæ qualia oramus ſuper nos. Audite quid dixerit quodam loco. Rem breuem dico. Quid dicis o noue hæretice, quicunq; audis ſi præſens es? quid dicis quia non peccare in poteſtate ſic habemus, vt hoc ſine adiutorio diuinæ gratiæ implere poſſimus? Hoc inquit. Ergo in poteſtate habemus non peccare, ſine adiutorio dei? Plane, inquit, liberum arbitrium noſtrum ad hoc nobis ſufficit. Quid eſt ergo quod ait apoſtolus ſcribens ad Corinthios, Oramus ad deum ne quid faciatis mali? Attendiſtis, audiſtis, accepiſtis: & quia manifeſtiſſimum eſt, ſine dubio intellexiſtis quid orauit apoſtolus. Oramus, inquit, ad deum: ne quid faciatis mali. Poterat dicere: monemus vos ne quid faciatis mali: docemus, ne quid faciatis mali: iubemus vobis pcipimus vobis. Quod quidem ſi diceret, certum diceret, quia & voluntas noſtra agit aliquid. Non enim voluntas noſtra nihil agit, ſed ſola non ſufficit. Maluit tamen dicere oramus, vt ipſam gratiam commendaret: vt intelligerent illi quando non faciunt aliquid mali, nõ ſola ſua voluntate ſe vitare malum, ſed adiutorio dei implere quod iuſſum eſt. Ergo fratres quando præcipitur, agnoſcite voluntatis arbitrium: quando oratur quod præcipitur, agnoſcite gratiæ beneficium. Vtrunq; enim in ſcripturis habes.

B

Voluntas ſola non ſufficit.

Ad Galatas miſſa fuit e Roma.

Digitized by Google

ARGVMENTVM IN EPISTO- LAM AD GALATAS.

GAlatę Gręci ſunt,ſed ex Gallis oriundi . Vnde iuxta Diuum Hieronymũ originis ingenium,ingenij tarditate referebant.Quandoquidem & Hilarius Gallus ipſe,in hymnorũ carmine Gallos indociles vocat. Et Paulus illos obiurgans anoitus appellat. Ad quorum ingenium ſuum attẽperans ſermonem,acerbius illos caſtigat, quàm vllos in cæteris epiſtolis:& reprehendit magis quàm docet : vt quibus ratio ſuadere non poterat,reuocaret autoritas. Agit in hac epiſtola,quod nuſquam non agit , vt à legis Moſaicæ ſeruitute inuitet ad Euangelij gratiam. Quod idem agit in epiſtola ad Romanos:nam vtriſq; idem error acciderat, ſed diuerſa ratione. Nam Romani primus in Iudaiſmum inducti,poſtea reſipuerunt:Galatæ rectè ab Apoſtolo inſtituti,pſeudapoſtolorum opera in Iudaiſmum retracti fuerunt. Quod Romani perperam inſtituti ſunt ſimplicitatis erat:quod mox admoniti reſipuerunt,prudentiæ. Contra quod Galatæ Chriſtum amplexi ſunt,facilitatis erat:quod protinus in Iudaiſmum relapſi,leuitatis atq; ſtultitiæ. Ad hos igitur ſubierant pſeudapoſtoli,velut à Petro & Iacobo ſummatibus apoſtolis miſſi,& Pauli autoritatem calũnijs eleuabant,negantes illi fidem habendam,qui ſibi non conſtaret,nunc lægis vtens ceremonijs,ſuſceptis votis,raſoq; capite,& circunciſo Timotheo : nunc cum ethnicis legem negligens ac damnans:potius audiendos qui apud Petrũ

& Iacobum verſati fuiſſent, quiq; dominum Ieſum vidiſſent, cum Paulus nec vidiſſet Chriſtum, & diſcipulorū duntaxat diſcipulus eſſet, non Chriſti. Proinde Paulus vehementi & acri oratione, neq; enim eſt vlla epiſtola concitatior, ſalubriq; auſteritate, & clementi ſæuitia, ſimul & Galatarum errori medetur, & ſuam aſſerit autoritatem, & pſeudapoſtolorum fraudulentiā aperit. In ipſo ſtatim epiſtolæ limine teſtatur. ſeſe vel ſummis apoſtolis parem, aut etiam ſuperiorem, in hoc quod Euangelij prædicandi autoritatem à Chriſto iam immortali cœlitus accepiſſet, atq; hoc authore fretum in Arabia et Damaſci aliquandiu prædicaſſe Chriſtum, prius quàm cum quoquam apoſtolorum contuliſſet: deinde Hieroſolymis vidiſſe quidem Petrum et Iacobum diebus per paucis, neq; quicquam tamen ab illis adiutum eſſe: ſub hæc in Syria et Cilicia quatuordecim annis Chriſti præconem egiſſe, donec admonitus diuinitus, Hieroſolymam reuerſus vna cum Barnaba et Tito, cum primarijs apoſtolis contulit euangelium ſuum, non quod de tot annorum prædicatione iam veniſſet in dubium, ſed vt eorum comprobatione, quorum ſumma erat apud omnes authoritas, magis confirmarentur cæteri: ſed ita contuliſſe cum Petro, vt ab illo nihil acceſſerit quod ad Euangelij rē attineret, et adeo non fuiſſe ſe compulſum à Petro, vt gētibus legis onus imponeret, vt Antiochiæ Petrum cibis communibus veſcentem, vbi ſe metu ſuperuenientium Iudæorum è conuiuio ſubduceret, palam in os reprehenderit, docens, ex fide contingere ſalutem euangelicā, non ex obſeruatione legis iam antiquatæ. Id ve'uti Petro dici cœptū, latius proſequitur, verſus ad Galatas: demonſtrans, legem

Moſaicam ad tempus modo fuiſſe datam, & ad vnū Chriſtum illa ſpectaſſe omnia, in illa fuiſſe carnem, in Euangelio ſpiritum: in illa vmbras, in Euangelio lucem: in illa imagines, in Euangelio veritatem: in illa ſeruitutem, in Euangelio libertatem. Dementiæ vero eſſe, guſtatis potioribus, vltro recidere ad deteriora. Hæc agit capite 1. 2. 3. 4. Deinde grauiter interminatus eis, ne circumciſione recepta turpiter ſe dedant in ſeruitutem legis: oſtendit, Chriſtianam libertatem non eſſe peccandi licentiam, ſed vltroneā functionem officiorum pietatis, quæ charitate dictante, nō lege iubente præſtantur. Poſtremo hortatur ad Chriſtianā concordiam, ad ſubleuandos infirmiores aut lapſos, ad bene merendum de ijs, qui nos fidem edocuerunt. Huiuſmodi factis, quoniam ſpiritus ſunt, æterna deberi præmia, cum ceremonijs temporarijs, temporaria ſit gloria: obiter in odiū vocans pſeudapoſtolos, qui non ob aliud ſtudebant circumcidi Galatas, niſi vt ſuper hoc gloriarentur, velut authores huius facinoris. Cui morbo affines ſunt, qui hodie nouos cultus, & prodigioſe inſignes reperiunt, vt dicatur: Hoc hominum genus ille inſtituit. Hanc epiſtolam, vt apparet, Paulus, quo ſingularem erga Galatas affectum teſtaretur, totam ſua manu ſcripſit, quum in alijs ſoleat duntaxat ſubſcribere. Noſtra argumenta ſcriptam teſtantur ab Epheſo ciuitate, Græcorum inſcriptiones ab urbe Roma.

Digitized by Google

EXPOSITIO EPISTOLAE PAVLI APOSTOLI AD GALATAS.

PAVLVS Apoſtolus, non ab hominibus, neq; per hominem, ſed per Ieſum Chriſtum, & deum patrē, qui ſuſcitauit eum a mortuis: & qui mecum ſunt omnes fratres: eccleſiis Galatiæ, Gratia vobis & pax a deo patre noſtro & domino Ieſu Chriſto: qui dedit ſemetipſum pro peccatis noſtris, vt eriperet nos de præſenti ſeculo nequam, ſecundum voluntatem dei & patris noſtri, cui eſt gloria in ſecula ſeculorum, amen. Miror quod ſic tam cito transferimini ab eo qui vos vocauit in gratiam Chriſti, in aliud euangelium, quod non eſt aliud: niſi ſunt aliqui qui vos conturbant, & volunt conuertere euangeliū Chriſti.

ij. Cor. I. Ephe. I. ij. Pet. I.

D

PRiores ſunt cæteri apoſtoli per Chriſtum adhuc ex parte hominem. i. mortalem: nouiſſimus eſt apoſtolus Paulus per Chriſtum iam deum totum. i. omni ex parte immortalem. Hoc enim ait, Non ab hominibus, neq; per hominem, ſed per Ieſum Chriſtum, & deum patrem, quaſi iam Chriſtus Ieſus nō ſit homo. Sequitur enim. Qui ſuſcitauit illum a mortuis, vt hinc appareret cur dixerit, neq; per hominem. Proinde propter immortalitatem iam nunc non homo Chriſtus deus propter ſubſtantiam vero naturæ humanæ in qua aſcendit in coelum etiam mediator dei & hominum homo Chriſtus Ieſus, quoniam ſic veniet quomodo eū viderunt qui viderunt euntem in coelum.

Ex lib. I. retractionum Paulus, per Chriſtū vtocā nō vt hoīem mortale factus ē apl's.

A ſumma. ℟

Sed licet nos, aut angelus de coelo euāgelizet vobis præterquam quod euangelizauimus vobis, anathema ſit. Sicut prædixi, & nunc iterum dico. Si quis vobis euāgelizauerit, præter id quod accepiſtis, anathema ſit. Modo enim hominibus ſuadeo, an deo.

I. Cor. xvi.

E

Ex tracta. euāgelij ſecūdū Ioan. xcviij. Præter e pter. pro contra acc.

PRorſus ammonitio beatiſſimi apoſtoli de cordibus non recedat. Si quis vobis euangelizauerit præterquam quod accepiſtis, anathema ſit. Non ait plus quam accepiſtis, ſed præterquam

quod accepiſtis. Nam ſi illud diceret, ſibi ipſe præiudicaret: qui cu-
piebat venire ad Theſſalonicenſes, vt ſuppleret quæ illorum fidei
Ex ſermone de deſuerunt. Sed qui ſupplet quod minus erat: addit, non quod in-
Cal. Ia. erat tollit. Qui autem prætergreditur fidei regulam, non accedit
in via, ſed recedit a via.

¶ Nec ipſe apoſtolus voluit in ſe poni ſpem, ſed in veritate quã
annunciabat. Quod per ipſum dicebatur melius erat, quam ipſe
per quem annunciabatur. Licet ſi nos, inquit, parum eſt, audi ſe-
Superbi ſe pro quentiam. Aut angelus, inquit, de coelo annunciauerit vobis ali-
deo habent. quid præterquam quod accepiſtis, anathema ſit. Videbat poſſe fal-
Donatiſtæ Do- ſum mediatorem transfigurare ſe in angelum lucis, & aliqu id fal-
natum p Chri- ſum annunciare. Sicut ergo ſuperbi homines volunt ſe adorari
ſto habent. p deo, ſibi arrogare quicquid poſſunt, ſe nominari & ſi fieri poteſt
F Chriſtũ, & in ipſius gloria triũphare: ita diabolus & angeli eius Dona-
tũ Donatiſtæ p Chriſto habẽt. Si audiſt aliquẽ paganũ detrahẽtẽ
Chriſto, forſitan patienter fert, quẽ ſi audiſt detrahentẽ Donato.

Ex tracta. ſo. cij. ¶ Licet ſi nos, inquit. Et tu Paule potes aliud prædicare? Audi qđ
ſequitur. Licet ſi nos, aut angelus de coelo annunciauerit vobis p̃-
terquam quod accepiſtis, anathema ſit. Si veniat mons aliud euã-
geliʒans, anathematiʒetur. Si veniat angelus, aliud euangeliʒans,
anathematiʒetur. Vnde hoc? quia de priuato vult fluere, non de
medio. Et forte homo carnali nebula præpeditus, & a fonte cõ-
muni ad ſuam propriam falſitatem redactus poſſet facere, num-
quid & angelus? Vere ſi angelus de proprio fluens in paradiſo nõ
eſſet auditus, non præcipitaremur in mortem. Media aqua po-
ſita erat omnibus pceptũ dei. A qua media aq quod ĩmõ publica,
ſine fraude, ſine labe, ſine coeno fluebat. ſi ipſa aqua ſemper bibe-
retur, ſemper viueretur: venit angelus lapſus de coelo, factus ſer-
pens, quia inſidioſe iam venena ſpargere cupiebat, emiſit venenũ
Iou. viij. de proprio: locutus eſt de ſuo, quia qui loquitur mendacium de
ſuo loquitur. Et miſeri audiẽdo dimiſerunt quod communiter erat
Gen. iij. vnde beati erant, & ad ſuum proprium reducti, cum volunt per-
Ex lib. quæſtionum uerſe eſſe ſimiles deo: hoc enim eis dixerat, Guſtate & eritis ſicut
Numeri tit. xl. dij, appetentes quod non erant, quod acceperant amiſerunt.

Num. xxi. ¶ Et vouit Iſrael votum domino & dixit, Si mihi tradideris po-
pulum iſtum ſubiectum, id eſt ſi mihi tradendo ſubieceris, anathe-
matiʒabo illum, & ciuitates eius. Hic videndum eſt quomodo di-
G catur anathema quod vouetur: & tamen pro maledicto ponitur,
Anathema. ſicut & de iſto populo dicitur. Vnde illud eſt. Si quis vobis euan-
geliʒauerit pterquã qđ accepiſtis, anathema ſit. Hinc vulgo tractũ
Deuotatio. eſt vt deuotatio dicatur. Nam deuotare ſe quẽquã nemo fere dicit
niſi maledicens. Et anathematiʒauit eum & ciuitates eius, & voca-
tum eſt nomen loci illius anathema. Hinc ductũ eſt vt anathe-
ma, deteſtabile aliquid & abominabile videatur. Vt enim nihil
inde victor in vſus ſuos auferret, ſed totũ in poenã interficere vouebat,

Digitized by Google

hoc erat anathematizare, quod vulgo dicitur deuotare. Origo autem huius verbi est in græca lingua ab iis rebus, quæ & persolutæ, hoc est promiſſæ & redditæ, ſurſum ponebantur in templis, α... ... ἀνα-θεῖναι, hoc eſt ſurſum ponere vel fingendo vel ſuſpendendo.

An quæro hominibus placere: Si adhuc hominibus placerem, Chriſti ſeruus non eſſem. Notũ enim vobis facio fratres, euangelium quod euangelizatum eſt a me, quia non eſt ſecundum hominẽ. Neq; enim ego ab homine accepi illud, neq; didici, ſed per reuelationem Ieſu Chriſti. Audiſtis enim conuerſationem meam aliquando in iudaiſmo, quoniã ſupra modum: perſequebar eccleſiam dei, & expugnabã illam: & proficiebam in iudaiſmo ſupra multos coætaneos meos, in genere meo, abondantius æmulator exiſtẽs paternarum mearum traditionũ. Cum autem placuit ei qui me ſegregauit ex vtero matris meæ: & vocauit per gratiam ſuam, vt reuelaret filium ſuum in me, vt euangelizarem illum in gentibus: continuo non acquieui carni & ſanguini. Neq; veni Hieroſolimam ad anteceſſores meos apoſtolos; ſed abii in Arabiam: & iterum reuerſus ſum Damaſcũ. Deinde poſt annos tres veni Hieroſolymã videre Petrũ: & manſit apud eũ diebus quindecim. Aliũ autẽ apoſtolorum vidi neminem niſi Iacobũ fratrẽ dñi.

Actuum. ix.

Philip. iii.

Ex libro de ouibus.

Cura de nomine bono habenda.

SVnt homines qui putãt ſibi in bñ viuendo ſufficere conſciẽtiã, & non valde curant quid de illis alter exiſtimet: ignorantes quia cum homo viderit hominẽ bonæ conſciẽtiæ negligẽtius viuentem, paſſim ſe cuilibet & vbilibet coniungentem: habentem ſcientiam quod nihil ſit idolum: & tamẽ in idolio recũbẽtem: conſcientia illius cum ſit infirma, ædificatur non ad ea quæ perſcrutatur, ſed ad ea quæ ſuſpicatur. Neq; enim homo par tuus, frater, tuus intrare poteſt in conſcientiam tuã quam nouit deus. Conſcientia tua coram Deo, conuerſatio tua corã fratre tuo. Si de te ille aliquid mali ſuſpicans perturbatus ædificatur ad aliquid faciendũ quod te putat facere: cũ ſic viuis: quid prodeſt quia venter conſcientiæ tuæ hauſit aquam puram, & ille de tua negligenti cõuerſatione bibit turbatam? Et audis tales cum corripiuntur ne iſta faciant, reſpondere nobis, & dicere: Apoſtolus dixit, Si hominibus placere vellẽ, Chriſti ſeruus nõ eſſem. Et hic aquã turbant.

A

paſcua conculcas. Attende melius: ne & tibi aquam turbes. Quid ait Apoſtolus? Si hominibus placere vellem, Chriſti ſeruus non
B eſſem. Optime accipimus. Apoſtolicam ſententiã libenter agno
I.Cor.x. ſco. Sed aliud in Apoſtolo non legiſti? Placete omnibus per om-
nia, ſicut & ego omnibus per omnia placeo, nõ quærens quod mihi
Ibidem. prodeſt, ſed quod multis, vt ſalui fiant. Rurſus eundem Apoſtolũ
non audiſti? Sine offenſione eſtote Iudæis, & Græcis, & eccleſiæ
II.Cor.viii. Dei. Tertio eundem apoſtolum non audiſtis? Prouidemus enim
bona non ſolum coram Deo, ſed etiam coram hominibus. Ait
ergo ille. Expone itaq; mihi quomodo intelligam diuerſa atq;
contraria: hac dicentem Apoſtolum, Si hominibus placere vellẽ
Chriſti ſeruus non eſſem: hac dicentem, Placete omnibus per om-
nia, ſicut & ego omnibus per omnia placeo: hac dicentem, Gloria
noſtra hæc eſt, teſtimonium conſcientiæ noſtræ: hac dicentẽ, Pro-
Erga quos ſuf- uidemus bona non ſolum coram Deo, ſed etiam coram homini-
ficiat cõſcīa bõa bus. Si tranquillus audias, ſi tibi ipſi aquam tuæ mentis non per-
turbes, quantum potero fortaſſis exponam. Sunt homines teme-
rarij iudices, detractores, ſuſurrones, murmuratores, quærentes ſu-
C ſpicari quod non vident, quærentes etiam iactare quod nec ſuſpi-
cantur. Contra tales quid remanet niſi teſtimonium conſcientiæ
noſtræ? Neq; enim fratres etiam in illis quibus placere volumus,
gloriam noſtram quærimus: aut gloriam noſtram quærere debe-
mus, ſed illorum ſalutem: vt ſi bene ambulemus, nos ſequendo
non errent. Imitatores noſtri ſint, & nos Chriſti. Si autem nos nõ
Chriſti, imitatores ſint Chriſti. Ipſe enim paſcit gregem ſuum, & cũ
omnibus bene paſcentibus ipſe ſolus eſt, quia omnes in illo ſunt.
Non ergo vtilitatem noſtram quærimus quando placere homini-
bus volumus: ſed gaudemus eis placere quod bonum eſt, propter
ipſorum vtilitatem, non propter noſtram dignitatem. Cõtra quos
autem dixerit Apoſtolus, Si hominibus placere vllẽ, Chriſti ſer-
uus non eſſem, manifeſtum eſt: & propter quos dixerit, Placete omni-
bus per omnia: ſicut & ego omnibus placeo per omnia: manifeſtum
eſt, vtrunq; dilucidum, vtrunq; tranquillum, vtrunq; purũ verſũq;
D non perturbatum. Tu tantum paſce, & bibe: noli conculcare & tur-
bare. Nam & dominum ipſum Ieſum Chriſtum magiſtrum apo-
Matth.v. ſtolorum vtiq; audiſti. Luceant opera veſtra coram hominibus, vt
videant bona veſtra facta, & glorificent patrem veſtrum qui in cœ-
lis eſt, id eſt qui vos fecit tales. Nos enim populus, & oues paſcuæ eius,
& opus manuum eius. Ille ergo laudetur qui fecit bonum ſi bo-
nus es: non tu, qui per te ipſum non poteras eſſe niſi malus. Quid
vis autem in contrarium ducere veritatem: vt, quando boni ali-
quid facis te velis laudari, quando mali aliquid facis, deum velis
vituperari? Vtiq; enim qui dixit, Luceant opera veſtra coram ho-
Matth.v. minibus, ipſe dixit in eodem ſermone. Nolite facere iuſtitiam ve-
ſtram coram hominibus. Sed ſicut tibi in Apoſtolo iſta contraria

videbãtur, ſic ꝛ in euangelio. Si autem non perturbes aquas cor dis tui: ꝛ hæc agnoſces, pacem ſcripturarum, ꝛ habebis cum eis ꝛ tu pacem. Si autem cum eis habere nolueris pacem, tu in te cõmit-tis litem tuam, ꝛ illæ non amittunt pacem ſuam. Propter illos.n. qui ſe hominibus iactant, ꝛ ita ventilant opera ſua bona, vt finem bonorum operum ſuorum in laude hominum ponant, eandẽq; laudem hominum quaſi pro mercede computent bonorum ope rum ſuorum: de his dicitur. Amen dico vobis, receperunt merce-dem ſuam. Et contra eos dicitur, Cauete iuſtitiam veſtram facere coram hoībus. Proinde ſequitur, Vt videamini ab eis, vltra non porrexit intentionem, hic fecit finem. Nolite ſic facere corã homi-nibus quicquid boni facitis, vt videamini ab eis, vt ipſe ſit finis boni operis veſtri, videri ab eis. Nolite ergo ſic, vt videamini ab eis. Hic aũt non ibi ponit finem, vt videamur ab hoībus, corã qui bus vult eſſe bona noſtra facta, ſed ait, Luceant opera veſtra corã hoībus, vt videãt bona veſtra opera. Non quieuit, neq; hic reman-ſit, ſed duxit hinc te ſurſum, ꝛ tulit a te: caderes enim ſi eſſes in te: ꝛ vbi tutus eſſes poſuit te. Videãt (inquit) bona opera veſtra, ꝛ glo rificent patrem veſtrum qui in cœlis eſt. Noli iraſci quia ille glori ficatur: apud illũ eſto: ꝛ in illo glorificaberis. Vt non glorietur (ait Apoſtolus) omnis caro corã deo. Ergo ſine gloria remanebimus? Non. ait.n. ipſe, Qui gloriatur, in dño glorietur. Nã ꝛ teſtimonium conſcientiæ noſtræ ita nobis gloria eſt, quia in illo eſt. Nã ſi ita eſt gloria noſtra vt nobis placeamus, ꝛ efficiamur placentes nobis, valde ſtulto homini placet qui ſibi placet. Curemus ergo fratres non tm̃ bene viuere: ſed ꝛ corã hoībus bene conuerſari. Nec tm̃ debemus curare habere bonã conſciã, ſed quantum põt noſtra in-firmitas, quantũ vigilantia fragilitatis humanæ, curemus nihil ꝛ facere quod veniat in malam ſuſpitionem infirmo fratri.

Pacẽ ſcripturarũ habens ſe cũ habet pacem. B

Matth. vi.

Ibidem.

C

1. Cor. i.

Valde ſtulto placet qui ſibi placet.

¶ Ex libro ſecundo de ſermone domini in monte.

¶ Apoſtolus dicit, ſi adhuc hominibus placerem ſeruus Chriſti non eſſem. Cum alio loco dicat. Placete oībus per omnia, ſicut ꝛ ego oībus per omnia placeo, Qđ qui non intelligunt, contrarium putant: cũ ille ſe dixerit non placere hoībus, quia non id recte fa-ciebat vt placeret hoībus, ſed vt deo: ad cuius amorẽ corda hoīum volebat conuertere, ꝛ eo ipſo quo placebat hoībus. Itaq; ꝛ non ſe hoībus recte placere dicebat, quia in eo ipſo vt Deo placeret intue batur, ꝛ placendũ eſſe hoībus recte præcipiebat, non vt hoc appe-teretur tanq; merces recte factorũ, ſed quia Deo placere non poſ ſet qui non ſe his quos ſaluos fieri vellet, præberet imitandum. Imitari aũt illũ qui ſibi non placuerit, nullo pacto quiſq; põt. Si-cut ergo non abſurde loqueret qui diceret, in hac opera qua nauẽ quæro, non nauem quæro, ſed patriam: ſic Apls conuenienter di-

D

Placere ꝛ non placere hoībus ſed differenter debemus.

credit. In hæc opera quæ hominibus placeo, non hominibus, ſed Deo placeo: quam non ad hoc appeto, ſed ad id refero, vt me imitentur quos ſaluos fieri volo.

a Quæ autem ſcribo vobis, ecce coram deo, quia non mentior.

Ex ſermone epiſtolæ Iacobi, vt nemo iuret.

Iacobi. vi.

NOn vobis dicimus non nos iurare. ſi enim hoc dicimus, mentimur. Quantum ad me pertinet non iuro, ſed quantum mihi videtur magna neceſſitate compulſus: cum video niſi faciant, non mihi credi: et qui mihi non credit, non expedire quod non credit. Hac perpenſa ratione, & conſideratione librata, cum magno timore dico, coram Deo, aut, teſtis mihi eſt Deus, aut ſcit Chriſtus. aut ſcit, ſic eſſe in animo meo. Et video quia plus eſt, id eſt quia amplius eſt qui eſt eſt, non non: ſed hoc quod amplius eſt a malo eſt: & ſi nõ a malo iuratis, a malo eſt non credentis. Deniq; nõ ait, ſit in ore veſtro eſt eſt, non nõ: ſi quis amplius facit, malum eſt, ſed ſit in ore veſtro eſt eſt, nõ nõ. Quod autem amplius eſt, a malo eſt. Sed quære cuius? Niſi forte putatis fratres, quia ſi sciret apoſtolus Paulus credere ſibi Galatas, addeſet iurationem, & diceret: quæ autem ſcribo vobis, ecce coram deo, quia non mentior. Videbat ibi eos qui credebant: videbat & alios qui non credebant.

Iuratio Auguſtini.

Matth. v.

A

Iurat Apls.

Deinde veni in partes Syriæ, & Ciliciæ. Eram autẽ ignotus facie eccleſiis Iudææ: quæ erant in Chriſto. Tantum autem auditum habebant: quoniam qui perſequebatur nos aliquãdo, nunc euãgelizat fidẽ, quã aliquãdo expugnabat: & in me clarificabant deum.

Ex epiſtola ad Vitalem.

Quomodo deus magnificandus ex conuerſione Pauli.

VT quid magnificabant deum: ſi non deus a ſeipſum cor illius vi ſuæ gratiæ bonitate conuerterat, quãdo (vt ipſe confitetur) miſericordiam conſecutus eſt, vt fidelis eſſet ea fide quã aliquãdo vaſtabat? Ipſum etiã verbũ quod poſuit, quẽ niſi deum hoc tã magnũ bonum feciſſe declarat? Quid eſt enim, in me magnificabant deum: niſi in me deum magnificum prædicabant? Quo autẽ eũ magnificũ prædicabãt: ſi magnum illud factũ de Pauli conuerſione ipſe non fecerat? Et quo pacto ipſe fecerat, ſi volentem credere, ex nolente ipſe non fecerat?

Ex ſermone epiſtola ioã. v ij. Matt. v.

B

¶ Luceant, inquit dominus, opera veſtra corã hominibus, & nõ ibi ceſſauit, non ibi finem fecit: ſed addidit, Et glorificent patrem veſtrum qui in cœlis eſt. Et Apoſtolus quid ait? Eram autem ignotus facie eccleſiis Iudææ, quæ in Chriſto ſunt, tantum autem audientes erant, quia qui aliquãdo nos perſequebatur, nũc euangelizat fidem:

Digitized by Google

quam aliquando vaſtabat: ⁊ in me magnificabant deum. Videte A
quemadmodum ⁊ ipſe quia ſic innotuit: finem non poſuerit in
laudem ſuam, ſed in laudem dei. At quantum ad ipſum perti-
net, vaſtator eccleſiæ, perſecutor, inuidus, malignus. Ipſe confi-
tetur, non nos conuitiamur. Amat Paulus dici a nobis peccata
ſua: ⁊ glorificetur ille qui talem morbum ſanauit. Magnitudinē
enim vulneris manus medici ſecuit ⁊ ſanauit. Vox illa de cœlo
proſtrauit perſecutorem: ⁊ erexit prædicatorem. Occidit Saulum,
⁊ viuificauit Paulum.

Paulus peccata ſua confitetur, vt glorificetur qui eū ſanauit.

CAPVT II.

DEINDE poſt annos quatuordecim iterum aſcendit Hieroſolymam, cum Barnaba, aſſumpto & Tito. Aſcendi autē ſecundum reuelationem: & cōtuli cū illis euāgeliū quod prædico in gentibus. Seorſum autē iis qui videbantur aliqd eē: ne forte in vacuū currerē, aut cucurriſſem. C

IPſe apoſtolus Paulus poſt aſcenſionem domini de cœlo vocatus ſi nō inueniret in carne apl̄s quibus cōmunicādo, ⁊ cū quibus cōferendo euangeliū euſdē ſocietatis eſſe appareret: eccleſia illi omnino nō crederet. Sȝ cū cognouiſſent eū hoc annūciare, qḋ etiā illi annūciabāt: ⁊ in eoꝝ cōmunione atq; vnitate viuentē accredētibus etiā per eū talibus ſignis qualia ⁊ illis opabātur ita eū dn̄o cōmēdāte meruit auctoritatē: vt v̄ba illius hodie ſic audiātur in eccleſia tanq̄ in illo Chriſtus (ſicut veriſſime ipſe dixit) locutus audiatur. ¶ Nō ꝓ his aūt rogo tm̄.i. ꝓ diſcipulis q cū illo tūc erāt, ſed ⁊ ꝓ eis, inq̄t, q credituri ſunt per verbū eoꝝ in me, vbi oēs ſuos intelligi voluit, nō ſolū qui tunc erant in carne, ſed etiā qui futuri erant. Quotquot enim poſtea crediderunt in eū, per verbum apoſtolorum ſine dubio crediderunt, ⁊ donec veniat credituri ſunt. Ipſis enī dixerat. Et vos teſtimoniū perhibebitis: quia ab initio mecū eſtis. Et per hos euāgeliū miniſtratū eſt, ⁊ antequā ſcriberetur: ⁊ vtiq; qſquis in Chriſtum credit, euangelio credit. Proinde ſic intelligamus quod dictum eſt per verbum eorum: vt ipſum verbum fidei quod prædicauerunt in mundo, hic ſignificatū eſſe credamus. Dictū ante eſſe verbū eorū, quoniā ab ipſis eſt primitus ac præcipue prædicatū. Iā enī ab ipſis prędicabatur interra, quādo ꝑ reuelationē Ieſu Chriſti ipſum verbum eorū Paulus accepit. D Vnde ⁊ contulit cum eis euangelium, ne forte in vacuum cucurriſſet, aut curreret. Et dextras ei dederunt, quia ⁊ in illo (quāuis nō per eos) illi datū tamen verbum ſuum quod iam prædicabant, ⁊ in quo fundati fuerant, inuenerunt. De quo verbo reſurrectionis

Ex lib. contra fauſtū dt. liiij. Pauli auctoritas quomodo acquiſita.

Ex tracta. euangelij ſcdm Ioan. vij. Per apoſtolos credunt omnes fideles. Ioan. xv.

Gala. ij.

Roma.x. Chriſti idẽ dicit Apoſtolus. Siue ego, ſiue illi ſic prædicamus, & ſic credidiſtis. Et iterum, Hoc eſt, inquit, verbum fidei quod prædicamus, quia ſi confeſſus fueris in ore tuo, quia dominus eſt Ieſus Christus, & credideris in corde tuo, quia deus illũ ſuſcitauit a mortuis, ſaluus eris. Et in actibus apoſtolorum legitur ꝙ in Chriſto

Actuum.iiij. deus definierit fidem omnibus, ſuſcitans eum a mortuis.

Ex lib. quæſtionum euangelij.ij.

Lucæ.xvij.

¶ De decem leproſis quos ita mundauit, cum ait, Ite oſtendite vos ſacerdotibus, quæri poteſt cur ad ſacerdotes eos miſerit, vt cũ irent mundarentur. Nullum enim eorum quibus hæc corporalia beneficia præſtitit, inuenitur miſiſſe ad ſacerdotes niſi leproſos. Nam &

Lucæ.v. illum a lepra mundauerat, cui dixit. Vade oſtẽde te ſacerdotibus, & offer pro te ſacrificium quod præcepit Moyſes in teſtimonium illis. Quærendum eſt igitur quid ipſa lepra ſignificet. Non enim

Lepra quid ſit.

B

ſanati: ſed mundati dicuntur, qui ea caruerunt. Coloris quippe vitium eſt non valetudinis, aut integritatis ſenſuum atq; membrorum. Leproſi ergo non abſurde intelliguntur, qui ſcientiam veræ fidei non habentes varias doctrinas profitentur erroris. Nulla porro falſa doctrina eſt quæ non aliqua vera intermiſceat. Vera ergo falſis inordinate permixta in vna diſputatione vel narratione hominis tanquam in vnius corporis colore apparentia, ſignificant lepram, tanquam veris falſiſq; colorum fucis humana corpora variantem atq; maculantem. Sacerdotum vero Iudæorũ nemo fere fidelium dubitat figuram fuiſſe futuri ſacerdotij regalis quod eſt in eccleſia, quo conſecrantur omnes pertinẽtes ad corpus Chriſti ſummi & veri principis ſacerdotum. Nam nunc & omnes vnguntur, quod tunc regibus tantum & ſacerdotibus fiebat. Et quod ait Petrus ad chriſtianum populum ſcribens, Regale ſacerdotium, vtrunq; nomen illi populo conuenire declarauit, quo illa vnctio pertinebat. Cætera itaq; vitia tanquam valetudinis membrorũ animæ atq; ſenſuum, & per ſe interius in conſcientia & intellectu ſanat & corrigit. Doctrina vero vel imbuendi per ſacramenta, vel catechizandi per ſermonem ſanantem atq; lectionem, eccleſiæ propriæ contributa eſt. Itaq; & Paulus voce domini audita. Quid me perſequeris? & ego ſum Ieſus quem tu perſequeris: ad Ananiam tamen miſſus eſt, vt illo ſacerdotio quod in eccleſia conſtitutum eſt, ſacramentum doctrinæ fidei perciperet, & verus eius approbaretur color. Non quia non poteſt dominus per ſe ipſum omnia facere. nam quis alius hæc facit etiam in eccleſia? ſed vt ipſa ſocietas congregatorum fidelium approbando in inuicem, atq; communicando veræ fidei doctrinam in omnibus quæ dicuntur verbis vel ſignantur ſacramentis, tanquam vnam ſpeciem veri coloris obducat. Ad hoc etiam pertinet quod idẽ dicit Apoſtolus. Deinde poſt annos quatuordecim aſcendi Hieroſolymam cum Barnaba aſſumpto etiam Tito. Aſcendi autem ſecundum reuelationem, & expoſui eis euangelium quod prædico in gentibus. Secre-

Marginal notes:

Falſa doctrina ſemp veri aliqd intermiſcet.

Sacerdotiũ Iudæorum figura fuit noſtri.

I. Petri.ij.

Doctrina imbuẽdi & catechizandi tributa eſt eccleſiæ.

F

Cur leproſos ad ſacerdotes miſit dñs: & cur non oẽs ſanauit per ſe.

ſum autem his qui videbantur præſtantiores, ne forte in vacuum currerem aut cucurriſſem. Et paulo poſt, Cum cognouiſſent, inquit, gratiã quæ data eſt mihi, Iacobus, & Petrus, & Ioannes, qui videbantur columnæ eſſe, dexteras dederunt mihi & Barnabę ſocietatis. Ipſa. n. collatio vnam doctrinæ ſpeciem excluſa oĩ varietate mõſtrabat.

Sed neq; Titus qui mecum erat cum eſſet gentilis compulſus eſt circuncidi. Sed propter ſubintroductos falſos fratres qui ſubintroierunt explorare libertatem noſtram, quam habemus in Chriſto Ieſu, vt nos in ſeruitutem redigerent: quibus neq; ad horam ceſſimus ſubiectioni, vt veritas euangelii permaneat apud vos. Ab his autem qui videbantur eſſe aliquid: quales aliquando fuerint, nihil mea intereſt. Deus. n. perſonam hominis non accipit.

Iaco. ij. I. Pet. i. Roma. ij. Ephe. vi. Colo. iij. Actuum. x.

¶ Et Timotheum propterea circuncidit: ne Iudæis & maxime cognationis eius maternæ, ſic videretur qui ex gentibus in Chriſtum crediderant deteſtari circũciſionem ſicut idololatria deteſtãda eſt: cum illam fieri deus præcepert: hanc Satanas perſuaſerit. Et Titum propterea non circuncidit: ne occaſionem daret eis qui ſine illa circunciſione dicebant credẽtes ſaluos eſſe non poſſe: & ad deceptionem gentium hoc & Paulum ſentire iactabant, quod ipſe ſatis ſignificat vbi ait, Sed neq; Titus qui mecum erat, cum eſſet Græcus, compulſus eſt circuncidi: propter ſubintroductos autem falſos fratres, qui ſubintroierunt perſcrutari libertatem noſtram vt nos in ſeruitutem redigerent: quibus nec ad horam ceſſimus ſubiectioni: vt veritas euangelij permaneat ad vos. Hic apparet quid eos captare intellexerit, vt non faceret quod in Timotheo fecerat: & quod ea libertate facere poterat, qua oſtẽderet illa ſacra nec tanq̃ neceſſaria debere appeti, nec tanq̃ ſacrilega debere dãnari.

Ex epiſtola ad Hierony. Timotheus cur a Paulo circumciſus eſt. Idololatria plus q̃ circunciſio deteſtanda eſt.

Mihi. n. qui videbantur eſſe aliquid, nihil contulerunt. Sed econtra cum vidiſſent q̃ creditum eſt mihi euangeliũ præputii, ſicut & Petro circunciſionis: qui enim operatus eſt Petro in apoſtolatum circunciſionis, operatus eſt & mihi inter gentes: & cũ cognouiſſent gratiã q̃ data eſt mihi, Iacobus, & Cephas, & Ioannes, qui videbantur colũnæ eſſe, dexteras dederũt mihi & Barnabæ ſocietatis: vt nos in gentes, ipſi aũt in circunciſionem: tantum vt pauperũ memores eſſemus. Quod etiam ſollicitus fui, hoc ipſum facere.

vt Ro. aſſenſi euangeliorũ. ¶ Dicit veniſſe ſe Hieroſolymam. euangelium cum apoſtolis contuliſſe, dexteras ſibi datas fuiſſe. i. ſignum concordiae ſignum conſonantię: ꝙ ab eis quae ipſi didicerant, in nihilo diſcrepabat.

Cum autem veniſſet Petrus Antiochiam in faciẽ ei reſtiti: quia reprehenſibilis erat. Prius enim quam venirent quidam a Iacobo, cum gentibus edebat.

A **Cum autem veniſſent: ſubtrahebat, & ſegregabat ſe, timens eos qui ex circunciſione erant. Et ſimulationi eius conſenſerunt cæteri Iudæi, ita vt & Barnabas duceretur ab eis in illam ſimulationem.**

Ex epiſtola ad Hieronymum. SI hoc fecit Petrus quod facere debuit: mentitus eſt Paulus ꝙ eum viderit non recte ingredientem ad veritatem euangelij. Quiſquis enim facit quod facere debet, recte vtiqꝫ facit: ⁊ ideo falſum de illo dicit qui dicit eum non recte feciſſe quod eũ nouit facere debuiſſe. Si autem verum ſcripſit Paulus: verum eſt ꝙ Petrus non recte ingrediebatur ad veritatem euangelij. Ego quidem illud Petrum ſic egiſſe credo, vt gẽtes cogeret iudaizare. Hoc enim lego ſcripſiſſe Paulum, quem mentitum eſſe non credo. Et ideo non recte agebat hoc Petrus, quia erat contra euangelij veritatem, vt putarent qui credebant in Chriſtum, ſe ſine illis veteribus ſacramentis ſaluos eſſe non poſſe.

Actuum.xv. Hoc enim contendebant Antiochiæ, qui ex circunciſione crediderant. Ipſum vero Paulus

Actuum.xvi. non ad hoc id egiſſe, ꝙ vel Timotheum circuncidit, vel Cenchris votum perſoluit, vel Hieroſolymis a Iacobo admonitus, cum eis qui vouerant legitima illa celebranda ſuſcepit: vt putare videretur per ea ſacramenta etiam chriſtianam ſalutem dari, ſed ne illa

B quæ prioribus vt congruebat temporibus in vmbras rerum futurarum deus fieri iuſſerat, tanquam idololatriam gentilium damnare crederetur. Hoc eſt enim quod illi Iacobus ait: auditum de illo eſſe ꝙ diſciſſionẽ doceat a Moyſe, quod vtiqꝫ nefas eſt, vt credentes in Chriſtum diſcindantur a propheta Chriſti: tanquã eius

Ioan. v. doctrinam deteſtantes atqꝫ damnantes: de quo ipſe Chriſtus dicit, Si crederetis Moyſi, crederetis ⁊ mihi. De me enim ille ſcripſit.

Actuum.xxi. Attende enĩ obſecro ipſa verba Iacobi. Vides, inquit, frater quot millia ſunt in Iudæa qui crediderunt in Chriſto: ⁊ hi omnes æmulatores ſunt legis. Audierunt autem de te ꝙ diſciſſionem doceas a Moyſe eorum qui per gentes ſunt Iudæorum: dicens non debere circuncidere filios ſuos: neqꝫ ſecundum conſuetudinem ingredi. Quid ergo eſt? vtiqꝫ oportet conuenire multitudinem. Audient etenim te ſuperueniſſe. Hoc ergo fac quod tibi dicimus. Sunt nobis viri quatuor votum habentes ſuper ſe. His aſſumptis ſanctifica te cum ipſis: ⁊ impende in eos vt radant capita: ⁊ ſciant omnes quia quæ de te audierant falſa ſunt: ſed ſequeris ⁊ ipſe cu

ſtodiens legem. Non opinor obſcurum eſt & Iacobum hoc ideo monuiſſe, vt ſcirent falſa eſſe quæ de illo audierant hi, qui cum in Chriſtum ex Iudæis credidiſſent, tamen æmulatores erant legis: ne per doctrinam Chriſti, velut ſacrilega, nec deo mandante conſcripta damnari putarentur, quæ per Moyſen patribus fuerant miniſtrata. Hoc enim de Paulo iactauerant: non illi qui intelligebant quo animo a Iudæis fidelibus obſeruari tunc iſta deberent: propter commendandam ſcilicet auctoritatem diuinam, & ſacramentorum illorum propheticam ſanctitatem: non propter adipiſcendam ſalutem, quæ iam in Chriſto reuelabatur: & per baptiſmi ſacramentum miniſtrabatur: ſed illi hoc de Paulo ſparſerant, qui ſic volebant ea obſeruari tanquam ſine his in euangelio ſalus credentibus eſſe non poſſet. Ipſum enim ſenſerant vehementiſſimum gratiæ prædicatorem, & intentioni eorum maxime aduerſum, docentem non per illa hominem iuſtificari, ſed per gratiam Ieſu CHRISTI: cuius prænunciandi cauſa illæ vmbræ in lege mandatæ ſunt. Et ideo illi inuidiam & perſecutionem ei concitare molientes, tanquam inimicum legis mandatorumque diuinorum criminabantur. Cuius falſæ criminationis inuidiam congruentius deuitare non poſſet: quam vt ea ipſe celebraret quæ damnare tanquam ſacrilega putabatur, atque oſtenderet, nec Iudæos tunc ab eis tanquam a nefarijs prohibendos, nec gentiles ad ea tanquam neceſſaria compellendos. Nam ſi reuera ſic ea improbaret quemadmodum de illo auditum erat, & ideo celebranda ſuſcepit, vt actione ſimulata ſuam poſſet occultare ſententiam: non ei diceret Iacobus, Et ſcient omnes: ſed diceret, & putabunt omnes, quoniam quę de te audierunt falſa ſunt.

Paulus quo legalia deuitanda cenſuit. D

Sed cum vidiſſem quod non recto pede incedebant ad veritatem euangelii, dixi Petro coram omnibus, Si tu cum Iudæus ſis, gentiliter, & non iudaice viuis, quomodo gentes cogis iudaizare?

Ex epiſtola ad Hieronymum.

In ipſis Hieroſolymis apoſtoli decreuerant ne quiſquam tunc Iudæos iudaizare prohiberet, quamuis etiam ipſos iam doctrina chriſtiana non cogeret. Proinde ſi poſt hoc apoſtolorum decretum Petrus habuit in Antiochia illam ſimulationem qua gentes cogeret iudaizare, quod nec ipſe cogebatur, quamuis propter commendanda eloquia domini quę Iudæis ſunt credita, nõ prohibebatur, quid mirum ſi conſtringebat eum Paulus libere debere aſſerere, quod cum cæteris apoſtolis ſe Hieroſolymis decreuiſſe meminerat? Si aũt hoc (vt magis arbitror) ante illud Hieroſolymitanũ cõciliũ Petrus fecit: nec ſic mirũ eſt, quod eũ volebat Paulus nõ timide obtegere, ſed fidẽter aſſerere, quod eũ pariter ſentire iam nouerat, ſiue quod cũ eo cõtulerat euãgeliũ, ſiue quod in Cornelij Cẽturionis

B vocatione etiam diuinitus de hac re eum admonitum acceperat, ſiue quod antequam illi quos timuerat veniſſent Antiochiam, etiã cum gentibus eum conueſci viderat. Neq; enim negamus in hac ſententia fuiſſe iam Petrum, in qua & Paulus fuit. Non itaq; tunc docebat quid in ea re verum eſſet, ſed eius ſimulationẽ qua gẽtes iudaizare cogebantur arguebat, non ob aliud niſi quia ſic illa omnia ſimulatoria gerebantur, tanquam verum eſſet quod dicebant illi qui ſine circumciſione preputij, atq; alijs obſeruationibus vmbrę futurorum, putabant credentes ſaluos eſſe non poſſe. In cuius ſententiæ non conſenſionem, ſed ſimulationem timore Petrus inciderat, vt de illo Paulus veriſſime ſcriberet, quod eum vidiſſet non recte ingredientem ad veritatem euangelij, eiq; veriſſime diceret quod gentes iudaizare cogebat, quod Paulus vtiq; non cogebat, ob hoc illa vetera veraciter vbi opus eſſet obſeruans, vt damnanda nõ eſſe monſtraret, prædicans tamen inſtanter nõ eis, ſed reuelata gratia fidei ſaluos fieri fideles, ne ad ea quenquam velut neceſſaria ſuſcipiẽda cõpelleret. Cur itaq; mihi non liceat dicere Apoſtolum Paulum, & alios rectę fidei Chriſtianos tunc illa vetera ſacramenta paululũ obſeruãdo veraciter cõmẽdare debuiſſe, ne putarentur illę propheticæ obſeruationes a piiſſimis patribus cuſtoditę tanquam ſacrilegia diabolicæ a poſteris deteſtandę?

E Iam enim cum veniſſet fides, quæ prius illis obſeruationibus pnunciata, poſt mortem & reſurrectionẽ domini reuelata eſt, amiſerant tanquam vitam officij ſui, veruntamen ſicut defunctorum corpora neceſſario deducenda erant quodam modo ad ſepulturã, nec ſimulate, ſed religioſe: non autem deſerenda continuo vel inimicorum obtrectationibus tanquam canum morſibus projicienda. Proinde nunc quiſquis Chriſtianorum (quamuis ſit ex Iudæis) ſimiliter ea celebrare voluerit: tanquã ſopitos cineres eruens, non erit pius deductor vel baiulus corporis, ſed impius ſepulturę violator.

Paulus cur Petrum arguerit.

Iudaizandum nunc non eſt.

Item ex eadem epiſtola.

¶ A ſcribentibus auctoribus ſanctarum ſcripturarum maxime canonicarum inconcuſſe credatur & defendatur abeſſe omnino mendacium, ne diſpenſatores Chriſti de quibus dictum eſt. Hic iam quæritur inter diſpenſatores vt fideles quis inueniatur: tanquam magnum aliquid ſibi fideliter didiciſſe videantur pro veritatis diſpenſatione mentiri: cum ipſa fides in latino ſermone ab eo dicatur appellata: quia fit quod dicitur, vbi autem fit quod dicitur, mentiendi vtiq; non eſt locus. Fidelis igitur diſpenſator apoſtolus Paulus proculdubio nobis exhibet in ſcribendo fidem, quia veritatis diſpenſator erat, non falſitatis: ac per hoc verũ ſcripſit, vidiſſe ſe Petrum non recte ingredientẽ ad veritatẽ euangelij, eiq; in faciem reſtitiſſe, quod gentes cogeret iudaizare. Ipſe vero Petrus quod a Paulo fiebat vtiliter libertate charitatis ſanctę ac benigne pietate humilitatis accepit. Atq; ita rarius & ſanctius exemplum poſteris prebuit, quo nõ dedignarentur maiores, ſi alicubi forte

1. Cor. iiij.

G *Petrus obediẽdo rarius & ſanctius prebuit poſteris exemplum quam paulus reſiſtendo.*

meſſi tramitem reliquiſſent, etiam a poſterioribus corrigi: quam Paulus quo fidenter auderent eſſet minores maioribus pro defendenda euangelica veritate, ſalua fraterna charitate, reſiſtere. Nam cum ſatius ſit a tenendo itinere in nullo quaſ aliquo declinare, multo tamen eſt mirabilius & laudabilius libenter accipere corrigentem, quam audacter corrigere deuiantem. Laus itaq; iuſtę libertatis in Paulo, & ſanctę humilitatis in Petro, quantum mihi pro modulo meo videtur, magis fuerat aduerſus calumniantes Porphyrium defendenda, quam vt ei daretur obtrectandi maior occaſio, qua multo mordacius criminaretur chriſtianos fallaciter vel ſuas literas ſcribere, vel dei ſui ſacramenta tractare. — G

Ex libro .ij. de baptiſmo.

Dicimus apoſtolum Petrum in quo primatus apoſtolorum tam excellenti gratia præeminet, aliter quam veritas poſtulat de circũciſione agere ſolitum a poſteriore apoſtolo Paulo eſſe correctum. Ergo potuit Petrus non recte in aliquo ingredi ad veritatem euangelij, ita vt gentes cogeret iudaizare, quod Paulus in ea ſcribit epiſtola, in qua deum teſtatus eſt non ſe mentiri. Ait enim. Quę autem ſcribo vobis, ecce coram deo, quia non mentior. Et poſt hanc tam ſanctam atq; terribilem atteſtationem dei narrat hæc omnia, in quibus ait. Cũ vidiſſem quia non recte ingrediuntur ad veritatẽ euangelij, dixi Petro coram omnibus. Si tu cum ſis Iudæus gentiliter & non iudaice viuis, quomodo gentes cogis iudaizare? Quapropter Petrus a Paulo poſteriore corrigitur, & pacis atq; vnitatis vinculo cuſtodito ad martyrium prouehitur.

Petrus errare potuit.

Gala. I.

H

Ex lib. cõtra mẽdaciũ ad Conſentium.

Omnino tenendũ in doctrina religionis nullo modo eſſe mẽtiendum. Ad oſtendenda ergo quædam quæ putantur in ſcripturis eſſe mendacia, non ea eſſe quod putantur, ſi recte intelligantur non tibi parum aduerſus iſtos valere videatur quod non de apoſtolicis, ſed de propheticis literis inueniunt, velut exempla mentiendi. Illa quippe omnia quæ nominatim commemorant, vbi ſit quiſq; mentitus, in eis libris leguntur in quibus non ſolum dicta, verum etiam facta multa figurate conſcripta ſunt, quia & figurate geſta ſunt. In figuris autem quod velut mentiendo dicitur, bene intellectum verum inuenitur. Apoſtoli vero in epiſtolis ſuis aliter locuti ſunt, aliter conſcripti actus apoſtolorum: iam videlicet reuelato teſtamento nouo, quod illis figuris propheticis velabatur. Deniq; in tot epiſtolis apoſtolicis atq; in ipſo tam grandi libro in quo actus eorum canonica veritate narrantur, non inuenitur aliquis talis mentiens, vt de illo ab iſtis ad mentiendi licentiam proponatur exemplum: quandoquidem illa Petri & Barnabæ ſimulatio qua gentes iudaizare cogebant, merito reprehenſa atq; correcta eſt: & ne tunc noceret, & ne poſteris ad imitandum valeret. Cum enim vidiſſet apoſtolus Paulus quia non recte ingrederetur ad veritatẽ euangelij, dixit Petro corã omnibus. Si tu cum ſis Iudæus gentiliter & non iudaice viuis, quõ gẽtes cogis iudaizare?

Mendaciũ in doctrina religionis ſummo opere fugiendum eſt.

A

Id autem quod ipſe fecit, vt quaſdam obſeruationes legitimas iudaica conſuetudine retinendo, & agendo, ne ſe inimicum legi prophetiſq; monſtraret: abſit vt mendaciter eum feciſſe credamus. De hac quippe re ſatis eſt eius nota ſententia: qua ſtatutum, nec Iudæos qui tunc in Chriſtum credebant, prohibendos eſſe a paternis traditionibus: nec ad eas gentiles cum chriſtiani fierent, eſſe cogendos: vt illa ſacramenta quæ diuinitus præcepta eſſe conſtat, non tanquam ſacrilegia iam nouo teſtamento reuelato, vel tanquam ſine his quicunq; conuerterentur ad deum, ſalui eſſe nõ poſſent. Errabant enim qui hoc putabant atq; prædicabant, quamuis iam recepto Chriſti euangelio, & eis ſimulate conſenſerant Petrus & Barnabas: ideoq; cogebant gentes iudaizare. Id enim erat cogere, ſic ea neceſſaria prædicare tanquam & recepto euangelio nulla ſine illis ſalus eſſet in Chriſto: hoc error quorundam putabat: hoc timor Petri ſimulabat: hoc libertas Pauli redarguebat.

Ex epiſtola ad Hieronymum.

¶ Et ſi tale aliquid ipſe Paulus fecerat, correctum potius etiam ipſum credam coapoſtoli ſui correctionem non potuiſſe negligere, quam mendaciter in ſua epiſtola ſcribere potuiſſet & epiſtola qualibet, quanto magis illa in qua præloquutus ait? Quæ autem ſcribo vobis, ecce coram deo, quia non mentior. Si tu cum Iudæus ſis, gentiliter & non iudaice viuis: quomodo cogis gentes iudaizare?

Ex epiſtola ad Hieronymum.

¶ Ipſum apoſtolum Paulum interrogans, interpello & requiro in eo quod ſcripſit vidiſſe ſe Petrum non recte ingredientem ad veritatem euangelii, eiq; in faciem propterea reſtitiſſe, quod illa ſimulatione gentes iudaizare cogebat: verum vere ſcripſerit, an ſcitæ neſcio qua diſpenſatiua falſitate mentitus ſit: & audio paulo ſuperius in eiuſdem narrationis exordio religioſa voce mihi clamantem: Quæ autem ſcribo vobis, ecce coram deo, quia nõ mentior. Dent veniam quilibet aliud opinantes: ego magis credo tanto apoſtolo in ſui, & pro ſuis literis iuranti, quam cuiq; doctiſſimo de alienis diſputanti.

In libro. vij. de baptiſmo.

¶ Illi qui ſe Chriſtianos Nazarenos vocant, & more iudæorum carnalia præputia circuncidunt: nati hæretici ex illo errore, in quem Petrus declinans a Paulo reuocatus eſt, in hoc ad huc uſq; perſiſtunt. Ergo illi Petro in principatu apoſtolorum martyrii gloria coronato, in ſi a peruerſitate præciſi ab eccleſia remanſerunt.

C

Nos natura Iudæi, & non ex gẽtibus peccatores.

Ex tract. ſu. ps. cv. Peccator grauius ſonat quã peccans: ſicut irriſor quam irridens &c.

¶ Flammina continuiſſe peccatores. Non eſt hoc nomen in ſcripturis vſitatum eorum qui licet iuſte & laudabiliter viuunt, non ſunt tamen ſine peccato. magis enim ſicut intereſt inter irridentes & irriſores inter murmurantes & murmuratores, & inter ſcribentes & ſcriptores, & cætera ſimilia: ita ſcriptura appellare peccatores conſueuit valde iniquos & grauibus peccatorum ſarcinis oneratos.

Scientes autem ꝙ non iuſtificatur homo ex operi
bus legis, niſi ꝑ fidē Ieſu Chriſti: & nos in Chriſto Ie
ſu credimus, vt iuſtificemur ex fide Chriſti: & nō ex Roma.iij.
operibus legis. ꝓꝑ quod ex operibus legis non iuſti
ficabitur omnis caro. Quod ſi quærētes iuſtificari in
Chriſto, inuenti ſumus & ipſi peccatores: numquid
Chriſtus peccati miniſter eſt: Abſit. Si enim q̃ deſtru
xi, iterū hæc reædifico: ꝑuaricatorē me eē cōſtituo.

¶ Non quia opera bona fruſtrantur, cum deus reddat vnicuiqꝫ Ex lib. ad Pau
ſecundū opera ſua: ſed quia opera ex gratia, non ex operibus gra linū epiſcopū.
tia: quoniam fides quæ per dilectionem operat, nihil operaretur
niſi ipſa dilectio dei diffunderetur in cordibus noſtris per ſpiritū
ſanctum qui datus eſt nobis: nec ipſa fides eſſet in nobis, niſi vni Roma.v.
cuiqꝫ deus partiretur menſuram fidei. D
¶ Ex fide dicit nos iuſtificari, quia ipſa prīa eſt ex q̃ īpetrant cætera. Roma.xij.

Ex lib. ad Proſperū & Hilariū

Ego.n. per legem, legi mortuus ſum: vt deo viuā,
Chriſto crucifixus ſum cruci. Viuo autem iam, non
ego, viuit vero in me Chriſtus.

COgnita dei gratia q̄ ſola liberat a ꝑuaricatione, q̄ legis co Roma.iiij.
gnitione cōmittit, orādo dicit. Cōfige clauis a timore tuo Pſal.cxviij.
carnes meas. Sic.n. expreſſius interpretat. ſunt quidā noſtri,
qd̄ græce vno verbo dici potuit.i. καθήλωσον. vbi qd̄ vult intelli Pſal.cxviij.
gi niſi qd̄ ait Apſ̄s: Mihi aūt abſit gloriari, niſi in cruce dn̄i noſtri
Ieſu Chriſti, ꝑ quē mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo. & ite Gala.vi.
rū, Chriſto, inqt, crucifixus ſum cruci. Viuo aūt iā, non ego: viuit
vero in me Chriſtus. Qd̄ quid aliud eſt niſi, non eſt in me iuſtitia
mea q̄ ex lege eſt, in qua ꝑuaricator effectus ſum: ſed iuſtitia dei.i.
q̄ mihi ex deo eſt: non ex me. Sic qppe in me viuit non ego, ſed
Chriſtus, q factus eſt nobis ſapientia a deo & iuſtitia & ſanctifica i.Cor.i.
tio & redemptio, vt quēadmodū ſcriptum eſt, Qui gloriat, in dn̄o Gala.v.
glorieť. Itē dicit, Qui aūt Ieſu Chriſti ſunt, carnē ſuā crucifixerūt,
cū paſſionibus & cōcupiſcentijs, cū hic dictū ſit ꝙ ipſi crucifixerunt Pſal.cxviij.
carnē ſuā: in iſto tn̄ pſalmo deus rogať vt id faciat cui dr̄, Cōfige
clauis a timore tuo carnes meas, vt intelligamus et ꝙ recte faci
mus, gr̄æ dei eſſe tribuēdū, q in nobis operať & velle & operari ꝓ Phi.ij. B
bona volūtate. Cōfige, inqt, clauis a timore tuo carnes meas, a iu
dicijs.n. tuis timui, hoc eſt a timore tuo caſto q permanet in ſecu
lū ſeculi, carnalia deſideria mea cōprimant. a iudicijs.enim tuis
timui, cū mihi lex minareť pœnam., q̄ mihi non poterat dare iu
ſtitiam, ſed hunc timorem, quo pœna metuiť, conſummata cha i.Ioan.iiij.
ritas foras mittit, q̄ nō timore pœnæ, ſed delectatiōe iuſtitiæ libe

Digitized by Google

tur reddit. Timore nanq; iſto quo non amatur iuſtitia, ſed timetur poena, ſeruilis eſt, & ideo non crucifigit carnem. Viuit enim peccandi voluntas: que tunc appareat in opere, quando ſperatur impunitas. Cum vero poena creditur ſecutura latenter viuit: viuit tamen. Mallet enim licere: & dolet non licere quod lex vetat: quia non ſpiritaliter delectatur eius bono, ſed carnaliter malum metuit quod minatur. Timore autem caſto ipſa quae hunc timorem foras mittit peccare timet charitas, etiam ſi ſequatur impunitas: quia nec impunitatem iudicat ſecuturam, quando amor iuſtitiae peccatum ipſam deputat poenam. Tali timore carnes crucifiguntur: quando carnales delectationes quae legis litera vetantur potius quam vitantur, ſpiritalium bonorum delectatione vincuntur & eadem vſq; ad perfectionem creſcente victoria perimuntur.

Quis timore caſto peccare timeat.

F

Ex ſermone de verbis euange. Gala. vi. Apls ſe negat.

¶ Audi apoſtolum negantem ſe. Mihi, inquit, mundus crucifixus eſt, & ego mundo. Audi adhuc negantem ſe. Viuo, inquit, nõ ego. Aperta ſui negatio: ſed iam ſequitur glorioſa Chriſti confeſſio. Viuit vero in me Chriſtus. Quid eſt ergo, nega te? noli tu ipſe viuere in te: quid eſt, noli tu ipſe viuere in te? Noli facere voluntatẽ tuã, ſed illius qui habitat in te.

Quod autem non viuo in carne, in fide viuo filii dei, qui dilexit me, & tradidit ſemetipſum pro me.

Ex ſermone in epiſtola. Io. viij. Roma. viij. Traditio patris q Chriſtũ tradidit, & Iudae, qd differant.

¶ Apoſtolus dicit. Qui filio proprio non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit eum. Ecce Chriſtum tradidit pater: tradidit Iudas. Nunquid non quaſi ſimile factum videtur, traditor Iudas, traditor & deus pater? Abſit, inquit, non dico, ſed Apoſtolus dicit qui filio proprio non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum, & pater illum tradidit, & ipſe ſe tradidit. Ait idem Apoſtolus, Qui dilexit me, & tradidit ſemetipſum pro me. Si pater tradidit filium, & tradidit ſeipſum filius: Iudas quid fecit? Facta eſt traditio a patre, facta eſt traditio a filio: facta eſt traditio a Iuda: vna res facta eſt. Sed quae res diſcernit patrem tradentem filium, & ſeipſum filium tradentem: & Iudam diſcipulum tradentem magiſtrum ſuum? Quia hoc fecit pater & filius in charitate, fecit autẽ Iudas in proditione. Videtis quia non quid faciat homo conſiderandum eſt, ſed quo animo & voluntate faciat. In eodem facto inuenimus deum patrem in quo inuenimus Iudam, patrem benedicimus, Iudam deteſtamur, benedicimus charitatem: deteſtamur iniquitatem. Quantum enim praeſtitum eſt generi humano ex traditio Chriſto, nunquid hoc cogitauit Iudas vt traderet? Deus cogitauit ſalutem noſtram qua redempti ſumus: Iudas cogitauit pretium quo vendidit dominum. Filius ipſe pretium quod dedit pro nobis cogitauit: Iudas cogitauit pretium quod accepit vt venderet. Diuerſa ergo intentio diuerſa facta facit cum ſit vna res. Ex diuerſis intentionibus ſi metiamur,

G

Diuerſa intẽtio diuerſa facit facta.

[illegible] ,vnum amandum, alterum damnandum: vnum glorificandum, alterum deteſtandum inueniſtitus.

Non abiicio gratiam dei, ſi enim per legem iuſtitia. ergo Chriſtus gratis mortuus eſt. Ex libro de gratia et lib. arb. x. Lex nō eſt gratia.

QVis ita ſit ſurdus aduerſus apoſtolicas voces? quis ita de- ſipiat, immo inſaniat: neſciens quid loquatur, vt audeat dicere legem eſſe gratiam, cum clamet qui ſciebat quid loqueretur, qui in lege iuſtificamini, a gratia excidiſtis? Sic autem lex non eſt gratia: quia vt ipſa lex fiat non poteſt lex adiuuare, ſed gratia. Nunquid natura erit gratia? Nam & hoc Pelagiani auſi ſunt dicere, gratiam eſſe naturam, in qua ſic creati ſumus, vt habeamus mentem rationalem qua intelligere valeamus: facti ad imaginem dei, vt dominemur piſcibus maris, & volatilibus coeli, & omnibus pecoribus quae repunt ſuper terram. Sed non eſt haec gratia quam commendat Apoſtolus per fidem Ieſu Chriſti: hanc enim naturam etiam cum impiis & infidelibus certum eſt nobis eſſe communem: Gratia vero per fidem Ieſu Chriſti eorum tantummodo eſt, quorum eſt ipſa fides. Non enim omnium eſt fides. Deniq; ſicut eis, qui volentes in lege iuſtificari, a gratia exciderūt: veriſſime dicit, Si ex lege iuſtitia, ergo Chriſtus gratis mortuus eſt: ſic & his qui gratiam quam commendat & percipit fides Chriſti, putant eſſe naturam: veriſſime dicitur, Si ex natura iuſtitia, ergo Chriſtus gratis mortuus eſt. Iam hic enim erat lex, & non iuſtificabat. Iam hic erat & natura, & non iuſtificabat. Ideo Chriſtus nō gratis mortuus eſt, vt & lex per illum impleretur: qui dixit, Non veni legem ſoluere, ſed implere: & natura per Adam perdita, per illum repararetur qui dixit, ſe veniſſe quaerere quod perierat.

Gala. v. ij. Theſ. iij. Matth. v. Luce. xix.

¶ Nemo in eo quod videtur habere glorietur tanquam non acceperit, aut ideo putet ſe accepiſſe, quia litera extrinſecus vel vt legeretur apparuit, vel vt audiretur inſonuit. Nam ſi per legem iuſtitia, ergo Chriſtus gratis mortuus eſt. Porro autem ſi non gratis mortuus eſt, aſcendens in altum captiuauit captiuitatem, dedit dona hominibus, inde habet quicunq; habet. Quiſqs aut inde ſe habere negat, aut vere non habet, aut id quod habet, auferetur ab eo.

Ex libro ſententiarū Proſperi. Nemo de ſe gaudeat q̄ſ boni habet. Ephe. iiij.

CAPVT III.

A

INſenſati Galatae: quis vos faſcinauit non obedire veritati? Ante quorū oculos Ieſus Chriſtus proſcriptus eſt: & in vobis crucifixus. Hoc ſolum a vobis volo diſcere: ex operibus legis ſpiritum accepiſtis, an ex auditu fidei? Sic ſtulti

Infra. v.

eſtis: vt cũ ſpiritu cœperitis: nũc carne cõſummamini. Tanta paſſi eſtis cã: ſi tamen ſine cã. Qui ergo tribuit vobis ſpiritum, & operatur virtutes in vobis: ex operibus legis, an ex auditu fidei? Sicut ſcriptum eſt, Abraham credidit deo & reputatum eſt illi ad iuſtitiam.

Gen.xv. Rom.iiij. Iacob.ij.

Ex libro de ciui tate dei.xvi.

HIc ſane illa ſentẽtia ponitur, cuius ap̃ls meminit, ppter dei gratiã cõmẽdandã, ne circũciſio gl̃riaret, gẽteſq; incircũciſas ad fidẽ Chriſti nollet admitti. Hoc.n. qñ factũ eſt, vt credẽti Abrahæ deputaret fides ad iuſtitiã, nõdũ fuerat circũciſus.

B Cognoſcite ergo quia qui ex fide ſunt, hi ſunt filii Abrahæ. Prouidens autẽ ſcriptura, quia ex fide iuſtificat gentes deus: prænũciauit Abrahæ, quia benedicentur in te oẽs gẽtes. Igitur qui ex fide ſunt, benedicentur cũ fideli Abraham. Quicunq; enim ex operibus legis ſunt, ſub maledicto ſunt. Scriptum eſt.n. Maledictus omnis qui non permanſerit in omnibus quæ ſcripta ſunt in libro legis, vt faciat ea. Quoniã autem in lege nemo iuſtificatur apud deum, manifeſtum eſt: quia iuſtus ex fide viuit. Lex autem non eſt ex fide, ſed qui fecerit ea, viuet in illis.

Gen.xxij. Deut.xxv. Aab.ij. Leui.xviij. Rom.x. Heb.x.

Ex libro contra Fauſt.cap.iij. Gene.xxiiij. Ex ſermone de verbis euangelij.xiiij. Gene.xxij.

CHoc dictum eſt ad Abraham, hoc ad Iſaac, hoc ad Iacob, vnde non immerito dicit, Ego ſum deus Abrahã, & deus Iſaac, & deus Iacob, complexurus vtiq; in benedictione omnium gentium q̃d ex eorum ſemine promiſit. Nec immerito ipſe Abraham cum eius ſeruus ei iuraret: ſub femore ſuo iuſſit eum ponere manum, ſciens inde venturam carnem Chriſti, in quo benedici omnes gẽtes, nõ nũc prænunciamus, ſed q̃d prænunciatũ eſt, nũc videmus.

Abraham ſi ad ſe attendiſſet nũquã credidiſſet.

IMpletum eſt q̃d promiſſum eſt Abrahæ: & ex his quæ videmus, credimus quæ non videmus. Vnus homo fuit Abraham, & dictum eſt illi, In ſemine tuo benedicentur omnes gentes. Si ad ſe attenderet, quãdo crederet? Vnus homo erat, & iam ſenex erat, & vxorem ſterilem habebat, & ætate iam ita progreſſam concipere non poſſet, etiam ſi ſterilis non fuiſſet. Non erat prorſus vnde aliquid ſperaret: ſed promittentẽ attendebat: & credebat quod nõ videbat. Ecce illi quod credit, nos videmus. Ergo ex his quæ videmus, debemus credere quæ non videmus. Genuit Iſaac, non videmus. Et Iſaac genuit Iacob, & hoc non videmus. Et Iacob genuit duodecim filios, & ipſos non vidimus. Et duodecim filii genuerunt populum Iſrael. Magnum populum videmus: iam cœpi

C Ex iis quæ videmus credenda ſunt quæ non videmus.

re dicere quæ videmus. De populo Iſrael nata eſt virgo, & peperit Chriſtum: & ecce in Chriſto benedicuntur omnes gentes, quid verius? quid certius? quid apertius? Deſiderate mecum futurum ſeculum qui congregati eſtis ex gentibus. In hoc ſeculo impleuit deus promiſſum ſuum ex ſemine Abrahæ. Quomodo ergo non dabit nobis eterna promiſſa ſua quos fecit eſſe ſemen Abrahæ? hoc enim dicit Apoſtolus. Si autem vos Chriſti (apoſtolica verba ſunt) ergo Abrahæ ſemen eſtis. Magnum aliquid cœpimus eſſe, nemo ſe contemnat: nihil fuimus, ſed aliquid ſumus. Diximus domino, Memento quia puluis ſumus, ſed ille de puluere hominem fecit, & pulueri vitam dedit, & in Chriſto domino noſtro iam ipſum puluerē ad cœli regna perduxit: quia hic accepit carnem: hic accepit terram: & terram leuauit in cœlum, qui fecit terram & cœlum. Pſal. cii.

D

Legimus iuſtificari in Chriſto qui credunt in eum propter occultam communicationem & inſpirationē gratię ſpiritalis: qua quiſquis hæret dño, vnus ſpūs eſt: quāuis eū & imitētur ſancti eius, Legatur mihi tale aliquid de his q ſanctos eius imitati ſunt, verū qſquā dicatur ſit iuſtificatus in Paulo, aut in Petro, aut quolibet hoīe, quorum in pplo dei magna excellit auctoritas: niſi q in Abrahā dicimur benedici, ſicut ei dictū eſt, Benedicentur in te omnes gētes propter Chriſtum qui ſemen eius eſt ſecūdum carnem. Quod manifeſtius dicitur, cū hoc idem ita dicitur, Benedicentur in ſemine tuo omnes gentes. Ex lib. i. de baptiſmo paruulorum. Rom. iii. Gene. xxii.

Chriſtus redemit nos de maledicto legis factꝰ ꝓ nobis maledictus: quia ſcriptum eſt. Maledictus omnis qui pendet in ligno, vt in gentibus benedictio Abrahæ fieret in Chriſto Ieſu: vt pollicitationem ſpiritus accipiamus, per fidem. Fratres ſecundum hominem dico: tamen hominis confirmatum teſtamentum nemo ſpernit, aut ſuperordinat. Deute. xxv. Hebr. ix.

SEcutus apoſtolus dicit de Chriſto factus eſt pro nobis maledictum: ſicut non timuit dicere, pro omnibus mortuus eſt. hoc enim mortuus eſt, qđ maledictus, quoniam mors ipſa ex maledicto eſt: & maledictum eſt omne peccatum: ſiue ipſum quod fit vt ſequatur ſuppliciū: ſiue ipſum ſuppliciū qđ alio modo vocatur peccatū, quia fit ex peccato. Suſcepit aūt Chriſtus ſine reatu ſupplicium noſtrum, vt inde ſolueret noſtrum reatum, & finiret eti ſuppliciū noſtrū. Miſit, inquit, deus filium ſuum in ſimilitudinem carnis peccati, vt de pctō dānaret pctm̄ in carne. Nō erat ergo illa caro peccati: qa nō de traduce mortalitatis in Mariā p maſculum venerat. ſed tñ qa de pctō eſt mors: illa aūt caro quāuis ex virgine tñ mortalis fuit: eo ipſo quo mortalis erat ſimilitudinē hab bat Ex libro cōtra Fauſtum. ij. Corin. v. Mors ex maledicto eſt. Rom. viij.

ii.Cor.v. carnis peccati. Hoc appellat etiam peccatum conſequenter dicens,
Vt de peccato damnaret peccatum in carne. Item alio loco, Eum,
inquit, qui non nouerat peccatũ peccatũ pro nobis fecit, vt nos ſi-
Deute.xxi. mus iuſtitia dei in ipſo. Cur ergo timeret Moyſes dicere maledi-
ctũ qđ Paulus nõ timuit dicere pctm̃? Plane hoc propheta ꝛ funde-
re debuit ꝛ prædicere, paratus ab hæreticis cũ apoſtolo reprehẽdi.
Nec ideo maior inuidia eſt quod addiderit deo: vt diceret, male-
dictus deo omnibus qui pepẽderit in ligno. Niſi eniã deus odiſſet pec-
catũ ꝛ mortẽ noſtrã, nõ ad eas ſuſcipiendã atq; delendã filium
ſuum mitteret. Quid ergo mirũ ſi maledictus eſt deo quod odit
F deus? Tanto enim libentius donauit nobis immortalitatem quæ
Deut.xxi. futura eſt Chriſto veniente: quanto miſericordius odit mortẽ no-
ſtram, quæ in ligno pependit Chriſto moriente. Quod autem ad-
ditum eſt omnis, vt diceretur. Maledictus omnis qui in ligno pe-
penderit: non ſane Moyſes minus prouidit etiam iuſtos in cruce
futuros, ſed bene prouidit hæreticos veram mortem domini ne-
gaturos: ꝛ ideo volentes ab hoc maledicto Chriſtum ſeiungere,
vt a mortis etiã veritate ſeiungerent. Si enim vera illa mors non
erat, nullus maledictus Chriſto crucifixo pependit in ligno, quia
nec vere crucifixus eſt. Sed contra longe futuros hæreticos quã de-
Maledict⁹ etiã longe clamat Moyſes. Sine cauſa tergiuerſamini: o quibus diſpli-
filius dei q pe/ cet veritas mortis Chriſti. Maledictus omnis qui pepẽdit in ligno
pẽdit in ligno. non ille, aut ille: ſed omnis omnino. Etiam ne ꝛ filius dei? Etiam
prorſus. nam hoc eſt quod non vultis, inde ſatagitis, inde ſeducitis,
diſplicet enim vobis maledictus pro nobis: quia diſplicet mor-
tuus pro nobis. Tunc enim extra maledictum ipſius Adam, ſi ex-
tra illius mortem. Cum vero ex homine ꝛ pro homine mortem
ſuſcepit, ex illo, ꝛ pro illo etiam maledictum quod mortẽ comi-
tatur ſuſcipere non dedignatus eſt. Etiam ille prorſus, etiam ille fi-
lius dei ſemper viuus in ſua iuſtitia, mortuus autẽ propter noſtra
delicta in carne ſuſcepta ex pœna noſtra, ſic ꝛ ſemper benedictus
in ſua iuſtitia: maledictus autem propter noſtra delicta in morte
G ſuſcepta ex pœna noſtra. Ac per hoc additum eſt omnis, ne Chri-
ſtus ad veram mortem non pertinere diceretur, ſi a maledicto qđ
morti coniunctum eſt inſipienti honorificentia ſepararetur. Iam
vero vbi audis pœnam peccati, aut ex benedictione crede venien-
tes, aut ex maledictione. Si ex benedictione venit pœna peccati,
Chriſtus male/ opta ſemper eſſe in pœna peccati. Si aut optas inde liberari, crede
dictum ſuſce/ per diuinæ ſententiæ iuſtitiam ex maledictione veniſſe. Confitere
pit pro nobis. ergo maledictum ſuſcepiſſe pro nobis quem confiteris mortuum
eſſe pro nobis. Hoc eſt quod aſſerit prophetia: quia ſciebat Chriſti
mortem in cruce penſurum, ꝛ futuros hæreticos qui dicerent: Pe-
pendit quidem in ligno, ſed ſpecie quadam, non vt vere moreretur.
Clamando ergo maledictus, nihil aliud clamauit niſi quia vere
mortuus: ſciens mortem hominis peccatoris, quam ſine peccat-

Digitized by Google

Ipſe ſuſcepit de illo maledicto venientem, quo dictū eſt, Si teti- Gene. ii.
geritis, morte moriemini. Ad hoc pertinet & ſerpēs ille in ligno Nume. xxi.
ſuſpenſus. quo ſignificaretur non falſam mortē Chriſtū finxiſſe, Ioan. iii.
ſed illam veram in ligno paſſionis ſuæ ſuſpendiſſe, In quam ſer-
pens ille hominem mala ſuadendo deiecit, quam verā mortem
noluit illi conſpicere: & ideo non ſonantur a veneno ſerpentis, ſi-
cut in eremo quicunq; illum attenderent ſanabantur.

¶ In propheta dictum eſt, Maledictus omnis qui pependit in li- Ex tracta. ps. xxxvii.
gno. Non enim ipſe attulit mortem, ſed hic inuenit in maledicto
primi hominis propagatam. Eandem mortē noſtram ſuſcipiēs
in ligno ſuſpendit, quæ venerat de peccato. Ergo ne putarent ali-
qui ſicut putant quidam hæretici, dominum Ieſum Chriſtum fal-
ſam carnem habuiſſe, & nō verā mortē in cruce ſoluiſſe, intent-
dit hoc propheta & ait, Maledictus omnis qui pendit in ligno. Oſtē-
dit ergo quia & filius dei verā morte mortuus eſt, quæ mortali car-
ni debebatur: ne non maledictum putares non vere mortuū, qa
vera illa mors non erat falſa; ſed ex illa propagine deſcenderat
quæ venerat de maledicto: cum deus diceret, morte moriemi-
ni. Omnino & ad ipſum peruenit vera mors, vt ad nos perueniret
vera vita. Etiam ad ipſum peruenit mortis maledictio, vt ad
nos perueniret vitæ benedictio.

Abrahæ dictæ ſunt promiſſiones, & ſemini eius.

¶ Nunquid de genere venimus Abrahæ, aut vllo modo Abrahā Ex tracta. euāgelij ſecūdū
pater noſter fuit ſecundum carnem? Originem de carne eius caro Ioan. xxxix.
Iudæorum ducit, non caro Chriſtianorum. Nos de alijs gentibus Quō deſemi-
venimus: & tamen imitando Abrahæ fidē, filij facti ſumus. Apo- ne Abrahę ſu-
ſtolum audi. Abrahæ dictæ ſunt promiſſiones & ſemini eius. Nō mus.
dicit, inquit, & ſeminibus tanquam in multis ſed tanquam in vno,
& ſemini tuo quod eſt Chriſtus. Si autē vos Chriſti, ergo Abrahę
ſemē eſtis ſecūdū promiſſionē heredes. Nos ergo facti ſumus ſemē
Abrahę gratia dei nō de carne Abrahæ fecit illos coheredes deus. Il-
los exheredauit, iuſtos adoptauit. Et de arbore illa oliuę, cuius ra-
dix eſt in patriarchis ramos naturales ſuperbos amputauit, olea-
ſtrum humilem inſeruit.

Non dicit & ſeminibus, quaſi in multis ſed quaſi in vno, & ſemini tuo, qui eſt Chriſtus.

Niſi Chriſtus ſolus iret ad patrē, nō diceret, Nemo aſcēdit in Ex ſermone de
coelū niſi q deſcēdit de coelo filius hoīs q eſt in coelo. Sed verbis euangelij
etiā Paulus Apl's dicit, Nr̄a enī cōuerſatio in coelis eſt. Sed Ioi.
quare hoc? qa idē dicit, Si reſurrexiſtis cū Chriſto q ſurſum ſunt q̄- Ioan. iij.
rite vbi Chriſtus eſt in dextera dei ſedēs, q ſurſum ſunt ſapite nō Philip. iii.
q ſupra terrā. mortui. n. eſtis, & vita vr̄a abſcōdita eſt cū Chriſto in Coloſſ. iij.
deo. Quō ergo ille ſolus? A n ideo ſolus qa Chriſtus vnus eſt &

I.Cor.xij. omnibus membris ſuis tanquam caput cum corpore ſuo. Quid autem corpus eius niſi eccleſia? ſicut dicit idẽ doctor, Vos autem
Ioan.iij. eſtis corpus Chriſti & mẽbra ex parte. Cũ ergo nos occiderimus, & propter nos ipſe deſcenderit, quid eſt nemo aſcendit niſi q deſcendet, niſi qa nemo aſcendit niſi vnus cũ eo factus, & tanquam membrum compactus in eius corpore qui deſcendit? ſic & diſci-
Ioan.xv. pulis dicit, Quia ſine me nihil poteſtis facere. Aliter enim vnus
B
Philip.ij. cũ patre, & aliter vnũ nobiſcũ. Vnũ cũ patre eſt, quia vna ſubſtantia eſt patris & filij: vnũ cũ patre eſt, quia cũ in forma dei eſſet non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem deo: vnus autem nobiſcum factus eſt, quia ſemetipſum exinanauit formã ſerui accipiẽs: vnus nobiſcũ factus eſt ſecũdum ſemẽ Abrahę, in quo benedicentur oẽs gẽtes. Qđ cũ cõmemoraſſet, ait Apls, Nõ dicit in ſeminibus tanq̃ in multis ſed tãq in vno & ſemini tuo, q eſt Chriſtus. Et quia & nos ad id pertinemus qđ eſt Chriſtus, nobis ſimul corporatis, & illi capiti cohęrentibus vnus eſt Chriſtus. Et quia & nobis dicit, ergo Abrahę ſemen eſtis ſecundũ promiſſionem hęredes. Si enim vnũ eſt ſemen Abrahę, & illud vnum ſemen Abrahę non intelligitur, niſi Chriſtus: hoc autem ſemen Abrahæ nos ſumus, hoc ergo
C
totum, ideſt caput & corpus vnus eſt Chriſtus.

Rom.iiij. Hoc autem dico teſtamentũ cõfirmatum a deo, quæ poſt quadringentos & triginta annos facta eſt lex non irritum facit ad euacuandam promiſſionẽ. Nam ſi ex lege hæreditas, iam non ex promiſſione. Abrahæ autem per promiſſionem donauit deus.

Ex libro quæſtionum. Exodo.q.xlv.

APoſtolus cum Abrahẽ laudaret & commendaret fidem in ea promiſſione qua Chriſtum vult intelligi prophetatum, ideſt qua promiſit deus Abrahę quod benedicentur in eo omnes tribus terre. Hoc autem dico, inquit, teſtamentum confir-
A
matum a deo, quæ poſt quadringentos & triginta annos facta eſt
Qđ poſt.cccc xxx. annos factam legẽ dicat Apoſtolus.
lex, non infirmat ad euacuandas promiſſiones. Ex illa promiſſione qua vocatus eſt Abraham & credidit deo poſt quadringentos & triginta annos factam legem dicit Apoſtolus: non ex tẽpore quo Iacob intrauit in Aegyptum. Deinde etiam ipſa ſcriptura Exodi hoc ſignificabatur, non enim dicit incolatus filiorum Iſrael, quẽ incoluerunt in terra Aegypti anni quadringenti triginta: ſed ait dicit quam incoluerunt in terra Aegypti, & in terra Chanaan ipſi & patres eorum. Ac per hoc manifeſtum eſt computandum eſſe tempus etiam patriarcharum Abrahæ Iſaac & Iacob, ex quo peregrinari cœpit Abraham in terra Chanaan, ideſt ex illa pro-
D
miſſione in qua eius fidem laudat Apoſtolus vſq; ad illud tempus quo ingreſſus eſt Iſrael in Aegyptum. Toto quippe iſto tempore peregrinati ſunt patres in terra Chanaan, & deinde ſemen Iſrael in

Aegypto, ac ſic completi ſunt quadringenti triginta anni a pro- miſſione vſq; ad exitum Iſrael ex Aegypto, quando facta eſt lex in monte Sina, quæ non infirmat teſtamentum ad euacuãdas p- miſſiones. Septuageſimo ergo & quinto anno vitæ ſuę Abraham (ſicut ſcriptura dicit) ingreſſus eſt in terraꝫ Chanaã & genuit Iſaac cum eſſet annorum centum. Fiunt itaqꝫ anni viginti quinqꝫ ex promiſſione vſqꝫ ad natum Iſaac. His adduntur omnes anni vi- tæ Iſaac, ideſt centum octoginta & fiunt ducenti quinqꝫ. Tunc erat Iacob annorum centum viginti. Nati ſunt enim ſexagenario pa tri gemini ipſe & Eſau. Poſt decem annos intrauit Iacob in Aegy ptum cum eſſet annorum centum triginta, Ioſeph autem eſſet tr ginta nouem. Fiunt pinde anni a promiſſione vſq; ad ingreſſum Iacob in Aegyptum, ducenti quindecim. Ioſeph autem ab illo tri ceſimo & nono anno ætatis ſuæ in quo eum pater in Aegypto in uenit, vixit annos ſeptuaginta vnum, quia omnes ætatis eius an ni centum & decem fuerunt. Cum itaqꝫ ad ducentos quindecim annos acceſſerint ſeptuaginta vnus, fiunt anni ducenti octoginta ſex, reſtant centum quadraginta quatuor vel quinqꝫ, quibus intel ligitur ſeruiſſe in Aegypto populus Iſrael poſt mortem Ioſeph.

Exo. xii. Gene. xv. Gene. xvi. Gen. l.

Quid igitur lex? propter tranſgreſſionem poſita eſt, donec veniret ſemen cui promiſerat, ordinata per angelos in manu mediatoris. Mediator autem vnius non eſt, deus autem vnus eſt.

Rom. v.

¶ Cũ exponerẽ, Quid ergo lex tranſgreſſionis gratia poſita eſt, ita diſtinguenduꝫ putaui vt interrogatio eſſet. Quid ergo? Ac deinde reſponſio, lex tranſgreſſionis gratia poſita eſt, qḋ qdẽ nõ abhorret a vero, ſed melior mihi videtur iſta deſtinctio vt interrogatio ſit. Quid ergo lex? Et inferatur reſpõſio, trãſgreſſiõis poſita eſt gratia.

Ex libro retra- ctationum.

¶ Vbicunqꝫ in meis libris poſui, de ſemine cui repromiſſuꝫ eſt, qḋ diſpoſitũ eſt p angelos in manu mediatoris, nõ ſic habet Apo ſtolus, ſed vt veriores codices quos poſt inſpexi maxime græcos. de lege enim dictum eſt, quod tanquam de ſemine dictum mul ti latini codices habent per interpretantis errorem.

Ex libro retra- ctationum.

¶ Lex præuaricationis gratia poſita eſt donec veniret ſemen cui promiſſuꝫ eſt, vñ ſubintrauit vt abũdaret delictũ, & vbi abũdauit de lictũ ſuperabũdauit gratia, ideſt vt acciperet homo præcepta ſuper- be de ſuis viribus fidẽs, in quibus deficiẽs & factus etiã præuaricator liberatorẽ, ſaluatoremq; requireret, atqꝫ ita eũ timor legis factuꝫ humilẽ tanquã pædagogus ad fideꝫ, gratiãqꝫ perduceret. Ita mul- tiplicatis infirmitatibus poſtea accelerauerunt, quibus ſanandis opportune Chriſtus aduenit. In cuius gratiam etiam iuſti antiqui crediderunt, eadem ipſa gratia eius adiuti, vt gaudentes eum præ- noſcerent, & quidã etiam prænunciarent eſſe eũ venturum, vel in illo populo Iſrael ſicut Moyſes, & Ieſus Naue, & Samuel, & Dauid,

Ex li. de perfectiõe iuſtitię hoĩs. Rom. vi. Pſ. xv.

Digitized by Google

⁊ cæteri tales: vel extra ipſum populum, ſicut Iob: vel ante ipſum populum, ſicut Abraham, ſicut Noe, ⁊ quicunq; alij ſunt, quos cõmemorat vel tacet ſacra ſcriptura, vnus enim deus, ⁊ vnus mediator dei ⁊ hominum homo Chriſtus Ieſus, ſine cuius gratia nemo a condemnatione liberatur; ſiue quam traxit ex illo in quo omnes peccauerunt, ſiue quam poſtea ſuis iniquitatibus addidit.

In lib. de tri. iij. Lex q̃do p angelos data eſt. Actuum. v.

¶ Non angelus ſingulariter, ſed omnino angeli dicuntur, p quos non ſermo quilibet factus eſt, ſed lex ipſa data manifeſtiſſime oſtenditur, quam certe nullus fidelium dubitat dominum dixiſſe Moyſi ad ſubiugandum populum Iſrael, ſed tamen per angelos datam ita Stephanus loquitur, Dura ceruice inquit, et non circunciſo corde, ⁊ auribus, vos ſemper ſpiritui ſancto reſtitiſtis ſicut patres veſtri. Quem prophetarum non perſecuti ſunt patres veſtri? ⁊ occiderunt eos qui pronunciabant de aduentu iuſti, cuius

G nunc vos proditores ⁊ interfectores fuiſtis, qui accepiſtis leges in edictis angelorum, nec cuſtodiſtis. Quid hoc euidentius? quid tanta auctoritate robuſtius? In edictis quidem angelorum lex illi populo data eſt, ſed domini noſtri Ieſu Chriſti per eam diſponebatur, ⁊ prenunciabatur aduentus, ⁊ iſte tanquam verbum dei miro ⁊ ineffabili modo erat in angelis, in quorum edictis lex dabatur,

Ioan. v.

vnde dicit in euangelio. Si crederetis Moyſi, crederetis forſitan ⁊ mihi, de me enim ille ſcripſit. Per angelos ergo tunc dominus loquebatur, per angelos filius dei loquebatur mediator dei, ⁊ hominum futurus ex ſemine Abrahæ ſuum diſponens aduentum, vt inueniret a quibus reciperetur confitentes reos, quos lex non impleta fecerat tranſgreſſores. vñ ⁊ Apoſtolus dicit, Quid ergo lex? tranſgreſſionis gratia poſita eſt, donec veniret ſemen cui promiſſum eſt, diſpoſita per angelos in manu mediatoris. Quod autem non aliquem ex angelis dicit mediatorem, ſed ipſum dominum Ieſum Chriſtum in quantum homo fieri dignatus eſt: habes alio

I. Timo. ij.

loco, Vnus inquit deus, ⁊ vnus mediator dei, ⁊ hominum homo Chriſtus Ieſus. Hinc illud paſcha in interfectione agni, hinc illa omnia quæ de Chriſto venturo in carne, atq; paſſuro, ſed ⁊ reſurrecturo in lege figurantur, quæ data eſt in edictis angelorum. In quibus angelis erat vtiq; ⁊ pater, ⁊ filius, ⁊ ſpiritus ſanctus. Et aliquando pater, aliquando filius, aliquando ſpiritus ſanctus, aliquando ſine vlla diſtinctione perſonæ deus per illos figurabatur, etſi viſi-

H bilibus, ⁊ ſenſibilibus formis apparens, per creaturam tamen ſuã non per ſubſtantiam ſuam, cui videndo corda mundantur p hæc omnia quæ oculis videntur ⁊ auribus audiuntur.

In tracta. ps. xc. Caput noſtrũ Chriſtus eſt; corpus eccleſia catholica.

¶ Dominus noſter Ieſus Chriſtus tanquam totus perfectus, vir ⁊ caput ⁊ corpus. Caput in illo homine cognoſcimus qui natus eſt de Maria virgine, paſſus ſub Pontio Pilato, ſepultus, reſurrexit, aſcendit in cœlum, ſedet ad dexteram patris. Inde illum expectamus iudicem viuorum atq; mortuorum. Hoc eſt caput eccleſiæ, corpus

huius capitis eccleſia eſt, non quæ hoc loco eſt, ſed & quæ hoc loco & per totum orbem terrarum: nec illa quę hoc tempore, ſed ab ipſo Abel vſq; ad eos qui naſcituri ſunt vſq; in finem & credituri in Chriſtum totus populus ſanctorum ad vnam ciuitatem pertinentium, quæ ciuitas corpus eſt Chriſti, cui caput eſt Chriſtus. Ibi ſunt & angeli ciues noſtri, ſed quia nos peregrinamur, laboramus, illi autem in ciuitate expectant aduentum noſtrum. De illa ciuitate vnde peregrinamur, literæ nobis venerunt, ipſe ſunt ſcripturæ quæ nos hortantur vt bene viuamus. Quid dicam veniſſe literas? Ipſe rex deſcendit, & factus eſt nobis via in peregrinatione, vt in illo ambulantes, nec erremus, nec deficiamus, nec in latrocinantes incidamus, nec in laqueos irruamus qui ponuntur iuxta viam. Talem ergo ſcientes Chriſtum totum atq; vniuerſum ſimul cum eccleſia: ipſum autem ſolum natum de virgine caput eccleſię, mediatorem ſcilicet inter deum & homines Chriſtum Ieſum: ad hoc mediatorem vt eos qui receſſerant per ſe reconciliet: medius enim non eſt niſi inter duos: receſſeramus a maieſtate dei, & peccato noſtro offenderamus eum: miſſus eſt filius mediator, qui ſanguine ſuo ſolueret peccata noſtra, quibus ſeparabamur a deo: & interpoſitus redderet ei nos, & reconciliaret a quo auerſi in peccatis noſtris & delictis tenebamur. Ipſe eſt caput noſtrum, ipſe deus æqualis patri: verbum dei per quod facta ſunt omnia: ſed deus vt crearemur homo vt recrearemur: deus vt faceret, homo vt reficeret. A

¶ Quid ergo lex? quaſi quæ vtilitas legis? præuaricationis gratia poſita eſt. Hoc eſt quod dicit alibi, Lex enim ſubintrauit vt abundaret delictum. Præuaricationis gratia poſita eſt vnde humiliaretur ceruix ſuperborum, multum ſibi tribuentium, & voluntati ſuæ tantum arrogantium, vt liberum arbitrium ſibi putarent pro ſe ſufficere ad iuſtitiam. Lex ergo præuaricationis gratia poſita eſt, donec veniret ſemen cui promiſſum eſt: diſpoſita per angelos in manu mediatoris. Mediator autem vnius non eſt: deus autem vnus eſt. Quid eſt mediator vnius non eſt: quia inter duos vtiq; mediator eſt. Inuenimus inter quid & quid ſit mediator ipſo Apoſtolo dicente, Vnus enim deus: vnus mediator dei & hominum homo Chriſtus Ieſus. Si non iaceres, mediatorem neceſſarium non haberes: quia vero iaces & ſurgere non potes, mediatorem quodammodo deus tibi porrexit brachium ſuum. Et brachium domini cui reuelatum eſt?

Ex ſermone de verbis apſi. Roma. v.

B Mediator quo rū Chriſtus ſit. i. Timo. ij.

Eſa. liij.

Lex ergo aduerſus promiſſa dei? Abſit. Si enim data eſſet lex q̄ poſſet viuificare, vere ex lege eſſet iuſtitia.

Ex epiſtola ad Vitalem.

OPus eſt hoc gratiæ: quam qui accipiunt, doctrinæ ſalutari ſcripturarum ſanctarum, & ſi fuerint inimici, ſiunt amici. Non opus eiuſdem doctrinæ eſt, quam qui audiunt, & le-

Digitized by Google

Gratia dei vbi ſit.
Pſal. lxvij.

gunt ſine gratia dei peiores eius efficiuntur inimici. Non eſt igitur gratia dei in natura liberi arbitrij, ⁊ in lege atq; doctrina, ſicut Pelagiana peruerſitas decipit: ſed ad ſingulos actus datur illius volũtate, de quo ſcriptum eſt, Pluuiam voluntariam ſegregans deus hereditati ſuæ. Quia ⁊ liberum arbitrium ad diligendum deum primi peccati granditate perdidimus: ⁊ lex dei atq; doctrina quãuis ſancta ⁊ bona ⁊ iuſta, tamen occidit ſi non viuificet ſpiritus, per quem fit, non vt audiendo, ſed vt obediendo: neq; vt lectiõe, ſed vt dilectione teneatur.

C
Ex tracta. ps. lx.
Quó ex lege nó ſit iuſtitia.
ij. Cor. iij.

℃ Lex enim ſine gratia, litera ſola eſt: manet ad conuincendum iniquitatem, non ad dandam ſalutem. quid enim ait Apoſtolus? Si enim data eſſet lex quæ poſſet viuificare, omnino ex lege eſſet iuſtitia. Sed concluſit ſcriptura omnia ſub peccato, vt promiſſio ex fide Chriſti daretur credentibus. De hac litera dicit alio loco. Litera occidit, ſpiritus autem viuificat. Habes literam, ſed non imples literam. vnde non imples literam? quia de te præſumis: opera tua extollis: neſcis neceſſariam eſſe gratiam adiuuantis, vt impleatur præceptum iubentis. Ecce iuſſit deus: age quod iuſſit. incipis agere quaſi ex viribus tuis, ⁊ cadis: ⁊ manet ſuper te litera puniens non ſaluans. Merito lex per Moyſen data eſt: ⁊ gratia, ⁊ veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt. Si enim data eſſet lex quæ poſſet viuificare, omnino ex lege eſſet iuſtitia: ſed data eſt lex vt reos vos faceret: rei facti timeretis: timentes indulgentiam peteretis: iam de viribus veſtris non præſumeretis, de litera vos non extolleretis.

Ioan. i.

Ex tracta. ps. lxxiij.
Roma. vij.
D

℃ Putabamus nos facile iuſtos eſſe poſſe quaſi viribus noſtris antequam acciperemus mandatum. Adueniente autem mandato peccatum reuixit. Ego autem mortuus ſum, hoc ait Apoſtolus. Data eſt enim lex hominibus, non quæ ſaluaret eos iam: ſed p quam cognoſcerent in qua ægritudine iacebant. Audi verba Apoſtoli, Si enim data eſſet lex quæ poſſet viuificare, vere ex lege eſſet iuſtitia, ſed concluſit ſcriptura omnia ſub peccato: vt promiſſio ex fide Ieſu Chriſti daretur credentibus, vt veniret gratia poſt legem, ⁊ inueniret hominem non ſolum iacentem, ſed iam etiam confitentem ⁊ dicentem, Miſer ego homo quis me liberabit de corpore mortis huius? Et opportune veniret medicus ad conuallem plorationis ⁊ diceret: certe cognouiſti quia cecidiſti: audi me vt ſurgas, qui me contempſiſti vt caderes. Data eſt ergo lex vt ægrum de morbo conuinceret: qui ſibi ſanus videbatur, vt peccata demonſtrarentur, non vt auferrentur. Demonſtrato peccato per datam legem auctum eſt peccatum, quia peccatum eſt ⁊ contra legem. Occaſione, inquit, accepta peccatum per mandatum operatum eſt in me omnem concupiſcentiam. Quid eſt occaſione accepta per mandatum? Acceptum mandatum quaſi viribus ſuis conati ſunt facere homines. victi concupiſcentia, etiam ipſius mandati tranſgreſſione rei facti ſunt. Sed quid dicit Apoſtolus? Vbi autem abunda-

Ibidem.

Digitized by Google

uit peccatum ſuperabundauit gratia. id eſt auctus eſt morbus, commendata eſt medicina.

¶ Si enim data eſſet lex quę poſſet viuificare, oīno ex lege eſſet iuſtitia. Si ergo non eſt data lex quæ poſſet viuificare, quare data eſt? Sequit, & oſtendit quare ſit data, quia & ſic in adiutorium data eſt, ne te ſanū putares, ſed concluſit ſcriptura oīa ſub pctō, vt pmiſſio ex fide Ieſu Chriſti daretur credentibus. ¶ Qñ audis promiſſioné, expecta factoré. idonea fuit humana natura p liberum arbitriū vulnerare ſe, ſed iā vulnerata & ſauciata, non eſt idonea per liberū arbitrium ſanare ſe. Bona eſt lex ſi quis ea legitime vtatur. Quid eſt ergo legitime vti lege? Per legē agnoſcere morbū ſuum, & qrere ad ſanitatē diuinū adiutorium: quia ſicut dixi, ſi data eſſet lex quæ poſſet viuificare, omnino ex lege eſſet iuſtitia, nec quæreretur ſaluator, nec veniret Chriſtus, nec ſanguine ſuo ouem perditam quæreret: ſicut dicit Apoſtolus idem alio loco, Nam ſi per legem iuſtitia, ergo Chriſtus gratis mortuus eſt.

Romā. v.
Ex ſermone de verbis apſli. xiij.
I. Timo. I.
Ibidem paulo inferius.

¶ Quid fecit lex ſine gratia niſi magis reos? quare? quia legis auditores & non factores, ac per hoc peccatores, præuaricatores. Mortuus eſt puer hoſpitæ hominis dei, & miſſus eſt baculus per ſeruū, & poſitus eſt ſup faciē ipſius, & non reuixit. Quid facit lex ſine gratia? Apoſtolus iam videns, i ex cæco illuminatus, quid dicit? Si enim data eſſet lex quæ poſſet viuificare, omnino ex lege eſſet iuſtitia. Intendite, reſpondeamus & dicamus quid eſt quod dixit, Si data eſſet lex q̃ poſſet viuificare, omnino ex lege eſſet iuſtitia. Si non poterat viuificare, vt quid data eſt? Secutus adiunxit, Sed cōcluſit ſcriptura omnia ſub peccato, vt promiſſio ex fide Ieſu Chriſti daretur credentibus, promiſſio illuminationis, promiſſio dilectionis ex fide Ieſu Chriſti, vt daretur credentibus, ſcriptura illa, idest lex, concluſit omnia ſub peccato. Quid eſt concluſit omnia ſub peccato? fecit deſertorem etiam præuaricatorem, nam ſanare non potuit peccatorem. Concluſa omnia ſub peccato, ſed qua ſpe? Spe gratiæ, ſpe miſericordiæ: accepiſti legem, ſtare voluiſti, non potuiſti. A ſuperbia cecidiſti, languorem tuum vidiſti. Curre ad medicum, laua faciem. Opta CHRISTVM, confitere Chriſtum, crede in CHRISTVM. Accedat ſpiritus literæ, & eris ſanus. nam ſi ſpiritum literæ detrahas, litera occidit. Si occidit, vbi ſpes? ſpiritus autem viuificat.

Ex ſermone de illuminatione cæci. xviij.
iiij. Reg. iiij.

Sed concluſit ſcriptura omnia ſub pecca to, vt promiſſio ex fide Chriſt i daretur credentibus.

¶ Ex hac promiſſione, hoc eſt ex dei beneficio, ipſa lex impletur, ſine qua promiſſione præuaricatores facit, vel vſque ad affectū mali opis, ſi & reguli timoris ↄcupiſcentiæ flāma tráſcēderit, vel certe ī ſola volūtate ſi timor pœnę ſuauitatē libidīs vicerit. Qđ

Ex lib. ij. de baptiſmo paruulorum.

enim ait, concluſit ſcriptura omnia ſub peccato: vt promiſſio ex fide Chriſti daretur credentibus. ipſius concluſionis vtilitatis dicta eſt. Nam concluſit ad quos vſus? niſi quemadmodum alibi dicit, Prius autem quam veniret fides, ſub lege cuſtodiebamur conclusi in eam fidem quæ poſtea reuelata eſt. Lex ergo data eſt vt gratia quæreretur, gratia data eſt vt lex impleretur. Neq; enim ſuo vitio non implebatur lex, ſed vitio prudentiæ carnis: quod vitium et legem demonſtrandum, p gratiam ſanandum fuit.

Ex epiſtola ad Optatũ epm.

¶ Si enim data eſſet lex quæ poſſet viuificare, omnino ex lege eſſet iuſtitia. Cui tamen bono lex data ſit, conſequenter adiunxit dicens, Sed concluſit ſcriptura ſub peccato omnia, vt promiſſio ex fide Ieſu Chriſti daretur credentibus. Danda itaq; fuerat lex, quæ manifeſtius ſibi ipſum oſtenderet hominem, ne ſuperbus animus humanos a ſeipſo ſe poſſe eſſe iuſtum putaret: & ignorans dei iuſtitiam, ideſt quæ homini ex deo eſt, ſuam volens conſtituere, ideſt quaſi ſuis viribus partam, iuſtitiæ dei ſubiectus non fieret. Oportebat itaq; vt addito mandato, cuius vox eſt, Nõ concupiſces, ſuperbo peccatori & præuaricationis crimẽ accederet, atq; ita gratiæ medicinã non ſanata per legẽ, ſed coniuncta infirmitas quæreret.

Rod. xx. Roma. vij.

¶ Manifeſtatio, inquit, verborum tuorum illuminat, & intelligere facit infantes. Quid eſt paruulos niſi humilis & infirmus? Noli ergo ſuperbire, noli de tua quæ nulla eſt virtute præſumere: & intellige, quare ſit a bono deo bona lex data, quæ tamen viuificare nõ poſſit. Ad hoc enim data eſt, vt de te magno paruulum faceret, vt te ad faciendam legem vires de tuo non habere monſtraret, ac ſic inops, indigus, & egenus ad gratiam confugeres: & clamares, Miſerere mei domine, quoniam infirmus ſum.

Ex tracta. ps. cxviij. Ibidem.

Pſal. vi.

Prius autem quam veniret fides, ſub lege cuſtodiebamur, concluſi in eam fidem quæ reuelanda erat. Itaq; lex pædagogus noſter fuit in Chriſto, vt ex fide iuſtificemur. At vbi venit fides, iam non ſumus ſub pædagogo.

Ex li. cõtra Fau. Legis defẽſio. Roma. vij.

CErte enim ipſa eſt lex quæ ſubintrauit vt abundaret delictum, quod ad eius reprehenſionem nihil intelligentes in ore habere conſueuiſtis. Ibi ergo lege, & vide quia ipſa eſt de qua dicit, Itaq; lex quidem ſancta, & mandatum ſanctum & iuſtum, & bonum. Quod ergo bonum eſt, mihi factum eſt mors? Abſit. Sed peccatum vt appareat peccatum, per bonum mihi operatum eſt mortem, neq; enim lex iubebat delictum, vt illa ſubintrante abundaret delictum, ſed ſuperbos multum ſibi tribuentes mandati ſancti, & iuſti, & boni adiectione reos & præuaricationis efficerat, vt eo mõ humiliati diſcerẽt ad gratiã pertinere p fidẽ, vt iam non eſſent legi ſubditi per reatum, ſed legi ſociati per iuſtitiam.

A

Digitized by Google

Idem quippe Apoſtolus dicit, quia priuſquam veniret fides, ſub lege cuſtodiebamur concluſi in eam fidem quæ poſtea reuelata eſt. Itaq; lex, inquit, pædagogus noſter erat in Chriſto Ieſu. Sed poſtea quam venit fides, iam non ſumus ſub pædagogo, quia nos reatus legis non obligat iam per gratiam liberatos. Niſi q antequam ſpiritalem gratiam humiliati reciperemus nihil niſi mortificabat nos litera iubens quod non poſſemus implere: vnde idem dicit, Litera occidit, ſpiritus autem viuificat. Rurſus eiuſdem Apoſtoli verba ſunt, Si enim data eſſet lex quæ poſſet viuificare, omnino ex lege eſſet iuſtitia. Sed concluſit ſcriptura omnia ſub peccato, vt promiſſio ex fide Ieſu Chriſti daretur credentibus. Item ipſius verba ſunt, Quod enim impoſſibile erat legis, in quo infirmabatur per carnem, deus filium ſuum miſit in ſimilitudinem carnis peccati, vt de peccato damnaret peccatum in carne, vt iuſtitia legis impleretur in nobis qui non ſecundum carnem ambulamus ſed ſecundum ſpiritum. Ecce quod eſt, Non veni legem ſoluere, ſed adimplere. Quæ lex enim ſuperbos etiam præuaricationis reatu deuinxit augendo peccatum cum iubet quod implere non poſſunt, ipſius legis impletur iuſtitia per gratiam ſpiritus in eis qui diſcunt a Chriſto mites eſſe atq; humiles corde, qui venit non legem ſoluere, ſed adimplere. Deinde quia etiam ſub gratia poſitis in hac mortali vita difficile eſt omnino adimplere quod in lege ſcriptum eſt, Non concupiſces: ille per carnis ſuæ ſacrificium ſacerdos effectus impetrat nobis indulgentiam, etiam hinc adimplens legem, vt quod per noſtram infirmitatem minus poſſumus, per illius perfectiones recurratur, cuius capitis membra effecti ſumus: vnde Ioannes dicit, Filioli hæc ſcribo vobis vt non peccatis. Et ſi quis peccauerit aduocatum habemus apud patrem Ieſum Chriſtum iuſtum, ipſe eſt exoratio pro peccatis noſtris.

ij. Cor. iij.

Roma. viij.

B

Matth. v.

Mat. xi.

Exo. xx.

I. Ioan. ij.

Item ex eiſdem libris.

Quod enim adhuc promittitur eccleſiæ, id eſt corpori Chriſti, & in manifeſtatione prædicatur, & in ipſo capite corporis ſaluatore, id eſt in ipſo mediatore dei & hominum homine Chriſto Ieſu, iam vtiq; completum eſt. Quid enim promittitur niſi vita æterna ex reſurrectione a mortuis? Hoc iam completum eſt in illa carne quod verbum factum eſt, & habitauit in nobis. Tunc ergo & occulta erat fides. Nam eadem credebant eademq; ſperabant omnes iuſti, & ſancti etiam temporum illorum: & promiſſiua erant illa omnia ſacramenta, omniſq; ritus ille ſacrorum. Nunc autem reuelata eſt fides in quam concluſus erat populus quando ſub lege cuſtodiebatur. Et quod fidelibus promittitur in iudicio, iam completum eſt in exemplo per eum, qui legem & prophetas non venit ſoluere, ſed adimplere.

C

Ioan. I.

Oēs ſancti eadē credebant & ſperabant ſub lege q nos ſub gratia.

Matth. v.

Digitized by Google

Roma.vi.

Omnes enim filii dei eſtis per fidẽ quæ eſt in Chri
ſto Ieſu. Quicunq; enim in Chriſto baptizati eſtis,
Chriſtum induiſtis. Nõ eſt Iudæus neq; Græcus, nõ
eſt ſeruus neq; liber, non eſt maſculus neq; femina.

Ex lib.v. de baptiſmo paruulo.

DE templo dei, & quomodo accipiendum ſit. Quotquot in Chriſto baptizati eſtis Chriſtum induiſtis: ſatis diſſeruiſſe me memini. Neq; enim auari templum dei ſunt, cum ſcriptum ſit, Quæ ſocietas de templo cum idolis? Et auaritiam idololatriam eſſe teſtetur Paulus. Induunt autem homines Chriſtum aliquando vſq; ad ſacramenti perceptionem, aliquando vſq; ad vitæ ſanctificationem. Atq; illud primum & bonis & malis poteſt eſſe commune: hoc autem alterum proprium eſt bonorum & piorum.

ij.Cor.vi. Induentes Chriſtum.

D

Ex ſermone lib. Salomonis de muliere forti. Prouerb.xxxi.

Omnes enim apud eam veſtiti ſunt, veſtiti ſunt, & optime quid optime vultis noſſe?

Oẽs veſtit eccl'ia

Quotquot in Chriſto baptizati eſtis Chriſtum induiſtis. Omnes omnino apud eam veſtiti ſunt, & mali ſerui, & boni ſerui veſtiti ſunt. Boni ſerui veſtiti ſunt qui Chriſtum induerunt non tantum in forma ſacramenti, ſed etiam in opere exempli, ſequentes veſtigia domini ſui, alij vero vſq; ad ſacramentum, reddituri de ſua veſte rationem. Non ceſſat tamen illa mulier, non ceſſat illa mulier omnes veſtire, vt nemo queratur, nemo dicit, ideo nõ ſum bene operatus, quia non ſum veſtitus.

Omnes enim vos vnum eſtis in Chriſto Ieſu. Si autem vos Chriſti, ergo Abrahæ ſemẽ eſtis ſecundum promiſſionem hæredes.

Ex tracta. euangelij ſecun Ioan.cv.

VNus eſt Chriſtus, caput, & corpus, docente Apoſtolo, atq; dicente de ſemine Abrahæ, Si autem vos Chriſti, ergo Abrahæ ſemen eſtis: cum dixiſſet ſuperius, Non dicit, & ſeminibus, tanquam in multis, ſed tanquam in vno & ſemini tuo quod eſt Chriſtus. Si ergo ſemen Abrahæ hoc eſt Chriſtus, quid aliud dictum eſt quibus dictum eſt, Ergo Abrahæ ſemen eſtis, niſi Chriſti eſtis? Inde eſt quod alio loco idem ipſe Apoſtolus ait, Nunc gaudeo in paſſionibus pro vobis, & adimpleo ea quæ deſunt preſſurarum Chriſti in carne mea. Non dixit preſſurarum mearum, ſed Chriſti, quia membrum erat Chriſti, & in ſuis perſecutionibus, quales Chriſtum in toto ſuo corpore pati oportebat, etiam ipſe preſſuras eius pro ſua portione adimplebat.

E

Coloſ.i.

Ex tracta. euangelij ſecundum Ioan.xix. Roma.xi.

Cur ergo magnum voluimus intelligi in hoc titulo ſacramentum in quo ſcriptum erat, Rex Iudæorum, ſi rex eſt Chriſtus gentium? Quia ſcilicet oleaſter factus eſt particeps pinguedinis oleæ, non olea particeps facta eſt amaritudinis oleaſtri. Nam in eo quod de Chriſto veraciter ſcriptus eſt titulus Rex Iudæorum, qui ſunt

intelligendi Iudæi, niſi ſemen Abrahæ, filij promiſſionis, qui ſunt etiam filij dei? Quoniam non qui filij carnis (ait Apoſtolus) filij dei: ſed qui filij promiſſionis deputantur in ſemine: Et gentes erāt quibus dicebat. Si autem vos Chriſti, ergo Abrahæ ſemen eſtis ſemen eſtis ſecundū promiſſionē hæredes. Rex ergo Iudæorū Chriſtus, ſed Iudęorū circūciſione cordis, ſpūitu non litera: quorū laus non ex hoībus, ſed ex deo eſt, pertinentiū ad Hieruſalē liberā matrem noſtrā æternam in coelis. Saram ſpūitalem, ancillam & filios eius de domo libertatis eijcientem. [Roma. ij.] [Roma. x.]

¶ Omnibus in Chriſtū credentibus, non ſolis qui ex Iſrael fideles erant, Apl's dicit, Ergo Abrahę ſemen eſtis ſm promiſſionem hæredes. Ibi nāq; cōmemorauit præfigurationem noui teſtī in eo qđ ſcriptū eſt. In Iſaac vocabit̄ tibi ſemen, non vtiq; in Iſmael ancillę filio. In quibus duobus filijs Abrahæ, ſeruo & libero, & duabus mulieribus ancilla & libera, ſcribens ad Galatas duo teſtamēta dicit in allegoria præfigurata: vnde dicit, Non ij qui filij carnis, ij ſunt filij dei, ſed filij promiſſionis deputantur in ſemine, promiſſionis enim verbum hoc eſt. Ad hoc tempus veniā, & erit Saræ filius. Non omnia deus quæ prædicit promittit, prædicit enim etiā illa quæ non ipſe facit, quia eſt omnium præſcius futurorū. Prædicit ergo & peccata hominum, quæ potuit præſcire non facere. Promittit autem quæ facturus eſt ipſe, nec ea mala ſed bona. Quis enim promittat mala? Quamuis itaq; mala inferat malis, non peccata ſed ſupplicia, minatur tamen ea potius quam promittit. Omnia igitur præſcit, ſed peccata prædicit: ſupplicia minatur, beneficia pollicetur. Filij ergo promiſſionis filij ſunt beneficij. Hæc eſt gratia quę gratis datur, non meritis operantis, ſed miſeratiōe donantis. Hinc gratias agimus domino deo noſtro, quod eſt magnum ſacramentum in ſacrificio noui teſtamenti. [F] [Ex lib. de gratia noui teſtamenti.] [Roma. ix.] [Gene. xviij.] [Præſcire.] [Prædicere] [Promittere.] [Polliceri.] [Minari.] [G]

CAPVT IIII.

DIco aūt, quāto tp̄e hæres paruulus eſt, nihil differt a ſeruo, cū ſit dn̄s oium, ſed ſub tutoribus & actoribus, eſt vſq; ad præfinitū tp̄s a patre: ita & nos cū eēmus puuli, ſub elemētis mūdi huius eramus ſeruiētes. At vbi venit plenitudo tpis, miſit de' filiū ſuū factū ex muliere, factū ſub lege, vt eos q ſub lege erāt redimeret, vt adoptionem filiorum reciperemus.

ET nemo miſit in illum manus, quia nondum venerat hora eius, hoc eſt quia nolebat. Quid eſt enim nondum venerat hora eius? Non enim dominus ſub fato natus eſt. [Ex tracta. euangelij ſecundum Ioan. xxviij.] [Ioan. vij.]

Chriſtus nō eſt ſub fato nat⁹ ſed eius hora aut tempus eſt eius voluntas.

Hoc nec de te credendū eſt, nedum de illo per quem factus es. Si tua hora voluntas eſt illius, illius hora quæ eſt niſi voluntas ſua? Non ergo horam dicit qua cogeretur mori, ſed qua dignaretur occidi. Tempus enim expectabat quo moreretur, quia tempus expectauit, quo naſceretur: De hoc tempore Apoſtolus loquens ait, Cum autē venit plenitudo temporis, miſit deus filiū ſuum. Ideo multi dicunt, quare non ante venit Chriſtus? Quibus reſpondendum eſt, quia nondum venerat plenitudo temporis, moderante illo, per quem facta ſunt tempora. Sciebat enim quando venire deberet. Primum per multā ſeriem temporum & annorum prædicendus fuit. Non enim aliquid paruum venturum fuit, diu fuerat prædicendus ſemper tenendus. Quanto maior iudex veniebat, tanto præconum longior ſeries præcedebat. Denique vbi venit plenitudo temporis, venit & ille qui nos liberaret a tempore.

Liberati a tpe.

Liberati enim a tempore venturi ſumus ad illam æternitatem, vbi nō eſt tempus, nec dicitur ibi quando veniet hora. Dies eſt enim ſempiternus: qui nec præceditur heſterno, nec excluditur craſtino. Amare itaque debemus per quem facta ſunt tempora, vt liberemur a tempore, & figamur in æternitate, vbi iam nulla eſt mutabilitas temporum. Magna igitur miſericordia domini noſtri Ieſu Chriſti, factum eſſe eum propter nos in tempore, per quem facta ſunt tempora: factum eſſe inter omnia, per quem facta ſunt omnia, factum eſſe quod fecit. Factus eſt enim quod fecerat. Factus eſt ēm homo qui hominem fecerat, ne periret quod fecerat.

A

Ex tracta. euangelij ſcdm Ioan. ciij. Ioan. xvij. Chriſtus tpi ſubdit⁹ nō eſt.

¶ Quod ait, Pater venit hora, clarifica filium tuum: oſtendit omne tempus, & quid & quādo faceret, vel fieri ſineret, ab illo eſſe diſpoſitum, qui tempori ſubditus non eſt, quoniā quæ futura fuerāt per ſingula tempora in dei ſapientia cauſas efficientes habent in qua nulla ſunt tempora. Non ergo credatur hæc hora fato vrgente veniſſe, ſed deo potius ordinante. Nec ſiderea neceſſitas Chriſti connexuit paſſionem. abſit enim vt ſidera mori cogerent ſiderum cōditorem. Non itaque Chriſtum tempus vt moreretur impulit, ſed tempus Chriſtus quo moreretur elegit, qui etiam tempus quo de virgine natus eſt, cum patre conſtituit, de quo ſine tempore natus eſt.

Eſa. xlix.

Secundum quam veram & ſanam doctrinam etiam dicit Apoſtolus, Cum autem venit, inquit, plenitudo temporis, miſit deus filium ſuum. Et deus per prophetam, Tempore inquit acceptabili exaudiui te, & in die ſalutis adiuui te. Et rurſus Apoſtolus,

ij. Cor. vi.

Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies ſalutis.

Ex ſermone de trinitate. Pater operat⁹ eſt cum alio, nō paſſus, nec natus.

¶ Filius quidem non pater natus eſt de virgine Maria, ſed natiuitatem filij non patris de virgine Maria, & pater & filius operatus eſt. Non eſt quidem paſſus pater, ſed filius. Paſſionem tamen filij pater & filius operatus eſt. Non reſurrexit pater, ſed filius, reſurrectionem tamen filij & pater & filius operatus eſt. Oſtendat nobis ſanctus Apoſtolus quomodo natiuitatē filij pater operatus ſit. Cum autem

B

venit,

venit inquit, plenitudo temporis miſit deus filium ſuum factum
ex muliere, factum ſub lege, vt eos qui ſub lege erant redimeret.
Audiſtis, & quia planum & apertum eſt intellexiſtis. Ecce pater fe-
cit filium naſci de virgine. Cum enim veniſſet plenitudo tempo-
ris, miſit deus filium ſuum. vtique pater Chriſtum. Quomodo eum
miſit? factum ex muliere, factum ſub lege. Fecit ergo eum pater
ex muliere ſub lege. Aut forte hoc mouet, quia ex virgine dixi, Eſa. vij.
& Paulus dicit ex muliere? Non moueat. vtrunque de ſcriptura di-
citur, & ex virgine, & ex muliere. Ex virgine quomodo? Ecce virgo
concipiet in vtero & pariet filium. Ex muliere autem ſicut audi- Gene. ij.
ſtis: non eſt contrarium. proprietas enim locutionis Hebrææ, mu-
lieres non corrupta virginitate ſed fœminas appellat. Habes eui- Iudi. xxj.
dentem ſcripturam Geneſeos, quando ipſa prima Eua facta eſt,
formauit eam in mulierem. Dicit etiam alio loco ſcriptura iu-
bere deum, ſeparare mulieres quæ non cognouerunt cubile viri.
Probauimus ergo natiuitatem filij a patre factam, probemus & a
filio factam. Quid eſt natiuitas filij de virgine Maria? Certe aſſum- C
ptio formæ ſerui. Nam quid eſt aliud naſci filio, niſi acipere for-
mam ſerui in virginis vtero? Audi quia & hoc filius fecit, Qui cum Philip. ij.
in forma dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem deo, ſed ſe
metipſum exinaniuit formam ſerui accipiens. Videmus natiui-
tatem filij a patre factam: ſed quia ipſe filius ſemetipſum exina-
niuit formam ſerui accipiens, videmus natiuitatem filij, & ab ipſo
filio factam. Probemus & paſſionem filij a patre factam, faciat pa- Rom. viij.
ter paſſionem filij. Qui proprio filio non pepercit ſed pro nobis Gala. ij.
omnibus tradidit eum. Faciat & filius paſſionem ſuam, Qui me
dilexit & tradidit ſe ipſum pro me. Tradidit pater filium, & tradi-
dit filius ſe ipſum. Paſſio hæc vni facta eſt, ſed ab vtroque facta eſt,
Sicut ergo natiuitatem ita paſſionem Chriſti, nec pater fecit ſine
filio, nec filius ſine patre. Tradidit pater filium, tradidit filius ſe ip-
ſum. Quid hic fecit Iudas niſi peccatum? Veniamus ad reſurre-
ctionem. Videmus filium quidem non patrem reſurgentem, ſed Philip. ij.
reſurrectionem filij patrem & filium facientem. Operetur pater re-
ſurrectionem filij, Propter hoc enim exaltauit eum a mortuis, &
donauit ei nomen quod eſt ſuper omne nomen. Reſuſcitauit ergo Ioan. ij.
pater filium exaltando eum a mortuis. Nunquid & filius reſuſci- D
tat ſeipſum? Reſuſcitat plane: in figura enim ſui corporis de tem-
plo dixit, Soluite templum hoc, & in triduo reſuſcitabo illud. Po-
ſtremo ſicut ad paſſionem pertinet animam ponere, ſic ad reſurre-
ctionem animam iterum ſumere. videamus ſi filius quidem ani-
mam ſuam poſuit, & ei animam ſuam pater reddidit, non ipſe ſi- Pſal. xl.
bi. Pater enim quia reddidit manifeſtum eſt. Inde enim Pſalmus
dicit, Et ſuſcita me, & reddam illis. Sed quia & filius animam ſuam Ioan. x.
ſibi reddidit, quod a nobis expectatis, ipſe dicat, Poteſtatem habeo,
inquit, ponendi animam meam, & poteſtatem habeo iterum ſumendi eam.

Digitized by Google

Nemo tollet illam a me, ſed ego pono eam a me, et iterum ſumo eam.

Ex lib. de trinitate .ij. cap. v.

¶ Miſit, inquit, filium ſuum factum ex muliere. Quo nomine quis catholicus neſciat non eum priuationem virginitatis, ſed differentiam ſexus Hebreo loquendi more ſignificare voluiſſe? Cum itaque ait, Miſit deus filium ſuum factum ex muliere, ſatis oſtendit eo ipſo miſſum filium quo factus eſt ex muliere. Quod ergo de deo natus eſt, in hoc mundo erat. Quod autem de Maria natus eſt, in hunc miſſus aduenit.

Ex libro de trinitate .iiij. cap. xix.

¶ Ecce quid eſt miſſum eſſe filium? Quecunque propter faciendam fidem qua mundaremur ad complendam virtutem, in rebus ortis ab æternitate prolatis, et ad æternitatem relatis temporaliter geſta ſunt, aut teſtimonia huius miſſionis fuerunt, aut ipſa miſſio filij dei.

Teſtimonia de Chriſto qualia fuerunt.

Sed teſtimonia quedam venturum prenunciauerunt, quedam veniſſe teſtata ſunt. Factum quippe creaturam per quem facta eſt omnis creatura, omnem creaturam teſtem habere oportebat.

B

Niſi enim multis miſſis predicaretur vnus, non multis dimiſſis teneretur vnus. Et niſi talia eſſent teſtimonia, que paruis magna viderentur, non crederetur vt magnos faceret magnus, qui ad pueros miſſus eſt paruus.

Rom. 1.

Incomparabiliter enim maiora filij dei facta ſunt coelum et terra, et omnia que in eis ſunt, quia omnia per ipſum facta ſunt, quam ſigna atque portenta, que in eius teſtimonium proruperunt, ſed tamen homines vt hec magna per eum facta parua crederent, illa parua tanquam magna tremuerunt. Cum ergo venit plenitudo temporis, miſit deus filium ſuum factum ex muliere, factum ſub lege, vſqueadeo paruus vt factus. Eo itaque miſſum quo factus. Si ergo maior mittit minorem, fatemur et nos factum minorem, et in tantum minorem in quantum factum, et in tantum factum in quantum miſſum. Miſit enim filium ſuum factum ex muliere, per quem tamen quia facta ſunt omnia, non ſolum prius quam factus mitteretur, ſed prius quam eſſent omnia, eundem mitti confitemur equalem.

Item ex eodem libro cap. xx. Sapien. ix.

Quo Chriſtus ſapientia patris miſſus eſt.

¶ Emitte (inquit) illam de coelis ſanctis tuis, et mitte illam a ſede magnitudinis tue, vt mecum ſit et mecum laboret. Ideſt doceat me laborare ne laborem. Labores enim eius virtutes ſunt. Sed aliter mittitur vt ſit cum homine, aliter miſſa eſt vt ipſa ſit homo. In animas enim ſanctus ſe transfert, atque amicos dei et prophetas conſtituit ſicut etiam implet ſanctos angelos, et omnia talibus miniſteriis congrua per eos operatur.

F

Cum autem venit plenitudo temporis, miſſa eſt non vt impleret angelos, nec vt eſſet angelus, niſi in quantum conſilium patris annunciabat quod et ipſius erat, nec vt eſſet cum hominibus aut in hominibus, hoc enim et antea in patribus et prophetis, ſed vt ipſum verbum caro fieret, ideſt homo fieret. In quo futuro reuelato ſacramento etiam eorum ſapientium atque ſanctorum ſalus eſſet, qui prius quam ipſe de virgine naſceretur, de mulieribus nati ſunt, et in quo facto atque prædicto ſalus ſit omnium credentium, ſperantium, diligentium.

1. Timo. iij.

Hoc eſt enim magnum pietatis ſacramentum quod manifeſtatum eſt in carne, iuſtificatum eſt in ſpiritu, ap-

Digitized by Google

paruit angelis, prædicatum eſt gentibus, creditũ eſt mundo, aſſum-
ptum eſt in gloria... Ex eodẽ libro capitu. xx. in fi.

¶ Verbo itaq; dei ad vnitatem perſonæ copulatus, & quodam modo commixtus eſt homo, cum veniente plenitudine temporis miſſus eſt in hunc mundum factus ex fœmina filius dei vt eſſet filius hominis propter filios hominũ. Hãc pſonã angelica natura figurare antea potuit vt pnũciaret, nõ exprimere vt ipſa eſſet.

¶ Miſit deus filium ſuum factũ ex muliere, id eſt ex fœmina (Indiſcrete enim vocabant hãc antiqui) factum ſub lege, vt eos q ſub lege erant redimeret. Vnde redimeret? A diabolo, a perditione, a peccatis ſuis ab eo cui ſe vendiderat. Vt eos q ſub lege erãt redimeret. Sub lege enim erant, quia premebat eos lex. Conditione premebat conuincendo de reatu non ſaluando. Et mala prohibebat. Sed quia illi vires non habebant per ſe ipſos iuſtificandi ſe, & clamãdũ erat ad illũ, qđo clamauit qui captiuus ducebatur ſub lege peccati. Miſer ego hõ quis me liberabit de corpore mortis huius?

Ex tractat. Pſal. xxx. Mulier pro fœmina. Quomõ ſub lege erant. G Roma. vij.

¶ Erãt homines ſub lege, non in lege illa deprimente, illa de reatu conuincente. Demonſtrauit enim peccatum lex. ipſa fixit ſpinam, ipſa fecit cor compungi, ipſa admonuit vt reum quiſq; ſe agnoſceret, & pro venia clamare ad deum.

¶ Interrogamus Apoſtolus & dicit nobis, quoniam non ſumus ſub lege, ſed ſub gratia. Miſit ergo filium ſuum factum ex muliere, factum ſub lege, vt eos qui ſub lege erant redimeret, vt adoptionem filiorũ reciperemus. Ecce ad hoc venit Chriſtus, vt eos qui ſub lege erant redimeret, vt iam non ſimus ſub lege ſed ſub gratia. Quis ergo dedit legem? Ille dedit legem qui dedit & gratiã. Sed legem per ſeruum miſit, cum gratia ipſe deſcendit. Et vnde facti erant homines ſub lege? non implendo legem. Qui enim legem implet, non eſt ſub lege, ſed cum lege. Qui autem ſub lege eſt, non ſubleuatur, ſed premitur lege. Omnes itaq; homines ſub lege conſtitutos reos facit lex, & ad hoc illis ſuper caput eſt vt oſtẽdat peccata, non tollat. Lex ergo iubet, dator legis miſeretur in eo quod lex iubet. Conantes homines viribus ſuis implere quod lege præceptum eſt, ipſa ſua temeraria & præcipiti præſumptione ceciderunt, non cum lege, ſed ſub lege facti ſunt rei. Et quoniam ſuis viribus implere non poterant legem, facti rei ſub lege implorauerunt liberatoris auxilium, & reatus legis fecit ægritudinem ſuperbis. Aegritudo ſuperborum facta eſt confeſſio humilium. Iam confitentur ægroti quia ægrotant, veniat medicus & ſanet ægrotos. Medicus quis? dominus noſter Ieſus Chriſtus.

Ex tra. ſu. euãgeliũ ſecũdũ Ioan. iij. Rom. vi. Nos nõ ſub lege, ſed ſub gratia ſumus. H

¶ Miſit itaq; deus filium ſuum factum ex muliere, factum ſub lege, nam legis ſacramenta percepit, vt eos qui ſub lege erant redimeret, id eſt quos lex reos tenebat occidente litera, dum præceptum non impleret antequam viuificaret ſpiritus, quia charitas dei (quæ præceptum implet) diffunditur in

Ex li. de gratia noui teſtamenti. Roma. v.

Chriſtus filius dei per naturā nos p adoptionem. cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis. Proinde cum dixiſſet, Vt eos qui ſub lege erant redimeret: cõtinuo ſubiunxit, Vt adoptionem filiorum reciperemus. vt videlicet huius gratiam beneficij diſcerneret ab illa filij natura qui miſſus eſt filius non adoptione factus, ſed ſemper genitus filius, vt participata natura filiorum hominum, ad participandam etiam ſuam naturam adoptaret filios hominum.

A

Ex lib. ij. de cõſenſu euangeliſtarum. ij.
¶ Neq; enim abſurde dicitur quiſq; non carne, ſed charitate genuiſſe, quem filium ſibi adoptauerit. Aut vero etiam nos quibus dedit deus poteſtatē filios ſuos fieri, de natura atq; ſubſtantia ſua genuit, ſicut vnicum filium, ſed vtiq; dilectione adoptauit. Quo verbo Apoſtolus ſæpe vti non ob aliud intelligitur, niſi ad diſcernendum vnigenitum ante omnem creaturam, per quem facta ſunt omnia, qui ſolus de ſubſtantia patris natus eſt ſecundū æqualitatem diuinitas hoc omnino quod pater. Quem miſſum dicit ad ſuſcipiendam carnem ex ſuo genere quo & nos ſecundum naturam noſtram ſumus, vt illo participante mortalitatem noſtram per dilectionem, nos efficeret participes diuinitatis ſuæ per adoptionem: ita enim dicit, Cum autem venit plenitudo temporis miſit deus filium ſuum factum ex muliere, factum ſub lege, vt eos qui ſub lege erant redimeret, vt adoptionē filiorum reciperemus. Et tamen dicimur etiam nati ex deo, id eſt accepta poteſtate, vt filij eius efficiamur qui iam homines eramus. Efficiamur autem per gratiam non per naturam. Nam ſi per naturam filij eſſemus, nunquam aliquid fuiſſemus. Cum enim dixiſſet Ioannes, Dedit eis poteſtatem filios dei fieri, quod illa adoptio ſignificat quam Paulus commemorat, eoſdem dicit natos ex deo. Atq; vt apertius oſtenderet qua gratia factum ſit. Et verbum, inquit, caro factum eſt, & habitauit in nobis: tanquam diceret, Quid mirum filium dei facti ſunt cum caro eſſent, propter quos vnicus caro factus eſt cum verbum eſſet? Hoc ſanè magna diſtantia, quia nos effecti filij dei mutamur in melius. Ille autem filius dei, cum filius hominis factus eſſet, non eſt mutatus in deterius, ſed aſſumſit quod erat inferius. Dicit & Iacobus. Voluntarie genuit nos verbo veritatis vt ſimus initium aliquod creaturæ eius, ne ſcilicet in eo quod a[...]t genuit, hoc nos fieri putaremus quod ipſe eſt. Ideo principatum quendam in creatura nobis hac adoptione conceſſum ſatis oſtendit.

1. Cor. iij.

Ioan. i.

Quomodo nos nati ex deo.

Ioan. i.

B

Iacobi. i.

¶ Adoptionis nomen plurimum habere in noſtra fide ſacramenti, apoſtolica doctrina teſtatur. Vnde Apoſtolus Paulus cum de Iudæorum meritis loqueretur. Quorum eſt, inquit, adoptio, & gloria, & teſtamenta, & legiſlatio. Quorum patres ex quibus Chriſtus ſecundum carnem, qui eſt ſuper omnia deus benedictus in ſecula. Item dicit, Et ipſi in nobiſmetipſis ingemiſcimus, adoptionem expectantes redemptionē corporis noſtri. Item alio loco, Cum autem venit

Ex libro cõtra Fauſtum. vij.

Rom. ix.

Rom. viij.

C

plenitudo temporis, miſit deus filium ſuum factum ex muliere, factum ſub lege ut eos qui ſub lege erant redimeret, ut adoptionē filiorum reciperemus. Hęc igitur adoptio quāti ſit ſacramēti, his atq; huiuſmodi teſtimonijs ſatis apparet. Vnicū enī filium deus habet quē genuit de ſubſtantia ſua: de quo dicitur, Cū in forma dei eſſet, nō rapinā arbitratus eſt eſſe ęqualis deo. Nos autē nō de ſubſtātia ſua genuit. Creatura n. ſumus, quā nō genuit, ſed fecit, & ideo ut fratres Chriſti ſcđm modū nřm faceret, adoptauit. Iſte itaq; modus quo nos deus cū iam eſſemus ab ipſo nō nati, ſed cōditi, & inſtituti, verbo ſuo gratia ſua genuit ut filij eius eſſemus, adoptio vocatur. Vnde Ioannes dicit, Dedit eis poteſtatem filios dei fieri.

Philip. ij.
Pater nos fecit non genuit.
Ioan. i.

Quoniā autē eſtis filij dei, miſit deus ſpūm filij ſui in corda veſtra clamātē abba pater. Itaq; iam nō eſt ſeruus ſed filius. Quod ſi filius, & hæres per deum.

Rom. viij.
Et hęres dei p Chriſtum.

MIſit ſpiritum filij ſui clamantem abba pater. id eſt nos clamare facientem. De ipſo quippe ſpiritu alio loco dicit, Accepimus ſpiritū adoptionis filiorum in quo clamamus abba pater. Nos ergo clamamus, ſed ille clamare dictus eſt, q efficit ut clamemus. ¶ Aliquis forſitan quærat, vtrum & a filio procedat ſpiritus ſanctus. Filius enim ſolius patris eſt filius, & pater ſolius filij eſt pater. Spiritus autem ſanctus non eſt vnius eorum ſpiritus, ſed amborum. Habes ipſum dominum dicentem. Non enim vos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus patris veſtri qui loquitur in vobis. Habes & Apoſtolum, Miſit deus, inquit, ſpiritum filij ſui in corda noſtra. Nunquid duo ſunt: alius patris: alius filij? abſit. Vnū enim corpus ait, cū ſignificaret eccleſiam: moxq; addidit, Et vnus ſpiritus. Et vide quomodo impleat trinitatem. Sicut vocati eſtis, inquit, in vna ſpe vocationis veſtrę. Vnus dominus. hic vtiq; Chriſtum intelligi voluit. Reſtat vt etiam patrem nominet. Sequitur ergo, Vna fides, vnum baptiſma, vnus deus, & pater omnium, qui ſuper omnes & in omnibus. Cum ergo ſicut vnus pater & vnus dominus, id eſt filius, ita ſit & vnus ſpiritus ſanctus, profecto amborum eſt: quandoquidem dicit ipſe Chriſtus Ieſus, Spiritus patris veſtri loquetur in vobis. Et dicit Apoſtolus, Miſit deus ſpiritum filij ſui in corda noſtra. Habes alio loco eundem apoſtolum dicentem, Si autem ſpiritus eius qui ſuſcitauit Ieſum a mortuis habitat in vobis: hic vtiq; ſpiritum patris intelligi voluit, de quo tamē alio loco dicit, Quiſquis autem ſpiritum Chriſti non habet, hic nō eſt eius. Et multa alia ſunt teſtimonia quibus hoc euidenter oſtenditur, & patris & filij eſſe ſpiritum, qui in trinitate dicitur ſpiritus ſanctus. Nec ob aliud exiſtimo ipſum proprie vocari ſpiritum ſanctum, cum etiam ſi de ſingulis interrogemur, non poſſimus niſi & patrem & filium ſpiritum dicere, quoniam ſpiritus eſt deus: id eſt non corpus eſt deus, ſed ſpiritus. Quod ergo communiter vocantur,

Ex lib. de correptione & gratia.
Quomodo ſpiritus clamat.
Rom. viij.
D
Ex tractatu euāgelij ſecūdū Ioan. xcvi.
Spiritus ſancti vtriuſq; eſt.
Matth. x.
Ephe. iiij.
Roma. viij.
Ibidē.
E
Cur ſpiritus ſanctus vocatur.

Digitized by Google

& angeli, hoc proprie vocari oportuit eius qui non eſt vnius eorũ, ſed in quo communitas apparet amborum. Cur ergo non credamus quod etiam de filio procedat ſpiritus ſanctus, cũ filij quoq; ipſe ſit ſpiritus? Si enim ab eo non procederet, non poſt reſurrectionem ſe repræſentans diſcipulis inſufflaſſet dicens, Accipite ſpiritum ſanctum. Quid enim aliud ſignificauit illa inſufflatio niſi quod procedat ſpiritus ſanctus & de ipſo? Ad hoc pertinet etiam illud quod ait de muliere quæ fluxum ſanguinis patiebatur. Tetigit me aliquis, ego enim ſenſi virtutem de me exiſſe. Nam virtutis nomine appellari etiam ſpiritum ſanctum. & eo loco clarum eſt vbi angelus dicente Maria, Quomodo fiet iſtud? quoniam virum non cognoſco, Reſpondit, Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi obumbrauit tibi. Et ipſe dominus promittens eũ diſcipulis ait, Vos autem ſedete in ciuitate quoaduſq; virtute induamini ex alto. Et iterum, Accipietis, inquit, virtutem ſpiritus ſancti ſuperuenientem in vos, & eritis mihi teſte. De hac virtute credendus eſt dicere euangeliſta. Virtus de illo exibat, & ſanabat omnes. Si ergo de patre & filio procedit ſpiritus ſanctus, cur filius dixit, De patre procedit, Cur putas, niſi quemadmodum ſolet ad eum referre & quod ipſius eſt, de quo & ipſe eſt? Vnde & illud eſt quod ait, Mea doctrina non eſt mea, ſed eius qui me miſit. Si igitur hic intelligitur eius doctrina, quam tamen dixit non ſuam, ſed patris, quanto magis illic intelligendus eſt, & de ipſo procedere ſpiritus ſanctus, vbi ſic ait de patre procedit, vt non diceret de me non procedit. A quo habet filius vt ſit deus, eſt enim de deo deus, ab illo habet vtiq; vt etiam de illo procedat ſpiritus ſanctus. Ac per hoc ſpiritus ſanctus, vt etiam de filio procedat, ſicut procedit de patre, ab ipſo habet de patre.

Ioan. xx.

Mat. ix.

Luce. 8.

Luce. i.

Luce. xxiiij.

Actuum. i.

Luce. vi.

Ioan. xv.

Ioan. vij.

Sed tunc quidem ignorantes deum, his qui natura non ſunt dii, ſeruiebatis.

In libro cõtra Maximinũ 3. ij. Pater an natura ſit.

NAturam filium eſſe dixiſti. Non ergo pater, ideo natura non eſt, quia ſpiritus eſt. Sed forte quia natus nõ eſt, ideo eum non vultis eſſe naturam. Putatis enim quod a naſcendo natura ſit dicta. Scitote ergo, quod vnaquæq; res eſſe dicitur per ſubſtantiam, hoc eſſe vtiq; per naturam. Certe ſi non pudet vos eſſe dicendus eiuſdem filium, cuius pater eſt, eſſe naturæ, cuius pater eſt dicite eſſe ſubſtantiæ. Ad cauſam quæ inter nos agitur ſufficit nobis. Veruntamen admonendi eſtis, vt intueamini quod ait Apoſtolus, His qui natura non ſunt dij, ſeruiſtis: vbi certe nos deo qui natura eſt deus, ſeruire monſtrauit. Vos ergo qui deum patrem non natura deus eſſe creditis, vbi eum conſtituatis aduertite. Tales quales fuerunt illi quibus dictum eſt, His qui natura dij nõ ſunt, ſeruiſtis, vos ſi tales eſſe vultis petimus ne velitis, & deum patrem natura deum eſſe dicatis, eiuſq; filium quem nõ

natura ſed gratia filium iam eſſe dicitis, eiuſdem naturæ cuius pater eſt non negetis, ne nihil aliud quam filiũ verũ eſſe negatis.

Nunc vero cognoſcentes deum, magis autẽ cognitti ab eo, quomodo cõuertimini iterũ ad infirma & egena elementa, quibus denuo ſeruire vultis?

Sic in ſancto apparuit tibi, vt viderem potentiam tuam gloriam tuam. Apparuit tibi quid eſt? vt videres me, & ideo vidiſti me vt viderem te. Apparuit tibi, vt viderem. Non dixit, apparuit tibi vt videres, ſed apparui tibi vt viderem potentiam tuam, & gloriam tuam. Vnde Apoſtolus, Nunc autem, inquit, cognoſcentes deum, immo cogniti a deo. prius enim apparuiſtis deo, vt poſſet vobis apparere deus. Ex tracta. ps. lxij. ibidem. Apparere dei. B

Cum enim dicitur quod nos cognoſcit, deus cognitionem ſui nobis præſtat, vt per hoc intelligamus ne hoc quidẽ nobis eſſe tribuendũ quod naſcimus deum, ſed eam quoque ſcientiam illius miſericordię tribuamus. Vnde cũ Apoſtolus diceret. Nũc autẽ cognoſcentes deum, correxit & ait, Immo cogniti a deo quid aliud volẽs intelligi niſi quod eos ipſe fecerit cognitores ſuos? Nemo autem cognoſcit deum niſi aut intelligit illud eſſe ſummum atque incõmutabile bonum, cuius eſt participatione bonus. Ex lib. de literã noui teſtamẽti. Cognitio dei quę nos cognoſcere dicitur.

Dicitur deus cognouiſſe, quod vt cognoſceretur fecit a quibus ignorabatur. Neque enim dicente Apoſtolo, Nunc autem cognoſcẽtes deum, immo cogniti a deo, fas eſt vt credamus quod eos tũc primum cognouerit deus, præcognitos ante conſtitutionem mũdi, ſed tunc cognouiſſe dictus eſt qđ tunc vt cognoſceretur effecit. Ex libro de ciui tate dei. xxij.

Sicut recte dicitur deus facere quicquid in nobis ipſo operante fecerimus, ita recte dicitur deus quieſcere, cum eius munere requieſcimus. Hoc genere locutionis Apoſtolus mirabiliter vſus eſt, vbi ait, Nunc autem cognoſcentes deũ, immo cogniti a deo. Neque enim tunc non eos cognouerat deus, præcognitos videlicet ante conſtitutionem mundi. Sed quia tunc ipſi eum illius munere, non ſuo merito vel ſua facultate cognouerant, maluit tropice loqui, vt tunc ab illo cognitos diceret cum eis cognoſcendum ſe præſtitit, & verbum corrigere quaſi hoc minus recte dixerit quod proprie dixerat, quam ſinere, vt hoc ſibi arrogarent ſe potuiſſe, quod eis poſſe ille donauerat. Ex lib. de gene. ad literam iiij. Facere & quieſcere dei ac cognoſcere. A

Dies obſeruatis & menſes, & tempora & annos, timeo vos ne forte ſine cauſa laborauerim in vobis. Eſtote ſicut ego, quia & ego ſicut vos. Fratres obſecro vos, nihil me læſiſtis.

Sunt quędam quæ leuiſſima putarentur niſi in ſcripturis demonſtrarentur opinione grauiora. Quis enim dicentem fatue fratri ſuo reum gehennæ putaret niſi veritas diceret? Cui ta- Ex lib. Enchir. Matth. v.

Digitized by Google

Obſeruatio dierum quantum peccatum ſit.

men vulneri ſubiecit continuo medicinam, præceptum fraternæ reconciliationis adiungẽs. mox quippe ait, Si ergo offers munus tuum ad altare, ⁊ ibi recordatus fueris quia frater tuus habet aliqd aduerſum te. Aut quis æſtimaret quantum peccatū ſit dies obſeruare, ⁊ menſes, ⁊ annos, ⁊ tempora, ſicut obſeruant qui certis diebus, ſiue menſibus, ſiue annis volunt vel nolunt aliquid inchoare,

B

eo ꝙ ſecundum vanas doctrinas hominū fauſta, vel infauſta exiſtimant tempora, niſi magnitudinem ex timore apoſtoli penſaremus, qui talibus ait, Timeo vos forte ſine cā laborauerim in vobis?

Ex libro ad Ianuarium ij. Obſeruatio temporis damnatur.

¶ Non itaq; dies obſeruemus, ⁊ annos, ⁊ mẽſes, ⁊ tempora, ne audiamus ab Apoſtolo, Timeo vos ne forte ſine cauſa laborauerim in vobis. Eos enim culpat qui dicunt, non proficiſcar, quia poſterus eſt, aut quia luna ſic fertur vel proficiſcar, ut proſpera cedant, q̃a ita ſe habet poſitio ſiderum. Non agam hoc menſe commercium, quia illa ſtella mihi agit menſem: vel agam, quia ſuſcepit mẽſem. Non plantem hoc anno vineam, quia biſſextus eſt. Non aũt quiſquis ſapiens arbitratur obſeruatores temporū reprehendendos qui dicunt, non proficiſcar hodie, quia tempeſtas exorta eſt: aut non nauigem, quia ſunt hibernę reliquiæ: aut tempus ſeminãdi eſt, ꝙ imbribus autumnalibus terra ſatiata eſt, vel ſi qui forte alij naturales effectus circa motum aeris, ⁊ humoris, ad variandas temporum qualitates in ſiderum ordinatiſſima conuerſione notati ſunt, de

Gene. i.

quibus dictum eſt cum conderentur, Et ſint in ſignis ⁊ temporibus, ⁊ in diebus ⁊ annis.

C

Scitis autem quia per infirmitatem carnis euangelizaui vobis iampridem: & tentationem veſtram in carne mea non ſpreuiſtis, neq; reſpuiſtis.

Ex lib. ij. de ſermone domini in monte. Induci in tentationem. Tentari.

¶ Aliud eſt induci in tentationem, aliud eſt tentari. Nam ſine tentatione probatus eſſe nullus poteſt, ſiue ſibi ipſe, ſicut ſcriptum eſt, qui non eſt tentatus qualis ſcit: ſiue alijs, ſicut Apoſtolus dicit, Et tentationem veſtram in carne mea non ſpreuiſtis. hinc enim eos firmos eſſe cognouit ꝙ eis tribulationibus quæ Apoſtolo ſecundũ carnem acciderant, non ſunt a charitate deflexi. Nam deo noti ſunt ⁊ ante omnes tentationes, qui ſcit omnia anteq̃ fiant.

Sed ſicut angelum dei accepiſtis me, ſicut Chriſtum Ieſum.

Ex ſermone de Calen. Ianuarij. ij. Cor. xiij. j. Cor. iij.

Quia ipſe loquitur in ſanctis ſuis, dicente Apoſtolo, An experimentum quæritis eius qui me loquitur Chriſtus? Et licet dicat, Neq; qui plantat eſt aliquid, neq; qui rigat, ſed qui incrementum dat deus: non quia ſe ipſos, ſed quia illum in ſe diligi volebat, perhibet tamen teſtimonium quibuſdã dicens, quia ſicut angelum dei excepiſtis me, ſicut Chriſtum Ieſum.

Digitized by Google

In omnibus ergo ſanctis ſuis ipſe eſt amandus qui ait, Eſuriui, & dediſtis mihi manducare. Non enim ait, dediſtis illis: ſed dediſtis mihi. Tanta eſt charitas capitis erga corpus ſuum. Matth. xxv.

D

¶ Arguuntur quidam, quia cum lac conſumerent, & lanis ſe tegerent, oues negligebant. Sua ergo tantum quærebant, non quæ Ieſu Chriſti. Sed quoniam diximus quid ſit lac conſumere, quæramus quid ſit lanis tegere. Qui præbet lac potum præbet, & qui præbet lanam honorem præbet. Iſta duo ſunt quæ a populis quærunt qui ſeipſos paſcunt non oues, commodum ſupplendæ neceſſitatis, & fauorem honoris & laudis. Etenim veſtimentum propterea bene intelligitur in honorem, quia nuditatem contegit. Eſt enim vnuſquiſque homo infirmus. Et quid eſt quiſquis vobis præeſt, niſi quod vos eſtis? Carnem portat, mortalis eſt, manducat, dormit, ſurgit, natus eſt, moriturus eſt. Si ergo cogites quid ſit ſecundum ſe ipſum, homo eſt, & tu honorando tamen amplius veluti contegis quod infirmum eſt. Videte cuiuſmodi indumentum acceperat a bona dei plebe Paulus cum diceret. Sicut angelum dei accepiſtis me. Teſtimonium enim perhibeo vobis, quia ſi fieri poſſet oculos veſtros eruiſſetis, & dediſſetis mihi. Sed cum tantus honor illi exhibitus eſſet, nunquid propter ipſum honorem ſibi exhibitum, ne forte negaretur, & minus ille cum argueret, laudaretur pepercit, errantibus. Nam ſi hoc feciſſet, eſſet inter illos qui ſe paſcunt, non oues. Diceret ergo apud ſe ipſum. Quid ad me pertinet? Quis quod velit agat. Victus meus saluus eſt, honor meus saluus eſt, & lac & lana ſat eſt mihi. Eat quiſque qua poteſt. Ergo integra tibi ſunt omnia, ſi eat quiſque qua poteſt? Nolo te præpoſitum facere, vnum te conſtituo de ipſa plebe. Si patitur vnum membrum, compatiuntur omnia membra. Proinde ipſe Apoſtolus cum eos commemoraret, quales fuerint erga illum, ne quaſi oblitus eorum honorificentiæ videretur, teſtimonium perhibet, quod ſicut angelum dei ſuſceperunt eum, quod ſi fieri poſſet, oculos ſuos vellent eruere & illi dare. Et tamen accedit ad ouem languidam, ad ouem putridam, ſecare vulnus non parcere putredini. Ergo, inquit, inimicus vobis factus ſum prædicans veritatem? Ecce accepit & de lacte ouium, & indutus eſt lanis ouium, ſed tamen oues non neglexit. Non enim ſua quærebat, ſed quæ Ieſu Chriſti.

Ex libro de paſtoribus. Eze. xxxiiij. Philip. ij. Se paſcere. Lanis tegi.

E

1. Cor. xij.

Vbi eſt ergo beatitudo veſtra? Teſtimonium enim perhibeo vobis, quia ſi fieri poſſet oculos veſtros eruiſſetis, & dediſſetis mihi. Ergo inimicus vobis factus ſum, verum dicens vobis? Aemulantur vos non bene, ſed excludere vos volunt, vt illos æmulemini. Bonum autem æmulamini in bono ſemper, & non tantum cum præſens ſum apud vos.

F

Digitized by Google

Cur.n.fieri non poſſet,niſi qa iuſte fieri nullo mõ poſſet? ſicut & Iob,Atq; vtinã poſſem me occidere,ſicut & ad Loth dñs. Nõ potero,inquit,facere donec tu illo introeas.Non poſſe ſe dixit, qđ ſine dubio poterat per potentiã,ſed non poterat per iuſtitiam.

Filioli mei quos iterũ parturio donec formetur Chriſtus in vobis.Vellem autem eſſe apud vos modo,& mutare vocem meã, quoniã confundor in vobis.Dicite mihi q ſub lege vultis eẽ.Lege nõ legiſtis?

Alienati ſunt peccatores a vulua.A quadã vulua alienati ſunt pctõres,in qua dolores patiebat charitas p Apl'ſ dicens. Quos iterũ parturio donec Chriſtus formet in vobis.Expecta ergo formare.Noli tibi tribuere iudiciũ qđ forte nõ noſti.Carnalis es,adhuc conceptus es.Eo ipſo q accepiſti nomen Chriſti facto quodã natus es in viſceribus matris.Non.n.ex viſceribus tñ naſcuntur hõs ſed & in viſceribus,prius naſcit in viſceribus,vt poſſit naſci de viſceribus.Propterea dictũ eſt & Mariæ,Qđ.n.natũ eſt in te de ſpiritu ſctõ eſt.Nondũ de illa natũ erat,Ergo naſcuntur intra viſcera eccleſiæ quidã paruuli,& bonũ eſt vt formati exeant,ne abortu labantur.Generet te mr non abortiat.Vſquequo formeris, vſquequo in te creata ſit doctrina veritatis,continere te debent materna viſcera.Si autem in inſipientiam tuã concuſſeris latera matris,cũ dolore quidem te excutiet foras,ſed magis tuo malo q̃ ſuo.

Scriptum eſt enim,quoniam Abrahã duos filios habuit,vnum de ancilla,& vnum de libera . Sed qui de ancilla,ſecundum carnem,natus eſt. Qui autẽ de libera,p repromiſſionẽ , quæ ſunt p allegoriã dicta.

Vterq; qdẽ de ſemine Abrahæ,ſed illũ genuit cõſuetudo demõſtrans naturã,illũ vero dedit pmiſſio ſignificans gratiã.Ibi humanus vſus oſtendit,hic diuinũ beneficiũ cõmendat.Natus eſt ergo Hiſmael ſicut naſcunt hoĩes pmixtiõe ſexus vtriuſq; naturæ,vſitata lege naturæ.Iđ dictus eſt ſm carnẽ,non q iſta bñficia dei non ſint,aut non illa operet deus,cuius opifex ſapientia attingit(ſicut ſcriptũ eſt)a fine vſq; ad finẽ fortiter,& diſponit oĩa ſuauiter,ſed vbi ſignificandũ fuerat dei donũ,qđ indebitũ hoĩbus gratis gratia largiretur,ſic oportuit dari filium quemadmodum naturæ non debebatur excurſibus.

Hæc.n.ſunt duo teſtã.Vnũ qdẽ in monte Sina,in ſeruitutẽ generãs,q̃ eſt Agar/nã agar/.Sina.n.mons eſt in Arabia,qui coniunctus eſt ei quæ nunc eſt Hieruſalem,& ſeruit cum filiis ſuis.

Digitized by Google

HAec forma intelligendi, de apoſtolica auctoritate deſcendens locũ nobis aperit quẽadmodũ ſcripturas duũ teſtã, rũ veteris & noui accipere debeamus. Pars enĩ quædã terrenæ ciuitatis imago cœleſtis ciuitatis effecta eſt, non ſe ſignificando, ſed alterã, & ideo ſeruiens. Non enĩ ꝓp ſe ipſam, ſed ꝓpter aliam ſignificandã eſt inſtituta. Et ꝓcedente alia ſignificatione, & ipſa ꝓfigurans ꝓfigurata eſt. Nãq; Agar ancilla Saræ eiuſq; filius imago quædã huius imaginis fuit. Inuenimus ergo in terrena ciuitate duas formas, vnã ſuĩ præſentiam demonſtrantem, alteram cœleſti ciuitati ſignificandæ ſua præſentia ſeruientem. — Ex eodẽ capite, paulo ante.

Terrenæ ciuitatis, forma duplex.

Vmbra igitur quædam ciuitatis huius & imago prophetica ſignificandæ potius quã præſentandæ ſeruiuit in terris, quo eam tẽpore demonſtrari oportebat. Et dicta eſt & ipſa ciuitas ſancta merito ſignificantis imaginis, non expreſſe ſicut futura eſt veritatis. De hac imagine ſeruiente, & de illa quam ſignificat libera ciuitate, Apoſtolus loquens. — In eodem paulo ante. A

Illa aũt, inqt, q̃ ſurſum eſt, Hieruſalẽ libera eſt, q̃ ẽ mater noſtra. Scriptũ eſt.n. Lætare ſterilis q̃ nõ paris erũpe & clama quæ non parturis quia multi filii deſertæ, magis q̃ eius quæ habet vtrum. — Eſa.liiij.

Superna ciuitas.

SVperna eſt enĩ ſanctorũ ciuitas, quãuis hic pariat ciues, in quibus peregrinatur donec regni eius tẽpus adueniat, cum congregatura eſt oẽs in ſuis corporibus reſurgentes, quãdo eis promiſſum dabitur regnũ, vbi cum ſuo principe rege ſeculorũ ſine vllo temporis fine regnabunt. Sara quippe ſterilis erat, & deſperatione prolis ſaltem de ancilla ſua concupiſcens habere qđ de ſe ipſa nõ ſe poſſe cernebat, dedit eã fœcundã viro, de quo parere voluerat, nec potuerat. Exegit itaq; & ſic debitũ in marito, vtens iure ſuo in vtero alieno. Negat enĩ natura iam filios cõmixtioni maris & fœminæ, qualis eſſe poterat Abrahæ & Saræ in illa iã ætate, & mulieris accedente ſterilitate, quæ nec tunc parere potuit quando non ætas fœcunditati, ſed ætati fœcunditas defuit. Quod, ergo naturæ ſic affectæ fructus poſteritatis non dabatur, ſignificat ꝙ natura generis humani peccãto vitiato, ac ꝑ hoc iure dãnata, nihil veræ fœlicitatis in poſterũ merebat. Recte igit̃ ſignificat Iſaac ꝑ repromiſſionẽ natus, filios gratiæ, ciues ciuitatis liberæ, ſocios pacis æternæ, vbi ſit nõn amor ꝓpriæ ac priuatæ quodãmodo voluntatis, ſed cõi eodẽq; immutabili bono gaudens, atq; ex multis vnum cor faciens, idẽſt concors obedientia charitatis. — Ex cap.iij. B

Iſaac ſignificat filios gratiæ.

Nos aũt fratres ſcd̃m Iſaac ꝓmiſſiõis filii ſumus. Sed quõ tũc is q ſcd̃m carnem natus fuerat, perſeq̃batur eum qui ſecundum ſpiritum, ita & nunc. — Roma.ix.

Hic apertior promiſſio eſt de vocatione gentium in Iſaac,id eſt in filio promiſſionis,quo ſignificatur gratia non natura, quia de ſene & anuſterili promittitur filius. Quamuis enim & naturalem procreationis excurſum deus operetur:ibi tamen euidês opus dei eſt vitiata & ceſſante natura,vbi euidentius intelligitur gratia. Et quia hoc non per generationem,ſed per regenerationem futurus erat:ideo tunc imperata eſt circunciſio, quando de Sara promiſſus eſt filius. Et quod omnes non ſolum filios, verum etiam ſeruos vernaculos & emptitios circuncidi iubet,ad omnes iſtam gratiam pertinere teſtatur. Quid enim aliud circunciſio ſignificat,quam naturam exuta vetuſtate renouatam? Et quid aliud quam Chriſtū octauus dies,qui hebdomade completa,hoc eſt poſt ſabbatum,reſurrexit? Parentum mutantur & nomina:omnia reſonant nouitatē,& in teſtamento vetere obumbratur nouum. Quid eſt enim quod dicitur teſtamentū vetus,niſi noui occultatio? Et quid eſt aliud quod dicitur nouum,niſi veteris reuelatio?

Gene.xxi.

Sed quid dicit ſcriptura? Eiice ancillam & filiū eius. Non.n.hæres erit filius ancillæ cum filio meo Iſaac.

Gene.xxi.

Ancilla domo eijcitur cum filio ſuo,& duo teſtamenta ſignificantur vetus & nouum.vbi Sara illa ſupernæ Hieruſalem, hoc eſt ciuitatis dei figuram gerit. Et quoniam tranſituræ erant vmbræ luce veniente,ideo dicit libera Sara,quæ ſignificabat liberam ciuitatem,cui rurſus alio modo ſignificandæ,& illa vmbra ſeruiebat, Eijce ancillam & filium eius. Non enim erit hæres filius ancillæ cum filio meo Iſaac:quod ait Apoſtolus,cum filio liberæ.

Itaque fratres non ſumus ancillæ filii,ſed liberæ.

Parit autem ciues terrenæ ciuitatis peccato vitiata natura. Cœleſtis vero ciuitatis ciues parit a peccato naturam liberans gratia. Vnde illa vocantur vaſa iræ,iſta vaſa miſericordiæ. Significatum eſt hoc etiam in duobus filijs Abrahæ, quod vnus de ancilla quæ dicebatur Agar, ſecundum carnem natus eſt Hiſmael,alter de Sara libera ſecundum repromiſſionē natus Iſaac. Scriptum eſt enim quoniam Abraham duos filios habuit,vnum de ancilla,& vnum de libera. Sed qui de ancilla,ſecundum carnem natus eſt,qui autem de libera,per repromiſſionem. quæ ſunt per allegoriam dicta,hæc enim ſunt duo teſtamenta.

Item de eadem lectione.

Noſtis duos filios Abrahā habuiſſe,quos quidem commemorat Apoſtolus ad imaginē ſuorum teſtorū eē dicit, vnus ex ancilla erat,alter de libera. Ex ancilla Hiſmael erat,de libera Sara: quem ſuſcepit in deſperatione per fidē,Iſaac erat. Vterque ex ſemine Abrahæ, ſed non vterque hæres Abrahæ. De Abrahā natus vnus,ſed tamen non hæres. Alter & hæres,non ſolū filius,ſed & hæres. In Hiſmael ſunt qui carnaliter colunt deum. Ad ipſos.n. & vetus [illegible]

De tracta. ſu.ca.

Hiſmael quos ſignificat.

teſtamentum a deo, & nouum teſtamentum a deo: quomodo de Abrahā & Hiſmael & Iſaac. Sed Hiſmael ad terrenū, Iſaac ad cœleſte regnū. Ideo vetus teſtm̄ promiſſiones hʒ terrenas, terrenā Hieruſalē, terrenam Palæſtinā, regnū terrenū, ſalutē terrenā, hoſtium ſubiugationē, abundantiā filiorū, fœcunditatē fructuū. Oīa iſta pmiſſiones ſunt terrenæ: in figura ſpiritaliter intelliguntur. Quō? Hieruſalē terrena, vmbra erat cœleſtis, & regnū terrenum, vmbra erat regni cœlorum. Hiſmael in vmbra, Iſaac in luce. Si ergo Hiſmael in vmbra, non mirum, quia ibi tenebræ. Pinguiores enim vmbræ tenebræ ſunt. Ergo Hiſmael in tenebris, Iſaac in luce. Quicunq; hic & in eccleſia terrenā fœlicitatem q̄rit a deo, adhuc ad Hiſmael pertinet. Ipſi ſunt qui contradicunt ſpiritalibus proficientibus, & detrahunt illis, & habēt labia iniqua, & linguas ſubdolas. Iſti ſurſum volunt aſcendere, illi deorſum volunt p̄mere. Iſti volare volunt ad deū, illi conantur pennas euellere. Nāq; apud Apoſtolum ita dicitur. Sed ſicut tunc qui ſecundū carnem natus fuerat pſequebatur eum qui ſecundū ſpiritum, ita & nunc. Spiritales ergo perſecutionem patiuntur a carnalibus. Sed quid dicit ſcriptura? Eijce ancillā & filium eius. Non enim hæres erit filius ancillæ cum filio meo Iſaac. Sed hoc quod dicit, eijce, quando erit? Quando area cœperit ventilari. B Terrena in eccleſia quærens.

F Ex libr. contra Fauſtū lib. xvi. 1. Cor. x.

Forte quis putat ingenio fieri, vt ea q̄ rerum ordine p ſua tempora occurrerunt, ad Chriſti ſignificationes interptando vertanſ. Hoc forte Iudæi poſſunt dicere ſiue Pagani. Eis aūt qui ſe Chriſtianos putari volunt p̄mit ceruicē apoſtolica auctoritas, dicens, Oīa hæc in figura contingebant illis, & hæc oīa figuræ noſtræ fuerunt. Nam ſi Hiſmael & Iſaac hoīes nati, duo teſtamenta ſignificant, qd credendū eſt de tot factis, q̄ nullo naturali vſu, nulla negocij neceſſitate facta ſunt? nihil ne ſignificant? Si quis noſtrū q hebræas literas ignoramus, id eſt ipſos vocum characteres, videat eas in pariete conſcriptas honorato aliquo loco, quis eſſet tā excors, vt eo modo pictū parietem putaret ac non potius intelligeret ſcriptū: vt ſi legere non valeret, non tamen illos apices aliquid ſignificare dubitaret? Ita prius illa oīa quæ ſunt in vetere teſtamento ſcripturarum ſanctarum, quiſquis non peruerſo animo legerit, ſic oportet moueatur, vt aliquid ea ſignificare non ambigat. Verbi enim gratia, nunquid ſi oportebat adiutorium viro feminā fieri, etiam hoc neceſſitas vlla cogebat, vel vlla ſuadebit vtilitas, vt de dormiētis latere fieret? Si cauſa euadendi diluuij opus erat fabricari arcā, quid onus erat menſuras eius aut ipſas potiſſimum fieri, aut etiā ſcriptis ad religionem poſteritati propagandis commemorari? Si propter genus reputandum animalium includi oportebat, qd opus erat illo potiſſimum numero ſeptena de mundis, bina de immundis? Aditū ad arcam fieri neceſſitas vtiqʒ cogebat, in latere autem fieri vel etiam memoriæ commendari per literas quid G. Vetus teſtm̄ figura eſt noui. Gene. ij. Ibidem. Gene. vi.

Gene. xxij.

cogebat? Immolare filium iubetur Abraham, iuſſus hoc fuerit, vt eius obedientia tali etiam examine probata poſteris innoteſceret: conuenientius ligna portauerit filius, ne pater ſenexq; portaret: non ſit poſtea filium ferire permiſſus, ne orbitate grauiſſima ſe ferirer, nunquid etiam ſi nullo effuſo ſanguine rediretur, minus eſt probatus Abraham? Aut ſi iam opus erat perfici ſacrificium, etiã ne vt ille aries in vepres adhærens cornibus appareret, ad vllum augmentum victimæ pertinebat? Sic omnia cum conſiderantur, & quaſi ſuperflua neceſſarijs contexta inueniuntur, admonent humanum animum. i. animam rationalem, prius aliquid ſignificare, deinde quid ſignificent quærere.

Scripturę q nõ neceſſaria videntur indaganda ſignificatio eſt.

Ex tracta. euangelij ſcdʒ Ioan. xi.

i. Cor. x.

¶ In populo enim Iudæorum figuratus eſt populus Chriſtianorum. Ibi figura, hic veritas: ibi vmbra, hic corpus. Dicente Apoſtolo, Hæc autem in figura contingebant illis. Vox eſt Apoſtoli, ſcripta inquit, propter nos: in quos finis ſeculorum obuenit. Et in illis duobus filijs Abrahæ dicit figuram fuiſſe duum teſtamentorum veteris & noui. Ad vetus teſtamentum pertinent dilectores temporalium, dilectores ſeculi: ad nouum teſtamentum dilectores vitę æternę. Ideo illa Hieruſalem in terra vmbra erat cœleſtis Hieruſalem matris omnium noſtrum quę eſt in cœlo.

Ex ſermone de verbis apoſtoli

¶ Vnum quidem in monte Sina in ſeruitutem generans, quæ eſt Agar. Agar ancilla Saræ quæ data eſt Abrahæ & peperit Hiſmael ſeruum, eſt teſtamentum vetus pertinens ad Agar, in ſeruitutem generans. Quæ autem ſurſum eſt Hieruſalem libera eſt, quæ eſt mater noſtra. Ergo filij gratię, filij ſunt liberę. Filij literæ, filij ſunt ancillæ. Quare filios ancillę? Litera occidit. Quęre filios liberæ? Spiritus autem viuificat. Lex enim ſpiritus vitæ in Chriſto Ieſu liberauit me a lege peccati, & mortis: vnde non poterat liberare lex literæ.

ij. Cor. iij.

Filij gratiæ filij ſunt liberæ.

Ex lib. cõtra inimicũ legis & prophetarum.

¶ Quamuis in veteri teſtamento propter temporaliũ bonorum promiſſionem malorumq; comminationem ſeruos pariat temporalis Hieruſalem, in nouo autem vbi fides impetrat charitatem qua lex poſſit impleri, nõ magis timore pœnæ quam dilectione iuſtitiæ, liberos pariat æterna Hieruſalem: tamen & illis temporalibus fuerunt iuſti ſpiritales, quos non occidebat litera iubens, ſed viuificabat ſpiritus iuuans. Vnde & fides venturi Chriſti habitabat vtiq; in prophetis venturum prænunciantibus Chriſtum: & nunc ſunt plurimi carnales qui vel hæreſes faciunt non intelligendo ſcripturas: vel in ipſa catholica aut adhuc paruuli lacte nutriuntur, aut tanquam palea perſeuerantes futuris ignibus præparantur. Sicut autem deus vnus & verus creator bonorum eſt, & temporalium, & æternorum, ita idem ipſe auctor eſt amborum teſtamentorum, quia & nouum in vetere eſt figuratum, & vetus in nouo eſt reuelatum.

Spũs viuificabat & vet. teſta. fideles.

Ex lib. de geſtis Pelagij.

Vnum quidem in monte Sina ait mons eſt in Arabia, qui coniunctus eſt ei, q nũc eſt Hieruſalem, & ſeruit cum filijs ſuis.

¶ In illo teſtamento, quod proprie vetus dicitur, & datum eſt in

monte Sina, non inuenitur promitti apertissime nisi terrena fœlicitas. Vnde illa quo est populus introductus per eremum, terra promissionis vocatur, in qua pax & regnum, & ab inimicis victoriarum reportatio, & abundantia filiorum ac terrenorum fructuum, & si quid huiusmodi. Hæc sunt promissa veteris testamenti, quibus & figurantur ad nouum testamentum pertinentia spiritalia. Tamen qui propter illa terrena suscepit legem dei, ipse est hæres veteris testamenti. Ea quippe secundum vetus testamentum promittuntur atque retribuuntur, quæ secundum veterem hominem concupiscuntur. Quæ autem illic ad nouum testamentum pertinentia? Neque enim nesciebat quid loqueretur tantus Apostolus, qui duo testamenta in ancilla & libera, allegorica significatione distincta esse dicebat: veteri filios carnis, nouo filios promissionis attribuens. Non qui filij carnis, inquit, filij dei, sed filij promissionis deputantur in semine? Filij ergo carnis pertinent ad terrenam Hierusalem quæ seruit cum filijs suis. Filij autem promissionis ad eam quæ sursum est liberam matrem nostram æternam in cœlis. Vnde perspicitur qui ad regnum terrenum, & qui pertineant ad regnum cœlorum. Istam distinctionem qui etiam illo tempore per dei gratiam intelligentes filij promissionis effecti sunt, noui testamenti hæredes in occulto dei consilio deputati sunt, etiam si vetus testamentum pro temporum distributione diuinitus datum populo veteri congruenter ministrauerunt. Hæc autem sunt duo testamenta, vnum quidem in monte Sina in seruitutem generans, quæ est Agar. Sina enim mons est in Arabia, qui comparatur ei quæ nunc est Hierusalem, & seruit cum filijs suis. Illa quæ sursum est Hierusalem libera est, quæ est mater nostra.

Promissa veteris testamenti.

B

Roma. ix.

¶ Hierusalē cœlestis quæ sursum est mater omnium nostrū, libera. Et libera quidē peccato, sed ancilla iustitiæ. cuius filijs adhuc peregrinantibus dicitur, Vos in libertatē vocati estis. Sed rursus eos seruos facit, dicens, Sed in charitate seruite inuicē. Quibus itē dicitur, Cū seruiebatis peccato, liberi eratis a iustitia: nunc vero liberati a peccato, serui autē facti deo, habetis fructū vestrum in sanctificatiōe, finē vero, vitā æternā.

Ex enarra. ps. cxv.

Gala. v.

Roma. vi.

¶ Est autē sicut nostis, vox ascendentiū. Quo? nisi ad illam supernā Hierusalem matrem omniū nostrum quę est in cœlis, quę superna ipsa & æterna. Hæc autē quæ in terra fuit, vmbram habebat illius. Ista itaque cecidit, illa permanet. Hæc in tempore leuit typus prędicationis: illa tamen æternitatē reparationis nostrę: ab illa peregrinamur in hac vita, ad eius redditū suspiramus, cū diu miseri & laborantes, donec ad illā redeamus. Nec ciues nostri angeli dimiserūt nos in peregrinatione, sed annūciauerunt nobis ipsum regem nostrum venturum ad nos. Et venit ad nos, & contemptus est inter nos a nobis, & postea nobiscum. Et docuit nos contemni, quia contemptus est, docuit tolerare, quia tolerauit: docuit pati, quia passus est: & promisit resurrecturos, quia resurrexit, in se ipso ostendens quid sperare debeamus.

Ex tract. in ps. cxxv.

C

Angeli conciues nostri.

Nos autem fratres ſecundū Iſaac promiſſionis filij ſumus. ſed quomodo tunc qui ſecundum carnem natus fuerat, perſequebatur eum qui ſecundum ſpiritum: ⁊ ita nunc.

Ex ſermon. de Iſaac ⁊ Hiſmaele.

¶ Teſtamentum vetus ad Iudæos proprie pertinet, etenim carnalia beneficia promittebantur, quia ſpiritalia non capiebantur. Regnum illud terrenū, ⁊ vita terrena fundiitus deiecta, ſubiectioni inimicorum tradita. Totum carnaliter ſperbant de domino. ⁊ propter hæc ſeruiebant. Interrogentur Chriſtiani, ſi modo nulli

D

ſunt tales. Tales ad vetus teſtamentum pertinent. Nō enim nomē interrogo, ſed vitam. De his talibus hæreſis ſchiſma. Fugit a facie Saræ illa, ⁊ affligebat Sara illā. Quid mirandum? Affligebat eā corporaliter. Sed qui afflictionis paſſa eſt pars Donati? propter ſuperbiam ſuam Agar paſſa eſt ancilla Saræ. Audiat Agar vocē angeli. Redi ad dominam tuam. Sed ſicut tunc qui ſecundum carnē natus eſt, perſequebatur eum, qui ſecundum ſpiritum, ita ⁊ nunc. Non inuenimus corporaliter perſecutū Iſaac ab Hiſmaele. Quia dixerit Apoſtolus perſecutionem: nota ibi vbi dixit, Sed ſicut tūc ille qui ſecundum carnē natus eſt, perſequebatur eum qui ſecundum ſpiritum, ita ⁊ nunc. Sed quid ait ſcriptura? Eijce ancillam ⁊ filius eius: non enim hæres erit filius ancillæ cum filio liberę. Ergo vbi illud dixit ſcriptura, ibi quæramus. Quid ait in Geneſi? Et

Gene. xxi.

factum eſt cum luderēt Hiſmael ⁊ Iſaac, vidit eos ludentes. Quis perſecutus eſt? Quē perſecutus eſt? Ludentes eos vidit Sara, ⁊ ait, Eijce ancillam ⁊ filium eius. Quare? Quia vidit eos ludentes. Sed luſum illū Paulus perſecutionē vocat, quia luſio illa, illuſio erat. Si illuſi, ſeductio ⁊ deceptio. Omnis luſus puerorū ſimulacrum

Luſum Hiſmaelis Paulus perſecutionem vocat.

eſt negotij maioris: ⁊ quando maior ludit cum minore, quaſi ut ſeducatur, ſciens ſe habere negotia alia quę intendit, ⁊ ſimulat quidam puero id eſt infirmo ludens cum illo. Maior erat Hiſmael, roboratus in malitia: ſed ludens cū puero Iſaac ſeducebat ⁊ quaſdā fraudes ludendi cum infirmo faciebat. Animaduertit

E

mater luſum illū eſſe perſecutionem. Si intelligit mater luſum illum, intelligit eccleſia luſum illum. Sara dixit, Eijce ancillam ⁊ filium eius. Non enim hæres erit filius ancillæ cū filio meo. Et eccleſia dicit, Eijce hæreticos ⁊ filios eorum. Non enim hæredes erunt hæretici cum catholicis. Sed quare nō erunt hæredes, ſi de ſemine Abrahæ nati? Et quomodo baptiſmus eccleſiæ ... Baptiſmum habent: hęredem facere ſemen Abrahæ niſi ab hæreditate ſuperbia excludere. Eodem verbo naſceris, eodem ſacramento: ſed ad eadem hæreditatem non peruenis niſi ad eccleſiam catholicam reuerſus fueris. Ex ſemine Abrahæ naſceris, ſed filius ancillæ foris es propter ſuperbiam.

¶ Erexit Hiſmael ceruicem, ⁊ voluit ſeducere fratrem ſuum ludens cum illo. Magnum ibi ſacramentū, ludebant ſimul Hiſmael ⁊ Iſaac, vidit illos Sara ludentes, ⁊ ait Abrahā, Eijce ancillam ⁊ filium

illum dicens: Nõ enim hæres erit filius ancillæ cũ filio meo Iſaac.
Et cum contriſtatus eſſet Abraham, confirmauit ei dominus dictum vxoris eius. Iam hic manifeſtum eſt ſacramentum, quia neſcio quid futurum parturiebat illa res geſta. Ludentes vidit & dicit, Eijce ancillam & filium eius. Quid eſt hoc fratres? Quid enim mali fecerat ille Iſmael puero Iſaac, quia ludebat cum illo? Sed illa luſio illuſio erat. Illa luſio deceptionem ſignificabat. Nam magnum ſacramentum attendat charitas veſtra. Perſecutionem illã vocat Apoſtolus illuſionem ipſam. Ipſum luſum perſecutionem vocat. Ait enim, Sed ſicut tunc ille qui ſecundum carnem natus erat perſequebatur eum qui ſecundum ſpiritum: ita & nunc, id eſt qui ſcdʒ carnẽ nati ſunt, perſequũtur eos q̃ ſecũdũ ſpiritũ nati ſunt. Qui ſunt ſecundum carnem nati? Dilectores mundi, amatores ſeculi. Qui ſunt ſecundum ſpiritum nati? Amatores regni cœlorũ, dilectores Chriſti, deſiderantes vitã æternam, gratis colẽtes deũ. Ludũt, & dicit Apl's perſecutionẽ. Nã poſteaquã dixit Apoſtolus hæc verba, Sed ſicut tunc ille qui ſecundum carnẽ natus erat perſequebatur eũ qui ſecundũ ſpiritũ: ita & nũc, ſecutus eſt & oſtendit de qua perſecutione diceret. Sed quid dicit ſcriptura? Eijce ancillã & filium eius. Non enim hæres erit filius ancillæ cum filio meo Iſaac. Quærimus vbi hoc dicat ſcriptura: vt videamus vtrum aliqua perſecutio præceſſerit Hiſmaelis in Iſaac, & inuenimus hoc dictum eſſe a Sara quando vidit pueros ludentes ſimul. Quam luſionem dicit ſcriptura vidiſſe Saram, hanc perſecutionem ait Apoſtolus. Plus ergo vos perſequũtur, qui vos illudendo ſecũdũ

F

Nati ſecundum carnem, nati ſecundũ ſpiritũ.

CAPVT V.

IN libertate igitur q̃ Chriſtus nos liberauit ſtate, & nolite iterum iugo ſeruitutis contineri. Ecce ego Paulus dico vobis, quoniã ſi circũdamini Chriſtus vobis nihil ꝓderit, Teſtificor autẽ rurſus omni homini circũcidenti ſe, quoniã debitor eſt vniuerſæ legis faciendæ. Euacuati eſtis a Chriſto. Qui in lege iuſtificamini, a gratia excidiſtis.

G

A [illegible] xv.

PRimum Chriſtianis qui ex Iudæis crediderũt, donec contra tam diuturnam conſuetudinem paulatim ꝑſuaderetur, atq; ad intellectum perfectum perducerentur: & q̃a ita nati erãt atq; inſtituti, ſiuerunt eos apoſtoli patrum ritum traditionemq; ſeruare, & eos quibus hoc opus erat, vt congruens illorum tarditati moribuſq; mouerẽt. Inde eſt q̃d Timotheum Iudæa matre, &

Ex libro cõtra Fauſti.

Legalia quibus permiſſa & quibus non.

Græco patre natum, propter illos ad quos tales cum eo venerat, etiam circuncidit Apoſtolus, itaq; ipſe inter eos morem huiuſmodi cuſtodiuit non ſimulatione fallaci, ſed conſilio prudenti. Neq; enim ita natis, & ita inſtitutis noxia erant iſta: quamuis iam non eſſent ſignificandis futuris neceſſaria. Magis quippe noxium erat ea tanquam noxia prohibere in his hominibus vſq; ad quos durare debuerunt: quoniam Chriſtus qui omnes illa prophetias implere venerat, ſic eos initiatos inuenerat, vt iam de cætero qui nulla tali neceſſitudine tenerentur, ſed ex diuerſo veluti pariete, id eſt ex præputio, ad illum angularem lapidem, qui eſt Chriſtus, conuenirent, ad nulla talia cogerentur. Si qui autem his qui ex circunciſione venerant talibuſq; ſacramentis adhuc dediti erant, vltro vellent, ſicut Timotheus, conferre congruentiam, non prohiberentur. Verum ſi in huiuſmodi legis operibus putarent ſuam ſpem ſalutemq; contineri, tanquam a certa pernicie vetarentur. vnde eſt illud Apoſtoli, Ecce ego Paulus dico vobis, quia ſi circuncidamini Chriſtus vobis nihil proderit. Circuncidamini, ſcilicet ſicut ipſi volebant, ſicut eis a quibuſdam deprauatis perſuaſum erat, quod ſine his legis operibus ſalui eſſe non poſſent. Nam cum gentes ad Chriſti fidem ita venirent maxime per Pauli apoſtoli prædicationem ſicut venire debuerunt, vt nullis eiuſmodi obſeruationibus onerarentur, quia & inſolita iſta maxime circunciſione grandes ætate reformidantes deterrerentur a fide: & non ita nati, vt talibus ſacramentis imbuerentur ſi more priſtino proſelyti fierent, tanquam Chriſtus per illa myſteria venturus adhuc promitteretur. Cum ergo ſic venirent ad fidem
A vt iam ex gentibus venire oportebat: non intelligentes qui ex circunciſione venerant, cur ſibi illa permiſſa eſſet, & cur gentibus imponenda non eſſent: quibuſdam carnalibus ſeditionibus cœperant eccleſiam perturbare: quod gentiles ad dei populum accedentes non ſolemniter proſelyti fierent in carnis circunciſione & ceteris huiuſcemodi obſeruationibus legis: atq; in his erit qui hoc
Gala.2. ideo fieri magnopere inſiſtebāt, quia timebant Iudæos inter quos verſabantur. Contra hos apoſtolus Paulus multa ſcripſit. Nam in horum ſimulationem etiam Petrum adductum fraterna obiurgatione correxit. Sed poſtea quam in vnum apoſtoli congregati etiā conſilio ſuo conſuerunt gentes ad huiuſmodi opera legis nō eſſe cogendas: diſplicuit quibuſdam ex circunciſione Chriſtianis, nō volentibus mente diſcernere illos ſolos ab huiuſmodi obſeruationibus non fuiſſe prohibendos: quos fides quæ reuelata eſt, his iam imbutos inuenerat: vt in eis iam conſummaretur pia actio prophetica, quos ante adimpletionem prophetiæ iam tenuerat, niſi & ab ipſis remoueretur, improbata potius quam terminata videretur. Si autem & gentibus imponeretur: aut non Chriſti promittendi cauſa inſtituta eſſe, aut adhuc Chriſtum promittere pu-

tatetur. Primus itaq; populus dei antequam Chriſtus veniret legem prophetaſq; adimplere, illa omnia quæ hunc promittebant obſeruare iubebatur, liber in eis qui hæc quo pertinerent intelligebant: ſeruus autem in eis qui hoc non intelligebant. Poſterior ergo populus accedens ad fidem, qua iam Chriſtus veniſſe paſſus eſſe, ac reſuſcitatus eſſe prædicabatur: in his quidẽ hominibus quos iam talibus ſacramentis inſtitutos eadẽ fides inuenerat: nec cogebatur iſta obſeruare, nec prohibebatur. In his autem qui talibus vacui nulla generis nulla conſuetudinis vel congruentiæ neceſſitudine retenti crediderant, etiam prohibebatur: vt per eos iam inciperet apparere illa omnia ꝓpter promittendum Chriſtum fuiſſe inſtituta: quo veniente atq; hęc promiſſa adimplente, iam oporterę ceſſare. Hoc igitur temperamentũ moderamẽtũq; ſpiritus ſancti per apſos operantis cũ diſpliculſſet quibuſdã ex circũciſione credentibus, q hæc non intelligebant in ea peruerſitate manſerunt vt etiam gentes cogerent iudaizare. Hi ſunt quos Fauſtus Symmachianorum vel Nazareorum nomine commemorauit: qui vſq; ad noſtrã tempora iam quidem in exigua, ſed adhuc tamen vel in ipſa paucitate perdorant. Ecce ego Paulus dico vobis, quia ſi circuncidamini Chriſtus vobis nihil proderit. C

Ex epiſtola ad Hieronẏ.

Si circũciſis nihil prodeſt Chriſtus cur Timotheũ circũcidit Paulus

Decepit ergo Timotheum, & fecit vt nihil prodeſſet ei Chriſtus. Eis itaq; dictum eſt, ſi circuncidamini, qui propterea volebãt circuncidi quod aliter ſe putabãt in Chriſto ſaluos eſſe nõ poſſe. Hoc ergo animo ac voluntate iſta intentione quiſquis tũc circumcidebat, Chriſtus ei omnino nihil proderat, ſicut alibi apte dicit. Nam ſi per leges iuſtitia, ergo Chriſtus gratis mortuus eſt. Hoc declarat & ipſe qđ cõmemoraſti. Euacuati eſtis a Chriſto. Qui in lege iuſtificamini, a gratia excidiſtis. Illos itaq; arguit q ſe iuſtificari in lege credebãt, nõ q legitima illa in eius honorẽ a quo mãdata ſunt obſeruabãt: intelligẽtes & quia ꝓnũciãdę veritatis rõe mãdata ſint, & quouſq; debeãt ꝑdurare. Illa. n. quę ſignificationis cauſa ꝓcepta ſunt, q grę reuelatiõe latius innoteſcẽte neceſſe fuerat aboliri, iuſtificare neminẽ poterãt. Nõ tñ ideo fuerãt tãq; diabolica gẽtium ſacrilegia fugiẽda, eti i cũ ipſa gratia iã cœperat reuelari, q̃ vmbris talibus fuerat prenũciata, ſed permittẽda paululum eis maxime qui ex illo populo cui data ſunt, venerant: poſtea vero tãq; cũ honore ſepulta ſint, a Chriſtianis oĩbus irreparabiliter deſerenda. D

Nos enim ſpiritu ex fide ſpẽ iuſtitiæ expectamus.

Ex libro de ſpiritu & litera.

Roma. 1.

Hæc eſt fides ex qua iuſtus viuit, hæc eſt fides per quam excluditur gloriatio, ſiue vt abſcendat qua in nobis inflamur, ſiue vt eminet qua in domino gloriamur. Hæc eſt fides qua impetratur largitas ſpiritus: de quo dicitur, Nos enim ſpiritu ex fide ſpem iuſtitiæ expectamus. Vbi quidem adhuc quæri poteſt vtrum ſpem iuſtitiæ dixerit quam ſperat iuſtitia: an qua ſpe

Spes iuſtitiæ.

ratur ipſa iuſtitia: quoniam iuſtus ex fide viuens, ſuperat vtiq; vitam æternam. Itaq; fides eſuries, ſitienteſq; iuſtitiam, renouatione de die in diem interioris hominis proficit in eam, & ſperat eã ſatiari in vita æterna, vbi fiet quod in Pſalmo de deo dicitur. (Pſal. ci.) Qui ſatiat in bonis deſiderium tuum.

(Infra. vi.) Nam in Chriſto Ieſu neq; circumciſio aliquid valet, neq; præputium, ſed fides quæ per charitatem operatur. Curreb atis bene. Quis vos faſcinauit veritati non obedire? (Supra. iij. i. Cor. v.) Nemini conſenſeritis. Perſuaſio hæc non eſt ex eo qui vocauit vos. Modicum fermẽtum totam maſſam corrumpit. Ego confido in vobis in domino, quod nihil aliud ſapietis. Qui autem conturbat vos, portabit iudicium quicunq; eſt ille. Ego autem fratres ſi circunciſionẽ adhuc prædico, qd adhuc perſecutionem patior? Ergo euacuatum eſt ſcandalum crucis. Vtinã & abſcindantur qui vos conturbant. Vos enim in libertatẽ vocati eſtis fratres, tantum ne libertatem in occaſionem detis carnis: ſed per charitatem ſpiritus ſeruite inuicem. Omnis enim lex in vno ſermone impletur. Diliges proximum tuum ſicut te ipſum. (Leuit. xix. Matth. xx. Mar. xij. Lucæ. x. Rom. xiij. Ex tra&a in epiſtola Ioãnis. x.)

Multi enim dicunt credo, ſed fides ſine operibus non ſaluat: opus autem fidei ipſa dilectio eſt: dicente Apoſtolo Paulo, Et fides quæ per dilectionem operatur. Opera quidem tua præterita antequam crederes, vel nulla erant, vel ſi bona videbãtur, inania erant. Si enim nulla erant, ſic eras quaſi homo ſine pedibus, aut vexatis pedibus ire non valens: (Opa ſine fide.) Si autem bona videbantur antequam crederes, currebas quidem, ſe præter viam currendo errabas potius, quam perueniebas. (Præter viam currentes.) Eſt ergo nobis & currendum, & in via currendum. Qui præter vias currit, inaniter currit, immo ad laborem currit. Tanto plus errat, quanto præter viã currit. Quis eſt via per quam currimus? Chriſtus dicit, Ego ſum via. Quæ patria quo currimus? Chriſtus dicit, Ego ſum veritas. (Ioan. xiiij. Ibidem.) per illum curris: ad illũ curris: in ipſo requieſcis. Sine dilectione fides inanis eſt. Cum dilectione, fides Chriſtiani: ſine dilectione, fides dæmonis. Qui autẽ non credunt, peiores ſunt quã dæmones, & tardiores quã dæmones. Neſcio quis non vult credere in Chriſtum, adhuc nec dæmones imitatur. Iã credit in Chriſtũ, ſed odit Chriſtũ: habet cõfeſſionẽ fidei in timore pœnæ, nõ in amore coronæ; nã & illi puniri timebant. Adde huic fidei dilectionem: vt fiat

fides qualem dicit Apoſtolus Paulus. Fides quæ per dilectionem operatur. Inueniſti Chriſtianũ: inueniſti ciuem. Hieruſalem, inueniſti ciuem angelorum: inueniſti in via ſuſpirantem peregrinũ. Adiunge te illi: comes tuus eſt: curre cum illo: ſi tamen ⁊ hoc es. Fides per dilectionẽ Chriſtianum facit.

¶ Neq; circunciſio aliquid valet, neq; præputium, ſed fides. Dic adhuc apoſtole: adde: diſcerne: quia ⁊ dęmones credunt ⁊ contremiſcunt, quod oderunt. Diſtingue apoſtole, ⁊ circũc de fide ſ meã, ⁊ diſcerne cauſam meam, de gente non ſancta. Plane diſtinguit, diſcernit, circuncidit. Sed fides, inquit, quę per dilectionẽ operat. Vnuſquiſq; ergo fratres mei inſpiciat ſe intus: apprehendat ſe, probet ſe in omnibus factis ſuis, bonis operibus ſuis quæ faciat cũ charitate non expectans retributionẽ temporalẽ, ſed promiſſum dei, faciem dei. Non enim quicquid deus tibi promittit, valet aliquid apud ipſum deum. Omnino non me ſatiaret deus, niſi promitteret mihi ſeipſum deum. Quid eſt tota terra? quid eſt totum mare? quid eſt totum cœlum? quid ſunt omnia ſidera? quid ſol? quid luna? quid exercitus angelorum? Omnium iſtorum creatorum ſitio: ipſum eſurio: ipſi dico, quoniam apud te eſt fons vitæ. Quid mihi dixit? Ego ſum panis qui deſcendi de cœlo. Eſuriat ⁊ ſitiat peregrinatio tua, vt ſatietur præſentia mea. Arrideat mundus multis rebus pulchris, fortibus, varijs, pulchrior eſt ille qui fecit, fortior ⁊ clarior ille qui fecit, ſuauior eſt ille qui fecit. Satiabor cum manifeſtabitur gloria tua.

Ex ſermone de verbis apli. xvi. Gala. vi. Pſal. xlij. A Fides per dilectionem. G Nihil ſatiat pter deum. Pſal. xxxv. Ioan. vi.

¶ Vt autẽ habitet ſpiritus ſanctus nonne vbi vult ſpirat? Et charitas dei ſine qua nemo bene viuit, diffundit in cordibus noſtris, non a nobis, ſed per ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis. Hanc enim fidem apoſtolus definiuit, dicens. Neq; circunciſio eſt aliqd, neq; præceptum, ſed fides, quæ per dilectionem operatur. Iſta qp pe eſt fides Chriſtianorum, non dæmoniorum. Nam ⁊ dęmones credunt ⁊ contremiſcunt, ſed nunquid ⁊ diligunt, Nam ſi non crederent non dicerent, tu es ſanctus dei: vel tu es filius dei. Si autem diligerẽt, non dicerent, Quid nobis ⁊ tibi? Fides igitur ad Chriſtũ nos trahit, quæ niſi deſuper gratuito munere nobis daretur, non ipſe diceret. Nemo poteſt venire ad me, niſi pater qui miſit me, traxerit eum. Non ſunt bona opera niſi quæ per fidem ⁊ dilectionẽ fiunt, quia alterum ſine altero nullius virtutis fructum parit.

Ex epiſtola ad Siſtum pſbyte. Ioan iij. Roma. v. Iacobi. ij. H Mar. i. Ibidem. Ioan. vi.

Vtinam ⁊ abſcindantur qui vos conturbant.

¶ Maledicta cum ex prophetia dicuntur, non ſunt de malo voto imprecantis, ſed de præcio ſpiritu denunciantis. Nam illa quæ de malo voto ſunt, prohibentur, cum dicitur, Benedicite, ⁊ nolite maledicere. Hæc autem ſæpe inueniuntur in ſermone ſanctorũ. Sic Apoſtolus Paulus, Alexander, inquit, ærarius multa mihi oſtẽdit. Reddat illi dominus ſecũdũ opera ſua. Nã illud tanquã ſtomachatus ⁊ indignatus, etiam male optaſſe videtur Apoſtolus. Vtinam ⁊ abſcindantur qui vos conturbant. Quod vtiq; ſi conſi-

Ex libro cõtra Fau. ti. xxxiij. Maledicta prophetię. ij. Timo. iiij.

dere perſonam ſcribentis, magis eum elegantiſſimo ambiguo bñ optaſſe intelligas. Sunt eñ ſpadones qui ſeipſos abſciderunt pp regnũ coelorũ. Vos.n.in libertaté vocati eſtis fratres, tñ ne libertaté in occaſioné carnis detis, ſed per charitaté ſeruite inuicem.

Spadones

Ex li. de ſermõne dñi in mõte

¶ Quod fieri non poteſt niſi alterius infirmitatem quiſq; habeat ſicut ſuam, vt eam æquanimiter ferat donec ab ea liberetur ille cuius curat ſalutem.

A

Ex tra. ſu. euãgelij ſecũdũ Ioan. xxxviij.

Libertas verã ſeruum Chriſti facit.

¶ Si ergo vos filius liberauerit, tunc vere liberi eritis. Haec ſpes noſtra eſt fratres, vt a libero liberemur, & liberando ſeruos nos faciat. Serui enim eramus cupiditatis liberati efficiamur ſerui charitatis. Hoc & Apoſtolus dicit, Vos fratres in libertatem vocati eſtis: tantum ne libertatem in occaſioné carnis detis, ſed per charitatem ſeruite inuicem. Non ergo dicat Chriſtianus, liber ſum, in libertatem vocatus ſum, ſeruus erã, ſed redemptus ſum, & ipſa redemptióe liber effectus ſum, faciã qđ volo. Nemo me phibeat a volũtate mea, ſi liber ſum. Sed ſi iſta volũtate pctm̃ facis, ſeruus es peccati. Noli ergo libertate abuti ad libere peccandũ, ſed vtere ad non peccandũ. Erit enim voluntas tua libera, ſi fuerit pia. Eris liber, ſi fueris ſeruus. liber peccati, ſeruus iuſtitiæ dicente Apoſtolo, Cum ſerui eſſetis peccati, liberi eratis iuſtitię. Nũc aũt liberati a peccato, ſerui autem facti deo, habetis fructum veſtrũ in ſanctificationé, finé vero vitã ęterná. Hoc conemur, id agamus.

Roma. vi.

Quod ſi inuicem mordetis & comeditis, videte ne ab inuicem conſumamini.

B

Ex tracta. ps. lxiij.

Ex ſermone de calogi ad populum.

¶ Quid eſt mordetis, & comeditis inuicem? litigatis inuicem, detrahitis inuicem, opprobria obijcitis inuicem.

¶ Quid autem vult falſus teſtis, niſi docere mordendo, & conſumere mentiendo? Denique commonens homines dei apoſtolus ne ſe falſis criminibus appetant: ſi mordetis, inquit, & comeditis inuicem: videte ne ab inuicem conſumamini.

I. Petri. ij.

Rom. xiij.

Dico autem in Chriſto, Spiritu ambulate: & deſideria carnis nõ pficietis. Caro.n.concupiſcit aduerſus ſpiritũ: ſpũs autẽ aduerſus carnẽ. Hæc enim ſibi inuicẽ aduerſantur, vt nõ quęcunq; vultis, illa faciatis.

Ex libro cõtra Iulianum. iiij.

Roma. vij.

NOn ait, non feceritis: quia ea non habere non poterant, ſed ne perfeceritis, id eſt ne opera eorum conſenſu volũtatis impleueritis. Quod ergo eſt ad Galatas: Concupiſcentias carnis ne perfeceritis: hoc contrario eſt ad Romanos, Perficere autem bonum non inuenio, quia nec illi perficiuntur in malo: quoniam eis non accedit noſtræ voluntatis aſſenſus: nec noſtra voluntas perficitur in bono, quandiu illarum motibus nõ conſentimus, permanent motus. Caro enim concupiſcit aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnem. Hęc enim inuicem aduerſantur

Digitized by Google

C

ſibi:vt non quæcunq; vultis illa faciatis. Cum caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnem, vt ea quæ non volumus;faciamus,nec carnis perficiuntur concupiſcentiæ quamuis fiant,nec noſtra perficiuntur bona opera quamuis fiant. Sicut tunc perficitur carnis concupiſcentia, cum conſentit ſpiritus ad opa mala,vt non concupiſcat aduerſus illam,ſed cu3 illa:ſic & bona opa noſtra tunc perficiuntur, quando ita ſpiritui caro conſenſerit;vt aduerſus eum etiam ipſa non concupiſcat. Hoc enim volumus cum perfectionem iuſticiæ concupiſcimus.

Ex ſermone de verbis apoſtoli

Non perficere cōcupiſcētias.

¶Dico autem. ſpiritu ambulate & concupiſcentias carnis non perficeritis. Non dixit, ne habueritis:neq; hoc dixit, ne feceritis; ſed ne perfeceritis. Quid ſit autem hoc, adiuuante domino dicam vt potero:adeſtote vt intelligatis ſi ſpiritu ambulatis. Dixit enim,nō fruſtra apoſtolum noluiſſe dicere: concupiſcentias carnis ne habueritis:neq; hoc ſaltem voluiſſe dicere: concupiſcentias carnis ne feceritis:ſed dixiſſe concupiſcentias carnis ne perfeceritis. Ipſum nobis inſtanter ppoſitum hoc prælio verſamur,ſi deo militamus. Quid ergo ſequitur? Caro enim concupiſcit aduerſus ſpiritum:ſpiritus aduerſus carnem,hæc enim inuicem aduerſantur. vt non ea q̄ vultis faciatis. Hoc ſi nō intelligat,piculoſiſſime audit.

D

Ideo ſollicitus ne homines male intelligēdo pereant,ſuſcepi hæc verba apoſtoli adiuuante domino veſtræ exponere charitati. Quid eſt hoc ergo quod dixi, periculoſe auditur, ſi non intelligatur? Multi concupiſcentijs carnalibus & damnabilibus victi committunt quæcunq; facinora atq; flagitia, & immunditijs tam peſſimis volutantur, quæ turpe eſt, etiam dicere, & dicunt ſibi iſta apoſtoli verba:vide quid dixit apoſtolus,vt non ea quę vultis,illa faciatis. Nolo facere, cogor complector, vincor, facio quæ nolo,ſicut ait apoſtolus: quia caro concupiſcit aduerſus ſpiritum:ſpiritus autē aduerſus carnem,vt non ea quę vultis illa faciatis. Videtis quam periculoſe audiatur ſi non intelligitur. Videtis quemadmodum pertineat ad officium paſtoris apertos fontes aperire, & aquam puram innoxiam ſitientibus ouibus miniſtrare. Caro enim cōcupiſcit aduerſus ſpiritum:ſpiritus autem aduerſus carnem. Hæc enim inuicem aduerſantur,vt non quæcunq; vultis illa faciatis. Videte quale bellum propoſuit, qualem pugnam,quale3 curam, intus,intra te ipſum. Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum. Si non concupiſcit & ſpiritus aduerſus carnem,facis adulterium. Si autem ſpiritus concupiſcit aduerſus carnem,luctā video,victū nō video: pugna eſt,cōcupiſcit caro aduerſus ſpiritū. Delectat adulteriū. Fateor quia delectat,ſed ſpiritus concupiſcit aduerſus carnem,delectat & caſtitas. Ergo vincat ſpiritus carnem,aut certe non vincatur a carne. Adulterium tenebras quærit, caſtitas lucē deſiderat. Quo modo vis innoteſcere, ſic viue. Si delectat adulterium, contradicatur,reſiſtatur,repugnetur. Non enim non habes vnde pugnes.

Officium paſtoris.

E

Deus tuus eſt in te. ſpiritus bonus datus eſt tibi, et tamen permit-
titur ipſa caro concupiſcere adverſus ſpiritum ſuggeſtionibus pra-
vis et delectationibus genuinis: ſicut quod ait Apoſtolus, Non re- Rom. vi.
gnet peccatum in veſtro mortali corpore. Non dixit, non ſit. Iam
eſt ibi. Quod ideo peccatum vocatur quia merito peccati contin- Peccatum vocatur infirmitas, quae merito peccati contingit.
git. Non enim in paradiſo caro concupiſcebat adverſus ſpiritum:
nec erat ibi iſta pugna ubi pax erat ſola. Sed facta tranſgreſſione
poſteaquam homo noluit ſervire deo, et donatum eſt ſibi: nec ſic do-
natum eſt ſibi ut poſſit ſaltem poſſidere ſeipſum ſed ab eo poſſeſſus a quo
deceptus eſt coepit caro concupiſcere adverſus ſpiritum. Et hoc in bo-
nis concupiſcit adverſus ſpiritum. Nam in malis non habet con-
tra quem concupiſcat. Ibi concupiſcit adverſus ſpiritum ubi eſt
ſpiritus. Quod enim ait, Caro concupiſcit adverſus ſpiritum, et ſpi-
ritus adverſus carnem: noli putare ſpiritum hominis tantum dixiſſe.
Spiritus dei eſt qui pugnat in te adverſus te, adverſus illud quod
eſt in te contra te. Nam ut noveris ad ſpiritum ſanctum hoc offi- Roma. viii.
cium pertinere, alio loco dicit ipſe apoſtolus, Si enim ſecundum
carnem vixeritis, moriemini. Si autem ſpiritu facta carnis morti-
ficaveritis, vivetis. In his verbis iam extollebat ſe homo, quod ſpi-
ritu ſuo facta carnis poſſit mortificare. Expone nobis apoſtole
quo ſpiritu, habet enim et homo ſpiritum ad naturam propriam
pertinentem, quo homo eſt. homo enim conſtat ex corpore et ſpi-
ritu. Et de ipſo ſpiritu hominis dictum eſt, Nemo ſcit quae ſunt ho-
minis, niſi ſpiritus hominis qui in ipſo eſt. Video ergo et ipſius ho-
minem habere ſpiritum ſuum pertinentem ad naturam ſuam. Et
audio te dicentem, Si autem ſpiritu facta carnis mortificaveritis,
vivetis. Quaero quo ſpiritu: meo an dei? Audi quod ſequitur, et in-
tellige. Sublata eſt quaeſtio ſequentibus verbis. Cum enim dixiſ-
ſet, Si autem ſpiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis, continuo
addidit, Quotquot enim ſpiritu dei aguntur, hi filii ſunt dei.

Ex lib. de civit. dei. xix. Bellum carnis.
¶ Neque enim nullum eſt vitium: cum ſicut dicit Apoſtolus, caro
concupiſcit adverſus ſpiritum. Cui vitio contraria virtus eſt, cum
ſicut idem dicit, ſpiritus concupiſcit adverſus carnem, haec enim
invicem adverſantur: ut non ea quae vultis, faciatis. Quid autem res fa-
cere volumus cum perfici volumus fine ſummi boni, niſi ut caro
adverſus ſpiritum non concupiſcat: nec ſit in nobis hoc vitium con-
tra quod ſpiritus concupiſcat? Quod in hac vita quamvis velimus,
quoniam facere non valemus, id ſaltem adiutorio dei facimus, ne
carni concupiſcenti adverſus ſpiritum, ſpiritu ſuccumbente cedamus,
et ad perpetrandum peccatum noſtra conſenſione pertrahamur.

Ex lib. de civit. dei. xxi.
¶ Hoc autem bellum nunquam ullum eſſet, ſi natura humana per
liberum arbitrium in rectitudine, in qua facta eſt, perſtitiſſet. Nunc
vero quae pacem foelix cum deo habere noluit, ſecum pugnat in-
foelix: et cum ſit hoc malum miſerabile, melius eſt tamen quam
priora vitae huius. Melius confligitur quippe cum vitiis quam ſine Bellum carnis.

Digitized by Google

vlla conflictione dominatur. Melius itaq; bellum cum spe pacis æternæ, quam sine vlla liberationis cogitatione captiuitas. Cupimus quidem etiam hoc bello carere, & ad capeſſendam ordinatiſſimam pacem, vbi firmiſſima ſtabilitate potioribus inferiora ſubdantur, igne diuini amoris accendimur. Sed ſi, quod abſit, illius tanti boni ſpes nulla eſſet, malle debuimus in huius conflictationis moleſtia remanere, quam vitijs in nos dominationem non eis reſiſtendo permittere.

Ex ſermone de continentia Iacobi.I. Pſal.xl.

¶ Apoſtolus Iacobus ait, Vnuſquiſq; autem tentatur a concupiſcentia: ſed addidit ſua: vt qui hæc audit, intelligat quo clamare debeat. Ergo dicat: domine miſerere mei, ſana animam meam, quia peccaui tibi. Non enim ſanatione indiguiſſet niſi peccando ſeipſum vitiaſſet: ſed vt aduerſus eam caro ſua concupiſceret. i. ipſa ſibimetipſi ex ea parte qua in carne infirmata eſt, repugnaret. Caro. n. nihil niſi per animam concupiſcit, ſed concupiſcere caro aduerſus ſpiritum dicitur, quando anima carnali concupiſcentia ſpiritui reluctatur. Totum hoc nos ſumus: & caro ipſa quæ diſcedente anima moritur, noſtra pars infirma eſt. Non fugienda dimittitur, ſed recipienda deponitur: nec recepta vlterius relinquetur. Seminatur autem corpus animale, ſurget corpus ſpiritale. Tunc iam caro nihil concupiſcet aduerſus ſpiritum, quando & ipſa ſpiritalis vocabitur: quoniam ſpiritui non ſolum ſine repugnantia, verum etiam ſine vlla corporalis alimenti indigentia in æternum viuificanda ſubdetur. Hæc igitur duo quæ nunc inuicem aduerſantur in nobis: quoniam in vtroq; nos ſumus: vt concordent oremus & agamus. Non enim alterum eorum putare debemus inimicum, ſed vitium quo caro concupiſcit aduerſus ſpiritum: quod ſanatum, nec ipſum erit: & ſubſtantia vtraq; ſalua erit, & inter vtraq; nulla pugna erit.

Caro quomodo concupiſcat.

I. Cor. xv.

Ex libro de Geneſi ad literam.

¶ Veriſſime ac veraciſſime ſcriptum eſt. Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnem. Sed tamen carnem ſine anima concupiſcere nihil puto: quod omnis doctus, indoctuſq; non dubitet: ac per hoc ipſius concupiſcentiæ carnalis cauſa non eſt in anima ſola, ſed multo minus eſt in carne ſola, ex vtroq; enim fit. Ex anima ſcilicet, quod ſine illa delectatio nulla ſentitur. Ex carne autem, quod ſine illa delectatio carnalis non ſentitur. Carnem itaq; concupiſcentem aduerſus ſpiritum, dicit Apoſtolus carnalem procuidubio delectationem, quam de carne & cum carne eſt ſpiritus habet aduerſus delectationem quam ſolus habet. Solus quippe, habet niſi fallor illud deſiderium, non cum carnis voluptate, vel carnalium rerum cupiditate commixtum: quod deſiderat anima: & deſiderat in atria domini. Solus habet & illud de quo & dicitur. Concupiſti ſapientiam, ſerua mandata: & dominus præbebit illam tibi. Nam cum ſpiritus imperat membris corporis, vt huic deſiderio ſeruiant, quo ſolus accenditur: velut cum aſſumitur codex: cum aliquid ſcribitur, legitur, diſputatur, auditur: cum deniq; panis frangitur eſurienti, & cætera humanitatis ac miſericordiæ præſtantur officia obedientiam caro exhibet, non

Carnem concupiſcere aduerſus ſpiritum quid ſit.

Eccle. I.

concupiſcentiam mouet. His atq; huiuſmodi bonis deſiderijs, quibus ſola anima concupiſcit, cum aduerſatur aliquid quod eandem animam ſecundum carnem delectat, tunc dicitur caro concupiſcere aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnem. Sic enim dicta eſt caro, in eo quod ſecundum ipſam facit anima, cum ait, Caro concupiſcit, quemadmodum dictum eſt, auris audit, & oculus videt. Quis enim neſcit quod anima potius & per aurem audiat, & per oculum videat? Ita loquimur & cum dicimus, manus tua ſubuenit homini: cum aliquid porrecta manu datur, quo cuiquam ſubuenitur. Quod ſi de ipſo etiam fidei oculo, ad quem pertinet credere quæ per carnem non videntur, dictum eſt. Videbit omnis caro ſalutare dei: non vtiq; niſi de anima qua viuit caro: cum etiã per ipſam carnem noſtram Chriſtum pie videre, id eſt formam qua indutus eſt propter nos non pertineat ad concupiſcentiã, ſed ad miniſterium carnis: ne forte aliquis ita velit accipere quod

B Lucæ.iij. dictũ eſt, Videbit omnis caro ſalutare dei: quanto congruentius dicitur caro concupiſcere: quando anima non ſolum carni animalem vitam præbet, verum etiã ſecundum ipſam carnale aliquid concupiſcit? quod in poteſtate non eſt ne concupiſcat, quamdiu ineſt peccatum in membris. i. violentia quædam carnis illecebra in corpore mortis huius, veniẽs de vindicta illius peccati vnde propaginem ducimus, ſecundum quod omnes ante gratiã filij ſunt iræ. Contra quod peccatum militant ſub gratia conſtituti, non vt non ſit in eorũ corpore quandiu ita

Roma.vi. mortale eſt vt & mortuum iure dicatur: ſed vt non regnet. Non autẽ regnat, cum deſiderijs eius. i. iis quæ ſecundum carnem contra ſpiritum concupiſcuntur, non obeditur.

Ex tracta. ſe.cxviij. ¶ Diligenda eſt & ipſa dilectio qua diligit quod diligi oportet: ſicut odio habenda eſt dilectio qua diligitur quod diligi non oportet. Odio quippe habemus concupiſcentiam noſtram qua caro concupiſcit aduerſus ſpiritum. Et quid eſt iſta concupiſcentia niſi mala dilectio? Et diligimus concupiſcentiã noſtram qua ſpiritus concupiſcit aduerſus carnem. Et quid iſta concupiſcẽtia, niſi bona dilectio?

Ex lib. ſniarum Proſperi. Amor duplex. ¶ Eſt amor quo amatur & quod amandum non eſt. Et iuſtum amorẽ odit in ſe qui illud diligit quod amandum

C eſt. Poſſunt ambo enim eſſe in homine: & hoc bonũ eſt homini: vt illo proficiente quo bene viuimus iſte deficiat quo male viuimus: donec ad perfectũ ſanetur, & in bonũ cõmutetur omne quod viuimus.

Ite ex eod. lib. ¶ Quidiu vitijs repugnatur, plena pax non eſt, quia & illa quæ reſiſtunt, periculoſo debellantur prælio: & illa quæ victa ſunt, nondum ſecuro triumphantur otio, ſed adhuc ſollicito premuntur imperio.

Aegritudo animi. Aegritudo animi rationalis eſt, cum bonis inferioribus delectatus ſuperiora ex parte appetit, & ex parte non appetit. Ideoq; in duas diuiditur voluntates, Cumq; vna eſt, tota non eſt: & hoc adeſt vni, quod deeſt alteri.

Quod ſi ſpiritu ducimini, non eſtis ſub lege.

MAgna mihi videtur quæſtio quid ſit eſſe ſub lege, ſic quē- Ex epiſtola ad
admodū apoſtolus culpat. neq; enī hæc cū propter circū Hierony.
ciſionē arbitror dicere, aut illa ſacrificia quæ tūc facta a Quid ſit eē ſub lege.
patribus, nunc a Chriſtianis non fiunt, & cætera eiuſmodi. Sȝ hoc Exo. xx.
ipſum & qđ lex dicit, Non concupiſces: quod fatemur certe Chri-
ſtianos obſeruare debere: atq; euangelicam maxime illuſtrare p-
dicationem, legem dicit eſſe ſanctā, & mandatum ſanctum, & iu- D Roma. vij.
ſtum, & bonū. Et inde ſubiūgit, Quod ergo bonum eſt, mihi factū
eſt mors? Abſit. Sed peccatum vt appareat peccatum per bonum
mihi operatum eſt mortem, vt fiat ſupra modū peccator, vel pec-
catum per mandatū. Quod aūt hic dicit pctm̄ per mandatuȝ fie- Roma. v.
ri ſupra modū, hoc alibi: Lex ſubintrauit vt abundaret delictum:
vbi aūt abundauit delictum, ſuperabundauit & gratia. Et alibi cuȝ
ſuperius de diſpenſatione gratiæ loqueretur, q ipſa iuſtificaret, ve- Gala. iij.
lut interrogans ait, Quid ergo lex? Atqȝ huic interrogationi con
tinuo reſpondit. Præuaricationis gratia poſita eſt, donec veniret ſe
men cui promiſſum eſt. Hos ergo damnabiliter dicit eſſe ſub le-
ge, quos reos facit lex non implentes legendum non intelligen-
do gratiæ beneficium ad facienda dei præcepta, quaſi de ſuis viri
bus ſuperba elatione præſumunt. Plenitudo enim legis charitas: Roma. xiij.
Charitas vero dei diffuſa eſt in cordibus noſtris, non per nos ip- Roma. v.
ſos, ſed per ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis. Ergo & illud qđ
lex ait, Non concupiſces, ſi humana infirmitas gratia dei adiuta Exo. xx.
non fuerit, ſub ſe reum tenet, & præuaricatorem potius damnat
quam liberat peccatorem. Ex li. de natura & gratia.

Caro, inquit, concupiſcit aduerſus ſpm̄, & ſpūs aduerſus carnem,
vt non ea quæ vultis faciatis. Et ne ab ipſa pugna deſides faceret, &
per hanc ſententiam laxamentum peccandi dediſſe videretur, ad- Sub lege eſſe.
iungit. Quod ſi ſpiritu ducimini, non adhuc eſtis ſub lege. Sub le- E
ge eſt enim qui timore ſupplicij qđ lex minatur, non amore iuſti
tiæ ſe ſentit abſtinere ab ope peccati, nondū liber, nec alienus a vo
luntate peccandi. In ipſa enim voluntate reus eſt, qua mallet ſi fie
ri poſſet non eſſe quod timeat, vt libere faciat quod occulte deſide
rat. Ergo ſi ſpiritu, inquit, ducimini, non adhuc eſtis ſub lege, vtiqȝ
lege quæ timorem incutit non tribuit charitatem: quæ charitas
dei, diffuſa eſt in cordibus noſtris: non per legis literam, ſed p ſpi
ritum ſanctum q datus eſt nobis. Hæc eſt lex libertatis non ſerui-
tutis, quia charitatis vtiqȝ non timoris. de qua & Iacobus ait Apo
ſtolus, Qui aūt perſpexerit in legem perfectam libertatis. Iacobi. I.

Quēadmodū cū loca ipſa terrena in melius conuertunt, alia di Ex ſermone de verbis apl'i. iij.
ruunt atqȝ frigunt: alia in meliores vſus commutantur: ſic & nos ſu- Opera carnis.
mus. Opera carnis fuerūt in nobis tandiu ſi commemorarentur.

Manifeſta, inqt, ſunt opa carnis, q ſunt, fornicatio,
īmūditia, īpudicitia, luxuria, idolorū ſeruit' veneficia

¶ Non beneficia. id eſt non a bonis dicta, ſed a venenis.

ij. Cor. xij. Inimicitiæ, contentiones, æmulationes iræ, rixæ, F diſſenſiones, ſectæ, inuidiæ, homicidia, ebrietates, comeſſationes, & his ſimilia: quæ prædico vobis, ſi Apo. xxij. cut prædixi: quoniam qui talia agunt, regnum dei non conſequentur. Fructus autem ſpiritus eſt charitas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, benignitas, manſuetudo, fides, modeſtia, continentia, caſtitas. Aduerſus huiuſmodi non eſt lex.

Iſta in nobis tanquam idola frangenda ſunt: in vſus tamen meliores vertenda ipſa noſtri corporis membra: vt quæ ſeruiebant immunditię cupiditatis, ſeruiant gratiæ charitatis. i. Cor. iij. Audiamus ergo & apoſtolum architectum magiſtri. Vt ſapiens, inquit, architectus fundamentum poſui. Audiamus ergo iſtum architectum quędam noua conſtruentem: quædam vetera deijcientem. Spiritu, inquit, ambulate. Noua eſt iſta conſtructio. Et concupiſcentias carnis ne perfeceritis. Veterum eſt iſta deſtructio. Caro, inquit, concupiſcit aduerſus ſpiritum: & ſpiritus aduerſus carnē, hæc enim inuicem aduerſantur: vt non ea quę vultis, faciatis. Quæ enim vultis? vt omnino nullæ ſint concupiſcentię malarum, & illicitarum delectationum. Quis ſanctus non hoc velit? ſed non efficitur quandiu hic viuitur, hoc non impletur. Quid ergo reſtat? Spiritu ambulate. Et quia non poteſtis efficere vt concupiſcentias carnis conſumatis, concupiſcentias ne perficiatis. Conſumere quidem illas atq; finire, & penitus extirpare, omnimode velle debetis, ſed quandiu ſunt in vobis, & eſt alia lex in membris veſtris repugnans legi mentis veſtræ, concupiſcentias carnis ne perfeceritis. Quid enim vultis? vt omnino non ſint concupiſcentiæ carnis. Non vos permittunt implere quod vultis: nolite eas permittere implere quod volunt. Quid vultis? vt omnino non ſint. Sed ſunt. Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, concupiſcat ſpiritus aduerſus carnem. Si nō in totum tibi ceditur, noli & tu cedere prius, ſequetur pugna, vt ſit aliquando victoria. Manifeſta autem ſunt opera carnis: quę ſunt, fornicatio, immunditia, luxuria, idolorum ſeruitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, ęmulationes, iræ, rixę, diſſenſiones, ſectę, inuidiæ, homicidia, ebrietates, comeſſatiōes, & his ſimilia, quę prædico vobis, ſicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnū dei non conſequentur.

Concupiſcentiæ carnis in hac vita non delentur penitus. G

De lib. de ciuit. dei. xiiij. cap. ij. & iij. ¶ Cum multis modis quos perſcrutari & colligere longū eſt, diuina ſcriptura nuncupet carnem, quid ſit ſecundum carnem viuere, quod profecto malum eſt, cum ipſa carnis natura non ſit malum: vt inuenire poſſimus, iſte totius epiſtolæ apoſtolicæ locus quantum ad rem præſentem ſatis eſſe videbitur, conſideratus poterit ſuffi-

diſſoluere quæſtionem. In operibus namq; carnis quę manifeſta II
eſſe dixit: eaq; commemorata damnauit: non illa tantum inueni Scdm carnem
mus quę ad voluptatem pertinent carnis, ſicuti ſunt fornicatio- viuere.
nes, immundities, luxuriæ, ebrietates, comeſſationes: verum etiã
quibus animi vitia demonſtrant a voluptate carnis aliena. Quis
enim ſeruitutem quæ idolis exhibetur, veneficia, inimicitias, con
tentiones, æmulationes, animoſitates, diſſenſiones, hæreſes, inui-
dias, non potius intelligat animi vitia eſſe, quam carnis? Quãdo
quidem fieri poteſt vt propter idololatriam, vel hæreſeos aliculus
errorem a voluptatibus corporis temperetur: & tamen etiam tunc
homo quamuis carnis libidines continere ac cohibere videatur,
ſecundum carnem viuere hac apoſtolica auctoritate conuincitur:
& in eo quod abſtinet a voluptatibus carnis, damnabilia opera car-
nis agere demonſtratur. Quis inimicitias non in animo habeat:
aut quis ita loquatur, vt inimico ſuo, vel quem putat inimi-
cum, dicat, malam carnem: ac non potius malum animum
habes aduerſus me? Poſtremo ſicut carnalitates (vt ita dicam) ſi quis
audiſſet non dubitaret carni tribuere: ita nemo dubitat animoſi-
tates ad animum pertinere. Cur ergo hęc omnia & his ſimilia do-
ctor gentium in fide & veritate opera carnis appellat, niſi quia eo
locutionis modo quo totum ſignificatur a parte, ipſum hominem
vult nomine carnis intelligi. Quod ſi quiſquam dicit carnem cau- A
ſam eſſe in malis moribus quorũcunq; vitiorum, eo quod anima car
ne affecta ſic viuit: profecto non vniuerſam hominis naturam di
ligenter aduertit. Nam corpus quidem corruptibile aggrauat ho-
minem. Vnde etiam idẽ apoſtolus agens de hoc corruptibili cor
pore de quo paulo ante dixerat. Et ſi exterior homo noſter corrũ- ij. Cor. v.
pitur, Scimus, inquit, quia ſi terreſtris noſtra domus habitationis diſ
ſoluatur, ædificationem habemus ex deo domum non manufactam
in cœlis æternam. Etenim in hoc ingemiſcimus, habitaculum no
ſtrum quod de cœlo eſt ſuperindui cupientes, ſi tamen induti non
nudi inueniamur. Etenim qui ſumus in hac habitatione ingemi
ſcimus ingrauati, in quo nolumus expoliari, ſed ſuperueſtiri, vt ab
ſorbeatur mortale a vita. Veruntamen qui omnia mala animæ ex
corpore putant accidiſſe, in errore ſunt. Nam corruptio corporis
quæ aggrauat animam, non peccati primi eſt cauſa, ſed pœna. Nec
caro corruptibilis animam peccantem: ſed anima peccatrix fecit
eſſe corruptibilem carnem. Ex qua corruptione carnis, licet exiſtãt
quędam incitamenta vitiorum & ipſa deſideria vitioſa: non ta- B
men omnia vitę iniquę vitia tribuenda ſunt carni, ne ab his om-
nibus purgemus diabolum qui non habet carnem. Et ſi enim dia
bolus fornicator, vel ebrioſus, vel ſi quid huiuſmodi mali eſt, quod
ad carnis pertinet voluptates, non poteſt dici: cum ſit etiam taliũ
peccatorũ ſuaſor & inſtigator occultus: eſt tamen maxime ſuperbus atq; in
uidus, quẽ illa vitioſitas ſic obtinuit, vt propter hãc eſſet in carceribus ca-

Vitia diabolo attributa.

ligino ſi huius aeris æterno ſupplicio deſtinatus. Hæc vitia quæ tenent in diabolo principatum, carni tribuit apſ. quẽ certũ eſt diabolum non habere. Dicit. n. inimicitias, contentiones, æmulationes, animoſitates, inuidias, opera eſſe carnis: quorum omniũ malorũ caput atq; origo ſuperbia eſt: quæ ſine carne regnat in diabolo. Quis aũt illo inimicior eſt ſanctis? quis aduerſus eos contentioſior, animoſior, & magis æmulos atq; inuidus inuenitur? Ad hæc oĩa cũ habeat ſine carne, q̃ꝫo ſunt iſta opera carnis: niſi quia opera ſunt hoĩs, quẽ ſicuti dixi noĩe carnis appellat? Non. n. habendo carnẽ quã non hꝫ diabolus, ſed viuendo ſm ſeipſum, hoc eſt ſm hoĩem factus eſt hõ ſimilis diabolo quia & ille ſm ſeipſum viuere voluit quando in veritate non ſtetit, vt non de dei, ſed de ſuo mendacium loqueretur.

Ex lib. iiij. de baptiſmo paruulorum. Sacramenta nõ vitia ſunt bonis cũ malis cõmunia.

¶ Poteſt nobis ſi ſacramenta diuina ſumamus, cum vitioſis, cũ auaris, cũ raptoribus, cũ ebrioſis, & cæteris huiuſmõi peſtibus, de q̃bus dicitur q regnũ dei non poſſidebunt, & baptiſmatis ſacrm̃ eſſe cõe, cũ vitia quibus a regno dei ſeparantur non eſſe cõia. Neq; .n. de ſolis hæreſibus dicit apſ: quia q talia agunt, regnũ dei non poſſidebũt. Sed non pigeat paululũ aduertere q̃ ſimul enumeret. Manifeſta, in

C

qt, ſunt opera carnis, q̃ ſunt, fornicationes, immunditiæ, luxuria, idolorũ ſeruitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, animoſitates, diſſenſiones, hæreſes, inuidiæ, ebrietates, comeſſationes, & his ſimilia: quæ prædico vobis ſicut prædixi: qm̃ qui talia agunt, regnũ dei non poſſidebunt. Conſtituamus ergo aliquẽ caſtũ, continentem, non auarũ, non idolis ſeruientẽ, hoſpitalẽ, indigentibus miniſtrantẽ, non cuiuſquã inimicũ, non contentioſum, patientẽ, quietũ, nulli æmulantẽ, nulli inuidentẽ, ſobriũ, frugalẽ, hæreticum. Nulli vtiq; dubiũ eſt ꝑꝑ hoc ſolum q hæreticus eſt, regnũ dei non

Hæreticus alioquin bonus dãnabitur.

poſſeſſurũ. Conſtituamus aliũ: fornicatorẽ, immundum, luxurioſum, auarũ, vel & apertius idolis deditum, veneficũ, diſcordioſum, contentioſum æmulũ, animoſum, ſeditioſum, inuidũ, ebrioſum, comeſſatorẽ, catholicũ. Nunqd ꝓpter hoc ſolum q catholicus eſt, regnũ dei poſſidebit agens talia? De q̃bus ſic concludit Apoſtolus, Quæ prædico vobis ſicut prædixi, qm̃ q talia agunt, regnũ dei nõ poſſidebunt. Si hoc dicimus, nos ipſos ſeducimus. Nã ſermo dei non

D

ſeducit, q nec tacet, nec parcit, nec vlla adulatione nos decipit. Is

Ephe. v.

quippe & alibi dicit, Hoc aũt ſcitote cognoſcentes, qm̃ oĩs fornicator, aut immundus, aut auarus, qđ eſt idolorũ ſeruitus, non hꝫ hæreditatẽ in regno Chriſti & dei. Nemo vos ſeducat inanibus verbis. Non eſt ergo quod de ſermone conq̃ramur. Dicit & manifeſte, & aperte ac libere dicit, eos qui male viuunt ad regnum dei non pertinere. His igitur oĩbus vitijs circũſeptũ catholicum nõ adulemur: ut

Chriſtianus ſi malus, non ſaluabitur.

ei quia Chriſtianus catholicus eſt, impunitatem quã ſcriptura diuina non promittit, promittere audeamus: nec ſi aliud vnũ habeat ex his q̃ dicta ſunt, debemus ei ſocietatem ſupernæ illius patriæ

polliceri. Ad Corinthios enim singula enumerat: in quibus singulis subauditur q regnum dei non possidebunt. Nolite, inquit, errare. Neq fornicatores, neq idolis seruientes, neq adulteri, neq molles, neq masculorum concubitores, neq fures, neq auari: neq ebriosi, neq maledici, neq rapaces, regnum dei possidebunt. Non ait: qui hæc omnia vitia simul habuerint, regnum dei non possidebunt, sed neq illi, neq illi: vt in singulis hoc sub audias, q nulli eorum regnum dei possidebunt. Sicut ergo hæretici regnum dei non possidebunt, sic auari regnum dei non possidebunt. Nec dubitandum est quidem pœnas ipsas quibus cruciabuntur qui regnum dei non possidebunt, pro diuersitate criminum esse diuersas, et alias aliis acriores: vt in ipso igne æterno pro disparibus ponderibus peccatorum sint disparia tormenta pœnarum. Neq enim frustra ipse dominus ait, Tolerabilius erit Sodomis quam vobis in die iudicii. Sed tamen ad non possidendum regnum dei tantundem valet ex vitiis illis quod elegeris mitius, quantum vel plura vel vnum quod prospexeris grauius: quia et illi possessuri sunt regnum dei, quos ad dexteram constituet ille iudex. nec eis qui ad dexteram constitui non merebuntur, aliquid aliud quam ad sinistram esse remanebit. Nulla vox reliqua est quam sicut hædi audiant ex ore pastoris: nisi, Ite in ignem æternum qui paratus est diabolo et angelis eius, licet ex illo igne, sicut dixi diuersa possint, distributa pro criminum diuersitate supplicia. Vtrum autem catholicum pessimis moribus alicui hæretico in cuius vita præter id quod hæreticus est, non inueniant homines quod reprehendant, præponere debeamus, non audeo præcipitare sententiam. Si autem quis dicat: quia hæreticus est, non potest hoc solum esse quin et alia consequantur: carnalis est enim et animalis: ac per hoc et æmulus sit necesse est et animosus, et inuidus, et inimicus ipsi veritati, ab eaq dissentiens: intelligat et de illis malis quod vnum mitius elegerit solum in quo quam esse non posse: eius causa, quoniam carnalis et animalis est: velut ebriositas: quam non solum sine horrore nominare, sed etiam cum hilaritate prædicare iam populi consueuerunt: nunquid in quo fuerit sola esse poterit? Quis enim ebriosus non et contentiosus, et animosus, et inuidus, et a recto sanitate dissentiens, et arguentibus se grauiter inimicus? Iam vero vt fornicator et adulter non sit, difficile est, potest tamen non esse hæreticus: sicut hæreticus potest non esse ebriosus: nec adulter aut fornicator, nec luxuriosus, aut amator pecuniæ, aut veneficus: et simul hæc omnia potest non esse. Neq enim vnum aliquod vitium omnia cætera consequuntur: quamuis contra fidem non vterq disputet, et tamen contra fidem vterq viuat, et sic vana vterq fallatur: et a charitate spiritali vterq dissentiat, et ob hoc vterq ab illius vnicæ columbæ corpore alienus sit.

1. Cor. vi.

B Math. x.

Math. xxv.

D Ebriosus.

Vnum aliquod vitium non consequuntur cætera omnia.

¶ Qui non solum diabolo et angelis eius, sed nec ipsis omnibus hominibus liberationem ab æterno igne promittunt, verum eis tamen qui

Ex lib. de ciuit. dei. xxi.

Chriſti baptiſmate abluti, & corporis eius & ſanguinis participes facti ſunt, quomodolibet vixerint, in quaqꝫ hæreſi vel impietate fuerint, contradicit eis Apoſtolus, dicens, Manifeſta autem ſunt opera carnis: quæ ſunt, fornicatio, immunditia, luxuria, idolorum ſeruitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, animoſitates, diſſenſiones, hæreſes, inuidiæ, ebrietates, comeſſationes, & his ſimilia: quæ prædico vobis. ſicut prædixit: quoniam qui talia agunt, regnum dei non poſſidebunt. Hæc profecto apoſtolica falſa ſententia eſt, ſi tales poſt quantalibet tempora liberati regnum dei poſſidebunt. Sed quoniam falſa non eſt, profecto regnum dei non poſſidebunt. Et ſi in regni dei poſſeſſione nunquam erunt, æterno ſupplicio tenebuntur: quoniam non eſt medicus locus vbi non ſit in ſupplicio qui illo nō fuerit conſtitutus in regno. Quoniam qui talia agunt, regnum dei nō poſſidebunt.

G

Damnati nō ꝓ liberabuntur.

Ex tracta. ps. cxliiij.

¶ Non qui aduerſus talia confligunt, ſed qui talia agunt. Cum enim confligis, aliud opus eſt. Cum vincis, aliud opus eſt. Cum pacem & requiem habes, aliud opus eſt. Suggeritur aliquid, lucrum delectat, habet fraudem, ſed magnum eſt lucrum. Delectat: non conſentis: pugnam vide. Adhuc ſuadetur, adhuc inſtatur, adhuc deliberatur. Ergo qui pugnat, periclitatur. Vidimus pugnam, cætera videamus. Contempſit iuſtitiam vt fraudem faceret, victus eſt. Contempſit lucrum vt iuſtitię ſeruiret: vicit. In his tribus victum doleo, pugnanti metuo, victori gratulor. Sed etiam ille qui vicit, nunquam omnino egit in ſe vt prorſus eum pecunia non attentet, aut nihil ei excitet delectationis, & ſit titillatio, & ille hoſtis iam nec pugnat, nec regnat, ineſt tñ & quaſi moratur in carne mortali. Quod non erit, ducetur enim totum in victoriam, ſed poſtea.

H

Ex tracta. euangelij ſecū Ioan. lxxvi.

¶ Fructus enim ſpiritus eſt, charitatis gaudium pax longanimitas, bonitas, benignitas, fides modeſtia, continentia. Aduerſus huiuſmodi, non eſt lex. Quod adiunxit, vt, Quodcunqꝫ petieritis patrē in nomine meo, det vobis: Tunc vtiqꝫ dabit nobis, ſi diligamus inuicem, cum & hoc ipſum ipſe dederit nobis, qui nos elegit non habentes fructum, quia non eum nos elegeramus, & poſuit nos vt fructum afferamus: hoc eſt inuicem diligamus. Quem fructum ſine illo afferre nō poſſumus, ſicut palmites facere ſine vite nihil poſſunt. Charitas ergo eſt fructus noſter, quam definiuit Apoſtolus, de corde puro & conſcientia bona & fide non ficta. Hac diligimus inuicem, hac diligimus deum. Neqꝫ enim vera dilectione diligeremus inuicem, niſi diligentes deum. Diligit enim vnuſquiſqꝫ proximum tanquam ſe ipſum ſi diligit deum. Nã ſi deū non diligit, non diligit ſeipſum. In his autem charitatis duobus præceptis, tota lex pendet & ꝓphetæ. Hic eſt fructus noſter. De fructu itaqꝫ nobis mandans, Hæc mando, inquit, vobis, vt diligatis inuicem. Vnde & Apoſtolus Paulus cum contra opera carnis cōmendare fructū ſpiritus vellet, a capite hoc poſuit. Fructus inquit ſpiritus

Ioan. xv.

Charitas fructus eſt.

i. Timo. i.

Ioan. xv.

ſpiritus eſt, charitas: ac perinde cætera tanquam ex iſto capite exoꝛtat ⁊ religat contexuit, quæ ſunt gaudium, pax, longanimitas, benignitas, bonitas, fides manſuetudo, continentia. Quis autem bene gaudet, qui bonum non diligit unde gaudet? Quis pacem verum, niſi cum illo poteſt habere, quem veraciter diligit? Quis eſt longanimis in bono perſeueranter manendo, niſi ferueat diligendo? Quis eſt benignus, niſi diligat cui opitulatur? Quis bonus, niſi diligendo efficiatur? Quis ſalubriter fidelis, niſi ea fide quæ per dilectionem operatur? Quis utiliter manſuetus, cui non dilectio moderetur? Quis ab eo continet unde turpatur, niſi diligat unde honeſtatur? Merito itaqꝫ magiſter bonum dilectionem ſic ſæpe commendat, tanquam ſola præcipienda ſit, ſine qua nō poſſunt prodeſſe cætera bona, ⁊ quæ non poteſt haberi ſine cæteris bonis, quibus homo efficitur bonus. *Quare dilectio toties commēdetur.*

Qui autē ſunt Chriſti, carnem ſuam crucifixerunt cum vitiis, & concupiſcentiis. Si viuimus ſpiritu, ſpiritu & ambulemus. Non efficiamur inanis gloriæ cupidi, inuicem prouocantes, inuicem inuidentes. *Roma. xiij. 1. Petri. ij.*

B

Ongruit noſtre deuotioni, vt qui domini crucifixi paſſionem iam propinquantem celebraturi ſumus, repꝛimendarum carnalium voluptatum crucem nobis ipſi faciamus: ſicut dicit Apoſtolus, Qui autem Ieſu Chriſti ſunt, carnem ſuam crucifixerunt cum paſſionibus ⁊ concupiſcentijs. In hac quidem cruce per totam iſtam vitam, quæ in medijs tentationibus ducitur, perpetuo debet pendere chriſtianus. Non eſt enim in hac terra tempus euelendi clauos: de quibus in Pſalmo legitur, Confige clauis a timore tuo carnes meas. Carnes, ſunt carnales concupiſcentiæ. Claui ſunt præcepta iuſtitiæ. His illas timor Dei configit, qui nos illi acceptabilem hoſtiam crucifigit. Vnde item dicit Apoſtolus, Obſecro vtiqꝫ vos per miſerationem Dei vt exhibeatis corpora veſtra hoſtiam viuam ſanctam, Deo placentem. *Ex ſermone de quadrageſima. Crucifigēda eſt caro noſtra. Pſal. cxviij. Rom. xij.*

¶ Hæc eſt hominis vita beata, atqꝫ tranquilla, cum omnes motus eius rationi veritatiqꝫ conſentiunt: ⁊ vocantur gaudia, ⁊ amores ſancti, ⁊ caſti, ⁊ boni. Si autem non conſentiunt: nihilhominus tamen negligenter reguntur conſcindunt ⁊ diſſipant animum: ⁊ faciunt vitam miſerrimam, ⁊ vocantur perturbationes, ⁊ libidines ⁊ concupiſcentiæ malæ; de quibus nobis iam præcipitur: vt eas cum quanto poſſumus labore crucifigamus in nobis, donec abſorbeatur mors in victoriam. Dicit enim Apoſtolus, Qui autem ſunt Chriſti, carnem ſuam crucifixerunt cum perturbationibus ⁊ concupiſcentijs. *Ex libro contra Manichæ. i. Nō eſt negligenter agenda caſtigatio carnis. 1. Cor. xv.*

CAPVT VI.

FRatres, & ſi præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui ſpiritales eſtis, huiuſmodi inſtruite in ſpiritu lenitatis, conſiderans te ipſum, ne & tu tenteris.

Ex libro q̄ſtio. Leuiti. titu. xx. Hebr. v. Peccatum Delictum.

QVæritur inter peccatum ⁊ delictum quæ ſit differentia: quoniam ſi nulla eſſet, nullo modo diceretur, Quomodo ex peccato, ita ⁊ quod pro delicto. Quáuis enim lex eadē ſacrificiūr nihil diſtet, quia lex vna eſt eo rū: tamen ipſa duo quorum vnum eſt ſacrificium, id eſt peccatum ⁊ delictum, ſi inter ſe nihil differrent, ⁊ ſi vnius rei duo nomina eſſent, non curaret ſcriptura tam diligenter commendare, vtrum eſſe vtriuſq; ſacrificium. Forſaſſe ergo peccatum eſt perpetratio mali, delictum autem deſertio boni: ⁊ quemadmodum in laudabili vita, aliud eſt declinare a malo, aliud eſt facere bonum: quod ⁊ admonemur dicente ſcriptura, Declina a malo ⁊ fac bonum: ita in damnabili vita aliud ſit declinare a bono, aliud facere malum: ⁊ illud delictum, hoc peccatum ſit. Nam ⁊ ipſum vocabulum ſi diſcutiatur, quid aliud ſonat delictum niſi derelictum? Et quid delinquit, quid derelinquit niſi bonum? Græci vero duo nomina viſitata huic peſti impoſuerunt. Nam delictum apud eos ⁊ παράπτωμα dicitur ⁊ πλημμέλεια. Iſto quippe loco Leuitici πλημμέλεια eſt. Apoſtolus autem vbi dicit, Si præoccupatus fuerit hō in aliquo delicto: παραπτώματι Græcus habet. Quorum nominum ſi origo diſcutiatur, in paraptomate tanquam decidere intelligitur, qui delinquit. Vnde cadauer quod Latini a cadēdo dicūt, græce πτῶμα dicitur ἀπὸ τοῦ πίπτειν, id eſt ab eo quod eſt cadere. Qui ergo peccando malum facit, prius delinquendo a bono cadit. Et πλημμέλεια ſimile nomen eſt negligentiæ. Nam Græce negligentia ἀμέλεια dicitur, quia curæ non eſt quod negligitur. Poteſt etiam videri illud eſſe delictum, quod imprudenter, id eſt ignoranter: illud peccatum, quod a ſciente committitur. Huic differentiæ videntur iſta teſtimonia conſonare diuina. Delicta quis intelligit? Et illud, Quoniam tu ſciſti imprudentiam meam. Continuo quippe ſecutus adiunxit, Et delicta mea a te non ſunt abſcondita, velut alio modo repetens eandem ſententiam. Nec ab eadem ratione diſcordat quod pauloante commemoraui apoſtoli dictum, Si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, hinc enim quod præoccupatum dicit, imprudenter lapſum eſſe ſignificat. Peccatum vero ad ſcientes pertinere Apoſtolus Iacobus tanquā definiens ait, Scienti

D Pſal. xxxvi.

Paraptoma. Plemmelia.

Ptoma.

Ameleia.

Pſal. xviij. Pſal. lxviij.

E

Iacob iiij.

Digitized by Google

igitur bonum facere ꝛ non facienti, peccatum eſt illi: Indifferen-ter tamen plerunq; dicuntur: vt ꝛ peccatuȝ nomine delicti ꝛ delictum nomine peccati appelletur. Neq; enim cum dicitur in baptiſmo fieri remiſſio peccatorum, non fit etiam delictorum. Nec tamen vtrunq; dicitur: quia in illo nomine vtrunq; intelligitur. Sic ꝛ dominus ait pro multis effundi ſanguinem ſuum in remiſſionem peccatorum. Nunquid quoniam non ait, ꝛ delictorum: ideo quiſquā dicere audebit in ſanguine ipſius delictoruȝ non fieri remiſſionem? Item quod ſcriptum eſt apud Apoſtolum, Nam iudicium quidem ex vno in condemnationem, gratia vero ex multis delictis in iuſtificationem: quid aliud quam nomine delictorum etiam peccata comprehenſa ſunt?

Matth. xxvi.

Rom. v.

F

¶ Certe Dauid nullo modo recte dicitur iurare debuiſſe ſe eſſe facturum quod poſtea cerneret ſe facere non debere. Vnde conſtat quod non omnia quę a ſanctis, vel iuſtis viris legimus facta, transferre debemus in mores: ſed etiam hinc diſcere quam late pateat, ꝛ ad quos vſq; perueniat quod Apoſtolos ait, Fratres ſi præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui ſpiritales eſtis inſtruite huiuſmodi in ſpiritu lenitatis, intendens teipſum ne ꝛ tu tenteris. Præoccupationes. n. ſunt in qbus delinqtur. deū qd faciēdū ſit, aut ad horā nō videtur, aut ꝛ q viderit, vincit: vt ſcilicet aut ſi peccatum, cū vel latet veritas, vel cōpellit infirmitas.

Ex libro contra mendacium.

Facta a iuſtis non omnia nobis ſunt facienda.

¶ Scimus autem quia lex ſpiritalis eſt, ego autem carnalis ſum. Ergo carnalis Apoſtolis, qui alijs dicebat: Vos qui ſpiritales eſtis, inſtruite huiuſmodi in ſpiritu lenitatis: alios tanquam ſpiritales alloquitur: ꝛ ipſe carnalis eſt? Sed qd dixit ipſius ſpiritalibus quia nondum erant iam ſecuri: nondum erant in perfectione cœleſti ꝛ angelica: nondum erant in illius patriæ ſecuritate, ſed in huius peregrinationis ſollicitudine verſabantur? Quid eis dixit? Certe ſpiritales eos vocat. Vos inquit qui ſpiritales eſtis, inſtruite huiuſmodi in ſpiritu lenitatis: intendens teipſum, ne ꝛ tu tenteris. Ecce quam ſpiritalem iam appellauit ætatem, timuit illi tentationis fragilitatem. Vnde poſſet ſpiritalis tentari? Etſi non ex mente, vtiq; ex carne. Spiritalis enim quia ſecundum ſpiritum viuit, adhuc autem ex patre mortali carnalis, idem ſpiritalis, idemq; carnalis, Ecce ſpiritalis. Mente ſeruio legi dei. Ecce carnalis, Carne autem legi peccati. Idem ipſe ꝛ ſpiritalis ꝛ carnalis? idem plane, quandiu hic viuit ſic eſt.

Ex ſermone de verbis apſi. v. Rom. vij.

Spiritalis vnde tentari poteſt.

G

¶ Si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto. vos qui ſpiritales eſtis inſtruite huiuſmodi in ſpiritu lenitatis: intēdēs teipſum, ne ꝛ tu tenteris. Vide ſi nō dixit fias tāquā ille, vt illū lucrifacias. Nō vtiq; vt ipſum delictuȝ fallaciter ageret, aut ſe id habere ſimularet: ſed vt in alterius delicto quid etiam ſibi accidere poſſit attēderet, atq; alteri tanquaȝ ſibi ab altero vellet, miſericorditer ſubueniret, hoc eſt non mentientis aſtu, ſed compatientis affectu.

Ex epiſtola ad Hierony.

Rom.xv. Alter alterius onera portate, & sic ad implebitis legem Christi.

Ex li. d cōsensu euāgelistar.c.ij. Iacobi.i. Tentat & non tentat deus. Ioā.v.

SVb alia significatione intelligitur tentatio: de qua dictū est, Deus neminem tentat. & sub alia de qua dictum est, Tentat vos dominus deus vester, vt sciat si diligatis eum. Illa seductionis est, hæc probationis. Sicut iudicium aliter accipitur de quo dictum est, Qui bene fecerunt in resurrectionem vitæ: qui male fecerunt, in resurrectionem iudicij, & aliter de quo dictum est. Iudica me Deus & discerne causam meam de gente non sancta. Illud enim iudicium damnationis est, hoc discretionis. Et multa sunt alia verba quæ non habent vnam significationem, sed diuersis locis congruenter posita diuerso modo intelliguntur, & aliquando cum expositione dicuntur: vt est illud, Nolite pueri effici perfecti sitis. Hoc enim breuiter clausa sententia dici potuit: nolite esse pueri, sed estote pueri. Et illud, Si quis putat se sapientem esse in vobis in hoc seculo, stultus fiat vt sit sapiens. Quid enim aliud dixit, quam non sit sapiens, vt sit sapiens? Aliquando autem clausæ ita dicuntur: vt exerceant inquirentes: vt est quod ait, Inuicem onera vestra portate & sic adimplebitis legem Christi. Qui enim putat se aliquid esse, cum nihil sit, seipsum seducit. Opus autem suum probet vnusquisque: & tunc in semetipso habebit gloriam, & non in altero. Vnusquisque enim proprium onus portabit. Nisi oneris nomen sub diuersis significationibus acceperis, procul dubio putabis eundem sibi esse in loquendo contrarium, & hoc in vna sententia tam vicine positis verbis. Qui enim paulo ante diceret. Alter alterius onera portate: postea dixit, Vnusquisque proprium onus portabit. Sed alia sunt onera participandæ infirmitatis, alia reddendæ rationis deo de actibus nostris. Illa cum fratribus sustentanda communicantur: hęc propria ab vnoquoque portantur.

1.Cor.xiiij.

ij.Cor.ij.

Onus suū qs q; portabit; & aliter alterius portare iubemur.

A Ex sermone de verbis aposto/li.xxij.

Onus vniuersa.

¶ Alia sunt onera in quibus vnusquisque proprium portat, nec portat cum alio alter, nec proijcit in alterum. Et alia sunt onera in quibus recte dicis fratri, porto tecum aut porto pro te. Si ergo distinctione opus est, non est facilis intellectus. Contra eos ergo qui putabant posse homines contaminari peccatis alienis, respondit Apostolus, Vnusquisque proprium onus portabit. Item contra eos quibus per hoc posset negligentia subintrare: vt quasi securi facti quod non contaminarentur peccatis alienis, neminem curarent corrigere, Inuicem onera nostra portate breuiter dictum, breuiterque distinctum est. Onera quę portat vnusquisque, peccata sunt. Illas detestabilium onerum sarcinas portantibus hominibus, & sub eis frustra sudantibus dominus dicit. Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego vos reficiam. Quomodo reficit peccatis oneratus, nisi indulgentia peccatorum?

Matth.xi.

Ex lib. lxxxiij. quæsti onum.

¶ Quia veteris testamenti custodia timorem habebat, non pote-

niſi apertius ſignificari noui teſtamenti donum eſſe charitatem quam hoc loco: vbi Apoſtolus dicit: inuicem onera veſtra portate, ⁊ ſic implebitis legem Chriſti. Hanc enim legem Chriſti dicere intelligitur, qua ipſe dominus præcepit, vt nos inuicem diligamus: tantũ in ea ſententia præcepti pondus conſtituens: vt diceret, In hoc cognoſcit quoniam diſcipuli mei eſtis, ſi vos inuicem diligatis. Huius autem dilectionis officium eſt, inuicem onera veſtra portate. Sed hoc officium non eſt ſempiternum. Perducet ſane ad beatitudinem ſempiternã, in qua nulla erunt onera noſtra, quæ inuicem portare iubeamur. Nunc ergo cum in hac vita id eſt in hac via ſumus, onera noſtra portemus: vt ad eã vitam quæ caret omni onere, perueniamus. Sicut enim de ceruis nonnulli talium cognitionum ſtudioſi ſcripſerunt, cum fretum ad inſulam tranſeunt paſcuorum gratia, ſic ſe ordinant vt onera ſuorum capitum quæ geſtant in cornibus, ſuper inuicem portent: ita vt poſterior ſuper anteriorem, ceruice proiecta caput collocet. Et quia neceſſe eſt vnum eſſe qui cæteros præcedens non ante ſe habeat, cui caput inclinet, vicibus dicuntur id agere: vt laſſatus ſui capitis onere ille qui præcedit, poſt omnes redeat, ⁊ ei ſuccedat cuius ferebat caput cum ipſe præiret. Ita inuicem onera ſua portantes fretum tranſeunt, donec veniant ad terræ ſtabilitatem. Iſtam ceruorum naturam fortaſſe intenderit Salomon cum ait, Ceruus amicitiæ, ⁊ pullus gratiarum colloquatur tecum. Nihil enim ſic probat amicum, quemadmodum oneris amici portati. Nec tamen inuicem portaremus onera noſtra, ſi vnum tempus infirmitatis eſſet amborum, qui onera ſua ſuſtinent, aut vnum infirmitatis genus: ſed diuerſa tempora ⁊ diuerſa genera infirmitatis faciunt, vt onera noſtra inuicem portare valeamus. Verbi gratia, iram fratris tunc portabis: cum aduerſus eum non iraſceris: vt rurſum eo tempore, quo te ira præoccupauerit, ille te lenitate ⁊ tranquillitate ſupportet. Hoc exemplum ad id pertinet, cum diuerſa ſunt tempora portantium onera ſua, quamuis par ſit infirmitas. In ambobus enim ab inuicem ira portatur. Ad diuerſum autem infirmitatis genus, aliquod exemplum videndum eſt, veluti ſiquis in ſe loquacitatem vicerit, ⁊ pertinaciam nondum vicerit: alius vero adhuc loquax, ſed iam pertinax non ſit: debet ille huius loquacitatem, ⁊ iſte illius pertinaciam, donec illud in illo, ⁊ hoc in iſto ſanetur, charitate portare. Par quippe infirmitas in duobus, ſi vno accidat tempore tolerare ſe inuicem non valent, cum aduerſum ſe intendunt. Nam aduerſus aliquem tertium, ⁊ duo irati ſibi conueniunt ⁊ ſe tolerant, quamquam nec tolerare, ſed inuicem conſolari dicendi ſunt. ſicut ⁊ triſtes de re vna magis ſe portant, ⁊ quaſi incumbunt ſibi quã ſi vnus triſtis eſſet ⁊ alius gauderet. Si autẽ aduerſum ſe triſtes ſint, prorſus ſe tolerare non

B. Lex Chriſti. Ioan. xv. Ioan. xiij.

Ceruorum natura.

Prouer. v. ſecundum aliã literam.

C

Quomõ onera ſupportanda.

D

Omnis poſitid, ſed non in te ſuſcipiendum.

poſſimus. Et iſtorum huiuſmodi affectionibus, ſuſcipienda eſt aliena infirmitas: quia nulla ipſa aegritudo de qua vis per te alium liberari: & ſic ſuſcipienda, vt ad auxilium non ad aequalitatem conſeratur valeat, quemadmodũ ſe inclinat qui manum iacenti porrigit. Non enim ſe proijcit vt ambo iaceant: ſed incuruat tamen vt iacentẽ erigat.

Ex tract. 2. euangelij ſecundum Ioan. xvij. Ioan. v.

¶ Ille languidus grabato portabatur; ſanatus autem grabatum portat. Quid dictum eſt ab Apoſtolo? Inuicem onera veſtra portate: & ſic adimplebitis legem Chriſti. Lex ergo Chriſti charitas. Nec charitas impletur, niſi inuicem onera noſtra portemus. Sufferentes (inquit) inuicem in dilectione, ſtudentes ſeruare vnitatem ſpiritus in vinculo pacis. Cum eſſes languidus, portabat te proximus tuus: ſanus factus es, porta proximum tuum.

Ephe. iiij.

Ex ſermone de epiſtola Ioã. i. Pſal. cxviij.

¶ Inuicem onera veſtra portate, & ſic adimplebitis legem Chriſti. Audi pſalmum quid dicat, Pax multa diligentibus legem tuã, & non eſt illis ſcandalum. Pacem multam dicit eis, qui diligunt legem dei, & ideo non eſſe eis ſcandalum. Illi ergo qui ſcandala patiuntur, pacem perdunt. Et quos dixit non pati ſcandalum, aut non facere? diligentes legem dei? Ergo in charitate poſiti ſunt. E Sed dicit aliquis, Legem dei dixit diligentibus, non fratres. Audi quid dominus dicat, Mandatum nouum do vobis, vt vos inuicem diligatis. Quid eſt lex niſi mandatum? Quomodo autem non patiuntur ſcandalum, niſi dum ſufferunt inuicem? Sicut Paulus dicit, Sufferentes inuicem in dilectione, ſtudentes ſeruare vnitatem ſpiritus in vinculo pacis. Et quae ipſa eſt lex Chriſti, eundem audi Apoſtolum commendantem ipſam legem. Inuicem inquit, onera veſtra portate: & ſic implebitis legem Chriſti.

Ioan. xv.

Ex tracta. ſu. cxxix. Portantes inuicem onera.

¶ Qui portant inuicem onera ſua, niſi qui habent charitatem? Qui non habent charitatem, graues ſunt ſibi. Qui autem habent charitatem portant ſe. Leſit te aliquis, petit veniam: ſi non dimiſeris non portas onus fratris tui. Si dimittis, portas infirmum. Et ſi forte in aliquam infirmitatem cecideris, quaſi homo oportet vt ſic te portet ille quemadmodum & tu. Audi quid praeceſſerit. Fratres, inquit, ſi praeoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui ſpiritales eſtis inſtruite huiuſmodi in ſpiritu lenitatis. Et ne forte quia ſpiritales monuerat, velut ſecuri ſibi viderentur, continuo ſubfecit, Intendens teipſum, ne & tu tenteris. Deinde quod commemorauit ſubiungit. Alter alterius onera portate, & ſic implebitis legẽ Chriſti. F Itaque charitas portat onera ſua. Sed nõ timeat ne prematur oneribus talibus, ne peccatis ſuis vnuſquiſque prematur attendat. Nam quando portas infirmitatem fratris tui, non te onerant peccata ipſius: plane ſi conſentias, iam tua te premunt non alterius. Quiſquis enim conſenſerit peccatori, non alienis, ſed ſuis grauatur. Conſenſio enim ad peccatum alterius, tuum eſt peccatum. Et non eſt quare queraris quod peccata aliena te premant. Dicitur enim tibi: premunt te ſed mea: vidiſti furem, con-

Conſenſio ad peccatum.

cupiſti cum eo. Quid eſt hoc? Pedibus ambulaſti ad furtum? ani- mo mente coniunxit te furto. Quod ipſius ſolum erat, factum eſt & tuum: qui placuit tibi. Si autem diſplicuerit tibi & oraueris pro eo, & deprecatus veniam dederis: vt poſſis libera fronte di- cere in precibus tuis quas tibi iuriſperitus cœleſtis dictauit: Dimit- te nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus no- ſtris: didiciſti portare onera fratris tui, vt & alius portet ſi qua ſunt tua: & fiat in vobis quod ait Apoſtolus, Inuicem onera veſtra por- tate, & ſic implebitis legem Chriſti.

Matt. vi.

Nā ſi quis exiſtimat ſe aliquid eſſe; cum nihil ſit, ipſe ſe ſeducit.

NEq; enim prorſus nulla res eſt homo: de quo ait Apo- ſtolus, Qui ſe putat aliquid eſſe cum nihil ſit. In compa- ratione quippe ſpiritalis hominis q̄ ſcit gratia dei ſe eſſe quod eſt, quiſquis vana pſumit nihil eſt. In comparatione enim illius quod eſt, attendens iſta quæ ita non ſunt, & plus videns ſi- bi deeſſe quam adeſſe, humilior ſum ex eo quod deeſt quam ela- tior ex eo quod adeſt. Nam qui putant ſe aliquid habere, cum hic viuūt ſuperbiendo, nō accipiunt qđ deeſt qui magnū putant eſſe quod adeſt. Qui enim putat ſe eſſe aliquid, cum nihil ſit, ſeipſum ſeducit. Nec iſti ex hoc magni ſunt. Nam & inflatio & tumor imi- tatur magnitudinem, ſed non habet ſanitatem.

Ex tracta. euangelij ſecundum Ioan. xcix. Nemo nihil ē.

C

¶ Laudans inuocat dominum, & ab inimicis tuis ſaluus eris. Quia quod ait ipſe dominus, Sacrificium laudis glorificabit me: & ibi via eſt vbi oſtendam illi ſalutare meum, vbi via? In ſacri- ficio laudis. Noli pedem extra hanc viam mittere, in via eſto, a via noli recedere, a laude domini nec vnguem nedum pedem. Si enim volueris ab hac deuiare, & pro domino te laudare: non eris ſaluus ab illis inimicis: quia de ipſis dictum eſt, Iuxta ſemi- tam ſcandala poſuerunt mihi. Quicquid ergo putaueris boni te habere abs te, deuiaſti a laude dei. Quid iam miraris ſi te ſedu- cit inimicus, quando tuipſius ſeductor es? Audi Apoſtolum, Qui enim putat ſe eſſe aliquid, cum nihil ſit, ſeipſum ſeducit.

Ex ſermone de verbis apli. xij. Pſal. xvij. Pſal. lix. Ps. cxxxix.

R

Opus autem ſuum probet vnuſquiſq;: & ſic in ſe- metipſo tantum gloriam habebit, & non in altero. Vnuſquiſq; enim onus ſuum portabit. Communi- cet autem is qui catechizatur verbo, qui ſe catechi- zat in omnibus bonis. Nolite errare. Deus non irri- detur. Quæ enim ſeminauit homo, hæc & metet. Quoniam qui ſeminat in carne ſua, de carne & me- tet corruptionem: qui autem ſeminat in ſpiritu, de ſpiritu metet vitam æternam.

Digitized by Google

Ex lib. de gra/tia noui teſt. Sibi placens.

SVnt ẽt qui ſibi placent tanq̃ de bono a ſeſe ſibi parto, ẽ ab adulantibus vel errantibus ita laudantur, ac ſi ipſi ſint aliquid. Qui autem putat ſe eſſe aliquid cum nihil ſit (ſicut dicit Apoſtolus) ſeipſum ſeducit. Opus autem ſuum probet vnuſquiſq; ẽ tunc in ſemetipſo gloriam habebit, ẽ nõ in altero. Hoc eſt portare onus ſecum, non ex aliena laude pendere. Sed quam gloriam in ſe habebit niſi eum cui dicitur, gloria mea ẽ exaltans caput meum: vt quod ſæpe dicendum eſt, qui gloriatur, domino glorietur.

Pſal. iij. I. Cor. i.

Ex epiſtola ad Iulianam.

Et nos quidem de ſanctæ virginis diſciplina ẽ humilitate chriſtiana, in qua nutrita ẽ educata eſt, hoc exiſtimamus, quod illa verba cum legeret (ſi tamen legit) ingemuit, ẽ pectus humiliter tutudit, ac fortaſſis ẽ fleuit, dominumq; cui data eſt, a quo ſanctificata eſt, fideliter orauit: vt quomodo illa non ſunt verba ipſius, ſed alterius, ita non ſit talis ẽ fides eius qua ſe aliquid habere credat, de quo in ſe domino glorietur. Nam gloria quidem eius in ipſa eſt nõ in verbis alienis: ſicut ait Apoſtolus, Opus autem ſuum probet vnuſquiſq;, ẽ tunc in ſemetipſo habebit gloriam ẽ non in altero. Sed abſit vt gloria ſua ipſa ſit: ẽ non ille cui dicitur, Gloria mea, ẽ exaltans caput meum. Ita quippe eſt in ea ſalubriter gloria eius, cum deus qui in illa eſt, ipſe gloria eius, a quo habet omnia bona quibus eſt bona, ẽ habebit omnia quibus melior erit, quantum in hac vita eſſe poterit, ẽ quibus perfecta erit, quando fuerit diuina gratia non humana laude perfecta. In domino enim laudabitur anima eius.

A

Pſal. iij.

Pſal. xxxiij.

ij. Theſ. iij.

Bonum enim facientes non deficiamus. Tempore enim ſuo metemus non deficientes.

B

Ex tracta. euangelij ſcḋm Ioan. lxx. Dum in Chriſti noĩe petimus tunc impetramus ſed non ſtatim, &c.

Sane quædam quiſuis in nomine eius petamus, i. ſecundũ ſaluatorem, ẽ ſecundum magiſterium petamus, non tunc qñ petimus facit: ſed tñ facit. Neq; enim qñ ẽ illud petimus, vt veniat regnum dei, propterea non facit qḋ petimus: quia non ſtatim cum illo in æternitate regnamus, differtur. n. qḋ petimus nõ negatur. Verũ tamen orantes tanquam ſeminantes non deficiamus, tempore proprio metemus.

Ex tracta. ps. cxi. ij. Cor. ix. Luce xx.

Semen futuræ meſſis opera ſunt miſericordiæ. Apoſtolus teſtis eſt qui dicit, Bonum autem facientes non deficiamus. tempore. n. proprio metemus, Et iterum, Hoc autem, inquit, qui parce ſeminat parce ẽ metet. Quid autem fratres potentius, quam vt regnum cœlorum non ſolum Zachæus emat dimidio rerum ſuarum, ſed ẽ vidua duobus minutis, ẽ tantundem ibi vterq; poſſideat? Quid potentius, quam vt idem regnum ẽ theſauris diuitis, ẽ calice aquæ frigidæ pauperi valeat?

Ergo dum tempus habemus operemur bonum ad omnes, maxime autem ad domeſticos fidei. Vi

Videte qualibus literis ſcripſi vobis mea manu. Quicunque enim volunt placere in carne, hi cogunt vos circuncidi: tantum vt crucis Chriſti perſecutionem non patiantur. Neque enim qui circunciduntur legem cuſtodiunt, ſed volunt vos circuncidi, vt in carne veſtra glorientur.

SVnt qui exiſtimant eleemoſynas iuſtis tantummodo eſſe præbendas: peccatoribus autem nihil eiuſmodi dari oportere: ne contra deum conemur, cuius in eis indignatio declaratur, tanquam ex hoc etiam nobis poſſit iraſci: quia eis volumus ſubuenire, quos vult ipſe punire. Adhibent etiam teſtimonia ſanctarũ ſcripturarum vbi legimus, Da miſericordiam, ⁊ ne ſuſcipias peccatorem: ⁊ impijs, ⁊ peccatoribus redde vindictam: bene fac humili ⁊ ne dederis impio: quoniam ⁊ altiſſimus odio habet peccatores, ⁊ impijs reddet vindictam. Hæc verba queadmodum accipienda ſint non intelligentes, deteſtabili crudelitate induuntur. Vnde nos oportet de hac re fratres veſtram alloqui charitatem, ne cognitione peruerſa cum diuina voluntate conſentiatis. Omnibus eſſe impertiendam miſericordiam docet Apoſtolus Paulus apertiſſime dicens, Infatigabiles, inquit, cum tẽpus habemus operemur bonum ad oẽs, maxime aũt ad domeſticos fidei. Vñ reuera ſatis apparet in hmõi operibus iuſtos eſſe præponendos. Quos enim alios intelligamus domeſticos fidei, cum aperte ſit poſitum, iuſtus ex fide viuit? non tñ alijs hominibus ẽt pctõribus miſericordiæ claudenda ſunt viſcera: nec ſi ẽt aduerſum nos hoſtilem animum gerant, ipſo noſtro Saluatore dicente ac monente, Diligite inimicos veſtros, benefacite his qui oderunt vos. Neq; hoc in libris veteribus tacitum eſt: illud enim tangitur, Si eſurierit inimicus tuus ciba illum: ſi ſitit potum da illi. Quo ẽt in nouo ⁊ Apoſtolus vſus eſt. Nec ideo tamen falſa ſunt quæ ſupra poſuimus: quia ⁊ ipſa diuina præcepta ſunt. Da miſericordiam, ⁊ ne ſuſcipias peccatorem. Illa enim ob hoc dicta ſunt, ne cuiq; peccatori propterea benefacias, quia peccator eſt. Vt aũt benefacias ei qui te odit, non quia peccator, ſed quia homo eſt. Itaq; vtrunq; præceptum tenebis, nec ad vindicandum remiſſus, nec ad ſubueniendum inhumanus. Omnis enim qui recte arguit peccatorem, quid aliud quã non vult eum eſſe peccatorem? Odit ergo in illo quod ⁊ deus odit, vt perimatur quod homo fecit, ⁊ liberetur quod deus fecit. Pctm̃ quippe homo fecit: ipſum autem hoiem deus. Et duo iſta noia cum dicimus homo peccator, non vtiq; fruſtra dicũtur. Quia peccator eſt, corripe: ⁊ quia homo eſt, miſerere. Nec oino liberabis hoiem eſt, miſerere. Nec omnino liberabis hoiem, niſi eũ perſecutus fueris pctõrẽ. Huic officio omnis inuigilat diſciplina, ſicut cuiq; regenti apta ⁊ accommodata

C
Eleemoſynæ an malis præbendæ ſint.

Eccle. xij.

D
Matth. vi.
Prou. xxv.
Roma. xij.

Peccatori quia hõ eſt, non quia pcr ſubueniẽtur.

Digitized by Google

eſt: non ſolum epiſcopo regenti plebem ſuam, ſed etiam pauperi regenti domum ſuam: diuiti regenti familiam ſuam: coniugato regenti coniugem ſuam: patri regenti prolem ſuam: iudici regenti prouinciam ſuam: Regi regenti gentem ſuam. Omnes hi cum boni ſunt, eis quos regunt bene vtiq; volunt: & ſecundum imperium ab vniuerſorum domino paſtore qui & regem omnium regit, hanc operam dant vt ijdem ipſi quos regunt, & conſeruentur homines, & pereant peccatores. Ita implent qđ ſcriptum eſt. Da miſericordiam, & ne ſuſcipias peccatorem: ne hoc in illo ſalutem qđ peccator eſt, velim: & impijs & peccatoribus redde vindictam: vt hoc ipſum qđ impij & peccatores ſunt deleatur in eis. Benefac humili propter hoc qđ humilis eſt & ne dederis impio propter hoc qđ impius eſt: quoniam & altiſſimus odio habet peccatores, & impijs reddet vindictam. Qui tamen quia

Matth. v.

non ſolum peccatores & impij, verumetiam & homines ſunt, facit oriri ſolem ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos. Ita nulli homini claudenda eſt miſericordia, nulli peccato impunitas relaxanda. Hinc itaq; maxime intelligendum eſt quam non ſit contemnenda eleemoſyna, quae quibuſcumq; pauperibus in ea humanitatis impenditur. quandoquidem dominus ſublevabat indigentiam pauperum etiam ex his loculis, quos ex opibus implebat aliorum. Qđ ſi forte quis dixerit, nec illos debiles & mendicos quos dominus iuſſit potius inuitari, nec illos quibus ſolebat de loculis erogare, peccatores fuiſſe: ideo non eſſe conſequens vt propter haec euangelica teſtimonia & peccatores a miſericordibus ſuſcipi vel paſci iubeantur: illud attendat, qđ iam ſuperius memoraui: quia vtiq; peccatores & maxime ſcelerati ſunt qui oderunt & perſequuntur eccleſiam. De quibus tamen dicitur. Benefacite his qui oderunt vos. Et hoc exemplo dei patris aſtruitur, qui facit ſolem ſuum oriri ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos. Non ergo ſuſcipiamus peccatores propterea qđ ſunt peccatores, ſed tamen eos ipſos, quia & homines ſunt, humana conſideratione tractemus. Perſequamur in eis propriam iniquitatem: miſereamur communem conditionem. & ſic infatigabiles cum tempus habemus operemur bonum ad omnes: maxime autem ad domeſticos fidei.

Supra. v.

Mihi autem abſit gloriari, niſi in cruce domini noſtri Ieſu Chriſti, per quem mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo. In Chriſto enim Ieſu, neq; circumciſio aliqd valet, neq; praeputiū, ſed noua creatura.

B retracta. euāgelij ſecūdū Ioan. I. Ioan. xij.

Dilexerunt enim gloriam hominum magis quam gloriam dei. Videte quemadmodum notauerit euangeliſta, & improbauerit quoſdam, quos tamen in eum credidiſſe dixit, qui in hoc ingreſſu fidei ſi proficerent, amorem quoq; humanae gloriae proficiendo ſuperarent, quem ſuperauerat Apoſtolus, dicens,

Digitized by Google

Mihi autez abſit gloriari, niſi in cruce domini noſtri Ieſu Chriſti, per quem mundus mihi crucifixus eſt, ⁊ ego mundo. Ad hoc eniz ⁊ ipſe dominus crucem ſuam, vbi eum dementia ſuperbæ impietatis irriſit, in eorum qui in illum crederent frontibus fixit, vbi eſt quodammodo ſedes verecundiæ: vt de nomine eius fides nō erubeſcat: ⁊ magis dei gloriam quam hominum diligat.

Crux Chriſti cur in frontib9 fixa eſt.

¶ Ibat ergo ad locum vbi fuerat crucifigendus portans crucem ſuam Ieſus. Grande ſpectaculum: ſed ſi ſpectet impietas, grande ludibrium. Si pietas, grande myſterium. Si ſpectet impietas, grande ignominiæ documentum: ſi pietas, grande fidei munimentuz. Si ſpectet impietas, ridet regem pro virga regni lignum ſui portare ſupplicij. Si pietas, videt regem baiulantem lignum ad ſemet ipſum figendum quod fixurus erat ēt in frontibus regum, in eo ſpernendus oculis impiorum in quo erant gloriatura corda ſanctorum. Dicturo enim Paulo, mihi autez abſit gloriari niſi in cruce domini noſtri Ieſu Chriſti, ipſam crucem ſuam ſuo geſtans humero commendabat, ⁊ lucernæ arſuræ quæ ſub modio ponenda non erat candelabrum ferebat.

Ex tra. ſa. euāgelij ſecūdū Ioan. cxiij.

Chriſtus crucez ſuam portans.

¶ Fiat pax in virtute tua, fiat pax in dilectione tua: quia virtus tua dilectio tua. Audi cantica canticorum. Valida eſt ſicut mors dilectio. Magnum verbum fratres: Valida eſt ſicut mors dilectio, magnificentius exprimi non potuit fortitudo charitatis, quam vt diceret, valida eſt ſicut mors. Quis enim reſiſtit morti? fratres intendat charitas veſtra. Reſiſtitur ignibus, vndis, ferro: reſiſtitur poteſtatibus, reſiſtitur regibus, venit vna mors, quis ei reſiſtit? Nihil eſt illa fortius: propterea viribus eius charitas comparata eſt, ⁊ dictuz eſt valida eſt ſicut mors dilectio. Et quia ipſa charitas occidit quod fuimus vt ſimus quod non eramus, facit in nobis quandaz mortem dilectio. Ipſa morte mortuus erat qui dicebat, Mundus mihi crucifixus eſt ⁊ ego mundo. Ipſa morte mortui erant quibus dicebat, Mortui enim eſtis ⁊ vīa vita abſcondita eſt cū Chriſto in deo.

M Ex tra. ſa. Pſal. cxlij. Pſal. cxl. Cant. viij. Charitatis fortitudo.

Coloſ. iij.

¶ Inquantum dei ſapientiam per quam facta ſunt omnia ſpiritualiter intelligimus, in tantum carnalibus affectibus morimur: vt mortuum nobis hunc mundum deputantes, noſq; ipſi huic mundo moriamur: ⁊ dicamus quod ait Apoſtolus, Mundus mihi crucifixus eſt ⁊ ego mundo. De hac enim morte item dicit, Si autem mortui eſtis cum Chriſto quid adhuc velut viuentes de hoc mundo decernitis? Non ergo immerito nemo poteſt faciem, id eſt ipſam manifeſtationem ſapientiæ dei videre, ⁊ viuere. Ipſa eſt enim ſpecies, cui contemplandæ ſuſpirat omnis qui affectat diligere deum ⁊ ex toto corde, ⁊ ex tota mente, ⁊ ex tota anima, ⁊ ad quam contemplandam etiam proximum quantum poteſt ædificat qui diligit proximum ſicut ſeipſum, in quibus duobus præceptis tota lex pendet, ⁊ prophetæ. Illa eſt ergo ſpecies quæ inpis omnem animam rationalem deſiderio ſui ſan-

In lib. de tri. ij.

Coloſ. ij.

Species diuina faciei.

Math. xxij.

Digitized by Google

[illegible] quanto mundiorem, et tanto mundiorem quan-
to ad ſpiritalia reſurgentem: tanto autem ad ſpiritalia reſurgentem,
quanto a carnalibus morientem.

Ex ſermone de verbis apli. xx. ¶ Cũ viderimus eũ ſicuti eſt, iam tranſiet peregrinatio noſtra. Po-
Pſal. xliiij. ſtea vero gaudebimus gaudio angelorũ. Hæc n. via quid eſt? Via fi-
des eſt, ꝓpter fidẽ tuã factus eſt deformis Chriſtus. Manet aũt ſpecio-
ſus Chriſtus. ſpecioſus forma præ filijs hominum videbit poſt pegri-
nationẽ; modo aũt fide qualis vidẽ? Et vidimus, et non habebat ſpẽ neqꝫ
decorẽ: ſed vultus eius abiectus, et deformis poſitio eius. Hic ẽ vul-
tus eius deſpectus, et deformis poſitio eius, homo in plaga poſitus et
ſciens ferre infirmitates. Deformitas Chriſti te format. Ille enim ſi
Deformitas xpi pulchritudo noſtra eſt. deformis eſſe noluiſſet, tu formã quã perdidiſti non recepiſſes. Pẽ-
debat ergo in cruce deformis, ſed deformitas illius pulchritudo
noſtra erat. In hac ergo vita deformẽ Chriſtũ teneamus. Quid eſt
deformem Chriſtũ? Abſit mihi gloriari niſi in cruce dñi nři Ieſu
Chriſti, ꝑ quẽ mihi mundus crucifixus eſt et ego mundo. Hæc eſt
deformitas Chriſti. Nunquid dixi me ſcire in vobis aliqd niſi Ieſũ? [illegible]
Hæc eſt via credere in crucifixũ. Huius deformitatis ſignũ in fron-
te portamus, de iſta deformitate Chriſti non erubeſcamus.

Item ex eodem ſermone. ¶ Mihi aũt abſit gloriari, niſi in cruce dñi noſtri Ieſu Chriſti. Po-
terat dicere in ſapientia dñi noſtri Ieſu Chriſti, et verũ diceret: in
maieſtate, et verũ diceret: poterat in poteſtate, et verũ diceret. Sed dixit
In cruce. Vbi mundi philoſophus erubuit, ibi Apłs theſaurũ re-
perit: non contẽnendo vile inuolucrũ peruenit ad precioſum in-
uolucrum. Abſit inqt mihi gloriari, niſi in cruce dñi noſtri Ieſu
Chriſti. Bonam ſarcinã ſuſtuliſti, ibi totũ eſt qđ quæſiſti, et qđ ibi
magnũ lateret oſtendiſti. Quale adiutoriũ? Per quem mihi inquit
mundus crucifixus eſt, et ego mundo. Quã tibi crucifigeretur mun-
dus, niſi pro te crucifigeretur per quẽ factus eſt mundus? Ergo qui
C
i. Cor. i. gloriatur, in dño glorietur. Quo dño? Chriſto crucifixo, vbi humi-
litas, ibi maieſtas: vbi infirmitas, ibi poteſtas: vbi mors, ibi vita. Si
vis ad illa venire noli iſta contẽnere. Nã non eſt magnũ in Chri-
ſti ſapientia gloriari, magnũ eſt in cruce Chriſti gloriari. Vñ tibi
inſultat impius, inde glorietur pius: vnde tibi inſultat ſuperbus, in-
de glorietur chriſtianus. Noli erubeſcere de cruce Chriſti. Ideo in frõ-
te tanqꝫ in ſede pudoris ſignum ipſum accepiſti. Recole frontem
tuam, ne linguã expaueſcas alienam. Signum veteris teſtã, circun-
ciſio in latenti carne. Signũ noui teſtã, ſignũ in libera fronte. Ibi
enim occultatio eſt, hic reuelatio. Illud eſt ſub velamine, hoc in fa-
i. Cor. iij. cie. Quãdiu enĩ legitur Moyſes, velamen ſuper cor eorũ poſitum
eſt. Quare? quia non tranſierunt ad Chriſtũ. Cum enim tranſierit
ad Chriſtum auferetur omne velamen. vt qui ſub [illegible] in occulto
circunciſionem in fronte portes crucẽ. Nos aũt reuelata facie glo-
riã dñi ſpeculantes in eandem (inquit) imaginẽ transformamur
de gloria in gloriã, tanqꝫ a dñi ſpiritu, ne tibi tribuas, ne hoc tuis

putes, ne ignorans dei iuſtitiam & tuam volens conſtituere iuſtitię dei non ſis ſubiectus. Nam in eo ſignum Chriſti eſſe prænunciatū quis ambigat? Inde cultellus petrinus: petra aūt erat Chriſtus. Inde octauus dies circuncisionis, dominicus reſurrectionis. Jō Apoſtolus inde tranſiens, inde veniens, tranſiens .ſ. ad Chriſtū vt auferatur velamen, nouit vnde glorief. Mihi aūt, inqt, abſit gloriari, niſi in cruce dñi noſtri Ieſu Chriſti. Quid .n. prius dixerat? Neq; .n. qui circuncidunf legē cuſtodiunt: ſed volunt vos circuncidi: vt in carne veſtra glorientur. Tu quid apoſtole? Transfer ſignum ad frontē. Mihi aūt abſit gloriari, niſi in cruce dñi noſtri Ieſu Chriſti. Hic habeo, inquit, qđ ignorabam. Venit teſtm̄ nouū: reuelatum eſt qđ occultabatur: qui ſedebant in vmbra mortis lumen ortum eſt eis: reuelatum eſt qđ occultabatur. Quod latebat in aperto eſt: venit ipſa petra, omnes nos ſpiritu circuncidit, & ſuæ humilitatis ſignū in redemptorum fronte defixit. Roma. D

¶ Gloriemur ergo & nos in cruce dñi noſtri Ieſu Chriſti, per quē nobis mundus crucifixus eſt, & nos mundo crucifigimur: de qua cruce vt non erubeſceremus, eam in ipſa fronte, hoc eſt in pudoris domicilio collocauimus. Ex ſermone de paſſiõe domini

Et quicunq; hanc regulam ſecuti fuerit, pax ſuper illos & miſericordia, & ſuper Iſrael dei. De cætero nemo mihi moleſtius ſit. Ego enim ſtigmata domini Ieſu in corpore meo potero. Gratia domini noſtri Ieſu Chriſti cū ſpū veſtro fratres. Amen. E

NOuimus quidem Iſrael ſpiritalē, de quo dicit Apl̄s. Et quicunq; hanc regulam ſequuntur, pax ſuper illos & miſericordia, & ſuper Iſrael dei. Iſtum aūt Iſrael ſcimus eſſe carnalem, de quo dicit, Videte Iſrael ſecundum carnem. Sed iſta iſti non capiunt, & eo ipſo carnales ſeipſos eſſe conuincunt. Ex lib. aduerſus Iudæos Iſrael ſpiritalis.

¶ Super Iſrael magnificentia eius. De quo dicit Apoſtolus, Super Iſrael dei. Non .n. oēs qui ex Iſrael hi ſunt Iſrael, quoniam eſt Iſrael ſecundum carnem. Non aūt qui filij carnis, hi filij dei: ſed filij ꝑmiſſionis deputantur in ſemine. Ex tracta. ps. lxvij. Roma. ix.

Miſſa fuit e Roma ad Epheſios per Tychicum.

Digitized by Google

IN EPISTOLAM AD EPHESIOS ARGVMENTVM.

EPHESVS metropolis quondam erat Aſiæ minoris, ciuitas ſuperſtitioſe dedita cultui dæmonum, & præcipue Dianæ, vnde & in Actis Dianæ Neokoros dicitur: non illius venatricis, cui poetæ ſagitas et arma tribuūt, ſed multi mammiæ, quam Græci polymaſton appellant, quam volebant omnium animantium eſſe nutricem, vt indicauit Hieronymus. Nam de tēplo Epheſiæ Dianæ, toto orbe celebratiſſimo, paſſim et ethnici meminere ſcriptores. Hos curioſarum artium tenebat ſtudium. Vnde legimus, ad prædicationem apoſtolorum magicos libros ab eis comportatos, igni traditos fuiſſe, et ſupputato pretio, compertū fuiſſe quinquagies mille nummum argenti, ſicut refertur in Actis capite 19. Vt igitur à tantis erroribus illos abduceret, trienniū apud illos egit: nihil interim non faciens, quod ad illorū ſalutē faciebat, magno ſtudio reclamantibus et obſtrepentibus multis, ſicut ipſe teſtatur alicubi, vbi et beſtijs obiectus ē, quēadmodū ipſe teſtatur in ſecūda ad Corinth. epiſtola. At diſcedēs, Timotheū apud eos remanere iuſſit. Abūdabat aūt ea ciuitas, vt curioſis et magiæ deditis, ita doctiſſimis viris: unde Paulus, ut ad omnium mores et ingenia ſeſe attēperat, de dæmonibus ac ſpiritibus crebro meminit, bonorū ac malorū drīā indicās. Ad hęc retruſa q̄dā aperit. Nec. n. eſt ulla epiſtola, q̄ tā abditos habeat ſenſus, ut ob hanc potiſſimum Petrus ſcripſiſſe uideatur: Sicut et

charissimus frater noster Paulus, secundũ datã ſibi ſapientiã ſcripſit nobis, ſicut in oĩbus epiſtolis, loquẽs in eis de his quibus ſunt quædã difficilia intellectu, q̃ indocti & inſtabiles deprauant, ſicut et cæteras ſcripturas ad ſuã ipſorũ perditionẽ. Difficultas aũt non tã in uerbis ſita eſt, quanquã haud alibi ſermonis phraſis ꝑplexior, quã in ſenſibus, q̃d agnoſcit et diuus Hieronymus in præfatione cõmentariorũ. Hæc idcirco uniuerſa replicauimus, ut oſtenderemus, quare apoſtolus in hac uel potiſſimũ epiſtola obſcuros ſenſus et ignota ſeculis ſacra congeſſerit. Hos igitur quoniam in fide perſtiterant, hortatur ut pergant, et ad perfectionẽ proficiant, cõmonefaciens cuiuſmodi fuerint, cum uitijs addicti ſeruirent impijs ſpiritibus: & quales nunc facti ſint, inſiti Chriſto: docens interim euangelij gratiam conſilio diuino, licet Iudæis promiſſam, in gentes quoq; recte propagatam, et huius muneris ſe miniſtrum à deo conſtitutum. Quoniam aũt ſcripſit è carcere, hortatur ne deijciãtur animo ob ipſius afflictiones, uerum eas potius ſibi gloriæ ducant. Hæc agit capite primo et ſecundo. In cæteris tribus uitæ formã illis præſcribit, demonſtrans quid ſequendũ, quid fugiendum, quæ officia maritorum in uxores, uxorem in maritos, quæ parentum in liberos, liberorum in parentes, dominorum in ſeruos, ſeruorum in dominos. Scripta eſt epiſtola ab urbe Roma, per Tychicum diaconum, cuius meminit in calce, fidelem miniſtrum eum uocans. Ambroſius addit ſcriptam è carcere, cum Hieroſolymis Romam deductus ſub fideiuſſore degeret extra caſtra in ſuo conducto.

Digitized by Google

EXPOSITIO DIVI PATRIS AVGV-ſtini epiſcopi in Epiſtolam diui Pauli Apoſtoli ad Epheſios, per venerabilem Bedam Preſbyterum collecta.

F

Gala.i.
i Pet.i.
ij.Cor.i.

PAVLVS Apoſtolus Ieſu Chriſti per voluntatem dei, ſanctis oibus qui ſunt Epheſi, & fidelibus in Chriſto Ieſu, Gratia vobis & pax a deo patre noſtro, & domino Ieſu Chriſto. Benedictus deus & pater domini noſtri Ieſu Chriſti, qui benedixit nos in omni benedictiõe ſpũali in cœleſtibus in Chriſto, ſicut elegit nos in ipſo, ante mundi conſtitutionem, vt eſſemus ſancti, & immaculati in conſpectu eius in charitate, qui prædeſtinauit nos in adoptionem fi-

G

liorum per Ieſum Chriſtum in ipſum ſecũdum propoſitum voluntatis ſuæ, in laudẽ gloriæ gratiæ ſuæ, in qua gratificauit nos in dilecto filio ſuo, quo habemus redemptionem per ſanguinem eius, remiſſionem peccatorum ſecundum diuitias gratiæ eius quæ ſuperabundauit in nobis in omni ſapientia & prudentia: vt notum faceret nobis ſacramentum vo-

Gala.iiij.

luntatis ſuæ, ſecundum beneplacitum eius: quod ꝓpoſuit in eo, in diſpenſatione plenitudinis temporum, inſtaurare omnia in Chriſto quæ in cœlis, & quæ in terra ſunt in ipſo, in quo etiam & nos ſorte vocati ſumus, prædeſtinati ſecundum propoſitum

Roma.viij.

eius, qui omnia operatur ſecundum conſilium voluntatis ſuæ, vt ſimus in laudem gloriæ eius nos qui ante ſperauimus in Chriſto. In quo & vos cum audiſſetis verbũ veritatis, euãgeliũ ſalutis veſtræ recepiſtis.

Ex lib. de ꝓdeſtinatione ſctorũ. Quò electi, qui non e. ant.

ELegit deus in Chriſto ante mundi conſtitutionem mẽbra eius, & quõ eligeret eos qui nondũ erant, niſi ꝓdeſtinando? Elegit ergo prędeſtinans nos. Nunquid eligeret impios & immundos?

ſimmundos? Nam ſi quę iſto proponatur verum hos eligat, an potius ſanctos & immaculatos, qui horum reſpōdeat quid requirat, ac nō ſtatim ferat pro ſanctis immaculatiſq;? Præſciebat ergo (ait Pelagianus) qui eſſent futuri ſancti & immaculati per liberæ voluntatis arbitrium, & ideo eos ante mundi conſtitutionē, in ipſa ſua præſcientia quales futuros eſſe præſciuit: elegit. Elegit ergo, inquit, antequam eſſent, prædeſtinans filios quos futuros ſanctos immaculatoſq; præſciuit. Vtiq; ipſe non fecit: nec ſe facturum, ſed ipſos facturos eſſe præuidit. Intueamur ergo verba Apoſtoli: atq; videamus verum propterea nos elegerit ante mundi conſtitutionem: quia ſancti & immaculati futuri eramus: an vt eſſemus. Benedictus, inquit, deus & pater domini noſtri Ieſu Chriſti, qui nos benedixit in omni benedictione ſpiritali in cœleſtibus in Chriſto: ſicut elegit nos in ipſa ante mūdi conſtitutionem, vt eſſemus ſancti & immaculati. Nō ergo quia futuri eramus, ſed vt eſſemus. Nempe certum eſt. nempe manifeſtum eſt. Ideo quippe tales futuri eramus, quia elegit ipſe prædeſtinans, vt tales per gratiam eius eſſemus. Ita nos ergo benedixit benedictione ſpiritali in cœleſtibus in Chriſto Ieſu, ſicut elegit nos ante mundi conſtitutionem, vt eſſemus ſancti & immaculati in conſpectu eius in charitate, prædeſtinans nos in adoptionem filiorum per Ieſum Chriſtum in ipſum. Deinde quid adiungat attendite. Secundum placitum, inquit, volūtatis ſuæ, ne in tanto beneficio gratiæ de placito gloriaremur voluntatis noſtræ. In qua glorificauit nos, inquit, in dilecto filio ſuo. In qua vti que voluntate ſua glorificauit nos. Sic dictum eſt gratificauit nos a gratia, ſicut iuſtificauit dicitur a iuſtitia. In quo habemus, inquit, redemptionem per ſanguinem ipſius, remiſſionem peccatorum ſecundum diuitias gratiæ eius, quæ abundauit in nos in omni ſapiētia & prudētia, vt oſtenderet nobis myſterium voluntatis ſuæ ſecundum bonam voluntatem ſuam. In hoc myſterio voluntatis ſuæ poſuit diuitias gratiæ ſuæ ſecundum bonam voluntatem ſuam, non ſecundum noſtram. Quæ bona eſſe non poſſet, niſi ipſe ſecundum bonam voluntatem ſuam vt bona fieret ſubueniret. Cum autem dixiſſet ſecundum bonam voluntatem ſuam, ſubiecit, Quam propoſuit in illo id eſt in dilecto filio ſuo, in diſpoſitionem plenitudinis temporum inſtaurare omnia in Chriſto, quæ in cœlis ſunt, & quæ in terris in ipſo. In quo etiam & ſortem conſecuti ſumus prædeſtinati ſecundum propoſitum eius qui vniuerſa operatur ſecundum conſilium voluntatis ſuæ, vt ſimus in laudem gloriæ eius. Elegit ergo nos deus in Chriſto ante mundi conſtitutionem prædeſtinans nos in adoptionem filiorum: non quia per nos ſancti & immaculati futuri eramus: ſed elegit prædeſtinauitq; vt eſſemus. Fecit autem hoc ſecundum placitum voluntatis ſuæ, vt nemo de ſua, ſed de illius erga ſe voluntate gloriaretur. Fecit hoc ſecundum diuitias gratiæ ſuæ, ſecundum volunta-

Voluntas noſtra quomodo bona ſit.

tem ſuam quam propoſuit in dilecto filio ſuo, in quo ſortem cõ ſecuti ſumus: prædeſtinati ſecundum propoſitũ non noſtrum, ſed eius qui vniuerſa operatur. vſqueadeo vt ipſe in nobis operetur ⁊

I. Cor. I. velle. Operatur autem ſecundum conſilium voluntatis ſuæ, vt ſimus in laudem gloriæ eius. Hinc eſt quod clamamus vt nemo glorietur in homine, ac per hoc nec in ſeipſo: ſed qui gloriatur, in domino glorietur. Vt ſimus in laudẽ gloriæ eius. Ipſe quippe operatur ſecundum propoſitum ſuum, vt ſimus in laudeꝫ gloriæ eius vtiqꝫ ſancti ⁊ immaculati: propter quod nos vocauit prædeſtinãs ante mundi conſtitutionem. Ex hoc propoſito eius eſt illa electo-

Roma. viij. rum propria vocatio, quibus omnia cooperantur in bonum, quia

Rom. xi. ſecundũ propoſitũ vocati ſunt: ⁊ ſine pœnitentia ſunt dona ⁊ vocatio dei. VT ſimus ſancti ⁊ immaculati in conſpectu eius.

Ex libro de pfe ctione iuſtitie hominis.
Nemo ſine peccato, ſed ſine crimine.

¶ Hoc agitur vt hoc ſimus, ſi immaculati intelligẽdi ſunt, qui omnino ſine peccato ſunt. Si autem immaculati ſunt, qui ſunt ſine crimine, etiam in hac vita fuiſſe atqꝫ eſſe negare non poſſumus, quia non ideo ſine vllo peccato eſt aliquis: quoniã nõ habet maculam criminis. Vnde ⁊ Apoſtolus cũ miniſtros eligeret ordinãdos, nõ

C

ait ſi quis ſine peccato, quod inueniri nõ poſſet: ſed ait, ſi quis ſine

Titu. I. crimine, qđ vtiqꝫ poſſet. INſtaurare omnia in Chriſto, quę in cœlis

Ex lib Enchiri. ⁊ quæ in terra ſunt in ipſo.

Eccleſia. ¶ Quę in ſanctis angelis ⁊ virtutibus dei eſt eccleſia, tunc nobis ſicut eſt innoteſcet cũ ei cõiuncti fuerimus in finem, ad ſimul habenda beatitudineꝫ ſempiternam. Iſta vero quæ ab illa peregrinatur

Rom. viij. in terris, eo nobis notior eſt, quod in illa ſumus, ⁊ quia hominum eſt, quod ⁊ nos ſumus. Hæc ſanguine mediatoris nullum habentis peccatũ ab omni eſt redẽpta peccato. Eius vox eſt, Si deus ꝓ nobis quis contra nos? Qui filio proprio nõ pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit eum. Non enim pro angelis mortuus eſt Chriſtus. Sed ideo etiam pro angelis fit quicquid hominum per eius mortẽ redimitur, ⁊ liberatur a malo: quoniam cum eis quodammodo redit in gratiam poſt inimicitias quas inter homines ⁊ ſanctos angelos peccata fecerunt, ⁊ ex ipſa hominum redemptione ruinæ illius angelicæ detrimenta reparantur. Et vtiqꝫ nouerũt angeli ſancti docti de deo, cuius veritatis æterna contemplatione beati ſunt, quanti numeri ſupplementum de genere humano integritas illius ciuitatis expectet. Propter hoc ait Apoſtolus, Inſtaurare omnia in Chriſto, quæ in cœlis ſunt ⁊ quæ in terris in ipſo. Inſtaurantur quippe quę in cœlis ſunt, cũ id quod inde in angelis lapſum eſt, ex ho-

Inſtauratio omnium.

minibus redditur. Inſtaurantur autem quæ in terris ſunt, cũ ipſi ho-

D

mines qui ꝓdeſtinati ſunt in æternã vitã, a corruptionis vetuſtate renouantur. In Quo etiam ſorte vocati ſumus.

Ex tracta. Io. xxiiij.
Sors quid hic ſit.

¶ Sorte dicit gratiã qua ſalui facti ſumus. Quare ſortis nomine gratiã appellauit? qa in ſorte nõ eſt electio, ſed voluntas dei. Nam vbi dicitur, iſte fecit, iſte nõ fecit, merita conſiderãtur: ⁊ vbi merita

conſiderantur, electio eſt non ſors. Quādo autē deus nulla meri- te inuenit, ſorte volūtatis ſuæ nos ſaluos facit, qa voluit: nō quia digni fuimus. hęc eſt ſors. Merito tunica illa dñi deſup texta, q ſi- gnificat charitatis æternitatē, cū diuidi a pſecutoribus non poſſet, ſors ſup ei miſſa eſt. Ad quos puenit, eos ſignificauit, q videtur ad ſortes ptinere ſctōrū. Gratia ſalui facti eſtis p fidē, ait Apoſtolus, Gra ſalui facti eſtis p fidē: & hoc nō ex vobis: donū em̄ dei eſt: non ex opibus, quaſi vos bñ feceritis, vt ad hoc accedere digni eſſetis. Prędeſtinati ſm ppoſitū eius, q oīa opatur ſ3 ↄſiliū volūtatis ſuę. ¶ Prędeſtinati ſecūd3 ppoſitū qui operatur vniuerſa. Ipſe ergo, vt credere incipiamus, opatur, qui vniuerſa operatur. Vocationē ꝗppe illā de qua dictu3 eſt, Sine pœnitētia ſunt dona & vocatio dei. & de qua dictū eſt, Nō ex opibus, ſ3 ex vocāte. cū poſſet dicere, ſed ex credēte electionē quā ſignificauit dñs. dicens, Nō vos me elegi- ſtis; ſed ego elegi vos. nec fides ipſa præcedit. Nō enim quia credi- dimus, ſed vt credamus elegit nos, ne priores cum elegiſſe dica- mur. falſumq3 ſit quod ait, Nō vos me elegiſtis, ſed eos vos elegi.

Ioan. xv. | Ephe. ij. | Ex libro de prę deſtina. ſanctō. | Roma. xi. | Roma. ix. | Ioan. xv.

In quo & credētes, ſignati eſtis ſpiritu pmiſſionis ſctō, qui eſt arrabo pignus hæreditatis noſtræ, in re- demptionem acquiſitionis, in laudē gloriæ ipſius.

DIffuſa eſt enim charitas Chriſti in cordibus noſtris. Nō ta- men ex nobis, ſed per ſpiritum ſanctum qui datus eſt no- bis. ſi diffuſa eſt charitas in cordibus noſtris, & deus cha- ritas eſt: ecce iam ex quantulocunq3 pignore deambulabat deus in nobis. Pignus enim accepimus. Quid illud eſt cuius pignus tā- le eſt? quanquam melius habent codices, qui habent arram, quā qui habēt pignus. Eādē quippe rē interpretes dicere voluerūt. Inter- eſt tamen aliquid in loquēdi vſu inter arrā & pignus. Pignus enim quando datur, cum datum fuerit propter quod pignus datum eſt, pignus aufertur. Accipis (verbi gratia) codicē ab amico tuo: vt tibi det, das aliquod pignus. Cum reddideris quod accepiſti, propter qđ pignus poſuiſti, ille quod reddideris habebit, tu pignus recipies, nō enim habebit ambas res. Quid ergo fratres? ſi charitatem mo- do deus tanquam pignus dedit per ſpiritum ſuum, cū eam rem ipſam reddiderit, quā promiſſa pignus dedit, auferendus eſt a no- bis pignus? Abſit, ſed quod dedit, hoc implebit. Ideo melius arra quā pignus. aliquādo enim pretium (verbi gratia) ꝑparas dare pro ea re quā tenes bonæ fidei contractu. de ipſo pretio das aliquid: & erit arra non pignus: quod ſit cōplēdū, nō qđ auferēdū. Iā ergo in- tellige. ſi innemō dilectorem, habet arrā: & ex arra deſiderat ple- nitudinem. Arrā ipſam conſideret: hoc em̄ implebitur vñ arra da- ta, eſt ipſam cogitet: ipſam apud ſe diſcutiat, ipſam inſpiciat, ipſa3 de plenitudine illa quā nō videt interroget. Aſpice ergo arrā. Deus charitas eſt. Inde habemus aliqđ, inde aſpſi ſumus, inde irrorati,

Ex ſermone de viſione dei. | Roma. v. | Pignus. | Arra. | I. Ioan. iiij.

enim ros talis eſt, qualis fons rore iſto aſperſus. Sed ſingularis ſontem, dic deo tuo, quoniam apud te eſt fons vitæ. In rore iſto natum eſt deſiderium, in fonte ſatiaberis: ibi eſt quod ſufficit nobis.

Pſal. xxxv.

Propterea & ego audiens fidem veſtram quæ eſt in domino Ieſu, & dilectionem in omnes ſanctos, non ceſſo, gratias agens pro vobis.

Ex libro de prędeſtinatiõe ſanctõ.

G

DEo gratias agit Apoſtolus pro his qui crediderunt, nõ vtiq; quoniam eis annunciatum eſt euangelium, ſed quoniam crediderunt. Ait enim, In quo & vos audientes verbum veritatis, euangelium ſalutis veſtræ, in quo credentes ſignati eſtis ſpiritu promiſſionis ſancto, qui eſt pignus hæreditatis noſtræ in redemptionem acquiſitionis, in laudem gloriæ eius. Propter hoc & ego fide veſtra audita in Chriſto Ieſu, & in omnes ſanctos, nõ ceſſo gratias agere pro vobis. Noua erat & recentior fides prædicato ſibi euangelio. Qua fide audita, gratias deo pro eis agit Apoſtolus. Si homini gratias ageret pro eo quod illum vel putaret non potuiſſe, vel noſſet : adulatio, vel irriſio, verius quam gratiarum actio diceretur. Nõ erat deus, nõ irridetur, donũ eſt enim eius etiã incipiẽs fides, ne Apoſtoli falſa vel fallax gratiarũ actio merito iudicetur.

Gratias quomodo agat Apoſtolus

Ex epiſtola ad vitalem.

Gratiarum actio.

¶Hoc & gratiarum actio iudicat, quod oratio. Oratio pro infidelibus, gratiarum actio pro fidelibus. Qui enim eſt orandus vt faciat, illi eſt actio gratiarum reddenda cum fecerit. Vnde idem dicit Apoſtolus ad Epheſios, Propter hoc & ego audita fide veſtra in domino Ieſu, & in omnes ſanctos, non ceſſo gratias agere pro vobis. Loquimur autem nunc de ipſis initijs, cum homines qui erãt auerſi, & aduerſi, conuertuntur ad deum, & velle incipiunt quod nolebant, & habere fidem quam non habebant. Quod vt fiat in eis, oratur pro eis, quamuis non oretur ab eis. Ipſi enim quomodo inuocabunt, in quem non crediderunt? Cum vero factum fuerit quod oratur, ei qui fecit aguntur gratiæ, & pro eis, & ab eis.

H

Memoriam veſtri faciens in orationibus meis, vt deus domini noſtri Ieſu Chriſti pater gloriæ det vobis ſpiritũ ſapiẽtiæ & reuelationis in agnitionẽ eius.

Ex libro cõtra Maximinũ. ij.

Deus pater, deus & pater eſt Chriſti.

Pſal. xxi.

Pſal. cix.

¶Patrem propterea etiam deum eſſe vnigeniti filij, intelligere debemus : quoniam factus eſt homo, & natus ex fœmina. & hoc eſt quod dicit in pſalmo, vbi quod futurus fuerat prænunciauit. De ventre matris meę deus meus es tu. vt oſtenderet patrem hinc eſſe deum ſuum, quia homo factus eſt. Homo enim de vẽtre matris natus eſt, & ſecundum hominem de virgine natus eſt deus, vt non ſolum pater illi eſſet, qui eum de ipſo genuit, verum etiam deus eius eſſet, quem de ventre matris hominem creauit. Ex vtero (inquit) ante luciferum genui te. Qui eſt pater filio ex vtero ſuo, de ventre matris deus eius eſt non de ſuo.

Digitized by Google

Illuminatos oculos cordis veſtri, vt ſciatis quæ ſit ſpes vocationis eius, & quæ diuitiæ gloriæ hæreditatis eius in ſanctis: & quæ ſit ſupereminens magnitudo virtutis eius in nos qui credidimus.

Ex tracta. euangelij ſecundum Io. xviij.

CRedi, redi: tolle te a corpore. Corpus tuum habitatio tua eſt. Cor tuum ſentit etiam per corpus tuum: ſed corpus tuum non quod cor tuum: dimitte & corpus tuum, redi ad cor tuum. In corpore tuo inueniebas alibi oculos, alibi aures, in corde tuo nũquid hoc inuenis? An in corde nõ habes aures? De quibus ergo dominus dicebat, Qui habet aures audiẽdi audiat? An in corde nõ habes oculos? vnde dicit Apoſtolus, Illuminatos oculos cordis veſtri. Redi ad cor, vide ibi quid ſentias forte de deo, qui ibi eſt imago dei, in interiore homine habitat Chriſtus, in interiore homine renouaris ad imaginem dei. In imagine ſua cognoſce auctorem eius. Vide quemadmodũ omnes corporis ſenſus cordi intro nuncient quod ſenſerunt foris. Vide quam multos miniſtros habeat vnus interior imperator: & quid apud ſe etiam ſine his miniſtris agat. Renunciant oculi cordi alba & nigra. Renunciant aures eidem cordi canora & diſſona. Renunciant nares eidem cordi odora & putentia. Renunciat guſtus eidem corda amara & dulcia. Renunciat tactus eidem cordi lęuia & aſpera. Renunciat ſibi ipſum cor iuſta & iniuſta. Cor tuum & videt & audit: & cætera ſenſibilia dijudicat: & quo non aſpirant corporis ſenſus, iuſta & iniuſta, mala & bona diſcernit. Diuerſa ſunt quæ ad cor tuum referuntur: & diuerſa ibi membra non inueniuntur. In carne tua alibi audis: alibi vides, in corde tuo ibi audis vbi vides.

A Lucæ. viij.

Epheſ. I.

Quæ ſenſus cordi nunciant.

Quid ſibi cor renunciat.

B

Secundum operationem potentiæ virtutis eius quam operatus eſt in Chriſto Ieſu, ſuſcitans illum a mortuis, & ſedere cum faciens ad dexterã ſuam in cœleſtibus, ſupra omnẽ principatum, & poteſtatẽ, & virtutem, & dominationem, & oẽ nomen quod nominatur, non ſolum in hoc ſeculo, ſed etiam in futuro: & omnia ſubiecit ſub pedibus eius.

Pſal. viij.

Ex libr. de agone chriſtiano.

NEc eos audiamus qui negant ad dexteram patris ſedere filium. Dicũt enim, Nũquid deus pater habet latus dextrũ, aut ſiniſtrũ, ſicut corpora? Nec nos de deo patre ſentimus. Nulla enĩ forma corporis deus finitur atq; cõcluditur. Sed dextera patris eſt beatitudo perpetua quę ſanctis datur: ſicut ſiniſtra eius rectiſſime dicitur miſeria perpetua, quæ impijs datur, vt non in ipſo deo, ſed in creaturis hoc modo quod diximus intelligatur dextera & ſiniſtra. Quia & corpus Chriſti quod eſt eccleſia: in ipſa

Quomodo ad dexteram patris ſedeat filius.

dextera, hoc eſt in ipſa beatitudine futuru eſſe. Apoſtolus di-
cit quia ⁊ ſimul nos ſuſcitauit, ⁊ ſimul ſedere fecit in coeleſtibus.
Quamuis enim corpus noſtrum nondum ibi ſit, tamen ſpes noſtra
iã ibi eſt. Propterea ⁊ ipſe dñs poſt reſurrectionẽ iuſſit diſcipulis,
quos piſcantes inuenit, vt in dextera parte mitterent retia. Qđ cũ
feciſſent, ceperunt piſces, qui omnes magni erant, id eſt iuſtos ſigni-
Matth. xxv. ficabant, quibus promittitur Dextera. Hoc ſignificat qđ etiã in iu-
C dicio dixit ſe agnos ad dexterã, hœdos aũt ad ſiniſtrã eẽ poſiturũ.

Et ipſum dedit caput ſupra oẽm eccleſiã, quæ eſt corpus ipſius: & plenitudo eius, qui omnia in omnibus adimpletur.

Ex tracta. ¶ Nullum maius donum præſtare poſſet deus hominibus, quã
Pſal. lxxxv. vt verbum ſuum per quod condidit oĩa, faceret illis caput, ⁊ illos
Caput eccleſiæ ei tanquã mẽbra coaptaret vt eſſet filius dei ⁊ filius hoĩs, vnus deus
Chriſtus p ma- cũ patre, vnus homo cũ hominibus, vt quando loquimur ad deũ
gno dono da- deprecantes, nõ inde filiũ ſeparemus: ⁊ quãdo precatur corpus filij
tur. nõ a ſe ſeparet corpus ſuum, ſitq; ipſe vnus ſaluator corporis ſui
dominus noſter Ieſus Chriſtus filius dei, qui ⁊ oret pro nobis, ⁊
Rom. viij. oret in nobis, ⁊ oretur a nobis. Orat pro nobis, vt ſacerdos noſter
orat in nobis, vt caput noſtrum: oratur a nobis, vt deus noſter.

CAPVT II.

ET vos cum eſſetis mortui delictis & peccatis veſtris, in qbus aliquã do ambulaſtis ſecũdum ſeculum mundi huius, ſecundum principem poteſtatis aeris huius ſpiritus qui nunc operatur in filios diffidẽtiæ, in quib' & nos omnes aliquã-
D do conuerſati ſumus, in deſiderijs carnis noſtræ fa- cientes voluntatem carnis, & cogitationum.

Ex tracta. NVbiloſus iſte aer ad abyſſum pertinet: vbi nubes, vbi vẽti,
Pſ. cxxvi. vbi tempeſtates, vbi pluuiã, coruſcationes, tonitrua, gran-
Aer mundi ⁊ dines, nix, ⁊ quicquid vult deus ſuper terram fieri de iſto
principes eius. humido ⁊ caliginoſo aere, totum hoc terre nomine appellauit,
quia nimis mutabile eſt atque mortale, niſi forte putatis qa plait
ſurſum ſtellus. Omnia iſta hic fiunt prope ad terram, ⁊ aliquan-
do ſunt homines in cacuminibus montium: ⁊ nubes ſub ſe vi-
dent, ⁊ fiunt plerunq; pluuiæ, ⁊ apparent bene intentis omnia iſta
quæ turbato aere concitãtur, hic fieri in iſta mundi parte infima.
Propterea ad iſta caliginoſa, id eſt ad hunc aerem tanquam ad car-

Digitized by Google

cetera damnatus eſt diabolus de apparatu ſupernorum angelorū
lapſus cum angelis ſuis. Nam Apoſtolus hoc de illo dicit, Secun/ ij. Petri. ij.
dum poteſtatem principis aeris huius, qui nunc operatur in filijs
diffidentiae. Et alius apoſtolus dicit, Si enim deus angelis peccan/
tibus non pepercit, ſed carceribus caliginoſis inferni retrudēs tra
didit in iudicio puniendos ſeruari. Infernum hoc appellans quod
inferior pars mundi ſit. B.

¶ Haec autē poteſtas tenebrarū, ideſt diabolus, qui dicitur etiam Ex epiſtola ad Vitalem.
princeps poteſtatis aeris, operatur in filijs diffidētiae: princeps iſte Poteſtas tene/brarum.
rector tenebrarum, ideſt diabolus, diffidētia filiorū regens eos ad
arbitrium ſuum: quod nec ipſe habet liberū ad benefaciendū, ſed
in maximā maleuolentiā poena ſuis ſceleribus obduratus. Vnde
nemo ſanae fidei credidit, aut dicit hos apoſtatas angelos ad pri/
ſtinam pietatem, correcta aliquando voluntate cōuerti. Quid er
go operatur haec poteſtas in filijs diffidētiae, niſi opa ſua mala? Et
in primis maximeq; ipſam diffidentiā & infidelitatē, qua ſint ini
mici fidei, per quā ſcit eos poſſe mundari, poſſe ſanari, poſſe per/
fectiſſime liberos, quod eis vehementer inuidet, in aeternitate re/
gnare. Itaq; aliquos eorū p quos amplius decipere affectat, ſinit
habere nonnulla velut opera bona, in quibus laudātur per quaſq;
gentes, praecipueq; in gente Romana, quā praeclare glorioſeq; vi/
xerūt. Sed quoniam ſicut veraciſſima ſcriptura dicit, Omne quod Roma. xiiij.
nō eſt ex fide peccatū eſt: & ſine fide impoſſibile eſt vtiq; placere deo,
nō hominibus, nihil ſic agit hic princeps, quā vt non credatur in
deū, nec ad mediatorē, a quo ſoluūtur opa eius credēdo veniatur. F
Sed ipſe mediator intrat in domū fortis, ideſt in hoc ſeculū mor
talium, ſub poteſtate diaboli, quantū ad ipſum pertinet, conſtitu Marci. iij.
tū. De ipſo quippe ſcriptū eſt, qd poteſtatē habeat mortis. Intrat in
domū fortis, ideſt in ſuo dominatu habētis humanum genus, &
prius alligat eū, ideſt eis coercet & cohibet poteſtatē poteſtatis ſuae
fortioribus vinculis, & ſic eripit vaſa eius, quaeq; ei praedeſtinauit eri
pere, arbitrium eorū ab eis liberās poteſtate: vt illo nō impediēte
credāt in iſtū libera volūtate. Proinde hoc opus eſt gratiae, nō na/
turae. Opus eſt inquā gratiae quā nobis attulit ſecūdus Adā: nō na/
turae, quā totā perdidit in ſemetipſo primus Adā. Opus eſt gra/
tiae tollētis peccatum, vt viuificantis mortuū peccatorē: nō opus
eſt legis oſtendentis peccatum, non a peccato viuificantis.

¶ Miſit, inquit, in eos irā indignationis ſuae: indignationem, & irā Ex tracta. Pſal. lxxvij.
& tribulationem, immiſſionem per angelos malos. Eſſe autem
diabolum & angelos eius tam malos vtiq; vt eis ignis praepare/
tur aeternus: nullus fidelis ignorat. Sed immitti per eos im/
miſſiones ſuper quoſlibet a domino deo, quos ea poena iudicat
dignos, durum eis videtur qui minus idonei ſunt cogitare quem/ Vtitur malis deus ad bonū
admodū ſumma dei iuſtitia bene vtatur & malis. Quos quidē
quantum pertinet ad eorum ſubſtantiam, quis alius quam ipſe

G fecit: sed malos ipse non fecit: vtitur tamen eis, quoniam bonus
est, bene, idest conuenienter & iuste: sicut econtra iniqui contrarijs [illegible]
bonis vtuntur male. Vtitur ergo deus angelis non solum ad puniendos malos, sicut in istis omnibus loquitur Psalmus, sicut in rege
Achab, quem fallaciae spiritus ex dei voluntate seduxit vt caderet in bello, verumetiam ad probandos & manifestandos bonos,
Eph.2. sicut fecit in Iob. In libro namque fidelissimo legimus diabolum po
tuisse etiam de coelo ignem immittere ad sancti viri armenta pe
Dominus bona Iob p diabolū abstulit. corum numerum mirabili & horrendo impetu consumendum.
Quod diabolo tribuere nemo fidelium fortassis auderet, nisi san-
Iob.1. ctae scripturae auctoritate legeretur. Sed ille vir dei bono iustus &
fortis, & pie pius nō ait, Dominus dedit, diabolus abstulit: sed, Do
minus dedit, dominus abstulit: optime sciens diabolum & quod
facere de istis elementis poterat, non tamen sine [illegible] eius do
mino volente ac permittente, fuisse facturum, malitiamque diaboli
confundebat, quoniam quis ista inferebat probando [illegible].
In filijs vero diffidentiae tanquam in suis mancipijs operatur, quem
admodum homines in pecoribus suis: et illic tamen quantum deus
iusto iudicio sinit. Sed aliud est quando potestas eius, cui a iusto
cor ei placet tractandis maiore potestate prohibetur, aliud quan-
do ei potestas etiam in eos qui ab illo aliqui [illegible] sicut ho-
M mo de pecore suo pro humano [illegible] facit quod vult, nec semper fa
cit si prohibetur a potestate maiore. De alieno autem pecore vt fa
ciat, expectat sibi potestatem dari ab illo cuius est. Ibi ergo pote-
stas quae fuerat prohibetur, hic autem quae non fuerat tribuitur. Quae
cum ita sint, malis angelis tribuere sine dubitatione possumus mor
tes pecorum, mortes primogenitorum, & illud maxime vnde cetera [illegible]
ta sunt omnia, obdurationem cordis illorum, vt populum dei nol-
lent dimittere. Hanc enim iniquissimam & malignissimam [illegible]
nationem deus cum facere dicitur, non instigando & inspirando,
sed deserendo facit, vt illi operentur in filijs diffidentiae, quibus
Esaie.lxiiij. debite iusteque permittit. Hinc & illud quod Esaias propheta dicit, Do
mine, ecce tu iratus es, & nos peccauimus, propterea errauimus &
facti sumus sicut immundi omnes, ea ratione intelligitur. Praecesserat
enim aliquid vnde deus iustissime iratus ab eis [illegible]
ferret, vt in peccata quae nulla tergiuersatione defendi possent non
esse peccata, caecitas humanae mentis offenderet ab [illegible]
deuiando & errando: & quod in alio psalmo scriptum est de ipsis
Psal.ciiij. Aegyptijs, quod deus conuerterit cor eorum vt odissent populum eius,
& dolum facerent in seruos eius, bene creditur deus fecisse per illos
angelos malos, vt iam vitiosae mentes filiorum infidelitatis per
eos angelos, quibus eadem sunt [illegible] vitia [illegible], vt odirent
A populi dei ad quos terrendos & corrigendos bonos illa mirabilia
sequerentur. Et ad haec quis idoneus? Vnde enim dixisset, Misit in
eos iram indignationis suae indignationem & iram & tribulationem.

nem immiſſiones per angelos malos, illud quod addidit, Viam fecit ſemitæ iræ ſuę, cuius tandem acies ſufficit penetrare vt intelligat, capiatq; ſententiam in tanta profunditate latitantem? Erat. n. ſemita iræ dei, qua Aegyptiorum impietatem occulta æquitate puniret. Sed eidem ſemitæ viam fecit, vt eos tanquam ex abditis per eos angelos malos in manifeſta ſcelera producens, in euidentiſſimos impios euidentiſſime vindicaret. Pſal. lxxvij.

¶ Vere ſibi conſulit qui deum iudicem cogitat, apud quem cauſam geſtæ huius vitæ, atq; ab illo ſibi muneris iniuncti quiſq; dicturus eſt, vbi omnis homo recipit, ſicut teſtatur Apoſtolus, quæ per corpus geſſit ſiue in bonum ſiue in malum. Ita ſibi conſulit, q ex fide viuens & ſatagens ne ab extremo præoccupetur die, extremum computat omnem diem, & ſic deo placitos mores perducit vſq; ad extremum diem. Ita ſibi beatus Cyprianus epiſcopus miſericordiſſimus, & martyr fideliſſimus conſulebat, non ſicut eum lingua ſubdola diaboli, per os poſſeſſi a ſe impij iudicis monere videbatur dicens, Conſule tibi. Cum enim eius immobilem mentem videret, quando ei dixit, Iuſſerunt te principes cerimoniari, reſpondit q; ille, Non facio, adiecit & ait, conſule tibi. Ipſa eſt lingua ſubdola diaboli, etſi non huius qui neſciebat quæ loqueretur, illius, tamen qui per eum loquebatur. Loquebatur enim proconſul non tam ſecundum principes homines, quorum ſibimet iuſſa iniuncta iactabat, quam ſecundum principem poteſtatis aeris huius: de quo Apoſtolus dicit, Qui operatur in filijs diffidentiæ. Quem per huius quoq; linguam operari Cyprianus nouerat, quod ipſe non nouerat. Nouerat inquam Cyprianus cum a Proconſule audiret, conſule tibi, quod caro & ſanguis dicebat ſtulte, hoc diabolum dicere ſubdole: atq; intuebatur in vno opere duos, iſtum oculis, illum fide. Nolebat eum iſte mori, nolebat ille coronari. Proinde circa iſtum placidus, circa illum cautus. huic aperte reſpondebat, illum occulte vincebat.

Ex ſermone in natali ſancti Cypriani.

Rom. xiiij. ij. Cor. v. Dies hominis pro extremo computandus.

B

¶ Cum tales nos interrogauerint in quibus diabolus operatur, intelligendus eſt nos ipſe interrogare qui in eis operatur. Apoſtolus dicit, Et vos cum eſſetis mortui in delictis & peccatis veſtris, cum viueretis in illis ſecundum ſeculum mundi huius, ſecundum principem poteſtatis aeris, ſpiritus eius qui nunc operatur in filijs diffidentiæ: in quibus (inquit) & nos aliquando conuerſati ſumus. Oſtendit ſe redemptum de Babylonia cepiſſe iam exire. Sed tamen ad hoc quid dicit? Quia cum hoſtibus noſtris confligimus. Et ne iraſcamur hominibus qui nobis ingerunt perſecutiones, tollit intentionem noſtram Apoſtolus ab odio hominum, & dirigit induſtriam quorundam ſpirituum quos non videmus, & cum ipſis confligimus. Ait enim, Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem, id eſt aduerſus homines quos videtis, a quibus videmini mala pati, qui vobis important perſecutiones. Nam pro ipſis orare

Ex tractat. in ps. xlviij.

C

Ephe. vi.

Matth. v.

præcepti ſumus. Non eſt nobis, inquit, colluctatio aduerſus carnem ⁊ ſanguinem, ideſt aduerſus homines, ſed aduerſus principes ⁊ aduerſus poteſtates ⁊ rectores mundi tenebrarum harum. Quid dixit mundi? Dilectorum mundi, has appellauit ⁊ tenebras, ideſt iniquos, ⁊ ſceleſtos, infideles peccatores, quibus iam credentibus gra-

Ephe. vi. tulatur hoc modo vt dicat, Fuiſtis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino. Ergo conſtituit nos luctam habere cum illis principibus. Quomodo autem diabolus in cor Iudæ vt traderet dominum intrauit: non autem intraret, niſi ille locum daret,

D. ſic multi homines mali de media Babylonia per deſideria carnalia ⁊ illicita locum dant diabolo ⁊ angelis eius in cordibus ſuis, vt in illis ⁊ de illis operetur.

Et eramus natura filii iræ, ſicut & cæteri.

Ex tracta. euag. ſecũdũ Io. xiiij. Ioan. iij. Naſcuntur filij iræ.

QVi autem incredulus eſt filio, non videbit vitam: ſed ira dei manet ſuper eum. Non dixit, ira dei venit ad eum, ſed ira dei manet ſuper eum, Omnes qui naſcũtur mortales, habent ſecum iram dei. Quam iram dei? Quam excepit

Gene. ij. primus Adam. Sic enim peccauit primus homo, ⁊ audiuit, morte morieris. Factus ẽ mortalis ille, ⁊ cœpimus naſci mortales. Cũ ira dei nati ſumus. Venit inde filius non habens peccatum, ⁊ indutus eſt carne, indutus eſt mortalitate. Et ſi ille nobiſcum communicauit iram dei, nos pigri ſumus cum illo communicare gratiam dei? Qui ergo non vult credere in filium, ira manet ſuper illum. Quæ ira? De qua dicit Apoſtolus, Fuimus enim ⁊ nos natura filij iræ ſicut ⁊ cæteri. Omnes ergo filij iræ, quia de maledicto mortis venientes. Crede in Chriſtum factum pro te mortalem, vt illum capias immortalem. Quando enim ceperis eius immortalitatem, nec tu eris mortalis. Viuebat, moriebaris, mortuus eſt vt viuas: attulit gratiam dei, abſtulit iram dei. Deus bibit mortem, ne mors biberet hominem.

E. ❡Genus humanum eſt iſte cæcus. Hæc enim cæcitas contigit in primo homine per peccatum, de quo oẽs originem ducimus, nõ ſolum mortis, ſed iniquitatis. Si enim cæcitas eſt infidelitas, ⁊ illuminatio fides, quem fidelem qñ venit Chriſtus inuenit? Quãdoquidem Apoſtolus natus in gente prophetarum dicit, Fuimus enim ⁊ nos aliquando natura iræ, ſicut ⁊ cæteri. Si filij iræ, filij vindictæ filij pœnæ, filij gehennæ. Quomodo natura, niſi quia peccante primo homine vitium pro natura inoleuit?

Ex tracta. euag. ſecũdũ Io. vij. de illuminatiõe cæci nati. Cæcus natus

Ex lib. Enchiri. Pſal. lxxxix. ❡Tenebatur itaq; iuſta damnatione genus humanum, ⁊ omnes erant iræ filij. De qua ira ſcriptum eſt, Quoniã omnes dies noſtri defecerunt, ⁊ in ira tua defecimus. Anni noſtri ſicut aranea meditabuntur. De qua ira dicit etiam Iob, Homo enim natus ex muliere breuis vitæ ⁊ plenus iræ. De qua dicit ⁊ dominus Ieſus, Qui

Iob. xiiij. Ioan. iij. credit in filiũ, hʒ vitã æternã. Qui aũt nõ credit in filiũ, nõ hʒ vi-

ſed ira dei manet ſuper eū. Nō ait venit, ſed manet. cū hac ꝗppe omnis homo naſcitur. Propter qđ dicit apls, Fuimus.n.⁊ nos natura filij irę ſicut ⁊ cęteri. In hac ira cū eſſent hoīes per originale pctm̄ tanto grauius ⁊ pernicioſius quanto maiora vel plura inſuper addiderant neceſſarius erat mediator, hoc eſt reconciliator, q hanc iram ſacrificij ſingularis, cuius erant vmbrae omnia ſacrificia legis ⁊ prophetarum, oblatione placaret. Vnde dicit Apls, Si enim cū inimici eſſemus reconciliati ſumus deo per mortem filij eius multo magis reconciliati nunc in ſanguine eius, ſalui erimus ab ira per ipſum. Cum aūt deus iraſci dicitur, non eius ſignificatur perturbatio qualis eſt in animo iraſcentis hominis: ſed ab humanis motibus tranſlato vocabulo, vindicta eius, quę nō niſi iuſta eſt, irę nomen accepit. ¶ Ipſa eſt ira tua dn̄e, in Adam, ira cū qua oēs nati ſumus, cui naſcendo cohęſimus, ira de propagine iniquitatis, ira de maſſa peccati, ſecundum qđ dicit Apls, Fuimus ⁊ nos aliquando natura filij irę, ſicut ⁊ cęteri. Et vnde dicit dn̄s, Ira dei manet ſuper eū qui non credit in vnigenitum filium dei. Nō venturā ait, ira dei veniet ſup eū, ſed nō tollitur in qua natus eſt.

Roma. v. Iraſci dei. Ex tracta. Pſal. ci. Ira dei. Ex tracta.

¶ Natura nobis facta eſt poena. Et vindicta primi hoīs qđ erat pœna, nobis natura eſt. Vnde dicit ⁊ Apls, Fuimus ⁊ nos natura filij irę ſicut ⁊ cęteri. Natura filij irę. i. portantes vindictam. Sed quare dicit fuimus? Quia in ſpe non ſumus. nā reſumus adhuc: ſed illud melius dicimus qꝛ ſpe ſumus, quia certi ſumus de ſpe. Non enim incerta eſt ſpes noſtra, vt de illa dubitemus.

ps. xxxvij. Poena nobis facta eſt natura. Ex tracta.

¶ Vindicta enim primi pctī, ipſa vocatur ira dei. quia de iudicio dei venturo dicens de nō credente ait, Sed ira dei manet ſup eum. Cum ira enim dei mortales naſcimur. Vnde dicit Apoſtolus, Fuimus ⁊ nos aliquando natura filij irę, ſicut ⁊ cęteri. Quid eſt naturā filij irę, niſi quia portauimus nobiſcum poenas primi peccati? Sed ſi conuertamus nos, aufertur ira, pberur gratia.

Pſal. lij. C Vindicta primi peccati vocatur ira dei. Ex lib. retractionum. i.

¶ Qualis ſine vitio primitus condita eſt, ipſa vere ac proprię nātura hominis dicitur. Tranſlato aūt verbo vtimur, vt naturā dicamus etiam qualis naſcitur homo. Secundum quā locutionem dicit Apoſtolus, Fuimus enim ⁊ nos aliquando natura filij irę ſicut ⁊ cęteri.

Natura.

Deus autē qui diues eſt in miſericordia, propter nimiam charitatem ſuam, qua dilexit nos: & cū eſſemus mortui peccatis, conuiuificauit nos Chriſto (cuius gratia eſtis ſaluati) & conreſuſcitauit, & conſedere fecit in coeleſtibus, in Chriſto Ieſu.

¶ Quod hic dixit, Conuiuificauit nos Chriſto, hoc dicit ad Corinthios, Vt qui viuunt, iam non ſibi viuāt, ſed ei qui pro ipſis mortuus eſt ⁊ reſurrexit. Et quod hic dicit, Cuius gratia ſumus ſalua

Ex libro contra Fauſtum. ij. Cor. v.

Digitized by Google

Perfectũ q́d in faꝰ | facti, iam velut perfectum ſic loquitur quod in ſpe [illegible]
ſpe eſt dicitur, | ſicut alibi dicit, Spe enim ſalui facti ſumus. Ideoque et hic ſequi
Roma. viij. | tur, et tanquam perfectum enumerat quod futurum eſt. Et ſimul, in
H | quit, excitauit, et ſimul ſedere fecit in coeleſtibus in Chriſto Ieſu. Cer
te enim in coeleſtibus Chriſtus iam ſedet: nondum [illegible] nos. Sed
quia ſpe certa quod futurum eſt iam tenemus, ſimul ſedere nos
dixit in coeleſtibus, nondum in nobis, ſed iam in illo. Nãq; ne pu
tares iam nunc eſſe perfectum quod in ſpe ita dicitur tanquã [illegible]
[illegible] ſit, atq; vt intelligas adhoc futurum [illegible], et [illegible].

Vt oſtenderet in ſuperuenientibus ſeculis ſuper abundantes diuitias gratiæ ſuæ, in benignitate ſua ſuper nos, in Chriſto Ieſu.

In tracta. euan | geliį ſecundum | Ioan. c. vij. | ¶ In coelo ergo nos futuros eſſe promiſit. Illo enim forma ſer
ui leuata eſt quam ſumpſit ex virgine, et ad dexteram patris col
locata. Propter ſpem huius tanti boni, et Apoſtolus ait, Deus aũt
qui diues eſt in miſericordia, propter multam dilectionem qua
dilexit nos cum eſſemus mortui peccatis, conuiuificauit nos Chri
ſto, cuius gratia ſumus ſaluati, et ſimul excitauit, et ſimul ſedere fe
cit in coeleſtibus in Chriſto Ieſu. Hoc ergo põt intelligi dixiſſe do
Ioan. xvij. | minus, Vt vbi ego ſum, et illi ſint mecum. Et ipſe quidem de ſe di
xit q̃ ibi iam eſſet, de nobis aũt velle ſe dixit vt eſſemus ibi [illegible]
A | illo, nõ q̃ iam eſſemus oſtendit. Apoſtolus aũt q̃ dñs velle ſe dix
xit vt fieret, tanquam factum fuerit eſt locutus. Non enim ait, exci
taturus eſt nos: et in coeleſtibus facturus ſedere: ſed, excitauit et ſe
dere in coeleſtibus fecit, quia nõ inaniter, ſed fideliter iam [illegible]
tat factum, quod futurum eſſe non dubitat.

Gratia enim ſaluati eſtis per fidem: & hoc non ex vobis. Dei enim donum eſt: non ex operibus, vt ne quis glorietur.

In libro ad Bo | nifaciũ papam | vrbis. | NOn quia bona opera iſta pia cogitatione fruſtrantur [illegible]
deus reddat vnicuiq; ſecundum opera eius, [illegible] gloria et
Roma. v. | honor, et pax omni operanti bonum: ſed quia opera ex gra
tia, non ex operibus gratia. Quoniam fides quæ per dilectionem
operatur, nihil operaretur niſi ipſa dilectio dei diffunderetur in
cordibus noſtris per ſpiritum ſanctũ, qui datus eſt nobis. Nec ipſa
fides eſſet in nobis, niſi vnicuiq; deus partiretur menſuram fidei.
Pſal. lviij. | Bonum eſt igitur homini, vt cum totis viribus liberi arbitrij ſui
veraciter dicat, Fortitudinem meam ad te cuſtodiam. Quia ille
qui putauit ſine ipſius adiutorio ſe poſſe cuſtodire quod [illegible]
Luce. xv. | ctus in longinqua, et viuens prodige, cuncta conſumpſit: et [illegible]
ria ſeruitutis [illegible], reuerſuſq; in ſeipſum [illegible], Surgam, et

ibo ad patrem meum. Quam cogitationem bonam quando haberet, niſi & ipſam illi in occulto pater miſericordiſſimus inſpiraſſet? Quod intelligens miniſter ille noui teſtamenti: Non quia idonei ſumus, inquit, cogitare aliquid quaſi ex nobiſmetipſis: ſed ſufficientia noſtra ex deo eſt. B ij. Cor. iij.

Cum dixiſſet, Gratia ſalui facti eſtis per fidem, & hoc non ex vobis, ſed donum dei eſt non ex operibus, ne forte quis extollatur: vidit vtique putare poſſe homines, hoc ita dictum, quaſi neceſſaria non ſint opera bona credentibus, ſed eis ſola fides ſufficiat: & rurſus poſſe homines de bonis operibus extolli, velut ad ea facienda ſibi ſufficiant. Mox itaque addidit, Ipſius enim ſumus figmentū creati in Chriſto Ieſu in operibus bonis quæ preparauit deus vt in illis ambulemus. Quid eſt hoc quod cum dei gratiam commendans dixiſſet, Non ex operibus, ne forte quis extollatur: cur hoc dixerit rationem reddens, Ipſius enim, inquit, ſumus figmentum creati in Chriſto Ieſu in operibus bonis? Quomodo ergo nō ex operibus, ne forte quis extollatur? Sed audi & intellige non ex opibus dictū tanquam tuis ex te ipſo tibi exiſtētibus ſed tanquam his in quibus te deus finxit. i. formauit & creauit. hoc. n. ait, Ipſius ſumus figmētū creati in xpo Ieſu in opibus bonis, nō illa creatiōe quam hoies facti ſumus, ſed ea de qua ille dicebat, qui vtique iam homo erat, Cor mundum crea in me deus. Et de qua dicit Apoſtolus, Si qua igitur in Chriſto noua creatura, vetera tranſierunt, ecce facta ſunt noua. Omnia autem ex deo. Fingimur ergo. i. formamur & creamur in operibus bonis, quæ non preparauimus nos, ſed præparauit deus vt in illis ambulemus. Ar li. de gratia & libe. arbi. ca. Pſal. l. C ij. Cor. v.

Scriptum eſt, quia ſumpſit deus limum de terra, & formauit hominem. Antequam homo eſſes, limus eras: antequam limus eſſes, nihil eras. Sed non de iſto ſolo figmento gratias agas artifici tuo. Audi aliud eius figmentum vbi te fecit. Non ex operibus (ait) ne forte quis extollatur. Sed qui dixit, non ex operibus, ne forte quis extollatur ſuperius quid commemorauit? Gratia ſalui facti eſtis per fidem. Et hoc vt ſalui eſſetis per fidem non ex vobis, quamuis hoc ipſum quod dixerat gratia, vtique non ex nobis. Sed ne quis aliter intelligeret, planius hoc aperire dignatus eſt. Da intellectorem & totum dixit, Gratia ſalui facti eſtis. vbi audis gratiam, gratis intellige. Si ergo gratis, nihil tu attuliſti, nihil meruiſti. Nam ſi meritus aliquid redditum eſt, merces eſt, non gratia. Gratia, inquit, ſalui facti per fidem. Expone illud apertius propter arrogantes, propter ſibi placentes, propter ignorantes dei iuſtitiam & ſuam volentes conſtituere. Audi hoc idem apertius, Et hoc (inquit) quod gratia ſalui facti eſtis: non ex vobis, ſed dei donum eſt. Sed & nos forte aliquid fecimus vt donū dei mereremur. Non ex operibus, inquit, ne forte quis extollatur. Quid ergo? nos bene non operamur? immo operamur. Sed quomodo? ipſo in nobis operante. quia per fidem locum damus in corde noſtro ei, qui in nobis & per nos bona ope- Au tracta. ps. xlviij. Gene. ij. Figmentum eſt homo dei. Roma. vi. Roma. x. D

ratur. Audi enim unde opereris bona. Ipſius enim ſumus figmentum creati in Chriſto Ieſu in operibus bonis vt in illis ambulemus.

Ex lib. Enchir. De libero arbi. non eſſe gloriandum. 1. Timo. 1.

¶ Quomodo quiſquam de libero arbitrio in bono glorietur opere, qui nondum eſt liber ad operandum bene, niſi ſe vana ſuperbia inflatus extollat? Quam cohibet Apoſtolus dicens, Gratia ſalui facti eſtis per fidem. Et ne ipſam ſibi ſaltem fidem ſic arrogarent, vt non intelligerent diuinitus eſſe donatam, ſicut idem Apoſtolus alio loco ſe dicit vt fidelis eſſet miſericordiam conſecutum: hic quoque adiunxit atque ait. Et hoc non ex vobis, ſed dei donum eſt, non ex operibus, ne forte quis extollatur. Et ne putarentur fidelibus bona opera defutura, rurſus adiecit, Ipſius enim ſumus figmentum creati in Chriſto Ieſu in operibus bonis quae praeparauit deus vt in illis ambulemus. Tunc ergo efficimur vere liberi, cum deus nos fingit, id eſt format et creat: non vt homines, quod iam fecit, ſed vt boni eſſemus, quod nunc gratia ſua facit, vt ſimus in Chri-

B ſto noua creatura. ſecundum quod dictum eſt, Cor mundum crea

Pſal. l. in me deus. Neque enim cor eius quantum attinet ad naturam cordis humani, non iam creauerat deus.

Ex ſermone de verbis apli. xv.

¶ Gratia ſalui facti eſtis per fidem: et hoc non ex vobis, ſed dei donum eſt: non ex operibus, ne forte dicas, promerui, et ideo accepi. Non putes te promerendo accepiſſe, qui non promereris niſi acce-

Gratia praecedit meritum. Pſal. lv.

piſſes. Gratia praeceſſit meritum tuum: non gratia ex merito, ſed meritum ex gratia. Nam ſi gratiam ex merito emiſti, non gratis accepiſti. Pro nihilo (inquit) ſaluos facies eos. Nihil in eis inuenis unde ſalues: et tamen ſaluas. Gratis das, gratis ſaluas, omnia merita praecedis, vt bona tua conſequantur merita mea. Prorſus gratis das, gratis ſaluas, qui nihil inuenis vnde ſalues, et multa inuenis vnde damnes.

Ipſius enim ſumus factura, creati in Chriſto Ieſu in operibus bonis, quae praeparauit deus, vt in illis ambulemus. Propter quod memores eſtote, quod aliquando vos qui eratis gentes in carne, qui dicebamini praeputium, ab ea quae dicitur circunciſio in carne manu facta: qui eratis illo in tempore ſine Chriſto, alienati a conuerſatione Iſrael, & hoſpi-

F tes teſtamentorum promiſſionis, ſpem non habentes, & ſine deo in hoc mundo. Nunc autem in Chriſto Ieſu vos, qui aliquando eratis longe, facti eſtis prope in ſanguine Chriſti.

Ex li. de praedeſti. ſanctorum. Praedeſtinatio.

PRaedeſtinatio eſt gratiae praeparatio: gratia vero iam ipſa donatio dei. Quod itaque ait Apoſtolus, Non ex operibus, ne forte quis extollatur: ipſius enim ſumus figmentum creati

Digitized by Google

in Chriſto Ieſu in operibus bonis, gratia eſt. Quod autem ſequitur, Quæ præparauit deus vt in illis ambulemus: prædeſtinatio eſt, quæ ſine preſcientia non poteſt eſſe. Poteſt autem eſſe ſine prædeſtinatione præſcientia. Prædeſtinatione quippe deus ea preſciuit quæ fuerat ipſe facturus. Vnde dictum eſt, Fecit quæ futura ſunt. Præſcire autem potens eſt etiam quæ ipſe non fecit, ſicut quęcunq; peccata. Quia etſi ſunt quædam quę ita peccata ſunt, vt pœnæ ſint etiam peccatorum: vnde dictum eſt, Tradidit illos deus in reprobam mentem, vt faciant quæ non conueniunt: non ibi peccatum dei eſt, ſed iudicium. Quocirca prædeſtinatio dei quæ in bono eſt, gratiæ eſt (vt dixi) præparatio. Gratia vero eſt ipſius prædeſtinationis effectus.

Præſcientia dei

Rom. I.

Gratia.

¶ Ille itaq; operetur hominem bonum atq; cuſtodiat, qui incommutabiliter bonus eſt. Semper ab illo fieri, ſemperq; in eo perfici debemus inhærentes ei, & in ea conuerſione, quæ ad illū eſt, permanentes. de quo dicitur, Mihi autem adhærere deo bonum eſt. Et cui dicitur, Fortitudinem meam ad te cuſtodiam. Ipſius enim ſumus figmentum: non tantum ad hoc vt homines ſimus: ſed ad hoc vt etiam boni ſimus. Nam & Apoſtolus cum fidelibus ab impietate conuerſis gratiam qua ſalui facti ſumus commendaret: Gratia enim, inquit, ſalui facti eſtis per fidem, & hoc non ex vobis, ſed donum dei eſt: non ex operibus, ne forte quis extollatur. Ipſius enim ſumus figmentum creati in Chriſto Ieſu in operibus bonis, quę præparauit deus, vt in illis ambulemus. Et alibi cum dixiſſet, Cum timore & tremore veſtram ipſorum ſalutem operamini, ne ſibi putarent tribuendum, tanquam ipſi ſe facerent iuſtos & bonos, continuo ſubiecit, Deus enim eſt qui operatur in vobis.

Ex lib. de Geneſi ad literam.

Pſal. lxxij.

Pſal. lviij.

Figmentum dei ſumus.

Philip. ij.

¶ Annunciat firmamentum. Quid? Opera manuum eius. Quæ ſunt opera manuum eius? Gratia dei illa qua ſalui facti ſumus, qua creati in bonis operibus ſumus. Ipſius enim ſumus figmentum creati in Chriſto Ieſu in operibus bonis. Non ſolus quippe homines, ſed etiam iuſtos: ſi tamen ſumus, ipſe fecit nos, & non ipſi nos.

Ex tracta.

Pſal. xviij.

Pſal. xviij.

Opa manū dei

Ps. xcix.

Ipſe enim eſt pax noſtra, qui fecit vtraq; vnum: & medium parietē maceriæ ſoluens inimicitias in carne ſua, legem mādatorū decretis euacuans, vt duos condat in ſemetipſum in vnum nouum hominem, faciens pacem vt reconciliet ambos in vno corpore deo, per crucē interficiēs inimicitias in ſemetipſo.

Lapis quem reprobauerunt ædificantes, factus eſt in caput anguli: quia ex circunciſione & præputio populi tanq; parietes de diuerſo venientes in angulo ſibimet, tanquam in pacis

Ex lib. aduerſus Iudæos.

Pſal. cxvij.

Digitized by Google

oſculo copulatur. Vnde dicit Apoſtolus, Ipſe eſt enim pax noſtra qui facit vtraq; vnum. Qui ergo ex domo Iacob ſiue Iſrael vocitem ſecuti ſunt, ipſi ſunt lapidi angulari cohærentes: & in domini luce ambulantes. Quos vero ibi dimiſit, ipſi ſunt ruinam ædificantes, & angularem lapidem reprobantes.

Vtraque vnum facta.

Et veniens euangelizauit pacem vobis qui longe fuiſtis, & pacem his qui prope.

Et tractat. Ps. lxxxiij. Qui prope & qui longe fuerant Chriſto aduenıente.

¶Quos dixit, qui erant prope? Iudæos, quia vnum deum colebãt. Quos dixit, qui erant longe? Gentes, quæ dimiſerant deum a quo facti erãt, & colebãt illa q̃ ipſi fecerãt. Nõ enim regionibus lõge a deo eſt quiſq; ſed affectibus. Amas deũ, ꝓpe es. Odiſti deum, lõge es.

Quoniam per ipſum habemus acceſſum ambo, in vno ſpiritu ad patrem.

A Roma. viij.

ET ad Romanos vbi ſimilis quæſtio de pace in Chriſto Iudæorum gentiumq; tractatur, hoc dicit, Non enim accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterum in timore, ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba pater. Recte autem præſentia & dono ſpiritus ſancti probare voluit gentibus quod pertineant ad promiſſionem hæreditatis. Non enim euangelizatum eſt gentibus niſi poſt aſcenſum domini, & aduentum ſpiritus ſancti. Vt ergo etiam gentes quæ non erant ſub lege ad eandem tamen adoptionem filiorum pertinere oſtenderet, de ſancti ſpiritus dono, qui omnibus datus eſt, docet. Vnde ſe etiam Petrus de baptizato incircuncifo Centurione Cornelio defendit apud Iudæos qui crediderant, dicens non ſe potuiſſe aquam negare illis, quos iam ſpiritum ſanctum accepiſſe clarueerat. Nã ipſo grauiſſimo documento etiam ad Galatas vſus eſt Paulus cum diceret, Hoc ſolum diſcere volo a vobis. Ex operibus legis ſpiritum accepiſtis, an ex auditu fidei? Et paulo poſt, Qui ergo tribuit vobis ſpiritum, & virtutes operatur in vobis, ex operibus legis an ex auditu fidei? Et iterum, Quoniam, inquit, filij dei eſtis miſit Deus ſpiritum filij ſui in corda veſtra clamantem, Abba pater.

Gentes pertinere ad hæreditatem probauit ſpūs ſanctus

Actuum. x.

Gala. iij.

Gala. iiij.

Ergo iam non eſtis hoſpites & aduenæ, ſed eſtis ciues ſanctorum & domeſtici dei.

D Ex li. ſententiarũ Proſperi. Ciuitatum duarum diues.

¶Duas in toto mũdo ciuitates faciunt duo amores. Hieruſalem facit amor dei. Babyloniã amor ſeculi. Interroget ſe ergo quiſq; quid amet, & inueniet vnde ſit ciuis.

Superædificati ſuper fundamẽtum apoſtolorum & prophetarum, ipſo ſummo angulari lapide Chriſto Ieſu: in quo omnis ædificatio conſtructa creſcit in templum ſanctum in domino. In quo & vos coædificamini in habitaculum dei, in ſpiritu ſancto.

Fundamenta

Digitized by Google

FVndamenta eius in montibus ſanctis. Qui ſunt mōtes ſancti, ſuper quos fundata eſt iſta ciuitas? Alter quidam ciuis planius dixit hoc Apoſtolus Paulus. ciuis inde propheta, ciuis inde Apoſtolus. & hi propterea loquebantur, vt cæteros ciues exhortarentur. Sed hi ideſt ꝓphetæ & apoſtoli quomodo ciues? Fortaſſe etiam vt ipſi ſint montes, ſuper quos fundamēta ſunt huius ciuitatis, cuius portas diligit dominus. Dicat ergo alius ciuis hoc aperte, (ne nos ſuſpicari videamur) loquens ad gentes, & commemorans vt redirent, & quaſi conſtruerentur in fabricam ſanctam. Superædificati, inquit, ſuper fundamentum apoſtolorū & prophetarū. Et quia nec ipſi apoſtoli & prophetæ, in quibus fundamentū eſt ciuitatis, ſe tenerēt in ſe, ſequitur ibi & ait, Ipſo ſummo exiſtēte lapide angulari Chriſto Ieſu. Ne itaq; putarent gētes nō ſe pertinere ad Sion. Erat enim quędam ciuitas Sion terrena, quę per vmbra geſtauit imagines cuiuſdā Sion, de qua modo dicitur, cœleſtis illius Hieruſalem, de qua dicit Apoſtolus, Quę eſt mater omniū nſtrm. Ne ergo illi ſe nō pertinere dicerēt ad Siō, quia nō erant de populo Iudæorū, hoc eis dixit, Igitur iā nō eſtis peregrini & inquilini: ſed eſtis ciues ſanctorū, & domeſtici dei, ſuperædificati ſup fundamētum Apoſtolorū & ꝓphetarū. Habes cōſtructiones iſtæ ciuitatis. Sed omnis iſta cōpages vbi nititur, vbi incūbit, vbi nuſquā cadat? Ipſo, inquit, ſummo angulari lapide exiſtente Chriſto Ieſu. Dicet fortaſſe aliquis. Si angularis lapis eſt Chriſtus Ieſus, in illo quidē duo parietes compaginantur, neq; enim angulū facit, niſi duo parietes in vnum de diuerſo venientes, ſicut populi duo ex circūciſione, & ex præputio ad pacē Chriſtianā ſibimet cōnexi in vna fide, vna ſpe, vna charitate. Sed ſi angulus ſummus Chriſtus Ieſus, quaſi videntur priora fundamēta, & poſterior lapis angularis. Poteſt ergo aliquis dicere, quia magis Chriſtus ſuper apoſtolos incūbit, & prophetas, nō illi ſuper illū, ſi illi ſunt in fundamēto, ipſe in angulo. Sed cogitet qui hoc dicit, angulū & fundamēto eſſe, neq; enī ibi tantum eſt angulus vbi videtur vt ſurgat in apicē. A fundamēto enim incipit. Nam vt noueritis quia & fundamentū Chriſtus, & primū & maximū. Fundamentum (inquit Apoſtolus) nemo pōt ponere præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus. Quō ergo fundamenta prophetę & apoſtoli? Et quō fundamentū Chriſtus Ieſus, quo vlterius nihil eſt? Quō putamus, niſi quemadmodum aperte dicitur ſanctus ſanctorum, ſic figurate fundamētum fundamentorū. Si ergo ſacramēta cogites, Chriſtus ſanctus ſctōrū: ſi gregem ſubditū cogites, Chriſtus paſtor paſtorum: ſi fabricam cogites, Chriſtus fundamentū fundamentorū. In ædificijs iſtis nō poteſt eſſe idē lapis in imo, & in ſummo. Si fuerit in imo, in ſummo non erit, & ſi in ſummo fuerit, in imo nō erit. Anguſtias enī omnino hic patiuntur corpora, nec vbiq; poſſint eſſe, nec ſemper. Diuinitas autem quia vbiq; præſens eſt, vndiq; ad ſe .... poteſt ....

Ex tracta.
Pſal. lxxxvi.
Pſ. lxxxvi.
Montes ſancti.

C

Gētes pertināt ad Siō cœleſtē.
Galat. iiij.

Chriſtus quō mō in angulo.

1. Cor. iij.

D

ſimilitudo, & poteſt eſſe totum in ſimilitudinibus: quia nihil horum eſt in proprietatibus. Ergo fundamentum & lapis angularis ipſe eſt & ab imo ſurgens, ſi tamen ab imo. Etenim origo fundamenti huius, ſummitatem tenet. Et quemadmodum fundamentum corporeæ fabricæ in imo eſt: ſic fundamentum ſpiritalis fabricæ in ſummo eſt. Si ad terram ædificaremur, in imo nobis ponendum erat fundamentum. Quia cœleſtis fabrica eſt, ad cœlos præceſſit fundamentum noſtrum. Ipſe ergo angularis lapis, mons, & Apoſtoli, & prophetæ magni portantes fabricam ciuitatis facientes unum quoddam ædificium.

B ¶ Sicut non abſurde dicimus fundamenta cœli, quibus regnum
In pſalm. cœlorum ſuperædificatur in ſanctis & fidelibus, quos dicit ſcriptu-
Pſal. lxxxvi ra lapides viuos, quorum fundamentum eſt primitus ipſe Chri-
Fundamenta ſtus ex virgine: de quo dicit Apoſtolus, Fundamentum aliud nemo poteſt
cœli. ponere præterquam quod eſt Ieſus Chriſtus, deinde ipſi apoſtoli & prophetæ
i. Cor. iij. quorum auctoritate locus cœleſtis eligitur, vt eam ſectando, coædificemur. Vnde dicit ad Epheſios, Iam non eſtis peregrini & inquilini, ſed eſtis ciues ſanctorum & domeſtici dei, ſuperædificati ſuper fundamentum apoſtolorum & prophetarum, ipſo ſummo angulari lapide Chriſto Ieſu exiſtente, in quo omnis ædificatio conſtructa creſcit in templum ſanctum in domino. Ita non inconuenienter fundamenta terræ intelliguntur, quorum terrenam fœlicitatem ſic pollentem atque potentem homines videndo, eorum auctoritate ad huiuſmodi bona concupiſcenda perſuadentur, & adipiſcendo coædificant, tanquam terra ſuper terram, ſicut in illo ſuperno ædificio, cœ-
Gene. iij. lum ſuper cœlum. Quia peccatori dictum eſt, Terra es, & in terram
Pſal. xviij. ibis. Et, Cœli enarrant gloriam dei: in omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.

CAPVT III.

HVius rei gratia ego Paulus vinctus Chriſti Ieſu pro vobis gentibus, ſi
F tamen audiſtis diſpenſationem gratiæ dei, quæ data eſt mihi in vobis, quoniam ſecundum reuelationem notum mihi factum eſt ſacramentum, ſicut ſupra ſcripſi in breui, prout poteſtis legentes intelligere prudentiam meam in myſterio Chriſti, quod aliis generationibus non eſt agnitum filiis hominum, ſicuti nunc reuelatum eſt ſanctis apoſtolis eius & prophetis, in ſpiritu, eſſe gentes cohæredes, & concorporales, & comparticipes promiſſionis eius in

Digitized by Google

Chriſto Ieſu p euãgeliũ, cuius factus ſum ego mini-
ſter ſcd̃m donũ gratiæ dei q̃ data eſt mihi, ſcd̃m ope- I. Cor. xv.
ratione virtutis eius. Mihi.n. oium ſctõrum minimo
data eſt gratia hæc, in gẽtibus euãgelizare inueſtiga
biles diuitias Chriſti, & illuminare oẽs q̃ ſit diſpẽſa-
tio ſacramẽti abſconditi a ſeculis in deo, qui omnia
creauit per Ieſum Chriſtum.

Ex lib. de Geneſi ad literam. ix.

HAbet deus in ſemetipſo abſconditas quorũdã factorum cauſas, quas rebus cõditis nõ inſeruit, eaſq; iplet nõ illo ope puidẽtiæ quo natura ſubſtituit vt ſint, ſ3 illo quo eas adminiſtrat vt voluerit, quas vt voluerit cõdidit. Ibi eſt & gr̃a p quã ſalui fiũt pctõres. Nã qd̃ attinet ad naturã iniq̃ volũtate ſua deprauatã, recurſũ p ſemetipſum nõ h3: ſ3 p dei gratiã qua adiuuat & inſtaurat. Neq; .n. deſperãdi ſunt hoies pp illã ſnĩam in qua ſcriptũ eſt, Oẽs q ambulãt ad eã, nõ reuertent. Dictũ eſt.n. ſm pondus iniqtatis ſuę, vt q reuertit q reuertit, nõ ſibi tribuat, ſed gr̃ę dei. Nõ ex opibus, ne forte extollat. Propterea myſteriũ gr̃ę huius apl̃s abſcõditũ dixit, nõ in mũdo, in quo ſunt abſcõditæ cãles rõnes oium rerũ naturaliter oriturarũ, ſicut abſcõditus erat Leui in lũbis Abrahę qñ & ipſe decimatus eſt, ſed in deo q vniuerſa creauit. Quãobrẽ oĩa et q̃ ad hãc gratiã ſignificãdã nõ naturali motu rerũ, ſed mirabiliter facta ſunt: eorũ et cãæ in deo abſcõditæ fuerũt. Quorũ ſi vnũ erat, q ita mulier facta eſt de latere viri, & hoc dormientis, q̃ p ipſum firmata eſt, tanq; eius oſſe firmata: ille aũt pp ipſam infirmus, qa in locũ coſtæ nõ coſta, ſ3 caro ſuppleta eſt: nõ habuit hoc prĩa rerũ cõdõ qñ ſexto die factũ eſt, Maſculũ & fœminã fecit eos, vt fœmina ſic oĩno fieret: ſ3 tm̃ hoc habuit, qa & ſic fieri poſſet, nec contra cãs q̃s volũtate inſtituit, mutabilis volũtate aliqd faceret. Qd̃ aũt fieret, vt oĩno aliud futurũ nõ eẽt, abſcõditũ erat in deo q vniuerſa creauit. S3 qm̃ ſic dixit abſconditũ vt innoteſceret principibus in cœleſtibus, & ptãtibus p eccleſiã multiformis ſapiẽtia dei, pbabiliter credit ſicut illud ſemẽ cui pmiſſu3 eſt, diſpoſitũ ẽ p angelos in manu mediatoris: ſic oĩa q̃ ad ipſius ſeminis aduẽtũ [illegible] [illegible] [illegible] naturæ curſum mirabiliter facta ſunt, miniſtratibus angelis eẽ facta, vt tñ vbiq; creator, vel reparator creaturæ nõ ſit niſi q ſine plãtatore, & rigatore quo[illegible] ſolũ incremẽtũ dat deus.

Cauſas quorundã occultat deus C

Deſperandi nulli ſunt Prouer. ij.

Gratiæ cã occulta.

H Gene. I.

Vt innoteſcat principibus, & ptãtibus in cœleſtib. p eccleſiã multiformis ſapientia dei, ſecundũ præfinitionẽ ſeculorũ quã fecit in Chriſto Ieſu domino noſtro, In quo habemus fiduciam, & acceſſum in cõfidentia, per fidem eius.

Digitized by Google

In lib. de Gene ſi ad literam v. Nuncios habet deus ppter nos.

NOn ſane propter inferiorum ſcientiam nuncijs indiget, quaſi p eos fiat ſcientior, ſed illo ſimplici ac mirabili modo nouit omnia ſtabiliter atq; incommutabiliter. Habet autem nuncios propter nos, & propter ipſos; quia illo modo deo parere & aſſiſtere, vt eum de inferioribus conſulant, eiuſq; ſupernis præceptis & iuſſis obtemperent, bonum eſt eis in ordine propriæ naturæ atq; ſubſtantiæ. Nuncij autem græce angeli dicuntur. Quo nomine generali, vniuerſa illa ſuperna ciuitas nuncupatur. Nam nec illud eos latuit miniſterium regni cœlorum, quod opportuno tempore reuelatum eſt pro ſalute noſtra, quo ex hac peregrinatione liberati eorum cœtui coniūgamur. Neq; enim hoc ignorarent, quandoquidem ipſum ſemen quod opportuno tēpore adueniret, p ipſos diſpoſitum eſt in manus mediatoris, id eſt in eius poteſtate qui dominus eorum eſt, & in forma dei, & in forma ſerui. Dicit idē Apls, Mihi minimo omnium ſanctorū data eſt gratia hæc, in gentibus annunciare inueſtigabiles diuitias Chriſti, & illuminare quæ ſit diſpoſitio ſacramenti, quod fuit abſconditum a ſeculis in deo qui vniuerſa creauit, vt innoteſceret principibus & poteſtatibus in cœleſtibus per eccleſiam multiformis ſapientia dei, ſecundum propoſitum ſeculorum, quā fecit in Chriſto Ieſu domino noſtro. Sic ergo fuit hoc abſconditum a ſeculis in deo, vt tamē innoteſceret principibus & poteſtatibus in cœleſtibus per eccleſiā multiformis ſapientia dei, quia ibi eſt primitiua eccleſia, quo poſt reſurrectionem & iſta eccleſia cōgreganda eſt vt ſimus æquales angelis dei. Illi ergo a ſeculis innotuit, quia omnis creatura non ante ſecula, ſed a ſeculis. ab ipſa eīm exorta ſunt ſecula, & ipſa a ſeculis: quoniā initium eius initium ſeculorum eſt: Vnigenitus aūt ante ſecula, per quē facta ſunt ſecula. Ideoq; ex perſona ſapientiæ, ante ſecula, inq̄t, fundauit me, vt ea faceret omnia: cui dictū, Omnia in ſapiētia feciſti.

Eccle. xxiiij.

Propter qd̄ peto ne deficiatis in tribulationibus meis, pro vobis, quæ eſt gloria veſtra. Huius rei gratia flecto genua mea ad patrem domini noſtri Ieſu Chriſti, ex quo omnis paternitas in cœlis, & in terra nominatur, det vobis ſecūdum diuitias gloriæ ſuæ, virtutem corroborari per ſpiritū eius, in interiori homine, Chriſtum habitare p fidē in cordibus veſtris.

In ſermone de eiſdem verbis apoſt. g vij. et C

COnſonant omnes diuinæ lectiones vt ſpem non in nobis, ſed in domino collocemus. Peto inquit Apoſtolus, non infirmari in tribulationibus meis pro vobis, quæ eſt gloria veſtra. Peto, inquit, vos non infirmari id eſt vt non infirmemini quando auditis me pati pro vobis tribulationes, quia hæc eſt gloria veſtra. Petit ergo eos vt non infirmentur, Quod non faceret niſi eorum vellet excitare voluntates. Si enim reſponderit:

Digitized by Google

quid nos petis quod in poteſtate non habemus? nunquid non vi derentur ſibi iuſtum reddidiſſe reſponſum? Et tamen Apoſtolus, niſi ſciret in eis voluntatis propriæ conſenſionem, vbi & ipſi aliquid agerent, non diceret peto: & ſi diceret iubeo niſi eos noſſet adhibere poſſe iuſſioni ſuæ voluntatem, ſine cauſa hoc verbum de eius ore procederet. Sed rurſus ſciens ſine dei adiutorio infirmam eſſe hominis voluntatem, non ſolum ne dicerent, voluntatis arbitrij non habemus, dixit, peto, verum etiam ne dicerent voluntatis arbitrium ſufficit nobis, videte quid addidit huius rei gratia. Cuius rei gratia? niſi quam ſupra dixerat, peto non infirmari in tribulationibus meis pro vobis, quæ eſt gloria veſtra. Quia ergo voluntatis habetis arbitrium, peto: quia vero vobis voluntatis arbitrium, non ſufficit ad implendum quod peto, huius rei gratia flecto genua mea ad patrem domini noſtri, ex quo omnis paternitas in cœlo, & in terra nominatur, vt det vobis. Quid det vobis? Quod peto a vobis, rogo det vobis. Peto enim a vobis propter arbitrium voluntatis, rogo det vobis propter auxilium maieſtatis. Sed apoſtoli verba præuenimus. Adhuc fortaſſis expectatis audire qui textum eiuſdem lectionis memoria non tenetis, verũ quæra ideo pro ipſis ad patrem genua flectat apoſtolus, vt det illis quod dixerat eis, peto. Memento ergo quod petierit ab ipſis. Peto nõ infirmari in tribulationibus meis pro vobis, hoc ab ipſis petit. Modo videte quid illis petit. Flecto genua mea ad patrem domini mei Ieſu Chriſti vt det vobis ſecundũ diuitias gloriæ ſuæ virtute corroborari. Quid eſt aliud niſi nõ infirmari? Virtute corroborari, inquit, per ſpiritum eius. Ille ſpiritus gratiæ videte quod petit. hoc a deo petit qđ ab hominibus exigit. quia vt deus velit dare, debes & tu ad accipiendũ accõmodare volũtatẽ. Quõ vis accipere gratiam diuinæ bonitatis, qui ſinus nõ aperis voluntatis? Det, inquit, vobis non enim habetis, niſi det vobis. Det vobis virtute corroborari per ſpiritum eius. Si enim dederit vobis virtute corroborari, ſibi vobis dabit non infirmari, in interiori homine habitare Chriſtum per fidem in cordibus veſtris. Totum hoc det vobis. D Voluntas accõmoda eſt dei auxilio.

In charitate radicati, & fundati vt poſſitis comprehendere cum omnibus ſanctis quæ ſit latitudo, & lõgitudo, & ſublimitas, & profundum.

Quid pergis corde homo Chriſtiane per latitudinem terræ, longitudinem temporum, altitudinem cœli, profunditatem abyſſi? Quando iſta comprehendes, vel mente, vel corpore: hoc eſt ſiue cogitando, ſiue carnis intuendo quando iſta comprehendens? ipſum audi Apoſtolum dicentem tibi, Mihi autem abſit gloriari, niſi in cruce domini noſtri Ieſu Chriſti. Et nos in illa gloriemur, vel quia ſuper illam incubabi- E Ex eodẽ ſermone, vij. de dictis verbis apſi. Gala.vi.

mus. In illo gloriamur omnes o boni fratres, in illo gloriemur.
Ibi forte inueniemus & latitudinem, & longitudinem & altitudi-
Forma crucis. nem, & profundum. His enim apoſtoli verbis crux quodam-
Latitudo. modo nobis ante oculos conſtituta eſt. Habet enim latitudinem
Longitudo. in qua manus figuntur. Habet longitudinem, quod inde vſq; ad
Altitudo & pro terram ducitur lignum. Habet & altitudinem, quod ab ipſo tranſ-
fundum crucis. uerſo in quo figuntur manus excedit aliquantulum vbi caput
crucifixi ponitur. Habet & profundum, hoc eſt quod in terra figi-
tur & non videtur. Videte magnum ſacramentum. Ab illo pro-
Gal. vi. fundo quod non vides, ſurgere totum quod vides. Vbi eſt ergo
F altitudo? Confer te ad vitam moresq; ſanctorum qui dicunt, Ab-
ij. Cor. vi. ſit gloriari, niſi in crucem domini noſtri Jeſu Chriſti. Inuenimus
in moribus eorum latitudinem charitatis. vnde illos admonet ipſe
Apſs dicens, Dilatamini, ne ſitis iugum ducentes cum infidelibus.
Ibidem. Et quia ipſe latus erat, qui eos ad latitudinem exhortabatur, audi
quid dicat, Os noſtrum patet ad vos o Corinthij, cor noſtrum di-
i. Cor. ix. latatum eſt. Latitudo ergo charitas eſt quae ſola bene operatur. La-
titudo facit vt hilarem datorem diligat deus. Si enim anguſtiam
Matt. xxiiij. paſſus fuerit, triſtis dabit. Si triſtis dabit, perijt quod dabit. Opus eſt
ergo latitudine charitatis, ne pereat quicquid boni facis. Sed quo-
niam ait dominus, Vbi abundabit iniquitas, refrigeſcet charitas
multorum, da mihi & longitudinem. Quae eſt longitudo? Qui
Matth. x. perſeuerauerit vſq; in finem hic ſaluus erit. Haec eſt longitudo
crucis, vbi totum corpus porrigitur, vbi quodammodo ſtatur
quod ſtando perſeueratur. Si ergo quaeris qui in cruce gloriaris
habere crucis latitudinem, habeto bene operandi virtutem. Si vis
G habere crucis longitudinem, habeto perſeuerandi longanimitatem.
Si autem vis habere crucis altitudinem, noſce quid audias & vbi re-
ſpondeas ſurſum cor. Quid eſt ſurſum cor? Ibi ſpera, ibi ama, inde pe-
te virtutem, ibi expecta mercedem. Nam ſi bene operaris, & hila-
riter tribuis, videris habere latitudinem. Si in hiſdem bonis operi-
bus vſq; in finem perſeuerauerit, videris habere longitudinem. Sed
ſi omnia haec non propter ſupernam mercedem facis, altitudinem
non habebis, & illa iam nec latitudo erit, nec longitudo. Quid
eſt enim habere altitudinem, niſi cogitare deum, amare deum,
& gratis amare ipſum adiutorem, ipſum ſpectatorem, ipſum co-
ronatorem, ipſum praemij largitorem? poſtremo ipſum praemium
deputare, non aliud ab ipſo quam ipſum expectare? Si amas gratis
ama. Si vere amas, ipſe ſit merces quem amas. An vero tibi cara
ſunt omnia, & vilis eſt ille qui condidit omnia? Haec vt poſſimus,
flectit genua ſua pro nobis Apoſtolus, vtiq; ideo vt detur nobis.
Tenet enim & euangelium, vobis datum eſt ſcire myſterium re-
gni, illis autem non eſt datum. Quare ergo illi datum eſt, & illi
non eſt datum? Non me piget dicere, hoc eſt profundum crucis.
De profundo neſcio quo iudiciorum dei, quae perſcrutari non

pleriq; non, poſſumus, procedit omne quod poſſumus. Quod poſſim, video: vnde poſſim, non video, niſi quia ⁊ hoc hactenus video, quia noui eſſe a deo. Quare autem illum quod non illum, multum eſt a me? Abyſſus eſt, profundum crucis eſt. Ex tracta. euangelij ſecundum Ioan. xlvij.

HAbitare Chriſtum per fidem in cordibus veſtris.

¶ Fides in nobis, Chriſtus in nobis. Quid enim aliud ait Apoſtolus, habitare Chriſtum in cordibus veſtris per fidem? Ergo fides tua de Chriſto, Chriſtus eſt in corde tuo.

H

¶ In interiore homine habitat Chriſtus, vt ait Apoſtolus. ad ipſum enim pertinet videre veritatem, cuius ille dixerit, Ego ſum veritas. Et cũ loquebatur in Apoſtolo dicente, An vultis experimentum accipere eius qui in me loquitur Chriſtus? Non ei foris vtiq; ſed in ipſo corde, id eſt in illo cubili vbi orandum eſt, loquebatur. Ex tracta. Pſal. liij.

Item eorundem Apoſtolicorum verborum explanatio. Ex libro ad Ianuarium.

¶ Nunc enim dicitur homini, Tolle crucem tuam ⁊ ſequere me. Matth. xvi. Cruciatur autem caro, cum mortificantur membra noſtra ſuper terram. Fornicatio, immunditia, luxuria, auaritia, ⁊ cætera huiuſmodi: de quibus dicit, Si enim ſecundum carnem vixeritis, moriemini. Si autem ſpiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis. Hinc etiam de ſeipſo dicit, Mihi autem mundus crucifixus eſt, ⁊ ego mundo. Et alio loco, Scientes, inquit, quia vetus homo noſter ſimul confixus eſt cruci cum illo, vt euacuetur corpus peccati, vt vltra nõ ſeruiamus peccato. Quandiu ergo id agunt opera noſtra vt euacuetur corpus peccati, quandiu exterior homo corrumpitur, vt interior renouetur de die in diem tempus eſt crucis. Hæc ſunt etiam bona opera quidem, tamen adhuc laborioſa, quorum merces requies eſt. Sed ideo dicitur ſpe gaudentes, vt cogitantes requiem futuram, cum hilaritate in laboribus operemur. Hanc hilaritatem ſignificat crucis latitudo in tranſuerſo ligno, vbi figuntur manus. Per manus enim opera intelligimus. Per latitudinem, hilaritatem operantis, quia triſtitia facit anguſtias. Per altitudinem, cui caput adiungitur, expectationem retributionis de ſublimi iuſtitia dei: qui reddet vnicuiq; ſecundum tolerantiam boni operis, gloriam ⁊ honorem, ⁊ in corruptionem quærentibus vitam æternam. Itaq; etiam longitudo qua totum corpus extenditur, ipſam tolerantiam ſignificat. Vnde longanimes dicuntur qui tolerant. Profundum autem, quod terræ infixum eſt, ſecretum ſacramenti præfigurat. Recordaris enim niſi fallor, quæ verba apoſtolica in iſta deſignatione crucis expediam, vbi ait, In charitate radicati ⁊ fundati, vt poſſitis comprehendere cum omnibus ſanctis, quæ ſit latitudo, longitudo, altitudo, ⁊ profundum.

Crucis. Galat. vi. Rom. vi. Rom. viij. A Latitudo crucis. Altitudo. Rom. ij. Longitudo, Profundum.

¶ Charitas in commune magis quam in priuata conſulens, dicit nõ quærere quæ ſua ſunt. [illegible] Ex lib. de gratia noui teſta. Charitas. I. Cor. xiij.

Digitized by Google

ne cœleſti. Merito ergo iſtorum qui ſaturantur, viuent corda in ſe
culum ſeculi. Vita enim Chriſtus eſt, qui habitat in cordibus eo
rum interim per fidem, poſt etiam per ſpeciem. Vident enim nunc
Ibidem. per ſpeculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Vnde ipſa
Charitatis lati- charitas, nunc in bonis operibus dilectionis exercetur, quæ ſe ad
tudo. ſubueniendum qua verſum poteſt porrigit, & hæc latitudo eſt. Nūc
B Longitudo. longanimitate aduerſa tolerat, & in eo quod veraciter tenuit perſe
uerat. & hæc longitudo eſt. Hoc autem totum propter adipiſcendā
vitam æternam facit, quæ illi promittitur in excelſo. & hæc altitu
Altitudo. do eſt. Exiſtit vero ex occulto iſta charitas, vbi fundati quodāmo
Profunditas. do & radicati ſumus, vbi cauſæ voluntatis dei non inueſtigantur.
Titum.iij. Cuius gratia ſumus ſalui facti, non ex operibus iuſtitiæ quæ nos
Iacobi.i. fecimus, ſed ſecundū eius miſericordiam. Voluntarie quippe ge
nuit nos verbo veritatis. Et hæc voluntas eius in abdito eſt. Cuius
Rom.xi. ſecreti profunditatem quodammodo Apoſtolus expaueſcens cla
mat, O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ dei, quam inſcru
Eſaie.xl. tabilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles viæ eius. Quis enim co
gnouit ſenſum domini? Et hoc eſt profundum. Altitudo quippe
commune nomen eſt excelſo & profundo. Sed cum in excelſo di
citur, ſublimitatis eminentia commendatur. Cum autem in pro
fundo, difficultas inueſtigationis & cogitationis. Vnde & illud eſt
Pſal.xci. dicitur, Quàm magnificata ſunt opera tua domine, nimis pro
fundæ factæ ſunt cogitationes tuæ. Et iterum, Iudicia tua velut
Pſ.xxxv. abyſſus multa. Hinc igitur eſt illud apoſtoli, Huius rei gratia (inquit)
flecto genua mea ad patrē domini noſtri Ieſu Chriſti, ex quo om
nis paternitas in cœlis & in terra nominatur: vt det vobis ſecundū
diuitias gloriæ ſuæ virtute corroborari per ſpiritum eius, in inte
C riore homine habitare Chriſtum per fidem in cordibus veſtris, vt
in charitate radicati & fundati præualeatis comprehendere cum
omnibus ſanctis, quæ ſit latitudo & longitudo, altitudo & profun
dum: ſcire etiam ſupereminentem ſcientiam charitatis Chriſti, vt
impleamini in omnem plenitudinem dei. Attende omnia dili
genter. Huius rei gratia (inquit) flecto genua mea ad patrem domi
ni noſtri Ieſu Chriſti, ex quo omnis paternitas in cœlo & in terra
nominatur. Quæris cuius rei gratia? hoc ſupra dixerat. Propter hoc
peto non infirmari in tribulationibus meis pro vobis. Hoc ergo
eis optat, vt non infirmentur in tribulationibus apoſtoli, quas pro
illis ſuſtinebat, & pro hoc flectebat genua ad patrem. Deinde non
infirmari vnde illis ſit, ſequitur & dicit, Vt det vobis ſecundum di
uitias gloriæ ſuæ virtute corroborari per ſpiritum eius. Hæ ſunt di
uitiæ, de quibus dicit, O altitudo diuitiarum. Abditas enim habēt
cauſas, vbi nullis meritis præcedentibus quid habemus quod nō
accepimus? Deinde ſequitur, & quid operetur adiungit, In interiore
(inquit) homine habitare Chriſtum per fidem in cordibus veſtris.
Hæc eſt vita cordium, quæ viuunt in ſeculum ſeculi ab initio ſi

dei vſq; ad finem ſpeciei. Vt in charitate (inquit) radicati & fundati præualeatis comprehendere cum omnibus ſanctis. Iſta eſt communio cuiuſdam diuinæ cœleſtiſq; reipublicæ. Hinc ſaturantur pauperes non ſua quærentes, ſed quæ Ieſu Chriſti, ideſt non commoda priuata ſectantes, ſed in cõmune vbi ſalus omnium eſt cõſulentes. Nam de ipſo pane quo tales ſaturãtur, quodã loco apoſtolus ait, Vnus panis, vnum corpus multi ſumus. Quid ergo? Comprehendere quæ ſit, inquit, latitudo. Sicut iam dixi, in bonis operibus quibus beneuolentia porrigitur vſq; ad diligendos inimicos. Et longitudo, vt longanimitate pro hac latitudine moleſtiæ tolerentur. Et altitudo, vt pro his æternum quod in ſupernis eſt pmium, nõ vanum aliquid temporale ſperetur. Et pfundum, vnde gratuita gratia dei ſecundum ſecretum & abditum volũtatis eius exiſtit. Ibi enim radicati, ibi fundati ſumus. Radicati propter agriculturã, fundati pter ædificationem. Quæ qm nõ eſt ab homine, dicit alio loco idem Apl's, Dei agricultura, dei ædificatio eſtis. Hoc totum agitur, cum in hac noſtra peregrinatione fides per dilectionem operatur. In futuro aũt ſeculo perfecta & plena charitas ſine vlla malorum tolerãtia, nõ fide credit qđ nõ videt: nec ſpe deſiderat qđ nõ tenet, ſed in æternum veritatis incõmutabilem ſpeciem cõtemplabitur, cuius ſine fine quietum opus erit laudare qđ amat, & amare qđ laudat. De hoc cõſequenter dicit, Scire ẽt ſupereminentem ſcientiã charitatis Chriſti, vt impleamini in omnem plenitudinem dei. In hoc myſterio figura crucis oſtenditur. Qui enim quia voluit mortuus eſt, quõ voluit mortuus eſt. Nõ fruſtra igitur tale genus mortis elegit, niſi in eo quoq; latitudinis huius, & lõgitudinis, & altitudinis, & pfunditatis magiſter exiſteret. Nã latitudo eſt in eo ligno qđ tranſuerſum deſuper figitur. hoc ad bona opera pertinet, quia ibi extendũtur manus. Lõgitudo in eo qđ ab ipſo ligno vſq; ad terrã cõſpicuum eſt. Ibi enim quodãmõ ſtatur ideſt perſiſtit & perſeuerat, qđ lõganimitati tribuit. Altitudo eſt in ea ligni parte quæ ab illo qđ tranſuerſum figitur, ſurſum verſus relinquitur, hoc eſt ad caput crucifixi, quæ bene ſperãtium ſuperna expectatio eſt, Iã vero illud ex ligno qđ nõ apparet, qđ fixũ occultatur, vnde totũ illud exurgit, pfunditatẽ ſignificat gratuitæ gratiæ in quo multorum ingenia cõteruntur, id veſtigare conantia, vt ad extremum eis dicatur, O homo tu quis es qui reſpondeas deo? Intelligentes igit peregrinationem noſtrã in hac vita, mundo crucifigamur extendentes manus in latitudine bonorum operum, & lõganimitate vſq; in finem perſeuerantes, atq; habentes cor ſurſum, vbi Chriſtus eſt in dextera dei ſedens, totũq; hoc nõ nobis, ſed illius miſericordiæ tribuentes, cuius pfunda iudicia omnem ſcrutatorem fatigant. Hæc enim eſt nõ inaniter fabuloſa, vtiliter verax latitudo, lõgitudo, altitudo, pfundum: vnde perueniamus & ad ſupereminentẽ ſcientiã charitatis Chriſti, & impleamur in oẽm

Margin notes: i.Cor.x. — Latitudo virtutis. — Longitudo. — Altitudo — Profundum — i.Cor.iij. — E — Latitudo crucis — Longitudo. — Altitudo. — Profundum — Roma.ix. — Colo.iij. — F

Ex ſermone de baſilica Triclarum. in plenitudinem dei. Non enim fruſtra talem mortem elegit, in cuius poteſtate erat vel mori, vel non mori. quare non in poteſtate ſic vel ſic mori? Non ergo fruſtra crucem elegit, vbi te huic mundo crucifigeret.

Cruci cur elegit dominus.

Latitudo crucis. Nam latitudo eſt in cruce tranſuerſum lignum, vbi figuntur manus, propter bonorum operum ſignificationem.

Longitudo. Longitudo eſt in ea parte ligni, quę ab ipſo tranſuerſo ad terram deſcendit. Ibi enim corpus crucifigitur, & quodammodo ſtat, & ipſa ſtatio perſeuerantiam ſignificat.

Altitudo. Altitudo autem in illo ligno eſt quod ab eodem tranſuerſo ſurſum verſus ad caput eminet, & ſignificatur ſuperiorum expectatio.

Profundum. Vbi profundum niſi in ea parte quę terrę defixa eſt? Occulta eſt enim in abdito, A te non videtur, ſed inde eminet quod videtur. Poſt hæc omnia tu iam extende te & porge ad agnoſcendam agnitionem charitatis Chriſti ſupereminentem ſcientiæ. Cum perueneris, impleberis in omnem plenitudinem dei. Tunc erit illud facie ad faciem. Impleberis in eius in omnem plenitudinem dei, non vt tu ſis deus plenus, ſed vt ſis plenus deo.

Ex tracta. Pſal. ciij. G

Pennę animarum quę ſunt niſi quibus ſurſum attollantur? Pennę ergo animarum, virtutes, bona opera, recte facta. Nam duabus

Pennæ alarum. alis habent omnes pennas. Omnia enim præcepta in duobus præceptis ſunt. Quiſquis diligit deum & proximum, animam habet pennatam liberis alis ſancto amore volantem ad deum. Quę implicatur amore carnali viſcum habet in pennis. Vnde ille gemens in tribulationibus dicit, Quis dabit mihi pennas ſicut columbę, & volabo & requieſcam?

Pſal. liiij. Ps. cxxxviij. Item alio loco, Si accepero pennas meas ſicut columba, & volauero in extremis maris. Ergo habent bonas alas & liberas, & nullo viſco obligatas animæ bene operantes, dei præcepta habentes, charitatem de conſcientia pura & fide non ficta. Sed quantiſcunque ſint præditæ virtutibus charitatis, quid ad illam dilectionem dei qua ſunt dilectæ, etiam cum viſco eſſent implicatæ? Maior ergo in nos dilectio dei quam noſtra in illum. Noſtra dilectio pennæ noſtræ ſunt. Iam dicebat quibuſdam Apoſtolus, Flecto genua mea pro vobis ad patrem, vt det vobis ſecundum interiorem hominem habitare Chriſtum per fidem in cordibus veſtris. In charitate radicati & fundati. Iam dat illis charitatem, dat illis alas & pennas. Vt poſſitis inquit, comprehendere quæ ſit latitudo, longitudo, altitudo, & profundum. Et quid poſtea? Cum hæc dixiſſet Apoſtolus adiecit, Scire etiam ſupereminentem ſcientiam charitatis Chriſti, cum iam dictum fuiſſet, In charitate radicati & fundati. Amatis enim Chriſtum, & ideo in cruce operamini. Sed numquid amatis quantum ille vos amauit? Amando autem quantumcunque amatis volatis ad eum vt cognoſcatis quemadmodum vos ille amauerit, hoc eſt vt ſciatis ſupereminentem charitatis Chriſti. Amatis enim vos quantum poteſtis. Sed ille ambulat ſuper pennas ventorum.

Digitized by Google

In charitate radicati & fundati, vt poſſitis compre hendere cum omnibus ſanctis quæ ſit latitudo & lõgitudo & ſublimitas & profundum. Scire etiam ſupereminentem ſcientiæ charitatem Chriſti, vt impleamini in omnem plenitudinem dei. Ei autem qui potens eſt omnia facere ſuperabundanter quam petimus, aut intelligimus, ſecũdum virtutem quæ operatur in nobis, ipſi gloria in eccleſia. & i Chriſto Ieſu in omnes generationes ſeculi ſeculorum. Amen.

EGo hæc verba apoſtoli Pauli ſic intelligere ſoleo. In latitudine bona opera charitatis. In longitudine perſeuerantiã vſq; in finem. In altitudine ſpẽ cœleſtium præmiorum. In profundo inſcrutabilia iudicia dei, vnde iſta gratia in homines venit, & hunc intellectum coaptare etiam ſacramento crucis, vt in latitudine accipiatur tranſuerſum lignum quo extenduntur manus propter operum ſignificationẽ. In longitudine ab ipſo vſq; in terrã, vbi totũ corpus crucifixũ ſtare videtur. Qđ ſignificat perſiſtere, hoc eſt longanimiter permanere. In altitudine ab ipſo tranuerſo ligno ſurſum verſus quo caput eminet, ꝓpter expectationes ſupernorum, ne illa opera eius bona, atq; in eis perſeuerantia propter beneficia dei terreña ac tẽporalia facienda credant: ſed potius ꝓp illud qđ deſuper ſempiternũ ſperat fides, quæ per dilectionẽ operatur. In profundo aũt pars eſt illa ligni, q̃ in terræ abdito defixa latet, ſed inde cõſurgit illud omne qđ eminet: ſicut ex occulta dei voluntate vocatur homo ad participationem tantæ gratiæ, alius ſic, alius aũt ſic. Supereminentem vero ſcientiæ charitatem Chriſti eſt profecto vbi pax illa eſt quæ præcellit oẽm intellectũ, quæ nos in oẽm plenitudinem dei miſericordia ſua implere dignetur, vt videri poſſit a nobis. Hanc plenitudinem dei, quidam in ſermone Apl. ſic intellexerunt, vt putarent nos hoc omĩo futuros qđ deus eſt. Hæc enim verba ſicut recognoſcis Apl's ita poſuit loquens, Cognoſcere & ſupereminentem ſcientiæ charitatẽ Chriſti, vt impleamini in omnem plenitudinẽ dei. Quapropter ſi aliquid (inquiũt) minus quam deus habebimus, & in aliquo minores erimus, quomodo implebimur in oẽm plenitudinẽ dei? Sed quoniam implebimur, profecto erimus æquales. Auerſaris iſtum vtiq; & deteſtaris humanæ mentis errorem, ſcio, & recte facis. Beati mundo corde, quia ipſi deum videbunt. Non cum eis ſicut corpus ex aliquo loci interuallo apparebit: ſed cum venerit ad eos, & manſionem fecerit apud eos, quoniam ſic implebuntur in omnem plenitudinem dei. Non cum fuerint & ipſi pleni deus, ſed cum perfecte fuerint pleni deo.

Ex lib. ad Paulinã de vidẽdo deo Latitudo virtutum.
Longitudo
Altitudo.
Profundum.
A
Latitudo crucis
Longitudo.
Altitudo
Profundum.
Supereminens charitas.
Matth. v.
Ioan. xiiij.

CAPVT. IIII.

1.Cor.vij.

OBſecro itaqꝫ vos ego vinctus in domino, vt digne ambuletis vocatione, qua vocati eſtis, cum omni humilitate, & manſuetudine, cum patientia, ſupportantes inuicem in charitate.

Ex epiſtola ad Eudoxium.
Dilectio fraternæ.

SIc ergo dilectiſſimi diligite otium, vt vos ab omni terrena delectatione refrenetis, & laqueos tendere, qui timet ne reus ſ(?) lemus ad deum, & inimicum omnium bonorum, cuius captiui fuimus, iudicemus, nullſqꝫ eſſe nobis perfectã requiem cogiteris, donec trãſeat iniquitas, & in iudicium iuſtitia conuertatur. Item cum aliquid ſtrenue atqꝫ alacriter agitis, & impigre operamini, ſiue in oratiõibus, ſiue in ieiunijs, ſiue in eleemoſynis, vel tribuẽtes aliquid indigentibus, vel donãtes iniurias, ſicut & deus in Xp̃o donauit vobis, ſiue domãtes cõſuetudines pernicioſas caſtigãteſqꝫ corpus, ſeruituti ſubijcientes, ſiue ſufferentes tribulationem, & ante omnia vos ipſos inuicem in dilectiõe. Quid enim ſufferat q fratrem nõ ſufferẽs? Siue pſpicientes aſtutiã, atqꝫ inſidias tẽptatoris, & ſcuto fidei iacula eius ignita repellentes & extinguentes. Siue cantãtes & pſallentes in cordibus veſtris dño, vel vocibus a corde nõ diſſonis, oĩa in gloriã dei facite, qui operatur omnia in omnibus, atqꝫ ita feruente ſpiritu vt in dño laudetur anima veſtra. Ipſa eſt enim actio recti itineris, quẽ oculos ſemper hẽs ad dñm, ipſe euellet de laqueo pedes. Talis actio nec frigit negocio, nec frigida eſt ocio: nec turbulenta, nec marcida eſt: nec audax, nec fugax: nec præceps, nec iacens. Hęc agite, & deus pacis erit vobiſcum.

Ephe.vi.

Pſal.xxiiij.

Solliciti ſeruare vnitatẽ ſpiritus in vinculo pacis.

D
Ex ſermõe de blaſphemia ſpiritus ſancti.
Remiſſio pc̃cõ rũ eſt in ſpũ ſctõ.
Math.vi.
1.Ioan.iij.

ECcleſia accepit hoc bonum, vt in ſpiritu ſancto fiat remiſſio peccatorum. Quã remiſſionem cum trinitas faciat, proprie tamen ad ſpiritum ſanctum intelligitur pertinere. Ipſe eſt enim ſpiritus adoptiõis filiorum, in quo clamamus, Abba pater: vt ei poſſimus dicere, Dimitte nobis debita noſtra. Et in hoc cognoſcimus ſicut Ioannes apl's ait, quĩ in nobis manet de ſpiritu quem dedit nobis. Ipſe ſpiritus teſtimonium reddit ſpiritui noſtro, quia ſumus filij dei. Ad ipſum enim pertinet ſocietas qua efficimur vnum corpus vnici filij dei, vnde ſcriptum eſt, Siqua igitur exhortatio in Chriſto, ſi qd̃ ſolatium charitatis ſiqua ſocietas ſpiritus. Propter hãc ſocietatem illi in quos primitus venit, linguis omnium gentiũ ſunt locuti, quia per linguas cõſolidãdo ...

Philip.ij.

Digitized by Google

humani. Et ſic oportebat per linguas gentium ſignificari iſtam ſocietatem filiorum dei, & membrorum Christi futuram in omnibus gentibus: vt quemadmodum tunc ille apparebat accepiſſe ſpiritum ſanctum qui loquebatur linguis omnium gentium, ita nūc ille ſe agnoſcat accepiſſe ſpm̄ ſctm̄, qui tenetur vinculo pacis eccleſiæ, quæ diffunditur in omnibus gentibus. Vnde dicit Apl's, Studentes ſeruare vnitatem ſpiritus in vinculo pacis. Sicut enim corpus vnum eſt, & membra multa ſunt omnia aūt membra corporis, cum ſint multa, vnum corpus ſunt, ita & Christus. Etenim in vno ſpiritu oēs nos in vnū corpus baptizati ſumus, ſiue Iudæi, ſiue Gētiles, ſiue ſerui, ſiue liberi, & oēs vno ſpiritu vocati ſumus. i.Cor.xij.

Roma.xij. i.Cor.xij.

Vnum corpus, & vnus ſpiritus, ſicut vocati eſtis in vna ſpe vocationis veſtræ.

Ex ſermone in Pentecoſte. Cur varijs linguis apparuit ſpiritus ſanctus

IDeo ſpiritus ſanctus omnium gentium linguis ſe demonſtrare dignatus eſt, vt ille ſe intelligat habere ſpiritum ſanctū qui in vnitate eccleſiæ continetur, quæ linguis oīum loquit. Paulus dicit Apl's, Vnum corpus & vnus ſpiritus. Membra noſtra attendite. Multis membris conſtat vnū corpus, & vegetat membra omnia vnus ſpiritus. Ecce humano ſpū quo ſum ipſe hō, mēbra oīa colligo, & vegeto: impero mēbris vt moueant, intendo oculos ad videndū, aures ad audiendū, linguā ad loquēdū, manus ad operandum, pedes ad ambulandū. Officia mēbrorū diſpertita ſunt, ſz vnitas ſpiritus continet oīa. multa iubentur, multa fiunt. Vnus iubet, vni ſeruit. Quod eſt ſpūs noſter.i.aīa noſtra ad membra noſtra, hoc eſt ſpiritus ſanctus ad mēbra Christi, ad corpus Christi, qđ eſt eccleſia. Ideo Apl's cum corpus vnū nominaſſet, ne intelligeremus mortuū corpus: vnum, inquit, corpus. Sed rogo te, viuit hoc corpus? Viuit. vnde & vnus ſpiritus. Iam vero ſi membrum pcidatur de corpore, nunquid ſequitur ſpiritus? Et tñ membrum agnoſcitur. Sic & homo ſeparatus ab eccleſia. Quæris ab illo ſacramentum, inuenis. Quæris? Quæro. Niſi intus ſpiritu vegeteris, fruſtra foris de forma gloriaris.

Vnus dominus, vna fides, vnum baptiſma. Vnus deus, & pater omnium, qui ſuper omnes, & per omnia, & in omnibus nobis.

Ex li. de tri. xiij. Credita & fides differunt.

ALiud ſunt ea quæ creduntur, aliud fides, qua creditur. Illa quippe in rebus ſunt, quæ vel eſſe, vel fuiſſe, vel futura eſſe creduntur. Hæc autem in animo credentis eſt, ei tantū conſpicua cuius eſt, quāuis ſit in alijs, non ipſa, ſed ſimilis. Non enim numero eſt vna, ſed genere. Propter ſimilitudinem tamen ex nulla diuerſitate magis vnā dicimus eſſe quam multas. Nam & duos hoīes ſimillimos cū viderimus, vnā faciem dicimus & miramur

amborum. Facilius itaque eijcitur multas animas fuiſſe, ſingu-
Actuum .iiij. las vtique ſingulorum, de quibus legimus in Actibus Apo-
ſtolorum, quod eis fuerit anima vna, quam vbi dixit Apoſtolus,
vna fides. Tot eos audet quiſque dicere quod fideles. Et tamen qui
Matth. xv. dicit, O mulier magna eſt fides tua: & alteri, Modicæ fidei, quare
Matt. xiiij. dubitaſti? ſuas cuiq; eſſe ſignificabat. Sed ita dicitur eadem fides
vna, quemadmodum eadem volentium voluntas vna, cum & in
ipſis qui hoc idem volunt, ſua voluntas ſit cuiq; cōſpicua, alterius
vero lateat, quamuis idem velit. Et ſi aliquibus ſignis ſeſe indicat,
G creditur potius quam videtur. Vnuſquiſq; autem ſui animi con-
ſcius, nō credit vtiq; hanc eſſe ſuam, ſed plane peruidet voluntatem.

Vnicuiq; autem noſtrum data eſt gratia ſecundum menſuram donationis Chriſti.

ij. Cor. x. QVid eſt hoc? Non enim ad menſuram dat deus ſpiritum.
Ex tracta. euāge lij ſecundum Ioan. xiiij. Audi apoſtolum dicentem, Secundum menſuram donationis Chriſti. Hominibus ad menſuram dat, vnico filio non dat ad menſuram. Quomodo hominibus ad menſuram? Alij quidem datur per ſpiritum ſermo ſapientiæ, alij ſermo ſcientiæ, ſecundum eundem ſpiritum. Alij fides in eodem ſpiritu. Alij prophetia. Alij diiudicatio ſpirituum. Alij genera linguarum, alij donatio curationum. Nunquid omnes apoſtoli? nunquid omnes prophetæ? nunquid omnes doctores? Nunquid omnes virtutes? Nunquid omnes dona habent ſanitatum? Nunquid omnes linguis loquuntur? nunquid omnes interpretantur? Aliud habet ille, aliud iſte. Et quod habet iſte, non habet ille. Menſura eſt, diuiſio quædam donorum eſt. Ergo hominibus ad menſuram datur & concordia ibi vnum corpus facit. Quomodo aliud accipit manus vt operetur, aliud oculus vt videat, aliud auris vt audiat, aliud pes vt ambulet: anima tamen vna eſt quæ agit omnia, in manu vt operetur, in pede vt ambulet, in aure vt audiat, in oculo vt videat:
H ſic ſunt & diuerſa dona fideliū tanquā mēbra ad menſurā propria
cuiq; diſtributa. Sed Chriſtus qui dat, non ad menſuram accipit.

(Margin: Gratia data Chriſto ſine menſura, nobis ad menſuram datur. I. Cor. xij.)

Pſal. lxvij. **Propter quod dicit, Aſcēdens in altum captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. Quod autem aſcendit, quid eſt, niſi quia & deſcendit pri-**
Ioan. iij. **mum inferiores partes terræ? Qui deſcendit, ipſe eſt & qui aſcendit ſuper oēs cœlos, vt adimpleret oīa.**

Ex tracta. ps. lxvij. Pſal. lxvij. AD ipſum dominum locutione conuerſa, Aſcendiſti, inquit, in altum, captiuaſti captiuitatē, accepiſti dona in hominibus. Hoc Apl's ſic cōmemorat, ſic exponit, de Chriſto domino loquens. Vnicuiq; autem noſtrū, inquit, datur gratia ſecundum menſurā donationis Chriſti: propter quod dicit, Aſcendēs in altum captiuauit captiuitatem, dedit dona hominibus. Quod

autem aſcendit quid eſt, niſi quia & deſcendit in inferiores partes terrae? Qui deſcendit, ipſe eſt & qui aſcendit ſuper omnes coelos, vt adimpleret omnia. Chriſto ergo ſine dubitatione dictum eſt, Aſcendiſti in altum, captiuaſti captiuitatem, accepiſti dona in hominibus. Nec moueat quod apoſtolus idem teſtimonium commemorans non ait, accepiſti dona in hominibus, ſed dedit dona hominibus. Ille quippe auctoritate apoſtolica ſecundum hoc locutus eſt quod deus cum patre eſt filius. Secundum hoc quippe dedit dona hominibus mittens eis ſpiritum ſanctum, qui ſpiritus ſanctus eſt patris & filij. Secundum illud vero quod idem ipſe Chriſtus in corpore ſuo intelligitur quod eſt eccleſia: propter quod & membra ſunt eius ſancti & fideles eius: vnde eis dicit, Vos autem eſtis corpus Chriſti & membra: procul dubio, & ipſe accepit dona in hominibus. Chriſtus quippe aſcendit in altum, & ſedet ad dexteram patris. Sed niſi & hic eſſet in terra, non inde clamaſſet, Saule Saule quid me perſequeris? Cum igitur idem ipſe dicat: quando vni ex minimis meis feciſtis: quid dubitamus eum accipere in membris ſuis, quae dona membra eius accipiunt? Sed quid eſt captiuaſti captiuitatem? vtrum quia vicit mortem quae captiuos tenebat in quibus regnabat: an ipſos homines appellauit captiuitates, quia captiui ſub diabolo tenebantur? Cuius rei myſterium continet etiam titulus illius pſalmi, quando domus aedificabatur poſt captiuitatem, id eſt eccleſia poſt gentilitatem. Ipſos itaque homines qui captiui tenebantur appellans captiuitatem, ſicut militia cum dicitur, intelligentur & qui militant: eandem captiuitatem a Chriſto captiuatam dicit. Cur enim non ſit captiuitas foelix? Sic & ad bonum homines poſſunt capi: vnde Petro dictum eſt, Ex hoc iam homines eris capiens. Captiuati ergo quia capti, & capti quia ſubiugati, ſub leue illud iugum miſſi, liberati a peccato cuius ſerui erant, & iuſtitiae ſerui facti cuius liberi erant. Vnde & ipſe in illis eſt qui dedit dona hominibus. Ideoque in iſta captiuitate, in iſta ſeruitute, in iſto curru, ſub iſto iugo non ſunt millia plorantium, ſed millia laetantium: Dominus quippe in illis in Sina in ſancto. Cui ſenſui congruit interpretatio qua interpretatur Sina menſura. Nam de his donis laetitiae ſpiritalis apoſtolus loquens id quod ſupra commemoraui, vnicuique noſtrum, inquit, data eſt gratia ſecundum menſuram donationis Chriſti. Ac deinde ſequitur quod etiam hic ſequitur. Propter quod dicit, Aſcendit in altum, captiuauit captiuitatem, dedit dona hominibus. Quod hic eſt, accepiſti dona in hominibus. Et quid hac & illa veritate concordius? quid manifeſtius? Procul dubio ſpiritus ſanctus donum Dei eſt. de quo dominus ait. Si ſcires donum dei, & quis eſt qui dicit tibi, da mihi bibere, tu forſitan petiſſes ab eo, & dediſſet tibi aquam viuam. Nam quod ibi ait, Flumina de ventre eius fluent aquae viuae: hoc iſto loco, Fiet, inquit, in eo fons aquae ſalientis in vitam aeternam. Paulus quoque apoſtolus, Vnicuique, inquit, noſtrum datur gratia ſecundum menſuram donationis Chriſti. Atque vt donationem Chriſti ſpiritum ſanctum oſtenderet,

Chriſtus dedit & accepit dona.

A

I. Cor. xij.

A Actuum. ix. Matt. xxv.

Captiuitas captiuatum.

Luce. v.
B
Rom. vi.

Pſal lxvij.

Ex li. de tri. xv. Donum dei. Ioan. iiij.

Ibidem.

deret, secutus adiunxit. Propter quod dicit, Ascendit in altum, ca-
ptiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. Notissimum
est autem dominum Iesum, cum post resurrectionem a mortuis
ascendisset in coelum, dedisse spiritum sanctum: quo repleti qui
crediderant singulis omnium gentium loquebantur. Nec moueat
quod ait dona, nō donum. Id enim testimonium de psalmo po-
suit. Hoc autem in psalmo ita legitur, Ascendisti in altum, captiua-
sti captiuitatem, accepisti dona in hominibus. Sic enim plures co-
dices habent, & maxime greci, & ex hebreo sic interpretatum habe-
mus. Dona itaqȝ dixit apostolus quem admodum propheta non
donum. Sed cum propheta dixerit accepisti in hominibus, apo-
stolus maluit dicere dedit hominibus, vt ex vtroqȝ scilicet verbo,
vno prophetico, apostolico altero, quia in vtroqȝ est diuini sermo-
nis actoritas, sensus plenissimus redderetur. Vtrunqȝ enim verum
est & quia dedit hominibus, & quia accepit in hominibus. Dedit
hominibus tanquam caput membris suis, accepit in hominibus
idem ipse vtiqȝ in membris suis. Propter quę membra sua cla-
mauit de coelo. Saule Saule quid me persequeris? Et de quibus mē-
bris suis ait, Quando vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis.
Ipse ergo Christus & dedit de coelo & accepit in terra. Porro autem
ab hoc dona ambo dixerunt, & propheta & apostolus, quia per do-
num quod est spiritus sanctus in commune omnibus membris
Christi multa dona quę sunt quibusqȝ propria diuiduntur. Non
enim singuli quiqȝ habent omnia sed hi illa, alij alia, quamuis ip-
sum donum a quo vnicuiqȝ propria diuiduntur, omnes habent,
idest spiritum sanctum. Nam & alibi cum multa dona comme-
morasset. Omnia, inquit, hęc operatur vnus atqȝ idem spiritus di-
uidens propria vnicuiqȝ prout vult. Quod verbum & in epistola
quę ad Hebręos est inuentum: vbi scriptum est, Attestante deo si-
gnis & ostentis & varijs virtutibus & spiritus sancti diuisionibus. Et
hic cum dixisset, Ascendit in altum, captiuauit captiuitatem, de-
dit dona hominibus. Quod autem ascendit ait quid est nisi quia
& descendit in inferiores partes terrę? Qui descendit ipse est, & qui
ascendit sup omnes coelos vt impleret omnia. Et ipse dedit quos-
dam vero euāgelistas, quosdā aūt pastores & doctores. Ecce quare
dicta sunt dona. Quia sicut alibi dicit, nunquid omnes apostoli?
nunquid omnes prophetę &c.

Actuum .ix. Matt. xv.

i. Cor. xij.

Et ipse dedit quosdam quidē apostolos, quosdā autem prophetas, alios vero euangelistas, alios aūt pastores, & doctores, ad consummationē sanctorū in opus ministerii in ędificationē corporis Christi.

E Ex lib. ad Paulinū episcopū.

DE prophetis quod ait Apostolus, Quosdam quidem dedit deus in ecclesia apostolos, quosdaȝ autem prophetas: nūc intelligo quod ipse scripsisti: pphetas hos dictos illic ideo

ex quibus

ex quibus Agabus erat: non illos qui venturum in carne deum p- Quibus donis
phetarunt. Euangeliſtas vero meminimus quos apoſtolos fuiſſe nõ ſpiritus pphe-
legimus: ſicut fuerunt Marcus, & Lucas. Paſtores autem ⁊ docto- tiæ per apoſto-
res, quos maxime vt diſcerneremus voluiſti, eoſdem puto eſſe ſi- lū intelligitur
cut ⁊ tibi viſum eſt: vt non alios paſtores, alios doctores intelli- [illegible]
gamus. Sed ideo cum prædixiſſet paſtores, ſubiunxit ⁊ doctores,
vt intelligerent ad officium ſuum pertinere doctrinam. Ideo enim
non ait, quoſdam autem paſtores, quoſdam vero doctores: ſed
cum ſuperiora ipſo locutionis genere diſtingueret, dicendo quoſ-
dam apoſtolos, quoſdam autem prophetas, quoſdam vero euã-
geliſtas: hos tanquam vnum aliquid duobus nominibus com-
plexus eſt. Quoſdam autem paſtores ⁊ doctores, ad conſummatio-
nẽ ſanctorũ in opus miniſterij, in ædificationẽ corporis Chriſti.

¶ Vt enim in exordio generis humani de latere viri dormientis Ex libro de ci.
coſta detracta fœmina fieret, Chriſtum ⁊ eccleſiam tali facto iã dei. xxij.
tunc prophetari oportebat. Sopor quippe illi viri mors erat Chri- Gene. ij.
ſti, cuius exanimis in cruce pendentis latus lancea perforatum B
eſt, atq; inde ſanguis ⁊ aqua defluxit. Quæ ſacramenta eſſe noui-
mus, quibus ædificatur eccleſia. Nam hoc etiam verbo ſcriptura vſa
eſt: vbi non legitur formauit aut finxit, ſed ædificauit eam in mu-
lierem. Vnde ⁊ Apoſtolus ædificationem dixit corporis Chriſti,
quod eſt eccleſia.

¶ Hæc eſt domus, quæ ſicut Pſalmus canit, ædificatur poſt ca- Ex libro de tri-
ptiuitatem: quoniam qui ſunt a diabolo eruti, a quo captiui tene- nitate. xv.
bantur: de his ædificatur corpus Chriſti, quæ domus appellatur Eccleſia domꝰ
eccleſia. Hanc autem captiuitatem ipſe captiuauit: quia diabolum eſt domini.
vicit, Et ne illa quæ futura erant ſancti capitis mẽbra in æternum
ſupplicium ſecum traheret, eum iuſtitiæ prius, deinde potentiæ
vinculis alligauit. Ipſe itaq; diabolus eſt appellatus captiuitas:
quam captiuauit qui aſcendit in altum, ⁊ dedit dona hominibus,
vel accepit in hominibus.

**Donec occurramus oẽs in vnitatem fidei, & agni-
tionis filii dei, in virum perfectum, in mẽſuram æta-
tis plenitudinis Chriſti: vt iam non ſimus paruuli flu-** 1. Cor. xiiij.
**ctuãtes, & circũferamur omni vẽto doctrinæ in neq-
tia hominum, in aſtutia, ad circũuentionem erroris.**

C

QVod ait Apoſtolus, occurſuros nos omnes in virum per- Ex libro de ci-
fectum, ſi hoc ad reſurrectionis formam inquirit quiſq; uitate dei. xxij.
referendum eſſe, vtiq; Chriſtus in ea menſura corporis Vir perfectus
in qua mortuus eſt, reſurrexit. Nec fas eſt dicere cum re- in [illegible]
ſurrectionis omnium tempus venerit acceſſuram corpori eius eã et reſurget.
magnitudinem quam non habuit. Si autem diceremus ad domi-
nici corporis modum etiam quorumq; maiora corpora redigen- Luc. xxi.
da, peribit de multorum corporibus plurimum: cum ipſe nec ca-

pillum peritutum promiſerit. Reſtat ergo vt ſuam recipiat quiſq; menſurā, quā vel habuit in iuuentute etiā ſi ſenex eſt mortuus, vel fuerat habiturus ſi eſt an̄ defunctus. Atq; illud qđ cōmemorauit Apl's de menſura etatis plenitudinis Chriſti, aut ꝓpter aliud intelligamus dictū eſſe. i. vt illi capiti in populis Chriſtianis accedēte omniū perfectiōe mēbroꝝ etatis eius menſura cōpleatur: aut ſi hoc de reſurrectione corpoꝝ dictū eſt, ſic accipiamus dictū, vt nec infra, nec vltra iuuenilē formā reſurgāt corpora mortuoꝝ, ſꝫ in eius etate & robore, vſq; ad quā Chriſtū hic peruenīſſe cognouimus. Circa triginta quippe annos definierūt eſſe etiā ſeculi huius doctiſſimi homines iuuentutē, Quę cū fuerit ꝓprio ſpatio terminata, inde
B iam hominem in detrimenta vergere grauioris ac ſenilis etatis: & ideo, non eſſe dictum, in menſurā corporis, vel in menſuram ſtaturę, ſed in menſuram ętatis corporis plenitudinis Chriſti.

Veritatem autem faciētes in charitate creſcamus in illo per omnia, qui eſt caput Chriſtus: ex quo totum corpus compactum, & conexum per omnem iuncturam ſubminiſtrationis, ſecundum operationē in menſuram vniuſcuiuſq; membri augmētum corporis facit in ędificationem ſui, in charitate.

In lib. de ciui. dei. xxij.
Ecce qui eſt vir perfectus, caput & corpus, qđ cōſtat omnibus membris, quę ſuo tēpore cōplebūtur. Quotidie tñ idē corpori accedūt dum ędificatur eccleſia, cui dicitur. Vos autē eſtis corpus Chriſti & mēbra. Et alibi. Pro corpore, inquit, eius qđ
I. Cor. xij.
eſt eccleſia. Itemq; alibi, Vnus panis vnum corpus multi ſumus, de cuius corporis ędificatione & hic dictū eſt. Ad conſummationē
Coloſ. ij.
ſanctorum in opus miniſterij, in ędificatione corporis Chriſti.
I. Cor. x.
Ac deinde ſubiectꝰ nunc agimus, donec occurramus omnes in vnitatem fidei, & agnitione filij dei in virum perfectum, in menſuram ętatis plenitudinis Chriſti: & cętera, donec eadem menſuram in quo corpore intelligenda eſſet, oſtenderet dicens. Augeamur in illo per omnia qui eſt caput Chriſtus, ex quo totum cor-
A pus cōnexū, & compactū per omnē tactū ſubminiſtrationis ſecundum operationē in menſuram vniuſcuiuſq; partis. Sicut ergo eſt menſura vniuſcuiuſq; partis, ita totius corporis, qđ omnibus ſuis partibus cōſtat, eſt vtiq; mēſura plenitudinis: de qua dictū eſt, In mē-
Ephes. i.
ſurā ętatis plenitudinis Chriſti. Quā plenitudinē etiā illo cōmemorauit loco vbi ait de Chriſto, Et ipſum dedit caput ſuper omnē
Rom. I.
eccleſiā ꝗ eſt corpus eius, plenitudo eius ꝗ oīa in oībus implētur.

Hoc igitur dico, & teſtificor in domino: vt iā nō ambuletis ſicut & gētes ambulāt, in vanitate ſenſus ſui: tenebris obſcuratum habentes intellectum.

Digitized by Google

Omnis qui intelligit, luce quadam non corporali, non carnali, nõ exteriore, ſed interiore illuſtratur. Eſt ergo quędã lux intus, quam non habent qui non intelligunt, vnde iã qui deſiderant fontẽ vitæ & inde aliquid carpunt, alloquitur apoſtolus obſecrans & dicit. Vt iam nõ ambuletis ſicut & gentes ambulãt in vanitate ſuæ mẽtis, obſcurati intelligẽtia, id eſt quia non intelligunt obſcurantur. Ergo qui intelligunt illuminantur. Ex tracta. ſu. xli. Lux interior.

B

Alienati a vita dei per ignorãtiam quæ eſt in illis, propter cæcitatem cordis ipſorum: qui deſperantes ſemetipſos tradiderunt impudicitiæ, in operationẽ immũditiæ oĩs, in auaritiã. Vos aũt nõ ita didiciſtis Chriſtũ, ſi tamen illum audiſtis, & ipſo edocti eſtis.

Et anima humana ſecundum quẽdã modũ dicitur immortalis, ſed nõ eſt vera ĩmortalitas vbi tãta eſt mutabilitas, p qua & deficere & proficere poteſt. Vnde mors eius eſt alienatio a vita dei, per ignorantiam quæ eſt in illa. Vita vero eius concurrere ad fontem vitæ, vt in lumine dei videat lumen. Ex ſermone de ſymbo. Mors & vita animæ. Ex libro ſententiarum Proſp.

¶ Sicut nõ eſt a carne ſʒ ſupra carnẽ qđ eã facit beate viuere ſic nõ eſt ab aĩa qđ eã facit beate viuerẽ. Quia vt vita carnis aĩa eſt: ita beata vita hoĩs deus eſt. Duę vitę ſunt, vna corporis, altera animæ. Sicut vita corporis anima, ſic vita animę deus. Et quõ ſi anima deſerat moritur corpus ſic anima moritur ſi deſerat deus. Anima recedẽs a luce iuſtitię quãto magis quærit quid inueniat cõtra iuſtitiam, tãto plus repellitur a lumine veritatis & in tenebras demergitur. Vita carnis. Vita hominis deus. Duplex vita hominis.

Sicut eſt veritas in Ieſu: deponite vos ſecundũ priſtinam cõuerſationem veterem hominem, qui corrumpitur ſecundum deſideria erroris. Rom. vi. Coloſ. iij. Heb. xij.

C

Neq; enim vt nonnulli putant, vetus homo corpus eſt, & nouus homo anima: ſʒ corpus exterior homo eſt, anima interior. Interiore agitur hæc vetuſtas & nouitas. Cum eñ apoſtolus diceret, Exuite vos veterem hominem, & induite nouum: non hoc iubebat vt corpus deponeretur, ſed vita in melius mutaretur. Hoc deniq; conſequenter edocuit. Nam volens quid dixerit explanare: Quapropter inquit deponentes mendacium loquimini veritatem vnuſquiſq; cum proximo ſuo. Ex libro de paſſione domini. Homo exterior corp⁹, interior anima. Exuere veterem hominem.

Renouamini autẽ ſpiritu mentis veſtræ, & induite nouum hominem, qui ſecundum deum creatus eſt, in iuſtitia, & ſanctitate veritatis.

Cum dixiſſet ad imaginem noſtrã, ſtatim ſubiunxit. Et habeat poteſtatem piſcium maris, & volatiliũ cœli, & cęterorũ animalium rationis expertium, vt videlicet intelligamus Ex libro de Geneſi ad literã. iij. Geneſ. iij.

Homo in quo in eo factum hominem ad imaginem dei in quo irrationabilibus animalibus antecellit. Id autem eſt ipſa ratio, vel mens, vel intelligentia, vel ſi quo alio vocabulo commodius appellatur. Vnde ⁊ apoſtolus ait, Renouamini ſpiritu mentis veſtre, ⁊ induite nouum hominem, qui renouatur in agnitione dei ſecundum imaginem eius qui creauit illum, ſatis oſtendens vbi ſit homo creatus ad imaginem dei: quia non corporis lineamentis, ſed forma quadam intelligibili mentis illuminate. Sicut enim poſt lapſum peccati homo in agnitione dei renouatur ſecundum imaginem eius qui creauit eum, ita in ipſa agnitione creatus eſt, antequam delicto veteraſceret vnde rurſus in eadem agnitione renouatur.

[Margin: Homo in quo eſt imago dei. Quo hō irrationabilibus antecellit.]

D

¶ Qui vero commemoratione conuertuntur ad dominum, ab ea deformitate qua per cupiditates ſeculares conformabantur huic ſeculo, reformantur ab illo: audientes apoſtolum dicentem, Nolite conformari huic ſeculo, ſed reformamini in nouitate mentis veſtre: vt incipiat illa imago ab illo reformari, a quo formata eſt. Non enim reformare ſe ipſam poteſt ſicut potuit deformare. Dicit enim alibi, Renouamini ſpiritu mentis veſtre, ⁊ induite nouum hominem eum qui ſecundum deum creatus eſt in iuſticia ⁊ ſanctitate veritatis. Quod ait ſecundum deum creatum, hoc alio loco dicitur ad imaginem dei. Sed peccando iuſticiam ⁊ veritatem amiſit, propter quod hec imago deformis ⁊ decolor facta eſt. Hanc recipit cum reformatur atque renouatur. Quod autem ait ſpiritu mentis veſtre, non ibi duas res intelligi voluit: quaſi aliud ſit mens, aliud ſit ſpiritus mentis, ſed quia omnis mens ſpiritus eſt non autem omnis ſpiritus mens eſt. Eſt enim ſpiritus ⁊ deus, qui renouari non poteſt quia nec veteraſcere poteſt. Dicitur etiam ſpiritus in homine qui mens non ſit ad quem pertinent imagines ſimiles corporum: de quo dicit ad Corinthios, Si autem orauero lingua, ſpiritus meus orat: mens autem mea infructuoſa eſt. Hoc enim ait, quando id quod dicitur non intelligitur: quia nec dici poteſt niſi corporalium vocum imagines ſonos oris in ſpiritus cogitatione preueniant. Dicitur ⁊ hominis anima ſpiritus, vnde eſt ⁊ in euangelio. Et inclinato capite tradidit ſpiritum. Quo ſignificata eſt mors corporis anima exeunte. Dicitur etiam ſpiritus pecoris quod in Eccleſiaſte libro Salomonis apertiſſime eſt, vbi ait, Quis ſcit ſpiritus filiorum hominum ſi aſcendat ipſe ſurſum: ⁊ ſpiritus pecoris ſi deſcendat ipſe deorſum in terram? Scriptum eſt etiam in Geneſi, vbi dicit diluuio mortuam carnem que habebat in ſe ſpiritum vite. Dicitur ſpiritus etiam ventus, res apertiſſime corporalis, vnde illud eſt in Pſalmis. Ignis, grando, nix, glacies, ſpiritus tempeſtatis, que faciunt verbum eius. Quia ergo tot modis dicitur ſpiritus: ſpiritum mentis [illegible] voluit eum ſpiritum qui mens vocatur. Sicut idem etiam Apoſtolus in expoliatione corporis carnis non duas vtique res intelligi voluit quaſi aliud ſit caro, aliud corpus carnis: ſed quia corpus nominis

[Margins: De libro de trinitate .xiiij. — Roma. xij. — Reformare ſe mens humana nō poteſt ſicut deformare. — Spiritus mentis. — B — I. Cor. xiiij. — Spiritus dicitur etiā anima hominis. — Ioan. xix. — Spūs pecoris. — Eccle. iij. — Gene. vij. — Spiritus ventus. — Pſ. cxlviij. — Spiritus mētis. — Corpus carnis. — E]

[illegible] nomen est, quarum nulla caro est, nã multa ſunt corpora quæ (Coloſ. ii.) ne corpora cœleſtia & corpora terreſtria: corpus carnis dixit corpus quę caro eſt. Sic itaq; ſpiritum mẽtis: eũ ſpiritũ qui mẽs eſt. Alibi quoq; apertius etiã imaginem nominaui, ſcilicet alijs verbis id ipſum pręcipiẽs. Expoliãtes vos, inquit, veterẽ hoĩem cũ actibus ſuis: induite nouũ qui renouatur in agnitionẽ ſecũdũ imaginẽ eius q creauit eũ. Qđ ergo ibi legitur induite nouũ hominẽ qui ſecũdum deũ creatus eſt: hoc iſto loco, induite nouũ hominem q renouatur ſecundũ imaginẽ eius q creauit eũ. Ibi autẽ ait ſecundũ deum, hic vero imaginẽ eius q creauit eũ. Pro eo vero qđ ibi poſuit: in iuſtitia & ſanctitate veritatis: hoc poſuit hic agnitione dei. Fit ergo iſta renouatio reformatioq; mẽtis ſecũdũ deũ vel ſecundũ imaginẽ dei. Sed ideo dicitur ſecundũ deũ, ne ſecundũ illam creaturã fieri putaretur: ideo aũt ſecũdũ imaginẽ dei, vt in ea intelligeretur, fieri hæc renouatio vbi eſt imago dei idest in mẽte, quẽadmodũ dicimus ſecundũ corpus mortuũ eſſe nõ ſecundũ ſpiritũ eũ q de corpore fidelis & iuſtus abſcedit. Qui enim dicimus ſecũdũ corpus mortuũ: niſi corpore vel in corpore: nõ anima vel in anima mortuũ? Aut ſi dicamus ſꝫ corpus eſt pulcher, aut ſꝫ corpus fortis nõ ſꝫ alaꝫ, qd ẽ aliud q̃ corpe nõ alo pulcher aut fortis? Et innumerabiliter ita loqmur. Nõ itaq; ſic intelligamus ſꝫ imaginẽ eius qui creauit eũ, quaſi alia ſit imago ſꝫ quã renouat: nõ ipſa q̃ renouat.

Propter qđ deponẽtes mẽdaciũ loqmur veritatẽ vnuſqſq; cũ pximo ſuo, quoniã ſumus iuicẽ mẽbra.

(G. I. Pet. ij. Zac. viij. Ex ſermone de hac lectione. Veritatem cum omnibus, mendacium nullo loqui debemus. Proximus)

NEmo cog tecum chriſtiana loquenda veritatẽ, & cũ pagano mendaciũ. Cũ pximo tuo loquerẽ. Proximus eſt oĩs homo. Oẽs pximi ſumus cõditione terrenæ natiuitatis. Et aliter fratrem illa ſpe cœleſtis hæreditatis proximũ tuum debes putare omnem hominem antequam ſit chriſtianus. Nõ enim noſti qualis ſit futurus apud deum, qui modo aut Iudęus, aut hæreticus: aut paganus eſt, forte per miſericordiaꝫ dei ita conuertetur ad dominum, vt inter ſanctos primuꝫ locũ habere mereatur.

Iraſcimini, & nolite peccare.

(Pſal. iiij. Ex tracta. ſꝫ. iij. Iraſci & nõ peccare.)

¶ Si propterea iraſceris ſeruo tuo quia peccauit, ne ipſe pecces iraſcere tibi. Iraſcimini, inquit, & nolite peccare. Qđ duobus modis intelligi poteſt, aut etiaꝫ ſi iraſcimini, nolite peccare idest etiam ſi ſurgit iam motus animi, qui iã propter pœnã peccati nõ eſt in poteſtate, ſaltem nõ ei cõſentiat ratio & mẽs quę intus regenerata eſt ſecũdũ deũ, vt mẽte ſeruiamus legi dei ſi adhuc ſeruiamus carne legi peccati. Aut agite pœnitentiam idest iraſcimini vobiſmetipſis dei preteritis peccatis, & vlterius peccare deſinite.

(Ex lib. confeſſionum.)

¶ Legebã, iraſcimini & nolite peccare: quõ monebar de⁹ meus; qui iã didiceraꝫ iraſci mihi de preteritis, vt de cętero nõ peccarem.

(Ex ſermone de verbis euang. lij. xxv.)

¶ Dictum eſt in pſalmo, Iraſcimini & nolite peccare. Volo vos

Digitized by Google

[illegible] nobis. Pſal. L. — iraſci, ſed vt non peccetis. Vt autẽ non peccetis, quibus habetis iraſci niſi vobis? Quid eſt enim homo poenitẽs niſi homo iraſcens ſibi? Vt accipiat veniam, de ſeipſo exigit poenam. Et recte dicit deo, Auerte oculos a peccatis meis, quoniam peccatum meum ego cognoſco. Si tu agnoſcis, ille ignoſcit.

Sol non occidat ſuper iracundiam veſtram.

Ex ſermone. Pſal. xxv. — INtelligitur quidem & ſecundum tempus, quia ſi ex ipſa conditione & infirmitate mortalitatis quã portamus ſubrepit in chriſtiano, non debet diu teneri & fieri pridiana. Ejice illam de corde antequam occidat lux iſta viſibilis, ne deſerat lux illa inuiſibilis. Sed & aliter melius intelligitur: quia noſter ſol iuſtitiæ & veritatis Chriſtus eſt (Sol iuſtitiæ Chriſtus.), cuius veritate anima humana illuſtratur, ad quem gaudent angeli proſpicere, hominum autem infirmitate acies cordis etſi trepidant ſub radijs eius, ad eũ tñ contemplandum per mandata purgãtur. Cũ ipſe ſol coeperit in homine inhabitare per fidem, non tantã in te videat iracundiam quæ naſcitur vt occidat ſol ſuper iracundiam tuam, id eſt deſerat Chriſtus mentem tuam, quia non vult habitare cum iracundia tua.

Ex lib. ſententiarum Proſperi. — ¶ Nulli iraſcenti videtur ſua ira iniuſta. Vnde ab omni indignatione cito redeundum eſt ad manſuetudinis lenitatem. Nam pertinax motus facile in eius odiũ tranſit, cui nõ celeriter ignoſcit. (A. Ira ſua cuiq; iuſta videtur.)

Matt. v. Ex lib. I. de ſermone domini in monte. — ¶ Si iraſci non eſt fas fratri ſuo, aut dicere racha, aut dicere fatue, multo minus eſt animo tenere aliquid, vt in odium indignatio conuertatur. Ad quod pertinet etiam quod alio loco dicitur: Non occidat ſol ſuper iracundiã veſtrã. ¶ Turbatus eſt ab ira oculus meus. Sed ira ſua dicit oculũ ſuũ eſſe turbatũ: neq; hoc mirũ eſt.

Pſal. vi. Ex tracta. ps. vi. Sapientiam dei mẽs turbata nõ videt. — Ni hinc forſitan dictũ eſt, Non occidat ſol ſuper iracundiam veſtram, quõ interiorẽ ſolẽ. i. ſapientiam dei tanq̃ occaſum in ſe pati arbitratur mẽs quæ ſua perturbatione illum videre non ſinitur.

Ex tracta. Ignis occulens ſolẽ id eſt dei. — ¶ Supercecidit ignis, & nõ viderunt ſolem. Videtis quomodo dicit quandam poenã obſcurationis ignis. Supercecidit ignis ſuperbiæ, ignis fumoſus, ignis concupiſcentiæ, ignis iracundiæ. Quantus ignis eſt? ſuper quem occiderit, non videbit ſolem. Ideo dictũ eſt, Non occidat ſol ſuper iracundiam veſtram. Ergo fratres ignem malæ cõcupiſcentiæ timete, ſi non vultis liqueſieri ſicut cera, & perire a facie dei. Supercadet enim ignis iſte, & ſolem non videbitis.

Pſal. lxvii. B. Matt. v. Sap. v. — Quem ſolem? Nõ iſtum quem tecum vident & pecora & muſcæ, & boni & mali. Qui facit ſolem ſuum oriri ſuper bonos & malos. Eſt alius ſol, de quo dicturi ſunt illi. Et ſol non eſt ortus in nobis.

Ex ſermone de Pſal. xi. Sol. Ioan. I. — ¶ In ſacramento dictũ accipitur, Nõ occidat ſol ſup iracundiam vr̃am: neq; detis locũ diabolo. Intelligitur aũt nõ de iſto ſole q̃ hic quidã claritatẽ inter coeleſtia viſibilia, q cõmuniter videri poteſt & a nobis & a beſtijs, ſed de illa luce qui nõ vident niſi pura corda [illegible] ſicut dictũ eſt, Erat lumẽ verũ, q̃ illuminat omnẽ hominẽ

venientẽ in hũc mũdũ, hoc enĩ lumẽ viſibilis ſolis etiã pecora mi- nutiſſima, & breuiſſima illuminat. Eſt ergo lumẽ verũ iuſtitia atq; ſapiẽtia quod deſinit mẽs videre, cũ perturbatione iracundię fuerit tanquã nubiloſa ſuperata: & tũc quaſi occidit ſol ſuper iracũdiã hominis. Lux cordi viſibilis. Ioan.i. Iacob.iiii.

Nolite locum dare diabolo. Qui furabatur, iam non furetur: magis autem laboret operando mani- bus ſuis quod bonum eſt, vt habeat vnde tribuat ne- ceſſitatem patienti. Omnis ſermo malus ex ore ve- ſtro non procedat, ſed ſi quis bonus ad ædificatio- nem dei; vt det gratiam audientibus.

¶ In abſcondito te dominus Ieſus Chriſtus iuſſit orare, ſed ſi agnoſcas, cubiculum tuum emundes vbi rogas deum. Cum au- tem oratis, inquit, nolite eſſe ſicut hypocritæ: qui ſtant in plateis & vicis orantes vt videantur ab hominibus. Tu autem cum oras, intra in cubiculũ tuũ & claude oſtium, & deprecare dominũ tuũ in occulto: Et qui videt in occulto, reddet tibi. Si homines red- ditori ſunt, effunde ante homines precem tuam. Si deus redditurus eſt, effunde ante eum precem tuam, & claude oſtiũ ne tentator in- grediatur. Tẽtator nõ ceſſat pulſare, vt irrũpat. Si clauſum inuene- rit, tranſit. Ideo Apoſtolus, quia in noſtra poteſtate eſt oſtiũ claude- re oſtiorum cordis nõ parle tibi enim & cubiculũ: quia in poteſta- te noſtra eſt hoc ſolum oſtium claudere. Neq; detis, inquit, locum diabolo. Etenim ſi intrauit & poſſedit, attende quia tu negligenter clauſiſti, aut claudere neglexiſti. Quid eſt autem claudere oſtium? Hoc oſtiũ tanq; duas habet valuas, cupiditatis, & timoris. Aut cupis aliquid terrenũ, & hac intrat: aut times aliquid terrenũ, & hac intrat. Timoris ergo & cupiditatis ianuam claude cõtra diabolũ: aperi ad Chriſtũ. Quõ ipſas valuas aperis ad Chriſtũ? Cupiẽdo regnum cœlorum: timendo ignem gehẽnarũ. Per cupiditatẽ ſeculi diabo- lus intrat, per timorẽ ignis æterni Chriſtus intrat. Ecce martyres clauſerunt ianuã contra diabolũ, Chriſto aperuerũt. Promiſit eius multa mũdus iſte, riſerunt. Clauſerunt valuã cupiditatis cõtra dia- bolũ. Minatus eſt mũdus iſte beſtias, ignes, cruces: nõ timuerunt. Clauſerũt timoris valuã cõtra diabolũ. Videamus ſi aperuerũt illas Chriſto. Qui cõfeſſus, inquit me fuerit corã hominibus, cõfitebor & ego illũ corã patre meo q in cœlis eſt. Amauerũt ergo regnũ cœ- lorũ, vbi eos cõfitebitur Chriſtus. Quõ eos cõfeſſurus eſt? Venite be- nedicti patris mei, percipite regnũ qđ vobis paratũ eſt ab initio mũdi: Cõfitebitur illos ad dexterã poſitos. Videamus ſi & timoris Xp̃o val- uã aperuerũt, quã diabolo clauſerũt. Vno eodemq; loco dñs monet hoc vt diabolo claudatur, & ſibi aperiatur. Nolite, inquit, timere eos qui corpus occidũt, animã autẽ nõ poſſunt occidere. Monuit vt timo- ris valuam in faciẽ diaboli clauderẽt, ergo nihil timendũ. Nõ ergo,

Ex tracta. pe.xii. Matt.vi.

C

Locũ diabolo non dare. Oſtium claude re diabolo.

D

Lucę.xij. Matt.xxv. Matth.x.

Ibidem.

aperitur aditus timoris Chriſto quia clauſus eſt diabolo: & ſapienter ipſi dicentem, tanquam dicens, excluſiſti eum, aperi mihi. Sed eum timete, inquit, qui habet poteſtatem & animam & corpus occidere in gehennam ignis.

Ex ſermone de immolatione Iſaac. Tentatio dei. Tentatio diaboli.

¶ Deus tentat ut doceat, diabolus tentat ut decipiat. Cui tamen niſi ille qui tentatur dederit locum, inanis tentatio, & irridenda repellitur. Ideo Apoſtolus, Neque detis locum diabolo. Dant autem locum homines diabolo & concupiſcentiis ſuis. Non enim vident diabolum homines cum quo pugnant, ſed facile habent remedium. Se ipſos interius vincant, & de illo foris triumphant.

B

Et nolite contriſtare ſpiritum ſanctum dei, in quo ſignati eſtis in diem redemptionis.

In lib. de Geneſi ad literam. iiij. Facere & geſta dei.

Sicut recte dicitur deus facere quicquid ipſo in nobis operante fecerimus, ita recte dicitur deus requieſcere cum ipſius munere requieſcimus. Hoc quidem recte intelligimus: quia & verum eſt, & non magnae intentionis indiget, ut videamus ita dicere quieſcere deum cum requieſcere nos facit, ſicut dicitur cognoſcere cum nos efficit ut cognoſcamus. Neque enim deus temporaliter cognoſcit quod ante non noverat, & tamen dixit Abrahae, Nunc cognovi quod times deum. Ubi quid aliud accipimus niſi, nunc feci ut cognoſceres? His locutionum modis cum ea quae non accidunt deo, tanquam illi accidant loquimur, eum facere agnoſcimus ut nobis accidant ea duntaxat quae laudabilia ſunt. Et hunc quidem ſcripturarum uſus admittit. Neque enim temere nos aliquid tale de deo dicere debemus, quod in ſcriptura eius non legimus. Ex hoc locutionis modo arbitror dictum illud apoſtoli Pauli, Nolite contriſtare ſpiritum ſanctum dei, in quo ſignati eſtis in diem redemptionis. Neque enim ipſa ſpiritus ſancti quae eſt quicquid ipſe eſt ſubſtantia contriſtari poteſt, cum habeat aeternam atque incommutabilem beatitudinem: magiſque ipſa aeterna & incommutabilis beatitudo. ſed in ſanctis habitans, ut eos impleat charitate: qua neceſſe eſt ut homines ex tempore gaudeant profectu fidelium & bonis operibus, & ideo neceſſe eſt etiam contriſtentur lapſibus vel peccatis eorum, de quorum fide & pietate gaudebant. Quae triſtitia laudabilis eſt, quia venit ex dilectione: quam ſpiritus ſanctus infundit. Propterea ipſe ſpiritus dicitur contriſtari ab eis qui ſic agunt, ut eorum factis contriſtentur ſancti, non ob aliud niſi quia ſpiritum ſanctum habent. Quo donorum boni ſunt ut eos mali contriſtent, hi maxime quos bonos fuiſſe vel noverunt vel crediderunt. Quae prorſus triſtitia non ſolum non culpanda, verum etiam praecipue laudanda ac praedicanda eſt. Hoc genere locutionis rurſus idem apoſtolus mirabiliter uſus eſt: ubi ait, Nunc autem cognoſcentes deum, immo cogniti a deo. Neque enim tunc eos cognovit deus, ſed gnitos videlicet ante mundi conſtitutionem: ſed quia tunc ipſi

Cognoſcere dei. Gene. xxij. Attributa hominis convenientia non paſſim attribuenda eſt deo. Contriſtare ſpiritum ſanctum quomodo quis dicatur.

F

Ad Gala. iiij. Cognitio dei.

ipſius munere non ſuo merito, vel facultate cognouerant, maluit tropice loqui, vt nunc ab illo cognitos diceret, cum eis ſe cognoſcendum præſtitit: & verbum corrigere, quaſi hoc minus recte dixerit quod proprie dixerat: quam ſinere vt hoc ſibi arrogent ſe potuiſſe, quod eis poſt ille donauerat. Hic ergo intellectus, in eo quod poſitum eſt, requieuiſſe deum ab omnibus operibus ſuis quæ fecit bona valde: quia ipſe nos facit requieſcere cum bona opera fecerimus. Gene. ii.

Omnis amaritudo, & ira & indignatio, & clamor, & blaſphemia, tollatur a vobis: cum omni malitia. Eſtote autem inuicem benigni, miſericordes, donantes inuicem: ſicut & deus in Chriſto donauit vobis. Col. iii.

Blaſphemia eſt per quam de ipſo deo falſa dicuntur: & ideo peius eſt blaſphemare quam periurare: quoniam periurando falſæ rei adhibetur deus teſtis, blaſphemando de ipſo deo falſa dicunt. Ex lib. cōtra mēdaciū. Blaſphemia.

CAPVT V.

Eſtote ergo imitatores dei ſicut filii chariſſimi: & ambulate in dilectiōe ſicut & Chriſtus dilexit nos: & tradidit ſemetipſum pro nobis oblationem, & hoſtiam deo in odorē ſuauitatis. Fornicatio autem, & omnis immunditia, aut auaritia, nec nominetur in vobis, ſicut decet ſanctos: aut turpitudo, aut ſtultiloquium, aut ſcurrilitas quæ ad rem pertinet, ſed magis gratiarum actio. Ioan. xiii. i. Ioan. iii.

Traditus eſt propter delicta noſtra: & dilexit eccleſiam, & ſe ipſum tradidit pro ea. Vnde de ipſo dicit apoſtolus, Qui me dilexit, & tradidit ſe ipſum pro me. Niſi ergo ſe traderet Chriſtus: nemo traderet Chriſtum. Quid habet Iudas niſi peccatum? Neque enim in tradendo Chriſtum ſalutem noſtram cogitauit, propter quam eſt traditus Chriſtus. Sed cogitauit pecuniæ lucrum, & inuenit animæ detrimentum. Accepit mercedem quam voluit, ſed nolenti eſt data quam meruit. Tradidit Iudas Chriſtum, tradidit Chriſtus ſe ipſum. Ille agebat negotium ſuæ venditionis, iſte noſtræ redemptionis. Ex tracta. euangelij ſecundum Ioan. Gala. ii. Chriſtus ſe tradidit. Iudas quomodo tradidit aliter quam Chriſtus ſe.

Noſſe debetis & intelligere qui poteſtis: credere autem qui intelligere nondum poteſtis: in ea ſubſtantia qua deus eſt, non quaſi per corporis molem ſenſus proprijs locis diſtributos, ſicut in carne mortali quorumcunque animalium alibi eſt viſus, alibi auditus, alibi olfactus, per totum autem tactus. Abſit hos credere in illa incorporea ... Ex tracta. euangelij ſecundum Ioan. xvi. Senſus in deo.

[illegible] natura. Audire ergo ibi & videre id ipſum eſt. Dicitur & olfactus in deo. vnde dicit apoſtolus, Sicut & Chriſtus dilexit nos, & tradidit ſemetipſum pro nobis oblationem & hoſtiam deo in odorem ſuauitatis. Et guſtus intelligi poteſt: ſecundum quem deus & odit amaricantes, & nec frigidos, nec calidos, ſed tepidos
A euomit ex ore ſuo, Et deus Chriſtus dicit, Meus cibus eſt vt faciam
Ioan. iiij. voluntatem eius qui me miſit. Eſt etiam tactus ille diuinus, vnde
Canti. ij. dicit ſponſa de ſponſo. ſiniſtra eius ſub capite meo, & dextera eius amplectetur me. Non ſunt hæc in deo per diuerſa corporis loca. Cum enim dicitur ſcire, ibi ſunt omnia, & videre, & audire, & olfacere, & guſtare, & tangere ſine vlla eius mutatione ſubſtantiæ, & ſine vlla mole: quæ in alia parte maior, in alia minor: etiam in ſenſibus puerili pectore cogitatur quando deus ſic cogitatur. Nec mireris q ineffabilis dei ſcientia qua nouit omnia, per varios humanæ locutionis modos, omnium iſtorum corporalium ſenſuum nominibus nuncupatur: cum & ipſa mens noſtra, id eſt homo interior, cui vniformiter ſcienti per hos quinqz veluti corporis nuncios diuerſa nunciantur, quando immutabilem veritatem intelli
Ioan. I. gere eligit, diligit & lumen videt, de quo dicitur, Erat lumen ve
Canti. I. rum. Et verbum audit: de quo dicitur, In principio erat verbum. Et odorem capit: de quo dicitur, Poſt odorem vnguentorum tuo
Eſa. xxvi. rum curremus. Et fontem bibit, de quo dicitur, Apud te fons vi
Pſal. lxxij. tæ. Et tactu fruitur, de quo dicitur, Mihi autem adhærere deo bonum eſt. Nec aliud atqz aliud, ſed vna intelligentia tot ſenſuum nominibus nuncupatur.

I. Cor. VI. Hoc enim ſcitote intelligentes, q omnis fornica
B tor, aut immundus, aut auarus, quod eſt idolorum ſeruitus, non habet hæreditatem in regno Chriſti &
Col. iij. dei. Nemo vos ſeducat inanibus verbis, propter hæc enim venit ira dei in filios diffidentiæ.

De lib. de pæn. Matth. xxv. POſiturus eſt enim oues ad dexteram: hœdos ad ſiniſtram. Et dicetur ouibus, id eſt iuſtis, Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis paratum eſt a conſtitutione mundi. De hoc vtiqz regno dixit apoſtolus cum enumeraret opera mala,
Gala. v. Matth. xxv. Quoniam qui talia agunt regnum dei non poſſidebunt. Audit quid audiant, Ite, inquit, in ignem æternum qui præparatus eſt diabolo & angelis eius. Quapropter quis præſumere audeat de nomine chriſtiano: & non cum omni obedientia & timore audiat apoſtolum dicentem, Hoc enim ſcitote cognoſcentes, quoniam omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, quod eſt idolorum ſeruitus, non habet hæreditatem in regno dei & Chriſti. Nemo vos ſeducat inanibus verbis: propterea enim venit ira dei in filios diffidentiæ. Nolite itaqz effici participes eorum. Eratis enim aliquando tenebræ [illegible] ad Ca

Non oīs chriſtianus eo ſolo q chriſtianus dicitur.

rinthios hæc dicit. Nolite errare: neq; fornicatores, neq; idolis ſer-
uientes, neq; adulteri, neq; molles, neq; maſculorum concubito- I. Cor. vi.
res, neq; fures, neq; auari, neq; ebrioſi, neq; maledici, neq; rapaces
regnum dei poſſidebunt. Sed vide quemadmodum timorem ⁊ de- C
ſperationem ſalutis abſtulerit eis, qui hæc in vita vetere commiſe-
runt. Et hæc quidem, inquit, fuiſtis: ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati
eſtis in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti, ⁊ in ſpiritu dei noſtri.
Quiſquis ergo poſt baptiſmum aliquo priſtinorum malorũ ope-
re obligatus tenetur, vſqueadeo ne ſibi inimicus eſt, vt adhuc dubi- Rome. ij.
tet vitam mutare dum tempus eſt, cum ita peccat ⁊ viuit? Nam Ibidem
vtiq3 ꝙ ita perſeueranter peccat, theſaurizat ſibi iram in die iræ ⁊
reuelationis iuſti iudicij Dei. Quod autem adhuc viuit, patientia
dei ad pœnitentiam eum adducit. Implicatus igitur tam mortife-
rorum vinculis peccatorum detrectat: aut differt, aut dubitat con-
fugere ad ipſas claues eccleſiæ quibus ſoluatur in terra, vt ſit ſolu-
tus in cœlo? ⁊ audet ſibi poſt hanc vitam, quia tantum chriſtia-
nus dicitur, ſalutem aliquam polliceri? nec vendico illo vocis Matth. vij.
dominicæ tonitruo contremiſcit. Non omnis qui dicit mihi
domine domine, intrabit in regnum cœlorum: ſed qui facit vo-
luntatem patris mei qui in cœlis eſt, ipſe intrabit in regnum cœ-
lorum? Quod ad Galatas idem apoſtolus. Nonne talia enu- Gala. v.
merans eodem fine concludit? Manifeſta, inquit, ſunt opera
carnis: quæ ſunt fornicationes, immunditiæ, luxuriæ, idolorum
ſeruitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, ani- D
moſitates, diſſenſiones, hæreſes, inuidiæ, ebrietates, comeſſatio-
nes, ⁊ his ſimilia: quæ prædico vobis ſicut prædixi, quoniam qui
talia agunt regnum dei non conſequentur. Iudicet ergo ſeip-
ſum homo in iſtis voluntate dum poteſt, ⁊ mores conuertat in
melius: ne cum iam non poterit, etiam preter voluntatem a do- Cohortatur ad
mino iudicetur: ⁊ cum in ſe protulerit ſeueriſſimæ medicinæ, confeſſionis ſa-
ſed tamen medicinæ ſententiam, veniat ad antiſtites per quos cramentũ recte
illi eccleſia claues miniſtrantur: ⁊ tanquam bonus iam incipiens ab eccleſia ſu-
eſſe filius, maternorum membrorum ordine cuſtodito a præpo- mendum
ſitis ſacramentorum accipiat ſatisfactionis ſuæ modum, vt in of-
ferendo ſacrificio contribulati cordis, deuotus ⁊ ſupplex id ta-
men agat quod non ſolum ſibi proſit ad recipiendam ſalutem, Iacobi. iiij.
ſed etiam cæteris ad exemplum. Meminerit ſemper: quia Erubeſcere de li-
deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam. Quid enim gatura ⁊ nõ de
eſt infœlicius? quid peruerſius quam de ipſo vulnere quod latere vulnere. i. de
non poteſt, non erubeſcere, ⁊ de ligatura eius erubeſcere? Nemo pnīa ⁊ non de
arbitretur fratres propterea ſe conſilium ſalubre huius pœnitentiæ pctõ maxime p-
debere contemnere, quia multos forte aduertit ⁊ nouit ad ſacra- uerſum eſt
menta altaris accedere, quorum talia crimina non ignorat. Multi I. Cor. iiij.
n. corriguntur, vt Petrus: multi tolerantur, vt Iudas: multi neſciun-
tur, donec veniat dominus ⁊ illuminet abſcondita tenebrarum,

B

Ex libro .iiij. de baptiſ. paruulo.
Auarus ſciens quam hæreticus neſciens peior eſt.
Coloſ. iij.

& manifeſtabit cogitationes cordis. ℭ Cum manifeſtiſſimum ſit multo grauius peccare ſcientem quam neſcientem: vellem mihi aliquis diceret, ſi quis in hæreſim incurrat, neſciens quantum malum ſit: & alius ab auaritia non recedat, ſciens quantum mali ſit: quis eorum ſit peior? Poſſum etiam ita proponere. Si alius neſciens in hæreſim irruat, & ſciens alius ab idololatria non recedat: quia & Apoſtolus dicit, Auaritia, quæ eſt idolorum ſeruitus. Quæro ergo quis peccet grauius, qui neſciens in hæreſim incurrat, an qui ſciens ab auaritia, id eſt ab idololatria non receſſerit? Secundum quidem illam regulam, qua peccata ſcientium peccatis ignorantiæ præponuntur, auarus cum ſcientia vincit in ſcelere. Sed ne forte hoc faciat in hæreſi ſceleris magnitudo, quod facit in auaritia ſcientiæ admiſſio: hæreticus neſciens, auaro ſcienti coæquatur: amborum peccata æqualiter appendantur: ignorantis blaſphemia, & ſcientis idololatria: & eadem ſententia iudicetur ille qui Chriſtum quærendo in veriſimilem ſermonem falſitatis incurrit: & ille, qui ſciens Chriſto reſiſtit loquenti per Apoſtolum, Quoniam omnis fornicator, aut auarus, quod eſt idolorum ſeruitus, non habet hæreditatem in regno Chriſti & dei.

F

Nolite ergo effici participes eorum. Eratis enim aliquando tenebræ: nunc autem lux in domino, vt filii lucis ambulate. Fructus enim ſpiritus lucis eſt in omni bonitate, & iuſtitia, & veritate.

Ex lib. de perfectione vitæ hominis.
Tenebræ in ſe, lux in domino.
i. Cor. i.
Ioan. i.
Lux illuminans.

ℭ Fuiſtis aliquando tenebræ: nunc autem lux in domino. Cum diceret tenebræ, non addidit in dño. Cum autem dixit lux, addidit vtique in dño, quia in ſe ipſis lux eſſe non poſſent: vt qui gloriatur in domino glorietur. Erat lux vera. Quare addidit veram? Quia & homo illuminatus dicitur lux. Sed vera lux eſt quæ illuminat. Nam & oculi noſtri dicuntur lumina: & tamen niſi aut nocte lucerna accendatur, aut per diem ſol exeat, lumina illa ſine cauſa patent. Sic ergo & Ioannes erat lux: ſed non vera lux: quia non illuminatus, tenebræ: ſed illuminatione factus eſt lux. Niſi autem illuminaretur, tenebræ erat ſicut omnes impii, quibus iam credentibus dixit Apoſtolus, Fuiſtis aliquando tenebræ. Modo autem quia crediderunt, quid? Nunc autem lux in dño. Niſi adderet in dño, non intelligeremus. Lux (inquit) in dño. Tenebræ non in dño eratis. Fuiſtis enim aliquando tenebræ, ibi non addidit in dño. ℭ Et terra noſtra antequam acciperet formam doctrinæ, inuiſibilis erat & incompoſita, & ignorantiæ tenebris tegebamur, quoniam pro iniquitate erudiſti hominem, & iudicia tua ſicut multa abyſſus. Sed quia ſpiritus tuus ſuperferebatur ſuper aquam, non reliquit miſeriam noſtram miſericordia tua, & dixit, Fiat lux. Pœnitentiam agite: appropinquauit enim regnum cœlorum. Pœnitentiam agite, fiat lux. Et quia perturbata erat ad nos ipſos

Ex lib. confeſſionum .xiij.
Illuminatio Auguſtini.
pſ. xxxv.
Gene. i.
G
Matth. iij.

anima noſtra,commemorati ſumus tui domine de terra Iorda-
danis,& de monte æquali tibi,ſed paruo ꝓp nos. Et diſplicuerũt no-
bis tenebrę noſtræ,& conuerſi ſumus ad te, & facta eſt lux, & ecce
fuimus aliqñ tenebræ,nunc aũt lux in dño. Et tñ adhuc ꝑ fidem,
non per ſpeciem, Spe.n.ſalui facti ſumus. Spes aũt q̃ vr̃ non eſt Roma.viij.
ſpes. Adhuc abyſſus abyſſum inuocat,ſed iam in voce cataractarũ
tuarũ. Adhuc & ille q dicit,Non potui vobis loqui, quaſi ſpiritali- Pſal.xli.
bus,ſed quaſi carnalibus,& ipſe nondũ ſe arbitraŧ cõꝑhendiſſe, I.Cor.iij.
& q̃ retro oblitus,in ea q̃ ante ſunt,extenditur & ingemiſcit grauatus, Phi.iij.
& ſitit anima eius ad deũ,quẽadmodũ ceruus ad fontes aquarũ,& Pſal.xli.
dicit quando veniã,habitaculũ ſuum qđ de coelo eſt, ſuperindui
cupiens: & inuocat inferiorẽ abyſſum,dicens, Nolite conformari Roma.xij.
huic ſeculo,ſed reformamini nouitate mentis veſtræ,& nolite pue-
ri effici mentibus:ſed malitia paruuli eſtote,vt mentibus perfecti
ſitis. Et o ſtulti Galatæ,quis vos faſcinauit? Sed iam non in voce Gala.iij.
ſua. In tua enim,qui miſiſti ſpiritũ tuum de excelſis per eum qui H
aſcendit in altum,& aperuit cataractas donorũ tuarũ, vt fluminis Pſal.xlv.
impetus lætificaret ciuitatẽ tuam. Illi enim ſuſpirat ſponſi amicus, Roma.viij.
habens iam ſpiritus primitias penes eum,ſed adhuc in ſemetip-
ſo ingemiſcens,adoptionẽ expectans redẽptionẽ corporis ſui. Illi
ſuſpirat,membrum eſt enim ſponſæ,& illi zelat. Amicus eſt enim
ſponſi. Illi zelat non ſibi,quia in voce cataractarũ tuarum,non in
voce ſua inuocat alterã abyſſum,cui zelans timet, ne ſicut ſerpens
ſeduxit Euã aſtutia ſua,ſic & eorũ ſenſus corrũpantur a caſtitate, q̃
eſt in ſponſo noſtro vnico tuo.

¶ Et vidit deus lucem quia bona eſt, & diuiſit deus inter lucem & De ſermone, de
tenebras,& vocauit deus lucem diem,& tenebras vocauit noctem. vigilijs paſchæ
Si ergo deus vocauit lucẽ diem,ſine dubio illi quibus dicit Apl̃us Deute.i.
Paulus, Fuiſtis aliqñ tenebræ,nunc aũt lux in dño,dies erant,quã Dies ſunt ij
ille qui iuſſit de tenebris lumen clareſcere,illuminauit eos. Infan- quos deus illu-
tes iſti quos cernitis exterius dealbatos,interiuſq; mundatos,qui minauit.
candore veſtium ſplendorem mentium ꝓfigurant, cum peccato-
rum ſuorũ nocte ꝑmerentur,tenebræ fuerunt. Nunc aũt quia mũ-
dati ſunt lauacro ſancto indulgentiæ,quia irrigati fonte ſapiẽtiæ,
quia perfuſi luce iuſtitiæ. Hic eſt dies quem fecit dñs, exultemus & ps.cxvij.
lætemur in eo. Audiat nos dies dñi,audiat nos dies factus a dño,
audiat & obaudiat,vt exultemus & lætemur in eo. Quoniam ſicut Philip.iiij.
dicit Apl̃s,hoc eſt gaudiũ & corona noſtra, ſi vos ſtatis in domi- A
no. Audite ergo nos o nouelli filij caſtæ matris:immo audite nos
filij virginis matris. Quoniam fuiſtis aliquando tenebræ, nunc
autem lux in domino:vt filij lucis ambulate:filijs lucis adhære-
tote:& vt hoc ipſum planius dicam,bonis fidelibus adhærete. Sũt
enim quod peius eſt,fideles mali:ſunt fideles qui vocantur, & non
ſunt fideles in quibus ſacramenta Chriſti patiuntur iniuriam:qui Fideles mali.
ſic viuunt vt & ipſi pereant,& alios perdant, pereunt quippe ipſi

male viuendo pereunt: vero alios male viuendi exempla prebendo. Vos ergo dilectiſſimi nolite talibus iungi: bonos querite: bonis adherete: et boni eſtote.

Ex lib. de gra/ tia noui teſt.

Quemadmodum in ipſis corporibus ea que inferiora ſunt: ſicut terra et aqua et ipſe aer: meliora fiunt participatione melioris, ideſt cum luce illuminantur et feruore vegetantur: ſic incorporee creature rationales, ipſius creatoris fiunt participatione meliores, cum ei coherent puriſſima et ſanctiſſima claritate. Qua omnino ſi caruerint, tenebreſcunt et obdureſcunt quodammodo. Proinde infideles homines tenebre ſunt: qui per fidem conuerſi ad deum quadam premiſſa illuminatione lux fiunt: in qua proficiendo ſi ex fide ad ſpeciem peruenerint: vt id quod credunt, etiam conſpicere ſicut tantum bonum poteſt conſpici, mereantur, perfectius recipient imaginem dei. Talibus enim dicit Apoſtolus, Fuiſtis enim aliquando tenebre, nunc autem lux in domino.

Creature ratio nales fiunt par/ ticipatiōe crea toris meliores.

B

Probantes quid ſit beneplacitum deo: & nolite communicare operibus infructuoſis tenebrarum: magis autem & redarguite. Que enim in occulto fiunt ab ipſis: turpe eſt & dicere.

Ex ſermone de verbis euange. lij. xviij. xxiij. q. iiij. A malis.

Quōo male ſe/ perandi ſunt in hac vita.

Vbi ſepe ma/ lus duobus mo dis nō maculat.

NEmo ante tempus deſerat aream. Toleret paleam in tritura, toleret in area. Quod enim toleret in horreo non habebit. Veniet ventilator, qui diuidet malos a bonis. Erit etiam corporalis ſeparatio: quam modo ſpiritalis precedat. A malis corde ſemper diſiungimini: ad tempus caute corpore copulamini. Nec tamen negligentes ſitis in corrigendis veſtris, ſed curam ſcilicet veſtrarum quoquo modo pertinentibus, monendo, docendo, hortando, terrendo quibuſcunque modis poteſtis agite. Nec enim inuenitis in ſcripturis et in exemplis ſanctorum, ſiue qui ante, ſiue qui poſt domini aduentum in hac vita fuerunt, quod mali bonos in vnitate non maculant, efficiamini ad colligendos malos. Duobus modis non te maculat malus. Si non conſentias, et ſi redarguas, hoc eſt non communicare: hoc eſt non conſentire. Communicatur quippe, quando facto eius conſortium voluntatis vel approbationis adiungitur. Hoc ergo nos admonens Apoſtolus, ait: Nolite communicare operibus infructuoſis tenebrarum. Et quia parum erat non conſentire ſi ſequeretur negligentia diſcipline, magis autem, inquit, redarguite. Videte quemadmodum vtrunque complexus eſt. Nolite communicare, magis autem et redarguite. Quid eſt nolite communicare? Nolite conſentire, nolite laudare, nolite approbare. Quid eſt, magis autem et redarguite? Reprehendite, corripite, coercete. Deinde in ipſa correctione vel coercitione alienorum peccatorum, cauendum eſt ne ſe extollat qui alterum corripit, et apoſtolica cogitanda ſententia eſt. Quapropter qui putat ſe

C

1. Cor. 8.

Digitized by Google

ſtare, videat ne cadat. Foris terribiliter perſonet increpatio: intus le-
nitatis teneatur dilectio. Si præoccupatus fuerit homo in aliquo de-
licto: ſicut idem Apoſtolus, vos qui ſpiritales eſtis, huiuſmodi in- Gala. vi.
ſtruite in ſpiritu manſuetudinis: intendens teipſum: ne & tu tente-
ris. Alter alterius onera portate: & ſic adimplebitis legem Chriſti.
Item alio loco, Seruum, inquit, domini non oportet litigare, ſed ij. Timo. ij.
mitem eſſe ad omnes, docibilem, patientem, modeſtia corripien-
tem diuerſa ſentientes: ne forte det illis deus pœnitentiam ad co-
gnoſcendam veritatem, & reſipiſcant a diaboli laqueis, a quo capti-
ui tenentur ad ipſius voluntatem. Neq; ergo conſentientes factis ma-
lis vt approbetis: neq; negligentes vt non arguatis: neq; ſuperbien-
tes vt inſultanter arguatis.

Omnia autem quæ arguuntur, a lumine manifeſtantur. Omne autem quod manifeſtatur, lumen eſt.

Hoc eſt iudicium, quoniam lux venit in mundum, & dilexe- Ex tracta. euangelij ſecundum
runt homines magis tenebras quam lucem. Erant enim mala Ioan. xij.
opera eorum. Quid eſt hoc? quorum enim erant opera bona? Ioan. iij.
Nonne veniſti vt iuſtifices impios? Sed dilexerunt, inquit, magis
tenebras quam lucem. Ibi poſuit vim. Multi enim dilexerunt
peccata ſua, multi confeſſi ſunt peccata ſua, quia qui confitetur pec-
cata & accuſat peccata ſua, iam cum deo facit. Accuſat deus pec-
cata tua, ſi & tu accuſes, coniungeris deo. Quaſi duæ res ſunt ho-
mo & peccator, quod audis homo, deus fecit: quod audis peccator, Nō ē pctōr quaſi duę res ſunt.
ipſe homo fecit. Dele quod feciſti, vt deus ſaluet quod fecit. Opor-
tet vt oderis in te opus tuum, & ames in te opus dei. Cum autem
cœperit diſplicere quod feciſti, inde incipiunt bona opera tua, quia
accuſas mala opera tua. Initium bonorum operum, confeſſio eſt Confeſſio.
operum malorum. Facis veritatem & venis ad lucem, non te pal-
pas, non tibi blandiris, non tibi adulans, non dicis iuſtus ſum, cum
ſis iniquus, & incipis facere veritatem, venis autem ad lucem vt ma-
nifeſtentur opera tua, quia in domino ſunt facta: quia & hoc ip- B
ſum quod tibi diſplicuit peccatum, non tibi diſpliceret, niſi deus Ioan. iij.
tibi luceret; & eius veritas tibi oſtenderet. Sed qui ammoni-
tus diligit peccata ſua, odit ammonentem lucem & fugit eam: vt
non arguantur opera eius mala quæ diligit. Qui autem fa-
cit veritatem, accuſat in ſe mala ſua, non ſibi parcit: non ſibi
ignoſcit, vt deus ignoſcat, quia quod vult vt deus ignoſcat, ipſe
agnoſcit. Et venit ad lucem & cui gratias agit, quod illi quod in ſe
odiſſet, oſtenderit.

Propter quod dicit, Surge qui dormis & exurge a mortuis, & illuminabit te Chriſtus.

Digitized by Google

Ex tractatu pſ. lxij. Somnus animę.

Somnus animę eſt obliviſci deum ſuum. Quęcunque anima oblita fuerit deum ſuum, dormiunt. Ideo dicit Apoſtolus quibuſdam oblitis deum ſuum, et tanquam in ſomnum agentibus deliramenta culturę idolorum. Sic ſunt enim qui colunt idola quomodo qui vident in ſomnis vana. Si autem evigilet anima

P

Exurge a mortuis, cui dicat Apoſtolus. Pſal. lxij.

ipſorum, intelligit a quo facta eſt, et nõ colit quod ipſa fecit. Dicit ergo quibuſdam Apoſtolus, Surge qui dormis, et exurge a mortuis, et illuminabit te Chriſtus. Nunquid corpore dormientem excitabat Apoſtolus? Sed excitabat animam dormientem, quando ad hoc excitabat, ut illuminaretur a Chriſto. Ergo ſecundum ipſas vigilias dicit iſte, Deus deus meus ad te de luce vigilo. Non enim vigilares in te, niſi oriretur lux tua, quę te de ſomno excitaret. Illuminat animas Chriſtus, et facit eas vigilare. Si autem lumen ſuum

Pſal. xij.

detrahat, obdormiunt. Ideo illi dicitur in alio pſalmo, Illumina oculos meos ne unquam obdormiam in mortem. A te ſi ab illo averſi obdormiunt, praeſens eſt illis lumen, et non poſſunt videre, quia dormiunt. Quomodo et corpore qui dormit, iam dudum fortaſſe ortus eſt ſol, iam calet, et ille tanquam in nocte eſt quia nõ vigilat ut videat iam ortum diem: ſic quibuſdam iam praeſente Chriſto, iam praedicata veritate, ineſt adhuc ſomnus animę. Illis ergo ſecundum vigilias, dicitis quotidie, Surge qui dormis, et exurge a mortuis, et illuminabit te Chriſtus.

Ex ſermone de verbis evangelij. xliij.

¶ Niſi enim ad mortuos ſuſcitandos dominus veniſſet, non apoſtolus diceret, Surge qui dormis, et exurge a mortuis, et illuminabit te Chriſtus. Dormientem audis cum dicit, ſurge qui dormis, ſed mortuum intellige cum audis, et exurge a mortuis. Dicti ſunt ſaepe dormientes, et mortui viſibiliter. Et plane omnes ei qui poteſt

Mortui excitentur q dormiunt

G

Chriſtus ſuſcitavit facillime.

excitare, dormiunt. Mortuus enim tibi eſt, qui quantumlibet pulſes, quantumlibet vellices, quantumlibet lanies, non expergiſcitur. Chriſto autem ille dormiebat, cui dictum eſt ſurge, et continuo ſurrexit. Nemo tam facile excitat in lecto, quam facile Chriſtus in ſepulchro.

Col. iiij.

Videte itaque fratres quomodo caute ambuletis, non quaſi inſipientes, ſed ut ſapientes, redimentes tempus, quoniam dies mali ſunt. Propterea nolite fieri imprudentes: ſed intelligentes quę ſit voluntas dei. Et nolite inebriari vino, in quo eſt luxuria.

Rom. xij. 1. Theſ. iiij.

Ex ſermone. 1. Homiliarum. Homi. 2.

Dies malos faciunt malitia et miſeria.

Dies malos duę res faciunt, malitia et miſeria. Per malitiam hominum et miſeriam hominum dicuntur dies mali. Caeterum dies iſti quantum pertinet ad ſpatia horarum, ordinati ſunt, ducunt vices, agunt tempora. Oritur ſol, occidit ſol, tranſeunt tempora. Cui moleſta ſunt tempora, ſi homines ſibi non eſſent moleſti? Ergo dies malos (ſicut dixi) duę res faciunt, miſeria hominum, et malitia hominum. Sed miſeria hominum communis

Miſeria hominum cõis eſt.

eſt, non debet malitia eſſe communis. Ex quo enim lapſus eſt

Adam,

Adam, & de paradiſo expulſus, nunquam fuerunt dies niſi mali. E

Iſtos pueros qui naſcuntur interrogemus quare a ploratu incipiunt, qui nec ridere poſſunt. Naſcitur, & ſtatim plorat: poſt neſcio quot dies ridet. Quando plorabat naſcens, propheta ſuæ calamitatis erat. Lachrymæ enim teſtes miſeriæ. Nondum loquitur, & iam prophetat. Quid prophetat? In labore ſe futurum, vel timore: & ſi bene vixerit, & iuſtus fuerit, certe in medijs poſitus tentationibus ſemper timebit.

Puer naſcens ſuæ miſeriæ propheta eſt.

Redimamus tempus, quoniam dies mali ſunt. Quid eſt tempus redimere? Dicturus ſum quod pauci audiunt, pauci faciunt, pauci aggrediuntur, pauci agunt, tamen dicam, quoniam ipſi pauci qui me audituri ſunt, inter malos viuunt. Redimere tempus hoc eſt. Quando aliquis tibi infert litem, perde aliquid vt deo vaces, non litibus, perde ergo, ex eo quod perdis precium eſt temporis. Certe quando pro tuis neceſſitatibus procedis ad publicum, das nummos, & emis tibi panem, aut vinum, aut oleum, aut lignum, aut aliquam ſuppellectilem. Das & accipis, aliquid amittis, aliquid acquiris, hoc eſt emere. Nam ſi nihil amittas, & habeas quod non habebas, aut inueniſti, aut donatum accepiſti, aut hereditate acquiſiſti. Quando autem aliquid amittis vt aliquid habeas, tunc emis. Quod habes, emptum eſt, quod amittis, precium eſt. Quomodo ergo perdis nummos vt emas tibi aliquid, ſic perdas nummos vt emas tibi quietem. Ecce hoc eſt tempus redimere.

Redimere tempus quid ſit.

Prouerbium notum eſt Punicum, quod quidem latine vobis dicam, quia punice non omnes noſtis. Punicum enim eſt prouerbium antiquum, nummum quærit peſtilentia, duos illi da, & ducat ſe. Nunquid non hoc prouerbium de euangelio videtur natum? Nam quid aliud dixit dominus quam redimentes tempus, quando ait, Si quis vult iudicio tecum contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte illi & pallium? Iudicio vult tecum contendere, & tunicam tuam tollere, vult auocare te damno & litibus a deo tuo. Non habebis quietum cor, non habebis tranquillum animum. Euerteris cogitationibus tuis, irritaris aduerſus ipſum aduerſarium tuum. Ecce tempus perdidiſti. Quanto ergo melius eſt, nummus amittatur, & tempus redimas?

A

Prouerbium Carthaginenſium.

Nummum quærit peſtilentia.

Matth. v.

Sed implemini ſpiritu loquentes vobiſmetipſis in pſalmis, & himnis, & canticis ſpiritalibus, cantantes & pſallentes in cordibus veſtris domino.

¶ Ambulantes ergo in Chriſto, & adhuc peregrinantes donec perueniamus, & ſuſpirantes deſiderio cuiuſdam ineffabilis quietis quæ habitat in illa ciuitate: de qua quiete dictum eſt: hoc nobis eſſe promiſſum: quod oculus non vidit: nec auris audiuit: nec in cor hominis aſcendit. Ambulantes ergo ſic cantemus vt deſideremus. Nam qui deſiderat, etſi lingua taceat, cantat corde. Qui autem non deſiderat, quolibet ore, quolibet clamore aures hominum feriat, mutus eſt deo.

In tracta. pſ. lxxxvi.

Eſa. lxiiij.

B

Cantat deo qui cantat deſiderio.

Gratias agentes ſemper pro omnibus in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti deo & patri: ſubiecti inuicem in timore Chriſti.

Ex libro de ciuitate dei. vij. Beneficia dei.

℄ Ab hoc vno & vero deo vitam ſperamus æternam, habemus enim ab illo præter huiuſcemodi beneficia, quæ ex hac adminiſtratione naturæ bonis maliſq; largitur: magnum & bonorum proprium magnæ dilectionis indicium. Quanquam enim quod ſumus, quod viuimus, quod cœlum terramq; conſpicimus, quod habemus mentem atq; rationem, qua eum ipſum qui hæc omnia condidit inquiramus: nequaquam valeamus actioni ſufficere gratiarum: tamen quod nos oneratos obrutoſq; peccatis, & a contemplatione ſuæ lucis auerſos ac tenebrarum id eſt iniquitatis dilectione cæcatos non omnino deſeruit: miſitq; nobis verbum ſuum, qui eſt eius vnicus filius, quo pro nobis aſſumpta carne nato atq; paſſo, quanti deus hominem penderet noſceremus: atq; illo ſacrificio ſingulari a peccatis omnibus mundaremur: eiuſq; ſpiritu in cordibus noſtris dilectione diffuſa, omnibus difficultatibus ſuperatis in æternam requiem & contemplationis eius ineffabilem dulcedinem perueniremus: quæ corda, quæ linguæ, ad agendas ei gratias ſatis eſſe contenderint?

C

I. Cor. xi. I. Pet. iij. Coloſ. iij.

Mulieres viris ſuis ſubditæ ſint, ſicut domino: quoniam vir caput eſt mulieris, ſicut Chriſtus caput eccleſiæ, ipſe ſaluator corporis eius. Sed ſicut eccleſia ſubiecta eſt Chriſto: ita & mulieres viris ſuis in omnibus.

Coloſ. iij.

Viri diligite vxores veſtras.

Ex ſermone de decem cordis. Non mœchādū viris, ſicut nec vxoribus.

Nolite mœchari poſt vxores veſtras: quia non vultis vt mœchentur poſt vos vxores veſtræ. Nolite ire vos quo eas ſequi non vultis. Dicis, non eſt vxor aliena ad quam vado. Nunquid vis vt dicatur tibi, non eſt vir alienus ad quem vado? Abſit vt dicat hoc illa. Melius dolet te, quam imitatur te. Non dolet ſancta fœmina propter carnem, ſed dolet propter charitatem: non ideo non vult vt facias, quia ipſa non facit: ſed quia tibi non expedit. Nam illa caſtitatem exhibet deo. Loquitur enim Chriſtus in corde illius, & conſolatur filiam ſuam hominis verbis, De iniurijs viri tui torqueris. Quid tibi enim fecit? dole, ſed ipſum. Et ipſum noli imitari vt malefacias, ſed ipſe te imitetur in bono. Nam in eo quod malefecit, noli eum putare caput tuum, ſed me. Nam ſi in eo quod malefacit caput, ſecuturum eſt corpus, eunt ambo per preces. Vt autem non ſequantur malum caput, teneant ſe ad caput eccleſiæ Chriſtum.

D

Sicut & Chriſtus dilexit eccleſiam, & ſeipſum tradidit pro ea, vt illam ſanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ.

Digitized by Google

Dictum eſt de domino in euangelio, Baptizabat Ieſus plures quã Ioannes. Et poſteaquã dictũ eſt baptizabat, ſubiectũ eſt, quãq; Ieſus non baptizaret, ſed diſcipuli eius. Quid ergo? falſum dictũ erat, & correctum eſt cũ additũ eſt: quãq; Ieſus non baptizabat, ſed diſcipuli eius? an vtrunq; verum eſt: quia Ieſus baptizabat, & non baptizabat? Baptizabat enim, quia præmũdabat. Non baptizabat, quia ipſe non tingebat. Præbebant diſcipuli miniſteriũ corporis: præbebat ille adiutoriũ maieſtatis. Qñ eñ ceſſaret a baptizãdo, qñ nõ ceſſat a mundando? De quo dictũ eſt ab eodẽ Ioãne, per Ioannis baptiſtæ perſonam dicentis, Hic eſt qui baptizat. Ergo Ieſus adhuc baptizat. Et quouſq; baptizandi ſumus Ieſus baptizat. Securus hõ accedat ad inferiorem miniſtrũ, habet enim ſuperiorẽ magiſtrũ. Sed forte ait aliqs, Baptizat quidẽ Chriſtus in ſpiritu, nõ in corpe. Quaſi vero alterius dono quam illius quiſquã etiã ſacramẽto corporalis & viſibilis baptiſmatis imbuat. Vis noſſe qa ipſe baptizat nõ ſolum ſpiritu, ſed etiã aqua? Audi apſm, Sicut Chriſtus, inquit, dilexit eccleſiã, & ſemetipſum tradidit p ea, mũdans eã lauacro aquæ in verbo: vt exhiberet ſibi ipſe eccleſiã glorioſam: nõ habẽtẽ maculã aut rugã, aut aliquid eiuſmodi. Mũdans eã. Vñ? Lauacro aquæ in verbo. Quid eſt baptiſmus Chriſti? Lauacrum aquæ in verbo. Tolle aquã, nõ eſt baptiſmus. Tolle verbum, non eſt baptiſmus.

Ex tracta. euãgelij ſecũdũ Ioan. xv.
Ioan. iiij.
Chriſtus an baptizauerit.

B
Baptiſmꝰ qbus conſtat.

Vt exhiberet ipſe ſibi glorioſam eccleſiam nõ habentem maculam aut rugam: aut aliquid huiuſmodi: ſed vt ſit ſancta & immaculata. Ita & viri debent diligere vxores ſuas vt corpora ſua. Qui ſuam vxorem diligit: ſeipſum diligit.

Superexaltat autẽ miſericordia iudicio. Qđ ſi nõ eſſet, q̃ ſpes eſſet? Quãdoquidẽ cũ rex iuſtus ſederit in throno, quis gloriabitur caſtũ ſe habere cor? Aut quis gloriabit mũdũ ſe eſſe a pctõ? Tunc ergo p eius miſericordiã iuſti plene perfecteq; mũdati fulgebũt in regno patris ſui ſicut ſol. Tũc plane atq; pfecte eccleſia erit nõ habẽs maculã aut rugã, aut aliqd eiuſmodi qa tũc etiã erit vere glorioſa. Cũ eñ nõ tñ dixit vt exhiberet ſibi eccleſiã nõ habẽtẽ maculã aut rugã, ſed adddidit glorioſam: ſatis ſignificauit qñ erit ſine macula & ruga aut aliqd eiuſmodi. Tũc vtiq; qñ glorioſa. Nõ eñ modo in tãtis malis, in tãtis ſcãdalis, in tãta permixtiõe hominũ peſſimorũ, in tantis opprobrijs impiorũ, dicẽdum eſt eã eſſe glorioſam: qa reges ei ſeruiũt, vbi eſt pıculoſior maiorq; tẽtatio: ſz tũc potius glorioſa erit qñ fiet quod idẽ ait Apls, Cũ Chriſtus apparuerit vita veſtra: tunc & vos apparebitis cũ ipſo in gloria. Cum eñ dominus ipſe ſecundũ formã ſerui p quã ſe mediator cõiũxit eccleſiæ, nõ fuerit glorificatus niſi reſurrectionis gloria: vnde dictũ eſt, Spiritus autem nõ erat datus, quia Ieſus nondũ fuerat glorifi-

Ex libro de pfectione iuſtitiæ hominis.
Iacob. ij.
Prouer. xx.
Matt. xiij.
Eccleſia quãdo non habebit maculam.
F
Coloſ. iij.
Ioan. vij.

Digitized by Google

catur: quomodo dicenda eſt ante reſurrectionem ſuam eccleſia eius
eſſe glorioſa? Mundat ergo eam nunc lauacro aque in verbo: ab
luens peccata preterita, et pellens ab ea dominationem malorum
angelorum: deinde perficiens eius ſanitatem facit eam occurrere in
illam glorioſam ſine macula et ruga. Quos enim predeſtinauit, il-
[Rom. viii.] los et vocauit: et quos vocauit, ipſos et iuſtificauit: quos autem iuſtifi-
cauit, illos et glorificauit. In hoc myſterio dictum arbitror, Ecce eiji-
cio demonia, et ſanitates perficio hodie et cras, et tertia die conſum-
[Luce. xiii.] mor idest perficior. Dixit enim hoc ex perſona corporis ſui, quod
eſt eccleſia, diſponens pro diſtinctis ordinatiſque temporibus quod in
ſua reſurrectione ſignificauit in triduo.

[Ex libro de ſermone domini in monte.] ¶ Ipſe eſt enim finis, vt nihil duplici corde faciamus, auferentes trabem
de oculo noſtro, inuidie, vel malitie, vel ſimulationis, vt valeamus
eijcere feſtucam de oculo fratris. Videbimus enim eis oculis ca-
[G] ſtitatis, quales in ſponſa Chriſti predicantur: quam ſibi eligit deus glo-
[Eccleſie oculi.] rioſam eccleſiam non habentem maculam neque rugam, idest mundam et ſimplicem.

[Ex tracta. ps. l.] ¶ Lauabis me: idest mundabis: et ſuper niuem dealbabor. Et ſi fuerint
[Pſal. l.] peccata veſtra vt phenicium, tanquam niuem dealbabo. De talibus
[Eſa. i.] ſibi exhibet veſtem ſine macula et ruga. Proinde veſtis eius in mon-
[Eccleſia dealbata ſuper niuem.] te que tanquam nix dealbata effulſit, ſignificabat eccleſiam omni
macula peccati mundatam.

[Ex tracta. ps. cxxxii.] ¶ Veſtis ſacerdotalis eccleſiam ſignificat. Ipſa eſt veſtis de qua di-
[Veſtis ſacerdotalis.] cit Apoſtolus, Vt exhiberet ſibi glorioſam eccleſiam non haben-
tem maculam aut rugam. Mundatur vt non habeat rugam. Vbi
extendit fullo niſi in ligno? Videmus quotidie a fullonibus tuni-
cas quodammodo crucifigi, crucifiguntur vt rugam non habeant.

[Ex ſermone q̃ tribus modis.] ¶ Exhibet ergo vos dignum corpus tali capite, dignam ſponſam tali
ſponſo. Non poteſt habere caput illud niſi condignum corpus, nec
[Chriſtus vinculis ligatur.] ille vir tantus niſi condignam ducit vxorem, vt exhiberet ſibi, inquit, glorio-
ſam eccleſiam non habentem maculam aut rugam, aut aliquid eiuſmodi.
[Corpus et ſponſam dignam Chriſto nos exhibere debemus.] Hec eſt ſponſa Chriſti non habens maculam aut rugam. Non vis ha-
bere maculam? fac quod ſcriptum eſt, Lauamini, mundi eſtote,
auferte nequitias de cordibus veſtris. Non vis habere rugam? extende
te in cruce. Non enim tantum opus eſt vt laueris, ſed etiam vt extendaris, vt
ſis ſine macula aut ruga. Per lauacrum enim auferuntur peccata.
[H] Per extenſionem fit deſiderium futuri ſeculi, propter quod Chriſtus
crucifixus eſt. Audi ipſum Paulum lotum, Non (inquit) ex operibus
[Ad Titum. iii.] iuſtitie que fecimus nos, ſed ſecundum ſuam miſericordiam ſaluos nos
fecit, per lauacrum regenerationis. Audi eundem extenſum. Que (in-
[Phil. iii.] quit) que retro ſunt oblitus in ea que ante ſunt extentus ſecundum in-
tentionem ſequor ad palmam ſuperne vocationis dei in Chriſto Ieſu.

[iii. Eſdre. iiii.] Nemo enim vnquam carnem ſuam odio habuit: ſed
[Math. xv.] nutrit & fouet eam, ſicut & Chriſtus eccleſiam: quia membra
[Marc.] [Gen. ii.] [i. Cor. vi.] ſumus corporis eius, de carne eius & de oſſibus eius.

Digitized by Google

CVm de ſancta dilectione præciperet qualis eſſe debeat virorum in vxores, ex anima animantis, ſumpſit exemplũ. Quid diligit, inquit, vxorem ſuam, ſeipſum diligit. Nemo enim, inquit, carnem ſuam odio habuit, ſed nutrit & fouet eã ſicut Chriſtus eccleſiam. Ecce in conſpectu veſtro eſt carnalis vniuerſa ſubſtantia. Videte quemadmodum in omne animal ſibi ad ſalutẽ conciliatam pollat naturæ iſta cõmunio, vt diligat carnẽ ſuã. Neq; enim hoc in hominibus tantũ eſt: qui cum recte viuũt, nõ ſolũ cõſulunt ſaluti carnis ſuæ: verũ etiã carnales motus ad vſum rationis edomitẽ & refrenant: ſed etiam beſtiæ fugiunt dolorem, formidãt interitum: & quicquid illã membrorum cõpagem copulãq; carnis & ſpiritus concordi ſtructura diſcindere ac diſſimere põt, quãta valẽt agilitate diuitant: nutrientes etiam ipſæ ac fouentes carnem ſuam. | Ex libro contra Fauſtum. | Dilectio vxoris. | A | B eſſe ſalutiſq; vitæ inſident.

¶ Nemo enim vnquã carnem ſuam odio habuit. ſed nutrit (inquit) ac fouet eam, ſicut & Chriſtus eccleſiam. Videte vnde quo aſcenderit. Nemo ergo ſe odit: & hinc quidem nulla cum aliqua ſecta queſtio fuit. Sed neq; corpus ſuum quiſquam odit. Verũ eſt enim qd ait apoſtolus, Nemo vnquã carnẽ ſuam odio habuit. Et quod nõnulli dicũt, malle ſe eſſe ſine corpore, omnino falluntur. Nõ enim corpus ſuũ, ſed corruptiones eius & pondus oderũt. Nõ itaq; nullũ corpus: ſed incorruptũ & celerrimũ corpus volunt habere. Sed putant nullũ corpus eſſe, ſi tale fuerit, qui tale aliquid eſſe animum putant, quod autẽ continentia quadam & laboribus perſequi videntur corpora ſua, qui hoc recte faciunt, nõ id agunt vt nõ habeant corpus, ſed vt habeant ſubiugatum & paratũ ad opera neceſſaria. Libidines enim male vtentes corpore id eſt conſuetudines & inclinationes animæ ad fruendum inferioribus, per pſius corporis laborioſam quãdã militiã extinguere affectãt. Nã nõ ſe interimũt, & curam ſuæ valetudinis gerunt. Qui autem peruerſe id agunt, quaſi naturaliter inimico ſuo corpori bellum ingerunt. In quo fallit eos quod legunt, Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnem. Hæc enim inuicem aduerſantur. Dictum eſt enim hoc propter indomitam carnalẽ cõſuetudinem aduerſus quam ſpiritus cõcupiſcit, nõ vt interimat corpus, ſed vt concupiſcentia eius id eſt conſuetudine mala edomita faciat ſpiritui ſubiugatum, qđ naturalis ordo deſiderat. Quia. n. hoc erit poſt reſurrectionẽ, vt corpus omni mõ cũ quiete ſumma ſpiritui ſubditũ immortaliter vigeat: hoc etiã in hac vita meditãdũ eſt: vt cõſuetudo carnalis mutetur in melius: nec inordinatis motibus reſiſtat ſpiritui. Quod donec fiat, caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnem: nõ per odiũ reſiſtentẽ ſpiritu, ſed p principatũ, quia magis qđ diligit vult ſubditũ eſſe meliori: nec p odiũ reſiſtẽte carne, ſed p cõſuetudinis vinculũ. Quod a parentũ etiã ppagine inueteratũ naturæ lege inoleuit. Id ergo agit ſpiritus in domãda carne, vt ſoluat mala conſuetudinis quaſi pacta peruerſa, & fiat pax cõſuetudinis bonæ. | Ex libro de doctrina chriſtiana. | Nemo carnẽ ſuã odio habuit. | Nõ eſt optãdũ eſſe ſine corpore. | B | Gala. v. | Corpora rationabiliter domanda, non interimenda ſunt.

Ex lib. retracta/ctationum. i. Caro quomo/do diligatur.

C

¶ Caro diligitur quidem: nec tum propriè, ſed propter animam cui ſubiacet ad uſum. Nam etſi propter ſeipſam videtur diligi, cũ eam nolumus eſſe deformē: ad aliud referendum eſt decus eius, ad illum ſcilicet a quo decore ſunt omnia.

Myſterium

Propter hoc relinquet homo patrem & matrem ſuam: & adhærebit vxori ſuæ: & erunt duo in carne vna. Sacramentum hoc magnum eſt. Ego autem dico in Chriſto & in eccleſia. Veruntamen & vos ſinguli vnuſquiſque vxorem ſuam ſicut ſeipſum diligat: vxor autem timeat virum ſuum.

Ex libro de Geneſi ad literam ix. Extaſis cur Adæ data.

Gen. ij.

Matth. xix.

D

Fauſtum. Ex libro contra Philip. ij. Rom. v.

Ex tractu. euangel. ſecundum Ioan. ix. Quo verbum Ge. ij. pertineat ad Chriſtum. Gene. ij.

Illa extaſis quā deus immiſit in Adam vt ſoporatus obdormiret, recte intelligitur ad hoc immiſſa: vt ꝛ ipſius mens per extaſim particeps fieret tanquam angelicę, ꝛ intrans in ſanctuarium dei intelligeret in nouiſſima, deniqꝫ euigilans tanquam prophetia plenus cum ad ſe adductam mulierem ſuam videret, eructauit continuo, quod magnum ſacramentum commendat Apoſtolus. Hoc nũc os de oſſibus meis, ꝛ caro de carne mea. Hęc vocabitur mulier, quoniam de viro ſuo ſumpta eſt. Propter hoc relinquet homo patrem ſuum ꝛ matrem, ꝛ adhærebit vxori ſuę: ꝛ erunt duo in carne vna. Quæ verba cum primi hominis fuiſſe ſcriptura ipſa teſtatur, dominus tamen in euangelio deū dixiſſe declarauit. Ait enim, Non legiſtis: quia qui fecit ab initio maſculum ꝛ fœminam fecit eos? ꝛ dixit, Propter hoc dimittet homo patrem ꝛ matrem, ꝛ adhærebit vxori ſuæ: ꝛ erunt duo in carne vna. Vt hinc intelligeremus, propter extaſim quæ præceſſerat in Adam, hoc eum diuinitus tanquam prophetam dicere potuiſſe.

¶ Neqꝫ enī fruſtra dixit Apoſtolus, Adam qui eſt forma futuri. Quis enim non agnoſcat Chriſtum eo modo reliquiſſe patrem, quo cum in forma dei eſſet, non rapinā arbitratus eſt eſſe æqualis deo, ſemetipſum exinaniuit formam ſerui accipiens? reliquiſſe etiam matrem ſynagogam Iudæorū veteri teſtamento carnaliter inhęrentem, ꝛ adhæſiſſe vxori ſuę ſanctę eccleſiæ: vt pace noui teſtamenti eſſent duo in carne vna? Quia cū ſit deus apud patrē, per quem facti ſumus: factus eſt per carnem particeps noſter, vt illius capitis corpus eſſe poſſemus.

¶ Quantum myſterium de Chriſto continet quod cõmemorat Apoſtolus, dicens, Et erunt duo in carne vna. Sacramentum hoc magnum eſt. Et ne quis iſtam magnitudinem ſacramenti in ſingulis quibuſqꝫ hominibus vxores habentibus intelligeret, Ego autem, inquit, dico in Chriſto ꝛ in eccleſia. Quod eſt hoc ſacramētum magnum? Erunt duo in carne vna, cum de Adam ꝛ Eua ſcriptura Geneſeos loqueretur, vnde ventum eſt ad hæc verba. Pro/

propterea, inquit, relinquet homo patrē & matrem, & adhærebit vxori ſuę: & erunt duo in carne vna. Si ergo Christus adhæſit eccleſiæ: vt eſſent duo in carne vna: quomodo reliquit patrē? quomodo reliquit matrem? Reliquit patrem, quia cum in forma dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe æqualis deo, ſed ſemetipſum exinaniuit formam ſerui accipiens. Hoc eſt enim, reliquit patrem. Nō q̄a deſeruit & receſſit a patre, ſed quia nō in ea forma apparuit hominibus in qua æqualis eſt patri. Quomodo reliquit matrem? Relinquendo Synagogam Iudæorum, de qua ſecundum carnem natus eſt, & inhærendo eccleſię, quam ex omnibus gentibus cōgregauit, & quam illuminauit per ap̄ſos deus, vt oſtenderet nobis quod ibi quęreremus in ipſa vna ſententia. Erunt duo in carne vna. Sacramentū magnum in Christo & in eccleſia. Iam licet nobis vbiq; Christum q̄rere, & de omnibus hydrijs vinū potare. Dormit Adā vt fiat Eua. Moritur Christus vt fiat eccleſia. Dormiēti Adę fit Eua de latere. Mortuo Christo, lancea percutitur latus, vt profluant ſacramenta quibus formetur eccleſia. Cui non appareat? quia tunc in illis factis futura figurata ſunt? quandoquidē dicit Apoſtolus ipſum Adam formam futuri eſſe. Quid eſt (inquit) forma futuri.

B · Philip. ij. · Moritur Christus vt fiat eccleſia. · Rom. v.

¶ Vt noueritis: quia vnus dicitur Christus caput & corpus ſuum, ipſe dicit cum de coniugio loqueretur, Erunt duo in carne vna. Igitur iam non duo, ſed caro vna. Sed forte hoc dicit de quocūq; coniugio. Audi Paulum, Et erunt, inquit, duo in carne vna. Sacramentum hoc magnum eſt. Ego autem dico in Christo & in eccleſia. Fit ergo ex duobus vna quædam perſona ex capite & corpore, ex ſponſo & ſponſa. Nam vnitatem perſonę huius miram & excellentem commendat etiam Eſaias propheta: Nam loquens etiā in eo Christus in prophetia ait, Sicut ſponſo alligauit mihi mitram, & ſicut ſponſam ornauit me ornamento. Se dixit ſponſum ſe ſponſam. Quare ſe ſponſum, ſe ſponſam, niſi quia erunt duo in carne vna? Si duo in carne vna, quare non duo in voce vna?

Ex tracta. ps. xxx. · Christus vnus. · F · Ex Christo & eccleſia vna perſona eſt. · Eſaię. lxvi. · Christus ſpōſus & ſponſa. · Ex ſermone q̄d tribus modis. Christus intelligatur.

¶ Sic ergo aliquando inſinuatur in ſcripturis Christus, vt intelligas verbum ęquale patri: ſic aliquando, vt intelligas mediatorē: cum Verbum caro factum eſt, vt habitaret in nobis: cum ille vnigenitus per quem facta ſunt omnia, non rapinam arbitratus eſt eſſe æqualis deo. ſed ſemetipſum exinaniuit formam ſerui accipiens: factus obediens vſq; ad mortem, mortē autem crucis. Sic autē aliquādo, vt intelligas caput & corpus, exponēte ipſo apoſtolo apertiſſime q̄d dictū eſt de viro & vxore in Geneſi, Et erunt inquit, duo in carne vna. Videte ipſum exponentem: vt nō cōiecturis noſtris aliquid auſi dicere videamur. Erunt, inquit, duo in carne vna. Et addidit, Sacramentum hoc magnum eſt. Et ne adhuc putare quiſquam in viro eſſe & vxore ſecundū naturalem vtriuſq; ſexus copulationē corporalēq; mixturā. Ego autē dico, inquit, in Christū & in eccleſiā. Secūdum hoc ergo q̄d in Christo &

Ioan. i. · Phili. ij. · Gene. ij. · G

Digitized by Google

Chriſtus ꝛ ec/eccleſia accipitur quod dictum eſt, Erunt duo in carne vna: non
deſiq caro vna iam duo: ſed vna caro eſt. Et quomodo ſponſus ꝛ ſponſa, ſic caput
ꝛ corpus: quia caput mulieris vir. Siue ergo dicam caput ꝛ corpus,
ſiue dicam ſponſus ꝛ ſponſa: vnum intelligite. Ideoq; idem Apo/
Actuum .ix. ſtolus cum eſſet adhuc Saulus, audiuit, Saule Saule quid me perſe/
queris? Quoniam corpus capiti adiungitur. Et quoniam Chriſti pꝛe/
dicator pateretur ab alijs quae perſecutor ipſe fecerat: Vt ſuppleas,
inquit, quae deſunt preſſurarum Chriſti in carne mea: ad preſſuras
Chriſti attendens pertinere quod patiebatur. Quod non poteſt in/
telligi ſecundum caput, quod iam in coelo nihil tale patitur: ſed ſe
cundum corpus, ideſt eccleſiam. quod corpus cum ſuo capite vnus
Chriſtus eſt.

De tracta. ps. cxxxviij. ¶ Dominus noſter Ieſus Chriſtus Saluator ſedens ad dexteram pa
tris: qui etiam propter nos natus de virgine, ꝛ ſub Pontio Pilato
H
paſſus eſt fuſo innocente ſanguine, quod eſt pretium noſtrum, re/
Coloſ. ij. demit nocentes a captiuitate: in qua tenebamur a diabolo, donā/
do nobis delicta, ꝛ ipſo precio noſtro ſanguine ſuo delens chiro/
graphum quo debitores tenebamur: ipſe eſt rector ꝛ ſponſus, ꝛ re
demptor eccleſie, caput noſtrum. Et vtiq; ſi caput eſt, habet corpus,
I. Cor. xij. corpus autem eius ſancta eccleſia: quae etiam coniunx eius. Cui di
cit Apoſtolus, Vos autem eſtis corpus Chriſti, ꝛ membra. Totus
itaq; Chriſtus caput, ꝛ corpus, tanquam integer vir: quia ꝛ femi
na ex viro facta eſt, ꝛ ad virum pertinet: ꝛ dictum eſt de pꝛimo cō
iugio, Erunt duo in carne vna. Hoc autem ad myſterium interpre
tatur Apoſtolus non fruſtra eſſe dictum in illis duobus homini/
bus: niſi quia in eis iam figurabatur Chriſtus ꝛ eccleſia. Nam hoc
ſic exponit Apoſtolus, Erunt, inquit, duo in carne vna, Sacramen/
tum hoc magnum eſt. Ego autem dico in Chriſtum ꝛ in eccleſiā.
Roma. v. Dicit etiam ipſum Adam formam futuri. Qui eſt, inquit, forma
Eccleſia de late futuri. Si ergo Adam forma futuri: quomodo de latere dormien/
re ipſi formata eſt tis Eua facta eſt, ſic ex latere domini dormientis, ideſt dormiētis
in paſſione, ꝛ in cruce percuſſo de lancea manauerunt ſacramen/
ta, quibus formaretur eccleſia. Nam de futura eadem paſſione ſua
Pſal. iij. ſic dicit in alio pſalmo, Ego dormiui ꝛ ſomnum cepi, ꝛ exurrexi:
quia dominus ſuſcepit me. Vnde dicit ꝛ ipſe dominus in euange
Matth. xix. lio, cum de coniugio loqueretur. Igitur non iam duo, ſed vna ca/
ro. Vna caro, quia de noſtra mortalitate carnem ſuſcepit: non au/
tem vna diuinitas, quia ille creator, nos creatura.
A
¶ Omnes fideles quid audiunt ab apoſtolo? Vos autem eſtis cor
Ex ſermone de verbis euāgelij pus Chriſti ꝛ membra ex parte. Si ergo corpus Chriſti ꝛ mem/
bra ſunt: noli facere duos. Nam vt nouerītis quia vnus homo eſt
I. Cor. xij. ſponſus ꝛ ſponſa ſecundum carnem Chriſti, non ſecundum diui/
nitatem. Nam ſecundum diuinitatem quod eſt ille, nos eſſe non
Sumus vnum Chriſto. poſſumus, quia ille creator, nos creatura: ille effector, nos facti: ille
conditor, nos conditi. Sed vt eſſemus vnum cum illo, caput no/

vnam eſſe voluit, accipiendo carnem ex nobis in qua moreretur pro nobis. Vt noueritis ergo quia hoc totum vnus eſt Chriſtus, p[er] Eſaiam dixit. Sicut ſponſo alligauit mihi mitram: & ſicut ſponſam induit me ornamento. Ipſe ſponſus, ipſe ſponſa. Ipſe plane ſponſus in capite: ſponſa in corpore.

¶ Reliquit patrem cum dixit, Ego a patre exiui: & veni in hunc mundum. Sed non reliquit loco, quia deus loco non continetur: neq[ue] auerſione peccati, ſicut apoſtate relinquunt deum, ſed apparendo hominibus in homine cum Verbum caro factu[m] eſt & habitauit in nobis, quod ipſum non commutationem nature dei ſignificat, ſed ſuſceptionem inferioris perſonæ .i. humanæ. Ad hoc valet etiam quod dicitur, Semetipſum exinaniuit, quia non in ea dignitate apparuit hominibus in qua eſt apud patrem, blandiens eorum infirmitati, qui cor mundum nondum habebant, vnde videtur verbum in principio deus apud deum. Quid eſt ergo quod dicitur, Relinquet patrem, n[isi] q[uia] relinquet apparere hominibus ſicut eſt apud patrem? Item reliquit matrem .i. Synagogæ veteres atq[ue] carnalem obſeruationem, quæ illi mater erat ex ſemine Dauid ſecundum carnem. Et adhæſit vxori ſuę, id eſt eccleſię, vt ſint duo in carne vna. Dicit enim Ap[oſto]l[u]s ipſum eſſe, caput eccleſiæ corporis ſui.

Ioan. xvi.

Ioan. i.

Philip. ii.

CAPVT VI.

Filii obedite parẽtibus veſtris in domino. Hoc enim iuſtũ eſt. Honora patrem tuum, & matrem tuam quod eſt mandatum primum in promiſſione, vt bene ſit tibi, & ſis longæuus ſuper terram. Et vos patres nolite ad iracundiam prouocare filios veſtros, ſed educate illos in diſciplina & correptione domini.

Coloſ. iii.

Exo. xx.

Deute. v.

Matth. xv.

AD duo præcepta, id eſt ad dilectionem dei, & proximi pertinet decalogus. Ad primum præceptum tres chordæ, quia deus trinitas, ad alterum vero præceptum, id eſt proximi ſeptem chordæ, quomodo viuatur inter homines. Nam ipſe numerus ſeptenarius incipit ab honore parentum. Honora patrem tuũ & matrem tuam. Ad parentes enim ſuos homo aperit oculos, & haec vita ab eorum amicitia ſumit exordium, Quiſquis autem parentibus ſuis non defert honorem, quibus parcere poterit? Dicit Apoſtolus, Honora patrem tuum & matrem tuam, quod eſt primum mandatum. Quomodo primum quando quartum, niſi q[uia] in ſeptenario numero eſt primum pertinens ad dilectionem proxi-

C

Parentibus deferendum

Ex tractatu ſu. lxij. Somnus aīę.

Somnus animę eſt obliuiſci deum ſuum. Quęcunque anima oblita fuerit deum ſuum, dormit. Ideo dicit Apoſtolus quibuſdam oblitis deum ſuum. ⁊ tanquā in ſomno agentibus deliramenta culturę idolorum. Sic ſunt enim qui colūt idola quomodo qui vidēt in ſomnis vana. Si autem euigilet anima ipſorum, intelligit a quo facta eſt: ⁊ nō colit quod ipſa fecit. Dicit ergo quibuſdã Apoſtolus, Surge qui dormis, ⁊ exurge a mortuis, ⁊ illuminabit te Chriſtus. Nunquid corpore dormientem excitabat Apoſtolus? Sed excitabat animam dormientem, quando ad hoc excitabat, vt illuminaretur a Chriſto. Ergo ſecundum ipſas vigilias dicit iſte, Deus deus meus ad te de luce vigilo. Non enim vigilares in te, niſi oriretur lux tua, quę te de ſomno excitaret. Illuminat animas Chriſtus, ⁊ facit eas vigilare. Si autē lumen ſuū detrahat, obdormiunt. Ideo illi dicitur in alio pſalmo, Illumina oculos meos ne vnquam obdormiā in morte. Aut ſi ab illo auerſi obdormiunt, pręſens eſt illis lumen, ⁊ non poſſunt videre, quia dormiunt. Quomodo ⁊ corpore qui dormit, interdum iã ortus eſt ſol, iam calet, ⁊ ille tanquam in nocte, eſt quia nō vigilat vt videat iam ortum diem: ſic quibuſdam iam pręſente Chriſto, iam pręe dicata veritate, ineſt ad huc ſomnus animę. Illis ergo vos ſi vigilatis, dicitis quotidie, Surge qui dormis, ⁊ exurge a mortuis, ⁊ illuminabit te Chriſtus.

P. Surge a mortuis, cui dicat Apoſtolus. Pſal. lxij.

Pſal. xij.

Ex ſermone de verbis euange. lij. xliij.

Niſi eniꝫ ad mortuos ſuſcitandos dominus veniſſe, non apoſtolus diceret, Surge qui dormis, ⁊ exurge a mortuis, ⁊ illuminabit te Chriſtus. Dormientem audis cum dicit, ſurge qui dormis: ſed mortuum intellige cum audis, ⁊ exurge a mortuis. Dicti ſunt ſępe dormientes, ⁊ mortui viſibiliter. Et plane omnes ei qui poteſt excitare, dormiunt. Mortuus enim tibi eſt: qui quantūlibet pulſes, quantulibet vellices, quantulibet lanies, non expergiſcitur. Chriſto autē ille dormiebat, cui dictum eſt, ſurge: ⁊ continuo ſurrexit. Nemo tã facile excitat in lecto, quã facile Chriſtus in ſepulchro.

Mortui cenſentur q dormiunt.

G. Chriſtus ſuſcitauit faciliime.

Col. iij.

Videte itaq; fratres quomodo caute ambulātes, non quaſi inſipientes, ſed vt ſapientes, redimentes tempus, quoniam dies mali ſunt. Propterea nolite fieri imprudentes: ſed intelligentes quę ſit voluntas dei. Et nolite inebriari vino, in quo eſt luxuria.

Rom. xij. I. Theſ. iiij.

Dies malos duę res faciunt, malitia ⁊ miſeria. Per malitiā hominum ⁊ miſeriam hominum dicuntur dies mali. Ceterum dies iſti quantum pertinet ad ſpatia horarum, ordinati ſunt, ducunt vices, agunt tempora. Oritur ſol, occidit ſol, paſſant tempora. Cui moleſta ſunt tempora, ſi homines ſibi nō ſunt moleſti? Ergo dies malos (ſicut dixi) duę res faciunt, miſeria hominum, ⁊ malitia hominum. Sed miſeria hominum, communis eſt: non debet malitia eſſe communis. Ex quo enim lapſus eſt Adam,

Ex ſermōne. l. Homiliarum. Homi. x. Dies malos faciunt malitia ⁊ miſeria. Miſeria hominum cōis eſt.

Adam, & de paradiſo expulſus, nunquam fuerunt dies niſi mali. B
Iſtos pueros qui naſcūtur interrogemus quare a ploratu incipiūt,
qui nec ridere poſſunt. Naſcitur, & ſtatim plorat: poſt neſcio quot
dies ridet. Quādo plorabat naſcens, ꝓpheta ſuæ calamitatis erat. Puer naſcens
Lachrymæ enim teſtes miſeriæ. Nondum loquitur, & iam prophe ſuæ miſeriæ pro
tat. Quid prophetat? In labore ſe futurum, vel timore: & ſi bene vi pheta eſt.
xerit, & iuſtus fuerit, certe in medijs poſitus tentationibus ſemper
timebit. Redimentes tempus, quoniam dies mali ſunt. Quid eſt Redimere tēpus
tempus redimere? Dicturus ſum qđ pauci audiunt, pauci fuerūt, quid ſit.
pauci aggrediuntur, pauci agunt, tamen dicant, quoniaȝ ipſi pauci
qui me audituri ſunt, inter malos viuūt. Redimere tempus hoc eſt.
Quando aliquis tibi infert litem, perde aliquid vt deo vaces, non
litibus, perde ergo, ex eo quod perdis precium eſt temporis. Certe
quando pro tuis neceſſitatibus procedis ad publicū, das nūmos,
& emis tibi panem, aut vinum, aut oleum, aut lignum, aut aliquam
ſuppellectileȝ. Das & accipis, aliquid amittis, aliquid acquiris, hoc
eſt emere. Nam ſi nihil amittas, & habeas quod non habebas, aut
inueniſti, aut donatū accepiſti, aut hereditate acquiſiſti. Quādo aūt
aliquid amittis vt aliquid habeas, tunc emis. Quod habes, emptū
eſt, quod amittis, precium eſt. Quō ergo perdis nūmos vt emas ti
bi aliquid, ſic perdas nūmos vt emas tibi quietem. Ecce hoc eſt tē
pus redimere. Prouerbium notum eſt Punicum, quod quidem la A
tine vobis dicam, quia punice non omnes noſtis. Punicum enim Prouerbium
eſt prouerbium antiquum, nummum quærit peſtilentia, duos illi da, Carthaginen-
& ducat ſe. Nunquid non hoc prouerbium de euāgelio videtur na ſium.
tum? Nam quid aliud dixit dominus quam redimentes tempus, Nummum quærit
quando ait, Si quis vult iudicio tecum contendere, & tunicam tuā peſtilentia.
tollere, dimitte illi & pallium? Iudicio vult tecū contendere, & tu Matth. v.
nicam tuam tollere, vult auocare te a ſe, & litibus a deo tuo. Non
habebis quietum cor, non habebis tranquillum animū. Euerteris
cogitationibus tuis, irritaris aduerſus ipſum aduerſarium tuum.
Ecce tempus perdidiſti. Quanto ergo melius eſt, nummus amit
tas, & tempus redimas?

Sed implemini ſpiritu loquentes vobiſmetipſis in pſalmis, & himnis, & canticis ſpiritalibus, cantantes & pſallentes in cordibus veſtris domino.

Ambulantes ergo in Chriſto, & adhuc peregrinantes donec In tracta.
perueniamus, & ſuſpirantes deſiderio cuiuſdam ineffabilis quietis ſu. lxxxvi.
quæ habitat in illa ciuitate de qua quietis dictum eſt: hoc nobis eſſe
promiſſum: quod oculus non vidit: nec auris audiuit: nec in cor Eſa. lxiiij.
hominis aſcendit. Ambulātes ergo ſic cantemus vt deſideremus. B
Nam qui deſiderat, etſi lingua taceat, cantat corde. Qui autem Cātat deo qui
non deſiderat, quolibet ore, quolibet clamore aures hominum cātat deſiderio.
feriat, mutus eſt deo.

Digitized by Google

cuius quomodo dicenda est ante resurrectionem suam ecclesia eius esse gloriosa? Mundat ergo eam nunc lavacro aque in verbo: abluens peccata preterita et pellens ab ea dominationem malorum angelorum: deinde perficiens eius sanitates facit eam occurrere in illam gloriosam sine macula et ruga. Quos enim predestinauit, il

Rom. viii. los et vocauit: et quos vocauit, ipsos et iustificauit: quos autem iustificauit, illos et glorificauit. In hoc mysterio dictum arbitror, Ecce eijcio demonia, et sanitates perficio hodie et cras, et tertia die consummor idest perficior.

Luce. xiii. Dixit enim hoc ex persona corporis sui, quod est ecclesia, disponens pro distinctis ordinatisque temporibus quod in sua resurrectione significauit in triduo.

Ex libro de sermone domini in monte. ¶ Ipse est.n.finis, vt nihil duplici corde faciamus, auferentes trabem de oculo nostro, inuidie, vel malitie, vel simulationis, vt valeamus eijcere festucam de oculo fratris. Videbimus enim eis oculis eius

G

Ecclesie oculi. libere, quales in sponsa Christi predicantur: quas sibi eligit deus gloriosam ecclesiam non habentem maculam neque rugam.i.mundam et simplicem.

Ex tracta. ps. l. Psal. L. Esa. i. ¶ Lauabis me idest mundabis: et super niuem dealbabor. Et si fuerint peccata vestra vt puniceum, tanquam niuem dealbabo. De talibus sibi exhibet vestem sine macula et ruga. Proinde vestis eius in monte quae tanquam nix dealbata effulsit, significabat ecclesiam omni macula peccati mundatam.

Ecclesia dealbata super niuem.

Ex tracta. ps. cxxxii. Vestis sacerdotalis. ¶ Vestis sacerdotalis ecclesiam significat. Ipsa est vestis de qua dicit Apostolus, Vt exhiberet sibi gloriosam ecclesiam non habentem maculam aut rugam. Mundatur vt non habeat rugam. Vbi extendit fullo nisi in ligno? Videmus quotidie a fullonibus tunicas quodammodo crucifigi, crucifiguntur vt rugam non habeant.

Ex sermone quod tribus modis. Christus in ecclesia ligatur. Corpus et sponsam dignam Christo nos exhibere debemus. ¶ Exhibet ergo vos dignum corpus tali capite, dignam sponsam tali sponso. Non potest habere caput illud nisi condignum corpus, nec ille vir tantus nisi condignam ducit vxorem, vt exhiberet sibi, inquit, gloriosam ecclesiam non habentem maculam aut rugam aut aliquid eiusmodi. Hec est sponsa Christi non habens maculam aut rugam. Non vis habere maculam? fac quod scriptum est, Lauamini, mundi estote, auferte nequitias de cordibus vestris. Non vis habere rugam? extende re in cruce. Non enim tantum opus est vt lauemini, sed etiam vt extendamini, vt

H

sitis sine macula aut ruga. Per lauacrum enim auferuntur peccata. Per extensionem fit desiderium futuri seculi, propter quod Christus crucifixus est. Audi ipsum Paulum lotum, Non (inquit) ex operibus

Ad Titum. iii. iustitie que fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit, per lauacrum regenerationis. Audi eundem extensum. Ea (in

Phil. iii. quit) que retro sunt oblitus, in ea que ante sunt extensus secundum intentionem sequor ad palmam superne vocationis dei in Christo Iesu.

iii. Esdre. iiii. Math. xv. Marc. Gen. ii. I Cor. vi.

Nemo enim vnquam carnem suam odio habuit sed nutrit & fouet eam, sicut & Christus ecclesiam: quia membra sumus corporis eius: de carne eius & de ossibus eius.

Digitized by Google

CVm de ſancta dilectione preciperet qualis eſſe debeat vi- Ex libro contra
rorum in vxores: ex anima animantis, ſumpſit exemplū. Fauſtum.
Quid diligit, inquit, vxorem ſuam, ſeipſum diligit. Nemo Dilectio vxo-
enim, inquit, carnem ſuam odio habuit, ſed nutrit ⁊ fouet eā tāquā ris.
Chriſtus eccleſiam. Ecce in conſpectu veſtro eſt carnalis vniuerſa
ſubſtantia. Videte quemadmodum in omne animal ſibi ad ſalutē
conciliatum perſtat naturę iſta cōmunio, vt diligat carnē ſuā. Neq̄
enim hoc in hominibus tantū eſt qui cum recte viuūt, nō ſolū cōſu-
lunt ſaluti carnis ſuę: verū etiā carnales motus ad vſum rationis A
edomāt ⁊ refrenant: ſed etiam beſtię fugiunt dolorem, formidāt B eſt & ſalutiſque
interitum: ⁊ quicquid illā membrorū cōpagem copulāq̄ carnis ⁊ vitę incidunt.
ſpiritus ꝯcordi iunctura diſcindere ac diſſimere pōt, quāta valēt agi
litate diuitant: nutrientes etiam ipſę ac fouentes carnem ſuam.

¶ Nemo enim vnquā carnem ſuam odio habuit, ſed nutrit (inquit)
ac fouet eam, ſicut ⁊ Chriſtus eccleſiam. Videte vnde quo aſcende- Ex libro de do
rit. Nemo ergo ſe odit: ⁊ hinc quidem nulla cum aliqua ſecta quę ctrina chriſtia-
ſtio fuit. Sed neq̄ corpus ſuum quiſquam odit. Verū eſt enim qđ na
ait apoſtolus, Nemo vnquā carnē ſuam odio habuit. Et quod nō- Nemo carnē ſuā
nulli dicūt, malle ſe eſſe ſine corpore, omnino falluntur. Nō enim odio habuit
corpus ſuū, ſed corruptiones eius ⁊ pondus oderūt. Nō itaq̄ nullū Nō eſt optādum
corpus: ſed incorruptū ⁊ celerrimū corpus volunt habere. Sed pu eſſe ſine corpe.
tant nullū corpus eſſe, ſi tale fuerit, quia tale aliquid eſſe animum
putant, quod autē continentia quadam ⁊ laboribus perſequi vidē
tur corpora ſua, qui hoc recte faciunt, nō id agunt vt nō habeant
corpus, ſed vt habeant ſubiugatum ⁊ paratū ad opera neceſſaria.
Libidines enim male vtentes corpore id eſt conſuetudines ⁊ incli
nationes animę ad fruendum inferioribus, per ꝑſſuras corporis la
borioſam quādā militiā extinguere affectāt. Nā nō ſe interimūt, ⁊
curam ſuę valetudinis gerunt. Qui autem peruerſe id agunt, quaſi
naturaliter inimico ſuo corpori bellum ingerunt. In quo fallit eos B
quod legunt, Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, ⁊ ſpiritus aduer Gala. v.
ſus carnem. Hęc enim inuicem aduerſantur. Dictum eſt enim hoc
propter indomitam carnalē cōſuetudinem aduerſus quam ſpiritus Corpora ratio
cōcupiſcit, nō vt interimat corpus, ſed vt concupiſcentia eius id eſt nabiliter domā
conſuetudine mala edomita faciat ſpiritui ſubiugatum: qđ natu da, non interi-
ralis ordo deſiderat. Quia. n. hoc erit poſt reſurrectionē, vt corpus menda ſunt.
omni mō cū quiete ſumma ſpiritui ſubditū immortaliter vigeat:
hoc etiā in hac vita meditādū eſt: vt ꝯſuetudo carnalis mutetur in
melius: nec inordinatis moribus reſiſtat ſpiritui. Quod donec
fiat, caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, ⁊ ſpiritus aduerſus carnem
nō per odiū reſiſtentē ſpiritu, ſed ꝑ principatū, quia magis qđ dili
git vult ſubditū eſſe meliori: nec ꝑ odiū reſiſtēte carne, ſed ꝑ cōſue-
tudinis vinculū. Quod a parentū etiā ꝓpagine inueteratū naturę
lege inoleuit. Id ergo agit ſpiritus in domāda carne, vt ſoluat ma-
la conſuetudinis quaſi pacta peruerſa, ⁊ fiat pax cōſuetudinis bonę.

Ex libro retracta/ ctationum.i. Caro quomo/ do diligatur. C

¶ Caro diligitur quidem: nec tamen propriè, ſed propter animam cui ſubiacet ad vſum. Nam etſi propter ſeipſam videtur diligi, cũ eam nolumus eſſe deformẽ: ad aliud referendum eſt decus eius, ad illum ſcilicet a quo decore ſunt omnia.

/Myſterium

Propter hoc relinquet homo patrem & matrem ſuam: & adhærebit vxori ſuæ: & erunt duo in carne vna. Sacramentum hoc magnum eſt. Ego autem dico in Chriſto & in eccleſia. Veruntamen & vos ſinguli vnuſquiſque vxorem ſuam ſicut ſeipſum diligat: vxor autem timeat virum ſuum.

Ex libro de Geneſi ad literam ix. Extaſis cur Adæ data. Geneſ.ij. Math.xix. D

ILla extaſis quã deus immiſit in Adam vt ſoporatus obdormiret, recte intelligitur ad hoc immiſſa: vt & ipſius mens per extaſim particeps fieret tanquam angelicæ, & intrans in ſanctuarium dei intelligeret in nouiſſima, deniq; euigilans tanquam prophetia plenus cum ad ſe adductam mulierem ſuam videret, eructauit continuo, quod magnum ſacramentum commendat Apoſtolus. Hoc nũc os de oſſibus meis, & caro de carne mea. Hęc vocabitur mulier, quoniam de viro ſuo ſumpta eſt. Propter hoc relinquet homo patrem ſuum & matrem, & adhærebit vxori ſuę: & erunt duo in carne vna. Quæ verba cum primi hominis fuiſſe ſcriptura ipſa teſtatur, dominus tamen in euangelio deũ dixiſſe declarauit. Ait enim, Non legiſtis: quia qui fecit ab initio maſculum & fœminam fecit eos? & dixit, Propter hoc dimittet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori ſuæ: & erunt duo in carne vna. Vt hinc intelligeremus, propter extaſim quæ præceſſerat in Adam, hoc eum diuinitus tanquam prophetam dicere, potuiſſe.

Fauſtum. Ex libro contra Philip.ij. Rom.v.

¶ Neq; enĩ fruſtra dixit Apoſtolus, Adam qui eſt forma futuri. Quis enim non agnoſcat Chriſtum eo modo reliquiſſe patrem, quo cum in forma dei eſſet, non rapinã arbitratus eſt eſſe æqualis deo, ſemetipſum exinaniuit formam ſerui accipiens? reliquiſſe etiam matrem Synagogam Iudæorũ veteri teſtamento carnaliter inhęrentem, & adhæſiſſe vxori ſuę ſanctę eccleſiæ: vt pace noui teſtamenti eſſent duo in carne vna? Quia cũ ſit deus apud patrẽ, per quem facti ſumus: factus eſt per carnem particeps noſter, vt illius capitis corpus eſſe poſſemus.

Ex tractu euangel. ſecundum Ioan.ix. Quõ verbum in Ge.ij. pdicat ad Chriſtum. Gene.ij.

¶ Quantum myſterium de Chriſto continet quod cõmemorat Apoſtolus, dicens, Et erunt duo in carne vna. Sacramentum hoc magnum eſt. Et ne quis iſtam magnitudinem ſacramenti in ſingulis quibuſq; hominibus vxores habentibus intelligeret, Ego autem, inquit, dico in Chriſto & in eccleſia. Quod eſt hoc ſacramẽtum magnum? Erunt duo in carne vna, cum de Adam & Eua ſcriptura Geneſeos loqueretur, vnde ventum eſt ad hæc verba. Pro,

Propterea, inquit, relinquet homo patrẽ & matrem, & adhærebit vxori ſuę: & erunt duo in carne vna. Si ergo Chriſtus adhæſit eccleſiæ: vt eſſent duo in carne vna: quomodo reliquit patrem? quomodo reliquit matrem? Reliquit patrem, quia cum in forma dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe æqualis deo, ſed ſemetipſum exinaniuit formam ſerui accipiens. Hoc eſt enim, reliquit patrem. Nõ quia deſeruit & receſſit a patre, ſed quia nõ in ea forma apparuit hominibus in qua æqualis eſt patri. Quomodo reliquit matrem? Relinquendo Synagogam Iudæorum, de qua ſecundum carnem natus eſt, & inhærendo eccleſiæ, quam ex omnibus gentibus cõgregauit, & quam illuminauit per apoſtolos deus, vt oſtenderet nobis quod ibi quęreremus in ipſa vna ſententia. Erunt duo in carne vna. Sacramentum magnum in Chriſto & in eccleſia. Iam licet nobis vbique Chriſtum quęrere, & de omnibus hydrijs vinũ potare. Dormit Adã vt fiat Eua. Moritur Chriſtus vt fiat eccleſia. Dormiẽti Adę fit Eua de latere. Mortuo Chriſto, lancea percutitur latus, vt profluant ſacramenta quibus formetur eccleſia. Cui non appareat? quia tunc in illis factis futura figurata ſunt? quandoquidem dicit Apoſtolus ipſum Adam formam futuri eſſe. Quid eſt (inquit) forma futuri.

B

Philip. ij.

Moritur Chriſtus vt fiat eccleſia.

Rom. v.

¶ Vt noueritis: quia vnus dicitur Chriſtus caput & corpus ſuum, ipſe dicit cum de coniugio loqueretur, Erunt duo in carne vna. Igitur iam non duo, ſed caro vna. Sed forte hoc dicit de quocunque coniugio. Audi Paulum, Et erunt, inquit, duo in carne vna. Sacramentum hoc magnum eſt. Ego autem dico in Chriſto & in eccleſia. Fit ergo ex duobus vna quædam perſona ex capite & corpore, ex ſponſo & ſponſa. Nam vnitatem perſonę huius miram & excellentem commendat etiam Eſaias propheta: Nam loquens etiã in eo Chriſtus in prophetia ait, Sicut ſponſo alligauit mihi mitram, & ſicut ſponſam ornauit me ornamento. Se dixit ſponſum ſe ſponſam. Quare ſe ſponſum, ſe ſponſam, niſi quia erunt duo in carne vna? Si duo in carne vna, quare non duo in voce vna?

Ex tracta. ps. xxx.

Chriſtus vnus.

F

Ex Chriſto & eccleſia vna perſona eſt.

Eſaiæ. lxvi.

Chriſtus ſpõſus & ſponſa.

¶ Sic ergo aliquando inſinuatur in ſcripturis Chriſtus, vt intelligas verbum ęquale patri: ſic aliquando, vt intelligas mediatorem: cum Verbum caro factum eſt, vt habitaret in nobis: cum ille vnigenitus per quem facta ſunt omnia, non rapinam arbitratus eſt eſſe æqualis deo. ſed ſemetipſum exinaniuit formam ſerui accipiens? factus obediens vſque ad mortem, mortem autem crucis. Sic autẽ aliquãdo, vt intelligas caput & corpus, exponẽte ipſo apoſtolo apertiſſime qđ dictũ eſt de viro & vxore in Geneſi, Et erunt inquit, duo in carne vna. Videte ipſum exponentem: vt nõ cõiecturis noſtris aliquid auſi dicere videamur. Erunt, inquit, duo in carne vna. Et addidit, Sacramentum hoc magnum eſt. Et ne adhuc putaret quiſquam in viro eſſe & vxore ſecundum naturalem vtriuſque ſexus copulationẽ corporalemque mixturam. Ego autẽ dico, inquit, in Chriſtũ & in eccleſiã. Secũdum hoc ergo qđ in Chriſto &

Ex ſermone qđ tribus modis Chriſtus intelligatur.

Ioan. i.

Phili. ij.

Gene. ij.

G

Digitized by Google

Christus & ec- ecclesia accipitur quod dictum est, Erunt duo in carne vna: non
desiit caro vna iam duo: sed vna caro est. Et quomodo sponsus & sponsa, sic caput
& corpus: quia caput mulieris vir. Siue ergo dicam caput & corpus,
siue dicam sponsus & sponsa: vnum intelligite. Ideoq; idem Apo-
Actuum .ix. stolus cum esset adhuc Saulus, audiuit, Saule Saule quid me perse-
queris? Quoniam corpus capiti adiungitur. Et quoniam Christi prę-
dicator pateretur ab alijs quę persecutor ipse fecerat: Vt suppleam,
inquit, quę desunt pressurarum Christi in carne mea: ad pressuras
Christi attendens pertinere quod patiebatur. Quod non potest in-
telligi secundum caput, quod iam in coelo nihil tale patitur: sed se-
cundum corpus, id est ecclesiam. quod corpus cum suo capite vnus
De tractatu Christus est.
Ps. cxxviij. ¶ Dominus noster Iesus Christus Saluator sedens ad dexteram pa-
tris: qui etiam propter nos natus de virgine, & sub Pontio Pilato
H passus est fuso innocente sanguine, quod est pretium nostrum, re-
Colos. ij. demit nocentes a captiuitate: in qua tenebamur a diabolo, donan-
do nobis delicta, & ipso pretio nostro sanguine suo delens chiro-
graphum quo debitores tenebamur: ipse est rector & sponsus, & re-
I. Cor. xij. demptor ecclesię, caput nostrum. Et vtiq; si caput est, habet corpus,
corpus autem eius sancta ecclesia: quę etiam coniunx eius. Cui di-
cit Apostolus, Vos autem estis corpus Christi, & membra. Totus
itaq; Christus caput, & corpus, tanquam integer vir: quia & femi-
na ex viro facta est, & ad virum pertinet: & dictum est de primo co-
niugio, Erunt duo in carne vna. Hoc autem ad mysterium interpre-
tatur Apostolus non frustra esse dictum in illis duobus homini-
bus: nisi quia in eis iam figurabatur Christus & ecclesia. Nam hoc
sic exponit Apostolus, Erunt, inquit, duo in carne vna, Sacramen-
tum hoc magnum est. Ego autem dico in Christum & in ecclesia.
Roma. v. Dicit etiam ipsum Adam formam futuri. Qui est, inquit, forma
Ecclesia de late- futuri. Si ergo Adam forma futuri: quomodo de latere dormien-
re xpi forma- tis Eua facta est, sic ex latere domini dormientis, id est dormientis
ta est in passione, & in cruce percusso de lancea manauerunt sacramen-
ta, quibus formaretur ecclesia. Nam de futura eadem passione sua
Psal. iij. sic dicit in alio psalmo, Ego dormiui & somnum cepi, & exurrexi:
quia dominus suscepit me. Vnde dicit & ipse dominus in euange-
Matth. xix. lio, cum de coniugio loqueretur. Igitur non iam duo, sed vna ca-
ro. Vna caro, quia de nostra mortalitate carnem suscepit: non au-
tem vna diuinitas, quia ille creator, nos creatura.
A ¶ Omnes fideles quid audiunt ab apostolo? Vos autem estis cor-
Ex sermone de pus Christi & membra ex parte. Si ergo corpus Christi & mem-
verbis euangelij bra sunt: noli facere duos. Nam vt noueritis quia vnus homo est
I. Cor. xij. sponsus & sponsa secundum carnem Christi, non secundum diui-
nitatem. Nam secundum diuinitatem quod est ille, nos esse non
Sumus vnum possumus, quia ille creator, nos creatura: ille effector, nos facti: ille
Christo. conditor, nos conditi. Sed vt essemus vnum cum illo, caput no-

Digitized by Google

unum eſſe voluit, accipiendo carnem ex nobis in qua moreretur pro nobis. Vt noueritis ergo quia hoc totum vnus eſt Chriſtus, p Eſaiam dixit. Sicut ſponſo alligauit mihi mitram: & ſicut ſponſā ſic anduit me ornamento. Ipſe ſponſus, ipſe ſponſa. Ipſe plane ſponſus in capite: ſponſa in corpore.

Reliquit patrem cum dixit, Ego a patre exiui: & veni in hunc mundum. Sed non reliquit loco, quia deus loco non continetur: neq; auerſione peccati, ſicut apoſtate relinquunt deum, ſed apparē do hominibus in homine cum Verbum caro factus eſt & habitauit in nobis, quod ipſum non commutationem nature dei ſignificat, ſed ſuſceptionem inferioris perſonæ. i. humanē. Ad hoc valet etiam quod dicitur, Semetipſum exinaniuit, quia non in ea dignitate apparuit hominibus in qua eſt apud patrem, blandiens eorum infirmitati, qui cor mundum nondum habebant, vnde videtur verbum in principio deus apud deum. Quid eſt ergo quod dicitur, Relinquet patrem, n̄ ſ relinquet apparere hominibus ſicut eſt apud patrem? Item reliquit matrem. i. Synagogā veterē atq; carnalem obſeruationem, quę illi mater erat ex ſemine Dauid ſecundum carnem. Et adhęſit vxori ſuę, id eſt eccleſię, vt ſint duo in carne vna. Dicit enim Apľs ipſum eſſe, caput eccleſiæ corporis ſui.

Ioan. xvi. | Ioan. i. | B | Philip. ii. | Coloſ. i.

CAPVT VI.

Filii obedite parētibus veſtris in domino. Hoc enim iuſtū eſt. Honora patrem tuum, & matrem tuam quod eſt mandatum primum in promiſſione, vt bene ſit tibi, & ſis longæuus ſuper terram. Et vos patres nolite ad iracundiam prouocare filios veſtros, ſed educate illos in diſciplina & correptione domini.

Coloſ. iii. | Exo. xx. | Deut. v. | Matth. xv. | Mar. vii.

AD duo præcepta, id eſt ad dilectionem dei, & proximi pertinet decalogus. Ad primum præceptum tres chordæ, quia deus trinitas, ad alterum vero præceptum, id eſt proximi ſeptem chordæ, quomodo viuatur inter homines. Nam ipſe numerus ſeptenarius incipit ab honore parentum. Honora patrem tuū & matrem tuam. Ad parentes enim ſuos homo aperit oculos, & haec vita ab eorum amicitia ſumit exordium, Quiſquis autē parentibus ſuis non defert honorem, quibus parere poterit? Dicit Apoſtolus, Honora patrem tuum & matrem tuam, quod eſt primum mandatum. Quomodo primum quando quartum, niſi quia in ſeptenario numero eſt primum pertinens ad dilectionem proxi

C | Exo. xx.

Decē chordæ ꝑ ſpſa lectiom. Ibidem.

ximi ? Primum eſt in altera tabula. Nam ideo duæ tabulæ datæ ſunt, quod eſt pſalterium decem chordarum. Tria in vna tabula ad deum pertinentia, ſeptem in altera tabula ad proximum. In altera ergo tabula primum eſt. Honora patrem tuum ⁊ matrem tuam. Secundum, Non mœchaberis. Tertium, Non occides. Quartum, Non furaberis. Quintum, Non falſum teſtimonium dices. Sextum, Non concupiſces vxorem proximi tui. Septimum, Non concupiſces rem proximi tui. Hæc iungamus illis tribus ad dilectionem dei pertinentibus. Cantemus in pſalterio decē chordarum, ſi volumus cantare canticum nouum.

Pſal. xc.

Serui obedite dominis carnalibus cum timore & tremore, in ſimplicitate cordis veſtris ſicut Chriſto: non ad oculum ſeruientes quaſi hominibus placentes ſed vt ſerui Chriſti, facientes voluntatem dei ex animo, cum bona voluntate ſeruientes ſicut domino, & non hominibus: ſcientes quoniam vnuſquiſq; quodcunq; fecerit bonum, hoc recipiet a domino ſiue ſeruus, ſiue liber. Et vos domini eadem facite illis, remittentes minas: ſcientes quia & illorum & veſter dominus eſt in cœlis, & perſonarum acceptio non eſt apud deum. de cætero fratres confortamini in domino: & in potentia virtutis eius.

Roma. ij. Coloſ. iij. Act. x. Iaco. ij. I. Pet. ij. Gala. ij.

Ex lib. de ciui. dei. xix. Seruitus ꝑ peccatū eſt hoī indita. Ioan viij. Seruitus paſſionum peſſima.

PRima ſeruitutis cauſa peccatum eſt, vt homo homini conditionis vinculo ſubderetur. Quod non fuit niſi deo iudicante, apud quē nō eſt iniquitas: ⁊ nouit diuerſas pœnas meritis diſtribuere delinquentiū. Sicut aūt ſupernus dn̄s dicit, oīs qui facit pctm̄, ſeruus eſt peccati. Ac per hoc multi quidem religioſi dominis iniquis, non tn̄ liberi ſeruiunt. A quo. n. quis deuictus eſt, huic ſeruus addictus eſt. Et vtiq; fœlicius ſeruitur hoī quā libidini: cum ſæuiſſimo dn̄atu vaſtet corda mortaliū, vt alia omittam, libido ipſa dominandi hoībus. Verum ⁊ pœnalis ſeruitus ea lege ordinatur: quæ naturalē ordinem conſeruari iubet, perturbari vetat, quia ſi contra eā legem non eſſet factum, nihil eſſet pœnali ſeruitute coercendum. Ideoq; Apoſtolus etiam ſeruos monet ſubditos eſſe dominis ſuis, ⁊ ex animo eis cum bona voluntate ſeruire: vt ſcz ſi non poſſunt a dn̄is liberi fieri, ſuam ſeruitutem ipſi quodam modo liberā faciant: nō timore ſubdolo. ſed fideli dilectione ſeruiendo, donec trāſeat iniqtas, ⁊ euacuet oīs principatus ⁊ ptās humana: ⁊ ſit deus oīa in oībus. Quocirca & ſi habuerint ſeruos iuſti patres noſtri: ſic adminiſtrabant domeſticā pacē, vt ſm̄ hæc tēporalia bona filiorū ſortē a ſeruorū ↄdōne diſtinguerent: ad deū aūt colendum, in quo æterna bona ſperanda ſunt, omnibus domus

Seruitus voluntaria eſt quodā modo libera. I. Cor. xv.

ſuæ mēbris pari dilectione conſulerent. Qd naturalis ordo ita p̄ſcribit, vt nomen patrisfamilias hinc exortū ſit, & tam late vulgatum, vt etiam iniq; dominantes hoc ſe gaudeant appellari. Qui aūt veri patresfamilias ſunt, omnibus in familia ſua tanq̄ filijs ſuis ad colendum, & promerendum deum conſulunt, deſiderantes atq; optantes venire ad cœleſtem domum vbi neceſſarium non ſit officium imperandi mortalibus, quia neceſſarium non erit officium conſulendi iam in illa immortalitate, fœlicibus. Patresfamilias et iniq; gaudēt appellari.

¶ Ordinauit enim ſic deus eccleſiam ſuam, vt oīs poteſtas ordinata in ſeculo habeat honorem. & aliq̄n a melioribus. Sed exempli gratia vnam rem dico: hinc conijcite gradus omnium poteſtatum. Prima & quotidiana poteſtas hoīs in hominem, domini eſt in ſeruum. Prope omnes domus habent huiuſmodi poteſtatem. Sunt dn̄i, ſunt & ſerui. Diuerſa ſunt nomina: ſed homines, & homines paria ſunt nomina. Et quid dicit Ap̄ls? Seruos dominus ſuis ſubditos eſſe. Serui obedite dominis veſtris ſecundū carnem, quia eſt dn̄s ſecundum ſpiritum. Ille eſt dn̄s verus & æternus, iſti autem temporales ſecundum tempus. Tu cum ambulas in via, cum viuis in hac vita, non vult te facere ſuperbum Chriſtus. Contigit tibi vt Chriſtianus efficereris, & haberes dominum hominem. Non ideo Chriſtianus factus es, vt dedigneris ſeruire. Cum enim Chriſto iubente ſeruis homini, non illi ſeruis, ſed illi qui iuſſit. Et hoc ait, Obedite dominis veſtris ſecundum carnem cū timore & tremore in ſimplicitate cordis, non ad oculum ſeruientes, quaſi hominibus placentes, ſed quaſi ſerui Chriſti facientes voluntatē dei ex animo cum bona voluntate. Ecce non fecit de ſeruis liberos, ſed de malis ſeruis bonos ſeruos. Quantum debent diuites Chriſto qui illis componit domum: vt ſi fuerit tibi ſeruus infidelis, conuertat illum Chriſtus, & non ei dicat, Dimitte dominum tuum: iā cognouiſti eum qui verus eſt dominus. Ille forte impius eſt & iniquus, tu iam fidelis & iuſtus: indignum eſt vt iuſtus & fidelis ſeruiat iniquo & infideli. Non hoc ei dixit, ſed magis ſerui. Et vt corroboraret ſeruū, hoc dicit. Exemplo meo ſerui. Prior ſeruiui iniq̄s. Dn̄s n. tāta in paſſiōe, ſuſtinēs, a q̄bus ſuſtinuit niſi dn̄s a ſeruis? Et a q̄libus niſi a malis ſeruis? N. ſi fuiſſent boni ſerui, honoraret dn̄m ſuū ſꝫ q̄a mali ſerui erāt, iniuriauerūt. Ille q̄d ꝯtra reddidit? Dilectionē ꝓ odio. Ait. n. Pr̄, ignoſce illis, q̄a neſciunt q̄d faciūt. Si dn̄s cœli & terræ p quē facta ſunt oīa ſeruiuit indignis, rogauit ꝓ ſæuientibus & furētibus, & tanq̄ medicū ſe exhibuit adueniens, n. ī & medici & arte & ſanitate meliores ſeruiūt ægrotis: quāto magis non dꝫ dedignari hō ex aīo & ex tota bona voluntate cum tanta dilectione ſeruire domino & malo? Ecce ſeruit meliori deterior, ſed ad tempus. Quod aūt dixi de dn̄o & ſeruo, hoc intelligite de p̄tātibus & regibus, & de omnibus culminibus huius ſeculi. Aliquando eīn poteſtates bonæ ſunt, timent dominum, aliquando non timent

Ex tracta. ps. cxxiiij. F

Poteſtas dn̄i in ſeruos.

Seruos non liberos, ſed bonos facit ap̄ls.

G. Chriſtus dn̄s a ſeruis ſuis malis ſuſtinuit.

Lucæ. xxiij.

Medici ſeruiūt ægrotis.

Iulianus. In quibus malis dominis ſeruiendum ſit

dominum. Iulianus extitit infidelis imperator. Nonne extitit apoſtata iniquus & idololatra? Milites Chriſtiani ſeruierunt imperatori infideli: vbi veniebatur ad cauſam Chriſti, non agnoſcebant niſi illum qui in coelo erat: quando volebat vt idola colerent, vt thurificarent, praeponebant illi deum. Quando autem dicebat, producite aciem, ite contra illam gentem, ſtatim obtemperabant. Diſtinguebant dominum aeternum a domino temporali, & tamen ſubditi erant propter dominum aeternum et dño temporali.

Ex tracta. ps. lxx. Ad oculum ſeruire

Nam ſi ſeruus non ex animo tibi ſeruiat, manus eius facit ſua, praeſentiam eius potes videre, cor eius non potes: & tamen ait illis Apoſtolus, Non ad oculum ſeruientes. Et quid eſt, non ad oculum? Quid ergo? non viſurus eſt dominus meus quomodo illi ſeruiam, vt dicas mihi non ad oculum ſeruientes? Adeo, ſed quaſi ſerui Chriſti. Dominus homo non videt, ſed dominus Chriſtus videt. Ex animo, inquit, cum bona voluntate.

Induite vos armaturam dei, vt poſſitis ſtare aduerſus inſidias diaboli, quoniam non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus principes & poteſtates, aduerſus mundi rectores tenebrarum harum: contra ſpiritalia nequitiae in coeleſtibus. Propterea accipite armaturam dei, vt poſſitis reſiſtere in die malo, /& in omnibus perfecti ſtare.

/ Et o omnibus perfectis ſtare.

Ex tracta. Pſal. xvij. Eccleſiae inimici

A

NVnquid homines ſolos habet inimicos eccleſia? Quid eſt homo carni & ſanguini deditus niſi caro & ſanguis? Sed ait Apoſtolus. Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem: ſed aduerſus principes & rectores tenebrarum harum, ideſt rectores iniquorum mundum iſtum diligentium & propterea tenebrarum. Quia & nos fuimus aliquando tenebrae, nunc autem lux in dño. Aduerſus ſpiritalia, inquit, nequitiae in coeleſtibus, ideſt diabolum & angelos eius. Quem diabolum alio loco dicit principem poteſtatis aeris huius.

Epheſ. ij.

Ex tracta. ps. cxx.

Intelligendi ſunt inimici pro quibus orandum ſit, & contra quos orandum ſit. Inimici hoies qualeſcunqꝫ fuerint non ſunt odio habendi ne cũ odit malus quem patitur malũ, ſint duo mali. Diligat bonus & compatiatur malum, vt vel vnus ſit malus. Illi inimici ſunt, contra quos orandum eſt, diabolus & angeli eius. Ipſi nobis inuident regnum coelorum. Ipſi nolunt vt nos aſcendamus, vnde illi deiecti ſunt. Ab his oremus eruí animam noſtram. Nam & quando aduerſus nos homines inſectantur, vaſa ipſorum ſunt. Proinde Apoſtolus Paulus ammonens nos quam cauti contra inimicos eſſe debeamus, aut ſeruis dei qui tribulationem patiebantur, vtique ſeditionibus, improbitatibus, inimicitijs hominibus. Non eſt inſtra

Inimici pro quibus eſt orãdũ, ſunt homines peccatores: contra quos orandum eſt, diaboli.

colluctatio aduersus carnem & sanguinem: i. non aduersus homi nes, sed aduersus principes & ptātes & rectores mundi. Cuius mun di? Cœli, terræ? Absit. huius mundi rector nō est nisi creator. Sed quem dicit mundum? Amatores mundi. Deniq; addidit, & expo nit quod dico. Mundi tenebrarum harū. Quarū vtiq; tenebrarū nisi infidelium & impiorū? Nam ex impiis & infidelibus cū essent facti pij fideles, sic eos alloquit idem Apſus. Fuiſtis. n. aliquando tenebræ, nunc aūt lux in dño. Aduersus spiritalia, inquit, nequitiæ in cœlestibus. Aduersus diabolum & eius angelos dimicantes, ho stes vestros non videtis, & vincitis.

Rector mundi est deus creator solus.

B

Ephe. v.

¶ Docemur inimicos noſſe, contra quos inuiſibiliter dimicamus de quibus admonet Apl's dicens, Non est nobis colluctatio aduer- ſus carnem & sanguinē. i. aduersus homines, aduersus eos quos vi detis, sed aduersus eos quos non videtis: aduersus principes & po- testates, & rectores mundi tenebrarū harum. Cū diceret enim recto res mundi (dicebat quippe de diabolo & angelis eius) cauendum erat ne male intelligerent homines, & putarent a diabolo & dæ- monibus mundū regi. Sed quia mundus dr & in peccatoribus di citur mundus, & in eis qui diligunt mundū. de quibus dictum est, Et mundus eū non cognouit. & de quibus dictum est, Totus mun dus in maligno positus est, exponit & Apostolus cuius mundi eſ- ſent rectores. Tenebrarū, inquit, harum. Mundi dico tenebrarum harū. Rursus cogit nos intelligere quid dixerit tenebrarū harum. Quarum tenebrarū rectores sunt diabolus & angelus eius? Solum infideliū, oīum iniquorum. de quibus dictū est, Lux lucet in tene bris, & tenebræ eā non cōprehenderunt. Deniq; ex ipsorum nume- ro credentibus multis quid dixerit idem Apl's, Fuiſtis enim ali- quando tenebre, nunc autem lux in domino. Non vis regi a dia- bolo, migra ad lucem.

Ex tracta. ps. lxxxiiij.

Rector cuius mundi diabolus dicatur.

Ioan. i

I. Ioan. v.

C

Ioan. i.

Ephe. v.

¶ Diabolus & angeli eius in scripturis sanctis manifesti sunt no- bis q ad ignē æternū sunt destinati. ipsorum tm desperāda est cor rectio. Contra quos habemus occultā luctā, ad quam nos armat Apl's, dicens, Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sangui nem. i. aduersus hoies quos videtis, sed aduersus principes & pote- states, rectores mundi tenebrarum harū. Ne forte cū dixiſſet mū dū, intelligeres dæmones esse rectores cœli & terræ. mundi dixit te nebrarum harum. Mundi dixit amatorum mundi. Mundi dixit impiorum & iniquorum. Mundi dixit de quo dicit euangeliū, Et mundus eum non cognouit. Si enim mundus non cognouit lu- cem, quia lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehende runt, & ipsæ tenebræ quæ non comprehenderunt lucē pſentē, mun di nomine appellantur, harū tenebrarū sunt illi rectores. De ipsis ergo rectoribus habemus determinatā scripturarū sententiam, q omnino inde reditus alicuius eorū sperandus non est. At vero de ipsis tenebris quamdiu illi rectores sunt, non sumus certi, ne forte q erant

Ex tracta. ps. liiij.

Dæmoniorum desperanda est correctio.

Mundi tenebrarū harū rector diabolus.

D tenebrę fiant lux. Fidelibus quippe iam factis dicit Apoſtolus, Fui
Supra.v. ſtis aliquando tenebrę, nunc autem lux in domino. Tenebrę in vobis, lux in domino.

Ex tracta. ps.lv. ¶ Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem ꝛ ſanguinē, ſed aduerſus principes ꝛ ptātes, ꝛ ſpiritalia nequitię .i. aduerſus diabolū ꝛ angelos eius, quia ꝛ qn̄ patimur hoīes importunos, ille inſtigat,

Duo hoſtes, alter amandus, alter cauendus. ille inflāmat, ille tanq̄ vaſa ſua mouet. Attēdamus ergo duos hoſtes, quē videmus ꝛ quē non videmus. Hominem videmus, diabolum non videmus. Hominem diligamus, diabolum caueamus. Pro homine oremus, contra diabolum oremus.

Ex tracta. ps.lxxvi. ¶ Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem ꝛ ſanguinē. ſed aduerſus principatus, ꝛ ptātes, ꝛ rectores mundi tenebrarū harum, aduerſus ſpiritalia nequitię in cœleſtibus. Ergo aduerſus diabolū ꝛ angelos eius inimicitias exercemus. Rectores mundi dixit, quia

Mundus p peccatoribus accipitur. ipſi regunt dilectores mundi. Non enim regunt mundum quaſi rectores ſint cœli ꝛ terrę, ſed mundū peccatores dicit. Et mundus eū non cognouit. Talē mundū illi regunt qui non cognoſcunt Chriſtū. Contra hos habemus inimicitias perpetuas. Denicp quaſlibet habeas inimicitias aduerſus hominē, cogitas finire ſiue illius ſatiſ

E factione ſi ipſe te lęſit: ſiue tua, ſi tu leſiſti: ſiue alterius ſi vos inuicē lęſiſtis, laboras ſatisfacere ꝛ concordare. Cū diabolo aūt ꝛ angelis eius, nulla concordia eſt. Ipſi nobis inuident regnum cœlorum, miteſcere erga nos omnino nō poſſunt.

Ex tracta. ps.cxij. Ephe.ij. ¶ Habemus hoſtes inuiſibiles. Qualiter pſequunt? Homo pſequit vt occidat corpus. Perſequit alius, vt illaqueet aīam. Et ideo p vaſa ſua, quia de illo dictū eſt, Operat in filijs diffidentię per vaſa ſua .i. hoīes in quibus operat. Agit perſecutionem corporis, vt intus fiat ruina cordis. Nā ſi cadente corpore ſtat aīa, muſcipula contrita

ps.cxxiij. eſt, ꝛ nos liberati ſumus. Ergo ſunt ꝛ alij hoſtes noſtri: a quibus deprecari deū debemus vt, eruat nos, ne ſeducant nos vel fractos mo

Hoſtes a quibus cauendū nobis leſtijs ſecularibus, vel inductos illecebris. Qui ſunt hi hoſtes? Videamus ſi aperte ab aliquo ſermo diuico deſcribuntur ab aliquo milite perfecto qui cū illis ſit cōgreſſus. Audi Apoſtolum dicentem. Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem ꝛ ſanguinem. Nolite quaſi odia veſtra conuertere in hoīes, ꝛ eos vobis hoſtes exiſtimare, ꝛ eorum inimicitijs vos computare. Iſti omnes quos timetis, caro ꝛ ſanguis ſunt. Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnē ꝛ ſanguinem. Sic voluit dicere contemnēs hoīum mortalitatem. Et aduerſus quos? Aduerſus principes, inquit, ꝛ ptātes? ꝛ rectores huius mundi tenebrarum harū. Expaueras cum audires rectores mundi: Si rectores iſtius mundi, nunquid pter mundum iturus es, vbi illos non patiaris? pręter mundum iturus es, vbi ab eis eruaris? Sic

F

Mundus dupliciter accipitur. ergo accipe mundi tenebrarum harum, non rectores cœli ꝛ terrę. Nam iſta fabrica dei eſt, Cœlum ꝛ terra mundus dicit, ꝛ homines mali mundus. Quare ꝛ iſti mundus? Quia diligunt mundum. Et

Digitized by Google

ideo tenebræ, quia impij, Ideoq; iam ex ipſo numero credentibus multis, quid dicit Apoſtolus? Fuiſtis aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino. Anteq̃ eſſetis ergo lux, cũ tenebræ eſſetis, attendite quẽ rectorem habuiſtis. Quem rectorẽ habent iniqui niſi diabolum? Quomodo pij & fideles rectorẽ habent Chriſtũ? Ergo diabolũ & angelos eius rectores mundi appellauit. i. rectores dilectores mundi: rectores peccatorum, quod eſt tenebrarum harum. Ephe. v. Ex tracta. ps. cxiij.

¶ Præliorum & bellorum genera cõmemorare fortaſſe longum eſt, & gerere facilius q̃ explicare. Habes vnũ bellum quod cõmemorat Apoſtolus, Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnẽ & ſanguinem. i. aduerſus homines a quibus videmini pati moleſtias. Non aduerſus ipſos pugnatis, ſed aduerſus principes, & poteſtates, & rectores mundi. Et ne intelligeres mundi cœli & terræ, oſtendit qd diceret. Tenebrarum, inquit, harum. Mundi. ſ. non qui per ipſum factus eſt, quia & mundus per eum factus eſt: ſed mundi qui eum non cognouit, quia & mundus eum non cognouit. Hæ tenebræ non ſunt natura, ſed voluntate. Anima enim per ſeipſam non lucet, quia humiliter ac veraciter cantat, Tu illuminabis lucernam meam domine deus meus: illuminabis tenebras meas. Audi te, inquit, fons vitę, & in lumine tuo videbimus lumen. non in lumine noſtro, ſed in lumine tuo. Nam & oculi noſtri lumina vocantur: & tamen lux extrinſecus ſi deſit, etiam ſani & patentes in tenebris remanebunt. Ergo bellum gerimus aduerſus rectores tenebrarum harum, rectores ſcilicet infidelium diabolum & angelos eius. Hoc enim vnum prælium, alterum autem vnicuiq; in ſe ipſo. Modo genus hoc belli ex apoſtolica legebatur, Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, ſpiritus autem aduerſus carnem & ſanguinem, vt non ea quæ vultis faciatis. Et hoc graue bellum, & quod eſt moleſtius, internum. In quo bello ſit quiſquis victor, illos quos non videt, inimicos continuo ſuperabit. Non enim tenet diabolus vel angeli eius, niſi quod in te carnale dominatur. Nam quomodo vincimus illos hoſtes quos non videmus, niſi quia carnales motus noſtros interiores ſentimus? His confligimus, quia illos percutimus. In amore pecunię dominatur auaritia. Dominante auaritia, ibi diabolus forinſecus lucrum cum fraude proponit. Plerunq; enim ad lucrum non peruenis, niſi fraudem feceris. Proponit ergo ille forinſecus auaritiæ tuę, quam intus non viciſti, quam non domuiſti, quã non tibi ſubieciſti. proponit athletæ ſuo tanquam malus agonotheta fraudem & lucrum, opus & præmium, fac & tolle. Tu autem ſi calcas auaritiam, ſi tibi interius non dominatur quaſi non ſentiens vincis, nam diabolum inſidiantem non ſentis. Si ergo domuiſti auaritiam, attendis alterum proponentem opus & præmium. Quid ille propoſuit? Fraudẽ & lucrũ. Quid iſte proponit? Innocentiam & coronã. Fac & tolle, & ille dicit & iſte. Iã tu ſi ligno

Bella ſpiritalia facilius geruntur q̃ memorantur.

Cuius mundi rector diabolus.

ps. xvi. ij. ps. xxxv.

Gala. v.

Bellũ internũ moleſtius eſt externo.

Auaritiæ dominatus.

interior ſi non es victus auaritia, ſed victor auaritiæ illum atten-dis, hunc vincas. Diſcernis enim vtrunq; e dicis, Hoc video opus e præmium, illo autem eſcam e laqueum. Neq; enim aliquid diſ-ſcis in te, quod nó pertineat ad te. Etenim ex peccato diuiſus es aduerſus te. Trahis cócupiſcentiæ propagines, ex traduce mortis.

Traduce mortis. Habes contra quod pugnes in te, habes quod expugnes in te. Sed habes quem inuoces vt pugnantem adiuuet te, e vincentem coro-net te, qui non exiſtentem fecit te.

Ex ſermone de hac lectione. ¶Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem e ſanguinem, quia non tantum te homo perſequitur ſed diabolus per illum. Et ante-

A quá te lędat in corpore, ſe occidit in mente. Non eſt nobis collu-ctatio aduerſus carnem e ſanguinem. hominibus aduerſus homi-nes, quia caro e ſanguis ſunt. ſed aduerſus principes e poteſtates re-

Cótra diabolú quicquid poſſu-mus faciendū, nó hic eſt. ctores tenebrarum harum. quia quomodo eos qui lux ſunt Chri-ſtus gubernat e regit, ſic eos qui tenebræ ſunt, ad omne malū dia-bolus præcipitat e inſtigat. Hoc ergo nos hortatur Apoſtolus, vt non contra hominem malum, ſed contra diabolum qui cum illo operatur oremus, e quicquid poſſumus faciamus, vt diabolus ex-pellatur, e homo liberetur. Quomó enim ſi ad aliquem in prelio conſtitutum de parte aduerſaria armatus equo ſedens veniat, nó equo, ſed equiti iraſcitur: e quantum poteſt hoc agere cupit, vt eq-tem percutiat, e equum poſſideat: ſic circa omnes malos agendū eſt: non contra illos, ſed contra eum qui illos inſtigat, totis viri-bus laborandum eſt, vt dum diabolus vincitur, infœlix ille quē

Caro potius miſeranda quá cauenda. poſſidere cœperat liberetur. Aduerſus inimicos non conſpicuos, non carnem e ſanguinem miſerandá potius quá cauendá, ſed ad-uerſus illos inimicos cótra quos Apſis nos hortaš, armemur.

Ex ſermone de verbis euange-lii. viij. ¶Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem e ſanguinem. id eſt aduerſus homines quos videris ſæuire in vobis. Vaſa ſunt, alius

Ioan. xiij. vtitur. Organa ſunt: alius eágit. Immiſit ſe, inquit, diabolus in cor

Ephe. iiij. Iudæ, vt traderet dominū. Ait aliquis, Quid ergo feci? Audi Apo-

B ſtolum, Neq; detis locum diabolo. Tu mala voluntate locum de-diſti. Intrauit, poſſedit, vtitur: ſi locū non dares nó poſſideret. Ergo nos ammonens ait, Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem e ſanguinem, ſed aduerſus principes e poteſtates. Poteſt quiſquam putare aduerſus reges terrę, aduerſus poteſtates ſeculi? Quare? quia non caro e ſanguis? Semel dictum eſt, non aduerſus carnem e ſan-guinem, Auertere ab omni homine. Qui ergo reſtant inimici? Aduerſus principes e poteſtates ſpiritalis nequitię, rectores mūdi. Quaſi plus dedit diabolo e angelis eius. Plus dedit, rectores mūdi appellauit. Sed ne male intelligas, exponit quid ſit mundus, cuius ſunt illi rectores. Rectores mundi tenebrarum harum. Quid eſt

Tenebre com-munes. mundi tenebrarum harum quibus eſt rector? Dilectoribus ſuis e infidelibus plenus eſt mundus. Has appellat Apoſtolus tenebras harū rectores diabolus e angeli eius. Hę tenebrę non naturales ſunt.

ſunt, nō incommutabiles ſunt, mutantur ⁊ lux efficiuntur. Credũt ⁊ credendo illuminantur. Quod cum eis factum fuerit audiunt. i. Cor. iiij. Fuiſtis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino. Aliquando tenebrę, non in domino. Iterum quando lux, non in te ſed in domino. Quid enim habes quod non accepiſti? Quia ergo ſunt inuiſibiles inimici, inuiſibiliter expugnandi. Quippe hoc eſt viſibilem vincis feriendo, inuiſibilem vincis credendo.

C

Ex ſermone de vigilijs Paſchę.

¶ Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem ⁊ ſanguinem, ſicut Apoſtolus dicit idest aduerſus homines mortali corpe infirmos, ſed aduerſus principes ⁊ poteſtates ⁊ rectores mundi tenebrarum harum, aduerſus ſpiritalia nequitiæ in cœleſtibus. Nec ideo ſane diabolũ ⁊ angelos eius (quos Apoſtolus his verbis ſignificat mũdi rectores) mundi huius exiſtimetis eſſe rectores. De quo ſcriptũ eſt, Et mundus per eum factus eſt. Nam eos rectores mundi cum etiam ipſe dixiſſet, ne quis mundum intelligeret qui pleriſqꝫ ſcripturarum locis coeli ⁊ terræ nomine nuncupatur, continuo tanquam exponendo addidit tenebrarum harum, hoc eſt infideliũ. Propter quod iam fidelibus dicit, Fuiſtis aliquando tenebræ, nũc autem lux in domino. Sunt ergo iſta ſpiritalia nequitię in cœleſtibus, non vbi ſidera diſpoſita effulgent, ⁊ ſancti angeli commorantur. ſed huius aeris infimi caliginoſo habitaculo, vbi ⁊ nebula conglobatur: ⁊ tamen ſcriptum eſt, Qui cooperit cœlum nubibus. vbi ⁊ aues volitant, ⁊ tamen dicuntur volatilia cœli. In his ergo cœleſtibus non illa ſuperiore tranquillitate cœleſtium habitant iſti nequiſſimi ſpiritus contra quos nobis colluctatio ſpiritalis indicitur, vt de victis angelis malis illo præmio perfruamur, quo angelis bonis incorrupta æternitate ſociemur. Vnde alio loco idem Apoſtolus cum ſignificaret tenebroſum diaboli principatum, Secundum ſpiritum, inquit, mundi huius, ſecundum principem poteſtatis aeris huius, qui nunc operatur in filijs infidelitatis. Quod ergo eſt ſpiritus mundi huius, hoc ſunt rectores mundi. Et ſicut illi expoſuit quid dixerit mundum in filijs infidelitatis, ſic etiam hic cũ addidit tenebrarum harum. Et quod ibi ait principem poteſtatis aeris, hoc iſto loco, in cœleſtibus. Gratias itaqꝫ domino deo noſtro qui nos eruit de poteſtate tenebrarum, ⁊ tranſtulit in regnum charitatis ſuæ. Ab illis ergo tenebris euangelica luce diſtincti, ⁊ ab illis poteſtatibus ſanguine precioſo redempti. Vigilate ⁊ orate, ne intretis in tentationem. Nam quicunqꝫ habetis fidem, quę per dilectionem operatur, miſſus eſt princeps mundi huius foras a cordibus veſtris: ſed forinſecus tanquam leo rugiens circuit quærens quem deuoret. Non ergo detis locum diabolo quacunqꝫ ex parte penetrare molienti: ſed qui eum foras miſit patrem do pro vobis, aduerſus eum habitet intus in vobis. Cũ vobis ille dominaretur, fuiſtis aliquando tenebrę: nunc autem lux in domino, ſicut filij lucis ambulate aduerſus tenebras earumqꝫ

Rector mundi deus. — Ioan. i. — In cœleſtibus quo dicat. — Pſal. cxlvi. — Ephe. ij. — D — Colo. i. — Matt. xxvi. — i. Petri. v.

Si vides hoſtem tuum, vide itur arma tua. Armamur earum rerũ fide quos non videmus, & ſternimus hoſtes quos non videmus. Veruntamen chariſſimi arma iſta ne putetis ſic eſſe, vt quaſi quod ſcutum eſt, ſemper ſcutum ſit: aut quod galea eſt, ſemper galea ſit: aut quę lorica eſt, ſemper lorica ſit. In iſtis enim armis corporalibus ita eſt, quanquã & de ferro quę ſiunt mutari poſſunt, vt ex gladio fiat ſecuris. Tamen ipſum apoſtolum videmus dixiſſe quodam loco loricam fidei, & alio loco dixiſſe ſcutũ fidei. Scutum ergo eſt, quia tela inimicorum excipit & repellit. Lorica eſt, quia interiora tua transfigi non ſinit.

Fides lorica & ſcutum.

B Et galeam ſalutis aſſumite, & gladium ſpiritus quod eſt verbum dei, per omnem orationem, & obſecrationem orantes omni tempore in ſpiritu, & in ipſo vigilantes in omni inſtantia, & obſecratione pro omnibus ſanctis & pro me, vt detur mihi ſermo in apertiõe oris mei cum fiducia notum facere myſterium euangelii, pro quo legatione fungor in catena iſta, ita vt in ipſo audeam prout oportet me loqui. Vt autẽ & vos ſciatis quæ circa me ſunt, quid agam, omnia vobis nota faciet Tichycus chariſſimus frater & fidelis miniſter in domino: quem miſi ad vos in hoc ipſum, vt cognoſcatis quæ circa nos ſunt, & conſolentur corda noſtra.

Ex tracta. ſu aliis. Sermo dei gladius bis acutꝰ. Matth. x.

¶ Sermo ergo dei gladius bis acutus? Vnde bis acutus? Dicit de temporalibus, dicit de æternis. In vtroq; probat quod dicit, & eũ quem fecit ſeparat a mundo. Nõne ipſe eſt gladius de quo dominus dicit, Non veni pacem mittere in terram, ſed gladiũ? Veniat gladius bis acutus, offerat promiſſionem vitæ præſentis & futuræ, temporalium conſolationem, æternorum perfruitionem. Ecce gladius ex vtraq; parte acutus promittẽs temporalia, in quo non fefellit. Nonne eccleſia dei per totum mundum non erat? Ecce eſt. Antea legebatur, & non videbatur. Modo ſicut legitur ita cernitur. Quicquid temporaliter nobis miſſum eſt, ad vnam partem gladij pertinet. Quicquid in ſempiternum, ad alteram partem

C gladij pertinet. Habes ſpem futurarũ rerum. habes conſolationes præſentium. Venit ergo dominus ferens gladium bis acutum, promittens æterna, implens temporalia. Nam ideo & duo teſtamenta dicuntur, Vetus teſtamentum terrena promittit, nouũ æterna. In vtroq; ſermo dei verax inuentus eſt.

Pax fratribus, & charitas cum fide a deo patre noſ

ſtro & domino Ieſu Chriſto. Gratia cum omnibus qui diligunt dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, in incorruptione. Amen. ii. Cor. i. Gala. i. i. Petri. i.

¶ Pax, inquit, fratribus & charitas cum fide. Magna bona: ſed dicat vnde, A deo, inquit, patre & domino Ieſu Chriſto. Ergo hæc magna bona non ſunt dei dona? Non tamen quoniam fides datur priuſquam poſtuletur ab illo cui datur, ideo dicenda eſt non eſſe donum dei, ſed eſſe a nobis: quia data eſt nobis non petentibus nobis. Apoſtolus enim apertiſſime dicit, Pax fratribus & charitas cum fide a deo patre & domino Ieſu Chriſto. A quo ergo pax & charitas, ab illo eſt & fides. Propter quod ab illo eam non ſolum augeri habentibus, verum etiam non habentibus poſcimus dari. Ex libro de gratia & libero arbitrio. Ex libro de bono perſeuerantiæ.

D

Scripta eſt e Roma per Epaphroditum.

ARGVMENTVM IN EPISTOLAM AD PHILIPPENSES.

PHilippenſes in prima Macedoniæ parte ſunt, vt narratur in Act. cap. 16. colonia oriunda ab vrbe Philippis, dicta à Philippo conditore. Horum metropolis eſt Theſſalonice. Qui quoniam in fide ſemel accepta perſtiterant non admiſſis pſeudapoſtolis, quibus auſcultarant Corinthii & Galatæ, merito ab Apoſtolo collaudantur. Ad hos Paulus admonitu ſpiritus profectus, complures dies apud illos egit non ſine negotio. Nam hic flagris cæſus eſt Paulus, & cum Sila coniectus eſt in carcerem, quo tempore carceris cuſtos cum tota familia baptizatus eſt. Hic erat & Lydia purpuraria, quæ prima conuerſa Paulum excepit hoſpitio. Hic & milites, cognito quod Romanus eſſet ciuis, vltro rogarunt, vt quò vellet abiret. Et Chriſti nomen ſatis fœlicibus auſpicijs inclaruit. Quinetiam cum Paulus Romæ ageret in vinculis, miſerunt illi quæ ad vitæ neceſſitatem pertinebant per Epaphroditum, quod & ante fecerát, cum ageret Theſſalonicæ, ſicut in hac ipſe teſtatur epiſtola. Collaudatos igitur eos adhortatur, vt perſeuerent ac proficiant: oſtendens gloriandum etiam in afflictionibus, quæ ad illuſtrandum Chriſti euangelium facerent: ſe vero vel mortẽ adeo non horrere, vt optet etiam ſi Chriſto volente contingat. Deinde cum primis hortatur ad mutuam concordiam, quæ inter elatos eſſe non poteſt, & quo æquiore ſint animo pollicetur Timotheum, atq; etiam ipſum breui ad illos reditu-

rum: interim miſſo Epaphrodito, qui ex periculoſiſſima ægrotatione conualuerat. Hæc agit duobus primis capitibus. Nam in tertio confirmat animos illorum aduerſos pſeudapoſtolos, ad Iudaiſmum vbiq; ſolicitantes, quos canes appellat, operarios iniquitatis, inimicos crucis Chriſti, & qui ventrem dei loco colerent, nuſquam apertius in eos ſtomachatus. Quartum commendationibus & ſalutationibus occupat, niſi quod monita quædam obiter admiſceat, & Philippenſibus pro ſua in ſe munificentia gratias agit. Scripſit ex vrbe Roma per Epaphroditum, cum iterum eſſet in carcere. Nam poſt primam defenſionem rurſus in carcerē ductus eſt, cuius rei meminit ipſe in epiſtola ad Timotheum.

EXPOSITIO DIVI PATRIS AVgustini epiſcopi in Epiſtolam ſancti Pauli apoſtoli ad Philippenſes, per venerabilē Bedam preſbyterum collecta.

ij. Cor. i. Gala. i. Ephe. i. i. Pet. i.

PAVLVS & Timotheus ſerui Ieſu Chriſti, omnibus ſanctis in Chriſto Ieſu, qui ſunt Philippis, cum epiſcopis & diaconibus. Gratia vobis & pax a deo patre noſtro, & domino Ieſu Chriſto.

B

Ex tracta. euangelij ſecundum Ioan. lxxxv.

Timor duplex, & ſeruitus duplex.

ij. Ioan. iiij.

Roma. viij.

Charitas timorē ſeruilem foras mittit.

SIcut ſunt duo timores qui faciunt duo genera timentium: ſic duæ ſunt ſeruitutes quę faciunt duo genera ſeruorum. Eſt timor quem perfecta charitas foras mittit: eſt alius timor caſtus permanens in ſeculum ſeculi. Illum timorem qui non eſt in charitate, attendebat Apoſtolus cum dicebat, Non enim accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterum in timore. Illum autem timorem caſtum attendebat cum dicebat, Noli altum ſapere, ſed time. In illo timore quem charitas foras mittit: eſt etiam ſeruitus ſimul foras cum ipſo timore mittenda. Vtrunq; enim iūxit Apoſtolus, hoc eſt & ſeruitutem & timorem, dicendo, Nō enim accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterum in timore. Ad hanc ſeruitutem

Ioan. xv.

ſeruum pertinentem intuebatur & dominus dicens, Iam non dicam vos ſeruos, quia ſeruus neſcit quid faciat dominus eius. Non

Math. xxv.

ille vtiq; ſeruus ad timorem pertinens caſtum, cui dicitur, Euge ſerue bone, intra in gaudium domini tui: ſed ille ſeruus pertinēs ad timorem foras a charitate mittendum. de quo alibi dicit, Seruus

Ioan. viij.

non manet in domo in æternum, filius autem manet in æternū.

F

Ioan. i.

Quoniam itaq; dedit nobis poteſtatem filios dei fieri, non ſerui, ſed filij ſumus, vt miro quodam & ineffabili, ſed tamen vero modo ſerui non ſerui eſſe poſſimus. Serui ſcilicet timore caſto, ad quē pertinet ſeruus intrans in domini ſui gaudium: non ſerui autem timore foras mittendo, ad quem pertinet ſeruus non manens in domo in æternum. Vt autem tales ſerui non ſerui ſimus, dominum facere ſcimus. Hoc ſeruus ille neſcit, qui neſcit quid faciat dominus eius, Et cum aliquid boni facit, ſic extollitur quaſi hoc ipſe faciat non dominus eius, & gloriatur in ſe, non in dño gloriatur cum ſe ipſe deceperit, quia ſic gloriatur, quaſi non acceperit.

Digitized by Google

7 Gratias ago deo meo in omni memoria veſtri, ſemper in cunctis oratiōibus meis pro omnibus vobis, cum gaudio deprecationem faciens, ſuper communicatione veſtra in euangelio Chriſti a prima die vſq; nunc, confides hoc ipſum, quia qui cœpit in vobis opus bonum, perficiet vſq; in diem Ieſu Chriſti, ſicut eſt mihi iuſtum hoc ſentire pro omnibus vobis, eo ꝙ habeam vos in corde, & in vinculis meis, & in defenſione, & confirmatione euangelii, ſocios gratiæ gaudii mei omnes vos eſſe. Teſtis enim mihi eſt deus, quomodo cupiam omnes vos eſſe in viſceribus Ieſu Chriſti. Et hoc oro, vt charitas veſtra magis ac magis abundet in omni ſcientia, & in omni ſenſu, vt probetis potiora, vt ſitis ſynceres, & ſine offenſa in diem Chriſti, repleti fructu iuſtitiæ, per Ieſum Chriſtum in laudem & gloriam dei. Scire autē volo vos, fratres, quia quæ circa me ſunt, magis ad perfectum venerunt euāgelii, ita vt vincula mea manifeſta fierent in Chriſto in omni prætorio, & cæteris omnibus, vt plures e fratribus in domino, confidentes in vinculis meis, abundantius auderent ſine timore verbum dei loqui.

Cooperando deus in nobis perficit quod operando incipit. quoniam ipſe vt velimus operatur incipiens, qui volentibus cooperatur perficiens. Propter quod ait Apſs, Certus ſum qm̄ qui operatᷓ in vobis opus bonū, perficiet vſq; in diē Chriſti Ieſu. Vt ergo velimus, ſine nobis operatᷓ. Cū autē volumus & ſic volumus vt faciamus, nobiſcū cooperatᷓ. Tn̄ ſine illo vel operante vt velimus, vel cooperante cum volumus, ad bona pietatis opa nihil valemus. De mundo, inquit, nō ſunt, ſicut & ego non ſum de mundo. Sanctifica eos in veritate. Quæri aūt pōt quō de mundo iam non erant ſi ſanctificati in veritate nondū erant: aut ſi iam erant, cur poſcat vt ſint. An qa & ſanctificati in eadē proficiunt ſanctitate, ſiuntq; ſanctiores? Neq; hoc ſine adiutorio gratiæ dei, ſed illo eorum ſanctificante profectum qui ſanctificauit inceptū. Vn̄ & Apſs dicit, Qui in vobis bonū opus cœpit, perficiet vſq; in diē Chriſti Ieſu. Sanctificantur itaq; in veritate hæredes teſtī noui, cuius veritatis vmbræ fuerūt ſctificatiōes vet. teſtī. Et cū ſctificantᷓ in veritate, vtiq; ſctificantᷓ in Xp̄o, q veraciter dixit, Ego ſum via, veritas & vita.

Ex lib. de gratia & lib. arbit.

Sine nobis operatur Deus vt velimus.

H.

Ex tracta. euangelij ſecundum Ioan. cxvj.

Apli nondum ſanctificati quo de mundo negantur eſſe.

Ioan. xiiij.

**Quidam quidem & propter inuidiam & conten-
tionem: quidam autem & propter bonam volunta-
tem Chriſtum prædicant: quidam ex charitate, ſcien-
tes quoniam in defenſione euangelii poſitus ſum.
Quidā aūt ex contentione Chriſtū annūciāt non ſyn
cere, exiſtimātes preſſurā ſe ſuſcitare vinculis meis.**

Ex tracta. euangelij ſecundum Ioan. xlvi. Philip. ij.

SVnt in eccleſia quidam præpoſiti, de quibus Apl's Paulus dicit, Sua quærentes non q Ieſu Chriſti. Quid eſt ſua quærētes? Non Chriſtum gratis diligentes, non deum propter deū quærentes, temporalia commoda conſectantes: lucris inhiantes, honores ab hominibus appetentes. Hæc quādo amant a præpoſito, & propter hæc ſeruitur deo, quiſquis talis eſt, mercenarius eſt. inter filios ſe non computet. De talibus enim dominus dicit, Amen dico vobis perceperunt mercedem ſuā. Audi de Timotheo ſancto quid dicat Apoſtolus Paulus, Spero aūt in domino Ieſu Timotheum cito me mittere vobis, vt & ego bono animo ſim cum cognouerro quæ circa vos ſunt. Neminem enim habeo tam vnanimem qui germane de vobis ſollicitus ſit. Oēs enim ſua quærunt, non q Ieſu Chriſti. Inter mercenarios paſtor ingemuit. Quæſiuit aliquem qui ſynceriter diligeret gregem Chriſti, & circa ſe in eis, qui cum illo eo tempore fuerant non inuenit. Non enim in eccleſia Chriſti tunc pter Paulum apoſtolum & Timotheum, nemo erat qui germane de grege ſollicitus eſſet. Sed contigerat vt illo tēpore quo Timotheum miſit, circa ſe aliquem de filijs non haberet, ſed ſoli mercenarij cum illo eſſent ſua quærentes, non quæ Ieſu Chriſti. Et tamen ipſe de grege germane ſollicitus, maluit filium mittere, & inter mercenarios remanere.

Præpoſiti ſua quærentes mercenarij ſunt.

A

Matth. vi.

Philip. ij.

Item in eodem ſermone.

Dehortatur mercenarios et q ſi filij ſimus, veritatem annunciare monet.

B

¶ Etiam per mercenarios vocem audite paſtoris, ſed nolite eſſe mercenarij, cum ſitis membra paſtoris. Ipſe autem Paulus ſanctus apl's qui dixit, Neminem habeo qui germane de vobis ſollicitus ſit, oēs enim ſua quærunt, non q Ieſu Chriſti, alio loco inter mercenarios filioſq; diſtinguens videte quid dixerit. Quidam per inuidiam & contentionem, quidam vero & per bonam voluntatem Chriſtum pdicant, quidam ex charitate, ſcientes quia in defenſione euangelij poſitus ſum. Quidam vero & per contumaciam Chriſtum annunciant, & non caſte, exiſtimantes tribulationem ſuſcitari vinculis meis. Iſti mercenarij erant, Paulo apoſtolo inuidebāt. Quare inuidebant, niſi quia temporalia inquirebant? Sed quid adiungat attendite. Quid enim, dum omni modo ſiue occaſione ſiue veritate Chriſtus annunciatur? Et in hoc gaudeo, ſed & gaudebo. Veritas eſt Chriſtus, veritas a mercenarijs occaſione annunciatur, veritas a filijs veritate annunciatur. Filij æternam hereditatem patris patienter expectant. Mercenarij temporalem mercedem

mercedis ab ol- [illegible]

Digitized by Google

condeſcentes feſtinanter exponent. Mihi humanæ gloria, cui mercenarios inuidere video, minuatur: tamen per linguas & mercenariorum & filiorum diuina Chriſti gloria diffamatur, cum ſiue occaſione ſiue veritate Chriſtus annuncietur.

Ex libro contra Fauſtũ tit. xiij.

¶ Poſſunt iſti maledici potius calumniatores quam veridici iudices, etiam ſanctos apoſtolos accuſare, q: modo charitate generandi filios vitæ æternæ, ſed cupiditate laudis humanæ populis tã multis euangelium prędicauerunt. Neq; enim deerat illis euangelicis patribus per omnes Chriſti eccleſias fama pręclara tot linguis laudantibus comparata: immo vero tanta aderat, vt maior ab hominibus honor & gloria deferri non debeat. Hanc in eccleſia gloriam peruerſa voluntate Simon perditus concupiuit, quando ab eis pecunia voluit cęcus emere, quod illi diuina gratia eandemq; gratuita meruerunt. Huius auidus gloriæ fuiſſe intelligit, quem ſe volentem ſequi dñs in euangelio reuocat dicens, Vulpes foueas habent, & volucres cœli diuerſoria. Filius autem hominis nõ habet, vbi caput ſuum reclinet. Videbat enĩ eũ doloſa ſimulatione tenebroſum, & ventoſa elatione iactatũ, nõ habere fidei locũ vbi ſe inclinantem doctorẽ humilitatis exciperet, quia in diſcipulatu Chriſti nõ illius gratiam, ſed ſuam gloriam requirebat. Hoc amore glorię corrupti erant quos Paulus apoſtolus notat quod per inuidiã & contentionẽ non caſte Chriſtum annunciarent. Quibus tñ pręedicantibus gaudet Apoſtolus ſciens fieri poſſe, vt dum illi ſectãtur humanę gloriæ cupiditatẽ, tñ his auditis fideles naſcerentur nõ ex eorũ inuida cupiditate qua ſe volebant vel æquari, vel anteponi apoſtolicę gloriæ: ſed per euangeliũ, quod etiã ſi nõ caſte, tñ annũciabãt, vt de malo illorũ deus operetur bonũ. ſicut fieri poteſt vt homo ad concubitum nõ ingrediatur volũtate generandi, ſed luxuriandi libidine rapiatur, & tñ naſcatur homo bonũ dei opus de fœcunditate ſeminum, non de turpidine vitiorum.

C

Summa apoſtolorũ laudatio.

Actuum. viij.

Math. viij.

Ex ambitione pdicans & libidine coiens bõ fructum facere poteſt.

D

Ex tracta. ps. cxv.

¶ Notiſſimum eſſe arbitror ſanctitati veſtræ, quod ait Apoſtolus, Non enim omnium eſt fides. Et quod maior eſſe ſolet infidelium multitudo, non ignoratis. Propter quod dicitur, Domine quis credidit auditui noſtro? Inter quos etiã illi numerantur, de qbus dicit Apoſtolus, Omnes ſua quærũt, nõ quę Ieſu Chriſti. Quos alio loco dicit, nõ ex veritate, ſed ex occaſione predicare verbũ dei nõ caſte idest nõ ex animo purę ac ſyncerę charitatis. Aliud enĩ ſentiebãt, qđ in eorũ moribus apparebat, & aliud predicabãt, vt ſancto noĩe placerent hoĩbus. Nã de his iterũ dicit, Neq; enim iſti deo ſeruiũt, ſed ſuo ventri. Quos tamẽ Chriſtum annunciare permittit. Quãuis enim potius crederent quæ ipſi faciebãt, vt morerentur: ea tñ prędicabant, quę ſi alij credẽtes facerent, ſaluarentur. Nõ enĩ aliud annũciabãt pter regulã fidei. Eos quippe excludit Apoſtolus dicẽs, Si qs vobis annũciauerit pręter id qđ accepiſtis, anathema ſit. Illi non Chriſtum annunciant quia annũciant falſitatẽ, quia Chriſtus

ij. Theſ. iij.
Rom. x.
Eſai. liij.
Philip. ij.

Rom. xvi.
Cur malos permiſerit Apľus ſidẽ annũciare.
Gala. i.

veritas eſt. De iſtis autem dicit q Chriſtum annunciẽt, ſed non
caſte. i. non animo ſimplici ⁊ puro ex fide ſyncera que per dile-
ctionem operatur. Terrenis quippe cupiditatibus conſulentes, re-
gnum coelorum annunciabant, habentes in pectore falſitatem, in
A lingua veritatem. Sciens itaq; Apoſtolus etiam per Iudam euan-
geliʒantem credentes eſſe liberatos, iſtos quoq; ita permittit. Siue,
inquit, occaſione, ſiue veritate Chriſtus annuncietur. Veritate quip-
pe annunciabant etiam ſi non veritate, id eſt non vero animo. Illi
Matt. xxiij. loquuntur quod non credunt, ⁊ ideo reprobati ſunt, quibus ſimiles
les eis quos inſtruit dominus, dicens, Que dicunt facite: que autẽ
faciunt, nolite facere. Dicunt enim, ⁊ non faciunt. Vnde, niſi quia
vtilia non credunt eſſe que dicunt?

Ex lib. contra mendacium. ¶ Fuerunt enim & temporibus apoſtolorum qui veritatem non
veritate. i. non veraci animo predicarent. Quos dicit Apoſtolus
Chriſtum annunciaſſe, non caſte, ſed per inuidiam ⁊ contentionẽ.
Tolerati ſunt annũciantes nõ caſto animo veritatem. Ac per hoc tum etiam nonnulli tolerati ſunt annunciantes non
caſto animo veritatem, non tamen vlli laudati ſunt, tanq; annun-
ciantes caſto animo falſitatem. Deniq; de illis dicit, Siue occaſio-
ne, ſiue veritate Chriſtus annuncietur. Nullo modo autem diceret
vt poſtea Chriſtus annuncietur, prius negetur.

Ex ſermone de verbis euãgelij. ¶ Tres perſonas dixit dñs, ⁊ debemus illas inueſtigare in euange-
lio, Paſtoris, mercenarij, ⁊ furis. Paſtorem dixit animam ſuam po-
Perſonę in euãgelio tres. nere pro ouibus, ⁊ intrare per ianuam. Furem dixit ⁊ latronẽ aſcẽ-
dere per aliam partem. Mercenarium dixit, lupum vel etiam fu-
Paſtor. rem ſi videat, fugere, quia non eſt illi cura de ouibus. Mercenarius
Fur. eſt enim, non paſtor. Ille intrat per ianuam qui paſtor eſt. Ille aſcẽ-
Mercenarius. dit per aliam partem, qui fur eſt. Ille videns eos qui volunt colle-
B re oues, timet ⁊ fugit, quia mercenarius eſt, quia nõ eſt illi cura de
ouibus, mercenarius eſt enim. Si inuenerimus tres iſtas perſonas,
inuenit ſanctitas veſtra ⁊ quos diligatis, ⁊ quos toleretis, ⁊ quos ca-
Paſtor diligendus. ueatis. Diligendus eſt paſtor, tolerandus eſt mercenarius, cauendus
Mercenarius tolerandus. eſt latro. Sunt homines in eccleſia: de quibus dicit Apoſtolus, qui
ex occaſione euangeliʒant querentes ab hominibus commoda
Latro ſeu fur cauendus eſt. ſua, ſiue pecuniaria, ſiue honorum, vel laudis humanę, quomodoli-
bet volentes accipere munera euangeliʒant: non tam ſalutem eius
querunt cui annunciant, quam commodum ſuum. Ille autem qui
audit ſalutem ab eo qui non habet ſalutem, ſi ei crediderit quem
illi annunciat, neq; in illo ſpem poſuerit per quem illi annuncia-
tur ſalus, qui annunciat habebit detrimentum, cui annunciatur ha-
Qui aliud in eccleſia q̃ deũ querit non eſt rectus aut caſtus. bebit lucrum. Audi apoſtolum gementem de talibus, Dicit alios
annunciare euangelium per charitatem, alios per occaſionem. De
quibus dicit annunciare euangelium non recte rem rectam, ſed
ipſi non recti. Quod annunciant rectum eſt, ſed qui annunciant
non ſunt recti. Quare non eſt rectus? Quia aliud querit in eccle-
ſia, non deum querit. Si deum quereret, caſtus eſſet, quia legitus.

Digitized by Google

mnum maritum anima deum habet. Quiſquis a deo præter deus aliquid quærit, non caſte deū quærit. Videte fratres. Si vxor amet maritum quia diues eſt, non eſt caſta. Non enim maritum amat. Caſta & nudum amat, & pauperem amat. Si enim propterea amat quia diues eſt, quid ſi (quomodo ſunt caſus humani) proſcribatur ſubito, & egens remaneat? Renunciat illi forte, quia quod amabat non maritus erat, ſed res eius. Si autem vere maritum amet, etiā pauperem plus amat, quia cum miſericordia amat. Et tamen fratres, deus noſter nunquā pauper eſſe poteſt. Deus eſt, ipſe fecit omnia, coelum & terram, & mare & angelos, quicquid videmus, quicqd non videmus in coelo, ipſe fecit. Sed tamen non diuitias amare debemus, ſed eum qui fecit illas. Non enī tibi promiſit niſi ſe. Inueni aliquid precioſius, & hoc tibi dabit. Pulchra eſt terra, coelum, & angeli, ſed pulchrior eſt ipſe qui fecit hęc. Qui ergo annunciant deum amantes, qui annunciant deum propter deū, paſcūt oues, & non ſunt mercenarij. Ipſam caſtitatem exigebat ab anima dominus noſter Ieſus Chriſtus quādo dicebat Petro, Petre amas me? Quid eſt amas me? Caſtus es, non eſt cor tuum adulterium, nō tua quæris in eccleſia, ſed mea. Si ergo talis es, & amas me, paſce oues meas. Non enim eris mercenarius, ſed eris paſtor. Illi autem non caſte annunciabant de quibus gemit Apoſtolus. Sed quid dicit? Quid enim? dum omni modo ſiue occaſione ſiue veritate Chriſtus annuncietur? Permiſit ergo eſſe mercenarios. Paſtor veritate Chriſtum annunciat. Mercenarius occaſione Chriſtum annūciat, aliud quærens. Tamen & ille Chriſtum annunciat, & ille Chriſtū. Audi vocem paſtoris Pauli. Siue occaſione, ſiue veritate Chriſtus annuncietur. Ipſe paſtor voluit habere mercenarium. Faciunt enī vbi poſſunt, vtiles ſunt quantum poſſunt. Quando autē ad alios vſus quærebat Apoſtolus cuius vias imitarentur infirmi, miſi vobis, inquit, Timotheum, qui vos commonefaciat vias meas. Et qd ait? Miſi paſtorem qui vos commoneret vias meas, id eſt quia quo modo ego ambulo, & ipſe ambulat. Et mittens paſtorem quid ait? Neminem enim habeo tam vnanimē qui ſyncera affectione pro vobis ſollicitus ſit. Nonne cum illo erant multi? Sed qd ſequitur? Omnes enim ſua quærunt, non quę ſunt Ieſu Chriſti. Id eſt ego vobis paſtorem mittere volui. Nam multi mercenarij ſunt. Sed non oportuerat vt mercenarius mitteretur. Ad alias res & negocia peragenda mittitur mercenarius. Ad illas autem quas tunc volebat Paulus, paſtor erat neceſſarius. Et vix inuenit vnum paſtorem inter multos mercenarios, quia pauci paſtores, multi mercenarij. Sed quid dicitur de mercenarijs? Amen dico vobis, perceperunt mercedem ſuam. De paſtore autem quid dicit Apoſtolus? Quiſquis autem mundauerit ſe ab huiuſmodi, erit vas in honorem ſanctificatum, & vtile domino ad omne opus bonum paratum ſemper, non ad quaſdam res paratum, & ad quaſdā

C

Vxor amans maritum quia diues eſt, non eſt caſta.

Deus diues eſt, & ſe promiſit diligētibus eū.

Ioan. xxi.

H

Mercenarios eſ permiſit apls.

i. Cor. iiij.

Philip. ij.

Pauci paſtores mercenarij multi

A

Matth. vi.

ij. Timo. ij.

non paratum, ſed ad omne opus bonum paratum.

Ex lib. quæſtionum euangelij ca. xxxiij. Luc. xv. Euangelii prædicatio reſipiſcere facit.

¶ In ſe autem reuerſus dixit, Quanti mercenarij patris mei abundant panibus? Vnde hoc ſcire poterat, in quo tanta erat obliuio dei, ſicut in omnibus idololatris fuit, niſi quia iſta recogitatio iam reſipiſcentis eſt cum euangelium prædicaretur? Iam enim poterat talis animaduertere multos prædicare ſeritatem. Inter quos quidam eſſent non ipſius amore veritatis ducti, ſed cupiditate comparandorum ſecularium commodorum. de quibus dicebat Apoſtolus, eſſe quoſdam qui euangelium annunciarent non caſte, exiſtimantes quæſtum eſſe pietatem. Non enim aliud annunciabant, ſicut heretici, ſed quod Apoſtolus Paulus, non eo tamen animo quo Apoſtolus Paulus. Vnde mercenarij recte appellantur, in eadem quidem domo eundem panem verbi tractantes, non tamen in æternam hereditatem vocati, ſed temporali mercede conducti. De talibus dictum eſt, Amen dico vobis, perceperūt mercedē ſuā.

I. Timo. vi.

Math. vi.

B /Annunciatur tamen Chriſtus

Quid enim? dum omni modo, ſiue per occaſionem, ſiue per veritatem, /annuncietur Chriſtus: Et in hoc gaudeo, ſed & gaudebo. Scio enim quia hoc mihi proueniet ad ſalutem per veſtram orationem, & ſubminiſtrationem ſpiritus Ieſu Chriſti, ſecūdum expectationem & ſpem meam: quia in nullo confundar, ſed in omni fiducia, ſicut ſemper ita & nunc magnificabitur Chriſtus ī corpore meo, ſiue per vitam, ſiue per mortem. Mihi enim viuere Chriſtus eſt, & mori lucrum.:

Ex tractu. euange. ſecundum Ioan. v.

Audi quales commemorat Apoſtolus falſos fratres, inuidia prædicantes verbum dei. Et quid de illis dicit? Et in hoc gaudeo, ſed & gaudebo. Chriſtum enim annunciabāt, Per inuidiam quidem, ſed tamen Chriſtum. Non per quid, ſed quem vide. Per inuidiam prædicatur tibi Chriſtus? Bibe Chriſtum, vita inuidiam. Noli imitari malum prædicatorem: ſed imitare bonum quem tibi prædicat Chriſtum. Ergo a quibuſdam per inuidiam prędicabatur. Et quid eſt inuidere? horrendum malum. Ipſo malo diabolus deiectus eſt, ipſe defecit. Malum maligna peſtis. Et habebant illam quidam prædicatores Chriſti, quos tamen prędicare permittit Apoſtolus. Quare? Quia Chriſtum prædicabant. Qui autem inuidet odit: Et qui odit, quid de illo dicitur? Audi Apoſtolum Ioannem, Qui odit fratrem ſuum, homicida eſt.

Inuidia.

C

I. Ioan. iij. Ex libr. contra Petilianum.

¶ Videmus iſtos rem quidem ſanctam, & caſtam, non caſte annunciaſſe. Quare gaudet Apoſtolus? non malo illorum, ſed vt Chriſti gloria diffametur.

Digitized by Google

Quod ſi viuere in carne, hic mihi fructus operis eſt, & quid eligam ignoro. Coarctor enim e duobus deſiderium habens diſſolui, & cum Chriſto eſſe, multo melius: permanere autem in carne, magis neceſſarium eſt propter vos. Et hoc confidẽs ſcio, quia manebo, & permanebo cum omnibus vobis, ad profectum veſtrum, & gaudium fidei, vt gratulatio veſtra abundet in Chriſto Ieſu in me, per meum aduẽtum iterum ad vos. Tantum digne euangelio Chriſti, cõuerſamini, vt ſiue cum venero & videro vos, ſiue abſens, audiam de vobis, quia ſtatis in vno ſpiritu vnanimes, collaborantes fidei euangelii. Roma. vij.

Cvm verba propria faciunt ambiguam ſcripturam, primo videndum eſt, ne male diſtinxerimus aut pronunciauerimus. Cum ergo adhibita intentio incertum eſſe prouiderit quomodo diſtinguendum, aut quomodo pronunciandum ſit, conſulat regulam fidei, quam de ſcripturarum planioribus locis & eccleſiae auctoritate percepit. Quod ſi ambe, vel etiam omnes ſi plures fuerint partes ambiguitatis, ſecundum fidem ſonuerint, textus ipſe ſermonis a conſequentibus, & praecedentibus partibus, quę ambiguitatem illam in medio poſuerunt, reſtat conſulendus, vt videamus cui nam ſententię de pluribus, quę ſe oſtendunt ferat ſuffragium, eiq; ſibi contexi patiatur. Iam nunc exempla conſidera. Illa haeretica diſtinctio, In principio erat verbum. & verbũ erat apud Deum, & Deus erat: vt ſenſus alius ſit, Verbum hoc erat apud Deum in Principio: non vult Deum verbum confiteri. Sed hoc regula fidei refellendum eſt, qua nobis de trinitatis ęqualitate praeſcribitur vt dicamus, & Deus erat verbum: deinde ſubiungamus, hoc erat in principio apud Deum. Illa vero diſtinctionis ambiguitas neutra parte reſiſtit fidei: & ideo textu ipſo ſermonis diiudicanda eſt, vbi ait Apoſtolus, Et quid eligam ignoro. Compellor autem ex duobus, concupiſcentiam habens diſſolui, & eſſe cum Chriſto, multo enim magis optimũ, manere autem in carne neceſſarium propter vos. In certum eſt enim, vtrũ ex duobus concupiſcentiam habens, an compellor ex duobus, vt illud adiũgatur, concupiſcentiã habens diſſolui & eſſe cũ Chriſto: ſed quoniam ita ſequitur, multo. n. magis optimũ, apparet eũ eius optimi dicere ſe habere concupiſcentiã, vt cum ex duobus cõpellatur, alterius tamen habeat concupiſcentiã, alterius neceſſitatẽ. Concupiſcentiã. ſ. diſſolui & eſſe cũ Chriſto. neceſſitatẽ manere in carne. Quę ambiguitas vero conſequenti verbo diiudicatur quod poſitũ eſt. n. Quã particulã qui abſtulerunt interpretes, illa potius ſententia

Ex libro de doctrina chriſtiana .iij.

Modus ſacram ſcripturam intelligendi.

Haeretica diſtinctio.

Ioan. I.

ducti ſunt, vt non ſolum compellit ex duobus, ſed etiam duorum habere concupiſcentiam videretur. Sic ergo diſtinguendum eſt. Et quid eligam, ignoro: Compellor autem ex duobus. Quam diſtinctionem ſequitur, concupiſcentiā habens diſſolui ꝛ eſſe cū Chriſto. Et tanquam quęreretur quare huius rei potius habeat concupiſcentiam: multo enim magis optimum, inquit. Cur ergo e duobus compellitur? Quæ eſt manendi neceſſitas? Quā ita ſubiecit.

Locus ad voluntatem exponendus.

Manere in carne neceſſarium eſt propter vos. Vbi autem neq; preſcriptione fidei, neq; ipſius ſermonis textu ambiguitas explicari poteſt nihil obeſt ſecundum quamlibet earum quæ oſtenduntur ſententiam diſtinguere, veluti eſt illa ad Corinthios.

F ij.Cor.vij.

Has ergo promiſſiones habentes chariſſimi, mūdemus nos ab omni coinquinatione carnis, ꝛ ſpiritus, perficientes ſanctificationem in timore dei.

Ibidem.

Capite nos, neminem nocuimus. Dubium quippe eſt vtrū mūdemus nos ab omni coinquinatione carnis, ꝛ ſpiritus, ſecundum illam ſententiam. Vt ſit ſancta ꝛ corpore, ꝛ ſpiritu: an mūdemus nos ab omni coinquinatione carnis, vt alius ſit ſenſus, ꝛ ſpiritus perficientes ſanctificationem in timore dei capite nos. Tales igitur diſtinctionum ambiguitates in poteſtate legentis ſunt.

Ex ſermone in epiſtolam Ioan.ix.

¶ Sunt homines qui cum patientia moriuntur, Sunt autem qdā perfecti qui cum patientia viuunt. Quid dixit? Qui adhuc deſiderat iſtam vitam, quando illi venerit dies mortis, patienter tolerat mortem. Luctatur aduerſum ſe, vt ſequatur voluntates dei, ꝛ hoc potius agit animo quod elegit deus, non quod elegit voluntas humana, ꝛ ex deſiderio vitæ præſentis ſit lucta cū morte, ꝛ adhibet potentiam ꝛ fortitudinem vt æquo animo moriatur. Iſte patienter moritur.

Patienter moriens.

Qui autem deſiderat (ſicut dicit Apoſtolus) diſſolui ꝛ eſſe cum Chriſto, non patienter moritur, ſed patienter viuit, delectabiliter moritur.

Patiēter viuēs.

Vide Apoſtolum patienter viuentem, id eſt cū patientia hic non amare vitā, ſed tolerare. Diſſolui (inquit) ꝛ eſſe cum Chriſto multo magis optimū, manere in carne neceſſariū propter vos.

G Ex libro ad Ianuarium.ij. ep.cxviij. Configi clauis quid ſit.

¶ Hæc enim quę nunc agimus tanquam clauis preceptorum in Dei timore confixi: ſicut ſcriptum eſt, Confige clauis a timore tuo carnes meas, in neceſſarijs deputantur, nō in eis quæ per ſe ipſa appetenda ꝛ concupiſcenda ſunt. Vnde illud optimum dicit ſe concupiſcere, diſſolui ꝛ eſſe cum Chriſto. Manere autem in carne neceſſarium, inquit, propter vos. Quid ergo ait diſſolui, ꝛ eſſe cum Chriſto? inde incipit requies, quæ non interrumpitur reſurrectione ſed clarificatur, quæ tamen nunc fide retinentur, quia iuſtus ex fide viuit.

Rom.I. Ex tracta. ps.lxxviij.

¶ Intret ante conſpectum tuum gemitus compeditorum. Compedes ſunt infirmitas ꝛ corruptibilitas corporis quæ aggrauant animam, per eius enim fragilitatem, velut quorūdam dolorum moleſtiarum materiam ad impietatem poterat compellere perſecutor. Ab his compedibus concupiſcebat diſſolui Apoſtolus ꝛ eſſe cū Chriſto. Manere autē in carne neceſſarium

propter

propter illos quibus euangelium miniſtrabat. Donec ergo corru‑ptibile hoc induat incorruptionem, ⁊ mortale hoc induat im‑mortalitatem, vel compedibus caro infirma promptum impedit ſpiritum. Has ergo compedes non ſentiunt, niſi qui in ſemetipſis ingemiſcunt grauati, habitaculum quod de coelo eſt ſuperindui cupientes, quia ⁊ mors horrori eſt ⁊ mœrori vita mortalis. Pro his propheta gemētibus ingemuit, vt intret in conſpectu dei gemitus eorum. ℭ Corpus noſtrum ornamentum nobis fuit, peccauimus, ⁊ compedes inde accepimus. Quę ſunt compedes noſtrę? Mortalitas ipſa. Audi Apoſtolum Paulum, quia ⁊ ipſe adhuc in hac peregrinatione compeditus erat. Quanta peregrinauit compeditus iſte? Non illi graues fuerunt compedes, cum ipſis compedibus toto orbe euangelium prædicauit. Spiritus charitatis rapuit compedes ⁊ circuiuit quantum potuit. Sed tamen quid ait? Concupiſcētiam habens diſſolui ⁊ eſſe cum Chriſto. Quid eſt diſſolui? A cōpedibus mortalitatis abſolui. Et tamen miſericordia adhuc volebat eſſe in cōpedibus, propter alias cōpeditos quibus miniſtraret. ℭ Manere, inquit, in carne neceſſarium propter vos. Compellor autem ex duobus, concupiſcentiam habens diſſolui ⁊ eſſe cum Chriſto, multo enim magis optimum: manere in carne neceſſarium propter vos. Tædium enim illi erat manere in carne, ⁊ ex duobus patiebatur angorem diſſolui ⁊ eſſe cum Chriſto, multum enim optimum ducebat. At cum appropinquaret ipſa paſſio quomodo exultabat? quomodo gloriabatur? Bonum certamen certaui, curſum conſumaui, fidem ſeruaui, de cętero ſuper eſt mihi corona iuſtitię, quam reddet mihi dominus in illo die iuſtus iudex.

I. Cor. xv. Conſpectus carno ſpiritū vide ij. Cor. v.

H

Ex tracta. ps. cxlv. Compedes noſtræ. Cōpedes Pauli rapuit charitas. Ex tracta. ps. xcij.

Tædiū Pauli. Exultatio Pauli. i. Tim. iiij.

A

Et in nullo terreamini ab aduerſariis, quæ eſt illis cauſa perditionis, vobis autē ſalutis. Et hoc a deo. Quia vobis donatum eſt pro Chriſto, non ſolum vt in eum credatis, ſed vt etiam pro illo patiamini, idē certamen habentes quale & vidiſtis in me, & nunc audiſtis de me.

ℭ Vobis, inquit, donatum eſt pro Chriſto non ſolum vt credatis in eum, verum etiam patiamini pro eo. Vtrunque ergo ad Dei gratiam pertinet, ⁊ fides credentium, ⁊ tollerantia patientium, quia vtrunque dixit eſſe donatū. ℭ Vobis donatum eſt pro Chriſto, nō ſolum vt credatis in eum, verum etiā vt patiamini pro eo. Vtrūque oſtendit Dei donum, quia vtrunque dixit eſſe donatum, nec ait vt plenius ⁊ perfectius credatis in eum, nec ſeipſum miſericordiam conſecutum dixit vt fidelior, ſed vt fidelis eſſet, quia ſciebat non ſe initium fidei ſuę priorem dediſſe deo, ⁊ retributum ſibi ab illo eius augmentum, ſed ab eo ſe factum fidelem, a quo ⁊ Apoſtolus factus eſt. Nam ſcripta ſunt etiam fidei eius initia ſuntque eccleſia‑

Ex lib. de gratia ⁊ libe. arbi.

Ex libro de prędeſtinatiōe ſanctorum.

Fidei initium Pauli ſe a Deo accepiſſe fatetur.

ſtien celebri lectione notiſſima. Auerſus quippe a fide quam va
ſtabat, eiq; vehementer aduerſus, repente eſt ad illam gratia poten
tiore conuerſus, cõuertẽte illo cui hoc ipſum facturo per prophe
tam dictum eſt, Tu conuertens viuificabis nos, vt non ſolum
ex nolente fieret volens credere, verum etiam ex perſecutore per
ſecutionem in eius fidei quam perſequebatur, defenſione patere
tur. Donatum quippe illi erat a Chriſto non ſolum vt crederet in
eum, verum etiam vt pateretur pro eo.

B
Pſ. lxxxiiij.

CAPVT II.

SI qua ergo conſolatio in Chriſto, ſi quod ſolatium charitatis, ſi qua ſocietas ſpiritus, ſi qua viſcera miſerationis, implete gaudiũ meũ, vt idem ſapiatis, eandem charitatem habentes, vnanimes, idipſum ſentientes.

Ex ſermone de blaſphemia ſpiritus ſancti.
I. Ioan. iij.
Rom. viij.
Ad ſpiritũ ſanctum pertinet vnitas fidelium cum Chriſto.

IN hoc cognoſcimus, ſicut dicit Apoſtolus Ioannes quoniam Chriſtus manet in nobis de ſpiritu quẽ dedit nobis. Ipſe ſpiritus teſtimoniũ reddit ſpiritui noſtro, quia ſumus filii dei. Ad ipſuz enim pertinet ſocietas, qua efficimur vnũ corpus vnici filii dei. vnde ſcriptũ eſt, Si qua igitur exhortatio in Chriſto, ſi qđ ſolatiũ charitatis, ſi qua ſocietas ſpiritus. Propter hanc ſocietatem illi in quas primitus venit, linguis omniũ gentium ſunt locuti. Quia per linguas cõſociatio cõſtat generis humani, & ſic oportebat per linguas omniũ gentiũ ſignificari iſtã ſocietatẽ filiorũ dei, & mẽbrorũ Chriſti, futurã in oĩbus gentibus: vt quẽadmodũ tunc ille apparebit accepiſſe ſpiritũ ſanctũ qui loquebatur linguis omniũ gentiũ, ita nunc ille ſe agnoſcat accepiſſe ſpiritũ ſanctũ, qui tenetur vinculo pacis eccleſiæ, quæ diffunditur in omnibus gentibus. Vnde dicit Apoſtolus. ſtudentes ſeruare vnitatem ſpiritus in vinculo pacis.

C

Pax ſignum eſt ſuſcepti ſpiritus ſancti.
Ephe, iiij.

Nihil per contentionem, neq; per inanem gloriã, ſed in humilitate, ſuperiores ſibi inuicem arbitrantes, non quæ ſua ſunt ſinguli conſiderantes, ſed ea quæ aliorum. Hoc enim ſentite in vobis, quod & in Chriſto Ieſu.

Ex libro quæſtionum. lxxxiij.
Exiſtimandum eſt aliquid occulti boni eſſe

NOn hoc ita debemus exiſtimare, vt nõ exiſtimantes, ſed nos exiſtimare fingamus, ſed vere exiſtimemus poſſe eſſe aliqđ occultũ in alio, quo nobis ſuperior ſit, etiã ſi bonũ noſtrũ quo illo videmur ſuperiores eſſe, nõ ſit occultũ. Iſtæ cogitationes deprimẽtes ſuperbiã, & augẽtes charitatẽ, faciũt onera fra-

Digitized by Google

terna irrisioné nó solũ æquo aío, sed etiá libétissime sustinere. Neq; vlla res officiosium istũ laboré ad portáda onera aliorũ, facit libenter impédi, nisi cũ cogitamus quanta pro nobis ptulerit dñs. Hinc admonés Apls, Nó q̃ sua sunt, inquit, vnusquisq; intédentes, sed q̃ aliorũ, hoc.n. sentite in vobis qđ & in Christo Iesu. Qui cũ in forma dei esset, nó rapiná arbitratus est esse se æqualé deo: sed semetipsum exinaniuit formá serui accipiés &c. Ad hoc duntaxat, vt quemadmodũ ille in eo q̃ verbũ caro factũ est, & habitauit in nobis: & sine peccato cum esset, peccata nostra suscepit, non attendendo sua, sed nostra, ita & nos ad eius imitationem inuicē onera nostra portemus.

In proximi quo nobis superior sit, vt superbiam deprimamus.

D

Ioan. 1.

Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est, esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens.

Ex tractat. euãg. secúdum Ioan. xvij.

Ioan. v.

Matth. vi.

Hinc ergo magis quærebant eum Iudæi interficere, q̃a non solũ soluebat sabbatũ, sed & patré suũ dicebat deũ, nó quomodocunq;: sed quid? Aequalé se faciés deo. Ná oés dicimus deo, Pater noster qui es in cælis. Et legimus & Iudæos dixisse, Cũ tu sis pater noster. Ergo non hinc irascebantur q̃a patré suũ dicebat deũ: sed q̃ lóge alio modo q̃ hoies. Ecce intelligũt Iudæi qđ nó intelligunt Arriani. Arriani quippe inæqualé patri filiũ dicunt, & inde hæresis, pulsa de ecclesia. Ecce ipsi cæci, ipsi interfectores Christi, intellexerunt tamen verba Christi. Nó eũ intellexerunt esse Christũ, nec eũ intellexerunt filiũ dei, sed tamé intellexerunt in illis verbis quia talis cómendaretur filius dei qui æqualis esset deo. Quis erat nesciebat: talé tamen prædicari agnoscebãt, q̃a patré suũ dicebat deũ, æqualem se faciés deo. Nó erat ergo æqualis deo? Nó ipse se faciebat æqualem, sed ille illũ genuerat æqualem. Si se ipse faceret æqualé deo, caderet per rapiná. Qui enim se voluit æqualé facere deo dum nó esset, cecidit, & ex angelo factus est diabolus: & hanc superbiã homini propinauit vnde ipse deiectus est. Ná hoc dixit homini, cui stanti lapsus induxit, Gustate & eritis sicut dii. Id est vsurpatione rapite quod facti nó estis, quia & ego rapiendo deiectus sum. Non hoc prodebat, sed hoc suadebat. Christus autē æqualis patri natus erat non factus, natus de substantia patris. vnde illum sic cómédat Apostolus, Quia cũ in forma dei esset, nó rapiná arbitratus est esse æqualis deo. Quid est nó rapiná arbitratus est? Non vsurpauit æqualitaté dei, sed erat in ea in qua natus erat: & nos ad æqualem deo quomodo perueniremus? Semetipsum exinaniuit formã serui accipiés. Non ergo exinaniuit amittés quod erat, sed accipiens quod nó erat. Hác formã serui cótemnétes Iudæi, dominũ Christũ æqualé patri intelligere nó poterát q̃uis eum hoc de se dicere non dubitabant. ¶ Et ipse dñs Iesus dictus est sola caro. Quó, inquit, probas? Audeo dicere, & sola

Iudæi plus q̃ Arriani intelligunt.

B

Superbia se facientis æqualem deo.

Gene. iij.

F

Ex tractat. euang. secúdum Ioan. lxxviij.

Sola caro Chriſti dicitur Chriſtus.

caro Chriſti dictus eſt Chriſtus. Credimus certe non ſolum deum patrem, ſed & Ieſum Chriſtum filium eius vnicum dominũ noſtrum. Modo totum dixi, In Ieſum Chriſtum filium eius vnicum dominum noſtrum. Totum ibi intellige, & verbũ, & animã, & carnem. Sed vtiq; cõfiteris etiã illud qđ habet eadẽ fides, in eũ Chriſtũ te credere qui crucifixus eſt & ſepultus. Ergo & ſepultũ eſſe Chriſtum non negas: & tamẽ ſola caro ſepulta eſt. Si enim ibi erat anima, nõ erat mortuus. Si autem vera mors erat, vt eius vera ſit reſurrectio, ſine anima fuerat in ſepulcro. Et tñ ſepultus eſt Chriſtus. Ergo Chriſtus erat etiã ſine anima, & caro q; nõ eſt ſepulta niſi caro. Diſce hoc etiã in Apoſtolicis verbis, Hoc ſentite, inq̃t, in vobis qđ & in Chriſto Ieſu, qui cũ in forma dei eſſet nõ rapinã arbitratus eſt eſſe æqualis deo. Quis niſi Chriſtus Ieſus, quãtum attinet ad id quod eſt verbum Deus apud deum? Vide autem quod ſequitur, Sed ſemetipſum exinaniuit formam ſerui accipiens in ſimilitudinem hominũ factus, & habitu inuentus vt homo. Et hoc quis niſi idem ipſe Chriſtus Ieſus? Sed hic iam omnia ſunt, & verbũ in forma Dei, quę accepit formam ſerui, & anima & caro in forma ſerui, quæ accepta eſt a forma dei. Humiliauit ſeipſum factus obediens vſq; ad mortem. Iã in morte ſola caro eſt a Iudæis occiſa, Si enim

G

Matth. x.

diſcipulis dixit, Nolite timere eos qui corpus occidunt, animam non poſſunt occidere: nunquid in ipſo potuerunt plus quam corpus occidere? Et tamen carne occiſa Chriſtus occiſus eſt.

Ex lib. Enchir.

Chriſtus deus & homo.

Chriſt⁹ inquãtum deus & pater vnus ſunt.

¶ Chriſtus dei filius eſt & deus & homo. Deus ante omnia ſecula, homo in noſtro ſeculo. Deus quia dei verbum, deus enim erat verbum. Homo autem, quia in vnitate perſonę acceſſit verbo anima rationalis & caro. Quocirca inquantum deus eſt, ipſe & pater vnũ ſunt. Inquantum autem homo eſt, pater maior illo. Cum enim eſſet vnicus dei filius non gratia, ſed natura, vt eſſet etiam plenus gratia, factus eſt & hominis filius idẽ ipſe vtrumq; ex vtroq; vnus Chriſtus: quia cum in forma dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt

Chriſtus minor factus mãſit æqualis.

eſſe æqualis deo. Exinaniuit autẽ ſe formam ſerui accipiens, non amittens formam dei vel minuens. Ac per hoc, & minor eſt factus & manſit æqualis, & vtrumq; vnus ſicut dictum eſt, ſed aliud propter verbum, aliud propter hominem. Propter verbum æqualis, propter hominem minor. Vnus dei filius, idemq; hominis filius, vnius hominis filius, idemq; dei filius. Non duo filij dei deus

H

Ex epiſ. ad Maximinum. Deus pater qđ ipſe ẽ generauit.

& homo, ſed vnus Dei filius. Deus ſine initio, homo a certo initio, dominus noſter Ieſus Chriſtus.

¶ Nam ſi temporalibus & paſſibilibus deus tribuit vt qđ ſunt hoc generent, quanto magis ipſe æternus & impaſſibilis non aliud qđ ipſe & generauit, vnus vnicum? Ideo noſtra magna admiratione, quoniam nulla paſſione, & tanta ſecum æqualitate vt eũ nec poteſtate precederet nec ætate. Sed ideo totum quod habet & quod poteſt, nõ tribuit ſibi, ſed patri, quia nõ eſt a ſeipſo, ſed a patre. Aequa-

lis eſt enim patri. Sed hoc quoq; accepit a patre. Nec ſibi accepit vt eſſet æqualis, ſed natura æqualis. Sicut ſemper natus, ita ſemper æqualis. Non itaq; inæqualem genuit, ⁊ æqualitatem iã nato addidit, ſed gignendo eum dedit, quia æqualem non imparem genuit. Ideo in forma dei eſſe æqualis deo non ei rapina fuerat. ſed natura: quoniam naſcẽdo ſumpſit non ſuperbiendo præſumpſit. Propterea vero patrem dicit eſſe maiorẽ, quia ſemetipſum exinaniuit formam ſerui accipiens non amittens dei. Propter quã ſerui formam non tantum patre, verũ etiam ſeipſo ⁊ ſpiritu ſancto minor factus eſt. Nec tantũ hac excellentiſſima trinitate, ſed etiam minoratus eſt paulo minus ab angelis. Hominibus etiam minor fuit, quando puer parentibus ſubditus fuit. Propter hanc itaq; formam ſerui, quam veniente plenitudine temporis exinanitus accepit, dixit, Pater maior me eſt. Propter illam vero Dei formam, quam nec exinanitus amiſit, dixit. Ego ⁊ pater vnum ſumus. Et homo ſcilicet factus, ⁊ pmanens deus. Homo enim aſſumptus eſt a deo, non in homine conſumptus eſt deus. Ideo valde rationabiliter ⁊ patre minor eſt homo Criſtus, ⁊ patri æqualis eſt idem ipſe deus Chriſtus.

Chriſtus ſemper æqualis patri.

Chriſtus de ſe ipſo minor factus eſt homo. ps. viij.

Ioan. ix.

Ioã. x.

A

¶ Deus qui genuit, quia meliorẽ ſe generare n potuit (nihil. n. deo melius) debuit æqualẽ. Si. n. voluit ⁊ nõ potuit, infirmus eſt. Si potuit ⁊ noluit, inuidus eſt. Ex quo cõficitur æqualem genuiſſe filiũ.

Ex lib. qſtionũ lxxxiij. q. I. Deus æqualem ſibi genuit.

¶ Accepit tempus Chriſtus, accepit tẽpus filius dei? filius dei non accepit tempus, ſed filius hominis accepit tempus. Idem ipſe autẽ filius dei per quem facti ſumus, ⁊ filius hominis per quẽ refecti ſumus, homine aſſumpto ipſe nõ eſt aſſumptus homine mutato in melius, nullo modo ipſe in deterius cõmutatus. Non deſtitit eſſe quod erat, ſed accepit quod nõ erat. Quid erat? Cum in forma dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe æqualem deo. Apoſtoli verba ſunt. Et quid accepit? Semetipſum exinaniuit formam ſerui accipiens. Sicut formam ſerui accepit, ita ⁊ tempus accepit. Diminutus eſt? deterior redditus? in defectum lapſus? Abſit. Quid eſt ergo, ſemetipſum exinaniuit formam ſerui accipiens? Exinaniſſe ſe dictus eſt accipiendo inferiorẽ, non degenerando ab æquali.

Ex tracta. ps. lxxiiij. Chriſt⁹ quõ tps accepit.

¶ Qui cum in forma dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe æqualis deo. Quare illi non erat rapina? Quia natura erat, quia hoc natus erat vt eſſet æqualis illi a quo genitus eſt.

Ex tracta. ps. cxxvi. Aſſ: æqualem deo non erat Chriſto rapina.

B

¶ Et hæretici quidem dicunt minorem filiũ eſſe q̃ pater eſt. quia ſcriptum eſt ipſo filio dicente, Pater maior me eſt. Veritas autem oſtendit ſecundum iſtum modum etiam ſeipſo minorem filiũ. Quomodo. n. non etiam ſeipſo minor factus eſt, qui ſemetipſum exinaniuit formam ſerui accipiens? Neq; enim ſic accepit formã ſerui vt amitteret formam dei, in qua erat æqualis patri. Si ergo ita accepta eſt forma ſerui, vt non amitteretur forma dei, cum ⁊ in forma ſerui, ⁊ in forma dei idem ipſe ſit filius vnigenitus dei,

Ex lib. de tri. &c. Ioan. xiiij. Chriſtus ſeipſo minor.

patris in forma dei equalis patri, in forma serui mediator dei & hominum homo Christus Iesus: quis non intelligat quod in forma dei etiam ipse se ipso maior est: in forma autem serui etiam se ipso minor est? Non itaq; immerito scriptura vtrumq; dicit, & equalem patri filium, & patrem maiorem filio. Illud enim propter formã dei, hoc autem propter formam serui, sine vlla confusione intelligitur. Et hec nobis regula pia per omnes sanctas scripturas dissoluendae huius questionis, ex vno capitulo epistole Pauli apostoli exprimitur, vbi manifestius ista distinctio commendatur. Ait enim Qui cum in forma dei esset, nõ rapinam arbitratus est esse se aequalem deo: sed semetipsum exinaniuit formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus & habitu inuentus homo. Est ergo dei filius deo patri natura equalis, habitu minor. In forma enim serui quam accepit, minor est patre: in forma autem dei, in qua erat etiam antequam accepit hanc, aequalis est patri. In forma dei verbum per quod facta sunt omnia: in forma autem serui, factus ex muliere, factus sub lege, vt eos qui sub lege erant redimeret. Proinde in forma dei fecit hominem, in forma serui factus est homo. Nam si pater tantũ sine filio fecisset hominem, non scriptum esset, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Ergo quia forma dei accepit formam serui, vtrumq; deus, & vtrumq; homo, sed vtrumq; deus propter accipientem deum, vtrumq; autem homo propter acceptum hominem. Neq; enim illa susceptione alterum eorum in alterum conuersum atq; mutatum est. Nec diuinitas quippe in creaturam mutata est, vt desisteret esse diuinitas, nec creatura in diuinitatem mutata est, vt desisteret esse creatura.

i. Timo. ii. — C — Gala. iiij. — Gene. i.

Ex libro de trinitate. vi. Pater & filius vnum sunt.

¶ Pater ergo & filius vnum sunt, vtiq; secundum veritatem substantie, & vnus deus est, & vnus magnus, & vnus sapiens. Vnde ergo maior pater? Si enim maior, magnitudine maior. Dum autem magnitudo eius filius sit, nec ille vtiq; maior est ea magnitudine qua magnus est. Ergo equalis est. Nam vnde equalis, si nõ ex quo est: cui nõ est aliud esse & aliud magnũ esse. Aut si eternitate pater maior est, non est aequalis filius quacunq; re. Vnde enim aequalis? si magnitudine dixeris, non est par magnitudo que minus eterna est. Atq; ita caetera. An forte in virtute aequalis est, in sapientia vero non est aequalis? Sed quomodo est aequalis virtus que minus sapit? An in sapientia aequalis est, in virtute autem non est aequalis? Sed quomodo aequalis sapientia quae minus potens est? Restat itaq;, vt si in vlla re inaequalis est, non sit aequalis. At scriptura clamat, Non rapinam arbitratus est esse aequalis deo. Cogitur igitur quiuis aduersarius veritatis, qui modo tenetur auctoritate apostolica, in qualibet vel vna re aequalem deo filium confiteri. Eligat quam voluerit. Hinc ei ostendetur in omnibus esse aequalem, quae de substantia eius dicuntur.

D

Si in vna re inaequalis esset, equalis nõ esset [illegible] filius.

Ꞇ Cuidam enim rapina erat eſſe ęqualis deo. Et quoniam quęſiuit rapinam, inuenit ruinam. Dominus autem noſter Ieſus Chriſtus cum in forma dei eſſet non rapinam arbitratus eſt eſſe aequalis deo. Cui enim aequalitas dei natura erat, rapina non erat. Sed tamen ſemetipſum exinaniuit formam ſerui accipiens, vt nos efficeremus iuſticia dei in ipſo. Si enim ille paupertatem vitaret, nos paupertate non caremus. Pauper enim ille factus eſt cum diues eſſet, vt illius paupertate, ſicut ſcriptum eſt, nos ditaremur. Diuitię illius quid nos facturæ ſunt cuius paupertas nos diuites facit?

Ex ſer. de verbis Apoſtoli xv

Ephe. ii.

Paupertas Chriſti nos diuites facit.

Ꞇ In principio erat verbum. Et ideo in principio fecit deus coelum, & terram, quia erat verbum. Omnia per ipſum facta ſunt. Factum dicis? Si factum dicis, filiuʒ negas. Filium enim querimus natura non gratia, filium vnicum vnigenitum non adoptiuum. Talem filium quærimus, tam verum filium quærimus qui cum in forma dei eſſet non rapinam arbitratus eſt eſſe æqualis deo. Non rapina, quia natura. Natura erat, rapina non erat. Non rapinaʒ arbitratus eſt eſſe æqualis deo. Non erat ei rapina, natura erat. Sic erat ex æternitate, ſic erat coeternus gignenti, ſic erat æqualis patri. Sic erat. Semetipſuʒ exinaniuit. Quomodo? Amittendo quod erat, an aſſumendo quod non erat? Sequatur Apoſtolus. Audiamus, Semetipſum exinaniuit formam ſerui accipiens. Sic ſe exinaniuit formam ſerui accipiens, non formam dei amittens. Forma ſerui acceſſit, nõ forma dei diſceſſit. Hoc eſt confiteri Chriſtũ in carne veniſſe. Arrianus autem qui non confitetur ęqualem, nõ confitetur filiũ. Si non confitetur filiũ, non confitetur Chriſtum. Qui non confitetur Chriſtũ, quomodo confitetur Chriſtuʒ in carne veniſſe? Ꞇ Vide quibus factus ſit tantillus, qui cũ in forma dei eſſet non rapinã arbitratus eſt eſſet ęqualis deo. Non enim rapina ſed erat natura æqualitas filii cũ patre. Ioannes ſi ſe Chriſtũ putari vellet, illi rapina eſſet. Non ergo rapinã arbitratus eſt eſſe æqualis Deo. Erat enim, & ſine rapina erat, quod æternus ab æterno natus erat, tamen ſemetipſum exinaniuit formã ſerui accipiens, hoc eſt formã hominis accipiẽs. Qui cũ in forma dei eſſet, nõ formã dei accepiſſet. Ergo cum in forma dei eſſet, ſemetipſuʒ exinaniuit formaʒ ſerui accipiens. Sic accepit quod non erat, vt nõ perderet q͛ erat. Manens deus hominem aſſumpſit, formã ſerui accepit, & factus eſt deus homo, a quo deo factus eſt homo. Vide ergo que maieſtas, que poteſtas, que ſublimitas, que cuʒ patre ęqualitas venit ꝓpter nos ad indumentum formæ ſeruilis. Ꞇ Venit aliquis & accepit aliquid. Quis venit? Aliquis. Qui cũ in forma dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ęqualis deo. Ecce quis venit. Quid accepit? Sed ſemetipſum exinaniuit formaʒ ſerui accipiens in ſimilitudinem hominum factus. Ille factor factus, ille creator creatus. Sed ĩ quo factus & creatus? In forma ſerui accipiendo formam ſerui, non amittendo formam dei. In hac ergo forma ſerui, in eo

E

Ex ſer. de eiuſdẽ apoſtoli verbis. xxi.

Ioan. i.

Gene. i.

Chriſtus verus filius dei patris non factus, ſed gentius coæqualis illi.

i. Ioan. iiii.

F

Ex ſerm. in natali ſancti Ioannis Baptiſte.

Ioannes Baptiſta ſi ſe Chriſtuʒ putaret rapinaʒ faceret.

Ex ſer. de Paulo apoſtolo Venit Chriſtus æqualis patri, accepit formam ſerui.

Duo primi articuli de Chriſto, conditionem noſtram mortalitatis prędicãt; duo vltimi diuinitatis eius mercedem nobis policentur.

quod a nobis pro nobis accepit, & natus est, & passus est, & resurrexit, & ascendit in coelum. Quatuor res dixi: Natus est, mortuus est, resurrexit, ascendit in coelum. duo prima, duo nouissima. Duo prima: Natus est, mortuus est. Duo nouissima: resurrexit, ascendit in coelum. In duobus primis conditionem tuam tibi ostendit. In duobus nouissimis mercedis exemplum praebuit. Nasci & mori noueras: plena est his duobus regio mortalium. Quid hic abundat in omni carne nisi nasci & mori? hoc homo cum pecore habet, hanc ergo vitam cum pecoribus communem ducimus. Nati sumus, morituri sumus. Illud nondum noueras, resurgere, & in coelum ascendere. Duo noueras, duo non noueras. Suscepit quod noueras, ostendit quod non noueras: patere quod suscepit, spera quod ostendit.

Ex sermone de tribus modis Christus intelligatur. Ioan. i.

¶ Dicit Ioannes, Et verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Audite istud vtrunque in illo notissimo capitulo Pauli Apostoli. Qui cum in forma dei esset, inquit, non rapinam arbitratus est esse aequalis deo. hoc est, In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum. Quomodo dixit Apostolus, non rapinam arbitratus est esse aequalis deo, si non aequalis deo? Si ille pater deus, ille non deus, quomodo aequalis? Vbi ergo ille ait, Deus erat verbum: ibi iste, Non rapinam arbitratus est esse aequalis deo. Et vbi ille, Verbum caro factum est & habitauit in nobis: ibi iste, Semetipsum exinaniuit formam serui accipiens. Attendite per hoc ergo quod homo factus est, per hoc quod verbum caro factum est, & habitauit in nobis, per hoc quod semetipsum exinaniuit formam serui accipiens.

Concordia apostoli cum euangelio.

Ex sermone de verbis euange. Christus factor & factus.

¶ Ipse est Christus & factor & factus. Vide factorem, In principio erat verbum & verbum erat apud deum & deus erat verbum: hoc erat in principio apud deum: omnia per ipsum facta sunt. vide factum. Et verbum caro factum est & habitauit in nobis. Videamus ergo Iesum Christum & deum & hominem, Christum & factorem rerum, & factum in rebus: Christum & creatorem hominum, & creatum hominem. Deus Christus aequalis est patri. Tantus est quantus ille. Talis est qualis ille. Hoc est quod ille. Non hic est qui ille, hoc est quod ille. Ille deus: & iste deus. Ille omnipotens, & ille omnipotens. Ille immutabilis, & ille immutabilis. Hoc est quod ille, non hic est qui ille, quia ille pater, hic filius. Hoc quicunque nouit, illi ad patrem ascendit. Qui hoc non nouit, nondum illi ascendit Christus ad patrem, paruulus cum illo est: in terra cum illo est. Aequalis omnipotenti nondum illi est proficienti ascendit, & cum illis qui proficit, ascendit. Quid est ergo, noli me tangere? Tactus fidem significat. Tangendo enim acceditur ad eum qui tangitur. Mulierem illam videte quae fluxum sanguinis patiebatur, dixit in corde suo, Sanabor si tetigero fimbriam vestimenti eius: Accessit & tetigit. Sanata est. Quid est accessit & tetigit? Propinquauit & credidit. Vt sciatis eam credendo tetigisse, dominus dicit, Tetigit me aliquis. Turba illa premere nouit, tangere non nouit. [illegible]

Ioan. xx. Tangere Christum ascendentem quid sit.

Matth. ix.

Luc. viii.

ſe voluiſſe dicendo, quis me tetigit? Tetigit me aliquis, vt illum tactum fidem credamus eſſe tangentis, vel potius credentis acceſſum. Quid ſibi ergo vult, Noli me tangere, nondum enim aſcendi ad patrem meum? Quod me vides, hoc me putas, Nondū aſcē di ad patrem, hominem me vides, hominem ſolus me putas. ſū quidem homo, ſed non hic ſtet fides tua. Noli me tangere ſic vt tantummodo hominem credas. Nondum enim aſcendi ad patrem meum. Aſcendo ad patrem meum, et tange me, id eſt proficere, intellige me æqualem patri, et tunc tange, et ſalua eris. Noli me tangere. nondum enim aſcendi ad patrem meum. Quod deſcendi ſuides, q̄ aſcendi nondum vides. Memetipſum exinaniui formam ſerui accipiens, in ſimilitudinem hominum factus ſum, et habitu inuentus vt homo. Hoc crucifixum eſt, hoc ſepultum eſt, hoc reſuſcitatum. Illud autem, cum in forma dei eſſem, non rapinam arbitratus ſum eſſe æqualis deo, nondum vides. Noli tangendo terram, cœlum perdere, noli remanendo in homine, in deum non credere. Noli me tangere: nondum aſcendi ad patrē. Procedat Arrianus, prius procedat Fotinianus, hæretici, qui dominum Ieſum niſi hominem omnino non nouerunt. Homuncioniſtæ dicuntur iſti heretici. Homuncioniſtæ, quia non nouerunt Chriſtū niſi hominem. Reſpondeamus Fotiniano. Noli tangere. Quid eſt noli tāgere? Noli ſic credere nondum tibi Chriſtus aſcendit ad patrem. Procedat Arrianus. Ego, inquit, credo Deum Chriſtum, ſed minorem. Nec tibi adhuc aſcendit ad patrem. Cum aſcendit ad patrē, extende te vt tangas. Extende te, tange deum. Et ego, inquit, profiteor, ſed alterius naturæ et alterius ſubſtantiæ. Creatum, non p quē creata ſunt omnia. Factum, non in principio verbum ſine tempore. Adhuc ergo infra es, nondum tibi aſcendit ad patrē. Vis aſcē dat tibi ad patrem? Crede, cum in forma dei eſſet non rapinam arbitratus eſt eſſe ęqualis deo. Rapina non erat, quia natura erat. Rapina vſurpatur, natura cognoſcitur. In forma dei non rapinā arbitratus eſt eſſe æqualis deo. Sic eſt natus et ſemper natus. Et natus et ſemper natus et ſine initio natus. Tu quid dicis Arriane? Erat tempus quando non erat filius. Vides quia nondum tibi aſcendit ad patrem? Noli tangere, noli ſic credere, non eſt tempus inter patrem et filium. Genuit pater, natus eſt filius. Sine tempore ille genuit, ſine tempore natus eſt, per quem facta ſunt tempora. Sic tange, et aſcendit tibi ad patrem verbum ſed coæternum deo. Sapientia dei, ſed ſine qua nunquam fuit pater. Reſpondere tibi hꝫ caro tua, et confabulatura tecum, et dicit tibi in tenebris. Quomodo natus ſi ſic fuit? Tenebræ tecum loquuntur. Exponatur mihi clamans: clamo, exponatur mihi. Quid tibi exponatur? Natus eſt aut non natus? non enim eſſet filius niſi natus. Si ergo natus eſt, fuit tempus quando non erat. Falſum eſt hoc. Terra loqueris, de terra loqueris. Expone ergo mihi, ait, quomodo natus ſi ſemper fuit.

expono, non expono, nõ poſſum, non expono, ſed pro me propheтam oppono. Generationem eius quis enarrabit?

Eſaie. liij.

Ex libro contra Maximinum. i. Ioan. x.

¶ Aſſumpta autem carne qua factus eſt homo, ſicut æqualem ſe nouit quando dicit, Ego & pater vnum ſumus: ſic ſe nouit minorem, quia verbũ caro factũ eſt, & habitauit in nobis. Nõ rapinã arbitratus eſt eſſe æqualis deo. Natura enim erat, non rapina. Nõ enim vſurpauit hoc, ſed natus eſt hoc. Veruntamen ſemetipſum exinaniuit formã ſerui accipiẽs. Agnouiſti æqualẽ, iã accipe agnoſcere minorẽ. Formã ſerui accipiens, in ſimilitudinem hominũ factus, & habitu inuentus vt homo. Ecce qua forma maior eſt pater.

Ex libro contra Maximinum. ij.

¶ Si enim cõfiteris dei formã, cur nõ aperte dei filiũ deo cõfiteris æqualem? Preſertim quia de verbis Apoſtoli vbi ait, Non rapinam arbitratus eſt eſſe æqualis deo, nõ potuiſti pro tuis partibus inuenire quod diceres. Et quia hoc dixiſſe Apoſtolum nõ potuiſti negare, Ideo dixiſti quod ille nõ rapuit. nec nos dicimus, tamen hoc ſic nõ rapuit quod eſt nõ habuit. i. æqualitatẽ dei, atq; ita dictũ ſit nõ rapinã arbitratus eſt eſſe æqualis deo, ac ſi diceretur: non arbitratus eſt eſſe rapiendã æqualitatẽ dei eo quod ab illo fuerit aliena.

D

Non rapuiſſe Chriſtum æqualitatem patris fatetur Maximinus: quia credidit habere.

Raptor.

Raptor enim rei alienæ vſurpator eſt, id eſt hoc filius cũ poſſet rapere noluiſſet. Quod vides quãta inſipiẽtia ſentiatur. Ergo intellige Apoſtolum ideo dixiſſe, non rapinã arbitratus eſt eſſe æqualis deo, quia nõ alienũ arbitratus eſt quod natus eſt. Sed tñ quãuis æqualitatẽ dei nõ fuerit arbitratus alienã ſed ſuã, ſemetipſum exinaniuit nõ quærens quæ ſua ſunt, ſed quæ noſtra ſunt. Quod vt noueris ita eſſe, attende vnde ad hoc Apoſtolus venerit. Cum enim Chriſtianis humilitatem præciperet charitatis, alter alterum, inquit, exiſtimantes ſuperiorem ſibi, non quæ ſua ſunt vnuſquiſq; intendentes, ſed quæ aliorum. Deinde, vt exemplo Chriſti hortaretur nõ ſua quærere, vel intendere, ſed quæ aliorum, ſinguli quoq; inquit, hoc ſentite in vobis quod & in Chriſto Ieſu. Qui cum in forma dei eſſet, quæ illi erat ſua, non rapinam arbitratus eſt, hoc eſt non alienam arbitratus eſt eſſe æqualis Deo. Sed tamen quærens noſtra, non ſua ſemetipſum exinaniuit non formam dei amittens, ſed formam ſerui accipiens. Non enim eſt mutabilis illa natura vt ſe exinaniret perdendo quod erat, ſed accipiendo quod nõ erat, nec conſumendo quæ ſua ſunt. ſed aſſumendo quæ noſtra ſunt:

E

ac deinde in forma ſerui obediendo ſicut homo vſq; ad mortem crucis. Non itaq; facias imparem Deo formam dei, quod nec in ipſis hominibus dici poteſt. Nam cum dictum fuerit, iſte homo in forma eſt illius hominis: nemo intelligit niſi æquales. An forte non vis ſic accipere quod dictum eſt, cum in forma dei eſſet, vt in forma dei patris intelligas filium, vbi nihil aliud quam æqualitas apparet amborum? Sed in forma dei putas intelligendum in forma ſua, quia & ipſe vtiq; Deus eſt. Non multum curo ſi vel ſic intelligas. Vbi enim plenitudinem formæ ætatis incommu-

Formam filij æqualis eſt formæ patris.

ea non faciunt, ſed deo gignente perfectus natus eſt filius procul dubio ſi forma filij formę patris non eſt ęqualis non verus eſt filius. Scriptum eſt autem vt ſimus in vero filio eius Ieſu Chriſto. Forma igitur veri filij, formę dei patris non poteſt eſſe inęqualis.

¶ De quo etiam Paulus apoſtolus dicit, Quoniam cum in forma dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ęqualis deo. Qui formam implet dei, nihil habet minus deo. Totus ergo habitat pater in filio, cuius patris formam idem filius non ex parte, ſed implet in pleno. Si enim diceret, qui cum deus eſſet non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem deo, poſſet anguſtijs fidei ſuæ quilibet qualecunqȝ, uel debile de quo ſine mora excluderetur ſpatium inuenire. Nunc vero qui cum in forma dei eſſet dixit, omnem machinationis iniuſtæ aditum interclusit. Vbi eſt enim forma, nihil habet prorſus minus omnino natura. Deus enim (ait idem Apoſtolus) erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi. Quomodo ergo ſuſciperet minor maiorem, niſi ſeſe in vna natura cognoſceret pareſ? Neqȝ enim lineamentis ſpatijsqȝ membrorum hęc dei forma diſtenditur vt pater filium in ſe ſuſcipiat habitantem, aut in ſe filius patrem oſtendat manentem, ſicut ipſe ait, Pater in me manens facit opera mea. Aut euacuatur cum ſpiritum ſanctum ſuum pater & filius omnem creaturam ſuam profert illuſtrantem. Quomodo cogitari non poteſt, quomodo explicari non poteſt, ſimul ſecum vnum eſt quod ſecundum incommutabileȝ omnino ſubſtantiaȝ in trinitate deus eſt. Si enim in homine credente in ſe, totus deus credendus eſt habitare, quomodo filium in ſe totum pater, aut filius patrem non credatur excipere? Ac per hoc ipſe in patre & pater in eo manet, & ex patre & filio ſanctus credendus eſt ſpiritus non ſolum proceſſiſſe, ſed ſemper ad peragenda opera trinitatis omnino procedere.

¶ Qui cum in forma dei eſſet, ſicut dicit Apoſtolus, non rapinaȝ arbitratus eſt eſſe æqualis Deo. Neqȝ enim vſurpationis erat vt rapina diceretur: ſed natura inerat vt eſſet ęqualis. Semetipſũ tamen exinaniuit non formam Dei omittens, ſed formam ſerui ſuſcipiens. Humiliauit ſemetipſum factus obediens vſqȝ ad mortem, mortem autem crucis. Vide quemadmodum eundem hominem quem deum commendat, vt perſona vna ſit, ne non trinitas, ſed quaternitas inducatur. Sicut enim non augetur numerus perſonarum cum caro accedit animæ vt ſit vnus homo: ſic non augetur numerus perſonarum cum homo accedit verbo vt ſit vnus Chriſtus. Legitur itaqȝ verbum caro factum, vt intelligamus huius perſonæ ſingularitatem, non vt ſuſpicemur in carne mutatam diuinitatem.

Ex ſermone diſceptationis cõtra Paſcentium. Filius implet formã patris.

ij. Cor. v.

Ioan. xiiii.

In homine credente totus deus eſt.

Ex li. de gratia noui teſtamenti.

Chriſtus Deus & homo perſona vna eſt.

Ioan. i.

In ſimilitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo.

Digitized by Google

Ex lib. quæſtio/ nu u octoginta trium q. ſeptua geſima tertia.
Accidétium no bis differentiæ.

HAbitus in ea re dicitur quæ nobis vt habeatur accidit. Verumtamen hoc intereſt, q quædam eorum quæ accidunt nobis, vt habitum faciant non mutantur a nobis, ſed ipſa nos mutant in ſe ipſa integra & inconcuſſa manentia. Sicut ſapiētia cum accidit homini nón ipſa mutatur, ſed hominem mutat, quem de ſtulto ſapientem facit. Quædam vero ſic accidunt, vt & mutent & mutentur, ſicuti cibus & ipſe amittens ſpeciem ſuam in corpus noſtrum vertitur, & nos refecti cibo ab exilitate atq; languore in robur, atq; valentiam commutamur. Tertium genus eſt cum ipſa quæ accidunt mutantur vt habitum faciant, & quodam modo formantur ab eis quibus habitum faciunt, ſicuti eſt veſtis. Nam cum detecta, vel depoſita eſt, non habet eam formam quam ſumit cum induitur atq; inducitur membris. Induta ergo accipit formam quam non habebat exuta, cum ipſa membra & cum induuntur, & cum exuūtur, in ſuo ſtatu maneāt. Poteſt etiam eſſe quartum genus, cum ea quę accidūt ad faciendum habitum, nec mutant quibus accidunt, nec ab eis ipſa mutantur, ſicut annulus digito ſi non nimis ſubtiliter attendatur. Verūtamen hoc genus aut nullum eſt ſi diligenter diſcutias, aut omnino rariſſimū. Cum igitur Apoſtolus de vnigenito dei filio loqueretur, quantum pertinet ad eius diuinitatem ſecundum id quod veriſſime deus eſt æqualem dixit patri. Quod et nō fuit tanquam rapina. i. quaſi alienum appetere, ſi ſemper manens in ea æqualitate nollet hominem indui & hominibus vt homo apparere. Sed ſemetipſum exinaniuit non formam ſuam mutans, ſed formam ſerui accipiens, neq; conuerſus atq; traſmutatus in hominem amiſſa incommutabili ſtabilitate, ſed quāquam verum hominem ſuſcipiēdo ipſe ſuſceptor in ſimilitudinem hominum factus, non ſibi ſed eis quibus in hominem apparuit eſt habitu inuentus vt homo. i. habendo hominem inuentus vt homo eſt. Non enim poterat inueniri vt homo ab his qui cor immundum habebant, & verbum apud patrem videre non poterant, niſi hoc ſuſcipiendo quod poſſent videre, & per quod ad illud lumen interius ducerentur. Ille autem habitus non eſt ex primo genere. Non enim manens ipſa natura hominis naturam dei commutauit. Neq; ex ſecundo. Nō enim immutauit homo deum, & mutatus eſt ab illo. Neq; ex quarto. Non enim ſic aſſumptus eſt homo, vt neq; ipſe mutaſſet deum, nec ab illo mutaretur, ſed potius ex tertio. Sic enim aſſumptus ē vt commutaretur ineffabiliter & excellētius, atq; coniūctius, quā veſtis ab homine cum induitur. Hoc ergo nomine habitus ſatis ſignificauit apoſtolus quemadmodum diceret in ſimilitudinem hominum factus, quia non transfiguratione in hominem, ſed habitu factus eſt, cum indutus eſt homine, quem ſibi vniens quodāmodo atq; conformans, immortalitati æternitatiq; ſociaret. Sed illum habitum qui eſt in perceptione ſapientiæ, & diſciplinæ græci

Schesis.

σχεσιν vocant: hunc autem ſecundũ, quẽ dicimus veſtitũ vel ar-
matum σχημα potius appellãt. Ex quo intelligitur de iſto gene- Schema.
re habitus locutũ apoſtolũ, quãdo quidẽ in græcis exemplaribus B
σχηματι ſcriptũ ẽ, quod nos in latinis habitu habemus. Quo no
mine oportet intelligi, non mutatum eſſe verbũ ſuſceptione ho
minis, ſicuti nec membra veſte induta mutantur, quamq́; illa ſu-
ſceptio ineffabiliter ſuſceptum ſuſcipienti copulauerit. Sed quãtũ
verba humana rebus ineffabilibus coaptari poſſunt, ne mutatus
intelligatur deus, humanæ fragilitatis aſſumptor electum eſt, vt
græce σχημα, latine habitus diceretur illa ſuſceptio.

Humiliauit ſemetipſum factus obediens vſq; ad mortem: mortem autem crucis.

Cecidit diabolus, & ſtantem deiecit hominem deiecit ſtan- Ex ſermone de
tem, ſed Chriſtus deſcendens erexit iacentẽ, vnde tamen verbis euang.
erexit dominus deus tuus attende. Humilitate erexit fa- xxiiii.
ctus obediẽs vſq; ad mortẽ. Humiliauit ſemetipſũ princeps tuus Diabolus ca-
humilis, & tu ſuperbis? Caput humile, & membrũ ſuperbũ? Abſit. dens hominẽ
Non vult eſſe de corpore capitis humilis, qui amat ſuperbiam. deiecit, Chri-
¶ Diſcite inquit a me. Cum eſſem in principio deus apud deum, ſtus aſcendens
creaui vos. Hoc nolo diſcatis a me. Sed factus ſum quod feci, ne erexit.
periret quem feci. Vnde ſum factus quod feci? Semetipſum exi- Ex ſermone de
naniuit formam ſerui accipiens, in ſimilitudinẽ hominũ factus, verbis apoſto-
& habitu inuentus vt homo. Humiliauit ſemetipſum. Hoc diſcite li. xii.
a me. Humiliauit enim ſemetipſum inquit. Diſcite a me quia mi Matt. xi.
tis ſum & humilis corde. Nõ enim inquit hoc vos doceo quaſi in C
forma dei aliquando fuiſſetis, non rapinam arbitrantes eſſe vos Quid diſcendũ
æquales deo. Illi proprium erat: illi rapina nõ erat. In patris æqua nobis a Chri-
litate natus eſt de patre. Quid tamen fecit propter te? Semetipſũ ſto.
exinaniuit formam ſerui accipiens in ſimilitudinem hominũ fa
ctus, & habitu inuentus vt homo. Ecce propter te deus factus eſt ho
mo. Ecce propter te deus factus eſt homo ſine peccato, & nõ vis te
agnoſcere cum peccato vt venias ad illum qui ait, Venite ad me
omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego vos reficiam. Matth. xi.
¶ Intelligens ergo pater effuſiones cruoris preter periculũ paſſio Ex ſermo. in na
nis, quomodo ſequi Chriſtum debeat Chriſtianus, apoſtolus dicit tali ſancti Lau-
loquens de domino Chriſto, Cum in forma dei eſſet nõ rapinã rentij.
arbitratus eſt eſſe æqualis deo. Quanta maieſtas. Sed ſemetipſum
exinaniuit formam ſerui accipiens, in ſimilitudinem hominum
factus, & habitu inuentus vt homo. Quanta humilitas. Humilia-
uit ſe Chriſtus, habes Chriſtiane quod teneas. Chriſtus factus eſt Obedientia
obediens. Quid ſuperbis? Quouſq; factus eſt obediens Chriſtus? Chriſti vſq; ad
Vſq; ad incarnationẽ verbi, vſq; ad participationem mortalitatis quid extenda-
humanæ, vſq; ad trinã diaboli tentationẽ, vſq; ad irriſionẽ populi tur.
Iudæorũ, vſq; ad ſputa & vincula, vſq; ad alapas & flagella. Si parũ D

Digitized by Google

eſt,vſq; ad mortem. Et ſi adhuc etiam aliquid de genere mortis addendum eſt,mortem autem crucis. Habemus tale humilitatis exemplum ſuperbię medicamentum. Quid ergo intumeſcis homo? O pellis morticina quid tenderis? O ſanies fœtida quid in-

Vindictæ appetitio reprehendatur.

fluris? Quia tibi neſcio quis fecit iniuriam, vnde flagitas vindictam? ſitis arenti fauce vindictas, nec prius ab intentione deſiſtis, donec ab illo qui te læſerit vindiceris. Si Chriſtianus es, expecta regem tuum, prius ſe vindicet Chriſtus. Nondum enim vindicatus eſt qui parte tanta perpeſſus eſt. Et vtiq; illa maieſtas poſſet vel nihil perpeti, vel continuo vindicari. Sed cum eſſet in illo tanta potentia, ideo fuit etiam tanta patientia, quia pro nobis paſſus eſt no-

I. Petri. ii.

bis relinquens exemplum vt ſequamur veſtigia eius. Humilitate decurſa, & morte proſtrata aſcendit Chriſtus in cœlum: ſequamur eum. Audiamus dicentem apoſtolum, Si conſurrexiſtis cum Chri-

Coloſ. iii.

ſto, quæ ſurſum ſunt ſapite: vbi Chriſtus eſt in dextera dei ſedens. Quæ ſurſum ſunt quærite: non quæ ſuper terram. Quicquid delectabile de temporalibus rebus mundus ingeſſerit, reſpuatur. Quic-

D

quid infremuerit aſperum atq; terribile, contemnatur. Et qui ſic agit, non dubitet Chriſti ſe cohærere veſtigiis: vt merito dicere audeat cum apoſtolo Paulo, Conuerſatio noſtra in cœlis eſt. Sed nec

Ibidem.

E

poteſt in iſtis virtus eſſe inuicta ſi non ſit charitas ficta. Ille nobis

Roma. v.

dat veram virtutem, qui diffudit in cordibus noſtris charitatem ſanctus obediens vſq; ad mortem mortem autem crucis.

Ex tracta. ſecundum euang. ſecundum Ioan. xxxvi.

¶ Creator hominis homo eſſe dignatus eſt, factus eſt quod fecerat ne periret quem fecerat. Quid huic miſericordię addi poteſt? tamen addidit: parum fuit ei hominem fieri, ſed voluit etiam ab hominibus reprobari. Parum erat reprobari, & exhonorari. Parum erat exhonorari, & occidi. Sed & hoc parum eſt mortem crucis. Nam cum eius obedientiam vſq; ad mortem factam commendaret apoſtolus, parum illi fuit dicere factus obediens vſq; ad mortem, non enim qualemcunque mortem, ſed addidit mortem autem crucis. Illa morte nihil peius fuit inter omnia genera mortium. Denique vbi dolores acerrimi exagitantur, cruciatus vocatur a cruce nominatus. Pendentes enim in ligno crucifixi clauis ad lignum pedibus manibuſq; confixi producta morte necabantur. Non enim crucifigi hoc erat occidi. Sed diu viuebatur in cruce, non quia longior vita eligebatur, ſed quia mors ipſa protendebatur ne dolor citius finiretur. Mori voluit pro nobis. Parum dicimus. Crucifigi dignatus eſt; vſq; ad mortem crucis obediens factus. Elegit extremum & peſſimum genus mortis, qui omnem fuerat ablaturus mortem. De morte peſſima occidit omnem mortem. Peſſima enim erat non intelligentibus Iudæis. Nam domino electa erat. Ipſam crucem ſuam, ſignum habiturus erat: ipſam crucem de diabolo ſuperato tanquam trophæum in frontibus fidelium poſiturus: vt diceret apoſtolus, Mi-

Copioſa Chriſti miſericordia & redemptio.

Mors Chriſti acerbiſſima fuit

Gala. vi.

hi autem abſit gloriari niſi in cruce domini noſtri Ieſu Chriſti, per

[Ipſi]m mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo. Nihil erat tunc in carne intolerabilius: nihil eſt nunc in fronte glorioſius. Quid ſeruat fideli ſuo qui talem honorem dedit ſupplicio ſuo. Deniq; iam modo in pœnis reorum non eſt apud Romanos. Vbi enim domini crux honorata eſt, putatū eſt q̄ & reus honoraretur ſi crucifigeret. *Crucis mutatio.*

Propter quod & deus exaltauit illum, & donauit illi nomen quod eſt ſuper omne nomen: vt in nomine Ieſu omne genu flectatur, cæleſtium, terreſtrium, & infernorum: & omnis lingua confiteatur, quia dominus Ieſus Chriſtus in gloria eſt dei patris. *Heb. II. Eſa. xlv. Roma. xiiii.*

IN paſſione magis eius humilitas quam claritas commendatur, apoſtolo teſte qui dicit. Humiliauit ſemetipſū factus obediens vſq; ad mortem, mortem autem crucis. Deinde ſequit, & de eius clarificatione iam dicit. Propter quod & deus illum exaltauit, & donauit ei nomen quod eſt ſuper omne nomen: vt in nomine Ieſu omne genu flectatur cæleſtium, terreſtrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur quia dominus Ieſus Chriſtus in gloria eſt dei patris. Hęc eſt clarificatio domini noſtri Ieſu Chriſti que ab eius reſurrectione ſumpſit exordium. Humilitas ergo eius incipit in ſermone apoſtoli ab eo loco vbi ait, Semetipſum exinaniuit formam ſerui accipiens, & peruenit vſq; ad mortem crucis. Claritas vero eius incipit ab eo loco vbi ait, Propter quod & deus illum exaltauit, & peruenit q̄ in gloria eſt dei patris. Vt ergo mediator dei & hominum homo Chriſtus Ieſus reſurrectione clarificaretur vel glorificaretur, prius humiliatus eſt in paſſione. Nō enim a mortuis reſurrexiſſet ſi mortuus non fuiſſet. Humilitas claritatis eſt meritum. Claritas humilitatis eſt præmium. Sed hoc totum factum eſt in forma ſerui. In forma vero dei ſemper fuit, ſemper erit claritas. Immo non fuit quaſi iam non ſit: nec erit quaſi nondum ſit, ſed ſine initio, ſine fine ſemper eſt claritas. ¶ Propter quod deus eum exaltauit & donauit ei nomen quod eſt ſuper omne nomen, & cætera. Homini ergo donauit iſta non deo. Neq; enim cum in forma dei eſſet, non excelſus erat, aut non ei genua flectebant cæleſtia, terrena, & inferna: ſed cum dicitur propter quod eum exaltauit, ſatis propter quod exaltauerit. i. propter obedientias vſq; ad mortem crucis. In qua ergo forma crucifixus eſt, ipſa exaltata eſt. Ipſi donatum eſt nomen quod eſt ſuper omne nomen, vt cum ipſa forma ſerui nominet filius vnigenitus dei. ¶ Nouimus Chriſtum ſedere ad dexteram patris poſt reſurrectionem a mortuis & in coelos aſcenſionem. Factum eſt iam, nec vidimus ſed credimus: in libris legimus, prędicatum audiuimus, fide retinemus. Vnde & eo ipſo q̄ erat filius Dauid Chriſtus, factus eſt dominus Dauid. Illud enim quod natum eſt ex ſemine Dauid, ita honoratum

Ex tract. centeſimi ſecundum Ioan. cv. Chriſti in paſſione humilitas.
G. Clarificatio Chriſti poſt reſurrectionem eius.
I. Timo. II.
Humilitas. Claritas dei nec incepit, nec finiet.
Ex lib. contra Maximi. II. Exaltatio Chriſti q̄ homo eſt.
Ex tract. in ps. cix.
Chriſtus factus dominus Dauid.

Digitized by Google

eſt vt eſſet dominus Dauid. Ita miraris hoc, quaſi e in rebus huma
nis iſta non fiant. Si enim contingat filium cuiuſquam regem fie
ri patre priuato, non ne erit dominus patris? Amirabilius eſt
quod poteſt contingere, vt non ſolum rex factus priuati filius ſit
dominus patris ſui ſed epiſcopus factus, laici filius ſit pater patris
ſui. Ergo e eo ipſo ꝙ carnem accepit Chriſtus, ꝙ in carne mortuus
eſt, ꝙ in eadem aſcendit in coelum, e ſedet ad dexteram patris, e
in eadem ipſa carne ſic honorata, ſic clarificata, ſic in caeleſtem ha
bitum commutata, e filius eſt Dauid, e dominus eſt Dauid. Secun
dum enim hanc diſpenſationem tranſitus Chriſti, etiam illud ab
apoſtolo dicitur, Propter quod eum exaltauit a mortuis, e donauit
illi nomen quod eſt ſuper omne nomẽ, vt in nomine Ieſu omne
genu flectatur caeleſtium, terreſtrium, e infernorum. Donauit in
quit ei nomen quod eſt ſuper omne nomen. Chriſto ſecundum
hominem. Chriſto ſecundum carnem mortuo, reſurgenti, aſcen
denti donauit nomen quod eſt ſuper omne nomen: vt in nomi
ne Ieſu omne genu flectatur caeleſtium, terreſtrium, e infernorum.
Chriſtus domi
nus Dauid vbi
cunque ſit.
Pſal. cix.
De ſ. contra
Maximi. ii.
Vbi erit Dauid vt non ſit ei dominus? In coelo ſit, in terra ſit, in in
ferno ſit, dominus eius erit qui eſt dominus caeleſtium, terreſtrium
e infernorum. Gaudeat ergo nobiſcum e Dauid filii ſui natiuita
te honoratus, dominatu liberatus: e gaudens dicat e a gaudenti
bus audiatur. Dixit dominus domino meo, ſede a dextris meis.
Donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum.

¶ Dicitis vos Chriſtum colere vt deum omnis creaturae, cui fle
ctitur omne genu caeleſtium terreſtrium e infernorũ. Quẽ tamen
deo patri eſſe non vultis aequalem, quia hoc pater ei donauit. Ait
enim apoſtolus. Propter quod eum exaltauit, e donauit ei nomen
quod eſt ſuper omne nomẽ, vt in nomine Ieſu omne genu flecta
tur &c. Nec quaeritis cui donauerit: vtrum homini an deo. Quid e
Chriſti exalta
tio ſecundum
ꝙ homo fuit.
enim donauerit, euidenter apparet. Humiliauit inquit ſemetipſum
vſque ad mortem: mortem autem crucis, propter quod e deus eũ
exaltauit, e donauit ei nomen quod eſt ſuper omne nomen, quia
factus eſt obediens vſque ad mortem crucis. Nunquid antequam
hoc fieret non erat altus dei filius, dei verbum, deus apud deum, ſed
poſteaꝗ propter hoc exaltatus eſt quia factus eſt obediẽs vſque ad
mortem crucis: tunc coepit eſſe altus dei filius vnicus dei deus e
coepit habere nomen quod eſt ſuper omne nomen? Quis hoc in
Vel ſo. queſtio.
Geneſis tit.
ex xlii.
Gen. xxxviii.
Ioſeph
Chriſtum figu
rabat in eo ꝙ a
parentibus ſuis
adorandus erat.
ſipientiſſimus dixerit? Hoc ergo illi donatum eſt vt homini, ſecun
dum quem filius factus eſt obediens vſque ad mortem crucis: quod
iam habebat idem ipſe dei filius deus de deo natus aequalis.
¶ Quod dicit Iacob ad Ioſeph, quod eſt ſomnium quod ſomniaſ
ti? nunquid venientes veniemus ego e mater tua e fratres tui ado
rare te ſuper terram? niſi in aliquo myſterio dictũ accipiatur, quo
modo intelligitur de matre Ioſeph quae iam erat mortua? Vnde
nec in Aegypto cum ſublimaretur putandum eſt hoc eſſe comple

tum:quia nec pater eum adorauit quando ad eũ venit in Aegyptum nec mater olim defuncta potuit. In Chriſti ergo perſona facile intelligi poteſt etiam de mortuis,ſecundum illud quod dicit apoſtolus,Quia donauit ei nomen quod eſt ſuper omne nomẽ, vt in nomine Ieſu omne genu flectatur coeleſtium, terreſtrium, & infernorum.

Itaq; chariſſimi mei, ſicut ſemper obediſtis: non in præſentia mei tantum, ſed multo magis nunc in abſentia mea: cum metu & tremore veſtram ſalutẽ operamini. Deus eſt enim qui operatur in vobis & velle, perficere, pro bona voluntate.

C
Ex lib. de gratia & libe. arbi.
Cur cũ tremore operandũ moneat apoſtolus.

QVando iubet vt operentur, liberum eorum conueniuntur arbitrium. Sed ideo cum timore, & tremore, ne ſibi tribuendo quod bene operantur, de bonis tanquã ſuis extollantur operibus. Tanquã ergo interrogaretur apoſtolus & diceretur ei, quare dixiſti in timore, & tremore? horum verborum rationem reddit dicens. Deus eſt enim, qui operatur in vobis. Si enim timetis & tremitis, non extollimini tanquã de veſtris operibus bonis quia deus eſt qui operatur in vobis.

Ex tractat. pſ. lxv.

Audi vocem apoſtoli. Cum timore, inquit, & tremore veſtram ipſorum ſalutem operamini. Quare cum timore & tremore? Subiecit cauſam. Deus eſt enim qui operatur in vobis & velle, & operari pro bona volũtate. Si ergo Deus operatur in te, gratia dei operaris, non viribus tuis. Ergo ſi gaudes, & time ne forte quod datum eſt humili, auferatur ſuperbo.

Ex ſermone de verbis apoſtoli. ij.
Credere i Chriſtum a deo datur.
Ioan. vi.

Mirum eſt autem quod prædicato Chriſto crucifixo audiunt duo, vnus contemnit, alter aſcendit. Qui contemnit, imputet ſibi: qui aſcendit, non arroget ſibi, audiuit enim a veraci magiſtro. Nemo venit ad me, niſi fuerit ei datum a patre. Gaudeat quia datum eſt, gratias agat danti corde humili non arroganti, ne quod humilis meruit, ſuperbus amittat. Nam etiam qui iam in ipſa via iuſta ambulant, ſi ſibi eã tribuerint, & viribus ſuis, pereunt de illa. Ideo humilitatem nos docens ſancta ſcriptura per apoſtolum dicit. Cũ timore & tremore, veſtram ipſorum ſalutem operamini. Et ne ſibi inde aliquid darent, quia dixit operamini, cõtinuo ſubiunxit, Deus enim eſt qui operatur in vobis & velle & operari pro bona voluntate. Deus eſt qui operatur in vobis: ideo cum timore & tremore valles facite, imbrem ſuſcipite. Depreſſa implentur, alta ſiccantur. Gratia pluuia eſt. Quid ergo miraris ſi deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam? Ideo cum timore & tremore, id eſt, cum humilitate. Noli altum ſapere, ſed time. Time vt impleris: noli altum ſapere ne ſiccẽris. Deus eſt enim qui operatur in vobis & velle & perficere pro bona voluntate.

E

Gratia eſt pluuia in humile cadens.
Iacobi. iiij.
Roma. xi.
Ex libro de correptione & gratia.

NNN

Etiam de perſeuerantia nō eſt gaudendū in ſe ſed in deo.

¶ Nec de ipſa perſeuerantia boni voluit deus ſanctos ſuos in viribus ſuis, ſed in ipſo gloriari: qui eis non ſolum dat adiutorium quale primo homini dedit: ſine quo non poſſint perſeuerare ſi velint, ſed in eis etiam operatur ⁊ velle: vt quoniam non perſeuerabunt niſi ⁊ poſſint ⁊ velint, perſeuerandi eis ⁊ poſſibilitas ⁊ voluntas diuine gratie largitate donetur. Tantum quippe ſpiritu ſancto accenditur voluntas eorum, vt ideo poſſint quia ſic volunt: ideo ſic velint, quia deus operatur vt velint. Nam ſi in tanta infirmitate vite huius, in qua tamen infirmitate propter elationem reprimendam perfici virtutem oportebat; ipſis relinqueretur voluntas ſua vt in adiutorio dei ſine quo perſeuerare non poſſent, manerent ſi vellent, nec deus in eis operaretur vt vellent: inter tot ⁊ tantas tentationes infirmitate ſua voluntas ipſa ſuccumberet: ⁊ ideo perſeuerare non poſſent, quia deficientes infirmitate nec vellent, aut nō ita vellent infirmitate voluntatis vt poſſent. Subuentum eſt igitur infirmitati voluntatis humane, vt diuina gratia indeclinabiliter ⁊ inſuperabiliter ageretur: ⁊ ideo ꝙuis infirma non tamen deficeret, neque aduerſitate aliqua vinceretur. Dicente ergo Chriſto, Rogaui pro te ne deficiat fides tua, intelligamus ei dictum qui edificatur ſuper petram. Atque ita homo dei non ſolum quia miſericordiam conſecutus eſt vt fidelis eſſet, verum etiam quia fides ipſa non deficit, qui gloriatur, in domino glorietur.

Deus operatur velle in nobis.

B

Luce. xxij.

i. Tim. i.

Roma. viij.

Ex libro de bono perſeuerantie.

¶ Deus eſt enim qui operatur in vobis ⁊ velle ⁊ operari pro bona voluntate. Nos ergo volumus, ſed deus in nobis operatur ⁊ velle. Nos operamur, ſed deus in nobis operatur ⁊ operari pro bona voluntate: hoc nobis expedit ⁊ credere ⁊ dicere: hoc pium ⁊ verum eſt vt ſit humilis ⁊ ſummiſſa confeſſio, ⁊ detur totum deo.

F

Ex epiſtola ad Iulianam.

Bona voluntas ſine dei auxilio in nobis nō eſt.

¶ Proprium quippe arbitrium niſi dei gratia iuuetur, nec ipſa bona voluntas eſſe in homine poteſt. Deus eſt enim, inquit apoſtolus, qui operatur in vobis ⁊ velle ⁊ operari pro bona voluntate, non ſicut iſti ſentiunt tantummodo ſcientiam reuelando, ⁊ ut nouerimus quid facere debeamus. Sed etiam inſpirando charitatem, vt ea que diſcendo nouimus etiam diligendo faciamus. Nam vtique nouerat ille ꝙ magnum bonum eſſet continentia, qui dicebat, Et cum ſcirem quia nemo poteſt eſſe continens niſi deus det. Non ſolum ergo ſciebat quantum eſſet hoc bonum, ⁊ ꝙ deſiderabiliter eſſet concupiſcendum, verum etiam ꝙ niſi donante deo eſſe non poſſet, docuerat enim eum ſapientia. Nam hoc dicit, Et hoc ipſum erat ſapientie, ſcire cuius eſſet hoc donum. Nec tamen ei ſcientia iſta ſuffecit, ſed ait, Adij dominum ⁊ deprecatus ſum illū. Non igitur tantummodo in hoc nos adiuuat deus vt ſciamus quid agendum ſit: verum etiam vt amando agamus quod diſcendo iam ſcimus. Nemo itaque poteſt eſſe non ſolum ſciens, verum etiam continens niſi Deus det. Vnde cum iam ille haberet ſcien-

Sapi. viij.

Ibidem.

Ibidem.

Deus docet qd agendum: ⁊ dat amorem ⁊

[illegible] peccabat, vt eſſet in illo quod ſciebat, quia non eſſet ex il- [illegible] lo. Vtique tantas voluntatis vires, tantum dilectionis ardorem volebat accipere ſpiritu ſapientiæ, qui ſufficeret ad implendam magnitudinem continentiæ.

Ex libro de bono perſeuerantiæ.

Quomodo dicis quod te audio dicere: vt recte credamus in deum, & euangelio conſentiamus, non eſſe donum dei, ſed hoc nobis eſſe a nobis? Id eſt ex propria voluntate quam nobis in noſtro corde non operatus eſt ipſe? Et ad hoc cum audieris: quid eſt ergo quod ait apoſtolus, Deus in vobis operatur & velle? reſpondes per legem ſuam, per ſcripturas ſuas deum operari vt velimus, quas vel legimus vel audimus. Sed eis conſentire, vel non conſentire ita noſtrum eſt, vt ſi velimus fiat: ſi autem nolimus, nihil in nobis dei operationem valere faciamus. Operatur quippe ille dicis quantum in ipſo eſt, vt velimus dum nobis nota fiunt eius eloquia. Sed ſi eis acquieſcere nolumus, nos vt operatio eius nihil in nobis proſit efficimus. Quæ ſi dicis, profecto noſtris orationibus contradicis. Dic ergo apertiſſime nos pro his quibus euangelium prædicamus non debere orare vt credant, ſed eis tantum modo prædicare. Exerce contra orationes eccleſiæ diſputationes tuas. Et quando audis ſacerdotem dei ad altare dei exhortantem populum dei orare pro incredulis, vt eos deus conuertat ad fidem, & pro catechuminis, vt eis deſiderium regenerationis inſpiret: & pro fidelibus, vt in eo quod eſſe cœperunt eius munere perſeuerent: ſub ſanna pias voces, & dic te non facere quod hortatur. i. deum pro infidelibus vt eos fideles faciat, non rogare, eo quod non ſint iſta diuinæ miſerationis beneficia, ſed humanæ officia voluntatis. Reprehende apoſtolum Paulum quoniam dixit, Oramus ad deum ne quid faciatis mali. Neque enim dicturus es nihil mali eum facere qui non credit in Chriſtum, aut qui fidem deſerit Chriſti. Ac per hoc qui dicit ne quid faciatis mali, nec iſta vult fieri, & tamen ſatis illi non eſt præcipere, ſed confitetur ſe deum rogare ne fiant, ſciens hominis voluntatem ab ipſo corrigi ac dirigi vt iſta non faciat. A deo enim greſſus hominis diriguntur & viam eius volet.

G Operatur deus fidem in nobis.

Orandum eſt vt credant audientes, non ſolum prædicandum.

H orati[illegible]

Pſal. xvi.

Omnia auté facite ſine murmurationibus & hæſitationibus, vt ſitis ſine q̃rela, & ſimplices, filii dei ſine repræhenſione in medio nationis prauæ & peruerſæ: inter quos lucetis ſicut luminaria in mundo, verbum vitæ ſuſtinentes, cõtinentes, ad gloriã meã in die Chriſti: quia non in vacuum curriſt, neque in vacuum laboraui. Sed etſi immolor ſupra ſacrificium & obſequiũ fidei veſtræ: gaudeo & congratulor omnibus vobis ob id ipſum autem & vos gaudete: & congratulamini mihi.

1. Pet. iii.

Gal. ii.

Ex tractatu ſe.xciii. Sancti dicuntur luminaria.

Similitudo de luminaribus data eſt ad ſanctos, vt ſine murmuratione ſint in natione tortuoſa, & peruerſa, id eſt inter iniquos: in quibus apparetis, inquit, ſicut luminaria in mundo verbum vitæ habentes. Tales enim ſancti in quibus eſt verbum vitæ, de conuerſatione qui habent in coelo deſpiciunt omnia, quæ iniqui faciunt in terra. Et quomodo luminaria in coelo per diem, & per noctem procedunt, peragunt itinera ſua, curſus ſuos certos habent: & committuntur tanta mala nec decidunt deſuper ſtellæ fixæ in coelo, agentes tractus coeleſtes, quos illis præſtituit creator ipſorum: ſic debent ſancti. Sed in coelo figantur corda eorum, ſi nõ fruſtra audiant & reſpondeant ſurſum ſe habere cor: ſi imitentur eum qui ait, Noſtra autem conuerſatio in coelis eſt. Qui ergo ſunt in ſupernis, & de ſupernis cogitãt, ſicut dictũ eſt, Vbi eſt theſaurus tuus ibi eſt & cor tuũ. De ipſius cogitationibus ſupernorũ patientes ſiunt, & quicqd in terra cõmittitur ſic nõ curãt donec peragant itinera ſua: quemadmodũ nõ curãt luminaria coeli quomodo exerceãt dies & noctes: quãuis tãta mala videãt fieri ſuper terrã. Sed facile eſt forte vt ferãt iuſti iniquitates malorũ, quę non in ipſis ſiunt. Sic ferãt & quę in ipſos ſiunt. Nõ. n. propterea debẽt ferre & tolerare, quia in alios ſiunt. Et ſi in ſe fiant, non debent perdere tolerantiã. Nã qui perdiderit tolerãtiam, cecidit de coelo. Qui autẽ firmum habet cor in coelo, terra ipſius laborat in terra. Quanta & de ipſis luminaribus fingunt homines, & patienter ferunt. quomodo nõ patienter debent ferre omnes etiã de ſe falſas criminationes. Sed quid eſt in coelo? In firmamento coeli. Cuius ergo cor in firmamẽto libri dei eſt, iſta non curat. Nam coelum intelligitur firmamentum, & per figuram liber legis.

Surſum ſe habere corda reſpondẽt ſancti viſi. Matth. vi.

Coelũ firmamentũ & liber legis.

Ex tracta. ſe. cxlvi. Stellarũ appellatione ſignificantur ſancti.

¶ Qui numerat multitudinẽ ſtellarum, & omnibus eis, inquit, nomina vocãs. Sunt ſtellę quędã lumina in eccleſia cõſolãtia noctẽ noſtrã, nẽs de quibus dicit apoſtolus, In quibus apparetis tanquã luminaria in mundo. In iſta inquit natione tortuoſa & peruerſa, in quibus apparetis tanquã luminaria in mundo verbũ vitę habẽtes. Ipſas ſtellas numerat deus oẽs ſecũ regnaturos, oẽs ſecũ aggregandos corpori vnigeniti ſui. Qui indignus eſt, nec numeratur. Animaduertat quiſq; vtrum luceat in tenebris: vtrum iniquitate ſeculi tenebroſa non ſeducatur. Si nõ fuerit ſeductus nec victus, tanquã ſtella erit, quam iam numerat deus.

Ex libro ſententiarũ Proſperi.

¶ Sicut ſtellas coeli nõ extinguit nox, ſic mentes fidelium adhærentes firmamẽto ſacrę ſcripturæ, non obſcurat mundana iniquitas.

Spero autem in domino Ieſu Timotheum me cito mittere ad vos: vt & ego bono animo ſim, cognitis quæ circa vos ſunt. Neminem enim habeo tam vnanimem, qui ſyncera affectione pro vobis ſollicit

ii. Cor. xij.

tus ſit. Oēs enim quæ ſua ſunt quærũt: nō q̃ ſunt Ieſu Chriſti. Experimentum autem eius noſtis cognoſcite: quia ſicut patri filius mecum ſeruiuit in euāgelio. Hunc igitur ſpero me mittere ad vos: mox vt videro quæ circa me ſunt. Cōfido autem in domino, quoniam & ipſe veniam ad vos cito. Neceſſarium autem exiſtimaui, Epaphroditũ fratrem, & cooperatorem, & commilitonem meum, veſtrum autem apoſtolum, & miniſtrum neceſſitatis meæ, mittere ad vos: quoniam quidem omnes vos deſiderabat: & mœſtus erat propterea quod & audieratis illũ infirmatũ. Nã & infirmatus eſt, vſq; ad mortē, ſed deus miſertus eſt eius. Nō ſolũ aũt eius, verũ etiã & mei, ne triſtitiã ſuper triſtitiã haberē. Feſtinatius ergo miſi illum, vt viſo eo iterum gaudetis, & ego ſine triſtitia ſim. Excipite itaq; illum cum omni gaudio in domino: & eiuſmodi cum honore habeto te, quoniam ꝓpter opus Chriſti vſq; ad mortem acceſſit, tradēs animam ſuam: vt impleret id quod ex vobis deerat erga meum obſequium.

INter mercenarios paſtor ingemuit, quæſiuit aliquem qui ſynceriter diligeret gregem Chriſti: & circa ſe in eis qui cum illo eo tempore fuerant, non inuenit. Non enim in eccleſia Chriſti tunc prćter Paulum apoſtolum, & Timotheuꝫ, nemo erat qui germane de grege ſolicitus eſſet: ſed contingerat, vt illo tempore quo Timotheum miſit, circa ſe aliuꝫ de filijs non haberet, ſed ſoli mercenarij cum illo eſſent ſua quærentes, non quæ Ieſu Chriſti. & tamen ipſe germane de grege ſolicitus maluit filium mittere, & inter mercenarios remanere. Ex tractã. euãgelij ſ. eũ Ioan. xlvi.: Timotheum ſolum paſtorẽ inter mercenarios habuit Paulus.

CAPVT III.

DE cætero fratres mei, gaudete ĩ domino. Eadem vobis ſcribere mihi quidem nō pigrum: vobis autem neceſſarium.

DIxiſſe quidem apoſtoluꝫ ſcimus ad Philipenſes. Eadem ſcribere vobis, mihi quidem non pigrum, vobis autem neceſſariũ eſt. Idem ſcribens tñ ad Galatas, cuꝫ ſe ſatis eſt Ex libro de prędeſtinatione ſanctorum. Cap. vi.

Digitized by Google

apud eos egiſſe perſpicere, quod illis per miniſterium ſermonis ſui neceſſariū eſſe cernebat. De caetero, inquit, laborē nemo mihi pſtet: vel ſicut ī plerisq; codicibus legitur, nemo mihi molestus ſit.

Videte canes : videte malos operarios : videte conciſionem.

Ex libro de gratia noui teſtamenti.
Canes contra veritatem latrantes.

¶ Canes appellauit non ratione ſed conſuetudine contra inſolitam veritatem latrantes. Haec eſt enim canum natura: vt cum quibus habent conſuetudines, ſiue illi boni, ſiue mali ſint, nō ad eos latrent: inſolitorum autem perſonis viſis etiam innocentibus irritentur.

Ex li. de trini. i.
Spiritus ſanctus nō eſt creatura.

Nos enī ſumus circūciſio, q ſpiritu ſeruimus deo.

MAxime in illo loco ſatis claret qꝫ ſpiritus ſanctus non ſit creatura: vbi iubemur non ſeruire creaturę ſed creatori. Non eo modo quo iubemur per charitatem ſeruire inuicem, quod eſt gręce δουλεύειν, ſed eo modo quo tantum deo ſeruitur, quod eſt graece λατρεύειν. Vnde idololatrae dicuntur qui ſimulacris eam ſeruitutem exhibent, quę deo debetur.

Deute. vi.
Lucae. iiij.

Secundum enim hanc ſeruitutem dictum eſt, Dominum deum tuū adorabis & illi ſoli ſerujens. Nam hoc diſtinctius in gręca ſcriptura inuenitur. λατρεύσεις. n. habet. Porro ſi tali ſeruitute creaturę ſeruire prohibemur, quandoquidem dictum eſt: dominum deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies: vnde & apoſtolus deteſtatur eos qui coluerunt & ſeruierunt creaturę, potius qꝫ creatori: non eſt vtiqꝫ creatura ſpiritus ſanctus, cui ab omnibus ſanctis talis ſeruitus exhibetur, dicente apoſtolo, Nos. n. ſumus circunciſio ſpiritui dei ſeruientes, quod eſt in graeco λατρεύοντες. plures enim codices etiam latini ſic habent, Qui ſpiritui dei ſeruimus. Graeci autem omnes aut pene omnes. In nonnullis autem exemplaribus latinis inuenimus non ſpiritui dei ſeruimus, ſed ſpiritu deo ſeruimus.

Roma. i.

i. Cor. vi.

Sed qui in hoc errant, & auctoritati grauiori cedere detrectant, numquid & illud varium in codicibus reperiunt, Neſcitis quia corpora veſtra templum in vobis eſt ſpiritus ſancti, quē habetis a deo? Quid autem inſanius magisqꝫ ſacrilegum eſt, qꝫ vt quiſqꝫ dicere audeat membra Chriſti templum eſſe creaturae minoris ſecundū ipſos qꝫ Chriſtus eſt? Alio enim loco dicit, Corpora veſtra, membra Chriſti ſunt.

Ibidem.

Si autem que membra ſunt Chriſti, templū eſt ſpiritus ſancti, nō eſt creatura ſpiritus ſanctus: quia cui corpus noſtrū templum exhibemus, neceſſe eſt vt huic eam ſeruitutem debeamus qua non niſi deo ſeruiendum eſt, quae latria appellatur. Vnde conſequenter dicit. Glorificate ergo & portate deum in corpore veſtro.

Ibidem.
Ex ſermone de eadem lectione.

¶ Audiſtis dicentē apoſtolum Paulum, Nos enim ſumus circunciſio, qui ſpiritui dei ſeruimus. Scio plerosqꝫ codices habere qui ſpiritu deo ſeruimus quantum autem inſpicere potuimus, plures graeci habent, qui ſpi-

ritui deo ſeruimus. Sed non ibi quæſtio eſt. Manifeſtum eſt enim vtrumq;, & congruum regulæ veritatis: quia ſpiritui dei ſeruimus: & nõ carne ſed ſpiritu deo ſeruimus. Carne enim ſeruit deo, qui de rebus carnalib⁹ ſperat ſe placere deo. Cũ vero & ipſa caro ad bona opera ſubditur, ſpiritui ſeruimus deo, qui carnẽ domamus vt ſpiritus obtẽperet deo. Spiritus enim regit: caro regitur. Nec ſpiritus bene regit ſi non regitur. Cum ergo ait, Nos ſumus circumciſio. videte quid voluerit intelligi in illa circunciſione que in vmbra data eſt ſignificante, que remota eſt luce veniente. Cur autem non dixerit nos habemus circunciſionem, ſed nos ſumus circunciſio: ſic accipite, hoc voluiſſe dicere apoſtolum, nos ſumus iuſtitia. Circonciſio enim iuſtitia eſt. Magis enim commendat dicit diqendo non eſſe iuſtitias, quàm dicendo nos eſſe iuſtos. Sic tamen vt cum iuſtitiam dicit eſſe, iuſtos intelligamus. Non enim illa incommutabilis iuſtitia, cuius participes facti ſumus: ſed quemadmodum dicitur, magna ibi iuuentus eſt pro multis iuuenibus: ſic dicitur iuſtitia, vt intelligantur iuſti. Audite hoc ipſum euidentius eodem dicente apoſtolo, Vt nos, inquit, ſimus iuſtitia dei in ipſo. Simus iuſtitia non noſtra ſed dei: ab illo accepta, non a nobis aſſumpta: impetita non vſurpata: donata non rapta. Apoſtolus ergo non tibi negauit circunciſionem, ſed expoſuit, lucem pretendit, vmbram remouit. Nos ſumus inquit circonciſio, qui ſpiritu deo ſeruimus.

Carne deo ſeruire quid ſit.

Quomodo dicit, nos ſumus circuncifio.

ii. Cor. v.

Et gloriamur in Chriſto Ieſu, et non in carne fiduciam habentes.

H

Respexit quoſdam in carne fidentes, ipſi erant qui de carnis circunciſione gloriabantur, de quibus alio loco dicit, Quorum deus venter, & gloria in pudendis eorum. Intellige tu circunciſionem, & eſto circunciſio: intellige & eſto. Intellectus enim bonus, ſed omnibus qui faciunt eum. Non vtiq; fruſtra octauo die iuſſus eſt infans circuncidi: niſi quia petra qua circuncidimur Chriſtus erat. Cultellis enim petrinis circunciſus eſt populus. Petra autem erat Chriſtus. Quare ergo octauo die? quia in hebdomadibus idem primus qui & octauus. Completis enim ſeptem diebus reditur ad primum: finitur ſeptimus, dominus ſepultus: reditur ad primum, dominus reſuſcitatus. Domini enim reſuſcitatio promiſit nobis æternam diem, & conſecrauit nobis dominicum diem, qui vocatur Dominicus, ipſe videtur proprie ad dominum pertinere, quia eo die dominus reſurrexit. Reddita eſt petra. Circuncidantur qui volunt dicere, Nos enim ſumus circunciſio. Traditus eſt enim propter peccata noſtra, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtram. Iuſtificatio tua, circunciſio tua. Nos ergo, inquit, ſumus circunciſio qui ſpiritui dei ſeruimus, & gloriamur in Chriſto Ieſu. Qui gloriatur, in domino glorietur. Et non in carne fidentes. Et quid eſt fidere in carne? Audite.

Et eodẽ ſermõe de ver. apoſto. ii. xv.

paulo inferi⁹.

pſal. cx.

Circunciſionis ſignificatio.

i. Cor. x.

Roma. iiii.

i. Cor. i.

A

i. Cor. i.

Quamquam & ego habeam confidentiam in carne. Si quis alius videtur confidere in carne, ego magis, circuncisus octaua die.

Ex eodem. Pari eſt ignobile exhibere humilitatem.

Ne arbitremini inquit hoc contemnere quod nō habeo. Quid magnum eſt ſi homo abiectus, plebeius, ignobilis, contemnat nobilitatem, & tunc veram exhibeat humilitatem? Quamquam ego, inquit, habeam fiduciam & in carne. Ideo vos, inquit, doceo contemnere quoniam videtis me habere quod contemnam. Si quis alius in carne putat ſe habere fiduciam magis ego. Et audi in carne fiduciam. Circuncisus octaua die, id eſt non proſelitus, non aduena ad populos dei, non maior circuncisus, ſed a parentibus natus Iudeus habeo circuncisionem octaui diei.

Acto. xxii.

Ex genere Iſrael, de tribu Beniamin, hebræus ex hebræis, ſecundum legem phariſæus.

Ex eodem. Phariſei. B

Primarii quidam erant & quaſi ad nobilitatem iudaicam ſegregati, non contemptibili plebi commixti, qui dicebantur Phariſæi. Unum dicitur hoc verbum, quaſi ſegregationem interpretari, quomodo in latina lingua dicitur egregius, quaſi a grege ſeparatus. Fuerunt autem Iſraelitæ id eſt ex genere Iſrael et cum illi qui ſeparati fuerant a templo. Remanſit autem ad templum tribus Iuda & tribus Beniamin, tribus Leui ſacerdotalis, tribus Iuda regia, & tribus Beniamin hoc ſolum remanſerat ad Hieruſalem, & ad templum dei, quando eſt illic ſeparatio in ſeruo ſalomonis. Non ergo leuiter accipiatis quod ait de tribu Beniamin, inhærens Iudæ non recedens a templo, hebræus ex hebræis, ſecundum legem Phariſeus.

Gal. i. Acto. ix. Ex eodē. Inter merita ſua apoſtolus ſe perſecutorē dicit Saulus.

Secundū æmulationem perſequens eccleſiā dei.

Inter merita ſua commemorat quod fuerit perſecutor. Secundum æmulationem, inquit. Quam æmulationem? Non eram, inquit, piger Iudeus. Quicquid erat quod legi meæ aduerſarium viderem impatienter ferebam, acriter perſequebar. Hæc apud Iudeos nobilitas, ſed apud Chriſtum quæritur humilitas. Ideo ibi iſte Saulus, hic Paulus. Saulus a Saule nomē deriuatur. Qui fuerit Saul noſtris. Ipſius electa eſt ſtatura procera. Sic enim deſcribit ſcriptura, quod ſupereminens eſſet omnibus quando electus eſt vt vngeretur in regem. Non fuit ſic Paulus, ſed factus Paulus, paulus eū paruus ideo Paulus modicus. Ergo ſecundum æmulationem, inquit, perſequens eccleſiam. hinc intelligant homines qualis apud Iudeos fuerim, qui Chriſti eccleſiam perſequebar emulatione traditionum paternarum. Addit.

i. Reg. ix.

Secundum iuſtitiam quæ eſt in lege, conuerſatus ſine querela.

Digitized by Google

¶ Nouit charitas veſtra ductos eſſe ſine querela ambulaſſe in omnibus iuſtificationibus domini Zachariam & Elizabeth. In omnibus (inquit ſcriptura) iuſtificationibus domini ambulantes ſine querela. Ecce hoc erat & Paulus noſter, quando Saulus erat: in lege ſine querela ambulabat: & quod in eo fuit querela, hoc de illo faciebat magnam querelam. Quid ergo putamus fratres? Eſſe ſine querela ſecundum iuſtitiam que in lege eſt malum eſt. Si malum eſt ſecundum iuſtitiam quæ in lege eſt eſſe ſine querela, ergo aliquid mali eſt lex. Sed habemus eundem apoſtolum dicentem. Itaqꝫ lex quidem ſancta, & mandatum ſanctum, & iuſtum, & bonū. Si lex ſancta, & mandatum ſanctum, & iuſtum, & bonum, ſecundum iuſtitiam quæ eſt ex lege ſancta conuerſari ſine querela quomodo poteſt non eſſe bonum? quomodo poteſt non eſſe ſanctum? An forte ſanctum eſt? Audiamus ipſum apoſtolum, videte quid dicat.

Ex eodem. Lucæ. i. — Quod Paulus in lege ſine querela conuerſatus. — Roma. vii.

Sed que mihi fuerunt lucra, hæc arbitratus ſum propter Chriſtum detrimenta.

Ex eodem. Damnum eſt ſe in iuſtitia que eſt in lege fuiſſe.

¶ Damna ſua dicit, & interdamna ſua computat ꝙ in iuſtitia que lege, fuerit ſine querela.

Veruntamen, exiſtimo omnia detrimentum eſſe propter eminentem ſcientiam Ieſu Chriſti domini mei.

Ex eodem.

¶ Attendo, inquit laudes meas & comparo eminentiæ domini mei Ieſu Chriſti. Illud ſcio, hoc contemno. Paruum eſt hoc.

Propter quem omnia detrimentum feci, & arbitror vt ſtercora, vt Chriſtum lucrifaciam.

Ex eodem. Vtrum iuſtitia legis a Chriſto prohibebatur.

¶ Quæſtio maior exorta eſt, ſi ſecundum iuſtitiam quę in lege eſt, verſabaris ſine querela, & hoc in detrimentis tuis, in damnis, in ſtercoribus computas vt Chriſtum lucrifacias, ergo iuſtitia illa a Chriſto prohibebatur. Obſecro te expone hoc paululū, deo propitio dicamus: illuminet & nos, a quo & ipſe illuminatus eſt qui epiſtolam iſtam ſcripſit nobis, non atramento ſed ſpiritu dei viui. Videtis chariſſimi ꝙ ſit arduum, ꝙ difficile intelligere hoc. Cum conſtet legem ſanctam eſſe, & mandatum ſanctum, & iuſtum, & bonum: conſtetqꝫ omnino inter fideles catholicos, ita vt nemo diſſentiat niſi qui non vult eſſe catholicus, hanc legem non datam niſi a domino deo noſtro: ſecundum iſtam iuſtitiam quæ in lege eſt cōuerſari ſine querela, impedimentū fuiſſe apoſtolo ne veniret ad Chriſtum: nec eum veniſſe ad Chriſtum niſi hoc quod fuit ſecundum iuſtitiam quæ in lege eſt ſine querela, inter damna, & detrimenta, & ſtercora cōputaſſet. Sequamur ergo & accedamus aliquātulum

tum, ne forte in ipsis verbis apostoli elucescat nobis aliquid vnde iſta remoueatur, & ſoluatur obſcuritas. Detrimenta, inquit, credidi hæc omnia & ſtercora exiſtimaui vt Chriſtum lucrifaciam. In quibus etiam illud commemoro, quod fuerim ſine querela ſecundum iuſtitiam quæ in lege eſt. Exiſtimaui ergo hæc omnia detrimenta & ſtercora vt Chriſtum lucrifaciam.

Vt & inueniar in illo non habens meam iuſtitiam quæ eſt ex lege.

Ser eodem. Curſuam iuſtitiam dicit quæ eſt ex lege.

¶ Si meam dixerat, quare addidit ex lege? Si enim ex lege eſt, quomodo tua eſt? Nunquid tu tibi impoſuiſti legem? Deus legem dedit, deus legem impoſuit, deus te legi obtemperare præcepit. Lex ſi non te doceret quemadmodum viuere deberes, quomodo poſſes habere iuſtitiam ſine querela ſecundum legem? Si ſecundum legem habes, quomodo dicis: non habens meam iuſtitiam quæ ex lege eſt?

Sed illam quæ ex fide eſt Ieſu Chriſti: quæ ex deo eſt iuſtitia in fide.

F

Ser eodem. Legem adimplens ex timore eſt homo ſine querela.

IAm ergo dicam vt potero, reuelet melius qui vos poſſidet: donet & intellectum & affectum. donabit enim effectum, ſi donauit affectum, hoc eſt enim quod volo dicere. Lege dei propoſita quiſquis timuerit, & ſuis viribus eam implere poſſe putauerit, & fecerit quod iubet lex non amando iuſtitiam, ſed timendo pœnam, fit quidem ſecundum iuſtitiam quæ ex lege eſt homo ſine querela: non furatur: non adulterat: non dicit falſum teſtimonium: non facit homicidium, non concupiſcit rem proximi ſui. Poteſt hoc? poteſt fortaſſis. Vnde? Timore pœnæ. Quiſque qui timore pœnæ non concupiſcit, puto quia concupiſcit. Terrore ingenti armorum, atque telorum, & circundantis forſitan multitudinis, vel obuiam euntis, etiam leo reuocatur a præda, & tamen leo venit, leo redit, prædam non rapuit, non malitiam poſuit. Si talis adhuc iuſticia eſt, qua iuſtitia tibi conſulis ne torquearis, quid magnum eſt pœnam timere? Quis eam non timet? quis latro, quis ſceleratus, quis nefarius? Sed hoc intereſt inter timorem tuum, & timorem latronis, quod latro timet leges hominum, & ideo facit latrocinium quia ſperat ſe fallere leges hominum: tu autem leges eius times, quem fallere non potes. Nam ſi fallere poſſes, quid non feciſſes? Ergo & concupiſcentiam tuam malam non amor tollit, ſed timor premit. Ad ouile venit lupus: latratu canum, & clamore paſtorum, ab ouili repulſus eſt lupus: ipſe eſt ſemper tamen lupus, in ouem vertitur. Facit enim & hoc dominus: ſed ipſa eſt iuſtitia eius non tua. Nam quamdiu habes tuam, potes timere pœnam, non amare iuſtitiam. Ergo fratres mei habet delitias ſuas iniquitas, &

Timor latronis quid differat a timore ſeruiliter legem implentis.

G

Digitized by Google

iuſtitia non habet? Delectat malum, ꝛ non delectat bonum? Pſ.lxxxiiij.
Delectat omnino: ſed dominus dabit ſuauitatem, ꝛ terra noſtra
dabit fructum ſuum. Ille niſi prior det ſuauitatem, terra noſtra
non habebit niſi ſterilitatem. Hanc ergo iuſtitiam concupiuit apo Pſal.lxxxiij.
ſtolus, delectatus eſt: memor fuit dei, ꝛ delectatus eſt. Concupiuit
anima eius ꝛ æſtuauit in atria domini: ꝛ viluerunt omnia quæ
pro magno habebat: facta ſunt damna, detrimenta, ſtercora. Hinc
enim erat ꝛ illud, q̄ eccleſiam perſequebatur ſecundum æmula-
tionem paternarum traditionum: inde erat, quia ſuam iuſtitiam
conſtituebat, non iuſtitiam dei quærebat. Videte enim quia inde
perſequebatur eccleſiam. Ego non habeo meam iuſtitiam, ſed eã
quæ eſt per fidem Chriſti: iuſtitiam ex deo: iuſtitiam inquam ex Pſ.cxxvi.
deo qui iuſtificat impium. Tolle te, tolle inquam te a te, impedis a
te. Si tu te ædificas ruinam ædifices. Niſi dominus ædificauerit
domum in vanum laborauerunt qui ædificant eam. Noli ergo
velle habere tuam iuſtitiam. Certe ex lege eſt: certe deus dedit le-
gem. Et quia iuſtitia ex lege eſt, non ſit tua. Apoſtolus Paulus lo-
quitur mihi: amantes iuſtitiam ſuam non calumniantur. Tuam
iuſtitiam noli habere. Stercora illam deputat apoſtolus q̄uis ſit
ex lege. Et inueniar, inquit, in illo non habens meam iuſtitiam
quę ex lege eſt, q̄uis ex lege, tamen meam. Sed eam quę eſt per fi-
dem Chriſti, quę impetrat a deo.

Ad cognoſcendum illum, & virtutem reſurrectio-nis eius.

ALiquid magnum eſt agnoſcere virtutem reſurrectionis Ex eodem.
Chriſti. Hoc putatis eſſe magnum, quia carnem ſuam
reſuſcitauit? Ipſam dixit virtutem reſurrectionis eius. i.Cor.xv.
Nonne erit etiam noſtra in fine ſeculi reſurrectio? Nonne ꝛ no-
ſtrum corruptibile hoc induetur immortalitatem? Nonne quo- Rom.vi.
modo ipſe reſurrexit a mortuis, ꝛ iam non moritur, ꝛ mors Mirabilius ſit
ei vltra non dominabitur, ſic ꝛ nos? Mirabilius vt ita dicam, nã reſurrectio no-
illius caro non vidit corruptionem, noſtra de cinere reparatur. ſtra quam Chri-
ſti.
Magnum eſt quidem, quia præceſſit in exemplo: ꝛ dedit nos qd
ſperamus. Sed non eſt hoc ſolum, illi qui de iuſtitia loquebatur
non ſua ſed illa quæ eſt ex deo: ꝛ ibi nominauit virtutem reſur-
rectionis Chriſti, agnoſce ibi iuſtificationem tuam. Ex illius
enim reſurrectione iuſtificamur, tanquam a petra circuncida-
mur. Propterea inde cœpit. Nos ſumus circunciſio. Vnde cir A
cunciſio? A petra. Qua petra? Chriſto. Quomodo? octauo
die quomodo reſurrexit dominico die? Hanc ergo fratres mei iu
ſtificationem ꝛ habeamus in quantum habemus: ꝛ augeamus in quã
tum minores ſumus: ꝛ perficiemur cum illuc venerimus vbi di
citur, Vbi eſt mors victoria tua? vbi eſt mors aculeus tuus? Sed
potum ex deo iuſſit lex: non facies illud, non illud, fac hoc atq; i.Cor.xv.

illud, Demõſtratũ eſt tibi: intellexiſti quid facias. Roga vt facias, ſi cognoſcis virtutẽ reſurrectiõis Chriſti. Traditus eſt.n. pp delicta noſtra: & reſurrexit pp iuſtificationẽ noſtrã. Quid ẽ pp iuſtificationẽ noſtrã? Vt iuſtificet nos, vt iuſtos faciat nos. Eris opus dei nõ ſolum quia homo es, ſed etiam quia iuſtus es. Melius eſt enim iuſtum eſſe, ꝙ hominem eſſe. Si hominem refecit deus, & iuſtum tu te facis, melius aliquid facis ꝙ fecit deus. Sed ſine te, te fecit deus. Non enim adhibuiſti aliquẽ conſenſum vt te faceret deus. Qui ergo fecit te ſine te, non te iuſtificat ſine te. Ergo fecit neſcientem: iuſtificat volentem. Tamen ipſe iuſtificat, ne ſit iuſtitia tua invenit in illo, non habens iuſtitiam meam quæ ex lege eſt, ſed iuſtitiam per fidem Chriſti, quæ ex deo eſt, iuſtitia ex fide ad cognoſcendum eum, & virtutem reſurrectionis eius.

Roma. iiij.

Opus dei eſt qui iuſtus quia iuſtus.

Melius eſt iuſtũ eſſe ꝙ hominẽ eſſe.

Qui fecit te ſine te non iuſtificat te ſine te.

B

Et ſocietatem paſſionum eius.

ET ipſa eius virtus, tua erit. Communicatio paſſionũ Chriſti virtus tua erit. Quid autem erit in communicationibus paſſionum Chriſti, ſi charitas non erit? Nonne inveniuntur forti latrones in tanta fortitudine corporum, vt quidam eorum non ſolum conſcios prodere noluerint, ſed nec nomina ſua confiteri dignati ſint? inter cruciatus, inter tormenta, effoſſis lateribus & pene perditis membris manſerit animus in obſtinatione nequiſſima? Vide ergo quid amabant: facere tamẽ iſta ſine magno amore non poterant. Sed non ſic amator dei. Deus non amatur niſi de deo. Amat ille neſcio quid aliud de carne: ſicut homo quodlibet amauerit: ſocios ſuos amauerit: gloriam in facinoribus amauerit: quodlibet amauerit: multum amauit qui torqueri potuit, deficere non potuit. Si ergo ille non potuit tanta perferre ſine amore, nec tu poteris communicare Chriſti paſſionibus ſine amore. Sed quero quo amore. Non ſit cupiditas, ſed charitas. Si enim, inquit, tradidero corpus meum vt ardeam, charitatem non habeam, nihil mihi prodeſt. Vt proſit tibi communicatio paſſionum Chriſti, charitas adſit. Vnde tibi charitas dei? Vis oſtendã tibi vnde ſit tibi? Ipſum interroga horrearium dominicum. Si.n. in te fuerit charitas dei, communicabis Chriſti paſſionibus, & verus eris martyr. In quo charitas coronatur, ipſe erit verus martyr. Vnde ergo tibi? Habemus theſaurum iſtum in vaſis fictilibus, ait ipſe apoſtolus, vt eminentia virtutis ſit dei, & non ex nobis. Ergo vnde tibi charitas, niſi quia diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis? Ecce ad quod geme: contemne ſpiritum tuum: accipe ſpiritum dei. Ergo ad hoc, inquit, habeam iuſtitiam quæ eſt a deo, ad cognoſcendum eum & virtutem reſurrectionis eius, & communionem paſſionum eius.

Ex eodem Cõicatio paſſionum Chriſti eſt virtus noſtra.

Sine amore Chriſti paſſionibus non communicamus.

i. Cor. xiij.

C

ij. Corin. iiij.

Roma. v.

Configuratus morti eius.

¶ Conſepulti enim ſumus, inquit, Chriſto per baptiſmum in mortem: vt quemadmodum Chriſtus ſurrexit a mortuis, ſic & nos in nouitate vitæ ambulemus. Morere vt viuas: ſepelire vt reſurgas. Cum enim ſepultus fueris, & reſurrexeris: tunc vere erit ſurſum cor. Ex eodem Roma. vi.

Sed quomodo occurram ad reſurrectionē quæ eſt ex mortuis.

¶ De iuſtitia loquebatur: iuſtitia quæ eſt ex fide Chriſti: iuſtitia quę a deo eſt: & ſic cuncta executus eſt. Et cum iuſtitiam quęreret dicens, Vt inueniar in illo non habens meam iuſtitiam quę ex lege eſt, ſed iuſtitiam quę ex fide eſt Chriſti, quę eſt ex deo, dicit modo. Si quo modo occurram in reſurrectione mortuorum. Quare dixiſti, Si quo modo occurram? Ex eodem.

Non ꝙ iam acceperim, aut iam perfectus ſim. Sequor autem: ſi quo modo comprehendam, in quo & comprehenſus ſum a Chriſto Ieſu.

¶ Præuenit me iuſtitia ipſius: ſequatur illum mea. Tunc autem ſequitur mea, ſi non ſit mea. Si quo modo occurram: non quia iam acceperim aut iam perfectus ſim. Cœperunt mirari qui hoc audiebant dicentem apoſtolum. Non quia iam acceperim, aut iam perfectus ſim. Quid eſt quod nondum acceperat? Fidem habebat: virtutem habebat: ſpem habebat, charitate flagrabat: virtutes operabatur, inuictiſſime prædicabat: omnes perſecutiones tolerabat, in omnibus patiens, amans eccleſiam, ſollicitudinem omnium eccleſiarum corde geſtans. Quid nondum acceperat? Non quia iam acceperim, aut iam perfectus ſim. Quid eſt quod dicis? dicis & miramur: dicis & ſtupemus. Nouimus enim quem audiuimus. Quid dicis?

Ex eodem. Quid apoſtolus nondum acceperat quod ad perfectionem deerat.

B

Fratres, ego me non arbitror comprehendiſſe.

¶ Nolite, inquit, in me falli: plus me ipſum noui ꝙ vos: ſcio quid mihi deſit, neſcio quid adſit. Ego me ipſum non arbitror apprehendiſſe. Ex eodem.

Vnum autem illud ago.

¶ Hoc me non arbitror apprehendiſſe vnum: multa habeo: & vnum nondum apprehendi. Vnam petij a domino, hanc requiram. Quid petiſti? Quid requiris? Vt inhabitem in domo domini per omnes dies vitæ meę, vt contempler delectationem domini. Ipſum eſt vnum quod dicebat ſe nondum apprehendiſſe apoſtolus. Et quantum illi deerat, in tantum perfectus nondum erat. Ergo ego, inquit, me non arbitror apprehendiſſe, vnum autem. Quid ego facio.

Ex eodem. Pſal. xxvi. Vnum deſuit apoſtolo.

Digitized by Google

Quæ quidem retro ſunt obliuiſcens, ad ea vero quæ ſunt priora, extendens, me ipſum ad deſtinatū perſequor ad brauium ſupernæ vocationis dei, in Chriſto Ieſu.

Ex eodem.

¶ Adhuc ſequor, adhuc proficio, adhuc ambulo, adhuc in via ſum, adhuc me extendo: nondum perueni. Ergo, ſi & tu ambulas, ſi te extendis, ſi ea quæ ventura ſunt cogitas, obliuiſcere preterita: & noli in ea conſpicere: ne ibi remaneas vbi reſpexeris. Mementote vxoris Loth.

Gene. xix.
Luce. xvij.

Quicunque ergo perfecti ſumus, hoc ſentiamus.

Ex eodem.
Quō qui ſe perfectum negat, dicat. quotquot perfecti &c.

¶ Dixit non ſum perfectus: & dicit, Quotquot perfecti, hoc ſapiamus. Ego me non arbitror apprehendiſſe: non quia iam acceperim, aut iam perfectus ſim, & dicit. Quotquot perfecti, hoc ſapiamus. Perfecti & non perfecti: perfecti viatores: nondum perfecti poſſeſſores. Et vt noueritis pfectos viatores dici, qui iam in via ambulant, perfecti viatores ſunt. Vt ſcias viatores eum dixiſſe, non habitatores, non poſſeſſores, audi quod ſequitur, Quotquot ergo perfecti, hoc ſapiamus.

Et ſi qd aliter ſapitis, & hoc vobis deus reuelabit.

Ex eodem.
Gala. vi.

¶ Ne forte ſubrepat vobis, quia vos aliquid eſtis. Qui autem putat ſeipſum eſſe aliquid, cum nihil ſit, ſeipſum ſeducit. Et qui putat ſe aliquid ſcire, necdum ſcit quemadmodum oporteat ſcire. Ergo & ſi quid aliter ſapitis quaſi paruuli, id quoque deus vobis reuelabit.

I. Cor. viij.

Veruntamen ad quod peruenimus vt idem ſapiamus: & in eadem permaneamus regula. Imitatores mei eſtote fratres: & obſeruate eos qui ita ambulant ſicut habetis formam noſtram.

I. Cor. iiij. & ij.

Ex eodem.
Ambulare eſt proficere.

Vt reuelet nobis deus & quod aliter ſapimus in quo peruenimus, non in eo remaneamus, ſed in eo ambulemus. Videris quia viatores ſumus. Dicitis, quid eſt ambulare? Breuiter dico, proficere: ne forte non intelligatis, & pigrius ambuletis. Proficite fratres mei, diſcutite vos ſemper ſine dolo, ſine adulatione, ſine palpatione. Non enim aliquis eſt intus tecum, cui erubeſcas & iactes te. Eſt ibi, ſed cui placet humilitas, ipſe te probet: proba & teipſum tu ipſe. Semper tibi diſpliceat quod es, ſi vis peruenire ad illud quod nondum es. Nam vbi tibi placuiſti, ibi remanſiſti. Si autem dixeris ſufficit: periſti. Semper adde: ſemper ambula: ſemper profice: noli in via remanere: noli retro redire: noli deuiare. Remanet qui non proficit: retro redit qui ad ea reuoluitur vnde iā receſſerat: deuiat qui apoſtat. Melius vel claudus in via, quā curſor præter viam.

Deuians.
Remanens. Reuertens.

¶ Item quorundam capitulorum ex eadem lectione explanatio.

CIRCVNciſus octaua die.

¶ In veteribus ſacramentis circunciſio paruulorum octauo die fieri præcepta eſt: quoniam Chriſtus in quo fit delicti carnalis exſpoliatio, quam ſignificat circunciſio, die dominico reſurrexit, qui poſt ſeptimum octauus eſt. Ex epiſtola ad Hilarium monachum. Gen. xvij.

¶ Nec moueat quod ait ſecundum iuſtitiam quæ in lege eſt, ſe fuerit ſine querela. Potuit enim eſſe intus in affectionibus prauis præuaricator legis: & tamen conſpicua opera legis implere, vel timore hominum, vel ipſius dei, ſed pœnæ formidine, non dilectione & delectatione iuſtitiæ. Aliud eſt enim voluntate benefaciendi benefacere: aliud autem ad malefaciendum ſic voluntate inclinari, vt etiam faceret, ſi hoc poſſet impune permitti. Nam ſic profecto in ipſa intus voluntate peccat, qui non voluntate ſed timore non peccat. In quibus interioribus ſuis talem ſe fuiſſe ſciens apoſtolus, ante gratiam dei quæ per Ieſum Chriſtum eſt dominum noſtrum, alio loco hoc apertiſſime confitetur, ſcribens ad Epheſios. Et vos, inquit, cum eſſetis mortui delictis, & peccatis veſtris in quibus aliquando ambulaſtis ſecundum ſeculum mundi huius, ſecundum principem poteſtatis aeris, ſpiritus eius qui nunc operatur in filios diffidentiæ, in quibus & nos omnes aliquando conuerſati ſumus in deſiderijs carnis noſtræ, facientes voluntatem carnis & affectionum: & eramus naturaliter filij iræ, ſicut & cæteri. Deus autem qui diues eſt in miſericordia, propter multam dilectionem qua dilexit nos, miſertus eſt noſtri: & cum eſſemus mortui peccatis, conuiuificauit nos in Chriſto: cuius gratia ſumus ſalui facti. Rurſus ad Titum. Fuimus & nos aliquando ſtulti & increduli, errantes, & ſeruientes deſiderijs, & voluptatibus varijs, in malitia & inuidia agentes, abominabiles, inuicem odio habentes. Tales fuit Saulus, quando ſecundum iuſtitiam quæ in lege eſt, ſine querela ſe fuiſſe dicit. Nam quia non poſt hanc abominabilem vitam, vt eſſet ſine querela in lege profecerat, ſed ſe mutauerat, euidenter in his quæ ſequuntur oſtendit: quandoquidem mutatum ſe non dicit ab his malis, niſi per gratiam ſaluatoris adiungens hoc ipſum etiam hic, ſicut ad Titum ait. Cum autem benignitas & bonitas illuxit ſaluatoris domini noſtri, non ex operibus iuſtitiæ quæ nos fecimus: ſed ſecundum ſuam miſericordiam ſaluos nos fecit per lauacrum regenerationis & renouationis ſpiritus ſancti: quem ditiſſime effudit ſuper nos per Ieſum Chriſtum ſaluatorem noſtrum, vt iuſtificati gratia ipſius heredes efficiamur ſecundum ſpem vitæ æternæ. PROPTER quem omnia detrimentum feci, & arbitror vt ſtercora, vt Chriſtum lucri faciam, & inueniar in illo, non habens meam iuſtitiam quæ ex lege eſt, ſed illam quæ ex fide eſt Ieſu Chriſti: quæ ex deo eſt iuſtitia in fide.

Ex libro ad Bonifacium papam vrbis. Intrinſecus præuaricator, poteſt extrinſecus ſine querela eſſe.

Ephe. ij. A

Ad Titum. iij.

Ibidem. B

Ex epiſtola ad Hierony. Roma. x. Iudæorum errores quos apoſtolus deſtruit.

¶ Hoc ergo Iudæorum Paulus deſtruxerit quod maxime habe-bat: & in primis illud, quod ignorantes dei iuſtitiam, & ſuam volen-tes conſtituere, iuſtitiæ dei non ſunt ſubiecti. Deinde quod poſt paſſio-nem & reſurrectionem Chriſti dato atque manifeſtato ſacramento gratię ſecundum ordinem Melchiſedech, adhuc putabant ſacra-menta vetera, non ex conſuetudine ſolemnitatis, ſed ex neceſſita-te ſalutis eſſe celebranda. Quę tamen ſi nunquam fuiſſent neceſſaria infructuoſe atque inaniter pro eis Maccabęi martyres fierent. Po-ſtremo illud, quod prędicatores gratię Chriſti, Iudęi tanquam hoſtes le-gis perſequebantur. Hos atque huiuſmodi errores & vitia dicit ſe damnare: & ſtercora arbitratur, vt Chriſtum lucrifaceret: non ob-ſeruationes legis, ſi more patrio celebrarentur, ſicut ab ipſo cele-bratę ſunt ſine vlla ſalutis neceſſitate, ſicut Iudęi celebrandas pu-tabant: aut fallaci ſimulatione, quod in Petro reprehenderat.

Ex libro de gratia & libero arbitrio. Quomodo apoſtolus iuſtitiam legis ſuam vocat. Roma. x. ij. Cor. iij.

¶ Quid eſt, non habens meam iuſtitiam, quę ex lege eſt: cum ſua non eſſet lex ipſa, ſed dei: niſi quia ſuam dicit iuſtitiam, quamuis ex lege eſſet: quia ſua voluntate legem ſe poſſe putabat implere ſine adiutorio gratię, quę eſt per fidem Chriſti? Ideo cum dixiſſet, Nõ habens meam iuſtitiam quę ex lege eſt, ſecutus adiunxit. Sed eam quę eſt per fidem Chriſti quę eſt ex deo. Hanc ignorabant de qui-bus ait, Ignorantes dei iuſtitiam, id eſt quę eſt ex deo. Hanc enim dat, non litera occidens, ſed ſpiritus viuificans. Et ſuam volentes conſtituere. Quam dixit ipſe ex lege iuſtitiam, cum diceret, Non habens meam iuſtitiam quę ex lege eſt. Iuſtitię dei non ſunt ſub-iecti: hoc eſt gratię dei non ſunt ſubiecti.

Ex li. contra Iulianum. ij. Præcepta legis ſine gratia impleri nequeunt.

¶ Qui pręcepta legis implere ſe putat per arbitrium proprię vo-luntatis ſine ſpiritu gratię, ſuam iuſtitiam conſtituere vult, non iu-ſtitiam dei ſumere. Nam vnde dicit idem apoſtolus, Vt inueniar in illo non habens meam iuſtitiam quę ex lege eſt: ſed iuſtitiam que ex fide, iuſtitiam a deo? Quare ſuam dicit iuſtitiam, quę eſt ex lege: eamque iuſtitiam probat, non autem ſuam, ſed ex deo iuſti-tiam, quę eſt ex fide? Nunquid lex non eſt ex deo? Quis niſi infi-delis hoc dixerit? Sed ex lege dicit iuſtitiam ſuam, in qua homo putat ſufficere ſibi legem ad facienda diuina mandata confidens in virtute ſui. Ex fide autem iuſtitiam ideo dicit eſſe ex deo, quia deus vnicuique partitur menſuram fidei: & ad fidem pertinet crede-re, quod in nobis deus operetur & velle, ſicut operabatur in illa Purpu-raria, cuius aperuerat deus mentem, vt intenderet ea quę a Paulo dicebantur. Ac per hoc nec ipſi Iudęi qui crediderunt in Chriſtum

Act. xvi. Iudæi non ſunt heredes dicendi.

in quibus & Paulus fuit, ex lege heredes omnino dicendi ſunt, ſed potius ex promiſſione. Ideo enim dictum eſt, In Iſaac vocabitur tibi ſemen: quia non qui filij carnis, hi filij dei: ſed filij promiſſio-nis deputantur in ſemine.

Gene. xxi. Roma. ix. Ex li. de ciui. dei. xvij. in expoſitione.

¶ Suſcitat a terra pauperem: de nullo melius quam de illo intelligo qui propter nos pauper factus eſt cum diues eſſet, vt eius paupertate nos ditaremur.

[glorificaretur]. Ipſum enim de terra ſuſcitauit tam cito, vt caro eius Conci. 4. in pſ. Ephe. ii.
non videret corruptionem. Nec illud ab illo alienabo quod addi-
tum eſt. Et de ſtercore erigit inopem. Inops quippe, idem qui pau- Chriſtus eſt pau
per. Stercus vero vnde erectus eſt, rectiſſime intelliguntur perſecu per a terra ſu-
tores Iudęi: in quorum numero dum ſe dixiſſet apoſtolus eccle- ſcitatus, & de
ſiam perſecutum: Quę mihi, inquit, fuerunt lucra, haec propter ſtercore erectus.
Chriſtum damna eſſe duxi: nec ſolum detrimenta verum etiam
ſtercora exiſtimaui eſſe, vt Chriſtum lucrifaciam. De terra ergo ſu
ſcitatus eſt ille ſuper omnes diuites pauper, & de illo ſtercore ere-
ctus eſt ſupra omnes opulentos ille inops. NON quod iam accepe
rim, aut iam perfectus ſim, ſequor autem ſi comprehendam, in
quo & comprehenſus ſum a Chriſto Ieſu.

Notum mihi fac domine finem meum. Finem illum dicit Ex tracta. in pſ. xxxviii.
quem currens intuebatur apoſtolus & de ſua imperfectione conſi Pſal. xxxviii.
tebatur, aliud in ſe intuens, aliud alibi quęrens. Ait enim, Nō quia Finis ab apoſto
iam acceperim, aut quia iam perfectus ſim. Fratres, ego meipſum lo.
non arbitror apprehendiſſe. Et ne diceres, non apprehendit apo-
ſtolus, ego apprehendi? Si perfectus non eſt apoſtolus, ego perfe-
ctus ſum? Vide quid agat, attende quid dicat. Quid ergo agis apo-
ſtole? Nondum apprehendiſti? nondum perfectus es? Quid agis?
Ad quam actionem me hortaris? Quid mihi imitandum ſequen
dumq; proponis? Vnum autem, inquit, quę retro oblitus, in ea
quę ante ſunt extentus ſecundum intentionem, ſequor ad pal-
mam ſupernę vocationis dei in Chriſto Ieſu. Scdm intētionē, nō
ſcdm peruētionē, nō ſcdm apprehenſionē. Non relabamur vnde
iam tranſiliuimus, nec remaneamus in illis in quę iam venimus.
Curramus, intendamus, in via ſumus: nec tam ſis ſecurus ex eis
quę tranſiſti, quam ſollicitus pro eis quo nondum peruenisti. Vnum
autem, hoc eſt illud vnum, Domine oſtende nobis patrem, & ſuffi- Ioan. xiiii.
cit nobis. Vnum autem, quę & vna dicitur in alio pſalmo, Vnam
petii a domino, hanc requiram. Quę retro oblitus, in ea quę ſunt Pſal. xxv.
ante extentus. Vnam petii a domino, hanc requiram: vt inhabitem
in domo domini per omnes dies vitę meę. Propter quid? Vt cō-
templer delectationem domini.

Nemo fidelium, quamuis multum profecerit, dicat: ſufficit mihi, Ex lib. ſenten-
qui enim dixit, remanſit, & hęſit in via ante finem, qui non perſe- tiarum Proſpe-
uerauerit vſq; in finem. ri.

Noua vita in fide nunc inchoatur, & ſpe geritur: nam tunc erit, Ex libro ad
cum abſorbebitur mors in victoriam, cum illa inimica deſtruetur Ianuarium. II.
mors, cum immutati fuerimus, & ęquales angelis facti. Om- I. Cor. xv.
nes enim (inquit) reſurgemus: ſed non omnes immutabimur. Et ibidem.
erunt, inquit, ęquales angelis dei. Apprehenſi enim ſumus modo
in timore per fidem: tunc autem apprehendemus in charitate per
ſpeciem. Quādiu enim ſumus in corpore, peregrinamur a dñō, Apprehenſio
per fidem enim ambulamus, & non per ſpeciem. Ipſe itaque beatorum quiq;

Quod apoſtolus nondum habuit.

apoſtolus qui dicit, Vt apprehendam, ſicut & apprehenſus ſum: aperte ſe non apprehendiſſe confitetur. Fratres, inquit, ego me non arbitror apprehendiſſe.

G

Ex lib. confeſſionum .xi.

Pſal. xvij.

Quomodo diſtentio eſt vita noſtra.

¶ Ecce diſtentio eſt vita mea: & me ſuſcepit dextera tua. In domino meo mediatore filio hominis, inter te vnum & nos multos, in multis per multa: vt per eum apprehendam, in quo & apprehenſus ſum: & a veteribus diebus colligar ſequens vnum, præterita oblitus: non in ea quæ futura & tranſitoria ſunt, ſed in ea quæ ante ſunt, non diſtentus: ſed extentus, non ſecundum diſtentionem, ſed ſecundum intentionem, ſequor ad palmam ſupernæ vocationis: vbi audiam vocem laudis: & contempler delectationem tuam, nec venientem, nec prætereuntem. FRatres, ego me non arbitror comprehendiſſe. Vnum autem, quæ quidem retro ſunt obliuiſcens, ad ea vero quæ ſunt in priora, extendens me ad deſtinatum, perſequor ad brauium ſupernæ vocationis dei in Chriſto Ieſu. Quicunque ergo perfecti hoc ſentiamus.

Ex libro de ſpiritu & litera.

Quid perfectionis apoſtolo adhuc deerat.

¶ Ipſe confitetur nondum ſe accepiſſe: nondum eſſe perfectum ea plenitudine iuſtitiæ quam adipiſci dilexit in Chriſto, ſed adhuc ſecundum intentionem ſequi, & præterita obliuiſcentem, in ea quæ ante ſunt extendi: vt nouerimus etiam ad ipſum pertinere illud quod ait, Et ſi exterior homo noſter corrumpitur, ſed interior renouatur de die in diem, quamuis iam eſſet perfectus viator, & ſi nondum erat ipſius itineris perfectione peruentor. Denique tales

H

vult ſecum in iſto curſu homines rapere: quibus continuo ſubiungit & dicit, Quotquot ergo perfecti, hoc ſapiamus. Et ſi quid aliter

Ambulatio mentalis.

ſapitis, hoc quoque deus vobis reuelabit: veruntamen in quod peruenimus in eo ambulemus. Ambulatio iſta non corporis pedibus, ſed mentis affectibus, & vitæ moribus geritur. vt poſſint eſſe perfecti iuſtitiæ poſſeſſores: qui recto itinere de die in diem ſua renouatione proficientes, iam perfecti facti ſunt eiuſdem iuſtitiæ viatores.

Ex ſermone in epiſtolam Ioan. iiij.

Tota vita chriſtiani boni deſiderium eſt.

Extentio ſinus.

Augmentandæ gratiæ diuinæ modus.

¶ Tota vita chriſtiani boni ſecundum deſiderium eſt. Quod autem deſideras, nondum vides, ſed deſiderando capax efficeris: vt cum venerit quod videas implearis. Sicut enim ſi velles implere aliquem ſinum, & noſti quam magnum eſt quod dabitur: extendis ſinum vel ſacci, vel vtris, vel alterius rei, noſti quantum immiſſurus es, & vides quia anguſtus eſt ſinus, extendendo facis capaciorem: ſic deus differendo extendit deſiderium, deſiderando extendit animum: extendendo facit capacem. Deſideremus ergo fratres, quia implendi ſumus, videte Paulum extendentem ſinum vt poſſit capere quod venturum eſt. ait enim, Non quia iam acceperim, aut perfectus ſum. Fratres, ego me non arbitror apprehendiſſe. Quid ergo agis in hac vita, ſi nondum apprehendiſti? Vnum autem, quæ retro oblitus in ea quæ ante ſunt

Digitized by Google

extentus, ſecundum intentionem, ſequor ad palmam ſupernę vocationis. Extentum ſe dixit, & ſecundum intentionem ſequi ſe dixit. Minorem ſe ſentiebat ad capiendum quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit. Hæc eſt vita noſtra vt deſiderando exerceamur. Tantum autem nos exercet ſanctum deſiderium, quantum deſideria noſtra amputauerimus ab amore ſeculi. Eſa. lxiiij.

Fratres ego me ipſum non arbitror apprehendiſſe. Quid tibi ergo præſtitum eſt ſi non apprehendiſti? Vnde ergo gratias agis cum dicis. Sed miſericordiam conſecutus ſum: quia directi ſunt pedes, quia iam per terram ambulabant ſuper petram? Quid enim ait? Vnum autem, quæ retro oblitus. Quæ retro? Lacum miſeriæ. Quid eſt retro? Limus luti, concupiſcentia carnalis, tenebræ iniquitatis. Quę retro oblitus, in ea quę ante ſunt extentus. Non ſe diceret extentum ſi iam perueniſſet. Extenditur enim animus deſiderio concupiſcentię letitiæ, non conſecutæ. In ea, quæ ante ſunt, inquit, extentus ſequor ad palmam ſupernæ vocationis in Chriſto Ieſu. Currebat, ſequebatur ad palmam. Et alio loco iam proximus palmę. Curſum conſummaui. Quando autem dicebat, ſequor ad palmam ſupernę vocationis: quia iam pedes eius in petra directi erant, iam viam bonam ambulabant: habebat vnde gratias ageret, habebat quod peteret: gratias agens de acceptis, petens debita. De quibus acceptis? De indulgentia peccatorum, de illuminatione fidei, de robore ſpei, de flamma charitatis. Vnde autem adhuc deum debitorem tenebat? De cętero, inquit, ſupereſt mihi corona iuſtitię. Ad hoc ergo aliquid mihi debetur. Corona iuſtitię: quam reddet mihi dominus in illa die iuſtus iudex. Primo benignus pater vt erueret de lacu miſerię, vt donaret peccata, vt liberaret de luto limi, poſtea iuſtus iudex reddens bene ambulanti quod promiſit, cui primo vt bene ambularet donauit. Ex tracta. ps. lxxxix. — Quæ retro ſunt obliuiſcenda. — Quomodo ſe extentum dicat apoſtolus. — ij. Tim. iiij. — Ibidem.

Præterita, quæ iam poſt tergum oportet ponere: vt in ea quæ nobis promittuntur intendamus. Ergo nec ex præterita vita noſtra, nec ex præſenti delectari debemus. Hoc enim monet apoſtolus dicens. Quem enim aliquando fructum habuiſtis, in quibus nunc erubeſcitis? Reuocandus eſt animus a recordandis cum quadam delectatione præteritis, & cum quadam concupiſcentia fruendi: ne redeamus corde in Aegyptum. Quid de præſentibus? quomodo iubet etiam ipſa contemni? Non reſpicientibus, inquit, quæ videntur: ſed quæ non videntur. Quæ enim videntur temporalia ſunt, quæ autem non videntur, æterna. Item de præſenti vita dicit, Si in hac vita tantum in Chriſtum ſperantes ſumus, miſerabiliores ſumus omnibus hominibus. Obliuiſcere ergo præterita, quibus male vixiſti: contemne præſentia, quibus temporaliter viuis, ne te alligando præſentia non permittant peruenire ad futura. Si enim præſentia Ex tracta. ps. lvij. — Præterita poſtponenda. — Rom. vi. — Præſentia contemnenda. — ij. Cor. iiij. C — j. Cor. xv.

vita delectat, aurem in terra poſuiſti. Si tuis præteritis, etiam etiam latentibus, delectaris, aurem de cauda obturaſti. Debes ergo tu in lucem exire de tenebris audita voce medicamenti, medicari a ſapiente, vt iam in luce ambulans & exultans dicas, Quæ retro oblitus, in ea quæ ante ſunt extentus. Non dixit, quæ retro oblitus & præſentibus delectatus. Cum dicit, quæ retro oblitus, non obturauit aurem de cauda. Cum dicit, in ea quæ ante ſunt extentus, præſentibus non obſurduit. Merito audiens, merito prædicans, merito exultat lingua eius prędicans veritatem in luce noua, depoſita tunica vetere. Et ad hoc enim valet aſtutia ſerpentis ad quam nos imitandum dominus hortatur. Ait enim, Aſtuti ſicut ſerpentes.

Matth. x.
Serpentis aſtutia.

Quid eſt, aſtuti ſicut ſerpentes? Offer omnia membra tua percutienti, dummodo caput in te ſerues. Caput viri Chriſtus. Sed grauat quaſi pondus cor cuiuſdam, & quaſi ſenecta veteris hominis.

Coloſ. iij.
D

Audi apoſtolum dicentem, Exuentes vos veterem hominem, induentes nouum. Et quomodo exuo, inquis, veterem hominem? Imitare aſtutiam ſerpentis. Quid enim facit ſerpens vt exuat veterem tunicam? Coarctat ſe per foramen anguſtum. Et vbi (inquis) inuenio hoc foramen anguſtum? Audi. Arcta & anguſta via quę ducit ad vitam.

Matth. vij.
Ex tracta. ps. lxviij.
Nemini dicendum eſt ſufficit.
I. Cor. viij.

¶ Quantumcunque hic vixerimus, quantumcunque hic profecerimus, nemo dicat, ſufficit mihi, iuſtus ſum. Qui dixit, remanſit in via, non nouit peruenire, vbi dixerit ſufficit, ibi hæſit. Attende apoſtolum cui non ſufficit, vide quomodo ſe vult adiuuari donec perueniat. Fratres, inquit, ego non arbitror me apprehendiſſe, ne illi ſibi viderentur apprehendiſſe. Quibus rurſus dicit, Qui ſe putat aliquid ſcire, nondum ſcit quemadmodum oporteat ſcire. Quid ergo ait? Fratres, ego me non arbitror apprehendiſſe. Vnum autem, quę retro oblitus, in ea quæ ante ſunt extentus ſecundum intentionem, ſequor ad palmam ſupernæ vocationis. Ille ergo currit, tu hæſiſti. Ille dicit nondum ſe perfectum, & tu iam de perfectione gloriaris.

Ex tracta. ps. lxxxix.
Præterita contemnenda ſunt cuncta temporalia.

¶ Omnia quę temporis fine clauduntur, pro tranſactis habenda ſunt. Vnde ea ſibi apoſtoli poſt poſuit intentio, quę retro ſunt obliuiſcentis, vbi temporalia cuncta oportet intelligi, & in ea quæ ante ſunt extenti quę appetitio eſt æternorum.

A
Ex tract. Pſal. cxv.
ij. Cor. xij.
Si Paulus non comprehendit, qui ſe comprehendiſſe dicet.

¶ Cui tanta reuelabantur quid ait? Fratres ego meipſum non arbitror apprehendiſſe. Paulus dicit. Fratres ego me non arbitror apprehendiſſe, qui ad hoc accepit colaphizantem angelum Satanę, ne extolleretur in magnitudine reuelationum ſuarum. Quis audet dicere quia comprehendit? Ecce Paulus non apprehendit, & dicit, non me arbitror apprehendiſſe. Et quid agis o Paule? Adhuc curro (inquit) vt apprehendam. Adhuc Paulus in via eſt, & tu te putas in patria? Vnum autem (inquit) quę retro ſunt oblitus. Hoc fac & tu: vitam præteritam malam obliuiſcere, ſi te delectauit ali

Digitized by Google

quando vanitas, non te delectet. Quę retro oblitus, inquit, in ea quę ante ſunt extentus ſecundum intentionem, ſequor ad palmam ſupernę vocationis dei in Chriſto Ieſu. Audio vocem dei deſuper: & curro vt apprehendam. Non enim dimiſit me in via remanere, qui non ceſſat alloqui me. Quotquot ergo perfecti hoc ſapiamus.

Non loquor, inquit, imperfectis, quibus adhuc non poſſum loqui ſapientiam: qui adhuc lacte potantur, non ſolido cibo paſcuntur: ſed illis ideo qui iam manducant ſolidum cibum, iam videntur eſſe perfecti, quia intelligunt ęqualitatem verbi cum patre. Adhuc non ſic vident quomodo videndum eſt facie ad faciem. Adhuc ex parte in ęnigmate. Currant ergo, quia cum via finita fuerit, tūc redimus ad patriam. Currant, extendant ſe. Quotquot perfecti hoc ſapiamus. Et ſi quid aliter ſapitis, hoc quoq; vobis deus reuelabit. Si forte erras in aliquo, quare non redis ad lac matris? Quia ſi non extollimini, ſi non exaltatum cor veſtrum, quia non ingredimini in mirabilibus ſuper vos, ſed ſeruatis humilitatem: reuelabit vobis deus quod aliter ſapitis. Si autem hoc ipſum quod aliter ſapitis defendere vultis & pertinaciter aſſtruere contra pacem eccleſię, fit vobis maledictum hoc quod dixit, Super matrem cuius eſtis, vt foris a lacte ſeparemini, foris a viſceribus matris fame moriamini. Si autem perſeueratis in pace catholica, ſi quid forte aliter ſapitis quàm oportet ſapere, deus vobis reuelabit humilibus. Quare? Quia deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam.

1. Cor. iii.

B

Redeundum eſt ab errantibus ad lac eccleſię.

Iacob. iiii.

¶ Quærite, inquit, deum, & viuet anima veſtra. Et ne quiſquam ſe apprehendiſſe temere gaudeat. Quærite, ait, faciem eius ſemper. Et apoſtolus, Si quis ſe putat, inquit, aliquid ſcire, nondum ſcit quemadmodum ſcire oporteat. Quiſquis diligit deum, hic cognitus eſt ab illo. Non quidem dixit, cognouit illum, quæ periculoſa præſumptio eſt, ſed cognitus eſt ab illo. Sic & alibi cum dixiſſet. Nunc autem cognoſcentes deum, ſtatim corrigens, immo cogniti eſtis, inquit, a deo. Maximeq; illo loco. Fratres, inquit, ego meipſum non arbitror apprehendiſſe. Vnum autem, quę retro oblitus, in ea quæ ante ſunt extentus ſecundum intencionem, ſequor ad palmam ſupernę vocationis dei in Chriſto Ieſu. Quotquot ergo perfecti hoc ſapiamus. Perfectionem in hac vita dicit non aliud quàm ea quę retro ſunt obliuiſci: & in ea quę ante ſunt extendi ſecundum intencionem. Tutiſſima eſt enim quęrentis intencio donec apprehendatur illud quo tendimus, & quo extendimur. Sed ea recta intencio eſt quę proficiſcitur a fide. Certa enim fides vtcumq; inchoat cognitionem. Cognitio vero certa nō perficitur niſi poſt hanc vitam cum viderimus facie ad faciem. Hoc ergo ſapiamus, vt nouerimus tutiorem eſſe affectum vera quęrendi, quàm incognita pro cognitis preſumendi. Si ergo quęramus tanquam inuenturi: & ſic [illegible] quęſituri. Cum enim conſummauerit ho, tunc

Pſal. lxviii.

Ex lib. de trini. ix.

Pſal. ciiii.

1. Cor. viii.

Cur diligens deum non noſſe deum ſed noſci a deo dicatur.

C

Perfectio huius vitæ

Intentio recta.

Cognitio certa.

Credenda intel- incipiat. De credendis nulla infidelitate dubitemus. De intelligen-
ligenda. dis nulla temeritate affirmemus. In illis auctoritas tenenda eſt: in
Ex lib. ſententia- his veritas exquirenda. ¶ Iuſticia ſecundum quam iuſtus ex fide
rum Proſ. vivit, quoniam per ſpiritum gratiae homini ex deo eſt, vera iuſticia
Roma. i. eſt. Quae licet non immerito in aliquibus iuſtis pro huius vitae ca-
Iuſticia vera. pacitate perfecta dicatur, parva tamen eſt ad illam magnam quam
D capit aequalitas angelorum. Quam qui nondum habebat, et pro-
pter illam quae iam inerat perfectum: et propter iſtam quae adhuc
deerat, imperfectum ſe eſſe dicebat. Sed plane minor iſta iuſticia
facit meritum, maior illa praemium. Vnde qui iſtam non ſequi-
Ex libro de per- tur, illam non aſſequitur. ¶ Quotquot ergo perfecti ſumus, hoc ſa-
fectione iuſtitie piamus: id eſt quotquot perfecti currimus, hoc ſapiamus, quod nondum
hominis. perfecti ſumus: vt illic perficiamur quo perfecte adhuc currimus:
Quomodo hic vt cum venerit quod perfectum eſt, quod ex parte eſt deſtruatur. i.
perfecti ſint in non iam ex parte ſit, ſed ex toto, quia fidei et ſpei iam res ipſa non
curſu non in ef- quae credatur et ſperetur: ſed quae videatur teneatur que ſuccedet. Cha-
fectu. ritas autem quae in his tribus maior eſt, non auferatur, ſed augea-
tur et impleatur contemplata quod credebat et quod ſperabat inde
Deut. vi. bici. In qua plenitudine charitatis praeceptum illud implebitur. Di-
liges dominum deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua,
et ex tota mente tua. Nam cum eſt aliquid carnalis concupiſcen-
tiae, quod vel continendo frenetur non omni modo ex tota ani-
Perfecta dei di- ma diligitur deus. Non enim caro ſine anima concupiſcit, quamuis ca-
lectio non fru- ro concupiſcere dicatur, quia carnaliter anima concupiſcit. Tunc erit
ſtra precipitur. iuſtus ſine vllo omnino peccato: quia nulla lex erit in membris eius
repugnans legi mentis eius. ſed prorſus toto corde, tota mente, tota
A anima diliget deum: quod eſt primum ſummumque praeceptum. Cur ergo non prae-
ciperetur homini iſta perfectio, quamuis eam in hac vita nemo habeat?
Non enim recte curritur, ſi quo currendum eſt neſciatur. Quomodo
autem ſciretur, ſi nullis praeceptis oſtenderetur? ET SI quid aliter ſa-
pitis, et hoc vobis deus revelabit: veruntamen ad quod perveni-
Ex tracta. evan. mus, vt idem ſapiamus, et in eadem permaneamus regula.
ſecundo. ¶ Si in quo pervenimus in eo ambulemus, vt dicit apoſtolus, non
Ioan. liiii ſolum quod neſcimus, et ſcire debemus: ſed etiam quod aliter ſapi-
via fidei. mus id quoque nobis deus revelabit. Pervenimus autem in viam
fidei, hanc perſeverantiſſime teneamus. Ipſa perducit ad cubicu-
Coloſ. ii. lum regis, in quo ſunt omnes theſauri ſapientiae et ſcientiae abſcon-
E diti. Non enim dominus ipſe Ieſus Chriſtus ſuis illis magnis, et prae-
Ioan. vi. cipue electis diſcipulis invidebat quando dicebat. Multa habeo
vobis dicere, ſed non poteſtis illa portare modo. Ambulandum
eſt: proficiendum eſt, creſcendum eſt: vt ſint corda noſtra capacia
Ex tract. evan- earum rerum quas capere modo non poſſumus. Quem ſi nos vl-
gelii ſecundum timus dies proficientes invenerit: ibi diſcemus quod hic non po-
Io. xviii. tuimus.
¶ Beatus apoſtolus eos alloquitur, quibus iam videbantur perfecti eſſe chriſti-

imperfectũ eſſe dixiſſet, Quotquot ergo inq̃t, pfecti hoc ſapiamus. Et ſi quid aliter ſapitis, hoc quoq; deus vobis reuelabit. Et ne forte incurrerent in ſeductores qui eos velint a fide auertere, promittendo ſcientiam veritatis, & hoc putarent eſſe quod dixit apoſtolus, id quoq; deus vobis reuelabit: continuo ſubiunxit, verumtamen in quod peruenimus, in eo ambulemus. Si quid ergo intellexeris quod non ſit contra regulam catholicæ fidei, ad quam velut via quæ te ducat ad patriam perueniſti, & ſic intellexeris vt inde dubitari omnino non debeat, adde ad ædificium: noli tamen relinquere fundamentum. Quid ſit aliud quod deus reuelet.

¶ Spero tamen de miſericordia dei quod in omnibus viris quę certa mihi ſunt, perſeuerantem me faciet. Si quid autem aliter ſapio, id quoq; mihi ipſe reuelabit: ſiue per occultas inſpirationes, atq; admonitiones: ſiue per manifeſta eloquia ſua: ſiue per fraternas ſermocinationes. Ex libro de ciui. dei. iij. Quomodo perficiamur in ſciẽtijs.

Multi enim ambulant quos ſæpe dicebam vobis, nunc autem & flens dico, inimicos crucis Chriſti: quorum finis perditio eſt, quorum deus venter eſt, & gloria in confuſiõe ipſorum, qui terrena ſapiunt. Rom. xvi.

¶ Hoc ab homine colitur quod deus diligit. Vnde quia de omnibus rebus maior & melior inuenitur, plus omnibus diligendus eſt vt colatur. Ex libro ſententiarum. Proſperi. Deus ſumme diligendus probatur.

Noſtra autem conuerſatio in cœlis eſt, Vnde etiã ſaluatorem expectamus dominum noſtrum Ieſum Chriſtum: qui reformabat corpus humilitatis noſtræ, cõfiguratum corpori claritatis ſuæ: ſecundum operationem, qua etiã poſſit ſubiicere ſibi omnia. c

Ex tracta. ps. xxxviij. Vanitas huius vitæ.

SIc quomodo hic ſum quamdiu hic ſum, quando in hoc ſeculo ſum: quamdiu carnem mortalem porto: quamdiu in tentatione vita humana eſt ſuper terram: quamdiu inter ſcandala ſuſpiro: quamdiu timeo ne cadam qui ſto: quamdiu mihi incerta ſunt & mala & bona mea, vniuerſa vanitas omnis homo viuens: omnis inquam & hærens & tranſiliens & ipſe Idithum ad vniuerſam vanitatem adhuc pertinent, quia omnia vanitas, & vanitas vanitatum. Quæ abundantia homini in omni labore ſuo, quo ipſe laborat ſub ſole? Nunquid & Idithum adhuc ſub ſole eſt? Habet aliquid ſub ſole: habet aliquid vltra ſolem. Sub ſole habet vigilare dormire, manducare bibere, eſurire ſitire, vigere fatigari, pubeſcere iuueneſcere, ſeneſcere, incerta habere q̃ optat, & timet. Hęc oĩa ſub ſole habet etiã ipſe Idithũ, etiã ipſe tranſiliẽs eos. Vnde ergo tranſiliẽs? Illo deſiderio. Notũ mihi fac finẽ meum. Hic

Idithum. i. tranſiliens eos. Eccle. i. Ps. xxxviij.

Digitized by Google

enim deſiderium vltra ſolem eſt: non ſub ſole. Sub ſole omnia vi-
viſibilium re. ſibilia. Quicquid viſibile non eſt, ſub ſole non eſt, non eſt viſibilis
gio. fides, non eſt viſibilis ſpes, non eſt viſibilis charitas, non eſt viſibi-
D lis benignitas, nõ eſt viſibilis poſtremo timor ille caſtus permanens
Pſal. xviii. in ſeculum ſeculi. In his omnibus dulcedinem habens conſolatio-
nemque Idithum, & vltra ſole conuerſans quia conſeruatio eius in
his eſt, & in que adhuc ſub ſole habet gemit, & iſta contemnit, do-
let, & in illa ardeſcit, & ea deſiderat.

Ex tracta. ¶ In cælo ſunt oues quibus paſtor vita eſt. Quid igitur iam in cæ-
ps. xlviii. lo ſumus? In cælo ſecundum fidem. Si enim non in cælo, vbi ſur-
Oues quibus pa- ſum cor? Si non in cęlo, vnde apoſtolus Paulus dixit. Noſtra au-
ſtor vita eſt in tem conuerſatio in cęlis eſt? Corpore autem ambulamus in ter-
cælo ſunt. ra, corde habitamus in cęlo. Habitamus ibi, ſi illuc aliquid mitti-
mus quod ibi nos teneat. Nemo enim habitat corde niſi vnde co-
gitat. Inde autem cogitat vbi theſaurizat. Theſaurizauit in terra,
cor ipſius a terra non recedit, Theſaurizauit in cęlo, cor ipſius a cę-
Matth. vi. lo non diſcedit. Domino aperte dicente, Vbi eſt theſaurus tuus,
Ex tracta, ibi erit & cor tuum.
ps. lxiiii. ¶ Te decet hymnus, inquit, deus. Sed vbi? in Sion, In Babylone
ps. lxiiii. non decet. Etenim quiſque cum cœperit iam innouari, iam corde
i. Cor. x. in Hieruſalem cantat: dicente apoſtolo, Conuerſatio noſtra in cę-
lis eſt. In carne autem ambulantes, inquit, non ſecundum carnem
militamus. Iam deſiderio ibi ſumus, iam ſpe tanquam in illa terra quaſi
anchoram premiſimus, ne in iſto mari turbato naufragemus.
E. Quemadmodum ergo de naui quę in anchoris eſt, recte dicimus
Quomodo con- quod iam in terra ſit, adhuc enim fluctuat, ſed in terra quodammodo
uerſatio noſtra educta eſt contra ventos & contra tempeſtatem, ſic contra tentationis
ſit in cœlis. huius peregrinationis noſtræ ſpes noſtra fundata in illa ciuitate
Hieruſalem fecit nos non abripi in ſaxa.

CAPVT IIII.

Itaque fratres mei chariſſimi & deſi-
derantiſſimi, gaudium meum & co-
rona mea, ſic ſtate in domino cha-
riſſimi. Euodiam rogo, & Synty-
chem deprecor idipſum ſapere in
domino. Etiam rogo & te germa-
na germane compar: adiuua illas
quę mecum laborauerunt in euangelio cum Clemen-
te, & cæteris adiutoribus meis, quorum nomina ſunt
in libro vitæ. Gaudete in domino ſemper: iterum di-
co, gaudete.

Digitized by Google

Ex ſermone de verbis euangel. iii.

Gaudendum in domino.

Iacobi iiii.

Matt. vi.

Gaudere nos apoſtolus præcepit, ſed in domino, non in ſeculo. Quicunq; enim voluerit amicus eſſe huius mundi, ſicut ſcriptura dicit, inimicus dei reputabitur. Sicut autem non poteſt homo duobus dominis ſeruire, ſic nemo poteſt & in hoc ſeculo gaudere & in domino. Multum inter ſe hęc duo gaudia differunt, ſuntq; omino contraria. Quãdo gaudetur in ſeculo, nõ gaudetur in domino: quando gaudetur in domino, non gaudetur in ſeculo. Vincat gaudium in domino, donec finiatur gaudium in ſeculo ſemper minuatur, donec finiatur. Nõ ideo iſta dicuntur, quoniam cum ſimus in hoc ſeculo, gaudere non debemus, ſed vt etiã in hoc ſeculo conſtituti iam in domino gaudeamus. Quid eſt hoc ſeculum? & quod eſt gaudium ſeculi? Dico fratres breuiter quantum poſſum, quantum deus adiuuat. Seculi letitia eſt impunita nequitia. Luxuriẽtur homines, fornicentur, in ſpectaculis nugẽtur, ebrietate ingurgitentur, turpitudine fœdentur, nihil mali patiantur, & vide te ſeculi gaudium. Iſta mala non caſtiget fames: non belli timor: non alius timor: non aliquis morbus: non aliquę aduerſitates, ſed ſint omnia in rerum abundantia in pace carnis, in ſecuritate malæ mentis: & vide ſeculi gaudium. Sed non cogitat deus ſicut homo. Alia eſt dei cogitatio: alia hominis. Magnæ miſericordiæ eſt nequitiam non impunitam relinquere: & ne cogatur in extremo gehennæ damnare, modo flagello dignatur caſtigare. Bonum eſt nobis vt ſubueniat caſtigando: & tamen ſi facta generis humani conſideremus, quid patimur? Non ſecundum peccata noſtra fecit nobis. Filij eius ſumus, vnde hoc probamus? Mortuus eſt pro nobis vnicus, ne remaneret vnus. Multos enim filios dei fecit vnicus filius. Emit ſibi fratres ſanguine ſuo, probauit reprobatus, redemit vẽditus: honorauit iniuriatus: viuificauit occiſus, dubitas ꝙ dabit tibi bona ſua, qui non dedignatus eſt ſuſcipere mala tua? Ergo fratres gaudete in domino, non in ſeculo, ideſt gaudete in veritate, non in iniquitate. Gaudete in ſpe æternitatis, non in flore vanitatis. Ita gaudete & vbiq; & quamdiucunq; hic fueritis, dominus in proximo eſt, nihil ſolliciti fueritis.

Seculi letitia.

Magnæ miſe. eſt nequitiam punire.

Pſal. cii.

Cur mortuus eſt vnicus filius dei.

¶ Non poteſt vnquam fraudari delectationibus ſuis, cui Chriſtus eſt gaudium. Aeterna enim exultatio eſt, quę bono lętatur ęterno.

Ex li. ſententiarum Proſperi.

Modeſtia veſtra nota ſit omnibus hominibus.

Ex epiſtola ad Marcellinam.

Opera bõa volunt videri.

¶ Omnia quippe bona opera amant in luce conſtitui: nõ propter humanam gloriã, ſed vt videant, ait dominus, bona opera veſtra: & glorificent patrem veſtrum qui in cælis eſt. Et ideo non ſufficit apoſtolo monere, vt manſuetudinem ſeruaremus, ſed vt etiam notam omnibus faceremus. Manſuetudo, inquit, veſtra nota ſit omnibus hominibus. Et alio loco. Manſuetudinem veſtram oſtẽtantes ad omnes homines. Nec illa ſancti Dauid, quando inimico ſibi in manus tradito clementer pepercit, pręclariſſima lenitas eminere

Ad Titum, iii.

niſi poteſtas pariter appareret.

Dominus enim prope eſt.

Ex ſermone de verbis euang. xxvii. ¶ Et ſi ſuper omnes cęlos aſcendit corpore, non receſſit maieſtate, vbiq; preſens eſt qui fecit omnia.

Ephe. iiii. Ex tract. Pſal. xlvi. Mat. xxviii. ¶ Ille enim qui aſcendit in cœlos vt tolleretur ab oculis noſtris, promiſit nobis dicens, Ecce ego vobiſcum ſum vſq; ad conſummationem ſeculi. Merito & apoſtolus ſic nos alloquebatur. Dominus in proximo nihil ſolliciti fueritis. Sed & ſuper cœlos Chriſtus & longe ſunt cœli, & ipſe qui ibi ſedet prope eſt.

Nihil ſolliciti ſitis, ſed in omni oratione & obſecratione, cum gratiarum actione petitiones veſtræ innoteſcant apud deum.

Ex libr. ad Probam de orando deo. Quomodo preces innoteſcunt deo. ¶ Non ſic accipiendum eſt, tanquam deo innoteſcant, qui eas & antequam eſſent nouerat, ſed nobis innoteſcant apud deum per tolerantiam, non apud homines per iactantiam, aut forte innoteſcant etiam apud angelos qui ſunt apud deum, vt quodammodo eas offerāt deo, & de his conſulant: & quod deo iubente implēdū eſſe cognouerint, hoc nobis vel euidēter vel latenter reportēt. Dixit enim angelus hominibus, Cum oraretis, ego obtuli orationem veſtram in conſpectu charitatis dei.

Tobiæ. xii. A Ex libro de trinitate. xv Angeli quid deo annunciant cū omnia ſciat. ¶ Ad omnia quippe ſciēda que ſcit, ſufficit ſibi illa perfectio. Habet quidē nūcios. i. angelos: nō tamē qui ei quę neſcit annūciēt: nū enim ſunt vlla quę neſciat, ſed bonū eorū eſt de opibus ſuis eius cōſulere volūtatē. Et hoc eſt q̄ dicuntur nonnulla nunciare, non vt ipſe ab eis diſcat, ſed vt ab illo hic per verbū eius ſine corporali ſono nūciēt etiā q̄d voluerit, ab eo miſſi ad quos voluerit, totū ab illo per illud verbū eius audiētes. i. in eius veritate inueniētes quid ſibi faciēdū, q̄d, quibus, quādo nūciādū ſit. Nam & nos oramus eū, nec tamē neceſſitates noſtras docemus eū. Nouit. n. (ait verbū eius) pater veſter quid vobis neceſſariū ſit prius

Matth. vi. q̄ petatis ab eo. Nec iſta ex aliquo tēpore cognouit, vt noſſet, ſed futura omnia tēporalia, atq; in eis etiā quid & quādo ab illo petituri fueramus, & quos & de q̄bus rebus vel exauditurus eſſe ſine initio ante præſciuit, vniuerſas aūt creaturas ſuas, & ſpiritales, & corporales, nō quia ſunt ideo nouit, ſed ideo ſunt quia nouit. Nō enī neſciuit quę fuerat creaturus. Quia ergo ſciuit creauit, nō quia creauit

Creaturæ ſunt quia Deus eas nouit. ſciuit, nec aliter ea ſciuit creata q̄ creanda. Non enim eius ſapientiæ aliquid acceſſit ex eis, ſed illis exiſtentibus ſicut oportebat, & quando oportebat, ille manſit vt erat. Ita & ſcriptum eſt in libro

F Eccleſia. xxiii. eccleſiaſtico, Antequam crearentur omnia nota ſunt ei. Sic & poſtquam conſummata ſunt. Sic, inquit, non aliter. Et antequam crearentur: & poſtquam conſummata ſunt, ſic ei nota ſunt. Longe eſt igitur huic ſcientiæ ſcientia noſtra diſſimilis.

Pſal. xxi. ¶ Annunciabitur domino generatio ventura. Quod non ſic acci

piendum eſt,tanquam neſcienti aliquid annuncietur vt ſciat,ſed ſicut annunciant angeli,non ſolum nobis beneficia dei,verū etiā illi preces noſtras. Nam ſcriptum eſt vbi angelus hominibus dicit,Ego obtuli memoriam orationis veſtræ,non vt deus tunc nouerit quid videmus,vel quo indigeamus. Nouit enim pater veſter (ait dominus)quid vobis neceſſarium ſit prius ꝙ̃ petatis ab eo,ſed quia neceſſe habet rationalis creatura obtemperans Deo temporales cauſas ad æternam veritatem referre,ſiue petendo quid erga ſe fiat,ſiue conſulendo quid faciat,qui pius mentis affectus eſt, vt ipſa conſtruatur,non vt deus inſtruatur. Nam & hæc quedam conteſtatio eſt rationalis creaturæ,ꝙ non ſibi ipſa ſit bonum quo beata fiat,ſed illud incommutabile,cuius participatione etiam ſapiens efficitur.

Ex libro de gratia noui teſtamenti.
Annunciatio ꝗ deo ſit, qualis ſit.
Tobiæ.xii.
Matt.vi.

Et pax dei quæ ſuperat omnem ſenſum cuſtodiat corda veſtra, & inteligentias veſtras in Chriſto Ieſu domino noſtro.

QVantum eſt,aut quid eſt noſtra intelligentia ad illam excellentiam? Ibi enim eſt pax dei,quæ ſicut dicit Apoſtolus,ſuperat omnem intellectum. Quem niſi noſtrum? Aut fortaſſe etiam ſanctorum angelorum. Non enim & dei. Si ergo ſancti in dei pace victuri ſunt,profecto in ea pace victuri ſunt quæ ſuperat omnem intellectum. Quoniam noſtrum quidem ſuperat,non eſt dubium. Si autem ſuperat & angelorum, vt nec ipſos excepiſſe videatur qui ait omnem intellectum,ſecundum hoc dictum eſſe debemus accipere,quia pacem dei qua ipſe deus pacatus eſt,ſicut deus nouit,non eam nos ſic poſſumus noſſe,nec vlli angeli. Superat itaq; omnem intellectum,non dubiū præter ſuum. Sed quia & nos pro modo noſtro pacis eius participes facti ſumus,ſummam in nobis,atq; inter nos & cum ipſo pacem,quantum noſtrum ſummum eſt,iſto modo pro ſuo modo ſciunt eam ſancti angeli,homines autem nunc longe infra in quātumlibet prouectu mentis excellant. Conſiderandū eſt enim quantus vir dicebat. Ex parte ſcimus,& ex parte prophetamus,donec veniat quod perfectum eſt. Et videmus nunc per ſpeculū in ænigmate,tunc autem facie ad faciem. Sic iam vidēt ſancti angeli,qui etiā angeli noſtri dicti ſunt,quia eruti de poteſtate tenebrarum,& accepto ſpiritus pignore tranſlati ad regnum Chriſti,ad eos angelos iam cœpimus pertinere,cum quibus nobis erit ſancta atq; dulciſſima dei ciuitas cōmunis. Sic ſunt ergo angeli noſtri qui ſunt angeli dei,quemadmodum Chriſtus dei. Chriſtus eſt noſter. Dei ſunt,quia deum non reliquerunt. Noſtri ſunt,quia ſuos ciues nos habere cœperunt. Dixit autem dominus Ieſus,Videte ne contemnatis vnum de puſillis iſtis. Dico enim vobis,quia angeli eorum in cœlis ſemper vident faciem patris mei qui in cœlis eſt. Sicut er-

G
Ex lib.xxii. de ciuit. dei Pax an ſuperet intellectum angelorum.
I.Cor.xiii.
Ibidem.
Angeli ſancti quomodo ſint angeli noſtri.
D
Matth.xviii.

Digitized by Google

I. Cor. xiij.

go illi vident. ita ⁊ nos viſuri ſumus, ſed nondum ita videmus. Propter quod ait Apoſtulus, quod paulo ante dixi. Videmus nunc per ſpeculum in ęnigmate, tunc autem facie ad faciem. Pręmiũ itaqꝫ fidei nobis viſio iſta ſeruatur. De qua ⁊ Ioannes Apoſtolus

I. Ioan. iij.

loquens, cum apparuerit (inquit) ſimiles ei erimus, quoniam videbimus eum ſicuti eſt. Facies autem dei manifeſtatio eius intelligenda eſt, non aliquod tale membrum, quale nos habemus in corpore, atqꝫ iſto nomine nuncupamus.

Ex lib. Enchir.
Pax Dei an ſuperet humanũ & non angelicum intellectum.
Pax beatorum cum angelis.

¶ Pax iſta pręcellit omnem intellectum, ſed vtiqꝫ noſtrum, non eorum qui ſemper vident faciem patris. Nos autem quãtuſcunqꝫ ſit in nobis intellectus humanus, ex parte ſecimus ⁊ videmus nũc per ſpeculum in ęnigmate. Cum vero ęquales angelis Dei fuerimus tunc quemadmodum ipſi videbimus facie ad faciem. Tantamqꝫ pacem habebimus erga eos, quantam ⁊ ipſi ergo nos: quia tantum eos dilecturi ſumus quantum ab eis diligimur. Ita pax

E

eorum nota nobis erit, quia ⁊ noſtra talis ac tanta erit, nec pręcedet tunc intellectum noſtrum. Dei vero pax quę illic eſt erga eos, ⁊ noſtrum ⁊ illorum intellectum ſine dubitatione pręcellit. De ipſo quippe beata eſt rationalis creatura quęcunqꝫ beata eſt, non ipſe de illa. Vnde ſecundum hoc melius accipitur quod ſcriptum eſt, Pax dei, quę pręcellit omnem intellectum, vt in eo quod dixit omnem, nec ipſe in intellectus ſanctorum angelorum eſſe poſſit exceptus, ſed Dei ſolius: neqꝫ enim ⁊ ipſius intellectum pax eius excellit.

De cetero fratres quæcũque ſunt vera, quæcunqꝫ pudica, quæcunqꝫ iuſta, quæcunqꝫ ſancta, quæcunqꝫ amabilia bonæ famæ, ſiqua virtus, ſiqua laus diſciplinæ, hæc cogitate, quæ & didiciſtis & accepiſtis, & audiſtis, & vidiſtis in me: hæc agite, & Deus pacis erit vobiſcum.

Ex lib. ad Iulianã de ſancta viduitate.
Conſcientia bonã nõ ſufficit ſi fama bona deſit cũ haberi poſſit.

SAnctorum conuerſatio cauta etiam debet eſſe, ne forte cum mala vita nõ ſit per laſciuiã, mala ſit fama per negligẽtiam. Nec audiẽdi ſunt ſiue viri ſancti: ſiue fœminę, qui quando reprehẽſa in aliquo negligẽtia ſua, per quã fit vt in malã veniant ſuſpicionẽ, vnde ſuã vitã longe abeſſe ſciunt, dicunt ſibi coram deo ſufficere cõſciẽtiã, exiſtimationẽ hominũ nõ impudẽter ſolũ, verũ etiã crudeliter cõtemnẽtes, cũ occidũt animas aliorũ ſiue blaſphe-

F

Vita bona nobis neceſſaria fama proximis.

mãtiũ viã dei, quibus ſecundũ ſuſpicionẽ quaſi turpis quę caſta eſt diſplicet eis vita ſanctorũ, vel etiã cũ excuſatione imitãtiũ, nõ qđ vidẽt, ſed quod putant. Proinde quiſquis a criminibus flagitiorũ atqꝫ facinorũ vitã ſuã cuſtodit, ſibi bene facit. Quiſquis autẽ famã, ⁊ in alios miſericors eſt. Nobis enim neceſſaria eſt vita noſtra, aliis fama noſtra. Et vtiqꝫ etiã quod aliis miniſtramus miſericorditer

ad ſalutem, ad noſtram quoq; redundat vtilitatem. Vnde nõ fruſtra Apoſtolus: Prouidemus, inquit, bona non ſolum coram deo, verum etiam coram hominibus. Item dicit, Placete omnibus per omnia, ſicut & ego omnibus per omnia placeo: nõ quærens quod mihi vtile eſt, ſed quod multis, vt ſalui fiant. In quadam etiam exhortatione dicit, De cætero fratres quęcunq; ſunt vera, quęcunq; ſancta, quęcunq; iuſta, quęcunq; caſta, quęcunq; chariſſima, quęcunq; bonę famę, ſiqua virtus, ſiqua laus, hęc cogitate quæ didiciſtis, & accepiſtis, & vidiſtis, & audiſtis in me. Cernis quemadmodum inter multa quę exhortando commonuit, non neglexerit ponere, quęcunq; bonę famę, duobusq; verbis cuncta concluſerit vbi ait, Siqua virtus, ſiqua laus. Ad virtutẽ enim pertinent quę antea memorauit: bona fama vero ad laudem. Puto ꝙ non ad laudem hominum pro magno ſuadebat Apoſtolus dicens, Mihi autem minimum eſt, vt a vobis iudicer, aut ab humano die. Et alibi, Si hominibus placerem, Chriſti ſeruus nõ eſſem. Et iterũ, Nã gloria noſtra hęc eſt teſtimoniũ cõſcientię noſtrę. Sed illorũ duorũ, id eſt bonę vitę, & bonę famę: vel quod breuius dicitur, virtutis & laudis vnũ propter ſeipſum ſapientiſſime retinebat, alterũ propter alios miſericordiſſime prouidebat. Sed quoniã quçtalibet humana cautela ſuſpiciones maleuolentiſſimas non poteſt omni ex parte vitare, vbi pro exiſtimatione noſtra quicquid recte poſſumus fecerimus, ſi aliqui de nobis vel male fingendo, vel male credendo famam noſtram decolorare conantur, aſſit cõſciẽtię ſolatiũ, plenęq; etiã gaudiũ, ꝙ merces noſtra magna eſt in cęlis, etiã cũ dicunt homines mala multa de nobis pie iuſteq; viuentibus. Illa enim merces tanq; ſtipendium eſt militantium per arma iuſtitię, non ſolum dextera, verum etiam ſiniſtra. Per gloriam ſcilicet & ignobilitatem, per infamiam & bonam famam.

ij.Cor.viij.
i.Cor.x.
G
i.Cor.iiij.
Gala.i.
ij.Cor.i.
ij.Cor.vi.
H
Ex tractat. ps. [illegible]

Gauiſus ſum autem in domino vehementer, quoniam tandem aliquando refloruiſtis pro me ſentire, ſicut & ſentiebatis, Occupati autem eratis.

VEre terra fructuoſa, cui gaudet Apoſtolus, quando ei miſerunt ad neceſſitates eius. Nec quęro datum, inquit, ſed quęro fructum. Et gratias agit dicens, Quia tandem aliquando repullulaſtis ſapere pro me. Repullulaſtis arboribus dicit, quę ſterilitate quadam aruerant.

¶ Dicebamus enim eos terrę fructibus ſignificari, & in allegoria figurari opera miſericordię, quę huius vitę neceſſitatibus exhibentur ex terra fructifera. Talis terra erat pius Oneſiphorus, cuius domui dediſti miſericordiam, quia frequenter Paulum tuum refrigerauit, & catenam eius non erubuit. Hoc fecerunt & fratres, & tali fruge fructificauerunt, qui quod ei deerat suppleuerunt ex Macedonia. Quomodo autem dolet quędam ligna, quę fructum ei de-

Ex lib. confeſſio. xiii.
Opera miſericordiæ.
ij.Tim.i.

Timo.iii. biū nō dederunt: vbi ait, In prima mea defenſione nemo mihi
affuit, ſed oēs me dereliquerunt. Nō illis imputetur. Iſta. n. debentur
eis qui miniſtrant doctrinā rationalē p intelligētias diuinorū my'
ſteriorū, præbētibus ſe imitādos in omni cōtinētia. Paſcuntur au/
tem his eſcis, qui lætantur eis. Nec illi lætātur eis, quorū deus ven/
Philip.iij. ter eſt. Neq; enim ꝛ in illis qui præbent iſta, ea quæ dant fructus
eſt, ſed quo animo dant: itaq; ille qui deo ſeruiebat non ſuo ven/
tri, video plane vnde gaudeat. Video, ꝛ congratulor ei valde. Acce'
A perat. n. a Philippēſibus, q̄ p Epaphroditū miſerā. Sed tñ vnde gau
deat video, vñ aūt gaudet, inde paſcitur. Quia in veritate loquens,
gauiſus ſum (inquit) magnifice in dño: q̄a tādē aliquādo repullula/
ſtis ſapere pro me, in quo ſapiebatis, tædiū aūt habuiſtis. Iſti ergo
diuturno tædio marcuerāt, ꝛ quaſi exaruerant ab iſto fructu boni
operis, ꝛ gaudet eis qui repullularunt, non ſibi, quia eius indigen/
tiæ ſubuenerunt. Ideo ſecutus ait,

Nō quaſi propter pœnuriā dico. Ego. n. didici in quibus ſum, ſufficiens eſſe. Scio & humiliari, ſcio & abundare: vbiq; in omnibus inſtitutus ſum. Et ſatiari, & eſurire, & abundare, & pœnuriam pati, omnia poſſum per Chriſtum eo qui me confortat.

¶ Vnde ergo gaudes, o Paule magne? vnde gaudes? vnde paſce/
ris? quid eſt quod te paſcit lætitia? Quod ſequitur audiamus.

Verumtamen bene feciſtis, communicantes tribu lationi meæ.

Pſal.iiij. Hinc gaudet, hinc paſcitur, quia illi benefecerunt: nō q̄a eius
anguſtia relaxata eſt. Qui dicit tibi, in tribulatione dilata/
ſti mihi: quia ꝛ abundare, ꝛ pœnuriam pati nouit in te, qui
B confortas eum.
Ex lib. queſtio ¶ Et iuſtificata eſt ſapiētia ab oībus filijs ſuis. Oſtēdit filio ſapiētię
num euang. i. intelligere de vſu ciborū, nec in abſtinēdo, nec in manducādo eſſe
Lucæ.vij. iuſtitiā: ſed in æquanimitate tolerādi inopiā, ꝛ temperātiā per abun/
Vbi iuſtitia ſit. dātiā nō ſe corrumpēdi, atq; opportune ſumēdi, vel nō ſumēdi ea,
Non intereſt quorū nō vſus, ſed cōcupiſcētia refrenāda eſt. Non. n. intereſt oīno
quantum, ſed qd alimētorū ſumas, vt ſuccurras neceſſitati corporis: dummodo
qualiter ſumas. cōgruas in generibus alimētorū his cū q̄bus tibi viuēdū eſt. Neq;
quātū ſumas multū intereſt, cū videamus aliorū ſtomachū citius
ſaturari, ꝛ eos tamē illa ipſa paruo quo ſatiātur, ardēter, ꝛ intolerabi/
liter, ꝛ oīno turpiter inhiare: alios autē pluſculo qdē ſatiari, ſed to
lerabilius inopiā perpeti; ꝛ vel ante ora corā poſitas epulas, ſi in tē/
pore aut opus ſit, aut neceſſe ſit, cū trāquillitate aſpicere neq; tan/
gere. Magis ergo intereſt nō qd, vel quātū alimētorū pro cōgruen/
tia hominum, atq; perſonæ ſuæ, ꝛ pro ſuæ valetudinis neceſſitate

quis capiat, ſed quāta facilitate & ſerenitate animi careat cum his vel oportet, vel etiā neceſſe eſt carere, vt illud in animo Chriſtiano cōpleatur quòd Apoſtolus dicit, Scio & minus habere: ſcio & abundare in oibus, & in omni imbutus ſum, & ſaturari, & eſurire, & penuriā pati. Oia poſſum in eo qui me cōfortat. Et illud, Neq; ſi māducauerimus abundabimus: neq; ſi nō māducauerimus, egebimus. Et illud, Nō eſt.n. regnū dei eſca & potus, ſed iuſticia & pax & gaudiū. Et qa ſolēt hoies multū gaudere carnalibus epulis, addidit, in ſpiritu ſancto. Iuſtificatur ergo ſapientia ab oībus filijs ſuis, q intelligunt vtendis terrenis opportuna tēpora eſſe debere, facilitatem vero carendi talibus, & amorem fruendi æternis, non variari opportere per tempora, ſed perpetuo retineri. C I. Cor. viij. Rom. xiiij.

Scitis autem & vos Philippenſes, ꝙ in principio euangelii, quando profectus ſum a Macedonia, nulla mihi eccleſia communicauit in ratione dati, & accepti, niſi vos ſoli: quia & Theſſalonicam ſemel, & bis, in vſum mihi miſiſtis.

¶ Ad bona opera eos rediſſe nunc gaudet, & repullulaſſe lætatur, tanq; reuiuiſcēte fertilitate agri. Nunqd pp vſus ſuos, qa dixit vſibus meis miſiſtis? nunquid propterea gaudet? Non propterea. Hoc vnde ſcimus? Quoniam ipſe ſequitur dicens. Ex lib. confeſſionum. xiij.

Non quia quæro datum, ſed requiro fructū abundantem in rationē veſtram. Habeo autem omnia, & abundo. Repletus ſum acceptis ab Epaphrodito, quæ miſiſtis, in odorem ſuauitatis, hoſtiam acceptam placentem deo. Deus autem meus impleat omne deſiderium veſtrum, ſecundum diuitias ſuas in gloria, in Chriſto Ieſu. Deo autem & patri noſtro gloria in ſecula ſeculorum, amen. Salutate omnem ſanctum in Chriſto Ieſu. Salutant vos qui mecum ſunt fratres. Salutant vos omnes ſancti: maxime autem qui de Cæſaris domo ſunt. Gratia domini noſtri Ieſu Chriſti, cum omnibus vobis ſpiritu veſtro. Amen. D Rom. xij.

Didicit a te deus meus inter datū & fructū diſcernere. Datū eſt res ipſa quā dat, qui impertitur hæc neceſſaria, veluti eſt nummus cibus, potus, veſtimētū, tectū, adiutoriū. Fructus autē bona opa, & recta voluntas datoris eſt. Nō.n. ait magiſter bonus, q ſuſceperit pphetā tātū: ſed addidit in noīe pphetæ. neq; ait tantum, qui ſuſceperit iuſtū, ſed addidit in nomine iuſti. Ita quip- Diſcretio dati & fructus. Matth. x.

Digitized by Google

pe ille mercedem prophetę, iſte mercedem iuſti accipiet. Nec ſolū
B
ait, Qui calicē aquę frigidę potum dederit vni ex minimis meis,
Matth. x.
ſed addidit, tātū in nōīe diſcipuli. Et ſic adiūxit, Amē dico vobis,
Datum.
nō perdet mercedē ſuā. Datū eſt ſuſcipere prophetā, ſuſcipere iuſtū,
porrigere calicē aquę frigidę diſcipulo. Fructus aūt eſt in nōīe pro
Fructus.
phetę, in nōie iuſti, in nōie diſcipuli hoc facere. Fructu paſcebat He
iij. Reg. xvij.
lias a vidua ſciente q̄ hominē dei paſceret, ⁊ propter hoc paſceret.
Ibidem ſupra.
Per coruū aūt dato paſcebatur. Nec interior Helias, ſed exterior pa
ſcebatur, qui poſſet etiā talis cibi egeſtate corrumpi. Ideoq̄ domi
ne cum homines idiotę, atq; infideles, quibus initiādis, atq; lucrā
dis neceſſaria ſunt ſacramēta initiorū, ⁊ magnalia miraculorū, ſu
ſcipiunt corporaliter reficiendos, aut in aliquo vſu pręſentis vitę
adiuuandos pueros tuos, cū id quare faciēdū ſit, ⁊ quo pertineat
ignorēt, nec illi iſtos paſcūt, nec iſti ab illis paſcuntur, quia nec illi
hęc ſancta ⁊ recta volūtate operātur, nec iſti eorū datis vbi fructū
F
nōdū vident, lętantur. Inde quippe animus paſcitur, vnde lętatur.
Ex tractat.
¶ Accipite Pſalmū ⁊ da te tympanum. Accipite ⁊ date. Quid ac
ps. lxxx.
cipite? quid date? Accipite pſalmū, ⁊ date tympanum. Apoſtolus
ps. lxxx.
Paulus reprehēdit, ⁊ dolet q̄ nemo illi cōmunicauerat in ratione
Pro ſpirituali/
dati, ⁊ accepti. Quid eſt in ratione dati ⁊ accepti, niſi quod in alio
bus licet accipe
loco aperte expoſuit, Si nos vobis ſpiritalia ſeminauimus, magnū
re temporalia.
eſt ſi carnalia veſtra metamus? Et verū eſt q̄ tympanū quod de co
i. Cor. ix.
rio fit, ad carnē pertinet. Pſalmus ergo ſpiritalis eſt, tympanū car
Tympanum.
nale. Ergo plebs dei, cōgregatio dei, accipite pſalmū, ⁊ date tympa
Pſalmus.
nū. Accipite ſpiritalia, ⁊ date carnalia. Si auidi eſtis in ſpiritalibus
accipiendis, deuoti eſtote in carnalibus erogandis.
Ex libro de pa/
¶ Ipſe Apoſtolus datū nō quęrebat, fructuoſas tamen oues ſuas
ſtoribus.
eſſe cupiebat, nō ſteriles ſine lactis vbertate. Itaq; cū eſſet quodā tē
pore in magna indigētia vinctus in cōfeſſione veritatis, miſſum
eſt a fratribus vnde neceſſitati ⁊ indigētię eius miniſtraretur. Re
ſpondit aūt illis gratias agēs ⁊ dicit, Bene feciſtis cōmunicātes ne
ceſſitatibus meis: Ego enim didici in quibus ſum ſufficiēs eſſe. Scio
⁊ abundare, noui ⁊ penuriā pati. Omnia poſſum in eo qui me cō
fortat. Verūtamen vos bene feciſtis vſibus meis mittere. Sed vt
oſtenderet in eo quod illi benefecerunt quid ipſe quęreret, ne in
ter illos eſſet qui ſe ipſos paſcūt nō oues, nō tā ſuę gaudet ſubuen
tū eſſe neceſſitati, q̄ illorū gratulatur foecunditati. Quid ergo ibi
quęrebat? Nō quia quęro, inquit, datū, ſed requiro fructum. Nō vt
ego, inquit, explear, ſed ne vos inanes remaneatis.
Ex lib. ij. de ſer/
¶ Nō quia quęro datū, ſed inquiro fructū. i. q̄ quęro datū veſtrū,
mone domini
hoc nō quęro, ſed fructū veſtrū. Hoc enim indicio apparere pote
in monte.
G
rat quantum profeciſſent in deum, cum id libenter facerent quod
non propter gaudium de muneribus, ſed propter communionem
charitatis ab eis quęrebatur.

Miſſa e Roma per tychicum ⁊ oneſimum.

Digitized by Google

ARGVMENTVM IN epiſtolam ad Coloſſenſes.

COLOſſenſes in Aſia minore ſunt, finitimi Laodicenſibus: hos non viderat apoſtolus. Nam Archippi, ſiue, quod addit Ambroſius, Epaphræ, quibus hoc delegatum erat, prædicatione conuerſi ſunt ad Chriſtum. His vehementer imminebant pſeudapoſtoli, conantes in dogma multo peruerſiſſimum inducere, docentes non eſſe filium dei ſalutis autorem, ſed per angelos viam patere ad patrem: neq; enim veniſſe filium dei in hunc mundum, neq; venturum, cum in veteri teſtamento per angelos adminiſtrata ſint omnia. Deinde Iudaiſmum & philoſophiæ ſuperſtitionem cum Chriſti doctrina miſcebant, obſeruantes quædam legis inſtituta: & ſuperſtitioſe obſeruantes Solem, Lunam, ac ſtellas, & elementa huius mundi, quibus docebant nos eſſe obnoxios. Hos igitur ſuæ profeſſionis commonefacit, oſtendens illos quicquid hactenus eſſequuti ſunt, non angelis debere, ſed Chriſto angelorum conditori: hunc vnum eſſe caput eccleſiæ, nec ab alio quoquam petendam ſalutem. Atq; interim autoritatem ſuam aſſerit. Diligenter autem monet, ne pſeudapoſtolorum magniloquentia, confictisq; viſionibus angelorum ſibi poni paterentur, & vel in Iudaiſmum, vel in philoſophicam ſuperſtitionem prolaberentur. Atq; hæc agit duobus primis capitibus in reliquis hortatur ad officia pietatis nominatim preſcribens qualiſs

vxor erga maritum, qualis debeat eſſe maritus in vxo-
rem : qualis parens erga liberos, liberi erga parentes: ſer
ui erga dominos, domini erga ſeruos. Extrema pars
ſalutationibus occupatur, niſi quod Archippum commo-
net officij ſui Scripſit autem è carcere ab Epheſo per Tychi
cum, quod ipſe palam teſtatur in huius epiſtolæ
cap. iiij. cui collegam dederat Oneſimum.

Græcorum in ſcriptiones ex vrbe
Roma miſſam teſtätur Hinc
certe remiſit Oneſi-
mũ quẽ illic in vin
culis genue-
rat Chri-
ſto.

Expoſitione beatiſſimi patris Auguſtini, in epiſtolam diui Pauli ad Coloſſenſes a venerabili Beda præſbytero collecta.

PAVLVS apoſtolus Ieſu Chriſti per voluntatem dei, & Timotheus frater his qui ſunt Coloſſis ſanctis, & fidelibus fratribus i Chriſto Ieſu, Gratia vobis, & pax a deo patre noſtro Gratias agimus deo, & patri domini noſtri Ieſu Chriſti ſemper ꝓ vobis orãtes, audientes fidem veſtram in Chriſto Ieſu, & dilectionem quam habetis in ſanctos oẽs, propter ſpem quæ repoſita eſt vobis in cœlis, quam audiſtis in verbo veritatis euangelii, quod peruenit ad vos: ſicut & in vninerſo mundo eſt, & fructificat, & creſcit ſicut in vobis ex ea die qua audiſtis, & cognouiſtis gratiam dei in veritate, ſicut didiciſtis ab Epaphra chariſſimo cõſeruo noſtro, qui eſt fidelis ꝓ nobis miniſter Chriſti Ieſu: qui etiam manifeſtauit nobis dilectionem veſtram in ſpũ. Ideo & nos ex qua die audiuimus, non ceſſamus pro vobis orãtes, & poſtulantes vt impleamini agnitione voluntatis eius, in omni ſapientia, & ĩtellectu ſpiritali: vt ambuletis digne Deo, per omnia placentes, in omni opere bono fructificantes, & creſcentes in ſcientia Dei, in omni virtute confortati, ſecũdum potentiam gloriæ charitatis eius, in omni patientia, & longanimitate: cum gaudio, gratias agẽtes deo patri, qui dignos nos fecit in partem ſortis ſanctorum in lumine.

ii. Cor. I. Gal. i. Eph. i. Philip. I. i. Thes. I.

¶ Tunica illa domini deſuper texta, quę ſignificat charitatis æternitatem, cum diuidi a perſecutoribus non poſſet, ſors ſuper eam ꝓs mnmiſſa eſt. Ad quos peruenit, eos ſignificauit qui videntur ad ſortes pertinere ſanctorum. Gratia ſalui facti eſtis per fidem, ait Apoſtolus. Gratia ſalui facti eſtis per fidem, & hoc non ex vobis, ſed do. Ioan. xix. Ephe. ii.

num, hoc est, non ex operibus, quasi vos benefactis ad hoc accedere digni essetis. Non ex operibus, ne forte quis extollatur. Ipsius enim sumus figmentum creati in Christo Iesu in operibus bonis. Hęc quodammodo sors occulta est.

B
Voluntas dei sors est.

Voluntas dei in humano genere sors est, Sors veniens de occulta dei voluntate, apud quem non est iniquitas. Non enim ille personas accipit, sed occulta illius iustitia tibi sors est.

Qui eripuit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filii dilectionis suæ.

Ex tractat. ps. cv.

Potestas tenebrarum.

Ephe. ij.

ij. Tim. ij.

Ioan. xij.

QUisquis hęc legis, & gratiam dei, qua in ęternam vitam per dominum nostrum Iesum Christum redimimur, legendo in apostolicis literis, in propheticis scrutando cognoscis, & vetus testamentum in nouo reuelatum, in vetere nouum velatum vides, recole quem dixerit Apostolus Paulus principem potestatis aeris, qui operatur in filiis diffidentię, & illud, vbi ait de quibusdam. Vt resipiscant de diaboli laqueis captiui ab ipso secundum ipsius voluntatem, & verba domini nostri Iesu Christi, vbi eum expellens de fidelium cordibus ait, Nunc princeps huius mundi missus est foras, & ipsius itidem Apostoli dicentis, Qui eruit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filii charitatis suę. Hęc atque huiusmodi ratiocinatus, intende animum in literas veteris testamenti, & vide quid cantetur in eo psalmo, cuius est titulus, Quando domus ędificabatur post captiuitatem.

Psal. xcv.

Ibi enim dicitur, Cantate domino canticum nouum. Et ne existimares ad Iudęorum populum tantummodo pertinere, Cantate inquit, domino omnis terra. Cantate domino, benedicite nomini eius.

C

Annunciate vel potius bene nunciate; immo & ipsum verbum quod in gręco positum est transferam, euangelizate diem ex die salutare eius.

Dies ex die.

Hinc enim euangelium nuncupatum est, in quo annunciatur dies ex die dominus Christus, lumen ex lumine, filius ex patre. Hoc est enim & salutare eius, quia salutare Dei Christus est. Isti ergo inimici cum rege suo diabolo captiuum tenebant populum dei. De qua captiuitate cum redimimur, & princeps huius mundi mittitur foras, ędificatur domus post captiuitatem, cuius lapis angularis est Christus, qui duos condidit in se vnum nouum hominem, faciens pacem, quia dies ex die veniens euangelizauit eis qui erant prope, & eis qui erant longe, faciens vtraque vnum, & ad duces alias oues, quę nõ sunt ex hoc ouili, vt sit vnus grex & vnus pastor.

Ephe. ij.

Ioan. x.

Hi ergo inimici diabolus & angeli eius captiuauerant prędestinatos in dei regnum & gloriam.

D

A redemptore autem nostro foras missi, qui dominari infidelibus solebant intrinsecus, fideles oppugnant extrinsecus. Sed oppugnant non expugnant eos qui apprehenderunt turrem fortitudinis a facie inimici. Vt autem oppugnent, sentiunt in nobis esse infirmitatis reliquias, propter quas

Oppugnãt nõ expugnant bonos diaboli.

dicimus, Dimitte nobis debita noſtra. propter quas dicimus, Ne nos inferas in tentationem, ſed libera nos a malo. Matth. vi.

¶ Nõ ait aũt, meũ regnũ nõ eſt hic, ſed nõ eſt hic. Hic eſt enim re gnũ eius vſq; in finẽ ſeculi, habẽs inter ſe cõmixta zizania vſq; ad meſſes. Meſſis eſt. n. finis ſeculi, qñ meſſores veniẽt, id eſt angeli, ⁊ colligẽt de regno eius oĩa ſcãdala. Quod vtiq; nõ fieret ſi regnum eius nõ eſſet hic. Sed tñ nõ eſt hinc, qa peregrinatur in mũdo. Re gno ſuo quippe dicit, De mũdo nõ eſtis, ſed ego vos elegi de mun do. Erãt ergo de mundo, qñ regnũ eius nõ erãt, ſed ad mundi prin cipẽ pertinebãt. De mũdo eſt ergo quicqd hominũ a vero qdẽ deo creatũ, ſed ex Adã vitiata atq; damnata ſtirpe generatũ eſt. Factũ eſt aũt regnũ nõ iã de mundo, quicqd inde in Chriſto regeneratũ eſt. Sic enim nos deus eruit de poteſtate tenebrarũ, ⁊ tranſtulit in regnum filij charitatis ſuæ. De quo regno dicit, Regnum meum non eſt de hoc mundo, vel regnum meum non eſt hic.

Ex tractat. euange. ſecũdũ Ioan. cxv. Ioan. xviij. Regnum Chriſti eſt hic, ſed non hinc. Regnum Chriſti non eſt de mondo. Ioan. xviij.

¶ Si charitas qua pater diligit filiũ ſuũ, ⁊ patrẽ diligit filius, ineffa biliter cõmunionẽ demõſtrat amborũ: qd cõuenientius q̃ vt ille p̃ prie dicatur charitas, q ſpũs eſt cõmunis ambobus? Alioquin ſi in illa trinitate ſolus ſpũs ſanctus eſt charitas, pfecto ⁊ filius nõ ſo lius patris, verũ etiã ſpũs ſancti filius inuenitur. Ita. n. locis innu merabilibus dicitur ⁊ legitur filius vnigenitus dei patris, vt tñ ⁊ illud verũ ſit, qđ Apl's ait de Deo patre. Qui eruit nos de poteſtate tenebrarũ, ⁊ trãſtulit in regnũ filij charitatis ſuæ. Nõ dixit filij ſui: qđ ſi diceret, veriſſime diceret, quẽadmodũ qa ſępe dixit, veriſſime dixit, ſed ait filij charitatis ſuæ. Filius ergo eſt ſpiritus ſancti, ſi non eſt in illa trinitate charitas dei niſi ſpiritus ſanctus. Quod ſi abſur diſſimum eſt, reſtat vt non ſolus ibi ſit charitas ſpiritus ſanctus, ſed propter illa de quibus ſatis diſſerui, proprie ſic vocetur. Quod autẽ dictũ eſt filij charitatis ſuæ, nihil aliud intelligatur, q̃ filij ſui dilecti, q̃ filij poſtremo ſubſtãtiæ ſuæ. Charitas quippe patris quę ẽſt in natura eius eſt ineffabiliter ſimplici, nihil eſt aliud q̃ eius ipſa natura atq; ſubſtantia vt ſæpe iam diximus, ⁊ ſæpe iterare non piget. Ac per hoc filius charitatis eius nullus eſt alius, q̃ qui de ſub ſtantia eſt genitus.

Ex libro de trinita. xv. Filius charita tis dei patris. Chriſtus. B

¶ Si vere volumus defendere liberũ arbitrium, nõ oppugnemus vnde ſit liberũ. Nã q oppugnat gratiã qua noſtrũ ad declinandũ a malo liberãt arbitriũ, ipſe arbitriũ ſuũ adhuc vult captiuũ eſſe. Re ſpõde obſecro qđo dicit Apl's, Gratias agẽtes patri idoneos facienti nos in parte ſortis ſanctorũ in lumine, q eruit nos de poteſtate te nebrarũ, ⁊ tranſtulit in regnũ filij charitatis ſuæ, ſi nõ ipſe arbitrium noſtrũ, ſed ipſum arbitriũ ſe liberat. Mendaciter ergo agimus gra tias patri tanq̃ ipſe faciat, quod ipſe non facit. Et errauit qui dixit q ipſe nos facit idoneos in parte ſortis ſanctorum in lumine, quia ipſe nos eruit de poteſtate tenebrarum, ⁊ tranſtulit in regnum filij charitatis ſuæ. Reſponde quomodo ad declinandum a ma

Ex epiſtola ad Vitalem. Propter liberũ arbitriũ nõ eſt oppugnan da dei gratia. F

Digitized by Google

Non ſolum tantum prædicandum eſt infidelibus, ſed etiam orandum pro eis.

lo, e ſaeculo iniquo, bonum, liberum habebamus arbitrium quod ſibi erat ſub poteſtate tenebrarũ. Vnde nos ſicut quemadmodũ dicit. A poteſtate, deus enim ipſe vtique illud liberũ fecit. Quod ſi tantummodo bonũ ſi per ſuæ doctrinæ prædicationẽ tantummodo facit, quid de iis dicemus quos de ipſo tenebrarũ poteſtate nondũ eruit. Prædicãda tantũ illis eſt doctrina diuina, an etiã orãdũ pro eis vt de tenebrarũ poteſtate diuinitus eruantur? Si tantummodo prædicandum eſſe dicis, iuſſioni domini, & orationibus eccleſiæ cõtradicis. Si autẽ pro eis fatẽris orandũ, id vtique orandũ fateris, vt iidẽ doctrinæ, arbitrio liberato a tenebrarũ poteſtate conſentiant. Ita fit vt neque fideles fiant, niſi libero arbitrio, & tamen illius gratia fideles ſint, qui eorũ a poteſtate tenebrarũ liberauit arbitrium. Sic & dei gratia non negatur, ſed ſine vllis humanis præcedentibus meritis vera monſtratur. & liberũ ita defenditur, vt humilitate ſolidetur, non elatione præcipitetur arbitrium, & qui gloriatur, non in homine vel quolibet alio, vel ſe ipſo, ſed in domino glorietur. Poteſtas autem tenebrarũ quid eſt, niſi poteſtas diaboli & angelorũ eius? Qui cum fuiſſent angeli lucis in veritate per liberũ arbitriũ nõ ſtantes, ſed inde cadẽtes, facti ſunt tenebræ. Nõ te iſta doceo, ſed quæ noſti vt recorderis admoneo. Huic igitur poteſtati tenebrarũ per illius ruinã, cui primo homini ab ea poteſtate præuaricatio perſuaſa eſt, & in quo omnes cecidimus, ſubiectũ eſt genus humanũ. Propter quod de hac poteſtate tenebrarũ eruuntur paruuli, & regenerantur in Chriſto. Neque hoc apparet in eorũ arbitrio liberato, niſi cum ad annos peruenerint ratione vtentis ætatis habentes conſentientem doctrinæ ſalutari in qua nutriti ſunt voluntatem, & in ea finientes iſtam vitam, ſi electi ſunt in Chriſto ante conſtitutionem mundi, vt eſſent ſancti & immaculati in conſpectu eius, in charitate prædeſtinati in adoptionem filiorum.

1. Cor. 1.

G

Ephe. 1.

In quo habemus redẽptionẽ per ſanguinẽ, & ipſius remiſſionẽ peccatorũ. qui eſt imago dei inuiſibilis.

Ex libr. de trinit. xiij.

Probat diabolum victum eſſe quando ſe viciſſe credebat.

H

Matth. xij.

NOn eſt difficile videre diabolũ victũ, quãdo qui ab illo occiſus eſt, reſurrexit. Illud eſt maius, & ad intelligẽdũ profundius, videre diabolũ victũ, quando viciſſe ſibi videbatur. i. quãdo Chriſtus occiſus eſt. Tũc. n. ſanguis ille, quoniam eius erat qui nullũ omnino habuit peccatũ, ad remiſſionẽ noſtrorũ fuſus eſt peccatorum, vt quia eos diabolus merito tenebat quos peccati reos conditione mortis obſtrinxit, hos per eũ merito dimitteret, quẽ nullius peccati reũ immerito pœna mortis affecit. Hac iuſtitia victus, & hoc vinculo vinctus eſt fortis, vt vaſa eius eriperentur, quæ apud eũ cũ ipſo & angelis eius fuerãt vaſa iræ, & in vaſa miſericordiæ verterentur. Hæc verba quippe ipſius domini noſtri Ieſu Chriſti de cœlo ad ſe facta cũ primitus vocatus eſt, memorat Apoſtolus Paulus. Nã inter cætera

quæ audiuit, etiã hoc ſibi dictũ ſic loqtur. Ad hoc n. tibi apparui, vt cõſtituã te miniſtrũ & teſtẽ eorũ q̃ a me vides, qbus etiã preeo tibi, liberãs te de populo, & de gẽtibus, in quos ego mittã te aperire oculos cęcorũ, vt auertãtur a tenebris, & poteſtate Satanæ ad deũ, & vt accipiãt remiſſionẽ peccatorũ, ſortẽ q̃ in ſanctis, & fidẽ q̃ in me eſt. Vnde & exhortãs idẽ Apoſtolus credẽtes ad gratiarũ actionẽ deo patri, q eruit eos, inqt de poteſtate tenebrarũ, & tranſtulit in regnũ filij charitatis ſuæ, in quo habemus redẽptionẽ in ſanguine eius remiſſionẽ pctõrũ in hac redẽptione tãq̃ pciũ p nobis datus eſt ſanguis Chriſti, quo accepto diabolus nõ ditatus eſt, ſed necatus, vt nos ab eius nexibus solueremur, nec quẽq̃ ſecũ eorũ, quos Chriſtus ab omni debito liber, indebite fuſo ſuo ſanguine redemiſſet, peccatorũ retibus obuolutũ, traheret ad ſecũdæ, ac ſempiternæ mortis exitiũ, ſed hactenus morerentur ad Chriſti gratiã pertinẽtes præcogniti, & prædeſtinati, & electi ante cõſtitutionẽ mundi, quatenus pro ipſis ipſe mortuus eſt Chriſtus carnis tantũ morte non ſpiritus. Qui eſt imago dei inuiſibilis.

Actu. xxvi. c.

Precium redemptionis noſtræ.

¶ Ad quẽdã modũ erit homo imitator dei velut imago, ſed non qualis imago eſt filius. Filius hominis habet imaginẽ patris ſui, & hoc eſt quod pater eius, quia homo eſt ſicut pater eius. In ſpeculo aũt imago tua nõ eſt qđ tu. Aliter. n. eſt imago tua in filio, aliter in ſpeculo. Sed in creatura non hoc eſt imago dei qđ eſt in filio, qui hoc eſt qđ pater. i. deus verbũ dei, p qđ facta ſunt oĩa. Recipe ergo ſimilitudinẽ Dei quã per mala facta amiſiſti. Sicut. n. in nummo imago imperatoris aliter eſt, & aliter in filio, naʒ imago & imago eſt, ſed aliter impreſſa eſt in nummo, aliter habetur in filio: Sic & nummus es dei, & hoc melior, quia cum intellectu, & cũ quadam vita nummus es dei, vt ſcias etiaʒ cuius imaginẽ geras, & ad cuius imaginẽ factus ſis. Nam nummus neſcit ſe habere imaginẽ regis.

Ex lib. de decẽ Chordis.

Homo eſſe debet imitator dei velut imago.

Imago imperatoris aliter eſt in nummo quã in filio.

Homo nummus dei eſt.

¶ In tribus primis præceptis decalogi, quæ ad deũ pertinẽt, cætera enim ſeptem ad proximũ pertinẽt. i. ad homineʒ, quia in duobus præceptis tota lex pendet. In primo præcepto prohibetur aliqua in figmẽtis hominuʒ dei ſimilitudo, non quia nõ habet imaginem deus, ſed quia nulla imago eius coli debet, niſi illa quę hoc eſt quod ipſe, nec ipſa pro illo, ſed cum illo.

Ex lib. ad Ianuar. i.

Matth. xxij. B

Primogenitus omnis creaturæ, quoniam in ipſo condita ſunt vniuerſa in cœlis, & in terra, viſibilia, & inuiſibilia. Siue throni, ſiue dominationes, ſiue principatus, ſiue poteſtates, omnia per ipſum, & in ipſo creata ſunt. Et ipſe eſt ante omnes, & omnia in ipſo conſtant.

Ex libro de ci[illegible]

¶ Secũdũ formã dei dictũ eſt. Ante oẽs colles genuit me. i. ante oẽs altitudines creaturarũ. & Ante luciferũ genui te. i. ante omnia [illegible]

quemadmodum genitus. temporalium & tempora, ſecundum autem formam ſerui primum eſt. Dominus creauit me in principio viarum ſuarum, quia ſecundum formam dei dixit, Ego ſum veritas, & ſecundum formam ſerui, Ego ſum via. Quia enim ipſe eſt primogenitus a mortuis, iter fecit eccleſiæ ſuæ ad regnum dei, ad vitam æternam, cui caput eſt ad immortalitatem etiam corporis. Ideo creatus eſt in principio viarum dei in opera eius. Secundum formam enim dei principium quod & loquitur vobis, in quo principio fecit deus cœlum & terram. Secundum autem formam ſerui ſponſus procedens de thalamo ſuo. Secundum formam dei primogenitus omnis creaturæ, & ipſe eſt ante omnes, & omnia illi conſtant. Secundum formam ſerui, ipſe eſt caput corporis eccleſiæ.

Prouer. viii.
Ioan. xiiii.
Ioan. i.
Gene. i.
Pſal. xviii.
Eccleſia. xxiiii.
De li. contra Secundinum. i.

C

Diſtinctio inter creatorem & creaturam. Chriſtus primogenitus. Chriſtus vnigenitus.

Philip. ii.

¶ Fides catholica quæ inter creatorem creaturamque diſtinguit, nullam patitur in his duobus nominibus intelligendi difficultatem, vnigenitum eum accipiens ſecundum id quod ſcriptum eſt, In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum. Primogenitum autem vniuerſæ creaturæ, ſecundum id quod Apoſtolus ait. Vt ſit ipſe primogenitus in multis fratribus, quos ei pater ad fraternam ſocietatem non æqualitate ſubſtantiæ, ſed adoptione gratiæ generauit. ET poſt aliqua.

¶ Vt Chriſtus Ieſus & vnigenitus ſit ſecundum id quod verbum dei eſt deus apud deum, pariter incommutabilis, & pariter æternus, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem deo: & primogenitus omnis creaturæ, ſecundum id quod in ipſo condita ſunt omnia in cœlis & in terra viſibilia & inuiſibilia, quoniam in ipſo complacuit omnem plenitudinem inhabitare, & per eum omnia reconciliari in ipſum.

i Cor. xv.

Et ipſe eſt caput corporis eccleſiæ, qui eſt principium, primogenitus ex mortuis, vt ſit in omnibus ipſe primatum tenens.

In libro de agone chriſtiano.
Sapientem fieri & ſapientia eſſe differunt.
Chriſtus caput eccleſiæ.

ALiud eſt ſapientem tantum fieri per ſapientiam dei, & aliud eſt ipſam perſonam ſuſtinere ſapientiæ dei. Quamuis enim eadem natura ſit corporis eccleſiæ, multum tamen diſtare inter caput & membra cætera, quis non intelligat? Si enim eccleſiæ caput eſt homo ille, cuius ſuſceptione verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis: membra cætera ſunt omnes ſancti, quibus perficitur & completur eccleſia. Quo ergo anima totum corpus noſtrum animat & viuificauit, ſed in capite & videndo ſentit, & audiendo, & odorando, & guſtando, & tangendo, in cæteris autem membris tangendo tantum: & ideo capiti cuncta ſubiecta ſunt ad operandum, illud autem ſupra collocatum eſt ad conſulendum, quia ipſius animæ quæ conſulit corpori, quodammodo perſonam ſuſtinet caput, ibi enim omnis ſenſus apparet, ſic vniuerſo populo ſanctorum tanquam vni corpori caput eſt mediator dei & hominum, homo Chriſtus Ieſus. Et propterea ſapientia dei, & verbum in principio, per quod facta ſunt

D

i Tim. ii.

[illegible], non ſic aſſumpſit illum hominē vt cæteros: ſed multo ex-
cellentius, multoq; ſublimius, quomodo ipſum ſolū aſſumi opor-
tuit, in quo ſapientia hominibus appareret, ſicut viſibiliter eā dece-
bat oſtendi. Quapropter aliter ſunt ſapientes cæteri homines qui-
cunq; ſunt, vel eſſe potuerunt, vel poterūt, & aliter ille vnus media-
tor dei & hominum, homo Chriſtus Ieſus, qui ſapientiæ ipſius per
quam fiunt ſapientię quicunq; homines, non ſolum beneficium
habet, ſed etiam perſonam gerit. De cæteris. n. ſapientibus & ſpiritua-
libus animis recte dici poteſt, ꝙ habeant in ſe verbum dei, per qđ
facta ſunt omnia: ſed in nullo eorum recte dici poteſt, ꝙ verbū ca-
ro factum eſt, & habitauit in nobis, quod in ſolo domino noſtro
Ieſu Chriſto rectiſſime dicitur.

Aliter Chriſtus aliter homines cæteri ſapientes ſunt.

¶ Totus Chriſtus ſecundum eccleſiam. i. caput & corpus predica-
tur. Etenim caput & corpus vnus Chriſtus, non quia ſine corpore
non eſt integer, ſed quia & nobiſcum integer eſſe dignatus eſt, qui &
ſine nobis ſemper eſt integer, non ſolum in eo ꝙ verbum eſt vni-
genitus filius æqualis patri, ſed & in ipſo homine quem ſuſcepit, &
cum quo ſimul deus & homo eſt. Veruntamen fratres quomodo
corpus eius nos, ſi non & nobiſcū vnus Chriſtus? Vbi inuenimus
hoc quia vnus Chriſtus eſt caput & corpus. i. corpus cū capite ſuo?
Sponſa cum ſponſo ſuo, quaſi ſingulariter loquitur apud Eſaiam,
Certe vnus idēq; loquitur. Et videte quid ait, Velut ſpōſo alligauit
mihi mitram, & velut ſponſam induit me ornamento, vt ſpōſus
& ſponſa. Eūdem dicit ſponſum ſecundū caput: ſponſam ſecūdū
corpus. Duo videntur, & vnus eſt. Alioquin quō membra Chriſti ſu-
mus? Apoſtolo apertiſſime dicente, Vos eſtis corpus Chriſti & mē-
bra. Mēbra Chriſti & corpus oēs ſimul ſumus: nō quia hoc loco cō-
cluſi ſumus, ſed & per vniuerſam terrā, neq; tantū hoc tēpore, ſed qd di-
cā? ex Abel iuſto vſq; in finē ſeculi, quādiu generāt & generantur ho-
mines, quiſquis iuſtorū p hāc vitā trāſitū facit: quicquid nūc. i. nō in
hoc loco, ſed in hac vita, quicquid poſt naſcentiū futurum eſt, totū
hoc vnum corpus Chriſti, ſinguli autem membra Chriſti. Si ergo
omnes corpus, ſinguli mēbra, eſt vtiq; caput cuius hoc ſit corpus.
Et ipſe eſt, inquit, caput corporis eccleſiæ, primogenitus, ipſe prima-
tū tenens. Et quia de illo ait etiā ꝙ ſemper caput omnis principa-
tus, & poteſtatis ſit, adiungitur iſta eccleſia que nunc peregrina eſt, il-
li cæleſti eccleſię vbi angelos ciues habemus quia ęquales nos futu-
ros poſt reſurrectionē corporū impudēter nobis arrogaremus, niſi
veritas promiſiſſet dicens, Erunt equales angelis dei, & fit vna ec-
cleſia ciuitas regis magni. ¶ Non igitur mirum ſi propter exēplū
quod nobis vt reformemur ad imaginē dei prębet imago ęqualis
patri, cū de ſapiētia ſcriptura loquitur, de filio loquitur, quē ſequimur
viuēdo ſapienter. Cuius imaginis exēplo & nos non diſcedamus a
deo, quia & nos imago dei ſumus, nō quidē ęqualis: facta quippe a
patre p filium, nō nata de patre ſicut illa. Et nos quia illuminamur,

Ex ſermone ꝙ tribus modis Chriſtus intelligitur. 8.

Caput & corpus eccleſię vnus eſt Chriſtus.

Chriſtus ſponſus & ſponſa.

Eſa. lxi.

I. Cor. vi.

Corpus Chriſti.

9

Luce. xx.

A ſ libro de [illegible] viii.

Digitized by Google

lumen: illa vero quia lumen, illuminās. Et ideo illa ſine exēplo nobis exēplū eſt. Neq; enim imitatur precedentē aliquē ad patrē, a quo nunq; eſt omnino ſeparabilis, quia id ipſum eſt qȯ ille de quo eſt. Nos autē nitentes imitamur manētē ⁊ ſequimur ſtantem, ⁊ in ipſo ambulātes redimus ad ipſum, quia factus eſt nobis via tēporalis p humanitatem, que manſio nobis eterna eſt per diuinitatē. Quoniā quippe ſpiritibus mūdis intellectualibus qui ſupbia nō lapſi ſunt, in forma dei, ⁊ deo æqualis, ⁊ deus prebet exēplū: vt ſe idē exēplū redeūdi etiā lapſo preberet homini, qui pp immūditiā ſ[illegible]ctorū, pœnāq; mortalitatis Deū videre nō poterat, ſemetipſum exinaniuit nō mutando diuinitatem ſuam. ſed noſtram mutabilitatem aſſumendo. Et formam ſerui accipiens venit ad nos in hunc mundū, qui in hoc mundo erat, quia mundus per eum factus eſt: vt exēplū ſurſum videntibus deū, exēplū deorſum imitantibus hominem, exemplū ſanis ad permanendū, exēplū infirmis ad cōualeſcēdū, exēplū morituris ad nō timēdū, exēplū mortuis ad reſurgēdum eſſet, in oībus ipſe pmatū tenēs. Quia enim homo ad beatitudinē ſe qui nō debebat niſi deum. ⁊ ſentire non poterat deum, ſequendo deū hominem factū, ſequeretur ſimul ⁊ quem ſentire poterat, ⁊ quē ſequi debebat. Amemus ergo eum, inhæreamus illi charitate diffuſa in cordibus noſtris, per ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis.

Christus via ⁊ manſio eſt nobis.

G

Philip. ii.

Homo ſolū deū ſequi debet, ſed deum ſentire nō poteſt ideo Chriſtus deus ⁊ homo.

Quia in ipſo complacuit patri omnem plenitudinem inhabitare, & per eum reconciliari omnia, in ipſo pacificans per ſanguinem crucis eius, ſiue que in terris, ſiue que ī cœlis ſunt. Et vos cum eſſetis aliquādo alienati, & inimici ſenſibus in operibus malis: nunc autem reconciliauit in corpore carnis eius per mortem, exhibere vos ſanctos & immaculatos, & irreprehenſibiles coram ipſo. ſi tamen permanetis in fide fundati, & ſtabiles, & immobiles a ſpe euangelii quod audiſtis, quod predicatum eſt in vniuerſa creatura, que ſub cœlo eſt.

H

Ex libro. Enchirid.

Christus mediator ⁊ reconciliator noſter.

¶ Per illud ſingulare ſacrificiū in quo mediator eſt immollatus, quod vnū multæ in lege victime figurabāt, pacificatur cœleſtia cū terreſtribus, ⁊ terreſtria cum cœleſtibus. Quoniam, ſicut idem Apoſtolus dicit, in ipſo cōplacuit omnē plenitudinē habitare, ⁊ per eum recōciliari omnia in ipſum, pacificans per ſanguinem crucis eius ſiue que in terris ſunt, ſiue que in cœlis. Pax iſta precellit (ſicut ſcriptum eſt) omnem intellectum, neq; ſcientia nobis, niſi cum ad eā venerimus poteſt. Quomodo enim pacificantur cœleſtia niſi nobis. i. concordando nobiſcum? Nam ibi ſemper eſt pax, ⁊ inter ſe vniuerſis intellectualibus creaturis, ⁊ cum ſuo creatore. Quæ pax

Philip. iiii.

præcedit (vt dictum eſt) omnem intellectum, ſed vtiq; noſtrum, nõ eorum qui ſemper vident faciem patris. Matt.xviii.

Cuius factus ſum ego Paulus miniſter, qui nunc gaudeo in paſſionibus pro vobis, & adimpleo ea quæ deſunt paſſionum Chriſti in carne mea pro corpore eius, quod eſt eccleſia. Cuius factus ſum ego miniſter ſecundum diſpẽſationem dei, quæ data eſt mihi in vobis.

A

Debemus intelligere perſonã noſtrã perſonã eccleſię, perſonã corporis Chriſti. vnus enĩ homo cũ capite, & corpore ſuo Ieſus Chriſtus, ſaluator corporis & mẽbra corp[or]is: duo ĩ carne vna, & in voce vna, & ĩ paſſione vna, & cũ trãſierit iniquitas in requie vna. Paſſiones itaq; Chriſti non in ſolo Chriſto: immo paſſiones Chriſti nõ niſi in Chriſto. Si enim Chriſtũ intelligat caput & corpus, paſſiones Chriſti nõ niſi in Chriſto. Si autẽ Chriſtũ intelligas ſolũ caput, paſſiones Chriſti nõ in ſolo Chriſto. Si enĩ paſſiones Chriſti in ſolo Chriſto, immo in ſolo capite: vnde dicit quoddã mẽbrũ eius Paulus Apoſtolus, Vt ſuppleã que deſunt preſſurarũ Chriſti, in carne mea? Si ergo in mẽbris Chriſti es, quicquid pateris ab eis qui nõ ſunt ĩ mẽbris Chriſti, deerat paſſionibus Chriſti. Ideo additur, quia deerat, mẽſurã implẽs nõ ſupfundẽs. Tãtũ pateris quãtũ ex paſſionibus tuis inferẽdũ erat vniuerſę paſſiõi Chriſti, qui paſſus eſt in capite noſtro, patitur ĩ mẽbris ſuis. i. nobiſipſis. Ad cõmunẽ hãc quaſi rempublicã noſtrã quiſq; pro modulo noſtro exoluimus quod debemus, & pro poſſe viriũ noſtrarũ quaſi canonẽ paſſionũ inferimus peratoria plenaria paſſionũ omniũ. nõ erit finis niſi cũ ſeculũ finitũ erit.

Ex tracta. pſal. lxi.

Perſona noſtra perſona eſt eccleſiã corporis Chriſti.

Chriſti. paſſioni deeſſe creditur quicquid membrũ ei[us] hic patitur. Pro noſtra quiſq;, alii nõ quiſq; legerunt

B

Videte quid dixit Apoſtolus, quia in ipſo Chriſtus patiebatur. Vt adimpleã (inquit) quæ deſunt preſſurarum Chriſti in carne mea. Vt adimpleam (inquit) quæ deſunt. Cui deſunt? Preſſurarũ Chriſti. Et vbi deſunt? In carne mea. Nunquid aliquid preſſurarum deerat in illo homine quod factus eſt verbum dei, nato de Maria virgine? Paſſus eſt enĩ quicquid pati deberet ex ſua voluntate non ex peccati neceſſitate. Et videtur quia omnia. In cruce enim poſitus accepit acetum vltimum & ait perfectum eſt, & inclinato capite emiſit ſpiritum. Quid eſt perfectum eſt? Iam de menſura paſſionum nihil mihi deeſt. Omnia quę de me prædicta ſunt, completa ſunt, tanquam ideo expectaret vt compleretur. Ergo implerę erant omnes paſſiones, ſed in capite, reſtabant adhuc in corpore Chriſti paſſiones, vos autẽ eſtis corpus Chriſti & membra. In his ergo membris cum eſſet Apoſtolus dixit, Vt adimpleam quæ deſunt preſſurarum Chriſti in carne mea.

Ex tractat. pſ. lxxxvi.

Chriſti paſſiones perfectæ in capite, adhuc perficiuntur in eius corpore.

Ioan. xix.

i. Cor. xii.

Vt ſuppleam (inquit) quæ deſunt preſſurarum non meãrum, ſed

Ex tractat. pſ. xlii.

Christus pati/tur in membris ſuis.

Chriſti in carne non iam Chriſti, ſed mea. Patitur, inquit, Chriſtus adhuc preſſuram non in carne ſua in qua aſcendit in coelum, ſed in carne mea, quę adhuc laborat in terra. Chriſtus, inquit, preſſuras patitur in carne mea. Viuo enim iam non ego, viuit vero in me Chriſtus. Niſi enim Chriſtus in membris ſuis, hoc eſt fidelibus ſuis, preſſuram ipſe pateretur, Saulus in terra Chriſtum in coelo ſedentem non perſequeretur.

Gala. ij.

C

Eph. ij.

Vt impleam verbum dei, myſterium quod abſcõditum fuit a ſeculis, & generationibus: nunc autem manifeſtatum eſt ſanctis eius, quibus voluit Deus notas facere diuitias gloriæ ſacramenti huius in gentibus, quod eſt Chriſtus in vobis ſpes gloriæ, quem nos annunciamus, corripientes omnem hominem, & docentes in omni ſapientia, vt exhibeamus omnem hominem perfectum in Chriſto Ieſu, in quo & laboro, certando ſecundum operationem eius, quã operatur in me in virtute.

Omnem homi/nem.

Ex lib. confeſ/ſionum. vij.
Iacobi. iiij.

Ioan. i.
Platonici libri Auguſtino oblati.

PRimo volens oſtendere mihi domine deus meus quã reſiſtas ſuperbis, humilibus autem des gratiam: & quanta miſericordia tua demonſtrata ſit omnibus via humilitatis, quod verbum caro factum eſt & habitauit inter homines, procuraſti mihi per quendam hominem, immaniſſimo typo turgidum, quoſdam Platonicorum libros ex greca lingua in latinum verſos. Et ibi legi non quidem his verbis, ſed hoc idem omnino multis & multiplicibus ſuaderi rationibus, quod in principio erat verbũ, & verbum erat apud deum & deus erat verbum. Hoc erat in principio apud deum, omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. Quod factum eſt in eo vita eſt, & vita erat lux hominum, & lux in tenebris lucet, & tenebrę eam non comprehenderunt. Et quia hominis anima quãuis teſtimonium perhibeat de lumine, non eſt tamen ipſa lumen: ſed verbum, deus lumen verum, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum: & quia in hoc mundo erat, & mundus per ipſum factus eſt, & mundus eum non cognouit. Quia vero in ſua propria venit, & ſui eum non receperunt: quotquot autem eum receperunt, dedit eis poteſtatem filios dei fieri credentibus in nomine eius: non ibi legi. Item ibi legi quia deus verbum non ex carne, non ex ſanguine, non ex voluntate viri, neqꝫ ex voluntate carnis: ſed ex deo natus eſt. Sed quia verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis, non ibi legi. Indagaui quippe in literis varie dictum & multis modis, quod ſit filius in forma patris nõ rapinam arbitratus eſſe equalis deo, quia naturaliter id ipſum eſt. Sed quia [illegible]

D

Philip. ij.

ſerui accipiens in ſimilitudinem hominum factus, ⁊ habitu inuen/
tus vt homo humiliauit ſe factus obediens vſq; ad mortem, mor
tem autem crucis, propter quod deus exaltauit eum a mortuis, ⁊
donauit ei nomen quod eſt ſuper omne nomen, vt in nomine Ie/
ſu omne genu flectatur cœleſtium, terreſtrium, ⁊ infernorum, ⁊
omnis lingua confiteatur quia dominus Ieſus in gloria eſt dei pa/
tris: non habent illi libri. Quod enim ante omnia tempora, ⁊ ſu/
pra omnia tempora incommutabiliter manet vnigenitus filius
tuus, coęternus, ⁊ quia de plenitudine eius accipiunt animę vt bea
tę ſint, ⁊ quia participatione manentis in ſe ſapientię renouantur Rom.v.
vt ſapientes ſint, eſt ibi. Quod autem ſecundu; tempus pro impijs
mortuus eſt, ⁊ filio tuo vnico non pepercisti, ſed pro nobis omni/
bus tradidiſti eum, non eſt ibi. Abſcondiſti enim hęc a ſapienti/ Matth.xi.
bus, ⁊ reuelaſti ea paruulis, vt venirent ad eum laborantes ⁊ onera
ti, ⁊ reficeret eos, quoniam mitis eſt ⁊ humilis corde, ⁊ diriget mi Ibidem.
tes in iudicio, ⁊ docet manſuetos vias ſuas, vides humilitatem no/ ps.xxiij.
ſtram, ⁊ laborem noſtrum, ⁊ dimittens omnia peccata noſtra. ps.xxiij.
Qui autem cothurno tanq; doctrinæ ſublimioris elati, non au/
diunt dicentem, Diſcite a me quia mitis ſum ⁊ humilis corde, ⁊ Cothurno elati
inuenietis requiem animabus veſtris, ⁊ ſi cognoſcunt deum, non Matth.xi.
ſicut deum glorificant, aut gratias agunt, ſed euaneſcunt in cogita/ Rom.i.
tionibus ſuis, ⁊ obſcuratur inſipiens cor eorum. Dicentes enim ſe
eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt. Verbum enim tuum ęterna veritas
ſuperioris creaturę tuę partibus ſupereminens ſubditos erigit ad
ſeipſam, in inferioribus autem ędificauit ſibi humilem domum
de limo noſtro, per quam ſubdendos deprimeret a ſe ipſis, ⁊ ad ſe
traijceret ſanans tumorem ⁊ nutriens amorem, ne fiducia ſua pro
grederentur longius: ſed potius infirmarentur videntes ante pedes
ſuos infirmam diuinitatem ex participatione tunicę pelliceę no
ſtrę, ⁊ laſſi proſternerentur in ea, illa autem ſurgens leuaret eos.
Quid enim faciet miſer homo? quis eum liberabit de corpore
mortis huius, niſi grati a tua per Ieſum Chriſtum dominum no/ Rom.vij.
ſtrum, quem genuiſti coęternum, ⁊ creaſti in principio viarum tua
rum, in quo princeps huius mundi non inuenit quicq; morte di/ Ioan.xij.
gnum, ⁊ occidit eum, ⁊ euacuatum eſt chirographum quod erat cō
trarium nobis? Hoc illę literę non habent, non habent paginæ Coloſ.ij.
vultum pietatis huius, lachrymas confeſſionis, ſacrificium tuum
ſpiritum contribulatum, cor contritum ⁊ humiliatum, populi ſa/ Pſal.l.
lutem, ſponſam, ciuitatem, arram ſpiritus ſancti, poculum precij
noſtri. Nemo ibi cantat. Nonne deo ſubiecta erit anima mea? ab ps.lxi.
ipſo enim ſalutare meum. Etenim ipſe eſt deus meus, ⁊ ſalutaris
meus, ſuſceptor meus, non mouebor amplius. Nemo ibi audit vo
cantem, Venite ad me qui laboratis. Dedignantur ab eo diſcere
quoniam mitis eſt ⁊ humilis corde. Abſcondiſti enim hęc a ſa/
pientibus ⁊ prudentibus, ⁊ reuelaſti ea paruulis. Et aliud eſt de ſyl/ Matt.xi.

Digitized by Google

noſtri cacumine videre patriam pacis, & iter ad eam non inuenire, & fruſtra conari per inuia, circum obſidentibus & inſidiantibus fugitiuis deſertoribus cum principe ſuo leone & dracone. Et aliud tenere viam illuc ducentem cura coeleſtis imperatoris communitam; vbi non latrocinantur qui coeleſtem militiam deſeruerunt, vitant enim eam ſicut ſupplicium.

CAPVT. II.

VOlo enim vos ſcire qualem ſolicitudinem habeam pro vobis, & pro his qui ſunt Laodiciæ, & quicunq; nō viderunt faciem meam in carne, vt cōſolentur corda ipſorum, inſtructi in charitate, & in omnes diuitias plenitudinis intellectus, in agnitione myſterii Dei patris, & Chriſti Ieſu, in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ, & ſcientiæ abſconditi. Hoc autem dico vt nemo vos decipiat in probalitate ſublimitate ſermonum. Nam etſi corpore abſens ſum, ſed ſpiritu vobiſcum ſum, gaudens & videns ordinem veſtrum, & firmamentum eius quæ in Chriſto eſt fidei veſtræ. Sicut ergo accepiſtis Ieſum Chriſtum dominum noſtrum, ita in ipſo ambulate, radicati, & ſuperædificati in ipſo, & confirmati in fide, ſicut & didiciſtis, abundantes in illa in gratiarum actione.

I. Cor. v.

Ex libr. de ſpiritu & litera. Superbia.

VItiorum omnium humanorum cauſa, eſt ſuperbia. Ad hanc conuincendam atq; auferendam talis medicina coelitus venit, ad elatum hominem per ſuperbiam, Deus humilis deſcendit per miſericordiam, gratiam claram manifeſtam q; commendans in ipſo homine, quem tanta præ participibus ſuis charitate ſuſcepit. Neq; enim & ipſe ita verbo dei coniunctus, vt ipſa coniunctione vnus filius dei, & idem ipſe vnus filius hominis fieret, præcedentibus ſuæ voluntatis meritis fecit, vnum quippe illum eſſe oportebat. Eſſent autem & duo, & tres, & plures ſi hoc fieri poſſet non per dei proprium donum: ſed per hominis liberum arbitrium. Hoc ergo præcipue commendatur. hoc in ſapientiæ atq; ſcientiæ theſauris in Chriſto abſconditis, quantum exiſtimare audeo, præcipue docetur & diſcitur.

A

Ex li. de trinit. xiii.

¶ Hæc autem omnia quæ pro nobis verbum caro factum temporaliter

⁊ localiter fecit, ⁊ pertulit, ſecundum diſtinctionem quaꝫ demonſtrare ſuſcepimus, ad ſcientiam pertinent, non ad ſapientiam. Quod autem verbuꝫ eſt ſine tempore, ⁊ ſine loco, eſt patri coæternum, ⁊ vbiqꝫ totum. De quo, ſi quiſq; poteſt quantum poteſt veracem proferre ſermonem ſermo erit ille ſapientię. Ac per hoc verbum caro factum, quod eſt Chriſtus Ieſus, ⁊ ſapientiæ theſauros habet, ⁊ ſcientiæ. Nã ſcribens Apoſtolus ad Coloſſenſes, Volo enim vos ſcire, inquit, quantum certamen habeam pro vobis, ⁊ pro his qui Laodiciæ ſunt, ⁊ quicunq; non viderunt faciem meam in carne, vt conſolentur corda eorum copulati in charitate, ⁊ in omnibus diuitijs plenitudinis intellectus ad cognoſcendum myſteriũ dei, quod eſt Chriſtus, in quo ſunt omnes theſauri ſapientię ⁊ ſciẽtiæ abſconditi. Quatenus nouerat Apoſtolus theſauros iſtos, quãtum eoruꝫ penetrauerat, ⁊ in eis ad quanta peruenerat. quis poteſt noſſe? Ego autem, ſecundum id quod ſcriptum eſt, Vnicuiq; autẽ noſtrum datur manifeſtatio ſpiritus ad vtilitatem, alij quidem datur per ſpiritum ſermo ſapientiæ, alij ſermo ſcientiæ ſecundum eundem ſpiritum, ſi ita inter ſe diſtant hæc duo vt ſapientia diuinis, ſcientia humanis attributa ſit rebus: vtrumq; agnoſco in Chriſto, ⁊ mecum omnes eius fideles. Et cum lego, Verbum caro factum eſt, ⁊ habitauit in nobis: in verbo intelligo verum dei filiuꝫ: in carne agnoſco, verum hominis filium, ⁊ vtrumque ſimul vnaꝫ perſonam deum ⁊ hominem ineffabilis gratiæ largitate coniunctum. Propter quod ſequitur ⁊ dicit, Et vidimus gloriam eius gloriam quaſi vnigeniti a patre, plenum gratiæ veritatis. Si gratiam referamus ad ſcientiam, veritatem ad ſapientiam, puto nos ab illa duarum iſtarum rerum diſtinctione quam commendauimus, non abhorrere. In rebus enim per tempus ortis illa ſumma gratia eſt, ꝙ homo in vnitate perſonæ coniunctus eſt deo. In rebus vero æternis ſumma veritas recte tribuitur dei verbo. Quod verbum idem ipſe eſt vnigenitus a patre, plenus gratiæ ⁊ veritatis. Id actum eſt, vt idem ipſe ſit in rebus pro nobis temporaliter geſtis, cui per eandem fidem mundemur vt eum ſtabiliter contemplemur in rebus æternis. Scientia ergo noſtra Chriſtus eſt. Sapientia quoque noſtra idem Chriſtus eſt. Ipſe nobis fidem de rebus temporalibus inſerit: ipſe de ſempiternis exhibet veritatem. Per ipſum pergimus, ad ipſum tendimus per ſcientiam ⁊ ſapientiam. Ab vno tamen eodemq; Chriſto non recedimus, in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ ⁊ ſcientiæ abſconditi. Nec iſta duo ſic accipiamus quaſi non liceat dicere vel iſtam ſapientiam quæ in rebus humanis eſt, vel illam ſcientiam quæ in diuinis. Loquendi enim latiore conſuetudine vtrumque ſapientia, vtrumque ſcientia poteſt dici. Nullo modo tamen ſcriptum eſſet apud Apoſtolum, alij datur ſermo ſapientiæ

Scientia ⁊ Sapientia.

i. Cor. xij.

B

Ioan. i.

Gratia refertur ad ſcientiam, veritas ad ſapientiam.

Scientia ⁊ ſapientia noſtra Chriſtus.

C

Cap. ij. dat, alij ſermo ſcientię, niſi e proprie ſingulis non [illegible] ſingula vocarentur.

Videte ne quis vos decipiat per philoſophiam, & inanem fallaciam, ſecundum traditionem hominum ſecundum elementa mundi, & non ſecundum Chriſtum.

Sermo de Cal. Ianuarij. Iuno. Neptunus. Tellus.

QVid eſt Iuno? Iuno (inquiunt) eſt aer. Iam dudum trahebat vt mare coleremus in Neptuno, terram coleremus in ſimulacro Telluris, nunc impellit vt aerem colamus. Elementa ſunt iſta quibus mundus iſte conſiſtit. Hoc ergo Apoſtolus Paulus in epiſtola ſua proponens, Cauete, inquit, ne quis vos decipiat per philoſophiam, & inanem fallaciam, ſecundum elementa mundi huius. Ipſos enim tangebat qui quaſi prudentius idola exponunt. Ideo cum diceret philoſophiam, in eodem loco ait ſecundum elementa huius mundi, non quaſi quoſliſcunque adoratores ſimulachrorum, ſed quaſi doctiores interpretatores ſignorum, cauendos eſſe admonens.

Ex lib. de Geneſi ad literam .i. Quatenus Ethnicorum libris credendum.

¶ Reſpondendum eſt hominibus qui calumniari libris noſtris ſalutis & eruditionis affectant, vt quicquid ipſi de natura rerum veracibus documentis demonſtrare potuerint, oſtendamus noſtris literis non eſſe contrarium, quicquid autem de quibuslibet ſuis voluminibus noſtris literis, id eſt catholicæ fidei, contrarium protulerunt, aut aliqua etiam facultate oſtendamus, aut nulla dubitatione credendum eſſe falſiſſimum. Atq; ita teneamus mediatorem noſtrum, in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ, atque ſcientiæ abſconditi, vt neq; falſæ philoſophiæ loquacitate [illegible] mur, neque falſæ religionis ſuperſtitione terreamur.

Quomodo ſancti libri intelligendi.

Et cum diuinos libros legimus in tanta multitudine verorum intellectuum, qui de paucis verbis eruuntur, & ſanitate catholicæ fidei muniuntur, id potiſſimum deligamus quod certum apparuerit eum ſenſiſſe quem legimus. Si autem hoc latet, id certe quod circumſtantia ſcripturæ non impedit, & cum ſana fide concordat. Si autem & ſcripturę circumſtantia pertractari ac diſcuti non poteſt, ſaltem id ſolum quod fides ſana præſcribit. Aliud eſt enim quid potiſſimum ſcriptor ſenſerit non dinoſcere, aliud autem a regula pietatis errare. Si vtrumq; vitetur perfecte ſe habet fructus legentis. Si vero vtrumq; vitari non poteſt, etiam ſi voluntas ſcriptoris incerta ſit, ſanę fidei congruam non inutile eſt eruiſſe ſententiam.

Quia in ipſo inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter, & eſtis in illo repleti, qui eſt caput omnis principatus, & poteſtatis.

Deus qui

DEus qui vbiq; præſens eſt, & vbiq; totus præſens, nec vbiq; habitans, ſed in templo ſuo, cui per gratiam benignus eſt & propitius. Capitur autem habitans ab alijs amplius, ab alijs minus. De ipſo vero capite noſtro Apoſtolus ait, Quia in ipſo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Non ideo corporaliter quia corporeus eſt deus, ſed aut verbo tranſlato vſus eſt tanq; in templo manufacto non corporaliter, ſed vmbraliter habitauerit, id eſt præfigurantibus ſignis. Nam illas omnes obſeruationes vmbras futurorum vocat etiam ipſo tranſlato vocabulo. Summus enim deus (ſicut ſcriptum eſt) non in manufactis templis habitat. Aut certe corporaliter dictum eſt, quia in Chriſti corpore quod aſſumpſit ex virgine, tanquam in templo habitat deus. Hinc eſt enim ꝙ cum Iudęis ſignum petentibus dixiſſet, Soluite templum hoc, & in triduo reſuſcitabo illud: euangeliſta quid hoc eſſet conſequenter exponens ait, Hoc autem dicebat de templo corporis ſui. Quid ergo intereſſe arbitramur inter caput & membra cæteras? Quod in quolibet ęgregius præcipuo membro vel in aliquo magno propheta aut apoſtolo ęgregius diuinitas habitet, non tamen ſicut in capite quod eſt Chriſtus, omnis plenitudo diuinitatis. Nam & in noſtro corpore ineſt ſenſus ſingulis membris: ſed non tantus quātus in capite, vbi prorſus omnis eſt quinquepartitus. Ibi enim & viſus eſt, & auditus, & olfactus, & guſtus, & tactus. In cæteris autem ſolus eſt tactus. An etiam præter ꝙ tanq; templo in illo corpore habitat omnis plenitudo diuinitatis, eſt aliud quo intereſt inter illud caput & cuiuſlibet membri excellentiam? Eſt plane, ꝙ ſingulari quadam ſuſceptione hominis vna facta eſt perſona cum Verbo. De nullo enim ſanctorum dici potuit aut poteſt aut poterit, Verbum caro factum eſt. Nullus ſanctorum qualibet præſentia gratiæ vnigeniti nomen accepit, vt quod eſt ipſum dei verbum ante ſecula, hoc ſimul cum aſſumpto homine diceretur. Singularis eſt illa ſuſceptio, nec cum hominibus aliquibus ſanctis quantalibet ſapientia & ſanctitate præſtantibus vllo modo poteſt eſſe communis. Vbi diuinæ gratiæ ſatis perſpicuum clarumque documentum eſt. Quis enim tam ſit ſacrilegus vt audeat affirmare, aliquam poſſe animam per meritum liberi arbitrij vt alter ſit Chriſtus efficere? Vt ergo ad perſonam verbi vnigeniti pertineret, quo pacto per liberum arbitrium communiter omnibus, & naturaliter datum vna ſola anima meruiſſet, niſi hoc ſingularis gratia præſtitiſſet? quam fas eſt prædicare de qua, nefas eſt velle iudicare.

Ex lib. ad Dardanum de præſentia dei.

Deus vbique præſens & vbique totus non vbique habitat.

Quomodo corporaliter habitet in Chriſto plenitudo diuinitatis.

Actu. xvij.

Ioan. ij.

Nullus ſanctorum præter Chriſtum vocatus eſt vnigenitus.

C

Arbitrium non poteſt alterum Chriſtum efficere.

¶ Satis eſt ergo ſcire corporale aliquid, vel proprie dici cum de corporibus agitur, vel etiam tranſlato vocabulo: ſicut dictum eſt, quia in ipſo inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Neq; enim diuinitas corpus eſt. Sed quia ſacramenta veteris teſtamenti appellat vmbras futuri, propter vmbrarum comparatio-

Ex libro de Geneſi ad literam. ij.

Corporale.

ne corporaliter dixit habitare in Chriſto plenitudinem diuinita-
tis, quia in illo impleantur omnia quae illis vmbris figurata ſunt,
ac ſi quodammodo vmbrarum illarum ipſe ſit corpus, hoc eſt fi-
gurarum et ſignificationum illarum ipſe ſit veritas. Sicut ergo ipſe
figurae ſignificatiuae tranſlato vtique vocabulo, non proprie dictae
ſunt vmbrae, ita et quod ait plenitudinem diuinitatis corporaliter ha-
H bitare, tranſlato verbo vſus eſt.

Ex tracta. ps. lxvij. ps. lxvij. Quod in Chriſto habitet plenitudo diuinitatis.

¶ Montem in quo placuit deo habitare in eo. Non quia in aliis
non inhabitat, ſed quia in aliis per ipſum. In ipſo quippe habitat
omnis plenitudo diuinitatis non vmbraliter tanquam in templo a
rege Salomone facto, ſed corporaliter, id eſt ſolide atque veraci-
ter. Quoniam Deus erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi. Quod
ſiue de patre dictum accipiamus, quoniam ipſe ait, Pater autem in
Ioan. xiiij. me manens facit opera, et ego in patre, et pater in me: ſiue ita intel-
ligatur, Deus erat in Chriſto, verbum erat in homine, ſic erat enim
quod verbum in carne, et verbum etiam caro factum ſola proprie
diceretur, id eſt homo verbo in vnam Chriſti perſonam copula-
retur. Vt quid ergo ſuſpicamini montes incaſeatos cum montes
ps. quo ſupra. in quo placuit Deo habitare in eo? Longe vtique aliter quam in illis
montibus, quorum aliquem etiam hunc ſuſpicamini. Non enim
quia et illi per adoptionis gratiam filii dei ſunt, ideo quiſquam illo-
ps. cix. rum eſt vnigenitus cui diceret, Sede ad dexteram meam, donec
Eſai. ij. ponam inimicos tuos ſub pedibus tuis. Deo itaque placuit habita-
Mat. i. re in iſto monte qui paratus eſt in cacumine montium, cui dictum,
Tu es filius meus dilectus in quo bene complacui. Ipſe autem
mons dominus eſt, qui alios montes inhabitabit in finem, in quo-
rum cacumine paratus eſt. Vnus enim Deus, et vnus mediator dei
j. Tim. ij. et hominum homo Chriſtus Ieſus mons montium ſicut ſanctus
Ioan. xvij ſanctorum, vnde dicit, Ego in eis, et tu in me.

A

In quo & circunciſi eſtis, circunciſione non manu facta, in expoliatione corporis carnis: ſed in circunciſione Chriſti, conſepulti ei in baptiſmo, in quo & reſurrexiſtis per fidem operationis dei, qui ſuſcitauit illum a mortuis,

Ephe. ij.

Ex libro contra Fauſtū. li. xviij. Sabbatum.

ILlud ſabbatum niſi et ipſum inter prophetias quae de Chri-
ſto ſcriptae ſunt haberet intellectum, non ei Chriſtus ſic atte-
ſtaretur vt caro eius in ſepultura ſabbato requieſceret ab om-
Circunciſio. nibus operibus ſuis, vt tertio die reſurgens quem dominicum di-
cimus, qui poſt ſabbatum numeratur octauus, etiam circunciſio-
nem octaui diei ad prophetandum pertinere declararet. Quid
Rom. i. enim ſignificat circunciſio carnis, niſi expoliationem mortalita-
tis quam de carnali generatione portamus? Haec eſt fides noſtra.
Et quoniam ſicut teſtimonium propheticum Paulus commemo-

Digitized by Google

rat, iuſtus ex fide viuit, hæc eſt iuſtificatio noſtra. Mortuum quippe Chriſtum & Pagani credunt: reſurrexiſſe autem Chriſtum propria fides eſt Chriſtianorum. Si enim confitearis (ait Apoſtolus) in ore tuo quia dominus eſt Ieſus, & crediderís in corde quia deus illum ſuſcitauit a mortuis, ſaluus eris. Quia ergo ex iſta reſurrectionis fide iuſtificamur, ideo & illud de Chriſto apoſtolicum eſt, quia mortuus eſt propter delicta noſtra, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtram. Et quia reſurrectionis, quæ credita nos iuſtificat, illius octaui diei circunciſione figura eſt, propterea de ipſo Abraham cui primum tradita eſt, dicit Apoſtolus, Et ſignum accepit circunciſionis ſignaculum iuſtitiæ fidei. In expoliatione corporis carnis.

Mortuum Chriſtum etiam Pagani credũt, reſurrexiſſe ſoli Chriſtiani.
Rom. iiij.
B
Ibidem.

Non duas res quaſi intelligi voluit, quaſi aliud ſit caro, aliud corpus carnis: ſed quia corpus multarum rerum nomen eſt, quarum nulla caro eſt, nam multa ſunt excepta carne corpora cœleſtia & corpora terreſtria, corpus carnis dixit corpus quæ caro eſt, ſicut ſpiritum mentis, cum ſpiritum qui mens eſt. IN circunciſione Chriſti &c.

Ex libro de triuit. xiiij.
Corpus carnis & caro pro eodem accepta ſunt.

Reſurrectio Chriſti quæ facta eſt tertio quidem die paſſionis, ſed octauo in diebus hebdomadis, ipſa nos circuncidit. Audi circunciſos vera petra. Apoſtolo admonente. Si ergo reſurrexiſtis cũ Chriſto, quæ ſurſum ſunt ſapite, vbi Chriſtus eſt in dextera dei ſedens, quæ ſurſum ſunt quærite, non quæ ſuper terram. Circunciſis loquitur. Reſurrexit Chriſtus, abſtulit vobis deſideria carnalia, abſtulit concupiſcentias malas, abſtulit ſuperfluum, cum quo nati eratis, & multo peius quod male viuendo addideratis. Circunciſi per petram quare adhuc ſapitis ſuper terram?

Ex tractat. euang. ſecundũ Ioan. xxviij.
Reſurrectio Chriſti.
Coloſ. iij.
Circunciſio Chriſtianorum.
C

Et vos cum mortui eſſetis in delictis, & præputio carnis veſtræ, cõuiuificauit cum illo, donans vobis omnia delicta.

Præputium vocauit quod ſignificatur præputio, hoc eſt delicta carnalia quibus expoliandi ſumus.

Ex libro ad Paulinum epiſcopum.
Præputium.

Delens quod aduerſus nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, & ipſum tulit de medio affigens illud cruci.

NOſtrum ergo corpus mortuum eſt propter peccatũ, Chriſti autem corpus ſolum mortuum eſt ſine peccato, vt fuſo ſanguine ſine culpa, omnium culparum chirographa delerentur, quibus debitores qui in eum credunt, a diabolo antea tenebantur: & ideo hic eſt (ait) ſanguis meus qui pro multis effundetur in remiſſionem peccatorũ. Tu (inquit) humiliaſti ſicut vulneratum ſuperbum: humiliaſti te, & humiliatus eſt. Superbus enim per ſuperbiam ſuperbos tenebat: humilitate eſt victus.

Ex lib. ij. de baptiſmo paruulorum.
Chriſtus mortuus ſine peccato, chirographa peccatorum deleuit.
Ex tractat. ſu. Lxxviij.

Digitized by Google

gnus, credens autem in eum, factus eſt paruus. Cum nutritur per eius exemplo magnificati parua perdidit diabolus quod tenebat, quia ſuperbus non niſi ſuperbos tenebat. Dato tanto humilitatis exemplo, didicerunt homines damnare ſuperbiam ſuam, imitari dei humilitatem. Ita ergo ille perdendo quos tenebat, etiam ipſe humiliatus eſt non correctus, ſed proſtratus. Tu humiliaſti ſicut vulneratum ſuperbum, humiliatus es & humiliaſti, vulneratus es & vulneraſti. Neque enim eum non vulnerauerat ſanguis tuus qui fuſus eſt, vt deleret chirographum peccatorum. vnde enim ſuperbiebat niſi quia cautionem contra nos tenebat. Hanc tu cautionem, hoc chirographum tuo ſanguine deleuiſti. Illum ergo vulneraſti, cui tot abſtuliſti, vulneratum enim intelligas diabolum, non penetrata carne quam nõ habet, ſed percuſſo corde vbi ſuperbus eſt.

D — Chriſtus chirographũ & cautionẽ diaboli abſtulit. Ex lib. confeſſionũ. i. cũ p ſancta matre ſua olim defuncta oraret.

¶ Victimam ſanctam qua deletum eſt chirographum quod erat contrarium nobis, qua triumphatus eſt hoſtis, computans delicta noſtra, & quęrens quod obiiciat, & nihil inueniens in illo, in quo vincimus, quis ei refundet innocentem ſanguinem? quis ei reſtituet precium quo nos emit, vt nos auferat ei? Ad cuius precii noſtri ſacramentum ligauit ancilla tua animam ſuam vinculo fidei. Nemo a protectione tua dirumpat eam, non ſe interponat nec vi nec inſidiis leo & draco.

Expolians principatus, & poteſtates, traduxit confidenter, palam triumphans de illis in ſemetipſo.

E — Ex li. de tri. iiij. Poteſtas interior diaboli occiſa eſt. Chriſtus potuit nõ mori, ſz moriens culpas noſtras abluit.

Vnde accepit diabolus exterius poteſtatem dominicæ carnis occidendæ, inde interior qua nos tenebat poteſtas eius occiſa eſt. Factum eſt enim vt vincula peccatorum multorum, in multis mortibus per vnius vnam mortem quam peccatũ nullum pręceſſerat, ſoluerentur. Quam propterea dominus pro nobis indebitam reddidit, vt nobis debita non noceret. Neque enim cuiuſquã iure poteſtatis exutus eſt carne, ſed ipſe ſe exuit. Nam qui poſſet non mori ſi nollet, proculdubio quia voluit mortuus eſt. Et ideo principatus & poteſtates exemplauit, fiducialiter triumphans illas in ſemetipſo. Morte ſua quippe vno veriſſimo ſacrificio pro nobis oblato, quicquid culparum erat vnde nos principatus & poteſtates ad luenda ſupplicia iure detinebant, purgauit, aboleuit, extinxit, & ſua reſurrectione in nouam vitam nos prędeſtinatos vocauit, vocatos iuſtificauit, iuſtificatos glorificauit. Ita diabolus hominem quem per conſenſionem ſeductum tanquam iure integro poſſidebat: & ipſe nulla corruptione carnis & ſanguinis ſeptus, per iſtam corporis mortalis fragilitatem nimis egeno, & infirmo, tanto ſuperbior quanto velut ditior & fortior, quaſi pannoſo & ærumnoſo dominabatur, ipſa morte carnis amiſit. Quo enim cadentem non ſecutus impulit peccatorem, illuc deſcendentem perſecutus compulit redemptorem. Sic in mortis conſortio filius Dei, nobis

Roma. viii.

Digitized by Google

fieri dignatus eſt amicus: quo non perueniendo, meliorem ſe no/ F
bis, atque maiorem putabat inimicus. Dicit enim redemptor no·
ſter, Maiorem dilectionem nemo habet quam vt animam ſuam po/ Ioan. xv.
nat quis pro amicis ſuis: Quo circa etiam ipſo domino ſe crede·
bat diabolus ſuperiorem, quantum illi dominus in paſſionibus Pſal. viii.
ceſſit, quia & de ipſo intellectum eſt quod in pſalmis legitur, Mi/
nuiſti eum paulo minus ab angelis, vt ab iniquo velut æquo iure
aduerſus nos agente, pſe necatus innocens cum iure æquiſſimo ſu/
peraret, noſque liberaret a captiuitate propter peccatum iuſta, ſuo iu·
ſto ſanguine iniuſte effuſo mortis chirographum delens: & iuſtifi·
cando redimens peccatores, agnoſcentibus gentibus & pia humili/
tate bibentibus precium ſuum, eiuſque fiducia deſerentibus hoſtem
ſuum & concurrentibus ad redemptorem ſuum.

¶ Quod enim dicit exuiſſe ſe carnem, eo loco carnem mortali/ Ex libr. contra
tatem carnis intelligimus, ſecundum quam proprie corpus hoc caro Fauſtum manichæ
nominatur. Quæ mortalitas propterea caro appellata, quia in illa Carne exutus.
reſurrectionis immortalitate nō erit. propterea ſcriptum eſt, Caro
& ſanguis regnum Dei non poſſidebunt. Non enim corpus quod I. Cor. xv.
propter mortalitatem, proprie caro nominatur, mutari dicit in re/ G
ſurrectione, vt iam nō ſit corruptibile atque mortale. Oportet enim Ibidem.
corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere
immortalitatem. Vt ergo induatur immortalitate, exuitur morta·
litate. Hoc eſt circuncisionis myſterium, quæ octauo die fieri iuſſa
eſt, & octauo die, id eſt dominico poſt ſabbatum, iam in veritate a
domino impleta. Vnde dicitur, Exuens ſe carnem principatus & Quō exēplauit
poteſtates exemplauit. Per hanc enim mortalitatem nobis inuide Chriſtus diabo
diabolicæ poteſtates dominabantur, quas exemplaſſe dignatus ē, licas poteſtates
quia in ſe ipſo capite noſtro præbuit exemplum, quod in toto eius exuens ſe carne.
corpore, ideſt eccleſia ex diaboli poteſtate liberanda, in vltima re· Ex lib. ad Pau/
ſurrectione complebitur. linū epiſcopū.
Exutio carnis
Chriſti.

¶ Principatus exemplauit, ideſt exemplum dedit de illis, vt quē/ Ex libr. de agōe
admodum ſe exuit carne, ſic ſuos oſtenderet exuēdos carnalibus chriſtiano.
vitiis, per quæ eis illi dominabantur. H

¶ Multi dicunt, quomodo poſſumus vincere diabolum quem nō Vbi poteſtates
videmus? Sed habemus magiſtrum qui nobis demonſtrare digna inimicæ vin/
tus eſt, quomodo inuiſibiles hoſtes vincantur. De illo enim dixit cantur.
Apoſtolus, Exuens ſe carne principatus & poteſtates exemplauit fi/
ducialiter triumphans eos in ſemetipſo. Ibi ergo vincuntur inimi
ci nobis inuiſibiles poteſtates, vbi vincuntur inuiſibiles cupidita·
tes: & ideo qui in nobiſipſis vincimus temporalium rerum cupidi/
tates neceſſe eſt vt in nobiſipſis vincamus & illum, qui per ipſas cu/
piditates regnat in homine. Sic & Apoſtolus dicit quod in ſemetipſo
pugnet aduerſus poteſtates exteriores. Ait enim, Non eſt nobis col Ephe. vi.
luctatio aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus principes &
poteſtates huius mundi harum tenebrarum, aduerſus ſpiritalia ne/

Cœlum dicitur iſte aer.
Pſal. xvij.

quibus in cœleſtibus. Cœlum enim dicitur, & iſte aer, vbi venti, & nubes, & procellæ, & turbines fiunt, ſicut etiam ſcriptura dicit multis locis. Et intonuit de cœlo dominus, & aues cœli. & volatilia cœli. cum manifeſtum ſit aues in aere volare: & nos in conſuetudine hunc aerem cœlum appellamus. Nam cum de ſereno vel nubilo quærimus, aliquando dicimus, qualis eſt aer, aliquando dicimus, quale eſt cœlum. Hoc dixi ne quis exiſtimet ibi habitare mala dæmonia, vbi ſolem & ſtellas deus ordinauit. Quæ mala dæmonia ideo Apoſtolus appellat ſpiritalia, quia etiam mali angeli in ſcripturis ſpiritus appellantur. Ideo autem rectores harum tenebrarum eos dicit, quoniam peccatores homines tenebras appellat, quibus iſti dominantur. Ideo & alio loco dicit, Fuiſtis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino, quia ex peccatoribus iuſtificati erant. Nam ipſe Apoſtolus alio loco diabolum principem poteſtatis aeris huius appellat, quamuis ille locus vbi ait, ſpiritalia nequitiæ in cœleſtibus, poſſit & aliter intelligi, vt non ipſos præuaricatores angelos in cœleſtibus eſſe dixerit, ſed nos potius, de quibus alio loco dicit, Conuerſatio noſtra in cœlis eſt, vt nos in cœleſtibus conſtituti id eſt in ſpiritalibus præceptis ambulantes, dimicemus aduerſus ſpiritalia nequitiæ quæ nos inde conantur abſtrahere. Magis ergo illud quærendum eſt, quomodo aduerſus eos, quos non videmus pugnare poſſimus & vincere, ne putent ſtulti aduerſus aerem nos debere certare. Docet itaque ipſe Apoſtolus dicens, Non ſic pugno quaſi aerem cædens, ſed caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo, ne forte alijs prædicans ipſe reprobus inueniar. Item dicit, Imitatores mei eſtote ſicut & ego Chriſti.

Dæmoniorum habitatio.
Ephe. v.
A
Ephe. v.
Philip. iij.
I. Cor. ix.
I. Cor. xi.

Quamobrem intelligendum eſt etiam ipſum Apoſtolum in ſemetipſum triumphaſſe de poteſtatibus huius mundi, ſicut de domino dixerat, cuius ſe imitatorem eſſe profitetur. Imitemur ergo & nos illum. ſicut hortatur: & caſtigemus corpus noſtrum, & in ſeruitutem redigamus, ſi mundum volumus vincere, quia per illicitas delectationes ſuas, & pompas, & pernicioſam curioſitatem nobis dominari poteſt hic mundus id eſt ea quæ in hoc mundo & pernicioſa delectatione colligant amatores rerum temporalium, & diabolo, & angelis eius ſeruire cogunt.

B
Vincendus eſt mundus.

Nemo ergo vos iudicet in cibo, aut in potu, aut in parte diei feſti, aut neomeniæ, aut ſabbatorum, quæ ſunt vmbra futurorum, corpus autem Chriſti.

Digitized by Google

PAtres noſtri qui deo placuerunt,tenuerunt ordinem ſuum in ipſa obedientia,vt quicquid deus temporibus congruis iubenda diſtribuit,ſic obſeruarent quemadmodum ille diſtribuit.Itaq; non ſolum carnes ad cibos datas,cum omnes natura mundæ eſſent,quaſdam tamen nonnulla ſignificatione immundas illo tempore non ederunt,quo eas præceptum nõ edi erat,vt talibus ſignificationibus futura rerum manifeſtatio præfiguraretur,ſed ⁊ azymum panem ⁊ cætera huiuſmodi in quibus fuiſſe vmbram futurorum dicit Apoſtolus.propter quæ tam rei eſſent illius temporis,⁊ illius populi homines. ſi obſeruare contemnerent,quando illa ſic fieri,⁊ iſta quæ nunc reuelata ſunt,ſic prænunciare oportebat:q̃; nos deſipientes eſſemus,ſi nunc iam manifeſtato nouo teſtamento,illas prenunciatiuas obſeruationes aliquid nobis prodeſſe putaremus.Qua propter non manducare azymũ per ſtatutos ſeptem dies,tempore veteris teſtamenti peccatũ fuit. Tempore autem noui teſtamenti non eſt peccatum,ſed in ſpe futuri ſeculi quam habemus in Chriſto,qui ⁊ animam noſtram induens iuſtitia,⁊ corpus noſtrum induens immortalitate,totos nos innouat,credere aliquid ex veteris corruptionis neceſſitate atque indigentia nos paſſuros vel acturos,ſemper peccatum eſt quãdiu voluuntur iſti ſeptem dies quibus peragitur tempus. Sed hoc veteris teſtamenti temporibus,in figura occultatum a quibuſdã ſanctis intelligebatur.tempore autem noui teſtamenti in manifeſtatione reuelatum populis prædicatur.Vnde ſcriptura ipſa tunc erat præceptum:nunc teſtimonium. Illud enim erat tempus ſignificandi,hoc manifeſtandi. Ergo ipſa ſcriptura quę tunc fuit exactrix operum ſignificantium,nunc teſtis eſt rerum ſignificatarum.Et quę tunc obſeruabatur ad prenunciationem,nunc recitatur ad confirmationem.

Ex libro contra Fauſtũ tit.xvij. Obedientia patrum ab immũdis abſtinétiũ. Immunda quæ ſunt dicenda.

G Azymos non manducare non eſt peccatum nobis,vt patribus vete.teſt.erat.

¶Omnia quę dicta ſunt antiquo populo Iſrael, in multiplici ſcriptura ſanctę legis,quę agerent in ſacrificijs,ſiue in ſacerdotijs, in diebus feſtis,⁊ omnino in quibuſlibet rebus quibus deum colebant,quę cum illis ⁊ precepta ſunt, vmbrę fuerunt futurorum. Quorum futurorum? Quę implerentur in Chriſto, vnde dicit Apoſtolus,Quotquot enim promiſſiones Dei,in illo eſt, id eſt in illo impletæ ſunt.Deinde dicit alio loco,Omnia in figura contingebant illis. Scriptura ſunt autem propter nos in quos finis ſeculorum obuenit. Dicit ⁊ alibi, Finis enim legis Chriſtus. Item, Nemo vos iudicet in cibo, aut in potu, aut in parte diei feſti, aut neomenię, aut ſabbatorum, quod eſt vmbra futurorum. Si ergo illa omnia vmbra fuerunt futurorum:ergo ⁊ ſcenophegię vmbra erat futurorum. Celebratio erat tabernaculorum, propterea quia populus de Aegypto liberatus,per deſertum tendens ad terram promiſſionis, in tabernaculis habitauit. Quid ſit animaduertamus, ⁊ nos erimus: nos inquam qui

Ex tractat. euange.ſecũdũ Ioan.x.v. Præcepta legalia vmbræ fuerunt futurorũ.

ij.Cor.i.

D i.Cor.x.

Rom.x.

Scenophegiæ. Moralis expoſitio feſti tabernaculorum.

Digitized by Google

membra Chriſti ſumus: ſi autem ſumus, illo [illegible] nobis promerentibus. Attendamus ergo, nos fratres educti ſumus de Aegypto, vbi diabolo tanq̄ Pharaoni ſeruiebamus, vbi luti opera in terrenis deſideriis agebamus, et in eis multum laborabamus. Etenim nobis Chriſtus quaſi lateres facientibus clamauit, (Math. xi.) Venite ad me omnes qui laboratis. Hinc educti per baptiſmū tanq̄ per mare rubrum (Ideo rubrum quia Chriſti ſanguine conſecratum) morientibus omnibus inimicis noſtris qui nos inſectabantur, i. deletis omnibus peccatis noſtris, traiecti ſumus. Modo ergo anteq̄ ad patriam promiſſionis, i. regnum ęternum, veniamus (B) in deſerto in tabernaculis ſumus. Qui iſta cognoſcunt in tabernaculis ſunt. Futurum enim erat vt quidam hoc agnoſcerent. Ille enim eſt in tabernaculis, qui ſe eſſe in mundo intelligit peregrinum. Ille ſe intelligit peregrinantem, qui ſe videt patriē ſuſpirantem. Cum autem corpus Chriſti eſt in tabernaculis, Chriſtus eſt in tabernaculis. Sed tunc non euidenter, ſed latenter. Adhuc enim vmbra lucem obſcurabat. Veniente luce vmbra remota eſt, Chriſtus erat in occulto, in ſcenophegia Chriſtus erat, ſed latens Chriſtus. Modo iam cum manifeſtata ſunt iſta, agnoſcimus nos iter agere in eremo. Si enim agnoſcamus, in eremo ſumus. Quid eſt in eremo? In deſerto. Quare in deſerto? Quia in iſto mundo, vbi ſititur in via inaquoſa. Sed ſitiamus vt ſaturemur. (Math. v.) Beati enim qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam, quoniam ipſi ſaturabuntur. Et ſitis noſtra de petra impletur in eremo. (.i. Cor. xi.) Petra enim erat Chriſtus. Et virga percuſſa eſt. (Nume. xx.) Vt aquam manaret, bis percuſſa eſt, quia duo ligna ſunt crucis. Omnia ergo hæc quę fiebant in figura, manifeſtantur in nobis. Et non vacat quod de domino dictum eſt, aſcendit ad diem feſtum non manifeſte, ſed tanq̄ in occulto. (Ioan. vii.) Figura enim erat ipſum in occulto, quia in ipſo die feſto Chriſtus latebat, quia ipſe dies feſtus Chriſti membra peregrinantia ſignificabat.

(F) (Ex li. aduerſus Iudeos. Libri ve. teſtamenti ſūt Chriſtianis legendi.) ¶ Primo Iudeorū ille redarguendus eſt error, quo putant ad nos ideo non pertinere teſtamenti veteris libros, quia iam non vetera ſed noua ſacramenta ſeruamus. Dicunt enim nobis, Quid apud vos facit lectio legis & prophetarum, cuius precepta ſeruare non vultis? Eo q̄ carne præputii non circumcidimus maſculinos, & veſcimur carnibus quas lex dicit immundas, nec ſabbata, & neomenias, & dies feſtos eorum, carnaliter obſeruamus: nec victimis pecorum ſacrificamus deo, nec paſca in oue & azymis ſimiliter celebramus, & ſi qua alia vetera ſacramenta generali vocabulo vmbras futurorum appellat Apoſtolus quia ea ſignificabant ſuo tempore reuelanda, quæ nos reuelata percipimus, vt remota vmbra, nuda eorum luce frueremur. De quibus ſigillatim longum eſt diſputare, quemadmodum exuendo veterem hominem circumcidimur (Ephe. iiii. Legalia ſeruamus in moribꝰ) in expoliatione corporis carnis, & quos cibos vitat in moribus, (Roma. xii.) Viuamus in moribus, & exhibeamus corpora noſtra hoſtiam viuā

ſanctam, deo placentem, cui & animas noſtras in deſiderius ſanctis pro ſanguine intelligenter effundimus. Et Chriſti velut agni immaculati ſanguine ab omni iniquitate mundamur, qui propter ſimilitudinem carnis peccati, etiam caprino pecore in veteribus ſacrificii figuratur. Nec enim negit in crucis cornibus taurus, qui in illo cognoſcit maximam victimam. In illo requiem cum inuenimus, vere ſabbatizamus. Et lunæ nouæ obſeruatio, vitæ nouæ eſt ſanctificatio. Et paſca noſtrum Chriſtus eſt, & azymum noſtrum ſynceritas veritatis, fermentum non habens vetuſtatis. Et ſi qua alia ſunt, in quibus nunc immorari non opus eſt, quæ in illis veteribus adumbrata ſunt ſignis, in iſto habent finem, cuius regni non erit finis. In illo quippe omnia oportebat impleri, qui venit legem & prophetas non ſoluere ſed implere. Proinde illa vetera ſigna rerum non euacuauit arguendo, ſed implendo mutauit, vt alia eſſent quæ nunciarent veniſſe iam Chriſtum, q; fuerunt illa quæ pronunciabant eſſe venturum. Quid ſibi autem vult q ſic prenotantur quidam pſalmi, quos & ipſi legunt, & habent in literarum auctoritate ſanctarum, vt in eorum titulis ſcriptum ſit: pro his quæ immutabuntur, textus vero eorundem pſalmorum prędicat Chriſtum, niſi quia illorum mutatio per illum futura predicta eſt, per quem apparet impleta, vt populus dei qui nunc eſt populus Chriſtianus, iam non cogatur obſeruare quæ propheticis temporibus obſeruabantur, non quia damnata, ſed quia mutata ſunt? Non vt res ipſæ quæ ſignificabantur perirent, ſed vt rerum ſigna ſuis queque temporibuus conuenirent. Iſta certe dicta mutatio, non ſolum pſalmorum titulo intelligentibus paucis ſignificatur. ſed manifeſto preconio propheticæ vocis exprimitur. Aperte promiſſum eſt teſtamentum nouum, non ſecundum teſtamentum quod factum eſt ad populum, quando eductus eſt de Aegypto. Cum ergo in illo veteri teſtamento præcepta ſunt iſta, quæ nos ad nouum pertinentes obſeruare non cogimur, cur nō Iudæi ſe potius in vetuſtate ſu peruacanea remanſiſſe cognoſcunt, q; nobis noua promiſſa tenentibus q vetera non obſeruemus obiiciunt? Quoniam ergo, ſicut ſcriptum eſt in cantico canticorum, aſpirauit dies, remoueantur vmbræ, ſpiritalis ſignificatio iam luceſcat, carnalis celebratio iam quieſcat.

Luc. 1.
Math. 5.

Cant. 2.

¶ Dominus ſabbatum ſoluebat, ſed non ideo reus, Quid eſt quod dixi ſabbatum ſoluebat? Lux ipſe venerat, vmbras remouebat. Sabbatum enim a domino deo preceptum eſt ab ipſo Chriſto preceptum, qui cum patre erat, quando lex illa dabatur. Ab ipſo preceptum eſt, ſed in vmbra futuri. Nemo ergo vos iudicet in cibo aut potu, aut in parte diei feſti aut neomenię aut ſabbatorum, quę ſunt vmbra futurorum. Venerat quod venturum iſta nunciabant, delectant vmbrę. Obſeruatione ſabbati quę vacatione vnius diei figurabatur, ablata perpetuū ſabbatum obſeruat qui ſpe futurę quietis

Ex lib. de vera innocen. ca. xxiiii.
Sabbatum ſoluit dominus.

eſt operibus intentus, nec in ipſis bonis actibus ſuis, quaſi de pro-
A priis, et de his quę non acceperit gloriatur i llum in ſe operari co-
gnoſcens, qui ſimul operatur et quietus, eſt. Verum ſabbatum chri-
Ioan. viii. ſtianus obſeruat abſtinens ab opere ſeruili, id eſt a peccato: quoniam
qui facit peccatum ſeruus eſt peccati.

Nemo vos ſeducat, volens in humilitate & reli-
gione angelorum, quæ non vidit, ambulans fruſtra
inflatus ſenſu carnis ſuæ, & non tenens caput, ex quo
totum corpus per nexus, & coniunctiones ſubmini-
ſtratum, & conſtructum creſcit in augmentum dei. Si
mortui eſtis cum Chriſto ab elementis huius mun-
di: quid adhuc tanquam viuentes in mundo diſcer-
nitis?

¶ Et poſt pauca.

Ne tetigeritis, neque guſtaueritis, neque contrectaue-
ritis, quæ omnia in interitu ipſo vſu, ſecundum præ-
cepta, & doctrinas hominum: quæ ſunt rationem
quidem habentia ſapientiæ in ſuperſtitione, & humi-
litate animi, & non ad parcendum corpori, non in
honore aliquo ad ſaturitatem carnis.

Ex lib. ad Pau-
linũ epiſcopũ.
Oia modis iro-
nice dictum, ac
vultuoſe pnũ-
ciandum eſt.

IN his verbis adhibenda eſt quædam pronunciatio in vultu, et in modo vocis. Per irriſionem quippe verba poſuit eorum qui dicunt ne tetigeris, neque guſtaueris, cum ſint omnia mũda mundis. Hanc autem ſub nomine ſcientiæ curam vanarũ obſeruationum ab his qui philoſophi nominati ſunt, etiã in iudaiſmo cauendam eſſe cernebat, vbi erãt vmbrę futurorũ remouẽdę, quia iam lumen earum Chriſtus aduenerat. Ambulans fruſtra inflatus ſenſu carnis ſuę, et non tenens caput, ex quo totum corpus per nexus, et coniunctiones, ſubminiſtratum, et conſtructum creſcit in augmentum fidei.

Ex tracta. euã. ſm. ioã. cxv.
Qui doctores ac perceptores fu-
giendi.

¶ Non autem ſolum vaniloquos, et mentis ſeductores, fabuloſa et falſa garrientes, et in eis vanitatibus velut alti ſcientiam promittentes contra regulam fidei quã catholicam ſuſcepiſtis, cauere debetis: verũ etiam ipſos qui de diuinæ ipſa immutabilitate naturæ, vel incorporea creatura ſiue creatore veraciter diſputant, et quod dicunt omnino documentis atque rationibus certiſſimis probant, et tamẽ ab vno dei et homine mediatore conantur auertere, tanquam peſtem inſidioſiorẽ cæteris fugite. Tales enim ſunt de quibus dicit

Roma. i.

apoſtolus. Quia cognoſcentes deũ nõ ſicut deum glorificauerunt. Quid enim prodeſt habere intelligentiam veri de imutabili dei bono, ei qui nõ tenet per quẽ liberetur a malo? Si autem mortui eſtis cum Chriſto ab elementis huius mundi quid adhuc tanquam

viuentes in mundus decernitis? Quicquid paſſus eſt, in illo & nos paſſi ſumus: quia & nos quod patimur, in nobis & ipſe patitur. Quō ſi aliquid patiatur caput, nunquid poteſt dicere manus, quia nō patitur? Aut ſi aliquid patiatur manus, nunquid poteſt caput dicere, quia nō patiatur? Quādo aliquid patitur membrū noſtrū: omnia membra currūt vt ſubueniant mēbro quod patitur. Probamus, q̄a nos in illo paſſi ſumus dicente apoſtolo, Si autē mortui eſtis cum Chriſto, quid adhuc viuentes de hoc mūdo decernitis? Item dicit, Quia vetus homo noſter ſimul crucifixus eſt cū illo, vt euacuetur corpus peccati. Si ergo in illo mortui ſumus, in illo etiā reſurreximus. Dixit enim ipſe Apoſtolus, Si autem reſurrexiſtis cū Chriſto, quæ ſurſum ſunt ſapite, quæ ſurſum ſunt quærite. vbi Chriſtus eſt in dextera dei ſedens. Si ergo in illo mortui ſumus, & in illo reſurreximus, & ipſe in nobis moritur, & in nobis reſurgit: ipſa eſt vnitas capitis & corporis.

Ex trac. ſu. Ioā. — C — Quicquid paſſus eſt Chriſtus & nos quodāmodo paſſi ſumus. — Rom. vi.

¶ Vbi inuenies aliter & aliter, facta eſt ibi quędā mors enim eſt nō eſſe quod fuit. Immortalis dicitur anima. Eſt quidē, q̄a viuit ſemp̄ animæ in illa quędā vita permanens, ſed mutabilis vita ſecūdū mutabilitatē vitæ huius & mortalis dici poteſt, quia ſi viuebat ſapienter & deſipit, mortua eſt in deterius: ſi viuebat inſipienter & ſapit, mortua eſt in melius. Nam & eſſe mortē in deterius, & eſſe mortē in melius, ſcriptura nos docet. Vtiq; in deterius mortui erant, de quibus dicitur, Sine mortuos ſepelire mortuos ſuos. Et ſurge q̄ dormis, & exurge a mortuis. & illuminabit te Chriſtus. Et quando mortui audient, & qui audierint viuent, in deterius mortui erant: ideo reuiuiſcunt. Reuiuiſcendo moriūtur in melius: quia & in reuiuiſcēdo non erant quod erāt. Nō eſſe autē quod erat, mors eſt. Sed forte ſi in melius eſt, nō appelletur mors. Appellauit illā mortē apoſtolus. Si autē mortui eſtis cum Chriſto ab elemētis huius mūdi, q̄d adhuc velut viuētes de hoc mūdo decernitis? Et iterū, Mortui enim eſtis, & vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in deo. Mori nos vult vt viuamus, quia viximus vt moreremur.

Ex tract. euāge. ſm Ioan. xx. — Animæ immortalitas. — D — Luce. ix. — Ephe. v. — Ioan. vi. — Mors.

CAPVT III.

Igitur ſi conſurrexiſtis cū Chriſto, quæ ſurſum ſunt quærite, vbi Chriſtus eſt in dextera dei ſedens: quæ ſurſum ſunt ſapite, nō q̄ ſup̄ terrā.

B — Ex lib. contra Fauſtum. — Reſurreximus in Chriſto ſm ſpē.

Non vtiq; reſurreximus ſicut Chriſtus, ſed tamen ſecundū ſpem quæ nobis in illo eſt, iam nos cum illo reſurrexiſſe teſtatus ē. Vñ & dicit, Scdm ſuā miſericordiā ſaluos nos fecit p̄ lauacrū regeneratiōis, cū quam [illegible] data eſſet eadem ſalus. Alio quippe loco euidentiſſime dicit,

Ad Titum .iij. ſpe enim ſalui facti ſumus.
Roma viij. ¶ Commutatio quæ corruptionem non habebit ſanctorum erit
Ex ſermone de illorum qui modo habent reſurrectionem ſpiritus: de qua reſur-
reſurrectione rectione dicit apoſtolus, Si autem reſurrexeritis cum Chriſto, quæ
mortuorum. ſurſum ſunt quærite, vbi Chriſtus eſt in dextera dei ſedens, quæ ſur-
Reſurrectio ſe ſum ſunt ſapite, non quæ ſuper terram.
cundum ſpiri-
tum.

Mortui enim eſtis, & vita veſtra abſcondita eſt cũ Chriſto, in deo.

¶ Quomodo mortui ſecundum ſpiritum, & reſurgimus ſecũdum
ſpiritum: ſic poſtea morimur ſecundũ carnẽ. Quæ eſt prima mors?
Non facere quæ faciebas: non credere quod credebas. Idolis ſerui-
bat, vnum deum cognouit, Mortuus eſt in idololatria, reſurrexit
in fide. Ebrioſus erat, ſobrius eſt. Mortua eſt ebrietas, reſurrexit ſo-
Ex tracta. brietas. Omnia ergo facta mala quę deſinimus facere, quaſi mortua
Pſal.xvi. ſunt in nobis.
Quomodo eſſi ¶ Si vis eſſe coelũ, purga de corde tuo terrã. Si terrenas concupiſcen-
ciamur coelum tias nõ habueris: & nõ fruſtra ſurſum te cor habere reſpondeas, Si
reſurrexiſtis cum Chriſto (fidelibus apoſtolus loquitur) quæ ſurſum
ſunt quęrite, vbi Chriſtus eſt in dextera dei ſedens, quæ ſurſum ſunt
ſapite, non quæ ſuper terrã. Cœpiſti ſapere quę ſurſum ſunt, non
Phili.iij. quę ſuper terram, nonne factus es coelum? Carnem portas, & car-
Ex tracta. ne iam coelum es. Conuerſatio enim tua coelis eſt.
ps.xcvij. ¶ In voce tubę cornę. Cornu excedit carnẽ: neceſſe eſt vt excedat
ps.xcvij. ſuper ſolo ſit firmũ. Firmũ ad perdurãdũ, & capax vocis. Sed vnde
Tubæ corneæ. hoc? Quia carnẽ ſuperauit. Qui vult eſſe tuba cornea, ſuperet car-
Superare carnẽ. nẽ. Quid eſt ſuperet carnem? Tranſcendant carnales affectus, vin-
cat carnales libidines. Audi tubas corneas. Si autem reſurrexiſtis
cũ Chriſto (apoſtolus dicit) quę ſurſum ſunt quęrite vbi Chriſtus
eſt in dextera dei ſedens, quę ſurſum ſunt ſapite, non quę ſuper ter-
Quæ ſurſum ram. Quid eſt, quę ſurſum ſunt quęrite? Id eſt carnem excedite. No-
ſunt quærere. lite carnalia cogitare. Nondum erant tubę cornę, quibus adhuc
i.Cor.iij. loquebatur. Fratres non potui vobis loqui quaſi ſpiritalibus, ſed
quaſi carnalibus, tanq̃ paruulis in Chriſto, lac vobis potum dedi,
non eſcã. Neq; n. poteratis, ſed nec adhuc quidem poteſtis; eſtis enim
adhuc carnales. Ergo nõ erant tubę cornę, quia nõ exceſſerant car-
nẽ. Cornu & carni hęret, & carnem excedit, & q̃uis de carne oriatur,
ſuper carnem eſt. Fides ergo & ex carnali ſpiritalis, adhuc carne cal-
ces terram: & ſpiritu erumpis in coelum. In carne enim ambulan-
ij.Cor.x. tes, inquit, non ſecundum carnem ambulamus.
Ex libro ad ¶ Secundum hanc fidẽ & ſpẽ & dilectionẽ qua cœpimus eſſe ſub
Ianuarium.ij. gratia, iam commortui ſumus cum Chriſto, & conſepulti illi per
baptiſmum: ſicut dicit apoſtolus, Quia vetus homo noſter ſimul
Roma.vi. crucifixus eſt cum illo, & reſurreximus cũ illo: quia ſimul nos exu-
ſcitauit, & ſimul ſedere fecit in coeleſtibus. Vnde eſt & illa exhortatio

dio. Quę ſurſum ſunt quærite, non quę ſuper terram. Sed quia ſequitur & dicit, Mortui enim eſtis: & vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in deo: cum Chriſtus apparuerit vita veſtra, tunc & vos apparebitis cum ipſo in gloria, ſatis indicat quid velit intelligi, quia nunc tranſitus noſter de morte ad vitam, qui fit per fidem, ſpe peragitur futuræ in fine reſurrectionis & gloriæ, cum corruptibile hoc, id eſt caro iſta in qua gemimus modo, induet incorruptionem, & mortale hoc induet immortalitatem. Nunc enim iam quidem habemus per fidem primitias ſpiritus, ſed adhuc in nobiſmetipſis ingemiſcimus adoptionem expectantes redemptionem corporis noſtri. Hoc igitur vniuerſa eccleſia, quæ in peregrinatione mortalitatis inuenta eſt, expectat in fine ſeculi, quod in domini noſtri Ieſu Chriſti corpore præmonſtratum eſt, qui eſt primogenitus a mortuis, quia & corpus eius cui caput eſt, non niſi eccleſia eſt.

1. Cor. xv.

Roma. viii.

B

¶ Quæ ſurſum ſunt ſapite. Ecce quæ ſurſum ſunt ſapere iubemur, ſpiritalia ſcilicet, quæ non locis & partibus huius mundi ſurſum eſſe intelligenda ſunt, ſed merito excellentiæ ſuæ, ne in huius mundi parte figamus animũ noſtrũ quo vniuerſo nos debemus exuere.

Ex lib. quæſt. lxxxiii. q. xxix. Spiritualia ſurſũ ſunt.

¶ Si deus & hominem de terra, & beſtias de terra formauit, quid habet homo excellentius in hac re, niſi ꝙ ipſe ad imaginem dei creatus eſt? Nec tamen hoc ſecundum corpus, ſed ſecundum intellectum mentis, quãquã in ipſo corpore habeat quandam proprietatem quæ hoc indicet, ꝙ erecta ſtatura factus eſt: vt hoc ipſo admoneretur nõ ſibi terrena eſſe ſectanda, velut pecora, quorum voluptas omnis ex terra eſt. Vnde in aluum cuncta prona atq; proſtrata ſunt. Congruit ergo & corpus eius animæ rationali non ſecundum lineamenta figuraſq; membrorum, ſed potius ſecundum id ꝙ in cælum erectus eſt ad intuenda quæ in corpore ipſius mundi ſuperna ſunt. Sic anima rationalis in ea debet erigi, quæ in ſpiritalibus natura maxime excellunt, vt quæ ſurſum ſunt ſapiant, non quæ ſuper terram. Mortui enim eſtis, & vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in Deo.

Ex lib. de Geneſi ad literã. vi. Gene. i. Erectio humanæ naturæ. Erectio animæ.

Cum autem Chriſtus apparuerit vita veſtra, tunc & vos apparebitis cum ipſo in gloria.

A

MAnifeſtum eſt, & cuiuis aduertenti facile cognitu: ꝙ Luna non augeatur ad oculos noſtros, niſi a Sole recedendo, neq; minuatur niſi ad Solem ex parte alia propinquando. Attende nunc quod in Eccleſiaſtico legitur Sapiens ſicut Sol permanet, ſtultus autẽ ſicut Luna mutatur. Et quis eſt ſapiens qui permanet, niſi Sol ille iuſtitiæ: de quo dicitur, Ortus eſt mihi iuſtitiæ Sol? Et quem ſibi non fuiſſe ortum in die nouiſſima plangentes impii dicturi ſunt. Et iuſtitiæ lumen non luxit nobis, & Sol nõ ortus eſt nobis. Nam iſtum carnis oculis viſibilem Solẽ oriri facit ſuper bonos & malos Deus, qui etiam pluit ſuper iuſtos & iniuſtos. Docemur ſemper ex rebus viſibilibus inuiſibilium congruæ

Ex libr. ad Ianuarium. ii. Lunę augmẽtũ. Eccle. xxvii. Sapiens permanẽs eſt Sol iuſtitiæ. Matth. v.

Digitized by Google

Roma.vi. ſimilitudinis. Quis ergo eſt ille ſenior, qui tanq̄ [illegible]
niſi Adam in quo omnes peccauerunt? Anima quippe humana
B recedens a Sole iuſtitiæ, ab illa ſcilicet interna contemplatione
incommutabilis veritatis, omnes vires ſuas in terrena conuertit,
eo magis, magiſq̄ obſcuratur in interioribus ſuis. Sed cum redire
coeperit ad illam incommutabilem ſapientiam, quanto magis ei
propinquat affectu pietatis, tanto magis exterior homo corrum-
I.Cor.iiii. pitur, ſed interior renouatur de die in diem, omniſq̄ lux illa in-
Lux ingenii. genii quæ ad inferiora vergebat, ad ſuperiora conuertitur, et a ter-
renis quodammodo aufertur, vt magis magiſq̄ huic ſeculo mo-
riatur, et vita eius abſcondatur cum Chriſto in Deo. Mutatur ergo
in deterius ad exteriora progrediens, et in vita ſua proiiciens inti-
ma ſua, et hoc terræ, id eſt eis qui terrena ſapiunt, melius videtur,
cum laudatur peccator in deſideriis animæ ſuæ, et qui iniqua gerit,
benedicitur. Mutatur autem in melius cum intentionem et glo-
Pſal.ix. riam ſuam a terrenis, quæ in hoc ſeculo apparent, paulatim auer-
tit, et ad ſuperiora, atq; interiora conuertit, et hoc terræ, id eſt eis qui
terrena ſapiunt, deterius videtur. Vnde et illi impii poſtremo in-
fructuoſam agentes poenitentiam, etiam hoc inter multa dicturi
Sapi.iiii. ſunt, Hi ſunt quos aliquando habuimus in deriſum, et in ſimilitu-
Ex tractatu euã- dinem improperii: nos inſenſati vitam illorum æſtimabamus
gelii ſecundum inſaniam.
Ioan.xxii. ¶ Tunc enim aliquid deſiderio noſtro non deerit quando omnia
Deus qui omnia in omnibus erit Deus. Talis finis non habet finem. Nemo ibi mo-
eſt in omnibus, ritur, quia nemo peruenit niſi huic ſeculo moriatur, non morte
deſiderium ex- omnium, qua corpus ab anima deſeritur; ſed morte electorum,
plebit. qua etiam cum in carne mortali adhuc moreretur, cor ſurſum po-
C nitur. De quali mortalitate dicebat Apoſtolus, Mortui enim eſtis,
et vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in Deo. Hinc fortaſſe
dictum eſt, Valida eſt ſicut mors dilectio. Hac enim dilectio-
Cant.viii. ne fit, vt in iſta adhuc corruptibili carne conſtituti moriamur
in ſeculo, et vita noſtra cum Chriſto abſcondatur in Deo, im-
mo ipſa dilectio eſt mors noſtra ſeculo, vita noſtra cum Deo.
Valida vt mors Si enim mors eſt quando de mundo amor noſter exit, vali-
dilectio. da eſt ergo vt mors dilectio. Quid ea validius per quam vin-
Ex tracta. citur mundus?
ſu. xxxvi.
Pſal.xxxvi. ¶ Quoniam tanq̄ foenum cito areſcent, et ſicut olera prati cito ca-
dent. Olera prati vilia quædam ſunt, et ſuperficiem terræ tenentia,
Nunc eſt tẽpus altam radicem non habent, proinde per hyemem virentia, vbi ſol
hyemis. æſtatis ferueſcere coepit, areſcunt. Modo ergo tempus eſt hyemis.
Gloria tua nondum apparet, ſed ſi alta radix eſt charitatis tuæ, ſi-
cut multarum arborum, per hyemem tranſit frigus, venit æſtas .i.
iudicii dies. Tunc areſcet viror foeni, tunc apparebit arborum glo-
ria. Mortui enim eſtis, ait Apoſtolus. Quomodo videntur arbores
per hyemem? Quaſi aridæ, quaſi mortuæ. Ergo quæ ſpes? Si [illegible]

Digitized by Google

tui ſumus, intus eſt radix. Ibi radix noſtra, ibi vita noſtra, ibi eſt charitas noſtra. Et vita veſtra, inquit, abſcondita eſt cū Chriſto in deo. Quando areſcet qui ſic habet radicem? Quando autem ver noſtrum? quando æſtas noſtra quando autem circumueſtit digni‑tas foliorum, & vbertas fructuum, & locupletatur? Quando hoc erit? Audi quod ſequitur. Cū Chriſtus apparuerit vita veſtra, tunc & vos apparebitis cum ipſo in gloria.

¶ Omnes ergo diuites boni fideles, ſed non diuites huius mun‑di. Denique diuitias ſuas nec ipſi ſentiunt, ſentiens poſtea, Viuit ra‑dix, ſed hyemis tempore etiā viridis arbor aridę ſimilis eſt. Tem‑pore quippe hyemis, & arbor quæ aret, & arbor quæ viget, vtraq; nuda eſt honore foliorum, vtraq; vacua honore frugum. Veniet æſtas, & diſcernet arbores, viua radix folia producet, impletur fru‑ctibus: arida inanis æſtate ſicut hyeme remanebit. Itaq; illi hor‑reum pparatur, huic ſecuris adhibetur, vt amputata in ignem mit‑tatur. Sic hyems noſtra Chriſti eſt aduentus: hyems noſtra Chriſti oc‑cultatio: æſtas noſtra Chriſti reuelatio. Deniq; arboribus bonis & fidelibus hanc allocutionem præbet Apoſtolus. Mortui enim & vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in deo. Certe mortui, ſed æſtus mortui ſpecie, viui in radice. Attende autem ventu‑rum tempus æſtatis quomodo ſequatur, & dicat. Cum autem Chriſtus apparuerit vita veſtra, tunc & vos apparebitis cum ipſo in gloria.

Ex ſermone de verbis Ap. Salo. Omnes fideles ſunt diuites.

¶ Simus ergo recti corde: Tempus gloriæ noſtræ nondum venit. Dicatur amatoribus ſeculi huius quales erant fratres domini, Tē‑pus veſtrum ſemper eſt paratum: tempus noſtrum nondum adue‑nit. Audeamus enim hoc dicere & nos: quoniam corpus domini noſtri ſumus: quoniam membra eius ſumus quoniam caput no‑ſtrum gratanter agnoſcimus: dicamus prorſus, quoniam propter nos & ipſe hoc dignatus eſt dicere. Quando nobis inſultant ama‑tores ſeculi, dicamus eis. Tempus veſtrum ſemper eſt paratum: tempus noſtrum nondum venit. Nobis enim dixit apoſtolus. Mortui enim eſtis, & vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in deo. Quando veniet tempus noſtrum? Cum Chriſtus, inquit, apparuerit vita veſtra, tunc & vos cum ipſo apparebitis in gloria.

B Ex tracta. euan. ſecundū Ioan. xv. Tempus noſtrū nondum venit Ioan. vii.

Mortificate ergo membra veſtra quæ ſunt ſuper terram.

I. Cor. vi. Eph. v. Heb xii. I. Pet. ii.

Mortificemur & reſurgimus. Mortificatis ergo iſtis mem‑bris, reſurgimus in fide prius. Quomodo autem præce‑dit mors ſecundum ſpiritum, reſurrectionem quæ eſt ſe‑cundū ſpiritum: ſic pceſſura eſt mors ſecūdū carnē, reſurrectionē

Ex ſermone de reſurrectione mortuorum.

Mortificentur; vt reſurgam⁹. Timore incipimus mortificare membra id eſt vita noſtra.

quę futura eſt ſecundum carnem.

¶ Audi ſcripturam. Initium ſapientię timor domini. Cœpit ergo timere diez iudicij, emendo corrigit ſe, vigilat aduerſus hoſtes ſuos .i. aduerſus peccata ſua. Incipit reuiuiſcere interius, ⁊ mortificare membra ſua quę ſunt ſuper terram: ſicut Paulus apoſtolus dicit. Mortificate membra veſtra quę ſunt ſuper terram. Spiritalia nequitię dicit membra ſuper terram. Naʒ ſequitur ⁊ exponit, Auariciam, immunditiam, ⁊ cętera quę illic exequitur. Quantum autem mortificat iſte qui timere cœpit diem iudicij membra ſua ſuper terram, tantum ſurgunt ⁊ corroborantur membra cœleſtia. Membra autem cœleſtia, omnia opera bona. Surgentibus cœleſtibus membris cœpit deſiderare quod timebat. Timebat enim ne veniret Chriſtus, ⁊ inueniret impium quem damnaret: deſiderat vt veniat, quia inuenturus eſt quem coronet. Concupiſcentiaʒ malam ⁊ auaritiam, quę eſt ſimulacrorum ſeruitus.

F

Eph. v.

Fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiſcentiam malam, & auaritiam, quæ eſt ſimulacrorum ſeruitus, propter quæ venit ira dei ſuper filios incredulitatis: in quibus & vos ambulaſtis aliquando cum viueritis in illis. Nunc autem deponite & vos omnia, iram, indignationem, malitiam, blaſphemiam, turpem ſermonem de ore veſtro. Nolite mentiri inuicem.

Eph. ij. Rom. vi. Eph. iiij.

G

Ex lib. ij. baptiſ. Auaritia idolorum ſeruitus.

¶ Neqʒ auari, neqʒ rapaces regnum dei poſſidebant. Auaritiam quippe idolorum ſeruituti comparat. Et auaritiam, inquit, quę eſt idolorum ſeruitus. Quem ſenſum beatus Cyprianus ſic exaggerauit in epiſtola ad Antonium, vt eorum peccato qui tempore perſecutionis per libellos ſacrificaturos profeſſi erant, auaros comparare non dubitaret.

Expoliantes vos veterem hominem, cum actibus ſuis, & induentes nouum.

Ex libro contra Fauſtũ ti. xlvij. Vetus homo. Rom. v.

¶ Veterem hominem nihil aliud apoſtolus quam vitam veterẽ dicit, quæ in peccato eſt, in quo ſecundum Adam viuitur. De quo dicit, Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, ⁊ per peccatum mors: ⁊ in ita in homines pertranſiuit, in quo omnes peccauerunt. Ergo totus homo ille id eſt interiore ⁊ exteriore ſui parte inueterauit propter peccatum, ⁊ pœnæ mortalitatis addictus eſt. Renouatur autem nunc ſecundum interiorem hominem, vbi ſecundum ſui creatoris imaginem reformatur exuens ſe iniuſticiam, hoc eſt veterem hominem, ⁊ induens iuſticiam, hoc eſt nouum hominem. Tunc autem cũ reſurget corpus ſpiritale quod

Ephe. iiij. I. Cor. xv.

ſeminatur

ſeminatur animale,etiam exterior percipiet cœleſtis habitudinis dignitatem,vt totum quod creatum eſt recreetur,& totum quod factum eſt reficiatur:illo recreante qui creauit, & reficiente qui fecit. Nam quis catholica veritate inſtructus ignorat ſecundum corpus eſſe alios homines maſculos,alios fœminas:non ſecundum ſpiritum mentis in quo renouamur ſecundum imaginem dei? H Ex ſermone iii in epiſtolam.

¶ Sanguis,inquit,filij eius purgabit nos ab omni delicto. Quid eſt ab omni delicto? Attendite. Ecce iam in nomine Chriſti per ſanguinem crucis domini,quem nunc confeſſi ſunt,iſti qui appellantur infantes,mundata ſunt omnia peccata ipſorum. Veteres intrauerunt,noui exierunt. Quid eſt,veteres intrauerunt,noui exierunt? Senes intrauerunt,infantes exierunt. Senectus enim veternoſa,vetuſta vita. Infantia autem regenerationis noua vita. Sed quid facimus? Præterita peccata donata ſunt,non tantum ipſis,ſed & nobis. Et poſt donationem,& abolitionem omnium peccatorum,viuendo in hoc ſeculo inter tentationes quædam forte contracta ſunt,ideo quod poteſt homo faciat. Ipſe confiteatur quod eſt,vt ab illo curetur qui ſemper eſt quod eſt. Ergo te ſi confeſſus fueris peccatorem,eſt in te veritas. Nam ipſa veritas lux eſt. Nondum perfecte ſplenduit vita tua,quia inſunt peccata. Sed tamen iam illuminari cœpiſti,quia ineſt confeſſio peccatorum. Vide enim quid ſequatur. Quod ſi confeſſi fuerimus delicta noſtra,fidelis & iuſtus eſt,vt dimittat nobis delicta noſtra,& purget nos ex omni iniquitate. Non tantum præterita,ſed & ſiqua forte contraximus ex hac vita,quia non poteſt homo quandiu carnem portat niſi habere vel leuia peccata. Sed iſta leuia quæ dicimus,nolite contemnere. Si contemnis quando appendis,expaueſce quando numeras. Leuia multa faciunt vnum grande: multæ guttæ implent flumen: multa grana faciunt maſſam. Et quæ ſpes eſt? Ante omnia confeſſio,ne quiſquam ſe iuſtum putet: & ante oculos dei qui videt quod eſt,erigat ceruicem homo qui non erat,& eſt. Ante omnia ergo confeſſio,deinde dilectio,quia de charitate quid dictum eſt? Charitas operit multitudinem peccatorum.

i. Ioan. i. Ab omni delicto mundari, & nouum hominem fieri. Senectus Infantia. Leuia peccata non ſunt contemnenda aut parui pēdenda. A I i. Petri. iiij.

Eum qui renouatur in agnitionem dei ſecundum imaginem eius qui creauit eum. vbi non eſt maſculus,& fœmina: gentilis & Iudæus: circunciſio & præputium: Barbarus & Scytha: ſeruus & liber: ſed omnia & in omnibus Chriſtus. Induite vos ergo ſicut electi dei ſancti, & dilecti viſcera miſericordiæ,benignitatem humilitatem,modeſtiam,patientiam. aph iiii. aph vi.

SAtis oſtendit vbi ſit homo creatus ad imaginem dei: quia non corporis lineamentis,ſed forma quadam intelligibili mentis illuminatæ. Sicut enim poſt lapſum peccati, homo Ex libro de Gene. ad literam. iij.

In quo homo ad imaginem dei creatus ſit.

in agnitionem dei renouatur ſecundum imaginem eius, qui creauit eum, ita in ipſa agnitione creatus eſt antequam delicto veteraſceret: vnde rurſus in eadem agnitione renouaretur.

B

Ex lib. de trinit. xij.

¶ Si ergo ſpiritu mentis renouamur, et ipſe nouus homo qui renouatur in agnitionem dei ſecundum imaginem eius qui creauit eum, nulli dubium eſt, non ſecundum corpus, neque ſecundum quamlibet partem animae, ſed ſecundum rationalem mentem, vbi poteſt eſſe agnitio dei, hominem factum ad imaginem eius qui creauit eum. Secundum hanc autem renouationem efficimur etiam filij dei per baptiſmum Chriſti: et induentes nouum hominem, Chriſtum vtique induimus per fidem.

Secundum rationalem mentem homo factus eſt ad dei imaginem.

Ex libro de trinit. xiiij.

Renouari ſecundum deum et ſecundum imaginem dei.

¶ Iſta renouatio reformatioque mentis ſecundum deum, vel ſecundum imaginem dei. Sed ideo dicitur ſecundum deum, ne ſecundum aliam creaturam fieri putetur. Ideo autem ſecundum imaginem dei: vt in ea re intelligatur fieri renouatio, vbi eſt imago dei, id eſt in mente. Non itaque ſic intelligamus, ſecundum imaginem eius qui creauit eum, quaſi alia ſit imago ſecundum quam renouatur, non ipſa quae renouatur.

Supportantes inuicem & donantes, vobiſmetipſis, ſi quis aduerſus aliquem habet querelam, ſicut & dominus donauit vobis, ita & vos.

Ex tracta. aug. ſecundum Ioan. lv. Ioan. xiij.

¶ Lauando pedes iam bonorum atque mundorum diſcipulorum ſignificauit dominus, propter humanos quibus in terra verſamur affectus, quantumlibet proficeremus in apprehenſione iuſticiae, nos ſine peccato non eſſe. Quod ſubinde abluit interpellando pro nobis cum oramus patrem qui in coelis eſt: vt debita noſtra dimittat nobis, ſicut et nos dimittimus debitoribus noſtris. Quo ergo ad hunc intellectum poterit pertinere hoc quod ipſe poſtea docuit, vbi ſui operis ſtatim expoſuit rationem dicens, Si ego laui pedes veſtros dominus et magiſter, debetis et vos alter alterius lauare pedes. Exemplum enim dedi vobis, vt quemadmodum ego feci, ita et vos faciatis. Nunquid dicere poſſumus quod etiam frater fratrem a delicti poteſt contagione mundare? Immo vero id etiam nos eſſe admonitos in huius dominici operis altitudine nouerimus: vt confeſſi inuicem delicta noſtra oremus pro nobis, ſicut Chriſtus interpellat pro nobis. Audiamus apoſtolum Iacobum hoc ipſum euidentiſſime praecipientem ac dicentem, Confitemini inuicem delicta veſtra: et orate pro vobis, quia ad hoc dominus nobis dedit exemplum. Si enim ille qui nullum peccatum nec habuit, nec habebit, orat pro peccatis noſtris, quanto magis nos inuicem pro noſtris orare debemus: Et ſi dimittit nobis ille cui non habemus quod dimittamus, quanto magis dimittere debemus inuicem nobis qui ſine peccato hic viuere non valemus? Quid enim videtur in hac altitudine ſacramenti dominus ſignificare, cum ait, Exemplum enim dedi vobis: vt quemadmodum ego feci vobis, ita et vos faciatis; niſi quod aperiſſime dicit apoſtolus, Donantes vo-

C

Sine peccato nemo eſt. Matt. vi.

Ioan. xiij.

Quomodo alter alterum a delictis mundent Chriſtiani.

Confeſſionis inſtitutio.

Iacobi. v.

D

Ioan. xiij.

ipſi inuicem, ſi quis aduerſus aliquem habet querelā, ſicut & dñs donauit vobis ita & vos? Inuicē itaq; nobis delicta donemus. & pro noſtris delictis inuicem oremus, atq; ita quodammodo inuicem pedes noſtros lauemus. Noſtrū eſt donāte ipſo miniſteriū charitatis, & humilitatis exhibere, illius eſt exaudire, ac nos ab omni peccatorū contaminatione mundare per Chriſtū, & in Chriſto: vt quod etiā alijs dimittimus, hoc eſt in terra ſoluimus, ſoluatur in cœlo.

Super omnia autē hæc charitatē habentes, quod eſt vinculum perfectionis: & pax Chriſti exultet in cordibus veſtris, in qua & vocati eſtis in vno corpore: & grati eſtote. Verbum Chriſti habitet in vobis abundanter, in omni ſapientia.

¶ Tunica illa ſortita, omniū partiū ſignificat vnitatē, quæ charitatis vinculo cōtinetur. De charitate aūt locuturus apoſtolus, ſupereminentiorē, inquit, viā vobis demonſtro, & alio loco ait. Cognoſcere etiã ſupereminentē ſcientiæ charitatē Chriſti. Item q; alibi. Super omnia autē hæc charitatē quæ eſt vinculū perfectionis. Si ergo & charitas ſupereminētiorē habet viā, & ſupereminet ſcientiæ. & ſuper omnia præcepta eſt, merito veſtis qua ſignificatur, deſuper cōtexta prohibetur. Inconſutilis autem, ne aliquando diſſuatur: & ad vnū peruenit, quia in vnum omnes colligit. Ex tracta Auguſ. ſermonum Ioan. cxv. Tunica inconſutilis. i. Cor. xij. Ephe. iij. Ioan. xix.

Docentes & commonentes voſmet ipſos, in pſalmis, hymnis, & canticis ſpiritalibus, in gratia cantantes in cordibus veſtris Deo. Omne quodcunq; facitis, in verbo, aut in opere, omnia in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti, gratias agentes deo, & patri per ipſum. i. Cor. x.

¶ Neq; n. omnis qui labijs perſonat cantat canticū nouū, ſed qui eo modo cantat, vt Apoſtolus admonet dicēs: Cātātes & pſallētes in cordibus veſtris domino, Intus. n. eſt hoc gaudiū, vbi vox laudis & canitur, & auditur. Qua voce laudatur, qui gratias amandus eſt toto corde, tota anima, tota mente, amatorēmq; ſuum accendit in ſe gratia ſancti ſpiritus ſui. Ex libro de gra. & noui teſta. Cantare canticū nouum. Deut. vi.

Mulieres ſubditæ eſtote viris, ſicut oportet in domino. Viri diligite vxores veſtras, & nolite amari eſſe ad illas. Filii obedite parentibus per omnia: hoc enim placitum eſt in domino. Patres nolite ad indignationem prouocare filios veſtros, vt non puſillo animo fiant. Serui obedite per omnia dominis carnalibus, non ad oculum ſeruien- Ephe. v. i. Petri. iij. Ephe. vi. Ibidem. i. Petri. ij. Tit. ij.

Digitized by Google

tes, quaſi hominibus placentes, ſed in ſimplicitate cordis, timentes Deum.

Ex lib. queſti. Geneſis ti. cxſ.

Ordo naturalis inter homines.

Eſt etiã ordo naturalis in hominibus, vt ſeruiãt fœminæ viris, & filij parẽtibus, quia & illic hæc iuſtitia eſt, vt infirmior ratio ſeruiat fortiori. Hęc igitur ĩ dñatiõibus, & ſeruitutibus clara iuſtitia eſt: vt qui excellũt rõne, excellãt dñatione. Qḋ cũ in hoc ſeculo per iniquitatẽ hominũ pturbatur, vel per naturã carnaliũ diuerſitatũ, ferũt iuſti tẽporalẽ diuerſitatẽ in fine habituri ordinatiſſimam, & ſempiternam felicitatem.

Ex lib. contra Fauſtũ. tit xii.

¶ Quã multi in noſtra cõmuniõe veraciter faciũt iſta ſublimiora pręcepta euãgelica: q̃ multi hoĩes vtriuſq; ſexi ab omni cõcubitu puri atq; integri: q̃ multi experti & poſtea cõtinẽtes: q̃ multi rerũ ſuarum diſtributores & relictores: q̃ multi ieiunijs, vel crebris vel quotidianis, vel & icredibiliter cõtinuatis corpus ſeruituti ſubijcientes: q̃ multæ fraternę cõgregationes nihil habẽtes ꝓpriũ, ſed oĩa cõia: & hæc nõ niſi ad victũ, & tegumentũ neceſſaria: vnã aĩaz, & cor vnũ in deũ charitatis igne cõflãtes: q̃ multi humiliter & fideliter ſanctũ cuſtodiẽtes propoſitũ, vſq; in finẽ perſeuerãt, & ſalui fiũt, in quorũ ſocietate quaſi diſpares apparẽt, ſed tñ eadẽ charitate copulãtur, q propter aliquã neceſſitudinẽ ſcd̃m apoſtoli exhortationẽ

G

I. Cor. vii.

hñt vxores tãq̃; nõ habẽtes, & emũt tanq̃; nõ poſſidentes, & vtunt hoc mũdo tanq̃; nõ vtẽtes. His ſubiungunt ſcd̃m abũdãtes diuitias miſericordię dei ẽt illi qbus dicit. Nolite fraudare inuicẽ, niſi ex cõ

Ibidem.

ſenſu ad tẽpus, vt vacetis orationi, & iterũ ad id ipm̃ eſtote: ne vos tentet ſatanas ꝓpter intẽperãtiã veſtrã. Hoc autẽ dico ſcd̃m veniã, nõ ſcd̃m imperiũ. Qualibus idẽ Apoſtolus dicit, Iã qdẽ oĩno delictũ eſt, qa iudicia habetis vobiſcũ. Et eorũ portãs infirmitatẽ paulo

I. Cor. vi.

poſt dicit, Secularia igit iudicia ſi habueritis, eos q ↄtẽptibiles ſunt in eccleſia hos collocate. Neq;. n. illi ſoli, q vt ſint pfecti vẽdũt vel dimittũt oĩa ſua & ſequunt dñm, pertinẽt ad regnũ cœlorũ, ſ; huic militię chriſtianę ꝓpter quoddã quaſi cõmerciũ charitatis, ſubiũgit ẽt q̃d ĩ ſtipẽdiaria multitudo: cui dicet in fine. Eſuriui, & dediſtis mihi mãducare &c. Alioquin dãnãdi erũt illi, quorũ domos tã diligẽter & ſollicite cõponit Apoſtolus: monẽs mulieres ſubditas eẽ

Stipẽdiaria multitudo chriſtianæ militiæ.

viris ſuis, viros diligere vxores ſuas: filios obtẽperare parẽtibus, parẽtes filios nutrire in diſciplina, & correptione dñi: ſeruos obedire cũ metu dñis carnalibus, dños qḋ iuſtũ eſt & ęquũ, ſeruis pſtare. S;

Matth. xxv.

abſit vt iſtos a mãdatis euãgelicis alienos & vita ęterna ſeparãdos iudicet, qa vbi ait dñs, Si qs nõ tulerit crucẽ ſuã, & ſecutus me fuerit,

H

Nõ ſoli crucem ſuã tollẽtes ſaluabuntur.

nõ põt meus eſſe diſcipulus, exhortans firmiores ad pfectionẽ, ibi ſtatiʒ & ipſos cõſolatus eſt dicẽs, Qui recipit iuſtũ in noĩe iuſti, mercedẽ iuſti accipiet: & qui recipit prophetã in noĩe prophetę, mercedẽ

Lucę. xiiii.

Matth. x.

prophetę accipiet. Vnde nõ tãtũ qui modicũ vini Timotheo dedit

i Timo. v.

ꝓpter ſtomachũ & frequẽtes infirmitates eius, ſ; etiã qui ſanioris

Digitized by Google

atq; fortiori calicē aque frigidæ porrexerit tm̄ in noīe diſcipuli, ſicut ibi ſequitur, non perdet mercedem ſuam.

¶ Hæc tibi regula proponitur. Nōne manifeſtū eſt eum minime offendendū qui maior eſt cæteris? diſcute nunc maiores tuos. Primi tibi ſunt mater & pater, ſi recte educantes, ſi in Chriſtū nutriētes audiendi in omnibus, obtēperandum eis in omni iuſſione, contra maiorem ſi nihil iubeant, & ſeruiatur illis. Quis ē, inquit, maior eo qui me generauit? nōne ille qui teipſum creauit? Generat enim homo, erat deus. Vnde generat homo neſcit: quid generaturus ſit neſcit. Ille qui te vidit vt faceret antequā eſſet quē fecit, certe maior ē patre tuo. Maior ſit patria & ipſis parentibus tuis: vt quicquid iuſſerint parentes cōtra patriam, nō audiatur, & quicquid iuſſerit patria contra deum non audiatur. Si enim ſanari vis, ſi poſt fluxū ſanguinis, ſi poſt duodecim annos in illo morbo, ſi poſt conſumpta oīa in medicis & non recepta ſanitate, aliquādo vis ſana fieri o mulier quā alloquor in typo eccleſię, iubet illud pater tuus, & illud iubet populus tuus. Sed dicit tibi dominus tuus, Obliuiſcere populum tuū, & domum patris tui. Quo bono? Quo fructu? Qua mercede? Quoniā concupiuit, inquit, rex decorem tuum. Concupiuit quod fecit: quoniā vt faceret pulchram, fœdam amauit: pro infideli & fœda ſanguinem fudit, fidelem & pulchram reddidit, dona ſue in te amauit. Quid enim ſponſo tuo contuliſti? Quid in dotē à Priore patre & priore populo accepiſti? nōne luxurias & pānos peccatorū? Abiecit pannos tuos, diſcidit cilicium tuum, miſertus eſt vt ornaret, ornauit vt amaret.

Ex ſermone de verbis euāgelij. Maiores non offendendi. Creator maior eſt q̄ genitor. Patria maior ē patre, ſed nō deo.

A

¶ Pax domeſtica eſt ordinata cohabitantium imperandi obediendiq; concordia. Imperant enim qui conſulunt, ſicut vir vxori, parētes filijs, domini ſeruis. Obediunt autē quibus conſulitur, ſicut mulieres maritis, filij parētibus, ſerui dominis. Sed in domo iuſti viuētis ex fide, & adhuc ab illa ciuitate peregrinantis, etiā qui imperant ſeruiunt eis quibus videntur imperare: quia non dominandi cupiditate imperant, ſed officio conſulendi, nec principandi ſuperbia, ſed prouidendi beneficentia.

Ex li. ſentētiarū Proſperi.

Quodcūq; facitis ex animo operamini, ſicut dominis, & nō hominibus: ſciētes ꝙ a domino accipietis retributionē hæreditatis. nā Domino Chriſto ſeruitis. Qui n iniuriā facit recipiet id quod iniq; geſſit, & non eſt perſonarum acceptio apud deum.

B

Ephe. vi. Roma. ij. Act. x. Gal. ij. Pet. i.

FAm deus innocentiam probat, qua homo non metu pœne ſit innocens, ſed amore iuſtitiæ. Nā qui timore non peccat, q̄uis non noceat cui vult nocere, ſibi tamē plurimū nocet: & abſtinens ab iniquo opere ſola tamen reus eſt voluntate. Simulata æquitas non eſt æquitas, ſed duplicatū peccatū, in quo eſt & iniquitas

Ex li. ſentētiarū Proſp. Innocētia a deo cōmendata.

& ſimulatio. Domino Chriſto ſeruite. Qui enim iniuriam facit, recipiet idem quod inique geſſit. Et non eſt perſonarum acceptio apud deum.

Ex li. ſententiarũ Proſp.
Seruitutẽ genuit culpa.
Ioan. viii.

¶ Nomen & conditionem ſeruitutis culpa genuit non natura. Et prima huius ſubiectionis cauſa peccatum eſt, quia ſupernus dominus dicit, Qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati. Ac per hoc multi quidem religioſi dominis iniquis, non tamen liberis ſeruiunt. A quo enim quis deuictus eſt, huius ſeruus addictus eſt. Et vtique felicius ſeruitur homini quàm libidini: cum ſæuiſſimo dominatu vaſtet corda mortalium (vt alia omittam) libido ipſa dominandi hominibus. Melior eſt triſticia iniqua patientis, quàm lætitia iniqua facientis. De malitia mali flagellatur bonus, & de ſeruo emendatur filius.

CAPVT III.

Ex li. de ciui. dei xix.
Boni patrisfamilias officium.

DOmini quod iuſtum eſt, & æquũ ſeruis præſtate: ſcientes quod & vos dominum habetis in cælo.

Patresfamilias.

¶ Etiam ſi habuerint ſeruos iuſti parentes noſtri, ſic adminiſtrabant domeſticam pacem, vt ſecundũ hæc temporalia bona filiorum ſortem a ſeruorum conditione diſtinguerent, ad dominum autem colendum, in quo æterna bona ſperanda ſunt, omnibus domus ſuæ membris pari dilectione conſulerent. Quod naturalis ordo ita præſcribit, vt nomen patrum familias hinc exortum ſit, & tam late vulgatũ, vt etiam inique dominantes hoc ſe gaudeant appellari. Qui autem veri patresfamilias ſunt, omnibus in familia ſua, tanquã filiis ad colẽdum, & promerendũ deum conſulunt, deſiderãtes atque optãtes venire ad cæleſtem domum, vbi neceſſarium non ſit officium imperandi mortalibus, quia neceſſarium non erit officium conſulendi iã in illa immortalitate felicibus. Quo donec veniatur, magis debent patres quod dominantur, quàm ſerui tolerare quod ſeruiunt.

Ex li. ſententiarũ Proſ.
Deus oĩbus ppo nitur.

¶ Sicut in poteſtatibus ſocietatis humanæ maior poteſtas minori ad obediendum præponitur, ita deus omnibus.

Ex epiſtola ad Marcellinum.
Doctrina Chriſtiana nõ ẽ reip. bene inſtitutæ aduerſa.

¶ Qui doctrinam Chriſti aduerſam dicunt eſſe reipublicæ, dent exercitum talem, quales doctrina Chriſti milites eſſe iuſſit. Dent tales prouinciales, tales maritos, tales coniuges, tales parentes, tales filios, tales dominos, tales ſeruos, tales reges, tales iudices, tales denique debitorum ipſius fiſci redditores & exactores, quales eſſe præcipit doctrina Chriſtiana, & audeant eam dicere aduerſam eſſe reipublicæ: immo vero dubitent confiteri, magnam ſi ei obtemperetur ſalutem eſſe reipublicæ.

Orationi inſtate, vigilantes in ea, in gratiarũ actio-
ne, orantes ſimul & pro nobis, vt deus aperiat no-
bis oſtium ſermonis ad loquẽdum myſterium Chri- Ephe. v.
ſti: propter quod etiam vinctus ſum, vt manifeſtum
illud, ita vt oportet me loqui. In ſapientia ambulate B
ad eos qui foris ſunt tempus redimentes. Sermo ve-
ſter ſemper in gratia ſale ſit conditus: vt ſciatis quo-
modo oporteat vos vnicuiq; reſpondere. Quæ cir-
ca me ſunt, omnia vobis nota faciet Tychicus chariſ-
ſimus frater, & fidelis miniſter, & conſeruus in domi-
no: quem miſit ad vos ad hoc ipſum, vt cognoſcat
quæ circa vos ſunt: & conſoletur corda veſtra, cum
Oneſimo chariſſimo & fideli fratre, qui ex vobis eſt:
qui omnia quæ hic aguntur nota facient vobis. Sa- II. Tim. IIII.
lutat vos Ariſtarchus concaptiuus meus: & Marcus
conſobrinus Barnabæ, de quo accepiſtis mandata.
Si venerit ad vos, ſuſcipite illum. Et Ieſus qui dicitur
iuſtus, qui ſunt ex circunciſione. Hi ſoli ſunt adiuto-
res mei in regno dei, qui mihi fuerunt ſolatio.

¶ Ioannes dicit, Et ſi quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem Ieſum Chriſtum iuſtum. Sed dicit aliquis, Ergo non petunt pro nobis? Sed attendite ſcripturas, & videte quia præpoſiti commendant ſe populo. Nam apoſtolus dicit plebi. Orantes ſimul & pro nobis. Orat apoſtolus pro plebe: orat plebs pro apoſtolo. Oramus pro vobis fratres: ſed & vos orate pro nobis inuicem pro ſe omnia membra orent: caput pro omnibus interpellat.

Ex ſermone ſu[per] epiſtolam. Ioan. I.
I. Ioan. I.
Pro inuicem orandum eſt.
F

Salutat vos Epaphras, qui ex vobis eſt ſeruus Ie-
ſu Chriſti, ſemper ſollicitus pro vobis in orationi-
bus: vt ſtetis perfecti, & pleni in omni voluntate dei.
Teſtimonium enim illi perhibeo, ꝙ habet multum
laborem pro vobis, & pro his qui ſunt Laodiceæ,
& qui Hierapoli. Salutat vos Lucas medicus chariſ-
ſimus, & Demas. Salutate fratres q̃ ſunt Laodiceæ, &
Nympham, & q̃ in domo eius eſt eccleſiam. Et cũ le-

Digitized by Google

cta fuerit apud vos epiſtola hæc: facite vt & in Laodi
cenſium eccleſia legatur: & ea quæ Laodicenſium
eſt, vobis legatur. Et dicite Archippo, Vide miniſte-
rium quod accepiſti in domino: vt illud impleas. Sa
lutatio mea manu Pauli. Memores eſtote vinculo-
rum meorum. Gratia domini noſtri Ieſu Chriſti vo-
biſcum. Amen.

G

Ex libro de correptione & gratia. Perſeuerantia a deo eſt, & ab eo petenda. i. Cor. xiij.

SI dixerimus iſtā perſeuerantiā tā laudabilē, tāq; felicē ſic eſſe
hominis vt ei nō ſit ex deo, illud primitus euacuamus quod
ait dominus Petro, Rogaui pro te, ne deficiat fides tua. Quid
enim rogauit niſi perſeuerātiā vſq; in finē? Quæ profecto ſi ab ho
mine homini eſſet, a deo poſcēda nō eſſet. Deinde cū dicat apoſto
lus: oramus ad dominū ne qd faciatis mali: proculdubio perſeue-
rantiā eis orat ad deū. Neq; n. nihil mali facit q bonū deſerit: & a
quo declinare debet, inclinatur in malū nō perſeuerās in bono. Il

Phil. i.

lo etiā loco vbi dicit, Gratias ago deo in omni memoria ve-
ſtra ſemper, in omni prece mea, pro oībus vobis cū gaudio depre
cationē faciēs ſup omni cōmunicatione veſtra in euāgelio a pri-
ma die vſq; nunc, cōfidēs hoc ipſum, qm q cœpit in vobis opus
bonū, ipſe perficiet vſq; in diē Chriſti Ieſu, qd aliud eis q; pſeuerā
tiā in bono vſq; in finē de dei miſeratione promittit? Itemq; vbi
dicit, Salutat vos Epaphras q ex vobis eſt ſeruus Chriſti Ieſu ſem-
per certans pro nobis in orationibus, vt ſtetis perfecti, & pleni in
omni voluntate dei. quid eſt vt ſtetis, niſi vt perſeueretis? Vnde di
ctū eſt de diabolo, In veritate nō ſtetit: quia fuit ibi, ſed nō permā-
ſit. Nā vtiq; iſti in fide iam ſtabāt. Nec aliud oramus, cum oramus

Ioan. viij.

vt qui ſtat ſtet, niſi vt perſeueret. Itē Iudas apoſtolus cū dicit, Ei aūt
qui potēs eſt cōſeruare eos ſine offenſione, & cōſtituere ante cōſpe-

Iude. i.

ctū gloriæ ſuę immaculatos in lætitia: nōne aperiſſime oſtendit

H

dei donū eſſe in bono perſeuerare vſq; in finē? Quid. n. aliud do-
nat q cōſeruat ſine offenſione, vt cōſtituat ante cōſpectū glorię ſuę
immaculatos in lętitia, niſi pſeuerātiā bonā? Quid eſt etiā quod

Actuū xiij.

in apoſtolorū actibus legimus. Audientes aūt gētes gauiſæ ſunt, &
exceperūt verbū domini, & crediderūt quotquot erant ordinati in
vitā æternam? Quis in æternam vitā potuit ordinari ſine perſeue-
rantię dono? Quādoquidē qui perſeuerauerit vſq; in finē, hic ſal-

Math. x. e xxiiij.

uus erit. Qua ſalute, niſi ęterna? Cum vero in oratione dominica

Math. vi.

deo patri dicimus. Sanctificetur nomen tuū: quid aliud dicimus
q; vt nomē eius ſanctificetur in nobis? Quod cū iā per lauacrū re-
generationis effectū ſit, quare quotidie a fidelibus poſcitur, niſi vt
in eo quod factum eſt in nobis, perſeueretur a nobis?

Ad Theſſalonicenſes prima ſcripta
ſuit ex Athenis.

ARGVMENTVM IN EPISTOLAM priorem ad Teſſalonicenſes.

TEſſalonica Macedoniæ metropolis eſt, vnde & regionis incolæ Theſſalonicenſes appellati. Hi in fide ſemel acceptà, tãta cõſtantia perſtiterunt, vt et Pauli exemplo, ciuiũ ſuorũ perſequutiones infracto, & alacri pertulerint animo: nec vllo pſeudapoſtolorũ ſuaſu quiuerint ab euangelica inſtitutione deflecti. Quod veritus Paulus, quẽ nõ latebat pſeudapoſtolorũ improbitas, cũ ipſi non liceret illos inuiſere, miſit Timotheum: ex quo reuerſo cũ didiciſſet illorũ conſtantiam, collaudat eos, gratias agens deo. Atq; id quidem agit cap. 1. & 2. In cæteris duobus inſtituit eos in varijs pietatis officijs, ſubindicans eſſe inter eos qui nondũ omnino puri eſſent ab omni libidine: nec deeſſe qui otio dediti grauarent alios: item qui inquieti ipſi, turbarent eccleſiæ tranquillitatem. quos corripi iubet. Præterea qui de reſurrectione nondum ſatis confirmata eſſent opinione (cum defunctos ita lugerent, quaſi periſſent, ac non potius ad meliora demigraſſent) hos inſtituit atq; confirmat. Rurſus alios diſputaſſe de die aduentus domini, quaſi is præſciri prædiciq; poſſit, cum incertus ſit omnibus. Verum eum ait ſubitum, & præter omnium expectationem ad futurũ, quo magis ſimus ad omne momentum parati. Scripſit ab Athenis per Tychicum miniſtrum, iuxta Græcorũ inſcriptionem: cui collegam addunt Oneſimum noſtra argumẽta, quæ incerto autore leguntur in vulgatis exemplaribus.

Digitized by Google

Expoſitio prioris Epiſtolæ Beati Pauli apoſtoli ad Theſſalonicenſes, ex operibus diui Auguſtini per venerabilem Bedam collecta.

CAPVT I.

PAulus & Syluanus & Timotheus Theſſalonicẽſium eccleſiæ, in deo patre noſtro & domino Ieſu Chriſto, gratia vobis & pax. Gratias agim⁹ deo ſemper ꝓ omnibus vobis, memoriam veſtri faciẽtes in orationibus noſtris, ſine intermiſſione memores operis fidei veſtræ & laboris, & charitatis, & ſuſtinentiæ ſpei domini noſtri Ieſu Chriſti, ante deũ & patrẽ noſtrum, ſcientes fratres dilecti a deo electionem veſtram: quia euangelium noſtrum non fuit ad vos, in ſermone tantum, ſed & in virtute, & in ſpiritu ſancto, & in plenitudine multa: & ſicut ſcitis, quales fuerimus in vobis, ꝓpter vos: & vos imitatores facti eſtis noſtri & domini: & excipientes verbum in tribulatione multa, cũ gaudio ſpũs ſancti, ita vt facti ſitis forma oĩbus credẽtib⁹ ĩ Macedonia & Achaia A vobis.n. diffamatus eſt ſermo domini, nõ ſolũ ĩ Macedonia & in Achaia, ſed & ĩ oĩ loco fides veſtra q̃ ẽ ad deũ ꝓfecta eſt: ita vt nõ ſit nobis neceſſe q̃cq̃ loq. Ipſi.n. de nobis annũciẽt, q̃lẽ ĩtroitũ habuerim⁹ ad vos: & q̃uo cõuerſi eſtis ad deũ a ſimulacris ſeruire deo viuo & vero.

I. Cor. i. Galat. i. ii. Pet. i.

B

Certitudine.

IVdæorum propriæ Synagoga dici ſolet, quamuis & eccleſia dicta ſit: noſtram vero apoſtoli nunquam Synagogam dixerunt, ſed ſemper eccleſiam, ſiue diſcernendi cauſa, ſiue quod inter cõgregationẽ. Vñ Synagoga, & conuocationem vñ eccleſia nomen accepit, diſtet aliquid: quod ſcilicet congregari & pecora ſolẽt quorũ & greges ꝓprie dicimus. Cõuocari aũt magis eſt vtẽtiũ rõe, ſicut ſunt hoĩes. Vñ ex ꝑſona ipſius Aſaph in alio pſalmo canitur, Quaſi pecus factus ſum a te, & ego ſemper tecum. Quando vtiq; quiuis vni vero deo mancipatus videretur, pro magnis tamen ac ſummis bonis ab illo carnalia, terrena, temporalia requirebat.

Ex tracta. ſs. lxxxi. Synagoga. Eccleſia.

C

Pſal. lxxvij.

Et expectare filium eius de coelis, quem ſuſcitauit ex mortuis Ieſum, qui eripuit nos ab ira ventura.

¶ Ira dei nõ pturbatio eſt, ſed iudiciũ quo irrogat poena peccati.

CAPVT II.

Ex lib. ſententiarũ Proſperi. Ira dei.

NAm & ipſi ſcitis fratres introitum noſtrum ad vos, quia non inanis fuit: ſed ante paſſi multa, & contumeliis affecti, ſicut ſcitis, in Philippis, fiduciã habuimus in deo noſtro loqui ad vos euangelium dei in multa ſollicitudine. Exhortatio enim noſtra non de errore, neq; de immunditia, neque in dolo, ſed ſicut probati ſumus a deo, vt crederetur nobis euangeliũ, ita loquimur: nõ quaſi hominibus placẽtes, ſed deo, q probat corda noſtra. Neque .n. aliquãdo fuimus in ſermone adulationis, ſicut ſcitis, neq; in occaſione auaritiæ, deus teſtis eſt, nec q̃rẽtes ab hoibus gloriã, neq; a vobis, neq; ab aliis, cũ poſſemus vobis oneri eẽ vt, Chriſti apoſtoli. Gal. i.

¶ Quas vires nocendi habeat humanæ gloriæ amor, non ſentit niſi qui ei bellum indixerit, quia ſi cuiq; facile eſt laudem nõ cupere dum negatur, difficile eſt ea nõ delectari cum offertur. Ex lib. ſententiarũ Proſperi. A moris humanæ gloriæ vires

Sed facti ſumus puuli i medio veſtrũ, tanq̃ ſi nutrix foueat filios ſuos: ita deſiderãtes vos cupide, volebamus tradere vobis, nõ ſolũ euãgeliũ dei, ſed et aĩas noſtras: quoniã chariſſimi nobis facti eſtis. Memores .n. eſtis fratres laboris noſtri, & fatigationis: nocte & die opantes, ne quẽ veſtrũ grauaremus: pdicauimus i vobis euãgeliũ dei. Vos teſtes eſtis & de⁹, q̃ ſancte, & iuſte, & ſine q̃rela, vobis q credidiſtis affuimus, ſicut ſcitis, q̃liter vnũ queq; veſtrũ, ſicut pater filios ſuos, deprecantes vos & conſolantes, teſtificati ſumns vt ambularetis digne deo, qui vocauit vos in ſuum, regnum & gloriam. ij. Theſ. iij. Acto. xx. a

Ex tracta. Pſal. xlix. Nutrix mat. &c.

NOn nutrix nutriens filios, ſed nutrix fouens filios ſuos. Sunt .n. matres, quæ cũ pepererint dant nutricibus: illæ quæ pepererunt nõ fouent filios ſuos, q̃a nutriẽdos dede

runt:illę autem quę fouent,nõ ſuos fouent,ſed alienos. Iſte vero ipſe pepererat,ipſe fouebat:nulli nutrici quos pepererat committebat.

Gal.iiij. Dixerat enim. Quos iterum parturio donec Chriſtus formetur in vobis. Fouebat ergo & lactabat. Erant autem quidam quaſi docto-

ij.Cor.x. res ſpiritales,qui Paulo detrahebant. Epiſtolę quidem,aiunt, graues & fortes ſunt,pręſentia autem corporis infirma,& ſermo contemptibilis. Dicit ipſe in epiſtola ſua quoſdam detractores ſuos ita dixiſſe. Sedebant,& aduerſus fratrem ſuum detrahebant,& aduerſus filium lactandum matris ſuę ponebant ſcandalum,meritis fecerunt ipſi matri,vt iterum parturiret.

F ¶Ideo non dixit mater,quia aliquando matres vel delicatiores

Ex ſermone de tribus virgis. Mater delicatę. ſunt,vel minus amantes filios ſuos,cũ pepererint tradunt alijs nutriendos. Rurſum ſi ſolum dixiſſet tanq̃ nutrix fouens,& non addidiſſet filios ſuos,tanq̃ ab alia pariente nutriendos accepiſſe videretur. Et nutricem ſe dixit quia alebat:& filios ſuos quia ipſe pepererat,dicens. Filioli mei quos iterum parturio quoad vſq; reformetur Chriſtus in vobis. Parit autem ſiue parturit eccleſia verbo non ſemine ſuo.

Ex ſermone de verbis euangelij.i. Mater paruulũ optat creſcere. ¶Et mater paruulum amat nutrire,ſed eum nõ amat paruulũ remanere. In ſinu tenet,manibus fouet,blãdicijs cõſolatur,lacte nutrit. Omnia paruulo facit,ſed optat vt creſcat ne ſemper talia faciat. Videte apoſtolũ. Melius enim ipſum intuemur qui ſe etiã matrem nõ dedignatus eſt dicere,vbi ait,Factus ſum paruulus in medio veſtrũ,tanq̃ nutrix fouens filios ſuos. Sunt enim nutrices fouentes quidẽ,ſed nõ filios ſuos. Item ſunt matres nutricibus dantes,nõ fouentes filios ſuos. Apoſtolus vero germano & pingui charitatis affectu,& nutricis perſonam ſuſcepit dicendo,fouet,& matris,addendo filios ſuos. Idem ergo nutritor & fotor,alio loco dicit,Cum timore & tremore multo fui apud vos. Sed dicite quales

I.Cor.ij. illi erant,vt ille cum timore & tremore multo eſſet ad illos? Tanq̃ paruulis,inquit,in Chriſto lac vobis potum dedi non eſcam. Neq;

I.Cor.iij. enim poteratis,ſed nec adhuc poteſtis. Eſtis enim adhuc in carne.

G Quos carnales dicit,paruulos tamen in Chriſto dicit,ſic arguit,vt non abdicet. Et carnales & paruuli in Chriſto,non vult tamen eos eſſe carnales,quos dicit paruulos eſſe in Chriſto. Optat eſſe ſpiritales omnia diiudicantes,& qui a nemine diiudicentur. Animalis

I.Cor.ij. enim homo,ſicut ipſe dicit,non percipit quę ſunt ſpiritus dei. Stultitia eſt enim illi,& non ſcire poteſt quoniam ſpiritaliter diiudicatur. Spiritalis autem diiudicat omnia,ipſe autem a nemine diiudicatur.

Ibidem Idem ipſe dicit,Sapientiam loquimur inter perfectos. Vt quid ergo loqueris ſi inter perfectos? Quid enim opus eſt te loquente homini perfecto? Sed quęre in quo perfectus ſit. Forte.n. non inuenio perfectum cognitorem,ſed iam inuenio perfectum auditorem. Eſt ergo & auditor perfectus mente iam capax,cui ſolidus cibus nullam faciat perturbationem,nullam ingerat cruditatem.

Eccle.xxxi. Ex tracta.

ſtem. Quis eſt hic & laudabimus eum? euang. ſecundum Ioannem. vij.

¶ Scalas vidit Iacob per ſomnium, & ipſis ſcalis aſcendentes & deſcendentes angelos. Sic eſt & eccleſia fratres. Angeli dei boni predicatores prędicãtes Chriſtũ, hoc eſt ſuper filiuȝ hominis aſcendũt & deſcẽdunt. Quomodo aſcẽdũt? quomodo deſcẽdunt? Ex vno habemus exẽplũ, audi Paulũ apoſtoluȝ, quod in ipſo inuenerimus, hoc de cæteris veritatis prędicatoribus credamus. Vide Paulũ aſcẽdentem. Scio hominẽ in Chriſto ante annos quatuordecim raptũ fuiſſe vſqȝ in tertiũ cœlũ, ſiue in corpore, ſiue extra corpus, neſcio deus ſcit, & audiſſe ineffabilia quæ non licet homini loqui. Qui aſcendentẽ audiſtis, deſcendentẽ audite. Nõ potui loqui vobis quaſi ſpiritalibus ſed quaſi carnalibus. Quaſi p̃uulis in Chriſto lac vobis potum dedi non eſcam. Ecce deſcendit qui aſcenderat. Quęre quo aſcenderit, vſqȝ in tertium cœlum. Quęre quo deſcenderit, vſqȝ ad lac paruulis dandum. audi qua deſcendit, Factus ſum inquit, paruulus in medio veſtrum tanq̃ ſi nutrix foueat filios ſuos. Videmus enim & nutrices & matres deſcendere ad paruulos: & ſi norunt latina verba dicere, decurtant illa, & quaſſant quodammodo linguam ſuam vt poſſint de lingua diſerta fieri blandimenta puerilia, quia ſi ſic dicant. nõ audit infans nec proficit infans. Et diſertus aliquis pater ſi ſit tantus orator vt lingua illius fora concrepent, & tribunalia concutiantur: ſi habeat paruulum ſuum, cum ad domum redierit ſeponit forenſem eloquentiam quo aſcenderat, & lingua puerili deſcendit ad paruulum. Audi vno loco ipſuȝ apoſtolum aſcendentem & deſcendenteȝ in vna ſententia. Siue enim, inquit, mente exceſſimus deo, ſiue temperãtes ſumus vobis. Quid eſt mente exceſſimus deo? vt illa videamus quæ non licet homini loqui. Quid eſt temperantes ſumus vobis? Nunquid iudicaui me ſcire aliquid inter vos niſi Chriſtum Ieſum, & hunc crucifixũ? Sed q̃ ipſe deus aſcendit, & deſcendit, manifeſtum eſt, quia & prędicatores ipſius aſcendunt imitatione, deſcendunt predicatione.

Predicatores ſunt aſcendentes & deſcendentes. — H — ij. Cor. xij. — i. Cor. iij. — Ibidem — ij. Cor. v. — A — i. Cor. ij.

Ideo & nos gratias agimus deo ſine intermiſſione: quoniã cũ accepiſſetis a nobis, verbũ auditus dei accepiſtis illud nõ vt verbũ hominũ, ſed ſicut eſt vere verbũ dei, qui opatur in nobis qui crediditis. Vos eni imitatores facti eſtis fratres eccleſiarũ dei, q̃ ſunt in Iudæa, in Chriſto Ieſu: qa eadẽ paſſi eſtis & vos a cõtribulibus veſtris, ſicut & ipſi a Iudæis, q & dñm occiderũt Ieſum, & p̃phetas, & nos perſecuti ſunt, & deo nõ placẽt, & oibus hoibus aduerſantur: p̃hibentes nos, gẽtibus loq, vt ſaluæ fiant: vt impleãt peccata ſua ſemper. Peruenit ira dei ſup illos vſq̃ in finem:

Matth. v. xxiij. Ioan. xv.

Digitized by Google

Nos autẽ fratres, deſolati a vobis ad tempus ore, aſpe
ctu, non corde, abundantius feſtinauimus faciem ve
ſtram videre, cum multo deſiderio: quoniam volui
B mus venire ad vos: ego quidem Paulus & ſemel, &
iterum, ſed impediuit nos ſatanas. Quæ eſt enim no
ſtra ſpes, aut gaudium, aut corona gloriæ? nõ ne vos
ante dominum noſtrum Ieſum Chriſtum eſtis in ad
uentu eius? Vos enim eſtis gloria noſtra & gaudium.

Ex lib. de prędeſtinatione ſanctorum.

¶Quid eſt q̄ hinc deo gratias agit? Nempe vanum eſt atq; inane, ſi cui gratias agit, hoc ipſe non fecit. Sed quia hoc vanum & inane non eſt, perfecto deus, cui de hoc opere gratias agit, ipſe fecit, ut cũ percepiſſent ab apoſtolo verbum auditus dei, exciperent illud non ut verbum hominum, ſed ſicut eſt vere verbum dei. Deus igitur operatur in cordibus hominum vocatione illa ſecundum propoſitum ſuum: non, ut inaniter audiant euangelium, ſed eo audito conuertantur & credant, excipientes non ut verbum hominum, ſed ſicut eſt vere verbum dei.

Deus operatur ut verbum ſuũ non inaniter audiatur.

CAPVT III.

PRopter quod non ſuſtinentes am
plius, placuit nobis remanere Athe
nis ſolis, & miſimus Timotheum
fratrem noſtrum, & miniſtrum dei i
euangelio Chriſti, ad confirman
dos vos, & exhortandos pro fide
noſtra veſtra, ut nemo moueatur i
C tribulationibus iſtis. Ipſi enim ſcitis, q̄ i hoc poſiti ſu
mus. Nam & cum apud vos eſſemus, prędicebamus
vobis, paſſuros nos tribulationes, ſicut & factum eſt,
& ſcitis. Propterea & ego amplius non ſuſtinens, miſi
ad cognoſcendam fidem veſtram: ne forte tentauerit
vos is qui tentat, & inanis fiat labor noſter. Nunc autẽ
veniente Timotheo ad nos a vobis, & annũciante no
bis fidem & charitate veſtram, & quia memoriam no
ſtri habetis bonam ſemper, deſiderantes nos videre,
ſicut & nos quoq; vos ideo conſolati ſumus fratres
in vobis, in omni neceſſitate & tribulatione noſtra,
per fidem veſtram, quoniam nunc viuimus ſi vos ſta
tis in domino.

Digitized by Google

¶ Defecit, inquit, in dolore vita mea. Dicit apoſtolus. Nũc viuimus ſi vos ſtatis in domino. Quicumq; perfecti ſunt ex euãgelio & gratia dei, non hic viuunt niſi propter alios. Nam vita eorũ in hoc ſeculo eis iam non eſſet neceſſaria. ſed quia diſpenſatio eorum aliis neceſſaria eſt, fit in eis quod ait idem apoſtolus, concupiſcentiã habens diſſolui & eſſe cum Chriſto multo enim magis optimũ: manere in carne neceſſarium propter vos. Quando autem videt homo ex diſpenſatione ſua, ex laboribus ſuis, ex prædicatione ſua nõ proficere homines, infirmatur in egeſtate vita eius.

Ex tractat. pſal. xxx.
Vita perfectorum in hoc ſeculo manet ꝓpter alios.

D

¶ Nunc autẽ viuimus ſi vos fratres ſtatis in domino. Nolo in nobis, ſed in domino, quia neq; qui plantat eſt aliquid, neq; qui rigat, ſed qui incrementum dat deus.

Ex ſermõe de verbis euãge. Vg
i. Cor iii.

¶ Ammonemus charitatem veſtram, & vos exhortamur in domino, præſentia contemnatis fratres mei, quæ non vobiſcum moriendo portatis. Caueatis peccata, caueatis iniquitates, caueatis ſeculares cupiditates. Tunc eſt enim fructus noſter in vobis integer, & merces noſtra apud deũ plena gaudiorũ. Nã eũ dicimus quod dicendũ eſt, eũ prædicamus quicquid prædicãdũ eſt, & ſoluimus nos apud dominũ in conſpectu domini, quia nõ tacuimus quod timemus, nõ tacuimus quod amamus, vt ſuper quẽ venerit gladius vindictæ dominicæ, qd ſpeculatori imputet non inueniat. tamẽ nolumus mercedem noſtrã ſecurã eſſe vobis perditis, ſed vobis inuentis. Nam & apoſtolus Paulus ſecurus erat de mercede ſua, & tamen quid ait populo? Nunc viuimus ſi vos ſtatis in domino.

Ex ſermone de verbis libri eccleſiaſtici.
Contẽnẽda ſunt præſentia, quoniam ſunt nobiſcum hinc aſportãda.
Perfecti nõ ſperant mercedem ſecurã de perditis, ſed de ſaluatis.

Quã enim gratiarum actionem poſſumus deo retribuere pro vobis, in omni gaudio, quo gaudemus propter vos ante deum noſtrum: nocte ac die abundãtius orantes, vt videamus faciẽ veſtram, & cõpleamus ea quæ deſunt fidei ueſtræ? Ipſe autem deus & pater noſter, & dominus Ieſus Chriſtus dirigat uitã noſtram ad uos.

E
ii. Theſ. i.
Col. ii.

¶ Cernebat vtiq; quandã fabricam ſpiritalem, ſicut alibi dicit, Dei ædificatio eſtis, & in ea cernebat vtrũq;, & vnde gauderet, & vnde ſatageret. Gaudebat ex eo quod iam ædificatum videbat: ſatagebat ex eo qđ vſq; ad culmẽ perfectionis adhuc ædificandũ eẽ ſentiebat.

Ex ii. contra Fauſtũ. ti. iii.
i. Cor iiii.
Gaudẽdi & ſatagendi in apoſtolo ratio.

Vos autẽ dominus multiplicet & abũdare faciat in charitate inuicem, & in omnes, quemadmodum & nos in vobis, ad confirmãda corda ueſtra ſine querela in ſanctitate aut em deum & patrem noſtrum, in aduentu domini noſtri Ieſu Chriſti, cum omnibus ſancti eius. Amen.

¶ Apoſtolus Paulus benedicens Theſſalonicenſes, Vos, inquit,

Ex libro de gratia & libero arbitrio.

dominus multiplicetur & abundare faciat in charitate inuicem, & in omnes. Hanc benedictionem dedit, ut nos inuicem diligeremus qui legem dederat, ut inuicem diligamus.

CAPVT IIII.

F

DE cætero ergo fratres, rogamus vos, & obſecramus in domino Ieſu, vt quemadmodum accepiſtis a nobis, quomodo oportet vos ambulare, & placere deo, ſic & ambuletis, vt abundetis magis. Scitis enim quæ præcepta dederi vobis

Roma. xii. Ephe. v.

per dominum Ieſum. Hæc eſt enim voluntas dei, ſanctificatio veſtra, vt abſtineatis vos a fornicatione, vt ſciat vnuſquiſq; veſtrum vas ſuum poſſidere in ſanctificatione & honore, non in paſſione deſiderii, ſicut & gentes, quæ ignorant deum. Et ne quis ſupergrediatur neq; circunueniat in negotio fratrem ſuum, quoniam vindex eſt dominus de his omnibus, ſicut prædiximus vobis, & teſtificati ſumus. Non enim vocauit nos deus in immunditiam, ſed in ſanctificationē. Itaq; qui hæc ſpernit, non hominem ſpernit, ſed deum: qui etiam dedit ſpiritum ſuum ſanctum in nobis. De charitate autem fraternitatis non neceſſe habuimus ſcribere vobis. Ipſi.n. vos a deo didiciſtis, vt diligatis inuicem. Etenim illud facitis in omnes fratres, in vniuerſa Macedonia. Rogamus autē vos fratres, vt abūdetis magis, & operā detis, vt quieti ſitis, & vt veſtrū negotium agatis, & operemini manibus veſtris, ſicut pcipimus vobis: & vt honeſte ambuletis ad eos qui foris ſunt, & nullius aliquid deſideretis.

Leui. xix. & xx

Ioan xv. i. Ioan. iiii.

G

Ex sermone de cōuerſione Pauli.

Adulterii prohibitio.

Proriæ coniugis vetatur abuſio.

ADulterium facere prohiberis ne noceas proximo. Quomodo enim non vis accedi ad tuam, ſic nō debes accedere ad alienam vxorem. Si autem tua intemperanter vſus fueris, numquid videris nocere alicui, quia tua vteris? Sed eo ipſo conceſſo immoderatius vtendo corrumpis in te templuz dei: nemo te accuſat extraneis. Sed quod reſponſum dabit conſcientia tua deo dicenti per apoſtolum, Vt ſciat vnuſquiſq; veſtrum ſuum vas poſſidere in ſanctificatione, non in morbo deſiderii ſicut & gentes quæ ignorant deum?

ant dein? Quis autẽ habens vxorem, qui eo modo vtatur vxo re vt non excedat legem liberos procreandi? Ad hoc enim data eſt. Conuincunt te tabulæ quę ſcribuntur in matrimonio. pactus es quemadmodum duceres. Reſonat tibi ſcriptura pactionis libe rorum procreandorum cauſa. Nõ ergo accedas ſi potes niſi libero rum procreãdorũ cauſa. Si modũ exceſſeris, cõtra illas tabulas fa cies, & cõtra pactũ. Nõne manifeſtũ eſt? eris mendax, & pacti viola tor, & quærit in te deus integritatẽ tẽpli ſui, Et nõ inuenit. Non quia ita non vſus es, ſed quia immoderat ius vſus es. Nã & vinũ de apo theca tua bibis, & tamen ſi ſic bibis vt inebrieris, non quia re tua vſus es, ideo non peccaſti. Donũ enim dei conuertiſti ad corrup tionem tuam. Quid ergo fratres? certe manifeſtum eſt & renun ciat omnis cõſciẽtia, q; difficile eſt ſic vti rebus cõceſſis, vt nõ ali quantũ excedatur modus. Quando autẽ exceſſeris modũ offendis deũ cuius templuʒ es. Templum enim dei ſanctum eſt, quod eſtis vos. Nemo ſe fallat: quiſquis templũ dei corruperit, corrumpet il lum deus: dicta ſententia eſt, teneris reus. Quid dicturus es in ora tionibus tuis, quãdo rogabis deũ quẽ offendis in tẽplo ſuo, quem pellis de templo ſuo? Quomodo mundabis ruſus in te domum dei? quomodo eum reduces ad te? quomodo niſi dicendo ex vero corde tuo & verbis & factis, Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris? Quis enim accuſabit immo derate vtentem tuo cibo, tuo potu, tua coniuge? nemo accuſabit hominum. Sed tamen quia deus arguit exigẽs de te integritatẽ tẽ pli ſui & incorruptionẽ habitationis ſuæ, dedit tibi remediũ, tanq̃ dicẽs, ſi excedẽdo modũ offendis me, & eo tenebo te reum vbi te nullus hominum accuſat: dimitte homini quod in te peccauit, vt dimittam tibi quod peccas in me. Tenete iſtud fortiter fratres. Qui enim & huiuſmodi antidotum renunciauerit, nulla illi ſpes ſalutis omnino remanebit.

[margin: H — Difficile eſt cõceſſis bene vti. — i. Cor. iij. — Matth. vi. — A]

Nolumus autem vos ignorare fratres de dormiẽtibus, vt non contriſtemini, ſicut & cæteri qui ſpem non habent. Si enim credimus, quod Ieſus mortuus eſt, & reſurrexit: ita & deus eos qui dormierunt, per Ieſum, adducet cum eo. Hoc enim vobis dicimus in verbo domini, quia nos qui viuemus, qui reſidui erimus viuimus, qui reſiduiſſumus, in aduentu domini, non præueniemus eos qui dormierunt.

Lazarus amicus noſter dormit, ſed vado vt a ſomno excitem eum. Verum dixit, ſororibus mortuus erat, domino dor miebat. Hominibus mortuus erat, qui eum ſuſcitare nõ po terant. Nam dominus tanta facilitate excitabat de ſepulcro, quan ta non excitas dormientem de lecto. Ergo ſecundum potentiam illius qui eum

[margin: Ex tractatu euangelij ſecundum. — Ioan. xlvi. — Ioan. xi. — Domino dor]

Digitized by Google

do mortui ſunt ſuam dixit dormientem: quia & alij mortui dicti ſunt in ſcripturis
B ſæpe dormientes: ſicut apoſtolus dicit, De dormientibus autem no
Dormientes vocantur mortui. lo vos ignorare fratres, vt non contriſtemini ſicut & cæteri qui ſpẽ
non habent. Ideo & ipſe dormientes appellauit, quia reſurrectionẽ
prænunciauit. Dormit ergo omnis mortuus & bonus, & malus.
Sed quomodo intereſt in ipſis qui quotidie dormiunt, & exurgunt
quid quiſque videat in ſomnis, alij ſentiunt læta ſomnia, alij tor-
quentia: ita vt euigilans dormire timeat, ne ad ipſa iterum redeat:
ſic vnuſquiſq; hominum cum cauſa ſua dormit, cum cauſa ſua ſur
git: & intereſt quali cuſtodia quiſque recipitur, ad iudicem poſtea pro
Cuſtodiæ diuerſæ. ducendus. Nam & receptiones in cuſtodiam pro meritis cauſarum
adhibentur. Alios iubentur cuſtodire lictores, humanorum, & mite
officium atque ciuile. Alij traduntur optionibus. Alij mittuntur
in carcerem, & in ipſo carcere non omnes, ſed pro meritis grauio
rum cauſarum in ima carceris contruduntur. Sicut ergo diuerſæ
cuſtodiæ agentium in officio, ſic diuerſæ cuſtodiæ mortuorum, &
Lucæ xvi. diuerſa merita reſurgentium. Receptus eſt pauper, receptus eſt di-
ues. Sed ille in ſinu Abrahæ, ille vbi ſitiret & guttam non inueni-
ret. Habent ergo omnes animæ, vt ex hac occaſione inſtruam cha
Poſt reſurrectionem augebuntur & gaudia & pœnæ. ritatem veſtram: habent omnes animæ cum de ſeculo exierint,
diuerſas receptiones ſuas. Habent gaudium bonæ, malæ tormen
ta. Sed cum facta fuerit reſurrectio, & bonorum gaudium amplius
erit, & malorum tormenta grauiora, quando cum corpore torque
C buntur. Recepti ſunt in pace ſancti patriarchæ, & prophetæ, apoſto
li, martyres, boni fideles, omnes tamẽ adhuc in fine accepturi ſunt
quod promiſit deus. Promiſſa eſt enim reſurrectio etiam carnis,
mortis conſumptio, vita æterna cum angelis, hæc omnes ſimul
accepturi ſumus. Nam requiem quæ continuo poſt mortem datur,
ſi ea dignus eſt, tunc accipit quiſq; cum moritur. Priores accepe-
runt patriarchæ: videte ex quo requieſcunt: poſteriores prophetæ,
recentius apoſtoli multo recentiores ſancti martyres, quotidie
ſancti fideles: & alij intra requiem iamdiu ſunt, alij non tamdiu,
alij annis paucioribus, alij in recenti tempore. Cum vero de hoc
ſomno euigilabunt, ſimul oẽs quod promiſſum eſt accepturi ſunt.

Ex ſermone de eiſdem verbis apoſtoli. ¶ Admonet nos beat⁹ apoſtolus vt de dormiẽtibus, hoc eſt mor
tuis chariſſimis noſtris non contriſtemur ſicut & cæteri qui ſpem
non habent, ſpem ſcilicet reſurrectionis & incorruptionis æternæ.
Nam ideo & dormientes eos appellat ſcripturæ veraciſſima cõſue
tudo, vt cum dormientes audimus, euigilaturos minime deſpere-
Pſ. xl. mus: vnde etiam cantatur in pſalmo, Nunquid qui dormit nõ adij
ciet vt reſurgat? Eſt ergo de mortuis eis qui diliguntur quædam tri-
Mortẽ horret natura. ſtitia quodammodo naturalis. Mortem quippe horret nõ opinio,
ſed natura. Nec mors homini accideret, niſi ex pœna, quam præ-
D ceſſerat culpa. Quapropter ſi animalia quæ ita creata ſunt vt ſuo
quæque tempore moriantur, mortem fugiunt, diligunt vitam:

quanto magis homo, qui ſic fuerat creatus, vt ſi viuere ſine peccato voluiſſet, ſine termino viueret? Hinc itaq; neceſſe eſt, vt triſtes ſimus, quãdo nos moriẽtes deſerunt quos amamus, quia etſi nouimus eos nõ in æternũ nos relinquere manſuros, ſed aliquãtũ præcedere ſecuturos, tamẽ mors ipſa quã natura refugit, cũ occupat dilectum, contriſtat in nobis ipſius dilectionis affectum. Ideo nõ admonuit apoſtolus vt nõ cõtriſtemur, ſed nõ ſicut & cæteri qui ſpẽ nõ habẽt. Cõtriſtamur ergo nos in noſtrorũ mortibus neceſſitate amittẽdi, ſed cũ ſpe recipiẽdi. Inde angimur, hinc cõſolamur. Inde infirmitas afficit, hinc fides reficit. Inde dolet humana conditio. hinc ſanat diuina promiſſio. Proinde pompa funeris, agmina exequiarũ ſumptuoſa diligentia ſepulturæ, monumentorum opulenta conſtructio, viuorum ſunt qualiacunque ſolatia, non adiutoria mortuorum. Orationibus vero ſanctæ eccleſiæ & ſacrificio ſalutari & eleemoſynis quæ pro eorum ſpiritibus erogantur, non eſt dubitandum mortuos adiuuari, vt cum eis miſericordius agatur a domino, ꝗ̃ eorum peccata meruerunt. Hoc enim a patribus traditũ vniuerſa obſeruat eccleſia, vt pro eis qui in corporis & ſanguinis communione defuncti ſunt, cum ad ipſum ſacrificium loco ſuo commemorantur oretur, ac pro illis quoq; id offerri commemoretur. Cum vero eorum commendandorum cauſa opera miſericordiæ celebrantur, quis eis dubitet ſuffragari pro quibus orationes deo non inaniter eligantur? Non omnino ambigendum eſt iſta prodeſſe defunctis, ſed talibus qui ita vixerunt ante mortẽ, vt poſſint eis hæc vtilia eſſe poſt mortem. Nam qui ſine fide quæ per dilectionem operatur, eiuſq; ſacramentis de corporibus exierunt, fruſtra illis a ſuis huiuſmodi pietatis impenduntur officia: cuius dũ hic eſſent pignore caruerunt, vel non ſuſcipientes, vel in vacuũ ſuſcipientes dei gratiam, & ſibi non miſericordiam theſaurizantes, ſed iram. Non ergo mortuis noua merita comparantur cum pro eis boni aliquid operantur ſui, ſed eorum præcedentibus conſequentia iſta redduntur. Non enim actum eſt niſi cũ hic viuere deſtitiſſent. Et ideo iſtam finiens quiſque vitam niſi quod meruerit in ipſa non poterit habere poſt ipſam. Permittantur itaq; pia corda charorum de ſuorũ mortibus cõtriſtari dolore ſanabili, & conſolabiles lachrymas fundant cõditione mortali. Quas tamen reprimat fidei gaudium, qua creduntur fideles quando moriuntur, quantulum a nobis abire, & ad meliora tranſire. Sit pro viribus cura ſepeliendi, & ſepulcra conſtruendi, quia & in ſcripturis ſanctis inter bona opera deputata ſunt. Nec ſolum in corporibus patriarcharum, aliorumque ſanctorum inhumatis cadaueribus corporibuſq; iacentium, verum etiam in ipſius domini corpore prædicati atq; laudati ſunt qui iſta fecerunt. Impleant hæc homines erga ſuos officia poſtremi muneris & ſint humani lenimenta mœroris: verum illa quæ adiuuant ſpiritus defunctorum, oblationes, ero-

Vita magis homini ꝗ̃ pecori diligenda.

Nõ monet apoſtolus non contriſtandum de morte, ſed minus ꝗ̃ cæteri cõtriſtentur.

Pompa funebris, viuorum eſt ſolamen, non mortuorum leuamen.

B

Preces proſunt fidelibus defunctis.

Mortuis non acquiruntur noua merita.

F

gationes, multo pro eis obſeruantius, abundantius impendant, qui ſuos carne non ſpiritu mortuos non ſolum carnaliter, ſed etiam ſpiritaliter amant.

Item ex ſer ij. de eadem lectione.

¶ De dormientibus, inquit, nolo vos ignorare fratres vt non contriſtemini ſicut & gentes quae ſpem non habent. Non tantum ait vt non contriſtemini, ſed vt non contriſtemini quemadmodum gentes quae ſpem non habent. Neceſſe eſt enim vt contriſtemini, ſed vbi contriſtaris conſoletur te ſpes. Quomodo enim non contriſtaris, vbi corpus quod viuit ex anima, fit examine diſcedente anima? Qui ambulabat iacet, qui loquebatur tacet, clauſi oculi lucem non capiunt, aures nulla voce pateſcunt. Omnia membrorum officia conquieuerunt. Non eſt qui moueat greſſus ad ambulandum, manus ad operandum, ſenſus ad percipiendum. Nonne iſta eſt domus quam neſcio quis inuiſibilis habitator ornabat? Diſceſſit qui non videtur, remanſit quod cum dolore videatur. Iſta eſt cauſa triſtitiae: ſit conſolatio. Quae conſolatio?

Triſtitia carnal.

Conſolationis ratio.

G Quoniam ipſe dominus in iuſſu & in voce archangeli, & in tuba dei deſcédet de coelo. Et mortui qui in Chriſto ſunt, reſurgent primi. Deinde nos qui viuemus qui reliqui erimus viuimus, qui relinquimur ſimul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Chriſto in aera.

I. Cor. xv.

¶ Nunquid & hoc ad tempus? Non. Sed quid eſt?

Et ſic ſemper cum domino erimus. Itaque conſolamini inuicem in verbis iſtis.

PEreat contriſtatio vbi tanta eſt conſolatio. Detergatur luctus ex animo, fides expellat dolores. In tanta ſpe non decet eſſe triſte templum dei. Ibi habitat bonus conſolator, ibi qui nó fallit promiſſor. Quid mortuum diu plangimus? Quoniam mors amara eſt. Per illam tranſiuit & dominus. Conſolemur nos ergo inuicem & in his ſermonibus noſtris. Poteſt non dolere cor humanum defuncto chariſſimo? Melius tamen cum dolet ſanatur cor humanum, quam non dolendo fit inhumanum. Maria dominú quaerebat, & mortuú fratré dolebat. Sed quid miraris, quia Maria dolebat túc cú ipſe dominus flebat? Mouere autem quéuis póteſt quare flebat mortuú ſe cótinuo iubente victurú. Nó mortuú flebat quem ipſe ſuſcitauit, ſed mortem quá ſibi homo peccádo cóparauit. Si enim peccatú nó praeceſſiſſet, ſine dubio mors ſecuta non fuiſſet. Secuta eſt ergo mors etiá corporis quá praeceſſit mors animae. Mors animae praeceſſit deſerendo deú, & mors corporis ſecuta eſt deſerente anima. Haec deſeruit volés, hac coacta eſt deſerere nolés. Tanquam illi diceret, Receſſiſti ab eo qué diligere debuiſti, recede ab eo quod dilexiſti. Quis enim vult mori? Prorſus nemo. Et ita nemo, vt beati

Dolor de morte tolerandus.

Quomodo Chriſtus Lazarum mortuum flebat.

H

Nemo mori vult.

Ioan. xxi.

to Petro diceretur. Alter te cinget. ⁊ feret quo tu non vis. Si ergo nulla eſſet mortis amaritudo, non eſſet magna martyrum fortitudo. ET mortui qui in Chriſto ſunt reſurgẽt primi: Deinde nos qui viuimus, qui relinquimur, ſimul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Chriſto in aera, ⁊ ſic ſemper cum domino erimus.

¶ Poterat etiam hoc donare credentibus, vt nec iſtius experiretur corporis mortem. Sed in hoc feciſſet carni quædam felicitas augeretur, minueretur autem fidei fortitudo. Sic enim homines mortem iſtam timent, vt non ob aliud felices dicerent eſſe Chriſtianos, niſi ꝙ mori omnino non poſſent. Ac per hoc nemo propter vitam illam quæ poſt iſtam mortem beata futura eſt, per virtutem etiam contemnendæ ipſius mortis ad Chriſti gratiam feſtinaret, ſed propter remouendam mortis moleſtiam delicatius crederetur in Chriſtum. Plus ergo gratiæ præſtitit, plus fidelibus ſuis ſine dubitatione donauit, Quid enim magnum erat videndo nõ mori eos qui crederent, credere ſe nõ moriturũ? quãto maius eſt, quãto fortius, quãto laudabilius ita credere, vt ſe ſperet moriturus ſine fine victurũ? Deniq; hoc quibuſdã in fine largietur, vt morteꝫ iſtam repentina commutatione non ſentiant, ſed ſimul cũ reſurgentibus rapiantur in nubibus obuiam Chriſto in aera, ⁊ ſic ſemper cum domino viuant. Et recte illis, quia non erunt iam poſteri qui propter hoc credant nõ ſperãdo quod vident, ſed amãdo quod vident, quæ fides eſt eneruis ⁊ debilis, nec fides omnino dicenda, quandoquidem fides ita definita eſt, Fides eſt ſperandium ſubſtantia, coniunctio rerum quæ non videntur.

Ex lib. ij. de baptiſmo. Cur fideles ſentiant mortem.

A

Hebr. xi.

Ex libro ad Dulcitium.

¶ Dixit apoſtolus cum loqueretur de reſurrectione mortuorum. Et nos viuentes qui reliqui ſumus, ſimul cum illis rapiemur in nubibus obuiã Chriſto in aera, ⁊ ita ſemper cũ domino erimus. Re uera quãtũ ad verba beati apoſtoli ptinet, videt aſſerere quoſdã in fine ſeculi adueniẽte domino cum futura eſt reſurrectio mortuorum non eſſe morituros, ſed viuos repertos in illam immortalitatem quæ ſanctis etiam cæteris dabitur repente mutandos, ⁊ ſimul cum illis rapiendos (ſicut dicit) in nubibus. Sed vellem hinc potius audire doctiores: ne illis etiam qui putant aliquos morte non præcedente viuificatos ad vitam perpetuam tranſituros, dicere inueniatur apoſtolus. Stulte tu quod ſeminas non viuificatur niſi prius moriatur. Nã ⁊ illud quod in pleriſq; codicibus legitur omnes reſurgemus, vnde fieri poterit niſi omnes moriamur? Reſurrectio quippe niſi mors præceſſerit nulla eſt. Et quod nonnulli codices habent, omnes dormiemus: multo facilius ⁊ apertius id cogit intelligi. Et ſi quid aliud tale in ſanctis literis inuenitur ad id videtur impelli, vt nullus hominum exiſtimetur immortalitatem niſi mors præceſſerit adepturus. Proinde vellem ſicut dixi de his verbis audire doctiores. Si autem in his verbis Apoſtoli nullus alius ſenſus poterit reperiri, ⁊ hoc eum voluiſſe intelligi claruerit, quod

An omnes morituri ſint ante reſurrectionem generalem.

B

i. Cor. xv.

I.Cor.v.

Quomodo intelligi poteſt ꝙ iudicaturus eſt dominus viuos & mortuos.

videntur verba ipſa clamare.i.ꝙ futuri ſint in fine ſeculi & aduentu domini qui non expolientur corpore,ſed ſuper induantur immortalitate,vt abſorbeatur mortale a vita:huic ſententiæ procul dubio conueniet quod in regula fidei confitemur,venturum dominum iudicaturum viuos & mortuos:vt non hic intelligamus viuos iuſtos,mortuos autem iniuſtos,quãuis iudicandi ſunt iuſti & iniuſti: ſed viuos quos nondum exiſſe, mortuos quos iam exiſſe de corporibus aduentus eius inueniet. Quæ ſi ita eſſe conſtiterit,illa verba excutienda erunt,quomodo ſic accipiamus, Tu quod ſeminas non viuificatur niſi moriatur:& omnes reſurgemus, ſiue omnes dormiemus:vt non aduerſentur huic ſententiæ qua quidam credantur etiam cum ſuis corporibus in æternum non guſtata morte victuri.

C

Ex libr.de ciui.dei.xx.

An ſint nõ morituri in nouiſſimis diebus.

¶ Quæri ſolet vtrum illi quos hic viuentes inuenturus eſt Chriſtus quorum perſonam in ſe atq; illos qui tunc ſecum viuebant transfigurabat apoſtolus,nunꝗ̃ omnino morituri ſunt,an ipſo tempore ictus puncto quo cum reſurgentibus rapientur in nubibus obuiam Chriſto in aera,ad immortalitatem mira celeritate tranſibunt.Neq; enim dicendum eſt fieri non poſſe,vt cum aguntur in ſublime portentur in illo ſpatio & moriantur & reuiuiſcant. Quod enim ait,& ita ſemper cum domino erimus,non ſic accipiendum eſt,tanꝗ̃ in aere nos dixerit ſemper cum domino eſſe manſuros,quia nec ipſe vtiq; ibi manebit,quia veniens tranſiturum eſt. Venienti quippe itur obuiam non manenti. Sed ita cum domino erimus, id eſt ſic erimus habentes corpora ſempiterna, vbicunq; cum illo fuerimus. Ad hunc autem ſenſum quo exiſtimemus etiam illos quos hic viuos inuenturus eſt dominus,in ipſo paruo ſpatio & paſſuros mortem & accepturos immortalitatem,ipſe Apoſtolus nos videtur vrgere vbi dicit.In Chriſto omnes viuificabimur,cum alio loco de ipſa loquens reſurrectione corporum dicat,Tu quod ſeminas non viuificatur niſi moriatur.Quomodo igitur quos viuẽtes hic Chriſtus inueniet,per immortalitatem in illo viuificabuntur ſi non & moriantur?cum videamus propter hoc eſſe dictũ,Tu quod ſeminas non viuificatur niſi prius moriatur. Si ergo ſanctos qui reperientur Chriſto veniente viuentes,eiq; in obuiam rapientur,credimus in eodem raptu de mortalibus corporibus exituros, & ad eadem mox immortalia redituros.nullas in verbis apoſtoli patiemur anguſtias:ſiue vbi dicit,Tu quod ſeminas non viuificatur niſi moriatur:ſiue vbi dicit,Omnes reſurgemus, vel omnes dormiemus,quia nec illi per immortalitatem viuificabuntur,niſi ꝗ̃libet paululum tamen ante moriantur,ac per hoc & a reſurrectione non erunt alieni,quam dormitione præcedunt ꝗ̃uis breuiſſima, non tamen nulla. Cur autem nobis incredibile videatur illam multitudinem corporum in aere quodammodo ſeminari,atq; ibi protinus immortaliter atq; incorruptibiliter reuiuiſcere,cum credamus

Probat omnes morituros.

I.Cor.xv.

Ibidem.

D

quod idem ipſe apoſtolus apertiſſime dicit,in ictu oculi futuraꝫ reſurrectionem,⁊ in membra ſine fine victura tanta facilitate tanqꝫ inæſtimabili velocitate rediturum antiquiſſimorum cadauerum puluerem? Nec ab illa ſententia qua homini dictuꝫ eſt. Terra es,⁊ in terram ibis,futuros illos ſanctos arbitremus immunens,ſi eorum morientium in terra non recident corpora, ſed ſicut in ipſo raptu moriantur ita ⁊ reſurgant dum feruntur in aera. In terram quippe ibis,eſt in hoc ibis amiſſa vita quod erat anteq̄ſumeres vitam,ideſt hoc eris exanimatus quod eras anteq̄ eſſes animatus. Terræ quippe inſufflauit deus in faciem flatum vitæ, cum factus eſt homo in animam viuam,tanq̄ diceretur Terra es animata quod non eras, terra eris exanimis ſicut eras. Quod ſunt ⁊ anteq̄ putreſcant omnia corpora mortuorum,quod erunt ⁊ illa ſi morientur vbicunqꝫ moriantur:cum vita carebunt quaꝫ continuo receptura ſunt. Sic ergo ibunt in terram,quia ex viuis hominibus terra erūt, quemadmodum it in cinerem quod fit vetus:it in teſtam,quod ex luto fit teſta,⁊ alia ſexcenta ſic loquimur. Quomodo autem ſit futurum quod nunc pro noſtræ ratiunculę viribus vtcunqꝫ conijcimus,tunc erit potius vt noſſe poſſimus.

i. Cor. xv.

Gene. iii.

B

Gene. ii.

CAPVT. V

DE temporibus autem & momentis fratres,non indigetis vt ſcribamus vobis. Ipſi enim diligenter ſcitis,quia dies domini ſicut fur in nocte,ita veniet.

ii. pet iii.
Apoc. iii.
Ex epiſtola ad Heſychium epiſcopum.
Temp⁹ mortis

NOn dixit, poſt quantum temporis hoc futuruꝫ ſit,ſed quomodo futurum ſit,ideſt non quanta erit ætatis breuitas vel prolixitas,ſed quantumlibet interuallum ſit,non tamen hoc eis veniet malum nouiſſimum, niſi cum dixerint pax ⁊ ſecuritas. Quibus verbis videtur apoſtolus huius nouiſſimi diei, vel ſpem, vel timorem ab hoc noſtro tempore remouiſſe. Non enim videmus ipſos amatores huius ſeculi quibus ſubitaneus apparebit interitus,iam dicere pax ⁊ ſecuritas. Quid ergo ſcire ſufficiat ſatis ipſe demonſtrat apoſtolus dicendo, De temporibus ⁊ momentis non habemus vobis opus ſcribere, vel ſicut alij codices habent, non opus habetis vobis ſcribi. Nam ſecutus adiunxit, Vos enim ipſi diligenter ſcitis, quia hora domini ſicut fur ita in nocte veniet. Hoc ergo opus eſt ſcire, vt curent filij lucis eſſe, ⁊ parato corde vigilare qui nolunt

Cauendum de hora.

mortl inueniat nos imparatos.

ab illa hora ſicut a nocturno fure comprehendi. Nam ſi ad cauendum hoc malum, id eſt ne hora domini tanꝗ̃ fur inueniat imparatos, opus eſſet noſſe temporum ſpatia, non diceret apoſtolus nõ opus eſſe vt hoc ſcriberet, ſed hoc potius eſſe ſcribendum tanꝗ̃ doctor prouidentiſſimus iudicaret. Nunc autem nec illis opus eſſe mõſtrauit: quibus ſufficiebat vt ſcirent imparatis atq; dormientibus horam domini ſicut furem eſſe venturam, atq; hoc ſciendo eſſent ipſi vigilanter parati poſt quantalibet tempora veniret, et ſuum ſeruauit modum, vt licet apoſtolis, non tamen preſumeret alios docere, de quo apoſtolis dominum dixiſſe cognouerat, Non eſt veſtrum ſcire.

G

Actuum .i.

Ex li. quæſtionũ lxxxiii. quæſ. lix.

Mat. xxiiii.

Mat. xxv.

I. Cor. xv.

¶ Media autem nocte, id eſt nullo ſciente aut ſperante, quippe cum ipſe dicat dominus, De die autem illa et hora nemo ſcit: et apoſtolus dicit, Dies domini tanꝗ̃ fur in nocte ita veniet. Ex quo ſignificat penitus latere cum venit, clamor factus eſt ecce ſponſus venit, ſurgite obuiam, et in ictu oculi in non prima tuba omnes reſurgemus.

Cum enim dixerint, pax, & ſecuritas, tunc repentinus eis ſuperueniet interitus, ſicut dolor in vtero habentis, & non effugient.

Ex epiſtola ad Heſychium.

Lucæ. xxi.

Sed conſiteri nos inquis poena noſtra compellit adeſſe iam finem, dum impletur quod iam prædictum eſt areſcentibus hominibus præ timore et expectatione quæ ſuperuenient vniuerſo orbi. Nullam, inquis, patriam nullum locum noſtris temporibus non affligi, aut tribulari certum eſt: ſicut dictum eſt, præ timore et expectatione que ſuperuenient vniuerſo orbi. Si ergo iſta mala quæ nunc patitur genus humanum, certa ſunt indicia iam dominum eſſe venturum: quid eſt quod ait Apoſtolus. Cum dixerint, pax et ſecuritas? Cum enim dixiſſet euangelium. Areſcentibus hominibus præ timore et expectatione: continuo ſubiunxit, Nam virtutes coelorum mouebuntur, Et tunc videbunt filium hominis venientem cum poteſtate magna et maieſtate. Videamus itaq; ne forte melius intelligatur non ea modo impleri quæ prædicta ſunt in illis, ſed tunc eſſe potius ventura, quando ſic erit tribulatio vniuerſo orbi: vt ad eccleſiam pertineat, quę vniuerſo orbe tribulabitur, non ad eos qui tribulant eam. Ipſi enim dicturi ſunt, pax et ſecuritas: vt repentinus illis ſuperueniat interitus, et eos aduentus domini ſicut fur in nocte comprehendat, quando econtrario gaudebunt,

H

Mala bonis et malis communia

et exultabunt qui diligunt manifeſtationem domini. Nunc cum iſta mala quę tanꝗ̃ ſumma et extrema creduntur, vtriſq; gentibus et vtriq; regno, Chriſti ſcilicet et diaboli, videmus eſſe communia, pariter quippe his et boni affliguntur et mali, nec eſt qui dicat pax et ſecuritas, vbicunq; contingunt vel metuitur ne contingant, inte quæ tamen mala adhuc vſquequaq; frequentantur luxurioſa cõ

ſuperbia, feruet ebrioſitas, auaritia graſſatur, perſtrepunt laſciuiæ, can-
tant organa, tibiæ, lyræ, citharæ, teſſeræ, multa & varia ſonorum ge-
nera atq; ludorum, hoccine eſt areſcere præ timore? an potius ma-
deſcere præ libidine? Sed hæc filij tenebrarum abundatius habe-
bunt & exercebunt cum dixerint, pax & ſecuritas. Quid ipſi filij lu- A
cis, & filij diei, qui non ſunt in tenebris vt eos tanq̃ fur dies ille cõ-
prehendat? nonne adhuc vtuntur hoc mundo tanq̃ non vtentes? I. Cor. vii.
quia etſi ad multos temporibus apoſtolorum dictum eſt, pia ta-
men ſollicitudine cogitant quod dictum, Tempus breue eſt. Non- Ibidem.
ne a maxima parte eorum nouellatur, ædificatur, emitur, poſſide-
tur, geruntur adhuc honores, ducuntur vxores? De his loquor qui Luc. xii.
expectantes dominum ſuum quando veniat nuptijs, non tamen ab
ſtinent a carnalibus nuptijs, ſed obedientiſſima charitate audiunt
apoſtolum precipientem quemadmodum viuere debeant vxores
cum viris: viri cum vxoribus, filij cum parentibus: ſerui cum do-
minis, domini cum ſeruis. Nonne hi omnes in omnibus his vtun
tur hoc mundo? arant, nauigant, comparant, generant, militãt, ad
miniſtrant. Puto q̃ non erunt ſic quando erunt quæ in euangelio
prædicta ſunt ſigna in ſole, & luna, & ſtellis, & in terris preſſura gen
tium præ confuſione ſonitus maris & fluctuum, areſcentibus ho- Luce. xxi.
minibus præ timore & expectatione quæ ſuperuenient vniuerſo or
bi. Nam virtutes cœlorum mouebuntur.

Vos autem fratres non eſtis in tenebris, vt vos B
dies illa tanq̃ fur comprehendat. Omnes enim vos
filii lucis eſtis & filii diei: non ſumus noctis, neque te
nebrarum.

Illi qui præſumentes de cupiditatibus ſuis & in delicijs huius Ex tractat.
ſeculi diffluentes tument, & eriguntur aduerſus humiles, & in ſu. cxx.
ſultant ſanctis intelligentibus anguſtam viam quæ ducit ad Comprehendit
vitam, talibus veniet illa hora ſubito, quia tales erant & in diebus mors malos, vt
Noe, quorum dierum commemorationem audiſtis factam in diluuij tempo
euangelio. Sic erit aduentus filij hominis (inquit) quomodo in die re Noe.
bus Noe manducabant, bibebant, nubebant, vxores autem duce- Luce. xvii.
bant, nouellabant, ædificabant, donec introiit Noe in arcam, & ve-
nit diluuium, & perdidit omnes. Quid ergo? Omnes peribunt qui
iſta faciunt? quæ nubunt, qui vxores ducunt, qui nouellant, qui ædi
ficant? Non, ſed qui de his præſumunt: ſed qui iſta deo præferunt,
ſed qui propter hæc offendere deum cito parati ſunt. At vero qui
iſtis omnibus aut non vtuntur, aut vtuntur tanq̃ non vtentes, plus
præſumentes de illo qui dedit, q̃ de his quæ data ſunt, & intelligen
tes in his eius conſolationem & miſericordiam, & non occupati do
nis, ne a donatore ruerent, qui tales ſunt, non illos inuenit impara
tos hora illa ſicut fur. Talibus dixit Apoſtolus, Vos autem nõ eſtis
in tenebris, vt dies ille vos tanq̃ fur comprehendat. Omnes enim

vos filij lucis eſtis ꝛ filij diei. Ideo dominus cum diceret timen-dam eſſe horā, ſicut furem in nocte poſuit. Et Apoſtolus ita, Quia hora domini ſicut fur in nocte ita veniet. Non vis vt te inueniat? noli eſſe in nocte? Filij lucis eſtis ꝛ filij diei. Non ſumus noctis ne-que tenebrarum. Qui ſunt filij noctis tenebrarum? Iniqui, impij, Infideles. ſed ipſi audiant antequam veniat hora, ꝛ dicat illis Apo-ſtolus, Fuiſtis aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino.

Ephe. v.

Igitur non dormiamus, ſicut & cæteri, ſed vigile-mus, & ſobrii ſimus. Qui enim dormiunt, nocte dor-miunt: & qui ebrii ſunt, nocte ebrii ſunt. Nos autem qui diei ſumus, ſobrii ſimus, induti loricam fidei, & charitatis, & galeam ſpem ſalutis: quoniam non po-ſuit nos deus, in iram, ſed in acquiſitionē ſalutis per

Eſa. lix.
Eph. vi.

dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui mortuus eſt pro nobis, vt ſiue vigilemus, ſiue dormiamus, ſi-mul cum illo viuamus. Propter quod conſolamini inuicem, & ædificate alterutrum: ſicut & facitis.

D

Ro-gamus autem vos fratres, vt noueritis eos qui labo-rant inter vos, & præſunt vobis in domino & mo-nent vos, vt habeatis illos abundantius in charitate propter opus illorum, & pacem habete cum eis.

Ex tracta. ps. cxxxi.
Dormientes re-ſiſtunt domino.

MVlti cum dormiunt, non faciunt locum domino. tales excitat Apoſtolus, ſurge qui dormis, ꝛ exurge a mortuis ꝛ illuminabit te Chriſtus. Et alio loco, Nos autem qui diei ſumus, vigilemus, ꝛ ſobrij ſimus. Nam qui dormiunt nocte dormiunt: ꝛ qui inebriantur, nocte ebrij ſunt. Noctem dicens iniquitatē in qua illi obdormierunt cupiendo iſta terrena. Et omnes iſtę felicitates quæ videntur ſeculi, ſomnia ſunt dormientium. Et quomodo qui videt theſauros in ſomnis dormiens diues eſt, ſed vigilabit, ꝛ pauper erit: ſic omnia iſta vana huius ſeculi, de quibus homines qui gaudent, in ſomno gaudent. Euigilabunt quando no-lent: ſi non modo euigilant quando vtile eſt: ꝛ inuenient ſomnia fuiſſe illa, ꝛ tranſire (ſicut ſcriptura dicit) velut ſomnium exurgen-

Pſal. lxxii.
Pſal. lxxv.
Ex tracta. pſal. lxi.

tis. Et alio loco, Dormierunt autem ſomnium ſuum, ꝛ nihil inue-nerunt omnes viri diuitiarū in manibus ſuis. Dormierunt ſom-nium ſuum, finitus eſt ſomnus. Et nihil inuenerunt in manibus ſuis, quia in ſomno videbant diuitias tranſituras.

Operantes mala in nocte operantur.

¶ Digna debemus operari, id eſt tanquam in luce, quando Chri-ſto demonſtrante operamur. Quicunque operatur mala, in nocte operatur non in diluculo. Apoſtolo dicente, Qui inebriantur, no-cte inebriantur, ꝛ qui dormiunt, nocte dormiunt. Nos qui diei ſu-

mus, ſobrijſſimus. Hortatur nos vt ſecundum diem ambulemus Rom. xiii. honeſte. ſicut in die, inquit, honeſte ambulemus. Et iterum, Vos, inquit, filij lucis eſtis, & filij diei. Non ſumus noctis neque tenebrarum. Qui ſunt filij noctis & filij tenebrarum? Qui omnia mala operantur vſque adeo filij noctis ſunt, vt timeant videri quæ operantur, & qui publice operantur mala, ideo publice operantur, quia multi illa operantur quæ pauci operantur in abſcondito. Qui autem publice talia operantur ſunt quidem in luce ſolis, ſed in tenebris cordis. Nemo ergo in diluculo operatur, niſi qui in Chriſto operatur.

Matt. v.

Rogamus autem vos fratres, corripite inquietos, conſolamini puſillanimes, ſuſcipite infirmos, patientes eſtote ad omnes. Videte ne quis malum pro malo alicui reddat, ſed ſemper quod bonum eſt ſectamini, in inuicem, & in omnes.

QVantum ad nos pertinet, omnes ſaluos fieri velle debemus. Omnibus ne pereant vel ne alios perdant, adhibenda eſt a nobis medicinaliter ſeuera correptio. Dei eſt autem illis eam facere vtilem quos ipſe præſciuit & prædeſtinauit conformes imaginis filij ſui. Si enim aliquando timore non corripimus ne aliquis inde pereat, cur non etiam timore corripimus ne aliquis inde plus pereat? Neque enim dilectionis viſcera maiora geſtamus quam beatus Apoſtolus qui dicit, Corripite inquietos, conſolamini puſillanimes, ſuſcipite infirmos, patientes eſtote ad omnes, videte ne quis malum pro malo reddat alicui. Vbi intelligendum eſt tunc potius malum pro malo reddi, ſi corripiendus non corripitur, ſed praua diſſimulatione negligitur. ¶ Quando videt homo aliquem male viuentem, & forte eccleſiæ aliquid præſtantem, & non eum corripit, animo fugit. Quid eſt animo fugere? Timere. Timor eſt fuga interior. Quare timet? Quia mercenarius eſt. ne forte ille male accipiat quod corripitur, & non det quod ſolet. Videt lupum venientem, id eſt diabolum male viuentis colla frangentem, & fugit animo: abſtinet ab vtili correptione, plenus timore. Qui autẽ paſtor eſt, & ei cura pro ouibus, non eum dimittit, & facit quod ait Apoſtolus, Corripite inquietos conſolamini puſillanimes, & cætera. Non ergo putet quiſpiam paſtor, vel qui ſe dicit paſtorem, quia non reddit malum pro malo ei, qui reddit potius bonum pro bono. Ille enim etſi peccator eſt & ſceleſtus, de bonis ſuis dat eccleſiæ. Ille autem malum pro malo reddit, cui ſubtrahit correptionem. Sed quoniam hoc totum dilectiſſimi faciẽdũ eſt, aliqñ aũt hoĩes correptores ſuos putãt inimicos ſuos, idẽ cũ dixiſſet, Corripite inq̃etos, ſubiecit cõſolamini puſillanimes. Forte. n. de correptione incipit deficere, & perturbatur.

Ex libro de correctione & gra. F

Omnes debemus velle ſaluari. Rom. viii.

Malum pro malo reddi.

Ex ſermone de verbis euãgelij

Animo fugere. Ioan. x.

G

Tunc oportet conſolari. Suſcipite infirmos, ne per infirmitatem cadant. Si titubare eũ fecit infirmitas, ſinu ſuo ſuſcipiat charitas. Et cum iſta dixiſſet, adiecit in nouiſſimo, Videte ne quis malum pro malo alicui reddat. Ergo non eſt malum correptio ſi ſit. Sed bona ouis quando corripitur a præpoſito ſuo quid dicit? Emendabit me iuſtus in miſericordia.

Pſal. cxl.

Semper gaudete.

Ex tractat. ps. xcii ij ps. xciiij. Inuitat ad magnas epulas deus.

❡ Venite exultemus domino. Inuitat ad magnas epulas exultandi, non ſeculo, ſed domino. niſi enim eſſet in hoc ſeculo exultatio mala, quæ diſtinguenda eſt ab exultatione bona, ſufficeret dicere, venite exultemus. Sed breuiter diſtinxit quid ſit bene exultare, domino exultare. Ergo exultatio mala eſt exultare ſeculo: exultatio bona, eſt exultare domino. Pie debes domino exultare, ſi vis ſecurus mundo inſultare.

Ex tractat. ps. lxxxviij. ps. lxxxviij.

❡ Miſericordia & veritas precedunt ante faciem tuam. Iudicium tuum venturum timerem niſi antecederet te miſericordia & veritas tua. Quid timeam in fine iudicia tua, quando præcedente miſericordia tua deles peccata mea, & exhibendo veritatem imples promiſſa tua? Miſericordia & veritas precedunt ante faciem tuam. vniuerſe enim viæ domini miſericordia & veritas. In his omnibus non exultabimus? aut quod exultamus capimus? aut verba ſufficient lætitiæ noſtræ? aut lingua idonea erit explicare gaudium noſtrum? Si ergo nulla verba ſufficiunt, beatus populus ſciens iubilationem. Nullo modo beatus es niſi intelligas iubilationem. Scias vnde gaudeas, quod verbis explicare non poſſis. Gaudium enim tuum non de te, vt, Qui gloriatur, in domino glorietur. Noli ergo exultare in ſuperbia tua, ſed in gratia dei. Vide ipſam gratiam tantam eſſe, cui lingua explicandæ non ſit idonea, & intellexiſti iubilationem. Deniq; ſi intellexiſti in gratia iubilationem, ipſius gratiæ audi commendationem. Beatus certe populus ſciens iubilationẽ. Quam iubilationem? Vide ſi non de gratia, vide ſi non de deo, & omnino non de te. Domine in lumine vultus tui ambulabunt, & in nomine tuo exultabunt tota die. Si volunt tota die in nomine tuo. Si autem exultabunt in nomine ſuo, nõ tota die exultabunt, non enim in gaudio perſeuerabunt quando de ſeipſis gaudebunt, & per ſuperbiam cadent. Ergo vt tota die exultent, in nomine tuo exultabunt.

ps. xciij. ps. lxxxviij. I. Cor. i. Pſal. quo ſupra

Ex lib. I. de ſermone domini in monte. Matth. v. A Beatitudo Chriſtiani intrinſecus eſt. Pſal. xliiij.

❡ Beati eritis (inquit) cum vobis maledicent, & perſequentur, & dicent omne malum aduerſum vos mentientes propter me, gaudete & exultate, quoniã merces veſtra multa eſt in coelis. Animaduertat quiſquis delicias huius ſeculi & facultates rerũ tẽporaliũ quærit in nomine Chriſtiano, intrinſecus eſſe beatitudinẽ noſtrã. ſicut de anima eccleſiaſtica ore prophetico dicitur, Omnis pulchritudo filiæ regis intrinſecus. Nã extrinſecus maledicta & perſecutiones, &

detractiones promittuntur, de quibus magna merces in coelis eſt, quæ ſentitur in corde patientium eorum qui iam poſſunt dicere, Gloriamur in tribulationibus ſcientes quoniam tribulatio patiētiam operatur, patientia probationem, probatio vero ſpem. Spes vero non confundit. Quia charitas dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis. Non enim iſta perpeti fructuoſum eſt, ſed iſta pro Chriſti nomine non ſolum æquo animo, ſed etiam cū exultatione tolerare Gaudete (inquit) & exultate, quoniā merces veſtra multa eſt in coelis. Sentiunt iam ergo iſtam mercedem, qui gaudent ſpiritalibus bonis. Sed omni ex parte perficietur, cum etiam hoc mortale induerit immortalitatem.

Roma.v.
1.Cor.xv.
Luc.xviij.

Sine intermiſſione orate.

B

Dominus ait, Oportet ſemper orare, & non deficere. Et Apoſtolus, Sine intermiſſione orate. Quod ſaniſſime ſic accipitur, vt nullo die intermittantur certa tempora orandi. Sit deſiderium tuum ante illum, & pater qui videt in occulto reddet tibi. Ipſum enim deſiderium tuum oratio tua eſt. Et ſi continuum deſiderium, continua oratio. Non enim fruſtra dixit Apoſtolus, Sine intermiſſione orate. Nunquid ſine intermiſſione orate. Nunquid ſine intermiſſione genu flectimus, corpus proſternimus, aut manus leuamus, vt dicat, ſine intermiſſione, quod non poſſunt facere? Eſt alia ſine intermiſſione oratio. Quæ eſt deſideriū. Quicquid aliud agis, ſi deſideras illud ſabbatum, non intermittis orare. Si non vis intermittere orare, noli intermittere deſiderare. Continuum deſiderium tuum, continua vox tua eſt. Tacebis ſi amare deſtiteris, quia tacuerunt, de quibus dictum eſt, Quoniam abundabit iniquitas, refrigeſcet charitas multorum. Frigus charitatis ſilentium cordis eſt, flagrantia charitatis clamor cordis eſt.

Ex libro de hæreſibus.
Luc.xv.
Sine intermiſſione orare.
Matth.vi.
Matth.xxiiij.

In omnibus gratias agite. Hæc eſt enim voluntas dei in Chriſto Ieſu in omnibus vobis.

¶ Vera fidelium humilitas eſt in nullo ſuperbire, in nullo murmurare, nec ingratum eſſe, nec querulum, ſed in omnibus dei iudicijs gratias deo agere deumq; laudare, cuius omnia opera aut iuſta ſunt aut benigna.

Ex lib. ſententiarum. Proſperi.
Humilitas fidelium.

C

Spiritū nolite extinguere: prophetias nolite ſpernere. Omnia autem probate, quod bonum eſt, tenete: ab omni ſpecie mala abſtinete vos.

¶ Non quia extingui poteſt, ſed quātū in ipſis eſt extinctores eius merito vocantur qui ſic agunt vt extinctum velint. Nox enim eſt anteq̃ effulgeat dies in aduentu clarificato domini noſtri Ieſu Chriſti. Nam vultis videre quia nox eſt? niſi lucernam haberemus in tenebris permaneremus. Petrus enim dicit, Nos habemus ce

Ex tracta. ps.lxxvi.
Quomodo ſpiritus extinguatur a malis.
ij.Petri.i.

diorem propheticum ſermonem, cui bene facitis intendẽtes velut lucernæ in obſcuro loco, donec dies luceat & lucifer oriatur in cordibus veſtris. Venturus eſt ergo dies poſt iſtam noctẽ: interim in hac nocte lucerna nõ deſit. Et hoc eſt fortaſſe quod nunc facimus has literas exponendo: lucernam inferimus, vt in hac nocte gaudeamus. Quæ quidem debet accenſa eſſe ſemper in domibus veſtris. Talibus enim dicitur, Spiritum nolite extinguere. Et tanquam exponens quid diceret, ſecutus ait, Prophetiam nolite ſpernere, id eſt lucerna in vobis ſemper luceat.

Ipſe autem deus pacis ſanctificet vos per omnia: vt integer ſpiritus veſter, & anima, & corpus, ſine
I. Cor. I. c. ij. quærela, in aduentu domini noſtri Ieſu Chriſti con-
D ſeruetur. Fidelis eſt qui vocauit vos, qui etiam faciet. Fratres orate pro nobis. Salutate fratres omnes, in oſculo ſancto. Adiuro vos per dominum, vt legatur epiſtola hæc omnibus ſanctis fratribus. Gratia domini noſtri Ieſu Chriſti vobiſcum. Amen.

Ex libro ad Victorem Vincentium .ij. Quomodo propriè dicatur ſpiritus nõ vniuerſa anima, ſed aliqd ipſius, ſicut Apoſtolus dicit, Et integer ſpiritus veſter & anima & corpus: vel illud multo expreſſius in libro Iob, Abſoluiſti animam
Spiritus. Anima. meã a ſpiritu meo: tñ & vniuerſa anima appellatur hoc nomine. Cũ cõſtet. n. eſſe aliqd in anima qđ ſpiritus nominetur, illud etiam ego dico propriè vocari ſpiritũ quo ratiocinamur & intelligimus,
Roma. vij. quãdo ita diſtincte iſta dicuntur quẽadmodũ Apoſtolus ait, Vt integer ſpũs veſter & anima & corpus. Hunc aũt ſpiritũ etiã mentẽ, vi-
Gala. v. detur appellare cũ dicit, Mente ſeruio legi dei, carne aũt legi peccati. Nã iſta ſentẽtia eſt, Caro cõcupiſcit aduerſus ſpiritũ, ſpiritus autem aduerſus carnẽ. vt quod ibi dixit mẽtẽ, hoc intelligatur hic ſpiritũ
Eph. iiij. dicere. Mẽtẽ quippe noſtrã niſi rationale & intellectuale noſtrũ dicere nõ ſolemus. Ac per hoc quod ait idẽ Apoſtolus, Renouamini ſpiritu mẽtis veſtræ: quid aliud dixit quam renouamini mẽte veſtra?
E Sic. n. ſpiritus mẽtis nihil aliud eſt quam mens, quõ corpus carnis ni-
Coloſ. ij. hil aliud põt eſſe quam caro. Nã & hoc ſcriptũ eſt, In expoliatione corporis carnis. vbi carnem corpus appellat. Dicit ſane & alio modo
I. Cor. xiiij. ſpiritũ hominis quẽ prorſus a mẽte diſcernit. Si. n. orauero lingua ſpiritus meus orat, mens autẽ infructuoſa eſt. Habet iſte ſuã, eãdemque difficilẽ quæſtionẽ. Multis. n. modis atque in diuerſis ſignificationibus ſcripturæ diuinæ ſpiritũ nominãt: ſed de quo nunc agimus quo ratiocinamur, intelligimus, ſapimus, cõſtat inter nos ſic etiam propriè ſpiritũ nuncupari, vt nõ ſit vniuerſa aĩa, ſed aliqd eius. Tũ animã eius ſpiritũ eſſe ſi propterea negas quia eius intelligentia diſtincte dicitur ſpiritus, poteris negare vniuerſum ſemẽ Iacob appel-

lari Iſraël: quoniã excepto Iuda etiã diſtincte appellatus eſt Iſrael in tribubus decẽ, q̃ in Samaria fuerunt. Sed qd opus eſt hic diutius immorari? Attende eã que anima eſt etiã ſpiritũ dici, cũ audis vel legis domino moriente, quod ſcriptũ eſt, Et inclinato capite, tradidit ſpiritũ. Attende etiã quibus verbis ſpiritum definieris atq3 deſcripſeris, cũ illum ab anima diſtinguereutereris. Hęc anima inquis, quia ex flatu dei habet originẽ, ſine ſenſu proprio aut intellectu intimo eſſe nõ potuit, quod eſt ſpiritus. His verbis ſatis indicas quid eſſe ſpiritum hominis ſentias. i. rationale noſtrũ quo ſentit atq3 intelligit anima. non ſicut ſentitur corporis ſenſibus, ſed ſicut eſt ille intimus ſenſus, ex quo eſt appellata ſententia. Hinc aũt pecoribus ſine dubitatione preponimur, eo q̄ ſunt illa rationis experia. Nõ habẽt itaq3 ſpiritũ pecora. i. intellectũ, & rationis ac ſapientię ſenſum, ſed animã tantũ. Nã & de illis dictũ eſt. Producant aque reptentia animarum viuentiũ. & Producat terra animã viuentem. Vt ergo planiſſime ac pleniſſime noueris eã que anima eſt, more diuinorũ eloquiorum etiã ſpiritum dici, appellatur pecoris ſpiritus. Et vtiq3 nõ habẽt pecora illũ ſpiritũ quem tua dilectio diſcernẽs ab anima definiuit. Vnde manifeſtum eſt q̄ generali vocabulo anima pecoris recte potuit ſic vocari. ſicut legitur in libro Eccleſiaſte. Quis ſcit ſi ſpiritus filiorum hominum aſcendat ipſe ſurſum, & ſpiritus pecoris ſi deſcendat ipſe deorſum in terram? Itaque in diluuij vaſtitate ſcriptum eſt, Et mortua eſt omnis caro, que mouebatur ſuper terram, volatilium. pecorum, & iumentorum, & ferarum, & omnis ſerpens qui mouetur ſuper terram, & omnis homo & omnia quecunq3 habent ſpiritum vitę, vbi remotis omnibus dubitationis ambagibus generale animę nomen eſſe intelligimus ſpiritũ: cuius quidẽ nominis ſignificatio tam late patet, vt etiã deus vocetur ſpiritus. Iſte flatus aereus q̃uis ſit corporeus, appellatur in pſalmo ſpiritus tẽpeſtatis. Quapropter eam que anima eſt, etiam ſpiritum nuncupari puto: ſecundũ illud, Auferes ſpiritum eorũ, & deficiẽt. Et iterũ Exibit ſpiritus eorũ, & reuertetur in terrã ſuã. hoc eſt corpus in puluerem ſuũ. Ergo nomen animę ſpiritus eſt, ab eo q̄ ſpiritalis eſt. Animę nomen eſt ab eo q̄ corpus animet, hoc eſt viuificet. ¶ Et ego, inquit, ſi exaltatus fuero a terra, omnia traham poſt me. Que omnia, niſi ex quibus ille eijcitur foras? Nõ aũt dixit omnes, ſed omnia. Nõ. n. omniũ eſt fides. Nõ itaque hoc ad vniuerſitatem omnium retulit, ſed ad creature integritatem idest ſpiritum & animam, & corpus, & illud quo intelligimus, & illud quo viuimus, & illud quo viſibiles & contractabiles ſumus. Qui enim dixit, Capillus capitis veſtri non peribit, omnia trahit poſt ſe.

¶ Tria ſunt q̃bus hõ cõſtat, ſpũs, aĩa, & corpus. Que rurſus duo dicunt, q̃a ſepe aĩa ſimul cũ ſpũ noiat. Pars. n. q̃dã eiuſdẽ rationalis q̃ caret beſtię, ſpiritus dicitur. Principale itaq3 noſtrũ ſpiritus eſt,

Spiritus pro anima. Ioan. xix.

F

Gene. i.

Eccle. iij.

Gene. vij.

Pſal. x. Ps. ciij. Ps. cxlv.

G

Ex tractat. euang. ſecundũ Ioan. xlix. Ioan. xij. Que omnia trahit ad ſe Chriſtus. Luce. xxi. Ex ſerm. de ſymbolo. Tribus conſtat homo ſpũ & aĩa & corpore. & Roma. viij.

Roma.vij. Deinde vita quæ coniungit corpori, anima dicitur. Poſtremo ipſum
corpus, quoniam viſibile eſt, vltimum noſtrum eſt. Hæc autem om-
nis creatura ingemiſcit ⁊ parturit vſque nunc. Dedit tamen primi-
tias ſpiritus qui credidit deo, ⁊ bonæ iam voluntatis eſt. Hinc enim
ſpiritus etiam mens vocatur. De quo dicit Apoſtolus, Mente ſer-
Roma.vij. uio legi dei. Qui ait ⁊ alio loco. Teſtis enim mihi eſt deus, cui ſer-
Roma.i. uio in ſpiritu meo. Anima vero cum carnalia bona adhuc appe-
Anima caro dicitur. tit, caro nominatur, ⁊ reſiſtit ſpiritui. non natura, ſed conſuetudine
peccatorum. vnde dicitur: Mente ſeruio legi dei; carne autem legi
peccati. Quæ conſuetudo in naturam verſa ſecundum generatio-
Ephe.ij. nem mortalem, peccato opprimit hominem. Itaque ſcriptum eſt,
Et nos aliquando fuimus natura filij iræ. id eſt vindictæ per quam
factum eſt vt ſeruiamus legi peccati. Eſt autem animæ natura per-
H
i.Cor.ij. fecta, cum ſpiritui ſuo ſubditur, ⁊ eum ſequitur ſequentem deum.
i.Cor.xv. Ideo animalis homo non percipit quæ ſunt ſpiritus dei. Sed non
Ex li. de perfectione iuſtitiæ hominis. tam cito ſubiungitur ad bonam operationem, quam cito ſpiritus
ad veram fidem ⁊ bonam voluntatem: ſed aliquando tardius eius
impetus quo in carnalia ⁊ temporalia defluit, refrenatur. Sed quo-
Eſſe ſine peccato ſoli Chriſto conuenit. niam ⁊ ipſa mundatur recipiens ſtabilitatem naturę ſuę dominan-
te ſpiritu, quod ſibi caput eſt, cui capiti caput eſt Chriſtus, nõ deſpe-
randum etiam corpus reſtitui naturæ propriæ, ſed vtique non tam
cito quã animam, ſicut nec animam tam cito quam ſpiritum, ſed
tempore opportuno in nouiſſima tuba: cum mortui reſurgent in-
corrupti, ⁊ nos immutabimur.

¶ Aliud eſt eſſe ſine peccato, quod de ſolo in hac vita vnigenito
dictum eſt: aliud eſt eſſe ſine querela, quod de multis iuſtis etiam
in hac vita dici potuit: quoniam eſt quidam modus bonę vitę, de
quo etiam in iſta humana conuerſatione, iuſta querela eſſe non
poſſit. Quis enim iuſte queritur de homine qui nemini male vult,
⁊ quibus poteſt fideliter conſulit, nec contra cuiuſquam iniuriam te-
Math.vi. net libidinem vindicandi, ⁊ veraciter dicit, Sicut ⁊ nos dimitti-
mus debitoribus noſtris? Et tamen eo ipſo quod verum dicit, Dimit-
te ſicut ⁊ nos dimittimus, ſine peccato ſe non eſſe declarat.

Ad Theſſalonicenſes ſecunda miſſa fuit
ex Athenis.

ARGVMENTVM IN EPISTOLAM ad Theſſalonicenſes poſteriorem.

QVoniam non contigit Paulo facultas reuiſendi Theſſalonicenſes, per epiſtolam cõfirmat illorum animos, vt fortiter ferant illatas ob Chriſtum afflictiones: nec ipſis defuturum præmium, nec aduerſarijs vindictam. Rurſum de die aduentus domini, de quo nonnihil attigerat in epiſtola ſuperiori, monet, ne quid commouerentur quorundam dictis, qui aſſeuerabant illum iam inſtare, teſte, ſicuti putant, ſignificans prius abolendum Romanum imperium, ac deinde venturum Antichriſtum. Attentius etiam inculcat coercendos eſſe, qui otio & curioſitate ſua turbarent quietem & ordinem publicum, & ad opus adigendos, cum ipſe Paulus apud eos manibus ſuis laborarit. Scripſit Athenis per eoſdē, per quos miſit priorem epiſtolam, vt noſtra docēt argumēta.

EXPOSITIO SECVNDAE EPISTOLAE EIVSdem diui Pauli Apoſtoli ad Theſſalonicenſes opibus diui patris Auguſtini, per venerabilem Bedam preſbyterum ſtudioſiſſime collecta.

Epiſtola Secunda ad Theſſalonicenſes.

CAPVT I.

ij.Cor.i.
Ephe.i.
ij.Pet.i.
i.Theſſ.i.

PAulus & Syluanus & Timotheus, eccleſiæ Theſſalonicenſium, in deo patre noſtro, & domino Ieſu, Gratia vobis & pax a deo patre noſtro, & domino Ieſu Chriſto. Gratias agere debemus ſemper deo pro vobis fratres, ita vt dignũ eſt,

Ex lib. de g. actia e libe. arbitrio.

quoniam ſupercreſcit fides ueſtra, & abundat charitas uniuſcuiuſque ueſtrum, in inuicem.

Non extollendi ſumus de dono dei.

¶Hoc dixit, ne forte de tanto bono quod ex deo habebãt, tanq̃ ex ſeipſis id habentes extollerentur. Quia ergo ſupercreſcit fides veſtra, inquit, & abundat charitas vniuſcuiuſq; veſtrum in inuicem gratias agere debemus deo de vobis, nõ ita vos laudare tanq̃ hoc habeatis ex vobis.

Ita ut & nos ipſi in uobis gloriemur ĩ eccleſiis dei pro patiẽtia ueſtra & fide, & in oibus pſecutionibus ueſtris, & tribulationibus, quas ſuſtinetis, in exẽplũ iuſti iudicii dei, ut digni habeamini in regno dei, p quo & patimini: ſi tamẽ iuſtum eſt apud deum, retribuere tribulationem, his qui uos tribulant: & uobis qui tribulamini, requiem nobiſcum.

C

Ex tracta, cõtra Fauſtum. xliiij.
Exemplum iuſti iudicij dei ẽ bonorum afflictio

¶Preſſuras perſecutionesq; iuſtorum dicit exemplum eſſe iuſti iudicij dei. Quę ſententia latius ab Apoſtolo Petro manifeſtatur vbi ait tempus eſſe vt iudicium incipiat a domo domini. Et ſi initiũ, inquit a vobis, qualis finis erit eis qui non credunt dei euangelio? Et ſi iuſtus vix ſaluus erit, peccator & impius vbi parebunt? Hinc enim intelligitur quomodo non parcatur impijs tanq̃ ſarmentis præciſis ad combuſtionem, quando iuſtis non parcitur propter perficiendam purgationem.

Digitized by Google

In reuelatione domini Ieſu de cœlo, cũ angelis uirtutis eius, in flāma ignis, dātis uindictā his q nō nouerunt deum, & qui non obediunt euangelio domini noſtri Ieſu Chriſti. Qui pœnas dabunt, in interi æternas, a facie domini, & a gloria virtutis eius cum venerit glorificari in ſanctis ſuis, & admirabilis fieri in omnibus qui crediderunt.

¶ Si peior eſt conditio neſcientium quam ſcientium legem dei, quomodo verum erit quod in euangelio dominus ait, ſeruus qui neſcit voluntatem domini ſui, & fecit digna plagis, vapulabit paucis: ſeruus autem qui ſcit voluntatem domini ſui & non fecit, plagis vapulabit multis. Ecce vbi oſtendit grauius eſſe peccare hominem ſcientem quam neſcientem, nec tamen ideo confugiendum eſt ad ignorantiæ tenebras vt in eis quiſque requirat excuſationem. Aliud eſt enim neſciſſe. Voluntas quippe arguitur in eo de quo dicitur, Noluit intelligere vt bene ageret, Sed & illa ignorantia quę non eſt eorum qui ſcire nolunt, ſed eorum qui tanquam ſimpliciter neſciunt, neminem ſic excuſat vt ſempiterno igne non ardeat: ſi propterea non credidit, quia nō audiuit omnino quid crederet: ſed fortaſſe vt minus ardeat. Non enim ſine cauſa dictum eſt, Effunde iram tuam in gentes quæ te non nouerunt. Et illud quod ait Apoſtolus, Cum venerit in flamma ignis dare vindictam in eos qui ignorant deum.

D Ex libro de gratia e libe. arbitrio. Lucæ. xij. Grauius peccat ſciens quã neſciens: nec tamẽ ideo ſtudendũ eſt ignorantiæ. ij. Tim. i.

Quia creditum eſt teſtimonium noſtrum ſuper vos in die illo: In quo etiam oramus ſemper pro vobis, vt dignetur vos vocatione ſua deus noſter, & impleat omnem voluntatem bonitatis ſuæ, & opus fidei in virtute: vt clarificetur nomen domini noſtri Ieſu Chriſti in vobis, & vos in illo: ſecundum gratiam Dei noſtri, & domini Ieſu Chriſti.

Col. i. i. theſſ. iij.

SAlus religionis huius per quam ſolam veram ſalus vera, veraciter qꝫ promittitur, nulli vnqꝫ defuit qui dignus fuit, & cui defuit, dignus non fuit non tanqꝫ ex meritis ſuis quiſqꝫ dignus fuerit, ſed quemadmodum ait Apoſtolus, non ex operibus, ſed ex vocante dictum eſt, Maior ſeruiet minori Quam vocationem ad dei propoſitum aſſerit pertinere, vnde dicit. Non ſecundum opera noſtra, ſed ſecundum ſuum propoſitum & gratiam. Et vnde item dicit, Scimus quoniam diligentibus deum omnia cooperantur in bonum, his qui ſecundum propoſitum vocati ſunt ſancti, de qua vocatione ait, Vt dignos vos habeat vocatione ſua ſancta.

E Ex lib. retractationum. ij. Salus nunquã defuit dignis. Rom. ix. ij. Tim. i. Roma. viij.

CAPVT II

ROgamus autem vos fratres per aduētum domini noſtri Ieſu Chriſti, & noſtræ congregationis in ipſum: vt non cito moueamini a veſtro ſenſu, neque terreamini, neque per ſpiritum, neq; per ſermonem, neq; per epiſtolā, tanq̄ per nos miſſam, quaſi inſtet dies domini. Nequis vos ſeducat vllo modo.

Matth. xxiiij.
Mar. xiij.
Luc. xxi.
Eph. v.
Dani. ix.

F

Ex epiſtola ad Eſychium epm de fine mundi.

Non auſcultandum eſt falſis rumoribus de aduentu domini.

i. The. v.

QVando dicebat, Nō cito moueamini mente, neq; terreamini, ſiue p verbū, ſiue p epiſtolā tanq̄ miſſam per nos, quaſi inſtet dies domini, nolebat vtiq; vt crederēt eis qui propinquare domini arbitrabant aduētū: nec tñ volebat vt tanq̄ ſeruus ille, diceret, Morā facit dñs meus venire, ꝛ traderēt ſe ſupbiæ, luxuriæq; perdēdos: ſed ſic eos nolebat de propinquante die nouiſſimo falſis auſcultare rumoribus, vt tñ vellet eos paratos aduētū domini ſui lumbis accinctis, ꝛ lucernis ardētibus opperi. qbus dicit, Vos aūt fratres nō eſtis in tenebris, vt dies ille vos tāq̄ fur cōprehēdat. Oēs. n. vos filij lucis eſtis ꝛ filij dei, non ſumus noctis neq; tenebrarū. Ille autē q ſic dicit, Morā facit dominus meus, venire, vt percutiat cōſeruos ſuos, ꝛ epuletur cū ebrioſis, nō eſt lucis, ſed tenebrarū. Et ideo cū dies ille tanq̄ fur cōprehendat, quod vnuſquiſq; debet etiā de die vitæ ſuæ nouiſſimo formidare. In quo. n. quēq; inuenerit ſuus nouiſſimus dies, in hoc eū cōprehēdet mundi nouiſſimus dies, quoniā qualis in die illo quiſque moritur, talis in die illo iudicatur. Ad hoc ptinet qđ in euāgelio ſecūdū Marcū ita ſcriptū eſt, Vigilate ergo, qa neſcitis qñ dñs domus veniet, ſero, an media nocte, an galli cātu, an mane, vt cū venerit repēte, inueniat vos dormiētes. Qđ aūt vobis dico, oībus dico, vigilate. Quibus. n. oībus dicit niſi electis ꝛ dilectis ſuis ad corpus eius ptinētibus. qđ eſt eccleſia. Nō ſolū ergo illis dixit, quibus tunc audientibus loquebatur, ſed etiam illis qui fuerunt poſt illos ante nos, ꝛ ad nos ipſos, ꝛ qui erunt poſt nos vſq; ad eius nouiſſimum aduentum. Nunquid autem omnes inuenturus eſt dies ille in hac vita? Cur itaq; omnibus dicit q ad eos ſolos pertinet qui tunc erunt, niſi quia eo modo ad omnes pertinet quo tunc dixi? Tunc enim vnicuiq; venit dies, vt talis hinc exeat qualis iudicandus eſt illo die. Ac per hoc vigilare debet omnis Chriſtianus, ne imparatum eum inueniat dominus aduentus. Imparatum autem inueniet dies ille, quem imparatum inuenerit ſuæ vitæ huius dies vltimus.

Qualis quiſq; moritur, talis iudicabitur.
Mar. xiij.

Omnibus dicitur quod electis dicitur.

¶ Diligendus ergo eſt & expectandus domini, ſicut ſancte exhortaris, aduentus, magnam dicens eſſe beatitudinem diligentibus eius aduentum. Et adhibes apoſtoli teſtimonium: cuius verba ſic ponis: De cætero repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quam reddet mihi dominus iuſtus iudex in illa die. Non ſolum autem mihi, ſed & his qui diligunt aduentum domini. Tunc enim ſicut ex euangelio cõmemoras, Iuſti fulgebunt ſicut ſol in regno patris ſui. Et quod Propheta dicit, Ecce enim caligo & tenebræ operient terram ſuper gentes, in te vero apparebit dominus, & maieſtas eius in te videbitur. Item quod ſcriptum eſt, Qui vero expectant dominum, exultabunt cum virtute: producent pennas ſicut aquilæ: current, & non laborabũt ambulabunt, & nõ eſurient. Hæc plane piiſſime & veriſſime dicis, cõmẽdans eorũ habitudinẽ qui diligunt aduentũ domini. Sed & illi quibus dicebat Apoſtolus, Non cito moueamini mente quaſi inſtet dies domini: nec eos hoc dicens Doctor gentium ab illa dilectione frangebant, qua vt inflammarentur volebat. Et ideo nolebat vt crederent eis a quibus audiebant inſtare diem domini: ne forte cum tranſiret tempus quo eum crediderant eſſe venturum, & veniſſe non cernerent, etiam cætera fallaciter ſibi promitti arbitrantes, de ipſa mercede fidei deſperarent. Non ergo ille diligit aduentum domini, qui eum aſſerit propinquare, nec ille qui aſſerit non propinquare, ſed ille qui eum ſiue prope, ſiue longe ſit, ſynceritate fidei, firmitate ſpei, ardore charitatis expectat. Nam ſi tanto magis diligitur dominus, quanto magis creditur & predicatur citius eſſe venturus, magis eum diligebant qui eius aduentum iam inſtare dicebant, quam hi quos Apoſtolus eis credere prohibebat, vel ipſe Apoſtolus qui hoc vtique nõ credebat.

Item ex eadem epiſtola.
Diligẽdus eſt aduentus domini.
ij. Tim. iiij.
Matth. xiij.
Eſa. lx.
Eſa. xl.
H
Cur de aduentu domini aſſerẽ nolebat apls.
Quis diligat aduentũ domini.

Quoniam non aduenie t Dominus, niſi venerit diſceſſio primum: & reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, qui aduerſatur, & extollitur ſupra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur: ita vt in templo dei ſedeat, oſtendens ſe tanquam ſit deus. Non retinentis quod cum adhuc eſſem apud vos, hæc dicebam vobis? Et nunc quod detineat ſcitis: vt reueletur in ſuo tempore. Nam myſterium iam operatur iniquitatis, tantum vt qui tenet, nunc teneat donec de medio tollatur fiat: & tunc reuelabitur ille iniquus, quem dominus Ieſus interficiet ſpiritu oris ſui: & deſtruet illuſtratione aduentus ſui, eum cuius eſt aduentus ſecundum operationem Satanæ In omni virtute & ſignis & prodigiis mendacibus,

I
Eſa. xi.

&in omni ſeductione iniquitatis, his qui pereunt.

Ex lib. de ciui: dei xx. cap. xix.

Antichriſtus pręcedet aduentum dñi.

Sedes Antichriſti ignoratur.

¶ Rogamus vos, inquit, fratres per aduentum domini noſtri Ieſu Chriſti, & noſtræ congregationis in ipſum, vt non cito moueamini mente, neque per ſpiritum, neque per verbum, neque per epiſtolam tanquam per nos miſſam, quaſi inſtet dies domini, ne quis vos ſeducat vllo modo, quoniam niſi venerit refuga primum &c. Nulli dubium eſt eum de Antichriſto iſta dixiſſe, diemque iudicij. Hunc enim appellat diem domini nõ eſſe venturum, niſi ille prior venerit, quem refugam vocat, vtique a domino deo. Quod ſi de omnibus impijs merito dici poteſt quanto magis de iſto? ſed in quo templo dei ſit ſeſſurus incertum eſt, vtrum in illa ruina templi quod a Salomone rege conſtructum eſt, an vero in eccleſia. Non enim alicuius idoli aut dæmonijs templum, dei

B Apoſtolus diceret. Vnde nonnulli non ipſum principem, ſed vniuerſum quodammodo corpus eius, id eſt ad eum pertinentem hominum multitudinem ſimul cum ipſo ſuo principe hoc loco intelligi Antichriſtum volunt, rectiuſque putant etiam latine dici

In tẽplũ ſedere.

ſicut in græco eſt, ne in templo dei, ſed in templum dei ſedeat, tanquam ipſe ſit templum dei, quod eſt eccleſia. ſicut dicimus, ſedet in amicum, id eſt velut amicus, vel ſi quid aliud iſto locutionis genere dici ſolet. Quod autem ait, & nunc quid detineat ſcitis, id eſt quid ſit in mora, quæ cauſa ſit dilationis eius vt reueletur in ſuo tempore, ſcitis. Quoniam ſcire illos dixit, aperte hoc dicere noluit. Et ideo nos qui neſcimus quod illi ſciebant, peruenire cum labore ad id quod ſenſit Apoſtolus, cupimus, nec valemus, præſertim quia & illa quæ addidit, hunc ſenſum faciunt obſcuriorem. Nam quid eſt, Iam enim myſterium iniquitatis operatur, tantum qui modo tenet, teneat donec de medio fiat, & tunc reuelabitur iniquus? Ego prorſus quid dixerit, me fateor ignorare. Suſpitiones tamen hominum quas vel audire vel legere potui, non tacebo. Quidam putant hoc de imperio dictum fuiſſe Romano, & propterea Paulum Apoſtolum non id aperte ſcribere voluiſſe, ne calumniam videlicet incurreret, quod Romano imperio male optauerit cum ſperaretur æternum, vt hoc quod dixit. Iam enim myſterium iniquitatis operatur, Neronem voluerit intelligi, cuius iam

Opiniones de Nerone.

C facta velut Antichriſti videbantur. Vnde nonnulli ipſum reſurrecturum & futurum Antichriſtum ſuſpicantur. Alij vero nec occiſum putant, ſed ſubtractum potius vt putaretur occiſus: & viuum occultari in vigore ipſius ætatis in qua fuit cum crederetur extinctus, donec ſuo tempore reueletur & reſtituatur in regnum. Sed multum mihi mira eſt hæc opinantium tanta præſumptio. Illud tamen quod ait Apoſtolus, tantum qui modo tenet teneat, donec de medio fiat, non abſurde de ipſo Romano imperio creditur dictum, tanquam dictum ſit, tantum qui modo imperat.

Digitized by Google

imperet donec de medio fiat, id eſt de medio tollatur. ⁊ tunc reue-
labitur iniquus, quem ſignificari Antichriſtum nullus ambigit. Myſterium iniquitatis.
Alij vero ⁊ quod ait, Quid detineat ſcitis, ⁊ myſterium operari ini-
quitatis, non putant dictum niſi de malis ⁊ fictis qui ſunt in ec-
cleſia, donec perueniat ad tantum numerum qui Antichriſto ma-
gnum populum faciat, ⁊ hoc eſſe myſterium iniquitatis, quia vi-
detur occultum. Hortari autem Apoſtolum fideles vt in fide quã
tenent, tenaciter perſeuerent, dicendo tantum qui modo tenet, te-
neat, donec de medio fiat, hoc eſt, donec exeat de medio eccleſiæ
myſterium iniquitatis quod nunc occultum eſt. Ad ipſum enim
myſterium pertinere arbitrantur, quod ait in epiſtola ſua Ioannes
Euangeliſta, Pueri nouiſſima hora eſt. Et ſicut audiſtis ꝙ Antichri- 1. Ioan. ii.
ſtus ſit venturus: nunc autem Antichriſti multi facti ſunt, Vnde
cognoſcimus ꝙ nouiſſima hora ſit. Ex nobis exierunt, ſed non
erant ex nobis: quod ſi fuiſſent ex nobis, permanſiſſent vtique no-
biſcum. Sicut ergo ante finem in hac hora (inquiunt) quam Ioan- D
nes nouiſſimam dicit, exierunt multi hæretici de medio eccleſię,
quos multos dicit Antichriſtos, ita omnes tunc inde exibunt, qui
non ad Chriſtum ſed ad illum nouiſſimum Antichriſtum per-
tinebunt: ⁊ tunc reuelabitur. Alius ergo ſic, alius autem ſic Apo-
ſtoli obſcura verba coniectat. Quod tamen eum dixiſſe non du-
bium eſt, non veniet ad viuos ⁊ mortuos iudicandos Chriſtus,
niſi prius venerit ad ſeducendos in anima mortuos aduerſarius
eius Antichriſtus, qui ſuis ad occultum iam iudicium dei perti-
neat quod ab illo ſeducentur. Præſentia quippe eius erit (ſicut di-
ctum eſt) ſecundum operationem Satanæ in omni virtute, ⁊ ſi-
gnis, ⁊ prodigijs mendacij, ⁊ in omni ſeductione iniquitatis his
qui pereunt. Tunc enim ſoluetur Satanas, ⁊ per illum Antichri-
ſtus in omni ſua virtute mirabiliter quidẽ ſed mẽdaciter operabi-
tur. Quæ ſolet ambigi vtrum propterea dicta ſint ſigna ⁊ prodigia Signa mẽdacij.
mendacij, quoniã mortales ſenſus per phãtaſmata decepturus eſt
vt quod nõ facit facere videatur: an quia illa ipſa etiã ſi erũt vera
prodigia, ad mendacium pertrahent credituros nõ ea potuiſſe niſi
diuinitus fieri, virtutẽ diaboli neſcientes, maxime quãdo tantam
quantã nunquã habuit accepit poteſtatẽ. Nõ enim quando de cœlo Opera Satanæ vera.
ignis cecidit, ⁊ tantã familiã cum tantis gregibus pecorum ſancti E
Iob vno impetu abſumpſit, ⁊ turbo irruens, ⁊ domũ deijciẽs filios
eius occidit, phantaſmata fuerunt. Quæ tamẽ fuerũt opera Sata-
næ, cui deus dederat hanc poteſtatẽ. Propter quid horũ ergo dicta
ſunt prodigia, ⁊ ſigna mendacij, tunc potius apparebit: ſed propter
quodlibet horũ dicta ſint, ſeducentur eis ſignis ⁊ ꝓdigijs q ſeduci
merebũtur pro eo ꝙ dilectionẽ veritatis nõ receperũt (inqt) vt ſal
ui fierẽt. Nec dubitauit Apoſtolus dicere, atq; addere, Ideo mittet
illis deus opationẽ erroris, vt credant mendacio. Deus enim mit-
tet, quia deus diabolum facere iſta permittet iuſto ipſe iudicio, Quõ deꝰ mittet

operationẽ et eius. ſignis faciat ille iniquo malignoq; conſilio, vt iudicentur, inquit, omnes, qui non crediderunt veritati, ſed conſenſerunt iniquitati. Proinde iudicati ſeducentur, & ſeducti iudicabuntur. Sed iudicati ſeducentur illis iudicijs dei occultæ iuſtis, iuſte occultis, quibus ab initio peccati rationalis creaturæ nunq̃; iudicare ceſſauit. Seducti autem iudicabuntur nouiſſimo manifeſtoq; iudicio per Ieſum Chriſtum iuſtiſſime iudicaturum. NON retinetis q̄ cum adhuc eſſemus apud vos, hæc dicebamus vobis? Et nunc quod detineat ſcitis vt reueletur in ſuo tempore. Nam miſterium iam operatur

F iniquitatis tantũ vt qui tenent nunc teneat donec de medio fiat. Et tunc reuelabitur ille iniquus, quẽ dominus Ieſus interficiet ſpiritu oris ſui, & deſtruet illuſtratione aduentus ſui.

Ex epiſtola ad Eſychium epiſcopum. ❡ Hęc verba apoſtolica ita ſane obſcura ſunt & myſtice dicta, vt tamen appareat eum nihil de ſtatutis dixiſſe temporibus, nullumq; eorum interuallum ſpatiumq; aperuiſſe. Ait enim, in ſuo tempore vt reueletur: nec dixit, poſt quantum tempus hoc futurum ſit. Deinde ſubiunxit, Iam enim myſterium operatur iniquitatis. Hoc iniquitatis myſterium quomodo libet intelligatur quod ſit, ab alio ſic, ab alio autem ſic, q̃diu tamen operetur occultum eſt: neq; id

Act. I. expreſſit Apoſtolus, tanq̃; homo ex eorum numero, quibus dictum eſt, Non eſt veſtrum ſcire tempora. Quamuis enim nondum inter eos erat quando eis hoc dictum eſt, ad eorum tamen collegium atq; ſocietatem eum non ambigimus pertinere. Item quod ſequitur, tantummodo qui tenet teneat donec de medio fiat: & tunc reuelabitur ille iniquus, quem dominus Ieſus interficiet ſpiritu oris ſui, docet nos Antichriſtũ manifeſtũ futurũ. Siqui de ipſius videtur aliquãdo candẽtiore ſignificatiõe tetigiſſe interficiendũ ſpiritũ oris domini Ieſu Chriſti, ſed primo quãtũ tẽporis tunc erit, nec ſaltem obſcure locutus eſt. Quiſnam ſit enim qui modo tenet, vel qui teneat, vel quid ſibi velit, quod ait, De medio fiat, poteſt quiſq; ſe coarctare vt intelligat vel aliquatenus ſuſpicetur, quoniam quomodo ſcriptum legit. Quamdiu autem teneat, & poſt quanta temporum ſpatia de medio fiat, hic tacetur omnino.

G Eo q̄ charitatem veritatis non receperunt, vt ſalui fierent. Ideo mittet illis deus operationẽ erroris, vt credãt mẽdacio: vt iudicẽtur omnes qui nõ crediderũt veritati, ſed cõſenſerunt iniquitati. Nos autẽ debemus gratias agere deo ſemper pro vobis fratres dilecti a deo, q̄ elegerit nos deus ab initio primitias in ſalutem, in ſanctificatione ſpiritus, & in fide veritatis, in qua & vocauit vos per euangelium noſtrum in acquiſitiõe gloriæ domini noſtri Ieſu Chriſti. Itaq; fra

ſtate, & tenete traditiões quas didiciſtis, ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam noſtram. Ipſe autē dominus noſter Ieſus Chriſtus, & deus & pater noſter, qui dilexit nos, & dedit conſolationem æternam, & ſpem bonam in gratia, exhortetur corda veſtra, & cōfirmet vos in omni opere & ſermone bono.

IVdæi cum putant ad ſuum regnum viſibilem iſtā pertinere ꝓ- Ex tracta
phetiā, quia ſpe inuiſibiliū bonorū gaudere nō norūt, in laque- ps.cvi.
os illius ruituri ſunt, de quo dominus ait, Ego veni ī nomine Ioan.v.
patris mei, ⁊ non ſuſcepiſtis me, alius veniet in nomine ſuo, hunc
ſuſcipietis, ⁊ de quo Paulus Apoſtolus dicit, Quia reuelabitur ho- B
mo peccati, filius interitus, qui aduerſatur ⁊ ſuper extollitur ſupra
omne quod dicitur deus, aut quod colitur, ita vt in tēplo dei ſedeat, Antichriſtus.
oſtendens ſe tanq̄ ſit deus. Et paulopoſt, Tunc reuelabitur, inquit,
iniquus, quem dominus Ieſus interficiet ſpiritu oris ſui, ⁊ euacua-
bit illuminatione præſentiæ ſuæ eum, cuius eſt præſentia ſecundum
operationem Satanæ in omni virtute ⁊ ſignis ⁊ prodigijs menda-
cijs, ⁊ in omni ſeductione iniquitatis his qui pereunt, pro eo q̄ dile-
ctionem veritatis non receperunt vt ſalui fierent. Et ideo mittet il-
lis deus operationem erroris vt credant mendacio, ⁊ iudicentur
omnes qui non crediderunt veritati, ſed conſenſerunt iniquitati ꝑ
iſtum refugam, per iſtum qui ſe extollit ſuper omne quod dicitur
deus, ⁊ quod colitur. Videtur mihi populum Iſraelitarum carnaliū
putaturum impleri iſtam prophetiam qua dictum eſt, Saluos fac
nos domine deus noſter, ⁊ congrega nos de gentibus, q̄ illo duce
velut in conſpectu inimicorum ſuorum viſibilium qui eos viſibi-
liter captiuauerant, habituri ſunt viſibilem gloriā. Sic credent men-
dacio, quia dilectionem veritatis non receperunt, vt non bona car-
nalia ſed ſpiritalia concupiſcerent. Sic. n. a diabolo decepti ſunt vt
occiderent Chriſtum, quando dixerunt. Si dimiſerimus eum, ſic om- Ioan.xi.
nes credēt in eū, ⁊ veniēt Romani, ⁊ tollent noſtrum locum ⁊ gen- A Ioan.xi.
tem, quando Caiphas vnus ex ipſis cum eſſet pontifex anni illius Ex epiſtola ad
dixit eis, Vos neſcitis quicq̄, nec cogitatis quia expedit vobis vt Heſychium epi-
vnus moriatur pro populo ⁊ non tota gens pereat. ſcopum.

¶ Erit enim tūc tribulatio magna, qualis nō fuit ab initio mūdi Tribulatio qua-
neq; fiet. Sic eſt poſitum ſecundum Matthæum, ⁊ ſecundum Mar- lis non fuit ab
cum, vt incertum ſit verum de excidio illius ciuitatis, an de ſeculi initio mūdi, an
fine intelligi debeat. Lucas vero vt oſtenderet tunc factam fuiſſe de tempore de-
abominationem deſolationis, quę a Daniele prædicta eſt quando ſtructionis Hie-
expugnata eſt Hieruſalem, hæc eodem loco domini verba cōme- ruſalem an An-
morat. Cum autem videritis circundari ab exercitu Hieruſalē, ſci- tichriſti tempo-
tote quia appropinquabit deſolatio eius. Apparet itaq; tunc ibi po- re prædicta ſit.
ſitam deſolationis abominationem. Nam Ioſephus qui Iudaicas

deſcripſit hiſtoriam talia mala dicit illi populo tunc accidiſſe, vt vix credibilia videantur, vnde non immerito dictum eſt talem tribulationem non fuiſſe a creaturæ initio nec futuram. Sed ſi tempore Antichriſti talis aut maior forſitam erit, intelligendus eſt de illo populo dictum, quod eis tali amplius futura non erit. Si enim Antichriſtum illi primitus & præcipue recepturi ſunt, facturus eſt idem tunc populus tribulationem potius paſſurus.

CAPVT. III.

DE cætero fratres, orate pro nobis, vt ſermo Dei currat, & clarificetur, ſicut & apud vos, & vt liberemur ab importunis & malis hominibus.

Ex epiſtola ad Vitalem. Roma. 2.

NVnquid poſtremo apoſtolum Paulum pro Iudæis infidelibus habentem talia vota culpabis? de quibus ait, Bona voluntas quidem cordis mei & deprecatio ad Deum pro illis in ſalutem, Qui etiam Theſſalonicenſibus dicit, De cætero fratres orate pro nobis vt verbum domini currat & glorificetur, ſicut etiam apud vos, vt eruamur ab iniquis & malis hominibus. Non enim omnium eſt fides. Quomodo curreret & glorificaretur verbum dei niſi ad fidem conuerſis eis quibus prædicaretur? quandoquidem iam credentibus dicit, Quemadmodum & apud vos. Scit certe hoc ab illo fieri, quem vult rogari, vt hoc faciat etiam, vt eruatur ab iniquis & malis hominibus qui profecto & illis orationibus non erant credituri. Propter quod addidit, Non enim hominum eſt fides. Tanquam diceret, Non enim apud omnes etiam orantibus vobis glorificabitur verbum dei, quia ipſi vtique fuerant credituri qui ordinati erant in vitam æternam, prædeſtinati in adoptione filiorum per Ieſum Chriſtum in ipſum & electi in ipſo ante mundi conſtitutionem. Sed ideo deus per orationes credentium & nondum credentes credere facit vt oſtendat quia ipſe facit. Nemo eſt enim tam imperitus, tam carnalis, tam tardus ingenio, qui non videat deum facere quod rogari ſe præcepit vt faciat.

Orationibus credentium credunt non credentes.

C

Deus facit que rogari præcepit vt faciat.

Non enim omnium eſt fides. Fidelis autem dominus eſt, qui confirmabit vos, & cuſtodiet a malo. Confidimus autem de vobis fratres in domino, quoniam que præcipimus, & facitis, & facietis. Dominus autem dirigat corda veſtra in charitate dei, & patientia Chriſti. Denunciamus autem vobis fratres in nomine domini Ieſu Chriſti, vt ſubtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinate, & non ſecundum traditionem quam acceperunt a nobis. Ipſi enim ſcitis, quemadmodum oporteat imitari nos.

POſſe habere fidem, ſicut poſſe habere charitatem, natura eſt hominum. Habere autem fidem ſicut habere charitatem, gratia eſt fidelium. Sed cũ voluntas credendi aliis preparatur, aliis nõ pparatur a domino, diſcernẽdũ eſt quid veniat de miſericordia eius, quid de iudicio. Vniuerſę enim vie domini miſericordia ⁊ veritas. Inueſtigabiles autẽ ſunt viæ ipſius. Inueſtigabiles ergo ſunt ⁊ miſericordia qua gratis liberat, ⁊ veritas qua iuſte iudicat.

Ex li. Sententiarũ Proſperi.
Poſſe habere fidem eſt naturæ habere fidẽ gratiæ.
Roma. xi.

Quoniam non iuquieti fuimus inter vos, neq; gratis panem manducauimus ab aliquo, ſed in labore & in fatigatione, nocte, & die operãtes, ne quem veſtrũ grauaremus. Non, quaſi non habuerimus poteſtatẽ, ſed vt noſmetipſos formã daremus vobis, ad imitandum nos. Nam & cum eſſemus apud vos, hoc denunciabamus vobis, quoniam ſi quis non vult operari, nec manducet. Audiuimus enim inter vos quoſdam ambulantes inquiete, nihil operantes, ſed curioſe agentes. His autem qui eiuſmodi ſunt, denunciamus & obſecramus in domino Ieſu Chriſto, vt cum ſilentio operantes, ſuum panem manducent.

D
i. Theſ. iii.
Act. xx.

NOn (inquiũt) de hoc ope corporali, in quo vel agricolę vel opifices laborãt, pcepit Apoſtolus cũ diceret, q nõ vult opari nõ mãducet, ne euãgelio poſſet eſſe cõtrarius vbi ait ipſe dñs. Ideo dico vobis ne ſolliciti ſitis animæ veſtræ qd mãducetis neq; corpori veſtro qd induamini. Nõne anima plus eſt q̃ eſca, ⁊ corpus plusq̃ veſtimẽtũ? Ecce inquiũt, vbi nos dñs iubet de victu ⁊ tegumẽto noſtro eſſe ſecuros. Quõ ergo Apoſtolus ſentire aduerſus dñm poſſet vt pciperet ita eſſe debere ſollicitos qd mãducemus, ⁊ qd bibamus, ⁊ vnde coopiamur, vt nos etiã opificũ artibus, curis, laboribus oneraret? Quapp in eo quod ait, Qui nõ vult opari nõ mãducet, opa ſpiritalia (inquiũt) debemus accipe. De qbus alio loco dicit. Vnicuiq; ſicut de' dedit. Ego plãtaui, Apollo rigauit, ſed deus incremẽtũ dedit. Et paulo poſt, Vnuſquiſq; ſuã mercedẽ accipiet ſecũdũ ſuũ laborẽ. Dei.n. ſum' coopariij, Dei agricultura, dei ędificatio eſtis. Secũdũ gratiã dei q̃ data ẽ mihi vt ſapiẽs architectus fũdamẽtũ poſui. Sicut ergo Apoſtolus opat plãtãdo, rigãdo, ędificãdo, ⁊ fũdamẽtũ ponẽdo: ita q nõ vult opari nõ mãducet. Quid.n. pdeſt mãducare ſpiritaliter. i. paſci vbo dei, ſi nõ inde opatur alioꝝ ędificationẽ? Sicut illi pigro ſeruo qd pfuit accipe talẽtũ, ⁊ abſcõdere, nec opari lucra dominica? An vt ei auferret i fine, ⁊ ipſe i exteriores tenebras mitteret? Sic (inquiũt) nos facimus. Legimus cũ fratribus qui ad nos ab æſtu ſeculi veniunt fatigati, vt apud nos in verbo dei ⁊ in

Ex lib. de opere monachorum.
Matth. vi.
B
Quale opus pcepit Apoſtolus.
i. Cor. iii.
Ibidem.
Ibidem.

F orationibus, pſalmis, hymnis, canticis ſpiritalibus requieſcant. Alloquimur eos, conſolamur, exhortamur, ædificantes in eis ſi quid eorũ vitæ pro ſuo gradu deeſſe pſpicimus. Talia opera ſi nõ faceremus, periculoſe a dño alimenta ipſa ſpiritalia ſumeremus. Sed ſi hoc ſolũ de hac re dixiſſet Apl's, Qui nõ vult operari, nec mãducet, poſſent hæc verba in aliã traduci ſententiã. Cum vero multis alijs locis epiſtolarũ ſuarũ quid hinc ſentiat apertiſſime doceat, ſuperfluo conatur, & ſibi & ceteris caliginẽ obducere, vt quod vtil ter illa charitas monet, nõ ſolũ facere nolint, ſed nec intelligere ipſi, aut ab alijs intelligi velint: nõ timẽtes qđ ſcriptũ eſt, Noluit intelligere vt bene ageret. Sciendũ itaq; beatũ apoſtolũ opera corporalia ſeruos dei opari voluiſſe, quę finẽ haberent in magnã ſpiritalẽ mercedem. Ad hoc, vt ipſo victu, & tegumẽto a nullo indigerẽt, ſed manibus ſuis hæc procurarẽt ſibi & euangelica pręcepta apoſtolico pcepto & exẽplo nõ eſſe cõtraria. At enim dñs ait, Nolite ſolliciti eſſe animæ qđ mãducetis: neq; corpori veſtro, quid veſtiamini. Recte, quoniã ſupra dixerat, Nõ poteſtis deo ſeruire & mãmonæ. Qui.n. propter hoc euangeliũ pędicat vt habeat vnde manducet, & vnde veſtiatur, ſimul ſe putat & deo ſeruire quia euangelium prædicat, & mãmonæ, qa ppter hęc neceſſaria pdicat, qđ dominus dicit fieri nõ poſſe. Ac per hoc ille qui propter iſta euangeliũ pdicat, nõ deo, ſed mãmonæ ſeruire cõuincitur, etſi deus illo ad aliorũ prouectũ quõ ipſe neſcit vtatur. Nã huic ſententiæ ſubiũgit dicẽs, Ideo dico vobis, nolite ſolliciti eſſe animę quid mãducetis, neq; corpori veſtro, qđ veſtiamini? Non vt iſta nõ procurẽt, quantũ neceſſitati ſat eſt, vnde honeſte potuerint, ſed vt non iſta intueãtur, & propter iſta faciant quicquid in euangelij pconio facere iubentur.

Ps. xxxv.

Lucæ. xij. Matth. vi.

G

Matt. vi. Lucæ. xij.

Vos autem fratres, nolite deficere bene facientes.

Gala. vi.

Ex eodem lib.

PRopter neceſſitates ſanctorum, qui quiuis pceptis Apoſtoli obtẽperẽt vt cũ ſilentio operãtes ſuũ panẽ mãducẽt, poſſunt tamẽ multis ex cauſis indigere ſupplemẽto aliquo taliũ ſuſtẽtationũ, cũ dixiſſet talia docẽs & pmonens. His aũt qui eiuſmodi ſunt pcipimus & obſecramus in dño Ieſu Chriſto, vt cum ſilentio operãtes ſuũ panẽ mãducent, ne illi qui habebãt vnde ſeruis dei neceſſaria præberent, hac occaſione pigreſcerẽt: præuidens continuo ſubiecit, Vos autẽ fratres nolite infirmari benefaciẽtes. Et ad Titũ cũ ſcriberet dicens, Zenã legiſperitũ & Apollo ſollicite pmitte vt nihil illis deſit, vt oſtẽderet, vnde illis nihil deeſſe deberet: cõtinuo ſubiunxit, Diſcant autem & noſtri bonis operibus pręeſſe ad neceſſarios vſus, ne ſint infructuoſi.

Titum. iij.

Ibidem.

H

Quod ſi quis non obedierit verbo noſtro, per epiſtolam, hunc notate, & non cõmiſceamini cũ illo, vt confundatur. Et nolite quaſi inimicũ exiſtimare, ſed

Digitized by Google

corripite vt fratrem. Ipſe autẽ deus pacis det vobis pacem ſempiternã in omni loco. Dominus ſit cum oĩbus vobis. Salutatio mea manu Pauli, qđ eſt ſignũ in omni epiſtola. Ita ſcribo. Gratia domini noſtri Ieſu Chriſti cum omnibus vobis, Amen.

¶ Diligamus inimicos, corripiamus, caſtigemus & excõmunicemus cũ dilectione, a nobis etiam ſeparemus. Videte.n.quid dicat Apoſtolus, Si quis autẽ non obedier t verbo noſtro per epiſtolam, hũc notate & nolite cõmiſceri cũ eo. Sed ne ſubreperet tibi ex hoc iracũdia, & turbaret oculũ tuũ. Non, inquit, vt inimicũ eũ exiſtimetis, ſed corripite vt fratrẽ vt erubeſcat. A quo indixit ſeparationẽ, non præcedit dilectionem. Ex tract. ps. liiii.

¶ Superbo oculo & inſatiabili corde huic non conueſcebar. Quid eſt non conueſcebar? Non cũ illo comedebã. Quõ nobis proponit hoc, quãdo ipſe non fecit? Ad imitationẽ ſuã non hortatur: videmus eũ cõuiuatũ eſſe cũ ſupbis, quõ nos ꝓhibet ne cõuiuemur cũ eis? Nos quidẽ fratres ꝓpter correctionem aliquãdo tenemus nos etiã a fratribus noſtris, & nõ cũ eis cõuiuamur vt corrigantur, cum extraneis potius cõuiuamur, cũ Paganis, q̃; cũ his q nobiſcũ erãt, cũ viderimus eos male viuere, vt erubeſcãt & corrigãtur. Sicut dicit Apoſtolus, Si qs nõ obedit verbo noſtro p epiſtolã, hunc notate, & nolite cõmiſceri cũ eo. Et nõ vt inimicũ exiſtimetis, ſed corripite vt fratrem. Facimus hoc plerũq; ꝓpter medicinã, & tamẽ cũ extrãneis multis & cũ impiis ſæpe veſcimur. Quid eſt hoc quod ait, Superbo oculo & inſatiabili corde, hunc nõ cõueſcebat. Habet epulas ſua cor piũ. Habet epulas ſua cor ſupbũ. Nã ꝓpter cibos ipſos cordis ſupbi, ideo dixit inſatiabili corde, Cor ſuperbũ vnde paſcitur. Si ſupbus eſt, inuidus eſt, aliter nõ poteſt. Supbia mater inuidẽtiæ eſt, nõ poteſt niſi generare hanc, & cũ illa ſemp eſſe. Omnis ergo ſupbus ĩuid⁹ eſt, malis alienis paſcitur. Vnde dicit Apoſtol⁹, Si mordetis & comeditis inuicẽ, videte ne ab inuicẽ cõſumanini. Videtis ergo comedentes, nolite his cõueſci, fugite tale conuiuiũ. Neq;.n. ſe ſatiant gaudendo de malis, quia inſatiabili corde ſunt. Caue ne capiatis in epulis eorum laqueo diaboli. Cibis talibus paſcebantur Iudęi quãdo crucifixerunt dominũ quia, paſcebãtur tãq; de pœna domini. Nã & nos de cruce domini paſcimur, qa corpus ipſius mãducam⁹. Dicebãt enim cũ viderẽt pẽdẽtẽ in cruce iſultãtes, qa iſatiabiles corde erãt. Dicebãt ergo, Si filius dei ẽ, deſcẽdat de cruce. Alios ſaluauit ſe ſaluare nõ poteſt. Paſcebãt cibo crudelitatis ſuæ, & ille paſcebatur cibo miſericordiæ ſuę: Pater, inquit, ignoſce illis, quia neſciũt quid faciunt. Habent ergo impii epulas ſuas. Audi epulas piorum, Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam, quoniam ipſi ſaturabuntur.

Ex tract. ps. c. Psal. c.
A
Quomodo præcipitur nobis parcendũ, q Chriſtus non cauit.
Epulæ cordis.
Superbus omnis inuidus.
Gal. v.
B
Matt. xxvii.
Luc. xxiii.
Matth. v.

Miſſa fuit ex Laodicea, quæ eſt metropolis phrygiæ Pacaſianæ.

Digitized by Google

ARGVMENTVM IN EPISTOLAM AD TIMOTHEVM PRIOREM.

TImotheum matre Iudea, ſed Chriſtia-
na, patre Græco, Paulus in miniſteriũ
adoptarat, probæ indolis iuuenẽ, & ſa-
cris literis eruditum, quem tamẽ ob Iu-
dæos coactus eſt circũcidere. Quoniã au-
tẽ huic eccleſiarũ curã delegarat, ſicut
& Tito, quas ipſe nõ poterat adire, inſtituit eũ in functione
epiſcopali, & in diſciplina eccleſiæ, nõ ſic admonẽs vt diſci-
pulũ, ſed vt filiũ & collegã. Id quo cũ maiore faciat authori-
tate, ſubinde apoſtolicã autoritatẽ ſibi vindicat. Admonet
autẽ, ut reiectis, q Iudaicas fabulas inueherent, ea doceret,
quæ eſſent fidei & charitatis: deinde principũ, licet ethnis
corũ, authoritatẽ (quoniã hinc pẽdebat ordo ciuitatis, et trã-
quillitas reipublicæ) adeo nõ ſpernẽdã Chriſtianis, vt pro
his orari iubeat. Quid viros deceat in cœtu eccleſiaſtico,
quid mulieres præſcribit. Epiſcopum depingit cũ ſua fami-
lia. Atq; hæc ferme tribus primis capitibus. Deinde admo-
net, ne recipiat Iudaicas fabulas, de ciborũ delectu, de vitan-
do cõiugio. Mox docet qualẽ ſe præſtare debeat erga gran-
des natu viros, erga iuuenes, erga anus, erga puellas, erga
viduas diuites ac pauperes, & eccleſiæ ſtipe alendas, erga
adoleſcentiores & ſuſpectæ etiamnum ætatis. Ad hæc præ-
ſcribit, quid præcipere debeat dominis, quid ſerui, quid di-
uitibus: admonens modis omnibus reijciendas contentioſas
quæſtiones ſophiſtarum, inani doctrinæ ſpecie ſeſe vendi-
tantium. Scribit e Laodicea per Tychicum diaconum.

Expoſitio diui patris Auguſtini, in primam Epiſtolam diui Pauli Apoſtoli ad Timotheum collecta a Venerabili Beda preſbytero.

Epiſtola Prior ad Timotheum.

C

CAPVT. I.

PAulus Apoſtolus IESV Chriſti
ſecundum imperium dei ſaluato
ris noſtri, & Chriſti Ieſu ſpei no
ſtræ, Timotheo dilecto filio. in fi ij. Cor. i.
de. Gratia, & miſericordia & pax Galat. i.
a deo patre, & Chriſto Ieſu do Ephe. i.
mino noſtro. Sicut rogaui te vt I. Pet. i.
remaneres Epheſi, cum irem in Macedoniam ita fa
cito, vt denunciares quibuſdam, ne aliter docerent,
neque intenderent fabulis & genealogiis intermina
tis, quæ quæſtiones præſtant magis q̃ ædificationẽ
Dei, quæ eſt in fide.

D

QVod iſte prophanas & aniles fabulas, & genealogias infi In libro contra
nitas appellaſſe Apoſtolũ exiſtimat diuina eloquia le inimicum le
gis & prophetarũ: quia dixit, Prophanas & aniles fabulas gis & prophe
deuita: & alio loco, Nõ intẽdẽtes fabulis Iudaicis & genea tarum.
logijs infinitis, q̃ q̃ſtiones p̃ſtãt magis q̃ ædificationẽ, quis ita niſi Aniles fabulæ
hereticus multũ cæcus erraret? Cur ergo hoc Apoſtolus ipſe, non non ſunt diui
fecit, ſi has eſſe aniles fabulas iudicauit? Cur dicit ad Galatas, Dici na eloquia.
te mihi ſub lege volẽtes eſſe, legẽ nõ audiſtis? Scriptũ eſt. n. q̃ Abra Gala. iiij.
hã duos filios habuit, vnũ de ancilla, & aliũ de libera, q̃ ſunt in al
legoria: hæc ſunt duo teſtamẽta. Et ad Corinthios, Nolo vos igno
rare fratres q̃a patres noſtri oẽs ſub nube fuerũt, & oẽs p̃ mare tran I. Cor. x.
ſierunt, & oẽs p̃ Moyſen baptizati ſunt in nube & mari, & oẽs eun
dẽ cibũ ſpiritalẽ mãducauerunt, & oẽs eundẽ potũ ſpiritalẽ bibe
runt bibebant autẽ de ſpiritali cõſequente eos petra. Petra autem
erit Chriſtus. Neſcit autẽ habere præter ſcripturas legitimas & pro
pheticos Iudæos quaſdã traditiones ſuas, quas nõ ſcriptas habent,
ſed memoriter tenẽt, & alter in alterũ loquendo trãsfundit, quam Deuterosis iu
Deuteroſin vocant. Vbi etiam dicere audent & credere deum pri dæorum.
mo homini duas creaſſe mulieres. Ex quibus texunt genealogias A
vere (ſicut ait Apoſtolus) infinitas, parientes infructuoſiſſimas
quæſtiones. Sed ſi huic talia nunq̃ euenit audire, nunquid & con
tra euangelium ſic obſurdeſcere debuit, vt non aduerteret ver
ba domini Chriſti quibus arguit Iudæos, q̃ de parentibus

noti honorandis impietatem docerent filios suos: & ibi quisquis
dei præceptum quod in lege conſcriptum eſt, aſſectando contemne-
morarit. Nec ob aliud eos arguit niſi q reijcerent mandatum dei,
vt ſtatuerent traditiones ſuas. Cum ergo interrogaſſent Phariſæi
& Scribæ, quare diſcipuli tui non ambulant iuxta traditionem ſe-
niorum, ſed communibus manibus manducant panem: ille re-
Mar. vij. ſpondens dixit eis, Bene prophetauit Eſaias de vobis hypocritis, ſi-
Eſa. xxix. cut ſcriptum eſt, Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum
longe eſt a me. In vanum autem me colunt docentes doctrinas &
præcepta hominum, relinquentes autem mandatum dei. Tenetis
traditionem hominum, baptiſmata vrceorum & calicum, & alia
Mar. vij. his ſimilia facitis multa. Et dicebat illis, Bene irritum feciſtis præ-
ceptum dei, vt traditionem veſtram ſeruetis. Moſes enim
dixit. Honora patrem tuum & matrem tuam: & qui maledi-
xerit patri aut matri, morte moriatur. Vos autem dicitis Si dixe-
F rit homo patri aut matri corban: quod eſt, donum quodcunque ex
me tibi profuerit: & vltra non dimittitis eum quicquam facere patri
ſuo aut matri reſcindentes verbum dei per traditionem veſtram
quam tradidiſtis: & ſimilia huiuſmodi multa facitis. Vbi euiden-
ter Chriſtus oſtendit, & illam dei eſſe legem quam prophanus iſte
blaſphemat, & Iudæos habere ſuas traditiones a libris propheticis
& legitimis alienas, quas appellaſſe Apoſtolum prophanas fabu-
las, & aniles, & genealogias interminatas, non hæreticus, ſed catho-
licus lector intelligit.

Finis autem præcepti eſt charitas de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta.

In ſermone de laude charitatis.

Charitas legem impl et

Rom. xiij.

Diuinarum ſcripturarum multiplicem abundantiam, latiſſimamque doctrinam ſine vllo errore comprehendit, & ſine vllo labore cuſtodit, cuius cor plenum eſt charitate, dicente Apoſtolo, plenitudo autẽ legis charitas. Et alio loco, Finis autẽ præcepti eſt charitas de corde puro, & cõſciẽtia bona, & fide nõ ficta. Quid eſt autẽ præcepti finis, niſi præcepti adimpletio? Et qd eſt præcepti adimpletio niſi legis plenitudo? Qđ ergo ibi dixit, Plenitudo legis charitas: hoc & hic dixit, Finis præcepti eſt charitas. Nec dubium

G

Homo templum dei eſt.

I. Ioan. iiij.

I. Tim. vi.

vllo modo poteſt quin templum dei ſit homo in quo habitat charitas. Dicit enim & Ioannes, Deus charitas eſt. Quapropter quiſquis vetus peccatum vis extinguere mandato nouo, extingue cupiditatem, & amplectere charitatem. Sicut enim radix omnium malorum eſt cupiditas, ita radix omnium bonorum charitas. Totam magnitudinem & amplitudinem diuinorum eloquiorum ſecura poſſidet charitas, qua deum proximumque diligimus. Docet enim

Mat. xxij.

Mar. xij.

Luc. x.

nos cœleſtis vnus magiſter & dicit. Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & diliges proximum tuum tanquam teipſum. In his duobus præceptis to-

ta lex

ta lex pendet & prophetæ. Si ergo non vacat omnes paginas ſanctas perſcrutari, omnia inuolucra ſermonum euoluere, omnia ſcripturarum ſecreta penetrare, tene charitatem vbi pendent omnia, ita tenebis quod ibi didiciſti: tenebis etiam quod nondum didiciſti. Si enim noſti charitatem, aliquid noſti vnde & illud pendet quod forte non noſti. Et in eo quod in ſcripturis intelligis charitas patet, & in eo quod non intelligis charitas latet. Ille itaque tenet & quod patet, & quod latet in diuinis ſermonibus, qui charitatem tenet in moribus. Charitatem ſciens omnia ſalutaria ſuæ neceſſaria ſcit.

Matth. xxij. Ex libr. de doctrina chriſtiana. i.

¶ Diliges (inquit) dominum deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & diliges proximum tuum tanquam teipſum. In his duobus præceptis tota lex pendet & prophetæ. Finis itaque præcepti eſt dilectio, & ea gemina, id eſt dei & proximi. Nullum rerum diligendarum genus in his duobus præceptis prætermiſſum eſt. Cum enim præcurrat dilectio dei, eiuſque dilectionis modus præſcriptus appareat, ita vt cætera in eum confluant, de dilectione tua nihil dictum videtur: ſed cum dictum eſt, Diliges proximum tuum tanquam teipſum, ſimul & tui abs te dilectio non prætermiſſa eſt. Ille autem iuſte & ſancte viuit, qui rerum integer æſtimator eſt. Ipſe eſt autem qui ordinatam habet dilectionem, ne aut diligat quod non eſt diligendum, aut non diligat quod diligendum eſt, aut amplius diligat quod minus diligendum eſt, aut æque diligat quod vel minus vel amplius diligendum eſt, aut minus vel amplius quod æque diligendum eſt. Omnis peccator inquantum peccator eſt, non eſt diligendus: & omnis homo inquantum homo, eſt diligendus propter deum. Deus vero propter ſeipſum. Et ſi deus omni homine amplius diligendus eſt, amplius quiſque deum debet diligere quam ſeipſum. Item amplius alius homo diligendus eſt quam corpus noſtrum, quia propter deum omnia iſta diligenda ſunt, & poteſt nobiſcum alius homo perfrui, quod non poteſt corpus, quia corpus per animam viuit qua fruimur deo. Omnes autem æque diligendi ſunt. Sed cum omnibus prodeſſe non poſſis, his potiſſimum conſulendum eſt qui pro locorum & temporum, vel quarumlibet rerum opportunitatibus conſtrictius tibi quaſi quadam ſorte iunguntur.

H Dilectio eſt finis præcepti.

Dilectio ordinata.

Quomodo deus & quomodo homo diligendus.

Proximus eſt plus quam corpus noſtrũ diligendus.

A Oẽs æque ſunt diligendi, ſed non omnibus ſubueniẽdum eſt.

Item ex eodem libro.

¶ Omnium igitur hæc ſumma eſt, vt intelligatur legis & omnium diuinarum ſcripturarum plenitudo & finis eſſe dilectio rei qua fruendum eſt, & rei quæ nobiſcum ea re frui poteſt. quia vt ſe quiſque diligat, præcepto non opus eſt. Hoc ergo vt noſſemus atque poſſemus, facta eſt tota pro noſtra ſalute per diuinam prouidentiam diſpenſatio temporalis. Quiſquis igitur ſcripturas diuinas, vel quamlibet earum partem intellexiſſe ſibi videtur, ita vt in eo intellectu non ædificet iſtam geminam charitatem dei & proximi, nondum intellexit.

Dilectio dei qua fruẽdũ eſt, plenitudo præcepti eſt.

Ex ſermone in epiſtolam Ioan. x.

¶ Noli ire longe, veni ad Chriſtum, vides inde finem omnium conſummationis. Quis eſt iſte finis? Paulum interroga. Finis autem

Digitized by Google

præcepti eſt charitas de corde puro, & conſcientia bona & fide non
Rom. xiij. ficta. Alio loco, Plenitudo autem legis eſt charitas. Quid tamen fini-
Finis hic eſt nō tum & terminatum q̃ plenitudo? Etenim fratres finem poni lau-
conſumptio, ſʒ dabiliter nolite putare conſolationem, ſed conſummationem.
conſumatio. Aliter enim dicitur finiui panem: aliter finiui tunicam. Finiui pa-
B
Ex lib. Enchir. nem manducando, finiui tunicam intexendo. Et ibi finis ſonat,
Ad charitatē & illic finis ſonat. Sed tamen panis finitur vt conſumatur: tunica
refertur omne finitur vt conſummetur. Panis finitur vt non ſit, tunica finitur v
præceptum. perfecta ſit.

¶ Oīa igitur præcepta diuina referuntur ad charitatē, de qua dicit Apoſtolus, Finis autē præcepti eſt charitas de corde puro, & cōſciē-tia bona, & fide nō ficta. Omnis itaqʒ præcepti finis charitas eſt, id eſt ad charitatē refertur omne præceptū. Quod vero ita fit vel ti-more pœnæ, vel aliqua intentione carnali, vt nō referatur ad illam
Matth. xxij. charitatē quā diffundit ſpiritus ſanctus in cordibus noſtris, nōdū fit quēadmodū fieri oportet, q̃uis fieri videatur. Charitas quippe iſta dei eſt & proximi. Et vtiqʒ in his duobus præceptis tota lex pē-det & prophetæ. Adde euāgeliū: adde apoſtolos. Nō. n. aliunde vox iſta eſt: finis præcepti eſt charitas, & deus charitas eſt. Quæcunqʒ er-go mādat deus, ex quibus vnū eſt, Nō mœchaberis, & quæcūqʒ nō iubentur, & ſpirituali cōſilio mouentur, ex quibus vnū eſt, Bonuʒ eſt homini mulierē nō tangere: tunc recte fiunt cū referuntur ad dili-
1. Cor. iiij. gendum deum, & proximum propter deum, & in hoc ſeculo, & in
c. futuro: nunc deum per fidem, tunc per ſpeciem: & ipſum proximū nunc per fidem. non enim ſcimus mortales corda mortalium. Tunc autem illuminabit dominus abſcondita tenebrarum, & ma-nifeſtabit cogitationes cordis, & laus erit vnicuiqʒ a deo, quia id laudabitur, & diligetur a proximo in proximo, quod ne lateat ab ipſo illuminabitur Deo. Minuitur autem cupiditas charitate cre-ſcente, donec veniat hæc ad tantam magnitudinē, qua maior eſſe non poſſit. Maiorem enim charitatem nemo habet q̃ vt animam ſuam ponat pro amicis ſuis. Ibi autem quis explicet quanta erit
Ex tracta. charitas, vbi cupiditas quam vel coercendo ſuperet, nulla erit quo-
ps. xxxi. niam ſumma erit ſanitas?
Charitas.
Cupiditas.
¶ Amate, ſed quid ametis videte. Amor dei, amor proximi cha-ritas dicitur. Amor mundi, amor huius ſeculi, cupiditas dicitur. Cupiditas refrenetur, charitas excitetur. Ipſa enim charitas bene operantis dat ei ſpem bonæ conſcientiæ. Spem enim gerit bona
Conſcientia bo- conſcientia. Quomodo mala conſcientia in tota deſperatione, ſic
na in tota ſpe bona cōſcientia in tota ſpe. Et erunt tria hæc de quibus dixit Apo-
mala in deſpe- ſtolus, Fides, ſpes, charitas. Et alio loco ipſa tria, ſed pro ſpe bonā
ratione. conſcientiam poſuit. Finis enim præcepti eſt, dixit. Quid eſt finis præcepti? Quo perficitur, non quo conſumitur. Finis, inquit, præ-cepti eſt charitas de corde puro, & conſcientia bona, & fide non fi-cta. Pro ſpe conſcientiam poſuit. Ille enim ſperat qui bonam con-

ſcientiam gerit, quem vero pungit mala conſcientia, retrahit ſe a ſpe, & non ſibi ſperat niſi damnationem. Vt ergo ſperet regnum ha beat bonam conſcientiam, credat & operetur. Quod credit, fidei eſt: quod operatur, charitas eſt. Illo ergo loco a fide cœpit Apoſto lus, Fides, ſpes, charitas. Alio loco ab ipſa charitate cœpit. Chari tas de corde puro & conſcientia bona, & fide non ficta. Conſcientia ſpe accipitur. D I i. Cor. xiij.

¶ Quicquid ergo ſalubriter mente concipitur, vel ore profertur, vel de qualibet diuina pagina exculpitur, non habet finem niſi charitatem. Hęc autem charitas non qualiſcunque eſt. Nam & ma le viuentes irretiuntur ſibi ſocietate perditę conſcientię, & dicun tur amare ſe, nolle diſcedere ab inuicem, ſuis collocutionibus conſiliari, deſiderare ſe abſentes, gaudere ad præſentiam ſuam. Amor iſte tartareus eſt, viſcum habet quo deijciat in profundum, non pennas quibus leuet in cœlum. Quamobrem vt a cæteris, quæ appellantur charitates, ſegregaretur, & diſtingueretur ea quæ charitas dicitur vera Chriſtianorum, a Paulo definita eſt, atque ita ſuis quibuſdam terminis circunſcripta cum ſit diuinitate in finita, vt omnino diſcernatur a cæteris. Finis, inquit, præcep ti eſt charitas. Poſſet huc uſque dicere. Nam alijs locis vbi tan quam ſcientibus loquebatur, hucuſque dixit, Plenitudo (in quit) legis eſt charitas. Et non dixit qualis charitas. Ideo ibi non dixit, quia dixit alibi. Non enim vbique omnia dicere aut poſſunt aut debent. Ergo hic, Plenitudo legis charitas. Quæ rebat forte quę charitas, qualis charitas? Audis alio loco, Fi nis præcepti eſt charitas de corde puro. Iam videte vtrum in terſe habeant latrones charitatem de corde puro. Purum cor in charitate hoc eſt, quando diligis hominem ſecundum deum: quia & teipſum ſic debes diligere, vt non erret regula. Diliges proximum tuum tanquam teipſum. Si enim male te diligis & inutiliter: ita & proximum diligendo quid ei conſulis? Quomodo autem male diligis? quomodo inuenit ſcriptura ſe non diligit. quæ neminem palpat, & conuincit, quia non te diligis, immo & conuincit, quia odiſti te? Qui autem diligit, inquit, iniquita tem, odit animam ſuam. Si ergo diligis iniquitatem, putas quod teipſum diligas? Erras. Ita & proximum diligens ad iniquitatem, ipſi & dilectio tua laqueus erit dilecti. Ex tracta. ſu. cxl. Amor tartareus Charitas vera. Rom. xiij. B Latrones nō ha bent inter ſe charitatem. Mar. xij. Qui malus eſt Pſal. x.

¶ Cum enim diceret charitas, addidit de corde puro, vt ni hil aliud quam id quod diligendum eſt, diligatur. Conſcien tiam vero bonam ſubiungit propter ſpem. Ille enim ſe ad id quod credit & diligit peruenturum eſſe deſperat, cui ma læ conſcientiæ ſcrupulus ineſt. Tertio, & fide, inquit, non ficta. Si enim fides noſtra mendacio caruerit, tunc & non dili gimus quod non eſt diligendum, & recte viuendo id ſperamus, vt nullo modo ſpes noſtra fallatur. Ex libro de do ctrina Chriſtia na. i. B

Digitized by Google

A quibus quidam aberrantes, conuerſi ſunt in vaniloquium, volentes eſſe legis doctores, non intelligentes neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmant.

Ex lib. de Geneſi ad literam.

Præſumptores temerarij moleſti ſunt.

QVid enim moleſtiæ triſtitiæq; ingerant prudentibus fratribus temerarij præſumptores, ſatis dici nõ poteſt, cum ſiquãdo de praua & falſa opinatione ſua reprehẽdi, & conuinci cœperint ab eis, qui librorũ auctoritate nõ tenentur, ad defendendũ id quod leuiſſima temeritate, & apertiſſima falſitate dixerunt, eoſdẽ libros ſanctos vnde id probent proferre conantur, vel etiã memoriter quæ ad teſtimoniũ valere arbitrantur, multa inde verba pronunciant, nõ intelligentes, neq; quæ loquuntur, neq; de quibus affirmant: Ad hoc. n. conſiderandum & obſeruandũ libri Geneſeos multipliciter quantũ potui enucleaui, protuliq; ſentẽtias de verbis ad exercitationem noſtram obſcure poſitis: non aliquid vnum temere affirmans cum preiudicio alterius expoſitionis fortaſſe melioris, vt pro ſuo modulo eligat quiſq; quod capere poſſit. Vbi autem intelligere non poteſt, ſcripturæ Dei det honorem, ſibi timorem. Sed cum tam multis exitibus verba ſcripturæ quæ tractauimus exponantur, cohibeant ſe tandem qui literis inflati ſecularibus hæc ita poſita vt omnia pia corda nutriant velut imperitum atq; impolitum aliquid exagitant, ſine pennis in terra reptantes, & volaturarum auium nidos irridentes: Periculoſius autem errant quidam infirmi fratres, qui

G

Aſtronomi & phyſici ſubtiles non ſunt ſacræ ſcripturæ lectoribus præferendi.

cum iſtos impios de cœleſtium corporum numeris, vel de quibuſlibet elementorum mundi huius quæſtionibus ſubtiliter, & copioſe diſſerere audiunt, euaneſcunt, & eos ſibi cum ſuſpirio præponentes, & magnos putantes ſaluberrimæ pietatis libros cum faſtidio reperunt, & quod dulciter audire deberent vix patienter attingunt a ſegetis aſperitate abhorrentes, & ſpinarum floribus inhiantes. Non enim vacant videre q̃ ſuauis eſt dominus, nec in ſabbato eſuriunt, atq; ideo pigri ſunt poteſtate a domino ſabbati accepta vellere ſpicas, & tandiu verſare manibus contritaſq; purgare donec ad eſcam perueniant.

Rom. vij. Galat. iiij. Exo. x. & xxiij.

Scimus autem, quia bona eſt lex, ſi quis ea legitime vtatur.

Ex libro de ſpiritu & litera.

IVſto enim non eſt lex poſita, quæ tamen bona eſt ſi quis ea legitime vtatur. Hæc duo Apoſtolus velut inter ſe contraria connectens monet mouetq; lectorem ad ſcrutandam queſtionem atq; ſoluendam. Quomodo enim bona eſt ſi quis ea legitime vtatur? ſi etiam quod ſequitur verum eſt. Sciens hoc quia iuſto lex nõ eſt poſita. Nã quis legitime vtitur lege niſi iuſtus? At ei non eſt poſita, ſed iniuſto. An & iniuſtus vt iuſtificetur id eſt

H

Si iuſto non eſt lex poſita, quomodo vtatur ea.

Digitized by Google

vt iuſtus fiat legitime lege vti debet, qua tanquã pædagogo perducatur ad gratias, per quam ſolam qđ lex iubet poſſit implere: per ipſam quippe iuſtificatur gratis, id eſt nullis ſuorum operum præcedentibus meritis. Alioquin gratia iam non eſt gratia, quando quidem ideo datur non quia bona opera fecimus, ſed vt ea facere valeamus, id eſt non quia legem impleuimus, ſed vt legem implere poſſimus. Iniuſtus ergo legitime lege vtitur, vt iuſtus fiat. Quod cum factus fuerit, ea iam non vtatur tanquã vehiculo cum perueneris, vel vt potius ſupra dicta ſimilitudine apoſtoli vtatur tanquã pædagogo cum eruditus fuerit. Quomodo enim iuſto lex non eſt poſita ſi & iuſto eſt neceſſaria? Non qua iniuſtus ad iuſtificantem gratiam perducatur, ſed qua legitime iam iuſtus vtatur. An forte imo vero non forte, ſed certe, ſic legitime vtitur lege iam iuſtus cum eam terrendo imponit iniuſtis, vt cum & in ipſis cœperit inolitæ concupiſcentię morbus incentiuo prohibitionis, & cumulo præuaricationis augeri, confugiant per fidem ad iuſtificantem gratiam, & per donum ſpiritus ſuauitate iuſtitię delectati pœnam literæ minantis euadant. Ita non erunt contraria, neq; inter ſe duo iſta pugnabant, vt etiã iuſtus legitime bona lege vtatur, & tamen iuſto lex poſita non ſit. Non enim ex ea iuſtificatus eſt, ſed ex lege fidei, qua credidit nullo modo poſſe ſuæ infirmitati ad iplẽda ea q̃ lex factorũ iuberet, niſi diuina gratia ſubueniri. — Roma. xii. — A

¶ Bona eſt lex illi qui ea legitime vtitur. Vtitur autem legitime, qui intelligens quare ſit data, per eius comminationem confugit ad gratiam liberantem. Huic gratiæ qua iuſtificatur impius quiſquis ingratus, velut ad legem implendam de ſuis viribus fidit ignorãs dei iuſtitiam & ſuam volens conſtituere, iuſtitiæ dei non eſt ſubiectus, ac per hoc fit ei lex non abſolutionis adiutorium, ſed vinculum criminis: non quia lex malum, ſed quia peccatum (ſicut ſcriptum eſt) per bonum talibus operatur mortem. Per mandatum enim grauius delinquit, qui per mandatum ſcit q̃ malum ſit qđ admittit. Inaniter autem putat victorem ſe eſſe peccati, qui pœnæ timore non peccat, quia etſi non impletur foris negocium malæ cupiditatis, ipſa tamen mala cupiditas intus eſt hoſtis. Et quis coram deo innocens inuenitur qui vult fieri quod vetatur ſi ſubtrahas quod timetur? Ac per hoc in ipſa voluntate reus eſt, qui vult facere quod non licet facere: ſed ideo non facit, quia impune non poteſt fieri. Nam quantum in ipſo eſt, mallet non eſſe iuſtitiã peccata prohibentem atque punientem. Et vtique ſi mallet non eſſe iuſtitiam, quis dubitauerit q̃ eã ſi poſſet auferret? Ac per hoc quomodo iuſtus eſt iuſtitiæ talis inimicus, vt eam ſi poteſtas detur præcipientem auferat, nec comminantem vel iudicantem ferat? Inimicus ergo iuſtitiæ eſt qui pœnæ timore non peccat. Amicus autem erit, ſi eius amore non peccet. Tunc enim vere timebit peccare. Nam qui gehennas metuit, non peccare metuit ſed ardere.

Ex epiſtola ad Anaſtaſium. Quis lege vtatur legitime.

Non eſt victor peccati q fugit ipſum timore ſupplicii.

B

Inimic⁹ & amicus iuſtitiæ.

Ille autem peccare metuit qui peccatum ipſum ſicut gehennam odit. Ipſe eſt timor caſtus permanens in ſeculum ſeculi. Nam ille timor pœnæ tormentum habet, & non eſt in charitate, eſtque perfecta charitas foras mittit. Tantum porro quis peccatum odit, quantum iuſticiam diligit. Quod non poterit lege terrente per literam, ſed ſpiritu ſanante per gratiam.

Leuit. xviii.
ii. Cor. v.

Scientes hoc, quia lex iuſto non eſt poſita, ſed iniuſtis, & non ſubditis, impiis, & peccatoribus, ſceleratis, & contaminatis, patricidis, & matricidis, homicidis, fornicariis, maſculorum concubitoribus,

C

plagiariis, mendacibus, & periuris, & ſi quid aliud ſanæ doctrinæ aduerſatur quæ eſt ſecundum euangelium gloriæ beati Dei, quod creditum eſt mihi.

Deo viuens.
Legi viuens.
In expoſitióe epiſtolæ ad Galatas.
Lex nõ eſt poſita, Id é impoſita iuſto.

¶ Deo viuit qui ſub deo, legi autem qui ſub lege eſt. Sub lege autem viuitur inquantum quiſquis peccator eſt, id eſt inquantum a vetere homine non eſt mutatus. Sua enim vita viuit.

¶ Et ideo lex ſupra illum eſt, quia qui illam non implet infra illam eſt. Nam iuſto lex poſita non eſt, id eſt impoſita, vt ſupra illum ſit. In illa eſt enim potius q̃ ſub illa. quia non ſua vita viuit cui coercendæ lex imponitur. Vt enim ſic dicam, ipſam quodammodo legem viuit, qui cum dilectione iuſtitiæ nõ proprio aut tranſitorio, ſed communi ac ſtabili gaudens bono.

Act. ix.
Gal. i.

Gratias ago ei, qui me confortauit, in Chriſto Ieſu domino noſtro, quia fidelem me exiſtimauit ponens in miniſterio. Qui prius blaſphemus fui, & perſecutor, & contumelioſus, ſed miſericordiam dei cõſecutus ſum, quia ignorans feci in incredulitate. Superabundauit autem gratia domini noſtri cum fide & dilectione, quæ eſt in Chriſto Ieſu. Fidelis ſermo,

D

& omni acceptione dignus, quia Chriſtus Ieſus venit in hunc mundum, peccatores ſaluos facere, quorum primus ego ſum.

Breuiter de cõuerſióe Pauli.
Paulus peccata ſua dimiſſa recitat vt nemo deſperet.

Apoſtolus Paulus ex perſecutore Chriſtianorũ Chriſti annunciator factus eſt. Vtilitas autem rei geſtæ huius, hæc eſt quam ipſe commemorat. Dicit enim ob hoc ſibi veniam datam omnium peccatorum ſuorum, & illius furoris atque inſaniæ qua pertrahebat Chriſtianos ad necem, qui miniſter erat furoris Iudæorum ſiue in lapidatione ſancti martyris Stephani,

ſicut in cæteris exhibendis ⁊ adducendis ad pœnam, vt nemo ſe
deſperet qui fuerit magnis peccatis inuolutus, ⁊ magnis ſceleri-
bus irretitus, quaſi veniam non ſit accepturus, ſi conuerſus fuerit
ad eum qui pendens in cruce pro perſecutoribus orauit dicens,
Pater, ignoſce illis, quia neſciunt quid faciunt. Factus eſt ille ex Lucæ xxiij.
perſecutore prædicator ⁊ doctor gentium. Fui primo, inquit, blaſ-
phemus, ⁊ perſecutor, ⁊ iniurioſus.

Sed ideo miſericordiam conſecutus ſum, vt in- clementiam
me primo oſtenderet Chriſtus Ieſus omnem patiē-
tiam, ad informationem eorum qui credituri ſunt
illi, in vitam æternam.

E

QVia miſericordiam ⁊ veritatem diligit deus. Miſericor- Ex tractat.
diam diligit, qua mihi primo ſubuenit: veritatem dili- pſ. lxxxi.
git, vt credenti det quod promiſit. Audi miſericordiam pſ. lxxxiij.
⁊ veritatem in Apoſtolo Paulo, prius Saulo, Perſecutor Miſericordia ⁊
indigebat miſericordia: ⁊ dixit in ſe factam, Qui prius fui blaſ- veritas dei in
phemus, ⁊ perſecutor, ⁊ iniurioſus, ſed miſericordiam conſecutus apoſtolo.
ſum, vt in me oſtenderet Chriſtus Ieſus omnem longanimitatem
in eos qui credituri ſunt illi in vitam æternam, vt cum indulgen-
tiam tantorum ſcelerum acciperet Paulus, nemo deſperare poſ-
ſet ſibi donari quæcunque peccata. Ecce habes miſericordiam.
Noluit tunc deus exercere veritatem, vt puniret peccantem. Etenim
ſi puniretur peccator, nonne veritas eſſet? Aut auderet dicere non
habeo puniri, qui non poſſet dicere, non peccaui? Primo ergo, in-
quit, miſericordiam conſecutus ſum, qui prius fui blaſphemus, ⁊
perſecutor, ⁊ iniurioſus: Sed gratia dei ſum quod ſum. Poſtea di- i Cor. xv.
cit, cum paſſioni propinquaret. Bonum agonem certaui, curſum ij. Tim. iiij.
conſummaui, fidē ſeruaui, ſupeſt mihi corona iuſtitiæ. Ille qui tribuit Ibidem.
miſericordiā ſeruat veritatē vn̄ ſeruat veritatē? Quā reddet mihi
dominus in illa die iuſtus iudex. Indulgentiā donauit, coronam
reddet. Donator eſt indulgentiæ, debitor coronæ. Vnde debitor?
Accepit aliquid? Cui debet aliquid deus? Ecce videmus. quia te- F
net eum debitorem. Paulus conſecutus eſt miſericordiam exigēs
veritatem. Reddet mihi, inquit, dominus in illo die. Quid tibi Roma. xi.
reddet, niſi quod tibi debet? Vnde tibi debet? quid ei dediſti? Quis Debitorē ſe fe-
prior dedit illi, ⁊ retribuetur ei? Debitorem dominus ipſe ſe fecit, cit dominus.
non accipiendo, ſed promittendo. Non ei dicitur redde quod ac-
cepiſti, ſed redde quod promiſiſti. Miſericordiam mihi prærroga-
uit, inquit, vt faceret me innocentem. Nam prius fui blaſphemus,
⁊ iniurioſus, ſed ex illius gratia factus ſum innocens. Ille autem
qui prærogauit miſericordiam, negare poterit debitum? Sed mi-
ſericordiam conſecutus ſum, quia ignorans feci in incredulitate.

Ex tractat. ps. l. ¶ Magna eſt miſericordia tua, & de magna miſericordia tua, multæ ſunt miſerationes tuæ. Attendis contemptores, vt corrigas: attendis neſcientes, vt doceas: attendis confitentes, vt ignoſcas. Fecit hoc quidem neſciens. Et quid ait? Fecerat aliqua, & multa mala fecerat. Miſericordiam, inquit, conſecutus ſum, quia ignorans feci in incredulitate. Iſtud Dauid non poteſt dicere, ignorans feci in incredulitate. Non enim ignorabat quantum mali eſſet, contrectatio coniugis alienæ, aut quantum mali eſſet interfectio mariti neſcientis, & nec ſaltem iraſcentis. Conſequuntur ergo miſericordiam dei, qui ignorantes fecerunt, & qui ſcientes conſequuntur non quamlibet miſericordiam, ſed magnam miſericordiam.

David ſciẽs peccauit, & Paulus neſciens miſericordiam conſecutus eſt.

G FIDElis ſermo, & omni acceptione dignus quia Chriſtus Ieſus venit in hunc mundum peccatores ſaluos facere, quorum ego ſum primus. Sed ideo miſericordiam conſecutus ſum, vt in me primo oſtenderet Chriſtus Ieſus omnem patientiam, ad informationem eorum qui credituri ſunt illi in vitam æternam.

Ex ſermone de eiuſdem verbis apoſtoli .ix. ¶ Nulla cauſa fuit veniẽdi Chriſto domino, niſi peccatores ſaluos facere. Tolle morbos, tolle vulnera, & nulla eſt cauſa medicinæ. Si venit de cælo magnus medicus, magnus per totum orbem terræ iacebat ægrotus. Ipſe ægrotus genus humanum eſt, ſed non omnium eſt fides, nouit dominus qui ſunt eius. Venit ergo vt ipſe alio loco dicit, Venit filius hominis quærere & ſaluare quod perierat. Totum enim perierat ex quo peccauit vnus: vbi erat totum, perit totus, ſed venit vnus ſine peccato, qui ſaluos faceret a peccato. Chriſtus Ieſus venit in mundum peccatores ſaluos facere, quorum primus ego ſum. Quomodo erat primus? Ante illum non fuerunt peccatores tot Iudæi? Ante illum non fuerunt peccatores in genere humano? Ante illum In omnibus hominibus non peccato tenebatur Adam? Non ante illum fuit qui primus peccauit? Quid eſt quorum primus ſum ego? Ad quos venit, primus, ſum ego. Sed nec hoc verum eſt. Prius electus eſt Petrus, prius Andreas, prius alii apoſtoli, Tu apoſtolus es nouiſſimus, quomodo dicis, quorum primus ego ſum? Apoſtolus nouiſſimus, primus peccator. Et hoc quomodo primus peccator. Quorum primus ego ſum, quia omnibus peior ſum. Ergo peiorem voluit intelligi primum. Quomodo in artificibus, quicunque vult ędificare quod dicit? Quis eſt hic primus ſtructor? quis eſt primus faber? Aut ſi curari vult, quis eſt hic primus medicus? non vtique interrogat quis prior ſit ętate, aut quis prior ſit profeſſione, ſed quis prior ſit arte. Quomodo illi in arte primi, ſic iſte iniquitatẽ primus. Quare Paulus in iniquitate primus? Recolite Saulum, & inuenietis. Attendidis Paulum obliti eſtis Saulum. Attendidis ad paſtorem, obliti eſtis lupũ. Nonne ille eſt, cui ad lapidandum Stephanum manus vna non ſufficiebat, & aliorũ veſtimenta ſeruabat? Nõne ipſe eſt qui eccleſia vbique perſequebatur? Nonne ipſe eſt qui literas acceperat a principibus ſacerdotum,

Chriſtus venit ad ſaluãdos peccatores.

Lucæ. xix.

Quomodo apoſtolus peccatorũ primus fuerit.

H

Paulus iniquitate primus omnium manibus Stephanum lapidauit.

Quia parum illi erat perſequi Chriſtianos qui erant in Hieruſalem, ſed volebat ad alia loca venire vbi eos inueniret, ⁊ ligaret, ⁊ puniẽdos adduceret. Nonne cum iret agens ſpirat ⁊ anhelat ad cædes, de cœlo percuſſus eſt, ⁊ vocem domini ad ſalutem fulminantis audiuit? Dum ambulabat proſternitur, vt videat excecatur. Ipſe eſt ergo qui primus erat perſecutor, illo peior non fuit. Ipſe Saulus poſtea Paulus gratulatur ſe ad dei pertinuiſſe miſericordiam, qui primus hoc eſt excellens in peccatis inuentus eſt, ⁊ tamen miſericordiam conſecutus ſum, vt in me oſtenderet Chriſtus Ieſus omnem longanimitatem propter eos qui credituri ſunt illi in vitam æternam, vt dicant ſibi omnes, Si Paulus ſanatus eſt, ego quare deſpero? Si a tanto medico tam deſperatus æger ſanatus eſt, ego nõ vulneribus meis illas manus optabo? ad illas manus non feſtinabo? Vt hoc dicerent homines, ideo Saulus ex perſecutore factus eſt apoſtolus. Quia quo venit medicus, querit aliquem ibi deſperatum: ⁊ ipſum ſanat. Et ſi pauperimum inueniat: non ibi querit mercedem, ſed commendat artem. Quomodo ergo Saulus gratulatur ſe a Chriſto quia peccator erat, aſſumptum atq; ſanatum, nec dixit maneam in peccato, quia propter me venit Chriſtus non propter iuſtum ita tu qui audieras quia Chriſtus propter peccatores venit, noli tibi dormire in dulci ſtratu, ſed audi ipſum Paulum dicentem. Surge qui dormis, ⁊ exurge a mortuis, ⁊ illuminabit te Chriſtus. Noli amare ſtratum peccati. Totum ſtratum eius verſaſti in infirmitate eius.

A

Ephe. v.

¶ Chriſtus Ieſus venit in mundum pecatores, inquit, ſalnos facere, quorum primus ego ſum. Ante Paulum non erant pecatores? Dicit ergo apoſtolus alio loco vnde primus ſit peccator. Ego, inquit, ſum nouiſſimus apoſtolorum, qui non ſum dignus vocari apoſtolus, quia perſecutus ſum eccleſiam dei. Nemo acrior inter peccatores, ergo nemo prior inter pecatores, ſed miſericordiam, inquit conſecutus ſum. Et quare ſit miſericordiam cõſecutus exponit cauſas. Vt in me, inquit, oſtenderet Chriſtus Ieſus omnem longanimitatem ad informationẽ eorum qui credituri ſunt illi in vitam æternam. Chriſtus, inquit, daturus veniam conuerſus ad ſe peccatoribus vſq; ad inimicos ſuos, me primo elegit acriorem inimicum, quem cum ſanaret, nemo in cæteris deſperaret. Faciunt hoc medici, quando ad ea loca veniunt vbi ægroti ſunt, quos curent primitus eligunt deſperatos, vt in eis ⁊ beneuolentiam exerceant, ⁊ commendent doctrinã, vt vnuſquiſq; in illo loco dicat proximo ſuo, vade ad illum medicum, ſecurus eſto: ſanabit te. Vt ille me ſanet, non vides quid patiar? Ego noui, inquit, quod pateris, ⁊ ego paſſus ſum. Sicut dicit Paulus vnicuiq; egroto, ⁊ de ſe volenti deſperare. Qui curauit me, miſit me ad te, ⁊ dixit mihi. Illi deſperanti vade, ⁊ dic quid habuiſti, quid in te ſanaui, ꝙ cito ſanaui, de cœlo vocaui, vna voce percuſſi, ⁊ deieci, alia erexi ⁊ elegi, tertia impleui ⁊ miſi, quarta liberaui ⁊ coronaui. Vade dic ægrotis, clama deſperatis. Fi-

Ex ſermone. 20 de eiſdem verbis apoſtoli.

Paulus primus peccator.

B

Medici vt famã acquirant deſperatos eligunt ſanandos primo.

Vocis Chriſti efficacia.

C delis ſermo, & omni acceptione dignus, quia Chriſtus Ieſus venit in mundum peccatores ſaluos facere. Quid timetis? quid trepidatis? Quorum primus ego ſum. Ego, inquit, vobis ſc. quos ſanus ægrotantibus, ſtans iacentibus, ſecurus deſperantibus. Ideo enim miſericordiam conſecutus ſum, vt in me oſtenderet Chriſtus Ieſus omnem longanimitatem. Morbum meum diu pertulit, & ſic abſtulit, Tanquam bonus medicus phreneticum patienter tolerauit, ſuſtinuit me ferientem, ſed donauit mihi fieri pro ſe. Omnem (inquit) longanimitatem oſtenderet in me ad informationem eorum qui credituri ſunt illi in vitam æternam. Nolite ergo deſperare. Aegroti eſtis? accedite ad eum & ſanamini. Cæci eſtis? Accedite ad eum & illuminamini. Et qui ſanati eſtis, ei gratias agite, & qui ægrotatis, ad eum ſanandi currite.

In ſermone de eiſdem verbis apoſtoli Quare humanus ſermo dicatur potius quam diuinus

¶ Audiuimus beatum apoſtolum Paulum dicentem, Humanus ſermo, & omni acceptione dignus, quia Ieſus Chriſtus venit in mundum peccatores ſaluos facere, quorum primus ego ſum. Humanus ergo ſermo, & omni acceptione dignus. Quare humanus & non diuinus? Proculdubio niſi iſte humanus ſermo etiam diuinus eſſet, dignus omni acceptione non eſſet. Sed ſic eſt ſermo iſte humanus & diuinus, quomodo eſt ipſe Chriſtus homo & deus. Si ergo recte intelligimus ſermonem iſtum non ſolum humanum verum etiam diuinum, quare apoſtolus humanum maluit dicere quam diuinum? Proculdubio. n. qui non mentiretur ſi diceret diuinum, non ſine D cauſa maluit dicere humanum, hoc ergo elegit per quod Chriſtus in mundum venit. Venit enim per quod homo erat: nam per quod deus erat ſemper hoc erat. Vbi enim non eſt deus qui dixit, Cœlum, & terram ego impleo? Chriſtus eſt certe virtus & ſapientia dei de qua dicitur, Attingit a fine vſque ad finem fortiter & diſponit omnia ſuauiter. Ergo in hoc mundo erat, & mundus per eum factus eſt, & mundus eum non cognouit. Et hic erat, & huc venit, hic erat per diuinam maieſtatem, venit per humanam infirmitatem. Quia ergo venit per infirmitatem humanam ideo prædicans aduentum eius dixit, humanus ſermo. Non liberaretur humanum genus niſi ſermo dei dignaretur eſſe humanus. Nam & homo ille dicitur humanus qui ſe exhibet hominem, & maxime qui hoſpitio ſuſcipit hominem. Si ergo humanus dicitur qui in domo ſua ſuſcipit hominem: quanto humanus eſt qui in ſe ipſo ſuſcepit hominem? Ergo humanus ſermo & omni acceptione dignus quia Chriſtus Ieſus venit in mundum peccatores ſaluos facere. Attende euangelium. Venit enim filius hominis quærere & ſaluare quod perierat. Si homo non periſſet, filius hominis non veniſſet. Ergo perierat homo, venit deus homo, & inuentus eſt homo. Perierat homo per liberam voluntatem, venit deus homo per gratiam liberatricem. Quæris quid valeat ad malum liberum arbitrium? Recole hominem peccantem. Quæris quid valeat ad auxilium deus & homo? Attende in eo gra

Sapi. viii.
Ioan. i.
Humanus hó.
Luce. xix.

Digitized by Google

ſtum liberantem. Nuſq; potuit ſic oſtendi quantum valeat volun- B
tas hominis vſurpata per ſuperbiam ad vitandum ſine adiutorio Liberum arbi-
dei malum, non potuit plus & manifeſtius exprimi q; in homine trium valet ad
primo. Ecce perijt primus homo: & vbi eſſet niſi veniſſet ſecundus malum.
homo? Quia ille homo, ideo & iſte homo, & ideo humanus ſermo Voluntas ſine gratia.
Voca & tu Ieſum: non tibi ſanus videri. Cum ſpe ægrotat qui me-
dicum ſuſcipit. Deſperate ægrotat qui per inſaniam medicũ cędit.
Qualis ergo eius inſania qui medicum occidit? Quanta vero bo
nitas & patientia medici: qui de ſanguine ſuo inſano interfectori Aegrotus deſperatus.
ſuo medicamentum fecit? Neq; enim ille qui venerat quærere & ſal Lucæ.xxiii.
uare quod perierat, pendens ſine cauſa dicebat Pater ignoſce illis,
quia neſciunt quid faciunt. Inſani ſunt, medicus ſum. Sæuiant, pa-
tienter fero: cum occiderint, tunc ſanabo. Simus ergo inter illos
quos ſanat. Humanus ſermo, & omni acceptione dignus, quia Chri F
ſtus Ieſus venit in mũdũ peccatores ſaluos facere. Magnos, puſillos
peccatores, ſaluos facere. Venit filius his quærere & ſaluare q perierat. S Chriſtus etiam infantilem ætatem ſaluat.
Qui dicit infantilẽ ætatẽ nõ habere quod ſaluet Ieſus, omnibus fideli
bus infantibus Chriſtũ negat eſſe Ieſũ. Qui dicit inquã infantilem
ætatẽ nõ habere quod in ea ſaluet Ieſus, nihil aliud dicit q; Chriſtũ
dominum fidelibus infantibus.i. in Chriſto baptizatis infantibus Ieſus ſaluator omnium.
non eſſe Ieſum. Quid enim Ieſus interpretatur? Ieſus, ſaluator. Sal
Saluator eſt Ieſus. Quos non ſaluat, non habẽdo quid in eis ſaluet,
non eſt in illis Ieſus. Iam ſi corda veſtra tolerant aliquibus bapti-
zatis Chriſtum non eſſe Ieſum, neſcio vtrum fides veſtra in regula
ſana poſſit agnoſci. Infantes ſunt, ſed membra eius ſunt. Infantes
ſunt, ſed menſæ eius participes ſunt, vt habeant in ſe vitam. Quid
mihi dicis, Sanus eſt, non habet vitium, quare cum illo curris ad
medicum? Si non habet vitium, non times ne dicat tibi, aufer hic
eum quem putas ſanum? Filius hominis non venit niſi quærere &
ſaluare quod perierat. Quare illum ad me affers ſi non perierat?
Humanus ſermo & omni acceptione dignus, quia Chriſtus Ieſus
venit in mundum. Quare venit in mundum? Peccatores ſaluos fa
cere. Alia cauſa non fuit quare veniret in mundum. Non enim de
cœlo ad terram merita noſtra bona, ſed peccata duxerunt. Hec eſt
cauſa cur venerit peccatores ſaluos facere. Et vocabis, inquit, nomen
eius Ieſum. Quare vocabo nomen eius Ieſum? Ipſe enim ſaluum Lucæ.I.
faciet populum ſuum. Vnde vocabis nomen eius Ieſum. Quare
Ieſum? Quæ ratio eſt huius nominis? Audi quare. Ipſe enim ſal-
uum faciet populum ſuum. Vnde? A peccatis eorum. Nunquid ad
illum populum non pertinent paruuli quem ſaluum faciet Ieſus
a peccatis eorum? Pertinent plane, pertinent fratres mei. Sic
habete in corde, ſic credite, cum iſta fide paruulos ad gratiam G
Chriſti portate, ne ſi hanc fidem in corde non habueritis, pro qui-
bus reſpondetis, lingua veſtra occidatis. Prorſus fratres qui
non cum iſta fide cum paruulo currerit, fingit ſanum eſſe: & ni-

Digitized by Google

hil mali habet: nihil vitij habet. Sed tollam illum ad medicum. Quare? Quia ſic ſolet fieri. Non times, ne dicat tibi medicus, tolle hinc tecum, ipſo non eſt opus ſanis medicus, ſed male habentibus? Commendauerim charitati veſtræ cauſam eorum qui pro ſe loqui non poſſunt. Omnes paruuli tanquam pupilli conſiderentur etiam qui nondum parentes proprios extulerunt omnis prædeſtinatorum numerus paruulorum populum dei quærit tutorem, qui expectat dominum ſaluatorem. Vniuerſam maſſam generis humani in homine primo venator ille percuſſit. Nemo ad ſecundum tranſit ex primo, niſi per baptiſmatis ſacramentum: in paruulis natis & nondum baptizatis, agnoſcatur Adam: in paruulis baptizatis, & ob hoc renatis agnoſcatur Chriſtus. Qui Adam non agnoſcit in paruulis natis, nec Chriſtũ agnoſcere poterit in renatis. Sed quare, inquiunt, iam baptizatus homo fidelis, iam dimiſſis peccatis, generat eum cũ primi hominis peccato? Quia carne illũ generat, nõ ſpiritu. Quod.n. natũ eſt de carne, caro eſt. Et ſi exterior homo noſter (ait apoſtolus) corrumpitur: ſed interior renouatur de die in diem. Ex eo quod in te renouatur non generas paruulum. Tu vt non in æternũ moriaris natus es, & renatus es: ille adhuc natus eſt, renatus, nõdũ eſt. Si tu renaſcendo viuis, ſine vt ille renaſcatur & viuat. Sine inquam renaſcatur, ſine renaſcatur. Quare contradicis? Quare nouis diſputationibus antiquæ fidei regulam frangere conaris? Quid eſt enim quod dicis, paruuli nõ habent omnino vel originale peccatum? Quid eſt quod dicis, niſi vt non accedant ad Ieſum? ſed clamat tibi Ieſu, Sine paruulos venire ad me.

Adam in paruulis natis, Chriſtus in renatis agnoſcitur.

Matth. ix.

Ioan. iij.

ij. Cor. iiij.

Matth. xix.

Regi autem ſeculorum immortali, inuiſibili, ſoli deo honor, & gloria in ſecula ſeculorum, Amen. Hoc præceptum commendo tibi fili Timothee ſecundum præcedentes in te prophetias, vt militeſ in illis bonam malitiam.

Ex tracta. ſu. ps. cix.

VIrgas virtutis tuæ emittet dominus ex Sion. Apparet fratres, euidentiſſime apparet, non de illo regno Chriſti prophetam loqui, quo ſemper regnat apud patrem rerum dominum quæ per illum creatæ ſunt. Quando enim non regnat in principio verbũ deus apud deũ? Dicitur enim, Regi autem ſeculorũ honor & gloria in ſecula ſeculorum. Cui? Regi ſeculorum inuiſibili: incorruptibili. In eo enim quod & Chriſtus eſt cum patre inuiſibilis & incorruptibilis, quia verbum eius eſt, & virtus eius, & ſapientia eius, & deus apud deum, per quem facta ſunt omnia, rex eſt ſeculorum. Secundum tamen illud diſpenſatorium & temporarium quo nos per mediatorẽ carnis ſuæ vocauit in æternum regnũ ſuum incipit a Chriſtianis, ſed regni eius non erit finis.

Rex ſeculorũ.

Ex lib. de tri. ni. ij.

Et ſi in illis vocibus quæ ſiebant in Exodo, ⁊ illis omnibus cor-
poralibus demonſtrationibus dominus Ieſus Chriſtus oſtẽdeba-
tur, aut alio Chriſtus, ſicut loci cõſideratio perſuadet: alio ſpiritus
ſanctus, ſicut ea quæ ſupra diximus admonẽt, nõ hoc efficitur, vt
deus pater nunq̃ tali aliqua ſpecie patribus viſus ſit. Multa. n. ta-
lia viſa facta ſunt illis tẽporibus, nõ euidẽter nominato ⁊ deſigna-
to in eis vel patre, vel filio, vel ſpiritu ſancto, ſed tamẽ per quaſdã
valde probabiles ſignificationes nõnullis indicijs exiſtentibus: vt
nimis temerariũ ſit dicere deũ patrẽ nunq̃ patribus aut prophe-
tis per aliquas viſibiles formas apparuiſſe. Hanc enim opinionem
illi pepererunt, qui non potuerunt in vnitate trinitatis intelligere
quod dictũ eſt. Regi autẽ ſeculorũ immortali, inuiſibili, ſoli deo,
⁊. Quẽ nemo hominũ vidit, nec videre poteſt, quod de ipſa ſubſtã-
tia ſumma ſummeq; diuina ⁊ incõmutabili, vbi pater ⁊ filius ⁊
ſpiritus ſanctus, vnus ⁊ ſolus eſt deus, per ſanã fidẽ intelligitur. Vi-
ſiones autẽ illæ per creaturã cõmutabilẽ deo incõmutabili ſubdi-
tã factæ ſunt, nõ proprie ſicut eſt, ſignificatiue ſicut pro rerum cau-
ſis ⁊ tẽporibus oportuit, oſtendentes deũ. Quanq̃ neſcio quemad-
modũ iſti intelligãt q̃ Danieli apparuerit antiquus dierũ, a quo
filius hominis, quod propter nos eſſe dignatus eſt, accepiſſe intel-
ligitur regnũ. Ab illo ſcilicet qui ei dicit in pſalmis, Filius meus
es tu, ego hodie genui te. Poſtula a me: ⁊ dabo tibi gentes hæredi-
tatem tuam. Et qui omnia ſubiecit ſub pedibus eius. Si ergo Da-
niel ⁊ pater dans regnum, ⁊ filius accipiens apparuerunt in ſpecie
corporali, quomodo iſti dicunt patrẽ nunq̃ viſum eſſe prophetis?
Et ideo ſolum debere intelligi inuiſibilem, quem nemo hominũ
vidit, nec videre poteſt. Ita enim narrat Daniel, Aſpiciebam, in-
quit, donec throni poſiti ſunt, ⁊ vetuſtus dierum ſedebat, ⁊ indu-
mentũ eius quaſi nix alba, ⁊ capillus capitis eius quaſi lana mun-
da. Thronus eius flamma ignis, Rotæ eius ignis flagrans: ⁊ flu-
men ignis trahebat in conſpectu eius: ⁊ mille millia deſeruiebãt
ei, ⁊ dena millia denum millium aſſiſtebant ei: ⁊ iudiciũ collo-
cauit, ⁊ libri aperti ſunt ⁊c. Et paulo poſt, Aſpiciebam, inquit, in
viſione noctis: ⁊ ecce cum cœli nubibus quaſi filius hominis ve-
niẽs erat, ⁊ vſq; ad veterẽ dierũ peruenit ⁊ oblatus eſt ei, ⁊ ipſi da-
tus eſt principatus, ⁊ honor, ⁊ regnum, ⁊ omnis populus tribus, ⁊
linguæ ipſi ſeruient: poteſtas eius poteſtas æterna, quæ non præte-
ribit, ⁊ regnum eius non corrumpetur. Ecce pater dans, ⁊ filius ac-
cipiens regnum ſempiternum: ⁊ ſunt ambo in conſpectu prophe-
tantes viſibili ſpecie. Nõ ergo inconuenienter creditur etiã deus pa-
ter eo modo ſolere apparere mortalibus. Niſi forte aliquis dicet
ideo non eſſe viſibilem patrem quia in conſpectu ſomniantis ap-
paruit, ideo autem filium ſpiritum ſanctum viſibiles, quia Moy-
ſes illa omnia vigilans vidit. Quaſi vero verbum ⁊ ſapientiam
dei vidit Moyſes carnalibus oculis, aut videri ſpiritus vel huma-

Pater cœleſtis antiquis patribus aliquando ſunt viſus.

Daniel. vij.

Pſ. ij.

Pſal. viij.

Daniel. vij.

Quibus oculis deus videatur.

nus poteſt qui carnem iſtam viuificat, vel ipſe corporeus qui [illegible]tus dicitur: quanto minus ille ſpiritus dei qui etiam naturam hominum & angelorum mentes ineffabili excellentia diuine ſubſtantie ſuperegreditur? Aut quiſ[que] tali precipitetur errore, vt audeat dicere filium & ſpiritum ſanctum etiam vigilantibus hominibus eſſe viſibiles, patrem autem non niſi ſomniantibus? Quomodo ergo de ſolo patre accipiunt, quem nemo hominum vidit nec videre poteſt? An cum dormiunt homines? Aut qui formare ſimilitudines corporis poteſt ad ſe ſignificandum per viſa ſomniantium, non poteſt formare ipſam corpoream creaturam ad ſe ſignificandum oculis vigilantium: cum eius ipſa ſubſtantia qua eſt ipſe quod eſt, nulla corporis ſimilitudine dormienti, nulla corporea ſpecie vigilanti poſſit oſtendi: nec ſolu[m] patris veru[m] etia[m] filij & ſpiritus ſancti.

D

Et certe qui vigilantiu[m] viſis mouentur vt no[n] patre[m], ſed tantum filium vel ſpiritum ſanctum credat corporalibus hominum apparuiſſe conſpectibus, vt omittam tantum latitudinem ſanctarum paginarum, & tam multiplicem earum indulgentiam, vnde nemo ſani capitis affirmare debet nuſ[quam] perſonam patris per aliquam ſpeciem corporale[m] vigilantiu[m] oculis demonſtratam. Sed vt hoc, vt dixi, omittam, quid dicunt de patre noſtro Abraham? Cui certe vigilanti & miniſtranti cum ſcriptura premiſiſſet dicens, Viſus eſt dominus Abrahe: non vnus aut duo ſed tres apparuerunt viri: quorum nullus excelſius alijs eminuiſſe dictus eſt, nullus honoratius effulſiſſe, nullus imperioſius egiſſe.

Gene. xviij.

❡ De inuiſibili deo inter nos agitur. Et hoc eſt quod queſtione facit, quia vos inuiſibile[m] ſolu[m] patre[m] dictu[m] putatis, Vbi Apoſtolus ait, Immortali, inuiſibili, ſoli deo: ſi dixiſſet ſoli patri, difficilius forſan ſe q[ue]ſtio ſolueretur: quia vero dixit ſoli deo, no[n] eſt vtiq[ue] contra nos. Et vnigenitus quippe in dei forma, & ſpiritus ſanctus in ſua natura eſt inuiſibilis. Vnus. n. & ſolus deus a nobis ipſa trinitas predicatur. Nunc in iſta queſtione no[n] immerito poteſt mouere quomodo de ſolo deo qui eſt ipſa trinitas dictum ſit, inuiſibili ſoli deo: cu[m] ſit etia[m] q[ue]da[m] inuiſibilis creatura. Propter quod dictu[m] eſt de Chriſto: q[uoni]a[m] in ipſo co[n]dita ſunt omnia viſibilia, & inuiſibilia. Quia ergo ſunt dij falſi viſibiles, ideo dictu[m] eſt inuiſibili ſoli deo honor & gloria. Et. n. eſt creatura inuiſibilis: no[n] t[ame]n deus nobis eſt. Sed & ſi non dictu[m] eſſet ſoli deo, ſed dictu[m] eſſet regi autem ſeculoru[m] immortali inuiſibili honor, & gloria: quis niſi deus eſſet? Honor & gloria deus deus inuiſibilis eſt, no[n] qui ſolus inuiſibilis, quonia[m] eſt (vt dixi) & creatura inuiſibilis. Ide[m] quere poteſt quomodo dictu[m] ſit: Deum nemo vidit vnq[uam]: cu[m] eiuſdem domini verba ſint. Neſcitis quia angeli eorum ſemper vident & faciem patris mei qui in celis eſt? Que ſententia vos redarguit, qui neſcitis quemadmodum dicatis inuiſibilem patrem. Illud autem quod ait Non quia patrem vidit quiſquam niſi is qui eſt a deo, hic vidit patrem, ad homines referri po-

In libro co[n]tra Maximinum.

An ſolus pater inuiſibilis dictus ſit.

E

Deus ſolus deus inuiſibilis eſt ſed non ſolus inuiſibilis.

I. Ioan. iiij.

Matt. xviij.

Deus homini mortali ſed non angelis nec beatis inuiſibilis.

est quod dictũ est quiſq̧. Et quia ipſe homo erat qui tunc loque/batur in carne, ita hoc dixit, ac ſi diceret, non quia patrem vidit quiſq̧ hominum, niſi ego: ſicut dictũ eſt, Quis ſapiens, ⁊ intelliget hęc? Non enim ⁊ de ſanctis angelis id accipi poteſt. Vnde Apo/ſtolus de inuiſibili deo apertius poſuit. Quem nemo hominum vidit, nec videre poteſt. Non enim ait nemo, ſed nemo hominum, vbi oſtendit quemadmodum intelligi debeat, quod dictum eſt, Deum nemo vidit vnq̃. i. nemo hominum, ſicut nemo aſcendit in cœlum: cum angeli ſoleant illuc aſcendere, quia ſolent inde de/ſcendere. Nec tamen apoſtolus dixit nemo hominum poterit videre deum, ſed nemo poteſt. Poterit enim homo, ſed tunc, cum ęternum erit fidelium pręmium videre deum. Propter quod Ioannes apoſtolus, Dilectiſſimi, inquit, filij dei ſumus, ⁊ nondum ap/paruit quid erimus. Scimus, quia cum apparuerit ſimiles ei eri/mus, quia videbimus eum ſicuti eſt. i. Ioan. iij.

Habens fidem & bonam conſcientiam: quam qui dam repellentes circa fidem naufragauerunt: ex quibus eſt Hymeneus & Alexander, quos tradidi Sata/næ, vt diſcant non blaſphemare. Ex libro de na/tura ⁊ gratia.

Iſtud apoſtoli quale eſt? nonne ita mirabile vt niſi quia ipſe dicit, cui vera dicenti contradicere nefas eſt, ſit incredibile? Quis enim neſciat fidelium a ſatana veniſſe primiam pecca/ti ſuaſionem, ⁊ ꝙ ille primus auctor ſit omnium peccatorum: Et tamen quidam traduntur ſatanę vt diſcant non blaſphemare. Quomodo igitur opus ſatanę excluditur opere ſatanę? Opus ſatanę ex/cluditur opere ſatanę. In expoſitione ad Galatas.

¶ Nulla creatura eſt, ſiue quę in veritate manet dans gloriam deo ſiue quę in veritate non ſtetit quęrens gloriam ſuam: nulla in/quam creatura eſt quę non velit nolit diuinę prouidentię ſeruiat. Sed volens, facit cum ea quod bonũ eſt: de illa vero quę hoc non vult, fit quod iuſtum eſt. Nam ſi etiam ipſi pręuaricatores angeli cum principe ſuo diabolo non recte dicerentur procuratores, vel actores diuinę prouidentię, nõ dominus magiſtratus huius mun/di diabolũ diceret, nec vteretur illo ad correptionẽ hominũ ipſa poteſtas apoſtolica eodem Paulo alibi dicente, Quos tradidi Sata/nę vt diſcant non blaſphemare. Et alio loco ad ſalutem. Ait enim, Ego quidem ſicut abſens corpore, pręſens autem ſpiritu, iam iudicaui quaſi pręſens eum qui ſic operatus eſt, in nomine domi/ni noſtri Ieſu Chriſti congregatis vobis, ⁊ in eo ſpiritu cum poten/tia domini noſtri Ieſu tradere huiuſmodi ſatanę in interitum carnis, vt ſpiritus ſaluus ſit in die domini Ieſu. Sed ⁊ magiſtratus ſub tanto imperatore nõ facit niſi quantũ illi permittitur, ⁊ pro/curatores actoreſq̧ huius mundi nihil faciunt niſi quantũ domi/nus ſinit. Nõ. n. latet eũ aliqd ſicut homines, aut in aliquo eſt mi/nus potens, vt procuratores atque actores qui ſunt in eius pote/ G Omnis creatura velit nolit diui/næ prouidentię ſeruit. i. Cor. v. Diabolus non facit niſi quod a deo permitti/tur in nos.

ſtate, aliquid ipſo ſiue non permittente ſiue neſciente in ſubiectis ſibi pro ſuo gradu rebus efficiant. Non eis tamen rependitur quod de ipſis iuſte fit, ſed quo animo ipſi faciunt: quia neq; liberã voluntatem rationali creaturę ſuę deus negauit, & tamen poteſtatẽ qua etiam iniuſtos iuſte ordinat, ſibi retinuit.

CAPVT II.

OBſecro igitur, primum omnium fieri obſecrationes, orationes, poſtulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus, & omnibus qui in ſublimitate conſtituti ſunt, vt quietam & tranquillá vitam agamus in omni pietate & caſtitate. Hoc enim bonum eſt & acceptum coram ſaluatore noſtro deo, qui omnes homines vult ſaluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire.

Infra.v.

Ex lib. de ciui. dei, xix.

¶ Quandiu permixtæ ſunt ambæ ciuitates, vtimur & nos pace Babylonis, ex qua ita per fidem populus dei liberatur, vt apud eã interim peregrinetur. Propter quod apoſtolus admonuit eccleſiam, vt oraret pro regibus eius atq; ſublimibus, addẽs & dicẽs, Vt quietam & tranquillam vitam agamus cum omni pietate & caſtitate. Et propheta Hieremias cum populo dei veteri prænunciaret captiuitatem, & diuinitus imperaret vt obedienter irent in Babyloniam, deo ſuo etiam iſta patientia ſeruientes, monuit & ipſe vt oraretur pro illa, dicens, Quia in eius eſt pace pax veſtra. Vtiq; interim temporalis, quæ bonis maliſque communis eſt. Pax autem noſtra propria, & hic eſt cum deo per fidem, & in æternum erit cum illo per ſpeciem.

Quare orandũ pro poteſtatibus ſublimibus.

A

Hier. xxix.

Ex lib. de catechizandis rudibus.

¶ Sicut autem Hieruſalem ſignificat ciuitatem ſocietatemq; ſanctorum, ſic Babylonia ſignificat ciuitatem ſocietatemq; iniquorum, quoniam dicitur interpretari confuſio. Illa ergo captiuitas Hieruſalem ciuitatis, & ille populus in Babyloniam ducitur, ad ſeruitutem ire iubetur a domino per Hieremiam illius temporis prophetam. Et extiterunt reges Babyloniæ ſub quibus illi ſeruiebant, qui ex eorum occaſione commoti quibuſdam miraculis cognoſcerent & colerent & coli iuberent vnum verum deum qui condidit vniuerſam creaturam. Iuſſi ſunt autem pro eis orare a quibus captiui tenebantur, & eorũ pace pacem ſperare ad gignendos filios, & domos ędificandas, & plantandos hortos & vineas.

Quare Hieremias pro regibus Baby-

Poſt

Post ſeptuaginta autem annos promitti t eis ab illa captiuitate li- lon iſs orare
beratio. Hoc autem totum figurate ſignificat eccleſiam Chriſti in iubet.
omnibus ſanctis eius qui ſunt ciues Hieruſalem cæleſtis ſeruiturā
fuiſſe ſub regibus huius ſeculi. Dicit enim ⁊ apoſtolica doctrina,
vt omnis anima ſublimioribus poteſtatibus ſubdita ſit, ⁊ vt red- Roma.xiii.
dantur omnibus omnia: cui tributum, tributum, cui vectigal ve-
ctigal, ⁊c. quę ſaluo domini noſtri cultu conſtitutionis humanæ
principibus reddimus, quando ⁊ ipſe dominus vt nobis huius ſa-
næ doctrinæ præberet exemplum, pro capite hominis quo erat B
hominis indutus, tributum ſoluere non dedignatus eſt. Iubentur au-
tem etiam ſerui Chriſtiani ⁊ boni fideles dominis ſuis tempo- Chriſtus tributum ſoluit.
ralibus æquanimiter fideliterq; ſeruire: quos iudicaturi ſunt, ſi vſ-
q; in finem iniquos inuenerint, aut cum quibus æqualiter regna- Matth.xvi.
turi ſunt, ſi ⁊ illi ad verum deum conuerſi fuerint. Omnibus ta-
men precipitur ſeruire humanis poteſtatibus atq; terrenis quo- Verbū dnī.
uſq; poſt tempus prefinitum quod ſignificant ſeptuaginta anni, ab
iſtius ſeculi confuſione, tanquam de captiuitate Babiloniæ, ſicut
Hieruſalem liberetur eccleſia. Ex cuius captiuitatis occaſione, ipſi
etiam terreni reges deſertis idolis, pro quibus perſequebantur Chri-
ſtianos, vnum verum deum ⁊ Chriſtum dominum cognouerunt
⁊ colunt pro quibus apoſtolus Paulus iubet orari etiam cum per-
ſequerentur eccleſiam. Sic enim dicit, Obſecro itaq; primum fieri
deprecationes, interpellationes, gratiarum actiones pro omnibus
hominibus, pro regibus ⁊ omnibus qui in ſublimitate ſunt, vt ſe-
curam ⁊ tranquillam vitam agamus, cum omni pietate ⁊ caſtita-
te. Itaq; per ipſos data eſt pax eccleſię, quãuis temporalis tranquil-
litas temporis, ad ędificandas ſpiritualiter domos, ⁊ plantandos
hortos ⁊ vineas. Nam ecce modo per iſtum ſermonem ędifica-
mus atq; plantamus, hoc fit per totum orbem terrarum, cum pa- C
ce regum Chriſtianorum: ſicut idem dicit apoſtolus. Dei agricul-
tura, dei ędificatio eſtis. I.Cor.iii.

¶ Iſta plane difficillime diſcernuntur: vbi ait, Obſecro itaq; primū ex lib. ad Pau-
omnium fieri obſecrationes, orationes, interpellationes, gratiarū linum epi.
actiones. Precationes ⁊ deprecationes, multi noſtrum hoc idem
putant, ⁊ hoc quotidiano vſu iam omnino præualuit. Qui autem
diſtinctius latine locuti ſunt: precationibus vtebantur in optandis
bonis, deprecationibus vero in deuitandis malis. Precari enim
dicebant eſſe precando bona optare: imprecari mala, quod vulgo Precatio.
iam dicitur maledicere: deprecari autem, mala precando depelle- Deprecatio.
re. Sed uſitatum iam loquendi modum potius ſequamur, ⁊ ſiue
precationes, ſiue deprecationes inuenerimus, quas græci δεήσεις δεήσεις
vocant, non putemus eſſe emendandum. Multa hinc dici poſſunt
quę improbanda non ſunt: ſed eligo in his verbis hoc intelligere,
quod omnis vel pene omnis frequentat eccleſia, vt precationes ac-
cipiamus dictas, quas facimus in celebratione ſacramentorum Precationes.

Digitized by Google

Orationes. antequam illud quod eſt in domini menſa incipiat benedici. Ora-
tiones, cum benedicitur & ſanctificatur, & ad diſtribuendum commi-
D nuitur, quam totam benedictionem fere omnis eccleſia dominica ora-
tione concludit. Interpellationes autem, ſiue vt noſtri codices ha-
Interpellatiões bent poſtulationes, cum populus benedicitur. Tunc enim antiſtites
Poſtulationes. velut aduocati ſuſceptos ſuos per manus impoſitionem eis miſericor-
Gratiarū actio. diſſimæ offerunt poteſtati. Quibus peractis, & participato tanto ſa-
cramento, gratiarum actio cuncta concludit, quam in his etiam ver-
q. bis vltimam commendauit populus. Hæc autem cauſa præcipua fuit
iſta dicendi, vt his breuiter præſcriptis atque ſignificatis non puta-
retur negligendum eſſe quod ſequitur, Pro omnibus hominibus,
pro regibus, & his qui in ſublimitate ſunt vt quietam & tranquillam
Orandū & pro vitam agamus in omni pietate & caſtitate: ne quiſquam ſicut ſe habet
perſecutoribus humanæ cogitationis infirmitas exiſtimaret iſta non eſſe facienda
pro his a quibus perſecutionem patiebatur eccleſia, cum membra
Chriſti ex omni eſſent hominum genere colligenda: vnde adiungit
& dicit. Hoc enim bonum eſt & acceptum coram ſaluatore noſtro
deo, qui omnes homines vult ſaluos fieri, & in agnitionem veritatis
Salus non niſi venire. Et ne quiſquam diceret, poſſe eſſe ſalutis viam in bona conuer-
per Chriſtum. ſatione, & vnius dei omnipotentis cultu ſine participatione corpo-
ris, & ſanguinis Chriſti: Vnus enim deus, inquit, & vnus mediator
dei & hominum, homo Chriſtus Ieſus. Vt illud quod dixerat, om-
E hominës vult ſaluos fieri, nullo alio modo intelligatur præſtari,
Ioan. 1. niſi per mediatorem non deum, quod ſemper erat verbum, ſed ho-
minem Chriſtum Ieſum, cum verbum caro factum eſt & habi-
tauit in nobis. Hoc enim bonum eſt & acceptum coram ſaluato-
re noſtro deo qui omnes homines vult ſaluos fieri, & ad agnitio-
Ex lib. Enchir. nem veritatis venire.
Cū oēs velit de- ¶ Cum audimus, & in ſacris literis legimus, quod velit omnes ho-
us ſaluos fieri, mines ſaluos fieri, quamuis certum ſit nobis non omnes ſaluos fie-
quo nō oēs ſal- ri, nō tamen ideo debemus omnipotentiſſimæ dei voluntati ali-
ui fiant. quid derogare, ſed ita intelligere quod ſcriptum eſt qui omnes ho-
Quō deus illu- mines vult ſaluos fieri: tanquam diceretur nullum hominem fieri ſaluū
minet omnem niſi quem fieri ipſe voluerit, non quod nullus ſit hominum niſi quem
hominem. ſaluum fieri velit, ſed quod nullus fiat niſi quem velit: & ideo ſit rogan-
dus vt velit, quia neceſſe eſt fieri ſi voluerit, de orando quippe deo
agebat apoſtolus vt hoc diceret. Sic enim intelligimus & quod in
euangelio ſcriptum eſt, Qui illuminat omnem hominem, nō quia
Genes homo. nullus eſt hominum, qui nō illuminetur, ſed quia niſi ab ipſo nul-
F lus illuminatur. Aut certe ſic dictū eſt, qui vult oēs homines ſaluos
fieri: non quod nullus hominū eſſet quē ſaluū fieri nollet, qui virtutes
miraculorum facere noluit apud eos, quos dicit acturos fuiſſe pœ-
nitentiam ſi feciſſet, ſed vt omnes homines omne genus hominū
intelligamus per quaſcunque differentias diſtributū, reges, priuatos,
nobiles, ignobiles, ſublimes, humiles, doctos, indoctos, integri cor-

poris, debiles, ingenioſos, tardicordes, fatuos, diuites, pauperes, medi-
ocres, mares, fœminas, infantes, pueros, adoleſcẽtes, iuuenes, ſe-
niores, ſenes, in linguis oĩbus, in moribus, in voluntatibus, ⁊ in con-
ſcientiarũ varietate innumerabili cõſtitutos, ⁊ ſi qd aliud differen-
tiarũ eſt in hominibus. Quid eſt. n. eorũ vñ nõ deus p vnigenitum
ſuũ, dominũ noſtrũ per oẽs gentes ſaluos hoĩes fieri velit: ⁊ idẽ fa-
ciat, qa omnipotẽs velle inaniter nõ põt quodcũq; voluer. ¶ Preceperat
enim apoſtolus vt oraretur p oĩbus hominibus, ⁊ ſpecialiter addi-
derat p regibus ⁊ his qui in ſublimitate ſunt, q putari poterãt faſtu
⁊ ſupbia ſeculari a fidei Chriſtianæ humilitate abhorrere. Proinde
dicẽs. Hoc. n. bonũ eſt corã ſaluatore noſtro deo. i. vt & pro talibus
oretur: ſtatim vt deſperationẽ tolleret addidit, Qui oẽs homiẽs vult
ſaluos fieri, ⁊ ad agnitionẽ veritatis venire. Hoc qppe deus bonum
iudicauit, vt oratione humiliũ dignaret ſalutẽ pſtare ſublimiũ. Qd
vtiq; iã videmus impletũ. Iſto locutiõis mõ ⁊ dñs eſt vſus in euã-
gelio: vbi ait phariſeis. Decimatis mẽtã ⁊ rutã, ⁊ omne holus. Neq;
enim phariſæi ⁊ quecũq; aliena, ⁊ omnium per omnes terras alie-
nigenarum omnia holera decimabant. Sicut ergo hic omne ho-
lus omne holerum genus, ita illic omnes homines, omne ho-
minum genus intelligere poſſumus, ⁊ quocunq; alio modo intel-
ligi poteſt, dum tamen credere non cogamur aliquid omnipotẽ-
tem voluiſſe fieri, factũq; nõ eſſe. Quis ſine vllis ambiguitatibus
nõ credat: ſi in cęlo ⁊ ĩ terra (ſicut eũ veritas cãtat) oĩa quecũq; vo-
luit fecit, quia profecto facere noluit, quecunq; non fecit.

> Deus vult ſublimes oratione humiliũ couerti.
>
> Lucę xi.

¶ Sicut illud quod dictum eſt, omnes in Chriſto viuificabuntur,
cũ tamẽ multi ęterna morte puniãtur: ideo dictum eſt, quia oẽs qui-
cunq; vitam æternam percipiunt nõ percipiunt niſi ĩ Chriſto: Ita
quod dictum eſt oẽs homines vult deus ſaluos fieri, ideo dictũ eſt,
quia oẽs qui ſalui fiũt, niſi ab ipſo volẽte non fiunt.

> Pſal. cxiii.
>
> Ex epiſtola ad Vitalem. Quomodo deus vult omnes ſaluos fieri.

¶ Vult autẽ deus oẽs homines ſaluos fieri, ⁊ in agnitionẽ verita-
tis venire: nõ ſic tamẽ vt eis adimat liberũ arbitriũ, quo vel be-
ne vel male vtentes iuſtiſſime iudicentur. Quod cũ fit, infideles
quidẽ cõtra voluntatẽ dei faciũt, cũ eius euãgelio non credũt: nec
ideo tamẽ ei vincũt, verũ ſe ipſos fraudãt magno ⁊ ſũmo bono,
maliſq; pœnalibus implicãt, experturi in ſupplicijs poteſtatẽ eius,
cuius in bonis miſericordiã cõtempſerũt. Ita voluntas dei ſem-
per inuicta eſt. Vinceretur autem, ſi non inueniret quid de contem-
ptoribus faceret, aut vllo modo poſſent euadere: quod de talibus
ille conſtituit. Qui enim dicit (verbi gratia) volo vt omnes ſerui
mei operentur in vinea, ⁊ poſt laborem requieſcentes epulentur,
ita vt quiſquis eorum hoc noluerit, in piſtrino ſemper molat: vide-
tur quidem quicunq; contempſerit contra voluntatem domini
ſui facere, ſed tunc eam vincet ſi ⁊ piſtrinum contemnẽs effugerit.
Quod nullo modo fieri poteſt ſub dei poteſtate. ¶ Quia ergo nos
qui ſalui futuri ſint neſcientes, omnes quibus prędicamus hanc pacẽ

> Ex li. de ſpiritu ⁊ litera. Deus volens omnes ſaluos fieri nõ aufert liberum arbitrium. Nemo voluntatẽ dei vincit.
>
> Ex li. de correptiõe ⁊ gratia.

Deus vult quia velle facit. ſaluos fieri velle deus iubet: & ipſe hoc in nobis operatur: diffundendo iſtam charitatem in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum, qui datus eſt nobis: poteſt etiā ſic intelligi, ꝙ omnes homines vult deus ſaluos fieri: quoniam nos facit velle.

Vnus enim deus: vnus & mediator dei & hominum, homo Chriſt' Ieſus: qui dedit redemptionem ſemetipſum pro omnibus.

Ex libro de conſenſu euangeliſtarum. CVm ſit ipſe Chriſtus ſapientia dei per quā creata ſunt omnia: cumqʒ nullæ mentes rationales, ſiue angelorum, ſiue hominum, niſi participatione ipſius ſapientes fiant: cum per ſpiritum ſanctum, per quem charitas in cordibus noſtris diffunditur, inhæremus, quæ trinitas vnus deus eſt: conſultum eſt diuina prouidentia mortalibus, quorum temporalis vita in rebus orientibus & occidentibus occupata tenebatur, vt eadem ipſa dei ſapientia ad vnitatem perſone ſuę homine aſſumpto, in quo temporaliter
A
naſceretur, viueret, & moreretur, & reſurgeret congrua ſaluti noſtrę dicendo & faciendo, patiendo & ſuſtinendo, fieret deorſum hominibus exemplum redeundi, qui ſurſum eſt angelis exemplum
B
manendi. Ac per hoc cum rebus æternis contemplantium veritas perfruatur, rebus autem ortis fides credentium debeatur: purgatur homo per rerum temporalium fidem, vt æternarum percipiat veritatem. Nam & quidam nobiliſſimus philoſophus Plato in eo libro quem Timeum vocant, ſic ait. Quantum ad id quod ortum eſt æternitas valet: tantum ad fidem veritas. Duo illa ſurſum ſunt, æternitas & veritas. Duo iſta deorſum, quod ortum eſt & fides. Vt ergo ab imis ad ſumma reuocemur, atqʒ id quod ortum eſt recipiat æternitatem, per fidem veniendum eſt ad veritatem. Et quia omnia quæ in contrarium pergunt, per aliquod medium reducuntur: & ab æterna iuſtitia temporalis iniquitas nos alienabat, opus ergo erat media iuſtitia temporali, quæ medietas temporalis eſſet de imis, iuſta de ſummis: atqʒ ita ſe nec abrumpens a ſummis, & contemperans imis, ima redderet ſummis. Ideo Chriſtus mediator dei & hominum dictus eſt, inter deum immortalem & hominem mortalem, & deus & homo reconcilians hominem deo, manens id quod erat, factus quod non erat. Ipſe eſt nobis fides in rebus ortis, qui eſt veritas in æternis.

Plato .i. Timeo

Chriſtus cur mediator dictus.

C
B
De libro confeſſionum .x. ¶ Tu es veritas ſupra omnia preſidens. At ego per auaritiā meā non amittere te volui, ſed volui tecum poſſidere mendacium, ſicut nemo vult ita dicere falſum vt neſciat ipſe quid verum ſit. Itaqʒ amiſi te, quia non dignaris cum mendacio poſſideri. Quem inuenirem qui me reconciliaret tibi? Ambiendum mihi fuit ad angelos, quorum precibus & ſacramentis multi conantes ad te redire, neqʒ per ipſos valentes, ſicut audio, tentauerunt hæc & inciderunt in deſiderium curioſarum viſionum, & digni habiti ſunt illuſioni-

Deus non vult cum mendacio poſſideri.

hus. Inflati enim te querebant doctrinæ faſtu, & erigentes potius ꝙ̃
tundentes pectora. Et adduxerunt ſibi per ſimilitudinem cordis ſui
conſpirantes & ſocias ſuperbiæ ſuæ poteſtates aeris huius: quibus
per potentias magicas deciperentur querentes mediatorem per
quem purgarentur, & non erat. Diabolus enim erat transfigurans ſe
in angelum lucis. Et multum illexit per carnem quod carneo cor-
pore ipſe non eſſet. Erant enim illi mortales & peccatores: tu autem
domine cui reconciliari ſuperbe querebant, immortalis & ſine pec-
cato. Mediator autem inter deum & homines oportebat vt haberet Mediator qua-lis eſſe debuit.
aliquid ſimile deo, aliquid ſimile hominibus, ne in vtroqꝫ homini-
bus ſimilis longe eſſet a deo, aut in vtroqꝫ deo ſimilis, longe eſſet
ab hominibus, atqꝫ mediator nõ eſſet. Fallax itaqꝫ ille mediator
quo per ſecreta iudicia tua ſuperbia mereretur illudi, vnum cum C
hominibus habet .i. peccatum aliud videri vult habere cum deo,
vt quia carnis mortalitate non tegitur, pro immortali ſe oſtentet.
Sed quia ſtipendium peccati mors, hoc habet commune cum ho-
minibus, vt inde ſimul damnetur in mortem. Verax autem me-
diator quem ſecreta tua miſericordia demonſtraſti humilibus, &
miſiſti, vt eius exemplo etiam ipſam diſcerent humilitatem, me-
diator ille dei & hominum, homo Chriſtus Ieſus, inter mortales
peccatores & immortalem iuſtum apparuit, mortalis cum homi-
nibus, iuſtus cum deo, vt quoniam ſtipendium vitæ pax eſt, per iu-
ſtitiam coniunctam deo euacuaret mortem iuſtificatorum impio-
rum quam cum illis voluit habere communem. Hic demonſtra-
tus eſt antiquis ſanctis: vt ita ipſi per fidem futuræ paſſionis eius, ſi-
cut nos per fidem preteritę ſalui fierent. In quantum enim homo,
intantum mediator. In quantum autem verbum, nõ medius, quia
æqualis deo, & deo apud deum, & ſimul vnus deus. Quomodo nos
amaſti pater bone, qui filio tuo vnico nõ pepercisti, ſed pro nobis Rome. viii.
impijs tradidiſti eum? Quomodo nos amaſti, pro quibus ille non Phili. ii.
rapinã arbitratus eſſe æqualis tibi, factus eſt ſubditus vſqꝫ ad mor-
tem crucis? Vnus ille in mortuis liber, poteſtatem habens ponen- Ioan. x.
di animam, poteſtatem habens iterum ſumendi eam: pro nobis Chriſtus victor & victima eſt.
tibi victor & victima: & ideo victor, quia victima: pro nobis tibi ſacer- D
dos & ſacrificium, & ideo ſacerdos quia ſacrificium, faciens tibi nos In lib. de ciui. dei. ix.
de ſeruis filios, de te naſcendo, nobis ſeruiendo.

¶ Si omnes homines ꝙdiu mortales ſunt, etiã miſeri ſint neceſ- Omnes viuen-tes ſunt miſeri medio egent.
ſe eſt, querendus eſt medius, qui non ſolum homo, verum etiã deus
ſit, vt homines ex mortali miſeria ad beatam immortalitatem hu-
ius medij beata mortalitas interueniendo perducat, quem neqꝫ nõ
fieri mortalem oportebat, neqꝫ permanere mortalem. Mortalis
quippe factus eſt non infirmata verbi diuinitate, ſed carnis infir-
mitate ſuſcepta. Non autem permanſit in ipſa carne mortali, quã
reſuſcitauit a mortuis, quoniam ipſe eſt fructus mediationis eius,
vt nec ipſi propter quos liberandos mediator effectus eſt, in perpe-

Digitized by Google

Mediator Christus ſolus eſſe potuit. Angeli nō poſſunt mediatores eſſe.

tua vel cæteris morte remaneret. Proinde mediatorē inter nos et deum et mortalitatē habere oportuit tranſeuntē, et beatitudinē permanentē, vt per id quod tranſit cōgruens morituris, ad id qḋ permanet transferret ex mortuis. Boni igitur angeli inter miſeros mortales, et beatos immortales medij eſſe nō poſſunt, quia ipſi quoq; et beati et immortales ſunt. Poſſunt autē medij eſſe angeli mali, quia immortales ſunt cū illis, miſeri cū iſtis. His cōtrarius eſt mediator bonus, qui aduerſus eorū immortalitatē et miſeriā, et mortalis eſſe ad tempus voluit, et beatus in æternitate perſiſtere potuit, ac ſic eos et immortales ſuperbos, ac miſeros noxios ne immortalitatis iactātia ſeducerēt ad miſeriā, et ſuæ mortis humilitate, et ſuæ beatitudinis benignitate deſtruxit in eis quorū corda p ſuā fidē mundans, ab illorū immundiſſima dominatione liberauit. Homo itaque mortalis et miſer longe ſeiunctus ab immortalibus et beatis, quid eligat mediū per qḋ immortalitati et beatitudini copuletur? Quod poſſit delectare in dæmonū immortalitate, miſerum eſt, quod poſſit offendere in Chriſti mortalitate, iā nō eſt. Ibi ergo cauenda eſt miſeria ſempiterna, hic mors timēda nō eſt, q̇ nō eſſe potuit ſempiterna, et beatitudo amanda eſt ſempiterna. Ad hoc ſe quippe interponit medius immortalis et miſer, vt ad immortalitatē beatā tranſire nō ſinat quoniā perſiſtit quod impedit, id eſt ipſa miſeria. Ad hoc ſe autē interpoſuit mortalis et beatus, vt mortalitate tranſacta, et ex mortuis faceret immortales, quod in ſe reſurgendo monſtrauit, et ex miſeris beatos, vnde nunq̄ diſceſſit. Alius ergo eſt medius malus, qui ſeparat amicos. Alius bonus, qui reconciliat inimicos. Et ideo multi ſunt medij ſeparatores, quia multitudo quæ beata eſt, vnius dei participatione fit beata. Cuius participationis priuatione miſera multitudo malorū angelorum, quæ ſe opponit potius ad impedimentum, q̄ interponit ad beatitudinis adiutoriū, etiā ipſa multitudine obſtrepit quodammodo, ne poſſit ad illud vnū beatificū perueniri, ad quod vt perduceremur non multis, ſed vno mediatore opus erat, et hoc eo ipſo, cuius participatione ſimus beati, hoc eſt verbo dei, nō facto, per quod facta ſunt omnia. Nec tamē ob hoc mediator eſt, quia verbū: maxime quippe immortale, et maxime beatū verbū longe eſt a mortalibus miſeris, ſed mediator per quod homo: eo ipſo vtiq; oſtendens ad illud nō ſolū beatū, verū etiā beatificū bonum, non oportere quæri alios mediatores, per quos arbitremur nobis peruentionis gradus eſſe moliendos: quia beatus et beatificus deus factus particeps humanitatis noſtræ cōpendiū præbuit participandæ diuinitatis ſuæ. Nec nos a mortalitate et miſeria liberans, ad angelos immortales beatoſq; perducit, vt eorū participatione etiā nos immortales et beati ſimus, ſed ad illam trinitatem, cuius angeli ſunt beati. Ideo quando in forma ſerui, vt mediator eſſet, infra angelos eſſe voluit, in forma dei ſupra angelos manſit, idem in inferiori-

bis via vitæ, qui in ſuperioribus vita.

¶ An apoſtolus Petrus ſicut eũ quidã fauore peruerſo excuſare ni- *Ex tractatu*
tuntur, Chriſtũ nõ negauit, quia interrogatus ab ancilla hominẽ *euangelij*
ſe neſcire reſpondit, ſicut alij euangeliſtæ conteſtantur expreſſius? *ſecundum*
quaſi vero qui hominem Chriſtum negat, non Chriſtum negat, & *Ioan. lxvj.*
hoc in eo negat quod factus eſt propter nos, ne periret quod fece- *Petrus*
rat nos. Qui ergo ita cõfitetur Chriſtũ deũ, vt hominẽ neget, non *Chriſtum nega-*
uit.
pro illo mortuus eſt Chriſtus: quia ſecundũ hominẽ mortuus eſt G
Chriſtus. Qui negat hominẽ Chriſtũ, nõ reconciliatur per media- *Chriſtus non*
torẽ deo. Vnus enim deus, vnus & mediator dei & hominũ, homo *eſt negandus*
Chriſtus Ieſus. Qui negat hominẽ Chriſtũ, nõ iuſtificatur: quia ſicut *homo.*
per inobedientiã vnius hominis, peccatores conſtituti ſunt multi:
ita per obedientiã vnius hominis, iuſti cõſtituentur multi. Qui ne- *I. Cor. xv.*
gat hominẽ Chriſtũ, nõ reſurget in reſurrectione vitæ, quia per ho- *Ibidem.*
minẽ mors, & per hominẽ reſurrectio mortuorum. Sicut enim in
Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes viuificabuntur.
Per quid autem eſt caput eccleſiæ, niſi per hominẽ, quod verbũ ca- *Ioan. i.*
ro factũ eſt, id eſt dei patris vnigenitus deus homo factus eſt? Quo-
modo eſt igitur in corpore Chriſti, qui negat hominem Chriſtum?
Qui enim caput negat, quomodo eſt membrũ? Nec vllus ſe beati
Petri defendat exemplo: qui ſe multis lachrymis & accuſauit & la-
uit, vt principem ſuum eccleſia non negationis ſed pœnitẽtiæ imi-
tatione ſequeretur.

¶ Verbũ caro factũ eſt, & habitauit in nobis. Habes maieſtatẽ ad *Ex tracta.*
quã ores, habes humanitatẽ q̃ pro te oret. Nã hoc dictũ eſt ab apo- *ps. xxix.*
ſtolo etiã poſt reſurrectionẽ domini noſtri Ieſu Chriſti, Qui ſedet, *Ioan. i.* H
inquit, ad dexterã dei, q & interpellat pro nobis qa mediator eſſe *Roma. viij.*
dignatus eſt. Quid eſt mediatorẽ eſſe inter deũ & homines? nõ in- *Quomodo*
ter patrẽ & homines, ſed inter deũ & homines. Quid eſt deus? pater *Chriſtus media-*
& filius & ſpiritus ſanctus. Quid ſunt homines? Peccatores: impij: *tor inter deum*
mortales. Inter illã trinitatẽ & hominũ infirmitatẽ & iniquitatem *& homines.*
mediator factus eſt homo nõ iniquus ſed tantũ infirmus: vt ex eo
q non iniquus, iungeret te deo: ex eo q infirmus, propinquaret ti-
bi, atq; ita inter deum & hominem exiſteret.

¶ Iob inter multa hoc etiã dixit, Ille autẽ geſtabat perſonã ma- *Ex tracta.*
gnæ prophetiæ. Vtinam (inq̃t loquẽs ad deũ) vtinã nobis eſſet ar- *Pſal. ciij.*
biter. Sed quid prouidebat? qd petebat? Multi (inq̃t dominus) iuſti *Serm. iiij.*
& prophetæ voluerunt videre q̃ videtis, & nõ viderũt. Arbitrũ deſi- *Iob. v.*
derabat. Quid eſt arbiter? Medius ad cõponendã cauſam. Nonne *Matth. xiij.*
inimici eramus dei? & malã cauſam habebamus aduerſus deum? *Arbiter.*
Quis finiret cauſam illã malã: niſi ille medius arbiter, de quo apo-
ſtolus dicit? Vnus enim deus, vnus & mediator dei & hominum,
homo Chriſtus Ieſus. Si nõ homo, nõ mediator quia æqualis pa-
tri deus. Dicit alio loco, Mediator autẽ vnius nõ eſt, deus autẽ vnus
eſt: inter duos mediator. Ergo Chriſtus mediator inter homines

A & hominum non quia deus, ſed quia homo: non quia deus æqualis pa-
tri, ſi æqualis patri, non mediator. Vt autem ſit mediator, deſcen-
Philip. ii. dat a ſuperiore ad inferiorem, ab æqualitate patris: faciat quod ait
Apoſtolus, Semetipſum exinaniuit, formā ſerui accipiens in ſimi-
Col. ii. litudinē hominū factus, & habitu inuētus vt homo. Fundat ſangui-
nē, deleat chirographū noſtrū, cōponat inter nos & deū [illegible],
noſtram voluntatem corrigens ad iuſtitiam, illius ſententiam fle-
ctens ad miſericordiam.

Ex tract. ps. xxxiiii. Chriſtus panis de cælo miſſus, & mediator factus.

¶ Talem ſe deus prebuit hominibus, vt etiā panē de cœlo miſerit,
& filiū ſuū æqualē, qui hoc eſt qđ ipſe, dederit hominē faciendū,
pro hominibus occidendū, vt per hoc qđ tu es, guſtes qđ non es.
Multū. n. ad te erat guſtare ſuauitatē dei: qa remota erat illa & ni-
mis alta: tu autē nimis abiectus & in imo iacens. In magna iſta ſe-
paratione, miſſus eſt mediator. Nō poteras ad deū hō: deus factus
eſt hō: vt qm̄ hō potes ad hominē, qui nō poſſes ad deū, per homi-
nem venires ad deū. Et factus eſt mediator dei & hominū, homo
Chriſtus Ieſus. Sed ſi homo ſolū eſſet, hoc ſequendo qđ es nūquam
perueniſſes: ſi deus ſolum eſſet, non comprehendendo quod non es
nunquam peruenires. Deus factus eſt homo, vt hominē ſequen-
do quod potes, ad deum peruenias, quod non poteras.

B

In expoſitione ad Gal. Chriſtus quo mediator.

¶ Mediatorē dominū Ieſum Chriſtū ſcđm hominem dici, ex hac
ſententia fit planius cū ait. Vnus enim deus, vnus & mediator dei &
hominū hō Chriſtus Ieſus. Mediator. n. inter deum & deū eſſe non
poſſet, qa vnus eſt deus. Mediator aūt vnus nō eſt, qa inter aliquos
medius eſt. Angeli porro qui nō lapſi ſunt a cōſpectu dei, mediato-
re nō opus habēt, per quē recōcilientur. Itē angeli qui nullo ſuadē-
te ſpontanea præuaricatione ſic lapſi ſunt, per mediatorē nō reconcilian-
tur. Reſtat ergo, vt qui mediatore ſuperbo diabolo ſuperbiā perſua-
dente deiectus eſt, mediatore humili Chriſto humilitatē perſuadēte
erigatur. Nā ſi filius dei in naturali æqualitate patris manere vellet,
nec ſe exinaniret, formā ſerui accipiens, non eſſet mediator dei &
hominū, qa ipſa trinitas vnus eſt deus, eadē in tribus patre & filio
& ſpiritu ſancto deitatis æternitate, & æqualitate conſtante. Sic itaq;
vnicus dei filius mediator dei & hominū factus eſt, cū verbū dei
deus apud deū, & maieſtatē ſuā vſq; ad humana depoſuit, & humi-
litatē humanam vſq; ad diuina ſubuexit, vt mediator eſſet inter
Ps. xliiii. deū & hominē, homo per deū vltra homines. Ipſe eſt enim ſpecio-
ſus forma præ filijs hominū, & vnctus oleo exultationis præ parti-
cipibus ſuis. Sancti ſunt ergo ab impietate ſuperbiæ, vt reconcilien-
tur deo, quicūq; homines humilitatē Chriſti ꝑ reuelationes antequā
fieret, & per euangelium poſteaquam facta eſt, credendo diligendo,
diligendo imitati ſunt.

C

Ex lib. Enchiri. Mediator dei & hominū debeat eſſe deus & hō.

¶ Nam neq; per ipſum liberaremur vnū mediatorē dei & homi-
num, hominem Ieſum Chriſtum, niſi eſſet & deus. Sed cum factus
erat Adam homo, ſcilicet rectus, mediatore non opus erat. Cum

vero genus humanum peccata longe ſeparauerint à deo: per mediatorem, qui ſolus ſine peccato natus eſt, vixit, occiſus eſt, reconciliari nos oportebat deo vſq; ad carnis reſurrectionem in vitam æternam: vt & humana ſuperbia per humilitatem dei argueretur, ac ſanaretur: & demonſtraretur homini quàm longe à deo receſſerat: cum per incarnatum deum reuocaretur: ac per hominem deum exemplum obedientiæ contumaci homini præberetur: & vnigenito ſuſcipiente formam ſerui, quæ nihil ante meruerat, fons gratiæ panderetur, & carnis reſurrectio redemptis promiſſa in ipſo redemptorem premonſtraretur, & per eandem naturam qua ſe decepiſſe lętabatur diabolus vinceretur nec tamen homo gloriaretur, ne iterum ſuperbia naſceretur, & ſi quid aliud de tanto mediatoris ſacramento a proficientibus videri, & dici poteſt: aut tantum videri ſi, dici non poteſt.

¶ Ego, inquit, dominus, ero illis in deum, & ſeruus meus Dauid princeps in medio eorum. Quare in medio eorum? Quia verbum caro factum eſt & habitauit in nobis. Princeps in medio eorum. Inde & mediator dei & hominum: quia deus cum patre, quia homo cum hominibus. Ecce mediator: non mediator homo preter deitatem: non mediator deus præter humanitatem. Diuinitas ſine humanitate non eſt mediatrix: humanitas ſine diuinitate non eſt mediatrix, ſed inter diuinitatem ſolam, & humanitatem ſolam, mediatrix eſt humana diuinitas: & diuina humanitas Chriſti.

D Aug. ſi. de ouibus. Eze. xxxvii.

Diuinitas ſola non eſt mediatrix ſicut nec humanitas ſola.

Cuius teſtimonium temporibus ſuis confirmatum eſt, in quo poſitus ſum ego prædicator & Apoſtolus: veritatem dico, in chriſto nõ mentior, doctor gentium in fide & veritate.

Ait dominus Ieſus his qui crediderant in eum. Si vos manſeritis in verbo meo, veri diſcipuli mei eritis, & cognoſcetis veritatem, & veritas liberabit vos. Si manſeritis (inquit) in verbo meo. Ideo manſeritis: quia iniciati eſtis: quia eſſe ibi cœpiſtis. Si manſeritis, hoc eſt in fide quæ in vobis credentibus eſſe cœpit, quo peruenietis? Vnde quale initium quo perducit, amaſti fundamentum, culmen attende. Vere diſcipuli eritis. Et quid nobis prodeſt? Et cognoſcetis veritatem. Quid promittit credentibus fratres. Et cognoſcetis veritatem. Quid enim? non illam cognouerant quando dominus loquebatur? Si non cognouerunt, quomodo crediderunt? Non quia cognouerunt, crediderunt, ſed vt cognoſcerent crediderunt. Credimus enim vt cognoſcamus, non cognoſcimus vt credamus. Quod enim cognituri ſumus, nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit. Quid eſt enim fides, niſi credere quod nõ vides? Fides ergo eſt quod non vides credere, veritas quod credidiſti videre. Cognoſcetis veritatem? Quid enim? quod [illegible] non eſt veritas? Veritas eſt, ſed adhuc creditur, nondum vi-

Ex tractatu euangelii ſecundum Ioan. xxviii. Ioan. viii.

Veritatem non cognoſcunt niſi qui credunt.

1. Cor. ii.

dētur ſi maneatur in eo quod creditur, peruenitur ad id quod videtur. Magna promiſſio, ſed merces eſt fidei. Quæris mercedem? op⁹ precedat.

i.Pet.iii.

Volo ergo viros orare in omni loco, leuantes puras manus ſine ira, & diſceptatione. Similiter & mulieres in habitu ornato, cum verecundia & ſobrietate ornantes ſe, & non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, vel veſte precioſa, ſed quod decet mulieres, promittentes pietatem per opera bona.

Ex tract. ps. xli. Extenſio manuū Chriſti quid ſignificat.

LEuauit pro nobis dominus noſter manus ſuas in cruce, ⁊ extentæ ſunt manus eius pro nobis. Ideo extentæ ſunt manus eius in cruce, vt manus noſtræ extendantur in bona opera: quia crux ipſius miſericordiam nobis prebuit. Ecce leuauit ille manus, ⁊ obtulit pro nobis ſacrificium deo ſeipſum, ⁊ per illud ſacrificium deleta ſunt omnia peccata noſtra. Leuemus ⁊ nos manus noſtras ad deum in prece, ⁊ non confundantur manus noſtræ leuatæ ad deum, vt exerceantur in bonis operibus. Quid enim facit qui leuat manus? Vnde preceptum eſt, vt leuatis manibus oremus ad deū? Apoſtolus enim dicit, Leuantes puras manus ſine ira ⁊ diſceptatione. Vt cum leuas ad deum manus, veniant tibi in mentem opera tua. Quia enim manus iſtæ leuantur vt impetres quod vis: ipſas manus cogita in bonis operibus exercere, ne erubeſcant leuari ad deum.

I.Cor.xiiii. Eph.v.

Mulier in ſilentio diſcat, cum omni ſubiectione. Docere autem mulieri non permitto neq; dominari in virum, ſed eſſe in ſilentio.

Ex li. de Geneſi ad literam. xi. Gene.iii. Quomodo vir mulieri dominetur, dominatur⁹ fuiſſet etiā ſi nō peccaſſet.

¶ Quod dictum eſt, Et ad virum tuum conuerſio tua, ⁊ ipſe tui dominabitur, videndum eſt quemadmodum poſſit accipi. Neque enim ⁊ ante peccatum aliter factam fuiſſe decet credere mulierem, niſi vt vir ei dominaretur, ⁊ ad eum ipſa ſeruiendo conuerteretur. Sed recte accipi poteſt hanc ſeruitutem ſignificatam, que conditionis eſt potius quam dilectionis: vt etiam ipſa talis ſeruitus, qua homines hominibus poſtea ſerui eſſe ceperunt, de pœna peccati reperiatur exorta. Dixit quidem Apoſtolus, Per charitatem ſeruite inuicem. Sed nequaquam dixit, inuicem dominamini. Poſſunt itaq; coniuges per charitatem ſeruire inuicem, ſed mulierem non permittit Apoſtolus dominari in virum. Hoc autem viro potius ſententia dei detulit, ⁊ maritum habere dominum meruit mulieris non natura, ſed culpa: quod tamen niſi ſeruetur, deprauabitur amplius natura, ⁊ augebitur culpa.

Gen.i.

Adam enim primus formatus eſt, deinde Eua, &

Adam nõ eſt ſeductus: mulier autem ſeducta, in præuaricatione fuit.

SI iã ſpiritalis erat Adam, quamuis mente non corpore, quo modo credere potuit, quod per ſerpentem dictum eſt, ideo deum prohibuiſſe, ne fructu ligni illius veſcerentur, quia ſciebat eos ſi feciſſent futuros vt deos propter dignoſcentiam boni & mali, tanquam hoc tantum boni creaturæ ſuæ creator inuideret? Hoc mirũ ſi homo ſpiritali mente prӕditus credere potuiſſet. An quia hoc credere non poſſet, propterea mulier addita eſt, quӕ parui intellectus eſſet, & adhuc fortaſſe ſecundum ſenſum carnis, non ſecundum ſpiritum viueret. Et hoc eſt quod ei Apoſtolus non tribuit imaginem dei. Sic enim ait, Vir quidem non debet velare caput, cum ſit imago & gloria dei, mulier autem gloria viri eſt. Non quo mens fœminæ eandem imaginem capere non poſſit, cum in illa gratia nos dicat nec maſculum eſſe, nec fœminam ſed quod fortaſſis illa hoc nondum perceperat quod fit in agnitione dei, & viro regente, ac diſpenſante paulatim fuerat perceptura. Neq; enim fruſtra & illud Apoſtolus ait, Adam enim primus formatus eſt, deinde Eua. Et Adam non eſt ſeductus, mulier autem ſeducta, in præuaricationem facta eſt, id eſt vt per illam etiam vir preuaricaretur. Nã & ipſum dicit præuaricatorem, vbi ait, In ſimilitudinem præuaricationis Adæ, qui eſt forma futuri. Seductum tamen negat. Nam & interrogatus non ait, mulier quam dediſti mihi ſeduxit me & manducaui: ſed ipſa, inquit, mihi dedit de ligno, & manducaui. Illa vero, Serpens, inquit, ſeduxit me. Ita Salomon vir tantӕ ſapientiӕ, nunquid nam credendum eſt quod in ſimulacrorum cultura crediderit eſſe aliquid vtilitatis? Sed mulierum amori ad hoc malũ trahenti reſiſtere non valuit, faciens quod ſciebat non eſſe faciendum, ne ſuas quibus deperibat atq; diffluebat, mortiferas delicias contriſtaret. Ita & Adam poſteaquam de ligno prohibito ſeducta mulier manducauit, eiq; dedit vt ſimul ederent, noluit eam contriſtare, quam credebat poſſe ſine ſuo ſolatio contabeſcere, ſi ab eius alienaretur animo, & omnino illa interire diſcordia, non quidem carnis victus concupiſcentia, quam nondũ ſenſerat in reſiſtente lege membrorum legi mentis ſuæ, ſed amicali quadam beneuolentia qua plerunq; fit vt offendatur deus, ne homo ex amico fiat inimicus. Quod eum facere non debuiſſe diuinæ ſententiæ iuſtus exitus indicauit. Ergo alio modo quodam etiam ipſe deceptus eſt, ſed dolo illo ſerpentino quo mulier ſeducta eſt, nullo modo illum arbitror potuiſſe ſeduci. Hanc autem ſeductionem proprie appellauit Apoſtolus, qua id quod ſuadebatur cum falſum eſſet, verum putatum eſt, id eſt quod deus ideo lignum illud tangere prohibuerit, quod ſciebat eos ſi tetigiſſent velut deos futuros, tanquam eis diuinitatem inuideret, qui eos

Ex eodem. lib. 2. An homo primus credere potuiſſet ſerpenti ſine mulieris ſuaſu.

1. Cor. xi.

Quomodo Adam ſeductus non eſt, & Eua ſeducta.

Gene. iii.

Salomon quod inutile & malũ ſciebat fecit, vt Adam.

Adam mulieri obſecutus eſt nõ victus concupiſcentia carnali, ſed beneuolentia amicali.

homines fecerat. Sed etiam ſi virum propter aliquantã mentis elationem, quæ deum internorum ſcrutatorem latere non poterat, ſollicitauit aliqua experiendi cupiditas, cum mulierem videret accepta illa eſca non eſſe mortuam, non tamen eum arbitror, ſi iam ſpiritali mente prædidus erat, vllo modo credere potuiſſe, quod eos deus ab eſca illius ligni inuidendo vetuiſſet.

Ex libro de ci. dei.xiiij. Cur ad fœmi/nam ſerpens prius acceſſit.

¶ Superbus ille angelus, ac per hoc inuidus, male ſuadenda verſutia in hominis ſenſum ſerpere affectans, cui vtiq; ſtanti quoniam ipſe ceciderat inuidebat, fallaciã ſermocinatus eſt fœminæ, a parte ſcilicet inferiore illius humanæ copulæ incipiens: vt gradatim perueniret ad totũ, nõ exiſtimans virũ facile credulũ, nec errando poſſe decipi, ſed dum alieno cedit errori. Sicut enim Aaron erranti populo ad idolum fabricandum nõ cõſenſit inductus, ſed ceſſit obſtrictus: nec Salomonem credibile eſt errore putaſſe idolis eſſe ſeruiendum, ſed blanditijs fœmineis ad illa ſacrilegia eſſe cõpulſum, ita credendũ eſt, illũ virũ ſuæ fœminæ, vni vnũ hominem homini, cõiugem coniugi, ad dei legem tranſgrediendũ, nõ tanq́ verum loquenti credidiſſe ſeductum, ſed ſociali neceſſitudine paruiſſe. Non enim fruſtra dixit Apoſtolus, sed Adam nõ eſt ſeductus: mulier autẽ ſeducta eſt: niſi quia illa quod ei ſerpens locutus eſt tanq́ verũ eſſet, accepit, ille autẽ ab vnico noluit conſortio dirimi, nec in communione peccati. Nec ideo minus reus, ſi ſciens prudenſq; peccauit. Vnde & Apoſtolus non ait, non peccauit, ſed non eſt ſeductus. Nã vtiq; ipſum oſtendit vbi dicit. Per vnũ hominem peccatum intrauit in mundum. Et paulopoſt apertius. In ſimilitudinem, inquit, præuaricationis Adæ. Hos autem ſeductos intelligi voluit, qui id quod faciunt, non putant, eſſe peccatum. Ille autem ſciuit. Alioquin quomodo verum erit, Adam non eſt ſeductus? Sed inexpertus diuinæ ſeueritatis in eo falli potuit: vt veniale crederet eſſe commiſſum. Ac per hoc in eo quidem quo mulier ſeducta eſt, non eſt ille ſeductus, ſed eum fefellit quomodo fuerat iudicandum quod erat dicturus, Mulier quam dediſti mecum, ipſa dedit mihi, & manducaui. Quid ergo pluribus? Etſi credendo non ſunt ambo decepti, peccando tamen ambo ſunt capti, & diaboli laqueis implicati.

B Aaron, Salo/mon & Adam ſcientes pecca/uerunt.

Roma.v. Ibidem. Quos ſeductos intelligit Apoſtolus.

C

Saluabitur autem per filiorum generationem, ſi permanſerit in fide, & dilectione, & ſanctificatione cum caſtitate ſobrietate.

Ex libro de tri/ni.xij.

IN iſto ſexu maſculi & fœminæ, Apoſtolus Paulus occultioris cuiuſdam rei figuraſſe myſterium vel hinc intelligi poteſt, q cum alio loco dicat veram viduam eſſe deſolatam ſine filijs, & nepotibus, & tamen eam ſperare in domino debere, & permanere in orationibus nocte ac die, hic dicit mulierem ſeductam in præuaricatione factam, ſaluam fieri per generationem filiorũ.

I. Tim. v.

Et addidit, ſi permanſerit in fide, & dilectione, & ſanctificatione cũ ſobrietate, quaſi vero poſſit obeſſe bonæ viduæ, ſi vel filios non habuerit, vel hi quos habuerit, in bonis operibus permanere noluerint. Sed quia ea quæ dicuntur bona opera, tanquam filij ſint vitæ noſtræ, ſecundum quod quæritur, cuius vitæ ſit quiſq; ideſt quomodo agat hæc temporalia, quam vitam Græci nõ ζωην, ſed βιον vocant. Et hæc opera bona, maxime in officijs miſericordiæ frequentari ſolent. Opera vero miſericordiæ nihil proficiunt, ſiue Paganis ſiue Iudæis, qui Chriſto non credunt, ſiue quibuſq; hæreticis, vel ſchiſmaticis, vbi fides, & dilectio, & ſobria ſanctificatio non inuenitur. D Opera minime non proſunt præter fidei integritatem. ps. cxxiiij. ps. lxxxiij. Pſal. lxxxiij.

¶ Cor meum & caro mea exultauerunt in deum viuum. Exultauerunt hic in illud. Vnde exultatio, niſi de ſpe? & quo exultauerunt in deum viuum. Quæ tibi exultauerunt? Cor meum & caro mea. Vnde exultauerunt? Nam & paſſer, inquit, inuenit ſibi domum, & nidum ſibi vt reponat pullos ſuos. Quid eſt hoc? duo dixerat, & duo reddit in ſimilitudinibus auium. Dixerat exultaſſe cor ſuum & carnem ſuam, & his duobus reddit paſſerem & turturẽ. Cor tanquam paſſer, caro tanquam turtur. Inuenit ſibi domum paſſer, inuenit ſibi domum cor meum, & exercet pennas in virtutibus huius temporis, in ipſa fide, ſpe, & charitate, quibus volet in domum ſuam, & cum venerit permanebit. Etiam querula vox paſſeris, quæ hic eſt, non erit ibi. Nam & ipſe eſt querulus paſſer, de quo in alio pſalmo dicit, Sicut paſſer ſingularis in tecto. Volet ad domum, iam ſit in tecto, calcet domum carnalem. Habebit quendam cœleſtem locum, perpetuam domum quando paſſer iſte finiet querelas ſuas. Turturi autem dedit & pullos, ideſt carni. Inuenit nidum turtur, vbi ponat pullos ſuos: paſſer domum, turtur nidum. Et nidus vtique vbi ponat pullos ſuos. Domus tanquam ad ſempiternum erigitur, nidus ad tempus congeritur. Corde cogitamus deũ tanquam volante paſſere ad ſuã domũ: carne autẽ agimus opera bona. Videtis enim per carnẽ ſanctorũ quanta bonna fiunt. Per hanc. n. operamur quæ iuſſi ſumus operati. Paſſer ergo ille qui cogitat domum ſuã, nõ recedit a turture quærente ſibi nidũ, vbi ponat pullos ſuos, nõ. n. abijcit illos vbicunq;, ſed inuenit ſibi nidum, vbi eos ponat. Dicimus autem fratres quod noſtis. Quanti videntur præter eccleſiam bona operari? quam multi etiam pagani paſcunt eſurientem, veſtiunt nudum, ſuſcipiunt hoſpitem, viſitant ægrotum, conſolantur incluſum? quam multi hæc faciunt? quaſi videtur parere turtur: ſed nõ ſibi inuenit nidum. Quam multa multi hæretici non in eccleſia operantur? non in nido pullos ponunt. Conculcabuntur, & conterentur: non ſeruabuntur, non cuſtodientur. In huius enim carnis operatricis natura poſita eſt quædam mulier ab Apoſtolo Paulo cum ait, Adam non eſt ſeductus, mulier autem ſeducta eſt. Poſtea enim Adam conſenſit mulieri. Nam a ſerpente mulier ſeducta

Ibidem.

Cor paſſeri, caro turturi comparatur.

ps. ci.

E

Extra eccleſiam pereunt opera minima.

eſt. Nec modo poteſt aliqua mala ſuaſio, niſi carni tuæ primo deſi-
F derium commouerit, cui poſtea ſi tu mente conſenſeris cecidiſti, et
paſſer. Si autem vincuntur deſideria carnis, tenentur membra ad
opera bona, auferuntur concupiſcentię arma, et incipit turtur habe-
re pullos ſuos. Propter quod ibi ait Apoſtolus. Salua autem erit
per filiorum generationem. Mulier vidua ſine filijs, ſi perſeuerauerit,
Virgo præfertur matri. nonne beatior erit? Nunquid ſalua non erit, quia non parit fi-
lios? Virgo dei nonne melior erit? nunquid ſalua non erit, quia fi-
lios non habet? aut ad deum non pertinet? Salua ergo erit mulier,
Filij ſunt opa. quæ in typo carnis accipitur, per filiorum generationem, id eſt, ſi
faciat opera bona. Sed non vbicunque turtur inueniat nidum ſibi,
vbi ponat pullos ſuos. In fide vera, in fide catholica, in ſocietate
vnitatis eccleſiæ pariat opera ſua. Propterea et de illa cum loquere-
tur Apoſtolus, ita ſubiecit, Salua autem erit per filiorum genera-
tionem, ſi permanſerit in fide, et dilectione, et ſanctificatione cum
ſobrietate. Permanendo ergo in fide, ipſa fides nidus eſt pullorum
tuorum. Nam propter infirmitatem pullorum turturis tuæ, digna-
tus eſt dominus præbere tibi vnde nidum faceres. Indutus eſt ſer-
mone carnis, vt ad te veniret. In iſta fide pone pullos tuos in iſto
nido operare opera tua.

¶ Qualis pax? quam oculus non vidit, nec auris audiuit. Qualis
Eſa. lxiiij. pax? de Hieruſalem, quia Hieruſalem interpretatur viſio pacis. Sic
Pſal. cxxvij. ergo benedicat te dominus ex Sion, et videas bona quæ ſunt Hie-
ruſalem, omnes dies vitæ tuæ: et videas non filios tuos tantum, ſed
filios filiorum tuorum. Quid eſt filios tuos? Opera tua quæ hic
Filij filiorum opera bona. agis. Qui ſunt filij filiorum? Fructus operum tuorum. Facis elee-
moſynas, filij tui ſunt, propter eleemoſynas accipis vitam, filij filio-
G rum tuorum ſunt. Videas filios filiorum tuorum, et erit quod ſe-
quitur. Pax ſuper Iſrael.

CAPVT III.

Fidelis ſermo. Si quis epiſcopatum
deſiderat, bonum opus deſiderat.
Tit. i. Oportet enim epiſcopatum irre-
prehenſibilem eſſe, vnius vxoris
virum ſobrium, ornatum, pruden-
tem, pudicum, hoſpitalem, docto-
rem, nõ vinolentum, nõ percuſſo-
rem, ſed modeſtum, non litigioſum, non cupidum
ſed ſuæ domui bene præpoſitum, filios habentem
ſubditos cum omni reuerentia, caſtitate. Si quis autẽ
domui ſuæ præeſſe neſcit, quomodo eccleſiæ dei
diligentiam habebit? Nõ neophytum, ne in ſuperbiã

Digitized by Google

elatus in iudicium iudicat diaboli. Oportet autem & illum teſtimonium habere bonum ab his qui foris ſunt, vt non in opprobrium incidat, & in laqueũ diaboli. Diacones ſimiliter pudicos, non bilingues, non multo vino deditos, non turpe lucrum ſectantes, habentes myſterium fidei in conſcientia pura. Et hi autem probentur primum, & ſic miniſtrent, nullũ crimen habentes. Mulieres ſimiliter pudicas, non detrahentes, ſobrias, fideles in omnibus. Diacones ſint vnius vxoris viri, qui filiis ſuis bene præſint, & ſuis domibus. Qui enim bene miniſtrauerint, gradũm bonum ſibi acquirent, & multam fiduciam in fide, quæ eſt in Chriſto Ieſu. Hæc tibi ſcribo fili Timothee, ſperans me ad te venire cito. Si autem tardauero, vt ſcias quomodo oporteat te in domo Dei conuerſari, quæ eſt eccleſia Dei viui, columna & firmamentum veritatis.

Ex lib. de ciui. dei. xix.

Inter otium & actuoſitatem temperádũ eſt.

NEc ſic eſſe quiſq; debet otioſus, vt in eodem otio vtilitatẽ non cogitet proximi: nec ſic actuoſus, vt contemplationem non requirat dei. In otio non iners vacatio delectare debet, ſed aut inquiſitio, aut inuentio veritatis, vt in ea quiſq; proficiat, & quod inuenerit ne alteri inuideat. In actione vero non amandus eſt honor in hac vita, ſiue potentia: quoniam omnia vana ſub ſole, ſed opus ipſum quod per eundem honorem, vel potentiam, fit, ſi recte atque vtiliter fit id eſt vt valeat ad eam ſalutem ſubditorum, quæ ſecundum deum eſt. Propter quod ait Apoſtolus, Qui epiſcopatum deſiderat, bonum opus deſiderat. Exponere voluit quid ſit epiſcopatus, quia nomen eſt operis, non honoris. Græcum eſt enim, atque inde ductum vocabulum, q; ille qui præficitur, illis quibus præficitur ſuperintendit, curam eorum ſcilicet gerens, ἐπι quippe ſuper σκοπος vero intentio eſt. Ergo epiſcopũ ſi velimus latine ſuperintendentem poſſumus dicere: vt intelligat ſe non eſſe epiſcopum, qui preeſſe dilexerit non prodeſſe. Itaque ab ſtudio cognoſcendæ veritatis nemo prohibetur, quod ad laudabile pertinet otium. Locus vero ſuperior, ſine quo regi populus non poteſt: etſi ita teneatur atque adminiſtretur vt decet, tamen indecenter appetitur. Quamobrem otium ſanctum quærit charitas veritatis: negotium iuſtum ſuſcipit neceſſitas charitatis. Quam ſarcinam ſi nullus imponit, percipiendæ atque intuendæ vacandum eſt veritati.

Epatus bonũ eſt opus & nomen operis nó honoris.

Epi interpretatio.

Otiũ laudabile

[illegible] autem imponitur, ſuſcipienda eſt propter charitatis [illegible]
B tem. Sed nec ſic omni modo veritatis delectatio [illegible]
ſubtrahatur ipſa ſuavitas, & opprimat dulcia neceſſitas.

C Et manifeſte magnum eſt pietatis. Myſterium ſacramentum, quod manifeſtatum eſt in carne, iuſtificatum eſt in ſpiritu, apparuit angelis, prædicatum eſt gentibus, creditum eſt in mundo, aſſumptum eſt in gloria.

Ex libro de Geneſi ad literam. v.

Angeli non ſolum ex deo, ſed ex effectu cognoſcunt.

¶ Non in deo tantum innotuiſcit angelis quod abſconditum eſt, verum etiam hic eis apparet cum efficitur atque propalatur. [illegible] ſi fallor, mirum eſt ſi non omnia quæ dicitur deus tamquam ad præſens tempus cognoſcere, ideo dicitur quia cognoſci facit, ſive ab angelis, ſive ab hominibus. Modus quippe iſte locutionis [illegible] efficientem id quod efficitur ſignificatur, crebro eſt in ſcripturis ſanctis, maxime cum de deo aliquid dicitur, quod ei ad proprietatem locutionis non convenire præſidens mentibus noſtris, ipſa veritas clamat.

CAPVT IIII.

ii. Timo. iii.
ii. Pet. ii.
Iude. i.

SPiritus autem manifeſte dicit, quia in noviſſimis temporibus diſcedent quidam a fide, attendentes ſpiritus erroris, & doctrinis dæmoniorum, in hypocriſi, loquentium mendacium, & cauteriatam habentium ſuam conſcientiam, prohibentium nubere, abſtinere a cibis, quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, & his qui cognouerunt veritatem.

Ex lib. cōtra Fauſtum.

AVdi ergo quod confiteris te non videre, [illegible] filio hoc adverſum vos capitulum proferamus, [illegible] carnibus abſtineatis. Nam hoc a quibuſdam & primi [illegible] noſtri fecerunt, ſicut commemoras, non tamen ea [illegible] ſignificandi gratia, quod non intelligitis, & chriſtiani non [illegible] ci ſed catholici edomandi corporis cauſa, propter animam [illegible] tionibus amplius humiliandam, non quia illa eſſe immunda [illegible] dant, non ſolum a carnibus, verum a quibuſdam etiam terræ fructibus abſtinent, vel ſemper ſicut pauci, vel certis diebus atque temporibus, ſicut per quadrageſimā fere oēs, quanto magis quiſque vel [illegible] nus ſeu voluerit, ſeu potuit. Vos autē ipſam creaturā negatis bonā, & immundā dicitis, quod carnes diabolus operatus [illegible]

Quomodo a cibis abſtinere liceat.

Carnis natura non eſt mala, nec a diabolo operata.

quaſi mala,ac per hęc eas tanq̄ immundiora, ⁊ truculentiora veſtri vincula exhorrentes abijcitis. Cū.n. Apoſtolus dixiſſet: Abſtinentes a cibis quos deus creauit ad percipiēdū cū gratiarū actione fidelibus,ſecutus ait, et his qui cognouerunt veritatē,quoniam omnis creatura dei bona eſt,⁊ nihil abijciendū, quod cū gratiarū actione percipitur. Sanctificatur.n.per verbū dei ⁊ orationē. Hęc ſunt quę negatis,hoc animo,hac voluntate,hac opinione ab eſcis huiuſmodi abſtinentes,q̄ nō ſignificatione,ſed natura malę ⁊ immundę ſint. Qua in re creatorē eaſ ſine dubio blaſphematis,hoc eſt quod pertinet ad doctrinā dæmoniorum. Nolite ergo mirari hoc de vobis tāto antea ſancto ſpiritu prophetatū. Iterū ſi ad virginitatē ſic hortaremini,quēadmodū hortatur apoſtolica doctrina, qui dat nuptū bene facit,⁊ q nō dat nuptū,melius facit: vt bonū eſſe nuptias diceretis,ſed meliorē virginitatē ſicut facit eccleſia,q̄ vera Chriſti eſt eccleſia,non vos ſpiritus ſanctus ita prænunciaret dicēs,prohibētes nubere. Ille.n.prohibet qui hoc malū eſſe dicit, nō qui huic bono aliud melius antepoſuit. Deniq̄ vos eū præcipue concubitū deteſtamini,qui ſolus honeſtus ⁊ cōiugalis eſt,⁊ quē matrimoniales quoq̄ tabulę pręſe ſerunt,liberorū procreandorū cauſa. Vnde vere nō tā cōcumbere q̄ nubere prohibetis. Cōcumbitur.n.etiā cauſa libidinū. Nubitur aūt nō niſi filiorū. Videtis ergo multū intereſſe inter hortātes ad virginitatē,bono minori bonū amplius præponēdo:⁊ prohibētes nubere,cōcupitū propagationis,q ſolus proprie nuptialis eſt,vehemētius accuſando. Multū intereſſe inter abſtinētes a cibis propter ſacramēti ſignificationē, vel propter corporis caſtigationē,⁊ abſtinētes a cibis quos deus creauit,dicere q̄ eos deus non creauit. Proinde illa eſt doctrina prophetarū ⁊ apoſtolorum,hæc dæmoniorum mendaciloquorum. | Blaſphemat creatorem, qui malas cenſet creaturas. 1.Cor.vij. Nuptię nō ſunt malę, q̄q̄ virginitas melior. Concumbere Nubere.

Hinc etiam illud præceptum quod eſt,Nō mœchaberis,ita violatis,vt hoc maxime in coniugio deteſtemini,q̄ filij procreantur, ac ſic auditores veſtros,dum cauēt ne fœminę quibus miſcentur concipiant,etiam vxorum adulteros faciatis. Quomodo ergo nō prohibes nubere,quod de tanto ante prædixit Apoſtolus,quando id conaris auferre de nuptijs vnde ſunt nuptię? Quo ablato mariti erunt turpiter amatores meretrices vxores,thalami fornices,ſoceri lenones. Ac per hoc etiā illud præceptum quod eſt, Non occides,ex eiuſdem erroris peruerſitate non ſeruas. Dum enim times ne dei tui membrum ligetur in carnem,non das eſurienti panē: hic formidans homicidium falſum,illic perpetrans verum. Itaq̄ ſi incurras in eum famelicum,qui mori poſſit niſi cibum porrigendo ſubueniasſiam tu homicida teneberis,aut lege dei, ſi non dederis: aut lege Manichæi,ſi dederis. | Item ex eiſdem libris. Filiorum procreatio non eſt deteſtanda, nec impedienda a coniugatis. Qui famelicū dum poteſt nō paſcit occidit.

Quia autem dominus inuitatus venit ad nuptias, etiam hoc excepta myſtica ſignificatione confirmare voluit quod ipſe fecit. Futuri enim erant de quibus dixit Apoſtolus,prohibentes nube- | Ex tractatu euāgelij ſecundum Ioan.

Nuptiæ.
Christus præſen tia ſua approba uit.
Matth. xix.
Deus nuptias fe cit.

re & dicentes q malum eſſent nuptiæ, & q diabolus eas feciſſet, cum idem dominus dicat in euangelio interrogatus verum liceat homini dimittere vxorem ſuam ex qualibet cauſa, non licere excepta cauſa fornicationis. In qua reſponſione ſi meminiſtis hoc ait. Quod deus coniunxit, homo non ſeparet. Et qui bene eruditi ſunt fide catholica nouerint q deus fecerit nuptias. Et ſicut coniunctio a deo, ita diuortium a diabolo fit. Sed propterea in cauſa fornicationis licet vxorem dimittere, quia ipſa eſſe vxor prior noluit, quæ fidem coniugalem marito non ſeruauit. Nec illæ quæ virginitatem deo vouent, quamuis ampliorem gradum honoris & ſanctitatis in eccleſia teneant, ſine nuptijs ſunt. Nam & ipſæ pertinent ad nuptias cum tota eccleſia, in quibus nuptijs ſponſus eſt Chriſtus. Ac per hoc ergo dominus inuitatus venit ad nuptias, vt coniugalis caſtitas firmaretur, & oſtenderetur ſacramentum nuptiarum, quia & illarum nuptiarum ſponſus perſonam domini figurabat, cui dictum eſt. Seruaſti vinum bonum vſque adhuc.

Ioan. ij.
Bede. maie.

G

Quia omnis creatura dei bona eſt, & nihil reijciendum, quod cum gratiarum actione percipitur. Sanctificatur enim per verbũ dei, & oratione. Hæc proponẽs fratribus, bonus eris miniſter Chriſti Ieſu, enutritus verbis fidei, & bonæ doctrinæ, quã aſſecutus es.

Ex lib. contra Fauſtum.

Ad Titum. I.
Cum vetus teſtamentum animalia immunda prohibeat: quomodo dicit Apoſtolus, omnia munda mũdis, & nihil reijciendum.

TEſtamento veteri, vbi quidam cibi carnium prohibentur, cur non ſit contraria iſta ſententia qua dicit Apoſtolus. Omnia munda mundis, & omnis creatura dei bona eſt, ſi poſſunt intelligant, hoc apoſtolum de ipſis dixiſſe naturis: illas autem literas propter quaſdam præfigurationes tempori congruentes animalia quædam non natura, ſed ſignificatione immunda dixiſſe. Itaq; verbi gratia, ſi de porco & agno requiratur, vtrumq; natura mundum eſt, quia omnis creatura dei bona eſt. Quadam vero ſignificatione agnus mundus porcus immundus eſt. Tanq̃ ſi ſtultum & ſapientem diceres, Vtrumq; hoc verbum natura vocis, literarum, & ſyllabarum, quibus conſtat, vtiq; mundum eſt, ſignificatione autem vnum horum verbum quo dicitur ſtultus, immundum dici poteſt, non natura ſui, ſed quoniam quiddam immundum ſignificat. Et fortaſſe quod eſt in rerum figuris porcus, hoc eſt in rerum genere ſtultus. Et tam illud animal q̃ iſtæ duæ ſyllabæ quod dicitur ſtultus, quiddam vnum idemq; ſignificant. Immundum quippe illud animal in lege poſitum eſt eo q non ruminat, non autem hoc eius vitium, ſed natura eſt. Sunt autem homines qui per hoc animal ſignificantur immundi proprio vitio non natura. Qui cum libenter audiant verba ſapientiæ, poſtea de his omnino non cogitant. Quod enim vtile audieris, velut ab inteſtino

H
Non ruminantes homines immundi.

memoriæ tanq̃ ad os cogitationis recordandi dulcedine reuocare, quid eſt aliud q̃ ſpiritaliter quodammodo ruminare? Quod q non faciunt illorum animalium genere figurantur. Vnde & ipſa a talibus carnibus abſtinentia, tale vitium nos cauere præmonuit. Cum.n.theſaurus deſiderabilis ſit ipſa ſapientia, de hac mundicia ruminandi, & immunditia non ruminandi, alio loco ita ſcriptum eſt. Theſaurus deſiderabilis & oleum requieſcit in ore ſapientis, vir autem ſtultus glutit illud. Sed priori populo multa alia non tantũ audienda, verum etiam obſeruanda præcepta ſunt. Tempus enim erat quo non tantum dictis, ſed etiam factis prophetari oporteret ea quæ poſteriore tempore fuerant reuelanda: quibus per Chriſtum atq; in Chriſto reuelatis, fidei gentium onera obſeruationum nõ ſunt impoſita, propheticæ tamen auctoritas commendata. Prouerb.xxi.

¶ Omnia munda mundis, Domini eſt terra & plenitudo eius. Omnis creatura dei bona eſt. Omnia quippe quæ naturaliter ſunt in ordine ſuo, bona ſunt, & nemo in eis peccat, niſi qui ordinem ſuum in dei obedientia non cuſtodiens, eorum quoque ordinem male vtendo perturbat. Patres autem noſtri qui deo placuerunt, tenuerunt ordinem ſuum in ipſa obedientia, vt quicquid deus temporibus congruis iubendo diſtribuit, ſic obſeruarent, quemadmodum ille diſtribuit. Itaque non ſolum carnes ad cibos datas, cum omnes naturæ mundæ eſſent, quaſdam tamen nonnulla ſignificatione immundas illo tempore non ederunt, quo eas non edi præceptum erat, vt talibus ſignificationibus futura rerum ſignificatio præfiguraretur, ſed azymum panem, & cætera huiuſmodi, in quibus fuiſſe vmbram futurorum dicit Apoſtolus. Quæ tam rei eſſent illius temporis, & illius populi homines ſi obſeruare contemnerẽt, quando illa ſic fieri, & iſta quæ nunc reuelata ſunt, ſic prænunciari oportebat, qui nos deſipientes eſſemus, ſi nunc iam manifeſtato nouo teſtamento illas prænunciatiuas obſeruationes aliquid nobis prodeſſe putaremus. Sed hoc veteris teſtamenti temporibus in figura occultatum, a quibuſdam ſanctis intelligebatur, tempore autem noui teſtamenti in manifeſtatione reuelatum populis prędicatur. Vnde ſcriptura ipſa tunc erat præceptum, nunc teſtimonium. Illud enim erat tempus ſignificandi, hoc manifeſtandi. Ergo ipſa ſcriptura, quæ tunc fuit exactrix operum ſignificantium, nunc teſtis eſt rerum ſignificatarum. Et quæ tunc obſeruabatur ad prænunciationem, nunc recitatur ad confirmationem.

Item ex eiſdem libris. Titum.i. Pſal.xxiij. Omnis creatura dei bona eſt. A Patres ſancti ſuo temporis a deo diſtributio de immundis in ſignificatione ſeruabant.

Ineptas autem & inanes fabulas deuita. Exerce autem teipſum ad pietatem. Nam corporalis exercitatio ad modicum vtilis eſt, pietas autem ad omnia vtilis eſt: promiſſionem habens vitæ quæ nunc eſt, & futuræ. j.Tim.iiij.

Ex tract. ps. cxliiii.. Canti.ii.

Videte amatoria ſancta cantica. Videte cantica canticorum nuptiarum cœleſtium Chriſti & eccleſiæ. Quid dicit ſponſa de ſponſo? Siniſtra eius ſub capite meo, & dextera eius amplectetur me. Siniſtra ſub capite, dextera ſuper caput. Amplectentis enim deſuper brachium ſuper caput, ſiniſtra autem ſub caput.

Siniſtra ſub capite & dextera amplectens.

Siniſtra, inquit, eius ſub capite meo. Non enim me deſerit in temporalibus neceſſarijs: ſed tamen ipſa ſiniſtra ſub capite erit, non capiti preponetur, ſed erit ſub capite, & dextera eius complectetur me, pollicens vitam æternam. Ita enim ſiniſtra ſub capite, dextera ſuper caput, impletur quod ſcriptum eſt: Promiſſionem habens vitæ præſentis, & futuræ. Quid in præſenti? Siniſtra ſub capite. Quid in futuro? Dextera eius complectetur me.

Lucæ. xii.

Tempori neceſſaria quæritis, quærite primum regnum dei. i. dexteram, & hæc omnia apponentur vobis. Habebitis & hic, inquit, diuitias & gloriam, & in futuro ſeculo vitam æternam. Et ſiniſtra continebo infirmitatem veſtram, & dextera coronabo perfectionem veſtram. An forte Apoſtoli relinquentes omnia ſua, aut pauperibus quod habebant diſtribuentes, ſiue diuitijs in hoc ſeculo remanſerunt? Et vbi eſt illa promiſſio ſiniſtræ? Accipient in hoc ſeculo ſepties tantum, multiplicationem promiſit. Et reuera quid deeſt homini dei? Si quis forte infidelis eſt, vnam domum, aut paucas habet: fidelis hominis totus mundus diuitiarum eſt. Vide ſiniſtram eius plenam ſub capite. Accipiet in hoc ſeculo ſepties tantum. Vide dexteram complectentem. Et in futuro vitam æternam. Merito & alio loco de ipſa ſapientia dicitur, In dextera eius anni vitæ, & in ſiniſtra eius diuitiæ & honor.

Prouer. iii.

Fidelis ſermo, & omni acceptione dignus. In hoc enim laboramus, & maledicimur, quia ſperamus in deum viuum, qui eſt ſaluator omnium hominum, maxime fidelium. Præcipe hæc & doce. Nemo adoleſcentiam tuam contemnat, ſed exemplum eſto fidelium in verbo, in conuerſatione, in charitate, in ſpiritu in fide, in caſtitate. Dum venio, attende lectioni, exhortationi, & doctrine. Noli negligere gratiam, quæ in te eſt, quæ data eſt tibi per prophetiam cum impoſitione manuum preſbiterii. Hæc meditare, in his eſto, vt profectus tuus manifeſtus ſit omnibus. Attende enim tibi & doctrinæ, inſta in illis. Hoc enim faciens, & teipſum ſaluum facies, & eos qui te audiunt.

Digitized by Google

QVid eſt homo, quia memores eius, aut filius hominis quo / Ex tra. ſs. viii.
niam viſitas eū? Omnis filius hominis homo, q̄uis nō / Pſal. viii.
omnis homo filius hominis poſſit intelligi. Adam quip / Nō omnis ho
pe homo, ſed non filius hominis. Quapropter hic etiā li- / mo filius ho-
cet attendere, atq; diſcernere quid hoc in loco inter hominem & fi / minis, ſ; homi
lium hominis diſtet, vt qui portant imaginem terreni hominis, / nis filius ho-
qui non filius hominis, hominum nomine ſignificetur, qui autem / minis homo ē
portant imaginem cœleſtis hominis, filij hominum potius appel / Homo & filius
lentur. Ille. n. vetus homo dicitur, iſte autem nouus homo. Ergo hoc / hominis diffe-
loco terrenus eſt, filius autem hominis cœleſtis. Et ille longe ſeiun / runt.
ctus a deo, hic autem preſens deo. Et propterea illius memor eſt
tanq̄ in longinquo poſiti: hunc vero viſitat, quem preſens illuſtrat
vultu ſuo. Longe eſt enim a peccatoribus ſalus Et ſignatum eſt in / ſs. cxviii.
nobis lumen vultus tui domine. Sic in alio pſalmo homines iu- / ſs. iiii.
mentis aſſociatos, non per preſentem interiorem illuminationē
ſed per multiplicationem miſericordiæ dei, qua eius bonitas vſq;
ad infima tenditur, ſaluos fieri dicit cum ipſis iumentis, quoniam
carnalium hominum ſalus carnalis eſt tanq̄ pecorum: filios au-
tem hominum ſeiungens ab eis quos ſociatos pecoribus dixit, lon
ge ſublimiori modo ipſius veritatis illuſtratione, & quadam vitalis
fontis inundatione beatos fieri predicat. / Supra. li.

CAPVT V.

SEniorem ne increpaueris; ſed obſe / Ex libro con-
cra vt patrem, iuuenes vt fratres, / feſſionum. ix.
anus vt matres, iuuenculas vt ſoro / in laude matris
res, in omni caſtitate. Viduas ho- / ſuæ.
nora, quæ vere viduæ ſunt. Si qua / Monica mater
autem vidua filios, aut nepotes ha / Auguſt.
bet, diſcat primum domum ſuam
regere, & mutuam vicem reddere parentibus. Hoc
enim acceptum eſt coram Deo.

QValis illa erat docente te magiſtro intimo in ſchola pe-
ctoris. Denique etiam virum ſuum iam in extrema vita
temporali eius lucrata eſt tibi: nec in eo iam fideli plan
xit, quod in nondum fideli tolerauerat. Erat etiam ſerua
ſeruorum tuorum, quiſquis eorum nouerat eam, multū in ea lau-
dabat, & honorabat & diligebat te, quia ſentiebat preſentiam tuam
in corde eius ſanctæ conuerſationis fructibus teſtibus. Fuerat enim
vnius vxor, mutuam vicem parentibus reddiderat: domum ſuam
pie tractauerat: in operibus bonis teſtimonium habebat. Nutrierat
filios totiens eos parturiēs, quotiēs a te deuiare cernebat. Poſtremo
nobis domine omnibus, qa ex munere tuo ſinis loqui ſeruos tuis,

Ex ser. de ... ordi. Vidua anima.

qui ante dormitionem eius in te etiam conſociati viuebamus, percepta gratia baptiſmi tui, ita curam geſſit, quaſi omnes genuiſſet, ita ſeruiuit quaſi ab omnibus genita fuiſſet.

Quæ autem vere vidua eſt, & deſolata, ſperet in deum, & inſtet obſecrationibus, & orationibus nocte & die.

OMnis anima quæ intelligit ſe derelictam omni auxilio, niſi ſolius dei, vidua eſt. Quomodo enim deſcribit Apoſtolus viduam? Quæ autem vere vidua eſt, & deſolata, ſperauit in deum. Agebat autem de iſtis viduis, quas omnes dicimus in eccleſia. Dixerat antẽ, Quæ in delicijs agit, viuens mortua eſt, & non illam numerauit inter viduas. Deſcribens autem viduas ſanctas quid ait? Quæ autem vere vidua eſt, & deſolata, ſperauit in deum, & perſiſtit in precibus & obſecrationibus nocte ac die. Ibi ſubiecit.

Vidua ſide ſit.

Quæ autem in delitijs agit, viuens mortua eſt. Vnde ergo vidua? quia non habet auxilium aliunde, niſi ſolius dei. Illæ ergo quæ habent viros, quaſi ſuperbiunt de auxilio virorum. Deſertæ videntur viduæ, & robuſtius eſt auxilium earum. Ergo tota eccleſia vna vidua eſt, ſiue in viris, ſiue in fœminis, ſiue in coniugatis, ſiue in maritatis fœminis, ſiue in adoleſcentibus, ſiue in ſenibus, ſiue in virginibus, omnis eccleſia vna vidua eſt, deſerta in hoc ſeculo, ſi ſentit illud, ſi nouit viduitatem ſuam, tunc enim auxilium præſto eſt illi.

G

Eccleſia omnis vidua eſt vna.

Ex li. ad Probã de orando deo.

Orandi officiũ viduis incũbit.

Annæ duæ.

¶ Conterta in oratione, vince hoc ſeculum, ora fideliter & amanter, ora inſtanter atq; patienter, ora ſicut vidua Chriſti. Quãuis.n. ad omnia membra eius, hoc eſt ad omnes qui in eum credunt, & eius corpori ſociantur, ſicut docui, orare pertineat, ſpecialiter tamen diligentior cura orationum in ſcriptura eius viduis inuenitur iniuncta. Nam duæ fuerunt Annæ honorabiliter nominatæ: vna coniugata, quæ ſanctum Samuelem peperit, alia vidua, quæ ſanctum ſanctorum cum adhuc infans eſſet, agnouit. Orauit & coniugata in dolore animi & afflictione cordis, quia filios non habebat. Tunc ipſum Samuelem impetrauit, & acceptum deo reddidit, quia cum poſceret vouit. Sed oratio eius quomodo ad orationem dominicam pertineat non facile reperitur niſi quia in eo quod poſitum eſt, Libera nos a malo, non paruum malum videtur & nupſiſſe, & fructu carere nuptiarum, cum ſola excuſet nuptias procreandorum cauſa filiorum. De illa vero Anna vide quid ſcriptum eſt. Quia non diſcedebat de templo ieiunijs, & obſecrationibus ſeruiens nocte & die. Nec aliunde Apoſtolus quod ſupra commemoraui, Quæ autem vere vidua eſt, inquit, & deſolata, ſperauit in dominum & perſiſtit in orationibus nocte ac die. Et dominus cum ad ſemper orandum, & non deficiendum nos hortaretur, viduam commemorauit, quæ licet iniquum & impium iudicem, ac dei & hominum contemptorem, ad audiendam cauſam ſuam aſſidue interpel

Luc. ii.

Luc. xviii.

lubido conuertit. Cum ergo præ cæteris viduæ debeant vacare ora-
tionibus, ſatis hinc intelligi poteſt, ꝙ omnibus ad ſuſcipiendum
orandi ſtudium de viduis propoſitum eſt exhortationis exemplũ.
Quid autem in hoc operis genere in viduis electum eſt, niſi deſti-
tutio & deſolatio? Quapropter ſi ſe omnis anima intelligat in hoc
ſæculo deſtitutam, atq; deſolatam quamdiu peregrinatur a domino, pro-
fecto quandam viduitatem ſuam deo defenſori aſſidua, & impen-
ſiſſima precatione commendat. Ora ergo vt vidua Chriſti, nondum
habens eius conſpectum, cuius precaris auxilium: & licet ſis ditiſſi-
ma, tanquam pauper ora. Nondum enim veras futuri ſeculi diuitias ha-
bes, vbi nulla damna formidens.

¶ Quantacunq; temporalium bonorum felicitate circumfluas, vt
perſiſtas in orationibus nocte ac die deſolatam te eſſe memineris.
Non enim apoſtolus qualicunq; viduæ tribuit hoc munus: ſed quæ
vere vidua eſt (inquit) & deſolata, ſperauit in domino & perſiſtit in
orationibus nocte ac die. Quod vero ſequitur, vigilantiſſime caue.

A
Aug. ad Probã de orãdo deo.

Quæ autem in delitiis agit, viuens mortua eſt. Et hoc præcipe vt irreprehenſibiles ſint.

AGit enim homo in his quæ diligit, quæ pro magno appe-
titu quilibet eſſe beati credit. Quapropter quod ſcriptura di-
cit de diuitiis. Diuitiæ ſi affluant non apponatis cor: hoc
etiam de delicijs tibi dico, Deliciæ ſi affluant non apponas cor. Nõ
ideo te magni pendas ꝙ non deſunt, ꝙ affatim ſuppetunt, ꝙ velut
ex fonte largiſſimo terrenæ felicitates fluunt. Omnino hæc in te de-
ſpice atq; contemne, nec in his quicquam requiras præter integram cor-
poris valetudinem. Hæc enim contemnenda non eſt propter ne-
ceſſarios vſus vitæ huius anteq; mortale hoc induatur immortali-
tate, hoc eſt vera & perfecta ſanitate, quæ non terrena infirmitate de-
ficiens, corruptibili voluptateq; reficitur, ſed cœleſti firmitate perſi-
ſtens æterna incorruptibilitate vegetatur.

Pſal. lxi.
Deliciis non eſt cor apponẽdũ.
Valetudo cor-poris nõ eſt cõtemnenda.

¶ Deliciæ igitur ſpirituales deliciis carnalibus in ſancta caſtitate ſuc-
cedant. Lectio, oratio, pſalmus, bona cogitatio, bonorum operum
frequentatio, ſpes futuri ſeculi, & cor ſurſum, atq; de his omnibus
gratiarum actio patri luminum, a quo ſine vlla dubitatione, omne
datum optimum, & omne donum perfectum (ſcriptura teſtante)
deſcendit. Nam quando pro deliciis nuptiarum quas in carne vi-
rorum habent, aliarum carnalium deliciarum tanq; in ſolatio vſus
aſſumitur quid ego dicam quæ ſequantur mala, cum breuiter Apo-
ſtolus dixerit, viuentem mortuam eſſe viduam quæ in deliciis vi-
uit? Abſit ergo a vobis vt diuitiarum cupiditate capiamini, pro
cupiditate nuptiarum, & in cordibus veſtris nummus virorum
amori ſuccedat. Intuentes enim hominum conuerſationem ſæpe
experti ſumus in quibuſdam laſciuia compreſſa creuiſſe auari-
tiam. Nam ſicut in ipſis ſenſibus corporis acutius auditur qui

Ex libro de ſancta viduitate.
Iacobi. i.
Cauendum ne pro deliciis ca-piamus cupiditate.

Caeci auditu / dicunt ac tāgunt. Deperditū ī vno, recuperatur in altero.

non videntes, et tangendo multa discernunt, nec tantum vivacitate ... gunt qui oculis vtuntur, vbi intelligitur ex vno aditu, i. luminū, compressa intentione sentiendi eam se in alios sensus promptiori dignoscendi acumine exercere, tanq̄ ex altero conetur implere quod negatur in altero, ita etiam sepe carnis cupiditas a concubēdi voluptate cohibita, maioribus viribus in pecuniae se porrigit appetitum, et illinc aversa, huc se impetu ardentiore convertit. In vobis autem amor divitiarum simul frigescat cum amore nuptiarum, et pius vsus rerum quas possidetis ad spiritales delicias conferatur, vt liberalitas vestra magis ferveat adiuuandis egentis, quam ditandis auaris. In thesaurum quippe celestem non mittuntur dona cupidorum, sed eleemosynae pauperum, quae in immensum modum orationes adiuuant viduarum. Ieiunia quoq; ac vigiliae in

C

Labores amantium non sunt onerosi.

quantum valetudinem non perturbant operando, psallendo, legendo, in lege dei meditando, si sumantur in delicias spiritales, etiam ipsa quae videntur laboriosa, vertuntur. Nullo modo enim sunt onerosi labores amantium, sed etiam ipsi delectant, sicut venantium, aucupantium, piscantium, vindemiantium, negociantium, ludo aliquo se oblectantium. Interest ergo quid ametur. Nā in eo quod amatur, aut non laboratur, aut et labor amatur. Et vide q̄ pudendum et dolendum sit, si delectat labor vt fera capiatur, vt cupa et saculus impleatur, vt pila iaciatur, et non delectat vt deus acquiratur.

In tractatu ps. ix. Psal. ix.

ℭ Qui exaltas me de portis mortis. Exaltatur enim homo in illo, non solum quem gestat quod caput ecclesiae est, sed etiam quisquis nostrum in caeteris membris. Et exaltatur ab omnibus prauis cupiditatibus, quae sunt portae mortis, quia per illas itur ad mortem. Mors autem est etiam ipsa laetitia in perfruendo, cum quisq; adipiscitur quod perdite concupiuit. Radix est enim omnium malorum cupiditas. Et propterea porta mortis est, quia mortua est vidua quae in delicijs viuit. Ad quas delicias per cupiditates tanquam per portas mortis peruenitur.

Cupiditas porta mortis.

D

i. Timo. vi.

In lib. contra Manichaeos .ii. Vita ī peccatis mors est. Mortuus pro peccato.

ℭ Vita quae in peccatis est, mors appellari in scripturis solet: sicut Apostolus dicit, mortua esse viduam quę in delicijs viuit. Et mortui nomine ipsum peccatum significari legimus vbi dictum est, Qui baptizatur a mortuo, et iterum tangit illum, quid proficit in lauacro suo? Sic et qui ieiunat super peccata sua, et iterum ambulans hęc eadem facit. Pro peccato enim mortuum posuit. Abstinentiam vero ieiuniumq; a peccato, tanquā baptismum, hoc est mundationem a mortuo. Iterum autem redire ad peccatū, tanq̄ iterum tangere mortuum.

Si qua quis autem ſuorum, & maxime domeſticorum, curam non habet, fidem negauit, & eſt infideli deterior. Vidua eligatur non minus ſexaginta

matrimonium, quae fuerit vnius viri vxor, in operibus bonis teſtimonium habens, ſi filios educauit.

Quia duo praecipua praecepta, hoc eſt ad dilectionē dei, & dilectionem proximi, docet magiſter Deus, in quibus tria inuenit homo quae diligat, deum, ſeipſum, & proximum, atque ille in ſe diligendo non errat, qui deum diligit, conſequens eſt vt etiam proximo ad diligēdum deum conſulat, quem iubetur ſicut ſeipſum diligere. Sic vxori, ſic filiis, ſic domeſticis, ſic caeteris quibus poterit hominibus. Et ad hoc ſibi a proximo ſi forte indiget, conſuli velit. Ac per hoc erit pacatus quantum in ipſo eſt omni homini pace hominum, ordinata concordia. Cuius hic ordo eſt, primum vt nulli noceat, deinde vt etiā proſit cui poterit. Primitus ergo ineſt ei ſuorum cura. Ad eos quippe habet opportuniorem facilioremq; aditum conſulendi, vel naturę ordine, vel ipſius ſocietatis humanę. Vnde Apoſtolus dicit, Quiſquis autem ſuis & maxime domeſticis non prouidet, fidem negat, & eſt infideli deterior.

a 19. lib. de ciui. dei. ca. xiiii.
Tria diligēda.
Ordinata concordia.

¶ Cum vidiſſet ergo Ieſus matrem & diſcipulum ſtantem quem diligebat, dixit matri ſuę, Mulier eccę filius tuus. Deinde dixit diſcipulo, Ecce mater tua. Et ex illa hora accepit eam diſcipulus in ſuam. Haec nimirum eſt illa hora de qua Ieſus aquam conuerſurus in vinum, dixerat matri, Quid mihi & tibi eſt mulier? Nondum venit hora mea. Hanc itaque horam praedixerat, quae tunc nondum venerat, in qua deberet agnoſcere moriturus, de qua fuerat mortaliter natus. Tunc ergo diuina facturus, nō diuinitatis, ſed infirmitatis matrē velut incognitā repellebat, tūc aūt hūana iā patiēs, ex qua fuerat factus homo, affectu cōmēdabat humano. Tūc enim quī Mariā creauerat, innoteſcebat virtute: tūc vero qđ Maria pepererat, pendebat in cruce. Moralis igitur inſinuatur locus, facit, quod faciendum admonet, exemplo ſuo ſuos inſtruit praeceptor bonus, vt a filiis piis impendatur cura parentibus, tanquā lignum illud vbi fuerant fixa membra morientis, etiam cathedra fuerit docentis. Ex hac doctrina ſola didicerat Paulus Apoſtolus quod docebat quando dicebat, Si quis autem ſuis, & maxime domeſticis non prouidet, fidem negat, & eſt infideli deterior. Quid autem cuiq; tam domeſticum, quam parentes filiis, aut parentibus filii? Huius itaq; ſaluberrimi praecepti ipſe magiſter ſanctorum de ſeipſo conſtituebat exemplum, quando non vt famulae deus quā creauerat & regebat, ſed vt matri homo de qua creatus fuerat, & quam relinquebat, alterum pro ſe quodammodo filium prouidebat. Nam cur hoc fecerit, quod ſequitur indicat. Ait enim Euangeliſta, Et ex illa hora accepit eam diſcipulus in ſuam.

a In trac. euang. ſm Ioanē. in 19. Ioan. xix.
Ioan. xii.
Hora Chriſti q̄ in nuptiis nōdum venerat.
Parentibus impēdere curā docet Saluator.
Ioan. xix.

¶ Si quid ſane pecuniae res tua familiaris habet, cuius te implicat

Ex epiſtola ad Lętum,

Pecunia maxime domesticis tribuenda.

negocio nec oportet nec decet: reuera tribuendaque est uniuersis domesticis tuis. Homini quippe indigenti, si parentibus, ut sis perfectus, instituisti distribuere talia tua, primum apud te locum obtinere debet. Si quis enim suis & maxime domesticis (ut Apostolus ait) non prouidet, fidem negat, & est infideli deterior.

Si hoſpitio recepit, ſi ſanctorum pedes lauit, ſi tribulationem patiẽtibus ſubminiſtrauit, ſi omne opus bonum ſubſecuta eſt.

Ex tracta. euāg. ſecundum Ioan. lv.

Humilitatis exēplū a Chriſto.

¶ Docemur fratres humilitatem ab excelſo, faciamus inuicem humiles, quod humiliter fecit excelſus. Magna eſt commendatio humilitatis, & faciunt hoc ſibi inuicem fratres, etiam opere ipſo viſibili cum ſe inuicem hoſpitio ſuſcipiunt. Eſt enim apud pleroſque conſuetudo huius humilitatis uſque ad factum quod cernatur expreſſa. Vnde & Apoſtolus cum bene moratam viduam cõmendaret, Si hoſpitio, inquit, recepit, ſi ſanctorum pedes lauit. Et apud ſanctos vbicunque hæc conſuetudo non eſt, quod manu non faciunt, corde faciunt, ſi in illorum numero ſunt quibus dicitur in hymno beatorum trium virorum, Benedicite ſancti & humiles corde dominum. Multo eſt autem melius & ſine controuerſia verius, ut etiã manibus fiat, nec dedignetur quod fecit Chriſtus, facere Chriſtianus. Cum enim ad pedes fratris inclinatur corpus, etiam in corde ipſo vel excitatur, vel ſi iam inerat confirmatur ipſius humilitatis affectus.

Daniel. iij.

Pedes ſanctorũ etiam manibus ſpecialiter lauandi ſunt.

Adoleſcentiores autem viduas deuita. Cum enim luxuriatæ fuerint, aduerſus Chriſtum, in Chriſto nubere volunt, habentes dãnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.

Ex li. ad Ianuarium de ſancta viduit.

Velle nubere in quibus damnabile eſt.

IN coniugali quippe vinculo ſi pudicitia conſeruatur, damnatio non timetur. Si in viduali continentia, & virginali excellentia, virtus muneris amplioris expetitur, quæ expetita & electa & voto debito oblata, iam non ſolum capeſſere nuptias, ſed etiam ſi non nubatur, nubere velle damnabile eſt. Nam vt hoc demonſtraret Apoſtolus, non ait, cum in delicijs egerint, in Chriſto nubunt, ſed nubere volunt, habentes, inquit, damnationem, quoniam primam fidem irritam fecerunt, & ſi non nubendo, tamen volendo. Non quia ipſæ nuptiæ vel talium damnandæ iudicantur, ſed damnatur propoſiti fraus, dãnatur fracta voti fides, damnatur non ſuſceptio a bono inferiore, ſed ruina ex bono ſuperiore. Poſtremo damnantur tales, non quia coniugalem fidem poſterius inierunt, ſed quia continentiæ primam fidem irritam fe-

Fraudatio propoſiti damnabilis eſt.

Digitized by Google

cernit. Quod vt breuiter inſinuaret Apoſtolus, voluit eas dicere habere damnationem, quia poſt amplioris ſanctitatis propoſitum nubunt. non quia non damnantur, ſed ne in eis ipſæ nuptiæ dā-mari putarentur. Sed cum dixiſſet, nubere volunt, continuo ad-didit habentes damnationem. Et dixit quare? Quoniam prio-rem fidem irritam fecerunt. vt voluntatem quæ a propoſito cecidit, appareat eſſe damnatam, ſiue ſubſequantur nuptiæ, ſiue deſint.

A

Ex tra ſer. lxxv
Pſal. lxxv.
A tem de q̃d voueas vt red-das.

¶ Vouete & reddite domino deo veſtro. Quis quod vouere voluit, ſic voueat, illud attendat, vt quod vouerit reddat vnuſquiſq; deo quod vouet. ſi reſpicit retrorſum, malum eſt. Neſcio quę caſtimonialis nubere voluit. Quid voluit? Quod & virgo quælibet. Quid voluit? Quod & mater ipſius. Aliquid male voluit? Male plane. Quare? Quia iam vouerat domino deo ſuo. Quid enim dixit de talibus Apoſtolus Paulus cum dicat, viduas adoleſcentulas nubere ſi velint? ſed tamen ait quodam loco, Beatior autem erit, ſi ſic permanſerit ſecundum meum conſilium. Oſtendit beatiorem ſi ſic permanſerit: non tamen damnādam, ſi nubere voluerit. Quid autem ait de quibuſdam, quę vouerunt, & non reddiderunt? Habētes, & inquit, damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. Quid eſt, primam fidem irritam fecerunt? Vouerunt, & non reddiderunt. De die iudicii cum dominus minaretur quid ait? Mementote vxoris Loth. Omnibus dixit, Quid enim fecit vxor Loth? Liberata eſt a Sodomis, & in via poſita, retrorſum reſpexit. Vbi reſpexit, ibi remanſit. Facta eſt autem ſtatua ſalis, vt illius contemplatione condiantur homines, cor habeant, non ſint fatui, non retro reſpiciant, ne malum exemplum dantes ipſi remaneant, & alios condiant. Vouete & reddite domino deo veſtro. Quia illa vxor Loth ad omnes pertinet. Maritata mulier voluit facere adulterium: de loco ſuo peruenerat, retro reſpexit. Vidua quæ iam ſic permanere vouerat, voluit nubere. Hoc voluit, quod licuit ei quę nupſit, ſed illi non licuit, quia de loco ſuo retro reſpexit. Virgo eſt caſtimonialis iam dicata deo, habeat & cætera quę ornent ipſam virginitatē, & ſine quibus ipſa virginitas turpis eſt. Quid enim ſi ſit corpore integra, & mēte corrupta? Quid eſt quod dixit? Quid ſi nullus tetigerit corpus, ſed ſit forte ebrioſa, ſit ſuperba, litigioſa ſit, linguoſa ſit. Hæc omnia damnat Apoſtolus. Si anteq̃ vouiſſet nupſiſſet, nō damnaretur. Elegit aliquid melius, ſpreuit quod ei licebat. Spreuit, et illicita tanta committit? Hoc dico, nubere licet antequā voueat, ſuperbire nūquam licet. O tu virgo dei, nubere noluiſti quod licet, extollis te, quod non licet. Melior inquies virgo quam maritata. Sed melior maritata humilis quam virgo ſuperba. Quæ autē reſpexerit ad nuptias, non quia voluit nubere dānatur, ſed quia iam antecefferat, & ſit vxor Loth reſpiciendo retrorſum. Non ſitis pigri qui poteſtis quibus aſpirat deus, apprehendere gradus me-

1. Cor. vii.

B

Luc. xvii.
Vxor Loth ſalis ſtatuā verſa condimentū eſt cæteris.
Pſal. lxxv.

Virginitas quę dam turpis eſt.

Nubere licet ante votum, ſuperbire nunquam.

C

liores, quia non iſta ideo loquimur, vt non iſta voueatis, ſed vt voueatis, & reddatis.

De libro ad Pollentium

¶ Quod enim cuiq; antequam vouiſſet licebat, cum id ſe nunquam facturum vouerit, non licebit. Si tamen id vouerit quod vouendum fuit, ſicuti eſt perpetua virginitas, vel continentia poſt experta connubia, ſolutis a vinculo coniugali, vel ex conſenſu vouentibus, & carnalia debita ſibi inuicem relaxantibus fidelibus, caſtiſq; coniugibus, vel alteram ſine altero vouere fas non eſt. Hæc ergo & ſiqua alia ſunt quæ rectiſſime vouentur, cum homines vouerint nulla conditione reddenda ſunt, quæ ſine vlla conditione vouerunt. Quia & hoc hominum præcepiſſe intelligendum eſt vbi legitur, Vouete & reddite domino deo veſtro. Vnde Apoſtolus de quibuſdam quæ continentiam vouent, & poſtea nubere volunt, quod eis antequam vouiſſent vtique licebat. Habentes, inquit, damnationem, quoniam primam fidem irritam fecerunt.

Licita, voto ſiunt illicita.

Coniuges alter ſine altero caſtitatem vouere non poſſunt.

Pſal. lxxv.

Simul autem & otioſæ diſcunt circuire domos, non ſolum otioſæ, ſed & verboſæ, & curioſæ, loquentes quæ non oportet.

D

De tra. da. pſ. xcix.

¶ Nemo vos fallat. Si non vultis falli & vultis amare fratres, ſcitote omnem profeſſionem in eccleſia habere fictos. Nó dixi omnem hominem eſſe fictum, ſed omnes profeſſionem habere fictas perſonas. Sunt Chriſtiani mali, ſed ſunt & boni. Quaſi plures malos videas, quia paleæ ſunt, nec te ad grana peruenire permittunt. Sunt ibi & grana, accede, tenta, excute, adhibe oris iudicium, inuenis ſanctimoniales indiſciplinatas. Nunquid ideo ſanctimonium reprehendendum eſt? Mulieres nó ſtant in domibus ſuis, circumeunt domos alienas curioſe agentes, loquentes quæ non oportet, ſuperbæ, linguatæ, ebrioſæ. Sed ſi virgines ſunt, quid prodeſt integra caro mente corrupta? Melius eſt humile coniugium quam ſuperba virginitas. Si enim nuberet, non haberet nomen vnde extolleretur, ſed haberet frenum quo regeretur. Sed nunquid propter virgines malas damnaturi ſumus & ſanctas corpore & ſpiritu? Aut propter illas laudabiles, etiam illas improbandas laudare cogemur? Vndique vnus aſſumetur, & vnus relinquetur.

Omnis profeſſio in eccleſia habet fictos.

Coniugium humile et melius quam ſuperba virginitas.

Volo autẽ iuniores nubere, filios procreare, matres familias eſſe, nullam occaſionem dare aduerſario, maledicti gratia. Iam enim quædam conuerſæ ſunt retro, poſt Satanam.

De lib. ad Iulianum de ſancta viduit.

¶ Nuptiarum bonum apoſtolica auctoritate, & ſobrietate commendat, nó procreãdi officium eis quæ cõtinentiæ bonũ capiunt, tanquã ad obſequelã legis imponit. Deniq; cur hoc dixerit pandit, cũ adiungit & dicit, Nullam occaſioné dare aduerſario, maledicti gra

E

Non nubere &

eſt. Iam.n.quędā cōuerſæ ſunt retro poſt Satanam. Vt his verbis eius intelligamus eas quas nubere voluit, melius voluiſſe continere, q̃ nubere, ſed melius nubere q̃ retro ire poſt ſatanam. hab ex. cellenti illo virginalis vel vidualis caſtitatis propoſito in poſteriora reſpiciendo cadere & interire.

proficere prę ſtat quā nubere ſed nubere me lius eſt quā non nubere & retro cedere.

Si quis fidelis, aut ſi qua fidelis habet viduas, ſubministret illis, vt nō grauetur eccleſia dei, vt his quæ veræ viduæ ſunt ſufficiat.

¶ Habebat & dominus loculos, & a fidelibus oblata conſeruans, & ſuorum neceſſitatibus, & alijs indigentibus tribuebat. Tunc primum eccleſiaſticæ pecuniæ forma eſt inſtituta, vbi intelligeremus quod præcipit non cogitandum eſſe de craſtino, non ad hoc fuiſſe præceptum vt nihil pecuniæ ſeruetur a ſanctis: ſed ne deo propter iſta ſeruiatur, & propter inopiæ timorem iuſtitia deſeratur. Nam & apoſtolus in poſterum prouidens ait, Si quis fidelis habet viduas, ſufficienter tribuat eis, vt non grauetur eccleſia, quo veris viduis ſufficere poſſit.

Ex tracta. euan ge. ſecundū Ioannem. ſuꝑ. xij. queſt. L. Habebat. Loculi domini

F

Qui bene præſunt preſbyteri, duplici honore digni habeantur, maxime qui laborant in verbo & doctrina. Dicit enim ſcriptura, Non alligabis os boui trituranti. Et dignus eſt operarius mercede ſua. Aduerſus preſbyterum accuſationem noli recipere, niſi ſub duobus, aut tribus teſtibus.

Deut. xxv. i. Cor ix. Matth. x.

¶ Operarij.n.ſumus: & adhuc in vinea laboramus. Finito die, finito opere, merces reſtituetur. Sed q̃s operarius ꝑdurat ad accipiēdā mercedē, niſi q paſcitur dū laborat? Nō.n.& tu opario tuo mercedē ſolā daturus es. Nō etiā affers illi vnde vires reparet in labore? Paſcis vtiq3, cui mercedē daturus es. Vnde ergo viuitur, eſt neceſſitatis accipere, eſt charitatis præbere, nō tanq̃ venale ſit euāgeliū, vt illud ſit præciū eius, quod ſumit q annunciat, vnde viuat. Si.n. ſic vendunt magnā rē3 vili vēdunt. Accipiūt ſuſtētationis a domino. Nō.n.eſt idoneus populus reddere mercedem illis, qui ſibi in charitate euangelij ſeruiunt. Nō expectant illi mercedem, niſi vnde & iſti ſalutē. Dicit.n.ſcriptura, Nō infrænabis os boui triturāti. Nunquid de bobus pertinet ad deū? Dixit.n.Non infrænabis os boui trituranti. Sed pp nos ſcriptura dicit, Oīs ergo, qui prędicat verbū dei, monet, obiurgat, terret, triturat areas, & bouis implet officium.

Ex tractat. euan ge. ſecundum Ioan. xvij. Operarij non perdurant in labore, niſi paſcā tur, nec perdidit roſis inſtuange. Ex libro de paſtoribus. Deut. xv. & i. Cor. ix. Ex tract. ſu. cxxvij. i. Cor. i. Bouis officium implet prædicans.

Peccantes, coram omnibus argue, vt & cæteri timorem habeant. Teſtor coram deo & Chriſto Ieſu, & electis angelis, vt hæc cuſtodias, ſine præiudicio, nihil faciens in alteram partem declinando.

G

Ex ſermone .xv. de verb. euāg. xvi. Matth. xviij.

Correptio an in occulto, an pa/lam fieri debeat. ij. Cor. xiij.

CHriſtum dominū, & Paulum ſeruū eius audiamus. Quid dicis domine? Si peccauerit in te frater tuus, corripe illum inter te & ipſum ſolū. Quid dicis Apoſtole Paule? Peccantes corā omnibus argue, vt cæteri timorē habeant. Quid facimus? Cōtrouerſiā iſtam velut iudices audimus? Abſit, immo ſub iudice conſtituti pulſemus vt nobis aperiri impetremus, fugiamus ſub alas domini. Nō. n. Apoſtolo ſuo contrariū locutus eſt, quia & in illo ipſe eſt locutus, ſicut dixit, An vultis experimentum eius accipere qui in me loquitur Chriſtus? Chriſtus in euangelio, Chriſtus in Paulo. Chriſtus ergo vtrumq; dixit, vnum ore ſuo, alterum ore præconis ſui. Quia quando præco de tribunali aliquid dicit, non conſcribitur in geſtis, præco dixit: ſed ille dixiſſe conſcribitur, qui præconi quod diceret imperauit. Duo ergo iſta, duo præcepta fratres ſic audiamus, vt nos intelligamus, nos in vtroq; præcepto pacati conſtituamur cum corde noſtro, nos concordemus, & ſcriptura ſancta in nullo diſcordet. Verum eſt, ſed diſcernere debemus aliquando illud eſſe faciendum, aliquando corripiendum fratrem inter te & ipſum ſolum, aliquando corripiendum coram omnibus, vt cæteri timorem habeant. Si aliquando illud, aliquando illud fecerimus, concordiam ſcripturarum tenebimus, & in faciendo atq; obtemperando non errabimus. Sed dicit mihi aliquis quando facio illud, quando illud? Nōne tunc corripiam inter me & ipſum ſolum, quando debeo coram omnibus corripere: aut tunc corripiam coram omnibus, quādo debeo in ſecreto corripere? Cito videbit charitas veſtra quid quando facere debeamus, ſed vtinam facere pigri non ſimus. Intendite & videte. Si peccauerit in te frater tuus, corripe eum inter te & ipſum ſolum. Quare? Quia in te peccauit. Quid eſt, in te peccauit? Tu ſcis quia peccauit, quia enim ſecretum fuit quando in te peccauit, ſecretum quære cum corrigis quod peccauit. Nam ſi ſolus noſti quia peccauit in te, & eum vis coram omnibus arguere, nō es corrector, ſed proditor. Attēde quemadmodum iuſtus Ioſeph tanto flagitio quod de vxore fuerat ſuſpicatus, tanta benignitate pepercit anteq̃ ſciret vnde illa conceperat, quia grauidam ſenſerat, & ſe ad illam non acceſſiſſe nouerat. Reſtabat igitur certa adulterij ſuſpicio: & tamen quia ipſe ſolus ſenſerat, ipſe ſolus ſciebat, quid de illo ait euangelium? Ioſeph autem cum eſſet iuſtus, & nollet eam diuulgare, voluit eam occulte dimittere. Ergo ipſa corripienda ſunt coram omnibus, quæ peccantur corā omnibus. Ipſa corripiantur ſecretius, quæ peccantur ſecretius. Diſtribuite tēpora, & concordat ſcriptura. Sic agamus, ſic agendū eſt, nō ſolū quādo in nos peccatur, ſed quādo peccatur ab aliquo vt ab altero neſciatur. Neſcio quem homicidā nouit epiſcopus, & alius illū nemo nouit. Ego nolo publice corripere, & tu quæris inſcribere? Prorſus nec prodo, nec negligo. Corripio in ſecreto, pono ante oculos dei iudicium. Terreo cruentam conſcientiam,

Math. xviij.

In te peccauit.

Matth. j.

A

Occulta peccan/tia occulte corri/gendi, & palam, & publice.

perſuadeo pœnitentiam, hac charitate prędici eſſe debemus. Vnde aliquãdo homines reprehẽdunt nos quaſi nõ corripiamus, aut putãt nos ſcire quod neſcimus aut putãt nos tacere quod ſcimus. Forte quod ſcis & ego ſcio, non coram te corripio, quia curare volo, nõ accuſare. Sunt homines adulteri in domibus ſuis, in ſecreto peccant, aliquando nobis produntur ab vxoribus ſuis plerũq; zelantibus, aliquãdo maritorũ ſalutẽ quærẽtibus, nos nõ prodimus, ſed in ſecreto arguimus, vbi cõtigit malũ, ibi moriatur. Nõ tamẽ vulnus illud negligimus, ante oĩa oſtẽdẽtes homini in tali peccato cõſtituto, ſauciamq; gerenti conſcientiam, illud vulnus eſſe mortiferũ.

Manus cito nemini impoſueris, neq; cõmunicaueris peccatis alienis: Te ipſum caſtũ cuſtodi. Noli adhuc aquam bibere, ſed modico vino vtere ꝓpter ſtomachum tuum, & frequentes tuas infirmitates. B

❡ Sicut ſe habet ſimplicitatis veritas, non niſi conſenſione intelligenda eſt communio peccatorum, quam vetat apoſtolus. Ex li. vij. de baptiſmo.

❡ Iubetur nobis cõtinẽtia, vbi iubet Apoſtolus ad Timotheũ, Cõtine teipſum. Iuſſio eſt, ꝓceptio eſt. Audiẽdũ eſt, faciẽdũ eſt. Sed niſi dominus adiuuet, remanemus. Conamur quidẽ facere voluntate, & nititur aliqñ voluntas: nõ ꝓſeruat poteſtas, niſi adiuuetur infirmitas. Certe. n. iuſſum eſt, Cõtine teipſum. Audi aliũ locũ ſcripturæ. Et cũ ſcirẽ (inquit) quia nemo eſſe põt cõtinens, niſi Deus det, & hoc ipſum erat ſapientiæ ſcire cuius eſſet donum. Et quid, inquit, feci? Adij dominũ & deprecatus ſum. Quid opus eſt multa percurrere fratres mei? Quicquid nobis iubetur, orandum eſt vt impleatur. Sed non ſic vt dimittamus nos De nobis aliquid & nos agere debemus, conari debemus, & in eo gratias agere in quo potuerimus, in eo quod non potuerimus, orare. Quando gratias agis, caue ne damneris ingratus. Quando autem quod nondum habes petis, caue ne remaneas inanis, quia impediaris. Ex ſermone contra Pelagianos. Sap. viij. Quicquid nobis iubetur, orãdum vt impleatur.

Quorũdam hominũ peccata manifeſta ſunt, præcedẽtia ad iudicium: quoſdam autem ſubſequũtur. Similiter & facta bona manifeſta ſunt, & quæ aliter ſe haberent, abſcondi non poſſunt. C

❡ Manifeſta ea dicit, de quibus clarum eſt quo animo fiant. Hæc præcedunt ad iudiciũ, id eſt, quia ſi fuerit iſta ſubſecutũ iudiciũ, nõ eſt temerarium. Subſequuntur autem illa quæ occulta ſunt, quia nec ipſa latebunt tempore. Sic & de bonis factis intelligendum eſt. Nã ita ſubiungit, ſimiliter & facta bona manifeſta ſunt, & quæcunq; aliter ſe habent abſcondi non poſſunt, De manifeſtis ergo iudicemus: de occultis vero dei iudicio relinquamus, quia & ipſa abſcondi non poſſunt, ſiue mala, ſiue bona, cum tempus aduenerit quo manifeſtentur. Ex lib. de ſermo. domini in monte. De manifeſtis iudicare licet.

Digitized by Google

CAPVT VI.

QVicunque ſunt ſub iugo ſerui, dominos ſuos omni honore dignos arbitrentur, ne nomen domini & doctrina blaſphemetur. Qui autem fideles habent dominos, non contemnant, quia fratres ſunt, ſed magis ſeruiant, quia fideles ſunt & dilecti, quia beneficii participes ſunt. Hæc doce, & exhortare. Si quis aliter docet, & non acquieſcit ſanis ſermonibus domini noſtri Ieſu Chriſti, & ei quæ ſecundum pietatem eſt doctrinæ, ſuperbus, nihil ſciens, ſed languens circa quæſtiones & pugnas verborum, ex quibus oriuntur inuidiæ, contentiones, blaſphemiæ, ſuſpiciones malæ, conflictationes hominum mente corruptorum, & qui veritate priuati ſunt, exiſtimantium quæſtum eſſe pietatem ſeiungere ab his qui eiuſmodi ſunt.

De lib. quæſtionum Exodi. Libertas Chriſtiana non eſt flagitanda Iudæorum more. Deut. xvi.

QVæ de ſeruo Hebræo præcipiuntur, vt ſex annis ſeruiat & dimittatur liber gratis, ne ſerui Chriſtiani hoc flagitarent a dominis ſuis, apoſtolica auctoritas iubet ſeruos dominis ſuis eſſe ſubiectos, ne nomen dei & doctrina blaſphemetur. Illud enim ex hoc ſatis conſtat in myſterio poſitum, quia & pertundi ſubula eius aurem ad poſtem præcepit, qui libertatem illam recuſaſſet.

Eſt autem quæſtus magnus, pietas cum ſufficientia.

De libro ad Probam de orando deo. Sufficientia expetenda.

Hanc igitur ſufficientiam non indecenter vult quiſquis, ſi nec amplius vult. Alioquin non ipſam vult: & ideo non recte vult. Hanc optabat, & pro hac orabat, qui dicebat, Diuitias & paupertates ne dederis mihi. Conſtitue autem mihi quæ neceſſaria ſunt ſufficienter, vt ne ſatiatus mendax efficiar, & dicam, quis me videt? Aut pauper factus furer, & iurem nomen dei mei. Videtis certe & iſtam ſufficientiam non appeti propter ſeipſam, ſed propter ſalutem corporis, & congruentem habitum perſonæ hominis, qui cum habitu non ſit inconueniens eis cum quibus honeſte conuiuendum eſt.

Nihil

Nihil enim intulimus in hunc mundum, haud dubium quia nec auferre aliquid poſſumus. Habētes autem alimenta, & quibus tegamur, his contenti ſimus. Eccle. v. Iob. i.

Recole diues primordia tua, vide verū hoc aliquid attuleris. Iā veniſti, & tanta inueniſti, dic rogo te quid attuliſti? Aut ſi dicere erubeſcis, Apoſtolum audi, Nihil (inquit) intulimus in hunc mundum. Sed forte quia nihil attuliſti, & hic multa inueniſti aliquid hinc tecum ablaturus es? Et hoc fortaſſe amore diuitiarum trepidas conſiteri. Audi & hoc Apoſtolus dicit qui te non palpat, Nihil intulimus in hunc mundum, vtique quando nati ſumus. Sed nec auferre aliquid poſſumus, vtique quando de mundo exiimus. Nihil attuliſti, nihil hinc auferes. Quid te inflas contra pauperem? Ecce diues nihil attuliſti in hunc mūdum, ſed nec auferre hinc aliquid potes. Quod dixi de natis, hoc dico de mortuis. Certe quādo aliquo caſu vetera ſepulcra fraguntur, oſſa diuites agnoſcantur. Ergo diues audi. Apoſtolum, Nihil intulimus in hunc mūdum. Agnoſce, verū eſt. Sed nec auferre aliquid poſſumus. Agnoſce, & hoc verum eſt. Quid ergo ſequitur? Victum & tegumentum habentes, his contenti ſimus. Ex ſerm. de verbis euāgel. viii. Nō ſuperbiāt diuites contra pauperem. B

Nam qui volunt diuites fieri incidunt in tentationē & in laqueum diaboli, & deſideria multa inutilia & nociua q̄ mergunt homines in interitū & pditionē.

Videte quid diuitibus dictum ſuperbe ſapere neque ſperare in incerto diuitiarum ſuarum. Bona operari, tribuere, theſaurizare fundamentum bonum in futurum. Pauperibus autem quid dictum eſt? Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem. Nō ſi iam diuites eſſent, alterum canticum audirent. Diues audit vt erogeet, pauper audit ne deſideret. Ex tractā. ps centi. Canticū diuitis & pauper canitur. Eccle. x.

Radix enim omnium malorum eſt cupiditas, quā quidam appetentes errauerunt a fide, & inſeruerunt ſe doloribus multis. Tu autem o homo dei hæc fuge. Sectare vero iuſtitiam, pietatem, fidem, charitatem, patientiam, manſuetudinem. Certa bonum certamen fidei, apprehende vitam æternam, in qua vocatus es, & confeſſus bonam confeſſionem corā multis teſtibus. Præcipio tibi coram deo qui viuificat omnia, et Chriſto Ieſu, qui teſtimonium reddidit ſub Pontio Pilato bonam confeſſionem. ii. Tim. ii.

Digitized by Google

Ex ſermone de verb. eu. g. viij

Aliud eſt eſſe diuitem, aliud velle fieri.

Attende quid dimiſerunt. Doles quia hoc dimiſerunt, vide quo ſe inſeruerunt. Audi, A fide errauerunt, & inſeruerunt ſe doloribus multis. Sed qui volunt diuites fieri. Aliud eſt eſſe diuitem, aliud velle fieri diuitem. Hic cupiditas accuſatur, nõ aurum, non argentum: non diuitiæ, ſed cupiditas.

Ex libro de Geneſi ad literam .xi.

Eccle. x. initiũ ſuperbia peccati.

Auaritia radix omniũ malorũ

¶ Initiũ omnis peccati ſuperbia, Scriptura definiuit dicẽs, Initium omnis peccati ſuperbia. Cui teſtimonio nõ inconuenienter aptatur quod Apoſtolus ait, Radix oĩm malorũ eſt auaritia ſi auaritiam generalẽ intelligamus, qua quiſq; appetit aliqd amplius ꝙ oportet, propter excellẽtiã ſui, & quẽdã propriæ rei amorẽ, cui ſapienter nomẽ latina lingua indidit, cũ appellauit priuatũ, quod potius a detrimẽto ꝙ ab incremẽto dictũ elucet. Oĩs. n. priuatio minuit. Vnde itaq; vult eminere ſuperbia, inde in anguſtias egeſtatemq; cõtruditur, cũ a cõmuni ad propriũ damnoſo ſui amore redigitur. Specialis eſt autẽ auaritia, quæ vſitatius amor pecuniæ dicitur. Cuius nomine Apoſtolus per ſpeciẽ genus ſignificans, vniuerſalem auaritiam volebat intelligi dicendo, Radix omniũ malorum eſt auaritia. Hac. n. & diabolus cecidit, qui vtiq; nõ amauit pecuniam, ſed propriam poteſtatem. Proinde peruerſus ſui amor priuat ſancta ſocietate turgidum ſpiritum, eumq; coarctat miſeria, iam per iniquitatem ſatiari cupientem. Hinc alio loco cũ dixiſſet. Erunt enim homines ſeipſos amantes, cõtinuo ſubiecit, Amatores pecuniæ; ab illa generali auaritia, cuius ſuperbia caput eſt, ad hanc ſpecialem deſcendens, quæ propria hominum eſt. Neq; enim eſſent etiam homines amatores pecuniæ, niſi eos putarent excellentiores, quos ditiores. Cui morbo cõtraria charitas, nõ quærit quæ ſua ſunt. id eſt nõ priuata excellentia lætatur, merito ergo & nõ inflatur. Hi duo amores, quorum alter ſanctus eſt, alter immundus, alter ſocialis, alter priuatus: alter communi vtilitati conſulens propter ſupernam ſocietatem, alter etiam rem communem in poteſtatem propriam redigens propter arrogantem dominationem: alter ſubditus, alter æmulus deo: alter tranquillus, alter turbulentus: alter pacificus, alter ſeditioſus: alter veritatem laudibus errantium præferens, alter quoquomodo laudis auidus: alter amicabilis, alter inuidus: alter hoc volens proximo, quod ſibi: alter ſubijcere proximum ſibi, alter propter proximi vtilitatem regens proximum, alter propter ſuam, præceſſerunt in angelis, alter in bonis, alter in malis: & diſtinxerunt conditas in genere humano ciuitates duas ſub admirabili, & ineffabili dei prouidentia, cuncta quæ creat adminiſtrantis & ordinantis, alteram iuſtorum, alteram iniquorum. Quarum etiam quadam temporali commixtione peragitur ſeculum donec vltimo iudicio ſeparentur, & altera coniuncta angelis bonis, in rege ſuo vitam conſequatur æternam: altera cõiuncta angelis malis, in ignem cum rege ſuo mittatur æternum.

B

ij. Tim. iij.

I. Cor. xiij.

Amor duplex, ciuitates duas condiderunt.

A

Ex tracta. pſ. cxviij.

Pſal. cxviij.

¶ Inclina cor meũ in teſtimonia tua, & nõ in auaritiam. Auariti

radix omniū malorū. Tali verbo græco hic appellatur, quo poſſit intelligi generalis auaritia, qua plus appetit quiſq; q̄ ſat e. πλέον latine plus eſt, ἕξις habitus eſt, ab eo quod eſt habere. ergo ab amplius habendo appellata eſt πλεονεξία quam latini interpretes in hoc loco nonnulli interpretati ſunt emolumentum: quidam vero vtilitatem, ſed melius qui auaritiam. Dicit autem Apoſtolus, Radix enim omniū malorū auaritia eſt. Sed in græco, vnde in noſtram linguam verba ipſa tranſlata ſunt, nō legitur apud apoſtolum πλεονεξία in loco iſto pſalmi huius, ſed φιλαργυρία, quo verbo ſignificatur amor pecuniæ. Verum Apoſtolus intelligēdus eſt iſto noīe genus ſignificaſſe per ſpeciē.i. per amorē pecuniæ vniuerſalē generalēq; auaritiā, quæ vere radix eſt malorū omniū. Nā ipſa etiā primi homines per ſerpētē decepti & deiecti non fuiſſent, niſi plus q̄ acceperāt habere, & plus q̄ facti fuerāt eſſe voluiſſent. Hic quippe promiſerat dicēs, Eritis ſicut dij. Ergo iſta pleonexia ſubuerſi ſunt. Plus.n. volētes habere q̄ acceperāt, & quod acceperāt amiſerunt. Cuius veſtigiū veritatis quæ vbiq; diſperſa eſt, & in forenſi iure deprehenſum eſt, quo inſtitutū eſt vt plus petendo cauſa cadat.i. vt qui plus petierit q̄ ei debetur, & quod ei debebatur amittat. Omnis autem a nobis circumciditur auaritia, ſi gratis colatur deus. Ad quod ſanctū Iob in agone cōtētionis ipſe prouocat inimicus, cū de illo dicit, Nunquid gratis colit Iob deū? Putabat.n. diabolus q̄ in deo colēdo vir iuſtus cor inclinatū haberet in auaritiam, & cauſa emolumenti vel vtilitatis rerū tēporaliū quibus eū ditauerat dominus, velut mercenarius ei pro tali mercede ſeruiret. Sed q̄ gratis deū coleret tentatus aperuit. Si ergo cor nō habemus inclinatum in auaritiam, deum nō colimus niſi propter deū, vt ſui cultus ipſe ſit merces, ipſum diligamus & in ſeipſo, ipſū diligamus in nobis, ipſū in proximis noſtris, quos diligimus ſicut noſmetipſos, ſiue habeant eū, ſiue vt eū habeant. Quod nobis quū ipſo donāte cōfertur, ideo illi dicitur, Inclina cor meū in teſtimonia tua, & nō in auaritiam.

Pleonexia. B Auaritia generalis. Gene. iij. Auaritiæ expulſio. Iob. i. Pſal. cxviij. C

Vt ſerues mādatū, ſine macula irreprehēſibile vſq; in aduētū dn̄i noſtri Ieſu Chriſti, quē ſuis tpib' oſtēdet beatus, & ſolus potēs, rex regū, & dn̄s dominantiū.

Apoc. xvij. & xix.

Oſtēdi nō eſſe cōſequēs vt ideo credamus, in forma dei viſibilē filiū, quia ſcriptum eſt, Inuiſibili ſoli deo. Quod tu de patre ſic te accipere demonſtrabas, tanq̄ filius inuiſibilis nō ſit, cū eū inuiſibiliū creatorē ſcriptura teſtetur. Verū reſtat vt tu dicas, ambo qdē inuiſibiles ſunt, a. pater & filius, ſed pater inuiſibilis eſt. Ac ſi dando aliquid patri, quod nō ſit filij, mendacem facis eundē filiū dicentē, Omnia quæcunq; habet pater, mea ſunt. Hoc & de potētia ſapis. q.ſ. ſit quidē pater & filius, ſed potētior pater filio, vt auctoribus & doctoribus vobis poruerit potēs potēs, nec potuerit omnipotentem gignere omnipotens. Ac per hoc ſi habet pa-

Ex lib. Contra Maximinū. iij. I. Timo. I. Tā filius q̄ pater inuiſibilis deus. Ioan. xvi. Patris & filij æqualis potentia.

Digitized by Google

tur omnipotentiam, quam non habet filius, falſum eſt quod ait fi-
Ioan.xvi. lius, Omnia quaecunque habet pater mea ſunt. Deinde ſi aliquid fa-
Ioan.v. cit pater, quod facere non poteſt filius, merito dicitur potentior pa-
ter quam filius. Cum vero dicat, Quaecunque pater facit, haec et filius ſi-
militer facit, nonne melius audiatur ipſe quam vos? meliuſque ipſi credatur
docenti, quam decipientibus vobis? ſed potentiam pater (inquis) a ne-
mine, filius vero accepit a patre. Fatemur et nos filium ab illo ac-
cepiſſe potentiam, de quo natus eſt potens. Patri vero nullus pote-
ſtatem dedit, quia nullus eum genuit. Gignendo enim dedit poten-
tiam pater filio ſicut omnia quae habet in ſubſtantia ſua gignen-
do dedit ei, quem genuit de ſubſtantia ſua. Sed quaeritur utrum tan-
tam quanta ipſi eſt potentia, pater filio dederit, an minorem. Si tan-
tam, non ſolum potentem, verum etiam omnipotentem genuiſſe
dicatur, credatur, intelligatur omnipotens. Si minorem, quomo-
do omnia quae habet pater filij ſunt? Si patris omnipotentia filij non
eſt, quomodo quaecunque pater facit, haec et filius ſimiliter facit? Quod
utique non poteſt, ſi omnipotens non eſt. Ac per hoc, quod ait Apo-
ſtolus, Beatus et ſolus potens, non cogor de patre tantummodo
accipere, ſed de deo, quod eſt ipſa trinitas. Loquens enim ad Timo-
theum, Praecipio (inquit) tibi coram deo, qui viuificat omnia, et
Chriſto Ieſu, qui teſtimonium reddidit ſub Pontio Pilato bonam
confeſſionem, ut ſerues mandatum ſine macula irreprehenſibile
Apoſtoli dicta uſque ad aduentum domini noſtri Ieſu Chriſti, quem temporibus
hoc loco trini- proprijs oſtendet beatus, et ſolus potens, rex regum, et dominus do-
tati conueniunt. minantium, qui ſolus habet immortalitatem, et lucem habitat inac-
ceſſibilem, quem nemo hominum vidit, nec videre poteſt, cui
honor et gloria in ſecula ſeculorum. Amen. Nihil hic video dictum,
quod non conueniat trinitati. Sed ut taceam de ſpiritu ſancto, quem
nec ſaltem minorem filio deum vultis, qui omnino deum eſſe non
vultis, ſufficit ut vos de patre conuincamus et filio. Nunquid enim
II. Timo.iiii. quia dixit Apoſtolus, Teſtificor tibi coram deo, qui viuificat om-
nia, ſi dixeris patrem viuificare omnia, quomodo ergo quaecunque
pater facit haec, et filius ſimiliter facit? quandoquidem pater ſepara-
Ioan.v. tus viuificat omnia, quod filius non facit. Deinde ubi ait, Sicut pa-
ter ſuſcitat mortuos et viuificat, ſic et filius quos vult viuificat, quo-
modo verum eſt ſi pater ſine filio viuificat omnia? Proinde quod
addidit, Et Chriſto Ieſu qui teſtimonium reddidit ſub Pontio Pi-
lato bonam confeſſionem, de filio proprie dicere voluit, quia filius
quidem ſicut pater viuificat omnia. Sed ſub Pontio Pilato in for-
ma ſerui filium nouimus paſſum fuiſſe, non patrem. Deinde ſub-
iungitur, Ut ſerues mandatum ſine macula irreprehenſibile uſque
ad aduentum domini noſtri Ieſu Chriſti, quem temporibus pro-
prijs oſtendet beatus et ſolus potens. Quem ſcilicet aduentum do-
mini noſtri Ieſu Chriſti oſtendet utique deus, quod non ſolus
pater, quia ſecundum veritatem, non ſecundum veſtrum errorem

trinitas vnus eſt deus. Beatus & ſolus potẽs, rex regum, & domi- H
nus dominantium. Nunquid enim vel vos dicere audetis, filium
non eſſe regem regum, & dominum dominantium? De quo inter
cetera ſcriptum eſt in Apocalypſi Ioannis, Et ipſe calcat torcular Apoc. xix.
vini potentis, & in tunica, & in femore habet nomen ſcriptum, F
rex regũ & dñs dominantiũ. Sed ne forte dicatis, q nomẽ patris
filius habeat ſcriptũ in veſte & in femore, alio loco eiuſdẽ libri ſu- Apo. xvij.
perius legitur, Et agnus vincet eos: qm̃ dñs dominantium eſt, & rex
regũ. Quapropter ſcd̃m vos, duo ſunt reges regũ & domini domi-
nantiũ. Et contra vos eſt, ſi de patre tantũ ait Apoſtolus, Beatus, & Trinitas
ſolus potẽs, rex regũ & dñs dominantiũ. verũ aũt ſcd̃m fidẽ rectã,
ipſa trinitas vnus eſt deus, beatus & ſolus potẽs, rex regũ & dñs do-
minantiũ, q ſolus hꝫ īmortalitatẽ, & lucẽ habitat inacceſſibilem. Et
quõ erit verũ, Accedite ad eũ & illuminamini, niſi quia hoc nemo Pſal. xxxiij.
põt, ſi de ſe quiſq; pſumpſerit. ſed ſi ei ipſe donauerit? Immortali-
tatẽ aũt deus habere dicitur ſolus, qa eſt īmutabilis ſolus. In oi. n. Immortalis ſo-
mutabili natura, nõnulla mors eſt ipſa mutatio, quia facit aliquid lus deus.
in ea nõ eſſe qđ erat. Proinde & ipſa aĩa humana q̃ propterea dicit̃
immortalis, qm̃ qualitercũq; ſcd̃m modũ ſuũ nunq̃ deſinit viue-
re, hꝫ tñ pro ipſo ſuo mõ quandã mortẽ ſuã, quia ſi iuſte viuebat, & A
peccat, morit̃ iuſtitię: ſi peccatrix erat, & iuſtificatur, moritur pecca-
tor. Vt alias eius mutationes taceã, de quibus lõgũ eſt diſputare, &
creaturarũ natura celeſtiũ mori potuit, qa peccare potuit. Nam &
angeli peccauerũt, & demones facti ſunt, quorũ eſt diabolus prin-
ceps, & q nõ peccauerũt peccare potuerũt. Et cuicũq; creaturę rõnali
praeſtatur vt peccare nõ poſſit, nõ eſt hoc naturae ꝓpriae, ſed dei grã. G
Ac per hoc ſolus deus habet īmortalitatẽ, qui nõ cuiuſq; gratia, ſꝫ
natura ſua nec potuit, nec põt aliqua cõuerſiõe mutari, nec poterit
aliqua mutatione peccare. Quẽ ſcd̃m naturam qua deus eſt, nemo Deũ nemo vi-
hominũ vidit, nec videre põt, ſed poterit aliqñ, ſi ad illũ numerum dit ſcd̃m natu-
hominũ ptinet: de quibus dictũ eſt, Beati mũdo corde, qnoniã ipſi ram. Matth. v.
deũ videbũt. Cui deo, id eſt patri & filio & ſpiritui ſancto, quę trini-
tas vnus eſt deus, honor & gloria, in ſecula ſeculorũ. Amẽ. Omni- Ioann. v.
potens itaq; pater, omnipotentẽ genuit filiũ, qm̃ quęcũq; pater facit,
haec & filius ſimiliter facit. Filiũ quippe ipſum genuit vt i. de patria
natura, non fecit.

¶ Vnus igitur eiuſdẽq; cũ patre ſubſtãtię eſt, & ideo nõ tantũ deus: De ſi. de trini. c. iij.
ſed & verus deus. Quod Ioannes in epiſtola ſua aptiſſime dicit,
Scimus q filius dei venerit, & dederit nobis intellectũ vt cognoſca-
mus verũ, & ſimus in vero filio eius Ieſu Chriſto. Hic ẽ verus deus, I. Ioan. v.
& vita aeterna. Hic etiã cõſequẽter intelligitur nõ tãtũmodo de pa-
tre dixiſſe apoſtolũ Paulũ, Qui ſolus habet īmortalitatẽ, ſꝫ de vno Nõ ſolus pater
& ſolo deo, qđ eſt ipſa trinitas. Neq; enim ipſa vita aeterna mortta- hꝫ īmortalitatẽ
lis eſt ſcd̃m aliquã mutabilitatẽ. Ac per hoc filius dei qui vita aeter- ſꝫ tota trinitas.
na eſt, cũ patre eũ ipſe intelligimus vitã aeternã eſt, ſolus habens īmor-

Digitized by Google

talitatem. Eius enim vitæ æterne & nos participes facti pro mo-
dulo noſtro immortales efficimur. Sed aliud eſt ipſa cuius par-
ticipes efficimur vita æterna, aliud nos qui eius participatione
viuemus in æternum. Si enim dixiſſet, quē temporibus proprijs
oſtēdet pater beatus & ſolus potēs, rex regū, & dñs dominātiū, q ſo
lus hȝ imortalitatē, nec ſic id ſeparatū filiū oporteret itelligi. Neqȝ
Eccle. xxiiij. .n. qa ipſe filius alibi loquēs voce ſapiētiæ (ipſa. n. ē dei ſapiētia) ait,
Girū cœli circuiui ſola, ſeparauit a ſe patrem. Quanto magis er-
go non eſt neceſſe, vt tantummodo de patre preter filium intel-
ligatur quod dictum eſt, Qui ſolus habet immortalitatem: cū
ita dictum ſit, Vt ſerues, inquit, mandatum ſine macula irrepre-
henſibile vſqȝ in aduentum domini noſtri Ieſu Chriſti, quem
temporibus proprijs oſtēdet beatus & ſolus potens, rex regum, &
dominus dominantium, qui ſolus habet immortalitatem, & lu-
cem habitat inacceſſibilē, quem nemo hominum vidit, nec vi-
dere poteſt, cui eſt honor & gloria in ſecula ſeculorum. Amen. In
quibus verbis nec pater proprie nominatus eſt, nec filius, nec ſpi-
ritus ſanctus: ſed beatus & ſolus potens rex regum & Dominus
dominātiū, quod eſt vnus & ſolus verus deus ipſa trinitas. Niſi
A forte q̄ ſequūtur perturbabūt hunc intellectum quia dixit, Quem
nemo hominū vidit, nec videre poteſt, cū hoc etiā ad Chriſtum
Diuinitas hu-mano viſu vi-deri nequit. pertinere ſecūdū eius diuinitatē accipiatur, qui nō viderunt Iu-
dæi, qui tamen carnē viderūt & crucifixerūt. Videri aūt diuinitas
humano viſu nullo modo poteſt, ſed eo viſu videtur quo iam q
vident, non hoīes, ſed vltra hoīes ſunt. Recte ergo deus ipſa tri-
nitas intelligitur beatus & ſolus potens, oſtendēs aduentū domi-
Pſ. cxxxv. ni noſtri Ieſu Chriſti temporibus proprijs. Sic enim dictum eſt,
Solus habet immortalitatem, quomodo dictū eſt, Qui facit mi-
rabilia magna ſolus. Qđ velim ſcire de quo dictum accipiāt. Si
Ioan. v. de patre tantum, quomodo ergo verum eſt quod ipſe filius dicit,
Quę ęūqȝ enī pater facit, hæc & filius facit ſimiliter? An quicqȝ eſt
inter mirabilia mirabilius q̄ꝫ reſuſcitare & viuificare mortuos?
Ibidem. Dicit autem idē filius, ſicut pater reſuſcitat mortuos, & viuificat, ſic
& filius quos vult viuificat. Quomodo ergo ſolus pater facit mi-
rabilia, cum hæc verba nec patrem tm̄ nec filium tm̄ permittant
intelligi, ſed vtiqȝ deū vnū verū ſolū. i. patrē & filiū & ſpm̄ ſanctū?

Qui ſolus habet immortalitatem.

Ex tracta. cuiu. ſm Ioan. xv. ¶ Quicquid etiam a meliore in deterius, & a deteriore in melius
Mutabilitatis mors non eſt in deo. moritur, nō eſt hoc deus, quia neqȝ in melius ire poteſt ſumma
bonitas, neqȝ in deterius vera æternitas. Vera autem æternitas eſt
B vbi temporis nihil eſt. Erat autem modo hoc, & modo illud iam
tempus admiſſum eſt, æternum non eſt. Nam vt noueritis quia
non ſic deus quomodo anima, certe immortalis eſt anima. Quid
ergo eſt quod ait Apoſtolus de deo, Qui ſolus habet immortali-

tatem, quia ſolus habet veram æternitatem. Ergo ibi nulla mutabilitas.

¶ Quid ait Apoſtolus, qui ſolus habet immortalitatem, cum & anima quodammodo immortalis dicatur eſſe, & ſic nō diceret ſolus habet, niſi quia vera immortalitas incommutabilitas eſt, quā nulla poteſt habere creatura, quoniam ſolius creatoris eſt. hoc & Iacobus dicit, Omne datum optimum, & omne donum perfectum deſurſum eſt, deſcendens a patre luminum, apud quem non eſt cōmutatio, nec momenti obumbratio. Hoc & Dauid, Mutabis ea, & mutabuntur, tu autem idem ipſe es. Ex li. de Tri. I. Immortalitas que eſt vera icō mutabilitas, cōuenit ſoli deo. Pſal. ci. Ex li. ſententiarum. Proſpe.

¶ Vera æternitas vera immortalitas non eſt niſi in deitate trinitatis, cui quod eſt eſſe perpetuum eſt, quia natura initio carens incremento non indigens ſicut nullum finem, ita nullas recipit mutabilitatem. Creaturæ autem etiam illæ, quibus deus æternitatem dedit vel donaturus eſt, non penitus omnis finis alienę ſunt, quia nō ſunt extra commutationem, dum illis finis eſt & temporalis inſtitutio, & localis motio, & ipſa in augmentum ſui facta mutatio. Ioan. i. i. Ioan. iiii.

Et lucem inhabitat inacceſſibilē, quem nullus hominum vidit, ſed nec videre poteſt: cui honor & imperium ſempiternum. Amen. C

OMne quippe quod oculis corporis cōſpici poteſt, in loco aliquo ſit neceſſe eſt, nec vbiq; ſit totum, ſed minore ſui parte minorem locum occupet, & maiore maiorem. Non ita eſt deus inuiſibilis & incorruptibilis, qui ſolus habet immortalitatē, & lucē habitat inacceſſibilem, quem nemo hominū vidit, nec videre poteſt. Per hoc enim videri ab homine nō poteſt, p quod videt homo corpore corpora. Nam ſi & mentibus piorum eſſet inacceſſibilis, nō diceretur, Accedite ad eum & illuminamini. Et ſi mentibus piorum eſſet inuiſibilis, non diceretur, Videbimus eum ſicuti eſt. Ex epiſtola ad Italicā viſibile corporis oculis eſt in loco. ps. xxxiii. i. Ioan. iii.

¶ Dictum eſt, Deus habitat lucem inacceſſibilē: & audimus tamē, Accedite ad eū & illuminamini. Quæ vtiq; ſoluitur queſtio, vt inacceſſibilis ſit viribus noſtris, accedatur autem ad eū muneribus ſuis. Ex tracta. ps cxviii. ps. xxxiii.

¶ Si modum quærimus quomodo locutus ſit deus, certiſſime tenere debemus deum aut per ſuam ſubſtantiā loqui, aut per ſibi ſubditā creaturam. Sed per ſubſtantiā ſuam non loqui, niſi ad creandas omnes naturas, ad ſpiritales vero atq; intellectuales non ſolū creādas, ſed etiā illuminādas, cū iā poſſunt capere locutionē eius qualis eſt in verbo eius quod in principio erat apud deū, & deus erat verbū, p quod facta ſunt omnia. Illis autē q eū capere nō poſſunt, cū loqt deus nō niſi p creaturā loqt, aut tātūmodo ſpiritalē ſiue in ſomnis, ſiue in extaſi in ſimilitudinē corporaliū rerum aut etiā p ipſam corporalē, dū ſenſibus corporis, vel aliquæ ſpecies apparent, vel inſonant voces. Ad hoc.n. aliquanto latius de hac re diſſerere volui, quia nonnulli hæretici putant ſubſtantiam filij dei nullo aſſum- Ex li. de Geneſi ad literā. viii. Loquendi modus in deo. D Ioan. i.

pro corpore per ſe ipſas eſſe viſibilem, et ideo antequam ex virgine [illegible]
pus acciperet. Ipſum eſſe viſum patribus opinantur, tanquam [illegible]
deo patre dictum ſit, Quem nemo hominum vidit, nec videre po-
teſt, quia filius viſus ſit ante acceptam ſerui formam etiam per ipſam
ſubſtantiam ſuam, que impietas procul a catholicis mentibus re-
pellanda eſt.

**Diuitibus huius ſeculi precipe, non ſublime ſape-
re, neque ſperare in incerto diuitiarum, ſed in deo vi-
uo, qui preſtat nobis omnia abunde ad fruendum,
bene agere, diuites fieri in bonis operibus, facile tri-
buere, communicare, theſaurizare ſibi fundamen-
tum bonum in futurum, vt apprehendant veram
vitam.**

Ex ſermo. de verb. euangelii.

Nihil enim tam timendum eſt in diuitiis quam ſuperbia. Deni-
que Apoſtolus Paulus hoc admonet Timotheum, Praeci-
pe, inquit, diuitibus huius mundi non ſuperbe ſapere. Non
a enim diuitias expauit, ſed morbum diuitiarum. Morbus autem
diuitiarum eſt ſuperbia magna. Nam grandis animus eſt, qui inter
diuitias iſto morbo non tentatur. Maior animus diuitiis ſuis vin-
cens non concupiſcendo, ſed contemnendo. Magnus eſt ergo di-
Diues magnus. ues, qui non ſe ideo magnum putat, quia diues eſt. Qui autem ideo
magnum ſe putat ſuperbus, et egenus eſt, in carne crepat, in corde
mendicat, inflatus eſt non plenus. Vteres autem duos videns, vnum
Plenus et inflat⁹ plenum, alterum inflatum, in vtroque eandem eſt magnitudo, ſed
non in vtroque eadem plenitudo. Si attendis, falleris: ſi appendis,
inuenies. Qui plenus eſt, difficile mouetur: qui inflatus eſt, cito a-
Diues non hui⁹ mundi. fertur. PRaecipe ergo (inquit) diuitibus huius mundi. Non adde-
ret huius mundi, niſi quia ſunt diuites, et non huius mundi. Qui
ſunt diuites non huius mundi? Quorum princeps et caput eſt ille,
I. Cor. viii. de quo dictum eſt. Pauper pro nobis factus eſt cum diues eſſet. Sed
Ibidem. ſi ille ſolus, quid profuit? Vide quid ſequitur. Vt illius paupertate
vos ditaremini. Puto, quia paupertas Chriſti non nobis attulit pe-
cuniam, ſed iuſtitiam. Paupertas autem illius vnde? quia morta-
lis effectus eſt. Ergo diuitiae verae immortalitas. Ibi enim verum
b copia, vbi nulla indigentia. Quia ergo nos immortales fieri non
poſſemus, niſi pro nobis Chriſtus mortalis eſſet effectus: ideo pau-
per factus eſt, cum eſſet diues. Hi ſunt diuites, ſed non huius mun-
di nec tamen et diuites mundi contempti ſunt, et ipſos lucratus eſt
ſua paupertate, qui cum diues eſſet, propter nos pauper effectus eſt.
Nam ſi eos contempſiſſet, et in numero ſuorum habere noluiſſet,
non Timotheo (ſicut dicebam) Apoſtolus precepiſſet, vt ipſe preci-
peret, Precipe, inquit, diuitibus huius mundi. Inter hos qui fideles ſunt
diuites, ſunt quidem diuites huius mundi: precepiſti illis, quia et ipſi

membra illius pauperis facti ſunt, præcipe illis, quid illis timeas a diuitijs. Non ſuperbe ſapere, neq; ſperare in incerto diuitiarum. In de enim ſuperbit diues, quia ſperat in incerto diuitiarum. Nam ſi incerta diuitiarum prudenter attenderet, nunquam ſuperbiret, ſed ſem- Cauſa ſuperbiæ diuitis.
per timeret, et quanto eſſet ditior, tanto fieret ſollicitior, et ſecundum hanc vitam, non ſolum ſecundum illam. Multi enim in iſtis iſtius ſeculi perturbationibus ſecuriores pauperes fuerunt. Multi autem propter ſuas diuitias quæſiti et correpti ſunt. Multi ſe habuiſſe plan xerunt, quod ſemper habere minime potuerunt. Præcipe ergo diui tibus huius mundi nõ ſuperbe ſapere, et fiet in eis quod audiuimus in Prouerbio Salomonis. Sunt, qui ſe humiliant, cum ſint diuites. Et ſecundum iſtas diuitias temporales fieri poteſt. Si ſit humilis, plus gaudeat quia Chriſtianus eſt, quam quia diues eſt. Non infletur, non ex tollatur. Attendat pauperem fratrem, non dedignetur frater paupe ris appellari: quantumcunq; enim diues ſit, ditior eſt Chriſtus, qui fratres ſuos voluit eſſe pro quibus ſanguinem fudit. Tamen ne di cerent diuites, ſe nõ habere quid faciant de diuitiis ſuis, admonuit Timotheum, vt eos etiam conſilio regeret, non ſolum præcepto co hiberet. Cum dixiſſet, neq; ſperare in incerto diuitiarum, ne ſe ſpem perdidiſſe arbitrarentur ſubiecit, ſed in deo viuo qui præſtat nobis omnia abundanter ad fruendum. Temporalia ad vtendum, æter- Quibus fruendum
na ad fruendum. Sed de diuitiis ſuis quid faciant? Diuites, inquit, et quibus vtendum ſit.
ſint in operibus bonis, facile tribuant. Hoc proſunt diuitiæ, ne ſit ti bi difficultas tribuendi. Vult enim pauper, et non poteſt: vult diues et poteſt. Facile tribuant, communicent, theſaurizent ſibi fundamẽ tum bonum in futuro, vt apprehendant veram vitam. Nam iſta vi ta falſa eſt. Huius vitæ falſitate deceptus ille in purpura et biſſo, ia- Lucæ xvi.
centem vlceroſum pauperẽ ante ſuam ianuã contemnebat. Sed il Diuitis [illegible]
le linctus a canibus theſaurum ſibi æternũ in Abrahæ gremio cõ commutatio.
parabat, tñ non abundanti facultate, pia tamen et optima volunta te. Ille autem diues, qui ſibi magnus videbatur in purpura et byſſo mortuus et ſepultus eſt. Et quid inuenit? Æternam ſitim, indeficien tes flammas. Succeſſit ignis purpuræ et byſſo: ea tunica ardebat, qua ſe expoliare non poterat. Pro epulis ariditas, et deſiderium guttæ de digito pauperis, ſicut ille micarum de menſa diuitis. Sed illius ege ſtas preteriens, huius pœna permanens. Hoc attendãt diuites huius mundi, et non ſuperbe ſapiant, facile tribuant, communicẽt, theſau rizent ſibi fundamentum bonum in futurum, ibi ſunt vere diuites, ſed non huius mundi. Vt apprehendant veram vitam.

¶ Qui nolunt diuites fieri, vel qui non curant, vel non ardent cupi Item ex ſer. de
ditatibus, non auaritiæ facibus accenduntur, ſed diuites ſunt audiãt ver. euãgelii. et
Apoſtolum, Præcipe diuitibus huius mundi. Precipe, quid? Precipe ante omnia non ſuperbe ſapere. Nihil eſt. n. quid ſic generet diuitiæ Superbiã generant diuitiæ.
quomodo ſuperbiam. Omne pomum, omne granũ, omne frumentũ omne lignum habet vermem ſuum, et alius eſt vermis mali, alius

piri, alius fabæ, alius tritici: Vermis diuitiarũ ſuperbia. Ergo præcipe diuitibus huius mundi, non ſuperbe ſapere. Vnde autem ſuperbe ſapere? de eo quod ſequitur. neq; ſperare in incerto diuitiarũ. Qui non ſperant in incerto diuitiarum, nõ ſuperbe ſapiunt. Si nõ altũ ſapiũt, timeant: ſi timent, non altũ ſapiunt. Quã multi heri diuites hodie pauperes? quã multi dormiunt diuites, & venientibus latronibus, & cuncta auferẽtibus euigilãt pauperes? Ergo nõ ſperare in incerto diuitiarũ, ſed i deo viuo, qui præſtat nobis omnia abundanter ad fruendũ temporalia & æterna, ſed magis ad fruendum æterna, ad vtendum temporalia tanq̃ viatoribus, ad fruendum æterna tanq̃ habitatoribus: temporalia, vnde boni faciamus: æterna. vt boni efficiamur. Ergo hoc faciant diuites, non ſuperbe ſapiant, neq; ſperent in incerto diuitiarum, ſed in deo viuo, qui præſtat nobis omnia abundanter ad fruendum, hoc faciant. Ex eo autem quod habent quid faciant? Audi quid, Diuites ſint in operibus bonis, facile tribuant. habent enim vnde, quare non faciunt? Paupertas difficultas eſt, facile tribuant, habent vnde communicent, id eſt pares ſuos mortales agnoſcant. Communicent, theſaurizent ſibi fundamentum bonum in futurum. Non enim quia dico (inquit) facile, tribuant, communicent, expoliare illos volo, nudare illos volo inanes relinquere volo. Doceo lucrum cum oſtendo, theſaurizent ſibi, non enim volo, vt pauperes remaneant. Theſaurizent ſibi, nõ vt perdant dico, ſed quo migrent oſtendo. Theſaurizent ſibi fundamentum bonum in futurum, vt apprehendant veram vitam. Hæc ergo falſa vita eſt, apprehendant veram vitam. Vanitas enim vanitatum, & omnia vanitas. Quæ abundantia tanta hominis in omni labore ſuo, quo ipſe laborat ſub ſole? Apprehendenda eſt ergo vera vita, migrandæ ſunt facultates noſtræ ad locum veræ vitæ, vt hoc ibi inueniamus quod hic damus.

Vita hæc eſt falſa Eccleſia.i.

B

Ex tracta.

Pſal.cxxxi.

Pauper Dei in animo eſt, non in ſeculo.

¶ Pauper dei in animo eſt, non in ſeculo. Procedit aliquando homo habens plenam domum, vberes terras, multa prædia, multum auri & argenti, nouit quia in his non eſt præſumendum, humiliat ſe deo, facit inde bene, ita cor ipſius erigitur ad deum, vt nouerit quia non ſolum nihil illi proficiunt diuitiæ ipſæ, ſed impediunt pedes ipſius, niſi ille erigat, & ille ſubueniat, & numeratur inter pauperes qui ſaturantur panibus. Inuenis alium mendicum inflatum, aut ideo non inflatum, quia nihil habet, quærentem tamen vnde infletur: non attendit deus facultatem, ſed cupiditatem, & iudicat eum ſecundum cupiditatem qua inhiat rebus temporalibus, non ſecundum facultates, quia non ei contigit adipiſci. Inde enim de diuitibus dicit Apoſtolus, Diuitibus huius ſeculi præcipe non ſuperbe ſapere, neq; ſperare in incerto diuitiarum ſed in deo viuo, qui nobis præſtat omnia abundanter ad fruendum. Quid, ergo faciant de diuitiis ſuis? Sequitur & dicit.

Diuites ſint in operibus bonis, facile tribui ſit communicent. Et vide quia hic pauperes ſunt. Theſauriʒent (inquit) ſibi fundamẽtũ bonũ in futurũ, vt apprehendãt verã vitã. Cum apprehẽderint, tũc erũt diuites, quãdo autẽ nõ eã adhuc habẽt nouerint ſe pauperes. Ita fit vt omnes humiles ſancto corde, & in charitate germana cõſtitutos quicquid habuerint ĩ hoc ſeculo, inter pauperes ſuos numeret De⁹ quos ſaturet panibus. C

O Thimothee depoſitũ cuſtodi, deuitãs prophanãs vocum nouitates, & oppoſitiones falſi nominis ſcientiæ, quam quidam promittentes, circa fidem exciderunt. Gratia tecum. Amen.

VEniat in mẽtẽ aduerſus tales apoſtolica illa admonitio, Aptaui vos vni viro virginẽ caſtam exhibere Chriſto. Timeo autẽ ne ſicut ſerpẽs Euã ſeduxit ſua aſtutia, ſic & veſtræ mẽtes corrũpãt a caſtitate q̃ eſt in Chriſto. Quid enim agũt iſti euãgeliʒantes nobis pter qđ accepim⁹, niſi vt nos a caſtitate corrũpãt, quã Chriſto ſeruam⁹? Quido legẽ dei culpãt nomine vetuſtatis, & errorẽ ſuũ laudãt nomine nouitatis, quaſi omnis vetuſtas fugiẽda ſit, aut omnis nouitas appetẽda, cũ & mãdatũ vetus in laudẽ ponat Apoſtolus Ioannes, & prophanas verborũ nouitates euitari iubeat Apoſtol⁹ Paul⁹. ¶ Nõ enim ait, deuitãs verborũ nouitates, ſed addidit prophanas. Sũt enĩ & doctrinę religionis cõgruẽtes verborum nouitates, ſicut ipſũ nomẽ Chriſtianorum quãdo dici cœperit ſcriptũ eſt, In Antiochia enĩ primũ poſt aſcẽſionẽ domini appellati ſunt diſcipuli Chriſtiani ſicut legim⁹ in Actib⁹ Apoſtolorũ. Et xenodochia, & monaſteria poſtea ſunt appellata nouis nominib⁹. Res tñ ipſæ, & ante nomina ſua erãt, & religionis veritate firmãt, qua etiã cõtra improbos defẽdũtur aduers⁹ impietatẽ Arriãorũ hæreticorum. Nouũ nomẽ patres homouſiõ cõdiderũt, ſʒ nõ rẽ nouã tali nomine ſignauerunt. Hoc. n. vocãt homouſiõ, qđ eſt ego & pr̃ vnũ ſum⁹ vnius videlicet eiuſdẽq; ſubſtãtię. Nã ſi oĩs nouitas pphana eſſet, nec a domino diceretur, Mandatum nouum do vobis, nec teſtamẽtum nouum appellaretur, nec cantaret vniuerſa terra canticum nouum. Sed prophanę ſunt verborum nouitates, vbi dicit mulier inſipiẽs & audax, Panes occultos libenter attingite, & aquæ furtiuæ dulcedinẽ. Ab hac pollicitatione falſę ſciẽtię phibet dicẽs, O Timothee depoſitum cuſtodi, deuita prophanas vocum nouitates, & contradictiones falſi nominis ſcientiæ quam quidam promitentes, circa fidem exciderunt. Nihil enim ſic amant iſti, quam ſcientiam promittere, & fidem rerum verarum quas credere paruuli præcipiuntur, velut imperitiam deridere. E

Ex lib. contra Fauſtum.
I. Cor. xi.
Lex nõ eſt dãnãda idcirco q̃ vetuſta. D
Ex tract. euãgelium Ioan. xcvii.
Nõ oĩs nouitas ſed vana dãnatur.
Chriſtiani primũ appellati.
Acto. xi.
Ioan. xiij.
Prouer. ix.

Scripta e Roma ad Timotheum Secunda, cum Paulus ſiſteretur Cæſari Neroni.

ARGVMENTVM IN EPISTOLAM Ad Timotheum poſteriorem.

QVoniam in ſuperiori epiſtola ſpem ſui reditus fecerat Timotheo, apud Epheſios agenti, nec fuit eius præſtandi facultas, quod Romæ in vinculis haberetur, literis eum confirmat, ne perſequutionũ procellis deijciatur, ſed ſuo exemplo animum ad martyrium præparet. Inſtare enim tẽpora periculoſa ob quoſdam, pietatis prætextu veram pietatem, ſubuertentes: itaq; ſeſe iactantes, quaſi in verbis ſit Chriſtiana religio, ac non potius in animi puritate. Deinde teſtatus, imminerem diem obitus ſui, ſeq; iam a pleriſq; deſtitutum, iubet, vt Timotheus vna cũ Marco propere ad ſe Romam veniat. Scripſit Romæ, cũ iterum ad Neronis tribunal ſiſteretur.

EXPOSITIO EIVSDEM DIVI AVRE-relii Auguſtini epiſcopi, in Secundam eiuſdem diui Pauli ad Timotheum Epiſtolam: ab eodem venerabili Beda preſby-tero collecta.

Epiſtola. II. ad Timotheum.

PAulus Apoſtolus Ieſu Chri
ſti, per voluntatem dei, ſecū
dū promiſſionē vitæ quæ ij.cor.i.
eſt in Chriſto Ieſu, Timo- Gala.i.
theo chariſſimo filio, Gra- i.pet.i.
tia & miſericordia & pax a Rom.i.
deo patre noſtro, & Chri-
ſto Ieſu domino noſtro.
Gratias ago deo meo, cui
ſeruio a progenitoribus meis in cōſcientia pura, ꝙ
ſine intermiſſione habeam tui memoriam in oratiō
nibus meis nocte ac die, deſiderās te videre, memor
lachymarū tuarū, vt gaudio implear, recordationē
accipiēs eius fidei quæ eſt in te nō ficta, quæ & habi-
tauit primū in auia tua Loide, & matre tua Eunica,
certus ſum aūt ꝙ & in te. Propter quā cauſam admo
neo te, vt reſuſcites gratiā dei quæ eſt in te per impo Rom.viij.
ſitionē manuū mearū. Nō .n. dedit nobis deus ſpiri-
tum timoris, ſed virtutis & dilectionis & ſobrietatis.
Noli itaq; erubeſcere teſtimoniū domini noſtri, neq;
me vinctū eius, ſed collabora euangelio, ſecūdū vir-
tutē dei, qui nos liberauit, & vocauit vocatione ſua Tit.iij.
ſancta: nō ſecūdū opera noſtra, ſed ſecūdū propoſi-
tum ſuū & gratiā, q̄ data eſt nobis in Chriſto Ieſu an
te tēpora ſecularia: manifeſtata eſt aūt nūc ꝑ illumi-
nationē Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti, q deſtruxit q-
dē mortē: illuminauit aūt vitā, & incorruptionē per
euāgeliū, in quo poſitus ſum ego ꝑdicator, & apo- i.Tim.ij.

ſtolus, & magiſter gentiū. Ob quā cauſam etiā hæc patior, ſed non confundor. Scio.n. cui credidi, & certus ſum, quia potens eſt depoſitum meū ſeruare in illum diem. Formam habe ſanorum verborū, quæ a me audiſti in fide, & in dilectione in Chriſto Ieſu. Bonum depoſitum cuſtodi, per ſpiritū ſanctum, qui habitat in nobis. Scis enim hoc, ꝙ auerſi ſunt a me omnes qui in Aſia ſunt, ex quibus eſt Phigelus & Hermogenes. Det miſericordiam dominus Oneſiphori domui, quia ſæpe me refrigerauit, & catenam meā non erubuit, ſed cum Romam veniſſet, ſollicite me quæſiuit, & inuenit. Det illi dominus inuenire miſericordiam a deo in illa die. Et quanta Epheſi miniſtrauit mihi, tu melius noſti.

H
Ex libro de gratia & libero arbitrio.
Spiritus timoris dei.
Eſa. .i.
Matth. .x.
Ibidem.
Rom. .v.

IN hoc Apoſtoli teſtimonio cauere debemus ne nos arbitremur nō accepiſſe ſpiritum timoris dei, quod ſine dubio magnum eſt dei donum. de quo dicit propheta Eſaias, Requieſcet ſuper eum ſpiritus ſapientiæ & intellectus, ſpiritus cōſilij & fortitudinis, ſpiritus ſcientiæ & pietatis, ſpiritus timoris dei. Non quo timore Petrus Chriſtum negauit, ſed illius timoris ſpiritum accepimus, de quo dicit ipſe dominus Ieſus, Eum timete qui habet poteſtatem & corpus & animam perdere in gehennam. Ita dico vobis hunc timete. Hoc autem dixit, ne illo timore negaremus eum quo turbatus eſt Petrus. Hunc enim auferri a nobis voluit, cum prius dixit, Nolite timere eos qui corpus occidunt, & poſtea non habent quid faciant. Huius timoris non accepimus ſpiritum, ſed virtutis & charitatis & continentiæ. De quo ſpiritu idem ipſe ad Romanos ait, Gloriamur in tribulationibus, ſcientes quoniam tribulatio patientiam operatur, patientia probationem, probatio ſpem, ſpes autem non confundit, quia charitas dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis. Nō itaqꝫ ꝑ nos, ſed ꝑ ſpm̄ ſctm̄ q datus ē nobis. Ipſa charitate fit, quā donū eſſe manifeſtat, vt tribulatio non auferat, ſed potius operetur patientiam.

A
Ex libro de correptione & gratia.
Libertate magna opus eſt cōtra mundi errores.

ℭ Maior quippe libertas eſt neceſſaria aduerſus tot & tantas tentationes quæ in paradiſo non fuerunt, dono perſeuerantiæ munita atque firmata, vt cum omnibus amoribus, terroribus, erroribus ſuis vincatur hic mundus. Hoc ſanctorum martyria docuerunt, donante illo a quo miſericordiam conſecuti ſunt vt fideles eſſent, a quo acceperunt ſpiritum non timoris, quo perſequentibus cederent, ſed virtutis, & charitatis, & continentiæ, quo cuncta blandimenta, cuncta minantia, cuncta errantia ſuperarent.

Digitized by Google

CAPVT II.

TV ergo fili mi, confortare in gratia, quæ eſt in Chriſto Ieſu: & quæ audiſti a me per multos teſtes, hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere.

Ex tract. ps. lxxi.

¶ Excellenti ergo ſanctitate eminentes in eccleſia, idonei ſunt & alios docere: ſic loquendo vt fideliter inſtruantur, ſic viuendo vt ſalubriter inuitentur.

Sanctitate excellentes idonei ſunt eccleſiæ.

B

Labora ſicut bonus miles Chriſti Ieſu. Nemo militans deo implicat ſe negociis ſecularibus, vt ei placeat, cui ſe probauit. Nam & qui certat in agone, nõ coronabitur, niſi legitime certauerit. Laborantem agricolam oportet primum de fructibus accipere. Intellige quæ dico, dabit enim tibi dominus in omnibus intellectum.

i. Cor. ix.

De libro de opere monachorum.

i. Tim. v.

TImotheũ quẽ dicit germaniſſimũ filiũ, quoniam ſciebat corpore infirmũ, ſicut oſtẽdit monẽs eũ ne aquã biberet, ſed modico vino vteretur, propter ſtomachũ, & frequẽtes ſuas infirmitates, q̃a in opere corporali laborare non poterat, ne forte cũ indigere nollet victu quotidiano, ab eis quibus euãgeliũ miniſtrabat aliquã ſibi negocia quæreret, q̃bus animi eius impliearetur intentio. Aliud eſt enim corpore laborare animo libero, ſicut opifex põt, ſi nõ ſit fraudulentus & auarus, & priuatæ rei auidus. Aliud autẽ ipſum animũ occupare curis colligẽdæ ſine corporis labore pecuniæ, ſicut ſunt vel negociatores, vel procuratores, vel cõductores: cura. n. præſunt, nõ manibus operantur: ideoq; ipſum animũ ſuũ occupãt habẽdi ſollicitudine. Timotheus ergo ne in talia incideret, qui per infirmitatem corporis manibus operari nõ poterat, ſic exhortatur, & monet, & cõſolatur. Labora, inquit, ſicut bonus miles Chriſti Ieſu. Nemo militans deo implicat ſe negocijs ſecularibus, vt placeat cui ſe probauit. Nã qui in agone contẽdit, non coronabitur, niſi legitime certauerit. Hinc ne ille anguſtias pateretur dicens, Fodere nõ poſſum, mendicare confundor: adiunxit ſtatim, Laborantẽ agricolã primum oportet de fructibus percipere. ſecundum id quod ad Corinthios dixerat, Quis militat ſuis ſtipendijs vnq̃? Quis plantat vineã, & de fructu eius nõ edit? Quis paſcit gregem, & de lacte gregis non percipit? Fecit itaq; ſecurum caſtum euangeliſtam, non ad hoc euangelizantem, vt venderet euangelium, ſed tamen huic vitæ neceſſaria ſuis ſibi exhi-

Animus nõ eſt occupandus curis ſecularibus militanti Chriſto.

C

i. Cor. ix.

Non vendere euangelium, ſed ex eo viuere licet.

b tre manibus non valentem uſui tribuebat eorum ab [illegible]
prouincialibus militabat, & quos tanquam vineam [illegible]
vel tanquam gregem paſcebat, non eſſe mendicitatem [illegible]
Propter has igitur, vel occupationes ſeruorum dei, vel [illegible]
corporales, quæ omnino deeſſe non poſſunt, non ſolum permittit Apoſtolus ſanctorum indigentiam ſuppleri a bonis [illegible]
ſed etiam ſaluberrime hortatur.

D

Ex lib. ſententiarum. Proſperi.

Profectus non ſine tentatione eſt.

¶ Profectus fidelium ſine tentatione non prouenit, nec ſibi quiſque innoteſcit niſi probationis examine, nec coronabitur niſi vicerit, neque vincet niſi certauerit. Quis autem certat niſi inimicum habens, & tentationi reſiſtens?

Memor eſto dominum Ieſum Chriſtum reſurrexiſſe a mortuis, ex ſemine Dauid, ſecundum euangelium meum.

Ex ſermone de reſurrectione Chriſti.

Credulitas de reſurrectione domini diſtinguit nos a Paganis.

Rom. x.

Matth. vltimo.

CRedamus in Chriſtum crucifixum, ſed eum qui die tertio reſurrexit. Ipſa eſt fides quæ nos diſtinguit. Diſtinguit a paganis, diſtinguit a Iudæis, fides qua credimus Chriſtum Ieſum reſurrexiſſe a mortuis. Apoſtolus dicit Timotheo, Memor eſto Chriſtum Ieſum reſurrexiſſe a mortuis, ex ſemine Dauid ſecundum euangelium meum. Itemque ipſe Apoſtolus, Quia ſi credideris, inquit, in corde tuo, quia dominus eſt Ieſus, & confeſſus fueris ore tuo, quia deus ſuſcitauit illum a mortuis, ſaluus eris. Iſta eſt ſalus, quia qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Scio vos credere, ſalui eritis, corde retinete, ore proferte, quia Chriſtus reſurrexit a mortuis. Sed fidem habere Chriſtianorum non dæmoniorum. Fides iſta qua credimus Chriſtum reſurrexiſſe a mortuis, diſtinguit nos a Paganis. Quæro a Pagano vtrum crucifixus ſit Chriſtus, clamat valde. Verum reſurrexerit, negat. Quæro a Iudæo vtrum crucifixus ſit Chriſtus, confitetur crimen parentum ſuorum, confitetur crimen vbi habet & partem. Bibit enim quod parentes ſui ei propinauerunt. Sanguis huius ſuper nos & ſuper filios noſtros. Sed quæro ab illo vtrum reſurrexerit a mortuis. Negabit, irridebit, accuſabit, diſtincti ſumus. Credimus enim nos Chriſtum ex ſemine Dauid ſecundum carnem, reſurrexiſſe a mortuis. Numquid hoc dæmones neſcierunt? aut ita dæmones nõ crediderunt quod & viderunt? Adhuc antequam reſurrexiſſet clamabant, & dicebant, Scimus quia ſis filius dei. Diſcernebamus nos a Paganis credendo Chriſtum reſurrexiſſe. Si aliquid poſſumus, a dæmonibus nos diſcernamur: ipſa eſt fides quæ Chriſtianos a dæmonibus diſcernit, fides non quæcunque. Nam ait Apoſtolus Iacobus, Tu credis quia vnus eſt deus, bene facis. Et dæmones credunt & contremiſcunt. Ipſe hoc dixit, qui in eadem epiſtola ſcripſit, Si fidem habeat aliquis, opera autem non habeat, numquid poteſt fides ſaluare eum? Et Apoſtolus Paulus diſcernentes ait, Neque circumciſio aliquid valet,

Omnes cõfitentur Chriſtum mortuum, Chriſtiani ſoli reſurrexiſſe.

E

Mat xxvij.

Marci i.

Lucæ iiij.

Iacobi ij.

Ibidem.

Galat. v.

valet,neq; præputium,ſed fides quæ per dilectionem operatur. Diſcreuimus,ſ finximus,immo diſtinctam inuenimus,diſtinctam eſſe vidicimus,Quomodo diſtinguimus fide, ſic diſtinguimus & moribus,ſic diſtinguamus operibus accenſi charitate,quam charitatem dæmones non habebant. Quo igne & illi duo in vno ardebant. Cognito enim Chriſto, & ab eis diſcedente dixerunt apud ſe,Nonne cor noſtrum erat ardens in via cum aperiret nobis ſcripturas? F Lucæ.xxiiij. Ex libro contra Fauſtū titu.ix.

Filium hominis Chriſtum ita credamus,ſicut apoſtolica veritate prædicatur, non ſicut Manichæorum falſitate confingitur. Cum igitur eum euangeliſtæ annuncient natum ex fœmina de ſemine Dauid,Pauluſq; ad Timotheum ſcribat,dicẽs,Memor eſto Chriſtum Ieſum reſurrexiſſe a mortuis ex ſemine Dauid ſecundū euangelium meum:ſatis apparet quemadmodum Chriſtum filiū hominis credere debeamus. Qui filius dei per quem facti ſumus, etiam filius hominis per aſſumptionem carnis factus eſt,vt moreretur propter delicta noſtra,& reſurgeret propter iuſtificationẽ noſtram. Ideo vtrumq; ſe dicit,& filium dei,& filium hominis. Chriſtus ſic filius hominis vt etiam filius dei credendus.

Et repulit tabernaculum Ioſeph,& tribum Effrem nõ elegit,ſed elegit tribum Iuda. Per hæc præclari meriti nomina quid aliud quàm populum vniuerſum vetuſta cupiditate a domino terrena præmia requirentem repulſum & reprobatum intelligimus?electam autem tribum Iuda non pro meritis Iudæ ipſius? Longe quippe maiora ſunt merita Ioſeph,ſed per tribum Iuda quoniam inde exiuit Chriſtus ſecundum carnem,nouum populum Chriſti illi populo veteri prælatum ſcriptura teſtatur. Aperiente domino in parabolis os ſuum. Et elegit Dauid ſeruum. Tribum ergo Iuda propter Dauid. Dauid autem propter Chriſtum. Tribum igitur Iuda propter Chriſtum,quo tranſeunte clamauerunt cæci,Miſerere nobis fili Dauid. Et continuo miſericordia eius lumen receperunt, quia verum erat. Hoc ideo non tranſeunter dicit,ſed attente commendat Apoſtolus ſcribens ad Timotheum,Memor eſto Chriſtū Ieſum reſurrexiſſe a mortuis ex ſemine Dauid ſecundum euangelium meum. Ex tracta. Pſal.lxxvij. ps.lxxvij. Tribum Iuda elegit dominus propter Chriſtum. G

In quo laboro vſque ad vincula quaſi male operans,ſed verbum dei non eſt alligatum. Ideo omnia ſuſtineo propter electos,vt & ipſi ſalutem cõſequantur,quæ eſt in Chriſto Ieſu cum gloria cœleſti. Fidelis ſermo. Nam ſi commortui ſumus,& cõuiuemus: ſi ſuſtinebimus,& conregnabimus: ſi negauerimus, & ille negabit nos: ſi non credimus, ille fidelis permanet,negare ſeipſum non poteſt. Hæc autem commone teſtificans coram deo. Noli contendere ver-

bis: ad nihil enim vtile eſt, niſi ad ſubuerſionem au-
dientium. Sollicite autem cura teipſum probabilem
exibere deo, operarium inconfuſibilem, recte tractā
tem verbum veritatis.

H. Ex tracta. Pſal.cxv. Pſal.cxv.

CRedidi (inquit) propter quod locutus ſum, ego autem hu-
miliatus ſum nimis. Paſſus enim multas tribulationes
propter verbum quod fideliter tenebat, fideliter ſuſpende-
bat, humiliatus eſt nimis. Quod illi timuerunt, qui amauerunt glo-
riam hominum magis quam dei. Sed quid eſt, ego autem? Dicere ego
tus, Credidi, propter quod locutus ſum, & humiliatus ſum nimis.
Cur addidit, ego autem, niſi quia homo humiliari poteſt ab eis q
veritati contradicunt, non ipſa veritas quam credit & loquitur?
Vnde & Apoſtolus cum de catena ſua diceret, Sed ſermo, inquit,
dei non eſt alligatus. Sic & iſte qui ex ipſa eſt vna perſona ſanctorum
teſtium, hoc eſt martyrum dei: Credidi, inquit, propter quod locu-
tus ſum. Ego autem, non illud quod credidi, non ſermo quem pro-
tuli, ſed ego humiliatus ſum nimis.

Homo prædicans veritatem hic humiliati poteſt, veritas non poteſt. ps.cxv. Ex libro de ciui.dei.xvij. I.Regū.ij.

Dicat ergo eccleſie Chriſti, caritas regis magni, gratia plena, pro-
le fœcunda. Dicat quod tanto ante de ſe prophetatum per os patris ma-
tris agnoſcit. Confirmatum eſt cor meum in domino, exaltatum
cornu meum in deo meo. Vere confirmatum eſt cor, & cornu ve-
re exaltatum, quia non in ſe, ſed in domino deo ſuo. Dilatatum eſt
ſuper inimicos meos os meum, quia & in anguſtijs preſſurarum
ſermo dei non eſt alligatus, nec in præconibus alligatis. Si non
credimus, ille fidelis permanet: negare ſeipſum non poteſt.

A Ex tracta. euāg. ſecundum. Ioan.i. Eſai.vi. & Ioan.xij. Dicti ſunt credere non potuiſſe qui noluerunt. 2.Tim.iij

Propterea non poterant credere, quia iterum dixit Eſaias, Exce-
cauit oculos eorum, & indurauit eorum cor. Sic autem dictum eſt
non poterant, vbi intelligendum eſt quod nolebant, quemadmodum
dictum eſt de domino deo noſtro, Si non credimus, ille fidelis
permanet, negare ſeipſum non poteſt. De omnipotente dictum eſt
non poteſt. Sicut ergo quod dominus negare ſeipſum nō poteſt, laus
eſt voluntatis diuinæ: ita quod illi non poterant credere, culpa eſt vo-
luntatis humanæ.

Prophana autem & vaniloquia deuita. Multum
enim proficiunt ad impietatem, & ſermo eorum vt
cancer ſerpit.

Ex tracta. ps.cxviij Proficere in mali, & deficere in bonum capi poteſt.

Cum ſint inter ſe duo iſta contraria proficere & deficere, vſita-
tius profectus in bono accipitur, defectus in malo, quando non
additur, vel ſubiungitur in quid proficiatur, vel deficiatur. Cum ve-
ro additur, poteſt & malum eſſe proficere, bonumque deficere.
Aperte quippe dicit Apoſtolus, Prophanas autem verborum no-
uitates euita. Multum enim proficiunt ad impietatem. Et ſer-

quibuſdam,proficient in pœnis. Ită ⁊ defectus a bono in malum malus eſt,a malo in bonum bonus eſt. De bono quippe defectu dictum eſt. D. ſiderat ⁊ deficit anima mea in atria domini. Pſal. lxxv

Ex quibus eſt Hymenæus & Philetus, qui a verita te exciderunt, dicentes reſurrectionem eſſe iam factam, & ſubuerterunt quorundam fidem. B

OMnes enim ſectæ quæ ſe aliquā religionē hominibus inſerere præſumpſerunt, nō negauerunt iſtā mentiū reſurrectionem, ne diceretur eis, ſi nō reſurgit anima, quare mihi loqueris? Quid in me facere vis? ſi nō facis ex deteriore meliorem, quare mihi loqueris? Si nō facis ex iniquo iuſtū, quare mihi loqueris? Si autē facis ex iniquo iuſtum, ⁊ impio pium, ⁊ ſtulto ſapientem, fateris reſurgere animā meā, ſi tibi obtemperauero, ſi tibi credidero. Volētes ergo credi ſibi omnes qui inſtituerunt alicuius etiā falſæ religionis ſectā, negare iſtam reſurrectionē mētiū nō potuerunt. Omnes de illa cōſenſerunt, ſed multi carnis reſurrectionē negauerunt. Dixerunt in fide iam factā eſſe reſurrectionem. Talibus reſiſtit Apoſtolus dicens, Ex quibus eſt Hymenæus ⁊ Philetus qui circa veritatē aberrauerunt, dicentes reſurrectionē iam factam eſſe, ⁊ fidē quorundā ſubuerterunt. Iam factā eſſe reſurrectionem dicebant, ſed eo modo vt alia nō ſperaretur. Et reprehēdebant homines qui ſperabant reſurrectionē carnis, velut iam reſurrectio quæ promiſſa erat credēdo impleretur in mēte. Reprehendit eos Apoſtolus. Cur eos reprehendit? Nonne hoc docebant quod dominus loquebatur? Venit hora, ⁊ nunc eſt quando mortui audient voces filij dei, ⁊ qui audierint, viuent. Sed de vita mentiū loquor adhuc. Ait tibi Ieſus. Nondum loquor de vita corporum, ſed loquor de vita vitæ corporum, id eſt animarum in quibus eſt vita corporū. Nam ſcio eſſe corpora in monumentis iacentia: ſcio ⁊ corpora veſtra in monumentis futura. Nondum de illa reſurrectione loquor, de iſta loquor. In iſta reſurgite, ne ad pœnam in illa reſurgatis. Cum ergo ipſi menti loquor, audiat, id eſt obediat ⁊ viuat. Noli itaque domine tacere de reſurrectione carnis, ne non eam credant homines, ⁊ remaneamus nos argumentatores non prædicatores. Nunc audite de reſurrectione corporum non me, ſed dominum locuturum. Quia venit hora, non addidit, ⁊ nunc eſt. Ergo horam quandam vult inſinuare in finem ſeculi. Hora nunc eſt vt reſurgant mortui. Hora erit in fine ſeculi vt reſurgant mortui, ſed reſurgant nunc in mente, tunc in carne. Reſurgant nunc in mente per verbum dei filium dei: reſurgant tunc in carne per verbum dei carnem factum filium hominis. Expreſſius hoc dicat, vt calumniam hæreticus negator reſurrectionis corporis non inueniat. Venit hora in qua omnes qui in monumentis ſunt. Quid euidentius? Quid expreſſius?

Margin notes: Ex tract. euang. ſecundū Ioan. xviij — Reſurrectionē mentis profitentur oēs ſectæ — Reſurrectionē carnis negant multi — C — Ioan. v — Hora reſurrectionis carnis venit ⁊ nōdum eſt.

Corpora ſunt in monumentis, animæ non ſunt in monumentis, nec iuſtorum, nec iniquorum. Iuſti anima in ſinu Abrahæ fuit, iniqui anima apud inferos torquebatur. In monumento nec illa nec illa. Omnes qui ſunt in monumentis, hoc eſt iuſti & iniuſti, audient vocem eius & procedent. Quomodo noluit dicere, & viuent? Omnes enim procedent, & non omnes viuent. In eo quippe quod ſupra dixit, Et qui audierint viuent: in ipſa obeditione, vitam æternam intelligi voluit & beatam, quam non omnes habebunt qui de monumentis procedent. Iam ergo & commemoratione monumentorum, & expreſſione profeſſionis de monumentis aperte intelligimus corporum reſurrectionem.

Ex ii. ad Ianuarium .i.
Rom. vi.
i. Cor. xv.
i. Theſ. iiii.
¶ Nonnulli enim attendentes verba quæ aſſidue dicit Apoſtolus, Quia & mortui ſumus cum Chriſto, & reſurrexeramus cum eo: nec intelligentes quatenus dicatur, arbitrati ſunt iam factam eſſe reſurrectionem, nec vllam vlterius in fine temporum eſſe ſperandam, Ex quibus eſt, inquit, Hymenæus & Philetus, qui circa veritatem aberrauerunt, dicentes reſurrectionem iam factam eſſe, & fidem quorundam ſubuerterunt. Idem Apoſtolus eos arguens deteſtatur, qui tamen dicit nos reſurrexiſſe cum Chriſto. Vnde, niſi quia per fidem, & ſpem, & dilectionem factum eſſe dicit in nobis ſecundum primitias ſpiritus? Sed quia ſpes quæ videtur non eſt ſpes: & ideo ſi quod non videmus ſperamus, per patientiam expectamus: reſtat vtique redemptio corporis noſtri, quam expectantes in nobiſmetipſis ingemiſcimus, vnde eſt & illud, Spe gaudentes, in tribulatione patientes.

Rom. xii.

Sed firmum fundamentum Dei ſtat, habens ſignaculum hoc. Cognouit dominus quæ ſunt eius, & diſcedat ab iniquitate omnis qui inuocat nomen domini.

De verb. ſe. xiii.

DIcebat Apoſtolus, Ex quibus eſt Hymeneus & Philetus, qui circa veritatem aberrauerunt, dicentes reſurrectionem iam factam eſſe, & fidem quorundam ſubuerterunt. Nunquid iſti ad orbem terrarum pertinebant qui non commouebantur? Sed paleæ erant. Et fidem (inquit) quorundam ſubuerterunt. Et ſi omnium diceret, omnes intelligere deberemus pertinentes ad ciuitatem Babyloniam, quæ habet damnari cum diabolo, tamen fidem quorundam dixit, Et quaſi diceretur ei, & quis eis poteſt reſiſtere? ſubiecit ſtatim, Firmum autem fundamentum dei ſtat habens ſignaculum hoc. Quod ſignaculum habet firmum fundamentum? Nouit dominus qui ſunt eius. Et recedat ab iniquitate omnis qui nominat nomen domini. Modo ab iniquitate recedit. Ab iniquis enim non poteſt recedere, quia mixta eſt palea tritico vſque ad ventilationem. Quid dicimus fratres? Et in ipſa area tritico non eſt dominico. Recedit a palea cum expoliatur, non recedit ab area cum ...

Recedit iuſtus ab iniquitate, non ab iniquis.

teratur. Quando autem omnino ſeparabitur? Cum venerit venti-
lator. Ergo modo area in orbe terrarum eſt. Neceſſe eſt vt ſi profi-
cis, inter iniquos viuas. Ab iniquis recedere non potes, ab iniqui-
tate recede.

¶ Satis enim fixum atq; immobile debet corde retineri. Hieruſa- Ex li. de cathe-
lem captiuam ab huius ſeculi Babylonia decurſus temporibus li- chizãdi rudib.
berari. nullumq; ex illa eſſe periturum, quia qui perierit, non ex illa
erat. Firmum enim fundamentum dei ſtat habens ſignaculum
hoc. Nouit dominus qui ſunt eius, & recedat ab iniquitate omnis Ex li. de ciuita.
qui nominat nomen domini. dei. xx.

¶ Nec moueat quod ſæpe diabolus ſeducit etiam illos qui regene- Ex iis quos do-
rati iam in Chriſto vias ingrediuntur dei. Nouit enim dominus minus ſuos no-
qui ſunt eius. Ex his in æternam damnationem neminem ipſe uit diabolus ne-
ſeducit. Sic enim eos nouit dominus vt deus, quem nihil latet minem ſeducit.
etiam futurorum, non vt homo, qui hominem adpræſens videt,
ſi tamen videt, cuius cor non videt. Qualis autem poſtea ſit futu-
rus, nec ſeipſum videt.

¶ Nondum apparuit iudicium, ſed iam factum eſt iudicium. G
Nouit enim dñs qui ſunt eius. Nouit qui permaneant ad coronã, Ex tracta. euãge.
qui permaneant ad flammam. Nouit in area ſua triticum, nouit ſecundum
paleam. nouit ſegetem, ziʒania. Ioan. xii.

¶ Modo enim corpus Chriſti mixtum eſt tanq; area: ſed nouit Ex tract. euãgel.
dominus qui ſunt eius, ſicut tu noſti quod trituras, quia ibi eſt ſecundum. Ioã.
latens maſſa. Nec conſumit trituratio, quod purgatura eſt venti-
latio. Certi ſumus fratres, quia omnes qui ſumus in corpore do-
mini, & manemus in illo, vt & ipſe maneat in nobis. In hoc ſe-
culo neceſſe habemus vſq; in finem inter malos viuere. Non Blaſphemãt mul
inter illos dico malos, qui blaſphemant Chriſtum. Raro enim pauci lingua, ſed
iam inueniuntur, qui lingua blaſphemant, ſed multi qui vita. Ne- multi vita.
ceſſe eſt ergo, vt inter illos vſq; in finem viuamus. Sed quid eſt Ioan. xv.
quod ait, Qui manet in me & ego in illo? Quid, niſi quod mar- Matth. x.
tyres audiebant: Qui perſeuerauerit vſq; in finem, hic ſaluus erit. & xxiiii.

¶ De illis ouibus de quibus dicit Apoſtolus, Nouit dominus Ex tract. euan-
qui ſunt eius. & quos præſciuit, ipſos & prædeſtinauit: quos autem ge. ſecundum
prædeſtinauit, hos & vocauit: quos autem vocauit, ipſos & iuſtifica- Ioan. xlv.
uit: quos autem iuſtificauit, ipſos & glorificauit. De ouibus iſtis, nec Rom. viii.
lupus rapit, nec fur tollit, nec latro interficit. Securus eſt d̄ numero De ouibus
earum qui pro eis nouit quod dedit. & hoc eſt quod ait, Non ra- Chriſti non ra-
piet eas quiſquam de manu mea. pit lupus. H

¶ Numerus ergo iuſtorum, qui ſecundum propoſitum ſunt: de Ex li. v. de bap-
quibus dictum eſt, Nouit dominus qui ſunt eius, ipſe eſt hortus tiſmo.
concluſus, fons ſignatus, puteus aquæ viuæ, paradiſus cum fructu Canti. iiii.
pomorum. Ex hoc numero quidam ſpiritaliter viuunt, & ſuper- Hortus conclu-
eminentem viam charitatis ingrediuntur, & cum preoccupatum ſus ex quibus conſtet.
hominem in aliquo delicto inſtruunt in ſpiritu lenitatis, inten-

Ephe.iiii. inuicem in dilectione ſtudentes ſeruare vnitatem ſpiritus in vin
i.Cor.iii. culo pacis, & Templum dei ſanctum eſt, quod eſtis vos. Haec quippe
pe in bonis fidelibus eſt & ſanctis dei ſeruis vbique diſperſis, & ſpi
ritali vnitate deuinctis, in eadem communione ſacramentorum,
ſiue ſe facie nouerunt, ſiue non nouerunt. Alios autem ita dici eſ
ſe in domo, vt non pertineant ad compagem domus, nec ad
E ſocietatem fructiferae pacificaeque iuſtitiae, ſed ſicut eſſe palea dici
in frumentis. Nam & illos in domo eſſe negare non poſſumus,
dicente apoſtolo, In magna autem domo non ſolum aurea vaſa
ſunt vel argentea, ſed & lignea & fictilia. Et alia quidem ſunt in ho
norem, alia vero in contumeliam. Ex hoc numero innumerabi
li non ſolum turba intus premens cor paucorum in tantae multi
tudinis comparatione ſanctorum, ſed etiam diruptis retibus hære
Ioan.ii. ſes, & ſchiſmata exiſtunt in eis: qui magis iam ex domo quam in
domo eſſe dicendi ſunt. De quibus dicitur, Ex nobis exierunt, ſed
non erant ex nobis. Seperatiores enim ſunt iam etiam corpo
raliter ſegregati, quam illi qui interius carnaliter & animaliter
Ex tractatu. viuunt, & ſpiritaliter ſeperati ſunt.

Pſal.lxvii. ¶ Ne quaeramus eum abſque nobis, ſed potius vnius modi habi
Ita habitandum tantes in domo mereamur, vt habitare etiam ipſe dignetur in no
eſt in domo do bis. Iſte eſt locus ſanctus domini, quem plerique homines quæ
mini, vt & do runt, vt habitent vbi orantes exaudiantur. Sint ergo ipſi quod quæ
minus habitet runt, & quod dicunt in cordibus ſuis, id eſt in talibus cubilibus ſuis
in nobis. conpungantur habitantes vnius modi, vt a domino magnae do
minus habitentur, & apud ſeipſos exaudiantur. Eſt enim domus
magna in qua non ſolum aurea vaſa ſunt & argentea, ſed & ligna
F & fictilia. Et alia quidem ſunt in honorem, alia in contumeliam.
Si qui autem emundauerint ſe ipſos a vaſis contumeliae, erunt vaſa
Pſa.lxvii. modi in domo, & locus ſanctus domini. Nam ſicut in magni ho
minis domo non in qualicunque loco eius requieſcit dominus
eius, ſed in aliquo vtique ſecretiore & honoratiore loco, ſic deus
non in omnibus qui in domo eius ſunt habitat. Non enim ha
bitat in vaſis contumeliae, ſed totus ſanctus eius ſunt quos habi
tare facit vnius modi vel vnius moris in domo.

Ex ii. retracta- ¶ De vaſis aureis & argenteis in domo magna conſtitutis ſen
tionum .ii. ſum Cypriani ſecutus ſum, qui haec accipit in bonis, in malis au
Non ſolum au tem lignea & fictilia: ad illa referens quod dictum eſt, Alia vero
rea & argentea in contumeliam. Sed magis approbo in vtriſque intelligendum
in honorem ſed quaedam in honorem, non ſola ſcilicet aurea & argentea: & ru
& lignea quaedam ſus in vtriſque quaedam in contumeliam, non vtique ſola li
& fictilia. gnea & fictilia.

Tit.iii. Stultas autem & ſine diſciplina quaeſtiones deuita
ſciens quia generant lites. Seruum autem domini, non
oportet litigare, ſed manſuetum eſſe ad omnes, do

Digitized by Google

cibilem, patientem, cum modeſtia corripientem, eos, qui reſiſtunt veritati.

Ex lib. ij. de ſer. domini in monte.

MVndo & ſimplici oculo opus eſt, vt inveniatur via ſapientiæ, cui tantæ malorum & peruerſorum hominum deceptiones erroreſq; obſtrepunt. Quos omnes euadere, hoc eſt venire ad certiſſimam pacem & immobilem ſtabilitatem ſapientiæ. Vehementer enim metuendum eſt ne ſtudio altercandi, & contendendi quiſq; non videat quod a paucis videri poteſt, vt paruus ſit ſtrepitus contradicentium niſi etiam ſibi ipſi obſtrepant. Quo pertinet etiam illud quod apoſtolus dicit, Seruum autem domini non oportet litigare, ſed mitem eſſe ad omnes, docibilem, patientem, in modeſtia corripientem diuerſa ſentientes, ne forte det illis deus pœnitentiam ad cognoſcendum veritatem. G

In expoſitione epi. ad Galatas.

¶ Ita nos nec deeſſe volunt fratrum correptioni, nec ſtudere certamini. Multi enim homines cum a ſomno excitantur litigare volunt, aut rurſus dormire cum litigare prohibentur. Pax ergo & dilectio communis periculi cogitatione in corde ſeruentur. Modus autem ſermonis ſiue acrius ſiue blandius proferatur, ſicut ſalus eius quem corrigis videtur poſtulare, moderandus eſt. Seruum, inquit, domini non oportet litigare, ſed mitem eſſe ad omnes, docibilem, patientem. Et ne quiſq; ex eo putet ceſſandum ſibi eſſe a correptione erroris alterius, vide quid adiungat. In modeſtia, inquit, corripientem diuerſa ſentientes. Quomodo in modeſtia? quomodo corripientem? niſi cum lenitatem corde retinemus, & aliquam medicamenti acrimoniam verbo correptionis aſpergimus. H

Nec deſuerſa correptioni, nec ſtuduerſa certamini.

Si quando deus det illis pœnitentiam ad cognoſcendam veritatem, & reſipiſcant a diaboli laqueis: a quo captiui teneantur ad ipſius voluntatem.

Ex libro de correptione & gratia.

¶ Correptionis vtilitas quæ nunc eſt maior nunc minor pro peccatorum aduerſitate ſalubriter adhibetur, & tunc eſt ſalubris quando ſupernus medicus reſpicit. Non enim aliquid proficit niſi cum facit vt peccati ſui quenq; pœniteat. Et quis hoc dat niſi qui reſpexit apoſtolum Petrum negantem, & fecit flentem? Vnde & Paulus apoſtolus poſtea q̃; dixit cum modeſtia corripiendos eſſe diuerſa ſentientes: protinus addidit, Nequando det eis deus pœnitentiam ad cognoſcendam veritatem, & reſipiſcant a diaboli laqueis. Ipſa pœnitentia quando digna cauſa ſecundum morem eccleſiæ vt agatur, plerumque in infirmitate non agitur, quia & pudor timor eſt diſplicendi, dum plus delectat hominum exiſtimatio q̃; iuſtitia, qua ſe quiſq; humiliat pœnitendo. Vnde non ſolum cum agitur pœnitentia, verum etiam vt agatur, dei miſericordia neceſſaria eſt. Alioquin non diceret apoſtolus de quibuſdam, ne forte det

Correptionis vtilitas.

Ad pœnitentiã agendã opus eſt dei miſericordia

A illis deus pœnitentiam. Et vt Petrus amare fleret peccatum ſuum ſatis ſuperque
Luc. xxii. liſta, & ait. Reſpexit eum dominus.

I. Tim. iiii.
II. Pet. iii.
Iud. i.

CAPVT. III.

HOc autem ſcito, quia in nouiſſimis diebus inſtabunt tempora periculoſa, & erunt homines ſeipſos amantes, cupidi, elati, ſuperbi, blaſphemi, parentibus non obedientes, ingrati, ſceleſti, ſine affectione, ſine pace, criminatores, incontinentes, immites, ſine begnitate, proditores, proterui, cæci, tumidi, & voluptatum amatores, magis quam Dei.

In tract. enigr. ſecundum. Ioan. cxx. Paſcis oues vt ſuæ ſint, ſe non Chriſtū amat. Phili. ii. Ioan. xxi.

QVi hoc animo paſcunt oues Chriſti vt ſuas velint eſſe non Chriſti, ſe conuincuntur amare non Chriſtum, vel gloriandi, vel dominandi, vel acquirendi cupiditate non obediendi, & ſubueniendi, & deo placendi charitate. Contra hos ergo vigilat totiens inculcata iſta vox Chriſti, quos apoſtolus gemit ſua quærere non quæ Ieſu Chriſti. Nam quid eſt aliud, Diligis me? paſce oues meas, quam ſi diceretur, ſi me diligis, non te paſcere te cogita oues meas? Et ſicut meas paſce, non tuas ſicut gloriam meam in eis quære non tuam, meum dominium non tuum, lucra
Ibidem.
mea non tua, ne ſis in eorum ſocietate, qui pertinent ad tempora periculoſa ſe ipſos amantes, & cætera quæ huic malorum initio connectuntur. Hæc enim omnia mala ab eo velut fonte manant quod primum poſuit, ſe ipſo amantes. Merito dicitur Petro, diligis me? & reſpondit, amare. Eique refertur, paſce, agnos meos, & hoc iterum, hoc tertio. Ibi etiam demonſtratur vnum atque idem eſſe
Qui ſe non deū amat ſe quodā modo nō amat.
amorem & dilectionem. Nam etiam dominus nouiſſime non ait diligis me, ſed amas me. Non ergo nos, ſed ipſum amemus, & in paſcendis ouibus eius ea que ſunt eius, non ea que ſunt noſtra quæramus. Neſcio quo enim inexplicabili modo quiſquis ſe ipſum non deum amat, non ſe amat, & quiſquis deum non ſe ipſum amat, ipſe ſe amat. Qui enim non poteſt viuere de ſe, moritur vtique aman-
Officia paſtorū Chriſti, & vitia aliorum.
do ſe. Non ergo ſe amat qui ne viuat ſe amat. Cum vero diligitur de quo viuitur, non ſe diligendo magis diligit, qui propterea ſe non diligit vt eum diligat de quo viuit. Non ſint ergo ſe ipſos amantes qui paſcunt oues Chriſti: ne tanquam ſuas non tanquam ipſius paſcant eas, & velint ex illis ſua lucra conquirere, ſicut amatores

pecuniæ: vel eis dominari, ſicut elati: vel gloriari de honoribus quos ab eis ſumunt, ſicut ſuperbi: vel intantum progredi vt etiam hæreſes faciant, ſicut blaſphemi: nec cedant ſanctis patribus, ſicut parentibus non obedientes, & eis qui illos corrigere volunt: quia perire nolunt, mala pro bonis reddant, ſicut ingrati: interficiant animas & ſuas & alienas, ſicut ſceleſti: materna eccleſiæ viſcera diſſipent, ſicut irreligioſi, non compatiantur infirmis, ſicut ſine affectione: famam ſanctorum maculare conentur, ſicut detractores: cupiditates peſſimas non refrenent, ſicut incontinẽtes: exerceāt lites, ſicut ſine benignitate: indicent inimicis piorum quæ occultanda cognouerint, ſicut proditores: humanam verecundiam inuerecunda exagitatione perturbent, ſicut procaces: non intelligant neq; quæ loquuntur, neque de quibus affirmant, ſicut cæcati: lætitias carnales ſpiritalibus gaudijs anteponent, ſicut voluptatum amatores magis q̃ dei. Hæc enim atq; huiuſmodi vitia ſiue vni homini accidant omnia, ſiue his alia, illis alia dominentur, ex illa radice quodam modo pullulant cum ſunt homines ſe ipſos amantes. Quod vitium maxime cauendum eis eſt qui paſcunt oues Chriſti, ne ſua quærant non quæ Ieſu Chriſti, & in vſus cupiditatum ſuarum conferant pro quibus ſanguis fuſus eſt Chriſti. Cuius amor in eo qui paſcit oues eius, in tam magnum debet ſpiritalem creſcere ardorem, vt vincat etiam mortis naturalem timorem, quo mori nolumus, & quando cum Chriſto viuere volumus. Nam & apoſtolus Paulus dicit ſe habere concupiſcentiam diſſolui, & eſſe cum Chriſto; ingemiſcit tamen grauatus, & non vult ſpoliari, ſed ſuperueſtiri, vt abſorbeatur mortale a vita. Et huic dominus dilectori ſuo, Cum ſenueris, inquit, extendes manus tuas: & alius te cinget, & ducet quo non vis, hoc enim dixit ſignificans qua morte clarificaturus erat deum. Solutus quippe a corpore volebat eſſe cum Chriſto, ſed ſi fieri poſſet præter mortis moleſtiā vitam concupiſcebat æternam, ad quam moleſtiā nolens ductus eſt, ſed ab ea volẽs eductus eſt, nolẽs ei venit, ſed volẽs eam vicit.

D Philip. I.

Ioan. xxi. C

Ex epiſtola ad Heſychium epiſcopum.

¶ Vide quando dixit apoſtolus, Nunc enim propior eſt noſtra ſalus q̃ cum credidimus: nox præceſſit, dies autem appropinquauit: ecce quot anni tranſierunt, nec tamen quod dixit falſum eſt, quanto magis nunc dicendum eſt propinquare domini aduentum quando natus eſt ad finem factus acceſſus? Apoſtolus certe ſpiritus, inquit, manifeſte dicit, quia in nouiſſimis temporibus recedent quidam a fide, nondum vtiq; erant eadem tempora, hæreticorum ſcilicet talium quales eodem ſermone deſcripſit, ſed iam venerunt ac per hoc in nouiſſimis temporibus, videmur etiam per ipſos de fine ſeculi commoneri. Itemq; alibi dicens. Hoc autem ſcito, quoniam in nouiſſimis diebus inſtabunt tempora ſęua. vel ſicut alij codices habent. periculoſa. Deinde qualia

Roma. xiii. Dies domini propior ē quā cū credidimus.

E

Digitized by Google

futura ſint exprimens. Erunt enim inquit homines ſeipſos aman tes, amatores pecuniæ, elati, ſuperbi, blaſphemi, parentibus non obe dientes, ingrati, ſceleſti, irreligioſi, ſine affectione, detractores, inco tinentes, immites, ſine benignitate, proditores, proterui, tumidi,

Scelerati quos euitandos dicit apoſtolus etiam tunc erant.

voluptatum amatores magis quam dei, habentes ſpeciem pietatis, vir tutem eius abnegantes. Mirum ſi tales homines aliquando defue runt. Denique quia & tunc erant adiungit ac dicit. Et hos deuita. Ex his

Nunc multo plura ſunt ſcelera.

enim ſunt qui penetrant domos. Non ait penetrabunt, tanquam & hic futurum pronuncians, ſicut ſupra dixerat: inſtabunt tempora peri culoſa, ſed ait, penetrant domos, & captiuas ducunt mulierculas.

F

Non ait, ducent, vel ducturi ſunt, ſed iam ducunt. Non putandum eſt hoc loco pro temporis futuri verbis præſentis temporis verba po ſuiſſe, quando quidem illos ab eo cui ſcribit euitari admonebat. Nec tamen fruſtra dixit, in nouiſſimis diebus inſtabunt tempora periculoſa: & hinc ea periculoſa futura demonſtrans, tales homi nes futuros eſſe predixit, niſi quia tanto plures erunt, magiſque abun dabunt, quanto magis propinquatur ad finem. Videmus ergo tales nunc abundare. Sed quid ſi abundantiores erunt poſt nos, & abun no abundantiſſimi, quando iam iamque ipſe finis inſtabit, qui quam abeſt, ignoratur? Nouiſſimi quippe dies dicti ſunt, & in primor mis apoſtolorum diebus cum domini in cœlum recens eſſet aſcen ſus, quando die Pentecoſtes miſit promiſſum ſpiritum ſanctum, & quidam ſtupebant admirantes eos, quia linguis quas non didi

Actuum. ij.

cerant, loquebantur. Quidam retro irridentes, muſto plenos eſſe dicebant. Quo die Petrus loquens ad illos qui de hac re varie mo uebantur. Non enim ſicut vos, inquit, ſuſpicamini ebrij ſunt iſti,

Ioelis. ij.

Nouiſſimi dies erant ſub apoſtolis.

cum ſit hora diei tertia, ſed attendite quoniam hoc eſt quod dictum eſt per prophetam. Erit in nouiſſimis diebus, dicit dominus, effun dam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem &c. Iam tunc ergo erant dies nouiſſimi, quanto magis nunc? Etiam ſi tantum dierum re manſit vſque in finem, quantum ad hanc diem a domini aſcenſio

Actuum. i.

ne tranſactum eſt, vel aliquid ſiue minus reſtet ſiue amplius quod profecto neſcimus, quia non eſt noſtrum ſcire tempora vel mo menta quæ pater poſuit in ſua poteſtate, cum tamen ſciamus in nouiſſimis temporibus, in nouiſſimis diebus, in nouiſſima hora nos agere ſicut apoſtoli, ſed multo magis qui fuerunt poſt illos ante nos, & multo magis nos, & magis quam nos qui erunt poſt nos,

G

Nouiſſimus omnium dies quam longe abeſt ignoratur.

donec ad illos veniatur qui erunt (ſi dici poteſt) nouiſſimorum no uiſſimi, atque ad ipſum omnino nouiſſimum, quem vult intelligi dominus vbi dicit, Et reſuſcitabo eum in nouiſſimo die, qui quam longe abſit, comprehendi non poteſt.

Habentes ſpeciem quidem pietatis, virtutem autem eius abnegantes. Et hos deuita.

Digitized by Google

IN nullum nomen religionis ſeu verum, ſeu falſum coagulari homines poſſunt, niſi aliquo ſignaculorum, vel ſacramentorum viſibilium conſortio colligentur. Quorum ſacramentorum vis inenarrabiliter valet plurimum: & ideo contempta ſacrilegos facit. Impie quippe contemnitur, ſine qua perfici non poteſt pietas. Veruntamen quia viſibilia ſacramenta pietatis ineſſe poſſunt etiam impijs, ſicut habuiſſe ſanctum baptiſmum etiam Magum Simonem legimus: ſunt tales quales Apoſtolus ait, Habentes formam pietatis, virtutem autem eius abnegantes. Virtus autem pietatis eſt finis praecepti, id eſt charitas de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta. Vnde Apoſtolus Petrus cum de ſacramento arcae in qua Noe domus a diluuio liberata eſt, loqueretur. Sic & vos, inquit, ſimili forma baptiſma ſaluos facit. Et ne ſibi ſufficere putarent viſibile ſacramentum per quod habebant ſpeciem pietatis: & per malos mores perdite viuendo virtutem eius abnegarent: continuo ſubiecit. Non carnis depoſitio ſordium, ſed conſcientiae bonae interrogatio.

Ex lib. contra Fauſtū. li. xix. *Religionis coagulū nō fit abſq; ſacramento viſibili.* *Sacramenta viſibilia pietatis ineſſe poſſunt impijs.* *i. Petri. iij.* H *Ibidem* *Ex ſermone in epiſt. ioan. ij.*

Certe iam renati ſunt ex aqua & ſpiritu fratres noſtri: & nos ante aliquot annos renati ſumus ex aqua & ſpiritu. Bonum eſt nobis vt non diligamus mundum, ne remaneant in nobis ſacramenta ad damnationem noſtram, non firmamenta ad ſalutem. Firmamentum ſalutis eſt habere radicem charitatis, habere virtutem pietatis non formam ſolam. Bona forma: ſancta forma, ſed quid valet forma, ſi non teneat radicem? Sarmentum praeciſum nonne in ignem mittitur? Habe formam, ſed in radice. Quomodo autem radicamini vt non eradicemini? Tenendo charitatem, ſicut dicit Apoſtolus Paulus. In charitate radicati & fundati.

Firmamentum ſalutis eſt habere charitatem. *Forma non prodeſt ſine radice.* *Ephe. iij.* *Ex tracta. pſ. xlvij.* *Charitatis ardor inextinguibilis eſt.*

Ponite corda veſtra in virtute eius, non vt habeatis formam pietatis, virtutem eius negetis, ſed in virtute eius ponite corda veſtra. Quae eſt virtus ciuitatis huius? qui vult intelligere virtutem huius ciuitatis, intelligat vim charitatis. Ipſa eſt virtus quam nemo vincit: nullus ignis, nullus fluctus ſeculi, nulla tentationis flumina extinguunt. De hac dictum eſt, Valida eſt ſicut mors dilectio. Quomodo enim mors quando venit reſiſti ei non poteſt, ſic contra violentiam charitatis mundus nihil poteſt. E contrario enim ſimilitudo data eſt de morte. Quomodo enim mors ad auferendum violentiſſima eſt, ſic charitas ad ſaluandum violenta eſt. Per charitatem enim multi mortui ſunt, vt viuerent deo. Hac charitate accenſi martyres, non ſimulati, non vana gloria ventilati: non tales de quibus dictum eſt, Si tradidero corpus meum vt ardeam, charitatem autem nō habeam, nihil mihi prodeſt: ſed tales quos vere Chriſtus & veritatis charitas perduceret ad paſſionem. Quid eis fecerunt tentationes ſaeuientium? Maiorem violentiam habuerunt oculi flentium ſuorum, quam perſecutiones inſectantium. Quam multos tenebant filij ne paterentur? quam multorumque genibus, prouolu-

Canti. viij. A *i. Cor. xiij.*

Digitized by Google

bentur vxores ne viduæ derelinquerentur: quã multos parentes [illegible] hibebant mori: ſicut nouimus & legimus in paſſione beatæ Perpetuæ. Facta ſunt iſta, at lachrymæ quantælibet, & quantolibet impetu fluerent, quando ardorem charitatis extinguerent? Hæc eſt virtus Sion cui alibi dictum eſt, Fiat pax in virtute tua, & abundantia in turribus tuis. Ponite corda veſtra in virtute eius & diſtribuite domos eius. Quid hic intelligimus, Ponite corda veſtra in virtute eius, & diſtribuite domos eius? Id eſt diſtinguite domum a domo, nolite confundere domos. Eſt enim formam habens, & virtutem non habens. Sed diſtribuite: nolite confundere. Tunc autem diſtribuitis, & non confunditis, quando corda in virtute eius ponitis, id eſt cum facti fueritis per charitatem ſpiritales, tunc omnia diiudicabitis. Tunc videbitis nihil obeſſe malũ bonis, [illegible] ſimul in hac area.

Pſa. cxxi.
Pſa. xlvij.
B

Ex libr. de agõne Chriſtiano.
Sacramentum baptiſmi nõ eſt niſi ex eccleſia catholica, ſed formam eius habent ſarmenta præciſa

¶ Sacramentũ ſancti lauacri nuſquã eſt niſi ex catholica eccleſia. Sed eam formã ſicut habent ſarmenta præciſa, quam acceperant in ipſa vite antequã præciderentur acceperant. Hi ſunt enim de quibus apoſtolus dicit, Habentes ſpeciem pietatis, virtutem autem eius abnegantes. Eſt enim magna virtus pietatis pax & vnitas, quia vnus eſt deus. Hanc illi non habent, quia præciſi ab vnitate ſunt. Itaque qui ex ipſis ad catholicam veniunt, non iterant ſpeciem pietatis quam habent, ſed accipiunt virtutem pietatis quam non habent. Nam & amputatos ramos denuo poſſe inſeri ſi non permanſerint in incredulitate, apertiſſime apoſtolus docet.

Ex his enim ſunt qui penetrant domos & captiuas ducunt mulierculas oneratas peccatis, quæ ducuntur variis deſideriis: ſemper diſcentes, & nunquã ad ſcientiam veritatis peruenientes.

Ex tractatu euangelij ſecundum Ioan. lx
C
Quærere debemus faciem domini ſemper

¶ Diuini cantici vox eſt, Quærite dominum, & viuet anima veſtra. Quæramus inueniendum, quæramus inuentum. Vt inueniendus quæratur, occultus eſt: vt inuentus quæratur, immenſus eſt. Vnde alibi dicitur, Quærite faciem eius ſemper. Satiat enim quærentem inquantum capit, & inuenientem capaciorem facit, vt rurſus quærat impleri vbi plus capere cœperit. Non ergo ita dictum eſt, Quærite faciem eius ſemper: quemadmodum dictum eſt de quibuſdam: ſemper diſcentes, & ad veritatis ſcientiam nunquã peruenientes: ſed potius ſicut ille ait, Cum conſummauerit homo, tunc incipit, donec ad illam vitam veniamus, vbi ſic impleamur vt capaciores non efficiamur, quia ita perfecti erimus vt iam non proficiamus. Tunc enim oſtendetur nobis quod ſufficiat nobis. Hic autem ſemper quæramus, & fructus inuentionis non ſit finis inquiſitionis. Neque enim propterea non ſemper, quia hic tantum: ſed

Hic nõ inuenitur quod ſufficiat.

Digitized by Google

Ideo hic ſemper dicimus eſſe quærendum, ne aliquando hic putemus ab inquiſitione ceſſandum. Nam & de quibus dictum eſt, Semper diſcentes, & ad veritatis ſcientiam nunq̄ peruenientes, hic ſunt vtique ſemper diſcentes: cum vero de hac vita exierint, iam non erunt diſcentes, ſed erroris ſui mercedem recipientes. Sic enim dictum eſt, Semper diſcentes, & ad veritatis ſcientiam nunq̄ peruenientes: tanq̄ diceretur, ſemper ambulantes & ad viam nõ peruenientes. Nos autem ſemper ambulemus in via donec eo veniamus quo ducit via. Nuſq̄ in illa remaneamus, donec perducat vbi maneamus. Atque ita & quærendo tendimus, & inueniendo ad aliquid peruenimus, & ad id quod reſtat quærendo & inueniendo tranſimus, quouſque ibi ſtat finis quærendi, vbi perfectioni non ſuperet intentio proficiendi.

Quemadmodum autem Iamnes & Mambres reſtiterunt Moyſi, ita & hi reſiſtunt veritati, homines corrupti mente, reprobi circa fidem, ſed vltra non proficient. Inſipientia enim eorum manifeſta erit in omnibus, ſicut & illorum fuit. Tu autem aſſecutus es meam doctrinam, inſtitutionem, propoſitum, fidem, longanimitatem, dilectionem, patientiam, perſecutiones, paſſiones, qualia mihi facta ſunt Antiochiæ, Iconio, Liſtris: quales perſecutiones ſuſtinui, & ex omnibus eripuit me dominus. Exo. vij

Ex lib. ad Ioan. ij. Hæretici ſemper inquieti.

ANnimoſitas hæreticorum ſemper inquieta eſt, quos magorum Pharaonis habere conatum declarat apoſtolus dicens, Sicut etiam Iamnes & Mambres reſtiterunt Moyſi, ſic & hi reſiſtunt veritati, homines mente corrupti, reprobi circa fidem ſed vltra non proficient. Dementia enim eorum manifeſta erit omnibus, ſicut & illorum fuit. Quia enim per ipſam corruptionem mentis inquietiſſimi fuerunt, in tertio ſigno defecerunt, fatentes ſibi aduerſum eſſe ſpiritum ſanctum qui erat in Moyſe. Exo. viij Nam deficientes dixerunt, Digitus dei eſt hoc. Sicut autem conciliatus ſpiritus ſanctus, requiem præſtat mitibus & humilibus corde, ita contrarius & aduerſus immites ac ſuperbos inquietudine exagitat. Quam inquietudinem muſcæ illæ breuiſſimæ ſignificauerunt, ſub quibus magi Pharaonis defecerunt dicentes, Digitus dei eſt hoc.

Ex lib. contra Fauſtũ li. xxvj. Hier. xvij

¶ Ait Hieremias ꝓpheta, Clamauit perdix, cõgregauit q̄ nõ peperit faciens diuitias ſuas non cum iudicio. Perdix nimis contentio…

Perdix conten/ tioſa currit in laqueum vt hæ retici.

ſum animal, notum eſt quanta auiditate ipſius con[illegible] rat in laqueum. Non enim ꝺ ſpurare amant hæretici, ſed quomodo ſuperare impudentiſſima peruicacia, vt congregent (ſicut hic dixit) quæ non pepererunt. Chriſtianos enim quos [illegible] Chriſti nomine ſeducunt, iam per ipſius Chriſti euangelium [illegible] tos inueniunt, & faciunt illos diuitias ſuas, non ſane cum iudicio ſed cũ temeritate inconſiderata. Non enim intelligunt ibi eſſe [illegible] tam, & ſalubrem, quodammodo germanam atq; radicalem chriſtianam ſocietatem, vnde iſtos ſeparauerunt, quos ad ſuas [illegible] cõgregarunt. Et quia de talibus ꝺ cit apoſtolus, Sicut enim Iamnes & Mambres reſtiterunt Moyſi, ſic & iſti reſiſtunt veritati homines mente corrupti, reprobi circa fidem, ſed vltra non proficient. Dementia enim eorum manifeſta erit omnibus, ſicut & illorum fuit, ſequitur & hic propheta & dicit de perdice quæ congregauit quæ non peperit. In dimidio dierum eius dereliquunt eum, & in nouiſſimis ſuis erit inſipiens. Ideſt quæ primo [illegible] per pollicitationem & oſtentationem excellentis ſapientiæ ſeducebat, erit inſipiens, ideſt apparebit inſipiens. Eis quippe quibus primo ſapiens erat, tunc erit inſipiens cum apparebit: quia dementia eius [illegible] erit omnibus.

Et omnes qui pie volunt viuere in Chriſto Ieſu, perſecutionem patientur.

Ex libro de paſtoribus. Eccle. ij.

Fili accedens ad ſeruitutem dei ſta in iuſtitia, & timore, & præpara animam tuam ad tentationem. Qui enim hæc loquitur confortat infirmum, & ex infirmo facit firmum. [illegible] ille cum crediderit, proſpera huius ſeculi ſperet. Si enim doctus fuerit ſperare proſpera ſeculi, ipſa proſperitate corrumpitur, ſuperuenientibus aduerſitatibus ſauciatur, aut fortaſſis extinguitur. [illegible] ergo eum ædificat ſuper petram qui ſic ædificat, ſed ſuper arenam ponit. Petra autem erat Chriſtus. Chriſti paſſiones imitandæ ſunt a chriſtianis delitiæ conquirendæ. Confortatur infirmus [illegible] dicitur, ſpera quidem tentationes huius ſeculi, ſed ab omnibus eruet te dominus, ſi ab illo non receſſerit retro cor tuum. [illegible] ad confortandum cor tuum, venit ille pati, venit ille mori, venit [illegible] tis illiniri, venit ſpinis coronari, venit opprobria bibere, venit [illegible] ſtremo ligno configi. Omnia hæc ille pro te, tu nihil pro [illegible] pro te. Quales autem ſunt qui timentes eos lædere coram [illegible] loquuntur, non ſolum non præparant ad imminentes [illegible] nes, ſed etiam promittunt felicitatem huius ſeculi [illegible] ſeculo non promiſit? Ille prædicit labores ſuper labores [illegible] nem venturos ipſi ſeculo, & tu vis ab ipſis laboribus [illegible] chriſtianum? Quia chriſtianus eſt, aliquid plus paſſurus eſt [illegible] ſeculo. Et enim ait apoſtolus, Omnes qui volunt in Chriſto pie viuere, perſecutionem patientur. Iam tibi ſi placet paſtor [illegible]

Proſperitas ſeculi corrumpit.

G

I. Cor. x.

Confortatur chriſtianus pro quo omnia Chriſtus, & nihil pro ſe paſſus intelligitur dum ſe ab omnibus tentationibus [illegible] videt.

non [illegible]

Digitized by Google

H

non quæ Ieſu Chriſti, ille dicat, omnes qui volunt in Chriſto pie viuere, perſecutioné patientur: & tu dic, ſi in Chriſto pie vixeris, abundabunt tibi omnia bona: & ſi filios nó habes, ſuſcipies, & enutries omnes, & nemo tibi morietur. Hæccine eſt ædificatio tua? Attéde quid facias, vbi ponas. Super arenam eſt quem cóſtituiſti: venturus eſt imber, influxurus eſt fluuius, flaturus eſt ventus, impingent in domum iſtam & cadet, & fiet ruina eius magna. Leua de arena: pone ſuper petram: in Chriſto ſit quem vis eſſe chriſtianum. Attendat ad paſſiones Chriſti indignas, attendat illum ſine vllo peccato quæ non rapuit exoluentem.

Ex libro de ciuit. dei. xviij.

Volentes pie viuere ſemper patientur perſecutionem.

Quod ait apoſtolus Paulus: Quicunque volunt in Chriſto pie viuere, perſecutioné patientur: nullus putandú eſt deeſſe poſſe tépori bus: quia & cú ab eis qui foris ſunt nó ſæuientibus videtur eſſe tranquillitas, & reuera eſt, plurimumque cóſolationis affert maxime infirmis nó tamé deſunt, immo multi ſunt intus, qui corda pie viuentiú ſuis perditis moribus cruciant: quoniã per eos blaſphematur chriſtianú & catholicum nomen. Quod quanto charius eſt eis qui volunt pie viuere in Chriſto, tanto magis dolent quod per malos intus poſitos fit vt minus quam piorum mentes deſiderant diligatur.

Hæretici magnum dolorem faciunt pijs.

Ipſi quoque hæretici cú cogitantur habere nomen & ſacraméta chriſtiana, & ſcripturas, & profeſſionem, magnum dolorem faciunt in cordibus piorum, quia & multi volentes eſſe chriſtiani propter eorum diſſenſionis hæſitare coguntur, & multi maledici etiam in his inueniunt materiam blaſphemandi Chriſtianum nomen, quia & ipſi quoquo modo Chriſtiani appellantur. His atque huiuſmodi prauis moribus & erroribus hominum perſecutionem patiuntur qui volunt in Chriſto pie viuere, etiam nullo infeſtante neque vexante corpus illorum. Patiuntur quippe hanc perſecutionem non in corporibus, ſed in cordibus: vnde illa vox eſt, Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo. Non enim ait, in corpore meo. Sed rurſus, quoniam cogitantur immutabilia diuina promiſſa, & quod ait Apoſtolus, nouit dominus qui ſunt eius: quos enim præſciuit, & prædeſtinauit conformes fieri imaginis filij eius ex eis perire nullus poteſt: ideo ſequitur in illo pſalmo, Conſolationes tuæ iocundauerunt animam meam. Dolor autem ipſe qui fit in cordibus piorum quos perſequuntur mores Chriſtianorum malorum ſiue falſorum, prodeſt dolentibus: quoniam de charitate deſcendit, qua eos perire nolunt, nec impedire aliorum ſalutem. Denique magnæ cóſolationes fiunt etiam de correctionibus eorum: quæ piorum animas tanta iocunditate perfundunt, quantis doloribus de ſua perditione cruciauerunt. Sic in hoc ſeculo in his diebus malis, nó ſolum a tempore corporalis præſentiæ Chriſti & apoſtolorum eius, ſed ab ipſo Abel quem primum iuſtum impius frater occidit, & deinceps vſque in huius ſeculi finem, inter perſecutiones mundi & conſolationes dei peregrinando percurrit

A

Pſal. xciij.

ij. Timo. ij.

Roma. viij.

Pſal. xciij.

B

eccleſia.

Ex epiſtola ad Sebaſtianum.

¶ Senſi in epiſtola tua, quod taedium te det tuuerit a peccatoribus relinquentibus legem dei. Illo enim ſpiritu vitiis, quo dictum eſt, Vidi in ſenſatos & tabeſcebam. Pia eſt illa triſtitia. & ſi dici poteſt beata miſeria, vitiis alienis tribulari, non implicari. moerere, non haerere, contrahi, non amore attrahi. Haec eſt perſecutio quam patiantur omnes qui volunt in Chriſto pie viuere, ſecundum apoſtolicam mordacem veramque ſententiam. Quid enim hic tam perſequitur vitam bonorum, quam vita iniquorum? Non cum cogit imitari quod diſplicet, ſed cum cogit dolere quod videt. Quoniam contra pio viuens impie, etſi non obligat conſentientem, cruciat ſentientem. Nam ſaepe & diu piorum corporibus a ſecularibus temporibus & quorumlibet vexationibus parcitur, piorum autem cordibus malis hominum moribus nunquam vſque ad huius ſeculi finem. Sic ergo potius impletur quod commemoraui dixiſſe apoſtolum quia omnes qui volunt in Chriſto pie viuere, perſecutionem patiuntur: & tanto amarius, quanto interius, donec diluuium tranſeat vbi arca continet coruum & columbam.

Beata miſeria vitiis alienis tribulari.

E

Ex tract. ps. liiij

Pie viuens torquetur vitiis alienis.

ij. Cor. xi.

¶ Verum eſt illud, omnes qui volunt pie viuere in Chriſto, perſecutionem patientur Non pateris perſecutionem? non vis pie viuere in Chriſto. Vis probare verum eſſe quod dictum eſt? Incipe viuere in Chriſto. Quid eſt pie viuere in Chriſto? Vt pertineat ad viſcera tua quod ait Apoſtolus, Quis infirmatur & ego non infirmor? Quis ſcandalizatur & ego non vror? Aliorum infirmitates, aliorum ſcandala, perſecutiones illi fuerunt. Nunquid ergo ſunt hoc tempore plures? abundant illis qui ea curant.

Ex tractatu ps. lvi.

Expers tribulationis non eſt perfectus Chriſtianus.

¶ Nemo ſibi dicat, fuerunt tribulationes apud patres noſtros, apud nos non ſunt. Si putas te non habere tribulationes, nondum coepiſti eſſe Chriſtianus. Et vbi eſt vox apoſtolorum? Sed & omnes qui volunt in Chriſto pie viuere, perſecutiones patientur. Si ergo non pateris vllam pro Chriſto perſecutionem, vide ne nondum coepiſti in Chriſto pie viuere. Cum autem coeperis in Chriſto pie viuere, ingreſſus es torcular: praepara te ad preſſuras, ſed noli eſſe aridus ne de preſſura nihil exeat.

Ex tracta. Pſal. cxiij.

¶ Omnes qui ſecundum Chriſtum pie volunt viuere, neceſſe eſt patiantur opprobria: neceſſe eſt contemnantur ab his qui volunt impie viuere, quorum felicitas tota terrena eſt. Irridentur illi qui felicitatem vocant, quam oculis videre non poſſunt: & dicitur eis, Quid credis inſane? Vides quod credis? Remerſus eſt aliquis ab inferis, & retulit tibi quid ibi agitur? Ecce quod ego amo, video, & fruor. Deſpiceris, quia ſperas quod non vides. Et deſpicit te ille, qui quaſi tenet quod videt. Attende ipſe ſi tenet, noli turbari, vide ſi ipſe tenet, ne dum putas eum felicem in praeſenti, amittas veram felicitatem futuram. Noli turbari, attende ſi tenet. Labitur hoc ab illo quod tenet, vel ipſe ab eo quod tenet. Neceſſe eſt tranſeat

Irriſio eorum qui ſperant aeterna.

D

Bona huius mundi teneri nequeunt.

ipſe per ſuas, aut res ipſius per illum. Per quem tranſeant res ſuæ? Qui eas labefactauerit. Qui tranſit per res ſuas? Qui in diuitijs moritur, quia cum moritur, non eas ſecum affert ad inferos. Tu ſecurior eſto, quia reſurrexit & docuit te quod in alia vita daturus ſit: incertus eſto quia dat. Sed inſultat ille, quia tenet. Ferto inſultantem, & ridebis gementem. Poſtea enim veniet tempus quando dicturi ſunt illi ipſi, Hi ſunt quos aliquando habuimus in riſum. Verba ſunt libri Sapientiæ, quia prodidit nobis ſcriptura quæ dicturi ſunt illi ipſi, qui nos modo irrident, & qui nos deſpiciunt, & a quibus impleti ſumus opprobrio & deſpectione, quæ verba habebunt tunc quando a veritate deſpicientur. Videbunt enim ad dexteram fulgere quos ſe cum commixtos contempſerant, cum factum in illis fuerit quod dicit apoſtolus. Cum Chriſtus apparuerit vita veſtra, tunc & vos cum illo apparebitis in gloria, & dicent: Hi ſunt quos aliquando habuimus in riſum & in ſimilitudinem improperij. Nos inſenſati vitam illorum exiſtimabamus inſaniam, & finem eorum ſine honore. Quomodo computati ſunt inter filios dei, & inter ſanctos ſors illorum eſt? Sequuntur in eo ſermone & adijciunt, Ergo errauimus a vita veritatis, & iuſtitiæ lumen non luxit nobis, & ſol non ortus eſt nobis. Quid nobis profuit ſuperbia? & diuitiarum iactantia quid contulit nobis? Ibi tu non eis inſultas, quia ipſi ſibi iam inſultant. Quod donec fiat fratres leuemus oculos ad eum qui habitat in cœlo, & non ab illo tollamus oculos quouſque miſereatur noſtri: & liberet ab omni tentatione & opprobrio & deſpectu.

Sapien. v. Irridentium planctus. Coloſſ. iii. Sapien. v. Ibidem.

Omnes qui volunt pie viuere in Chriſto Ieſu, perſecutionem patientur. Non enim modo quia diabolus per reges non ſæuit, ideo non Chriſtiani patiuntur perſecutionem. Si mortuus eſt diabolus, mortuæ ſunt perſecutiones. Si autem ille aduerſarius noſter viuit, vnde non tentationes ſuggerit? vnde non ſæuit, vnde non minas aut ſcandala procurat. O ſi incipias pie viuere videbis quia omnes qui volunt pie viuere in Chriſto Ieſu perſecutionem patientur. Pugnamus cum concupiſcentijs noſtris, pugnamus foris cum infidelibus & inobedientibus hominibus, pugnamus cum ſuggeſtionibus, cum perturbationibus carnalibus. Vbique pugnamus adhuc, quia corpus quod corrumpitur aggrauat animam. Pugnamus adhuc, quoniam ſi ſpiritus vita eſt, tamen corpus mortuum eſt propter peccatum. Sed quid futurum eſt. Si autem ſpiritus eius habitat in vobis, qui ſuſcitauit Chriſtum a mortuis, viuificabit & mortalia corpora veſtra propter ſpiritum qui habitat in vobis. Cum ergo viuificata fuerint membra noſtra mortalia, iam nihil reſiſtet ſpiritui noſtro.

Ex tract. ps. cxxvij. Perſecutiones non moriuntur niſi diabolus moriatur. Pugna Chriſtiani. Sapien. ix. Roma. viij.

Ait apoſtolus Omnes qui volunt in Chriſto pie viuere, perſecutionem patientur. Ecce quia dies mali ſunt, ſine perſecutione iuſti viuere [illegible] iuſti viuere non poſſunt, qui inter malos viuit perſecutionem pa[illegible]

Sine perſecutione [illegible]

ſimtur. Omnes mali perſequuntur bonos non ſermo & lapidibus ſed vita & moribus. Nunquid aliquis ſanctũ Loth perſequebatur in Sodomis? Nemo illi moleſtus erat, & tamen inter impios viuebat, inter immũdos, ſuperbos, blaſphemos. Perſecutionẽ patiebatur nõ vapulando, ſed malos vidẽdo. Quiſquis me audis, & nõdum viuis in Chriſto, incipe in Chriſto pie viuere, probas qđ dico. Deniq; apoſtolus cum memoraret pericula ſua, Periculis, inquit, in mari, periculis in fluminibus, periculis in deſerto, periculis in hominibus, periculis in falſis fratribus. Cętera pericula quieſcere poſſunt,

II. Cor. xi. pericula a falſis fratribus quieſcere vſq; in finẽ ſeculi nõ poſſunt.

¶ Magnus bonorum labor eſt mores tolerare contrarios, quibus

C qui non offenditur, parum proficit. Tantum enim torquet iuſtum

Ex II. ſententiarũ Proſperi. iniquitas aliena, quantum recedit a ſua.

Qui malis moribus nõ offenditur parũ proficit.

Mali autẽ hominis, & ſeductores, proficient in peius: errantes & in errorẽ mittentes. Tu vero permane in his q̃ didiciſti, & credita ſunt tibi, ſciens a quo didiceris: & quia ab infantia ſacras literas noſti: q̃ te poſſunt inſtruere ad ſalutẽ, per fidẽ q̃ eſt in Chriſto Ieſu. Omnis ſcriptura diuinitus inſpirata vtilis eſt ad docendum, ad arguendũ, ad corripiendum, ad erudiendum in iuſtitia: vt perfectus ſit homo dei ad omne opus bonum inſtructus.

Roma. xiiii.
II. Pet. i.

¶ Cęcus ſi cęcũ ducat, ſimul in foueam cadunt, merito cadunt in puteũ corruptionis. Quid ergo ait? Proficiẽt in peius, nõ tamen diu. Nam ante paulo dixit, Sed vltra nõ proficient, hoc eſt, nõ dimidiabunt dies ſuos. Sequatur apoſtolus & dicat quare. Demẽtia

Pſa. cxviii.
Pſa. liiij.

D enim eorum manifeſta erit omnibus, ſicut illorum fuit.

CAPVT IIII.

Teſtificor id coram deo, & Ieſu Chriſto, qui iudicaturus eſt viuos & mortuos, & aduentum ipſius & regnum eius: prędica verbũ, inſta oportune, importune, argue, obſecra, increpa in omni patientia & doctrina.

In expoſitione epi. ad Galat.

Opportunitas ẽ qđ medicamẽto neceſſaria.

IMportunitas opportunitati vtiq; contraria eſt. Neq; enim vllum medicamentum ſanat niſi qđ oportune adhibetur. Quãquã ergo & ſic poſſit diſtingui, inſta opportune, & alii

Digitized by Google

vel ſenſus, importune argue: deinde cætera connectantur, hortare, increpa cum omni longanimitate & doctrina, ut tũc opportunus ſentiaris cum inſtas ædificando: cum autem deſtruis arguẽdo, nõ cuſperis etiam ſi importunus videaris, ſicut eſt talibus importunitati. Ita duo quæ ſequuntur, ad duo ſuperiora poſſunt ſigillatim referri: hortare cum opportune inſtas, increpa cum importune arguis: deinde cætera duo ſimiliter, ſed converſo ordine referentur: cum omni longanimitate ad ſuſtinendas indignationes eorum quos deſtruis: & doctrina ad inſtruenda eorũ ſtudia quos ædificas. A

Tamẽ etiam illo uſitatiore modo diſtinguitur: inſta opportune, & 5 ſi hoc modo non perficis, importune. Ita intelligendum eſt, ut tu opportunitatem omnino non deſeras: & ſic accipias quod dictum eſt importune, ut illi videaris importunus qui non libenter audit quæ dicuntur in eũ, tu tamen illi ſcias hoc eſſe opportunũ, & dilectionem curãq; ſanitatis eius animo teneas manſueto & modeſto, & fraterno. Multi enim poſtea cogitantes quæ audierint, & quã iuſte audierint, ipſi ſe gravius & ſeverius arguerunt, & quãvis perturbatiores a medico viderentur abſcedere, paulatim verbi vigore in medullas penetrante curati ſunt. Quod non fieret ſi ſemper expectaremus periclitanti putreſcẽtibus membris, quando eum liberet uri aut ſecari: quod nec ipſi corporis medici attendunt, qui terrenæ mercedis intuitu curant. Quotus enim quiſq; reperitur qui ferrum eorum aut ignem non ligatus expertus ſit? cum & illi chariores ſint, qui volentes ligari fuerint. Plures enim reſiſtentes, & mori ſe malle clamantes quã illo curari modo, vix lingua ipſa illorum relicta libera, omnibus membris conſtrinxerunt, neq; ad ſuum, neq; ad reluctantis, ſed ad ipſius artis arbitrium. Quorum tamen vocibus conviciiſq; dolentium, nec commovetur curantis animus, nec quieſcit manus. Medicinæ autem cœleſtis miniſtri aut per odiorum trabem cernere ſtipulam in oculo fratris volunt, aut tolerabilius mortem videre peccantis quã verbũ indignantis audire. Quod nõ ita accidiſſet, ſi tam ſanum animum curando alterius animo adhiberemus, quã ſanis manibus illi medici aliena membra pertractant. Nũquã itaq; alieni peccati obiurgandi ſuſcipiendum eſt negotium, niſi cum interius interrogationibus examinantes noſtram conſcientiam, liquido nobis coram deo reſponderimus, dilectione nos facere: & ſi convicium vel minæ, vel etiã perſecutiones eius quem arguerís, laceraverunt animum, ſi adhuc ille per te ſanari poſſe videbitur, nihil reſpondeas donec ſaneris prior. ne forte carnalibus motibus tuis ad nocendum conſentias, & exhibeas linguam tuam arma iniquitatis peccato ad reddendum malũ pro malo, aut maledictũ pro maledicto. Quicquid enim lacerato animo dixeris, punientis eſt impetus non charitas corrigentis. Dilige, & dic quod voles. Nullo modo maledictum erit quod ſpecie maledicti ſonuerit, ſi memineris ſenſeriſq; te in gladio verbi dei liberatorem hominis eſſe velle

Importune inſtare.

Multorum vulnera arguuntur per turbatio[illegible] poſtea ad ſanitatem.

Rariſſime ſanatur quiſnã violenter aliquando in corpore curetur.

B

Obiurgandi officium nulli eſt impẽdendũ niſi ex dilectione.

Non male dicit quia vitio liberare pertendit.

C ab obſidione vitioſi. Quod ſi forte vt pleruncq; accidit, dilectionis
talem quidem ſuſcipias actionē, & ad eam corde dilectionis accedas
ſed inter agendum ſubrepſerit aliquid dum tibi reſiſtitur, quod te
auferat ab hominis vitio percutiendo, & ipſi homini faciat infeſtū
poſtea te lachrymis lauantem huiuſmodi puluerē multo ſalubrius
meminiſſe oportebit ꝙ non debeamus ſuper aliorum ſuperbire pec
cata, quando in ipſa eorum obiurgatione peccamus; cum facilius
nos ira peccantis iratos, ꝙ miſeria miſericordes facit.

Ex libro de paſtoribus. — ❡Quod errabat non reuocaſtis, & quod periit nō inquiſiſtis. Inter
manus latronum & dentes luporum ſæuientium vtrumq; verſa-
mur & contumaces ſunt oues, quia quæruntur errantes, alienas ſe
Contumacium reſponſio. — nobis dicunt errore ſuo, & perditione ſua. Quid nos vultis? Quid
nos quæritis? Quaſi non ipſa cauſa ſit quare eos velimus, & quæ-
quæramus quia errant & pereunt. Si in errore, inquit, ſum ſi in inte-
ritu, quid me vis? quid me quæris? Quia in errore es, reuocare volo
quia periſti, inuenire volo. Sic volo errare, ſic volo perire. Sic vis er-
rare, ſic vis perire, quanto melius ergo nolo. Prorſus audeo dicere,
importunus ſum. Audio dicentem apoſtolum. Prædica verbū in-
ſta opportune, importune. Quibus opportune? Quibus importu-
Opportune & importune prædicandum. — nes? Opportune itaq; volentibus, importune nolētibus. Prorſus im-
portunus ſum, audeo dicere, Tu vis errare? tu vis perire? Ego nolo.
Non vult poſtremo ille qui me terret ſi voluero. Vide quid dicat,
D de quid increpet. Quod errabat non reuocaſtis: & quod periit non in-
quiſiſtis, Te magis timeo ꝙ ipſum? Oportet nos omnes exhiberi an-
te tribunal Chriſti.

II. Cor. v. — ❡Sonet verbum dei volentibus opportune, nolentibus impor-
In tracta. — tune. Inuenit ſibi locum, inuenit ſibi corda vbi requieſcat, inuenit ter-
[illegible] — ram vbi germinet, & fructū ferat. Nam quia multi mali ſunt & mi-
xti, quos portat eccleſia vſq; in finem, manifeſtum eſt. Et hi ſunt qui-
bus verbum dei ſuperfluum eſt. Aut ſic in illos cadit, quomodo ſe-
Mat. xiii. — men in via conculcatur, & a volatilibus colligitur. Aut ſic in eos ca-
dit, quomodo ſemen in petroſa loca, vbi non habet terram multā,
ſtatim exit, & calefacto ſole areſcit, quia non habebat radicem. Aut
ſicut inter ſpinas, quod etſi germinet & conetur in auras ſurgere, ſuf-
focatur tamen multitudine ſpinarum. Tales autem ſunt qui verbū
dei contemnunt, ſicut via: aut qui ad horam gaudent, & facta tribu-
latione ſicut æſtu ſoli areſcunt: aut qui cogitationibus & curis & ſol-
licitudine huius mūdi tanꝗ ſpinis auaritiæ ſuffocant quod in illis cœ-
perat germinare. Eſt autem etiā terra bona, quo ſemen cum ceci-
derit, affert fructum, aliud tricenum, aliud ſexagenum aliud centenū.
E Siue parum, ſiue multum, omnes in horreo erunt. Sunt ergo tales, &
propter hos loquimur, propter hos loquitur ſcriptura, propter hos
non tacet euangelium. Sed illi audiant, ne forte aliud ſit hodie, aliud
cras, ne forte audiendo mutentur, aut arent viam, aut lapides proijciāt,
aut ſpinas euellant.

Digitized by Google

Scio ſcriptum eſſe, In multiloquio non effugies peccatum. Sed vtinam prædicando verbum tuum, & laudando te tantum, modo loquerer: non ſolum fugerem peccatum, ſed meritum bonum acquirerem: q̄libet multum ſic loquerer. Neq; enim homo de te beatus peccatum præciperet germano in fide filio ſuo, cui ſcripſit dicens, Prędica verbum: inſta opportune importune. Nunquid dicendum eſt iſtū non multum locutum qui non ſolum opportune, verum etiã importune verbum tuum domine non tacebat? Sed ideo nõ erat multum: quia tantum erat neceſſarium.

Ex li. de trini. xv ca vltimo.
Prouer. x.
Multiloquium petit nõ peccatum prędicãdo verbum dei.

Erit enim tempus, cum ſanam doctrinam non ſuſtinebunt, ſed ad ſua deſideria coaceruabunt ſibi magiſtros prurientes auribus, & a veritate quidem auditum auertent, ad fabulas autem conuertentur. Tu vero vigila, in omnibus labora, opus fac euangeliſtæ, miniſterium tuum imple: ſobrius eſto. F

Cauete timendo & orando ne inuadat vos illud ænigma Salomonis, vbi mulier inſipiens, & audax, inops panis effecta, conuocat prætereuntes, dicens, Panes occultos libenter attingite, & aquæ furtiuæ dulcedinem. Hæc enim mulier vanitas eſt impiorum, cum ſint inſipientiſſimi, aliquid ſe ſcire opinantium, ſicut de iſta muliere dictum eſt, inops panis efficitur. Quæ cum ſit inops panis, promittit panes, id eſt cum ſit ignara veritatis promittit ſcientiam veritatis. Occultos tamen panes promittit, quos dicit libenter attingi, & aquę furtiuę dulcedinem, vt ea ſcilicet libentius & dulcius audiantur, & agantur, quæ palam in eccleſia diſci crediq; prohibentur. Ipſa quippe occultatione condiunt quodammodo nefarij doctores ſua venena curioſis, vt ideo ſe exiſtiment dicere aliquid magnum, quia meruit habere ſecretum: & ſuauius hauriant inſipientiam, quam putant ſcientiam: cuius prohibitam quandomodo furantur audientiam propter illicita atq; punienda ſecreta. Mulier illa non ſolum inſipiens, verum audax etiã nuncupatur. Hæc mulier inſipiens & audax ſub Chriſtiano vocabulo tot ſceleſtas hæreſes condidit, quot neſandas fabulas finxit: vtinam tales quales in theatris ſiue cantantur, ſiue ſaltantur, ſiue mimica ſcurrilitate ridentur, & non quaſdam tales, quales aduerſum deum fingere potuiſſe ſic illam doleamus inſipientiam, vt miremur audaciã. Hoc apoſtolus in ſpiritu ſancto præuidens, ait, Erit etiam tempus cum ſanam doctrinam non ſuſtinebunt, ſed ſecundum ſua deſideria magiſtros ſibi coaceruabunt prurientes auribus: & a veritate quidẽ auditum ſuum auertentes, ad fabulas autẽ conuertentur. Illa. n. ſecreti furtiq; cõmemoratio qua dicitur, Panes occultos libenter attingite, & aquæ furtiuæ dulcedinem, pruritum facit audientibus in G

Ex tract. xcvij ſecundum Ioan. ectiſſ.
Prouer. ix,
Panes occulti, ſunt hæreticorum errores.
Prouer. ix.
Furti. commemora

ſo prurit ſed facit curioſos. auribus ſpiritaliter fornicantibus, ſicut quodam prurritu libidinis etiã in carne corrumpitur integritas caſtitatis. Audite itaq; Apoſtolum talia preuidentem, ⁊ ea vitanda ſalubriter admonentem.

ii. Tim. ii. Profanas, inquit, verborum nouitates euita. Multum enim proficient ad impietatem, ⁊ ſermo eorum ſicut cancer ſerpit.

Ego enim iam delibor: & tempus reſolutionis meæ inſtat. Bonum certamen certaui, curſum conſummaui, fidem ſeruaui. In reliquo repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ: quam reddet mihi dominus in illa die iuſtus iudex. Non ſolum autem mihi, ſed & his qui diligunt aduentum eius. Feſtina ad me venire cito.

n Demas enim me reliquit, diligens hoc ſeculum, & abiit Theſſalonicam, Creſcens in Galatiam. Titus in Dalmatiam, Lucas eſt mecum ſolus. Marcũ aſſume, & adduc tecum: eſt enim mihi vtilis in miniſterio. Tychicum autem miſi Epheſum, Penulam quam reliqui Troade apud Carpum, veniens affer tecum, & libros: maxime autem membranas.

Ex lib. de gratia ⁊ libero arbitrio.

APoſtolus Paulus, quem certe inuenimus ſine vllis meritis bonis, immo cum multis meritis malis dei gratiam conſecutum, reddentis bona pro malis, ſua iam propinquante paſſione ſcribens ad Timotheum, iſta vtiq; iam merita ſua bona commemorat, vt poſt bona merita conſequatur coronam, qui poſt mala merita conſecutus eſt gratiam. Deniq; ſupereſt (inquit) mihi corona iuſtitiæ, quã reddet mihi dominus in illa die iuſtus iudex. Cui redderet coronam iuſtus iudex, ſi non donaſſet gratiã miſericors pater? Et quomodo eſſet iſta corona iuſtitię, niſi precesſiſſet gratia quę iuſtificat impium? Quomodo iſta debita redderetur, niſi prius illa gratuita donaretur? Proinde conſideremus ipſa merita quibus dixit coronam redditurum iudicem iuſtum: ⁊ videamus vtrum merita ipſius tanq; ipſius, id eſt ex ipſo ei comparata, an bona ſint dei. Bonũ, inquit, certamen certaui, curſum cõſummaui, fidem ſeruaui. Primo iſta bona opera ſi non ea preceſſiſſent cogitationes bonæ, nulla eſſent. Attendite itaq; quid de ipſis cogitationibus dicat. Ait enim ſcribens ad Corinthios, Non quia idonei ſumus cogitare aliquid tanq; ex nobiſmetipſis, ſed ſufficientia noſtra ex deo eſt. Deinde ſingula inſpiciamus. Bonum, inquit, certamen certaui, Quæro qua virtute certauerit: vtrum quæ ſibi ex ſemetipſo fuerit, an quæ deſuper data ſit? Sed abſit vt tantus doctor gentium ignorauerit leges dei, cuius vox eſt in Deuteronomio, Ne dicas i corde tuo, fortitudo mea ⁊ potentia manus meæ

Paulo non redderet coronam iuſt⁹ iudex, niſi dediſſet gratiã pius pater.

A Pauli merita a gratia dei depẽdent.

I. Cor. iii.

Deu. viii.

Digitized by Google

Fecit mihi virtutem magnam hanc. Sed memorabilis domini dei tui, quia ipſe tibi dat fortitudinem facere virtutem. Quid autem prodeſt bonum certamen, niſi ſequatur victoria? Et quis dat victoriam niſi ille de quo dicit ipſe? Gratias deo qui dat nobis victoriam per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. Et alio loco, cum commemoraſſet teſtimonium de pſalmo: Quoniam propter te mortificamur tota die: deputati ſumus vt oues occiſionis: ſubiecit atq; ait, Sed in his omnibus ſuperuincimus per eum qui dilexit nos. Non ergo per nos, ſed per eum qui dilexit nos. Deinde dixit, Curſum conſummaui. Sed ille hoc dixit: qui alio loco dixit, Igitur non volentis, neq; currentis, ſed miſerentis eſt dei. Quae ſententia nullo modo poteſt etiã ſic cõuerti vt dicatur: non miſerentis dei, ſed volentis, & currentis, eſt hominis. Quiſquis enim hoc auſus fuerit dicere, aperte ſe oſtendit Apoſtolo contradicere. Poſtremo dixit, Fidem ſeruaui. Sed ille hoc dixit, qui alibi ait, Miſericordiam conſecutus ſum vt fidelis eſſem. Non enim dixit, miſericordiam conſecutus ſum, quia fidelis eram, ſed vt fidelis eſſem: hinc oſtendens etiam ipſam fidẽ haberi niſi deo miſerente non poſſe, & eſſe donum dei. ii. Cor. ii. Roma. viii. Pſal. xliiii. Roma. viii. B Roma. ix. i. Timo. i

¶ Plus omnibus laboraui, ait Apoſtolus. Sed vide quid adiunxit. Non autem ego ſed gratia dei mecum. Et poſt labores omnes expectat ipſam coronam, & dicit. Bonum agonem certaui, curſum conſummaui, fidem ſeruaui. De caetero mihi ſupereſt corona iuſtitiae, quã mihi reddet dominus in illo die iuſtus iudex. Quare? Quia agonem certaui. Quare? quia fidem ſeruaui. Vnde certaſti? Vnde conſummaſti? Vnde ſeruaſti? Non autẽ ego, ſed gratia dei mecum. Ergo & quid conaris, illius miſericordia conaris. Ex tract. ſu. eliij. i. Cor. xv. Ibidem. i. Cor. xv. Ex tract.

¶ Repoſita eſt mihi corona iuſtitiae, quã reddet mihi dominus in illa die iuſtus iudex. Vtiq; iuſtus, retribuendo bona pro bonis, quia prius miſericors retribuendo bona pro malis, & ꝗuis & ipſa iuſtitia qua retribuuntur bona pro bonis non eſt ſine miſericordia. Quia & hoc ſcriptum eſt. Qui coronat te in miſeratione & miſericordia. Qui enim dixit, Bonum certamen certaui: quando vinceret, niſi illo donante, de quo ait, Gratias deo qui dat nobis victoriam per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum? Et qui curſum cõſummauit, quando curreret, quando perueniret, niſi illo adiuuante, de quo ait, Igitur non volentis, neq; currentis, ſed miſerentis eſt dei? Et qui fidem ſeruauit, quando id faceret, niſi vt ipſe ait, Miſericordiam conſecutus ſum vt fidelis eſſem? Nuſꝗ ergo ſe extollat humana ſuperbia, donis ſuis deus retribuit omnia praemia. Pſal. cviii. C Deus nunc iuſtus Paulo, cui prius miſericors. ii. Cor. ii. Roma. ix. i. Timo. i.

¶ Quomodo potuit hęc dicere, cui adhuc reſtabat ipſius paſſionis quã ſibi iam impendere dixerat, tam magna conflictatio tã moleſtum ac grande certamen? An ad eius conſummandum curſus parum adhuc deerat, quando illud deerat vbi erat futurus acrior & crudelior inimicus? Quod ſi ideo talibus verbis certus ſecuruſq; Ex li. de ſpiritu & litera. Quomodo ſe curſũ cõſummaſſe dixit, cui paſſionis certamen ſupererat.

gaudebat, quia de victoria futuri certaminis certum eum ſecerat, qui eandem iam illi reuelauerat imminere, non ſpe pleniſſima, ſed ſpe firmiſſima haec dixit: & quod futurum erat praeſumpſit, tanq̃ factum fuerit indicauit. Si ergo his verbis etiã hoc adderet vt diceret, nullum habeo iam peccatum, hoc quoque illum intelligeremus, nõ de rei factae, ſed de rei futurae perfectione dixiſſe. Hoc ergo totum nos dicimus tunc fuiſſe adhuc perficiendum quando iam de dei promiſſione praefidens totum ut dicebat, tanq̃ fuiſſet effectum. Ad ipſius quippe curſus conſummationem pertinebat etiam q̃ peccata dimittebat debitoribus ſuis, atq; ita ſibi vt dimitteretur orabat. Qua domini pollicitatione certus erat in illo fine, quẽ adhuc futurũ iam fidẽdo dicebat impletum, nullum ſe habiturum peccatum.

Ex tracta. euangelii ſecũdũ Ioan. iii.

Gratiaq; reddit deus pro gratia pmians ob merita.

℄ Si enim fides gratia eſt, & vita aeterna quaſi merces eſt fidei, videtur quidẽ deus vitã aeternã tanq̃ debitã reddere. Cui debitã? Fideli, quia promeruit illam per fidẽ. Sed quia ipſa fides gratia eſt, vita aeterna, gratia eſt pro gratia. Audi Paulum Apoſtolum cõfitẽtem gratiã, & poſtea debitũ expetentẽ. Confeſſio gratiae quae eſt in Paulo? Qui prius fui blaſphemus, & perſecutor, & iniurioſus, ſed miſericordiã, inquit, conſecutus ſũ. Indignũ ſe dixit qui cõſequeretur: cõſecutũ tamen nõ p merita ſua, ſed p miſericordiã dei. Audi illũ iam flagitãtẽ debitũ, qui primo indebitã ſuſceperat gratiã. Ego enim, inquit iam immolor, & tempus reſolutionis meae inſtat: bonum certamen certaui, curſum conſummaui, fidem ſeruaui. De caetero mihi repoſita eſt corona iuſtitiae. Iam debitum flagitat, iam debitum exigit. Nam vide verba ſequentia. Quam mihi reddet dominus in illa die iuſtus iudex. Vt ante ſuſciperet gratiam, miſericordem patrem, opus habebat: vt praemium gratiae iuſtũ iudicem. Qui non damnauit impium, damnauit fidelem? Et tamen ſi bene cogites, ipſe dedit fidem primo, qua eum promeruiſti. Non enim de tuo promeruiſti, vt tibi aliquid deberetur. Quid ergo premium immortalitatis poſtea tribuet? Dona ſua coronat, non merita tua. Non ſolum autem mihi, ſed & his qui diligunt nomen eius.

Deus bona ſua coronat nõ merita noſtra premiat.

Ex tracta. ps. c.

Paulus ſuo exẽplo nos cohortatur.

I. Timo. I.

℄ Apoſtolus vbi ſpem dat bonis de iudicio, ſeipſum ponit, & dicit, & oſtendit, & ipſe in ſe tempus miſericordiae. Quia niſi & ipſe inueniret tempus miſericordiae, qualẽ illũ inueniret iudicem? Blaſphemũ, perſecutorẽ, iniurioſũ. Sic enim dicit & cõmẽdat tempus miſericordiae, in quomodo ſumus. Qui prius, inquit, fui blaſphemus & perſecutor, & iniurioſus, ſed miſericordiã cõſecutus ſũ. Sed forte ipſe ſolus cõſecutus eſt miſericordiã? audi quõ nos erigat. Vt i me, inq̃t, oſtẽderet Chriſtus Ieſus oẽm lõganimitatẽ ad informationẽ eorũ q credituri ſũt illi, in vitã aeternã. Quid eſt in me oſtẽderet lõganimitatẽ? Vt alius q̃ſq; peccator, & ſceleratus videret quia Paulus accepit veniam, & non deſperaret. Ecce oſtẽdit,

Digitized by Google

iuſtitie ⁊ aliis in tēpore miſericordię. Audi in tēpore iudicij gaudeat de bonis, iterum dicens de ſe ⁊ aliis. Primo miſericordiam
conſecutus eſt. Quare? Quia fuit blaſphemus, ⁊ perſecutor ⁊ iniurioſus, venit dominus vt donaret Paulo, non vt redderet. Nam ſi
reddere vellet, quid inueniret quod redderet peccatori, niſi pœnā
⁊ ſupplicium? noluit reddere pœnam, ſed donauit gratiā. Audi Paulus tenet
quia ille cui donauit, tenet etiam deum debitorem. Inuenit eum deū debitorem
donatorem tēpore miſericordiæ, tenet debitorem tēpore iudicij. in iudicio.
Quomodo hoc dicis? Videte. Ego enim iam immolor, dixit, ⁊
tempus reſolutionis meæ proximū eſt. Bonū certamen certaui,
curſum cōſummaui, fidē ſeruaui, hoc tēpore miſericordiæ. Audi
de iudicio. De cætero ſupereſt mihi corona iuſtitiæ, quam reddet
mihi dominus in illa die iuſtus iudex. Nō dixit donat, ſed reddet.
Quando donabat miſericors erat, quando reddet iudex erit: quia
miſericordiā ⁊ iudiciū cantabo tibi dñe. Sed donādo delicta, fecit Pſal. c.
ſe coronæ debitorē. Ibi miſericordiā cōſecutus ſum. Miſericors
ergo dominus primo, hic autem reddet mihi coronam iuſtitiæ. Pſal. vii.
Vnde reddet? quia iuſtus iudex eſt. Quare iuſtus iudex? Quia bonum certamen certaui, curſum conſummaui, fidem ſeruaui. Ideo
iuſtus non poteſt niſi coronare iſta, inuenit enim iſta quæ coronaret. Antea vero quid inuenerat? Qui prius fui blaſphemus, ⁊ per- C
ſecutor. Iſta donauit, illa coronabit. Donauit hæc tēpore miſeri- 1. Timo. i.
cordiæ, coronabit illa tēpore iudicij, quia miſericordiā ⁊ iudiciū Pſal. c.
cātabo tibi domine. Sed nunquid ſolus Paulus hoc meruit cū dixiſſet, Reddet mihi dominus in illa die iuſtus iudex? Non ſolum
mihi, inquit, ſed omnibus qui diligunt manifeſtationem eius ⁊
regnum eius.

¶ Intuentes igitur quod commemoraſti de apoſtolo, quia dominum dixit redditurum coronam iuſtitiæ non tātū ſibi, ſed ⁊ omnibus qui diligunt manifeſtationem eius, ita recte viuimus, ⁊ in Ex epiſtola ad Eſychium.
hoc ſeculo tanquā peregrini agimus cum ſe in hac dilectione cor
noſtrum proficienter extendit, ſiue citius ſiue tardius veniat quod
putatur. cuius manifeſtatio fideli charitate diligitur, ⁊ pio deſideratur affectu.

¶ Defecit in ſalutare tuum anima mea. Bonus eſt ergo iſte defectus, indicat enim deſiderium boni nondum quidem adepti, Ex tra. ps. cxviii.
ſed auidiſſime concupiti. Sed quis hoc dicat niſi genus electum, regale ſacerdotium, gens ſancta, populus acquiſitionis? Ab origine Pſal. cxviii.
generis humani vſque ad huius ſeculi finem in eis qui ſuo quoque tempore hic vixerunt, viuunt, victuri ſunt, deſiderant Chriſtum, teſte ſanctiſſimo ſene Symeone, qui cum eum infantem acceptiſſet in manibus, dixit. Nunc dimittis domine ſeruum tuum ſecundum verbū tuū in pace, quoniā viderunt oculi mei ſalutare tuū.
Acceperat enim reſponſum a dominō, nō ſe guſtaturū mortē donec videret Chriſtum domini. Quale autem deſiderium fuit in iſto ſene,

Bonus defectus. D

Deſiderium de Chriſti aduentu.

Lucæ. ii.

Digitized by Google

Matt. xiij. e Luce. x.

Psal. cxviij.
Agg. ij.

tale fuiſſe credendum eſt in omnibus ſuperiorum temporum [illegible] ctis. Vnde ⁊ ipſe dominus diſcipulis ait, Multi prophete ⁊ reges voluerunt videre que vos videtis, ⁊ non viderunt: ⁊ audire que auditis, ⁊ non audierunt: vt ipſorum etiam vox hoc loco agnoſcatur, Defecit in ſalutare tuũ anima mea. Nec tunc ergo quieuit hoc deſideriũ ſanctorũ, nec nũc quieſcit in Chriſti corpore quod eſt eccleſia vſq; ad terminũ ſeculi, donec veniat deſideratus cunctis gentibus ſicut promittitur per prophetã. Propter hoc dicit Apoſtolus, Supereſt mihi corona iuſtitie quã reddet mihi dominus in illa die iuſtus iudex. Non ſolũ autẽ mihi, ſed oĩbus qui diligunt manifeſtationẽ eius. Hoc itaq; deſideriũ de quo nunc agimus, ex dilectione cõſurgit manifeſtationis eius, de qua itẽ dicit,

Coloſſ. iij.
A

Cũ Chriſtus apparuerit vita noſtra, tunc ⁊ vos cũ illo apparebitis in gloria. Prima ergo tẽpore eccleſia ante virginis partum ſanctos habuerunt qui deſiderarent incarnationis eius aduentum. Iſta vero tempora ex quo aſcendit in coelũ, ſanctos habent qui deſiderent eius manifeſtationem ad viuos ⁊ mortuos iudicandos. Neq; hoc eccleſie deſideriũ ab initio vſq; in finẽ ſeculi requieuit aliqñ, nisi [illegible] qñdiu hic cũ diſcipulis in carne verſatus eſt, vt totius corporis Chriſti vox in hac vita gementis, conuenienter intelligatur. Defecit in ſalutare tuum anima mea, ⁊ in verbum tuum ſperaui, hoc eſt in promiſſum. Quoniam ſpes facit vt per patientiam expectetur, quod a credentibus non videtur.

Sancti deſiderãt manifeſtationẽ Chriſti in iudicio.
Pſal. cxviij.

Ex tractatu pſ. cxlvij.
Aduentus Chriſti deſiderandus eſt.
Nõ timendũ eſt bonis quia Chriſtus venturus eſt iudex.
B
Ioan. xij.

¶ Si enim amamus Chriſtum, vtiq; aduentum eius deſiderare debemus. Peruerſum enim eſt, ⁊ neſcio vtrum verum, quem diligis, timere ne veniat, orare, Adueniat regnum tuum, ⁊ timere ne exaudiaris. Vnde autẽ timor? Quia iudex venturus eſt? Nunquid iniquus? Nunquid maliuolus? Nunquid inuidus? Nunquid poſſumus ab altero ſpectans noſſe cauſam tuã? ne forte ille quẽ ſubornaſti, vel preuaricatione decipiat, vel minore facultate deficiens, innocentie tue bonum verbis demonſtrare non poſſit? Nihil horum. Quis ergo venturus eſt iudicare te, niſi qui venit iudicari propter te? Nõ timeas accuſatorem, de quo ipſe dicit, Princeps huius mundi miſſus eſt foras. Nõ timeas malũ aduocatum, ille enim tibi modo aduocatus eſt, qui tunc iudex futurus eſt. Ille erit ⁊ tu ⁊ cauſa tua, ſermo cauſe tue teſtimoniũ cõſcientie tue. Quiſquis ergo futurũ iudicem times, preſentem cõſcientiã tuã modo corrige. Parum ne tibi eſt ꝙ preterita nõ requiret? Sine reliquum ſpatio tẽporis tunc iudicabis, ſed cũ quanto ſpatio tẽporis modo parcet? Tunc iam corrigi non licebit, modo quis prohibet?

Iudicẽ timẽs cõſciẽtiã purget.

Ex lib. queſtio. euangelij. ij.

Gloria perennis

¶ Supereſt mihi corona iuſtitie. Omnia dici poſſunt de illa ineffabili perfruitione veritatis. Et tanto magis omnia dici poſſunt, quanto minus digne dici aliquid poteſt. Nam ⁊ lux eſt illuminatorum, ⁊ requies exercitatorum, ⁊ patria redeuntium, ⁊ eſca indigentium, ⁊ corona vincentium, ⁊ quecunq; bona temporalia

tranſeuntia per creaturæ partes error appetit infidelium, veriora in æternum manentia in creatore omnium ſimul inuentura eſt pietas filiorum.

Alexander Aerarius multa mala mihi oſtēdit, red det illi dominus ſecundum opera eius, quem & tu deuita. Valde enim reſiſtit verbis noſtris.

NOn ait reddat, ſed reddet illi dominus ſecundum opera eius. Quod verbum prænunciantis eſt, non imprecantis. ſicut & de illa hypochriſi Iudæorum cui euerſionem imminere cernebat, dixit, Percutiet te deus paries dealbate. Prophetæ autem maxime ſolent figura imprecantis futura prædicere, ſicut figura præteriti temporis ea quæ ventura erant ſæpe cecinerunt. ¶ Et redditione reddet vobis omnia mala quæ oſtendimus ei. Ex hac locutione ait & Apoſtolus, Alexander Aerarius multa mala mihi oſtendit, pro eo quod eſt fecit, & facit.

C Ex lib. ij. de ſer: domini in monte. i. Apoſtoli verba prænunciatiua, nō imprecatiua. Ex li. locutionū Geneſis titu. cxvij. Oſtendere pro facere capitur.

In prima mea defenſione nemo mihi affuit, ſed omnes me dereliquerūt nō illis imputetur. Dominus autem mihi aſtitit, & confortauit me, vt per me prædicatio impleatur, & audiant omnes gentes quia liberatus ſum de ore leonis. Liberauit me dominus ab omni opere malo, & ſaluum faciet in regnum ſuum cœleſte: cui gloria in ſecula ſeculorum. Amen. Saluta Priſcillam, & Aquilam, & Oneſiphori domum. Eraſtus remanſit Corinthi: Trophimum autem reliqui infirmum Mileti. Feſtina ante hyemem venire. Salutant te Eubolus, & Pudens, & Linus, & Claudia, & fratres omnes. Dominus Ieſus Chriſtus cum ſpiritu tuo. Gratia vobiſcum. Amen.

¶ Non orat pro Alexandro, qui inuidentia fraternitatem oppugnando peccauerat: pro his autem qui non abruperant amorem, ſed timore ſuccubuerāt, orat vt eis ignoſcatur. Quapropter multum intereſt, cum poſt agnitionem dei per gratiam domini noſtri Ieſu Chriſti, quiſquam oppugnat fraternitatem, & ad ipſam gratiam qua reconciliatus eſt deo inuidentiæ facibus agitatur: & ſi quiſquam non amorem a fratre alienauerit, ſed officia fraternitati debita per aliquam infirmitatem animi non exhibuerit.

Ex lib. I. de ſer. domini in mōte. Pro oppugnātibus per inuidentiā fraternitatē non orat, ſicut pro his qui ſuccubuerant timore.

Scripta ex Nicopoli Macedoniæ.

miſit nõ mendax deus ante tempora æterna. A æterna .n. tempo/ra quid ante ſe habere potuerunt? Nõ.n. coæternum deo mundũ dici/dicimus, quia nõ eius æternitatis eſt mundus cuius æternitatis eſt mundus cuius æternitatis eſt deus. Mundum quippe deus fecit, & ſic ab ipſa creatura quã fecit deus, tempora eſſe cœperunt, & ideo dicuntur æterna tempora. Nõ tamen ſic ſunt æterna tẽpora, quõ æternus eſt deus, quia deus eſt ante tempora, qui fabricator eſt tẽ/porum, ſicut omnia quæ fecit deus bona ſunt valde, ſed nõ ſic bo/na ſunt, quõ bonus eſt deus qui illa fecit. Hæc autẽ facta ſunt, nec ea genuit de ſeipſo, vt hoc eſſent quod ipſe eſt, ſed ea fecit de nihilo vt nõ eſſent æqualia, nec ei a quo facta ſunt, nec filio eius per quẽ facta ſunt. Iuſtus eſt enim.

Mundus nõ eſt coæternus deo.

Quomodo tempora dicantur æterna.

Ex libro quæſtionũ. lxxxiij. quæſti. lxxij.

Quomodo tempora dicantur æterna.

¶ Quæri poteſt quomodo ab Apoſtolo dictum ſit ante tempora æterna. Si enim tempora, quomodo æterna? niſi forte ante omnia tempora intelligi voluit. Quia ſi dixiſſet, ante tempora, neque ad/didiſſet æterna, poſſet accipi ante quædam tempora quæ ante ſe haberent alia tempora. Aeterna autem maluit dicere quam omnia. Fortaſſe ideo: quia tempus non cœpit ex tempore. An æterna tem/pora æuum ſignificauit? Inter quod & tempus hoc diſtat, quod illud ſtabile eſt, tempus autem mutabile.

Aeuum

Tempus.

Huius rei gratia reliqui te Cretæ, ut ea quæ dee ſunt corrigas, & conſtituas per ciuitates preſbyte ros, ſicut & ego diſpoſui tibi, ſi quis ſine crimine eſt.

Ex libro ad Bonifacium pa/pam urbis.

NVllus in eccleſia recte poſſet ordinari miniſter ſi dixiſſet Apoſtolus ſi quis ſine peccato, ubi ait, ſi quis ſine crimi/ne eſt, aut ſi dixiſſet, nullum peccatum habentes, vbi ait, Nullum crimen habentes. Multi quippe baptiʒati fideles ſunt ſine crimine. Sine peccato autem in hac vita neminem dixerim, quã talibet Pelagiani, quia hæc dicimus, aduerſus nos inflentur, & dirum pantur inſania, non quia peccati aliquid remaneat quod in baptiſ/mate non dimittatur, ſed quia in nobis in huius vitæ infirmitate in/firmitate manẽtibus, quotidie fieri nõ quieſcunt quæ fideliter oran tibus quotidie remittantur.

Sine crimine multi, ſine pecca to nemo viuit.

Ex tractatu euan gelij ſecundum. Ioan. xxvij.

Iuſtus hic nõ eſt ſine peccato.

Crimen eſt pecca tum graue.

A

Deus omne pec/catum odit.

¶ Quelibet valde iuſtum diſcutias in hac vita, quãuis iam ſit dignus iuſti vocabulo, non eſt tamen ſine peccato. Audi ipſum ſanctum Ioannem in epiſtola ſua loquentem, Si dixerimus, inquit, quia peccatum non habemus, nos ipſos decipimus, & veritas in nobis non eſt. Sed plane multi iuſti dicti ſunt ſine querela, quod intelli/gitur ſine crimine. Nulla enim querela iuſta eſt de his in rebus, qui non habent crimen. Crimen eſt autem peccatum graue accuſatio ne & damnatione digniſſimum. Non ergo deus quædam peccata damnat: quædam iuſtificat, & laudat. Nulla laudat, odit omnia. Quomodo odit medicus ægritudinem ægroti: & id agit curando vt ægritudo pellatur: æger leuetur, ſic deus gratia ſua hoc in nobis

vt agit

Digitized by Google

agit vt peccatum conſumatur, homo liberetur. Sed quando conſumitur inquies? Si minuitur, quare non conſumitur? Minuitur autem in vita proficientium, quod in vita conſumitur perfectorum. Prima eſt ergo libertas carere criminibus. Ideo & Apoſtolus Paulus quando eligit ordinandos, vel preſbyteros, vel diaconos, & quicunque ordinandus eſt ad præpoſituram eccleſiæ, non ait, ſi quis ſine peccato eſt, hoc enim ſi diceret omnis homo reprobaretur, nullus ordinaretur: ſed ait, Si quis ſine crimine eſt, ſicuti eſt homicidium, adulterium, aliqua immunditia fornicationis, furtum, fraus, ſacrilegium, & cætera huiuſmodi. Cum cœperit ea non habere homo, debet autem omnis chriſtianus non habere, homo incipit caput erigere in libertatem. Sed iſta inchoata eſt, nõ perfecta libertas. Peccatũ hic nõ conſumitur, ſed minuitur.

¶ Illa quæ apathia græce dicitur, quæ ſi latine poſſet, impoſſibilitas diceretur, ſi ita intelligenda eſt (in animo quippe non in corpore accipitur) vt ſine his affectionibus viuatur quæ contra rationem accidunt, mentemque perturbant bonam, plane & maxime optanda eſt: nec ipſa eſt huius vitæ. Non enim qualiumcunque hominum vox eſt, ſed maxime piorum, multumque iuſtorum, atque ſanctorum. Si dixerimus quoniam peccatum non habemus: nos ipſos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt. Tũc itaque apathia erit, quando peccatum in homine nullum erit. Nunc vero ſatis bene viuitur ſine crimine, ſine peccato autem qui ſe viuere exiſtimat, non id agit vt peccatum non habeat, ſed vt veniam non accipiat. Cuius itaque animum contingere omnino non poteſt vllus affectus, quis hunc ſtuporem non omnibus vitijs iudicet eſſe peiorem? Ex libro de ci. dei .xiiij. Apathia. B i. Ioan. i.

Vnius vxoris vir, filios habens fideles, nõ in accuſatione luxuriæ, aut non ſubditos. Oportet enim epiſcopum ſine crimine eſſe, ſicut dei diſpenſatorem, non ſuperbum, non iracundum, non vinolentum, non percuſſorem, non turpis lucri cupidum, ſed hoſpitalem, benignum, prudentem, ſobrium, iuſtum, ſanctum, continentem. i. Tim. iij.

Eccleſiæ diſpenſatorem non licere ordinari niſi vnius vxoris virum, acutius intellexerunt, qui nec eum qui catechuminus, vel paganus habuerit alteram, ordinandum eſſe cenſuerunt, de ſacramento enim agitur, non de peccato. Nam in baptiſmo peccata omnia dimittuntur, ſed qui dixit, Si acceperis vxorem non peccaſti: & Si nupſerit virgo, nõ peccat: & Quod vult faciat nõ peccat ſi nubat, ſatis declarat nuptias nullum eſſe peccatũ. Propter ſacramenti autem ſanctitatem, ſicut fœmina etiam ſi catechumina fuerit vitiata, non poteſt poſt baptiſmum inter dei virgines conſecrari, ita non abſurde viſum eſt eum qui exceſſit vxo- Ex libro de bono coniugali Qui paganus alteram habuerat coniugem, non ordinabatur. C Fœmina vitiata quandocunque fuerit nõ poteſt inter virgines conſecrari.

CCCC

rum numerum ſingularẽ nõ peccatũ aliquod cõmiſiſſe, ſed norma quandã ſacramẽti amiſiſſe: nõ ad vitæ bonæ meritũ, ſed ad ordinationis eccleſiaſticæ ſignaculum neceſſariã. Ac per hoc ſicut plures antiquorum patrum vxores ſignificauerunt futuras ex omnibus gentibus eccleſias vni viro ſubditas Chriſto, ita noſter antiſtes vnius vxoris vir ſignificat ex omnibus gentibus vnitatem vni viro ſubditam Chriſto. Itaque ſicut duobus dominis pluribuſue ſeruire, ſic a viuo viro in alterius tranſire connubium, nec tunc licuit, nec nunc licet, nec vnquam licebit. Apoſtatare quippe ab vno deo & ire in alterius adulterinam ſuperſtitionem, ſemper eſt malum.

Amplectentem eum qui ſecundum doctrinam eſt fidelem ſermonem, vt potens ſit exhortari in doctrina ſana, & eos qui contra dicunt arguere. Sunt enim multi etiam inobedientes, vaniloqui, & ſeductores: maxime qui de circunciſione ſunt, quos oportet redargui, qui vniuerſas domos ſubuertunt, docentes quæ non oportet, turpis lucri gratia.

In ſermone de verbis apoſtoli xix.

Pſal. cxx.

INter multa quibus ſcripſit Apoſtolus qualis eſſe epiſcopus debeat ait epiſcopum potentem eſſe debere in doctrina ſana vt contradicentes redarguere poſſit. Magnum opus eſt, grandis ſarcina, cliuus arduus. Sed ſperabo in deum, quoniam ipſe, inquit, liberabit me de laqueo venantium, & a verbo aſpero. Nulla enim cauſa eſt quæ magis faciat hominem diſpenſatorem dei pigriorem ad redarguendos contradicentes, quam timor verbi aſperi. Prius ergo quid ſit contradicentes redarguere, vt dominus donauerit, exponam vobis. Contradicentes non vno modo intelligendi ſunt. Pauciſſimi enim nobis contradicunt loquendo, ſed multi male viuendo. Quando mihi audet Chriſtianus dicere, bonum eſſe rapere res alienas, quando quidem non audet dicere, bonum eſſe tenaciter ſeruare res ſuas? Quis enim audet apertiſſime loquendo contradicere veritati? Non ergo facimus quod Apoſtolus monuit, nec contradicentes redarguimus, obedientes aliloquimur laudantes inſtruimus, non contradicentes redarguimus. Ita vero non contradicunt lingua, ſed vita, Moneo, rapit: doceo, rapit: præcipio, rapit: arguo, rapit: quomodo non contradicit?

Contradicentes redarguere.

Epimenides.

Dixit quidam ex illis proprius ipſorum propheta. Cretenſes ſemper mendaces, malæ beſtiæ, ventres pigri. Teſtimonium hoc verum eſt. Quam ob cauſam increpa illos dure, vt ſani ſint in fide, non intendentes Iudaicis fabulis, & mandatis hominum, auerſantium ſe a veritate.

Digitized by Google

IAm illud non miror, quod homo ineruditus de prophetis Iu- Ex li. I. cõtra in/
dæorum exiſtimat dictum, quod ait Apoſtolus. Dixit quidã micum legis &
ex ipſis proprius eorũ propheta. Cretenſes ſemper mendaces prophetarum.
malæ beſtiæ, vẽtres pigri, teſtimoniũ hoc verũ eſt ignorãs dictum
eſſe de quodã Epimenide, qui Cretenſis fuit, in cuius libris hoc in-
uenitur. Qui homo inter prophetas dei nõ inuenitur: nec ad illa
eloquia dei pertinet quæ Iudæis dicit credita, qui non mentitur. Epimenides poeta
Ideo nõ cõmemorauit Apoſtolus nomen eius, ſicut ſolet cõme- Cretenſis cur ab
morare prophetas dei quando dicens ſicut & Dauid dicit. Et iterũ, apoſtolo non
Eſaias autem audet & dicit, ſicut & Oſee dicit, vel tacitis eorum no- nominetur.
minibus cum dicit, ſicut ſcriptum eſt, & ea ſcriptura intelligitur in F
qua eſt auctoritas dei. Aut euidenter deum dicere aſſerit, cum ali- I. Timo. v.
quod adhibet teſtimonium de lege vel prophetis dei: quale eſt il- I. Cor. ix.
lud, Boui triturãti os non infrenabis. Nunquid de bobus, inquit,
cura eſt deo? An propter nos ſcriptura dicit? oſtendens vtique in ea- Gala. iij.
dem ſcriptura deum loqui: vel illud, Prouidens autem ſcriptura
quia ex fide iuſtificat gentes deus prænunciauit Abrahæ, dicens, In Gene. xij.
ſemine tuo benedicentur omnes gentes. Ipſam ſcripturam pro Actuum. iij.
deo poſuit. quia dei eſt: vel illud de Abraham, In promiſſione, in-
quit, dei non hæſitauit incredulitate, ſed confortatus eſt fide dans Roma. iiij.
gloriam deo, & pleniſſime credens quia quæ promiſit potens eſt &
facere. Contra quam diuinam & apoſtolicam vocem canis iſte ra-
bioſus oblatrans auſus eſt dicere, Abraham deo ſuo promittenti Gene. xvij.
prolem nõ crediddiſſe: ignorans illud quod ait, Si mihi centum
annos habẽti naſcetur filius, ammirantis eſſe gaudium nõ diffidẽ-
tiam dubitãtis. Vbi autem aliquid etiam de auctoribus gentium
dicit Apoſtolus, nõ eos appellat prophetas dei, nec illarum ſcriptu-
rarum deum dicit auctorem, quamuis ibi aliqua vera reperiat, ſicut de
iſto Cretenſi ait. Dixit quidam ex ipſis proprius eorum propheta,
Cretẽſes ſemper mẽdaces. Nõ ergo Iudæorum proprius, ſed Creten-
ſium. Quod vtique ad hoc dictum eſt, ne dei propheta putaretur.
Et in actibus apoſtolorum cum loqueretur Athenienſibus, ait de
deo, In illo enim viuimus, & mouemur, & ſumus, ſicut & quidam Actuum. xvij.
ſecundum vos dixerunt. Licet enim diuinę auctoritati inde volue- G
rit quod verum inuenerit teſtimonium ſumere: ſed nõ ideo om-
nia quę ibi ſcripta ſunt accipiẽda cõfirmat.

Omnia munda mundis: & coinquinatis autem, & infidelibus nihil eſt mundum: ſed iniquinatæ ſunt eorum & mens & conſcientia. Rom. xiiij.

CVm ait Apoſtolus, Oĩa mũda mũdis: naturas ipſas intelli- Ex lib. contra
gi voluit quas deus creauit, ſecũdum illud quod Moyſes in Fauſtũ. [illegible]
Geneſi ſcripſit, Et fecit deus oĩa. Et ecce bona valde, nõ ſi-
gnificationes: ſcdm quas deus per eũdẽ Moyſem ab immũdis mũda di- Gene. I.

ſeruit. Proinde illos qui iā tēpore reuelationis noui teſtamenti ad hoc illas vmbras futurorum ita cuſtodiendas putarent, vt ſine his gentes ſalutem quæ in Chriſto eſt percipere non poſſe contenderēt: immundos dicit Apoſtolus, q carnaliter ſaperent: & infideles, q tempus gratiæ a legis tempore non diſcernerent. Quibus ideo dicit nihil eſſe mundum quia & his quæ reſpuebant, & his quæ ſumebant, non ſancte & iuſte vtebantur, ſicut omnes quidem infideles: ſed vos præcipue Manichæi, quibus omnino nihil eſt mundum. Videtis ergo propter quos iſtam ſententiam dixit Apoſtolus. Talem tamen dixit, quæ omnes infideles & immundos teneret, ſed vos præcipue maximeq; conuinceret. Omnia ergo munda mundis ſecundum naturam in qua creata ſunt, non tamen omnia ſecundū ſignificationem mundam primo populo Iudeorū, nec nobis omnia, vel propter ſalutem corporis, vel propter conſuetudinem humanæ ſocietatis apta ſunt. Sed cum ſua cuiq; redduntur, & naturalem ordinē ſeruant, omnia munda ſunt mundis. Immundis aūt & infidelibus, quales præcipue vos eſtis, nihil eſt mundum. Cætera iam verba apoſtoli quę ſequuntur vos ipſi vobis ſalubriter diceretis, ſi cauteriatam veſtram conſcientiam ſanari velletis. Sequitur enim. Sed polluta ſunt eorum mens & conſcientia.

Omnia munda mūdis, quomodo dicatur & quomodo ſit intelligendum. B

Ex tract. ps. ciii. Deus non videtur mūdus blaſphemantibus eum.

¶ Immundis autem & infidelibus nihil eſt mundum. Qua ergo cauſa? Sed polluta ſunt eorum, inquit, mens & conſcientia. Si nihil eſt eis mundum, nec deus, niſi forte putatis mundum videri deum, illis qui quotidie blaſphemant eum. Si mūdus eſt, placeat. Si placet, laudetur. Si autem blaſphematur, diſplicet. Si diſplicet, quomodo poteſt tibi mundus eſſe qui diſplicet?

Ex libro de trini. xii. Chriſtus quibuſdam vt immūdus reputatur.

¶ Immundis & infidelibus, quorum polluta ſunt mens & conſciētia, ita nihil eſt mundum, vt quoſdam eorum etiā de virgine ſecūdum carnem natus Chriſtus offendat. Sed tamen in ſpiritalibus illis ſummis, vbi non eſt aliquid violabile, aut corruptibile, nec natum ex tempore, nec ex informi formatum ſiqua dicuntur talia, ad quorum ſimilitudinem etiam iſta inferioris creaturæ genera quamuis longe remotiſſime, facta ſunt, non debent cuiuſquā ſobriā perturbare prudentiam, ne cum vanū deuitat horrorē, in perniciōſum incurrat errorē. Aſſueſcat in corporibus ita ſpiritalium reperire veſtigia, vt cū inde ſurſum verſus duce ratione aſcendere cœperit, vt ad ipſam incōmutabilem veritatem per quam facta ſunt iſta perueniat, nō ſecū ad ſūma pertrahat qđ contēnit in infimis. Nec enī erubuit quidā vxorē ſibi eligere ſapientiā, q̄a nomē vxoris in prole gignēda corruptibilē concubitū ingerit cogitanti. Aut vero ipſa ſapientia ſexu fœmineo eſt, quia fœminini generis vocabulo, & in græca & in latina nunciatur?

A

Cōfitētur ſe noſſe deū, factis aūt negāt: cū ſint abominati, & incredibiles, & ad oē opus bonū reprobi.

Digitized by Google

QVicunq; negat ꝙ Ieſus non ſit Chriſtus, ipſe eſt Antichriſtus. Si negatio non tantum lingua fit, ſed & factis, certe multos inuenimus antichriſtos, qui ore cõfitentur Chriſtum, & moribus diſſentiunt a Chriſto. Vbi inuenimus hoc in ſcriptura? Paulum audi Apoſtolum: de talibus cũ loqueretur ait, Confitentur enim ſe noſſe deum, factis autem negant. Inuenimus & iſtos Antichriſtos. Quiſquis factis negat Chriſtum, Antichriſtus eſt. Non audio quid ſonet, ſed video quid viuat. Opera loquuntur, & verba requirimus? Quis enim malus non bene vult loqui? Sed quid dicit de talibus dominus? Hypocritæ, quomodo poteſtis bona loqui cum ſitis mali? Voces veſtras ad aures meas affertis, ego cogitationes veſtras inſpicio, voluntatem ibi malam video, & falſos fructus oſtenditis, noui quid inde colligam? Non colligo de tribulis ficus, non colligo de ſpinis vuas. Vnaquæq; arbor a fructu cognoſcitur. Magis mendax eſt Antichriſtus, qui ore profitetur Ieſum eſſe Chriſtum, & factis eſſe negat. Ideo mendax aliud loquitur, aliud agit.

Ex ſermone ſu epiſtolā beati Ioan. iii.
i. Ioan. ii.
Negatio fit factis quoq;.
B
Matth. xii.
Matth. vii.
Item ex tract. epiſtolæ eiuſdē

¶ Si diſcutiamus omnes hæreſes inuenimus eas negare Chriſtũ. Omnes heretici negant Chriſtum in carne veniſſe. Quid miramini, ſi Pagani negant Chriſtum in carne veniſſe? Quid miramini, ſi Iudæi negant Chriſtũ in carne veniſſe? Quid miramini, ſi Manichæi apertiſſime negant Chriſtum in carne veniſſe? Sed dico charitati veſtræ. Etiam omnes mali catholici verbis confitentur Chriſtum in carne veniſſe, factis autem negant. Nolite ergo eſſe tanq̃ de fide ſecuri. Adiungite fidei rectæ vitã rectã, vt Chriſtum confiteamini in carne veniſſe, & verbis vera dicendo, & factis bene viuendo. Nam ſi confiteamini verbis, & factis negatis, fides talium morum prope eſt fides dæmoniorum. Iacobus Apoſtolus cum de fide & operibus loqueretur aduerſus eos qui ſibi putabant fidem ſufficere, & opera bona habere nolebant, ait, Tu credis quia vnus eſt deus, bene facis: & demones credunt, & contremiſcũt. Nunquid ideo dæmones ab æterno igne liberabuntur, quia credunt & contremiſcunt?

Omnes hæretici negãt Chriſtum in carne veniſſe.
Et omnes mali catholici idem factis negant.
C
Iacobi. ii.

¶ Vitia ouium late iacent, ſanę atq; craſſæ oues perpaucæ ſunt, id eſt ſolidę in cibo veritatis, vtentes paſcuis bonis de munere dei. Sed mali illi paſtores non parcunt talibus. Parum eſt ꝙ illas languentes, & infirmas, & errantes, & perditas non curant, etiã iſtas fortes & pingues necant quantum in ipſis eſt. Et illæ viuunt de miſericordia dei, viuunt tamen quantum ad paſtores malos attinet, occidunt. Quomodo (inquis) occido? Male viuendo, malum exemplum præbendo. An fruſtra dictum eſt ſeruo dei eminenti in membris ſummi paſtoris. Circa omnes teipſum bonorum operum præbens exemplum, & forma eſto fidelibus. Attẽdendo enim ouis etiam fortis plerunq; præpoſitum ſuum male viuentem, ſi declinet oculos a regulis domini, & intendat in

Ex lib. de paſtoribus.
Paſtores male viuentes occidunt gregem ſuum.

D hominem, incipit dicere in corde ſuo, Si præpoſitus meus ſic viuit, ego qui ſum qui non faciam quod ille facit? Occidit ouem fortem. Iam de cæteris quid facit, qui illud quod non ipſe fortificauerat, ſed forte aut robuſtum inuenerat, male viuendo interficit? Dico charitati veſtræ, iterum dico. Et ſi viuunt oues, etſi fortes ſunt oues in verbo domini, & tenent illud quod audierunt a
Matth.xxiii. domino ſuo. Quę dicunt facite, quę autem faciunt facere nolite: tamen qui in conſpectu populi male viuit, quantum in illo eſt eum a quo attenditur occidit. Non ſibi ergo blandiatur, quia ille non eſt mortuus. Et ille viuit, & ille homicida eſt. Quomodo cum laſciuus homo intendit mulierem ad concupiſcendum, ecce illa caſta eſt, & mœchatus eſt iſte: domini enim vera & aperta
Matth.v. ſententia eſt. Quiſquis viderit mulierem ad concupiſcendum eã, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo: non peruenit ad illius cubiculum, & in interiore iam ſuo cubiculo volutatur. Sic omnis qui male viuit in conſpectu eorum quibus præpoſitus eſt, quantum in ipſo eſt occidit & fortes. Qui imitatur moritur, qui non imitatur viuit, tamen quantum ad illum pertinet, occidit.

CAPVT II.

B TV autem loquere quæ decent ſanam doctrinã. Senes vt ſobrii ſint, pudici, prudentes, ſani in fide, in dilectione, in patientia. Anus ſimiliter in habitu ſancto, non criminatrices, non multo vino ſeruientes, bene docentes vt prudentiam doceant. Adoleſcentulas, vt viros ſuos ament, filios ſuos diligant, prudentes, caſtas, ſobrias, domus curam habentes, benignas, ſubditas viris ſuis, vt non blaſphemetur verbum dei. Iuuenes ſimiliter hortare, vt ſobrii ſint. In omnibus, teipſum præbe exemplum bonorum operum, in doctrina, in integritate, in grauitate. Verbum ſanum, irreprehenſibile, vt is qui ex aduerſo eſt vereatur, nihil habens malum di-
Eph.vi. cere de nobis. Seruos dominis ſuis ſubditos eſſe, in
Col.iii. omnibus placentes, non contradicentes, non frau-
I.Pet.ii. dantes, ſed in omnibus fidem bonam oſtendentes,
E vt doctrinam ſaluatoris, noſtri ornant in omnibus. Apparuit enim gratia dei ſaluatoris noſtri omnibus

Digitized by Google

hominibus, erudiens nos vt abnegantes impietatem & ſecularia deſideria, ſobrie, & iuſte, & pie, viuamus in hoc ſeculo, expectantes beatam ſpem & aduentū gloriæ magni dei, & ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti, qui dedit ſemetipſum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret ſibi populum acceptabilem, ſectatorem bonorum operum. Hæc loquere & exhortare, & argue cum omni imperio. Nemo te contemnat.

Ieiunium magnum & generale eſt abſtinere ab iniquitatibus, & illicitis voluptatibus ſeculi, quod eſt perfectum ieiunium, vt abnegantes impietatem & ſeculares cupiditates, temperanter & iuſte & pie viuamus in hoc ſeculo. Huic ieiunio quā mercedem addidit Apoſtolus? Sequitur & dicit, Expectantes illam beatam ſpem & manifeſtationem gloriæ beati dei, & ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti. in hoc ergo ſeculo quaſi quadrageſimam abſtinēdæ celebramus, cum bene viuimus: cum ab iniquitatibus, & ab illicitis voluptatibus abſtinemus. Sed quia hæc abſtinentia ſine mercede non erit, expectamus beatam illam ſpem & reuelationem gloriæ magni dei, & ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti.

Ex tract. euāg. ſecundū Ioan. xvii.

Ieiunium magnum & generale, abſtinere a peccatis & illicitis.

C

CAPVT III.

Admone illos principibus & poteſtatibus ſubditos eſſe, dicto obedire, ad omne opus bonum paratos eſſe, neminem blaſphemare, non litigioſos eſſe ſed modeſtos, omnem oſtendentes manſuetudinem ad omnes homines. Eramus enim aliquando & nos inſipientes, increduli, errantes, ſeruientes deſideriis & voluptatibus variis, in malitia & inuidia agentes, odibiles, odientes inuicem. 1. Tim. 1.
Cum autem benignitas & humanitas apparuit ſaluatoris noſtri dei, nō ex operibus iuſtitiæ que fecimus nos ſed ſecūdū ſuā miſericordiā ſaluos nos fecit, p lauacrū regenerationis, & renouationis ſpiritus ſan-

Digitized by Google

ſti, quem effudit in nos abunde per Ieſum Chriſtum
B. ſaluatorem noſtrum, vt iuſtificati gratia ipſius, hære
des ſimus ſecundum ſpecie vitæ æternæ. Fidelis ſer
mo eſt. Et de his volo te confirmare, vt curent bonis
operibus preeſſe qui credunt deo. Hæc ſunt bona &
vtilia hominibus. Stultas autem quæſtiones, & gene
I. Tim. II. alogias, & contentiones, & pugnas legis deuita. Sunt
enim inutiles & vanæ. Hereticum hominem poſt
vnam & ſecundam correptionem deuita, ſciens quia
ſubuerſus eſt qui eiuſmodi eſt, & deliquit, cum ſit
proprio iudicio condemnatus. Cum miſero ad te
Arteman aut Tychicum, feſtina ad me venire Nico
polim. Ibi enim ſtatui hyemare. Zenam legiſperi
tum, & Apollo ſollicite premitte, vt nihil illis deſit.
Diſcant autem & veſtri bonis operibus preeſſe ad
vſus neceſſarios, vt non ſint infructuoſi. Salutant te qui
Ex li. côtra Fau mecum ſunt omnes. Saluta eos qui nos amant in fi
ſtum. ca. xxiii. de. Gratia dei cum omnibus vobis. Amen.

Spes ſalutis nô ſalus, confertur in baptiſmo.

A

Quis non intelligat in lauacro regenerationis ſpem nobis datam ſalutis futuræ, non iam ſalutem ipſam quæ pro mittitur? Et tamen quia certa ſpes eſt, tanquam iam data eſſet eadem ſalus, ſaluos nos, inquit, fecit. Alio quippe loco

Rom. viii.

dilucidiſſime dicit, Nos in nobis ipſis ingemiſcimus, adoptionem expectantes redemptionem corporis noſtri. Spe enim ſalui facti ſumus. Spes autem quæ videtur non eſt ſpes. Quod enim videt quis quid ſperat? Si autem quod non videmus ſperamus, per patientiam expectamus.

Miſſa fuit e Roma per Oneſimum ſeruum.

Digitized by Google

ARGVMENTVM IN EPISTOLA AD PHILEMONEM.

GRæci tradunt hunc Philemonem genere Phrygem fuiſſe, quam nationem intractabilē ac ſeruilem eſſe, uel Græco prouerbio iactatum eſt, Phryx plagis emendatur. Quem tamen Paulus ob pietatem & officia in ſanctos inter præcipuos habuit amicos, Huius ſeruus Oneſimus Romam profugerat non ſine furto, quod fere ſerui ſolent. Illic audito Paulo, qui tum in uinculis erat, euangelicam doctrinam amplexus eſt ac Paulo ſeruiuit in carcere. Verum ne quid herus ob ſerui fugam animo cruciaretur, remittit eum, ſed miro ſtudio, miraq́; ciuilitate, ſeruum & fugitiuum & compilatorem domino reconcilians ſe interim ſponſorem offerens, depenſurus, ſi quid ille ſuppilaſſet in fuga. Scribit enim e uinculis per dictum Oneſimum, quem & filium uocat.

EXPOSITIO EIVSDEM PER EVNdem collecta in Epiſtolam diui Pauli ad Philemonem.

PAulus vinctus Chriſti Ieſu, &
Timotheus frater, Phile-
moni dilecto adiutori no-
ſtro, & Aphiæ ſorori chariſ-
ſimæ, & Archippo cõmili-
toni noſtro, & eccleſiæ,
quæ in domo tua eſt. Gra-
ii.Cor.i. Gal.i. i.Pet.i. tia vobis & pax adeo patre
noſtro, & domio Ieſu Chri-
ſto. Gratias ago deo meo ſemper memoriam tui fa-
ciens in orationibus meis, audiens charitatem tuã,
& fidem quam habes in domino Ieſu, & in omnes
ſanctos, vt communicatio fidei tuæ euidens fiat in
agnitione omnis operibus boni i Chriſto Ieſu. Gau-
dium enim magnum habui, & cõſolationem in cha-
ritate tua, quia viſcera ſanctorum requieuerunt per
te frater. Propter quod multam fiduciam habens in
Chriſto Ieſu imperandi tibi, quod ad rem pertinet
propter charitatem magis obſecro cum ſis talis vt
Paulus ſenex, nunc autem & vinctus Ieſu Chriſti, ob-
ſecro te pro meo filio, quem genui in vinculis One-
ſimo, qui tibi aliquando inutilis fuit: nunc autem &
mihi & tibi vtilis, quem remiſi tibi. Tu autem illum
vt mea viſcera ſuſcipe. Quem ego volueram mecũ
detinere, vt pro te mihi miniſtraret in vinculis euan-
gelii. Sine conſilio autem tuo nihil volui facere, vti
ne velut ex neceſſitate bonum tuum eſſet, ſed volun-
tarium. Forſitan enim ideo diſceſſit ad horam a te,
vt in æternum illum reciperes, iam non vt ſeruum,
ſed pro ſeruo chariſſimum fratrem, maxime mihi.
Quanto autem magis tibi, & in carne, & in domino?
Si ergo habes me ſocium, ſuſcipe illum ſicut me. Si

Digitized by Google

autem aliquid nocuit tibi, aut debet: hoc mihi impu ta. Ego Paulus ſcripſi mea manu. Ego reddam, vt nõ dicam tibi, q & teipſum mihi debes.

AD Philemonem ſcripſit Apoſtolus, vt non quaſi ex neceſſitate bonum eius eſſet, ſed voluntario. ſed voluntarium bonum non aliter eſt, niſi cum deus operatur in nobis & velle & operari pro bona voluntate. Ex lib. de perfectione iuſtitię hominis. Bonum voluntarium. Philip. ij.

Ita frater ego te fruar in domino, refice viſcera mea in Chriſto. Confidens in obedientia tua ſcripſi tibi, ſciens quoniam & ſuper id quod dico facies. Simul & para mihi hoſpitium. Nam ſpero per orationes veſtras, donari me vobis. Salutat te Epaphras cõ captiuus meus in Chriſto Ieſu, Marcus, Ariſtarchus, Demas & Lucas adiutores mei. Gratia domini noſtri Ieſu Chriſti cum ſpiritu veſtro. Amen.

Ex li. de doctrina Christiana .i. Homine in deo frueris.

Cum homine in deo frueris, deo potius q̃ homine frueris. Illo enim frueris quo efficeris beatus, & ad eum te perueniſſe lętaberis in quo ſpem ponis vt venias. Inde ad Philemonem Paulus, Ita frater (inquit) ego te fruar in domino. Quod ſi non addidiſſet in domino, & te tantum fruar dixiſſet, in eo conſtituiſſet ſpem beatitudinis ſuę. Quanq̃ etiam viciniſſime dicitur frui, cum dilectione vti. Cum enim adeſt quod diligitur, etiam delectationem ſecũ neceſſe eſt gerat: per quam ſi tranſieris, eam q; ad illum vbi permanendum eſt retuleris, vteris ea, & abuſiue non proprie diceris frui. Si vero inhęſeris atq; permanſeris finem in ea ponens lętitię tuę tunc vere & proprie frui dicendus es. Quod non faciendum eſt niſi in illa trinitate, id eſt ſummo & incommutabili bono.

Miſſa ab Italia per Timotheum.

Digitized by Google

ARGVMENTVM IN EPISTOLAM AD HEBRAEOS.

NVlla gens obſtinatioribus animis re-
pugnabat Euangelio Chriſti, quam
Iudæorum, qui Paulo etiam pecu-
liariter erant infenſi, quod ſe gentium
apoſtolum profiteretur, quas Iudæ-
vt prophanas et impias abominaba-
tur: quodq́; legem Moſaicam, quam illi ſacroſanctam ha-
bebant et Euangelii vice per vniuerſum orbem ſpargi cu-
piebant, antiquare videretur. Adeo vt eſſent inter hos quo-
que qui Chriſti doctrinã receperãt, qui putarent legis ob-
ſeruationem cum Euangelio miſcendam. Hieroſolymis igi-
tur qui crediderant, varijs calamitatibus afficiebantur ab
his qui reſiſtebant Euangelio (nã penes hos erat publica
autoritas) coniiciebantur in vincula, cædebantur, diripie-
bantur illorum bona. Hos itaq; conſolatur Paulus, partim
exemplo veterum ſanctorum, quorum plerique ſimilibus, aut
grauioribus calamitatibus exerciti ſunt, quo virtus illorũ
eſſet exploratior, ſpectatiorq́;, ac præcipue exemplo Chri-
ſti, partim ſpe præmii cæleſtis. Deinde declarat, conſta-
te iã euãgelio Chriſti, ceſſaſſe vmbras legis Moſaicæ, mul-
ta repetens ex veteri teſtamento, et ad Chriſtum accom-
dans. Docet non ex obſeruatione legis, ad tempus datæ et
imperfectæ, ſperandam eſſe ſalutem, ſed ex fide, qua vete-
res etiã illi probatæ ſanctimoniæ viri, quorum memoria
Iudæis erat ſacroſancta, deo potiſſimum placuiſſent. In fine
tradit præcepta quædam ad mores Chriſtianos facientia.

Digitized by Google

EXPOSITIO IN EPISTOLAM AD Hebræos eorundem opera edita & colʼ lecta, quorum ſuperiores.

CAPVT I.

MVltifarie multiſque modis olim deus loquens patribus in proʼ phetis: nouiſſime diebus iſtis locutus eſt nobis in filio, quem conſtituit hæredem vniuerſoʼ rum.

Extracta ex tractatu. ſecundum Ioan. xxi.

ERat ille dominus prophetarum impletor prophetarum, ſanctificator prophetarum, ſed & propheta. Nam & Moyſi dictū eſt, Suſcitabo eis prophetam ſimilem tui. Similem ſecundum carnem, non ſecundum maieſtatem. Et de ipſo Chriſto illaʒ domini promiſſionem habere intellectuʒ, aperte in Actibus Apoſtolorum exponitur & legitur. Et ipſe dominus de ſe ait, Non eſt propheta ſine honore niſi in patria ſua. Propheta dominus, & verbum dei dominus, & nullus propheta ſine verbo dei prophetat. Cum prophetis verbum dei, & propheta verbum dei. Meruerunt priora tempora prophetas afflatos & impletos verbo dei, meruimus nos prophetam ipſum verbum dei. Sic auteʒ propheta Chriſtus dominus prophetarum, ſicut angelus Chriſtus dominus angelorum. Nam & ipſe dictus eſt magni conſilij angelus. Verũtamen alibi quid dicit propheta? Quia non legatus, neqʒ angelus, ſed ipſe veniens ſaluos faciet eos id eſt ad ſaluos eos faciendos nõ mittet legatum, non mittet angelum, ſed veniet ipſe. Quis veniet? & ipſe angelus, vt etiam dominus angelum, niſi quia iſte ſic angelus, vt etiam dominus angelorum. Etenim angeli latine nuncij ſunt. Si Chriſtus nihil annunciaret, non diceretur angelus. Si Chriſtus nihil prophetaret, propheta non diceretur. Exhortatus eſt nos ad fidem, & ad capeſſendam vitam æternam. Aliquid præſens annunciauit, aliquid futurum prædixit. Ex eo ꝙ præſens annunciauit, angelus erat: ex eo quod futurum prædixit, propheta erat: ex eo ꝙ verbum dei caro factum eſt, & angelorum & prophetarum dominus erat.

Dominus etiã propheta erat. Deut. xviij. Acto. iij. Math. xiij.

Chriſtus angeʼ lus dictus.

C

Angelus diciʼ tur nuncius latiʼ ne.

¶ Tempus conſtituit dominus promiſſis ſuis, & tempus eis quæ promiſit implendis. Promiſſionum tempus erat tempore prophetarum vſqʒ ad Ioannem Baptiſtam. Ab illo autẽ & deinceps vſqʒ in finem tempus eſt implendi quæ promiſſa ſunt. Vnicus itaque filius dei venturus ad homines, aſſumpturus hominem: & per id quod ſumpſit futurus homo, moriturus, reſurrecturus, aſcenſurus in coelum, ſeſſurus ad dexteram patris, & impleturus in gentibus

Ex tracta. in pſ. cix.

Tempus proʼ miſſionum.

Digitized by Google

quæ promiſit, & poſt impletionem promiſſorum ſuorum in gentibus, etiam hoc impleturus vt veniat, & quod erogauit exigat, & diſcernat vaſa iræ a vaſis miſericordiæ, reddat impijs quod minatus eſt, iuſtis quod pollicitus. Hoc ergo totum prophetandum fuit, prænunciandum fuit venturum, commendandum fuit, vt non ſubito veniens horreretur, ſed creditum expectaretur.

Per quem fecit & ſecula.

In tracta. ſu. pſ. lxxiij. Pſal. lxxiij. Deus ante ſecu/la.

¶ Deus autem rex noſter ante ſecula, quia ipſe eſt in principio verbum per quod facta ſunt ſecula, operatus eſt ſalutem in medio terræ. Qualem ſalutem niſi vt diſcerent homines æterna deſiderare, non ſemper temporalibus inhærere?

Ex lib. ſenten/tiarum Proſperi. Ante creaturã fruſtra requirũ/tur tempora.

¶ Creaturæ motibus cœperunt currere tempora, vnde ante creaturam fruſtra tempora requiruntur quaſi poſſint inueniri ante tempora. Motus enim ſi nullus eſſet vel ſpiritalis, vel corporalis creaturæ, quo per præſens præteritis futura ſuccederent, tempus vllum omnino non eſſet. Moueri autem creatura non vtique poſſet ſi non eſſet. Potius ergo tempus a creatura, quàm creatura cœpit a tempore. Vtrumque autem ex deo. Ex ipſo enim & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia.

Qui cum ſit ſplendor gloriæ, & figura ſubſtantiæ eius.

Sapien. vij.

Ex ſerm. de verbis eua. xxvij. Stabilitas i ęternitate, varietas in tempore eſt.

IN æternitate ſtabilitas eſt, in tempore autem varietas. In æternitate omnia ſtant, in tempore alia ſuccedunt, alia accedunt. Potes inuenire minorem filium in varietate temporis ſuccedentem patri, quia etiam patri ſuo ipſe ſucceſſit, non æterno patri temporalis. Quid ergo poſſumus in creatura inuenire coæternum quando in creatura nihil inueniamus æternum? Inuenio æternum

A

Coæternum nõ eſt in creatura, quia nihil æternum. Coæternum & coæuum differunt.

patrẽ in creatura, & inuenio coęternũ filiũ. Si aũt nõ inuenis æternũ, & vincunt ſe in tẽpore, ſufficit, vt ad ſimilitudines inueniamus coæuũ. Aliud eſt.n. coæternũ, aliud coæuũ. Coæuos quotidie dicimus eos q̃ eandẽ habẽt menſurã tẽporũ, nõ alter ab altero præceditur, ambos tamẽ eſſe cœpiſſe quos dicimus coæuos. Si potuerimus inuenire coæuum qđ naſcitur ei a quo naſcitur, ſi poſſimus inuenire coæua duo, generãs, & generatum: hic inueniamus coæuum, ibi intelligamus coæterna. Si inuenero hic genitũ, ex eo eſſe cœpiſſe ex quo cœpit generator, & ex eo tẽpore eſſe īcipiat, ex quo cœpit aliud vnde naſcitur, hoc ex eo ex quo illud cœpit, illud ex eo ex quo illud nõ cœpit. Hoc ergo coæuũ, illud coæternũ, nõ poſſe cõparari temporalia ęternis, ſed poſſe ex aliq̃ tenui & parua ſimilitudine coæua coæternis. Inueniamus vtiq; coæua, & de ſcripturis cõmoneamur ad has ſimilitudines. Legimus in ſcripturis de ipſa ſapiẽtia, Cãdor eſt

Sapien. vij. Ibidem.

.n. lucis ęternę. Itẽ legimus, Speculũ ſine macula dei maieſtatis. Ipſa ſapiẽtia dicta eſt candor lucis ęternę, dicta eſt imago patris

B

Digitized by Google

Hinc accipiamus ſimilitudinē, vt inueniamus coęua, ex quibus in-
telligamus coęterna. O Arriane ſi inuenero genitorē nō pręcede-
re tēpore illud qđ genuit, ſi genitū nō eſſe minorez tempore illo a
quo generatus eſt, iuſtū erit vt cōcedas mihi poſſe iſta coęterna in-
ueniri in creatore, quādo coęua in creatura inueniri potuerunt. Di-
xit, Candor eſt. n. lucis ęternę. Ignis. n. lucē fundit, lux ab igne fun-
ditur. Quid a quo exſtat ſi quęramus, quotidie cū lucernā accēdi-
mus ammonemur rei cuiuſdā inuiſibilis, ⁊ inenarrabilis, vt lucer-
na aliqua intelligētię noſtrę in iſta nocte ſeculi poſſit accendi. At-
tende eū q lucernā accēdit. Nō accēſa lucerna, nōdū eſt ignis, nōdū
eſt fulgor q ab igne exit. Interrogo autē ego ⁊ dico, fulgor ab igne
exiſtit: an ignis a fulgore? Omnis anima mihi reſpōdet. Voluit. n.
deus inſeminare omni animę initia intellectus, initia ſapientię.
Omnis mihi aīa reſpōdet, ⁊ nemo dubitat, ꝙ ſplēdor ille de igne
exiſtit, nō ignis de ſplēdore. Ponamus ergo ignē patrē illius ſplen-
doris, qa iā prelocuti ſumus coęua nos quęrere nō coęterna. Si
lucernā accēdere cupio, nōdū eſt ibi ignis, nōdum ⁊ ille ſplēdor.
Mox autē vt accēdero, ſimul cū igne ⁊ ſplēdor exiſtit. Da hic mihi
ignē ſine ſplēdore: ⁊ credo tibi patrē fuiſſe ſine filio. Dicta eſt vt po-
tuit a nobis tāta res dici. Illa tamē ineffabilia ſunt, nihil dignū pu-
tetis, vel eo ipſo ꝙ coęua coęternis cōparātur, tēporalia ſemper ma-
nētibus, extinguibilia immortalibus. Poteſt ergo ſemper eſſe gene-
rās, ⁊ ſemper cuz illo qđ de illo natū eſt. Ergo filius dei ſcđm hoc
dicitur ꝙ et pater eſt, ꝙ hz de quo ſit: nō ſecundū hoc ꝙ prior eſſet
pater ⁊ poſtea filius. Semper pater, ſemper filius de patre. Et quia
quicquid de aliquo eſt, natū eſt, ſemper igitur filius natus, ſemper
pater, ſemper de illo imago. Nō potuiſti inuenire coęterna genita
ęternis genitoribus, ⁊ inuenisti coęua nata tēporalibus gignenti-
bus. Intelligo coęternū filiū natū coęterno gignēti. Quod. n. eſt tē-
porali coęuum, hoc eſt ęterno coęternū. Sed ſplendor qui fundi-
tur de igne, minus lucet ꝗ̄ ipſe ignis. Habēt iſta ſimilitudines, ſed
nō habēt omnimodā ęqualitatē. Sed dicat aliquis, Talis eſt ergo fi-
lius ad patrē, qualis ad ignē ſplendor? Nō: ſed ęqualitas omnimo-
da eſt. Crede Apoſtolo, quia potuit videre quod dixi. Ait. n. Nō ra-
pinam arbitratus eſt eſſe ęqualis deo. Aequalitas omnimodo cō-
mendatur. Et qđ dixit? Nō rapinā. Quare? Quia illud eſt rapina, qđ
alienū eſt. Tamē ex duabus iſtis collationibus ⁊ generibus duobus
ſimilitudinē fortaſſis inuenimus in creatura, qđo intelligamus fi-
liū ⁊ coęternū patri, ⁊ nequaꝗ̄ minorē. Sed non illud poſſumus
inuenire in vno genere ſimilitudinum. Iungamus ambo genera.
Vnum vnde ipſi dant ſimilitudines, ⁊ alterum vnde nos dedimus.
Dederunt enim illi ſimilitudines ex his quę naſcuntur in tēpore,
⁊ pcedunt tēpore ab eis a qbus naſcuntur, ſicut homo de homi-
ne. Maior ille tēpore, prior natus, ſed tñ homo ⁊ homo. i. eiuſdem
ſubſtantię. Homo. n. hominem generat, ⁊ equus equum, ⁊ pecus

Sapien. vij.

Deus inſeminauit omni animę principia intellectu alia.

Splendor eſt ab igne.

Ignis non eſt ſine ſplendore nec pater ſine filio.

Similitudo ſplendoris ad ignem ⁊ filij ad patrem non eſt omnimoda, quia non habet ęqualitatem ſicut filius cum patre.

Diuerſa genera ſimilitudinum applicanda ſunt ad patris filijq; ęqualitatem ſignificandam.

pe eudem. Deinde ſubſtantiam generante iſta, ſed non ...
pus. Diuerſa ſunt tempore, ſed non ſunt diuerſa natura. Quid ...
hic laudamus in iſta natiuitate? Certe aequalitatem naturae. Qu...
deeſt? Aequalitas temporis. Teneamus hoc vnum quod laud...
idest aequalitatem naturae. In illo autem genere ſimilitudin...
quod nos vidimus de ſplendore ignis, aequalitatem naturae n...
inuenis, ſed inuenis coaeuitatem. Quid hic laudamus? coaeuita...
Quid deeſt? Aequalitas naturae. Coniunge quae laudas. In creatu...
ris enim deeſt aliquid quod laudas. In creatore nihil deeſſe pote...
quia quod inuenis in creatura, a creatore artifice proceſſit. Quid e...
go in coaeuis? Nonne hoc quod ibi laudas? Quod autem deeſt ...
tribuendum maieſtati, in qua nullus defectus eſt. Ecce offert ...
genitis coaeua gignentia. Laudas ibi coaeuitatem, ſed diſparilitat...
reprehendis. Quod reprehendis, noli attribuere deo: quod lauda...
tribue. Et tribuis illi ex iſto genere ſimilitudinum pro coaeu...
aeternitatem, vt coaeternus ſit natus eius eo a quo natus ſit. De alio
autem ſimilitudinum genere, quia & ipſa creatura dei eſt, & debe...
laudare creatorem, quid ibi laudas? Aequalitatem naturae. Iam pro
pter illam diſtinctionem dederas coaeternitatem, da propter illa...
aequalitatem, & perfecta eſt natiuitas eiuſdem ſubſtantiae. Quid
E enim dementius quam vt in aliquo laudem creaturam, quod non ſit
in creatore? Laudo in homine aequalitatem naturae, & non credo
in eo qui fecit hominem. Quod de homine natum eſt homo eſt,
& quod de deo natum eſt non id erit quod ille de quo natum eſt.
Laudent ergo creatorem omnia opera ſua. Inuenio hic coaeuum,
agnoſco ibi coaeternum. Hic aequalitatem inuenio naturae, ibi in
telligo aequalitatem ſubſtantiae. Totum ergo ibi ſimul, & non hic
ſolum, quod in creaturis. Totum inuenimus ibi, ſed tanquam in crea
tore. Quanto amplius, quod haec viſibilia, illa inuiſibilia: haec tempo
ralia, illa aeterna: haec commutabilia, illa incommutabilia: haec
corruptibilia, illa incorruptibilia. Poſtremo in ipſo homine ...
quae inuenimus homo & homo, duo homines ſunt, ibi pater & fi
lius vnus eſt deus.

Quod de deo natum eſt deus eſt.

Portansq; omnia verbo virtutis ſuae, purgatione peccatorum faciens.

Ex lib. ſententiarum Proſperi.
Subſtantia creaturae dependet a deo.

CReatoris omnitenentis omnipotentia cauſa eſt ſubſiſtendi omni creaturae. Quae virtus & ab eis quae condidit regendis aliquando ceſſaret, ſimul omnium rerum ſpecies & natura concideret. Proinde quod dominus ait, Pater meus vſque nunc operatur, continuationem quandam operis eius, qua ſimul omnia continet atque ammíniſtrat, oſtendit: in quo opere etiam ſapientia ipſius perſeuerat, de qua dicitur, Pertingit a fine vſque ad
F finem fortiter, & diſponit omnia ſuauiter. Idque etiam Apoſtolus

Sapien. viij.

ſentit,

Digitized by Google

ſendit,cum Athenienſibus deum predicans ait, In quo viuimus, F
mouemur & ſumus. Quia ſi opus ſuum rebus creatis ſubtraheret, Act.xvii.
nec viuere,nec moueri,nec eſſe poſſemus. Et ideo ſic deus intelli- Sine opera dei
gendus eſt requieuiſſe ab omnibus operibus ſuis,vt iam nullam nihil poſſumus
nouam creaturam conderet,nō vt conditas continere aut guber
nare ceſſaret.

¶Deus enim omnipotens & omnitenens,incommutabili æter- Ex li.viii.de Ge
nitate,veritate,voluntate ſemper idem,mouet per tempus creatu- neſi ad literā.
ram ſpiritalem,mouet etiam per tempus & locum creaturam cor-
poralem,vt eo motu naturas quas intrinſecus ſubſtituit,etiam ex-
trinſecus amminiſtret. Cum ergo tale aliquid agit non debemus
opinari eius ſubſtantiam qua deus eſt,temporibus locisq̄ muta-
bilem,aut per tempora & loca mobilem:ſed in opere diuinæ pro-
uidentiæ iſta cognoſcere,non in illo opere quo naturas creat. ſed
in illo quo intrinſecus creatas etiam extrinſecus adminiſtrat,
cum ſit ipſe nullo locorum vel interuallo,vel ſpatio,incommu-
tabili excelentiaq̄ potentia, & interior omni re,quia in ipſo ſunt In deo ſunt oīa
omnia:& exterior omni re,quia ipſe eſt ſuper omnia. Item nullo & deus eſt ſuper
temporum vel interuallo,vel ſpatio incommutabili æternitate,& omnia.
antiquior eſt omnibus,quia ipſe eſt ante omnia,& nouior homini
bus,quia idem ipſe.

¶Fundauit poſt omnia terram ſuper firmamentum eius,non in- G
clinabitur ſeculum ſeculi. Firmauit terram, intelligo eccleſiam. Ex tracta.
Quæ eſt firmitas eius ſuper quam fundata eſt,niſi fundamen- ſu ciii.
tum eius? Quod eſt illud? Fundamentum,inquit,nemo poteſt po- ps.ciii.
nere preterq̄ quod poſitum eſt,quod eſt Chriſtus Ieſus. Ibi ergo fir- Eccleſiæ firmi-
mati ſumus merito,quia ibi firmatum non inclinabitur in ſecu- tas.
lum ſeculi. Nihil enim firmius iſto fundamento. Infirmus tu eras, i.Cor.iii.
ſed firmum fundamentum te portat. In te firmus eſſe non po- Eccleſiæ funda
teras:firmus eris ſemper ſi ab illo firmo fundamento non rece- mentum.
das. Non inclinabitur in ſeculum ſeculi. Ipſa eſt predeſtinata colū-
na,& firmamentum veritatis. Et ideo tali fundamento ſuffulta,
quid meruit audire? Non inclinabitur in ſeculum ſeculi. Firma-
uit terram ſuper firmamentum Chriſtum. Nutabit eccleſia ſi nu- Eccleſia non nu
tauerit fundamentum. Et vnde nutabit Chriſtus qui anteq̄ veni- tabit.
ret ad nos,& carnem ſuſciperet,omnia per ipſum facta ſunt,& ſine Ioan.i.
ipſo factum eſt nihil? Qui omnia continet maieſtate & bonitate
non nutante Chriſto,non inclinabitur in ſeculum ſeculi. PVRga- Ex tract.ſu.L.
tionem peccatorum faciens. ps.l.

¶Aſperges me,inquit,hyſopo & mundabor. Hyſopum nouimus Hyſopus in pe
herbam humilem,ſed medicinalem. Saxo hærere radicitus dici- tra hæret.
tur:inde in miniſterio mundandis aſſumpta eſt. Apprehende & tu
radicem dilectionis petram tuam eſto humilis in humili deo tuo
vt ſis excelſus in glorificato deo tuo. Aſpergeris hyſopo, humilitas H
Chriſti te mundabit. Noli herbam contemnere, vis medicamenti
DDDD

Hyſopus purgã dis pulmonib⁹ confert. attende. Aliquid etiam dicam quod a medicis ſolet [illegible] experiri in ægrotis. Hyſopum dicunt purgandis pulmonibus apte eſſe. In pulmone ſolet notari ſuperbia. Illic enim inflatio, illic anhelitus. Dicebatur autem de Saulo perſecutore tanquam Saule ſuperbo quod ibat ad vinciendos Chriſtianos ſpirans cœdis. Anhelabat ſanguinem nondum purgato pulmone. Audi et hic humiliatum, quia hyſopo purgatum, Aſperges me hyſopo et mundabor, lauabis me id eſt mundabis, et ſuper niuem dealbabor. Et ſi fuerint inquit peccata veſtra vt fœnicium, tanquam niuem dealbabo. De talibus ſibi exhibet veſtem ſine macula et ruga. Proinde veſtis eius in monte tanquam nix dealbata effulſit. Significabat autem eccleſiam omni macula peccati mundatam.

Pſal.l. Eſaie i.

Sedet ad dexteram maieſtatis in excelſis, tanto melior angelis effectus, quanto differentius præ illis nomen hæreditauit, Cui enim dixit aliquando angelorum, Filius meus es tu, ego hodie genui te? Et rurſum, Ego ero illi in patrem, & ipſe erit mihi in filiũ. Et cum iterum introducit primogenitum in orbem terræ, dicit, Et adorent eum omnes angeli dei.

Pſal.ii. Acto.xiii. ii.Reg.vii. A

Pſal.xcvi. Ex tract.ps.ii. Aeternum neque præteritum neque futurũ habet. Pſal.ii.

¶ Quanquam poſſit etiam ille dies in prophetia dictus videri, quo Ieſus Chriſtus ſecundũ hominẽ natus eſt, tamẽ hodie, quia præſentiam ſignificat, atque in æternitate nec præteritũ quicquam eſt quaſi eſſe deſierit nec futurum quaſi nondum ſit, ſed præſens tantum, quia quicquid æternum eſt ſemper eſt, diuinius accipitur ſecundum id dictum eſſe, Ego hodie genui te, quo ſempiternam generationem virtutis et ſapientiæ dei, qui eſt vnigenitus filius, fides ſynceriſſima et catholica prædicat.

Pſal.ciii.

Et ad angelos quidẽ dicit, Qui facit angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos flammam ignis.

Ex tractat. ps.ciii. Angelos multis apparuiſſe credendum eſt. B Angelus nomẽ eſt officii, non naturæ.

ET hoc, quamuis non videamus apparitionem angelorum, abſcondita eſt enim ab oculis noſtris, et eſt in quadam republica magna imperatoris dei, tamen eſſe angelos nouimus ex fide et multos apparuiſſe ſcriptum legimus et tenemus, nec inde dubitare fas nobis eſt, Spiritus autem ſunt angeli et cum ſpiritus ſunt, non ſunt angeli: cum mittuntur, fiunt angeli. Angelus enim officii nomen eſt, non naturæ. Quæris nomen eius naturæ, ſpiritus eſt. Quæris officium? angelus eſt. Ex eo quod eſt, ſpiritus eſt. Ex eo quod agit, angelus eſt. Vide illud in homine, nomẽ naturæ homo officii miles. Nomen naturæ vir, officii preco. Homo ergo fit preco. i. qui erat homo fit preco, nõ qui erat preco, fit homo. Sic H ergo qui erant iam ſpiritus conditi a creatore deo, facit eos angelos mittendo eos nunciare quæ iuſſerit. Et ignem flagrantem facit

Digitized by Google

miniſtros ſuos. Legimus apparuiſſe ignem in rubo: legimus etiã Flammãq; ignis
ignem miſſum deſuper, ⁊ impleſſe quod preceptum eſt. Miniſtra- facit Deus mi-
uit ergo cũm impleret. Cum eſſet in natura ſua, ſpiritus erat: cum niſtros ſuos.
egit quod iuſſum eſt, miniſterium impleuit. Sic ſecundum literã
in creatura. Quid eſt autem in eccleſia figurate? Quomodo accepi
mus. Qui facit angelos ſuos ſpiritus, ⁊ miniſtros ſuos ignem fla- ps. ciii.
grantẽ? Spiritus ſpiritales dicit: bene facit ſpiritales angelos ſuos
id eſt nuncios verbi ſui. ſpiritalis enim omnia iudicat: ipſe autẽ
a nemine iudicatur. Vide ſpiritalem factum angelum dei. Nõ po i. Cor. iii.
tui, inquit, loqui vobis quaſi ſpiritalibus, ſed quaſi carnalibus. De
ſpiritali quadã affectione miſſus eſt ad carnales, tanq̃ angelus de i. Cor. iii.
coelo ad terram. Quomodo dicit, Et miniſtros ſuos ignẽ flagrãtẽ,
niſi quomodo dicit ſpiritu feruentes? Si enim feruet ſpiritu, ignis
ardẽs eſt omnis miniſter dei. Nõne ardebat Stephanus? Quo igne
ardebat? ⁊ quis ignis ille erat? quãdo lapidabatur, rogabat. Cũ au Rom. xii.
dis, ignis eſt miniſter dei, incẽſurũ illũ putat. Incẽdat licet, ſed foe- Act. vii.
nũ tuũ. i. carnalia omnia deſideria tua. Currat miniſter dei predi G
cãs verbũ dei. Audi illũ, Sic nos exiſtimet homo vt miniſtros dei
⁊ diſpẽſatores myſteriorũ dei. Quomodo autẽ ardebat cũ diceret, i. Cor. iiii.
Os noſtrũ patet ad vos o Corinthii, cor noſtrũ dilatatũ eſt? Arde
bat ⁊ flagrabat charitate, ibat in eos vt incẽderet. Hũc ignẽ ſe miſ-
ſurum dominus in terrã dicebat cũ ait, Ignẽ veni mittere in terrã ii. Cor. vi.
Quomodo gladiũ, ſic ignẽ. Gladius diuidit affectũ carnalẽ, ignis
abſumit. Totum in verbo dei intellige, totũ in ſpiritu dei cogno Luce. xii.
ſce. Incipe feruere charitate per verbum quod audis, ⁊ vide quid in Matth. x.
te fecerit ignis miniſter dei.

¶ Illã ipſam ſupnã atq; coeleſtẽ vnde peregrinamur patriã cogite8 x li. iii. de
mus. Illic. n. dei volũtas, q̃ facit angelos ſuos ſpũs, ⁊ miniſtros ſuos Trinit.
ignem ardẽtẽ, i ſpiritibus ſumma pace atq; amicitia copulatis, ⁊
i vnã volũtatẽ quodã ſpiritali charitatis igne cõflatis, tanq̃ in ex-
celſa ⁊ ſãcta ⁊ ſecreta ſede pſidẽs, velut i domo ſua, ⁊ i tẽplo ſuo,
ĩde ſe q̃buſdã ordinatiſſimis creaturæ motibus pmo ſpiritalibus
deĩde corporalibus p cũcta diffudit, ⁊ vtit oĩbus ad ĩcõmutabi-
le arbitriũ ſñiæ ſuę ſiue ĩcorporeis, ſiue corporeis rebus, ſiue ratio
nabilib⁹ ſiue irrationabilib⁹ ſpiritibus, ſiue bonis p eius gratiã, ſi
ue malis p pprĩã volũtatẽ. Sz quẽadmodũ corpora craſſiora ⁊ infe
riora p ſubtiliora ⁊ potẽtiora quodã ordine regunt, ita oĩa corpo D
ra p ſpm̃ vitæ rationalẽ, ⁊ ſpũs vitæ ratiõalis deſerto atq; peccator Deus omnibus
p ſpm̃ vitæ rationalẽ piũ ⁊ iuſtũ, ⁊ ille p ipm̃ deũ. Ac ſic vniuerſa ex ſententia vte
creatura p creatorẽ ſuũ, ex quo, ⁊ p quẽ, ⁊ i quo ẽ cõdita atq; ĩſtitu tur.
ta ẽ. Ac p hoc volũtas dei ẽ pma ⁊ ſũma cauſa omniũ corporaliũ Ordo rerũ gu
ſpecierũ atq; motionũ. Nihil. n. viſibiliter fit ⁊ ſenſibiliter, q̃d nõ de bernandarum.
iterior inuiſibili atq; ĩtelligibili aula ſũmi ĩperatoris aut iubeat, aut
pmittat ſecũdũ ĩeffabilẽ iuſtitiã pmiorũ atq; poenarũ, gratiarũ ⁊
retributionũ, i iſta toti⁹ creaturæ ãpliſſima q̃dã ĩmẽſaq; republica.

Digitized by Google

Pſal.xliiii.

Ad filium autem. Thronus tuus deus in ſeculum ſeculi, virga æquitatis, virga regni tui. Dilexiſti iuſtitiam, & odiſti iniquitatem: propterea vnxit te deus deus tuus, oleo exultationis præ participibus tuis.

Ex tract. ps. xliiii. Thronus dei. B Virga dei.

Erat ſedes regni iudicis temporalis pertinens ad eos qui in lege erant. Venit ille vt liberaret eos qui ſub lege erant, & ſub gratia conſtitueret. Sedes eius in ſeculum ſeculi. Quia æternitatis diuinitas, non enim poſſet deus ſedem habere temporalem. Virga recta eſt, virga regni tui directionis virga eſt, dirigit homines. Curui erant, diſtorti erant, ſibi regnare cupiebant, ſe amabant, facta ſua multum diligebant, non voluntatem ſuam deo ſubdebant, ſed voluntatem dei ad ſuas concupiſcentias flectere volebant. Ergo dei voluntas æqualis eſt, tua curua eſt, propterea tibi videtur praua illa, quia tu ei coaptari non potes. Dirige ad illam te, & noli velle illam curuari ad te, quia non poteſt. Fruſtra conaris, illa ſemper directa eſt. Vis illi hærere? Corrige te, & erit virga ipſius quæ te regit virga directionis. Dilexiſti iuſtitiam, & odiſti iniquitatem. Attende ad iſtam virgam. Sit tibi rex Chriſtus, Regat te virga illa, ne frangat te. Virga enim ferrea eſt illa inflexibilis. Et quid dictum eſt? (Pſal.ii.) Reges eos in virga ferrea, & tanquam vas figuli confringes eos. Alios regit, alios conterit, regit ſpiritales, conterit carnales. Ergo attende ad iſtam virgam. Quid in iſta times? Hæc eſt recta virga, Dilexiſti iuſtitiam, & odiſti iniquitatem. Quid times? Si forte iniquus es, audi eum regem tuum quia odiſti iniquitatem & times. Ecce quid facias. Qui odit iniquitatem, numquid te? Sed in te eſt iniquitas, odit illam deus. Oderis & tu Et ſi vnam rem ambo oderitis, eris deo amicus, ſi odiſti quod odit. Ita & ſi amabis quod amat. Propterea vnxit te, deus, deus tuus. Propterea vnxit te, vt diligeres iuſtitiam, & odiſſes iniquitatem. Et vide quomodo ait, Propterea vnxit te deus deus tuus. O tu deus, vnxit te deus tuus. Deus vngitur a deo. Et ideo in latino putatur idem caſus nominis repetitus, In græco autem euidentiſſima diſtinctio eſt, quia vnum nomen eſt quod compellatur, & alterum ab eo qui compellat, vnxit te deus. O tu deus, vnxit te deus tuus. Ergo quis eſt deus vnctus a deo? dicant nobis Iudæi, Scripturæ iſtæ communes ſunt. Vnctus deus a deo, Vnctum audis, Chriſtum intellige. Etenim Chriſtus a chriſmate. Hoc nomen quod appellatur Chriſtus vnctionis eſt, nec in aliquo alibi vngebantur reges & ſacerdotes niſi in illo regno. Vnctus eſt ergo deus a deo. Quo oleo niſi ſpiritali? Oleum enim viſibile in ſigno eſt. Oleum inuiſibile in ſacramento eſt. Oleum ſpiritale intus eſt. Vnctus eſt nobis deus, & miſſus eſt nobis. Et ipſe deus vt vngeretur homo erat, ſed ſic homo erat vt deus eſſet, ita deus erat vt homo eſſe non dedignaretur. Deus ergo homo. Et ideo vnctus deus, quia homo deus, & factus Chriſtus. Non potuit apertius dici nomen Chriſti quam vt diceretur

Iniquitatē odit deus.

E Vnxit te deus &c.

Deus vnctus a deo quis ſit. Chriſtus.

Oleum quo vngitur.

Digitized by Google

unctus deus. Quomodo ſpecioſus forma pre filiis hominum, ſic ps. xliiij.
unctus oleo exultationis præ participibus ſuis. Qui enim partici- Participes
pes eius? Filij hominum, quoniam & ipſe filius hominis particeps Chriſti.
factus mortalitatis eorū, vt faceret participes immortalitatis ſuę

¶ Meſſias hebraice, latine Chriſtus eſt, ab vnctione enim dicitur G
Chriſtus. Chriſma vnctio eſt græce. Ergo Chriſtus vnctus. Ille ſin- Ex tracta. euāg. ſecundū
gulariter vnctus, præcipue vnctus. vnde omnes Chriſtiani vngun- Ioan. vij.
tur. Ille præcipue quomodo in pſalmo dicit, audi, Propterea vn- Meſſias.
xit te deus, deus tuus oleo exultationis præ participibus tuis. Partici- Chriſma.
pes enim eius omnes ſancti. Sed ille ſingulariter ſanctus ſancto- Chriſtus.
rum, ſingulariter vnctus, ſingulariter Chriſtus. Chriſtiani.

¶ Meſſias vnctus eſt, vnctus græce Chriſtus eſt hebraice meſſias, ps. xliij.
vnde & punice, meſſe dicitur vnge. Cognatæ quippe ſunt linguæ Ex ſermone de verbis euang.
iſtæ & vicinæ, Hebraica, Punica, & Syra. ſuper

¶ Dicis & ante incarnationem Chriſti patrem dictum eſſe deum Ioan. xv.
eius: quoniam ſcriptum eſt, vnxit te deus deus tuus, longe antequā Meſſias.
Chriſtus veniſſet in carne. Ita ne non intelligis in prophetia eſſe Ex libro contra
prædictum tanq̄ fuerit factum quod erat futurum? An non ſic Maximinū. ij.
in prophetia ipſe dominus? Foderunt, inquit, manus meas & pe- Futurum tan-
des &c. quibus paſſionem ſuam tanto ante prænunciauit: & quod quam præteri-
futurum erat, tanq̄ iam factum eſſet expreſſit. Dictum eſt ergo in tum in ſcriptu- ris enunciatur.
prophetia rerum futurarum, tanq̄ locutione rerum præteritarum, ps. xliiij.
Vnxit te deus, deus tuus oleo exultationis præ participibus tuis.
Participes eius ſignificans futuri fuerant ſerui eius, ſocij eius, ami- H
ci eius, fratres eius, membra eius. Prædictum eſt igitur quod futu- Oleum exulta-
rum erat, vt vngeret deus Chriſti hominem Chriſtum, Qui tamē tionis Spiritus
ſic factus eſt homo vt maneret deus: Vngeret autem non viſibili ſanctus.
& corporali oleo, ſed ſpiritui ſancto, quem ſcriptura nomine olei
exultationis figurata vt ſolet locutione ſignificat. Dixit autē vnxit
non dixit vncturus eſt, quia in prædeſtinatione iam factum erat. Act. x.
Quod beatus Petrus in Actibus apoſtolorum dixit, Hunc Ieſuꝫ a
Nazareth, quem vnxit deus ſpiritu. Ecce quod prophetabatur quā- Pſal. xliiij.
do dictum eſt, Vnxit te deus deus tuus oleo exultationis, vel oleo
lætitiæ præ participibus tuis. Deus enim cui dictum eſt in eodem Ibidem.
pſalmo. Thronus tuus deus in ſeculum ſeculi, virga directionis,
virga regni tui. Dilexiſti iuſticiam, & odiſti iniquitatem, propterea
vnxit te deus, deus tuus: a deo patre vnctus eſt filius, qui ſic homo
factus eſt, vt maneret deus. Qua vnctione plenus erat, id eſt ſpiri-
tu ſancto. Propter quod de illo ſcriptum eſt, Ieſus autem plenus Luc. iiij.
ſpiritu ſancto reuerſus eſt a Iordane.

**Et tu in principio domine terram fundaſti, & ope- Pſal. ci.
ra manuum tuarum ſunt cœli. Ipſi peribunt, tu autē
permanebis, & omnes vt veſtimentum veteraſcent.**

Digitized by Google

Et velut amictum mutabis eos & mutabuntur: tu autem idem ipſe es, & anni tui non deficient.

A
Ex tractat. ps.ci.
ps.ci.

IN principio terram tu fundaſti domine. Noui [illegible] tuam qua precedis omnia quae feciſti. Principio [illegible] fundaſti domine, & opera manuum tuarum ſunt celi. Ipſi peribunt, tu autem permanes, & omnia ſicut veſtimentum veteraſcent. Et ſicut opertorium mutabis eos & mutabuntur. Tu autem idem

Exo.iii.
Deus idem manens ipſe & verbo fecit.

ipſe es. Tu qui es, idem es. Tu qui dixiſti, Ego ſum qui ſum, idem ipſe es. Dominus fundauit terram. Scimus opera [illegible] ſunt celi. Nequaquam enim quaſi aliud facere debuit manu, aliud verbo: quod fecit verbo hoc fecit manu. Non enim [illegible] corporeis membris qui dixit, Ego ſum. Et forte verbum [illegible]

Gen.i.
Ibidem.

manus eius. Certe manus eius eſt virtus eius. Quia enim dictum eſt, Fiat firmamentum, & factum eſt firmamentum, verbum intelligitur feciſſe. Quia vero dixit, Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram, quaſi manibus videtur feciſſe. [illegible] dicere ergo, Opera manuum tuarum ſunt celi. Ecce quod verbo fecit, etiam manibus fecit quia virtute ſua, quia poteſtate fecit. Ipſi peribunt, tu autem idem permanes. Aperte dixit hoc apoſtolus Petrus, Celi erant olim & terra de aqua, & per aquam conſiſtentes verbo, per quem qui factus eſt mundus aqua inundatus periit.

Celi perierunt per diluuium.

Terra autem ac celi qui nunc ſunt, eodem verbo repoſiti ſunt ſeruandi. Cum ergo dixit periiſſe celos per diluuium, periiſſe [illegible] nouiſſimos celos ſecundum quantitatem & ſpatium aeris [illegible]. Excreuit enim aqua, & totam iſtam capacitatem vbi aues volant, occupauit. Ac ſic vtique celi perierunt propinqui terris, qui ſecundum quos dicimus aues celi. Sunt autem celi celorum ſuperiores in firmamento, ſed vtrum & ipſi perituri ſint igne, [illegible] celi qui etiam diluuio perierunt, diſceptatio eſt aliquanto ſcrupuloſior

Quicquid manet in deo manet & deus in ſe.

inter doctos, nec facile in maxime [illegible] explicari poteſt. [illegible] mittamus ergo eam, aut differamus. Nouerimus tamen perire, dominum manere. Et ſi manet quid eſt deo quod facta ſunt a deo, non manent in ſe, ſed in deo, non recedendo a deo. Ergo erit etiam illo [illegible]

Celi ſunt ſancti.

la etiam in mundo igne flagrante: & erit incendium mundi non [illegible] dei. Quod fuit caminus regis tribus pueris, hoc erit ardens [illegible] ſtis in trinitate ſignatis. Forte etiam hic celos non importune [illegible] ligimus ipſos iuſtos factos dei in quibus manens deus [illegible] cepit, coruſcauit miraculis, irrigauit terras ſapientia [illegible].

ps.xviii.
Corpus eſt veſtimentum animae.

Celi enim enarrauerunt gloriam dei. Sed numquid etiam ipſi peribunt? An ſecundum quendam modum peribunt? ſecundum quem modum? ſecundum veſtimentum. Quid eſt ſecundum veſtimentum? ſecundum corpus. Veſtimentum enim animae meae corpus. Dominus enim veſtimentum nominauit, vbi ait, Nonne anima plus eſt quam eſca, & corpus

I.Cor.iii.

plus quam veſtimentum? Quo ergo peribit veſtimentum [illegible]

homo noſter corrumpitur, ſed interior renouatur de die in dies. C
Ergo ipſi peribunt, ſed ſecundum corpus, tu autem permanes. Si
ergo ſecundum corpus peribunt, vbi ergo reſurrectio carnis? vbi
exemplum membrorum quod precesſit in capite? Vbi? Vis audi-
re? Mutabitur, non tale erit quale fuit. Audi Apoſtolum dicen- I. Cor. xv.
tem, Et mortui reſurgent incorrupti, et nos immutabimur. Quo-
modo immutabimur? Seminatur corpus animale, ſurget corp*
ſpiritale. Ergo ſeminatur mortale, ſurget immortale. Seminatur
corruptibile, reſurget incorruptibile. Mutationem itaque expecta-
mus. Ita peribunt celi, et mutabuntur celi. Sed fortaſſis ſanctorũ
corpora non recte dicuntur celi. Si non portant deum, non ſunt
celi. Et vnum mihi, inquit, probas quia portãt deum? Vſque adeo
te excidit tibi? Glorificate ergo et portate deum in corpore veſtro? I. Cor. vi.
Ergo tales celi peribunt, ſed non in eternum peribunt. Peribunt
vt mutentur. An non hoc dicit pſalmus? Lege et ſequentia, Et om- Pſal. ci.
nia ſicut veſtimentum veteraſcent. Et ſicut opertorium mutabis
eos et mutabuntur: tu autem idem ipſe es, et anni tui non defici-
ent. Veſtẽ audis, coopertorium audis, et aliud q̃ corpus intelligis?
Speremus ergo etiam mutationem corporum noſtrorum, ſed
tamen ab illo qui erat et ante nos, et manet poſt nos, a quo ſumus
quod ſumus, ad quem venimus cum fuerimus, mutantem non D
mutatum, facientem non factum, mouentẽ ſed manentem. Ergo Anni ſtantes.
ſperemus venturos nos ad hos annos ſtantes, in quibus nõ circui-
tu ſolis peraguntur dies, ſ3 manet q̃d ẽ ſicuti eſt, q2 hoc ſolũ vere ẽ.
¶ Mutabis ea et mutabuntur, tu autem idem ipſe es, et anni tui nõ Ex tracta-
deficient. Ecce id ipſum cuius anni non deficient fratres. Ecce an- tu ps. cii.
ni noſtri quotidie deficiunt, nec ſtant omnino. Nã et qui venerunt Pſal. ci.
iam non ſunt, et qui futuri ſunt, nõdum ſunt. Iam illi defecerunt. Anni deficientes.
et illi defecturi venturi ſunt. In hoc ergo ipſo vno die fratres ecce
modo loquimur, in momento eſt. Preterite hore tranſierunt,
future nondum venerunt, et cum venerint et ipſe tranſibunt, defi- Anni non defi-
ciunt. Qui ſunt anni qui non deficiunt, niſi qui ſtant? Si ergo ibi cientes.
anni ſtant, et ipſi anni qui ſtant vnus annus eſt, et ipſe vnus annus
qui ſtat vnus dies eſt, quia ipſe vnus dies nec ortum habet, nec oc-
caſus, nec inchoat ab heſterno, nec excludit a craſtino, ſed ſtat ſem-
per ille dies. Et q̃ vis voca illum diẽ. Si vis anni ſunt ſi vis dies eſt.
¶ Nõ enim diſcernẽs quid ſit videri deũ p ſubſtãtiã ſuã, et q̃d ſit vi- Ex libro contra
deri deum per ſubiectam creaturam, in tantam blaſphemiam Maximi. li. ii.
decidiſti vt vnigenitum Dei filium per hoc ipſum q̃ deus eſt, mu- Fili9 et ſpũs ſan-
tabilem diceres, quando quidem ſoli patri putaſti eſſe tribuendum ctus p ſubiectã
q̃d ſcriptũ eſſe dixiſti, Ego ſum qui ſum, et nõ ſum mutatus: quaſi creaturã viſi i-
filius vel ſpũs ſanctus ſit mutatus quando viſibiliter apparuit, vel mutabiles ſunt
ille q̃d cõſtat natus ex femina, vel iſte ĩ ſpecie colũbe aut ĩ igneis vt pater.
linguis ſe humanis aſpectibus mõſtrã. Nũc ergo vt intelligas quũ E
dixerit deus, Ego ſum q ſũ, et nõ ſũ mutatus vel q̃ ſcriptũ magis Mala. iii.

inuenitur, Ego enim dominus & non mutor, quoniam non ſolus pater, ſed deus vnus hoc dixit, quod eſt ipſa trinitas, pſalmus au de vbi legitur, [Pſal.ci.] Tu in principio domine terram fundaſti, & opera manuum tuarum ſunt cœli. Ipſi peribunt, tu autem permanebis, & omnes ſicut veſtimentum veteraſcent, & velut opertorium mutabis eos & mutabuntur, tu autem idem ipſe es, & anni tui non deficient. Hoc autem ad filium dictum eſſe, in epiſtola quæ eſt ad Hebræos ſancta ſcriptura teſtatur. Quis vero non intelligat vbi dicitur, [Exo.iij.] Cœli mutabuntur, tu autem idem ipſe es, nihil aliud dici, niſi, [Mala.iij.] tu non mutaris? Ac per hoc etiam deo filio conuenit dicere, Ego ſum qui ſum, & non ſum mutatus. & Ego enim dominus, & non mutor. Quod tu ideo ſoli patri aſſignaſti, vt in ſua ſubſtantia crederetur eſſe mutabilis filius, tanquam ita ſuſceperit hominem vt in hominem verteretur. Hanc tantam blaſphemiam non euitabis niſi credideris in aſſumptione hominis acceſſiſſe filio quod non erat, non autem deceſſiſſe vel defeciſſe quod erat.

[Pſal.cix.] Ad quem autem angelorum dixit aliquando ſede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos, ſcabellum pedum tuorum?

[Ex tractat. pſ.cix.] [Pſal.cix.] ¶ Sedet ergo a dextris patris filius, quia et dixit deus, ſede a dextris meis. Et addidit, Donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum. hoc eſt ſub pedibus tuis. Inimicus erat, erit ſub pedibus eius, aut adoptatus, aut victus. Quære ergo quem locum habeas ſub pedibus domini dei tui, nam neceſſe eſt vt habeas aut gratiæ aut pœnæ. Sedet ergo ad dexteram dei, donec ponantur inimici eius ſub pedibus eius. Hoc fit, hoc agitur, etſi paulatim agitur, indeſinenter peragitur.

Nonne omnes ſunt administratorii ſpiritus, in miniſterium miſſi propter eos qui hæreditatem capiunt ſalutis?

[Ex libro de trinitate. iij.] ¶ Subſtantia, vel ſi melius dici poteſt eſſentia dei, vbi pro noſtro modulo ex quantulacunque particula intelligimus patrem & filium & ſpiritum ſanctum, quandoquidem nullo modo mutabilis eſt, [Eſſentia dei per ſe ipſam inuiſibilis eſt.] nullo modo poteſt ipſa per ſemetipſam eſſe viſibilis. Proinde illa omnia quæ patribus viſa ſunt, cum deus illis ſecundum diſpenſationem ſuam temporibus congruam præſentaretur, per creaturam facta eſſe manifeſtum eſt. Etſi nos latet quomodo ea miniſtris angelis fecerit, per angelos tamen eſſe facta non ex noſtro ſenſu dicimus, ne cuiquam videamur plus ſapere quam oportet ſapere. Sapimus ad temperantiam, ſicut deus nobis partitus eſt menſuram fidei, & credimus, propter quod & loquimur. Extat enim auctoritas diuinarum ſcripturarum. vnde mens noſtra deuiare non debet, ne relicto ſolidamento diuini eloquij per ſuſpitionum ſuarum abrupta

Digitized by Google

præcipitetur, vbi nec ſenſus corporis regit, nec perſpicua ratio veritatis elucet. Apertiſſime quippe ſcriptū eſt in epiſtola ad Hebreos cum diſpenſatio noui teſtamenti a diſpenſatione veteris teſtamenti ſecundum congruentiam ſeculorum ac temporum diſtingueretur, non tantum viſibilia, ſed ipſum etiam ſermonem per angelos factum. Sic enim dicit, Ad quem autem angelorum dixit deus aliquando, Sede ad dexteram meam, quoadusq; ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum? Nonne omnes ſunt miniſtri ſpiritus in adminiſtrationem miſſi propter eos qui ſunt futuri hæreditatem poſſidere ſalutis? Hic oſtendit illa omnia non ſolum per angelos facta, ſed etiam propter nos facta id eſt populum dei, cui promittitur hæreditas vitæ æternæ. Sicut ad Corinthios etiā ſcriptum eſt, Omnia autem hæc in figura contingebant illis. Scripta ſunt autem ad correptionem noſtram, in quos fines ſeculorum deuenerunt. Deinde quia tunc per angelos, nunc autem per filium ſermo factus eſt, conſequenter aperteque demonſtrans. Ps. clx. 1. Cor. x.

CAPVT II.

PRopterea vehementius abundantius oportet obſeruare nos ea quæ audiuimus, ne forte pereffluamus. Si enim qui per angelos dictus eſt ſermo, factus eſt firmus, & omnis præuaricatio, & inobedientia accepit iuſtam mercedis retributionem, quomodo nos effugiemus ſi tantam neglexerimus ſalutem?

¶ Et quaſi quæreres, quam ſalutem, vt oſtenderet ſe de nouo teſtamento iam dicere, id eſt ſermone qui non per angelos, ſed per dominum dictus eſt.

Quæ cum initium accepiſſet enarrari per dominum, ab eis qui audierunt, in nos confirmata eſt, conteſtante deo, ſignis, & portentis, & variis virtutibus, & ſpiritus ſancti diſtributionibus, ſecundum ſuā voluntatem.

SEd ait aliquis, Cur ergo ſcriptum eſt, dixit dominus ad Moyſen, & non potius dixit angelus ad Moyſen? Quia cum verba iudicis præco prænunciat, non ſcribitur in geſtis, ille præco dixit, ſed ille iudex. Sic etiam loquente propheta ſancto, & ſi dicamus propheta dixit, nihil aliud q; dominum dixiſſe intelligi volumus: & ſi dicamus dominus dixit, prophetam non ſubtrahimus. Confirmatio eſt ex eodē libro Dominus dicit quæ ab angelis præconibus annunciantur

ſed quis per eum dixerit admonemus. Et illa quam dixi Scriptura
A pe aſſerit angelum eſſe deum, quo loquente idem ... dicitur, ...
nus dicit, ſed propter eos, qui cum ſcriptura illic angelum no-
nat, ipſum per ſeipſum filium dei volunt intelligi, quia pro
annunciationem paternæ ac ſuæ voluntatis a propheta dicitur
angelus, propterea volui ex hac epiſtola manifeſtius oſtendere
dare, vbi nō eſt dictū per angelum, ſed per angelos. Nā & Stepha-
nus in Actibus apoſtolorum eo more narrat hæc, quo etiam ...
Act. vij. teribus literis conſcripta ſunt, Viri fratres & patres, inquit, audite.
Deus gloriæ apparuit Abrahæ patri noſtro cū eſſet in Meſopota-
mia. Ne ꝗs aſſarbitretur tunc deū gloriæ ꝑ id qđ in ſeipſo eſt ...
huſꝗ oculis apparuiſſe mortaliū, in cōſequentibus dicit q ...
Ibidem. angelus apparuerit, Fugit, inqt, Moyſes in verbo iſto, & factus eſt ad-
queſtinus in terra Madian vbi genuit filios duos. Et completis ...
annis quadraginta, apparuit illi in deſerto montis Sina angelus
domini in flāma ignis in rubro. Moyſes aūt videns mirabatur
Exo. iij. viſum. Qui cū accederet cōſiderare, facta eſt vox domini dicēs, Ego
ſum deus patrū tuorū, deus Abrahā, & deus Iſaac, & Deus Iacob. Tre-
B mefactus aūt Moyſes, nō audebat cōſiderare, dixitqꝫ illi dominus
Angelus & dominus vnus idemqꝫ. Solue calceamēta pedū tuorū &c. Hic certe & angelū & dominū di-
cit, eūdēqꝫ deū Abrahā, & deū Iſaac, & deū Iacob, ſicut in Geneſi
Gene. xxviij. ſcriptū eſt, ſed qđ vltra differimus ora eorū euidētiſſimo ...
tiſſimo alio documēto oppilare? vbi nō angelus ſingulariter ...
viri pluraliter, ſed oīno angeli dicuntur, ꝑ quos nō ſermo ...
factus, ſed ipſa lex data manifeſtiſſime oſtēdit. Quam certe nullus
fideliū dubitat dominū dediſſe Moyſi ad ſubiugādū populū illū,
Act. vij. ſed tn̄ ꝑ angelos datā. ita Stephanus loquitur, Dura ceruice, inqt,
incircūciſi corde & auribus, vos ſemꝑ ſpiritui ſancto reſtitiſtis ſicut
patres veſtri. Quē prophetarū nō ꝑſecuti ſunt patres veſtri, & occi-
derunt eos q ꝑnunciabāt de aduētu iuſti, cuius nunc vos prodito-
res & interfectores fuiſtis, q accepiſtis legē in edictis angelorū, & nō
cuſtodiſtis? Quid hoc euidētius? quid tāta auctoritate robuſtius? In
edictis quippe angelorū lex illi populo data eſt, ſed domini Ieſu
Chriſti per eam diſponebatur & prænunciabatur aduentus, & ipſe
tanꝗ verbum dei miro & ineffabili modo erat in angelis, in quo-
rum edictis lex dabatur.

Nō.n. angelis ſubiecit deus orbē terræ futurū, de
quo loquimur. Teſtatus eſt autē in quodā loco quis
Ps. viij. dicens, Quid eſt homo ꝙ memor es eius? aut filius
hoīs quoniā viſitas eū? Minuiſti eū paulo minus ab
G angelis, gloria & honore coronaſti eum, & cōſtitui-
I. Cor. xv. ſti eum ſuper opera manuum tuarum. Omnia ſubie-

Digitized by Google

ciſti ſub pedibus eius. In eo enim q̧ omnia ei ſubie-
ciſti, nihil dimiſit non ſubiectum ei.

OMnis filius hoīs, hō: ſ; nō oīs hō, filius hoīs poſſit in- telligi. Adā qppe hō, ſed nō filius hoīs. Vt q portāt imaginē terreni hoīs, q nō eſt filius hoīs, hoīm noīe ſignificētur q aūt portāt imaginē cœleſtis hoīs, filij hominū potius appellentur. Ille.n. vetus homo dicitur, iſte aūt nouus. Homo igitur hoc loco terrenus eſt, filius aūt hominis cœleſtis. Et ille longe ſeiunctus eſt a deo: hic aūt pſens deo. Et ppea illius memor eſt tanq̄; in longinquo poſiti: hunc vero viuificat quē pſens illuſtrat vultu ſuo. Filius igitur hoīs primus viſitatus eſt in ipſo hoīe dominico, nato ex virgine Maria. De quo pp ipſam infirmitatē carnis, quā ſapientia dei geſtare dignata eſt, & paſſionis humilitatē, recte dicitur. Minuiſti eū paulo minus ab angelis. Sed addidit de illa clarificatione, qua reſurgēs & aſcēdēs in cœlū. Gloria (inqt) & honore coronaſti eū, & cōſtituiſti eū ſup opera manuū tuarū. Quādoqdē & angeli opa manuū ſunt dei, etiā ſup angelos cōſtitutū accipimus vnigenitū filiū, quē minoratū paulo minus ab angelis p humilitatē carnalis generationis atq; paſſionis audimus & credimus. Oīa (inqt) ſubieciſti ſub pedibus eius. Nihil excipit cū dicit, oīa. Et ne aliter liceret intelligi, ſic Apoſtolus credi iubet cū dicit, Excepto eo qui ei ſubiecit oīa. Et hoc ipſo huius pſalmi teſtimonio vtitur ad Hebræos cū ita vult oīa intelligi eſſe ſubiecta domino noſtro Ieſu Chriſto, vt nihil exceptū ſit. Nec tamē quaſi aliquid magnū videtur adiungere: cū dicit, Oues & boues vniuerſas, inſuper & pecora cāpi: volucres coeli & piſces maris, q perambulant ſemitas maris. Videtur.n. relictis cœleſtibus virtutibus, & poteſtatibus, & oībus exercitibus angelorū, relictis etiā ipſis hominibus, tantū ei pecora ſubieciſſe, niſi oues & boues intelligamus animas ſanctas, vel innocētiæ fructū dantes, vel etiā operātes vt terra fructificet.i. vt terreni homines ad ſpiritalē vbertatē regenerētur. Has ergo animas ſanctas nō hominum tantum, ſed etiam omnium angelorum oportet accipere, ſi volumus hinc intelligere omnia eſſe ſubiecta domino noſtro Ieſu Chriſto. Nulla enim creatura ſubiecta non erit, cui primates (vt ita dicam) ſpiritus ſubijciuntur.

> Ex tractat. pſ. viij.
> Homo qui non eſt filius hoīs.
> pſ. viij.
> Ibidem.
> Chriſtus homo ſuper angelos conſtitutus eſt.
> Ibidem.
> pſ. viij.
> Oues & boues omnes ſpiritus beati dicuntur.

Nunc aūt necdū videmus omnia ſubiecta ei. Eum autē qui in modico q̄ angeli minoratus eſt, videmus Ieſum propter paſſionē mortis, gloria & honore coronatū, vt gratia dei, pro oībus guſtaret mortem. Decebat.n. eū, propter quē omnia, & per quē oīa, qui multos filios in gloriam adduxerat auctorem ſalutis eorum per paſſionem conſumari.

> B Philip. ij

Ex lib. contra Maximinum ſecunda.

QVod autem tibi videtur nihil magnum de deo patre dici, ſi forma ſerui maior eſt, qua maiores videntur & angeli, non recte cogitas quem locum habeat in rebus humana natura, quæ condita eſt ad imaginem dei. Maiores angeli dici poſſunt homine, quia maiores ſunt homines corpore, maiores ſunt & animo, ſed in forma quam peccati originalis merito corruptibile aggrauat corpus. Natura vero humana, qualem naturam Chriſtus humanæ mentis aſſumpſit, quæ nullo peccato potuit deprauari, ſolus maior eſt deus. Deniqꝫ propter quid dictum ſit, Minoraſti eum modico minus quam angelos, aperuit ſcriptura vbi legitur, Eum autem modico minus quam angelos minoratum videmus Ieſum propter paſſionem mortis. Non ergo propter naturam hominis, ſed propter paſſionem mortis. Natura vero humanis quæ mente rationali & intellectuali creaturas cæteras antecedit, deus ſolus eſt maior. Cui vtique iniuria facta non eſt, vbi ſcriptum eſt, Maior eſt deus corde noſtro. Filius ergo dei ſuſceptũ hominem leuaturus ad patrem, quando dicebat, Si diligeretis me gauderetis vtique quia vado ad patrem, quia pater maior me eſt, non carni ſuæ ſolum, ſed etiam menti quam gerebat humanæ deum patrẽ vtique præferebat. Quẽ tota ſine dubio forma agnoſcitur ſerui, quoniam tota ſeruit creatura creatori. Quod itaqꝫ ſcriptum eſt ad Hebræos, Nunc autem necdum videmus omnia ſubiecta ei, eum autem modico minus ab angelis minoratum videmus Ieſum propter paſſionem mortis, docere nos debet, quomodo intelligendum eſt quod ſcriptum eſt ad Corinthios, Cum autem ei omnia ſubiecta fuerint, quia ſecundum id dictum eſt quod factus eſt homo, non ſecundum quod deus eſt. Sic ergo in homine apparens, in quo per paſſionem mortis minoratus eſt modico minus ab angelis, viuos ac mortuos iudicabit, quando dicturus eſt. Venite benedicti patris mei percipite regnum.

Humana natura in Chriſto ſolus deus maior eſt.

F

Ioan. xiiij.

I. Cor. xv.

Math. xxv.

Qui enim ſanctificat, & qui ſanctificantur, ex vno omnes.

G

Ex tractat. euange. ſecundum Ioan. cv.

Ioan. xvij.

LOquens dominus ad patrem & orans pro diſcipulis ſuis dicit, ſanctifica eos in veritate. ſanctificantur itaque in veritate hæredes noui teſtamenti, cuius veritatis vmbræ fuerunt ſanctificationes veteris teſtamenti. Et cum ſanctificantur in veritate, vtiqꝫ ſanctificantur in Chriſto: qui veraciter dixit, Ego ſum via, veritas, & vita. Quid ergo aliud dixit, ſanctifica eos in veritate, niſi ſanctifica eos in me? Denique ſequitur, Sermo tuus (inquit) veritas eſt. Quid aliud dixit, quam ego veritas ſum? Græcum quippe euangelium λογοσ habet, quod etiã ibi legitur vbi dictum eſt, In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum. Et vtique ipſum verbum nouimus vnigenitum dei filium, quod

Sanctificantur ſancti in veritate i. Chriſto.

Ioan. xvij.

Ioan. i.

Ibidem.

Digitized by Google

caro factum eſt, & habitauit in nobis. Vnde & hic poni potuit, & in quibuſdam codicibus poſitum eſt, verbum tuum veritas eſt. Sanctificat itaq; pater in veritate, id eſt in verbo ſuo, vnigenito ſuo, ſuos hæredes eiuſq; cohæredes. Miſit enim filium ſuum non in carne peccati, ſed in ſimilitudine carnis peccati. Et miſit filius eius quos natos in carne peccati ſanctificauit a labe peccati. Sed quoniam per hoc quod mediator dei & hominum homo Chriſtus Ieſus factus eſt caput eccleſiæ, illi membra ſunt eius: ideo ait quod ſequitur, Et pro eis ego ſanctifico meipſum. Quid eſt enim, & pro eis ego ſanctifico meipſum, niſi eos in meipſo ſanctifico, cum & ipſi ſint ego? Quoniam de quibus hoc ait (vt dixi) membra ſunt eius, & vnus eſt Chriſtus caput & corpus. Cum enim dixiſſet, & pro eis ego ſanctifico meipſum. vt intelligeremus hoc eum dixiſſe quod eos ſanctificaret in ſe, mox addidit, Vt ſint & ipſi ſanctificati in veritate. Quod quid eſt aliud quam in me? Secundum id, quod veritas eſt verbum illud in principio deus, in quo & ipſe filius hominis ſanctificatus eſt ab initio creationis ſuæ quando verbum factum eſt caro, quia vna perſona facta eſt verbum & homo. Tunc ergo ſanctificauit ſe in ſe, hoc eſt hominem ſe in verbo ſe, quia vnus eſt Chriſtus verbum & homo ſanctificans hominem in verbo, vt ſint & ipſi ſanctificati in veritate. Quid eſt & ipſi, niſi quemadmodum ego in veritate, quod ipſe ſum ego?

Rom. viij.
1. Tim. ij.
Ioan. xvij.
H
Ibidem.
Ioan. xvij.
quæ ego ipſe ſum.

Propter quam cauſam non confunditur fratres eos vocare dicēs, Nunciabo nomen tuum fratribus meis, in medio eccleſiæ laudabo. Et te iterū, Ego ero fidens in eum.

Ps. xxi.
Ex tractat. ps. xxi.
Fratres Chriſti.
A
Matth. xxviij.
ps. xx.
Ibidem.

FRatres illi ſunt, de quibus in euangelio ait, Vade & dic fratribus meis. Eccleſia illa eſt quam dixit vnicam ſuam. Hæc eſt vnica catholica quæ toto orbe copioſa diffunditur, quæ vſque ad vltimas gentes creſcendo porrigitur. Vnde in euangelio dicit, Et prædicabitur euangelium hoc in vniuerſo mundo in teſtimonium omnibus gentibus, & tunc veniet finis. Narrabo ergo (inquit) nomen tuum fratribus meis, narrabo nomen tuum humilibus meis, & ſe inuicem diligentibus, ſicut a me dilecti ſunt, fratribus meis. In medio eccleſiæ laudabo te. In medio eccleſiæ gaudens prædicabo te.

Et iterum, Ecce ego & pueri mei, quos dedit mihi deus. Quia ergo pueri communicauerunt carni & ſanguini, & ipſe ſimiliter participauit eiſdem.

Eſa. viij.

¶ Quod quid eſt aliud, quam eorum particeps factus eſt? Neq; enim efficimur participes diuinitatis eius, niſi ipſe mortalitatis noſtræ

Ex tractat. ps. xviij.

Digitized by Google

participes fiat. Nã & in euãgelio, ꝙ nos diuinitatis eius participes facti ſumus, ita dicitur, Dedit eis poteſtatẽ filios dei fieri, his qui credunt in nomine eius. Qui nõ ex ſanguinibus, neq; ex voluntate carnis, neq; ex voluntate viri, ſed ex deo nati ſunt. Vt autem hoc fieret, quia & ipſe factus eſt particeps mortalitatis noſtrã, ibi ſcribitur, Et verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis.

Particeps eſt Chriſtus noſtri. Ioan. i. Ibidem.

Vt per mortem deſtrueret eum, qui habebat mortis imperium idest diabolum, & liberaret eos qui timore mortis, per totã vitam obnoxii erãt ſeruituti.

Oſee. xv. i. Cor. xv. B

Ex lib. ij. de baptiſmo paruulorum. Cur credentibus mortem nõ abſtulit Chriſtus.

Poterat etiam hoc donare credentibus, ut nec iſtius experirentur mortẽ. Sed ſi hoc feciſſet, carni quidam felicitas adderetur, minueretur autem fidei fortitudo. Sic enim homines mortem iſtam timent, ut non ob aliud felices dicerent eſſe Chriſtianos, niſi ꝙ mori omnino non poſſent. Ac per hoc nemo propter illam vitam quẽ eſt poſt iſtam mortem beata futura eſt, per virtutem etiam contemnendæ ipſius mortis ad Chriſti gratiam feſtinaret, ſed propter remouendam mortis moleſtiam delicatius crederetur in Chriſtum. Plus ergo gratiæ præſtitit, plus fidelibus ſuis ſine dubitatione donauit. Quid enim magnum erat, videndo non mori eos qui crederent, credere ſe non moriturum? Quanto eſt maius, quanto fortius, quanto laudabilius ita credere, vt ſe ſperet moriturus ſine fine victurum? Denique hoc quibuſdam in fine largietur, vt mortem iſtam repentina commutatione non ſentiant, ſed ſimul cum reſurgentibus rapiantur in nubibus obuiam Chriſto in aera, & ſic ſemper cum domino viuant. Et recte illis, quia non erunt iam poſteri qui propter hoc credant non ſpe rei quod non vident, ſed amando quod vident. Quę fides eneruis & debilis, nec fides omnino dicenda, quandoquidem fides ita definita eſt. Fides eſt ſperantium ſubſtantia, conuinctio rerum quę non videntur. Vnde etiam in eadem vbi & hoc ſcriptum eſt ad Hebræos epiſtola, cum conſequenter enumeraſſet quoſdam qui deo fide placuerunt. Secundum fidem (inquit) mortui ſunt hi omnes, cum non accepiſſent promiſſiones: ſed longe eas videntes, & ſalutantes, & confitentes, quia hoſpites & peregrini ſunt ſuper terram. Et paulo poſt eandem fidei laudem ita concludit, Et omnes (inquit) teſtimonium conſecuti per fidem non tulerunt promiſſiones dei. Pro nobis enim meliora prouiderunt, ne ſine nobis perfecti perficerentur. Hæc laus fidei non eſſet, nec omnino vt dixi fides eſſet, ſi homines in credendo præmia viſibilia ſequerentur, hoc eſt, ſi fidelibus merces immortalitatis in hoc ſeculo redderetur. Hinc & ipſe dominus mori voluit, vt quemadmodum de illo ſcriptum eſt, per mortem euacuaret eum qui poteſtatem habebat mortis, i. diabolũ, & liberaret eos qui timore mortis per totã

i. Theſ. iiij. C Heb. xi. Ibidem. Ibidem. Dominus mori voluit vere.

Digitized by Google

aiam vitam rei erant ſeruitutis. Hoc teſtimonio ſatis etiam illud monſtratur, & mortē iſtā corporis principe atq; auctore diabolo, hoc eſt ex peccato accidiſſe, quod ille perſuaſit. Neque. n. ob aliud poteſtatē habere mortis veriſſime diceretur. Vnde ille qui ſine vllo peccato vel originali vel proprio moriebatur, dixit, Ecce veniet princeps mundi. i. diabolus, qui poteſtatē habebat mortis, & in me nihil inueniet. i. peccati, propter quod homines fecit mori. Et quaſi diceretur ei, quare ergo moreris? Sed vt ſciant oēs, inquit, quia voluntatē patris mei facio. ſurgite eamus hinc, ideſt vt moriar. nō habens mortis cauſam de peccato ſub auctore peccati, ſed de obedientia & iuſtitia, factus obediēs vſq; ad mortē. Et hoc ergo illo teſtimonio demonſtratū eſt, & q timorē mortis fideles vincunt, ad agonem ipſius fidei pertinere. Qui profecto defuiſſet ſi mox eſſet credentes immortalitas conſecuta.

D

Ioan. vi.

Ioan. xiiii.

Mat. xiiii.

Philip. ii.

Ex ſermo. de quinque panibus & duobus piſcibus.

¶ Deſideremus vitam Chriſti, quia tenemus pignus mortis Chriſti. Quomodo nobis non dabit bona ſua, qui paſſus eſt mala noſtra? In terris iſtis, in hoc ſeculo maligno quid abundat niſi naſci laborare, & mori? Hae ſunt mercimonia regionis noſtrę, ad tales merces mercator ille deſcendit. Et quoniam omnis mercator dat & accipit, dat quod habet, & accipit quod non habet, etiam Chriſtus in iſta mercatura dedit & accepit. Sed quid accepit? Quod hic abundabat naſci, laborare, & mori. Et quid dedit? Renaſci, reſurgere, & in aeternum regnare. O bone mercator, eme nos. Quid dicā eme nos? cum gratias agere debeamus quia emiſti nos. Precium noſtrum eroga nobis, ſanguinem tuum bibimus. Euangeliū legimus inſtrumētū noſtrū, ſerui tui ſumus, creatura tua ſumus, feciſti nos, redemiſti nos. Emere pōt quiſq; ſeruū ſuū, creare nō pōt. Dñs aūt ſeruos ſuos & creauit, & redemit. Creauit vt eſſent, redemit ne ſemp captiui eſſent. Incidimus. n. in principē huius ſeculi, q ſeduxit Adā & ſeruū fecit, & coepit nos tanq̃ vernaculos poſſidere. Sed venit redēptor, & victus eſt deceptor. Et qd fecit redemptor noſter captiuatori noſtro? Ad pciū noſtrū tetēdit muſcipulā crucē ſuā poſuit ibi quaſi eſcā ſanguinē ſuū. Ille aūt potuit ſanguinē iſtū fundere nō meruit bibere. Et in eo q fudit ſanguinē nō debitoris, iuſſus eſt reddere debitores. Fudit ſanguinē innocētis, & iuſſus eſt recedere a nocētibus. Ille quippe ſanguinē ſuū ad hoc fudit, vt peccata noſtra deleret. Vnde ergo ille nos tenebat, deletum eſt ſanguine redemptoris. Non enim tenebat nos niſi vinculis peccatorum noſtrorum. Iſtae erant catenae captiuorum, venit ille, alligauit fortem vinculis paſſionis ſuae. Intrauit in domum eius ideſt in corda eorum vbi ipſe habitabat, & vaſa eius eripuit. Nos ſumus vaſa, iſta impleuerat ille amaritudine ſua. Hanc amaritudinem etiam noſtro redemptori in felle propinnauit. Impleuerat nos ergo ille tanquam vaſa ſua. Dominus autem noſter eripiens vaſa eius, & ſua faciens, fudit amaritudinem, impleuit dul-

Mercatoris mundum expleuit Chriſtus.

Seruos quilibet dominus emere poteſt, ſed Chriſtus etiam creare.

E

Tetendit muſcipulam Chriſtus diabolo.

F

Pſal. lxviii.

Digitized by Google

cudine. Amemus ergo eũ, dulcis eſt. Guſtate & videte quõ̃ ſuauis ẽ
dominus. Timendus eſt, ſed plus amandus.

Nuſquam enim angelos apprehendit, ſed ſem
Abrahæ apprehendit. Vnde debuit ꝑ omnia fratribus ſi
milari, vt miſericors fieret, & fidelis põtifex ad deũ,
vt repropitiaret delicta populi: In eo eni in quo pa
Ex lib. de vera religione. ſus eſt ipſe & tẽtat², potẽs eſt & eis q tẽtãtur auxilia

CVm omnibus modis medeatur animus deus pro tem
rum opportunitatibus quę mira ſapientia eius ordinat
nullo modo beneficentius conſuluit generi humano, õ̃
ipſa dei ſapientia .i. vnicus filius, conſubſtantialis patri, coæter
Ioan. i. totum hominem ſuſcipere dignatus eſt, & verbum caro factũ
Incarnationis domini beneficiũ. & habitauit in nobis. Ita enim demonſtrauit carnalibus & non
lentibus intueri mente veritatem, corporeiſq; ſenſibus dediti, q
excelſum locum inter creaturas habeat humana natura, quo
lum viſibiliter: nam id poterat & in alio æthereo corpore ad nr
Neuter ſexus exclusus a beneficio. corporum tolerãtiam temperato: ſed hominibus in vero ho
apparuit. Ipſa enim natura ſuſcipienda erat que liberanda. Et ne
C forte ſexus a ſuo creatore ſe contemptum putaret, virum ſuſcep
Christi. natus eſt ex fœmina. Miraculis conciliauit fidem deo, qui erat pa
Quæ Christus facto docuit. ſionibus ſimilis homini quẽ gerebat. Satellites voluptatũ ..
pernicioſe populi, appetebant, pauꝑ eſſe voluit. Honoribus & im
rijs inhiabant, rex fieri noluit. Carnales filios magnum bonum p
tabant, tale coniugium prolemq; contempſit. Contumelias ſup
biſſime horrebant, omne genus contumeliarum ſuſtinuit. In
intolerabiles eſſe arbitrabantur. Que maior iniuria õ̃ iuſtum in
centemq; damnari? Dolores corporis execrabantur, flagellatus a
cruciatus eſt. Mori timebant, morte mulctatus eſt. Ignominioſi
mum mortis genus crucem putabant, crucifixus eſt. Omnia q
habere cupientes non recte viuebamus, carendo vileſecit. Omnia q
vitare cupientes a ſtudio veritatis deuiabamus, perpetiendo ..
Non enim vllum peccatum committi poteſt, niſi dum appetu
ea que ille contempſit, aut fugiuntur que ille ſuſtinuit.

CAPVT. IIII.

VNde fratres ſancti, vocationis cæle
ſtis participes, conſiderate apoſto
lum & pontificẽ cõfeſſionis noſt
Ieſum, qui fidelis eſt ei qui fecit i
ſicut & Moyſes in omni domo ei
Amplioris enim gloriæ iſte pre M
ſe dignus eſt habitus, quanto ampl

rem

...am honorem habet his qui fabricauit domum quam ipſa domus? Omnis namq; domus fabricatur ab aliquo. Qui autem omnia creauit, deus. Et Moyſes quidem fidelis erat in tota domo eius, tanquam famulus, in teſtimonium eorum, quæ dicenda erãt. Chriſtus vero tanquam filius/adminiſtrauit domum ſuam. Quæ domus ſumus nos, ſi fiduciam & gloriã ſpei vſq; ad finem firmam retineamus. Quapropter ſicut dicit ſpiritus ſanctus: hodie ſi vocem eius audieritis, nolite obdurare corda veſtra, ſicut in exacerbatione, ſecundum diem tentationis in deſerto, vbi tẽtauerunt me patres veſtri, probauerunt & viderunt opera mea quadraginta annis. Propter quod offenſus fui generationi huic, & dixi, ſemper errant corde. Ipſi autem non cognouerunt vias meas, quibus iurauit in ira mea, ſi introibunt in requiem meam. Videte fratres, ne forte ſit in aliquo veſtrum cor malũ incredulitatis, diſcedendi a deo viuo, ſed adhortamini voſmetipſos per ſingulos dies donec hodie cognominatur, vt non obduretur quis ex vobis fallacia peccati. Particeps enim Chriſti effecti ſumus, ſi tamen initium ſubſtantiæ eius vſque ad finem firmũ retineamus: dum dicitur, Hodie ſi vocem eius audieritis, nolite obdurare corda veſtra, quemadmodum in illa exacerbatione. Quidam enim audientes exacerbauerunt. ſed non vniuerſi qui profecti ſunt ab Aegypto per Moyſen. Quibus autem offenſus eſt quadraginta annis? Nonne illis qui peccauerunt, quorum cadauera proſtrata ſunt in deſerto? Quibus autem iurauit, non introire in requiem ipſius, niſi illis qui increduli fuerunt? Et videmus quia non potuerunt introire in requiem ipſius, propter incredulitatem.

Num. xii. — Ps. xciiii. Infra. iiii.

HOdie ſi vocem eius audieritis nolite obdurare corda veſtra. Aliquando enim audiſtis vocem illius per Moyſen, & obduraſtis corda veſtra. Per præconem locutus eſt, quia obduraſtis corda veſtra, per ſe nunc loquitur, moleſtant corda...

Ex tractat. ps. xciiii. Vox Dei audiet ab ipſo. — A. — B.

veſtra. Quã pręcones antea mittebat, ipſe venite dignatu[illegible]
ſuo hic loquitur, quę loquebatur per ora prophetarum. [illegible]
go ſi vocem eius audieritis. nolite obdurare corda veſtra. Q[illegible]
dixiſti, nolite obdurare corda veſtra? Quia meminiſtis qu[illegible]
lent facere patres veſtri. Nolite obdurare corda veſtra, qu[illegible]
modum in illa amaricatione ſecundum diem tentationis i[illegible]
ſerto. Recolitis certe fratres quod ille populus tentauerit deum, [illegible]
perit diſciplinã, et rectus ſit in deſerto tanquam optimo ſeſſore [illegible]
legum, frenis pręceptorum, nec ſit deſertus tamen a deo [illegible]
indomitus, non ſolum beneficijs pręſentibus, ſed etiam [illegible]
emendationis non deſiſtente. Nolite ergo obdurare corda v[illegible]
ſicut in illa amaricatione ſecundum diem tentationis in de[illegible]
vbi tentauerunt me patres veſtri. Iam tales non ſunt patres [illegible]
nolite eos imitari. Patres veſtri erant, ſed ſi non imitati fueri[illegible]
tres veſtri non erunt. Probauerunt et viderunt opera mea qu[illegible]
ginta annis, Viderunt opera mea quadraginta annis, et contr[illegible]
uerunt me. Ante illos in manu Moyſi miracula faciebam, t[illegible]

Quadrageſima / eius numerus indicat integri tatem.

magis magiſque corda obdurabãt. Quadraginta annis pro[illegible]
fui generationi huic, et dixi, ſemper iſti errant corde. Hoc ſign[illegible]
nerunt quadraginta anni quod eſt ſemper. Quadrageſimus [illegible]
iſte numerus indicat integritatem ſeculorum, tanquam perfic[illegible]
ſecula per hunc numerũ. Ideo dominus quadraginta diebus ie[illegible]

C

nauit, quadraginta diebus tẽtatus eſt in eremo, et quadraginta di[illegible]
bus fuit cũ diſcipulis ſuis poſt reſurrectionẽ. Primis quadragin[illegible]
diebus tentationẽ, poſterioribus quadraginta diebus cõſolatione[illegible]
oſtendit, quia cum tentamur, ſine dubio et conſolamur. Ca[illegible]

Matt. xxviij.

enim dni. i. eccleſia, neceſſe eſt tentatio ne patiatur in hoc ſeculo.
Sed vnde eſt ille conſolator? Quia dixit, Ecce ego vobiſcum ſu[illegible]
omnibus diebus vſque in cõſummationẽ ſeculi. Et dixi, ſemper i[illegible]
errant corde. Ad hoc cũ illis fui quadraginta annis, vt oſtende[illegible]
genus tale hominũ, quod me ſemper exacerbat vſque in finẽ ſec[illegible]
li, quia per illos quadraginta annos totũ ſeculũ ſignificare vol[illegible]
Quid ergo? pro illis nõ erunt alii qui intrent in requiem dei? [illegible]
probati ſunt illi quibus diſplicuit miſericordia dei, qui reſiſte[illegible]
deo corde indurato. Illis improbatis nunquid perdidit deus p[illegible]

Matt. iij.

pulum ſuum? Non erit verũ, Potens eſt Deus de lapidibus iſtis ſuſci[illegible]
tare filios Abrahę? Et ipſi nõ cognouerunt vias meas, quibus iu[illegible]

Iurare deum magni eſt terro ris.

raui in ira mea, ſi introibunt in requiem meã. Magnus terror. [illegible]
qui deũ magnũ eſt, quanto magis iurare deũ? Iurantem homine[illegible]
debes timere, ne propter iurationem faciat quod contra volun[illegible]
tem eius eſt. Quanto magis deum qui nihil timere iurare pu[illegible]

D

[illegible]

Iurat deus per ſeipſum quia non habet ma iorem.

Iurationem ad confirmationẽ voluit eſſe. Et per quem iurat deus? [illegible]
Per ſeipſum Nõ. n. habet maiorẽ per quem iuret, per ſeipſum c[illegible]
firmat promiſſa ſua, per ſeipſum confirmat minas ſuas. Nemo [illegible]
cat in corde ſuo, Verũ eſt quod promiſit: falſum eſt quod mi[illegible]

Digitized by Google

tur. Sicut verum eſt quod promiſit, ſic certum eſt quod minatur. Iurauit ergo illis in ira ſua, ne intrent in requiem ipſius, & tamen oportet aliquos intrare in requiem ipſius. Non enim nulli dabitur requies ipſius. Illis reprobatis nos intrabimus, quia & ſi aliqui ex ramis fracti ſunt propter diſſimilitudinem & infidelitatem, nos propter fidem & humilitatem inſeremur. Nos ergo intremus in requiem eius. Vnde autem intrarunt illi qui intrarunt, illi qui electi ſunt? Qui non corde obdurato reſtiterunt, quia verum eſt quod non repulit dominus plebem ſuam. Reprobantur Iudæi, intrant chriſtiani

CAPVT IIII.

TImeamus ergo, ne forte relicta pollicitatione introeundi in requiem eius, exiſtimetur aliquis ex nobis deeſſe. Etenim & nobis nunciatum eſt, quemadmodum & illis: ſed non profuit illis ſermo auditus, non admixtus fidei his qui audierãt. Ingrediemur.n. in requiẽ q credidimus, quẽadmodũ dixit. Sicut iuraui in ira mea, ſi introibũt in reqniẽ meã. Et qdẽ operibus ab inſtitutione mũdi pfectis. Dixit.n. in quodã loco de die ſeptima ſic, Et requieuit deus die ſeptima ab oibus operibus ſuis. Et in iſto rurſum, Si introibunt in requiem meã. Quoniã ergo ſupereſt, introire quoſdã in illã: & in qbus prioribus annunciatũ eſt, non introierunt ppter incredulitatẽ, iterũ terminat diẽ quẽdã, hodie, in Dauid dicẽdo, poſt tãtũ tẽporis, ſicut ſupra dictũ eſt, Hodie ſi vocẽ eius audieritis, nolile obdurare corda veſtra. Nã ſi eis Ieſus requiem præſtitiſſet, nunq̃ de alia loqueretur poſthac die.

Pſal. xciiij. Gen. ij. Sup. iij.

GEneratio, inqt, q̃ non direxit cor ſuũ. Nõ dictũ eſt opa, ſed cor. Directo.n. corde recta ſunt opa. Cũ aũt cor directũ nõ eſt, opa recta nõ ſunt, et ſi recta videãtur. Et vñ cor nõ direxit praua generatio, ſatis apparuit cũ ait, Et nõ eſt creditus cũ deo ſpũs eius. Rectus eſt.n. deus, & idõ recto adhærẽs tãq̃ incõmutabili regulæ. Põt fieri rectũ qđ in ſe fuit prauũ cor hoĩs. Vt aũt cor cũ illo ſit, & p hoc rectũ eſſe poſſit, accedit ad eũ nõ pede ſed fide. Idõ dicitur etiam in epiſtola ad Hebræos de illa ipſa generatione: prau

Ex tractat. in ps. lxxvij. ps. lxxvij. Corde directo ſunt opera recta.

ne ꝛ amaricante. Non profuit sermo auditus illis, non commiſtus
ratus fidei eorum qui obedierunt. Voluntas igitur quae eſt in [illegible]
paratur a domino fide precedente, qua accreditur ad [illegible]
vt cor fiat rectum. Quae fides preueniente ꝛ vocante miſericor
dia dei per obedientiam ſuſcitatur, ꝛ applicare incipit ad [illegible]
cor vt dirigatur, vt quanto magis magisqȝ dirigitur, tanto magis
videat quod non videbat, ꝛ valeat quod non valebat.

Ca. ii. Itaqȝ relinquitur ſabbatiſmus populo dei. Quis
ingreſſus eſt in requiem eius etiam, ip ſe requieuit ab
operibus ſuis, ſicut & a ſuis deus. Feſtinemus ergo in
gredi in illam requiem, vt ne in id ipſum quis in
dat incredulitatis exemplum. Viuus eſt enim ſermo
dei, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti,
& pertingens vſqȝ ad diuiſionem animae ac ſpiritus,
C
Eccleſiaſtici.xv. compagum quoqȝ ac medullarum & diſcretor co
Pſal.xxxiii. gitationum, & intentionum cordis. Et non eſt vlla
Infra.viii. creatura inuiſibilis in conſpectu eius, omnia autem
nuda & aperta ſunt oculis eius, ad quem nobis ſer
mo. Habentes ergo pontificem magnum qui pene
trauit coelos, Ieſum filium dei, teneamus ſpei noſtrae
confeſſionem.

Aug. de ciuitat. xxii. Miſericordias domini in aeternum cantabunt. Duo cantico
ps.lxxxviii. in gloriam gratiae Chriſti, cuius ſanguine liberati ſumus,
ps.xlv. nihil erit profecto iocundius illi ciuitati, ibi perficietur.
Vacate ꝛ videte quoniam ego ſum deus. Quod erit vere maximum
ſabbatum, non habens veſperam, quod commendauit dominus
Gene.ii. In primis operibus mundi, vbi legitur, Et requieuit Deus die ſepti
mo ab omnibus operibus ſuis quae fecit. Et benedixit deus diem
ſeptimum, ꝛ ſanctificauit eum. Dies enim ſeptimus etiam nos ipſi
erimus, quando eius fuerimus benedictione ꝛ ſanctificatione reple
ti atqȝ refecti. Ibi vacantes videbimus quoniam ipſe eſt deus, quod
nobis nos ipſi eſſe voluimus quando ab illo cecidimus, audientes
M
Gen.iii. a ſeductore, Eritis ſicut dii, ꝛ recedentes a vero deo, quo faciente di
eſſemus eius participatione non deſertione. Quid enim ſine illo fe
cimus niſi quod in ira eius defecimus? A quo refecti ꝛ gratia maiore
perfecti, vacabimus in aeternum videntes quia ipſe eſt deus, quo
pleuerimus quando ipſe erit omnia in omnibus. Nam ꝛ ipſa bo
na opera noſtra, quando ipſius potius intelliguntur eſſe non noſtra
tunc nobis ad hoc ſabbatum adipiſcendum imputantur. Quia ſi
nobis ea tribuerimus ſeruilia erunt cum de ſabbato dicatur, om
Leui.xxiii. ne opus ſeruile non facietis in eo. Propter quod ꝛ per Ezechielem

propheta dicitur, Et ſabbata mea dedi eis in ſignum inter me & Eze. xx.
inter eos, vt ſcirent quia ego dominus qui ſanctifico eos. Hoc perfe
cte tunc ſciemus quando perfecte vacabimus, & videbimus quia ip
ſe eſt deus. Hæc ſeptima erit ſabbatum noſtrum, cuius finis non
erit veſpera, ſed dominicus dies velut octauus æternus, qui Chriſti
reſurrectione ſacratus eſt, æternam non ſolum ſpiritus, ſed etiam
corporis requiem præfigurans. Ibi vacabimus & videbimus, videbi
mus & amabimus, amabimus & laudabimus. Ecce quod erit in fi Finis ſine fine
ne ſine fine. Nam quis alius eſt noſter finis, niſi peruenire ad regnum
cuius non eſt finis?

Non enim habemus pontificem, qui non poſſit compati infirmitatibus noſtris, tentatum autem per omnia, pro ſimilitudine abſque peccato. Adeamus ergo cum fiducia ad thronum gratiæ eius, vt miſericordiam conſequamur, & gratiam inueniamus in auxilio opportuno. A

Cum aliquotiens in ſcripturis inueniatur homines dictos eſſe ſine querela, nemo inuenitur qui ſit dictus ſine peccato, niſi vnus ſolus, de quo aperte dictum eſt, Eum qui non nouerat peccatum. Et eo loco vbi de ſacerdotibus ſanctis agebatur. Etenim expertus omnia ſecundum ſimilitudinem ſine peccato, in illa ſcilicet carne quæ habebat ſimilitudinem carnis peccati, quamuis non eſſet caro peccati, quam tamen ſimilitudinem non haberet, niſi cætera omnis hominis caro peccati eſſet. Ex li. de natura & gratia. Sine querela multi, ſine peccato vnus eſt Chriſtus.

CAPVT. V.

OMnis nanque pontifex ex hominibus aſſumptus, pro hominibus conſtituitur, in his quæ ſunt ad deum, vt offerat dona & ſacrificia pro peccatis. Qui condolere poſſit his qui ignorant & errant: quoniam & ipſe circundatus eſt infirmitate: & propterea debet quemadmodum pro populo, ita etiam & pro ſemetipſo offerre pro peccatis. Nec quiſquam ſumit ſibi honorem, ſed qui vocatur a deo tanquam Aaron. Sic & Chriſtus non ſemetipſum clarificauit vt pontifex fieret, ſed qui locutus eſt ad eum, Filius meus es tu, ego hodie genui te. Quemadmodum & in alio loco dicit, Tu es ſacerdos in æternum, ſecundum Pſal. ii. Hebr. i. Pſal. cix.

Digitized by Google

ordinem Melchiſedech. Qui in diebus carnis ſuæ
preces ſupplicationeſq; ad eum qui poſſit illum ſal
uum facere a morte, cum clamore valido & lachry
mis offerens, exauditus eſt pro ſua reuerētia. Et qui
dem cum eſſet filius dei, didicit ex his quæ paſſus e
obedientiam, & conſummatus factus eſt, omnibus o
temperantibus ſibi cauſa ſalutis æternæ, appella
a deo pontifex iuxta ordinem Melchiſedech. De qu
nobis grādis ſermo, & interpretabilis ad dicendum
quoniam imbecilles facti eſtis ad audiendum.

Ex tracta. ſo. lxxxiii.

ERant ſacrificia antea Iudæorum ſecundum ordinem Aa
in victimis pecorum, & hoc in myſterio, nondum erat
crificium corporis ſanguinis domini, quod fideles nou
Sacrificia duo. qui euangelium legerunt, quod ſacrificium nunc diffuſum eſt in
orbe. Proponite ergo vobis ante oculos duo ſacrificia, & aliud ſ
C cundum ordinem Aron, & hoc ſecundum ordinem Melchiſed
Scriptum eſt enim, Iurauit dominus, & non pœnitebit eum. Tu e
ſacerdos in ęternum ſecundum ordinem Melchiſedech. De q
ſo. cix. dicitur, Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſe
Salem. dech? De domino noſtro Ieſu Chriſto. Quis enim erat Melchiſe
dech? Rex Salem. Salem fuit ciuitas antea illa, quā poſtea ſicut do
Gen. xiiii. cti prodiderunt Hieruſalem dicta eſt. Ergo anteq̃ ibi regnaret
Iudæi, ibi erat ille ſacerdos Melchiſedech qui ſcribitur in Gen
ſacerdos dei excelſi. Ipſe occurrit Abrahę quando liberauit Lo
de manu perſequentium & proſtrauit eos a quibus ille tenebatur,
liberauit fratrem. Et poſt liberationem fratris occurrit ei Melchiſe
dech. Tantus erat Melchiſedech, a quo benediceretur Abrahā. Pro
tulit panē & vinū & benedixit Abraham, & dedit ei decimas Abra
ham. Videte quid protulit, & quem benedixit. Et dictum eſt poſte
Tu es ſacerdos ſecundum ordinem Melchiſedech. Dauid hoc inſp
ritu dixit longe poſt Abraham. Temporibus autem Abrahā fu
ſo. [illegible] Melchiſedech. De quo alio loco dicit, Tu es ſacerdos in æternum
ſecundum ordinē Melchiſedech, niſi de illo cuius noſtis ſacrificiū
¶ ſublatum eſt enim ſacrificium Aaron, & cœpit eſſe ſacrificium
D ſecundum ordinem Melchiſedech. Si natus ex vtero de virginit
Ex tractat. calli ſignamus ante luciferum noſtrum, ſicut euangelia conteſtantur, pro
ſo. cix. culdubio inde ex vtero ante luciferum, vt eſſet ſacerdos in æter
Chriſtus natus ante luciferum. num ſecundum ordinem Melchiſedech. Nam ſecundum id quod
Chriſtus ſacer natus de patre deus apud deum coæternus gignenti, non ſacerdos
dos & non ſa ſed ſacerdos propter carnem aſſumptam, propter victimam quam
crādo. pro nobis offerret a nobis acceptam.

Etenim cum deberetis magiſtri eſſe propter tempus, rurſum indigetis, vt vos doceamini quæ ſint elementa exordii ſermonum dei: & facti eſtis quibus lacte opus ſit non ſolido cibo. Omnis, enim qui lactis eſt particeps: expers eſt ſermonis iuſtitiæ. Paruulus enim eſt perfectorum autem eſt ſolidus cibus, eorum qui pro ipſa conſuetudine exercitatos habent ſenſus, ad diſcretionem boni ac mali. 1. Cor. iii.

Ex tract. euang. ſecundum Ioan. xcv.

CVm iam deberetis tempore ipſo eſſe doctores, iterum doctrina, indigetis quæ ſint elementa ſermonum dei, & facti eſtis opus habentes lacte non ſolido cibo. Omnis enim qui lactet, in expertus eſt verborum iuſtitiæ, infans enim eſt. Perfectorum autem eſt ſolidus cibus, eorum qui per habitum exercitatos habent ſenſus ad ſeparandum bonum a malo. Hic enim videmus tanq̃ definitum eſſe quem perfectorum dicat ſolidum cibum: & hoc eſſe illud quod ad Corinthios ſcriptum eſt, Sapientiam loquimur inter perfectos. i. Cor. ii. Quos autem perfectos voluerit hoc loco intelligi, ſubiecit, atq; ait. Qui per habitum exercitatos habent ſenſus, ad ſeparandum bonum a malo. Hoc ergo qui inualida & inexercitata mente non poſſunt, profecto niſi fidei quodam lacte teneantur, vt & inuiſibilia quæ non vident, & intelligibilia quæ nondum intelligunt credant, facile ad vanas & ſacrilegas fabulas promiſſione ſcientiæ ſeducuntur, vt & bonum & malum non niſi corporalibus imaginibus cogitent, & ipſum deum non niſi eſſe aliquod corpus exiſtiment, & malum niſi ſubſtantiam putare non poſſint: cum ſit potius ab immutabili ſubſtantia mutabilium ſubſtantiarum quidam defectus quas fecit ex nihilo ipſa immutabilis & ſumma ſubſtantia quod eſt deus. Malum non eſt ſubſtantia ſed defectus. Quod profecto quiſquis non ſolum credunt, verum etiam exercitatis interioribus animi ſenſibus intelligit, percipit, nouit, non eſt iam metuendum ne ſeducatur ab eis qui malum putando eſſe ſubſtantiam quam non fecit deus, mutabilem ſubſtantiam faciunt ipſum deum, ſicut Manichæi, vel ſi quæ aliæ peſtes ita decipiunt. Manichæi. Sed mente adhuc paruulis, quos dicit apoſtolus carnales lacte nutriendos, omnis de hac re ſermo, quo agitur vt non ſolum credatur, verum etiam intelligatur ſciaturque quod dicitur, percipere talia non valentibus onerosus eſt, faciliuſque illos premit q̃ paſcit. Abſtinendum eſt ab altioribus coram imperitis. Ex quo fit, vt ſpiritales iſta carnalibus non omni modo taceant propter catholicam fidem quæ omnibus prædicanda eſt, nec tamen ſic diſſerant, vt volentes ea perducere ad intelligentiam non capacem, facilius faſtidiri faciant in veritate ſermonem quam in ſermone percipi veritatem. Coloſſ. ii. Propterea dicit ſcribens ad Coloſſenſes. Et ſi corpore abſens ſum, ſpiritu vobiſcum ſum gaudens & videns veſtram ordinationem, & id quod deeſt fidei

ij. Theſ. iij. veſtræ in Chriſto. Et ad Theſſalonicenſes, Nocte ac die abundantius danaus orantes vt videamus faciem veſtram, ⁊ ſuppleamus ea que deſunt fidei veſtræ. Vtiq; ſic intelligendi ſunt primitus catechizati, vt lacte alerentur nõ ſolido cibo. Cuius lactis vbertas ad Hebræos commemoratur eis quos volebat cibi ſoliditate iam paſcere. Propter quod ait, Ideoq; intermittentes inchoationis Chriſti ſermonem, in conſummationem reſpiciamus non iterum iacientes fundamentum pe-

Hebr. v. vi. nitentię a mortuis operibus ⁊ fidei in deum, lauacri doctrinæ, impoſitionis manus, reſurrectionis etiam mortuorum, ⁊ iudicij æterni. Hæc eſt lactis vbertas, ſine quo non viuunt qui iam quidem ratione vtuntur vt poſſint credere, ſed bonum a malo non credendo tantum, verum etiam intelligendo, quod pertinet ad ſolidum cibum, ſeparare non poſſunt. Quod autem in lactis commemoratione poſuit ⁊ doctrinam, ipſa eſt quæ per ſymbolum traditur ⁊ orationem dominicam. Sed huic lacti abſit vt ſit contraria ciborum rerum ſpiritalium firma intelligentia capienda, q̃ Coloſſenſibus atq; Theſſalonicenſibus deerat ⁊ ſupplenda erat. Quando enim ſuppletur quod deerat, non improbatur qđ erat. Nã ⁊ in ipſis quæ ſumimus alimentis, vſque adeo lacti non contrarius ſolidus cibus, vt ipſe lacteſcat quo poſſit eſſe aptus infantibus, quos per matris vel nutricis peruenit carnem. Sicut fecit etiam ipſa ſapientia quæ cum ſit in excelſis angelorum ſolidus cibus, dignata eſt quodammodo lacteſcere paruulis, cum verbum caro factum eſt, ⁊ habitauit in nobis. Sed ipſe homo Chriſtus, qui vera carne, vera cruce, vera morte, vera reſurrectione, ſyncerum lac dicitur paruulorum, cum bene a ſpiritalibus capitur inuenitur dominus angelorum. Proinde nec ſic paruuli ſunt lactandi, vt ſemper non intelligant deũ Chriſtum: nec ſic ablactandi, vt deſerant hominem Chriſtũ. Quod alio modo id ipſum ita dici poteſt. Nec ſic lactandi ſunt vt creatorem nunquam intelligant: nec ſic ablactandi, vt mediatorem vnq̃ deſerant Chriſtum. In hoc quippe non conuenit huic rei ſimilitudo materni lactis ⁊ ſolidi cibi, ſed potius fundamenti quia ⁊ puer quando ablactatur, vt ab alimentis infantiæ iam recedat, inter ſolidos cibos non repetit vbera quæ ſugebat. Chriſtus autem crucifixus ⁊ lac ſugentibus, ⁊ cibus eſt proficientibus. Fundamenti vero ideo eſt aptior ſimilitudo, quia vt perficiatur quod ſtruitur, additur ædificium, non ſubtrahitur fundamentum.

G — Doctrina lactis eſt ſymbolo ⁊ oratione do/minica.

Ioan. i.

H

In tractatu. de .xxx. — Humilitas im/prudens.

¶ Sunt quidam homines, qui cum audierint quia humiles eſſe debent, demittunt ſe nihil volunt diſcere putantes, quia ſi aliquid didicerint, ſuperbi erunt, ⁊ remanent in ſolo lacte, quos reprehendit ſcriptura dicens. Et facti eſtis opus habentes lacte non ſolido cibo. Sic enim deus volt nos lacte nutriri vt non ibi remaneamus, ſed creſcendo per lac ad ſolidum cibum perueniamus. Non ergo ſit tibi dicitur, humilis eſto vt non ſapias. Humilis eſto propter ſuperbiam; altus eſto propter ſapientiam. Audi eiuſdem ſententiam

i. Cor. xiii.

lacte vt. Nolite pueri effici ſenſibus, ſed malitia infantes eſtote, vt mentibus perfecti ſitis. Certe explicatum eſt fratres mei vbi nos deus voluit eſſe humiles, vbi altos: humiles propter cauendam ſuperbiam, altos propter capiendam ſapientiam. Lactare, vt nutriaris: ſic nutrire vt creſcas: ſic creſce vt panem manduces. Cum enim cœperis panem manducare, ablactaberis, id eſt iam non tibi opus erit lacte, ſed ſolido cibo.

CAPVT VI.

QVapropter intermittentes inchoationis Chriſti ſermonem, ad perfectionem feramur: nō rurſum facientes fundamentum pœnitentiæ ab operibus mortuis, & fidei ad deum, babtiſmatum doctrinæ, impoſitionis quoq; manuum, ac reſurrectionis mortuorum & iudicii æterni. Et hoc faciemus, ſi quidem permiſerit deus. Impoſſibile enim eſt eos qui ſemel ſunt illuminati, guſtauerunt etiam donum cæleſte, & participes facti ſunt ſpiritus ſancti, guſtauerunt nihilominus bonum dei verbum, virtuteſq; ſeculi venturi, & prolapſi ſunt, rurſus renouari ad pœnitentiam, rurſum crucifigentes ſibimetipſis filium dei, & oſtentui habentes.

Ipſa ab Aegyptiis ſeparatio ſignificat diſceſſionē a peccatis, quā babtiſandi profitentur. Ad hoc enim profitentur, quod a Petro dictum eſt, Agite pœnitentiam: & baptizetur vnuſquiſque veſtrum in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti. Tanquā diceret: recedite ab Aegypto per mare rubrum tranſite. Vnde & in epiſtola quę ad Hebræos inſcribitur: cum eorum qui baptizantur commemorarentur initia, poſita eſt ibi pœnitentia ab operibus mortuis. Sic enim dicit, Ideoque remittentes initij Ieſu Chriſti verbū, in conſummationem reſpiciamus, non iterum iacientes fundamentum pœnitentiæ a mortuis operibus & fidei in deum, lauacri doctrinæ, impoſitionis manuum, reſurrectionis etiam mortuorum, & iudicij æterni. Hæc igitur omnia pertinere ad initia neophytorum ſatis aperteq; ſcriptura teſtatur. Quid eſt autem a mortuis operibus pœnitentia, niſi ab his quæ oportet mortificari vt viuamus?

Ex, li. de fide & operibus.

Separatio ab Aegyptiis.

Pœnitentia a mortuis operib.

Terra enim ſæpe venientem ſuper ſe bibens imbrē & germinans herbam opportunam illis a quibus co

litur accipit benedictionem a deo: proferens autem ſpinas ac tribulos, reproba eſt, & maledicto proxima, cuius conſummatio in combuſtione. Confidimus autem de vobis dilectiſſimi meliora, & viciniora ſaluti: tametſi ita loquimur. Non enim iniuſtus deus vt obliuiſcatur operis veſtri, & dilectionis quam oſtendiſtis in nomine ipſius: qui miniſtraſtis ſanctis & miniſtratis. Cupimus autem vnumquenq; veſtrum
C eandem oſtentare ſollicitudinem, ad expletionem ſpei vſq; in finem: vt non ſegnes efficiamini, verum
Gen.xxii. imitatores eorum qui fide & patientia hæreditabunt promiſſiones. Abrahæ namq; promittens deus, quoniam neminem habuit per quem iuraret maiorem, iurauit per ſemetipſum dicens, niſi benedicens benedicam tibi, & multiplicans multiplicabo te, & ſic longanimiter ferens, adeptus eſt repromiſſionem. Homines enim per maiorem ſui iurant: & omnis controuerſiæ eorum finis, ad confirmationem eſt iuramentum.

Ex tracta. ps.lxxviii. ps.lxxxviii. Cæli ſunt predicatores.

De cœlis nulla dubitatio eſt q intelligātur predicatores verbi veritatis. Et vbi confitebuntur celi mirabilia tua domine: & veritatem tuam? In eccleſia ſanctorum. Excipit eccleſiam rorem cælorum. Sitienti terre pluant celi: & germinet excipiens pluuiam germina bona, opera bona, nec pro bona pluuia det ſpinas: & pro horreo expectet ignem. Reliquum enim eſt: vt ſi ſemen quod ſpargitur in cordibus noſtris, nō abſtulerint aues:
D nec ſpinæ prefocauerint: nec æſtus exuſſerit, accedente pluuia hortationū quotidianarum, & cogitationibus veſtris bonis, quibus hoc agitur in corde quod agitur in agro raſtris, gleba frangatur, & ſemē operiatur & germinare poſſit, afferatis fructum ad quem gaudeat, & lętetur agricola. Si autem pro ſemine bono, & pro pluuia bona nō fructum de ſpinis attulerimus, nec ſemen accuſabitur, nec pluuia erit in crimine, ſed ſpinis ignis debitus præparatur.

Spina non afferens fructum.

In quo abundantius volens deus oſtendere pollicitationis hæredibus immobilitatem conſilii ſui, interpoſuit iuſiurandum: vt per duas res immobiles quibus impoſſibile eſt mentiri deum, fortiſſimum ſolatium habeamus, qui confugimus ad tenendam

Digitized by Google

propoſitam ſpem: quam ſicut anchoram habemus animæ tutam, ac firmam, & incedentem vſq; ad interiora velaminis, vbi præcurſor pro nobis introiit Ieſus ſecundum ordinem Melchiſedech pontifex factus in æternum. Ex tract. ps. liiii. Psal. liiii.

B

¶ Iacta in deum curam tuam, & ipſe te enutriet. Et vide quia portus excipit. Et non dabit in æternum fluctuationem iuſto. Videris fluctuare in mari iſto, ſed excipit te portus. Tu autem antequam intres in portum, ab anchora noli abrumpi. Fluctuat nauis in anchoris, ſed non longe a terra proiicitur: nec in æternum fluctuabit, etſi ad tempus fluctuat. Etenim ad fluctuationes pertinent verba ſuperiora Contriſtatus ſum in exercitatione mea & conturbatus ſum, Expectabam eum qui me ſaluum faceret a puſillanimitate ſpiritus & tempeſtate. Fluctuans loquitur, ſed non in æternum fluctuabit, nam anchora ligatur. Anchora ſpes eius eſt, non dabit in æternum fluctuationem iuſto. ¶ Et incedentem vſq; in interiora velaminis, vbi precurſor pro nobis introiit Ieſus ſecundum ordinem Melchiſedech pontifex factus in æternum. Fluctuatio in mari huius mundi. ps. liiii. ancho Ex tractatu Psal. liiii. Psal. liiii.

¶ Impietates noſtras tu propitiaberis. Tu ſacerdos, tu victima, tu oblator, tu oblatio. Ipſe ſacerdos eſt qui nunc ingreſſus eſt interiora veli. ſolus ibi ex his qui carnem geſtauerunt, interpellat pro nobis. In cuius rei figuram in illo primo populo, & in illo primo templo vnus ſacerdos intrabat in ſancta ſanctorum, populus omnis foris ſtabat. Et ille qui ſolus ingrediebatur interiora veli, offerebat ſacrificium pro populo foris ſtante. Sacerdos veteris teſtamenti. Ex tractatu. euangelii ſecundum. ii. Cor. iii.

F

Si intelligatur bene, ſpiritus viuificat. ſi non intelligatur, litera occidit. Modo cum apoſtolus legeretur audiſtis. Litera occidit, ſpiritus autem viuificat. Quid enim ageretur in illo populo, Iudei neſcierunt, ſed nec modo ſciunt. De illis quippe dictum eſt, Quandiu legitur Moyſes velamen eſt ſupra cor eorum poſitum. vbi velamen figura eſt. Sed tolletur figura, & apparebit veritas in eis ipſis. ſed quando tolletur velamen? Audi apoſtolum, Cum autem tranſierit ad dominum, auferetur velamen. Ibidem. Ibidem.

CAPVT. VII.

HIc enim Melchiſedech rex Salem, ſacerdos dei ſummi, qui obuiauit Abrahæ regreſſo a cede regum & benedixit ei, cui & decimas omnium diuiſit Abraham, primum quidem qui interpretatur rex iuſtitiæ, Gen. xiiii.

Digitized by Google

deinde autem & rex Salem, quod eſt rex pacis, ſine patre, ſine matre, ſine genealogia, neque initium dierum, neque finem vitæ habens, aſſimulatus autem filio dei, manet ſacerdos in perpetuum. Intuemini autem quantus ſit hic: cui & decimas dedit de præcipuis Abraham patriarcham. Et quidem de filiis Leui ſacerdotium accipientes, mandatum habent decimas ſumere a populo ſecundum legem, id eſt fratribus ſuis: quamquam & ipſi exierint de lumbis Abrahæ. Cuius autem generatio non annumeratur in eis, decimas ſumpſit ab Abraham, & hunc qui habebat repromiſſiones, benedixit. Sine vlla autem contradictione, quod minus eſt, a meliore benedicitur. Et hic quidem decimas morientes homines accipiunt: ibi autem conteſtatur quia viuit. Et vt ita dictum ſit, per Abraham & Leui, qui decimas accepit, decimatus eſt. Adhuc enim in lumbis patris erat, quando obuiauit ei Melchiſedech. Si ergo conſummatio per ſacerdotium Leuiticum erat, populus enim ſub ipſo legem accepit, quid adhuc neceſſarium fuit ſecundum ordinem Melchiſedech alium ſurgere ſacerdotem, & non ſecundum ordinem Aaron dici?

Au. lib. 2. de Geneſi ad literã Melchiſedech. [illegible]

Locus diligenti conſideratione digniſſimus. Cum enim per Melchiſedech, in quo huius rei futuræ figura præceſſerat, diſcerneret ſacerdotium Chriſti a ſacerdotio Leui: Videte ergo, inquit, qualis hic eſt, cui & decimam partem Abraham dedit de primitiis patriarcha. Et hi quidem qui de filiis ſunt Leui ſacerdotium accipientes, mandatum habent a decimis populi ſecundum legem, hoc eſt a fratribus ſuis, quamuis & ipſi ex lumbis Abrahæ exierunt. Qui autem non eſt ex genere eorum, decimauit Abraham, & habentem promiſſionem benedixit. Sine vlla autem contradictione qui minor eſt a maiore benedicitur. Et hic quidem decimas morientes homines accipiunt, ibi autem qui teſtificatur ſe viuere. Et ſicut oportet dicere propter Abraham & Leui accipiens decimam decimatus eſt. Adhuc enim in lumbis Abrahæ fuit. Si ergo etiam hoc valet ad iſtam diſtantiam, quantum præeminet ſacerdotio Leuitico ſacerdotium Chriſti, qui ſacerdos Chriſtus per illum præfiguratus eſt qui decimauit Abraham, in quo & ipſe Le

Sacerdotium Leui

cui decimatus eſt, profecto Chriſtus ab eo non eſt decimatus. At ſi propterea decimatus eſt Leui quia in lumbis erat Abrahæ, propterea non eſt decimatus Chriſtus, quia non erat in lumbis Abrahæ. Porro autem ſi carnem accipimus Leui fuiſſe in Abraham, vbi erat & Chriſtus, quia & Chriſtus ſecundum carnem ex ſemine eſt Abrahæ, & ipſe itaq; decimatus eſt. Quid eſt ergo quod affertur pro magna differentia Chriſti a ſacerdotio Leui, quod Leui decimatus eſt a Melchiſedech, cum eſſet in lumbis Abrahe, vbi & Chriſtus erat, vnde pariter decimati ſunt, niſi quia neceſſe eſt intelligamus ſecundum aliquem modum ibi Chriſtum non fuiſſe, tamen in lumbis Abrahæ conſtitutum, Leui decimatum: & ibi conſtitutum ſecundum carnem Chriſtum non decimatum. Secundum rationem quippe illam ſeminalem ibi fuit Leui, qua ratione per concubitum venturus erat in matrem. Secundum quam rationem non ibi erat Chriſti caro, quamuis ſecundum ipſam ibi fuerat Mariæ caro. Sed Leui ſecundum concupiſcentiam carnalem, Chriſtus autem ſecundum ſolam ſubſtantiam corporalem. Cum enim ſit in ſemine & viſibilis corpulentia, & inuiſibilis ratio, vtrumq; cucurrit ex Abraham, vel etiam ex ipſo Adam vſque ad corpus Mariæ, quia & ipſum eo modo conceptum & exortum eſt. Chriſtus autem viſibilem carnis ſubſtantiam de carne virginis ſumpſit. Ratio vero conceptionis eius non a ſemine virili, ſed longe aliter ac deſuper venit. Proinde ſecundum hoc quod de matre accepit, etiam in lumbis Abrahæ fuit. Ille eſt ergo decimatus in Abrahã, qui ſic fuit in lumbis eius, quemadmodum in ſui patris etiam ipſe Abraham, id eſt qui ſic eſt natus de patre Abraham, quemadmodum de ſuo patre natus eſt Abraham, per legẽ ſcilicet in membris repugnantem legi mentis, & inuiſibilem concupiſcentiã, quãuis eam caſta & bona iura nuptiarum non ſinant valere, niſi quãtum ex ea poſſunt generi ſubſtituendo proſpicere. Non autem & ille ibi decimatus eſt, cuius caro inde non feruorem vulneris, ſed materiam medicaminis traxit. Nam cum ipſa decimatio ad præfigurandam medicinam pertinuerit, illud in Abrahæ carne decimabatur quod curabatur, nõ illud vnde curabatur. Eadem namq; caro nõ Abrahæ tantũ, ſed ipſius primi terreniq; hominis ſimul habebat & vulnus præuaricationis, & medicamentũ vulneris. Vulnus præuaricationis in lege membrorũ repugnante legi mentis, quæ per omnẽ inde propagatã carnẽ ſeminali ratione quaſi tranſcribitur. Medicamentũ autẽ vulneris in eo, quod inde ſine opere cõcupiſcẽtiali, in ſola materia corporali per diuinã cõceptionis formationiſq; rationẽ de virgine aſſumptũ eſt, propter mortis ſine iniquitate conſortium, & ſine falſitate reſurrectionis exemplum.

Chriſtus nõ eſt decimatus vt Leui.

Chriſtus non fuit in lumbiſ Abrahæ vt Leui.

A

Caro Chriſti. Caro Mariæ In ſemine duo ſunt.

B

ſubſtituendo proſpicere.

Vulnus & medicamentum in carne: Adam

Tranſlato enim ſacerdotio, neceſſe eſt vt & legis tranſlatio fiat. In quo enim hæc dicuntur de alia tri *Gal. iij.*

bu eſt: de qua nullus altario præſto fuit. Manifeſtum eſt, enim q ex Iuda ortus ſit dominus noſter: in qua tribu nihil, de ſacerdotibus Moyſes locutus eſt. Et amplius adhuc manifeſtum eſt. ſi ſecundum ſimilitudinem Melchiſedech exurgat alius ſacerdos, qui
C non ſecundum legem mandati carnalis factus, ſed ſecundum virtutem vitæ inſolubilis. Conteſtatur enim, quoniam tu es ſacerdos in æternum ſecundū
Pſal. cix. ordinem Melchiſedech.

De libro quæſtionū .lxxxiii. Euacuatio ſacrificiorum Aaron.

Oportebat enim vt euacuaturus ſacrificia quæ ſecundum ordinem Aaron in leuitico ſacerdotio fiebant, non eſſet de tribu Leui, ne ad ipſam tribum & ad ipſum ſacerdotium quod temporalis vmbra erat futuri, pertinere videretur mundatio peccatorum, quam dominus oblatione holocauſti ſui, quod veteri ſacrificio ſignificabatur, impleuit, & holocauſti eius imaginem ad memoriam paſſionis ſuæ in eccleſia celebrandam dedit, vt eſſet ſacerdos in æternum non ſecundum ordinem Aaron, ſed ſecundum ordinem Melchiſedech.

Reprobatio quidem fit præcedentis mãdati propter infirmitatem eius & inutilitatem. Nihil enim ad perfectum adduxit lex. Introductio vero melioris ſpei, per quam proximamus ad deum: & quantum eſt, nõ ſine iureiurando, res acta ſit.

Ex epiſtola ad Hieronym. Circunciſio.

D

Legalia cur Chriſtianis le/genda ſint.

Circunciſio præputij & cætera huiuſmodi priori populo per teſtamentum, quod vetus dicitur, diuinitus data ſunt ad ſignificationē futurorū quæ per Chriſtum oportebat impleri. Quibus aduenientibus remanſerunt illa Chriſtianis legenda tantum ad intelligentiā præmiſſæ prophetiæ: non autē neceſſario facienda, quaſi expectandum eſſet vt veniret reuelatio fidei quæ his ſignabatur eſſe ventura. Sed quamuis gentibus imponenda nõ eſſent, nõ tamen ſic debuiſſe auferri a cõſuetudine Iudæorum tanq̃ deteſtanda, atq; damnanda. ſenſim proinde atque paulatim feruente ſana prædicatione gratiæ Chriſti, qua ſola noſſent credentes iuſtificari ſaluoſq; fieri, non illis vmbris rerum antea futurarum, tunc iam venientium atq; præſentium, vt in illorum Iudæorū vocatione quos præſentia carnis domini & apoſtolica tempora ſic inuenerant, omnis actio illa conſummaretur vmbrarum, hoc eis ſuffeciſſe ad commendationem, vt nõ tanq̃ deteſtanda & ſimilis idololatriæ vitarentur: vltra vero non haberet progreſſum, ne putaretur neceſſaria, tanq̃ vel ab illa ſalus eſſet, vel ſine illa eſſe nõ poſ-

Digitized by Google

ut. Quod putauerunt heretici, qui dum volunt & Iudæi eſſe & Chriſtiani, nec Iudæi nec Chriſtiani eſſe potuerunt. Licet itaque videre apoſtolũ Paulũ & alios rectæ fidei Chriſtianos tunc illa vetera ſacramenta paululũ obſeruando veraciter cõmendare debuiſſe, ne putarentur illæ propheticæ obſeruationes a piiſſimis patribus cuſtoditæ, tanq̃ ſacrilegia diabolica a poſteris deteſtandæ. Iam.n. cũ veniſſet fides, quę prius illis obſeruationibus prænunciata, poſt mortẽ & reſurrectionẽ domini reuelata eſt, amiſerant tanq̃ vitã officij ſui: veruntamen ſicut defuncta corpora neceſſario deducenda erant quodammodo ad ſepulturam, nec ſimulate, ſed religioſe, non autem deſerenda continuo, vel inimicorum obtrectationibus tanq̃ canum morſibus proijcienda. Proinde nunc quiſquis Chriſtianorum q̃uis ſit ex Iudæis, ſimiliter eo celebrare voluerit, tanq̃ ſopitos cineres eruens, nõ erit pius deductor vel baiulus corporis, ſed impius ſepulturæ violator. B

Conſopita atque ſepulta legalia non ſunt Chriſtiano excitanda.

Alii quidẽ ſine iureiurando ſacerdotes facti ſunt: hic autẽ cum iure iurando per eum qui dixit ad illũ, Iurauit dominus, & non pœnitebit eum, tu es ſacerdos in æternum. Intantum melioris teſtamenti ſponſor factus eſt Ieſus. Et alii quidem plures facti ſunt ſacerdotes, idcirco ꝙ morte prohiberẽtur permanere: hic autem eo ꝙ maneat in æternum, ſempiternum habet ſacerdotium. Vnde & ſaluare in perpetuum poteſt accedẽs per ſemetipſum ad deũ ſemper viuens, ad interpellandum pro nobis.

Ibidem.

1.Ioan.2.

F

Ex li. aduerſus Iudæos

Malac.1.

¶ Dominus omnipotens dicit, Non eſt mihi voluntas in vobis, & ſacrificium non accipiam de manibus veſtris. Certe hic negare non poteſtis o Iudæi non ſolum eum ſacrificium non accipere de manibus veſtris. Locus enim vnus eſt loco domini conſtitutus, vbi manibus veſtris ſacrificia iuſſit offerri, præter quem locũ omnino prohibuit. Hunc ergo locum quoniam pro veſtris meritis amiſiſtis, etiam ſacrificium quod ibi tantum licebat offerri, in locis offerre alijs non audetis. Ecce omnino impletum eſt quod ait propheta. Et ſacrificium non accipiam de manibus veſtris. Nam ſi in terrena Hieruſalem maneret vobis templum & altare, poſſetis dicere in eis hoc eſſe completum, quorum iniquorum inter vos cõſtitutorũ ſacrificia dominus nõ acceptat. Aliorum vero ex vobis atq̃ in vobis acceptare ſacrificia q̃ dei pcepta cuſtodiũt, hoc nõ eſt cur poſſit dici: vbi nullus e ſino vrm eſt q ſcdꝫ legẽ q̃ de mõte Sina pceſſit, manibus ſuis ſacrificiũ poſſit offerre. Neq; hoc ita pdictũ & ĩpletũ eſt, vt vos pphetica ſententia reſpõdere [illegible]

Iudæi amiſerunt ſacrificiũ.

Mala.1.

Ex.xix.

Mala. i. tanquia manibus non afferentibus ... laudem, ſecundum illud in pſalmo. Immola deo ſacrificium ... dis. Etiam hinc contradicit vobis, qui dicit. Non eſt mihi volun... in vobis. Deinde ne exiſtimetis non offerentibus vobis, ... accipiente de manibus veſtris, deo ſacrificium nõ offerri ... dem ille non eget qui bonorum noſtrorum nullius indiget, ... men quia ſine ſacrificio non eſt, quod non illi ſed nobis ...

Ibidem. adiungit & dicit, Quia ab oriente ſole vſque in occidentem ... meum clarum factum eſt in omnibus gentibus, & in omni lo... ſacrificium offertur nomini meo, ſacrificium mundum, ... magnum nomen meum in gentibus, dicit dominus omnipo... tens. Quid ad hæc reſpondetis? Aperite oculos tandem ... do, & videte ab oriente ſole vſq; in occidentem, non in vno ... in vobis fuerat conſtitutum, ſed in omni loco offerri ſacrificium

Eſa. liiij. Chriſtianorum, nõ cuilibet deo, ſed ei qui iſta prædixit ... vnde & alibi dicit eccleſiæ ſuæ. Et qui eruit te, ipſe deus Iſrael vni...

Ioan. v. uerſæ terræ vocabitur. Scrutamini ſcripturas, in quibus ... vos habere vitam æternam. Et profecto haberetis ſi Chriſtum ...

Sacrificium mundum. eis intelligeretis & teneretis. Sed perſcrutamini eas: & ipſæ teſti... monium perhibent de hoc ſacrificio mundo quod offertur ... Iſrael non ab vna gente veſtra, de cuius manibus non ſuſcepi ...

Eſa. ij. prædixit, ſed ab omnibus gentibus, quæ dicunt. Venite aſcenda... mus ad montem domini, nec in vno loco ſicut præceptum ... in terrena Hieruſalem, ſed in omni loco vſque in ipſa Hieruſa... nec ſecundum ordinem Aaron, ſed ſecundum ordinem Mel... ſedech. Chriſto enim dictum eſt, & de Chriſto tanto ante præ...

Pſa. cix. ctum. Iurauit dominus & non pœnitebit eum, tu es ſacerdos ...

Iurare & nõ pœnitere dominũ. æternum ſecundum ordinem Melchiſedech. Quid eſt iurauit do... minus, niſi inconcuſſa veritate firmauit? Et quid eſt non pœnite... bit eum niſi hoc ſacerdotium nulla omnino ratione mutabitur. Neq; enim ſicut hominem pœnitet deum, ſed dei dicitur pœni... tia quamuis ab illo inſtitutæ rei cuiuſque mutatio quæ credebatur eſſe manſura. Proinde cum dicit, Non pœnitebit eum, tu es ſacer...

Ibidem. dos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech, ſatis oſtendit eum pœnituiſſe hoc eſt eum mutare voluiſſe ſacerdotium quod conſtituerat ſecundum ordinem Aaron. ſicut de vtroq; videmus impletum. Nam & Aaron ſacerdotium iam nullum eſt in aliquo templo, & Chriſti ſacerdotium æternum perſeuerat in cœlo.

Talis enim decebat vt nobis eſſet pontifex ſan... ctus, innocens, impollutus, ſegregatus a peccatori... bus, & excelſior cœlis factus. Qui non habet neceſ... ſitatem quotidie quemadmodum ſacerdotes, pri... pro ſuis delictis hoſtias offerre, deinde pro popul...

Hoc enim

oc enim fecit ſemel ſe offerendo. Lex enim homi-
es conſtituit ſacerdotes infirmitatem habentes, ſer-
o autem iuriſiurandi qui poſt legem eſt, filium in
ternum perfectum.

Videnter ſcriptura teſtatur, eminenti iuſtitia fuiſſe Zacha-
riam in principibus ſacerdotum, ad offerenda veteris teſta-
menti ſacrificia pertinentium. Legimus autem in hac epi-
ſtola quæ ad Hebræos ſcribitur, nunc ſolum Chriſtū eſſe principem
ſacerdotum, qui non habere neceſſitatem ſicut illi qui ſacerdotum
principes dicebantur, ſacrificium pro ſuis primum offerre pecca-
tis quotidie, deinde pro populi. Talem enim, inquit, dicebat habe-
re nos principem ſacerdotum, iuſtum, ſine macula, incontamina-
tum, ſeparatum a peccatoribus, altiorem cœlis factum, non ha-
bentem quotidianam neceſſitatem ſicut principes ſacerdotum pri-
mum pro ſuis peccatis ſacrificium offerre. In hoc ſacerdotū nume-
ro Zacharias, in hoc Phinees, in hoc & ipſe Aaron, a quo ipſe ordo
exorſus eſt, & quicunq; alij in hoc ſacerdotio laudabiliter iuſteq;
vixerunt. Qui tamen habebant neceſſitatem ſacrificium primitus
pro ſuis offerre peccatis, ſolo Chriſto exiſtente cuius venturi figurā
præſta bant, qui hanc neceſſitatem ſacerdos incontaminabilis non
haberet.

Intelligere debemus ne ipſos quidem ſuperbiſſimos ſpiritus ho-
noribus ſacrificiorū gaudere potuiſſe, niſi vni vero deo pro quo co-
li volunt, verum ſacrificium deberetur: neq; id rite poſſe offerri,
niſi per ſacerdotem ſanctum & iuſtum, nec niſi ab eis accipiatur
quod offertur pro quibus offertur: atq; id ſine vitio ſit, vt pro vitioſis
mundandis poſſit offerri. Hoc certe omnes cupiunt, qui pro
ſe offerri ſacrificium deo volunt. Quis ergo tam iuſtus & ſan-
ctus ſacerdos quam vnicus dei filius? qui non opus habet
per ſacrificium ſua purgare peccata, nec originalia, nec ex
humana vita quæ adduntur. Et quid tam congruenter ab homini-
bus ſumeretur quod pro eis offerretur, quam humana caro? Et
quid tam aptum immolationi quam caro mortalis? Et quid tam
mundum pro mundandis vitiis mortalium, quam ſine vlla con-
tagione carnalis concupiſcentiæ caro nata in vtero & ex vtero vir-
ginali? Et quod tam grate offerri & ſuſcipi poſſet, quam caro ſacri-
ficii noſtri corpus effecta ſacerdotis noſtri? vt quoniam quattuor
conſiderantur in omni ſacrificio, cui offeratur, a quo offeratur,
quid offeratur, pro quibus offeratur, idem ipſe vnus veruſque me-
diator per ſacrificium pacis reconcilians nos deo, vnum cum il-
lo maneret cui offerebat, vnum in ſe faceret pro quibus offere-
bat, vnus ipſe eſſet, qui offerebat & quod offerebatur.

Ex H. li. de baptiſmo paruulorum. Zacharias.

Omnes ſacerdotes preterquam Chriſtus neceſſario pro ſuis peccatis offerebāt. Ex li. de trinitate iiii.

Spiritus nequā cur ſacrificiis gaudeant.

B

Sacerdos omnis purgatione eget preter Chriſtum. Sacrificium gratum deo.

Sacrificiū reſpiciūt quattuor.

A

CAPVT VIII.

Digitized by Google

C Apitulum autem ſuper ea quæ dicuntur. Talem habemus pontificem, qui conſedit in dextera ſedis magnitudinis in cœlis, ſanctorum miniſter, & taberna-

C Sup. iiij. culi veri quod fixit deus & non homo. Omnis enim pontifex ad offerendum munera, & hoſtias conſtituitur. Vnde neceſſe eſt & hunc habere aliquid quod offerat. Si ergo eſſet ſuper terram, nec eſſet ſacerdos, cum eſſent qui offerrent ſecundum legem munera, qui exemplari & vmbræ deſeruiunt cœleſtium, ſicut re-

Exo. xxv. Act. vij. ſponſum eſt Moyſi, cum conſummaret tabernaculum. Vide, inquit, omnia facito ſecundum exemplar quod tibi oſtenſum eſt in monte. Nunc autem melius ſortitus eſt miniſteriū, quanto & melioris teſtamenti mediator eſt, quod in melioribus repromiſſionibus ſancitum eſt.

Ex tract. Ioan. i. de lxxiij. Præcepta & ſacramenta. Math. v. D

AVdiamus ex euangelio, quia lex per Moyſen data eſt, gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt. Si enim diſcernimus duo teſtamēta vetus & nouum, nō ſunt eadē ſacramenta, nec eadē promiſſa, eadē tamē pleraq; præcepta. Nā nō occides, nō mœchaberis, nō furaberis, honora patrē & matrē, nō falſum teſtimoniū dixeris, nō cōcupiſces rem proximi tui, & nobis præceptum eſt, & quiſquis ea non obſeruauerit deuiat, nec omnino dignus eſt, qui accipere mereatur montē ſanctum dei: de quo

Ps. xiiij. dictū eſt, Quis habitabit in tabernaculo tuo? & quis requieſcet in monte ſancto tuo? Innocens manibus & mundo corde. Diſcuſſa ergo præcepta aut omnia eadem inueniuntur: aut vix aliqua in

Præcepta Sacramenta. Promiſſa. euāgelio, quæ nō dicta ſunt a prophetis. Propterea præcepta eadē, ſacramēta non eadē, promiſſa nō eadē. Videamus quare præcepta eadē, quia ſecundū hæc deo ſeruire debemus. Sacramēta nō eadē, quia alia ſacramēta dantia ſalutem, alia promittentia ſaluatorem. Sacramenta veteris teſtamenti promiſerunt ſaluatorem, ſacramenta noui teſtamenti dant ſalutem. Cū ergo teneas iam promiſſa, quid quæris promittentia? Habens iam ſaluatorem, hoc dico, omnes promiſſa, non quod iam acceperimus vitam æternam, ſed quia iam venerit Chriſtus qui per prophetas prænunciabatur, mutata

Promiſſa veteris teſtamenti. ſunt ſacramenta, facta ſunt faciliora, pauciora, ſalubriora, feliciora. Promiſſa quare nō eadē? Quia promiſſa eſt terra Chanaan

Digitized by Google

terra copioſa, fructuoſa, affluens lacte ⁊ melle, promiſſum regnū
temporale, promiſſa felicitas ſeculi, promiſſa fœcunditas filiorum,
promiſſa ſubiectio inimicorū. Hæc omnia ad terrenā felicitatē
pertinent: Sed quare ipſa primo promitti oportebat? Quia non
primo quod ſpiritale eſt, ſed quod animale eſt: poſtea, inquit, ſpi-
ritale. Primus hō de terra terrenus, ſecundus hō de cœlo cœleſtis.
Qualis terrenus, tales ⁊ terreni: ⁊ q̄lis cœleſtis, tales ⁊ cœleſtes. Si-
cut portauimus imaginē terreni, portemus ⁊ imaginē eius qui de
cœlo eſt. Ad imaginē terreni ptinet vetus teſtamētū: ad imaginem
cœleſtis nouū teſtamētū. Sed ne q̄ſq̄ putaret ab alio factū eſſe ho-
minē terrenum, ab alio cœleſtē: ideo deus oſtēdens ſe eſſe vtriuſq;
creatorē, etiā vtriuſq; teſtamēti ſe eſſe voluit auctorē, vt terrena p-
mitteret in veteri teſtamēto, ⁊ cœleſtia in nouo teſtamēto. Sed q̄
diu primus homo terrenus es? q̄diu terrena ſapis? Nunquid q̄n
ditur puero quædā puerilia ludicra quibus puerilis animus auo-
cetur, ꝓp ea grādeſcenti nummi excutiuntur e manibus, vt aliqd
iā vtilius tractet qd̄ grādem decet? Veruntamē tu ipſe dediſti filio
tuo ⁊ nuces paruulo, ⁊ codicem grādi. Nū ergo q̄a illa q̄ſi ludicra
puerorū deus p nouū teſtamētū excuſſit de manibus filiorū, vt ali-
quid vtilius grādeſcētibus daret, propterea priora illa nō ipſe de-
diſſe putādus eſt? Ipſe vtrūq; dedit. Sed lex p Moyſen data eſt, grā
⁊ veritas p Ieſum Chriſtū facta eſt. Gratia, q̄a impletur p charita-
tē qd̄ p literā iubebatur, veritas, q̄a redditur qd̄ promittebatur. De-
niq; oīa q̄ Iudæis promiſſa fuerunt ablata ſunt. Vbi eſt regnum
eorū? vbi tēplū? vbi vnctio? vbi ſacerdos? vbi iā apud illos pro-
pheta, ex quo venit q̄ p ꝓphetas ꝓdicabatur? In illa gēte iā nihil
horū eſt, iā pdidit terrena ⁊ nōdū q̄rit cœleſtia. Inhærere ergo ter-
renis q̄uis ea deus donet, non debet. Veruntamen non quia eis
inhærere non debemus, alium ea dare niſi deum credere debe-
mus. Ipſe ea dat, ſed noli pro magno expectare ab eo bonum dat
⁊ non bono. Nā ſi pro magno ea daret, malis ea non daret. Ideo
autem illa voluit dare ⁊ malis, vt diſcās boni aliud ab illo quæ-
rere, quod non dat ⁊ malis. Hæc dicimus fratres, vt homines de
nouo teſtamento diſcatis non inhærere terrenis. Si enim illi in-
excuſabiliter terrenis inhæſerunt, quibus ipſum nouum teſtamē-
tum nondum fuerat reuelatum: quāto inexcuſabilius terrena ſe-
ctātur, q̄bus iā ꝓmiſſa cœleſtia in nouo teſtamēto reuelata ſunt?

1. Cor. xv.
Auctor vtriuſque teſtamenti deus.
Ioan. 1.
Promiſſa Iudæis ablata ſunt eis.
Terrena dat deus quidem, ſed eis inhærendum non eſt.

Nam ſi illud prius culpa vacaſſet, non vtiq; ſecun-
di locus inquireretur. Vituperans enim eos dicit. Ec-
ce dies venient, dicit dominus: & conſummabo ſu-
per domum Iſrael, & ſuper domum Iuda teſtamen-
tum nouum, non ſecundum teſtamentum quod fe-
ci patribus eorum in die qua apprehendi manū eo-

Hier. xxxi.

rum, vt educerem illos de terra Aegypti, quoniam non permanſerunt in teſtamento meo: & ego neglexi eos: dicit dominus. Quia hoc eſt teſtamentum quod diſponam domui Iſrael, poſt dies illos, dicit dominus dando leges meas in mente eorum, & in corde eorum ſuperſcribam eas, & ero eis in deum, & ipſi erunt mihi in populum. Et non docebit vnuſquiſque proximum ſuum, & vnuſquiſque fratrem ſuum dicens, cognoſcens dominum, quoniam omnes ſcient me a minore vſque ad maiorem, quia propitius ero iniquitatibus eorum, & peccatorum eorum iam non memorabor. Dicendo autem nouũ, veterauit prius. Quod autẽ antiquatur & ſeneſcit, prope interitũ eſt.

Apoc. xxi.

Ex lib. contra Fauſtu; Deum cur alio quam Iudęi ritu colam9.

Si quæratur a nobis cur non eo ritu colamus deum quo coluerũt Hebræi patres tempore veteris teſtamenti, reſpondemus aliud deum nobis præcepiſſe per patres noui teſtamenti, neque hoc contra vetus teſtamentum, cum & in illo ſic idante prędictum ſic enim hoc ipſum prenunciatum eſt per prophetam. Ecce dies veniunt, dicit dominus, & conſummabo ſuper domum Iſrael, & ſuper domum Iuda teſtamentum nouum, non ſecundum teſtamentum quod feci patribus eorum in die qua apprehendi manum eorum, vt eiicerem eos de terra Aegypti. Ecce quia & hoc prophetatum eſt, non perſeueraturum illud teſtamentum, ſed futurum nouum. Hic ſi obiectum fuerit, non nos pertinere ad domum Iſrael & domum Iuda: ex doctrina apoſtoli ea nos defendimus, quia ſemen Abrahæ Chriſtum eſſe docet apoſtolus, nobiſque ad corpus eius pertinentibus dicit, Ergo Abrahę ſemen eſtis. Porro ſi quæſitum a nobis fuerit cur illius teſtamenti auctoritatem teneamus, cuius ritum non obſeruamus, & ad hoc ex literis apoſtolicis reſpondemus. Ait enim apoſtolus, Nemo ergo vos iudicet in cibo & potu, aut in parte diei feſti, aut neomenię, aut ſabbatorum, quod eſt vmbra futurorum. Ita quippe & cur ea legi atque accipi oporteat oſtendit, id eſt ne prophetias extinguamus, quia in vmbra facta ſunt futurorum, & curare nos non debere eos, qui nos hinc iudicare voluerint, quæ corporaliter iam non obſeruemus. Sicut alibi tale quiddam dixit. Hæc in figura contingebant illis, ſcripta ſunt autem propter correptionem noſtram, in quos finis ſeculorum obuenit. Cum ergo tale aliquid legitur in inſtrumento veteris teſtamenti, quale a nobis obſeruari vel iuſſum non eſt in nouo teſtamento, vel etiam prohibitum, quid ſignificet querendum eſt, non reprehendendũ quia eo ipſo quo iam non obſeruatur, non dãnatũ ſed impletũ probatur.

Nos ſemẽ Abrahæ ſumus.

Coloſ. ii.

I. Cor. x.

Legalia.

A

¶ Nempe in veteribus libris aut nuſq; aut difficile praeter hunc propheticum locum legitur facta commemoratio teſtamenti no-uum, vt omnino ipſo nomine appellaretur. Nam multis locis hoc ſi-gnificatur & pronunciatur eſſe futurum, ſed non ita vt etiam no-men legatur expreſſum. Conſidera igitur dil. genter quam differen-tiam inter duo teſtamenta. i. vetus & nouum, & deus eſſe teſtatus ſit: cum dixiſſet. Non ſecundum teſtamentum quod feci patribus eo-rum in die qua apprehendi manum eorum: vt eiicerem eos de ter-ra Aegypti, vide quid adiunxit. Quia ipſi non perſeuerauerunt in teſtamento meo. Vitio eorum deputat; q in teſtamento dei non permanſerunt, ne lex quam tunc acceperunt, culpanda videatur. Ipſa enim eſt quam non venit Chriſtus ſoluere, ſed implere: non tamen per eandem legem iuſtificatis impiis, ſed per gratiam. Hoc quippe agit viuificans ſpiritus, ſine quo litera occidit. Conſumma-bo, inquit, ſuper domum Iſrael, & ſuper domum Iuda teſtamentum nouum. quid eſt conſummabo niſi implebo? Non ſecundum teſta-mentũ quod feci patribus eorum in die qua apprehendi manũ eo-rum vt eiicerẽ eos de terra Aegypti. Ergo illud vetus erat: quia hoc nouũ eſt. Vnde igitur illud vetus, hoc nouũ, cũ lex eadem implea-tur per teſtamentum nouũ: quae dixit in vetere, Non concupiſces? Quia ipſi, inquit, non perſeuerauerunt in teſtamento meo, & ego ne-glexi eos, dicit dominus. Ergo propter veteris hominis noxã, quae per literam iubentem & minantem minime ſanabatur: dicitur il-lud teſtamentũ vetus: hoc autẽ nouum: propter nouitatem ſpiritus, quae hominem nouum ſanat a vitio vetuſtatis. Denique attende qđ ſequitur: & vide quanta luce fiat perſpicuum, quod ſibi homines fi-dentes nolunt intueri. Quia hoc eſt teſtamentum, inquit, quod or-dinabo domui Iſrael poſt dies illos dicit dominus. Dabo leges me-as in corde illorum, & in mente eorum ſcribam eas. Ecce eſt vnde apoſtolus ait, Non in tabulis lapideis, ſed in tabulis cordis, quia nõ atramento, ſed ſpiritu dei viui. Nec ob aliud arbitror in eo loco apoſtolũ cõmemorare voluiſſe teſtamentũ nouum. Ibi quippe ait, Qui & idoneos nos fecit miniſtros noui teſtamenti, non litera, ſed ſpiritu, niſi quia iſtã intuebatur prophetiã cũ diceret. Non in tabu-lis lapideis, ſed in tabulis cordis carnalibus. Quoniam hic dictum eſt in cordibus eorũ ſcribo eas: vbi nominatim promiſſum eſt te-ſtamẽtũ nouũ. Quid ſunt ergo leges dei ab ipſo deo ſcriptę in cor-dibus, niſi ipſa pſentia ſpiritus ſancti, qui eſt digitus dei? Quo prę-ſente diffunditur charitas in cordibus noſtris, q plenitudo legis eſt, & finis praecepti. Nã quia promiſſa veteris teſtamenti terrena ſunt, nunc ipſius cordis bonum promittitur: mẽtis bonũ, ſpiritus bonũ, hoc eſt intelligibile bonũ, cũ dicitur. Dãs leges meas in mẽte eorũ, & in cordibus eorum ſcribã eas. Vnde ſignificauit, eos nõ forinſe-cus terrentẽ legẽ formidaturos, ſed intrinſecus habitantẽ ipſam legis iuſtitiã dilecturos. Deinde addidit & mercedẽ. Et ero eis in deũ, & ipſi

Marginal notes: Ex li. ſ. de baptiſmo paruulorum. — Noui teſtamenti commemoratio. — Hiere. xxx. — Ibidem. — Matth. v. — ii. Cor. iii. — Hier. xxx. — Ibidem — Ibidem. — B — Vetus teſtamẽtũ cur ſic vocatur. — Teſtã. nouum — Ibidem — ii. Cor. iii. — Ibidem — Ibidem — Leges dei ſcriptę in cordibus. — C — Ibidem.

Pſal.lxii. erunt mihi in populum. Hoc eſt illud quod deo ait ille, Mihi autem adhaerere deo, bonum eſt. Ero illis, inquit, in deum, & ipſi erunt mihi populus. Quid hoc bono melius? quid hac felicitate felicius? viuere deo: de deo: apud quẽ eſt fons vitae, & in cuius lumine videbimus lumẽ: vt in eo merces, & i eo finis: i eo pfectio felicitatis: i eo beatae aeternaeq; vitę ſũma conſiſtat. Cũ n. dixiſſet, ero illis i deũ, & ipſi erũt mihi populus, cõtinuo addidit. Et nõ docebũt vnuſquiſq; ciuẽ ſuũ, & vnuſquiſq; fratrẽ ſuũ, dicẽs, Cognoſce dominũ, quoniã oẽs cognoſcẽt me: a minore vſq; ad maiorẽ eorum. Nũc certe iã tẽpus eſt teſtamẽti noui, cuius p pphetã facta eſt pmiſſio p hęc verba q̃ ex illa cõmemorauimus. Cur ergo adhuc dicit vnuſquiſq; ciui ſuo & fratri ſuo, cognoſce dominũ? An forte nõ dicitur cũ euãgeliũ prędicatur, & eius ipſa fit prędicatio, vt hoc vbiq; dicatur, niſi quia eiuſdẽ teſtamenti noui aeternã mercedem, id eſt ipſius dei beatiſſimam contemplationem promittendo coniunxit. Quid eſt ergo omnes a minore vſq; ad maiorem eorum: niſi omnes pertinentes ſpiritaliter ad domũ Iſrael & ad domum Iuda, hoc eſt ad filios Iſaac, ad ſemen Abrahę? Ipſa eſt enim promiſſio qua ei dictũ eſt, In Iſaac vocabitur tibi ſemẽ. Nõ. n. qui filii carnis, hi filij dei, ſed filii promiſſionis deputantur in ſemen. Hęc eſt domus Iſrael, vel domus Iuda, propter Chriſtum qui venit ex tribu Iuda, domus filiorum promiſſionis, hoc eſt non operum propriorum, ſed beneficii dei. Hoc enim deus promittit quod ipſe facit. Non enim ipſe promittit, & alius facit, quod iam non eſt promittere, ſed praedicere. Omnes enim, inquit, agnoſcent me, omnis domus Iſrael & domus Iuda. Neq; enim qui ex Iſrael, hi ſunt Iſrael: ſed omnes quibus dicitur in pſalmo pro ſuſceptione matutina, hoc eſt pro luce noua teſtamenti ſcilicet noui. Vniuerſũ ſemen Iacob magnificate eum. Timeat eum omne ſemen Iſrael.

Viuere deo, & de deo.

Hiere.xxxi.

D

Roma.ix.

Deus pmittit qd ipſe facit.

Filii Iſrael.

¶ Legem pone mihi domine viam iuſtificationum tuarum. Iuſto non eſt lex poſita: iniuſtis autem & non ſubditis, & caetera, quę ibi concludens ait, Si quid aliud ſanę doctrinae aduerſatur, quae eſt ſecundum euãgelium glorię beati dei, quod creditũ eſt mihi. Nunquid ergo talis erat iſte qui dicit, Legem pone mihi domine: quia talibus beatus apoſtolus dicit poſitam legem? Abſit. Quid eſt ergo qd orat vt ſibi lex a domino ponatur, ſi nõ ponitur iuſto? An eo modo non ponitur iuſto quo modo poſita ẽ populo contumaci in tabulis lapideis, nõ in tabulis cordis carnalibus? Scimꝰ teſtamentũ vetus ex mõte Sina qd in ſeruitutẽ generat, nõ ſecũdũ teſtamentũ nouũ, de quo ſcriptũ eſt per Hieremiã prophetã, Ecce dies veniũt, dicit dominus, & cõſummabo domui Iſrael, & domui Iuda, teſtamentũ nouũ, non ſecundũ teſtamentũ quod diſpoſui patribus eorũ in die illa qua apprehendi manũ eorũ, vt educerem eos de terra Aegypti, quoniã ipſi non permanſerunt in teſtamento meo: & ego neglexi eos, dicit dominus. Quoniã hoc eſt teſtamen-

Ex tracta.
Pſ.cxviii.
Pſal.cxviii.
i.Timo.i.
Ibidem.
Legẽ pone mihi dñe, quo dicatur.

E

Gal.iiii.

Hiere.xxxi.

Digitized by Google

tum quod conſtituā domui Iſrael poſt dies illos, dicit dominus, Dabo leges meas in mente eorū: & in cordibus eorum ſcribā eas. Ecce quō voluit iſte legem ſibi poni a domino, nō ſicut iniuſtis & non ſubditis ad vetus teſtamentum pertinentibus poſita eſt in tabulis lapideis, ſed ſicut ſanctis filij liberæ, hoc eſt ſupernæ Hieruſalem, filijs promiſſionis, filijs hereditatis æternæ, ſancto ſpiritu tanquā digito dei in mente datur: & in cordibus ſcribitur, nō quā memoria teneant, ſed vita negligant, ſed quā ſciant intelligendo, faciant diligendo, in latitudine amoris, non in timoris anguſtijs. Nam qui timore pœnæ, non amore iuſtitiæ opus legis facit: profecto inuitus facit. Quod autem inuitus facit, ſi poſſet fieri, mallet vtique non iuberi. Ac per hoc legis quā vellet non eſſe, nō eſt amicus, ſed potius inimicus, nec mundatur opere qui immundus eſt voluntate. Quibus autem iniuſtis & non ſubditis lex in lapideis tabulis ponitur præuaricationis reos non promiſſionis efficit filios. Sed & ille qui eius meminit nec eam diligit, eodem modo reus eſt, quia memoria eius lapis illi eſt quodāmodo ſcriptus, non quo adornet, ſ3 quo ꝑmatur. Pōdus oneris, ſ3 non titulus honoris. Inuitus faciens legem. F Lex in lapideis tabulis ſcripta.

¶ Sicut lex ſanctorum ſcripta in tabulis lapideis, merceſq; eius terra illa promiſſionis quā carnalis domus Iſrael cū ex Aegypto liberata eſſet accepit, pertinet ad teſtamētū vetus: ita lex fidei ſcripta in cordibus, merceſq; eius ſpecies cōtēplationis, quā ſpiritalis domus Iſrael ab hoc mūdo liberata percipiet, pertinet ad teſtamē tum nouū. Tunc fiet qđ apoſtolus dicit, Siue ꝓphetiæ euacuabuntur, ſiue linguæ ceſſabunt, ſiue ſciētia euacuabitur. Illa ſcilicet paruulorū ſcientia in qua hic viuitur, quę ex parte eſt ꝑ ſpeculū in ęnigmate. Propter hāc.n. neceſſaria eſt prophetia, cū adhuc ꝓteritis futura ſuccedūt. Propter hāc linguæ.i. multiplicitas ſignificationū, cū ex alio atq; alio aliud atq; aliud admonet.q nōdū æternā lucē ꝑſpicuæ veritatis mente purgatiſſima cōtēplat. Cū aūt venerit qđ perfectum eſt, & totum hoc quod ex parte eſt fuerit euacuatū, tūc quod aſſumpta carne carni apparuit, oſtēdet ſeipſum dilectioribus ſuis. Tunc erit vita æterna, vt cognoſcamus vnum verum deum. Tunc ſimiles ei erimus, quoniam tūc cognoſcemus ſicut & cogniti ſumus. Tunc non docebit vnuſquiſq; ciuem ſuum aut fratrem ſuum dicens, Cognoſce dominum. Omnes enim cognoſcent eū a minore vſq3 ad maiorē eorū. Quod intelligi multis modis poteſt. Siue quia & illic quiſq3 ſanctorum tanq; ſtella ab ſtella differt in gloria. Nec ad rem quicq; intereſt, vtrum a minore vſq3 ad maiorem, ſicut dictū ē, an ſi maiore vſq3 ad minorē diceretur. Quod ſimiliter nihil intereſt etiam ſi minores intellexerimus qui tantummodo credere, maiores autē q etiā intelligere quātum in hac vita poteſt lumen incorporeum, atq; incommutabile valuerunt. Siue minores tēpore poſteriores, maiores autem tempore priores intelligi voluit. Simul enim promiſſam dei contemplationem Ex libr. de ſpū & litera. Le. ſcripta in tabulis lapideis. 1. Cor. xiii. Ibidem. G Ioan. xvii. 1. Ioan. iii. 1 Cor. xiii. Maiores & minores in cælo. 1. Cor. xv.

acceptauri sunt omnes, quia & illi pro nobis meliora prouiderunt, ne sine nobis perficerentur. Et ideo velut priores reperiuntur minores, qui a nimis dilati sunt: sicut in illo euangelico denario per similitudinem dicitur, quem prius accipiunt qui posterius venerunt ad vineam. Siue quolibet alio modo, qui me in praesenda fortasse fugit, minores maioresq; accipiendi sunt. Illud tamen quantum potes diligenter attende, quod tanto volumine cogor ostendere. Cum testamentum nouum propheta promitteret, non secundum testamentum quod prius factum est populo Israel ex Aegypto liberato: nihil eum de sacrificiorum vel quorumq; sacramentorum commutatione dixisse, quamuis & ipsa sine dubio secutura fuerat sicut secutam videmus, quod multis aliis locis eadem scriptura prophetica testatur, sed tantummodo istam commendasse distantiam, quod leges suas daturus esset deus in mentem eorum qui pertinerent ad hoc testamentum, & eorum scripturas in cordibus: vnde apostolus sumpsit non atramento sed spiritu dei viui, non in tabulis lapideis sed in tabulis cordis carnalibus, sempiternamq; mercedem iustificationis huius, non terram de qua pulsi sunt Amorrhaei & Chethaei & aliae gentes quae ibi commemorantur, sed ipsum dominum cui adhaerere bonum est, vt bonum dei quod diligunt deus sit ipse quem diligunt, inter quem & homines nisi peccata non separant, quae non nisi per eandem gratiam dimittuntur. Vnde cum dixisset, Omnes enim cognoscent me a minore vsq; ad maiorem eorum: mox addidit, Quia propitius ero iniquitati eorum: & peccatorum eorum non memorabor vltra. Per legem ergo factorum dicit dominus, Non concupisces: per legem fidei dicit dominus, Sine me nihil potestis facere. Agebat enim de bonis operibus, hoc est de palmitum fructibus. Cum igitur haec appareat distantia veteris, & noui testamenti, quod lex ibi in tabulis, hic in cordibus scribitur: vt quod ibi forinsecus terret, hic delectet intrinsecus: ibiq; fiat praeuaricator per occidentem literam, hic dilector per viuificantem spiritum: non ideo dicendum est quod deus adiuuet nos ad operandam iustitiam, atq; operetur in nobis & velle & operari pro bona voluntate, quia praeceptis iustitiae forinsecus insonat sensibus nostris, sed quia intrinsecus incrementum dat diffundendo charitatem in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis.

Matth. xx. B — II. Cor. iii. — Peccata sola separant hominẽ a deo. — Rom. iii. — Exo. xx. — A — Ioan. xv. — Phili. ii. — Rom. v.

CAPVT IX.

Habuit quidem & prius iustificationes, culturae & ſanctum ſeculare. Tabernaculum enim factum eſt primum, in quo erant candelabra, & menſa, & propoſitio panum, quod dicitur ſancta.

Exodi. xxv.

PRima erat ingredienti porta atrii, quæ patebat viginti cubi-
tis, ⁊ habebat quatuor columnas, quibus dependebat velū
viginti cubitis extentum, erectum autem cubitis quinq; quat-
tuor illis ſæpe commemoratis coloribus acupicto variatum opere.
Hac porta ingrediens excipiebatur atrio, cuius latera dextra læua-
q; quindenis cubitis, ⁊ ternis columnis porrigebantur introrſus, vt
in medio ponerent oſtium tabernaculi interioris in ea parte qua
perueniebant, ſicut in medio ponebant portam atrii ab ea parte vn-
de incipiebant. In hoc atrio erat altare ſacrificiorum quadratum,
quinq; ſcilicet cubitis latum, ⁊ totidē longum. Inter portam ⁊ al-
tare ſpatium erat vbi verſabantur qui ſacrificia imponebant alta-
ri. Introrſus vero inter altare, ⁊ oſtium tabernaculi, locus erat cine-
ris ante altare, ⁊ deinde labrum æneum vbi manus ⁊ pedes ſacer-
dotes lauabant, vel altari in atrio ſeruituri, vel tabernaculum inte-
rius ingreſſuri. Tentoria porro huius atrii in lateribus ternarum co-
lumnarum byſſina erant, extenta cubitis quindenis, erecta cubitis
binis. Ab hoc ergo atrio intrabatur oſtium tabernaculi, cum tran-
ſiſſes altare ⁊ labrum æneum. Quo ingreſſo oſtio, occurrebat ve-
lum quod ad oſtium fuerat compoſitum in quinq; columnis extē-
tum, variatum illis quattuor coloribus. Tranſito iſto velo excipie-
bat per tabernaculi media inter hoc velum, ⁊ illud alterum inte-
rius quod columnis quatuor fuerat impoſitum, ⁊ ex illis quatuor
coloribus factum, ⁊ ſeparabat inter ſancta quæ forinſecus erant, ⁊
ſancta ſanctorum interius poſita. In hoc itaq; medio ſpatio, inter
iſta duo vela menſa erat aurea, quę habebat panes propoſitionis in
parte aquilonis: ⁊ contra eam candelabrum aureum ſeptem lucer-
narum in parte auſtri: huc uſq; ſecundis ſacerdotibus licebat intra-
re. Interius autem, id eſt in ſancta ſanctorum, vltra velum quatuor
columnarum arca erat teſtimonii deaurata: in qua erant tabulæ la-
pideæ legis ⁊ virga Aaron, ⁊ vrna aurea cum manna, ⁊ propitiato-
rium deſuper aureum: vbi ſtabant duo Cherubim alis obumbran-
tes propitiatorium, ⁊ intuentes ſe inuicem ⁊ ipſum. Ante arcam ve-
ro, id eſt inter arcam ⁊ velum poſitum erat altare incenſi, quod ali-
quando dicit ſcriptura aureum aliquando deauratum: aureum vti-
q; appellans quod erat inauratum. Ad hæc ſancta ſanctorum niſi
ſummo ſacerdoti non licebat intrare quotidie propter inferendū
incenſum, ſemel autem in anno cum ſanguine ad purificandum
altare, ⁊ ſi quando forte exigebat neceſſitas pro peccato ſacerdotis
aut vniuerſæ Synagogę, ſicut in Leuitico ſcriptum eſt.

Ex II. queſtionū Exodi in expoſitione tabernaculi paulo ante finem.

Tabernaculi deſcriptio.

Poſt velamentum autem ſecundum tabernaculū,
quod dicitur ſancta ſanctorū, aureū habens thuribu-
lum, & arcam teſtamenti circumtectam ex omni par-
te auro, In qua vrna aurea habēs manna, & virga Aa-

D ron quæ fronduerat: & tabulæ teſtamenti. Super

Exo.xvi. Num.x. quæ erant Cherubim gloriæ obumbrantia propi-

tiatorium: de quibus non eſt modo dicendum per

ſingula.

Ex lib. quæſtionum. Exo. tract. cxli. Exo.xxvi. Differentia inter ſanctum & ſanctum ſanctorum.

ET diuidet vobis velamen inter medium ſanctum, & inter medium ſanctum ſanctorum, id eſt vt inter ſanctum & ſanctum ſanctorum ſit velamen, de quo nunc loquitur, in quatuor columnis extentum. De hac differentia inter ſanctum, & ſanctum ſanctorum, ad Hebræos epiſtola loquitur, quia ibi arca teſtamenti ... ſanctum ſanctorum, hoc eſt intus intra velum: ſunt autem menſa & candelabrum, & cætera quæ paulo ante dixit quemadmodum fierent, ſancta dicta ſunt, non ſancta ſanctorum: ſignificauit foris vetus teſtamentum, intus autem nouum: quod vtrunqꝫ in lectione veteris teſtamenti & expreſſum operibus, ſignificatione figuratum. Ac per hoc in ſanctis figura eſt figuræ, quia figura eſt veteris teſtamenti. In ſanctis autem ſanctorum figura eſt ipſius veritatis: quia figura eſt noui teſtamenti. Totum quippe vetus teſtamentum in his rebus & celebrationibus quæ ita obſeruanda precipiuntur, figura eſt.

Totum vetus teſtamentum figuratiuum eſt. Item ex eodem li. tract. v. Exodi. xxv. Propitiatoriū.

E ¶ Propitiatorium autem quid dicat ſuper imponendum ſuper arcam quæri ſolet. Sed cum aureum iubeat fieri, eiuſqꝫ longitudinem & latitudinem tantam exprimat quanta & ipſius arcæ dicta eſt: procul dubio velut tabulam auream tantæ formæ fieri præcipit qua tegeretur arca, ita vt in ipſo propitiatorio eſſent duo Cherubim hinc, atqꝫ inde alterutrum attendentes, ita vt vultus eorum in propitiatorium eſſent, & pennis ſuis obumbrarent propitiatorium. Quod magnum eſt ſacramentum. Aurum quippe ſignificat ſapientiam, arca ſignificat ſecretum dei. In arca iuſſa ſunt poni lex, & manna, & virga Aarō. In lege præcepta ſunt, virga poteſtas ſignificatur, manna gratia, quia niſi cum gratia non eſt poteſtas præcepta faciendi. Veruntamen quia lex a quouis proficiente non ex omni parte completur, propitiatorium eſt deſuper. Ad hoc enim opus eſt, vt propitius ſit deus. Et ideo deſuper ponitur, quia ſuper exaltat miſericordia iudicio. Duo vero Cherubim pēnis ſuis obūbrāt propitiatoriū. i. honorāt velādo, quoniā myſteria illa ſunt. Et inuicem ſe attendunt: quia conſonāt. Duo quippe ibi teſtamenta figurantur. Et vultus eorum ſunt in propitiatorium: quia miſericordiā dei in qua ſpes eſt, vel concilīt, vel cōmendant. Denique hinc ſe promiſit locuturum deus ad Moyſen de medio Cherubim deſurſum propitiatorii. Porro ſi creatura rationalis in multitudine ſcientiæ quoniā hāc interpretationē habet Cherubim, duobus ipſis animalibus ſignificatur, ideo duo ſunt vt ſocietatē charitatis commēdēt. Ideo pēnis ſuis propitiatoriū obūbrāt: quia deo non ſibi tribuunt pēnas ſuas. i. deū honorāt virtutib⁹ quibus proficiūt. Et vel

Aurum. Arca. Arca contentorū ſignificatio. Cherubim myſterium.

F

iis eorum non ſunt niſi in propitiatorium, quia cui cumq; proue ctui ad multitudinẽ ſciẽtiæ ſpes non eſt niſi in dei miſericordia.

His vero ita compoſitis, in priori quidem tabernaculo ſemper introibant ſacerdotes ſacrificiorum officia conſummantes. In ſecundo autem ſemel in anno ſolus pontifex non ſine ſanguine, quem offerret pro ſua, & populi ignorantia: hoc ſignificante ſpiritu ſancto, nōdum propalatam eſſe ſanctorum viã, adhuc priore tabernaculo habente ſtatum. Quæ parabola eſt temporis inſtantis, iuxta quam munera & hoſtiæ offeruntur, quæ non poſſunt iuxta cõſcientiã perfectum facere ſeruientem, ſolum modo in cibis, & in potibus, & ĩ variis baptiſmatibus, & iuſtitiis carnis, vſq; ad tempus correctionis impoſitis.

Septem diebus veſtiet ſe ea ſacerdos qui ſucceſſerit ei. Ea ſcilicet omnia quæ commemorauit cum veſtem ſacerdotalem deſcriberet. Quod vero ait, Septem diebus veſtiet ſe ea ſacerdos: nunquid aliis diebus non veſtiet? Sed illis ſeptem continuis intelligi voluit, quibus eius ſacerdotium quodammodo dedicatur, atq; hebdomadis eſt in eius inchoatione feſtiuitas. Succeſſorẽ autem Aaron eum dicit, qui intrat in tabernaculum teſtimonii deſeruire in ſanctis: eum ſcilicet ſignificans qui non poterat eſſe niſi vnus non quales erant & filii Aaron cum vno patre ſuo, ſed qualis ſucceſſor ipſius Aaron: Quomodo ergo proprium dicit huius vnius eſſe intrare in tabernaculum teſtimonii, deſeruire in ſanctis: cum & illa quæ ſunt extra velum, quo velantur ſancta ſanctorum, ſancta appellentur, & tabernaculum teſtimonii etiam illud vocetur, vbi ſunt ſancta, id eſt menſa & candelabrum? Vbi cum deſeruiant & ſequentes ſacerdotes ad menſam, & candelabrum & ipſum altare, quomodo vnum dicit ſucceſſorem Aaron qui intret in tabernaculũ teſtimonii deſeruire in ſanctis? Si. n. dixiſſe deſeruire in ſanctis ſanctorũ, nulla eſſet quæſtio. Ad hæc. n. vbi eſt arca teſtimonii, ſolus vnus intrabat ſummus ſacerdos. Quod etiam in epiſtola ad Hebræos diligentiſſime commendatur, niſi forte eo ipſo ꝙ vnum dicit intrare in tabernaculum teſtimonii, deſeruire in ſanctis, non vult vtiq; intelligi niſi in ſanctis ſanctorum: quia & ipſa vtiq; ſancta appellantur. Non enim omnia quæ ſancta ſunt, etiam ſancta ſanctorum dici poſſunt. Illa vero quæ ſunt ſancta ſanctorum, proculdubio vtiq; ſancta ſunt. Vnus autem iſte qui ſemel in anno intrabat in ſancta ſanctorum, quoniam dominum Chriſtum ſignificabat, aperiſſime ſupradicta

G
Ex li. quæſtionum.
Exo. cxxviii.
Exodi. xxix.
Septem diebus veſtiendus ſacerdos.

Quomodo vnus ſit intrare tabernaculum teſtimonii.

H

Propitiatoriū. ad Hebræos epiſtola commendatur. Quod autem propitiatorium eſt in ſancta ſanctorum vt ſuper arcam quę legem habebat dic propitiatorium: vbi dei miſericordia ſignificari intelligendū, qua propitius ſit eorum peccatis qui legem non implent: hoc mihi videtur etiam in ipſa veſte ſacerdotis ſignificari. Aliq̃ enim quid aliud qui eccleſię ſacramenta ſignificat: quod in loginali in rationali in pectore ſacerdotis poſito iudicium conſtituit, in lamina vero ſanctificationem ꝛ ablationem peccatorum. vt ſic rationale ſit in pectore ſimile arcæ in qua lex erat, ꝛ lamina illa in fronte ſimilis propitiatorio quod ſuper arcā erat. Et vt vtrumq̃ ſeruaretur quod ſcriptum eſt. ſuperexaltat miſericordia iudiciū.

A Chriſtus autem aſſiſtens pontifex futurorum bonorum, per amplius & perfectius tabernaculum nō manufactum id eſt nō huius creationis, neq̃ per ſanguinē hircorum, aut vitulorū, ſed per ꝓprium ſanguinē introiuit ſemel in ſcā, æterna redēptione inuēta.

Rom. v. I. Petr. I. I. Ioan. I In tractat° ps. cxl in. Apo I. Chriſtus I. Reg. xvi. Exodi. xl. Chriſtus rex. Diabolum in cruce vicit. Chriſtus ſacerdos victimam mūdā qui ſe obtulit ꝑ nobis. B

Filius dei fecit nos, factus eſt inter nos: ꝛ rex noſter regit nos, quia creator noſter fecit nos. Ipſe eſt tamen per quem facti ſumus, qui eſt per quem regimur, ꝛ ideo chriſtiani quia ille Chriſtus. Chriſtus a chriſmate dictus eſt, id eſt ab vnctione. Reges autem vngebantur ꝛ ſacerdotes. Ille vero vnctus eſt rex ꝛ ſacerdos. Rex pugnauit pro nobis: Sacerdos, obtulit ſe pro nobis, Quando pro nobis pugnauit quaſi victus eſt: imo vero vicit. Crucifixus eſt enim, ꝛ de cruce ſua in qua erat fixus diabolum occidit, ꝛ inde rex noſter. Vnde autem ſacerdos? Quid pro nobis obtulit? Date ſacerdoti quod offerat. Quid inueniret homo quod daret? Mundam victimam, quam victimam? Quid mundum poteſt offerre peccator? O inique, o impie, quicquid attuleris immundum eſt. Et aliquid mundum pro te offerendum eſt. Quære apud te quod offeras. Non delectatur arietibus, nec hircis, nec tauris. Omnia ipſius ſunt, ꝛ ſi non offeras. Offer ergo illi mundum ſacrificium. Sed peccator es: impius es, ſed iniquam conſcientiam habes. Poteris forte mundatus aliquid offerre purgatus, ſed vt purgeris aliquid pro te offerendum eſt. Quid ergo pro te oblaturus es vt munderis, ſi mūdatus poteris offerre quod mundum eſt? Offerat ergo ſeipſum mundus ſacerdos vt mūdet. hoc eſt quod fecit Chriſtus nihil mundum inuenit in hominibus quod offerret pro hominibus: ſeipſum obtulit. Munda victima felix victima, vera victima, mūda victima hoſtia immaculata. Non ergo hoc obtulit quod nos ei dedimus: immo hoc obtulit quod a nobis accepit: ꝛ mundum obtulit, carnem enim a nobis accepit, hanc obtulit. Sed vnde illam accepit? De vtero virginis Mariæ vt mundam offerret pro immundis, ipſe rex, ipſe ſacerdos,

Si enim ſanguis hircorum, & taurorum & ciuis vitulæ aſperſus, inquinatos ſanctificat ad emundationem carnis.

Ex lib. q̄ſtion. Num. tit. xxxiij.
Iuuencæ ruſæ myſtica rō
Num. xix.
C

DE iuuenca ruſa, cuius cinerem ad aquam aſperſionis, eorumq́ mundationem qui mortuum tetigerint, proficere lex mandauit, nec tacere permittimur. Euidentiſſimũ enim ſignum in ea noui teſtamenti præfiguratur. Locutus eſt dominus ad Moyſen & Aarō dicens. Loquere filijs Iſrael, & accipiāt a te iuuencam ruſam ſine vitio. Iuuenca ruſa carnem Chriſti ſignificat. Sexus fœmineus eſt propter infirmitatem carnalem, ruſa eſt propter ipſam cruentam paſſionem. Quod autem ait, Accipiant a te, in ipſo Moyſe figuram legis oſtendit: quoniam ſecundum legem ſibi viſi ſunt occidere Chriſtum, quia ſoluebat ſecundum ipſos ſabbatum: & ſicut putabant, obſeruationes legitimas prophanabat. Quod ergo ſine vitio dicitur hæc iuuenca, mirum non eſt. Hanc enim carnem etiam cæteræ hoſtiæ figurabant, vbi ſimiliter ſine vitio pecora immolari iubentur. Non erat quippe illa caro peccati. Veruntamen hic vbi euidentius legis diſtinctionem deus voluit commendare, parum fuit dicere ſine vitio, niſi diceretur, quæ non habet in ſe vitium. Quod ſi repetendi cauſa dictum eſt, fortaſſe non fruſtra eſt, quod eandem rem ipſa repetitione commendauit, quanquam illud non abhorret a vero, vt ideo additum intelligatur, quæ non habet in ſe vitium, quia in ſe non habuit vitium caro Chriſti: in alijs autem habuit, quæ membra ſunt eius. Quæ enim caro in hac vita ſine peccato, niſi illa ſola quæ non habet in ſe vitium? Et non eſt ſuperpoſitum ſuper eam iugum. Non enim ſubiugata eſt iniquitati cui, ſubiugatos inueniens liberauit, & eorum vincula dirupit, vt ei dicatur, Dirupiſti vincula mea, tibi ſacrificabo hoſtiam laudis. Super illius quippe carnem non eſt poſitum iugum, qui poteſtatem habuit ponendi animam ſuam, & iterum ſumendi eam. Et dabis eam (inquit) ad Eleazar ſacerdotem. Cur non ad Aaron? niſi forte ita præfiguratum eſt, non ad tempus quod tunc erat, ſed ad poſteros huius ſacerdotij, paſſionem domini peruenturam. Et eijcient extra caſtra. Sic & eiectus eſt dominus extra ciuitatem. Quod ait in locum mundum, ita ſignificatum eſt, quia non habuit cauſam malam. Et occident eam in conſpectu eius. Sicut occiſa eſt caro Chriſti in conſpectu eorum qui iam futuri erant in nouo teſtamento domini ſacerdotes. Et accipiet Eleazar ſanguinem eius, & aſperget contra faciem tabernaculi teſtimonij de ſanguine eius ſepties. Hæc teſtificatio eius eſt Chriſtum ſecundum ſcripturas fudiſſe ſanguinem in remiſſionē peccatorum. Ideo contra faciem tabernaculi teſtimonij, quia non aliter declaratum eſt quam fuerat diuino teſtimonio prænun-

Caro Chriſti ſola ſine vitio.
D
ps. cxv.
Numer. i. l. xix.
Ibidem.
Ibidem.

Ex sermone de sacrificio veſpertino.
Sanguine redēpti, ſed nō creati ſumus.
A

HOc ſacrificium vbi ſacerdos eſt victima, redemit [illegible] ſanguine creatoris non tamen creavit nos cum ſanguine, ſed redemit ſanguine. Creauit autem nos in princi[illegible] quod erat verbum, & verbum quod erat apud deum, & deus [illegible] bum. Ab hoc creati ſumus. Sermo contextus adiungit. Om- nia per ipſum facta ſunt: & ſine ipſo factum eſt nihil. [illegible] quo creati ſumus, Quo vero redempti, audi. Quod factum eſt, inquit, in eo vita erat. Et vita erat lux hominum, & lux in tene- bris lucet: & tenebre eam non comprehenderunt. Adhuc [illegible] eſt, adhuc illud dicitur quod in eo immutabile ſemper manet, [illegible] huc illud dicitur cui videndo corda [illegible] ſunt, [illegible] [illegible] nondum [illegible], inquit, lux in tenebris, & tene- bræ eam non comprehenderunt. Sed vt non ſint tenebræ, [illegible] ſintq́ꝫ comprehendere: tenebræ enim peccatores, tenebræ infi- deles: vt ergo non ſint tenebræ, poſſintq́ꝫ comprehendere, ver- bum caro factum eſt, & habitauit in nobis. [illegible] bum carnem, verbum ante carnem. In principio erat verbum, & apud deum deus erat, & omnia per ipſum facta ſunt. Vbi hic ſanguis? Ecce iam auctor tuus, ſed nondum eſt pretium tuum. Vnde ergo redemptus? Quia verbum caro factum eſt & habita- uit in nobis.

Ioan.1.

Ibidem

Et ideo noui teſtamenti mediator eſt, vt morte intercedēte in redemptionem earum præuarication- num, quæ erant ſub priori teſtamento, re promiſſio- nem accipiant qui vocati ſunt æternæ hæreditatis.

Ex libro quæ- ſtionum.
Nūe. tracta. xxxiij.
Nume. xix.
Diſtinctio legis teſtamentorum diſtinctionem ſignificat.

PRimo enim quod ita cœpit de hac re loqui ſcriptura [illegible] non moueat & intentiſſimum faciat in [illegible] menti. Et locutus eſt, inquit, dominus ad Moſen & [illegible] dicens. Iſta diſtinctio legis, quæcunq́ꝫ conſtituit [illegible] ſine dubio non eſt diſtinctio niſi inter aliqua [illegible] vel [illegible] ſingularitas diſtinctionem non requirit. Nec diſtinctionem [illegible] ſuſlibet rei commemorauit, ſed addidit legis, nec [illegible] Aſſidue quippe in ſcriptura dicitur de vnaquaq́ꝫ re, [illegible] time præcipitur, hæc eſt lex illius. vel illius rei, non [illegible] lex, quæ continet omnia quę legitime præcipiuntur. [illegible] dixiſſet, hęc eſt diſtinctio legis, ſecutus adiunxit, Quæcunq́ꝫ con- ſtituit dominus, præcipiendo vtiq́ꝫ non creando. Nam [illegible] nulli interpretes quæcunq́ꝫ præcepit dominus, tranſtulerunt. Si ergo hæc eſt diſtinctio legis, Quæcunq́ꝫ præcepit dominus [illegible] culdubio magna eſt iſta diſtinguere. Eadem quippe ſunt in vete- re & nouo: ibi abumbrata, hic reuelata: ibi præfigurata, hic mani- feſtata, nam non ſolum ſacramenta diuerſa ſunt: verum [illegible] promiſſa. Ibi videntur temporalia propona, quibus ſpiritale [illegible] mium occulte ſignificatur: Hic autem manifeſtiſſime ſpiritalia

promittuntur

promittuntur ⁊ æterna. Temporalium autem bonorum atque carnalium, ⁊ ſpiritalium atque æternorum, quæ clarior certiorq́; diſtinctio eſt, q̃ paſſio domini noſtri Ieſu Chriſti? in cuius morte ſatis conſtitit non iſtam terrenam tranſitoriamque felicitatem a domino deo pro magno munere ſperandam ⁊ optandam, quandoquidem in vnigenito filio ſuo, quem tanta ille perpeti voluit, longe aliud a ſe peti expectariq́; oportere apertiſſima diſtinctione declarauit.

C
Paſſio Chriſti diſtinxit ſpiritalia a terrenis

Vbi enim teſtamentum, mors neceſſe eſt intercedat teſtatoris. Teſtamentum enim in mortuis confirmatum eſt. Alioquin nondum valet dum viuit, qui teſtatus eſt. Vnde nec primum quidem ſine ſanguine dedicatum eſt. Lecto enim omni mandato legis a Moyſe vniuerſo populo, accipiens ſanguinem vitulorum, & hircorum cum aqua & lana coccinea, & hyſopo, ipſum quoque librum, & omnem populum aſperſit dicens, Hic ſanguis teſtamenti, quod mandauit ad vos deus.

Gal. iij
Exo. xxiiij
D
Ex tracta. pſ. lxxix.
Ioan. x

HAbeo, inquit, alias oues, quæ non ſunt ex hoc ouili. Oportet me ipſas adducere, vt ſit vnus grex, ⁊ vnus paſtor. Quod vtrumq; breuiter dictum eſt in eo quod de propheta apoſtolus commemorat. Lætamini gentes cum plebe eius. Iſte ergo vnus grex ſub paſtore vno hæreditas dei eſt, non ſolum patris, ſed etiam filij. Nam filij vox eſt. Funes ceciderunt mihi in præclaris, etenim hæreditas mea præclara eſt mihi, Et ipſius hæreditatis vox eſt apud prophetã, Domine deus noſter poſſide nos. Hanc hæreditatem, non moriens pater filio reliquit, ſed ipſe filius eã ſua morte mirabiliter acquiſiuit, quam reſurrectione poſſedit.

Roma. xv
Hæreditas Chriſti
Pſal. xv.
Ex libro quæſtionũ. lxxxiij.

¶ Sicut apoſtolus ad Hebræos dicit, teſtamentum teſtatoris morte firmatur. Propterea mortuo pro nobis Chriſto, nouum teſtamentum firmatum eſſe aſſerit. Cuius ſimilitudo vetus teſtamentum erat, in quo mors teſtatoris per victimam præfigurabatur. Si ergo quæratur quomodo ſimus, ſecundum verba Apoſtoli eiuſdem, cohæredes Chriſti, ⁊ filij atque hæredes dei, cum etiam hæreditas morte deceſſoris firma teneatur, nec vllo alio modo hæreditas poſſit intelligi, reſpondetur ipſo quidem mortuo factos nos eſſe hæredes, quoniam filij etiam eius dicti ſumus. Non enim ieiunant (inquit) filij ſponſi quãdiu cum illis eſt ſponſus. Hæredes ergo dicimur, quia reliquit nobis pacis eccleſiaſticæ poſſeſſionẽ per fidem diſpenſationis temporalis, quam in hac vita poſſidemus. Quod teſtatus eſt dicens, Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis. Cohæredes autem eius efficiemur, cum in fine ſecu-

Roma. viij
Hæreditas Chriſti
Matth. ix. e
Lucæ. v
Ioan. xiiij

I. Ioan. iij & abſorbebitur mors in victoria, Tunc enim ſimiles ei erimus, quoniam videbimus eum ſicuti eſt. Quam hæreditatem non eius patris morte adipiſcimur, qui mori non poteſt, quandoquidem
Pſa. xv ipſe ſit hæreditas noſtra: ſecundum illud quod ſcriptum eſt, Dominus pars hæreditatis meæ: ſed quoniam cum vocati ſumus adhuc paruuli, & ad ſpiritalia contemplanda minus idonei, vſque ad humillimas noſtras cogitationes ſe minima diuina potentia, vt quomodocunque cernere niteremur, quod non euidenter atque
I. Cor. xiii perſpicue cernebamus, id ipſum moritur quod in ænigmate cernebamus cum facie ad faciem cernere cœpimus. Conuenienter ergo dicitur moriturum eſſe quod aufertur, Cum autem venerit quod perfectum eſt, auferetur quod ex parte eſt. Ita nobis quodam modo moritur pater in ænigmate, & idem ipſe fit hæreditas cum facie ad faciem poſſidetur: non quia ipſe moritur, ſed quia imper
F fecta in eum noſtra viſio perfecta viſione perimitur. Et tamen niſi illa prior nos nutriat, ad aliam pleniſſimam & euidentiſſimam non efficimur idonei. Quod ſi etiã de domino noſtro Ieſu Chriſto pius intellectus admittat, non enim nos cohæredes eſſe eius poſſumus, niſi & ipſe hæres ſit in corpore ſuo, intelligatur hæres
Morte mundi ſimus hæreditas dei idest in eccleſia. Cuius cohæredes ſumus, q̃uis ex nobis conſtet, quemadmodum filij eius matris dicimur, q̃uis ex nobis. Sed nu
ſum quæri poteſt cuius morte conſtet, quod facti ſumus etiam nos
Pſal. ij hæreditas dei: ſecundum illud, Dabo tibi gentes hæreditatem tuam: niſi forte huius mundi, quo prius tanq̃ dominante tenebamur.
Gal. vi Poſt autem cũ dicimus, Mundus mihi crucifixus eſt, & ego mundo: poſſidet nos Chriſtus mortuo illo qui nos poſſidebat, cum ei renunciamus, morimurque illi, & ipſe nobis.

Etiam tabernaculum, & omnia vaſa miniſterii ſanguine ſimiliter aſperſit. Et omnia pene in ſanguine ſecundum legem mundantur: & ſine ſanguinis effuſione non fit remiſſio. Neceſſe eſt ergo exemplaria quidem cœleſtium his mundari, ipſa autem cœleſtia melioribus hoſtiis q̃ iſtis. Non enim in manu facta ſancta Ieſus introiuit exemplaria verorum: ſed in ipſum cœlum: vt appareat nunc vultui dei pro nobis. Neque vt ſæpe offerat ſemetipſum: quemadmodum pontifex intrat in ſancta per ſingulos annos in ſanguine alieno. Alioquin oportebat eum frequenter pati ab origine mundi. Nunc autem ſemel in conſummatione ſeculorum, ad deſtitutionem peccati, per hoſtiam ſuam apparuit. Et quem-

admodum ſtatutum eſt hominibus ſemel mori: Rom. v
poſt hoc autem iudicium: ſic & Chriſtus ſemel obla 1. Pet. iii
tus eſt, ad multorum exhaurienda peccata: ſecundo
ſine peccato apparebit omnibus expectantibus ſe
in ſalutem.

Ex libro cōtra Fauſtum Sacrificia animalium

DE ſacrificijs animaliū quis noſtrū neſciat magis ea peruerſa populo cōgruēter impoſita, quã deo deſiderāti oblata? Sed tamē etiā in his figuræ noſtræ fuerūt: quia noſtra mundatio & dei ꝓpitiatio nobis ſine ſanguine nulla eſt. Sed illarū figurarum veritas Chriſtus eſt, cuius ſanguine redēpti & mundati ſumus. Nam in figuris diuinorū eloquiorū & taurus dictus eſt, ꝓpter virtutē crucis: cuius cornibus impios vētilauit, & aries propter innocētię principatū: & hircus propter ſimilitudinē carnis peccati, vt de peccato damnaret peccatū: & ſi quod aliud ſacrificij genus expreſſius cōmemoraueris, in eo quoque tibi Chriſtū prophetatum eſſe monſtrabo. Rom. viii Quocirca ſiue circunciſio, ſiue ſabbatum, ſiue differentia ciborum, ſiue immolatio ſacrificiorum, omnia hæc figuræ noſtræ fuerunt, & prophetiæ quas Chriſtus non ſoluere, ſed adimplere venit: cum ea quæ his præhunciabantur impleuit.

CAPVT X.

VMbram.n. habēs lex futurorū bonorū, non ipſam imaginē rerū, per ſingulos annos eiſdē ipſis hoſtiis quas offerunt indeſinenter, nunquam poteſt accedētes perfectos facere. Alioquin ceſſaſſent offerri: ideo quod nullā haberēt vltra conſcientiam peccati, cultores ſemel mundati.

Ex tractatu in Ps. lxxiii

MOntē Sion iſtū quē habitaſti in ipſo, vbi erat populus antea, vbi iſtitutū tēplū, vbi celebrata ſacrificia, vbi oīa tūc neceſſaria Chriſtū ꝓmittētia. Promiſſio, cū res redditur, iā fit ſupflua. Nam anteq̃ reddat̃ nō ꝓmittitur, neceſſaria eſt ipſa promiſſio, ne ꝓmiſſum ſibi obliuiſcat̃ cui ꝓmittitur, & nō expectādo moriat̃. Oportet ergo vt expectet, vt cum venerit accipiat. Idō nō deꝫ deſerere ꝓmiſſionē. Propter hoc nō deſerebātur figuræ vt veniſſet die vmbræ tollerētur. ❡ Cur autē nō dicā ꝓcepta illa veterū ſacramētorū, nec bona eſſe, quia nō eis hoīes iuſtificantur, vmbræ ſunt.n. ſimilitudinēs gratiæ q̃ iuſtificamur, nec tñ mala, quia diuinitus ꝓcepta ſunt tēpori ꝑſonisq; cōgruētia? cū me adiuuet etiā prophetica ſententia, qua dicit deus ſe illi populo dediſſe ꝓcepta nō bona. Forte enim nō propterea nō dixit mala, ſed tantum non bona, ideſt

Promiſſio fit ſuperflua cum res redditur

A 5.
Ex epiſtola ad Hieronymum
Præcepta veterum ſacramentorum

Pſal.xxxix. tur in vmbra futuri. Propter quod etiam vocem il[illegible]
pro triceſimonono eiuſdem mediatoris propheti[illegible]
agnoſcimus, ſacrificium & oblationem noluiſti corpus
feciſti mihi. Quia pro illis omnibus ſacrificiis, & obl[illegible]
corpus eius offertur, & participantibus miniſtratur.

Superius dicens: quia hoſtias & oblatione[s]
locauſtomata & pro peccato noluiſti, nec plac[illegible]
tibi, quæ ſecundum legem offeruntur: tūc di[illegible]
B venio vt faciam deus voluntatem tuam: auf[illegible]
mum vt ſequens ſtatuat. In qua voluntate ſan[illegible]
ſumus per oblationem corporis Ieſu Chriſti
& omnis quidem ſacerdos præſto, eſt quoti[illegible]
niſtrans, & eaſdem ſæpe offerens hoſtias, qu[illegible]
poſſunt auferre peccata. Hic autem vnam pro [illegible]
catis offerens hoſtiam in ſempiternum ſedet i[illegible]
Pſal.cix. xtera dei, de cætero expectans, donec ponan[illegible]
mici eius ſcabellum pedum eius. Vna enim obl[illegible]
ne conſumauit in ſempiternum ſanctificatos. C[illegible]
teſtatur autem nos & ſpiritus ſanctus. Poſtqu[illegible]
Hiere.xxxi. dixit, Hoc aūt teſtamētū quod teſtabor ad illos [illegible]
dies illos, dicit dominus, dando leges meas i[illegible]
dibus eorum, & in mēbris eorum ſuper ſcrib[illegible]
eas, & peccatorum & iniquitatum eorum iam [illegible]
recordabor amplius. Vbi autem horum remiſſi[illegible]
non eſt oblatio pro peccato. Habentes itaque [illegible]
tres fiduciā ī introitu ſāctorū, in ſanguine Chriſti, [illegible]
C initiauit nobis viā nouā & viuentē per velamē, [illegible]
carnē ſuam, & ſacerdotē magnum ſuper domū [illegible]

VErus ille mediator, inquantum formam ſerui acc[illegible]
mediator effectus eſt dei & hominum, homo Chri[illegible]
Ex lib. de ciui. dei. x. cap. xx. ſus, cum in forma Dei & ſacrificium cum patre ſu[illegible]
I. Tim. ii. quo vnus deus eſt, tamen in forma ſerui ſacrificium maluit [illegible]
ſumere, ne vel hac occaſione quiſq́; exiſtimaret cuilibet ſacri[illegible]
Sacrificiū eē q̄ ſumere maluit Chriſtus. dum eſſe creaturę. Per hoc & ſacerdos eſt. Ipſe offerens, ipſe & [illegible]
tio. Cuius rei ſacramentum quotidianum eſſe voluit eccleſię [illegible]
ficium. Quę cum ipſius capitis corpus ſit, ſeipſam per ipſum [illegible]
ſcit offerre. Huius veri ſacrificij multiplicia, variaq́; ſigna era[illegible]
Sacrificii veri ſigna. crificia priſca ſanctorum, cum hoc vnum per multa figura[illegible]
tanquā verbis multis res vna diceretur vt ſine faſtidio mul[illegible]

...endaretur. Huic ſummo veroq; ſacrificio cuncta ſacrificia ceſſerunt, vt in ipſo ſacerdote, ac ſacrificio fieret remiſſio pec...rũ.i. per mediatorẽ dei, & hominũ hominẽ Chriſtũ Ieſum, p facta peccatorũ purgatione recõciliamur deo. Nõ.n. niſi pec... hoĩes ſeparantur a deo, quorũ in hac vita nõ fit noſtra virtute, diuina miſeratione purgatio per indulgẽtiã illius, nõ per no... potẽtiã, q̃a & ipſa quãtulacũq; virtus, q̃ dicitur noſtra, illius eſt ...bis bonitate cõceſſa. Multũ aũt nobis in hac carne tribueremus vſq; ad eius depoſitionẽ ſub venia viueremus. Propterea ergo ...bis per mediatorẽ p̃ſtita eſt gratia, vt polluti carne peccati, car... peccati ſimilitudine mundaremur. Hac dei gratia qua in nos ...endit magnã miſericordiã ſuã, & in hac vita per fidẽ regimur, & ...ſt hanc vitam per ipſam ſpeciem incommutabilis veritatis ad ...fectionem pleniſſimam perducemur. H

Accedamus cũ vero corde in plenitudine fidei, ...ſi corda a cõſciẽtia mala, & abluti corpus aqua ...da, teneamus ſpei noſtræ cõfeſſionẽ indeclinabilẽ. ...delis.n.ẽ qui repromiſit. Et cõſideremus inuicẽ in prouocationẽ charitatis, & bonorũ operũ, nõ deſe...entes collectionẽ noſtrã, ſicut cõſuetudinis eſt qui...buſdam: ſed conſolantes, & tanto magis, quanto vi...deritis appropinquantem diem.

Ex tract. ps. cxliiii. ps. cxliiii.

Fidelis dominus in verbis ſuis eſt & promiſſa reddens. Deus ſcripto ſe obligauit nobis.

Fidelis dñs in verbis ſuis Quid.n. p̃miſit, & nõ dedit? Fidelis dñs in verbis ſuis. Adhuc quædã p̃miſit & non dedit, ſed credatur illi ex his q̃ dedit. Fidelis dñs in verbis ſuis. Poſſemus illi credere tãtũmodo dicẽti. Noluit ſibi credi dicenti, ſz voluit teneri ſcripturam ſuam, q̃ſi ſi diceres alicui homini, cum aliquid promitteres. Non mihi credis? Ecce ſcribo tibi. Etenim quia generatio vadit, & generatio venit, & ſi tranſcurrunt iſta ſecula, credentibus ſuccedentibusq; mortalibus, ſcriptura dei manere debuit, & quoddam chirographum dei, quod omnes tranſeuntes legerent, vt viam promiſſionis eius tenerent. Et quanta ſunt quæ reddidit ex iſto chirographo? Dubitant homines credere illi, de reſurrectione mortuorum, & de futuro ſeculo, quod ſolum iam reddendum reſtitit, quando ſi faciat rationem cum infidelibus erubeſcunt infideles? Si dicat tibi deus, Chirographum meum tenes, iudicium promiſi, diremptionem bonorum & malorum, regnũ ſempiternũ fidelibus, & nõ vis credere, ibi in chirographo meo lege oĩa q̃ promiſi, deduc mecũ rationẽ. Certe vel cõputãdo q̃ reddidi, potes me credere redditurum eſſe quod debeo. In ipſo chirographo habes promiſſum vnicum filium cui nõ peperci, ſed pro vobis omnibus tradidi eum, eum computa, in redditis. Lege Chirographum, promiſi ibi pignus ſpiritus ſancti daturum me per

A

Chirographum dei.

Rom. viii.

filium meum, compucta redditum. Promiſit ... ſangui-
tionis martyrum glorioſiſſimorum, compucta reddi...
neat te maſſa debiti mei. Sed per hec gloria martyrum ...
tur tibi: promiſſa eſt in chirographo vbi ſcriptum eſt ...
B Pſal.xliii. Rom.viii. mortificamur tota die. Vt hoc redderetur, fremuerunt g...
Pſal.ii. puli meditati ſunt inania. Aſtiterunt reges terre, & princi-
uenerunt in vnum aduerſus dominum & aduerſus Chri...
Principes conuenerunt in vnum conſpirantes aduerſus ...
nos. Quid ipſorum regum fidem? nonne & promiſſio in ...
pho & reddidi in effectum? Attende vbi promiſi. Adora...
omnes reges terre, omnes gentes ſeruient illi. Ingrate ...
tum, cernis redditum, non credis promiſſum? Lege ...
grapho tuo. Quoniam fremuerunt gentes, quoniam ...
dixerunt mala mihi, hoc eſt Chriſto, quando ...
men eius? Quoniam hec omnia fecerunt atque dixerunt, ...
promiſſum ſoluendo me obſtrinxi. Perdet ... dominus ...
ſus eos, & exterminabit omnes deos gentium terre, & ...
vnuſquiſque de loco ſuo. Nempe iam preualuit, & ...
nes deos gentium terre. Nonne & hoc facit, & hoc reddit? ...
los omnium ponit ſolutionem debitorum ſuorum. Que
reddidit ſub maioribus noſtris, que nos non vidimus: que
reddidit in temporibus noſtris, que illi non viderunt. Per ...
generationes reddidit, que ſcripta ſunt, & quod reſtat ...
tur. His omnibus redditis quid reſtat? Ecce feciſti rationem, ...
reddidit: nunquid propter pauca reſidua infidelis eſt factus? ...
Quare? Quia fidelis dominus in omnibus verbis ſuis, & ...
in omnibus operibus ſuis.

Ps.cxliiii. Voluntarie enim peccantibus nobis poſt acc...
C notitiam veritatis, iam non relinquitur pro pecc...
hoſtia: terribilis autem quedam expectatio iudi...
& ignis æmulatio, que cõſumptura eſt aduerſa...
Irritam quis faciẽs legem Moyſi, ſine vlla miſera...
Deut.xvii. Matth.xviii. ne duobus, vel tribus teſtibus moritur: quanto ma-
ii.Cor.xiii. gis putatis deteriora mereri ſupplicia: qui filium ...
conculcauerit, & ſanguinem teſtamẽti pollutum ...
xerit, in quo ſanctificatus eſt, & ſpiritui gratiæ co...
meliam fecerit. Scimus enim qui dixit, Mihi vin...
ctam, ego retribuam. Et iterum, Quia iudicabit d...
Deut xxxii. minus populum ſuum. Horrendum eſt incidere
Rom.xii. manus Dei viuentis. Rememoramini autem pri...
nos dies, in quibus illuminati, magnum certam...

Digitized by Google

...iſtis paſſionum: & in altero quidẽ opprobriis ... ibulationibus ſpectaculum facti: in altero autem ... i taliter cõuerſantium effecti. Nam & vinctis com... ſi eſtis, & rapinam bonorum veſtrorum cũ gau... ſuſcepiſtis cognoſcentes vos habere meliorem ... manentem ſubſtantiam. Nolite itaq; amittere cõ...entiam veſtram, q̃ magnã habet remunerationẽ. ...tientia enim vobis neceſſaria eſt, vt voluntatem ... facientes reportetis promiſſionem.

Ecce enim dominus, inquit, vt ignis veniet, & tempeſtas currus eius reddere in indignatione vindictam, & vaſtationes in flamma ignis. In igne enim domini iudicabitur omnis ...ra, & in gladio eius omnis caro. Siue igne, ſiue tempeſtate, ſiue ...dio pœnam iudicii ſignificat, quandoquidem ipſum dominus ...ſi ignem dicit eſſe venturum, eis profecto quibus pœnalis erit ...s aduentus. Currus vero eius (nam pluraliter dicti ſunt angeli ...miniſteria) non inconuenienter accipimus. Quod autem, ait ...nem terram & omnem carnem in eius igne, & gladio indica... non etiam hic ſpirituales intelligamus, & ſanctos, ſed carnales ...q; terrenos: de qualibus dictum eſt, Qui terrena ſapiunt, & ſape... ſecundum carnem mors eſt, & quales omnino caro appellan... a domino, vbi dicit, Non permanebit ſpiritus meus in homni... ...us iſtis, quoniam caro ſunt. Augu. li. de ciuitate dei. xx. Eſa. lxvi. Sopho. iiii. Philip. viii. Gen. vi.

Adhuc enim modicum aliquantulumq; qui ventu...rus eſt, veniet, & non tardabit. Iuſtus autem meus ex ...ide viuit. q̃ ſi ſubtraxerit ſe, non placebit animæ ...meæ. Nos autem nõ ſumus ſubtractionis filii in per...ditionem, ſed fidei in acquiſitionem animæ. Aba. ii. Rom. i. & x. Gal. iii.

IVſti recti exultare in domino, quia vos decet laudatio. Nemo dicat, quis ergo iuſtus? aut quando ego iuſtus? Nolite vos abii...cere, & deſperare de vobis, homines eſtis, ad imaginem dei fa...cti eſtis. Qui vos homines fecit, pro vobis homo factus eſt, vt mul...ti ad hæreditatem ſempiternam adoptaremini, ſanguis vnici pro vobis effuſus eſt. Si vobis terrena fragilitate viluiſtis, ex precio ve...ſtro vos appendite, quid manducetis, quid bibatis, quo ſubſcriba...tis tamen digne cogitate. Nunquid hoc vos monemus, vt ſuperbi...itis, & vobis aliquam perfectionem audeatis arrogare? Sed non ite...rum ab omni iuſtitia vos putare debetis exules fieri. Nolo enim vos interrogare de iuſtitia veſtra. Fortaſſis enim nemo veſtrum mihi audebit reſpondere, iuſtus ſum, ſed interrogo vos de fide ve... Ex tracta. Ps. xxxii. Ps. xxxii. Sperandum be...ne. Deus homo factus eſt, vt mul...ti ſaluentur. Iuſtitia nullis ...fert, fides mul...tis eſt.

Digitized by Google

ſtra. Sicut nemo veſtrum audet dicere, iuſtus ſum: ſic nemo vo-
F audet dicere, fidelis ſum. Nondum quæro quid viuas, ſed quæro
quid credas. Reſponſurus es te credere in Chriſtum. Num audis
Apoſtolum, Iuſtus ex fide viuit? Fides tua, iuſtitia tua. Quia vtiq;
ſi credis, caues. Si autem caues, conaris. Et conatum tuum nouit
Deus quomodo audiatur. deus, & voluntatem tuam inſpicit, & luctam cum carne conſide-
rat, & hortatur vt pugnes, & adiuuat vt vincas, & certantem ſpectat, &
deficientem ſubleuat, & vincentem coronat.

CAPVT XI.

ESt autem fides ſperandarum ſub-
ſtantia rerum, argumentum non
apparentium. In hac enim teſti-
monium conſecuti ſunt ſenes.

Ex tract. euang. ſecũdũ Ioan. lxxvi. Laus fidei. Ioan. xx. HAec eſt enim laus fidei, ſi quod cre-
ditur, non videtur. Nam quid ma-
gnum eſt ſi creditur quod videtur?
Secundum domini ſententiam, quando diſcipulũ arguit, dicẽs.
Quia vidiſti me, credidiſti: beati qui non vident & credunt. Et ne-
ſcio vtrum credere dicendus eſt quiſq; quod videt. Nam ipſa fides
in epiſtola quæ ſcribitur ad Hebræos ita eſt definita. Eſt autem fi-
des ſperantium ſubſtantia, coniunctio rerum quæ non videntur.
Ioan. xx. Quapropter ſi fides rerum quæ creduntur, eademq; fides earum re-
G rum eſt quæ non videntur. nam & ille cui dictum eſt, Quia vidiſti
me, credidiſti: non, hoc credidit quod vidit, ſed aliud vidit, aliud
credidit. Vidit enim hominem, credidit deum. Cernebat quippe
atq; tangebat carnem viuentem, quem viderat morientem, & cre-
debat deum in ipſa carne latentem. Credebat ergo mente quod
non videbat, per hoc quod corporis ſenſibus apparebat. Sed & ſi di-
cuntur credi quæ videntur, ſicut dicit vnuſquiſq; oculis ſuis ſe cre-
didiſſe, non tamen ipſa eſt quæ in nobis ædificatur fides, ſed ex re-
bus quæ videntur, agitur in nobis, vt ea credantur quæ non vi-
dentur.

Gen. i. Fide intelligimus aptata eſſe ſecula verbo dei, vt
ex inuiſibilibus, viſibilia fierent. Fide plurimam hõ-
Gen. iiii. ſtiam Abel q̃ Cain obtulit deo, per quam teſtimo-
nium conſecutus eſt eſſe iuſtus, teſtimonium perhi-
bente muneribus eius deo, & per illam defunctus ad-
Gen. v. Sap. iiii. huc loquitur. Fide Enoch tranſlatus eſt ne videret
Eccleſi. xliiii. mortem, & non inueniebatur, quia tranſtulit illum
dominus. Ante tranſlationem enim teſtimonium ha-
buit placuiſſe deo. Sine fide autem impoſſibile eſt

Digitized by Google

placere deo. Credere enim oportet accedentem ad deum quia eſt, & inquirentibus ſe remunerator ſit. Fide Noe reſponſo accepto de his quæ adhuc non videbantur, metuens aptauit arcam in ſalutem domus ſuæ, per quam damnauit mundum, & iuſtitiæ, quæ per fidem eſt, hæres eſt inſtitutus.

Gen. vi. Eccle. xliiij

Ex II. Geneſ. ad literam. v.

CONſideremus ea quæ fecit Deus omnia ſimul a quibus in ſexto die conſummatis requieuit in ſeptimo, poſtea opera eius in quibus vſq; nunc operatur ipſe ante ſecula. A ſeculo autem ea dicimus, ex quo cœpit ſeculum, ſicut ipſum mundum. In ſeculo autem, ſicut ea quæ naſcuntur in mundo. De hoc opere dei, alio loco ſcriptum eſt, Qui fecisti mundum de materia informi. Qui mundus plerumq; celi terræ nomine nuncupatur. Huius vniuerſe dei creaturæ multa non nouimus ſiue que in cęlis ſunt altius q̃ noſter ſenſus poſſit ea attingere, ſiue que in regionibus terrarum fortaſſis inhabitabilibus ſiue que deorſum latent, vel in profundo abyſſi, vel in occultis finibus terræ. Hæc igitur antequam fierent vtiq; non erant. Quō ergo deo nota erant quę non erant? Et rurſus quomodo ea faceret, que ſibi nota non erant. Non enim quicq̃ fecit ignorans. Nota ergo fecit non facta cognouit. Proinde antequam fierent, & erant & non erant. Erant in dei ſcientia, non erant in ſua natura. Ipſi autẽ deo non audeo dicere alio modo innotuiſſe cũ ea feciſſet, q̃ illo quo ea notat vt faceret. apud quem non eſt tranſmutatio, nec momenti obumbratio. Ex ipſis itaq; operibus dei eodem adiuuante indagare conemur, vbi hæc ſimul creauerit, cum a conſummatis operibus ſuis requieuit, quorum ſpecies per ordinem tẽporum vſq; nunc operatur. Conſideremus ergo cuiuſlibet arboris pulchritudinem in robore, ramis, frondibus, pomis. Hæc, ſpecies non vtiq; talis repente, ac tanta exorta eſt: ſed quo etiam ordine nouimus. Surrexit enim a radice, quam terræ primum germen infixit, atq; inde omnia illa formata & diſtincta creuerunt. Porro illud germẽ ex ſemine. In ſemine ergo omnia illa primitus fuerunt non mole corporeæ magnitudinis, ſed vi potentiaq; cauſali. Nam illa magnitudo: corporis terræ, humoriſq; congeſta eſt. Sed illa in exiguo grano mirabilior, præſtantiorq; vis eſt, qua valuit adiacens humor commixtus terræ tanq̃ materies verti in ſigni illius qualitatem, in ramorum diffuſionem, in foliorum viriditatem, ac figuram, in fructuum formas, & opulentiam, omniumq; ornatiſſimam diſtinctionem. Quid enim ex arbore illa ſurgit, ac pendet, quod non, ex quodam occulto theſauro ſeminis illius extractum, atq; deprompptum eſt? At illud ſemen ex arbore, licet non illa, ſed altera

Seculum.

Sapien. xi.

Deus prenouit oīa antequã fierent.

Iacob. i.

Deus in radicib⁹ & principiis cũcta ſimul creauit.

atq; illa rurſus ex altero ſemine. Aliquando autem & arbor ex
arbore, cum ſurculus demitur atq; plantatur. Ergo & ſemen ex ar-
bore, & arbor ex ſemine, & arbor ex arbore. Semen autem ex ſe-
mine nullo modo, niſi arbor interueniat prius, arbor vero ex ar-
bore etiam ſi ſemen non interueniat. Alternis igitur ſucceſſioni-
bus alterũ ex altero, ſed vtrumq; ex terra, nec ex ipſis terra. Prior
igitur eorum parens terra. Sicut autem in ipſo grano inuiſibiliter
erant omnia ſimul que per tempora in arborem ſurgerent, ita ip-
ſe mundus cogitandus eſt cum deus ſimul omnia creauit, habuiſ-
ſe ſimul omnia que in illo cum illo facta ſunt, non ſolum coelũ
cum ſole & luna, & ſideribus, quorum ſpecies manet motu rotabi-
li, & terra, & abyſſus, quae velut inconſtantes motus patiuntur, atq;
inferius adiuncta partem alteram mundo conferunt, ſed etiã illa
que aqua & terra produxit potentialiter atq; cauſaliter, priuſq; per
temporum moras ita exorirentur, quo modo nobis iã nota ſunt
in eis operibus, que deus vſque nunc operatur.

De libro cõtra Manicheos .i. Gen .i Creauit deus coelũ & terram. Ibidem.

¶ In principio fecit deus coelum & terram. Terra autem erat inui-
ſibilis & incompoſita. Id eſt in principio fecit deus coelum & terrã.
Terra autem ipſa quam fecit deus inuiſibilis erat & incompoſita
anteq; Deus rerũ omniũ formas locis & ſedibus ſuis ordinata di-
ſtinctione diſponeret, anteq; diceret fiat lux, & fiat firmamentum,
& congregentur aque & appareat arida, & caetera, que in eodem li-
bro per ordinem diſponuntur. Sequitur in illo libro, Et tenebre

Ibidem. C

erant ſuper abyſſum. Ergo tenebre erant ſuper abyſſum, anteq;
lux iſta fieret. De hac conſequenter dicitur, Et dixit Deus, fiat lux.
Quia vbi lux non eſt, tenebre ſunt. non quia aliquid ſunt tene-
bre. ſed ipſa lucis abſentia tenebrae dicuntur. Sicut ſilentium non
aliqua res eſt, ſed vbi ſonus nõ eſt, ſilentiũ dicitur. Et nuditas non
aliqua res eſt, ſed in corpore vbi tegumentũ nõ eſt, nuditas dicitur.
Et inanitas nõ eſt aliquid ſed locus vbi corpus non eſt, inanis di-

Ibidem

citur. Quod autem ſcriptum eſt, Et ſpiritus dei ferebatur ſuper
aquas, non aqua ſic appellata eſt hoc loco, vt haec a nobis intelligi-
tur, quam videre iam & tangere poſſumus, quomodo nec terra
quae inuiſibilis, & incompoſita erat, talis erat qualis iſta que iam

Ibidem

videri, & tractari poteſt. Sed illud quod dictum eſt, In principio fe-
cit deus coelum & terram, coeli & terrae nomine vniuerſa creatura
ſignificata eſt, quam fecit & condidit deus. Ideo autem nominibus
viſibiliũ rerũ haec appellata ſunt, propter paruulorum infirmita-
tem, qui minus idonei ſunt inuiſibilia comprehendere. Primo er-
go materia facta eſt confuſa, & informis, vnde omnia fierent que
diſtincta atq; formata ſunt. Quod credo a Grecis Chaos appella-
ri. Sic enim & alio loco legimus dictum in laudibus dei, Qui feci-

Sapien .xi D

ſti mundum de materia informi. Quod aliqui codices habent de
materia inuiſa. Et ideo deus rectiſſime creditur omnia de nihilo fe-
ciſſe, quia etiã ſi omnia formata de iſta materia facta ſunt, haec ta-

Digitized by Google

tamen materia de nihilo omnino facta eſt. Informis ergo illa materia quã de nihilo deus fecit, appellata eſt primo cœlum & terra & dictum eſt, In principio fecit deus cœlum & terram, nõ quia iam hoc erat, ſed quia hoc eſſe poterat. Hanc autem adhuc informem materiã etiã terrã inuiſibilẽ atq̃ incõpoſitã voluit appellare, quia inter omnia elemẽta mundi terra videtur minus ſpecioſa q̃ cętera. Inuiſibilẽ autẽ dixit propter obſcuritatẽ. Eandẽ autẽ ipſam materiã etiã aquã appellauit, ſuper quã ferebatur ſpiritus dei, ſicut ſuperfertur rebus fabricãdis voluntas artificis. Propterea vero non abſurde etiã aqua dicta eſt iſta materia, quia omnia quæ in terra naſcuntur, ſiue animalia, ſiue arbores vel herbæ, & ſi qua ſimilia, ab humore incipiunt formari atq; nutriri. Hæc igitur omnia ſiue cœlum & terra, ſiue terra inuiſibilis & incompoſita, & abyſſus cũ tenebris, ſiue aqua ſuper quã ſpiritus ferebatur omnia informis materia, vt res ignota notis vocabulis inſinuaretur imperitioribus, & nõ vno vocabulo, ſed multis. Nam ſi vnum eſſet, hoc eſſe putaretur, quod cõſueuerãt hoĩes in illo vocabulo intelligere. Dictum eſt ergo cœlum & terra, quia futurum erat inde cœlum & terra. Dicta eſt terra inuiſibilis & incompoſita, & tenebræ ſuper abyſſum, quia informis erat, & nulla ſpecie cerni aut tractari poterat, etiam ſi eſſet homo qui videret atque tractaret. Dicta eſt aqua, quia facilis ſubiacebat operanti, vt de illa omnia formarentur, ſed ſub his omnibus nominibus materia erat inuiſa, & informis de qua deus condidit mundum.

Gen. i

B

Gen. xij

Fide qui vocatur Abraham obediuit in locum exire, quem accepturus erat in hæreditatem, & exiit neſciens quo iret. Fide demoratus eſt in terra repromiſſionis, tanquam in aliena, in caſulis habitando, cum Iſaac, & Iacob, cohæredibus repromiſſionis eiuſdem. Expectabat enim fundamenta habentem ciuitatem cuius artifex & conditor Deus.

Beatus Stephanus in Actibus Apoſtolorum cum iſta narraret, Deus, inquit, gloriæ apparuit patri noſtro Abrahæ cum eſſet in Meſopotamia priuſquam habitaret in Carram: & ait ad illum, Exi de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui, & veni in terram quam tibi demonſtrabo. Quod autem in Meſopotamia conſtituto, hoc eſt iam egreſſo de terra Chaldęorum dicit Deus, Exi de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui, non vt corpus inde eijceret, quod iam fecerat, ſed animum euelleret, dicitur. Non enim exierat inde animo, ſi ſpe redeundi, & deſiderio tenebatur. Quę ſpes & deſiderium deo iubente ac iuuante, & illo obediente fuerat amputanda.

Ex libro de ciuit. dei. xvi

Act. vij

ã vite iuſſus eſt Abraham anno poſtquam exierat corpore.

Ibidem

F

Gen. xxi.

Fide & ipsa Sara sterilis virtutem in conceptione seminis accepit, etiam præter tempus ætatis, quoniam fidelem credidit esse eum qui repromiserat. Propter quod & ab vno orti sunt posteri, & hoc emortuo, tanquam sidera cœli in multitudinem, & sicut arena quæ est ad oram maris innumerabilis.

Ex libro de ci/uita. xxxvi.

Ambo seniores erant, sicut scriptura testatur, sed illa etiam sterilis, & cruore menstruo iam destituta, propter quod iam parere non posset, etiam si sterilis non fuisset. Porro si fœmina ita sit prouectioris ætatis, vt ei solita mulierum adhuc fluant, de iuuene parere potest, de seniore non potest: quamuis adhuc possit ille senior, sed de adolescentula gignere, sicut Abraham post mortem Saræ de Cethura potuit, quia viuidam eius inuenit ætatem. Hoc ergo est quod mirum commendat apostolus, & ad hoc dicit Abrahæ fuisse iam corpus emortuum, quoniam non ex omni fœmina, cui adhuc esset aliquod pariendi tempus extremum, generare ipse in illa ætate adhuc posset. Ad aliquid enim emortuum corpus intelligere debemus, non ad omnia. Nam si ad oia, nõ iã senect⁹ viuit, sꝫ cadauer ẽ mortui. Nat⁹ ẽ itaqꝫ Abrahe sꝫ pmissionẽ Dei de Sara fili⁹, eiqꝫ nomẽ imposuit Isaac, qđ interptat̃ risus. Riserat enim & pater, quando ei promissus est, admirans in gaudio. Riserat & mater, quando per illos tres viros iterum promissus est, dubitans in gaudio, quãuis exprobrante angelo, quod risus ille etiam si gaudij fuit, tamen plenæ fidei non fuit. Post ab eodem angelo in fide etiam confirmata est. Ex hoc ergo puer nomen accepit. Nam quod risus ille non ad irridendum opprobrium, sed ad celebrandum gaudium pertinebat nato Isaac, & eo nomine vocato, Sara monstrauit. Ait quippe, Risum mihi fecit Dominus. Quicunque enim audierit, congaudebit mihi.

Fœmina pro/uecta de iuue/ne concipere potest

Abraham. Rom. iiii.

Gen. xxi. c

Risus diuersus Abrahæ & Saræ

Ib idem.

Iuxta fidem defuncti sunt omnes isti, non acceptis repromissionibus, sed a longe eas aspicientes, & salutantes, & confitentes, quia peregrini & hospites sunt super terram. Qui enim hoc dicunt, significant se patriam inquirere. Et si quidem ipsius meminissent, de qua exierunt, habebant vtique tempus reuertendi. Nunc autem meliorem appetunt, id est cœlestem. Ideo non confunditur deus vocari deus eorum. Parauit enim illis ciuitatem.

Ex ll. quæstio/nũ Genes. titu. clxi.

Quid est quod dixit Iacob Pharaoni, Dies annorum vitæ meæ quos incolo? sic enim habent Græci, quod Latini habent ago, vel habeo, vel si quid aliud. Vtrum ergo

Ideo dixit quos incolo, quia in terra natus eſt, quam nondum Gen. xlvij.
populus diuina promiſſione hæreditatis acceperat, & ibi vitam Incolere terram
ducens vtique in aliena terra erat non ſolum quando peregrina-
batur, ſicut in Meſopotamia, verum etiam quando ibi erat vbi na-
tus eſt? an potius ſecundum id accipiendum quod ait Apoſtolus,
Quamdiu ſumus in corpore peregrinamur a domino? Secun- ij. Cor. v
dum hoc & illud in pſalmo dictum intelligitur, Inquilinus ego
ſum in terra, & peregrinus, ſicut omnes patres mei. Nam iterum Ps. xviij.
dicit de ipſis diebus vitæ ſuæ, Non peruenerunt in dies annorum
vitæ patrum meorum, quot dies incoluerunt. Non enim hic
aliud volunt intelligi, quam id quod latini codices habent vi-
xerunt. Ac per hoc ſignificauit hanc vitam incolatus eſſe ſuper Gen. xlvij.
terram idest peregrinationis habitationem. Sed credo ſanctis
hoc conuenire quibus aliam patriam æternam dominus pol-
licetur. Retractat.

Incola ego ſum in terra, ne abſcondas a me mandata tua. Siue Ps. cxviij
vt nonnulli codices habent, inquilinus ego ſum in terra. Quod Ps. cxviij
enim eſt in græco πάροικος, aliqui noſtri inquilinus, aliqui in- Incola ſeu Inquilinus
colæ, nonnunquam etiam aduena interpretati ſunt. Inquilini
non habentes propriam domum habitant in alieno. Incolæ
autem vel aduenæ vtique aduenticij perhibentur. Vbi magna
de anima exoritur quæſtio. Neque enim ſecundum corpus di-
ctum videri poteſt, incola, vel aduena, vel inquilinus ſum in ter-
ra, cum de terra corpus originem ducat. Sed de hac profundiſſi- An propter
ma quæſtione nihil audeo definire. Siue enim propter animas, animam tantum, an totus
quæ abſit vt putetur ex terra, merito dici potuerit inquilinus vel homo dicatur
incola, vel aduena ego ſum in terra, ſiue ſecundum totum ho inquilinus in
minem, quia paradiſi aliquando ciuis fuit, vbi vtique non erat terra
qui iſta dicebat, ſiue quod eſt ab omni controuerſia liberius, non
omnis homo poſſit hoc dicere, ſed cui patria promiſſa eſt æter
na in cœlis, me plus delectat ſecundum iſtam diſputare ſenten
tiam, vt ideo nos in terra inquilinos, vel incolas eſſe dicamus,
quia ſupernam patriam quærimus vnde pignus accepimus, &
quo peruenientes nunquam inde migremus. Nam & ille qui in Ps. xxxviij
alio pſalmo dicit, Inquilinus ego ſum apud te & peregrinus ſicut Iuſti proprie
omnes patres mei, iuſtos proculdubio vult intelligi, qui eum inquilini ſunt
tempore præceſſerunt, & in hac peregrinatione gemitu pio ſu-
pernæ patriæ ſuſpirarunt. De quibus ſcriptum eſt ad Hebræ-
os, Secundum fidem mortui ſunt hi omnes cum non acce-
piſſent promiſſiones, ſed longe eas videntes, & ſalutantes, & con-
fitentes quia hoſpites & peregrini ſunt ſuper terram. Quia enim
talia dicunt, oſtendunt quia patriam quærunt. Et ſi quidem eius
memores eſſent a qua diſceſſerant, habuiſſent tempus reuerten-
di. Nunc autem meliorem appetunt idest cœleſtem. Ideo non confundi-
tur deus vocari deus eorum. Præparauit enim eis ciuitatem. Et illud.

quod legimus, Quãdiu ſumus in corpore peregrinamur a [illegible]
no, poteſt intelligi hoc nõ eſſe om[illegible] ſed fideliũ. [illegible]
ij.Cor.v. eſt fides. Et videmus quid in his verbis Apoſtolus adiungat [illegible]
enim dixiſſet, Quãdiu ſumus in corpore, peregrinamur a [illegible]
ij.Theſ.ij. no: per fidem enim, inquit, ambulamus, & nõ per ſpeciem, ut in
telligeremus eorum iſtam eſſe peregrinationẽ qui ambulant per
ij.Cor.v. fidem. Infideles autem quos deus non præſciuit, nec prædeſtina
uit conformes fieri imaginis filij ſui, non poſſunt veraciter dicere
ſe in terra peregrinos, quando ibi ſunt, vbi ſecundum carnem na
ti ſunt. Non enim alibi habent ciuitatem. Ac per hoc non ſunt in
terra alienigenæ ſed terrigenæ. Sunt autem & ipſi peregrini & inqui
lini non huic terræ, ſed populo dei a quo ſunt alienigenæ. [illegible]
credentibus, & ſanctam ciuitatem, quæ vna eſt de [illegible]
Ephe.ij. habere incipientibus Apoſtolus dicit. Igitur iam non [illegible]
ni & inquilini, ſed eſtis ciues ſanctorum & domeſtici dei. [illegible]
ſunt ciues terreni, qui ſunt in populo dei peregrini. Qui vero [illegible]
ues ſunt in populo dei, ipſi ſunt in terra peregrini [illegible]
populus quãdiu eſt in corpore, peregrinatur a domino. [illegible]
funditur deus vocari deus eorum, parauit enim illis ciuitatem.

¶ Abraham & Iſaac & Iacob, quorum ſe deum [illegible]
Ex lib. contra Fauſtum. quam ſeſſorum eſſet deus, qui deus eſt vniuerſæ creaturæ, [illegible]
ſtra vtique tantum eis tribuens honorem, niſi quam [illegible]
Quare deus di catur deꝰ Abra ham, Iſaac, & Iacob. quod ſolus etiam perfecte ſummeque noſſe poterat, [illegible]
cipuum q̃ charactere [illegible] quia in eis tribus patribus, [illegible]
conſummauit magnum & mirabile ſacramentum [illegible]
C ſui, quod per liberas generatione non ſolum in libertatem [illegible]
Saram, & Rebeccam, & Liam, & Rachel verum etiam in [illegible]
tem, ſicut per eandem Rebeccam natus eſt Eſau, cui dictum eſt,
Eris ſeruus fratris tui. Et per ancillas non ſolum in [illegible]
Gen.xxvij. cut per Agar, verum etiam in libertatem ſicut per Balam & Zel
pham. Ita enim & in populo dei per ſpiritales viros [illegible]
ſolum in laudabilem libertatem, quemadmodum illi [illegible]
citur Imitatores mei eſtote, ſicut & Chriſti, verum etiam in dam
i.Cor.iiij.& xi nabilem ſeruitutem, ſicut per Philippum Simon. Et per [illegible]
les ſeruos naſcuntur, non ſolum in damnabilem ſeruitutem [illegible]
eos imitantur, verum etiam in laudabilem libertatem, [illegible]
dicitur, Quæ dicunt facite, quæ autem faciunt, facere nolite. Hoc
Matt.xxiij. magnum ſacramentum quiſquis in dei populo prudenter [illegible]
uerit vnitatem ſpiritus in vinculo pacis vſque in finem [illegible]
Eph.iiij dam cohærendo, quoſdã tolerãdo, cuſtodit.

Gen.xxij Eccleſiaſtici. xliiij. Fide obtulit Abraham Iſaac, cũ tentaretur, & vni
genitum offerebat, in quo ſuſceperat repromiſſio
nes: ad quem dictum eſt, quia in Iſaac vocabitur tibi
ſemen: arbitrans quia & a mortuis ſuſcitare potens
eſt deus.

Digitized by Google

eſt deus. Vnde eum & in parabolam reſurrectionis accepit. Fide & de futuris benedixit Iſaac, filio Iacob & Eſau. Gen. xxvij

Hanc ergo promiſſioné pater pius fideliter tenens, quia per húc oportebat impleri quem deus iubebat occidi, nó hæſitauit quod ſibi reddi poterat immolatus, qui dari potuit non ſperatus. Proinde addidit, Pro hoc etiá eú, & in ſimilitudiné adduxit. Cuius ſimilitudiné, niſi illius vnde dicit Apoſtolus, Qui proprio filio nó pepercit, ſed pro nobis oíbus tradidit eú? Propter ea & Iſaac, ſicut dominus crucem ſuá, ita ſibi ligna ad victimæ locú, quibus fuerat imponédus, ipſe portauit. Poſtremo quia Iſaac occidi nó oportebat poſteaquá eſt pater ferire prohibitus, quis erat ille aries quo immolato impletú eſt ſignificatiuo ſanguine ſacrificium? Nempe quando eú vidit Abraham, cornibus in frutice tenebatur. Quis ergo ille figurabatur niſi Ieſus antequá immolaretur ſpinis Iudaicis coronatus.

Ex libro de ciuit. xvj. — Credidit Abraham occiſum Iſaac ſibi poſſe reddi. — Rom. viij — Iſaac ligna portans Chriſtú figurabat

¶ Magna fides, magna pietas, nó ſolú in patre, ſed etiá in ipſo vnico filio, cui nihil mali eſſe credidit pater, quicquid de illo iuſſiſſet qui creauit. Pater. n. filij ſui eſſe poterat Abrahá ſecúdú operationé naturæ. Et quidé ſicut dicit Apoſtolus, nó ſecúdum carné natus eſt Iſaac Abrahé, ſed ſecundú promiſſioné, nó quia ex eo natus non eſt, ſed quia de ſumma deſperatione ſuſceperat. Et niſi adeſſet promittés deus, nihil iá ſenex de viſceribus aniculæ cóiugis ſperare audebat poſteritatis. Sed credidit naſciturú, & nó planxit moriturú. Eius dextera erigitur ad ſacrificiú vt moreretur. Non trepidauit Abraham credere, quádo promittebatur, non trepidauit offerre quando exigebatur. Nec ſunt religio credétis cótraria deuotioni obtemperantis. Hoc dico, nó ſibi dixit Abraham, Deus mihi locutus eſt quádo promiſit filiú. Credidi quod mihi daturus eſſet deus poſteritaté & talé poſteritaté, vt diceret mihi, In Iſaac vocabitur tibi ſemen. Et ne forte reuocaretur mihi ſemé in Iſaac, vt ante quá meus filius moreretur dixit mihi deus, In ſemine tuo. Ipſe ergo mihi loquens promiſit filium, & ipſe exigit vt occidam? Non ſibi fecit quæſtiones, quaſi de cótrarijs & ſibi aduerſantibus verbis dei promittentis filium naſciturum, & poſtea dicentis, occide mihi filium tuum, ſed erat in corde eius ſemper fides inconcuſſa & nullo modo deficiens. Cogitauit. n. Abraham deum qui dedit vt ille de ſenibus naſceretur qui non erat, poſſe etiá de morte reparare. Amplius. n. eſt quod iam fecerat deus, cum qui non erat poſt tantam deſperationé videbat ſibi datum filium, & ſi humanam infirmitatem conſulas, impoſſibile. Adiecit itaque animum ad fidem, non credidit aliquid impoſſibile eſſe creatori.

Ex ſermone de immolatione Iſaac. — Gala. iiij — Iſaac nó ſecundum carnem natus. — G — Concors fides & obediétia in Abraham — Gen. xxij.

Fide Iacob moriens ſingulos filiorum Ioſeph benedixit, & adorauit faſtigiú virgæ eius. Fide Ioſeph

Gen. xlviij — Gen. l.

Exo.ii moriēs, de profectione filiorū Iſrael memorauit, & de oſſibus ſuis mādauit. Fide Moyſes natus occultatus eſt mēſibus tribus a parētibus ſuis, eo q̄ vidiſſent elegātē infantē, & nō timueret regis edictū. Fide Moyſes grādis factus negauit ſe eſſe filium filiæ Pharaonis, magis eligēs affligi cū populo dei, q̄ temporalis pctī habere iucūditatē, maiores diuitias exiſtimās theſauro Aegyptiorū, improperium Chriſti. Aſpiciebat.n. in remunerationē. Fide reliquit Aegyptum, non veritus animoſitatē regis. Inuiſibilē enim, tanq̄ videns ſuſtinuit. Fide celebrauit paſcha, & ſanguinis effuſionem, ne qui vaſtabat primitiua tangeret eos. Fide tranſierunt mare rubrum, tanq̄ per aridam terram, quod experti Aegyptii deuorati ſunt. Fide muri Hiericho corruerunt circuitu dierum ſeptē. Fide Raab meretrix non periit cum incredulis, excipiens exploratores cum pace.

Exo.xii

Exo.xiiii Ioſue.vi Ibidem ii.e.vi G

Ex lib. quæſtionum Gene.ca. clxii Gene.xlvii Virgæ cacumē

QVid eſt qđ adorauit ſup cacumē virgæ eius. L. filii ſui Ioſeph? An forte tulerat ab eo virgā, q̄ ei tenebat ide filius? Et dū eā tenet poſt verba iurantis, nō dū illa reddita, mox adorauit deū? Nō.n. pudebat eū ferre tantiſper inſigne poteſtatis filii ſui, vbi figura magnæ rei futuræ præfigurabatur.

Et quid adhuc dicā? Deficiet.n. me tēpus enarrātē de Gedeon, Barach, Sampſon, Iepte, Dauid, Samuel & prophetis, qui per fidem vicerunt regna, operati ſunt iuſtitiam, adepti ſunt repromiſſiones.

Iudic vi Ibidem.iiii Ibidem.xiii Ibidem.xiiii

ABraham non ſolum non eſt culpatus crudelitatis crimine, verum etiam laudatus eſt nomine pietatis, q̄ voluit filium nequaq̄ ſcelerate, ſed obedienter occidere. Et merito quæritur vtrum pro iuſſu dei ſit habendum q̄ Iepte filiam quæ patri occurrit, occidit, cum id ſe vouiſſet deo immolaturus, quod ei redeunti de prælio victori primitus occurriſſet. Nec Sampſon aliter excuſatur, q̄ ſeipſum cū hoſtibus ruina domus oppreſſit, niſi q̄ ſpiritus latenter hoc iuſſerat, qui per illum miracula faciebat.

Ex lib. de ciuit. dei.i. Abrahæ volentis filiū occidere laudatur pietas Iepte Sampſon

Obturauerunt ora leonum, extinxerunt impetū ignis, effugarunt aciem gladii, conualuerunt de infirmitate, fortes facti ſunt in bello, Incurſiones caſtra

Dani.xiiii Dan.iii

Digitized by Google

euerterunt exterorum, acceperunt mulieres de reſur rectione mortuos ſuos.

Pluralē numerū pro ſingulari poſitū eſſe intelligamus, clauſerunt ora leonū, cū ſolus Daniel ſignificari intelligatur. Et pluraliter dictū ſecti ſunt, cū de ſolo Eſaia tradatur. Sicut in pſalmo etiā qḋ dictū eſt, Aſtiterunt reges terræ, & principes cōuenerunt in vnū, pluralē numerū p ſingulari poſitū, in actibus Apoſtolorū exponitur, Naꝫ reges propter Herodem, Principes propter Pilatū intellexerat, qui teſtimoniū eiuſdē pſalmi i adhibuerunt.

¶ In vetere teſtamēto, quādo cōmēdabas nō niſi a te peti ſperari que debere etiā ipſam terrenā tēporalemq́ꝫ felicitatē, in te ſperauerunt patres noſtri, ſperauerunt & eruiſti nos. Ad te clamauerunt, & ſalui facti ſunt: in te ſperauerunt, & nō ſunt cōfuſi. Illos quippe patres inter inimicos ſuos viuētes, & diuitijs impleſti, & ab hoſtibus eruiſti, glorioſaſq́ꝫ victorias reportare feciſti, & de diuerſis eos mortibus liberaſti. Pro alio ſubiecisti ne feriretur arietē. Aliū de putredine ſanū, & ei dupla, quæ amiſerat, reddidiſti. Aliuꝫ inter leones eſurientes illæſum integrumq́ꝫ ſeruaſti. Aliorum inter flammas deambulantiū grata voce laudatus es. Tale aliquid in Chriſto expectabant fieri Iudæi, vnde probarēt ſi vere filius dei eſſet. Ex quo eorum perſona & in libro ſapientiæ dicitur, Morte turpiſſima condemnemus illum. Erit enim reſpectus in ſermonibus ipſius. Si.n. verus Dei filius eſt, ſuſcipiet eū, & liberabit eū de manu cōtrariorū. Hæc. inquit, cogitauerunt & errauerunt, excæcauit.n. illos malitia illorum. Attendentes quippe tempus veteris teſtamenti, & illā patrum etiam temporalem felicitatem, in qua illis exhibenda demonſtrauit deus etiam talia bona ſua eſſe, non viderunt iam eſſe tēpus quo reuelaretur in Chriſto bona ęterna proprie deū pręſtare iuſtis, qui bona tēporalia præſtat & impijs: tanq̄ diceretur, Diſcite hoīes p gratiā teſtamēti noui, iā vitā cōcupiſcere ſempiternā. Quid pro magno ita vos vultis a domino de morte liberari ſicut liberati ſunt patres veſtri, quādo cōmēdabat deus etiā terrenæ felicitatis præter ſe nō eſſe aliū largitorē. Illa felicitas ad veterē hominē pertinet, q̄ vetuſtas ab Adā cœpit. Ego autē ſum Chriſtus nō Adā. A veteri veteres fuiſtis, a nouo noui eſtote vſque ad morteꝫ. Hoc enim voluit in cōſpectu inimicorū pati, quo eū tanq̄ derelictum putarent, vt gratia commendaretur teſtamenti noui, qua diſceremus aliā quęrere felicitatē quę nunc eſt in fide, poſtea vero erit in ſpecie. Deniqꝫ reſurrectionē ſuā, quā nō ſicut noſtrā in lōgū differri oportebat, vt in exēplo carnis eius diſceremus qd in noſtra ſperare deberemus, noluit alienis demōſtrare, ſed ſuis. Vt igitur exēplo ſuæ carnis exhortaretur fideles ſuos tēporalē felicitatē p æterna cōtēnere, vſqꝫ ad mortē pertulit pſequētes, atqꝫ ſęuiētes, & quaſi victo & oppreſſo ſuperbe illudente. Quia autē carnem ſuam reſu-

iii. Reg. xvii. c. xix.

Ex lib. de cōſenſu euangeliſtarum. iiii.

Pluralis numerus pro ſingulari.

Act. iiii.

Ex libro de gratia noui teſtamenti.

Facta dei per ſanctis in veteri teſtamento.

Iſaac.

Iob.

Daniel.

Pueri tres

A Iudæi quō decepti ſunt.

In Chriſto ſunt ſperanda bona æterna iuſtis, qui terrena dat & impijs.

ſcitauit, [illegible] aſpectibus, [illegible] videntibus aſcendit in celum, ipſos ædificauit, & quod [illegible] quod predicare deberent euidentiſſima veritate monſtrauit. [illegible] autem a quibus tanta mala pertulerat vſq; ad mortem, [illegible] illo ſuperato & extincto gloriantes in ea opinione [illegible] quiſq; eorum ſalute æterna ſaluus fieri vellet, hoc de illius morte [illegible] reſurrectione crederet, quod ii qui viderunt ſignis [illegible] predicauerunt, & pro ea predicatione ſimilia perpeti non dubitauerunt. Quapropter etiam Iacobus vnus ex apoſtolis eius, in epiſtola ſua cum exhortaretur fideles qui poſt paſſionem Chriſti & reſurrectionem adhuc in iſta vita tenebantur, diſpenſationem noui veteriſq; diſtinguens, Suſtinentiam, inquit, Iob audiſtis, & finem domini vidiſtis,

Iacob. v ne ideo patienter ſuſtinerent temporalia mala, vt ibi hoc reſtitueretur quod recepiſſe Iob legimus. Nam & ab illo vulnere atq; putredine ſaluus eſt factus, & ei cuncta que amiſerat duplicata ſunt. Vbi etiam cõmendata eſt reſurrectionis fides. Nã filii non duplum, ſed totidem redditi, etiã illos quos amiſerat, reſurrecturos ſignificarunt, vt ſic ipſi quoq; illis ſuperioribus iuncti a reſtitutione dupli non inuenirentur alieni. Vt ergo non talem remunerationem ſperaremus quando mala temporalia pateremur,

C non ait, ſuſtinentiam & finem Iob audiſtis, ſed Suſtinentiam Iob

Ibidem. audiſtis, & finem domini vidiſtis. Tanquam diceret Mala temporalia ſicut Iob ſuſtinete: ſed pro hac ſuſtinentia non temporalia bona ſperate, que illi aucta redierunt, ſed æterna potius, que in domino præceſſerunt.

Alii autem diſtenti ſunt, non ſuſcipientes redemptionem, vt meliorem inuenirent reſurrectionem. Alii vero

I. paral. xxiiii. ludibria & verbera experti, inſuper & vincula & carceres, lapidati ſunt, ſecti ſunt, tẽtati ſunt, in occiſione

IIII. regum. i. gladii mortui ſunt. Circuierunt in ouillis melotis, in pellibus caprinis, egentes, anguſtiati, afflicti, quibus dignus non erat mundus, in ſolitudinibus errantes, in montibus & ſpeluncis, & in cauernis terræ. Et hi omnes teſtimonio fidei probati non acceperunt repromiſſionem, deo pro nobis melius aliquid prouidẽte, vt nõ ſine nobis cõſummarentur.

D

Item ex li. ſupra ſcripto.

Exẽpla patientiæ in patribus fuerunt, licet rariſſima, in nouo

ET in illis patribus quãuis rariſſima tamen fuerunt & vſq; ad mortem exempla patientiæ, a ſanguine Abel vſq; ad ſanguinem Zachariæ. Quorum ſanguinem dicit dominus Ieſus ab eis exigendum, qui in patrum ſuorum, a quibus illi occiſi ſunt, iniquitate perſiſterent. Et in nouo teſtamento nec defuit, nec deeſt bonorum fidelium multitudo, qui etiam iſta temporali fel[illegible]

Digitized by Google

[illegible]pietate prepolleant, & in ea largitoris dei bonitatẽ miſericordiãq; teſtamento ple
experiantur, tenentes tamen quod diſpenſator noui teſtamenti di nima.
uitibus huius ſeculi apoſtolus precepit, nõ ſuperbe ſapere neq; ſpe 1. Tim. vi.
rare in incerto diuitiarum, ſed in deo viuo qui preſtat nobis abun
danter ad fruendum, vt bene faciant, diuites ſint in operibus bo-
nis, facile tribuant, cõmunicẽt, theſaurizent ſibi fundamentũ bo-
num in futurum, vt apprehendant veram vitã, qualis in Chriſto
non tantum ſpiritu, ſed etiam carne manifeſtata eſt, cum reſurexit
a mortuis, non qualem Iudei in illo premerunt quando eum de Matth. xxvii.
manibus eorum deus non eruit, eumq; dereliquiſſe viſus eſt & Mar. xv.
exclamantes, Deus deus meus vt quid me dereliquiſti? vt eo mo
do in ſe transfiguraret martyres ſuos. Qui eſt mori nollent, quod
etiam Petro dixit, Alter te cinget & feret quo tu non vis, ſignificans Ioan. xxi.
qua morte clarificaturus erat deum, & ob hoc a deo ſuo derelicti
viderentur ad tempus, cum nollet eis preſtare quod vellent illã
vocem cordis emitterent, illumq; adhiberent pietatis affectũ quẽ
paſſione impendente ore proprio dominus expreſſit eos in ſe idẽ Matth. xxvi.
tidem transfigurans. Verum non quod ego volo, ſed quod tu vis B
pater. In quo enim primitus niſi in ipſo capite noſtro debuit ap- Cauſa fuit cur
parere, propter quam vitam Chriſtiani ſumus? Propterea non ait deus patres mul
Deus meus dereliquiſti me, ſed cauſam commonuit requirendã tos vt. te. libera
cum addidit, vt quod dereliquiſti me, id eſt quare, propter quid, ret & Chriſtum
quã ob cauſam. Profecto enim erat aliqua cauſa, eaq; non parua non liberaret.
vt Noe liberaret de diluuio, Loth de cæleſti incendio, Iſaac de im
minenti gladio, Ioſeph de calumnia mulieris, & de cuſtodia carce
ris, Moyſen ab Aegyptijs, Raab de excidio ciuitatis, Suſannã a te-
ſtibus falſis, Daniel a leonibus, tres viros ab ignibus, alioſq; patres
qui exclamauerunt & ſalui facti ſunt: & Chriſtum non liberaret de
manibus Iudeorum, eũq; in poteſtatem ſæuientium vſq; ad mor
tis exitiũ derelinqueret. Vt quid hoc? propter quid hoc? niſi pro- Pſal. xxi.
pter illud quod paulo poſt in eodem pſalmo dicit, Non ad inſi-
pientiã mihi, hoc eſt corpori meo eccleſiæ meæ, minimis meis.

CAPVV XII.

IDeoq̃; & nos tãtam habentes im- Eph. iiii.
poſitam nubem teſtium, deponẽ Col. iii.
tes omne pondus & circunſtans i. pet. iiii.
nos peccatum, per patientiã cur- E
ramus ad propoſitum nobis cer-
tamen, aſpiciẽtes in auctorẽ fidei,
& conſummatorem Ieſum, qui
propoſito ſibi gaudio ſuſtinuit crucem, confuſione
contempta, atq; in dextera ſedis dei ſedet.

Digitized by Google

In li. de chatechi ʒandis rudibus.
Impletio legis

TVnc enim & lex impletur, cũ nõ cupiditate [illegible] lis, ſed charitate illius fiũt quęcũq; pcepit. Quis autem redamare affectet iuſtiſſimũ, & miſericordiſſimũ deũ, qui prior ſic amauit iniuſtiſſimos & ſupbiſſimos homines, vt pro eis mitteret vnicũ filiũ ſuũ per quẽ fecit oĩa, q nõ ſui mutatione homo factus, ſed hoĩs aſſumptione, nõ ſolũ cũ eis viuere, ſed [illegible] eis & ab eis poſſet occidi? Itaq; nouũ teſtamentũ hereditatis ſempiternæ manifeſtãs, in quo renouatus homo per gratiã dei [illegible] noui vitam, hoc eſt vitã ſpiritalẽ, vt vetus oſtenderet primum, in quo carnalis populus agens hominẽ veterẽ exceptis paucis intelligentibus patriarchis, & prophetis, & nonnullis latentibus ſanctis [illegible] taliter viuens carnalia premia deſiderabat a domino deo, & in figura ſpiritaliũ bonorũ accipiebat. Omnia ergo bona terrena contẽpſit homo factus Chriſtus, vt cõtẽnẽdo mõſtraret, & omnia terrena mala ſuſtinuit quæ ſuſtinẽda præcipiebat, vt neq; in illis [illegible] reretur felicitas, neq; in iſtis infelicitas [illegible]. Natus. n. de matre, quæ quis a viro intacta cõcepit, ſemperq; intacta [illegible] virgo cõcipiẽs, virgo pariẽs, virgo moriẽs tamẽ fabro deſponſata erat, omnẽ typũ carnalis nobilitatis extinxit. Natus etiã in ciuitate Bethleẽ quẽ inter omnes Iudææ ciuitates ita erat exigua vt hodie villa appelletur, noluit quẽq; de cuiuſq; terrenæ ciuitatis ſublimitate gloriari. Paup etiã factus eſt, cuius ſunt oĩa, & p quẽ creata ſunt omnia, ne quiſquã cũ in eũ crederet, de terrenis diuitiis auderet extolli. Noluit rex ab hominibus fieri, quia humilitatis oſtẽdebat [illegible] miſeris, quos ab eo ſuperbia ſeparauerat, & q̃uis ſempiternũ eius regnũ vniuerſa creatura teſtetur. Eſuriuit qui omnes paſcit, ſitiuit per quẽ creatur omnis potus, & qui ſpiritaliter panis eſt eſurientiũ, fonſq; ſitientiũ. Ab itinere terreſtri fatigatus eſt, qui ſeipſum nobis viam fecit in cælũ. Velut obmutuit & obſurduit corã cõuiciãtibus, p quẽ mutus locutus eſt, & ſurdus audiuit. Vinctus eſt, qui de infirmitatum vinculis ſoluit. Flagellatus eſt, qui omniũ dolorũ flagella de hominum corporibus expulit. Crucifixus eſt, qui cruciatus noſtros finiuit. Mortuus eſt qui mortuos ſuſcitauit. Sed & reſurrexit nunq̃ moriturus, ne ab illo quiſquã ſic diſceret mortẽ contemnere quaſi nunquã futurus.

Chriſtus terrena contẽpſit & mala ſuſtinuit nos erudiens. Mater Chriſti virgo fabro nupta nobilitatis extinxit typum.

C

Recogitate enim eum qui talem ſuſtinuit a peccatoribus, aduerſum ſemetipſum contradictionem, vt ne fatigemini animis veſtris deficientes. Nondum enim vſq; ad ſanguinem reſtitiſtis, aduerſus peccatum repugnantes.

Ex ſermone de verbis apoſto. li. xvii.
Martyrum dile

PErfectior in hac vita dilectio nulla eſt, ad quã ſanctiſſimi martyres peruenerũt. Ideo q; habet eccleſiaſtica diſciplina, quod fideles nouerũt, cũ martyres eo loco recitantur ad altare dei

vel nō pro ipſis oretur. Pro cæteris autē cōmemoratis defunctis orat. Iniuria eſt enim pro martyre orare, cuius nos debemus orationibus commendari. Certauit. n. contra peccatum vſq; ad ſanguinem. Quibuſdā vero adhuc imperfectis, & tamen ex parte iuſtificatis, ad Hebræos dicit Apoſtolus. Nondum enim vſq; ad ſanguinem reſtitiſtis aduerſum peccatum certantes. Si ergo illi non dum vſq; ad ſanguinem, proculdubio aliqui vſq; ad ſanguinem. Qui vſq; ad ſanguinem, vtiq; martyres.

... ratio perfectiſſima eſt.
Orans pro martyre ei iniuriam facit.
Martyres vſq; ad ſanguinem aduerſus peccata certant.
Pro. iii.

Et obliti eſtis conſolationis que vobis tanq̄ filiis loquitur dicens, Fili mi noli negligere diſciplinam domini, neq; fatigeris dum ab eo argueris. Quem enim diligit dominus caſtigat, flagellat autem omnem filium quem recipit. In diſciplina perſeuerate. Tanq̄ filiis vobis effert ſe deus. Quis enim filius quē non corripit pater. Quod ſi extra diſciplinam eſtis, cuius participes facti ſunt omnes: ergo adulteri & non filii eſtis.

Apoc. iii.
A

IN Chriſtiano ſit quem vis eſſe Chriſtianum. Attendat ad paſſiones Chriſti indignas, attendat illum ſine vllo peccato, quæ non rapuit exoluentem, attendat ſcripturam dicentem, Flagellat omnem filium quem recipit. Et dicis forte, exceptus eris. Si exceptus a paſſione flagellorum, exceptus a numero filiorum. Ita ne (inquis) flagellat omnem filium? Prorſus flagellat omnem filium, vt & vnicum. Vnicus ille de patris ſubſtantia natus, æqualis patri, in forma dei verbum per quod facta ſunt omnia, non habebat vbi flagellaretur, ad hoc carne indutus eſt vt ſine flagello non eſſet. Qui ergo flagellat vnicum ſine peccato, relinquit adoptatum cum peccato? In adoptionē vocatos nos eſſe Apoſtolus dicit, Adoptionem filiorum accepimus, vt eſſemus vnico cohæredes, eſſemus etiam hæreditas eius. Poſtula a me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam. Exemplum nobis propoſuit in paſſionibus ſuis.

Ex li. de paſtoribus in ſermone de tēpore. ccxv.
Exceptus a paſſione flagellorum exceptus ē a numero filiorum.
Vt vnicus dei ſine flagello non eſſet, carne indutus eſt. ps. ii.
B

¶ Flagellat autem omnem filium quem recipit. Ne te ſine flagello ſperes futurum, niſi forte cogitas exhæredari. Flagellat autem omnem filium quem recipit. Ita ne omnem? Vbi te volebas aſcōdere? Omnes & nullus exceptus nullus ſine flagello erit. Quid omnem? Vis audire quia omnem. Etiam vnicus ſine peccato non tamen ſine flagello.

Ex tract. ps. xxxi.
Vnicus dei ſine peccato nō tñ ſine flagello fuit.
Ex tract. ii. ps. xxxvi.
Voluntati diuinæ deputanda omnia.

¶ Quicquid acciderit iuſto, voluntati diuinæ deputet, non poteſtati inimici. Seuire ille poteſt, ferire ſi ille noluerit non poteſt. Et ſi ille voluerit vt feriat, nouit filium quemadmodum excipiat. Quem enim diligit dominus corripit: flagellat autem omnem filium quē recipit. Quid ſibi ergo plaudit iniquus, quia flagellū ſibi

Digitized by Google

fecit pater meus? illum aſſumit ad miniſterium, me ... trimonium. Nec attendere debemus quantum permittit iniquis, ſed quantum reſeruet iuſtis: ſed debemus optare etiam illis per quos flagellemur, vt conuertantur & flagellentur. Sic enim fideles orabant quando de Saulo ſibi flagellum fecerat: ſed potius conuertit & Saulum.

Flagellū dei eſt iniquus.

¶ Quem enim diligit dominus corripit, flagellat omnem filium quem recipit. Dat etiam magnis quibuſdam ſanctorum carnis ... quo colaphizentur ne extolantur in magnitudine reuelationum ſuarum, & virtus infirmitate perficiatur. Non enim poteſt vnuſquiſque ſine labore & dolore, qui a virtus in infirmitate perficitur.

Ex tract. pſ. lxxxix.

¶ Quando corripit deus genus humanum, & flagellis piæ caſtigationis exagitat, exercet ante iudicium diſciplinam, & plerunque ad ... git quem flagellat, nolens inuenire quem damnet. Flagellat autem ſimul iuſtos & iniuſtos, quia nemo eſt qui poſſit gloriari caſtum ſe habere cor, ac mundum ſe eſſe a peccato. Ita de gratia eius veniunt etiam iuſtorum coronę. Labor piorum exercitatio eſt, non damnatio. Nec enim cōturbari debemus cum aliquis ſanctus grauia & indigna perpetitur, ſi obliti non ſumus quę pertulerit iuſtus iuſtorum ſanctuſque ſanctorum, cuius paſſiones, quia omnium auctore vniuerſitatis nulla cuiuſque eſt comparatio creaturę. In diſciplina perſeuerate, tanquam filijs vobis offert ſe deus. Quis enim filius quem non corripit pater? Quod ſi extra diſciplinam eſtis, cuius participes facti ſunt omnes, filij ergo adulteri, & non filij eſtis.

Studiri. ii.Cor.xii. Ex lib ſententiarum Proſperi. C Labor piorū. Quia ſanctus ſanctorū grauiſſima tulit, non mirandū ſi patiātur ſancti.

¶ Filij ſponſi, omnes Chriſtiani filij eius dicuntur. Multum eſt autem quod promiſit deus. Quia ſi Chriſtiani, hoc eſt filij eius dereliquerint (inquit) legem meam, & in iudicijs meis non ambulauerint, ſi iuſtitias meas profanauerint, & mandata mea non cuſtodierint, non contemnam eos neque in perditionem dimittam eos. Sed quid faciam? Viſitabo in virga iniquitates eorum, & in flagellis delicta eorum. Non ergo tantum miſericordia vocantis eſt, ſed & verberantis & flagellantis. Sit itaque manus paterna ſuper te, & ſi filius bonus es, noli repellere diſciplinam. Quis enim filius cui non dat diſciplinam pater eius? Det diſciplinam dum non auferat miſericordiam: cædat contumacem dum tamen reddat hæreditatem. Si promiſſa patris bene agnouiſti, non timeas flagellari, ſed exhæredari. Quem enim diligit deus corripit, flagellat autem omnem filium quem recipit. Peccator filius dedignatur flagellari, cum ... peccato videat vnicum flagellatum?

Ex tracta. pſ. lxxxviii. Filij ſponſi Chriſtiani. pſ. lxxxviii. Ibidem. D Flagella patris, toleranda ſunt.

¶ Miſericors dominus & iuſtus, & deus noſter miſeretur. Miſericors primum, quia inclinauit aurem ſuam mihi &c. Iuſtus autem, quia flagellat: & iterum miſeretur, quia recipit. Flagellat enim omnem filium quem recipit. Nec tā mihi amarum debet eſſe quod flagellat, quam dulce quod recipit. Quomodo enim non flagellat, cuſtodiens paruulos dominus, quos grandes quærit hæredes? Quis enim eſt filius

Ex tracta. pſ. cxiiii. pſ. cxiiii. Iuſtus dñs flagellat, Filius.

cui non det diſciplinam pater eius?

¶ Quia non repellet dominus plebem ſuam. Exercet, nō repellet. Quomodo enim dicit alio loco ſcriptura? Quoniam quem diligit deus corripit, flagellat autem omnem filium quem recipit. Videmus homines in filijs ſuis facere illud. Aliquando iam deſperatos filios ſuos dimittunt viuere quomodo volunt. Eos qui ſpem habent flagellant, illos quos omnino vident ſine ſpe & indomitos eſſe, dimittunt vt faciant quod volunt. Iam quos dimittunt facere quod volunt permittere ad hereditatem ſuam. Eum autem flagellant filium cui ipſam haereditatem ſeruant. Cum ergo flagellat deus filium, currat ſub manu patris flagellantis: quia flagellat, ad haereditatem erudit. Non ſit tam vano ſenſu & puerili, vt dicat, plus amat pater meus fratrem meum cui permittit facere quicquid vult. Ego ſi me mouero contra iuſſionem patris mei, flagella inuenio. Tu gaude ſub flagellis, quia tibi ſeruatur haereditas. Ad tempus emendat, non in aeternum damnat. Illis autem ad tempus parcit, in eternum illos damnabit. Elige tibi. Temporalem vis laborem, an ſempiternam poenam? Temporalem felicitatem, an ſempiternam vitam? Quid minatur deus? Sempiternam poenā. Quid promittit deus? Sempiternam requiē. In quo flagellat deus bonos, temporale eſt, in quo parcit malis, temporale eſt.

Ex tracta. ps. xciii.
ps. xciii.
Non caſtigari nec flagellari deſperati eſt.
B
Eligendus ē tēporalis labor, aut ſempiterna poena.
Ex tracta. ps. lxxiii.

¶ Neque quiſque ſuperbe de ſe praeſumat, neque quiſque humilis de domino deſperet. Eſt enim promiſſio dei rata, certa, fixa, & inconcuſſa, fidelis, & omni dubitatione carens, quae conſolatur afflictos. Tota enim vita ſuper terram (ſicut ſcriptum eſt) tentatio eſt nec quaſi proſpera eligenda eſt, & ſola aduerſa deuitanda, ſed vtraque cauenda eſt. Illa ne corrumpat, illa ne frangat, vt vnicuique hominum quocunque ſtatu rerum in hac vita egerit, non ſit refugium niſi deus, nec vllum gaudium niſi in promiſſis eius. Vita enim haec qualibet redundans felicitate multos fallit, deus neminem. Quia enim omni homini conuerſo ad deum, mutatur delectatio, mutantur deliciae. Non enim ſubtrahuntur, ſed mutantur. Omnes autem deliciae noſtrę in hac vita nondum ſunt in re, ſed ipſa ſpes tam certa eſt, vt omnibus huius ſeculi delicijs praeponenda ſit. Scriptum eſt, Delectare in domino. Et ne putares iam te habere quod promittit, ſubiecit ſtatim, Et dabit tibi petitiones cordis tui. Si ergo nondum habes petitiones cordis, vnde delectaris in domino, niſi quia tenes eius certam promiſſionem, qui ſe efficit promittendo debitorem? Huius igitur depraecationis vt maneat nobiſcum ſpes noſtra, & introducamur in id quod promiſit deus: illuc ergo mentis oculus dirigatur, omnia quae in via occurrerint tranſeantur, vt perueniatur in finem. Exultent ſuperbi de preſenti felicitate, tumeant honoribus: fulgeant auro, redundent familiis, obſequijs clientium conſtipentur. Praetereunt iſta, tranſeunt tanquam vmbra. Cum ille finis venerit vbi omnes qui modo in domino ſperant gaudent, tunc illis

Nec pſumendū de ſe, nec deſperādū de deo cuius tā certa promiſſio.
C
ps. xxxvi.
Ibidem.
Exultatio ſuperborū cōuertetur in luctum.

Digitized by Google

veniet ſine fine triſticia, quando acceperint humiles quod [illegible] ſuperbi. Tunc ſuperborum typus conuertetur in luctum.

Deinde patres quidem carnis noſtræ eruditores habuimus, & reuerebabamur eos. Non multo magis obtemperabimus patri ſpirituum & viuemus? Et illi quidem in tempore paucorum dierum, ſecundum voluntatem ſuam erudiebant nos: Hic autem ad id quod vtile eſt, in recipiendo ſanctificationem eius.

G

Ex ſer. de verbis euãgelij.

Domitor ferendus eſt quãuis flagella proferat

DOnec domemur & perdomemur, id eſt perficiamur, domitorem feramus. Plerunqꝫ enim profert domitor noſter etiam flagella. Si enim ad domanda iumenta tua profers virgam, profers flagellum: deus non profert ad domanda iumenta ſua quod ſumus nos, qui de iumentis ſuis facit filios ſuos? Domas equum tuum. Quid daturus es equo tuo cũ te ceperit portare manſuetus, ferre diſciplinã tuã, obedire imperio tuo, eſſe iumentũ, hoc eſt adiumentũ infirmitatis tuæ? Quid ei retribuis quẽ nec ſaltẽ ſepelis cũ mortuus fuerit, ſed diſcerpendũ volatilibus proijcis? Domito tibi deus hæreditatẽ ſeruat, quę eſt ipſe deus: & ad tẽpus mortuũ reſuſcitat te. Carnẽ tuã vſqꝫ ad numerũ capillorũ reddet tibi, & conſtituet cũ angelis in æternũ, vbi iam nõ indigeas domari. Erit enim tunc deus oĩa in omnibus, nec erit vlla ibi infelicitas quæ nos exerceat, ſed felicitas ſola quæ paſcat. Ipſe nobis

I. Cor. xv.

Deus vnus nobis erit oĩa.

paſtor noſter, dominus noſter eſt: ipſe potus noſter, deus noſter: honor noſter, deus noſter: diuitiæ noſtræ, deus noſter. Quæcunqꝫ tibi varia quæris, ipſe tibi vnus oĩa erit. Ad hanc ſpem homo domatur, & domitor intolerabilis habetur? Ad hãc ſpẽ homo domatur, cõtra iſtũ vtilẽ domitorẽ ſi forte flagellũ proferat murmuraturus? Audiſtis exhortãtẽ Apoſtolũ, Si ſeparetis vos a diſciplina, ergo nothi

H

Heb. xij.

& non diſcipuli eſtis. Nothi ſunt adulteri. Quis.n. eſt filius cui nõ det diſciplinã pater eius? Et carnis quidẽ noſtræ (inquit) patres ha-

Ibidem.

bebamus correptores, & ferebamus. Nõ multo magis ſubijciemur patri ſpirituum, & viuemus? Quid enim tibi potuit præſtare pa-

Ibidem.

ter tuus, quia corripuit te, quia verberauit te, quia flagellum protulit, & cecidit te? Nunquid præſtare potuit vt viueres in æternũ? quod non potuit præſtare ſibi, quando præſtaret tibi? Propter pecuniam ſuam quantulãcunque quam de vſuris & labore collegit, erudiebat te flagellis, ne tibi dimiſſus labor eius te male viuente diſperderetur. Et cecidit filium timens perire labores ſuos, quoniam reliquit tibi quod nec tenere hic poterat, nec auferre. Non enim aliquid tibi dimiſit quod ipſius eſſe poſſet. Ceſſit vt diſcede-

eſt Deus autem redemptor tuus, caſtigator tuus, pater tuus erudit te. Quo? Vt accipias hæreditatem, vbi non efferas patrem, ſed hæreditatem habeas ipſum patrem. Ad hanc ſpem erudiris, & murmuras? & ſi quid triſte acciderit fortaſſe blaſphemas? Quo ibis a ſpiritu eius? Ecce dimittit te, & non flagellat, deſerit te blaſphemantem, non ſenties iudicantem? Nonne melius eſt vt flagellet te & recipiat te, quam parcat tibi, & deſerat te.

Melius est flagellari & recipi quam impune deseri.

A Omnis autem diſciplina in præſenti quidem videtur non eſſe gaudii, ſed mœroris, poſtea autem fructum pacatiſſimum, exercitatis per eam reddet iuſtitiæ. Propter quod remiſſas manus & ſoluta genua erigite, & greſſus rectos facite pedibus veſtris, vt non claudicans quis erret, magis autem ſanetur.

Roma. xij.

Diſciplinam quam græci appellant παιδείαν ibi ſcripturæ noſtræ ponere conſueuerunt, ubi intelligenda eſt per moleſtias eruditio, ſicut eſt illud, Quem enim diligit dominus, corripit. Flagellat autem dominus omnem filium quem recipit. Hæc apud eccleſiaſticas literas dici ſolet diſciplina interpretata de greco vbi legitur παιδεία. Hoc enim verbum in greco poſitum eſt in epiſtola ad Hebræos, vbi latinus interpres ait, Omnis enim diſciplina ad preſens non gaudij videtur eſſe ſed mœroris.

Ex tracta. ps. xvij. Disciplina.

Poſtea autem fructum pacatiſſimum his qui per eam certauerunt reddet iuſtitiæ. Vt nonnulli in greco ἐπιστήμην interpretati ſunt, diſciplina eſt, que vtique a diſcendo nomen accepit, vnde & ſcientia dici poteſt. Ad hoc enim quæque res diſcitur, vt ſciatur, quamuis alia notione in his que pro peccatis ſuis mala vnuſquiſque patitur vt corrigatur, dici ſoleat diſciplina. Vnde illud eſt in epiſtola ad Hebræos, Quis enim eſt filius cui non dedit diſciplinam pater eius? Et illud euidentius in eadem, Omnis vero diſciplina ad tempus non gaudij videtur eſſe ſed triſtitiæ. Poſtea vero fructum pacificum his qui per eam certarunt reddet iuſtitiæ.

Ex lib. de trinitate xiiij. Disciplina.

B Pacem ſequimini cum omnibus & ſanctimoniam, ſine qua nemo videbit deum contemplantes ne quis deſit gratiæ dei, ne qua radix amaritudinis ſurſum germinans impediat, & per illam inquinentur multi. Ne quis fornicator, aut propha-

Gen.xxv. nus, vt Eſau, qui propter vnam eſcam vendidit primitiua ſua. Scitote enim quoniam & poſtea cupiens hæreditatem, & benedictionem, reprobatus eſt. Nō enim inuenit pœnitentiæ locum, quanquam cum lachrymis inquiſiſſet eam.

Ibidem.

Ex ſermone de viſione dei.

Filij dei noſcimur ſi ſumus pacifici.

Filij dei ſumus, & agnoſcamur quod filii eius ſumus, nec agnoſcimur niſi pacifici fuerimus. Nam vnde videamus deum non habebimus, ſi contendendo in nobis ipſum oculum extinxerimus. Attende quid dicat. Pacem ſectamini cum omnibus & ſanctificationem, ſine qua nemo poterit videre deum. Quomodo terruit amatores? non terruit niſi amatores. Nunquid dixit, pacem ſectamini cum omnibus, & ſanctificationem, quam qui non habuerit, in ignem mittetur, æterno igne cruciabitur, infatigabilibus tortoribus dabitur? Et vera ſunt, & hoc non dixit. Amatorem te voluit eſſe boni, nō formidatorem mali. Terret te ipſo quod deſiderabas inde te terruit, quaſi ſtulti eſſent duo volentes videre ſolem orturum, ſi contenderent inter ſe qua parte oriturus eſſet, & quomodo videri poſſet, & nata inter ſe controuerſia lugerent, litigando ſe cæderent, cædendo oculos ſuos extinguerent, & illum ortum videre non poſſent. Ergo vt deum videre poſſimus fide corda mundemus, charitate ſanemus, pace firmemus, quia hoc ipſum vnde inuicem diligimus, iam ex illo eſt quem videre deſideramus.

C

Stulti ſunt qui ſic contendunt vt ambo cæcant.

Ex ſermone de verbis apoſtoli. xix.

Qui præ timore non peccat fidem habet, ſed iuſtus non eſt.

1. Ioan. iij.

¶ Si timore gehennæ non facis malum, eſt quidem in te fides quia credis futurum dei iudicium, & gaudeo fidei tuæ, ſed adhuc timeo malitiæ tuæ. Aliud eſt timere pœnam, aliud amare iuſtitiam. Amor caſtus in te eſſe debet, quo amore deſideres videre nō cœlum & terram: non campos liquidos maris: non ſpectacula nugatoria: non fulgores nitoreſque gemmarum: ſed deſidera videre deum tuum, amare deum tuum, quia dictum eſt, Dilectiſſimi filij dei ſumus, & nondum apparuit quod erimus. Scimus autem quia cum apparuerit ſimiles ei erimus, quoniam videbimus eum ſicuti eſt. Ecce propter quam viſionem noli facere malum. Si enim amas videre deum tuum, ſi in hac peregrinatione illo amore ſuſpiras, ecce probat te dominus deus tuus, quaſi dicat tibi, Ecce fac quod vis, imple cupiditates tuas, extende nequitiam tuam, dilata luxuriam, quicquid libuerit licitum puta, non te hinc punio, non te in gehennam mitto, faciem meam tantum tibi negabo. Si expauiſti, amaſti. Si hoc quod dictum eſt, faciem ſuam tibi negabit deus tuus, contremuit cor tuum, in nō videndo deum tuum, magnam pœnam putaſti, gratis amaſti. Hanc ſcintillam boni amoris flate in vobis, nutrite in vobis. Ipſa cum creuerit & flammam digniſſimam & ampliſſimam fecerit, omnium cupiditatum carnalium fœna conſumet.

D

Probatio amoris in deum.

Digitized by Google

Non enim acceſſiſtis ad tractabilem, & acceſſibi-
lem ignem, & turbinem & caliginem, & procellam,
& tubæ ſonum, & vocem verborum: quam qui au- Exo.xx
dierunt, deprecati ſunt excuſauerunt ſe ne eis fieret
verbum. Non enim portabant quod dicebatur, & ſi
beſtia tetigerit montem lapidabitur aut iaculo con
tingetur. Et ita terribile erat quod videbatur. Moy- Ibidem.xix
ſes dixit, Exterritus ſum, & tremebundus. Sed acceſ-
ſiſtis ad Sion montem, & ciuitatem Dei viuentis Hie B
ruſalem cœleſtem, & multorum millium angelorũ
frequentiam, & eccleſiam primitiuorum qui con-
ſcripti ſunt in cœlis, & iudicem omnium deum, &
ſpiritus iuſtorum perfectorum, & teſtamenti noui
mediatorem Ieſum, & ſanguinis aſperſionem, me-
lius loquentem q̃ Abel. Videte ne recuſetis loquen-
tem. Si enim illi non effugerunt recuſantes eum, qui
ſuper terram loquebatur, multo magis nos qui de
cœlis loquentem nobis, auertimus.

IN magno myſterio videte cõcordiã, videte diſtãtiã. Concor- Ex ſermone.vi
diã legis, diſtantiã plebis. Celebrabatur paſcha in veteri po de verbis apo-
pulo (vt noſtis) occiſione agni cum azymis, vbi occiſio ouis ſtoli.
Chriſtũ ſignificat, azyma autẽ nouã vitã, hoc eſt ſine vetuſtate fer- Paſchæ diuer-
menti. Vnde nobis Apoſtolus dicit, Expurgate vetus fermẽtũ vt ſa celebratio &
ſitis noua cõſperſio ſicut eſtis azymi. Paſcha.n. noſtrũ, immolatus celebrationis ſi
eſt Chriſtus. Celebratũ eſt paſcha in illo vetere populo, nõdum in gnificatio.
luce fulgẽte, ſed in vmbra ſignificãte celebratũ eſt. Et poſt quinqua i.Cor.v.
ginta dies a celebratione paſchæ, ſicut cõputãs inueniet q volue- Exo.xix
rit, datur lex in mõte Sina ſcripta digito Dei. Venit verũ paſcha,
immolatur Chriſtus, trãſitũ facit a morte in vitã. Trãſitus.n. inter F
pretatur Hebraice paſcha: quod expreſſit Euãgeliſta dicẽs, Cũ autẽ Ioan.xiij
veniret hora, vt trãſiret Ieſus de hoc mundo ad patrẽ. Celebratur
ergo paſcha, reſurgit dominus: facit tranſitũ a morte ad vitam:
Quid ergo? Poſt paſcha numerãtur quinquaginta dies, & venit ſpi
ritus ſanctus digitus dei. Sed videte, ibi quomodo, & hic quomo- Exo.xix
do. Ibi plebs longe ſtabat, timor erat, amor nõ erat. Nã vſque adeo
timuerunt vt dicerẽt ad Moyſen, Loquere tu nobis, & audiemus.
Nõ loquatur ad nos dominus ne moriamur. Deſcẽdit ergo (ſicut
ſcriptũ eſt) deus in Sina in igne: ſed plebẽ longe ſtantẽ territãs, & di
gito ſuo ſcribẽs in lapide, nõ in corde. Hic autẽ quãdo venit ſpiri
tus ſanctus, cõgregati erãt fideles in vnũ, nec in monte terruit, ſed

intrauit in domum. De caelo quidē factus eſt ſubito ſonus, quaſi ferretur flatus vehemens ſonuit, ſed nullus expirauit. Audiſti ſonum,
Act.ii. vide & ignem: quia & in monte vtrūque erat & ignis & ſonus, &
illic etiam fumus. hic ignis ſerenus. Viſae ſunt enim (inquit illa
ſcriptura) linguae diuiſae velut ignis, Nunquid de longinquo mi
Act.ii. G tans? Abſit. Nam inſedit ſuper vnumquenque eorum, & coeperunt
linguis loqui ſicut ſpiritus dabat eis pronunciare. Audi linguam lo
quentem, & intellige ſpiritum non in lapide, ſed in corde ſcribentem.
Sed acceſſiſtis ad Sion montem & ciuitatem dei viuentis Hieru
ſalem caeleſtem, & multorum millium angelorum frequentiam, &
ecclesiam primitiuorum qui ſcripti ſunt in caelis, & iudicem omni
um deum, & ſpiritus iuſtorum perfectorum: & teſtamenti noui me
diatorem Ieſum, & ſanguinis aſperſione melius loquente quam Abel.

Ex tract.ſu.cit. Aequales angelis dei fore p filius ſuum nos certificauit deus.

¶ Quia incredibile videbantur hominibus quod promiſit
deus, ex hac mortalitate, corruptione, abiectione, infirmitate,
puluere, & cinere futuros homines aequales angelis dei: non ſolū
ſcripturam, cum hominibus fecit, ſed etiam fidei ſuae poſuit media
torem, non quem libet angelum vel archangelum, ſed vnicum
filium, vt qua via nos perducturus eſſet ad illum finem quem pro
miſit, per eum ipſum filium ſuum & oſtenderet, & praeberet. Parum
enim erat deo ſi filium ſuum faceret demonſtratorem viae, quin
H ipſum viam fecit, vt per illum ires regentem te & ambulantem per
Longiſſimi eſſemus a deo, niſi factus eſſet hō. i.Cor.ii. ſe. Promiſit ergo quia venturi eſſemus ad eum, id eſt ad illam ineffabilem immortalitatē & cū angelis eius aequalitatē. Quā longe era
mus? quia ille ſurſum, quam nos deorſum: quia ille in ſummo, quam nos in imo.
Deſperati iacebamus ſine expectatione ſalutis, aegrotabamus. Miſſus
eſt medicus, quem nō cognouit aegrotus. Si enim cognouiſſet, nunquam dominum
gloriae crucifixiſſet. Sed & hoc quoque valuit ad aegroti medicamentum,
Aggei.ii. quod medicū occidit aegrotus. Venit vt viſitaret, occiſus eſt vt ſanaret.

Cuius vox mouit terram tunc: nunc autem repro
mittit dicens, Adhuc ſemel, & ego mouebo non
ſolum terram, ſed & caelum. Quod autem adhuc ſe
mel dicit, declarat mobilium tranſlationem tanquam
factorum, vt maneant ea quae ſunt immobilia. Itaque
Deut.iiii. regnum immobile ſuſcipientes habemus gratiam,
per quam ſeruiamus placentes deo cum metu & re
uerentia. Etenim deus noſter ignis conſumens eſt.

Ex li.de ciuit. dei.xx. Quomodo mundus periit per ignem.

VIdeamus quid etiam Apoſtolus Petrus de hoc iudicio
ſcripſerit. Caelum (inquit) erat olim & terra de aqua,
per aquam conſtituta dei verbo, per quae qui tunc erat
mundus aqua inundatus periit. qui autem nunc ſunt, caeli
& terra eodem verbo repoſiti ſunt igni, reſeruandi in diem iudi
cii & perditionis, hominum impiorum. Et poſt pauca, Veniet

autem dies domini vt fur,in quo cœli magno impetu tranſcur- I.Pe.IIII.
rent,elementa autem ardentia reſoluentur , & terra & quæ in ea A
ſunt opera exurentur . His igitur omnibus pereuntibus , quales
oportet eſſe nos in ſanctis conuerſationibus expectantes & prope-
rantes ad præſentiam diei domini,per quam cœli ardētes ſoluen-
tur,& elemēta ignis ardore decoquentur? Nouos vero cœlos & ter
rā nouam ſecundū promiſſa ipſius expectamus,in quibus iuſtitia
inhabitat.De perditione mūdi huius ſatis hic dixit Apoſtolus,vbi
etiā cōmemorās factū ante diluuiū.videtur ammonuiſſe quodā- Mundus periit
modo quatenus in fine huius ſeculi mundū iſtū periturū eſſe cre- diluuio.
damus.Nā & illo tempore periſſe dixit qui tunc erat mundū: nec Cœli perierunt
ſolū orbem terræ,verū etiā cœlos,quos vtiq; iſtos aereos intelli- diluuio,ſed
gimus,quorū locū ac ſpatiū tunc aqua creſcēdo ſuperauerat. Ergo aerei.
totus aut pene totus aer iſte ventoſus,quod cœlū vel potius cœlos
vocat,ſed vtiq; iſtos imos nō illos ſupremos vbi ſol,& luna,&
ſidera cōſtituta ſunt,cōuerſus fuerat in humidā qualitatē,atq; hoc
modo cū terra perierat,cuius terrę vtiq; prior facies fuerat deleta
diluuio. Qui autē nunc ſunt(inquit)cœli & terra,eodē verbo re-
poſiti ſunt igni reſeruādi in dies iudicij & pditionis hominū impe Ibidem.
riorū. Proinde q cœli & q terra.i.qui mundus pro eo mundo qui
diluuio perijt ex eadē aqua repoſitus eſt,ipſe igni nouiſſimo reſer
uatur in dies iudicij & pditionis hoīm impiorū. Nā & hoīm ppter
magnā quandā cōmutationē,non dubitat dicere perditionē fu- B
turā,cū tamen eorū q̄uis in æternis pœnis ſit manſura natura.
¶ Multa de iudicio nouiſſimo dicuntur in pſalmis,ſed eorū hoc Ex eodem lib.
quod de fine huius ſeculi apertiſſime dictū eſt,nequaq̄ ſilētio præ
teribo. Principio terrā tu fundaſti domine,& opera manuū tuarū Pſal.ci.
ſunt cœli. Ipſi peribunt,tu aūt permanes,& oēs ſicut veſtimentū ve Iudici futuri te-
tera ſcent,& ſicut opertoriū mutabis eos & mutabuntur,tu aūt idē ſtimonia.
ipſe es,& anni tui nō deficient. Et in literis quidē ſacris.i. in euan-
gelicis & apoſtolicis libris legitur. Præterit figura huius mundi:le- I.Cor.vii.
gitur,Mundus tranſit:legitur,Cœlū & terra trāſibunt. Sed puto q̄ Matt.xxiiii.
præterit,tranſit,tranſibunt,aliquanto mitius dicta ſunt q̄ peribunt. I.Ioan.ii.e
In epiſtola quoq; apoſtoli Petri,vbi aqua mūdatus q tūc erat periſ- Mar.xiii.
ſe dictus eſt mūdus,ſatis clarū eſt & q pars mūdi a toto ſignata,&
quatenus perijſſe ſit dicta,& q cœli repoſiti ſunt igni reſeruandi in II.Petri.iiii.
die iudicij & pditionis hoīm impiorū. Et in eo qđ paulo poſt ait,
Veniet dies domini vt fur,in quo cœli magno impetu tranſcur- Ibidem.
rent,elementa aūt ardentia reſoluentur,& terra & ea quę in ea ſunt
opa exurentur,ac deinde ſubiecit,His omnibus pereuntibus q̄les
oportet vos eſſe,poſſunt illi cœli intelligi perituri,quos dixit repo Ibidem.
ſitos igni reſeruandos:& ea elemēta accipi arſura quę in hac ima
mūdi parte ſubſiſtunt procelloſa & turbulenta,in qua eoſdē cœ- C
los dixit eſſe repoſitos igni reſeruandos ſaluis illis ſuperioribus,&
in ſua integritate manentibus,in quorum firmamento ſunt ſi-

Digitized by Google

dera conſtituta. Nã & illud qđ ſcriptũ eſt, ſtellas de cœlo caſuras [illegible] præter q̇ poſt multo probabilius & aliter intelligi, magis [illegible] manſuros eſſe illos cœlos, ſi tamẽ ſtellæ unde caſuræ ſunt, [illegible] tropica ſit locutio quod eſt credibilius, vel in iſto uno [illegible] rũ ſit utiqȝ mirabilius, q̃ nũc ſit. Hoc autẽ quod de pſalmo [illegible] memoraui, nullũ cœlorũ uidetur relinquere qđ periturũ eſſe [illegible] dixerit. Vbi.n. dicit, Opa manuũ tuarũ ſunt cœli, ipſi peribunt; nullũ eorũ ab ope dei, tã nullũ eorũ a ꝑditione ſecreuit. [illegible] go totus mundus periturus eſſe credatur, ſic a toto pars accipi [illegible] in eo qđ dictũ eſt, ipſi peribunt, cũ ſoli cœli inferiores perituri ſint, quẽadmodũ i apoſtolica epiſtola a toto pars accipit, q̇ diluuio periſſe dictus eſt mũdus, q̃uis ſola eius cũ ſuis cœlis pars [illegible]

Pſ. cl.

Qui cœli & quomodo perituri ſunt ante iudicium.

CAPVT XIII.

D

Rom. xij. I. P et. iiij.

CHaritas fraternitatis maneat in vobis, & hoſpitalitatẽ nolite obliuiſci. Per hanc enim placuerunt quidam angelis hoſpitio receptis. Mementote vinctorum tanq̃ ſimul vincti, & laborantium [illegible] quã & ipſi in corpore morantes.

Ex lib. quæſtionũ Geneſeos titu. xx vii

An Sara angelos hoſpitio receptos homines putauit: & Abraham deũ.

Quomodo angelos cognouerunt Abrahã & Sara.

Item ex eodem lib. ti. xli Gen. xix

Angeli hoſpitio recepti partim cogniti, partim incogniti erant.

E

Ex libro contra Alexandrum.

NEgauit Sara, dicẽs, Non riſi. Timuit.n. Q[illegible] deũ eſſe q̇ loquebatur, cũ etiã negare auſa ſit Sara q̇ riſerit, [illegible] ille hoc poſſet ignorare? niſi forte Sara homines [illegible] putabat, Abrahã vero deũ intelligebat. Sed etiã ipſe illa humanitatis officia prębẽdo, q̃ neceſſaria niſi infirmæ carni eſſe nõ poſſent mirũ niſi homines prius eſſe arbitratus eſt, ſed fortaſſis [illegible] deũ intellexit loqui q̇buſdã diuinæ maieſtatis exiſtentibus & apparẽtibus ſignis, ſicut in hominibus dei ſępe apparuiſſe ſcriptura [illegible] Sed rurſus quæritur ſi ita eſt: vnde angelos poſtea fuiſſe cognouerint, niſi forte cum eis videntibus in cœlos iiſſent?

¶ Quia occurrit Loth angelis, & adorauit in faciẽ, videtur [illegible] xiſſe q̇ angeli eſſent. Sed rurſus cũ eos ad refectionẽ corporis inuitat, q̃ mortalibus neceſſaria eſt, videtur putaſſe q̇ homines eſſent. Ergo q̃ſtio ſimiliter ſoluitur, vt ſoluta eſt in tribus qui venerunt ad Abrahã, vt aliq̇bus ſignis appareret eos diuinitus miſſos, q̃ tamen homines crederentur. Nã hęc in epiſtola, q̃ eſt ad Hebræos, cũ de hoſpitalitatis bono ſcriptura loqueretur, ait. Per hãc.n. q̇dã neſcientes hoſpitio receperunt angelos.

¶ Exhibuit itaqȝ hoſpitalitatẽ q̃do ſanctis hominibus dei, in [illegible] Deũ eſſe cognouit, cũ eos ſicut etiã ipſe Abrahã, angelos eſſe [illegible] ret. Hi.n. patriarchæ ſunt ſignificati in epiſtola ad Hebræos, vbi de hoſpitalitate loquẽs ait, Per hãc q̇dam neſcientes hoſpitio recepe

runt

tē angelos. Recepit ergo eos Loth, neſciēs φ angeli eſſent, cognoſcēs tū, ſicut ipſo demōſtrante cognoſcere potuit, quis in eis eſſet. Et Abrahā in tribus, & Loth in duobus viris dominū agnoſcerēt, cui per ſingularē numerū loquebantur etiā cū eos homines eſſe arbitrarētur. Neqꝫ.n. aliā ob cauſam ſic eos ſuſceperunt, vt tanquā mortalibus & humana refectione indigētibus miniſtrarēt, ſed erat profecto aliqd, quo ita excellebāt licet tanq̄ hoīes, vt in eis eſſe dominū ſicut eſſe aſſolet in prophetis, hi q hoſpitalitates illis exhibebant, dubitare nō poſſent: atqꝫ iō & ipſos aliqñ pluraliter, & in eis dominū aliqñ ſingulariter appellabāt. Angelos autē fuiſſe Scriptura teſtatur nō ſolū in Geneſis libro vbi hæc geſta narrātur, verū etiā in epiſtola ad Hebræos, vbi cū hoſpitalitas laudaretur, Per hāc, inqt, etiā quidam neſcientes hoſpitio receperunt angelos. Ex libro de ciuit. dei. x. Deum agnoſcebant in viris Abraham & Loth

F

Honorabile cōnubiū ī oībus & thorus immaculatus. Fornicatores enim & adulteros iudicabit deus. Ex ſermone de verbis euāgelij

Vulnus peccati carnalis mortiferum eſt.

VVlnus eſt mortiferū, quod aliquādo qui cōmittunt neſcio qua peruerſitate cōtemnunt & neſcio vnde ſibi teſtimonia nulla & vana cōquirunt dicētes, Peccata carnis deus nō curat. vbi eſt quod ſcriptum eſt, Fornicatores, & adulteros iudicabit deus? Ecce quod attendas quiſquis tali morbo laboras. Quod dicit deus audi, nō quod dicit tibi fauens peccatis tuis animus tuus aut eadē tecum iniquitatis catena ligatus amicus tuus, vel potius inimicus & tuus & ſuus. Honorabiles, inquit, nuptiæ in omnibus, & torus immaculatus: fornicatores autem & adulteros iudicabit deus. Times ne te inſcribat inimicus, & non times ne te iudicet deus? Vbi eſt fides? Longe eſt quidē dies iudicij, ſed vniuſcuiuſque hominis dies vltimus longe eſſe non poteſt. Et quia breuis eſt vita, & quia ipſa breuitas ſemper incerta, quādo ſit dies vltimus tuus neſcis. Corrige te hodie propter cras. Proſit tibi & modo in ſecreto correptio. Dies vltimus ſuus cuiqꝫ preſto eſt.

Sint mores ſine auaritia, cōtēti præſentibus. Ipſe enī dixit, Nō te deſerā neqꝫ derelinquā. Ita vt cōfidēter dicamus, Dominus mihi adiutor eſt, nō timebo quid faciat mihi homo. Memētote præpoſitorū veſtrorū, qui vobis locuti ſunt verbū dei, quorū intuētes exitū cōuerſationis, imitamini fidē. Ieſus Chriſtus heri & hodie, ipſe & in ſecula. G Pſal. cxvij.

DOminus mihi adiutor eſt, non timebo quid faciat mihi homo. Sed nūquid homines ſolos habet inimicos eccleſia? Quid eſt homo carni & ſanguini deditus, niſi caro, & ſanguis? Sed ait Apoſtolus, Nō eſt nobis colluctatio aduerſus carnē & ſanguinē, ſed aduerſus principes & rectores mundi tenebrarū Ex tract. pſ. cxvij. Inimici eccleſiæ non ſunt ſoli homine.

Ephé.v.
Ephe.vi
Omnes inimi/cos deſpicere poteſt cui do/minus adiutor eſt.

harũ. Poſt rectores iniquorũ mundũ illũ diligentius, ꝛ propter tenebrarũ, quia ꝛ nos fuimus aliquãdo tenebre, nũc aũt lux in do/mino. Aduerſus ſpiritalia, inq̃t, nequitiæ in coeleſtibus .i. diabolũ ꝛ angelos eius. Quẽ diabolũ alio loco dicit principem poteſta aeris huius. Audi ergo quod ſequitur, Dominus mihi adiutor, ꝛ ego deſpiciã inimicos meos. Ex quolibet genere inimici exurgã ſiue ex numero malorum hominum, ſiue ex numero angelorũ in domini adiutorio deſpicientur.

H

Doctrinis variis & peregrinis nolite abduci. Opti mum eſt enim gratia ſtabilire cor, non eſcis, quæ nõ profuerunt ambulantibus in eis. Habemus altare, de quo edere non habent poteſtatem qui tabernacu lo deſeruiunt. Quorum enim animaliũ infertur ſan

Num.xix.

guis pro peccato in ſancta per pontificem, horum corpora cremantur extra caſtra. Propter quod & Ie ſus vt ſanctificaret per ſuum ſanguinem populum, extra portam paſſus eſt. Exeamus igitur ad eum ex tra caſtra, improperium eius portantes. Non enim habemus hic manentem ciuitatem, ſed futuram in quirimus.

Ex lib. quæſtiõ num euãg. ij
Leproſi ſunt qui doctrinas profitentur er/roris.

℄ Leproſi nõ abſurde intelliguntur q ſciẽtiã verę fidei nõ habẽtes varias doctrinas ꝓfitẽtur erroris. Nõ. n. vel abſcõdũt imperitiam ſui, ſed ꝓ ſumma peritia ꝓferunt in lucẽ, ꝛ iactanciam ſermonis oſtẽtant. Nulla porro falſa doctrina eſt q̃ nõ etiã aliqua vera in termiſceat. Vera ergo falſis inordinate permixta in vna diſputatio ne, vel narratione hoĩs tanq̃ in vnius corporis colore apparentia ſi gnificãt leprã tanq̃ veris falſisq̃ colorũ locis humana corpa va riãtẽ, atq3 maculãtẽ. Hi aũt tã vitandi ſunt eccleſiæ, vt ſi fieri põt,

A

longius remoti magno clamore Chriſtũ interpellent, ſicut illi de cẽ q ſteterũt a lõge, ꝛ leuauerũt voces dicentes, Ieſu præceptor mi ſerere noſtri. Nã ꝛ q preceptores vocãt, quo nomine neſcio vtrũ q̃

Lucæ.xvii.

quã dñm interpellauerit ꝓ medicina corpali, ſatis puto ſignificari le pram falſam eſſe doctrinam, quam bonus præceptor abſterge.

Per ipſum ergo offeramus hoſtiã laudis ſemper deo, ideſt fructũ labiorũ confitentium nomini eius.

Ex lib. de gratia noui teſtamẽti
Pſal.xxi
Amans deum, laudare poteſt eum.

QVi timetis dñm, laudate eũ, vt deũ nõ ſeruiliter, ſed libe re colatis. Amare diſcite quẽ timetis, ꝛ poteritis lauda re quẽ amatis. Timentes. n. deũ hoĩes veteris teſtamen ti ꝓp literã terrentem ꝛ occidentem, nõdũ habentes ſpi ritũ viuificãtẽ, currebãt cũ ſacrificijs ad tẽplũ, ꝛ ſignis in figura ſa

[illegible] ſanguinis quo redempti ſumus, cũ neſcientes qd p eos pfiguraretur, cruentas victimas immolabãt. Nũc vero in gratia teſtamẽti noui, Ps. [illegible]
[illegible] carminis deũ laudate eũ. Ipſe quippe in alio pſalmo mutanda illa B
[illegible] q̃ tũc in vmbra futuri offerebãtur, Nõ accipiã, inqt, de
[illegible] manu tua vitulos: neque de gregibus tuis hircos. Et paulopoſt, vt Ibidem.
[illegible] ſuccederet ſacrificiũ noui teſtamẽti qñ illa fuerãt ceſſatura, Immola, inquit, deo ſacrificiũ laudis, & redde altiſſimo vota tua. Et in fi- Pſal. [illegible]
ne eiuſdẽ pſalmi, ſacrificiũ, inqt, laudis glorificabit me, & illic via
eſt q̃ oſtẽdã illi ſalutare meũ. ſalutare dei, Chriſtus eſt. Quẽ infan
[illegible] Symeon ſenex cũ agnouiſſet in ſpũ, eũq; ſumpſiſſet in manus,
nunc dimittis, inqt, domine ſeruum tuum ſecundum verbũ tuũ Lucæ. [illegible]
in pace, quoniam viderunt oculi mei ſalutare tuum.

Beneficentiæ autem, & communicationis nolite obliuiſci, talibus enim hoſtiis promeretur deus.

SAcrificiũ viſibile inuiſibilis ſacrificij ſacramẽtũ. i. ſacrũ ſignũ Ex lib. x. de ci-
eſt. Vnde ille pœnitens apud prophetam, vel ipſe propheta uit. dei. ca. v.
quærens deũ peccatis ſuis habere propitiũ, Si voluiſſes, inqt Sacrificium vi-
ſacrificiũ dediſſem, vtiq; holocauſtis nõ delectaberis. Sacrificium ſibile.
deo ſpiritus cõtribulatus, cor cõtritũ & humiliatũ deus nõ ſpernet Pſal. l.
Intueamur quẽadmodũ vbi deũ dixit nolle ſacrificiũ, ibi deum Sacrificiũ vult
oſtẽdit velle ſacrificiũ. Non vult ergo ſacrificiũ trucidati pecoris, & nõ vult deus
ſed vult ſacrificiũ contriti cordis. Illo igitur quod eũ nolle dixit,
hoc ſignificatur quod eũ velle ſubiecit. Sic itaq; ille deum nolle
dixit, quomodo a ſtultis ea velle creditur, velut ſuę gratia voluptatis. Nã ſi ea ſacrificia quæ vult, quorũ hoc vnũ eſt. cor contritum &
humiliatũ dolore pœnitendi, nollet eis ſacrificijs ſignificari, quæ
velut ſibi delectabilia deſiderare putatus eſt, non vtiq; de his offe C
rendis in lege veteri præcepiſſet. Et paulopoſt.

Et ideo mutanda erant opportuno certoq; iam tẽpore ne ipſi
deo deſiderabilia, vel certe nobis acceptabilia, ac non potius quæ
his ſignificata ſunt crederentur. Item apud aliũ prophetã. In quo
inqt apprehẽdã dominũ, aſſumã deũ meũ excelſum? ſi apphen-
dã illũ in holocauſtis, in vitulis agniculis? ſi acceptauerit dominus in millibus arietũ, aut in denis millibus hircorũ pinguiũ? ſi
dedero primogenita mea impietatis fructũ vẽtris mei pro pecca-
to aĩæ meæ? ſi annunciatum eſt tibi homo bonũ, aut qd dñs ex- Sacrificium
quirat a te, niſi facere iudiciũ, & diligere miſericordiã, & paratũ eſſe ire quod deus re-
cũ dño deo tuo? Et in huius pphetę verbis vtrinq; diſtinctum eſt, quirit.
ſatiſq; declaratũ illa ſacrificia p ſeipſa nõ reqrere deũ qbus ſignificãtur hæc ſacrificia q̃ reqrit deus. In epiſtola q̃ ſcribitur ad He-
bræos. Benefacere, inqt, & communicatores eſſe nolite obliuiſci,
talibus. n. ſacrificijs placet deo. Ac p hoc vbi ſcriptũ eſt. Miſericordiam Matth. [illegible]
volo q̃ ſacrificium: nihil aliud q̃ ſacrificium ſacrificio prælatum oportet intelligi. Quoniam illud quod ab omnibus appella magis volo.

Sacrificiũ prefer- tur ſacrificio. tur ſacrificium, ſignum eſt veri ſacrificium, porro autẽ …
ſacrificiũ eſt. Vnde dictum eſt, quod paulo ante commemora…
D Talibus enim ſacrificijs placetur deo. Quęcunq; igitur in mi…
no tabernaculi ſiue templi multis modis de ſacrificijs legi…
uinitus eſſe pcepta ad dilectionẽ dei ⁊ ꝓximi ſignificãdo refer…
Matth. xxii. In his. n. duobus praeceptis, vt ſcriptũ eſt, tota lex pẽdet ⁊ ꝓphe…

Obedite praepoſitis veſtris: & ſubiacete eis. Ipſi
peruigilant quaſi rationẽ pro animabus veſtris red-
turi, vt cũ gaudio hoc faciant, & non gementes. H…
enim non expedit vobis. Orate pro nobis. Confi-
mus enim quia bonã cõſcientiã habemus, in om-
bus bene volentes conuerſari. Amplius autẽ dep-
cor vos hoc facere, quo celerius reſtituar vobis. De-
us autẽ pacis qui eduxit de mortuis paſtorẽ mag…
ouiũ in ſanguine teſtamẽti aeterni dominũ noſtrũ
ſum Chriſtũ, aptet vos in omni bono, vt faciatis e…
voluntatẽ: faciens in vobis quod placeat corã ſe p…
Ieſum Chriſtũ, cui eſt gloria in ſecula ſeculorũ a…
Rogo autẽ vos fratres vt ſufferatis verbũ ſolatii. E…
A enim per paucis ſcripſi vobis. Cognoſcite fratrẽ n…
ſtrũ Timotheũ dimiſſum, cũ quo ſi celerius veneri…
videbo vos. Salutate omnes prepoſitos veſtros, …
omnes ſanctos. Salutant vos de Italia fratres. Gra…
cum omnibus vobis. Amen.

Ex ſermone de verbis euang. Audiſtis: ⁊c. AVdiſtis fratres mei, cũ Epiſtola ad Hebraeos legeret. Ob…
te ꝓpoſitis veſtris, ⁊ ſubditi eſtote, qui ipſi vigilãt ꝓ ani…
bus veſtris tãq; rõnẽ reddituri, vt cũ gaudio hoc faciã…
nõ cũ triſtitia, nõ. n. expedit vobis. Quãdo facimus iſta cũ g…
niſi quãdo videmus ꝓficere homines in verbis dei? Tunc…
Cũ gaudio labo- rat operarius in agro dũ fructũ aſpicit e labore ſuo. gaudio laborat ⁊ parius in agro, quãdo attẽdit arborẽ, ⁊ fruct…
dem quãdo attẽdit ſegetẽ, ⁊ fluctuare ꝓſpicit vbertatẽ, non ſine c…
ſa laborauit, non ſine cauſa dorſum curuauit, non ſine cauſa m…
nus attriuit, non ſine cauſa frigus ⁊ eſtus tolerauit: Hoc eſt q…
ait, Vt cũ gaudio hoc faciãt ⁊ nõ cũ triſtitia, nõ. n. expedit vo…
Nũqd dixit, nõ illis expedit? Dixit nõ expedit ſed vobis. Nã …
poſiti quãdo cõtriſtãtur de malis veſtris, expedit illis ipſa triſti…
⁊ prodeſt illis, ſed non expedit vobis. Simul ergo in bono …
B agro bonum operemur, ⁊ ſimul de mercede gaudeamus. Am…

Finis Epiſtolę ad Hebraeos, ⁊ eius expoſitionis. Deo laus ⁊ …

Digitized by Google

INCIPIT EPISTOLA ANIANI, AD Euangelum preſbyterum.

DOmino ſancto Euágelo preſbytero Anianus ſalutem. Recenti experiméto didici ꝙ ſint vtilia obſequétibus imperia bonorum, qui rectiore quadam ingrediétes benignitatis via, beneficia deferút ſub ſpecie iuſſionis. Quid enim mihi iucúdius, quod fructuoſius īperare iuſſiſti, ꝙ vt ex beati viri Ioánis operibus, in noſtram linguam aliqua tráſferrem. i. ſeptem libellos eius,
os ſuper Apoſtoli Pauli laudibus in eccleſia aliquádo diſſeruit
quo mihi, etſi in ſermone peregrino admodum rudi, plus eue-
t tamen voluptatis, et commodi, ꝙ laboris. Secretum eſt enim
cum tibi dum vertere conor e greco, preſſius ipſe combiberes,
eniuſq; tam inſignis doctrinæ veritate perfruerer, maxime cū
iq; diues ingenium in materia locupletiore verſetur. Beatus. n.
c Paulus exprimitur, non fucatæ alicuius laudis adumbratus
loribus, ſed inuiolabili virtutum ſuarum veritate formatus.
uem tam integre vbiq; tam ſolide, nunc ex magnitudine ope-
rum, nunc ex illuminatione dictorum, modo ex conſilio vario,
odo ex diſpenſationum profundo, tum ex tolerantia paſſionū,
m ex claritate ſignorum, eximius laudator aſſeruit, vt non eū
epinxiſſe ſolum, verum quaſi ad prebendum rurſus perfectionis
exemplum, quodammodo reſuſcitaſſe videatur. N. ā cum ab aliis
æterorum merita laudantur, vſitatum quiddā ſolent, atq; exile
eſonare, et velut in ſuperficie circumuagante ſermone, virtutes ip-
e nominibus magis ſuis ad commemorationem videntur ve-
ire ꝙ rebus. Beatus autem Ioannes Paulum altius intuendo, di-
lacideq; in medium proferendo, ipſas mihi videtur inſpexiſſe ve-
as, ac medullas virtutum expreſſiſſe. Quæ ita omnes in iſta lau-
atione viuunt, ita floribus ſuis decorantur, et fructibus, vt eas pro
e non minus ab hoc tam ſublimiter explicatas, ꝙ ab Apoſtolo
ortaſſe miremur. Quod quidem opus eo eſſe apud te amabilius
debet, et gratius quo de ſanctarum ſcripturarum luce rutilans, cla
iſſimi ſideris vice, noctem Manichæi erroris exagitat. Quantum
enim nobis conſolationis exoritur, cum cernimus tam erudito,
tāq; illuſtri orientis magiſtro, eam quam in nobis Traducianus
oppugnat, aſtrui veritatem? qui certe beatus Ioannes, vt in omni-
bus libris ſuis, ita hic quoq; ab omni munitam latere cuſtodit, ar
mat, accendit, vt videatur non tam preſentes informaſſe diſcipu-
los, ꝙ nobis contra veræ fidei oppugnationem, auxilia præparaſſe
Quantus. n. ille aduerſus neceſſitatem? quantus pro libero ſurgit

arbitrio: q; noſtrorum libris vbiq; concinens, voluntatis
tuato diuinae gratiae preſidia commendat: q; contra
tiorum tenebras, q; pro cunctarum ſpeculo virtutum ſplendi-
mum vas electionis opponit. Primo beatum Paulum
omnibus preferendo ſanctis, et angelis conferendo. Secundo
virtutibus eius, atq; ſententijs bonum afferendo naturae. Ter-
eius charitatem prae cunctorum ſalute feruentiſſimam compro-
bando. Quarto de vocatione eius, et confirmata vbiq;
gelii veritate dicendo. Quinto, de paſſionibus eius, et
num varietatibus differendo. Sexto ſoluendo omnes
A ſtiones quibus Traducianus os innitens beatum Paulum
obfuſcatione commaculat, vt ſcilicet fidelibus ſuis
plo peccata conciliet. Septimo ignem zeli eius in Chriſtum
te honorem quoq; apoſtolatus feruorem docendi ſupra
efferendo, vt ſatis liquido clareat extinctam eſſe peccandi
tatem, quam aduerſus Manicheos et doctrina apoſtoli
vita. Verum nos in tam egregij interpretatione operis, etſi
vt puto) de ſenſuum veritate, non tamen parum de eloquij
ſtate perdidimus, ſplendorem tam nobilis ſtyli, et elocutionis
gratiam exprimere non valentes. Sed ne ſic quidem te illud in-
peraſſe poeniteat. Neq; n. verendum tibi eſt, ne forte aſperitate
ſlationis offenſus, lectionis huius careas voluptate: cum quicquid
nobis ex cultu defuit, ornatuq; verborum, id totum illius que
tranſtulimus magnifica inuenta compenſent. Eſt n. ſanctus Ioan-
nes tam clarus totus, ac fulgidus, vt facile poſſit ſententiarum ſua-
rum lumine etiam inter noſtri ſermonis nubila coruſcare.

NCIPIT LIBER SANCTI IOANNIS Chryſoſtomi de laudibus beati Pauli Apoſtoli.

B

HOMILIA I.

Nihil prorſus errauerit, qui pratum quoddã
inſigne virtutum ac paradiſum ſpiritalem
Pauli animam nuncupauerit. Tam multa
enim gratia floruit, tanq; huic gratiæ con-
gruente vitę perfectione reſplenduit. Quo-
niam enim vas electionis effectus eſt, & be-
ne ſemetipſum emendare curauit, largiſſi-
me in eum ſpiritus munus effuſum eſt, un-
de & mirabiles nobis fluuios genuit, non ſe-
cundum paradiſi fontem quattuor tantum. ſed multo etiam plu-
res & quotidie fluentes, non terram irrigantes ſed animas homi-
num ad producenda virtutum germina ſuſcitantes. Quis ergo ad
explicanda iſtius merita ſermo ſufficiet? Quæ autem lingua lau-
dibus eius inueniatur æqualis, cum omnia quæ ſunt in hominibus
bona, anima vna poſſideat, & ea cuncta plene, atq; cumulate, nec
ſolũ hominũ, ſ; etiã quod eſt amplius angelorũ? Nequaq; ergo poſ-
ſumus eius explicare preconia. Nec tamẽ idcirco reticebimus, qui
potius ꝓpterea dicemus. Eſt. n. hoc maximũ laudis genus, cum ora-
tionis copiã virtus ſuperat & magnitudo laudati. Sicq; vinci mul-
to eſt nobis glorioſius, q; ſæpe viciſſe. Vnde igitur, opportuniꝰ lau-
dum eius ſumamus exordium? vnde inquam incipiemus aliun-
de, niſi ab hoc ipſo primum, vt oſtendamus eum bona omnium
poſſidentem? Siue enim prophetæ potentius in ſe aliquid oſten-
derunt. magiſq; mirabile, ſiue patriarche, ſiue iuſti, ſiue apoſtoli,
ſiue martyres, hæc omnia ſimul colligens Paulus, cum tanto ha-
bet cumulo, cum quanto nullus eorum bonum quo excellebat,
impleuit. Hoc itaq; diligentius intuere Abel obtulit ſacrificium, &
inde laudatur. Sed ſi Pauli hoſtiam adducamus in medium: quã-
tum coelum a terra, ſuperior apparebit. Quem ergo vultis vt me-
moremus? Non enim vna tantummodo eſt. ſiquidem ſemetipſum
per dies ſingulos immolabat. Quam tamen rurſus hoſtiam du-
pliciter offerebat, tum in corde, tum in corpore ſuo mortificatio-
nem Ieſu ſine intermiſſione circunferens. Nam & ad pericula iu-
giter parabatur: conſummans voluntate martyrum, & naturam in
ſe mortificando carnis, nihil minus q; immolatæ deo hoſtiæ
munus implebat, immo etiam multo amplius. Non oues enim
offerebat, aut boues, ſed ſemetipſum per dies ſingulos dupliciter (
vt diximus) immolabat. Propter quod confitendo dicebat.

Paulus paradiſus ſpiritalis.

Diuerſa flumina ex animo Pauli fluentia

In Paulo reperiuntur omnia bona virtutũ tã angelorũ q; hominum.

C

Paulus perfectiꝰ obtulit deo ſacrificium quã Abel.

Ego enim iam immolor, ſanguinem vtiq; ſuum
vocans. Neq; vero his tantummodo ſacrificiis contentus fu-
quia bene ſeipſum conſecrauerat deo, etiam orbem vniuer-
ſtuduit offerre. Qui terram videlicet ac mare, Græciam ſi-
D Barbariam, omnem prorſus (quanta eſt ſub ſole) regionem q
volitans circuiuit: non ſimpliciter labore velut in vacuum
percurrens, ſed peccatorum ſpinas pariter euellens, & verbum
minans vbiq; pietatis, fugans errores, veritatem reducens, ex
minibus faciens angelos, quinimmo ipſos homines quaſi ex
monibus angelos prouehens. Propter quod iam hinc poſt la-
res plurimos ac trophæa innumerabilia tranſiturus, pro diſci-
lorum conſolatione dicebat. Sed & ſi immolor ſuper ſacrifici-
& obſequium fidei noſtræ, gaudeo & congratulabor omnibus v-
bis. Propter quod & vos gaudete, & congratulamini mihi. Qu-
nam igitur huic hoſtiæ reperietur æquale, quam Paulus gladio ſ-
eſt ſpiritus imolauit, quamq; in illo altario obtulit, quod ſupra
los locatum eſt? Sed Abel dolo germani percuſſus occubuit, &
hinc effectus eſt clarior. Vt ergo innumeras tibi oſtendam mor-
tot vtiq; quot etiam dies beatus iſte in prædicatione vixit. ...
eam quoq; vis noſſe mortes, quæ notiſſime etiam rebus ...
Abel quidem a fratre vt nihil a ſe læſo, ac nullis affecto benefi-
interemptus eſt. Paulus vero ab his eſt interfectus, quos innume-
malis cupiebat eripere, & propter quos ſuſtinuit vniuerſa ...
paſſus eſt. Sed Noe iuſtus in generatione ſua atq; perfectus, & ſo-
erat talis in cunctis. Sed & Paulus ſolus inter omnes talis inu-
eſt. Et ille quidem ſe tantummodo legitur ſeruaſſe cum liberis:
autem multo ſæuiore vndarum inundante diluuio, non arcam
cooptando compagibus tabularum, ſed epiſtolas componendo pro ...
lis, non duos, vel tres, aut quinq; cognatos, ſed vniuerſum pro-
orbem mergi periclitantem, ex medijs fluctibus liberauit. Nec ...
hæc talis arca, vt vno circumferretur locoq; ſed orbis terminos com-
prehendit. Nam vſq; nunc omnes in hanc arcam Paulus inducit, qui ...
capacem ſaluandæ multitudinis præparauit. Quæ ſuſcipiens irrationa-
pene animalibus ſtultiores, imitatores efficit angelorum. Et hinc q-
illam vincit arcam, quia illa quidem coruum recipiens, coruum rurſum e-
& includens lupum, feritatem eius mutare non potuit. Hic vero ac-
tres, miluoſq; ſuſcipiens, fecit columbas: & excludens irrationabili-
omnem atq; feritatem manſuetudinem ſpiritus introduxit. Manet hodie
hæc arca nauigans, nec tamen aliquando diſſoluitur, nec valet tab-
eius vlla malitiæ laxare tempeſtas, quin potius ipſa tempeſtati-
tus nauigando compeſcuit. Quod ſatis conſequenter effectum eſt. No-
bitumine ac pice, ſed ſancto ſpiritu eius tabulæ ſunt perunctæ
Abraham mirantur omnes, quia cum audiſſet Abraham, Exi de terra t-
cognatione tua: & domos reliquit, & patriam & amicos, atq; cog-
tos, quorum omnium iacturam ſolo diuini auctoris præcepto penſaba-

Quod paſſio apoſtoli fuit magis merito-ria ſibi, quam occiſio Abel ipſi Abel.

B

Paulus perfectius genus humanum ex medijs fluctibus liberauit quam Noe.

Gene. vij.

Paulus ſua doctrina animalia ferocia fecit mitia.

Gene. xij.

B

Digitized by Google

os eſt. Propterea miramur. Sed quid Paulo poſſit æquari, q nõ
ıdo patriam, cognatos, ac domum, ſed ipſum quoq; mundum
quintimo etiã cælũ: & cælũ cæli? Et hæc omnia Chriſtum ſuſcĩ
ndo deſpexit, vnũ pro cũctis illud & ſolũ.i. Chriſti charitatem
ıs ſtẽs. Neq; præſentia, inquit, neq; futura, neq; altitudo, neq; pro
ıdũ, neq; creatura alia poterit nos ſeparare à charitate dei quæ
in Chriſto Ieſu domino noſtro. Sed Abrahã ĩ periculũ ſeipſũ
dens hoſtibus filiũ fratris eripuit. At Paulus nõ fratris filium,
ĩs tres aut quinq; vrbes, ſed orbẽ vniuerſum de ipſa diaboli ex
ıe manu, innumerabilia per dies ſingulos pericula ſuſtinẽdo,
priiſque mortibus maxim ĩ ſecuritatẽ aliis comparando. Ca
t bonorũ eius, culmẽque philoſophiæ eſt, q filiũ voluerit ĩmo
e. Sed hæc quoque inueniemus Paulũ primas partes tenentes,
i nõ filiũ, ſed ſemetipſum (vt dixi) milies ĩmolauit. In Iſaac qdẽ
quis admirat & alia qdẽ plurima ſed pcipue patientiã, quoniã
teos fodẽs: & de propriis exagitatus laboribus, minime reſiſte
e, ſed factos a ſe puteos obrui patiebatur: atque ad aliũ ſemp mi
abat locũ, neq; collecta ſuorũ manu in aduerſarios irruebat, ſ;
opria poſſeſſione vbiq; cedebat, quoadusq; illorũ iniquiſſimã ĩ
pleret cupiditatem. At Paulus non puteos cernens lapidibus
rutos, ſed proprium corpus, nõ ſolum ſicut ille cedebat, ſed eos
iam a quibus lapidabatur, in cœlum ſtudebat euehere. Quanto
im amplius obruebatur iſte fons, tanto erumpebat magis, ac
res ex ſe fluuios effundendo emanabat. De lõganimitate atq;
tientia huius filium Iacob ſcriptura miratur. Et quæ nam illa
t tam adamantina prorſus anima, quæ Pauli patientiam poſſit
itari? Neq; enim bis ſeptem annorum, ſed totius vitæ ſeruitiũ
o ſponſa pertulit Chriſti: non aduſtus ſolum æſtu diei, & noctis
elu, ſed tentationes mille perpetiens: & nunc quidem verberi
ıs, nunc vero lapidibus ſciſſus, atq; colliſus: & modo quidem be
iis, modo autem fluctibus pugnans: modo etiã nimiæ atq; con
nuæ reluctans fami diebus ac noctibus. Et inter certamina vbi
; proſiliens, captas oues ex diaboli faucibus abſtrahebat. Sed Io
eph pudicitiæ virtute decoratus eſt. Et ego vereor ne iam ridicu
um ſit hinc Paulum laudare, qui ſemetipſum mundo crucifi
ens, ita non ſolum humanorum corporum pulchritudines, ſed
mnia etiam quæ videntur rebus clara ac decora cernebat, quẽ
dmodum nos fauillam cineremq; deſpicimus: qui quaſi mor
uus prorſus ad mortuum immobilis permanebat. Itaq; cũ tan
a animi cura comprimeret incentiua vitiorum & naturæ, nihil
um animum ad aliquem aliquando perpeſſus eſt. Stupent certe Iob
mnes homines, & valde vtiq; conſequenter. Et enim ille athleta
nirabilis, & qui Paulum ipſum velut ex aduerſo poſſit aſpicere
b patientiam, puritatemq; vitæ, ob teſtimonium dei: propter
illam fortiſſimam cum diabolo pugnam, propter victorias quæ

Paulus pl⁹ oĩa reliq̃t q̃ Abraham.

Non ſolum vt Abrahã Paulus filium fratris ab hoſtib⁹ eripuit ſ; vniuerſu orbẽ de ipſa diaboli manu extorſit.

Maior in Paulo quã in Iſaac patientia.

C

Paulus Ioſeph in pudicitia ſuperauit.

D

Iob in patiẽtia Paulus ſuperauit.

Digitized by Google

pugnam ſecuta eſt. Et Paulus non menſibus tantum, ſed
plurimis in agone perdurans, tam claros ... coronas
ba ſanitatem carnis radens, ſed in ipſius intelligibilis os ...
querere incurrens: & pugnans aduerſus tentationes ...
omni erat lapide tolerantior. Qui non a tribus & quatuor a...
cis, ſed a cunctis infidelibus, a falſis etiam fratribus opprobria
ſtinebat, conſputatus ab omnibus atq; maledictus. Sed illius
magna hoſpitalitas, & cura parentum ſiue pauperum. Nec eq...
dem iſtud negamus, ſed Pauli eam liberalitate inferiorem ...
ſtimus, & tanto inferiorē, quanto anima eſt corpus inferius. Qu...
enim ille curā impendebat carne debilibus, hāc iſte animae mor...
bidis exhibebat, nunc mentis ſenſibus claudicantes dirigendo
recti itineris inceſſu: nunc nuditate deformes ſtola caeleſtis phi...
loſophiae veſtiendo. In corporalibus quoq; beneficiis tanto illū ...
perabat, quanto eſt amplius in fame & egeſtate viuentem in...
gentibus ferre praeſidium, q̄ id ipſum de diuitiarum affluentia
miniſtrare. Nam illius quidem omni aduenienti aperiebatur ...
mus, huius vero anima vniuerſo patebat orbi: ac fideliū popu...
los benignae mentis recipiebat hoſpitio, dicens. Non anguſtia...
A mini in nobis, anguſtiamini vero in viſceribus veſtris. Et ille qui...
dem cū boues, ac oues haberet innumeras, erat in pauperes libera...
Iob. lis: hic vero nihil amplius corpore ſuo poſſidens, de hoc ip...
ſufficienter indigentibus miniſtrabat. Quod alicubi ipſe com...
morans, neceſſitatibus, inquit, meis, & his qui mecum ſunt mi...
niſtrauerunt manus iſtae. Corporis enim ſui operas velut ex qua...
dam poſſeſſione fructus eſurientibus deputabat. Sed vermes ...
delicet ac vulnera, faetoreſq; atq; intolerabiles ſancto Iob inferebat
dolores. Et ego fateor. Sed ſi per tot multos annos Pauli verbera
& cū ingi fame etiā nuditatē, catenas, carcerē, inſidias, pericula
cōſideres, quae a domeſticis, ab extraneis, a tyrānis, a toto poſtre...
mo patiebatur orbe, addas haec etiā his profecto amariora, id eſt
pro eis qui labebantur dolores, ſollicitudinē quā pro eccleſiis ...
viſionē quā pro ſcandaliſatis ſingulis perferebat: videbis q̄ tanto
erat ſaxo durior anima iſta perpetiens, & ferrum atq; adamantem
firmitate ſuperabat. Quae enim Iob corpore: haec Paulus men...
ſuſtinuit, quem omni febre moleſtior de ſingulis quibuſq; labē...
bus moeſtitia cōſumebat. Vnde & inges lachrymarū tecto fon...
B Gala. iiij. non diebus ſolū, ſed etiā noctibus effluebāt, omnique muliere p...
turiente vehementius affligebatur in ſingulis. Propter quod etiam
dicebat, Filioli mei quos iterū parturio. Quē vero iā quiſpiā po...
Iob putet eſſe mirabile: Moyſen profecto. Sed hunc etiam Paulus
ſatis eminēti virtute tranſcendit. Cuius quidem multa ſunt a...
praeclara, ſed caput ſanctae illius animae atq; faſtigiū eſt quod ...
pro Iudaeorū ſalute deleri elegit e libro. Sed Moyſes cum caeteris
optauit perire, Paulus pro caeteris. Non.n. cum pereuntibus per...

Moyſes poſterior e ipſo Iob Moyſen Paulus eminēti virtute trāſcēdit.

Paulus optauit deleri de libro vitæ Moyſes tantum cum cæteris periſſet.

…ret: ſed vt ſaluarētur alij ipſe de gloriæ æternitate decidere. Et ille quidē Pharaoni, iſte autem diabolo quotidie repugnabat. Et ille pro vna gēte, iſte vero pro vniuerſo orbe certauit: nō ſudore, ſed ſanguine vice ſudoris vndiq; profluente: cū non ſolū habitabiles mundi partes, verū etiā deſerta ad cultū religionis adduceret: nec ſolū Grecorū populos, verum & Barbarorū. Poterā quidē Ieſum Naue, & Samuelē & alios prophetas in cōparationem vocare, ſed ne ſermonē faciam longiorem, ad ipſa eorum capita cōtendam. Cum enim iſtis excelſior apparuerit, nulla prorſus de ijs ambiguitas relinquetur. Quinam ergo eminentiores videntur? Quis poſt hos alius niſi Dauid, & Helias, ac Ioānes, quorū vnus prioris, alter ſecundi eſt præcurſor aduentus? Propter quod etiam nominis cōmunione coniuncti ſunt. Quid igitur in Dauid pcipuum reperitur? Sine dubio hoſpitalitas, atq; erga deum feruens amor. Et quis amplius, immo quis ita vt anima Pauli hæc vtraque compleuit? Admirandum autem in Helia ergo minime eſt, quia cælum clauſit, quia induxit famem, quia ignem de cælo ſermone compoſuit, ſed quia zelauit pro deo, eratque in hoc ardentis affectu, ipſo igne vehementior. Sed ſi Pauli zelum diligenter inſpicias, tanto eum inuenias excelſiorem, quanto ille prophetis cæteris eminebat. Quid enim illis verbis reperiatur æquale, quæ gloriæ domini zelando dicebat, Quoniam optabam eſſe anathema pro fratribus meis, qui ſun cognati mei ſecundum carnem? Propterea a cælis ſibi propoſitis, ac præmijs, & coronis tardauit ac diſtulit dicens, Permanere autem in carne neceſſarium propter vos. Propterea non ſolum iſtam quæ cernitur, ſed illam quoq; quæ intelligitur creaturam nequaquam ſufficere ſibi credidit ad oſtendendum zelum & charitatem, qua ardebat in Chriſtum, ſed etiam aliam quæ non eſt, ſermone formauit, vt quod tota voluntate cupiebat exprimeret. Sed Ioannes in cibum locuſtas, & mel ſylueſtre ſumebat. Sed Paulus ita in in medio mundi ſtrepitu, quemadmodum ille in eremo quiete verſatus eſt: non quidem pauus locuſtis, aut melle ſylueſtri, multo autem his victu viliore contentus, ac ne neceſſario quidem indulgens cibo, præ feruenti predicandi ſtudio. Verum illius aduerſus Herodem apparuit magna conſtantia: & iſte non vnum aut duos, aut tres ſed innumeros in ſublimi poſitos poteſtate corripuit. immo longe illo ſæuiores tyrannos. Reſtat vt Paulum iam angelis comparemus. Ideoq; relinquentes terram etiam cælorum faſtigia tranſeamus. Sed nullus ſermonem noſtrum accuſet audacia. Si enim Ioannem & ſacerdotes dei ſcriptura angelos nominat, quid mirum ſi præſtanciorem omnibus Paulum illis virtutibus conferamus? Quid ergo eſſe in angelis magnificum predicamus? Profecto quia cum omni cu…

Paulus Dauid, Heliæ, & Ioāni baptiſtæ preferetur.

C

D.

Paulus angelis venit comparandus.

ra obediunt Deo. Quod Dauid quoqꝫ admirando dicebat [illegible] tes virtute, facientes verbũ eius. Huic enim bono profecto [illegible] æquale, etiam ſi ſint millies incorporei. Hoc eſt enim quod [illegible] xime eos præſtat beatos: quia obediunt præceptis dei, quæ [illegible] in nullo aliquando contemnunt. Hoc igitur & in Paulo [illegible] animaduerti poteſt cum omni diligentia & cautione ſermonem [illegible] ſolum autem ſermonem eius impleuit: verum etiam præcepta [illegible] ſupraque præcepta, hoc quippe declarans ait. Quæ eſt ergo [illegible] ces mea? Vt euangelium prædicans, ſine ſumptu ponam [illegible] lium dei. Quid vero aliud in angelis propheta miratur? Qui [illegible] cit, inquit, angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos ignem [illegible] Sed hoc etiam in Paulo poſſumus inuenire, qui veluti [illegible] ritus totum terrarum percurrit orbem, percurrendo [illegible] Sed necdum cœlum iſte ſortitus eſt. Et hoc eſt omnino [illegible] quia talis verſabatur in terrenis, & mortali adhuc carne [illegible] tus cum incorporalium poteſtatum virtute certabat. Quam [illegible] go nos ſumus condemnatione digni, cuꝫ vno homine [illegible] nia in ſe congregante, ne minimam quidem eorum partem [illegible] demus imitari. Hæc aſſidue mente voluentes, & nos ipſos [illegible] pabiles præbeamus, & ad illius zelum ſtudeamus accedere, [illegible] eadem bona peruenire mereamur, gratia & miſericordia [illegible] ni noſtri Ieſu Chriſti, cui gloria & imperium in ſecula ſæcu- lorum. Amen.

Obedire deo perfecte, angelos maxime præſtat eſſe beatos.

I. Cor. ix

B

Pſ. ci.

HOMILIA II.

Quid ſit homo, & quanta naturæ noſtræ nobilitas, [illegible] teqꝫ capax virtutis hoc animal præcipue ex [illegible] Paulus oſtendit. Qui nunc ſtetit aduerſus [illegible] humanæ creaturæ clariſſima pro deo voce reſpondens [illegible] cohortans ad ſtudia virtutis, & impudentiſſima blaſphemantium ora cõcludens, docens quoqꝫ ꝙ inter angelos hominesqꝫ [illegible] de ſit mediũ, ſi tamẽ nos ipſos diligẽtius extollamus. Nõ [illegible] ſortitus eſt ille naturã, nec diſſimilẽ nactus animã, neqꝫ [illegible] bitans mundum, ſed in eadem terra, eademqꝫ regione, ſub [illegible] & legibus nutritus, & moribus, cunctos qui nunc vel ſunt homines vel fuerunt altius virtute tráſcendit. Vbi igitur nunc illi qui vitia in procliuo, virtutem in arduo collocarunt? [illegible] lis palam repugnat dicens, Quod enim in præſenti eſt momentaneũ ac leue tribulationis noſtræ, ſupra modũ in ſublimitate [illegible] nũ nobis gloriæ pondus operatur. Si autẽ huiuſmodi tribulationes inueniuntur leues, quãto magis hæ quę in nobis ſunt voluptates. Neqꝫ vero hoc ſolũ in illo mirabile eſt, ꝙ præ abundantia [illegible] uotionis quodãmodo nõ ſenſit dolores pro virtute ſuſceptos, [illegible] etiã ꝙ virtutẽ ipſam nec mercede penſauit. Nã nos q̃dẽ propter

P

Paulus cũctos homines & præſentes & futuros virtute tráſcendit.

ij. Cor. iiij.

Si cut aduerſitates tẽporales cẽſende ſunt parue, ſic & voluptates mũdanæ reſpectu æternæ

...c proposita mercede certamus, quā ille cōplectēs etiā sine præ/ rum.
...io diligebat, cuncta illa quæ asperitate sui videtur impedire vir Paulo maior
...e, cū omni magnanimitate perpetiēs. Qui neq; infirmitatē cor erat cura cōmiſſa ꝙ̄ princi/
...ris, neq; multitudinē circunſtantiū vndiq; negotiorū, neq; ty/ pibus vel regi/
...nidē naturæ, nec quicꝗ̄ aliud cauſatus eſt, cū vtiq; maior illi bus.
cunctis & militiæ principibus & regibus terræ eſſet cura cōmiſ
sed quotidie celſior, quotidie aſſurgebat ardentior, & intentatis
...i periculis noua ſemper et alacritate pugnabat. Ideoq; ſignificās
...cebat, Eorū quæ retro ſunt obliuiſcēs, ad ea vero ꝙ̄ priora ſunt
...cendens me. Qui cū ſibi mortē iā imminentē videret, ad cō Paulus delecta/
...nionē delectationēq; gaudij alios prouocabat dicens, Gaude batur in ſuis
& cōgratulamini mihi. Ac periculis, iniurijs, opprobrijſq; pro/ afflictionibus.
...tis rurſus exultat, & Corinthijs ſcribens ait, Placeo mihi in in II. Cor. xii
...mitatibus meis, cū vtiq; hæc ipſa eſſe diceret arma iuſtitię, oſtē
...ns hinc ſibi fructū maximū prouenire. Itaq; cū inter medias
...imicorū verſaretur inſidias, ouans tamen de omni eorū refere
...at impugnatione victorias, & vbiq; ſciſſus verberibus, affectus
...iurijs atq; maledictis, quaſi triumphales pōpas ageret, crebraq; Paulus opta
...ophæa ſtrueret, ornabatur, gratiaſq; referebat deo dicēs, Deo aūt bat paupertatē
...ratias, qui ſemper triumphat nos. Itaq; ad cōfuſionē & iniurias & alia aduerſa
...as ob prædicandi ſtudiū ſuſtinebat, magis ꝙ̄ ad bonorū oble/ vehementius ꝙ̄
...amenta properabat, mortis potius ꝙ̄ vitæ deſideriū appetens, homines mun/
...aupertatis ꝙ̄ opulentiæ, & multo amplius laborē deſiderans, ꝙ̄ diales proſpera
...lij requiē poſt laborē, ac mœrorē magis eligens ꝙ̄ alij volup.
...ates, ſtudioſius pro inimicis orans ꝙ̄ alij aduerſus inimicos. Cō
...erterat.n. orbē terrarū, immo nos eū vere peruertimus. Ab illo
...tē ſic eſt cuſtoditus, quemadmodū a deo fuerat inſtitutus. Illa
...nim oīa quæ appetebantur a Paulo, naturæ congrua. hæc vero ꝙ̄
...dem ille fugiebat, contraria iudicantur. Vnde iſtud probari pōt?
...uia homo vtiq; cū eſſet Paulus, ad illa tamen magis ꝙ̄ ad iſta
...urrebat. Vnū.n. illi formidandū erat atq; metuēdū, offenſa nume
...ē dei, nec quicꝗ̄ aliud oīno. Ergo nec deſiderabile illi aliud erat
...iſi placere ſemper deo. Non dico aūt qa nihil præſentiū deſide/ Paulus ſolum
...abat, ſed nec ipſorū aliqd futurorū. Non.n. mihi dicās vrbes & gē deſiderabat pla
...es, exercitus, pecunias, prouincias, poteſtates. Hæc.n. ille nec quaſi cere deo.
...aranearū fila reputabat, ſed ea ipſa pene ꝙ̄ promittuntur in cœlis: &
...unc eius ardentē in Chriſto amorē videbis. Hic ſiqdē pręillius
...ilectione, non angelorū, nō archangelorū admiratus eſt digni/
...ates, nec qcꝗ̄ horū ſimile concupiuit. Quod.n. erat maius oībus
Chriſti amore fruebatur, cū hoc beatiorē ſe cunctis putabat, ſine
hoc autē neq; dominatuū, neq; principatuū ſocius eſſe cupiebat,
ſed cum hac dilectione magis eſſe vel extremus optabat, immo
etiā ex numero punitorum, ꝙ̄ ſine hac inter ſummos & honore Summum puta
ſublimes. Hoc.n. erat illi maximū ac ſingulare tormentū, ab hac bat incommo/
charitate diſcedere. Hæc illi erat gehenna, hæc ſola pœna, hæc in/ dum charitate

e vel dilectione privari. — finita et intoleranda supplicia, sicut etiam perfrui charitate Chri-
sti: Hoc illi vita, hoc mundus, hoc angelus, hoc praesentia, hoc futu-
A — ra, hoc regnum, hoc promissio, hoc bona videbantur in-
Propter hoc vero nihil in tristium parte ponebat. Horum
quę hic habentur nihil asperum nihil etiam suave reputabat
despiciebat vniuersa quę cernimus, vt solet herba iam putrida
contemni. Tyrannos vero ac populos spirantes furorem,
quosdam esse culices existimabat. Mortem vero ac
Pau'us mortes reputabat ludū puerorum. — mille supplicia quasi ludum putabat esse puerorum,
propter Christum aliquid sustineret. Tunc enim et haec amplecte-
batur libenter, et decorabatur vinctus catena, magis quam
demate coronatus. Et enim coronatus carcerem habitabat
ac libentius verbera excipiebat et vulnera, quam alij brauia
et dolores non minus quam praemia diligebat, cum ipsos
Phili. i. — lores loco duceret praemiorum. Propterea enim illos etiam
nominabat. Quem sensum diligenter expende. Praemium
erat dissolui et esse cum Christo: permanere autem in carne
men. Sed tamen propter Christi desiderium praemia
cupiditate certaminis, id quod magis necessarium esse dicebat.
gione vero anathema a Christo fieri certamen erat et dolor
gis autem supra certamen, supra quam omnem dolorem. At
B — esse cum Christo, erat praemium singulare. Paulus tamen pro
Christum illud maluit quam istud eligere. Sed profecto dicet
quis, quoniam haec omnia propter Christum suauia esse
Hoc plane etiam ipse confiteor, quoniam quae nobis sunt
tristitiae, haec illi pariebant maximam voluptatem. Et quid
pericula, erumnasque commemoro? In moerore enim maxime
ii. Cor. xi. — le versabatur, propter quod dicebat. Quis infirmatur, et ego n
infirmor? Quis scandalizatur, et ego non vror? Et si in
quoque dicat quis inesse aliquam voluptatem, multi enim
qui filiorum mortibus vulnerantur, aliquid consolationis
unt cum suis fletibus relinquuntur, magisque dolent cum
Paulus in suis doloribus et afflictionibus consolabatur. — hibentur: Sic et Paulus nocte et die consolationes accipiebat
chrymis. Nullus siquidem tam certo affectu mala propria, quam
deflebat aliena. Quemadmodum enim illum optimus
Paulus deflebat aliorum perditionem. — cum perditiones defleret? Qui vt illi salui fierent, a caelesti g
cupiebat excludi. Et hoc vnde manifestius est? Quia scilicet
nari illos multo acerbius existimabat quam semetipsum peri
si non acerbius, nunquam aliud optasset, quod vtique tole-
rabilius elegit. Qui cum certe spe maxima futuri praemij
Rom. ix. — non perfunctorie aliud optabat: sed clamabat dicens, Quoniam
tristitia est mihi magna, et continuus dolor cordi meo.
go et de singulis (vt ita dixerim) habitatoribus mundi tam ve-
mentem dolorem, et in commune pro cunctis, et gentibus
C — licet et vrbibus, et pro vnoquoque peculiariter lamentabatur

Digitized by Google

ertū aliqs poterit cōparare? Cui ferro? Cui adamanti? Quid nā
aliqs appellet animū? Aureā ne magis an adamātinū? Nā & Paulus adamante fortior, & auro precioſior.
ni erat adamāte fortior & auro gemmiſq; precioſior. Et alte-
a quidem materiam firmitate, alteram vero ſuperabat precio
e. Cui igitur rei haec ab aliquo anima comparetur? Earū quę eſ
ſunt, omnino nulli. Quia ſi vel auro adamantis fortitudo vel
manti honor daretur auri, tunc forte aliquo modo cōparatio
Pauli poſſet animae conuenire. Sed quid ego adamantem &
um ad ſimilitudinem adduco Pauli? Mundum ſi ediuerſo ap-
das omnem, etiam tunc videbis aperte Paulum vergere pon-
examinis. Si enim de his qui in melotis & ſpecubus in exigua
is parte verſantur, hoc dictum eſt: quanto magis nos dicimus
ulum mundo & omnium quae in mundo ſunt digniorem? Si
ur etiam mundus eo dignus non eſt, ſit forte vel coelum. Sed
d quoq; inuenitur inferius. Si enim iſte nō coelū ſolū, ſed etiā
e habentur in coelis, dei poſtpoſuit charitati, quomodo nō ma-
ōis, q̄ tanto eſt benignior Paulo, quāto malitiā bonitas ante-
it, innumeris eum coelis iudicat digniorē? Non enim nos tan-
diligit deus, quantum a nobis ipſe diligitur: ſed tanto effuſius,
tū ne ſermo quidē ſufficit explicare. Conſideremus ergo quā-
illū honoribus, etiam ante tempus reſurrectionis extulerit. In
adiſum rapuit: in coelum tertium ſubleuauit: ineffabilis arca-
fecit eſſe participem, taliumq; myſteriorū cōſcium, quae nulli
minū fas fuerit confiteri. Nec immerito. Siquidē Paulus in ter
gradiens ſic ſe agebat in cunctis, quaſi angelorū ſocietate frue
r. Nam paſſibili adhuc corpori colligatus illorū perfectione
idebat: tantiſque fragilitatibus ſubditus in nullo inferior ſuper
virtutibus apparere certabat. Nam & tanq̃ pennatus totum do-
do peruolauit orbem: & velut incorporeus labores periculaq;
contempſit, & quaſi iam coelum poſſidens, cuncta prorſus terrena
pexit, & tanq̃ cum ipſis iam incorporeis virtutibus degeret: ita
mentis intentione vigilauit. Et angelis quippe ſaepe diuerſa-
n gentium cura commiſſa eſt: ſed nullus illorum ita creditum
i populū gubernauit, vt Paulus vniuerſum gubernauit orbem.
q; vero dicas quia haec non perficiebantur a Paulo. Hoc enim
um nos fatemur. Sed ſi non ipſe erat qui cuncta complebat: ne
q̃ tamen ab eorū operū laudibus ſeparatur. Quia vtiq; dignū
antae gratiae praeparauit: per quam tam magnifica & glorioſa
ficeret. Michaeli gens commiſſa eſt Iudaeorum. Paulo vero ter
, ac maria, atque vniuerſi orbis habitatio, ipſumque deſertum.
haec non ad iniurias, quod abſit, dicimus angelorum, ſed oſten
nus eſſe poſſibile illis hominem copulari, iuxtaque illorum
erita conſiſtere. Cuius autem rei gratia non angelis potius haec
edicationis cura commiſſa eſt? vt nullus ſcilicet excuſationis
lorem deſes inueniret, ac negligens, ac natura ad diuerſitatem

Paulus dignior coelo.

D

Deus Paulum his honorauit honoribus.

Paulus in terris vitam duxit angelicam.

Paulo maior hominum cura commiſſa eſt qui angelis

E

naturæ cõfugeres dormiẽdo. Deinde vt tanto [illegible]
admiratio naſceretur, quanto de natura inferiore [illegible]
modo. n. nõ admirabile hoc atq; ſtupendum [illegible]
rena lingua ſermo proſiliens mortem fugat, peccat [illegible]
nebras cæcitatis illuminat. & mutatione mirifica ter[illegible]
tit in cœlum? Propter hoc igitur ſtupeo [illegible]
admiror promptum animũ Pauli, quoniã ſe talẽ [illegible]
re, quoniã tantæ ſe gratiæ capacẽ parauit. Vos aũt rogo [illegible]
remini ſolũ, verũ etiã imitemini tã clarũ hoc [illegible]
Sic nãq; poterimus coronarũ eius eſſe participes. [illegible]
I.Tim.iiij nos dixiſſe mirator, quia quicunque habuerit Pauli [illegible]
ſit habiturus & præmia, ipſum audiat iſta dicentẽ. [illegible]
F bonũ certaui, curſum cõſummaui, fidẽ ſeruaui. De [illegible]
eſt mihi corona iuſtitiæ quã reddet mihi dominus [illegible]
ſtus iudex. Nõ ſolũ autẽ mihi, ſed & omnibus qui diligunt [illegible]
eius. Vides certe vt cunctos in eadẽ gloriæ [illegible]
Quia igitur omnibus eadẽ corona poſita eſt, ſtudeamus [illegible]
gni illis bonis, quæ promiſſa ſunt, inueniri. Neq; ſolũ [illegible]
nẽ, atq; eminẽtiã in illo debemus cõſiderare [illegible]
illud animi eius atq; robuſtũ, per quod ad tantã [illegible]
uenire, ſed & naturæ ſocietatẽ, p quã nobis in cunctis [illegible]
pat. Et ſic etiã quæ valde ſunt ardua, facilia nobis vide[illegible]
leuia: breuiq; hoc tẽpore laborantes incorruptibilẽ [illegible]
mus, atq; immortalẽ coronã, gratia & miſericordia domini [illegible]
ſu Chriſti, cui eſt gloria, & imperiũ in ſecula ſeculorum. A[illegible]

HOMILIA III.

ij.Cor.iiij. BEatus Paulus q tantam vim humanæ alacritatis [illegible] ad cœlũ quoq; ipſum valeat ſubuolare [illegible] los aliaſq; virtutes, aliquando qdẽ ſuo exẽplo Chri[illegible] fieri imitatores iubet dicendo, Imitatores mei eſtote, ſicut [illegible]
Ephe.v. Chriſti. Aliquando qdẽ, de ſe reticens, ad ipſius nos [illegible]
Eſte imitatores dei. dei extendit, dicens, Eſtote imitatores dei, ſicut filij chariſſimi [illegible]
vero demonſtrans, quia nihil ita hanc imitationem [illegible]
ita viuat aliquis, vt bonũ eius in cõmune proficiat, [illegible]
vtilitati prouideat, adiunxit. Ambulate in charitate [illegible]
dixiſſet, Imitatores dei eſtote, continuo de charitate [illegible]
G hæc præcipue virtus homines deo facit proximos. [illegible]
Charitas pręci pue deo facit hoīes ſimiles. enim ſunt aliæ, inferiorem tenentes locum, [illegible]
ſtudia verſantur, vt eſt cõtra cõcupiſcentiã pugna, & [illegible]
ſus gulam geritur bellum: vt in auaritiæ interitum [illegible]
vt cum iracundiæ furore conflictus. Diligere vero [illegible]
Matt.v. cõmune eſt. Propterea & dominus imperabat. Orate pro [illegible]
tibus & calumniantibus vos, vt ſitis filij patris veſtri [illegible]

eſt. Hoc

Hoc igitur & Paulus cunctorum intelligens caput esse bonorum, Nemo tantum quantum Paulus dilexit prodiditores suos siue amicos, siue inimicos.
tatē in ſtudio exprimere curauit. Nemo.n. ita dilexit inimi
s, nemo erga inſidiatores ſuos tam beneficus fuit, nullus pro
liſſionibus ſuis tanta perpeſſus eſt. Non enim illa quæ patiēba
r, ſed naturæ copulam cogitabat, quantoq; amplius afferebant
inimici, tanto magis eorum miſerebatur inſaniam. Vt enim Paulus afficiebatur erga suos persecutores, sicut pater indulgentissimus erga filium phrenesi tactum.
quis indulgentiſſimus pater efficitur erga filium phreneſi com
henſum, cuius quanto magis conuitijs ictibuſq; pulſatur, tan
tum potius miſeratur ac deflet: ita Paulus qui de ipſa magni
dine paſſionum, eorum a quibus affligebatur, æſtimaret furorē
aiora illis adhibebat fomenta pietatis. Audi igitur quā compa
enter, quāq; manſuete nobis pro illis loquatur, qui eū quinques
rberauerant, qui catenis onerauerant, qui vinculis conſtrinxerāt H
ū ipſum eius ſitiebant cruorem, quique illum quotidie diſcerpe Roma. x
cupiebant. Teſtimonium, inquit, illis perhibeo, quoniam æmu
tionem dei habent, ſed non ſecundum ſcientiam. Rurſus cum Rom. xi
ſe ſupra illos ſuperbius efferebat refrenans Noli ait, altum
pere, ſed time. Si enim deus naturalibus ramis non pepercit, ne
te nec tibi parcat. Quia enim cognouerat dominicam iam in
los proceſſiſſe ſententiam, quod vnum & ſolum in ſua erat pote
ate, præſtabat. Sæpe lachrymabat, vehementer pro illis dolebat,
olentes eis inſultare prohibebat, atq; inquantum poterat labora
at vmbram eis excuſationis obtendere. Et quia propter contu
aciam eorum atque duritiam, perſuadere illis fidem ſermone
on poterat, ad orationes conuertebat aſſiduas. Fratres, inquit, vo
ntas quidem cordis mei & obſecratio ad deum fit pro illis in
alutem. Spe quoque illos meliore ſollicitat dicens. Sine pœni Ibidem.
entia enim ſunt bona, & vocatio dei, vt non pertinaciter vſque ad
inem deſperatione moriantur. Quæ vtique omnia ſunt amanti
is, & valde eorum vtilitatibus prouidentis: vt cum dixit: veniet
x Sion qui eripiat, & auertat impietates ab Iacob. Mordebatur
amque vehementer, ac penitus diſſecabatur cum eos pereuntes
ideret. Propter quod & multa ſolatia adhibebat huic dolori, ali
quando quidem dicens, Veniet ex Sion qui eripiat, & auertat im
ietatem ab Iacob: aliquando vero. Et iſti non crediderunt vt il
orum minime conſequantur. Facit autem hoc etiā Hieremias,
im quandam inferens, atque contendens excuſationem aliquam
ro delinquentibus inuenire. Nunc quidem dicens, Si peccata no
ra reſtiterunt nobis. & rurſus, Non eſt in homine via eius, nec
omo ibit & diriget iter ſuum. & rurſus alibi, Memento, quoniam
ulius ſumus. Mos etenim eſt omnino celeberrimus, vt hi qui
ro derelinquentibus deprecantur, etiā nihil idoneū afferāt ad ro
andū, ſaltē vmbrā quandā pro eis excuſationis opponant, non
erta verborum proprietate munitā, nec quę trahi poſſit in dogma
, ſed quæ pro pereuntibus tātūmodo conſolentur dolētē. Nō ergo

huiuſmodi excuſationes ſcrupuloſius ponderemus, ſed ...
mus eſſe illas dolens animae, & dicere aliquid pro peccat...
B quirētis mox taq; hanc modũ haec quę ſuperius dicta ſunt ...
mus. Putas autē quia erga ſolos Iudaeos talis extitit, ad alte...
ij. Timo. ij. ro vel domeſticos vel extraneos non ſe multo etiam ...
mitiorem. Audi igitur quid ad Timotheum ſit locutus, ſer...
inquit, domini non oportet litigare, ſed manſuetũ eſſe ad om...
doctorē, patientē, cũ modeſtia corripientē eos qui reſiſtunt ...
do det illis deus poenitētiā ad cognoſcendā veritatem, & reſi...
a diaboli laqueis, a quo capti tenentur ad ipſius voluntatem. ...
B autem probare q modeſtiae etiam cum illis loquatur qui ...
Cum modeſtia magna Paulus peccatores corripiebat, & non niſi cũ lachrymis.
to comiſerant? Audi quid Corinthijs dixerit. Timeo, inquit, ...
venero humiliet me deus apud vos, & lugeam multos ex ...
ante peccauerunt, & non egerunt poenitentiam ſuper immun...
tia, & fornicatione, & impudicitia quam geſſerunt. Et ad Gal...
Filioli, ait, mei quos iterum parturio donec formetur Chri...
vobis. Et in cauſa eius qui fuerat fornicatus, non ...
ij. Cor. ij. qui pro peccato ſuo lamentabatur dolet, proque illo alijs ...
catur, dicens. Confirmate in illo charitatē. Sed & quando ab e...
Ibidem. ſiae illum corpore ſeparabat, q multis hoc lachrymis gem...
faciebat? Ex multa, inquit, tribulatione & cordis anguſtia ſc...
vobis per multas lachrymas, non vt contriſtemini, ſed vt ſc...
quam charitatem habeam abundantius in vobis. Et ...
i. Cor. ix. ctus ſum Iudaeis tanq Iudaeus, his qui ſub lege erant, quaſi ſ...
ge eſſem. Factus ſum infirmis infirmus. Omnibus omnia fa...
ſum, vt omnes facerem ſaluos. Vidiſti ne quaeſo animus ...
terrena ſuperantem? Omnem enim prorſus hominem ...
Paulus vt pater filios curabat.
bere cupiebat, & oēs quātũ ad ipſum ſpectat exhibuit. Quaſi ...
vniuerſum mundũ ipſe genuiſſet, ſic perturbabatur, ſic ...
C omnes in regnũ dei feſtinabat inducere, docendo, pollicēdo, ...
dicādo, cũ orādo pro ipſis, cũ ipſis etiā ſupplicando, & ...
mones & corruptores animarum fugando. Aliquādo ...
quādo praeſentia, nunc ſermone, nunc rebus, per diſcipulos, ...
metipſum erigere labētes, ſtātes vero firmare, humi iacētes ...
lere, ſanare contritos, torpētes oleo exhortationis ...
cis inſonare terribile, hoſtes minaciter intueri ...
dam ducis, & medici artis ſuae inſtrumēta geſtantis. ...
bellantiũ, ipſe ſedulus aegrotorũ miniſter, & vnus ...
perſonas exercitus vbiq; cuſtodiens. Nec in ſpiritualibus ...
egregium conſeruabat ducem, ſed in carnalibus ...
ſollicitudinis ac prudentiae ſuae documenta praeſtabat. ...
quemadmodum etiam pro vna muliere ad vniuerſum ...
Roma. xvi. populum, dicens, Commendo autem vobis Phoeben ſororē ...
quae eſt in miniſterio eccleſiae quae eſt Cenchris, vt eam ſuſcip...
in domino digne ſanctis, & aſſiſtatis ei in quocunque negotio ...

ſuerit. & iterum, Noſtis (ait) domum Stephanę, vt vos ſubdi/
eiuſmodi. & rurſus, Cognoſcite qui eiuſmodi ſunt. Eſt enim
quoq; proprium ac familiare in dilectione ſanctorum. Sic iiij. Reg. ii
que & Heliſæus mulierem illam ſuſceptricem ſuam, non ſpi
tus ſolum, verum etiam carnalibus beneficijs remunerat.
er quod multa ſollicitudine curaque dicebat, ſi eſt tibi ſer/
d regem vel ad principem. Et quid mirum ſi cōmendationē
eras præſtitit Paulus, qui & ad ſe aliquos euocans, nec de via/
orum curam gerere dedignatus eſt, idque ipſum in epiſtola
riberet? Siquidem Tito ſcribens ait, Zenam legiſperitum, &
lo ſollicite præmitte: vt nihil eis deſit. Qui commendans
os tam ſtudioſe ſcripſit atque ſollicite, multo magis ſi cubā
ter periclitantes cuncta feciſſet. Ad Philemonem quoq; pro
Oneſimum ſcribens, vide quomodo omne impendebat ſtudium: quam
ter ac ſollicite deprecetur. Qui autem pro vno ſeruulo, maxi/
ue fugitiuo, & qui ex rebus domini multa ſubtraxerat, inte/
a omnique affectu plenam epiſtolam ſine cunctatione com
it: qualis circa alios fuerit, attende. Vnum enim hoc ille de/
a pudore putauit, aliquid ſcilicet pro cuiuſlibet ſalute neglige Paulus pro ſa
opter hoc agebat omnia, & commouebat, nec omnino quic/ lute proximo/
n pro his qui ſaluandi erant, cunctabatur impendere: nō ver rum omnia im
on pecunias: non denique corpus ipſum. Qui enim nulli ea pendebat.
tipſum tradiderat in mortem, multo magis ſi habuiſſet, nec
nijs pepercisset. Et quid dico ſi habuiſſet, cum probare poſſim
epercisse eum pecunijs etiam nihil habentem? ſed ne ambi
n putetur eſſe quod dicimus, audi ipſum rurſus loquentem.
oniam libenter, inquit, impendam, & ſuper impendar ipſe pro
nabus veſtris. Et ad Philippēſes ſcribēs ait, neceſſitatibus meis Actuum. xx
qui mecū erāt, miniſtrauerunt manus iſtæ. Cū ergo celſus in
niū cōſiſteret arce virtutū, omnē tamen flammam præcipuo
itatis ardore vincebat. Vt enim miſſum in ignem ferrū totū
ecto ignis efficitur, ſic Paulus charitate ſucceſſus totus effectus
aritas. Qui quaſi cōmunis totius mundi eſſet pater, ita in
ore hominum ipſos eorum imitabatur parentes, immo cun/
non carnales modo, verum etiam ſpiritales patres ſollicitu/
e ac pietate ſuperabat, & pecunias, & verba, & corpus, & animas
his quos diligebat impendens. Propter hoc itaque charitatem
n plenitudinem legis vocabat, & vinculū perfectionis, & om/
n bonorum matrem, & initiū finemq; virtutū. Propter eaque
bat. Finis aūt præcepti eſt charitas de corde puro, & cōſciētia
a. Et rurſus, Non adulterabis, non occides, & ſi quod eſt aliud
ndatū, in hoc verbo inſtauratur. Diliges proximū tuum ſicut
ſum. Quia igitur & initiū, & finis, & bona omnino vniuerſa bi
to eſt, vel in ipſa Paulum ſtudeamus imitari. Etenim hic illius Paulus a nobis
talis effectus eſt. Non.n. mihi proponas mortuos quos ſæ/ imitandus eſt

Digitized by Google

[illegible] pios ſuſciauit, neq; leproſos quos eadem virtute [illegible]
a te horum requirit deus. Poſſide charitatem Pauli, [illegible]
adipiſceris coronam. Cuius vero iſta ſententia eſt [illegible]
ris vtiq; charitatis, qui eam & mirabilibus [illegible]
mille prepoſuit. Quia n. ipſe eam abunde ac vehementer [illegible]
rat, idcirco etiam acrius atq; examinatius vim eius [illegible]
ipſam eternam illetud tam celſum perfectionis [illegible]
nihilq; eam tam dignam deo, vt vnicus [illegible] charitatis. E[illegible]
dicebat, Emulamini dona meliora, & adhuc excellentiorem [illegible]
viam demonſtro charitatem profecto [illegible]
niang; pronuncians. In hac igitur [illegible] nos [illegible]
vt & Paulum [illegible] Pauli videre [illegible]
[illegible] conſequamur coronas gratia & [illegible] domini [illegible]
Chriſti, cui eſt gloria & imperium in ſecula ſeculorum. Am[en]

HOMILIA IIII.

BEatus Paulus qui nos hodie congregauit, [illegible]
etiam illuminauit orbem, vocatio nis ſue tempore [illegible]
do cecatus eſt. Sed illum cecitas illuminatus [illegible]
effecta eſt. Quoniam enim videbat male, bene [illegible]
ns, vt velliſſet ſana videret in reliquum. Simul enim & [illegible]
tur; ei fuit virtutis [illegible] in paſſione eius figuram [illegible]
dum eius predicationis [illegible] oportere [illegible]
dia penitus excludere, & quaſi [illegible] oculis [illegible]
diq; coercere. Propter quod & ipſe idem [illegible] ſignificans [illegible]
Si quis videtur inter vos eſſe ſapiens, ſtultus [illegible]
quaſi; ergo potuiſſe rurſus bene videre [illegible]
ſet bene, & propriam ſapientiam quam [illegible]
ſe per cuncta communitam. Sed nullus hoc [illegible]
iſtam neceſſitatem ponat. Siquidem potuit [illegible]
Multi enim & in nouo, & in veteri teſtamento [illegible]
mirabilia vidiſſent, retro (vt legimus) [illegible]
noſor, vt Iudas, vt Elymas magus, vt Simon, vt A[illegible]
ta, vt omnis populus Iudeorum. Sed non ita Paulus [illegible]
mentis aſpectu ad ſynceriſſimum illud lumen [illegible]
ad celum pernicior ſubuolauit. Quod [illegible]
tia ſit cecatus, accipe ipſum loquentem. Audiſtis [illegible]
tionem meam aliquando in Iudaiſmo, quoniam [illegible]
perſequebar eccleſiam dei, & expugnabam illam, [illegible]
in iudaiſmo ſuper multos coetaneos meos in genere [illegible]
dantius emulator exiſtens paternarum [illegible]
Quia enim vehemens quidem erat ac ferus [illegible]
mentioribus indigebat, ne [illegible] impetu ipſo [illegible]
alacritatis [illegible] [illegible]

gitur furorem eius undo minum prius compreſſit, & concita-
precipites illius iracundiæ fluctus cæcitatis beneficio redigit
quietem, & tum demum cæleſtium donat afflatu', oſtendens
rie inacceſſibilem ſapientiam, & ſupereminentem omnibus
ne ſcientiæ ſummitatem, ut diſceret cui tandem aduerſario re
naret, quem certe non modo punientem ferre non poſſet, ſed
eficia conferentem. Non enim ille obſcuritate tenebrarum, ſed
minis nimietate cæcatus eſt. Et cur, inquis, hoc ante non factum?
Ne quæras iſtud, neq; velis eſſe curioſior, ſed concede incompre-
ſibili ſi prouidentiæ dei ſalutes hominum nodis ſibi temporum
ortunitatibus ordinare. Sic enim etiam ipſe fatebatur dicens,
m autem placuit ei qui me ſegregauit de ventro matris meæ, &
auit per gratiam ſuam, ut reuelaret filium ſuum in me. Nihil
gatur ſcrutens amplius, quando hoc dicat & Paulus. Iſtud enim
c utiq; fieri oportuit, cum iam ſcandala ubiq; creuiſſent. Ab
utiq; diſcamus, quoniam nullus neq; ante Paulum, neq; ipſe
ulus ex ſe tantummodo eum inuenit, ſed ipſe ſe Chriſtus oſten-
Et idcirco dicebat. Non vos me elegiſtis, ſed ego elegi vos. Certe
n cur ante non credidit, cum videret reſurgente mortuos, atq;
lare claudos, paralyticos roborari, dæmones effugari? Nullum
m ille fructum ex his omnibus conſequutus eſt, cum tamen
n ignoraret iſta, qui tam erat circa apoſtolos curioſus. Qui cer
um lapidaretur Stephanus, aſtabat, & faciē eius videbat angeli
fulgore radiantem. Cur ergo nihil inde lucratus eſt? Quia nec
m utiq; fuerat vocatus a Chriſto. Tu vero hæc audiens noli vo
tionem iſtam neceſſitatem putare. Non enim deus hominē co
vocando, ſed poſt vocationem quoq; permittit eos propriarū
dominos voluntatum. Nam & Iudæis ſeipſum quando opor
t reuelauit, ſed illi propter gloriam quā ab hominibus require-
nt, ultro ſe offerentem ſuſcipere noluerunt. Verum hoc loco in
delior aliquis opponat ac dicat. Cur non etiam me & vocauit e
lo? Unde autem manifeſtum eſt o homo, quia Paulum vocat
cælo? Sed credis iſtud. Ergo ſi credis, hoc ipſum ad ſignum tibi
is eſt. Si vero non credis, quia e cælo Paulum vocauit, quomo-
dices cur non etiam me vocauit? Credis quia illum vocauit,
c ipſum tibi ut dixi abundat ad ſignum. Crede igitur. Nam te
oq; e cælo vocat deus, ſi habeas animam ad obediendum pe-
tam. Quod ſi inobediens ſis, & corruptæ deprauatæq; ſententiæ
e de cælo quidem ad te demiſſa vox tibi ſufficit in ſalutē. Quo
s autem & Iudæi vocem audiere de cælo & in nouo & in veteri
ſtamento? nec tamen facti ſunt idcirco meliores. Nam in veteri
dæi quidem poſt mille miracula pro Chriſto vitulum quē fece
nt adorauerunt. At vero Hierichuntina meretrix, quæ nihil om-
ino ex mirabilibus viderat, oſtendit tamen fidem in explorato
m ſuſceptione mirabilem. In eterno quoq; tempore miſſionis Iudæi

Paulus cæcatus eſt non tenebrarum obſcuritate ſed nimietate luminis.

Gala. I.

Nullus Chriſtū inuenit, ſed ſe ipſum Chriſtus oſtendit. Paulus ante excæcationem non credidit non obſtātibus miraculis.

A

Vocatio apoſtoli non impoſuit ipſi neceſſitatem.

Quilibet per ſe de fidelis ſufficienter a domino vocatur.

ſigna cernentes permanebant lapidibus duriores. Niniuitæ vero ſolum Ioannam videntes crediderunt & egerunt pœnitentiam, venturam ſuper ſe iram dei conuerſione depulerunt. In nouo quoque teſtamento ſub preſentia ipſius Chriſti latro quidem cum crucifixum cerneret adorauit: Iudæi vero qui eum ſpectauerant mortuos ſuſcitantem, & vinxerunt & affixerunt cruci. Quid autem noſtra quoque ætate? Nonne ex fundamentis templi quod Hieroſolymis fuit, ignis exiliens audentes illud ædificare conſumpſit? Sicque reliqui ab iniquis conatibus deſtiterunt, neque tamen ab impietate ſua & cæcitate conuerſi ſunt. Quanta vero poſt hæc etiam alia facta ſunt miracula? vt cum ſuper Apollinis verticem fulmen illapſum eſt, vt cum ipſius reſponſa demonis transferri a rege ſepultum iuxta ſe martyrem compulerunt, dicentis ſe eloqui omnino non poſſe, quamdiu proximam illius arcam videret. Erat namque vicina. Poſtque rurſus ipſius regis auunculus, qui profano attrectatu conſecrata deo vaſa temerauerat, vermibus exeſus interijt. Prepoſitus regalis ærarij ob aliquam quam eccleſiæ intulerat iniuriam, medius repente diruptus eſt. Tunc etiam regionis noſtræ fontes qui prius fluminis ipſa curſu inundante vincebant, ſubito in ſe reſiliendo fugerunt, nunquam hoc ante perpeſſi, niſi poſtquam loca illa ſacrificijs ac victimis inquinarunt. Quid vero iam memorem famem totum prorſus orbem terrarum cum impio rege damnatam? regis interitum in regione Perſarum, ante mortem vero mentis errorem perpeſſum? exercitum in medio barbarorum relictum? Et vndique velut in medio erat retibus inuolutus, nec vllum aliquando exitum ſe inuenturum credebat: dei iam nutu ab hoſtibus liberatus, omni cuius ſeueritatem cauit. Et hæc quomodo non valeant ad partem pietatis attrahere? Nonne crux predicatur, & totus ad credendum mundus accurrit? Quid vero preſentia? Nonne multo etiam mirabiliora facta ſunt? Nonne mors annunciatur, & omnes conuolant? Nunquid non innumeri crucifixi ſunt? Nunquid non duo latrones cum domino pependerunt? Nunquid non ſæpe multi ſapientes? nunquid non extiterunt potentes? Cuius igitur aliquando nomen ſic obtinuit? Et quod dico potentes atque ſapientes? nunquid non fuerunt reges inclyti? Quis ita ſibi terrarum orbem tam breui tempore ſubiugauit? Non. n. varias mihi atque diuerſas opponas hæreſes. Omnes ſiquidem eundem predicant Chriſtum, etſi non omnes ſane predicent atque legitime. Illum enim omnes predicant qui in Paleſtina & natus & paſſus, qui Pontio Pilato adiudicante crucifixus eſt. Hæc igitur cuncta quæ propoſui: nonne etiam maius virtutis euidenter habere documentum, quam illa vox allata de cœlo? Cur. n. non aliquando viſus ita regnum, vt hic ſolus obtinuit? Cum eque innumera ex aduerſo impedimenta pugnarent, nam & reges contra euangelium præliati ſunt, & tyranni bella geſſerunt, & noſtra vſque adeo attrita nõ ſunt, vt inde magis fierent clariora. Vnde hæc

Luce. xxiii.

Volentes poſt paſſionem Chriſti templum reædificare ignis e cœlis conſumpſit.

Nota varia & diuerſa dei miracula in fidei approbationem facta.

Diuerſa fidei argumenta.

C

D

gitur tanta tamq; ammiranda virtus? Solus ergo iste magus eſt potens fuit? Audiſtis nempe, quia & apud Perſas magi, & apud Indos extiterunt, ſintq; etiam modo, ſed ne nomen quidem eorū vſq; ſonat. Et ille quidem ex tyrannorum vrbe deceptor ac maleficus aliquo loco apparuit, & ad breue aliquanto tempus in exigua orbis parte refulxit, ſed celeriter extinctus atq; deletus eſt, qui non eccleſiam omnino, non populum, non aliquid horum reliquit. Sed quid dico magos ac maleficos extinctos? Vnde quæſo omnia deorum templa combuſta ſunt, & Dodonæus & Clarius, & omnes iſtæ profanitatis officinæ ſilēt, ac penitus obſtructæ ſunt? Vnde igitur non ſolum crucifixum, ſed etiam pro ipſo occiſorū fauillas dæmones contremiſcunt? Cuius rei gratia ſaltem nomē audientes crucis, in fugam reſiliunt: cum certe ſi ſe aliter res haberet, magis eos oporteret irridere q̄ fugere. An forte crux clarum quiddam videtur ac nobile? Immo econtrario turpis & exprobrabilis mors. Eſt. n. & vtiq; pœnalis mors, eſt omnino teterrima. & apud Iudæos maledicta, & apud gentiles abominanda. vnde igitur illam dæmones reformidant niſi de virtute crucifixi? Si enim illam per ſeipſam timerent, q̄q̄ & hoc ipſum de his eſſet indignū, tamen & ante illum & poſt illum pleriq; crucifixi ſunt, & cum ipſo etiam duo. Quid igitur ſi inuocet aliquis nomen latronis, vel alterius cuiuſcunq; crucifixi, dæmon forte timebit ac fugiet? Nequaq̄ quinimmo ridebit. Si vero Ieſum addideris Nazarenum, velut ab igne repente effugiet. Quid igitur dicis, vnde præualuit? Quia, inquit, ſeductor fuit: At non hoc præcepta eius loquuntur. Deniq; & multi ſeductores fuerunt, & tamē nullus obtinuit. Sed quia magus fuit. Verū longe aliud eius dogmata conteſtātur. Sed & magorū multa ſæpe fuit copia, nec tamē vllū huiuſmodi potētię nomē auditū eſt. Sed quia ſapiens fuit. Et multi fuerūt ſæpe ſapiētes, quis itaq; ſimiliter obtinuiſſe dicetur? Nullus. n. aliquādo ſaltē ex parte aliqua huic potentiæ propinquauit. Vnde liquido patet quoniam Chriſtus nō magus fuerit, non ſeductor, ſed q̄ e contrario horum extitit emendator, & vere diuina virtus, nec vlli omnino ſuperabilis. Idcirco & ipſe cuncta vicit atq; perdomuit. Paulus cum iſta arte viliſſima i tātā potuit īſpirare virtutē, quātā ipſe rerū teſtatur effectus. Homo etenī ignobilis, abiectus & circū foraneus, q artē exercebat in pellibus, in tātū virtute pgreſſus ē, vt vix triginta annorū ſpatio, & Romanos, & Perſas, & Parthos & Medos, & Indos, & Aethiopas, & Sauromatas, atq; Sarracenos, & ōe prorſus hominū genus ſub iugo mitteret veritatis. Reſpōde igitur vn̄ iſte opifex vilis ac publicus, ſi ſis i loco artis ſuę, aut ſcalpellū manu tenēs, ita vt ipſe philoſophatus ē, & alios docuerit philoſophari, gētes ſcilicet, vrbes, & regiōes nec vlli ſe ſermōis oſtēdēs. Audi. n. ipſum loquētē, Et ſi ipitus ſermōe, nec periſtas poſſidēs. Nā hoc quoq; ipſe teſtaf. Vſq; ad hāc (inquit) horā eſurim⁹, & ſitim⁹, & nudi ſum⁹, & colaphis cędimur. Et quid dico pecu

Quare dæmones crucē ſic reformidant.

Paulus artē exercebat in pellib⁹.

Poſt paſſionem Chriſti fides āte xxxi. annum per vniuerſum orbē diuulgata ē Pauli miniſterio.

1. Cor. iiii.

niſterium ille quidem ſæpe neceſſarium non haberet cibum
quo circundaretur indumentum. Quia vero nec de prædi
Actuum xviij. clatus fuerit, ipſius diſcipulus oſtendit dicens. Quoniam
Paulus et Aquila apud Aquilam et Priſcillam, propterea quod eiuſdem artis eſſet. Erat
erat artis ſceno enim ſcenofactoriæ artis. Non igitur a progenie nobilis, qui
factoriæ. qui tam vilis fuiſſe artis oſtenditur, non a patria, non a
men progreſſus in medium, ac tantummodo apparens
rum cuncta turbauit, vniuerſa confudit, et ſicut in ſtipulas ac f
nam ignis immiſſus omnia dæmonum opera conſumpſit, atque
quod voluit cuncta conuertit. Neq; vero hoc ſolum admiratione
dignum eſt quod tantam potentiam talis obtinuit, ſed quoniam
diſcipulorum quoq; illius plurimi pauperes, imperiti, ac totius
eruditionis extranei, in fame et egeſtate viuentes, ignobiles et
ignobilibus procreati. Quod certe ipſe etiam prædicando non
buit eorum commemorare paupertatem, immo neceſſitati
eorum victui poſtulare. Proficiſcor, inquit, Hieruſalem miniſtrare
I.Cor.xvi. ſanctis. Et rurſus, Secundum vnam ſabbati vnuſquiſq; veſtrum
reponat quod ei bene placuerit, vt non cum venero tunc collectæ
fiant. Quia vero plures diſcipulorum ex imperitorum numero
I.Cor.i. conſtarent, ad Corinthios ſcribens ait, Videte vocationem veſtram
quia non multi ſapientes ſecundum carnem, non multi potentes,
non multi nobiles. Sed et valde obſcuri, et viles fuerunt. Nam et
firma, inquit, mundi elegit deus, et quæ non ſunt, vt ea quæ ſunt
deſtrueret. At nobilis quidem et eruditus erat forte perfectus.
Paulus non in iſtud quidem, nam hoc quoq; ipſe confirmat dicens, Et ego ve
ſublimitate ſer ad vos non in ſublimitate ſermonis, aut ſapientiæ, annuncians
monis vel elo vobis teſtimonium Chriſti. Non enim iudicaui ſcire me aliquid
quentia Iudæis inter vos, niſi Ieſum Chriſtum et hunc crucifixum. Et ſermo meus
loquebatur. et prædicatio mea, non perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ verbis
Sed cauſa nimirum ipſa prædicationis erat idonea, quæ ad ſe pe
I.Cor.ij. traheret audientes. Accipe quod etiam ſuper hoc te ipſe pronun
ciet. Omnes, inquit, Iudæi ſigna petunt, et græci ſapientiam quærunt. Nos
autem prædicamus Ieſum crucifixum, Iudæis quidem ſcandalum, genti
I.Cor.ij. bus autem ſtultitiam. Sed ſecuritate et libertate perfruitus eſt. At enim
no nunquam a periculis reſpirauit. Et ego, inquit, in infirmitate et timore
ac tremore multo fui apud vos. Neq; vero ipſe ſolum, ſed etiam
Hebr.x. diſcipuli paſſionibus ſubiacebant. Mementote, inquit, priorum
rum, in quibus illuminati magnum certamen ſuſtinuiſtis pa
ſſionum. In altero quidem opprobrijs et tribulationibus ſpectacu
lum facti: in altero autem ſocij taliter conuerſantium facti. Nam
et vinctis compaſſi eſtis, et rapinam bonorum veſtrorum cum gau
dio ſuſcepiſtis. Et rurſus ad Theſſalonicenſes ait, Vos enim
I.Theſſ.ij. paſſi eſtis a contribulibus veſtris, ſicut et ipſi a Iudæis, qui et domi
num noſtrum occiderunt, et prophetas ſuos perſecuti ſunt. Rurſus
ij.Cor.i. ad Corinthios ſcribens, Sicut, inquit, abundant paſſiones Chri

n vobis. Et quemadmodum ſocij eſtis paſſionum, ita eritis & conſolationis. Et ad Galatas, Tanta inquit paſſi eſtis ſine cauſa, ſi tamen eſt ſine cauſa. Cum igitur & prædicator tum imperitus, tum etiã pauper eſſet & prorſus ignobilis, & quod prædicabatur non modo omni emendatione ſui eſſet vacuum, verum etiam offenſione pleniſſimum, & auditores ipſi inopes, imbecilli, atq; omnino nulli: & pericula tam crebra, tam varia, non doctoribus ſolum ſed etiam diſcipulis imminerent, & crucifixus eſſet qui annunciabatur adorandus: quidnam illud eſt quod huiuſmodi prædicatio potuit obtinere? nõ omnine lucidiſſime claret diuina hoc & ineffabili quadã virtute perfectum? Quod certe etiam inimicorum comparatione poteſt liquido comparari. Cum enim videris contraria horum in vnum vniuerſa concurrere. i. & opes, & nobilitatem, & patriæ claritudinem, & oratoriæ artis potentiam, & pacis ſecuritatem, & plurimam in ipſa ſuperſtitione culturam: continuo tamen maiorem profanitatis extinctum, hos vero qui ex diuerſa ſunt parte ſuperare: quæ horum ſit cauſa reſponde. Tale eſt enim, vt cũ rex quiſpiam inſtructus armis, fretus exercitu potentiſſimas in bellum acies ordinans, hoſtes ſuperare nequiuerit, nudus aliquis, & pauper, & ſolus, ac ne breui quidem iaculo armatus, aut ſimplici ſaltem veſte tectus, certamen ineat, eaq; peragat quæ alij ne cum maximis illi quidem molitionibus patrare potuerunt. Noli igitur in praua permanere ſententia: ſed virtutem venerare crucifixi. Neq; enim ſi regem aliquem videas ciuitates ſibi excelſas parantem, circum agentem foſſas muris machinas imponentem: innumeram quoq; habentem militum multitudinem, arma fulgentia, pecunias infinitas, vnamq; hoſtium ciuitatem deſtruere non valentem; alterum vero nudo corpore dimicantem, ſoliſq; manibus vtentem, non vnam aut duas, aut paucas, ſed prorſus innumeras totoq; diffuſas orbe vrbes percurrentem celeriter cunctaſq; capientem, humanæ hoc dicas eſſe virtutis. Sic proculdubio iam in præſenti cauſa eſt ſentiendum. Propterea enim conceſſit Deus & latrones cum ſaluatore crucifigi, & ante ſaluatoris aduentum ſeductores aliquos apparere, vt etiam ex comparatione rerum nimis inſipientibus oſtenderetur excellentia veritatis, & diſceres quia hic non vnus ex illis, ſed grande ſit inter tam diſpares infinitumq; diſcrimen. Nihil enim a Chriſti gloria potuit in umbrare vel eorundem opportunitas temporum, vel communio paſſionum. Ne quis enim putaret quia dæmones crucem & non crucifixi virtutem pauerent, obſtruxit ora iſta dicentium per latronem. Quod ſi temporum opportunitas cuncta feciſſe dicatur: ad refellendum Theodoræ atq; Iudæ diſcipuli proferentur, qui cum eiſdem fere quibus etiam Chriſtus temporibus extitiſſent & veritatem per quædam etiam ſigna impugnare tentaſſent, repente deſtructi ſũt. Quod enim iam ante memoraui, ideo interdum falſa fieri deus ſigna

Gala. 3.

A

Mirabilius eſt Pauli ſic vniuerſum orbẽ cõuertiſſe quã hominem nudum potentiſſimas acies i bellum veſteq; armis munitiſſimas ſuperare.

B

Quare deus permiſit latrones ſecũ crucifigi, & ante eũ multos fuiſſe ſeductores.

concessit,vt abundantius vera monstraret. Propterea ⁊ pseudopro-
phetas tempore prophetarum,⁊ pseudo apostolos cum apostolis
apparere permisit,vt disceres ꝙ splendentem eius vbiq; virtutem
nequaꝗ̃ obscurare posset similitudo quędã ⁊ vmbra virtutis.
Age iam ex alijs quoq; documentis probemus esse hanc poten-
C. tiam singularem ⁊ pręcipuam atq; mirabilem. Docturus enim
Christi gloriã ipsa magis inimico⁊ ipugnatiõe creuisse. Cũ enim
hũc ipsũ beatũ Paulũ Romę quidã persequerẽtur,aliquanto hoc ip-
sum dogma inquietius prędicabant. Cupiẽtes enim Neronẽ in
impugnatorẽ Pauli acrius in eius odiũ cõmouere,miro quodã co-
te lędẽdi susceperũt ⁊ ipsi euãgelicę prędicationis officiũ,vt ma-
gis scilicet fidei sermone feruẽte,⁊ discipulorũ crescẽte numero,

Quidã pseudo apostoli Christũ pdicabãt vt Neronẽ in Paulũ mira arte lędẽdi cõcitarẽt.

in imẽsũ ignesceret furor tyranni,⁊ fera maiora adhuc colligeret
icremẽta feritatis. Et hoc ipse ad Philippẽses Paulus scribẽs ait,Sci-
re autẽ vos,inq̃t,volo fratres quoniã q̃ circa me sũt magis ad p-
fectum venerũt euãgelij,ita vt plures e fratribus cõfidẽtes vinculis
meis abũdãtius auderent sine timore verbũ dei loqui. Quidã qui-
dẽ etiã per inuidiã ⁊ contẽtionẽ,quidã aũt ⁊ ppter bonã volũta-
tẽ Christũ prędicãt. Quidã ex cõtẽtiõe Christũ ãnũciãt nõ sin-
cere,existimãtes pressurã se suscitare vinculis meis:quidã aũt ex
charitate,sciẽtes ꝙ i defẽsiõe euãgelij positus sũ. Quid enim? dũ
siue per occasionẽ,siue per veritatẽ Christus ãnũcietur? Vidisti cer-
te quẽadmodũ etsi ex cõtẽtiõe aliqd prędicarẽt:tamẽ etiã per ini-
micos veritas Christi crescebat. Sup hãc vero inimicorũ callidi-
tatẽ,alia quoq; ex aduerso multa veniebãt. Nã ⁊ ãtiquę leges nõ
modo opitulabãtur,verũ etiã aduersabãtur,cõtraq; veritatis partes
nõ solũ malicia obloquẽtiũ inimicorũ,verũ etiã ignorãtia bellũ
ciebat. Regẽ aiebãt alterũ .i. Christũ. Nõ eni nouerãt eius cęleste re-
gnũ terribile illud ⁊ absq; vllo termio gloriosũ,sed quasi quẽdã
B dẽ morũ inferẽtibus per calũniã repugnabãt,⁊ i cõmune omnes
⁊ specialiter aduersus eos singuli dimicãdo. In cõmune quidẽ
cõtra eos q̃ publicę disciplinę ⁊ legũ scita destruerẽt; specialiter
vero quasi singulorũ domos diuisionibus diuortijsq; dissoluerẽt.
Nã ⁊ filium suum impugnabat pater,⁊ filius patrem negabat,⁊
maritum vxor oderat,⁊ vxorem maritus. Filię quoq; cum ma-
tribus dissidebant. Cognati cognatos,amici oppugnabant ami-
cos. Eratq; per omniũ domos varium istud ac multiforme bel-
lum,propinquos separans,dispergens curiam,iudicia conturbãs,
cum vtiq; mores patrij soluerentur,festiuitas ⁊ cultura dęmonũ
pellerentur quę alij legum latores vel in primis custodienda de-
creuerant.

Pseudo apostoli oia per euãgelij ⁊ Christi pdicationẽ ⁊ in cõi ⁊ in speciali cõfundebant ⁊ peruertebant.

Cũq; his omnibus etiam tyrannidis orta suspitio vn-
diq; eos faciebat explodi. Neq; vero dicere quisq; potest,a genti-
libus quidem inferebantur,a parte vero Iudeorum omnia quie-
scebant,cum certe isti sęuius imminerent,cũq; ⁊ ipsi ei destructio-
nẽ legis impingerent. Non enim cessat,inquit,loquẽs verba cõtra le-

B

Digitized by Google

...re locum ſanctum. Veruntamen vndiq; inuidię igne ſuccen-
ſo a domibus, ab vrbibus, ab agris, a ſolitudine, a terra, a mari, a gentilibus, a Iudæis, a principibus, a plebibus, a regibus, a regum miniſtris, cum omnes ſe ad crudelitatem mutuo cohortarentur & omnibus ferociſſimum ius atrocius ſęuiuſq; conſurgerent, beatus tamen Paulus in tantos ignes inſiliens, atq; in medio talium conſiſtens luporum, & q; omnium ictus exciperet, non modo tamen obrutus non eſt, ſed etiam illos omnes in partem tranſtulit vicatus. Et hæc & alia quoq; plia nõ min⁹ ſæua memorabo. Vt illud quod aduerſum pſeudo apoſtolos gerebatur, quodq; eum ſupra omnia alia torquebat, domeſticorum dolus, ruina nutantium. Multi enim etiam ex fidelium numero labebantur. Sed etiam contra iſta præualuit. Vnde quæſo, ex qua ve virtute? Quia arma, inquit, noſtra non carnalia ſed potentia ſunt a deo ad deſtructionem munitionum conſilia deſtruentes, & omnem altitudinem extollentem ſe aduerſus ſcientiam dei. Propterea igitur in diuerſum omnia vertebantur repente, ac ſicut igne ſuccenſo paulatim ſpinæ conſumuntur & cædunt, flammiſq; ſuperantur ac mundi redduntur nouales: ſic etiam Paulus inſonante lingua, & omni igne vehementius irruente cedebant omnia, omniaq; fugiebant, & dæmonum cultus, & celebritas atq; feſtiuitas, & mores patrij & populorum furores, & tyrannorum minę, & inſidię domeſticorum, & pſeudo apoſtolorum operationes malignæ. Magis autem ſicut radijs ſolis orientibus, & tenebrę fugantur & adulteri ac fures, foueiſq; conduntur, & latrones recedunt, & homicidiæ ad antra ſuffugiunt, & amouentur piratæ, & ſepulcrorum violatores fugantur, & adulteri ac fures, & perfoſſores domorum deprehendi a ſole & redargui periclitantes abeunt, ſeſeq; alicubi procul occulunt, omniaq; lucida efficiuntur & clara, deſuper radijs illuſtrantibus terras pelagus, ac montes, vrbes ſimul atq; regiones: ſi tunc prędicatione fugente, & vbiq; euangelium diſſeminante Paulo fugabatur error, veritaſq; remeabat, fauillę vero fumuſq; templorum & cymbala omnia, & tympana, & ebrietates, & comeſſationes, & ſtupra, & adulteria, & alia dictu fœda, quæ in ſacris ſuis celebrare conſueuerant, defecerũt atq; cõſũpta ſũt inſtar cęre ignis vapore percuſſis & palearũ vice q ſubito cõcremãtur icẽdio. Clara vero iter hæc veritatis flãma ſurgebat reſplẽdẽs, & ipm ad vſq; coelũ ſublimitate cõſcẽdẽs, ab hi potiſſimũ ſub leuata q eã nitebãtur opprimere, pq; illos magis incremẽta ſuſcipiens, qui illã extinctum iri cupiebãt. Nec picula.n. proceſſum eius aut impetus coercere potuerũt. Nõ tyrãnis qđ.i. inueteratæ cõſuetudinis, nõ patrij amoris auctoritas, nõ legũ poteſtas, nõ illa ipſa cuſtodiẽdi eius qđ pdicabatur euãgelij difficultas, nec quicq; eorũ quæ impedimẽtum afferre poſſunt, proficientis celeriter veritatis curſum aut incidere aut retardare potuerunt. Atq; vt quantã iſtud vim habeat cognoſcas, commi-

ij. Cor. x.

F

Pauli & pſeudo pphetarũ licet idẽ euangeliũ pdicantium ſermones & pdicationes diuerſi ſequebãtur effectus.

Omnis doctri/na deſinit dogmatizari ob cōminationē preter doctrinam euangelicam.

nare gentilibus,non dico pericula,famem,mortem,ſed aliquod exiguum,& videbis eos repente ... At non ueniunt & noſtra,ſed concuſſis occiſiſque omnibus,& rio impugnatis genere bellorum , ita tamen florentiora ſem effecta ſunt. Et quid ego noſtre aetatis commemoro gentiles iſtos,& omnino contemnit faciles & eos potius qui erant aliquando mirabiles in medium proferamus,philoſophi ſcilicet honore celebratos,Platonem,Diagoram, Cleo multoſque alios huiuſcemodi,& tunc demum euangelicae praedicationis virtutem probabis. Nam poſt Socratis venenum dem Megara diſceſſere ſimilia patiendi metu,alter vero & libertate priuatus eſt,nec praeter vnam mulierem philoſoph quemq; ſtudijs ſubiugauit. Plato autem depictam in paginis diſciplinam relinquens,in mortem ſolutus eſt. Et certe nihil impedimento erat,non periculum , non egeſtas , non imperitia ſermonis,ſed erant & dicendi potentes,& opibus affluentes,& nobilitate patriae gloriantes. Verum nequaq; obtinere potuerunt. Talis eſt enim conditio erroris,etiam nullo ſibi obſiſtente ſeneſcit ac deficit. Talis autem e diuerſo veritatis ... etiam multis impugnantibus ſuſcitatur & creſcit. Haec autem ita eſſe rerum ipſa proclamat:nihilque hic opus eſſe aſſertione verborum cum vocem quodammodo totus vndique mundus emittat, vrbes ſcilicet & agri,& terrae,& maria,& vltra loca atque deſerta,ipſaque etiam montium ſummitates. Neque enim ſolitudinem beneficij ſui reliquit exortem,& ipſam maxime his quae nobis de coelo veniens detulit,bonis repleuit,per Paulum praecipue ſingu perque illam quam in ipſum contulit gratiam. Quia enim tali dono deuotionem gerebat,copioſa in illo etiā gratia nit,plurimaque eorum quae huculq; memorauimus,ipſius re affirmatione completa ſunt. Quoniam igitur ita genus noſtrum nobilitauit deus,vt vnum hominem dignaretur tantorum facere cauſam bonorum: ſtudeamus & nos ei ſimiles inueniri. Neque vero impoſſibile iſtud putemus,quoniam (vt ſaepe dixi , & nunc inculcare non ceſſo) tale illi quale etiam nobis corpus fuit, anima tales cibi. Sed voluntas in illo mirabilis ac praeclara tio. Et illud eſt prorſus vnde ille talis effectus eſt. Nemo ignauus ſidat,nemo deſperet. Si animam intendas & praepares, nihil quod te ab eiuſdem dei gratiae poſſit prohibere munere. eſt enim perſonarum acceptor deus. Idem illum atq; Et quemadmodum illius,ita eſt etiā tuus deus: ac ſicut illum rico laudauit,ita etiam tibi offert coronam. Spondeamus ig noſmetipſos deo atque mundemus,vt nos quoque eandem gratiā conſequentes,eadem etiā praemia conſequamur,gratia & miſericordia domini noſtri Ieſu Chriſti,cui eſt gloria & imperium in ſaecula ſaeculorum. Amen.

Philoſophi ob metū a ſua do/ctrina deſiterūt

H

Diuerſa inerant philoſophis adminicula.

Doctrina erro/nea nullo obſi/ſtente conſene/ſcit: e diuerſo iſt de veritate.

Non eſt nobis impoſſibile a domino impe/trare ſimiles Paulo effici. Sola volunta/te & deuotione ſumus Paulo diſſimiles.

VBi nunc illi ſunt q querulo ſemp animo mortẽ cauſari
ſolẽt, & corruptibile huius corporis atqȝ paſſibile, impedi
mẽto ſibi eſſe ad virtutẽ putãt? Audiãt Pauli facta pręcla,
ra, & ab hac obtrectatione malignitiſſima cõquieſcant. Quid.n.hu
mano generi mors nocuit? Quid vero virtuti corruptio corpo,
ris impediuit? Cõſidera itaqȝ Paulũ & videbis quia nobis etiã ad
maximã vtilitatem proficiat iſta mortalitas. Hic.n.niſi mortalis
fuiſſet, nequaquã dicere potuiſſet, magis aũt nequiſſet oſtẽdere quod
ipſis operibus eſt locutus, Quoniam quotidie morior propter ve,
ſtrã gloriã, quam habeo in Chriſto Ieſu. Vbiqȝ.n.nobis in actione
animi ac promptæ opus eſt voluntatis. Quæ ſi affuerit, nihil erit
quod nos poſſit a virtute prohibere, ſicut ſuperior iaȝ ſermo me,
moratus eſt. Nõne erat iſte mortalis? nõne ignobilis? nõne pau,
per & quotidiano opere victũ requirẽs? Nõne corpus habuit cun,
ctis naturæ neceſſitatibus ſubiugatũ? Quid ergo eum vetuit illis
glorioſis floruit ſplẽdere virtutibus? Profecto nihil. Nullus ergo mœ,
reat pauper: nullus angatur inglorius: nullus ex vilioribus inge,
miſcat, ſed tantummodo illi qui molles animo ſunt, & eneruati
mente, atqȝ reſoluti. Hoc.n.ſolũ eſt quod nos a virtute valeat ar,
cere, vitioſitas animæ, ac mollitudo ſententiæ, nec quicq̃ oĩno pre
terea, idqȝ beati huius propter quẽ hodie cõgregati ſumus, q prę,
ſentiũ iocunditate gaudet, illuſtratur exemplo. Sicut.n.Paulo ni,
hil ea quæ ſuperius ſunt memorata nocuerunt, ita extra religionem
noſtrã poſitos nihil his aduerſa iuuerunt, nõ generis claritudo, nõ
affluentia diuitiarũ, nõ ſplẽdor eloquij, nõ gloriæ magnitudo nõ
ſublimitas poteſtatis. Sed quid ego adhuc de hominibus loquor? &
quouſqȝ circa terrã cõtinuo ſermonẽ? Fas eſt etiã ſupernas cõmemo
rare virtutes, principatus videlicet ac poteſtates, mundiqȝ recto,
res, ac tenebrarũ huius ſeculi. Quid.n.eos iuuit angelorũ ſortitos
eſſe naturã? Nonne veniet oẽs iſtæ virtutes a Paulo eiuſqȝ ſimili,
bus iudicandæ? Neſcitis, inquit, quia angelos iudicabimus, quanto
magis ſecularia? Nõ igitur ob alias aliquãdo cauſas niſi ob vitia
ſola doleamus, horũ nos ſtudioſos eſſe pœniteat. Nihil eſt qđ nos
Paulo ſimiles fieri vetat. Ille.n.nõ ſolũ gratia dei, ſed ſua etiã vo,
luntate talis effectus eſt, & idcirco gratiæ, quia etiã de propria vo,
luntate. Vtraqȝ.n.plena in illo fuerunt atqȝ pfecta, & eã quæ do,
nantur a deo, & ea quæ voluntate præſtantur. Vis dei dona cogno
ſcere? Veſtimẽta Pauli dæmonibus terrori erãt. Verũ ego nequa,
quã illud admiror, ſicut nec illud quidẽ, quia vmbra Petri corporũ
languorẽ effugabat. Hæc vero ſunt admirãda, quæ Paulus etiã an,
te gratiã magnus, ab ipſis rudimẽtis, ab ipſis fidei ſuæ inuenitur fe
ciſſe principijs. Quia nec virtute hac qua poſtea polluit illuſtratus,
nec apoſtolatus honore donatus, ita in Chriſtũ zelum totus exar,
ſit, vt omnem contra ſe populum accenderet Iudæorum. Qui cũ
ſe in tantis periculis, & ciuitatem propter ſe obſeſſam videret, per

B

Nihil eſt quod nos a virtute dei mouere poſſit niſi vitiuȝ & animi mollities

1. Cor. vi.

C

Paulus nõ ſolũ gratia dei, ſed etiam ſua voluntate talis effectus eſt.

Sicut vmbra Petri languores fugabat, ſic & vmbra Pauli dæmones terrebat.

Digitized by Google

murum dimiſſus in ſporta eſt, ſicq; depoſitus, nec tunc [illegible] ſegnitiem ac timiditate relapſus eſt, ſed maiore [illegible] cepit, periculis quibuſdā ſe ſæpe ſubdücēs in aliorum [illegible] autem ſtudio cedens docendi, ſed quotidie portans [illegible] num ſequebatur, & quidem cum recens adhuc Stephani [illegible] los haberet exemplum, videretq; omnes contra ſe [illegible] concitatos Iudæos cædem ſpirantes, ipſaſq; pene [illegible] re/vorare cupientes. Vnde igitur Paulus nec cum in periculis [illegible] ret, temeritatis argui poterat, nec cum pericula fugeret, [illegible] tis, quia vtrinque & amabat præſentem vitam ob lucrum [illegible] & rurſus valde eam deſpiciebat ob philoſophiam, ad quam [illegible] mundi contemptus eum extrahat, propterque amorem quo [illegible] batur ad Chriſtum. Quod enim de ipſo dico ſemper, nec [illegible] aliquando ceſſabo, nullus ita in diverſa rerum incidens [illegible] traria, vtraque in commodum ſuum tranſtulit, vtraque [illegible] tatibus coaptauit. Nullus enim ſic vnq̄ præſentis vitæ [illegible] nec eorum qui ſunt lucis iſtius cupidiſſimi. Et e regione [illegible] ſic aliquando deſpexit ſalutem illorum qui ſe in mortem [illegible] te præcipitant. Sic ab omni ſe mundana cupiditate [illegible] nullaq; tenebatur præſentium paſſione, ſed vbique [illegible] ſuum cum dei voluntate miſcebat. Et nunc quidem præſ[illegible] vitam magis neceſſariam eſſe dicebat q̄ ſocietatem Chriſti [illegible] colloquium, nunc vero tam moleſtam ſibi illam [illegible] tem, vt etiam in gemiſceret, atq; in mortis deſiderium [illegible] tur. Ea.n. ſola cupiebat, quæ illi ſecundum deū lucra [illegible] ſi viderentur eſſe contraria. Erat enim quidem varius [illegible] multiplex, nō vtiq; diſſimulatione mutabilis, ſed factus [illegible] prædicationis ſalutiſq; hominū neceſſitas popoſciſſet, [illegible] que domini ſui inuentus imitator. Nā & deus etiā homo [illegible] cū id eū oportaret apparere, & in igne, quādo ita [illegible] quidē ſe in habitu armati militis, nunc in ſimilitudine [illegible] nunc in ipſa oſtēdit ſimilitudine hominis veritate [illegible] ne ipſam qdē mortē refugit. Sed iterū iteruſq; cōmoneo, [illegible] diſpēſationē iſti neceſſitatē putet, ſed tantummodo [illegible] erga homines intelligat. Nec & aliquando quidē ſuper [illegible] quādo vero ſuper cherubim apparebat ſedēs. Oīa [illegible] riarū diſpēſationū opportunitate faciebat, propter quod loquitur. Ego viſiones multiplicaui & in manibus prophetarum aſſimilatus ſum. Ita igitur & Paulus creditæ ſibi diſpēſationis [illegible] ri ſtdo, nequaq̄ de domini ſui imitatione culpandus eſt, cū [illegible] dæus fieret, modo nulla ſe illis cōmunicatione miſceret, [illegible] quidē cuſtodiret legē, nunc vero deſpiceret, & aliquando [illegible] præſentē vitā, aliquādo cōtēneret, & nunc quidē etiā [illegible] cunias: nunc autē etiā oblatas reſutaret. Nā & ſacrificia [illegible] purificationē ex more celebrauit, ſed rurſus etiā anathema [illegible]

D Paulus nec temerarie in pericula irruebat, nec timide ea quandoque fugiebat.

Aliquādo ſummae vitam ſuā amauit, ſummeque periculis mortis expoſuit.

Paulus varius & multiplex ſine diſſimulatione pro temporum neceſſitate

E Chriſtus in diuerſis ſpeciebus apparuit.

Oſee. xij.

[illegible] facilitas. Et nunc quidē circuncidebat ipſe, nunc vero circumci[ſionem] penitus excludebat. Et erāt facta quidē ipſa vniuerſa inter ſe [...] cōtraria, mēs vero atq; ſententia ex qua illa fiebant, valde ſibi [...] ſtinens atque concordans. Vnum enim illud requirebat & ſo[licitus] [erat], eorum qui illa viderent & audirent ſalutem. Propterea mo[do] extollit legem, modo inclinat ac deijcit. Non enim ſolum in [fa]ctibus ſuis, verum etiam in verbis erat (vt dixi) varius ac multi[p]lex, non mutando ſententiam nec alter factus ex altero, ſed ip[ſum] quod erat ſemper manendo horum quæ dicta ſunt vſum pro [cau]ſarum opportunitate variabat. Non igitur eum propter iſta re[p]rehendas, propterque illum magis debes dignis laudibus coro[n]are. Si quidem & medicum nunc vrentem videres, nunc fouen[tem], nunc ferro vtentem, nunc medicamento, & aliquando qui[d]em ægrotum a cibo potuq; cohibentem, aliquando vero eum [i]ſta laxantem, & modo quidem cooperientem vndiq;, & vndi[que] conſouentem, nunc vero ipſi illi calefacto ſecuriter imperan[tem] plenam frigidis aquis ſpectare phialam, non vtique ſuper hac [to]ta varietate & frequenti mutatione culpabis, ſed tunc præcipuē [ſu]ſpecbis artem, quando ea quæ nobis contraria videntur & noxia [il]lum cum fiducia videas offerentem, hoc eſt enim viri artificis [&] periti. Si igitur approbamus medicum contraria iſta facientes [m]ulto magis Pauli debemus animam prædicare tam multis ſe [&] vniuerſis modis ægrotantibus coaptantem. Non enim minus [e]gent qui animarum, q̃; illi qui corporum languore vexantur, arte [o]pus habent ac varietate curandi. Ad quos ſi ſæuire & velut ex di[r]ecto volueris accedere, omnis ab eis ſpes ſalutis effugiet. Et quid [m]irum ſi homines ad hæc ſanandi temperamenta diſcendant, [q]uum etiā omnipotens deus hoc ipſo medicinæ vtatur modo, nec [o]mnia nobis vniformiter ac directius loquatur? Quia enim ſpō[t]e nos vult effici bonos, non neceſſitate atq; violētia, opus habet [ill]ā mutatione curæ, nō propter aliquā impoſſibilitatē ſuam, ſed propter noſtram fragilitatē. Ipſi enim licet innuere ſolum, imo velle tantummodo, iamq; facta ſpectare quæ voluit. Nos vero [q]ui ſemel dominatum noſtri adepti ſumus, non in cunctis deo [ſ]ubditos eſſe nos patimur. Qui ſi traheret inuitos, eriperet ipſe [q]uod cōceſſit. i. arbitrij poteſtatē. Ne igitur iſtud fieret, frequēti opus [e]ſt varietate medicādi. Hæc autem a nobis non ſuperfluo diſpu[t]ata ſunt, ſed propter beati Pauli varium iſtud ac ſapiens, vt quan[d]o videris eū pericula fugientem, nō illū admireris minus q̃; cū [ſ]e periculis gaudet opponere, vt enim hoc fortitudinis, ita illud [e]ſt ſapientiæ. Et cum videris eum magna de ſe ipſo aliqua ſonan[t]em, ſimiliter admireris: ac ſi videas illum ſemetipſum depre[h]antem, vt enim iſtud humilitatis eſt, ita illud magnanimitatis. Quādo eū glorīātem vides admirare, ſed ſimiliter lauda eū illū [v]ides humilia de ſe & cōtēptibilia dicentem. Nam & hoc animi

Animæ languētes non minus arte curari debent q̃; corpora.

Non minus ſā mirari debemus Paulum pericula fugientem q̃; ſe illis offerentem.

est arrogantia vacua, et illud dilectione et humilitate ple[illegible]
ſperatione ſiquidē multorū ſalutis iſta faciebat. Prop[illegible]
2.Cor.v. Siue.n.mente excedimus deo, ſiue ſobrij ſumus vobis. [illegible]
quiſq; tātas nō dico occaſiones ſed prope neceſſitates [illegible]
gandiæ. Nec tamen vllus alter ita ſe [illegible] ab [illegible]
ſubduxit. Hoc itaq; animo attētiore cōſiderans ſcientia [illegible]
1.Cor.viij. oēs cū apoſtolo facile dixerimus. At tanta certe in illo [illegible]
tia, quanta in nullo qui ante fuerant. Neq; tamē ſe ille [illegible]
1.Cor.xiij. lenter, qui ſe in hoc ipſo humiliat ac deijcit [illegible]
ſcimus, et ex parte prophetamus. et. Nō me arbitror cō[illegible]
et, Si qs exiſtimat ſe ſcire aliqd, nōdū cognouit quē[illegible]
teat eū ſcire. Ieiuniū rurſus inflat. Adq; fecit phariſæus ille [illegible]
Luc.xviij. ſtum qui ait. Ieiuno bis in ſabbato. Sed Paulus nō [illegible]
verū etiā famē propter Chriſtū patiens, ſe [illegible] abortiuū [illegible]
Et quid de ſcientia dico atq; ieiunio: cū etiā tanta cū [illegible]
tanq; crebra colloquia, quanta nec prophetarū nec apoſto[illegible]
vllus habuit, per ea ipſa humilior reddebatur? [illegible]
iſta quæ legimus. Nā plura celauit, nec omnia [illegible]
maiore circundaret, nec omnino cuncta tacuit, ne [illegible]
lorū contra ſe ora reſeraret. Nihil.n. otioſe ille faciebat [illegible]
cū cauſa iuſta probabiliq; ratione. Cum tanta itaq; [illegible]
res inter ſe diuerſas cōtrariaſq; paragebat. vt [illegible]
A laudibus ornaretur. Quod dum adhuc ap[illegible] dicimus [illegible]
magnū loqui. hic autē tam id opportune aperteq; faciebat [illegible]
gis mereretur loquendo de ſe q̄ tacendo laudari. Qui [illegible]
ſet iſtud, culpabilior illis eſſet qui ſeipſos importune [illegible]
rentur. Niſi.n. gloriatus fuiſſet, creditos ſibi perdidiſſet [illegible]
reſque inimicorū dum ſe humiliat extuliſſet. Sic nouerat [illegible]
tempore et cū recto conſilio atq; ſententia ea quæ [illegible]
banda perficere, tam vtiq; vtiliter et commode, vt [illegible]
illis placeret qui cum imperata cōpleret. Amplius.n. [illegible]
placuit gloriando, q̄ alter laudes proprias occultando, [illegible]
quiſquā pro fuit cū ſua merita celaret, quātū iſte cū proderet. [illegible]
hoc quoq; eſt multo admirabilius, quia de ſe nō modo [illegible]
verumetiā quātū oportuit eſt locutus. Nō.n. quaſi [illegible]
de opportunitate nactus, immoderatius laudibus ſuis [illegible]
conſiderantiſſime quouſq; eū progredi deceret agnouit. [illegible]
tū iſtud ſufficere ſibi credidit, ſed ne alios hoc ſermone [illegible]
idq; efficeret vt ſemetipſos inaniter prædicarent, [illegible]
inſipientē vocauit. q̄q; certa [illegible] cauſa de proprijs [illegible]
B perſtrinxerit. Quia.n. conſequens erat vt id ipſum [illegible]
temere atq; inaniter eius vterentur exēplo, qd [illegible]
medicis, ſæpe.n. medicamētū quod opportune et com[illegible]
appoſuit, importune alter aſſumens vitiū [illegible]
et conſpicit. Ne igitur hic quoq; accideret iſtud, [illegible]

[illegible]

ione viſus eſt. Qui cũ gloriaturus eſſet, non ſemel, nõ ſecundo, ſæpius differẽdo atq; cunctãdo dicebat, Vtinã ſuſtineretis mo ũ quid inſipietię meę. Et rurſus, Quod loquor nõ loquor ſecũ deũ, ſed in inſipiẽtia. Cũq; tãta dixiſſet, nõ tamẽ ea ſe pmiſiſſe ẽtus eſt, ſed rurſus ingreſſurus in laudes, ſemetipſum occultat & it, ſcio hoiem. & iterũ, Pro hmoi gloriabor. Poſtq; hæc oĩa, fa is ſum, inquit, inſipiẽs. Quis ergo tã ſtultus? qs ita inueniatur oi ſu ac rõne priuatus, q vidẽs ſanctũ illũ etiã cũ tãta ei neceſſitas ineret, cunctãtẽ tamẽ atq; metuẽtẽ grãde aliqd de ſeipſo lo, & ſicut eũ vſq; ad pręcipitia horrẽda veniẽtẽ, ſeq; ſæpius inde rahẽtẽ, & qdẽ cũ tãta hoc eſſet diſpẽſatione facturus: qs inquã ſic inſipiẽs, q nõ etiã maiore abundantia cautionis laudes ſuas fu, & tunc forte ſolũ de illis aliqd attingat, cũ id opportuniſſimũ us exegerit? Vis aliud quoq; tibi tale eius oſtẽdã? Etenim iſtud oĩno mirabile, qa cõtẽtus nõ erat teſtimonio cõſciẽtię, ſed etiã is docebat iuxta quã regulã in tali rerũ diſcrimine deberemus edere, nõ ſibi ipſi tãtũmodo de neceſſitate tẽporũ ſatisfactionẽ rãs, verũ etiã alios erudiẽs, quãta animi cautione etiã tẽpore ſta ãte iſtud effugeret. Nã per iſta q̃ dixit, quodãmodo illud effatus . Quã ide malũ eſt dilectiſſimi de ſeipſo grãde aliquid dicere atq; irabile, extremæq; demẽtiæ eſt nulla imminẽte neceſſitate re, , & neceſſitate violenta, proprijs laudibus velle decorari. Non eſt c ſecundũ deũ loqui, indiciũ eſt potius iſtud inſanię. hoc. n. oẽm bis mercedẽ euacuat, & qdẽ laboribus ſudoribuſq; quæſitã. Hęc am omnia, hiſq; plura dixiſſe videtur ad cunctos, dum loquẽdi ſe neceſſitatẽ etiã excuſatione muniuit. His autẽ profecto ina ; eſt, quia neceſſitate cogẽte vniuerſa effudit in mediũ: ſed plura ã & maiore celauit. Veniã, inqt, ad viſiones & reuelationes dei. rco autẽ, ne quis de me exiſtimet ſuper id quod videt. Hæc vei dicẽdo nõs erudit, vt ne exiſtẽte qdẽ neceſſitate, omnia quorũ bis cõſcii ſumus, in mediũ proferẽdo vulgemus, ſed ea ſola q̃ liẽtibus vtilia iudicamus. Quõniã & Samuel (nihil. n. videtur õſequẽs illius quoq; meminiſſe ſancti, in noſtrã ſiquidẽ vtilita audẽque proficiet) & ipſe inquã aliquãdo gloriatus eſt, & propria te facta patefecit, ſed qualia illa quæſo? Quæ vtiq; cognoſcere liẽtibus cõueniret. Neq;. n. ſuper decore pudicitiæ, neq; de obli ne eſt locutus iniuriæ, ſed ſuper tali re quædã, quã præcipue di re regẽ illius tẽporis oportebat. i. de cõſeruãda integritate iuſti , & manibus a muneribus abſtinẽdis. Dauid etiã gloriãs, de il vtiq; gloriabatur, quæ emẽdare auditorẽ valerẽt, neq;. n. alias ẽ cõmemorauit ille virtutẽ, ſed vrſum ac leonẽ adduxit in me , atque aliud prorſus nihil. Etenim altius de ſe efferre ſermonẽ rioſi eſt & inſolendis ſeſe iactantis. Dicere autẽ illa tãtummodo præſenti cauſæ neceſſaria ſunt futura, amantis eſt multorum mmoda cogitantis. Hoc vtiq; fecit & Paulus. Qui cũ ſ apſcondo

ij. Cor. ij.

Paulus quãdoque aliquid de ſe grande loquebatur quãdoque mirabiliter ſe humiliabat.

C

Nullus niſi in neceſſitate ſeipſum in rebus arduis laudare poteſt.

Paulum imitari debemus cũ de nobis quicquam grande loqui volumus.

Samuel aliquãdo merita patefecit.

D

I. Reg. xvij.

ij. Cor. xij.

Digitized by Google

Multis de cauſis Paulus grādia de ſe loquens immunis eſt a iactantia.

apoſtolis carperetur, quaſi non eſſet probatus apoſtolus, [illegible] a Chriſto aliquam poteſtatem, per obtrectationes falſas in [illegible] ſuas ire compulſus eſt, quae maxime dignitatem eius [illegible]. Vides ne igitur per quanta docuerit auditores nō inaniter [illegible]. Primo qdē dum oſtēdit ſe, iſtud neceſſitatē vocauit, [illegible] rimis laudes ſuas ſatisfactionibus tēperaret. Tertio qa [illegible] cōfeſſus eſt, ſed maiora ſuppreſſit. Et hoc certe, cūs neceſſitate [illegible] dam in ſua praeconia cogeretur. Quarto dum ſub alterius [illegible] na dixit, Scio hominē. Quinto dum nō oēs virtutes ſuas [illegible] in mediū, ſed eā partē quā preſens tēpus maxime flagitabat. [illegible] vero de ſe tantummodo gloriādo eundē virtutū ſuarum [illegible] tenorē, verū etiā in alios ea quae viderentur iniurioſa [illegible] iniuriā inferri fratri, inter prohibita numeratur, ſed hac [illegible] cie eſt ita Paulus opportune vſus ⁊ cōgrue vt magis etiā [illegible] placeret. Propterea ⁊ Galatas inſenſatos vocat, ⁊ Cretenſes [illegible] pigros, ac beſtias malas, ⁊ tamen hinc etiā praedicatur. [illegible] enim nobis exemplo ſuo ſtatuit ac regulas, vt negligentes voluntatis dei nequaq̄ corde obtrectemus, ſed ſermonē in eos [illegible] lo rigidius percutiat dirigamus. Omniū ſiquidem [illegible] apud illū locatae, ac propter ea omne quod dixerit, [illegible] fecerit, placet ⁊ conuitijs coercendo, ⁊ laudibus prouocando, [illegible] rius aliquos aduerſando ⁊ blanditijs admonendo, ⁊ [illegible] ſeipſum, ⁊ cum rurſus deponit ac deijcit, ⁊ cum de ſe gloriatur, ⁊ cum ſe ipſe miſeratur. Et quid mirum ſi iniuria ⁊ maledictum placet, quando placuit ⁊ aemulatio, ⁊ dolus quidam atque [illegible], non in vetere ſolum, ſed in nouo etiam teſtamento? Per [illegible] tur omnia diligenti examine ponderemus ⁊ admiremur Paulum, ⁊ glorificemus deū, vt etiam ipſius bona conſequamur [illegible] na, gratia ⁊ miſericordia domini noſtri Ieſu Chriſti, cui [illegible] imperium in ſecula ſeculorum. Amen.

HOMILIA VI.

VVltis hodie fratres dilectiſſimi, qui ad [illegible] dium conueniſtis, vt magna illa geſta Pauli [illegible] ra, quę iuxta quorundā ſuſpicionē habere aliquid [illegible] ſtonis videntur, in mediū proferamus? Etenim [illegible] nō minus de his q̄ ex caeteris clarus effici atq; magnificus. [illegible] nam illud ergo eſt quod reprehenſibile iudicatur? [illegible] quiunt) aliquādo plagas timere. Quod certe viſus eſt, [illegible] loris milites extenderunt. Neq; vero tunc ſolum, ſed [illegible] apud illam purpurā venditricem. Quando etiam [illegible] los mouebat qui eum de carcere iam educere feſtinabant. [illegible] enim aliud iſta faciendo niſi ſibimetipſi defenſionem [illegible] nec cito rurſus ea ipſa prouidebat. Quid igitur [illegible]

…tum ita magnum atq; mirabilem, vt hæc dicta declarant. Quia Paulus non ex imperfectione pericula timebat vel fugiebat.
…ana vtique & talem habens animam, id eſt non malignã quan-
…m ac deſperatione præcipitem, & corpus cædens plagis atque
…bera contremiſcens, non minus tamen q̃ in corpore virtutes
…nia illa quæ videntur terribilia deſpexit cum hoc tempus exi
…ret. Quando vero illum vides extentum ad plagas atque me-
…entem, illorum recordare verborum per quæ tranſcendit ad
…lum, angeliſque certauit dicendo, Quis ergo nos ſeparabit a Rom. viij.
…aritate dei? Tribulatio, an anguſtia? an perſecutio? an fames?
… nuditas? an periculum? an gladius? illorumque verboruȝ me-
…ento, quibus omnia iſta quæ patitur, nihil eſſe p ronunciat, di-
…ens, Quod enim in præſenti eſt, momentaneum ac leue tribula
…onis noſtræ, ſupra modum ſublimitatem æternæ gloriæ pon-
…as operatur in nobis. Adde his quotidianas tribulationes, im- G
…o ſingulorum mortes dierum, atque iſta perpendens ammirare
…aulum, & a teipſo deſperare deſiſte. Hæc enim quæ videtur infir-
…a̅itas eſſe naturæ, ipſa eſt maximum virtutis eius indicium, quia
…lem ſe vtique præſtabat etiam cũ multarũ rerũ neceſſitate qua-
…eretur, Quoniam enim enormitas periculoruȝ hanc de illo mul Quare Paulus voluit oſtendere ſe timere pericula.
…s opinionem ſuggeſſerat, & ſuſpicari eos profecto fecerat, q ſu-
…er humanam naturam ille proficiens tantus exiſteret, idcirco tri
…ulationibus permittebatur, vt diſceres quia cum ſecundum na-
…uram vnus eſſet e pluribus, per voluntatem non ſolũ ſupra mul
…os homines, verum etiam vnus ex angelis erat. Cum tali enim
…nima, taliſque corpore mortes mille tolerabat, deſpiciebat præ-
…entia, contennebat futura, clara illa atque magnifica verba reſo-
…abat. Quoniam optabam (inquit) ego anathema eſſe a Chriſto Rom. ix.
…eſu pro fratribus meis, qui ſunt cognati mei ſecundum carnem.
Poſſibile eſt enim dei iuſſa perficere, ſi modo velimus omnem
naturæ trepidationeȝ alacritatis virtute ſuperare, nihilque eſt im-
poſſibile eorum quæ a Chriſto hominibus imperantur. Si enim
quantum in nobis eſt virium velimus exprimere, maximũ etiaȝ
nobis deus adiunget auxilium: atque ita etſi omnia in nos aduer
ſa cõcurrãt, tuti tamẽ in medio periculorũ intactiq; ſeruabimur.
Neque vero metuere plagas reprehenſione dignum eſt, ſed propter
plagarum metum aliquid indignum pietate committere. Hoc H
ipſo enim quo plagas timet, qui in certamine nõ vincitur admi
rabilior oſtenditur, q̃ ille qui non timet. Magis enim in iſto vir-
tus refulget, cum vicerit etiam illa quæ timuit. Naȝ plagas formi
dare naturæ eſt, nihil autem indecens plagarum timore perficere
voluntatis naturam infirmam iuuantis, eiuſq; imbecillitateȝ ſua
virtute ſuperantis. Sicut nec mœrere culpabile eſt, ſed per mœro
rem aut facere aliquid, aut dicere eorũ quæ deo diſplicent. Quia
ſi ego Paulum fuiſſe hominem denegarem, merito has mihi fra-
gilitatis naturæ eius oppoſiteres, quibus noſtrum poſſes refu-

Digitized by Google

tare ſermonem. Si vero ipſe dico atq; confirmo, quia ...
dem fuit, ⁊ nullo nobis in naturæ conditione præſtantior fu...
men melior voluntate, fruſtra mihi iſta proponis, non ...
ſtra, ſed omnino pro Paulo, ⁊ hunc potiſſimum qualis ...
oſtendis, qui in tali natura viuens, potuit quodammodo ...
turam. Non autem illum tantummodo extollis, ſed etiam ...
ora torpentium, ſeſeq; in deſidiam recli nantium, non ...
nens ad tantipendiam confugere naturæ, ſed impellens ad ...
voluntatis. Sed ⁊ mortem (inquis) aliquando pertimuit. ...
quoq; profecto naturæ eſt. Et tamen rurſus hic ipſe qui ...

A

1. Cor. v. muit dicebat. Nam qui ſumus in hoc tabernaculo ingemiſ...
Rom. viij. grauati. Et rurſum, Nos ipſi intra nos gemimus. Videſne quem...
rantes ediuerſo naturali infirmitati virtutem oppoſuerit volun...
tis? Quia ⁊ martyres plurimi, cum ducerentur ad mortem ...

Mirabilius eſt mortẽ timere ⁊ tñ æquanimiter ferre q̃ eã non timerẽ. palluerunt, ⁊ timore ac trepidatione completi ſunt. Sed hoc ...
mirabiles præcipue comprobantur, quoniam illi ipſi qui ...
timuerant, mortem tamen propter Chriſtum minime ...
ſunt ⁊ Paulus, qui cum mortem timeret, ne ipſam quidem ...

Petrus multa tormẽta paſſus eſt, q̃ tñ timebat. bat gehennam, qui propter deſiderium Chriſti ⁊ cum ...
interitum, tamen cupiebat reſolui. Non autẽ hic ſolus fuit, ſed ...
quoque qui fuit apoſtolorum caput, qui ſæpe dixerat paratũ ſe ...
pro Chriſto animam tradere, ⁊ tamen mortem vehementer ...
ruerat. Audi igitur quid ei ſuper hoc Chriſtus loquatur. Cum ...
ſenueris (inquit) cingent te ⁊ ducent quo tu non vis naturæ, ...
mitates exprimens non voluntatis. Siquidem natura nolẽs ...
nouitis oſtendit ſua, ⁊ infirmitates eius ſuperare non poſſumus ...
ſi valde ſtudioſe q; cupiamus. Nec culpamus iſtud, quia ...
nil lædimur, imo inde magis admirabiles ſumus. Quid ...

B

Seruire in ſemitatibus criminoſum eſt nõ autẽ illis ſubijci. crimen eſt mortem timere? imo quanta e contrario ...
hil turpe atque ſeruile perpeti per timorem? Non enim ...
habere infirmitatibus ſubditam, ſed ſeruire infirmitatibus ...
noſum eſt, vt merito ille magnus habeatur atq; mirabilis, qui ...
becillitatẽ naturæ voluntatis virtute ſuperauerat. Et hoc ipſo ...
dit quanta ſit liberæ voluntatis poteſtas, obſtruitq; ora ...
Cur non natura boni facti ſumus, nec cum ipſa virtute ...

Melius eſt bonũ eſſe voluntate quã natura. Quid enim refert natura eſſe, quod poteſt effici voluntate? ...
tanto eſt melius ſponte bonum eſſe q̃ ſorte, quanto vtique ...
⁊ coronis ⁊ ampliſſima laude decorari, q̃ penitus nil meriti ...
quam ſi velis voluntatem fortem habere atque robuſtam ...

Voluntas fortior eſt natura. pene ſit firmius. An vero non vides conciſa martyrum ...
ferroque cedentia, nec tamen cedere, aut vinci in aliquo volun...
tem? An forte non expectaſti in Abraham voluntatem ...

Danie. iij. impedimenta ſuperantem, quando vtique vnigenitum filium ...
ſus eſt immolare, cum certe tunc natura quaſi fortiori ceſſit [illegible]
luntati? Nonne vidiſti id ipſum in tribus pueris, audiſti[illegible]

it etiam illud antiquum ac ſeculare prouerbium, q fiat ex cõ
ſuetudine ſecunda natura. Ego vero dixerim q etiam prima, ſicut
prius dicta patuerunt. Vides igitur & haberi poſſe illam quæ in
natura eſt firmitatem, ſi ſit voluntas fortis ac vigilans, & q maiore
laude ſit dignus qui eſſe vult bonus q̃ ille qui cogitur. Hoc eſt enim
præcipue bonum. Itaq; cum dicit. Caſtigo corpus meum, & in
ſeruitutem redigo, timeo enim ne cum alijs prædicauerim, ipſe re
probus efficiar, tunc illum maxime honoro præconijs, videns nõ
ſine labore impleſſe virtutem, ne hi qui poſt illum eſſent fu- Cor.ix.
turi argumentum ad deſidiam ducerent illius in bono facilitate.
Cum rurſus dicit, Mundo crucifixus ſum, voluntatem eius coro
no. Poteſt enim poteſt inquam naturæ fortitudinem virtus volũ
tatis imitari. Nam ſi vel ipſum adducamus in medium qui eſt quę Gala.vi.
dam (vt ita dixerim) ſtatua virtutis, inueniemus quoniam bona
illi fuerat voluntate, in naturæ firmitatem certarit adducere.
Habebat quidem ille corpus, ſed non inferior incorporeis poteſta
tibus ipſos contennebat dolores, ſicut ex ipſius verbis animaduer
ti poteſt, quæ nec de noſtra patiatur proferre natura. Quando.n.
dicit, Mundo crucifixus ſum, quid eſt aliud dicere, q̃ q etiam ex
corpore ipſo animi virtute migrauerit? Quid vero ꝓpriæ dat car
ni proculdubio cum dicit. Datus eſt mihi ſtimulus carnis meæ an
gelus Satanæ? Hoc autem nihil eſt prorſus aliud, q̃ oſtendere do
lorem ſe tenuiſſe corpore ſentientem, non quia non ingrederetur Quid eſt crucifi
animum, ſed quia magnitudine voluntatis excluderet eum atq; xum mundo.
expelleret. Cum vero alia multo his mirabiliora dicat, & gaudeat
flagellatus, & glorietur catenatus, quid aliud quiſpiam dixerit, q̃
illud quod ipſe memoraui? Quoniam dicendo quidem, Caſtigo
corpus meum, & in ſeruitutem redigo, timeo enim ne cum alijs
prædicauerim ipſe reprobus efficiar, oſtenderit naturæ infirmita
tem: per iſta vero quæ dixi, voluntatis nobilitatem. Idcirco enim
vtrunq; poſitum eſt, vt neq; propter illa magna alterius eum opi
neris fuiſſe naturæ, & ipſe de virtute deſperes, neq; per iſta partula
ſanctam illam reprehendas animam, ſed hinc quoq; deſperatio
nem rurſus excludens ad meliorem ſpem te ipſum reducas. Pro
pterea rurſus adiungit etiam id quod dei eſſe gratiæ proprium cõ
ſtetur, & quidem exaggerando atq; cumulando, ſed grato erga
deum animo facit pia ſententia, ne quid ſcilicet ſuum eſſe credatur.
Dicit autem etiam quod ad ipſius pertinet voluntatem, ne in dei
ſancta proficiens, dormire malis ac ſtertere. Omnium nanq; me
ſuras ac regulas apud eum inuenies. Sed & maledixit aliquando
Alexandro (inquit) ærario. Et quod iſtud ſpectat ad vitium? Non
enim fuit hic ſermo iracundiæ, ſed doloris: qui certe ortus eſt de Paulus maledi
eius iſtis iniuria. Non enim propter ſeipſum dolebat, ſed quia præ xit Alexandro
dicationi ille reſtiterat. Valde enim (inquit) reſtitit, non mihi ait ærario, ſine ta
ſed verbis noſtris, vt & ſuum erga veritatem exprimeret affectum. men iracundia.

& non ſolum illum cui ſcribebat, ſed certe hos quoque [illegible] ſolaretur. Quoniam enim ſatis conſequens erat ſcandaliza[illegible] des nihil patientibus aduerſarijs veritatis. Idcirco ei qui [illegible] uerat, dei comminatus eſt vltionem. Sed orante aduerſus [illegible] dicens, Si tamen iuſtum eſt apud deum reddere retributione[m] [illegible] qui vos tribulant, non illos poenas luere concupiſcens, ſed eos qui affligebantur conſolari ſtudens. Propter quod infert, Et vobis qui tribulamini requiem nobiſcum. Cæterum ipſe aliquid [illegible] peretur. Audi quam alta patientia philoſophetur, & pro malis bonam vicem reddat inimicis. Maledicimur (inquit) & benedicimus, perſecutiones patimur & ſuſtinemus, blaſphemamur, & obſecramus.

Pauli patiētia.
1.Cor.iiij.

Sin autem quæ pro alijs facta vel dicta ſunt iracundiæ dicis [illegible] ſeponas, dicere & Elymam magum per iracundiam excæcatum, iniurioſeque correptum. Ananiam quoque & Saphyram per iracundiam a Petro interfectos exclamabis. Sed quis ita eſt [illegible] ſanus, vt hoc audeat ſuſpicari? Alia quoque plurima [illegible] eum dixiſſe atque feciſſe, quæ ad ſpeciem videantur oneroſa. Verum hæc ipſa ſunt quæ præcipue eius modeſtiam oſtendunt. Etenim cum Satanæ tradit eum qui Corinthi fuerat fornicatus, [illegible] multa hoc efficit charitate plenoque amoris animo, idque et ſecunda epiſtola euidenter oſtendit. Et e regione cum Iudæis minatur ac dicit, Peruenit in vos ira dei, non vtique furore [illegible] id loquitur, quem audiuimus pro ipſis frequenter orantem, ſed deterrere eos ſtudens, per quæ eos redderet mitiores.

Act. xiij.

Paulus neminem increpabat vel puniebat ex odio, ſed magis ex amore.

F

Sed ſacerdoti (inquit) irrogauit iniuriam dicens, Percutiet te deus paries dealbate. Nouimus quidem de hoc loco aliquos ſatisfacientes, vt propheticam velint eſſe quod dictum eſt. Nec [illegible] dicentes. etenim iſtud euenit, ſicque defunctus eſt. Si quis tamen acrior inſurgat inimicus, & curioſius repetens quæſtionem, contradicat, ac referat, Nonne nouerat quia ſummus ſacerdos eſſet? hoc vtique dicemus, quoniam erudiens alios, atque erga eos qui in poteſtate ſunt modeſtius conuerſari monens, ipſe quoque hic voluit temperare, ſicut fecit & Chriſtus. Qui certe cum ſcribis mille fanda atque infanda dixiſſet, ait tamen, Super cathedram Moyſi ſederunt Scribæ & Phariſæi. Omnia ergo quæcunque vobis dicunt facere, facite, ſecundum opera vero iſtorum nolite facere. Ita agitur & hic Paulus, [illegible] conſeruauit pontificis dignitatem, & quod futurum erat [illegible] prædixit. Quia ſi Ioannem a conſortio ſeparauit, & hoc [illegible] que rectiſſime pro communi prædicationis officio effecit. Eum ſiquidem qui iſtud ſuſcipit officium, non oportet mollem quandam eſſe atque reſolutum, ſed fortem & per omnia ſobrium. Neque enim falcem attingere quiſquam debet pro [illegible] bonis muneris functionem, niſi paratus ſit mille [illegible] ſuam tradere in mortem atque diſcrimina. Sicut ipſe Chri-

Act. xxiij.
Paulus ſacerdoti vltionem cōminatus eſt.

Matt. xxiij
Sicut Chriſtus poſt Phariſæorum increpationes aliquid in laudem eorum præcepit, ita & Paulus &c.

G

[illegible] ait, Si quis vult poſt me venire, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuã, & ſequatur me. Qui enim tali animo eſt, multos etiã hos ſuo perdit exemplo, magiſq; huic vtile eſt ſi quieſcat, ſibiq; ſoli vacet, q̃ ſi procedat in medium, & onus viribus ſuis maius aſſumat. Sic enim non proprie ſolum, ſed etiam creditorum ſibi prodeſſe poteſt ſaluti. Et tenera quomodo non abſurdum eſt, vt cũ ſiquis artem neſciens gubernandi, pugnandiq; cum fluctibus, nec mille ternis adigatur, eligat ad clauum ſedere, ille qui ad prædicandi pergit officium, temere ad illud & vtcunque contigerit accedat, atque innumerabilium rerum curam abſque vlla conſideratione ſuſcipiat? Non ita gubernatorem, non ad beſtias dimicantes, non ludo gladiatorio deſtinatum, non alium quempiam omnino ſic ad diſcrimina, & mortes paratam atq; expoſitam habere oportet animam, vt eum qui officium ſuſcipit prædicandi. Nam & pericula profecto maiora, & aduerſarij ſæuiores, & non vnum quodlibet genus mortis incumbit, nec vſq; prorſus ſimili cõditione certatur. Cœlum nanq; hic in præmio, in ſupplicio gehenna proponitur, & æterna animæ ſaluſq; perditio. Non ſolum vero eum q. prædicationi accingitur ſic oportet parari, ſed quemcũq; vel ſimpliciter Chriſtianum. Nam crucem tollere ac ſequi Chriſtum, omnibus imperatur. Si autem cunctis, multo magis doctoribus populi, atq; paſtoribus, quorum ex numero etiam Ioannes tunc erat qui dicebatur & Marcus. Qui quoniam in ipſa ſe aciei fronte conſtituens nimis in vtilitate erat, merito eum Paulus abiecit, ne illius quaſi contagione vires corrumperentur aliorum. Si vero (vt Lucas refert) aliqua inter ipſos facta commotio eſt, noli hoc delictum putare. Non enim commoueri malum eſt, ſed irrationabiliter, nulloque flagitante iuſto negocio commoueri. Iracũdia, inquit, iniuſta non iuſtificabitur. Non ergo culpatur ſimplex iracundia, ſed iniuſta. Et rurſus, Qui iratus fuerit fratri ſuo ſine cauſa. Non igitur ſimpliciter iratus. Et propheta dicit, Iraſcimini & nolite peccare. Quod ſi omnino vti huiuſmodi non oportet affectu etiam cum tempus expoſcit, fruſtra nobis videtur ingenitus. Sed profecto non fruſtra, quem certe prouidus nobis inſeruit creator vt dormientes animas atque reſolutas ab inertia ac deſidia ſuſcitaret. Quaſi enim gladio aciem ita menti noſtræ iræ acumen impoſuit, vt eo cum oportet vtamur. Propterea igitur & Paulus hoc ſæpe eſt vſus affectu, & modeſte loquentibus erat melior iratus, cum tempore omnia faciens opportuno, pro lucro & incommodo prædicandi, idque ſimpliciter. Leuitas autem non ſemper bona eſt, ſed cũ illã tempus efflagitat. Quãdo vero id nõ ad adeſt, & iſta vitioſa ẽ, fitq; incõſtãtia. Hęc vero oĩa nõ pro Paulo ſatiſfaciẽs ſum locutus. Nõ. n. nĩſi idiget ille ſermõĩs. Laus. n. eius, nõ ex hoĩb⁹, ſz ex deo ẽ. Sz quo auditores erudiam⁹, vt oĩb⁹ ad opportunitates vtant̃ affectib⁹, ſicut iã ante memoraui. Sic nãq; poterim⁹ vndiq;

Oportet ꝑlatũ nõ mollẽ, ſ; fortẽ eẽ in extirpãdo vitia.

Matth. xvi.

Cõtra doctores & ꝑlatos indoctos ĩprudentes vel inſufficientes.

Qui officiũ ꝑdicãdi ſuſcipit dꝫ ſuper oẽs alios animã habere ad mortẽ ꝑparatiſſimam.

Act. xv.

Nõ oĩs cõmotio vel ira e[illegible] iniuſta.

ſpiritalium bonorum incrementa colligens, omnes [illegible] tijs ad portum [illegible] perueniat, & conſequi indeficientes coronas, quas etiam nos omnes contingat mereri, gratia & miſericordia domini noſtri Ieſu Chriſti, cui gloria & imperium in ſecula ſeculorum. Amen.

HOMILIA. VII.

QVoties hi qui portant ſigna regalia, clangente [illegible] ba, & acie militum praeeunte ingrediuntur urbem, [illegible] populus conſueuit accurrere ad audiendum [illegible] num, & ſignum quod in ſublime fertur videndum, ipſius etiam virtutem ferentis. Quoniam igitur & hodie non [illegible] ſed orbem Paulus ingreditur, concurramus omnes. [illegible] ſignum alicuius terreni regis, ſed in coelo regnantis Chriſti [illegible] crucem. Et precedunt non hominum [illegible], ſed angelorum [illegible] ſolum in honorem eius ſigni quod fertur, ſed etiam in eius [illegible]

B

Ioanni Chryſoſtomo reuelatum vnus angelus quelibet hominem habere angelum ſibi deputatum.

fertur auxilium. Si enim propriam tantummodo vitam agentibus, nihilque pro communi vtilitate facientibus angeli [illegible] domino deputati ſunt, ſicut ait vnus ex illis [illegible], qui [illegible] a iuuentute mea, multo magis his quibus totus orbis [illegible] ſa eſt, aliorumque bonorum opera portantibus virtutes [illegible] nae. Et illi qui in exercitu hoc honore donati ſunt, [illegible] pretioſa, aureis torquibus colla ſubnixi, incedentes [illegible]

Paulus ſignifer regis celeſtis.

refulgentes. Iſte vero catena pro torque circundatus [illegible] perſecutionem vbique ſuſtinens, famem vbique perpetiens. Nihil eſt dileƈtiſſime, quod ex huiuſcemodi ſermonibus [illegible] Siquidem iſte ornatus multo eſt illo melior & clarior & acceptior deo. Propter quod & portans minime laborabat, [illegible] que mirabile, quia cum vinculis, verberibuſque longe ſplendidior erat diademate, purpuraque fulgentibus. Quod enim [illegible] rior, & quia non ad ſonum tantummodo iſta dicantur, [illegible] cuerunt veſtimenta. Nam ſi amilie diademate, pendenſque [illegible] ardenti febribus ſuperponas, ne modicum quidem [illegible] valebunt extinguere. At vero huius ſemicinctia egrotantium admota corporibus morbos omnes fugabant. Si enim latrones videntes ſignum illud militare non irruunt, ſed [illegible] gaunt, multo magis & egritudines, & demones Chriſti ſignum apparente fugiebant. Sic autem Paulus ferebat hoc ſignum, vt non ſolus ille portaret, ſed vt omnes quoque tales eſſe doceret ac faceret.

Paulus ſua preſentia egritudines curabat, & demones fugabat.

C

Phili. i.

Propter quod clamat ac dicit, Id ipſum certamen habentes, quale & vidiſtis & audiſtis in me. &, Vobis donatum eſt, non ſolum vt in eum credatis, ſed vt etiam pro illo patiamini. [illegible]

Quomodo diſtat dignitates tunc clariores videri ſolent, quando in [illegible] ferunt honores [illegible] conſtiterint. In ſpiritalibus vero [illegible]

Splendent honores cum ſibi plurimi eorũ communionẽ ſociant mundanis, & honores ſpirituales
ſed eum non vnus eſt particeps dignitatis, ſed multos habet qui
iiſdem honoribus perfruuntur. Vides igitur omnes hic eſſe ſignife
ros, & Chriſti nomen vnumquemq; geſtare in conſpectu gentium
regum. Ipſum vero Paulum, cum ſibi anathema optat atq;
neq; ſupplicium. Sed non hoc precepit & carceris, quod certe illi por
tare non poterant. Vidiſti nempe quante noſtra ſit capax natura
virtutis, & quia nihil ſit homine pretioſius, & adhuc vtiq; mortali.
Quid.n. mihi hoc maius? Immo quid poteris ſaltem aequale me
morare? Quorum non iſte queſo honore dignus eſt angelorum,
qui hoc verbum potuit effari? Qui.n. in temporali hoc atq; mor
tali corpore conſtitutus cunctaetiam quorum non erat dominus
pro Chriſto non dubitabat offerre: hic ſi incorporeae fuiſſet natu
re, quod tandem dicere, quid autem facere diſtuliſſet? Nam & an
gelos propterea miramur, non quia incorporei ſunt creati. Siqui
dem & diabolus cum ſit incorporeus & inuiſibilis, eſt tamen omni
bus infelicior, quia factoris dei meruit offenſam. Hinc etiam ho
mines infelices vocamus, non quia videmus eos carne circunda
tos, ſed quod non ea vt oportet vtuntur: alioquin carne induebatur &
Paulus. Vnde igitur talis ac tantum emerſit? Et ex proprio videli
cet, & ex dei opere, & idcirco ex dei, quia de proprio. Non.n. perſo
narum acceptor deus. Sin autem dixeris, & quemadmodum illũ
imitari poſſibile eſt? Diſce quid dixerit, imitatores mei eſtote, ſicut
& ego Chriſti. Ille ipſius Chriſti factus eſt imitator, tu vero nec apo
ſtoli. Ille domini aemulator fuit, tu autem neq; conſerui. Et quam
tandem poteris negligentiae tuae vmbram obtendere? Quemad
modum vero cum ſit imitatus oſtendit. Idq; ab initio conſidera,
ab ipſis principiis. Quando enim ex illis ſalutaribus emerſit fluen
tis, tanto igne plenus exiuit, vt nec ſibi neceſſarium putaret magi
ſtrum. Non enim expectauit Petrum, nec venit ad Iacobũ, nec ad
alium omnino quenq;, ſed propria alacritate raptus, iam totam
illam in qua fuerat baptizatus ſua predicatione inflammauit vr
bem, vt ſeuiſſimum contra ſe Iudaeorum praelium concitaret, vio
lentiſſimum enim perſecutorem Chriſti in ardentiſſimũ repente
predicatorem mutauerat. Siquidem etiam cum Iudeus eſſet, ſupra
dignitatem ſuam multa faciebat, alligans, adducens, tradens in
publicum Chriſtianos. Sic etiam Moyſes cum a nullo in principa
tum populi ordinatus fuiſſet, cõtribules tamen ſuos a Barbarorũ
numeroſitate defendit. Haec enim ſunt fortis cuiuſdam ac virilis
animi certa documenta. Hoc ſignum quippe libere ſententię, ne
quaq; in aliorum affectionibus tenere patientiam, ſed benigne at
q; conſtanter eos qui opprimuntur tueri, etiã ſi non ille in hoc
ordinetur officio. Quia vero iuſte opus arripuerat principatus de
us hanc poſtea ei contulit dignitatem. Id ipſum autem ſeruauit in
Paulo. Quiq; recte faceret videre arripere initia ſermonis atq; do ſtinc.

D

Neque eſſe incorpo reũ facit eſſe feli cẽ, neq; eſſe cor poreum miſerũ

B

Paulus obſequiũ quoq; in deũ ha buit, a domino electus eſt in gẽ tium doctorem ac magiſtrum

ſtrine, deos ſimiliter oſtendat, cito eum doctoris honore [illegible] Si.n.magiſterij atq; principatus adipiſcendi gratia ad [illegible] tanta negocia proſiluiſſent, conſequenter eſſent de ambitione [illegible] pabiles. Cum vero pericula vtriq; diligerent, [illegible] q in ſe [illegible] qs prouocarent, vt alios acquirerent in ſalutem, quis tam [illegible] felix eſt, qui tante deuotionis crimen [illegible]? Quod.n. [illegible] num ſalutem iſta perſecuti ſunt, et ſententia declarauit dei, et [illegible] diti o qui male iſti concupierunt honorem. Irruerunt ſiquidem tunc et alij in eiuſmodi principatus, ſed protinus interempti ſunt. Nam alterum quidem lapſus e celo extinxit ignis, alterum ſubitus terre hiatus abſorbuit. Non.n.propter defenſionem populi iſti fa ciebant, ſed ob gloriã dignitatis. Irruit et Ozias, ſed lepra contami lante punitus eſt. Irruit etiam Simon, ſed reprobatus eſt, et mortis pe riclitatus. Irruit vero etiam Paulus, ſed apoſtolatus gloria coronatus eſt. Non.n.in ſacerdotium nec honorẽ, ſed miniſterium irruit, ac labores, maximoq; in hec zelo et alacritate properauit. Propterea predicator, propterea continuo clarus efficitur. Sicut.n.qui princeps fuerit ordinatus, niſi digne impoſitum ſibi [illegible] eſſe cum meretur et maiora ſupplicia, ſic alter eſt non ordinatus quidẽ, ſuſcipiat tamen, et ſicut oportet impleat, non dico ſacerdotiũ, ſed ſollicitudinem, curãq; multorũ, omni profecto eſt honore dignissimus. Propterea igitur ne vnũ quidẽ diẽ in ocio ſe paſſus eſt et quiete tranſire. Hinc in predicãdi ardore ipſo igne vehementius. ſed ſimul vt ſalutifero ex fonte conſcendat, pluri[illegible] in ſe [illegible] mã ipſe ſuccendit, non pericula timuit, nõ irriſiones erubuit, et op probria Iudeorũ, neq; ſermonẽ ſuũ ab illis reſpui indignatus est. Non aliud quicq; horũ ſimile cogitauit, ſed alios accipiens omnes vtiq; charitatis, aliamq; mentẽ, multo cũ impetu inſtar torrentis ſu perat, cum omnia pariter Iudeorũ trahẽs atq; conuellens, ex ſcri pturis ipſum eſſe Chriſtũ euidenter oſtẽdẽs. Et certe nõdũ in eo tã multa gratie munera coruſcabãt, nõdũ tanta fuerant ſpiritus illi qui natione donatus, ſed tamen inflãmata cõtinuo voluntas [illegible] [illegible] anima cũcta faciebat. Et quaſi ſemper ſatiſfacere deo de tempore iam peracto, ſic gerebat omnia: ſic lucra vndiq; ſpiritualia colligebat in locum qui eſſet belli pars maxima, et laborum, periculorumq; plena fidenter inſiliens. Hoc vero maiore quoq; admiratione dignum eſt, q cum tam eſſet audax, ac velut ad pu gnam ſemper accinctus, et igneum quendam bellicum ſpirans, ita rurſus placabilem ſe atq; flexibilem prebebat magiſtris, vt nũ q; in eo vel in tanto illo impetu alacritatis offenderet. Itaq; ſiti tunc vel potius furenti preceperunt vt iret Tarſum atq; Caeſa ream, nec tamen renuit. Dixerunt quia per murum eum deponi oporteret, et paſſus eſt. Dederunt conſilium pro implenda purifica tione, non reſtitit. Suaſerunt ne in theatrum ingrederetur, et [illegible] ſit. Ita huic rei ſe totum dedicauerat, vt omnia pro fidelium vti

Moyſes pro zelo domini ſupra filios Iſrael principatum obtinuit.

Qui principatũ vſurpauerunt, ſepe a domino in interitum tra diti ſunt.
Act.viii.

Paulus non ſacerdotium, ſed miniſterium arripuit

Paulus quãquã a deo multis virtutibus ornatus eſſet non te nuit tamen apoſtolis obedire.

litatibus libenter arriperet, pro ipſorũ edificatione pacem, conſen‑ſus, diſpẽſationẽ, cõcordiã diligẽdo, & eũdẽ ſe ac ſemper æqualẽ prędicationi vbiq; ſeruãdo. Cũ igitur audis q̃ fratrẽ miſerit ad Tribunũ volẽs de periculo liberari, & q̃ appellet Cæſarẽ, q̃q; Romã ire feſtinet, nequaq̃; putes verbũ eſſe formidinis. Qui. n. gemebat in ac ſe adhuc vita, quoniã putes modo eligebat eſſe cũ Chriſto? qui & cælum propter ipſum deſpiciebat & angelos: quo tandẽ pacto hæc preſentia diligebat? Cuius rei igitur gratia iſta faciebat? Proculdubio vt predicationi diutius inſiſteret, cunq; multis hinc credẽtibus atq; omnibus coronatis iret ad Chriſtum. Iã profecto metuebat ne forte pauper hinc atq; inops multorũ ſalutis abſcederet: & idcirco dicebat, Permanere autem in carne neceſſariũ propter vos. Propterea ergo cũ videret meliorem pro ſe in iudicio proceſſiſſe ſententiã, ipſoq; dicẽte Feſto, abſolui poterat homo iſte niſi appellaſſet Cæſarem: vinctus tamẽ, cũq; plurimis vinctis qui mille facinora cõmiſerãt ductus, nõ erubuit cũ illis ligari, quanimo omniũ ſimul nauigãtiũ curã gerebat. Quippe ſecurum ſeq; ſatis tutum certiſſimus. Cũq; vinctus per vaſtũ pelagus duceretur, ita gaudebat tamẽ tãq; in maximũ induceretur imperiũ. Et. n. nõ paruũ illi preciũ vrbis Romæ cõuerſio proponebatur. Verũ ne illos quidẽ qui pariter nauigabãt deſpectui habẽdos putauit: ſed illis quoq; de veritatis ſumma tate modulatus eſt, indicãs diuinos ſibi apparuiſſe vultus. & ea que ſibi fuerãt dicta cõmemorãs. i. tibi donaui hoĩes iſtos. Hoc vero faciebat, nõ ſe ipſum arrogãter extollẽs, ſed illos ſibi ad fidei pſuaſionẽ parãs. Propterea & deus permittit pelagus commouere, vt & pro eo q̃ auditus non eſt, ſpecialis gratia Pauli ponderetur. Nam q̃ cum dediſſet conſilium nauigandum tunc non eſſe, contemptus eſt ventumq; eſt vſq; ad extrema diſcrimina. Verum ne contemptu quidem eorum eſt factus oneroſior, ſed rurſus quaſi pater filijs prouidebat, agebat omnia, ne quiſq̃; periret. Poſtq̃; vero Romã ingreſſus eſt, ibi quoq; quãta cum modeſtia annunciat veritatem? quanta etiam cum libertate obruit ora impiorum? Verũ nec ibi ſtare contentus, etiam in Hiſpaniam percurrit. Cum autem varia ſæpius pericula ſuſtineret, confidebat magis, atq; inde fiebat audentior. Nec ipſe ſolum, ſed etiam diſcipuli propter ipſum, q̃ eius vtiq; firmabantur exemplo. Quẽadmodũ enim, ſi eũ remiſſiorẽ ſegniorẽq; vidiſſet, etiã ipſi profecto fuiſſet mœrore defecti, ita qa illũ fortiorẽ factũ eẽ cernebant, & inter iniurias ac plagas cõſtãtiæ ſemp virtute creſcẽtẽ, ipſi quoq; maiore cũ fiducia pdicabãt. Idq; ſignificãs ait, Ita vt plures e fratrib⁹ cõfidẽtes vinculis meis abũdãtius auderẽt ſine timore verbũ dei loq. Si. n. dux militiæ fortis fuerit ac robuſt⁹, nõ mõ cædẽs atq; pſternẽs, verũ etiã vulnere ipſe pcuſſ⁹, ſubditos ſibi efficit fortiores, magiſq; hoc pſtat vulneratus ipſe q̃ vulnerãs. Cũ. n. hi qui ſub tali pugnant magiſtro, viderint in fixa vulnera, fluentem ſanguinẽ, & ne ſic quidem

Quare Paulus ad Cæſarem appellauit & mortem ſæpe diſtulit.

Phili. I.

Act. xvi.

Phili. I.

militem hoſtibus aliquando cedentem, ſed ſtantem fortiter, [illegible]
vibrantem, & crebris certiſque ictibus aduerſariorum [illegible]

B

Paulus in vin-culis maiorem in fidelibus cauſabat fidu-ciam.

nec omnino quicquam parcentem dolori, maiore abſque [illegible]
duci alacritate ſubduntur. Hoc itaque factum eſt in Paulo. Vid[entes]
enim illum ligatum catenis, & nihilominus in carcere [predicantem],
videntes etiam verberatum, & tamen verberantes ipſos [illegible]
capientem, maiorem profecto fiduciam colligebant. E[t idcirco]
non dixit ſimpliciter confidentes, ſed ita ut abundantius [illegible]
ſine timore verbum dei loqui. Magis, inquit, modo quam cum [eſſet]

Paulus tempo-re perſecutio-nis maiorem habuit in ſer-mone efficaciam

liber a vinculis, fiducialiter prædicabant. Tunc enim [illegible]
alacritatem & ipſe capiebat, ac vehementius in aduerſarios fere-
tur, & incrementa perſecutionis maioris illi fiebant cauſa [illegible]
tiæ. Incluſus eſt (inquit) in carcerem, tantumque in eo virtutis re-
fulſit, ut etiam fundamenta quaterentur, & oſtia panderentur. Cu-
ſtodem tunc quoque ipſum carceris ad fidem tranſtulit, [illegible]
ne perſuaſit, ita ut ipſe diceret, In modico me ſuades Chriſtianum
fieri. Rurſus cum lapidaretur, plenam populis [illegible]
ce donauit, & vocabantur quaſi iudicaturi cum Iudæis. Tunc [illegible]
Athenienſes facti ſunt ex aduerſarijs ſubditi, ex iudicibus [illegible]
diſcipuli. Sicut enim ignis in diuerſas plerumque materias inci-
dens, augetur magis, & incrementa ſortitur: ſic etiam lingua Pauli
quibuſcunque fuiſſet admota, ad ipſum eos continuo transfere-
bat, Impugnatores quoque eius celeriter ipſius capti verbo, [pabu]-
lum quoddam ſpiritali huic afferebant igni, perque ipſos [magis]
euangelij flamma creſcebat. Et idcirco dicebat, Alligatus ſum, ſed

C

Iudæi & Pauli aduerſa-rij ipſum perſe-quentes, ipſum per vniuerſum orbem ad euan-gelium prædi-candum mitte-bant tanquam ad infirmos medi-cum.

verbum dei non eſt alligatum. Fugabant eum frequenter inimi-
ci, & quantum ad rem quidem ſpectat, perſequebantur: quantum ve-
ro ad euentum rei, alijs mittebant magiſtrum. Quodque facerent
amici atque concordes, hoc velut ſtudio exequebantur inimici [illegible]
quam ſinentes in vna eum habitaculum collocare regione, ſed per-
ſecutionibus, inſidijſque pellentes per cunctas omnino prouincias
medicum circumducebant. ut omnes videlicet ſalutaria lingue
eius remedia ſentirent. Rurſus alligauerunt eum, ſed acrius in de-
fenſionem fidei diſcipulos concitarunt. Perſecuti ſunt, & non ha-
bentibus miſerunt magiſtrum. Ad maius iudicium prouocarunt,

Per quæ Iudæi volebant Pau-lumque opprime-re, per ea ipſa muneris promoue-bant.

ſed vberius ciuitati Iudæi beneficium contulerunt. Propter quod
& Iudæi de apoſtolis dicebant dolentes. Quid faciemus in iſtis ho-
minibus? Per quæ enim opprimere eos volumus, per ea ipſa pro-
uenimus. Tradiderunt cuſtodi carceris ut eum alligaret, ſed ipſe

Act. xxiiii.

Act. xxiiii.

Paulo acrius alligatus eſt. Impoſuerunt eum naui cum reis atque
vinctis, ut plane etiam nolentes ocyus iter eius facerent expedi[tum].

D

Ea quæ Iudæi putabant eſſe

Accidenſque naufragium factum eſt cum Apoſtolo nauigantibus
bus cauſa doctrinæ. Minabantur mille ſupplicia, ut ignem prædi-
cationis extinguerent, qui econtrario magis inde creſcebat. [Sicut]
et de demonio dixerunt, Occidamus eum ne ſolliciter Romani

noſtrum locum & gentem,acciditque contrarium,nam quia occi- lerunt eum,propterea Romani & gentem eorum,& ciuitatem tu- lerunt,& quæ putabantur impedimenta prædicationis fore,efficie- bantur auxilia. Sic etiam prædicante Paulo, quod aduerſarij ad opprimendum intulere verbum,hoc illud ad ineffabilem quan- tam altitudinem ſubleuauit ſuper his vero omnibus bonis gra- tias tantarum rerum auctori agamus deo,glorificemus Paulum, per quem iſta completa ſunt,oremus etiam vt ipſi quoque eiſdẽ perfruamur bonis,gratia & miſericordia domini noſtri Ieſu Chri- ſti,per quem & cum quo gloria patri cum ſancto ſpiritu in ſecula ſeculorum. Amen.

Impedimenta prædicationis, erant Paulo auxilia.

FINIS.

REGISTRVM

* A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z
A A B B C C D D E E F F G G H H I I K K L L M M
N N O O P P Q Q R R S S T T V V X X Y Y Z Z
A A A B B B C C C D D D E E E F F F G G G H H H I I I
K K K L L L M M M N N N O O O P P P Q Q Q
R R R S S S T T T V V V X X X Y Y Y Z Z Z
A A A A B B B B C C C C D D D D E E E E F F F F
G G G G H H H H I I I I K K K K L L L L.

Omnes ſunt Quaterni.

VENETIIS APVD GABRIELEM IOLITVM
DE FERRARIIS DE TRIDINO MON-
TISFERRATI, ANNO DOMINI.
M. D. XLIII.

Carateribus Domini Bernardini
Stagnini ſibi conceſſis.

Digitized by Google

2 od. Ge. na 20 113

cont. con Sapone

Ed. retta a dove

20 —

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google